දීඝනිකාය ටීකා

සොමාවති හේවාවිතාරණ
විඤ්ඤාගණමුද්දාපනෙ පඤ්චමං පොත්ථකං

භදන්තාචරිය ධම්මපාලමහාථෙරෙන රචිතා
සුමඞ්ගලවිලාසිනී නාම දීඝනිකායට්ඨකථාය ලීනත්ථවණ්ණනා භූතා

දීඝනිකායටීකා

මරම්මරට්ඨෙ
ත්‍රිවත්‍රසංගීතිකාරෙහි මහාථෙරවරෙහි සංසොධිතා
මුද්‍රාපිතපොත්ථකතො
කොළඹනගරෙ
සිරි විනයාලඞ්කාරාරාමාධිපතිනා
හේනේගම කල්‍යාණසිරිත්ථෙරෙන චෙව
කල්‍යාණීපුරෙ
විජ්ජාලඞ්කාරවිස්සවිජ්ජාලයෙ කථිකාචරියපදප්පත්තෙන
හේන්ගොඩ කල්‍යාණධම්මත්ථෙරෙන ච
සිංහලක්ඛරෙහි ලිඛිත්වානිසඞ්ඛතා.

පොකුණුවිට ගාමෙ
සිරි විනයාලඞ්කාරාරාමාධිපතිනා ආභිධම්මිකාචරියෙන
පණ්ඩිතෙන සාහිච්චවක්කවත්තිනා
රේරුකානේ චන්දවිමලාභිධානෙන මහාථෙරවරෙන
ඔසානසුද්ධිපත්තා සමාලොකිතා.

සොමාවති හේවාවිතාරණ මහාඋපාසිකාය
ලඞ්කායං කොළඹනගරෙ
අනුලමුද්දාලයෙ
මුද්‍රාපිතා.

බු: ව: 2511
ක්‍රි: ව: 1967

සඞ්ඛාරකනිවෙදනං

අයමපන දීඝනිකායට්ඨකථා **සොමාවතී හෙවාවිතාරණවිකාගණ්ඨිමාලාය** පඨමං කුසුමමිති වෙදිතබ්බං. සොමාවතීහෙවාවිතාරණදෙවී තු සුවිරමෙව ටීකාගන්ථානං ඉදානි අතීව දුල්ලභානං මූලපුනාය අනුරූපමත්ථමාගමයමානා සාපෙක්ඛිකා අහොසි. අත්තනෝ දිවංගතස්ස සාමිකස්ස ධනපරිබ්බයෙන අට්ඨකථානං මූලපුනං නිට්ඨාපෙත්වා තතොපරං තෙපිටකපාළිං ච අනුක්කමෙන මුද්‍රාපියමානං දිස්වා ටීකානං මූලපුනං අත්තනෝ ධනපරිච්චාගෙන කාතුං වට්ටතීති සල්ලක්ඛෙත්වා සඞ්ඝජඞ්ඝාසයං ගහසමයෙ විජ්ජාලඞ්කාර-විස්සවිජ්ජාලයෙ අභිධම්මපිටකෙ පාමොක්ඛාචරියභූතං පරියත්තිවිසාරදං සාහිච්චවක්කවත්තිපණ්ඩිතනාමෙහි සම්මානිතං **මේරුකානේ වඤ්චිමල-ඤාණරතනාදිමූලපසඞ්ඝනම්ම** එතමත්ථමාරොචෙත්වා ටීකානං සඞ්ඛරණං කරියතූති ආයාචනමකාසි. කිංචාපි සො පරියත්තිසාසනස්ස චිරට්ඨිතියා හෙතුභූතෙ එතස්මිං කිච්චෙ අත්තනෝ සාහය්‍යා දාතුං පටික්ඛිපමකාසි, අපි තු ඉදානි පච්ඡිමවයට්ඨිතස්ස කායගෙලඤ්ඤන පිළිතස්ස තස්ස කාරිසමෙතං දුක්කරං අච්චුස්සුක්කං ච හොති. තස්මා තස්සෙව මහාථෙරපාදස්ස වචනෙන තස්සෙව උපදෙසමනුගම්ම ඉමස්මිං කිච්චෙ අමෙහි උස්සුක්කමාපජ්ජිතබ්බමහොසි.

මරම්මරට්ඨෙ ඡට්ඨසඞ්ගායනාය පරිසොධිතෙ ටීකාගන්ථෙ අස්මිං කිච්චෙ අමෙහි මූලට්ඨානෙ ඨපෙත්වාව සඞ්ඛරණමෙතං කතන්ති සාධූහි ඤාතබ්බං. තත්‍රාපි විරාගතලෙඛනදොසහෙතු පමාදබහුලජාතානි ආකුලබ්‍යාකුලීභූතානි තාව අවිසොධිතට්ඨානානිපි කතිපයානි විජ්ජන්තියෙව. තානි පන අම්හාකාමාවෙරපාදූනං උපදෙසමනුගම්ම යථාබලං ඉධ සංසොධිතානි සඞ්ඛතානි ච හොන්ති. තෙසුපි කානිචි අනිච්ඡිතට්ඨානානි යථා මරම්මපොත්ථකෙසු ඨිතානි තථෙව විසෙසං අකත්වා ඨපිතානි යෙව. මරම්මරට්ඨෙ වොහාරපත්තානි වචනානි සීහලවොහාරෙන විසදිසානි ඉමිස්සං ටීකායං කත්ථචි දිස්සන්ති යෙව යථා මරම්මපොත්ථකෙ ආගතානි. තානි කතිපයානි අධොනිද්දිසියන්ති.

මරම්මපොත්ථකෙ ආගතං	අම්හාකං සංඛරණං
සන්නිරුඤ්ඣනස්ස	සන්නිරුම්භනස්ස
සම්ඤඤිතුං	සම්මිඤ්ඤිතුං
සම්ඤඤානස්ස	සම්මිඤ්ඤානස්ස
පථවී	පඨවි
පුබ්බුලකස්ස	බුබ්බුලකස්ස
මානදබ්බවසෙන	මානදප්පවසෙන
අකම්පිනචිත්තතා	අකම්පනචිත්තතා
උරුඤ්ඤයං	උම්භුඤ්ඤයං
මඤ්ඤදෙවජාතකාදි	මඛාදෙවජාතකාදි

පරං ච ටීකාකාරකාචරියෙන **ධම්මපාලත්ථෙරෙන** අත්තනො නිගමනානං බුද්ධවචනානුකූලතං දස්සෙතුං පාළිතො අට්ඨකථාතො ච සමුද්ධටා පාඨා ඉධ දිස්සන්ති. තෙසං ගහිතට්ඨානානි තස්මිං තස්මිං පිටෙ අඛොලිපිවසෙන ඡට්ඨසඞ්ගීතියා මුද්‍රාපිතපොත්ථකෙසු ඨපිතා දිස්සන්ති, කිංචාපි අමෙහි ඉමස්මිං පොත්ථකෙ තානි පකාසිතබ්බානි අහෙසුං, අපි තු ඉධ සිහලක්ඛරෙන මුද්‍රිතස්ස පරිපුණ්ණස්ස තෙපිටකස්ස අභාවහෙතු තස්මිං මයං උස්සුක්කා නාහුවම්හ. යථා මරම්මපොත්ථකෙ **ආගතා** තථෙව තෙ පාඨා ඉධාපි පකාසිතා විඤ්ඤූහීති ඤාතබ්බං. යථා මරම්මරටෙ මුද්‍රිතාය දීඝනිකායටීකාය සංකෙතානි පකාසිතානි තථෙව ඉධාපි අමෙහි තානි පකාසිතානි.

අපරං ච, පාචීනපතිවීනහාස්‍යසත්ථවිසයෙ ච පිටකත්තයෙ ච වෙසාරජ්ජප්පත්තෙන අමරපුරසුධම්මනිකායිකානං ගණපාමොක්ඛභූතෙන සීහලෙසු අමරපුරමහාසඞ්ඝස්සහාය සභාපතිධුරන්ධරෙන අගග්ගමහාපණ්ඩිතෙන **බළන්ගොඩ ආනන්දමෙත්තෙය්‍යෙන** මහාථෙරෙන සාධිතා සාරගබ්භා පත්ථාවනා ච විසෙසපදානුක්කමිකා සගාථාසූචී ච ඉමස්ස මුද්‍රාපනස්ස මහාඝනාවඩ්ඪනාය සංවත්තනත්ථාය කතඤ්ඤුතාපුබ්බඞ්ගමා පකාසෙම. තථෙව සිරිලඞ්කාවිස්සවිජ්ජාලයෙ සක්කතහාස්‍යවිසයෙ පාමොක්ඛාචරිත්‍යපත්තෙන **ඞ්. එච්. ඞ්. ජී. විජයසෙඛරෙන** (M. A., Phd, London) Dipl. S. O. A. S. (London) මහාසයෙන අඞ්ගලනාහාස්‍යය රචිතා පත්ථාවනා ච ගත්ථගාරවමාවහන්තී පිතිපුබ්බඞ්ගමා නිවෙදෙම.

කොළඹනගරෙ දෙමටගොඩ පදෙසෙ මහාවිසුද්ධාරාමධිවසන්තෙහා සිරිලඞ්කාසුවෙජිත්නිකායෙ අනුනායකධුරන්ධරෙ ආභිධම්මිකාචරියො **දෙවිනුවර ඤාණාවාස** මහාථෙරපාදෙ ච ඉමස්මිං කිච්චෙ ආදිතොව උපදෙසදානගත්ථප්පදානාදිවසා බහුසොයෙව උපයොගමදංසු. විජ්ජොදයවිස්සවිජ්ජාලයෙ ආචරියධුරන්ධරෙන **සරණපාලත්ථෙරෙන** වෙව මරම්මඤ්ඤික ජාගර මහාථෙරෙන ච වෙජ්ජාචරියෙන **ආර්. පී. විජේරත්න** (Dr.) මහාසයෙනාව විජ්ජාලඞ්කාරවිස්සවිජ්ජාලයෙ ජෙට්ඨධම්මාචරියෙන **අසිරත්න දේරුකාන** මහාසයෙන ච ගත්ථප්පදානාදිවසෙන ඉධ දින්නං උපත්ථම්භං බහුමානපුබ්බඞ්ගමා අනුස්සරාම.

ඉමස්ස මුද්‍රාපනත්ථාය ආවස්සකානං කාගජ්ජපණ්ණානං පටිලාභනාදිසු නිච්චෙසු සඞ්ඝමත්තෙ භෙට්ඨාවිතාරණ තෙපිටකමුද්‍රණසහාය අජ්ඣක්ඛකධුරන්ධරමහා **විමලධම්මභෙට්ඨාවිතාරණ**මහාසයමහා ලද්ධං සාහය්‍යං ච වදඤ්ඤූ සමානා'ව මයං නිවෙදෙම.

ඊදිසස්ස විසාලස්ස ගත්ථස්ස ධම්මගවෙසකානං හත්ථගතකරණං නාම තාවලඝුතරකාලපරිච්ඡෙදෙන කථෙතුං පි නෙව සුකරමහවිස්සා නො වෙ යථාවුත්තානං සාධූනං දයාපුබ්බඞ්ගමං සාහය්‍යං නාලභිස්සමහා. ඉමස්ස මුද්‍රාපනං පති හත්ථලිඛිතපත්තසම්පාදනෙ විජ්ජාලඞ්කාරවිස්සවිජ්ජාලයෙ අජ්ඣක්ඛනෙ නියුත්තෙන උපාධිඅපෙක්ඛකෙන **වණ්ඩපාල තනිපමුලිආරච්චි**සම්මහයෙන ච, සුදධිපත්තාවලොකනෙ සත්ථාචරියෙන **පැල්පොල ඔරිසුමහෙන** (B. A.) යතිනා ච තථායෙව සත්ථාචරියෙන **ලියන්ගහවෙල පඤ්ඤාසාරෙන** (B. A.) යතිනා ච දින්නං සහයොගම්පි අනුස්සරාම. සංවණ්ණිතපදානුක්කමණිකාය සම්පාදනෙ සාසනමාමිකා **අනුලා විතානලතා ජයවර්ධන**මානවිකාපමුඛාය ධම්මපාඨසාලාචරියපරිසාය දින්නං සහයොගං ච පත්තිදානපුරස්සරා සරාම.

ලඞ්කාසාසනාභිවඩ්ඪිකාරිණියා ඉමිස්සා ථිකාය මුද්‍රාපනෙ මහන්තං ධනං විසාඛජෙජනති කොළඹබනගරෙ "මේවිලන්ඩ ක්‍රෙසන්ට්" පදෙසෙ 'පෙනන්-ලොජ්'නිවාසවාසිනි **සොමාවතිහේවාවිකාරණාභිධානා මහොපාසිකා** ඉමිනා සංචිතං පුඤ්ඤසම්භාරං දිවංගතානං අත්තනොා පිතුනොා දෙන් තියඇරිස් ච්කකමසිහ ගුණතිලක හල්ලල රාලහාමි සම්මාහයස්ස මහාසයස්ස ච මාතුභූතාය ඇනා දිමිවි මනම්පෙරි මහොපාසිකාය ච සකභාතුභූතස්ස එඩ්වින් ච්කකමසිහ ගුණතිලක මහාසයස්ස ච තථෙව සම්බුද්ධසාසනුජෙජා-තනෙ මහුයසුකකම්මපත්‍යාසස්ස සධිමන් ඇලෙක්සැන්ඩර් හෙවාවිතාරණවහ-මහාසයස්ස චාති එසං සබෙබසං පත්තිදානවසෙන පරිනාමෙමි.

යථාභිමතානං තෙසං සකලසුඛිනං ච අව්‍යාජෙති මෙත්තාදයාදීහි ගුණෙහි සමන්නාගතාය සාසනමාමිකාය උපාසිකාරතනභූතාය **සෝමාවති හේවාවිතාරණ** නාමිකාය මහොපාසිකාය ච අපපමත්තෙන කාලෙන ඊදිසං මහන්තං ගන්ථං මුද්‍රාපිතවතොා මරුධානපපදෙසෙ **අනුලමුදුණාලයස්ස** අධිකාරිනොා **ඩබ්ලිව්. ඩි. ජේ. රත්නායක අප්පුහාමිසමාහයස්ස** සාධුනොා ච තස්ස සබෙබසමෙව සෙවකානං ච ඉමිනා සඤ්චිතං **සකල**-පුඤ්ඤං සඟහමොකඛසුඛසාධනාය සංවත්තනතූති මයමාසිංසාම.

අයමපන මුද්‍රාපියමානාය ථිකාගන්ථපනත්‍යා පඨමොයෙව ගන්ථො හොති. තතොා පි ච භිච්චබහුලසමයෙ මුද්‍රාපනස්ස පවත්තනත්තා ච කිංචාපි ඉධ පමාදබහුලතා දෙසා සංවිජ්ජෙය්‍යුං, තත්‍ර සුධිනොා ඛන්තිං භජන්තු. ඉමිස්සා අනන්තරමෙව මුද්‍රාපියමානා **මජ්ඣිමාගමවිකා** ඉතොා සොභනතරා නිරවජ්ජතරා ච මුද්‍රාපියතෙ ති මඤ්ඤාම.

ඉමිනා ජනිතං පුඤ්ඤං ධම්මාලොකපාතුභාවාය පච්චයොා හොතු.

චිරං තිට්ඨතු සද්ධම්මො.

ඉත්ථං වදාමහෙ උහොා මයං

හේනේගම **කල්‍යාණසිරිත්ථෙරොා**
සත්ථාවරියොා හේන්ගොඩ **කල්‍යාණධම්මොා** චාති.

2511 / 1967 7 – 7
සිරිවිනයාලඞ්කාරාරාමෙ
මරදාන.

FOREWORD

by Professer O. H. de A. Wijesekera,
M. A. Ph. D. (Lond.), Dipl S. O. A. S. (Lonb.).

To understand the uniqueness of Buddhism as a religion and as a moral philosophy there is no better source than the Dīgha Nikāya, the most important work of the entire Sutta-pitaka. But such understanding is almost wholly dependent on the utilization of the available exegetical materials as preserved in Ceylon. However, as all students of Pali realize, the Dīgha Nikāya would be a largely unintelligible text but for its great Commentary, the **Sumangalavilasini**, left to posterity by the illustrious commentator Buddhaghosācariya. It is for the further elucidation of the doctrinal explanations as presented in the Sumaṅgalavilāsinī that the Tīkā which is now being published has been composed by a venerable author of Ceylon.

A glance at the contents of this sub-commentry clearly establishes the fact that it is the work of a master of the Buddha-Dhamma, one who was well-versed both in the canonical texts and the existing commentaries. There is much exegetical material here that is indispensable to all who are anxious to grasp the essential significance of the thirty four long discourses of the Dīgha collection. The publication of this work, must be hailed as an important event in the annals of Pali scholarship.

The Buddhist public is placed under a deep sense of obligation to Mrs. Somowathie Hewaviṭarne at whose instigation the editors undertook the arduous task of preparing this voluminous text for publication and who has very generously borne the expenses for the printing of this work. It is a matter of great satisfaction to know that this publication is only the first of an intended series to be named "The Somawothie Hewavitarane Tīkā Grantha Mālā".

The present series is a continuation of the generous effort of the Hewavitarna family to make the exegetical works of Pāli available in Sinhala characters, It was in 1913 that the **Simon Hevavitarane** series

of Pāli commentaries was started due to the liberality of that great Buddhist benefactor. It will thus be seen that due to the religions zeal and piety of the illustrious scions of the Hewavitarane family the whole of the commentarial and sub-commentarial literature of Pali is to be published for the benefit of Buddhists.

Much credit is due to the editors, the Venerable **Henegama Kalyanasiri** Thera and **Hengoda Kalyanadhamma** Thera, B. A., for the immense labour they have expended on the task of collating the manuscripts throughout the land and bringing out such an excellent version of the Dīghanikāya-tīka as now being presented. They are indebted to professer Rerukane Candavimala Maha Thera, a leading exponent of the Abhidhamma and a well-lorown doctor of the Dhamma, who has taken a great interest both in the preparation of this work and the correction of proofs. This volume has also greatly benefitted from the valuable introduction supplied to it by Aggamahapandita professor Balangoda Ananda Maittreya Mahanayaka Thero.

A well-prepared Index of the important terms commented on in the Tīkā adds greatly to the usefulness of this work. Lastly, it has to be mentioned that the printing and the get-up of this publication leave nothing to be desired.

University of Ceylon,
Peradeniya.

පඨාවනා

පරමවිමුත්තිසුඛසාධනමභික්ඛමානෙන සපුරිසෙන පන පටිපත්ති පටිපජ්ජිතබ්බා යෙව හොති, අඤ්ඤත්‍ර හි පටිපත්තියා පටිවෙධස්ස අභාවතො. සා ච පටිපත්ති පරියත්තිමූලකා හොති. වුත්තං හෙතං:-

"සුත්තඤ්ඤෙන රක්ඛිතෙ සඤ්ඤෙන පටිපත්ති හොති රක්ඛිතා
පටිපත්තියං ඨිතෝ ධීරෝ යොගක්ඛෙමා න ධංසතී"ති.

පරියත්තියා සාසනපටිපත්තියා මූලභූතත්තා යෙව ඉමාකස්සපමහාඛීණාසවපපමුඛා මහාථෙරා අචිරපරිනිබ්බුතෙ යෙව භගවති ධම්මවිනයසංගීතියා උස්සුක්කමාපජ්ජිංසු. තතො පරං ච කාලෙන කාලං තංතංකාලිකා මහාථෙරා සමාගම්ම ධම්මවිනයං සංගායිංසු, යථා සෝ අලජ්ජිනෝ පාපිච්ඡ නිස්සාය න කිලිස්සෙය්‍ය.

එවඤ්ඤරෙ ඉධ සීහලෙසු වට්ටගාමිනිරඤ්ඤෙ සමයෙ මාතුලජනපදෙ ආලොකවිහාරෙ සන්නිපතිතෙන මහාථෙරගණෙන 'අනාගතෙ මිච්ඡාදිට්ඨිකරාජූපද්දවාදීහි වා භික්ඛූනං සතිසම්මොසාදිදොසහෙතු වා ධම්මවිනයෝ'යං විනාසං වා පාපුණෙය්‍ය, සංකිලිට්ඨෝ වා භවෙය්‍ය, අන්තරන්තරා ඌනත්තං වා ආපජ්ජෙය්‍යා'ති මඤ්ඤමානෙන ධම්මවිනයෝ සඛාසිත්වා ලෙඛනමාරොපිතෝ අහොසි. අයං පොත්ථකාරුළ්හසංගීතීති පාකටා හොති.

භගවති පන ධරමානෙ ජම්බුදීපෙ යෙ සුද්ධමාගධිකවොහාරෙ අහොසි, කාලෙ ගච්ඡන්තෙන ගච්ඡන්තෙන යෙව අනුක්කමෙන සෝ විපරිණාමං පාපුණෙය්‍යානි ච කෙසඤ්චිපි ධම්මපදානං මූලට්ඨා පි සතිසම්මොසා වා සම්මුසෙයුන්ති ච සල්ලක්ඛෙන්තෙහි මහාථෙරෙහි බුද්ධකාලතො පට්ඨායෙව භගවතා දෙසිතනියාමෙනෙව අට්ඨවාචනක්කමෙ පි තස්ස පකිණ්ණකදෙසනාවසෙන මූඛපාඨෙන ආනෙන්තෙහි සුට්ඨු රක්ඛිතෝ ගොපිතෝ ච අහොසි. සෝ පන ජම්බුදීපෙ ථෙරපරම්පරායාහතෝ සීහලෙසු සාසනපතිට්ඨාපකෙන මහාමහින්දමහාඛීණාසවෙන ඉධානෙත්වා සීහලභාසාය ඨපිතෝ සීහලථෙරපරම්පරාය මූඛපාඨවසෙන ආහතෝ පච්ඡා ලෙඛනමාරොපිතෝ ච අහොසි, යෝ සීහලට්ඨවණ්ණනා සීහලට්ඨකථාති ච වොහාරපප්පත්තො ජාතෝ.

ජම්බුදීපෙ පන තා අට්ඨකථායෝ කංචි කාලං අකිලිට්ඨා ආහතා පි අපරභාගෙ නිකායන්තරිකානං අඤ්ඤනිකායියමතාවලම්බකානං නානාවාදෙහි සම්මිස්සිතා කාලුසියප්පත්තා වාහෙසුං. සීහලෙසු පන තා සුට්ඨු රක්ඛිතා අසංකිලිට්ඨා දෙසන්තරවාසීහි පි පණ්ඩිතෙහි ගරුකතා බහුමානිතා වාහෙසුං.

අථ සීහලින්‍දස්‍ස මහානාමස්‍ස රඤ්ඤෝ සමයෙ ජම්බුද්‍දීපතො ඉධාගතෙන ආචරියෙන බුද්ධඝොසමහාථෙරෙන තා පුන සුද්ධමාගධිභාසාය ආරොපිතා සකලසොතලොකස්‍සාපි යාවජ්ජතනා අත්‍ථං සාධෙනි. අපි ච කාලෙ වීතික්කමනෙන අට්ඨකථාගතො භාසාවොහාරො පි කත්‍ථචි කත්‍ථචි පච්ඡිමිකාය ජනතාය දුජ්ජානො දුරවබොධො භවෙය්‍යාති මඤ්ඤමානෙහි **ධම්මපාල-සාරිපුත්තආනන්‍දබුද්ධි**හි තෙපිටකනයඤ්ඤූහි සාගරූපමබුද්ධීහි මහාථෙරෙහි ටීකානුටීකාදයොපි රචිතා අහෙසුං. තෙසු පි ටීකාකාරෙසු ධම්මපාලො ච සාරිපුත්තො චාහි දුවෙ ආචරියා පාමොක්ඛා අහෙසුං. අට්ඨකථාගතානි දුබ්බොධට්ඨානානි විවරන්තෙහි විසදිකරොන්තෙහි අතිවිය මහන්තො තෙහි සාසනසඞ්ගහො කතො යෙව. කිංචාපි එතා අට්ඨකථා ටීකායො සීහලෙසු ලිඛිතා වත්තිංසු, මිච්ඡාදිට්ඨිකරාජූනං උපද්දවෙහි තා බහුතරා අභාවං පත්තා අහෙසුං. නිදස්සනවසෙන චොලියකස්‍සපමහාථෙරෙන රචිතා මොහවිච්ඡෙදනී නාම අභිධම්මමාතිකට්ඨකථා ඉධ අභාවං පත්තා නාමමත්තාවසිට්ඨා ජාතා. න කෙවලං අට්ඨකථාටීකායො පි කිනත්තු තෙපිටකපාලි පි එකස්මිං සමයෙ ඉධ අපරිපුණ්ණා ජාතා, මරමමස්‍යාමාදිරට්ඨතො ආනෙතබ්බතං පාපුනි.

මිච්ඡාදිට්ඨිකරාජූපද්දවතො පුරෙතරමෙව සාට්ඨකථස්‍ස සටීකස්‍ස පිටකත්තයස්‍ස මරමමස්‍යාමාදීසු රට්ඨෙසු ඉතො නීතත්තා යාවජ්ජතනාපි තා තත්‍ර අවිනට්ඨා වත්තන්තෙ. තානි පන පොත්ථකානි තතො තතො දෙසතො කාලෙන කාලං ඉධානීතානි ඉධාපි විනාසමපපන්නා ඊතෙහි කතිපයෙහි පොත්ථකෙහි සංසන්දෙත්වා ඉධ කෙහිචි කෙහිචි පි සාසනමාමකසප්පුරිසෙහි ඛණ්ඩවසෙන සුලභානි කතානි පි අපරිපුණ්ණා නෙව වත්තිංසු.

තෙපිටකපාලියා වා අට්ඨකථානං වා ටීකානං වා පරිපුණ්ණවසෙන මුද්‍දාපනං නාම න සුකරං අඤ්ඤත්‍ර පරිච්චාගසීලෙන මහාධනවතා, මහතො ධනපරිබ්බයස්‍ස කාතබ්බත්තා.

එත්තන්තරෙ සකිමන් හෙවාවිතාරණාභිධානො සාසනමාමකො මහාසයො මහතා ධනපරිච්චාගෙන පිටකත්තයස්‍ස සකලා පි අට්ඨකථායො තෙහි තෙහි මහාථෙරෙහි සොධාපෙත්වා මුද්‍දාපෙන්තො සාසනස්‍ස මහත්ත-මභිවනියමත්‍ථමකාසි. තා පන හෙවාවිතාරණගන්ථපනියා මුද්‍දාපිතා අත්‍ථවණ්ණනායො න කෙවලං ඉධ සීහලෙසු යෙව කිනත්තු මරමම-සියාමකමෙබාජභාරතඉංගලණ්ඩාදිසුපි තෙපිටකමඤ්ඤාපකානමපෙක්ඛිතාරූනං ච මහත්ථසම්පාදිකා වත්තන්තෙ.

ඉදානි'ස්‍ස දිවංගතස්‍ස **සකිමන්හෙවාවිතාරණමහාසයස්‍ස** හරියා-සාසනමාමිකා පරිච්චාගසීලිනී **සොමාවතීහෙවාවිතාරණදෙවී** තු ඉධ දුල්ලභානං පිටකත්තයටීකානං පාකටීකරණං සාසනස්‍ස මහත්ථසාධකමිති සල්ලක්ඛයමානා අත්තනො ධනං සාසනෙ විස්සජ්ජෙන්තී ටීකානං මුද්‍දාපනෙ මහන්තමුස්සුක්කමාපන්නා දිස්සතෙ. සා පන තස්සා සාමිකෙන ගහිත-මගෙහන ගච්ඡන්තී ඉමස්මිං කිච්චෙ අඤ්ඤසදිසම්පි ආදෙස්සභූතා සබ්බස්‍ස සප්පුරිසානමභිත්‍ථවාරහා හොති යෙව. 'සාසනස්‍ස පරිහානිං දිස්වා අනි-වඩ්ඩියා වායමන්ති'ති මිලින්දපඤ්හෙ නාගසෙනෙන මහාඛීණාසවෙන වුත්තෙන උපාසකගුණෙන සමන්නාගතා එසා මහොපාසිකා න කෙවලං සීහලෙසු යෙව අපි තු විදෙසෙසු පි සාසනුජ්ජොතනෙ මහොපයොගිනී හොති, යා විසුද්ධිමග්ගං ජරමාන(ජර්මන්)භාසං පරිවත්තාපෙත්වා අත්තනොයෙව ධනබ්බයෙන මුද්‍දාපෙත්වා පකාසෙන්තී තස්මිං රට්ඨෙ සාසනුදයස්‍ස මහන්ත-මත්‍ථමකාසි.

ඉදානි ටීකාගන්ථේසු පඨමතරං දීඝාගමස්ස පොරාණටීකා පරිපුණ්ණාව තස්සා ඛනබ්බයෙන මුද්‍රාපිතා හොති. සා'යං කිංචාපි ඉධ සීහලෙසු පි කතිපයවිහාරෙසු තාලපණ්ණපොත්ථකෙසු ලිඛිතා වත්තතෙ, අපි ච ලෙඛක-දොසෙහි අතීව දූසිතා දිස්සතෙ. තතො මරම්මරට්ඨෙ පවත්තිතාය ඡට්ඨ සඞ්ගීතියා සම්මතා තත්ථෙව සංසොධෙත්වා මුද්‍රාපිතා දීඝාගමටීකා අසම්-කිලෙව මහොපයොගිනී ජාතාති ඤාතම්.

අයම්පන මහාවිරියස්ස පරියත්තිවිසාරදස්ස **රේරුකානේ වඤ්චිමලාභි-ධානස්ස** මහාථෙරවරස්ස උපදෙසමනුගම්ම කොළම්බනගරෙ මරුධානප්ප-දෙසෙ (මරදානෙ) සිරිවිනයාලංකාරාරාමාධිපතිනා **හේනේගම කල්‍යාණසිරි-ත්ථෙරෙන** ච සත්ථාවරියෙන **හේන්ගොඩ කල්‍යාණධම්මත්ථෙරෙන** (B. A.) ච සොධිතා වාභිසඞ්ඛතාච්චාති විඤ්ඤූතබ්බා.

පිටකත්තයජ්ඣයනරතානං මහත්ථසාධිකාය ඉමිස්සා ටීකාය පාකටී-කරණෙ උස්සුකකම්මාපත්තා සබ්බෙ පිමෙ සොතාරානං සාදරගාරවත්ථාවාරහා යෙවාති වදාම. ඉමිනා නයෙන අවසිට්ඨා සබ්බා පි ටීකායො මුද්‍රණද්වාරෙන සුලභීකරියන්තූති ඉධ මයම්හිංසනං ච කරොම.

ඉත්ථං වදතෙ,

සුඛම්මනිකායිකගණපාමොක්ඛා,
සීහලෙසු අමරපුරමහාසංඝසභාය
සභාපතිධුරධරෙ,
භටත්ථලගාමජෙ (බළන්ගොඩ) **ආනන්දමෙත්තෙය්‍යෙ**
මහාථෙරෙ'ති.

2511, ආසාළහිපුණ්ණමියං.

සඞ්කෙතනිරූපනං

දී. 1 –	දීඝනිකාය	සීලක්ඛන්ධවග්ගපාළි
දී. 2 –	,,	මහාවග්ගපාළි
දී. 3 –	,,	පාථිකවග්ගපාළි
දී. ඨ 1 –	,,	සීලක්ඛන්ධවග්ගඅට්ඨකථා
දී ඨ 2 –	,,	මහාවග්ගඅට්ඨකථා
දී. ඨ 3 –	,,	පාථිකවග්ගඅට්ඨකථා
දී. ටී –	,,	ටීකා
සී. ටී නව 1 –	,,	සීලක්ඛන්ධවග්ග අභිනවටීකා පඨම
සී. ටී නව 2 –	,,	,, ,, දුතිය
ම. 1 –	මජ්ඣිමනිකාය	මූලපණ්ණාසපාළි
ම. 2 –	,,	මජ්ඣිමපණ්ණාසපාළි
ම. 3 –	,,	උපරිපණ්ණාසපාළි
ම. ඨ 1 –	,,	මූලපණ්ණාසට්ඨකථා පඨම
ම. ඨ 2 –	,,	,, දුතිය
ම. ඨ 3 –	,,	මජ්ඣිමපණ්ණාසට්ඨකථා
ම. ඨ 4 –	,,	උපරිපණ්ණාසට්ඨකථා
ම. ටී 1 –	,,	මූලපණ්ණාසටීකා පඨම
ම. ටී. 2 –	,,	,, දුතිය
ම. ටී 3 –	,,	මජ්ඣිමපණ්ණාසටීකා
		උපරිපණ්ණාසටීකා
සං. 1 –	සංයුත්තනිකාය	සගාථාවග්ග නිදානවග්ග සංයුත්තපාළි
සං. 2 –	,,	ඛන්ධවග්ග සළායතනවග්ග සංයුත්තපාළි
සං. 3 –	,,	මහාවග්ගසංයුත්තපාළි
සං. ඨ 1 –	,,	සංයුත්තට්ඨකථා පඨම
සං. ඨ 2 –	,,	,, දුතිය
සං. ඨ 3 –	,,	,, තතිය
සං. ටී 1 –		සංයුත්තටීකා පඨම
සං. ටී 2 –		,, දුතිය
අං. 1 –	අඞ්ගුත්තරනිකාය	එකක දුක තික චතුක්ක නිපාතපාළි
අං. 2 –	,,	අට්ඨක නවක දසක එකාදසක ,,
අං. ඨ 1 –	,,	අඞ්ගුත්තරට්ඨකථා පඨම
අං. ඨ 2 –	,,	,, දුතිය
අං. ඨ 3 –	,,	,, තතිය
අං. ටී 1 –		අඞ්ගුත්තරටීකා පඨම
අං. ටී 2 –		,, දුතිය
අං. ටී 3 –		,, තතිය
වි. 1 –	විනයපිටක	පාරාජිකපාළි
වි. 2 –	,,	පාචිත්තියපාළි
වි. 3 –	,,	මහාවග්ගපාළි
වි. 4 –	,,	චූළවග්ගපාළි
වි. 5 –	,,	පරිවාරපාළි

වි. ටඨ 1 –	විනයපිටක	පාරාජිකකණ්ඩඅට්ඨකථා පඨම
වි. ටඨ 2 –	,,	,, දුතිය
වි. ටඨ 3 –	,,	පාචිත්‍යාදිඅට්ඨකථා
වි. ටඨ 4 –	,,	චූළවග්ගාදිඅට්ඨකථා
වජිර ටී –		වජිරබුද්ධිටීකා
සාරත්ථටී 1 –		සාරත්ථදීපනීටීකා පඨම
සාරත්ථටී 2 –		,, දුතිය
සාරත්ථටී 3 –		,, තතිය
විමතිටී 1 –		විමතිවිනොදනීටීකා පඨම
විමතිටී 2 –		,, දුතිය
අභි 1	අභිධම්මපිටක	ධම්මසඞ්ගණිපාළි
අභි 2	,,	විභඞ්ගපාළි
අභි 3	,,	ධාතුකථාපුග්ගලපඤ්ඤත්තිපාළි
අභි 4	,,	කථාවත්ථුපාළි
අභි 5	,,	යමකපාළි පඨම
අභි 6	,,	,, දුතිය
අභි 7	,,	,, තතිය
අභි 8	,,	පට්ඨානපාළි පඨම
අභි 9	,,	,, දුතිය
අභි 10	,,	,, තතිය
අභි 11	,,	,, චතුත්ථ
අභි 12	,,	,, පඤ්චම
අභි ටඨ 1 –	,,	අත්ථසාලිනීඅට්ඨකථා
අභි ටඨ 2 –	,,	සම්මොහවිනොදනීඅට්ඨකථා
අභි ටඨ 3 –	,,	පඤ්චපකරණට්ඨකථා
මූලටී 1 –		ධම්මසඞ්ගණිමූලටීකා
මූලටී 2 –		විභඞ්ගමූලටීකා
මූලටී 3 –		පඤ්චපකරණමූලටීකා
අනු ටී 1 –		ධම්මසඞ්ගණිඅනුටීකා
අනු ටී 2 –		විභඞ්ගඅනුටීකා
අනු ටී 3 –		පඤ්චපකරණඅනුටීකා
ඛු. 1 –	ඛුද්දකනිකාය	ඛුද්දකපාඨ ධම්මපද උදාන ඉතිවුත්තක සුත්තනිපාතපාළි
ඛු. 2 –	,,	විමානවත්ථු පෙතවත්ථු ථෙරගාථා-ථෙරීගාථාපාළි
ඛු. 3 –	,,	අපදානපාළි පඨම
ඛු. 4 –	,,	,, දුතිය
ඛු. 5 –	,,	ජාතකපාළි පඨම
ඛු. 6 –	,,	,, දුතිය
ඛු. 7 –	,,	මහානිද්දෙසපාළි
ඛු. 8 –	,,	චූළනිද්දෙසපාළි
ඛු. 9 –	,,	පටිසම්භිදාමග්ගපාළි
ඛු. 10 –	,,	නෙත්තිපෙටකොපදෙසපාළි
ඛු. 11 –	,,	මිලින්දපඤ්හපාළි
ඛුද්දකපාඨ ටඨ –		ඛුද්දකපාඨට්ඨකථා

ධම්මපද ටීකා 1 –	ධම්මපදටීකා පඨම
ධම්මපද ටීකා 2 –	ධම්මපදටීකා දුතිය
උදාන ටීකා –	උදානටීකා
ඉතිවුත්තක ටීකා –	ඉතිවුත්තකටීකා
සුත්තනිපාත ටීකා 1 –	සුත්තනිපාතටීකා පඨම
සුත්තනිපාත ටීකා 2 –	,, දුතිය
විමාන ටීකා –	විමානවත්ථුටීකා
පෙත ටීකා –	පෙතවත්ථුටීකා
ථෙරගාථා ටීකා 1 –	ථෙරගාථා අට්ඨකථා පඨම
ථෙරගාථා ටීකා 2 –	,, ,, දුතිය
ථෙරීගාථා ටීකා	ථෙරීගාථා අට්ඨකථා
අපදාන ටීකා 1 –	අපදානටීකා පඨම
අපදාන ටීකා 2 –	,, දුතිය
බුද්ධවංස ටීකා –	බුද්ධවංසටීකා
චරියාපිටක ටීකා –	චරියාපිටකටීකා
ජාතක ටීකා 1 –	ජාතකටීකා පඨම
ජාතක ටීකා 2 –	,, දුතිය
ජාතක ටීකා 3 –	,, තතිය
ජාතක ටීකා 4 –	,, චතුත්ථ
ජාතක ටීකා 5 –	,, පඤ්චම
ජාතක ටීකා 6 –	,, ඡට්ඨ
ජාතක ටීකා 7 –	,, සත්තම
මහානිද්දෙස ටීකා –	මහානිද්දෙසටීකා
චූළනිද්දෙස ටීකා –	චූළනිද්දෙසටීකා
නෙත්ති ටීකා –	නෙත්තිඅට්ඨකථා
පටිසං ටීකා 1 –	පටිසම්භිදාමග්ගටීකා පඨම
පටිසං ටීකා 2 –	,, දුතිය
විසුද්ධි 1 –	විසුද්ධිමග්ගඅට්ඨකථා පඨම
විසුද්ධි 2 –	,, දුතිය
විසුද්ධි ටී 1 –	විසුද්ධිමග්ගමහාටීකා පඨම
විසුද්ධි ටී 2 –	,, දුතිය
කඞ්ඛා ටීකා –	කඞ්ඛාවිතරණීඅට්ඨකථා
කඞ්ඛා ටී –	කඞ්ඛාවිතරණීපුරාණටීකා
	,, අභිනවටීකා
නෙත්ති ටී –	නෙත්තිටීකා
නෙත්තිවිභාවිනී	නෙත්ති විභාවිනී
සී –	සිංහලක්ඛරපාළි
ස්‍යා –	ස්‍යාමක්ඛරපාළි
ඉ. –	ඉඞ්ගලිසක්ඛරපාළි
කං –	කම්බොජක්ඛරපාළි
බු –	මරම්මක්ඛරපාළි
ක –	කත්ථචි
? –	සංසයට්ඨානං

සූචිපත්‍රං

සීලක්ඛන්ධවග්ගටීකා

මාතිකා			පිටුඅංක
ගන්ථාරම්භකථාවණ්ණනා	...	...	1
නිදානකථාවණ්ණනා		...	**14**
පඨම්මහාසඞ්ගීතිකථාවණ්ණනා	...	...	15

1. බ්‍රහ්මජාලසුත්තං

පරිබ්බාජකකථාවණ්ණනා	...	...	25
චූළසීලවණ්ණනා	...	...	45
මජ්ඣිමසීලවණ්ණනා	...	...	89
මහාසීලවණ්ණනා	...	...	92
පුබ්බන්තකප්පිකසස්සතවාදවණ්ණනා	...	...	94
එකච්චසස්සතවාදවණ්ණනා	...	...	108
අන්තානන්තවාදවණ්ණනා	...	...	114
අමරාවික්ඛේපවාදවණ්ණනා	...	...	115
අධිච්චසමුප්පන්නවාදවණ්ණනා	...	...	117
අපරන්තකප්පිකවාදවණ්ණනා	...	...	121
සඤ්ඤීවාදවණ්ණනා	...	...	121
අසඤ්ඤීනෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීවාදවණ්ණනා	...	...	123
උච්ඡේදවාදවණ්ණනා	...	...	123
දිට්ඨධම්මනිබ්බානවාදවණ්ණනා	...	...	125
පරිතස්සිතවිප්ඵන්දිතවාරවණ්ණනා	...	...	129
ඵස්සපච්චයවාරවණ්ණනා	...	...	129
නෙසංඤ්ඤානංවිජ්ජාතිවාරවණ්ණනා	...	...	130
දිට්ඨිගතිකානඨිත්‍යානවට්ටකථාවණ්ණනා	...	...	130
වීවට්ටකථාදිවණ්ණනා	...	...	132
පකරණනයවණ්ණනා	...	...	134

මාතිකා			පිටුඅංක
සොළසහාරවණ්ණනා		...	**136**
දෙසනාහාරවණ්ණනා	...	...	136
විචයහාරවණ්ණනා	...	...	136
යුත්තිහාරවණ්ණනා	...	...	137
පදට්ඨානහාරවණ්ණනා	...	...	137
ලක්ඛණහාරවණ්ණනා	...	...	138
චතුබ්‍යූහහාරවණ්ණනා	...	...	139
ආවට්ටනහාරවණ්ණනා	...	...	141
විභත්තිහාරවණ්ණනා	...	...	141
පරිවත්තනහාරවණ්ණනා	...	...	142
වෙවචනහාරවණ්ණනා	...	...	143
පඤ්ඤත්තිහාරවණ්ණනා	...	...	143
ඔතරණහාරවණ්ණනා	...	...	144
සෝධනහාරවණ්ණනා	...	...	144
අධිට්ඨානහාරවණ්ණනා	...	...	145
පරික්ඛාරහාරවණ්ණනා	...	...	145
සමාරොපනහාරවණ්ණනා	...	..	145
පඤ්චවිධනයවණ්ණනා		...	**146**
නන්දියාවට්ටනයවණ්ණනා	...	...	146
තිපුක්ඛලනයවණ්ණනා	...	...	146
සීහවික්කීළිතනයවණ්ණනා	...	...	147
දිසාලොචනඅඞ්කුසනයද්වයවණ්ණනා	...	...	147
සාසනපට්ඨානවණ්ණනා	...	...	148

2. සාමඤ්ඤඵලසුත්ත

රාජාමච්චකථාවණ්ණනා	...	...	149
කොමාරභච්චජීවකකථාවණ්ණනා	...	...	153
සාමඤ්ඤඵලපුච්ඡාවණ්ණනා	...	...	155
පූරණකස්සපවාදවණ්ණනා	...	...	158
මක්ඛලිගොසාලවාදවණ්ණනා	...	...	159
අජිතකෙසකම්බලවාදවණ්ණනා	...	...	161
පකුධකච්චායනවාදවණ්ණනා	...	...	163
නිගණ්ඨනාතපුත්තවාදවණ්ණනා	...	...	164
සඤ්ඤයබේලට්ඨපුත්තවාදවණ්ණනා	...	...	164
පඨමසන්දිට්ඨිකසාමඤ්ඤඵලවණ්ණනා	...	...	165
දුතියසන්දිට්ඨිකසාමඤ්ඤඵලවණ්ණනා	...	...	166
පණීතතරසාමඤ්ඤඵලවණ්ණනා	...	...	166
චූළ-මජ්ඣිම-මහාසීලවණ්ණනා	...	...	173

මාතිකා			පිටුඅංක
ඉන්ද්‍රියසංවරකථාවණ්ණනා	...	...	173
සතිසම්පජඤ්ඤකථාවණ්ණනා	...	...	173
සන්තොසකථාවණ්ණනා	...	...	181
නීවරණපහානකථාවණ්ණනා	...	...	182
පඨමජ්ඣානකථාවණ්ණනා	...	...	187
දුතියජ්ඣානකථාවණ්ණනා	...	...	188
තතියජ්ඣානකථාවණ්ණනා	...	...	188
චතුත්ථජ්ඣානකථාවණ්ණනා	...	...	188
විපස්සනාඤාණකථාවණ්ණනා	...	...	189
මනොමයිද්ධිඤාණකථාවණ්ණනා	...	...	191
ඉද්ධිවිධඤාණාදිකථාවණ්ණනා	...	...	191
ආසවක්ඛයඤාණකථාවණ්ණනා	...	...	192
අජාතසත්තුඋපාසකත්තපටිවෙදනාකථාවණ්ණනා		...	195
සරණගමනකථාවණ්ණනා	...	...	197

3. අම්බට්ඨසුත්තවණ්ණනා

අද්ධානගමනවණ්ණනා	...	...	204
පොක්ඛරසාතිවත්ථුවණ්ණනා	...	...	205
අම්බට්ඨමාණවකථාවණ්ණනා	...	...	207
පඨමඉබ්භවාදවණ්ණනා	...	...	212
දුතියඉබ්භවාදවණ්ණනා	...	...	213
තතියඉබ්භවාදවණ්ණනා	...	...	213
ඍසිපුත්තවාදවණ්ණනා	...	...	213
අම්බට්ඨවංසකථාවණ්ණනා	...	...	216
ඛත්තියසෙට්ඨභාවවණ්ණනා	...	...	216
විජ්ජාචරණකථාවණ්ණනා	...	...	217
චතුඅපායමුඛකථාවණ්ණනා	...	...	217
පුබ්බකඉසිභාවානුයොගවණ්ණනා	...	...	218
දෙවලකඛණදස්සනවණ්ණනා	...	...	220
පොක්ඛරසාතිබුද්ධුපසඞ්කමනවණ්ණනා	...	...	220
පොක්ඛරසාතිඋපාසකත්තපටිවෙදනාකථාවණ්ණනා		...	221

4. සොණදණ්ඩසුත්තං

සොණදණ්ඩගුණකථාවණ්ණනා	...	...	222
බුද්ධගුණකථාවණ්ණනා	...	...	224
සොණදණ්ඩපරිවිතක්කවණ්ණනා	...	...	225
බ්‍රාහ්මණපඤ්ඤත්තිවණ්ණනා	...	...	226
සීලපඤ්ඤකථාවණ්ණනා	...	...	226
සොණදණ්ඩඋපාසකත්තපටිවෙදනාකථාවණ්ණනා		...	227

5. කූටදන්තසුත්ත

මහාවිජිතරාජයඤ්ඤකථාවණ්ණනා 228
චතුපරික්ඛාරවණ්ණනා 230
අට්ඨපරික්ඛාරවණ්ණනා 230
චතුපරික්ඛාරාදිවණ්ණනා 231
නිච්චදානඅනුකූලයඤ්ඤවණ්ණනා 233
කූටදන්තඋපාසකත්තනපටිවේදනාකථාවණ්ණනා ... 237

6. මහාලිසුත්ත

බ්‍රාහ්මණදූතවත්ථුවණ්ණනා 238
ඔට්ඨද්ධලිච්ඡවිවත්ථුවණ්ණනා 238
එකංසහාවිතසමාධිවණ්ණනා 239
චතුඅරියඵලවණ්ණනා 240
අරියඅට්ඨඞ්ගිකමග්ගවණ්ණනා 240
දෙපබ්බජිතවත්ථුවණ්ණනා 242

7. ජාලියසුත්ත

දෙපබ්බජිතවත්ථුවණ්ණනා 243

8. මහාසීහනාදසුත්ත

අවෙලකසසපවත්ථුවණ්ණනා 245
සමනුයුඤ්ජාපනකථාවණ්ණනා 247
අරියඅට්ඨඞ්ගිකමග්ගවණ්ණනා 248
තපොජිගුච්ඡාකථාවණ්ණනා 249
තපොජිගුච්ඡානිරත්ථකතාවණ්ණනා 250
සීලසමාධිපඤ්ඤාසම්පදාවණ්ණනා 251
සීහනාදකථාවණ්ණනා 251
නිස්සීයපරිවාසකථාවණ්ණනා 253

9. පොට්ඨපාදසුත්ත

පොට්ඨපාදපරිබ්බාජකවත්ථුවණ්ණනා 255
අභිසඤ්ඤානිරෝධකථාවණ්ණනා 256
අහේතුකසඤ්ඤුප්පාදනිරෝධකථාවණ්ණනා 258
සඤ්ඤාඅත්ථකථාවණ්ණනා 263
චිත්තහත්ථිසාරිපුත්තපොට්ඨපාදවත්ථුවණ්ණනා 265
එකංසිකධම්මවණ්ණනා 266
තයොඅත්තනපටිලාභවණ්ණනා 267

මාතිකා පිටුඅංක

10. සුභසුත්ත

සුභමාණවකවත්ථුවණ්ණනා 271
සීලක්ඛන්ධවණ්ණනා 272
සමාධික්ඛන්ධවණ්ණනා 273

11. කෙවට්ටසුත්ත

කෙවට්ටගහපතිපුත්තවත්ථුවණ්ණනා 274
ඉද්ධිපාටිහාරියවණ්ණනා 274
ආදෙසනාපාටිහාරියවණ්ණනා 274
අනුසාසනීපාටිහාරියවණ්ණනා 275
භූතනිරොධෙසකවත්ථුවණ්ණනා 276

12. ලොහිච්චසුත්ත

ලොහිච්චබ්‍රාහ්මණවත්ථුවණ්ණනා 279
ලොහිච්චබ්‍රාහ්මණානුයොගවණ්ණනා 279
තයොචොදනාරහවණ්ණනා 280
නචොදනාරහසත්ථුවණ්ණනා 281

13. තෙවිජ්ජසුත්ත

මඝාමඝගහකථාවණ්ණනා 282
අචිරවතීනදීඋපමාකථාවණ්ණනා 284
සංසන්දනකථාවණ්ණනා 285
බ්‍රහ්මලොකමග්ගදෙසනාවණ්ණනා 286

සීලක්ඛන්ධවග්ගපාළියා මාතිකා නිට්ඨිතා.

මහාවගගටීකා

මාතිකා පිටුඅංක

1. මහාපදානසුත්ත

පුබ්බනිවාසපටිසංයුත්තකථාවණ්ණනා 289
ජාතිපරිච්ඡේදාදිවණ්ණනා 294
බොධිපරිච්ඡේදවණ්ණනා 296
සාවකයුගපරිච්ඡේදවණ්ණනා 296
සාවකසන්නිපාතපරිච්ඡේදවණ්ණනා 296
උපට්ඨාකපරිච්ඡේදවණ්ණනා 296
සම්බහුලවාරවණ්ණනා 298
සම්බහුලපරිච්ඡේදවණ්ණනා 299
බොධිසත්තධම්මතාවණ්ණනා 301
ඛත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණවණ්ණනා 312
විපස්සිසම්මුඛදස්සනවණ්ණනා 318
ජිණ්ණපුරිසවණ්ණනා 319
බ්‍යාධිපුරිසවණ්ණනා 320
කාලකතපුරිසවණ්ණනා 320
පබ්බජිතවණ්ණනා 320
බොධිසත්තපබ්බජ්ජාවණ්ණනා 321
මහාජනකායඅනුපබ්බජ්ජාවණ්ණනා 321
බොධිසත්තඅභිනීවෙසවණ්ණනා 322
බ්‍රහ්මයාචනකථාවණ්ණනා 328
අග්ගසාවකයුගවණ්ණනා 335
මහාජනකායපබ්බජ්ජාවණ්ණනා 339
චාරිකාඅනුජානනවණ්ණනා 340
දෙවතාරොචනවණ්ණනා 342

මාතිකා පිටුඅංක

2. මහානිදානසුත්තන්ත

නිදානවණ්ණනා 344
උස්සාදනාවණ්ණනා 347
පුබ්බපනිස්සයසම්පත්තිකථාවණ්ණනා 347
නිත්ථවාසාදිවණ්ණනා 347
පටිච්චසමුප්පාදගම්භීරතාවණ්ණනා 348
අපස්සාදනාවණ්ණනා 350
පටිච්චසමුප්පාදවණ්ණනා 353
අත්තපඤ්ඤත්තිවණ්ණනා 364
නඅත්තපඤ්ඤත්තිවණ්ණනා 365
අත්තසම්මුපස්සනාවණ්ණනා 365
සත්තාවිඤ්ඤාණට්ඨිතිවණ්ණනා 368
අට්ඨවිමොක්ඛවණ්ණනා 371

3. මහාපරිනිබ්බානසුත්තන්ත

රාජඅපරිහානියධම්මවණ්ණනා 374
භික්ඛුඅපරිහානියධම්මවණ්ණනා 376
සාරිපුත්තසීහනාදවණ්ණනා 384
දුස්සීලආදීනවවණ්ණනා 384
සීලවන්තආනිසංසවණ්ණනා 385
පාටලිපුත්තනගරමාපනවණ්ණනා 385
අරියසච්චකථාවණ්ණනා 386
අනාවත්තිධම්මසමෙබාධිපරායනවණ්ණනා 387
ධම්මාදාසධම්මපරියායවණ්ණනා 388
අම්බපාලිගණිකාවත්ථුවණ්ණනා 389
බෙළුවගාමවස්සූපගමනවණ්ණනා 390
නිමිත්තෙනාභාසකථාවණ්ණනා 392
මාරයාචනකථාවණ්ණනා 394
ආයුසඞ්ඛාරඔස්සජ්ජනවණ්ණනා 395
මහාභූමිචාලවණ්ණනා 397
අට්ඨපරිසවණ්ණනා 399
අට්ඨඅභිභායතනවණ්ණනා 400
අට්ඨවිමොක්ඛවණ්ණනා 402
ආනන්දයාචනකථාවණ්ණනා 403
නාගාපලෝකිතවණ්ණනා 403
චතුමහාපදෙසවණ්ණනා 404
කම්මාරපුත්තචුන්දවත්ථුවණ්ණනා 407
පානීයාහරණවණ්ණනා 408

මාතිකා			පිටුඅංක
පුක්කුසමල්ලපුත්තවත්ථුවණ්ණනා	...	...	408
යමකසාලවණ්ණනා	...	...	410
උපවාණත්ථේරවණ්ණනා	...	...	413
චතුසංවේජනීයට්ඨානවණ්ණනා	...	...	414
ආනන්දපුච්ඡාකථාවණ්ණනා	...	...	414
ආනන්දඅච්ඡරියඛම්මවණ්ණනා	...	...	414
මහාසුදස්සනසුත්තදේසනාවණ්ණනා	...	...	415
මල්ලානංවන්දනාවණ්ණනා	..	...	416
සුභද්දපරිබ්බාජකවත්ථුවණ්ණනා	...	...	416
තථාගතපච්ඡිමවාචාවණ්ණනා	...	...	418
පරිනිබ්බුතකථාවණ්ණනා	...	...	419
බුද්ධසරීරපූජාවණ්ණනා	...	...	420
මහාකස්සපත්ථේරවත්ථුවණ්ණනා	...	...	420
සරීරධාතුවිභජනවණ්ණනා	...	...	422
ධාතුථූපපූජාවණ්ණනා	...	...	423

4. මහාසුදස්සනසුත්ත

කුසාවතීරාජධානිවණ්ණනා	...	...	424
චක්කරතනවණ්ණනා	...	...	424
හත්ථිරතනවණ්ණනා	...	...	426
අස්සරතනවණ්ණනා	...	...	427
මණිරතනවණ්ණනා	...	...	427
ඉත්ථිරතනවණ්ණනා	...	...	427
ගහපතිරතනවණ්ණනා	...	...	428
පරිණායකරතනවණ්ණනා	...	...	428
චතුඉද්ධිසමන්නාගතවණ්ණනා	...	...	428
ධම්මපාසාදපොක්ඛරණීවණ්ණනා	...	...	428
ඤාණසම්පත්තිවණ්ණනා	...	...	429
බෝධිසත්තපුබ්බයෝගවණ්ණනා	...	...	429
චතුරාසීතිනගරසහස්සාදිවණ්ණනා	...	...	430
සුභද්දදේවීඋපසඞ්කමනවණ්ණනා	...	...	430
බ්‍රහ්මලෝකූපගමනවණ්ණනා	...	...	430

5. ජනවසභසුත්ත

නාතිනියාදීබ්‍යාකරණවණ්ණනා	...	...	432
ආනන්දපරිකථාවණ්ණනා	...	...	432
ජනවසභයකඛවණ්ණනා	...	...	432
දේවසභාවණ්ණනා	...	...	433

මාතිකා			පිටුඅංක
සනඞ්කුමාරකථාවණ්ණනා	...	...	433
භාවිතඉද්ධිපාදවණ්ණනා	...	...	434
තිවිධඔකාසාධිගමවණ්ණනා	...	...	437
චතුසතිපට්ඨානවණ්ණනා	...	..	439
සත්තසමාධිපරිකඛාරවණ්ණනා	...	...	439

6. මහාගොවින්දසුත්ත

දෙවසහාවණ්ණනා	...	...	442
අට්ඨයථාභුච්චවණ්ණනා	...	...	443
සනඞ්කුමාරකථාවණ්ණනා	...	...	446
ගොවින්දබ්‍රාහ්මණවත්ථුවණ්ණනා	...	...	447
රජ්ජසංවිභජනවණ්ණනා	...	...	447
කිත්තිසද්දඅභුග්ගමනවණ්ණනා	...	...	448
බ්‍රහ්මුනාසාකච්ඡාවණ්ණනා	...	...	448
රෙණුරාජඅාමන්තනාවණ්ණනා	...	...	450
ඔක්කාකරාජඅාමන්තනාවණ්ණනා	...	...	450
බ්‍රාහ්මණමහාසාලාදීනංඅාමන්තනාවණ්ණනා	...	...	451
මහාගොවින්දපබ්බජ්ජාවණ්ණනා	...	...	451

7. මහාසමයසුත්ත

නිදානවණ්ණනා	...	...	452
දෙවතාසන්නිපාතවණ්ණනා	...	...	454

8. සක්කපඤ්හසුත්ත

නිදානවණ්ණනා	...	...	461
පඤ්චසිඛගීතගාථාවණ්ණනා	...	...	462
සක්කස්සුපසඞ්කමනවණ්ණනා	...	...	463
ගොපකවත්ථුවණ්ණනා	...	...	465
මඝමාණවවත්ථුවණ්ණනා	...	...	466
පඤ්හවෙය්‍යාකරණවණ්ණනා	...	...	467
වෙදනාකම්මට්ඨානවණ්ණනා	...	...	470
මහාසිවත්ථේරවත්ථුවණ්ණනා	...	...	475
පාතිමොක්ඛසංවරවණ්ණනා	...	...	477
ඉන්ද්‍රියසංවරවණ්ණනා	...	...	479
සොමනස්සපටිලාභකථාවණ්ණනා	...	...	481

මාතිකා පිටුඅංක

9. මහාසතිපට්ඨානසුත්ත

උද්දෙසවාරකථාවණ්ණනා 484

කායානුපස්සනා

ආනාපානපබ්බවණ්ණනා 499
ඉරියාපථපබ්බවණ්ණනා 502
චතුසම්පජඤ්ඤපබ්බවණ්ණනා 504
පටිකූලමනසිකාරපබ්බවණ්ණනා 504
ධාතුමනසිකාරපබ්බවණ්ණනා 505
නවසිවථිකාපබ්බවණ්ණනා 506
වෙදනානුපස්සනාවණ්ණනා 507
චිත්තානුපස්සනාවණ්ණනා 509

ධම්මානුපස්සනා

නීවරණපබ්බවණ්ණනා 510
ඛන්ධපබ්බවණ්ණනා 514
ආයතනපබ්බවණ්ණනා 514
බොජ්ඣඞ්ගපබ්බවණ්ණනා 516
චතුසච්චපබ්බවණ්ණනා 525
දුක්ඛසච්චනිද්දෙසවණ්ණනා 525
නිරොධසච්චනිද්දෙසවණ්ණනා 528
මග්ගසච්චනිද්දෙසවණ්ණනා 529

10. පායාසිරාජඤ්ඤසුත්ත

පායාසිරාජඤ්ඤවත්ථුවණ්ණනා 537
චන්දිමසූරියඋපමාවණ්ණනා (1) 538
චොරඋපමාවණ්ණනා (2) 538
ගූථකූපපුරිසඋපමාවණ්ණනා (3) 538
ගබ්භිනීඋපමාවණ්ණනා (6) 539
සුපිනකඋපමාවණ්ණනා (7) 539
සන්තත්තඅයොගුළඋපමාවණ්ණනා (8) 540
සඞ්ඛධමඋපමාවණ්ණනා (9) 540
අග්ගිකාජටිලඋපමාවණ්ණනා (10) 540
දෙවසද්දවාහඋපමාවණ්ණනා (11) 540
අක්ඛධුත්තකඋපමාවණ්ණනා (13) 541
සාණහාරිකඋපමාවණ්ණනා (14) 541
සරණගමනවණ්ණනා 541
යඤ්ඤදකථාවණ්ණනා 541
උත්තරමාණවවත්ථුවණ්ණනා 542
පායාසිදෙවපුත්තවණ්ණනා 542

මහාවග්ගපාළියා මාතිකා නිට්ඨිතා.

පාථිකවග්ගට්ඨකථා

මාතිකා පිටුඅංක

1. පාථිකසුත්තවණ්ණනා

සුනක්ඛත්තවත්ථුවණ්ණනා 545
කොරඛත්තියවත්ථුවණ්ණනා 547
අචේලකළාරමට්ටකවත්ථුවණ්ණනා 549
අචේලපාථිකපුත්තවත්ථුවණ්ණනා 649
ඉද්ධිපාටිහාරියකථාවණ්ණනා 550
අග්ගඤ්ඤපඤ්ඤත්තිකථාවණ්ණනා 552

2. උදුම්බරිකසුත්තවණ්ණනා

නිග්‍රෝධපරිබ්බාජකවත්ථුවණ්ණනා 554
තපොජිගුච්ඡාවාදවණ්ණනා 556
උපක්කිලෙසවණ්ණනා 556
පරිසුද්ධපපටිකපපත්තකථාවණ්ණනා 558
පරිසුද්ධතාවපපත්තාදිකථාවණ්ණනා 558
නිග්‍රෝධසඤ්ඤායනවණ්ණනා 559
බ්‍රහ්මචරියපරියෝසානාදිවණ්ණනා 559

3. චක්කවත්තිසුත්තවණ්ණනා

අත්තාදීපසරණතාවණ්ණනා 561
දළ්හනෙමිචක්කවත්තිරාජකථාවණ්ණනා 563
චක්කවත්තිඅරියවත්තවණ්ණනා 563
චක්කරතනපාතුභාවවණ්ණනා 564
දුතියාදිචක්කවත්තිකථාවණ්ණනා 565
ආයුවණ්ණාදිපරිහානිකථාවණ්ණනා 565
දසවස්සායුකසමයවණ්ණනා 566

මාතිකා			පිටුඅංක
ආයුවණ්ණාදිවඩ්ඪනකථාවණ්ණනා	...	...	566
සඞ්ඛරාජඋපපත්තිවණ්ණනා	...	...	567
මෙත්තෙය්‍යබුද්ධුප්පාදවණ්ණනා	...	...	567
භික්ඛූනං ආයුවණ්ණාදිවඩ්ඪනකථාවණ්ණනා	..	...	568

4. අග්ගඤ්ඤසුත්තං

වාසෙට්ඨභාරද්වාජවණ්ණනා	...	...	570
චතුවණ්ණසුද්ධිවණ්ණනා	...	...	571
රසපථවිපාතුභාවවණ්ණනා	...	...	574
චන්දිමසූරියාදිපාතුභාවවණ්ණනා	...	...	574
භූමිපප්පටකපාතුභාවාදිවණ්ණනා	...	...	577
ඉත්ථිපුරිසලිඞ්ගාදිපාතුභාවවණ්ණනා	...	...	577
මේථුනධම්මසමාචාරවණ්ණනා	...	...	578
සාලිවිභාගවණ්ණනා	...	...	578
මහාසම්මතරාජවණ්ණනා	...	...	578
බ්‍රාහ්මණමණ්ඩලාදිවණ්ණනා	...	...	578
දුච්චරිතාදිකථාවණ්ණනා	...	...	579
බොධිපක්ඛියභාවනාවණ්ණනා	...	...	580

5. සම්පසාදනීයසුත්තං

සාරිපුත්තසීහනාදවණ්ණනා	...	...	581
කුසලධම්මදෙසනාවණ්ණනා	...	...	589
ආයතනපණ්ණත්තිදෙසනාවණ්ණනා	...	...	591
ගබ්භාවක්කන්තිදෙසනාවණ්ණනා	...	...	591
ආදෙසනවිධාදෙසනාවණ්ණනා	...	...	591
දස්සනසම්පත්තිදෙසනාවණ්ණනා	...	...	593
පුග්ගලපඤ්ඤත්තිදෙසනාවණ්ණනා	...	...	595
පධානදෙසනාවණ්ණනා	...	...	597
පටිපදාදෙසනාවණ්ණනා	...	...	597
හස්සසම්වාරාදිදෙසනාවණ්ණනා	...	...	597
අනුසාසනවිධාදෙසනාදිවණ්ණනා	...	...	599
සුඤ්ඤථාසප්පුරිසගුණදස්සනාදිවණ්ණනා	...	...	600
අනුයොගඋනපකාරවණ්ණනා	...	...	602
නිපිටකඅන්තරධානකථාවණ්ණනා	...	...	603
සාසනඅන්තරධිතවණ්ණනා	...	...	603
අච්ඡරියඅබ්භුතවණ්ණනා	...	...	605

මාතිකා පිටුඅංක

6. පාසාදිකසුත්ත

නිගණ්ඨනාතපුත්තකාලංකිරියවණ්ණනා 606
ධම්මරතනපූජාවණ්ණනා 607
අසම්මාසම්බුද්ධපවෙදිතධම්මවිනයවණ්ණනා 607
සම්මාසම්බුද්ධපවෙදිතධම්මවිනයාදිවණ්ණනා 607
සඞ්ගායිතබ්බධම්මාදිවණ්ණනා 608
පච්චයානුඤ්ඤාතකාරණාදිවණ්ණනා 609
සුඛල්ලිකානුයොගාදිවණ්ණනා 610
පඤ්හබ්‍යාකරණවණ්ණනා 610
අබ්‍යාකතට්ඨානාදිවණ්ණනා 612
පුබ්බන්තසහගතදිට්ඨිනිස්සයවණ්ණනා 613
දිට්ඨිනිස්සයපපහානවණ්ණනා 614

7. ලක්ඛණසුත්ත

ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණවණ්ණනා 615
සුප්පතිට්ඨිතපාදතාලක්ඛණවණ්ණනා (1) 615
පාදතලචක්කලක්ඛණවණ්ණනා (2) 619
ආයතපණ්හිතාදිනීලක්ඛණවණ්ණනා (3, 4, 5) 621
සත්තුස්සදතාලක්ඛණවණ්ණනා (6) 621
කරවරණාදිලක්ඛණවණ්ණනා (7-8) 622
උස්සඞ්ගපාදාදිලක්ඛණවණ්ණනා (9-10) 623
එණීජඞ්ඝලක්ඛණවණ්ණනා (11) 623
සුඛුමච්ඡවිලක්ඛණවණ්ණනා (12) 624
සුවණ්ණවණ්ණලක්ඛණවණ්ණනා (13) 627
කොසොහිතවත්ථගුය්හලක්ඛණවණ්ණනා (14) 628
පරිමණ්ඩලාදිලක්ඛණවණ්ණනා (15-16) 628
සීහපුබ්බද්ධකායාදිලක්ඛණවණ්ණනා (17-18-19) 628
රසග්ගසග්ගිතාලක්ඛණවණ්ණනා (20) 629
අභිනීලනෙත්තාදිලක්ඛණවණ්ණනා (21-22) 629
උණ්හීසසීසලක්ඛණවණ්ණනා (23) 630
එකෙකලොමාදිලක්ඛණවණ්ණනා (24-25) 630
වත්තාලීසාදිලක්ඛණවණ්ණනා (26-27) 630
පහූතජිව්හාදිලක්ඛණවණ්ණනා (28-29) 630
සීහහනුලක්ඛණවණ්ණනා (30) 631
සමදන්තාදිලක්ඛණවණ්ණනා (31-32) 631

මාතිකා පිටුඅංක

8. සිඞ්ගාලසුත්ත

නිදානවණ්ණනා 634
ඡදිසාදිවණ්ණනා 634
චතුට්ඨානාදිවණ්ණනා 635
ඡඅපායමුඛාදිවණ්ණනා 636
සුරාමෙරයස්ස ඡ ආදීනවාදිවණ්ණනා 637
පාපමිත්තතාය ඡ ආදීනවාදිවණ්ණනා 638
මිත්තපතිරූපකවණ්ණනා 639
සුහදමිත්තවණ්ණනා 640
ඡදිසාපටිච්ඡාදනාකණ්ඩවණ්ණනා 641

9. ආටානාටියසුත්ත

පඨමභාණවාරවණ්ණනා 648
පරිත්තපරිකම්මකථාවණ්ණනා 657

10. සඞ්ගීතිසුත්ත

උභතකනවසඞ්ඛාගාරවණ්ණනා 659
භික්ඛානිසඞ්ඝස්සත්ථුවණ්ණනා 661
එකකාවණ්ණනා 661
දුකවණ්ණනා 664
තිකවණ්ණනා 673
චතුක්කවණ්ණනා 697
අරියවංසචතුක්කවණ්ණනා 699
සොතාපත්තියඞ්ගාදිචතුක්කවණ්ණනා 710
පඤ්ඤාබ්‍යාකරණාදිචතුක්කවණ්ණනා 713
දක්ඛිණාවිසුද්ධාදිචතුක්කවණ්ණනා 714
අත්තඤ්ඤාපාදිචතුක්කවණ්ණනා 714
පඤ්චකවණ්ණනා 715
අභබ්බට්ඨානාදිපඤ්චකවණ්ණනා 717
පඨානියඞ්ගපඤ්චකවණ්ණනා 717
සුද්ධාවාසාදිපඤ්චකවණ්ණනා 718
චෙතොඛිලපඤ්චකවණ්ණනා 719
චෙතසෝවිනිබන්ධාදිපඤ්චකවණ්ණනා 719
නිස්සරණීයපඤ්චකවණ්ණනා 719
විමුත්තායතනපඤ්චකවණ්ණනා 720
ඡක්කවණ්ණනා 721
විවාදමූලකඡක්කවණ්ණනා 722
නිස්සරණීයඡක්කවණ්ණනා 723

මාතිකා පිටුඅංක

අනුත්තරියාදිඡක්කකවණ්ණනා 723
සතතවිහාරඡක්කකවණ්ණනා 724
අභිඤ්ඤාතිඡක්කකවණ්ණනා 724
නිබ්බෙධභාගියඡක්කකවණ්ණනා 725
සත්තකවණ්ණනා 725
අධිකරණසමථසත්තකවණ්ණනා 727
අට්ඨකවණ්ණනා 728
නවකවණ්ණනා 730
දසකවණ්ණනා 731
අකුසලකම්මපථදසකවණ්ණනා 733
කුසලකම්මපථදසකවණ්ණනා 735
අරියවාසදසකවණ්ණනා 736
අසෙක්ඛධම්මදසකවණ්ණනා 736
පඤ්ඤාසමොධානවණ්ණනා 737

11. දසුත්තරසුත්ත

එකධම්මවණ්ණනා 739
දුකධම්මවණ්ණනා 741
තයොධම්මවණ්ණනා 742
චතුත්ථාරොධම්මවණ්ණනා 743
පඤ්චධම්මවණ්ණනා 744
ඡධම්මවණ්ණනා 745
සත්තධම්මවණ්ණනා 745
අට්ඨධම්මවණ්ණනා 745
නවධම්මවණ්ණනා 746
දසධම්මවණ්ණනා 747
නිගමනකථාවණ්ණනා 749

පාථිකවග්ගට්ඨකථාය මාතිකා නිට්ඨිතා.

විසෙසපදානුක්‍රමණිකා

අ

අඞ්ගපරියන්ත 9
අච්ඡරිය සද්දෝ 37
අට්ඨකථා 11, 13
අත්තනාථෝ 6
අත්ථක්කමෝ 4
අද්ධරෝ 283
අධිට්ඨානානි (බොධිසත්තානං) 67
අධිමුත්ති (දුවිධා) 38
අනත්තනාථෝ 6
අනාදරෙ සාමි 215
අනාවරණඤ්ඤණං 3, 5
අනුපපත්තිං 35
අනුබුද්ධා 11
අනුබොධෝ 386
අනුවාක 219
අනන්තරාසද්දෝ 35
අන්නමයෝ 110
අපරන්තපථා 6
අභිනිවිසන්ති 100
අභිබ්‍යත්තිවාදෙ 102
අභිසමය (දුවිධ) 22
අභිසමය (චතු) 4
අමරා 4
අරියසඞ්ඝගුණං 10
අවික්කිත්ත චිත්ත 31
අවිලොමෙන්තෝ 12
අසඤ්ඤිනෙවසඤ්ඤී
නාසඤ්ඤීවාදෝ 123
අසුත්තනාමකං 405

ආ

ආනන්දමයෝ 110
ආමෙණ්ඩිතං 195
ආවාසදානං 234

ඉ

ඉකාසද්දෝ 35
ඉත්ථම්භූතෙ කරණ 15
ඉස්සරවාදෝ 108

උ

උක්කාපාතෝ 92
උච්ඡෙදවාදෙ 123
උජ්ජිමඝෙහා 283
උත්තරකුරූ 654
උපඝච්ඡය 200
උපඤ්ඤුපනං 10
උපපත්තිභවෝ 132
උපසඝෙහා 27
උපාදානභිහාඝෝ 131
උපාදි 15

එ

එකදෙසසරූපෙකසෙසෝ 9
එන සද්දෝ 282

ඔ

ඔදිස්ස අනුසාසකසුතං 87

ඔරසා 9

ක

කතඤ්ඤුතා 6

කපපසදෙ 100

කම්මභවෝ 132

කරජකායෝ 187

කරුණා 2

කරුණුපාය කොසල්ලතා
මහා සත්තානං 51

කරෝ 187

කාණ්ඩු 109

කායගමනං 4

කුරුරවස්ං 484

කෙටුභං 207

කොසොහිතවත්ථගුයහං 220

ඛ

ඛයෙ ඤාණං 192

ග

ගත-විඛ-යුත්ත-පකාර-සදෙ 100

ගතසදෙ 25, 537

ගති 4

ගබ්භාවක්කන්තියෝ 301

ගමනදෙසා 4

ගෙය්‍යං 23

ගොදුගාමෝ 37

ච

චක්කං 15

චතුසච්චකම්මට්ඨානං 19

චරණසම්පත්ති 6

චරියාපිටකාදීනං අගහණං 18

චුණ්ණියගත්ථං 23

චුන්දස්ස හොජනං 408

ජ

ජනෙ 283

ඣ

ඣානුකුමාර 215

ජාතකාදීනං පිටකෙසු
සංගහණං 17, 18

ඤ

ඤාණගමනං 4

ඤාණපපහෙදෙ 96

ඤෙය්‍යාවරණපපහාණං 3

ත

තං ඛොපන භගවන්තං 154

තන්ති 21

තබ්බසදෙ 246

තිත්තිරි ඉසි 283

තිරොහිතෝ 19

ථ

ථෙරවංසෝ 12

ද

දන්ති 218

දයාසදෙ 82

දූනං 49

දූනඵලං 201

දිට්ඨිතස්සනා 110

දිට්ඨිසීලසාමඤ්ඤං 35

දීඝාගමෝ 14

දෙවානිදෙව 5

දෙසනා (කරුණාපධානා) 2

දෙසනා (පඤ්ඤාපධානා) 2

ධ

ධම්මෝ 18

ධම්මථොමනා 8

ධම්මඤ්ඤා 95

ධම්මසදෙ 8, 21, 94

ධම්මසවණං 30

ධම්මාධිපතිතා 6

ධම්මූපසංහිතං ගීතං 87

න

නත්ථිකවාදෙ 127

නයා 26

නාතපුත්තවාදෙ 127

නිකෙඛපෝ 41

නිසණ්ඩු 207

නියකජ්ඣත්ත 27

නියතෝ 35

නිස්සක්කෙන සාමි 194
නෙත්ති 32

ප

පකුධවාදෙ 127
පච්චාමසනං 29
පඤ්ඤ 3
පටිපත්තිසමහකවිජ්ජා 216
පටිහාණං 103
පටිවෙධො 22, 386
පරමාණූ 110
පරිකප්පරොනත්ති 228
පරිඤ්ඤාභිසමයො 4
පරිබ්‍යත්තෙනා 109
පරියායති 35
පරියායෙති 35
පරිවට්ටං 153
පසාදසම්පත්ති 10
පාටිහාරියං 27
පාණාතිපාතො 79
පානමයෝ 110
පාරමිත්‍රිභාගෙ 48, 66, 67
පුථුජ්ජනානමපිදිට්ඨිසීලසාමඤ්ඤන සංහතතා 35
පුබ්බකාරිභාවෙ 6
පුබ්බඔගමතා 30
පුරෙසද්දයොගෙ 16

ඵ

ඵරුසා වාචා 214

බ

බවභාරි 283
බාහුසච්චවිභාගෙ 64
බුද්ධා 7, 121
බුද්ධගුණානුස්සති 10
බුද්ධගුණානං ආදිමජ්ඣපරියොසාන කල්‍යාණතා 6
බුද්ධානං දෙසනාවිධි 298
බුද්ධ පඤ්ඤ 1
බොධිසත්තස්ස ජම්බුදීපෙව උපපත්ති 304
බොධිසත්තස්සදූරපරිගහාදි 15
බොධිසත්තස්ස පටිසන්ධි 305
බොධිසත්තස්ස පදවීතිහාරා 311
බොධිසත්තානං අජ්ඣාසයා 52
බොධිසත්තානං පච්චවෙක්ඛණා 52
බොධිසම්භාර පටිපත්ති 65
බ්‍යාකරණං 23
බ්‍රහ්මවරියවාසො 193
බ්‍රහ්මජාලං 14

භ

භගවතො අත්තානිත්තසම්පත්ති 5
,, ඔරසපුත්තභාවෙ 8, 10
,, කරුණා 2
,, ගමනං 4
,, කායෙ රජෙජල්ලං නත්ථි 39
භගවතො ඤාණං 3
,, ථොමනා 5
,, පරහිතපටිපත්ති 5
,, පාදනික්ඛෙපසමයෙ 38
,, මොහතමනාසෙ 3
,, ලොකියගුණසම්පත්ති 6
,, ලොකුත්තරගුණ සම්පත්ති 6
,, සරීරපමාණං 299
,, සීහසෙය්‍යා 39
භගවා 34
භාජනලොකෙ 110
භාවෙ 33

ම

මගඤ්ඤණං 5
මත්තාසඳෙ 17, 103
මනුස්සත්තපටිලාභෙ 39
මනොමයෝ 110
මම්මානි 85
මහාවජිරඤ්ඤණං 8, 192, 327
මහෙසක්ඛ 112
මානසඳෙ 45, 36

මාරසෙනා 9
මාලාසදෙ, 91
මිච්ඡාදිට්ඨියා පවත්තනට්ඨානානි 104
මුදිතා 2
මූලකිරියාඤපපගණ්ඨො 208
මෙත්තා 2
මෙථුනචිරති 83
මොහකාරණානි 63

ය

යදිච්ඡාවාද 127
යාමසදෙ, 164

ර

රතනත්තයස්ස
බෙත්තභාවසම්පත්ති 10
රතනත්තයවන්දනා 1
රූපජීවිනිස්සිය විනාසො 78

ල

ලොකනාථභාවෙ 6
ලොකසඤ්ඤී 114
ලොභො 4

ව

වත්තමානකාල නිද්දෙසො 35
වනපත්ථං 183
වන්දනා (රතනත්තයෙ) 10
වරුණනගරං 37
විජ්ජාගහණ 6
විඤ්ඤුණමයො 110
විනයො 18
විනිච්ඡයෙ 12
විපල්ලාසා 393
විපස්සනා (බොධිසත්තානං) 193
වෙඛෙ 119
වෙදවාදිනො අත්තා පංචවිඛො 110
වොදානං 197

ස

සක්කායදිට්ඨි 101
සඞ්කම්මනසභාවො 215
සඞ්කලනං 12
සඞ්කලෙත්ථා 12
සඞ්ඛාරෙකච්චසස්සතිනො 109
සඞ්ගීති 15
සඞ්ගීතික්ඛන්ධකාදි 19
සඞ්ඝස්ස බහූපකාරතා 9
සතසදෙ, 188
සත්තභංගවාදෙ, 108
සත්තාධිපතිතා 6
සත්තෙකච්චසස්සතිකා 108
සද්දක්කමෙ 4
සද්දනයො 37
සද්ධා 14
සන්තානෙ 187
සබ්බඤ්ඤු 96
සම්පඨනං 30
සමන්තපට්ඨානානි 98
සම්පජානකාරී 181
සම්පත්ති 30
සම්පදා (චතු) 5
සම්බොධිපරායණො 35
සම්මසනඤාණං 4
සම්මසනපරියායො 8
සරණගතස්ස වත්තං 235
සරණගමන 10
සහධම්මා 215
සහසා 215
සාහාවිකපඤ්ඤං 116
සාරසම්මාචරියා 88
සිද්ධත්තං 12
සීලං (කරුණානිද්දනං) 6
සීලං 49
සුතමයා පඤ්ඤා 64
සුත්තනික්ඛෙපා 41
සුත්තනිද්දනං කිම්පඨං 39
සොතාපන්නො 35
සොමනස්සං 43

හ

හත්ථිදස්සක අන්ධා 123
හෙතුධම්මසදෙ, 21

ගාථානුක්කමණිකා

අවෙතනායං පඨවී 399
අත්තදණ්ඩා භයං ජාතං 452
අනිමිත්තඤ්ච භාවෙහි 694
අනෙකහෙදෑසු පි ලොකධාතූසු 78
අනෙකසාඛං ච සහස්සමණ්ඩලං 73
අපං හි එතං න අලං සමාය 455
අරඤ්ඤෙ රුක්ඛමූලෙ වා 2
අසංඛෙය්‍යානි නාමානි 47, 284
ආදිච්චකුලසම්භූතෝ 214
ආදිත්තෙනාපි අයං ලොකෝ 339
ඉමෙ ධම්මෙ සම්මසතෝ. 399
එකායනං ජාතිඛයන්තදස්සිං 249
එවං සබ්බඞ්ගසම්පන්නා 71
එස දෙවමනුස්සානං 351
කපපකසායෙ කලියුගෙ 34
කල්‍යාණකාරී කල්‍යාණං 693
කිදිසෝ තෙ මහාවීර 297
චිත්තීකතං මහග්ඝං ච 10
ඡිපිතා යෙන මරියාදා 214
තථං ච ධාතායතනාදි ලක්ඛණං 77
තථානි සච්චානි සමන්නවක්ඛුනා 78
තස්ස පුත්තෝ මඛාදෙවෝ 214
තස්සපුත්තෝ මහාතෙජෝ 214
තස්ස පුත්තෝ මහාවීරෝ 214
තස්ස සූනු මහාතෙජෝ 214
තස්සාපි කල්‍යාණගුණෝ 214
තාරාගණා විරොචන්ති 300
තීකං ච පට්ඨානවරං දුකුත්තමං 98
තෙසං පච්ඡිමකෝ රාජා 214
නෙළංගෝ සෙතපච්ඡාදෙ 85
පණ්ඩුපාසාදමාරුය්හ 334
පට්ඨානං නාම පවෙච්ඡං 98
පබ්බජ්ජා පඨමං ඤාණං 474
පරස්ස වෙ ධම්මමනානුජානං 455
පහාය කාමාදිමලෙ යථා ගතා 77
බුද්ධා හි කිත්තයන්තස්ස 1
මහාකාරුණිකෝ සත්ථා 70
මිච්ඡාදිට්ඨාදිවොරෙහි 749
මූලං පපඤ්චස්ස සංඛාය 455
යතෝ ච ධම්මං තථමෙව භාසති 78
යතෝ යතෝ සම්මසති 190, 473, 237
යථාභිනීහාරමතෝ යථාරුචි 78
යස්සස්සිනං තෙජස්සිනං 214
යෙන දෙවූපපත්‍යස්ස 5
යෝ අඤ්ඤාරෙ තමසි පභඞ්කරෝ 483
යෝ චක්ඛුභූතෝ ලොකස්ස 214
යෝ නින්දියං පසංසති 36
ව සෝ විසාලෝ'ව යථා විසත්තෙනා 699
වරෝ නාම මහාතෙජෝ 214
විරත්තෙනා සබ්බඛමෙසු 70
විනතණෙහා පුරාහෙදා 455
සක්‍යපුත්තෙනා'ව ඤාණෙන 462
සච්චා වාහී උපසන්තෙනා 70
සත්ත සරා තයෝ ගාමා 462
සද්ධා හිරියං කුසලං ච දානං 640
සබ්බදා සබ්බසත්තානං 70
සමෙමාදමානා ගච්ඡන්ති 452
සාරත්තරත්තා මණිකුණ්ඩලෙසු 552
සාධූ සම්බහුලා ඤාති 452
සුඛාදිනවසඤ්ඤුත්තං 339
සුතන්ති සාමඤ්ඤවිධි 23

සුද්ධිපත්‍රං

පිටුව	පන්තිය	අසුද්ධපාඨා	සුද්ධපාඨා
3	32	විගඝාතො	විඝාතො
3	38	තබ්බිගඝාත	තබ්බිඝාත
5	7	විනටඨිකතා	විනළීකතා
9	38	පභවසමපදං	පභාවසම්පදං
16	2	මාතුභාජනදිවසතො	ධාතුභාජනදිවසතො
18	26	පඨමාබුඛවවනං	පඨම්බුඛවවනං
19	9	සපපාදෙථාති	සම්පාදෙථාති
21	16	බුඛ්ධිඅත්ථෙ	වුඛ්ධිඅත්ථෙ
28	30	කත්‍රුඅත්ථෙ	කත්තුඅත්ථෙ
32	13	අඤ්ඤතෙන	අඤ්ඤතෙ
36	23	පකඛතෙ	පකඛතෙතා
38	26	ඡඤාදීනං	ඡඤ්ඤාදීනං
41	26	පුචඡවසිකො	පුචඡාවසිකො
45	8	මත්ථසඳෙ	මත්තසඳෙ
46	8	උදක.	උදකං (ඉතරඨානෙසු එවමෙව)
46	34	සිමසමෙහදවසෙන	සිමාසමෙහාදවසෙන
47	43	තථාතතො හි	තථාගතොති
81	33	හිණණෙගතිකා	හින්නගතිකා
95	27	පච්චකඛරණං	පච්චක්ඛකරණං
103	1	දිට්ඨිගහණං. පකඛතෙ	දිට්ඨිගහණං පකඛතෙතා
106	12	උපපජ්ජති	උපපජ්ජති
106	41	පකඛතති	පකඛතතාති
110	12	අභිසයමනසා	අභිසයමනසා
124	11	ජලපුබ්බුලකූපමා	ජලබුබ්බුලකූපමා
126	4	ඛොඛකර.....	ඛොභකර.....

පිටුව	පන්තිය	අසුද්ධපාඨා	සුද්ධපාඨා
127	10	ආදි.	ආදි
127	11	ආදි.	ආදි
214	2	සොධෙන්තසසාති	සොධෙන්තසසාති
217	31	අසමපාපුණන්තා	අසමපාපුනන්තා
218	2	අනුපුබ්බිං	ආනුපුබ්බිං
225	36	පාථෙය්‍ය.	පාථෙය්‍යං
264	40	චින්තනාදි	චින්තනාදි
303	3	නිබ්බින්දමානසා	නිබ්බින්නමානසා
308	3	අබ්බපටලාදිනො	අබ්භපටලාදිනෙ
317	25	චක්ඛුහණ්ඩන්ති	චක්ඛුගණ්ඩන්ති
320	8	බලකාකො	බලකායො
359	39	අධිවචනසපථසස	අධිවචනසම්ඵස්ස
360	13	සපථවිඤ්ඤන්ති	සපපටිඝන්ති
376	30	අභිණ්හසන්නිපාදෙදි-	අභිණ්හසන්නිපාතාදි
383	15	නිබ්බුතදෙසා	නිද්ධුතදෙසා
392	21	ජානත්තාපි	ජානන්තාපි
561	25	අනපෙක්ඛාත්තතතො	අනපෙක්ඛාඵලතො
570	35	අපපතිට්ඨතායාති	අපපතිට්ඨිතායාති
648	6	අරාකඛඨපනා	ආරක්ඛඨපනං
655	6	නිපපජ්ජන්ති	නිපජ්ජන්ති

උපදෙසකමණ්ඩලං

කිරිවත්තුඩුවෙ සිරි පඤ්ඤාසාර නායක (සම්මාන උපකුලපති) මහාථෙරො
සාහිච්චවක්කවත්තිපණ්ඩිත දේරුකානේ චන්දවිමල මහාථෙරො
අගගමහාපණ්ඩිත බළන්ගොඩ ආනන්දමෛත්‍රීය මහානායකථෙරො
පණ්ඩිත කලුඝොදයාවෙ පඤ්ඤාසෙඛර මහානායකථෙරො
මඩිහේ පඤ්ඤාසිහ මහානායකථෙරො
පණ්ඩිත කොස්ගොඩ ධම්මවංස මහානායකථෙරො
පණ්ඩිත ඉඳුරුවෙ උත්තරානන්ද අධිකරණ නායකථෙරො
ආභිධම්මික දෙවිනුවර ඤාණාවාස අනුනායකථෙරො
පණ්ඩිත නුවරඑළියේ සේනානන්ද අනුනායකථෙරො
කථිකාචරිය ආමියරතන දේරුකානෙ මහාසයෝ.

දීඝනිකාය

සීලක්ඛන්ධ වග්ග ටීකා

නමෝ තස්ස භගවතෝ අරහතෝ සම්මාසම්බුද්ධස්ස

ගන්ථාරම්භ කථා වණ්ණනා

සංවණ්ණණාරම්භෙ රතනත්තයවන්දනා සංවණ්ණෙතබ්බස්ස ධම්මස්ස පභවනිස්සයවිසුද්ධිපටිවෙදනත්ථං, තං පන ධම්මසංවණ්ණණාසු විඤ්ඤූනං බහුමානුප්පාදනත්ථං, තං සම්මදෙව තෙසං උග්ගහධාරණාදිකකම්මලද්ධබ්බාය සම්මාපටිපත්තියා සබ්බහිතසුඛනිප්ඵාදනත්ථං. අථ වා මංගලභාවතෝ; සබ්බකිරියාසු පුබ්බකිච්චභාවතෝ, පණ්ඩිතෙහි සම්මාචරිතභාවතෝ,[1] ආයතිං පරෙසං දිට්ඨානුගතිආපජ්ජනතෝ ච සංවණ්ණණායං රතනත්තයපනාමකිරියා. අථ වා රතනත්තයපනාමකරණං පූජනීයපූජාපුඤ්ඤවිසෙසනිබ්බත්තනත්ථං, තං අත්තනො යථාලද්ධසම්පත්තිනිමිත්තකස්ස කම්මස්ස බලානුප්පදානත්ථං, අන්තරා ව තස්ස අසඞ්කාචනත්ථං, තදුභයං අනන්තරායෙන අට්ඨකථාය පරිසමාපනත්ථං. ඉදමෙව ච පයොජනං ආචරියෙන ඉධාධිප්පෙතං. තථා හි වක්ඛති "ඉති මෙ පසන්නමතිනො -පෙ- තස්සානුභාවෙනා"ති. වත්ථුත්තයපූජා හි නිරතිසයපුඤ්ඤඤෙඛත්තසම්බුද්ධියා අපරිමෙය්‍යඵලභාවො පුඤ්ඤාතිසයොති බහුවිධන්තරායෙපි ලොකසන්නිවාසෙ අන්තරායනිබ්බඛනසකලසංකිලෙසවිද්ධංසනාය පහොති, භයාදිඋපද්දවඤ්ච නිවාරෙති. යථාහ—

"පූජාරහෙ පූජයතො - බුද්ධෙ යදි ව සාවකෙ"ති ආදි;

තථා—

"යෙ භික්ඛවෙ බුද්ධෙ පසන්නා අගෙඵ තෙ පසන්නා. අගෙඵ ඛො පන පසන්නානං අගෙඵා විපාකො හොතී"තිආදි,

"බුද්ධොති කිත්තයන්තස්ස - කායෙ භවති යා පීති,[2]
වරමෙව හි සා පීති - කඬ්ගණෙනපි ජම්බුදීපස්ස.
ධම්මොති -පෙ- සංඝොති -පෙ- දීපස්සා"ති,

---

1. සමාචරිත භාවතෝ
2. යස්ස කායෙ භවති යා පීති

තථා—

"යසම්ං මහානාම සමයෙ අරියසාවකො තථාගතං අනුස්සරති, නෙවස්ස තස්මිං සමයෙ රාගපරියුට්ඨිතං චිත්තං හොති, න දොස -පෙ- න මොහපරියුට්ඨිතං චිත්තං හොති"තිආදි,

"අරඤ්ඤෙ රුක්ඛමූලෙ වා -පෙ-
භයං වා ඡම්භිතත්තං වා,
ලොමහංසො න හෙස්සතී"ති ච.

තත්ථ යස්ස වත්ථුත්තයස්ස වන්දනං කත්තුකාමෙන, තස්ස ගුණාතිසය-යොගසන්දස්සනත්ථං **"කරුණාසීතලහදය"**න්ති ආදිනා ගාථත්තයමාහ. ගුණාතිසයයොගෙන හි වන්දනාරහභාවෙ, වන්දනාරහෙ ච කතා වන්දනා යථාධිප්පෙතපයොජනං සාධෙතීති. තත්ථ යස්ස දෙසනාය සංවණ්ණනං කත්තුකාමෙන, සා න විනයදෙසනා විය කරුණාපධානා, නාපි අභිධම්ම-දෙසනා විය පඤ්ඤාපධානා, අථ ඛො කරුණාපඤ්ඤාපධානානි තදු-භයපධානමෙව තාව සම්මාසම්බුද්ධස්ස ථොමනං කාතුං තං මූලකත්තා සෙසරතනානං "කරුණාසීතලහදය"න්ති ආදි වුත්තං.

තත්ථ කිරතීති කරුණා, පරදුක්ඛං වික්ඛිපති අපනෙතීති අත්ථො. අථ වා කිණාතීති කරුණා, පරදුක්ඛෙ සති කාරුණිකං හිංසති විබාධතීති අත්ථො, පරදුක්ඛෙ සති සාධූනං කම්පනං හදයඛෙදං කරොතීති වා කරුණා. අථ වා කම්මි සුඛං, තං රුන්ධතීති කරුණා. එසා හි පරදුක්ඛාපනයන-කාමතාලක්ඛණා, අත්තසුඛනිරපෙක්ඛතාය කාරුණිකානං සුඛං රුන්ධති විබන්ධතීති. කරුණාය සීතලං කරුණාසීතලං, කරුණාසීතලං හදයං අස්සාති කරුණාසීතලහදයො, තං **කරුණාසීතලහදය**ං. තත්ථ කිඤ්චාපි පරෙසං හිතොපසංහාරසුඛාදිඅපරිහානිච්ඡනසභාවතාය; ඛ්‍යාපාදූරතිනං උජුවිපච්චනීකතාය ච සත්තසන්තානගතසන්තාපච්චෙජ්දනාකාරපවත්තියා මෙත්තාමුදිතානම්පි චිත්තසීතලභාවකාරණතා උපලබ්භති, තථාපි දුක්ඛා-පනයනාකාරපවත්තියා පරූපතාපාසහනරසා අවිහිංසාභූතා කරුණා විසෙසෙන භගවතො චිත්තස්ස චිත්තපස්සද්ධි විය සීතිභාවනිමිත්තන්ති වුත්තා **"කරුණාසීතලහදය"**න්ති, කරුණාමුඛෙන වා මෙත්තාමුදිතානම්පි හදයසීතලභාවකාරණතා වුත්තාති දට්ඨබ්බං.

අථ වා අසාධාරණඤ්ඤාණ විසෙස නිබන්ධනභූතා සාතිසයං නිරවසෙසඤ්ච සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං විය සච්චසබ්‍යාපිතාය මහා කරුණාභාවං උපගතා කරුණාව භගවතො අතිසයෙන හදයසීතලභාවහෙතූති ආහ **"කරුණා-සීතලහදය"**න්ති. අථ වා සතිපි මෙත්තාමුදිතානං සාතිසයෙ හදයසීති-භාවනිබන්ධනත්තෙ සකලබුද්ධගුණවිසෙසකාරණතාය තාසම්පි කාරණන්ති කරුණාව භගවතො හදයසීතලභාවකාරණං වුත්තා. කරුණානිද්ධා හි සබ්බෙපි බුද්ධගුණා. කරුණානුභාවනිබ්බාපියමානසංසාරදුක්ඛසන්තාපස්ස හි භගවතො පරදුක්ඛාපනයනකාමතාය අනෙකානිපි අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යානි කප්පානං අකිලන්තරූපෙනෙව නිරවසෙසබුද්ධකරධම්මසම්භරණනියතස්ස සම්ධිගත-ධම්මාධිපතෙය්‍යස්ස ච සන්නිහිතෙසුපි සත්තසඞ්ඛාරසමුපනීතහදයුපතාප-නිමිත්තෙසු න ඊසකම්පි චිත්තසීතිභාවස්සාඤ්ඤථත්තමහොසීති. එතසම්ඤ්ච අත්ථවිකප්පෙ තීසුපි අවත්ථාසු භගවතො කරුණා සඞ්ගහිතාති දට්ඨබ්බං.

පජානාතීති පඤ්ඤා, යථාසභාවං පකාරෙහි පටිවිජ්ඣතීති අත්ථෝ. පඤ්ඤාව ඤෙය්‍යාවරණපහානතෝ පකාරෙහි ධම්මසභාවාවජෝතනට්ඨෙන පජෙජාතෝති පඤ්ඤාපජෙජාතෝ, සවාසනපපහානතෝ විසෙසෙන හතං සමුග්ඝාටිතං විහතං, පඤ්ඤාපජෙජාතෙන විහතං පඤ්ඤාපජෙජාතවිහතං, මුයහනතෝ තෙන, සයං වා මුයහති, මොහනමත්තමෙව වා තන්ති මොහෝ, අවිජ්ජා. සෙව විසයසභාවපටිච්ඡාදනතෝ අන්ධකාරසරික්ඛතාය තමෝ විය්‍යාති තමෝ, පඤ්ඤාපජෙජාතවිහතෝ මොහතමෝ එතස්සාති පඤ්ඤාපජෙජාතවිහතමොහතමෝ, තං **පඤ්ඤාපජෙජාතවිහතමොහතමං**. සබ්බසමපි හි ඛීණාසවානං සන්තිපි පඤ්ඤාපජෙජාතෙන අවිජ්ජාන්ධකාරස්ස විහතභාවෙ සද්ධාධිමුත්තෙහි විය දිට්ඨිප්පත්තානං සාවකෙහි, පච්චෙකසම්බුද්ධෙහි ච සවාසනපපහානෙන සම්මාසම්බුද්ධානං කිලෙසප්පහානස්ස විසෙසෝ විඤ්ඤාතීති සාතිසයෙන අවිජ්ජාපපහානෙන භගවන්තං ථොමෙන්තෝ ආහ **"පඤ්ඤාපජෙජාතවිහත මොහතමං"**නති.

අථ වා අනන්තරෙන පරොපදෙසං අත්තනෝ සන්තානෙ අච්චන්තං අවිජ්ජාන්ධකාරවිගමස්ස නිබ්බත්තිතත්තා, නත්ථි ච සබ්බඤ්ඤුතායං, බලෙසු ච වසීභාවස්ස සම්ධිගතත්තා, පරසන්තතියඤ්ච ධම්මදෙසනානිසයානුභාවෙන සම්මදෙව තස්ස පවත්තිතත්තා භගවාව විසෙසතෝ මොහතමවිගමෙන ථොමෙතබ්බොති ආහ **"පඤ්ඤාපජෙජාතවිහතමොහතමං"**නති. ඉමස්මිඤ්ච අත්ථවිකප්පෙ **"පඤ්ඤාපජෙජාතෝ"**ති පදෙන භගවතෝ පටිවෙධපඤ්ඤා විය දෙසනාපඤ්ඤාපි සාමඤ්ඤනිද්දෙසෙන එකසෙසනයෙන වා සඞ්ගහිතාති දට්ඨබ්බා.

අථ වා භගවතෝ ඤාණස්ස ඤෙය්‍යපරියන්තිකත්තා සකලඤෙය්‍යධම්ම සභාවාවබොධනසමත්ථෙන අනාවරණඤාණසඞ්ඛාතෙන පඤ්ඤාපජෙජාතෙන සබ්බඤෙය්‍යධම්මසභාවච්ඡාදකස්ස මොහන්ධකාරස්ස විධමිතත්තා අනඤ්ඤසාධාරණෝ භගවතෝ මොහතමවිනාසොති කත්වා වුත්තං **"පඤ්ඤාපජෙජාතවිහතමොහතමං"**නති. එත්ථ ච මොහතමවිධමනඤ්ච අධිගතත්තා අනාවරණඤාණං කාරණූපචාරෙන සඤ්ඤත්තානෙ මොහතමවිධමනං දට්ඨබ්බං. අභිනීහාරසම්පත්තියා සවාසනපපහානමෙව හි කිලෙසානං "ඤෙය්‍යාවරණපපහාන"නති, පරසන්තානෙ පන මොහතමවිධමනස්ස කාරණභාවතෝ අනාවරණඤාණං "මොහතමවිධමන"නති වුච්චතීති.

කිං පන කාරණං අවිජ්ජාවිගච්ඡනතොයෙවෙකො පහානසම්පත්තිවසෙන භගවතෝ ථොමනානිමිත්තං ගය්හති, න පන සාතිසයනිරවසෙස කිලෙසප්පහානන්ති? තප්පහානවචනෙනෙව තදෙකට්ඨතාය සකලසංකිලෙසගණසමුග්ඝාතජෙනිතභාවතෝ. න හි සො තාදිසො කිලෙසො අත්ථි, යො නිරවසෙස අවිජ්ජාපපහානෙන න පහීයතීති. අථ වා විජ්ජා විය සකලකුසලධම්මසමුප්පත්තියා නිරවසෙසාකුසලධම්මානිබ්බත්තියා, සංසාරප්පවත්තියා ච අවිජ්ජා පධානකාරණන්ති තබ්බිඝාතවචනෙන[1] සකලසංකිලෙසගණසමුග්ඝාතෙ වුත්තෙනායෙව හොතීති වුත්තං **"පඤ්ඤාපජෙජාතවිහතමොහතමං"**නති.

නරා ච අමරා ච නරාමරා, සහ නරාමරෙහීති සනරාමරෝ, සනරාමරෝ ච සො ලොකෝ චාති සනරාමරලොකෝ, තස්ස ගරූති සනරාමරලොකගරු, තං **සනරාමරලොකගරුං**. එතෙන දෙවමනුස්සානං

1. තප්ඝාතවචනෙන

විය තදවසිට්ඨසත්තානම්පි යථාරහං ගුණවිසෙසාවහතෝ භගවතෝ උපකාරිතං දසෙසති. න වෙත්ථ පධානාපධානභාවෝ චොදෙතබ්බෝ. අඤ්ඤඤ්හි සද්දක්ඛමෝ, අඤ්ඤඤ්හි අත්ථක්ඛමෝ. එදිසෙසු හි සමාසපදෙසු පධානම්පි අපපධානං විය නිද්දිසියති යථා "සරාජිකාය පරිසාය" ති. කාමඤ්චත්ථ සත්තසඞ්ඛාරභාජනවසෙන තිවිධෝ ලොකෝ, ගරුභාවස්ස පන අධිප්පෙතත්තා ගරුකරණසමත්ථසෙසව යුජ්ජනතෝ සත්තලොකස්ස වසෙන අත්ථෝ ගහෙතබ්බෝ. සෝ හි ලොකීයනති එත්ථ පුඤ්ඤපාපානි තඞ්ගිප්පාකෝ වාති "ලොකෝ" ති වුච්චති. අමරගහණෙන චෙත්ථ උපපත්තිදෙවා අධිප්පෙතා.

අථ වා සමූහත්ථෝ ලොක-සද්දෝ, සමුදයවසෙන ලොකීයනි පඤ්ඤපීයතීති. සහ නරෙහීති සනරා, සනරා ච තෙ අමරා චෙති සනරාමරා, තෙසං ලොකොති සනරාමරලොකොති පුරිමනයෙනෙව යොජෙතබ්බං. අමරසද්දෙන චෙත්ථ විසුද්ධිදෙවාපි සඞ්ගය්හන්ති. තෙ හි මරණාභාවතෝ පරමත්ථතෝ අමරා. නරාමරානං යෙව ච ගහණං උක්කට්ඨ නිද්දෙසවසෙන යථා "සත්ථා දෙවමනුස්සානං"නන්ති. තථා හි සබ්බානත්ථපරිහරණපුබ්බඞ්ගමාය නිරවසෙසහිතසුඛවිධානතපපරාය නිරතිසයාය පයොගසම්පත්තියා සදෙවමනුස්සාය පජාය අච්චන්තුපකාරිතාය, අපරිමිතනිරුපමප්පභාවගුණවිසෙසසම්ඛ්‍යාතාය ච සබ්බසත්තුත්තමෝ භගවා අපරිමාණාසු ලොකධාතූසු අපරිමාණානං සත්තානං උත්තමං ගාරවට්ඨානං. තෙන වුත්තං **"සනරාමරලොකගරූ"**නන්ති.

සොභනං ගතං ගමනං එතස්සාති **සුගතෝ.** භගවතෝ හි වෙනෙය්‍යජනූපසඞ්කමනං එකන්තෙන තෙසං හිතසුඛනිප්ඵාදනතෝ සොභනං, තථා ලක්ඛණානුබ්‍යඤ්ජන[1] පටිමණ්ඩිතරූපකායතාය දුතවිලම්බිතඛලිතානුකඩ්ඪනනිප්පීළනුක්ඛුට්ඨකකුට්ටිලාකුලතාදිදොසරහිතං විලාසිත[2]රාජහංසවසභවාරණමිගරාජගමනං කායගමනං ඤාණගමනඤ්ච විපුලනිම්මලකරුණාසතිවීරියාදිගුණවිසෙසසහිතමභිනීහාරතෝ යාව මහාබොධි අනවජ්ජතාය සොභනමෙවාති.

අථ වා සයම්භූඤාණෙන සකලම්පි ලොකං පරිඤ්ඤාභිසමයවසෙන පරිජානනෙතා ඤාණෙන සම්මා ගතෝ අවගතොති **සුගතෝ.** තථා ලොක සමුදයං පහානාභිසමයවසෙන පජහනෙතා අනුප්පත්තිධම්මතං ආපාදෙනෙතා සම්මා ගතෝ අතීතොති **සුගතෝ.** ලොකනිරොධං නිබ්බානං සච්ඡිකිරියාභිසමයවසෙන සම්මා ගතෝ අධිගතොති **සුගතෝ.** ලොකනිරොධගාමිනිපටිපදං භාවනාභිසමයවසෙන සම්මා ගතෝ පටිපන්නොති **සුගතෝ.** සොතාපත්තිමග්ගෙන යෙ කිලෙසා පහීනා, තෙ කිලෙසෙ න පුනෙති න පච්චෙති න පච්චාගච්ඡතීති **සුගතෝ**නිආදිනා නයෙන අයමත්ථෝ විභාවෙතබ්බෝ. අථ වා සුන්දරං ඨානං සම්මාසම්බොධිං නිබ්බානමෙව වා ගතෝ අධිගතොති **සුගතෝ.** යසමා වා භූතං තච්ඡං අත්ථසඤ්හිතං විනෙය්‍යානං යථාරහං කාලයුත්තමෙව ච ධම්මං භාසති, තසමා සම්මා ගදතීති **සුගතෝ** ද-කාරස්ස ත-කාරං කත්වා. ඉති සොභනගමනතාදීහි සුගතෝ; තං **සුගතං.**

පුඤ්ඤපාපකමෙමහි උපපජ්ජනවසෙන ගන්තබ්බතෝ ගතියෝ, උපපත්තිභවවිසෙසා. තා පන නිරයාදිවසෙන පඤ්චවිධා; තාහි සකලස්සාපි භවගාමිකම්මස්ස අරියමග්ගාධිගමෙන අවිපාකාරහභාවකරණෙන නිවත්ති-

---

1. ජිනාලංකාර ටීකාය විජාතම්ඔඝලවණ්ණනායං විත්ථාරෝ.

2. .....රසිතම්වහසිත (බහූසු)

තත්‍රා භගවා පඤ්චහිපි ගතීහි සුට්ඨු මුත්තෝ විසංයුත්තෝතාති ආහ **"ගතිවිමුත්තෝ"**තාති. එතෙන භගවතෝ කත්ථචිපි ගතියා අපරියාපන්නතං දස්සෙති, යතෝ භගවා "දෙවාතිදෙවෝ"ති වුච්චති. තෙනෙවාහ—

> "යෙන දෙවූපපත්‍යස්ස – ගන්ධබ්බෝ වා විහඞ්ගමෝ,
> යක්ඛත්තං යෙන ගච්ඡෙය්‍යං – මනුස්සත්තඤ්ච අබ්බජේ,
> තෙ මයාහං ආසවා ඛීණා – විද්ධස්තා විනටිකතා"ති.

තාතංගනිසංවත්තනකානඤ්හි කම්මකිලෙසානං අගහමග්ගෙන බොධි-මූලෙයෙව සුපහීනත්තා නත්ථි භගවතෝ ගතිපරියාපන්නතාති අච්චන්තමෙව භගවා සබ්බභවයොනිගතිවිඤ්ඤාණට්ඨිතිසත්තාවාසසත්තනිකායෙහි සුපරි-මුත්තෝතා, තං **ගතිවිමුත්තං. වඤ්චෙති** නාමාති, ථොමෙමීති වා අත්ථෝ.

අථ වා **ගතිවිමුත්තන්ති** අනුපාදිසෙසනිබ්බානධාතුපපත්තියා භගවන්තං ථොමෙති. එත්ථ හි දුවිධාකාරෙහි භගවතෝ ථොමනා වෙදිතබ්බා අත්තහිත-සම්පත්තිතෝ, පරහිතපටිපත්තිතෝ ච. තෙසු අත්තහිතසම්පත්ති අනාවරණ ඤාණාධිගමතෝ, සවාසනානං සබ්බෙසං කිලෙසානං අච්චන්තපහානතෝ, අනුපාදිසෙසනිබ්බානප්පත්තිතෝ ච වෙදිතබ්බා. පරහිතපටිපත්තිලාභ-සක්කාරාදිනිරපෙක්ඛචිත්තස්ස සබ්බදුක්ඛනිය්‍යානිකධම්මදෙසනාතෝ, විරූ-පෙඛසුපි නිච්චං හිතජ්ඣාසයතෝ, ඤාණපරිපාකකාලාගමනතෝ ච. සා පනෙත්ථ ආසයතෝ පයොගතෝ ච දුවිධා පරහිතපටිපත්ති, තිවිධා ච අත්තහිතසම්පත්ති පකාසිතා හොති. කථං? "කරුණාසීතලහදය"න්ති එතෙන ආසයතෝ පරහිතපටිපත්ති, සම්මා ගදනත්ථෙන සුගත-සද්දෙන පයොගතෝ පරහිතපටිපත්ති, "පඤ්ඤුප්පජ්ජෝතවිහතමොහතමං ගතිවිමුත්ත"න්ති එතෙහි චතුසච්චපටිවෙධත්ථෙන ච සුගතසද්දෙන තිවිධාපි අත්තහිතසම්පත්ති, අවසිට්ඨෙන, "පඤ්ඤුප්පජ්ජෝත විහතමොහතම"න්ති එතෙන ච සබ්බාපි අත්තහිතසම්පත්තිපරහිතපටිපත්ති පකාසිතා හොතීති.

අථ වා තීහාකාරෙහි භගවතෝ ථොමනා වෙදිතබ්බා හෙතුතෝ ඵලතෝ උපකාරතෝ ච. තත්ථ **හෙතු** මහාකරුණා, සා පඨමපදෙන නිද්දිට්ඨා. **ඵලං** චතුබ්බිධං ඤාණසම්පදා පහානසම්පදා ආනුභාවසම්පදා රූපකායසම්පදා චාති. තාසු ඤාණපහානසම්පදා දුතියපදෙන සච්චප්පටි-වෙධත්ථෙන ච සුගත-සද්දෙන පකාසිතා හොන්ති. ආනුභාවසම්පදා තතිය පදෙන, රූපකායසම්පදා යථාවුත්තකායගමනසොභනත්ථෙන සුගත-සද්දෙන ලක්ඛණානුබ්‍යඤ්ජන[1]පාරිපූරියා චිනා තදභාවතෝ. **උපකාරෝ** අන්තරා අබාහිරං කරිත්වා නිබ්බයානමුඛෙන විමුත්තිධම්මදෙසනා, සෝ සම්මා ගදනත්ථෙන සුගත-සද්දෙන පකාසිතෝ හොතීති වෙදිතබ්බා.

තත්ථ "කරුණාසීතලහදය"න්ති එතෙන සම්මාසම්බොධියා මූලං දස්සෙති. මහාකරුණාසඤ්චොදිතමානසෝ හි භගවා සංසාරපඞ්කතෝ සත්තානං සමුද්ධරණත්ථං කතාභිනීහාරෝ අනුපුබ්බෙන පාරමියෝ පූරෙත්වා අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අධිගතොති කරුණා සම්මාසම්බොධියා මූලං. "පඤ්ඤු-පජ්ජෝතවිහතමොහතම"න්ති එතෙන සම්මාසම්බොධිං දස්සෙති. අනාවරණ ඤාණපදට්ඨානඤ්හි මග්ගඤාණං, මග්ගඤාණුප්පදට්ඨානඤ්ච අනාවරණඤාණං "සම්මාසම්බොධී"ති වුච්චතීති. සම්මා ගදනත්ථෙන සුගත-සද්දෙන සම්මා-සම්බොධියා පටිපත්තිං දස්සෙති ලීනුද්ධච්චපතිට්ඨානායූහනකාමසුඛල්ලිකත්ත-කිලමථානුයොගසස්සතුච්ඡෙදාදිඅන්තද්වයරහිතාය කරුණාපඤ්ඤු-

1 ජිනාලඞ්කාර ටීකාය විජාතමඞ්ගල වණ්ණනායං චිත්තාරෝ,

පරිග්ගහිතාය මජ්ඣිමාය පටිපත්තියා පකාසනතො සුගත-සද්දස්ස. ඉතරෙහි සම්මාසම්බොධියා පධානපපධානභෙදං පයොජනං දස්සෙති. සංසාරමහොඝතො සත්තසන්තාරණත්ථෙන පධානං පයොජනං, තදඞ්ගප්පහානම්පපධානං. තෙසු පධානෙන පරහිතපපටිපත්තිං දස්සෙති, ඉතරෙන අත්තහිතසම්පත්තිං, තදුභයෙන අත්තහිතාය පටිපන්නාදීසු චතූසු පුග්ගලෙසු භගවතො චතුත්ථ පුග්ගලභාවං දස්සෙති. තෙන ච අනුත්තරදක්ඛිණෙය්යභාවං උත්තමවන්දනීයභාවං අත්තනො ච වන්දනකිරියාය ඛෙත්තඔඝතභාවං දස්සෙති.

එත්ථ ච කරුණාග්ගහණෙන ලොකියෙසු මහග්ගතභාවපත්තාසාධාරණගුණදීපනතො භගවතො සබ්බලොකියගුණසම්පත්ති දස්සිතා හොති, පඤ්ඤග්ගහණෙන සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණපදට්ඨානමග්ගඤ්ඤාණදීපනතො සබ්බලොකුත්තරගුණසම්පත්ති. තදුභයග්ගහණඤ්හි අත්ථො "සනරාමර ලොකුගරු"නාතිආදිනා විපඤ්චියතීති. කරුණාග්ගහණෙන ච උපගමනං නිරුපක්කිලෙසං දස්සෙති, පඤ්ඤග්ගහණෙන අපගමනං. තථා කරුණාග්ගහණෙන ලොකසම්මඤ්ඤානුරූපං භගවතො පවත්තිං දස්සෙති ලොකවොහාරවිසයත්තා කරුණාය, පඤ්ඤග්ගහණෙන සම්මඤ්ඤායානත්තිධාවනං. සභාවානවබොධෙන හි ධම්මානං සම්මඤ්ඤං අත්තිධාවිත්වා සත්තාදිපරාමසනං හොතීති. තථා කරුණාග්ගහණෙන මහාකරුණාසමාපත්තිවිහාරං දස්සෙති, පඤ්ඤග්ගහණෙන තීසු කාලෙසු අප්පටිහතඤ්ඤාණං චතුසච්චඤ්ඤාණං චතුප්පටිසම්භිදාඤ්ඤාණං චතුවෙසාරජ්ජඤ්ඤාණං. කරුණාග්ගහණෙන මහාකරුණාසමාපත්තිඤ්ඤාණස්ස ගහිතත්තා සෙසාසාධාරණඤ්ඤාණානි ඡ අභිඤ්ඤා අට්ඨ්ස්ස පරිසාසු අකම්පනඤ්ඤාණානි දස බලානි චුද්දස බුද්ධඤ්ඤාණානි සොළස ඤ්ඤාණචරියා අට්ඨාරස බුද්ධධම්මා චතුවත්තාරීස ඤ්ඤාණවත්ථූනි සත්තසත්තති ඤ්ඤාණවත්ථූනීති එවමාදිනා අනෙකෙසං පඤ්ඤුප්පභෙදානං වසෙන ඤ්ඤාණචාරං දස්සෙති.

තථා කරුණාග්ගහණෙන චරණසම්පත්තිං, පඤ්ඤග්ගහණෙන විජ්ජාසම්පත්තිං. කරුණාග්ගහණෙන සත්තාධිපතිතා, පඤ්ඤග්ගහණෙන ධම්මාධිපතිතා. කරුණාග්ගහණෙන ලොකනාථභාවෝ, පඤ්ඤග්ගහණෙන අත්තනාථභාවෝ. තථා කරුණාග්ගහණෙන පුබ්බකාරිභාවෝ, පඤ්ඤග්ගහණෙන කතඤ්ඤුතා. තථා කරුණාග්ගහණෙන අපරන්තපතා, පඤ්ඤග්ගහණෙන අනන්තඤාණපතා. කරුණාග්ගහණෙන වා බුද්ධකරධම්මසිද්ධි, පඤ්ඤග්ගහණෙන බුද්ධභාවසිද්ධි. තථා කරුණාග්ගහණෙන පරෙසං තාරණං, පඤ්ඤග්ගහණෙන සයං තාරණං. තථා කරුණාග්ගහණෙන සබ්බසත්තෙසු අනුග්ගහචිත්තතා, පඤ්ඤග්ගහණෙන සබ්බධම්මෙසු විරත්තචිත්තතා දස්සිතා හොති. සබ්බෙසඤ්ච බුද්ධගුණානං කරුණා ආදි තන්නිදානභාවතො. පඤ්ඤුපරියොසානං තතො උත්තරිකරණීයාභාවතො. ඉති ආදිපරියොසානදස්සනෙන සබ්බ බුද්ධගුණා දස්සිතා හොන්ති. තථා කරුණාග්ගහණෙන සීලක්ඛන්ධපුබ්බඞ්ගමො සමාධික්ඛන්ධො දස්සිතො හොති. කරුණානිදානඤ්හි සීලං තතො පාණාතිපාතාදිවිරතිපවත්තිතො, සා ච ඤාණත්තනයසම්පයොගිනීති. පඤ්ඤාවචනෙන පඤ්ඤාක්ඛන්ධො. සීලඤ්ච සබ්බබුද්ධගුණානං ආදි, සමාධි මජ්ඣෙ, පඤ්ඤා පරියොසානන්ති. එවම්පි ආදිමජ්ඣපරියොසානකල්‍යාණා සබ්බ බුද්ධගුණා දස්සිතා හොන්ති නයතො දස්සිතත්තා. එසො එව හි නිරවසෙසතො බුද්ධගුණානං දස්සනුපායො, යදිදං නයග්ගාහණං. අඤ්ඤථා කො නාම සම්මත්ථො භගවතො ගුණෙ අනුපදං නිරවසෙසතො දස්සෙතුං. තෙනෙවාහ—

"බුද්ධොපි බුද්ධස්ස භණෙය්‍ය වණ්ණං,
කප්පම්පි වෙ අඤ්ඤමහාසමාතෙ.
ඛීයෙථ කප්පෙ චිරදීඝමන්තරෙ,
වණ්ණෝ න ඛීයෙථ තථාගතස්සා"ති.

තෙනෙව ච ආයස්මතා සාරිපුත්තත්ථෙරෙනාපි බුද්ධගුණපරිච්ඡෙදනං[1] පනි අනුයුත්තෙන න "නො හෙතං භගෙත"ති පටික්ඛිපිත්වා "අපි ච මෙ භන්තෙ ධම්මන්වයෝ විදිතෝ"ති වුත්තං.

එවං සඞ්ඛෙපෙන සකලසබ්බඤ්ඤුගුණෙහි භගවන්තං අභිත්ථවිත්වා ඉදානි සද්ධම්මං ථොමෙතුං **"බුද්ධොපී"**ති ආදිමාහ. තත්ථ **බුද්ධොති** කත්තුනිද්දෙසෝ. **බුද්ධභාවන්ති** කම්මනිද්දෙසෝ. **භාවෙත්වා, සච්ඡිකත්වාති** ච පුබ්බකාලකිරියානිද්දෙසෝ. යන්ති අනියමතෝ කම්මනිද්දෙසෝ. **උපගතොති** අපරකාලකිරියානිද්දෙසෝ. **වණ්ණෙති** කිරියානිද්දෙසෝ. **තන්ති** නියමනං. **ධම්මන්ති** වන්දනකිරියාය කම්මනිද්දෙසෝ. **ගතමලං, අනුත්තරන්ති** ච තබ්බිසෙසනං.

තත්ථ බුද්ධ – සද්දස්ස තාව "බුජ්ඣිතා සච්චානීති බුද්ධෝ, බොධෙතා පජායාති බුද්ධෝ" ති ආදිනා නිද්දෙසනයෙන අත්ථෝ වෙදිතබ්බෝ. අථ වා සවාසනාය අඤ්ඤාණනිද්දාය අච්චන්තවිගමතෝ; බුද්ධියා වා විකසිත භාවතෝ බුද්ධවාති **බුද්ධෝ** ජාගරණවිකසනත්ථවසෙන අථ වා කස්සචිපි ඤෙය්‍යධම්මස්ස අනවබුද්ධස්ස අභාවෙන ඤෙය්‍යවිසෙසස්ස කම්මභාවෙන අග්ගහණතෝ කම්මවචනිච්ඡාය අභාවෙන අවගමනත්ථවසෙනෙව කත්තුනිද්දෙසෝ ලබ්භතීති බුද්ධවාති බුද්ධෝ යථා "දික්ඛිතෝ න දදාති"ති, අත්ථතෝ පන පාරමිතා පරිභාවිතෝ සයම්භූඤාණෙන සභවාසනාය විහතවිද්ධසනතිරවසෙසකිලෙසෝ මහාකරුණාසබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණාදිඅපරිමෙය්‍යගුණගණාධාරෝ ඛණ්ඩසන්නානෝ බුද්ධෝ. යථාහ—

"බුද්ධොති යෝ සෝ භගවා සයම්භූ අනාචරියකෝ පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු සාමං සච්චානි අභිසම්බුජ්ඣි; තත්ථ ච සබ්බඤ්ඤුතං පත්තෝ, බලෙසු ච වසීභාවං"නන්ති.

අපි-සද්දෝ සම්භාවනෙ. තෙන "එවං ගුණවිසෙසයුත්තොපි නාම භගවා"ති වක්ඛමානගුණෙ ධම්මෙ සම්භාවනං දීපෙති. **බුද්ධභාවන්ති** සම්මා සම්බොධිං. **භාවෙත්වාති** උපපාදෙත්වා වඩ්ඪෙත්වා ච. **සච්ඡිකත්වාති** පච්චක්ඛං කත්වා. **උපගතොති** පත්තෝ, අධිගතොති අත්ථෝ. එතස්ස "බුද්ධභාවා"නන්ති එතෙන සම්බන්ධෝ. **ගතමලන්ති** විගතමලං, නිද්දොසන්ති අත්ථෝ. **වණ්ණෙති** පණමාමි, ථොමෙමි වා. **අනුත්තරන්ති** උත්තරරහිතං, ලොකුත්තරන්ති අත්ථෝ. **ධම්මන්ති** යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජමානෙ අපායතොච සංසාරතොච අපතමානෙ කත්වා ධාරෙතීති ධම්මෝ.

අයඤ්හත්ථ සඞ්ඛෙපත්ථෝ— එවං විවිධගුණසමන්නාගතෝ බුද්ධොපි භගවා යං අරියමග්ගසඞ්ඛාතං ධම්මං භාවෙත්වා, ඵලනිබ්බානසඞ්ඛාතං පන සච්ඡිකත්වා අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අධිගතෝ, තමෙතං බුද්ධානම්පි බුද්ධභාවහෙතුභූතං සබ්බදොසමලරහිතං අත්තනෝ උත්තරිතරාභාවෙන අනුත්තරං පටිවෙධසද්ධම්මං නමාමීති. පරියත්තිසද්ධම්මස්සාපි තපපකාසනත්තා ඉධ සඞ්ගහෝ දට්ඨබ්බෝ. අථ වා "අභිධම්මනයසමුද්දං

1. බුද්ධ ගුණපරිච්ඡෙදං (?)

භාවෙත්වා අධිගච්ඡි, තීණිපිටකානි සම්මසී"ති ච අට්ඨකථායං වුත්තත්තා පරියත්තිධම්මස්සාපි සච්ඡිකිරියා සම්මසනපරියායෝ ලබ්භතීති සොපි ඉධ වුත්තොයෙවාති දට්ඨබ්බා. තථා "යං ධම්මං භාවෙත්වා, සච්ඡිකත්වා"ති ච වුත්තත්තා බුද්ධකරධම්මභූතානඤ්ච පාරමීනඤ්ච සඞ්ගහෙ අධිසීලසික්ඛාදයොපි ඉධ ධම්ම-සද්දෙන සඞ්ගහිතාති වෙදිතබ්බා. තාපි හි විගත පටිපක්ඛතාය විගතමලා, අනඤ්ඤසාධාරණතාය අනුත්තරා චාති. තථා හි සත්තානං සකලවට්ටදුක්ඛනිස්සරණාය කතමහාභිනීහාරෝ මහාකරුණාධිවාසපෙසලජ්ඣාසයෝ පඤ්ඤුප්පාදපරියොදානනිම්මලානං දුනදමසඤ්ඤාදීනං උත්තමධම්මානං සතසහස්සාධිකානි කප්පානං චත්තාරි අසඞ්ඛ්‍යානි සක්කච්චං නිරන්තරං නිරවසෙසං භාවනාපච්චක්ඛකරණෙහි කම්මාදීසු අධිගතවසිභාවෝ අච්ඡරියාච්ඡෙත්තයාමහානුභාවෝ අධිසීලඅධිචිත්තානං පරමුක්කංසපාරමිප්පත්තොතා භගවා පච්චයාකාරෙ චතුවීසතිකොට්සතසහස්ස මුඛෙන මහාවජිරඤාණං පෙසෙත්වා අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුජ්ඣොති.

එත්ථ ච "භාවෙත්වා"ති එතෙන විජ්ජාසම්පදාය ධම්මං ථොමෙති, "සච්ඡිකත්වා"ති එතෙන විමුත්තිසම්පදාය. තථා පඨමෙන ඤාණසම්පදාය, දුතියෙන විමොක්ඛසම්පදාය. පඨමෙන වා සමාධිසම්පදාය, දුතියෙන සමාපත්තිසම්පදාය. අථ වා පඨමෙන ඛයඤාණභාවෙන, දුතියෙන අනුප්පාදඤාණභාවෙන. පුරිමෙන වා විජ්ජූපමතාය, දුතියෙන වජිරූපමතාය. පුරිමෙන වා විරාගසම්පත්තියා, දුතියෙන නිරොධසම්පත්තියා. තථා පඨමෙන නීය්‍යාන භාවෙන, දුතියෙන නිස්සරණ භාවෙන. පඨමෙන වා හෙතුභාවෙන, දුතියෙන අසඞ්ඛතභාවෙන. පඨමෙන වා දස්සනභාවෙන, දුතියෙන විවෙක භාවෙන. පඨමෙන වා අධිපතිභාවෙන, දුතියෙන අමතභාවෙන ධම්මං ථොමෙති. අථ වා "යං ධම්මං භාවෙත්වා බුද්ධභාවං උපගතො" ති එතෙන සාමඤ්ඤතතාය ධම්මං ථොමෙති, "සච්ඡිකත්වා"ති එතෙන සන්දිට්ඨිකතාය. තථා පුරිමෙන අකාලිකතාය, පච්ඡිමෙන එහිපස්සිකතාය. පුරිමෙන වා ඔපනෙය්‍යිකතාය, පච්ඡිමෙන පච්චත්තං වෙදිතබ්බතාය ධම්මං ථොමෙති.

"ගතමල"න්ති ඉමිනා සංකිලෙසභාවදීපනෙන ධම්මස්ස පරිසුද්ධතං දස්සෙති, "අනුත්තර"න්ති එතෙන අඤ්ඤස්ස විසිට්ඨස්ස අභාවදීපනෙ විපුලපරිපුණ්ණතං. පඨමෙන වා පහානසම්පදං ධම්මස්ස දස්සෙති, දුතියෙන පභාවසම්පදං. භාවෙතබ්බතාය වා ධම්මස්ස ගතමලභාවෝ යොජෙතබ්බා. භාවනාගුණෙන හි සෝ දෙසානා සමුග්ඝාතකෝ හොතීති. සච්ඡිකාතබ්බභාවෙන අනුත්තරභාවෝ යොජෙතබ්බා. සච්ඡිකිරියා නිබ්බත්තිතෝ හි තදුත්තරිකරණීයාභාවතෝ අනඤ්ඤසාධාරණතාය අනුත්තරොති. තථා "භාවෙත්වා"ති එතෙන සහ පුබ්බභාගසීලාදීහි සෙක්ඛා සීලසමාධිපඤ්ඤුක්කංසා දස්සිතා හොන්ති, "සච්ඡිකත්වා"ති එතෙන සහ අසඞ්ඛතාය ධාතුයා අසෙක්ඛා සීලසමාධිපඤ්ඤුක්කංසා දස්සිතා හොන්තීති.

එවං සඞ්ඛෙපෙනෙව සබ්බධම්මගුණෙහි සද්ධම්මං අභිත්ථවිත්වා ඉදානි අරියසංඝං ථොමෙතුං **"සුගතස්සා"**තිආදිමාහ. තත්ථ **සුගතස්සාති** සම්බන්ධනිද්දෙසො, තස්ස 'පුත්තානා"න්ති එතෙන සම්බන්ධො. **ඔරසානන්ති** පුත්තභාවසෙසනං. **මාරසෙනමථනානන්ති** ඔරසපුත්තභාවෙ කාරණනිද්දෙසො, තෙන කිලෙසප්පහානමෙව භගවතො ඔරසපුත්තභාවකාරණං අනුජානාතීති දස්සෙති. **අට්ඨන්නන්ති** ගණනපරිච්ඡෙදනිද්දෙසො, තෙන ච සතිපි තෙසං

සත්තවිසෙසභාවෙන අනෙකසතසහස්සසඞ්ඛ්‍යාභාවෙ ඉමං ගණනපරිච්ඡෙදං නාතිවත්තන්තීති දස්සෙති මගඵඤ්ඵලඤ්ඤාණාතිවත්තනතො. **සමූහන්ති** සමුදයභාවදීපනතො. **අභියඤ්ඤන්ති** ගුණවිසිට්ඨසඞ්ඛාතඤාණභාවනිදස්සනතො, තෙන අසතිපි අරියපුග්ගලානං කායසාමග්ගියං අරියසඞ්ඝභාවං දස්සෙති දිට්ඨි-සීලසාමඤ්ඤෙන සංහතභාවතො. තත්ථ උරසි භවා ජාතා; සංවද්ධා ච ඔරසා. යථා හි සත්තානං ඔරසපුත්තා අත්තජාතතාය පිතුසන්තකස්ස දුයජ්ජස්ස විසෙසෙන භාගිනෙය්‍යා හොන්ති, එවමෙතෙපි අරියපුග්ගලා සම්මාසම්බුද්ධස්ස සවනෙන අරියාය ජාතියා ජාතතාය භගවතො සන්ත-කස්ස විමුත්තිසුඛස්ස අරියධම්මරතනස්ස ච එකන්තභාගිනොති ඔරසා විය **ඔරසා.** අථ වා භගවතො ධම්මදෙසනානුභාවෙන අරියභූමිං ඔක්කමමානා, ඔක්කන්තා ච අරියසාවකා භගවතො උරොවායම්පජනිතාභිජාතතාය[1] නිපපරියායෙන "ඔරසපුත්තා"ති වත්තබ්බතං අරහන්ති. සාවකෙහි පවත්තියමානාපි හි ධම්මදෙසනා භගවතො "ධම්මදෙසනා" ඉච්චෙව වුච්චති තංමූලකත්තා, ලක්ඛණාදිවිසෙසාභාවතො ච.

යදිපි අරියසාවකානං අරියමග්ගාධිගමසමයෙ භගවතො විය තදන්තරායකරණත්ථං දෙවපුත්තමාරො, මාරවාහිනී වා න එකන්තෙන අප්පසාදෙති, තෙහි පන අප්පසාදෙතබ්බතාය කාරණෙ විම්පිතෙ තෙපි විම්පිතා එව නාම හොන්තීති ආහ **"මාරසෙනමථනානා"**නන්ති. ඉමසම්ං පනත්ථෙ "මාරමාරසෙනමථනානා"නන්ති වත්තබ්බෙ "මාරසෙනමථනානා"නන්ති එකදෙසසරූපෙකසෙසො කතොති දට්ඨබ්බං. අථ වා ඛන්ධාභිසඞ්ඛාරමාරානං විය දෙවපුත්තමාරස්සාපි ගුණමාරණෙ සහායභාවූපගමනතො කිලෙසබලකායො "සෙනා"ති වුච්චති. යථාහ "කාමා තෙ පඨමාසෙනා"ති ආදි. සා ච තෙහි දියඩ්ඪසහස්සහෙතුඅනන්තභෙදා වා කිලෙසවාහිනී සතිධම්මච්චයඉරියසම්මාදිගුණපහරණෙහි ඔධිසො විම්පිතා විහතා, විද්ධස්සා චාති **මාරසෙනමථනා,** අරියසාවකා. එතෙන තෙසං භගවතො අනුජාතපුත්තතං දස්සෙති.

ආරකත්තා කිලෙසෙහි, අනයෙ න ඉරියනතො, අයෙ ච ඉරියනතො අරියා නිරුත්තිනයෙන. අථ වා සදෙවකෙන ලොකෙන "සරණ"න්ති අරණීයතො උපගන්තබ්බතො, උපගතානඤ්ච තදත්ථසිද්ධිතො අරියා, අරියානං සංඝොති අරියසංඝො, අරියො ච සො සංඝො චාති වා අරියසංඝො, තං **අභියඤ්ඤං.** භගවතො අපරභාගෙ බුද්ධධම්මරතනානමපි සමධිගමෙ සංඝරතනාධිගොති අස්ස අරියසංඝස්ස බහුපකාරතං දස්සෙතුං ඉධෙව **"ඔරසා වණ්ණෙ"**ති වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

එත්ථ ච "සුගතස්ස ඔරසානං පුත්තාන"න්ති එතෙන අරියසංඝස්ස පභවසම්පදං දස්සෙති. "මාරසෙනමථනාන"න්ති එතෙන පහානසම්පදං සකලසංකිලෙසප්පහානදීපනතො. "අට්ඨන්නම්පි සමූහ"න්ති එතෙන ඤාණසම්පදං මග්ගඵඤ්ඵලඤ්ඤාණවිදීපනතො. "අරියසංඝ"න්ති එතෙන පභවසම්පදං දස්සෙන්ති සබ්බසංඝානං අග්ගභාවදීපනතො. අථ වා "සුගතස්ස ඔරසානං පුත්තාන"න්ති අරියසංඝස්ස විසුද්ධිනිස්සයභාවදීපනං, "මාරසෙනමථනාන"න්ති සම්මාඋජුඤායසාමීචිප්පටිපන්නභාවදීපනං, "අට්ඨන්නම්පි සමූහ"න්ති ආහුණෙය්‍යාදිභාවදීපනං, "අරියසංඝ"න්ති අනුත්තරපුඤ්ඤක්ඛෙත්තභාවදීපනං. තථා "සුගතස්ස ඔරසානං පුත්තාන"න්ති එතෙන

1. උරෙ . . . . . .

අරියසංඝස්ස ලොකුත්තරසරණගමනසබ්භාවං දීපෙති. ලොකුත්තරසරණ-
ගමනෙන හි තෙ භගවතො ඔරසපුත්තා ජාතා. "මාරසෙනමථනාන"න්ති
එතෙන අභිනීහාරසම්පදුසිද්ධං පුබ්බභාගෙ සම්මාපටිපත්තිං දස්සෙති.
කතාභිනීහාරා හි සම්මාපටිපන්නා මාරං මාරපරිසං වා අභිවිජිනන්ති.
"අට්ඨාන්නම්පි සමූහ"න්ති එතෙන විද්ධස්තාවිපකෙඛ සෙඛාසෙඛධම්මෙ
දස්සෙති පුග්ගලාධිට්ඨානෙන මිගඝලද්ධම්මානං පකාසිතත්තා. "අරියසංඝ"න්ති
අග්ගදක්ඛිණෙය්‍යභාවං දස්සෙති. සරණගමනඤ්ච සාවකානං සබ්බගුණානං
ආදි, සප්පුබ්බභාගපටිපදා සෙඛා සීලක්ඛන්ධාදයො මජ්ඣෙ, අසෙඛා
සීලක්ඛන්ධාදයො පරියොසානන්ති ආදිමජ්ඣපරියොසානකල්‍යාණා සඞ්ඛ-
පතො සබ්බෙ අරියසංඝගුණා පකාසිතා හොන්ති.

එවං ගාථාත්තයෙන සඞ්ඛෙපතො සකලගුණසංකිත්තනමුඛෙන රතනත්ත
යස්ස පණාමං කත්වා ඉදානි තං නිපච්චකාරං යථාධිප්පෙතෙ පයොජනෙ
පරිණාමෙන්තො **"ඉති මෙ"**ති ආදිමාහ. තත්ථ රතිජනනට්ඨෙන **රතනං**,
බුද්ධධම්මසඞ්ඝා. තෙසඤ්හි "ඉතිපි සො භාගවා"තිආදිනා යථාභූතගුණෙ
ආවජ්ජන්තස්ස අමතාධිගමහෙතුභූතං අනප්පකං පීතිපාමොජ්ජං උප්පජ්ජති.

යථාහ—

> "යස්මිං මහානාම සමයෙ අරියසාවකො තථාගතං අනුස්සරති,
> නෙවස්ස තස්මිං සමයෙ රාගපරියුට්ඨිතං චිත්තං හොති, න දොස -පෙ- න
> මොහපරියුට්ඨිතං චිත්තං හොති, උජුගතමෙවස්ස තස්මිං සමයෙ චිත්තං
> හොති තථාගතං ආරබ්භ. උජුගතචිත්තො ඛො පන මහානාම
> අරියසාවකො ලභති අත්ථවෙදං, ලභති ධම්මවෙදං, ලභති ධම්මූපසංහිතං
> පාමොජ්ජං, පමුදිතස්ස පීති ජායති"ති ආදි.

චිත්තීකතාදිභාවො වා රතනට්ඨො. වුත්තඤ්හෙතං——

> "චිත්තීකතං මහග්ඝඤ්ච – අතුලං දුල්ලභදස්සනං,
> අනොමසත්තපරිභොගං – රතනං තෙන වුච්චති"ති.

චිත්තීකතභාවාදයො ච අනඤ්ඤසාධාරණා බුද්ධාදීසු එව ලබ්භන්තීති.
වන්දනාව **වන්දනාමයං** යථා "දානමයං සීලමය"න්ති. වන්දනා වෙත්ථ
කායවාචාචිත්තෙහි තිණ්ණං රතනානං ගුණනිත්‍යතා, ථොමනා වා.
පුඤ්ඤභවඵලනිබ්බත්තනතො පුඤ්ඤං, අත්තනො සන්තානං පුණාතීති වා.
සුච්භතනනරායොති සුට්ඨු විභතනන්තරායො, එතෙන අත්තනො පසාද-
සම්පත්තියා, රතනත්තයස්ස ච ඛෙත්තභාවසම්පත්තියා තං පුඤ්ඤං අත්ථප-
කාසනස්ස උපඝාතකඋපද්දවානං විහනනෙ සමත්ථන්ති දස්සෙති. **හුත්වා** ති
පුබ්බකාලකිරියා, තස්ස "අත්ථං පකාසයිස්සාමී"ති එතෙන සම්බන්ධො. **තස්සා**ති
යං රතනත්තයවන්දනාමයං පුඤ්ඤං, තස්ස. **ආනුභාවෙනා**ති බලෙන.

එවං රතනත්තයස්ස නිපච්චකාරකරණෙ පයොජනං දස්සෙත්වා ඉදානි
යස්සා ධම්මදෙසනාය අත්ථං සංවණ්ණෙතුකාමො, තස්සා තාව ගුණාභිත්ථ
වනවසෙන උපඤ්ඤුපනත්ථං "**දීඝස්සා**"ති ආදි වුත්තං. තත්ථ **දීඝස්සුත්තාභිධි-
තස්සා**ති දීඝපපමාණසුත්තලක්ඛිතස්ස, එතෙන "දීඝො" ති අයං ඉමස්ස
ආගමස්ස අත්ථානුගතා සමඤ්ඤුනි දස්සෙති. නනු ච සුත්තානියෙව ආගමො,
කස්ස පන සුත්තෙහි අභිධෙය්‍යන්ති? සච්චමෙතං පරමත්ථතො, සුත්තානි පන
උපාදායපඤ්ඤත්තෙන්තා ආගමො. යථා හි අත්ථබ්‍යඤ්ජනසමුදයෙ "සුත්ත"න්ති

වොහාරෝ, එවං සුත්තසමුදයෙ "ආගමෝ"ති වොහාරෝ. පටිච්චසමුප්පාදාදි නිපුනත්ථ සබ්භාවතෝ **නිපුණස්ස**. ආගම්සුනාති එත්ථ, එතෙන, එතස්මා වා අත්තත්ථපරත්ථාදයොති ආගමෝ, ආගමෝ ච සෝ වරෝ චාති **ආගමවරෝ,** ආගමසම්මතෙහි වා වරොති **ආගමවරෝ,** තස්ස. බුද්ධානං අනුබුද්ධා **බුද්ධානුබුද්ධා,** බුද්ධානං සච්චපටිවෙධං අනුගම්ම පටිවිද්ධසච්චා අග්ගසාවකාදයෝ අරියා. තෙහි අත්ථසංවණ්ණනාවසෙන ගුණසංවණ්ණනාවසෙන ච සංවණ්ණිතස්ස. අථ වා බුද්ධා ච අනුබුද්ධා ච **බුද්ධානුබුද්ධා**ති යොජෙතබ්බං. සම්මාසම්බුද්ධෙනෙව හි නිණ්ණීතම්පි පිටකානං අත්ථවණ්ණනාකථමෝ භාසිතෝ, යා "පකිණ්ණක දෙසනා"ති වුච්චති, තතෝ සඞ්ගායනාදිවසෙන සාවකෙහීති ආචරියා වදන්ති.

සද්ධාවහගුණස්සාති බුද්ධාදීසු පසාදුවහසම්පත්තිකස්ස. අයඤ්හි ආගමෝ බ්‍රහ්මජාලාදීසු සීලදිට්ඨාදීනං අනවසෙසනිද්දෙසාදිවසෙන, මහාපදානාදීසු පුරිමබුද්ධානම්පි ගුණනිද්දෙසාදිවසෙන, පාථිකසුත්තාදීසු නිස්සීයෙ නිමන්ථිතා අපපටිවත්තියසීහනාදනදනාදිවසෙන, අනුත්තරියසුත්තාදීසු ච විසෙසතෝ බුද්ධගුණවිභාවනෙන රතනත්තයෙ සාතිසයපසාදං ආවහති. සංවණ්ණනාසු චායං ආචරියස්ස පකති, යා තංතංසංවණ්ණනාසු ආදිතෝ තස්ස තස්ස සංවණ්ණෙතබ්බස්ස ධම්මස්ස විසෙසගුණකිත්තනෙන තොමනා. තථා හි **පපඤ්චසූදනීසාරත්ථප්පකාසිනීමනොරථපූරණීසු අත්ථසාලිනී** ආදීසු ච යථාක්කමං "පරවාදමථනස්ස ඤාණපභෙදජනනස්ස ධම්මක්කථිකපුඞ්ගවානං විචිත්තපටිභානජනනස්ස තස්ස ගම්භීරඤාණෙහි ඔගාළ්හස්ස අභිණ්හසො නානානයවිචිත්තස්ස අභිධම්මස්සා"තිආදිනා තොමනා කතා.

අත්ථො කථියති එතායාති අත්ථකථා, සා **එව අත්ථකථා** ත්ථ-කාරස්ස ට්ඨ-කාරං කත්වා යථා "දුක්ඛස්ස පීළනට්ඨෝ"ති. **ආදිතොති** ආදිම්හි පඨමසංගීතියං. ඡළභිඤ්ඤතාය පරමෙන චිත්තවසීභාවෙන සමන්නාගතත්තා, ඛීණාදීසු පඤ්චවිධවසිතාසබ්භාවතෝ **ච වඝිනෝ,** ථෙරා මහාකස්සපාදයෝ. තෙසං **සන්තෙහි පඤ්චහි**. **යා**ති යා අට්ඨකථා. **සංගීතා**නි අත්ථං පකාසෙතුං යුත්තට්ඨානෙ "අයං එතස්ස අත්ථෝ, අයං එතස්ස අත්ථෝ"ති සඞ්ගහෙත්වා වුත්තා. **අනුසංගීතා** ච යසත්ථෙරාදීහි **පච්ඡාපි** දුතියතතිය සංගීතීසු, ඉමිනා අත්තනෝ සංවණ්ණනාය ආගමනසුද්ධිං දසෙසති.

සීහස්ස ලානතෝ ගහණතෝ **සීහළෝ,** සීහකුමාරෝ. තංවංසජාතතාය තම්බපණ්ණිදීපෙ ඛත්තියානං, තෙසං නිවාසතාය තම්බපණ්ණිදීපස්ස ච සීහළභාවෙ වෙදිතබ්බෝ. **ආහටා**නි ජම්බුදීපතෝ ආනීතා. **අට්ඨා**නි පච්ඡා. අපරභාගෙහි අසඞ්කරත්ථං සීහළභාසාය අට්ඨකථා ඨපිතාති. තෙනාස්ස මූලට්ඨකථා සබ්බසාධාරණා න හොතීති ඉදං අත්ථපකාසනං එකන්තෙන කරණීයන්ති දස්සෙති. තෙනෙවාහ **"දීපවාසීනමත්ථායා"**ති. තත්ථ **දීපවාසීනන්ති** ජම්බුදීපවාසීනං. **දීපවාසීනන්ති** වා සීහළදීපවාසීනං අත්ථාය සීහළභාසාය ඨපිතාති යොජනා.

අපනෙත්වානාති කඤ්චුකසදිසං සීහළභාසං අපනෙත්වා. **තතොති** අට්ඨකථාතෝ. **අත්ථන්ති** අත්තානං නිද්දිසති. **මනොරමං භාසන්ති** මාගධභාසං. සා හි සභාවනිරුත්තිභූතා පණ්ඩිතානං මනං රමයතීති. තෙනෙවාහ **"තන්තිනයානුච්ඡවිත්ථ"**න්ති, පාළිගතියා අනුලොමිකං පාළිභාසායානුච්ඡවිකන්ති අත්ථෝ. **විගතදූසන්ති** අසභාවනිරුත්ති භාසන්තරරහිතං.

සමයං අවිලොමෙන්තෙනාති සිද්ධන්තං අවිරොධෙන්තෙන, එතෙන අත්ථදෙසනාභාවමාහ. අවිරුද්ධත්තා එව හි ථෙරවාදෙපි ඉධ පකාසිතසිස්සන්ති. **ථෙරවංසපදීපානන්ති** පිරෙහි සීලක්ඛන්ධාදීහි සම්පන්නාගතත්තා ථෙරා, මහාකස්සපාදයො. තෙහි ආගතා ආචරියපරම්පරා ථෙරවංසො, තප්පරියාපන්නා හුත්වා ආගමාධිගමසම්පන්නත්තා පඤ්ඤාපජ්ජොතෙන තස්ස සමුජ්ජලනතො **ථෙරවංසපදීපා,** මහාවිහාරවාසිනො ථෙරා, තෙසං. විවිධෙහි ආකාරෙහි නිච්ඡියතීති විනිච්ඡයො, ගණ්ඨිට්ඨානෙසු ඛිලමද්දනාකාරෙන පවත්තා විමතිච්ඡෙදකථා. සුට්ඨු නිපුණො සණ්හා විනිච්ඡයො එතෙසන්ති **සුනිපුණවිනිච්ඡයා.** අථ වා විනිච්ඡිනොතීති විනිච්ඡයො, යථාවුත්තවිසයා ඤාණං. සුට්ඨු නිපුණො ථෙකො විනිච්ඡයො එතෙසන්ති **සුනිපුණවිනිච්ඡයා,** එතෙන මහාකස්සපාදිථෙරපරම්පරාහතො, තතොයෙව ච අවිපරීතො සණ්හසුඛුමො මහාවිහාරවාසීනං විනිච්ඡයොති තස්ස පමාණභූතතං දසෙසති.

සුජනස්සවාති **ච**-සද්දො සම්පිණ්ඩනත්ථො, තෙන න කෙවලං ජම්බුදීපවාසීනං එව අත්ථාය, අථ ඛො සාධුජනතොසනත්ථංචාති දසෙසති, තෙන ච තම්බපණ්ණිදීපවාසීනම්පි අත්ථායාති අයමත්ථො සිද්ධො හොති උභයහණාදිසුකරතාය තෙසම්පි බහූපකාරත්තා. **චිරට්ඨිතත්ථන්ති** චිරට්ඨිතිඅත්ථං, චිරකාලඨිතියාති අත්ථො. ඉදඤ්හි අත්ථප්පකාසනං අවිපරීතබ්‍යඤ්ජනසුනික්ඛිපස්ස අත්ථසුනයස්ස ච උපායභාවතො සද්ධම්මස්ස චිරට්ඨිතියා සංවත්තති. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා—

> "දෙවමෙ භික්ඛවෙ ධම්මා සද්ධම්මස්ස ඨිතියා අසම්මොසාය අනන්තරධානාය සංවත්තනාති. කතමෙ දෙ? සුනික්ඛිත්තඤ්ච පදබ්‍යඤ්ජනං, අත්ථො ච සුනීතො"ති.

යං අත්ථවණ්ණනං කත්තුකාමො, තස්ස මහන්තං පරිහරිතුං **"සීලක්ඛන්ධා"**ති ආදි වුත්තං. තෙනෙවාහ **"න තං ඉධ විචාරයිස්සාමී"**ති. අථ වා යං අට්ඨකථා කත්තුකාමො, තදෙකදෙසභාවෙන විසුද්ධිමග්ගො ච ගහෙතබ්බොති කථිකානං උපදෙසං කරොන්තො තත්ථ විචාරිතඛමෙම උද්දෙසවසෙන දස්සෙති **"සීලක්ඛන්ධා"**තිආදිනා. තත්ථ **සීලක්ඛන්ධා**ති චාරිත්තවාරිත්තාදිවසෙන සීලවිත්ථාරකථා. **ධුතඛම්මාති** පිණ්ඩපාතිකඛඟාදයො තෙරස කිලෙසධුනනකඛම්මා. **කම්මට්ඨානානි සබ්බානීති** පාළියං ආගතානි අට්ඨතිංස, අට්ඨකථායං දස්සිනි නිරවසෙසානි යොගකම්මස්ස භාවනාය පවත්තිට්ඨානානි. **චරියාවිධානසහිතොති** රාගචරිතාදිනං සභාවාදිවිධානෙන සහිතො. **ඣානානි** චත්තාරි රූපාවචරඣානානි, **සමාපත්තියො** චතස්සො අරූපසමාපත්තියො. අට්ඨපි වා පටිලද්ධමත්තානි **ඣානානි,** සමාපජ්ජනවසීභාවපත්තියා **සමාපත්තියො**. **ඣානානි** වා රූපාරූපාවචරඣානානි, **සමාපත්තියො** එලසමාපත්තිනිරොධසමාපත්තියො.

ලොකියලොකුත්තරභෙදා ඡ අභිඤ්ඤායො **සබ්බා අභිඤ්ඤායො**. ඤාණවිභඞ්ගාදීසු ආගතනයෙන එකවිධාදිනා පඤ්ඤාය සඞ්කලෙත්වා සම්පිණ්ඩෙත්වා නිච්ඡයො **පඤ්ඤාසඞ්කලනනිච්ඡයො.**

පච්චයධම්මානං හෙතාදීනං පච්චයුප්පන්නධම්මානඤ්ච හෙතුඵලාදිභාවො පච්චයාකාරො, තස්ස දෙසනා **පච්චයාකාරදෙසනා,** පටිවෙධසම්පයාදකථාති අත්ථො. සා පන ඤෙය්‍යාභිඤ්ඤෙයාගතස්ස සුදුක්කරතාය සණ්හසුඛුමා,

නිකායන්තරලද්ධිසඞ්කරරහිතා, එකත්තනයාදිසහිතා ච තත්ථ විචාරිතානි ආහ **"සුසම්සුද්ධනිපුණනයා"**ති. පටිසම්භිදාදීසු ආගතනයං අවිස්සජ්ජෙත්වා විචාරිතත්තා **අවිමුත්තතන්තනති** මඟ්ගා.

ඉති පන සඞ්ඛන්ති ඉති-සද්දෝ පරිසමාපනෙ, **පන**-සද්දෝ වචනාලඞ්කාරෙ, එතං සඞ්ඛන්ති අත්ථෝ. **ඉධාති** ඉමිස්සා අට්ඨකථාය. **න විචාරයිස්සාමි** පුනරුත්තභාවතොති අධිප්පායෝ.

ඉදානි තස්සෙව අවිචාරණස්ස එකන්තකාරණං නිද්ධාරෙන්තො **"මජ්ඣිම විසුද්ධිමඟ්ගා"**ති ආදිමාහ. තත්ථ **"මජ්ඣිම ඨකා"**ති එතෙන මජ්ඣිමභාවදීපනෙන විසෙසතො චතුන්නං ආගමානං සාධාරණට්ඨකථා විසුද්ධිමඟ්ගා, න සුමඞ්ගලවිලාසිනීආදයෝ විය අසාධාරණට්ඨකථාති දස්සෙති. "විසෙසතෝ"ති ඉදං විනයාභිධම්මානම්පි විසුද්ධිමඟ්ගා යථාරහං අත්ථවණ්ණනා හොතියෙවාති කත්වා වුත්තං.

ඉවෙවවාති ඉති එව. **තම්පීති** විසුද්ධිමඟ්ගම්පි. **එතායාති** සුමඞ්ගලවිලාසිනියා. එත්ථ ච "සිහළදීපං ආභතා"තිආදිනා අත්ථුප්පත්තිආසනස්ස නිමිත්තතං දස්සෙති, "දීපවාසීනමත්ථාය, සුජනස්ස ච තුට්ඨත්ථං, චිරට්ඨිතත්ථඤ්ච ධම්මස්සා"ති එතෙන පයොජනං, අවසිට්ඨෙන කරණූපකාරං. සීලකථාදීනං අවිචාරණම්පි හි ඉධ කරණූපකාරෙ එවාති.

ගන්ථාරම්භකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිදානකථාවණ්ණනා

විභාගවන්තානං සභාවවිභාවනං විභාගදස්සනවසෙනෙව හොතීති පඨමං තාව වගගසුත්තවසෙන විභාගං දසෙසතුං **"තත්ථ දීඝාගමො නාමා"**ති ආදිමාහ. තත්ථ **තත්ථා**ති "දීඝස්ස ආගමවරස්ස අත්ථං පකාසයිස්සාමී"ති යදිදං වුත්තං, තසම්ං වචනෙ. යස්ස අත්ථං පකාසයිස්සාමීති පටිඤ්ඤාතං, සො **දීඝාගමො නාම** වගගසුත්තවසෙන එවං විභාගොති අත්ථො. අථ වා **තත්ථා**ති "දීඝාගමනිස්සිතං අත්ථ"නති එතස්මිං වචනෙ. යො දීඝාගමො වුත්තො, සො වගගාදිවසෙන එදිසොති අත්ථො. අත්තනො සාවණ්ණනාය පඨමමහා-සංගීතියං නික්ඛිත්තානුක්කමෙනෙව පවත්තභාවදස්සනත්ථං **"තස්ස වණ්ණනාසු -පෙ- චුත්තනං නිදානමාදී"**ති ආහ. කස්මා පන චතූසු ආගමෙසු දීඝාගමො පඨමං සංගීතො, තත්ථ ච සීලක්ඛන්ධවගෙො ආදිතො නික්ඛිත්තො, තස්මිඤ්ඤව බ්‍රහ්මජාලෙනති? නායමනුයොගො කත්ථචිපි න පවත්තති, අපි ච සද්ධාවහ-ගුණතො දීඝනිකායො පඨමං සංගීතො. සද්ධා හි කුසලධම්මානං බීජං. යථාහ "සද්ධා බීජං තපො වුට්ඨී"ති, සද්ධාවහගුණතා වස්ස දස්සිතායෙව. කිඤ්ච කතිපයසුත්තසඞ්ගහතො, අපපපරිමාණතො ච ගහණධාරණාදිසුඛතො. තථාහෙස චතුත්තිංසසුත්තසංගහො චතුසට්ඨිභාණවාරපරිමාණො ච. සීලක්ඛන්ධාභුල්ලතො පන සීලක්ඛන්ධවගෙො පඨමං නික්ඛිත්තො. සීලඤ්හි සාසනස්ස ආදි. සීලපතිට්ඨානත්තා සබ්බගුණානං. තෙනෙවාහ "තස්මා තිහ ත්වං භික්ඛු ආදිමෙව විසොධෙහි කුසලෙසු ධම්මෙසු. කො චාදි කුසලානං ධම්මානං? සීලඤ්ච සුවිසුද්ධ"නාදි, එතෙන චස්ස වගගස්ස අඛණ්ඩසඤ්ඤතා වුත්තා හොති. දිට්ඨිවිනිවෙඨනකථාභාවතො පන සුත්තන්තපිටකස්ස නිරවසෙසදිට්ඨිවිභජනං බ්‍රහ්මජාලං පඨමං නික්ඛිත්තනති දට්ඨබ්බං. තෙපිටකෙ හි බුද්ධවචනෙ බ්‍රහ්මජාලසදිසං දිට්ඨිගතානි නිගුම්බං නිජ්ජටං කත්වා විහතන්තසුත්තං නත්ථි.

පඨම්මහාසඞ්ගීතිකථාවණ්ණනා

යස්සා පඨම්මහාසංගීතියං නිකඛිත්තානුක්කමෙන සංවණ්ණනං කත්තුකාමෝ, තං, තස්සා ච තන්තිආරුළ්හාය ඉධ වචනේ කාරණං දස්සෙන්තෝ "**පඨම්මමහාසංගීති-පෙ-දෙදිතබ්බා**"ති ආහ. තත්ථ යථාපච්චයං තත්ථ තත්ථ දෙසිතත්තා, පඤ්ඤත්තත්තා ච විපඤ්චිණ්ණානං ධම්මවිනයානං සඞ්ගහෙත්වා ගායනං කථනං සංගීති, එතෙන තංතංඔකාසුද්දානං සුත්තානඤ්ච ආදිපරියොසානෙසු, අනන්තරන්තරා ච සම්බන්ධවසෙන ඨපිතං සංගීතිකාර-වචනං සඞ්ගහිතං හොති. මහාවිසයත්තා, පූජනීයත්තා ච මහති සංගීති මහා-සංගීති, පඨමා මහාසංගීති පඨම්මහාසංගීති, තස්සා පවත්තිකාලෝ පඨම-මහාසංගීතිකාලෝ, තස්මිං **පඨම්මමහාසංගීතිකාලේ. නිදානන්ති** ච දෙසනා දෙසකාලාදිවසෙන අවිදිතං විදිතං කත්වා නිදස්සෙන්තීති නිදානං. සත්තානං දස්සනානුත්තරියසරණාදිපටිලාභහෙතුභූතාසු විජ්ජමානාසුපි අඤ්ඤාසු භගවතෝ කිරියාසු "බුද්ධා බොධෙය්‍ය"න්ති පටිඤ්ඤාය අනුලොමතෝ වෙනෙය්‍යානං මහාඵලූපපත්තීනං හෙතුභූතා කිරියා නිප්පරියායෙන බුද්ධිකිච්චන්ති ආහ "**ධම්මචක්කප්පවත්තනාඤ්ඤි ආදිං කත්වා**"ති. තත්ථ සද්ධින්ද්‍රියාදිධම්මෝයෙව පවත්තනට්ඨෙන චක්කන්ති **ධම්මචක්කං**. අථ වා චක්කන්ති ආණා, ධම්මතෝ අනපෙතත්තා ධම්මංච තං චක්කඤ්චාති **ධම්මචක්කං**. ධම්මෙන ඤෙයෙන චක්කන්තිපි **ධම්මචක්කං**. යථාහ—

> "ධම්මඤ්ච පවත්තෙන්ති චක්කඤ්චාති ධම්මචක්කං, චක්කඤ්ච පවත්තෙන්ති ධම්මඤ්චාති ධම්මචක්කං, ධම්මෙන පවත්තෙන්තීති ධම්මචක්කං, ධම්මචරියාය පවත්තෙන්තීති ධම්මචක්ක"න්ති ආදි.

"**කතඛුද්ධකිච්චේ**"ති එතෙන බුද්ධකත්තබ්බස්ස කස්සචිපි අභාවං දස්සෙති. නනු ච සාවකෙහි විනීතාපි විනෙය්‍යා භගවතායෙව විනීතා හොන්ති, යතෝ සාවකභාසිතං සුත්තං "බුද්ධවචන"න්ති වුච්චති, සාවක විනෙය්‍යා ච න තාව විනීතාති? නායං දොසෝ තෙසං විනයනූපායස්ස සාවකෙසු ඨපිතත්තා. තෙනෙවාහ—

> "න තාවාහං පාපිම පරිනිබ්බායිස්සාමි, යාව මේ භික්ඛූ න සාවකා භවිස්සන්ති වියත්තා විනීතා විසාරදා බහුස්සුතා ධම්මධරා -පෙ- උප්පන්නා පරපවාදං සහ ධම්මෙන සුනිග්ගහිතං නිග්ගහෙත්වා සප්පාටිහාරියං ධම්මං දෙසෙස්සන්ති"තිආදි.

"**කුසිනාරායං**"න්ති ආදි භගවතෝ පරිනිබ්බුතදෙසකාලප්පකාසනා. "අපරිනිබ්බුතෝ භගවා"ති ගාහස්ස මිච්ඡාභාවදස්සනත්ථං, ලොකෙ ජාතස්සාවධාභාවදස්සනත්ථඤ්ච. තථා හි මනුස්සභාවස්ස සුප්පාකටකරණත්ථං මහාබොධිසත්තා චරිමභවෙ දූරපරිග්ගහාදීනිපි කරොන්තීති. උප්පාදියතෙ කම්මනිලෙසෙහීති උපාදි, විපාකක්ඛන්ධා කටත්තා ච රූපං. සෝ පන උපාදි කිලෙසාභිසඞ්ඛාරමාරනිම්මථනෙන නිබ්බානප්පත්තියං අනොසජ්ජතෝති, ඉධ ඛන්ධමච්චුමාරනිම්මථනෙන ඔසජ්ජතෝති නිසෙසිතොති අයං **අනුපාදිසෙසා**, නිබ්බානධාතු. **නිබ්බානධාතූති** වෙත්ථ නිබ්බුතිමත්තං අධිප්පෙතං, ඉත්ථම්භූත ලක්ඛණෙ චායං කරණනිද්දෙසෝ. "**ධාතුභාජනාදිවසෙ**"ති ඉදං න

"සන්නිපතිතාන"න්ති එතස්ස විසෙසනං, **උස්සාහජනනස්ස** පන විසෙසනං "ධාතුභාජනදිවසෙ භික්ඛූනං උස්සාහං ජනෙසී"ති. මාතුභාජනදිවසතො හි පුරිමපුරිමතරදිවසෙසු භික්ඛූ සමාගතාති. අථ වා ධාතුභාජනදිවසෙ **සන්නිපතිතානං** කායසාමග්ගිවසෙන සහිතානන්ති අත්ථො. සඞ්ඝස්ස ථෙරො **සඞ්ඝත්ථෙරො,** සො පන සඞ්ඝො කිං පරිමාණොනන්ති[1] ආහ **"සත්තන්නං භික්ඛුසතසහස්සාන"**න්ති. නිච්චසාපෙක්ඛතාය හි එදිසෙසු සමාසො හොතියෙව යථා "දෙවදත්තස්ස ගරුකුල"න්ති.

ආයස්මා මහාකස්සපො පුන දුල්ලභභාවං මඤ්ඤමානො භික්ඛූනං උස්සාහං ජනෙසීති සම්බන්ධො. "ධාතුභාජනදිවසෙ සන්නිපතිතාන"න්ති ඉදං "භික්ඛූනං උස්සාහං ජනෙසී"ති එත්ථ "භික්ඛූන"න්ති ඉමිනාපි පදෙන සම්බන්ධනීයං. සුභදෙන වුඩ්ඪපබ්බජිතෙන වුත්තවචනමනුස්සරනෙනාති සම්බන්ධො. තත්ථ **අනුස්සරණෙනා** ධම්මසංවෙගවසෙනාති අධිප්පායො. "සද්ධම්මං අන්තරධාපෙය්‍යුං සංගායෙය්‍යං-පෙ-විරත්ථිනිකං තස්ස කිමඤ්ඤං ආණණ්‍යං භවිස්සති"ති එතෙසං පදූනං "ඉති චින්තයනෙනා"ති එතෙන සම්බන්ධො. තථා "යඤ්චාහ"න්ති එතස්ස "අනුගහිතො පසංසිතො"ති එතෙන සම්බන්ධො. **යං පාපභික්ඛූති** එත්ථ යන්ති නිපාතමත්තං, කාරණනිද්දෙසො වා, යෙන කාරණෙන අන්තරධාපෙය්‍යුං, තදෙතං කාරණං විජ්ජතීති අත්ථො, **අඳඹනියන්ති** අද්ධානමගහගාම්, අද්ධානක්ඛමන්ති අත්ථො.

යඤ්චාහන්ති එත්ථ **යන්ති** යස්මා, යෙන කාරණෙනාති වුත්තං හොති, කිරියාපරාමසනං වා එතං, තෙන "අනුගහිතො පසංසිතො"ති එත්ථ අනුගහණහනං පසංසනඤ්ච පරාමසති. **"චීවරෙ සාධාරණ පරිභොගෙනා"**ති එත්ථ "අත්තනා සම්සමට්ඨපනෙනා"ති ඉධ අත්තනා-සද්දං ආනෙත්වා චීවරෙ අත්තනා සාධාරණපරිභොගෙනාති යොජෙතබ්බං. යස්ස යෙන හි සම්බන්ධො, දූරට්ඨම්පි ච තස්ස තන්ති. අථ වා භගවතා චීවරෙ සාධාරණ පරිභොගෙන භගවතා අනුගහිතොති යොජනීයං, එතස්සාපි හි කරණනිද්දෙසස්ස සහයොගකත්තුත්ථජොතකත්ථසම්භවතො. **යාවදෙති** යාවදෙව, යත්තකං කාලං; යත්තකෙ වා සම්පත්තිවිහාරෙ; අනිඤ්ඤු විහාරෙ වා ආකඞ්ඛනෙනා විහරාමි වෙව වොහරාමි ච, තථා කස්සපොපීති අත්ථො. ඉදඤ්ච නවානුපුබ්බවිහාරඡළභිඤ්ඤාභාවසාමඤ්ඤෙන ථුනිමත්තං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. න හි ආයස්මා මහාකස්සපො භගවා විය දෙවසිකං චතුවීසති-කොටිසතසහස්සසඞ්ඛ්‍යා සමාපත්තියො සමාපජ්ජති, යමකපාටිහාරියාදි-වසෙන වා අභිඤ්ඤුයොං වළඤ්ජෙති. තෙනෙවාහ "නවානුපුබ්බවිහාර-ඡළභිඤ්ඤුපපන්නොදෙ"ති. **තස්ස කිමඤ්ඤං ආණණ්‍යං භවිස්සති** අඤ්ඤත්‍ර ධම්මවිනයසඞ්ගායනාති අධිප්පායො. **"නනු මං භගවා"**ති ආදිනා වුත්ත-මෙවත්ථං උපමාවසෙන විභාවෙති.

තතො පරන්ති තතො භික්ඛූනං උස්සාහජනනතො පරතො. **පුරෙ අධමෙමා දිප්පතීති** අපිනාම දිබ්බති, යාව අධමෙමා ධම්මං පටිබාහිතුං සම්පත්තො හොති, තතො පුරෙතරමෙවාති අත්ථො. ආසන්නෙ අනිච්ඡිතෙ හි අයං පුරෙ-සද්දො. **දිප්පතී** ති ච දිපපිස්සති. පුරෙ-සද්දසන්නියොගෙන හි අනාගතත්ථෙ අයං වත්තමානපපයොගො යථා "පුරා වස්සති දෙවො"ති.

---

1. පරිමාණොනි (?)

"සකලනවඞ්ග-පෙ-පරිගහෙසී"ති එතෙන සුකඛවිපස්සකඛීණාසව-පරියන්තානං යථාවුත්තපුග්ගලානං සන්තිපි ආගමාධිගමසම්භාවෙ සහපටිසම්භිදාහි පන තෙවිජ්ජාදිගුණයුත්තානං ආගමාධිගමසම්පත්තියා උක්කංසගතත්තා සංගීතියා බහූපකාරතං දස්සෙන්ති. **ඉදං වුත්තං** සංගීතිකඛන්ධකෙ **අපවඞ්කඛං නාම නත්ථි** පගුණපවත්තිභාවතො, **සම්මාසම්බුද්ධාභාසං** පන "අසම්මුඛා පටිග්ගහිතං නාම නත්ථි"ති වුත්තත්තා, තං "දෙව සහස්සානි භික්ඛුතො"ති වුත්තම්පි භගවතො සන්තිකෙ පටිග්ගහිතමෙවාති කත්වා වුත්තං. **චතුරාසීතිසහස්සානීනි** ධම්මක්ඛන්ධෙ සඤ්ඤායාහ. **පවත්තිනොති** පගුණානි. ආනන්දත්ථෙරස්ස නවප්පායාය පරිස්සාය විබ්භමනෙන මහාකස්සපත්ථෙරා එවමාහ **"න වායං කුමාරකො මන්තනමඤ්ඤාසී"**ති. තත්ථ **මන්තනන්ති** පමාණං. ජානූ ආගමනං වියාති පදවිභාගො. **"කිඤ්චාපි සෙඛෙඛා"**ති ඉදං න සෙඛානං අගතිගමනසම්භාවෙන වුත්තං, අසෙඛානං එව පන **උච්චිනිතත්තානි** දට්ඨබ්බං. පඨම්මඝඟනෙව හි චත්තාරි අගතිගමනානි පනියන්තීති. **"අභබ්බෝ-පෙ-අගතිං ගන්තු"**න්ති ච ධම්මසංගීතියා තස්ස යොග්‍යභාවදස්සනෙන විජ්ජමානගුණකථනං. **පරියන්තොති** අධිතො

ගාවෙ චරන්ති එත්ථාති ගොචරෙ, ගොචරෙ විය ගොචරෙ, භික්ඛාචරණට්ඨානං. **විසෘගපුඟගලෙ** සුභදද්දසදිසෙ. **සත්තිපඤ්ජලිකාති** සත්තිඛගාදිහත්ථෙහි පුරිසෙහි මුල්ලරාජූනං භගවතො ධාතුආරක්ඛකරණං සඤ්ඤායාහ. **තං පළිබොධං ඡින්දිත්වා තං කාරණීයං කාරොකූනි**. සඞ්ඝාහකෙන ඡින්දිතබ්බං ඡින්දිත්වා එකන්තකරණීයං කරොතූති අත්ථො. **මහාජනන්ති** බහුජනං. **ගණ්ඨිකුච්ඡිං වඤ්චිත්වා** පරිභොගචෙතියභාවතොති අධිප්පායො. **යථා කථන්ති** යථා අඤ්ඤෙසුපි යථාවුත්තසභාවෙ, එවන්ති අත්ථො. **සංවෙජෙසීති** "නනු භගවතා පටික්ඛෙවෙව අක්ඛාතං 'සබ්බෙහෙව පියෙහි මනාපෙහි නානාභාවෙ විනාභාවෙ''ති ආදිනා සංවෙගං ජනෙසි. **උපචිතධාතුකන්ති** උපචිතදෙහං. **භෙසජ්ජමත්තානීති** අපපඤ්ඤං හෙසජ්ජං. අපපත්ථෙ හි අයං මත්තා-සද්දො "මත්තාසුඛපරිච්චාගා"ති ආදීසු විය. **දුතිය දිවසෙති** දෙවතාය සංවෙජිතදිවසතො, ජෙතවනවිහාරං පවිට්ඨදිවසතො වා දුතියදිවසෙ. ආණාව චක්කං **ආණාචක්කං.**

එතදග්ගන්ති එසෙ අග්ගො. ලිඞ්ගවිපල්ලාසෙන හි අයං නිද්දෙසො. **යදිදන්ති** ච යො අයං, යදිදං ඛණ්ඩපඤ්චකන්ති වා යොජෙතබ්බං. "පඨමං ආවුසො උපාලි පාරාජිකං කත්ථ පඤ්ඤත්තන්ති"න්ති කසමා වුත්තං, නනු තස්ස සංගීතියා පුරිමකාලෙ පඨමභාවො න යුත්තොනි? නො න යුත්තො භගවතා පඤ්ඤත්තානුක්කමෙන පාතිමොක්ඛුද්දෙසානුක්කමෙන ච පඨමභාවස්ස සිද්ධත්තා. යෙභුය්‍යෙන හි තීණි පිටකානි භගවතො ධරමානකාලෙ ඨිතානුක්කමෙනෙව සංගීතානි, විසෙසතො විනයාභිධම්මපිටකානීති දට්ඨබ්බං. **"වක්ඛුම්පි පුච්ඡී"**ති ආදි "කත්ථ පඤ්ඤත්තන්ති"ආදිනා දස්සිතෙන සහ තදවසිට්ඨම්පි සඞ්ඝහෙත්වා දස්සනවසෙන වුත්තං. **පඨමපාරාජිකෙති** පඨමපාරාජිකපාළියං. තෙනෙවාහ **"න හි තථාගතා එකබ්‍යඤ්ජනම්පි නිරත්ථකං වදන්ති"**ති.

ජාතකාදිකෙ ඛුද්දකනිකායපරියාපන්නෙ, යෙභුය්‍යෙන ච ධම්මනිද්දෙසභූතෙ නාදිසෙ අභිධම්මපිටකෙ සඞ්ඝණිතුං යුත්තං, න පන දීඝනිකායාදිපකාරෙ සුත්තන්තපිටකෙ, නාපි පඤ්ඤත්තිනිද්දෙසභූතෙ විනයපිටකෙති

දීඝභාණකා "ජාතකාදීනං අභිධම්මපිටකෙ සඞ්ගහො"ති වදන්ති. චරියා-පිටකබුද්ධවංසානඤ්චත්ථ අගහණං ජාතකගතිකත්තා. මජ්ඣිමභාණකා පන අට්ඨුප්පත්තිවසෙන දෙසිතානං ජාතකාදීනං යථානුලොමදෙසනා-භාවතො තාදිසෙ සුත්තනන්තපිටකෙ සඞ්ගහො යුත්තොතා, න පන සභාව-ධම්මනිද්දෙසභූතෙ යථාධම්මසාසනෙ අභිධම්මපිටකෙති ජාතකාදීනං සුත්තනන්තපිටකපරියාපන්නතං කථයන්ති. තත්ථ ච යුත්තං විචාරෙත්වා ගහෙතබ්බං.

එවං නිමිත්තූපයොජනකාලදෙසකාරකකරණූපකාරෙහි පඨමං සංගීතිං දස්සෙත්වා ඉදානි තත්ථ වත්ථුපිතසිද්ධෙසු ධම්මවිනයෙසු නානප්පකාර-කොසල්ලත්ථං එකච්ඡාදිහෙදෙ දස්සෙතුං **"එවමෙත"**න්තිආදිමාහ. තත්ථ **විමුත්තිරසන්ති** විමුත්තිගුණං, විමුත්තිසම්පත්තිකා වා අගඵලනිප්ඵාදනතො, විමුත්තිකිච්චං වා කිලෙසානං අච්චන්තං විමුත්තිසම්පාදනතො. කෙචි පන "විමුත්තිඅස්සාද"න්ති වදන්ති.

කිඤ්චාපි අවිසෙසෙන සබ්බම්පි බුද්ධවචනං කිලෙස විනයනෙන විනයො, යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජමානෙ අපායපතනාදිතො ධාරණෙන ධම්මො, ඉධාධිප්පෙතෙ පන ධම්මවිනයෙ නිද්ධාරෙතුං **"තඤ්ච විනය-පිටකං"**න්තිආදිමාහ. **අවසෙසං බුද්ධවචනං ධම්මො** ඛන්ධාදිවසෙන සභාවධම්මදෙසනාබාහුල්ලතො. අථ වා යදිපි ධම්මොයෙව විනයොපි පරියත්තියාදිභාවතො, විනය-සද්දසන්නිධානෙ පන භින්නාධිකරණභාවෙන පයුත්තොතා ධම්ම-සද්දෙ, විනයතන්තිවිධුරං තන්ති දීපෙති යථා "පුඤ්ඤ-ඤ්ඤණසම්භාරා, ගොබලීවද්ද"න්ති ච.

"අනෙකා ජාති සංසාර"න්ති අයං ගාථා භගවතා අත්තනො සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤණපදට්ඨානං අරහත්තපපත්තිං පච්චවෙක්ඛන්තෙන එකූන-වීසතිමස්ස පච්චවෙක්ඛණඤ්ඤණස්ස අනන්තරං භාසිතා, තෙනා'හ **"ඉදං පඨමාබුද්ධවචන"**න්ති. ඉදං කිර සබ්බබුද්ධෙහි අච්ජභිතා උදානං. අයමස්ස සඞ්ඛෙපත්ථො— අහං ඉමස්ස අත්තභාවගෙහස්ස කාරකං තණ්හාවඩ්ඪකිං **ගවෙසන්තො** යෙන ඤ්ඤණෙන තං දට්ඨුං සක්කා, තස්ස බොධිඤ්ඤණස්සත්ථාය දීපංකරපාදමූලෙ කතාභිනීහාරො එත්තකං කාලං **අනෙකජාතිසංසාරං** අනෙකජාතිසතසහස්සසඞ්ඛ්‍යං සංසාරවට්ටං **අනිබ්බිසං** තං ඤ්ඤණං අවින්දන්තො අලභන්තොයෙව **සන්ධාවිස්සං** සංසරිං. යස්මා ජරාබ්‍යාධිමරණමිස්සතාය **ජාති** නාමෙසා පුනප්පුනං උපගන්තුං **දුක්ඛා**, න ච සා තස්මිං අදිට්ඨෙ නිවත්තති, තස්මා තං ගවෙසන්තො සන්ධාවිස්සන්ති අත්ථො. **දිට්ඨොසීති** ඉදානි මයා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤණං පටිවිජ්ඣන්තෙන දිට්ඨො අසි. **පුන ගෙහන්ති** පුන ඉමං අත්තභාවසඞ්ඛාතං මම ගෙහං. **න කාහසි** න කරිස්සසි. තව **සබ්බා** අවසෙසකිලෙස **ඵාසුකා** මයා භග්ගා. ඉමස්ස තයා කතස්ස අත්තභාවගෙහස්ස **කූටං** අවිජ්ජාසඞ්ඛාතා කණ්ණිකමණ්ඩලා **විසඞ්ඛතං** විද්ධංසිතං. **විසඞ්ඛාරං** නිබ්බානං ආරම්මණකරණවසෙන **ගතං** අනුපවිට්ඨං ඉදානි මම චිත්තං, අහඤ්ච තණ්හානං ඛයසඞ්ඛාතං අරහත්තමගඤ්ච **අජ්ඣගා** අධිගතො පත්තොසම්හි. අයං මනසා වවත්ථිතධම්මානං ආදි. **"යදා හවෙ පාතුභවන්ති ධම්මා"**ති අයං පන වාචාය පවත්තිතධම්මානං ආදීති වදන්ති. අත්තො-ජ්ජපනවසෙන කිර භගවා "අනෙකජාතිසංසාර"න්තිආදිමාහ. **"පාවිපද දිවසෙ"**ති ඉදං "සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණප්පත්තස්සා"ති න එතෙන සම්බන්ධිතබ්බං, "පච්චවෙක්ඛණත්තස්ස උප්පත්තා"ති එතෙන පන සම්බන්ධිතබ්බං. විසාඛ-පුණ්ණමායමෙව හි භගවා පච්චූසසමයෙ සබ්බඤ්ඤුතං පත්තොති.

වයධම්මාති අනිච්චලක්ඛණමූලේන දුක්ඛානත්තලක්ඛණම්පි සඞ්ඛාරානං විභාවෙති "යදනිච්චං, තං දුක්ඛං, යං දුක්ඛං, තදනත්තා"ති වචනතෝ. ලක්ඛණත්තයවිභාවනනයෙනෙව ච තදුරම්මණං ඵලසමාපත්තිං දස්සෙන්තෝ සබ්බත්ථිකියානං අවිසයභූතං බුද්ධාවෙණිකං චතුසච්චකම්මට්ඨානාධිට්ඨානං අවිපරීතං නිබ්බානගාමිනිපටිපදං පකාසෙතීති දට්ඨබ්බං. ඉදානි තත්ථ සම්මාපටිපත්තියං නියොජේති **"අප්පමාදෙන සම්පාදෙථා"**ති. අථ වා **"වයධම්මා සඞ්ඛාරා"**ති එතෙන සඞ්ඛේපෙන සංවේජෙත්වා **"අප්පමාදෙන සම්පාදෙථා"**ති සඞ්ඛේපෙනෙව නිරවසෙසං සම්මාපටිපත්තිං දස්සෙති. අප්පමාදපදඤ්හි සික්ඛාත්තයසඞ්ගහිතං කෙවලපරිපුණ්ණං සාසනං පරියාදියිත්වා තිට්ඨතීති.

පඨමසංගීතියං අසංගීතං සංගීතික්ඛන්ධකථාවත්ථුප්පකරණාදි. කෙචි පන "සුභසුත්තම්පි පඨමසංගීතියං අසංගීත"න්ති වදන්ති, තං න යුජ්ජති. පඨමසංගීතිතෝ පුරෙතරමේව හි ආයස්මතා ආනන්දෙන ජේතවනෙ විහරන්තෙන සුභස්ස මාණවස්ස භාසිතත්තා.

දළ්හික්ඛම්මඛිලකරණාපත්තියොජනා යථාක්කමං පකතිසාවජ්ජ-පණ්ණත්තිසාවජ්ජේසු සික්ඛාපදෙසු. **නෙනා**ති විචිධනයත්තාදිනා. **එත්තා**නි "විචිධවිනෙනයත්තා"ති ගාථාවචනං. **එතස්සා**නි විනයස්ස.

අත්තත්ථපරත්ථාදිභෙදෙති යෝ තං සුත්තං සජ්ඣායති, සුණාති, වාචෙති, විනෙතෙති, දෙසෙති ච; සුත්තෙන සඞ්ගහිතෝ සීලාදිඅත්ථෝ තස්සාපි හොති, තෙන පරස්ස සාධෙතබ්බතෝ පරස්සාපි හොතීති තදුභයං තං සුත්තං **සූචෙති** දීපෙති. තථා දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකං ලෞකියලොකුත්තරඤ්චානි එවමාදි-භෙදෙ අත්ථෙ **ආදි**-සද්දෙන සඞ්ගණ්හාති. **අත්ථ**-සද්දෙ චායං හිතපරියාය වචනං, න භාසිතත්ථවචනං, යදි සියා, සුත්තං අත්තනොපි භාසිතත්ථං සූචෙති, පරස්සාපීති අයම්පෙථෝ වුත්තෙනා සියා. සුත්තෙන ච යෝ අත්ථෝ පකාසිතෝ, සෝ තස්සෙව හොතීති න තෙන පරත්ථෝ සූචිතෝ හොත්, තෙන සූචෙතබ්බස්ස පරත්ථස්ස නිවත්තෙතබ්බස්ස අභාවා අත්ථග්ගහණඤ්ච න කත්තබ්බං, අත්තත්ථපරත්ථවිනිමුත්තස්ස භාසිතත්ථස්ස අභාවා ආදිග්ගහණඤ්ච න කත්තබ්බං. තස්මා යථාවුත්තස්ස හිතපරියායස්ස අත්ථස්ස සුත්තෙ අසම්භවතෝ සුත්තාධාරස්ස පුග්ගලස්ස වසෙන අත්තත්ථපරත්ථා වුත්තා.

අථ වා සුත්තං අනපෙක්ඛිත්වා යෙ අත්තත්ථාදයෝ අත්ථපභෙදා වුත්තා "න හඤ්ඤදත්ථප්පසාසනා"ති එතස්ස පදස්ස නිද්දෙසෙ "අත්තත්ථෝ, පරත්ථෝ; උභයත්ථෝ; දිට්ඨධම්මිකෝ අත්ථෝ; සම්පරායිකෝ අත්ථෝ; උත්තානෝ අත්ථෝ; ගම්භීරෝ අත්ථෝ; ගූළ්හෝ අත්ථෝ; පටිච්ඡන්නෝ අත්ථෝ; නෙය්‍යෝ අත්ථෝ; නීතෝ අත්ථෝ; අනවජ්ජෝ අත්ථෝ; නික්කිලෙසෝ අත්ථෝ; වොදානෝ අත්ථෝ; පරමත්ථෝ"ති, තෙ සුත්තා සූචෙතීති අත්ථෝ. ඉමස්මිං අත්ථවිකප්පෙ **අත්ථ**-සද්දෙ භාසිතත්ථපරියායොපි හොති. එත්ථ හි පුරිමකා පඤ්ච අත්ථපභෙදා හිතපරියායා, තතෝ පරෙ ඡ භාසිතත්ථභෙදා, පච්ඡිමකා පන උභයසභාවා. තත්ථ දූරඩ්ගමනාය විභාවනෙ අලඳ්ධගාධෝ **ගම්භීරෝ.** න විවටෝ **ගූළ්හෝ.** මූලුදකාදයෝ විය පංසුනා අක්කරසනාදිවෙසාදිනා නිරොහිතෝ **පටිච්ඡන්නෝ.** නිද්ධාරෙත්වා ඤාපෙතබ්බා **නෙය්‍යා.** යථාරුතවසෙනෙව වෙදිතබ්බා **නීතෝ.** **අනවජ්ජනික්කිලෙසවොදානා** පරියායවසෙන වුත්තා, කුසලවිපාකකිරියාධම්මවසෙන වා. **පරමත්ථෝ** නිබ්බානං, ධම්මානං අවිපරීතසභාවෝ එව වා. අථ වා "අත්තනා වූ

අපපිවෙජ්ඣා හොති"ති අත්තත්ථං; "අපපිවජ්ඣාකථඤ්ච පරෙසං කත්තා හොති"ති පරත්ථං සූවෙති. එවං "අත්තනා ච පාණාතිපාතා පටිවිරතෝ හොති"තිආදි සුත්තානි යොජෙතබ්බානි විනයාභිධම්මෙහි ච විසෙසෙත්වා සුත්ත-සද්දස්ස අත්ථෝ වත්තබ්බෝ. තසමා වෙනෙය්‍යජ්ඣාසයවසපපවත්තනාය දෙසනාය අත්තහිතපරහිතාදීනි සාතිසයං පකාසිතානි හොන්ති තපපරභාවතෝ, න ආණාධම්මසභාවවසපපවත්තනායාති ඉදමෙව ච **"අත්ථානං සූචනතෝ සුත්ත"**නති වුත්තං.

සුත්තෙන ච ආණාධම්මසභාවා ච වෙනෙය්‍යජ්ඣාසයං අනුවත්තන්ති, න විනයාභිධම්මෙසු විය වෙනෙය්‍යජ්ඣාසතයා ආණාධම්මසභාවෙ. තසමා වෙනෙය්‍යානං එකන්තහිතපටිපත්තිලාභසංවත්තනිකා සුත්තන්තදෙසනා හොතීති **"සුවුත්තා චෙක්ඛා"**ති ආදි වුත්තං. **පසවතීති** ඵලති. **"සුත්තා-ණා"**ති එතස්ස අත්ථං පකාසෙතුං **"සුවත්ථු ච නෙ තායති"**ති වුත්තං. අත්තත්ථාදිවිධානෙසු ච සුත්තස්ස පමාණභාවෙ; අත්තත්ථාදිනඤ්ච සඞ්ගාහ-කත්තං යොජෙතබ්බං තදත්ථපකාසනපධානත්තා සුත්තස්ස. විනයාභි-ධම්මෙහි විසෙසනඤ්ච යොජෙතබ්බං. **එකන්ත**නති "අත්ථානං සූචනතෝ"ති-ආදිකා අත්ථවචනං. **එකන්තස්සා**ති සුත්තස්ස.

අභික්කමන්තීති එත්ථ අභි-සද්දෝ කමනකිරියාය වුඩ්ඪිභාවං අතිරෙකත්ථං දීපෙති, **අභික්කන්තා අභිලක්ඛිතා**නි එත්ථ ඤණලක්ඛණකිරියානං සුපා-කටභාවසෙසං, **අභික්කන්ත**නන්ති එත්ථ කන්තියා අධිකත්තං විසිට්ඨත්තන්ති යුත්තං කිරියාවිසෙසකත්තා උපසග්ගස්ස. **අභිරාමං අභිවිනයෙ**ති පන පූජිතපරිච්ඡින්නෙසු රාජවිනයෙසු **අභි**-සද්දෝ පවත්තතීති කථමෙතං යුජ්ජෙය්‍යාති? පූජනපරිච්ඡෙදනකිරියාදීපනතෝ; තාභි ච කිරියාභි රාජ-විනයානං යුත්තත්තා. එත්ථ හි අභිමාලාදීසු අභි-සද්දෝ විය අභි-සද්දෝ යථා සභ සාධනෙන කිරියං වදතීති අභිරාජඅභිවිනය-සද්දාපි, එවං අභිධම්මසද්දෙ අභි සද්දෝ සභ සාධනෙන වුඩ්ඪියාදිකිරියං දීපෙතීති අයමත්ථෝ දස්සිතොති දට්ඨබ්බෝ.

භාවනාඵරණවුඩ්ඪිති **වුඩ්ඪිමනෙනාපි ධම්මා වුත්තා.** **ආරම්මණාදිහී**ති ආරම්මණසම්පයුත්තනකම්මද්වාරපථපදාදිහි. **අවිසිට්ඨනති** අඤ්ඤමඤ්ඤවිසි-ට්ඨෙසු විනයසුත්තාභිධම්මෙසු අවිසිට්ඨා සමානං. තං පිටකසද්දන්ති අත්ථෝ. **යථාවුත්තෙනාති** "එවං දුච්ඣත්තෙනා"ති ආදිනා වුත්තපපකාරෙන.

කථෙතබ්බානං අත්ථානං දෙසකායත්තෙන ආණාධිච්ඡිනා අතිසජ්ජනං පබොධනා **දෙසනා.** සාසිතබ්බපුග්ගලගතෙන යථාපරාධාදිසාසිතබ්බභාවෙන අනුසාසනා විනයනා **සාසනං.** කථෙතබ්බස්ස සංවරාසංවරාදිනෝ අත්ථස්ස කථනා වචනපටිබද්ධතාකරණං **කථා.**[1] කථියති වා එත්ථාති **කථා.** සංවරාසංවරස්ස කථා **සංවරාසංවරකථා.** එස නයෝ ඉතරෙසුපි.[1] භෙද-සද්දෝ විසුං විසුං යොජෙතබ්බෝ "දෙසනාභෙදං සාසනභෙදං කථා-භෙදඤ්ච යථාරහං පරිදීපයෙ"ති, භෙදනන්ති ච නානත්තනන්ති අත්ථෝ. සික්ඛා ච පහානානි ච ගම්භීරභාවෝ ච **සික්ඛාපහානගම්භීරභාවං,** තඤ්ච පරිදීපයෙ. එත්ථ **යථා**ති උපාරම්භනිස්සරණධම්මකොසරක්ඛණහෙතුපරියා-පුණනා සුපපටිපත්තිං දුප්පටිපත්තිඤ්ච එතෙහි පකාරෙහි. ආණං පණෙතුං අරහතීති **ආණාරහෙ** සම්මාසම්බුද්ධත්තා. වොහාරපරමත්ථානමපි සභා-

1.-1. අයිඤ පාඨෝ විය දිස්සති.

වතෝ ආහ **"ආණාබාහුල්ලතෝ"**ති. ඉතෝ පරෙසුපි එසෙව නයෝ. **පඵුරාපරාධා** සෙය්‍යසකාදයෝ. **අජ්ඣාසයෝ** ආසයොව, අත්ථතෝ දිට්ඨි; ඤාණඤ්ච. වුත්තඤ්චේතං—

"සස්සතුච්ඡේද දිට්ඨි ච – ඛන්ති චෙවානුලොමිකා,
යථාභූතඤ්ච යං ඤාණං – එතං ආසය සඤ්ඤිත"න්ති.

අනුසයා කාමරාගභවරාගදිට්ඨිපටිඝවිචිකිච්ඡාමානාවිජ්ජාවසෙන සත්ත අනාගතා කිලෙසා, අතීතා පඨවුප්පන්නා ච තථෙව වුච්චන්ති. න හි කාලභෙදෙන ධම්මානං සභාවභෙදෝ අත්ථි. **චරියා**නි ඡ මූලචරියා; අන්තරභෙදෙන අනෙකවිධා; සංසග්ගවසෙන තෙසට්ඨි හොන්ති. තෙ පන අම්හෙහි **අසමෙමාහනනරධානසුත්තවිභාගෙ** විභාගතෝ දස්සිතා, අත්ථිකෙහි තතෝ ගහෙතබ්බා. අථ වා **චරියා**නි චරිතං, තං සුචරිතදුච්චරිතවසෙන දුවිධං. **අධිමුත්තී**නි නාම සත්තානං පුබ්බචරියවසෙන අභිරුචි, සා දුවිධා හීනපණීතභෙදෙන. ඝනවිනිබ්භොගග්ගාහවතෝ දිට්ඨිමානතණ්හාවසෙන **"අහං මමා"**ති **සඤ්ඤිනෝ.** මහන්තා සංවරෝ **අසංවරෝ.** බුද්ධිඅත්ථෝ හි අය'මකාරෝ යථා "අසෙක්ඛා ධම්මා"ති.

තිසුපි චෙතෙසු එතෙ ධම්මක්ඛන්ධෙසනාපවිචෙධානි එත්ථ තන්තිඅත්ථෝ තන්තිදෙසනා තන්තිඅත්ථපටිවෙධෝ ච තන්තිවිසයා හොන්තීති විනයපිටකාදිනං අත්ථදෙසනාපටිවෙධාධාරභාවෝ යුත්තෝ, පිටකානි පන තන්තියෙවාති තෙසං ධම්මාධාරභාවෝ කථං යුජ්ජිය්‍යාති? තන්තිසම්භූදයස්ස අවයවතන්තියා ආධාරභාවතෝ. අවයවස්ස හි සම්භූදයෝ ආධාරභාවෙන වුච්චති යථා "රුක්ඛෙ සාඛා"ති. ධම්මාදීනඤ්ච දුක්ඛොගාහභාවතෝ තෙහි විනයාදයෝ ගම්භීරාති විනයාදීනඤ්ච චතුබ්බිධෝ ගම්භීරභාවෝ වුත්තෝ. තස්මා ධම්මාදයෝ එව දුක්ඛොගාහත්තා ගම්භීරා, න විනයාදයොති න වොදෙතබ්බමෙතං සමූඛෙන; විසයවිසයීභූඛෙන ච විනයාදීනංයෙව ගම්භීරභාවස්ස වුත්තත්තා. ධම්මෝ හි විනයාදයෝ, තෙසං විසයෝ අත්ථෝ, ධම්මත්ථවිසයා ච දෙසනාපටිවෙධාති. තත්ථ පටිවෙධස්ස දුක්කරභාවතෝ ධම්මත්ථානං; දෙසනාඤාණස්ස දුක්කරභාවතෝ දෙසනාය ච දුක්ඛොගාහභාවෝ වෙදිතබ්බෝ, පටිවෙධස්ස පන උපපාදෙතුං අසක්කුණෙය්‍යත්තා තබ්බිසයඤාණුප්පත්තියා ච දුක්කරභාවතෝ දුක්ඛොගාහතා වෙදිතබ්බා.

"හෙතුම්හි ඤාණං ධම්මපටිසම්භිදා"ති එතෙන වචනෙන ධම්මස්ස හෙතුභාවෝ කථං ඤාතබ්බොති? **"ධම්මපටිසම්භිදා"**ති එතස්ස සමාසපදස්ස අවයවපදත්ථං දස්සෙන්තෙන **"හෙතුම්හි ඤාණ"**න්ති වුත්තත්තා. "ධම්මෙ පටිසම්භිදා"ති එත්ථ හි "ධම්මෙ"ති එතස්ස අත්ථං දස්සෙන්තෙන "හෙතුම්හී"ති වුත්තං, "පටිසම්භිදා"ති එතස්ස ච අත්ථං දස්සෙන්තෙන "ඤාණ"න්ති. තස්මා හෙතුධම්ම-සද්දා එකත්ථා; ඤාණපටිසම්භිදා-සද්දා වානි ඉමමත්ථං වදන්තෙන සාධිතෝ ධම්මස්ස හෙතුභාවෝ; අත්ථස්ස හෙතුඵලභාවෝ ච එවමෙව දට්ඨබ්බෝ.

යථා ධම්මන්ති වෙත්ථ ධම්ම-සද්දෝ හෙතුං හෙතුඵලඤ්ච සඛ්ඛං සඛගණ්හාති. සභාවවාචකෝ හෙස, න පරියත්තිහෙතුභාවවාචකෝ, තස්මා **යථාධම්මන්ති** යෝ යෝ අවිජ්ජාසඛ්ඛාරාදි ධම්මෝ, තස්මිං තස්මින්ති අත්ථෝ. ධම්මානුරූපං වා **යථාධම්මං.** දෙසනාපි හි පටිවෙධෝ විය අවිපරීතසවිසයභාවනතෝ ධම්මානුරූපං පවත්තති, යතෝ "අවිපරීතාභිලාපෝ"ති වුච්චති

ධම්මාභිලාපොති අත්ථබ්‍යඤ්ජනකෝ අවිපරීතාභිලාපෝ, එතෙන "තත්‍ර ධම්මනිරුත්තාභිලාපෙ ඤාණං නිරුත්තිපටිසම්භිදා"ති එත්ථ වුත්තං සභාව-ධම්මනිරුත්තිං දස්සෙති සද්දසභාවත්තා දෙසනාය. තථා හි නිරුත්තිපටිසම්භිදාය පරිත්තාරම්මණාදිභාවෝ **සම්භිදාවිභඞ්ගපාළියං** වුත්තෙන. **අට්ඨකථායඤ්ච** "තං සභාවනිරුත්තිං සද්දා ආරම්මණං කත්වා"තිආදිනා සද්දාරම්මණතා දස්සිතා. "ඉමස්ස අත්ථස්ස අයං සද්දෝ වාචකෝ"ති වචනවචනීයෙ වත්ථුපෙක්ඛා තංතංවචනීයභාවනාවසෙන පවත්තිතෝ හි සද්දෝ දෙසනාති. **"අනුලෝමාදිවසෙන වා කථන"**න්ති එතෙන තස්සා ධම්මනිරුත්තියා අභිලාපං කථනං තස්ස වචනස්ස පවත්තනං දස්සෙති. **"අධිප්පායෝ"**ති එතෙන "දෙසනාති පඤ්ඤත්තී"ති එතං වචනං ධම්මනිරුත්තාභිලාපං සඤ්ඤාය වුත්තං, න තබ්බිනිමුත්තං පඤ්ඤත්තිං සඤ්ඤායාති දස්සෙති.

නනු ච "ධම්මා තන්තී"ති ඉමස්මිං පකෙඛ ධම්මස්ස සද්දසභාවත්තා ධම්මදෙසනානං විසෙසෝ න සියාති? න; තෙසං තෙසං අත්ථානං බොධක-භාවෙන ඤාතෝ; උග්ගහණාදිවසෙන ච පුබ්බෙ වත්ථාපිතෝ සද්දප්පබන්ධෝ ධම්මෝ, පච්ඡා පරෙසං අවබොධනත්ථං පවත්තිතෝ තදත්ථප්පකාසකෝ සද්දෝ දෙසනාති. අථ වා යථාවුත්තසද්දසමුට්ඨාපකෝ චිත්තුප්පාදෙ දෙසනා මුඤ්චාදයෝ විය. "වචනස්ස පවත්තන"න්ති ච යථාවුත්තචිත්තුප්පාදවසෙන යුජ්ජති. සෝ හි වචනං පවත්තෙතීති, තඤ්ච තෙන පවත්තීයතී දෙසීයති. "සෝ ච ලොකියලොකුත්තරෝ"ති එවං වුත්තං අභිසමයං යෙන පකාරෙන අභිසමෙති, යං අභිසමෙත්, යෝ ච තස්ස සභාවෝ, තෙහි පාකටං කාතුං **"විසයතෝ අසම්මොහතෝ ච අත්ථානුරූපං ධම්මෙසූ"**තිආදිමාහ. තත්ථ හි විසයතෝ අත්ථාදිඅනුරූපං ධම්මාදීසු අවබොධෝ අවිජ්ජාදිධම්මසඞ්ඛා-රාදිඅත්ථදුභයපඤ්ඤුපනාරම්මණෝ **ලොකියෝ අභිසමයෝ,** අසම්මොහතෝ අත්ථාදිඅනුරූපං ධම්මාදීසු අවබොධෝ **නිබ්බාණාරම්මණෝ** මග්ග-සම්පයුත්තෝ යථාවුත්තධම්මත්ථපඤ්ඤත්තීසු සම්මොහවිද්ධංසනෝ **ලොකුත්තරෝ අභිසමයොති**. අභිසමයතෝ අඤ්ඤම්පි පටිවෙධත්ථං දස්සෙතුං **"තෙසං තෙසං වා"**තිආදිමාහ. පටිවෙධනං පටිවෙධොති ඉමිනා හි වචනත්ථෙන අභිසමයෝ; පටිවිජ්ඣතීති පටිවෙධොති ඉමිනා තංතංරූපාදිධම්මානං අවිපරීතසභාවෝ ච "පටිවෙධෝ"ති වුච්චතීති.

යථාවුත්තෙනාති ධම්මාදිනි පිටකානං ගම්භීරභාවං දස්සෙතුං **"ඉදානි යස්මා එතෙසු පිටකෙසූ"**තිආදිමාහ. **යෝ චෙත්ථාති** එතෙසු තංතංපිටකගතෙසු ධම්මාදීසු යෝ පටිවෙධෝ; එතෙසු ච පිටකෙසු තෙසං තෙසං ධම්මානං යෝ අවිපරීතසභාවොති යොජෙතබ්බං. දුක්ඛොගාහතා ච අවිජ්ජාසඞ්ඛාරාදීනං ධම්මත්ථානං දුප්පටිවිජ්ඣතාය, තෙසං පඤ්ඤුපනස්ස දුක්කරභාවතෝ තංදෙසනාය, පටිවෙධනසඞ්ඛාතස්ස පටිවෙධස්ස උප්පාදනවිසයීකරණානං අසක්කුණෙය්‍යතා, අවිපරීත සභාවසඞ්ඛාතස්ස පටිවෙධස්ස දුවිඤ්ඤෙය්‍යතාය එව වෙදිතබ්බා.

යන්ති යං පරියත්තිදුග්ගහණං සඤ්ඤාය වුත්තං. **අත්ථන්ති** භාවිතත්ථං පයොජනත්ථඤ්ච. **න උපපරික්ඛන්තීති** න විචාරෙන්ති. **න නිජ්ඣානං ගච්ඡන්තීති** නිජ්ඣානපඤ්ඤං නාරුහන්ති, නිජ්ඣායිත්වා පඤ්ඤාය දිස්වා රොචෙත්වා ගහෙතබ්බා න හොන්තීති අධිප්පායෝ. **ඉතීති** එවං එතාය පරියත්තියා. **වාදප්පමොක්ඛානිසංසා** අත්තනෝ උපරි පරෙහි ආරොපිත-වාදස්ස නිග්ගහස්ස පමොක්ඛපයොජනා හුත්වා ධම්මං පරියාපුණන්ති,

වාදප්පමොක්ඛා වා නිඤ්ඣපමොක්ඛා. **යස්ස චක්ඛායානි** යස්ස ච සීලාදිපූරණස්ස අනුපාදුච්මොක්ඛස්ස වා අත්ථාය **ධම්මං පුච්ඡියාපුණ්ණානී**ති ඤ්ඤෙන පරියාපුණ්ණානීති අධිප්පායෝ. **අස්සා**නි අස්ස ධම්මස්ස. **නානුභොන්තී**ති න විඳන්ති. තෙසං තෙ ධම්මා දුග්ගහිතත්තා උපාරම්භමානදප්පමක්ඛපලාසාදිහෙතුභාවෙන **දිඝරත්තං අහිතාය දුක්ඛාය සංවත්තන්තී**. භණ්ඩාගාරෙ නියුත්තෝ භණ්ඩාගාරිකෝ, භණ්ඩාගාරිකෝ විය භණ්ඩාගාරිකෝ, ධම්මරතනානුපාලකෝ. අඤ්ඤත්ථං අනපෙක්ඛිත්වා භණ්ඩාගාරිකසෙව සතෝ පරියත්ති **භණ්ඩාගාරිකූපමා**.

"තාසංයෙවා"ති අවධාරණං පාපුණිතබ්බානං ඡළභිඤ්ඤාචතුප්පටිසම්භිදාදීනං විනයෙ පභෙදවචනාභාවං සන්ධාය වුත්තං. **චෙරඤ්ජකණ්ඩෙ** හි තිස්සෝ විජ්ජාව විභත්තා. දුතියෙ පන **"තාසංයෙවා"**ති අවධාරණං වුත්තසෙසා පටිසම්භිදා අපෙක්ඛිත්වා කතං, න තිස්සෝ විජ්ජා. තා හි ඡසු අභිඤ්ඤාසු අන්තොගධාති සුත්තෙන විභත්තායෙවාති.

දුග්ගහිතං ගණ්හාති "තථාහං භගවතා ධම්මං දෙසිතං ආජානාමි, යථා තදෙවිදං චික්ඛුණ්ණං සන්ධාවති සංසරති අනඤ්ඤ"න්තිආදිනා. **ධම්මච්චන්තන්**ති ධම්මසභාවවිවාරණං, "චිත්තුප්පාදමත්තෙනෙව ඤාණං හොති; සයමෙව චිත්තං අත්තනො ආරම්මණං හොති; සබ්බා චිත්තා අසභාවධම්මාරම්මණ"න්ති ච එවමාදි. **තෙසන්**ති තෙසං පිටකානං.

එතන්ති එතං බුද්ධවචනං අත්ථානුලොමතො **අනුලොම්කොං**. අනුලොමිකතායෙව හි භාවෙතුං **"කස්මා පනා"**තිආදි වුත්තං. **එකනිකායම්පී**ති එකසමූහම්පි. පොණ්ණිකා චිකඛල්ලිකා ච ඛත්තියා, තෙසං නිවාසො **පොණ්ඩනිකායො චික්ඛල්ලිකනිකායො** ච.

නවඞ්ගභෙදන්ති එත්ථ කථා නවප්පභෙදං. සගාථකඤ්හි සුත්තං ගෙය්‍යං, නිග්ගාථකඤ්චසුත්තං වෙය්‍යාකරණං, තදුභයවිනිමුත්තඤ්ච සුත්තං උදානාදිවිසෙසඤ්ඤරහිතං නත්ථි, යං සුත්තඞ්ගං සියා, ම්ඞ්ගලසුත්තාදිනඤ්ච සුත්තඞ්ගසඞ්ගහො න සියා ගාථාභාවතො ධම්මපදාදිනං විය, ගෙය්‍යඞ්ගසඞ්ගහො වා සියා සගාථකත්තා සගාථාවග්ගස්ස විය, තථා උභතොවිභඞ්ගාදීසු සගාථකපදදෙසානන්ති? වුච්චතෙ—

> සුත්තන්ති සාමඤ්ඤවචිඩි – විසෙසවිධයො පරෙ,
> සනිමිත්තා නිරුළ්හත්තා – සභතාඤ්ඤඤ්ඤ නාඤ්ඤතො

සබ්බස්සාපි හි බුද්ධවචනස්ස සුත්තන්ති අයං **සාමඤ්ඤවචිඩි**. තෙනෙවාහ ආයස්මා මහාකච්චානො නෙත්තියං "නවවිධසුත්තන්තපරියෙටයී"ති. "එත්තකං තස්ස භගවතො සුත්තාගතං සුත්තපරියාපන්නං, සකවාදෙ පඤ්චසුත්තසතානී"ති එවමාදි ච එතස්ස අත්ථස්ස සාධකං.

විසෙසවිධයො පරෙ සනිමිත්තා තදෙකදෙසෙසු ගෙය්‍යාදයො විසෙසවිධයො තෙන තෙන නිමිත්තෙන පනිධීනා. තථා හි ගෙය්‍යස්ස සගාථකත්තං තබ්භාවනිමිත්තං. ලොකෙපි හි සඞ්ගීයමානං සගාථකං චුණ්ණියගන්ථං "ගෙය්‍ය"න්ති වදන්ති. ගාථාවිරහෙ පන සති පුච්ඡං කත්වා විස්සජ්ජනභාවො වෙය්‍යාකරණස්ස තබ්භාවනිමිත්තං. පුච්ඡාවිස්සජ්ජනඤ්හි "ව්‍යාකරණ"න්ති වුච්චති. ව්‍යාකරණමෙව වෙය්‍යාකරණං. එවං සන්තෙ සගාථකාදිනමපි පුච්ඡං කත්වා විස්සජ්ජනවසෙන පවත්තානං වෙය්‍යාකරණභාවො ආපජ්ජතීති? නාපජ්ජති ගෙය්‍යාදිසඞ්ඤඤණං අනොකාසභාවතො;

"ගාථා චිරහෙ සති"නි විසෙසිතත්තා ච. තථා හි ධම්මපදාදීසු කෙවලං ගාථාබන්ධෙසු; සගාථකතෙනපි සොමනස්සඤාණමයිකගාථායුත්තෙසු; "වුත්තඤ්හෙතං භගවතා"තිආදිවචනසම්බන්ධෙසු; අබ්භුතධම්මපටිසංයුත්තෙසු ච සුත්තවිසෙසෙසු යථාක්කමං ගාථාඋදානඉතිවුත්තකඅබ්භුතධම්මසඤ්ඤා පතිට්ඨිතා, තථා සතිපි ගාථාබන්ධභාවෙ භගවතො අතීතාසු ජාතීසු චරියානුභාවපකාසකෙසු ජාතකසඤ්ඤා, සතිපි පඤ්හාවිස්සජ්ජනභාවෙ; සගාථකතෙන ච කෙසුචි සුත්තන්තෙසු වෙදස්ස ලභාපනතො වෙදල්ලසඤ්ඤා පතිට්ඨිතාති එවං තෙන තෙන සගාථකත්තාදිනා නිමිත්තෙන තෙසු තෙසු සුත්තවිසෙසෙසු ගෙය්‍යාදිසඤ්ඤා පතිට්ඨිතාති විසෙසවිධයො සුත්තඔඝතො පරෙ ගෙය්‍යාදයො. යං පනෙත්ථ ගෙය්‍යඔඝාදිනිමිත්තරහිතං, තං සුත්තඔඝං විසෙසසඤ්ඤාපරිහාරෙන සාමඤ්ඤසඤ්ඤාය පවත්තනතොති. නනු ච සගාථකං සුත්තං ගෙය්‍යං, නිග්ගාථකං සුත්තං වෙය්‍යාකරණන්ති සුත්තඔඝං න සම්භවතීති චොදනා තදවත්ථාවාති? න තදවත්ථා සොධිතත්තා. සොධිතඤ්හි පුබ්බෙ ගාථාවිරහෙ සති පුච්ඡාවිස්සජ්ජනභාවො වෙය්‍යාකරණස්ස තබ්භාවනිමිත්තන්ති.

යඤ්ච වුත්තං "ගාථාභාවතො මංගලසුත්තාදීනං සුත්තඔඝසඔඝභෙ න සියා"ති, තං න; **නිරුළ්හත්තා**. නිරුළ්හා හි මඞ්ගලසුත්තාදීනං සුත්තනභාවො. න හි තානි ධම්මපදබුද්ධවංසාදයො විය ගාථාභාවෙන පඤ්ඤත්තානි, අථ ඛො සුත්තභාවෙන. නෙනෙව හි අට්ඨකථාසු "සුත්තනාමක"න්ති නාමග්ගහණං කතං. යඤ්ච පන වුත්තං "සගාථකත්තා ගෙය්‍යඔඝසඔඝභෙ සියා"ති; තදපි නත්ථි, යස්මා **සගාථාකෙපඤ්ඤා**. සහ ගාථාහීති හි සගාථකා. සහභාවො නාම අත්ථතො අඤ්ඤත්ත හොති, න ච මඞ්ගලසුත්තාදිසු ගාථාවිනිමුත්තෙනා කොචි සුත්තපදෙසො අත්ථි, යො "සහ ගාථාහී"ති වුච්චෙය්‍ය, න ච සමුදායො නාම කොචි අත්ථි, යදපි වුත්තං "උභතොවිභඞ්ගාදිසු සගාථකපපදෙසානං ගෙය්‍යඔඝසඔඝභෙ සියා"ති, තදපි න; අඤ්ඤතො. අඤ්ඤං එව හි තං ගාථා ජාතකාදිපරියාපන්නත්තා. අතො න තානි උභතොවිභඞ්ගාදීනං ගෙය්‍යඔඝභාවොති. එවං සුත්තාදීනං අඔඝානං අඤ්ඤමඤ්ඤසඔඝකරාභාවො වෙදිතබ්බා.

"අයං ධම්මො -පෙ- අයං විනයො, ඉමානි චතුරාසීති ධම්මක්ඛන්ධසහස්සානී"ති බුද්ධවචනං ධම්මවිනයාදිභෙදෙන වවත්ථපෙත්වා සඞ්ගායනෙන්න මහාකස්සපපමුඛෙන වයිගණ්හෙන අනෙකච්ඡරියපාතුභාවපටිමණ්ඩිතාය සංගීතියා ඉමස්ස දීඝාගමස්ස පඨමමජ්ඣිමබුද්ධවචනාදිභාවො වවත්ථාපිතොති දස්සෙන්ති **"එවමෙතං අභෙදතො"**ති ආදිනා.

1. බ්‍රහ්මජාල සූත්‍රය

පරිබ්බාජකකථා වණ්ණනා

එවං පඤ්චමහාසංගීතිං දස්සෙත්වා යදත්ථං සා ඉධ දස්සිතා, ඉදානි තං නිගමනවසෙන දස්සෙතුං **"ඉමිස්සා"**ති ආදිමාහ.

එත්තාවතා ච බ්‍රහ්මජාලස්ස සාධාරණතෝ බාහිරනිදානං දස්සෙත්වා ඉදානි අබ්භන්තරනිදානං සංවණ්ණෙතුං **"තත්ර එව"**නිආදි වුත්තං. අථ වා ඡහි ආකාරෙහි සංවණ්ණනා කාතබ්බා සම්බන්ධතෝ පදතෝ පදවිභාගතෝ අත්ථතෝ අනුයොගතෝ පරිහාරතෝ චාති. තත්ථ **සම්බන්ධෝ** නාම දෙසනා සම්බන්ධෝ. යං ලොකියා "උම්මුඤ්ඣාතෝ"ති වදන්ති. සෝ පන පාළියා නිදානපාළිවසෙන, නිදානපාළියා පන සංගීතිවසෙන වෙදිතබ්බෝති පඤ්චමහාසංගීතිං දස්සෙන්තෙන නිදානපාළියා සම්බන්ධස්ස දස්සිතත්තා පදාදිවසෙන සංවණ්ණනා කරොන්තෝ **"එවන්ති නිපාතපද"**නිආදිමාහ. **මෙති ආදිනී**ති එත්ථ අනන්තරා-සද්ද ච-සද්දානං නිපාතපදභාවෝ ච වත්තබ්බෝ, න වා වත්තබ්බෝ නෙසං නයග්ගහණෙන ගහිතත්තා; තදවයවානං වා පටි-සද්දානං ආදි-සද්දෙන සඞ්ගණ්හනතෝ. **පදවිභාගොති** පදානං විසෙසෝ, න පන පදවිග්ගහෝ. අථ වා පදානි ච පදවිභාගෝ ච **පදවිභාගා**, පදවිග්ගහෝ ච පදවිභාගෝ ච **පදවිභාගොති** වා එකසෙසවසෙන පදපද-විග්ගහාපි පදවිභාග-සද්දෙන වුත්තානි වෙදිතබ්බා. තත්ථ පදවිග්ගහෝ "භික්ඛූනං සඤ්ඤා"තිආදිහෙට්ඨා පදෙසු පදෙසු දට්ඨබ්බෝ.

අත්ථතොති පදත්ථතෝ. තං පන පදත්ථං අනුද්ධාරකකමෙන පඨමං එවං සද්දස්ස දස්සෙන්තෝ **"එවං-සද්දෝ තාවා"**ති ආදිමාහ. **අවධාරණාදීනි** එත්ථ **ආදි**-සද්දෙන ඉදමත්ථපුච්ඡාපරිමාණාදි අත්ථානං සඞ්ගහෝ දට්ඨබ්බෝ. තථා හි "එවං ගතානි; එවං විධෝ; එවමාකාරෝ"නිආදීසු ඉදං-සද්දස්ස අත්ථේ එවං-සද්දෝ. ගත-සද්දෝ හි පකාරපරියායෝ, තථා විධාකාරසද්දා ච. තථා හි විධයුත්තගත-සද්දෙ ලොකියා පකාරත්ථේ වදන්ති. "එවං නු ඛෝ; න නු ඛෝ; කිං නු ඛෝ; කථං නු ඛෝ"ති; "එවං සු තෙ දූණහාතා සුවිලිත්තා කප්පිතකෙසමස්සූ ආමුත්තමාලාභරණා ඔදාතවත්ථවසනා පඤ්චහි කාමගුණෙහි සමප්පිතා සමඞ්ගිභූතා පරිචාරෙන්ති, සෙය්‍යථාපි භොං එතරහි සාවරියකොති? නො හිදං හො ගොතමා"ති ච ආදීසු පුච්ඡායං. "එවං ලහුපරිවත්තං; එවමායුපරියන්තා"ති ච ආදීසු පරිමාණෙ. නනු ච "එවං නු ඛෝ; එවං සු තෙ; එවමායුපරියන්තා"ති එත්ථ එවං-සද්දෙන පුච්ඡනාකාරපරිමාණා-කාරානං වුත්තත්තා ආකාරත්ථෝ එව. එවං-සද්දෝනි? න; විසෙසසම්භාවතෝ. ආකාරමත්තවාචකෝ හෙත්ථ ආකාරත්ථෝනි අධිප්පෙතෝ, යථා "එවං ඛ්‍යාඛෝ"නිආදීසු පන න ආකාරවිසෙසවාචකෝ.[1] එවඤ්ච කත්වා "එවං ජාතෙන මච්චෙනා"තිආදීනි උපමාදීසු උදාහරණානි උපපන්නානි හොන්ති.

---

1. යථා එවං ඛ්‍යාඛෝනි ආදීසු, න පන ආකාරවිසෙසවාචකෝ ච. සෝ අඞ්ගුත්තරටීකාය සමෙති.

තථා හි "යථාපි-පෙ- බහූ"නත්‍රි එත්‍ථ පුප්ඵරාසිට්ඨානියතො මනුස්සුපපත්ති-සප්පුරිසූපනිස්සයසද්ධම්මසවනයොනිසොමනසිකාරහොගසමපත්තිආදිදුනාදි-පුඤ්ඤකිරියාහෙතුසම්භූයතො සොභාසුගන්ධතාදිගුණයොගතො මාලාගුණ-සදිසියො පහූතා පුඤ්ඤකිරියා මරිතබ්බසභාවතාය මච්චෙන සත්තෙන කත්තබ්බානි ජෙතිතත්තා පුප්ඵරාසිමාලාගුණාව උපමා, තෙසං උපමාකාරො යථා-සද්දෙන අනියමතො වුත්තොනාති. එවං-සද්දෙ උපමාකාරනිගමනත්තෙති වත්තුං යුත්තං. සො පන උපමාකාරො නියමියමානො අත්ථතො උපමාව හොතීති ආහ **"උපමායං ආගතො"**ති.

තථා **එවං** ඉමිනා ආකාරෙන **"අභික්කමිතබ්බ"**නති ආදිනා උපදිස්සමානාය සම්ණසාරූපපාය ආකප්පසම්පත්තියා යො තත්‍රි උපදිසනා කාරො, සො අත්ථතො උපදෙසොයෙවාති වුත්තං **"එවං තෙ-පෙ-උපදෙසෙ"**ති. තථා **එවමෙතං භගවා, එවමෙතං සුගතා**ති එත්‍ථ ච භගවතා යථාවුත්තමත්ථං අවිපරීතතො ජානන්තෙනති කතං තත්‍රි සංවිජ්ජමානගුණානං පකාරෙහි හංසනං උදග්ගතාකරණ **සම්පහංසනං;** යො තත්‍රි සම්පහංසනාකාරොති යොජෙතබ්බං. **එවමෙවං පනායන**නති එත්‍ථ ගරහණාකාරොති යොජෙතබ්බං. සො ව ගරහණාකාරො "වසලී"තිආදිඛුංසනසද්දසන්නිධානතො ඉධ එවං-සද්දෙන පකාසිතොති විඤ්ඤායති. යථා චෙත්‍රි, එවං උපමාකාරාදයොපි උපමාදිවසෙන වුත්තානං පුප්ඵරාසිආදිසද්දානං සන්නිධානතොති දට්ඨබ්බං. **එවඤ්ච වදෙහී**නි "යථාහං වදාමි, එවං සමණං ආනන්දං වදෙහී"ති වදනාකාරො ඉදානි වත්තබ්බො එවං-සද්දෙන නිදස්සීයතීති නිදස්සනත්‍රිථො වුත්තොනා. **එවං නොති** එත්‍ථාපි තෙසං යථාවුත්තධම්මානං අභිනදුක්ඛාවහභාවෙ සන්නිට්ඨානජනනත්‍රිං අනුමතිගහණවසෙන "සංවත්තන්තී"; නොවා, කථං වො එත්‍ථ හොතී"ති පුච්ඡාය කතාය "එවං නො එත්‍ථ හොති"ති වුත්තත්තා තදුකාරසන්නිට්ඨානං එවං-සද්දෙන විභාවිතන්ති විඤ්ඤායති, සො පන තෙසං ධම්මානං අභිතාය දුක්ඛාය සංවත්තනාකාරො නියමියමානො අවධාරණත්‍රිථො හොතීති ආහ **"එවං නො එත්‍ථ හොතිආදිසු අවධාරණෙ"**ති. **එවං හනෙන්ති** පන ධම්මස්ස සාධුකං සවනමනසිකාරෙ සන්නියොජීතෙහි භික්ඛූහි අත්තනො තත්‍රි ඨිතභාවස්ස පටිජානනවසෙන වුත්තත්තා එත්‍ථ එවං-සද්දෙ වචනසම්පටිච්ඡනත්‍රිථෙ වුත්තොනා, තෙන එවං හනෙන්ත; සාධු හනෙන්ත; සුට්ඨු හනෙන්තති වුත්තං හොති.

නානානයනිපුණන්ති එකත්‍රිථනානත්‍රිථඅබ්‍යාපාරත්‍රිථවංධම්මන්තාසඛ්‍යාතා; නන්දියාවට්ටතිපුක්ඛලසීහවික්කීළිතඅංකුසදිසාලොචනසඛ්‍යාතා වා ආධාරාදිභෙදවසෙන නානාවිධා නයා නානානයා, නයා වා පාළිගතියොා, තා ච පඤ්ඤත්තිඅනුපඤ්ඤත්තිආදිවසෙන සංකිලෙසභාගියාදිලොකියාදිතදුභයවොමිස්සතාදිවසෙන කුසලාදිවසෙන ඛන්ධාදිවසෙන සඞ්ගහාදිවසෙන සමය විමුත්තාදිවසෙන ඨපනාදිවසෙන කුසලමූලාදිවසෙන නිකපට්ඨානාදිවසෙන ච නානප්පකාරාති නානානයා, තෙහි නිපුණං සණ්හසුඛුමන්ති නානානය නිපුණං. ආසයොව අජ්ඣාසයො, තෙ ව සස්සතාදි භෙදෙන; තත්‍රි ච අපරජ්ඣකතාදිවසෙන අනෙකා; අත්තනජ්ඣාසයාදයොා එව වා සමුට්ඨානං උපපත්තිහෙතු එතස්සාති **අත්තජ්ඣාසයසමුට්ඨානං. අත්ථබ්‍යඤ්ජන සම්පන්නන්ත**නති අත්ථබ්‍යඤ්ජනපරිපුණ්ණං උපනෙතබ්බාභාවතොා, සඞ්කාසන පකාසන විවරණ විභජන උත්තානීකරණ පඤ්ඤත්තිවසෙන ඡහි අත්ථපදෙහි; අක්ඛරපදබ්‍යඤ්ජනාකාරනිරුත්තිනිද්දෙසවසෙන ඡහි බ්‍යඤ්ජනපදෙහි ච සමන්නාගතන්ති වා අත්ථොා දට්ඨබ්බොා.

විවිධපාටිහාරියන්ති එත්ථ පාටිහාරියපදස්ස වචනත්ථං "පටිපක්ඛහරණතො රාගාදිකිලෙසාපනයනතො පාටිහාරිය"න්ති වදන්ති. භගවතො පන පටිපක්ඛා රාගාදයො න සන්ති, යෙ හරිතබ්බා. පුථුජ්ජනානම්පි විගතූපක්කිලෙසෙ අට්ඨගුණසමන්නාගතෙ චිත්තෙ හතපටිපක්ඛෙ ඉද්ධිවිධා පවත්තන්ති, තස්මා තත්ථ පවත්තවොහාරෙන ච න සක්කා ඉධ "පාටිහාරිය"න්ති වත්තුං. සචෙ පන මහාකාරුණිකස්ස භගවතො චෙනෙය්‍යගතා ච කිලෙසා පටිපක්ඛා, තෙසං හරණතො "පාටිහාරිය"න්ති වුත්තා, එවං සති යුත්තමෙතං. අථ වා භගවතො ච සාසනස්ස ච පටිපක්ඛා නිත්ථියා, තෙසං හරණතො **පාටිහාරියං.** තෙ හි දිට්ඨිහරණවසෙන; දිට්ඨිපක්කාසනෙ අසමත්ථභාවෙන ච ඉද්ධිආදෙසනානුසාසනීහි හරිතා අපනීතා හොන්තීති. **"පටී"**ති වා අයං සද්දො "පච්ඡා"ති එතස්ස අත්ථං බොධෙති "තස්මිං පටිපච්ඡිමහි, අඤ්ඤු ආගඤ්ඡි බ්‍රාහ්මණො"තිආදීසු විය, තස්මා සමාහිතෙ චිත්තෙ; විගතූපක්කිලෙසෙ ච කතකිච්චෙන පච්ඡා හරිතබ්බං පවත්තෙතබ්බන්ති පටිහාරියං, අත්තනො වා උපක්කිලෙසෙසු චතුත්ථජ්ඣානමග්ගෙන හරිතෙසු පච්ඡා හරණං පටිහාරියං. ඉද්ධිආදෙසනානුසාසනියො ච විගතූපක්කිලෙසෙන; කතකිච්චෙන ච සත්තානිත්තත්ථං පුන පවත්තෙතබ්බා, හරිතෙසු ච අත්තනො උපක්කිලෙසෙසු පරසන්තානා උපක්කිලෙසහරණානි හොන්තීති පටිහාරියානි භවන්ති. පටිහාරියමෙව **පාටිහාරියං.** පටිහාරියෙ වා ඉද්ධිආදෙසනානුසාසනීසමුදයෙ භවං එකෙකං **"පාටිහාරිය"**න්ති වුච්චති. පටිහාරියං වා චතුත්ථජ්ඣානං මග්ගො ච පටිපක්ඛහරණතො, තත්ථ ජාතං; තස්මිං වා නිමිත්තභූතෙ; තතො වා ආගතන්ති **පාටිහාරියං.** තස්ස පන ඉද්ධිආදිභෙදෙන විසයභෙදෙන ච බහුවිධස්ස භගවතො දෙසනාය ලබ්භමානත්තා ආහ "විවිධපාටිහාරිය"න්ති.

න අඤ්ඤථානි භගවතො සම්මුඛා සුතාකාරතො න අඤ්ඤථානි අත්ථො, න පන භගවතො දෙසිතාකාරතො. අච්චෙතය්‍යානුභාවා හි භගවතො දෙසනා. එවඤ්හි කත්වා "සබ්බපජාකාරෙන කො සමත්ථො විඤ්ඤාතු"න්ති ඉදං වචනං සමත්ථිතං හොති. ධාරණබලදස්සනඤ්හි න විරුජ්ඣති සුතාකාරාවිරජ්ඣනස්ස අධිප්පෙතත්තා. න හෙත්ථ අත්ථන්තරතාපරිහාරො දට්ඨබ්බමපි අත්ථානා එකච්ඡයත්තා, ඉතරථා ථෙරො භගවතො දෙසනාය සබ්බථා පටිග්ගහණෙ සමත්ථො අසමත්ථො වාති ආපජ්ජෙය්‍යාති.

"යො පරො න හොති, සො අත්තා"ති එවං වුත්තස්ස නියකජ්ඣත්තසඞ්ඛාතස්ස සඤ්ඤාතනියං වත්තනතො නිච්ඩොපි මෙ-සද්දො කිඤ්චාපි එකසම්යෙව අත්ථෙ දිස්සති, කරණසම්පදානසාමිනිද්දෙසවසෙන පන විජ්ජමානභෙදං සඤ්ඤායාහ **"මෙ-සද්දො තීසු අත්ථෙසු දිස්සති"**ති.

කිඤ්චාපි උපසග්ගො කිරියා විසෙසෙති, ජොතකභාවතො පන සතිපි තස්මිං සුත-සද්දෙ එව තා තමත්ථා අනුවදන්තීති අනුපසග්ගස්ස සුත-සද්දස්ස අත්ථුද්ධාරෙ සඋපසග්ගස්ස ගහණං න විරුජ්ඣතීති දස්සෙන්තො **"සඋපසග්ගා ච අනුපසග්ගා චා"**ති ආහ. **අස්සා**ති සුත-සද්දස්ස. කම්මභාවසාධනානි ඉධ සුත-සද්දෙ සම්භවන්තීති වුත්තං **"උපධාරිතන්ති වා උපධාරණන්ති වා අත්ථො"**ති. **මයා**ති **අත්ථෙ සති**ති යදා මෙ-සද්දස්ස කත්තුවසෙන කරණනිද්දෙසො, තදා අත්ථො. **මමා**ති **අත්ථෙ සති**ති යදා සම්බන්ධවසෙන සාමිනිද්දෙසො, තදා.

සුතසද්දසන්නිධානෙ පයුත්තෙන එවං-සද්දෙන සවනනිරියා ජොතකෙන භවිතබ්බන්ති වුත්තං **"එවන්ති සොතවිඤ්ඤාණාදිවිඤ්ඤාණකිච්චනිදස්සනා"**නති. ආදි-සද්දෙන සම්පටිච්ඡනාදීනං පඤ්චද්වාරිකවිඤ්ඤාණානං තදනිහටානඤ්ච මනොද්වාරික විඤ්ඤාණානං ගහණං වෙදිතබ්බං. සබ්බසම්පි වාක්‍යානං එවකාරත්ථසහිතත්තා **"සුත"**න්ති එතස්ස සුතමෙවාති අයමත්ථො ලබ්භතීති ආහ **"අස්සවනාවච්ඡෙදපතො"**ති, එතෙන අවධාරණෙන නිරාකතං දස්සෙති. යථා ච සුතං සුතමෙවාති නියමෙතබ්බං, තං සම්මා සුතං හොතීති ආහ **"අනූනාධිකාවිපරීතගහණනිදස්සන"**නති. අථ වා සද්දන්තරත්ථාපොහනවසෙන සද්දො අත්ථං වදති"ති **සුත**නන්ති අසුතං න හොතීති අයමෙතස්ස අත්ථොති වුත්තං **"අස්සවනාවච්ඡෙදපතො"**ති, ඉමිනා දිට්ඨාදිවිනිවත්තනා කරොති. ඉදං වුත්තං හොති— න ඉදං මයා දිට්ඨං, න සයම්භුඤාණෙන සච්ඡිකතං, අථ ඛො සුතං, තඤ්ච ඛො සම්මදෙවාති. තෙනෙවාහ "අනූනාධිකාවිපරීතගහණනිදස්සන"නති. අවධාරණත්ථෙ වා එවං-සද්දෙ අයමත්ථයොජනා කරියතීති තදපෙක්ඛස්ස සුත-සද්දස්ස අයමත්ථො වුත්තොති **"අස්සවනාවච්ඡෙදපතො"**ති තෙනෙවාහ "අනූනාධිකාවිපරීතගහණනිදස්සන"නති. සවනසද්දෙ වෙත්ථ කම්මත්ථො වෙදිතබ්බා සුය්‍යතීති.

එවං සවනහෙතුසුණන්තපුග්ගලසවනවිසෙසවසෙන පදත්තයස්ස එකෙන පකාරෙන අත්ථයොජනං දස්සෙත්වා ඉදානි පකාරන්තරෙනිපි තං දස්සෙතුං **"තථා එව"**න්ත්‍යාදි වුත්තං. තත්ථ **තස්සා**ති යා සා භගවතො සම්මුඛා ධම්මස්සවනාකාරෙන පවත්තා මනොද්වාරවිඤ්ඤාණවීථි, තස්සා. සා හි නානප්පකාරෙන ආරම්මණෙ පවත්තිතුං සමත්ථා. තථා ච වුත්තං **"සොතද්වාරානුසාරෙනා"**ති. **නානප්පකාරෙනා**ති වක්ඛමානානං අනෙකවිධිතානං ඛ්‍යඤ්ජනත්ථග්ගහණානං නානාකාරෙන, එතෙන ඉමිස්සා යොජනාය ආකාරත්ථො එවං-සද්දෙ ගහිතොති දීපෙති. **පවත්තිආවප්පකාසනන**න්ති පවත්තියා අත්ථිභාවපකාසනං. **"සුතන්ති ධම්මප්පකාසන"**න්ති යස්මිං ආරම්මණෙ වුත්තප්පකාරා විඤ්ඤාණවීථි නානප්පකාරෙන පවත්තා, තස්ස ධම්මත්තා වුත්තං, න සුත-සද්දස්ස ධම්මත්ථත්තා. වුත්තඤ්හෙවත්ථස්ස පාකටීකරණං **"අයඤ්හෙත්ථා"**තිආදි. තත්ථ **විඤ්ඤාණවීථියා**ති කරණත්ථෙ කරණවචනං. **මයා**ති කත්තුඅත්ථෙ.

"එවන්ති නිද්දිසිතබ්බප්පකාසන"න්ති නිදස්සනත්ථං එවං-සද්දං ගහෙත්වා වුත්තං නිදස්සෙතබ්බස්ස නිද්දිසිතබ්බත්තාභාවාභාවතො, තෙන එවං-සද්දෙන සකලම්පි සුත්තං පච්චාමට්ඨන්ති දස්සෙති. සුත-සද්දස්ස කිරියාසද්දත්තා, සවනකිරියාය ච සාධාරණවිඤ්ඤාණප්පබන්ධපටිබද්ධත්තා තත්ථ ච පුග්ගලවොහාරොති වුත්තං **"සුතන්ති පුග්ගලකිච්චප්පකාසන"**නති. න හි පුග්ගලවොහාරරහිතෙ ධම්මප්පබන්ධෙ සවනකිරියා ලබ්භතීති.

"යස්ස චිත්තසන්තානස්සා"තිආදිපි ආකාරත්ථමෙව එවං – සද්දං ගහෙත්වා පුරිමයොජනාය අඤ්ඤථා අත්ථයොජනං දස්සෙතුං වුත්තං. තත්ථ **ආභාරූපඤ්ඤත්තී**නි උපාදූපඤ්ඤත්තී එව, ධම්මානං පවත්තිආකාරූපාදානවසෙන තථා වුත්තා. **"සුතන්ති විඤ්ඤත්තිදෙසො"**ති සොතබ්බභූතො ධම්මො සවනකිරියාකත්තුපුග්ගලස්ස සවනකිරියාවසෙන පවත්තිට්ඨානන්ති කත්වා වුත්තා. චිත්තසන්තානවිනිමුත්තස්ස පරමත්ථතො කස්සචි කත්තු අභාවෙපි සද්දවොහාරෙන බුද්ධිපරිකප්පිතභෙදවවත්ථිතඤ්ච චිත්තසන්තානතො අඤ්ඤං විය තංසම්බන්ධිං කත්වා වුත්තං **"චිත්තසන්තානෙන තංසම්බන්ධි-**

නො"ති. සවනකිරියාවිසයොපි සොතබ්බධමෙමා සවනකිරියාවසෙන පවත්ත චිත්තසන්තානසස ඉධ පරමත්ථතො කත්තුභාවතො; සවනවසෙන චිත්තපප-වත්තියා එව වා සවනකිරියාභාවතො තංකිරියාකත්තු වි විසයො හොතීති කත්වා වුත්තං **"තං සමඞ්ගිනො කත්තු විසයෙ"**ති. සුතාකාරසස ච ථෙරසස සම්මානිච්ඡිත භාවතො ආහ **"ගහණාසනත්ථතො"**ත්ති, එතෙන වා අවධාරණත්ථං එවං-සද්දං ගහෙත්වා අයමත්ථයොජනා කතාති දට්ඨබ්බං.

පුබ්බෙ සුතානං නානාචිත්තානං සුත්තසම්බන්ධානං අත්ථබ්‍යඤ්ජනානං උපධාරිතරූපසස ආකාරසස නිදසසනසස අවධාරණසස වා පකාසන-සභාවො එවං-සද්දොති තදුකාරාදිඋපධාරණසස පුග්ගලපඤ්ඤත්තියා උපාදානභූතධම්මපපබන්ධබ්‍යාපාරතාය වුත්තං **"එවන්ති පුග්ගලනිද්දෙසො"**ති. සවනකිරියා පන පුග්ගලවාදිනොපි විඤ්ඤාණනිරපෙක්ඛා නත්ථීති විසෙසතො විඤ්ඤාණබ්‍යාපාරොති ආහ **"සුතන්ති විඤ්ඤාණනිද්දෙසො"**ති. මෙති සද්දපපවත්තියා එකන්තෙනෙව සත්තවිසයත්තා; විඤ්ඤාණනිච්චසස ච නත්ථෙව සම්මොදනිතබ්බතො **"මෙති උභයනිච්ච සුත්තපුග්ගලනිද්දෙසො"**ති වුත්තං. අවිජ්ජමානපඤ්ඤත්තිවිජ්ජමාන-පඤ්ඤත්තිසභාවා යථාක්කමං එවං-සද්ද සුත-සද්දානං අත්ථාති තෙ තථාරූප-පඤ්ඤත්තිඋපාදානබ්‍යාපාරභාවෙන දසෙසන්තො ආහ **"එවන්ති පුග්ගල-නිද්දෙසො. සුතන්ති විඤ්ඤාණනිච්ච නිද්දෙසො"**ති. එත්ථ ච කරණ-කිරියාකත්තුකම්මවිසෙසපකාසනවසෙන පුග්ගලබ්‍යාපාරවිසයපුග්ගලබ්‍යාපාර නිදසසනවසෙන ගහණාකාරගහාහකතබ්බිසයවිසෙසනිද්දෙසවසෙන කත්තු-කරණබ්‍යාපාරකත්තුනිද්දෙසවසෙන ච දුනියාදයො වතසෙසා අත්ථයොජනා දසසිතානි දට්ඨබ්බං.

සබ්බසසාපි සද්ධාධිගමනීයසස අත්ථසස පඤ්ඤත්තිමුඛෙනෙව පටිපජ්ජි-තබ්බත්තා; සබ්බපඤ්ඤත්තිනිදානත්ත විජ්ජමානාදිවසෙන ඡසු පඤ්ඤත්ති-හෙදෙසු අනොගධත්තා තෙසු "එව"න්තිආදිනං පඤ්ඤත්තීනං සරූපං නිද්ධාරෙනෙතා ආහ **"එවන්ති ච මෙති වා"**ති ආදි. තත්ථ එවන්ති ච මෙති ච වුච්චමානසස අත්ථසස ආකාරාදිනො; ධම්මානඤ්ච අසල්ලක්ඛණ-භාවතො අවිජ්ජමානපඤ්ඤත්තිභාවොති ආහ **"සච්ඡිකට්ඨපරමත්ථවසෙන අවිජ්ජමානපඤ්ඤත්තී"**ති. තත්ථ **සච්ඡිකට්ඨපරමත්ථවසෙනාති** භූතත්ථ උත්තමත්ථවසෙන. ඉදං වුත්තං හොති—යො මායාමරීචිආදයො විය අභූතත්ථො; අනුස්සවාදීහි ගහෙතබ්බා විය අනුත්තමත්ථා ච න හොති, සො රූප-සද්දාදිසභාවො රූපපනානුභවනාදි සභාවො වා අත්ථො "සච්ඡිකට්ඨො; පරමත්ථො චා"ති වුච්චති; න තථා එවං මෙති පදානං අත්ථොති, එත-මෙවත්ථං පාකටතරං කාතුං **"කිඤ්හි නන්ත"**ත්ති ආදි වුත්තං. **සුතන්ති** පන සද්දායතනං සඤ්ඤායාහ **"විජ්ජමානපඤ්ඤත්තී"**ති. තෙනෙව හි **"යඤ්හි තං එත්ථ සොතෙන උපලද්ධ"**න්ති වුත්තං, "සොතද්වාරානුසාරෙන උපලද්ධ"න්ති පන වුත්තෙ අත්ථබ්‍යඤ්ජනාදි සබ්බං ලබ්භති. **තං තං උපාදාය වත්තබ්බතොති** සොතපථමාගතෙ ධම්මෙ උපාදාය තෙසං උපධාරිතාකාරාදිනො පච්චාමසනවසෙන "එව"න්ති; සසන්තතිපරියාපන්නෙ ඛන්ධෙ උපාදාය "මෙ"ති වත්තබ්බත්තාති අත්ථො. දිට්ඨාදිසභාවරහිතෙ සද්දායතනෙ පවත්තමානොපි සුතවොහාරො "දුනියං තතිය"න්ති ආදිකො විය පඨමාදිනි දිට්ඨමුතවිඤ්ඤාතෙ අපෙක්ඛිත්වා පවත්තොතා ආහ **"දිට්ඨාදිනි උපනිධායවත්තබ්බතො"**ති. අසුතං න හොතීති හි "සුත"න්ති පකාසි-තොයමත්ථොති.

අත්තනා පටිවිද්ධා සුත්තස්ස පකාරවිසෙසා "එව"න්ති ථෙරෙන පච්චාමට්ඨාති ආහ **"අසම්මොහං දීපෙති"**ති. **ඤානප්පකාරපටිවෙධසම්පත්ථා හොති"**ති එතෙන වක්ඛමානස්ස සුත්තස්ස ඤානප්පකාරතං දුප්පටිවිජ්ඣතඤ්ච දස්සෙති. **"සුත්තස්ස අසම්මොසං දීපෙති"**ති සුත්තාකාරස්ස යාථාවතො දස්සියමානත්තා වුත්තං. **අසම්මොහෙනාති** සම්මොහාභාවෙන, පඤ්ඤුය එව වා සවනකාලසම්භූතාය තදුත්තරකාලපඤ්ඤුසිද්ධි, එවං **අසම්මොසෙනාති** එත්ථාපි වත්තබ්බං. බ්‍යඤ්ජනානං පටිවිජ්ඣිතබ්බා ආකාරෝ නාතිගම්භීරෝ, යථාසුතධාරණමෙව තත්ථ කරණීයන්ති සත්තියා ඛ්‍යාපාරෝ අධිකෝ, පඤ්ඤු තත්ථ ගුණීභූතාති වුත්තං. **"පඤ්ඤු පුබ්බඞ්ගමායා"**තිආදි පඤ්ඤුය පුබ්බඞ්ගමාති කත්වා. පුබ්බඞ්ගමතා චෙත්ථ පධානභාවෝ "මනොපුබ්බඞ්ගමා"තිආදීසු විය, පුබ්බඞ්ගමතාය වා චක්ඛුවිඤ්ඤුණාදීසු ආවජ්ජනාදීනං විය අපධානභූතේ පඤ්ඤු පුබ්බඞ්ගමා එතිස්සාති අයම්පි අත්ථෝ යුජ්ජති, එවං **"සතිපුබ්බඞ්ගමායා"**ති එත්ථාපි වුත්තනයානුසාරෙන සථාසම්භවම්පෙථෝ වෙදිතබ්බෝ. **අත්ථබ්‍යඤ්ජනසම්පන්නස්සාති** අත්ථබ්‍යඤ්ජන පරිපුණ්ණස්ස, සඞ්ඛාසන පකාසන විවරණ විභජන උත්තානීකරණ පඤ්ඤත්තිවසෙන ඡහි අත්ථපදෙහි; අක්ඛර පද බ්‍යඤ්ජන ආකාර නිරුත්ති නිද්දෙස වසෙන ඡහි බ්‍යඤ්ජන පදෙහි ච සමන්නාගතස්සාති වා අත්ථෝ දට්ඨබ්බෝ.

යොනිසොමනසිකාරං දීපෙති එවං-සද්දෙන වුච්චමානානං අකාරනිදස්සනාවධාරණත්ථානං අවිපරීතසද්ධම්මවිසයත්තාති අධිප්පායෝ. **"අවික්ඛෙපං දීපෙති"**ති "බ්‍රහ්මජාලං කත්ථ භාසිත"න්ති ආදි පුච්ඡාවසෙන පකරණපත්තස්ස වක්ඛමානස්ස සුත්තස්ස සවනං සමාධානමන්තරෙන න සම්භවතීති කත්වා වුත්තං. **"විකඛිත්තචිත්තස්සා"**තිආදි. තස්සෙවත්ථස්ස සම්පත්තවසෙන වුත්තා. **සබ්බසම්පත්තියාති**. අත්ථබ්‍යඤ්ජනදෙසකපයෝජනාදිසම්පත්තියා. අවිපරීතසද්ධම්මවිසයෙහි විය ආකාරනිදස්සනාවධාරණත්ථේහි යොනිසොමනසිකාරස්ස, සද්ධම්මස්සවනෙන විය ච අවික්ඛෙපස්ස යථා යොනිසොමනසිකාරෙන ඵලභූතෙන අත්තසම්මාපණිධිපුබ්බකත්ත පුඤ්ඤඤානං සිද්ධි වුත්තා තදවිනාභාවතො, එවං අවික්ඛෙපෙන ඵලභූතෙන කාරණභූතානං සද්ධම්මස්සවනසප්පුරිසූපනිස්සයානං සිද්ධි දස්සෙතබ්බා සියා අසසුතවතො; සප්පුරිසූපනිස්සයරහිතස්ස ච තදභාවතො.

"න හි විකඛිත්තචිත්තෝ"නිආදිනා සම්පත්තවචනෙන පන අවික්ඛෙපෙන කාරණභූතෙන සප්පුරිසූපනිස්සයෙන ච ඵලභූතස්ස සද්ධම්මස්සවනස්ස සිද්ධි දස්සිතා. අයං පනෙත්ථ අධිප්පායෝ යුත්තෝ සියා—සද්ධම්මස්සවනසප්පුරිසූපනිස්සයා න එකන්තෙන අවික්ඛෙපස්ස කාරණං බාහිරඞ්ගත්තා, අවික්ඛෙපෝ පන සප්පුරිසූපනිස්සයෝ විය සද්ධම්මස්සවනස්ස එකන්තකාරණන්ති. එවම්පි අවික්ඛෙපෙන සප්පුරිසූපනිස්සයසිද්ධිජෝතනා න සම්මිත්තාව, නො න සම්මිත්තා විකඛිත්තචිත්තානං සප්පුරිසපයිරුපාසනාභාවස්ස අත්ථසිද්ධත්තා. එත්ථ ච පුරිමං ඵලෙන කාරණස්ස සිද්ධිදස්සනං නදිපූරෙන විය උපරි වුට්ඨිසබ්භාවස්ස, දුතියං කාරණෙන ඵලස්ස සිද්ධි දස්සනං දට්ඨබ්බං එකන්තෙන වස්සිනා විය මෙඝවුට්ඨානෙන වුට්ඨිපවත්තියා.

භගවතෝ වචනස්ස අත්ථබ්‍යඤ්ජනපභෙදපරිච්ඡේදවසෙන සකලසාසනසම්පත්තිඔගාහනාකාරෝ නිරවසෙසපරහිතපාරිපූරිකාරණන්ති වුත්තං. **"එවං භද්දකෝ ආකාරෝ"**ති. යසමා න හොතීති සම්බන්ධෝ. **පඨමවිකඛම්භිතය**

සමපත්තිනන්ති අත්තසම්මාපණිධිපුබ්බකතපුඤ්ඤතාසඞ්ඛාතං ගුණඤ්ච. අපරාපරං වුත්තියා වෙත්ථ චක්ඛභාවෙ, **චරන්ති** එතෙහි සත්තා සම්පත්තිභවෙසූති වා. යෙ සඞ්ඛාය වුත්තං "චත්තාරිමානි භික්ඛවෙ චක්කානි, යෙහි සමන්නාගතානං දෙවමනුස්සානං චතුචක්කං වත්තති"තිආදි. පුරිමපච්ඡිමභාවෙ වෙත්ථ දෙසනාචක්කම්වසෙන දට්ඨබ්බා. **පච්ඡිමචක්කඤ්ඤය-ඤ්ඤියාති** පච්ඡිමචක්කඤ්ඤයස්ස අත්ථිතාය. සම්මාපණිහිතත්තෙතා පුබ්බ ච කතපුඤ්ඤූ සුද්ධාසයෙ හොති තදසුද්ධිහෙතූනං කිලෙසානං දූරීභාවතොති ආහ **"ආසයසුද්ධි ඤිද්ධා හොති"**නි. තථා හි වුත්තං "සම්මාපණිහිතං චිත්තං, සෙය්‍ය සො නං තතො කරෙ"ති; "කතපුඤ්ඤූසි ත්වං ආනන්ද, පධානමනුයුඤ්ජ ඛිප්පං හොහිසි අනාසවො"ති ච. තෙනෙවාහ **"ආසය-සුද්ධියා අධිගම්බ්‍යතිඤ්ද්ධි"**ති. **පයොග සුද්ධියාති** යොනිසොමනසිකාර-පුබ්බඞ්ගමස්ස ධම්මස්සවනපයොගස්ස විසදභාවෙන. තථා චාහ **"ආගම්බ්‍යතිඤ්ද්ධි"**නිසබ්බත්ථ වා කායවචීපයොගස්ස නිද්දොසභාවෙන. පරිසුද්ධකායවචීපයොගො හි විප්පටිසාරාභාවතො අවික්ඛිත්තචිත්තො පරියත්තියං විසාරදෙ හොතීති.

"ඤාණප්පභාවපටිවෙධදීපනෙනා"තිආදිනා අත්ථබ්‍යඤ්ජනෙසු ථෙරස්ස එවං-සද්ද සුත-සද්දානි අසම්මොහාසම්මොසදීපනතො චතුපරිසමධිදීපවසෙන අත්ථයොජනං දස්සෙති. තත්ථ **"සොතබ්බප්පභෙදපටිවෙධදීපනෙනා"**ති එතෙන අයං සුත-සද්දො එවං-සද්දසන්නිධානතො; වක්ඛමානාපෙක්ඛාය වා සාමඤ්ඤතොව සොතබ්බධම්මවිසෙසං ආමසතීති දස්සෙති. මනොදිට්ඨි-කරණා පරියත්තිධම්මානං අනුපෙක්ඛනසුපපරිවෙධා විසෙසතො මනසිකාර-පටිබද්ධාති තෙ වුත්තනයෙන යොනිසොමනසිකාරදීපකෙන එවං-සද්දෙන යොජෙත්වා; සවනධාරණවචීපරිචයා පරියත්තිධම්මානං විසෙසෙන සොතාව-ධානපටිබද්ධාති තෙ අවික්ඛෙපදීපකෙන සුත-සද්දෙන යොජෙත්වා දස්සෙතුං සාසනසම්පත්තියා ධම්මස්සවනෙ උස්සාහං ජනෙති. තත්ථ **ධම්මාති** පරියත්තිධම්මා. **මනසානුපෙක්ඛන්තාති** "ඉධ සීලං කථිතං, ඉධ සමාධි, ඉධ පඤ්ඤා, එත්තකා එත්ථ අනුසන්ධියො"තිආදිනා නයෙන මනසා අනුපෙක්ඛන්තා. **දිට්ඨියා සුප්පටිවිද්ධාති** නිජ්ඣානක්ඛන්තිභූතාය; සුත-පරිඤ්ඤාසඞ්ඛාතාය වා දිට්ඨියා තත්ථ තත්ථ වුත්තරූපාරූපධම්මෙ "ඉති රූපං, එත්තකං රූප"න්තිආදිනා සුට්ඨු වවත්ථපෙත්වා පටිවිද්ධා.

"සඞ්ඛලෙන වචනෙනා"ති පුබ්බ තීහි පදෙහි විසුං විසුං යොජිතත්තා වුත්තං. **අසප්පුරිසභූමින්ති** අකතඤ්ඤුතං "ඉධෙකච්චො පාපණිකඛු තථාගතප්පවෙදිතං ධම්මවිනයං පරියාපුණිත්වා අත්තනො දහති"ති එවං වුත්තං අනරියවොහාරාවත්ථං. සා එව අනරියවොහාරාවත්ථා **අසද්ධම්මා**. නනු ච ආනන්දත්ථෙරස්ස "මමෙදං වචන"න්ති අධිමානස්ස; මහාකස්සප-ත්ථෙරාදීනඤ්ච තදුසඞ්ඛාය අභාවතො අසප්පුරිසභූමිසමතික්කමාදිවචනං නිරත්ථකන්ති? නඉදමෙවං "එවං මෙ සුත"න්ති වදනෙනෙන අයම්පි අත්ථො විඤ්ඤාතොති දස්සනතො. කෙචි පන "දෙවතානං පරිචිතක්කානුපෙක්ඛා තථාවචනන්ති එදිසී වොදනා අනවකාසා"ති වදන්ති. තස්මිං කිර ඛණෙ එකච්චානං දෙවතානං එවං චෙතසො පරිචිතක්කෙතා උදපාදි "තථාගතො ච පරිනිබ්බුතො, අයඤ්ච ආයස්මා දෙසනාකුසලො, ඉදානි ධම්මං දෙසෙති, සක්‍යකුලප්පසුතො තථාගතස්ස භාතා චූළපිතුපුත්තොතා, කිං නු ඛො සයං සච්ඡිකතධම්මං දෙසෙති, උදාහු භගවතොයෙව වචනං යථාසුත"න්ති එවං තදුසංකිතපපකාරතො අසප්පුරිසභූමිසමොක්කමාදිතො අනික්කමාදි විභා-

වින්නන්ති. **අත්තනෝ අදහනෙනානි** ''මමෙත''න්ති අත්තනි අධිප්පෙනෙනා. **අපෙසෙතීනි** නිදසෙසෙති. දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකපරමත්ථෙසු යථාරහං සත්තෙ නෙතීති නෙත්ති, ධම්මොයෙව නෙත්ති **ධම්මනෙත්ති**.

දළහතරනිට්ඨා විචිකිච්ඡා **කඞ්ඛා.** නානිසංසපපනං මතිහෙදමත්තං **වීමති.** **අසාදනියං විනාසෙති** භගවතො දෙසිතත්තා; සම්මුඛාවස්ස පටිග්ගහිතත්තා, බලිතදුරුත්තාදිගහණදෙසාභාවතො ච. එත්ථ ච පඨමාදයො තිසෙසා අත්ථයොජනා ආකාරාදිඅත්ථෙසු අගහිතවිසෙසමෙව එවං-සද්දං ගහෙත්වා දස්සිතා, තතො පරා තිසෙසා ආකාරත්ථමෙව එවං-සද්දං ගහෙත්වා විභාවිතා. පච්ඡිමා පන තිසෙසා යථාඛකමං ආකාරත්ථං නිදස්සනත්ථං අවධාරනත්ථඤ්ච එවං-සද්දං ගහෙත්වා යොජිතාති දට්ඨබ්බා.

එකා-සද්දො, ඤඤසද්දසෙට්ඨාසහායසඞ්ඛ්‍යාදීසු දිස්සති. තථාහෙස ''සස්සතො අත්තා ච ලොකො ච, ඉදමෙව සච්චං මොඝමඤ්ඤන්ති ඉත්ථෙකෙ අභිවදන්ති''ති ආදිසු ඤඤසද්දෙන දිස්සති, ''චෙතසො එකොදිභාව''න්තිආදිසු සෙට්ඨෙ, ''එකොවූපකට්ඨො''තිආදිසු අසහායෙ, ''එකොව ඛො භික්ඛවෙ ඛණො ච සමයො ච බ්‍රහ්මචරියවාසාය''තිආදිසු සඞ්ඛ්‍යායං, ඉධාපි සඞ්ඛ්‍යායන්ති දස්සෙන්තො ආහ **''එකන්ති ගණනපරිච්ඡෙදනිද්දෙසො''**ති. **කාලඤ්ච සමයඤ්චාති** යුත්තකාලඤ්ච පච්චයසාමග්ගිඤ්ච. **ඛණොති** ඔකාසො. තථාගතුප්පාදාදිකො හි භගවබ්‍රහ්මචරියස්ස ඔකාසො තපපච්චය-පටිලාභහෙතුත්තා. ඛණො එව ච **සමයො.** යො ''ඛණො''ති ච ''සමයො''ති ච වුච්චති, සො එකොවාති හි අත්ථො. **මහාසමූහොති** මහාසමූහො. **සමයොපි බොති** සික්ඛාපදපූරණස්ස හෙතුපි. **සමයපපවාදකෙති** දිට්ඨිපපවාදකෙ. තත්ථ හි නිස්සිතා තිත්ථියා අත්තනො අත්තනො සමයං පවදන්තීති. **අභිඤ්ඤාභිසමයාති** ඤාපටිලාභා. අභිසමෙතබ්බාති අභිසමයො, අභිසමයො අත්ථොති **අභිසමයට්ඨොති** පිළන්ධිනි අභිසමෙතබ්බභාවෙන එකීභාවං උපනෙත්වා වුත්තානි. අභිසමයස්ස වා පටිවෙධස්ස විසයභූතභාවො **අභිසමයට්ඨොති** තානෙව තථා එකත්තෙන වුත්තානි. තත්ථ **පීළනං** දුක්ඛසච්චස්ස තංසමංගිනො හිංසනා අච්චන්තිකතාකරණං. **සන්තාපො** දුක්ඛදුක්ඛතාදිවසෙන සන්තාපනා පරිදහණං.

තත්ථ සහකාරිකාරණං සන්නිජ්ඣ සමෙනි සමවෙතීති **සමයො,** සමවායො. සමෙති සමාගච්ඡන්ති මග්ගබ්‍රහ්මචරියා එත්ථ තදධාරපුග්ගලෙහීති **සමයො,** ඛණො. සමෙති එත්ථ; එතෙන වා සඞ්ගච්ඡන්ති සත්තා; සහාවධමෙමා වා සහජාතාදිහි; උප්පාදාදිහි වාති **සමයො,** කාලො. ධම්මප්පවත්තිනිමිත්තතාය අත්ථතො අභූතොපි හි කාලො ධම්මප්පවත්තියා අධිකරණං; කරණං විය ච කප්පනාමත්තසිද්ධෙන රූපෙන වොහරියතීති. සම්; සහ වා අවයවානං අයනං පවත්තී අවට්ඨානන්ති **සමයො,** සමූහො යථා ''සමුදයො''ති. අවයවසහාවට්ඨානමෙව හි සමූහොති. අවසෙස-පච්චයානං සමාගමෙ එති ඵලං එතසමා උප්පජ්ජන්ති පවත්තන්ති වාති **සමයො,** හෙතු යථා ''සමුදයො''ති. සමෙති සංයොජනභාවතො සම්බන්ධො එති අත්තනො විසයෙ පවත්තන්ති; දළ්හග්ගහණභාවතො වා සංයුත්තා අයන්ති පවත්තන්ති සත්තා යථාභිනිවෙසං එනෙනාති **සමයො,** දිට්ඨි. දිට්ඨිසංයොජනෙන හි සත්තා අනිච්චය බජ්ඣන්තීති. සමිති සඞ්ගති සමොධානන්ති **සමයො,** පටිලාභො. සමස්ස යානං; සමමා වා යානං අපගමොති **සමයො,** පහානං. අභිමුඛං ඤාණෙන එතබ්බා අභිසමෙතබ්බාති අභිසමයො,

ධම්මානං අවිපරීතෝ සභාවෝ. **අභිමුඛභාවෙන සම්මා එති ගච්ඡන්ති බුජ්ඣන්තීති අභිසමයෝ, ධම්මානං යථාභූතසභාවාවබෝධෝ.** එවං තසම්ං තසම්ං අත්ථේ සමය-සද්දස්ස පවත්තිං වෙදිතබ්බා. සමය-සද්දස්ස අත්ථුද්ධාරෙ අභිසමය-සද්දස්ස උදාහරණං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. **අසඞ්ඛ්‍යානි** සමය-සද්දස්ස. **කාලෝ අත්ථෝ** සමවායාදීනං අත්ථානං ඉධ අසම්භවතෝ දෙසදෙසකපරිසානං විය සුත්තස්ස නිදානභාවෙන කාලස්ස අපදිසිතබ්බතෝ ච.

කස්මා පනෙත්ථ අනියාමිතවසෙනෙව කාලෝ නිද්දිට්ඨෝ, න උතුසංවච්ඡරාදිවසෙන නියමෙත්වාති ආහ **"තත්ථ කිඤ්චාපී"**තිආදි. උතුසංවච්ඡරාදිවසෙන නියමං අකත්වා සමය-සද්දස්ස වචනෙ අයම්පි ගුණෝ ලද්ධා හොතීති දස්සෙතුං **"යෙ වා ඉමෙ"**තිආදිමාහ. සාමඤ්ඤජොතනා හි විසෙසෙ අවතිට්ඨතීති. තත්ථ **දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරසමයෝ** දෙවසිකං ඣානසමාපත්තීහි වීතිනාමනකාලෝ, විසෙසතෝ සත්තසත්තාහානි. **පඤ්ඤා**නි දසසහස්සිලොකධාතුයා පකම්පනඔභාසපාතුභාවාදීහි පාකටා. යථාවුත්තපපභෙදෙසුයෙව සමයෙසු එකදෙසං පකාරන්තරෙහි සඞ්ගහෙත්වා දස්සෙතුං **"යො චාය"**න්තිආදිමාහ. තථා හි ඤාණකිච්චසමයෝ අත්තනිත පටිපත්තිසමයෝ ච **අභිසමෙධාධිසමයෝ.** අරියතුණ්හීභාවසමයෝ **දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරසමයෝ.** කරුණාකිච්චපරහිතපටිපත්තිධම්මිකථාසමයෝ **දෙසනාසමයෝ**යෙව.

කරණවචනෙන නිද්දෙසෝ කතෝ යථාති සම්බන්ධෝ. **තත්ථා**ති අභිධම්මවිනයෙසු. **තථා**නි භුම්මකරණෙහි. **අධිකරණට්ඨෝ** ආධාරට්ඨෝ. භාවෝ නාම කිරියා, කිරියාය කිරියන්තරලක්ඛණං **භාවෙනභාවලක්ඛණං.** තත්ථ යථා කාලෝ සභාවධම්මපරිච්ඡින්නෝ සයං පරමත්ථතෝ අවිජ්ජමානොපි ආධාරභාවෙන පඤ්ඤත්තෝ තඞ්ඛණපවත්තානං තතෝ පුබ්බෙ; පරතෝ ච අභාවතෝ "පුබ්බණ්හ ජාතෝ; සායණ්හෙ ගච්ඡතී"ති ච ආදීසු, සමූහෝ ච අවයවවිනිමුත්තෝ අවිජ්ජමානොපි කප්පනාමත්තසිද්ධෝ අවයවානං ආධාරභාවෙන පඤ්ඤපීයති "රුක්ඛෙ සාඛා, යවරාසියං සම්භූතෝ"ති ආදීසු, එවම්ඛාපීති දස්සෙතුං ආහ **"අධිකරණඤ්හි -පෙ- ධම්මාන"**න්ති. යස්මිං කාලෙ; ධම්මපුඤ්ඤෝ වා කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති, තස්මිංයෙව කාලෙ; ධම්මපුඤ්ඤෝ ච ඵස්සාදයොපි හොන්තීති අයඤ්හි තත්ථ අත්ථෝ. යථා ච ගාවීසු දුය්හමානාසු ගතෝ, දුද්ධාසු ආගතොති දෙහනකිරියාය ගමනකිරියා ලක්ඛීයති, එවම්ඛාපි "යස්මිං සමයෙ; තස්මිං සමයෙ"ති ච වුත්තෙ සතීති අයමත්ථෝ විඤ්ඤායමානෝ එව හොති පදත්ථස්ස සත්තාවිරහභාවතොති සමයස්ස සත්තාකිරියාය චිත්තස්ස උප්පාදකිරියා, ඵස්සාදීනං භවනකිරියා ච ලක්ඛීයති. **යස්මිං සමයෙ**ති යස්මිං නවමෙ ඛණෙ; යොනිසොමනසිකාරාදිහෙතුම්හි; පච්චයසම්භාරෙ වා සති කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති, තස්මිංයෙව ඛණෙ, හෙතුම්හි; පච්චයසම්භාරෙ ච සති ඵස්සාදයොපි හොන්තීති උභයත්ථ සමය-සද්දෙ භුම්මනිද්දෙසෝ කතෝ **ලක්ඛණභූතභාවයුත්තෙනා**ති දස්සෙතුං ආහ **"ඛණ -පෙ- ලක්ඛීයති"**ති.

හෙතුඅත්ථෝ කරණත්ථෝ ච සම්භවති "අන්නෙන වසති, අජ්ඣෙනෙන වසති, එරසුනා ඡින්දති, කුද්දලෙන ඛණතී"තිආදිසු විය. වීතික්කමඤ්හි සුත්වා භික්ඛුසඞ්ඝං සන්නිපාතාපෙත්වා ඔත්ථාරවත්ථුකං පුග්ගලං පටිපුච්ඡිත්වා; විගරහිත්වා ච තං තං වත්ථුං ඔතිණ්ණකාලං අනතික්කමිත්වා තෙනෙව කාලෙන

සික්ඛාපදානි. පඤ්ඤපෙන්තෝ භගවා විහරති සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිහෙතුඤ්ච අපෙක්ඛමානෝ තනියපාරාජිකාදීසු විය‍ාති.

අච්චන්තමේව ආරම්භතෝ පට්ඨාය යාව දෙසනානිට්ඨානං පරහිතපරිපත්තිසඞ්ඛාතෙන **කරුණාවිහාරෙන. තදඤ්ජෝතනත්ථන්ති** අච්චන්තසංයෝගත්ථජෝතනත්ථං. **උපයෝගවචනනිද්දෙසෝ කතෝ** යථා "මාසං අජ්ඣෙතී"ති.

පොරාණාති අට්ඨකථාචරියා. **අභිලාපමත්තභෙදෙති** වචනමත්තෙන විසෙසෝ. තෙන සුත්තවචනයෙසු විභත්තිබ්‍යතයෝ කතෝති දස්සෙති.

සෙට්ඨන්ති සෙට්ඨවාචකං වචනං සෙට්ඨන්ති වුත්තං සෙට්ඨගුණසහචරණතෝ. තථා **උත්තමන්ති** එත්ථාපි. **ගාරවයුත්තෙනාති** ගරුභාවයුත්තෙනා ගරුගුණයොගතෝ, ගරුකරණාරහතාය වා **ගාරවයුත්තෙනා.**

වුත්තෙනායෙව, න පන ඉධ වත්තබ්බෝ විසුද්ධිමග්ගස්ස ඉමිස්සා අට්ඨකථාය එකදෙසභාවතෝති අධිප්පායෝ.

අපි ච භගෙ වනී, වමීති වා භගවා; භගෙ සීලාදිගුණෙ වනී භජී සෙවී, තෙ වා විනෙය්‍යසන්තානෙසු "කථං නු ඛෝ උපපජ්ජෙය්‍යු"නති වනී යාචී පත්ථයීති භගවා, භගං වා සිරිං, ඉස්සරියං, යසඤ්ච වමී බෙලපිණ්ඩා විය ඡඩ්ඩයීති භගවා. තථා හි භගවා හත්ථගතං සිරිං, චතුද්දීපිස්සරියං; චක්කවත්තිසම්පත්තිසන්නිස්සයඤ්ච සත්තරතනසමුජ්ජලං යසං අනපෙක්ඛා පරිච්චජීති. අථ වා භානී නාම නක්ඛත්තානි, තෙහි සමං ගච්ඡන්තීති පවත්තන්තීති භගා, සිනෙරුයුගන්ධරාදිගතා භාජනලොකසොභා. තෙ භගවා වමී තප්පටිබද්ධඡන්දරාගප්පහානෙන පජහතීති එවම්පි භගෙ වමීති භගවා.

"ධම්මචක්කං පවත්තෙතී"ති "යෙ වො ආනන්ද මයා ධම්මා ච විනයෝ ච දෙසිතෝ පඤ්ඤත්තෝ වා, සො වො මමච්චයෙන සත්ථා"ති වචනතෝ ධම්මස්ස සත්ථුභාවපරියායෝ විජ්ජතීති කත්වා වුත්තං.

චිරරත්තාභිසමාගතත්තායෝ පරෙහි අනෙජ්ජසරීරත්තා. න හි භගවතෝ රූපකායෙ කෙනචි අන්තරායෝ සක්කා කාතුන්ති. **දෙසනාසම්පත්තිං නිද්දිසති** වක්ඛමානස්ස සකලසුත්තස්ස "එවං"නති නිද්දිසනතෝ. **සාවක සම්පත්තිං** නිද්දිසති පටිසම්භිදාපත්තෙන පඤ්චසු ඨානෙසු භගවතා එතදග්ගෙ ඨපිතෙන මයා මහාසාවකෙන සුතං, තඤ්ච ඛෝ මයාව සුතං, න අනුස්සවිතං, න පරම්පරාභතන්ති ඉමස්සත්ථස්ස දීපනතෝ. **කාලසම්පත්තිං** නිද්දිසති "භගවා"ති පදස්ස සන්නිධානෙ පයුත්තස්ස සමයසද්දස්ස කාලස්ස බුද්ධුප්පාදපරිමණ්ඩිතභාවදීපනතෝ. බුද්ධුප්පාදපරමා හි කාලසම්පදා තෙනෙතං වුච්චති:—

> "කප්පසතායෙ කලියුගෙ – බුද්ධුප්පාදෙ අහො මහච්ඡරියං,
> හුතාවහමජ්ඣෙ ජාතං – සම්මුදිතමකරන්දමරවින්ද"නන්ති.

භගවාති දෙසකසම්පත්තිං නිද්දිසති ගුණවිසිට්ඨසත්තුත්තමගාරවාධිවචනතෝ.

විජ්ජාත්තිකායාති විජ්ජූනිච්ඡරණක්ඛණෙ. **අන්තරතොති** හදයෙ. **අන්තරාති** ආරබ්භ නිපජ්ජතීනං වෙමජ්ඣෙ. **අන්තරිකායාති** අන්තරාළෙ.

එත්ථ ච "තදනන්තරං කෝ ජානෙය්‍ය; එතෙසං අනන්තරා කපපා, ගණනාතෝ අසංඛ්‍යා; අනන්තරන්තරා කථං ඔපාතෙති"ති ච ආදීසු විය කාරණවෙමජ්ඣෙසු වත්තමානා අනන්තරා-සද්දා එව උදාහරිතබ්බා සියුං; න පන චිත්තඛණවිවරෙසු වත්තමානා අනන්තර අනන්තරිකා-සද්දා. අනන්තරා-සද්දස්ස හි අයමත්ථුද්ධාරොති. අයං පනෙත්ථ අධිපපායො සියා— යෙසු අත්ථෙසු අනන්තරා-සද්දෙ වත්තති, තෙසු අනන්තර-සද්දෙපි වත්තතීති සමානත්ථතා අනන්තරා-සද්දත්ථෙ වත්තමානෙ අනන්තර-සද්දෙ උදාහටෙ, අනන්තරා-සද්දෙ එව වා "යස්සානන්තරතෙ"ති එත්ථ ගාථාසුඛත්ථං රස්සං කත්වා වුත්තෙනාති දට්ඨබ්බං. අනන්තරා-සද්දෙ එව පන ඉක-සද්දෙන පදං වඩ්ඪෙත්වා "අනන්තරිකා"ති වුත්තෙනාති එවමෙත්ථ උදාහරණොදාහරිතබ්බානං විරොධාභාවෙ දට්ඨබ්බෙ. **අයොජීයමානෙ උපයොගවචනං න පාපුණාති** සාම්වචනස්ස පඤ්ඤා අනන්තරා-සද්දයොගෙන උපයොගවචනස්ස ඉච්ඡිතත්තා. තෙනෙවාහ **"අනන්තරාසද්දෙන යුත්තත්තා උපයොග වචනං කත"**නති.

"නියතෙ සම්බොධිපරායණෙ; අට්ඨානමෙතං භික්ඛවෙ අනවකාසො, යං දිට්ඨිසම්පන්නො පුග්ගලො සඤ්චිච්ච පාණං ජීවිතා වොරොපෙය්‍ය, නෙතං ඨානං විජ්ජතී"ති ආදි වචනතො දිට්ඨිසීලානං නියතසභාවත්තා සොතාපන්නාපි අඤ්ඤමඤ්ඤං දිට්ඨිසීලසාමඤ්ඤෙන සංහතා, පගෙව සකදාගාමිආදයො. "තථාරූපාය දිට්ඨියා දිට්ඨිසාමඤ්ඤගතො විහරති, තථාරූපෙසු සීලෙසු සීලසාමඤ්ඤගතො විහරති"ති වචනතො පුථුජ්ජනානම්පි දිට්ඨිසීලසාමඤ්ඤෙන සංහතභාවො ලබ්භතියෙව.

සුපපියොපි ඛොති එත්ථ ඛො-සද්දෙ අවධාරණත්ථෙ "අසෙසාපි ඛො"තිආදීසු විය. තෙන අද්ධානමග්ගපටිපන්නෙසු අහොසියෙව, නාස්ස මග්ගපටිපත්තියා කොචි අන්තරායො අහොසීති අයමත්ථෙ දීපිතො හොති. **තත්‍රාති** වා කාලස්ස පටිනිද්දෙසො. සොපි හි "එකං සමය"න්ති පුබ්බෙ අධිකතො. යඤ්හි සමයං භගවා අන්තරා රාජගහඤ්ච නාළන්දඤ්ච අද්ධානමග්ගපටිපන්නො, තස්මිංයෙව සමයෙ සුපපියොපි තං මග්ගං පටිපන්නො අවණ්ණං භාසති, බ්‍රහ්මදත්තොපි ච වණ්ණං භාසතීති. පරියායති පරිවත්තතීති **පරියායො,** වාරො. පරියායෙති දෙසෙතබ්බමත්ථං පටිපාදෙතීති **පරියායො,** දෙසනා. පරියායති අත්තනො ඵලං පරිගණ්හෙත්වා පවත්තතීති **පරියායො,** කාරණන්ති එවං පරියාය-සද්දස්ස වාරාදීසු පවත්තිං වෙදිතබ්බා. **කාරණෙනාති** කාරණපතිරූපකෙන. තථා හි වක්ඛති "අකාරණමෙව කාරණන්ති වත්වා"ති. කස්මා පනෙත්ථ "අවණ්ණං භාසති"ති; "වණ්ණං භාසති"ති ච වත්තමානකාලනිද්දෙසො කතො, නනු සංගීතිකාලතො සො අවණ්ණවණ්ණානං භාසිතකාලො අතීතොති? සච්චමෙතං, "අද්ධානමග්ගපටිපන්නො හොති"ති එත්ථ හොති-සද්දෙ විය අතීතකාලත්ථෙ භාසති-සද්දෙ ච දට්ඨබ්බෙ. අථ වා යස්මිං කාලෙ තෙහි අවණ්ණා වණ්ණා ච භාසියන්ති, තං අපෙක්ඛිත්වා එවං වුත්තං. එවඤ්ච කත්වා "තත්‍රාති කාලස්ස පටිනිද්දෙසො"ති[1] ඉදඤ්ච වචනං සමත්ථිතං හොති.

අකාරණන්ති අයුත්තං, අනුපපත්තින්ති අත්ථො. න හි අරසරූපාදයො දෙසා භගවති සංවිජ්ජන්ති, ධම්මසඛ්ඛානඤ්ච දුරක්ඛාතදුප්පටිපන්නතාදයොති. **අකාරණන්ති** වා යුත්තකාරණරහිතං, පටික්ඛිත්තමත්තන්නති අධිපපායො. ඉමස්මිඤ්ච අත්ථෙ **කාරණන්ති වත්ථූ**ති කාරණං වාති වත්ථූති අත්ථො.

1 කාල නිද්දෙසොති

අරසරූපාදිනයෙනවත්ථු ජාතිවුඩ්ඪිසු අභිවාදනාදිසාමීචිකම්මාකරණං **කාරණං,** තථා උත්තරිමනුස්සධම්මාලමරියඤාණදස්සනාභාවස්ස සුඤ්ඤාගාරාදිගුණාදිනව-බොධෝ; සංසාරස්ස ආදිකොටියා අපඤ්ඤායනපටිඤ්ඤා; අබ්‍යාකතවත්ථුබ්‍යා-කරණන්ති එවමාදයෝ, තථා අස්සබ්භඤ්ඤුතාදීනං කම්මවබොධාදයෝ යථාරහං නිද්ධාරෙතබ්බා. **තථා තථා**ති ජාතිවුඩ්ඪීනං අනභිවාදනාදි-ආකාරෙන.

අවණ්ණං භාසමානෝති අවණ්ණං භාසනහෙතු. හෙතුඅත්ථෝ හි අයං මාන-සද්දෝ. **අනයබ්‍යසනං පාපුණිස්සති** එකන්තනිරයාවජ්ජතා රතනත්තයෝපවාදස්ස. තෙනෙවාහ:-

> "යෝ නින්දියං පසංසති,
> තං වා නින්දති යෝ පසංසියෝ.
> විචිනාති මුඛෙන සෝ කලිං,
> කලිනා තෙන සුඛං න වින්දතී"ති.

"අම්හාකං ආචරියෝ"තිආදිනා බ්‍රහ්මදත්තස්ස සංවෙගුපපත්තිං; අත්තනෝ ආචරියෙ කාරුඤ්ඤුපපත්තිඤ්ච දස්සෙත්වා කිඤ්චාපි අඤ්ඤෙවාසිනා ආචරියස්ස අනුකූලෙන භවිතබ්බං, අයං පන පණ්ඩිතජාතිකත්තා න එදිසෙසු තං අනුවත්තතීති, ඉදානි තස්ස කම්මස්සකතඤ්ඤුණපපත්තිං දස්සෙන්තෝ **"ආචරියෙ ඛො පනා"**තිආදිමාහ. **වණ්ණං භාසිතුමාරද්ධා** "අපිනාමායං එත්තකෙනාපි රතනත්තයාවණ්ණතෝ ඔරමෙය්‍යා"ති. වණ්ණීයතීති **වණ්ණෝ,** ගුණෝ. වණ්ණනා ගුණසංකිත්තනන්ති **වණ්ණෝ,** පසංසා. **සඤ්ඤූළ්හාති** ගන්ථිතා, නිබන්ධිතාති අත්ථෝ. අතිත්ථෙන පකතඤ්ඤූ ධම්මකථිකොති න වත්තබ්බා අපරිමාණගුණත්තා බුද්ධාදීනං, නිරවසෙසානඤ්ච තෙසං ඉධ පකාසනං පාළිසංවණ්ණනායෙ'ව සම්පජ්ජතීති. **අනුස්සවාදීනි** එත්ථ **ආදි**-සද්දෙන ආකාරපරිවිතක්කාදිට්ඨිනිජ්ඣානක්ඛන්තියෝ සඞ්ගණ්හාති. **අත්තනෝ ඨාමෙන වණ්ණං අභාසි,** න පන බුද්ධාදීනං ගුණානුරූපන්ති අධිප්පායෝ. අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යාපරිමිතපභෙදා හි බුද්ධාදීනං ගුණා. වුත්තඤ්හෙතං:—

> "බුද්ධොපි බුද්ධස්ස භණෙය්‍ය වණ්ණං,
> කප්පම්පි චෙ අඤ්ඤමහාසමානෝ.
> ඛීයෙථ කප්පෝ චිරදීඝමන්තරෙ,
> වණ්ණෝ න ඛීයෙථ තථාගතස්සා"ති.

ඉධාපි වක්ඛති 'අප්පමත්තකං ඛො පනෙත"න්තිආදි.

ඉති හ තෙති එත්ථ **ඉතී**ති වුත්තපකාරපරාමසනං. **හ**-කාරෝ නිපාතමත්තන්ති ආහ **"එවං තෙ"**ති.

ඉරියාපථානුබන්ධනෙන අනුබන්ධා හොන්ති, න පන සම්මාපටිපත්තිං අනුබන්ධනෙනාති අධිප්පායෝ. **තස්මිං කාලෙ**ති යස්මිං සංවච්ඡරෙ උතුමහිමාසෙ පකෙව වා භගවා තං අද්ධානමග්ගං පටිපන්නෝ, තස්මිං කාලෙ. තෙනෙව හි කිරියාවිසෙසදස්සනවසෙන "රාජගහෙ පිණ්ඩාය චරතී"ති වත්තමානකාලනිද්දෙසෝ කතෝ. **සෝති** එවං රාජගහෙ වසමානෝ භගවා. **තං දිවසන්ති** යං දිවසං අද්ධානමග්ගං පටිපන්නෝ, තං දිවසං. **තං අද්ධානං පටිපන්නෝ** නාළන්දුයං වෙනෙය්‍යානං විවිධහිතසුඛනිප්ඵත්තිං ආකඞ්ඛමානෝ

ඉමිස්සා ච අට්ඨුප්පත්තියා තිවිධසීලාලඞ්කතං නානාවිධකුහනලපනාදිමිච්ඡා-ජීවවිද්ධංසනං ඣානසඞ්ඛාතජාලච්ඡිත්තිවෙඨනං දසසහස්සිලෝකධාතුපකම්පනං බ්‍රහ්මජාලසුත්තන්තං දෙසෙස්සාමීති. එත්තාවතා "කස්මා පන භගවා තං අද්ධානං පටිපන්නෝ"ති චෝදනා විසොධිතා හොති. "කස්මා ච සුප්පියෝ අනුබන්ධෝ"ති අයං පන චෝදනා "භගවතෝ තං මග්ගං පටිපන්නභාවං අජානන්තෝ"ති එතෙන විසොධිතා හොති. න හි සෝ භගවන්තං දට්ඨුමේව ඉච්ඡතීති. තෙනෙවාහ **"සචෙ පන ජානෙය්‍ය, නානුබන්ධෙය්‍යා"**ති.

නීලපීතලොහිතොදාතමඤ්ජිට්ඨපභස්සරවසෙන **ඡබ්බණ්ණරස්මියෝ. "සමන්තා අසීතිහත්ථප්පමාණෙ"**ති තාසං රස්මීනං පකතියා පවත්තිට්ඨාන වසෙන වුත්තං. **"තස්මිං කිර සමයෙ"**ති ච තස්මිං අද්ධානගමනසමයෙ බුද්ධසිරියා අනිගූහිතභාවදස්සනත්ථං වුත්තං. න හි තදා තස්සා නිගූහනෙ පකාසුස්සාහිඅභිගමනාදීසු විය කිඤ්චිපි කාරණං අත්ථි. **රතනාවෙලං** රතනවටංසකං. **චීනපිට්ඨචුණ්ණං** සිඛිනචුණ්ණං.

ඛ්‍යාම්පප්භාපරික්ඛෙපවිලාසිනී ච අස්ස භගවතෝ **ලක්ඛණමාලා**ති මහාපුරිසලක්ඛණානි අඤ්ඤමඤ්ඤූපබන්ධත්තා එවමාහ. ඣානතිංසාය වන්දමණ්ඩලානං මාලා කෙනචි ගන්ථෙත්වා ඨපිතා යදි සියාති පරිකප්පනව-සෙනාහ **"ගන්ථෙත්වා ඨපිතද්වත්තිංසචන්දමාලායා"**ති. සිරිං අභිභවන්තී ඉවාති සම්බන්ධෝ. එස නයෝ **සූරියමාලායා**තිආදීසුපි. **මහාථෙරා**ති මහාසාවකෙ සඤ්ඤායාහ. එවං ගච්ඡන්තං භගවන්තං භික්ඛූ ච දිස්වා අථ අත්තනෝ පරිසං අවලොකෙසීති සම්බන්ධෝ. **"යස්මා පනෙසා"**තිආදිනා "කස්මා ච සෝ රතනත්තයස්ස අවණ්ණං භාසති"ති චෝදනං විසොධෙති. **ඉතී**ති එවං, වුත්තපකාරෙනාති අත්ථෝ. **ඉමෙහි ද්වීහී**ති ලාභපරිවාරහානිං නිගමනවසෙන දස්සෙති. භගවතෝ විරොධානුනයාභාවවීමංසනත්ථං එතෙ අවණ්ණං වණ්ණඤ්ච භාසන්තීති අපරෙ. "මාරෙන අභිභූතා එවං කරොන්තී"ති ච වදන්ති.

2. අම්බලට්ඨිකාය අවිදූරෙ භවත්තා උය්‍යානං **අම්බලට්ඨිකා** යථා "වරුණානගරං; ගොදුගාමෙ"ති. කෙචි පන "**අම්බලට්ඨිකා**ති යථාවුත්තන-යෙනෙව එකගාමෙ"ති වදන්ති. තෙසං මතෙ **අම්බලට්ඨිකායන්ති** සමීපත්ථෙ භුම්මවචනං. **රාජාගාරකං** වෙස්සවණමහාරාජදෙවායතනන්ති එකෙ. **බහුපච්චයොති** බහූපදද්වෙ. **"සද්ධිං අනෙනවාසිනා බ්‍රහ්මදත්තෙන මාණවෙනා"ති වුත්තං** සිහලට්ඨකථායං. තඤ්හි බොධිපාළිආරූළ්හවසෙනෙව, න පන තදා සුප්පියස්ස පරිසාය අභාවතෝ. කස්මා පනෙත්ථ බ්‍රහ්මදත්තෙනා-යෙව පාළිආරූළ්හෝ, න සුප්පියස්ස පරිසාති? පයොජනාභාවතෝ. යථා වෙතං, එවං අඤ්ඤම්පි එදිසං පයොජනාභාවතෝ සංගීතිකාරෙහි න සඞ්ගහිතන්ති දට්ඨබ්බං. කෙචි පන **"වුත්තන්ති** පාළියං වුත්ත"න්ති වදන්ති; තං න යුජ්ජති පාළිආරූළ්හවසෙන පාළියං වුත්තන්ති ආපජ්ජනතෝ. තස්මා යථාවුත්තනයෙනෙවෙත්ථ අත්ථෝ ගහෙතබ්බෝ. පරිවාරෙත්වා නිසින්නෝ හොතීති සම්බන්ධෝ.

3. **කථාධම්මොති** කථාසභාවෝ, **කථාධම්මෙ**ා උපපරික්ඛාවිධීති කෙචි. නීයතීති නයෝ, අත්ථෝ. සද්ධාසත්ථං අනුගතෝ නයෝ සද්ධානයෝ. තත්ථ හි අනභිණ්හවුත්තිකෙ අච්ඡරිය-සද්දෙ ඉච්ඡතෝ. තෙනෙවාහ **"අඞ්ගස්ස පඞ්ගතාරොහණං විය"**ති. **අච්ඡරායොගගතන්ති අච්ඡරියන්ති** නිරුත්ති-නයෝ, සෝ පන යස්මා පොරාණට්ඨකථායං ආගතෝ, තස්මා ආහ

"අට්ඨකථානයෝ"ති. යාවඤ්චිදං සුප්පටිවිද්ධානි සම්බන්ධෝ, තස්ස යත්තකං සුට්ඨු පටිවිද්ධා, තං එත්තකන්ති න සක්කා අමෙහනි පටිච්ඡඤ්ඤිතුං; අක්ඛාතුං වාති අත්ථෝ. තෙනෙවාහ **"තෙන සුප්පටිවිද්ධතාය අප්පමෙය්‍යතං දස්සෙති"**ති.

පකතත්ථපටිනිද්දෙසෝ තං-සද්දෙනි තස්ස "භගවතා"තිආදීහි පදෙහි සම්බන්ධිකරණභාවෙන වුත්තස්ස යෙන අභිසම්බුද්ධභාවෙන භගවා පකතෝ සුප්පකටෝ ච හොති; තං අභිසම්බුද්ධභාවං සද්ධිං ආගමනපටිපදාය අත්ථභාවෙන දස්සෙතෙතා **"යෝ සෝ -පෙ- අභිසම්බුද්ධෝ"**ති ආහ. සතිපි ඤාණ දස්සන-සද්දානං ඉධ පඤ්ඤුවෙවචනභාවෙ තෙන තෙන විසෙසෙන නෙසං සච්ඡිකාවිසෙසපපවත්තිදස්සනත්ථං අසාධාරණඤාණවිසෙසවසෙන විජ්ජත්තයවසෙන විජ්ජාභිඤ්ඤානාවරණවසෙන සබ්බඤ්ඤුතඤාණමංසච්ඡිකාවසෙන පටිවෙධදෙසනාඤාණවසෙන ච තදත්ථං යොජෙත්වා දස්සෙතෙතා **"තෙසං තෙස"**න්තිආදිමාහ. තත්ථ **ආසයානුසයං ජානතා** ආසයානුසයඤාණෙන. **සබ්බඤ්ඤෙය්‍යධම්මං පස්සතා** සබ්බඤ්ඤුතානාවරණඤාණෙනි.

පුබ්බෙනිවාසාදීහිනි පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිඤාණෙහි. **පටිවෙධඤාණානි** අරියමග්ගපඤ්ඤා. **අද්‍රිනන්ති** කිලෙසාරීනං, පඤ්චවිධමාරානං වා, සාසනපච්චත්ථිකානං වා අඤ්ඤතිත්ථියානං, තෙසං හනනං පාටිහාරියෙහි අභිභවනං; අපපටිහානතාකරණං; අජ්ඣුපෙක්ඛනඤ්ච. කෙච්චිනයසුත්තසෙට්ඨන්ති නිදස්සනං.

තථා යානායානාදිනි **ජානතා**; යථාකම්මූපගෙ සත්තෙ **පස්සතා**, සවාසනානමාසවානං ඛිණත්තා **අරහතා**, අභිඤ්ඤෙය්‍යාදිභෙදෙ ධම්මෙ අභිඤ්ඤෙය්‍යාදිතෝ අවිපරීතාවබොධතෝ **සම්මාසම්බුද්ධතා**. අථ වා තීසු කාලෙසු අපපටිහතඤාණතාය **ජානතා**, නිණ්ණමපි කම්මානං ඤාණානුපරිවත්තිතෝ නිසම්මකාරිතාය **පස්සතා**, දවාදීනමපි අභාවසාධිකාය පහානසම්පදාය **අරහතා**, ඡන්දාදීනං අහානිහෙතුභූතාය අපරිකඛයපටිභානසාධිකාය සබ්බඤ්ඤුතාය **සම්මාසම්බුද්ධතාති** එවං දසබලචතුවෙසාරජ්ජඅාවෙණිකබුද්ධධම්මෙහිපි යොජනා වෙදිතබ්බා.

යදිපි නිනකල්‍යාණහෙදෙන දුවිධාව අධිමුත්ති පාළියං වුත්තා, පවත්තිආකාරවසෙන පන අනෙකහෙදනිත්තාති ආහ **"නානාධිමුත්තිකතා"**ති. සා පන අධිමුත්ති අජ්ඣාසයධාතු, තදපි තථා තථා දස්සනං ඛමනං රොචනඤ්චාති ආහ **"නානාඣාසය-පෙ-රුචිතා"**ති. **නානාධිමුත්තිකතඤ්ඤාණෙනා**නි වෙත්ථ සබ්බඤ්ඤුතඤාණං අධිප්පෙතං; න දසබලඤාණන්ති ආහ **"සබ්බඤ්ඤුතඤාණෙනා"**ති. **ඉති හ** මෙනි එත්ථ එවං-සද්දත්ථෝ ඉති-සද්දෝ, හ-කාරෝ නිපාතමත්තං සරලොපෝ ච කතොනි දස්සෙතුං වුත්තං **"එවං ඉමෙ"**ති.

අරහන්තගුණෙහෙව සමුග්ගහිතං ඛන්තං, යතෝ "නත්ථි අඛ්‍යාවටමනෝ"නි බුද්ධගුණෙසු වුච්චති. **විනිනාමෙත්වා** ඵලසමාපත්තීහි. **නිවාසෙත්වා** විහාරනිවාසනපරිවත්තනවසෙන. **"කදාචි එකකෝ"**තිආදි තෙසං තෙසං විනෙය්‍යානං විනයනානුකූලං භගවතෝ උපසඞ්කමදස්සනං. පාදනික්ඛිපසමයෙ භූමියා සමභාවාපත්ති සුපනිට්ඨිතපාදතාය නිස්සඤ්ඤඵලං, න ඉද්ධිනිම්මානං. **"ඨිතගමනෙන දක්ඛිණපාදෙ"**නි බුද්ධානං සබ්බදක්ඛිණතාය වුත්තං. **අරහත්තෙන** පතිට්ඨහන්තීති සම්බන්ධෝ.

දුල්ලභා සම්පත්තීනි සතිපි මනුස්සත්තපටිලාභෙ පතිරූපදෙසවාස-ඉන්ද්‍රියාවෙකල්ලසද්ධාපටිලාභාදයෝ ගුණා දුල්ලභාති අත්ථෝ. **චාතුමහා-රාජිකභවනන්**ති චාතුමහාරාජිකදෙවලොකෙ සුඤ්ඤවිමානානි ගච්ඡන්තීති අත්ථෝ. එස නයෝ **තාවතිංසභවනා**දීසුපි. **කාලයුත්තන්**ති ඉමිස්සා වෙලාය ඉමස්ස එවං වත්තබ්බන්ති තංතංකාලානුරූපං. **සමයයුත්තන්**ති තස්සෙව වෙවචනං, අවිරුද්ධන්ති අනුරූපං වා. අථ වා **සමයයුත්තන්**ති හෙතුදාහරණසහිතං. **කාලෙන** සාපදෙසඤ්හි භගවා ධම්මං දෙසෙති. **උත්තං ගණ්හාපෙති,** න පන මලං පකාලෙන්තීති අධිප්පායෝ. න හි භගවතෝ කායෙ රජෝජල්ලං උපලිම්පතීති.

කිලාසුභාවෝ කිලමථෝ. සීහසෙය්‍යං කප්පෙන්ති සරීරස්ස කිලාසු-භාවමොචනත්ථන්ති යොජෙතබ්බං. **බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං වොලොකෙන්තී**ති ඉදං පච්ඡිමයාමෙ භගවතෝ බහුලආවිඤ්ඤවසෙන වුත්තං. අපෙක්ඛිත අවසිට්ඨබලඤ්ඤාණෙහි සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන ච භගවා තමත්ථං සාධෙතීති. "ඉමෙ දිට්ඨිට්ඨානා"තිආදි දෙසනා **සීහනාදෙ.** තෙසං "වෙදනාපච්චයා තණ්හා"තිආදිනා **පච්චයාකාරං සමොධානෙසි**. **"සිනෙරුං උක්ඛිපමෙනා විය නභං පහරමෙනා විය වා"**ති ඉදං බ්‍රහ්මජාලදෙසනාය අනඤ්ඤ-සාධාරණත්තා සුදුක්කරතාදස්සනත්ථං වුත්තං. **එත්තෙනා**ති "යෙන, තෙනා"ති එතං පදද්වයං. **යෙනා**ති වා හෙතුම්හි කරණවචනං, **යෙන** කාරණෙන **සෝ** මණ්ඩලමාළෝ උපසඞ්කමිතබ්බෝ, **තෙන** කාරණෙන උපසඞ්කමීති අත්ථෝ; කාරණං පන "ඉමෙ භික්ඛූ"තිආදිනා අට්ඨකථායං වුත්තමෙව. **ඝටිඤ්ඤන්**ති නිසීදනයොග්‍යං දුරුක්ඛිඤ්ඤං.

පුරිමොනි "කතමාය නු භවථා"ති එවං වුත්තෙනා අත්ථෝ. **කා ච පන වොනි** එත්ථ **ච**-සද්දෙ ඛ්‍යතිරෙකෙ. තෙන යථාපුච්ඡිතාය කථාය වක්ඛමානං විපක්ඛභාවං ජොතෙති, **පන**-සද්දෙ වචනාලඞ්කාරෙ. යාය හි කථාය තෙ භික්ඛූ සන්නිසින්නා, සා එව අනන්තරාකථාභූතා විප්පකථා විසෙසෙන පුන පුච්ඡීයතීති. **අඤ්ඤතී**ති අනන්තරා-සද්දස්ස අත්ථමාහ. අඤ්ඤතුත්ථෙ හි අයං අනන්තරා-සද්දෙ "භූමන්තරා සමයන්තර"න්තිආදීසු විය. **අනන්තරා**නි වා වෙමජ්ඣෙති අත්ථෝ. නනු ච තෙහි භික්ඛූහි සා කථා යථාධිප්පායං "ඉති හ මෙ"තිආදිනා නිට්ඨාපිතායෙවාති? න නිට්ඨාපිතා භගවතෝ උපසඞ්කමනෙන උපච්ඡින්නත්තා. යදි හි භගවා තස්මිං ඛණෙ න උපසඞ්කමෙය්‍ය; සීඝොපි තපපටිබද්ධායෙව කථා පවත්තෙය්‍යුං, භගවතෝ උපසඞ්කමනෙන පන න පවත්තෙසුං. තෙනෙවාහ **"අයං ඛො -පෙ- අනුප්පත්තෙනා"**ති. කස්මා පනෙත්ථ ධම්මවිනයසඞ්ගහෙ කරියමානෙ නිදානවචනං, නනු භගවතෝ වචනමෙව සඞ්ගහෙතබ්බන්ති? වුච්චතෙ— දෙසනාය සීතිඅසම්මොසසද්ධෙය්‍යභාවසම්පාදනත්ථං. කාලදෙසදෙසකවත්ථු-ධම්මපපටිඝාහකපපටිබද්ධා හි දෙසනා විරට්ඨිතිකා හොති, අසම්මොසධම්මා සද්ධෙය්‍යා ච. **දෙසකාලකත්තුසොතුනිමිත්තෙනහි උපනිබන්ධො විය** වොහාර-විනිච්ඡයෝ, තෙනෙව චායස්මතා මහාකස්සපෙන "බ්‍රහ්මජාලං ආවුසො ආනන්ද කත්ථ භාසිත"න්තිආදිනා දෙසාදිපුච්ඡාසු කතාසු තාසං විස්සජ්ජනං කරොන්තෙන ධම්මභණ්ඩාගාරිකෙන නිදානං භාසිතන්ති තයිදමාහ **"කාල-පෙ-නිදානං භාසිත"**න්ති.

අපි ච සඞ්ගීතිඛ්‍යා නිදානවචනං. තථාගතස්ස හි භගවතෝ පුබ්බරචනානුමානාගමතක්කාභාවතෝ සම්මාසම්බුද්ධත්ථසිද්ධි. සම්මාසම්බුද්ධ-

භාවෙන හිස්ස පුබ්බරවනාදීනං අභාවෝ සබ්බත්ථ අප්පටිහතඤාණචාරතාය[1] එකපපමාණත්තා ව ඤෙය්‍යධම්මෙසු. තථා ආචරියමුට්ඨිධම්මමච්ඡරියසත්ථු-සාවකා[2]නුරොධාභාවතෝ ඛීණාසවත්තසිද්ධි. ඛීණාසවතාය හිස්ස ආචරියමුට්ඨි ආදීනං අභාවෝ; විසුද්ධා ච පරානුග්ගහපපවත්ති. ඉති දෙසකදෙසභූතානං දිට්ඨිචරිත්තසම්පත්තිදූසකානං අච්ඡජාතණ්හානං අභාවසූචකෙහි; ඤාණප්පභානසම්පදාභිඤ්ඤානකෙහි ච සම්බුද්ධවිසුද්ධභාවෙහි පුරිමවෙසාරජ්ජද්වයසිද්ධි; තතෝ එව ච අනන්තරායිකනීය්‍යානිකධම්මෙසු සම්මොහාභාවසිද්ධිතෝ පච්ඡිමවෙසාරජ්ජද්වයසිද්ධීති භගවතෝ චතුවෙසාරජ්ජසමන්නාගමෝ; අත්තහිතපරහිතපටිපත්ති ච පකාසිතා හොති නිදානවචනෙන සම්පත්ත-පරිසාය අජ්ඣාසයානුරූපං යානුප්පත්තිකපටිභානෙන ධම්මදෙසනාදීප-නතෝ; "ජානතා පස්සතා"තිආදිවචනතෝ ච. තෙන වුත්තං "සත්ථුසිද්ධියා නිදානවචන"න්ති.

තථා සත්ථුසිද්ධියා නිදානවචනං. ඤාණකරුණාපරිග්ගහිතසබ්බකිරියස්ස හි භගවතෝ නත්ථි නිරත්ථිකා පවත්ති; අත්තහිතත්ථා වා, තස්මා පරෙසංයෙව අත්ථාය පවත්තසබ්බකිරියස්ස සම්මාසම්බුද්ධස්ස සකලම්පි කායවචීමනෝ-කම්මං සත්ථුභූතං; න කබ්‍යරවනාදිස්සාසනභූතං. තෙන වුත්තං "සත්ථුසිද්ධියා-නිදානවචන"න්ති. අපි ච සත්ථුනෝ පමාණභූතත්තාච්ඡාවනෙන සාසනස්ස පමාණභාවසිද්ධියා නිදානවචනං. "භගවතා"ති හි ඉමිනා තථාගතස්ස ගුණවිසිට්ඨසත්ථුත්තමාදිභාවදීපනෙන; "ජානතා"තිආදිනා ආසයානුසය-ඤාණදීපයොගදීපනෙන ච අයමෙත්ථ සාධිතෝ හොති. ඉදමෙත්ථ නිදානවචනපයොජනස්ස මුඛමත්තදස්සනං. කෝ හි සම්මෙත්ථ බුද්ධානු-බුද්ධෙන ධම්මභණ්ඩාගාරිකෙන භාසිතස්ස නිදානස්ස පයොජනානි නිරවසෙසතෝ විභාවෙතුනත්ති.

නිදානවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

---

1. අභාවෝ අප්පටිහත..... ම-ටී නිදාන වණ්ණනා පස්සිතබ්බා.

2 .....සාඝක සාවකා (ම-ටී)

4. **නික්ඛිත්තසාසානි** දෙසිතස්ස. දෙසනාපි හි දෙසෙතබ්බස්ස සීලාදිඅත්ථස්ස විනෙය්‍යසන්තානෙසු නික්ඛිපනතො "නික්ඛෙපො"ති වුච්චති. තත්ථ යථා අනෙකසතඅනෙකසහස්සහෙදෙසුපි සුත්තන්තෙසු සංකිලෙසභාගියාදිසාසන-පපඨාණනයෙන සොළසවිධතා නාතිවත්තන්ති, එවං අත්තඡන්දාසයාදිසුත්ත-නික්ඛෙපවසෙන චතුබ්බිධභාවන්ති ආහ **"චත්තාරෝ සුත්තනික්ඛෙපා"**ති. කාමඤ්චෙත්ථ අත්තඡන්දාසයස්ස, අට්ඨුප්පත්තියා ච පරඡන්දාසයපුච්ඡාහි සද්ධිං සංසග්ගහෙදෙ සම්භවති අඡන්දාසයපුච්ඡානුසන්ධිසම්භවතො, අත්තඡන්දාසය-අට්ඨුප්පත්තීනං පන අඤ්ඤමඤ්ඤං සංසග්ගො නත්ථීති **නයිධ** නිරවසෙසො විත්ථාරනයො සම්භවති, තස්මා "චත්තාරෝ සුත්තනික්ඛෙපා"ති වුත්තං. අථ වා යදිපි අට්ඨුප්පත්තියා අඡන්දාසයෙන සියා සංසග්ගහෙදෙ, තදඤ්ඤා-ගඩ්ඩනා පන සෙසනික්ඛෙපානං මූලනික්ඛෙපවසෙන චත්තාරොව දස්සිතාති දට්ඨබ්බා. සො පනායං සුත්තනික්ඛෙපො සාමඤ්ඤනාවතො පඨමං විචාරෙතබ්බො, තස්මිං විචාරිතෙ යස්සා අට්ඨුප්පත්තියා ඉදං සුත්තං නික්ඛිත්තං, තස්සා විභාගවසෙන "මමං වා භික්ඛවෙ"තිආදිනා; "අප්ප-මත්තකං ඛො පනෙත"න්තිආදිනා; "අත්ථි භික්ඛවෙ"තිආදිනා ච පවත්තානං සුත්තානං සුත්තපදෙසානං වණ්ණනා වුච්චමානා තංතංඅනුසන්ධිදස්සනසුඛ-තාය සුවිඤ්ඤෙය්‍යා හොතීති ආහ **"සුත්තනික්ඛෙපං විචාරෙත්වා වුච්චමානා පාඨවා හොති"**ති.

"සුත්තනික්ඛෙපා"තිආදීසු නික්ඛිපනං නික්ඛෙපො, සුත්තස්ස නික්ඛෙපො **සුත්තස්ස කථනං සුත්තනික්ඛෙපො,** සුත්තදෙසනාති අත්ථො. නික්ඛිපිය-තීති වා නික්ඛෙපො, සුත්තංයෙව නික්ඛෙපො **සුත්තනික්ඛෙපො.** අත්තනො අඡන්දාසයො අත්තඡන්දාසයො, සො අස්ස අත්ථි සුත්තදෙසනාකාරණභූතොති **අත්තඡන්දාසයො.** අත්තනො අඡන්දාසයො එතස්සාති වා **අත්තඡන්දාසයො. පරඡන්දාසයොති** එත්ථාපි එසෙව නයො. පුච්ඡාය වසො පුච්ඡාවසො; සො එතස්ස අත්ථීති **පුච්ඡාවසිකො.** අරණීයතො අත්ථො, සුත්තදෙසනාය වත්ථු. අත්ථස්ස උපපත්ති අට්ඨුප්පත්ති, අට්ඨුප්පත්තියෙව අට්ඨුප්පත්ති, සා එතස්ස අත්ථීති **අට්ඨුප්පත්තිකො.** අථ වා නික්ඛිපීයති සුත්තං එතෙනාති **සුත්ත නික්ඛෙපො,** අත්තඡන්දාසයාදි එව. එතසම්පි පන අත්ථචිකපෙප අත්තනො අඡන්දාසයො **අත්තඡන්දාසයො;** පරෙසං අඡන්දාසයො **පරඡන්දාසයො,** පුච්ඡියතීති පුච්ඡා, පුච්ඡිතබ්බා අත්ථා. සොතබ්බවසපපවත්තං ධම්ම-පපටිගාහකානං වචනං පුච්ඡාවසිකා, තදෙව නික්ඛෙප-සද්දූපෙතාය පුල්ලිඞ්ගවසෙන වුත්තං **"පුච්ඡාවසිකා"**ති. තථා අට්ඨුප්පත්තියෙව **අට්ඨුප්පත්තිකා**ති එවමෙත්ථ අත්ථා වෙදිතබ්බා.

එත්ථ ච පරෙසං ඉන්ද්‍රියපරිපාකාදිකාරණනිරපෙක්ඛතා අත්තඡන්දා-සයස්ස විසුං නික්ඛෙපභාවො යුත්තොති. තෙනෙවාහ **"කෙවලං අත්තනො අඡන්දාසයෙනෙව කතෙති"**ති. පරඡන්දාසයපුච්ඡාවසිකානං පන පරෙසං අඡන්දාසයපුච්ඡානං දෙසනානිමිත්තභූතානං උපපත්තියං පවත්තිතානං කථා අට්ඨුප්පත්තියං අනවරොධො, පුච්ඡාවසිකඅට්ඨුප්පත්තිකානං වා පරඡන්දාස-යානුරොධෙන පවත්තිතදෙසනත්තා කථා පරඡන්දාසයෙ අනවරොධොති න චොදෙතබ්බමෙතං. පරෙසඤ්හි අභිනීහාරපරිපුච්ඡාදිවිනිමුත්තසෙසව සුත්ත-දෙසනාකාරණුප්පාදස්ස අට්ඨුප්පත්තිභාවෙන ගහිතත්තා පරඡන්දාසයපුච්ඡා-වසිකානං විසුං ගහණං. තථා හි ධම්මදායාදසුත්තාදීනං ආමිසුප්පාදාදි-

දෙසනානිමිත්තං "අට්ඨුප්පත්තී"ති වුච්චති. පරෙසං පුච්ඡං විනා අජ්ඣාසය-මෙව **නිමිත්තං** කත්වා දෙසිතෝ පරජ්ඣාසයෝ, පුච්ඡාවසෙන දෙසිතෝ පුච්ඡාවසිකොති පාකටොයමත්ථොති. **අත්තනෝ අජ්ඣාසයෙනෙව කථෙසි** ධම්මතන්තිඨපනත්ථන්ති දට්ඨබ්බං. **සම්මප්පධානසුත්තන්තාදීනඤ්හාරකොති** අනුපුබ්බෙන නිද්දිට්ඨානං සංයුත්තකෙ සම්මප්පධානපටිසංයුත්තානං සුත්තානං ආවළී, තථා **ඉද්ධිපාදහාරකාදි. විමුත්තිපරිපාචනීයා ධම්මා** සද්ධින්ද්‍රියාදයෝ. **අභිනීහාරන්ති** පණිධානං.

වණ්ණාවණ්ණන්ති එත්ථ "අවඤ්ඤියං ආවුසො"තිආදිනා භික්ඛූසඞ්ඝන වුත්තෙපි වණ්ණෙපි සඞ්ගහිතෙ, තං පන අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා "අත්ථි භික්ඛවෙ අඤ්ඤෙ ච ධම්මා"තිආදිනා උපරිදෙසනං ආරභිස්සතීති. "මමං වා භික්ඛවෙ පරෙ වණ්ණං භාසෙය්‍යු"න්ති ඉමිස්සා දෙසනාය බ්‍රහ්මදත්තෙන වුත්තවණ්ණා අට්ඨුප්පත්තීති කත්වා වුත්තං **"අනෙනවාසි වණ්ණං. ඉති ඉමං වණ්ණාවණ්ණං අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා"**ති. **වා** – සද්දො උපමාන-සමුච්චයසංසයවචස්සගහපදපූරණවිකප්පාදීසු බහූසු අත්ථෙසු දිස්සති. තථා හෙස "පණ්ඩිතෝ වාපි තෙන සෙ"තිආදීසු උපමානෙ දිස්සති, සදිසභා-වෙති අත්ථෝ. "තං වාපි ධීරා මුනී වෙදයන්ති"තිආදිසු සම්භවයෙ, "කෙ වා ඉමෙ, කස්ස වා"තිආදිසු සංසයෙ, "අයං වා ඉමෙසං සමණබ්‍රාහමණානං සබ්බබාලො සබ්බමූළ්හො"තිආදීසු වචස්සගෙහ, "න වායං කුමාරකො මත්තමඤ්ඤසී"තිආදීසු පදපූරණෙ, "යෙ හි කෙචි භික්ඛවෙ සමණා වා බ්‍රාහමණා වා"තිආදීසු විකප්පෙ, ඉධායං විකප්පෙපයෙවාති දස්සෙන්තො ආහ **"වා – සද්දො විකප්පනත්ථො"**ති. **පර** – සද්දො අත්ථෙව අඤ්ඤත්ථෙ "අහඤ්ඤෙවව ඛො පන ධම්මං දෙසෙය්‍යං, පරෙ ච මෙ න ආජානෙය්‍යු"නන්ති ආදිසු, අත්ථි අධිකෙ "ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තඤාණ"න්තිආදිසු, අත්ථි පච්ඡා-භාගෙ "පරතො **ආගම්ස්සති**"තිආදිසු. අත්ථි පච්චනීකභාවෙ "උපපන්නං පරප්පවාදං සහ ධම්මෙන සුනිග්ගහිතං නිග්ගහෙත්වා"තිආදීසු ඉධාපි පච්ච-නීකභාවෙනි දස්සෙන්තො ආහ **"පරෙති පච්චිරූදධා"**ති.

ඊදිසෙසුපීති එත්ථ **පි** – සද්දො සම්භාවනෙ, තෙන රතනත්තය-නිමිත්තම්පි අකුසලචිත්තපප්පත්තිං න කාතබ්බා, පගෙව වට්ටාමිසලොකාමිස-නිමිත්තන්ති දස්සෙති. සභාවධම්මතො අඤ්ඤස්ස කත්තු අභාවජොතනත්ථං ආහනතීති කත්තුඅත්ථෙ ආඛ්‍යාතසද්දං දස්සෙති, තත්ථ **ආහනතී**ති හිංසති විබාධති, උපතාපෙති චාති අත්ථෝ. ආහනති එතෙන, ආහනනමත්තං වා **ආඝාතොති** කරණභාවත්ථොපි සම්භවන්තියෙව. එවං අවයවභෙදනෙන ආඝාත-සද්දස්ස අත්ථං වත්වා ඉදානි තත්ථ පරියායෙනපි අත්ථං දස්සෙන්තො **"ඛොපෙසෙතං අධිවචන"**න්ති ආහ. අයඤ්හි නයෝ **"අප්පච්චයො අනභිරද්ධි"**තිආදිසුපි යථාසම්භවං වත්තබ්බා. **අප්පතීතා භොන්ති තෙනා**ති පාකටපරියායෙන අප්පච්චය – සද්දස්ස අත්ථදස්සනං, තම්මූලෙන පන න පවෙචති තෙනාති **අප්පච්චයොති** දට්ඨබ්බං. **අභිරාධයතී**ති සාධයති. **ද්වීහී**ති ආඝාතඅනභිරද්ධිපදෙහි. **එකෙනා**ති අප්පච්චයපදෙන. **සෙසානන්ති** සඤ්ඤාවිඤ්ඤාණක්ඛන්ධානං, සඤ්ඤාවිඤ්ඤාණඅවසිට්ඨසඞ්ඛාරක්ඛන්ධසඞ්ඛාතානං වා. **කරණන්ති** උප්පාදනං. ආඝාතාදිනඤ්හි පවත්තියා පච්චයසම්භායනං ඉධ "කරණ"න්ති වුත්තං, තං පන අත්ථතො උප්පාදනමෙව. අනුප්පාද-නඤ්හි සන්ධාය භගවතා "න කරණීය"න්ති වුත්තන්ති. **පවික්ඛිත්තමෙව** එකුප්පාදෙකවත්ථුකෙකාරම්මණෙකනිරොධභාවතො.

තස්මිං තස්මිං මනොපදොසෙ. **තුම්හෙතන්ති** "තුම්හාක"න්ති ඉමිනා සමානත්ථො එකො සද්දො, "යථා අම්හාක"න්ති ඉමිනා සමානත්ථො "අම්හ"න්ති අයා සද්දො. යථාහ "තස්මා හි අම්හං දහරා න මීයරෙ"ති. **"අනනරායො"ති** ඉදං මනොපදොසස්ස අකරණීයතාය කාරණවචනං. යස්මා තුම්හාකංයෙව ච භවෙය්‍ය තෙන කොපාදිනා පඨමජ්ඣානාදීනං අන්තරායො, තස්මා තෙ කොපාදිපරියායෙන වුත්තා ආඝාතාදයො න කරණීයාති අත්ථො. තෙන නාහං "සබ්බඤ්ඤූ"ති ඉස්සරභාවෙන තුම්හෙ තතො නිවාරෙමි, අථ ඛො ඉමිනා නාම කාරණෙනාති දස්සෙති. තං පන කාරණවචනං යස්මා ආදීනවවිභාවනං හොති, තස්මා ආහ **"ආදීනවං දස්සෙතෙන්තා"**ති. **"අපිනුතුම්හෙ"**ති ආදිනා මනොපදොසො න කාලන්තරභාවිනොයෙව හිතසුඛස්ස අන්තරායකරො, අථ ඛො තඛ්ඛණපච්චත්තිරභාවිනොපි හිතසුඛස්ස අන්තරායකරොති මනොපදොසෙ ආදීනවං දළ්හතරං කත්වා දස්සෙති. **යෙසං කොසඤ්ඤි** "පරෙ"ති ආදීසු විය න පටිවිරුද්ධානංයෙවාති අත්ථො. තෙනෙවාහ **"කුපිතො"**ති ආදි.

අඞ්ගතමන්ති අඞ්ගභාවකරතමං. **යන්ති** යස්ස. භුම්මත්ථෙ හි එතං පච්චත්තවචනං. යස්මිං කාලෙ කොධො සහතෙ නරං, අඞ්ගතමං තදා හොතීති සම්බන්ධො. යන්ති වා කාරණවචනං, යස්මා කොධො උප්පජ්ජමානො නරං අභිභවති, තස්මා අඞ්ගතමං තදා හොති, යදා කොධොති අත්ථො යං තං – සද්දානං එකන්ත සම්බන්ධි භාවතො. අථ වා යන්ති කිරියාය පරාමසනං. **කොධො සහතෙ**ති යදෙතං කොධස්ස සහනං අභිභවනං, එතං අඞ්ගකාරතමභවනන්ති අත්ථො. අථ වා යං නරං කොධො සහතෙ අභිභවති, තස්ස අඞ්ගතමං තදා හොති, තතො ච කුද්ධො අත්ථං න ජානාති, කුද්ධා ධම්මං න පස්සතීති. **අනනරතො**ති අබ්භන්තරතො, චිත්තතො වා.

"ඉදඤ්හි දඤ්ඤ කාරණ"න්ති ඉමිනා සබ්බඤ්ඤූ එව අම්හාකං සත්ථා අවිපරීතධම්මදෙසකත්තා; සවාකඛාතො ධම්මො එකන්තනීයාානිකත්තා; සුපපටිපන්නා සඞ්ඝා සංකිලෙසරහිතත්තාති ඉමමත්ථං දස්සෙති. **"ඉදඤ්හි දඤ්ඤ කාරණ"**න්ති එතෙන ච "න සබ්බඤ්ඤූ"ති ආදි වචනං අභූතං අතච්ඡන්ති නිබ්බෙඨිතං හොති. **දුතියං පදන්ති** "අතච්ඡ"න්ති පදං. **පඨමස්සාති** "අභූත"න්ති පදස්ස. **චතුත්ථඤ්ඤ්ථාති** "න ච පනෙතං අමෙහසු සංවිජ්ජති"ති පදං. **තතියස්සාති** නත්ථි වෙතං අමෙහසූ"ති පදස්ස **අවිජ්ජමාණයෙවාති** කාරණපතිරූපකං වත්වා දෙසපතිට්ඨාපනවසෙන නිද්දනෙ එව. **න සබ්බඤ්ඤූති** කෙවලං අකෙකාසනඛුංසනවම්භනාදිසු න එකන්තෙන නිබ්බඨනං කාතබ්බන්ති අත්ථො. වුත්තමෙවත්ථං **"යදි හි"**ති ආදිනා පාකටං කත්වා දස්සෙති.

5. **ආනන්දනන්ති** පමොදනන්ති **එතෙන** ධම්මෙන තංසමඞ්ගිනො සත්තානි ආනන්ද – සද්දස්ස කරණත්ථතං දස්සෙති. සොභනං මනො අස්සාති සුමනො, සොභනං වා මනො සුමනො, තස්ස භාවො සොමනස්සන්ති තදඤ්ඤු-ධම්මානමපි සම්පයුත්තානං සොමනස්සභාවො ආපජ්ජතීති? නාපජ්ජති රූළ්හිසද්දත්තා යථා "පඞ්කජ"න්ති දස්සෙන්තො **"චෙතසිකසුඛස්සෙතං අධිවචන"**න්ති ආහ. උබ්බිලයතී[1]ති උබ්බිලා හිංසති පුරිමාවත්ථාය විසෙසං ආපජ්ජතීති අත්ථො. උබ්බිලමෙව උබ්බිලාවිතං, තස්ස භාවො **උබ්බිලා-**

1. - උජපිලයතීති (බහූසු)

චිත්තන්ති. යාය උප්පන්නාය කායචිත්තං වාතපූරිතභස්තා විය උද්ධුමායනා-කාරපත්තං හොති, තස්සා ගෙහසිතාය ඔදග්ගියපීතියා එතං අධිවචනං. තෙනෙවාහ **උදඛ්බවාභායාති**ආදි. ඉධාපි "කිඤ්චාපි තෙසං භික්ඛූනං උබ්බිල්ලාචිතමෙව නත්ථි, අථ ඛෝ ආයතිං කුලපුත්තානං එදිසෙසුපි ඨානෙසු අකුසලූපපත්තිං පටිසෙධෙන්තෙන ධම්මතෙත්ථං ඨපෙති"ති; **"දවිති පදෙහි සඞ්ඛාරක්ඛන්ධෙ, එකෙන වෙදනාක්ඛන්ධෙ වුත්තෙ"**ති එත්ථ "තෙසං වසෙන සෙසානම්පි සම්පයුත්තධම්මානං කරණං පටික්ඛිත්තමෙවා"ති ච අට්ඨකථායං; "පි-සද්දෙ සම්භාවනෙ"තිආදිනා ඉධ ච වුත්තනයෙන අත්ථො යථාසම්භවං වෙදිතබ්බා. **"තුම්හං යෙවස්ස තෙන අන්තරායො"**ති එත්ථාපි "අන්තරායොති ඉධ"න්තිආදිනා හෙට්ඨා අවණ්ණපක්ඛෙ වුත්ත-නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බා.

තස්මා පනෙතන්ති ච වක්ඛමානං යෙව අත්ථං මනසි කත්වා වොදෙති. ආචරියො "සච්චං වණ්ණිත"න්ති තමත්ථං පටිජානිත්වා **"තං පන නෙක්ඛම්ම-නිස්සිත"**නිආදිනා පරිහරති. තත්ථ **එත**නන්ති ආනන්දාදිනං අකරණීයතා-වචනං. නනු භගවතා වණ්ණිතන්ති සම්බන්ධො. **කසිණෙනා**ති කසිණත්ථාය සකලභාවෙන. කෙචි පන **"ජම්බුදීපස්සා**ති කරණෙ සාමිවචන"න්ති වදන්ති, තෙසං මතෙන කසිණජම්බුදීප-සද්දානං සමානාධිකරණභාවො දට්ඨබ්බා. **තස්මි**න්ති යස්මා ගෙහසිතපීතිසොමනස්සං ඣානාදිනං අනන්තරායකරං, තස්මා. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා "සොමනස්සම්පාහං දෙවානමින්ද දුවිධෙන වදාමි සෙවිතබ්බම්පි අසෙවිතබ්බම්පි"ති. **"අයඤ්හී"**ති ආදි යෙන සම්පයුත්තා පීති අනන්තරායකරී, තං දස්සනත්ථං වුත්තං. තත්ථ "ඉදඤ්හි ලොභසහගතං පීති සොමනස්ස"න්ති වත්තබ්බං සියා, පීතිග්ග-හණෙන පන සොමනස්සම්පි ගහිතමෙව හොති සොමනස්සරහිතාය පීතියා අභාවතොති පීතියෙව ගහිතානි දට්ඨබ්බං. අථ වා සෙවිතබ්බාසෙවිතබ්බ-විභාගවචනතො සොමනස්සස්ස පංකතො අනන්තරායකරභාවො, න තථා පීතියාති පීතියෙව ලොභසහගතත්තෙන විසෙසෙත්වා වුත්තා. **"ලුද්ධා අත්ථ"**නිආදිගාථානං "කුද්ධා අත්ථ"නිආදිගාථාසු විය අත්ථො දට්ඨබ්බා.

"මම්පි වා භික්ඛවෙ පරෙ වණ්ණං භාසෙය්‍යුං, ධම්මස්ස වා වණ්ණං භාසෙය්‍යුං, සඞ්ඝස්ස වා වණ්ණං භාසෙය්‍යුං, තත්‍ර වෙ තුම්හෙ අස්සථ ආනන්දිනො සුමනා උබ්බිල්ලාචිතා, අපි නු තුම්හෙ පරෙසං සුභාසිතදුබ්භා-සිතං ආජානෙය්‍යාථා"නි. නො හෙතං භන්තෙ"ති අයං **තතියවාරො**, සො දෙසනාකාලෙ නීහරිත්වා දෙසෙතබ්බපුග්ගලාභාවතො දෙසනාය අනාගතොපි තදත්ථසම්භවතො අත්ථතො ආගතොයෙවාති දට්ඨබ්බා යථා තං කථාවත්ථුපකරණං විත්ථාරවසෙනාති අධිප්පායො. **"අත්ථතො ආගතොයෙවා"**ති එතෙන සංවණ්ණණාකාලෙ තථා බුජ්ඣනකසත්තානං වසෙන සො වාරො ආනෙත්වා වත්තබ්බොති දස්සෙති. **"යථෙව හී"**ති ආදිනා තමෙවත්ථසම්භවං විභාවෙති. **වුත්තනයෙනා**ති "තත්‍ර තුම්හෙහීති තස්මිං වණ්ණෙ තුම්හෙහී"තිආදිනා; "දුතියං පදං පඨමස්ස පදස්ස; චතුත්ථඤ්ච තතියස්ස වෙවචන"න්තිආදිනා ච වුත්තනයෙන.

චූළසීලවණ්ණනා

6. **නිවත්තෙතා** අමූලකත්තා[1] විසඤ්ඤිතබ්බතාභාවතෝ. **අනුවත්තන්තියෙව** විසඤ්ඤිතබ්බතාය අධිකතභාවතෝ. **අනුසඤ්චිං දසෙසසන්ති** "අත්ථි භික්ඛවෙ"තිආදිනා. ඔරන්ති වා අපරභාගෝ "ඔරතෝ හොගං; "ඔරං පාර"න්තිආදිසු විය. අථ වා හෙට්ඨාඅත්ථෝ **ඔර**-සද්දෝ, "ඔරං ආගමනාය යෙ පච්චයා, තෙ ඔරම්භාගියාති සංයොජනානී"තිආදිසු විය. සීලඤ්හි සමාධිපඤ්ඤායෝ අපෙක්ඛිත්වා අපරභාගෝ; හෙට්ඨාභූතඤ්ච හොතීති. **සීලමත්තඤ්ඤන්ති** එත්ථ **මත්ත**-සද්දෝ අප්පකත්ථෝ වා "හෙසජ්ජමත්තා"ති ආදීසු විය, විසෙසනිවත්තිඅත්ථෝ වා "අච්තකකච්චාරමත්තා ධම්මා, මනෝ මත්තා ධාතු මනොධාතූ"ති ච ආදීසු විය. "අප්පමත්තකං, ඔරමත්තක"න්ති පදද්වයෙන සාමඤ්ඤතෝ වුත්තොයෙව හි අත්ථෝ සීලමත්තකන්ති විසෙසවසෙන වුත්තොතා. අථ වා සීලෙනපි තදෙකදෙසසෙසව සඞ්ගහණත්ථං අප්පකත්ථවාචකෝ; විසෙසනිවත්තිඅත්ථෝ එව වා "සීලමත්තක"න්ති එත්ථ **මත්තක**-සද්දෝ වුත්තොතා. තථා හි ඉන්ද්‍රියසංවරපච්චයසන්නිස්සිතසීලානී ඉධ දෙසනං අනාරුළ්හානි. න හි තානි පාතිමොක්ඛආජීවපාරිසුද්ධිසීලානි විය සබ්බපුථුජ්ජනෙසු පාකටානීති. **"උසසාහං භන්තෙ"**ති එතෙන **"වදමානෙ"**ති එත්ථ සන්තිඅත්ථං මාන-සද්දං දස්සෙති.

අලඞ්කරණං විභූසනං **අලඞ්කාරෙ**, කුණ්ඩලාදිපසාධනං වා. ඌනට්ඨානපූරණං **මණ්ඩනං**. මණ්ඩනෙති මණ්ඩනහෙතු. අථ වා මණ්ඩතීති මණ්ඩනෙ, මණ්ඩනජාතිකෝ පුරිසෝ. බහුවචනත්ථෙ ච ඉදං එකවචනං, මණ්ඩනසීලෙසූති අත්ථෝ. **පරිපූරකාරිතා**ති එත්ථ **ඉති**-සද්දෝ ආදිඅත්ථෝ, පකාරත්ථෝ වා, තෙන සකලම්පි සීලථොමනසුත්තං දස්සෙති. **චන්දනන්ති** චන්දනසභවරණතෝ චන්දනගන්ධෝ, තථා **තගරා**දිසුපි. **සතඤ්ච ගන්ධොති** එත්ථ ගන්ධෝ විය**ති** ගන්ධොති වුත්තොතා සීලනිබ්බානෙ ථුති-ඝොසෝ. සීලඤ්හි කිත්තියා නිමිත්තං. යථාහ "සීලවතෝ සීලසම්පන්නස්ස කල්‍යාණෙ කිත්තිසද්දෝ අබ්භුග්ගච්ඡතී"ති. **පවායතී**ති පකාසති. ගන්ධාව **ගන්ධජාතා.**

"අප්පකං බහුක"න්ති ඉදං පාරාපාරං විය අඤ්ඤමඤ්ඤං උපනිධාය වුච්චතීති ආහ **"උපනිධාය උපනිධායා"**ති. **සීලඤ්හී**ති එත්ථ **හි**-සද්දෝ හෙතුඅත්ථෝ, තෙන ඉදං දස්සෙති "යස්මා සීලං කිඤ්චාපි පනිධාය්‍යභාවෙන සමාධිස්ස බහුකාරං, පභාවාදිගුණවිසෙසෙ පනස්ස උපනිධාය කලම්පි න උපෙති, තථා සමාධි ච පඤ්ඤාය"ති. තෙනෙවාහ **"තස්මා"**තිආදි. ඉදානි "කථ"න්ති පුච්ඡිත්වා සමාධිස්ස ආනුභාවං විත්ථාරතෝ විභාවෙති. **"අහි-පෙ-මූලෙ"**ති ඉදං යමකපාටිහාරියස්ස සුප්පාකටභාවදස්සනත්ථං; අඤ්ඤත්ථ බොධිමූලඤ්ඤාතිසමාගමාදීසු කතපාටිහාරියෙහි විසෙසනත්ථඤ්ච වුත්තං. යමකපාටිහාරියකරණත්ථාය හි භගවතෝ චිත්තෙ උප්පන්නෙ තදනුච්ඡවිකං ඨානං ඉච්ඡිතබ්බන්ති රතනමණ්ඩපාදි සක්කස්ස දෙවරඤ්ඤෝ ආණාය විස්සකම්මුනා නිම්මිතන්ති වදන්ති, භගවතාව නිම්මිතන්ති අපරෙ. "යො කොචි එවරූපං පාටිහාරියං කාතුං සමත්ථෝ අත්ථි වෙ, ආගච්ඡතූ"ති

---

1. අමූලකතාය (?)

වොදනාසදිසත්තා වුත්තං **"අත්තානුදිට්ඨිපරිදීපන"**න්ති. තත්ථ **අත්තානුදිට්ඨං** අනුයොගො, නිත්තියානං තථා කාතුං අසමත්ථත්තා, "කරිස්සාම"න්ති පුබ්බ උට්ඨිතත්තා **නිත්තියපරිමද්දනං.**

උපරිමකායතොතිආදි පටිසම්භිදාමග්ගෙ.

තත්ථායං පාළිසෙසො—

"හෙට්ඨිමකායතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්තති, උපරිමකායතො උදකධාරා පවත්තති. පුරත්ථිමකායතො අග්ගි, පච්ඡිමකායතො උදක. පච්ඡිමකායතො අග්ගි, පුරත්ථිමකායතො උදක. දක්ඛිණඅක්ඛිතො අග්ගි, වාමඅක්ඛිතො උදක. වාමඅක්ඛිතො අග්ගි, දක්ඛිණඅක්ඛිතො උදක. දක්ඛිණකණ්ණසොතතො අග්ගි, වාමකණ්ණසොතතො උදක. වාමකණ්ණසොතතො අග්ගි, දක්ඛිණකණ්ණසොතතො උදක. දක්ඛිණනාසිකාසොතතො අග්ගි, වාමනාසිකාසොතතො උදක. වාමනාසිකාසොතතො අග්ගි, දක්ඛිණනාසිකාසොතතො උදක. දක්ඛිණඅංසකූටතො අග්ගි, වාමඅංසකූටතො උදක. වාමඅංසකූටතො අග්ගි, දක්ඛිණඅංසකූටතො උදක. දක්ඛිණහත්ථතො අග්ගි, වාමහත්ථතො උදක. වාමහත්ථතො අග්ගි, දක්ඛිණහත්ථතො උදක. දක්ඛිණපස්සතො අග්ගි, වාමපස්සතො උදක. වාමපස්සතො අග්ගි, දක්ඛිණපස්සතො උදක. දක්ඛිණපාදතො අග්ගි, වාමපාදතො උදක. වාමපාදතො අග්ගි, දක්ඛිණපාදතො උදක. අංගුලංගුලෙහි අග්ගි. අංගුලන්තරිකාහි උදක. අංගුලන්තරිකාහි අග්ගි, අංගුලංගුලෙහි උදක. එකෙකලොමතො අග්ගි, එකෙකලොමතො උදක. ලොමකූපතො ලොමකූපතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්තති, ලොමකූපතො ලොමකූපතො උදකධාරා පවත්තතී"ති.

අට්ඨකථායං පන "එකෙකලොමකූපතො"ති ආගතං.

"ජනනං වණ්ණානන්ති ආදිනයප්පවත්ත"න්ති එත්ථාපි නීලානං පීතකානං ලොහිතකානං ඔදාතානං මඤ්ජට්ඨානං පභස්සරානන්ති අයං පාළිසෙසො. **"සුවණ්ණවණ්ණා රස්මියො"**ති ඉදං තාසං යෙභුය්‍යතාය වුත්තං. **චිත්තාරෙතබ්බන්ති** එත්ථාපි "සත්ථා නිට්ඨති; නිම්මිතො වඞ්කමති වා නිසීදති වා සෙය්‍යං වා කප්පෙති"ත්‍යාදිනා චතූසු ඉරියාපථෙසු එකෙකමූලකා සත්තවසෙන චත්තාරො; නිම්මිතවසෙන චත්තාරොති සබ්බෙව අට්ඨවාරෙ චිත්තාරෙතබ්බං.

මධුපායාසන්ති මධුසිත්තා පායාසං. අත්තා ඒතෙත්තා මඤ්ඣත්තෙත්තා වෙරීනි චතූසු සීමසම්භෙදවසෙන **චතුරඞ්ගසමන්නාගතං මෙත්තාඣානං.** "චතුරඞ්ගසමන්නාගත"න්ති ඉදං පන "වීරියාධිට්ඨාන"න්ති එතෙනාපි යොජෙතබ්බං. තත්ථ "කාමං තචො ච නහාරු ච"ත්‍යාදිපාළිවසෙන චතුරඞ්ගසමන්නාගතතා වෙදිතබ්බා. "නිච්චං වතායං ලොකො ආපන්නො"ත්‍යාදිනා ජරාමරණමුඛෙන **පච්චයාභාවෙ ඤාණං ඛන්ධාරෙවා. ආනාපානචතුත්ථජ්ඣානන්ති** එත්ථාපි "සබ්බබුද්ධානං ආවිඤ්ඤ"න්ති පදං විභත්තිවිපරිණාමං කත්වා යොජෙතබ්බං. තම්පි හි සබ්බබුද්ධානා ආවිඤ්ඤමෙවාති වදන්ති. ඡත්තිංසකොටිසතසහස්සමුඛෙන මහාවජිරඤාණගබ්භං ගණ්හාපෙන්තො **විපස්සනං වඩ්ඪෙසි. දාත්තිංසදෙණගණ්හනප්පමාණං කුණ්ඩං ඛොලෙබ්බා. දරිභාගො ඛණ්ඩරෝ. චක්කවාටපාදෙසු මහාසමුද්දෙ, චක්කවාළමහාසමුද්දෙ.**

"දුවෙ පුථුජ්ජනා"තිආදි පුථුජ්ජනෙ ලබ්භමානවිභාගදස්සනත්ථං වුත්තං. න මූලපරියායවණ්ණනාදීසු විය පුථුජ්ජනවිසෙසනිද්ධාරණත්ථං. සබ්බොපි හි පුථුජ්ජනො භගවතො උපරි ගුණෙ විභාවෙතුං න සක්කොති, තිට්ඨතු පුථුජ්ජනො, සාවකපච්චෙකබුද්ධානමපි අවිසයා බුද්ධගුණා. තථා හි වක්ඛති "සොතාපන්නා"තිආදි. වාවුග්ගහතක්කරණං **උග්ගහො.** අත්ථපරිපුච්ඡනං **පරිපුච්ඡා.** අට්ඨකථාවසෙන අත්ථස්ස සවනං **සවනං.** බ්‍යඤ්ජනත්ථානං සුනික්ඛිපසුදස්සනෙන ධම්මස්ස පරිහරණං **ධාරණං.** එවං සුතධාතපරිචිතානං මනසානුපෙක්ඛනං **පච්චවෙක්ඛණං.** බහූනං නානප්පකාරානං කිලෙසානං සක්කායදිට්ඨියා ච අවිහතත්තා තා ජනෙන්ති, තාහි වා ජනිතාති **පුථුජ්ජනා.** අවිඝාතමෙව වා **ජන**-සද්දො වදති. **පුථූ සක්කායාදයං මුඛුල්ලොකිඤ්ඤාති** එත්ථ පුථූ ජනා සඤ්චිපටිඤ්ඤං එතෙසන්ති **පුථුජ්ජනාති** වචනත්ථො. පුථු-පෙ-අවුට්ඨිතාති එත්ථ ජනෙතබ්බා; ජායන්ති වා එත්ථාති ජනා, ගතියො. පුථූ ජනා එතෙසන්ති **පුථුජ්ජනා.** ඉතො පරෙ ජායන්ති එතෙහීති ජනා, අභිසඞ්ඛාරාදයො. තෙ එතෙසං පුථූ විජ්ජන්තීති **පුථුජ්ජනා,** අභිසඞ්ඛරණාදිඅත්ථො එව වා **ජන**-සද්දො දට්ඨබ්බා. කාමරාගභවරාගදිට්ඨිඅවිජ්ජා **ඔඝා.** රාගගන්ථාදයො **සන්තානා.** තෙයෙව; සබ්බෙපි වා කිලෙසා **පරිළාහා. පුථු පඤ්චසු කාමගුණෙසු රත්තාති** එත්ථ ජායතීති ජනො, රාගො ගෙඩ්ඩෙති එවමාදිකො. පුථූ ජනෙ එතෙසන්ති **පුථුජ්ජනා,** පුථූසු වා ජනා ජාතා රත්තාති එවං රාගාදිඅත්ථො එව වා **ජන**-සද්දො දට්ඨබ්බා. **පලිබුද්ධාති** සම්බුද්ධා, උපද්දුතා වා. **"පුථූනං ගණනපථමතීතානන්ති** ආදිනා පුථූ ජනා **පුථුජ්ජනාති** දස්සෙති.

යෙහි ගුණවිසෙසෙහි නිමිත්තභූතෙහි භගවති **තථාගත**-සද්දො පවත්තෙතා, තං දස්සනත්ථං **"අට්ඨහි කාරණෙහි භගවා තථාගතො"**තිආදිමාහ. ගුණනෙමිත්තකානෙව හි භගවතො සබ්බානි නාමානි. යථාහ—

> "අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යානි නාමානි - සගුණෙන මහෙසිනො,
> ගුණෙන නාමමුද්ධෙය්‍යං[1] - අපි නාමසහස්සතො"ති.

තථා ආගතොති එත්ථ ආකාරනියමනවසෙන ඔපම්මසම්පටිපාදනත්ථො **තථා**-සද්දො. සාමඤ්ඤජොතනාය විසෙසාවට්ඨානතො පටිපදාගමනත්ථො **ආගත**-සද්දො, න ඤාණගමනත්ථො "තථලක්ඛණං ආගතො"තිආදීසු විය, නාපි කායගමනාදිඅත්ථො "ආගතො බො මහාසමණො, මාගධානං ගිරිබ්බජ"න්තිආදීසු විය. තත්ථ යදාකාරනියමනවසෙන ඔපම්මසම්පටිපාදනත්ථො තථා-සද්දො, තං කරුණාපධානත්තා මහාකරුණාමුඛෙන පුරිමබුද්ධානං ආගමනපටිපදං උදාහරණවසෙන සාමඤ්ඤතො දස්සෙන්තො යතා-සද්දෙන එකන්තසම්බන්ධභාවතො **"යථා සබ්බලොකෙ-පෙ-ආගතා"**ති ආහ. තං පන පටිපදං මහාපදානසුත්තාදීසු සම්බහුලනිද්දෙසෙන සුපාකටානං ආසන්නානඤ්ච විපස්සිආදීනං ත්‍යන්නං සම්මාසම්බුද්ධානං වසෙන නිදස්සෙන්තො **"යථා විපස්සිස්ස භගවා"**තිආදිමාහ. තත්ථ **යෙන අභිනීහාරෙනා**ති මනුස්සත්තාලිඞ්ගසම්පත්තිහෙතුසත්ථාරදස්සනපබ්බජ්ජාඅභිඤ්ඤාදිගුණසම්පත්තිඅධිකාරජනුනං වසෙන අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතෙන කායපපණිධානමහාපණිධානෙන. සබ්බෙපිඤ්හි බුද්ධානං කායපපණිධානං ඉමිනාව අභිනීහාරෙන සම්පජ්ජතීති. එවං මහාභිනීහාරවසෙන "තථාතතො"ති

---

1 නාමමුඛෙය්‍ය (?)

පදස්ස අත්ථං දස්සෙන්තා ඉදානි පාරම්පූරණවසෙන දස්සෙතුං **"යථා විපස්සී භගවා-පෙ-කස්සපෝ භගවා දසපාරමිං පූරෙත්වා"**තිආදිමාහ.

එත්ථ ච සුත්තනාතිකානං මහාබොධියානපටිපදාය කොසල්ලජනනත්ථං පාරමීසු අයං විත්ථාරකථා—කා පනේතා පාරමියෝ? කෙනට්ඨේන පාරමියෝ? කතිවිධාවේතා? කෝ තාසං කමෝ? කානි ලක්ඛණරසපච්චුපට්ඨාන-පදට්ඨානානි? කෝ පච්චයෝ? කෝ සංකිලේසෝ? කිං වොදානං? කෝ පටිපක්ඛෝ? කා පටිපත්ති? කෝ විභාගෝ? කෝ සඞ්ගහෝ? කෝ සමෝධානුපායෝ? කිත්තකේන කාලේන සම්පාදනං? කෝ **ආනිසංසෝ**? කිං වෙතාසං ඵලන්ති?

තත්‍රිදං විස්සජ්ජනං— **කා පනේතා පාරමියෝති** තණ්හාමානාදිහි අනුපහතා කරුණූපායකොසල්ලපරිගහිතා දානාදයෝ ගුණා පාරමියෝ.

කෙනට්ඨේන පාරමියෝති දානසීලාදිගුණවිසෙසයොගෙන සත්තුත්තම-තාය පරමා මහාසත්තා බොධිසත්තා, තෙසං භාවෝ; කම්මං වා පාරමී, දානාදිකිරියා. අථ වා පරතීති පරමෝ, දානාදිගුණානං පූරකෝ පාලකෝ ච බොධිසත්තෝ. පරමස්ස අයං; පරමස්ස වා භාවෝ; කම්මං වා පාරමී, දානාදි කිරියාව. අථ වා පරං සත්තං අත්තනි මවි බන්ධි ගුණවිසෙස-යොගෙන. පරං වා අධිකතරං මජ්ඣති සුජ්ඣති සංකිලෙසමලතෝ; පරා වා සෙට්ඨා නිබ්බානා විසෙසෙන මයති ගච්ඡති, පරං වා ලොකං පමාණභූතෙන ගුණවිසෙසෙන ඉධලොකා විය මුනාති පරිච්ඡින්දති; පරං වා අනිච්ච සීලාදිගුණගණං අත්තනෝ සන්තානෙ මිනොති පක්ඛිපති; පරං වා අත්තභූතතෝ ධම්මකායතෝ අසුද්ධං; පටිපක්ඛං වා තදන්ධකරං කිලෙසවොරගණං මිනාති හිංසතීති පරමෝ, මහාසත්තෝ. "පරමස්ස අය"න්තිආදි[1] වුත්තනයෙනෙව යොජෙතබ්බං. පාරෙ වා නිබ්බානෙ මජ්ඣති සුජ්ඣති සත්තෙ ච සොධෙති, තත්ථ වා සත්තෙ මවි බන්ධි යොජෙති, තං වා මයති ගච්ඡති ගමෙති ච, මුනාති වා තං යාථාවතෝ; තත්ථ වා සත්තෙ මිනොති පක්ඛිපති; කිලෙසාරිං වා සත්තානං තත්ථ මිනාති හිංසතීති පාරමී; මහාපුරිසෝ. තස්ස භාවෝ, කම්මං වා පාරමිතා; දානාදිකිරියාව. ඉමිනා නයෙන පාරමීනං සද්දත්ථෝ වෙදිතබ්බෝ.

කතිවිධාති සඞ්ඛෙපතෝ දසවිධා; තා පන **පාළියං** සරූපතෝ ආගතායෙව යථාහ—

"විචිනන්තෝ තදූ දක්ඛිං-පඤ්ඤං දානපාරමි"න්තිආදි.

යථා චාහ—

"කති නු ඛෝ භන්තෙ බුද්ධකාරකා ධම්මා? දස ඛෝ සාරිපුත්ත බුද්ධකාරකා ධම්මා; කතමෙ දස? දානං ඛෝ සාරිපුත්ත බුද්ධකාරකෝ ධම්මෝ; සීලං නෙක්ඛම්මං පඤ්ඤා විරියං ඛන්ති සච්චං අධිට්ඨානං මෙත්තා උපෙක්ඛා බුද්ධකාරකෝ ධම්මෝ; ඉමෙ ඛෝ සාරිපුත්ත දස බුද්ධකාරකා ධම්මාති. ඉදමවොච භගවා; ඉදං වත්වාන සුගතෝ අථාපරං එතදවොච සත්ථා—

'දානං සීලඤ්ච නෙක්ඛම්මං – පඤ්ඤා විරියෙන පඤ්චමං,
ඛන්තිසච්චමධිට්ඨානං – මෙත්තුපෙක්ඛාති තෙ දසා'ති".

---

1. —. . . .ආදිනා (ක)

කෙචි පන "ඡබ්බිධා"ති වදන්ති, තං එතාසං සඞ්ගහවසෙන වුත්තං. සෝ පන සඞ්ගහෝ පරතෝ ආවිභවිස්සති.

සෝ තාසං කතමෝති එත්ථ **කතමෝ** නාම දෙසනාකතමෝ, සෝ ච පඨමසමාදානහෙතුකෝ, සමාදානං පච්චයහෙතුකං, ඉති යථා ආදිමහි පච්චිතා සම්දිත්තා ච, තථා දෙසිතා. තත්ථ ච දුනා සීලස්ස බහූපකාරං සුකරභාවාති තං ආදිමහි වුත්තං. දුනා සීලපරිගහිතං මහප්ඵලං හොති මහානිසංසන්ති දුනානන්තරං සීලා වුත්තා. සීලං නෙක්ඛම්මපරිගහිතං, නෙක්ඛම්මං පඤ්ඤාපරිගහිතා, පඤ්ඤා වීරියපරිගහිතා, වීරියං ඛන්ති-පරිගහිතං, ඛන්ති සච්චපරිගහිතා, සච්චං අධිට්ඨානපරිගහිතං, අධිට්ඨානං මෙත්තාපරිගහිතං, මෙත්තා උපෙක්ඛාපරිගහිතා මහප්ඵලා හොති මහානිසංසාති මෙත්තානන්තරමුපෙක්ඛා වුත්තා. උපෙක්ඛා පන කරුණා-පරිගහිතා; කරුණා ච උපෙක්ඛාපරිගහිතාති වෙදිතබ්බා. කථං පන මහාකාරුණිකා බොධිසත්තා සත්තෙසු උපෙක්ඛකා හොන්තීති? උපෙක්ඛි-තබ්බයුත්තෙසු කඤ්චි කාලං උපෙක්ඛකා හොන්ති, න පන සබ්බත්ථ; සබ්බදා වාති කෙචි. අපරෙ පන න සත්තෙසු උපෙක්ඛකා, සත්තකතෙසු පන විපක්කාරෙසු උපෙක්ඛකා හොන්තීති.

අපරෝ නයෝ——පචුරජනෙසුපි පවත්තියා සබ්බසත්තසාධාරණත්තා; අපපඵලත්තා; සුකරත්තා ච ආදිමහි **දුනං** වුත්තං. සීලෙන දුයක-පටිගාහකසුද්ධිතෝ; පරානුග්ගහං වත්වා පරපීළානිවත්තිවචනතෝ; කිරිය-ධම්මං වත්වා අකිරියධම්මවචනතෝ; භොගසම්පත්තිහෙතුං වත්වා භවසම්පත්ති-හෙතු වචනතෝ ච දුනස්ස අනන්තරං **සීලං** වුත්තං. නෙක්ඛම්මෙන සීලසම්පත්තිසිද්ධිතෝ; කායවචීසුචරිතං වත්වා මනොසුචරිතවචනතෝ; විසුද්ධසීලස්ස සුඛෙනෙව ඣානසම්ඵස්සනතෝ, කම්මපථධම්මපහානෙන පයොගසුද්ධිං වත්වා කිලෙසාපථධම්මපහානෙන ආසයසුද්ධිවචනතෝ; චිත්තක්ඛ-ම්මපහානෙන චිත්තස්ස පරියුට්ඨානප්පහානවචනතෝ ච සීලස්ස අනන්තරං **නෙක්ඛම්මං** වුත්තං. පඤ්ඤාය නෙක්ඛම්මස්ස සිද්ධිපරිසුද්ධිතෝ; ඣානාභාවෙ පඤ්ඤාභාවවචනතෝ. සම්මාධිපදට්ඨානා හි පඤ්ඤා, පඤ්ඤා පච්චුපට්ඨා-නෝ ච සම්මාධි. සමථ නිමිත්තං වත්වා උපෙක්ඛානිමිත්තවචනතෝ; පරහිතඣානෙන[1] පරහිතකරණූපායකොසල්ලවචනතෝ ච නෙක්ඛම්මස්ස අනන්තරං **පඤ්ඤා** වුත්තා. වීරියාරම්භෙන පඤ්ඤාකිච්චසිද්ධිතෝ; සත්තසුඤ්ඤතාධම්මනිජ්ඣානක්ඛන්තිං වත්වා සත්තහිතාය ආරම්භස්ස අවිජ්ජිය-තාවචනතෝ; උපෙක්ඛා නිමිත්තං වත්වා පඝහනනිමිත්තවචනතෝ; නිසම්මකාරිතං වත්වා උට්ඨානවචනතෝ ච. නිසම්මකාරිනෝ හි උට්ඨානං ඵලවිසෙසමාවහතීති පඤ්ඤාය අනන්තරං **වීරියං** වුත්තං.

වීරියෙන නිත්තික්ඛාසිද්ධිතෝ. වීරියවා හි ආරද්ධවීරියතාය සත්ත-සඞ්ඛාරෙහි උපනීතං දුක්ඛං අභිභුය්‍ය විහරති වීරියස්ස නිත්තික්ඛාලඞ්කාර-භාවතෝ. වීරියවතෝ හි නිත්තික්ඛා සොභන්ති. පඝහනනිමිත්තං වත්වා සමථනිමිත්තවචනතෝ; අච්චාරම්භෙන උද්ධච්චදෝසප්පහානවචනතෝ. ධම්මනිජ්ඣානක්ඛන්තියා හි උද්ධච්චදෝසෝ පහීයති. වීරියවතෝ සාතච්ච-කරණවචනතෝ. ඛන්තිබහුලෝ හි අනුද්ධතෝ සාතච්චකාරී හොති. අපපමාදවතෝ පරහිතකිරියාරම්භෙ පච්චුපකාරතණ්හාභාවවචනතෝ.

1. පරහිතූපඣානෙන (ක)

යථාවතෝ ධම්මනිජ්ඣානෙ හි සති තණ්හා න හොති. පරහිතාරම්භෙ පරමෙපි පරකතදුක්ඛාසහනභාවවචනතෝ ච වීරියස්ස අනන්තරං **ඛන්ති** වුත්තා. සචෙච න ඛන්තියා චිරාධිට්ඨානතෝ; අපකාරිනෝ අපකාරඛන්තිං වත්වා තදුපකාරකරණෙ අවිසංවාදවචනතෝ; ඛන්තියා අපවාදවාච්චිකමපනෙන[1] භූතවාදිතාය අවිජහනවචනතෝ; සත්තසුඤ්ඤතාධම්මනිජ්ඣානක්ඛන්තිං වත්වා තදුපබ්‍රූහිතඤාණසච්චවචනතෝ ච ඛන්තියා අනන්තරං **සච්චං** වුත්තං. අධිට්ඨානෙන සච්චසිද්ධිතෝ. අවලාධිට්ඨානස්ස හි චිරති සිජ්ඣති. අවිසංවාදිතං වත්වා තත්ථ අවලභාවවචනතෝ. සච්චසඞ්ඛා හි ඤාණාදිසු පවත්තඤ්ඤානුරූපං නිච්චලොව පවත්තති. ඤාණසච්චං වත්වා සම්භාරෙසු පවත්තිනිට්ඨාපනවචනතෝ. යථාභූතඤාණවා හි බොධිසම්භාරෙසු අධිට්ඨාති, තෙ ච නිට්ඨාපෙති පටිපක්ඛෙහි අකම්පියභාවතොති සච්චස්ස අනන්තරං **අධිට්ඨානං** වුත්තං. මෙත්තාය පරහිතකරණසමාදානාධිට්ඨානසිද්ධිතෝ; අධිට්ඨානං වත්වා හිතූපසංහාරවචනතෝ. බොධිසම්භාරෙ හි අධිට්ඨාමානො **මෙත්තාවිහාරී** හොති. අවලාධිට්ඨානස්ස සමාදානාවිකොපනතෝ; සමාදාන සම්භවතෝ ච අධිට්ඨානස්ස අනන්තරං **මෙත්තා** වුත්තා. උපෙක්ඛාය මෙත්තාවිසුද්ධිතෝ; සත්තෙසු හිතූපසංහාරං වත්වා තදපරාධෙසු උදාසීනතාවචනතෝ; මෙත්තාභාවනං වත්වා තන්නිස්සන්දභාවනාවචනතෝ; "හිතකාමසත්තෙපි උපෙක්ඛකොති අච්ඡරියගුණභාවවචනතෝ ච මෙත්තාය අනන්තරං **උපෙක්ඛා** වුත්තාති එවමෙත්ථ කමෝ වෙදිතබ්බෝ.

සානි ලක්ඛණරසපච්චුපට්ඨානපදට්ඨානානීති එත්ථ අවිසෙසෙන තාව සබ්බාපි පාරමියෝ පරානුග්ගහලක්ඛණා, පරෙසං උපකාරකරණරසා, අවිකම්පනරසා වා, හිතෙසිතාපච්චුපට්ඨානා, බුද්ධත්තපච්චුපට්ඨානා වා, මහාකරුණාපදට්ඨානා, කරණුපායකොසල්ලපදට්ඨානා වා.

විසෙසෙන පන සත්තසු කරුණුපායකොසල්ලපරිග්ගහිතා අත්තූපකරණපරිච්චාගචෙතනා **දානපාරමිතා.** කරුණුපායකොසල්ලපරිග්ගහිතං කායවචීසුචරිතං අත්තනෝ අකත්තබ්බවිරති; කත්තබ්බකරණචෙතනාදයෝ ච **සීලපාරමිතා.** කරුණුපායකොසල්ලපරිග්ගහිතෙ ආදීනවදස්සනපුබ්බඞ්ගමෙ කාමභවෙහි නික්ඛමනචිත්තුප්පාදෙ **නෙක්ඛම්මපාරමිතා.** කරුණුපායකොසල්ලපරිග්ගහිතෙ ධම්මානං සාමඤ්ඤවිසෙසලක්ඛණාවබොධෝ **පඤ්ඤාපාරමිතා.** කරුණුපායකොසල්ලපරිග්ගහිතෙ කායවිත්තෙහි පරහිතාරම්භෙ **විරියපාරමිතා.** කරුණුපායකොසල්ලපරිග්ගහිතං සත්තසඞ්ඛාරපරාධසහනං අදෙසපපධානෙ තදුකාරපපවත්තෙ චිත්තුප්පාදෙ **ඛන්තිපාරමිතා.** කරුණුපායකොසල්ලපරිග්ගහිතං විරතිචෙතනාදිභෙදං අවිසංවාදනං **සච්චපාරමිතා.** කරුණුපායකොසල්ලපරිග්ගහිතං අචලසමාදානාධිට්ඨානං තදුකාරපපවත්තෙ චිත්තුප්පාදෙ **අධිට්ඨානපාරමිතා.** කරුණුපායකොසල්ලපරිග්ගහිතෙ ලොකස්ස හිතූපසංහාරෙ අත්තනෝ අබ්‍යාපාදෙ **මෙත්තාපාරමිතා.** කරුණුපායකොසල්ලපරිග්ගහිතා අනුනයපටිඝවිද්ධංසිනී ඉට්ඨානිට්ඨෙසු සත්තසඞ්ඛාරෙසු සමපවත්තා **උපෙක්ඛාපාරමිතා.**

තාසං පරිච්චාගලක්ඛණං **දානං,** දෙය්‍යධම්මෙ ලොභවිද්ධංසනරසං, අනාසත්තිපච්චුපට්ඨානං, භවභිභවසම්පත්තිපච්චුපට්ඨානං වා, පරිච්චජිතබ්බවත්ථුපදට්ඨානං. සීලනලක්ඛණං **සීලං,** සමාධානලක්ඛණං; පතිට්ඨානලක්ඛණන්ත්වෙව වුත්තං හොති. දුස්සීල්‍යවිද්ධංසනරසං; අනවජ්ජරසං වා; සොවෙය්‍ය-

---

1. ..... විකප්පකෙන (ක)

පච්චුපට්ඨානං, හිරොත්තප්පපදට්ඨානං. කාමතො භවතො ච නික්ඛමන-
ලක්ඛණං **නෙක්ඛම්මං,** තදුදීනවවිභාවනරසං, තතො එව විමුඛභාව-
පච්චුපට්ඨානං, සංවෙගපදට්ඨානං. යථාසභාවපටිවෙධලක්ඛණා **පඤ්ඤා,**
අක්ඛලිතපටිවෙධලක්ඛණා වා කුසලිස්සාසඛිත්තඋසුපටිවෙධො විය, විසයො-
භාසනරසා පදීපො විය, අසම්මොහපච්චුපට්ඨානා අරඤ්ඤගතසුදෙසකො
විය, සම්ධිපදට්ඨානා, චතුසච්චපදට්ඨානා වා. **උස්සාහලක්ඛණං වීරියං,**
උපත්ථම්භනරසං, අසංසීදනපච්චුපට්ඨානං, වීරියාරම්භවත්ථු පදට්ඨානං,
සංවෙගපදට්ඨානං වා. ඛමනලක්ඛණා **ඛන්ති,** ඉට්ඨානිට්ඨසහනරසා,
අධිවාසනපච්චුපට්ඨානා, අවිරොධපච්චුපට්ඨානා වා, යථාභූතදස්සනපදට්ඨානා.
අවිසංවාදනලක්ඛණං **සච්චං,** යාථාවවිභාවනරසං,[1] සාධුතාපච්චුපට්ඨානං,
සොරච්චපදට්ඨානං. බොධිසම්භාරෙසු අධිට්ඨානලක්ඛණං **අධිට්ඨානං,**
තෙසං පටිපක්ඛාභිභවනරසං, තත්ථ අවලත්තිපච්චුපට්ඨානං, බොධිසම්භාර-
පදට්ඨානං. හිතාකාරප්පවත්තිලක්ඛණා **මෙත්තා,** හිතූපසංහාරරසා, ආඝාත-
විනයනරසා වා, සොමභාවපච්චුපට්ඨානා, සත්තානං මනාපභාවදස්සන-
පදට්ඨානා. මජ්ඣත්තාකාරප්පවත්තිලක්ඛණා **උපෙක්ඛා,** සම්භාවදස්සනරසා,
පටිඝානුනයවූපසමපච්චුපට්ඨානා, කම්මස්සකතාපච්චවෙක්ඛණපදට්ඨානා. එත්ථ
ච කරුණූපායකොසල්ලපරිග්ගහිතතා දානාදීනං පරිච්චාගාදිලක්ඛණස්ස
විසෙසනභාවෙන වත්තබ්බා, යතො තානි පාරමීසඞ්ඛ්‍යං ලභන්තීති.

යො පච්චයොති අභිනීහාරෝ පච්චයෝ. යෝ හි අයං "මනුස්සත්තං
ලිඞ්ගසම්පත්ති"ඉච්චාදි අට්ඨධම්මසමොධානසමඵලාදිතෝ "තිණ්ණං තාරෙය්‍යං
මුත්තෝ මොචෙය්‍යං, බුද්ධෝ බොධෙය්‍යං, සුද්ධෝ සොධෙය්‍යං, දන්තෝ
දමෙය්‍යං, සන්තෝ සමෙය්‍යං, අස්සත්ථෝ අස්සාසෙය්‍යං, පරිනිබ්බුතෝ[2]
පරිනිබ්බාපෙය්‍ය"න්තිආදිනා.[3] පවත්තෝ අභිනීහාරෝ, සෝ අවිසෙසෙන
සබ්බපාරමීනං පච්චයෝ. තප්පවත්තියා හි උද්ධං පාරමීනං පච්චයුපට්ඨාන-
සම්භූනාධිට්ඨානනිප්ඵත්තියෝ මහාපුරිසානං සම්භවන්ති.

යථා ච අභිනීහාරෝ, එවං මහාකරුණා; උපායකොසල්ලඤ්ච. තත්ථ
උපායකොසල්ලං නාම දානාදීනං බොධිසම්භාරභාවස්ස නිම්මිතභූතා පඤ්ඤා,
යාහි කරුණූපායකොසල්ලතාහි මහාපුරිසානං අත්තසුඛනිරපෙක්ඛතා;
නිරන්තරං පරහිතකරණපසුත්තතා; සුදුක්කරෙහිපි මහාබොධිසත්තචරිතෙහි
විසාදාභාවෝ; පසාදසම්බුද්ධිදස්සනසවනානුස්සරණාවත්ථාසුපි සත්තානං
හිතසුඛපටිලාභහෙතුභාවෝ ච සම්පජ්ජති. තථා හි පඤ්ඤාය බුද්ධිභාවසිද්ධි,
කරුණාය බුද්ධකම්මසිද්ධි. පඤ්ඤාය සයං තරති, කරුණාය පරෙ තාරෙති.
පඤ්ඤාය පරදුක්ඛං පරිජානාති, කරුණාය පරදුක්ඛපටිකාරං ආරභති.
පඤ්ඤාය ච දුක්ඛෙ නිබ්බින්දති, කරුණාය දුක්ඛං සම්පටිච්ඡති. තථා පඤ්ඤාය
පරිනිබ්බානාභිමුඛෝ හොති, කරුණාය තං න පාපුණාති. තථා කරුණාය
සංසාරාභිමුඛෝ හොති, පඤ්ඤාය තත්ථ නාභිරමති. පඤ්ඤාය ච සබ්බත්ථ
විරජ්ජති, කරුණානුගතත්තා න ච න සබ්බසං අනුග්ගහාය පවත්තෙති,
කරුණාය සබ්බෙපි අනුකම්පති, පඤ්ඤානුගතත්තා න ච න සබ්බත්ථ
විරත්තචිත්තෙති. පඤ්ඤාය ච අහංකාරමමංකාරාභාවෝ, කරුණාය
ආලසියදීනභාවෝ.[4] තථා පඤ්ඤාකරුණාහි යථාක්කමං අත්තපරනාථතා;

---

1. යථාසභාවවිභාවනරසං (චරියාපිටකට්ඨ)
2. පරිනිබ්බායන්තෙ
3. චරියාපිටකට්ඨකථායං පොත්ථකෙසු විසදිසං
4. ආලසියාදීනවභාභාවෝ (බහූසු)

ධිරජීරභාවෝ; අනත්තනත්තපඅපරන්තපතා; අත්තහිතපරහිතනිප්පත්තී; නිබ්භයභාවසංසනකභාවෝ; ධම්මාධිපතිලෝකාධිපතිතා; කතඤ්ඤුපුබ්බකාරිභාවෝ; මෝහතණ්හාවිගමෝ; විජ්ජාචරණඉද්ධි; බලවෙසාරජ්ජනිප්පත්තීති සබ්බසෝපි පාරමිතාඵලස්ස විසෙසෙන උපායභාවතෝ පඤ්ඤාකරුණා පාරමීනං පච්චයෝ. ඉදඤ්ච ද්වයං පාරමීනං විය පණිධානස්සාපි පච්චයෝ.

තථා උස්සාහඋම්මඛඅත්ථානභිතවරියා ච පාරමීනං පච්චයෝති වෙදිතබ්බා, යා බුද්ධභාවස්ස උපපත්තිට්ඨානතාය **"බුද්ධභූමියෝ"**ති පවුච්චන්ති. යථාහ:—

> "කති පන භන්තෙ බුද්ධභූමියෝ? චතස්සෝ ඛෝ සාරිපුත්ත බුද්ධභූමියෝ. කතමා චතස්සෝ? උස්සාහෝ ච හොති ඨිරියං; උම්ඛෝ ච හොති පඤ්ඤාභාවනා, අවට්ඨානඤ්ච හොති අධිට්ඨානං; මෙත්තාභාවනා ච හොති භිතවරියා. ඉමා ඛෝ සාරිපුත්ත චතස්සෝ බුද්ධභූමියෝ"ති.

තථා නෙක්ඛම්මපවිවෙකඅලොභාදෝසාමෝහනිස්සරණපපභෙදා ච අජ්ඣාසයා. වුත්තඤ්හේතං——

> "නෙක්ඛම්මජ්ඣාසයා ච බොධිසත්තා කාමේ දෝසදස්සාවිනෝ, පවිවෙක -පෙ- සඞ්ඝණිකාය, අලොභ -පෙ- ලොභෙ, අදෝස -පෙ- දෝසෙ, අමෝහ -පෙ- මෝහෙ, නිස්සරණජ්ඣාසයා ච බොධිසත්තා සබ්බභවෙසු දෝසදස්සාවිනෝ"ති.[1]

තස්මා එතෙ බොධිසත්තානං ච අජ්ඣාසයා, ඤානාදීනං පච්චයාති වෙදිතබ්බා. න හි ලොභාදීසු ආදීනවදස්සනෙන; අලොභාදිඅධිකභාවෙන ච විනා ඤානාදිපාරමියෝ සම්භවන්ති. අලොභාදීනං හි අධිකභාවෙන පරිච්චාගාදිනිෂ්ඵාචිත්තතා අලොභජ්ඣාසයාදිතාති. යථා චෙතෙ, එවං ඤානජ්ඣාසයතාදයෝපි. යථාහ—

> "කති පන භන්තෙ බෝධාය චරන්තානං බොධිසත්තානං අජ්ඣාසයා? දස ඛෝ සාරිපුත්ත බෝධාය චරන්තානං බොධිසත්තානං අජ්ඣාසයා. කතමෙ දස? ඤානජ්ඣාසයා සාරිපුත්ත බොධිසත්තා මවෙජ්ජරෙ දෝසදස්සාවිනෝ, සීල -පෙ- උපෙක්ඛජ්ඣාසයා සාරිපුත්ත බොධිසත්තා සුඛදුක්ඛෙසු දෝසදස්සාවිනෝ"ති.

එතෙසු හි මවෙජ්ජරඅසංවරකාමච්ඡන්දකිච්ඡාකොසජ්ජඅක්ඛන්තිවිසංවාදඅනධිට්ඨානඛ්‍යාපාදසුබදුක්ඛසඛ්ඛාතෙසු[2] ආදීනවදස්සනපුබ්බඞ්ගමා ඤානාදිනිෂ්ඵාචිත්තතා සඛ්ඛාතා ඤානජ්ඣාසයතාදයෝ ඤානාදිපාරමීනං නිබ්බත්තියා කාරණානි. තථා අපරිච්චාගපරිච්චාගාදීසු යථාක්කමං ආදීනවානිසංසපච්චවෙක්ඛණා ඤානාදිපාරමීනං පච්චයෝ.

තත්ථායං පච්චවෙක්ඛණාවිධි——ඛෙත්තවත්ථුහිරඤ්ඤසුවණ්ණගොමහිංසදාසිදාසපුත්තදාරාදිපරිග්ගහබ්‍යාසත්තචිත්තානං සත්තානං ඛෙත්තාදීනං වත්ථුකාමභාවෙන බහූපත්ථනීයභාවතෝ, රාජචොරාදිසාධාරණභාවතෝ; විවාදධිට්ඨානතෝ, සපත්තකරණතෝ, නිස්සාරතෝ, පටිලාභපරිපාලනෙසු පරමිහෙඨනහෙතුතෝ; විනාසනිමිත්තඤ්ච සොකාදිඅනෙකවිඝාතබ්‍යසනාවහතෝ; තදුභතනිදානඤ්ච මවෙජ්ජරමලපරියුට්ඨිතචිත්තානං අපායූපපත්තිසම්භවතොති එවං විවිධවිපුලානත්ථාවහා එතෙ අත්ථා නාම, තෙසං පරිච්චාගොයෙවෙකො සොත්ථිභාවොති පරිච්චාගෙ අප්පමාදෙ කරණීයෝ.

---

1. සුත්තනිපාතට්ඨකථා විසුද්ධිමග්ගටීකාදීසු ථොකං විසදිසං.
2. එතෙ හි -පෙ- සංඛාරෙසු (?)

අපිච "යාචකෝ යාචමානෝ අත්තනෝ ගුයහස්ස ආවිකම්මතෝ මයහං විස්සාසිකෝ"ති ච "පහාය ගමනීයමත්තනෝ සන්තකං ගහෙත්වා පරලොකං යාතීනි මයහං උපදෙසකෝ"ති ච "ආදිත්තෙන විය අගාරෙ මරණගහිනා ආදිත්තෙන ලොකෙ තතෝ මයහං සන්තකස්ස අපවාහකසහායෝ"ති ච "අපවාහිතස්ස චස්ස නිජ්ඣායi නිකෙඛපටිඝානභූතෝ"ති ච "දුනසම්භාතෙ කල්‍යාණකම්මසම්මි සහායභාවතෝ; සබ්බසම්පත්තීනං අගහභූතාය පරමදුල්ලහාය බුද්ධභූමියා සම්පත්තිහෙතුභාවතෝ ච පරමෝ කල්‍යාණමිත්තෝ"ති ච පච්චවෙක්ඛිතබ්බං.

තථා "උළාරෙ කම්මනි අනෙනාහං සමාහිතෝ, තස්මා සා සම්භාවනා අචිරථා කාතබ්බා"ති ච "එකන්තහෙදිනාය ජීවිතස්ස අයාචිතෙනපි මයා දාතබ්බං, පගෙව යාචිතෙනා"ති ච "උළාරජ්ඣාසයෙති ගවෙසිත්වාපි දාතබ්බා, සයමෙවාගතෝ මම පුඤ්ඤදනා"ති ච "යාචකස්ස දානාපදෙසෙන මයහමෙවායමනුග්ගහෝ"ති ච "අහං විය අයං සබ්බාපි ලොකෝ මයා අනුග්ගහෙතබ්බා"ති ච "අසති යාචකෙ කථං මයහං දානපාරමී පූරෙය්‍යා"ති ච "යාචකානමෙවත්ථාය මයා සබ්බා පරිග්ගහෙතබ්බා"ති ච "අයාචිත්වා මම සන්තකං යාචකා සයමෙව කදා ගණ්හෙය්‍යු"න්ති ච "කථමහං යාචකානං පියෝ චස්සං මනාපෝ"ති ච "කථං වා තෙ මයහං පියා චස්සු මනාපා"ති ච "කථං වාහං දදමානෝ; දත්වාපි ච අත්තමනෝ අස්සං පමුදිතෝ පීතිසොමනස්සජාතෝ"ති ච "කථං වා මේ යාචකා භවෙය්‍යුං; උළාරෝ ච දානජ්ඣාසයෝ"ති ච "කථං වාහමයාචිතොයෙව යාචකානං හදයමංසඤ්ඤය දදෙය්‍ය"න්ති ච "සති ධනෙ යාචකෙ ච අපරිච්චාගෝ මහති මයහං වඤ්චනා"ති ච "කථං වාහං අත්තනෝ අඞ්ගානි ජීවිතං වාපි යාචකානං පරිච්චජෙය්‍ය"න්ති ච පච්චවෙක්ඛිතබ්බං.

අපිච "අත්තෝ නාම්‍යං නිරපෙක්ඛං දුයකං අනුගච්ඡති, යථා තං නිරපෙක්ඛං ඛෙපකං කිටකෝ"ති අත්තෝ නිරපෙක්ඛතාය චින්තං උපපාදෙතබ්බං. යාචමානෝ පන යදි පියපුග්ගලෝ හොති, "පියෝ මං යාචතී"ති සොමනස්සං උපපාදෙතබ්බං. අථ උදාසීනපුග්ගලෝ හොති, "අයං මං යාචමානෝ අඩ්ඪා ඉමිනා පරිච්චාගෙන මිත්තෝ හොතී"ති සොමනස්සං උපපාදෙතබ්බං. දදන්තොපි හි යාචකානං පියෝ හොතීති. අථ පන වෙරිපුග්ගලෝ යාචති, "පච්චත්ථිකෝ මං යාචති, අයං මං යාචමානෝ අඩ්ඪා ඉමිනා පරිච්චාගෙන වෙරිම්පි පියෝ මිත්තෝ හොතී"ති විසෙසතෝ සොමනස්සං උපපාදෙතබ්බං. එවං පියපුග්ගලෙ විය මජ්ඣත්තවෙරිපුග්ගලෙසුපි මෙත්තාපුබ්බඞ්ගමං කරුණං උපට්ඨපෙත්වාව දාතබ්බං.

සචෙ පනස්ස චිරකාලපරිභාවිතත්තා ලොභස්ස දෙය්‍යධම්මවිසයා ලොභධම්මා උප්පජ්ජෙය්‍යුං, තෙන බොධිසත්තපටිඤ්ඤන ඉති පටිසඤ්ඤික්ඛිතබ්බං "නනු තයා සප්පුරිස සම්බොධාය අභිනීහාරං කරොන්තෙන සබ්බසත්තානං උපකාරත්ථාය අයං කායෝ නිස්සට්ඨෝ, තප්පරිච්චාගමයඤ්ච පුඤ්ඤං, තත්ථ නාම තෙ බාහිරෙපි වත්ථුස්මිං අභිසඞ්ගප්පවත්ති හත්ථිඝිනානසදිසී හොති, තස්මා තයා න කත්ථචි සඤ්ඤා උප්පාදෙතබ්බා. සෙය්‍යථාපි නාම මහතො හෙසජ්ජරුක්ඛස්ස නිට්ඨතෝ මූලං මූලත්ථිකා හරන්ති, පපටිකං; තචං; ඛණ්ඩං; පිට්ඨං; සාරං; සාඛං; පලාසං; පුප්ඵං; ඵලං ඵලත්ථිකා හරන්ති, න තස්ස රුක්ඛස්ස 'මයහං සන්තකං එතෙ හරන්ති'ති චිත්තක-

1. අව්‍යාපන අභිඤව ටීකා, (වරියාපිටක)

සම්මුඛීභාරෝ හොති, එවමෙව සබ්බලෝකහිතාය උස්සුක්කමාපජ්ජන්තෙන මයා මහාබුද්ධෙ අසතසහස්සකෙ නිච්චාසුවිමිස්‍ර කායෙ පරෙසං උපකාරාය විනියුජ්ජමානෙ අණුමත්තොපි මිච්ඡාචිත්තකෙකා න උප්පාදෙතබ්බා, කෙවා එත්ථ විසෙසෙ අජ්ඣත්තිකබාහිරෙසු මහාභූතෙසු එකන්තභෙදන-විකිරණවිද්ධංසනධම්මෙසු, කෙවලං පන සම්මොහවිජම්භිතමෙතං, යදිදං 'එතං මම; එසොහමස්මි; එසෝ මෙ අත්තා'ති අභිනිවෙසෙ. තස්මා බාහිරෙසු විය අජ්ඣත්තිකෙසුපි කරවරණ්ඩයනාදිසු; මංසාදිසු ච අන-පෙක්ඛෙන හුත්වා 'නං තදත්ථිකා හරන්තු'ති නිස්සට්ඨවිත්තෙන භවිතබ්බ"න්ති. එවං පටිසඤ්චික්ඛතො වස්ස බොධාය පහිතත්තස්ස කායජීවිතෙසු නිර-පෙක්ඛස්ස අපපකාසිරෙනෙව කායවචීමනොකම්මානි සුවිසුද්ධානි හොන්ති. සො විසුද්ධකායවචීමනොකම්මත්තා විසුද්ධාජීවො ඤ්‍රයපටිපන්නියං ඨිතො ආයාපායුපායක්ඛොසල්ලසම්පන්නාගමෙන භියේ‍යාසො මත්තාය දෙය්‍යධම්ම-පරිච්චාගෙන; අභයදානසඞ්ඛාතෙන ච සබ්බසත්තෙ අනුග්ගණ්හිතුං සමත්ථො හොතීති. අයං තාව **දානපාරමියං** පච්චවෙක්ඛණානයො.

සීලපාරමියං පන එවං පච්චවෙක්ඛිතබ්බං—— ඉදඤ්හි සීලං නාම ගන්ධොදකාදීහි විසොධෙතුං අසක්‍යකුණේ‍යස්ස දුස්සමලස්ස චික්කාලනජල්ලං, හරිචන්දනාදීහි විලෙපෙතුං අසක්‍යකුණේ‍යරාගාදිපරිළාහවිනයනං, හාරමකුට-කුණ්ඩලාදීහි පවුරජනාලඞ්කාරෙහි අසාධාරණෙ සාධුනං අලංකාරවිසෙසො, සබ්බදිසාවායනතො[1] අකිත්තිමො, සබ්බකාලානුරූපො ච සුරභිගන්ධො, ඛත්තියමහාසාලාදීහි දෙවතාහි ච වන්දනීයාදිභාවාවහනතො පරමො වසී-කරණමන්තො, චාතුමහාරාජිකාදිදෙවලොකාරොහනසොපානපන්ති, ඛ්‍රානා-භිඤ්ඤානං අධිගමූපායො, නිබ්බානමහානගරස්ස සම්පාපකමග්ගො, සාවක-බොධිපච්චෙකබොධිසම්මාසම්බොධිනං පතිට්ඨානභූමි, යං යං වා පනිච්ඡිතං පත්ථිතං, තස්ස තස්ස සම්පජ්ඣනූපායභාවතො චින්තාමණිකප්පරුක්ඛාදිකෙ ච අතිසෙති. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා "ඉජ්ඣති භික්ඛවෙ සීලවතො චෙතොපණිධි විසුද්ධත්තා"ති. අපරම්පි වුත්තං "ආකඞ්ඛෙය්‍ය චෙ භික්ඛවෙ භික්ඛු සබ්‍රහ්මචාරීනං පියො ච අස්සං මනාපො ච ගරු ච භාවනීයො චාති, සීලෙසෙවස්ස පරිපූරකාරී"තිආදි, තථා "අවිප්පටිසාරත්ථානි ඛො ආනන්ද කුසලානි සීලානී"ති; "පඤ්චිමෙ ගහපතයො ආනිසංසා සීලවතො සීල-සම්පදාය"ති සුත්තානඤ්ච වසෙන සීලස්ස ගුණා පච්චවෙක්ඛිතබ්බා, තථා අඟුත්තරට්ඨකථාපමුත්තාදිනං වසෙන සීලවිරහෙ ආදීනවා.

පීතිසොමනස්සනිමිත්තතො; අත්තානුවාදපරානුවාදදණ්ඩුග්ගහනිභය-භාවතො; විඤ්ඤූහි පාසංසභාවතො; අවිප්පටිසාරහෙතුතො; සොත්ථිට්ඨානතො; අභිජනසම්පත්තිය්‍යාධිපත්තිය්‍යාසුරූපට්ඨානබන්ධුමිත්තසම්පත්තීනං අනිසයන-තො ච සීලං පච්චවෙක්ඛිතබ්බං. සීලවතො හි අත්තනො සීලසම්පදුහෙතු මහන්තං පීතිසොමනස්සං උප්පජ්ජති "කතං වතමයා කුසලං, කතං කල්‍යාණං, කතං භීරුත්තාණ"න්ති. තථා සීලවතො අත්තා න උපවදති, න පරෙ විඤ්ඤූ, දණ්ඩුග්ගහනිභයානං සම්භවොයෙව නත්ථි, "සීලවා පුරිස-පුග්ගලො කල්‍යාණධම්මො"ති විඤ්ඤූනං පාසංසො හොති තථා සීලවතො යථායං "කතං වත මයා පාපං, කතං ලුද්දං, කතං කිබ්බිස"න්ති දුස්සී-ලස්ස විප්පටිසාරෙ උප්පජ්ජති, සො න හොති. සීලඤ්ච නාමෙතං අප්පමාදුධිට්ඨානතො, හොගබ්‍යසනාදිපරිහාරමූලෙන මහතො අත්ථස්ස සාධනතො; මංගලභාවතො ච පරමං සොත්ථිට්ඨානං, නිහීනජච්චොපි

1. සබ්බදිසාවායකතො (ක)

සීලවා ඛත්තියමහාසාලාදීනං පූජනීයෝ හොතීති කුලසම්පත්තිං අතිසෙති සීලසම්පදා, "තං කිං මඤ්ඤසි මහාරාජ, ඉධ තෙ අස්ස පුරිසෝ දූසෝ කම්මකරෝ"තිආදි වචනඤ්චෙත්ථ සාධකං. වොරාදීහි අසාධාරණතෝ; පරලොකානුගමනතෝ; මහප්ඵලභාවතෝ; සම්පත්තිආදිගුණාධිට්ඨානතෝ ච බාහිරධනං අතිසෙති සීලං, පරමස්ස චිත්තිස්සරියස්සාධිට්ඨානභාවතෝ ඛත්තියාදීනං ඉස්සරියං අතිසෙති සීලං. සීලනිමිත්තඤ්හි තංතංසත්තනිකායෙසු සත්තානං ඉස්සරියං වස්සසතදිඝපමාණතෝ ජීවිතතෝ එකාහමපි සීලවතෝ ජීවිතස්ස විසිට්ඨතාවචනතෝ, සති ච ජීවිතෙ සික්ඛානික්ඛෙපස්ස මරණතාවචනතෝ සීලං ජීවිතතෝ විසිට්ඨතරං. වෙරිනමපි මනුඤ්ඤභාවාවහනතෝ; ජරාරොගවිපත්තීහි අනභිභවනීයතෝ ච රූපසම්පත්තිං අතිසෙති සීලං. පාසාදහම්මියාදිට්ඨානවිසෙසෙ; රාජසුචරාජසෙනාපතිආදිට්ඨානවිසෙසෙ ච අතිසෙති සීලං සුඛවිසෙසාධිට්ඨානභාවතෝ. සභාවසිනිද්ධෙ සන්තිකාවචරෙපි බන්ධුජනෙ මිත්තජනෙ ච අතිසෙති එකන්තහිතසම්පාදනතෝ, පරලොකානුගමනතෝ ච. "න තං මාතා පිතා කයිරා"තිආදි වචනඤ්චෙත්ථ සාධකං. තථා හත්ථිඅස්සරථාදිහෙදෙහි; මන්තාගදඔසථානපපයොගෙහි[1] ච දුරුරක්ඛං අත්තානං ආරක්ඛභාවෙන සීලමෙව විසිට්ඨතරං අත්තාධීනතෝ; අපරාධීනතෝ; මහාවිසයතෝ ච. තෙනෙවාහ "ධම්මෝ හවෙ රක්ඛති ධම්මචාරි"නන්තිආදි. එවමනෙකගුණසම්භාවිතං සීලන්ති පඤ්චවෙකල්ලන්නස්ස අපරිපුණ්ණතා වෙව සීලසම්පදා පාරිපූරිං ගච්ඡති, අපරිසුද්ධි ච පාරිසුද්ධිං.

සචෙ පනස්ස දිඝරත්තං පරිචයෙන සීලපටිපක්ඛා ධම්මා දෙසාදයෝ අනන්තරන්තරා උප්පජ්ජෙය්යුං, තෙන බොධිසත්තපටිඤ්ඤාන එවං පටිසඤ්චික්ඛිතබ්බං "නනු තයා සම්බොධාය පණිධානං කතං, සීලවිකලෙන ච න සක්කා ලොකියාපි සම්පත්තියෝ පාපුණිතුං, පගෙව ලොකුත්තරා, සබ්බසම්පත්තීනං පන අඟභූතාය සම්මාසම්බොධියා අධිට්ඨානභූතෙන සීලෙන පරමුක්කංසගතෙන භවිතබ්බං. තස්මා 'කිකීව අණ්ඩ'න්තිආදිනා වුත්තනයෙන සම්මාසීලං පරිරක්ඛන්තෙන සුට්ඨු තයා පෙසලෙන භවිතබ්බං. අපිච තයා ධම්මදෙසනාය යානත්තයෙ සත්තානං දවතාරණපරිපාචනානි කාතබ්බානි, සීලවිකලස්ස ච වචනං න පච්චෙතබ්බං හොති අසප්පායාහාරවිචාරස්ස විය වෙජ්ජස්ස තිකිච්ඡනං, තස්මා කථාහං සද්ධෙය්‍යා ලුත්වා සත්තානං අවතාරණපරිපාචනානි කරෙය්‍ය"න්ති සභාව පරිසුද්ධසීලෙන භවිතබ්බං. කිඤ්චාපි "ඣානාදිගුණවිසෙසයොගෙන මෙ සත්තානං උපකාරකරණසමත්ථතා; පඤ්ඤාපාරමීආදිපරිපූරණඤ්ච, ඣානාදයො ච ගුණා සීලපාරිසුද්ධිං විනා න සම්භවන්ති"ති සම්මෙව සීලං පරිසොධෙතබ්බං.

තථා "සම්බාධෙ ඝරාවාසෙ රජොපථෙ"තිආදිනා ඝරාවාසෙ "අට්ඨි-කඞ්කලූපමා කාමා"තිආදිනා; "මාතාපි පුත්තෙනාචිවදති"තිආදිනා ච කාමෙසු "සෙය්‍යථාපි පුරිසෝ ඉණං ආදාය කම්මන්තෙ පයොජෙය්‍යා"තිආදිනා කාමවජ්ජනාදීසු ආදීනව දස්සනපුබ්බඞ්ගමා වුත්තාවිපරියායෙන "අඵෙහාකාසෙ පබ්බජ්ජා"තිආදිනා පබ්බජ්ජාදීසු ආනිසංසපටිසඤ්ඤාවසෙන නෙක්ඛම්මපාරමියං පඤ්චවෙකල්ලං වෙදිතබ්බං. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපතෝ, විත්ථාරෙ පන දුක්ඛක්ඛන්ධපාළිමංසසුත්තාදි වසෙන[2] වෙදිතබ්බෝ.

---

1. මන්තාගදභොගට්ඨානපපයොගෙහි (සී)

2. දුක්ඛක්ඛන්ධකආසීවිසොපමසුත්තාදිවසෙන චරියාපිටක-ට්ඨ.

තථා "පඤ්ඤාය විනා දානාදයෝ ධම්මා න විසුජ්ඣන්ති, යථාසකං ව්‍යාපාරසම්පත්තා ච න හොන්තී"ති පඤ්ඤාගුණා මනසි කාතබ්බා. යථෙව හි ජීවිතෙන විනා සරීරයන්තා න සොභන්ති, න ච අත්තනෝ කිරියාසු පටිපත්තිසම්පත්තා හොති, යථා ච චක්ඛාදීනි ඉන්ද්‍රියානි විඤ්ඤාණෙන විනා යථාසකා විසයෙසු කිච්චා කාතුං නප්පහොන්ති, එවා සද්ධාදීනි ඉන්ද්‍රියානි පඤ්ඤාය විනා සකිච්චපටිපත්තියා අසම්පත්තානීති පරිච්චාගාදිපටිපත්තියා පඤ්ඤා පධානකාරණා. උම්මිලිතපඤ්ඤාචක්ඛුකා හි මහාසත්තා අත්තනෝ අඞ්ගපච්චඞ්ගානිපි දත්වා අනත්තුකකාසකා; අපරවම්හකා ච හොන්ති, හෙසජ්ජරුක්ඛා විය විකප්පරහිතා කාලත්තයෙපි සොමනස්සජාතා. පඤ්ඤාවසෙන උපායකොසල්ලයොගතෝ පරිච්චාගෝ පරහිතප්පවත්තියා දානපාරමී භාවං උපෙති. අත්තත්ථෙඤ්හි දානා වුද්ධිසදිසං[1] හොති.

තථා පඤ්ඤාය අභාවෙන තණ්හාදිසංකිලෙසාවියොගතෝ සීලස්ස විසුද්ධියෙව න සම්භවති, කුතෝ සබ්බඤ්ඤුගුණාධිට්ඨානභාවෝ. පඤ්ඤාවා එව ච ඝරාවාසෙ කාමගුණෙසු සංසාරෙ ච ආදීනවං; පබ්බජ්ජාය ක්ඛානසම්පත්තියා නිබ්බානෙ ච ආනිසංසං සුට්ඨු සල්ලක්ඛෙන්තා පබ්බජිත්වා ක්ඛානසම්පත්තියෝ නිබ්බත්තෙත්වා නිබ්බානන්තෙනා, පරෙ ච තත්ථ පතිට්ඨාපෙන්තීති.

වීරියඤ්ච පඤ්ඤාරහිතං යදිච්ඡිතමත්ථං න සාධෙති දුරාරම්භභාවතෝ. වරමෙව හි අනාරම්භෝ දුරාරම්භතෝ, පඤ්ඤාසහිතෙන පන වීරියෙන න කිඤ්චි දුරධිගමං උපායපටිපත්තිතෝ. තථා පඤ්ඤාවා එව පරාපකාරාදිඅධිවාසකජාතියෝ හොති, න දුප්පඤ්ඤා. පඤ්ඤා විරහිතස්ස ච පරෙහි උපනීතා අපකාරා ඛන්තියා පටිපක්ඛමෙව අනුබ්‍රූහෙන්ති, පඤ්ඤාවතෝ පන තෙ ඛන්තිසමපත්තියා පරිබ්‍රූහනවසෙන අස්සා විරහාවාය සංවත්තන්ති පඤ්ඤාවා එව තිණ්ණං සච්චානං තෙසං කාරණානඤ්ච පටිපක්ඛා ච යථාභූතං ඤත්වා පරෙසං අවිසංවාදකෝ හොති. තථා පඤ්ඤාබලෙන අත්තානං උපත්ථම්භෙත්වා ධිතිසම්පදාය සබ්බපාරමීසු අචලසමාදානාධිට්ඨානෝ හොති, පඤ්ඤාවා එව ච පියමජ්ඣත්තත්තවෙරිවිභාගං අකත්වා සබ්බත්ථ හිතූපසංහාර කුසලෝ හොති. තථා පඤ්ඤාවසෙන ලාභාදිලොකධම්මසන්නිපාතෙ නිබ්බිකාරතාය මජ්ඣත්තෝ හොති. එවං සබ්බාසං පාරමීනං පඤ්ඤාව පාරිසුද්ධිහෙතූති පඤ්ඤාගුණා පච්චවෙක්ඛිතබ්බා.

අපි ච පඤ්ඤාය විනා න දස්සනසම්පත්තා, අන්තරෙන ච දිට්ඨිසම්පදං න සීලසම්පදා, සීලදිට්ඨිසම්පදාරහිතස්ස න සමාධිසම්පදා, අසමාහිතෙන ච න සක්කා අත්තහිතමත්තම්පි සාධෙතුං, පගෙව උභයංසගතං පරහිතන්ති පරහිතාය පටිපන්නෙන "නනු තයා සක්කච්චං පඤ්ඤාපාරිසුද්ධියං ආයොගෝ කරණීයෝ"ති බොධිසත්තෙන අත්තා ඔවදිතබ්බා. පඤ්ඤානුභාවෙන හි මහාසත්තෝ චතුරධිට්ඨානාදිට්ඨිතෝ චතූහි සඞ්ගහවත්ථූහි ලොකං අනුග්ගණ්හන්තෝ සත්තෙ නීයානිකමග්ගෙ අවතාරෙති, ඉන්ද්‍රියානි ච නෙසං පරිපාචෙති. තථා පඤ්ඤාබලෙන ඛන්ධායතනාදිසු පච්චයබහුලෝ පවත්තනිවත්තියෝ යාථාවතෝ පරිජානන්තෝ දානාදයෝ ගුණෙ විසෙසනිබ්බෙධභාගියභාවා නයන්තෝ බොධිසත්තසික්ඛාය පරිපූරකාරී හොතීති එවමාදිනා අනෙකාකාරවොකාරෙ පඤ්ඤාගුණෙ වවත්ථපෙත්වා පඤ්ඤාපාරමී අනුබ්‍රූහෙතබ්බා.

---

1 මුද්ධසදිසං (ක)

තථා දිස්සමානපාරාජිකේපි ලොකියානි කම්මානි නිහීනවීරියෙන පාපුණිතුං අසක්කුණෙය්‍යානි, අගණිතබෙදෙන පන ආරද්ධවීරියෙන දුරධිගමං නාම නත්ථි. නිහීනවීරියෝ හි "සංසාරමහොඝතෝ සබ්බසත්තෙ සන්තාරෙස්සාමී"ති ආරභිතුමෙව න සක්කුණෙය්‍ය. මජ්ඣිමෝ ආරභිත්වා අන්තරා වොසානමාපජ්ජති. උක්කට්ඨවීරියෝ පන අත්තසුඛනිරපෙක්ඛෝ ආරම්භපාරම්භගච්ඡතීති වීරියසම්පත්තිං පච්චවෙක්ඛිතබ්බා. අපිච "යස්ස අත්තනොයෙව සංසාරපඞ්කතෝ සමුද්ධරණත්ථමාරම්භෝ, තස්සාපි වීරියස්ස ඉට්ඨලාභෙන මනොරථානං මත්ථකප්පත්තිං න සක්කා සම්භාවෙතුං, පගෙව සදෙවකස්ස ලොකස්ස සමුද්ධරණත්ථං කතාභිනීහාරෙනා"ති ච "රාගාදිනා දෙසගණානා මත්තමහාගජානං විය දුන්නිවාරයභාවතෝ; තන්නිද්දනානඤ්ච කම්මස්සකතානං උක්කිත්තනාසිකවධකසදිසභාවතෝ; තන්නිමිත්තානඤ්ච දුග්ගතීනං සබ්බදා විවටමුඛභාවතෝ; තත්ථ නියොජකානඤ්ච පාපමිත්තානං සදා සන්නිහිතභාවතෝ; තදෙවාදකාරිතාය ච බාලස්ස පුථුජ්ජනභාවස්ස සති සම්භවෙ යුත්තං සයමෙව සංසාරදුක්ඛතෝ නිස්සරිතු"න්ති ච "මිච්ඡාවිතක්කා වීරියානුභාවෙන දූරීභවන්ති"ච "යදි පන සම්බොධි අත්තාධිනෙන වීරියෙන සක්කා සම්ධිගන්තුං, කිමෙත්ථ දුක්කර"න්ති ච එවමාදිනා නයෙන වීරියස්ස ගුණා පච්චවෙක්ඛිතබ්බා.

තථා "ඛන්ති නාමායං නිරවසෙසගුණපටිපක්ඛස්ස කොධස්ස විධමනතෝ ගුණසම්පාදනෙ සාධූනමුපපටිහතමායුධං, පරාභිභවනෙ සම්භාවනං අලඞ්කාරෝ, සමණබ්‍රාහ්මණානං බලසම්පදා, කොධග්ගිවිනයනී උදකධාරා, කල්‍යාණස්ස කිත්තිසද්දස්ස සඤ්ජාතිදෙසෝ, පාපපුග්ගලානං වච්චිස්සවූපසම්භකරෝ මන්තාගදෝ, සංවරෙ ඨිතානං පරමා ධිරපකති[1] ගම්භීරාභයතාය සාගරෝ, දෙවසමහාසාගරස්ස වෙලා, අපායද්වාරස්ස පිධාන කවාටං, දෙවබ්‍රහ්මලොකානං ආරොහණසොපානං, සබ්බගුණානං අධිවාසන භූමි, උත්තමං කායවචීමනොවිසුද්ධී"ති මනසි කාතබ්බං. අපි ච එතෙ සත්තා ඛන්ති සම්පත්තියා අභාවතෝ ඉධ වෙව තපන්ති; පරලොකෙ ච තපනීය ධම්මානුයොගතෝ"ති ච "යදිපි පරූපකාරනිමිත්තං දුක්ඛං උපපජ්ජති, තස්ස පන දුක්ඛස්ස ඛෙත්තභූතෝ අත්තභාවෝ; බීජභූතඤ්ච කම්මං මයාව අනිසඪන"න්ති ච "තස්ස දුක්ඛස්ස ආණණ්‍යකාරණමෙත"න්ති ච අපකාරකෙ අසති කථං මයිහං ඛන්තිසම්පදා සම්භවතී"ති ච "යදිපායං එතරහි අපකාරකෝ, අයං නාම පුබ්බෙ අනෙන මයිහං උපකාරෝ කතෝ"ති ච "අපකාරෝ එව වා ඛන්තිනිමිත්තතාය උපකාරෝ"ති ච "සබ්බෙපි මෙ සත්තා මයිහං පුත්තසදිසා, පුත්තකතාපරාධෙසු ච කෝ කුජ්ඣිස්සතී"ති ච "යෙන කොධභූතාවෙසෙන අයං මයිහං අපරජ්ඣති, සෝ කොධභූතාවෙසෝ මයා විනෙතබ්බා"ති ච "යෙන අපකාරෙන ඉදං මයිහං දුක්ඛං උප්පන්නං, තස්ස අහම්පි නිමිත්ත"න්ති ච "යෙහි ධම්මෙහි අපරාධෝ කතෝ, යත්ථ ච කතෝ, සබ්බෙපි තෙ තස්මිංයෙව ඛණෙ නිරුද්ධා, කස්සිදානි කෙන කොධෝ කාතබ්බා"ති ච අනත්තතාය සබ්බධම්මානං කෝ කස්ස අපරජ්ඣතී"ති ච පච්චවෙක්ඛණෙන ඛන්තිසම්පදා බ්‍රූහෙතබ්බා.

යදි පනස්ස දීඝරත්තං පරිචයෙන පරූපකාරනිමිත්තකෝ කොධෝ චිත්තං පරියාදාය තිට්ඨෙය්‍ය, ඉති පටිසඤ්චික්ඛිතබ්බං "ඛන්තිනාමෙසා පරූපකාරස්ස පටිපක්ඛපටිපත්තීනං පච්චුපකාරණ"න්ති ච අපකාරෝ ච මයිහං දුක්ඛුප්පාද-

1. ගිරපකති (ක).

නෙන දුක්ඛූපනිස්සාය සද්ධාය; සබ්බලොකෙ අනභිරතිසඤ්ඤාය ච පච්චයොති ච ඉන්ද්‍රියපකතිරෙසා, යදිදං ඉට්ඨානිට්ඨවිසයසමායොගො, තත්ථ අනිට්ඨවිසයසමායොගො මයහං න හියොති තං කුතෙත්ථ ලභාති ච "කොධවසිකො සත්තො කොධෙන උම්මත්තො විකිණ්ණචිත්තොති, තත්ථ කිං පච්චපකාරෙනාති[1] ච "සබ්බෙපිමෙ සත්තා සම්මාසම්බුද්ධෙන ඔරසපුත්තා විය පරිපාලිතා, තසමා න තත්ථ මයා චිත්තකොපොපි කාතබ්බොති ච "අපරාධකෙ ච සති ගුණෙ ගුණවති මයා න කොපො කාතබ්බොති ච "අසති ගුණෙ විසෙසෙන කරුණායිතබ්බොති ච "කොපෙන ච මයහං ගුණයසා නිහීයන්තීති ච "කුජ්ඣනෙන මයහං දුබ්බණ්ණදුක්ඛසෙය්‍යාදයො සම්පත්තකන්තා ආගච්ඡන්තීති ච "කොධො ච නාමායං සබ්බාහිතකාරකො සබ්බහිතචිනාසකො බලවා පච්චත්ථිකොති ච "සති ච ඛන්තියා න කොචි පච්චත්ථිකොති ච අපරාධකෙන අපරාධනිමිත්තං යං ආයතිං ලද්ධබ්බං දුක්ඛං, සති ච ඛන්තියා මයහං තදභාවොති ච චින්තනෙන කුජ්ඣනෙනන ච මයා පච්චත්ථිකොයෙව අනුවත්තිතො හොතීති ච "කොධෙ ච මයා ඛන්තියා අභිභූතෙ තස්ස දූසභූතො පච්චත්ථිකො සම්මදෙව අභිභූතො හොතීති ච "කොධනිමිත්තං ඛන්තිගුණපරිච්චාගො මයහං න යුත්තොති ච "සති ච කොධෙ ගුණවිරොධිනී[2] කිං මෙ සීලාදිධම්මා පාරිපූරිං ගච්ඡෙය්‍යුං, අසති ච තෙසු කථාහං සත්තානං උපකාරබහුලො පටිඤ්ඤානුරූපං උත්තමං සම්පත්තිං පාපුණිස්සාමීති ච "ඛන්තියා ච සති බහිද්ධා විකොපාභාවතො සමාහිතස්ස සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චතො දුක්ඛතො සබ්බ ධම්මා අනත්තතො නිබ්බානඤ්ච අසඞ්ඛතාමතසන්තපණීතාදිභාවතො නිජ්ඣානං ඛමන්ති 'බුද්ධධම්මා ච අචින්තෙය්‍යාපරිමෙය්‍යප්පභාවා'ති," තතො ච "අනුලොමියං ඛන්තියං ඨිතො 'කෙවලා ඉමෙ ච අත්තත්තනියභාවරහිතා ධම්මමත්තා යථාසකං පච්චයෙහි උප්පජ්ජන්ති වයන්ති, න කුතොචි ආගච්ඡන්ති, න කුහිඤ්චි ගච්ඡන්ති, න ච කඤ්චි පතිට්ඨිතා, න වෙත්ථ කොචි කස්සචි ඛ්‍යාපාරො'ති අහංකාරමමඞ්කාරානධිට්ඨානතා නිජ්ඣානං ඛමති, යෙන බොධිසත්තො බොධියා නියතො අනාවත්තිධම්මො හොති"ති එවමාදිනා ඛන්තිපාරමියං පච්චවෙක්ඛණා වෙදිතබ්බා.

තථා "සචෙචන විනා සීලාදිනං අසම්භවතො; පටිඤ්ඤානුරූපං පටිපත්තියා අභාවතො ච සච්චධම්මානික්කමෙ ච සබ්බපාපධම්මානං සමොසරණතො; අසච්චසඞ්ඛස්ස අප්පච්චයිකභාවතො; ආයතිඤ්ච අනාදෙය්‍යවචනතාවහනතො; සම්පත්තාසච්චස්ස ච සබ්බගුණාධිට්ඨානභාවතො; සච්චාධිට්ඨානෙන සබ්බබොධිසම්භාරානං පාරිසුද්ධිපාරිපූරිසම්භවතො; සභාවධම්මාවිසංවාදනෙන සබ්බබොධිසම්භාරකිච්චකරණතො; බොධිසත්තපටිපත්තියා ච පරිනිප්පත්තිතො"තිආදිනා සච්චපාරමියා සම්පත්තියො පච්චවෙක්ඛිතබ්බා.

තථා "දානාදීසු දළ්හසමාදානං; තංපටිපක්ඛසන්නිපාතෙ ච නෙසං අවලාවත්තනං; තත්ථ ච පිරභාවං විනා න දානාදිසම්භාරා සම්බොධිනිමිත්තා සම්භවන්තී"තිආදිනා අධිට්ඨානෙ ගුණා පච්චවෙක්ඛිතබ්බා.

තථා "අත්තහිතමත්තෙන අවිතථෙනෙනාපි සත්තෙසු හිතචිත්තතං විනා න සක්කා ඉධලොකපරලොකසම්පත්තියො පාපුණිතුං, පගෙව

1. පච්චූපකාරෙණාති (බහූසු)
2. ගුණවිරොධපච්චනීකධම්මෙ (චරියාපිටක-ටීකා)

සබ්බසත්තෙ නිබ්බානසම්පත්තියං පතිට්ඨාපෙතුකාමෙනා"ති ච පච්ඡා සබ්බසත්තානං ලොකුත්තරසම්පත්තිං ආකඞ්ඛන්තෙන ඉදානි ලොකියසම්පත්තිං ආකඞ්ඛා යුත්තරූපා"ති ච "ඉදානි ආසයම්හෙනන පරෙසං හිතසුඛූපසංහාරං කාතුං අසක්කොනෙනා කදා පයොගෙන තං සාධෙස්සාමී"ති ච "ඉදානි මයා හිතසුඛූපසංහාරෙන සංවද්ධිතා පච්ඡා ධම්මසංවිභාගසහායා මයහං භවිස්සන්තී"ති ච "එතෙහි විනා න මයහං බොධිසම්භාරා සම්භවන්ති, තස්මා සබ්බබුද්ධගුණවිභූතිනිප්ඵත්තිකාරණත්තා මයහං එතෙ පරමං පුඤ්ඤක්ඛෙත්තං අනුත්තරං කුසලායතනං උත්තමං ගාරවට්ඨාන"න්ති ච "සව්සෙසං සත්තෙසු සබ්බෙසු හිතජ්ඣාසයතා පච්චුපට්ඨාපෙතබ්බා, කිඤ්ච කරුණාධිට්ඨානතොපි සබ්බසත්තෙසු මෙත්තා අනුබ්රූහෙතබ්බා. විමරියාදීකතෙන හි චෙතසා සත්තෙසු හිතසුඛූපසංහාරනිරතස්ස තෙසං අහිත දුක්ඛාපනයනකාමතා බලවතී උප්පජ්ජති දළ්හමූලා, කරුණා ච සබ්බසං බුද්ධකාරකධම්මානං ආදි වරණං පතිට්ඨා මූලං මුඛං පමුඛ"නන්ති එවමාදිනා **මෙත්තාය** ගුණා පච්චවෙක්ඛිතබ්බා.

තථා "උපෙක්ඛාය අභාවෙ සත්තෙහි කතා විප්පකාරා චිත්තස්ස විකාරං උප්පාදෙය්‍යුං, සති ච චිත්තවිකාරෙ දානාදිසම්භාරානං සම්භවොයෙව නත්ථී"ති ච මෙත්තාඝිනෙහෙන ඝිනෙහිතෙ චිත්තෙ උපෙක්ඛාය විනා සම්භාරානං පාරිසුද්ධි න හොතී"ති ච "අනුපෙක්ඛකො සම්භාරෙසු පුඤ්ඤසම්භාරං තබ්බිපාකඤ්ච සත්තහිතත්ථං පරිණාමෙතුං න සක්කොතී"ති ච "උපෙක්ඛාය අභාවෙ දෙය්‍යපටිග්ගාහකෙසු විභාගං අකත්වා පරිච්චජිතුං න සක්කොතී"ති ච "උපෙක්ඛා රහිතෙන ජීවිතපරික්ඛාරානං ජීවිතස්ස ච අන්තරායං අමනසිකරිත්වා සංවරවිසොධනං කාතුං න සක්කා"ති ච "උපෙක්ඛාවසෙන අරතිරතිසහසෙසව නෙක්ඛම්මබලසිද්ධිතො; උප්පන්නිතො ඉක්ඛනවසෙනෙව සබ්බසම්භාරකිච්චනිප්ඵත්තිතො; අච්චාරද්ධස්ස වීරියස්ස අනුපෙක්ඛනෙ පධානකිච්චාකරණතො; උපෙක්ඛතොයෙව නිත්තණ්හානිජ්ඣාන සම්භවතො; උපෙක්ඛාවසෙන සත්තසඞ්ඛාරානං අවිසංවාදනතො; ලොකධම්මානං අජ්ඣුපෙක්ඛනෙන සමාදින්නධම්මෙසු අචලාධිට්ඨානසිද්ධිතො; පරූපකාරාදිසු අනාහොගවසෙනෙව මෙත්තාවිහාරනිප්ඵත්තිතොති සබ්බබොධිසම්භාරානං සමාදානාධිට්ඨානපාරිපූරිනිප්ඵත්තියො උපෙක්ඛානුභාවෙන සම්පජ්ජන්තී"ති එවමාදිනා නයෙන **උපෙක්ඛාපාරමී** පච්චවෙක්ඛිතබ්බා. එවං අපරිච්චාගපරිච්චාගාදිසු යථාක්කමං ආදීනවානිසංසපච්චවෙක්ඛණා දානාදිපාරමීනං පච්චයොති වෙදිතබ්බා.

තථා සපරික්ඛාරා පඤ්චදස චරණධම්මා පඤ්ච ච අභිඤ්ඤායො. තත්ථ **චරණධම්මා** නාම සීලසංවරො; ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරතා; භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතා; ජාගරියානුයොගො; සත්ත සද්ධම්මා, චත්තාරි ඣානානි ච. තෙසු සීලාදීනං චතුන්නං තෙරසපි ධුතධම්මා; අපපිච්ඡතාදයො ච **පරික්ඛාරො.** සද්ධම්මෙසු **සද්ධාය** බුද්ධධම්මසඞ්ඝසීලචාගදෙවතූපසමානුස්සතිලූඛපුග්ගලපරිවජ්ජනඝනිද්ධපුග්ගලසෙවනපසාදනීයධම්මපච්චවෙක්ඛණ තදධිමුත්තතා **පරික්ඛාරො, හිරොත්තප්පස්ස**ං අකුසලාදීනවපච්චවෙක්ඛණ අප්පායාදීනවපච්චවෙක්ඛණකුසලධම්මූපත්ථම්භනභාවපච්චවෙක්ඛණහිරොත්තපපර හිතපුග්ගලපරිවජ්ජනහිරොත්තපපසම්පන්නපුග්ගලසෙවනතදධිමුත්තතා, **ඛන්ති සච්චස්ස** පුබ්බයොගපරිපුච්ඡකභාවසද්ධම්මාභියොගඅනවජ්ජවිජ්ජාට්ඨානාදිපරිචයපරිපක්කින්ද්‍රියතා කිලෙසදූරීභාවඅපපඤ්ඤතාපරිවජ්ජනබහුස්සුතසෙවනතදධිමුත්තතා, **විරියස්ස** අපායභයපච්චවෙක්ඛණගමනවීථිපච්චවෙක්ඛණ-

ධම්මමහත්තපච්චවෙක්ඛණජීනමිද්ධවිනොදනකුසීතපුග්ගලපරිවජ්ජනආරද්ධවීරියපුග්ගලසෙවනසම්මප්පධානපච්චවෙක්ඛණතදධිමුත්තතා, **සතියා** සතිසම්පජඤ්ඤමුට්ඨස්සතිපුග්ගලපරිවජ්ජන උපට්ඨිතස්සතිපුග්ගල සෙවන තදධිමුත්තතා, **සමාදහනත්ථාය** පරිපුච්ඡකභාවවත්ථුවිසදකිරියා ඉන්ද්‍රියසමත්තපටිපාදනදුප්පඤ්ඤපුග්ගලපරිවජ්ජනපඤ්ඤවන්තපුග්ගලසෙවනගම්භීරඤාණචරියපච්චවෙක්ඛණතදධිමුත්තතා, චතුන්නං ඣානානං සීලාදිවත්තුකං අට්ඨතිංසාය ආරම්මණේසු පුබ්බභාගභාවනා; ආවජ්ජනාදිවසීභාවකරණඤ්ච **පරිකම්මරොති.** තත්ථ සීලාදීහි පයොගසුද්ධියා සත්තානං අභයදානෙ; ආසයසුද්ධියා ආමිසදානෙ; උභයසුද්ධියා ච ධම්මදානෙ සම්පත්තෙ හොතීනිආදිනා චරණාදීනං දානාදිසම්භාරානං පච්චයභාවෙ යථාරහං නිද්ධාරෙතබ්බා, අතිවිත්ථාරභයෙන න නිද්ධාරයිම්හ. එවං සම්පත්තිවක්කාදයොපි දානාදීනං පච්චයොති වෙදිතබ්බා.

කෙ සංකිලෙසොති අවිසෙසෙන තණ්හාදීහි පරාමට්ඨභාවෙ පාරමීනං සංකිලෙසෙ, විසෙසෙන දෙය්‍යපටිග්ගාහකවිකප්පා දානපාරමියා සංකිලෙසෙ සත්තකාලවිකප්පා සීලපාරමියා, කාමභවතදුපසමෙසු අනිරතිඅනභිරතිවිකප්පා නෙක්ඛම්මපාරමියා, "අහං; මම"නි විකප්පා පඤ්ඤාපාරමියා, ලීනුද්ධච්චවිකප්පා වීරියපාරමියා, අත්තපරවිකප්පා ඛන්තිපාරමියා, අදිට්ඨාදිසු දිට්ඨාදිවිකප්පා සච්චපාරමියා, බොධිසම්භාරතබ්බිපක්ඛෙසු දෙසගුණවිකප්පා අධිට්ඨානපාරමියා, හිතාහිතවිකප්පා මෙත්තාපාරමියා, ඉට්ඨානිට්ඨවිකප්පා උපෙක්ඛාපාරමියා සංකිලෙසොති වෙදිතබ්බා.

කිං වොදානන්ති තණ්හාදීහි අනුපක්කිලිට්ඨතා; යථාවුත්තවිකප්පවිරහො ච එතාසං වොදානන්ති වෙදිතබ්බං. අනුපහතා හි තණ්හාමානදිට්ඨිකොධූපනාහමක්ඛපලාසඉස්සාමච්ඡරියමායාසාඨෙය්‍යථම්භසාරම්භමදපමාදාදීහි කිලෙසෙහි දෙය්‍යපටිග්ගාහකවිකප්පාදිරහිතා ච දානාදිපාරමියො පරිසුද්ධා පභස්සරා භවන්තීති.

කෙ පටිපක්ඛාති අවිසෙසෙන සබ්බෙපි කිලෙසා සබ්බෙපි අකුසලා ධම්මා එතාසං පටිපක්ඛා, විසෙසෙන පන පුබ්බෙ වුත්තා මච්ඡේරාදයොති වෙදිතබ්බා. අපිච දෙය්‍යපටිග්ගාහකදානඵලෙසු අලොභාදෙසාමොහගුණයොගතො ලොභදෙසමොහපටිපක්ඛං දානං, කායාදිදෙසවඩ්ඪාපගමනතො ලොභාදිපටිපක්ඛං සීලං, කාමසුඛපරුපඝාතඅත්තකිලමථපරිවජ්ජනතො දෙසත්තයපටිපක්ඛං නෙක්ඛම්මං, ලොභාදීනං අඞ්කරණතො; ඤාණස්ස ච අනඞ්කරණතො ලොභාදිපටිපක්ඛා පඤ්ඤා, අලීනානුද්ධතඤායාරම්භවසෙන[1] ලොභාදිපටිපක්ඛං වීරියං, ඉට්ඨානිට්ඨෙසුඤ්ඤතානං ඛමනතො ලොභාදිපටිපක්ඛා ඛන්ති, සත්තිපි පරෙසං උපකාරෙ අපකාරෙ ච යථාභූතපවත්තියා ලොභාදිපටිපක්ඛං සච්චං, ලොකධම්මෙ අභිභුය්‍ය යථාසමාදින්නෙසු සම්භාරෙසු අවලනතො ලොභාදිපටිපක්ඛා අධිට්ඨානං, නීවරණවිවෙකතො ලොභාදිපටිපක්ඛා මෙත්තා, ඉට්ඨානිට්ඨෙසු අනුනයපටිඝවිද්ධංසනතො; සම්පවත්තිතො ච ලොභාදිපටිපක්ඛා උපෙක්ඛාති දට්ඨබ්බං.

කථං පටිපජ්ජන්තීති සුඛූපකරණසරීරජීවිතපරිච්චාගෙන භයූපද්දවෙන ධම්මොපදෙසෙන ච බහුධා සත්තානං අනුග්ගහකරණං දානෙ පටිපත්ති. තත්ථායං විත්ථාරනයො— "ඉමිනාහං දානෙන සත්තානං ආයුවණ්ණසුඛ-

---

1. අලීනානුද්ධතඤායාරම්භවසෙන (බහූසු)

බලපටිභානාදිසම්පත්තිං රමණීයං අගහට්ඨසම්පත්තිං නිප්ඵාදෙය්‍ය"න්ති අත්තදුතං දෙති, තථා සත්තානං කම්මකිලෙසපිපාසවූපසමාය පානං දෙති, තථා සුවණ්ණවණ්ණතාය; හිරොත්තප්පාලඞ්කාරස්ස ච නිප්ඵත්තියා වත්ථානි දෙති, තථා ඉද්ධිවිධස්ස චෙව නිබ්බානසුඛස්ස ච නිප්ඵත්තියා යානං දෙති, තථා සීලගන්ධනිප්ඵත්තියා ගන්ධං, බුද්ධගුණසොභානිප්ඵත්තියා මාලාවිලෙපනං, බොධිමණ්ඩාසනනිප්ඵත්තියා ආසනං, තථාගතසෙය්‍යා-නිප්ඵත්තියා සෙය්‍යං, සරණභාවනිප්ඵත්තියා ආවිසථං, පඤ්චචක්ඛුපටිලාභාය පදීපෙය්‍යං දෙති. බ්‍යාමප්පභානිප්ඵත්තියා රූපදුනං, බ්‍රහ්මස්සරනිප්ඵත්තියා සද්දදුනං, සබ්බලොකස්ස පියභාවාය රසදුනං, බුද්ධසුඛුමාලභාවාය පොට්ඨබ්බ-දුනං, අජරාමරණභාවාය හෙසජ්ජදුනං, කිලෙසදුස්සබ්‍යවිමොචනත්ථං දුස්සානං භූජිස්සභාවදුනං, සද්ධම්මාභිරතියා අනවජ්ජබ්‍රහ්මරතිහෙතුදුනං, සබ්බෙපි සත්තෙ අරියාය ජාතියා අත්තනො පුත්තභාවූපනයනාය පුත්තදුනං, සකලස්ස ලොකස්ස පතිභාවූපගමනාය දාරදුනං, සුභලක්ඛණසම්පත්තියා-සුවණ්ණමණිමුත්තාපවාළාදිදුනං, අනුබ්‍යඤ්ජන[1]සම්පත්තියා නානාවිධභූ-සනදුනං, සද්ධම්මක්ඛොභාධිගමාය චිත්තක්ඛොභදුනං, ධම්මරාජභාවාය රජ්ජදුනං, ඛිණාදිසම්පත්තියා ආරාමුය්‍යානාදිවනදුනං, චක්කංකිත්තෙහි පාදෙහි බොධිමණ්ඩූපසඞ්කමනාය චරණදුනං, චතුරොඝනිත්ථරණාය සත්තානං සද්ධම්මහත්ථදුනත්ථං හත්ථදුනං, සද්ධින්ද්‍රියාදිපටිලාභාය කණ්ණ-නාසාදිදුනං, සමන්තචක්ඛුපටිලාභාය චක්ඛුදුනං, "දස්සනසවනානුස්සරණ-පාරිචරියාදීසු සබ්බකාලං සබ්බසත්තානං හිතසුඛාවහො, සබ්බලොකෙන ච උපජීවිතබ්බා මෙ කායො භවෙය්‍ය"න්ති මංසලොහිතාදිදුනං, "සබ්බ-ලොකුත්තමො භවෙය්‍ය"න්ති උත්තමඞ්ගදුනං දෙති.

එවං දදන්තො ච න අනෙසනාය දෙති, න පරොපඝාතෙන, න භයෙන්, න ලජ්ජාය, න දක්ඛිණෙය්‍යරොසනෙන[2] න පණ්ණිතෙ සති ලුබ්ධං, න අත්තුක්කංසනෙන, න පරවම්භනෙන, න ඵලාභිකඞ්ඛාය, න යාචකජි-ගුච්ඡාය, න අවිත්තිකාරෙන දෙති, අථ ඛො සක්කච්චං දෙති, සහත්ථෙන දෙති, කාලෙන දෙති, චිත්තිං කත්වා දෙති, අවිභාගෙන දෙති, තීසු කාලෙසු සොමනස්සිතො දෙති. තතොයෙව දත්වා න පච්ඡානුතාපී හොති, න පටිග්ගාහකවසෙන මානාවමානං කරොති, පටිග්ගාහකානං පියසමුදාචාරො හොති වදඤ්ඤූ යාවයොගො සපරිවාරදූසි. තඤ්ච දානසම්පත්තිං සකල-ලොකහිතසුඛාය පරිණාමෙති, අත්තනො ච අකුප්පාය විමුත්තියා; අපරික්ඛ-යස්ස ඤාණස්ස; අපරික්ඛයස්ස වීරියස්ස; අපරික්ඛයස්ස සමාධානස්ස; අපරික්ඛයස්ස සීලක්ඛන්ධස්ස; අපරික්ඛයාය සම්මාසම්බොධියා පරිණාමෙති. ඉමඤ්ච දානපාරමිං පටිපජ්ජන්තෙන මහාසත්තෙන ජීවිතෙ; හොගෙසු ච අනිච්චසඤ්ඤා පච්චුපට්ඨපෙතබ්බා, සත්තෙසු ච මහාකරුණා. එවඤ්හි හොගෙ ගහෙතබ්බසාරං ගණ්හන්තො ආදිත්තසමා විය අගාරසමා සබ්බං සාපතෙය්‍යං; අත්තානඤ්ච බහි නීහරන්තො න කිඤ්චි සෙසෙති,[3] නිරව-සෙසතො නිස්සජ්ජනියෙව. අයං තාව **දානපාරමියා** පටිපත්තික්කමො.

සීලපාරමියා පන යස්මා සබ්බඤ්ඤුසීලාලංකාරෙහි සත්තෙ අලඞ්කරිතු-කාමෙන අත්තනොයෙව තාව සීලං විසොධෙතබ්බං, තස්මා සත්තෙසු තථා දයාපන්නාවත්තෙන භවිතබ්බං, යථා සුපිනන්තෙනපි න ආඝාතො

---

1. ජාතාලංකාර ටීකාය විජාතමඞ්ගලවණ්ණනායං චිත්තාරො
2. දක්ඛිණෙය්‍ය ගවෙසනෙන (අභිනව ටීකා)
3. න කඤ්චිභාගං කරොති, අඤ්ඤදත්ථු නිරපෙක්ඛා (අභිනවටීකා, චරියාපිටකට්ඨ)

උපපජ්ජය්‍ය. පරූපකාරනිරතතාය පරසන්තකෝ අලග්ගදෝ, විය න පරා-මසිතබ්බා. අබ්‍රහ්මචරියතොපි ආරාචාරී, සත්තවිධමේථුන[1]සංයොගවිරතෝ, පගෙව පරදාරගමනතෝ. සච්චං හිතං පියං පරිමිතමෙව ච කාලෙන ධම්මිං කථං භාසිතා හොති, අනභිජ්ඣාලූ අබ්‍යාපන්නා අවිපරීතදස්සනෝ සම්මාසම්බුද්ධෝ නිච්ඡසදෙධා නිච්ඡපෙමෝ. ඉති චතූරාපායවට්ටදුක්ඛපථෙහි අකුසලකම්මපථෙහි, අකුසලධම්මෙහි ච ඔරම්භිත්වා සග්ගමොක්ඛපථෙසු කුසලකම්මපථෙසු පනිට්ඨිතස්ස සුද්ධාසයපයොගතාය යථානිපජ්ජිතා සත්තානං හිතසුඛූපසඤ්හිතා මනොරථා සීඝං අභිනිපඵජ්ජන්ති.

තත්ථ හිංසානිවත්තියා සබ්බසත්තානං අභයදානං දෙති, අපපකසිරෙනෙව මෙත්තාභාවනං සම්පාදෙති, එකාදස මෙත්තානිසංසෙ[2] අධිගච්ඡති, අපපාබාධෝ හොති අපපාතඞ්කා දීඝායුකෝ සුඛබහුලෝ, ලක්ඛණවිසෙසෙ පාපුණාති දෙසවාසනාඤ්ච සමූලච්ඡන්ති. තථා අදින්නාදානනිවත්තියා චොරාදිඅසාධාරණෙ උළාරෙ භොගෙ අධිගච්ඡති, අනාසඞ්කනීයෝ පියෝ මනාපෝ විස්සාසනීයෝ, විභවසම්පත්තීසු අලග්ගචිත්තෝ පරිච්චාගසීලෝ, ලොභවාසනාඤ්ච සමූලච්ඡන්ති; අබ්‍රහ්මචරියනිවත්තියා අලොභෝ හොති සන්තකායචිත්තෝ, සත්තානං පියෝ හොති මනාපෝ අපරිසඞ්කනීයෝ, කල්‍යාණෙ වස්ස කිත්තිසද්දෝ අබ්භුග්ග-ච්ඡති, අලග්ගචිත්තෝ හොති මාතුගාමෙසු අලුද්ධාසයෝ, නෙකම්මබහුලෝ, ලක්ඛණවිසෙසෙ අධිගච්ඡති, ලොභවාසනාඤ්ච සමූලච්ඡන්ති.

මුසාවාදනිවත්තියා සත්තානං පමාණභූතෝ හොති පච්චයිකෝ ථෙතෝ ආදෙය්‍යවචනෝ දෙවතානං පියෝ මනාපෝ සුරභිගන්ධමුඛෝ ආරක්ඛිය-කායවචීසමාචාරෝ, ලක්ඛණවිසෙසෙ ච අධිගච්ඡති, කිලෙසවාසනාඤ්ච සමූලච්ඡන්ති. පෙසුඤ්ඤනිවත්තියා පරූපක්කමෙහි අභෙජ්ජකායෝ හොති අභෙජ්ජපරිවාරෝ, සද්ධමෙම ච අභිජ්ඣනකස්සද්ධා, දළහමිත්තෝ භවන්තර-පරිචිතානම්පි සත්තානං එකන්තපියෝ, අසංකිලෙසබහුලෝ; ඵරුසවාචා-නිවත්තියා සත්තානං පියෝ හොති මනාපෝ සුඛසීලෝ මධුරවචනෝ සමභාවනීයෝ, අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතෝ වස්ස සරෝ[3] නිබ්බත්තති. සම්ඵප්පලාප-නිවත්තියා ච සත්තානං පියෝ හොති මනාපෝ ගරු භාවනීයෝ ච ආදෙය්‍යවචනෝ ච පරිමිතාලාපෝ, මහෙසක්ඛෝ ච හොති මහානුභාවෝ, ඨානුපපත්තිකෙන පටිභානෙන පඤ්හානං බ්‍යාකරණකුසලෝ, බුද්ධභූමියඤ්ච එකාය එව වාචාය අනෙකභාසානං සත්තානං අනෙකෙසං පඤ්හානං බ්‍යාකරණසමත්ථෝ හොති.

අනභිජ්ඣාලුතාය ඉච්ඡිතලාභී හොති, උළාරෙසු ච භොගෙසු රුචිං පටිලභති, ඛත්තියමහාසාලාදීනං සම්මතෝ හොති, පච්චත්ථිකෙහි අනභි-භවනීයෝ, ඉන්ද්‍රියවෙකල්ලං න පාපුණාති, අපපටිපුග්ගලෝ ච හොති. අබ්‍යාපාදෙන පියදස්සනෝ හොති සත්තානං සම්භාවනීයෝ, පරහිතාභි-නන්දිතාය ච සත්තෙ අපපකසිරෙනෙව පසාදෙති, අලුබ්ධසභාවෝ ච හොති මෙත්තාවිහාරී, මහෙසක්ඛෝ ච හොති මහානුභාවෝ මිච්ඡාදස්සනාභාවෙන කල්‍යාණෙ සභාගෙ පටිලභති, සීඝවෙගදමපි පාපුණන්තෝ පාපකම්මං න කරොති, කම්මස්සකතාදස්සනතෝ අකොතූහලමඞ්ගලිකෝ ච හොති, සද්ධමෙම වස්ස සද්ධා පතිට්ඨිතා හොති මූලජාතා, සද්දහති ච තථාගතානං බොධිං, සමයන්තරෙසු නාභිරමති උක්කාරට්ඨානෙ විය රාජහංසෝ, ලක්ඛණත්තය-

1. අං 2 - 438 - පිටෙ විත්ථාරෝ.
2. අං 3 - 542 - පිටෙ විත්ථාරෝ
3. ම 2 - 490 - පිටෙ විත්ථාරෝ.

පරිජානනකුසලෝ හොති, අනෙන ච අනාවරණඤාණලාභී, යාවබෝධිං න පාපුණාති, තාව තසම්ං තසම්ං සත්තනිකායෙ උක්කට්ඨුක්කට්ඨෝ ච හොති, උළාරුළාරසම්පත්තියෝ පාපුණාති.

"ඉති හිදං සීලං නාම සබ්බසම්පත්තීනං අධිට්ඨානං, සබ්බබුද්ධගුණානං පභවභූමි, සබ්බබුද්ධකරධම්මානං ආදි චරණං මුඛං පමුඛ"නති බහුමානං උප්පාදෙත්වා කායවචීසංයමෙ; ඉන්ද්‍රියදමනෙ; ආජීවසම්පදායඤ්ච පච්චයපරිභොගෙ ච සන්තිසම්පජඤ්ඤබලෙන අපපමත්තෙන ලාභසක්කාරසිලොකං මිත්තමුඛපච්චත්ථිකං[1] විය සල්ලකෙත්වා "කිකීව අණ්ඩ"නිආදිනා[2] වුත්තනයෙන සක්කච්චං සීලං සම්පාදෙතබ්බං. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපෝ, විත්ථාරෝ පන **විසුද්ධිමග්ගෙ**[3] වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බෝ. තඤ්ච පනෙතං සීලං න අත්තනෝ දුග්ගතිපරිකිලෙසවිමුත්තියා, සුගතියම්පි න රජ්ජසම්පත්තියා, න චක්කවත්තිසිරියා, න දෙව, න සක්ක, න මාර, න බ්‍රහ්මසම්පත්තියා, නාපි අත්තනෝ තෙවිජ්ජතාදි හෙතු, න පච්චෙකබොධියා, අථ ඛො සබ්බඤ්ඤුතඤාණස්සෙව සබ්බසත්තානං අනුත්තරසීලාලඞ්කාරසම්පාදනත්ථමෙවාති පරිණාමෙතබ්බං.

තථා සකලසංකිලෙසනිවාසට්ඨානතාය; පුත්තදාරාදීහි මහාසම්බාධතාය; කසිවණිජ්ජාදිනානාවිධකම්මන්තාධිට්ඨානබ්‍යාකුලතාය ච ඝරාවාසස්ස නෙක්ඛම්මසුඛාදීනං අනොකාසතං; කාමානඤ්ච "සත්ථධාරාලගහමධ්‍යුබ්භුතමිව ච අවලෙහමානා පරිත්තසස්සාදා විපුලානත්ථානුබන්ධා"නි ච "විජ්ජුලතොභාසෙන ගහෙතබ්බං නච්චං විය පරිත්තකාලොපලබ්භා; උම්මත්තකාලඞ්කාරෝ විය විපරිතසඤ්ඤුදය අනුභවිතබ්බා; කරිසාවවජ්ජාදනසුඛං[4] විය පටිකාරභූතා; උදකතෙමිතංගුලියා උස්සාවකොදකපානං විය අතිත්තිකරා; ඡාතජ්ඣත්තභොජනං විය සාබාධා; බලිසාමිසං විය බ්‍යසනසඤ්ඤිපාතකාරණා; අගතිසන්තාපෝ විය කාලත්තයෙපි දුක්ඛුප්පත්තිහෙතුභූතා; මක්කටාලෙපෝ විය බන්ධනිමිත්තතා; ඝාතකාවවජ්ජාදනකිම්ඵලයෝ විය අනත්ථවජ්ජාදනා; සපත්තගාමවාසෝ විය භයට්ඨානභූතා; පච්චත්තිකපොසකෝ විය කිලෙසමාරාදිනං ආමිසභූතා; ඡණසම්පත්තියෝ විය විපරිණාමදුක්ඛා; කොටරගහි විය අන්තොදූහකා; පුරාණකූපාවලම්බබිරණමධුපිණ්ඩං විය අනෙකාදීනවා; ලොණුදකපානං විය පිපාසහෙතුභූතා; සුරාමෙරයං විය නීචජනසෙවිතා; අපපස්සාදකාය අට්ඨිකඞ්කලූපමා"තිආදිනා ච නයෙන ආදීනවං සල්ලකෙත්වා තබ්බිපරියායෙන නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසං පස්සතෙත්තන නෙක්ඛම්මපච්චෙකඋපසමසුඛාදිසු නිත්තණ්හොනපබ්භාරචිත්තෙත්තන නෙක්ඛම්මපාරමී පූරෙතබ්බා.

තථා යස්මා පඤ්ඤා ආලොකෝ විය අන්ධකාරෙන මොහෙන සහ න වත්තති, තස්මා මොහකාරණානි තාව බොධිසත්තෙත්තන පරිවජ්ජිතබ්බානි. තානීමානි මොහකාරණානි—අරති තන්දී විජම්භිතා ආලස්සං ගණසඞ්ගණිකාරාමතා නිද්දාසීලතා අනිච්චයසීලතා ඤාණස්සං අකුතූහලතා මිච්ඡාධිමොක්ඛා අපරිපුච්ඡකතා කායස්ස න සම්මාපරිහාරෝ අසමාහිතචිත්තතා දුප්පඤ්ඤුණං පුග්ගලානං සෙවනා පඤ්ඤවන්තානං අපයිරුපාසනා අත්තපරිභවෝ මිච්ඡාවිකප්පෝ විපරීතාභිනිවෙසෝ කායදළ්හිබහුලතා අසංවෙගසීලතා

---

1. උක්කිත්තනාසික පච්චත්ථිකා (අභිනව ටීකා)
2. විසුද්ධි 1 - 34, දී-ටීකා 1 - 56 - පිටෙස්සු
3. විසුද්ධි 1 - 7 පිටාදිසු.
4. කරිසාවවජ්ජාදකමුඛං (අභිනව ටීකා)

පඤ්චනීවරණානි. සඞ්ඛේපතෝ යෙ වා පන ධම්මෙ ආසෙවතෝ අනුප්පන්නා පඤ්ඤා න උපජ්ජති, උප්පන්නා පරිහායති, ඉති ඉමානි සමෙමොහකාරණානි පරිවජ්ජනෙනෙන බාහුසච්චෙ ඤාණාදීසු ච යොගො කරණීයො.

තත්‍රායං බාහුසච්චස්ස විසයවිභාගො—පඤ්ච ඛන්ධා ද්වාදසායතනානි අට්ඨාරස ධාතුයො චත්තාරි සච්චානි බාවීසතින්ද්‍රියානි ද්වාදසපදිකො පටිච්චසමුප්පාදෙ, තථා සතිපට්ඨානාදයො කුසලාදිධම්මප්පකාරභෙදා ච. යානි ච ලොකෙ අනවජ්ජානි විජ්ජට්ඨානානි, යෙ ච සත්තානං හිතසුඛවිධානයොග්‍යා බ්‍යාකරණවිසෙසා. ඉති එවං පකාරං සකලමෙව සුතවිසයං උපායකොසල්ලපුබ්බඞ්ගමාය පඤ්ඤාය සන්නිරීක්ඛණපරමාකාරණාය[2] සාධුකං උග්ගහණසවනධාරණපරිචයපරිපුච්ඡාහි ඔගාහෙත්වා තත්‍ථ ච පරෙසං පතිට්ඨාපනෙන සුතමයා පඤ්ඤා නිබ්බත්තෙතබ්බා, තථා ඛන්ධාදීනං සභාවධම්මානං ආකාරපරිවිතක්කනමුඛෙන තෙ නිජ්ඣානං ඛමාපෙත්වා චින්තාමයා, ඛන්ධාදීනං යෙව පන සලක්ඛණසාමඤ්ඤලක්ඛණපරිගහවසෙන ලොකියං පරිඤ්ඤං නිබ්බත්තෙතෙත්වා පුබ්බභාගභාවනාපඤ්ඤා සම්පාදෙතබ්බා. එවඤ්හි "නාමරූපමත්තමිදං යථාරහං පච්චයෙහි උපපජ්ජති චෙව නිරුජ්ඣති ච, න එත්‍ථ කොචි කත්තා වා කාරෙත්තා වා, හුත්වා අභාවට්ඨෙන අනිච්චං උදයබ්බයපටිපීළනට්ඨෙන දුක්ඛං, අවසවත්තනට්ඨෙන අනත්තා"ති අජ්ඣත්තිකබාහිරෙ ධම්මෙ නිබ්බිසෙසං පරිඤානෙන්තා තත්‍ථ ආසඞ්ගං පජහිත්වා, පරෙ ච තත්‍ථ තං ජහාපෙත්වා කෙවලං කරුණාවසෙනෙව යාව න බුද්ධගුණා හත්‍ථතලං ආගච්ඡන්ති, තාව යානත්තයෙ සත්තෙ අවතාරණපරිපාචනෙහි පතිට්ඨාපෙන්තා; ඤානවිමොක්ඛසමාධිසමාපත්තියො ච වසීභාවං පාපෙන්තා පඤ්ඤාය අතිවිය මත්ථකං පාපුණාතීති තථා සම්මාසම්බොධියා කත්තාහිනීහාරෙන මහාසත්තෙන "කො නු අජ්ජ පුඤ්ඤඤ්ඤණසම්භාරො උපචිතො, කිඤ්ච මයා කතං පරහිත"න්ති දිවසෙ දිවසෙ පච්චවෙක්ඛණෙන සත්තහිතත්‍ථං උස්සාහො කරණීයො, සබ්බෙසම්පි සත්තානං උපකාරාය අත්තනො කායං ජීවිතඤ්ච ඔස්සජ්ජිතබ්බං, සබ්බෙපි සත්තා අනොධිසො මෙත්තාය කරුණාය ච ඵරිතබ්බා, යා කාචි සත්තානං දුක්ඛුප්පත්ති, සබ්බා සා අත්තනි පාටිකඞ්ඛිතබ්බා, සබ්බෙසඤ්ච සත්තානං පුඤ්ඤං අභිනුමොදිතබ්බං, බුද්ධමහන්තතා අනිණ්ණං පච්චවෙක්ඛිතබ්බා, යඤ්ච කිඤ්චි කම්මං කරොති කායෙන වාචාය වා, තං සබ්බං බොධිනිත්තචිත්තපුබ්බඞ්ගමං කාතබ්බං. ඉමිනා හි උපායෙන බොධිසත්තානං අපරිමෙය්‍යා පුඤ්ඤභාගො උපචීයති. අපිච සත්තානං පරිභොගත්‍ථං පරිපාලනත්‍ථඤ්ච අත්තනො සරීරං ජීවිතඤ්ච පරිච්චජිත්වා බුපපිපාසාසීතුණ්හවාතාතපාදිදුක්ඛපටිකාරෙ පරියෙසිතබ්බා. යඤ්ච යථාවුත්තදුක්ඛපටිකාරජං සුඛං අත්තනා පටිලභති, තථා රමණීසෙසු ආරාමුය්‍යානපොක්ඛරණිආදීසු; අරඤ්ඤායතනෙසු ච කායචිත්තසන්තාපහානෙන අභිනිබ්බුතත්තා සුඛං වින්දති, යඤ්ච සුණාති බුද්ධානුබුද්ධපච්චෙකබුද්ධබොධිසත්තානං දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරභූතං ඤානසමාපත්තිසුඛං, තං සබ්බං සත්තෙසු අනොධිසො උපසංහරති. අයං තාව අසම්මාහිතභූමියං නයො.

සම්මාහිතෙ පන අත්තනා යථානුභූතං විසෙසාධිගමනිබ්බත්තං පීතිපස්සද්ධිසුඛං සබ්බසත්තෙසු අධිමුච්චති, තථා මහති සංසාරදුක්ඛෙ; තන්නිමිත්තභූතෙ ච කිලෙසාභිසඞ්ඛාරදුක්ඛෙ නිමුග්ගං සත්තනිකායං දිස්වා තත්‍ථපි ඡෙදනභෙදනඵාලනපිසනග්ගිසන්තාපාදිජනිතා දුක්ඛා තිබ්බා ඛරා කටුකා

1. සතියා වීරියෙන ච (අභිනවටී, චරියාපිටකවණ්ණනා)

වෙදනා නිරන්තරං චිරකාලං වෙදියන්තෙ නාරකෙ; අඤ්ඤමඤ්ඤං කුජ්ඣන-සන්තාපන විහෙඨනහිංසනපරාධීනතාදීහි දුක්ඛං අනුභවන්තෙ තිරච්ඡානෙ, ජෝතිමාලා'කුලසරීරෙ උද්ධඛාහුචිරවන්තෙ උක්කාමුඛෙ ඛුප්පිපාසාදිහි ඩය්හමානෙ ච වන්තඛෙළාදිආහාරෙ ච මහාදුක්ඛං වෙදයමානෙ පෙතෙ ච පරියෙට්ඨිමූලකං මහන්තං අනයබ්‍යසනං පාපුණන්තෙ හත්ථච්ඡෙදාදි-කාරණයොගෙන දුබ්බණ්ණදුද්දසිකදළිද්දතාදිභාවෙන ඛුප්පිපාසාදියොගෙන බලවන්තෙහි අභිභවනීයතො; පරෙසං වහනතො; පරාධීනතො ච නාරකෙ පෙතෙ තිරච්ඡානෙ ච අතිසයන්තෙ අපායදුක්ඛනිබ්බිසෙසං දුක්ඛං අනුභවන්තෙ මනුස්සෙ ච තථා විසයවිසපරිභොගච්ඡික්කිත්තවිත්තතාය රාගාදිපරියුට්ඨා-නෙන[1] ඩය්හමානෙ වායුවෙගසමුට්ඨිතජාලාසමිද්ධසුක්ඛකට්ඨසන්නිපාතෙ අග්ගික්ඛන්ධෙ විය අනුපසන්තපරිළාහවුත්තිකෙ අනිහතපරාධීනෙ කාමාවචර-දෙවෙ ච මහතා වායාමෙන විදූරමාකාසං විගාහිතසකුන්තා විය; බල-වන්තෙහි ඛිත්තසරා විය ච "සතිපි විරපවත්තියං අනච්චන්තිකතාය[2] පාතපාරියොසානා අනතික්කන්ත ජාතිජරාමරණා එවා"ති රූපාවචරා-රූපාවචරදෙවෙ ච පස්සන්තෙන මෙත්තාය කරුණාය ච අනොධිසො සත්තා එරිතබ්බා. එවං කායෙන වාචාය මනසා ච බොධිසම්භාරෙ නිරන්තරං උපචිනන්තෙන උස්සාහො පවත්තෙතබ්බො.

අපිච "අචින්තෙය්‍යාපරිමිතවිපුලොළාරවිමලනිරුපමනිරුපක්කිලෙස-ගුණනිචයනිදූනභූතස්ස බුද්ධභාවස්ස උස්සක්කිත්වා සම්පහංසනයොග්‍යං[3] වීරියං නාම අචින්තෙය්‍යානුභාවමෙව. යං න පචුරජනා සොතුම්පි සක්කුණන්ති, පගෙව පටිපජ්ජිතුං. තථා හි තිවිධා අභිනීහාරචිත්තුප්පත්ති; චතස්සො බුද්ධභූමියො; චත්තාරි සඞ්ගහවත්ථූනි; කරුණොකාසතා; බුද්ධධම්මෙසු නිජ්ඣානක්ඛන්ති; සබ්බධම්මෙසු නිරූපලෙපො; සබ්බසත්තෙසු පුත්තසඤ්ඤා; සංසාරදුක්ඛෙහි අපරිඛෙදෙ; සබ්බදෙය්‍යධම්මපරිච්චාගො, තෙන ච නිරති-මානතා; අධිසීලසික්ඛාදිඅධිට්ඨානං; තත්ථ ච අචලතා; කුසලකිරියාසු පීතිපාමොජ්ජං; විවෙකනින්නචිත්තතා; ඤාණානුයොගො; අනවජ්ජසුතෙන අත්තනි; යථාසුතස්ස ධම්මස්ස පරෙසං හිතජ්ඣාසයෙන දෙසනා; සත්තානං ඤායෙ නිවෙසනං; ආරම්භදළ්හතා; ධීරවීරභාවො; පරූපවාද පරූපක්කාරෙසු[4]. වික්කාරාභාවො; සච්චාධිට්ඨානං; සම්පත්තීසු වසීභාවො; අභිඤ්ඤාසු බලප්පත්ති; ලක්ඛණත්තයාවබොධො; සතිපට්ඨානාදීසු අභියොගෙන ලොකුත්තරමග්ගසම්භාරසම්භරණං, නවලොකුත්තරාවක්කන්ති"ති එවමාදිකා සබ්බා බොධිසම්භාරපටිපත්ති වීරියානුභාවෙනෙව සම්පජ්ඣතීති අභිනීහාරතො යාව මහාබොධි අනොසජ්ජනෙන සක්කච්චං නිරන්තරං වීරියං සම්පාදෙතබ්බං. සම්පජ්ජමානෙ ච වීරියෙ ඛන්තිආදයො දූනාදයො ච සබ්බෙපි බොධිසම්භාරා තදධීනවුත්තිතාය සම්පන්නා එව හොන්තීති. ඛන්ති ආදීසුපි ඉමිනා නයෙන පටිපත්ති වෙදිතබ්බා.

ඉති සත්තානං සුඛූපකරණපරිච්චාගෙන බහුධා අනුග්ගහකරණං දූනෙන පටිපත්ති, සීලෙන තෙසං ජීවිතසම්පත්තෙය්‍යදූරරක්ඛඅහෙදපියහිත-වචනාවිහිංසාදිකරණානි, නෙක්ඛම්මෙන නෙසං ආමිසපටිග්ගහණධම්ම-දූනාදිනා අනෙකධා හිතවරියා, පඤ්ඤාය නෙසං හිතකරණූපායකොසල්ලං, වීරියෙන තත්ථ උස්සාහාරම්භඅසංහීරානි, ඛන්තියා තදපරාධසහනං, සච්චෙන

1. රාගාදිපරිළාහෙන (චරියාපිටක-ට්ඨ)
2. අනිච්චන්තිකතාය (චරියාපිටක-ට්ඨ)
3. සම්පහංසන යොග්‍යස්ස (බුද්ධසු)
4. පරූපවාද පරාඛාපක්කාරෙසු (බුද්ධසු)

තෙසං අවඤ්ඤනතදුපකාරනිරියාසමාදූනාවිසංවාදනාදී, අධිට්ඨානෙන තදුපකාරකරණෙ අනාළ්හසමපාතෙපි අචලනං, මෙත්තාය තෙසං හිතසුඛානුචින්තනං, උපෙක්ඛාය තෙසං උපකාරූපකාරෙසු චිකාරානාපත්තීති එවං අපරිමාණෙ සත්තෙ ආරබ්භ අනුක්කමපිතසබ්බඤ්ඤුතඤාණස්ස බොධිසත්තස්ස පුථුජ්ජනෙහි අසාධාරණෙ අපරිමාණෙ පුඤ්ඤඤාණසම්භාරූපචයෙ එත්ථ පවිට්ඨත්තීති වෙදිතබ්බං. යෙ වෙතාසං පච්චයෙ වුත්තෙ, තස්ස ච සක්කච්චං සම්පාදනං.

සෙසා විහාගොති දසපාරමියෙ; දසඋපපාරමියෙ; දසපරමත්ථපාරමියොති සමතිංසපාරමියෙ. තත්ථ කත්තුනිද්දෙසාරස්ස බොධිසත්තස්ස පරහිතකරණාභිනිවෙසඅාසයපයොගස්ස කණ්හධම්මවොකිණ්ණා සුක්කධම්මා පාරමියෙ, තෙහි අවොකිණ්ණා සුක්කා ධම්මා උපපාරමියෙ, අකණ්හා අසුක්කා පරමත්ථපාරමියොති කෙචි. සම්බුදගමනකාලෙසු පූරියමානා පාරමියෙ, බොධිසත්තභූමියං පුණ්ණා උපපාරමියෙ, බුද්ධභූමියං සබ්බාකාර පරිපුණ්ණා පරමත්ථපාරමියෙ. බොධිසත්තභූමියං වා පරහිතකරණතො පාරමියෙ, අත්තහිතකරණතො උපපාරමියෙ, බුද්ධභූමියං බලවෙසාරජ්ජසමධිගමෙන උභයහිතපරිපූරණතො පරමත්ථපාරමියොති එවං ආදිමජ්ඣපරියොසානෙසු පණිධානාරම්භපරිනිට්ඨානෙසු තෙසං විභාගොති අපරෙ. දෙසූපසමකරුණාපකතිකානං භවසුඛවිමුත්තිසුඛපරමසුඛපත්තානං පුඤ්ඤූපචයභෙදතො තබ්බිභාගොති අඤ්ඤෙ.

ලජ්ජාසතිමානා පඤ්ඤායානං ලොකුත්තරධම්මාධිපතීනං සීලසමාධිපඤ්ඤාගරුකානං තාරිතතරිතතාරයිතූනං අනුබුද්ධපච්චෙකබුද්ධසම්මාසම්බුද්ධානං පාරමී; උපපාරමී; පරමත්ථපාරමීති බොධිත්තයපපත්තිතො[1] යථාවුත්තවිභාගොති කෙචි. චිත්තපණිධිතො යාව වචීපණිධි, තාව පවත්තා සම්භාරා පාරමියෙ, වචීපණිධිතො යාව කායපණිධි, තාව පවත්තා උපපාරමියෙ, කායපණිධිතො පභුති පරමත්ථපාරමියොති අපරෙ. අඤ්ඤෙ පන "පරපුඤ්ඤානුමොදනවසෙන පවත්තා සම්භාරා පාරමියෙ, පරෙසං කාරාපනවසෙන පවත්තා උපපාරමියෙ, සයං කරණවසෙන පවත්තා පරමත්ථපාරමියෙ"ති වදන්ති. තථා භවසුඛාවහො පුඤ්ඤඤාණසම්භාරො පාරමී, අත්තනො නිබ්බානසුඛාවහො උපපාරමී, පරෙසං තදුභයසුඛාවහො පරමත්ථපාරමීති එකෙ.

පුත්තදාරධනාදිඋපකරණපරිච්චාගො පන දානපාරමී, අත්තනො අඞ්ගපරිච්චාගෙ දානඋපපාරමී, අත්තනො ජීවිතපරිච්චාගෙ දානපරමත්ථපාරමී. තථා පුත්තදාරාදිකස්ස තිවිධස්සපි හෙතු අවීතික්කමනවසෙන තිස්සො සීලපාරමියෙ, තෙසු එව තිවිධෙසු වත්ථූසු ආලයං උපච්ඡින්දිත්වා නික්ඛමනවසෙන තිස්සො නෙක්ඛම්මපාරමියෙ, උපකරණඞ්ගජීවිතතණ්හං සමූහනිත්වා සත්තානං හිතාහිතවිනිච්ඡයකරණවසෙන තිස්සො පඤ්ඤාපාරමියෙ, යථාවුත්තභෙදානං පරිච්චාගාදීනං වායමනවසෙන තිස්සො වීරියපාරමියෙ, උපකරණඞ්ගජීවිතන්තරායකරානං ඛමනවසෙන තිස්සො ඛන්තිපාරමියෙ, උපකරණඞ්ගජීවිතහෙතු සච්චාපරිච්චාගවසෙන තිස්සො සච්චපාරමියෙ, දානාදිපාරමියෙ අකුප්පාධිට්ඨානවසෙනෙව සම්ඡ්ඣන්තීති උපකරණාදිවිනාසෙපි අචලාධිට්ඨාන වසෙන තිස්සො අධිට්ඨානපාරමියෙ, උපකරණාදූපඝාතකෙසුපි සත්තෙසු මෙත්තාය අවිජහනවසෙන තිස්සො මෙත්තාපාරමියෙ, යථාවුත්තවත්ථුත්තයස්ස උපකාරූපකාරෙසු සන්තානසඞ්ගාරෙසු මජ්ඣත්තතා පටිලාභවසෙන තිස්සො උපෙක්ඛාපාරමියොති එවමාදිනා එතාසං විභාගො වෙදිතබ්බා.

1. බොධිසත්තසම්පත්තිතො. (ක)

නො සඞ්ගහොති එත්ථ පන යථා එතා විභාගතො තිංසවිධාපි දාන-පාරමීආදිභාවතො දසවිධා, එවං දානසීලඛන්තිවීරියඣානපඤ්ඤාසභාවෙන ඡබ්බිධා. එතාසු හි නෙක්ඛම්මපාරමී සීලපාරමියා සඞ්ගහිතා තස්සා පබ්බජ්ජාභාවෙ, නීවරණවිවෙකභාවෙ පන ඣානපාරමියා, කුසලධම්මභාවෙ ඡහිපි සඞ්ගහිතා. සච්චපාරමී සීලපාරමියා එකදෙසොයෙව වචීසච්චවිරති-සච්චපක්ඛෙ, ඤාණසච්චපක්ඛෙ පන පඤ්ඤාපාරමියා සඞ්ගහිතා. මෙත්තා පාරමී ඣානපාරමියා එව, උපෙක්ඛාපාරමී ඣානපඤ්ඤාපාරමීහි, අධිට්ඨාන පාරමී සබ්බාහිපි සඞ්ගහිතාති.

එතෙසඤ්ච දානාදීනං ඡන්නං ගුණානං අඤ්ඤමඤ්ඤං සම්බන්ධානං පඤ්චදසයුගලාදිනී පඤ්චදසයුගලාදිසාධකානි හොන්ති. සෙය්‍යථිදං? දානසීල-යුගළෙන පරහිතාහිතානං කරණාකරණයුගළසිද්ධි, දානඛන්තියුගළෙන අලොභාදෙසයුගළසිද්ධි, දානවීරියයුගළෙන වාගසුතයුගළසිද්ධි, දානඣාන-යුගළෙන කාමදෙසපපහානයුගළසිද්ධි, දානපඤ්ඤායුගළෙන අරියයානධුර-යුගළසිද්ධි, සීලඛන්තිද්වයෙන පයොගාසයසුද්ධිද්වයසිද්ධි, සීලවීරියද්වයෙන භාවනාද්වයසිද්ධි, සීලඣානද්වයෙන දුස්සීල්‍යපරියුට්ඨානපපහානද්වයසිද්ධි, සීලපඤ්ඤාද්වයෙන දානද්වයසිද්ධි, ඛන්තිවීරියයුගළෙන ඛමානෙජ්ජද්වයසිද්ධි, ඛන්තිඣාණයුගළෙන විරොධානුරොධපපහානයුගළසිද්ධි, ඛන්තිපඤ්ඤා-යුගළෙන සුඤ්ඤතාඛන්තිපටිවෙධදුකසිද්ධි, වීරියඣාණදුකෙන පඤ්ඤාභා-විකෙඛපදුකසිද්ධි, වීරියපඤ්ඤා දුකෙන සරණදුකසිද්ධි, ඣානපඤ්ඤාදුකෙන යානදුකසිද්ධි. දානසීලඛන්තිතික්කෙන ලොභදෙසමොහපපහානතික්කසිද්ධි, දානසීලවීරියතික්කෙන හොගජීවිතකායසාරාදානතික්කසිද්ධි, දානසීලඣා-නතික්කෙන පුඤ්ඤකිරිය වත්ථුතික්කසිද්ධි, දානසීලපඤ්ඤාතික්කෙන ආමිසභය-ඛම්මදානතික්කසිද්ධීති එවං ඉතරෙහිපි තිකෙහි චතුක්කාදීහි ච යථාසම්භවං තික්කානි චතුක්කාදීනි ච යොජෙතබ්බානි.

එවං ඡබ්බිධානම්පි පන ඉමෘසං පාරමීනං චතූහි අධිට්ඨානෙහි සඞ්ගහො වෙදිතබ්බො. සබ්බපාරමීනං සමූහසඞ්ගහතො හි චත්තාරි අධිට්ඨානානි. සෙය්‍යථිදං? සච්චාධිට්ඨානං; චාගාධිට්ඨානං; උපසම්මාධිට්ඨානං; පඤ්ඤාධිට්ඨානන්ති. තත්ථ අධිතිට්ඨති එතෙන; එත්ථ වා අධිතිට්ඨති; අධිට්ඨානමත්තමෙව වා තන්ති අධිට්ඨානං, සච්චඤ්ච තං අධිට්ඨානඤ්ච; සච්චස්ස වා අධිට්ඨානං; සච්චං අධිට්ඨානමෙතස්සාති වා සච්චාධිට්ඨානං. එවං සෙසෙසුපි. තත්ථ අවිසෙසතො තාව ලොකුත්තරගුණෙ කතාභිනීහාරස්ස අනුක්කමපිතසබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤස්ස මහාසත්තස්ස පරිඤ්ඤානුරූපං සබ්බ-පාරමීපරිගණ්හතො සච්චාධිට්ඨානං, තෙසං පටිපක්ඛපරිච්චාගතො චාගාධිට්ඨා-නං, සබ්බපාරමිතාගුණෙහි උපසම්මතො උපසම්මාධිට්ඨානං, තෙහියෙව පරහිතොපායකොසල්ලතො පඤ්ඤාධිට්ඨානං. විසෙසතො පන "අත්ථිකජනං අවිසංවාදෙත්වා දස්සාමි"ති පටිජානතො; පටිඤ්ඤං අවිසංවාදෙත්වා දානතො; දානං අවිසංවාදෙත්වා අනුමොදනතො; මච්ඡරියාදිපටිපක්ඛපරිච්චාගතො; දෙය්‍යපටිග්ගාහකදානදෙය්‍යධම්මක්ඛයෙසු ලොභදෙසමොහමයවූපසමනතො; යථාරහං යථාකාලං යථාවිධානඤ්ච දානතො; පඤ්ඤුත්තරතො ච කුසල-ධම්මානං චතුරධිට්ඨානපදට්ඨානං දානං. තථා සංවරසමාදානස්ස අවිතික්කමතො; දුස්සීල්‍යපරිච්චාගතො; දුච්චරිතවූපසමනතො; පඤ්ඤුත්තරතො ච චතුරධිට්ඨානපදට්ඨානං සීලං. යථා පටිඤ්ඤං ඛමනතො; පරූපරූධබ්භිකපප පරිච්චාගතො; කොධපරියුට්ඨානවූපසමතො; පඤ්ඤුත්තරතො ච චතුර-ධිට්ඨානපදට්ඨානා ඛන්ති. පටිඤ්ඤානුරූපං පරහිතකරණතො; විසාද-

පරිච්චාගතො; අකුසලධම්මානං වූපසමතො; පඤ්ඤුත්තරතො ච චතුරධිට්ඨානපදට්ඨානං වීරියං. පටිඤ්ඤානුරූපං ලොකහිතානුචින්තනතො; නීවරණපරිච්චාගතො; චිත්තවූපසමතො පඤ්ඤුත්තරතො ච චතුරධිට්ඨානපදට්ඨානං ඤාණං. යථා පටිඤ්ඤං පරහිතූපායකොසල්ලතො; අනුපායකිරියාපරිච්චාගතො; මොහජපරිළාහවූපසමතො; සබ්බඤ්ඤුතාපටිලාභතො ච චතුරධිට්ඨානපදට්ඨානා පඤ්ඤා.

තත්ථ ඤෙය්‍යපටිඤ්ඤානුච්ඡාතෙහි සච්චාධිට්ඨානං, වත්ථුකාමකිලෙසකාමපරිච්චාගෙහි චාගාධිට්ඨානං, දෙසදුක්ඛවූපසමෙහි උපසමාධිට්ඨානං, අනුබොධපටිවෙධෙහි පඤ්ඤාධිට්ඨානං. තිවිධසච්චපරිගහිතං දෙසනාතයවිරොධි සච්චාධිට්ඨානං, තිවිධචාගපරිගහිතං දෙසනාතයවිරොධි චාගාධිට්ඨානං තිවිධ වූපසමපරිගහිතං දෙසනාතයවිරොධි උපසමාධිට්ඨානං, තිවිධඤ්ඤාණපරිගහිතං දෙසනාතයවිරොධි පඤ්ඤාධිට්ඨානං. සච්චාධිට්ඨානපරිගහිතානි චාගූපසමපඤ්ඤාධිට්ඨානානි අච්සංවාදනතො; පටිඤ්ඤානුච්ඡානතො ච. චාගාධිට්ඨානපරිගහිතානි සච්චූපසමපඤ්ඤාධිට්ඨානානි පටිපක්ඛපරිච්චාගතො; සබ්බපරිච්චාග ඵලත්තා ච. උපසමාධිට්ඨානපරිගහිතානි සච්චචාගපඤ්ඤාධිට්ඨානානි කිලෙසපරිළාහූපසමතො; කාමූපසමතො; කාමපරිළාහූපසමතො ච. පඤ්ඤාධිට්ඨානපරිගහිතානි සච්චචාගූපසමාධිට්ඨානානි ඤාණපුබ්බඞ්ගමතො; ඤාණානුපරිවත්තනතො චානි එවං සබ්බාපි පාරමියෝ සච්චපහාවිතා චාගපරිබ්‍යඤ්ජිතා උපසමොපබ්‍රූහිතා පඤ්ඤූපරිසුද්ධා. සච්චඤ්හි එතාසං ජනකහෙතු, චාගො පරිගහාහකහෙතු, උපසමෝ පරිවුඩ්ඪිහෙතු, පඤ්ඤා පාරිසුද්ධිහෙතු. තථා ආදිමහි සච්චාධිට්ඨානං සච්චාපටිඤ්ඤත්තා, මජ්ඣෙ චාගාධිට්ඨානං කතපණිධානස්ස පරහිතාය අත්තපරිච්චාගතො, අන්තෙ උපසමාධිට්ඨානං සබ්බූපසමපරියොසානත්තා, ආදිමජ්ඣපරියොසානෙසු පඤ්ඤාධිට්ඨානං තසමිං සති සම්භවතො; අසති අභාවතො; යථාපටිඤ්ඤඤ්ඤව භාවතො.

තත්ථ මහාපුරිසා අත්තහිතපරහිතකරෙහි ගරුපියභාවකරෙහි සච්චචාගාධිට්ඨානෙහි ගිහිභූතා ආමිසදානෙන පරෙ අනුග්ගණ්හන්ති. තථා අත්තහිතපරහිතකරෙහි ගරුපියභාවකරෙහි උපසමපඤ්ඤාධිට්ඨානෙහි ච පබ්බජිතභූතා ධම්මදානෙන පරෙ අනුග්ගණ්හන්ති.

තත්ථ අනිමිහවෙ බොධිසත්තස්ස චතුරධිට්ඨානපරිපූරණං. පරිපුණ්ණචතුරධිට්ඨානස්ස හි චරිමකභවූපපත්තීති එකෙ. තත්‍ර හි ගබ්භොක්කන්තිඨිතිඅභිනික්ඛමනෙසු පඤ්ඤාධිට්ඨානසම්පයුත්තෙන සතො සම්පජඤ්ඤෙන සච්චාධිට්ඨානපාරිපූරියා සම්පතිජාතො උත්තරාභිමුඛො සත්තපදවීහාරෙන ගන්ත්වා සබ්බා දිසා ඔලොකෙත්වා සච්චානුපරිවත්තිනා වචසා "අග්ගොහමස්මි ලොකස්ස, ජෙට්ඨොපෙසෙට්ඨොහමස්මි ලොකස්සා"ති[1] නික්ඛන්තං සීහනාදං නදි, උපසමාධිට්ඨානසම්පයුත්තෙන ජිණ්ණාතුරමතපබ්බජිතදස්සාවිනො වත්ථුධම්මපදෙසකොවිදස්ස යොබ්බනාරොග්‍යජීවිතසම්පත්තිමදානං උපසමෙ, චාගාධිට්ඨානසම්පයුත්තෙන මහතො ඤාතිපරිවට්ටස්ස හත්ථගතස්ස ච වක්කවත්තිරජ්ජස්ස අනපෙක්ඛපරිච්චාගොති.

දුතියෙ ඨානෙ අභිසම්බොධියං චතුරධිට්ඨානං පරිපුණ්ණන්ති කෙචි. තත්ථ හි යථාපටිඤ්ඤං සච්චාධිට්ඨානසම්පයුත්තෙන චතුන්නං අරියසච්චානං අභිසමයෙ. තතො හි සච්චාධිට්ඨානං පරිපුණ්ණං. චාගාධිට්ඨානසම්පයුත්තෙන සබ්බකිලෙසොපක්කිලෙසපරිච්චාගො. තතො හි චාගාධිට්ඨානං

1. දී - 2, ම 3

පරිපුණ්ණං. උපසමාධිට්ඨානසම්පදාගමෙන පරමූපසමසම්පත්තිං. තතෝ හි උපසමාධිට්ඨානං පරිපුණ්ණං. පඤ්ඤාධිට්ඨානසම්පදාගමෙන අනාවරණඤාණපටිලාභෝ. තතෝ හි පඤ්ඤාධිට්ඨානං පරිපුණ්ණන්ති, තං අසිද්ධං අභිසම්බෝධියාපි පරමත්ථභාවතෝ.

තතියේ ඨානේ ධම්මචක්කප්පවත්තනේ[1] චතුරධිට්ඨානං පරිපුණ්ණන්ති අඤ්ඤං. තත්ථ හි සච්චාධිට්ඨානසම්පදාගතස්ස ද්වාදසහි ආකාරේහි අරියසච්චදේසනාය සච්චාධිට්ඨානං පරිපුණ්ණං, චාගාධිට්ඨානසම්පදාගතස්ස සද්ධම්මමහායාගඝඤ්ඤරණේන චාගාධිට්ඨානං පරිපුණ්ණං, උපසමාධිට්ඨානසම්පදාගතස්ස සයං උපසන්නස්ස පරේසං උපසමනේන උපසමාධිට්ඨානං පරිපුණ්ණං, පඤ්ඤාධිට්ඨානසම්පදාගතස්ස විනෙය්‍යානං ආසයාදිපරිජානනේන පඤ්ඤාධිට්ඨානං පරිපුණ්ණන්ති, තදපි අසිද්ධං අපරියොසිතත්තා බුද්ධකිච්චස්ස.

චතුත්ථේ ඨානේ පරිනිබ්බානේ චතුරධිට්ඨානපරිපුණ්ණන්ති අපරේ. තත්ර හි පරිනිබ්බුතත්තා පරමත්ථසච්චසම්පත්තියා සච්චාධිට්ඨානපරිපූරණං, සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගෙන චාගාධිට්ඨානපරිපූරණං, සබ්බසඞ්ඛාරූපසමේන උපසමාධිට්ඨානපරිපූරණං, පඤ්ඤූපයෝජනපරිනිට්ඨානේන පඤ්ඤාධිට්ඨානපරිපූරණන්ති.

තත්ර මහාපුරිසස්ස විසෙසෙන මෙත්තාඛෙත්තේ අභිජාතියං සච්චාධිට්ඨානසම්පදාගතස්ස සච්චාධිට්ඨානපරිපූරණමභිබ්‍යත්තං, විසෙසෙන කරුණාඛෙත්තේ අභිසම්බෝධියං පඤ්ඤාධිට්ඨානසම්පදාගතස්ස පඤ්ඤාධිට්ඨානපරිපූරණමභිබ්‍යත්තං, විසෙසෙන මුදිතාඛෙත්තේ ධම්මචක්කප්පවත්තනේ චාගාධිට්ඨානසම්පදාගතස්ස චාගාධිට්ඨානපරිපූරණමභිබ්‍යත්තං, විසෙසෙන උපෙක්ඛාඛෙත්තේ පරිනිබ්බානේ උපසමාධිට්ඨානසම්පදාගතස්ස උපසමාධිට්ඨාන පරිපූරණමභිබ්‍යත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

තත්‍රපි සච්චාධිට්ඨානසම්පදාගතස්ස සංවාසෙන සීලං වෙදිතබ්බං, චාගාධිට්ඨානසම්පදාගතස්ස සංවොහාරේන සොවෙය්‍යං වෙදිතබ්බං, උපසමාධිට්ඨානසම්පදාගතස්ස ආපදාසු ථාමෝ වෙදිතබ්බෝ, පඤ්ඤාධිට්ඨාන සම්පදාගතස්ස සාකච්ඡාය පඤ්ඤා වෙදිතබ්බා. එවං සීලාජීවචිත්තදිට්ඨිවිසුද්ධියෝ වෙදිතබ්බා.

තථා සච්චාධිට්ඨානසම්පදාගමෙන දෙසා අගතිං න ගච්ඡති අවිසංවාදනතෝ, චාගාදිට්ඨානසම්පදාගමෙන ලොභා අගතිං න ගච්ඡති අනභිසඞ්ගතෝ, උපසමාධිට්ඨානසම්පදාගමෙන භයා අගතිං න ගච්ඡති අනපරාධතෝ, පඤ්ඤාධිට්ඨානසම්පදාගමෙන මොහා අගතිං න ගච්ඡති යථාභූතාවබෝධතෝ.

තථා පඨමේන අදුට්ඨෝ අධිවාසෙති, දුතියෙන අලුද්ධෝ පටිසේවති, තතියෙන අභීතෝ පරිවජ්ජෙති, චතුත්ථේන අසම්මුළ්හෝ විනොදෙති. පඨමෙන නෙක්ඛම්මසුඛපත්තෝ, ඉතරේහි පවිවේකඋපසමසම්බෝධිසුඛපත්තියෝ හොන්තීති දට්ඨබ්බා. තථා විවේකජපීතිසුඛසමාධිජපීතිසුඛඅපීතිජකායසුඛසතිපාරිසුද්ධිඋපෙක්ඛාසුඛපත්තියෝ එතෙහි චතූහි යථාක්කමං හොන්තීති. එවමනෙකගුණානුභාවෙහි චතූහි අධිට්ඨානෙහි සබ්බපාරමීසම්භූතඝඞ්ගහෝ වෙදිතබ්බෝ. යථා ච චතූහි අධිට්ඨානෙහි සබ්බපාරමීසඞ්ගහෝ, එවං කරුණාපඤ්ඤාහීති දට්ඨබ්බං. සබ්බෙපි හි බොධිසම්භාරෝ කරුණාපඤ්ඤාහි සඞ්ගහිතෝ. කරුණාපඤ්ඤාපරිග්ගහිතා හි දානාදිගුණා මහාබොධිසම්භාරා භවන්ති බුද්ධත්තසිද්ධිපරියොසානාති එවමේතාසං සඞ්ගහෝ වෙදිතබ්බෝ.

---

1. සං. 3, ම 3, බු 9.

ඤෝ සම්පාදනූපායොති සකලස්සාපි පුඤ්ඤුදිසම්භාරස්ස සම්මා-සම්බොධි'මුද්දිස්ස **අත්තවසෙසස්සමහරණං** අවෙකල්ලකාරිතායොගෙන; තත්ථ ච **සක්කච්චකාරිතා** ආදරබහුමානයොගෙන, **සාතච්චකාරිතා** නිරන්තර-යොගෙන; චිරකාලාදියොගො ච අන්තරා අවොසානාපජ්ජනෙනාති චතුරඞ්ග-යොගො එතාසං සම්පාදනූපායො. අපිච සම්මාසතො කතාභිනීහාරස්ස අත්තනි සිනෙහස්ස පරියාදානං, පරෙසු ච සිනෙහස්ස පරිවඞ්ඣනං එතාසං සම්පාදනූ-පායො. සම්මාසම්බොධිසම්ධිගමාය හි කතමහාපණිධානස්ස මහාසත්තස්ස යාථාවතො පරිඤ්ඤානෙන සබ්බෙසු ධම්මෙසු අනුපලිත්තස්ස අත්තනි සිනෙහො පරික්ඛයං පරියාදානං ගච්ඡති, මහාකරුණාසම්මොහවසෙන පන පියෙ පුත්තෙ විය සබ්බසත්තෙ සම්පස්සමානස්ස තෙසු මෙත්තාසිනෙහො පරිවඞ්ඪති. තතො ච නං තදුචිත්තානුරූප'මත්තපරසන්තානෙසු ලොභ-දෙසමොහවිගමෙන විදූරීකතමච්ඡරියාදිබොධිසම්භාරපටිපක්ඛා මහාපුරිසො දුනපියවචනඅත්ථචරියාසමානත්තතාසඞ්ඛාතෙහි[1] චතූහි සඞ්ගහවත්ථූහි[2] චතුර-ධිට්ඨානානුගතෙහි අච්චන්තං ජනස්ස සඞ්ගහකරණවසෙන උපරි යානත්තයෙ අවතාරණං පරිපාචනඤ්ච කරොති. මහාසත්තානඤ්හි මහාපඤ්ඤතා මහා-කරුණා ච දුනෙන අලඞ්කතා, දුනං පියවචනෙන, පියවචනං අත්ථචරියාය, අත්ථචරියා සමානත්තතාය අලඞ්කතා සඞ්ගහිතා ච. සබ්බභූතත්තභූතස්ස[3] හි බොධිසත්තස්ස සබ්බත්ථ සමානසුඛදුක්ඛතාය සමානත්තතාසිද්ධි. බුද්ධ-භූතො පන නෙහෙව සඞ්ගහවත්ථූහි චතුරධිට්ඨානපරිපූරිතාභිබුද්ධෙහි ජනස්ස අච්චන්තිකසඞ්ගහකරණෙන අභිවිනයනං කරොති. දුනඤ්හි සම්මාසම්බුද්ධානං චාගාධිට්ඨානෙන පරිපූරිතාභිබුද්ධං, පියවචනං සච්චාධිට්ඨානෙන, අත්ථචරියා පඤ්ඤාධිට්ඨානෙන, සමානත්තතා උපසමාධිට්ඨානෙන පරිපූරිතාභිබුද්ධා. තථාගතානඤ්හි සබ්බසාවකපච්චෙකබුද්ධෙහි සමානත්තතා පරිනිබ්බානෙ. තත්‍ර හි තෙසං අච්ඡෙසතො ඵක්ඛිභාවො. තෙනෙවාහ "නත්ථි විමුත්තියා නානත්ත"න්ති.

හොන්ති වෙත්ථ——

"සචෙවා චාගී උපසන්තො – පඤ්ඤවා අනුකම්පකො,
සම්භතසබ්බසම්භාරො – කං නාම්ත්ථං න සාධයෙ.
මහාකාරුණිකො සත්ථා – හිතෙසී ච උපෙක්ඛකො,
නිරපෙක්ඛා ච සබ්බත්ථ – අහො අච්ඡරියො ජිනො.
චිරත්තෙනා සබ්බධම්මෙසු – සත්තෙසු ච උපෙක්ඛකො,
සදා සත්තහිතෙ යුත්තෙනා – අහො අච්ඡරියො ජිනො.
සබ්බදා සබ්බසත්තානං – හිතාය ච සුඛාය ච,
උභයත්තෙනා අකිලාසූ ච – අහො අච්ඡරියො ජිනො'ති.[4]

කිත්තකෙන කාලෙන සම්පාදනන්ති හෙට්ඨිමෙන තාව පරිච්ඡෙදෙන චත්තාරි අසඞ්ඛෙය්‍යානි කප්පසතසහස්සඤ්ච, මජ්ඣිමෙන අට්ඨාසඞ්ඛෙ-ය්‍යානි කප්පසතසහස්සඤ්ච, උපරිමෙන සොළසාසඞ්ඛෙය්‍යානි කප්පසත-සහස්සඤ්ච, එතෙ ච හෙට්ඨා යථාක්කමං පඤ්ඤාධිකසද්ධාධිකවීරියාධිකවසෙන ඤාතබ්බා. පඤ්ඤාධිකානඤ්හි සද්ධා මන්දා හොති, පඤ්ඤා තික්ඛා. සද්ධාධි-කානං පඤ්ඤා මජ්ඣිමා හොති, වීරියාධිකානං පඤ්ඤා මන්දා. පඤ්ඤානු-භාවෙන ච සම්මාසම්බොධි අභිගන්තබ්බාති අට්ඨකථායං වුත්තං. අවිසෙසෙන පන විමුත්තිපරිපාචනීයානං ධම්මානං තික්ඛමජ්ඣිමමුදුභාවෙන තයොපෙතෙ

1. .. .. සම්මාසඞ්ඛාතෙහි (ක)
2. දී 3, අං 1. 3. සබ්බභූතඤ්ච භූතස්ස (ක) 4. චරියාපිටක-ට්ඨ

හෙදූ යුත්තානි වදන්ති. තිවිධා හි බොධිසත්තා අභිනීහාරක්ඛණෙ භවන්ති උග්ඝටිතඤ්ඤූවිපඤ්චිතඤ්ඤූනෙය්‍යභෙදෙන. තෙසු උග්ඝටිතඤ්ඤූ සම්මා-සම්බුද්ධස්ස සම්මුඛා චතුපදිකං ගාථං සුණන්තො තතියපදෙ අපරියොසිතෙයෙව ඡඅභිඤ්ඤාහි සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පත්තුං සමත්ථුප-නිස්සයො හොති, දුතියො සත්ථු සම්මුඛා චතුපදිකං ගාථං සුණන්තො අපරියොසිතෙයෙව චතුත්ථපදෙ ඡහි අභිඤ්ඤාහි අරහත්තං පත්තුං සමත්ථුප-නිස්සයො හොති, ඉතරො භගවතො සම්මුඛා චතුපදිකං ගාථං සුත්වා පරියොසිතාය ගාථාය ඡහි අභිඤ්ඤාහි අරහත්තං පත්තුං සමත්ථුපනිස්සයො භවති. තයොපෙතෙ විනා කාලහෙදෙන කතාභිනීහාරලද්ධබ්‍යාකරණා පාරමියො පූරෙන්තා යථාකම්මං යථාවුත්තහෙදෙන කාලෙන සම්මාසම්බොධිං පාපුණන්ති. තෙසු තෙසු පන කාලහෙදෙසු අපරිපුණ්ණසු තෙ තෙ මහාසත්තා දිවසෙ දිවසෙ වෙස්සන්තරදානසදිසං දානං දෙන්තාපි තදනුරූපෙ සීලාදිසබ්බපාරම්භිමෙම ආචිනන්තාපි අන්තරා බුද්ධා භවිස්සන්තීති අකාරණමෙතං. කස්මා? ඤාණස්ස අපරිපච්චනතො. පරිච්ඡින්නකාලනිප්ඵාදිතං විය හි සස්සං පරිච්ඡින්නකාලෙ පරිනිප්ඵාදිතා සම්මාසම්බොධි. තදන්තරා පන සබ්බුස්සාහෙන වායමන්තෙනාපි න සක්කා පාපුණිතුන්ති පාරමිපාරිපූරී යථාවුත්තකාලවිසෙසං විනා න සම්පජ්ජතීති වෙදිතබ්බං.

කො ආනිසංසොති යෙ තෙ කතාභිනීහාරානං බොධිසත්තානං——

> "එවං සබ්බඞ්ගසම්පන්නා – බොධියා නියතා නරා
> සංසරං දීඝමද්ධානං – කප්පකොටිසතෙහිපි
> අවීචිමහිනුප්පජ්ජන්ති – තථා ලොකන්තරෙසු චා"තිආදිනා——[1]

අට්ඨාරස අභබ්බට්ඨානානුපගමනපච්චයා ආනිසංසා සංවණ්ණිතා. යෙ ච "සතො සම්පජානො ආනන්ද බොධිසත්තො තුසිතාකායා චවිත්වා මාතුකුච්ඡිං ඔක්කමී"තිආදිනා[2] සොළස අච්ඡරියබ්භුතධම්මප්පච්චයා; යෙ ච "සීතං බ්‍යප්ගතං හොති, උණ්හඤ්ච උපසම්මති"තිආදිනා;[3] "ජායමානෙ ඛො සාරිපුත්ත බොධිසත්තෙ අයං දසසහස්සීලොකධාතු සඞ්කම්පති සම්පකම්පති සම්පවෙධතී"තිආදිනා ච ද්වත්තිංස පුබ්බනිමිත්තපච්චයා; යෙ චා පනඤ්ඤෙපි "බොධිසත්තානං අධිප්පායසම්පාදනං කම්මාදීසු වසීභාවො"ති එවමාදයො තත්ථ තත්ථ ජාතකබුද්ධවංසාදිසු දස්සිතපච්චයා ආනිසංසා, තෙ සබ්බෙපි එතාසං ආනිසංසා, තථා යථානිද්දිට්ඨභෙදූ අලොභාදොසාදි-ගුණයුගළාදයො චාති වෙදිතබ්බා.

කිං ඵලන්ති සම්මාසම්බුද්ධභාවො එතාසං ඵලං, විච්ඡාරතො පන ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණ[4]අසීතිඅනුබ්‍යඤ්ජන[5]බ්‍යාමප්පභාදි-අනෙකගුණගණසමුජ්ජලරූපකායසම්පත්තිඅධිට්ඨානා දසබලචතුවෙසාරජ්ජ-ඡ අසාධාරණඤ්ඤණඅට්ඨාරසාවෙණිකබුද්ධධම්ම[6]පභුතිඅනෙකසතසහස්සගුණ-සමුදයොපසොභිනී ධම්මකායගිරි, යාවතා පන බුද්ධගුණා යෙ අනෙකෙහිපි කප්පෙහි සම්මාසම්බුද්ධෙනාපි වාචාය පරියොසාපෙතුං න සක්කා, ඉදමෙතාසං ඵලන්ති අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විච්ඡාරො පන බුද්ධවංසචරියා-පිටකජාතකමහාපදානසුත්තාදීනං වසෙන වෙදිතබ්බා.

යථාවුත්තානං පටිපදාය යථාවුත්තභාගානං පාරමීනං පූරිතභාවං සඤ්ඤාය **"සමත්තිංස පාරමියො පූරෙත්වා"**ති. සතිපි මහාපරිච්චාගානං

---

1. අභි-ට්ඨ 1, අපදාන-ට්ඨ 1, ජාතක-ට්ඨ 1, බුද්ධවංස-ට්ඨ, චරියාපිටක-ට්ඨ.
2. ම 3 3. බු 3. 4. දී 2, දී 3, ම 2 විච්ඡාරෙ 5. ජිනාලංකාරටීකාය විජාතමංගලවණ්ණනායං විච්ඡාරෙ. 6 දී-ට්ඨ, මූල ටීකා 2, විච්ඡාරෙ.

දානපාරමිභාවෙ පරිච්චාගවිසෙසභාවදස්සනත්ථඤ්චෙව සුදුක්කරභාවදස්සනත්ථඤ්ච **"පඤ්ච මහා පරිච්චාගෙ"**ති විසුං ගහණං, තතොයෙව ච අඞ්ගපරිච්චාගතො විසුං නයනපරිච්චාගග්ගහණං, පරිග්ගහපරිච්චාගභාවසාමඤ්ඤෙපි ධනරජ්ජපරිච්චාගතො පුත්තදාරපරිච්චාගග්ගහණඤ්ච කතං. ගතපච්චාගතිකවත්තසඞ්ඛාතාය පුබ්බභාගපටිපදාය සද්ධිං අභිඤ්ඤුස්සමාපත්තිනිප්ඵාදනං **පුබ්බයොගො**. දානාදීසුයෙව සාභිසඞ්ඛාරපටිපත්තිනිප්ඵාදනං **පුබ්බචරියා**, යා චරියාපිටකසඞ්ගහිතා. අභිනීහාරො **පුබ්බයොගො**, දානාදිපටිපත්ති, කායවිවෙකවසෙන එකවරියා වා **පුබ්බචරියා**ති කෙචි. දානාදීනඤ්චෙව අපච්චත්ථිකාදීනඤ්ච සංසාරනිබ්බානෙසු ආදීනවානිසංසාදීනඤ්ච විභාවනවසෙන සත්තානං බොධිපක්ඛියෙ පතිට්ඨාපනපරිපාචනවසෙන පවත්තා කථා **ධම්මක්ඛානං**. ඤාතීනං අත්ථචරියා **ඤාතත්ථචරියා**, සාපි කරුණායනවසෙනෙව. **ආදි**-සද්දෙන ලොකත්ථචරියාදයො සඞ්ගණ්හාති. කම්මස්සකතාඤාණවසෙන; අනවජ්ජකම්මායතනවිජ්ජාට්ඨානපරිචයවසෙන; ඛන්ධායතනාදිපරිචයවසෙන; ලක්ඛණත්තයතිරණවසෙන ච ඤාණචාරො **බුද්ධිචරියා**, සා පන අත්තනොපඤ්ඤාපාරමියෙව, ඤාණසම්භාරදස්සනත්ථං විසුං ගහණං. **ඔලොකිනති** පරියෙසතා, උක්කංසොති අත්ථො. චත්තාරො සතිපට්ඨානෙ භාවෙත්වා බ්‍රූහෙත්වාති සම්බන්ධො. තත්ථ **භාවෙත්වා**ති උප්පාදෙත්වා. **බ්‍රූහෙත්වා**ති වඩ්ඪෙත්වා. සතිපට්ඨානාදිගහණෙන ආගමනපටිපදං මත්ථකං පාපෙත්වා දස්සෙති, විපස්සනාසහගතා එව වා සතිපට්ඨානාදයො දට්ඨබ්බා. එත්ථ ච "යෙන අභිනීහාරෙනා"තිආදිනා ආගමනපටිපදාය ආදිං දස්සෙති, "දානපාරමී"තිආදිනා මජ්ඣං, "චත්තාරො සතිපට්ඨානෙ"තිආදිනා පරියොසානන්ති වෙදිතබ්බං.

සම්පතිජාතොති හත්ථතො මුච්චිත්වා මුහුත්තජාතො, න මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛන්තමත්තො. නික්ඛන්තමත්තඤ්හි මහාසත්තං පඨමං බ්‍රහ්මානො සුවණ්ණජාලෙන පටිග්ගණ්හිංසු, තෙසං හත්ථතො චත්තාරො මහාරාජානො අජිනපවෙණියා, තෙසං හත්ථතො මනුස්සා දුකූලචුම්බටකෙන පටිග්ගණ්හිංසු, මනුස්සානං හත්ථතො මුඤ්චිත්වා පථවියං පතිට්ඨිතොති. **යථාහ** භගවා මහාපදානදෙසනායං. **සෙතම්හි ඡත්තෙනති** දිබ්බසෙතච්ඡත්තෙන. **අනුහීරමානෙනති** ධාරියමානෙ. එත්ථ ච ඡත්තග්ගහණෙව ඛග්ගාදීනි පඤ්චකකුධභණ්ඩානිපි[1] වුත්තානෙවාති වෙදිතබ්බං. ඛග්ගතාලවණ්ටමොරහත්ථකවාලබීජනීඋණ්හීසපට්ටාපි හි ඡත්තෙන සහ තදූපට්ඨිතා අහෙසුං. ඡත්තාදිනියෙව ච තදූපඤ්ඤායිංසු, න ඡත්තාදිගාහකා. **සබ්බා ච දිසා**ති දසපි දිසා. නයිදං සබ්බදිසාවිලොකනං සත්තපදවීතිහාරූත්තරකාලං දට්ඨබ්බං. මහසත්තෙනා හි මනුස්සානං හත්ථතො මුච්චිත්වා පුරත්ථිමදිසං ඔලොකෙසි, තත්ථ දෙවමනුස්සා ගන්ධමාලාදීහි පූජයමානා "මහාපුරිස ඉධ තුම්හෙහි සදිසොපි නත්ථි, කුතො උත්තරිතරො"ති ආහංසු. එවං චතසෙසා දිසා; චතසෙසා අනුදිසා; හෙට්ඨා; උපරීති සබ්බා දිසා අනුවිලොකෙත්වා සබ්බත්ථ අත්තනා සදිසං අදිස්වා "අයං උත්තරා දිසා"ති තත්ථ සත්තපදවීතිහාරෙන අගමාසි. **ආසභිනති** උත්තමං. **අග්ගොති** සබ්බපඨමො. **ජෙට්ඨො සෙට්ඨොති** ච තසෙසව වෙවචනං. **අයමන්තිමා ජාති, නත්ථිදානි පුනබ්භවොති** ඉමස්මිං අත්තභාවෙ පත්තබ්බං අරහත්තං බ්‍යාකාසි.

"අනෙකෙසං විසෙසාධිගමානං පුබ්බනිමිත්තභාවෙනා"ති සංඛෙපෙන වුත්තමත්ථං **"යඤ්හී"**තිආදිනා විත්ථාරතො දස්සෙති. තත්ථ **එත්ථා**ති—

---

1. සංකිච්චජාතකෙ විත්ථාරො.

"අනෙකසාඛඤ්ච සහස්සමණ්ඩලං,
ඡත්තං මරූ ධාරයුමන්තලික්ඛෙ,
සුවණ්ණදණ්ඩා වීතිපතන්තිචාමරා
න දිස්සරෙ චාමරඡත්තගාහකා"නි[1]——

ඉමිස්සා ගාථාය. සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණමෙව සබ්බත්ථ අප්පටිහතචාරතාය අනාවරණඤ්ඤාණන්ති ආහ **"සබ්බඤ්ඤුතඤාණාවරණඤ්ඤාණපච්චවෙක්ඛණා"**ති. **"තථා අයං භගවාපි ගතො-පෙ-පුබ්බනිමිත්තභාවෙනා"**ති. එතෙන අභිඤ්ඤායං ධම්මතාවසෙන උපපජ්ජනවිසෙසා සබ්බබොධිසත්තානං සාධාරණාති දස්සෙති. පාරමිතානිස්සන්දෙ හි තෙති.

විකසමිති අගමාසි. **මරූති** දෙවා. **සමාති** විලොකනසම්මතාය සම්මා සදිසියො. මහාපුරිසො හි යථා එකං දිසං විලොකෙසි, එවං සෙසා දිසාපි, න කත්ථචි විලොකනෙ විබන්ධො තස්ස අහොසීති. **සමාති** වා විලොකෙතුං යුත්තාති අත්ථො. න හි තදා බොධිසත්තස්ස විරූපබීභච්ඡවිසමරූපානි විලොකෙතුං අයුත්තානි දිසාසු උපට්ඨහන්තීති.

"එවං තථාගතො"ති කායගමනට්ඨෙන ගත-සද්දෙන තථාගත-සද්දං නිද්දිසිත්වා ඉදානි ඤාණගමනට්ඨෙන තං දස්සෙතුං **"අථ වා"**තිආදිමාහ. තත්ථ **නෙක්ඛම්මෙමනාති** අලොභපධානෙන කුසලචිත්තුප්පාදෙන. කුසලා හි ධම්මා ඉධ නෙක්ඛම්මං, න පබ්බජ්ජාදයො, "පඨමජ්ඣානෙනා"ති ච වදන්ති. **පහායාති** පජහිත්වා. **ගතො** අධිගතො, පටිපන්නා උත්තරිවිසෙසන්ති අත්ථො. **පහායාති** වා පහානහෙතු, පහානලක්ඛණං වා. හෙතුලක්ඛණට්ඨෙ හි අයං පහාය-සද්දෙ. "කාමච්ඡන්දාදිපපහානහෙතුකං ගතො"ති හෙත්ථ වුත්තං ගමනං අවබොධො, පටිපත්ති එව වා. කාමච්ඡන්දාදිපපහානෙන ච තං ලක්ඛීයති. එස නයො **"පදාලෙත්වා"**තිආදිසුපි. **අබ්භාපාදෙනාති** මෙත්තාය. **ආලොකසඤ්ඤායාති** විභූතං කත්වා මනසිකරණෙන උපට්ඨිතආලොකසඤ්ඤාණෙන. **අවික්ඛෙපෙනාති** සමාධිනා. **ධම්මවවත්ථානෙනාති** කුසලාදිධම්මානං සාථාවවිනිච්ඡයෙන, "සප්පච්චයනාමරූපවවත්ථානෙනා"තිපි වදන්ති.

එවං කාමච්ඡන්දාදිනීවරණප්පහානෙන "අභිජ්ඣං ලොකෙ පහාය"ති-ආදිනා[2] වුත්තාය පඨමජ්ඣානස්ස පුබ්බභාගපටිපදං භගවතො තථාගත භාවං දස්සෙත්වා ඉදානි සහ උපායෙන අට්ඨහි සමාපත්තීහි; අට්ඨාරසහි ච මහාවිපස්සනාහි තං දස්සෙතුං **"ඤාණෙනා"**තිආදිමාහ. නාමරූපපරිගහකඛන්ධාවිතරණාණඤ්ඤි විබන්ධභූතස්ස මොහස්ස දූරීකරණෙන ඤාතපරිඤ්ඤායං ඨිතස්ස අනිච්චසඤ්ඤුදයො ඝිජ්ඣන්ති, තථා ඣානසමාපත්තීසු අභිරතිනිමිත්තෙන පාමොජ්ජෙන, තත්ථ අනභිරතියා විනොදනාය ඣානාදිසමධිගමොති සමාපත්තිවිපස්සනාඤාණ අරතිවිනොදනඅවිජ්ජාපදාලනාදි උපායො, උපපත්තිපාටිහාරියදස්සනං පන නීවරණසභාවාය අවිජ්ජාය හෙට්ඨා නීවරණෙසුපි සඞ්ගහදස්සනත්ථන්ති දට්ඨබ්බං. සමාපත්තිවිහාරප්පවෙසබ්බඤ්ඤෙන **නීවරණානි කවාටසදිසානීති** ආහ **"නීවරණකවාටං උග්ඝාටෙත්වා"**ති. "රත්තිං චිතකෙකත්වා විවාරෙත්වා දිවා කම්මන්තෙන පයොජෙති"ති වුත්තට්ඨානෙ විය චිතක්කවිචාරා ධූමායනාති අධිප්පෙතාති ආහ **"චිතක්ක විචාර ධූම"**න්ති. කිඤ්චාපි පඨමජ්ඣානූපචාරෙයෙව ච දුක්ඛං; චතුත්ථජ්ඣානූපචාරෙයෙව සුඛං පණීයති, අතිසයප්පහානං පන සඤ්ඤායාහ **"චතුත්ථජ්ඣානෙන සුඛදුක්ඛං පහායා"**ති.

1. සුත්තනිපාතෙ කාලකසුත්තෙ 2. අභි 2.

අනිච්චසඞ්ඛාතා, අනිච්චන්ති අනුපස්සනා **අනිච්චානුපස්සනා,** තෙභූමකධම්මානං අනිච්චතං ගහෙත්වා පවත්තාය විපස්සනායෙතං නාමං. **නිච්චසඤ්ඤන්ති** සඞ්ඛතධම්මෙ "නිච්චා; සස්සතා"ති එවං පවත්තසඤ්ඤඤ්ච, සඤ්ඤාසීසෙන දිට්ඨිචිත්තානම්පි ගහණං දට්ඨබ්බං. එස නයො ඉතො පරෙසුපි. **නිබ්බිදානුපස්සනායාති** සඞ්ඛාරෙසු නිබ්බිජ්ජනාකාරෙන පවත්තාය අනුපස්සනාය. **නන්දිති** සප්පීතිකතණ්හං. තථා **විරාගානුපස්සනායාති** විරජ්ජනාකාරෙන පවත්තාය අනුපස්සනාය. **නිරොධානුපස්සනායාති** සඞ්ඛාරානං නිරොධස්ස අනුපස්සනාය. "තෙ සඞ්ඛාරා නිරුජ්ඣන්තියෙව, ආයතිං සමුදයවසෙන න උපපජ්ජන්ති"ති එවං වා අනුපස්සනා **නිරොධානුපස්සනා.** තෙනෙවාහ "නිරොධානුපස්සනාය නිරොධෙති, නො සමුදෙති"ති. මුඤ්චිතුකම්‍යතා හි අයං බලපත්තා නාම. පටිනිස්සජ්ජනාකාරෙන පවත්තා අනුපස්සනා **පටිනිස්සග්ගානුපස්සනා.** පටිසඞ්ඛා සන්තිට්ඨනා හි අයං. **ආදානන්ති** නිච්චාදිවසෙන ගහණං. සන්තතිසමූහකිච්චාරම්මණානං වසෙන එකත්තගහණං **ඝනසඤ්ඤා.** **ආයූහනං** අභිසඞ්ඛරණං. අවස්ථාවිසෙසාපත්ති **විපරිණාමො.** ධුවසඤ්ඤන්ති පිරහාවගහණං. **නිමිත්තන්ති** සමූහාදිඝනවසෙන; සකිච්චපරිවෙදනාය ච සඞ්ඛාරානං සවිඤ්ඤාණකඝනග්ගහණං. **පණිධීති** රාගාදිපණිධිං, සා පනස්සතො තණ්හානං වසෙන සඞ්ඛාරෙසු නිත්තා.

අභිනිවෙසන්ති අත්තානුදිට්ඨිං. අනිච්චදුක්ඛාදිවසෙන සබ්බධම්මතීරණං **අධිපඤ්ඤාධම්මවිපස්සනා.** **සාරාදානාභිනිවෙසන්ති** අසාරෙ සාරග්ගහණවිපල්ලාසං. "ඉස්සරකුත්තාදිවසෙන ලොකො සමුප්පන්නො"ති අභිනිවෙසො **සම්මොහාභිනිවෙසො.** කෙචි පන "අහොසිං නු ඛො අහමතීතමද්ධානන්ති ආදිනා[1] පවත්තසංසයාපත්ති **සම්මොහාභිනිවෙසො**"ති වදන්ති. සඞ්ඛාරෙසු ලෙණතාණභාවග්ගහණං **ආලයාභිනිවෙසො.** "ආලයරතා ආලයසමුදිතා"ති[2] වචනතො ආලයො තණ්හා, සායෙව චක්ඛාදීසු රූපාදීසු ච අභිනිවිසනවසෙන පවත්තියා **ආලයාභිනිවෙසොති** කෙචි. "එවංවිධා සඞ්ඛාරා පටිනිස්සජ්ජියන්තී"ති පවත්තං ඤාණං **පටිසඞ්ඛානුපස්සනා.** වට්ටතො විගතත්තා විවට්ටං නිබ්බානං, තඤ්ච ආරම්මණකරණසඞ්ඛාතෙන අනුපස්සනෙන පවත්තියා **විවට්ටානුපස්සනා** ගොත්‍රභු. **සංයොගාභිනිවෙසන්ති** සංයුජ්ජනවසෙන සඞ්ඛාරෙසු අභිනිවිසනං. **දිට්ඨෙකට්ඨෙති** දිට්ඨියා සහජාතෙකට්ඨෙ; පහානෙකට්ඨෙ ච. **"ඔළාරිකෙ"ති** උපරිමග්ගවජ්ඣෙ කිලෙසෙ අපෙක්ඛිත්වා වුත්තං, අඤ්ඤථා දස්සනපහාතබ්බාපි දුතියමග්ගවජ්ඣෙහි ඔළාරිකා නාම. **අණුසහගතෙති** අනුභූතෙ, ඉදං හෙට්ඨිමමග්ගවජ්ඣෙ අපෙක්ඛිත්වා වුත්තං. **සබ්බකිලෙසෙති** අවසිට්ඨසබ්බකිලෙසෙ. න හි පඨමාදිමග්ගෙහි පහීනා කිලෙසා පුන පහීයන්තීති.

කසිණලක්ඛණං කසිණභාවො. **පග්ඝරණං** ද්‍රවභාවෙ. ලොකියවායුනා භස්සනස්ස විය යෙන තංතංකලාපස්ස **උද්ධුමායනං,** ඵීතභාවො වා, තං **විත්ථම්භනං.** විජ්ජමානෙපි කලාපන්තරභූතානං කලාපන්තරභූතෙහි අසම්ඵුට්ඨභාවෙ තංතංභූතවිත්තතා රූපපරියන්තො ආකාසොති යෙසං යො පරිච්ඡෙදෙ, තෙහි සො අසම්ඵුට්ඨොව, අඤ්ඤථා භූතානං පරිච්ඡෙදසභාවො න සියා ඛ්‍යාපිභාවාපත්තිතො. අඛ්‍යාපිතා හි අසම්ඵුට්ඨත්තා. යසම්ං කලාපෙ භූතානං පරිච්ඡෙදෙ, තෙහි අසම්ඵුට්ඨභාවො **අසම්ඵුට්ඨලක්ඛණං** තෙනාහ භගවා ආකාසධාතුනිද්දෙසෙ "අසම්ඵුට්ඨා චතූහි මහාභූතෙහී"ති.[3]

---

1. ම 1-10, සං 1-265 පිටුවෙසු.
2. දී 2-31, 32, ම 1-224, ම 2-261, සං 1-138, වි 3-5, 7, 8 පිටුවෙසු.
3. අභි 1-169 පිටුවෙ.

විරොධිපච්චයසන්නිපාතෙ විසදිසුප්පත්ති **රූපනං**. වෙතනාප්පධානත්තා සඞ්ඛාරක්ඛන්ධධම්මානං වෙතනාවසෙනෙතං වුත්තං **"සඞ්ඛාරානං අභිසඞ්ඛරණලක්ඛණා"**නති. තථා හි සුත්තන්තභාජනීයෙ සඞ්ඛාරක්ඛන්ධවිභඞ්ගෙ "චක්ඛුසම්පස්සජා වෙතනා"තිආදිනා[1] වෙතනාව විභත්තා, අභිසඞ්ඛරණලක්ඛණා ච වෙතනා යථාහ "තත්ථ කතමෙ පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරා? කුසලා වෙතනා කාමාවචරා"තිආදි.[2] **එරණං** සම්පඨාරිකතා. **අස්සඬ්ඪියෙ**ති අස්සද්ධියහෙතු, නිමිත්තත්ථෙ භුම්මං. එස නයො **"ඛොභාසඡෙජ්ජ"**තිආදීසු. **වූපසමලක්ඛණා**නති කායචිත්තපරිළාහූපසමලක්ඛණං. ලීනුද්ධච්චරහිතෙ අධිචිත්තෙන පවත්තනමානෙ පග්ගහනිග්ගහසමපහංසනෙසු අබ්‍යාවටතාය අජ්ඣුපෙක්ඛනං **පච්චුපට්ඨානං** පක්ඛපාතූපච්ඡෙදතො.

මුසාවාදාදීනං විසංවාදනාදීහිච්චතාය[3] ලූබානං අපරිගහාහකානං පටිපක්ඛභාවතො පරිගහාහිකා[4] සම්මාවාචා සිනිද්ධභාවතො සම්පයුත්තධම්මෙ, සම්මාවාචාපච්චයසුභාසිතානං[5] සොතාරඤ්ච පුග්ගලං පරිගණ්හාතීති සා පරිගහලක්ඛණා සම්මාවාචා. කායිකකිරියා නිඤ්ඣි කත්තබ්බං සමුට්ඨාපෙති. සයඤ්ච සමුට්ඨහනං ඝටනං හොතීති සම්මාකම්මන්තසඞ්ඛාතා විරති සමුට්ඨානලක්ඛණා දට්ඨබ්බා, සම්පයුත්තධම්මානං වා උක්කිපනං සමුට්ඨාපනං කායිකකිරියාය භාරුක්කිපනං විය. ජීවමානස්ස සන්තස්ස; සම්පයුත්තධම්මානං වා ජීවිතින්ද්‍රියවුත්තියා; ආජ්ජවසෙසෙව වා සුද්ධි **වොදානං**. සසම්පයුත්තධම්මස්ස චිත්තස්ස සංකිලෙසපක්ඛෙ පතිතුං අදත්වා සම්මදෙව පග්ගණ්හනං **පග්ගහො**.

"සඞ්ඛාරා"ති ඉධ වෙතනා අධිප්පෙතාති වුත්තං **"සඞ්ඛාරානං චෙතනාලක්ඛණා"**නති. **නමනං** ආරම්මණාභිමුඛභාවො. **ආයතනං** පවත්තනං. ආයතනානං වසෙන හි ආයසඞ්ඛාතානං චිත්තචෙතසිකානං පවත්ති. **තණ්හායහෙතුලක්ඛණා**නති වට්ටස්ස ජනකහෙතුභාවො, මග්ගස්ස පන නිබ්බානසම්පාපකත්තනන්ති අයමෙව නෙසං විසෙසො.

තථලක්ඛණං අවිපරීතසභාවො. **එකරසො** අඤ්ඤමඤ්ඤානතිවත්තනං අනූනාධිකභාවො. **සුගතදඛා** සම්ථවිපස්සනාව, "සද්ධාපඤ්ඤා පග්ගහාවික්ඛෙපා"තිපි වදන්ති.

ඛිණොති කිලෙසෙති **ඛයො**, මග්ගො. අනුප්පාදපරියොසානතාය **අනුප්පාදෙ**, ඵලං. **පස්සද්ධි** කිලෙසවූපසමො.

ඡන්දසෙත්ථති කත්තුකම්‍යතාඡන්දස්ස. **මූලලක්ඛණං** පතිට්ඨාභාවො. **සමුට්ඨාපනලක්ඛණං** ආරම්මණූපට්ඨාදකතාය සම්පයුත්තධම්මානං උප්පත්තිහෙතුතා. **සමොධානං** විසයාදිසන්නිපාතෙන ගහෙතබ්බාකාරො, යා "සඞ්ඝති"ති වුච්චති. සමං සහ ඔදහන්ති අනෙන සම්පයුත්තධම්මාති වා **සමොධානං**, එසෙසා. සමොසරන්ති සන්නිපතන්ති එත්ථාති **සමොසරණං**. වෙදනාය විනා අප්පවත්තනමානා සම්පයුත්තධම්මා වෙදනානුභවනනිමිත්තං සමොසටා විය හොන්තීති එවං වුත්තං. ගොපානසීනං කූටං විය සම්පයුත්තානං පාමොක්ඛභාවො **පමුඛලක්ඛණං**. තතො; තෙසං වා සම්පයුත්තධම්මානං උත්තරි පධානන්ති **තන්තුත්තරි**. පඤ්ඤුත්තරා හි කුසලා ධම්මා. **විමුත්තියා**ති ඵලස්ස. තඤ්හි සීලාදිගුණසාරස්ස පරමුක්කංසභාවෙන සාරං.

---

1. අභි 2-37 පිට්ඨෙ. 2. අභි 2-142 පිට්ඨෙ. 3. මුසාවාදනාදිකිච්චතාය. (බහූසු)
4. පරිග්ගාහකඝසභාවා (අභිධාව ටීකා) 5. සම්මාවාචා පච්චයං සුභාසිතං (අභි:- ටීකා)

අයඤ්හි ලක්ඛණවිභාගෝ ඡධාතුපඤ්චක්ඛන්ධාදිවසෙන තංතංසුත්තපදානුසාරෙන; පොරාණට්ඨකථාය ආගතනයෙන ච කතෝති දට්ඨබ්බං. තථා හි වුත්තෙනාපි කොචි ධම්මෝ පරියායන්තරපපකාසනත්ථං පුන දස්සිතෝ, තතෝ එව ච "ඡන්දමූලකා කුසලා ධම්මා මනසිකාරසමුට්ඨානා, ඵස්සසමෝධානා, වෙදනාසමොසරණා"ති; "පඤ්ඤුත්තරා කුසලා ධම්මා"ති; "විමුත්තිසාරම්දං බ්‍රහ්මචරිය"නති; "නිබ්බානොගධඤ්හි ආවුසෝ බ්‍රහ්මචරියං නිබ්බාන පරියොසාන"නති ච සුත්තපදානං වසෙන **"ඡන්දස්ස මූලලක්ඛණ"**නති ආදි වුත්තං.

තථධම්මා නාම වත්තන්ති අවියසච්චානි අවිපරීතසභාවත්තා. **තථානි** තංසභාවත්තා. අවිතථානි අමුසාසභාවත්තා. **අනඤ්ඤථානි** අඤ්ඤථාකාරරහිතත්තා.

ජාතිපච්චයසම්භූතසමුදාගතට්ඨෙනාති ජාතිපච්චයා සම්භූතං හුත්වා සහිතස්ස අත්තනෝ පච්චයානුරූපස්ස උද්ධං උද්ධං අගතභාවෝ, අනුපවත්තනට්ඨෙනාති අත්ථෝ. අථ වා සම්භූතට්ඨෝ ච සමුදාගතට්ඨෝ ච සම්භූත සමුදාගතට්ඨෝ, න ජාතිතෝ ජරාමරණං න හොති, න ච ජාතිං විනා අඤ්ඤතෝ හොතීති ජාතිපච්චයසම්භූතට්ඨෝ. ඉත්ථඤ්ච ජාතිතෝ සමුදාගච්ඡතීති ජාතිපච්චයසමුදාගතට්ඨෝ. යා යා ජාති යථා යථා පච්චයෝ හොති, තදනුරූපං පාතුභාවොති අත්ථෝ. **අවිජ්ජාය සඞ්ඛාරානං පච්චයට්ඨෝති** එත්ථාපි න අවිජ්ජා සඞ්ඛාරානං පච්චයෝ න හොති, න ච අවිජ්ජං විනා සඞ්ඛාරා උපපජ්ජන්ති. යා යා අවිජ්ජා යෙසං යෙසං සඞ්ඛාරානං යථා යථා පච්චයෝ හොති, අයං අවිජ්ජාය සඞ්ඛාරානං පච්චයට්ඨෝ, පච්චය භාවොති අත්ථෝ.

භගවා තං ජානාති පස්සතීති සම්බන්ධෝ. **තෙනාති** භගවතා. තං විභජ්ජමානන්ති යොජෙතබ්බං. **තන්ති** රූපායතනං. **ඉට්ඨානිට්ඨාදීනි** ආදි-සද්දෙන මජ්ඣත්තං සඞ්ගණ්හාති, තථා අතීතානාගතපච්චුප්පන්නපරිත්තඅජ්ඣත්තබහිද්ධාතදුභයාදිභෙදං. **ලබ්භමානඛපදවසෙනාති** "රූපායතනං දිට්ඨං සද්දායතනං සුතං ගන්ධායතනං රසායතනං ඵොට්ඨබ්බායතනං මුතං, සබ්බං රූපං මනසා විඤ්ඤාතන"නති[1] වචනතෝ දිට්ඨපදඤ්ච විඤ්ඤාතපදඤ්ච රූපාරම්මණෙ ලබ්භති. "රූපාරම්මණං ඉට්ඨං අනිට්ඨං මජ්ඣත්තං පරිත්තං අතීතං අනාගතං පච්චුප්පන්නං අජ්ඣත්තං බහිද්ධා දිට්ඨං විඤ්ඤාතං රූපං රූපායතනං රූපධාතු වණ්ණනිභා සනිදස්සනං සප්පටිඝා නීලං පීතක"නති එවමාදිහි **අනෙකෙහි නාමෙහි. "නෙරසහි වාරෙහි"**ති රූපකණ්ඩෙ[2] ආගතෙ නෙරස නිද්දෙසවාරෙ සඞ්ගායහ. එකෙකසම්භවෙ වාරෙ චතුන්නං චතුන්නං වවත්ථාපනනයානං වසෙන **"ද්වීපඤ්ඤාසාය නයෙහි"**නි ආහ. **තථමෙව** අවිපරීතදස්සිතාය; අපපටිවත්තියදෙසනාය ච. **ජානාමි අඛඤ්ඤාසිනන්ති** වත්තමානාතීතකාලෙසු ඤාණපවත්තිදස්සනෙන අනාගතෙපි ඤාණපවත්ති වුත්තායෙවාති දට්ඨබ්බා. **විදිත**-සද්දෙ අනාමට්ඨකාලවිසෙසෙ වෙදිතබ්බා "දිට්ඨං සුතං මුත"නාදීසු[3] විය. **න උපට්ඨාසීති** අත්තත්තනියවසෙන න උපගච්ඡි. යථා රූපාරම්මණාදයෝ ධම්මා යංසභාවා යංපකාරා ච, තථා නෙ පස්සති ජානාති ගච්ඡතීති **තථාගතොති** එවං පදසම්භවෝ වෙදිතබ්බා. කෙචි පන "නිරුත්තිනයෙන පිසොදාදිපකෙඛපෙන වා දස්සී-සද්දස්ස ලොපං; ආගත-සද්දස්ස වාගමං කත්වා **තථාගතො**"ති වණ්ණෙන්ති.

---

1. අභි 1-211 පිට්ඨෙ. 2. අභි 1-162 පිට්ඨෙ. 3. අභි 1-201 පිට්ඨෙ.

නිද්දෙසතාය **අනුපවජ්ජං.** පකිණ්ණිතබ්බාභාවෙන **අනූනං.** අපනෙතබ්බා-භාවෙන **අනධිකං.** අත්ථබ්‍යඤ්ජනාදිසම්පත්තියා **සබ්බාකාරපරිපුණ්ණං. නෝ අඤ්ඤථා**ති "තථෙවා"ති වුත්තමෙවත්ථං ව්‍යතිරෙකෙන සම්පාදෙති. තෙන යදත්ථං භාසිතං, එකන්තෙන තදත්ථනිප්පාදනතෝ යථා භාසිතං භගවතා, තථෙවාති අවිපරීතදෙසනතං දස්සෙති. **"ගදත්ථෝ"**ති එතෙන තථං ගදතීති තථාගතොති **ද**-කාරස්ස **ත**-කාරෝ කතෝ නිරුත්තිනයෙනාති දස්සෙති.

තථා ගතමස්සාති **තථාගතෝ,** ගතන්ති ච කායස්ස වාචාය වා පවත්තීනි අත්ථෝ. **තථා**ති ච වුත්තෙ **යං තං**-සද්දානං අබ්‍යභිචාරිසම්බන්ධිතාය "යථා"ති අයමත්ථෝ උපට්ඨිතොයෙව හොති. කායවච්කිරියානඤ්ච අඤ්ඤමඤ්ඤානුලොමෙන වචනිච්ඡායං කායස්ස වාචා; වාචාය ච කායෝ සම්බන්ධීභාවෙන උපනිධ්යතීති ඉමමත්ථං දස්සෙන්තෝ ආහ **"භගවතෝ හී"**තිආදි. ඉමස්මිං පන අත්ථෙ තථාවාදිතාය **තථාගතෝ**ති අයම්පි අත්ථෝ සිද්ධෝ හොති. සෝ පන පුබ්බ පකාරත්තරෙන දස්සිතොතාහ **"එවං තථා භාණිතාය තථාගතෝ"**ති.

"තිරියං අපරිමාණාසු ලොකධාතූසු"ති එතෙන යදෙකෙ "තිරියං විය උපරි අධෝ ච සන්ති ලොකධාතුයෝ"ති වදන්ති, තං පටිසෙධෙති. දෙසනාවිලාසොයෙව **දෙසනාවිලාසමයෝ** යථා "පුඤ්ඤමයං; ඤාණමය"න්ති ආදීසු.

උපසඟ්ගනිපාතානං වාචකසද්දසන්නිධානෙ තදත්ථජොතනභාවෙන පවත්තනතෝ ගත-සද්දෙයෙව අවගතත්ථං අතීතත්ථඤ්ච වදන්තී ආහ **"ගතොති අවගතෝ අතීතෝ"**ති. අථ වා අභිනීහාරතෝ පට්ඨාය යාව සමෙබාධි, එත්ථන්තරෙ මහාබොධියානපටිපත්තියා හානට්ඨානසංකිලෙස-නිවත්තීනං අභාවතෝ යථා පණිධානං, තථා ගතෝ අභිනීහාරානුරූපං පටිපන්නොතාහ **තථාගතෝ.** අථ වා මහිද්ධිකතාය; පටිසම්භිදානං උක්කං-සාධිගමෙන අනාවරණතාය ච කත්ථචි පටිඝාතාභාවතෝ යථා රුචි, තථා කායවචීචිත්තානං ගතානි ගමනානි පවත්තියෝ එතස්සාති **තථාගතෝ.** යසමා ච ලොකෙ විඛ්‍යුත්තගතපකාර-සද්දා සමානත්ථා දිස්සන්ති, තසමා යථා විධා විපස්සීආදයෝ භගවන්තෝ, අයම්පි භගවා තථා විධොති **තථාගතෝ.** යථා යුත්තා ච තෙ භගවන්තෝ අයම්පි භගවා තථා යුත්තොතාහ **තථාගතෝ.** අථ වා යසමා සච්චං තච්ඡං තථන්ති ඤාණස්සෙතං අධිවචනං, තසමා තථෙන ඤාණෙන ආගතොති **තථාගතෝ**ති එවම්පි තථාගත-සද්දස්ස අත්ථෝ වෙදිතබ්බෝ.

"පහාය කාමාදිමලෙ යථා ගතා,
සමාධිඤාණෙහි විපස්සිආදයෝ.
මහෙසිනෝ සක්‍යමුනී ජුතින්ධරෝ,
තථාගතෝ තෙන **තථාගතෝ** මතෝ.

තථඤ්ච ධාතායතනාදිලක්ඛණං,
සභාවසාමඤ්ඤ විභාගභෙදතෝ.
සයම්භුඤාණෙන ජිනෝ සමාගතෝ,
තථාගතෝ වුච්චති සක්‍යපුඞ්ගවෝ.

තථානි සච්චානි සමන්තචක්ඛුනා,
තථා ඉදප්පච්චයතා ච සබ්බසො.
අනඤ්ඤනෙය්‍යෙන යතො විභාවිතා,
යාථාවතො තෙන ජිනො **තථාගතො.**

අනෙකහෙදූසුපි ලොකධාතූසු,
ජිනස්ස රූපායතනාදිගොචරෙ.
විචිත්තභෙදං තථමෙව දස්සනං,
තථාගතො තෙන සමන්තලොචනො.

යතො ච ධම්මං තථමෙව භාසති,
කරොති වාචායනුලොමමත්තනො.
ගුණෙහි ලොකං අභිභුය්‍ය ඉරියති,
තථාගතො තෙනපි ලොකනායකො.

යථාභිනීහාරමතො යථාරුචි,
පවත්තවාචාතනුවිත්තභාවතො.
යථාවිධා යෙන පුරා මහෙසිනො,
තථාවිධො තෙන ජිනො **තථාගතො**"ති.[1]—

සඞ්ගහගාථා මූලමත්තමෙව. කස්මා? අපස්මාදපදං විය **සකලධම්ම**-පටිපත්තියා සබ්බබුද්ධගුණානං සඞ්ගාහකත්තා. තෙනෙවාහ **"සබ්බා-කාරෙනා"**තිආදි.

"තං කතමන්ති පුච්ඡති"ති එතෙන "කතමඤ්ච තං භික්ඛවෙ"ති-ආදිවචනස්ස සාමඤ්ඤතො පුච්ඡාභාවො දස්සිතො. අවිසෙසතො හි තස්ස පුච්ඡාවිසෙසභාවඤ්ඤාපනත්ථං මහානිදෙසෙ[2] ආගතා සබ්බාව පුච්ඡා අනුද්ධාර නයෙන දස්සෙන්ති **"තත්ථ පුච්ඡා නාමා"**තිආදිනා. තත්ථ **තත්ථා**නි "තං කතමන්ති පුච්ඡති"ති එත්ථ යදෙතං සාමඤ්ඤතො පුච්ඡාවචනං, තස්මිං.

ලක්ඛණන්ති ඤාතුං ඉච්ඡිතො යො කොචි සභාවො. **"අඤ්ඤාත"**න්ති යෙන කෙනචි ඤාණෙන අඤ්ඤාතභාවමාහ, **"අදිට්ඨ"**න්ති දස්සනභූතෙන ඤාණෙන පච්චක්ඛං විය අදිට්ඨතං, **"අතුලිත"**න්ති "එත්තකං එත"න්ති තුලනභූතෙන අතුලිතතං, **"අතීරිත"**න්ති තීරණභූතෙන අකතඤ්ඤා-කිරියාසම්පාපනතං **"අවිභූත"**න්ති ඤාණස්ස අප්පාකටභාවං, **"අවිභාවිත"**න්ති ඤාණෙන අප්පාකටිකතභාවං. අදිට්ඨං ජොතීයති එතායාති **අදිට්ඨජොතනා.** දිට්ඨං සංසන්දීයති එතායාති **දිට්ඨසංසන්දනා,** සාකච්ඡාවසෙන විනිච්ඡය-කරණං. විමති ඡිජ්ජති එතායාති **විමතිච්ඡෙදනා.** අනුමතියා පුච්ඡා **අනුමතිපුච්ඡා.** "තං කිං මඤ්ඤථ භික්ඛවෙ"තිආදිපුච්ඡාය හි "කා තුම්හාකං අනුමතී"ති අනුමති පුච්ඡිතා හොති. **කථෙතුකම්‍යතා**නි කථෙතුකම්‍යතාය.

8. සරසෙනෙව පතනසභාවස්ස අනන්තරා එව අතීව පාතනං **අතිපාතො,** සනිකං පතිතුං අදත්වා සීඝං පාතනන්ති අත්ථො. අතික්කමිත්වා වා සත්ථාදිහි අභිභවිත්වා පාතනං **අතිපාතො. සත්තානී**ති ඛන්ධසන්තානො. තත්ථ හි සත්තපඤ්ඤත්තීති. **ජීවිතින්ද්‍රිය**න්ති රූපාරූපජීවිතින්ද්‍රියං. රූපජීවිතින්ද්‍රියෙ හි විකොපිතෙ ඉතරම්පි තං සම්බන්ධතාය විනස්සති. කස්මා පනෙත්ථ

1 ඉතිවුත්තක-ටීකෙ පොකං විසදිසං. 2. බු 7-263 පිට්ඨෙ.

"පාණස්ස අතිපාතො; පාණෝති වෙත්ථ වොහාරතො සත්තොා"ති ච එකවචනනිද්දෙසො කතො, නනු නිරවසෙසානං පාණානං අතිපාතතො විරති ඉධ අධිප්පෙතා. තථා හි වක්ඛති "සබ්බපාණභූතහිතානුකම්පීති සබ්බෙ පාණභූතෙ"තිආදිනා.[1] බහුවචනනිද්දෙසනන්ති? සච්චමෙතං, පාණභාවසාමඤ්ඤවසෙන පනෙත්ථ එකවචනනිද්දෙසො කතො, සබ්බසද්දසන්නිධානෙන තත්ථ පුථුත්තං විඤ්ඤායමානමෙවාති සාමඤ්ඤනිද්දෙසං අකත්වා හෙදවච්ඡින්නවසෙන බහුවචනනිද්දෙසො කතොති. කිඤ්චාපි භියෝ—සාමඤ්ඤතො සංවරසමාදානං, තබ්බිසෙසතො සංවරභෙදොති ඉමස්ස විසෙසස්ස ඤාපනත්ථං අයං වචනභෙදෙ කතොති වෙදිතබ්බා. යාය චෙතනාය වත්තමානස්ස ජීවිතින්ද්‍රියස්ස නිස්සයභූතෙසු මහාභූතෙසු උපක්කමකරණහෙතු තං මහාභූතපච්චයා උපපජ්ජනක්ඛමහාභූතා නූපපජ්ජිස්සන්ති, සා තාදිසපයොගසමුට්ඨාපිකා චෙතනා පාණාතිපාතො. ලද්ධූපක්කමානි හි භූතානි ඉතරභූතානි විය න විසදෘනීති සමානජාතියානං කාරණං න හොන්තීති. **"කායවචීද්වාරාන"**න්ති එතෙන මනොද්වාරෙ පවත්තාය වධකචෙතනාය පාණාතිපාතභාවං පටික්ඛිපති.

පයොගවත්ථුමහන්තතාදීහි මහාසාවජ්ජතා තෙහි පච්චයෙහි උපපජ්ජමානාය චෙතනාය බලවභාවතො වෙදිතබ්බා. යථාධිප්පෙතස්ස හි පයොගස්ස සහසා නිප්ඵාදනවසෙන කිච්චසාධිකාය බහුකඛත්තුං පවත්තජවනෙහි ලද්ධාසෙවනාය ච සන්නිට්ඨාපකචෙතනාය වසෙන පයොගස්ස මහන්තභාවො. සතිපි කදාචි ඛුද්දකෙ වෙව මහන්තෙ ච පාණෙ පයොගස්ස සමභාවෙ මහන්තං හනන්තස්ස චෙතනා තිබ්බතරා උපපජ්ජතීති වත්ථුස්ස මහන්තභාවො. ඉති උභයමෙපතං චෙතනාය බලවභාවෙනෙව හොති. තථා හි හන්තබ්බස්ස මහාගුණභාවෙන තත්ථ පවත්තඋපකාරචෙතනා විය ඛෙත්තවිසෙසනිබ්බත්තියා අපකාරචෙතනාපි බලවතී; තිබ්බතරා ච උපපජ්ජතීති තස්සා මහාසාවජ්ජතා දට්ඨබ්බා. තස්මා පයොගවත්ථ්වාදිපච්චයානං අමහත්තෙපි මහාගුණතාදිපච්චයෙහි චෙතනාය බලවභාවාදිවසෙනෙව මහාසාවජ්ජභාවො වෙදිතබ්බා.

සමභරීයන්ති එතෙහීති **සම්භාරා,** අඞ්ගානි. තෙසු පාණසඤ්ඤිතාවධකචිත්තානි පුබ්බභාගියානිපි හොන්ති. **උපක්කමො** වධකචෙතනා සමුට්ඨාපිතො. පඤ්චසම්භාරවති පාණාතිපාතචෙතනාති සා පඤ්චසම්භාරවිනිමුත්තා දට්ඨබ්බා. **විජ්ජාමයො** මන්තපරිජප්පනපයොගො ආථබ්බණිකාදීනං විය. **ඉද්ධිමයො** කම්මවිපාකජිද්ධිමයෝ දෘඪාකොටකාදීනං විය. **අතිච්ච පපඤ්චෝති.**[2] අතිමහාච්චාරෝ.

එත්ථාහ— ඛණෙ ඛණෙ නිරුජ්ඣනසභාවෙසු සඞ්ඛාරෙසු කො හනති, කො වා හඤ්ඤති, යදි චිත්තචෙතසිකසන්තානො, සො අරූපතාය න ඡෙදනභෙදනාදිවසෙන විකොපනසම්භවො, නාපි විකොපනීයො, අථ රූපසන්තානො, සො අචෙතනතාය කට්ඨකලිඞ්ගරූපමොති න තත්ථ ඡෙදනාදිනා පාණාතිපාතො ලබ්භති යථා මතසරීරෙ, පයොගොපි පාණාතිපාතස්ස පහරණූපකාරාදි අතීතෙසු වා සඞ්ඛාරෙසු භවෙය්‍ය අනාගතෙසු වා පච්චුප්පන්නෙසු වා, තත්ථ න තාව අතීතානාගතෙසු සම්භවති තෙසං අභාවතො, පච්චුප්පන්නෙසු ච සඞ්ඛාරානං ඛණිකතාසරසෙනෙව නිරුජ්ඣනසභාවතාය චිනාසාභිමුඛෙසු නිප්පයොජනො

1. දී-ට්ඨ 1-69 පිට්ඨෙ. 2. අතිපපඤ්චොති (පොරාණ පාඨො)

පයොගෝ සියා, විනාසස්ස ච කාරණරහිතත්තා න පහරණපච්චයාදි-පයොගහෙතුකං මරණං, නිරීහකතාය ච සඞ්ඛාරානං කස්ස සෝ පයොගෝ, ඛණිකත්තා වධාධිප්පායසමකාලහිජ්ජනකස්ස කිරියාපරියොසානකාලානවට්ඨානතෝ කස්ස වා පාණාතිපාතකම්මබන්ධෝති?

වුච්චතෙ— යථාවුත්තවධකචෙතනාසහිතෝ සඞ්ඛාරානං පුඤ්ඤා සන්තානසඞ්ඛාතෝ හන්තා, තෙන පවත්තිතවධකපයොගනිමිත්තං අපගතූසමා විඤ්ඤුණජීවිතින්ද්‍රියෝ මතවොහාරප්පවත්තිනිබන්ධෝ යථාවුත්තවධප්පයොගා-කරණෙ උප්පජ්ජනාරහෝ රූපාරූපධම්මසමූහෝ භඤ්ඤති, කෙවලෝ වා චිත්තචෙතසිකසන්තානෝ. වධප්පයොගාච්සයහාවෙපි තස්ස පඤ්චවොකාර-භවෙ රූපසන්තානාඛීනවුත්තිතාය රූපසන්තානෙ පරෙන පයොජිත-ජීවිතින්ද්‍රියුපච්ඡෙදකපයොගවසෙන තන්නිබ්බත්තනිබ්බත්තකචිසදිසරූපුපත්තියා විහතෙ විච්ඡෙදෙ, හොතීති න පාණාතිපාතස්ස අසම්භවෝ, නාපි අහෙතුකෝ පාණාතිපාතෝ, න ච පයොගෝ නිප්පයොජනෝ පච්චුප්පන්නෙසු සඞ්ඛාරෙසු කතපයොගවසෙන තදනන්තරං උප්පජ්ජනාරහස්ස සඞ්ඛාර-කලාපස්ස තථා අනුප්පත්තිතෝ, ඛණිකානං සඞ්ඛාරානං ඛණිකමරණස්ස ඉධ මරණභාවෙන අනධිප්පෙතත්තා; සන්තතිමරණස්ස ච යථාවුත්තනයෙන සහෙතුකභාවතෝ න අහෙතුකං මරණං, න ච කත්තුරහිතෝ පාණාති-පාතපයොගෝ නිරීහකෙසුපි සඞ්ඛාරෙසු සන්නිහිතතාමත්තෙන උපකාරකෙසු අත්තනෝ අනුරූපඵලුප්පාදනනියමෙසු කාරණෙසු කත්තුවොහාරසිද්ධිතෝ යථා "පදීපෝ පකාසෙති; නිසාකරෝ චන්දිමා"ති ච, න ච කෙවලස්ස වධාධිප්පායසහභුනෝ චිත්තචෙතසිකකලාපස්ස පාණාතිපාතෝ ඉච්ඡිතෝ සන්තානවසෙන අවට්ඨිතසෙව පටිඤ්ඤානතෝ, සන්තානවසෙන පවත්ත-මානානඤ්ච පදීපාදීනං අත්ථකිරියාසිද්ධි දිස්සතීති අත්ථෙව පාණාතිපාතෙන කම්මබන්ධෝ. අයඤ්ච විචාරෝ අදින්නාදානාදීසුපි යථාසම්භවං විභා-වෙතබ්බෝ.

"පහීනකාලතෝ පට්ඨාය විරතෝවා"ති එතෙන පහානහෙතුකා ඉධාධිප්පෙතා සම්පත්තවිරතීති දස්සෙති. කම්මක්ඛයඤ්ඤණෙන හි පාණාතිපාතදුස්සීල්‍යස්ස පහීනත්තා භගවා අච්චන්තමෙව තතෝ පටිවිරතෝති වුච්චති සම්පත්තවසෙන පහානවිරතීනං අධිප්පෙතත්තා. කිඤ්චාපි පහානවිරමණානං පුරිමපච්ඡිමකාලතා නත්ථි, මග්ගඵලමානං පන සම්මාදිට්ඨි ආදීනං සම්මාවාචාදීනඤ්ච පච්චයප්පච්චයුප්පන්නභාවෙ අප්පෙක්ඛිතෙ සහජාතානම්පි පච්චයප්පච්චයුප්පන්නභාවෙන ගහණං පුරිමපච්ඡිමභාවෙනෙව හොතීති ගහණප්පවත්තිආකාරවසෙන පච්චයභූතෙසු සම්මාදිට්ඨිආදීසු පහායකධම්මෙසු පහානකිරියාය පුරිමකාලවොහාරෝ; පච්චයුප්පන්නාසු ච විරතීසු විරමණකිරියාය අපරකාලවොහාරෝ ච හොතීති එවං එත්ථ අත්ථෝ දට්ඨබ්බෝ. පහානං වා සම්පත්තවසෙන; විරති පටිපස්සද්ධිවසෙන යොජෙතබ්බා. අථ වා පාණෙ අතිපාතියති එතෙනාති **පාණාතිපාතෝ,** පාණඝාතහෙතුභූතෝ ධම්මසමූහෝ. කෝ පනෙසෝ? අහිරිකානොත්තප්ප දෙසමොහච්ඡිංසාදයෝ කිලෙසා. තෙ හි භගවා අරියමග්ගෙන පහාය සමුග්ඝාටෙත්වා පාණාතිපාතදුස්සීල්‍යතෝ අච්චන්තමෙව පටිවිරතෝති වුච්චති කිලෙසෙසු පහීනෙසු කිලෙසනිමිත්තස්ස කම්මස්ස අනුප්පජ්ජනතෝ. "අදින්නාදානං පහාය"ඉත්‍යාදීසුපි එසෙව නයෝ. **විරතෝවා**ති අවධාරණෙන තස්සා විරතියා කාලාදිවසෙන අපරියන්තකං දස්සෙති. යථා හි අඤ්ඤෙ සම්පත්තවිරතිකාපි අනවට්ඨිතචිත්තතාය ලාභජීවිතාදිහෙතු සම්පාදනං

භිඳන්නි, න එවං භගවා. භගවා පන සබ්බසෝ පහීනපාණාතිපාතත්තා අච්චන්තවිරතෝ එවාති. **විනිකඤ්ඡිස්සාමීති** අනවජ්ජධම්මෙහි වොකිණ්ණා අනන්තරන්තරා උපපජ්ජනකා දුබ්බලාකුසලා. යස්මා පන කායවච්පයොගං උපලභිත්වා "ඉමස්ස කිලෙසා උප්පන්නා"ති විඤ්ඤූනා සක්කා ඤාතුං, තස්මා තෙ ඉමිනා පරියායෙන **"චක්ඛුසොතවිඤ්ඤෙය්‍යා"**ති වුත්තානි දට්ඨබ්බා. **කාසිකානි** පාණාතිපාතාදිනිපඵාදකෙ බලවාකුසලෙ සඤ්ඣායාහ.

ගොත්තවසෙන ලද්ධවොහාරොති සම්බන්ධො. **දීපෙතුං වට්ටතී**ති බ්‍රහ්ම-දත්තෙන භාසිතවණ්ණස්ස අනුසන්ධිදස්සනවසෙන ඉමිස්සා දෙසනාය ආරද්ධත්තා. තත්‍රායං දීපනා— "පාණාතිපාතං පහාය පාණාතිපාතා පටිවිරතෝ සමණස්ස ගොතමස්ස සාවකසංඝෝ නිහිතදණ්ඩා නිහිත-සත්ථෝ"ති විත්ථාරෙතබ්බං. නනු ච ධම්මස්සාපි වණ්ණෝ බ්‍රහ්මදත්තෙන භාසිතොව? සච්චං භාසිතො, සො පන සම්මාසම්බුද්ධප්පභවත්තා; අරිය-සඞ්ඝාධාරත්තා ච ධම්මස්ස ධම්මානුභාවසිද්ධත්තා ච තෙසං තදුභයදීපනෙ-නෙව දීපිතෝ හොතීති විසුං න උද්ධටෝ. සද්ධම්මානුභාවෙනෙව හි භගවා භික්ඛුසඞ්ඝා ච පාණාතිපාතාදිප්පහානසම්පන්නා අහොසි, දෙසනා ආදිතෝ පට්ඨාය එවං ආගතාති.

එත්ථායං අධිප්පායෝ— "අත්ථි භික්ඛවෙ අඤ්ඤෙ ච ධම්මා"තිආදිනා අනඤ්ඤසාධාරණෙ බුද්ධගුණෙ ආරබ්භ උපරි දෙසනං වඩ්ඪෙතුකාමෝ භගවා ආදිතෝ පට්ඨාය "තථාගතස්ස වණ්ණං වදමානෝ වදෙය්‍ය"තිආදිනා බුද්ධගුණවසෙනෙව දෙසනං ආරභි, න භික්ඛුසඞ්ඝවසෙනාති. එසා හි භගවතෝ දෙසනාය පකති, යං එකරසෙනෙව දෙසනං දෙසෙතුං ලබ්භමානස්සාපි කස්සචි අගහණං. තථා හි රූපකණ්ඩෙ දුකාදීසු තන්තිදෙසෙසු ච හදයවත්ථු න ගහිතං. ඉතරවත්ථූහි අසමානගතිකත්තා දෙසනාභෙදෙ හොතීති. යථා හි චක්ඛුවිඤ්ඤණාදීනි එකන්තතො චක්ඛාදිනිස්සයානි, න එවං මනොවිඤ්ඤණං එකන්තෙන හදයවත්ථුනිස්සයං, නිස්සිතවසෙන ච වත්ථුදුකාදිදෙසනා පවත්තා "අත්ථි රූපං චක්ඛුවිඤ්ඤණස්ස වත්ථු; අත්ථි රූපං න චක්ඛුවිඤ්ඤණස්ස වත්ථූ"තිආදිනා. යම්පි එකන්තතො හදයවත්ථුනිස්සයං, තස්ස වසෙන "අත්ථි රූපං මනොවිඤ්ඤණස්ස වත්ථූ"ති ආදිනා දුකාදීසු වුච්චමානෙසුපි න තදනුරූපා ආරම්මණදුකාදයෝ සම්භවන්ති. න හි "අත්ථි රූපං මනොවිඤ්ඤණස්ස ආරම්මණං; අත්ථි රූපං න මනොවිඤ්ඤණස්ස ආරම්මණ"නති සක්කා වත්තුන්ති වත්ථාරම්මණදුකා නිණ්ණගතිකා සියුන්ති න එකරසා දෙසනා භවෙය්‍යාති. තථා නිකෙඛපකණ්ඩෙ චිත්තුපපාදවිභාගෙන අවුච්චමානත්තා අවිතක්කඅවිචාර-පදවිස්සජ්ජනෙ "විචාරෙ ච"ති වත්තුං න සක්කාති අවිතක්කවිචාර-මත්තපදවිස්සජ්ජනෙ ලබ්භමානොපි විතක්කෙකා න උද්ධටෝ, අඤ්ඤථා "විතක්කෙකා ච"ති වත්තබ්බං සියා.

දණ්ඩනසඞ්ඛාතස්ස දණ්ඩස්ස පරවිහෙඨනස්ස විවජ්ජිතභාවදීපනත්ථං දණ්ඩසත්ථානං නිකෙඛපවචනන්ති ආහ **"පරූපඝාතත්තායා"**තිආදි. **විහෙඨනභාවතොති** විහිංසනභාවතො. "භික්ඛුසඞ්ඝවසෙනාපි දීපෙතුං වට්ටතී"ති වුත්තත්තා තම්පි එකදෙසෙන දීපෙන්තො **"යං පන භික්ඛූ"**ති-ආදිමාහ.

ලජ්ජීති එත්ථ වුත්තලජ්ජාය ඔත්තප්පම්පි වුත්තමෙවාති දට්ඨබ්බං. න හි පාපජිගුච්ඡනං පාපුත්තාසනරහිතං; පාපභයං වා **අලජ්ජනං** අත්ථි. ධම්මගරුතාය වා බුද්ධානං; ධම්මස්ස ච අත්තාධිනත්තා අත්තාධිපතිභූතා ලජ්ජාව වුත්තා, න පන ලොකාධිපති ඔත්තප්පං. "දයං මෙත්තචිත්තතං ආපන්නෝ"ති කස්මා වුත්තං, නනු දයා-සද්දෝ, "දයාපන්නෝ"තිආදීසු කරුණාය පවත්තතීති? සච්චමෙතං, අයං පන දයා-සද්දෝ, අනුරක්ඛණං අත්ථං අන්තොනීතං කත්වා පවත්තමානෝ මෙත්තාය **කරුණාය** ච පවත්තතීති ඉධ මෙත්තාය පවත්තමානෝ වුත්තෝ. මිදති සිනිය්හතීති මෙත්තා, මෙත්තා එතස්ස අත්ථීති මෙත්තං, මෙත්තං චිත්තං එතස්සාති මෙත්තචිත්තෝ, තස්ස භාවෝ **මෙත්තචිත්තතා**, මෙත්තා ඉච්චෙව අත්ථෝ. **"සබ්බපාණභූතහිතානුකම්පී"**ති එතෙන තස්සා විරතියා සත්තවසෙන අපරියන්තතං දස්සෙති. **පාණභූතෙති** පාණජාතෙ. **අනුකම්පකොති** කරුණායනකෝ. යස්මා පන මෙත්තා කරුණාය විසෙසපච්චයෝ හොති, තස්මා වුත්තං **"තාය එව දයාපන්නතායා"**ති. එවං යෙහි ධම්මෙහි පාණාතිපාතා විරති සමජ්ජති, තෙහි ලජ්ජාමෙත්තාකරුණාහි සමංගීභාවෝ දස්සිතෝ. **විහරතීති** එවං භූතෝ හුත්වා එකස්මිං ඉරියාපථෙ උපපන්නං දුක්ඛං අක්ඛෙප්පන ඉරියාපථෙන විච්ඡින්දිත්වා හරති පවත්තෙතීති; අත්තභාවං වා යාපෙතීති අත්ථෝ. තෙනෙවාහ **"ඉරියති යපෙති යාපෙති පාලෙතී"**ති.

ආචාරසීලම්පහංනානි සාධුජනාචාරසීලම්පහංකං, නෙන ඉන්ද්‍රිය-සංවරාදිගුණෙනිපි ලොකියපුථුජ්ජනෝ තථාගතස්ස වණ්ණං වත්තුං න සක්කොතීති දස්සෙති. තථා හි ඉන්ද්‍රියසංවරපච්චයපරිභොගසීලානි ඉධ සීලකථායං න විහත්තානි.

පරස්ස හරණනාති පරස්ස සන්තකහරණං.[1] ථෙනෝ වුච්චති චොරෝ, තස්ස භාවෝ **ථෙය්‍යං**. ඉධාපි බුද්ධකෙ පරසන්තකෙ අපපඤ්ඤජ්ජං, මහන්තෙ මහාසාවජ්ජං. කස්මා? පයොගමහන්තතාය, වත්ථුගුණානං පන සමභාවෙ සති කිලෙසානං උපක්කමානඤ්ච මුදුතාය අපපඤ්ඤජ්ජං, නිබ්බතාය මහාසාවජ්ජන්ති අයම්පි නයෝ යොජෙතබ්බෝ.

සාහසික්කාදයොති එත්ථ මන්තපරිජප්පනෙන පරසන්තකහරණං විජ්ජාමයෝ, චිත්ත මන්තෙන කායවච්පයොගෙන පරසන්තකස්ස ආකඩ්ඪනං තාදිසඉද්ධානුභාවෙන ඉද්ධිමයෝ පයොගෝ.

සෙසනාති "පහාය පටිවිරතෝ"ති එවමාදිකං. තඤ්හි පුබ්බෙ වුත්තනයං. කිඤ්චාපි නයිධ සික්ඛාපදවොහාරෙන විරති වුත්තා, ඉතෝ අක්ඛෙප්පසු පන සුත්තපදෙසෙසු විනයාභිධම්මෙසු ච පවත්තවොහාරෙන විරතියෝ වෙතනා ච අධිසීලසික්ඛාදීනං අධිට්ඨානභාවතෝ; තෙසු අඤ්ඤතරකොට්ඨාසභාවතෝ ච සික්ඛාපදන්ති ආහ **"පඤ්චසික්ඛාපදෙ"**නි. කාමඤ්චත්ථ **"ලජ්ජී දයා-පන්නෝ"**ති න වුත්තං, අධිකාරවසෙන පන අත්ථතෝ වා වුත්තමෙවාති වෙදිතබ්බං. යථා හි ලජ්ජාදයෝ පාණාතිපාතපහානස්ස විසෙසපච්චයෝ, එවං අදින්නාදානපහානස්සාපීති, තස්මා සාපි පාළි ආනෙත්වා වත්තබ්බා. එසෙව නයෝ ඉතෝ පරෙසුපි. අථ වා "සුවිභූතෙනා"ති එතෙන හිරොත්තප්පාදීහි සම්පන්නාගමෝ; අහිරිකාදීනඤ්ච පහානං වුත්තමෙවාති ලජ්ජී"තිආදි න වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

---

1. පරස්ස හරණන්ති පරසන්තකස්ස හරණං (?)

අසෙට්ඨචරියන්ති අසෙට්ඨානං හීනානං; අසෙට්ඨං වා ලාමකං නිහීනං වුත්තං, මෙථුනන්ති අත්ථෝ. **"බ්‍රහ්මං සෙට්ඨං චාරං"**න්ති මෙථුනචරිතමාහ. **"අබ්‍රහ්මචරියා මෙථුනා"**ති එතෙන "ඉධ බ්‍රාහ්මණ එකච්චෝ-පෙ- න හෙව ඛෝ මාතුගාමෙන සද්ධිං ද්වයංද්වයසමාපත්තිං සමාපජ්ජති, අපිච ඛෝ මාතුගාමස්ස උච්ඡාදනපරිමද්දනන්හාපනසම්බාහනං සාදියති, සෝ තං අස්සාදෙති, තං නිකාමෙති, තෙන ච තත්තිං ආපජ්ජතී"තිආදිනා[1] වුත්තා සත්තවිධමෙථුනසංයොගාපි පටික්ඛිත්තා දට්ඨබ්බා. ඉධාපි අසද්ධම්මසෙවනාධිප්පායෙන කායද්වාරප්පවත්තා මග්ගෙනමග්ගප්පටිපත්තිසමුට්ඨාපිකා චෙතනා අබ්‍රහ්මචරියං, මිච්ඡාචාරෙ පන අගමනීයට්ඨානවීතික්කමචෙතනාති යොජෙතබ්බං. **තත්ථ** අගමනීයට්ඨානං නාම පුරිසානං මාතුරක්ඛිතාදයෝ දස; ධනක්කීතාදයෝ දසාති වීසති ඉත්thiyo. ඉත්thiසු පන දසන්නං ධනක්කීතාදීනං සාරක්ඛසපරිදණ්ඩානඤ්ච වසෙන ද්වාදසන්නං අඤ්ඤා පුරිසා. ගුණවිරහිතෙ විපච්චත්ති අපස්සාවජ්ජා, මහාගුණෙ මහාසාවජ්ජා. ගුණරහිතෙපි ච අභිභවිත්වා පවත්තී මහාසාවජ්ජා, උභින්නං සමානවජ්ජභාවෙපි කිලෙසානං උපක්කමානඤ්ච මුදුතාය අපස්සාවජ්ජා, තිබ්බතාය මහාසාවජ්ජාති වෙදිතබ්බා. තස්ස දෙ සමුහාරා සෙවෙතුකාමතාචිත්තං; මග්ගෙනමග්ගප්පටිපත්තීති. මිච්ඡාචාරෙ පන අගමනීයට්ඨානතා, සෙවනාචිත්තං, මග්ගෙනමග්ගප්පටිපත්ති; සාදියනඤ්චාති චත්තාරෝ. "අභිභවිත්වා වීතික්කමනෙ මග්ගෙනමග්ගප්පටිපත්තිඅධිවාසනෙ සතිපි පුරිමුප්පන්නසෙවනාභිසඞ්ඛාරයොගාභාවතො අභිභුය්‍යමානස්ස මිච්ඡාචාරෝ න හොතී"ති වදන්ති. සෙවනචිත්තෙන සති පයොගාභාවෝ න පමාණං ඉත්thiයා සෙවනපයොගස්ස යෙභුය්‍යෙන අභාවතො, ඉත්thiයා පුරෙතරං උපට්ඨාපිතසෙවනචිත්තායපි මිච්ඡාචාරෝ න සියාති ආපජ්ජති පයොගාභාවතො. තස්මා පුරිසස්ස වසෙන උක්කංසතො චත්තාරෝ වුත්තාති දට්ඨබ්බං, අඤ්ඤථා ඉත්thiයා පුරිසකිච්චකරණකාලෙ පුරිසස්සපි සෙවනපයොගාභාවතො මිච්ඡාචාරෝ න සියාති එකෙ. ඉදං පනෙත්ථ සන්නිට්ඨානං——අත්තනො රුචියා පවත්තිතස්ස තයෝ, බලක්කාරෙන පවත්තිතස්ස තයෝ, අනවසෙසගහණෙන පන චත්තාරොති. එකෝ පයොගෝ සාහත්thiකොව.

9. **කම්මපථප්පත්තං** දස්සෙතුං **"අත්thiභඤ්ජනකෝ"**ති වුත්තං. **චිත්තයොගෝ කායපයොගෝ වා** ති මුසා-සද්දස්ස කිරියාපධානතං දස්සෙත්. **විසංවාදනාධිප්පායෝ** පුබ්බභාගක්ඛණෙ තබ්ක්ඛණෙ ච. වුත්තඤ්හි "පුබ්බෙවස්ස හොති 'මුසා භණිස්ස'න්ති, භණන්තස්ස හොති 'මුසා භණාමී'ති[2] එතඤ්හි ද්වයං අඞ්ගභූතං, ඉතරං පන හොතු වා මා වා, අකාරණමෙතං. **අස්සා**ති විසංවාදකස්ස. යථාවුත්තං පයොගභූතං මුසා වදති වික්ඛිපෙති; සම්මුට්ඨාපෙති වා එතායාති **චෙතනා මුසාවාදෙ**.

පුරිමනයෙ ලක්ඛණස්ස අබ්‍යාපිතතාය; මුසා – සද්දස්ස ච විසංවාදිතබ්බත්thiවාචකත්තසම්භවතො පරිපුණ්ණං කත්වා මුසාවාදලක්ඛණං දස්සෙතුං **"මුසාති අභූතං අතච්ඡං වත්thu"**තිආදිනා දුතියනයෝ ආරද්ධෝ. ඉමස්මිඤ්ච නයෙ මුසා වදීයති වුච්චති එතායාති **චෙතනා මුසාවාදෙ**. **"යම්කිඤ්චි භඤ්ජතී"**ති වත්thuවසෙන මුසාවාදස්ස අපස්සාවජ්ජමහාසාවජ්ජතාමාහ. යස්ස අත්thiං භඤ්ජති, තස්ස අපපුඤ්ඤතාය අපස්සාවජ්ජෝ, මහාගුණතාය මහාසාවජ්ජොති අදින්නාදානෙ විය ගුණවසෙනාපි යොජෙතබ්බං. කිලෙසානං මුදුතිබ්බතාවසෙනාපි අපස්සාවජ්ජමහාසාවජ්ජතා ලබ්භතියෙව.

---

1. අං 2-348 පිටෙ. 2. වි 1-123 පිටෙ.

අත්තනෝ සන්තකං අදාතුකාමතාය; පූරණකථානයෙන ච විසංවාදන පුරෙක්ඛාරසෙසව මුසාවාදෙ. තත්ථ පන චෙතනා බලවතී න හොතීති අපපසාවජ්ජතා වුත්තා. අපපතාය ඵලස්ස අත්ථස්ස පූරණවසෙන පවත්තා කථා **පූරණකථා**.

තඤ්ඤාති තස්සාරූපෙපා, විසංවාදනානුරූපොති අත්ථො. **"වායාමො"ති** වායාමසීසෙන පයොගමාහ. විසංවාදනාධිපපායෙන පයොගෙ කතෙපි පරෙන තස්මිං අත්ථෙ අවිඤ්ඤාතෙ විසංවාදනස්ස අසිජ්ඣනතො පරස්ස තදත්ථවිජානනං එකො සම්භාරො වුත්තො. කෙචි පන "අභූතවචනං විසංවාදනචිත්තං පරස්ස තදත්ථවිජානනන්ති තයො සම්භාරා"ති වදන්ති. **කිරියාසමුට්ඨාපකචෙතනාක්ඛණෙයෙව මුසාවාදකම්මුනා බජ්ඣති** සන්නිට්ඨාපකචෙතනාය නිබ්බත්තත්තා, සචෙපි දණ්ඩනාය විවාරෙති පරො තම්පත්ථං ජානාතීති අධිපපායො.

"සච්චතො ථෙතතො"තිආදීසු[1] විය **ථෙත** – සද්දො, විරපරියායො, විරභාවො ච සච්චවාදිතාය අධිකතත්තා කථාවසෙන වෙදිතබ්බොති ආහ **"විරකතථොති අත්ථො"**ති. **න විරකතථොති** යථා හලිද්දිරාගාදයො අනවට්ඨිතසභාවතාය න විරා, එවං න විරා කථා යස්ස සො නවිර-කතථොති හලිද්දිරාගාදයො යථා කථාය උපමා හොන්ති, එවං යොජෙතබ්බං. එස නයො **"පාසාණලෙඛා විය"**තිආදීසුපි.

සද්ධා අයති පවත්තති එත්ථාති සද්ධායො, සද්ධායො එව **සද්ධායිකො** යථා "වෙනයිකො"ති[2]. සද්ධාය වා අයිතබ්බා **සද්ධායිකො**, සද්ධෙය්‍යොති අත්ථො. **වත්තබ්බතං ආපජ්ජති** විසංවාදනතොති අධිපපායො.

සුඤ්ඤභාවනති පීතිවිරහිතතාය රිත්තතං. **සා පිසුණවාචාති** යාසං යථාවුත්තා සද්දසභාවා වාචා, සා පියසුඤ්ඤකරණතො පිසුණවාචාති නිරුත්තිනයෙන අත්ථමාහ. පිසතීති වා පිසුණා, සමගෙහ සත්තෙ අවයව-භූතෙ වගෙහ භින්නෙ කරොතීති අත්ථො.

ඵරුසනති සිනෙහාභාවෙන ලූඛං. **සයම්පි ඵරුසාති** දොමනස්ස-සමුට්ඨිතත්තා සභාවෙනපි[3] කක්කසා. එත්ථ ච ඵරුසං කරොතීති ඵලූපචාරෙන; ඵරුසයතීති වා වාචාය ඵරුස – සද්දපපවත්තිං වෙදිතබ්බා. **සයම්පි[4] ඵරුසාති** පරෙසං ධම්මචෙජ්දවසෙන පවත්තියා එකන්තනිට්ඨුරතාය සභාවෙන, කාරණවොහාරෙන ච වාචාය ඵරුස – සද්දපපවත්තිං දට්ඨබ්බා. තතොයෙව ච **නෙව කාණණසුඛා**. අත්ථවිපන්නතාය **න හදයඞගමා**.

යෙන සමණං පලපතීති යෙන පලාපසඞ්ඛාතෙන නිරත්ථකවචනෙන සුඛං භිතඤ්ච ඵලති විදරති විනාසෙතීති "සමණ"න්ති ලද්ධනාමං අත්තනොපරෙසඤ්ච අනුපකාරකං යං කිඤ්චි පලපති.

සංකිලිට්ඨචිත්තතසසාති ලොභෙන දොසෙන වා විබාධිතචිත්තතස්ස, උපනාපිතචිත්තතස්ස වා, දූසිතචිත්තතස්සාති අත්ථො. **චෙතනා පිසුණාවාචා** පිසුණං වදන්ති එතායාති. යස්ස යතො හෙදං කරොති, තෙසු අභින්නෙසු අපපසාවජ්ජං, භින්නෙසු මහාසාවජ්ජං, තථා කිලෙසානං මුදුතිබ්බතා-විසෙසෙසු.

---

1. ම 1-10 පිට්ඨෙ. 2. අං 3-20, වි 1-3 පිට්ඨෙසු. 3. සභාවෙන [සයම්පි. (?)
4. අථ වා සයම්පි. (?)

යස්ස පෙසුඤ්ඤං උපසංහරති, සෝ භිජ්ජතු වා මා වා, තස්ස අත්ථස්ස විඤ්ඤාපනමේව පමාණන්ති ආහ **"තදත්ථවිඤ්ඤත්ති"**න්ති, කම්මපථප්පත්ති පන නිත්තේව එව.

අනුප්පබන්ධතාති අනුබලප්පදානා, අනුවත්තනවසෙන වා පදහනා. කස්ස පන අනුවත්තනං පදහනඤ්ච? "සහිතාන"න්ති වුත්තත්තා "සඞ්ඛානස්සා"ති විඤ්ඤායති. තෙනෙවාහ **"සඞ්ඛානානුප්පබන්ධතා"**ති. යස්මා පන අනුවත්තනවසෙන සඞ්ඛානස්ස පදහනං ආධානං;[1] රක්ඛණං වා දළ්හීකරණං හොති. තෙන වුත්තං **"දළ්හීකම්මං කත්තබ්බන්ති අත්ථෝ"**ති. ආරම්භන්ති එත්ථාති **ආරම්මණං**, රඤ්ජිතබ්බට්ඨානං. යස්මා පන ආ-කාරෙන විනාපි අයමෙවත්ථෝ ලබ්භති, තස්මා වුත්තං **"සමඟහරාමොතිපි පාළි, අයමෙවෙත්ථ අත්ථෝ"**ති.

මම්මානි වුච්චන්ති මම්මානි, යෙසු එරුසවාචාය ඡුපිතමත්තෙසු දුට්ඨාරූසු විය ඝට්ටිතෙසු චිත්තං අධිමත්තං දුක්ඛපත්තං හොති, කානි පන තානි? ජානිආදීනි අක්ඛකාසවත්ථූනි. තානි භිජ්ජන්ති; භිජ්ජන්ති වා යෙන කාය-වචීපයොගෙන, සෝ **මම්මච්ඡෙදකෝ**. එකන්තෙන එරුසචෙතනා එරුස-වාචා එරුසං වදති එතායාති. කථං පන එකන්තඵරුසචෙතනා හොති? දුට්ඨචිත්තතාය. **තස්සා**ති එකන්තඵරුසචෙතනාය එව එරුසවාචාභාවස්ස. **මම්මච්ඡෙදකෝ** සවනඵරුසතායාති අධිප්පායෝ. **චිත්තසණ්හතාය එරුස-වාචා න හොති** කම්මපථප්පත්තත්තා, කම්මභාවං පන න සක්කා වාරෙතුන්ති. එවං අභියවසෙන චෙතනාඵරුසතාය එරුසවාචං සාධෙත්වා ඉදානි තමේව පටිපක්ඛනයෙන සාධෙතුං. **"වචනසණ්හතායා"**තිආදි වුත්තං. **සා** එරුසවාචා. **යන්ති** යං පුග්ගලං. එත්ථාපි කම්මපථභාවං අපපත්තා **අපපසාවජ්ජා**, ඉතරා **මහාසාවජ්ජා**, තථා කිලෙසානං මුදු-තිබ්බතාභාවෙ. කෙචි පන "යං උද්දිස්ස එරුසවාචා පයුජ්ජති, තස්ස සම්මුඛාව සීසං එතී"ති, එකෙ "පරම්මුඛාපි එරුසවාචා හොතියෙවා"ති වදන්ති. තත්ථායමධිප්පායෝ යුත්තෙතා සියා — සම්මුඛා පයොගෙ අගාරවාදීනං බලවභාවතෝ සියා චෙතනා බලවතී, පරස්ස ච තදත්ථජානනං, න තථා අසම්මුඛාති. යථා පන අක්ඛකාසිතෙ මතෙ ආළහනෙ කතා ඛම්මා උපවාදන්තරායං නිවත්තෙන්ති, එවං "පරම්මුඛා පයුත්තාපි එරුසවාචා හොතියෙවා"ති සක්කා විඤ්ඤාතුන්ති. **කුපිතචිත්තා**නන්ති අක්ඛකාසාධිප්පා-යෙනෙව කුපිතචිත්තං, න මරණාධිප්පායෙන. මරණාධිප්පායෙන හි චිත්ත-ක්ඛොභෙ සති බ්‍යාපාදෙයෙව හොතීති. **එත්ථා**ති——

"නෙලඞ්ගෝ සෙතපච්ඡාදෙ – එකාරෝ වත්තතී රථෝ,
අනීඝං පස්ස ආයන්තං - ජින්නසොතං අබන්ධන"න්ති[2]——

ඉමිස්සා ගාථාය. සීලඤ්හත්ථ "නෙලඞ්ග"න්ති වුත්තං. තෙනෙවාහ විහෙඨා ගහපති "නෙලඞ්ගන්ති ඛෝ භන්තෙ සීලානමෙතං අධිවචන"න්ති.[3] **සුකුමාරා**ති එඵරුසතාය මුදුකා. **පුරස්සා**ති එත්ථ **පුර**-සද්දෝ තන්නිවාසී-වාචකෝ දට්ඨබ්බෝ "ගාමෝ ආගතෝ"තිආදීසු විය. තෙනෙවාහ **"නගර-වාසින"**න්ති. මනං අප්පායන්ති වඩ්ඪන්තීති **මනාපා**. තෙන වුත්තං **"චිත්ත-වුඩ්ඪිකරා"**ති. **ආසෙවනං** භාවනං බහුලීකරණං. යං ගාහයිතුං පවත්ති-තෝ,[4] තෙන අගහිතෙ අපපසාවජ්ජා ගහිතෙ මහාසාවජ්ජාති, ඉධාපි කිලෙසානං මුදුතිබ්බතාවසෙනාපි අපපසාවජ්ජමහාසාවජ්ජතා ලබ්භතියෙව.

---

1. ආදහනං (බහූසු) 2. සං 2-482, ඛු 1-173 පිට්ඨෙසු. 3. සං 2-482 පිට්ඨෙ.
4. යං උද්දිස්ස පවත්තිතෝ (පඤ්ඤාස ටීකා)

"කාලවාදී"තිආදි සමණ්ඩපලාපා පටිවිරතස්ස පටිපත්තිදස්සනං. යථා හි "පාණාතිපාතා පටිවිරතෝ"තිආදි පාණාතිපාතපහාන පටිපත්තිදස්සනං. "පාණාතිපාතං පහාය විහරතී"ති හි වුත්තෙ කථං පාණාතිපාතපපහාණං හොතීති? අපෙක්ඛාසම්භවතෝ "පාණාතිපාතාපටිවිරතෝ හොතී"ති වුත්තං, සා පන විරති කථන්ති ආහ "නිහිතදණ්ඩා නිහිතසත්තෝ"ති, තඤ්ච දණ්ඩසත්ථනිධානං කථන්ති වුත්තං "ලජ්ජී"තිආදි, එවං උත්තරුත්තරං පුරිමස්ස පුරිමස්ස උපායභාවදස්සනං, තථා අදින්නාදානාදීසු යථාසම්භවං යොජෙතබ්බං. තෙන වුත්තං "කාලවාදීතිආදි සමණ්ඩපලාපා පටිවිරතස්ස පටිපත්තිදස්සන"න්ති. අත්ථසඤ්හිතාපි හි වාචා අයුත්තකාලපයොගෙන අත්ථාවහා න ගියාති අනත්ථවීඤ්ඤාපන වාචං අනුලොමෙති, තස්මා සමණ්ඩපලාපං පජහනෙනෙන අකාලවාදිතා පරිවජ්ජිතබ්බාති වුත්තං **"කාලවාදී"**ති. කාලෙන වදනෙනෙනාපි උභයානත්ථසාධනතෝ අභූතං පරිවජ්ජිතබ්බන්ති ආහ **"භූත වාදී"**ති. භූතඤ්ච වදනෙනෙන යං ඉධලොකපරලොකහිතසම්පාදකං, තදෙව වත්තබ්බන්ති දස්සෙතුං **"අත්ථවාදී"**ති වුත්තං. අත්ථං වදනෙනෙනාපි න ලොකියධම්මසන්නිස්සිතමෙව වත්තබ්බං, අථ ඛෝ ලොකුත්තරධම්මසන්නිස්සිතම්පීති දස්සෙතුං **"ධම්මවාදී"**ති වුත්තං. යථා ච අත්ථෝ ලොකුත්තරධම්මසන්නිස්සිතෝ හොති, තංදස්සනත්ථං **"විනයවාදී"**ති වුත්තං. පාතිමොක්ඛසංවරෝ සතිසංවරෝ ඤාණසංවරෝ ඛන්තිසංවරෝ වීරියසංවරෝති හි පඤ්චන්නං සංවරානං, තදඞ්ගවිනයෝ වික්ඛම්භනවිනයෝ සමුච්ඡෙදවිනයෝ පටිප්පස්සද්ධිවිනයෝ නිස්සරණවිනයොති පඤ්චන්නං විනයානඤ්ච වසෙන වුච්චමානෝ අත්ථෝ නිබ්බානාධිගමහෙතුභාවතෝ ලොකුත්තරධම්මසන්නිස්සිතෝ හොතීති.

එවං ගුණවිසෙසයුත්තෙනා ච අත්ථෝ වුච්චමානෝ දෙසනාකොසල්ලෙ සති සොභති, කිච්චකරෝ ච හොති, නාඤ්ඤථාති දස්සෙතුං **"නිධානවතිං වාචං භාසිතා"**ති වුත්තං. ඉදානි තං දෙසනාකොසල්ලං විභාවෙතුං **"කාලෙනා"**තිආදිමාහ. අජ්ඣාසයසම්පත්තීනං පුච්ඡාය ච වසෙන ඔතිණ්ණෙණ දෙසනාචිත්තයෙ එකංසාදිබ්‍යාකරණවිභාගං සල්ලක්ඛෙත්වා ඨපනාහෙතුදාහරණසංසන්දනානි තං තං කාලානුරූපං විභාවෙනෙතියා පරිමිතපරිච්ඡින්නරූපාය විපුලතරගම්භීරුදාර[1] පඤ්ඤත්තිවිත්ථාරසංගාහකාය දෙසනාය පරෙ යථාජ්ඣාසයං පරමත්ථසිද්ධියං පතිට්ඨාපෙනෙතා "දෙසනා කුසලෝ"ති වුච්චතීති එවමෙත්ථ අත්ථයොජනා වෙදිතබ්බා.

10. එවං පටිපාටියා සත්තන්නං මූලසික්ඛාපදානි විභජිත්වා සත්තිපි අභිජ්ඣාදිප්පහානස්ස සංවරසීලසික්ඛාසඞ්ගහෙ උපරිගුණසඞ්ගහතෝ; ලොකියපුථුජ්ජනා විසයතෝ ච උත්තරදෙසනාය සඞ්ගණ්හිතුං තං පරිහරිත්වා පවුරජනපාකටං ආචාරසීලමෙව විභජනෙනා භගවා **"බීජගාමභූතගාමසමාරම්භා"**ති ආදිමාහ. තත්ථ **භූතගාමොති** සමූහෝ. නනු ච රුක්ඛාදයෝ චිත්තරහිතතාය න ජීවා, චිත්තරහිතතා ච පරිපඤ්ඤාභාවතෝ; ඡින්නෙ විරූහනතෝ; විසදිසජාතිකභාවතෝ; චතුයොනිඅපරියාපන්නතෝ ච වෙදිතබ්බා, වුද්ධි පන පවාළසිලාලවණානම්පි විජ්ජතීති න තෙසං ජීවභාවෙ කාරණං, විසයගහණඤ්ච පරිකප්පනාමත්තං සුපනං විය විඤ්ඤූදීනං, තථා දෙහළාදයෝ, තත්ථ කස්මා බීජගාමභූතගාමසමාරම්භා පටිවිරති ඉච්ඡිතාති? සමණසාරූපතෝ, සන්නිස්සිතසත්තානුරක්ඛණතෝ ච. තෙනෙවාහ "ජීවසඤ්ඤිනෝ හි මොඝපුරිසා මනුස්සා රුක්ඛස්මි"න්තිආදි.[2] **නීලතිණරුක්ඛාදිකස්සා**ති අල්ලනිණ්ණස්ස වෙව අල්ලරුක්ඛාදිකස්ස ච. **ආදි**-සද්දෙන ඔසධිගච්ඡලතාදයෝ වෙදිතබ්බා.

---

1. ..... ගම්භීරුදාන (බහූසු) 2. වි 2-51 පිට්ඨෙ.

එකං භත්තං එකභත්තං, තං අස්ස අත්ථීති **එකභත්තිකො,** එකසම්ං දිවසෙ එකවාරමෙව භුඤ්ජනකො.[1] තයිදං රත්තිභොජනොපි සියාති තන්නිවත්තනත්ථං ආහ **"රත්තූපරතො"**ති. එවම්පි අපරණ්හභොජීපි සියා එකභත්තිකොති තදුභඞ්කානිවත්තනත්ථං **"විරතො විකාලභොජනා"**ති වුත්තං. අරුණුග්ගමනතො පට්ඨාය යාව මජ්ඣණ්හිකා, අයං බුද්ධානං ආචිණ්ණසමාචිණ්ණා භොජනස්ස කාලො නාම, තදඤ්ඤු විකාලො. **අට්ඨඞ්ගතාය** පන දුතියපදෙන රත්තිභොජනස්ස පටික්ඛිත්තත්තා අපරණ්හා "විකාලො"ති වුත්තො.

සඞ්ඛිපතො "සබ්බපාපස්ස අකරණ"න්තිආදි[2] නයපවත්තං භගවතො සාසනං **අච්චන්තජ්ඣාසයරාගපවත්තිතො** නච්චාදීනං දස්සනං න අනුලොමෙතීති ආහ **"සාසනස්ස අනනුලොමත්තා"**ති. අත්තනා පයොජීයමානං; පරෙහි පයොජ්ජියමානඤ්ච නච්චං නච්චභාවසාමඤ්ඤතො පාළියං එකෙනෙව නච්චසද්දෙන ගහිතං, තථා ගීතවාදිත-සද්දෙන වාති ආහ **"නච්චනනච්චාපනාදිවසෙනා"**ති. **ආදි**-සද්දෙන ගායනගායාපනවාදනවාදාපනානි සඞ්ගණ්හාති. දස්සනෙන වෙත්ථ සවනම්පි සඞ්ගහිතං විරූපෙකසෙසනයෙන. ආලොචනසභාවතාය වා පඤ්චන්නං විඤ්ඤාණානං සවනකිරියායපි දස්සනසඞ්ඛෙපසඞ්ගහාවතො **"දස්සනා"** ඉච්චෙව වුත්තං. අවිඤ්ඤකභූතස්ස ගීතස්ස සවනං කදාචි වට්ටතීති ආහ **"විඤ්ඤූහි භූතා දස්සනා"**ති. තථා හි වුත්තං පරමත්ථජොතිකාය **බුද්ධඞ්කුරපාඨට්ඨකථාය**[3] "ධම්මූපසංහිතම්පි වෙත්ථ ගීතං වට්ටති, ගීතූපසංහිතො ධම්මො න වට්ටතී"ති.

උච්චානි උච්චසද්දෙන සමානත්ථං එකං සද්දන්තරං, සෙනි එත්ථාති **සයනං,** උච්චාසයනං මහාසයනඤ්ච සමණසාරුප්පරහිතං අධිප්පෙතන්ති ආහ **"පමාණාතික්කමනං; අකප්පියත්ථරණ"**න්ති. ආසනූදිආසනඤ්චත්ථ සයනෙන සඞ්ගහිතන්ති දට්ඨබ්බං. යස්මා පන ආධාරෙ පටික්ඛිත්තෙ තදුධාරකිරියාපටික්ඛිත්තාව හොති, තස්මා "උච්චාසයනමහාසයනා" ඉච්චෙව වුත්තං, අත්ථතො පන තදුපභොගභූතනිසජ්ජානිපජ්ජනෙහි විරති දසසිත්ථාති දට්ඨබ්බා. උච්චාසයනසයනමහාසයනසයනාති වා එතසම්ං අත්ථෙ එකසෙසනයෙන අයං නිද්දෙසො කතො යථා "නාමරූපපච්චයා සළායතන"න්ති.[4] ආසනකිරියාපුබ්බකත්තා සයනකිරියාය සයනග්ගහණෙනෙව ආසනං ගහිතන්ති වෙදිතබ්බං.

අඤ්ඤෙසඤ්ච ගාහාපනෙ උපනික්ඛිත්තසාදියනෙ ච පටිග්ගහණෙ **ලබ්භතීති ආහ "න ඵග්ගණ්හාපෙති, න උපනික්ඛිත්තං සාදියති"**ති. අථ වා තිවිධං පටිග්ගහණං කායෙන වාචාය මනසා. තත්ථ කායෙන පටිග්ගහණං ඵග්ගණ්හනං, වාචාය පටිග්ගහණං ඵග්ගණ්හාපනං, මනසා පටිග්ගහණං සාදියනන්ති තිවිධම්පි පටිග්ගහණං සාමඤ්ඤනිද්දෙසෙන; එකසෙසනයෙන වා ගහෙත්වා "පටිග්ගහණා"ති වුත්තන්ති ආහ **"නෙව නං ඵග්ගණ්හාතී"**තිආදි. **"එස නයො ආමකධඤ්ඤපටිග්ගහණා"**තිආදිසුපි. නීවාරාදිඵපධඤ්ඤස්ස සාලියාදිමූලධඤ්ඤනෙන්නාගධත්තා වුත්තං **"සත්තවිධස්සා"**ති. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ පඤ්ච වස්සානි හෙඨජ්ජානි අච්ඡවසං මච්ඡවසං සුසුකාවසං සූකරවසං ගද්‍රභවසා"න්ති[5] වුත්තත්තා ඉදං ඔදිස්ස අනුඤ්ඤාතං නාම, තස්ස පන "කාලෙ පටිග්ගහිත"න්ති[6] වුත්තත්තා පටිග්ගහණං වට්ටතීති ආහ **"අඤ්ඤත්‍ර ඔදිස්ස අනුඤ්ඤාතා"**ති.

---

1. භුඤ්ජනතො (අභිනව ටී) 2. දී 2-42, බු 1-41, බු 10-37, 68, 148, 161 පිට්ඨාදිසු. 3. බුද්දකපාඨ-විථ 26 පිට්ඨෙ. 4. ම 3-109, සං 1-243, බු 1-77 පිටඨාදිසු. 5. වි 3-291 පිට්ඨෙ. 6. වි 3-191 පිට්ඨෙ.

අක්කමතීති නිපජ්ජෙති. පුබ්බභාගෙ අක්කමතීති සම්බන්ධො. **භඳයන්ති** නාළිආදිමානභාජනානං අබ්භන්තරං. තිලාදීනං නාළිආදීහි මිනනකාලෙ උස්සාපිතසිඛායෙව.[1] **සිඛා,** තස්සා භෙදෙ ඨාපනං. **සොණ්ඩීති** සාර-සමාසාවරියා; උත්තරවිහාරවාසිනො ච.

වධොති මුට්ඨිප්පහාරකසාතාළනාදීහි හිංසනං, විහෙඨනන්ති අත්ථො. විහෙඨනත්ථොපි හි වධසද්දො දිස්සති "අත්තානං වධිත්වා වධිත්වා"තිආදීසු.[2] යථා හි අප්පටිගහහභාවසාමඤ්ඤෙ සතිපි පබ්බජිතෙහි අප්පටිගහිතබ්බ-වත්ථුවිසෙසභාවසඳ්දස්සනත්ථං ඉත්ථිකුමාරිදාසිදාසාදයො විභාගෙන වුත්තා, එවං පරස්සහරණභාවතො අදින්නාදානභාවසාමඤ්ඤෙ සතිපි තුලාකූටාදයො අදින්නාදානවිසෙසභාවදස්සනත්ථං විභාගෙන වුත්තා, න එවං පාණාතිපාත පරියායස්ස වධස්ස පුනගහණෙ පයොජනං අත්ථි. "තස්ස සයංකාරො; ඉධ පරංකාරො"ති ච න සක්කා වත්තුං "කායවචීපයොගසමුට්ඨාපිකා චෙතනා; ඡප්පයොගා"ති ච වුත්තත්තා. තස්මා යථාවුත්තෙනායෙව අත්ථො සුන්දරතරො. අට්ඨකථායං පන "වධොති මාරණ"න්ති වුත්තං, තම්පි පොථනමෙව සඤ්ඤායාති ච සක්කා විඤ්ඤාතුං මාරණ-සද්දස්ස විහිංසනෙපි දිස්සනතො.

එතනාවතාති "පාණාතිපාතං පහාය"තිආදිනා "ඡෙදන-පෙ-සහසාකාරා පටිවිරතො"ති එතපරිමාණෙන පාඨෙන. අන්තරාභෙදං අග්ගහෙත්වා පාළියං ආගතනයෙන ඡබ්බිසනිසිකඛාපදසඞ්ගහං යෙභුය්‍යෙන සික්ඛාපදානං අවිභත්තත්තා චූළසීලං නාම. දෙසනාවසෙන හි ඉධ චූළමජ්ඣිමාදිභාවො අධිප්පෙතො, න ධම්මවසෙන. තථා හි ඉධ සංඛිත්තෙන උද්දිට්ඨානං සික්ඛාපදානං අවිභත්තානං විභජනවසෙන මජ්ඣිම-සීලදෙසනා පවත්තා. තෙනෙවාහ **"මජ්ඣිමසීලං විත්ථාරෙනෙනා"**ති.

චූළසීලවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

---

1. උස්සාපිතාසිසායෙව (ක) 2. වි 2-364, 365 පිටිවෙසු.

මජ්ඣිමසීලවණ්ණනා

11. තත්ථ **යථාති** ඔපම්මත්ථේ නිපාතෝ. වාති විකප්පනත්ථේ. **පනාති** වචනාලඞ්කාරේ. **එඤ්ඤතී**ති අඤ්ඤේ. **හොන්තෙනාති** සාධූනං පියසමුදාහාරෝ. සාධවෝ හි පරේ "හොන්තෝ"ති වා; "දෙවානං පියා"ති වා "ආයස්මන්තෝ"ති වා සම්මාලපන්ති. යං කිඤ්චි පබ්බජිතං උපගතා **සමණා**. ජාතිමත්තෙන **බ්‍රාහ්මණා**. ඉදං වුත්තං හොති—උස්සාහං කත්වා මම වණ්ණං වදමානෝපි පුථුජ්ජනෝ "පාණාතිපාතං පහාය පාණාතිපාතා පටිවිරතෝ"තිආදිනා පරානුද්දෙසිකනයෙන වා යථා පනෙකෙ හොන්තෝ සමණබ්‍රාහ්මණභාවං පටිජානමානා, පරෙහි ච තථාසම්භාවියමානා තදනුරූපපටිපත්තිං අජානනතෝ; අසම්පත්තෝ ච න අභිසම්භුණන්ති, න එවමයං, අයං පන සම්මණෝ ගොතමෝ සබ්බථාපි සමණසාරූපපටිපදං පූරෙසියෙවාති එවං අඤ්ඤුද්දෙසිකනයෙන වා සබ්බථාපි ආචාරසීලමත්තමෙව වදෙය්‍යුං, න තදුත්තරිනන්ති.

බීජගාමභූතගාමසමාරම්භපදෙ සද්දක්කමෙන අප්පධානභූතෝපි බීජගාම-භූතගාමෝ නිද්දිසිතබ්බතාය පධානභාවං පටිලභති. අඤ්ඤඤ්හි සද්දක්කමෝ අඤ්ඤඤ්ඤ අත්ථක්කමෝති ආහ **"ඤාතමෝ සෝ බීජගාමභූතගාමෝ"**ති. තසම්ඤ්හි විහතෙන තබ්බිසයතාය සමාරම්භොපි විහතෙන්නාව හොතීති. තෙනෙවාහ භගවා **"මූලබීජ"**න්තිආදි. මූලමෙව බීජං **මූලබීජං**, මූලං බීජං එතස්සාතිපි **මූලබීජං**. සෙසෙසුපි එසෙව නයෝ. **එළබීජන්ති** පබ්බබීජං. පච්චයන්තරසමවායෙ සදිසඵලුප්පත්තියා විසෙසකාරණභාවතෝ චිරාභණසමත්ථේ සාරඵලෙ නිරාළෙහා **බීජ**-සද්දෝ. තදත්ථසංසිද්ධියා මූලාදී-සුපි කෙසුචි පවත්තන්තීති මූලාදිතෝ නිවත්තනත්ථං එකෙන බීජ-සද්දෙන විසෙසෙත්වා වුත්තං **"බීජබීජ"**න්ති "රූපරූපං;[1] දුක්ඛදුක්ඛ"න්ති[2] ච යථා. කස්මා පනෙත්ථ බීජගාමභූතගාමං පුච්ඡිත්වා බීජගාමෝ එව විහතෙන්නාති? න ඛෝ පනෙතං එවං දට්ඨබ්බං, නනු අවොචුම්හ "මූලමෙව බීජං මූල-බීජං, මූලං බීජං එතස්සාතිපි මූලබීජ"න්ති. තත්ථ පුරිමෙන බීජගාමෝ නිද්දිට්ඨෝ, දුතියෙන භූතගාමෝ, දුවිධොපෙස සාමඤ්ඤනිද්දෙසෙන; මූල-බීජඤ්ච මූලබීජඤ්ච මූලබීජන්ති එකසෙසනයෙන වා පාළියං නිද්දිට්ඨෝති වෙදිතබ්බා තෙනෙවාහ **"සබ්බඤ්ඤෙත"**න්තිආදි.

12. **"සන්නිධිකාරකතස්සා"**ති එතෙන "සන්නිධිකාරපරිභොග"න්ති එත්ථ **කාර**-සද්දස්ස කම්මත්ථතං දස්සෙති. යථා වා "ආවයං ගාමිනෝ"ති වත්තබ්බෙ අනුනාසිකලොපෙන "ආවයගාමිනෝ"නි[3] නිද්දෙසෝ කතෝ, එවං "සන්නිධිකාරං පරිභොග"න්ති වත්තබ්බෙ අනුනාසිකලොපෙන "සන්නිධි-කාරපරිභොග"න්ති වුත්තං, සන්නිධිං කත්වා පරිභොගන්ති අත්ථෝ.

සම්මා කිලෙසෙ ලිඛතීති **සල්ලෙඛෝ**, සුත්තන්තනයෙන පටිපත්ති. පරියායති කප්පියතීති **පරියායෝ**, කප්පියවොහාරෙන පවත්තති. කිලෙසෙහි ආමසිතබ්බතෝ **ආමිසං**, යං කිඤ්චි උපභොගාරහං වත්ථු. තෙනෙවාහ **"ආමිසන්ති වුත්තාවසෙස"**න්ති. නයදස්සනඤ්හෙතං

---

1. අභිධම්මට්ඨසඞ්ගහට්ඨකථායං රූපසමුද්දෙසෙ.
2. සං 2-453 පිට්ඨෙ. 3. අභි 1-2 පිට්ඨෙ.

සන්නිධිවත්තුනං. **උදකඤ්ච දදමේති** උදකෙ ච කද්දමෙ ච. **අච්ඡථානි** නිසීදථ. **ගීවායාමඤ්ඤන්ති** ගීවං ආයමිත්වා, යථා වා සුත්තෙ ආනිසුත්තතාය ගීවා ආයමිතබ්බාව හොති, එවන්ති අත්ථෝ. **චතුභාගමත්තන්ති** කුඩ්ඩමත්තං. **"ඤපයියකුවිය"**න්තිආදි විනයවසෙන වුත්තං.

13. **එකන්තඤ්ඤපිති** විනිවිජ්ඣවිවාරණාවත්තිකිත්තනමපි. **පයොජනමත්තං** මෙවාති පදත්ථයොජනමත්තමෙව. යස්ස පන පදස්ස විත්ථාරකථං විනා න සක්කා අත්ථෝ විඤ්ඤාතුං, තස්ස විත්ථාරකථාපි පදත්ථසඞ්ගහමෙව ගච්ඡති. කුතූහලවසෙන පෙක්ඛිතබ්බතෝ **පෙක්ඛා,** නටසත්ථවිධිනා නටානඤ්ච පයොගෝ. නටසමූහෙන පන ජනසමූහෙ කරණවසෙන **"නාටසමජ්ජ"**න්ති වුත්තං, සාරසම්මාසෙ "පෙක්ඛාමහ"න්ති වුත්තං. **ඝනතාලං** නාම දණ්ඩමය තාලං, සිලාසලාකතාලං වා. **එකෙති** සාරසම්මාසාචරියා; උත්තරවිහාර-වාසිනො ච. යථා වෙත්ථ, එවං ඉතො පරෙසුපි "එකෙ"ති ආගතට්ඨානෙසු. **චතුරස්සඅම්බණකතාලං**[1] නාම රුක්ඛසාරදණ්ඩාදිසු යෙන කෙනචි චතුරස්ස අම්බණකං කත්වා චතූසු පස්සෙසු වමෙමන ඔනද්ධිත්වා කතවාදිතං. **අඞ්ගාකඞ්කිරණං** රඞ්ගබලිකරණං, යා "නන්දී"ති වුච්චති. **සොභනගරන්ති** සොභනකරණං "සොභනඝරක"න්ති සාරසම්මාසෙ වුත්තං. වණ්ඩාලානං ඉදන්ති **වණ්ඩාලං.** සාණෙ උදකෙන තෙමෙත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤං ආකොටන-කීළා **සාණඛොවනං. ඉඤ්ජනාලෙනාති** අට්ඨිඛොවනමන්තං පරිජප්පිත්වා යථා පරෙ අට්ඨිනියෙව පස්සන්ති, එවං තවාදිනං අන්තරධාපනමායාය. **සඞ්ඛටබ්යූහාදීති** ආදි-සද්දෙන චක්කපදුමකළීරබ්යූහාදිං සඞ්ගණ්හාති.

14. **පදුනීති** සාරිනං පතිට්ඨානට්ඨානානි. **දසපදං** නාම දසහි පන්තීහි සීසතියා පදෙහි කීළනඤ්ච. **පාසකං** වුච්චති ඡසු පස්සෙසු එකෙකං යාව ඡක්කං දස්සෙත්වා කතකීළනකං, තං වඩ්ඪෙත්වා යථාලද්ධං එකකාදි-වසෙන සාරියො අපනෙන්තා උපනෙන්තා ච කීළන්ති. සටෙන කීළා **සම්මාති** එකෙ. බහූසු සලාකාසු විසෙසරහිතං එකං සලාකං ගහෙත්වා තාසු පක්ඛිපිත්වා පුන තස්සෙව උද්ධරණං **සලාකහත්ථන්ති** එකෙ. පණ්ණෙණ වංසාකාරෙන කතා **නාළිකා.** තෙනෙවාහ **"තං ධමණතා"**ති. 'පුච්ඡන්තස්ස මුඛාගතං අකඛරං ගහෙත්වා නට්ඨමූතනි[2]ලාභාලාභාදිජානන-කීළා **අක්ඛරිකා"**තිපි වදන්ති. "වාදිතානුරූපං නච්චනං ගායනං වා **යථාවජ්ජ"**න්තිපි වදන්ති. "එවං කතෙ ජයො භවිස්සති, අඤ්ඤථා පරාජයො"ති ජයපරාජයෙ පුරක්ඛත්වා පයොගකරණවසෙන පරිහාරපථා-දිනම්පි **ජූතසමාදට්ඨානභාවෙ** වෙදිතබ්බා. පඬුවීරාදීහිපි වංසාදීහි කාතබ්බකිච්චසිද්ධිඅසිද්ධිජයපරාජයාවහො පයොගො වුත්තොනාති දට්ඨබ්බං. "යථාවජ්ජ"න්ති ච කාණාදීහි සදිසතාකාරදස්සනෙනපි ජයපරාජයවසෙන ජූතකීළිතභාවෙන වුත්තං.

15. **වාලරූපානීති** ආහාරිමානි වාලරූපානි. "අකප්පියමඤ්ඤෙව **පලුළෙඛකා"**ති සාරසම්මාසෙ. **වාතවිත්තතන්ති** හිත්තිවජ්ජදිවසෙන වානෙන චිත්තං. රුක්ඛතූලලතාතූලපොට්ඨතූලානං වසෙන **තිණ්ණං තූලානං.** උද්දලොමියං **කොච්චි** සාරසම්මාසාචරියා; උත්තරවිහාරවාසිනො ච. තථා එකන්නලොමියං. **කොසෙය්යකටඵ්ඨසමයන්ති** කොසෙය්යකඨසටමයං. **සුද්ධකොසෙය්යන්ති** රතනපරිසිබ්බනරහිතං. **"ඨපෙත්වා තූලිකා"**නන්ති එතෙන රතනපරිසිබ්බනරහිතාපි තූලිකා න වට්ටතීති දීපෙති. **"රතන-පරිසිබ්බිතානි"**ති ඉමිනා යානි රතනපරිසිබ්බිතානි, තානි භූමත්ථරණවසෙන;

1. චතුරස්සරම්මණකතාලං. 2. නට්ඨමූචිසි (සාරත්ථ-ටීකා 2-373 පිට්ඨෙ.)

යථානුරූපං මිඤ්ජපිඨාදීසු ච උපනෙතුං වට්ටතීති දීපිතං හොති. **අජිනවමෙමඝීති** අජිනමිගචමෙමඝි. තානි කිර චම්මානි සුඛුමානි, තස්මා දුප්පටිපට්ටානි කත්වා සිබ්බන්ති. තෙන වුත්තං **"අජිනප්පවෙණී"**ති. **වුත්තනයෙනාති** විනයෙ වුත්තනයෙන.

16. **අලඞ්කාරඤ්ඤනමෙව, න** හෙසජ්ජං මණ්ඩනානුයොගස්ස අධිප්පෙතත්තා. මාලා-සද්දෙ සාසනෙ සුද්ධිපුප්ඵෙසුපි නිරුළ්හොති ආහ **"ඵදඵමාලා වා"**ති. **මත්තිඤඤකඤඤන්ති** ඔසධෙහි අභිසඞ්ඛතං යොගමත්තිකඤඤකං. **වලිතෙති** කුපිතෙ. **ලොහිතෙ සන්නිසිනෙනති** දුට්ඨලොහිතෙ ඛිණෙ.

17. දුග්ගතිතො සංසාරතො ච නියාන්ති එතෙනාති නියානං, සග්ග මග්ගො මොක්ඛමග්ගො ච. තං නියානං අරහති; නියානෙ වා නියුත්තා; නියානං වා ඵලභූතං එතිස්සා අත්ථීති නියානිකා, වච්චදුච්චරිතසංකිලෙසතො නියාතීති වා ඊ-කාරස්ස රස්සත්තං; ය-කාරස්ස ච ක-කාරං කත්වා නියානිකා, චෙතනාය සද්ධිං සමඵප්පලාපා වෙරමණී. තප්පටිපක්ඛතො අනියානිකා, තස්සා භාවො අනියානිකත්තං, තස්මා **අනියානිකත්තා. තිරච්ඡානභූතාති** තිරොකරණභූතා. **ඨානමට්ඨානභාවෙති** අනිච්චතාපටිසංයුත්තචතුසච්චකම්මට්ඨානභාවෙ. සහ අත්ථෙනාති **සාත්ථං**, හිතපටිසංයුත්තන්ති අත්ථො. **විසිඛාති** ඝරසන්නිවෙසො, විසිඛාගහණෙන ච තන්නිවාසිනො ගහිතා "ගාමො ආගතො"තිආදීසු විය. තෙනෙවාහ "සූරා සම්පන්නා"ති; "සද්ධා පසන්නා"ති ච. කුම්භට්ඨානාපදෙසෙන කුම්භදාසියො වුත්තාති ආහ **"කුම්භදාසිඨානාවා"**ති. උප්පත්තිට්ඨිතිසම්භාරාදිවසෙන ලොකං අකඛායතීති **ලොකක්ඛායිකා.**

18-19. **සඞ්ගිතන්ති** වා පුබ්බාපරාවිරුද්ධං. දූතස්ස කම්මං දූතෙය්‍යං, තස්ස **කථා දූතෙය්‍යකථා.**

20. **නිච්ඡෙනාති** සාමඤ්ඤජපනඉරියාපථසන්නිසිතපච්චයපටිසෙවනහෙදතො නිපකාරෙන. **විම්හාපයන්තීති** "අහො අච්ඡරියපුරිසො"ති අත්තනි පරෙසං විම්හයං උප්පාදෙන්ති. **ලපන්තීති** අත්තානං; දායකං වා උක්ඛිපිත්වා යථා සො කිඤ්චි දදති, එවං උක්කාවෙත්වා කථෙන්ති. නිමිත්තෙන චරන්ති;[1] නිමිත්තං වා කරොන්තීති **නෙමිත්තිකා,** නිමිත්තන්ති ච පරෙසං පච්චය දානසඤ්ඤුප්පාදකං කායවච්කම්මං වුච්චති. නිප්පිසන්තීති නිපෙසා, නිපෙසායෙව **නිප්පෙසිකා,** නිපෙසොති ච සඨපුරිසො විය ලාභසක්කාරත්ථං අක්කොසඛුංසනුපපණ්ඩනපරපිට්ඨිමංසිකතාදි.

මජ්ඣිමසීලවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

1. වදන්ති (අජිනව ටීකා).

මහාසීලවණ්ණනා

21. අඞ්ගානි ආරබ්භ පවත්තත්තා අඞ්ගසහවරිතං සත්තං **"අඞ්ග"**න්ති වුත්තං. **නිමිත්තන්ති** එත්ථාපි එසෙව නයො. කෙචි පන "අඞ්ගන්ති අඞ්ගවිකාර"න්ති වදන්ති, පරෙසං අඞ්ගවිකාරදස්සනෙනාපි ලාභාලාභාදිවිජානනතො. **පණ්ඩුරාජානි** දක්ඛිණාමධුරාධිපති. **"මහන්තාන"**න්ති එතෙන අපපකං නිමිත්තං, මහන්තං නිමිත්තං උප්පාදෙතීති දස්සෙති. **ඉදං නාම පස්සතීති** යො වසභං කුඤ්ජරං පාසාදං පබ්බතං වා ආරුළ්හං සුපිනෙ අත්තානං පස්සති, තස්ස ඉදං නාම ඵලං හොතීති. **සුපිනඞ්ගන්ති** සුපිනසත්තං. අඞ්ගසම්පත්තිවිපත්තිදස්සනමත්තෙනෙව ආදිසනං වුත්තං **"අඞ්ග"**න්ති ඉමිනා, **"ලක්ඛණ"**න්ති ඉමිනා පන මහානුභාවතානිප්පාදකඅඞ්ගලක්ඛණවිසෙසදස්සනෙනාති අයමෙතෙසං විසෙසොති. **අහතෙනා** නවෙ. **ඉත්ථෙ පටිඨායාති** දෙවරක්ඛසමනුස්සාදිභෙදෙන ඉත්ථිභාවෙ ඨිතා වා එත්තෙ වා සඤ්ඤිත්තෙ ඉදං නාම හොගාදි හොතීති. **දබ්බිහොමාදිනි** හොමසඞ්ඛාතකරණාදිවිසෙසෙහි ඵලවිසෙසදස්සනවසෙන පවත්තානි. **අග්ගිහොමං** වුත්තාවසෙසසාධනවසෙන පවත්තං හොමං. **අඞ්ගලක්ඛිණන්ති** සරීරං. අඞ්ගිනො සත්තං **අඞ්ගයන්ති**. මාසුරතෙජෙන කතො ගන්ථො **මාසුරකෙඣා. භූරිවිජ්ජා** සස්සබුද්ධිකරණවිජ්ජාති සාරසමාසෙ. **සපක්ඛක -පෙ- චතුප්පදානන්ති** පිඞ්ගලමක්ඛිකාදිසපක්ඛක ඝරගොළිකාදිඅපක්ඛක දෙවමනුස්සකොසඩාදිදුප්පද කකණ්ඨකජම්බුකාදිචතුප්පදානං.

23. **"අසුකදිවසෙ"**ති "පක්ඛස්ස දුතියෙ තතියෙ"තිආදි නිට්ඨිවසෙන වුත්තං. **අසුකනක්ඛත්තෙනාති** රොහිණීආදිනක්ඛත්තයොගවසෙන.

24. **උක්කාපාතං පතනන්ති** උක්කොභාසානං පතනං. වාතසඞ්ඝාතෙසු හි වෙගෙන අඤ්ඤමඤ්ඤං සඞ්ඝට්ටෙනෙතසු දීපකොභාසො විය ඔභාසො උප්පජ්ජිත්වා ආකාසතො පතති, තත්ථායං උක්කාපාතවොහාරො. **අච්ඡුද්ධතා** අබ්භමහිකාදීහි.

25. **ඛාරානුපවෙච්ඡනං** වස්සනං. හත්ථෙන අභිපෙතවිඤ්ඤුපනං **හත්ථමුද්දා**, තං පන අංගුලිසඤ්ඤාවනෙන ගණනායෙව. පාරසික[1] මිලක්ඛකාදයො විය නවන්නවසෙනගණනා **අච්ඡිද්දකගණනා. සඞ්ඛුප්පාදනාදීති** ආදි-සද්දෙන වොකලනභාගහාරාදිකෙ සඞ්ගණ්හාති. **චින්තාවසෙනාති** වත්තුං අනුසන්ධිඤ්ච සයමෙව චිරෙන චින්තෙත්වා කරණවසෙන **චින්තාකඞ්ඛි** වෙදිතබ්බා, කිඤ්චි සුත්වා සුතෙන අසුතං අනුසන්ධෙත්වා කරණවසෙන **සුතකඞ්ඛි**, කඤ්චි අත්ථං උපධාරෙත්වා තස්ස සංඛිපනවිත්ථාරණාදිවසෙන **අත්ථකඞ්ඛි**, යං කිඤ්චි පරෙන කතං කබ්බං නාටකං වා දිස්වා තංසදිසමෙව අඤ්ඤං අත්තනො ඤානුපත්තිකපටිභානෙන කරණවසෙන **පටිභානකඞ්ඛි** වෙදිතබ්බා.

26. පරිගහගහාවෙන දූරිකාය ගණ්හාපනං **ආවාහනං**. තථා දූපනං **විවාහනං**. දෙසන්තරෙ දිගුණතිගුණාදිගහණවසෙන භණ්ඩප්පයොජනං **පයොගො**. තත්ථ වා අඤ්ඤත්ථ වා යථාකාලපරිච්ඡෙදං වඩ්ඪිගහණවසෙන පයොජනං **උද්ධාරෙ**. "භණ්ඩමූලරහිතානං වාණිජ්ජං කත්වා එත්තකෙනුදයෙන සහ මූලං දෙථා"ති ධනදානං **පයොගො; තාවකාලිකදානං**

1. පාදසික (බහූසු).

උද්ධාරෝ"ති ච වදන්ති. **තීහි කාරණේහීති** එත්ථ වාතෙන; පාණකෙහි වා ගබ්භ විනස්සනෙන න පුරිමකම්මුනා ඔකාසෝ කතෝ, තප්පච්චයා කම්මං විපච්චති. සයමෙව පන කම්මුනා ඔකාසෙ කතෙ න එකන්තෙන වාතෝ පාණකා වා අපෙක්ඛිතබ්බාති කම්මස්ස විසුං කාරණභාවෝ වුත්තෝති දට්ඨබ්බං. **නිබ්බාපනියන්ති** උපසමකරං. **පටිකම්මන්ති** යථා තෙ න බාධන්ති, තථා පටිකරණං. **පරිවත්තනන්ති** ආවුධාදිනා සහ උක්ඛිත්ත-හත්ථස්ස උක්ඛිපනවසෙන පරිවත්තනත්ථං. ඉච්ඡිතත්ථස්ස දෙවතාය කණ්ණෙ කථනවසෙන ජප්පනං **කණ්ණජප්පන**න්ති. **ආදිච්චපරිවත්තියාති** කරවීර-මාලාහි පූජං කත්වා සකලදිවසං ආදිච්චාභිමුඛාවට්ඨානෙන ආදිච්චස්ස පරිවරණං. "සිරවහායන"න්ති කෙචි පඨන්ති, තස්සත්ථෝ — මන්තං පරිජප්පිත්වා සිරසා ඉච්ඡිතස්ස අත්ථස්ස අවහායනන්ති.

27. **සම්පඩිච්ඡාලෙනි** ආයාචිතස්ස අත්ථස්ස සිද්ධිකාලෙ. **සන්තිපටිස්සව-කම්මන්ති** දෙවතායාචනාය යා සන්ති පටිකත්තබ්බා, තස්සා පටිඤ්ඤා-පටිස්සවකම්මකරණං, සන්තියා ආයාචනපච්චයොගොති අත්ථෝ. **තස්මින්ති** පටිස්සවඵලභූතෙ යථාභිපත්ථිතකම්මසම්පි, යං "සචෙ මෙ ඉදං නාම සම්ජ්ඣිස්සති"ති වුත්තං. **තස්සාති** සන්තිපටිස්සවස්ස, යෝ "පණිධී"ති ච වුත්තෝ. යථාපටිස්සවඤ්හි උපහාරෙ කතෙ පණිධිආයාචනා කතා නීයාතිතා හොතීති. **අච්ඡඩ්ඩිකභාවමත්තන්ති** ඉත්ථියා අකාමකභාව-මත්තං. **ලිඛන්ති** පුරිසලිඛං. **බලික්කම්මකරණං** උපද්දවපටිබාහන-ත්ථඤ්චෙව වඩ්ඩිආවහනත්ථඤ්ච. **දෙසානන්ති** පිත්තාදිදෙසානං. එත්ථ ච **වමන**න්ති පච්ඡට්ටනං අධිප්පෙතං. **උද්ධංවිරෙචන**න්ති වමනං "උද්ධං දෙසානං නීහරණ"න්ති වුත්තත්තා. තථා **විරෙචන**න්ති විරෙචනමෙව. **අධොවිරෙචන**න්ති පන සුද්ධිවත්ථිකසාවත්ථිආදිවත්ථිකිරියාපි අධිප්පෙතා "අධෝ දෙසානං නීහරණ"න්ති වුත්තත්තා. **සීසවිරෙචනං** සෙම්හනීහර-ණාදි. **පමලානීති** අක්ඛිපටලානි. **සලාකවෙජ්ජකම්මන්ති** අක්ඛිවෙජ්ජකම්මං, ඉදං වුත්තාවසෙසසාලාකියසඞ්ගහණත්ථං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බන්ති. තප්පනාද-යොපි හි සාලාකියාන්වෙවාති. මූලානි පධානානි රොගූපසමෙ සමත්ථානි හෙසජ්ජානි **මූලහෙසජ්ජානි**, මූලානං වා ව්‍යාධීනං හෙසජ්ජානි **මූල-හෙසජ්ජානි**. මූලානුබන්ධවසෙන හි දුවිධෝ ව්‍යාධි. මූලරොගෙ ච නිකිච්ඡිතෙ යෙභුය්‍යෙන ඉතරං වූපසමතීති. **"කායතිකිච්ඡනං දස්සෙතී"**ති ඉදං කොමාරභච්චසල්ලකත්තසාලාකියාදිකරණවිසෙසභූතකම්මානං තත්ථ තත්ථ වුත්තත්තා පාරිසෙසවසෙන වුත්තං, තස්මා තදවසෙසාය තන්තියාපි ඉධ සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. සබ්බානි වෙතානි ආජීවහෙතුකානියෙව ඉධාධිප්පෙතානි "මිච්ඡාජීවෙන ජීවිකං කප්පෙන්තී"ති වුත්තත්තා. යං පන තත්ථ තත්ථ පාළියං **"ඉති වා"**ති වුත්තං, තත්ථ **"ඉති"**ති පකාරත්ථෙ නිපාතෝ, **වා**-ඉති විකප්පනත්ථෙ. ඉදං වුත්තං හොති— ඉමිනා පකාරෙන; ඉතෝ අඤ්ඤෙන වාති. තෙන යානි ඉතෝ බාහිරකපබ්බජිතා සිප්පායතන-වීජ්ජාට්ඨානාදීනි ජීවිකොපායභූතානි ආජීවපකතා උපජීවන්ති, තෙසං පරිග්ගහො කතොති වෙදිතබ්බා.

මහාසීලවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පුබ්බන්තකප්පිකසස්සතවාදවණ්ණනා

28. **භික්ඛුසඞ්ඝස්ස වුත්තවණ්ණනා** නාම "යාවඤ්චිදං තෙන භගවතා"ති ආදිනා වුත්තවණ්ණා. එත්ථායං සම්බන්ධෝ— න භික්ඛවෙ එත්තකා එව බුද්ධගුණා, යෙ තුම්හාකං පාකටා, අපාකටා පන "අත්ථි භික්ඛවෙ අඤ්ඤෙ ධම්මා"ති විත්ථාරෙ. තත්ථ "ඉමෙ දිට්ඨිට්ඨානා එවං ගහිතා"තිආදිනා සස්සතාදිදිට්ඨිට්ඨානානං යථාගහිතාකාරසුඤ්ඤතභාවපකාසනතො; "තඤ්ච පජානනං න පරාමසතී"ති සීලාදිනඤ්ච අපරාමාසනියභාවදීපනෙන නිච්චසාරාදිවිරහපකාසනතො; යාසු වෙදනාසු අවිතථගතාය බාහිරකානං එතානි දිට්ඨිවිපල්ලාසානි සම්භවන්ති, තෙසං පච්චයභූතානඤ්ච සම්මොහාදීනං වෙදකකාරකසභාවාභාවදස්සනමුඛෙන සබ්බධම්මානං අත්තත්තනියතාවිරහදීපනතො; අනුප්පාදුප්පරිනිබ්බානදීපනතො ච අයං දෙසනා සුඤ්ඤතාවිහාරනිප්පධානානි ආහ **"සුඤ්ඤතාපකාසනං ආරභී"**ති. **පරියත්තීති** විනයාදිභෙදභින්නා තන්ති. **දෙසනාති** තස්සා තන්තියා මනසාවවත්ථාපිතාය විභාවනා, යථාධම්මං ධම්මාභිලාපභූතා වා පඤ්ඤාපනා, අනුලොමාදිවසෙන වා කථනන්ති පරියත්තිදෙසනානං විසෙසො පුබ්බයෙව වවත්ථාපිතොති ආහ **"දෙසනාය පරියත්තිය"**න්ති. **එවමාදීසූති** එත්ථ **ආදි**-සද්දෙන සච්චසභාවසමාධිපඤ්ඤුප්පත්තිපුඤ්ඤාපත්තිඤෙය්‍යාදයෝ සඞ්ගය්හන්ති. තථා හි අයං ධම්ම-සද්දෙ, "චතුන්නං භික්ඛවෙ ධම්මානං අනනුබොධා"තිආදීසු[1] සච්චෙ වත්තති, "කුසලා ධම්මා අකුසලා ධම්මා"තිආදීසු[2] සභාවෙ, "එවංධම්මා තෙ භගවන්තො අහෙසු"න්තිආදීසු[3] සමාධිම්හි, "සච්චං ධමෙමා ඨිතීවාගො, ස වෙ පෙච්ච න සොචති"තිආදීසු[4] පඤ්ඤාය, "ජාතිධම්මානං භික්ඛවෙ සත්තානං එවං ඉච්ඡා උපපජ්ජති"තිආදීසු[5] පකතියං, "ධමෙමා සුචිණ්ණො සුඛමාවහාති"තිආදීසු[6] පුඤ්ඤෙ, "චත්තාරො පරාජිකා ධම්මා"තිආදීසු[7] ආපත්තියං, "සබ්බෙ ධම්මා සබ්බාකාරෙන බුද්ධස්ස භගවතො ඤාණමුඛෙ ආපාථං ආගච්ඡන්තී"තිආදීසු[8] ඤෙය්‍යෙ වත්තති.[9] **ධම්මා හොන්තීති** සුඤ්ඤ ධම්මමත්තා හොන්තීති අත්ථො.

"දුද්දසා"ති එතෙනෙව තෙසං ධම්මානං දුක්ඛොගාහතා පකාසිතා හොති. සචෙ පන කොචි අත්තනො පමාණං අජානන්තො ඤාණෙන තෙ ධමෙම ඔගාහිතුං උස්සාහං කරෙය්‍ය, තස්ස තං ඤාණං අප්පතිට්ඨමෙව මකසතුණඞ්කුච් විය මහාසමුද්දෙති ආහ **"අලබ්භනෙය්‍යපතිට්ඨා"**නි. අලබ්භනෙය්‍යා පතිට්ඨා එත්ථාති අලබ්භනෙය්‍යපතිට්ඨානි පදච්ඡෙදහෙතු වෙදිතබ්බා. අලබ්භනෙය්‍යපතිට්ඨානං ඔගාහිතුං අසක්කුණෙය්‍යතාය "එත්තකා එකෙ ඒදිසා චා"ති පඤ්ඤාපෙතුං න සක්කාති වුත්තං. "ගම්භීරත්තා එව දුද්දසා"නි. යෙ පන දට්ඨුමෙව න සක්කා, තෙසං ඔගාහිත්වා අනුබුජ්ඣනෙ කථා එව නත්ථීති ආහ **"දුද්දසත්තා එව දුරනුබොධා"**නි. සබ්බපරිළාහපටිප්පස්සද්ධිමත්තකෙ සමුප්පන්නත්තා; නිබ්බුතසබ්බපරිළාහසම්පත්තිසමොකිණ්ණත්තා ච **නිබ්බුතසබ්බපරිළාහා. ඤාණාරම්මණානි** මග්ගඵලනිබ්බානානි අනුපඤ්ඤාසභාවානං කිලෙසානං සඞ්ඛාරානඤ්ච

---

1. දී 2-102, අං 1-307 පිටෙසු. 2. අභි 1-1 පිටෙ. 3. සං 3-138 පිටෙ. 4. බු 1-307 පිටෙ සුත්තනිපාතෙ. 5 ම 3-291 බු 9-38 පිටෙසු. 6. බු 1-306-බු 2-272-බු 5-205-357 පිටෙආදිසු. 7. වි 1-150 පිටෙ. 8. බු 7-277, බු 8-175, බු 9-377 පිටෙසු. 9. බු-ටී 1-18, අභි-ටී 1-81, බුද්ධවංසටී 15-පිටෙආදිසුපි පස්සිතබ්බං.

අභාවතෝ. අථ වා සමූහතවිකෙඛපනාය නිච්චසමාහිතස්ස මනසිකාරස්ස වසෙන තදුරම්මණධම්මානං සන්තභාවෝ වෙදිතබ්බෝ කසිණුග්ඝාටිමාකාසතබ්භිසයවිඤ්ඤාණානං අනන්තභාවෝ විය. අවිරජ්ඣිත්වා නිමිත්තපටිවෙධෝ විය ඉස්සාසානං අවිරජ්ඣිත්වා ධම්මානං යථාභූතසභාවබොධෝ සාදුරසෝ මහාරසෝ ච හොතීති ආහ **"අනිත්තනිකරණඤෙඤනා"**ති. පටිවෙධපත්තානං; නෙසු ච බුද්ධානංයෙව සබ්බාකාරෙන විසයභාවූපගමනතෝ න තක්කබුද්ධියා ගොචරාති ආහ **"උත්තමඤාණවිසයත්තා"**ති ආදි. **නිපුණාති** ඤෙය්‍යෙසු නිකඛිසිත්වත්තියා ඡේකා. යස්මා පන සෝ ඡේකභාවෝ ආරම්මණෙ අප්පටිහතවුත්තිතාය සුඛුමඤෙය්‍යගහණසමත්ථතාය සුපාකටෝ හොති, තෙන වුත්තං **"සණ්හසුඛුමසභාවත්තා"**ති.

අපරෝ නයෝ— විනයපණ්ණත්තිආදිගම්භීරනෙය්‍යවිභාවනතෝ **ගම්භීරා.** කදාචි අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යමහාකප්පෙ අතික්කමිත්වාපි දුල්ලභදස්සනතාය **දුද්දසා.** දස්සනඤ්චෙත්ථ පඤ්ඤුවකබුවසෙනෙව වෙදිතබ්බං. ධම්මාභිසමයසඞ්ඛාතස්ස අනුබොධස්ස කස්සචිදෙව සම්භවතෝ **දුරනුබොධා.** සන්තසභාවතෝ; වෙනෙය්‍යානඤ්ච ගුණසම්පදානං පරියොසානත්තා **සන්තා.** අත්තනෝ ච පච්චයෙහි පධානභාවං නීතත්තාය **පණීතා.** සමධිගතසච්චලක්ඛණත්තාය අතක්කෙහි; අතක්කෙන වා ඤාණෙන අවචරිතබ්බත්තාය **අතක්කාවචරා.** නිපුණං; නිපුණෙ වා අත්ථෙ සච්චපච්චයාකාරාදිවසෙන විභාවනතෝ **නිපුණා.** ලොකෙ අගාධපඤ්ඤතෙන සම්මාසම්බුද්ධෙන වෙදියන්ති පකාසියන්තීති **පණ්ඩිතවෙදනීයා.** අනාවරණඤාණපටිලාභතෝ හි භගවා "සබ්බවිදූහමස්මි[1], දසබලසමන්නාගතෝ හිකඛවෙ තථාගතෝ"තිආදිනා[2] අත්තනෝ සබ්බඤ්ඤුතාදිගුණෙ පකාසෙති. තෙනෙවාහ **"සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා පවෙදෙති"**ති.

තත්ථ කිඤ්චාපි සබ්බඤ්ඤුතඤාණං ඵලනිබ්බානානි විය සච්ඡිකාතබ්බසභාවං න හොති, ආසවක්ඛයඤාණෙ පන අධිගතෙ අධිගතමෙව හොතීති තස්ස පච්චක්ඛකරණං සච්ඡිකිරියාති ආහ **"අභිවිසිට්ඨෙන ඤාණෙන පච්චක්ඛං කත්වා"**ති. **අභිවිසිට්ඨෙන ඤාණෙනාති** ච හෙතුඅත්ථෙ කරණවචනං, අභිවිසිට්ඨඤාණාධිගමහෙතූනි අත්ථෙ. **අභිවිසිට්ඨඤාණන්ති** වා පච්චවෙක්ඛණඤාණෙ අධිප්පෙතෙ කරණවචනමපි යුජ්ජතියෙව. පවෙදනඤ්චෙත්ථ අඤ්ඤාවිසයානං සච්චාදීනං දෙසනාකිච්චසාධනතෝ; "එකොමහි සම්මාසම්බුද්ධෝ"තිආදිනා[3] පටිජානනතෝ ච වෙදිතබ්බං. **වදමානානි** එත්ථ සත්තිඅත්ථෝ **මාන**-සද්දෝ, වත්තුං උස්සාහං කරොන්තෙනාති අත්ථෝ. එවංභූතා ච වත්තුකාමා නාම හොන්තීති ආහ **"වණ්ණං වත්තුකාමා"**ති. සාවසෙසං වදන්තෙනාපි විපරීතං වදන්තෙන විය "සම්මා වදති"නි න වත්තබ්බන්ති ආහ **"අභාපෙත්වා"**ති, තෙන අනවසෙසත්ථෝ ඉධ **සම්මා**-සද්දොති දස්සෙති. **"වත්තුං සක්කුණෙය්‍යු"**න්ති ඉමිනා "වදෙය්‍යූ"න්ති සකත්ථදීපනභාවමාහ. එත්ථ ච කිඤ්චාපි භගවතෝ දසබලාදිඤාණානිපි අනඤ්ඤසාධාරණානි, සප්පදෙසවිසයත්තා පන තෙසං ඤාණානං න තෙහි බුද්ධගුණා අභාපෙත්වා ගහිතා නාම හොන්ති, නිප්පදෙසවිසයත්තා පන සබ්බඤ්ඤුතඤාණස්ස තස්මිං ගහිතෙ සබ්බෙපි බුද්ධගුණා ගහිතා එව නාම හොන්තීති ඉමමත්ථං දස්සෙති **"යෙහි-පෙ-වදෙය්‍යූ"**න්ති. පුථූනි **ආරම්මණානි** එතස්සාති **පුථුආරම්මණං,** සබ්බාරම්මණත්තානි අධිප්පායෝ. අථ වා

1 බු 1-63, වි 3-12, අඞ්ග 3-218 පිටුවෙසු. 2. සං 1-265 පිටුවෙ.
3. වි 3-12, අඞ්ග 4-218 පිටුවෙසු.

පුථුආරම්මණාරම්මණතොති එතස්මිං අත්ථේ "පුථුආරම්මණතො"ති වුත්තං එකස්ස ආරම්මණ-සද්දස්ස ලොපං කත්වා "ඔට්ඨමුඛො කාමාවචර"න්තිආදිසු විය, තෙනස්ස පුථුඤ්ඤකිච්චසාධකතං දස්සෙති. තථා හෙතං තීසු කාලෙසු අප්පටිහතඤ්ඤණං; චතුයොනිපරිච්ඡෙදකඤ්ඤණං; පඤ්චගතිපරිච්ඡෙදකඤ්ඤණං; ඡසු අසාධාරණඤ්ඤණෙසු සෙසාසාධාරණඤ්ඤණානි; සත්තඅරියපුග්ගලවිභාවකඤ්ඤණං; අට්ඨසුපි පරිසාසු අකම්පනඤ්ඤණං; නවසත්තාවාසපරිජානනඤ්ඤණං; දසබලඤ්ඤණන්ති එවමාදිනං අනෙකසතසහස්සභෙදානං ඤ්ඤණානං යථාසම්භවං කිච්චං සාධෙතීති. **"පුනප්පුනං උප්පත්තිවසෙනා"**ති එතෙන සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤණස්ස කම්මවුත්තිතං දස්සෙති. කමෙනාපි හි තං විසයෙසු පවත්තති, න සකිං යෙව යථා බාහිරකා වදන්ති "සකිං යෙව සබ්බඤ්ඤූ සබ්බං ජානාති, න කමෙනා"ති.

යදි එවං අවිඤ්ඤෙය්‍යාපරිමෙය්‍යභෙදස්ස ඤෙය්‍යස්ස පරිච්ඡෙදවතා එකෙන ඤ්ඤණෙන නිරවසෙසතො කථං පටිවෙධොති, කො වා එවමාහ "පරිච්ඡෙදවන්තං බුද්ධඤ්ඤණ"න්ති. අනන්තඤහි තං ඤ්ඤණං ඤෙය්‍යං විය. වුත්තඤ්හෙතං "යාවතකං ඤෙය්‍යං, තාවතකං ඤ්ඤණං. යාවතකං ඤ්ඤණං, තාවතකං ඤෙය්‍ය"න්ති.[1] එවමපි ජාතිභූමිසභාවාදිවසෙන දිසාදෙසකාලාදිවසෙන ච අනෙකභෙදභින්නෙ ඤෙය්‍යෙ කමෙන ගය්හමානෙ අනවසෙසපටිවෙධො න සම්භවතියෙවාති, න ඉදමෙවං. කස්මා? යං කිඤ්චි භගවතා ඤ්ඤාතුං ඉච්ඡිතං සකලමෙකදෙසෙ වා. තත්ථ අප්පටිහතචාරතාය පච්චක්ඛතො ඤ්ඤණං පවත්තති, විකෙකපාභාවතො ච භගවා සබ්බකාලං සමාහිතොව ඤ්ඤාතුං ඉච්ඡිතස්ස පච්චක්ඛභාවො න සක්කා නිවාරෙතුං. "ආකඞ්ඛාපටිබද්ධං බුද්ධස්ස භගවතො ඤ්ඤණ"න්තිආදි[2] වචනතො, න වෙත්ථ දූරතො චිත්තපටං පස්සන්තානං විය; "සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා"ති විපස්සන්තානං විය ච අනෙකධම්මාවබොධකාලෙ අනිරූපිතරූපෙන භගවතො ඤ්ඤණං පවත්තතීති ගහෙතබ්බං අවිඤ්ඤෙය්‍යානුභාවතාය බුද්ධඤ්ඤණස්ස. තෙනෙවාහ "බුද්ධවිසයො අවිඤ්ඤෙය්‍යො"ති.[3] ඉදං පනෙත්ථ සන්නිට්ඨානං— සබ්බාකාරෙන සබ්බධම්මාවබොධනසමත්ථස්ස ආකඞ්ඛාපටිබද්ධවුත්තිනො අනාවරණඤ්ඤණස්ස පටිලාභෙන භගවා සන්තානෙන සබ්බධම්මපටිවෙධසමත්ථො අහොසි සබ්බඤ්ඤෙය්‍යාවරණස්ස පහානතො, තස්මා සබ්බඤ්ඤූ, න සකිං යෙව සබ්බධම්මාවබොධතො, යථා සන්තානෙන සබ්බඉඤ්ඣනස්ස දහනසමත්ථතාය පාවකො "සබ්බභූ"ති වුච්චතීති.

වචනාපනවචනන්ති සන්නිට්ඨාපන වචනං, අවධාරණවචනන්ති අත්ථො. **අඤ්ඤදවාති** එත්ථ අවධාරණෙන නිවත්තිතං දස්සෙති **"න පාණාතිපාතාවෙරමණ්‍යාදයො"**ති, අයඤ්ච **එව**-සද්දො අනියතදෙසතාය ව-සද්දො විය යත්ථවුත්තොපි, තතො අඤ්ඤත්ථොපි වචනිච්ඡාවසෙන උපනිට්ඨතීති ආහ **"ගම්භීරාවා"**තිආදි. **සබ්බපදෙහීති** යාව "පණ්ඩිතවෙදනීයා"ති ඉදං පදං, තාව සබ්බපදෙහි. **සාවකපාරමීඤ්ඤණන්ති** සාවකානං දානාදිපාරිපූරියා නිප්ඵන්නං විජ්ජාත්තයඡළභිඤ්ඤාචතුප්පටිසම්භිදාදිභෙදං ඤ්ඤණං. **තතොති** සාවකපාරමීඤ්ඤණතො. **තස්මාති** සාවකපාරමීඤ්ඤණෙ. **තතොපීති** අනන්තරනිද්දිට්ඨතො පච්චෙකබුද්ධඤ්ඤණතොපි, කො පන වාදො සාවකපාරමීඤ්ඤණතොති අධිප්පායො. එත්ථායං අත්ථයොජනා— කිඤ්චාපි සාවකපාරමීඤ්ඤණං හෙට්ඨිමසෙතඛඤ්ඤණං පුථුජ්ජනඤ්ඤණඤ්ච උපාදාය ගම්භීරං,

1. බු 7-278, බු 8-176, බු 9-376 පිටෙසු. 2. බු 7-278, බු 8-176, බු 9-376 පිටෙසු අධිප්පායමත්තමෙව ගහිතං විය දිස්සති. 3. අං 1-392 පිටෙ.

පචෙච්කබුද්ධඤ්ඤාණං, උපාදාය න තථා ගම්භීරන්ති "ගම්භීරමේවා"ති න සක්කා වත්තුං. තථා පචෙච්කබුද්ධඤ්ඤාණම්පි සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං උපාදායාති තත්ථ වවත්ථානං න ලබ්භති, සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණධම්මා පන සාවකපාරමීඤ්ඤාණාදීනං විය කිඤ්චිපි උපාදාය අගම්භීරභාවාභාවතෝ ගම්භීරාවාති. යථා වෙත්ථ වවත්ථානං දස්සිතං, එවං සාවකපාරමීඤ්ඤාණං දුද්දසං, පචෙච්කබුද්ධඤ්ඤාණං පන තතෝ දුද්දසතරන්ති තත්ථ වවත්ථානං නත්ථීතිආදිනා වවත්ථානසබ්භාවෝ නෙතබ්බෝ. තෙනෙවාහ **"තථා දුද්දසාව -පෙ- වෙදිතබ්බ"**න්ති.

කස්මා පනෙතං එවං ආරද්ධන්ති එත්ථායං අධිප්පායෝ හවතු තාව නිරවසෙසබුද්ධගුණවිභාවනූපායභාවතෝ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං එකම්පි පුථුනිස්සයාරම්මණඤ්ඤණකිච්චසිද්ධියා "අත්ථි හිකඛවෙ අඤ්ඤම්පි ඛම්මා"ති ආදිනා බහුවචනෙන උද්දිට්ඨං, තස්ස පන විසයජ්ඣාසය විසෙසවසෙන අනඤ්ඤසාධාරණෙන විභජනනයෙන අනාරභිත්වා සතිපට්ඨානං දිට්ඨිනං විභජනවසෙන කස්මා ආරද්ධන්ති. තත්ථ යථා සච්චපච්චයාකාරාදීනං විභජනං අනඤ්ඤසාධාරණං, සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණසෙසව විසයෝ, එවං නිරවසෙසෙන දිට්ඨිගතවිභජනම්පීති දස්සෙතුං **"බුද්ධානඤ්හි"**නිආදි ආරද්ධං. තත්ථ **ඨානානීති** කාරණානි. **ගම්භීරං මහන්තං හොතී**ති දෙසෙතබ්බස්ස අත්ථස්ස අනෙකවිධතාය; දුවිඤ්ඤෙය්‍යතාය ච නානානයෙහි පවත්තමානං දෙසනාඤාණජ්ඣාසයං මහන්තං විපුලං; බහුභෙදඤ්ච හොති. **ඤාණං අනුපවිසතීති** තතෝ එව ච දෙසනාඤාණං දෙසෙතබ්බධම්මෙ විභාගසෝ කුරුමානං අනුපවිසති, තෙ අනුපවිස්ස ඨිතං විය හොතීති අත්ථෝ.

බුද්ධඤාණස්ස මහන්තභාවෝ පඤ්ඤායතීති එවංවිධස්ස නාම ධම්මස්ස දෙසකං පටිවෙධකඤ්චාති බුද්ධානං දෙසනාඤාණස්ස පටිවෙධඤාණස්ස ච උළාරභාවෝ පාකටෝ හොති. එත්ථ ච කිඤ්චාපි "සබ්බං වචීකම්මං බුද්ධස්ස භගවතෝ ඤාණපුබ්බඞ්ගමං ඤාණානුපරිවත්තී"ති[1] වචනතෝ සබ්බාපි භගවතෝ දෙසනා ඤාණරහිතා නත්ථි, සීහසමානවුත්තිතාය ච සබ්බත්ථ සමානුස්සාහපපවත්ති, දෙසෙතබ්බධම්මවසෙන පන දෙසනා විසෙසතෝ ඤාණෙන අනුපවිට්ඨා ගම්භීරතරා ච හොතීති දට්ඨබ්බං. කථං පන විනය පණ්ණත්තිං පත්වා දෙසනා තිලක්ඛණාහතා සුඤ්ඤතාපටිසංයුත්තා හොතීති? තත්ථාපි ච සන්තානිඝන්නපරිසාය අජ්ඣාසයානුරූපං පවත්තමානා දෙසනා සඞ්ඛාරානං අනිච්චතාදිවිභාවනී; සබ්බධම්මානං අත්තත්තනියතාභාවපකාසනී ච හොති. තෙනෙවාහ **"අනෙකපරියායෙන ධම්මිං කථං කත්වා"**තිආදි.

භූමන්තරන්ති ධම්මානං අවත්ථාවිසෙසඤ්ච ඨානවිසෙසඤ්ච. තත්ථ **අවත්ථාවිසෙසෙ** සතිආදිධම්මානං සතිපට්ඨානින්ද්‍රියබලබොජ්ඣඞ්ගමග්ගඞ්ගාදිභෙදෙ. **ඨානවිසෙසෙ** කාමාවචරාදිභෙදෙ. **පවත්තාකාර** – පදස්ස අත්ථෝ හෙට්ඨා වුත්තෙනෙවෙව. **සමයන්තරන්ති** දිට්ඨිවිසෙසං, නානාවිහිතා දිට්ඨියෝති අත්ථෝ, අඤ්ඤසමයං වා. **එවං ඔතිණ්ණා වඤ්චුසම්භන්ති** එවං ලහුක ගරුකාදිවසෙන තදනුරූපෙ ඔතිණ්ණෙ වඤ්චුසම්භං **සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිං**.

යදිපි කායානුපස්සනාදිවසෙන සතිපට්ඨානාදයෝ සුත්තන්තපිටකෙපි[2] විභත්තා, සුත්තන්තභාජනීයාදිවසෙන පන අභිධම්මෙයෙව තෙ සවිසෙසං

1. බු 7-139, බු 8-175, බු 9-376, බු 10-16 පිටෙස්සු ඵොසං විසදිසං.
2. දී 2-1-131, ම 1-70 පිටෙස්සු.

විභත්තානි ආහ **"ඉමෙ චත්තාරෝ සතිපට්ඨානා** – පෙ – **අභිධම්මපිටකං විභජිත්වා"**ති. තත්ථ "සත්ත එස්සා"ති සත්තචිත්තුප්පාදසම්පයුත්තඵස්සවසෙන වුත්තං. තථා **"සත්ත වෙදනා"**ති ආදීසුපි. **ලොකුත්තරා ධම්මා නාමා**නි එත්ථ **ඉති**-සද්දෝ ආදි අත්ථෝ, පකාරත්ථෝ වා, තෙන වුත්තාවසෙසං අභිධම්මෙ ආගතං ධම්මානං විභජිතබ්බාකාරං සඞ්ගණ්හාති. චතුවීසති සමන්නතපට්ඨානානි එත්ථාති **චතුවීසතිසමන්නතපට්ඨානං**, අභිධම්මපිටකං. එත්ථ පච්චයනයං අග්ගහෙත්වා ධම්මවසෙනෙව සමන්නතපට්ඨානස්ස චතුවීසතිවිධතා වුත්තා. යථාහ ——

"තිකඤ්ච පට්ඨානවරං දුකුත්තමං,
දුකතිකඤ්චෙව තිකදුකඤ්ච.
තිකතිකඤ්චෙව දුකදුකඤ්ච
ඡ අනුලොමම්හි නයා සුගම්භිරා;[1]

තථා ——

තිකඤ්ච –පෙ– ඡ පච්චනීයම්හි නයා සුගම්භිරා.
තිකඤ්ච –පෙ– ඡ අනුලොමපච්චනීයම්හි නයා සුගම්භිරා,
තිකඤ්ච –පෙ– පච්චනීයානුලොමම්හි නයා සුගම්භිරා"ති.

එවං ධම්මවසෙන චතුවීසතිභෙදෙසු තිකපට්ඨානාදීසු එකෙකං පච්චය නයෙන අනුලොමාදිවසෙන චතුබ්බිධං හොතීති ඡත්තාවුති සමන්නත පට්ඨානානි. තත්ථ පන ධම්මානුලොමෙ තිකපට්ඨානෙ කුසලත්තිකෙ පටිච්චවාරෙ පච්චයානුලොමෙ හෙතුමූලකෙ හෙතුපච්චයවසෙන එකූන පඤ්ඤාසු පුච්ඡානයා සත්ත විස්සජ්ජනනයාතිආදිනා දස්සියමානා අනන්ත භෙදා නයාති ආහ **"අනන්තනයා"**නති. හොති චෙත්ථ ——

"පට්ඨානං නාම පචෙචකං – ධම්මානං අනුලොමාදිමහි තිකදුකාදීසු,
යා පච්චයමූල විසිට්ඨා – චතුනයතො සත්තධා ගතී"ති

නවහාකාරෙහීති උපපාදාදීහි නවහි පච්චයාකාරෙහි. තත්ථ උපපජ්ජති එතස්මා ඵලන්ති **උප්පාදෙ**, උපපත්තියා කාරණභාවෙ. සති ච අවිජ්ජාය සඞ්ඛාරා උපපජ්ජන්ති, න අසති, තස්මා **අවිජ්ජා සඞ්ඛාරානං උප්පාදෙ ඤත්වා පච්චයො හොති.** තථා අවිජ්ජාය සති සඞ්ඛාරා පවත්තන්ති; ඨරන්ති; නිවිසන්ති ච; තෙ අවිජ්ජාය සති ඵලං භවාදීසු ඛිපන්ති, ආයූහන්ති ඵලූපපත්තියා ඝටන්ති, සංයුජ්ජන්ති අත්තනො ඵලෙන, යස්මිං සන්තානෙ සයඤ්ච උපපන්නා, තං පලිබුද්ධන්ති, පච්චයන්තරසමවායෙ උදයන්ති උපපජ්ජන්ති, භිනොති ච සඞ්ඛාරානං කාරණභාවං ගච්ඡති, පටිච්ච අවිජ්ජං සඞ්ඛාරා අයන්ති පවත්තන්තීති එවං අවිජ්ජාය සඞ්ඛාරානං කාරණභාවූපගමනවිසෙසා උප්පාදාදයො වෙදිතබ්බා. තථා සඞ්ඛාරාදීනං විඤ්ඤාණාදීසු.

උප්පාදට්ඨිතීනිආදීසු ච තිට්ඨන්ති එතෙනාති ඨිති, කාරණං. උප්පාදෙ එව ඨිති **උප්පාදට්ඨිති.** එස නයො සෙසෙසුපි. යස්මා අයොනිසො මනසිකාරෝ; "ආසවසමුදයා අවිජ්ජාසමුදයෝ"ති[2] වචනතො ආසවා ච අවිජ්ජාය පච්චයො, තස්මා වුත්තං **"උභොපෙතෙ ධම්මා පච්චය සමුප්පන්නා"**ති **පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤා**ති සඞ්ඛාරානං අවිජ්ජාය ච උප්පාදාදිකෙ පච්චයාකාරෙ පරිච්ඡින්දිත්වා ගහණවසෙන පවත්තා පඤ්ඤා. **ධම්මට්ඨිති**-ඤාණන්ති ධම්මානං පච්චයුප්පන්නානං පච්චයභාවතො ධම්මට්ඨිතිසඞ්ඛාතෙ

1. අඞ් 1-15, 16, 17, 18 පිටෙසු. 2. ම 1-67 පිටෙ.

පටිච්චසමුප්පාදෙ ඤාණං. පච්චයධම්මා හි පටිච්චසමුප්පාදෙ "ඛාදස පටිච්ච සමුප්පාදා"නි වචනතො ද්වාදස පච්චයා. අයඤ්ච නයො න පච්චුප්පන්නෙ එව, අථ ඛො අතීතානාගතකාලෙපි, න ච අවිජ්ජාය එව සඞ්ඛාරෙසු, අථ ඛො සඞ්ඛාරාදීනම්පි විඤ්ඤාණාදීසු ලබ්භනීති පරිපුණ්ණං කත්වා පච්චයාකාරස්ස විභත්තභාවං දස්සෙතුං **"අතීතම්පි අද්ධාන"**න්තිආදිපාළිං ආරභි. පට්ඨානෙ[1] දස්සිතා හෙතාදිපච්චයා එවෙත්ථ උප්පාදාදිපච්චයාකාරෙහි ගහිතානි තෙ යථාසම්භවං නීහරිත්වා යොජෙතබ්බා, අභිච්ඡාරහයෙන පන න යොජයිම්හ.

තස්ස තස්ස ධම්මස්සාති තස්ස තස්ස සඞ්ඛාරාදිපච්චයුප්පන්නධම්මස්ස. **තථා තථා පච්චයභාවෙනා**ති උප්පාදාදිහෙතාදිපච්චයභාවෙන. අතීත පච්චුප්පන්නානාගතවසෙන තයො අද්ධා කාලා එතස්සාති **තියද්ධං**. හෙතු-ඵලඵලහෙතුහෙතුඵලවසෙන තයො සන්ධී එතස්සාති **තිසන්ධිං**. සංඛිපන්ති එත්ථ අවිජ්ජාදයො විඤ්ඤාණාදයො වාති සඞ්ඛෙපො, කම්මං විපාකො ච. සංඛිපන්ති එත්ථාති වා සඞ්ඛෙපො, අවිජ්ජාදයො විඤ්ඤාණාදයො ච. කොට්ඨාසපරියායො වා **සඞ්ඛප**-සද්දො. අතීතෙ කම්මසඞ්ඛෙපාදිවසෙන චත්තාරෝ සඞ්ඛෙපා එතස්සාති **චතුසඞ්ඛෙපං**. සරූපතො අවුත්තාපි තස්මිං තස්මිං සඞ්ඛෙපෙ ආකිරියන්ති අවිජ්ජාසඞ්ඛාරාදිගහණෙහි පකාසීයන්තීති ආකාරා, අතීතෙ හෙතුආදීනං වා පකාරා ආකාරා, තෙ සඞ්ඛෙපෙ පඤ්ච පඤ්ච කත්වා වීසති ආකාරා එතස්සාති **වීසතාකාරං**.

ඛත්තියාදිභෙදෙන අනෙකභෙදනිත්තාපි සස්සතවාදිනො ජාතිසත-සහස්සාචුස්සරණාදිනො අභිනිවෙසහෙතුනො වසෙන චත්තාරොව හොන්ති, න තතො උද්ධං අධොති සස්සතවාදීනං පරිමාණපරිච්ඡෙදස්ස අනඤ්ඤ-විසයතං දස්සෙතුං **"චත්තාරො ජනා"**තිආදිමාහ. තත්ථ **චත්තාරො ජනා**ති චත්තාරො ජනසමූහා. **ඉදං නිස්සායා**ති ඉදං ඉදප්පච්චයතාය සම්මා අගහ-හණං; තත්ථාපි ච හෙතුඵලභාවෙන සම්බන්ධානං සන්තතිඝනස්ස අභෙදිතත්තා පරමත්ථතො විජ්ජමානම්පි භෙදනිබ්බඛනං නානත්තනයං අනුපධාරෙත්වා ගහිතං එකත්තගහහණං නිස්සාය. **ඉදං ගණ්හනන්තී**ති ඉදං සස්සතගහහණං අභිනිවිස්ස වොහරන්ති, ඉමිනා නයෙන එකච්චසස්සතවාදුදයොපෙත්ථ යථා-සම්භවං යොජෙත්වා වත්තබ්බා. **භික්ඛවොති** "ආනපපමඤ්ඤායා"තිආදිනා විභජිත්වා "තයිදං භික්ඛවෙ තථාගතො පජානාති"නිආදිනා විමද්දිත්වා **නිජ්ජටං නිගුම්බං කත්වා** දිට්ඨිජටාවිජටනෙන දිට්ඨිගුම්බවිවරණෙන ච.

"තඤ්ච"තිආදිනා බුද්ධගුණෙ ආරබ්භ දෙසනාය සමුට්ඨිතත්තා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං උද්දිසිත්වා දෙසනාකුසලො භගවා සමයන්තරවිගහාහරණ-වසෙන සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණමෙව විස්සජ්ජෙතීති දස්සෙති. **"ඉමෙ"**නි ඉමිනා තෙසං දිට්ඨිගතිකානං විජ්ජමානතාය අවිච්ඡින්නතං; තතො ච නෙසං මිච්ඡාගාහතො සිථිලකරණවිවෙචනෙහි අත්තනො දෙසනාය කිච්චකාරිතං; අවිතථතඤ්ච දීපෙති ධම්මරාජා.

29. **අජිතී**ති "සංවිජ්ජන්තී"නි ඉමිනා සමානත්ථො පුථුවචනවිසයො එකො නිපාතො "අත්ථි ඉමස්මිං කායෙ කෙසා"නිආදීසු[2] විය. සස්සතාදිවසෙන **පුබ්බන්තං කප්පෙන්තීති පුබ්බන්තකප්පිකා.** යස්මා පන තෙ තං පුබ්බන්තං පුරිමසිද්ධෙහි තණ්හාදිට්ඨිකප්පෙහි කප්පෙත්වා; ආසෙවනබලවතාය විච්ඡා-වුත්තිතාය ච ඒකප්පෙත්වා අපරභාගසිද්ධෙහි අභිනිවෙසහෙතුභෙහි තණ්හා-

1. අභි 8-1 පිට්ඨාදීසු. 2. දී 2-233, ම 1-72, ම 3-132, සං 2-329, ඛු 1-2 පිට්ඨෙසු.

දිට්ඨිගහාහෙති ගණ්හනත්ති අභිනිවිසන්ති පරාමසන්ති, තස්මා වුත්තං **"පුබ්බන්තං කප්පෙන්තා විකප්පෙන්තා ගණ්හන්ති"**ති. තණ්හුප්පාදනවසෙන වා කප්පනාගහණානි වෙදිතබ්බානි. තණ්හාපච්චයා හි උප්පාදනං. **කොට්ඨාසෙසූති** එත්ථ කොට්ඨාසාදීසූති අත්ථෝ වෙදිතබ්බෝ. පදපූරණසම්පඤ්ඤාදීසුපි හි **අන්ත**-සද්දෝ දිස්සති. තථා හි "ඉඞ්ඝ භවං සුත්තන්තෙන වා ගාථායෝ වා අභිධම්මං වා පරියාපුණස්සු[1]; සුත්තන්තෙන ඔකාසං කාරාපෙත්වා"ති[2] ච ආදීසු පදපූරණෙ අන්ත-සද්දෝ වත්තති, ගාමන්තං ඔසරෙය්‍ය[3]; ගාමන්තසෙනාසන"න්තිආදීසු සමීපෙ, "කාමසුඛල්ලිකානුයොගෝ එකෝ අන්තෝ; අත්ථි ඛෝ කච්චාන අයමෙකෝ අන්තෝ"තිආදීසු[4] උම්මග්ගෙ‍ති.

කප්ප-සද්දෝ මහාකප්පසමන්තභාවකිලෙසකාමච්ඡන්දාලපඤ්ඤත්තිසදිසභාවාදීසු වත්තතීති ආහ **"සම්බහුලෙසු අත්ථෙසු වත්තතී"**ති. තථා හෙස "වත්තාරිමානි භික්ඛවෙ කප්පස්ස අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යානී"තිආදීසු[5] මහාකප්පෙ වත්තති, "කෙවලකප්පං වෙළුවනං ඔභාසෙත්වා"තිආදීසු[6] සමන්තභාවෙ, "සඞ්කප්පෝ කාමෝ, රාගෝ කාමෝ, සඞ්කප්පරාගෝ කාමෝ"තිආදීසු[7] කිලෙසකාමෙ, "තණ්හා විතක්කා සඞ්කප්පෝ"තිආදීසු[8] විතක්කෙ, "යෙන සුදං නිච්චකප්පං විහරාමී"තිආදීසු[9] කාලෙ, "ඉච්චායස්මා කප්පෝ"තිආදීසු[10] පඤ්ඤත්තියං, "සද්ධුකප්පෙන වත කිර භොෝ සාවකෙන සද්ධිං මන්තයමානා න ජානිම්හා"තිආදීසු[11] සදිසභාවෙ වත්තතීති. **වුත්තමපි චෙතන්ති** මහානිද්දෙසං[12] සඤ්ඤායාහ. **තණ්හාදිට්ඨිවසෙනාති** දිට්ඨියා උපනිස්සයභූතාය සහජාතාය අභිනන්දනභූතාය ච තණ්හාය; සස්සතාදිආකාරෙන අභිනිවිසනස්ස මිච්ඡාගාහස්ස ච වසෙන. පුබ්බනිවුත්ත ධම්මවිසයාය කප්පනාය අධිප්පෙතත්තා අතීතකාලවාචකෝ ඉධ පුබ්බ-සද්දෝ, රූපාදිඛන්ධවිනිමුත්තස්ස කප්පනාවත්ථුනෝ අභාවා අන්ත-සද්දෝ ච භාගවාචකොති ආහ **"අතීතං ඛන්ධකොට්ඨාස"**න්ති. **"කප්පෙන්තා"**ති ච තස්මිං පුබ්බන්තෙ තණ්හාය-නාභිනිවෙසානං සම්පාදනං පරිනිට්ඨාපනමාහ. **සිතාති** තස්සා ලද්ධියා අවිජහනං. **ආරබ්භාති** ආලම්බිත්වා. විසයෝ හි තස්සා දිට්ඨියා පුබ්බන්තෝ. විසයභාවතෝ එව හි සෝ තස්සා ආගමනට්ඨානං; ආරම්මණපච්චයෝ චාති වුත්තං **"ආගම්ම පවිච්චා"**ති.

අධිවචනපදානීති පඤ්ඤත්තිපදානි. ඤාදීසු සිරිවඩ්ඪකාදි-සද්දා විය වචනමත්තමෙව අධිකාරං කත්වා පවත්තනියා අධිවචනං පඤ්ඤත්තති. අථ වා අධි-සද්දෝ උපරිභාවෙ, වුච්චතීති වචනං, උපරි වචනං අධිවචනං, උප්පාදුභූතරූපාදීනං උපරි පඤ්ඤපියමානා උපාදුපඤ්ඤත්තීති අත්ථෝ, තස්මා පඤ්ඤත්තිදීපකපදානීති අත්ථෝ දට්ඨබ්බෝ. පඤ්ඤත්තිමත්තඤ්හතං වුච්චති, යදිදං "අත්තා; ලොකෝ"ති ච, න රූපවෙදනාදයෝ විය පරමත්ථෝ. අධිකවුත්තිනාය වා අධිවුත්තියොති දිට්ඨියෝ වුච්චන්ති. අධිකඤ්හි සභාවධම්මෙසු සස්සතාදිං පඤ්ඤත්තිආදිදබ්බාදිං ජීවාදිං කායාදිඤ්ච අභූතං අත්ථං අජ්ඣාරොපෙත්වා දිට්ඨියෝ පවත්තනන්තීති.

30. **අභිවදන්තීති** "ඉදමෙව සච්චං, මොඝමඤ්ඤ"න්ති[13] අභිනිවිසිත්වා වදන්ති "අයං ධම්මෝ; නායං ධම්මෝ"තිආදිනා විවදන්ති. අභිවදනකිරියාය අජ්ජාපි

1. ම 2-189 පිටෙ. 2. ම 2-460 පිටෙ. 3. ම 1-263-264, ම 4-359-360 පිටෙසු. 4. සං 1-258, සං 2-110 පිටෙසු. 5. අං 1-460 පිටෙ. 6. සං 1-50 පිටෙ. 7. ඛු 7-2, ඛු 1-36 පිටෙසු. 8. අභි 1-18 පිටෙ 9. ම 1-316 පිටෙ. 10. ඛු 1-444, ඛු 1-15, 138 පිටෙසු. 11. ම 1-205 පිටෙ. 12. ඛු 7-74 පිටෙ. 13. ම 2-150, 166, 381, ම 3-22, 23 පිටෙසු.

අච්චෙජ්දභාවදස්සනත්ථං වත්තමානකාලවචනං. දිට්ඨි එව **දිට්ඨිගතං** "මුත්ත-ගතං;[1] සඞ්ඛාරගත"න්තිආදීසු[2] විය. ගන්තබ්බාභාවතෝ වා දිට්ඨියා ගතමත්තං, දිට්ඨියා ගහණමත්තන්ති අත්ථෝ. දිට්ඨිපකාරෝ වා **දිට්ඨිගතං.** ලොකියා හි විඩයුත්තගතපකාර-සද්දෙ සමානත්ථේ ඉච්ඡන්ති. එකෙකසමිඤ්ච "අත්තා"ති; "ලොකෝ"ති ච ගහණවිසෙසං උපාදාය පඤ්ඤුපනං හොතීති ආහ **"රූපාදීසු අඤ්ඤතරං අත්තා ච ලොකෝ චාති ගහෙත්වා"**ති. **අමරං නිච්චං** ධුවන්ති සස්සතවෙවචනානි. මරණාභාවෙන වා **අමරං**, උප්පාදාභාවෙන සබ්බත්ථාපි අත්ථිතාය **නිච්චං,** ථිරට්ඨෙන විකාරාභාවෙන ධුවං. **"යථාහා"**තිආදිනා යථාවුත්තමත්ථං නිද්දෙසපටිසම්භිදාපාළීහි විභාවෙති. අයඤ්හි අත්ථෝ "රූපං අත්තතෝ සමනුපස්සති, වෙදනං, සඤ්ඤං, සඞ්ඛාරෙ, විඤ්ඤාණං අත්තතෝ සමනුපස්සති"ති ඉමිස්සා පඤ්චවිධාය සක්කායදිට්ඨියා වසෙන වුත්තෝ. "රූපවන්තං අත්තාන"න්තිආදිකාය පන පඤ්චදසවිධාය සක්කායදිට්ඨියා වසෙන චත්තාරෝ චත්තාරෝ ඛන්ධෙ "අත්තා"ති ගහෙත්වා තදඤ්ඤං "ලොකෝ"ති පඤ්ඤපෙන්තීති අයම්පි අත්ථෝ ලබ්භති. තථා එකං ඛන්ධං "අත්තා"ති ගහෙත්වා තදඤ්ඤං අත්තනෝ උපභොගභූතෝ[3] ලොකෝති; සස්සතනිපතිතෝ වා ඛන්ධෙ "අත්තා"ති ගහෙත්වා තදඤ්ඤං "ලොකෝ"ති පඤ්ඤපෙන්තීති එවමෙපත්ථ අත්ථෝ දට්ඨබ්බෝ. එත්ථාහ— සස්සතෝ වාදෙ එතෙසන්ති කස්මා වුත්තං, නනු තෙසං අත්තා ලොකෝ ච සස්සතොති අධිප්පෙතෝ, න වාදෙනීති? සච්චමෙතං, සස්සතසභාවරිහතාය පන "වාදෙ සස්සතෝ"ති වුත්තං යථා "කුන්තා පවරන්තීති. සස්සතෝ ඉති වාදෙ එතෙසන්ති වා ඉති-සද්දලොපෝ දට්ඨබ්බෝ. අථ වා සස්සතං වදන්ති "ඉදමෙව සච්ච"න්ති අභිනිවිස්ස වොහරන්තීති සස්සතවාදා, සස්සතදිට්ඨිනොති එවමෙපත්ථ අත්ථෝ දට්ඨබ්බෝ.

31. **ආතාපනං** කිලෙසානං විබාධනං පහානං. **පදහනං** කොසජ්ජ-පක්ඛෙ පනිතුං අදත්වා චිත්තස්ස උස්සහනං **අනුයොගෝ** යථා සමාධි විසෙසභාගියතං පාපුණාති, එවං වීරියස්ස බහුලීකරණං. ඉධ උපචාරප්පනා-චිත්තපරිදමනවීරියානං අධිප්පෙතත්තා ආහ **"නිප්පහෙදං වීරිය"**න්ති. නප්පමජ්ජන්ති එතෙනාති **අප්පමාදෙ,** අසමෙමාසෙ. සම්මා උපායෙන මනසි කරොති කම්මට්ඨානං එතෙනාති **සම්මාමනසිකාරෝ,** ඤාණන්ති ආහ **"වීරියඤ්ච සතිඤ්ච ඤාණඤ්චා"**ති. **එත්ථා**ති "ආතප්ප-පෙ-මනසි-කාරම්හායා"ති ඉමස්මිං පාඨෙ. සීලවිසුද්ධියා සද්ධිං වත්තුනා රූපාව-චරජ්ඣානානං අධිගමනපටිපදා වත්තබ්බා, සා පන විසුද්ධිමග්ගෙ විත්ථාරතෝ වුත්තාති ආහ **"සඞ්ඛෙපතෝ"**ති. **"තථාරූප"**නති චුද්දසවිධෙහි චිත්තදමනෙහි රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානස්ස දමිතතං වදති.

සමාධානාදිඅත්ථඞ්ගසමන්නාගතරූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානස්ස යොගිනෝ සමාධිවිප්ඵාරභූතා ලොකියාභිඤ්ඤා **ඤාණානුභාවෝ. "ඤාණාදීනා"**නති ඉදං ඤාණලාභිස්ස විසෙසෙන ඤාණධම්මා ආපාථං ආගච්ඡන්ති, තංමුඛෙන සෙසධම්මානි ඉමමත්ථං සඞ්ගය වුත්තං. **ජනකභාවං පවිඤ්ඤිපති.** සති හි ජනකභාවෙ රූපාදිධම්මානං විය; සුඛාදිධම්මානං විය ච පච්චයායත්ත-වුත්තිතාය උප්පාදවන්තතා විඤ්ඤායති, උප්පාදෙ ච සති අවස්සම්භාවී නිරොධොති අනවකාසාව නිච්චතා සියාති. **කූටට්ඨ**-සද්දෙ වා ලොකෙ අච්චන්තනිච්චෙ නිරූළ්හෝ දට්ඨබ්බෝ. **"එසිකට්ඨායිට්ඨිතෝ"** එතෙන යථා එසිකා වාතප්පහාරාදීහි න චලති, එවං න කෙනචි විකාරමාපජ්ජතීති

1. ම 2-87, අං 3-101 පිටෙසු. 2. ඛු 7-96 පිටෙ. 3. උපභොගභූතෙ (?)

විකාරුභාවම්හා, **"කුටෙක්ඛා"**ති ඉමිනා පන අනිච්චතාභාවං. විකාරෙපි විනාසොයෙවාති ආහ **"උභයෙනාපි ලොකස්ස විනාසාභාවං දීපෙති"**ති **"විජ්ජමානමෙවා"**ති එතෙන කාරණේ ඵලස්ස අත්ථිභාවදස්සනෙන අභිබ්‍යත්තිවාදං දීපෙති. **නික්ඛමතීති** ච අභිබ්‍යත්තිං ගච්ඡතීති අත්ථො. කථං පන විජ්ජමානොයෙව පුබ්බෙ අනභිබ්‍යත්තෙතා අභිබ්‍යත්තිං ගච්ඡතීති? යථා අන්ධකාරෙන පටිච්ඡන්නෙතා ඝටෙ ආලොකෙන අභිබ්‍යත්තිං ගච්ඡති.

ඉදමෙත්ථ විචාරෙතබ්බං — කිං කරොන්තෙතා ආලොකො ඝටං පකාසෙතීති වුච්චති, යදි ඝටවිසයං බුද්ධිං කරොන්තෙතා, බුද්ධියා අනුප්පත්තාය උප්පත්තිදීපනතො අභිබ්‍යත්තිවාදෙ හායති. අථ ඝටබුද්ධියා ආවරණභූතං අන්ධකාරං විධමන්තෙතා; එවම්පි අභිබ්‍යත්තිවාදෙ හායතියෙව. සති හි ඝටබුද්ධියා අන්ධකාරො කථං තස්සා ආවරණං හොතීති, යථා ඝටස්ස අභිබ්‍යත්තිං න යුජ්ජති, එවං අත්තනොපි. තත්ථාපි හි යදි ඉන්ද්‍රියවිසයාදිසන්නිපාතෙන අනුප්පත්තාය බුද්ධියා උප්පත්ති, උප්පත්තිවචනෙනෙව අභිබ්‍යත්තිවාදෙ හායති, තථා සස්සතවාදෙ. අථ බුද්ධිප්පවත්තියා ආවරණභූතස්ස අන්ධකාරධාතුනියස්ස මොහස්ස විධමනෙන. සති බුද්ධියා කථං මොහො ආවරණන්ති, කිඤ්චි හෙදසම්භවතො න හි අභිබ්‍යඤ්ජනකානං චන්දසූරියමණිපදීපාදීනං හෙදෙන අභිබ්‍යඤ්ජිතබ්බානං ඝටාදීනං භෙදෙ හොති, හොති ච විසයභෙදෙන බුද්ධිභෙදෙති භියොපි අභිබ්‍යත්තිං න යුජ්ජතියෙව, න චෙත්ථ වුත්තිකප්පනා යුත්තා වුත්තියා වුත්තිමතො ච අනඤ්ඤථානුජානනතොති. **නෙව සත්තා සඞ්ඛමනීති** යෙ ඉධ මනුස්සභාවෙන අවට්ඨිතා, නෙයෙව දෙවභාවාදිඋපගමනෙන ඉතො අඤ්ඤත්ථ ගච්ඡන්ති, අඤ්ඤථා කතස්ස කම්මස්ස විනාසො; අකතස්ස ච අබ්භාගමො ආපජ්ජෙය්‍යාති අධිප්පායො.

අපරාපරන්ති අපරස්මා භවා අපරං භවං. **එවං සඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡන්තීති** අත්තනො නිච්චසභාවත්තා න චුතූපපත්තියො, සබ්බබ්‍යාපිතාය නාපි සඞ්ඛාවනසංසරණානි, ධම්මානං යෙව පන පවත්තිවිසෙසෙන එවං සඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡන්ති, එවං වොහරියන්තීති අධිප්පායො. එතෙන අවට්ඨිතසභාවස්ස අත්තනො; ධම්මිනො ච ධම්මමත්තං උප්පජ්ජති චෙව විනස්සති චාති ඉමං විපරිණාමවාදං දස්සෙති. යං පනෙත්ථ වත්තබ්බං, තං පරතො වක්ඛාම. **අත්තනොවාදං භින්දතීති** සඞ්ඛාවනාදිවචනයුද්ධාය අනිච්චතාය පුබ්බෙ පටික්ඛිත්තං සස්සතවාදං භින්දති, විද්ධංසෙතීති අත්ථො. **සස්සතිසමන්ති** වා එතස්ස සස්සතං ඨාවරං නිච්චකාලන්ති අත්ථො දට්ඨබ්බා.

හෙතුං දස්සෙන්තොති සෙසං "සස්සතො"ති අත්තානඤ්ච ලොකඤ්ච පඤ්ඤපෙති අයං දිට්ඨිගතිකො, තෙසං හෙතුං දස්සෙන්තොති අත්ථො. න හි අත්තනො දිට්ඨියා පච්චක්ඛකතමත්ථං අත්තනොයෙව සාධෙති, අත්තනො පන පච්චක්ඛකතෙන අත්ථෙන අත්තනො අපච්චක්ඛභූතම්පි අත්ථං සාධෙති. අත්තනා හි යථානිච්ඡිතං පරෙහි විඤ්ඤාපෙති, න අනිච්ඡිතං **"හෙතුං දස්සෙන්තොනා"**ති එත්ථ ඉදං හෙතුදස්සනං— එතෙසු අනෙකෙසු ජාතිසතසහස්සෙසු එකොවායං මෙ අත්තා; ලොකො ච අනුස්සරණසබ්භාවතො. යො හි යමත්ථං අනුභවති, සො එවං තං අනුස්සරති, න අඤ්ඤං. න හි අඤ්ඤෙන අනුභූතමත්ථං අඤ්ඤං අනුස්සරිතුං සක්කොති යථා තං බුද්ධරක්ඛිතෙන අනුභූතං ධම්මරක්ඛිතො. යථා චෙතස්ස, එවං ඉතො පුරිමතරාසුපි ජාතීසූති. තස්මා සස්සතො මෙ අත්තා ච ලොකො ච. යථා ච මෙ, එවං අඤ්ඤසත්තානම්පි සත්තානං සස්සතො අත්තා ච ලොකො චාති?

සස්සතවසෙන දිට්ඨිගහණං. පකතියෙ දිට්ඨිගතිකෝ පරෙපි තත්ථ පතිට්ඨපෙති, පාළියං පන "අනෙකවිහිතානි අධිවුත්තිපදානි අභිවදන්ති. සෝ එවමාහා"ති ච වචනතෝ පරානුමානවසෙන ඉධ හෙතුදස්සනං අධිප්පෙතන්ති විඤ්ඤායති. **කාරණන්ති** තිවිධං කාරණං සම්පාපකං නිබ්බත්තකං ඤාපකන්ති. තත්ථ අරියමග්ගෝ නිබ්බානස්ස සම්පාපකං කාරණං, බීජං අංකුරස්ස නිබ්බත්තකං කාරණං, පච්චයුප්පන්නතාදයෝ අනිච්චතාදීනං ඤාපකං කාරණං, ඉධාපි ඤාපකකාරණමෙව අධිප්පෙතං. ඤාපකෝ හි ඤාපෙතබ්බත්ථවිසයස්ස ඤාණස්ස හෙතුභාවතෝ කාරණන්ති. තදුභයත්තවුත්තිනයෙ තං ඤාණං නිට්ඨාති තත්ථාති "ඨාන"න්ති; වසති තත්ථ පවත්තන්තීති **"වත්ථූ"**ති ච වුච්චති. තථා හි භගවතා වත්ථු-සද්දෙන උද්දිසිත්වාපි ඨානසද්දෙන නිද්දිට්ඨන්ති.

32-33. දුතියතතියවාදූනං පඨමවාදතෝ නත්ථි විසෙසෝ ඨපෙත්වා කාල-විසෙසනන්ති ආහ **"උපඩ් වාදද්වයෙපි එසෙව නයෝ"**ති. යදි එවං කස්මා සස්සතවාදෙ චතුධා විභත්තෝ, නනු අධිච්චසමුප්පන්නිකවාදෙ විය දුවිධෙනෙව විභජිතබ්බෝ සියාති ආහ **"මණ්ඩූපඤ්හඤ්හි තිජ්ජියෝ"**තිආදි.

34. **තක්කයන්ති** උභයත්ථ, සස්සතාදිආකාරෙන තස්මිං තස්මිං ආරම්මණෙ චිත්තං අභිනිරොපෙන්තීති අත්ථෝ. **තක්කෝති** ආකොටනලක්ඛණෝ විනිච්ඡය-ලක්ඛණෝ වා දිට්ඨිට්ඨානභූතෝ චිත්තෙකදෙසෝ. **වීමංසා** නාම විචාරණා, සා පනෙත්ථ අත්ථතෝ පඤ්ඤූපනිරූපකෝ ලොභසහගතචිත්තුප්පාදෙ, මිච්ඡාභි-නිවෙසෝ වා අයොනිසොමනසිකාරෝ, පුබ්බභාගෙ වා දිට්ඨිපරිඤ්ඤාතන්ති දට්ඨබ්බා. තෙනෙවාහ **"තුලනා රුචනා ඛමනා"**ති. පරියාහනනං චිත්තස්ස ආරම්මණූහනමෙවාති ආහ **"තෙන තෙන පකාරෙන තක්කෙතීති"**. **අනුවිචරිතන්ති** වීමංසාය අනුප්පවත්තිතං, වීමංසානුගතෙන වා විචාරෙන අනුවජ්ජිතං. පටි පටි භාතීති පටිභානං, යථාසමිහිතාකාර-විසෙසවිභාවකෝ චිත්තුප්පාදෙ. පටිභානතෝ ජාතං පටිභානං, සයං අත්තනෝ පටිභානං **සයංපටිභානං**. තෙනෙවාහ **"අත්තනෝ පටිභාන-මත්තසඤ්ජාත"**න්ති. මත්ත-සද්දෙන විසෙසාධිගමාදයෝ නිවත්තෙන්ති.

"අනාගතෙපි එවං භවිස්සති"ති ඉදං න ඉධාධිප්පෙතතක්කිවසෙනෙව වුත්තං. ලාභිතක්කිනෝ එවමපි සම්භවන්තීති සම්භවස්සනවසෙන වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. යං කිඤ්චි අත්තනා පටිලද්ධං රූපාදී සුඛාදි ච ඉධ ලබ්භතීති ලාභෝ, න ඛ්‍රාණාදිවිසෙසෝ. **"එවං සති ඉදං හොති"**ති අනිච්චෙසු භාවෙසු අඤ්ඤං කරොති, අඤ්ඤං පටිසංවෙදෙතීති ආපජ්ජති, තථා ච සති කතස්ස විනාසෝ; අකතස්ස ච අබ්භාගමෝ සියා. නිච්චෙසු පන භාවෙසු යෝ කරොති, සෝ පටිසංවෙදෙතීති න දොසෝ ආපජ්ජතීති තක්කිකස්ස යුත්තිභාවෙසනාකාරං දස්සෙති.

තක්කමත්තෙනෙවාති ආගමාධිගමාදීනං අනුස්සවාදිනඤ්ච අභාවා සුද්ධතක්කෙනෙව. නනු ච විසෙසලාභිනොපි සස්සතවාදිනෝ අත්තනෝ විසෙසාධිගමහෙතු අනෙකෙසු ජාතිසතසහස්සෙසු දසසු සංවට්ටවිවට්ටෙසු චත්තාළීසාය සංවට්ටවිවට්ටෙසු යථානුභූතං අත්තනෝ සන්තානං තපපරි-බ්‍රූහඤ්ච "අත්තා; ලොකෝ"ති ච අනුස්සරිත්වා තතෝ පුරිමපුරිමතරාසුපි ජාතීසු තථාභූතස්ස අත්තානුවිතක්කනමුඛෙන සබ්බෙසම්පි සත්තානං තථාභාවානුවිතක්කනවසෙනෙව සස්සතාභිනිවෙසිනෝ ජාතා, එවඤ්ච සති සබ්බාපි සස්සතවාදී අනුස්සුති ජාතිස්සරතක්කිකා විය අත්තනෝ උප-ලද්ධවත්ථුනිබ්බන්ධෙන තක්කනෙන පවත්තවාදත්තා තක්කිපකෙඛයෙව

නිට්ඨේය්‍ය. අවිසෙසඤ්ච වුත්තපපකාරං තක්කනමිච්ඡිතබ්බං, අඤ්ඤථා විසෙසලාභී සස්සතවාදී එකච්චසස්සතිකපක්ඛං; අධිච්චසමුප්පන්නිකපක්ඛං වා භජෙය්‍යාති? න බො පනෙතං එවං දට්ඨබ්බං, යස්මා විසෙසලාභිනං ඛන්ධසන්තානස්ස දිඝදිඝතරදිඝතමකාලානුස්සරණං සස්සතග්ගාහස්ස අසාධාරණකාරණං. තථා හි "අනෙකවිහිතං පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරාමි. ඉමිනාමහං එතං ජානාමී"ති අනුස්සරණමෙව පධානකාරණභාවෙන දස්සිතං. යං පන තස්ස "ඉමිනාමහං එතං ජානාමී"ති පවත්තනං තක්කනං, න තං ඉධ පධානං අනුස්සරණං පති තස්ස අප්පධානභූතත්තා. යදි එවං අනුස්සවාදිනම්පි පධානභාවෝ ආපජ්ජතීති චෙ? න; තෙසං සච්ඡිකිරියාය අභාවෙන තක්කපධානත්තා, පධානකාරණෙන ච නිද්දෙසෝ නිරූළ්හෝ සාසනෙ ලොකෙ ච යථා "චක්ඛුම්අඤ්ඤුණං, යවඞ්කුරෝ"ති ච.

අථ වා විසෙසාධිගමනිබන්ධනරහිතස්ස තක්කනස්ස විසුං සස්සතග්ගාහෙ කාරණභාවදස්සනත්ථං විසෙසාධිගමෝ විසුං සස්සතග්ගාහකාරණං වත්තබ්බො, සො ච මන්දමජ්ඣිමතික්ඛපඤ්ඤත්තවසෙන තිවිධොති භගවතා සබ්බතක්කිනෝ තක්කිභාවසාමඤ්ඤතෝ එකජ්ඣං ගහෙත්වා චතුධා වවත්ථාපිතෝ සස්සතවාදෙ. යදිපි අනුස්සවාදිවසෙන තක්කිකානං විය[1] මන්දපඤ්ඤදීනම්පි හීනාදිවසෙන අනෙකභෙදසම්භවතෝ විසෙසලාභිනම්පි බහුධා භෙදෙ සම්භවති, සබ්බෙ පන විසෙසලාභිනෝ මන්දපඤ්ඤාදිවසෙන තයෝ රාසී කත්වා තත්ථ උක්කට්ඨවසෙන අනෙකජාතිසතසහස්සදසසංවට්ටවිවට්ට වත්තාරිසංවට්ටවිවට්ටානුස්සරණෙන අයං විභාගෝ වුත්තෝ. තීසුපි රාසීසු යෙ හීනමජ්ඣිමපඤ්ඤා, තෙ වුත්තපරිච්ඡෙදතෝ ඌනකමෙව අනුස්සරන්ති. යෙ පන තත්ථ උක්කට්ඨපඤ්ඤා, තෙ වුත්තපරිච්ඡෙදං අතික්කමිත්වා නානුස්සරන්තීති එවං පනායං දෙසනා. තස්මා අඤ්ඤතරභෙද සඞ්ගහවසෙනෙව භගවතා චත්තාරිඨානානි විභත්තානීති වවත්ථිතා සස්සතවාදිනං චතුබ්බිධතා. න හි ඉධ සාවසෙසං ධම්මං දෙසෙති ධම්මරාජා.

35. **"අඤ්ඤතරෙනා"**ති එතස්ස අත්ථං දස්සෙතුං **"එකෙනා"**ති වුත්තං **වා**-සද්දස්ස පන අනියමත්ථතං දස්සෙතුං **"දවීහි වා තීහි වා"**ති වුත්තං. තෙන වුත්තසු ඨානෙසු යථාරහං එකච්චං එකච්චස්ස පඤ්ඤූපනෙ සහකාරිකාරණන්ති දස්සෙති. කිං පනෙතානි වත්ථූනි අභිනිවෙසස්ස හෙතු, උදාහු පතිට්ඨාපනස්ස. කිඤ්චෙත්ථ යදි තාව අභිනිවෙසස්ස, කස්මා අනුස්සරණතක්කනානියෙව ගහිතානි, න සඤ්ඤාවිපල්ලාසාදයෝ. තථාහි විපරීතසඤ්ඤා අයොනිසොමනසිකාරඅසප්පුරිසූපනිස්සයඅසද්ධම්මස්සවනාදීනි මිච්ඡාදිට්ඨියා පවත්තනට්ඨානානි. අථ පතිට්ඨාපනස්ස අධිගමයුත්තියෝ විය ආගමොපි වත්ථුභාවෙන වත්තබ්බො, උභයත්ථාපි "නත්ථි ඉතො බහිද්ධා"ති වචනං න යුජ්ජතීති? න. කස්මා? අභිනිවෙසපක්ඛෙ තාව අයං දිට්ඨිගතිකෝ අසප්පුරිසූපනිස්සයඅසද්ධම්මස්සවනෙහි අයොනිසෝ උම්මුජ්ජිත්වා විපල්ලාසඤ්ඤෙඤ්ච රූපාදිධම්මානං ඛණෙ ඛණෙ භිජ්ජනසභාවස්ස අනවබොධතෝ ධම්මයුත්තිං අතිධාවන්තෝ එකත්තනයං මිච්ඡා ගහෙත්වා යථාවුත්තානුස්සරණතක්කෙසු ඛන්ධෙසු "සස්සතෝ අත්තා ච ලොකෝ චා"ති[2] අභිනිවෙසං ජනෙසි. ඉති ආසන්නකාරණත්තා; පධානකාරණත්තා; තග්ගහණෙනෙව ච ඉතරෙසම්පි ගහිතත්තා අනුස්සරණතක්කනානියෙව ඉධ ගහිතානි. පතිට්ඨාපනපක්ඛෙ පන ආගමොපි යුත්තිපක්ඛියෙව ඒතෙ විසෙසතෝ බාහිරකානං තක්කග්ගාහිභාවතොති අනුස්සරණතක්කනානියෙව

1 තක්කිකානං. (බහූසු) 2 දී 1-12 පිටඨාදිසු.

දිට්ඨියා වත්ථුභාවෙන ගහිතානි. කිඤ්ච භියෝ දුවිධං ලක්ඛණං පරමත්ථ-ධම්මානං සභාවලක්ඛණං සාමඤ්ඤලක්ඛණඤ්චාති. තත්ථ සභාවලක්ඛණාව-බොධෝ පච්චක්ඛඤ්ඤණං, සාමඤ්ඤලක්ඛණාවබොධෝ අනුමානඤ්ඤණං, ආගමෝ ච සුතමයාය පඤ්ඤාය සාධනතෝ අනුමානඤ්ඤණමේව ආවහති, සුතානං පන ධම්මානං ආකාරපරිවිතක්කනෙන නිජ්ඣානක්ඛන්තියං ඨිතෝ චින්තාමයා පඤ්ඤා **නිබ්බෙතෙත්වා** අනුක්කමෙන භාවනාය පච්චක්ඛඤ්ඤණං අධිගච්ඡතීති එවං ආගමෝපි තක්කච්ඡායා නානික්කමතීති තඤ්ඤණෙන ගහිතොවාති වෙදිතබ්බෝ. සෝ අට්ඨකථායං අනුස්සුතිතක්කගහණෙන විභාවිතොති යුත්තමෙවිදං "නත්ථි ඉතෝ බහිද්ධා"ති. "අනෙකවිහිතානි අධි-වුත්තිපදානි අභිවදන්ති; සස්සතං අත්තානඤ්ච ලොකඤ්ච පඤ්ඤපෙන්තී"ති[1] ච වචනතෝ පනිට්ඨාපනවත්ථූනි ඉධාධිප්පෙතානීති දට්ඨබ්බං.

36. **දිට්ඨියෙව දිට්ඨිට්ඨානං** පරමවජ්ජතාය අනෙකවිහිතානං අනත්ථානං හෙතුභාවතෝ. යථාහ "මිච්ඡාදිට්ඨිපරමාහං භික්ඛවෙ වජ්ජං වදාමී"ති.[2] **"යථාහා"**තිආදිනා පටිසම්භිදාපාළියා[3] දිට්ඨියා ඨානභිභාගං දස්සෙති. තත්ථ **ඛන්ධාපි දිට්ඨිට්ඨානං** ආරම්මණෙන "රූපං අත්තතෝ සමනුපස්ස-තී"ති ආදි[4] වචනතෝ. **අවිජ්ජාපි දිට්ඨිට්ඨානං** උපනිස්සයාදිභාවෙන පවත්තනතෝ. යථාහ "අස්සුතවා භික්ඛවෙ පුථුජ්ජනෝ අරියානං අදස්සාවී අරියධම්මස්ස අකොවිදෙ"තිආදි.[5] **එසෙසාපි දිට්ඨිට්ඨානං**. යථා චාහ "තදපි එසඵස්සවචනං;[6] ඵුස්ස ඵුස්ස පටිසංවෙදෙනතී"ති[7] ච. **සඤ්ඤාපි දිට්ඨිට්ඨානං.** වුත්තඤ්චෙතං "සඤ්ඤානිදානා හි පපඤ්චසඞ්ඛා;[8] පථවිතෝ සඤ්ඤාතා"ති[9] ච ආදි. **චිතක්කොපි දිට්ඨිට්ඨානං** වුත්තමෙවෙතං "තක්කඤ්ච දිට්ඨිසු පකප්පයිත්වා, සච්චං මුසාති ද්වයධම්මමාහූ"ති[10]; "තක්කී හොති වීමංසී"ති[11] ච ආදි. **අයොනිසොමනසිකාරොපි දිට්ඨිට්ඨානං.** තෙනාහ භගවා "තස්ස එවං අයොනිසෝ මනසි කරොතෝ ඡන්නං දිට්ඨීනං අඤ්ඤතරා දිට්ඨි උප්පජ්ජති. 'අත්ථි මේ අත්තා'ති වා අස්ස සච්චතෝ ථෙතතෝ දිට්ඨි උප්පජ්ජතී"තිආදි.[12] සමුට්ඨාති එතෙනාති සමුට්ඨානං, සමුට්ඨානභාවෙ **සමුට්ඨානට්ඨෙ.** **පවත්තිතානි**ති පරසන්තානෙසු උප්පාදිතා. **පරිනිට්ඨාපිතානි**ති අභිනිවෙසස්ස පරියොසානං **මත්ථකං** පාපිතාති අත්ථෝ. **"ආරම්මණවසෙනා"**ති අට්ඨසු දිට්ඨිට්ඨානෙසු බහූසු සඞ්ඛ්‍යාය. **පවත්ත-නවසෙනා**ති අවිජ්ජාදයෝ. **ආසෙවනවසෙනා**ති පාපමිත්තපරතොඝොසා-දිනම්පි සෙවනං ලබ්භතියෙව. අථ වා **එවංගතිකා**ති එවං ගමනා, එවං නිට්ඨාති අත්ථෝ. ඉදං වුත්තං හොති—ඉමෙ දිට්ඨිසඞ්ඛාතා දිට්ඨිට්ඨානා එවං පරමත්ථතෝ අසන්තං අත්තානං සස්සතභාවඤ්චස්ස අජ්ඣාරොපෙත්වා ගහිතා; පරාමට්ඨා ච බාලලපනා යාව පණ්ඩිතා න සමනුයුඤ්ජන්ති, තාව ගච්ඡන්ති පවත්තන්ති. පණ්ඩිතෙහි සමනුයුඤ්ජියමානා පන අනවට්ඨිත වත්ථුකා අවිමද්දක්ඛමා සූරියුග්ගමනෙ උස්සාවබින්දු විය ඛජ්ජොපනකා විය ච නිජ්ජරන්ති විනස්සන්ති චාති.

තත්ථායං අනුයුඤ්ජනෙ සඞ්ඛෙපකථා—යදි හි පරෙන පරිකප්පිතෝ අත්තා ලොකෝ වා සස්සතෝ සියා, තස්ස නිබ්බිකාරතාය පුරිමරූපාවිජ-හනතෝ කස්සචි විසෙසාධානස්ස කාතුං අසක්කුණෙය්‍යතාය අභිනතෝ

1. දී 1-12 පිටෙ 2 අං 1-35 පිටෙ. 3. ඛු 9-132 පිටෙ. 4. සං 2-79, 80, 81, 478 පිටෙසු. 5 ම 1-1, ඛු 9 137 පිටෙසු. 6. දී 1-31 පිටෙ. 7. දී 1-41 පිටෙ 8. ඛු 1-414, ඛු 7-216, 217 පිටෙසු 9. ම 1 1 පිටෙ. 10. ඛු 1-416 පිටෙ. 11. දී 1-15 පිටෙ 12 ම 1-10 පිටෙ.

නිවත්තනත්ථං; භිතෙ ච පටිපත්තිඅත්ථං උපදෙසෝ එව නිප්පයොජනෝ සියා සස්සතවාදිනෝ, කථං වා සෝ උපදෙසෝ පවත්තියති චිකාරාභාවතෝ, එවඤ්හි අත්තනෝ අජටාකාසස්ස විය දූනාදිකිරියා හිංසාදිකිරියා ච න සම්භවති. තථා සුඛස්ස දුක්ඛස්ස අනුභවනනිබ්බෙධා එව සස්සතවාදිනෝ න යුජ්ජති කම්මබද්ධාභාවතෝ, ජාතිආදීනඤ්හි අසම්භවතෝ කුතෝ විමොක්ඛා, අථ පන ධම්මමත්තං තස්ස උපපජ්ජති චෙව විනස්සති ච, යස්ස වසෙනායං කිරියාදිවොහාරොති වදෙය්‍ය, එවම්පි පුරිමරූපාවිජහනෙන අවට්ඨිතස්ස අත්තනෝ ධම්මමත්තතාති න සක්කා සම්භාවෙතුං, තෙ වා පනස්ස ධම්මා අවත්ථාභූතා අඤ්ඤෝ වා සියුං අනඤ්ඤෝ වා. යදි අඤ්ඤෝ, න තාහි තස්ස උපපත්තාභිපි කොචි විසෙසෝ අත්ථි. යාහි කරොති පටිසංවෙදෙති චවති උපපජ්ජති චාති ඉච්ඡිතං, තස්මා තදවත්ථෝ එව යථාවුත්තදොසෝ. කිඤ්ච ධම්මකපපනාපි නිරත්ථිකා සියා, අථානඤ්ඤෝ උපපාදවිනාසසබ්භාවතෝ කුතෝ නිච්චතාවකාසෝ, තාසම්පි වා අත්තනෝ විය නිච්චතාති බ්‍රහ්මවිමොක්ඛානං අසම්භවෝ එවාති න යුජ්ජතියෙව සස්සතවාදෝ. න චෙත්ථ කොචි වාදී ධම්මානං සස්සතභාවෙ පරිසුද්ධිං යුත්තිං වත්තුං සම්පත්තෝ, යුත්තිරහිතඤ්ච වචනං න පණ්ඩිතානං චිත්තං ආරාධෙතීති තෙන වුත්තං "යාව පණ්ඩිතා න සමනුයුඤ්ජන්ති, තාව ගච්ඡන්ති පවත්තන්තී"ති. කම්මවසෙන අභිමුඛෝ සම්පරෙති එත්ථාති **අභිසම්පරායෝ**, පරලොකෝ.

"සබ්බඤ්ඤුඤ්ඤාතඤ්ඤාණඤ්චා"ති ඉදං ඉධ සබ්බඤ්ඤුඤ්ඤාතඤ්ඤාණස්ස විභජිය-මානත්තා වුත්තං, තස්මිං වා වුත්තෙ තදදිට්ඨානතෝ ආසවක්ඛයඤ්ඤාණං; තදවිනාභාවතෝ සබ්බම්පි වා භගවතෝ දසබලාදිඤ්ඤාණං ගහිතමෙව හොතීති කත්වා. **පජානනෙනාපීති** පි-සද්දෙ සම්භාවනෙ, තෙන **"තඤ්චා"**ති එත්ථ වුත්තං **ච**-සද්දත්ථමාහ. ඉදං වුත්තං හොති—තං දිට්ඨිගතතෝ උත්තරිතරං සාරභූතං සීලාදිගුණවිසෙසම්පි තථාගතෝ නාභිනිවිසති, කෝ පන වාදෙ වට්ටාමිසෙති. **"අහ"**න්ති දිට්ඨිවසෙන වා තංපරාමසනාකාරමාහ. **පජානාමීති** එත්ථ **ඉති**-සද්දෙ පකාරත්ථෙ, තෙන "මම"න්ති තණ්හාවසෙන පරාමසනාකාරං දසෙසති. ධම්මසභාවං අනික්කමිත්වා පරතෝ ආමසනං **පරාමාසෝ.** න හි තං අත්ථි, ඛන්ධෙසු යං "අහ"න්ති වා "මම"න්ති වා ගහෙතබ්බං සියා. යෝ පන පරාමාසෝ තණ්හාදයොව තෙ ච භගවතෝ බොධිමූලෙයෙව පහීනාති ආහ **"පරාමාසකිලෙසානා"**න්තිආදි. **අපරා-මාසතොති** වා නිබ්බුතිවෙදනස්ස හෙතුවචනං, **"විදිතා"**ති ඉදං පදං අපෙක්ඛිත්වා කත්තරි සාමිවචනං, අපරාමසනහෙතු පරාමාසරහිතාය පටිපත්තියා තථාගතෙන සයමෙව අසඞ්ඛතධාතු අධිගතාති එවං වා එත්ථ අත්ථෝ දට්ඨබ්බෝ.

"යාස්සු වෙදනාස්සූ"තිආදිනා භගවතෝ දෙසනාවිලාසං දසෙසති. තථා හි ඛන්ධායතනාදිවසෙන අනෙකවිධාසු චතුසච්චදෙසනාසු සම්භවන්තීසුපි අයං තථාගතානං දෙසනාසු පටිපත්ති, යං දිට්ඨිගතිකා මිච්ඡා පටිපත්තියා දිට්ඨිගහනං පක්ඛන්දති දස්සනත්ථං වෙදනායෙව පරිඤ්ඤය භූමිදස්සනත්ථං උද්ධටා. **සම්මට්ඨානන්ති** චතුසච්චකම්මට්ඨානං. **යථාභූතං විදිත්වාති** විපස්සනාපඤ්ඤාය වෙදනාය සමුදයාදිනි ආරම්මණපටිවෙධවසෙන මග්ග-පඤ්ඤාය අසම්මොහපටිවෙධවසෙන ජානිත්වා, පටිවිජ්ඣිත්වාති අත්ථෝ. **පච්චයසමුදයට්ඨෙනාති** "ඉමස්මිං සති ඉදං හොති, ඉමස්සුප්පාදා ඉදං

උප්පජ්ජන්ති"ති[1] වුත්තලක්ඛණෙන අවිජ්ජාදීනං පච්චයානං උප්පාදෙන චෙව මග්ගෙන අසමුග්ඝාතෙන ච. **නිබ්බත්තිලක්ඛණන්ති** උප්පාදලක්ඛණං, ජානිත්ති අත්ථො. **පඤ්චන්නං ලක්ඛණාන්ති** එත්ථ වත්තබ්බං පච්චයානම්පි උප්පාදලක්ඛණමේව ගහෙත්වා වුත්තන්ති න ගහෙතබ්බං, යස්මා පච්චය-ලක්ඛණම්පි ලබ්භතියෙව, තථා වෙව සංවණ්ණිතං. **පච්චයනිරොධම්පෙත්ථාති** එත්ථාපි වුත්තනයානුසාරෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. **යන්ති** යස්මා, **යං** වා සුඛං සොමනස්සං. **පටිච්චාති** ආරම්මණපච්චයාදිභූතං වෙදනං ලභිත්වා. **අයන්ති** සුඛසොමනස්සානං පච්චයභාවෝ, සුඛසොමනස්සමෙව වා, "අස්සාදෙ"ති පදං පන අපෙක්ඛිත්වා පුල්ලිඞ්ගනිද්දෙසෝ. අයඤ්හෙත්ථ සඞ්ඛෙපත්ථෝ——පුරිමුප්පන්නං වෙදනං ආරබ්භ සොමනස්සුප්පත්තියං යෝ පුරිමවෙදනාය අස්සාදෙතබ්බාකාරෝ සොමනස්සස්සාදනාකාරෝ, අයං අස්සාදෙති. කථං පන වෙදනං ආරබ්භ සුඛං උප්පජ්ජතීති? චෙතසික-සුඛස්ස අධිප්පෙතත්තා නායං දොසෝ. විසෙසනඤ්හෙත්ථ සොමනස්සග්ගහණං සුඛං සොමනස්සන්ති "රූකෙඛා සිංසපා"ති යථා.

"අනිච්චා"ති ඉමිනා සඞ්ඛාරදුක්ඛතාවසෙන උපෙක්ඛාවෙදනාය; සබ්බ-වෙදනාසුයෙව වා ආදීනවමාහ; ඉතරෙහි ඉතරදුක්ඛතාවසෙන යථාක්කමං දුක්ඛසුඛවෙදනානං; අවිසෙසෙන වා තීණිපි පදානි සබ්බාසම්පි වෙදනානං වසෙන යොජෙතබ්බානි. **අයන්ති** යා වෙදනාය හුත්වා අභාවට්ඨෙන අනිච්චභාවෝ; උදයබ්බයපටිපීළනට්ඨෙන දුක්ඛභාවෝ; ජරාය මරණෙන වානි දෙවඩා විපරිණාමෙතබ්බභාවෝ ච, අයං වෙදනාය ආදීනවෝ, යතෝ වා ආදීනං පරමකාරුඤ්ඤං වානි පවත්තන්තීති. **වෙදනාය නිස්සරණන්ති එත්ථ වෙදනායාති** නිස්සක්කවචනං, යාව වෙදනාපටිබද්ධං ඡන්දරාගං න පජහති, තාවායං පුරිසෝ වෙදනං අල්ලීනොයෙව හොති. යදා පන තං ඡන්දරාගං පජහති, තදායං පුරිසෝ වෙදනාය නිස්සටෝ විසංයුත්තෝ හොතීති ඡන්දරාගප්පහානං වෙදනාය නිස්සරණං වුත්තං. එත්ථ ච වෙදනාග්ගහණෙන වෙදනාය සහජාතනිස්සයාරම්මණභූතා ච රූපාරූපධම්මා ගහිතා එව හොන්තීති පඤ්චන්නම්පි උපාදානක්ඛන්ධානං ගහණං දට්ඨබ්බං. වෙදනාසීසෙන පන, දෙසනා ආගතා, තත්ථ කාරණං වුත්තමෙව, ලක්ඛණ-හාරනයෙන වා අයමත්ථෝ විභාවෙතබ්බෝ. තත්ථ වෙදනාග්ගහණෙන ගහිතා පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා දුක්ඛසච්චං, වෙදනානං සමුදයග්ගහණෙන ගහිතා අවිජ්ජාදයෝ සමුදයසච්චං, අත්ථඞ්ගමනිස්සරණපරියායෙන නිරොධ-සච්චං, "යථාභූතං විදිත්වා"ති එතෙන මග්ගසච්චන්ති එවමෙත්ථ චත්තාරි සච්චානි වෙදිතබ්බානි. කාමුපාදානමූලකත්තා සෙසුපාදානානං; පහීනෙ ච කාමුපාදානෙ උපාදානසෙසාභාවතෝ **"විගතඡන්දරාගතාය අනුපාදානෝ"**ති වුත්තං. **අනුපාදාවිමුත්තෙනාති** අත්තනෝ මග්ගඵලප්පත්තිං භගවා දස්සෙන්ති. "වෙදනානං"නන්තිආදිනා හි යස්සා ධම්මධාතුයා සුප්පටිවිද්ධත්තා ඉමං දිට්ඨිගතං සකාරණං සඞ්ගහිතං පහෙදතෝ විභජිතුං සමත්ථෝ අහොසි, තස්ස සබ්බඤ්ඤුතඤාණස්ස සදිසං පුබ්බභාගපටිපදාය උප්පත්තිභූමිං දස්සෙන්ති ධම්මරාජා.

පඨමභාණවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

---

1. ම 1-319, සං 1-266, ඉ 1-77 පිටුවෙස්සු.

එකච්චසස්සතවාදවණ්ණනා

38. සත්තසු සඞ්ඛාරෙසු ච එකච්චං සස්සතං එතස්සාති එකච්චසස්සතෝ; එකච්චසස්සතවාදෙ. සෝ එතෙසං අත්ථීති **එකච්චසස්සතිකා.** තෙ පන යසමා එකච්චසස්සතෝ වාදෙ දිට්ඨි එතෙසන්ති එකච්චසස්සතවාදා නාම හොන්ති, තසමා තම්පි දස්සෙන්තො ආහ **"එකච්චසස්සතවාදා"**ති. ඉමිනා නයෙන **එකච්චසස්සතිකා**දිපදස්සපි අත්ථො වෙදිතබ්බො. නනු ච "එකච්චසස්සතිකා"ති වුත්තෙ තදඤ්ඤස්ස එකච්චස්ස අසස්සතතාසඤ්ඤිට්ඨානං සිද්ධමෙව හොතීති? සච්චං සිද්ධමෙව හොති අත්ථතො, න පන සද්දතො. තසමා සුපාකටං කත්වා දස්සෙතුං **"එකච්චඅසස්සතිකා"**ති වුත්තං. න හි ඉධ සාවසෙසං කත්වා ධම්මං දෙසෙති ධම්මස්සාමී. **ඉධා**ති "එකච්ච-සස්සතිකා"ති ඉමස්මිං පදෙ. **භගවා**ති වුත්තා, තථා වෙව අත්ථො දස්සිතො. **ඉධා**ති වා ඉමිස්සා දෙසනාය. තථා හි පුරිමකා තයො වාදා සත්තවසෙන; චතුත්ථො සඞ්ඛාරවසෙන විභත්තො. **"සඞ්ඛාරෙකච්ච-සස්සතිකා"**ති ඉදං තෙහි සස්සතභාවෙන ගය්හමානානං ධම්මානං යාථාවසභාවදස්සනවසෙන වුත්තං, න පනෙකච්චසස්සතිකමතදස්සනවසෙන. තස්ස හි සස්සතාභිමතං අසඞ්ඛතමෙවාති ලද්ධි. තෙනෙවාහ "විත්තන්ති වා -පෙ- ඨස්සතී"ති. න හි යස්ස භාවස්ස පච්චයෙහි අභිසඞ්ඛතභාවං පටිජානාති, තස්සෙව නිච්චධ්‍රුවාදිභාවො අනුම්මත්තකෙන සක්කා පටික්ඛිපිතුං, එතෙන "උප්පාදවයඤ්ඤථත්තයුත්තභාවා සියා නිච්චා සියා අනිච්චා සියා න වත්තබ්බා"තිආදිනා පවත්තස්ස සත්තභඞ්ගවාදස්ස අයුත්තතා විභාවිතා හොති.

තත්ථායං අයුත්තතාවිභාවනා — යදි "යෙන සභාවෙන යො ධම්මො අත්ථීති වුච්චති, තෙනෙව සභාවෙන සො ධම්මො නත්ථී"තිආදිනා වුච්චෙය්‍ය, සියා අනෙකන්තවාදෙ, අථ අඤ්ඤත්ථ, සියා න අනෙකන්තවාදෙ. න චෙත්ථ දෙසන්තරාදිසම්බන්ධභාවො යුත්තො වත්තුං තස්ස සබ්බලොක-සිද්ධත්තා; විවාදභාවතො. යෙ පන වදන්ති "යථා සුවණ්ණඝටෙන මකුටෙ කතෙ ඝටභාවො නස්සති, මකුටභාවො උප්පජ්ජති, සුවණ්ණභාවො නිට්ඨානියෙව, එවං සබ්බභාවානං කොචි ධම්මො නස්සති, කොචි ධම්මො උප්පජ්ජති, සභාවො පන නිට්ඨානී"ති. තෙ වත්තබ්බා "කිං තං සුවණ්ණං, යං ඝටෙ මකුටෙ ච අවට්ඨිතං, යදි රූපාදි, සො සදෙව්ය අනිච්චෙව. අථ රූපාදි සමූහො, සමූහො නාම සම්මුතිමත්තං, න තස්ස අත්ථිතා නත්ථිතා නිච්චතා වා ලබ්භතී"ති අනෙකන්තවාදෙ න සියා. ධම්මානඤ්ච ධම්මිනො අඤ්ඤඤ්ඤානඤ්ඤඤ්ඤතාසු දෙසො වුත්තොයෙව සස්සතවාදවිවරණාය. තසමා සො තත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා. අපිච නිච්චානිච්චන-වත්තබ්බරූපො අත්තා ලොකො ච පරමත්ථතො විජ්ජමානතාපරිජානනතො යථා නිච්චාදිනා අඤ්ඤතරං රූපං, යථා වා දීපාදයො. න හි දීපාදිනං උදයබ්බයසභාවානං නිච්චානිච්චනවත්තබ්බසභාවතා සක්කා විඤ්ඤාතුං; ජීවස්ස නිච්චාදීසු අඤ්ඤතරං රූපං විය්‍යාති එවං සත්තභඞ්ගස්ස විය සෙසභඞ්ගානම්පි අසම්භවොයෙවාති සත්තභඞ්ගවාදස්ස අයුත්තතා වෙදිතබ්බා.

එත්ථ ච "ඉස්සරො නිච්චො, අඤ්ඤෙ සත්තා අනිච්චා"ති එවං පවත්තනවාදා සත්තෙකච්චසස්සතිකා සෙය්‍යථාපි ඉස්සරවාදා. "පරමාණවො

නිච්චා ධුවා, අනුකාදයෝ අනිච්චා"ති[1] එවං පවත්තවාදා සඞ්ඛාරෙකච්ච-සස්සතිකා සෙය්යථාපි කාණාදා. නනු "එකඤ්ඤෙව ධම්මා සස්සතා, එකඤ්ඤෙව අසස්සතා"ති එතසම්ං වාදෙ වකඛාදීනං අසස්සතභාවසඞ්ඛාතාකාරනිට්ඨානං යථා-සභාවාවබොධො එව, නයිදං කථං මිච්ඡාදස්සනන්ති, කෝ වා එවමාහ "වකඛාදීනං අසස්සතභාවසඞ්ඛාතාකාරනිට්ඨානං මිච්ඡාදස්සන"න්ති? අසස්සතෙසුයෙව පන කෙසඤ්චි ධම්මානං සස්සතභාවාභිනිවෙසෙ ඉධ මිච්ඡාදස්සනං. තෙන පන එකවාරෙ පවත්තමානෙන වකඛාදීනං අසස්සතභාවාවබොධො විද්ධංසිතො සංසට්ඨභාවතො විසසංසථෙය්‍ය විය සප්පිමණ්ඩා, සඞ්කිච්චකරණා-සමත්ථතාය සම්මාදස්සනපකඛෙ ඨපෙතබ්බතං නාරහතීති. අසස්සතභාවෙන නිච්ඡිතාපි වා වකඛුආදයෝ සම්මාරොපිතජීවසභාවා එව දිට්ඨිගතිකෙහි ගය්හන්තීති තදවබොධස්ස මිච්ඡාදස්සනභාවො න සක්කා නිවාරෙතුං. තෙනෙවාහ **"චක්ඛු ඉතිපි** -පෙ- **කායෝ ඉතිපි අයං මෙ අත්තා"**තිආදි. එවඤ්ච කත්වා අසඞ්ඛතාය සඞ්ඛතාය ච ධාතුයා වසෙන යථාසකං "එකඤ්ඤෙව ධම්මා සස්සතා, එකඤ්ඤෙව අසස්සතා"ති එවං පවත්තෙතා විභජිත්වාදෙපි එකච්චසස්සතවාදෙ, ආපජ්ජතීති එවංපකාරා චොදනා අනවකාසා හොති අවිපරීතධම්මසභාවසම්පටිපත්තිභාවතො.

කාමඤ්චෙත්ථ පුරිමවාදෙපි අසස්සතානං ධම්මානං "සස්සතා"ති ගහණං විසෙසතො මිච්ඡාදස්සනං, සස්සතානං පන "සස්සතා"ති ගාහො න මිච්ඡාදස්සනං යථාසභාවගහගහණභාවතො. අසස්සතෙසුයෙව පන "කෙචිදෙව ධම්මා සස්සතා, කෙචි අසස්සතා"ති ගහෙතබ්බධමෙමසු විභාගපපවත්තියා ඉමස්ස වාදස්ස වාදන්තරතා වුත්තා, න චෙත්ථ "සමූහයනෙනාගධත්තා එකදෙසස්ස සප්පදෙසසස්සතගහාහො නිප්පදෙසසස්සතගහාහෙ සමොධානං ගච්ඡතී"ති සක්කා වත්තුං වාදී තබ්බිසයවිසෙසවසෙන වාදඋභයස්ස පවත්තත්තා. අඤ්ඤඤ්ච එව හි දිට්ඨිගතිකා "සබ්බෙ ධම්මා සස්සතා"ති අභිනිවිට්ඨා, අඤ්ඤඤ්ච "එකච්චසස්සතා"ති.[2] සඞ්ඛාරානං අනවසෙසපරියා-දානං; එකදෙසපරිගහහො ච වාදඋභයස්ස පරිබ්‍යත්තෙනායෙව. කිඤ්චාභියෝ අනෙකවිධසමූහසයෙ එකවිධසමූහසයෙ ච ඛන්ධපඛඤ්චෙ අභිනිවෙස භාවතො. චතුබ්බිධොපි හි සස්සතවාදී ජානිවිසෙසවසෙන නානාවිධරූප-කායසන්නිස්සයෙ එව අරූපධම්මපුඤ්ජෙ සස්සතාභිනිවෙසී ජානෙ අභිඤ්ඤුණෙන අනුස්සවාදිභි ච රූපකායහෙදගහණතො. තථා ච වුත්තං "තතො චුතෙ. අමුත්‍රූදපාදි"න්ති "චවන්ති උපපජ්ජන්ති"ති[3] ච ආදි. විසෙසලාභී එකච්චසස්සතිකො අනුපධාරිතහෙදසමූහසයෙව ධම්මප්පඛඤ්චෙ සස්සතාකාරගහණෙන අභිනිවිසනං ජනෙසි එකභවපරියාපන්නඛන්ධ-සන්තානවිසයත්තා තදභිනිවෙසස්ස. තථා ච තීසුපි වාදෙසු "තං පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරති, තතො පරං නානුස්සරතී"ති එත්තකමෙව වුත්තං, තඤ්ඤිනං පන සස්සතෙකච්චසස්සතවාදීනං සස්සතාභිනිවෙසවිසෙසො රූපාරූපධම්මවිසයතාය සුපාකටොයෙවාති.

39. **දීඝස්ස කාලස්ස අතික්කමෙනා**ති විවට්ටට්ඨායිනං අපගමෙන. අනෙකත්ථත්තා ධාතූනං **සං**-සද්දෙන යුත්තො **වට්ට**-සද්දෝ විනාසවාචීති ආහ **"විනස්සතී"**ති, සඞ්ඛයවසෙන වත්තතීති අත්ථො. විපත්තිකරමහා-මෙඝසමුප්පත්තිතො පට්ඨාය හි යාව අණුසහගතොපි සඞ්ඛාරො න හොති,

---

1. විභෙඞ්ග දුකනෙ සත්තාම පරිවෙජදෙ පඨමකණ්ඩෙ පස්සිතබ්බා.

2. එකච්චෙව සස්සතා, එකච්චෙ අසස්සතාති (අභිධම්ම ටීකා) 3 දී 1-13 පිටිඅථ.

නාව ලොකෝ සංවට්ටතීති වුච්චති. **ලොකොති** වෙළු පඨවීආදිභාජන-ලොකෝ අධිප්පෙතෝ. **උපරිබ්‍රහ්මලෝකෙසූති** පරිත්තසුභාදීසු රූපී-බ්‍රහ්මලෝකෙසු. අගහිනා හි කප්පවුට්ඨානං ඉඛාධිප්පෙතං බහුලං පවත්තනතෝ. තෙනෙවාහ භගවා "ආභස්සරසංවත්තනිකා හොන්තී"ති. **අරූපෙසු වාති වා**-සද්දෙන සංවට්ටමානලොකධාතුහි අඤ්ඤලොකධාතූසු වාති විකප්පනං වෙදිතබ්බං. න හි "සබ්බෙ අපායසත්තා තදා රූපාරූපභවෙසු උප්පජ්ජන්තී"ති සක්කා විඤ්ඤාතුං අපායෙසු දීඝතමායුකානං මනුස්ස-ලොකූපපත්තියා අසම්භවතෝ. සන්තිපි සබ්බසත්තානං අභිසඞ්ඛාරමනසා-නිබ්බත්තභාවෙ බාහිරපච්චයෙහි විනා මනසාව නිබ්බත්තත්තා "මනොමයා"ති වුච්චන්ති රූපාවචරසත්තා. යදි එවං කාමභවෙ ඔපපාතිකසත්තානමපි මනොමයභාවෝ ආපජ්ජතීති? නාපජ්ජති අධිචිත්තභූතෙන අභිසයමනසා නිබ්බත්තසත්තෙසු මනොමයවොහාරතොති දස්සනත්ථා ආහ **"කාමභවෙන නිබ්බත්තත්තා මනොමයා"**ති. එවං අරූපාවචරසත්තානමපි මනොමය-භාවෝ ආපජ්ජතීති චෙ? න; තත්ථ බාහිරපච්චයෙහි නිබ්බත්තෙතබ්බතාසඞ්කාය එව අභාවතෝ; "මනසාව නිබ්බත්තා"ති අවධාරණාසම්භවතෝ. නිරූළ්හෝ වායං ලොකෙ මනොමයවොහාරෝ රූපාවචරසත්තෙසු. තථා හි "අත්තමයෝ පානමයෝ මනොමයෝ ආනන්දමයෝ විඤ්ඤාණමයෝ"ති පඤ්චධා අත්තානං වෙදවාදිනෝ වදන්ති. උච්ඡෙදවාදෙපි වක්ඛති "දිබ්බෝ රූපී මනොමයෝ"ති[1] සොභනා පභා එතෙසු සන්තීති **සුභා. "උභතොභාගවිමුත්තා"**ති ආභස්සරදෙවෙ සඞ්ගායාහ. පරිත්තාභාඅප්පමාණාභා පන දෙව චතුත්ථාරුප්පෙ ච කප්පෙ තිට්ඨන්ති. **අට්ඨකප්පෙසූ**ති අට්ඨ මහාකප්පෙ.

40. **සණ්ඨාතීති** සම්පත්තිකරමහාමේඝසමුප්පත්තිතෝ පට්ඨාය පථවි-සඞ්ඛාරකුදකතාසඞ්ඛාරකවායුමහාපථවීආදීනං සමුප්පත්තිවසෙන ඨාති, "සම්භවති" ඉච්චෙව වා අත්ථෝ අනෙකත්ථත්තා ධාතූනං. **පඛනියාති** සභාවෙන, තස්ස "සුඤ්ඤ"න්ති ඉමිනා සම්බන්ධෝ. තත්ථ කාරණමාහ **"නිබ්බත්තසත්තානං නත්ථිතායා"**ති, අනුප්පන්නත්තානි අත්ථෝ, තෙන යථා එකච්චානි විමානානි තත්ථ නිබ්බත්තසත්තානං චුතත්තා සුඤ්ඤානි හොන්ති, න එවමිදන්ති දස්සෙති. බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජබ්‍රහ්මපුරොහිතමහාබ්‍රහ්මානෝ බ්‍රහ්මකායිකා, තෙසං නිවාසෝ භූමිපි **"බ්‍රහ්මකායිකා"**ති වුත්තා. කම්මං උපනිස්සයවසෙන පච්චයෝ එතිස්සාති **කම්මපච්චයා.** අථ වා තත්ථ නිබ්බත්ත සත්තානං විපච්චනකකම්මස්ස සහකාරිපච්චයභාවතෝ; කම්මස්ස පච්චයාති **කම්මපච්චයා.** උතුසමුට්ඨානං එතිස්සාති **උතුසමුට්ඨානා. "කම්මපච්චයඋතුසමුට්ඨානා"**ති වා පාඨෝ, කම්මසභායෝ පච්චයෝ, කම්මස්ස වා සභායභූතෝ පච්චයෝ කම්මපච්චයෝ, සොව උතු කම්මපච්චය උතු, සෝ සමුට්ඨානං එතිස්සාති යොජෙතබ්බං. **එකච්චානි** "බ්‍රහ්මවිමාන"න්ති වුත්තානය බ්‍රහ්මකායිකභූමියා. කථං පණීතාය දුතියජ්ඣානභූමියං ඨිතානං හීනාය පඨමජ්ඣානභූමියා උපපත්ති හොතීති ආහ **"අථ සත්තානා"**න්ති ආදි. **ඔතරන්තී**ති උප්පජ්ජනවසෙන හෙට්ඨාභූමිං ගච්ඡන්ති.

අප්පායුකෙති යං උළාරං පුඤ්ඤකම්මං කතං, තස්ස උපපජ්ජනාරහ-විපාකපබන්ධතෝ අප්පපරිමාණායුකෙ. **ආයුප්පමාණෙනෙවාති** පරමායුප්ප-මාණෙනෙව. කිං පනෙතං පරමායු නාම, කථං වා තං පරිච්ඡින්නාපමාණන්ති? වුච්චතෙ— යෝ තෙසං තෙසං සත්තානං තස්මිං තස්මිං භවවිසෙසෙ පුරිමසිද්ධභවපත්ථනූපනිස්සයවසෙන සරීරාවයවවණ්ණසණ්ඨානපමාණාදි-

1. දී 1-31 පිටසෙ.

විසෙසා විය තංතංගතිනිකායාදීසු යෙහුය්‍යෙන නියතපරිච්ඡෙදෙ, ගබ්භසෙය්‍යකකාමාවචරදෙවරූපාවචරසත්තානං සුක්කසොණිතඋතුහොජනාදිඋතුආදිපච්චය්‍යුපපන්නපච්චය්‍යුපත්ථම්භිතො විපාකපබන්ධස්ස ඨිතිකාලනියමො, සො යථාසකං ඛණමත්තාවට්ඨායිනමපි අත්තනො සහජාතානං රූපාරූපධම්මානං ඨපනාකාරවුත්තිතාය පවත්තකානි රූපාරූපජීවිතින්ද්‍රියානි යස්මා න කෙවලං නෙසං ඛණඨිතියා එව කාරණභාවෙන අනුපාලකානි, අථ ඛො යාව භවඞ්ගුපච්ඡෙදා අනුපබන්ධස්ස අච්චෙන්තුපච්ඡෙදහෙතුභාවෙනාපි තස්මා ආයුහෙතුකත්තා කාරණූපචාරෙන ආයු; උක්කංසපරිච්ඡෙදවසෙන පරමායූති ච වුච්චති. තං පන දෙවානං නෙරයිකානං උත්තරකුරුකානඤ්ච නියතපරිච්ඡෙදං, උත්තරකුරුකානං පන එකන්තනියතපරිච්ඡෙදමෙව, අවසිට්ඨමනුස්සපෙතතිරච්ඡානානං පන චිරට්ඨිතිසංවත්තනිකකම්මබහුලෙ කාලෙ තංකම්මසහිතසන්තානජනිතසුක්කසොණිතපච්චයානං තංමූලකානඤ්ච චන්දසූරියසමවිසමපරිවත්තනාදි ජනිතඋතුආහාරාදි සම්පිණ්ඩනවසෙන චිරාචිරකාලතො අනියතපරිච්ඡෙදං, තස්ස ච යථා පුරිමසිද්ධභවපත්ථනාවසෙන තංතංගතිනිකායාදීසු වණ්ණසණ්ඨානාදිවිසෙසනියමො සිද්ධො දස්සනානුස්සවාදීහි, තථා ආදිතො ගහණසිද්ධියා. එවං තාසු තාසු උපපත්තීසු නිබ්බත්තසත්තානං යෙහුය්‍යෙන සමපපමාණට්ඨිතිකාලං දස්සනානුස්සවෙහි ලභිත්වා තංපරමතං අපෙක්ඛාය පවත්තිතභාවපත්ථනාවසෙන ආදිතො පරිච්ඡෙදනියමො වෙදිතබ්බා. යස්මා පන කම්මං තාසු තාසු උපපත්තීසු යථා තංතංඋපපත්තිනියතවණ්ණාදිනිබ්බත්තනෙ සමත්ථං, එවං නියතායුපරිච්ඡෙදස්ස උපපත්තීසු පරිච්ඡෙදුතික්කමෙන විපාකනිබ්බත්තනෙ සමත්ථං න හොති, තස්මා වුත්තං **"ආයුප්පමාණෙනෙව චවන්තී"**ති. යස්මා පන උපත්ථම්භකස්සභායෙහි අනුපාලකපච්චයෙහි උපාදින්නකඛන්ධානං පවත්තෙතබ්බාකාරො අත්ථතො පරමායු, තස්ස යථාවුත්තපරිච්ඡෙදුනතික්කමනතො සතිපි කම්මාවසෙසෙ ඨානං න සම්භවති, තෙන වුත්තං **"අත්තනො පුඤ්ඤබලෙනෙව ඨාතුං න සක්කොන්තී"**ති. **ඛිප්පං වා**ති අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යකප්පං වා තස්ස උපඩ්ඪං වා උපඩ්ඪකප්පතො ඌනමධිකං වාති විකප්පනත්ථෙ **වා**-සද්දෙ.

41. **අනභිරතීනි** එකවිහාරෙන අනභිරති. සා පන යස්මා අඤ්ඤෙහි සම්ආගම්චිජ්ජා හොති, තෙන වුත්තං **"අපරස්සාපි සත්තස්ස ආගමනපත්ථනා"**ති. පියවත්ථුවිරහෙන පියවත්ථුඅලාභෙන වා චිත්තඛ්ඛාතො **උක්කණ්ඨිතා,** සා අත්ථතො දෙමනස්සචිත්තුප්පාදෙයෙවාති ආහ **"පවිඝසම්පයුත්තා"**ති. දීඝරත්තං ඛානරතියා රම්මානස්ස වුත්තපපකාරං අනභිරතිනිමිත්තං උප්පන්නා "මම"න්ති ච "අහ"න්ති ච ගහණස්ස කාරණභූතා තණ්හාදිට්ඨියො ඉධ **පරිත්තස්සනා.** තා පන චිත්තස්ස පුරිමාවත්ථාය චලනං කම්පනන්ති ආහ **"උබ්බිජ්ජනා එදනා"**ති. තෙනෙවාහ **"තණ්හාතස්සනාපි දිට්ඨිතස්සනාපි වට්ටන්ති"**ති. යං පන අට්ඨුප්පත්තිරෙ "අහො වත අඤ්ඤෙපි සත්තා ඉත්ථත්තං ආගච්ඡෙය්‍යුන්ති අයං තණ්හාතස්සනා නාම"ති වුත්තං, තං දිට්ඨිතස්සනාය විසුං උදාහරණං දස්සනෙනෙන තණ්හාතස්සනංයෙව තතො නිද්ධාරෙත්වා වුත්තං, න පන තත්ථ දිට්ඨිතස්සනාය අභාවතොති දට්ඨබ්බං. **තාසතස්සනා** චිත්තුත්‍රාසො. **භයානකන්ති** භෙරවාරම්මණනිමිත්තං බලවභයං. තෙන සරීරස්ස ඵන්දභාවො **ඡම්භිතත්තං.** **භයං සංවෙගන්ති** එත්ථ භයන්ති භඞ්ගානුපස්සනාය විණ්ණත්තෙන සබ්බසඞ්ඛාරතො භායනවසෙන උප්පන්නා භයඤාණං. **සංවෙගන්ති** සහොත්තප්පඤාණං, ඔත්තප්පමෙව වා. **ඤාණාසන්ති**

ආදීනවනිබ්බිදානුපස්සනාහි සඞ්ඛාරෙහි සන්තාසඤාණඤ්ච. සහ බ්‍යායති පවත්තති, දෙසං වා ජානෙතීති සහබ්‍යෝ, සහායෝ, තස්ස භාවං **සහබ්‍යතං.**

42. **අභිභවිත්වා ඣිතෝ** ඉමෙ සත්තෙතෙ අධිප්පායෝ. යස්මා පන සෝ පාසංසභාවෙන උත්තමභාවෙන ච "තෙ සත්තෙ අභිභවිත්වා ඣිතෝ"ති අත්තානං මඤ්ඤති, තස්මා වුත්තං **"ජෙට්ඨොහමස්මී"**ති. **අඤ්ඤදත්ථු දස්සොති** දස්සනෙ අන්තරායා භාවවචනෙන; ඤෙය්‍යවිසෙසපරිගාහිකා භාවෙන ච අනාවරණදස්සාවිතං පටිජානාතීති ආහ **"සබ්බං පස්සාමීති අත්ථො"**ති. **භූතභව්‍යානන්ති** අහෙසුන්ති භූතා, භවන්ති භවිස්සන්තීති භව්‍යා, අට්ඨකථායං පන වත්තමානකාලවසෙනෙව භව්‍ය-සද්දස්ස අත්ථෝ දස්සිතෝ. **පඨමචිත්තක්ඛණෙති** පටිසන්ධිචිත්තක්ඛණෙ. කිඤ්චාපි සෝ බ්‍රහ්මා අනවට්ඨිතදස්සනත්තා පුථුජ්ජනස්ස පුරිමතරජාතිපරිචිතම්පි කම්මස්ස කතඤ්ඤුණං විස්සජ්ජිත්වා විකුබ්බනිද්ධිවසෙන චිත්තුපපත්තිමත්තපටිබද්ධෙන සත්තනිම්මානෙන විපල්ලත්ථෝ "අහං ඉස්සරෝ කත්තා නිම්මාතා"තිආදිනා ඉස්සරකුත්තදස්සනං පකප්පෙන්තොපි අභිනිවිසනවසෙන පතිට්ඨිතෝ, න පතිට්ඨාපනවසෙන "තස්ස එවං හොතී"ති වුත්තත්තා, පතිට්ඨාපනක්‍රියමෙනෙව පන තස්ස සෝ අභිනිවෙසෝ ජාතොති දස්සනත්ථං **"ඣාරණතො සාඛෙතු-ඣාමෙ"**ති; **"පවිසඤ්ඤං ඣත්වා"**ති ච වුත්තං, තෙනාහ භගවා "තං කිස්ස හෙතු"තිආදි. තත්ථ **මනොපණිධීති** මනසා එව පත්ථනා, තථා චිත්තප්පවත්තිමත්තමෙවාති අත්ථෝ. **ඉත්ථභාවන්ති** ඉදප්පකාරතං. යස්මා පන ඉත්ථන්ති බ්‍රහ්මත්තභාවෝ ඉධාධිප්පෙතෝ, තස්මා **බ්‍රහ්මභාවන්ති අත්ථෝ"**ති වුත්තං. නනු ච දෙවානං උප්පත්තිසමනන්තරං "ඉමිස්සා නාම ගතියා චවිත්වා ඉමිනා නාම කම්මුනා ඉධූපපන්නා"ති පච්චවෙක්ඛණා හොතීති? සච්චං හොති, සා පන පුරිමජාතීසු කම්මස්සකතඤ්ඤුණෙ සම්මදෙව නිට්ඨාජ්ඣාසයානං. ඉමෙ පන සත්තා පුරිමාසුපි ජාතීසු ඉස්සරකුත්තදස්සනවසෙන විනිබන්ධාභිනිවෙසා අහෙසුන්ති දට්ඨබ්බං. තෙන වුත්තං **"ඉමිනා මය"**න්තිආදි.

43. **ඊසතීති ඊසෝ, අභිභූති අත්ථෝ.** මහා ඊසෝ මහෙසෝ, සුප්පතිට්ඨමහෙසතාය පන පරෙහි "මහෙසෝ'ති අක්ඛාතබ්බතාය මහෙසක්ඛෝ, අතිසයෙන මහෙසක්ඛෝ **මහෙසක්ඛතරොති** වචනත්ථෝ දට්ඨබ්බෝ. යස්මා පන සෝ මහෙසක්ඛභාවෝ ආධිපතෙය්‍යපරිවාරසම්පත්තියා විඤ්ඤුයති, තස්මා **"ඉස්සරියපරිවාරවසෙන මහායසතරෝ"**ති වුත්තං.

44. **ඉධෙව ආගච්ඡතීති** ඉමස්මිං මනුස්සලොකෙ එව පටිසන්ධිවසෙන ආගච්ඡති. **යං අඤ්ඤදත්ථරෝ සක්කොතීති** එත්ථ **යන්ති** නිපාතමත්තං, **කරණෙ** වා පච්චත්තනිද්දෙසෝ, යෙන ඨානෙනාති අත්ථෝ, කිරියාපරාමසනං වා. **ඉත්ථත්තං ආගච්ඡතීති** එත්ථ යදෙතං **ඉත්ථත්තස්ස** ආගමනං, එතං ඨානං විජ්ජතීති අත්ථෝ. එස නයෙ **"පබ්බජති, චෙතොසමාධිං ඵුසති, පුබ්බනිවාසං අනුස්සරති"**ති එතෙසුපි පදෙසු. "ඨානං ඛො පනෙතං භික්ඛවෙ විජ්ජති, යං අඤ්ඤදත්ථරෝ සත්තෝ"ති ඉමස්මිඤ්හි පදං "පබ්බජති"තිආදීහි පදෙහි පච්චෙකං යොජෙතබ්බන්ති.

45. **ඛිඩ්ඩාය පදූසනන්තීති ඛිඩ්ඩාපදොසිනෝ, ඛිඩ්ඩාපදොසිනෝ එව ඛිඩ්ඩාපදොසිකා,** ඛිඩ්ඩාපදොසෝ වා එතෙසං අත්ථීති **ඛිඩ්ඩාපදොසිකා.** අතික්කන්තවෙලං, **අතිවෙලං,** ආහාරූපභොගකාලං අතික්කමිත්වාති අත්ථෝ.

මේථුනසමපයොගෙන උපපජ්ජනකසුඛං **කෙළිභස්සසුඛං. රතිඛමෙමා** රතිසභාවෝ. **ආහාරන්ති** එත්ථ කෝ දෙවානං ආහාරෝ, කා ආහාර-වේලාති? සබ්බසමපි කාමාවචරදෙවානං සුධා ආහාරෝ. සා හෙට්ඨිමෙහි උපරිමානං පණීතතමා හොති, තං යථාසකං දිවසවසෙන දිවසෙ දිවසෙ භුඤ්ජන්ති. කෙචි පන "බිළාරපදපපමාණං සුධාහාරං භුඤ්ජන්ති, සෝ ජීවභාය ඨපිතමත්තෙනා යාව කෙසඟ්ගනඛග්ගා කායං එරති, තෙසංයෙව දිවසවසෙන සන්තදිවසෙ යාපනසමත්ථෝ ච හොති"ති වදන්ති. **"නිරන්තරං ඛාදනා පිවනා"**ති ඉදං පරිකප්පනවසෙන වුත්තං. **කාමාවචරදෙවස්ස බලවභාවෝ** උළාරපුඤ්ඤනිබ්බත්තත්තා; උළාරගරුසිනිද්ධසුධාහාරජීරණ-තෝ ච. **කරජකායස්ස මුදුභාවෝ** මුදුසුඛුමාලභාවතෝ. තෙනෙව හි භගවා ඉන්ද්‍රසාලගුහායං පකතිපඨවියං සණ්ඨාතුං අසක්කොන්තං සක්කං දෙවරාජානං "ඔළාරිකං කායං අධිට්ඨෙහී"ති ආහ. **තෙසන්ති** මනුස්සානං. **චක්ඛූනන්ති** කරජකායං. **ඉච්චීති** අභයගිරිවාසිනෝ.

47. **මනොනාති** ඉස්සාපකතත්තා පදුට්ඨෙන මනසා. උසූයාවසෙන මනසොව පදූසෙතා මනොපදූසෙතා, සෝ එතෙසං අත්ථි විනාසහෙතු-භූතොති **මනොපදූසිකාති** එවං වා එත්ථ අත්ථෝ දට්ඨබ්බෝ. **අකුදෙධා රක්ඛතීති** කුද්ධස්ස සෝ කොධෝ ඉතරස්මිං අකුජ්ඣන්තෙ අනුප්පාදනෝ එකවාරමෙව උපපත්තියා අනාසෙවනෝ වා වෙතුං න සක්කොතීති උදකන්තං පත්වා අග්ගිං විය නිබ්බායති, තස්මා අකුද්ධා තං වචනතෝ රක්ඛති, උභොසු පන කුද්ධෙසු භියෝ භියෝ අඤ්ඤමඤ්ඤමහි පරිවඩ්ඪනවසෙන තිබ්බිණසමුදාචාරෝ නිස්සයදහනරසෝ කොධෝ උපපජ්ජමානෝ හදයවත්ථුං නිදහන්තෝ අචවන්තසුඛුමාලකරජකායං විනාසෙති, තතෝ සකලොපි අත්තභාවෝ අන්තරධායති. තෙනාහ **"උභොසු පනා"**තිආදි. තථා වාහ භගවා "අඤ්ඤමඤ්ඤං පදුට්ඨචිත්තා කිලන්තකායා -පෙ- චවන්ති"ති. **ධම්මනාති** ධම්මනියාමෝ, සෝ ච තෙසං කරජකායස්ස මන්දතාය; තථා-උපපජ්ජනකකොධස්ස ච බලවතාය ඨානසෝ වචනං, තෙසං රූපාරූප-ධම්මානං සභාවොති අධිප්පායෝ.

49. **චක්ඛාදීනං භෙදං පස්සන්තීති** විරොධිපච්චයසන්නිපාතෙ විකාර-පත්තිදස්සනතෝ; අන්තෙ ච අදස්සනූපගමනතෝ විනාසං පස්සන්ති ඔළාරි-කත්තා රූපධම්මභෙදස්ස. **පච්චයං දත්වාති** අනන්තරපච්චයාදිවසෙන පච්චයෝ හුත්වා. **"බලවතර"**න්ති චිත්තස්ස ලහුතරං භෙදං සඤ්ඤාය වුත්තං. තථා හි එකස්මිං රූපෙ ඨරන්තෙයෙව සොළස චිත්තානි භිජ්ජන්ති. **භෙදං න පස්සන්තීති** ඛණෙ ඛණෙ භිජ්ජන්තම්පි චිත්තං පරස්ස අනන්තරපච්චය-භාවෙනෙව භිජ්ජතීති පුරිමචිත්තස්ස අභාවං පටිච්ඡාදෙත්වා විය පච්ඡිම-චිත්තස්ස උප්පත්තිතෝ භාවපකෙඛා බලවතරෝ පාකටෝ ච හොති, න අභාවපකෙඛාති චිත්තස්ස විනාසං න පස්සන්ති,[1] අයඤ්හි අත්ථෝ අලාත-චක්කදස්සනෙන සුපාකටෝ විඤ්ඤායති. යස්මා පන තක්කිවාදී නානත්ත-නයස්ස දුරතරතාය එකත්තනයස්සපි මිච්ඡාගහිතත්තා "යදෙවිදං විඤ්ඤාණං සබ්බදාපි එකරූපෙන පවත්තති, අයමෙව අත්තා නිච්චෝ"ති ආදිනා අභිනිවෙසං ජනෙති, තස්මා වුත්තං **"සෝ කං අපස්සනෙනා"**තිආදි.

---

1 න හි අභාවපකෙඛ පවිත්තස්ස විනාසං පස්සති (බහූසු)

අනන්තානන්තවාදවණ්ණනා

53. **අනන්තානන්තිකා**නි එත්ථ අමති ගච්ඡති එත්ථ සභාවෝ ඔසානන්ති අන්තෝ, මරියාදෝ. තපපටිසෙධෙන අනන්තෝ, අන්තෝ ච අනන්තෝ ච අන්තානන්තෝ ච නෙවන්තානානන්තෝ ච අන්තානන්තා සාමඤ්ඤනිද්දෙසෙන, එකසෙසෙන වා "නාමරූපපච්චයා සළායතන"න්තිආදීසු[1] විය. කස්ස පන අන්තානන්තෝති? ලෝකියති සංසාරනිස්සරණත්ථිකෙහි දිට්ඨිගතිකෙහි; ලෝකියන්ති වා එත්ථ තෙහි පුඤ්ඤපුඤ්ඤඵලං තබ්බිපාකෝ වා නි ලොකොති සඞ්ඛ්‍යං ගතස්ස අත්තනෝ. තෙනාහ භගවා "අන්තානන්තං ලෝකස්ස පඤ්ඤපෙන්තී"ති. කෝ පනෙසෝ අත්තාති? ඣානච්ඡයභූතකසිණනිමිත්තං. තත්ථ හි අයං දිට්ඨිගතිකෝ ලෝකසඤ්ඤී. තථා ච වුත්තං "තං ලොකොති ගහෙත්වා"ති. කෙචි පන "ඣානං තංසම්පයුත්තධම්මා ච ඉධ 'අත්තා; ලොකෝ'ති ච ගහිතා"ති වදන්ති. අන්තානන්තසහචරිතවාදෙ අන්තානන්තෝ යථා "කුන්තා පවරන්ති"ති, අන්තානන්ත සන්නිස්සයෝ වා යථා "මඤ්චා ඝොසන්ති"ති. සෝ එතෙසං අත්ථීති **අනන්තානන්තිකා.** තෙ පන යස්මා යථාවුත්තනයෙන අන්තානන්තෝ වාදෙ දිට්ඨී එතෙසන්ති **"අනන්තානන්තවාදූ"**ති වුච්චන්ති. තස්මා අට්ඨකථායං "අන්තානන්තවාදූ"ති වත්වා "අනන්තං වා"තිආදිනා අත්ථෝ විභත්තෝ.

එත්ථාහ— යුත්තං තාව පුරිමානං තිණ්ණං වාදීනං අන්තත්තඤ්ච අනන්තත්තඤ්ච අන්තානන්තත්තඤ්ච ආරබ්භ පවත්තවාදත්තා අන්තානන්තිකත්තං, පච්ඡිමස්ස පන තදුභයපටිසෙධනවසෙන පවත්තවාදත්තා කථමනන්තානන්තිකත්තනන්ති? තදුභයපටිසෙධනවසෙන පවත්තවාදත්තා එව. යස්මා අන්තානන්තපටිසෙධවාදෙපි අන්තානන්තභිසයෝ එව තං ආරබ්භ පවත්තත්තා. එතදත්ථංයෙව හි සඞ්ගාය අට්ඨකථායං "ආරබ්භ පවත්තවාදූ"ති වුත්තං. අථ වා යථා තතියවාදෙ දෙසභෙදවසෙන එකස්සෙව අන්තවන්තතා අනන්තතා ච සම්භවති, එවං තඤ්ඤිවාදෙපි කාලභෙදවසෙන උභයසම්භවතෝ අඤ්ඤමඤ්ඤපටිසෙධෙන උභයඤ්ඤව වුච්චති. කථං? අන්තවන්තතාපටිසෙධෙන හි අනන්තතා වුච්චති, අනන්තතාපටිසෙධෙන ච අන්තවන්තතා, අන්තානන්තානඤ්ච න තතියවාදභාවෝ කාලභෙදස්ස අධිප්පෙතත්තා. ඉදං වුත්තං හොති— යස්මා අයං ලොකසඤ්ඤිතෝ අත්තා අධිගතභිසෙසෙහි මහෙසීහි අනනෙන කදාචි සක්ඛිදිට්ඨොති අනුස්සූයති, තස්මා නෙවන්තවා. යස්මා පන තෙහියෙව කදාචි අන්තවා සක්ඛිදිට්ඨොති අනුස්සූයති, තස්මා න පන අනනෙන්තෝති. යථා ච අනුස්සුතිතඤ්ඤිවසෙන, එවං ජාතිස්සරතඤ්ඤිආදීනඤ්ච වසෙන යථාසම්භවං යොජෙතබ්බං. අයඤ්හි තඤ්ඤිකෝ අවඩ්ඨිතභාවපුබ්බකත්තා පටිභාගනිමිත්තානං වඩ්ඨිතභාවස්ස වඩ්ඨිතකාලවසෙන අපපච්චක්ඛකාරිතාය අනුස්සවාදිමත්තෙන ඨත්වා "නෙවන්තවා"ති පටික්ඛිපති. අවඩ්ඨිතකාලවසෙන පන "න පනානනෙන්තා"ති, න පන අන්තතානන්තතානං අච්චන්තමභාවෙන. යථා තං "නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤී"ති පුරිමවාදත්තයපටික්ඛෙපෝ ච අත්තනා යථාධිප්පෙතපපකාරවිලක්ඛණතාය තෙසං, අවස්සඤ්චෙතං එවං විඤ්ඤාතබ්බං, අඤ්ඤථා වික්ඛෙපපක්ඛංයෙව භජෙය්‍ය වතුත්ථවාදෙ. න හි අනන්තතාඅනන්තතාතදුභයවිනිමුත්තෝ අත්තනෝ පකාරෝ අත්ථි, තඤ්ඤිවාදී ච යුත්තනිමග්ගාකෝ, කාලභෙදවසෙන ච තදුභයං එකසම්මිපි න න යුජ්ජතීති.

---

1. ම 3-109, සං 1-243, බු 1-77 පිටකාදීසු.

කෙචි පන යදි පනායං අත්තා අන්තවා සියා, දූරදෙසෙ උපපජ්ජ-නානුස්සරණාදිකිච්චනිප්ඵත්ති න සියා. අථ අනන්තෝ, ඉධ ඨිතස්ස දෙවලොකනිරයාදීසු සුඛදුක්ඛානුභවනමපි සියා. සචෙ පන අන්තවා ච අනන්තෝ ච, තදුභයදෙසසම්භොගො. තස්මා "අන්තවා, අනන්තෝ"ති ච අබ්‍යාකරණීයෙ අත්තාති එවං තක්කනවසෙන චතුත්ථවාදපපවත්තිං වණ්ණෙන්ති. එවමපි යුත්තං තාව පඨමවාදිද්වයස්ස අන්තානන්තිකත්තං අන්තානන්තානං වසෙන උභයථිස්සත්තා තෙසං වාදස්ස. පුරිමවාදිද්වයස්ස පන කථං විසුං අන්තානන්තිකත්තන්ති? උපචාරවුත්තියා. සම්මුතිසු හි අන්තානන්තවාදිසු පවත්තමානො අන්තානන්තික-සද්දො තත්ථ නිරුළ්හතාය පච්චෙකමපි අන්තානන්තිකවාදිසු පවත්තති යථා අරූපජ්ඣානෙසු පච්චෙකං අට්ඨවිමොක්ඛපරියායො, යථා ච ලොකෙ සත්තාසයොති. අථ වා අභිනි-වෙසතො පුරිමකාලපපවත්තිවසෙන අයං තත්ථ වොහාරො කතො. නෙසඤ්හි දිට්ඨිගතිකානං තථාරූපවෙතොසමාධිසම්භවතො පුබ්බකාලං "අන්තවා නූ අයං ලොකො, අනන්තා නූ"ති උභයාකාරාවලම්බිනො පරිවිතක්කස්ස වසෙන නිරූළ්හා අන්තානන්තිකභාවො විසෙසලාභෙන තත්ථ උපපන්නෙපි එකංසගාහෙ පුරිමසිද්ධරූළ්හියා වොහරියතීති.

54-60. **වුත්තනයෙනාති** "තක්කයතීති තක්කී"තිආදිනා[1] සද්දතො, "චතුබ්බිධො තක්කී"තිආදිනා[2] අත්ථතො ච සස්සතවාදෙ වුත්තනයෙන. **දිට්ඨපුබ්බානුසාරෙනාති** දස්සනභූතෙන විඤ්ඤුණෙන උපලද්ධපුබ්බස්ස අන්තවන්තාදිනො අනුස්සරණෙන. එවඤ්හි කත්වා අනුස්සුතිතක්කීසුද්ධතක්කි-නමපි ඉධ සඞ්ගහො සිද්ධො හොති. අථ වා දිට්ඨගහණෙනෙව "නච්ච-ගීතවාදිතවිසූකදස්සනා"තිආදිසු[3] විය සුතාදිනමපි ගහිතතා වෙදිතබ්බා. "අන්තවා"තිආදිනා ඉච්ඡිතස්ස අත්තනො සබ්බදා භාවපරාමසනවසෙනෙව ඉමෙසං වාදානං පවත්තනතො සස්සතදිට්ඨිසඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. තථා හි වක්ඛති "සෙසා සස්සතදිට්ඨියො"ති.[4]

අමරාවික්ඛෙපවාදවණ්ණනා

61. **න මරතීති** න උච්ඡිජ්ජති. "එවමපි මෙ නො"තිආදිනා **විවිධා** නානපකාරා **වෙපො** පරෙන පරවාදීනං[5] ඛිපනං **වික්ඛෙපො**. අමරාය දිට්ඨියා වාචාය ච වික්ඛිපනතීති වා අමරාවික්ඛිපිනො, අමරාවික්ඛිපිනො එව **අමරාවික්ඛෙපිකා**. **ඉතො චිතො ච සඞ්කාවති** එකසම්මිං සභාවෙ අනවට්ඨානතො. අමරා විය වික්ඛිපනතීති වා පුරිමනයෙනෙව සද්දතො දට්ඨබ්බා.

62. වික්ඛෙපවාදිනො උත්තරිමනුස්සධම්මෙපි සභාවභෙද-වසෙනෙව ඤාතුං ඤාණබලං නත්ථීති කුසලාකුසලපදානං කුසලාකුසලකම්ම-පථවසෙනෙව අත්ථො. පඤ්ඤායවසෙනෙව අපරියන්තවික්ඛෙපතාය අමරා-වික්ඛෙපං විභාවෙතුං **"එවන්පි මෙ නොති අනියමිතවික්ඛෙපො"**ති වුත්තං. තත්ථ **අනියමිතවික්ඛෙපොති** සස්සතාදීසු එකසම්මිපි පකාරෙ අඤ්ඤා වික්ඛෙපකරණං, පරවාදිනා යසඞ්මිං කිසඞ්මිඤ්චි පුච්ඡිතෙ පකාරෙ තස්ස පටික්ඛෙපොති අත්ථො. දුතියනයවසෙන අමරාසදිසාය අමරාය වික්ඛෙපං දස්සෙතුං **"ඉදං කුසලන්ති වා පුට්ඨො"**තිආදිමාහ. අථ වා "එවන්පි මෙ නො"තිආදිනා අනියමතොව සස්සතෙකච්චසස්සතුච්ඡෙදතක්කිවාදානං

1. දී-ට්ඨ 1-98 පිටෙ. 2. දී-ට්ඨ 1-99 පිටෙ. 3. දී 1-5-60 පිටෙසු.
4. දී-ට්ඨ 1-112 පිටෙ. 5. සඤ්ඤාදෙන පරවාදීනං (අභිනව ටීකා)

පටිසෙධනෙන තං තං වාදං පටික්ඛිපනෙව අපරියන්තවික්ඛෙපවාදත්තා අමරාවික්ඛෙපිනො[1]. අත්තනා පන අනවට්ඨිතවාදත්තා න කිඤ්චි පක්ඛෙ අවට්ඨපෙතීති ආහ **"සයං පන -පෙ- බ්‍යාකරොති"**ති. ඉදානි කුසලාදිනං අබ්‍යාකරණෙන තමෙව අනවට්ඨානං විභාවෙති "ඉදං කුසලන්ති වා පුට්ඨො"තිආදිනා. තෙනෙවාහ **"එකස්මිම්පි පක්ඛෙ න තිට්ඨති"**ති.

63. කුසලාකුසලං යථාභූතං අපජානන්තොපි සෙසමහං සමයෙන කුසලමෙව "කුසල"න්ති, අකුසලමෙව ච "අකුසල"න්ති බ්‍යාකරෙය්‍යං, තෙසු තථා බ්‍යාකරණහෙතු "අහො වත රෙ පණ්ඩිතො"ති සක්කාරසම්මානං කරොන්තෙසු මම ඡන්දෙ වා රාගෙ වා අස්සාති එවමෙත්ථ අත්ථො සම්භවති. **දොසො වා පටිඝො වා**ති එත්ථ වුත්තනයෙන යොජෙතබ්බං. අට්ඨකථායං පන අත්තනො පණ්ඩිතභාවවිස්සයානං රාගාදීනං වසෙන යොජනා කතා. **"ඡන්දරාගමයං උපාදුන"**න්ති අභිධම්මනයෙන වුත්තං. අභිධම්මෙ හි තණ්හා දිට්ඨියොව "උපාදුන"න්ති ආගතා, සුත්තන්තෙ පන දොසොපි "උපාදුන"න්ති වුත්තො "කොධූපායාසවිනිබන්ධා විඝාතං ආපජ්ජන්ති"තිආදීසු. තෙන වුත්තං **"උභයම්පි වා දළ්හග්ගහණවසෙන උපාදුන"**න්ති. **දළ්හග්ගහණං** අමුඤ්චනං. පටිඝොපි හි උපනාහාදිවසෙන පවත්තො ආරම්මණං න මුඤ්චති. **විඝාතං** හිංසනං විබාධනං. රාගොපි හි පරිළාහවසෙන සාරද්ධවුත්තිතාය නිස්සයං විබාධතීති. විනාසෙතුකාමතාය ආරම්මණං ගණ්හාතීති සම්බන්ධො.

64. **පණ්ඩිච්චෙවනා**නි පඤ්ඤාය. යෙන හි ධම්මෙන යුත්තො "පණ්ඩිතො"ති වුච්චති, සො ධම්මො පණ්ඩිච්චං, තෙන සුතචින්තාමයං පඤ්ඤං දස්සෙති, න පාකතිකකම්මන්තබ්බත්තං සාභාවිකපඤ්ඤං. කත-සද්දස්ස කිරියාසාමඤ්ඤවාචකත්තා "කතවිජ්ජා"තිආදීසු විය කත-සද්දෙ, ඤාණානුයුත්තතං වදතීති ආහ **"විඤ්ඤූනපරප්පවාදෙ"**ති. සන්තධා භින්නස්ස වාලග්ගස්ස අංසුකොටිවෙධකො **"වාලවෙධී"**ති අධිප්පෙතො.

65-66. එත්ථ ච කිඤ්චාපි පුරිමානම්පි තිණ්ණං කුසලාදිධම්මසභාවානවබොධතො අත්ථෙව මන්දභාවො, තෙසං පන අත්තනො කුසලාදිධම්මානවබොධස්ස අවබොධච්ඡෙසො අත්ථි, තදභාවා පච්ඡිමොයෙව මන්දමොමූහභාවෙන වුත්තො. නනු ච පච්ඡිමස්සාපි "අත්ථි පරො ලොකො"ති ඉති වෙ මෙ අස්ස, 'අත්ථි පරො ලොකො'ති ඉති තෙ නං බ්‍යාකරෙය්‍යං, එවන්තිපි මෙ නො"තිආදි[2] වචනතො අත්තනො ධම්මානවබොධස්ස අවබොධො අත්ථියෙවාති? කිඤ්චාපි අත්ථි, න තස්ස පුරිමානං විය අපරිඤ්ඤාතධම්මබ්‍යාකරණනිබන්ධනමුසාවාදුදීභයපරිජිගුච්ඡනාකාරො අත්ථි, අථ බො මහාමූළ්හභාවෙයෙව. අථ වා "එවන්තිපි මෙ නො"තිආදිනා පුච්ඡාය වික්ඛෙපකරණත්තං "අත්ථි පරොලොකො'ති ඉති වෙ මං පුච්ඡසී"ති පුච්ඡාඨපනමෙව තෙන දස්සීයති, න අත්තනො ධම්මානවබොධොති අයමෙව විසෙසෙන "මන්දෙ වෙව මොමූහො චා"ති වුත්තො. තෙනෙව හි තථාවාදිනං සඤ්ඤයං බෙලට්ඨපුත්තං ආරබ්භ "අයං වා ඉමෙසං සමණබ්‍රාහ්මණානං සබ්බමන්දෙ සබ්බමූළ්හො"ති[3] වුත්තං. තත්ථ "අත්ථි පරොලොකො"ති සස්සතදස්සනවසෙන සම්මාදිට්ඨිවසෙන වා පුච්ඡා. "නත්ථි පරොලොකො"ති නත්ථිකදස්සනවසෙන සම්මාදස්සනවසෙන වා පුච්ඡා. "අත්ථි ච නත්ථි ච පරොලොකො"ති උච්ඡෙදදස්සනවසෙන සම්මාදිට්ඨිවසෙන එව වා පුච්ඡා. "නෙව අත්ථි න නත්ථි පරොලොකො"ති වුත්තපපකාරත්තයපටික්ඛෙපෙ සති පකාරන්තරස්ස අසම්භවතො අත්ථිතා-

1. අමරාවික්ඛෙපිකො (බහූසු) 2. දී 1-25 පිට්ඨාදිසු. 3. දී 1-55 පිට්ඨෙ.

නත්ථිතාහි නවත්තබ්බාකාරෝ පරොලොකොති වික්ඛේපඤ්ඤව පුරෙක්ඛාරෙන සම්මාදිට්ඨිවසෙන වා පුච්ඡා. සෙසවතුක්කත්තයෙපි වුත්තනයානුසාරෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. පුඤ්ඤසඞ්ඛාරත්තිකෝ විය හි කායසඞ්ඛාරත්තිකෙන පුරිමවතුක්කසඞ්ගහිතෝ එව අත්ථො. සෙසවතුක්කත්තයෙන අත්තපරාමාසපුඤ්ඤූධිඵලතාවොදානඤාණයෙන සඞ්ගහිතොති.

අමරාවික්ඛේපිකෝ සස්සතාදීනං අත්තනෝ අරුච්චනතාය සබ්බත්ථ "එවන්තිපි මේ නො"තිආදිනා වික්ඛේපඤ්ඤව කරොති. තත්ථ "එවන්තිපි මේ නො"තිආදි තත්ථ තත්ථ පුච්ඡිතාකාරපටිසෙධනවසෙන වික්ඛිපනාකාරදස්සනං. නනු ච වික්ඛේපවාදිනෝ වික්ඛේපපක්ඛස්ස අනුජානනං වික්ඛේපපක්ඛෙ අවට්ඨානං යුත්තරූපන්ති? න; තත්ථාපි තස්ස සම්මූළ්හත්තා; පටික්ඛේපවසෙනෙව ච වික්ඛේපවාදස්ස පවත්තනතො. තථා හි සඤ්ජයො බෙලට්ඨපුත්තො රඤ්ඤ අජාතසත්තුනා සන්දිට්ඨිකං සාමඤ්ඤඵලං පුට්ඨො පරලොකත්තිකාදීනං පටිසෙධනමුඛෙන වික්ඛේපං බ්‍යාකාසි.

එත්ථාහ—නනු වායං සබ්බොපි අමරාවික්ඛේපිකෝ කුසලාදයො ධම්මෙ; පරලොකත්තිකාදීනි ච යථාභූතං අනවබුජ්ඣමානො තත්ථ තත්ථ පඤ්හං පුට්ඨො පුච්ඡාය වික්ඛේපනමත්තං ආපජ්ජති, තස්ස කථං දිට්ඨිගතිකභාවො. න හි අවත්තුකාමස්ස විය පුච්ඡිතමත්ථමජානන්තස්ස වික්ඛේපකරණමත්තෙන දිට්ඨිගතිකතා යුත්තාති? වුච්චතෙ—න හෙව ඛො පුච්ඡාය වික්ඛේපකරණමත්තෙන තස්ස දිට්ඨිගතිකතා, අථ ඛො මිච්ඡාභිනිවෙසවසෙන. සස්සතාභිනිවෙසෙන මිච්ඡාභිනිවිට්ඨොයෙව හි පුග්ගලො මන්දබුද්ධිතාය කුසලාදිධම්මෙ පරලොකත්තිකාදිනි ච යාථාවතො අප්පටිපජ්ජමානො අත්තනා අවිඤ්ඤාතස්ස අත්ථස්ස පරං විඤ්ඤාපෙතුං අසක්කුණෙය්‍යතාය මුසාවාදාදිභයෙන ච වික්ඛේපං ආපජ්ජතීති. තථා හි වක්ඛති "යාසං සත්තෙව උච්ඡෙදදිට්ඨියො, සෙසා සස්සත දිට්ඨියො"ති.[1] අථ වා පුඤ්ඤපාපානං තබ්බිපාකානඤ්ච අනවබොධෙන අස්සද්ධහනෙන ච තබ්බිසයාය පුච්ඡාය වික්ඛේපකරණංයෙව සුන්දරන්ති ඛන්තිං රුචිං උප්පාදෙත්වා අභිනිවිසන්තස්ස උප්පන්නා විසුංයෙවෙසා එකා දිට්ඨි සත්තභඞ්ගදිට්ඨිවියාති දට්ඨබ්බං. තථා ච වුත්තං "පරියන්තරහිතා දිට්ඨිගතිකස්ස දිට්ඨි වෙව වාචා චා"ති.[2] කථං පනස්සා සස්සතදිට්ඨිසඞ්ගහොහොති? උච්ඡෙදවසෙන අනභිනිවෙසතො. නත්ථි කොචි ධම්මානං යථාභූතවෙදිවිවාදබහුලත්තා ලොකස්ස, "එවමෙව"න්ති පන සද්දන්තරෙන "ධම්මනිජ්ඣානඛන්තා අනාදිකාලිකා ලොකෙ"ති ගාහවසෙන සස්සතලෙසොපෙත්ථ ලබ්භතියෙව.

අධිච්චසමුප්පන්නවාදවණ්ණනා

67. අධිච්ච යදිච්ඡකං යං කිඤ්චි කාරණං; කස්සචි වුද්ධිපුබ්බං වා විනා සම්භවන්නොති අත්තලොකසඤ්ඤිනානං ඛන්ධානං අධිච්චුප්පත්තිආකාරාරම්මණං දස්සනං තදුකාරසන්නිස්සයෙන පවත්තිතො; තදුකාරසභාවිතතාය ච "අධිච්චසමුප්පන්න"න්ති වුච්චති යථා "මඤ්චා සොසන්ති; කුන්තා පවරන්ති"ති ච ඉමමත්ථං දස්සෙන්තො ආහ **"අධිච්චසමුප්පන්නෙනා අත්තනා ච ලොකො චාති දස්සනං අධිච්චසමුප්පන්න"**න්ති.

68–73. **දෙසනාසීසන්ති** දෙසනාය ජෙට්ඨකභාවෙන ගහණං, තෙන සඤ්ඤංයෙව ධුරං කත්වා භගවතා අයං දෙසනා කතා, න පන තත්ථ අඤ්ඤෙසං අරූපධම්මානං අත්ථිභාවතොති දස්සෙති. තෙනෙවාහ **"අචිත්තුප්පාදු"**ති-

1 .දී-ට්ඨ 1-112 පිටෙඳ. 2. දී-ට්ඨ 1-106 පිටෙඳ.

ආදි. භගවා හි යථා ලොකුත්තරධම්මං දෙසෙන්තො සමාධිං පඤ්ඤං වා ධුරං කරොති, එවං ලොකියධම්මං දෙසෙන්තොපි චිත්තං සඤ්ඤං වා ධුරං කරොති. තත්ථ "යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති,[1] පඤ්චඞ්ගිකො සම්මාසමාධි,[2] පඤ්චඞ්ගුණිකො සම්මාසමාධි,[3] පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා ආසවා පරික්ඛීණා හොන්ති"ති;[4] තථා "යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති;[5] කිං චිත්තෙන ඒවං භික්ඛු[6] මනොපුබ්බඞ්ගමා ධම්මා;[7] සන්ති භික්ඛවෙ සත්තා නානත්තකායා නානත්තසඤ්ඤිනො;[8] නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන"න්ති ආදීනි[9] සුත්තානි එතස්ස අත්ථස්ස සාධකානි දට්ඨබ්බානි. **නිස්සායනතොති** අඤ්ඤතිත්ථියසමයෙ. තිත්ථියා හි උප්පන්නවිසෙසෙ විමුත්තිසඤ්ඤිනො; සඤ්ඤාවිරාගාවිරාගෙසු ආදීනවානිසංසදස්සිනො වා හුත්වා අසඤ්ඤසමාපත්තිං නිබ්බත්තෙත්වා අක්ඛණභූමියං උප්පජ්ජන්ති, න සාසනිකා. **වායොකසිණෙ පරිකම්මං කත්වාති** වායො කසිණෙ පඨමාදීනි තීණි ඣානානි නිබ්බත්තෙත්වා තතියජ්ඣානෙ විණණවසී හුත්වා තතො වුට්ඨාය චතුත්ථජ්ඣානාධිගමාය පරිකම්මං කත්වා. තෙනෙවාහ **"චතුත්ථජ්ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා"**ති.

කසමා පනෙත්ථ වායොකසිණෙයෙව පරිකම්මං වුත්තන්ති? වුච්චතෙ— යථෙව හි රූපපටිභාගභූතෙසු කසිණවිසෙසෙසු රූපවිරාගභාවනාය රූපවිරාගභාවනාසඞ්ඛාතො අරූපසමාපත්තිවිසෙසො සච්ඡිකරියති, එවං අපරිබ්‍යත්තචිත්තගහනාය අරූපපටිභාගභූතෙ කසිණවිසෙසෙ අරූපවිභාවනාය අරූපවිරාගභාවනාසඞ්ඛාතො රූපසමාපත්තිවිසෙසො අධිගම්මතීති එත්ථ "සඤ්ඤා රොගො, සඤ්ඤා ගණ්ඩො"තිආදිනා[10] "ඛි චිත්තං; ඛිබ්බතෙ තං චිත්ත"න්තිආදිනා ච නයෙන අරූපපවත්තියා ආදීනවදස්සනෙන, තදභාවෙ ච සන්තපණීතභාවසන්නිට්ඨානෙන රූපසමාපත්තියා අභිසඞ්ඛරණං, රූපවිරාගභාවනා පන සඳ්ධිං උපචාරෙන අරූපසමාපත්තියො, තත්ථාපි විසෙසෙන පඨමාරූපජ්ඣානං. යදි එවං "පරිචිත්තඤාණාදිසකසිණෙපී"ති වත්තබ්බං. තස්සාපි හි අරූපපටිභාගතා ලබ්භතීති? ඉච්ඡිතමෙවෙතං, කෙසඤ්චි අවචනං පනෙත්ථ පුබ්බාචරියෙහි අගහිතභාවෙන. යථා හි රූපවිරාගභාවනා විරජ්ජනීයධම්මභාවමත්තෙන පරිනිප්ඵන්නා, විරජ්ජනීයධම්මපටිභාගභූතෙ ච විසයවිසෙසෙ පාතුභවති, එවං අරූපවිරාගභාවනාපීති වුච්චමානෙ න කොචි විරොධො, තිත්ථියෙහෙව පන තස්සා සමාපත්තියා පටිපජ්ජිතබ්බතාය, නෙසඤ්ච විසයපථෙසු'පනිබ්බානසෙව තස්ස ඣානස්ස පටිපත්තිතො දිට්ඨිවනෙතහි පුබ්බාචරියෙහි චතුත්ථෙයෙව භූතකසිණෙ අරූපවිරාගභාවනාපරිකම්මං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. කිඤ්ච වණ්ණකසිණෙසු වය පුරිමභූතකසිණත්තයෙපි වණ්ණපටිච්ඡාදාව පණ්ණත්ති ආරම්මණං ඣානස්ස ලොකවොහාරානුරොධෙනෙව පවත්තිතො. එවඤ්ච කත්වා විසුද්ධිමග්ගෙ[11] පඨවීකසිණස්ස ආදාසවන්දමණ්ඩලූපමාවචනඤ්ච සමත්ථිතං හොති, චතුත්ථං පන භූතකසිණං භූතපපටිච්ඡාදයමෙව ඣානස්ස ගොචරභාවං ගච්ඡතීති තස්සෙව අරූපපටිභාගතා යුත්තාති වායොකසිණෙයෙව පරිකම්මං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

---

1. අඞ්. 1-72 පිටෙ. 2 දී. 3-232 පිටෙ. 3. දී. 3-234, අඞ්. 2-347 පිටෙස්සු. 4. ම. 1-215 පිටෙ. 5. අඞ්. 1 17 පිටෙ. 6. විභ. 1-75, 101 පිටෙ. 7. ධම්ම. 1-13, ධම්ම. 10-107, 275, 277 පිටෙ. 8. දී. 3-209, 218, 241, 252, අං. 2-427, අං. 3-201, ධම්ම. 8-167 පිටෙස්සු 9. දී. 3-252 පිටෙ. 10. ම. 3-20 පිටෙ. 11. විසුද්ධි. 1-122 පිටෙ.

ඉධෙවාති පඤ්චවොකාරභවෙයෙව. **තත්ථා**ති අසඤ්ඤභවෙ. යදි රූපකලාපමත්තමෙව අසඤ්ඤභවෙ පාතුභවති, කථමරූපසන්නිස්සයෙන විනා තත්ථ රූපං පවත්තති, කථං පන රූපසන්නිස්සයෙන විනා අරූපධාතුයා අරූපං පවත්තති, ඉදමපි තෙන සමානජාතියමෙව. කස්මා? ඉධෙව අදස්සනතො. යදි එවං කබළීකාරාහාරෙන විනා රූපධාතුයා රූපෙන න පවත්තිතබ්බං, කිං කාරණං? ඉධෙව අදස්සනතො. අපි ච යථා යස්ස චිත්තස්සනන්තානස්ස නිබ්බත්තිකාරණං රූපෙ අවිගතතණ්හං, තස්ස සහ රූපෙන සම්භවතො රූපං නිස්සාය පවත්තති, යස්ස පන නිබ්බත්තිකාරණං රූපෙ විගතතණ්හං, තස්ස විනා රූපෙන රූපනිරපෙක්ඛතාය කාරණස්ස, එවං යස්ස රූපපපබන්ධස්ස නිබ්බත්තිකාරණං විගතතණ්හං අරූපෙ, තස්ස විනා අරූපෙන පවත්තී හොතීති අසඤ්ඤභවෙ රූපකලාපමත්තමෙව නිබ්බත්තති. කථං පන තත්ථ කෙවලො රූපපපබන්ධො පච්චුප්පන්නපච්චයරහිතො චිරකාලං පවත්තතීති පවෙචතබ්බං, කිත්තකං වා කාලං පවත්තතීති වොදනං මනසි කත්වා ආහ **"යථා නාම ජියාවෙගුක්ඛිත්තෙනා සරො"**තිආදි. තෙන න කෙවලමාගමොයෙව අයමෙත්ථ යුත්තීති දස්සෙති. **තත්තකමෙව කාලන්ති** උක්කංසතො පඤ්ච මහාකප්පසතානිපි තිට්ඨන්ති අසඤ්ඤසත්තා. **කාරණවෙගෙති** අසඤ්ඤසමාපත්තිපරිකම්මතෙ කම්මවෙගෙ. **අනන්තරධායතීති** පච්චයනිරොධෙන නිරුජ්ඣති නප්පවත්තති.

ඉධාති කාමභවෙ. කථං පන අනෙකකප්පසතසමතික්කමෙන චිරනිරුද්ධතො විඤ්ඤාණතො ඉධ විඤ්ඤාණං සම්භවති. න හි නිරුද්ධෙ චක්ඛුම්හි චක්ඛුවිඤ්ඤාණමුප්පජ්ජමානං දිට්ඨන්ති? නයිදමෙකන්තතො දට්ඨබ්බං. චිරනිරුද්ධම්පි හි චිත්තං සමානජාතිකස්ස අනන්තරානුප්පජ්ජනතො අනන්තරපච්චයභාවෙන, න බීජං, බීජං පන කම්මං. තස්මා කම්මතො බීජභූතතො ආරම්මණාදීහි පච්චයෙහි අසඤ්ඤභවතො චුතානං කාමධාතුයා උප්පත්තිවිඤ්ඤාණං හොතියෙව. තෙනාහ **"ඉධ පටිසන්ධිසඤ්ඤී උප්පජ්ජතී"**ති. එත්ථ ච යථා නාම උතුනියාමෙන පුප්ඵඵලාදීනං නියතකාලානං රුක්ඛානං වෙඛ දිස්සෙ වෙඛලෙන න යථා නියාමතා හොති පුප්ඵඵලාදීනං, එවමෙව පඤ්චවොකාරභවෙ අවිප්පයොගෙන වත්තමානෙසු රූපාරූපධම්මෙසු රූපාරූපවිරාගභාවනාවෙඛ දිස්සෙ තස්ස සමාපත්තිවෙඛබලස්ස අනුරූපතො අරූපභවෙ අසඤ්ඤභවෙ ච යථාක්කමං රූපරහිතා අරූපරහිතා ච ඛන්ධානං පවත්ති හොතීති වෙදිතබ්බං. නනු එත්ථ ජාතිසතසහස්සදසසංවට්ටාදිනං මත්ථකෙ; අඛණන්තරතො වා පවත්තනාය අසඤ්ඤූපපත්තියා වසෙන ලාභීඅධිච්චසමුප්පන්නිකවාදෙ, ලාභීසස්සතවාදෙ විය අනෙකහෙදෙ සම්භවතීති? සච්චං සම්භවති, අනන්තරත්තා පන ආපන්නාය අසඤ්ඤූපපත්තියා වසෙන ලාභීඅධිච්චසමුප්පන්නිකවාදෙ, නයිදස්සනවසෙන එකොව දස්සිතොති දට්ඨබ්බං. අථ වා සස්සතදිට්ඨිසඞ්ගහතො අධිච්චසමුප්පන්නිකවාදස්ස සස්සතවාදෙ ආගතො සබ්බො දෙසනානයො යථාසම්භවං අධිච්චසමුප්පන්නිකවාදෙපි ගහෙතබ්බොති ඉමස්ස විසෙසස්ස දස්සනත්ථං භගවතා ලාභීඅධිච්චසමුප්පන්නිකවාදෙ අභිහජ්ජා දෙසිතො. අවස්සඤ්ච සස්සතදිට්ඨිසඞ්ගහො අධිච්චසමුප්පන්නිකවාදස්ස ඉච්ඡිතබ්බො සංකිලෙසපක්ඛෙ සත්තානං අපක්ඛාසයස්ස දුවිඛත්තා. තථා හි වුත්තං අට්ඨකථායං "සස්සතුච්ඡෙදදිට්ඨිවා"ති. තථා ච වක්ඛති "යාසං සත්තෙව උච්ඡෙදදිට්ඨියො, සෙසා සස්සතදිට්ඨියො"ති.[1]

1. දී-අ 1-112 පිටෙ.

නනු ච අධිච්චසමුප්පන්නිකවාදස්ස සස්සතදිට්ඨිසඞ්ගහො න යුත්තොති. "අහං හි පුබ්බෙ නාහොසි"න්ති ආදිවසෙන පවත්තනතො; අපුබ්බසන්තා-පාතුභාවගාහත්තා, අත්තනො ලොකස්ස ච සදුභාවගාහිනී ච සස්සතදිට්ඨි "අත්ථිත්වෙව සස්සතිසම"න්ති පවත්තනතො? නො න යුත්තොති අනාගතෙ කොටිඅදස්සනතො. යදිපි හි අයං වාදෙ, "සොමහි එතරහි අහුත්වා සන්තතාය පරිණතො"ති[1] අත්තනො ලොකස්ස ච අතීතකොටිපරාමසන-වසෙන පවත්තොති, තථාපි වත්තමානකාලතො පට්ඨාය න තෙසං කඤ්චි අනාගතෙ පරියන්තං පස්සති, විසෙසෙන ච පච්චුප්පන්නානාගතකාලෙසු පරියන්තාදස්සනපභාවිතො සස්සතවාදෙ. යථාහ "සස්සතිසමං තථෙව ඨස්සති"ති. යදි එවං ඉමස්ස වාදස්ස, සස්සතවාදුද්දිනඤ්ච පුබ්බන්තකප්පි-කෙසු සඞ්ගහො න යුත්තොති අනාගතකාලපරාමසනවසෙන පවත්තත්තාති? න; සමුදාගමස්ස අතීතකොට්ඨාසිකත්තා. තථා හි නෙසං සමුප්පත්ති අතීතං සපුබ්බෙනිවාසඤ්ඤණෙහි; තපපටිරූපකානුස්සවාදිපභාවිතතක්ක-නෙහි ච සඞ්ගහිතානි, තථා වෙව සංවණ්ණිතං. අථ වා සබ්බඤ්ඤු අපපටිහතඤ්ඤණෙන වාදිවරෙන ධම්මස්සාමිනා නිරවසෙසතො අගතිඤ්ච ගතිඤ්ච යථාභූතං සයං අභිඤ්ඤාය සච්ඡිකත්වා පවෙදිතා එතා දිට්ඨියො, තස්මා යාවතිකා දිට්ඨියො භගවතා දෙසිතා, යථා ච දෙසිතා, තථා තථාව නා සන්නිට්ඨානතො සමපටිච්ඡිතබ්බා, න එත්ථ යුත්තිචිචාරණා කාතබ්බා බුද්ධවිසයත්තා. අචින්තෙය්‍යා හි බුද්ධවිසයොති.

දුතියභාණවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

---

1. දී 1-27 පිටෙඃ.

අපරන්තකප්පිකවාදවණ්ණනා

74. "අපරන්තෙන සුඤ්ඤං, අපරන්තානුදිට්ඨිනෝ"තිආදිසු විය **අපර**-සද්දෝ ඉධ අනාගතකාලවාචකොති ආහ **"අනාගතකොට්ඨාසඝඩිතා"**නති. **අපරන්තං කප්පෙන්ති**තිආදිසු "පුබ්බන්තං කප්පෙත්වා"ති ආදිසු වුත්ත-නයෙන අත්ථෝ වෙදිතබ්බෝ. විසෙසමත්තමෙව වක්ඛාම.

සඤ්ඤීවාදවණ්ණනා

75. උද්ධමාඝාතනාති පවත්තෙතා වාදෙ උද්ධමාඝාතනතෝ, සෝ එතෙසං අත්ථීති **උද්ධමාඝාතනිකා.** යසමා පන තෙ දිට්ඨිගතිකා "උද්ධං මරණා අත්තා නිබ්බිකාරෝ"ති වදන්ති, තසමා **"උද්ධමාඝාතනං අත්තානං වදන්තීති උද්ධමාඝාතනිකා"** ති වුත්තං. සඤ්ඤීවාදෙ එතෙසං අත්ථීති **සඤ්ඤීවාදා** "බුද්ධං අස්ස අත්ථීති බුද්ධෝ"ති යථා. අථ වා සඤ්ඤීති පවත්තෙතා වාදෙ සඤ්ඤී සහචරණනයෙන, සඤ්ඤී වාදෙ එතෙසන්ති සඤ්ඤීවාදා.

76-77. **රූපී අත්තා**ති එත්ථ නනු රූපවිනිමුත්තෙන අත්තනා භවිතබ්බං සඤ්ඤාය විය රූපස්සපි අත්තනියත්තා. න හි "සඤ්ඤී අත්තා"ති එත්ථ සඤ්ඤා අත්තා. තෙනෙව හි **"නත්ථි පවත්තස්ස සඤ්ඤාසම්භවස්ස සඤ්ඤාති ගහෙත්වා"**ති වුත්තං. එවං සති කස්මා කසිණරූපං "අත්තා"ති ගහෙත්වා වුත්තන්නති? න ඛෝ පනෙතං එවං දට්ඨබ්බං "රූපං අස්ස අත්ථීති රූපී"ති, අථ ඛෝ "රූපනසීලෝ රූපී'ති. රූපනඤ්චෙත්ථ රූපසරික්ඛතාය කසිණරූපස්ස වඩ්ඪිතාවඩ්ඪිතකාලවසෙන විසෙසාපත්තිං, සා ච "නත්ථී"ති න සක්කා වත්තුං පරිත්තවිපුලතාදිවිසෙසසම්භවතෝ. යදි එවං ඉමස්ස වාදස්ස සස්සතදිට්ඨිසඞ්ගහෝ න යුජ්ජතීති? නෝ න යුජ්ජති කායභෙදතෝ උද්ධං අත්තනෝ නිබ්බිකාරතාය තෙන අධිප්පෙතත්තා. තථා හි වුත්තං **"අරොගොහං පරං මරණා"**ති. අථ වා "රූපං අස්ස අත්ථීති රූපී"ති වුච්චමානෙපි න දොසෝ.. කප්පනාසිද්ධෙනපි හි හෙදෙන අභෙදස්සාපි නිද්දෙසදස්සනතෝ යථා "සිලාපුත්තකස්ස සරීර"න්ති. රූපසනං වා රූප-සභාවෝ රූපං, තං එතස්ස අත්ථීති **රූපී** අත්තා "රූපිනෝ ධම්මා"ති ආදිසු[1] විය. එවඤ්හි කත්වා රූපසභාවත්තා අත්තනෝ "රූපී අත්තා"ති වචනං සුය්‍යාගතමෙවාති **"කසිණරූපං 'අත්තා'ති ගහෙත්වා"**ති වුත්තං. නියතවාදිතාය කම්මඵලපටික්ඛිපතෝ නත්ථි ආජීවකෙසු කිඤ්චනසම්පත්ති-ලාභොති ආහ **"ආජීවකාදයෝ විය තක්කකමත්තෙනෙව වා රූපී අත්තා"** ති. තථා හි කණ්හාභිජාතිආදිසු ඡළාභිජාතීසු අඤ්ඤතරං අත්තානං එකච්චෙ ආජීවකා පටිජානන්ති. නත්ථි එතස්ස රොගෝ භඞ්ගොති **අරොගොති** අරොග-සද්දස්ස නිච්චපරියායතා වෙදිතබ්බා, රොගරහිතතා-සීසෙන වා නිබ්බිකාරතාය නිච්චතං පටිජානාති දිට්ඨිගතිකොති ආහ **"අරොගොති නිච්චෝ"**ති.

කසිණුඛඤ්ඨිමාකාසපඨමාරූපවිඤ්ඤාණනත්ථිභාවආකිඤ්චඤ්ඤායතනානි **අරූපසමාපත්තිනිමිත්තං නිබ්බත්තෙණ්ඩ** තිත්තකරසෝ විය සරීරපරිමාණෝ

1. අගි 1-5 පිට්ඨෙ.

අරූපී අත්තා තත්ථ නිට්ඨතීති නිගණ්ඨානි ආහ **"නිස්සණ්ඨාදයෝ විය"**ති. **මිස්සකග්ගාහවසෙනා** ති රූපාරූපසම්පත්තීනං නිමිත්තානි එකජ්ඣං කත්වා "එකෝ අත්තා"ති; තත්ථ පවත්තසඤ්ඤාසඤ්ඤාවසස "සඤ්ඤා"ති ගහණවසෙන. අයඤහි දිට්ඨිගතිකෝ රූපාරූපසම්පත්තිලාභිතාය තන්නිමිත්තං රූපභාවෙන අරූපභාවෙන ච අත්තා උපතිට්ඨති, තසමා "රූපී ච අරූපී චා"ති අභිනිවෙසං ජනෙති අඤ්ඤතත්තවාදිනෝ[1] විය, තක්කමත්තෙනෙව වා රූපාරූපධම්මානං මිස්සකග්ගහණවසෙන "රූපී අරූපී ච අත්තා හොතී"ති.

තක්කග්ගාහෙනෙවාති සඞ්ඛාරාවසෙසසුඛුමභාවපත්තධම්මා විය අච්චන්තසුඛුමභාවපත්තියා සකිච්චසාධනාසමත්ථතාය ඵුඨකූටත්ථපාදයි සඞ්ඛාතෝ විය නෙව රූපී; රූපසභාවානතිවත්තනතෝ න අරූපීති එවං පවත්තතක්කග්ගහෙන. අථ වා අත්තානන්තිකවතුක්කවාදෙ විය අඤ්ඤමඤ්ඤපටික්ඛෙපවසෙන අත්ථෝ වෙදිතබ්බා. කෙවලං පන තත්ථ දෙසකාලභෙදවසෙන තනියවතුත්ථවාදා දසසිතා, ඉධ කාලවත්ථුභෙදවසෙනාති අයමෙව විසෙසෙති. කාලභෙදවසෙන වෙත්ථ තනියවාදසස පවත්තනි රූපාරූපනිමිත්තානං සහ අනුපට්ඨානතෝ. චතුත්ථවාදසස පන වත්ථුභෙදවසෙන පවත්තනි රූපාරූපධම්මානං සමූහතෝ "එකෝ අත්තා"ති තක්කනවසෙනාති තත්ථ වුත්තනයානුසාරෙන වෙදිතබ්බං.

දුතියචතුක්කෙ යං වත්තබ්බං, තං "අමනි ගච්ඡති එත්ථ භාවෝ ඔසාන"න්තිආදිනා[2] අනන්තානන්තිකවාදෙ වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බං.

යදිපි අට්ඨසමාපත්තිලාභිනෝ දිට්ඨිගතිකසස වසෙන සමාපත්තිභෙදෙන සඤ්ඤාභෙදසම්භවතෝ "නානත්තසඤ්ඤී අත්තා"ති අයම්පි වාදෙ සමාපන්නකවසෙන ලබ්භති, තථාපි සමාපත්තියං එකරූපෙනෙව සඤ්ඤාය උපට්ඨානතෝ සමාපන්නකවසෙන **"එකත්තසඤ්ඤී"**ති ආහ. තෙනෙවෙත්ථ සමාපන්නකග්ගහණං කතං. එකසමාපත්තිලාභිනෝ එව වා වසෙන අත්ථෝ වෙදිතබ්බා. සමාපත්තිභෙදෙන සඤ්ඤාභෙදසම්භවෙපි බහිද්ධා පුථුත්තාරම්මණෙ සඤ්ඤානානත්තෙන ඔළාරිකෙන නානත්තසඤ්ඤිතං දසෙතුං **"අසමාපන්නකවසෙන නානත්තසඤ්ඤී"**ති වුත්තං. **"පරිත්තං කසිණවසෙන පරිත්තසඤ්ඤී"**ති ඉමිනා සත්තිපි සඤ්ඤාවිත්තිමමුත්තෙන ධම්මෙන "සඤ්ඤායෙව අත්තා"ති වදතීති දසසිතං හොති. කසිණග්ගහණඤ්චෙත්ථ සඤ්ඤාය විසයදසසනං, එවං **විපුලකසිණවසෙනා**ති එත්ථාපි අත්ථෝ වෙදිතබ්බා. එවඤ්ච කත්වා අනන්තානන්තිකවාදෙ; ඉධ ච අනන්තානන්තිකවතුක්කෙ පඨමදුතියවාදෙහි ඉමෙසං දිට්ඨානං වාදානං විසෙසෙ ඔදිස්සා හොති, අඤ්ඤථා වුත්තපපකාරෙසු වාදෙසු පුබ්බන්තාපරන්තකප්පනාභෙදෙන සත්තිපි කෙහිචි විසෙසෙ කෙහිචි නත්තියෙවාති. අථ වා "අඩ්ඪුට්ඨප්පමාණෝ අත්තා, යවප්පමාණෝ; අණුමත්තෝ වා අත්තා"තිආදිදසසනවසෙන පරිත්තෝ සඤ්ඤී චාති **පරිත්තසඤ්ඤී**, කපිලකණාදයෝ විය අත්තනෝ සබ්බගතභාවපටිඤ්ඤානවසෙන අප්පමාණෝ සඤ්ඤී චාති **අප්පමාණසඤ්ඤී**ති එවමෙත්ථ අත්ථෝ දට්ඨබ්බෝ.

දිබ්බචක්ඛුපරිභණ්ඩඤාය යථාකම්මූපගඤාණසස දිබ්බචක්ඛුපභාවජනිතෙන යථාකම්මූපගඤාණෙන දිස්සමානාපි සත්තානං සුඛාදිසම්ඵඤ්ඤා දිබ්බචක්ඛුනාව දිට්ඨා හොතීති ආහ **"දිබ්බෙන චක්ඛුනා"**තිආදි. නනු ච "එකන්තසුඛී අත්තා"තිආදිවාදානං අපරන්තදිට්ඨිභාවතෝ "නිබ්බත්තමානං

1. අඤ්ඤතවාදිනෝ විය. (අභිනව ටීකා) 2. හෙට්ඨා 114 පිටෙ.

දිසඟ"නි වචනං අනුපපන්නන්ති? නානුපපන්නං, අනාගතස්ස එකන්තසුඛී-භාවාදිකස්ස පකපපනං පච්චුපපන්නාය නිබ්බත්තියා දස්සනෙන අධිපෙප-තන්ති. තෙනෙවාහ "නිබ්බත්තමානං දිසඟ 'එකන්තසුඛී'නි ගණ්හාති"නි. එත්ථ ච තස්සං තස්සං භූමියං බහුලං සුඛාදිසහිතධම්මපවත්තිං දස්සනෙන තෙසං "එකන්තසුඛී"නි ගාහො දට්ඨබ්බො. අථ වා හත්ථිදස්සකඅන්ධා විය දිට්ඨිගතිකා යං යදෙව පස්සන්ති, තං තදෙව අභිනිවිස්ස වොහරන්තීති න එත්ථ යුත්තී මග්ගිතබ්බා.

අසඤ්ඤී නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීවාදවණ්ණනා

78-83. අසඤ්ඤීවාදෙ අසඤ්ඤභවෙ නිබ්බත්තසත්තවසෙන පඨමවාදෙ, "සඤ්ඤං අත්තතො සමනුපස්සතී"ති එත්ථ වුත්තනයෙන සඤ්ඤංයෙව "අත්තා"ති ගහෙත්වා තස්ස කිඤ්චනභාවෙන ඨිතාය අඤ්ඤාය සඤ්ඤාය අභාවතො "අසඤ්ඤී"ති පවත්තෙතා දුතියවාදෙ, තථා සඤ්ඤාය සහ රූප-ධම්මෙ; සබ්බෙ එව වා රූපාරූපධම්මෙ "අත්තා"ති ගහෙත්වා පවත්තෙතා තතියවාදෙ, තක්කගාහවසෙනෙව චතුත්ථවාදෙ පවත්තෙතා. තස්ස පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො. දුතිය චතුක්කෙපි කසිණරූපස්ස අසඤ්ඤාභාවතාය අසඤ්ඤීති කත්වා අන්තානන්තිකවාදෙ වුත්තනයෙ-නෙව වත්තාරොපි වෙදිතබ්බා. තථා නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීවාදෙපි නෙව-සඤ්ඤීනාසඤ්ඤීභවෙ නිබ්බත්තසත්තසෙසෙව චුතිපටිසන්ධීසු; සබ්බත්ථ වා පටුසඤ්ඤුකිච්චං කාතුං අසමත්ථාය සුඛුමාය සඤ්ඤාය අත්ථිභාවපටිජානන-වසෙන පඨමවාදෙ, අසඤ්ඤීවාදෙ වුත්තනයෙන සුඛුමාය සඤ්ඤාය වසෙන; සඤ්ඤාභාවතාපටිජානෙන ච දුතියවාදුදයො පවත්තාති එවං එකෙන පකාරෙන සතිපි කාරණපරියෙසනස්ස සම්භවෙ දිට්ඨිගතිකවාදුනං අනා-දරණීයභාවදස්සනත්ථං **"තස්මා න එතෙනෙන කාරණං පරියෙසිතබ්බ"**නති වුත්තනති දට්ඨබ්බං. එතෙසඤ්ච සඤ්ඤීඅසඤ්ඤීනෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීවාදුනං "අරොගො පරං මරණා"ති වචනතො සස්සතදිට්ඨිසඞ්ගහො පාකටොයෙව.

උච්ඡෙදවාදවණ්ණනා

84. අසතො විනාසාසම්භවතො අත්ථිභාවනිබ්බිනො උච්ඡෙදොති වුත්තං **"සතො"**නි. යථා හෙතුඵලභාවෙන පවත්තමානානං සභාවධම්මානං සතිපි එකසන්තානපරියාපන්නානං භින්නසන්තතිපතිතෙහි විසෙසෙ හෙතු-ඵලානං පරමත්ථතො භින්නසභාවත්තා භින්නසන්තානපතිතානං විය අච්චන්තභෙදසන්නිට්ඨානෙන නානත්තනයස්ස මිච්ඡාගහණං උච්ඡෙදදිට්ඨි-වෙසස්ස කාරණං, එවං හෙතුඵලභූතානං ධම්මානං විජ්ජමානෙපි සභාව-භෙදෙ එකසන්තානිපරියාපන්නතාය එකත්තනයෙන අච්චන්තභෙදගහ-ණමපි කාරණමෙවාති දස්සෙතුං "සත්තස්සා"ති වුත්තං පාළියං. සන්තා-නවසෙන හි වත්තමානෙසු ඛන්ධෙසු ඝනවිනිබ්භොගාභාවෙන සත්තගාහො, සත්තස්ස ච අත්ථිභාවගාහනිබ්බිනො උච්ඡෙදගාහො යාවායං අත්තා න උච්ඡිජ්ජති, තාවායං විජ්ජතියෙවාති ගහණතො, නිරුද්දයවිනාසො වා ඉධ උච්ඡෙදොති අධිප්පෙතොති ආහ **"උපච්ඡෙද"**න්ති. විසෙසෙන නාසො **විනාසො**, අභාවො. සො පන මංසචක්ඛුපඤ්ඤුචක්ඛූනං දස්සනපථාතික්කමොයෙව හොතීති ආහ **"අදස්සන"**න්ති. අදස්සනෙ හි නාස-සද්දො ලොකෙ නිරුළ්හොති. **භවවිගමන්ති** සභාවාපගමං. යො හි නිරුද්දයවිනාසවසෙන

උච්ඡිජ්ජති, න සෝ අත්තනෝ සභාවෙන තිට්ඨතීති. **ලාභීති** දිබ්බචක්ඛු-ඤාණලාභී. **චුතිමත්තමේවාති** සෙක්ඛපුථුජ්ජනානම්පි චුතිමත්තමෙව. **න උපපාතන්ති** පුබ්බයොගාභාවෙන; පරිකම්මාකරණෙන වා උපපාතං දට්ඨුං න සක්කොතීති. **"අලාභී ච කිඤ්චි පරලොකං න ජානාති"**ති නත්ථික-වාදවසෙන; මහාමූළ්හභාවෙනෙව වා "ඉතෝ අඤ්ඤෝ පරලොකෝ අත්ථී"ති අනවබෝධමාහ. එත්තකෝයෙව විසයෝ, යොයං ඉන්ද්‍රියගොචරෝති. අත්තනෝ ඨිතුයා හත්ථගණනාකරාජාදි විය **කාමසුඛගිද්ධතාය වා. "න පුන මිරුහනතී"**ති පතිතපණ්ණානං වණ්ටෙන අපපටිසන්ධිකභාවමාහ. **එවමෙව සත්තාති** යථා පණ්ඩුපලාසෝ බන්ධනා පවුත්තෝ න පටිසන්ධියති, එවං සබ්බෝ සත්තා අපපටිසන්ධිකමරණමෙව නිගච්ඡන්තීති. ජලපුබ්බුළකූපමා හි සත්තාති තස්ස ලද්ධි. **තථාති** වුත්තපපකාරෙන. ලාභිනොපි චුතිතෝ උද්ධං අදස්ස-නෙනෙව ඉමා දිට්ඨියෝ උප්පජ්ජන්තීති ආහ **"චිකපෙපකා වා"**ති.

එත්ථාහ—යථා අමරාවික්ඛේපිකවාදී එකන්තඅලාභිවසෙනෙව දස්සිතා, යථා ච උද්ධමාඝාතනිකසඤ්ඤීවාදවත්ථුකෙකා[1] එකන්තලාභිවසෙනෙව, න එවමයං. අයං පන සස්සතෙකච්චසස්සතවාදාදයෝ විය ලාභිඅලාභිවසෙන පවත්තෝතා. තථා හි වුත්තං **"තඤ්ච දෙව ජානා"**තිආදි. යදි එවං කස්මා සස්සතවාදාදිදෙසනාහි ඉධ අඤ්ඤථා දෙසනා පවත්තතීති? වුච්චතෙ—දෙසනා-විලාසපත්තිතෝ. දෙසනාවිලාසපත්තා හි බුද්ධා භගවන්තෝතා, තෙ වෙනෙය්‍යජ්ඣාසයානුරූපං විවිධෙනාකාරෙන ධම්මං දෙසෙන්ති, අඤ්ඤථා ඉධාපි ච එවං භගවා දෙසෙය්‍ය "ඉධ භික්ඛවෙ එකච්චෝ සමණෝ වා බ්‍රාහ්මණෝ වා ආතප්පමන්වාය -පෙ- යථාසමාහිතෙ චිත්තෙ සත්තානං චුතූපපාතඤ්ඤාණාය චිත්තං අභිනින්නාමෙති, සෝ දිබ්බෙන චක්ඛුනා විසුද්ධෙන අතික්කන්තමානුසකෙන අරහතෝ චුතිචිත්තං පස්සති, පුථූනං වා පර-සත්තානං, න හෙව ඛෝ තදුද්ධං උප්පත්තිං, සෝ එවමාහ 'යථා ඛෝ හෝ අයං අත්තා'ති"ආදිනා විසෙසලාභිනෝ; තණ්හිකෝ ච විසුං කත්වා, තස්මා දෙසනාවිලාසෙන වෙනෙය්‍යජ්ඣාසයානුරූපං සස්සතවාදාදිදෙසනාහි අඤ්ඤථායං දෙසනා පවත්තතීති දට්ඨබ්බං.

අථ වා එකච්චසස්සතවාදාදීසු විය න ඉධ තණ්හිකවාදිතෝ විසෙසලාභී-වාදෙ භින්නාකාරෝ, අථ ඛෝ සමානභෙදතාය සමානාකාරොයෙවාති ඉමස්ස විසෙසස්ස පකාසනත්ථං භගවතා අයමුච්ඡෙදවාදෙ පුරිමවාදෙහි විසිට්ඨාකාරෝ දෙසිතෝ. සම්භවති හි තණ්හිකොපි අනුස්සවාදිවසෙන අධිගමවතෝ විය ඉධ අභිනිවෙසෝ. අථ වා න ඉමා දිට්ඨියෝ භගවතා අනාගතෙ එවංභාවීවසෙන දෙසිතා, නාපි පරිකප්පවසෙන, අථ ඛෝ යථා යථා දිට්ඨිගතිකෙහි "ඉදමෙව සච්චං, මොඝමඤ්ඤ"නති[2] පඤ්ඤත්තා, තථා තථා යථාභුච්චං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන පරිච්ඡින්දිත්වා පකාසිතා. යෙහි ගම්භීරාදිපකාරා අපුථුජ්ජනගොචරා බුද්ධධම්මා පකාසනත්ථං, යෙසඤ්ච පරිකිත්තනෙන තථාගතා සම්මදෙව ථොමිතා හොන්ති. උච්ඡෙදවාදීහි ච දිට්ඨිගතිකෙහි යථා උත්තරුත්තරභවදස්සීහි අපරභවදස්සිනං තෙසං වාදපටිසෙධවසෙන සකසකවාදා පතිට්ඨාපිතා, තථායං දෙසනා පවත්තාති පුරිමදෙසනාහි ඉමිස්සා දෙසනාය පවත්තිභෙදෙ න වොදෙතබ්බා. එවඤ්ච කත්වා අරූපභවභෙදවසෙන විය කාමරූපභවභෙදවසෙනාපි උච්ඡෙදවාදෙ

---

1. . . . සඤ්ඤීවාදෙ චතුත්ථචතුක්කෙ සඤ්ඤීවාදෙ, (අභිනව ටීකා),
. . . . සඤ්ඤීවාදෙ චතුක්කෙ (ක)

2 ම 2 - 150, 166, 381, ම 3 - 22, 23 - පිටඨාදීසු.

විහඤ්ඤා දට්ඨබ්බා. අථ වා පච්චේකං කාමරූපභවභෙදවසෙන චීය අරූපභවවසෙනාපි න විහඤ්ඤා වත්තබ්බා, එවඤ්හි සති භගවතා වුත්ත-සන්තතිකතෝ බහුතරභෙදේ; අපපතරභෙදේ වා උච්ඡේදවාදේ ආපජ්ජතීති එවංපකාරාපි චෝදනා අනවකාසාවාති.

එත්ථාහ—යුත්තං තාව පුරිමේසු තීසු වාදෙසු "කායස්ස භෙදා"ති වුත්තං පඤ්චවොකාරභවපරියාපන්නං අත්තභාවං ආරබ්භ පවත්තත්තා තෙසං වාදානං, චතුවොකාරභවපරියාපන්නං පන අත්තභාවං නිස්සාය පවත්තෙසු චතුත්ථාදීසු චතූසු වාදෙසු කස්මා "කායස්ස භෙදා"ති වුත්තං. න හි අරූපිනං කායෝ විජ්ජතීති? සච්චමෙතං, රූපත්තභාවේ පවත්තවොහාරෙ-නෙව පන දිට්ඨිගතිකෝ අරූපත්තභාවෙපි කායවොහාරං ආරොපෙත්වා ආහ "කායස්ස භෙදා"ති. යථා ච දිට්ඨිගතිකා දිට්ඨියෝ පඤ්ඤපෙන්ති, තථා ච භගවා දස්සෙන්තීති, අරූපකායභාවතෝ වා එස්සාදිධම්මසමූහභූතෙ අරූපත්තභාවෙ කායනිද්දෙසෝ දට්ඨබ්බා. එත්ථ ච කාමදෙවත්තභාවාදි-නිරවසෙසභවූපපත්තිට්ඨාපකානං චුතියවාදීනං යුත්තෙතා අපරන්තකප්පික-භාවෝ අනාගතද්ධිස්සයත්තා තෙසං වාදානං, න පන දිට්ඨිගතිකපච්චක්ඛ-භූතමනුස්සත්තභාවසමූච්ඡේදපත්ථාපකස්ස පඨමවාදස්ස පච්චුප්පන්නභූස-යත්තා. චුතියවාදීනඤ්හි පුරිමපුරිමවාදසඞ්ගහිතසෙසව අත්තනෝ තදුත්ත-රුත්තරිභවොපපත්තිස්ස සමූච්ඡේදතෝ යුජ්ජති අපරන්තකප්පිකතා, තථා ච "නෝ ච ඛෝ හෝ අයං අත්තා එත්තාවතා සම්මා සම්මච්ඡින්නෝ හොතී"ති ආදි වුත්තං, යං පන තත්ථ වුත්තං "අත්ථි ඛෝ හෝ අඤ්ඤෝ අත්තා"ති, තං මනුස්සකායචිත්තෙසාපෙක්ඛාය වුත්තං, න සබ්බථා අඤ්ඤභාවතොති? නෝ න යුත්තෙතා, ඉධලොකපරියාපන්නත්තෙපි ච පඨමවාදවිසයස්ස අනාගතකාලසෙසෙව තස්ස අධිප්පෙතත්තා පඨමවාදිනොපි අපරන්තකප්පික-තාය න කොචි විරොධොති.

දිට්ඨධම්මනිබ්බානවාදවණ්ණනා

93. **දිට්ඨධම්මෙ**ති දස්සනභූතෙන ඤාණෙන උපලද්ධධම්මෙ. තත්ථ යෙ අනින්ද්‍රියවිසයෙ, සොපි සුපාකටභාවෙන ඉන්ද්‍රියවිසයෙ චිය හොන්තීති ආහ **"දිට්ඨධම්මෙ**ති **පච්චක්ඛධම්මෙ වුච්චන්ති"**. තෙනෙව ච **"තත්ථ තත්ථ පච්චුප්පන්නභාවසෙන අධිවචන"**න්ති වුත්තං.

95. **අනෙතානිජ්ඣායනලක්ඛණෙ**ති ඤාතිභොගරොගසීලදිට්ඨිබ්‍යස-නෙහි චුට්ඨස්ස වෙතසෝ අනෙතා අබහන්තරං නිජ්ඣායනං සොචනං අනෙතානිජ්ඣායනං, තං ලක්ඛණං එතස්සාති අනෙතානිජ්ඣායනලක්ඛණෙ. **තන්නිස්සිතලාලප්පනලක්ඛණෙ**ති තං සොකං සමුට්ඨානහෙතුං නිස්සිතං තන්නිස්සිතං, භුසං විලාපනං ලාලප්පනං, තන්නිස්සිතඤ්ච ලාලප්පනඤ්ච තන්නිස්සිතලාලප්පනං, තං ලක්ඛණං එතස්සාති තන්නිස්සිතලාලප්පන-ලක්ඛණෙ. ඤාතිව්‍යසනාදිනා චුට්ඨස්ස පරිදෙවෙනාපි[1] අසක්කුණන්තස්ස අන්තොගතසොකසමුට්ඨිතෝ භුසෝ ආයාසෝ **උපායාසෝ**. සෝ පන යස්මා චෙතසෝ අප්පසන්නාකාරෝ හොති, තස්මා **"විසාදලක්ඛණෙ"**ති වුත්තෙතා.

---

1. පරිදෙවනායපි (අභිඤව ටීකා). පරිදෙවෙපි (ක)

96. චිතක්කනං **චිතක්කිතං**, තං පන අභිනිරොපනසභාවෝ චිතක්කෝ-යෙවාති ආහ **"අභි-පෙ-චිතක්කෝ"**ති. එස නයෝ **විචාරිත**න්ති එත්ථාපි. ඛොබකරසභාවත්තා චිතක්කවිචාරානං තංසහිතං ඣානං සඋබ්බිලනං විය හොතීති වුත්තං **"සඛාණකඤ්ච විය ඛායතී"**ති.

97. යාය උබ්බිලාපනපීතියා උපපන්නාය චිත්තං "උබ්බිලාවිත"න්ති වුච්චති, සා පීති **උබ්බිලාවිතත්තං**. යස්මා පන චිත්තස්ස උබ්බිලභාවෝ තස්සා පීතියා සති හොති, නාසති, තස්මා සා "උබ්බිලභාවකාරණ"න්ති[1] වුත්තා.

98. **අභොභොති** වා චිත්තස්ස ආභුගභාවෝ, ආරම්මණේ ඔණත-භාවොති අත්ථෝ. සුඛෙන හි චිත්තං ආරම්මණේ අභිනතං හොති, න දුකෙඛන විය අපනතං, නාපි අදුකඛමසුඛෙන විය අනභිනතමනපනතඤ්ච. තත්ථ "ඛුපපිපාසාදිඅභිභූතස්ස විය මනුඤ්ඤභොජනාදීසු කාමෙහි විවෙචිය-මානස්සුපාදුරම්මණපත්ථනා විසෙසතෝ අභිවඩ්ඪති; උළාරස්ස පන කාමරසස්ස යාවදත්ථං නිත්තනස්ස මනුඤ්ඤරසභොජනං භුත්තාවිනෝ විය සුභිතස්ස හොත්තුකාමතා කාමෙසු පානබ්‍යතා න හොති; විසයසඞ්ගිද්ධතාය විසයෙහි දුමෙමාවියෙහිපි ජලූකා විය සයමෙව මුඤ්චති"ති ච අයොනිසෝ උම්මුජ්ජිත්වා කාමගුණසන්නපපතිතතාය සංසාරදුක්ඛවූපසමං බ්‍යාකාසි පඨමවාදී. කාමාදීනං ආදීනවදස්සිතාය; පඨමාදිඣානසුඛස්ස සන්තභාවදස්සිතාය ච පඨමාදිඣානසුඛනිත්තනියා සංසාරදුක්ඛූපච්ඡෙදං බ්‍යාකංසු දුතියාදිවාදිනෝ, ඉධාපි උච්ඡෙදවාදෙ වුත්තනපකාරෙ විචාරෙ යථාසම්භවං ආනෙත්වා වත්තබ්බා. අයං පනෙත්ථ විසෙසෝ—එකසම්ඤහි අත්තභාවෙ පඤ්ච වාදෙ ලබ්භන්ති. තෙනෙව හි පාළියං "අඤ්ඤෙ අත්තා"ති අඤ්ඤග්ගහණං න කතං. කථං පනෙත්ථ අච්චන්තනිබ්බානපඤ්ඤුපකස්ස අත්තනෝ දිට්ඨ-ධම්මනිබ්බානවාදස්ස සස්සතදිට්ඨියා සඞ්ගහෝ, න පන උච්ඡෙදදිට්ඨියාති? තංතංසුඛවිසෙසසමඞ්ගිතාපටිලද්ධෙන ඛණවිමොකෙඛන සුද්ධස්ස අත්තනෝ සකරූපෙ අවට්ඨානදීපනතෝ.

සෙසාති සෙසා පඤ්චපඤ්ඤස්ස දිට්ඨියෝ. තාසු අන්නාඤාණිකවාදා-දීනං සස්සතදිට්ඨිභාවෝ තත්ථ තත්ථ පකාසිතොයෙව.

101-2-3. කිං පන කාරණං පුබ්බන්තාපරන්තා එව දිට්ඨාභිනිවෙසස්ස විසයභාවෙන දස්සිතා, න පන තදුභයමෙකජ්ඣන්ති? අසම්භවතෝ. න හි පුබ්බන්තාපරන්තෙසු විය තදුභයවිනිමුත්තෙන මජ්ඣන්තෙන දිට්ඨිකප්පනා සම්භවති ඉත්තරකාලත්තා, අථ පන පච්චුප්පන්නභාවෝ තදුභයවෙමජ්ඣං, එවං සති දිට්ඨිකප්පනක්ඛමෝ තස්ස උභයසභාවෝ පුබ්බන්තාපරන්තෙසු-යෙව අන්තොගධොති කථමදස්සිතං. අථ වා පුබ්බන්තාපරන්තවන්තතාය "පුබ්බන්තාපරන්තා"ති මජ්ඣන්තා වුච්චති, සෝ ච "පුබ්බන්තාපරන්ත-කප්පිකා වා පුබ්බන්තාපරන්තානුදිට්ඨිනෝ"ති වදන්තෙන පුබ්බන්තාපරන්තෙහි විසුං කත්වා වුත්තොයෙවාති දට්ඨබ්බා. අට්ඨකථායම්පි "සබ්බෙපි තෙ අපරන්තකප්පිකෙ පුබ්බන්තාපරන්තකප්පිකෙ"ති එතෙන සාමඤ්ඤනිද්දෙ-සෙන; එකසෙසෙන වා සඞ්ගහිතානි දට්ඨබ්බං, අඤ්ඤථා සඞ්කඞ්ඛිත්වා වුත්තවචනස්ස අනත්ථකතා ආපජ්ජෙය්‍යාති. කෙ පන තෙ පුබ්බන්තා-පරන්තකප්පිකා? යෙ අන්නාඤාණිකා හුත්වා දිට්ඨධම්මනිබ්බානවාදාති එවංපකාරෙ වෙදිතබ්බා.

---

1. **උබ්බිලභාවකරණන්ති** (ක)

එත්ථ ච "සබ්බෙ තෙ ඉමෙහෙව ද්වාසට්ඨියා වත්ථූහි; එතෙසං වා අඤ්ඤතරෙන, නත්ථි ඉතො බහිද්ධා"ති වචනතො; පුබ්බන්තකප්පිකා-දිත්තයවිනිමුත්තස්ස ච කස්සචි දිට්ඨිගතිකස්ස අභාවතො යානි තානි සාමඤ්ඤඵලාදි[1]. සුත්තන්තරෙසු වුත්තපපකාරානි අකිරියාහෙතුකනත්ථික-වාදදීනි, යානි ච ඉස්සරපජාපතිපුරිසකාලසභාවනියතියදිච්ඡාවාදදිප්පභෙදානි දිට්ඨිගතානි[2]. බහිද්ධාපි දිස්සමානානි, තෙසං එත්ථෙව සඞ්ගහො; අන්තොගධතා ච වෙදිතබ්බා. කථං? අකිරියවාදෙ තාව "වඤ්ඣා කූටට්ඨා"තිආදිනා කිරියාභාවදීපනතො සස්සතවාදෙ අන්තොගධො, තථා "සත්තිමෙ කායා"තිආදි[3]. නයපපවත්තෙතා පකුධවාදෙ, "නත්ථි හෙතු නත්ථි පච්චයො සත්තානං සංකිලෙසාය"තිආදි[4]. වචනතො අහෙතුකවාදෙ අධිච්චසමුප්පන්නිකවාදෙ අන්තොගධො. "නත්ථි පරො ලොකො"තිආදි[5] වචනතො නත්ථිකවාදෙ උච්ඡෙදවාදෙ අන්තොගධො. තථා හි තත්ථ "කායස්ස භෙදා උච්ඡිජ්ජතී"තිආදි[6] වුත්තං. පඨමෙන **ආදි**-සද්දෙන නිඝණ්ඨවාදුදයො සඞ්ගහිතා.

යදිපි පාළියං නාතපුත්තවාද[7]භාවෙන වාතුයාමසංවරො ආගතො, තථාපි සත්තවත්තානිකකමෙන වික්ඛෙපවාදිතාය නාතපුත්තවාදෙපි සඤ්ඤය-වාදෙ විය අමරාවික්ඛෙපවාදෙසු අන්තොගධො. "තං ජීවං තං සරීරං, අඤ්ඤං ජීවං අඤ්ඤං සරීර"නති[8] එවංපකාරා වාදා "රූපී අත්තා හොති අරොගො පරං මරණා"තිආදිවාදෙසු සඞ්ගහං ගච්ඡන්ති, "හොති තථාගතො පරං මරණා, අත්ථි සත්තා ඔපපාතිකා"ති එවං පකාරා සස්සතවාදෙ. "න හොති තථාගතො පරං මරණා, නත්ථි සත්තා ඔපපාතිකා"ති එවංපකාරා උච්ඡෙදවාදෙන සඞ්ගහිතා. "හොති ච න හොති ච තථාගතො පරං මරණා, අත්ථි ච නත්ථි ච සත්තා ඔපපාතිකා"ති එවංපකාරා එකච්චසස්සතවාදෙ අන්තොගධා. "නෙව හොති න න හොති තථාගතො පරං මරණා; නෙවත්ථි න නත්ථි සත්තා ඔපපාතිකා"ති ච එවංපකාරා අමරාවික්ඛෙපවාදෙ අන්තොගධා. ඉස්සරපජාපතිපුරිසකාලවාදා එකච්චසස්සතවාදෙ අන්තොගධා, තථා කණාදවාදෙ. සභාවනියතියදිච්ඡාවාදා අධිච්චසමුප්පන්නිකවාදෙන සඞ්ගහිතා. ඉමිනා නයෙන **සුත්තන්තරෙසු**; බහිද්ධා ච දිස්සමානානං දිට්ඨිගතානං ඉමාසු ද්වාසට්ඨියා දිට්ඨීසු අන්තොගධතා වෙදිතබ්බා.

අජ්ඣාසයන්ති දිට්ඨජ්ඣාසයං. සස්සතුච්ඡෙදදිට්ඨිවසෙන හි සත්තානං සංකිලෙසපක්ඛෙ දුච්ඡෙ අජ්ඣාසයො, තඤ්ච භගවා අපරිමාණාසු ලොක-ධාතූසු අපරිමාණානං සත්තානං අපරිමාණෙ එව ඤෙය්‍යවිසෙසෙ උපපජ්ජනවසෙන අනෙකභෙදභින්නානම්පි "චත්තාරො ජනා සස්සතවාදා"ති ආදිනා ද්වාසට්ඨියා පභෙදෙහි සඞ්ගණ්හනවසෙන සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන පරිච්ඡින්දිත්වා දස්සෙන්තො පමාණභූතාය තුලාය ධාරයමානො විය හොතීති ආහ **"තුලාය තුලයන්තො විය"**ති. තථා හි වක්ඛති "අන්තොජාලිකතා"තිආදි[9]. **"සිනෙරුපාදතො වාලුකං උද්ධරන්තො විය"**ති එතෙන සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණතො අඤ්ඤස්ස ඉමිස්සා දෙසනාය අසක්කුණෙය්‍යතං දස්සෙති.

---

1. දී 1-49 පිටාදිසු 2. විසුද්ධි ටී 1-217, 218, අනු ටී 2-64, 65 පිටෙසු පස්සිතබ්බං. 3. දී 1-52 පිටෙ. 4. දී 1-50 පිටෙ. 5. දී 1-51 පිටෙ. 6. දී 1-41 පිටෙ. 7. දී 1-54 පිටෙ 8. දී 1-149, 150, ම 2-89, සං 1-292, පිටාදිසු. 9. දී 1-42 පිටෙ.

අනුසන්ධානං අනුසන්ධි, පුච්ඡාය කතෝ අනුසන්ධි **පුච්ඡානුසන්ධි.** අථ වා අනුසන්ධියතීති අනුසන්ධි, පුච්ඡා අනුසන්ධි එතස්සාති **පුච්ඡානුසන්ධි.** පුච්ඡාය අනුසන්ධියතීති වා **පුච්ඡානුසන්ධි. අජ්ඣාසයානුසන්ධි**මහි පි එසෙව නයෝ. **යථානුසන්ධී**ති එත්ථ පන අනුසන්ධියතීති අනුසන්ධි, යා යා අනුසන්ධි යථානුසන්ධි, අනුසන්ධිඅනුරූපං වා **යථානුසන්ධී**ති සද්දත්ථෝ වෙදිතබ්බෝ, සෝ "යෙන පන ධම්මෙන ආදිමහි දෙසනා උට්ඨිතා, තස්ස ධම්මස්ස අනුරූපධම්මවසෙන වා පටිපක්ඛවසෙන වා යෙසු සුත්තෙසු උපරි දෙසනා ආගච්ඡති, තෙසං වසෙන යථානුසන්ධි වෙදිතබ්බා. සෙය්‍යථිදං? ආකඞ්ඛෙය්‍ය සුත්තෙ.[1] හෙට්ඨා සීලෙන දෙසනා උට්ඨිතා, උපරි ඡ අභිඤ්ඤා ආගතා-පෙ-කකචූපමෙ[2] හෙට්ඨා අක්ඛන්තියා උට්ඨිතා, උපරි කකචූපමා ආගතා"තිආදිනා අට්ඨකථායං[3] වුත්තෙනා.

ඉති කිරාති භගවතෝ යථාදෙසිතාය අප්පඤ්ඤතාය අත්තනෝ අරුචිවනභාවදීපනං. **හොති** ධම්මාලපනං. **අනත්තකතානී**ති අත්තනා න කතානි, අනත්තකෙහි වා ධම්මෙහි කතානි. **කම්මත්තානං පුසිඤ්ඤනතී**ති අසති අත්තනි ධම්මානඤ්ච ධණ්ඩිකත්තා කම්මානි කං අත්තානං අත්තනෝ ඵලෙන පුසිඤ්ඤනති, කෝ කම්මඵලං පටිසංවෙදෙතීති අත්ථෝ. **අවිද්දා**ති සුතාදිවිරහෙන අරියධම්මස්ස අකොවිදතාය න විද්වා. **අවිජ්ජාගතෝ**ති අවිජ්ජාය උපගතෝ, අරියධම්මෙ අවිනීතතාය අපහීනාවිජ්ජෝති අත්ථෝ. **තණ්හාධිපතෙය්‍යෙන චෙතසා**ති "යදි අහං නාම කොචි නත්ථි, මයා කතස්ස කම්මස්ස කෝ ඵලං පටිසංවෙදෙති, සති පන තස්මිං සියා ඵලූපභොගෝ"ති තණ්හාධිපතිතෝ ආගතෝ **තණ්හාධිපතෙය්‍යෝ,** නෙන. අත්තවාදුපාදානසහගතචෙතසා. **අතිධාවිතබ්බන්ති** ධණ්ඩිකත්තෙපි සඞ්ඛාරානං යස්මිං සන්තානෙ කම්මං කතං, තත්ථෙව ඵලූපපත්තිතෝ ධම්මපුඤ්ජමත්තසෙසෙව ච සිද්ධෙ කම්මඵලසම්බන්ධෙ එකත්තනයං මිච්ඡා ගහෙත්වා එකෙන කාරකවෙදකභූතෙන භවිතබ්බං, අඤ්ඤථා "කම්මඵලානං සම්බන්ධෝ න සියා"ති අත්තත්තනියසුඤ්ඤතාපකාසනං සඤ්ඤාසනං අතික්කමිතබ්බං මඤ්ඤය්‍යාති අත්ථෝ.

"උපරි ඡ අභිඤ්ඤා ආගතා"ති අනුරූපධම්මවසෙන යථානුසන්ධිං දස්සෙති, ඉතරෙහි පටිපක්ඛවසෙන. **කිලෙසෙනා**ති "ලොභෝ චිත්තස්ස උපක්කිලෙසෝ"තිආදිනා කිලෙසවසෙන. **ඉමස්මිම්පී**ති පි-සද්දෙන යථාවුත්තසුත්තාදිසු පටිපක්ඛවසෙන යථානුසන්ධි, එවං ඉමස්මිම්පි සුත්තෙති දස්සෙති. තථා හි නිච්චසාරාදිපඤ්ඤූපකාරානං දිට්ඨිගතානං වසෙන උට්ඨිතා අයං දෙසනා නිච්චසාරාදිසුඤ්ඤතාපකාසනෙන නිට්ඨාපිතා.

1. ම 1-39 පිටෙ. 2. ම 1-173 පිටෙ. 3. දී-ටීකා. 1-113 පිටෙ.

පරිතසසිතවිපඵන්දිතවාරවණ්ණනා

105 – 117. **මරියාදුච්ඡාගදස්සනඤ්ඤන්ති** සස්සතාදිදිට්ඨිදස්සනස්ස සම්මාදස්සනෙන සඞ්ඛාරානවිභාවනත්ථං. තදපි වෙදයිතන්ති සම්බන්ධෝ. **අජානතං අපස්සතන්ති** "සස්සතෝ අත්තා ච ලෝකෝ චා"ති ඉදං දිට්ඨිට්ඨානං එවංගහිතං එවංපරාමට්ඨං එවංගතිකං හොති එවංඅභිසම්පරායන්ති යථාභූතං අජානන්තානං අපස්සන්තානං. තථා යඤ්ච වෙදයිතෙ අච්චන්තතණ්හතාය එවංදිට්ඨිගතං උපාදියන්ති, තං වෙදයිතං සමුදයාදිතෝ යථාභූතං අජානන්තානං අපස්සන්තානං. එතෙන අනාවරණඤාණසමන්තචක්ඛූහි යථා තථාගතානං යථාභූතමෙව ඤාණදස්සනං, න එවං දිට්ඨිගතිකානං. අථ ඛෝ තණ්හාදිට්ඨිපරාමාසොයෙවාති දස්සෙති. තෙනෙව වායං දෙසනා මරියාදුච්ඡාගදස්සනත්ථා ජාතා. අට්ඨකථායං පන "යථාභූතං ධම්මානං සභාවං අජානන්තානං අපස්සන්තාන"න්ති අවිසෙසෙන වුත්තං. න හි සඞ්ඛතධම්මසභාවං අජානනමත්තෙන ඕඝා අභිනිවිසන්තීති සාමඤ්ඤජොතනා විසෙසෙ අවතිට්ඨතීති අයං විසෙසයොජනා කතා. **වෙදයිතන්ති** "සස්සතෝ අත්තා ච ලොකෝ චා"ති[1] දිට්ඨිපඤ්ඤුපනවසෙන පවත්තං දිට්ඨියා අනුභූතං අනුභවනං. **තණ්හාගතානන්ති** තණ්හාය ගතානං උපගතානං. පවත්තානං වා. **තඤ්චු බෝ සඤ්ඤතන්ති** ච යථාවුත්තං වෙදයිතං පච්චාමිසති. තඤ්හි වට්ටාමිසභූතං දිට්ඨිතණ්හාසල්ලානුවිද්ධතාය සඤ්ඤල්ලත්තා චඤ්චලං, න මඟඵලසුඛං විය එකරූපෙන අවතිට්ඨතීති. තෙනෙවාහ **"පරිතඤ්ඤිතෙනා"**තිආදි.

අථ වා එවං විසෙසකාරණතෝ ඛාණුකඨි දිට්ඨිගතානි විභජිත්වා ඉදානි අවිසෙසකාරණතෝ තානි දස්සෙතුං **"තත්‍ර භික්ඛවෙ"**තිආදිනා දෙසනා ආරද්ධා. සඞ්ඛිත්තඤ්හි දිට්ඨිගතිකානං වෙදනා අවිජ්ජා තණ්හා ච අභිනිට්ඨාකාරණන්ති. තත්ථ **තදපී**ති "සස්සතං අත්තානඤ්ච ලොකඤ්ච පඤ්ඤපෙන්තී"ති එත්ථ යදෙතං "සස්සතෝ අත්තා ච ලොකෝ චා"ති පඤ්ඤපනං. තදපි. සුඛාදිභෙදං නිච්ඛවෙදයිතං යථාකාමං දුක්ඛසල්ලානිච්චතෝ, අවිසෙසෙන සමුදයත්ථඞ්ගමස්සාදාදීනවනිස්සරණතෝ වා යථාභූතං අජානන්තානං අපස්සන්තානං තතෝ එව ච සුඛාදිපත්ථනාසම්භවතෝ තණ්හාය උපගතත්තා තණ්හාගතානං තණ්හාපරිතසසිතෙන දිට්ඨිපඵන්දිතමෙව දිට්ඨිවලනමෙව, "අසති අත්තනි කෝ වෙදනං අනුභවතී"ති කායවචීද්වාරෙසු දිට්ඨියා වොපනපත්තිමත්තමෙව වා, න පන දිට්ඨියා පඤ්ඤුපෙතබ්බා සස්සතෝ කොචි ධම්මෝ අත්ථීති අත්ථෙ එකච්චසස්සතවාදුදිස්සුපි එසෙව නයෝ.

ඵස්සපච්චයවාරවණ්ණනා

118 යෙන තණ්හාපරිතසසිතෙන එතානි දිට්ඨිගතානි පවත්තන්ති, **තස්ස** වෙදයිතං පච්චයෝ, වෙදයිතස්සාපි එසෙව පච්චයොති දෙසනා දිට්ඨියා[2] පච්චයපරම්පරානිද්ධාරණන්ති ආහ **"පරම්පරපච්චයදස්සනත්ථ"**න්ති. තෙන යථා පඤ්ඤුපනධම්මෝ දිට්ඨි; තථුපච්චයධම්මා ච යථාසකං

1. දී 1 - 12 පිටෙ. 2. වේදනාදිට්ඨියා (ක)

පච්චයවසෙනෙව උප්පජ්ජන්ති, න පච්චයෙහි විනා, එවං පඤ්ඤපෙතබ්බා ධම්මාපි රූපවෙදනාදයෝ, න එත්ථ කෝචි අත්තා වා ලොකෝ වා සස්සතොති අයමත්ථෝ දස්සිතොති දට්ඨබ්බං.

තේසං ඨානං දිප්පති වාරවණ්ණනා

131. **තස්ස පච්චයසම්භාති** එස්ස පච්චයස්ස. **දිට්ඨිවෙදයිතේනා**ති දිට්ඨියා පච්චයභූතෙ වෙදයිතෙ, එස්සපධානෙහි අත්තනෝ පච්චයෙහි නිප්ඵාදෙතබ්බතා අත්ථෝ. විනාපි වකඛාදිවත්ථූහි, සමප්පයුත්තධම්මෙහි ච කෙහිචි වෙදනා උප්පජ්ජති. න පන කදාචි එස්සෙන විනාති එස්සෝ වෙදනාය බලවකාරණන්ති ආහ **"බලවභාවදස්සනත්ථ"**න්ති. සන්නිහිතොපි හි විසයෝ සචෙ ඵුසනාකාරරහිතෝ හොති චිත්තුප්පාදෙ, න තස්ස ආරම්මණපච්චයෙන පච්චයෝ හොතීති එසෙවාව සම්පයුත්තධම්මානං විසෙසපච්චයෝ. තථා හි භගවතා චිත්තුප්පාදං විභජන්තෙන එසෙවායෙව පඨමං උද්ධටෝ, වෙදනාය පන අධිට්ඨානමෙව.

දීඝභාණකාධිට්ඨානවට්ටකථාවණ්ණනා

144. හෙට්ඨා තීසුපි වාරෙසු අධිකතත්තා, උපරි ච "පටිසංවෙදෙන්තී"ති වක්ඛමානත්තා වෙදයිතමෙව පධානන්ති ආහ **"සබ්බදිට්ඨිවෙදයිතානි සම්පිණෙන්තී"**ති. **සම්පිණෙන්තී**ති ච "යෙපි තෙ"ති තත්ථ තත්ථ ආගතස්ස පි-සද්දස්ස අත්ථං දස්සෙති. වෙදයිතස්ස එසෙව පකාසනං එස්සපච්චයතා දස්සනමෙව "ඡ ඉමෙ අජ්ඣත්තිකායතනෙහි ඡළාරම්මණපටිසංවෙදනං එකන්තතො ඡඵස්සහෙතුකමෙවා"ති. සඤ්ඤායන්ති එත්ථාති අධිකරණත්ථෝ සඤ්ඤාති-සද්දෙති ආහ **"සඤ්ඤානිට්ඨානෙ"**ති. එවං සමොසරණ-සද්දෙපි දට්ඨබ්බා. ආයතන්ති එත්ථ ඵලං තදායත්තවුත්තිතාය, ආයභූතං වා අත්තනෝ ඵලං තනොති පවත්තෙතීති **ආයතනං,** කාරණං. රූපක්ඛන්ධාදිසමූහෙ අරඤ්ඤවොහාරෙ අරඤ්ඤමෙව අරඤ්ඤායතනන්ති ආහ **"පණ්ණත්තී**ති මත්තෙන**"**ති. **අජ්ඣත්තායෙපී**ති පි-සද්දෙන අවුත්තත්ථසම්පිණ්ඩනං දට්ඨබ්බං. තෙන ආකරනිවාසාධිට්ඨානත්ථෙ සඞ්ගණ්හාති. හිරඤ්ඤායතනං සුවණ්ණායතනං; වාසුදෙවායතනං; කම්මායතනන්ති ආදීසු ආකරනිවාසාධිට්ඨානෙසු ආයතන-සද්දෝ. වක්ඛාදීසු ච එස්සාදයෝ ආකිණ්ණා, තානි ච නෙසං නිවාසෙ, අධිට්ඨානඤ්ච **නිස්සයපච්චයභාවතොති.** තිණ්ණම්පි විසයින්ද්‍රියවිඤ්ඤාණානං සඞ්ගතිභාවෙන ගහෙතබ්බා එසෙවාති **"සඞ්ගතී"**ති වුත්තෙන. තථා හි සො "සන්නිපාතපච්චුපට්ඨානෙ"ති වුච්චති. **ඉමිනා නයෙනා**ති ච්ඡජ්ජමානෙසුපි අඤ්ඤෙසු සම්පයුත්තධම්මෙසු යථා "වක්ඛුඤ්ච-පෙ-එස්සෙ"නි[1] එතසම්ං සුත්තෙ වෙදනාය පධානකාරණභාවදස්සනත්ථං එස්සසීසෙන දෙසනා කතා. එවම්ඛාපි බ්‍රහ්මජාලෙ "එස්සපච්චයා වෙදනා"තිආදිනා එස්සං ආදිං කත්වා අපරන්තපච්චයසමුප්පාදදීපනෙන පච්චයපරම්පරං දස්සෙතුං "එස්සායතනෙහි ඵුස්ස ඵුස්සා"ති එස්සමුඛෙන වුත්තං.

එසෙවා අරූපධම්මොපි සමානෙ එකදෙසෙන ආරම්මණෙ අනල්ලීයමානොපි ඵුසනාකාරෙන පවත්තති ඵුසනත්තා විය හොතීති ආහ **"එසෙවාව තා තං ආරම්මණං ඵුසතී"**ති, යෙන සො "ඵුසනලක්ඛණෙ;

1. ම 1 - 158, 326, ම 2 - 328, 332, 233, සං 1 - 301, 302, සං 2 - 261, අභි 4 - 248 පිට්ඨාදීසු.

සඞ්ඝට්ටනරසෝ"ති ච වුච්චති. "ඵස්සායතනෙහි ඵුස්ස ඵුස්සා"ති අඵුසන-කිච්චානිපි ආයතනානි "මඤ්ඣා සොසනති"තිආදිසු විය නිස්සිතවොහාරෙන ඵුසනකිච්චානි කත්වා දස්සිතානීති ආහ **"ඵස්සෙ උපනිකඛිපිඛ්බා"**ති. ඵස්සගතිකානි කත්වා ඵස්සූපචාරං ආරොපෙත්වාති අත්ථෝ. උපචාරෙ හි නාම මොහාරමත්තං, න තෙන අත්ථසිද්ධි හොතීති ආහ **"තස්මා"**ති ආදි.

අත්තනෝ පච්චයභූතානං ඡන්නං ඵස්සානං වසෙන වඤ්ඣසමඵස්සජා යාව මනොසමඵස්සජාති සඞ්ඛෙපතෝ ඡබ්බිධා වෙදනා; විත්ථාරතෝ පන අට්ඨසතපරියායෙන අට්ඨසතභෙදා. **රූපතණ්හාදිභෙදායාති** රූපතණ්හා යාව ධම්මතණ්හාති සඞ්ඛෙපතෝ ඡප්පභෙදාය. විත්ථාරතෝ අට්ඨසතභෙදාය. **උපනිස්සයකොටියාති** උපනිස්සයසීසෙන. කසමා පනෙත්ථ උපනිස්සය-පච්චයොව උද්ධටෝ, නන්ත්‍ර සුඛා වෙදනා; අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා ච තණ්හාය ආරම්මණමත්තආරම්මණාධිපතිආරම්මණූපනිස්සයපකතූපනිස්සය-වසෙන චතුධා පච්චයෝ; දුක්ඛා ච ආරම්මණමත්තපකතූපනිස්සයවසෙන ද්වීධාති? සච්චමෙතං, උපනිස්සයෙ එව පන තං සබ්බං අන්තොගධං. යුත්තං තාව ආරම්මණූපනිස්සයස්ස උපනිස්සයසාමඤ්ඤතෝ උපනිස්සයෙන සඞ්ගහො. ආරම්මණමත්තආරම්මණාධිපතීනං පන කථන්ති? තෙසම්පි ආරම්මණසාමඤ්ඤතෝ ආරම්මණූපනිස්සයෙන සඞ්ගහොව කතෝ, න පකතූපනිස්සයෙනාති දට්ඨබ්බං. එතදත්ථමෙවෙත්ථ **"උපනිස්සය කොටියා"**ති වුත්තං, න "උපනිස්සයෙනා"ති.

චතුබ්බිධස්සාති කාමුපාදානං යාව අත්තවාදුපාදානන්ති චතුබ්බිධස්ස. නනු ච තණ්හාව කාමුපාදානන්ති? සච්චමෙතං. තත්ථ දුබ්බලා තණ්හා තණ්හාව, බලවති තණ්හා කාමුපාදානං. අථ වා අපපත්තවිසයපත්ථනා තණ්හා තමසි වොරුනං කරපපසාරණං විය. සම්පත්තවිසයගහණං උපාදානං, වොරුනං කරපපත්තධනගහණං විය. අපිච්ඡතා පටිපක්ඛා තණ්හා, සන්තොසපටිපක්ඛා උපාදානං. පරියෙසනදුක්ඛමූලං තණ්හා, ආරක්ඛදුක්ඛමූලං උපාදානන්ති අයමෙතෙසං විසෙසො. **උපාදානස්සාති** අසහජාතස්ස උපාදානස්ස උපනිස්සයකොටියා, ඉතරස්ස සහජාතකොටියාති දට්ඨබ්බං. තත්ථ අනන්තරස්ස අනන්තරසමනන්තරඅනන්තරූපනිස්සය-නත්ථිවිගතාසෙවනපච්චයෙහි, අනානන්තරස්ස උපනිස්සයෙන, ආරම්මණ-භූතා පන ආරම්මණාධිපතිආරම්මණූපනිස්සයෙහි; ආරම්මණමත්තෙනෙව වාති තං සබ්බං උපනිස්සයෙනෙව ගහෙත්වා **"උපනිස්සයකොටියා"**ති වුත්තං. යස්මා ච තණ්හාය රූපාදීනි අස්සාදෙත්වා කාමෙසු පාතබ්‍යතං ආපජ්ජති, තස්මා තණ්හා කාමුපාදානස්ස උපනිස්සයෝ. තථා රූපාදිභෙදෙව සම්මූළ්හා "නත්ථි දින්න"න්තිආදිනා[1] මිච්ඡාදස්සනං සංසාරතෝ මුච්චිතු-කාමෝ අසුද්ධිමගෙන සුද්ධිමග්ගපරාමසනං ඛන්ධෙසු අත්තත්තනියග්ගාහභූතං සක්කායදස්සනං ගණ්හාති. තස්මා ඉතරෙසම්පි තණ්හා උපනිස්සයොති දට්ඨබ්බං. සහජාතස්ස පන සහජාතඅඤ්ඤමඤ්ඤනිස්සයසම්පයුත්තඅත්ථි-අවිගතහෙතුවසෙන තණ්හා පච්චයෝ හොති. තං සබ්බං සඞ්ගය "සහජාතකොටියා"ති වුත්තං.

තථාති උපනිස්සයකොටියා වෙව සහජාතකොටියා චාති අත්ථෝ. **භවස්සාති** කම්මභවස්ස වෙව උපපත්තිභවස්ස ච. තත්ථ චෙතනාදිසඞ්ඛාතං

1. දී 1 - 51, ම 1 - 362, ම 2 - 64, 182. ම 3 - 72, 99, 116, සං 2 - 269, අඞ්ග 1 - 241, අඞ්ග 2 - 389 පිට්ඨාදිසු.

සබ්බං භවගාමිකම්මං කම්මභවෝ; කාමභවාදිකෝ නවවිධෝ උපපත්තිභවෝ. තෙසං උපපත්තිභවස්ස චතුබ්බිධම්පි උපාදානං උපපත්තිභවකාරණකම්ම-භවකාරණභාවතෝ; තස්ස ච සභායභාවූපගමනතෝ පකතූපනිස්සයවසෙන පච්චයෝ හොති. කම්මාරම්මණකරණකාලෙ පන කම්මසහජාතකාමූපාදානං උපපත්තිභවස්ස ආරම්මණපච්චයෙන පච්චයෝ හොති. **කම්මභවස්ස** පන සහජාතස්ස සහජාතං උපාදානං සහජාතඅඤ්ඤමඤ්ඤනිස්සයසම්පයුත්තඅත්ථි-අවිගතවසෙන චෙව හෙතුමග්ගවසෙන ච අනෙකධා පච්චයෝ හොති. අසහජාතස්ස අනන්තරසමනන්තරඅනන්තරූපනිස්සයනත්ථිවිගතාසෙවන-වසෙන; ඉතරස්ස පකතූපනිස්සයවසෙන, සම්මසනාදිකාලෙසු ආරම්මණ-වසෙන ච පච්චයෝ හොති. තත්ථ අනන්තරාදිකෙ උපනිස්සයපච්චයෙ, සහජාතාදිකෙ සහජාතපච්චයෙ පක්ඛිපිත්වා වුත්තං **"උපනිස්සයකොටියා චෙව සහජාතකොටියා චා"**ති.

භවෝ ජාතියාති එත්ථ භවොති කම්මභවෝ අධිප්පෙතෝ. සෝ හි ජාතියා පච්චයෝ. න උපපත්තිභවෝ. උපපත්තිභවෝ හි පඨමාභිනිබ්බත්තා ඛන්ධා ජාතියෙව. තෙන වුත්තං "ජාතීනි පනෙත්ථ සවිකාරා පඤ්චක්ඛන්ධා දට්ඨබ්බා"ති. **සවිකාරා**නි ච නිබ්බත්තිවිකාරෙන සවිකාරා. තෙ ච අත්ථතෝ උපපත්තිභවොයෙව, න හි තදෙව තස්ස කාරණං භවිතුං යුත්තන්ති. කම්මභවෝ ච උපපත්තිභවස්ස කම්මපච්චයෙන චෙව උපනිස්සයපච්චයෙන ච පච්චයෝ හොතීති ආහ: "භවෝ ජාතියා උපනිස්සයකොටියා පච්චයෝ"ති.

යසමා ච සති ජාතියා ජරාමරණං, ජරාමරණාදිනා ථුථ්ඨස්ස බාලස්ස සොකාදයෝ ච සම්භවන්ති. නාසති. තස්මා **"ජාති – පෙ – පච්චයෝ හොති"**ති වුත්තං. සහජාතූපනිස්සයසිසෙන පච්චයවිචාරණාය දස්සිතත්තා අඞ්ගවිචාරණාය ච අනාමට්ඨත්තා ආහ: **"අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපෝ"**ති. මහාවිසයත්තා පටිච්චසමුප්පාදවිචාරණාය සා නිරවසෙසා කුතෝ ලද්ධබ්බාති ආහ: **"විත්ථාරතෝ"**තිආදි. එකදෙසෙන චෙත්ථ කථිතස්ස පටිච්චසමුප්පාදස්ස තථා කථනෙ සඳ්ධිං උදාහරණෙන කාරණං දස්සෙතෙතා **"භගවාහී"**ති ආදිමාහ. තත්ථ **භොමි නා පඤ්ඤායතී**ති අසුකස්ස නාම සම්මාසම්බුද්ධස්ස චක්කවත්තිනෝ වා කාලෙ අවිජ්ජා උප්පන්නා, න තතෝ පුබ්බෙති අවිජ්ජාය ආදිමරියාදං අපපටිහතස්ස මම සබ්බඤ්ඤුතඤාණස්සාපි න පඤ්ඤායති අවිජ්ජමානත්තායෙවාති අත්ථෝ. අයං පච්චයෝ ඉදප්පච්චයෝ. තස්මා **ඉදප්පච්චයා.** ඉමස්මා කාරණා ආසවපච්චයාති අත්ථෝ. **භවනෙත්තායාය**ති භවසංයොජනභූතාය තණ්හාය. භවදිට්ඨියාති සස්සතදිට්ඨියා. **"ඉතෝ එත්ථ එතෙතා ඉධා"**ති අපරියන්තං අපරාපරුප්පත්තිං දස්සෙති.

විවට්ටකථාදිවණ්ණනා

145. "වෙදනානං සමුදය"න්තිආදි පාළි **වෙදනාඤාණාදිකථා**නන්ති දට්ඨබ්බා. **තණ්හා**ති "එස්සසමුදයා එස්සනිරොධා"ති වුත්තඑස්සකථානං. **ආහාරෙ**ති කබළීකාරෙ ආහාරෙ වෙදිතබ්බෙ. සෝ හි "කබළීකාරෙ ආහාරෙ ඉමස්ස කායස්ස ආහාරපච්චයෙන පච්චයෝ"නි[1] වචනතෝ කම්මසමුට්ඨානානම්පි උපත්ථම්භකපච්චයෝ හොතියෙව. යදිපි සොතාපන්නා-දයෝ යථාභූතං පජානන්ති, උක්කංසගතිවිජානනවසෙන පන දෙසනා අරහත්තනිකූටෙන නිට්ඨාපිතා. එත්ථ ච "යතෝ ඛො භික්ඛවෙ භික්ඛු -පෙ-යථාභූතං පජානාති"ති එතෙන ධම්මස්ස නියාානිකභාවෙන සඳ්ධිං

1 අඞ්. 8-156 පිට්ඨෙ පඨාතෙ.

සංඝස්ස සුප්පටිපත්තිං දස්සෙති. තෙනෙව හි අට්ඨකථායං එත්ථ "කෝ එවං ජානාතීති? බීණාසවෝ ජානාති, යාව ආරද්ධවිපස්සකෝ ජානාතී"ති පරිපුණ්ණං කත්වා භික්ඛුසඞ්ඝා දස්සිතෝ, තෙන යං වුත්තං "භික්ඛුසඞ්ඝවසෙනපි දීපෙතුං වට්ටතී"[1]ති, තං යථාරුතවසෙනෙව දීපිතං හොතීති දට්ඨබ්බං.

146. අත්තනා ජාලස්සාති අත්තනාජාලං, අත්තනාජාලෙ කතානි **අත්තනාජාලිකතා**. අප්පුප්පත්තිවසෙන අධෝ ඔසීදනං. සම්පත්තිභවවසෙන උද්ධං ගමනං. උභගමනං. තථා පරිත්තභූමිමහග්ගතභූමිවසෙන; ඔලීනතා"ති ධාවනවසෙන; පුබ්බන්තානුදිට්ඨිඅපරන්තානුදිට්ඨිවසෙන ච යථාක්කමං අධෝ ඔසීදනං උද්ධං උභගමනං යොජෙතබ්බං. **"දසසහස්සිලොකධාතූ"**ති ජාතික්ඛෙත්තං සඤ්ඤායාහ.

147. **අපණ්ණත්තිකභාවන්ති** ධරමානකපණ්ණත්තියා අපණ්ණත්තිකභාවං. අතීතභාවෙන පන තථා පණ්ණත්ති යාව සාසනන්තරධානා, තතෝ උද්ධමපි අඤ්ඤබුද්ධුප්පාදෙසු වත්තති එව. තථා හි වක්ඛති "වොහාරමත්තමෙව භවිස්සති"ති.[2] **කායෝ**ති අත්තභාවෝ, යෙ රූපාරූපධම්මසමූහෝ. එවඤ්හිස්ස අම්බරුක්ඛසදිසතා; තදවයවානඤ්ච රූපක්ඛන්ධවක්ඛාදීනං අම්බපක්කසදිසතා යුජ්ජතීති. **එත්ථ** ච වණ්ටවෙජ්දෙ වණ්ටූපනිබන්ධානං අම්බපක්කානං අම්බරුක්ඛතො විවෙජ්දෙ විය භවනෙත්තිඡෙදෙ තදුපනිබන්ධානං රූපක්ඛන්ධාදීනං සන්තානතො විවෙජ්දෙති එත්තාවතා ඔපම්මං දට්ඨබ්බං.

148. **ධම්මපරියායෙති** පාළියං. **ඉධලොකෝති** දිට්ඨධම්මභිතං **පරලොකෝති** සම්පරායභිතං. සඞ්ගමං විජිනාති එතෙනාති **සඞ්ගාමවිජයෝ. අත්ථසම්පත්තියා අත්ථජාලං.** බ්‍යඤ්ජනසම්පත්තියා; සීලාදිඅනවජ්ජධම්මනිද්දෙසතො ච **ධම්මජාලං.** සෙට්ඨට්ඨෙන බ්‍රහමභූතානං මග්ගඵලනිබ්බානානං විභත්තත්තා **බ්‍රහ්මජාලං.** දිට්ඨිවිවෙචනමුඛෙන සුඤ්ඤතාපකාසනෙන සම්මාදිට්ඨියා විභාවිතත්තා **දිට්ඨිජාලං.** නිත්තියවාදනිම්මද්දනූපායත්තා **අනුත්තරෝ සඞ්ගාමවිජයෝ**ති එවමෙත්ථ යොජනා වෙදිතබ්බා.

149. **අත්තමනාති** පීතියා ගහිතචිත්තා. තෙනෙවාහ **"බුද්ධගතායා"**තිආදි. යථා පන අනත්තමනා අත්තනො අනත්ථචරතාය පරමනා වෙරිමනා නාම හොන්ති. යථාහ "දිසොදිසං"නති[3] ගාථා, න එවං අත්තමනා. ඉමෙ පන අත්තනො අත්ථචරතාය සකමනා හොන්තීති ආහ **"අත්තමනාති සකමනා"**ති. අථ වා **අත්තමනාති** සමත්තමනා, ඉමාය දෙසනාය පරිපුණ්ණමනසඞ්කප්පාති අත්ථො. **අභිනන්දුන්තී**ති තණ්හායන්තීති අත්ථොති ආහ **"තණ්හායමපි ආගතො"**ති. අනෙකත්ථෙසු ධාතූනං **අභිනන්දන්තී**ති උපගච්ඡන්ති සෙවන්තීති අත්ථොති ආහ **"උපගමනෙපි ආගතො"**ති. තථා **අභිනන්දන්තී**ති සම්පටිච්ඡන්තීති අත්ථොති ආහ **"සම්පටිච්ඡනෙපි ආගතො"**ති. "අභිනන්දිත්වා"ති ඉමිනා පදෙන වුත්තෙනාෙයෙව අත්ථො **"අනුමොදිත්වා"**ති ඉමිනා පකාසියතීති අභිනන්දන-සද්දෙ ඉධ අනුමොදනසද්දත්ථොති ආහ: **"අනුමොදනෙපි ආගතො"**ති. "කතමඤ්ච තං භික්ඛවෙ"ති ආදිනා[4] තත්ථ තත්ථ පවත්තනාය කථෙතුකම්යතාපුච්ඡාය විස්සජ්ජනවසෙන පවත්තනත්තා ඉදං සුත්තං **වෙය්‍යාකරණං** හොති.

---

1. දී-ඨ 1-69. පිටෙ. 2. දී-ඨ 1-118. පිටෙ. 3. ඛු. 1-19, 123 – පිටෙසු 4. දී 1-3. පිටෙ.

යසමා පන පුච්ඡාවිස්සජ්ජනවසෙන පවත්තමපි සගාථකං සුත්තං ගෙය්‍යං නාම හොති, නිග්ගාථකත්තමේව පන අඞ්ගන්ති ගාථාරහිතං වෙය්‍යාකරණං, තසමා වුත්තං **"නිග්ගාථකන්තා හි ඉදං වෙය්‍යාකරණන්ති වුත්ත"**න්ති.

අපරෙසුපීති එත්ථ පි-සද්දෙන පාරම්පරිවයමපි සඞ්ගණ්හාති. වුත්තඤ්හි බුද්ධවංසෙ:-

"ඉමේ ධම්මේ සම්මසතෝ – සභාවසරසලක්ඛණේ,[1]
ධම්මතේජෙන වසුධා – දසසහස්සී පකම්පථා"ති.[2]

වීරියබලෙනාති මහාභිනික්ඛමනෙ චක්කවත්තිසිරිපරිච්චාගහෙතුභූත-වීරියපභාවෙන, **බොධිමණ්ඩූපසඞ්කමනෙ** "කාමං තචෝ ච නහාරු ච, අට්ඨි ච අවසිස්සතු"ත්‍යාදිනා[3] වුත්තචතුරඞ්ගසම්පන්නාගතවීරියානුභාවෙන. **අච්ඡරියවෙගාභිහතානි** විමානයාවහකිරියානුභාවඝට්ටිතා. **පංසුකූලධොවනෙ** කෙචි "පුඤ්ඤතෙජෙනා"ති වදන්ති, අච්ඡරියවෙගාභිහතානි යුත්තං විය දිස්සති. **වෙස්සන්තරජාතකෙ**[4] පාරමීපරිදූරණපුඤ්ඤතෙජෙන අනෙකක්ඛත්තුං කම්පිතත්තා **"අකාලඛම්මනෙනා"**ති වුත්තං. **සාධුකාරදාන-වසෙන අඞ්ගමපීඨෙ** යථා තං ධම්මචක්කප්පවත්තනෙ.[5] සංගීතිකාලාදීසුපි සාධුකාරදානවසෙන අඞ්ගමපීඨානි වෙදිතබ්බං. අයං තාවෙත්ථ අට්ඨකථාය ලීනත්ථවණ්ණනා.

පකරණනයවණ්ණනා

අයං පන පකරණනයෙන පාළියා අත්ථවණ්ණනා—සා පනායං අත්ථවණ්ණනා යසමා දෙසනාය සමුට්ඨානපපයොජනභාජනෙසු පිණ්ඩතොසු ච නිද්ධාරිතෙසු සුකරා හොති සුවිඤ්ඤෙය්‍යා ච, තසමා සුත්තදෙසනාය සමුට්ඨානාදීනි පඨමං නිද්ධාරයිස්සාම. තත්ථ **සමුට්ඨානං** තාව වුත්තං **"වණ්ණාවණ්ණහරණ"**න්ති. අපිච නිත්තුපසංසාසු වෙනෙය්‍යාඝාතානානුදි-භාවානාපත්ති; තත්ථ ච ආදීනවදස්සනං **සමුට්ඨානං.** තථා නිත්තුපසංසාසු පටිපජ්ජනක්කමස්ස, පසංසාවිසයස්ස බුද්ධාදිවසෙන අනෙකවිධස්ස සීලස්ස; සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්ස සස්සතාදිදිට්ඨිට්ඨානෙසු තත්තුත්තාරි ච අපපටිහත-චාරතාය; තථාගතස්ස ච කත්ථචි අපරියාපන්නභාවාය අනවබොධො **සමුට්ඨානං.**

වුත්තවිපරියායෙන **පයොජනං** වෙදිතබ්බං. වෙනෙය්‍යාඝාතානානුදි-භාවාපත්තිආදිකඤ්හි ඉමං දෙසනං පයොජෙතීති. තථා කුහනාලපනාදි-නානාවිධමිච්ඡාජීවවිද්ධංසනං; ඛාසට්ඨිදිට්ඨිජාලච්ඡින්දනං; දිට්ඨිසීසෙන පච්චයාකාරවිභාවනං; ඡළඵස්සායතනවසෙන චතුසච්චකම්මට්ඨානනිද්දෙසො, සබ්බදිට්ඨිගතානං අනවසෙසපරියාදානං; අත්තනො අනුප්පාදපරිනිබ්බාන-දීපනඤ්ච **පයොජනානි.**

වණ්ණාවණ්ණනිමිත්තං අනුරොධවිරොධවන්තචිත්තා කුහනාදිවිවිධ-මිච්ඡාජීවනිරතා සස්සතාදිදිට්ඨිපඛිකා නිච්ඡගහා සීලක්ඛන්ධාදීසු අපරිපූරකාරි-තාය අනවබුද්ධගුණවිසෙසඤ්ඤා වෙනෙය්‍යා ඉමිස්සා ධම්මදෙසනාය **භාජනං.**

පිණ්ඩතොති පන ආඝාතාදීනං අකරණීයතාවවනෙන පටිඤ්ඤානුරූපං සම්ණසඤ්ඤාය නියොජනං; ඛන්ධිසොරච්චානුට්ඨානං; ධ්‍රහ්මවිහාරභාවනානු-

1 සභාවරසලක්ඛණෙ (බහූසු) 2. ඛු. 4-319. පිටෙ. 3. ම2-146, සං. 1-266, අං. 1-252, ඛු. 7-379. පිටෙසු. 4. ඛු. 6-312. පිටෙ. 5. සං. 3-368, වි. 3-14, ඛු. 9-329 - පිටෙසු.

යොගෝ; සද්ධාපඤ්ඤාසමායොගෝ; සතිසම්පජඤ්ඤවිධානං; පටිසඞ්ඛාන-භාවනාබලසිද්ධි; පරියුට්ඨානානුසයපහානං; උභයහිතපටිපත්ති; ලෝක-ධම්මෙහි අනුපලෙපෝ ච දස්සිතා හොන්ති. තථා පාණාතිපාතාදීහි පටිවිරතිවචනෙන සීලවිසුද්ධි දස්සිතා; තාය ච හිරොත්තප්පසම්පත්ති; මෙත්තාකරුණාසම්ඛිතා; චිත්තක්කමප්පහානං; තදඞ්ගපහානං; දුච්චරිත-සඞ්කිලෙසප්පහානං; විරතිත්තයසිද්ධි; පියමනාපගරුභාවනීයතානිප්ඵත්ති; ලාභසක්කාරසිලෝකසමුදාගමෝ; සමථවිපස්සනානං අධිට්ඨානභාවෝ; අකුසලමූලතනුකරණං; කුසලමූලරොපනං; උභයත්ථපරිකරණං; පරිසාසු විසාරදතා; අප්පමාදවිහාරෝ; පරෙහි දුප්පධංසියතා; අච්ඡරිසාරුප්පසමඞ්ගිතා ච දස්සිතා හොන්ති.

"ගම්භීරා"තිආදිවචනෙන් ගම්භීරධම්මවිභාවනං; අලබ්භනෙය්‍යපතිට්ඨතා, කප්පානං අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යෙනාපි දුල්ලභපාතුභාවිතා; සුඛුමෙනපි ඤාණෙන පච්චක්ඛතෝ පටිවිජ්ඣිතුං අසක්කුණෙය්‍යතා; ධම්මන්තරසඞ්ඛාතෙන අනුමාන-ඤාණෙනාපි දුරධිගමනීයතා; පස්සද්ධිසබ්බදරථතා; සන්තධම්මවිභාවනං; සොභනපරියොසානතා, අතිත්තිකරභාවෝ; පධානභාවපපත්ති; යථාභූත-ඤාණගොචරතා; සුඛුමසභාවතා; මහාපඤ්ඤවිභාවනා ච දස්සිතා හොන්ති. දිට්ඨිදීපකපදෙහි සමාසතෝ සස්සතුච්ඡෙදදිට්ඨියෝ පකාසිතානි ඔලීනතාති-ධාවනවිභාවනං; උපායවිනිබ්ඣනිද්දෙසෝ;[1] මිච්ඡාභිනිවෙසකිත්තනං; කුම්මගාහපටිපත්තියා පකාසනා; විපරියෙසගාහපඤ්ඤාපනං; පරාමාස-පරිගහහෝ; පුබ්බන්තාපරන්තානුදිට්ඨිපතිට්ඨාපනං; භවවිභවදිට්ඨිවිභාගෝ; තණ්හාවිජ්ජාපවත්ති; අන්තවානන්තවාදිට්ඨිනිද්දෙසෝ; අන්තද්වයවතාරණං; ආසවොඝයොගකිලෙසගන්ථඅගතිඋප්පාදානවිසෙසවිභජනඤ්ච දස්සිතානි හොන්ති. තථා **"වෙදනානං සමුදය"**න්තිආදිවචනෙන් චතුන්නං අරිය-සච්චානං අනුබොධපටිවෙධසිද්ධි; චික්ඛමනසමූලෙඛ්දපපහානං; තණ්හා-විජ්ජාවිගමෝ; සද්ධම්මට්ඨිතිනිමිත්තපරිගහහෝ; ආගමාධිගමසම්පත්ති; උභයහිතපටිපත්ති; තිවිධපඤ්ඤාපරිගහහෝ; සතිසම්පජඤ්ඤානුට්ඨානං; සද්ධාපඤ්ඤාසමායොගෝ; සම්මාවීරියසමථානුයොජනං; සමථවිපස්සනා-නිප්ඵත්ති ච දස්සිතා හොන්ති.

"අඤ්ඤාතං අපස්සත"න්ති අවිජ්ජාසිද්ධි, **"තණ්හාගතානං පරිතස්සිත-විප්ඵන්දිත"**න්ති තණ්හාසිද්ධි; තදුභයෙන ච නීවරණසංයොජනද්වයසිද්ධි; අනමතග්ගසංසාරවට්ටානුවෙජ්ජෙ; පුබ්බන්තාහරණඅපරන්තපටිසඞ්ඛානානි; අතීතපච්චුප්පන්නකාලවසෙන හෙතුවිභාගෝ; අවිජ්ජාතණ්හානං අඤ්ඤමඤ්ඤ-නතිවත්තනවෙන අඤ්ඤමඤ්ඤූපකාරිතා; පඤ්ඤවිමුත්තිවෙතොවිමුත්තීනං පටිපක්ඛනිද්දෙසෝ ච දස්සිතා හොන්ති. **"තදපි එස්ස පවය"**ති සස්සතාදිපඤ්ඤූපනස්ස පච්චයාධීනවුත්තිනාකථනෙන ධම්මානං නිච්චතා-පටිසෙධෝ; අනිච්චතාපතිට්ඨාපනං; පරමත්ථතෝ කාරකාදිපටික්ඛෙපෝ; එවංධම්මතාදිනිද්දෙසෝ; සුඤ්ඤතාපකාසනං; සම්මත්තනියාමපච්චයලක්ඛණ-විභාවනඤ්ච දස්සිතානි හොන්ති.

"උච්ඡිනනභවතණ්හෝ"තිආදිනා භගවතෝ පහානසම්පත්ති; විජ්ජාධිමුත්ති; වසීභාවෝ; සික්ඛත්තයනිප්ඵත්ති; නිබ්බානධාතුද්වයවිභාගෝ; චතුරධිට්ඨානපරිපූරණං; භවයොනිආදීසු අපරියාපන්නතා ච දස්සිතා හොන්ති. සකලෙන පන සූත්‍රපදෙන ඉට්ඨානිට්ඨෙසු භගවතෝ තාදිභාවෝ; තඤ්ච පරෙසං පතිට්ඨාපනං; කුසලධම්මානං ආදිභූතධම්මද්වයස්ස

1. උභයවිනිබ්ඣනිද්දෙසෝ (අභිනව ටීකා)

නිද්දෙසෝ; සික්ඛත්තයූපදෙසෝ; අත්තනන්තපාදිපුග්ගලවතුක්කඝට්ටනා; කණ්හා-කණ්හවිපාකාදිකම්මවතුක්කවිභාගෝ; චතුරාපායමග්ගසුචරිතනිද්දෙසෝ; සමුදයාදිපඤ්චකස්ස යථාභූතාවබෝධෝ; ඡසාරණීයධම්මවිභාවනා; දසනාථ-කරධම්මපතිට්ඨාපනන්ති එවමාදයෝ නිද්ධාරෙතබ්බා.

සොළසහාරවණ්ණනා

දෙසනාහාරවණ්ණනා

තත්ථ "අත්තා ලොකෝ"ති ච දිට්ඨියා අධිට්ඨානභාවෙන; වෙදනාඵස්සා-යතනාදිම්ඛෙන ච ගහිතෙසු පඤ්චසු උපාදානක්ඛන්ධෙසු තණ්හාවජ්ජා පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා **දුක්ඛසච්චං**. තණ්හා **සමුදයසච්චං**. සා පන පරි-තස්සනාගහණෙන "තණ්හාගතානං"නන්ති; "වෙදනාපච්චයා තණ්හා"ති ච සරූපෙනෙව සමුදයග්ගහණෙන; භවනෙත්තිග්ගහණෙන ච පාළියං ගහිතාව. අයං තාව සුත්තනන්තනයෝ. අභිධම්මනයෙන පන ආඝාතානුනයදිවචනෙහි; ආතපපාදිපදෙහි; චිත්තපපදෙසවචනෙන; සබ්බදිට්ඨිදීපකපදෙහි; කුසලා-කුසලග්ගහණෙන; භවග්ගහණෙන; සොකාදිග්ගහණෙන; තත්ථ තත්ථ සමුදයග්ගහණෙන චානි සඞ්ඛෙපතෝ සබ්බලෝකියකුසලාකුසලධම්මවිභාවන-පදෙහි ගහිතා කම්මකිලෙසා **සමුදය සච්චං**. උභින්නං අපපවත්ති **නිරොධ සච්චං**. තස්ස තත්ථ තත්ථ වෙදනානං අත්ථඞ්ගමනිස්සරණපරියායෙහි, පච්චත්තං නිබ්බුතිවචනෙන; අනුපාදාවිමුත්තිවචනෙන ච පාළියං ගහණං වෙදිතබ්බං. **නිරොධපජානනා පටිපදා මග්ගසච්චං**. තස්සාපි තත්ථ තත්ථ වෙදනානං සමුදයාදියථාභූතවෙදනාපදෙසෙන; ඡන්නං ඵස්සායතනානං සමුදයාදියථාභූතපජානනපරියායෙන; භවනෙත්තියා උච්ඡෙදපරියායෙන ච ගහණං වෙදිතබ්බං. තත්ථ සමුදයෙන **අස්සාදෙ**; දුක්ඛෙන **ආදීනවෝ**; මග්ගනිරොධෙහි **නිස්සරණන්ති** එවං චතුසච්චවසෙන; යානි **පාළියං**[1] සරූපෙනෙව ආගතානි අස්සාදාදීනවනිස්සරණානි, තෙසඤ්ච වසෙන ඉධ අස්සාදාදයෝ වෙදිතබ්බා. වෙනෙය්‍යානං තාදිභාවාපත්තිආදිකං යථාවුත්ත-විභාගං පයොජනමෙව **ඵලං**. ආඝාතාදීනං අකරණීයතා; ආඝාතාදිඵලස්ස ච අනඤ්ඤසන්තානභාවිතා; නිඤ්ඤසංසාසු යථාසභාවපටිජානනනිබ්බඵ-නානි එවං තංතංපයොජනාධිගමහෙතු **උපායෝ**. ආඝාතාදීනං කරණපටි-සෙධනාදිඅපදෙසෙන ධම්මරාජස්ස **ආණත්ති** වෙදිතබ්බාති අයං **දෙසනා-හාරෝ**.

විචයහාරවණ්ණනා

කපපනාභාවෙපි වොහාරවසෙන; අනුවාදවසෙන ච "මම"නන්ති වුත්තං, නියමාභාවතෝ විකපපනත්ථං වාගහණං කතං, ගුණසම්ඵගිතාය; අභිමුඛී-කරණාය ච "භික්ඛවෙ"ති ආමන්තනං. අඤ්ඤභාවතෝ; පටිවිරුද්ධභාවතෝ ච "පරෙ"ති වුත්තං, වණ්ණපටිපක්ඛතෝ; අවණ්ණනීයතෝ ච "අවණ්ණ"නන්ති වුත්තං. බ්‍යත්තිවසෙන; විත්ථාරවසෙන ච "භාසෙය්‍යු"නන්ති වුත්තං, ධාරණ-භාවතෝ; අධම්මපටිපක්ඛතෝ ච "ධම්මස්සා"ති වුත්තං, දිට්ඨිසිලෙහි සංහත-භාවතෝ; කිලෙසානං සඞ්ඝාතකරණතෝ ච "සඞ්ඝස්සා"ති වුත්තං. වුත්ත-පටිනිද්දෙසතෝ; වචනූපන්‍යාසනතෝ ච "තත්‍රා"ති වුත්තං, සම්මුඛභාවතෝ; පුට්ඨභාවතෝ ච "තුම්හෙහි"ති වුත්තං. චිත්තස්ස හනනතෝ; ආරම්මණාභි-ඝාතතෝ ච "ආඝාතෝ"ති වුත්තං, ආරම්මණෙ සඞ්ඛාවවුත්තියා; අතුට්ඨා-

1. බු 10 – 6 පිටෙ.

කාරතාය ච "අපපච්චයෝ"ති වුත්තං. ආරම්මණවිත්තනතෝ; නිස්සයතෝ ච "චෙතසෝ"ති වුත්තං, අත්ථසාධනතෝ; අනු අනු අනත්ථසාධනතෝ ච "අනභිරතී"ති වුත්තං; කාරණානරහත්තා;[1] සත්ථුසාසනෙ ඨිතෙහි කාතුං අසක්කුණෙය්‍යත්තා ච "න කරණීයා"ති වුත්තනති ඉමිනා නයෙන සබ්බපදෙසු විනිච්ඡයෝ කාතබ්බෝ. ඉති අනුපදවිචයතෝ[2] **විචයෝ හාරෝ.** අතිවිත්ථාරභයෙන; සක්කා ච අට්ඨකථං නිස්සා ලීනත්ථවණ්ණනඤ්ච අනුගන්ත්වා අයමත්ථෝ විඤ්ඤූහි විභාවෙතුන්ති න විත්ථාරයිම්හ.

යුත්තිහාරවණ්ණනා

සබ්බෙන සබ්බං ආඝාතාදීනං අකරණං තාදිභාවාය සංවත්තතීති යුජ්ජති ඉට්ඨානිට්ඨෙසු සම්පජවත්තිසබ්භාවතෝ. යසම්ං සන්තානෙ ආඝාතාදයෙ උපජ්ජන්තා, තන්නිමිත්තකෝ[3] අන්තරායෝ තස්සෙව සම්පත්තිවිඝාතාය සංවත්තතීති යුජ්ජති. කස්මා? සන්තානන්තරෙසු අසඞ්කමනතෝ. චිත්තං අභිභවිත්වා උපජ්ජන්තා ආඝාතාදයෝ සුභාසිතාදිසල්ලක්ඛණෙපි අසම්මත්තාය සංවත්තන්තීති යුජ්ජති සකොධලොභානං අඛ්ගතමසබ්භාවතෝ. පාණාතිපාතාදිදුස්සීල්‍යතෝ වෙරමණී සබ්බසත්තානං පාමොජ්ජපාසංසභාවාය සංවත්තතීති යුජ්ජති. සීලසම්පත්තියා හි මහතෝ භිත්තිසද්දස්ස අභිභූගහණෝ හොතීති. ගම්භීරතාදීච්චෙසය්‍යුත්තෙන ගුණෙන තථාගතස්ස වණ්ණණා එකදෙසභූතාපි සකලසබ්බඤ්ඤුගුණගහණාය සංවත්තතීති යුජ්ජති, අනඤ්ඤසාධාරණත්තා. තජ්ජාඅයොනිසොමනසිකාරපරිකප්පිතානි අධිගමතක්කනානි සස්සතවාදාදිඅභිනිවෙසාය සංවත්තන්තීති යුජ්ජති කපපනාජාලස්ස අසම්භිඤ්ඤාවිතත්තා. වෙදනාදීනවානවබොධෙන වෙදනාය තණ්හා පවඩ්ඪතීති යුජ්ජති, අස්සාදානුපස්සනාසබ්භාවතෝ. සති ච වෙදයිතරූගෙ තත්ථ අත්තත්තනියග්ගාහෝ; සස්සතාදිග්ගාහෝ ච විපරිඵන්දතීති යුජ්ජති, කාරණස්ස සන්නිහිතත්තා. තණ්හාපච්චයා හි උපාදානං. සස්සතාදිවාදෙ පඤ්ඤපෙන්තානං; තදනුච්ඡවිකං වා වෙදනං වෙදයන්තානං එස්සෝ හෙතූති යුජ්ජති විසයින්ද්‍රියවිඤ්ඤාණසඞ්ගතියා විනා තදභාවතෝ. ඡඵස්සායතනනිමිත්තවට්ටස්ස අනුපච්ඡෙදෙති යුජ්ජති තත්ථ අවිජ්ජාතණ්හානං අපහීනත්තා. ඡන්නං ඵස්සායතනානං සමුදයාදිපජානනා සබ්බදිට්ඨිගතිකසඤ්ඤං අතිච්ච තිට්ඨතීති යුජ්ජති, චතුසච්චපටිවෙධභාවතෝ. ඉමාහෙව ද්වාසට්ඨියා දිට්ඨීහි සබ්බදිට්ඨිගතානං අන්තොජාලිකතභාවොති යුජ්ජති අකිරියවාදාදීනං ඉස්සරවාදාදීනඤ්ච තදන්තොගධත්තා. තථා වෙව සංවණ්ණිතං. උච්ඡින්නභවනෙත්තිකොති තථාගතස්ස කායොති යුජ්ජති; යස්මා භගවා අභිනීහාරසම්පත්තියා චතූසු සතිපට්ඨානෙසු පතිට්ඨිතචිත්තෙනා සත්තබොජ්ඣඞ්ගෙයෙව යථාභූතං භාවෙසි. කායස්ස භෙදා පරිනිබ්බුතං න දකඛන්තීති යුජ්ජති අනුපාදිසෙසනිබ්බානපපත්තියං රූපාදිසු කස්සචිපි අනවසෙසතොති අයං **යුත්තිහාරෝ.**

පදට්ඨානහාරවණ්ණනා

අවණ්ණාරහඅවණ්ණානුරූපසම්පත්තානාදෙය්‍යවචනතාදි විපත්තීනං පදට්ඨානං. වණ්ණාරහවණ්ණානුරූපසම්පත්තසද්ධෙය්‍යවචනතාදි සම්පත්තීනං පදට්ඨානං. තථා ආඝාතාදයෝ නිරයාදිදුක්ඛස්ස පදට්ඨානං. ආඝාතාදීනං අකරණං සග්ගසම්පත්තිආදිසබ්බසම්පත්තීනං පදට්ඨානං. පාණාතිපාතාදිහි

1. කරණාරහත්තා (බහූසු) 2 අනුපදවිචයතොති (බහූසු)
3. තන්නිම්මත්තතෝ (බහූසු)

පටිවිරති අරියස්ස සීලක්ඛන්ධස්ස පදට්ඨානං. අරියෝ සීලක්ඛන්ධෝ අරියස්ස සමාධික්ඛන්ධස්ස පදට්ඨානං. අරියෝ සමාධික්ඛන්ධෝ අරියස්ස පඤ්ඤාක්ඛන්ධස්ස පදට්ඨානං. ගම්භීරතාදිවිසෙසයුත්තං භගවතෝ පටිවෙධප්පකාරඤාණං දෙසනාඤාණස්ස පදට්ඨානං. දෙසනාඤාණං වෙනෙය්‍යානං සකලවට්ටදුක්ඛනිස්සරණස්ස පදට්ඨානං. සබ්බාපි දිට්ඨි දිට්ඨුප්පාදනතෝ සායට්ඨාරහං නවවිධස්සාපි භවස්ස පදට්ඨානං. භවෝ ජාතියා, ජාති ජරාමරණස්ස; සොකාදීනඤ්ච පදට්ඨානං. වෙදනානං සමුදයාදියථාභූතවෙදනං චතුන්නං අරියසච්චානං අනුබෝධපටිවෙධෝ. තත්ථ අනුබෝධෝ පටිවෙධස්ස පදට්ඨානං; පටිවෙධෝ චතුබ්බිධස්ස සාමඤ්ඤඵලස්ස පදට්ඨානං. "අජානතං අපස්සත"න්ති අවිජ්ජාගහණං, තත්ථ අවිජ්ජා සඞ්ඛාරානං පදට්ඨානන්ති යාව වෙදනා තණ්හාය පදට්ඨානන්ති නෙතබ්බං. "තණ්හාගතානං පරිතස්සිතවිප්ඵන්දිත"න්ති එත්ථ තණ්හා උපාදානස්ස පදට්ඨානං; "තදපි එස්ස පච්චයා"ති එත්ථ සස්සතාදිපඤ්ඤපනං පරෙසං මිච්ඡාභිනිවෙසස්ස පදට්ඨානං, මිච්ඡාභිනිවෙසෝ සද්ධම්මස්සවනසප්පුරිසූපස්සයයෝනිසොමනසිකාරධම්මානුධම්මපටිපත්තීහි විමුඛතාය; අසද්ධම්මස්සවනාදීනඤ්ච පදට්ඨානං; "අඤ්ඤත්‍ර එස්සා"තිආදිසු එස්සෝ වෙදනාය පදට්ඨානං; ඡ එස්සායතනානි එස්සස්ස; සකලවට්ටදුක්ඛස්ස ච පදට්ඨානං; ඡන්නං එස්සායතනානං සමුදයාදියථාභූතපජානනං නිබ්බිදාය පදට්ඨානං; නිබ්බිදා විරාගස්සාති යාව අනුපාදාපරිනිබ්බානං නෙතබ්බං. භගවතෝ භවනෙත්තිසමුච්ඡේදෙ, සබ්බඤ්ඤුතාය පදට්ඨානං. තථා අනුපාදාපරිනිබ්බානස්සාති අයං **පදට්ඨානහාරෝ.**

ලක්ඛණහාරවණ්ණනා

ආඝාතාදිගහහණෙන කොධූපනාහමක්ඛපලාසඉස්සාමච්ඡරියසාරම්භපරවිම්හනාදීනං සඞ්ගහෝ පටිඝචිත්තුපාදපරියාපන්නතාය එකලක්ඛණත්තා. ආනන්දුදිගහහණෙන අභිජ්ඣාවිසමලෝභමානාභිමානමදපමාදාදීනං සඞ්ගහෝ ලොභචිත්තුපාදපරියාපන්නතාය සමානලක්ඛණත්තා. තථා ආඝාතගහහණෙන අවසිට්ඨගන්ථනීවරණානං සඞ්ගහෝ කායගන්ථනීවරණලක්ඛණෙන එකලක්ඛණත්තා. ආනන්දගහහණෙන එස්සාදීනං සඞ්ගහෝ සඞ්ඛාරක්ඛන්ධලක්ඛණෙන එකලක්ඛණත්තා. සීලගහහණෙන අධිචිත්තඅධිපඤ්ඤාසික්ඛානම්පි සඞ්ගහෝ සික්ඛාලක්ඛණෙන එකලක්ඛණත්තා. ඉධ පන සීලස්සෙව[1] ඉන්ද්‍රියසංවරාදිකස්ස දට්ඨබ්බං. දිට්ඨිගහහණෙන අවසිට්ඨුපාදානානම්පි සඞ්ගහෝ උපාදානලක්ඛණෙන එකලක්ඛණත්තා. "වෙදනාන"න්ති එත්ථ වෙදනාගහහණෙන අවසිට්ඨුපාදානක්ඛන්ධානම්පි සඞ්ගහෝ ඛන්ධලක්ඛණෙන එකලක්ඛණත්තා. තථා වෙදනාය ධම්මායතනධම්මධාතුපරියාපන්නත්තා[2] සම්මසනූපගානං සඞ්ඛතානං ආයතනානං ධාතූනඤ්ච සඞ්ගහෝ ආයතනලක්ඛණෙන; ධාතුලක්ඛණෙන ච එකලක්ඛණත්තා. "අජානතං අපස්සත"න්ති එත්ථ අවිජ්ජාගහහණෙන හෙතුආසවොඝයොගනීවරණාදිසඞ්ගහෝ හෙතාදිලක්ඛණෙන එකලක්ඛණත්තා අවිජ්ජාය; තථා "තණ්හාගතානං පරිතස්සිතවිප්ඵන්දිත"න්ති එත්ථ තණ්හාගහහණෙනාපි. "තදපි එස්සපච්චයා"ති එත්ථ එස්සගහහණෙන සඞ්ඛතසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණානං සඞ්ගහෝ විපල්ලාසහෙතුභාවෙන, ඛන්ධලක්ඛණෙන ච එකලක්ඛණත්තා. ඡ එස්සායතනගහහණෙන ඛන්ධින්ද්‍රියධාතාදීනං සඞ්ගහෝ එස්සුපපත්තිනිමිත්තතාය; සම්මසනසභාවෙන ච එකලක්ඛණත්තා. භවනෙත්තිගහහණෙන අවිජ්ජාදිනමපි සඞ්ගහිලෙඛම්මානං සඞ්ගහෝ වට්ටහෙතුභාවෙන එකලක්ඛණත්තාති අයං **ලක්ඛණහාරෝ.**

---

1. එකලක්ඛණත්තා පන සීලාදිසීලසෙවව (ක) 2. ..... පරියාපන්නාය (?)

චතුබ්‍යූහහාරවණ්ණනා

නිඤ්ඣපසංසාති සම්මාකම්පිතචෙතසා මිච්ඡාජීවතෝ අනොරතා සඤ්ඤතාදිමිච්ඡාභිනිවෙසිනෝ සීලාදිධම්මකඛඤ්ඤෙසු අපපතිට්ඨිතතාය සම්මාසම්බුද්ධගුණරසඤ්ඤාදවිමුඛා වෙනෙය්‍යා ඉමිස්සා දෙසනාය **නිදානං.** තෙ යථාවුත්තදෙසවිනිමුත්තතා කථං නු ඛෝ සම්මාපටිපත්තියා උභයහිතපරා භවෙය්‍යුන්ති අයමෙත්ථ භගවතෝ **අධිප්පායෝ.** පදනිබ්බචනං **නිරුත්ති.** තං "එව"න්ති ආදිනිද්දෙසපදදූනං; "මම"න්තිආදිපාළිපදූනඤ්ච අට්ඨකථාවසෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යත්තා අනිච්චාරභයෙන න විත්ථාරයිම්හ. පදපදත්ථනිද්දෙසනිකඛපසුත්තදෙසනාසඤ්ඤවසෙන ඡබ්බිධා **සඤ්ඤා.** තත්ථ පදස්ස පදන්තරෙන **සම්බන්ධෝ පදසඤ්ඤා.** තථා පදත්ථස්ස පදත්ථන්තරෙන සම්බන්ධෝ **පදත්ථසඤ්ඤා.** නානානුසන්ධිකස්ස සුත්තස්ස තංතංඅනුසන්ධීහි සම්බන්ධෝ; එකානුසන්ධිකස්ස ච පුබ්බාපරසම්බන්ධෝ **නිද්දෙසසඤ්ඤා**; යා අට්ඨකථායං පුච්ඡානුසන්ධි අජ්ඣාසයානුසන්ධි යථානුසන්ධිවසෙන තිවිධා විභත්තා; තා පනෙතා නිස්සෙසා සඤ්ඤායෝ අට්ඨකථායං විචාරිතා එව. **සුත්තනඤ්ඤා** ච පඨමං නිකඛපවසෙන අමෙහනි පුබ්බෙ දස්සිතායෙව. එකිස්සා දෙසනාය දෙසනාන්තරෙන සද්ධිං සංසන්දනං **දෙසනාසඤ්ඤා**; සා එවං වෙදිතබ්බා— "මමං වා භික්ඛවෙ -පෙ- න චෙතසෝ අනභිරති කරණීයා"ති අයං දෙසනා "උභතොදණ්ඩකෙන වෙපි භික්ඛවෙ කකචෙන චොරා ඔවරකා අඞ්ගමඞ්ගානි ඔකන්තනෙතබ්බා, තත්‍රපි යෝ මනෝ පදූසෙය්‍ය න මෙ සෝ තෙන සාසනකරොා"ති[1] ඉමාය දෙසනාය සද්ධිං සංසන්දති. "තුම්හංයෙවස්ස තෙන අන්තරායෝ"ති "කම්මස්සකා මාණව සත්තා -පෙ- දායාදා භවිස්සන්තී"ති[2] ඉමාය දෙසනාය සංසන්දති. "අපි තුමෙහ -පෙ- ආජානෙය්‍යාථා"ති "කුදඩා අත්ථං -පෙ- සහතෙ නර"න්ති[3] ඉමාය දෙසනාය සංසන්දති.

"මමං වා භික්ඛවෙ පරෙ වණ්ණං -පෙ- න චෙතසෝ උබ්බිලාවිතත්තං කරණීය"න්ති "ධම්මාපි වෝ භික්ඛවෙ පහාතබ්බා, පගෙව අධම්මා.[4] කුලලූපමං වෝ භික්ඛවෙ ධම්මං දෙසෙස්සාමි නිත්ථරණත්ථාය, නෝ ගහණත්ථාය"ති[5] ඉමාය දෙසනාය සංසන්දති. "තත්‍ර වෙ තුමෙහහි -පෙ- උබ්බිලාවිතා, තුම්හංයෙවස්ස තෙන අන්තරායෝ"ති "ලුදඩා අත්ථං -පෙ- සහතෙ නර"න්ති[6] "කාමඞ්ගා ජාලසඤ්ඡන්නා, තණ්හාඡදනඡාදිතා"ති[7] ඉමාහි දෙසනාහි සංසන්දති.

"අපපමත්තකං -පෙ- සීලමත්තක"න්ති "පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති. අයං ඛෝ බ්‍රාහ්මණ යඤ්ඤඤ්ඤ පුරිමෙහි යඤ්ඤඤ්ඤහි අපපට්ඨතරෝ ච අපපසමාරම්භතරෝ ච මහප්ඵලතරෝ ච මහානිසංසතරෝ චා"තිආදිකාය[8] දෙසනාය සංසන්දති පඨමජ්ඣානස්ස සීලතෝ මහප්ඵලමහානිසංසතරභාවවචනෙන ඣානතෝ සීලස්ස අපපභාවදීපනතෝ.

"පාණාතිපාතං පහාය"තිආදි "සම්මණො ඛලු හෝ ගොතමෝ සීලවා -පෙ- කුසලසීලෙන සමන්නාගතෝ"තිආදිකාහි[9] දෙසනාහි සංසන්දති.

---

1. ම 1-181. පිටෙ. 2 අං. 3-495-6-7 පිටෙසු 3. අං. 2-471, බු. 7-12-283, 574. පිටෙසු. 4 ම. 1-188. පිටෙ. 5 ම. 1-187. පිටෙ. 6 බු 1-252, බු, 7-12-283-374, බු 8-251. පිටෙසු 7. බු. 1-172, බු. 10-32 107-184. පිටෙසු 8. දී. 1-140. පිටෙ. 9. දී. 1-108 පිටෙ

"අඤ්ඤත්‍රව ධම්මා ගම්භීරා"තිආදි "අධිගතෝ ඛෝ ම්‍යායං ධම්මෝ ගම්භීරෝ"තිආදි[1] පාළියාසංසන්දති. ගම්භීරතාදිවිසෙසයුත්තධම්මපටිවෙධෙන හි ඤාණස්ස ගම්භීරාදිභාවෝ විඤ්ඤායතීති.

"සන්ති භික්ඛවෙ එකෙ සමණබ්‍රාහ්මණා"තිආදි "සන්ති භික්ඛවෙ එකෙ සමණබ්‍රාහ්මණා පුබ්බන්තකප්පිකා-පෙ-අභිවදන්ති; සස්සතෝ අත්තා ච ලොකෝ ච ඉදමෙව සච්චං, මොඝමඤ්ඤන්ති ඉත්ථෙකෙ අභිවදන්ති, අසස්සතෝ; සස්සතෝ ච අසස්සතෝ ච; නෙව සස්සතෝ ච නාසස්සතෝ ච; අන්තවා; අනන්තවා; අන්තවා ච, අනන්තවා ච, නෙවන්තවා නානන්තවා ච අත්තා ච ලොකෝ ච ඉදමෙව සච්චං; මොඝමඤ්ඤන්ති ඉත්ථෙකෙ අභිවදන්ති"තිආදිකාහි[2] දෙසනාහි සංසන්දති.

"සන්ති භික්ඛවෙ එකෙ සමණබ්‍රාහ්මණා අපරන්තකප්පිකා"තිආදි "සන්ති භික්ඛවෙ එකෙ සමණබ්‍රාහ්මණා අපරන්තකප්පිකා -පෙ- අභිවදන්ති සඤ්ඤී අත්තා හොති අරොගො පරං මරණා. ඉත්ථෙකෙ අභිවදන්ති අසඤ්ඤී, නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤී ච අත්තා හොති අරොගො පරං මරණා. ඉත්ථෙකෙ අභිවදන්ති සතො වා පන සත්තස්ස උච්ඡෙදං විනාසං විභවං පඤ්ඤපෙන්ති; දිට්ඨධම්මනිබ්බානං වා පනෙකෙ අභිවදන්ති"තිආදිකාහි[3] දෙසනාහි සංසන්දති. "වෙදනානං -පෙ- තථාගතෝ"ති "තයිදං සඞ්ඛතං ඔළාරිකං; අත්ථි ඛෝ පන සඞ්ඛාරානං නිරොධෝ, අත්ථෙතන්ති ඉති විදිත්වා තස්ස නිස්සරණදස්සාවී තථාගතෝ තදුපාතිවත්තෝ"තිආදිකාහි[4] දෙසනාහි සංසන්දති.

"තදපි තෙසං -පෙ- විපථඤ්ඤිතමෙව"ති ඉදං "තෙසං භවතං අඤ්ඤත්‍රෙව ඡන්දා අඤ්ඤත්‍ර රුචියා අඤ්ඤත්‍ර අනුස්සවා අඤ්ඤත්‍ර ආකාර-පරිවිතක්කා අඤ්ඤත්‍ර දිට්ඨිනිජ්ඣානක්ඛන්තියා පච්චත්තංයෙව ඤාණං භවිස්සති පරිසුද්ධං පරියොදාතන්ති නෙතං ඨානං විජ්ජති. පච්චත්තං ඛෝ පන භික්ඛවෙ ඤාණෙ අසති පරිසුද්ධෙ පරියොදාතෙ යදපි තෙ හොන්තෙ සමණබ්‍රාහ්මණා තත්ථ ඤාණභාගමත්තමෙව පරියොදාපෙන්ති; තදපි තෙසං භවතං සමණබ්‍රාහ්මණානං උපාදානමක්ඛායතී"තිආදිකාහි[5] දෙසනාහි සංසන්දති

"තදපි ඵස්සපච්චයා"ති ඉදඤ්ච "චක්ඛුඤ්ච පටිච්ච රූපෙ ච උප්පජ්ජති චක්ඛුවිඤ්ඤාණං, තිණ්ණං සඞ්ගති ඵස්සෝ, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනා-පච්චයා තණ්හා, තණ්හාපච්චයා උපාදාන"න්ති,[6] "ඡන්දමූලකා ඉමෙ ආවුසෝ ධම්මා මනසිකාරසමුට්ඨානා ඵස්සසමොධානා වෙදනාසමොසරණා"ති[7] ච ආදිකාහි දෙසනාහි සංසන්දති.

"යතෝ ඛෝ භික්ඛවෙ භික්ඛු ඡන්නං ඵස්සායතනානන"න්තිආදි "යතෝ ඛෝ ආනන්ද භික්ඛු නෙව වෙදනං අත්තානං සමනුපස්සති, න සඤ්ඤං, න සඞ්ඛාරෙ, න විඤ්ඤාණං අත්තානං සමනුපස්සති; සෝ එවං අසමනුපස්සන්තෝ න කිඤ්චි ලොකෙ උපාදියති, අනුපාදියං න පරිතස්සති, අපරිතස්සං පච්චත්තංයෙව පරිනිබ්බායතී"තිආදිකාහි[8] දෙසනාහි සංසන්දති.

---

1 දී 2-32, ම 1-224, ම 2-291, සං. 1-138, වි 3-5, 7-8. පිටෙපස්සු. 2. ම. 3-22 පිටෙ. 3 ම 3-18. පිටෙ. 4 ම 3-23 පිටෙ 5 ම. 3-23. පිටෙ. 6 සං. 1-300. පිටෙ 7. අං. 3 153. පිටෙ ථොකං විසදිසං. 8 පරියෙසිතබ්බං

"සබ්බෙ තෙ ඉමෙහෙව ද්වාසට්ඨියා වත්ථූහි අනෙකාජ්ඣාලිකතා"තිආදි "යෙ හි කෙචි භික්ඛවෙ -පෙ- අභිවදන්ති; සබ්බෙ තෙ ඉමානෙව පඤ්ච කායානි අභිවදන්ති එතෙසං වා අඤ්ඤතර"න්ති ආදිකාහි[1] දෙසනාහි සංසන්දති.

"කායස්ස භෙදා -පෙ- දෙවමනුස්සා"හි——

"අච්චී යථා වාතවෙගෙන ඛිත්තා, (උපසිවාති භගවා,)
අත්ථං පලෙති න උපෙති සඞ්ඛං;
එවං මුනී නාමකායා විමුත්තො,
අත්ථං පලෙති න උපෙති සඞ්ඛ"න්තිආදිකාහි[2]—

දෙසනාහි සංසන්දතීති අයං **චාතුබ්භූමො හාරො.**

ආවත්තහාරවණ්ණනා

ආඝාතාදීනං අකරණීයතාවචනෙන ඛන්තිසොරච්චානුට්ඨානං. තත්ථ ඛන්තියා සද්ධාපඤ්ඤූපරූපකාරදුක්ඛසහගතානං සඞ්ගහො; සොරච්චෙන සීලස්ස. සද්ධාදිග්ගහණෙන ච සද්ධින්ද්‍රියාදිසකලබොධිපක්ඛියධම්මා ආවත්තන්ති. සීලග්ගහණෙන අච්චපටිසාරාදයො සබ්බෙපි සීලානිසංසධම්මා ආවත්තන්ති. පාණාතිපාතාදිහි පටිවිරතිවචනෙන අපපමාදවිහාරො; තෙන සකලං සාසනබ්‍රහ්මචරියමාවත්තති. ගම්භීරතාදිවිසෙසයුත්තධම්මග්ගහණෙන මහාබොධිපක්ඛිත්තනං. අනාවරණඤ්ඤණපදට්ඨානඤ්ච ආසවක්ඛයඤ්ඤණං; ආසවක්ඛයඤ්ඤණපදට්ඨානඤ්ච අනාවරණඤ්ඤණං මහාබොධි; තෙන දසබලාදයො සබ්බෙ බුද්ධගුණා ආවත්තන්ති. සස්සතාදිදිට්ඨිග්ගහණෙන තණ්හාවිජ්ජාය සඞ්ගහො; තාහි අනමතග්ගසංසාරවට්ටං ආවත්තති. වෙදනානං සමුදයාදිඝථාභූතවෙදනෙන භගවතො පරිඤ්ඤත්තයවිසුද්ධි; තාය පඤ්ඤූපාරම්මූබෙන සබ්බපාරමියො ආවත්තන්ති. "අජානතං අපස්සත"න්ති අවිජ්ජාග්ගහණෙන අයොනිසොමනසිකාරපරිග්ගහො; තෙන ච අයොනිසොමනසිකාරමූලකා ධම්මා ආවත්තන්ති. "තණ්හාගතානං පරිතස්සිතවිප්ඵන්දිත"න්ති තණ්හාග්ගහණෙන නව තණ්හාමූලකා ධම්මා ආවත්තන්ති; "තදපි එස්සපච්චයා"තිආදි සස්සතාදිපඤ්ඤූපනස්ස පච්චයාධීනවුත්තිදස්සනං, තෙන අනිච්චතාදිලක්ඛණත්තයං ආවත්තති. ඡන්නං ඵස්සායතනානං යථාභූතං පජානනෙන විමුත්තිසමපදුනිදෙදසො; තෙන සත්තපි විසුද්ධියො ආවත්තන්ති. "උච්ඡින්නභවනෙත්තිකො තථාගතස්ස කායො"ති තණ්හාපහානං; තෙන භගවතො සකලසංකිලෙසපපහානං ආවත්තතීති අයං **ආවත්තෙතා හාරො.**

විභත්තිහාරවණ්ණනා

ආඝාතානුදයො අකුසලා ධම්මා; තෙසං අයොනිසොමනසිකාරාදි පදට්ඨානං. යෙහි පන ධම්මෙහි ආඝාතානුදීනං අකරණං අපපවත්තති; තෙ අබ්‍යාපාදාදයො කුසලා ධම්මා; තෙසං යොනිසොමනසිකාරාදි පදට්ඨානං. තෙසු ආඝාතාදයො කාමාවචරාව; අබ්‍යාපාදාදයො චතුභූමකා. තථා පාණාතිපාතාදීහි පටිවිරති කුසලා වා අබ්‍යාකතා වා; තස්සා හිරොත්තප්පාදයො ධම්මා පදට්ඨානං. තත්ථ කුසලා සියා කාමාවචරා; සියා ලොකුත්තරා; අබ්‍යාකතා ලොකුත්තරාව. "අත්ථි භික්ඛවෙ අඤ්ඤෙව ධම්මා ගම්භීරා"ති වුත්තධම්මා සියා කුසලා; සියා අබ්‍යාකතා; තත්ථ කුසලානං වුට්ඨානගාමිනිවිපස්සනා පදට්ඨානං. අබ්‍යාකතානං මග්ගඛම්මා, විපස්සනා, ආවජ්ජනා වා

1. ම 3-22 පිටෙ. 2. බු. 1-440, බු 8-11-110 පිටෙසු.

පදට්ඨානං. තෙසු කුසලා ලොකුත්තරා; අබ්‍යාකතා සියා කාමාවචරා; සියා ලොකුත්තරා; සබ්බාපි දිට්ඨියො අකුසලාව කාමාවචරාව; තාසං අවිසෙසෙන මිච්ඡාභිනිවෙසෙ අයොනිසොමනසිකාරො පදට්ඨානං. විසෙසතො පන සන්තතිඝනවිනිබ්භොගාභාවතො එකත්තනයස්ස මිච්ඡාගාහො අතීතජාති-අනුස්සරණතක්කසහිතො සස්සතදිට්ඨියා පදට්ඨානං. හෙතුඵලභාවෙන සම්බන්ධභාවස්ස අගහණතො නානත්තනයස්ස මිච්ඡාගාහො තජ්ජාසම්මන්නා-හාරසහිතො උච්ඡෙදදිට්ඨියා පදට්ඨානං. එවං සෙසදිට්ඨිනමපි යථාසම්භවං වත්තබ්බං. "වෙදනානන්"ති එත්ථ වෙදනා සියා කුසලා; සියා අබ්‍යාකතා; සියා කාමාවචරා; සියා රූපාවචරා; සියා අරූපාවචරා; එසෙව තාසං පදට්ඨානං. වෙදනානං සමුදයාදියථාභූතවෙදනං මග්ගඤාණං. අනුපාදාවිමුත්තීති ඵලං; තෙසං "අඤ්ඤාව ධම්මා ගම්භීරා"ති එත්ථ වුත්තනයෙන ධම්මාදි-විභාගො නෙතබ්බා. "අජානතං අපස්සත"නන්ති‍ආදිසු අවිජ්ජාතණ්හා අකුසලා කාමාවචරා; තාසු අවිජ්ජාය ආසවා, අයොනිසොමනසිකාරො එව වා පදට්ඨානං. තණ්හාය සංයොජනියෙසු ධම්මෙසු අස්සාදදස්සනං පදට්ඨානං. "තදපි එස්සපච්චයා"ති එත්ථ එස්සස්ස වෙදනාය විය ධම්මාදිවිභාගො වෙදිතබ්බා. ඉමිනා නයෙන එස්සායතනාදීනමපි යථාරහං ධම්මාදිවිභාගො නෙතබ්බොති අයං **විභත්තිහාරෙ.**

පරිවත්තහාරවණ්ණනා

ආඝාතාදීනං අකරණං ඛන්තිසොරච්චානි අනුබ්‍රූහෙත්වා පටිසඞ්ඛාන-භාවනාබලසිද්ධියා උභයහිතපටිපත්තිං ආවහති. ආඝාතාදයො පන පවත්තියමානා දුබ්බණ්ණතං දුක්ඛසෙය්‍යං මොගහානිං අකිත්තිං පරෙහි දුරුපඝ්ඨ-මනතඤ්ච නිපථාදෙන්නා නිරයාදීසු මහාදුක්ඛං ආවහන්ති. පාණාතිපාතාදීහි පටිවිරති අවිප්පටිසාරාදිකල්‍යාණං පරම්පරං ආවහති. පාණාතිපාතාදි පන විප්පටිසාරාදිඅකල්‍යාණං පරම්පරං; ගම්භීරතාදිවිසෙසයුත්තං ඤාණං වෙනෙය්‍යා-නං යථාරහං විජ්ජාභිඤ්ඤාදිගුණවිසෙසං ආවහති සබ්බඤ්ඤෙය්‍යං යථාසභාවාව-බොධතො. තථා ගම්භීරතාදිවිසෙසරහිතං පන ඤාණං ඤෙය්‍යෙසු සාව-රණතො යථාවුත්තගුණවිසෙසං නාවහති. සබ්බාපි වෙතා දිට්ඨියො යථාරහං සස්සතුච්ඡෙදභාවතො අන්තද්වයභූතා සක්කායතීරං නාතිවත්තන්ති අනියාය-නිකසභාවත්තා. නියාය්‍යානිකසභාවත්තා පන සම්මාදිට්ඨි සපරිකඛාරා මජ්ඣිම-පටිපදභූතා අභිඤ්ඤම්ම සක්කායතීරං පාරං ආගච්ඡති. වෙදනානං සමුදයාදි-යථාභූතවෙදනං අනුපාදාවිමුත්තිං ආවහති මග්ගභාවතො. වෙදනානං සමුදයාදිඅසම්පටිවෙධො සංසාරවාරකාවරොධං ආවහති සඞ්ඛාරානං පච්චය-භාවතො. වෙදයිතසභාවපටිච්ඡාදකො සමෙමාහො තදභිනන්දනං ආවහති. යථාභූතාවබොධො පන තත්ථ නිබ්බිදං විරාගඤ්ච ආවහති. මිච්ඡාභි-නිවෙසෙ අයොනිසොමනසිකාරසහිතා තණ්හා අනෙකවිහිතං දිට්ඨිජාලං පසාරෙති. යථාවුත්තතණ්හාසමුච්ඡෙදෙ පඨමමග්ගො තං දිට්ඨිජාලං සඞ්ඛා-වෙති. සස්සතවාදුච්ඡෙදුපනස්ස එසෙව පච්චයො හොති අසති එසෙව තදභාවතො. දිට්ඨිබන්ධනබන්ධානං එස්සායතනාදීනං අනිරොධෙන එස්සාදි-අනිරොධො සංසාරදුක්ඛස්ස අනිවත්තියෙව; යථාවතො එස්සායතනාදිපරිඤ්ඤා සබ්බදිට්ඨිදස්සනානි අනිවත්තන්ති; එස්සායතනාදිඅපරිඤ්ඤා තං දිට්ඨිගහනං[1] නානිවත්තන්ති. භවනෙත්තිසමුච්ඡෙදෙ ආයතිං අත්තභාවස්ස අනිබ්බත්තියා සංවත්තන්ති; අසමුච්ඡින්නාය භවනෙත්තියා අනාගතෙ භවපබන්ධො පරිවත්ත-තියෙවාති අයං **පරිවත්තනා හාරෙ.**

1. අපරිඤ්ඤාතඵස්සායතනාදිදිට්ඨිගහණං (බහූසු)

වෙවචනහාරවණ්ණනා

"මම මයහං මෙ"ති පරියායවචනං. "භික්ඛවෙ සමණා තපස්සිනො"ති පරියායවචනං. "පරෙ අඤ්ඤ පටිවිරුද්ධා"ති පරියායවචනං. "අවණ්ණං අකිත්තිං නින්ද"නති පරියායවචනං. "භාසෙය්‍යුං භණෙය්‍යුං කරෙය්‍යු"නති පරියායවචනං. "ධම්මස්ස විනයස්ස සත්ථුසාසනස්සා"ති පරියායවචනං. "සඞ්ඝස්ස සම්මුහස්ස ගණස්සා"ති පරියායවචනං. "තත්‍ර තත්‍ර තෙසූ"ති පරියායවචනං. "තුමෙහාකි වො භවන්තෙහී"ති පරියායවචනං. "ආඝාතො දොසො බ්‍යාපාදො"ති පරියායවචනං. "අපපච්චයො දොමනස්සං වෙතසිකදුක්ඛ"නති පරියායවචනං. "වෙතසො අනභිරති චිත්තස්ස බ්‍යාපත්ති මනොපදොසො"ති පරියායවචනං. "න කරණීයා න උප්පාදෙතබ්බා න පවත්තෙතබ්බා"ති පරියායවචනං. ඉති ඉමිනා නයෙන සබ්බපදෙසු වෙවචනං වත්තබ්බනති අයං **වෙවචනො හාරො.**

පඤ්ඤත්තිහාරවණ්ණනා

ආඝාතො වත්ථුවසෙන දසවිධෙන එකූනවීසතිවිධෙන වා පඤ්ඤත්තො. **අපපච්චයො** උපවිචාරවසෙන ඡධා පඤ්ඤත්තො. ආනෙඤ්ජ පීතිආදිවසෙන නවධා පඤ්ඤත්තො. පීති සාමඤ්ඤතො බුද්ධිකාදිවසෙන පඤ්චධා පඤ්ඤත්තා සොමනස්සං උපවිචාරවසෙන ඡධා පඤ්ඤත්තං. සීලං වාරිත්තචාරිත්තාදිවසෙන අනෙකධා පඤ්ඤත්තං. ගම්භීරතාදිවිසෙසයුත්තං ඤාණං චිත්තුප්පාදවසෙන චතුධා, ද්වාදසවිධෙන වා; විසයභෙදතො අනෙකධා ච පඤ්ඤත්තං. දිට්ඨි සස්සතාදිවසෙන ද්වාසට්ඨියා හෙදෙහි; තදඤ්ඤොගධවිභාගෙන අනෙකධා ච පඤ්ඤත්තා. වෙදනා ඡධා අට්ඨසතධා අනෙකධා ච පඤ්ඤත්තා. තස්සා සමුදයො පඤ්චධා පඤ්ඤත්තො; තථා අත්ථඞ්ගමො. අස්සාදෙ දුවිධෙන පඤ්ඤත්තො. ආදීනවො තිවිධෙන පඤ්ඤත්තො. නිස්සරණං එකධා චතුධා ච පඤ්ඤත්තං -පෙ- අනුප්පාදුප්පත්තී දුවිධෙන පඤ්ඤත්තා.

"අජානතං අපස්සත"නති වුත්තා අවිජ්ජා විසයභෙදෙන චතුධා අට්ඨධා ච පඤ්ඤත්තා. "තණ්හාගතාන"නතිආදිනා වුත්තා තණ්හා ඡධා අට්ඨසතධා අනෙකධා ච පඤ්ඤත්තා. එසෙසා නිස්සයවසෙන ඡධා පඤ්ඤත්තො. උපාදානං චතුධා පඤ්ඤත්තං. භවො දුවිධා අනෙකධා ච පඤ්ඤත්තො. ජාති වෙවචනවසෙන ඡධා පඤ්ඤත්තා. තථා ජරා සත්තතධා පඤ්ඤත්තා. මරණං අට්ඨධා නවධා ච පඤ්ඤත්තං. සොකො පඤ්චධා පඤ්ඤත්තො පරිදෙවො ඡධා පඤ්ඤත්තො. දුක්ඛා චතුධා පඤ්ඤත්තං, තථා දොමනස්සං. උපායාසො චතුධා පඤ්ඤත්තො. "සමුදයො හොති"ති පභවපඤ්ඤත්ති, "යථාභූතං පජානාති"ති දුක්ඛස්ස පරිඤ්ඤුපඤ්ඤත්ති, සමුදයස්ස පහානපඤ්ඤත්ති, නිරොධස්ස සච්ඡිකිරියාපඤ්ඤත්ති, මග්ගස්ස භාවනාපඤ්ඤත්ති.

"අත්තානුදිට්ඨිකතා"තිආදි සබ්බදිට්ඨීනං සඞ්ගහපඤ්ඤත්ති. "උච්ඡින්නභවනෙත්තිකො"තිආදි දුවිධෙන පරිනිබ්බානපඤ්ඤත්ති. එවං ආඝාතාදීනං අකුසලකුසලාදිධම්මානං යථා පභවපඤ්ඤත්තිආදිවසෙන; තථා "ආඝාතො"ති බ්‍යාපාදස්ස වෙවචනපඤ්ඤත්ති, "අපපච්චයො"ති දොමනස්සස්ස වෙවචනපඤ්ඤත්තීනිආදිනා නයෙන පඤ්ඤත්තිහෙදෙ විභජිතබ්බොති අයං **පඤ්ඤත්තිහාරො.**

ඔතරණහාරවණ්ණනා

ආඝාතගහහණේන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධසඞ්ගහෝ. තථා අනභිරතිගහණේන. අපපච්චයගහහණේන වේදනාක්ඛන්ධසඞ්ගහෝති ඉදං **ඛන්ධමුඛේන ඔතරණං**. තථා ආඝාතාදිගහහණේන ධම්මායතනං ධම්මධාතු දුක්ඛසච්චං සමුදයසච්චං වා ගහිතන්ති ඉදං **ආයතනමුඛේන ධාතුමුඛේන සච්චමුඛේන ච ඔතරණං**. තථා ආඝාතාදීනං සහජාතා අවිජ්ජා හේතුසහජාතඅඤ්ඤමඤ්ඤනිස්සය-සම්පයුත්තඅත්ථිඅවිගතපච්චයෙහි පච්චයෝ හොති. අසහජාතා පන අනන්තරසමනන්තරඅනන්තරූපනිස්සයනත්ථිවිගතාසේවනපච්චයෙහි පච්චයෝ හොති, අනන්තරා උපනිස්සයවසේනෙව පච්චයෝ හොති. තණ්හා උපාදානාදීනං ඵස්සාදීනම්පි තේසං සහජාතානං අසහජාතානඤ්ච යථාරහං පච්චයභාවෝ වත්තබ්බෝ. කොචි පනේත්ථ අධිපතිවසේන, කොචි කම්ම-වසේන; කොචි ආහාරවසේන, කොචි ඉන්ද්‍රියවසේන, කොචි ඣානවසේන, කොචි මග්ගවසේනපි පච්චයෝ හොතීති අයම්පි විසේසෝ වේදිතබ්බෝති ඉදං **පච්චයසමුප්පාදමුඛේන ඔතරණං**. ආනන්තරියාදීනම්පි ඉමිනාව නයේන ඛන්ධාදිමුඛේන ඔතරණං විභාවෙතබ්බං.

තථා සීලං පාණාතිපාතාදීහි විරතිවෙතනා, අඛ්‍යාපාදාදිවෙතසික-ධම්මා ච; පාණාතිපාතාදයෝ වෙතනාව, තේසං; තදුපකාරක්ඛන්ධම්මායතනාදිසඞ්ගහෝ;[1] පුරිමනයේනෙව ඛන්ධාදිමුඛේන ච ඔතරණං විභාවෙතබ්බං. එස නයෝ ඤාණදිට්ඨිවේදනා-අවිජ්ජාතණ්හාදිගහහණේසු. නිස්සරණඅනුප්පාදවිමුත්තිගහණේසු අසඞ්ඛත-ධාතුවසේනපි **ධාතුමුඛේන ඔතරණං** විභාවෙතබ්බං. තථා "වේදනානං -පෙ- අනුප්පාදවිමුත්තෝ"ති එතෙන භගවතෝ සීලාදයෝ පඤ්ච ධම්මක්ඛන්ධා; සතිපට්ඨානාදයෝ ච බොධිපක්ඛියධම්මා පකාසිතා හොන්තීති තාමුඛෙනපි ඔතරණං වේදිතබ්බං. "තදපි ඵස්සපච්චයා"ති දිට්ඨිපඤ්ඤූපනිස්ස පච්චයා-ධීනවුත්තනිතාදීපනෙන **අනිච්චතාමුඛේන ඔතරණං**, තථා එවංධම්මතාය **පච්චයසමුප්පාදමුඛේන ඔතරණං**, අනිච්චස්ස දුක්ඛානත්තභාවතෝ **අප්පණිහිතමුඛේන සුඤ්ඤතාමුඛේන ච ඔතරණං**. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයෝති අයං **ඔතරණෝ හාරෝ**.

සෝධනහාරවණ්ණනා

"මමං වා -පෙ- භාසෙය්‍යූ"නන්ති **ආරමෙහා**. "ධම්මස්ස -පෙ- සංඝස්ස -පෙ- භාසෙය්‍යූ"නන්ති **පදසුද්ධි, නෝ ආරමහසුද්ධි**. "තත්‍ර තුම්හෙහි -පෙ- කරණීය"නි **පදසුද්ධි චෙව ආරමහසුද්ධි ච**. දුතියනයාදීසුපි එසෙව නයෝ. තථා "අපපමත්තකං ඛෝ පනෙත"න්තිආදි **ආරමෙහා**. "කතම"න්ති ආදි **පුච්ඡා**. "පාණාතිපාතං පහාය"නිආදි **පදසුද්ධි, නෝ ආරමහසුද්ධි, නෝ ච පුච්ඡාසුද්ධි**. "ඉදං ඛෝ"නිආදි **පුච්ඡාසුද්ධි චෙව පදසුද්ධි ච ආරමහසුද්ධි ච**.

තථා "අත්ථි භික්ඛවෙ"නිආදි **ආරමෙහා**. "කතමෙ ච තෙ"නිආදි **පුච්ඡා**. "සන්ති භික්ඛවෙ"නිආදි **ආරමෙහා**. "කි"න්තිආදි **ආරමහපුච්ඡා**. "යථාසමාහිතෙ"නිආදි **පදසුද්ධි; නෝ ආරමහසුද්ධි; නෝ ච පුච්ඡාසුද්ධි**. "ඉමෙ ඛෝ තෙ"නිආදි **පදසුද්ධි චෙව පුච්ඡාසුද්ධි ච ආරමහසුද්ධි ච**. ඉමිනා නයේන සබ්බත්ථ ආරම්භාදයෝ වේදිතබ්බාති අයං **සෝධනෝ හාරෝ**.

---

1 සංඛාරක්ඛන්ධ ධම්මායතනාදිසු සංගහෝ (අභිනව ටීකා)

අධිට්ඨානහාරවණ්ණනා

"අවණ්ණ"නන්ති **සාමඤ්ඤතෝ අධිට්ඨානං,** තං අවිකපෙත්වා **විසෙසවචනං** "මමං වා ඛමමස්ස වා සංඝස්ස වා"ති. සුක්කපක්ඛෙපි එසෙව නයෝ.

තථා "සීල"න්ති **සාමඤ්ඤතෝ අධිට්ඨානං,** තං අවිකපෙත්වා **විසෙසවචනං** "පාණාතිපාතා පටිවිරතෝ"තිආදි.

"අඤ්ඤදව ධම්මා"තිආදි **සාමඤ්ඤතෝ අධිට්ඨානං,** තං අවිකපෙත්වා **විසෙසවචනං** "තයිදං භික්ඛවෙ තථාගතෝ පජානාති"තිආදි.

තථා "පුබ්බන්තකප්පිකා"තිආදි **සාමඤ්ඤතෝ අධිට්ඨානං;** තං අවිකපෙත්වා **විසෙසවචනං** "සස්සතවාදා"තිආදි. ඉමිනා නයෙන සබ්බත්ථ සාමඤ්ඤවිසෙසෝ නිද්ධාරෙතබ්බොති අයං **අධිට්ඨානෝ හාරෝ.**

පරික්ඛාරහාරවණ්ණනා

ආඝාතාදීනං "අනත්ථං මෙ අචරී"තිආදීනි[1] ච එකූනවීසති ආඝාතවත්ථූනි **හෙතු.** ආනිසංසදීනං ආරම්මණෙ අභිසිනෙහො **හෙතු.** සීලස්ස හිරිඔත්තප්පං අපච්ඡිමතාදයෝ ච **හෙතු.** "ගම්භීරා"තිආදිනා වුත්තඛමමස්ස සබ්බාපි පාරමියෝ **හෙතු,** විසෙසෙන පඤ්ඤාපාරමී. දිට්ඨිනං අසප්පුරිසූපස්සයෝ, අසද්ධම්මස්සවනං, මිච්ඡාභිනිවෙසෙන අයොනිසොමනසිකාරෝ ච අවිසෙසෙන **හෙතු,** විසෙසෙන පන සස්සතවාදාදීනං අතීතජාතිඅනුස්සරණාදි **හෙතු.** වෙදනානං අවිජ්ජාතණ්හාකම්මානි එසෙවා ච **හෙතු.** අනුපාදාවිමුත්තියා අරියමග්ගො **හෙතු.** පඤ්ඤුපනස්ස අයොනිසොමනසිකාරෝ **හෙතු.** තණ්හාය සංයොජනියෙසු අස්සාදානුපස්සනා **හෙතු.** ඵස්සස්ස ඡළායතනානි; ඡළායතනස්ස නාමරූපං **හෙතු.** භවනෙත්තිසම්භවෙජ්ජස්ස විසුද්ධිභාවනා **හෙතූ**ති අයං **පරික්ඛාරෝ හාරෝ.**

සමාරොපනහාරවණ්ණනා

ආඝාතාදීනං අකරණීයතාවචනෙන ඛන්ධිසම්පදා දස්සිතා හොති. "අප්පමත්තකා ඛෝ පනෙතා"නන්තිආදිනා සොරච්චසම්පදා; "අත්ථි භික්ඛවෙ"ති ආදිනා ඤාණසම්පදා, "අපරාමසතෝ චස්ස පච්චත්තඤ්ඤෙව නිබ්බුති විදිතා"නි, "වෙදනානං -පෙ- යථාභූතං විදිත්වා අනුපාදාවිමුත්තෝ"ති එතෙහි සමාධිසම්පදාය සඳ්ධිං විජ්ජාවිමුත්තිවසීභාවසම්පදා දස්සිතා හොති. තත්ථ ඛන්ධිසම්පදා පරිසුද්ධානබලසිද්ධිතෝ සොරච්චසම්පදාය **පදට්ඨානං.** සොරච්චසම්පදා පන අත්ථතෝ සීලමෙව; තථා පාණාතිපාතාදීහි පටිවිරතිවචනං සීලස්ස පරියායවිභාගදස්සනත්ථං. තත්ථ සීලං සමාධිස්ස **පදට්ඨානං,** සමාධි පඤ්ඤාය **පදට්ඨානං.** තෙසු සීලෙන **විතික්කමප්පහානං දුච්චරිතසංකිලෙසප්පහානඤ්ච** සිජ්ඣති; සමාධිනා **පරියුට්ඨානප්පහානං, වික්ඛම්භනප්පහානං, තණ්හාසංකිලෙසප්පහානඤ්ච** සිජ්ඣති. පඤ්ඤාය දිට්ඨි **සංකිලෙසප්පහානං, සමුච්ඡෙදප්පහානං, අනුසයප්පහානඤ්ච** සිජ්ඣතීති සීලාදීහි තීහි ඛම්මක්ඛන්ධෙහි සමථවිපස්සනාභාවනාපාරිපූරී, පහානත්තයසිද්ධි චාති අයං **සමාරොපනෝ හාරෝ.**

සොළසහාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

---

1. අඞ්. 1-244, අඞ්. 2-376 පිට්ඨාදිසු.

පඤ්චවිධනයවණ්ණනා

නන්දියාවට්ටනයවණ්ණනා

ආඝාතාදීනං අකරණවචනෙන තණ්හාවිජ්ජාසඞ්ඛාරෝ දස්සිතෝ හොති. සති හි අත්තත්තනියවත්ථූසු ඔනෙහෙ සමෙමාසෙ ච "අනත්ථං මෙ අවධී"තිආදිනා[1] ආඝාතෝ ජායතීති; තථා "පාණාතිපාතා පටිවිරතෝ"තිආදිවචනෙහි, "පච්චත්තඤ්ඤව නිබ්බුති විදිතා; අනුපාදා විමුත්තෝ; ඡන්නං ඵස්සායතනානං-පෙ-යථාභූතං පජානාති"තිආදීහි වචනෙහි ච තණ්හාවිජ්ජානං අච්චන්තපහානං දස්සිතං හොති. තාසං පන පුබ්බන්තකපපිකාදිපදෙහි "අජානතං අපස්සත"න්තිආදිපදෙහි ච සරූපතෝ දස්සිතානං තණ්හාවිජ්ජානං රූපධම්මා අරූපධම්මා ච **අධිට්ඨානං**. යථාඣකමං සමථෝ ච විපස්සනා ච **පටිපක්ඛෝ**. තෙසං වෙතොවිමුත්ති පඤ්ඤාවිමුත්ති ච **ඵලං**. තත්ථ තණ්හා; තණ්හාවිජ්ජා වා සමුදයසච්චං; තදධිට්ඨානභූතා රූපාරූපධම්මා දුක්ඛසච්චං, තෙසං අපපවත්ති නිරොධසච්චං, නිරොධපජානනා සමථවිපස්සනා මග්ගසච්චන්ති එවං චතුසච්චයොජනා වෙදිතබ්බා. තණ්හාග්ගහණෙන චෙත්ථ මායාසාඨෙය්‍යමානාතිමානමදපපමාදපාපිච්ඡතාපාපමිත්තතාඅහිරිකානොත්තප්පාදිවසෙන සඞ්ගහා අකුසලපක්ඛා නෙතබ්බා. තථා අවිජ්ජාග්ගහණෙන විපරීතමනසිකාරකොධූපනාහමක්ඛපලාසඉස්සාමච්ඡරියසාරම්භදෙවස්සතාභවදිට්ඨිවිභවදිට්ඨ්‍යාදිවසෙන අකුසලපක්ඛා නෙතබ්බා. වුත්තනයවිපරියායෙන අමායාඅසාඨෙය්‍යාදිඅවිපරීතමනසිකාරාදිවසෙන; තථා සමථපක්ඛියානං සද්ධින්ද්‍රියාදීනං, විපස්සනාපක්ඛියානඤ්ච අනිච්චසඤ්ඤාදීනං වසෙන කුසලපක්ඛා නෙතබ්බාති අයං **නන්දියාවට්ටස්ස නයස්ස භූමි.**

තිපුක්කලනයවණ්ණනා

ආඝාතාදීනං අකරණවචනෙන අදෙසසිද්ධි; තථා පාණාතිපාතඵරුසවාචාහි පටිවිරතිවචනෙන. ආනඤ්ජාදීනං අකරණවචනෙන අලොභසිද්ධි; තථා අබ්‍රහ්මචරියතෝ පටිවිරතිවචනෙන. අදින්නාදානාදීහි පන පටිවිරතිවචනෙන උභයසිද්ධි. "තඤ්ඤෙව භික්ඛවෙ තථාගතෝ පජානාති"තිආදිනා අමොහසිද්ධි. ඉති තීහි අකුසලමූලෙහි ගහිතෙහි තප්පටිපක්ඛතෝ, ආඝාතාදිඅකරණවචනෙන ච තීණි කුසලමූලානි සිද්ධානියෙව හොන්ති. තත්ථ තීහි අකුසලමූලෙහි තිවිධදුච්චරිතසංකිලෙසමලවිසමාකුසලසඤ්ඤාවිතක්කාසද්ධම්මාදිවසෙන සඞ්ගහා අකුසලපක්ඛා විභාවෙතබ්බා. තථා තීහි කුසලමූලෙහි තිවිධසුචරිතවොදානසමකුසලසඤ්ඤාවිතක්කාපඤ්ඤාසද්ධම්මසමාධිවිමොක්ඛමුඛවිමොක්ඛාදිවසෙන සඞ්ගහා කුසලපක්ඛා විභාවෙතබ්බා. එත්තාපි ච සච්චයොජනා වෙදිතබ්බා. කථං? ලොභෝ සබ්බානි වා කුසලාකුසලමූලානි සමුදයසච්චං; තෙහි ඡන නිබ්බත්තා තෙසං අධිට්ඨානගොචරභූතා උපාදානක්ඛන්ධා දුක්ඛසච්චන්ති ආදිනා නයෙන සච්චයොජනා වෙදිතබ්බාති අයං **තිපුක්කලස්ස නයස්ස භූමි.**

---

1. අභි 1 - 244, අභි 2 - 276 පිටෙසු.

සීහවික්කීළිතනයවණ්ණනා

ආඝාතානුස්සනාදීනං අකරණවචනෙන සන්තිසිද්ධි. සන්තියා හි සාවජ්ජානවජෙජ, තත්ථ ච ආදීනවානිසංසෙ සල්ලක්ඛෙත්වා සාවජ්ජං පහාය අනවජ්ජං සමාදාය වත්තන්තීති. තථා මිච්ඡාජීවා පටිවිරතිවචනෙන වීරියසිද්ධි. වීරියෙන හි කාමබ්‍යාපාදවිහිංසාවිතක්කෙ විනොදෙති; වීරියසාධනඤ්ච අජ්ඣාපාරිසුද්ධිසීලන්ති. පාණාතිපාතාදීහි පටිවිරතිවචනෙන සන්තිසිද්ධි. සන්තියා හි සාවජ්ජානවජෙජ, තත්ථ ච ආදීනවානිසංසෙ සල්ලක්ඛෙත්වා සාවජ්ජං පහාය අනවජ්ජං සමාදාය වත්තන්ති. තථා හි සා "විසයාභිමුඛභාව-පච්චුපට්ඨානා"ති ච වුච්චති. "තයිදං භික්ඛවෙ තථාගතො පජානාති"ති-ආදිනා සමාධිපඤ්ඤාසිද්ධි. පඤ්ඤාය හි යථාභූතාවබොධො; සමාහිතො ච යථාභූතං පජානාතීති. තථා "නිච්චා ධ්‍රුවා"තිආදිනා අනිච්චෙ "නිච්ච"න්ති විපල්ලාසො, "අරොගා පරං මරණා, එකන්තසුඛී අත්තා දිට්ඨධම්මනිබ්බානප්පත්තෙනා"ති ච එවමාදීහි අසුඛෙ "සුඛ"න්ති විපල්ලාසො, "පඤ්චහි කාමගුණෙහි සමප්පිතෙනා"තිආදිනා අසුභෙ "සුභ"න්ති විපල්ලාසො, සබ්බෙහෙව ච දිට්ඨිදීපකපදෙහි අනත්තනි "අත්තනා"ති විපල්ලාසොති එවමෙත්ථ චත්තාරොපි විපල්ලාසා සිද්ධා හොන්ති; තෙසං පටිපක්ඛතො චත්තාරි සතිපට්ඨානානි සිද්ධානෙව හොන්ති. තත්ථ චතූහි ඉන්ද්‍රියෙහි චත්තාරොපි පුග්ගලා නිද්දිසිතබ්බා.

කථං? දුවිධො හි තණ්හාචරිතො මුදින්ද්‍රියො ච තික්ඛින්ද්‍රියො චාති; තථා දිට්ඨිචරිතො. තෙසු පඨමො අසුභෙ "සුභ"න්ති විපල්ලත්තදිට්ඨි සතිබලෙන යථාභූතං කායසභාවං සල්ලක්ඛෙත්වා සම්මත්තනියාමං ඔක්කමති. දුතියො අසුඛෙ "සුඛ"න්ති විපල්ලත්තදිට්ඨි "උප්පන්නං කාමවිතක්කං නාධිවාසෙති"ති ආදිනා[1] වුත්තෙන වීරියසංවරසඞ්ඛාතෙන වීරියබලෙන තං විපල්ලාසං විධමති. තතියො අනිච්චෙ "නිච්ච"න්ති අයාථාවගාහී සමථබලෙන සමාහිතභාවතො සඞ්ඛාරානං ඛණිකභාවං යථාභූතං පටිවිජ්ඣති. චතුත්ථො සන්තතිසමූහකිච්චාරම්මණඝනවිච්ඡත්තතා එඝසාදි-ධම්මපුඤ්ජමත්තෙන අනත්තනි "අත්තා"ති මිච්ඡාභිනිවෙසී චතුකොටික-සුඤ්ඤතාමනසිකාරෙන තං මිච්ඡාභිනිවෙසං විද්ධංසෙති. චතූහි චෙත්ථ විපල්ලාසෙහි චතුරාසවොඝයොගඝානාගතිගන්ථඅගතිඅනුපාදුප්පාදුන සත්ත-විඤ්ඤාණට්ඨිති අපරිඤ්ඤාදිවසෙන සබ්බෙපි අකුසලපක්ඛා නෙතබ්බා. තථා චතූහි සතිපට්ඨානෙහි චතුබ්බිධඤාණවිහාරාධිට්ඨාන සුඛභාගියධම්මඅප්ප-මඤ්ඤාසම්මප්පධානඉද්ධිපාදාදිවසෙන සබ්බෙපි වොදානපක්ඛා නෙතබ්බාති අයං **සීහවික්කීළිතස්ස නයස්ස භූමි.** ඉධාපි සුභසඤ්ඤාසුඛසඤ්ඤාති; චතූහිපි වා විපල්ලාසෙහි සමුදයසච්චං, තෙසං අධිට්ඨානාරම්මණභූතා පඤ්චුපාදා-නක්ඛන්ධා දුක්ඛසච්චන්තිආදිනා සච්චයොජනා වෙදිතබ්බා.

දිසාලොචනඅඞ්කුසනයද්වයවණ්ණනා

ඉති නිණ්ණං අත්ථනයානං සිද්ධියා වොහාරනයද්වයම්පි සිද්ධමෙව හොති. තථා හි අත්ථනයදිසාභූතධම්මානං සම්මාලොචනං **දිසාලොචනං**; තෙසං සම්මානයනං **අඞ්කුසොති** නියුත්තා පඤ්ච නයා.

පඤ්චවිධනයවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

---

1. ම 1 - 14, අං 1 - 323, අං 2 - 342. පිටෙසු.

සාසනපට්ඨානවණ්ණනා

ඉදං සුත්තං සොළසවිධෙ සුත්තන්තපට්ඨානෙ සංකිලෙසවාසනා-සෙකඛභාගියං, සංකිලෙසනිබ්බඛාසෙකඛභාගියමෙව වා. අට්ඨවීසතිවිධෙ පන සුත්තන්තපට්ඨානෙ ලොකියලොකුත්තරං සත්තඛම්මාධිට්ඨානං ඤාණඤෙය්‍යදස්සනභාවනං සකවචනපරවචනං විස්සජ්ජනීයාවිස්සජ්ජනීයං කුසලාකුසලං අනුඤ්ඤාතපටික්ඛිත්තඤ්චාති වෙදිතබ්බං.

පකරණනයවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

බ්‍රහ්මජාලසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. සාමඤ්ඤඵල සුත්ත

රාජාමච්චකථා වණ්ණනා

150. **රාජගහෙති** එත්ථ දුගහජනපදට්ඨානවිසෙසසමපඤ්ඤියොගතො පධානභාවෙන රාජූහි ගහිතත්තා **රාජගහන්ති** ආහ **"මඤ්ඤතූ - පෙ - වුච්චති"**ති. තත්ථ මහාගොවින්දෙන මහාසත්තෙන පරිග්ගහිතං රෙණුආදීහි රාජූහි පරිග්ගහිතමෙව හොතීති මහාගොවින්දග්ගහණං. **මහාගොවින්දෙනා**ති මහානුභාවො එකො පුරාතනො රාජාති කෙචි. **පරිග්ගහිතත්තා**ති රාජධානීභාවෙන පරිග්ගහිතත්තා. **පකාරෙති** නගරමාපනෙන රඤ්ඤා කාරිතසබ්බගෙහත්තා **රාජගහං**; ගිජ්ඣකූටාදීහි පරික්ඛිත්තත්තා පබ්බතරාජෙහි පරික්ඛිත්තගෙහසදිසත්තාපි **රාජගහං**; සම්පත්තභවනත්තාය රාජමානං ගෙහන්තිපි **රාජගහං**; සංවිහිතාරක්ඛත්තාය අනප්පවහභාවෙන උපගතානං පවිරල්හනං ගහං ගෙහභූතන්තිපි **රාජගහං**; රාජූහි දිස්වා සම්මා පතිට්ඨාපිතත්තා තෙසං ගහං ගෙහභූතන්තිපි **රාජගහං**; ආරාමරාමණෙය්‍යකාදීහි රාජතෙ; නිවාසසුඛතාදිනා සත්තෙහි මමත්තවසෙන ගය්හති පරිග්ගය්හතීති වා **රාජගහන්ති** එදිසෙ පකාරෙ. සො පදෙසො ඨානවිසෙසභාවෙන උළාරසත්තපරිභොගොති ආහ **"තං පනෙත"**න්ති ආදි. **තෙසන්ති** යකඛානං **වසනවනන්ති** ආපානභූමිභූතං උපවනං.

අච්සෙසෙනාති "පාතිමොක්ඛසංවර සංවුතො විහරති,[1] පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති,[2] මෙත්තාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරති,[3] සබ්බනිමිත්තානං අමනසිකාරා අනිමිත්තං චෙතොසමාධිං සම්පජ්ජිත්වා විහරතී"ති ආදිසු[4] විය සද්දන්තරසන්නිධානසිද්ධෙන විසෙසපරාමසනෙන විනා ඉරියාය කායිකකිරියාය පවත්තනූපායභාවතො පථොති **ඉරියාපථො**. ඨානාදීනඤ්හි ගතිනිවත්ති ආදි අවත්ථාහි විනා න කඤ්චි කායික කිරියං පවත්තෙතුං සක්කා. විහරති පවත්තන්ති එතෙන, විහරණඤ්වාති විහාරො; දිබ්බභාවාවහො විහාරො **දිබ්බවිහාරො**; මහග්ගතජ්ඣානානි. **චෙතසියං** පන "චතස්සො ආරුප්පසමාපත්තියො ආනෙඤ්ජා විහාරා"ති වුත්තං. තං තාසං මෙත්තාඣානාදීනං බ්‍රහ්මවිහාරතා විය භාවනාවිසෙසභාවං සඤ්ඤාය වුත්තං. **අට්ඨකථාසු** පන දිබ්බභාවාවහසාමඤ්ඤතො තාපි "දිබ්බවිහාරා"ත්වෙව වුත්තා. නිතූපසංහාරාදිවසෙන පවත්තියා බ්‍රහ්මභූතා සෙට්ඨභූතා විහාරාති **බ්‍රහ්මවිහාරා**; මෙත්තඣානාදිකා. අනඤ්ඤසාධාරණත්තා අරියානං විහාරාති **අරියවිහාරා**; චතස්සොපි ඵලසමාපත්තියො. **සමඞ්ගිපරිදීපනන්ති** සමඞ්ගිභාවපරිදීපනං. **ඉරියාපථසමායොගපරිදීපනං** ඉතරවිහාරසමායොගපරිදීපනස්ස විසෙසවචනස්ස අභාවතො; ඉරියාපථසමායොගපරිදීපනස්ස ච අත්ථසිද්ධත්තා. **විහරතීති** එත්ථ වි- සද්දො විවෙච්ඡත්ථජොතනො; හරතීති නෙති; පවත්තෙතීති අත්ථො. තත්ථ කස්ස කෙන විවිච්ඡනං; කථං කස්ස පවත්තනන්ති අනෙකාලීනවොදනං සඤ්ඤාය **"සො හී"**ති ආදි.

---

1. ම 1-43, ම 3-53, අභි 2-253 පිටපත්වල.
2. දී 1-69, සං 1-412, අං 1-441, වි 1-5 පිටාදිවල.
3. දී 1-234, දී 3-187, ම 1-46, 371, 411, ම 2-263, 269, 405, 422, ම 3-135, අභි 2-284 පිටාදිවල.
4. ම 1-372 පිටපත.

ගොචරගාමදස්සනත්ථං "රාජගහෙ"ති වත්වා බුද්ධානං අනුරූපනිවාසනට්ඨානදස්සනත්ථං "අම්බවනෙ"ති වුත්තන්ති ආහ **"ඉදමස්සා"**තිආදි. **එතන්ති** එතං "රාජගහෙ"ති භුම්මවචනං **සම්පත්තෙ** "ගඞ්ගාය ගාවෝ චරන්ති, කූපෙ ගග්ගකුල"න්ති ච යථා. කුමාරෙන භතොති කුමාරභතෝ; සෝ එව **කොමාරභච්චෝ** යථා හිසග්ගමෙව හෙසජ්ජං. **දෙසාභිසන්නන්ති** වාතපිත්තාදිවසෙන උස්සන්නදෝසං. **විරෙචෙත්වා**ති දෝසපකොපකෝ විවෙචෙත්වා.

අඩ්ඪතෙළසෙහීති අඩ්ඪෙන තෙරසහි අඩ්ඪතෙරසහි භික්ඛුසතෙහි. තානි පන පඤ්ඤාසාය ඌනානි තෙරසභික්ඛුසතානි හොන්තීති ආහ **"අඩ්ඪසත්තෙනා"**තිආදි.

රාජතීනි දිබ්බති; සොභතීති අත්ථෝ. **රඤ්ඤන්තීනි** රමෙති. **රඤ්ඤූ**ති පිතු බිම්බිසාරරඤ්ඤෝ. සසනථෙන භිංසනථෙන සත්තු.

භාරියෙති ගරුකෙ; අඤ්ඤසං අසක්‍යගුණෙය්‍යෝ වා. **සුවණ්ණසත්ථකෙනාති** සුවණ්ණමයෙන සත්ථකෙන. අයොමයඤ්හි රඤ්ඤෝ සරීරං උපනෙතුං අයුත්තන්ති වදති. **සුවණ්ණසත්ථකෙනාති** වා සුවණ්ණපරිකම්මතෙන සත්ථකෙන. බාහුං **ඵාලාපෙත්වා**ති සිරාවෙධවසෙන බාහුං ඵාලාපෙත්වා. **උදකෙන සම්මිඤ්ජිත්වා පායෙසි** කෙවලඤ්ච ලොහිතඤ්ච ගබ්භිනිත්තියා දුජ්ජිරභාවතො. **ධුරා**නි ධුරභූතා ගණ්ඨස්ස; ඩොරයහානි අත්ථෝ. **ධුරං නිහරාමී**නි ගණ්ඨධුරං ගණ්ඨබන්ධියං නිබ්බත්තෙමි. **"පුබ්බ ඛෝ"**තිආදි ඛන්ධකපාළි එව. **පොත්ථනියන්ති** ජුරිකං; යං **"නඛර"**න්තිපි[1] වුච්චති. **දිවා දිවස්සා**ති දිවසසපි දිවා. මජ්ඣණ්හිකවෙලායන්ති අත්ථෝ.

කස්සා සරීරං ලෙහිච්චා යාපෙති අත්තූපක්කමෙන මරණං න යුත්තන්ති. න හි අරියසාවකා අත්තානං විනිපාතෙන්තීති. **මග්ගඵලසුඛෙනාති** මග්ගඵලසුඛාවහෙන සොතාපත්තිමග්ගඵලසුඛූපසඤ්හිතෙන **චඞ්කමෙන යාපෙති. චෙතියඞ්ගණෙති** ගන්ධපුප්ඵාදීහි පූජනට්ඨානභූතෙ චෙතියඞ්ගනෙ. **නිසජ්ජනට්ඨායාති** භික්ඛුසඞ්ඝනිසීදනට්ඨාය. **චාතුමහාරාජිකදෙවලොකෙ** -පෙ- **යකෙඛා ඝුට්ඨා නිබ්බත්තන්ති**. තත්ථ බහුලං නිබ්බත්තනූපබ්බනාය විරපරිවිතනිකන්තිවසෙන.

බොහෙත්වාති පුත්තසිනෙහස්ස බලවභාවතො; සහජාතපිතිවෙගස්ස ච සම්පට්ඨාරතාය තං සමුට්ඨානරූපධම්මෙහි ඵරණවසෙන සකලසරීරං ආලොළෙත්වා. තෙනාහ **"අධිමිඤ්ජං ආහච්ච අට්ඨාසී"**ති. **පිතුගුණන්ති** පිතු අත්තනි සිනෙහගුණං. **මුඤ්චාපෙත්වා**ති එත්ථ **ඉති**-සද්දෙ පකාරත්ථෝ. තෙන "අභිමාරකපුරිසපෙසනාදිපකාරෙනා"ති වුත්තෙ එව පකාරෙ පච්චාමසති. **විප්පාරභිත්ථායෙති** අජාතසත්තුපසාදනාදිවසෙන විත්ථාරතෝ වත්තබ්බාය කථාය නයමත්තං. කස්මා පනෙත්ථ වීත්ථාරනයා කථා න වුත්තාති ආහ **"ආගතත්තා පන සබ්බං න වුත්ත"**න්ති.

කොසලරඤ්ඤූති මහාකොසලරඤ්ඤූ. **පණ්ඩිතාධිවචනන්ති** පණ්ඩිතවෙවචනං. **විදන්තීති** ජානන්ති. **වෙදෙන ඤාණෙන කරණභූතෙන, ඤාති** පවත්තන්තීති **වෙදෙහී.**

---

1. පොථනිකන්ති චුරිකං, යං ඛරන්තීපි (සාරත්ථ-ටී 3-414 පිට්ඨෙ) **පොථනිකන්ති** චුරිකං, ඛරන්තීපි (විමති-ටී 2-253 පිට්ඨෙ.)

එකච්චානි එතසම්ං දිවසෙ. **අනසනෙන වා**ති **වා**-සද්දො අනියමත්ථො. තෙන එකච්චමනොදුච්චරිතදුස්සීල්‍යාදීනි සඞ්ගණ්හාති. තථා හි ගොපාලකුපොසථො අභිජ්ඣාසහගතචිත්තස්ස වසෙන වුත්තො; නිගණ්ඨුපොසථො මොසවජ්ජාදිවසෙන. යථාහ "සො තෙන අභිජ්ඣාසහගතෙන චෙතසා දිවසං අතිනාමෙතී"ති,[1] "ඉති යස්මිං සමයෙ සච්චෙ සමාදපෙතබ්බා; මුසාවාදෙ තස්මිං සමයෙ සමාදපෙන්තී"ති[2] ච ආදි. **එකච්චානි** උපොසථසද්දෙ. **අඤ්ඤදාරොති** වත්තබ්බඅත්ථානං උද්ධාරණං.

නනු ච අත්ථමත්තං පති සද්දා අභිනිවිසන්තීති න එකෙන සද්දෙන අනෙකෙ අත්ථා අභිධීයන්තීති? සච්චමෙතං සද්දවිසෙසෙ අපෙක්ඛිතෙ; තෙසං පන අත්ථානං උපොසථසද්දවචනීයතාසාමඤ්ඤං උපාදාය වුච්චමානො අයං විචාරො උපොසථ-සද්දස්ස අඤ්ඤදාරොති වුත්තො. හෙට්ඨා "එවං මෙ සුත"නාදීසු ආගතෙ අඤ්ඤදාරෙපි එසෙව නයො. කාමඤ්ච පාතිමොක්ඛුද්දෙසාදිවිසයොපි උපොසථ-සද්දො සාමඤ්ඤරූපො එව විසෙසසද්දස්ස අවාචකභාවතො; තාදිසං පන සාමඤ්ඤං අනාදියිත්වා අයමත්ථො වුත්තොති වෙදිතබ්බා. සීලසුද්ධිවසෙන උපෙතෙහි සමගෙහි වසීයති අනුට්ඨීයතීති **උපොසථො**; පාතිමොක්ඛුද්දෙසො. සමාදානවසෙන අධිට්ඨානවසෙන වා උපෙච්ච අරියවාසාදිඅත්ථං වසිතබ්බතො **උපොසථො**; සීලං. අනසනාදිවසෙන උපෙච්ච වසිතබ්බතො අනුවසිතබ්බතො **උපොසථො**. **උපවාසොති** සමාදානං. උපොසථකුලභූතතාය නවමහත්තීනිකායපරියාපන්නෙ හත්ථිනාගෙ කිඤ්චි කිරියං අනපෙක්ඛිත්වා රූළ්හිවසෙන සමඤ්ඤමත්තං උපොසථොති ආහ **"උපොසථො නාගරාජාතිආදිසු පඤ්ඤත්තීති"**. දිවසෙ පන උපොසථ සද්දප්පවත්ති අට්ඨකථායං වුත්තා එව. **සුද්ධස්ස වෙ සද්ධ එගඝූති** එත්ථ පන **සුද්ධස්සා**ති සබ්බසො කිලෙසමලාභාවෙන සුද්ධස්ස. **වෙති** නිපාතමත්තං; **වෙති වා** බ්‍යත්තනන්ති අත්ථො. **සද්ධ එගඝූති** නිච්චකාලම්පි එගඝුණනකම්මමෙව. යස්ස හි එගඝුණමාසෙ උත්තරඵග්ගුණදිවසෙ නිබ්බානභාගං කරොන්තස්ස සංවච්ඡරිකපාපපවාහනං හොතීති ලද්ධි; තං තතො විවෙචෙතුං ඉදං භගවතා වුත්තං. **සුද්ධස්සුපොසථො සද්ධ**නි යථාවුත්තසුද්ධියා සුද්ධස්ස **උපොසථඞ්ගා**නි වත්තසමාදානානි ච අසමාදියතොපි නිච්චං උපොසථො; උපොසථවාසො එවාති අත්ථො. පඤ්චවදස්සානං තිථිනං පූරණවසෙන **පණ්ණරසො.**

බහුසො, අනිසයතො වා කුමුදානි එත්ථ සන්තීති; කුමුදවති තිස්සං **කුමුදවතියා.** චතුන්නං මාසානං පාරිපූරිභූතානි **චාතුමාසි.** සා එව පාළියං චාතුමාසිනීති වුත්තානි ආහ **"ඉධ පන චාතුමාසිනීති වුච්චති"**ති. තද්ධ කත්තිකමාසස්ස පුණ්ණතාය **මාසපුණ්ණතා.** වස්සානස්ස උතුනො පුණ්ණතාය **උතුපුණ්ණතා.** කත්තිකමාසලක්ඛිතස්ස සංවච්ඡරස්ස පුණ්ණතාය **සංවච්ඡරපුණ්ණතා. "මා" ඉති චන්දෙ වුච්චති** තස්ස ගතියා දිවසස්ස මිනිතබ්බතො. **එත්ථ පුණ්ණාති** එතිස්සා රත්තියා සබ්බකලාපාරිපූරියා පුණ්ණා. තද්ධ හි චන්දෙ සබ්බසො පරිපුණ්ණා හුත්වා දිස්සති. එත්ථ ව "තදහුපොසථෙ පන්නරසෙ"ති පදානි දිවසවසෙන වුත්තානි; "කොමුදියා"නි ආදීනි රත්තිවසෙන.

රාජාමච්චපරිවුතොති රාජකුලසමුදාගතෙහි අමච්චෙහි පරිවුතො. අථ වා අනුයුත්තානකරූපෙහි වෙව අමච්චෙහි ච පරිවුතො. **චතුරූපකකිලෙසා**නි අභිජ්ඣා මහිච්ඡා ධම්මරාජෙ රාහූති ඉමෙහි චතූහි උපක්කිලෙසෙහි. **සඤ්ඤිට්ඨානං කතං** අට්ඨකථායං.

1. අ. 1-206 පිටෙ. 2. අ 1-207 පිටෙ

පීතිවචනන්ති පීතිසමුට්ඨානං වචනං. යඤ්හි වචනං පටිගාහකනිර-පෙක්ඛං කෙවලං උළාරාය පීතියා වසෙන සරසතෝ සහසාව මුඛතෝ නිච්ඡරති, තං ඉධ "උදන"න්ති අධිප්පෙතං. තෙනාහ **"යං පීතිවචනං හදයං ගහෙතුං න සක්කොතී"**තිආදි.

දෙසෙනි ඉතා ගතා අපගතාති **දෙසිනා** ත-කාරස්ස න-කාරං කත්වා යථා "කිලෙසෙ ජිනෝ විජිතාවීති ජිනෝ"ති. **අනීය**-සද්දෝ කත්තුඅත්ථෙ වෙදිතබ්බොති ආහ **"මනංරමයතීති රමණීයා"**ති යථා "නියානිකා ධම්මා"ති. ජුණ්හභාවසෙන රත්තියා සුරූපතාති ආහ **"චුන්නදෙසච්ඡිමුන්නතායා"**තිආදි. තත්ථ අබ්භාදයෝ වුත්තදෙසා; තබ්භිගමෙනෙව චස්සා **දස්සනීයතා;** තෙන, උතුසම්පත්තියා ව **පාසාදිකතා** වෙදිතබ්බා. **ලක්ඛණං භවිතුං යුත්තානි** එතිස්සා රත්තියා යුත්තෙතා දිවසෝ මාසෝ උතු සංවච්ඡරොති එවං දිවසමාසඋතුසංවච්ඡරානං සල්ලක්ඛණං භවිතුං යුත්තා **ලක්ඛණඤ්ඤූ; ලක්ඛණීයා**ති අත්ථෝ

"යං නෝ පඨිරූපාසතෝ චිත්තං පසීදෙය්‍යා"ති වුත්තත්තා "සමණං වා බ්‍රාහ්මණං වා"ති එත්ථ පරමත්ථසමණෙ ච පරමත්ථ බ්‍රාහ්මණෙ ච අධිප්පෙතෝ; න පබ්බජ්ජාමත්තසමණෙ; න ජාතිමත්තබ්‍රාහ්මණෙ වාති ආහ; **"සමිතපාපතාය සමණං. බාහිතපාපතාය බ්‍රාහ්මණ"**න්ති. බහුවචනෙ වත්තබ්බෙ එකවචනං;එකවචනෙ වා වත්තබ්බෙ බහුවචනං **වචනබ්‍යතයො**. අට්ඨකථායං පන එකවචනවසෙනෙව බ්‍යතයෝ දස්සිතෝ. අත්තනි, ගරුට්ඨානියෙ ච එකසම්මිපි බහුවචනප්පයොගෝ නිරූළ්හොති. **සඞ්ඛතාපී**ති "රමණීයා වතා"තිආදිනා සඞ්ඛත වචනෙන. **ඔභාසනිමිත්තකම්මන්ති** ඔභාසභූතනිමිත්තකම්මං; පරිබ්‍යත්තං නිමිත්තකරණන්ති අත්ථෝ. **දෙවදත්තෙනා චාති ච**-සද්දෙ අත්තූපනයනෙ, තෙන යථා රාජා අජාතසත්තු අත්තනෝ පිතු අරියසාවකස්ස සත්ථූපට්ඨාකස්ස ඝාතනෙන මහාපරාධෙ; එවං භගවතෝ මහාඅනත්ථකරස්ස දෙවදත්තස්ස අවස්සයභාවෙනපීති ඉමමත්ථං **උපනෙති. තස්ස පටිඝිච්ඡායායාති** තස්ස ජීවකස්ස පටිඝඅප්පස්සයෙන; තං පමුඛං කත්වා තං අප්පස්සායාති අත්ථෝ. **විඤ්ඤාපපවෙජ්ජනත්ථන්ති** භාවිනියා අත්තනෝ කථාය උප්පජ්ජනකවිඤ්ඤාපනස්ස පච්ඡින්දනත්ථං, අනුප්පත්ති-අත්ථන්ති අධිප්පායෝ. තෙනාහ **"තස්සං කිරා"**තිආදි.

151. **"සෝ කිරා"**තිආදි පොරාණට්ඨකථාය ආගතනයෝ. එසෙව නයෝ පරතෝ මකාළිපදනිබ්බචනෙපි. **උපසඞ්කමනන්ති** උපගතා. **තදෙව පබ්බජ්ජං අගඟහෙසීති** තදෙව නඟරූපං පබ්බජ්ජං කත්වා ගණ්හි.

පබ්බජිතසමූහසඞ්ඛාතෙ සඞ්ඝෙති පබ්බජිතසමූහනාමතෙන සඞ්ඝෙ; න නියානිකදිට්ඨිසුවිසුද්ධසීලසාමඤ්ඤවසෙන සාඝාත්තනාති අධිප්පායෙ. **අස්ස අත්ථීති** අස්සසත්ථූපට්ඨඤ්ඤස්ස පරිවාරභූතෙ අත්ථි. **සෙවාති** පබ්බ-ජිතසමූහසඞ්ඛාතොව. කෙචි පන "පබ්බජිතසමූහවසෙන **සඞ්ඝී;** ගහට්ඨ-සමූහවසෙන **ගණී**"ති වදන්ති, තං තෙසං මතිමත්තං ගණෙ එව ලොකෙ සංඝ-සද්දස්ස නිරූළ්හත්තා. **ආචාරසික්ඛාපනවසෙනා**ති අවෙලකවතවරි-යාදිආචාරසික්ඛාපනවසෙන. **පාඝඨොති** සඞ්ඝිආදිභාවෙන පකාසිතෝ. "අපපිවෙය්‍ය"ති වත්වා තත්ථ ලබ්භමානං අපපිවජ්ජතාතං දස්සෙතුං **"අපපිවජ්ජතාය වත්ථුම්පි න නිවාසෙති"**තිවුත්තං. න හි තස්මිං සාසනිකෙ විය සන්තගුණනිගූහණලක්ඛණා අපපිවජ්ජතා ලබ්භතීති. **යඤ්ඤා**'ති කිත්තිසද්දෙ. "තරන්ති එතෙන සංසාරොඝ"න්ති එවං සම්මතත්තා **නිත්ථං** වුච්චති

ලද්ධීති ආහ **"තිස්සඛණරොති ලද්ධඛණරො"**ති. **සාධු සම්මතොති** "සාධූ"නි සම්මතො; න සාධූහි සම්මතොති ආහ **"අයං සාධූ"**නි ආදි. "ඉමානි මෙ වතසමාදානානි එත්තකං කාලං සුඛිණණානී"ති **පබ්බජිතතො පට්ඨාය අනික්කණතා බහූ රත්තියො ජානාතීති රත්තඤ්ඤූ.** තා පනස්ස රත්තියො විරකාලභූතානි කත්වා **චිරං පබ්බජිතස්ස අස්සාති චිරපබ්බජිතො.** තත්ථ චිරපබ්බජිතතාගහණෙන බුද්ධිසීලතං දස්සෙති; රත්තඤ්ඤූතාගහණෙන තත්ථ සමපඤ්ඤතං. **අද්ධානන්ති** දීඝකාලං. කිත්තකො පන සොති ආහ **"දෙව තයො රාජපරිවට්ටෙ"**ති; දිව්‍යානං තිණ්ණං රාජූනං රජ්ජමනුසාසනපවත්තියොති අත්ථො. "අද්ධගතො"ති වත්වා කතං වයො ගහණං ඔසානවයාපෙක්ඛන්ති ආහ **"පච්ඡිමවයං අනුප්පත්තො"**ති. උභයන්ති "අද්ධගතො, වයො අනුප්පත්තො"ති පදද්වයං.

පුබ්බෙ පිතරා සද්ධිං සඤ්ඤ සනිකං ගන්ත්වා දෙසනාය සුතපුබ්බතං සඤ්ඤාය **"කිං නාහිඤ්ඤාදි-පෙ-සොතුකාමොමෙ"**ති. **දස්සනෙනාති** න දස්සනමත්තං; දිස්වා පන තෙන සද්ධිං ආලාපසල්ලාපං කත්වා තතො අකිරියවාදං සුත්වා තෙසං[1] අනත්තමනො අහොසි. **ගුණකථායාති** අභූතගුණකථාය. තෙනාහ **"සුවඤ්ඤතරං අනත්තමනො හුත්වා"**ති. යදි අනත්තමනො; කස්මා තුණ්හී අහොසීති ආහ **"අනත්තමනොපි සමානොපි"**ති ආදි.

152. **ගොසාලායාති** එවංනාමකෙ ගාමෙ. වස්සානකාලෙ ගුත්තානං නිවත්ථනසාලාති එකෙ.

153. **පතිකිට්ඨතරන්ති** නිහීනතරං. **තනනාවුතානීති** තන්තෙ පසාරෙත්වා වීතානි. **"සීතෙ සීතො"**නිආදිනා ඡහාකාරෙහි තස්ස නිහීනස්ස නිහීනතරතං දස්සෙති.

154. **වච්චං කතොපීති** පි-සද්දෙන හොජනං භුඤ්ජිත්වාපි කෙනචි අසුචිනා මක්ඛිතොපීති ඉමම්පඤ්ඤං සම්පිණ්ඩෙති. **වාලිකථූපං කත්වාති** වත්තවසෙන වාලිකාය ථූපං කත්වා.

156. **පලිබුද්ධනකිලෙසොති** සංසාරෙ පලිබුද්ධනකිච්චෙව රාගාදිකිලෙසො ඛෙත්තවත්ථුපුත්තදාරාදිවිසයො.

කොමාරභච්චජීවකකථාවණ්ණනා

157. **න යථාධිප්පායං වත්තතීති** කත්වා වුත්තං **"අනත්තකථා වත මෙ"**ති. ජීවකස්ස තුණ්හීභාවො මම අධිප්පායස්ස මද්දනසදිසො. තස්මා තං පුච්ඡිත්වා කථාපනෙන මම අධිප්පායො පූරෙතබ්බොති අයමෙත්ථ රඤ්ඤො අජ්ඣාසයොති දස්සෙන්තො **"භණිමහි නු ඛො පනා"**තිආදිමාහ. **කිං තුණ්හීති** කිං කාරණා තුණ්හී; කිං තං කාරණං; යෙන තුවං තුණ්හීනි වුත්තං හොති. තෙනාහ **"කෙන කාරණෙන තුණ්හී"**ති.

කාමං සබ්බාපි තථාගතස්ස පටිපත්ති අනඤ්ඤසාධාරණා අචින්තිය-අබ්භුතරූපා ච; තථාපි ගබ්භොක්කන්තිඅභිජාතිදෙවාභිනික්ඛමනඅභිසම්බොධිධම්මවක්කපවත්තන[2]යමකපාටිහාරියදෙවොරොහණානි සදෙවකෙ ලොකෙ අතිවිය සුප්පකටානි; න සක්කා කෙනචි පටිබාහිතුන්ති තානියෙවෙත්ථ

1. තස්ස (?) 2. සං. 3-368, වි 3-14, බු 9-329 පිළෙඵ්ඡ්‍ය.

උද්ධටානි. **ඉතිපිමහුතාඛ්‍යානපදෙති** ඉත්ථං එවං පකාරෝ භූතෝ ජාතෝති එවං කථනපදේ. **උපයොගවචනන්ති** "අබභුග්ගතෝ"ති එත්ථ අභීති උපසග්ගෝ ඉත්ථම්භූතාඛ්‍යානත්ථජෝතකෝ. තෙන යොගතෝ "තං බෝ පන භගවන්ත"න්ති ඉදං සාමිඅත්ථේ උපයොගවචනං; තෙනාහ **"තස්ස බෝ පන භගවතොති අත්ථෝ"**ති. **කල්‍යාණගුණසමන්නාගතෝති** කල්‍යාණෙහි ගුණෙහි යුත්තෝ; තන්නිස්සිතෝ තබ්බිසයතායාති අධිප්පායෝ. **සෙවිතෝති** එත්ථාපි එසෙවනත්ථෝ. කිත්තෙතබ්බතෝ **කිත්තනි;** සා එව සද්දනීයතෝ **සද්දෝති** ආහ **"කිත්තිසද්දෝති කිත්තියෙවා"**ති. අභිත්ථවනවසෙන පවත්තෙන්තා සද්දෙ **ථුතිඝොසෙ**. අනඤ්ඤසාධාරණගුණෙ ආරබ්භ පවත්තනතෝ සදෙවකං ලොකං **අජ්ඣොත්ථරිත්වා** අභිභවිත්වා **උග්ගතෝ.**

සෝ භගවාති යෝ සෝ සමතිංසපාරමියෝ පූරෙත්වා සබ්බකිලෙසෙ භඤ්ජිත්වා අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධෝ දෙවානං අතිදෙවෝ සක්කානං අතිසක්කෝ බ්‍රහ්මානං අතිබ්‍රහ්මා ලොකනාථෝ භාග්‍යවන්තතාදීහි කාරණෙහි සදෙවකෙ ලොකෙ "භගවා"ති සබ්බත්ථ පත්ථටකිත්තිසද්දෝ; සෝ භගවා. **"භගවා"**ති ච ඉදං සත්ථුනාමකිත්තනං. තෙනාහ ආයස්මා ධම්මසෙනාපති "භගවාති නෙතං නාමං මාතරා කත"න්තිආදි.[1] පරතෝ පන **භගවාති** ගුණකිත්තනං.

යථා කම්මට්ඨානිකෙන "අරහ"න්තිආදීසු නවට්ඨානෙසු පඨෙවකං ඉති-සද්දං යොජෙත්වා බුද්ධගුණා අනුස්සරියන්ති; එවං බුද්ධගුණසංකිත්තනකෙනාපි දස්සෙතුං **"ඉතිපි අරහං ඉතිපි සම්මාසම්බුද්ධෝ-පෙ-ඉතිපි භගවා"**ති ආහ. "ඉතිපෙතං අභූතං; ඉතිපෙතං අතච්ඡ"න්තිආදීසු.[2] විය ඉධ **ඉති**-සද්දෝ ආසන්නපච්චක්ඛකරණත්ථෝ; **පි**-සද්දෝ සම්පිණ්ඩනත්ථෝ; තෙන ච තෙසං ගුණානං බහුභාවෝ දීපිතෝ. තානි ච සංකිත්තෙතුකෙන විඤ්ඤුනා චිත්තස්ස සම්මුඛීභූතානෙව කත්වා සංකිත්තෙතබ්බානීති දස්සෙතුං **"ඉමිනා ච ඉමිනා ච කාරණෙනාති වුත්තං හොති"**ති ආහ. එවඤ්හි නිරූපෙත්වා කිත්තෙතුකෙන යස්ස සංකිත්තෙනති; තස්ස භගවති අත්‍රිය අභිපප්පසාදෝ හොති. **ආරක්ඛතනාති** සුවිදූරතා. **අඝනාති** කිලෙසාරිනං. **අරානාති** සංසාරචක්කස්ස අරානං. **හතතනාති** විහතත්තා. **පච්චයාදීනන්ති** චීවරාදිපච්චයානඤ්චව පූජාවිසෙසානඤ්ච. **තතොති** විසුද්ධිමග්ගතෝ. යථා ච විසුද්ධිමග්ගතෝ; එවං තංසංවණ්ණනතොපි නෙසං චිත්තාරෝ ගහෙතබ්බා.

යස්මා ජීවකෝ බහුසෝ සත්ථුසන්තිකෙ බුද්ධගුණෙ සුත්වා ඨිතෝ; දිට්ඨ-සච්චතාය ච සත්ථුසාසනෙ විගතකථංකථෝ වෙසරජ්ජප්පත්තෝ; තස්මා ආහ **"ජීවකෝ පනා"**තිආදි. **පඤ්චවණ්ණාය**ාති බුද්ධිකාදිවසෙන පඤ්චප්පකාරාය. **නිරන්තරං** චුමං අහොසි කතාධිකාරභාවතෝ. කම්මන්තරාය-වසෙන හිස්ස රඤ්ඤෝ ගුණසරීරං ධාතුපහතං අහොසි.

158. "උත්තම"න්ති වත්වා න කෙවලං සෙට්ඨභාවෝ එවෙත්ථ කරණං; අථ ඛෝ අප්පසද්දතාපි කාරණන්ති දස්සෙතුං **"අසද්දයානරථයානානී"**තිආදි වුත්තං. හත්ථියානෙසු නිබ්බිසෙවනමෙව ගණ්හන්තෝ හත්ථිනියෝව කප්පාපෙසි. රඤ්ඤෝ ආසඛ්කානිවත්තනත්ථං ආසන්නචාරිභාවෙන තත්ථ ඉත්ථියෝව නිසජ්ජාපිතා. රඤ්ඤෝ පරෙසං දුරූපසඞ්කමනභාවදස්සනත්ථං තා පුරිසවෙසං ගාහාපෙත්වා ආවුධහත්ථා කාරිතා. **පච්චෙදෙසීහි** ඤාපෙසි. **තදෙවාති** ගමනං; අගමනමෙව වා.

1. බු 7-162 පිටෙ මහානිද්දෙසෙ. 2. දී 1-3 පිටෙ.

159. **මහඤ්චා**ති කරණත්ථේ පච්චත්තවචනන්ති ආහ **"මහතා චා"**ති මහච්චාති මහතියා; ලිඞ්ගවිපල්ලාසවසෙන වුත්තං; මහන්තෙනාති වුත්තං හොති. තෙනාහ **"රාජානුභාවෙනා"**ති. **"මිගානං මහාරට්ඨානං ඉස්සරියසිද්ධි"**ති අඞ්ගමගධරට්ඨානං ආධිපච්චමාහ. **ආසන්නවගගානී**ති අංසෙ-ඔලම්බනවසෙන සන්නද්ධඅසීනි. කුලහොගඉස්සරියාදිවසෙන මහතී මත්තා එතෙසන්ති **මහාමත්තා;** මහානුභාවා රාජපුරිසා. **විජ්ජාධරතරුණා විය**ාති විජ්ජාධරකුමාරා විය. **රථිසියපුත්තානී**ති හොජපුත්තා. **හත්ථිසමා**ති හත්ථි-සමූහා. **අඤ්ඤමඤ්ඤසඞ්ඝට්ටනා**නි අවිවෙජ්දවසෙන ගච්ඡනෙන අඤ්ඤ-මඤ්ඤසම්බන්ධා.

චිත්තුත්රාසෙ සයං භායනටේඨන භයං යථා තථා භායතීති කත්වා. **ඤාණං** භායිතබ්බෙ එව වත්ථුස්මිං භයතො උපට්ඨිතෙ "භායිතබ්බමිද"න්ති භයතො තීරණතො **භයං.** තෙනෙවාහ "භයතුපට්ඨානඤාණං පන භායති න භායතීති? න භායති. තඤ්හි අතීතා සඞ්ඛාරා නිරුද්ධා; පච්චුප්පන්නා නිරුජ්ඣන්ති; අනාගතා නිරුජ්ඣිස්සන්තීති තීරණමත්තමෙව හොති"ති.[1] **ආරම්මණං** භායති එතස්මාති **භයං. ඔත්තප්පං** පාපතො භායති එතෙනාති **භයං. භයානකන්ති** භායනාකාරො. **භයන්ති** ඤාණභයං. **සංවෙගන්ති** සහොත්තප්පඤාණං. **සන්තාසන්ති** සබ්බසො උබ්බිජ්ජනං. භායිතබ්බටේඨන භයං භීමභාවෙන හෙරවන්ති **භයභෙරවං;** භීතබ්බවත්ථු තෙනාහ **"ආගච්ඡතී"**ති.

හිරිං පසංසන්තීති පාපතො භායනතො උත්තසනතො හිරිං පසං-සන්ති පණ්ඩිතා. **න හි තත්ථ සූරන්ති** තස්මිං පාපකරණෙ සූරං පගබ්භ-ඛංසිනං න හි පසංසන්ති. තෙනාහ **"භයා හි සෙනා න කරොන්ති පාප"**න්ති. තත්ථ **භයා**ති පාපුත්රාසතො; ඔත්තප්පහෙතූති අත්ථො. **සරීර-වලනන්ති** භයවසෙනසරීරසඞ්කොචං. **එකෙ**ති උත්තරවිහාරවාසිනො. "රාජගහෙ"තිආදි තෙසං අධිප්පායවිවරණං. කාමං වයතුල්ලා "වයසෙසා"ති වුච්චන්ති, රූළ්හිරෙසො; යො කොචි පන සහායො වයසෙසා; තස්මා **වයසෙසා-භිලාපොති** සහායාභිලාපො. **න විප්පලපමෙහසීති** න විසංවාදෙසි. **චිනසෙස-යාති** චිත්තවිසාතෙන විහඤ්ඤනත්ථාය.

සාමඤ්ඤඵලපුච්ඡාවණ්ණනා

160. **භගවතො තෙජොති** බුද්ධානුභාවො. **රඤ්ඤො සරීරං එදි** යථා තං සොණදණ්ඩස්ස බ්රාහ්මණස්ස භගවතො සන්තිකං ගච්ඡන්තස්ස අන්තොවනසණ්ඩගතස්ස. **එකෙ**ති උත්තරවිහාරවාසිනො.

161. **යෙන, තෙනාති** ච භුම්මත්ථෙ කරණවචනන්ති ආහ **"යස්මිං භගවා; තස්මිං ගතෙ"**ති. තදා තස්මිං භික්ඛුසංඝෙ තූණ්හීභාවස්ස අනවසෙසතො ඛ්යාපිභාවං දස්සෙතුං "තූණ්හීභූතං තූණ්හීභූත"න්ති වුත්තන්ති ආහ **"යතො යතො-පෙ-මෙවාති අත්ථො"**ති. හත්ථස්ස කුක්කුච්චන්ති අසංයමො අසම්පජඤ්ඤකිරියා **හත්ථකුක්කුච්චන්ති** වෙදිතබ්බා. **වා**-සද්දෙ අවුත්තවිකප්පත්ථෙ; තෙන තදඤ්ඤෙ අසංයමභාවෙ විභාවිතෙපි දට්ඨබ්බං. තත්ථ පන චක්ඛුඅසංයමෙ සබ්බපඨමෙ, දුන්නිවාරෙ චානි-තදභාවං දස්සෙතුං **"සබ්බාලංකාරපටිමණ්ඩිත"**න්තිආදි වුත්තං. කායිකවාවසිකෙන උපසමෙන ලද්ධෙන ඉතරෙපි අනුමානතො ලද්ධා

1. විසුද්ධි 2-283 පිටෙ.

එව හොතීති ආහ **"මානසිකෙන චා"**ති. **උපසමන්ති** සංයමං; ආචාරසමපත්තිනන්ති අත්ථෝ. **පඤ්චපරිවට්ටෙ**ති පඤ්චපුරිසපරිවට්ටෙ. **පඤ්චභාගාරෙහී**ති "ඉට්ඨානිට්ඨෙ තාදී"ති[1] එවමාදිනා ආගතෙහි, පඤ්චවිධඅරිසිඳඩිසිද්ධෙහි ච පඤ්චහි පකාරෙහි. **තාදිලක්ඛණෙ**නති තාදිභාවෙ.

162. **න මෙ පඤ්හවිස්සජ්ජනෙ භාරෝ අත්ථී**ති සත්ථු සබ්බත්ථ අපපටිහතඤාණවාරතාදස්සනං. යදූ **ඛඞ්ඛසීති න වදන්ති**; කථං පන වදන්තීති ආහ **"සුත්වා වෙදිස්සාමා"**ති පදෙසඤාණෙ ඨිතත්තා. බුද්ධා පන සබ්බඤ්ඤුපවාරණං පවාරෙන්තීති සම්බන්ධෙ. **"යඤ්ඤදෙවානිඤ්ඤදෙව-සමණබ්‍රාහ්මණපරිබ්බාජකානා"**නති ඉදං "පුච්ඡාවුසෙ යදුකඛඞ්සී"ති-ආදිනි[2] සුත්තපදානි පුච්ඡන්තානං යෙසං පුග්ගලානං වසෙන ආගතානි, තාදස්සනත්ථං. **"පුච්ඡාවුසො යදුකඛඞ්සී"**ති ඉදං ආළවකස්ස යක්ඛස්ස ඔකාසකරණං; සෙසානි නරින්ද්‍රදීනං. **මනසිච්ඡසීති** මනසා ඉච්ඡසි. **පුච්ඡවෙහං; යං කිඤ්චි මනසිච්ඡථා**ති බාවරිස්ස සංසයං මනසා පුච්ඡවෙහා. තුම්හාකං පන සබ්බෙසං යං කිඤ්චි සබ්බසංසයං මනසා, අඤ්ඤථා ච යථා ඉච්ඡථ තථා පුච්ඡවෙහාති අධිප්පායො.

සාධුරූපානි සාධුසභාවා. **ධම්මෙ**නති පවෙණිධම්මෙන. **වුද්ධා**නන්ති සීලාදීහි වුද්ධිප්පත්තානං; ගරූනන්ති අත්ථෝ. **එස භාරෝ**ති එස සංසයූ-පච්ඡෙදනසඞ්ඛාතො භාරෝ; ආගතො භාරෝ අවස්සං ආවහිතබ්බොති අධිප්පායො. **සුතා සයන්**ති පරූපදෙසෙන විනා සයමෙව ඤාතා.

සුවිරතෙනාති එවං නාමකෙන බ්‍රාහ්මණෙන. **තගඝා**ති එකංසෙන. **යථාපි කුසලො තථා**ති යථා සබ්බධම්මකුසලො සබ්බවිදූ ජානාති කථෙති; තථා අහමකඛිස්සං. **රාජා ච ඛො තං ජානාති යදි භාගෙති වා න වා**ති යො තං ඉධ පුච්ඡිතුං පෙසෙසි; සො රාජානං තයා පුච්ඡිතං කරොතු වා මා වා; අහං පන තෙ අකඛිස්සං අකඛිස්සාමි; ආචිකඛිස්සමීති අත්ථෝ.

163. සිපපනථෙන, සිකඛිතබ්බතාය ච සිපපමෙව **සිප්පායතනං** ජීවිකාය කාරණභාවතො. **සෙය්‍යථීදන**න්ති නිපාතො; තස්ස තෙ කතමෙනි අත්ථෝ. පුථුසිපපායතනානීති හි සාධාරණතො සිපපානි උද්දිසිත්වා උපරි තංතංසිපපු-පජීවිනො නිද්දිට්ඨා පුග්ගලාධිට්ඨානකථාය පපඤ්චං පරිහරිතුං. අඤ්ඤථා යථාධිපෙතානි තාව සිපපායතනානි දස්සෙත්වා පුන තංතංසිපපූපජීවීසු දස්සියමානෙසු පපඤ්චො සියාති. තෙනාහ **"හත්ථාරොහා"**තිආදි.

හත්ථිං ආරොහන්ති, ආරොහාපයන්ති වා නි **හත්ථාරොහා**. යෙහි පයොගෙහි පුරිසො හත්ථිනො ආරොහනයොගෙහා හොති; හත්ථිස්ස තං පයොගං විධායතං සබ්බසමෙපතෙසං ගහණං. තෙනාහ **"සබ්බෙපී"**ති-ආදි. නන්ථ **හත්ථාචරියා** නාම යෙ හත්ථිනො හත්ථාරොහකානඤ්ච සික්ඛාපකා. **හත්ථිවෙජ්ජා** නාම හත්ථිනිස්සිතකා. **හත්ථිමණ්ඩා** නාම හත්ථිනං පාදරක්ඛකා. ආදි-සද්දෙන හත්ථිනං යවසදායකාදිකෙ සඞ්ගණ්හාති. **අස්සාරොහා රථිකා**නි එත්ථාපි එසෙව නයො. රථෙ නියුත්තා **රථිකා**. **රථරක්ඛා** නාම රථස්ස ආණිරක්ඛකා. ධනුං ගණ්හන්ති, ගණ්හාපෙන්ති වා නි **ධනුග්ගහා**; ඉස්සාසා, ධනුසිපපස්ස සික්ඛාපකා ච. තෙනාහ **"ධනුආචරියා ඉස්සාසා"**නි. වෙලෙන වෙලපථාකාය යුද්ධෙ අකන්නි ගච්ඡන්තීති **වෙලන්තා**නි ආහ **"යෙ යුද්ධ ජයඛජං ගහෙත්වා පුරතො**

1. බු 7-88, 365 පිටෙ 2. සං 1-209, 216, බු 1-306 පිටෙසු.

හඤ්ඤන්ති"ති. යථා තථා සිතෙ සෙනිකෙ බ්‍යූහකරණවසෙන තතො වලයන්ති උච්චාලෙන්තීති **චලකා**. සකුණගඝිආදයො විය මංසපිණ්ඩං පරසෙනාසමූහං සාහසිකමහායොධතාය ඡෙත්වා ඡෙත්වා දයන්ති උපපත්තිවා උපපත්තිවා ගච්ඡන්තීති **පිණ්ඩදායකා,** දුතියවික්කපෙ පිණ්ඩෙ දයන්ති ජනසම්මද්දෙ උපපතන්තා විය ගච්ඡන්තීති පිණ්ඩදායකාති අත්ථො වෙදිතබ්බා. **උගතූගතාති** ථාමජවපරක්කමාදිවසෙන අතිවිය උගතා උග්ගතාති අත්ථො. **පක්ඛන්දනතීති** අත්තනො විරසූරභාවෙන; අසජ්ජමානා පරසෙනං අනුපවිසන්තීති අත්ථො. ථාමජවබලපරක්කමාදිසම්පත්තියා **මහානාගා විය මහානාගා. එකනඟසූරාති**[1] එකාකිසූරා අත්තනො සූරභාවෙනෙව එකාකිනො හුත්වා යුජ්ඣනකා. **සජාලිකාති** සවම්මිකා. **සරසඞ්ඝාතවම්මන්ති** වම්මපරිබ්බිතං ඛෙටකං; චම්මමයං වා ඵලකං. **සරදුසියොධාති** අනෙකාජාතියොධා.

ආළාරං වුච්චති මහානසං; තත්ථ නියුත්තත්තා **ආළාරිකා,** භත්තකාරා. **පුච්ඡකාති** පූවසම්පාදකා; යෙ පූවමෙව නානප්පකාරතො සම්පාදෙත්වා විඤ්ඤාපෙන්තා ජීවන්ති. කෙසනඛලිඛනාදිවසෙන මනුස්සානං අලඞ්කාරවිධිං කප්පෙන්ති සංවිදහන්තීති **කප්පකා. නහාපකාති** චුණ්ණවිලෙපනාදීහි මලහරණවණ්ණසම්පාදනවිධිනා නහාපෙන්තීති නහාපකා. නවන්නාදිවිධිනා පවත්තෙතා ගණනගන්ථෙ අන්තරා ඡද්දහාවෙන අවජ්ඣකොති වුච්චති; තං ගණනං උපනිස්සාය ජීවන්තා **අවජ්ඣඤ්ඤපාඨකා.** හත්ථෙන අධිප්පායවිඤ්ඤාපනං හත්ථමුද්දා. **හත්ථ**-සද්දෙ වෙත්ථ තදෙකදෙසෙසු අඞ්ගුලීසු දට්ඨබ්බෙ "න භුඤ්ජමානො සබ්බං හත්ථං මුඛෙ පක්ඛිපිස්සාමී"ති-ආදීසු විය; තස්මා අඞ්ගුලිසඞ්ඛොචනාදිනා ගණනා **හත්ථමුද්දය ගණනා. චිත්තකාරාදිනීති** ආදි-සද්දෙන හම්මකාරකොට්ටකලෙඛකච්ඡිවකාරාදිනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **දිට්ඨෙව ධම්මෙති** ඉමස්මිං යෙව අත්තභාවෙ. **සන්දිට්ඨිකමෙවාති** අසම්පරායිකතාය සාමං දට්ඨබ්බං; සයං අනුභවිතබ්බං අත්තපච්චක්ඛං දිට්ඨධම්මිකන්ති අත්ථො. **සුඛිතන්ති** සුඛප්පත්තං. **උපරීති** දෙවලොකෙ. සො හි මනුස්සලොකතො උපරිමො. කම්මස්ස කත්තුත්තා නිබ්බත්තනතො තස්ස ඵලං තස්ස අගහිතිබ්බා විය හොති; තස්මා උද්ධං දෙවලොකෙති ආහ **"උද්ධං අගඝමස්සා අජ්ජිනි උද්ධඝගිහා"**ති. **සඝඝං අරහන්ති** අත්තනො ඵලභූතං සඝඝං අරහති; තත්ථ සා[2] නිබ්බත්තනාරහාති අත්ථො. **සුඛවිපාකාති** ඉට්ඨවිපාකවිපච්චනීකා. **සුට්ඨු අගෙහනි** අතිවිය උත්තමෙ ඨානෙ. දකඛන්ති වඩ්ඪන්ති එතායාති **දක්ඛිණා;** පරිච්චාගමයං පුඤ්ඤන්ති ආහ **"දක්ඛිණං දෙන"**න්ති.

මගෙහා සාමඤ්ඤං සමිතපාපසමණභාවොති කත්වා. යස්මා අයං රාජා පබ්බජිතානං දුසකඤ්ඤාදීනං ලොකතො අභිවාදනාදිලාභො සන්දිට්ඨිකං සාමඤ්ඤඵලන්ති විඤ්ඤාය "අත්ථි නු ඛො කොචි සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා ඊදිසමත්ථං ජානනෙතා"ති වීමසනෙතා පූරණාදිකෙ පුච්ඡිත්වා තෙසං කථාය අනාරාධිතචිත්තෙතා භගවන්තම්පි තමත්ථං පුච්ඡි. තස්මා වුත්තං **"උපඩ්ඪා ආගතං පඤ්හං දුඤ්ඤස්සඤ්ඤොපමං සඤ්ඤාය පුච්ඡතී"**ති.

කණ්හපක්ඛන්ති යථා පුච්ඡිතෙ අත්ථෙ ලබ්භමානං දිට්ඨිගතූපසඤ්හිතං සංකිලෙසපක්ඛං. **සුක්කපක්ඛන්ති** තබ්බිධුරං උපරිසුත්තාගතං වොදානපක්ඛං. **සමණසඤ්ඤොලාහලන්ති** සමණකොතූහලා තංතංසමණවාදානං අඤ්ඤමඤ්ඤවිරොධං. **සමණභණ්ඩනන්ති** තෙනෙව විරොධෙන "එවංවාදීනං තෙසං

1. එකඤ්ඤරාති (බහූසු), සූත්‍රතං විය දිස්සති 2. තත්ථස්ස (බහූසු)

සමණබ්‍රාහ්මණානං අයං දෙසෙසා; එවංවාදිනං අයං දෙසෙසා"ති එවං තංතංවාදස්ස පරිහාසනං. **රඤ්ඤෝ භාරං කරොන්තෙනා** අත්තනෝ දෙසනාකොසල්ලෙනාති අධිප්පායෝ.

164. **සණ්ඩිතපතිරූපකාගමනන්ති** ආමං විය පක්කානං පණ්ඩිතාභාසානං.

පූරණකස්සපවාදවණ්ණනා

165. **එකමිදාහන්ති** එකං අහං; **ඉධ**-සද්දෝ වෙස්ස නිපාතමත්තං; **එකං** අහං සමයන්තිවෙව අත්ථෝ. **සම්භණ්ඩසුත්තන්ති** අනුස්සරණානුවජ්ජිකං.

166. **සහත්ථා භරොන්තස්සාති** සහත්ථෙනෙව කරොන්තස්ස. නිස්සඟ්ගියඨාවරාදයොපි ඉධ සහත්ථකරණෙනෙව සඞ්ගහිතා. **හත්ථාදීනි**ති හත්ථපාදකණ්ණනාසාදීනි. **පවත්තං** දහනං විබාධනන්ති ආහ **"දණ්ඩන උප්පීළෙන්තස්සා"**ති. **පපඤ්චසූදනියං** "තජ්ජන්තස්ස වා"ති අත්ථෝ වුත්තෝ; ඉධ පන තජ්ජනං පරිභාසනං දණ්ඩනෙව සඞ්ගහෙත්වා "දණ්ඩන උප්පීළෙන්තස්ස" ඉච්චෙව වුත්තං. **සොකං සයං භරොන්තස්සාති** පරස්ස සොකකාරණං සයං කරොන්තස්ස; සොකං වා උප්පාදෙන්තස්ස. **පරෙහීති** අත්තනෝ වචනකරෙහි. **සයම්පි එදතෝති** පරස්ස විබාධනපච්චයෙන සයම්පි එදතෝ. **"අතිපාතාපච්චයතෝ"**ති පදං සුද්ධකත්තුඅත්ථෙ හෙතුකත්තුඅත්ථෙ ච වත්තතීති ආහ **"හනන්තස්සාපි හනාපෙන්තස්සාපී"ති. භාරණවසෙනා**ති කාරාපනවසෙන.

සරස්ස භිත්තිඅන්තෙ, බහි ච සඤ්චිතා හුත්වා ඨිතා **සරසඤ්චි.** කිඤ්චිපි අසෙසෙත්වා නිරවසෙසෝ ලොපෝ **නිල්ලොපෝ.** එකාගාරෙ නියුත්තෙ විලොපෝ **එකාගාරියොග්ගෝ.** පරිතෝ සබ්බසෝ පත්තෙ හනනං **පරිපත්තෙ ඨානං. පාපං න භජියති** පුබ්බෙ අසඤ්ඤතෝ උප්පාදෙතුං සක්කුණෙය්‍යත්තා; තස්මා **නත්ථි පාපං.** යදි එවං කථං සත්තා පාපෙ පටිපජ්ජන්තීති ආහ **"සත්තා පන පාපං කරොමාති එවං සඤ්ඤිනෝ හොන්තී"**ති එවං කිරස්ස හොති-ඉමෙසඤ්හි සත්තානං හිංසාදිකිරියා න අත්තානං ඵුසති තස්ස නිච්චතාය නිබ්බිකාරත්තා; සරීරං පන අචෙතනං කට්ඨකලිඞ්ගරූපමං; තස්මිං විකොපිතෙපි න කිඤ්චි පාපුණාති. **ඛුරනෙමිනා**ති නිසිතඛුරමයනෙමිනා.

ගඞ්ගාය දක්ඛිණා දිසා අපත්තිරූපදෙසෝ; උත්තරා දිසා පත්තිරූපදෙසොති අධිප්පායෙන "දක්ඛිණං වෙ"තිආදි වුත්තන්ති ආහ **"දක්ඛිණාතීරෙ මනුස්සා භක්ඛබලා"**තිආදි. **මහායාගන්ති** මහාවිජිතයඤ්ඤසදිසං මහායාගං. **උපොසථඞ්ගමෙමන වා**ති උපොසථකමෙමන ච. **දම**-සද්දෝ හි ඉන්ද්‍රියසංවරස්ස උපොසථසීලස්ස ච වාචකෝ ඉධාධිප්පෙතෝ. කෙචි පන **"උපොසථඞ්ගමෙමනා**ති ඉදං ඉන්ද්‍රියදමනස්ස විසෙසනං. තස්මා 'උපොසථකමමභූතෙන ඉන්ද්‍රියදමනෙනා'ති" අත්ථං වදන්ති. **සීලසංයමෙනා**ති කායිකවාචසිකසංවරෙන. **සච්චවජ්ජනා**ති සච්චවාචාය; තස්සා විසුං වචනං ලොකෙ ගරුතරපුඤ්ඤසම්මතභාවතෝ. යථා හි පාපධම්මෙසු මුසාවාදෙ ගරු; එවං පුඤ්ඤධම්මෙසු සච්චවාචා. තෙනාහ භගවා "එකධම්මං අතීතස්සා"තිආදි.[1] **පවත්තී**ති යෝ "කරොතී"ති වුච්චති. තස්ස සන්තානෙ ඵලූපපත්තිපච්චයභාවෙන උපපත්ති. **සබ්බථා**ති "කරොතෝ"තිආදිනා වුත්තෙන සබ්බපකාරෙන. **කිරියමෙව පටික්ඛිපති;** න රඤ්ඤෝ පුඨ්ඨං

1. බු 1-217 පිට්ඨෙ ඉතිවුත්තකෙ.

සැදිටඨිකං සාමඤ්ඤඵලං බ්‍යාකරොතීති අධිප්පායො. ඉදං අවධාරණං විපාකපටික්ඛිපනිවත්තනත්ථං. යො හි කම්මං පටික්ඛිපති; තෙන අත්ථතො විපාකොපි පටික්ඛිත්තොව නාම හොති. තථා හි වක්ඛති "කම්මං පටිබාහන්තෙනාපී"තිආදි.[1] පරිරුන්ධි අනභිභවනීයභාවෙන විසෙසතො ජිනන්ති **විජිතං**; ආණාපවත්තිදෙසො. "මා මයා විජිතෙ වසථා"ති අපසාධනා පබ්බජිතස්ස විහෙඨනා පබ්බාජනාති කත්වා වුත්තං **"අපසාදෙතබ්බන්ති විහෙඨෙතබ්බ"**න්ති. උගහණ්හනං තෙන වුත්තස්ස අත්ථස්ස "එවමෙත"න්ති උපධාරණං සල්ලක්ඛණං; නිකුජ්ජනං තස්ස අද්ධනියභාවාපාදනවසෙන චිත්තෙන සඞ්කාරණං; තදුභයං පටික්ඛිපන්තොව ආහ **"අනුග්ගණ්හන්තෙනා අනිකුජ්ජන්තෙනා"**ති. තෙනාහ **"සාරවසෙන අග්ගණ්හන්තෙනා"**තිආදි.

මක්ඛලිගොසාලවාදවණ්ණනා

168 **උහයෙනාති** හෙතුපච්චයපටිසෙධනවචනෙන. **සංකිලෙස පච්චයන්ති** සංකිලිස්සනස්ස මලීනභාවස්ස කාරණං. **විසුද්ධිපච්චයන්ති** සංකිලෙසතො විසුද්ධියා වොදානස්ස කාරණං. **අත්තකාරොති** තෙන තෙන සත්තෙන අත්තනා කාතබ්බකම්මං අත්තනා නිප්ඵාදෙතබ්බපයොගො **පරකාරන්ති** පරස්ස වාහසා[2] ඉඤ්ජනකපයොජනං. තෙනාහ **"යෙනා"**තිආදි. **මහාසත්තන්ති** අනන්තිමභවිකමහාබොධිසත්තං; පච්චෙකබොධිසත්තස්සපි එත්තෙව සඞ්ගහො වෙදිතබ්බො. **මනුස්සභොගභූතන්ති** මනුස්සෙසු සුභගභාවං. **එවන්ති** වුත්තපකාරෙන. කම්මවාදස්ස කිරියවාදස්ස පටික්ඛිපනෙන "අත්ථි භික්ඛවෙ කම්මං කණ්හං කණ්හවිපාක"න්තිආදි[3] නයපපවත්තෙ **ජීනවකෙන පහාරං දෙති නාම. නත්ථි පුරිසකාරොති** යථාවුත්තඅත්තකාරපරකාරාභාවතො එව සත්තානං පච්චත්තපුරිසකාරොනාම කොචි නත්ථීති අත්ථො. තෙනාහ **"යෙනා"**තිආදි. **නත්ථි බලන්ති** සත්තානං දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකනිබ්බානසම්පත්තිආවහං බලං නාම කිඤ්චි නත්ථි. තෙනාහ **"යමකී"**තිආදි. නිදස්සනමත්තඤ්චෙතං; සංකිලෙසිකම්පි වායං බලං පටික්ඛිපතෙව. යදි වීරියාදිනි පුරිසකාරවෙවචනානි; කස්මා විසුං ගහණන්ති ආහ **"ඉදං නොවිමිස්සෙනා"**තිආදි. සඳ්දත්තො පන තස්සා තස්සා කිරියාය උස්සන්නභාවෙන බලං. සූරවීරභාවාවහභාවෙන **විරියං**. තදෙව දළ්හභාවතො, පොරිසඩ්ඨං වහන්තෙන පවත්තෙනතබ්බතො ච **පුරිසථාමො**. පරං පරං ඨානං අක්කමනපපවත්තියා **පුරිසපරක්කමොති** වුත්තොති වෙදිතබ්බා.

සත්තයොගතො රූපාදීසු සත්තවිසත්තතාය **සත්තා**. පාණනතො අස්සසනපස්සසනවසෙන පවත්තියා **පාණා**. තෙ පන සො එකින්ද්‍රියාදිවසෙන විභජිත්වා වදතීති ආහ **"එකින්ද්‍රියො"**තිආදි. අණ්ඩකොසාදීසු භවනතො **"භූතා"**ති වුච්චන්තීති ආහ **"අණ්ඩකොසෙ -පෙ- වදති"**ති. ජීවනතො පාණං ධාරෙන්තා විය වඩ්ඪනතො **ජීවා**. තෙනාහ **"සාලියවා"**තිආදි. නත්ථි එතෙසං සංකිලෙසවිසුද්ධීසු වසොති **අවසා**. නත්ථි නෙසං බලං වීරියඤ්චාති **අබලා අවීරියා**. **නියතා**ති අවෙජ්ජසුත්තාවුතාහෙජ්ජමණිනො විය නියතපපවත්තිතාය ගතිජාතිබන්ධාපවග්ගවසෙන නියාමො. **තස්මා තස්මා භවනන්ති** ඡන්නං අභිජාතීනං තාසු තාසු ගතීසු උපගමනං සම්භවයෙන සමාගමො. **සභාවොයෙවාති** යථා කණ්ටකස්ස තික්ඛිණතා, කපිත්ථඵලානං පරිමණ්ඩලතා, මිගපක්ඛීනං

1. දී-අ 1-150 පිටෙ. 2. වාහසෙන (ක) 3 අ. 1-553 පිටෙ.

විචිත්තාකාරතා; එවං සබ්බසඞ්ඛාරාපි ලොකස්ස හෙතුපච්චයෙන විනා තථා තථා පරිණාමෙන සයං සභාවෙ ඨිත්වා අකිත්තිමොයෙව.[1] තෙනාහ **"සයං හී"**තිආදි. ඡළාභිඤ්ඤාතිආදයා පරතො විත්ථාරියන්ති. **"සුඛඤ්ච දුක්ඛඤ්ච පටිසංවෙදෙන්තී"**ති වදන්තෙන අදුක්ඛමසුඛභූමිං සබ්බෙන සබ්බං න ජානාතීති උල්ලිඛන්තෙන **"අඤ්ඤං අදුක්ඛමසුඛභූමිං නාජානී"**තිආහ.

පමුඛභූතානීති මනුස්සතිරච්ඡානාදීසු ඛත්තියබ්‍රාහ්මණාදිසීහබ්‍යග්ඝාදිවසෙන පධානභූතානං. **සට්ඨිසතානී**ති ඡසහස්සානි. "පඤ්ච ච කම්මුනෝ සතානී"තිපදස්ස අත්ථදස්සනං **"පඤ්චකම්මසතානි චා"**ති. **"එවමෙව ඛෝ"**ති ඉමිනා "කෙවලං තක්කමත්තකෙන නිරත්ථකං දිට්ඨිං දීපෙති"ති ඉමමෙවත්ථං අතිදිසති. එත්ථ ච **"තක්කමත්තකෙනා"**ති ඉමිනා යස්මා තක්කිකා නිරඞ්කුසතාය පරිකප්පනස්ස යං කිඤ්චි අත්තනෝ පරිකප්පිතං සාරතො මඤ්ඤමානා තථෙව අභිනිවිස්ස තක්කදිට්ඨිගාහං ගණ්හන්ති; තස්මා න තෙසං දිට්ඨිවත්ථුස්මිං විඤ්ඤූහි විචාරණා කාතබ්බාති දස්සෙති. **ඛෙත්තී**ති උත්තරවිහාරවාසිනො. තෙ හි "පඤ්ච කම්මානී'ති වක්ඛුසොතඝානජිව්හාකායා ඉමානි **පඤ්චින්ද්‍රියානි** 'පඤ්ච කම්මානී'ති පඤ්ඤපෙන්තී"ති වදන්ති. **ඛණ්ඩනති ලඞ්ඝී**ති ඔළාරිකභාවතො පරිපුණ්ණකම්මනති ලද්ධි. **මණ්ඩනාඛණ්ඩං** අනොළාරිකභාවතා **උපඩ්ඪඛණ්ඩමණ්ඩනති** ලද්ධීති යොජනා. **දවඨිපවිසඳ්ති** "ඛ්වාසට්ඨි පටිපදා"ති වත්තබ්බෙ සභාවනිරුත්තිං අජානන්තා "ඛ්වට්ඨිපටිපදා"ති වදති. **එකඤ්ඤං කප්පන්**ති එකස්මිං මහාකප්පෙ; තත්ථාපි ච ච්ඡවට්ඨායිසඤ්ඤාදිතෙ එකස්මිං අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යකප්පෙ.

උරබ්භෙ හනනත්තීති ඔරබ්භිකා. එවං **සූකරිකාදයෝ** වෙදිතබ්බා. **ලුද්ධූති** අඤ්ඤෙපි යෙ කෙචි මාගවිකනෙසාදා. තෙ පාපකම්මපසුතතාය **"කණ්හාභිජාතී"ති වදති. භික්ඛූ**නි බුද්ධසාසනෙ භික්ඛූ. **තෙ කිර** "සඤ්ඤාරාගා පරිභුඤ්ජන්තී"ති අධිප්පායෙන **"චතූසු පච්චයෙසු කණ්ටකෙ පක්ඛිපිත්වා ඛාදන්තී"**ති වදති. කස්මා නි ඛෙ? යස්මා "තෙ පණීතපණීතෙ පච්චයෙ පටිසෙවන්තී"ති තස්ස මිච්ඡාගාහො. තස්මා ඤ්‍යලදේධපි පච්චයෙ භුඤ්ජමානා ආජීවකසමයස්ස විලොමගාහිතාය පච්චයෙසු කණ්ටකෙ පක්ඛිපිත්වා ඛාදන්තී නාමාති වදතීති අපරෙ. **එකෙ පඛ්ඛජීතා,** යෙ සඞ්ඛෙපා අත්තකිලමථානුයොගං අනුයුත්තා. තථා හි තෙ කණ්ටකෙ වත්තනන්තා විය හොන්තීති **"කණ්ටකවුත්තිකා"**ති වුත්තා. ඵත්ථා භුඤ්ජනඨානපටිකෙඛ්පාදිවතසමායොගෙන **පණ්ඩරතරං. "අචෙලක සාවකා"**ති ආජීවකසාවකෙ වදති. **තෙ කිර** ආජීවකලද්ධියා විසුද්ධිචිත්තතාය නිගණ්ඨෙහිපි **පණ්ඩරතරා.** නඤ්හදයෝ හි තථාරූපං ආජීවකපටිපත්තිං උක්කංසං පාපෙත්වා ඨිතා. තස්මා නිගණ්ඨෙහි ආජීවකසාවකෙහි ච පණ්ඩරතරා පරමසුක්කාභිජාතීති අයං තස්ස ලද්ධි.

පුරිසභූමියොති පධානපුග්ගලෙන නිද්දෙසෝ. ඉත්ථිනමපි තා භූමියෝ ඉච්ඡන්තෙව. **"භික්ඛු ච පන්නරසකා"**තිආදි තෙසං පාළියෙව. **තත්ථ පන්නරසකොති** භික්ඛාය විචරණකෝ; තෙසං වා පවිපත්තියා පටිපන්නකෝ. **ජිණ්ණොති** ජිණ්ණෝ ජරාවසෙන හීනධාතුකෝ; අත්තනෝ වා පටිපත්තියා පටිපක්ඛං ජිනිත්වා ඨිතෝ. සෝ කිර තථාභූතෝ ධම්මමපි කස්සචි න කථෙසි. තෙනාහ **"න කිඤ්චි ආහා"**ති. ඔවාදවදනාදිවිප්පකාරෙ කතෙපි ඛමනවසෙන න කිඤ්චි වදතීතිපි වදන්ති. **අලාභිනන්ති** "සෝ න කුමාරිමුඛං

1. අකුතතිමොයෙව (අභිධව ටීකා)

පටිගහණහානී"තිආදිනා[1] නයෙන වුත්තඅලාභහෙතුසම්භාරෙන අලාභිං; තතොයෙව ජීගුච්ඡාදුබ්බලපරෙතතාය සයනපරායනං **"සමණං පණාමකුම්"**තිවදති.

ආජීවවුත්තිසත්තානීනි සත්තානං ආජීවභූතානි ජීවිකාවුත්තිසත්තානි. **පසුගහගණෙන** එළකජාති ගහිතා; **මිගගහගණෙන** රුරුගවයාදිසබ්බමිගජාති. **බහූ දෙවාති** චාතුමහාරාජිකාදිබ්‍රහ්මකායිකාදිවසෙන; තෙසං අන්තරභෙදවසෙන බහූ දෙවා. තත්ථ චාතුමහාරාජිකානං එකච්චභෙදෙ මහාසමයසුත්තවසෙන[2] දීපෙතබ්බා. **මනුස්සාපි අනන්තනාති** දීපදෙසකුලවංසාජීවාදිවිභාගවසෙන මනුස්සාපි අනන්තභෙදා. පිසාචා එව **පෙසාචා**. තෙ අපරපෙතාදයො **මහන්තමහන්තා.** ඡද්දන්තදහමත්තකුණිනියො කුවාළියමුවලිඤ්ඤනාමෙන[3] වදති.

පවුච්චාති පබ්බගණ්ඨිකා. **පණ්ඩිතොපි -පෙ- උදකං න ගච්ඡති;** කස්මා? සත්තානං සංසරණකාලස්ස නියතභාවතො. **අපරිපක්කං** සංසරණනිමිත්තං සීලාදිනා **පරිපාචෙති නාම** සීඝංයෙව විසුද්ධිපත්තියා. **පරිපක්කං කම්මං** ඵුස්ස ඵුස්ස පච්චා පච්චා කාලෙන පරිපක්කභාවානාපාදනෙන **ඛෙපෙති නාම.**

සූත්තගුළෙති සූත්තවට්ටියං. **"නිබ්බිඤ්ඣමානමෙව පළෙති"**ති උපමාය සත්තානං සංසාරො අනුක්කමෙන ඛීයතෙව; න තස්ස වඩ්ඪතීති දස්සෙති පරිච්ඡින්නරූපත්තා.

අජිතකෙසකම්බලවාදවණ්ණනා

171. **දින්නන්ති** දෙය්‍යධම්මසීසෙන දානං වුත්තන්ති ආහ **"දින්නස්ස ඵලාභාවං වදති"**ති; දින්නං පන අත්ථාදිවත්ථුං කථං පටික්ඛිපති. එසෙව නයො **සිට්ඨං හුත්වන්ති** එත්ථාපි. **මහායාගොති** සබ්බසාධාරණං මහාදානං **පාහුනකසක්කාරොති**[4] පාහුනකභාවෙන කතබ්බසක්කාරො. **ඵලන්ති** ආනිසංස ඵලං, නිස්සන්දඵලඤ්ච. **විපාකොති** සදිසඵලං. **පරලොකෙ ඨිතස්ස අයං ලොකො නත්ථීති** පරලොකෙ ඨිතස්ස කම්මුනා ලද්ධබ්බා අයං ලොකො න හොති. **ඉධලොකෙ ඨිතස්සාපි පරලොකො නත්ථීති** ඉධලොකෙ ඨිතස්ස කම්මුනා ලද්ධබ්බා පරලොකො න හොති. තත්ථ කාරණමාහ **"සබ්බෙ තත්ථ තත්ථෙව උච්ඡිජ්ජන්තීති"**, ඉමෙ සත්තා යත්ථ යත්ථ භවෙ, යොනිආදිසු ච ඨිතා; තත්ථ තත්ථෙව උච්ඡිජ්ජන්ති නිරුද්ධවිනාසවසෙන විනස්සන්ති. **ඵලාභාවවසෙනාති** මාතාපිතූසු සම්මාපටිපත්තිමිච්ඡාපටිපත්තීනං ඵලස්ස අභාවවසෙන "නත්ථි මාතා, නත්ථි පිතා"ති වදති; න මාතාපිතූනං; නාපි තෙසු ඉදානි කයිරමානසක්කාරසක්කාරානං අභාවවසෙන තෙසං ලොකපච්චක්ඛත්තා. බුබ්බුළකස්ස විය ඉමෙසං සත්තානං උප්පාදෙ නාම කෙවලො; න වච්චා ආගමනපුබ්බකොති දස්සනත්ථං "නත්ථි සත්තා ඔපපාතිකා"ති වුත්තන්ති ආහ **"වච්චා උපපජ්ජනකසත්තා නාම නත්ථීති වදති"**ති. සමණෙන නාම යථාවතො ඤාතෙනෙන කස්සචි කිඤ්චි අකථෙත්වා සඤ්ඤතෙන භවිතබ්බං; අඤ්ඤථා ආහොපුරිසිකා නාම සියා. කිඤ්හි පරො පරස්ස කරිස්සති; තථා ච අත්තනො සම්පාදනස්ස කස්සචි අවස්සයො එව න සියා තත්ථ තත්ථෙව උච්ඡිජ්ජනතොති ආහ **"යෙ ඉමඤ්ච -පෙ- පවෙදෙන්තී"**ති.

---

1 දී 1-157 පිටෙ.
2. දී 2-203 පිටෙ.
3. කතළියමුවලිඤ්ඤනාමෙනා (ක)
4. පහොනකසඤ්ඤාරොති (බහූසු)

චතූසු මහාභූතෙසු නියුත්තොතාති **චාතුම්මහාභූතිකො**. යථා පන මත්තිකාය නිබ්බත්තං භාජනං මත්තිකාමයං; එවමයං චතූහි මහාභූතෙහි නිබ්බත්තොතාති ආහ **"චතුම්මහාභූතමයො"**ති. **අජ්ඣත්තිකපථවිධාතූති** සත්තසන්තානාභගතා පථවීධාතු. **බාහිරපථවිධාතූනති** බහිද්ධා මහාපථවිං. **උපගච්ඡතීති** බාහිරපථවිකායතො තදෙකදෙසභූතා පථවී ආගන්ත්වා අජ්ඣත්තිකභාවපත්තියා සත්තභාවෙන සණ්ඨිතා ඉදානි ඝටාදිගතපථවී විය තමෙව බාහිරපථවිකායං උපෙති උපගච්ඡති සබ්බසො තෙන නිබ්බිසෙසතං එකීභාවමෙව ගච්ඡති. **ආපාදීසුපි එසෙව නයොති** එත්ථ පජ්ජුන්නෙන මහාසමුද්දතො ගහිතආපො විය වස්සොදකභාවෙන පුනපි මහාසමුද්දමෙව, සූරියරස්මිතො ගහිතඉන්ධගහිසඛ්ඛාතතෙජො විය පුන සූරියරස්මිං, මහාවායුඛන්ධතො නීහතමහාවාතො විය තමෙව වායුඛන්ධං උපෙති උපගච්ඡතීති දිට්ඨිගතිකස්ස අධිප්පායො. **මනච්ඡට්ඨානි ඉන්ද්‍රියානි ආකාසං පක්ඛන්දන්තීති** තෙසං විසයාභාවාති වදන්ති. විසයිගහණෙන හි විසයාපි ගහිතා එව හොන්තීති. **ගුණාගුණපදානීති** ගුණදොසකොට්ඨාසා. **සද්ධිරමෙව පදානීති අධිප්පෙතං** සරීරෙන තංතංකිරියාය පජ්ජිතබ්බතො. දබ්බනති මුයහන්තීති දත්තු; මූළහපුග්ගලා. තෙහි **දත්තූහි බාලමනුස්සෙහි. "පරලොකො අත්ථී"**ති මති යෙසං; තෙ අත්ථිකා; තෙසං වාදොති අත්ථිකවාදෙ; තං **අත්ථිකවාදං.**

කම්මං පටිබාහති අකිරියවාදිභාවතො. **විපාකං පටිබාහති** සබ්බෙන සබ්බං ආයතිං උප්පත්තියා පටික්ඛිපනතො. **උභයං පටිබාහති** සබ්බසො හෙතුපටිබාහනෙනෙව ඵලස්සපි පටික්ඛිත්තත්තා. උභයන්ති හි කම්මං විපාකඤ්චාති උභයං. සො හි "අහෙතු අප්පච්චයා සත්තා සංකිලිස්සන්ති, විසුජ්ඣන්ති චා"ති[1] වදන්තො කම්මස්ස විය විපාකස්සාපි සංකිලෙසවිසුද්ධීනං පච්චයත්තාභාවවචනතො තදුභයං පටිබාහතීනාම. **විපාකො පටිබාහිතො හොති** අසති කම්මෙ විපාකාභාවතො. **කම්මං පටිබාහිතං හොති** අසති විපාකෙ කම්මස්ස නිරත්ථකභාවාපත්තිතො. **අත්ථතොති** සරූපෙන. **උභයප්පටිබාහකාති** විසුං විසුං තංතංදිට්ඨිදීපකභාවෙන පාළියං ආගතාපි පච්චෙකං තිවිධදිට්ඨිකා එව උභයපටිබාහකත්තා. උභයපටිබාහකාති හි හෙතුවචනං. **"අහෙතුඅපච්චයා වෙවා"**තිආදි පටිඤ්ඤාවචනං. යො හි විපාකප්පටිබාහනෙන නත්ථිකදිට්ඨිකො උච්ඡෙදවාදී; සො අත්ථතො කම්මපටිබාහනෙන අකිරියදිට්ඨිකො, උභයප්පටිබාහනෙන අහෙතුකදිට්ඨිකො ච හොති. සෙසද්වයෙපි එසෙව නයො.

සඤ්ඤායනතීති තං දිට්ඨිදීපකගන්ථං උග්ගහෙත්වා පඨන්ති. **විමංසනතීති** තස්ස අත්ථං විචාරෙන්ති. **"තෙස"**න්තිආදි වීමංසනාකාරදස්සනං. **තස්මිං ආරම්මණෙති** යථාපරිකප්පිතකම්මඵලාභාවාදිකෙ "කරොතො න කරියති පාප"න්තිආදිනයප්පවත්තාය **ලද්ධියා** ආරම්මණෙ. **මිච්ඡාසනි සන්තිට්ඨතීති** "කරොතො න කරියති පාප"න්ති ආදිවසෙන අනුස්සවූපලද්ධෙ අත්ථෙ තදුකාරපරිවිතක්කනෙහි සච්ඡාගහෙ විය සරූපතො චිත්තස්ස පච්චුපට්ඨිතෙ චිරකාලපරිවාසෙන එවමෙතන්ති නිජ්ඣානක්ඛමභාවූපගමනෙන **නිජ්ඣානක්ඛන්තියා** තථා ගහිතෙ පුනප්පුනං තථෙව ආසෙවන්නස්ස බහුලීකරොන්නස්ස මිච්ඡාචිතක්කෙන සමාදියමානා මිච්ඡාවායාමූපත්ථම්භිතා අතංසභාවං "තංසභාව"න්ති ගණ්හන්තී මිච්ඡාසතීති ලද්ධනාමා තංලද්ධිසහගතා තණ්හා සන්තිට්ඨති. **චිත්තං එකග්ගං හොතීති** යථාසකං චිත්තක්ඛාදිපච්චයලාභෙන තස්මිං ආරම්මණෙ අවට්ඨිතතාය අනෙකග්ගතං පහාය එකග්ගං

1 දී 1-50, ම 2-70-185, සං 2-172 පිට්ඨෙසු.

අපපිතං විය හොති. චිත්තසීසෙන මිච්ඡාසමාධි එව වුත්තෝ. සොපි හි පච්චයවිසෙසෙහි ලද්ධභාවනාබලෝ ඊදිසෙ ඨානෙ සම්ඛානපතිරූපකිච්චකරොයෙව වාළවිඤ්ඤාණාදීසු විය‍ාති දට්ඨබ්බං. **ජවනානි ජවන්තීති** අනෙකක්ඛත්තුං තෙනාකාරෙන පුබ්බභාගියෙසු ජවනවාරෙසු පවත්තෙසු සබ්බපච්ඡිමෙ ජවනවාරෙ සත්ත ජවනානි ජවන්ති. **පඨමෙ ජවනෙ ඨිතෙ කිච්ඡා හොන්ති තථා දුතියාදීසූති** ධම්මසභාවදස්සනමත්තමෙතං; න පන තස්මිං ඛණෙ තෙසං නිකිච්ඡා කෙනචි සක්කා කාතුං.

තස්සාති තෙසු තීසු මිච්ඡාදස්සනෙසු. **කොචි එකං දස්සනං ඔක්කමතී**ති යස්ස එකස්මිං යෙව අභිනිවෙසො ආසෙවනා ව පවත්තා; සො එකං එව දස්සනං ඔක්කමති. යස්ස පන දවිසු තීසුපි වා අභිනිවෙසො ආසෙවනා ව පවත්තා; සො දෙ තීණිපි ඔක්කමති; එතෙන යා පුබ්බෙ උභයපට්බාහකතාමූලෙන දිට්ඨා අත්ථසිද්ධා සබ්බදිට්ඨිකතා, සා පුබ්බභාගියා. යා පන මිච්ඡත්තනියාමොක්කන්තිභූතා; සා යථාසකං පච්චයසමුදාගමයිදන්තො භින්නාරම්මණානං විය විසෙසාධිගමානං එකජ්ඣං අනුප්පත්තියා අසංකිණ්ණා එවාති දස්සෙති. **"එකස්මිං ඔක්කන්තෙනා"**තිආදිනා තිස්සන්නම්පි දිට්ඨීනං සමානබලතං සමානඵලතඤ්ච දස්සෙති. තස්මා තිස්සොපි වෙතා එකස්ස උප්පන්නා අබෙබාකිණ්ණා එව; එකාය විපාකෙ දින්නෙ ඉතරා අනුබලප්පදායිකායෙ හොන්ති. **"වට්ටබාණු නාමෙසා"**ති ඉදං වචනං නෙය්‍යත්ථං; න නීතත්ථං. තථා හි **පපඤ්චසූදනියං** "කිං පනෙස එකස්මිං යෙව අත්තභාවෙ නියතො හොති; උදාහු අඤ්ඤසම්මිම්පීති? එකස්මිං යෙව නියතො; ආසෙවනවසෙන පන භවන්තරෙපි තං තං දිට්ඨිං රොචෙති යෙවා"නි[1] වුත්තං. අකුසලඤ්හි නාමෙතං අබලං දුබ්බලං; න කුසලං විය සබලං මහාබලං. තස්මා "එකස්මිං යෙව අත්තභාවෙ නියතො"ති වුත්තං. අඤ්ඤථා සම්මත්තනියාමො විය මිච්ඡත්තනියාමොපි අච්චන්තිකො සියා; න ච අච්චන්තිකො. යදි එවං වට්ටබාණුජොතනා කථන්ති ආහ "ආසෙවන වසෙන පනා"තිආදි. තස්මා යථා "සකිං නිමුග්ගොපි නිමුග්ගොව බාලෙ"ති වුත්තං; එවං වට්ටබාණුජොතනා. යාදිසෙ හි පච්චයෙ පටිච්ච අයං තං තං දස්සනං ඔක්කන්තො පුන කදාචි තපපටිපක්ඛෙ පච්චයෙ පටිච්ච තතො සිසුකඛිපනමස්ස න හොතීති න වත්තබ්බං; තස්මා[2] **"යෙහුය්‍යෙන හි එවරූපස්ස භවතො වුට්ඨානං නාම නත්ථී"**ති වුත්තං.

තස්මාති යස්මා එවං සංසාරබාණුභාවස්සපි පච්චයො අපණ්ණකජාතො; තස්මා. **භූතියාමොති** දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකපරමත්ථානං වසෙන අත්තනො ගුණෙහි වඩ්ඪිකාමො.

පකුධකච්චායනවාදවණ්ණනා

174. **අකතා**නි සමෙන වා විසමෙන වා කෙනචි හෙතුනා න කතා න විනිතා. කතවිධො කරණවිධි නත්ථි එතෙසන්ති **අකතවිධානා.** පදද්වයෙනාපි ලොකෙ කෙනචි හෙතුපච්චයෙන නෙසං අනිබ්බත්තනභාවං දස්සෙති. **ඉද්ධියාපි න නිම්මිතා**නි කස්සචි ඉද්ධිමතො වෙතොවසිප්පත්තස්ස දෙවස්ස, ඉස්සරාදිනො වා ඉද්ධියාපි න නිම්මිතා. **අනිම්මාපිතා** කස්සචි අනිම්මාපිතා[3] **වුත්තඤ්හෙතං**වාති බ්‍රහ්මජාලවණ්ණනායං[4] වුත්තත්ථමෙව. **වඤ්ඣකූ**ති වඤ්ඣාපසුවඤ්ඣකූතාලාදයො විය අඵලා; කස්සචි අජනකානි

1. ම-අට්ඨ 3-85 පිටෙ. 2. කස්මා (ක)
3. අනිම්මාතානි කස්සචි අනිම්මාපකා, (බහූසු) 4. දී-අට්ඨ 1-97 පිටෙ.

අත්ථෝ; එතෙන පඨවිකායාදීනං රූපාදිජනකභාවං පටික්ඛිපති. රූප-සද්දාදයෝ හි පඨවිකායාදීහි අපපටිබද්ධවුත්තිකාති තස්ස ලද්ධි. පබ්බතකූටං විය සිතානි **කූටට්ඨා;** යථා පබ්බතකූටං කෙනචි අනිබ්බත්තිතං, කස්සචි ච අනිබ්බත්තකං; එවමෙතෙපීති අධිප්පායෝ. යම්දං "බීජතෝ අංකුරාදි ජායතී"ති වුච්චති; තං විජ්ජමානමෙව තතෝ නික්ඛමති; න අවිජ්ජමානං; අඤ්ඤට්ඨා අඤ්ඤතොපි අඤ්ඤස්ස උපලද්ධි සියාති අධිප්පායෝ. **ඨිතත්තාති** නිබ්බිකාරභාවෙන ඨිතත්තා. **න චලනතීති** විකාරං නාපජ්ජන්ති. විකාරාභාවතෝ හි තෙසං සත්තන්නං කායානං එසිකට්ඨායිට්ඨිතතා. අනිඤ්ජනඤ්ච අත්තනෝ පකතියා අවට්ඨානමෙව. තෙනාහ **"න විපරිණාමනතී"**ති. අවිපරිණාමධම්මතතා එව හි තෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං න ව්‍යාබාධෙන්ති. සති හි විකාරං ආපාදෙතබ්බතාය ව්‍යාබාධකතාපි සියා; තථා අනුග්ගහෙතබ්බතාය අනුග්ගාහකතාති තදභාවං දස්සෙතුං පාළියං **"නාල"**න්තිආදිවුත්තං. පඨවී එව කායෙකදෙසත්තා **පඨවිකායෝ.** ජීවසත්තාමානං කායානං නිච්චතාය නිබ්බිකාරභාවතෝ න හන්තබ්බතා, න ඝාතෙතබ්බතා වාති නෙව කොචි හන්තා වා ඝාතෙතා වා; නෙනෙවාහ **"සත්තන්නං තෙව කායාන"**න්තිආදි. යදි කෝචි හන්තා නත්ථි; කථං සත්ථපහාරොති ආහ **"යථා මුග්ගරාභිආදීසු"**තිආදි. **කෙවලං සඤ්ඤාමත්තමෙව හොති;** හනනඝාතනාදි පන පරමත්ථතෝ නත්ථෙව කායානං අවිකොපනීයභාවතොති අධිප්පායෝ.

නිගණ්ඨනාතපුත්තවාදවණ්ණනා

177. චත්තාරොති යාමා භාගා චතුයාමා; චතුයාමා එව චාතුයාමා. භාගත්ථෝ හි ඉධ යාම-සද්දෝ යථා "රත්තියා පඨමෝ යාමෝ"ති. සෝ පනෙත්ථ භාගෝ සංවරලක්ඛණොති ආහ **"චාතුයාමසංවුතොති චතුකොට්ඨාසෙන සංවරෙන සංවුතෝ"**ති. **පටික්ඛිත්තසබ්බසීතොදකොති** පටික්ඛිත්තසබ්බසීතොදකපරිභොගෝ. **සබ්බෙන පාපවාරණෙන යුත්තොති** සබ්බපපඤ්චාරෙන සංවරලක්ඛණෙන සමන්නාගතෝ. **ධුතපාපොති** සබ්බෙන නිජ්ජරලක්ඛණෙන පාපවාරණෙන විධුතපාපෝ. **ඵුට්ඨොති** අට්ඨන්නම්පි කම්මානං ඛෙපනෙන මොක්ඛපත්තියා කම්මක්ඛයලක්ඛණෙන සබ්බෙන පාපවාරණෙන ඵුට්ඨෝ තං පත්වා ඨිතෝ. **මොක්ඛප්පත්තචිත්තොති** මොක්ඛාධිගමෙනෙව උත්තමම්මරියාදපත්තචිත්තෝ. **යතත්තොති** කායාදීසු ඉන්ද්‍රියෙසු සංයමෙතබ්බස්ස අභාවතෝ සංයතචිත්තෝ. **සුප්පනිට්ඨිතචිත්තොති** නිස්සෙසතෝ සුට්ඨු පතිට්ඨිතචිත්තෝ. **සාසනානුලොමං නාම** පාපවාරණෙන යුත්තතා. තෙනාහ "ධුතපාපෝ"තිආදි. **අත්ථි දින්නන්තිආදීසු** "අත්ථි ජීවෝ; සෝ ව ඉධ නිච්චෝ; ඉධ අනිච්චෝ"ති එවමාදිඅත්ථුද්ධාරදස්සනං. **සබ්බානි** කම්මපථනිබ්භාගාදිවිසයා සබ්බා නිජ්ඣානක්ඛන්තියෝ. **දිට්ඨියෙවාති** මිච්ඡාදිට්ඨියෝ එව ජාතා.

සඤ්ඤයබෙලට්ඨපුත්තවාදවණ්ණනා

179-181. **අමරාවික්ඛෙපෙ වුත්තනයොති** එවන්ති බ්‍රහ්මජාලෙ අමරාවික්ඛෙපවාදසංවණ්ණනායං[1]. වුත්තනයෝ එව වික්ඛෙපවාදකරණභාවතෝ, තථෙව වෙත්ථ වික්ඛෙපවාදස්ස ආගතත්තා.

---

1. දී-ටී 1-106-7. පිට්ඨාදිසු.

පඨමසද්ධිධිකසාමඤ්ඤඵලවණ්ණනා

183. **යථා තෙ රුච්චෙය්‍යා**නි ඉදානි මයා පුච්ඡියමානෝ අත්තෝ යථා තව චිත්තෙන රොචෙය්‍ය. **ඝරදාසියා කුච්ඡිසම්ං ජාතෝ අනෙනාජාතෝ. ධනෙන කීතෝ ධනක්කීතෝ. කම්මාරභණ්ඩිතෝ කරමරානීතෝ. සාමන්ති** සයමෙව. **දුස්සමන්ති** දුසභාවං. කොචි දුසෙපි සමානෙ අලසෝ කම්මං අකරොනෙතා "කම්මකාරෝ"ති න වුච්චතීති ආහ **"අනලසෝ කම්මකරණසීලොයෙවා"**ති. **පඨමමෙවා**ති ආසන්නතරට්ඨා-නූපසඞ්කමනතෝ පගෙව පුරෙතරමෙව. **පච්ඡා**ති සාමිකස්ස නිපජ්ජාය පච්ඡා. **සයනතෝ අවුට්ඨිතෙති** රත්තියා විභායනවෙලාය සෙය්‍යතෝ අවුට්ඨිතෙ. **පච්චූසකාලතෝ පට්ඨායා**ති අතීතාය රත්තියා පච්චූසකාලතෝ පට්ඨාය. **යාව සාමිනෝ රත්තිං නිද්දූපක්කමනන්ති** අපරාය පදොස-වෙලාය යාව නිද්දූපක්කමනං. **කිංකාරන්ති** කිං කරණීයං; කිංකාර-භාවතෝ පුච්ඡිත්වා කාතබ්බවෙය්‍යාවච්චන්ති අත්තෝ.

දෙවෝ වියාති ආධිපච්චපරිවාරාදිසම්පත්තිසම්පන්නාගතෝ පධානදෙවෝ විය. **සෝ වතස්සාහ**න්ති සෝ වත අස්සං අහං. සෝ රාජා විය අහම්පි භවෙය්‍යං; කථං පුඤ්ඤානි කරෙය්‍යං; යදි පුඤ්ඤානි උළාරානි කරෙය්‍යන්ති යොජනා. **"සෝ වතස්ස'ස්සා"**න්ති පාඨෙ සෝ රාජා අස්ස අහං අස්සං වත; යදි පුඤ්ඤානි කරෙය්‍යන්ති යොජනා. තෙනාහ **"අයමෙවත්ථෝ"**ති **අස්සා**ති හි උත්තමපුරිසපපයොගෙ **අහං**-සද්දෙ අප්පයුත්තෙපි පයුත්තෙ විය හොති. **යාවජීවං න සක්ඛිස්සාමි දාතු**න්ති යාවජීවං දානත්ථාය **උස්සාහං** කරොනෙතාපි යං රාජා එකං දිවසං දෙති; තතෝ සතභාගම්පි දාතුං න සක්ඛිස්සාමි. තස්මා පබ්බජිස්සාමීති පබ්බජ්ජාය උස්සාහං කත්වාති යොජනා.

කායෙන සංවුතෙනාති කායෙන සංවරිතබ්බං කායද්වාරෙන පවත්ත-නකපාපධම්මං සංවරිත්වා විහරෙය්‍යාති අයමෙත්ථ අත්තෝති ආහ **"කායෙන පිහිතෙන හුත්වා"**තිආදි. **සාසවඤාණෙන පරමතායා**ති සාසවඤාණපරියෙසනෙ සල්ලෙඛවසෙන පරමතාය; උක්කට්ඨභාවෙ සණ්ඨිතෙ සාසවඤාණමෙව වා පරමං පරා කොටි එතස්ස; න තතෝ පරං කිඤ්චි ආමිසජාතං පරියෙසති පච්චාසිසති වාති සාසවඤාණපරමෝ; තබ්භාවෙ සාසවඤාණපරමතා; තස්සා **සාසවඤාණපරමතාය. චිත්තෙ-කග්ගතායානන්ති** ගණසඞ්ගණිකතෝ පවිවිත්තෙන ඒකතාය. **නෙක්ඛම්මාභිරතානන්ති** කාමානාභිරතානං. තාය එව කාමානාභිරතියා පරමං උත්තමං වොදානං විසුද්ධිං පත්තතාය **පරමවොදානප්පත්තානං. කිලෙසූපධිඅභිසඞ්ඛාරූපධීනං** අචන්තනවිගමෙන **නිරූපධීනං. විසඞ්ඛාර-ගතානන්ති** අධිගතනිබ්බානානං. එත්ථ ච පඨමෝ විවෙකෝ ඉතරෙහි දවීහි විවෙකෙහි සහාපි පත්තබ්බෝ විනාපි; තථා දුතියෝ. තතියෝ පන ඉතරෙහි දවීහි සහෙව පත්තබ්බෝ, න විනාති දට්ඨබ්බං. ගණෙ ජනසම්මාගමෙ සන්නිපතනං **ගණසඞ්ගණිකා; තං පහාය එකෝ විහරති** චරති පුග්ගලවසෙන අසහායත්තා. චිත්තෙ කිලෙසානං සන්නිපතනං **චිත්තසඞ්ගණිකා; තං පහාය එකෝ විහරති** කිලෙසවසෙන අසහායත්තා.

මිගහඤ්ඤ එකච්චතක්කණ්ණිකත්තා, ගොත්‍රභූආදීනඤ්ච ආරම්මණමත්තත්තා න තෙසං වසෙන සාතිසයා නිබ්බුතිසුඛසම්පුසනා; ඵලසමාපත්තිනිරොධසමාපත්තිවසෙන සාතිසයානි ආහ **"ඵලසමාපත්තිං වා නිරොධසමාපත්තිං වා පවිසිත්වා"**ති. ඵලපරියොසානෙ හි නිරොධොති.

184. **අභිහරිත්වා**නි අභිමුඛභාවෙන නෙත්වා. "අහං චීවරාදීහි පයොජනං සාධෙස්සාමී"ති වචනසෙසො. **සප්පායතා**නි සබ්බගෙලඤ්ඤපහරණවසෙන උපකාරුවහං. භාවිනා අනත්ථතො පරිපාලනවසෙන ගොපනා **රක්ඛාගුත්තානි.** පච්චුපත්ථානස්ස නිසෙධවසෙන **ආවරණගුත්තානි.**

දුතියසාමඤ්ඤඵලවණ්ණනා

186. **කසතී**නි කසිං කරොති. **ගහපතිකොනි** එත්ථ ක-සද්දො අපපත්ථොති ආහ **"එකගෙහමත්තෙන ජෙට්ඨකො"**ති; තෙන අනෙකකුලජෙට්ඨකභාවං පටික්ඛිපති. **කරං කරොතී**ති කරං සම්පාදෙති. **වඩ්ඪතී**නි උපරූපරි සම්පාදනෙන වඩ්ඩෙති. එවං අපපම්පි පහාය පබ්බජිතුං දුක්කරනති අයමත්ථො ලට්ඨිකොපමසුත්තෙනන[1] දීපෙතබ්බා. තෙනාහ "සෙය්‍යථාපි උදුම්බරෙ පුරිසො දලිද්දො, අස්සකො අනාළ්හියො තස්සස්ස එකං අගාරකං ඔලුග්ගවිලුග්ගං කාකාතිදුබ්බං නපරමරූප"නන්ති[1] විත්ථාරෙතබ්බා. යදි අපපම්පි හොගං පහාය පබ්බජිතුං දුක්කරං; කසමා දුසවාරෙ හොගග්ගහණං න කතනන්ති ආහ **"දුසවාරෙ පනා"**තිආදි. යථා ච දුසස්ස හොගාපි අහොගා පරායත්තභාවතො; එවං ඤාතයොපීති දුසවාරෙ ඤාතිපරිවට්ටග්ගහණම්පි න කතනන්ති දට්ඨබ්බං.

පණීතතරසාමඤ්ඤඵලවණ්ණනා

189. **එවරූපාහී**නි යථාවුත්තදුසකසස්සකූපමාසදිසාහි උපමාහි සාමඤ්ඤඵලං දීපෙතුං පහොති භගවා සකලම්පි රත්තින්දිවං තතොභියෙය්‍යොපි අනන්තනයවිභාවනතාය විචිත්තනයදෙසනාභාවතො **කථිතපී**ති සතිපි දෙසනාය උත්තරුත්තරාධිකනානානයවිචිත්තභාවෙ.

එකක්ඛණෙනං පදං සාධුසද්දසෙසව ක-කාරෙන වඩ්ඪිත්වා වුත්තත්තා; තෙනෙව **සාධූ**ති-සද්දස්ස අත්ථං වදන්තෙන අත්ථුද්ධාරවසෙන **සාධු**-සද්දො උදාහටො. **ආයාචනෙ**නි අභිමුඛයාචනෙ; අභිපත්ථනායනන්ති අත්ථො. **සම්පටිච්ඡනෙ**නි පටිග්ගණ්හනෙ. **සම්පහංසනෙ**නි සාචිජ්ජමානගුණවසෙන හංසනෙ තොසනෙ; උදග්ගතාකරණෙනි අත්ථො. **ධම්මරූ**පීති පුඤ්ඤකාමො. **පඤ්ඤාණවා**නි පඤ්ඤවා. **අඤ්ඤබ්‍යාකතා**නි අදූසකො, අනුපඝාතකොති අත්ථො. **ඉධා**පීති ඉමස්මිං සාමඤ්ඤඵලෙපි. **අයං** සාධු-සද්දො. **දළහීකම්මෙ**නති සක්කච්චකිරියායං. **ආණත්තියා**නති ආණාපනෙ. "සුණොහිසාධුකං මනසිකරොහී"ති හි වුත්තෙ සාධුක-සද්දෙන සවනමනසිකාරානං සක්කච්චකිරියා විය තදුණ්ණාපනම්පි ජොතිතං හොති; ආයාචනත්ථතා විය වස්ස ආණාපනත්ථතා වෙදිතබ්බා. **සුන්දරෙ**පීති සුන්දරත්ථෙපි. ඉදානි යථාවුත්තෙන සාධුක-සද්දස්ස අත්ථභෙදෙන පකාසිතං විසෙසං දස්සෙතුං **"දළහීකම්මඤ්චෙත්‍ථා"**තිආදි වුත්තං.

මනසි කරොහීති එත්ථ මනසිකාරො න ආරම්මණපටිපාදනලක්ඛණො; අථ ඛො චිත්තපටිපාදනජවනපටිපාදනමනසිකාරපුබ්බකං චිත්තෙන ඨපනලක්ඛණොති දස්සෙන්තො **"ආවජ්ජා"**තිආදිමාහ. **සොතින්ද්‍රියවික්ඛෙපවාරණං** සවනෙ නියොජනවසෙන කිරියන්තරපටිසෙධනභාවතො; සොතං

1. ම 2-114 පිට.

ඔදහාති අත්ථෝ. **මනිඳ්‍රියච්ඡේදපවාරණං** අඤඤඳවින්‍යාපවිසෙධනතෝ. **ඛ්‍යඤ්ජනවිපල්ලාසගහාහවාරණං** "සාධුක"න්‍ති විසෙසෙත්වා වුත්තත්තා. පඨිමස්ස අත්ථවිපල්ලාසගහාහවාරණෙපි එසෙව නයෝ. **ඛාරණූප-පරිකඛාදිසූති ආදි**-සද්දෙන තුලනතීරණාදිකෙ, දිට්ඨියා සුපපටිවිද්ධෙ ච සඞ්ගණ්හාති. **ඛඛ්‍යඤ්ජනොති** එත්ථ යථාධිපෙතමත්ථං ඛ්‍යඤ්ජයතීති ඛ්‍යඤ්ජනං; සභාවනිරුත්ති. සහ ඛ්‍යඤ්ජනෙනාති සඛ්‍යඤ්ජනෙ; ඛ්‍යඤ්ජන-සම්පත්තෙහාති අත්ථෝ. **සාසෙථාති** අරණියතෝ උපගන්තබ්බතෝ අනුඛාතබ්බතෝ අත්ථෝ; චතුපාරිසුද්ධිසීලාදිකෝ. තෙන සහ අත්ථෙනාති සාත්ථෝ; අත්ථසම්පත්තෙහාති අත්ථෝ. **ධම්මගම්භීරොති**ආදිසු **ධම්මා** නාම තන්ති. **දෙසනා** නාම තස්සා මනසා වවත්ථාපිතාය තන්තියා දෙසනා. **අත්ථෝ** නාම තන්තියා අත්ථෝ. **පටිවෙධෝ** නාම තන්තියා, තන්ති අත්ථස්ස ච යථාභූතාවබොධෝ. යස්මා වෙතෙ ධම්මදෙසනා අත්ථපටිවෙධා සත්තාදීහි විය මහාසමුද්දෙ මන්දබුද්ධීහි දුක්ඛොගාහා; අලබ්භනෙය්‍යපතිට්ඨා ච; තස්මා ගම්භීරා තෙන වුත්තං **"යස්මා අයං ධම්මා-පෙ-සාධුකං මනසි කරොහි භාසිස්සාමී"**ති. එත්ථ ච පටිවෙධස්ස දුක්කරභාවතෝ ධම්මත්ථානං, දෙසනාඤ්ඤණස්ස දුක්කරභාවතෝ දෙසනාය දුක්ඛොගාහතා; පටිවෙධස්ස පන උපපාදෙතුං අසක්කුණෙය්‍යතාය, ඤ්ඤණුප්පත්තියා ච දුක්කරභාවතෝ දුක්ඛොගාහතා වෙදිතබ්බා. **දෙසනා**ං නාම උද්දිසනං; තස්ස නිද්දිසනං **භාසනා**නන්‍ති[1] ඉඛාධිපෙතන්‍ති ආහ **"විත්ථාරතෝ භාසිස්සාමී"**ති. පරිබ්‍යත්තං කථනඤ්හි භාසනං, තෙනාහ **"දෙසෙස්සාමීති -පෙ- විත්ථාර-දීපනා"**නන්‍ති.

යථාවුත්තමත්ථං සුත්තපදෙන සම්පත්ථෙතුං **"තෙනාහා"**තිආදි වුත්තං. **සාළිඛාඛිව නිගෙසාසොති** සාළිකාය ආලාපෙ විය මධුරෝ කණ්ණසුඛෝ පෙමණීයෝ. **පවිභාගනන්‍ති** සද්දෙ. **උදීරයීති** උච්චාරියති; වුච්චති වා.

එවං වුත්තෙත උස්සාහජාතොති එවං "සුණොහි සාධුකං මනසි කරොහි භාසිස්සාමී"ති වුත්තෙත "න කිර භගවා සඞ්ඛෙපෙනෙව දෙසෙස්සති; විත්ථාරෙනපි භාසිස්සතී"ති සඤ්ජාතුස්සාහෝ හට්ඨතුට්ඨෝ හුත්වා.

190 **"ඉධා"**න්‍ති ඉමිනා වුච්චමානං අධිකරණං තථාගතස්ස උප්පත්තිට්ඨානභූතං අධිප්පෙතන්‍ති ආහ **"දෙසාපදෙසෙ නිපාතොා"**ති **"ඛොය"**න්‍ති සාමඤඤතෝ ඉඛ-සද්දමත්තං ගණ්හාති; න යථාවිසෙසිතබ්බං ඉඛ-සද්දං. තථා හි වක්ඛති "කත්ථචි පදපූරණමත්තමෙවා"ති.[2] **ලොකං උපාදාය වුච්චති** ලොක-සද්දෙන සමානාධිකරණභාවෙන වුත්තත්තා. සෙසපදද්වයෙ පන පදනන්තරසන්නිධානමත්තෙනෙන තං තං උපාදාය වුත්තත්තා දට්ඨබ්බා. **ඉධ තථාගතෝ ලොකෙති** හි ජානිඛෙත්තං; තත්ථාපි අයං වක්ඛමාණෝ "ලොකෝ"ති අධිප්පෙතෝ. **සමණොති** සොතාපන්නෝ. **දුතියෝ සමණොති** සකදාගාමී. වුත්තඤෙඛතං "කතමෝ ච භික්ඛවෙ සමණෝ? ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු තිණ්ණං සංයොජනානං පරික්ඛයා සොතාපන්නෝ හොතී"තිආදි;[3] "කතමෝ ච භික්ඛවෙ දුතියෝ සමණෝ? ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු තිණ්ණං සංයොජනානං පරික්ඛයා රාගදොසමොහානං තනුත්තා"තිආදි.[4] **ඛඛාසනන්‍ති** කඤ්චි පදෙසං. **ඉඛෙව නිට්ඨමානසාති** ඉමිස්සා එව ඉන්දසාලගුහායං නිට්ඨමානස්ස.

පදපූරණමත්තමෙව ඛඛාසාපදිසනස්සාපි අසම්භවතෝ අත්ථන්තරස්ස අඛොධනතෝ. අරහන්ති ආදයෝ සඳ්ධ විත්ථාරිතාති යොජනා. අත්ථතෝ

1. භාසඛා, තං (?) 2. දී-ඨ. 1-156 පිටෙ. 3. අං 1-560 පිටෙ 4. අං. 2-561 පිටෙ.

විත්ථාරණං සද්දමුඛෙනෙව හොතීති සද්දග්ගහණං. යසමා "අපරෙහිපි අට්ඨහි කාරණෙහි භගවා තථාගතො"තිආදිනා උදානට්ඨකථාදිසු,[1] අරහන්ති ආදයෝ විසුද්ධිමග්ගටීකායං[2] අපරෙහි පකාරෙහි විත්ථාරිතා. තසමා තෙසු වුත්තනයෙනපි සෝ අත්ථෝ වෙදිතබ්බෝ. තථාගතස්ස සත්තනිකායන්නොග්ගධතාය "ඉධ පන සත්තලොකො අධිප්පෙතො"ති වත්වා තත්ථායං යස්මිං සත්තනිකායෙ යස්මිඤ්ච ඔකාසෙ උපපජ්ජති; තං දස්සෙතුං **"සත්තලොකෙ උපපජ්ජමානොපි චා"**තිආදි වුත්තං. **"තථාගතො න දෙවලොකෙ උපපජ්ජති"**තිආදීසු යං වත්තබ්බං; තං පරතො ආගමිස්සති. **සාරප්පත්තානී**ති කුලභොගිස්සරියාදිවසෙන සාරභූතා. **බ්‍රාහ්මණගහපතිකානී**ති බ්‍රහ්මායුපොක්ඛරසාතිආදිබ්‍රාහ්මණා වෙව අනාථපිණ්ඩිකාදි ගහපතිකා ච.

"සුජාතායා"තිආදිනා වුත්තෙසු චතූසු චිකපෙපසු පඨමෝ චිකපෙපා බුද්ධභාවාය ආසන්නතරපටිපත්තිදස්සනවසෙන වුත්තෝ. ආසන්නතරාය හි පටිපත්තියා ඨිතො "උපපජ්ජති"ති වුච්චති උප්පාදස්ස එකන්තිකත්තා; පගෙව පටිපත්තියා මත්ථකෙ ඨිතෝ. දුතියෝ බුද්ධභාවාවහපබ්බජ්ජතො පට්ඨාය ආසන්නපටිපත්තිදස්සනවසෙන; තතියෝ බුද්ධකරධම්මපාරිපූරිතො පට්ඨාය බුද්ධභාවාය පටිපත්තිදස්සනවසෙන. න හි මහාසත්තානං උප්පත්තිභවූපපත්තිතො පට්ඨාය බොධිසම්භාරසම්භරණං නාම අත්ථි. චතුත්ථෝ බුද්ධකරධම්මසම්භාරමහතො පට්ඨාය. බොධියා නියතභාවූපපත්තිතො පභුති හි විඤ්ඤූහි "බුද්ධා උපපජ්ජන්ති"ති වත්තුං සක්කා උප්පාදස්ස එකන්තිකත්තා. යථා පන සන්දන්ති නදියොති සන්දනකිරියාය අවිච්ඡේදමුප්පාදය වත්තමානපයොගො; එවං උප්පාදට්ඨාය පටිපජ්ජනකිරියාය අවිච්ඡේදමුප්පාදය චතූසු චිකපෙපසු "උපපජ්ජති නාමා"ති වුත්තං. **සබ්බපඨමං උපපත්තිභාවන්ති** චතූසු චිකපෙපසු සබ්බපඨමං වුත්තං තථාගතස්ස උපපත්තිසඞ්ඛාතං අත්ථිභාවං. තෙනාහ **"උපපත්තිතා හොතීති අයමෙත්ථ අත්ථෝ"**ති.

සෝ භගවාති යො "තථාගතො අරහ"න්තිආදිනා කිත්තිතගුණෝ, සෝ භගවා. "ඉමං ලොක"න්ති නයිදං මහාජනස්ස සම්මුඛමත්තං සන්ධාය වුත්තං; අථ ඛො අනවසෙසං පරියාදායාති දස්සෙතුං "සදෙවක"න්තිආදි වුත්තං; තෙනාහ **"ඉදානි වත්තබ්බං නිදස්සෙන්තී"**ති. **පජානන්තා**ති යථාසකං කම්මකිලෙසෙහි නිබ්බත්තත්තා. **පඤ්චකාමාවචරදෙවගහණං** පාරිසෙසඤ්ඤායෙන ඉතරෙසං පදන්තරෙහි සඞ්ගහිතත්තා. සදෙවකන්ති ච අවයවෙන විග්ගහො සමුදායෙ සම්භවතො. **ඡකාමාවචරදෙවගහණං** පච්චාසත්තිඤ්ඤායෙන. තත්ථ හි සෝ ජාතෝ, තංනිවාසී ච. **බ්‍රහ්මකායිකාදි-බ්‍රහ්මගහණන්ති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **පච්චක්ඛිකා -පෙ- සමණ-බ්‍රාහ්මණගහණන්ති** නිදස්සනමත්තමෙතං අපච්චක්ඛිකානං, අසම්භාබනීත-පාපානඤ්ච සමණබ්‍රාහ්මණානං සස්සමණබ්‍රාහ්මණී-වචනෙන ගහිතත්තා. කාමං "සදෙවක"න්තිආදි විසෙසනානං වසෙන සත්තවිසයෝ ලොක-සද්දොති විඤ්ඤායති තුල්‍යයොගවිසයත්තා තෙසං; "සලොමකෝ සපක්ඛකෝ" තිආදීසු පන අතුල්‍යයොගෙපි අයං සම්භවෝ ලබ්භතීති ව්‍යභිචාරදස්සනතො **පජාගහණන්ති** ආහ **"පජාවචනෙන සත්තලොකගහණ"**න්ති.

අරූපිනොපි සත්තා අත්තනො ආනෙඤ්ජවිහාරෙන විහරන්තා දිබ්බන්තීති දෙවාති ඉමං නිබ්බචනං ලභන්තීති ආහ **"සදෙවකගහණෙන අරූපා-වචරලොකො ගහිතො"**ති. තෙනාහ "ආකාසානඤ්චායතනූපගානං

1. උදාන වණ්ණ 117, ඉතිවුත්තක-වණ්ණ-115 පිට්ඨෙසු. 2. විසුද්ධි ටීකා 1-225 පිට්ඨෙසු.

දෙවානං සහබ්‍යතන"න්ති[1] සමාරකග්ගහණෙන **ඡකාමාවචරදෙවලොකො ගහිතො** තස්ස සවිසෙසං මාරස්ස වසෙ වත්තනතො. **රූපී බ්‍රහ්මලොකො ගහිතො** අරූපීබ්‍රහ්මලොකස්ස විසුං ගහිතත්තා. **චතුපරිසවසෙනා**ති භික්ඛුභික්ඛුණිආදිචතුපරිසවසෙන; ඉතරා පන චතස්සොපි පරිසා සමාරකාදිග්ගහණෙන ගහිතා එවාති. **අවසෙසසබ්බසත්තලොකො** නාගසුපණ්ණාදිභෙදෙ.

එත්තාවතා ච භාගසො ලොකං ගහෙත්වා යොජනං දස්සෙත්වා ඉදානි තෙන තෙන විසෙසෙන අභාගසොපි ලොකං ගහෙත්වා යොජනං දස්සෙතුං **"අපි චෙක්ඛා"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **උක්කණ්ඨෙසඞ්චෙජදතොනි** උක්කංසගතිවිඤ්ඤාපනෙන. පඤ්චසු හි ගතීසු දෙවගතිපරියාපන්නාව සෙට්ඨා; තත්ථාපි අරූපිනොපි දූරසමුස්සාරිතකිලෙසදුක්ඛතාය, සන්තපණීතආනෙඤ්ජවිහාරසමඞ්ගිතාය; අතිදීඝායුකතායාති එවමාදිහි විසෙසෙහි අතිවිය උක්කට්ඨා. **"බ්‍රහ්මා මහානුභාවොවා"**තිආදි දසසහස්සියං මහාබ්‍රහ්මුනො වසෙන වදති. "උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදතොවා"ති හි වුත්තං. **අනුත්තරන්ති** සෙට්ඨං නවලොකුත්තරං. **භාවානුක්කමොති** භාවවසෙන පරෙසං අජ්ඣාසයවසෙන "සදෙවක"න්තිආදීනං පදානං අනුක්කමො.

තීහාකාරෙහීති දෙවමාරබ්‍රහ්මසඞ්ඛාතෙහි තීහි පකාරෙහි. **තීසු පදෙසූති** "සදෙවක"න්තිආදීසු තීසු පදෙසු. **තෙන තෙනාකාරෙනාති** සදෙවකත්තාදිනා තෙන තෙන පකාරෙන. තෙධාතුකමෙව පරියාදිත්තන්ති පොරාණා පනාහූති යොජනා.

අභික්කඤ්ඤූති ය-කාරලොපෙනායං නිද්දෙසො; අභිජානිත්වාති අයමෙත්ථ අත්ථොති ආහ **"අභික්කඤ්ඤය අභිඤ්ඤාය ඤත්වා"**ති. **අනුමානාදිපටික්ඛෙපොති** අනුමානඋපමානඅත්ථාපත්තිආදිපටික්ඛෙපො එකප්පමාණත්තා. සබ්බත්ථ අපපටිහතඤාණචාරතාය හි සබ්බපච්චක්ඛා බුද්ධා භගවන්තො.

අනුත්තරං විවෙකසුඛන්ති ඵලසමාපත්තිසුඛං; තෙන ඕතිම්ස්සාපි[2] කදාචි භගවතො ධම්මදෙසනා හොතීති **හිස්ස** – සද්දග්ගහණං. භගවා හි ධම්මං දෙසෙන්තො යස්මිං ඛණෙ පරිසා සාධුකාරං වා දෙති; ඨපාසුතං වා ධම්මං පච්චවෙක්ඛති, තං ඛණං පුබ්බභාගෙන පරිච්ඡින්දිත්වා ඵලසමාපත්තිං සමාපජ්ජති; යථාපරිච්ඡෙදඤ්ච සමාපත්තිතො වුට්ඨාය ඕතට්ඨානතො පට්ඨාය ධම්මං දෙසෙති. උග්ඝටිතඤ්ඤුස්ස වසෙන **අප්පං වා** විපඤ්චිතඤ්ඤුස්ස, නෙය්‍යස්ස වා වසෙන **බහුං වා දෙසෙන්තො**. ධම්මස්ස කල්‍යාණතා නියාන්‍යිකතායං; නියාන්‍යිකතා ච සබ්බසො අනවජ්ජභාවෙනෙවාති ආහ **"අනවජ්ජමෙව කත්වා"**ති. දෙසකායත්තෙන ආණාදිවිධිනා අභිසජ්ජනං පබොධනං දෙසනාති සා පරියත්තිධම්මවසෙන වෙදිතබ්බාති ආහ **"දෙසනාය තාව චතුප්පදිකායපි ගාථාය"**තිආදි. නිදානනිගමනානිපි සත්ථුනො දෙසනාය අනුවිධානතො තදන්තොගධානි එවාති ආහ **"නිදානං ආදි; ඉදමවොචාති පරියොසාන"**න්ති.

සාසිතබ්බපුග්ගලගතෙන යථාපරාධාදිසාසිතබ්බභාවෙන අනුසාසනං තදඞ්ගවිනයාදිවසෙන විනයනං සාසනන්ති තං පටිපත්තිධම්මවසෙන වෙදිතබ්බන්ති ආහ **"සීලසමාධිවිපස්සනා"**තිආදි. **කුසලානං ධම්මානන්ති** අනවජ්ජධම්මානං සීලස්ස, සමථවිපස්සනානඤ්ච සීලදිට්ඨීනං ආදිභාවො

1. අං. 1-270 පිටෙ.
2. විනිමිස්සාපි (සාරත්ථ - ටී - 233 - පිටෙ) ඕතිම්ස්සාපි (ක).

තංමූලකත්තා උත්තරිමනුස්සධම්මානං. අරියමග්ගස්ස අනන්තරූපනිස්සයභාවේන මජ්ඣිමපටිපදාභාවෝ විය සම්මාපටිපත්තියා ආරබ්භනිපජ්ජිතබ්බතාපි මජ්ඣභාවෝති වුත්තං **"අත්ථි භික්ඛවෙ -පෙ- මජ්ඣං නාමා"**ති. **ඵලං පේය්‍යාලං නාම** සඋපාදිසෙසතාවසෙන; **නිබ්බානං පේය්‍යාලං නාම** අනුපාදිසෙසතාවසෙන. ඉදානි තෙසං දස්සනම්පි සාසනස්ස පරියොසානතං ආගමෙන දස්සෙතුං **"එතදත්ථමිදං"**නාදි[1]ආදිමාහ. **ඉධ දෙසනාය ආදිමජ්ඣපරියොසානං අභිප්පෙතං** "සබ්‍යඤ්ජන"නාදිආදිවචනතො. තස්මිං තස්මිං අත්ථේ කතාවධිසද්දප්පබන්ධෝ ගාථාවසෙන, සුත්තවසෙන ච වවත්ථිතෝ පරියත්තිධම්මෝ; යෝ ඉධ "දෙසනා"ති වුත්තෝ; තස්ස පන අත්ථෝ විසෙසතෝ සීලාදි එවාති ආහ **"භගවා හි ධම්මං දෙසෙන්තෝ -පෙ- දස්සෙතී"**ති. තත්ථ **සීලං දස්සෙස්සාමාති සීල**-ග්ගහණෙන සසම්භාරං සීලං ගහිතං; තථා **මග්ග**-ග්ගහණෙන සසම්භාරෝ මග්ගෝති තදුභයවසෙන අනවසෙසතෝ පරියත්තිඅත්ථං පරියාදියති. **තෙනාති** සීලාදිදස්සනෙන. අත්ථවසෙන හි ඉධ දෙසනාය ආදිකල්‍යාණාදිභාවෝ අධිප්පෙතෝ. **කථිකසණ්ඨිතීති** කථිකස්ස සණ්ඨානං කථනවසෙන සමවට්ඨානං.

න සෝ සාසපං දෙසෙති නියාමනත්ථවිරහතෝ තස්සා දෙසනාය. **එකබ්‍යඤ්ජනාදියුත්තතා වා**ති සිථිලාදිභෙදෙසු බ්‍යඤ්ජනෙසු එකපපකාරෙනෙව, දිවිපකාරෙනෙව වා බ්‍යඤ්ජනෙන යුත්තතා වා දම්මලහාසා විය. විවටකරණතාය ඔට්ඨ අට්ඨසාපෙත්වා උච්චාරෙතබ්බතෝ **සබ්බනිරොට්ඨබ්‍යඤ්ජනා වා** කිරාතභාසා විය. සබ්බසෙසව[2] විසඤ්ඤනීයයුත්තතාය **සබ්බවිසඨබ්‍යඤ්ජනා වා** සවරභාසා[3] විය. සබ්බසෙසව[2] සානුසාරතාය **සබ්බනිගහිතබ්‍යඤ්ජනා වා** පාරසිකාදිම්ලෙච්ඡභාසා විය. සබ්බාපෙසා බ්‍යඤ්ජනෙකදෙසවසෙන පවත්තියා අපරිපුණ්ණබ්‍යඤ්ජනත්තේ කත්වා **"අබ්‍යඤ්ජනා"**ති වුත්තා.

ඨානකරණානි සිථිලානි කත්වා උච්චාරෙතබ්බං අක්ඛරං පඨවසු වගෙසු පඨමතතියනති එවමාදි **සිථිලං.** තානි අසිථිලානි කත්වා උච්චාරෙතබ්බං අක්ඛරං වගෙසු දුතියචතුත්ථනති එවමාදි **ධනිතං.** දීඝමත්තකාලං **දීඝං.** එකමත්තකාලං **රස්සං.** තදෙව **ලහුකං.** ලහුකමෙව සංයොගපරං; දීඝඤ්ච **ගරුකං.** ඨානකරණානි නිග්ගහෙත්වා උච්චාරෙතබ්බං **නිග්ගහිතං.** පරෙන සම්බන්ධං කත්වා උච්චාරෙතබ්බං **සම්බන්ධං.** තථා න සම්බන්ධං **ව්වත්ථිතං.** ඨානකරණානි නිස්සට්ඨානි කත්වා උච්චාරෙතබ්බං **විමුත්තං.** **දසධාති** එවං සිථිලාදිවසෙන **බ්‍යඤ්ජනබුද්ධියා** අක්ඛරුප්පාදකචිත්තස්ස සබ්බාකාරෙන **පභෙදෙ.** සබ්බානි හි අක්ඛරානි චිත්තසමුට්ඨානානි යථාධිප්පෙතත්ථං බ්‍යඤ්ජනතෝ බ්‍යඤ්ජනානි චාති.

අමක්ඛෙන්තෝති අම්ලෙච්ඡෙන්තෝ; අවිනාසෙන්තෝ, අහාපෙන්තෝති වා අත්ථෝ. භගවා යමත්ථං **ඤාපෙතුං** එකං ගාථං, එකං වාක්‍යං වා දෙසෙති; තමත්ථං තාය දෙසනාය පරිමණ්ඩලපදබ්‍යඤ්ජනාය එව දෙසෙතීති ආහ **"පරිපුණ්ණබ්‍යඤ්ජනමෙව කත්වා ධම්මං දෙසෙති"**ති. ඉධ **කෙවල**-සද්දෝ අනවසෙසවාචකෝ; **න** අවොමිස්සකාදිවාචකොති ආහ **"සකලාභිවචන"**නති. **පරිපුණ්ණන්ති** සබ්බසෝ පුණ්ණං; තං පන කෙනචි ඌනං, අධිකං වා න හොතීති **"අනූනාධිකවචන"**නති වුත්තං. තත්ථ යදත්ථං දෙසිතෝ; තස්ස සාධකත්තා අනූනතා වෙදිතබ්බා, තබ්බිධුරස්ස පන

---

1. තසමානිහඤ්ඤන්ති (බහූසු) 2. සබ්බත්තෙව (සාරත්ථ-ටීකා 1-327 පිට්ඨෙ)
3. යවනභාසා (සාරත්ථ - ටීකා 1-327 පිට්ඨෙ)

අසාධකත්තා අනධිකතා. සකලනති සබ්බභාගවන්තං. පරිපුණ්ණන්ති සබ්බසෝ පරිපුණ්ණමෙව; තෙනාහ **"එකදෙසනාපි අපරිපුණ්ණා නාම"**නි. **අපරිසුද්ධා දෙසනා හොති** තණ්හාය සංකිලිට්ඨත්තා. ලොකාමිසං චීවරාදයෝ පච්චයා; තත්ථ අගධිතචිත්තතාය **ලොකාමිස-නිරපෙක්ඛා. හිතඵරණෙනාති** හිතූපසංහාරෙන. මෙත්තාභාවනාය කරණභූතාය **මුදුහදයෝ. උළුම්පනසභාවසණ්ඨිතෙනාති** සකලසං-කිලෙසතො, විවට්ටුකප්පතො ච උද්ධරණාකාරුවට්ඨිතෙන චිත්තෙන කරණාධිප්පායෙනාති අත්ථෝ.

"ඉතෝ පට්ඨාය දස්සාමෙව; එවඤ්ච දස්සාමී"ති සම්බන්ධතබ්බත්තෙන **වත්තං.** පණ්ඩිතපඤ්ඤත්තතාය සෙට්ඨත්තෙන බ්‍රහ්මං, බ්‍රහ්මානං වා චරියන්ති **බ්‍රහ්මචරියං;** දානං මච්ඡරියලොභාදිනිගහණභාවතෙන **සුචිණ්ණස්ස. ඉද්ධී**ති දෙවිද්ධි. **ජුතී**ති පභා; ආනුභාවෝ වා. **බලවීරියූපපත්තී** එවං මහතා බලෙන ච වීරියෙන ච සමන්නාගමෝ. **පුඤ්ඤන්ති** පුඤ්ඤඵලං **වෙය්‍යාවච්චං බ්‍රහ්මචරියං** සෙට්ඨාචරියාති කත්වා. එස නයෝ සෙසෙපි.

තස්මාති යස්මා සික්ඛත්තයං සඞ්ගහං සකලසාසනං ඉධ "බ්‍රහ්මචරිය"න්ති අධිප්පෙතං; තස්මා "බ්‍රහ්මචරිය"න්ති ඉමිනා සමානාධිකරණාති සබ්බපදානි යොජෙත්වා අත්ථං දස්සෙන්තෝ **"සෙය්‍යථිදං ධම්මං දෙසෙති -පෙ- පඤ්ඤපෙතී**ති **එවමෙත්ථ අත්ථෝ දට්ඨබ්බෝ"**ති ආහ.

191. **චුන්නපඤ්ඤාරසමපදනන්ති** යථාවුත්ත ආදිකල්‍යාණතාදිගුණසම්පදං; දූරසමුස්සාරිතමානසෙසෙව සාසනෙ සම්මාපටිපත්ති සම්භවති; න මානජාති-කස්සාති ආහ **"නිහතමානතනූ"**ති. **උස්සන්නතනූතා**ති බහුලභාවතො. හොගාරොග්‍යාදිවත්ථූනා මදූ සුප්පහෙය්‍යා හොන්ති නිමිත්තස්ස අනවට්ඨානතො; න තථා කුලවිජ්ජාමදූ; තස්මා ඛත්තියබ්‍රාහ්මණකුලානං පබ්බජිතානම්පි ජාතිවිජ්ජා නිස්සාය මානජප්පනං දුප්පජහන්ති ආහ **"යෙභුය්‍යෙන හි -පෙ- මානං කරොන්ති"**නි. **විජාතිතායා**ති නිහීනජාතිතාය. **පතිට්ඨාතුං න සක්කොන්තී**ති සුවිසුද්ධං කත්වා සීලං රක්ඛිතුං න සක්කොන්ති. සීලවසෙන හි සාසනෙ පතිට්ඨා; **පතිට්ඨාතූ**නන්ති වා සච්චපටිවෙධෙන ලොකුත්තරාය පතිට්ඨාය පතිට්ඨාතුං. සා හි නිප්පරියායතො සාසනෙ පතිට්ඨා නාම; යේභුය්‍යෙන ච උපනිස්සයසම්පන්නා සුජාතා එව හොන්ති; න දුජ්ජාතා.

පරිසුද්ධන්ති රාගාදීනං අච්චන්තමෙව පහානදීපනතො නිරුපක්කිලෙස-තාය සබ්බසෝ පරිසුද්ධං. **සද්ධං පටිලභතී**ති පොථුජ්ජනිකසද්ධාවසෙන සද්දහති. විඤ්ඤුජාතිකානඤ්හි ධම්මසම්පත්තිඅඟභාවනාපුබ්බිකා සද්ධා ඉජ්ඣති[1] ධම්මපපමාණධම්මප්පසන්නභාවතො. "සම්මාසම්බුද්ධො වත සො භගවා; යො එවං සුඛාභාධමෙමා"ති සද්ධං පටිලභති. **ජායම්පතිකා**ති ඝරණී-පතිකා. කාමං "ජායම්පතිකා"ති වුත්තෙ ඝරසාමිකඝරසාමිනීවසෙන දිත්තා-යෙව ගහණං විඤ්ඤායති; යස්ස පන පුරිසස්ස අනෙකා පජාපතියෝ; තත්ථ කිං වත්තබ්බං. එකායාපි සංවාසෝ සම්බාධොති දස්සනත්ථං **"මෙ"**නි වුත්තං. රාගාදිනා සකිඤ්චනට්ඨෙන, ඛෙත්තවත්ථුආදිනා සපලිබොධට්ඨෙන රාගරජා-දීනං ආගමනපථතාපි උට්ඨානට්ඨානතා එවාති දෙපි වණ්ණනා එකත්ථා; ඛ්‍යඤ්ජනමෙව නානං. **අලගහනට්ඨෙනා**ති අස්සජ්ජනට්ඨෙන අපපටිබද්ධ-භාවෙන. එවං අකුසලකුසලප්පවත්තීනං ඨානභාවෙන ඝරාවාසප්පබන්ධජානං සම්බාධබෙහාකාසතං දස්සෙත්වා ඉදානි කුසලප්පවත්තියා එව අට්ඨානට්ඨාන-භාවෙන තෙසං තං දස්සෙතුං **"අපිචා"**නිආදි වුත්තං.

---

1. සඤ්ඡිද්ධි (බහූසු)

සඞ්ඛිපිත්වාති විසුං විසුං පදුද්ධාරං අකත්වා සමාසතො අත්ථවණ්ණනා. **එකම්පි දිවසන්**ති එකදිවසමත්තම්පි. **අඛණ්ඩං කත්වා**ති දුක්කටමත්තස්සපි අනාපජ්ජනෙන අඛණ්ඩිකං කත්වා. **කිලෙසමලෙන අමලීනන්**ති තණ්හා-සංකිලෙසාදිනා අසංකිලිට්ඨං කත්වා. පරියොදාතටේඨන නිම්මලභාවෙන සඛ්ඛං විය ලිඛිතං ධොතන්ති **සඛලිඛිතන්**ති ආහ **"ධොතසඛසප්පටි-භාග"**න්ති. "අජ්ඣාවසතා"ති පදපපයොගෙන "අගාර"න්ති භුම්මත්ථෙ උපයොගවචනන්ති ආහ **"අගාරමජ්ඣෙ"**ති. කසායෙන රත්තානි වත්ථානි **කාසායානී**ති ආහ **"කසායරසපීතතායා"**ති. **පරිදහිත්වා**ති නිවාසෙත්වා වෙව පාරුපිත්වා ච. අගාරවාසො අගාරං උත්තරපදලොපෙන; තස්ස වඩ්ඪිආවහං **අගාරස්ස හිතං.**

192. **භොගක්ඛන්ධෙ**ති භොගසමූදයො. **ඤාතිබලටේඨනා**ති "පුත්තෙහා නත්තා"තිආදිනා පෙමවසෙන සපරිවෙජ්දං බන්ධනට්ඨෙන. "අමහාකමෙතෙ"ති **සුණන්**තීති **සුති.** පිතාමහපිතුපුත්තාදිවසෙන පරිවත්තනට්ඨෙන **පරිවට්ටො.**

193. **පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතොති** පාතිමොක්ඛසංවරෙන පිහිත-කායවචීද්වාරො; තථාභූතො ච යසමා තෙන සංවරෙන උපෙතො නාම හොති; තස්මා වුත්තං **"පාතිමොක්ඛසංවරෙන සමන්නාගතො"**ති. **"ආචාරගොචර සම්පන්නො"**තිආදි තස්සෙව පාතිමොක්ඛසංවර-සම්පන්නාගමස්ස පච්චයදස්සනං. **අප්පමත්තකෙසූ**ති අසඤ්චිච ආපන්න-අනුබුද්ධකෙසු වෙව සහසා උපපන්නඅකුසලචිත්තුපපාදෙසු ච. **භයදස්සාවී**ති භයදස්සනසීලො. **සමාදාය ආදිසික්ඛාපදන්**ති සකසච්චං යාවජීවං අවීතික්කමවසෙන ආදිසිත්වා. **තං තං සික්ඛාපදන්**ති තං තං සික්ඛාකොට්ඨාසං. **එත්ථා**ති එතස්මිං "පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතො"ති පාඨෙ. **සඞ්ඛිපිත්වා**ති සඞ්ඛිප-වණ්ණනා. **ඛීණාසවො විසුද්ධිමග්ගෙන[1] වුත්තත්තා;** තස්මා සො තත්ථ, තංසංවණ්ණනාය[2] ච වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බා.

ආචාරගොචරගහණෙනෙවාති "ආචාරගොචරසම්පන්නො"ති වච-නෙනෙව. තෙනාහ **"කුසලෙ කායකම්මවචීකම්මෙ ගහිතෙපී"**ති. අධිකවචනං අඤ්ඤමත්ථං බොධෙතීති කත්වා **තස්ස** ආජීවපාරිසුද්ධිසීලස්ස **උපසන්තිභාවදස්සනත්ථං-පෙ-කුසලෙනාති වුත්තං;** සබ්බසො අනෙස-නප්පහානෙන අනවජ්ජනාති අත්ථො. යස්මා "කතමෙ ච ථපති කුසලා සීලා. කුසලං කායකම්මං කුසලං වචීකම්ම"න්ති[3]. සීලස්ස කුසලකාය-වචීභාවං දස්සෙත්වා "ආජීවපරිසුද්ධිම්පි බොා අහං ථපති සීලස්මිං වදාමී"ති.[3] එවං පවත්තාය මුණ්ඩිකසුත්තදෙසනාය "කායකම්මවචීකමෙමන සම්පන්නා-ගතො කුසලෙන; පරිසුද්ධාජීවොා"ති අයං දෙසනා එකසඞ්ගහා අඤ්ඤදත්ථු සංසන්දති සමෙතීති දස්සෙතුං ආහ **"මුණ්ඩිකසුත්තවසෙන වා එවං වුත්ත"**න්ති. **සීලස්මිං වදාමී**ති "සීල"න්ති වදාම; සීලස්මිං දෙතොාගධං පරියාපන්න"න්ති වදාමීති වා අත්ථො. **පරියාදානන්ති** පරිගණ්හනට්ඨං.

තිවිධෙන සීලෙනාති චූළසීලං මජ්ඣිමසීලං මහාසීලන්ති එවං තිවිධෙන සීලෙන; **මනච්ඡට්ඨෙසු ඉන්ද්‍රියෙසු.** න කායපඤ්චමෙසු. යථාලාභයථාබලයථා-සාරුප්පපකාරවසෙන **තිවිධෙන සමන්නාගතං.**

---

1 විසුද්ධි 1-16 පිටාදිසු. 2 විසුද්ධි-ටීකා 1-38 පිටාදිසු.

3. ම 2-218 පිටෙ.

චූළ-මජ්ඣිම-මහාසීලවණ්ණනා

194-211. "සීලසමී"ත්‍යාදි ඉදං නිද්ධාරණෙ භුම්මන්ති ආහ **"එකං සීලං හොතීති අත්ථො"**ති. **අයමෙව අත්ථො**ති පච්චත්තවචනන්තෝ එව. **බ්‍රහ්මජාලෙ**ති බ්‍රහ්මජාලවණ්ණනායං.[1]

212. අත්තානුවාදපරානුවාදදණ්ඩභයාදීනි **අසංවරමූලකානි. සීලස්සා-සංවරතොති** සීලස්ස අසංවරණතො; සීලසංවරාභාවතොති අත්ථො. **භවෙය්‍යා**ති උපපජ්ජෙය්‍ය. **යථාවිධානචිත්තෙනා**ති යථාවිධානසම්පාදිතෙන. අච්චන්තවිසාරාදිනිමිත්තං උපපන්නවෙනසිකසුඛසමුට්ඨානෙහි පණීතරූපෙහි ථූලස්සරීරස්ස උළාරං කායිකං සුඛං භවතීති ආහ **"අච්චන්තවිසාර-පෙ-පවිසංවෙදෙනී"**ති.

ඉන්ද්‍රියසංවරකථාවණ්ණනා

213. විසෙසො කම්මත්ථාපෙක්ඛතාය සාමඤ්ඤස්ස න තෙහි[2]. පරිවත්තෙතීති ආහ **"චක්ඛුසද්දෙ කත්වා බුද්ධචක්ඛුමහි වත්තතී"**ති. විජ්ජමානමෙව හි අභිධෙය්‍යෙ විසෙසත්ථං විසෙසන්තරනිවත්තනවසෙන විසෙස සද්දෙ විභාවෙති; න අවිජ්ජමානං. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. අඤ්ඤෙහි අසාධාරණං බුද්ධානංයෙව චක්ඛු දස්සනන්ති **බුද්ධචක්ඛු**; ආසයානුසයඤාණං, ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තඤාණඤ්ච. සමන්තතො සබ්බසො දස්සනට්ඨෙන **සමන්තචක්ඛු**; සබ්බඤ්ඤුතඤාණං. **අරියමග්ගත්තනයපඤ්ඤත්ති** හෙට්ඨිමෙ අරියමග්ගත්තයෙ පඤ්ඤපෙ. **ඉධා**ති "චක්ඛුනා රූප"න්ති ඉමස්මිං පාඨෙ. **අයං** චක්ඛු-සද්දො **පසාද-පෙ-චන්තන්ති** නිස්සයවොහාරෙ නිස්සිතස්ස වත්තබ්බතො යථා "මඤ්චා උක්කුට්ඨිං කරොන්තී"ති. **අසම්මිස්සන්ති** කිලෙසදුකෙඛන අවොමිස්සං. තෙනාහ **"පරිසුද්ධ"**න්ති සති හි සුවිසුද්ධෙ ඉන්ද්‍රියසංවරෙ පධානභූතපාපධම්මවිගමෙන අධිචිත්තා-නුයොගො හත්ථගතො එව හොතීති ආහ **"අධිචිත්තසුඛං පවිසංවෙදෙතී"**ති.

සතිසම්පජඤ්ඤ කථාවණ්ණනා

214. සමන්තතො, පකට්ඨං වා සව්සෙසං ජානාතීති සම්පජානො; සම්පජානස්ස භාවො සම්පජඤ්ඤං; තථාපවත්තඤාණං. තස්ස විභජනං සම්පජඤ්ඤභාජනීයං; තස්මිං **සම්පජඤ්ඤභාජනීයම්හි.** අභික්කමනං **අභික්කන්ත**න්ති ආහ **"අභික්කන්තං වුච්චති ගමන"**න්ති. තථා පටික්කමනං **පටික්කන්ත**න්ති ආහ **"පටික්කන්තං නිවත්තන"**න්ති. **නිවත්තන**න්ති ච නිවත්තිමත්තං. නිවත්තිත්වා පන ගමනං ගමනමෙව. **අභිහරණෙනා**ති ගමනවසෙන කායං උපනෙනෙන්තා. ඨානනිසජ්ජාසයනෙසු යො ගමනවිධුරො කායස්ස පුරතො අභිහාරො; සො **අභික්කන්තං**; පච්ඡතො අපහරණං **පටික්කන්ත**ං හොති දස්සෙනෙන්තා **"ඨානෙපී"**ත්‍යාදිමාහ. **ආසනස්සා**ති පීඨකාදිආසනස්ස. **පුම්මඅඞ්ගාභිමුඛොති** අට්ඨිකාදිපුරිමාවයවාභිමුඛො. **සංසරණෙනා**ති සංසප්පනෙන්තා. **පච්චාසංසරණෙනා**ති පටිආසප්පනෙන්තා. **"එසෙවනයො"**ති ඉමිනා නිපන්නසෙසෙව අභිමුඛසංසප්පනපටිආසප්පනානි නිදස්සෙති.

---

1. දී-ඨ 1-68 පිට්ඨාදීසු. 2. තෙන (?)

සම්මා පජානනං සම්පජඤ්ඤං; තෙන අත්තනා කාතබ්බකිච්චස්ස කරණසීලෝ **සම්පජඤ්ඤකාරී**ති ආහ **"සම්පජඤ්ඤෙන සබ්බකිච්චකාරී"**ති. සම්පජාන සද්දස්ස සම්පජඤ්ඤපරියායතා පුබ්බෙ වුත්තා එව. **සම්පජඤ්ඤං කරොතෙවා**නි අභික්කන්තාදීසු අසම්මොහං උපපාදෙති එව. සම්පජඤ්ඤස්ස වා කාරො එතස්ස අත්ථීති **සම්පජඤ්ඤකාරී.** ධම්මතො වඩ්ඪිසඞ්ඛාතෙන සහ අත්ථෙන වත්තතීති සාත්ථකං; අභික්කන්තාදි. සාත්ථකස්ස සම්පජානනං **සාත්ථකසම්පජඤ්ඤං.** සප්පායස්ස අත්තනො හිතස්ස සම්පජානනං **සප්පායසම්පජඤ්ඤං.** අභික්කමාදීසු භික්ඛාචාරගොචරෙ, අඤ්ඤත්ථාපි ච පවත්තෙතබ්බු අවිජහිතෙ කම්මට්ඨානසඞ්ඛාතෙ ගොචරෙ සම්පජඤ්ඤං **ගොචරසම්පජඤ්ඤං.** අභික්කමාදීසු අසම්මුය්හනමෙව සම්පජඤ්ඤං **අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං. පරිගහෙත්වා**ති තුලෙත්වා තීරෙත්වා; පටිසඞ්ඛායාති අත්ථො. සඞ්ඝදස්සනෙනෙව උපොසථපවාරණාදිඅත්ථං ගමනං සඞ්ඝහිතං. **අසුභදස්සනාදීනි** ආදි-සද්දෙන කායිණපරිකම්මාදීනං[1] සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. සඞ්ඛෙපතො වුත්තමත්ථං විවරිතුං **"චෙතියං වා බොධිං වා දිස්වාපි හී"**තිආදි වුත්තං. **අරහත්තං පාපුණාතී**ති උක්කට්ඨනිද්දෙසො එසො. සමථවිපස්සනුපපාදනමපි හි භික්ඛුනො වඩ්ඪියෙව. **මහෙළී**ති අභයගිරිවාසිනො.

තස්මිං පනාති සාත්ථකසම්පජඤ්ඤවසෙන පරිගහිතඅත්ථෙ. "අත්ථොති ධම්මතො වඩ්ඪී"ති යං සාත්ථකන්ති අධිප්පෙතං; තං සප්පායමෙවාති සියා කස්සචි ආසඞ්කා නනු නිවත්තනත්ථං. **"චෙතියදස්සනං නාමා"**තිආදි ආරද්ධං. **චිත්තකම්මරූපානි විය**ාති චිත්තකම්මකතා පටිමායො විය; යන්තපයොගෙන වා විචිත්තකම්මා පටිමායො විය. **අසම්පෙක්ඛනං** ගෙහසිතඅඤ්ඤුණ්හුපෙක්ඛාවසෙන ආරම්මණස්ස අයොනිසො ගහණං. යං සන්ධාය වුත්තං "වකඛුනා රූපං දිස්වා උප්පජ්ජති උපෙක්ඛා බාලස්ස මූළ්හස්ස පුථුජ්ජනස්සා"තිආදි.[2] හත්ථිආදිසම්මද්දෙන **ජීවිතන්තරායො.** විසභාගරූපදස්සනාදිනා **බ්‍රහ්මචරියන්තරායො.**

පබ්බජිතදිවසතො පට්ඨාය භික්ඛූනං අනුවත්තනකථා ආචිණ්ණා; අනනුවත්තනකථා පන තස්සා දුතියා නාම හොතීති ආහ **"දෙව කථා නාම න කත්තබ්බා"**ති. **එවන්ති** "සචෙ පනා"තිආදිකං සබ්බම්පි වුත්තාකාරං පච්චාමසති; න "පුරිසස්ස මාතුගාමාසුභ"න්තිආදිකං වුච්චමානං.

යොගකම්මස්ස පවත්තිට්ඨානතාය භාවනාය ආරම්මණං "කම්මට්ඨාන"න්ති වුච්චතීති ආහ **"කම්මට්ඨානසඞ්ඛාතං ගොචර"**න්ති. **උග්ගහෙත්වා**නි යථා උග්ගහනිමිත්තං උප්පජ්ජති; එවං උග්ගහකොසල්ලස්ස සම්පාදනවසෙන උග්ගහෙත්වා.

හරතීති කම්මට්ඨානං පවත්තෙති; යාව පිණ්ඩපාතපටික්කමා අනුයුඤ්ජතීති අත්ථො. **න පච්චාහරතී**ති ආහාරූපයොගතො යාව දිවාට්ඨානුපසඞ්කමනා කම්මට්ඨානං න පටිනෙති. **සඤ්චරපරිභොගමනන්ති** මුඛධොවනාදිසරීරපටිජග්ගනං. **දෙව තයො පල්ලඞ්කා**නි දෙව තයො නිසජ්ජාවාරෙ දෙව තීණි උණ්හාසනානි. තෙනාහ **"උසුමං ගාහාපෙතෙනා"**ති. **කම්මට්ඨානසීසෙනෙවා**නි කම්මට්ඨානමුඛෙනෙව කම්මට්ඨානං අවිජහනෙනා එව; තෙන "පත්තෙනාපි අවෙතනෙ"නිආදිනා[3] වුත්තකම්මානං කම්මට්ඨානං, යථාපරිහරියමානං වා අවිජහිතබ්බානි දස්සෙති. **තථෙවා**නි තිත්තතාදිං එව. පරිභොගචෙතියතො සාරීරිකචෙතියං ගරුතරන්ති කත්වා **"චෙතියං**

1. . . . පටිකම්මාදිනං (ක). 2. ම 3-261 පිටෙ. 3. දී-ටී 1-178 පිටෙ.

වඤ්චිතා"ති පුබ්බකාලකිරියාය වසෙන වුත්තං. තථා හි අට්ඨකථායං "චෙතියං බාධයමානා බොධිසාඛා හරිතබ්බා"ති වුත්තා. බුද්ධගුණානුස්සරණවසෙනෙව බොධියා පණිපාතකරණන්ති ආහ **"බුද්ධස්ස භගවතෝ සම්මුඛා චිය නිපච්චකාරං දස්සෙත්වා"**ති **ගාමසමීපන්ති** ගාමස්ස උපචාරට්ඨානෙ. **ජනසඞ්ගහත්ථන්ති** "මයි අකථෙන්තෙ එතෙසං කෝ කථෙස්සති"ති ධම්මානුග්ගහෙන ජනසඞ්ගහත්ථං. **තස්මා**ති යස්මා "ධම්මකථා නාම කථෙතබ්බා එවා"ති අට්ඨකථාචරියා වදන්ති; යස්මා ච ධම්මකථා කම්මට්ඨානවිනිමුත්තා නාම නත්ථි; තස්මා. **කම්මට්ඨානසීසෙනෙවා**ති අත්තනා පරිහරියමානං කම්මට්ඨානං අවිජහන්තෙනා තදනුගුණංයෙව ධම්මකථං කථෙත්වා. **අනුමොදනා වත්තා**ති එත්ථපි "කම්මට්ඨානසීසෙනෙවා"ති ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං.

සම්පත්තපරිච්ඡෙදෙනෙවාති "පරිවිතෝ අපරිවිතෝ"තිආදිවිභාගං අකත්වා සම්පත්තකොටියා එව; සමාගමම්තෙනෙවාති අත්ථෝ. **භයෙනා**ති පරචක්කාදිභයෙ.

"කම්මජතෙජෝ"ති ගහණේං සඤ්ඤායාහ. **කම්මට්ඨානං විනිං නාරොහතී**ති බුදුපරිසමෙන කිලන්තකායත්තා සමාධානාභාවතෝ. **අවසෙසට්ඨානෙ**ති යාගුයා අගහිතට්ඨානෙ. **පොඛානුපොඛන්ති** කම්මට්ඨානුපට්ඨානස්ස අවිච්ඡෙදදස්සනමෙතං; යථා පොඛානුපොඛං පවත්තාය සරපරිපාටියා අනවිච්ඡෙදෙ; එවමෙතස්සපීති.

නික්කිත්තගුරෝ භාවනානුයොගෙ. වත්තපටිපත්තියා අපූරණෙන **සබ්බවත්තානි භිඳිත්වා**. "කාමෙසු අවීතරාගෝ හොති; කායෙ අවීතරාගෝ; රූපෙ අවීතරාගෝ; යාවදත්ථං උදරාවදෙහකං භුඤ්ජිත්වා සෙය්‍යසුඛං පස්සසුඛං මිද්ධසුඛං අනුයුත්තෙත්වා විහරති; අඤ්ඤතරං දෙවනිකායං පණිධාය බ්‍රහ්මචරියං චරතී"ති[1] එවං වුත්ත **පඤ්චවිධචෙතොඛිලවිනිබන්ධචිත්තෙත්වා**. **චරිත්වා**ති පවත්තිත්වා.

ගතපච්චාගතිකභවත්තවසෙනාති භාවනාසහිතංයෙව භික්ඛාය ගතපච්චාගතං ගමනපච්චාගමනං එතස්ස අත්ථීති ගතපච්චාගතිකං; තදෙව වත්තං; තස්ස වසෙන. **අත්තනඞ්කාමා**ති අත්තනො හිතසුඛං ඉච්ඡන්තා; ධම්මච්ඡන්දවන්තෙත්වා අත්ථෝ. ධම්මො හි හිතං තන්නිමිත්තකඤ්ච සුඛන්ති. අථ වා විඤ්ඤූනං නිබ්බිසෙවත්තා, අත්තභාවපරියාපන්නත්තා ච අත්තා නාම ධම්මො; තං කාමෙන්තීති ඉච්ඡන්තීති **අත්තකාමා**.

ඵාසුං නාම ඵාසති යථිච්ඡා. **තාය සඤ්ඤායා**ති තාය පාසාණසඤ්ඤාය; එත්තකං ඨානමාගන්ත්වා ජානන්තානි අධිප්පායො. **සොයෙව නයො**ති "අයං භික්ඛූ"තිආදිකො යො ඨානෙ වුත්තො; සො එව නිසජ්ජායපි නයො. පඨමතො ආගච්ඡන්තානං ඡින්නභත්තභාවහයෙනපි යොනිසොමනසිකාරං පරිබ්‍රූහෙන්ති. **මද්දනන්තා**ති ඛඤ්ඣකරණට්ඨානෙ සාලිසීසානි මද්දන්තා.

මහාපධානං පූජෙස්සාමීති අමහාකං අත්ථාය ලොකනාථෙන ඡවස්සානි කතං දුක්කරචරියං එවාහං යථාසත්ති පූජෙස්සාමීති. පටිපත්තිපූජා හි සද්ධාපූජා; න ආමිසපූජාති. **"ඨානවඩ්ඪකමමෙවා"**ති අධිට්ඨාතබ්බ ඉරියාපථවසෙන වුත්තං; න හොජනාදිකාලෙසු අවස්සං කත්තබ්බනිසජ්ජාය පටික්ඛිපවසෙන.

---

1. දී 3-199, ම 1-146 පිටෙසු

වීථිං ඔහරිත්වා ඉතො විතො ච අනොලොකෙත්වා පඨමමෙව වීථියො සල්ලක්ඛෙතබ්බානි ආහ **"වීථියො සල්ලක්ඛෙත්වා"**ති. යං සඤ්ඤාය වුච්චති "පාසාදිකෙන අභික්කන්තෙනා"ති; තං දස්සෙතුං **"තඤ්ච වා"**තිආදි වුත්තං. **"ආහාරෙ පටික්කූලසඤ්ඤං උපට්ඨපෙත්වා"**තිආදීසු යං වත්තබ්බං; තං පරතො ආගමිස්සති. **අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතන්ති** "යාවදෙව ඉමස්ස කායස්ස ඨිතියා"තිආදිනා[1] වුත්තෙහි අට්ඨහි අඞ්ගෙහි සමන්නාගතං කත්වා. **"නෙව දවායා"**තිආදි පටික්ඛෙපදස්සනං.

පච්චෙකබොධිං සච්ඡිකරොති. යදි උපනිස්සයසම්පන්නා හොතීති සම්බන්ධො. එවං සබ්බත්ථ ඉතො පරෙසුපි. තත්ථ පච්චෙකබොධියා උපනිස්සයසම්පදා කපප්පානං දෙ අසඞ්ඛ්‍යානි, සතසහස්සඤ්ච තජ්ජාපුඤ්ඤඤාණසම්භරණං. සාවකබොධියා අග්ගසාවකානං අසඞ්ඛ්‍යං, කපපසතසහස්සඤ්ච; මහාසාවකානං[2] සතසහස්සමෙව තජ්ජාපුඤ්ඤඤාණසම්භරණං. ඉතරෙසං අතීතාසු ජාතීසු විවට්ටනානිස්සයවසෙන නිබ්බත්තිතං නිබ්බඩ්හාභියං කුසලං. **බාහියො දාරුචීරියොති** බාහියවිසයෙ සඤ්ජාතසංවිස්සාය බාහියො, දාරුචීරපරිහරණෙන දාරුචීරියොති ච සමඤ්ඤාතො. සො හි ආයස්මා "තස්මාතිහ තෙ බාහිය එවං සික්ඛිතබ්බං 'දිට්ඨෙ දිට්ඨමත්තං භවිස්සති; සුතෙ; මුතෙ; විඤ්ඤාතෙ විඤ්ඤාතමත්තං භවිස්සතී'ති; එවඤ්හි තෙ බාහිය සික්ඛිතබ්බං. යතො ඛො තෙ බාහිය දිට්ඨෙ දිට්ඨමත්තං භවිස්සති; සුතෙ; මුතෙ; විඤ්ඤාතෙ විඤ්ඤාතමත්තං භවිස්සති; තතො ත්වං බාහිය න තෙන. යතො ත්වං බාහිය න තෙන; තතො ත්වං බාහිය න තත්ථ. යතො ත්වං බාහිය න තත්ථ; තතො ත්වං බාහිය නෙව ඉධ න හුරං න උභයමන්තරෙන. එසෙවන්තො දුක්ඛස්සා"ති[3] එත්තකාය දෙසනාය අරහත්තං සච්ඡාකාසි. එවං සාරිපුත්තත්ථෙරාදීනං මහාපඤ්ඤතාදිදීපනානි සුත්තපදානි[4] විත්ථාරතො වෙදිතබ්බානි.

තනති අසම්මුය්හනං. **එවනති** ඉදානි වුච්චමානාකාරෙනෙව වෙදිතබ්බං. **"අනනා අභික්කමනී"**ති ඉමිනා අඞ්ගපූරජ්ඣාසයස්ස දිට්ඨිගාහවසෙන අභික්කමෙ සම්මුය්හනං දස්සෙති; **"අහං අභික්කමාමී"**ති පන ඉමිනා මානගාහවසෙන. තදුභයං පන තණ්හාය විනා න හොතීති තණ්හාගාහවසෙනපි සම්මුය්හනං දස්සිතමෙව හොති. "නථා අසම්මුය්හන්තො"ති වත්වා තං අසම්මුය්හනං යෙන ඤාණවිනිබ්භොගෙන හොති; තං දස්සෙන්තො **"අභික්කමාමී"**ති ආදිමාහ. තත්ථ යස්මා වායොධාතුයා අනුගතා තෙජොධාතු උද්ධරණස්ස පච්චයො. උද්ධරණගතිකා හි තෙජොධාතූති. උද්ධරණෙ වායොධාතුයා තස්සා අනුගතභාවො; තස්මා ඉමාසං ද්වින්නමෙත්ථ සාමඤ්ඤතො අධිමත්තතා, ඉතරාසඤ්ච ඔමත්තතාති දස්සෙන්තො **"එකෙකසමුට්ඨානෙ-පෙ-බලවතියො"**ති ආහ. යස්මා පන තෙජොධාතුයා අනුගතා වායොධාතු අතිහරණවීතිහරණානං පච්චයො. තිරියගතිකාය හි වායොධාතුයා අතිහරණවීතිහරණෙසු සාතිසයො ව්‍යාපාරොති. තෙජොධාතුයා තස්සා අනුගතභාවො; තස්මා ඉමාසං ද්වින්නමෙත්ථ සාමඤ්ඤතො අධිමත්තතා, ඉතරාසඤ්ච ඔමත්තතාති දස්සෙන්තො **"තථා අතිහරණවීතිහරණෙසූ"**ති ආහ. සතිපි අනුගමකඅනුගන්තබ්බතාවිසෙසෙ තෙජොධාතුවායොධාතුභාවමත්තං සඤ්ඤාය **තථා** – සද්දග්ගහණං. තත්ථ අක්කන්තට්ඨානතො පාදස්ස උක්ඛිපනං

1 - ම 1 - 12, අං 2 - 341, බු 7 - 397 පිටෙසු.
2. ථෙරගාථා - වඨ 2 - 541. පිටෙ **විත්ථාරො.**
3. බු 1 - 85 පිටෙ උදානෙ.
4. ම 3 - 75, සං 1 - 63 පිටාදිසු

උද්ධරණං; ඨිතට්ඨානං අතික්කමිත්වා පුරතෝ හරණං **අතිහරණං**; ඛාණු ආදිපරිහරණත්ථං, පතිට්ඨිතපාදඝට්ටනපරිහරණත්ථං වා පසෙසන හරණං **විනිහරණං**. යාව පතිට්ඨිතපාදෙ; තාව ආහරණං **අතිහරණං**, තතෝ පරං හරණං **විනිහරණ**නන්ති අයං වා එතෙසං විසෙසෝ.

යස්මා පඨවීධාතුයා අනුගතා ආපොධාතු වොස්සජ්ජනස්ස පච්චයෝ. ගරුතරසභාවා හි ආපොධාතූති. වොසජ්ජනෙ පඨවීධාතුයා තස්සා අනුගතභාවෝ; තස්මා තාසං දව්‍හානමෙව සාමත්ථියතෝ අධිමත්තතා, ඉතරාසඤ්ච ඔමත්තතාති දස්සෙතුං ආහ **"වොස්සජ්ජනෙ -පෙ- බලවකිච්චෝ"**ති. යස්මා පන ආපොධාතුයා අනුගතා පඨවීධාතු සන්නිකෙපනස්ස පච්චයෝ; පතිට්ඨාභාවෙ ච්‍ය පතිට්ඨාපනෙපි තස්සා සාතිසයකිච්චතා ආපොධාතුයා තස්සා අනුගතභාවෝ; තථා ඝට්ටනකිරියාය පඨවීධාතුයා වසෙන සන්නිරුම්භනස්ස සිජ්ඣනතෝ තත්ථාපි පඨවීධාතුයා ආපොධාතු අනුගතභාවෝ; තස්මා වුත්තං **"තථා සන්නිකෙපනසන්නිරුම්භනෙසූ"**ති.

තත්ථාති තස්මිං අභික්කමනෙ; තෙසු[1] වා වුත්තෙසු උද්ධරණාදීසු කොට්ඨාසෙසු. **උද්ධරණෙ**ති උද්ධරණකඛණෙ. **රූපාරූපධම්මා**ති උද්ධරණාකාරෙන පවත්තා රූපධම්මා, තං සමුට්ඨාපකා අරූපධම්මා ච. **අතිහරණං න පාපුණන්ති** ඛණමත්තාවට්ඨානතෝ. **තත්ථ තත්ථෙවා**ති යත්ථ යත්ථ උප්පන්නා; තත්ථ තත්ථෙව. න හි ධම්මානං දෙසන්තරසඞ්කමනං අත්ථි. **"පබ්බං පබ්බ"**න්තිආදි උද්ධරණාදිකොට්ඨාසෙ සඤ්ඤාය සහාගසඤ්ඤන්තිවසෙන වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. අනිච්ඡන්තරො හි රූපධම්මානම්පි පවත්තිකඛණෙ; ගමනසඤ්ඤාදූනං; දෙවපුත්තානං හෙට්ඨුපරියෙන පටිමුඛං ධාවන්තානං සිරසි පාදෙ ච ඛඞ්ගුරධාරූසමාගමතොපි සීඝතරො. යථා නිලානං හඤ්ඤියමානානං පටපටායනෙන හෙදෙ ලක්ඛීයති; එවං සඞ්ඛතධම්මානං උප්පාදෙන්ති දස්සනත්ථං **"පටාපටායනතා"**ති වුත්තං. උප්පන්නා හි එකන්තතො භිජ්ජන්තීති. **"සද්ධිං රූපෙනා"**ති ඉදං තස්ස තස්ස චිත්තස්ස නිරොධෙන සද්ධිං නිරුජ්ඣනකරූපධම්මානං වසෙන වුත්තං; යං තතො සන්තරසමචිත්තස්ස උපපාදකඛණෙ උප්පන්නං. අඤ්ඤථා යදි රූපාරූපධම්මා සමානකඛණා සියුං; "රූපං ගරුපරිණාමං දන්ධනිරොධ"න්තිආදිවචනෙහි විරොධො සියා; තථා "නාහං භික්ඛවෙ අඤ්ඤං එකධම්මම්පි සමනුපස්සාමි; යං එවං ලහුපරිවත්තං; යථයිදං චිත්ත"න්ති[2] එවමාදිපාළියා. චිත්තවෙතසිකා හි සාරම්මණසභාවා යථාබලං අත්තනො ආරම්මණපච්චයභූතමත්ථං විභාවෙන්තා එව උප්පජ්ජන්තීති තෙසං තංසභාවනිප්ඵත්තිඅනන්තරං නිරොධො. රූපධම්මා පන අනාරම්මණා පකාසෙතබ්බා; එවං තෙසං පකාසෙතබ්බභාවනිප්ඵත්ති සොළසහි චිත්තෙහි හොතීති තඞ්ඛණායුකතා තෙසං ඉච්ඡිතා; ලහුවිඤ්ඤණවිසයසඞ්ඝනිම්මත්තපච්චයතාය තිණ්ණං ඛන්ධානං, විසයසඞ්ඝට්ටනමත්තතාය ච විඤ්ඤණස්ස ලහුපරිවත්තිතා; දන්ධම්භාභූතපච්චයතාය රූපධම්මානං දන්ධපරිවත්තිතා. නානාධාතුයා යථාභූතඤ්ඤණං[3] ඛො පන තථාගතස්සෙව; තෙන ච පුරෙජාතපච්චයෝ රූපධම්මොව වුත්තො; පච්ඡාජාතපච්චයෝ ච තථෙවාති[4] රූපාරූපධම්මානං සමානකඛණතා න යුජ්ජතෙව. තස්මා වුත්තනයෙනෙවෙත්ථ අත්ථෝ වෙදිතබ්බා.

අඤ්ඤං උප්පජ්ජතෙ චිත්තං; අඤ්ඤං චිත්තං නිරුජ්ඣතීති යං පුරිමුප්පන්නං චිත්තං; තං අඤ්ඤං; තං පන නිරුජ්ඣන්තං අපරස්ස

1. තස්මිං (බහූසු)
2. අං 1-9 පිටෙ.
3. යථාභූතං ඤාණාධාතු ඤාණං (අභිධාව ටීකා)
4. තඤ්ඤෙවාති (බහූසු)

අනන්තරාදිපච්චයභාවෙනෙව නිරුජ්ඣතීති තථාලද්ධපච්චයං අඤ්ඤං උපපජ්ජතෙ චිත්තං. යදි එවං තෙසං අන්තරෙ ලබ්භෙය්‍යාති? නොති ආහ **"අච්චි මනුසපඛ්ඛෙ"**ති; යථා හි අච්චි අන්තරෙ න ලබ්භති; "තදෙවෙත"නති අච්සෙසච්චි මඤ්ඤතීති; එවං අනු අනු පඛ්ඛෙ චිත්ත-සන්තානෙ රූපසන්තානෙ ච **නදිසොතොව** නදියං උදකපපවාහො විය **වත්තති.**

අභිමුඛං ලොකිතං ආලොකිතන්ති ආහ **"පුරතොපෙක්ඛන"**න්ති. යඤ්ච යංදිසාභිමුඛො ගච්ඡති, තිට්ඨති, නිසීදතිවා; තදභිමුඛං පෙක්ඛනං ආලොකිතං; තඤ්ච තදනුගතවිදිසාලොකනං විලොකිතන්ති ආහ **"විලොකිතං නාම අනුදිසාපෙක්ඛන"**න්ති. සම්මජ්ජනපරිභණ්ඩාදිකරණෙ ඔලොකිතස්ස, උල්ලොකහරණාදිසු උල්ලොකිතස්ස, පච්ඡතො ආගච්ඡන්ත-පරිස්සයස්ස පරිවජ්ජනාදිසු අපලොකිතස්ස සියා සම්භවොති ආහ **"ඉමිනා වා මුඛෙන සබ්බානිපි තානි ගහිතානෙවා"**ති.

කායසඤ්ඤිනන්ති කායෙන සච්ඡිකතවන්තං; පච්චක්ඛකාරිනන්ති අත්ථො. සො හි ආයස්මා විපස්සනාකාලෙ "යමෙවාහං ඉන්ද්‍රියෙසු අවුත්තප්පවාරතං නිස්සාය සාසනෙ අනභිරතිආදිවිප්පකාරං පත්තො; තමෙව සුට්ඨු නිග්ගහෙස්සාමී"ති උස්සාහජාතො බලවහිරොත්තප්පො; තත්ථ ච කතාධිකාරත්තා ඉන්ද්‍රියසංවරෙ උක්කංසපාරම්පප්පත්තො; තෙනෙව නං සත්ථා "එතදග්ගං භික්ඛවෙ මම සාවකානං භික්ඛූනං ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තප්පවාරානං; යදිදං නන්දෙ"ති[1] එතදග්ගෙ ඨපෙසි.

සාත්ථකතා ච සප්පායතා ච වෙදිතබ්බා ආලොකිතවිලොකිතස්සාති ආනෙත්වා සම්බන්ධො. **තස්මාති** කම්මට්ඨානාවිජහනසෙස්ව ගොචරසම්පජඤ්ඤභාවතොති වුත්තමෙවත්ථං හෙතුභාවෙන පච්චාමසති. **අත්තනො කම්මට්ඨානවසෙනෙව ආලොකනවිලොකනං කාතබ්බං;** ඛණ්ඩාදි-කම්මට්ඨානා අඤ්ඤෙපි උපායො න ගවෙසිතබ්බොති අධිප්පායො. ආලොකිතාදිසම්පජඤ්ඤම්පි යස්මා ධම්මමත්තසෙසෙව පවත්තිවිසෙසො; තස්මා තස්ස යාථාවතො පජානනං අසම්මොහසම්පජඤ්ඤන්ති දස්සෙතුං **"අභික්කන්තෙ"**ති ආදි වුත්තං. **චිත්තකිරියවායොධාතුච්චාරවසෙනාති** කිරියමයචිත්ත-සමුට්ඨානාය වායොධාතුයා චලනාකාරපවත්තිවසෙන. **අධො හීදන්ති** අධො ගච්ඡති. **උද්ධං ලඞ්ඝතීති** ලඞ්ඝං විය උපරි ගච්ඡති.

අඞ්ගකිච්චං සාධයමානන්ති පධානභූතඅඞ්ගකිච්චං නිප්ඵාදෙන්තං හුත්වාති අත්ථො. **"පඤ්ච ජවනෙසු-පෙ-න හොති"**ති ඉදං පඤ්චද්වාර-වීථියං "ඉත්ථී පුරිසො"ති රජ්ජනාදිනං අභාවං සන්ධාය වුත්තං. තත්ථ හි ආවජ්ජනවොට්ඨබ්බනානං අයොනිසො ආවජ්ජනවොට්ඨබ්බනවසෙන ඉට්ඨෙ ඉත්ථිරූපාදිමහි ලොභමත්තං, අනිට්ඨෙ ච පටිඝමත්තං උපපජ්ජති; මනොද්වාරෙ පන "ඉත්ථී පුරිසො"ති රජ්ජනාදි හොති. තස්ස පඤ්චද්වාරජවනං මූලං; යථාවුත්තං වා සබ්බං භවඞ්ගාදි. එවං මනොද්වාරජවනස්ස මූලවසෙන මූලපරිඤ්ඤං වුත්තං. ආගන්තුකතාවකාලිකතා පන පඤ්චද්වාරජවනසෙසෙව අපුබ්බභාවවසෙන, ඉත්තරභාවවසෙන ච වුත්තා. **"හෙට්ඨූපරියවසෙන භිජ්ජන්තා පතිතෙසූ"**ති හෙට්ඨිමස්ස උපරිමස්ස ච අපරාපරං භඞ්ගපත්ති-මාහ.

තනන්ති ජවනං; තස්ස අයුත්තන්ති සම්බන්ධො. **ආගන්තුකෙනා** අභාගතො.

---

1. අං 1-26 පිටෙ.

උදයබ්බයපරිච්ඡින්නෝ තාවතකෝ කාලෝ එතෙසන්ති **තාවකාලිකා නි.**

එත්ථා අසම්මෝහසම්පජඤ්ඤං. **සම්පාදෙන්තී** සාමඤ්ඤං. **තත්ථා**නි පඤ්චක්ඛන්ධවසෙන ආලොකනවිලොකනෙ පඤ්ඤායමානෙ තබ්බිනිමුත්තෙ නො **එතෙ නො ආලොකෙන්ති; නො විලොකෙන්ති.**

"උපනිස්සයපච්චයෝ"ති ඉදං සුත්තන්තනයෙන පරියායතො වුත්තං. **සහජාතපච්චයෝ**ති නිදස්සනමත්තමෙතං අඤ්ඤමඤ්ඤසම්පයුත්තඅත්ථි-අවිගතාදිපච්චයානම්පි ලබ්භනතො.

කාලෙ සම්මිඤ්ජිතුං යුත්තකාලෙ **සම්මිඤ්ජනතස්ස.** තථා **පසාරණතස්සා**ති එත්ථාපි. **මණ්ඩප්පෙසා** නාම එකා සප්පජාතීති වදන්ති. **ලළනන්ති** කම්පනං; ලීලාකරණං වා.

උණ්හපකතිකෙ පරිළාහබහුලකායෙ. සීලවිදූසනෙන අහිතාවහත්තා **මිච්ඡාජීවවසෙන උප්පන්නං අප්පච්චයං. "චීවරම්පි අචෙතන"**න්තිආදිනා චීවරස්ස විය කායොපි අවෙතනොති කායස්ස අත්තසුඤ්ඤතාවිභාවනෙන "අබ්භන්තරෙ"තිආදිනා වුත්තමෙවත්ථං පරිදීපෙන්තෙ ඉතරිතරසනෙතාසස්ස කාරණං දස්සෙති; තෙනාහ **"නාසමා"**තිආදි.

චතුපඤ්චගණ්ඨිකාහතෙනාති ආහතවතුපඤ්චගණ්ඨිකෙ; චතුපඤ්ච-ගණ්ඨිකා හි වා ආහතෙ තථා.[1]

අථඛ්විමෙපි **අත්ථෙ**නි අථඛ්විමෙපි පයොජනවිසෙසෙ මහාසිවත්ථෙර වාදවසෙන "ඉමස්ස කායස්ස ඨිතියා"තිආදිනා[2] නයෙන වුත්තෙ දථඛ්බෙබා. ඉමස්මිං පනත්ථෙ **"නෙවදවායාති ආදිනා[2] නයෙනා"**ති පන පරිකප්ප-පඞ්ඛදස්සනමුඛෙන දෙසනාය ආගතත්තා වුත්තන්ති දථඛ්බං.

පඨවිසඞ්ඛාරකජලස්ස තංසඞ්ඛාරකවායුනා විය පරිහරිතබ්බස්ස ආහාරස්ස වායොධාතුයාව ආසයෙ අවට්ඨානන්ති ආහ **"වායොධාතුවසෙනෙව ඨිත්ථති"**ති. **අභිහරතී**ති යාව මුඛා අභිහරති. **විභිහරතී**ති තතො කුච්ඡියං විමිස්සං කරොන්තො හරති. **අභිහරතී**ති වා මුඛද්වාරං අභිමුඛං කරොන්තො හරති. **විභිහරතී**ති කුච්ඡිගතං පස්සන්තො හරති; **පරිවත්තෙන්තී**ති අපරාපරං වාරෙති. එත්ථ ච ආහාරස්ස ධාරණපරිවත්තන සඤ්ඤාණඤාණසම්පයුත්තානි පඨවීධාතුසහිතා එව වායොධාතු කරොති; න කෙවලානි තානි පඨවීධාතුයාපි කිච්චභාවෙන වුත්තානි. **අල්ලත්තඤ්ච අනුපාලෙතී**ති යථා වායොධාතුආදීහි අඤ්ඤෙහි විස්සොසනං න හොති; තථා අල්ලත්තඤ්ච අනුපාලෙති. **තෙජොධාතූ**ති ගහණිසඞ්ඛාතා තෙජො-ධාතු. සා හි අන්නං පච්චත්ථං ආහාරං පරිපාචෙති. **අඤ්ඤස්ස හොතී**ති ආහාරස්ස පවෙසනාදීනං මඤ්ඤා හොති. **ආකඩ්ඪතී**ති පරියෙසනවසෙන, අජ්ඣාහරණජීරණජීරණතාදිපවත්තිසංවෙදනවසෙන ච ආවජ්ජති, විජා-නාතීති අත්ථො. තංතංවිඤාණස්ස පච්චයභූතොයෙව හි පයොගො "සම්මාපයොගො"ති වුත්තො. යෙන හි පයොගෙන පරියෙසනාදි නිප්පජ්ජති; සො තබ්බිසයවිඤාණනම්පි නිප්පාදෙති නාම තදවිනාභාවතො. අථ වා **සම්මාපයොගං** සම්මාපටිපත්තිං **මඤ්ඤාය ආගම්ම ආකඩ්ඪති** සමන්නාහරති. ආභොගපුබ්බකො හි සබ්බොපි විඤ්ඤාණබ්‍යාපාරොති තථා වුත්තං.

---

1. හතසොභො (ක)

2 ම 1-12, 341, ම 2-339, අං 2-341, අං 3-15, අභි 1-262, අභි 2-258, ඛු 7-397 පිට්ඨෙසු.

ගමනතොති භික්ඛාචාරවසෙන ගොචරගාමං උද්දිස්ස ගමනතො. **පරියෙසනතොති** ගොචරගාමෙ භික්ඛං ආහිණ්ඩනතො. **පරිභොගතොති** ආහාරස්ස පරිභුඤ්ජනතො. **ආසයතොති** පිත්තාදිආසයතො. ආසයති එත්ථ එකජ්ඣං පවත්තමානොපි කම්මඵලවත්තිතො හුත්වා මරියාදවසෙන අඤ්ඤමඤ්ඤං අසඞ්කරතො සයති තිට්ඨති පවත්තතීති **ආසයො;** ආමාසයස්ස උපරි තිට්ඨනතො පිත්තාදිකො. මරියාදත්ථො හි අයමාකාරො. **නිධානනති** යථාභූතෙනා ආහාරො නිවිතො හුත්වා තිට්ඨති එත්ථාති නිධානං; ආමාසයො. තතො **නිධානතො. අපරිපක්කතොති** ගහණීසඞ්ඛාතෙන කම්මජතෙජෙන අවිපක්කතො. **පරිපක්කතොති** යථාභූතස්ස ආහාරස්ස විපක්කභාවතො. **ඵලතොති** නිපජ්ජනතිතො. **නිස්සන්දතොති** ඉතො චිතො ච නිස්සන්දනතො. **සම්මක්ඛනතොති** සබ්බසො මක්ඛනතො. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො; විත්ථාරො[1] පන විසුද්ධිමග්ගස්ස[2] වණ්ණනායං ගහෙතබ්බො.

සරීරතො සෙදා මුච්චනතීති වෙගසඞ්ඛාරණෙන උප්පන්නපරිළාහතො සරීරතො සෙදා මුච්චනති. **අක්ඛිකූප ච රොගා කණ්ණසූලහගන්දරාදයො.** **අට්ඨානෙතිමනුස්සාමනුස්සපරිග්ගහිතෙ** අයුත්තට්ඨානෙ බෙත්තදෙවායතනාදිකෙ. ක්‍රුද්ධා හි අමනුස්සා; මනුස්සාපි වා ජීවිතක්ඛයං පාපෙන්ති. නිස්සට්ඨතා **නෙව අත්තනො** කස්සචි **නිස්සජ්ජිතත්තා,** ජිගුච්ඡනීයත්තා ච **න පරස්ස. උදකතුම්බතොති** වෙළුනාළිආදිඋදකභාජනතො. තනති ඡඩ්ඩිතඋදකං.

අධිගන ඉරියාපථා චිරතරපවත්තිකා දීඝකාලිකා ඉරියාපථා. **මජ්ඣිමා** භික්ඛාචරණාදිවසෙන පවත්තා. **චුණ්ණියඉරියාපථා** විහාරෙ, අඤ්ඤත්ථාපි ඉතො චිතො ච පරිවත්තනාදිවසෙන පවත්තාති වදන්ති. "ගතෙති ගමනෙ"ති පුබ්බ අභික්කමපටික්කමග්ගහණෙන ගමනෙනපි පුරතො පච්ඡතො ච කායස්ස අභිහරණං වුත්තනති ඉධ ගමනමෙව ගහිතන්ති කෙචි.

යස්මා මහාසිවත්ථෙරවාදෙ අනන්තරෙ ඉරියාපථෙ පවත්තරූපාරූපධම්මානං තත්ථ තත්ථෙව නිරොධදස්සනවසෙන සම්පජානකාරිතා ගහිතාති තං සම්පජඤ්ඤවිපස්සනාචාරවසෙන වෙදිතබ්බං. තෙන වුත්තං **"තඤ්චිදං මහාසිවත්ථෙරෙන වුත්තං අසම්මොහධුරං මහාසතිපට්ඨානසුත්තෙන අභිසෙපෙතා"**නති. **ඉමස්මිං පන සාමඤ්ඤඵලෙ සබ්බම්පි චතුබ්බිධං සම්පජඤ්ඤං ලබ්භති** යාවදෙව සාමඤ්ඤඵලවිසෙසදස්සනපරතා ඉමිස්සා දෙසනාය. **"සතිඤ්ච ඛො උපට්ඨිතං හොතී"**ති ඉදං යථා සම්පජඤ්ඤස්ස කිච්චතො පධානතා ගහිතා; එවං සතියාපීති දස්සනත්ථං වුත්තං; න සතියා සබ්භාවමත්තදස්සනත්ථං. න හි කදාචි සතිරහිතා ඤාණපවත්ති අත්ථි. **"එතස්ස හි පදස්ස අයං විත්ථාරො"**ති ඉමිනා සතියා ඤාණෙන සම්බන්ධනංයෙව විභාවෙති. **එතානි පදානීති** "අභික්කන්තෙ පටික්කන්තෙ සම්පජානකාරී හොතී"තිආදීනි පදානි. **විභත්තානෙවාති** විසුං කත්වා විභත්තානියෙව; ඉමිනාපි සම්පජඤ්ඤස්ස විය සතියාපෙත්ථ පධානතං එව විභාවෙති.

මජ්ඣිමභාණකා පන භණන්ති – එකො භික්ඛු ගච්ඡන්තෙනා අඤ්ඤං චින්තෙනෙනා අඤ්ඤං චිතකෙකනෙනා ගච්ඡති; එකො කම්මට්ඨානං අවිස්සජ්ජෙත්වාව ගච්ඡති. තථා එකො තිට්ඨන්තෙනා –පෙ– නිසීදන්තෙනා –පෙ– සයන්තෙනා අඤ්ඤං චින්තෙනෙනා අඤ්ඤං චිතකෙකනෙනා සයති; එකො කම්මට්ඨානං අවිස්සජ්ජෙත්වාව සයති; එත්තකෙන පන න පාකටං හොතීති

1. විත්ථාරතො (බහූසු) 2. විසුද්ධි- ටී- 1-417 පිට්ඨෙ.

වඞ්කමනෙන දීපෙන්ති. යෝ හි භික්ඛු වඞ්කමං ඔතරිත්වා ච වඞ්කමනකොටියං සීතෝ පරිගහණාති "පාචීනවඞ්කමනකොටියං පවත්තා රූපාරූපධම්මා පච්ඡිමවඞ්කමනකොටිං අපත්වා එත්තෙව නිරුද්ධා; පච්ඡිමවඞ්කමනකොටියං පවත්තාපි පාචීනවඞ්කමනකොටිං අපත්වා එත්තෙව නිරුද්ධා; වඞ්කමන මජ්ඣෙ පවත්තා උභෝ කොටියෝ අපත්වා එත්තෙව නිරුද්ධා; වඞ්කමනෙ පවත්තා රූපාරූපධම්මා ඨානං අපත්වා එත්තෙව නිරුද්ධා; ඨානෙ පවත්තා නිසජ්ජං අපත්වා එත්තෙව නිරුද්ධා; නිසජ්ජාය පවත්තා සයනං අපත්වා එත්තෙව නිරුද්ධා"ති එවං පරිගහණහනෙන්තා පරිගහණහනෙන්තායෙව භවඞ්ගං ඔතරති. උට්ඨහනෙන්තා කම්මට්ඨානං ගහෙත්වාව උට්ඨහති; අයං භික්ඛු ගතාදීසු සම්පජානකාරී නාම හොතීති. එවම්පි න සොතෙන කම්මට්ඨානං අවිභූතං හොති; තස්මා භික්ඛු යාව සක්කොති, තාව වඞ්කමිත්වා ඨත්වා නිසීදිත්වා සයමානෝ එවං පරිගහෙත්වා සයති "කායෝ අචෙතනෝ; මඤ්ඤෙ අචෙතනෝ; කායෝ න ජානාති 'අහං මඤ්ඤෙ සයිතෝ'ති; මඤ්ඤෝ න ජානාති 'මයි කායෝ සයිතෝ'ති; අචෙතනෝ කායෝ අචෙතනෙ මඤ්ඤෙ සයිතෝ"ති එවං පරිගහණහනෙන්තා එව චිත්තං භවඞ්ගං ඔතාරෙති. පබුජ්ඣනෙන්තා කම්මට්ඨානං ගහෙත්වාව පබුජ්ඣති; අයං සොතෙන සම්පජානකාරී නාම හොති. කායාදිකිරියානිබ්බත්තනෙන තම්මයත්තා, ආවජ්ජනකිරියාසමුට්ඨිතත්තා ච ජවනං සබ්බම්පි වා ඡද්වාරප්පවත්තං කිරියමයප්පවත්තං නාම. තස්මිං සති ජාගරිතං නාම හොතීති පරිගහණහනෙන්තා ජාගරිතෙ සම්පජානකාරී නාම. අපි ච රත්තින්දිවං ඡ කොට්ඨාසෙ කත්වා පඤ්ච කොට්ඨාසෙ ජග්ගනෙන්තාපි ජාගරිතෙ සම්පජානකාරී නාම හොති. විමුත්තායතන සීසෙන ධම්මං දෙසෙන්තොපි බ්‍යාත්තිංසනිරච්ඡානකථං පහාය දසකථාවත්ථුනිස්සිතසප්පායකථං කථෙන්තොපි හාසිතෙ සම්පජානකාරී නාම. අට්ඨතිංසාය ආරම්මණෙසු චිත්තරුචියා මනසිකාරං පවත්තෙන්තොපි දුතියං ඣානං සමාපන්නොපි තූණ්හීභාවෙ සම්පජානකාරී නාම. දුතියඣානූ ඣානං වචීසඞ්ඛාරවිරහතෝ විසෙසතෝ තූණ්හීභාවෝ නාමාති. **එවනෙ** වුත්තප්පකාරෙන; සත්තසුපි ඨානෙසු චතුඛාති අත්ථෝ.

සන්තොසකථාවණ්ණනා

215. යස්ස සන්තොසස්ස අත්තනි අත්ථිතාය භික්ඛු "සන්තුට්ඨෝ"ති වුච්චති; තං දස්සෙන්තෝ **"ඉතරීතරපච්චයසන්තොසෙන සමන්නාගතෝ"**ති ආහ. චීවරාදි[1] යඤ්ච කඤ්චි පච්චයෙ සන්තුස්සනෙන සමඞ්ගීභූතෝති අත්ථෝ. අථ වා **ඉතරං** වුච්චති හීනං පණීතතෝ අඤ්ඤත්තා, තථා පණීතං **ඉතරං** හීනතෝ අඤ්ඤත්තා. අපෙක්ඛාසිද්ධා හි ඉතරතාති. ඉති යෙන ධම්මෙන හීනෙන වා පණීතෙන වා චීවරාදිපච්චයෙන සන්තුස්සති; සෝ තථා පවත්තෝ අලොභෝ **ඉතරීතරපච්චයසන්තොසෝ**; තෙන **සමන්නාගතෝ.** යථාලාභං අත්තනෝ ලාභානුරූපං සන්තොසෝ **යථා-ලාභසන්තොසෝ.** සෙසද්වයෙපි එසෙවනයෝ. ලබ්භතීති වා ලාභෝ; යෝ යෝ ලාභෝ යථාලාභං; තෙන සන්තොසෝ **යථාලාභසන්තොසෝ.** **බලනති** කායබලං. **සාරුප්පනති** පකතිදුබ්බලාදීනං අනුච්ඡවිකතා.

යථාලද්ධතෝ අඤ්ඤස්ස අප්පත්තනා නාම සියා අපිච්ඡතායපි පවත්තිආකාරොති තතෝ විනිවත්තිතමෙව සන්තොසස්ස සරූපං දස්සෙන්තෝ **"ලභන්තොපි න ගණ්හාතී"**ති ආහ. **තං පරිවත්තෙතබ්බාති**

1. චීවරාදිකෙ (?)

පකතිදුබ්බලාදීනං ගරුචීවරං න ඵාසුභාවාවහං, සරීරබෙදුවහඤ්ච හොතීති පයොජනවසෙන, න අත්‍රිච්ඡතාදිවසෙන තං පරිවත්තෙතබ්බා. ලහුකචීවර-පරිහොගො න සන්තොසවිරොධීති ආහ **"ලහුකෙන යාපෙන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොතී"**ති. මහග්ඝචීවරං බහූනි වා චීවරානි ලභිත්වාපි තානි විස්සජ්ජෙත්වා තදඤ්ඤස්ස ගහණං යථාසාරුප්පනයෙ ඨිතත්තා න සන්තොසවිරොධීති ආහ **"තෙසං-පෙ-බහූරෙනෙනාපි සන්තුට්ඨොව හොතී"**ති. එවං සෙසපච්චයෙපි යථාබලයථාසාරුප්පනීදෙසෙසු අපි-සද්දග්ගහණෙ අධිප්පායො වෙදිතබ්බා.

මුත්තහරිතකානීති ගොමුත්තපරිභාවිතං, පූතිභාවෙන වා ඡඩ්ඩිතං හරිතකං. **බුද්ධාදීහි වණ්ණිතානී**ති "පූතිමුත්තභෙසජ්ජං නිස්සාය පබ්බජ්ජා"නිආදිනා[1] සම්මාසම්බුද්ධාදීහි පසත්ථං. අපච්චත්තාසනත්ථඤ්ච භික්ඛූ නියොජෙන්තො **පරමසන්තුට්ඨොව හොති** පරමෙන උක්කංසගතෙන සන්තොසෙන සමන්නාගතත්තා.

කායං පරිහරන්ති පොසෙන්තීති **කායපරිහාරිකා.** තථා **කුච්ඡි-පරිහාරිකා** වෙදිතබ්බා. කුච්ඡිපරිහාරිකතා ච අජ්ඣොහරණෙන සරීරස්ස ඨිතියා උපකාරකතාවසෙන ඉච්ඡිතාති බහිද්ධාව කායස්ස උපකාරකතා-වසෙන කායපරිහාරිකතා දට්ඨබ්බා.

පරික්ඛාරමත්තකානීති පරික්ඛාරග්ගහණං. **තත්‍රට්ඨකපච්චත්ථරණන්**ති අත්තනා අනධිට්ඨහිත්වා තත්ථෙව නිට්ඨානකපච්චත්ථරණං. පච්චත්ථරණා-දීනඤ්හි නවමාදිභාවො යථාවුත්තපටිපාටියා දට්ඨබ්බො; න තෙසං තථා පතිනියතභාවතො. කස්මා? තථා නධාරණතො. දුප්පොසභාවෙන මහාගජා වියාති **මහාගජා.** යදි ඉතරෙපි අපච්චත්තාදිසභාවා; කිං තෙසම්පි වසෙන අයං දෙසනා ඉච්ඡිතාති? නොති ආහ **"භගවා පනා"**ති ආදි. කායපරිහාරෝ පයොජනං එතෙනාති කායපරිහාරිකං. තෙනාහ **"කායං පරිහරණමත්තකෙනා"**ති.

චතූසු දිසාසු සුඛවිහාරතාය සුඛවිහාරට්ඨානභූතා චතස්සො දිසා එතස්සාති චතුද්දිසො; චතුද්දිසො **එව චාතුද්දිසො** තාසු එව කත්ථචි සන්තෙන වා සඞ්ඛාරෙ වා භයෙන න පටිහඤ්ඤතීති **අප්පටිඝො. සන්තුස්සමානො ඉතරීතරෙනාති** උච්චාවචෙන පච්චයෙන සකෙන, සන්තෙන, සම්මෙව ච තුස්සනකො. පරිච්චසයන්ති, කායචිත්තානි පරිසයන්ති අභිභවන්තීති **පරිස්සයා.** සිඛග්ඝඝාදයො, කාමච්ඡන්දයො ච; තෙ පරිස්සයෙ අධිවාසනඛන්තියා විනයාදීහි ච **සහිතා** ඛන්තා, අභිභවිතා ච. ඵද්ධභාවකරභයාභාවෙන **අජ්ඣොගා. ඒකො චරෙ**ති එකාකී හුත්වා චරිතුං සක්කුණෙය්‍ය. **ඛග්ගවිසාණකප්පොති** තාය එව එකවිහාරිතාය ඛග්ගමිගසික්ඛසමො.

අසඤ්ඤාතවාතාභිඝාතෙහි සියා සකුණෙ අපක්කමොති **"පක්ඛී සකුණෙ"**ති විසෙසෙත්වා වුත්තො.

නීවරණප්පහානකථාවණ්ණනා

216. **වත්තබ්බතං ආපජ්ජතීති** "අසුකස්ස භික්ඛුනො අරඤ්ඤෙ නිරවජ්ජගතානං විය, වනචරකානං විය ච නිවාසමත්තමෙව; න පන අරඤ්ඤවාසානුච්ඡවිකා කාචි සම්මාපටිපත්තී"ති අපවාදවසෙන වත්තබ්බතං;

1. වි 3 - 73, 133 පිටෙසු.

ආරඤ්ඤකෙහි වා තිරච්ඡානගතෙහි, වනචරවිඝාතගජනෙහි වා සද්ධිං විපරිපත්තිවසෙන වත්තබ්බතං ආපජ්ජති. කාළකඤ්ජසදිසත්තා **කාළකං**; ථුල්ලවජ්ජං. නීලකඤ්ජසදිසත්තා **නීලකං**, අනුත්තත්තවජ්ජං.

චිත්තන්ති ජනචිත්තං. තේනාහ **"සුඤ්ඤ"**න්ති. තං පන ජනසද්දඤ්ඤාහාවෙනෙව වෙදිතබ්බං සද්දකණ්ටකත්තා ඣානස්සාති ආහ **"අප්පසද්දං අප්පනිග්ඝොසන්ති අත්ථො"**ති. **එත්තදේවානි** නිස්සද්දතංයෙව. **විහාරෝ** පාකාරපරික්ඛිත්තෝ සකලෝ ආවාසෝ. **අඩ්ඪයොගොති** දීඝපාසාදෝ; "ගරුළසණ්ඨානපාසාදෝ"තිපි වදන්ති. **පාසාදෝති** චතුරස්සපාසාදෝ. **හම්මියං** මුණ්ඩච්ඡදනපාසාදෝ. **අට්ටෝ** පටිරාජූනං පටිබාහනයොගෙහා චතුපඤ්චභූමකෝ පතිස්සයවිසෙසෝ. **මාළෝ** එකකූටසඞ්ගහිතෝ අනෙකකොණවන්තෝ පතිස්සයවිසෙසෝ. අපරෝ නයෝ **විහාරෝ** නාම දීඝමුඛපාසාදෝ. **අඩ්ඪයොගෝ** එකපස්සච්ඡදනකසෙනාසනං. තස්ස කිර එකපස්සෙ භිත්ති උච්චතරා හොති; ඉතරපස්සෙ නීචා; තෙන තං එකපස්සච්ඡදනකං හොති. **පාසාදෝ** නාම ආයතචතුරස්සපාසාදෝ. **හම්මියං** මුණ්ඩච්ඡදනකං වඤ්ඤනයුත්තං. **ගුහා** නාම කෙවලා පබ්බතගුහා. **ලෙණං** දාරබ්භිං පබ්භාරං. සෙසං වුත්තනයමෙව. **මණ්ඩපොති** සාඛාමණ්ඩපෝ.

විහාරසෙනාසනන්ති පතිස්සයභූතසෙනාසනං. **මඤ්චපීඨසෙනාසනන්ති** මඤ්චපීඨඤ්ඤෙව මඤ්චපීඨසම්බන්ධසෙනාසනඤ්ච. විම්ලිකාදි සන්ථරිතබ්බතෝ **සන්ථතසෙනාසනං.** අනිසඞ්ඛරණාභාවතෝ සයනස්ස නිසජ්ජාය ච කෙවලං ඔකාසභූතං සෙනාසනං. "විවිත්තං සෙනාසන"න්ති ඉමිනා **සෙනාසනඅඟහණෙන සඞ්ගහිතමෙව** සාමඤ්ඤජොතනාභාවතෝ.

යදි එවං කස්මා "අරඤ්ඤ"න්තිආදි වුත්තන්ති ආහ **"ඉධ පනා"**ති-ආදි. **"භික්ඛූනං වසෙන ආගත"**න්ති ඉදං විනයෙ තථා ආගතත්තා සඤ්ඤාය වුත්තං; අභිධම්මෙපි පන "අරඤ්ඤන්ති නික්ඛමිත්වා බහි ඉන්දඛීලා; සබ්බමෙතං අරඤ්ඤ"න්ති[1] ආගතමෙව. තත්ථ හි යං න ගාමපදෙසන්නෝගධං; තං "අරඤ්ඤ"න්ති නිප්පරියායවසෙන තථා වුත්තං. ධුතඞ්ගනිද්දෙසෙ[2] යං වුත්තං. තං යුත්තං; තස්මා තත්ථ වුත්තනයෙන ගහෙතබ්බන්ති අධිප්පායෝ. **රුක්ඛමූලන්ති** රුක්ඛසමීපං. වුත්තඤ්හෙතං "යාවතා මජ්ඣන්හිකෙ කාලෙ සමන්තා ඡායා එරති; නිවාතෙ පණ්ණානි නිපතන්ති; එත්තාවතා රුක්ඛමූල"න්ති **සෙල**-සද්දෙ, අවිසෙසතෝ පබ්බතපරියායොති කත්වා වුත්තං **"පබ්බතන්ති සෙල"**න්ති; න සිලාමයමෙව; පංසුම්යාදිකෝ තිවිධොපි පබ්බතෝ එවාති. **ච්ඡවරන්ති** දව්හනං පබ්බතානං ඕථෝ ආසන්නතරෙ ඨිතානං ඔවරකාදිසදිසං විවරං; එකසමීං යෙව වා පබ්බතෙ. **උම්මඞ්ගසදිසන්ති** සුදුඛාසදිසං. **මනුස්සානං අනුපචාරට්ඨානන්ති** පකති-සඤ්චාරවසෙන මනුස්සෙහි න සඤ්චරිතබ්බට්ඨානං. **ආදි**-සද්දෙන "වනපත්ථන්ති වනසණ්ඨානමෙතං සෙනාසනානං අධිවචනං; වනපත්ථන්ති භීසනකානමෙතං; වනපත්ථන්ති සලොමහංසානමෙතං; වනපත්ථන්ති පරියන්තානමෙතං; වනපත්ථන්ති න මනුස්සූපචාරුනමෙතං; වනපත්ථන්ති දුරභිසම්භවානමෙතං සෙනාසනානං අධිවචන"න්ති[3] ඉමං පාළිසෙසං සඞ්ගණ්හාති. **අච්ඡන්තන්ති** කෙනචි ඡදනෙන අනත්තමසෝ රුක්ඛසාඛායපි න ඡාදිතං. **නිඝංඛඞ්ඛිකානි** නීහරිත්වා. **පබ්භාරලෙණසදිසෙති** පබ්භාර-සදිසෙ ලෙණසදිසෙ ච.

---

1 අභි 2-260 පිටෙ. 2. විසුද්ධි 1-69 පිටෙ. 3. අභි 2-260 පිටෙ.

පිණ්ඩපාතපරියෙසනං පිණ්ඩපාතො උත්තරපදලොපෙනාති ආහ **"පිණ්ඩපාතපරියෙසනතො පබ්භජනතො"**ති. **පල්ලඞ්කන්ති** එත්ථ **පල්ලි**-සද්දෝ "සමන්තතො"ති එතස්ස අත්ථෝ. තස්මා වාමොරුඤ්ච දක්ඛිණොරුඤ්ච සමං ඨපෙත්වා උභො පාදෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං සම්බන්ධිත්වා නිසජ්ජා පල්ලඞ්කන්ති ආහ **"සමන්නතතො ඌරුබද්ධාසන"**න්ති. ඌරූනං බන්ධනවසෙන නිසජ්ජා **පල්ලඞ්කං. ආභුජිත්වා**ති ච යථා පල්ලඞ්කවසෙන නිසජ්ජා හොති; එවං උභො පාදෙ ආභුජෙත්වා හඤ්ජිතෙ කත්වා; තං පන උභින්නම්පි පාදූනං තථාසම්බන්ධතාකරණන්ති ආහ **"බන්ධිත්වා"**ති. හෙට්ඨිමකායස්ස ච අනුජුකං ඨපනං නිසජ්ජාවචනෙනෙව බොධිතන්ති "උජුං කාය"න්ති එත්ථ කාය-සද්දෙ උපරිමකායවිසයොති ආහ **"උපරිමං සරීරං උජුං ඨපෙත්වා"**ති. තං පන උජුකඨපනං සරූපතො, පයොජනතො ච දස්සෙතුං **"අට්ඨාරසා"**තිආදි වුත්තං. **න පණාමන්තී**ති න ඔනමන්ති. **න පරිපතන්තී**ති න විගච්ඡන්ති චිත්තං න ලඞ්ඝන්ති. තතො එව පුබ්බභාගපරං විසෙසපපත්තියා කම්මට්ඨානං **වුඩ්ඪිං ඵාතිං වෙපුල්ලං උපගච්ඡති. පරිමුඛන්ති** එත්ථ **පරි**-සද්දෙ, අභි-සද්දෙන සමානත්ථොති ආහ **"කම්මට්ඨානාභිමුඛ"**න්ති; බහිද්ධා පුථුත්තාරම්මණතො නිවාරෙත්වා කම්මට්ඨානංයෙව පුරක්ඛත්වාති අත්ථෝ සම්පත්ථෝ වා **පරි**-සද්දෙනි දස්සෙන්තො **"මුඛසම්පෙ වා ඨත්වා"**තිආහ. එත්ථ ච යථා "විත්ථතං සෙනාසනං භජතී"තිආදිනා භාවනානුරූපං සෙනාසනං දස්සිතං; එවං "නිසීදතී"ති ඉමිනා අලීනානුද්ධච්චපක්ඛියෙ සන්තෙ ඉරියාපථෙ දස්සිතෙ. "පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා"ති ඉමිනා නිසජ්ජාය දළ්හභාවෙ; "පරිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්වා"ති ඉමිනා ආරම්මණපරිග්ගහූපායෙ. **පරිති පරිග්ගහට්ඨෙන** "පරිණායිකා"තිආදීසු විය. **මුඛන්ති නිය්‍යානට්ඨෙන** "සුඤ්ඤතවිමොක්ඛමුඛ"න්තිආදීසු විය. පටිපක්ඛතො නිග්ගමනට්ඨෙන හි නිය්‍යානට්ඨෙන. තස්මා පරිග්ගහිතනිය්‍යානන්ති සබ්බථා ගහිතාසමෙමාසං පරිවත්තනාසමෙමාසං **සතිං ඨපෙත්වා**; පරමං සතිනෙපක්කං උපට්ඨපෙත්වාති අත්ථෝ.

217. අභිජ්ඣායන්ති ගිජ්ඣන්ති අභිබ්භන්ති එතායාති **අභිජ්ඣා**; ලොභො. **ලුජ්ජනට්ඨෙනාති** භිජ්ජනට්ඨෙන; බණෙ බණෙ භිජ්ජනට්ඨෙනාති අත්ථෝ. **විනයමහනවසෙනාති** එත්ථ **විනයමහනං** අනුප්පාදනං අපපවත්තනං; න පටිපක්ඛානං සුප්පහීනතා. **"පහීනත්තා"ති** ච පහීනසදිසතං සන්ධාය වුත්තං ඛීණාසස්ස අනභිගතත්තා. තථාපි නයිදං වචනං චක්ඛුවිඤ්ඤාණං විය සභාවතො විගතාභිජ්ඣං; අථ ඛො භාවනාවසෙන; තෙනාහ **"න චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදිසෙනා"**ති. **එසෙව නයො**ති යථා ඉමස්ස චිත්තස්ස භාවනාය පරිභාවිතත්තා විගතාභිජ්ඣතා; එවං අබ්‍යාපන්නං විගතපීනමිද්ධං අනුද්ධතං නිබ්බිචිකිච්ඡඤ්චාති අත්ථෝ. **පරිසුද්ධපණ්ඩරභාවං.** "යං චිත්තස්ස අකල්‍යතා"තිආදිනා[1] පීනස්ස, "යා කායස්ස අකල්‍යතා"තිආදිනා[1] ච මිද්ධස්ස අභිඛමෙ නිද්දිට්ඨත්තා වුත්තං **"පීනං චිත්තගෙලඤ්ඤං; මිද්ධං වෙනසිකගෙලඤ්ඤ"**න්ති. සතිපි අඤ්ඤමඤ්ඤඅවිප්පයොගෙ චිත්තකායලහුතාදිනං විය චිත්තවෙතසිකානං යථාකකමං තංතංවිසෙසස්ස යා තෙසං අකල්‍යතාදිනං විසෙසපපච්චයතා; අයමෙතෙසං සභාවොති දට්ඨබ්බං. **ආලොකසඤ්ඤීති** එත්ථ අතිසයත්ථවිසිට්ඨඅත්ථාවබොධකො අයම්කාරොති දස්සෙන්තො ආහ **"රත්තිම්පි -පෙ- සමන්නාගතො"**ති. **ඉදං උභයන්ති** සහිසම්පජඤ්ඤඤ්ඤමාහ. **අනික්කමිත්වා** විකම්භනවසෙන පජහිත්වා. "කථමිද"න්ති පවත්තියා කථංකථා; විචිකිච්ඡා. සා එතස්ස

1. අභි 1-233, අභි 2-263 පිටෙ.

අත්ථීති කථංකථී; න කථංකථිනි **අකථංකථී**; නිබ්බිචිකිච්ඡෝ. **ලකඛණාදි-හෙදතොති** එත්ථ **ආදි**-සද්දෙන පච්චයපහානපහායකාදීනමපි සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. තෙපි හි හෙදතො වත්තබ්බාති.

218. **තෙසනති** ඉණවසෙන ගහිතධනානං. **පරියෙසනාති** දූතබ්බ-සෙසො. **සො බලවපාමොජ්ජං ලභති** "ඉණපලිබොධතො මුත්තොම්හී"ති. **සොමනස්සං අධිගච්ඡති** "ජීවිකානිමිත්තං අත්ථී"ති.

219. **විසභාගවෙදනුප්පත්තියාති** දුක්ඛවෙදනුප්පත්තියා. දුක්ඛවෙදනා හි සුඛවෙදනාය කුසලවිපාකසන්තානස්ස විරොධිතාය විසභාගා. **චතු-ඉරියාපථං ඡින්දනෙනාති** චතුබ්බිධම්පි ඉරියාපථපවත්තිං පච්ඡින්දනෙන. බ්‍යාධිකො හි යථා ඨානගමනෙසු අසමත්ථො; එවං නිසජ්ජාදීසුපි අසමත්ථො හොති. **ආබාධෙතීති** පීළෙති. වාතාදීනං විකාරො විසමාවත්ථා බ්‍යාධීති ආහ **"තංසමුට්ඨානෙන දුක්ඛෙන දුක්ඛිතො"**ති. දුක්ඛවෙදනාය පන බ්‍යාධිභාවෙ මූලබ්‍යාධිනා **ආබාධිකො** ආදිතො බාධතීති කත්වා. අනුබ්බ-බ්‍යාධිනා **දුක්ඛිතො** අපරාපරං සඤ්ඤාතදුක්ඛොති කත්වා. **ගිලානොති** ධාතුසඞ්ඛොභෙන පරික්ඛීණසරීරො. අපපමත්තකං වා බලං **බලමත්තං. තදුභයන්ති** පාමොජ්ජං, සොමනස්සඤ්ච. තත්ථ **ලභෙථ පාමොජ්ජං** "රොගතො මුත්තොම්හී"ති. **අධිගච්ඡෙය්‍ය සොමනස්සං** "අත්ථි මෙ කායෙ බල"න්ති.

220. **සෙසන්ති** "තස්ස හි 'බන්ධනා මුත්තොම්හී'ති ආවජ්ජයතො තදුභයං හොති. තෙන වුත්ත"න්ති එවමාදි. **වුත්තනයෙනෙවාති** පඨමදුතියපදෙසු වුත්තනයෙනෙව. **සබ්බපදෙසූති** අවසිට්ඨපදෙසු තතියාදීසු කොට්ඨාසෙසු.

221-222. **න අත්තනි අභිනොති** න අත්තායත්තො. **පරාධිනොති** පරායත්තො. අපරාධීනතාය භුජෝ[1] විය අත්තනො කිච්චෙ එසිතබ්බොති **භුජිස්සො; සවසොති** ආහ **"අත්තනො සන්තකො"**ති. අනුදකතාය කං පානීයං තාරෙන්ති එත්ථාති **කන්තාරොති** ආහ **"නිරුදකං දීඝමග්ග"**න්ති.

223. **තත්‍රාති** තස්මිං දස්සනෙ. **අයන්ති** ඉදානි වුච්චමානා **සදිසතා.** යෙන ඉණාදීනං උපමාභාවො, කාමච්ඡන්දාදීනඤ්ච උපමෙය්‍යභාවො හොති; සො නෙසං උපමොපමෙය්‍යසම්බන්ධො සදිසතාති දට්ඨබ්බං. **යො යමහි කාමච්ඡන්දෙන රජ්ජතීති** යො පුග්ගලො යමහි කාමරාගස්ස වත්ථුභූතෙ පුග්ගලෙ කාමච්ඡන්දවසෙන රත්තො හොති. **තං වත්ථුං ගණ්හාතීති** තං තණ්හාවත්ථුං "මමෙත"න්ති ගණ්හාති.

උපද්දවෙථාති උපද්දවං කරොථ.

නක්ඛත්තස්සාති මහස්ස. **මුත්තොති** බන්ධනතො මුත්තො.

විනයෙ අපකතඤ්ඤුනාති විනයකම්මෙ අකුසලෙන. සො හි කප්පියාකප්පියං යාථාවතො න ජානාති. තෙනාහ **"කිඤ්චිදෙවා"**ති ආදි.

ගච්ඡතිපීති ථොකං ථොකං ගච්ඡතිපි. ගච්ඡන්තො පන තාය එව **උස්සඞ්කිතපරිසඞ්කිතතාය** තත්ථ තත්ථ **නිට්ඨතිපි;** ඒදිසෙ කන්තාරෙ ගතො "කො ජානාති; කිං භවිස්සති"ති **නිවත්තතිපි;** තස්මා **ගතට්ඨානතො**

1. භුජාති (බහූසු)

අගතට්ඨානමෙව බහුතරං හොති. සඳ්ධාය ගණිතුං සක්‍යෙය්‍යං වත්තුං "ඉදමෙව"න්ති සඤ්ඤාතුං **න සක්කොති. අත්ථි නත්ථීති** "අත්ථි නු ඛෝ, නත්ථි නු ඛෝ"ති. අරඤ්ඤං පවිට්ඨස්ස ආදිමනි එව සපථනං **ආසප්පනං.** පරි පරිතෝ, උපරූපරි වා සපථනං **පරිසප්පනං.** උභයෙනාපි තත්‍රේව පරිබ්භමනං වදති. තෙනාහ **"අපරියොගාහන"**න්ති. **ඡම්භිතත්තන්ති** අරඤ්ඤසඤ්ඤාය උපපන්නං ඡම්භිතභාවං, උත්‍රාසන්ති අත්ථෝ.

224. **තත්‍රායං සදිසතාති** එත්ථාපි වුත්තනයානුසාරෙන සදිසතා වෙදිතබ්බා. යදගෙඝන හි කාමච්ඡන්දාදයෝ ඉණාදිසදිසා; තදගෙඝන තෙසං පහානං ආණණ්‍යාදිසදිසං අභාවොති කත්වා. **ඡ ධම්මෙති** අසුභනිමිත්තස්ස උගඝහෝ, අසුභභාවනානුයොගෝ, ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරතා, භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතා, කල්‍යාණමිත්තතා, සප්පායකථාති ඉමෙ ඡ ධම්මෙ. **භාවෙන්තෝති** බ්‍රූහෙන්තෝ. **මහාසතිපට්ඨානෙ**[1] **වණ්ණිතස්සාති** තස්ස අනුප්පන්නානුප්පාදනඋප්පන්නපහානාදිවිභාවනවසෙන සවිසෙසං පාළියා ආගතත්තා. එස නයෝ ඛ්‍යාපාදදිපහානකභාවෙපි. **පරවත්ථූමහීති** ආරම්මණභූතෙ පරසම්හි වත්ථුස්මිං.

අනත්ථකරොනි අත්තනෝ පරස්ස ච අනත්ථාවහෝ. **ඡ ධම්මෙති** මෙත්තානිමිත්තස්ස උගඝහෝ, මෙත්තාභාවනානුයොගෝ, කම්මස්සකතා, පටිසඞ්ඛානබහුලතා, කල්‍යාණමිත්තතා, සප්පායකථාති ඉමෙ ඡ ධම්මෙ. **තත්‍රෙවාති** මහාසතිපට්ඨානෙයෙව.[2] චාරිත්තසීලං උද්දිස්ස පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදං **ආචාරපණ්ණත්තිති.**

බන්ධනාගාරං පවෙසිතත්තා අලද්ධනක්ඛත්තානුභවෝ පුරිසෝ **"නක්ඛත්තදිවසෙ බන්ධනාගාරං පවෙසිතෝ පුරිසෝ"**ති වුත්තෝ; නක්ඛත්තදිවසෙ එව වා තදනුභවනත්ථං තථා කතෝ. **මහාඅනත්ථකරන්ති** දිට්ඨධම්මිකාදිඅත්ථාපනයනෙන මහතෝ අනත්ථස්ස කාරකං. **ඡ ධම්මෙති** අනිහොජනෙ නානිමිත්තග්ගාහෝ, ඉරියාපථසම්පරිවත්තනතා, ආලොකසඤ්ඤාමනසිකාරෝ, අබ්භොකාසවාසෝ, කල්‍යාණමිත්තතා, සප්පායකථාති ඉමෙ ඡ ධම්මෙ.

උද්ධච්චකුක්කුච්චෙ **මහාඅනත්ථකරන්ති** පරායත්තතාපාදනතෝ වුත්තනයෙන මහතෝ අනත්ථස්ස කාරකන්ති අත්ථෝ. **ඡ ධම්මෙති** බහුස්සුතතා, පරිපුච්ඡකතා, විනයෙ පකතඤ්ඤුතා, වුඩ්ඪසෙවිතා, කල්‍යාණමිත්තතා, සප්පායකථාති ඉමෙ ඡ ධම්මෙ.

බලවාති පච්චත්තිකච්ඡන්දසම්පත්තෙන බලෙන බලවා. **සජ්ජාවුඛොති** සන්නද්ධඛනුආදිආවුධෝ. සූරවීරසෙවකජනවසෙන **සපරිවාරෝ. තන්ති** යථාවුත්තං පුරිසං. බලවන්තතාය, සජ්ජාවුධතාය, සපරිවාරතාය ච **චොරා දූරතොව දිස්වා පලායෙය්‍යුං. අනත්ථකාමිකාති** සම්මාපටිපත්තියා විබන්ධකරණතෝ වුත්තනයෙන අනත්ථකාරිකා. **ඡ ධම්මෙති** බහුස්සුතතා, පරිපුච්ඡකතා, විනයෙ පකතඤ්ඤුතා, අධිමොක්ඛබහුලතා, කල්‍යාණමිත්තතා, සප්පායකථාති ඉමෙ ඡ ධම්මෙ. යථා බාහුසච්චාදීනි උද්ධච්චකුක්කුච්චස්ස පහානාය සංවත්තන්ති; එවං විචිකිච්ඡායපීති ඉධාපි බහුස්සුතතාදයෝ ගහිතා. කල්‍යාණමිත්තතා සප්පායකථා විය පඤ්චන්නං. තස්මා තස්ස තස්ස අනුච්ඡවිකසෙවනතා වෙදිතබ්බා. සම්මාපටිපත්තියා අපපටිපත්තිනිමිත්තතාමූලෙන විචිකිච්ඡා මිච්ඡාපටිපත්තිමෙව පරිබ්‍රූහෙතීති තස්සා පහානං දුච්චරිතවිධුනනූපායොති ආහ **"දුච්චරිතකණ්ටකාරං නිකන්තිතා"**ති ආදි.

---

1. දී 2 - 231 පිටෙ. 2. දී 2 - 231 පිටෙ.

225. **පාමොජ්ජං** නාම තරුණපීති; සා කථඤ්චිපි[1] තුට්ඨාවත්ථූනි ආහ **"පාමොජ්ජං ජායතීති තුට්ඨාකාරෝ ජායතී"**ති. **තුට්ඨස්සා**ති ඔක්කන්තනිකභාවපපත්තාය පීතියා වසෙන තුට්ඨස්ස. අත්තනෝ සම්පග්ගාරිකතාය, අත්තනසමුට්ඨානපණීතරූපපත්තියා ච **සකලසරීරං බොහවමානා ඵරණලක්ඛණා පීති ජායති.** පීතිසහිතං පීති උත්තරපදලොපෙන; කිං පන තං? මනෝ. පීති මනෝ එතස්සාති පීතිමනෝ; තස්ස **පීතිමනස්ස.** තයිදං අත්ථමත්තමෙව දස්සෙන්තෝ **"පීතිසම්පයුත්තචිත්තස්සා"**ති ආහ. **කායෝ**ති ඉධ අරූපකලාපෝ අධිප්පෙතෝ; න වෙදනාදික්ඛන්ධත්තයමෙවාති ආහ **"නාමකායෝ පස්සම්භතී"**ති; පස්සද්ධිඛයස්ස පීතිවසෙනෙව පස්සම්භනං අධිප්පෙතං. **විගතදරථෝ**ති පහීනඋද්ධච්චාදිකිලෙසදරථෝ. වුත්තපපකාරස්ස පුබ්බභාගභාවනාය වසෙන චෙතසිකසුඛං පටිසංවෙදෙන්තායෙව තං සම්මට්ඨානපණීතරූපප්පට්ඨසරීරතාය කායිකම්පි සුඛං වෙදෙතීති ආහ **"කායිකම්පි චෙතසිකම්පි සුඛං වෙදයතී"**ති. **ඉමිනා**ති "සුඛං පටිසංවෙදෙතී"ති එවං වුත්තෙන. සංකිලෙසපක්ඛතෝ නික්ඛන්තත්තා, පඨමජ්ඣානපක්ඛිකත්තා ච **නෙක්ඛම්මසුඛෙන. සුඛිතස්සා**ති සුඛිනෝ.

පඨමජ්ඣානකථාවණ්ණනා

226. "චිත්තං සමාධියතී"ති එතෙන උපචාරවසෙනපි අප්පනාවසෙනපි චිත්තස්ස සමාධානං කථිතං. එවං සන්තෙ "සෝ විවිච්චෙව කාමෙහී"ති ආදිකා දෙසනා කිමත්ථියාති ආහ **"සෝ විවිච්චෙව කාමෙහි -පෙ- වුත්තා"**නති. තත්ථ **"උපරිවිසෙසදස්සනත්ථ"**න්ති පඨමජ්ඣානාදි උපරිවත්තබ්බවිසෙසදස්සනත්ථං. න හි උපචාරසමාධිසමධිගමෙන විනා පඨමජ්ඣානාදිවිසෙසෝ සමධිගන්තුං සක්කා. පාමොජ්ජපාදකදීහි කාරණපරම්පරා දුතියජ්ඣානාදිසමධිගමෙපි ඉච්ඡිතබ්බාව පටිපදාඤාණදස්සනවිසුද්ධිය දුතියමග්ගාදිසමධිගමෙති දට්ඨබ්බං. **තස්ස සමාධිනෝ**ති "සුඛිනෝ චිත්තං සමාධියතී"ති එවං සාධාරණවසෙන වුත්තෙ යෝ අප්පණාලක්ඛණෝ; තස්ස සමාධිනෝ. **පභෙදදස්සනත්ථ**න්ති දුතියජ්ඣානාදිවිභාගස්ස වෙව අභිඤ්ඤාදිවිභාගස්ස ච භෙදදස්සනත්ථං. කරෝ වුච්චති පුප්ඵසම්භවං ගබ්භාසයෙ කරියතීති කත්වා; කරතෝ ජාතෝ කායෝ කරජකායෝ; තදුපසන්නනිස්සයෝ චතුසන්තතිරූපසමූදයෝ. කාමං **නාමකායෝපි** විවෙකජෙන පීතිසුඛෙන තථාලද්ධූපකාරෝ; "අභිසන්දෙතී"තිආදිවචනතෝ පන රූපකායෝ ඉධාධිප්පෙතෝති ආහ **"ඉමං කරජකාය"**න්ති. **අභිසන්දෙතී**ති අභිසන්දනං කරොති. තං පන ඣානමයෙන පීතිසුඛෙන කරජකායස්ස තින්තභාවාපාදනං, සබ්බත්ථකමෙව ලූඛභාවාපනයනන්ති ආහ **"තෙමෙතී"**තිආදි; තයිදං අභිසන්දනං අත්ථතෝ යථාවුත්තපීතිසුඛසම්මට්ඨානෙහි පණීතරූපෙහි කායස්ස පරිප්ඵරණං දට්ඨබ්බං. **"පරිසන්දෙතී"**තිආදිම්හිපි එසෙව නයෝ. සබ්බං එතස්ස අත්ථීති සබ්බාවා; තස්ස **සබ්බාවතෝ.** අවයවාවයවිසම්බන්ධෙ අවයවීති සාම්ඤවචනන්ති අවයවීවිසයෝ **සබ්බ**-සද්දෝ; තස්මා වුත්තං **"සබ්බසරීරාවයවතෝ"**ති. **අසුඛං නාම න හොති** යත්ථ යත්ථ කම්මජරූපං; තත්ථ තත්ථ චිත්තජරූපස්ස අභිබ්‍යාපනතෝ. තෙනාහ **"උපාදින්නඵරණතාය"**තිආදි.

227. **සෙතකොති** කුසලෝ. තං පනස්ස කොසල්ලං නහානියවුණ්ණානං සන්තානෙ පිණ්ඩිකරණෙ ච සම්පත්තාවසෙන වෙදිතබ්බන්ති ආහ

1. කථමපි (බහූසු)

"පවිඛලෝ"තිආදි. **කංස**-සද්දෝ "මහතියා කංසපාතියා"තිආදිසු සුවණ්ණෙ ආගතෝ. "කංසෝ උපහතෝ යථා"තිආදිසු[1] කිත්තිමලොහෙ; කත්ථචි පණ්ණත්තිමත්තෙ "උපකංසෝ නාම රාජාපි මහාකංසස්ස අත්‍රජෝ"තිආදි[2]; ඉධ පන යත්ථ කත්ථචි ලොහෙනි ආහ **"යෙන කෙනචි ලොහෙන කතභාජනෙ"**ති. **සෙහානුගතානි** උදකසිනෙහෙන අනුපවිසනවසෙන ගතා උපගතා; **සෙහපරෙතානි** උදකසිනෙහෙන පරිතෝ ගතා සමන්නතෝ ඵුටඨා; තතෝ එව සන්තරබාහිරා ඵුටඨා සිනෙහෙන; එතෙන සබ්බසෝ උදකෙන තෙමිතභාවමාහ. **"න ච පඝංසරණී"**ති එතෙන තින්නඤ්ඤපි තස්ස ඝනථද්ධභාවං වදති. තෙනාහ **"න ච බිඳුං-බිඳූ"**නිආදි.

දුතියජ්ඣානකථාවණ්ණනා

229. තාහි තාහි උදකසිරාහි උබ්භිජ්ජතීති උබ්භිදං; උබ්භිදං උදකං එතස්සාති **උබ්භිදෝදකෝ. උබ්භිතත්තඋදකෝ**නි නදීතීරෙ ඛතකූපකෝ විය උබ්භිජ්ජනකඋදකෝ. **උග්ගච්ඡනකඋදකෝ**නි ධාරාවසෙන උට්ඨහන-උදකෝ. කස්මා පනෙත්ථ උබ්භිදෝදකෝව රහදෝ ගහිතෝ; න ඉතරොති ආහ **"හෙට්ඨා උග්ගච්ඡනඋදකඤ්හී"**තිආදි. **ධාරානිපාතබුබ්බුළකෙනී**ති ධාරානිපාතෙහි උදකබුබ්බුළකෙහි ච; "ඵෙණපටලෙහි චා"ති වත්තබ්බං. **සන්තිට්ඨනමෙවා**නි අපරිකෙඛාභතාය නිච්චලමෙව; සුපපජ්ජනමෙවාති අධිප්පායෝ. **සෙසෙ**නාති "අභිසන්දෙනී"තිආදිකං.

තතියජ්ඣානකථාවණ්ණනා

231. **උප්පලානී**ති උප්පලගච්ඡානි. **සෙතරත්තනීලෙසූ**ති උප්පලෙසු; සෙතුප්පලරත්තුප්පලනීලුප්පලෙසූති අත්ථෝ. **යං කිඤ්චි උප්පලං උප්පලමෙව** සාමඤ්ඤගහණතෝ. **සතපත්තානී**ති එත්ථ **සත**-සද්දෝ බහුපරියායෝ "සතඟ්ගී"තිආදිසු විය; තෙන අනෙකසතපත්තෙසුපි සඞ්ගහෝ සිද්ධෝ හොති. ලොකෙ පන "රත්තං පදුමං, සෙතං පුණ්ඩරීක"නිපි වුච්චති. යාව අග්ගා, යාව ච මූලා උදකෙන අභිසන්දනාදිසම්භවදස්සනත්ථං **උදකා-නුග්ගතග්ගහණං.** ඉධ උප්පලාදීනි විය කරජකායෝ; උදකං විය තතියජ්ඣානසුඛං.

චතුත්ථජ්ඣානකථාවණ්ණනා

233. යස්මා "පරිසුද්ධෙන චෙතසා"ති චතුත්ථජ්ඣානචිත්තමාහ; තඤ්ච රාගාදිඋපක්කිලෙසූපගමනතෝ නිරුපක්කිලෙසං නිම්මලං; තස්මා ආහ **"නිරුපක්කිලෙසෙනෙව පරිසුද්ධ"**නිති. යස්මා පන පාරිසුද්ධියා එව පච්චයවිසෙසෙන පවත්තිවිසෙසෝ පරියොදාතතා සුවණ්ණස්ස නිඝංසනෙන පභස්සරතා විය; තස්මා ආහ **"පභස්සරෙනෙව පරියොදාතෙනී චෙදිතබ්බ"**නිති. **ඉදන්ති** ඔදාතවචනං. **උතුඵරණඤ්චා**නි උණ්හඋතුනෝ ඵරණදස්සනත්ථං. **උතුඵරණං න හොති** සච්ඡෙසනාති අධිප්පායෝ; තෙනාහ **"තඞ්ඛණ -පෙ- බලවං හොති"**ති. **වත්ථං විය කරජකායෝ**ති යොගිනෝ කරජකායෝ වත්ථං විය දට්ඨබ්බා උතුඵරණසදිසෙන

1. බු 1-33 පිටෙ ජාතකෙ.
2. ජාතක-ඨ 4-80 පිටෙ. (අට්ඨකථා සම්භාං)

චතුත්ථජ්ඣානසුඛෙන එරිතබ්බත්තා. පුරිසස්ස සරීරං විය චතුත්ථජ්ඣානං දට්ඨබ්බං උතුඵරණට්ඨානියස්ස සුඛස්ස නිස්සයභාවතෝ; තෙනාහ **"තස්මා"**තිආදි. එත්ථ ච "පරිසුද්ධෙන චෙතසා"ති චෙතෝ-ගහණෙන ඣානසුඛං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං; තෙනාහ **"උතුඵරණං විය චතුත්ථජ්ඣාන සුඛ"**න්ති. නනු ච චතුත්ථජ්ඣානෙ සුඛමෙව නත්ථීති? සච්චං නත්ථි; සාතලක්ඛණසන්තභාවත්තා පනෙත්ථ උපෙක්ඛා "සුඛ"න්ති අධිප්පෙතා. තෙන වුත්තං **සම්මොහවිනොදනියං** "උපෙක්ඛා පන සන්තත්තා සුඛමිච්චෙව භාසිතා"ති.[1]

න අරූපජ්ඣානලාභිනී න වෙදිතබ්බා අවිනාභාවතෝ; තෙනාහ **"න හී"**තිආදි. තත්ථ **බුද්ධඝොසාචාරියෙනී**ති කසිණානුලොමතෝ, කසිණපටිලොමතෝ, කසිණානුලොමපටිලොමතෝ, ඣානානුලොමතෝ, ඣානපටිලොමතෝ, ඣානානුලොමපටිලොමතෝ, ඣානුක්කන්තිකතෝ, කසිණුක්කන්තිකතෝ, ඣානකසිණුක්කන්තිකතෝ, අඞ්ගසඞ්කන්තිතෝ, ආරම්මණසඞ්කන්තිතෝ, අඞ්ගාරම්මණසඞ්කන්තිතෝ, අඞ්ගවවත්ථානතෝ, ආරම්මණවවත්ථානතොති ඉමෙහි **බුද්ධඝොසාචාරියෙනී**. සතිපි ඣානෙසු ආවජ්ජනාදිවසීභාවෙ අයං වසීභාවෝ අභික්ඛුකුනිබ්බත්තනෙ එකන්තෙන ඉච්ඡිතබ්බොති දස්සෙන්තෝ ආහ **"න හි -පෙ- හොති"**ති. සඛායං නයෝ අරූපසමාපත්තීහි විනා න ඉජ්ඣතීති තාය පෙත්ථ අවිනාභාවෝ වෙදිතබ්බෝ. යදි එවං කස්මා පාළියං න ආරූපපජ්ඣානානි ආගතානීති? විසෙසතෝ ව රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානපාදකත්තා සබ්බාභිඤ්ඤාණං තදන්තොගධා කත්ථ තාය දෙසිතා; න අරූපාවචරජ්ඣානානං ඉධ අනුපයොගතෝ; තෙනාහ **"අරූපජ්ඣානානි ආහරිත්වා කථෙතබ්බානී"**ති.

විපස්සනාඤ්ඤාණකථාවණ්ණනා (1)

234. **සෙසෙනී**ති "එවං සමාහිතෙ චිත්තෙ"ති ආදීසු වත්තබ්බං. ඤෙය්‍යං ජානාතීති ඤාණං; තං පන ඤෙය්‍යං පච්චක්ඛං කත්වා පස්සතීති දස්සනං; ඤාණමෙව දස්සනන්ති ඤාණදස්සනං. තයිදං ඤාණදස්සනපදං සාසනෙ අඤ්ඤත්ථ ඤාණවිසෙසෙ නිරූළ්හං; තං සබ්බං අත්ථුද්ධාරවසෙන දස්සෙන්තෝ **"ඤාණදස්සනන්ති මග්ගඤාණම්පි වුච්චති"**තිආදිමාහ. යස්මා විපස්සනාඤාණං තෙභූමකසඞ්ඛාරෙ අනිච්චාදිතෝ ජානාති; හඞ්ගානුපස්සනතෝ පට්ඨාය පච්චක්ඛතෝ ච තෙ පස්සති; තස්මා ආහ **"ඉධ පන -පෙ- ඤාණදස්සනන්ති වුත්ත"**න්ති.

අභිනිහරතීති වුත්තනයෙන අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතෙ තස්මිං චිත්තෙ විපස්සනාඤාණමෙන ජාතෙ විපස්සනාභිමුඛං පෙසෙති; තෙනාහ **"විපස්සනා -පෙ- භාවෙති"**ති. තදභිමුඛභාවෝ එව හිස්ස තන්නින්නතාදිකරතා. **බුත්තොයෙව** බ්‍රහ්මජාලෙ. ඔදනකුම්මාසෙහි උපචීයතීති **ඔදනකුම්මාසූපචයෝ. අනිච්චධම්මොති** පභඞ්ගුනාය අද්ධුවසභාවෝ. **දුගඝකිච්ඡාබාධස්සාති** සරීරෙ දුගඝකිච්ඡස්ස විගමාය. **උච්ඡාදනධම්මොති** උච්ඡාදෙතබ්බතාසභාවෝ. උච්ඡාදනෙනහි සරීරෙ සෙදගුථපිත්තසෙම්හාදිධාතුකෙඛාභගරුභාවදුග්ගන්ධානං අපගමෝ හොති. මහාසම්බාහනං මල්ලාදීනං බාහුවඩ්ඪනාදිඅත්ථං හොතීති **"බුද්ධඝොසම්බාහනෙනා"**ති වුත්තං. **පරිමද්දනධම්මොති** පරිමද්දිතබ්බතාසභාවෝ. **භිජ්ජති චෙව විකිරති චාති**

1. අභි-ට්ඨ 2-171 පිට්ඨෙ, විසුද්ධි 2-203, පරිස-ට්ඨ 1-322, මහානිද්දෙස-ට්ඨ-198 පිට්ඨෙසුපි.

අනිච්චතාවසෙන භිජ්ජති ච; භිත්තාඤ්ච **කිඤ්චි** පයොජනං අසාධෙන්තං විපක්කිණ්ණඤ්ච හොති. **රූපීති** අත්තනො පච්චයභූතෙන උතුආහාරලක්ඛණෙන රූපවාති අයමෙත්ථ අත්ථො ඉච්ඡිතොති ආහ **"ඡහි පදෙහි සමුදයො කථිතො"**ති. සංසග්ගෙ හි අයමීකාරො. **සණ්ඨානසමුප්පාදනම්පි** තථාරූපරූපුප්පාදනෙනෙව හොතීති උච්ඡාදනපරිමද්දනපදෙහිපි සමුදයො කථිතොති වුත්තං. එවං නවහි යථාරහං කායෙ සමුදයවයධම්මානුපස්සිතා දස්සිතා. **නිස්සිතඤ්ච** ඡට්ඨවත්ථුනිස්සිතත්තා විපස්සනාඤ්ඤණස්ස. **පටිබද්ධඤ්ච** තෙන විනා අපපවත්තනතො, කායසඤ්ඤිනානං රූපධම්මානං ආරම්මණකරණතො ච.

235. **සුට්ඨු භාති ඔභාසතීති සුභො**; පභාසම්පත්තියාපි මණිනො හද්දතානි ආහ **"සුභොති සුන්දරො"**ති. කුරුවින්දජාතිආදිජාතිවිසෙසොපි මණිනො ආකරපරිසුද්ධිමූලකො එවාති ආහ **"පරිසුද්ධාකරසමුට්ඨිතො"**ති. දෙසනීහරණවසෙන පරිකම්මනිප්ඵත්තීති ආහ **"සුවණ්ණ භාජනපරිකම්මං අපනීතපාසාණඝණබහලරො"**ති. ඡවියා සණ්හභාවෙනෙව අවජිතා; න සඛ්ඛාතත්තාති ආහ **"අවෙජ්ඣා"**ති **තනුච්ඡවී**ති; තෙනාහ **"විප්පසන්නෙනා"**ති. **ඔවනාවෙඛනාදීහී**ති චතූසු පාසාණෙසු ඔවනෙන වෙව කාලකාදිඅපහරණත්ථාය සුත්තෙන ආවුනනත්ථාය ච විජ්ඣනෙන. තාපසණ්හකරණාදීනං සඛ්ගහො **ආදි**-සද්දෙන. **වණ්ණසම්පත්තීනන්ති සුත්තස්ස වණ්ණසම්පත්තිං. මණි විය කාරජකායො** පච්චවෙක්ඛිතබ්බතො. **ආවුතසුත්තං විය විපස්සනාඤ්ඤණං** අනුපවිසිත්වා ඨිතත්තා. **චක්ඛුමා පුරිසො විය විපස්සනාලාභී භික්ඛු** සම්මදෙව දස්සනතො. **තදුභයම්මණානන්ති** රූපධම්මාරම්මණානං. එසසම්පයුත්තමනචිත්තචෙතසික-ගහණෙන ගහිතධම්මාපි විපස්සනාචිත්තුප්පාදපරියාපන්නා එවාති වෙදිතබ්බං. එවඤ්හි තෙසං විපස්සනාඤ්ඤණග්ගහිකත්තා "ආවුතසුත්තං විය විපස්සනාඤ්ඤණ"න්ති වචනං අවිරොධිතං හොති. කිං පනෙතෙ ඤාණස්ස ආවිභවන්ති; උදාහු පුග්ගලස්සාති? ඤාණස්ස. තස්ස පන ආවිභාවත්තා පුග්ගලස්ස ආවිභූතා නාම හොන්ති. **ඤාණස්සාති** ච පච්චවෙක්ඛණඤ්ඤණස්ස.

මග්ගඤ්ඤණස්ස අනන්තරං; තස්මා ලොකියාභිඤ්ඤානං පරතො ඡට්ඨාභිඤ්ඤාය පුරතො වත්තබ්බං විපස්සනාඤ්ඤණං. එවං **සතෙනාපී**ති යදිපායං ඤාණානුපුබ්බී; එවං සතෙනාපි. **එතස්ස අනන්තරාවාරො නත්ථී**ති පඤ්චසු ලොකියාභිඤ්ඤාසු කථිතාසු ආකඞ්ඛෙය්‍යසුත්තාදීසු[1] විය ඡට්ඨාභිඤ්ඤා කථෙතබ්බාති එතස්ස අනභිඤ්ඤාලක්ඛණස්ස විපස්සනාඤ්ඤණස්ස තාසං අනන්තරාවාරො න හොති. **තඤ්හි** තත්ථ අවසරාභාවතො **ඉධෙව** රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානානන්තරමෙව දස්සිතං විපස්සනාඤ්ඤණං. **යස්මා චා**ති චසද්දෙ සම්භවවයත්ථෙ; තෙන න කෙවලං තදෙව; අථ ඛො ඉදමපි කාරණං විපස්සනාඤ්ඤණස්ස ඉධෙව දස්සනෙති ඉමම්හත්ථං දීපෙති. **දිබ්බෙන චක්ඛුනා හෙරවම්පි රූපං පස්සතොති** එත්ථ "ඉදඤ්චිදඤ්ඤණෙන හෙරවං[2] රූපං නිම්මිනිත්වා චක්ඛුනා පස්සතො"තිපි වත්තබ්බං; එවම්පි අභිඤ්ඤාලාභිනො අපරිඤ්ඤාතවත්ථුකස්ස භයං සන්තාසො උපජ්ජති උච්චාවාලිකවාසිමහානාගත්ථෙරස්ස විය. **පාටියෙක්කං සන්ධිත්තිකං සාමඤ්ඤඵලං**. තෙනාහ භගවා——

"යතො යතො සම්මසති – ඛන්ධානං උදයබ්බයං,
ලහතී පීතිපාමොජ්ජං – අමතං තං විජානත"නිආදි.[3]

---

1. ම 1-39 පිටෙඋ. 2. ඛු 1-67 පිටෙඋ ධම්මපදෙ.

මනොමයිද්ධිඝට්ටණකථාවණ්ණනා (2)

236-7. **මනෙන නිබ්බත්තිතන්ති** අභිඤ්ඤාමනෙන නිබ්බත්තිතං. හත්ථපාදදිඅඞ්ගහි ච කපරජණ්ණුආදි **පච්චඞ්ගහි ච. ඝණඨානවසෙනාති** කමලදලාදිසදිසඝණට්ඨානමත්තවසෙන; න රූපාභිඤ්ඤාරහභූතපසාදින්ද්‍රියවසෙන. **සබ්බාකාරෙහීති** වණ්ණසණ්ඨානඅවයවවිසෙසාදිසබ්බාකාරෙහි. **තෙන** ඉද්ධිමතා. **සදිසභාවදස්සනත්ථමෙවාති** සණ්ඨානතොපි වණ්ණතොපි අවයවවිසෙසතොපි සදිසභාවදස්සනත්ථමෙව. **සත්තියං සිතො;** න නාගිද්ධියා අඤ්ඤජාතිරූපො.

ඉද්ධිවිධඝට්ටණාදිකථාවණ්ණනා (3-7)

239. **සුපරිකම්මකතමත්තනිකායදයො විය** ඉද්ධිවිධඝට්ටණං විකුබ්බනකිරියාය නිස්සයභාවතො.

241. **සුඛන්ති** අකිලෙජන, අකසිරෙනාති අත්ථො.

243. මනුඤ්ඤසෙය්‍යකදූරකොපි "දහරො"ති වුච්චතීති තතො විසෙසනත්ථං **"යුවා"**ති වුත්තං. යුවාපි කොචි අනිච්ඡනකො අමණ්ඩනජාතිකො හොතීති තතො විසෙසනත්ථං **"මණ්ඩනකජාතිකො"**තිආදි වුත්තං; තෙනාහ **"යුවාපී"**තිආදි. කාළතිලපපමාණා බින්දවො **කාළතිලකානි. කාළා** වා කම්මාසා; තිලපපමානා බින්දවො **තිලකානි. වඛගං** නාම වියඞ්ගං. යොබ්බනපිළකාදයො **මුඛදූසිපිළකා. මුඛතො** දුස්සො **මුඛදුස්සො;** ලකඛණවචනඤ්චෙතං මුඛෙ අදුස්සස්සාපි පාකටභාවස්ස අධිප්පෙතත්තා. යථා වා මුඛෙ දුස්සො; එවං මුඛෙ අදුස්සොපි මුඛදුස්සො සරලොපෙන. මුඛදුස්සො ච මුඛදුස්සො ච **මුඛදුස්සොති** එකසෙසනයෙනපෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බා. එවඤ්හි "පරෙසං සොළසවිධං චිත්තං පාකටං හොති"ති වචනං සමඤ්ඤිතං හොති.

245. **පුබ්බනිවාසඤාණූපමායනන්ති** පුබ්බනිවාසඤාණස්ස දස්සිතඋපමායං. තං දිවසා කතකිරියා නාම පාකතිකසන්තනස්සපි යෙභුය්‍යෙන පාකටා හොතීති දස්සනත්ථං **තංදිවස**-ගහණං කතං. **තංදිවසගතගාමන්තනය**-ගහණෙනෙව මහාභිනීහාරෙහි අඤ්ඤසමපි පුබ්බනිවාසඤාණලාභීනං නිසු භවෙසු කතකිරියා යෙභුය්‍යෙන පාකටා හොතීති දීපිතන්ති දට්ඨබ්බං.

247. **අපරාපරං සඤ්චරණෙනන්ති** තං තං කිච්චවසෙන ඉතො චිතො ච සඤ්චරණෙන. යථාවුත්තපසාදෙ **විය භික්ඛුනො කරජකායො දට්ඨබ්බො** තත්ථ පනිධේතබ්බස්ස දට්ඨබ්බදස්සනසිද්ධිතො. චක්ඛුමතො හි දිබ්බචක්ඛුසම්භිගමො. යථාහ "මංසචක්ඛුස්ස උපපාදෙ; මගෙහා දිබ්බස්ස චක්ඛුනො"ති.[1] **චක්ඛුමා පුරිසො විය අයමෙව දිබ්බචක්ඛුං පත්තා සිතො භික්ඛු** දට්ඨබ්බස්ස දස්සනතො. **ගෙහං පවිසනතා විය** එතං අත්තභාවගෙහං ඔක්කමන්තා; උපපජ්ජන්තාති අත්ථො. **ගෙහා නික්ඛමනතා විය** එතස්මා අත්තභාවගෙහතො පක්කමන්තා; වවනාති අත්ථො. එවං වා එත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බා. **අපරාපරං සඤ්චරණකඝනතාති** පන පුනප්පුනං සංසාරෙ පරිබ්භමනතා සන්තා. **"තත්ථ තත්ථ නිබ්බත්තඝනතා"**ති පන

1. බු 1 - 231 පිටෙ.

ඉමිනා තසමිං භවෙ ජාතසංවද්ධෙ සත්තෙ වදති. නනු චායං දිබ්බචක්ඛු-ඤාණකථා; තත්ථ කසමා "තීසු භවෙසූ"ති චතුවොකාරභවස්සාපි සඞ්ගහො කතොති ආහ **"ඉදඤ්හී"**තිආදි. තත්ථ **ඉදන්ති** "තීසු භවෙසු නිබ්බත්ත-සන්තාන"න්ති ඉදං වචනං. **දෙසනාසුඛත්තමෙවා**ති කෙවලං දෙසනා-සුඛත්තං; න චතුවොකාරභවෙ නිබ්බත්තසන්තානං දිබ්බචක්ඛුනො ආවිභාවසුඛභාවතො. න හි "ඨපෙත්වා අරූපභව"න්ති වා "දසසු භවෙසූ"ති වා වුච්චමානෙ දෙසනා සුඛාවබොධා ච හොතීති.

ආසවක්ඛයඤාණකථාවණ්ණනා (8)

248 **විපස්සනාපාදකන්ති** විපස්සනාය පදට්ඨානභූතං. විපස්සනා ච තිවිධා විපස්සකපුග්ගලභෙදෙන. මහාබොධිසත්තානඤ්හි පච්චෙකබොධි-සත්තානඤ්ච විපස්සනා චින්තාමයඤාණසංවද්ධිතා සයම්භුඤාණභූතා; ඉතරෙසං සුතමයඤාණසංවද්ධිතා[1]. පරොපදෙසසම්භූතා නාම. සා "ඨපෙත්වා නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං අවසෙසරූපාරූපජඣානානං අඤ්ඤතරතො වුට්ඨාය"තිආදිනා අනෙකධා, අරූපම්මුඛවසෙන චතුධාතුවවත්ථානෙ වුත්තානං තෙසං තෙසං ධාතුපරිග්ගහමුඛානඤ්ච අඤ්ඤතරමුඛවසෙන අනෙකධා ච විසුද්ධිමග්ගෙ නානානයතො විභාවිතා. මහාබොධිසත්තානං පන චතුවීසතිකොටිසතසහස්සමුඛෙන පභෙදගමනතො නානානයං සබ්බඤ්ඤු-තඤ්ඤාණසන්නිස්සයස්ස අරියමග්ගඤාණස්ස අධිට්ඨානභූතං පුබ්බභාගඤාණ-ගබ්භං ගණ්හාපෙන්තං පරිණතං ගච්ඡන්තං පරමගම්භීරං සුඤ්ඤතසුඛුමතරං අනඤ්ඤසාධාරණං විපස්සනාඤාණං හොති; යං අට්ඨකථාසු "මහා-වජිරඤාණ"න්ති වුච්චති. යස්ස ච පවත්තිවිභාගෙන චතුවීසතිකොටි-සතසහස්සපභෙදස්ස පාදකභාවෙන සමාපජ්ජියමානා චතුවීසතිකොටි-සතසහස්සසඛ්‍යා දෙවසිකං සත්ත වළඤ්ජනකසමාපත්තියො වුච්චන්ති; සවායං බුද්ධානං විපස්සනාචාරො **පරමත්ථමඤ්ජුසායං** විසුද්ධිමග්ගසංවණ්ණ-නායං[2] උදෙදසතො දස්සිතො. අත්ථිකෙහි තතො ගහෙතබ්බා; ඉධ පන සාවකානං විපස්සනා අධිප්පෙතා.

ආසවානං ඛයඤාණායාති ආසවානං ඛෙපනතො සමුච්ඡින්දනතො ආසවක්ඛයො; අරියමග්ගො. තත්ථ ඤාණං ආසවානං ඛයඤාණං; තදත්ථං; තෙනාහ **"ආසවානං ඛයඤාණනිබ්බත්තනත්ථාය"**ති. ආසවා එත්ථ ඛීයන්තීති **ආසවානං ඛයො**; නිබ්බානං. ඛෙපෙති පාපධම්මෙති **ඛයො**; මග්ගො. සො පන පාපක්ඛයො ආසවක්ඛයෙන විනා නත්ථීති "ඛයෙ ඤාණ"න්ති එත්ථ ඛය-ග්ගහණෙන ආසවක්ඛයො වුත්තොතාති ආහ **"ඛයෙ ඤාණ"**න්තිආදි. සම්මපඤ්ඤාය සම්මදඤ්ඤාති කත්වා ආසවානං ඛීණත්තා සම්මදඤ්ඤා නාම හොතීති ආහ **"ආසවානං ඛයා සම්මදඤ්ඤා හොතීති එසා ඵල"**න්ති. ආසවවඩ්ඪියා සඞ්ඛාරෙ වඩ්ඪෙත්වා විසඞ්ඛාරතො සුවිදූර-විදූරොති[3] "ආරා සො ආසවක්ඛය"න්ති එත්ථ ආසවක්ඛයපදං විසඞ්ඛාරාධි-වචනන්ති ආහ **"ආසවක්ඛයාති එත්ථ නිබ්බානං වුත්ත"**න්ති. **හඬ්ඛාති** ආසවානං ඛණනිරොධෙ "ආසවානං ඛයො"ති වුත්තොතාති යොජනා.

"ඉදං දුක්ඛ"න්ති දුක්ඛස්ස අරියසච්චස්ස තදා භික්ඛුනො පච්චක්ඛතො ගහිතභාවදස්සනං. **"එත්තකං දුක්ඛ"**න්ති තස්ස පරිච්ඡිජ්ජගහිතභාව-දස්සනං. **"න ඉතො භියොං"**ති තස්ස අනවසෙසෙත්වා ගහිතභාවදස්සනං;

---

1. ..... වද්ධිතත්තා (බහූසු)
2. විසුද්ධි-ටීකා 1 - 259 පිටෙ.
3. ..... විදූරෙති (ක)

තෙනාහ **"සබ්බම්පි දුක්ඛසච්ච"**න්ති ආදි **සරසලක්ඛණපටිවෙධෙනා**ති සභාවසඞ්ඛාතස්ස ලක්ඛණස්ස අසම්මොහතො පටිවිජ්ඣනෙන; **අසම්මොහපටිවෙධොති** ච යථා තස්මිං ඤාණෙ පවත්තෙ පච්ඡා දුක්ඛසච්චස්ස සරූපාදිපරිච්ඡෙදෙ සම්මොහො න හොති; තථා පවත්තති; තෙනාහ **"යථාභූතං පජානාතී**ති. දුක්ඛං සමුදෙති එතස්මාති දුක්ඛසමුදයො; තණ්හාති ආහ **"තස්ස චා"**ති ආදි. **යං ඛානං පත්වා**ති යං නිබ්බානං මග්ගස්ස ආරම්මණපච්චයභාවෙන කාරණභූතං ආගම්ම; "පත්වා"ති ච තදුභයවතො පුග්ගලස්ස පත්ති තදුභයස්ස පත්ති විය කත්වා වුත්තං. **පත්වා**ති වා පාපුණනහෙතු. **අප්පවත්තී**ති අපවත්තිනිමිත්තං; තෙ වා නපවත්තනන්ති එත්ථාති **අප්පවත්ති**; නිබ්බානං. **තස්සා**ති දුක්ඛනිරොධස්ස. **සම්පාපණන්ති** සච්ඡිකරණවසෙන සම්මදෙව පාපකං.

කිලෙසවසෙනාති ආසවසඞ්ඛාතකිලෙසවසෙන. යස්මා ආසවානං දුක්ඛසච්චපරියායෙ තපරියාපන්නතා, සෙසසච්චානඤ්ච තංසමුදයාදිපරියායෙ අත්ථි; තස්මා වුත්තං **"පරියායතො"**ති. දස්සෙනෙනා සච්චානීති යොජනා. ආසවානංයෙව චෙත්ථ ගහණං "ආසවානං ඛයඤාණායා"ති ආරද්ධත්තා. තථා හි "කාමාසවාපි චිත්තං විමුච්චතී"තිආදිනා[1] ආසවවිමුත්තිසීසෙනෙව සබ්බකිලෙසවිමුත්ති වුත්තා "ඉදං දුක්ඛන්ති යථාභූතං පජානාතී"තිආදිනා මිස්සකමග්ගෙහා ඉධ කථිතොති **"සහ විපස්සනාය ඤාණුප්පත්තිං මග්ගං කථෙසී"**ති වුත්තං. **"ජානතො පස්සතො"**ති ඉමිනා පරිඤ්ඤාසච්ඡිකිරියාභාවනාභිසමයා වුත්තා. "විමුච්චතී"ති ඉමිනා පහානාභිසමයො වුත්තොති ආහ **"ඉමිනා මග්ගඤ්ඤාණං දස්සෙතී"**ති. **"ජානතො පස්සතො"**ති වා හෙතුනිද්දෙසොයං. ජානනහෙතු දස්සනහෙතු කාමාසවාපි චිත්තං විමුච්චතීති යොජනා. ධම්මානඤ්හි සමානකාලිකානම්පි පච්චයපච්චයුප්පන්නතා සහජාතකොටියා ලබ්භතීති. භවාසව-ග්‍රහණෙන චෙත්ථ භවරාගස්ස විය භවදිට්ඨියාපි සම්භවරොධොති දිට්ඨාසවස්සාපි සඞ්ගහො දට්ඨබ්බා. **ඛීණා ජාතීතිආදීහි** පදෙහි. **තස්සා**ති පච්චවෙක්ඛණඤාණස්ස. **භූමී**ති පවත්තිට්ඨානං.

යෙනාධිප්පායෙන "කතමා පනස්සා"තිආදිනා චොදනා කතා; තං විවරන්තො **"න තාවස්සා"**තිආදිමාහ. තත්ථ **න තාවස්ස අතීතා ජාති ඛීණා** මග්ගභාවනාය්‍යාති අධිප්පායො. තත්ථ කාරණමාහ **"පුබ්බෙව ඛීණත්තා"**ති. න අනාගතා අස්ස ජාති ඛීණාති යොජනා. **න අනාගතාති** ච අනාගතභාවස්සාමඤ්ඤං ගහෙත්වා ලෙසෙන වොදෙති; තෙනාහ **"අනාගතෙ වායාමාභාවතො"**ති. අනාගතවිසෙසො පනෙත්ථ අධිප්පෙතෙ; තස්ස ච ඛෙපනෙ වායාමොපි ලබ්භතෙව; තෙනාහ **"යා පන මග්ගස්සා"**ති ආදි. **එකවතුපඤ්චවොකාරභවෙසූ**ති භවත්තය-ග්‍රහණං වුත්තනයෙන අනවසෙසතො ජාතියා ඛීණභාවදස්සනත්ථං. **තා**නි යථාවුත්තං ජාති. **සොති** ඛීණාසවො භික්ඛු.

බ්‍රහ්මචරියවාසො නාම උක්කට්ඨනිද්දෙසෙන මග්ගබ්‍රහ්මචරියස්ස නිබ්බත්තනමෙවාති ආහ **"පරිවුත්ථ"**න්ති. සම්මාදිට්ඨියා චතූසු සච්චෙසු පරිඤ්ඤාදිකිච්චසාධනවසෙන පවත්තමානාය සම්මාසඞ්කප්පාදීනම්පි දුක්ඛසච්චෙ පරිඤ්ඤාභිසමයානුගුණා පවත්ති; ඉතරසච්චෙසු ච නෙසං පහානාභිසමයාදිපවත්ති පාකටා එව; තෙන වුත්තං **"චතූසු සච්චෙසු**

1. දී 1-79, ම 1-347, ම 3-16 පිට්ඨෙසු.

චතූහි මග්ගෙහි පරිඤ්ඤූපහානසච්ඡිකිරියාභාවනාවසෙනා"ති. දුක්ඛනිරොධමග්ගෙසු පරිඤ්ඤූසච්ඡිකිරියාභාවනා යාවදෙව සමුදයපපහානත්ථායාති ආහ **"තෙන තෙන මග්ගෙන පහාතබ්බකිලෙසා පහීනා**"ති. **ඉත්ථත්තායාති** ඉමේ පකාරා ඉත්ථං; තබ්භාවෝ ඉත්ථත්තං; තදත්ථන්ති වුත්තං හොති; තෙ පන පකාරා අරියමග්ගබ්‍යාපාරභූතා පරිඤ්ඤූදයෝ ඉධාධිප්පෙතාති ආහ **"එවං සොළසකිච්චභාවායා**"ති. තෙ හි මග්ගං පච්චවෙක්ඛතො මග්ගානුභාවෙන පාකටා හුත්වා උපට්ඨහන්ති; පරිඤ්ඤූදීසු ච පහානමෙව පධානං තදත්ථත්තා ඉතරෙසන්ති ආහ **"කිලෙසක්ඛය-භාවාය වා**"ති. පහීනකිලෙසපච්චවෙක්ඛනවසෙන වා එවං වුත්තං. දුතියවික්පෙ **ඉත්ථත්තායාති** නිස්සක්කෙ සම්පදානවචනන්ති ආහ **"ඉත්ථභාවතො**"ති.[1] **අපරන්ති** අනාගතං. **ඉමෙ පන** චරිමකත්තභාව-සඞ්ඛාතා **පඤ්චක්ඛන්ධා පරිඤ්ඤූතා නිට්ඨන්ති**; එතෙන තෙසං අපපතිට්ඨතං දස්සෙති. අපරිඤ්ඤූමූලිකා හි පතිට්ඨා. යථාහ "කබළීකාරෙ වෙ නික්ඛවෙ ආහාරෙ අත්ථි රාගො අත්ථි නන්දී අත්ථි තණ්හා; පතිට්ඨිතං තත්ථ විඤ්ඤාණං විරූළ්හ"න්තිආදි.[2] තෙනෙවාහ **"ඡින්නමූලකා රුක්ඛා වියා**"තිආදි.

249. **පබ්බතමත්ථකෙ**ති පබ්බතසිඛරෙ. තඤ්හි සෙහුය්‍යෙන සාඛිත්තං සඞ්කුචිතං හොතීති පාළියං "පබ්බතසඞ්ඛෙපෙ"ති වුත්තං. පබ්බතපරියා-පන්නා වා පදෙසො **පබ්බතසඞ්ඛෙපො. අනාවිලෙ**ති අකාලුසියො;[3] සා වස්ස අනාවිලතා කද්දමාභාවෙන හොතීති ආහ **"නික්කද්දමො**"ති. **සිප්පියො**ති සූත්තියො. **සම්බුකා**ති සඞ්ඛලිකා. **ඔතාස්සූ**ති **නිඔතාස්සූති භාවිස්සු. විජ්ජමානාස්සූ**ති ලබ්භමානාස්සු; ඉතරා ඔතාපි නිඔත්තාපි "වරන්තී"ති වුච්චන්ති සහචරණතයෙන. **නිඔතතාමෙව;** න පන කදාචිපි චරන්තං. **දවයන්ති** සිප්පිසම්බුකං, මච්ඡගුම්බන්ති ඉදං උභයං. **නිඔතන්තන්ති** වුත්තං චරන්තමපිනි අධිප්පායො. **"ඉතරඤ්ච දවය"න්ති** ච යථාවුත්තමෙව සිප්පිසම්බුකාදිද්වයං වදති. තඤ්හි චරතීති. කිං වා ඉමාය සහචරියාය; යථා-ලාභගහණං පනෙත්ථ දට්ඨබ්බං. සකලරකථලස්ස හි වසෙන නිට්ඨන්තන්ති. සිප්පිසම්බුකස්ස මච්ඡගුම්බස්ස ච වසෙන නිට්ඨන්තමපි චරන්තමපීති යොජනා කාතබ්බා.

තෙසං දස්සනං ඤාණාය. **තණ්හා**ති තස්මිං ආරම්මණවිභාගෙ, තෙසු වා ඤාණෙසු. භූමිභෙදතො, කාලභෙදතො, සන්තානභෙදතො වාති **සන්තා-විධාරම්මණං විපස්සනාඤාණං. "රූපායතනමන්තමෙවා**"ති ඉදං තස්ස ඤාණස්ස අභිනිම්මියමානෙ මනොමයෙ කායෙ රූපායතනමෙවාරබ්භ පවත්ත-නතො වුත්තං; න තත්ථ ගන්ධායතනාදීනං අභාවතො. න හි රූපකලාපො ගන්ධායතනාදිරහිතො අත්ථි. පරිනිප්පන්නමෙව නිම්මිතරූපං; තෙනාහ **"පරිත්තපච්චුප්පන්නබහිද්ධාරම්මණ"න්ති**. ආසවක්ඛයඤාණං නිබ්බානා-රම්මණමෙව සමානං පරිත්තත්තිකවසෙන අප්පමාණාරම්මණං, අජ්ඣත්තත්ති-කවසෙන බහිද්ධාරම්මණං, අතීතත්තිකවසෙන නවත්තබ්බාරම්මණඤ්ච හොතීති ආහ **"අප්පමාණබහිද්ධානවත්තබ්බාරම්මණ"න්ති**. කුතො චිය කූටාගාරස්ස භගවතො දෙසනාය අරහත්තං උත්තමඞ්ගභූතන්ති ආහ **"අරහත්තනි-කූටෙනා**"ති. **දෙසනං නිට්ඨාපෙසී**ති තිත්ථකරමතහරවිහාවිනිං නානාවිධ-කුහනලපනාදිමිච්ඡාජීවවිද්ධංසිනිං නිබ්බිසීලාලඞ්කතපරමසල්ලෙඛපටිපත්ති-දීපනිං ඛිණාභිඤ්ඤූදිඋත්තරිමනුස්සධම්මවිභූසිතං චුද්දසවිධමහාඤාණඤ්ඤූඵල-පතිමණ්ඩිතං අනඤ්ඤූසාධාරණං දෙසනං නිට්ඨාපෙසි.

---

1. ඉත්ථිභාවතොනි (?)
2. සං 1-325, අනි 4-114, බු 7-19 පිටෙස්සු.
3. අකාලුසො (බහූසු)

අජාතසත්තුඋපාසකත්තපටිවේදනාකථාවණ්ණනා

250. **ආදිමජ්ඣපරියොසානන්ති** ආදිඤ්ච මජ්ඣඤ්ච පරියොසානඤ්ච **සක්කච්චං** සගාරවං. **ආදදඛං** ධම්මසඞ්ගාහකෙහි.

අභික්කන්තා විගතාති අත්ථොති ආහ **"ඛයෙ දිස්සති"**ති. තථා හි **"නික්ඛන්තො පඨමෝ යාමෝ"**ති උපරි වුත්තං. **අභික්කන්ततරොති** අතිවිය කන්තතරෝ මනොරමෝ; නාදිසෝ ච සුන්දරෝ භද්දකෝ නාම හොතීති ආහ **"සුන්දරෙ දිස්සති"**ති. **කොති** දෙවනාගයක්ඛගන්ධබ්බාදීසු කො කතමෝ. මෙති මම. **පදූනිති** පාදෙ. **ඉද්ධියාති** ඉමායඵවරූපාය දෙවිද්ධියා. **යසසාති** ඉස්සරියෙන එදිසෙන පරිවාරෙන, පරිජනෙන ච. **ජලන්ති** විජ්ජොතමානො. **අභික්කන්තෙනාති** අතිවිය කන්තෙන කමනීයෙන අභිරූපෙන. **වණ්ණ-නාති** ඡවිවණ්ණන සරීරවණ්ණනිභාය. **සබ්බා ඔභාසයං දිසාති** දසපි දිසා පභාසෙන්තා වත්තෙ විය, සූරියො විය ච එකොභාසං එකාලොකං කරොන්තොති ගාථාය අත්ථො. **අභිරූපෙති** උළාරරූපෙ සම්පන්නරූපෙ.

"චොරො චොරො, සප්පො සප්පො"ති ආදීසු **භයෙ ආමෙඩිතං**; "විජ්ඣ විජ්ඣ, පහර පහරා"තිආදීසු **කොධෙ**; "සාධු සාධූ"තිආදීසු[1] **පසංසායං**; "ගච්ඡ ගච්ඡ, ලුනාහි ලුනාහී'තිආදීසු **තුරිතෙ**; "ආගච්ඡ ආගච්ඡා"තිආදීසු **කොතූහලෙ**; "බුද්ධො බුද්ධොති විඤ්ඤායන්තා"තිආදීසු[2] **අච්ඡරෙ**; අභික්කම-ත්ථායසම්මන්තා අභික්කමත්ථායසම්මන්තා"තිආදීසු[3] **භාසෙ**; "කහං එකපුත්තක කහං එකපුත්තකා"තිආදීසු[4] **සොකෙ**; "අහො සුඛං අහො සුඛ"නන්තිආදීසු[5] **පසාදෙ. ච**-සද්දො අවුත්තසමුච්චයත්ථො; තෙන ගරහාඅසම්මානාදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බා. තත්ථ "පාපො පාපො"තිආදීසු **ගරහායං**; "අභිරූපක අභිරූපකා"තිආදීසු **අසම්මානෙ** දට්ඨබ්බං.

නයිදං ආමෙඩිතවසෙන දස්සිතන්තු වුත්තං; අථ ඛො අත්ථද්වයවසෙනාති දස්සෙන්තො **"අථ වා"**තිආදිමාහ. "අභික්කන්තා"නන්ති වචනං අපෙක්ඛිත්වා නපුංසකලිඞ්ගවසෙන වුත්තං. තං පන භගවතො වචනං ධම්මස්ස දෙසනාති කත්වා තථා වුත්තං. අත්ථමත්තදස්සනං වා එතං; තස්මා අත්ථවසෙනෙත්ථ ලිඞ්ගවිභත්තිපරිණාමො වෙදිතබ්බා. දුතියපදෙපි එසෙව නයො. **දෙසනා-සම්පත්තොති** රාගාදිකිලෙසවිධමනතො. **ගුණාධිගමසම්පත්තොති** සීලාදිගුණානං සම්පාදනතො. යෙ ගුණෙ දෙසනා අධිගමෙති; තෙසු පධානභූතා දෙසෙ-තබ්බාති තෙ පධානභූතෙ තාව දස්සෙතුං **"සද්ධාජනනතො පඤ්ඤා-ජනනතො"**ති වුත්තං. සද්ධාපමුඛා හි ලොකියා ගුණා; පඤ්ඤාපමුඛා ලොකුත්තරා. සීලාදිඅත්ථසම්පත්තියා **සාර්ථතො.** සභාවනිරුත්තිසම්පත්තියා **සබ්‍යඤ්ජනතො.** සුවිඤ්ඤෙය්‍යසද්දපයොගතාය **උත්තානපදතො.** සණ්හ-සුඛුමභාවෙන දුබ්බිඤ්ඤෙය්‍යත්ථතාය **ගම්භීරත්ථතො.** සිනිද්ධමුදුමධුරසද්දප-යොගතාය **කණ්ණසුඛතො.** විපුලවිසුද්ධපෙමනීයත්ථතාය **හදයඞ්ගමතො.** මානාතිමානවිධමනෙන **අනත්තුක්කංසනතො.** ඵම්භාසාරමහනිම්මද්දනෙන **අපරවම්භනතො.** හිතාධිප්පායපවත්තියා, පරෙසං රාගපරිළාහාදිවූපගම-නෙන ච **කරුණාසීතලතො.** කිලෙසන්ධකාරවිධමනෙන **පඤ්ඤාවදාතතො.** කරවීකරුතමඤ්ජුත්තාය **ආපාථරමණීයතො.** පුබ්බාපරාවිරුද්ධසුවිසුද්ධත්තාය

---

1. ම 1-267, සං 1-389, සං 2-29, සං 3-374 පිටුවෙස්සු.
2. බු 4-310 පිටුවෙ.
3. දී 3-12, අං 3-181 පිටුවෙස්සු.
4. සං 1-323 පිටුවෙ.
5. බු 1-98, 99, දී 3-183, වි 4-339, 340 පිටුවෙස්සු

විමදදකඛමතො. ආපාථරමණීයතාය එව **සුය්‍යමානසුඛතො.** විමද්දකඛමතාය, හිතජ්ඣාසයපවත්තිතාය ච **විමංසියමානහිතතො. එවමාදීහීති** **ආදි**-සද්දෙන සංසාරවක්ඛනිවත්තනතො සද්ධම්මවක්ඛපවත්තනතො, මිච්ඡාවාදවිද්ධංසනතො සම්මාවාදපතිට්ඨාපනතො, අකුසලමූලසමුද්ධරණතො කුසලමූලසංරොපනතො, අපායදවාරපිධානතො සගහමගහද්වාරවිවරණතො, පරියුට්ඨානවූපසමනතො අනුසයසමුග්ඝාටනතොති එවමාදිනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො.

අධොමුඛඨපිතනති කෙනචි අධොමුඛං ඨපිතං. **හෙට්ඨාමුඛජාතනති** සභාවෙනෙව හෙට්ඨාමුඛජාතං. **උග්ඝාටෙය්‍යාති** විවටං කරෙය්‍ය. **හත්ථෙ ගහෙත්වා** "පුරත්ථාභිමුඛො, උත්තරාභිමුඛො වා ගච්ඡා"තිආදීනි අවත්වා හත්ථෙ ගහෙත්වා නිස්සන්දෙහං කත්වා "එසමගෙහා; එවං ගච්ඡා"ති දස්සෙය්‍ය. **කාලපක්ඛවාතුද්දඞ්ති** කාළපක්ඛෙ වාතුද්දඞ්. **නික්ඛුජ්ජිතං** ආධෙය්‍යස්ස අනාධාරභූතං භාජනං ආධාරභාවාපාදනවසෙන **උක්කුජ්ජෙය්‍ය.** අඤ්ඤස්ස අභිමුඛතාය හෙට්ඨාමුඛජාතතාය **සද්ධම්මවිමුඛං** අධොමුඛඨපිතතාය **අසද්ධම්මෙ පතිතනති** එවං පදද්වයං යථාරහං යොජෙතබ්බං; න යථාසඛ්‍යං. කාමං කාමච්ඡන්දාදයො පටිච්ඡාදකා නීවරණභාවතො; මිච්ඡාදිට්ඨි පන සවිසෙසා පටිච්ඡාදිකා සත්තෙ මිච්ඡාභිනිවෙසනවසෙනාති ආහ **"මිච්ඡාදිට්ඨිගහනපටිච්ඡන්නන"**නති. තෙනාහ භගවා "මිච්ඡාදිට්ඨිපරමාහං භික්ඛවෙ වජ්ජං වදාමී"ති[1], සබ්බෙ අපායගාමිමගෙහා **කුම්මගෙහා** කුච්ඡිතො මගෙහාති කත්වා. සම්මාදිට්ඨිආදීනං උජුපටිපක්ඛතාය මිච්ඡාදිට්ඨිආදයො අට්ඨ මිච්ඡත්තධම්මා මිච්ඡාමගහා. තෙනෙව හි තදුභයපටිපක්ඛතං සන්ධාය **"සගහමොක්ඛමගහං ආවිඤ්ඡරොහෙනනා"**ති වුත්තං. සප්පිආදිසන්නිස්සයො පදීපො න තථා උජ්ජලො; යථා තෙලසන්නිස්සයොති **තෙලපජ්ජොත**ගහහණං. **එතෙහි පරියායෙහීති** එතෙහි නික්කුජ්ජිතුක්කුජ්ජනපටිච්ඡන්නවිවරණාදිඋපමොපමිතබ්බපකාරෙහි; එතෙහි වා යථාවුත්තෙහි නානාවිධකුහනලපනාදිමිච්ඡාජීවවිධමනාදිවිභාවනපරියායෙහි. තෙනාහ **"අනෙකපරියායෙන ධම්මො පකාසිතො"**ති.

පසන්නාකාරනති පසන්නෙහි කාතබ්බං සක්කාරං. **සරණන්ති** පටිසරණං; තෙනාහ **"පරායණ"**න්ති. පරායනභාවො ච අන්තානිසෙධනෙන, අත්ථසම්පටිපාදනෙන ච හොතීති ආහ **"අභයස්ස කාතා, හිතස්ස ච විධාතා"**ති. **අභයස්සාති** දුක්ඛතොති වදන්ති; පාපතොති පන අත්ථො යුත්තො; නිස්සක්කෙ චෙතං සාමිවචනං. එත්ථ ච නායං **ගමු**-සද්දෙ නි-සද්දාදයො විය දවිකම්මකො; තස්මා යථා "අජං ගාමං නෙතී"ති වුච්චති; එවං "භගවන්තං සරණං ගච්ඡාමී"ති වත්තුං න සක්කා; "සරණන්ති ගච්ඡාමී"ති පන වත්තබ්බං. ඉති-සද්දො චෙත්ථ ලුත්තනිද්දිට්ඨො. තස්ස වායමත්ථො. ගමනඤ්ච තදධිප්පායෙන භජනං ඤාණන්ති දස්සෙන්තො **"ඤාණා අධිප්පායෙනා"**ති ආදිමාහ. තත්ථ **"භජාමී"**ති ආදීසු පුරිමස්ස පුරිමස්ස පච්ඡිමං පච්ඡිමං අත්ථවචනං; **භජනං** වා සරණාධිප්පායෙන උපසඞ්කමනං; **සෙවනං** සන්නිකාවචරතා; **පඤ්ඤාපනං** වත්තපටිවත්තකරණෙන උපට්ඨානන්ති එවං සබ්බට්ඨාපි අනඤ්ඤසරණතංයෙව දීපෙති. **"ගච්ඡාමී"**ති පදස්ස බුජ්ඣාමීති අයමත්ථො කථං ලබ්භතීති ආහ **"යෙසඤ්ඤී"**ති ආදි.

"අභිගතමගෙහ සචජිඤ්ඤනිරොධෙ"ති පදද්වයෙනාපි ඵලට්ඨා එව දස්සිතා; න මගฺගට්ඨාති තෙ දස්සෙන්තො **"යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජමානෙ**

1. පරිවෙසිතබ්බං.

වා"ති ආදිමාහ. නනු ච කල්‍යාණපුථුජ්ජනොපි "යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජති"ති වුච්චතීති? සිඤ්චාපි වුච්චති; නිප්පරියායෙන පන මග්ගට්ඨා එව තථා වත්තබ්බා; න ඉතරෝ නියාමොක්කමනාභාවතෝ. තථා හි තෙ එව වුත්තා **"අපායෙසු අපතමානෙ ධාරෙති"**ති සම්මත්තනියාමොක්කමනෙන හි අපායවිනිමුත්තසම්භවෝ. **අක්ඛායනීති** එත්ථ **ඉති**-සද්දෙ ආදි-අත්ථෝ; පකාරත්ථොවා; තෙන "යාවතා භික්ඛවෙ ධම්මා සඞ්ඛතා වා අසඞ්ඛතා වා; විරාගෙ තෙසං අග්ගමක්ඛායති"නි[1] සුත්තපදං සඞ්ගණ්හාති; **"විස්සාරෙ"**ති වා ඉමිනා. එත්ථ ච **අරියමග්ගෙහා** නියාන්තිකතාය, **නිබ්බානං** තස්ස තදත්ථසිද්ධිහෙතුතායාති උභයමෙව නිප්පරියායෙන **"ධම්මො"**ති වුත්තොතා. නිබ්බානඤ්හි ආරම්මණපච්චයභූතං ලභිත්වා අරියමග්ගස්ස තදත්ථසිද්ධි. තථාපි යස්මා අරියඵලානං "තාය සද්ධාය අවූපසන්තාය"ති ආදිවචනතෝ මග්ගෙන සමුච්ඡින්නානං කිලෙසානං පටිප්පස්සද්ධිප්පහානකිච්චතාය, නියාන්තානුගුණතාය; නියාන්තපරියොසානතාය ච; පරියත්තිධම්මස්ස පන "නියාන-ධම්මස්ස සම්ධිගමනහෙතුතායා"ති ඉමිනා පරියායෙන වුත්තනයෙන ධම්මභාවෝ ලබ්භති එව. සබ්බායම්පෙතා පාඨාරුළ්හෙතා එවාති දස්සෙන්තෙතා **"න කෙවල"**න්තිආදිමාහ.

"කාමරාගෙ භවරාගෙ"ති එවමාදිහෙදෙ සබ්බෙපි රාගෙ විරජ්ජති එතෙනාති **රාගවිරාගොති මග්ගෙහා කථිතෙතා.** එජාසඞ්ඛාතාය තණ්හාය, අත්තෙතාභිනිවිසානලක්ඛණස්ස සොකස්ස ච තදුප්පත්තියං සබ්බසෙ පරිකිලෙසත්තා **අත්තෙජම්සොකනති ඵලං කථිතං. අසම්භිකුලනති** අවිරොධදීපනතෙතා කෙනචි අවිරුද්ධා; ඉට්ඨං පණීතන්ති වා අත්ථෙතා. පගුණරූපෙන පවත්තිතත්තා, පකට්ඨගුණවිභාවනතෙතා වා **පගුණං.** යථාහ: "විහිංසසඤ්ඤී පගුණං න භාසිං; ධම්මං පණීතං මනුජෙසු බ්‍රහෙම"ති.[2] සබ්බධම්මක්ඛන්ධා[3] කථිතාති යොජනා.

දිට්ඨිසීලසඞ්ඝාතෙනාති "යායං දිට්ඨි අරියා නියාන්තිකා නියාන්ති තක්කරස්ස සම්මා දුක්ඛක්ඛයාය; තථාරූපාය දිට්ඨියා දිට්ඨිසාමඤ්ඤගතෙතා විහරති"නි[4] එවං වුත්තාය දිට්ඨියා; "යානි තානි සීලානි අඛණ්ඩානි අච්ඡිද්දානි අසබලානි අකම්මාසානි භුජිස්සානි විඤ්ඤුප්පසත්ථානි අපරාමට්ඨානි සමාධිසංවත්තනිකානි; තථාරූපෙහි සීලෙහි සීලසාමඤ්ඤගතෙතා විහරති"නි[5] එවං වුත්තානං සීලානඤ්ච සංහතභාවෙන; දිට්ඨිසීලසාමඤ්ඤතානි අත්ථෙතා. **සංහතොනි** ඝටිතෙතා; සමෙතොනි අත්ථෙතා. අරියපුග්ගලා හි යත්ථ කත්ථචි දූරෙ ඨිතාපි අත්තනෙතා ගුණසාමග්ගියා සංහතා එව. **අට්ඨ ච පුග්ගල ධම්මදසා නෙති** තෙ පුරිසපුග්ගවසෙන වත්තාරොපි පුග්ගලවසෙන අට්ඨෙව අරියධම්මස්ස පච්චක්ඛදස්සාවිතාය ධම්මදසා. තීණි වත්ථූනි "සරණ"න්තිගමනෙන, නික්ඛත්තුං ගමනෙන ච තීණි **සරණගමනානි. පවෙදෙසීති** අත්තනෙතා හදයගතං වාචාය පවෙදෙසි.

සරණගමනකථාවණ්ණනා

සරණගමනස්ස විසයපභෙදඵලසංකිලෙසභෙදනං විය කත්තු ච විභාවනා තත්ථ කොසල්ලාය හොතීති **"සරණගමනස්ස කොසල්ලත්ථං සරණං-පෙ-වෙදිතබ්බා"**ති වුත්තං තෙන විනා සරණගමනසෙසව අසම්භවතෙතා. කස්මා පනෙත්ථ වොදානං න ගහිතං; නනු වොදානවිභාවනාපි

1 බු 1-254, අ 1-343 පිටෙස්සු. 2 ම 1-226, ම 2-293, වි 3-10 පිටෙස්සු.
3. ධම්මසඞ්ගණි (ට්ඨ) 4. දී 3-204, 237, ම 1 - 379, ම 3-39 පිටෙස්සු.
5. දී 3-203, ම 1-397, ම 3-39, අ 2-256, වි 5-168 පිටෙස්සු.

තත්ථ කොසල්ලාවහානි? සච්චමේතං; තං පන සංකිලෙසග්ගහණේනෙව අත්ථතෝ දීපිතං හොතීති න ගහිතං. යානි හි නෙසං සංකිලෙසකාරණානි අඤ්ඤුණාදීනි; නෙසං සබ්බෙන සබ්බං අනුප්පත්තානං අනුපාදනෙන, උප්පන්නානඤ්ච පහානෙන වොදානං හොතීති. හිංසත්ථස්ස සර-සද්දස්ස වසෙනෙතං පදං දට්ඨබ්බන්ති "හිංසතීති සරණ"න්ති වත්වා තං පන හිංසනං කෙසං කථං කස්ස වාති වොදානං සොධෙන්තෝ **"සරණ-ගතාහා"**තිආදිමාහ. තත්ථ භයන්ති චිත්තුත්රාසං තෙනෙව වෙතසිකදුක්ඛස්ස ගහිතත්තා. **දුක්ඛ**න්ති කායිකදුක්ඛං **දුග්ගති-පරිකිලෙස**න්ති දුග්ගතිපරියාපන්නං සබ්බම්පි දුක්ඛං; තයිදං සබ්බං පරතෝ ඵලකථායං ආවිභවිස්සති. **එත**න්ති **"සරණ"**න්ති පදං.

එවං අවිසෙසතෝ සරණ-සද්දස්ස අත්ථං දස්සෙත්වා ඉදානි විසෙසතෝ දස්සෙතුං **"අථ වා"**තිආදි වුත්තං. **නිච්චෙ පවත්තනෙනාති** "සම්පන්නසීලා නික්කමෙ විහරථා"තිආදිනා[1] අත්ථෙ නියොජනෙන. **අහිතා ච නිවත්ත-නෙනා**ති "පාණාතිපාතස්ස ඛො පාපකො විපාකො; පාපකං අභි-සම්පරාය"න්තිආදිනා ආදීනවදස්සනාදිමුඛෙන අනත්ථතෝ නිවත්තනෙන. **භයං හිංසනී**ති හිතාහිතෙසු අපපවත්තිපවත්තිහෙතුකං ව්‍යසනං අපපවත්ති-කරණෙන විනාසෙති. භවක්ඛන්ධාරා උත්තාරණෙන මහාසබ්බාතෝ ධම්මෝ; ඉතරෝ අස්සාසදානෙන සත්තානං භයං හිංසතීති යොජනා. **සාරාණන්ති** දානවසෙන පූජාවසෙන ච උපනීතානං සක්කාරානං. විපුල-ඵලපටිලාභකරණෙන සත්තානං භයං හිංසතීති යොජනා; අනුත්තර-දක්ඛිණෙය්‍යභාවතොති අධිප්පායෝ. **ඉමිනාපි පරියායෙනා**ති ඉමිනාපි විභජිත්වා වුත්තෙන කාරණෙන.

සම්මාසම්බුද්ධා භගවා, සවාක්ඛාතෝ ධම්මෝ, සුපටිපන්නෝ සඞ්ඝෝ"ති එවං පවත්තෙතා තත්ථ රතනත්තයෙ පසාදෙ, තප්පසාදෙ; තදෙව රතනත්තයං ගරු එතස්සාති තග්ගරු; තබ්භාවෝ තග්ගරුතා; තප්පසාදෙ ච තග්ගරුතා ච තප්පසාදතග්ගරුතා; තාහි **තප්පසාදතග්ගරුතා හි.** විච්ඡිතදිට්ඨිවිචිකිච්ඡා-සමෙමාහඅස්සද්ධියාදිතාය **විහතකිලෙසෙ.** තදෙව රතනත්තයං පරායනං පරාගති තාණං ලෙණන්ති එවං පවත්තියා **තප්පරායණතාඅාරම්මණත්තා චිත්තුප්පාදෙ, සරණගමනං** සරණන්ති ගච්ඡති එතෙනාති. **තංසමඞ්ගී**ති තෙන යථාවුත්තචිත්තුප්පාදෙන සමන්නාගතෝ. **එවං උපෙතී**ති භජති සෙවති පඤ්ඤාපාසාදෙති; එවං වා ජානාති බුජ්ඣතීති එවමත්ථෝ වෙදිතබ්බෝ. එත්ථ ච **පසාද**-ග්ගහණෙන ලොකියසරණගමනමාහ. තඤ්හි පසාදපධානං. **ගරුතා**ග්ගහණෙන ලොකුත්තරං. අරියා හි රතනත්තයං ගුණාභිඤ්ඤුතාය පාසාණච්ඡත්තං විය ගරුං කත්වා පස්සන්ති. තස්මා තප්පසාදෙන වික්ඛම්භන-වසෙන විහතකිලෙසෙ; තග්ගරුතාය සමුච්ඡෙදවසෙනාති යොජෙතබ්බං අගාරවක්කරණහෙතූනං සමුච්ඡින්දනතෝ. තප්පරායණතා පනෙත්ථ තග්ග-නික්කතාති තාය චතුබ්බිධම්පි වික්කමානං සරණගමනං ගහිතන්ති දට්ඨබ්බං. අවිසෙසෙන වා පසාදගරුතා ජොතිතාති **පසාද**-ග්ගහණෙන අවෙච්චප්ප-සාදස්ස, ඉතරස්ස ච ගහණං; තථා **ගරුතා**-ග්ගහණෙනාති උභයෙනාපි උභයං සරණගමනං යොජෙතබ්බං.

මග්ගක්ඛණෙ ඉජ්ඣතීති යොජනා. **"නිබ්බානාරම්මණං ඵුට්ඨං"**ති එතෙන අත්ථතෝ චතුසච්චාභිගමෝ එව ලොකුත්තරසරණගමනන්ති දස්සෙති. තත්ථ හි නිබ්බානධම්මෝ සච්ඡිකිරියාභිසමයවසෙන, මග්ගධම්මෝ

---

1. ම 1-39, 43 පිටෙ.

භාවනානිසංසවසෙන පටිවිජ්ඣියමානොයෙව සරණගමනත්ථං සාධෙති. බුද්ධගුණා පන සාවකගොචරභූතා පරිඤ්ඤානිසංසවසෙන; තථා අරියසංඝගුණා; තෙනාහ **"කිච්චතො සඞ්ඝලෙපි රතනත්තයෙ ඉජ්ඣති"**ති. ඉජ්ඣන්තඤ්ච සහෙව ඉජ්ඣති; න ලොකියං විය පටිපාටියා අසමෙමාහපටිවෙධෙන පටිවිද්ධත්තානි අධිප්පායො. යෙ පන වදන්ති "න සරණගමනං නිබ්බානාරම්මණං හුත්වා පවත්තති. මග්ගඤාණාධිගතත්තා පන අධිගතමෙව හොති එකච්චානං තෙවිජ්ජාදීනං ලොකියවිජ්ජාදයො විය"ති; තෙසං ලොකියමෙව සරණගමනං සියා; න ලොකුත්තරං; තඤ්ච අයුත්තං දුවිඤ්ඤෙපි ඉච්ඡිතබ්බත්තා.

කතන්ති ලොකියං සරණගමනං. **සද්ධාපඨිලාභෙන** "සම්මාසම්බුද්ධො භගවා"තිආදිනා. **සද්ධාමූලිකාති** යථාවුත්තසද්ධාපුබ්බඞ්ගමා සම්මාදිට්ඨි බුද්ධානුබුද්ධතං, ධම්මසුධම්මතං, සඞ්ඝසුපටිපත්තිඤ්ච ලොකියාවබොධවසෙනෙව සම්මා ඤායෙන දස්සනතො. **"සද්ධාමූලිකා සම්මාදිට්ඨී"**ති එතෙන සද්ධූපනිස්සයා යථාවුත්තලක්ඛණා පඤ්ඤා ලොකියසරණගමනන්ති දස්සෙති; තෙනාහ **"දිට්ඨිජුකම්මන්ති වුච්චති"**ති දිට්ඨි එව අත්තනො පච්චයෙහි උජු කරියතීති කත්වා; දිට්ඨි වා උජු කරියති එතෙනාති **දිට්ඨිජුකම්මං;** තථාපවත්තෙතා චිත්තුප්පාදෙ. එවඤ්ච කත්වා "තප්පරායණතාකාරප්පවත්තෙතා චිත්තුප්පාදෙ"ති ඉදං වචනං සමඤ්ඤිතං හොති. සද්ධාපුබ්බඞ්ගමසම්මාදිට්ඨිගහණං පන චිත්තුප්පාදස්ස තප්පධානතායාති දට්ඨබ්බං. **"සද්ධාපඨිලාභෙන"**ති ඉමිනා මාතාදීහි උස්සාහිතදූරකාදීනං විය ඤාණවිප්පයුත්තසරණගමනං දස්සෙති; **"සම්මාදිට්ඨී"**ති ඉමිනා ඤාණසම්පයුත්තසරණගමනං. **තඤිදං** ලොකියං සරණගමනං. අත්තා සන්නියාතීයති අපපීයති පරිච්චජීයති එතෙනාති **අත්තසන්නියාතනං;** යථාවුත්තං දිට්ඨිජුකම්මං. තං රතනත්තයං පරායණං පරිසරණං එතස්සාති තප්පරායණො; පුග්ගලො; චිත්තුප්පාදෙ වා. තස්ස භාවො **තප්පරායණතා;** යථාවුත්තං දිට්ඨිජුකම්මමෙව. "සරණ"න්ති අධිප්පායෙන සිස්සභාවං අන්තෙවාසිකභාවං උපගච්ඡති එතෙනාති **සිස්සභාවූපගමනං.** සරණගමනාධිප්පායෙනෙව පණිපතති එතෙනාති පණිපාතො. සබ්බත්ථ යථාවුත්තදිට්ඨිජුකම්මවසෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො.

අත්තපරිච්චජනන්ති සංසාරදුක්ඛනිස්ස්රණත්ථං අත්තනො අත්තභාවස්ස පරිච්චජනං. එසෙව නයො සෙසෙසුපි. **බුද්ධාදීනංයෙවාති** අවධාරණං අත්තසන්නියාතනාදීසුපි තත්ථ තත්ථ වත්තබ්බං. එවඤ්හි තදඤ්ඤනිවත්තනං කතං හොති.

එවං අත්තසන්නියාතනාදීනි එකෙන පකාරෙන දස්සෙත්වා ඉදානි අපරෙහිපි පකාරෙහි දස්සෙතුං **"අපි චා"**තිආදි ආරද්ධං; තෙන පරියායන්තරෙහිපි අත්තසන්නියාතනාදි කතමෙව හොති අත්ථස්ස අභින්නත්තාති දස්සෙති. **ආළවකාදීනන්ති** ආදි-සද්දෙන සාතාගිරහෙමවතාදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. නනු වෙතෙ ආළවකාදයො මග්ගෙනෙව ආගතසරණගමනා; කථං තෙසං තප්පරායනතාසරණගමනං වුත්තන්නි? මග්ගෙනාගතසරණගමනෙහිපි "සො අහං විවරිස්සාමි -පෙ- සුධම්මත"න්නි[1] තෙ මයං විවරිස්සාම; ගාමා ගාමං නගා නගං -පෙ- සුධම්මත"න්නි[2] තෙහි තප්පරායණතාකාරස්ස පවෙදිතත්තා තථා වුත්තං.

---

1. සං 1-217, බු 1-307 පිට්ඨෙසු. 2. බු 1-305, පිට්ඨෙ සුත්තනිපාතෙ.

සො පනෙස ඤාති-පෙ වසෙනාති එත්ථ ඤාතිවසෙන, භයවසෙන, ආචරියවසෙන, දක්ඛිණෙය්‍යවසෙනාති පවෙචකං යොජෙතබ්බං. තත්ථ **ඤාතිවසෙනා**ති ඤාතිභාවවසෙන. එවං සෙසෙසුපි. **දක්ඛිණෙය්‍යපණ්ණපාතෙනා**ති දක්ඛිණෙය්‍යතාහෙතුකෙන පණ්ණපාතෙන. **ඉතරෙහී**ති ඤාතිභාවාදිවසපවත්තෙහි තීහි පණ්ණපාතෙහි. "ඉතරෙහී"තිආදිනා සඞ්ඛෙපතො වුත්තමත්ථං විත්ථාරතො දස්සෙතුං **"තඤ්ඤා"**තිආදි වුත්තං. **වඤ්චනී**ති පණ්ණපාතස්ස ලක්ඛණවචනං. **"එවරූප"**න්ති දිට්ඨධම්මිකං සම්පරායිකඤ්ච නියාන්‍යිකං වා අනුසාසනිං පච්චාසිංසන්තෙනා දක්ඛිණෙය්‍යපණ්ණපාතමෙව කරොතීති අධිප්පායො.

සරණගමනප්පභෙදෙනි සරණගමනවිභාගෙ.

අරියමග්ගෙහා එව ලොකුත්තරසරණගමනන්ති **"චත්තාරි සාමඤ්ඤඵලානි විපාකඵල"**න්ති වුත්තං. **සබ්බදුක්ඛක්ඛයොති** සකලස්ස වට්ටදුක්ඛස්ස අනුප්පාදනිරොධො. **එත**න්ති "චත්තාරි අරියසච්චානි; සම්මප්පඤ්ඤාය පස්සති"ති එවං වුත්තං අරියසච්චස්ස දස්සනං.

නිච්චාදිනො අනුපගමනාදිවසෙනාති "නිච්ච"න්ති අග්ගහණාදිවසෙන. **අඩ්ඨානන්ති** හෙතුපටික්ඛෙපො. **අනවඨාසොති** පච්චයපටික්ඛෙපො. උභයෙනාපි කාරණමෙව පටික්ඛිපති. **යන්ති** යෙන කාරණෙන. **දිට්ඨිසම්පන්නොනා**ති මග්ගදිට්ඨියා සම්පන්නාගතො සොතාපන්නො. **සබ්බෙපි සඞ්ඛාරන්ති** චතුභූමකෙසු සඞ්ඛතසඞ්ඛාරෙසු එකසඞ්ඛාරම්පි. **නිච්චතො උපගච්ඡෙය්‍යා**ති "නිච්චො"ති ගණ්හෙය්‍ය. **"සුඛතො උපගච්ඡෙය්‍යා"**ති "එකන්තසුඛී අත්තා හොති අරොගො පරං මරණා"ති[1] එවං අත්තදිට්ඨිවසෙන සුඛතො ගාහං සන්ධායෙතං වුත්තං. දිට්ඨිවිප්පයුත්තචිත්තෙනෙන පන අරියසාවකො පරිළාහවූපසමනත්ථං මත්තහත්ථිපරිත්තාසිතො විය වොක්කබ්‍රාහ්මණෙ උක්කාරභූමිං **සබ්බෙපි සඞ්ඛාරා සුඛතො උපගච්ඡති.** අත්තවාරෙ කසිණාදිපඤ්ඤත්තිසඞ්ඛහත්ථං "සඞ්ඛාර"න්ති අවත්වා **"සබ්බෙපි ධම්ම"**න්ති වුත්තං. ඉමෙසුපි වාරෙසු චතුභූමකවසෙනෙව පරිච්ඡෙදෙ වෙදිතබ්බා; තෙභූමකවසෙනෙව වා. යං යඤ්හි පුථුජ්ජනො ගාහවසෙන ගණ්හාති; තතො තතො අරියසාවකො ගාහං විනිවෙඨෙති.

"මාතර"න්තිආදීසු ජනිකා **මාතා,** ජනකො **පිතා,** මනුස්සභූතො ඛීණාසවො **අරහා**ති අධිප්පෙතො. කිං පන අරියසාවකො අඤ්ඤං ජීවිතා වොරොපෙය්‍යාති? එතම්පි අට්ඨානං; පුථුජ්ජනභාවස්ස පන මහාසාවජ්ජභාවදස්සනත්ථං, අරියසාවකස්ස ච ඵලදස්සනත්ථං එවං වුත්තං. **දුට්ඨචිත්තෙනා**ති වධකචිත්තෙන පදුට්ඨචිත්තෙන. **ලොහිතං උප්පාදෙය්‍යා**ති ජීවමානකසරීරෙ බුද්ධකම්මකිරියාය ජීවනමත්තනම්පි ලොහිතං උප්පාදෙය්‍ය. **සංඝං භින්දෙය්‍යා**ති සමානසංවාසකං සමානසීමායං ඨිතං සංඝං "කම්මෙන, උද්දෙසෙන, වොහරන්තො, අනුස්සාවනෙන, සලාකග්ගාහෙනා"ති[2] එවං වුත්තෙහි පඤ්චහි කාරණෙහි භින්දෙය්‍ය. **අඤ්ඤං සත්ථාරන්ති** අඤ්ඤං තිත්ථකරං "අයං මෙ සත්ථා"ති එවං ගණ්හෙය්‍ය[3]; නෙතං ඨානං විජ්ජතීති අත්ථො. **න තෙ ගම්මසානන්ති අපායභූමි**න්ති[4]. තෙ බුද්ධං සරණං ගතා තංනිමිත්තං අපායං න ගම්මසන්ති; දෙවකායං පන පරිපූරෙස්සන්තීති අත්ථො.

---

1. දී 1-29 පිටෙ.
2. මී 5-349 පිටෙ.
3. ගණ්හෙය්‍යාති (බහූසු)
4. අපායන්ති (බහූසු)

දසහි ඨානෙහීති දසහි කාරණෙහි. **අධිගණ්හනතීති** අභිභවන්ති. **වෙලාමසුත්තාදිවසෙනාහීති** එත්ථ කරීසසස චතුත්ථභාගපමාණානං චතුරාසීතිසහස්සසඞ්ඛ්‍යානං සුවණ්ණපාතිරූපියපාතිකංසපාතීනං යථාක්කමං රූපියසුවණ්ණභිරඤ්ඤපූරානං, සබ්බාලඞ්කාරපතිමණ්ඩිතානං චතුරාසීතියා හත්ථී සහස්සානං, චතුරාසීතියා අස්සසහස්සානං, චතුරාසීතියා රථසහස්සානං, චතුරාසීතියා ධෙනුසහස්සානං, චතුරාසීතියා කඤ්ඤසහස්සානං, චතුරාසීතියා පල්ලඞ්කසහස්සානං, චතුරාසීතියා වත්ථකොටිසහස්සානං, අපරිමාණස්ස ච ඛජ්ජභොජ්ජාදිභෙදස්ස ආහාරස්ස පරිච්චජනවසෙන සත්තමාසාධිකානි සත්තසංවච්ඡරානි නිරන්තරං පවත්තාවෙලාමමහා-දානතො එකස්ස සොතාපන්නස්ස දින්නදානං මහප්ඵලතරං; තතො සතං සොතාපන්නානං දින්නදානතො එකස්ස සකදාගාමිනො; තතො එකස්ස අනාගාමිනො; තතො එකස්ස අරහතො; තතො එකස්ස පච්චෙකබුද්ධස්ස; තතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස; තතො බුද්ධපමුඛස්ස සඞ්ඝස්ස දින්නදානං මහප්ඵල-තරං; තතො චාතුද්දිසසඞ්ඝං උද්දිස්ස විහාරකරණං; තතො සරණගමනං මහප්ඵලතරන්ති ඉමමත්ථං පකාසෙන්තස්ස වෙලාමසුත්තස්ස[1] වසෙන. වුත්ත-ඤ්හෙතං "යං ගහපති වෙලාමො බ්‍රාහ්මණො දානං අදාසි මහාදානං; යොවෙකං දිට්ඨිසම්පන්නං භොජෙය්‍ය, ඉදං තතො මහප්ඵලතර"න්තිආදි.[2] **වෙලාම-සුත්තාදීති ආදි**-සද්දෙන අග්ගප්පසාදසුත්තාදීනං[3] සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො.

අඤ්ඤාණං චතුත්ථතයස්ස ගුණානං අජානනං තත්ථ සම්මොහො. "බුද්ධො නු ඛො; න නු ඛො"තිආදිනා විචිකිච්ඡා **සංසයො. මිච්ඡාඤාණං** තස්ස ගුණානං අගුණභාවපරිකප්පනෙන විපරීතග්ගාහො. **ආදි**-සද්දෙන අනාදරාගාරවාදීනං සඞ්ගහො. **න මහාජුතිකඞ්ගනති** න උජ්ජලං;[4] අපරිසුද්ධං අපරියොදාතන්ති අත්ථො. **න මහාවිප්ඵාරන්ති** අනුළාරං. **සාවජ්ජන්ති** තණ්හාදිට්ඨාදිවසෙන සදොසං; ලොකියසරණගමනං සික්ඛාසමාදානං විය අග්ගහිතකාලපරිච්ඡෙදං ජීවිතපරියන්තමෙව හොති. තස්මා තස්ස ඛණ්ඩ-භෙදෙන භෙදොති ආහ **"අනවජ්ජං කාලකිරියායා"**ති **සොති** අනවජ්ජං සරණගමනභෙදෙ. සතිපි අනවජ්ජභෙදෙ ඉට්ඨඵලොපි න හොතීති ආහ **"අඵලං"**ති. කස්මා? **අච්චන්තභෙදා.** න හි තං අකුසලන්ති.

කතං උපාසකත්තන්ති සරූපපුච්ඡා; කිං ලක්ඛණං උපාසකොති වුත්තං හොති. **කත්තමිති** හෙතුපුච්ඡා; කෙන කෙන පවත්තිනිමිත්තෙන උපාසක-සද්දෙ තස්මිං පුග්ගලෙ නිරුළ්හොති දස්සෙති; තෙනාහ **"කත්තමා උපාසකොති වුච්චතී"**ති. සද්දස්ස අභිධෙය්‍යෙ පවත්තිනිමිත්තං තදත්ථස්ස තබ්භාවකාරණං. **කිමස්ස සීලන්ති** කිදිසං අස්ස උපාසකස්ස සීලං; කිත්තකෙන සීලෙනායං සීලසම්පන්නො නාම හොතීති අත්ථො. **කතං ආජීවොති** කො අස්ස සම්මා ආජීවො; සො පන මිච්ඡාජීවස්ස පරිවජ්ජනෙන හොතීති සොපි විභජීයති. **කතං විපත්තීති** කා අස්ස සීලස්ස, ආජීවස්ස වා විපත්ති. අනන්තරස්ස හි විධි වා පටිසෙධො වා. **සම්පත්තීති** එත්ථාපි එසෙව නයො.

යං කොචීති ඛත්තියාදීසු යො කොචි; තෙන සරණගමනමෙව කාරණං; න ජාතිආදිවිසෙසොති දස්සෙති.

උපාසනතොති තෙනෙව සරණගමනෙන; තත්ථ ච සක්කච්චකිරියාය ආදරගාරවබහුමානාදියොගෙන පයිරුපාසනතො.

---

1. අං 3-195 පිටෙ. 2. අං 3-196 පිටෙ.
3. අං 1-343, බු 1-254 පිටෙසු. 4. මඤ්ඤුජ්ජලං (අභිනව ටීකා)

වෙරමණියොති වෙරං වුච්චති පාණාතිපාතාදිදුස්සීල්‍යං; තස්ස මණනතො හනනතො චිනාසනතො වෙරමණියො; පඤ්ච විරතියො විරතිපධානත්තා තස්ස සීලස්ස; තෙනෙවාහ **"පටිවිරතො හොති"**ති.

මිච්ඡාවණිජ්ජානි න සම්මාවණිජ්ජා අයුත්තවණිජ්ජා අසාරූපවණිජ්ජා. **පහායාති** අකරණෙනෙව පජහිත්වා. **ධම්මෙනාති** ධම්මතො අනපෙතෙන; තෙන අඤ්ඤම්පි අධම්මිකං ජීවිකං පටික්ඛිපති. **සමෙනාති** අවිසමෙන; තෙන කායවිසමාදිදුච්චරිතං වජෙත්වා කායසමාදිනා සුචරිතෙන ජීවිකං දසෙසති. **සත්තවණිජ්ජාති** ආවුධභණ්ඩං කත්වා වා කාරෙත්වා වා යථාකතං වා පටිලභිත්වා තස්ස වික්කයො. **සත්තවණිජ්ජාති** මනුස්සවික්කයො. **මංසවණිජ්ජාති** සූනකාරාදයො විය මිගසූකරාදිකෙ පොසෙත්වා මංසං සම්පාදෙත්වා වික්කයො. **මජ්ජවණිජ්ජාති** යං කිඤ්චි මජ්ජං යොජෙත්වා තස්ස වික්කයො. **විසවණිජ්ජාති** විසං යොජෙත්වා වා විසං ගහෙත්වා වා තස්ස වික්කයො. තත්ථ සත්ථවණිජ්ජා පරූපරොධනිමිත්තතාය අකරණීයා වුත්තා; සත්තවණිජ්ජා අභූතිස්සභාවකරණතො; මංසවණිජ්ජා වධහෙතුතො; මජ්ජවණිජ්ජා පමාදට්ඨානතො.

තයිදංවාති පඤ්චවෙරමණිලක්ඛණස්ස **සීලස්ස** චෙව පඤ්චමිච්ඡාවණිජාලක්ඛණස්ස **ආජීවස්ස** ච. **විපත්තීනි** හෙදෙ, පකොපෙ ච. **යායාති** යාය පටිපත්තියා. **චණ්ඩාලොති** උපාසකචණ්ඩාලො. **මලනති** උපාසකමලං. **පනිකිට්ඨොති** උපාසකනිහීනො. බුද්ධාදීසු කම්මකම්මඵලෙසු ච සද්ධාවිපරියායො අස්සද්ධියං මිච්ඡාධිමොක්ඛො; යථාවුත්තෙන අස්සද්ධියෙන සමන්නාගතො **අස්සද්ධො**. යථාවුත්තසීලවිපත්තිආජීවවිපත්තිවසෙන **දුස්සීලො**. "ඉමිනා දිට්ඨාදිනා ඉදං නාම මඞ්ගලං හොති"ති එවං බාලජනපරිකප්පිතකොතූහලසඞ්ඛාතෙන දිට්ඨසුතමුතමඞ්ගලෙන සමන්නාගතො **කොතූහලමඞ්ගලිකො**. **මඞ්ගලං පච්චෙතී**ති දිට්ඨමඞ්ගලාදිභෙදං මඞ්ගලමෙව පත්තියායති. **නො කම්මන**ති කම්මස්සකතං නො පත්තියායති. **ඉතො** ච **බහිද්ධා**ති ඉතො සබ්බඤ්ඤුබුද්ධසාසනතො බහිද්ධා බාහිරකසමයෙ. **දක්ඛිණෙය්‍යං පරියෙසතී**ති දුප්පටිපන්නා දක්ඛිණාරහසඤ්ඤී ගවෙසති. **පුබ්බකාරං කරොතී**ති දානමානනාදිකං කුසලකිරියං පඨමතරං කරොති. එත්ථ ච දක්ඛිණෙය්‍යපරියෙසනපුබ්බකාරෙ එකං කත්වා පඤ්ච ධම්මා වෙදිතබ්බා.

විපත්තියං වුත්තවිපරියායෙන **සම්පත්ති** වෙදිතබ්බා. අයං පන විසෙසො— චතූහාකාරෙහි පරිසානං රතිජනනට්ඨෙන උපාසකොව රතනං **උපාසකරතනං**. ගුණසොභාකිත්තිසද්දසුගන්ධතාය උපාසකොව පදුමං **උපාසකපදුමං**. තථා **උපාසකපුණ්ඩරීකං**.[1]

ආදිමඤ්හීති ආදිඅත්ථෙ. **කොට්ඨාසෙ**නාති පරියන්තකොට්ඨාසෙන. **විභාරගෙහෙනාති** ඔවරකකොට්ඨාසෙන; "ඉමස්මිං ගබ්භෙ වසන්තානං ඉදං නාම පනසඵලං පාපුණාති"තිආදිනා තංතංවසනට්ඨානකොට්ඨාසෙනාති අත්ථො. අජ්ජතග්ගෙනාති වා අජ්ජදග්ගෙනාති වා අජ්ජ ඉවෙච්ච අත්ථො.

"පාණෙහි උපෙත"නති ඉමිනා තස්ස සරණගමනස්ස ආපාණකොටිකතං දසෙසෙන්තො "යාව මෙ ජීවිතං පවත්තති"තිආදිනි වත්වා පුන ජීවිතෙනපි තං වත්ථුත්තයං පටිපූජෙන්තො "සරණගමනං රක්ඛාමී"ති උපපන්නං තස්ස රක්ඛෙසු අධිප්පායං විභාවෙන්තො **"අභඤ්ඤි"**තිආදිමාහ. **පාණෙහි උපෙත**නති හි[2] යාව මෙ පාණා ධරන්ති; තාව සරණං උපෙතං; උපෙන්තො ච න වාචාමත්තෙන; න එකවාරං චිත්තුප්පාදමත්තෙන; අථ ඛො පාණානං පරිච්චජනවසෙන යාවජීවං උපෙතන්ති එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

---

1 උපාසකපුණ්ඩරීකො (බහූසු) 2. උපෙතන්ති (බහූසු)

අච්චයනං සාධුම්මරියාදං මද්දිත්වා වීතික්කමනං **අච්චයොති**, ආහ **"අපරාධො"**ති. අවෙචාති අතික්කමනි එතෙනාති වා **අච්චයො**; වීතික්කමස්ස පවත්තනකො අකුසලධම්මො. සො එව අපරජ්ඣති එතෙනාති **අපරාධො**. සො හි අපරජ්ඣනතං පුරිසං අභිභවිත්වා පවත්තති, තෙනාහ **"අතික්කම්ම අභිභවිත්වා පවත්තෙතා"**ති. **චරතී**ති ආචරති කරොති. **ධම්මෙනෙවා**ති ධම්මතො අනපෙතෙන පයොගෙන. **පටිගණ්හාතූ**ති අධිවාසනවසෙන සම්පටිච්ඡතූති අත්ථො ආහ **"ඛමතූ"**ති.

251. සදෙවකෙන ලොකෙන "සරණ"නති අරණීයතො **අරියො**; තථාගතොති ආහ **"අරියස්ස විනයෙ බුද්ධස්ස භගවතො සාසනෙ"**ති. **පුග්ගලාධිට්ඨානං කරොතෙනා**ති කාමං "වුද්ධි හෙසා"නි ධම්මාධිට්ඨාන-වසෙන වාක්‍යං ආරද්ධං; තථාපි දෙසනා පන පුග්ගලාධිට්ඨානං කරොතෙනා සංවරං ආපජ්ජතීති ආහාති යොජනා.

253. ඉමස්මිං යෙව අත්තභාවෙ නිප්පජ්ජනකානං[1] අත්තනො කුසල-මූලානං **ඛණතොත ඛතො**; තෙසංයෙව උපහනනෙන **උපහතො**; උහ-යෙනාපි තස්ස කම්මාපරාධමෙව වදති. පතිට්ඨාති සම්මත්තනියාමොක්කමනං එතායාති පතිට්ඨා; තස්ස උපනිස්සයසම්පදා. සා කිරියාපරාධෙන භින්නා විනාසිතා එතෙනාති **භිනනපතිට්ඨො**; තෙනාහ **"නට්ඨා"**තිආදි. **ධම්මෙසු චක්ඛුන්**ති චතුසච්චධම්මෙසු තෙසං දස්සනට්ඨෙන චක්ඛු. **අඤ්ඤෙසු ඨානෙසූ**ති අඤ්ඤෙසු සුත්තපදෙසු. **ඔචිස්සතී**ති සට්ඨිවස්සසහස්සානි පච්චිත්වා ලොහකුම්භිනරකතො මුච්චිස්සති.

යදි අනන්තරෙ අත්තභාවෙ නරකෙ පච්චති, ඉමං පන සුත්තං සුත්වා රඤ්ඤෙ කො ආනිසංසො ලද්ධොති ආහ **"මහානිසංසො"**තිආදි. සො පන ආනිසංසො නිද්දාභිසෙන වුත්තො තදා කායිකචෙතසිකදුක්ඛා-පගමො, තිණ්ණං රතනානං මහාසක්කාරකිරියා. සාතිසයො පොථුජ්ජනික-සද්ධාපටිලාභොති එවංපකාරො දිට්ඨධම්මිකො; සම්පරායිකො පන අපරා-පරෙසුපි භවෙසු අපරිමාණොයෙවාති වෙදිතබ්බා.

එත්ථාහ — යදි රඤ්ඤෙ කම්මනන්තරායාභාවෙ තස්මිං යෙව ආසනෙ ධම්මචක්ඛු උප්පජ්ජිස්සති, කථං අනාගතෙ පච්චෙකබුද්ධා හුත්වා පරිනිබ්බා-යිස්සති. අථ පච්චෙකබුද්ධා හුත්වා පරිනිබ්බායිස්සති; කථං තදා ධම්මචක්ඛු උප්පජ්ජිස්සති; නනු ඉමෙ සාවකබොධිපච්චෙකබොධිඋපනිස්සයා භින්න-නිස්සයාති? නායං විරොධො ඉතො පරතො එවස්ස පච්චෙකබොධිසම්භාරානං සම්භරණීයතො. සාවකබොධියා බුජ්ඣනකසත්තානම්පි හි අසති තස්සා සම්වායෙ කාලන්තරෙ පච්චෙකබොධියා බුජ්ඣිස්සන්තීති කතාභිනීහාරසම්භා-වතො. අපරෙ පන භණන්ති "පච්චෙකබොධියායෙවායං කතාභිනීහාරො. කතාභිනීහාරාපි හි තත්ථ නියතිං අප්පත්තා තස්ස ඤාණස්ස පරිපාකං අනුපගතත්තා සත්ථු සම්මුඛීභාවෙ සාවකබොධිං පාපුණිස්සන්තීති භගවා 'සච්චායං භික්ඛවෙ රාජා'තිආදිමාහ. මහාබොධිසත්තානං එව ච ආනන්තරිය-පරිමුත්ති; න ඉතරබොධිසත්තානං. තථා හි පච්චෙකබොධියං නියතො සමානොපි දෙවදත්තො චිරකාලසම්භූතෙන ලොකනාථෙ ආඝාතෙන ගරු-තරානි ආනන්තරියානි පසවි; තස්මා කම්මන්තරායෙනායම්පි අසම්වෙත-දස්සනාභිසමයො රාජා පච්චෙකබොධිනියාමෙන අනාගතෙ පච්චෙකබුද්ධා හුත්වා පරිනිබ්බායිස්සතීති දට්ඨබ්බං.

සුමඞ්ගලවිලාසිනියා සාමඤ්ඤඵලසුත්තවණ්ණනාය
ලීනත්ථප්පකාසනා.

---

1. නිප්පච්චකකානං (අභිනව ටීකා)

3. අම්බට්ඨ සූත්‍රය

අද්ධානගමනවණ්ණනා

254. **අපුබ්බපදවණ්ණනාති** අත්‍ථසංවණ්ණනාවසෙන හෙට්ඨා අගහිතතාය අපුබ්බස්ස පදස්ස වණ්ණනා අත්‍ථවිභජනා. "හිත්වා පුනප්පුනාගතමත්‍ථ"නන්ති[1] හි වුත්තං. **ජනපදිනොති** ජනපදවන්තො, ජනපදස්ස වා ඉස්සරා **රාජකුමාරා** ගොත්‍රතවසෙන **කොසලා නාම.** යදි එකො ජනපදෝ; කථං බහුවචනන්ති ආහ **"රුළ්හිසද්දෙනා"**ති. අකඛරචින්තකා හි ඊදිසෙසු ඨානෙසු යුත්තෙ විය ඊදිසලිඞ්ගවචනානි[2] ඉච්ඡන්ති; අයමෙත්‍ථ රුළ්හී යථා අඤ්ඤත්‍රාපි "කුරූසු විහරති, අඞ්ගෙසු විහරතී"ති ච. තබ්බිසෙසනෙපි **ජනපද**-සද්දෙ ජාති-සද්දෙ[3] එකවචනමෙව. **පොරාණා පනාති පන**-සද්දෝ විසෙසත්‍ථජොතනො; තෙන පුථුඅත්‍ථවිසයතාය එවඤ්ඤවතං පුථුවචනන්ති වක්ඛමානවිසෙසං ජොතෙති. බහුපපහෙදෙ හි සො පදෙසො තියොජනසතපරිමාණතාය. **නඞ්ගලානිපි ජඞ්ඝන්තාති** කම්මප්පහානවසෙන නඞ්ගලානිපි පහාය; නිදස්සනමත්තඤ්ඤවතං. න කෙවලං කස්සකා එව; අථ කො අඤ්ඤෙපි මනුස්සා අත්තනො අත්තනො කිච්චං පහාය තත්‍ථ සන්නිපතිංසු. **"සො පදෙසො"**ති පදෙසසාමඤ්ඤතො වුත්තං; වචනවිපල්ලාසෙන වා; තෙ පදෙසාති අත්‍ථො. **ඤොසලානි චුච්චති** කුසලා එව කොසලාති කත්වා.

චාරිකන්ති චරණං; චරණං වා චාරො; සො එව චාරිකා. තයිදං මඤ්ඤගමනං ඉධාධිප්පෙතං; න චුණ්ණිකගමනමත්තන්ති ආහ **"අද්ධානගමනං ඤච්ඡ්ඤෙනා"**ති. තං විභාගෙන දස්සෙතුං **"චාරිකා ච නාමෙසා"**තිආදි වුත්තං. තත්‍ථ **දූරෙපීති** නානිදූරෙපි. **සහසා ගමනන්ති** සීඝගමනං. මහාකස්සපපච්චුග්ගමනාදිං[4] එකදෙසෙන වත්වා වනවාසීනිස්සාමණෙරස්ස[5] වත්ථුං විත්‍ථාරෙත්වා ජනපදචාරිකං කථෙතුං **"භගවා හී"**නිආදි ආරද්ධං. ආකාසගාමීහි එව සද්ධිං ගන්තුකාමො **"ජලන්තිඤ්ඤණං ආරොචෙහී"**තිආහ.

සංඝකම්මවසෙන සිජ්ඣමානාපි උපසම්පදා සත්‍ථු ආණාවසෙනෙව සිජ්ඣනතො **"බුද්ධඤ්ඤයජ්ජං තෙ දස්සාමී"**ති වුත්තන්ති වදන්ති. අපරෙ පන අපරිපුණ්ණවීසතිවස්සස්සෙව තස්ස උපසම්පදං අනුජානන්තො **"දස්සාමී"**ති අවොචාති වදන්ති. **උපසම්පාදෙත්වාති** ඛම්මසෙනාපතිනා උපජ්ඣායෙන උපසම්පාදෙත්වා.

නවයොජනසතික්කමපි ඨානං මජ්ඣිමදෙසපරියාපන්නමෙව; තතො පරං නාධිප්පෙතං තුරිතවාරිකාවසෙන අගමනතො. **සමන්නාති** ගතගතට්ඨානස්ස චතූසු පස්සෙසු සමන්නතතො. **අඤ්ඤඤ්ඤනාපි කාරණෙනාති** භික්ඛූනං සමථවිපස්සනාතරුණභාවතො අඤ්ඤඤ්ඤනාපි මජ්ඣිමමණ්ඩලෙ වෙනෙය්‍යානං ඤාණපරිපාකාදිකාරණෙන මජ්ඣිමමණ්ඩලං ඔසරති. **"සන්තානි වා"**තිආදි "එකමාසං වා"තිආදිනා වුත්තානුක්කමෙන යොජෙතබ්බං.

---

1. දී-ටීඨ 1-2 පිටෙ. 2. සලිඞ්ගවවත්ථානි (මජ්ඣිමාගම ටීකායං, අංගුත්තර ටීකායඤ්ච)
3. ජාතිසද්දන්තා (ක) 4. සං-ටීඨ 2-181 පිටෙ. 5. ධම්මපද-ටීඨ 1-340 පිටෙ විත්‍ථාරො.

සරීරඵාසුකට්ඨායාති එකසමිං යෙව ඨානෙ නිබද්ධවාසවසෙන උසභඤ්ඤමත්තකස්ස සරීරස්ස විවරණෙන ඵාසුකට්ඨාය. **අට්ඨුප්පත්තිකාලාභී-කඛණකට්ඨායාති** අගතිකඛණෙ[1] උපමසුත්තන්ත, මඛාදෙවජාතකාදි[2] දෙසනානං විය ධම්මදෙසනාය අට්ඨුප්පත්තිකාලං ආකඞ්ඛමානෙන. සුරාපානසික්ඛා-පදපඤ්ඤපනෙ[3] විය **සික්ඛාපදපඤ්ඤපනට්ඨාය.** **බොධනෙය්‍යසත්තෙ** අංගුලිමාලාදිකෙ[4] **බොධනට්ඨාය.** කඤ්චි, කතිපයෙ වා පුග්ගලෙ උද්දිස්ස වාරිකා **නිබද්ධචාරිකා.** තදඤ්ඤ **අනිබද්ධචාරිකා.**

දසසහස්සිලොකධාතුයාති ජාතිකෙඛත්තභූතෙ දසසහස්සචක්කවාළෙ. තත්ථ හි සත්තෙන පරිපාකිඤ්ඤයෙ පස්සිතුං බුද්ධඤාණං අභිනීහරිත්වා ඨිතො භගවා ඤාණජාලං පත්ථරතීති වුච්චති. **සබ්බඤ්ඤුතඤාණජාලස්ස අන්තො පවිට්ඨොති** තස්ස ඤාණස්ස ගොචරභාවං උපගතො. භගවා කිර මහාකරුණාසමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා තතො වුට්ඨාය "යෙ සත්තා හබ්බා පරිපාකඤාණා අජ්ජ මයා විනෙතබ්බා; තෙ මය්හං ඤාණස්ස උපට්ඨහන්තූ"ති චිත්තං අධිට්ඨාය සම්මඤ්ජනිං ආහරති; තස්ස සහසම්මඤ්ජනාහාරා එකො වා දෙ වා බහූ වා තදා විනයූපගා වෙනෙය්‍යා ඤාණස්ස ආපාථමාගච්ඡන්ති; අයමෙත්ථ බුද්ධානුභාවො. එවම්පි ආපාථමාගතානං පන නෙසං උපනිස්සයං පුබ්බචරියං පුබ්බහෙතුං සමපඤ්ච වත්තමානඤ්ච පරිපන්නිං ඔලොකෙති; තෙනාහ **"අථ භගවා"**තිආදි. **වාදපවිවාදං කත්වාති** "එවං නු තෙ අම්බට්ඨා"තිආදිනා මයා වුත්තවචනස්ස "යෙ ච බො තෙ හො ගොතම මුණ්ඩකා සමණකා"තිආදිනා පටිවචනං කත්වා තික්ඛත්තුං ඉබභවාදනිපාතනවසෙන **නානාපඝාතං අසමිවාක්‍යං** සාඛ්‍යසභාවාය වාචාය වත්තුං අයුත්තවචනං **වක්ඛති. නිබ්බිසෙවනන්ති** විගතභූදනං; මානදපවසෙන අපගතපරිපඤ්ඤනන්ති අත්ථො.

අවසරිතබ්බන්ති උපගන්තබ්බං. **"ඉච්ඡානඞ්ගලෙ"**ති ඉදං තදා භගවතො ගොචරගාමනිදස්සනං සමීපත්ථෙ භුම්මන්ති කත්වා. **"ඉච්ඡා-නඞ්ගලවනසණ්ඩෙ"**ති නිවාසනට්ඨානදස්සනං අධිකරණෙ භුම්මන්ති. තදුභයං විවරන්තො **"ඉච්ඡානඞ්ගලං උපනිස්සායා"**තිආදිමාහ. ධම්මරාජස්ස භගවතො සබ්බසො අධම්මනිග්ගණ්හනපරා පටිපත්ති; සා ච සීලසමාධිපඤ්ඤා-වසෙනාති තං දස්සෙතුං **"සීලඛන්ධාවාර"**න්තිආදි වුත්තං. **සට්ඨිරුවිතෙ-නාති** දිබ්බවිහාරාදීසු යෙන යෙන අත්තනො අභිරුචිතෙන විහාරෙන.

පොක්ඛරසාතිවත්ථුවණ්ණනා

255. **මනෙනාති** ඉරුබෙබදුදිමන්තසත්ථෙ. පොක්ඛරෙ කමලෙ සයමානො නිසීදීති **පොක්ඛරසාති.** සාති වුච්චති සම්සණ්ඨානං; පොක්ඛරෙ සණ්ඨානාවයවෙ ජාතොති[5] **"පොක්ඛරසාති"**තිපි වුච්චති. **සෙතපොක්ඛර-සදිසොති** සෙතපදුමවණ්ණො. **සුඛවිහිකතාති** වට්ටභාවස්ස යුත්තට්ඨානෙ සුට්ඨු වට්ටුලා. කාලවඞ්ගතිලකාදීනං අභාවෙන **සුපරිසුද්ධා.**

ඉමස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස කිදිසො පුබ්බයොගො; යෙන නං භගවා අනුග්ගණ්හිතුං තං ඨානං උපගතොති ආහ **"අයං පනා"**තිආදි. **පදුමගබ්භෙ නිබ්බත්තති** තෙනායං සංසෙදජො ජාතො. **න සුසුම්භතීති** න විකසති. **රජතබිම්බකන්ති** රූපියමයං රූපකං.

1. අං 2-495 පිටෙ. 2. ඛු 5-3 පිටෙ. මඝදෙව-ඛු.
3. වි 2-146 පිටෙ. 4. ම 2-301 පිටෙ විත්ථාරො.
5. සාදී වුච්චති සම්සණ්ඨානං, පොක්ඛරෙන සාදී සම්සණ්ඨානාවයවමො එතස්සාති (?)

අජ්ඣාවසන්තීති එත්ථ අධි-සද්දෝ ඉස්සරියත්ථදීපනෝ; ආ-සද්දෝ මරියාදත්ථෝති දස්සෙන්තෝ "**අභිභවිත්වා**"තිආදිමාහ. තෙහි යුත්තත්තා හි **උක්කට්ඨේ**නාති උපයෝගවචනං; තෙනාහ "**උපසග්ගවසෙනා**"තිආදි. **යාය මරියාදායාති** යාය අවට්ඨාය. **නගරස්ස වක්ඛූනි**න්ති "අයං බණ්ඩෝ, සුම්භිත්තං මා අනික්කමී"ති රත්තිවිභායනං අනුරක්ඛන්තා රත්තියා උක්කා ඨපෙත්වා උක්කාසු ජලමානාසු නගරස්ස වක්ඛූං අග්ගහෙසුං. තස්මා උක්කාසු ඨිතාති **උක්කට්ඨා**; උක්කාසු විජ්ජොතයන්තීසු ඨිතා පතිට්ඨිතාති මූලවිභූජාදි-පක්ඛිපෙන[1] සද්දසිද්ධි වෙදිතබ්බා; නිරුත්තිනයෙන වා උක්කාසු ඨිතාසු ඨිතා ආසීති **උක්කට්ඨා**. අපරෙ පන භණන්ති "භූමිභාගසම්පත්තියා, උපකරණ-සම්පත්තියා, මනුස්සසම්පත්තියා ච තං නගරං උක්කට්ඨගුණයොගතො **උක්කට්ඨා**ති නාමං ලභී"ති. **තඤ්ඤෙවා**ති "උක්කට්ඨ"න්ති උපයෝගවසෙන වුත්තපදස්ස. **අනුපයොගත්තායා**ති විසෙසනභාවෙන අනුපයුත්තත්තා. **සෙස-පදෙසූ**ති "සත්තුස්සද"න්තිආදිපදෙසු. යථාවිධි හි අනුපයොගෙ පුරිමසමං. **තඤ්චා**ති "උපසග්ගවසෙනා"තිආදිනා වුත්තවිධානෙ. **"සද්දසත්ථතො පරියෙසිතබ්බ"න්ති** එතෙන සද්දලක්ඛණානුගතොවායං සද්දප්පයොගොති දස්සෙති. උපඅනුඅධිආඉතිඑවංපුබ්බකෙ වසනක්රියාඛ්යානෙ උපයොගවචන-මෙව පාපුණාතීති සද්දවිදූ ඉච්ඡන්ති.

උස්සදතා නාමෙත්ථ බහුලතාති තං බහුලතං දස්සෙතුං **"බහුජ්ජනා"**න්ති ආදි වුත්තං. ගහෙත්වා පොසෙතබ්බං **පොසාවනියං**. **ආවිඤ්ඡිත්වා**ති පරික්ඛිපිත්වා.

රක්ඛන්තු විය භුඤ්ජිතබ්බන්ති වා **රාජභොගං**. **රක්ඛෙය්‍යු දූයකූතන්ති** කුලපරම්පරාය යොග්‍යභාවෙන රාජතො ලද්ධදූයභූතං; තෙනාහ **"දූයජ්ජන්ති අත්ථෝ"**ති. රාජනීහාරෙන පරිභුඤ්ජිතබ්බතො උද්ධං පරිභොගලාභස්ස සෙට්ඨදෙය්‍යතා නාම නත්ථීති ආහ **"ජනතං උස්සාපෙත්වා රාජඛෙත්තෙන භුඤ්ජිතබ්බ"න්ති**. **"සබ්බං ජෙජ්ජභෙජ්ජ"**න්ති සරීරදණ්ඩබන්ධනදණ්ඩාදිභෙදං සබ්බං දණ්ඩමාහ. **නාදිත්තිඅප්පබන්ධාදිසූ**ති නදීතිත්ථප්පබන්ධප්පදෙසාමද්දාර-අටවිමුඛාදිසු. "රාජදූය"න්ති ඉමිනාව රක්ඛෙය්‍යු දින්නභාවෙ සිද්ධෙ "රක්ඛෙය්‍යුපසෙනදිනා කොසලෙන දින්න"න්ති වචනං කිමත්ථියන්ති ආහ **"දූයඛෙත්තරාජදිප්පනත්ථ"**න්තිආදි. **නිස්සක්කපරිවත්තන**න්ති මුත්තචාගවසෙන පරිවත්තනං කත්වා. එවඤ්හි තං සෙට්ඨදෙය්‍යං උත්තමදෙය්‍යං ජාතං.

උපලභීති සවනවසෙන උපලභීති ඉමමත්ථං දස්සෙන්තෝ **"සොතද්වාර-සෙ-අඤ්ඤාසී"**ති ආහ. අවධාරණඵලත්තා සබ්බම්පි වාක්‍යං අන්නොගධාව-ධාරණන්ති ආහ **"පදසුරණමත්තෙන නිපාතෙනා"**ති. **"අවධාරණෙ"**ති පන ඉමිනා ඉට්ඨතොවධාරණත්ථං ඛො-සද්දග්ගහණන්ති දස්සෙති. **"අසෙසා-සී"**ති පදං ඛො-සද්දෙ ගහිතෙ තෙන ථුල්ලිතමණ්ඩිතං විය හොන්තං පූරිතං නාම හොති; තෙන ච පුරිමපච්ඡිමපදානි සිලිට්ඨානි හොන්ති; න තසම්ං අග්ග-හිතෙති ආහ **"පදසුරණෙන පන ඛ්‍යඤ්ජනසිලිට්ඨතාමත්තමෙවා"**ති. **මත්ත**-සද්දෙ විසෙසනිවත්තිඅත්ථෙ; තෙනස්ස අනත්ථන්තරදීපනතා දස්සිතා හොති; **එව**-සද්දෙන පන ඛ්‍යඤ්ජනසිලිට්ඨතාය එකන්තිකතා.

සම්පසාදනන්ති අවචනතා අනවසෙසතො සවාසනං සම්පසාදනං. එවඤ්හි බාහිරකවිරාගසෙක්ඛාසෙක්ඛපාපසමනතො භගවතො පාපසමනං විසෙසිතං හොති; තෙනාහ **"බුද්ධානුභාවතා"**නිආදි. අනෙකත්ථත්තා නිපාතානං ඉධ අනුස්සවත්ථෙ අධිප්පෙතොති ආහ **"බලූති අනුස්සවත්ථෙ**

1. පාණිනි 3 - 2 - 5 - සූත්තං පස්සිතබ්බං.

නිපාතො"ති. **ආලපනමත්තන්ති** පියාලාපවචනමත්තං. පියසම්මුදහාරො හෙතෙ "භො"ති වා "ආවුසො"ති වා "දෙවානං පියා"ති වා. **ගොතමවසෙනාති** එත්ථ ගං තායතීති ගොත්තං. ගොතමොති හි පවත්තමානං වචනං, බුද්ධිඤ්ච තායති එකංසිකච්ඡයතාය රක්ඛතීති ගොත්තං. යථා හි බුද්ධි ආරම්මණභූතෙන අත්ථෙන විනා න වත්තති; එවං අභිධානං අභිධෙය්‍යභූතෙන. තස්මා සො ගොත්තසඞ්ඛාතො අත්ථො තානි තායති රක්ඛතීති වුච්චති. කො පන සොනි? අඤ්ඤකුලපරම්පරාසාධාරණං තස්ස කුලස්ස ආදිපුරිසසම්මුදගතං කංකුලපරියාපන්නසාධාරණං සාමඤ්ඤරූපනති දට්ඨබ්බං. එත්ථ ච **"සමණො"**ති ඉමිනා සරික්ඛකජනෙහි භගවතො බහුමතභාවො දස්සිතො සමිතපාපතාකිත්තනතො. **"ගොතමො"**ති ඉමිනා ලොකියජනෙහි උළාරකුලසම්භූතතාදීපනතො.

උච්චාකුලපදීපනං උදිතොදිතවිපුලඛත්තියකුලවිභාවනතො. සබ්බඛත්තියානඤ්හි ආදිභූතමහාසම්මතමහාරාජතො පට්ඨාය අසම්භින්නං උළාරතමං සක්‍යරාජකුලං. **කෙනචි පාරිජුඤ්ඤෙනාති** ඤාතිපාරිජුඤ්ඤභොගපාරිජුඤ්ඤාදිනා කෙනචි පාරිජුඤ්ඤෙන පාරිහානියා. **අනභිභූතො** අනජ්ඣොත්ථටො. තථා හි තස්ස කුලස්ස න කිඤ්චි පාරිජුඤ්ඤං ලොකනාථස්ස අභිජාතියං; අථ ඛො වුඩ්ඪියෙව. අභිනීකඛමනෙ ච තතොපි සම්ධිතමහාවො ලොකෙ පාකටො පඤ්ඤාතො. ඉති **"සක්‍යකුලා පබ්බජිතො"**ති ඉදං වචනං භගවතො සද්ධාපබ්බජිතභාවදීපනං වුත්තං මහන්තං ඤාතිපරිවට්ටං, මහන්තඤ්ච භොගඛන්ධං පහාය පබ්බජිතභාවසිද්ධිතො. **සුඤ්ඤරන්ති** භද්දකං. භද්දකතා ච පස්සන්තස්ස හිතසුඛාවහභාවෙන වෙදිතබ්බාති ආහ **"අත්ථාවහං සුඛාවහ"**න්ති. තත්ථ **අත්ථාවහන්ති** දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකපරමත්ථසංහිතහිතාවහං. **සුඛාවහන්ති** යථාවුත්තහිතවිධසුඛාවහං. **කථාරූපාහන්ති** තාදිසානං. යාදිසෙහි පන ගුණෙහි භගවා සමන්නාගතො; තෙහි චතුපපමාණිකස්ස ලොකස්ස සබ්බථාපි අවචනතාය සද්ධාය පසාදනියො තෙසං ස්ථාභූතසභාවත්තාති දස්සෙන්තො **"යථාරූපො"**තිආදිමාහ. තත්ථ **යථාභූත -පෙ- අරහත"**න්ති ඉමිනා ධම්මපපමාණානං, ලුබ්ධපමාණානඤ්ච සත්තානං භගවතො පසාදුවහතං දස්සෙති. තංදස්සනෙනෙව ච ඉතරෙසම්පි අත්ථතො පසාදුවහනා දස්සිතා හොතීති දට්ඨබ්බං තදවිනාභාවතො. **දස්සනමත්තෙනපි සාධු හොතීති** එත්ථ කොසියසකුණවත්ථු[1] කථෙතබ්බං.

අම්බට්ඨමාණවකථාවණ්ණනා

256. **මනෙන පරිවිතක්කෙන්තීති** වෙදෙ සජ්ඣායන්ති; පරියාපුණන්තීති අත්ථො. **මනෙන ධාරෙන්තීති** යථා අධීතෙ මනෙන අසම්මුට්ඨෙ කත්වා හදයෙ ඨපෙන්ති ඔට්ඨපහතකරණවසෙන; න අත්ථවිභාවනවසෙන.

සනිඝණ්ඩුකෙඵුහානන්ති එත්ථ වචනීයවාචකභාවෙන අත්ථං සද්දඤ්ච නිබ්බත්ති භින්දති විභජ්ජ දස්සෙතීති නිඝණ්ඩු; සා එව ඉධ බ-කාරස්ස ඝ-කාරං කත්වා "නිඝණ්ඩු"ති වුත්තො. කිටයති ගමෙති ඤපෙති කිරියාදිවිභාගං; තං වා අනවසෙසපරියාදානතො ගමෙන්තො පූරෙතීති කෙටුභං. **වෙවචනප්පකාසනන්ති** පරියායසද්දදීපකං; එකෙකස්ස අත්ථස්ස අනෙකපරියායවචනවිභාවකන්ති අත්ථො. නිදස්සනමත්තඤ්චෙතං අනෙකෙසම්පි අත්ථානං එකසද්දවචනීයතාවිභාවනවසෙනපි තස්ස ගන්ථස්ස පවත්තත්තා. වච්ඡෙදදිලක්ඛණා කිරියා කප්පියති එතෙනාති **කිරියාකප්පො**; සො පන

1. ම-ට්ඨ 1-322 බුද්දකපාඨ-ට්ඨ - 127 පිටෙසු.

වණ්ණපදසම්බන්ධ[1]පදත්ථාදිවිභාගතො බහුවිකප්පොති ආහ **"කිඛියාඛප්ප-විඛප්පො"**ති. ඉදඤ්හි මූලකිරියාකප්පගහණං සන්ධාය වුත්තං. සො හි සතසහස්සපරිමාණො නයවරියාදිපකරණං[2]. ඨානකරණාදිවිභාගතො, නිබ්බචනවිභාගතො ච අක්ඛරා පභෙදියන්ති එතෙහීති **අක්ඛරප්පභෙදා**; සික්ඛානිරුත්තියො. එතෙසන්ති වෙදනං.

තෙ එව වෙදෙ පදසො කායතීති **පදකෙ**. තං තං සද්දං තදත්ථඤ්ච ව්‍යාකරොති ව්‍යාවික්ඛති එතෙනාති **ව්‍යාකරණං**; **සද්දසත්ථං**. ආයතිං භිතං තෙන ලොකො න යතති න ඊහතීති **ලොකායතං**. තඤ්හි ගන්ථං නිස්සාය සත්තා පුඤ්ඤකිරියාය චිත්තමපි න උපපාදෙන්ති.

වයතීති **වයො**; ආදිමජ්ඣපරියොසානෙසු කත්ථචි අපරිකිලමන්තො අවිත්ථායන්තො තෙ ගන්ථෙ සඞ්ගරෙති පූරෙතීති අත්ථො. දෙව පටිසෙධා පකතිං ගමෙන්තීති දස්සෙන්තො "අවයො න හොති"ති වත්වා තත්ථ අවයං දස්සෙතුං **"අවයො නාම -පෙ- න සඤ්ඤායතී"**ති වුත්තං. "අනුඤ්ඤතො"ති පදස්ස කම්මසාධනවසෙන, "පටික්ඛිත්තො"ති පන පදස්ස කත්තු-සාධනවසෙන අත්ථො වෙදිතබ්බොති දස්සෙන්තො **"ආචරියෙනා"**තිආදිමාහ. ආචරියපරම්පරාහතං **ආචරියකං**. **භරූති** භාරියං අත්තානං තතො මොචෙත්වා ගමනං දුක්කරං හොති. **අනත්ථොපි උපපජ්ජති** නිග්ගුය්හ-රොසඋපාරම්භාදි.

257. "අබ්භුග්ගතො"ති එත්ථ අභි-සද්දයොගෙන **ඉත්ථම්භූතාඛ්‍යා-නත්ථවසෙනෙව උපයොගවචනං.**

258. **ලක්ඛණානී**ති ලක්ඛණදීපනානි මන්තපදානි. **අනනුරඛායන්තී**නි න කෙවලං ලක්ඛණමන්තානියෙව; අථ ඛො අඤ්ඤානිපි බ්‍රාහ්මණානං ඤාණබලාහානෙන අනුක්කමෙන අනනුරඛායන්ති. තථා හි වදන්ති "එක-සතං අද්ධරියං සාඛා සහස්සවත්තනිකො සාමා"තිආදි.[3] **පණ්ඩි -පෙ- මහන්තොනි** එත්ථ පණ්ඩිමහතො සම්පුණ්ණමහතොතිආදිනා පච්චෙකං මහන්ත-සද්දෙ යොජෙතබ්බා. පණ්ඩිමහන්තතාදි චස්ස බුද්ධවංසචරියා-පිටකවණ්ණනාදිවසෙන වෙදිතබ්බා. **නිට්ඨානි** නිපජ්ජන්තියො. **භවභෙදෙනි** භවවිසෙසෙ. ඉතො ච එතෙහා ච ඛ්‍යාපෙත්වා ඨිතතා **විසඨභාවො.**

ජාතිසාමඤ්ඤතොනි ලක්ඛණජාතියා ලක්ඛණභාවමත්තෙන සමාන-භාවතො. යථා හි බුද්ධානං ලක්ඛණානි සුවිසුද්ධානි, සුපරිබ්‍යත්තානි, පරිපුණ්ණානි ච හොන්ති; න එවං චක්කවත්තීනං; තෙනාහ **"න තෙ භෙව බුද්ධා හොන්ති"**ති. අභිරූපතා, දීඝායුකතා, අප්පාතඞ්කතා, බ්‍රාහ්මණාදීනං පියමනාපතාති ඉමෙහි **චතූහි** අච්ඡරියසභාවෙහි. ධුනං, පියවචනං, අත්ථචරියා, සමානත්තතානි ඉමෙහි **චතූහි සඞ්ගහවත්ථූහි. රඤ්ඤන්තොනි** පීතිජනනතො. චක්කං චක්කරතනං වත්තෙන්ති පවත්තෙන්තීති **චක්කවත්තිනි.** සම්පත්තිචක්කෙහි සයං වත්තන්ති, තෙහි ච පරං සත්තනිකායං වත්තෙන්ති පවත්තෙන්තීති **චක්කවත්තිනි.** පරහිතාවහො ඉරියාපථචක්කානං වත්තෙතා වත්තනං එතස්ස, එත්ථාති වා **චක්කවත්තිනි.** අප්පටිහතං වා ආණාසඞ්ඛාතං චක්කං වත්තෙන්තීති **චක්කවත්තිනි.** ඛත්තියමණ්ඩලාදිසඤ්ඤිතං චක්කං සමූහං අත්තනො වසෙ වත්තෙන්තීති **චක්කවත්තිනි.** චක්කවත්ති-වත්තසඞ්ඛාතං ධම්මං චරන්ති, චක්කවත්තිවත්තසඞ්ඛාතො ධම්මො එතස්මිං

1. වණ්ණපදබන්ධ (ක). 2. කලවරියාදිපකරණං (මජ්ඣිමාගම ටීකායං).
3. එකසතං අද්ධරියං ද්විපඤ්ඤාසමත්තානං සාමාතිආදි (මජ්ඣිමාගම ටීකායං)

අත්ථීති වා **ධම්මිකො.** ධම්මතො අනපෙතත්තා ධම්මෝ රඤ්ඤනට්ඨේන රාජාති **ධම්මරාජා.** "රාජා හොති චක්කවත්තී"ති වුත්තත්තා **"චාතුරන්තො"**ති පදං චතුදිසාසරතං විහාවෙතීති ආහ **"චතුසමුද්දඅන්තායා"**තිආදි. තත්ථ "චතුද්දීපවිභූසිතායා"ති අවත්වා "චතුබ්බිධා"ති **විධ**-ගහණං තංතං-පරිත්තදීපානම්පි සඞ්ගහත්ථන්ති දට්ඨබ්බං. **ඝනාපාදීනි** ආදි-සද්දෙන කාම-මොහමානමදදිකෙ සඞ්ගණ්හාති. **විජිතාවිනි** විජිතවා. කෙනචි අකම්පි-යට්ඨේන ජනපදෙ ථාවරියපපත්තෙතා, දළහභත්තිභාවතෝ වා, ජනපදෙ. ථාවරියං පත්තෙතා **එත්ථාති ජනපදත්ථාවරියපපත්තෙතා.**

විත්තීකතභාවාදිනාපි[1] චක්කස්ස රතනට්ඨෝ වෙදිතබ්බෝ. එස නයෝ සෙසෙසුපි. රතිනිමිත්තතාය වා විත්තීකතාදිභාවස්ස රතිජනනට්ඨේන එකසඞ්ගහතාය විසුං අග්ගහණං. ඉමෙහි පන රතනෙහි රාජා චක්කවත්තී යං යම්හිං පච්චනුභොති; තං තං දස්සෙතුං **"ඉමෙසු පනා"**තිආදි වුත්තං. **අජිතං ජිනාති** මහෙසක්ඛතාසංවත්තනියකම්මනිස්සන්දභාවතෝ. **විජිතෙ යථාසුඛං අනුච්චරති** හත්ථිරතනං අස්සරතනඤ්ච අභිරුහිත්වා තෙසං ආනුභාවෙන අන්තොපාතරාසෙයෙව සමුද්දපරියන්තං පඨවිං අනුසංයායිත්වා රාජධානිං එව පච්චාගමනතෝ. **පරිණායකරතනෙන විජිතමනුරක්ඛති** තෙන තත්ථ තත්ථ කාතබ්බකිච්චස්ස සාධිධානතෝ. **අවසෙසෙහීති** මණිරතනඉත්ථිරතනගහපතිරතනෙහි. තත්ථ මණිරතනෙන යොජනපමාණෙ පදෙසෙ අන්ධකාරං විධමිත්වා ආලොකදස්සනාදිනා සුඛමනුභවති; ඉත්ථිරතනෙන අනික්කන්තනාමානුසකරූපසම්පත්තිදස්සනාදිවසෙන; ගහපතිරතනෙන ඉච්ඡිතිච්ඡිතමණික්කනකරජතාදිධනපටිලාභවසෙන.

උස්සාහසත්තියොගෙතා තෙන කෙනචි අපටිහතාණාචක්කභාව-සිද්ධිතෝ. **පච්ඡිමෙනාති** පරිණායකරතනෙන. තඤ්හි සබ්බරාජකිච්චෙසු කුසලං අවිරජ්ඣනයොගං; තෙනාහ **"මන්තනසත්තියොගෙතා"**ති. හත්ථි අස්සරතනානං මහානුභාවතාය කොසසම්පත්තියාපි පභාවසම්පත්තිසිද්ධිතෝ. **"හත්ථි -පෙ- යොගෙතා"**ති වුත්තං. (කොසෝ හි නාම සති උස්සාහ-සම්පත්තියං දුග්ගහං තෙජං කුසුමොරං පරක්කමං පබ්බතොමුඛං අමොස-පහරණං.[2]) තිවිධසත්තියොගඵලං පරිපුණ්ණං හොතීති සම්බන්ධෝ. **අසෙසෙහීති** සෙසෙහි පඤ්චහි රතනෙහි.

අදොසකුසලමූලජනිතකම්මානුභාවෙනාති අදොසසඞ්ඛාතෙන කුසල-මූලෙන සහජාතාදිපච්චයවසෙන උපපාදිතකම්මස්ස ආනුභාවෙන **සම්පජ්ජන්ති** සොම්මතරරතනජාතිකත්තා. **මජ්ඣිමානි** මණිඉත්ථිගහපතිරතනානි. **අලොභ--පෙ-කම්මානුභාවෙන සම්පජ්ජන්ති** උළාරස්ස ධනස්ස, උළාරධනපටි-ලාභකාරණස්ස ච පරිච්චාගසම්පදුහෙතුකත්තා. **පච්ඡිමනි** පරිණායකරතනං. තඤ්හි **අමොහ -පෙ- කම්මානුභාවෙන සම්පජ්ජති** මහාපඤ්ඤතාය චක්කවත්තිරාජකිච්චස්ස පරිණෙතබ්බත්තා. **උපදෙසෝ නාම** සච්චෙසං සත්තන්නං රතනානං විචාරණවසෙන පවත්තෙතා කථාබන්ධෝ.[3]

සරණතෝ පටිපක්ඛවිධමනතෝ **සූරා;** තෙනාහ **"අභිරූපජාතිකා"**ති. අසුරෙ විජිනිත්වා ඨිතත්තා වීරෝ; සක්කෝ දෙවානමින්දෝ. තස්ස අඞ්ගං දෙවපුත්තෝ සෙනඞ්ගභාවතොති වුත්තං **"වීරඞ්ගරූපාති** දෙවපුත්ත-සදිසකායා"ති. **"එකෙ"**ති සාරසමාසාචරියම්හ. **සහාවොති** සහාව-

1. බුද්ධකපාඨ-ට්ඨ 143, දී-ට්ඨ 2-35, සුත්තනිපාත-ට්ඨ 1-72, මහානිද්දෙසට්ඨ 231 පිටෙස්සු 2. ( ) වීමංසිතබ්බමිදං ඨානං 3. තයෝ. (අභිනව ටීකා)

භූතෝ අත්ථෝ. **වීරභාවකාරණන්ති** වීරභාවකාරණං. **විරියමයසද්ධා විය**න්ති සච්චාභිසම්බුජ්ඣනවීරියසදිසා; **සච්චාභිසම්බුජ්ඣනං** වෙ වීරියං සියා; තං සදිසන්ති අත්ථෝ. නනු රඤ්ඤෝ චක්කවත්තිස්ස පටිසේනා නාම නත්ථි; ය'මස්ස පුත්තා පමද්දෙය්යුං; අථ කස්මා "පරසේනාපපමද්දනා"ති වුත්තන්ති චෝදනං සන්ධායාහ **"සචෙ"**තිආදි; තේන පරසේනා හොතු වා මා වා; තේ පන එවං මහානුභාවාති දස්සේති. **ධම්මේනා**ති කතූපචිතේන අත්තනෝ පුඤ්ඤබලේන. තේන හි සඤ්ඤාදිතා පඤ්චියං සබ්බරාජූනෝ පච්චුග්ගන්ත්වා "සුආගතං තේ මහාරාජ"තිආදි. වත්වා අත්තනෝ රජ්ජං රඤ්ඤෝ චක්කවත්තිස්ස නිය්‍යාතේන්ති; තේන වුත්තං "සෝ ඉමං -පෙ- අජ්ඣාවසතී"ති. අට්ඨකථායං පන තස්ස යථාවුත්තස්ස ධම්මස්ස චිරතරං පිපච්චිතුං පච්චයභූතං චක්කවත්තිවත්තසමුදාගතං පයොගසම්පත්තිසඞ්ඛාතං ධම්මං දස්සේතුං **"පාණෝ න හණිතබ්බෝතිආදිනා පඤ්චසීලධම්මේනා"**ති වුත්තං. එවඤ්හි "අදණ්ඩේන අසත්ථේනා"ති ඉදං වචනං සුට්ඨුතරං සම්පිණ්ඩිතං හොතීති. යස්මා රාගාදයෝ පාපධම්මා උපපජ්ජමානා සත්තසන්තානං ඡාදෙත්වා පරියොනන්ධිත්වා තිට්ඨන්ති කුසලප්පවත්තිං නිවාරෙන්ති; තස්මා තේ "ඡදනා, ඡදූ"ති ච වුත්තා. **විවට්ටෙත්වා**ති විගමෙත්වා. **පූජාරහතා වුත්තා** "අරහතීති අරහ"න්ති. **තස්සා**ති පූජාරහතාය. **යස්මා සම්මා-සම්බුද්ධෝ; තස්මා අරහන්ති. බුද්ධත්තහේතුභූතා විවට්ටච්ඡදතා වුත්තා** සවාසනසබ්බකිලේසප්පහානප්පබ්බකත්තා බුද්ධභාවස්ස.

අරහං වට්ටාභාවේනාති එලේන හේතුඅනුමානදස්සනං. **සම්මා-සම්බුද්ධෝ ඡදනාභාවේනා**ති හේතුනා ඵලානුමානදස්සනං. **හේතුද්වයං වුත්තං** "විවට්ටෝ විච්ඡදෝ වා"ති. **දුතියේන වෙසාරජ්ජේනා**ති "ඛීණාසවස්ස තේ පටිජානතෝ"තිආදිනා[1] වුත්තේන වෙසාරජ්ජේන **පුරිමසිද්ධී**ති පුරිමස්ස පදස්ස අත්ථසිද්ධීති අත්ථෝ. **පඨමේනා**ති "සම්මා-සම්බුද්ධස්ස තේ පටිජානතෝ"තිආදිනා[1] වුත්තේන වෙසාරජ්ජේන. **දුතිය-සිද්ධී**ති දුතියස්ස පදස්ස අත්ථසිද්ධි; බුද්ධත්ථසිද්ධීති අත්ථෝ. **තතියචතුත්ථේහී**ති "යේ ඛෝ පන තේ අන්තරායිකා ධම්මා"තිආදිනා,[2] "යස්ස ඛෝ පන තේ අත්ථාය"තිආදිනා[2] ච වුත්තේහි තතියචතුත්ථේහි වෙසාරජ්ජේහි. **තතිය-සිද්ධී**ති විවට්ටච්ඡදනතාසිද්ධි. යථාවුත්තෝ අන්තරායිකනිය්‍යානිකධම්මා-පදේසේන හි සත්ථු විවට්ටච්ඡදනභාවෝ ලොකේ පාකටෝ අහොසි. **පුරිමං ධම්මචක්කන්ති** පුරිමපදං භගවතෝ ධම්මචක්කං **සාධේති** කිලේසාරීනං, සංසාරවක්කස්ස ච අරානං හතභාවදීපනතෝ. **දුතියං පදං බුද්ධචක්කං සාධේති** සම්මාසම්බුද්ධසේව තංසභාවතෝ.[3] **තතියං පදං සමණචක්කං සාධේති** සවාසනසබ්බකිලේසප්පහානදීපනතෝ. "සම්මාසම්බුද්ධෝ"ති හි වත්වා "විවට්ටච්ඡදෝ"ති වචනං බුද්ධභාවාවහමේව සබ්බකිලේසප්පහානං විභාවේති, **"සූරභාවෝ"**නති ලක්ඛණවිභාවනේ විසදඤ්ඤණතං.

259. **එවං හොති** එත්ථ **එවන්ති** වචනසම්පටිච්ඡනේ නිපාතෝ. වචනසම්පටිච්ඡනඤ්චත්ථ "තථා මයං තං භවන්තං ගොතමං වෙදිස්සාම, ත්වං මන්තානං පටිලාභහේතූ"ති ච එවං පවත්තස්ස පොක්ඛරසාතිනෝ වචනස්ස සම්පටිග්ගහොති ආහ **"සෝපි තායා"**තිආදි. තත්ථ **තායා**ති තාය යථාවුත්තාය සම්මුතේනජ්ජනාය. **අයානභූමී**නි යානස්ස අභූමිං. **දිවාපධානිකා**ති දිවාපධානානුයුඤ්ජනකා.

---

1. ම 1-103, පිටුවේ 1-315 පිටුවේ
2. ම 1-103, පිටුවේ 1-315 පිටුවේ.
3. තංසම්භවතෝ (අභිධාව ටීකා)

260. යදිපි පුබ්බෙ අම්බට්ඨකුලං අපඤ්ඤුතං; තදා පන පඤ්ඤුයතීති ආහ **"තදා කිරා"**තිආදි. **අනුමිනොති** අවෙගායන්තො.

261. **යථා ඛමනීයාදිනි පුච්ඡන්නොති** යථා භගවා "කච්චි වො මාණවා ඛමනීයං; කච්චි යාපනීය"න්තිආදිනා ඛමනීයාදීනි පුච්ඡන්නො තෙහි මාණවෙහි සද්ධිං පඨමං පවත්තමොදෙ අහොසි පුබ්බභාසිතාය තදනුකරණෙන; එවං තෙපි මාණවා භගවතා සද්ධිං සම්පවත්තමොදා අහෙසුන්ති යොජනා. තං පන සම්පවත්තමොදනං උපමාය දස්සෙතුං **"සීතොදකං විය"**තිආදි වුත්තං. **තථ සම්මොදිනන්ති** සංසන්දිනං. **එකීභාවන්ති** සම්මොදනකිරියාය සමානතං. **ඛමනීය**න්ති "ඉදං චතුචක්කං නවද්වාරං සරීරයන්තං දුක්ඛබහුලතාය සභාවතො දුස්සහං **කච්චි** ඛමිතුං සක්කුණෙය්‍ය"න්ති පුච්ඡන්ති; **යාපනීය**න්ති ආහාරාදිපච්චයපටිබද්ධවුත්තිකං චිරපබන්ධසඞ්ඛාතාය යාපනාය **කච්චි** යාපෙතුං සක්කුණෙය්‍යං. සීසරොගාදි-ආබාධාභාවෙන **කච්චි අප්පාබාධං**, දුක්ඛජීවිකාභාවෙන **කච්චි අප්පාතඞ්කං**, තංතංකිච්චකරණෙ උට්ඨානසුඛතාය **කච්චි ලහුට්ඨානං**, තදනුරූපබල-යොගතො **කච්චි බලං**, සුඛවිහාරසඛභාවෙන **කච්චි ඵාසුවිහාරො** අත්ථීති සබ්බත්ථ කච්චි - සද්දං යොජෙත්වා අත්ථො වෙදිතබ්බා. බලපත්තා පීති **පීති** යෙව. තරුණපීති **පාමොජ්ජං**. සම්මොදනං ජනෙති කරොතීති සම්මොදනිකං; තදෙව **සම්මොදනීය**ං. සම්මොදිතබ්බතො **සම්මොදනීය**න්ති ඉදං පන අත්ථං දස්සෙතුං වුත්තං **"සම්මොදිතුං යුත්තභාවතො"**ති. සරිතබ්බභාවතො අනුස්සරිතබ්බභාවතො "සරණීය"න්ති වත්තබ්බෙ **"සාරණීය"**න්ති දීඝං කත්වා වුත්තං. **"සුය්‍යමානසුඛතො"**ති ආපාථමධුර-තං ආහ; **"අනුස්සරියමානසුඛතො"**ති විමද්දරමණීයතං. **"ඔඝසඤ්ඤා-පරිසුද්ධතායා"**ති සභාවනිරුත්තිභාවෙන තස්සා කථාය වචනවාතුරියමාහ; **"අත්ථපරිසුද්ධතායා"**ති අත්ථස්ස නිරූපක්කිලෙසතං. **අනෙකෙහි පරියායෙහී**ති අනෙකෙහි කාරණෙහි.

අපඤ්ඤාදෙස්සාමීති මංකුං කරිස්සාමි. **කණ්ණෙ බලමෙඛත්වා**ති උභොසු ඛණ්ඩෙසු සාටකං ආසජ්ජෙත්වා කණ්ණෙ ඔලම්බිත්වා[1]. **දුස්සකණ්ණං ගහෙත්වා**ති නිවත්ථසාටකස්ස දසාකොටිං එකෙන හත්ථෙන ගහෙත්වා. **වඞ්කමං අභි-රුහිත්වා**ති වඞ්කමිතුං ආරභිත්වා. **ධාතුසමතා**ති රසාදිධාතූනං සමාවත්ථතා; අරොගතාති අත්ථො. **අනාචාරභාවඤාරණීය**න්ති අනාචාරභාවෙන සරණීයං "අනාචාරෙ වතාය"න්ති සරිතබ්බකං.

262. **"භවඟඤං ගහෙතුකාමො විය"**තිආදි අසක්කුණෙය්‍යතාය දුක්කරං නිච්චං ආරහතීති දස්සෙතුං වුත්තං. අසක්කුණෙය්‍යඤ්හිතං සදෙවකෙනාපි ලොකෙන; යදිදං භගවතො අපඤ්ඤාදනං; තෙනාහ **"අඛ්‍යානෙ වායමති"**ති. අයං බාලො "මයි කිඤ්චි අකථෙන්තෙ මයා සද්ධිං කථෙතුම්පි න විසහතී"ති මානමෙව පඤ්ඤපෙස්සති; කථෙන්තෙ පන කථාපසඞ්ඛ-නස්ස ජාතිගොත්තෙන විභාවිතෙ මානනිග්ගහො භවිස්සතීති භගවා "එවං නු තෙ"තිආදිමාහ. තෙන වුත්තං "අථ ඛො භගවා"තිආදි. ආචාරසමාචාර-සික්ඛාපනෙන ආචරියා; තෙසං පන ආචරියානං පකට්ඨා ආචරියාති පාචරියා යථා "පපිතාමහො"ති; තෙනාහ **ආචරියෙහි ච තෙසං ආචරි-යෙහි[2] චා"**ති.

---

1. කණ්ණෙ ආසජ්ජෙත්වා උභො කණ්ණෙ ඔලම්බිත්වා (බහූසු) 2. පාචරියෙහි (ක)

පඨමඉබ්භවාදවණ්ණනා

263. **තීසු ඉරියාපථෙසූති** ඨානගමනනිසජ්ජාසු. **කථාපලාසෙනාති**[1] කථාවසෙන යුගග්ගහාහං. සයානෙන ආචරියෙන සද්ධිං සයානස්ස කථා නාම ආචාරො න හොති; තං ඉතරෙහි සදිසං කත්වා කථනං ඉධ කථාපලාසො.

තස්ස පන යං අනාචාරභාවවිභාවනං සත්ථාරා අම්බට්ඨෙන සද්ධිං කථෙතෙන්නෙන කතං; තං සඞ්ගීතිඅනාරුළ්හං[2] පරම්පරාභතත්තා උපරි පාළියා සම්බන්ධභාවෙන දස්සෙන්තො **"තතො කිරා"**තිආදිමාහ. **මුණ්ඩකා සමණකාති** ච ගරහායං **ක** – සද්දෙ; තෙනාහ **"ඡින්නෙනෙතා"**ති. ඉමස්ස පයොගො ඉහෙව උත්තරපදලොපෙන; තං ඉහං අරහන්තීති **ඉබ්භා**. කිං වුත්තං හොති? යථා ඉහෙව හත්ථිවාහනභූතෙ පරස්ස වසෙන වත්තන්ති; න අත්තනො; එවමෙතෙපි බ්‍රාහ්මණානං සුස්සුසකා සුද්ධ පරස්ස වසෙන වත්තන්ති; න අත්තනො; තස්මා ඉමස්සදිසපයොගතාය ඉබ්භාති. තෙ පන කුටුම්බිකතාය ඝරවාසිනො ඝරස්සාමිකා හොන්තීති ආහ **"ගහපතිකා"**ති. **කණ්හාති** කණ්හජාතිකා. දිජා එව හි සුද්ධජාතිකා; න ඉතරෙහි තස්ස අධිප්පායො; තෙනාහ **"කාළකා"**ති. **මුඛතො නික්ඛන්නාති** බ්‍රාහ්මණානං පුබ්බපුරිසා බ්‍රහ්මුනො මුඛතො නික්ඛන්තා; අයං තෙසං පඨමුප්පත්තීති අධිප්පායො. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. **"සමණා පිටිසිපාදතො"**ති ඉදං පනස්ස "මුඛතො නික්ඛන්තා"තිආදිවචනතොපි අනිච්ච අසමවෙක්ඛිතවචනං චතුවණ්ණපරියාපන්නසෙසව සමණභාවසම්භවතො. **අනියමෙත්වා**ති අවිසෙසෙත්වා; අනුද්දෙසිකභාවෙනාති අත්ථො.

මානුස්සයවසෙන කථෙතීති මානුස්සයං අවස්සාය අත්තානං උක්කංසෙන්තො, පරෙ ච වම්භෙන්තො "මුණ්ඩකා"තිආදිං කථෙති. **ජානාපෙමීති** ජාතිගොත්තස්ස පමාණං යාථාවතො විභාවනෙන පමාණං ජානාපෙමි. **අඤ්ඤා එතස්ස අත්ථීති අත්ථිකං** දණ්ඩිකඤ්ඤෙයෙන.

"යායෙව බොා පනත්ථායා"ති ඉත්ථිලිඞ්ගවසෙන වුත්තන්ති වදන්ති; තං පරතො "පුරිසලිඞ්ගවසෙනෙවා"ති වක්ඛමානත්තා යුත්තං. **යාය අත්ථායාති** වා පුල්ලිඞ්ගවසෙනෙව තදත්ථෙ සම්පදානවචනං; යස්ස අත්ථස්ස අත්ථායාති අත්ථො. **අස්සාති** අම්බට්ඨස්ස දස්සෙත්වාති සම්බන්ධො. **අඤ්ඤදත්ථූති** අඤ්ඤදත්ථං සාධුරූපානං. **සන්තිකං ආගතාන්ති** ගුරූට්ඨානියානං සන්තිකං උපගතානං. **වත්තන්ති** තෙහි චරිතබ්බආචාරං. **අසික්ඛිතොත්ති** ආචාරං අසික්ඛිතො. තතො එව **අප්පස්සුතොා.** බාහුසච්චඤ්හි නාම යාවදෙව උපසම්පදං ඉච්ඡිතබ්බං; තදභාවතො අම්බට්ඨා අප්පස්සුතො අසික්ඛිතොා "අවූසිතොා"ති විඤ්ඤූයති; තෙනාහ **"එතස්ස හී"**තිආදි.

264. **කොධවසචිත්තතාය අඤ්ඤමඤ්ඤා. මානනිම්මදනත්ථං**නති මානස්ස නිම්මදනත්ථං. **උපගිලෙත්වා**ති සිනෙහපානෙන කිලින්නං උබ්බමනං කත්වා. **ගොත්තෙනා ගොත්තන්නති** තෙන වුත්තෙන පුරාතනගොත්තෙන ඉදානි තං තං අනවජ්ජසඤ්ඤිතං ගොත්තං සාවජ්ජතො උට්ඨාපෙත්වා උද්ධරිත්වා. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. තත්ථ **ගොත්තං** ආදිපුරිසවසෙන, **කුලාපදෙසො** තදඤ්ඤයෙ උපපන්නඅභිඤ්ඤුතපුරිසවසෙන වෙදිතබ්බා යථා "ආදිච්චා, මඛාදෙවා[3]"ති. ගොත්තමූලස්ස ගාරයහතාය අමානවත්ථුභාවපවෙදනතො **"මානදධජං මූලෙ ඡෙත්වා"**ති වුත්තං. **සඨෙටතෙනාති** ඔමසනෙන්ා.

---

1. කථාසල්ලාපං (ට්ඨ), කථාපලාසන්ති (බහූසු)
2. සංගීතිඅනාරුළ්හම්පි (අභිඤව ටීකා)
3. මඤදෙවො (බ)

යස්මිං මානුස්සයකොධ්සස්සයා අඤ්ඤමඤ්ඤූපත්ථද්ධා; සෝ "වණ්ඩෝ"ති වුච්චතීති ආහ **"වණ්ඩාකිමානනිස්සිතකොධයුත්තතා"**ති. **ඛරා**ති විත්තෙන, වාචාය ච කක්කළා. **ලහුකා**ති තරුණා. **හස්සා**ති "සාහසිකා"ති කෙචි වදන්ති; "සාරම්භකා"ති අපරෙ. **සමානා**ති හොන්තා; භවමානාති අත්ථොති ආහ **"සන්තානි පුරිමපදස්සෙව වෙවචන"**න්ති. **න සක්කරොන්තී**ති සක්කාරං න කරොන්ති. **අපචිතිකම්මන්**ති පණීපාතකම්මං. **නානුලොමන්**ති අත්තනොා ජාතියා න අනුච්ඡවිකන්ති අත්ථො.

දුතියඉඛභවාදවණ්ණනා

265. කාමං සක්‍යරාජකුලෙ යෝ සබ්බසං බුද්ධතරෝ සම්මත්තෝ ච; සෝ එව අභිසෙකං ලභති; එකච්චෝ පන අභිසිත්තෝ සමානෝ "ඉදං රජ්ජං නාම බහුකිච්චං බහුව්‍යාපාර"න්ති තතෝ නිබ්බිජ්ජ රජ්ජං වයස්සා අනන්තරස්ස නිය්‍යාදෙති; තදුච්චාපි **අඤ්ඤස්සා**ති තාදිසෙ සඤ්ඤායාහ **"සබ්බාති අභිසිත්තරාජානෝ"**ති. **කුලවංසං ජානන්තී**ති කණ්හායනතෝ පට්ඨාය පරම්පරාගතං අනුස්සවවසෙන ජානන්ති. කුලාභිමානිනෝ හි යෙභුය්‍යෙන පරෙසං උච්චාවචං කුලං තථා තථා උදාහරන්ති; අත්තනෝ ච කුලවංසං ජානන්ති; එවං අම්බට්ඨොපි. තථා හි සෝ පරතෝ භගවතා පුච්ඡිතෝ වජිරපාණිභයෙන යාථාවතෝ කථෙසි.

තතියඉඛභවාදවණ්ණනා

266. **බෙත්තලෙඛඞ්ගුනන්**ති බෙත්තෙ කසනවසෙන නඞ්ගලෙන උට්ඨාපිත ලෙඛඞ්ගුනං. "ලට්ඨිකා" ඉච්චෙව පඤ්ඤත්තා **ඛුද්දකසකුණිකා ලට්ඨිකොපමවණ්ණනායං** "චාතකසකුණිකා"ති[1] වුත්තා. **ඔධවසෙන ලඝිතුන්**ති උපනයනිතුං; ආඝාතං බන්ධිතුන්ති අත්ථො. **"අමෙහ හංස-කොඤ්චමොරසමෙ කරොති"**ති ඉමිනා "න තං කොචි හංසෝ වා"ති-ආදිවචනං සඞ්ගීතිං අනාරුළ්හං තදා භගවතා වුත්තමෙවාති දස්සෙති. "එවං නු තෙ"තිආදිවචනං, "අවුසිතවායෙවා"තිආදිවචනඤ්ච මානවසෙන සම්මණෙන ගොතමෙන වුත්තනන්ති මඤ්ඤතීති අධිප්පායෙනාහ **"නිම්මාණෙ දුනි ජාතොති මඤ්ඤමානෙ"**ති

දුසිපුත්තවාදවණ්ණනා

267. **නිම්මාදෙනී**ති අ-කාරස්ස ආ-කාරං කත්වා නිද්දෙසොති ආහ **"නිම්මදෙනී"**ති. කාමං ගොත්තං නාමෙතං පිතිතෝ ලද්ධබ්බං; න මාතිතෝ. න හි බ්‍රාහ්මණානං සගොත්තාය ආවාහවිවාහෝ ඉච්ඡිතෝ; ගොත්තනාමං පන යස්මා ජාතිසිද්ධං; න කිත්තිමං; ජාති ච උභයසම්බන්ධිනී; තස්මා **"මාතාපෙතිකඤ්ඤාති මාතාපිතූනං සන්තක"**නති වුත්තං. **නාම-ගොත්තන්ති** ගොත්තනාමං; න කිත්තිමනාමං; න ගුණනාමං වා. තත්ථ "කණ්හායනෝ"ති නිරුළ්හා යා නාමපණ්ණත්ති; තං සඤ්ඤායාහ **"පණ්ණත්ති-වසෙන නාම"**න්ති. තං පන කණ්හඉසිතෝ පට්ඨාය තස්මිං කුලපරම්පරා-වසෙන ආගතං; න එතස්මිං යෙව නිරුළ්හං[2]. තෙන වුත්තං **"පවෙණී-වසෙන ගොත්ත"**නති. **ගොත්ත**-පදස්ස පන අත්ථෝ හෙට්ඨා[3] වුත්තොයෙව. **අනුස්සරතොති** එත්ථ න කෙවලං අනුස්සරණං අධිප්පෙතං; අථ ඛො

1. ම-ට්ඨ 3-116 පිටෙ. 2. එකස්මිං යෙව නිරුළ්හං (ක) 3. 207 පිටෙ.

කුලසුද්ධිවීමංසනවසෙනාති ආහ **"කුලඤ්ඤේවිමං සොධෙන්තස්සා"**ති අය්‍ය-පුත්තාති අස්සිකපුත්තාති ආහ **"සාමිනෝ පුත්තා"**ති දිසා ඔක්කාකරඤ්ඤෙසු අනෙනාජනා දූසිති ආහ **"ඝරදූසියා පුත්තෙනා"**ති. එවඤ්ච යසමා අම්බට්ඨා ජාතිං නිස්සාය මානත්ථද්ධා; න චස්ස යාථාවතෝ ජාතියා අවිභාවිතාය මානනිග්ගහෝ හොති; මානනිග්ගහෙ ච කතෙ අපරභාගෙ රතනත්තයෙ පසීදිස්සති; න "දූසී"ති වාචා එරුසවාචා නාම හොති චිත්තස්ස සණ්හභාවතෝ. **අභයසුත්තන**[1]ඤ්චෙත්ථ නිදස්සනං. කෙචි ච සත්තා අග්ගිනා විය ලොහාදයෝ කක්කළාය වාචාය මුදුභාවං ගච්ඡන්ති; තස්මා භගවා අම්බට්ඨං නිබ්බිසෙවනං කාතුකාමෝ "අය්‍යපුත්තා සක්‍යා භවන්ති; දූසිපුත්තෙනා තමසි සක්‍යානා"නාති අවොච.

ඨපෙන්තීති පඤ්ඤපෙන්ති; තෙනාහ **"ඔක්කාකෝ"**තිආදි. **පභා නිච්ඡරන්ති** දන්තානං අතිච්ච පහස්සරභාවතෝ.

පඨමකප්පිකානන්ති පඨමකප්පස්ස ආදිකාලෙ නිබ්බත්තානං. **කිර-සද්දෝ** අනුස්සවත්ථෝ; තෙන යෝ වුච්චමානාය රාජපරම්පරාය කෙසඤ්චි ඔතිහෙදෙ; තං උල්ලිඛෙති. **මහාසම්මතස්සා**ති "අයං නෝ රාජා"ති මහාජනෙන සම්මන්නිත්වා ඨපිතත්තා "මහාසම්මතෝ"ති එවං සම්මතස්ස. යං සන්ධාය වදන්ති—

"ආදිච්චකුල සම්භූතෝ – සුවිසුද්ධගුණාකරෝ,
මහානුභාවෝ රාජාසි – මහාසම්මතනාමකෝ.

යෝ චක්ඛුභූතෝ ලොකස්ස – ගුණරංසිසමුජ්ජලෝ;
තමොනුදෙ විරොචිත්ථ – දුතියෝ විය භාණුමා.

ඨපිතා යෙන මරියාදා – ලොකෙ ලොකහිතෙසිනා;
වත්තිතා සක්කුණන්ති – න විලඞ්ඝයිතුං ජනා.

යසස්සිනං තෙජස්සිනං – ලොකස්මිං අනුරක්ඛකං[2]
ආදිභූතං මහාවීරං – කථයන්ති 'මනූ'ති ය"නාති.

තස්ස ච පුත්තපපුත්තපරම්පරං සන්ධාය—

"තස්ස පුත්තෝ මහාතෙජෝ – රොජෝ නාම මහීපති;
තස්ස පුත්තෝ වරරොජෝ – පවරෝ රාජමණ්ඩලෙ.

තස්සාසි[3] කල්‍යාණගුණෝ – කල්‍යාණෝ නාම අත්‍රජෝ,
රාජා තස්සාසි[3] තනයෝ – වරකල්‍යාණනාමකෝ.

තස්ස පුත්තෝ මහාවීරෝ – මන්ධාතා කාමභොගිනං,
අග්ගහූතෝ මහිඬ්ඪෙන – අඞ්ගරජ්ජෙන පූජිතෝ.

තස්ස සූනූ මහාතෙජෝ – වරමන්ධාතුනාමකෝ;
'උපොසථෝ'ති නාමෙන – තස්ස පුත්තෝ මහායසෝ.[4]

වරෝ නාම මහාතෙජෝ – තස්ස පුත්තෝ මහාවරෝ.[5]
තස්සාසි[3] උපවරොති – පුත්තෝ රාජා මහාබලෝ.

තස්ස පුත්තෝ මඛාදෙවෝ[6] – දෙවතුල්‍යෝ මහීපති,
චතුරාසීති සහස්සානි – තස්ස පුත්තපරම්පරා.

තෙසං පඨමකෝ රාජා – 'ඔක්කාකෝ' ඉති විස්සුතෝ,
මහායසෝ මහාතෙජෝ – අබුද්ධෙ රාජමණ්ඩලෙ"තිආදි.

---

1. ම 2-54, අං 1-493 පිටෙසු. 2. ලොකස්මිං අනුරක්ඛිතං (ක).
3. තස්සාපි (ක). 4. මහාරථෝ (ක). 5. මහාහරෝ (ක). 6. මඤ්ඤදෙවෝ (බ්ලූ).

තෙසං පච්ඡතොති තෙසං මහාදෙවපරම්පරභූතානං කලාර[1] ජනක-පරියොසානානං අනෙකසතසහස්සානං රාජූනං අපරභාගෙ ඔක්කාකො නාම රාජා අහොසි; තස්ස පරම්පරභූතානං අනෙකසතසහස්සානං රාජූනං අපරභාගෙ අපරො ඔක්කාකො නාම රාජා අහොසි; තස්ස පරම්පරභූතානං අනෙකසතසහස්සානං රාජූනං අපරභාගෙ පුනාපරො ඔක්කාකො නාම රාජා අහොසි; තං සන්ධායාහ **"තයො ඔක්කාකවංසා අහෙසුං. තෙසු තතිය ඔක්කාකස්ස"**තිආදි.

"සහසා වරං අදාසි"නති පුත්තදස්සනෙන සොමනස්සප්පත්තො සහසා අවීමංසිත්වා තුට්ඨියා වසෙන වරං අදාසි "යං ඉච්ඡසි, තං ගණ්හා"ති. **රජ්ජං පරිණාමෙතුං ඉච්ඡතීති** සා ජනපදකුමාරස්ස මාතා මම තං වරදානං අනන්තරං කත්වා ඉමං රජ්ජං පරිණාමෙතුං ඉච්ඡතීති.

නප්පසහෙය්‍යාති න පරියත්තෙය්‍ය භවෙය්‍ය.

නික්ඛම්මාති ඝරාවාසතො, කාමෙහි ච නික්ඛමිත්වා. **හෙට්ඨා වාති ච-සද්දෙන** "අසිතිහත්ථෙ"ති ඉදං අනුකඩ්ඪති. **තෙහීති** මිගසූකරෙහි, මණ්ඩූකමූසිකෙහි ච. **තෙ හි** සීහව්‍යග්ඝාදයො, සබ්බබ්බිලාරා ච.

අවසෙසාති අත්තනො අත්තනො කනිට්ඨාහි.

වඩ්ඪමානානන්ති අනාදරෙ සාමිවචනං. **කුට්ඨරොගො** නාම සාසම්සූරීරොගා විය යෙභුය්‍යෙන සඞ්කමනසභාවොති වුත්තං **"අයං රොගො සඞ්කමතීති විඤ්ඤත්තා"**නි.

මිගසූකරාදීනන්ති ආදි-සද්දෙන වනචරසොණාදිකෙ සඞ්ගණ්හාති.

තස්මිං නිසින්නෙනාති සම්බන්ධො. ඛත්තියමායාරොචනෙන **අත්තනො ඛත්තියභාවං ජානාපෙසුං.**

නගරං මාපෙහීති සාහාරං නගරං මාපෙහීති අධිප්පායො.

කෙසඝනහරණන්ති කෙසවෙණිබන්ධනං. **දුස්සඝනහරණන්ති** වත්ථස්ස නිවාසනාකාරො.

268. **අත්තනො උපරමහමොචනත්ථායාති** ආචරියෙන අම්බට්ඨෙන ච අත්තනො අත්තනො උපරි පාපෙතබ්බඋපවාදස්ස අපනයනත්ථං. **අස්සාති වචනෙති** "වත්තාරොමෙ භො ගොතම වණ්ණා"තිආදිනා අත්තනා වුත්තෙ, භොතා ච ගොතමෙන වුත්තෙ "ජාතිවාදෙ"ති ඉමස්මිං යථාධිකතෙ වචනෙ. තත්ථ පන යස්මා වෙදෙ වුත්තවිධිනාව තෙන පරිමත්තෙතබ්බං හොති; තස්මා වුත්තං **"වෙදත්තයවචනෙ"**නි, **"එතස්මිං වා දෘසිපුත්තවචනෙ"**නි ච.

270. **ධම්මා** නාම කාරණං "ධම්මපරිසමහිදූ"තිආදීසු[2] විය; සහ-ධම්මෙනාති සහධම්මා; සහධම්මා එව **සහධම්මිකොති** ආහ **"සහෙතුකො"**ති.

271. **තස්මා** තදූ පරිඤ්ඤුත්තත්තා. **තාසෙතා පඤ්හං විස්සජ්ජා-පෙස්සාමීති ආගතො** යථා තං සව්වඤ්ඤුසමාගමෙ.[3] "භගවා වෙව පස්සති අම්බට්ඨා වා"ති එත්ථ ඉතරෙසං අදස්සනෙ කාරණං දස්සෙතුං **"යදි හී"**තිආදි වුත්තං. **ආවාහෙත්වාති** මන්තබලෙන ආනෙත්වා. **තස්සාති** අම්බට්ඨස්ස. **වාදඝඤ්ඤතොවාති** වාචාසඞ්ඝට්ටතොව.

---

1. කාළාර (ක) 2. අභි 2-307 පිටෙ. 3 ම 1-294 පිටෙ.

272. **තාණනති ගවෙසමානොයි** "අයමෙව සමණෝ ගොතමෝ ඉතෝ භයතෝ මම තායකෝ"ති භගවන්තං යෙව "තාණ"න්ති පරියෙසන්තා උපගච්ඡන්තෙනා. සෙසපදද්වයෙපි එසෙව නයෝ. **තායතීති** යථාඋපට්ඨිතභයතෝ පාලෙති; තෙනාහ **"රක්ඛතී"**ති; එතෙන තාණසද්දස්ස කත්තුසාධනතමාහ. යථූපට්ඨිතෙන භයෙන උපද්දුතෝ නිලීයති එත්ථාති ලෙණං; උපලයනං; එතෙන ලෙණ-සද්දස්ස අධිකරණසාධනතමාහ. **"සරනී"**ති එතෙන සරණ-සද්දස්ස කත්තුසාධනකමාහ.

අම්බට්ඨවංසකථාවණ්ණනා

274. **ගඞ්ගාය දක්ඛිණතොතී** ගඞ්ගාය නදියා දක්ඛිණදිසාය. **ආවුධං න පරිවත්තතීති** සරං වා සත්තිආදිං වා පරස්ස උපරි ඛිපිතුකාමස්ස හත්ථං න පරිවත්තති; හත්ථෙ පන අපරිවත්තෙතෙන්ත කුතෝ ආවුධපරිවත්තනන්ති ආහ **"ආවුධං න පරිවත්තතී"**ති. සෝ කිර "කථං නාමාහං දිසාය දුසියා කුච්ඡිමහි නිබ්බත්තෙයා"ති තං භීනං ජාතිං ජිගුච්ඡන්තෝ "හන්දාහං යථා තථා ඉමං ජාතිං සොධෙස්සාමී"ති නිගහහෝ; තෙනාහ **"ඉදානි මෙ මනොරථං පූරෙස්සාමී"**තිආදි. විජ්ජාබලෙන රාජානං තාසෙත්වා තස්ස ධීතුයා ලද්ධකාලතෝ පට්ඨාය ම්‍යායං ජානිසොධිතා භවිස්සතීති තස්ස අධිප්පායෝ. **අම්බට්ඨං නාම විජ්ජන්ති** සත්තානං සරීරෙ අබභඔං[1] ඨපෙතීති අම්බට්ඨාති එවං ලද්ධනාමං විජ්ජං; මන්තන්ති අත්ථෝ. යතෝ අම්බට්ඨා එතස්මිං අත්ථීති අම්බට්ඨෝති කණ්හා ඉසි පඤ්ඤායිත්ථ. තං වංසජාතතාය අයං මාණවෝ "අම්බට්ඨෝ"ති වොහරියති.

සෙට්ඨමන්තෙ වෙදමන්තෙතති අධිප්පායෝ. මන්තානුභාවෙන රඤ්ඤෝ බාහුකඛමිභමන්තං ජානං; තෙන පනස්ස බාහුකඛමෙභන රාජා "කෝ ජානාති; කිං භවිස්සතී"ති භීතෝ උස්සඞ්කී උත්‍රාසෝ අහොසි; තෙනාහ **"භයෙන වෙධමානෝ අට්ඨාසී"**ති. **සොපි භද්දකෙනතිආදිවචනං**[2] අවොචුං "අයං මහානුභාවෝ ඉසී"ති මඤ්ඤමානා.

උද්ධිඞ්සිස්සතීති විපකිරියිස්සති; තෙනාහ **"භිජ්ජිස්සති"**ති. **මනෙන පරිවත්තිතෙති** බාහුකඛමභකමන්තස්ස පටිපස්සම්භකවිජ්ජාසඞ්ඛාතෙ මනෙන "සරෝ ඔතරතූ"ති[3] පරිවත්තිතෙ. එවරූපානඤ්හි මන්තානං එකංසෙනෙව පටිපස්සම්භකවිජ්ජා හොනනියෙව යථා තං කුසුමාරකවිජ්ජානං. අත්තනෝ ධීතු අපවාදමොචනත්ථං තස්ස භූජිස්සකරණං. තස්සානුරූපෙ ඉස්සරියෙ ඨපනත්ථං **උළාරෙ ච නං ඨානෙ ඨපෙසි.**

ඛත්තියසෙට්ඨභාවවණ්ණනා

275. සම්සඤ්ඤනත්ථමාහ කරුණායන්තෝ; න කුලීනභාවදස්සනත්ථං; තෙනාහ **"අථ බොභගවා"**තිආදි. **බ්‍රාහ්මණෙසූති** බ්‍රාහ්මණානං සමීපෙ; තතෝ බ්‍රාහ්මණෙහි ලද්ධබ්බං ආසනාදිං සඤ්ඤාය **"බ්‍රාහ්මණානං අනන්තරෙ"**ති වුත්තං. කෙවලං සඤ්ඤාය කාතබ්බං **සඳ්ධං**; පරලොකගතෙ සඤ්ඤාය න තතෝ කිඤ්චි අපත්ථෙන්තෙන කාතබ්බන්ති අත්ථෝ; තෙනාහ **"මතකෙ උද්දිස්ස කතභත්තෙන"**ති. **මඞ්ගලාදිභත්තෙනති** ආදි-සද්දෙන උස්සවදෙවතාරාධනාදිං සඞ්ගණ්හාති. **යඤ්ඤභත්තෙනති** පායසඤ්ඤමාදිවසෙන කතභත්තෙන. **පාහුනකාගානන්ති** අතිථීනං. **බත්තියභාවං අපස්සන්තා** උභතෝ සුජාතතාභාවතෝ; තෙනාහ **"අපරිසුද්ධාති අත්ථෝ"**ති.

---

1. අම්බඩඟං (ක) 2. භත්තෙනතිආදිවචනං (ක) 3. ඔසරතූති (ක)

276. **ඉත්තිං කඞ්කිත්වාති** එත්ථ කරණං භිරියාසාමඤ්ඤවිසයන්ති ආහ **"ඉත්තිං පරියෙසිත්වා"**ති. බ්‍රාහ්මණකඤ්ඤං ඉත්තිං බන්ධනියකුමාරස්ස භරියාභූතං ගහෙත්වාපි බන්ධනියාව සෙට්ඨා; නිනා බ්‍රාහ්මණාති යොජනා. **පුඞ්ගවෙන වා පුඞ්ගවං සඞ්කිත්වාති** එත්ථාපි එසෙව නයෝ **පකාරණන්ති** රාගාදිවසෙන පදුට්ඨෙ පකඞ්ඛිතෙ කාරණෙ; තෙනාහ **"දූසෙ"**ති. හස්සති නිරත්ථකභාවෙන ඛිපීයතීති **හස්සං**; ජාරිකා.

277. **ජනිතස්මින්ති** කම්මකිලෙසෙහි නිබ්බත්තෙත. ජනෙ එතස්මින්ති වා **ජනෙතස්මිං**; මනුස්සෙසූති අත්ථෝ, තෙනාහ **"මහාතපපටිසාදිනො"**ති. **සංසන්දිත්වාති** සටෙත්වා; අවිරුද්ධං කත්වාති අත්ථෝ.

පඤ්චමභාණවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

විජ්ජාචරණකථාවණ්ණනා

278. **ඉදං වට්ටතීති** ඉදං අජ්ඣෙසනාදි කත්තුං ලබභති. **ජාතිවාදවිනිබන්ධාති** ජාතිසන්නිස්සිතවාදෙ විනිබද්ධා. බ්‍රාහ්මණසෙව අජ්ඣෙසනඅජ්ඣාපනයජනයාජනාදයොති එවං යෙ අත්තුක්කංසනපරවම්භනවසෙන පවත්තා; තතො එව තෙ **මානවාදපටිබද්ධා** ච හොන්ති. යෙ පන **ආවාහවිවාහවිනිබද්ධා**; තෙ එව සම්බන්ධිතතයවසෙන "අරහසි වා මං භවං; න වා මං භවං අරහසී"ති එවං පවත්තනකා.

යට්ඨාති යස්සං විජ්ජාචරණසම්පත්තියං. **ලඟිස්සාමාති** ඔලඟා අන්තොගධා භවිස්සාමාති **විත්තසීමහ.** පරමත්ථතො අවිජ්ජාචරණානියෙව "විජ්ජාචරණානී"ති ගහෙත්වා ඨිතො පරමත්ථතො විජ්ජාචරණෙසු විහඤ්ඤමානෙසු සො තතො දූරතො අපනීතො නාම හොතීති ආහ **"දූරමෙව අවකඩ්ඪී"**ති. **සමුදාගමකො පහුතීති** ආදිසමුට්ඨානතො පට්ඨාය.

279. **තිවිධං සීලන්ති** බුද්ධකාදිභෙදං තිවිධං සීලං. **සීලවසෙනෙවාති** සීලපරියායෙනෙව. **කිඤ්චි කිඤ්චීති** අහිංසනාදිඅමනියමලක්ඛණං කිඤ්චි කිඤ්චි සීලං අජ්ඣී. **තඤ්ච තඤ්ඤෙව ලඟෙහයාති** තඤ්ච තඤ්ච යෙව බ්‍රාහ්මණසමයසිද්ධං සීලමත්තෙන "චරණ"න්ති ලඟෙහය්‍ය. **අථඤ්ඤි සම්පජානතිසො චරණෙනති නියාතිතා හොන්ති** රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානනිද්දෙසෙනෙව අරූපජ්ඣානානමපි නිද්දිට්ඨභාවාපත්තිතො නියාතිතා නිදස්සිතා.

චතුඅපායමුඛකථාවණ්ණනා

280. **අසම්පාපුණනෙනාති** ආරභිත්වා සම්පත්තුං අසක්කොනෙතා. **අච්ඡඝමානොති** ආරභිතුමෙව අසක්කොනෙතා. **බාහිනන්ති** පරිකබාරං. තං පන විභජිත්වා දස්සෙතුං **"අරඤ්ඤ"**නිආදි වුත්තං. තත්ථ **අරඤ්ඤන්ති** අගිඩ්ඩමනකං අරඤ්ඤවයං. **සුඤ්ඤානි** දබ්බි. **ආදි**-සද්දෙන තිදණ්ඩනිඝණ්ටිකාදිං සඞ්ගණ්හාති **බාහිභණ්ඩන්ති** බාරිහි පුණ්ණං. නනු උපසම්පන්නස්ස භික්ඛුනො සාසනිකොපි යො කොචි අනුපසම්පන්නො අත්ථතො පරිචාරකොව; කිමඞ්ගං පන බාහිරකපබ්බජිතෙති තත්ථ විසෙසං දස්සෙතුං **"කාමඤ්චා"**තිආදි වුත්තං. **වුත්තනයෙනෙවාති** "කපියකරණ -පෙ- වත්තකරණවසෙනා"ති එවං වුත්තෙනෙව නයෙන. **පරිචාරකො හොති** උපසම්පන්නභාවස්ස විසිට්ඨභාවතො. "නවකොටිසහස්සානී"තිආදිනා[1] වුත්තපපඤ්චං අනෙකසහස්සානං

1. විසුද්ධි 1-44, පරිසං-ඨ 1-188 පිට්ඨෙසු.

සංවරවිනයානං සමාදිසිත්වා වත්තනෙන උපරිභූතා අග්ගභූතා සම්පදූති හි "උපසම්පදූ"ති වුච්චතීති. **ගුණාභිඤ්ඤොපීති** ගුණෙහි උක්කට්ඨොපි. **අයං පනාති** වුත්තලක්ඛණෝ තාපසෝ.

තාපසා නාම කම්මවාදිකිරියාවාදිනෝ; න සාසනස්ස පටාණිභූතා; යතෝ නෙසං පබ්බජිතූං ආගතානං තිත්ථියපරිවාසෙන විනාව පබ්බජ්ජා අනුඤ්ඤාතාති කත්වා **"ඛණ්ඩා පනා"**ති වොදනං සමුට්ඨාපෙති වොදකෝ. ආචරියෝ **"යඤ්ඤා"**තිආදිනා වොදනං පරිහරති. "ඔසක්කිස්සතී"ති සඞ්ඛෙපතෝ වුත්තමත්ථං විවරිතූං **"ඉමඤ්හි ඤත්තී"**ති ආදි වුත්තං. **බුරධාරූපමනති** බුරධාරානං මත්ථකෙනෙව අක්කමිත්වා ගමනූපමං. **අඤ්ඤදූති** අඤ්ඤද භික්ඛූ **අග්ගිසාලනති** අග්ගිහුත්තසාලං. **නානාදූරූහීනි** පලාස-දණ්ඩාදීනානාවිධසම්භාදූරූහි.

ඉදනති "චතුද්වාරං ආගාරං කත්වා"ති ආදිනා වුත්තං. **අස්සාති** අස්ස චතුත්ථස්ස පුග්ගලස්ස. **පවිසනතීමුඛනති** කොහඤ්ඤපවිපත්තියා මුඛමත්තං. සෝ හි නානාවිධෙන කොහඤ්ඤෙන ලොකං විමහාපෙන්තෝ නත්ථි අච්ඡති; තෙනාහ **"ඉමිනා හි මුඛෙන සෝ එවං පවිසජ්ජති"**ති.

බලාදීසු මනුස්සානං සන්තිකෙ උපතිට්ඨිත්වා වීහිමුග්ගතිලමාසාදීනි භික්ඛාචරියානීයාමෙන සඞ්ඛඩ්ඩිත්වා උඤ්ඡනං උඤ්ඡා; සා එව චරියා වුත්තා එතෙසනති **උඤ්ඡාචරියා.** අග්ගිපක්කෙන ජීවන්තීති අග්ගිපක්කිකා; න අග්ගිපක්කිකා **අනග්ගිපක්කිකා.** **උඤ්ඡාචරියා** හි බලෙසු ගන්ත්වා බලග්ගං නාම මනුස්සෙහි දිය්‍යමානං ධඤ්ඤං ගණ්හන්ති; තං ඉමෙ න ගණ්හන්තීති අනග්ගිපක්කිකා නාම ජාතා. **අස්සමපදානාති** අස්සමපදවාසිකා. අස්සමමුට්ඨිනා මුට්ඨිපාසාණෙන වත්තන්තීති **අස්සමුට්ඨිකා**[1]. දන්තෙන උප්පාටිතං වක්කලං රුක්ඛත්තචෝ දන්තවක්කලං; තෙන වත්තන්තීති **දන්තවක්කලිකා.** පවත්තං රුක්ඛාදිතෝ පතිතං ඵලං භුඤ්ජන්තීති **පවත්තඵලභොජිනෝ.**[2] ජිණ්ණපක්කතාය පණ්ඩුභූතං පලාසං, තංසදිසඤ්ච පණ්ඩුපලාසං; තෙන වත්තන්තීති **පණ්ඩුපලාසිකා;** සයංපතිතපුප්ඵඵලපත්තභොජිනෝ.

ඉදූනි තෙ අට්ඨවිධෙපි සරූපතෝ දස්සෙතූං **"තත්ථා"**ති ආදි වුත්තං. **සඞ්ඛඩ්ඩිත්වාති** භික්ඛාචරියාවසෙන ලද්ධඛඤ්ඤං එකජ්ඣං කත්වා.

පරියෙටඨි නාම දුක්ඛාති පරෙසං ගෙහතෝ ගෙහං ගන්ත්වා පරියෙටඨි නාම දීනවුත්තිභාවෙන දුක්ඛා. පාසාණස්ස පරිග්ගහොපි දුක්ඛෝ පබ්බජිතස්සාති වා දන්තෙහෙව උප්පාටෙත්වා ඛාදන්ති.

ඉමානි චතූනියෙවාති "ඛාරිවිධමාදාය"නිආදිනා වුත්තානි චතූනි එව තාපසපබ්බජ්ජානීති.

282. අපායෙ විනාසෙ නියුත්තෙනා **ආපායිකෙනා.** තබ්භාවං පරිපූරෙතුං අසක්කොනෙනා තෙන අපරිපූණෙණ **අපරිපූරමානෙනා;** කරණෙ වෙතං පච්චත්තවචනං තෙනාහ **"ආපායිකෙනාපි අපරිපූරමානෙනා"**ති.

පුබ්බකඉසිභාවානුයොගවණ්ණනා

283. දීයතීති දත්ති; දත්තියෙව **දත්තිකන්ති** ආහ **"දින්නක"**න්ති. යදි බ්‍රාහ්මණස්ස සම්මුඛීභාවෝ රඤ්ඤා න දූතබ්බෝ; කස්මාස්ස උපසඞ්කමනං න පටික්කිත්තන්තාති ආහ **"යඤ්ඤා පනා"**තිආදි. **බ්‍රහ්මඤ්ඤ-විජ්ජායාති**[3] නීතිසත්ථෙ. **පයාතන්ති** සද්ධං; සස්සන්තිකං[4] වා; තෙනාහ

1. අයමුට්ඨිකා -පෙ- අයමුට්ඨිකා (බහූසු)
2. භොජකා (ඨස)
3. බ්‍රහ්මවිජ්ජාය (ඨස)
4. තස්සන්තිකං (?)

"අභිහරිත්වා දිත්තන"න්ති. කස්මා භගවා "රඤ්ඤෝ පසේනදිස්ස කොසලස්ස දත්තිකං භුඤ්ජතී"තිආදිනා බ්‍රාහ්මණස්ස ධම්මවචනං අවොචාති තත්ථ කාරණං දස්සෙතුං **"ඉදං පන කාරණ"**න්තිඅදි වුත්තං.

284. **රත්‍යූපත්ථරෙති** රථස්ස උපරි අත්ථරිතපදෙසෙ. **පාඛඩමණ්ඩනානන්ති** පකාසභූතං මණ්ඩනං. තඤ්හි සුගුණදීහි ඤායතීති න රහස්සමණ්ඩනං. හණතීති අපි නු හණති.

285. **පවත්තාරොති** පාවචනභාවෙන වත්තාරො; යස්මා තෙ තෙසං මන්තානං පවත්තකා; තස්මා ආහ **"පවත්තසිත්තාරෙ"**ති. සුදෙ බහි කත්වා රහො භාසිතබ්බතොඑන මන්තා එව තංතංඅත්ථපටිපත්තිහෙතුභාය පදන්ති **මණ්ඩපදං**; අනුපනීතාසාධාරණතාය වා රහස්සභාවෙන වත්තබ්බං හිතකිරියාය අධිගමූපායං. **සජ්ඣායිතන්ති** ගායනවසෙන සජ්ඣායිතං; තං පන උදත්තානුදත්තාදීනං සරානං සම්පාදනවසෙනෙව ඉච්ඡිතන්ති ආහ **"සරසම්පත්තිවසෙනා"**ති. **අක්ඛෙඣසඃ වුත්තන්ති** පාවචනභාවෙන අක්ඛෙඣසං වුත්තං. **සම්පබ්‍යුළ්හන්ති** සඞ්ගහෙත්වා උපරූපරි සඤ්ඤුළ්හං. **රාසිකත්තන්ති** ඉරුවෙදයජුවෙදසාමවෙදදිවසෙන; තත්ථාපි පවෙචකං මන්ත-බ්‍රහ්මාදිවසෙන,[1] අජ්ඣායානුවාකාදිවසෙන[2] ච රාසිකතං.

තෙසන්ති මන්තානං කත්තූනං. **දිබ්බෙන චක්ඛුනා ඔලොකෙත්වා**ති දිබ්බචක්ඛුපරිභණ්ඩෙන යථාකම්මූපගඤාණෙන සත්තානං කම්මස්සකතාදිං, පච්චක්ඛතො දස්සනට්ඨෙන දිබ්බචක්ඛුසදිසෙන පුබ්බනිවාසඤාණෙන අතීතකපෙ බ්‍රාහ්මණානං මන්තජ්ඣෙනවිධිඤ්ච ඔලොකෙත්වා. **පාවචනෙන සහ සංසන්දිත්වා**ති කස්සපසම්මාසම්බුද්ධස්ස යං වචනං වට්ටසන්නිස්සිතං; තෙන සහ අවිරුද්ධා කත්වා. න හි තෙසං විවට්ටසන්නිස්සිතො අත්ථො පච්චක්ඛා[3] හොති. **අපරාපරෙ පනාති** අධ්‍යකාදිහි අපරා පරෙ පච්ඡිමා ඔක්කාකරාජකාලාදිසු උප්පන්නා. **පක්ඛිත්තිත්වාති** අධ්‍යකාදිහි ගන්ථිතමන්ත-පදෙසු කිලෙසසන්නිස්සිතපදූනං තත්ථ තත්ථ පදෙ පක්ඛිපනං කත්වා. **චිරුදෙඛ අඛාංසූති** බ්‍රාහ්මණධම්මිකසුත්තාදිසු[4] ආගතනයෙන සංකිලෙසි-කත්ථදීපනතො පච්චනීකභූතෙ අකංසු. **ඉඛාති** "ත්‍යාහං මන්තෙ අධ්‍යාමි"ති එතස්මිං ඨානෙ. **පඨිඤ්ඤං අගඛඛහෙත්වාති** "තං කිං මඤ්ඤසී"ති එවං පටිඤ්ඤං අගඛහෙත්වාව.

286. **නිරාමඝඛ්ඛාති** කිලෙසාසූචිවසෙන විඤ්ඤඝඛ්ඨරහිතා. **අනිඤ්ජි-ඝඛ්ඛානි** ඉත්තීනං ඝඛ්ඛමත්තඤ්ඤපි අවිඤ්ඤහනෙන ඉත්ථිඝඛ්ඨරහිතා. එත්ථ ච **"නිරාමඝඛ්ඛා"**ති එතෙන තෙසං පොරාණානං බ්‍රාහ්මණානං විකඛමත්ත-කිලෙසතං දස්සෙති; **"අනිඤ්ජිඝඛ්ඛා බ්‍රහ්මචාරිනො"**ති එතෙන එක-විහාරිතං; **"රජොජල්ලධරා"**ති එතෙන මණ්ඩනවිභූසනානුයොගාභාවං; **"අරඤ්ඤායතනෙ පබ්බතපාදෙසු වසිංසූ"**ති එතෙන මනුස්සූපචාරං පහාය විවිත්තවාසං; **"වනමූලඵලාහාරා වසිංසූ"**ති එතෙන සාලිමංසොදනාදි-පණීතාහාරපටික්ඛෙපං; **ඝදූතිආදිනා** යානවාහනපටික්ඛෙපං; **"සඛඛදිසා-සූ"**තිආදිනා රක්ඛාවරණපටික්ඛෙපං; එවඤ්ච වදන්තො මිච්ඡාපටිපදූපඤ්ඤං සාවරියස්ස අම්බට්ඨස්ස වුත්තිං උපාදාය සම්මාපටිපදූපඤ්ඤාපි තෙසං බ්‍රාහ්මණානං වුත්තී අරියවිනයෙ සම්මාපටිත්තිං උපාදාය මිච්ඡාපටිපදූයෙව. කුතස්ස සල්ලෙඛපටිපත්තියුත්තතනාති. "එවං සුතෙ"තිආදිනා භගවා අම්බට්ඨං සන්තජ්ජෙන්තො නිග්ගණ්හාතීති දස්සෙති.

වෙඨෙත්වාති වෙඨකපට්ටකාහි. **සමණනාගඝරන්ති** නගරස්ස සමන්ත-තො. **ඝතසුඛාඝඛම්මං** පාකාරස්ස අධොභාගෙ ඨානං වුච්චතීති අධිප්පායො.

1. මන්තබ්‍රාහ්මණාදිවසෙන (බහූසු)
2. අජ්ඣායානුවාදකාදිවසෙන (බහූසු)
3. පච්චක්ඛාතො (අභිනවටීකා)
4. බු 1-322 පිටෙ සුත්තනිපාතෙ

දෙවලක්ඛණදස්සනවණ්ණනා

287. **න සක්කොතී**ති සඞ්කුචිතෙ ඉරියාපථෙ අනවසෙසතො තෙසං දුබ්භාවනතො. **ගවෙසීති** ඤාණෙන පරියෙසනං අකාසි. **සමානයීති** ඤාණෙන සංකලෙනෙතා සමමා ආනයි සම්භරි. **"කඞ්ඛතී"**ති පදස්ස ආකඞ්ඛතීති අයමත්ථොති ආහ **"අහො වත පස්සෙය්‍යන්ති පත්ථනං උප්පාදෙතී"**ති. **කිච්ඡතී**ති කිලමති. **"කඞ්ඛතී"**ති පදස්ස පුබ්බ ආසිසනත්ථතං වත්වා ඉදානිස්ස සංසයත්ථමෙව[1] විකප්පන්තරවසෙන දස්සෙන්තො **"කඞ්ඛාය වා දුබ්බලා ච්ඡති වුත්තා"**ති ආහ. **තිණි ධම්මෙතී**ති තිප්පකාරෙති සංසයධම්මෙති. **කාලුසියභාවොති** අප්පසන්නතාය හෙතුභූතො ආවිලභාවො.

යස්මා භගවතො කොසොහිතං සබ්බබුද්ධානං ආවෙණිකං අඤ්ඤසාධාරණං වත්ථගුය්හං සුවිසුද්ධකඤ්චනමණ්ඩලසන්නිකාසං, අත්තනො සණ්ඨානසන්නිවෙසසුන්දරතාය ආජානෙය්‍යගඞ්ඛත්තිනො වරඔපරමවාරුභාවං, විකසමානතපනීයාරවින්දසමුජ්ජලකෙසරාවත්තනාභිලාසං, සඤ්ඣාපභානුරඤ්ජිතජලවනන්තරාභිලඛිතසමපුණ්ණචන්දමණ්ඩලසොභඤ්ච අත්තනො සිරියා අභිභුය්‍ය විරාජති: යං බාහිරබ්භන්තරමලෙහි අනුපක්කිලිට්ඨතාය, චිරකාලං සුපරිවිතබ්‍රහ්මචරියාධිකාරතාය, සුසණ්ඨිතසණ්ඨානසම්පත්තියා ච කොපීනම්පි සන්තං අකොපීනමෙව; තස්මා වුත්තං **"භගවතො හී"**තිආදි. **පභූතභාවනති** පුථුලභාවං. එත්තෙව හි තස්ස සංසයො; තනුමුදුසුකුමාරතාදීසු පනස්ස ගුණෙසු විචාරණා එව නාහොසි.

288. **ගිහිකරණොභාසන්ති** ගිරිසිතබබට්ඨානං. **ඡායන්ති** පටිබිම්බං. **කථං කිදිසන්ති** ආහ **"ඉදඤ්චා"**තිආදි. **ඡායාරූපකමත්තන්ති** භගවතො පටිබිම්බරූපං. තඤ්හි බොධිසත්තානතො විනිමුත්තත්තා රූපකමත්තං භගවතො සරීරවණ්ණසණ්ඨානාවයවං ඉද්ධිමයං බිම්බකමත්තං. තං පන රූපකමත්තං දස්සෙන්තො භගවා යථා අත්තනො බුද්ධරූපං න දිස්සති; තථා කත්වා දස්සෙති. **නිනෙනන්තොති** නීහරිත්වා. **කළෙලාසීති** පුච්ඡාවිස්සජ්ජනෙ කුසලො ජෙට්ඨකො අසි. **තථාකරණෙනාති** කඩිනසූචිං[2] විය කරණෙන. **එකන්තනි** පභූතජීවිතාය. **මුදුභාවෙ පතිට්ඨිතො** අමුදුනො ඝනසුබුම්භාවාපාදනත්ථං අසක්කුණෙය්‍යත්තා **දීඝභාවෙ, තනුභාවෙ** චාති දට්ඨබ්බං.

291. **"අඤ්ඤවරකෙනා"**ති ඉමිනා ව්‍යතිරෙකමුඛෙන අනඤ්ඤවරකතංයෙව විභාවෙති. **න අඤ්ඤදත්‍රාති** න අඤ්ඤසම්මිං සුගතියන්ති අත්ථො. **උපනෙත්වා උපනෙත්වාති** තං තං දෙසං උපනෙත්වා උපනෙත්වා; තෙනාහ **"සුවණ්ණ දණ්ඩාදිභාවං ආරොපෙත්වා"**ති. **පාතෙසීති** පවත්තනවසෙන පාතෙසි.

පොක්ඛරසාතිබුද්ධූපසඞ්කමනවණ්ණනා

293–6. **ආගමා නූති** ආගතො නු. **බොති** නිපාතමත්තං. **ඉධාති** එත්ථ; තුම්හාකං සන්තිකන්ති අත්ථො. **අධිවාසෙතූති** සාදියතු; තං පන සාදියනං මනසා සම්පටිග්ගහො හොතීති ආහ **"සම්පටිච්ඡතූ"**ති.

297. **යාවදත්ථන්ති** යාව අත්ථො; තාව භොජනෙන තදූ කහන්ති අත්ථො. **ඔණීතන්ති**[3] ආමිසාපනයනෙන සුචිකතං; තෙනාහ **"හත්ථෙ ච පත්තඤ්ච ධොවිත්වා"**ති.

---

1. සංසයත්ථමෙව (බ්‍ලූ) 2. කඩිනසූචිං (බ්‍ලූ) 3. ඔහිතං (ඨස්) ඔණිතන්ති (බ්‍ලූ)

298. **අනුපුබ්බිං කථනති** අනුපුබ්බං කථෙතබ්බකථං; තෙනාහ **"අනුපුබ්බිකථ"**නති. කා පන සා? දානාදිකථාති ආහ **"දානානන්තරං සීල"**නත්‍යාදි. තෙන දානකථා තාව පවුරජ්ජනෙසුපි පවත්තියා සබ්බසාධාරණත්තා, සුකරත්තා, සීලෙ පතිට්ඨානස්ස උපායභාවතො ච ආදිතො කථෙතබ්බා. පරිච්චාගසීලෝ හි පුග්ගලෝ පරිග්ගහිතවත්ථූසු නිස්සඞ්ගභාවතො සුඛෙනෙව සීලානි සමාදියති; තත්ථ ච සුපතිට්ඨිතො හොති. සීලෙන දුග්ගතිපරිග්ගහාභාවසුදීතිතො පරානුග්ගහං වත්වා පරපීළානිවත්තනිවචනතො; කිරියධම්මං වත්වා අකිරියධම්මවවචනතො, හොගසම්පත්තිහෙතුං වත්වා භවසම්පත්තිහෙතුවවචනතො ච **දානකථානන්තරං සීලකථා** කථෙතබ්බා; තඤ්ච දානසීලං වට්ටනිස්සිතං; අයං භවසම්පත්ති තස්ස ඵලන්ති දස්සනත්ථං, ඉමෙහි ච දානසීලමයෙහි පණීතපණීතතරාදිභෙදහින්නෙහි පුඤ්ඤකිරියවත්ථූහි එතා චාතුමහාරාජිකාදීසු පණීතපණීතතරාදිභෙදහින්නා අපරිමෙය්‍යා දිබ්බභොගසම්පත්තියො ලද්ධබ්බාති දස්සනත්ථං තදනන්තරං සග්ගකථා සවායං සග්ගො රාගාදීහි උපක්කිලිට්ඨො; සබ්බථානුපක්කිලිට්ඨො අරියමග්ගොති දස්සනත්ථං **සග්ගානන්තරං මග්ගො** කථෙතබ්බො. මග්ගඤ්ච කථෙන්තෙන තදධිගමූපායසන්දස්සනත්ථං සග්ගපරියාපන්නාපි, පගෙව ඉතරෙ සබ්බෙපි කාමා නාම බහ්වාදීනවා අනිච්චා අද්ධුවා විපරිණාමධම්මාති **කාමානං ආදීනවො,** හීනා ගම්මා පොථුජ්ජනිකා අනරියා අනත්ථසඤ්හිතාති තෙසං **ඔකාරෙ** ලාමකභාවෙ, සබ්බෙපි භවා කිලෙසානං වත්ථුභූතානි **තත්ථ සංකිලෙසෙ;** සබ්බසංකිලෙසවිප්පමුත්තං නිබ්බානන්ති **සොකඛමෙම ආනිසංසෙ** ච කථෙතබ්බොති අයමත්ථො බොධිතොති වෙදිතබ්බා. **මග්ගොනි** වෙත්ථ **ඉති**-සද්දෙන ආදිඅත්ථදීපනතො "කාමානං ආදීනවො"ති එවමාදීනං සඞ්ගහොති එවමයං අත්ථවණ්ණනා කතාති වෙදිතබ්බා. "තස්ස උපපත්තිආකාරදස්සනත්ථ"නති කසමා වුත්තං; නනු මග්ගඤාණං අසඞ්ඛතධම්මාරම්මණං; න සඞ්ඛතධම්මාරම්මණන්ති චොදනං සන්ධායාහ **"තඤ්හි"**ත්‍යාදි තත්ථ **පච්චිජ්ඣනන්ති** අසම්මොහපටිවෙධවසෙන පටිවිජ්ඣනන්තං; තෙනාහ **"කිච්චවසෙනා"**ති.

පොඤ්ඣරසාතිඋපාසකත්තපටිවෙදනාකථාවණ්ණනා

299. එත්ථ ච **"දිට්ඨධම්මෙමා"**තිආදි පාළියං දස්සනං නාම ඤාණදස්සනතො අඤ්ඤම්පි අත්ථි;[1] තන්නිවත්තනත්ථං "පත්තධම්මෙමා"නි වුත්තං පත්ති ච ඤාණසම්පත්තිතො අඤ්ඤම්පි විජ්ජතීති තතො විසෙසදස්සනත්ථං "විදිතධම්මෙමා"ති වුත්තං. සා පනෙසා විදිතධම්මතා එකදෙසතොපි හොතීති නිපපදෙසතො විදිතභාවං දස්සෙතුං "පරියොගාළ්හධම්මෙමා"ති වුත්තං. තෙනස්ස සච්චාභිසමෙබොධංයෙව දීපෙති. මග්ගඤාණඤ්හි එකාභිසමයවසෙන පරිඤ්ඤාදිකිච්චං සාධෙන්තං නිපපදෙසෙන චතුසච්චධම්මං සමන්නතො ඔගාළ්හං නාම හොති; තෙනාහ **"දිට්ඨා අරියසච්චධම්මා එතෙනාති දිට්ඨධම්මෙමා"**ති. **තිණ්ණා විචිකිච්ඡාති** සපපටිභයකන්තාරසදිසා සොළසවත්ථුකා, අට්ඨවත්ථුකා ච නිණ්ණා විනිණ්ණා විච්ඡිණ්ණා. **විගතා කථංකථාති** පවත්තිආදීසු "එවං නු ඛො; න නු ඛො"ති එවං පවත්තිකා විගතා සම්මුච්ඡින්නා කථංකථා. **වෙසාරජ්ජප්පත්තොනි** සාරජ්ජකරානං පාපධම්මානං පහීනත්තා, තප්පටිපක්ඛෙසු ච සීලාදිගුණෙසු සුපපතිට්ඨිතත්තා වෙසාරජ්ජං විසාරදභාවං වෙය්‍යත්තියං පත්තො අධිගතොති. සායං වෙසාරජ්ජප්පත්ති සුපපතිට්ඨිතභාවොති කත්වා ආහ **"සත්ථුසාසනෙ"**නි. අත්තනා පච්චක්ඛතො දිට්ඨත්තා අධිගතත්තා න පරං පච්චෙති; න තස්ස පරො පච්චෙතබ්බො අත්ථීති **අපරප්පච්චයො.** යං පනෙත්ථ වත්තබ්බං අවුත්තං; තං පරතො ආගමිස්සති. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

අම්බට්ඨසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

---

1. අත්ථීති (?)

4. සොණදණ්ඩ සුත්ත

300. සුන්දරභාවෙන සාතිසයානි අඞ්ගානි එතෙසං අත්ථීති අඞ්ගා; රාජකුමාරානි ආහ **"අඞ්ගා නාම අඞ්ගපාසාදිකනායා"**තිආදි. **ඉඞ්ගාපි අඞ්ගෙපනතා;** න අම්බට්ඨසුත්තෙ එව. **ආගනතුං න දසසනතීති** ආගමනෙ ආදීනවං දසෙත්වා පටික්ඛිපනවසෙන ආගනතුං න දසසනති; නානුජානිසසනතීති අධිපපායො. නීලාසොකකණිකාරකොවිළාරකුන්දරාජරුක්ඛෙහි සම්මිස්සතාය තං වම්පකවනං **"නීලාදිපඤ්චවණණකුසුමපතිමණ්ඩිත"**නති දට්ඨබ්බං; න වම්පකරුක්ඛානංයෙව නීලාදිපඤ්චකුසුමතාය්ති වදනති. **"භගවා කුසුමගණ්ඩිසුගණ්ඩෙ වම්පකවනෙ විහරති"**ති ඉමිනා න මාපනකාලෙ එව තසමිං නගරෙ වම්පකරුක්ඛා උස්සන්නා; අථ ඛො අපරභාගෙපීති දසෙසති. මාපනකාලෙ හි වම්පකානං උස්සන්නතාය සා නගරී[1] "වම්පා"ති නාමං ලභි. **ඉස්සරතනානි** අධිපතිභාවතො. සෙනා එතස්ස අත්ථීති සෙනිකො; සෙනිකො එව **සෙනියො;** අත්ථිනා වෙත්ථ බහුභාවම්හි සිද්ධෙති වුත්තං. **"මහතියා සෙනාය සමනනාගතතතා"**නි.

301-2. **සංහතානි** සන්නිපතිතා; "සංඝිනො"ති වත්තබ්බෙ **"සංඝී"**ති පුථුත්තෙ එකවචනං බ්‍රාහමණගහපතිකානං අධිපෙතත්තා; තෙනාහ **"එතෙසං"**නති. රාජරාජඤ්ඤදීනං භණ්ඩගරු පුරිසා ඛතා; නෙසං තායනතො ඛත්තා. සො හි යෙහි යත්ථ පෙසිතො; තත්ථ තෙසං දෙසං පරිහරනෙනා යුත්තපත්තවසෙන පුච්ඡිතමත්ථං කථෙති; තෙනාහ **"පුච්ඡිතපඤ්හ ඛ්‍යාකරණසමත්ථො"**නි. කුලාපදෙසාදිනා මහති මත්තා එතස්සාති **මහාමත්තො.**

සොණදණ්ඩගුණකථාවණ්ණනා

303. විසිට්ඨං රජ්ජං විරජ්ජං; විරජ්ජමෙව වෙරජ්ජං යථා "වෙකතං වෙසය"නති; නානාවිධං වෙරජ්ජං **නානාවෙරජ්ජං;** තත්ථ ජාතාතිආදිනා සබ්බං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. **උත්තමබ්‍රාහමණොති** අභිජාතසම්පත්තියා චිත්තසම්පත්තියා විජ්ජාසම්පත්තියා උගගතතරො, උළාරො වා බ්‍රාහමණො. **අසනිපාතොති**[2] ලාභමච්ඡරෙන නිපපීළිතතාය අසනිපාතො විය භවිස්සති.

අඞ්ගති ගමෙති ඤාපෙතීති අඞ්ගං; හෙතූති ආහ **"ඉමිනාපි කාරණෙනා"**ති. "උභතො සුජාතො"ති එත්තකෙ වුත්තෙ යෙහි කෙහිචි දවිහි භාගෙහි සුජාතතා විඤ්ඤුයෙය්‍ය: සුජාත-සද්දෙ ච "සුජාතො චාරුදස්සනො"තිආදීසු[3] ආරොහසම්පත්තිපරියායොති ජාතිවසෙනෙව සුජාතතං විභාවෙතුං **"මාතිතො ච පිතිතො චා"**ති වුත්තං. අනොරසපුත්තවසෙනාපි ලොකෙ මාතුපිතුසමඤ්ඤා දිස්සති; ඉධ පනස්ස ඔරසපුත්තවසෙනෙව ඉච්ඡිතාති දසෙසතුං **"සංසුද්ධගහණිකො"**ති වුත්තං. ගබ්භං ගණ්හාති ධාරෙතීති **ගහණී;** ගබ්භාසයසඤ්ඤිතො මාතුකුච්ඡිප්පදෙසො. යථාභුත්තස්ස ආහාරස්ස විපාචනවසෙන ගණ්හනතො අවජ්ඣඩනතො **ගහණී;** කම්මජතෙජොධාතු.

---

1. කං නගරං (ක) 2. සන්නිපාතො න (ටීක) 3. ඛු 2 - 331 පිටෙ.

පිතා ච මාතා ච පිතරෝ; පිතූනං පිතරෝ පිතාමහා; තෙසං යුගෝ **දවත්තෙ, පිතාමහයුගෝ;** තසමා; යාව සත්තමා පිතාමහයුගා පිතාමහඤ්ඤූති එවමෙත්ථ අත්ථෝ දට්ඨබ්බෝ. එවඤ්හි පිතාමහගහණෙනෙව මාතාමහොපි ගහිතොති. සෝ අට්ඨකථායං විසුං න උද්ධටෝ. යුග-සද්දෝ වෙත්ථ එකසෙසනයෙන දට්ඨබ්බෝ "යුගෝ ච යුගෝ ච යුගා"ති. එවඤ්හි තත්ථ තත්ථ ඤාණං ගහිතමෙව හොති; තෙනාහ **"තතෝ උද්ධං සබ්බපි පුබ්බපුරිසා පිතාමහගහණෙනෙව ගහිතා"**ති. පුරිසගහණඤ්චත්ථ උභතෝබ්යතිදෙසවසෙන කතන්ති දට්ඨබ්බං. එවඤ්හි "මාතිතෝ"ති පාළිවචනං සමත්ථිතං හොති. **අකඛිතෙනාති** අපපන්නඛෙපෝ. **අනවකඛිතෙනාති** සද්ධට්ඨලිපාකාදිසු[1] න අවකඛිතෙනා න ඡඩ්ඩිතෙනා. **ජාතිවාදෙනාති** හෙතුම්හි කරණවචනන්ති දස්සෙතුං **"ජාතිහෙතූ"**තිආදි වුත්තං. එත්ථ ච **"උභතෝ -පෙ- පිතාමහයුගා"**ති එතෙන බ්‍රාහ්මණස්ස යොනිදෝසාභාවෝ දස්සිතෝ සංසුද්ධගහණිකභාවකිත්තනතෝ; **"අකඛිතෙනා"**ති ඉමිනා කිරියාපරාධාභාවෝ. කිරියාපරාධෙන හි සත්තා ඛෙපං පාපුණන්ති. **"අනුපඝාතුප්පත්තියා"**ති ඉමිනා අයුත්තසංසග්ගාභාවෝ. අයුත්තසංසග්ගම්පි හි පටිච්ච සත්තා අකෙඛාසං ලභන්ති.

ඉස්සරෝති ආධිපත්තෙය්‍ය සංවත්තනියකම්මබලෙන ජීවනසීලෝ; සා පනස්ස ඉස්සරතා විභවසම්පත්තිපච්චයා පාකටා ජාතාති අඞ්ගතාපරියායභාවෙනෙව වදන්තෝ **"අඩ්ඪෝති ඉස්සරෝ"**ති ආහ. මහන්තං ධනමස්ස භූමිගතඤ්චව වෙහාසට්ඨඤ්චාති **මහද්ධනෝ. තස්සාති**[2] තස්ස තස්ස **වදන්ති** "අඤ්ඤතෝ, ඛ්‍යත්තිරෙකතෝ ච අනුපසඞ්කමනකාරණං කිත්තෙතමා"ති.

අභිරූපෝති විසිට්ඨරූපෝ උත්තමසරීරෝ. දස්සනං අරහතීති **දස්සනීයෝ;** තෙනාහ **"දස්සනයොග්ගෝ"**ති. පසාදං ආවහතීති **පාසාදිකෝ;** තෙනාහ **"චිත්තප්පසාදජනකතෝ"**ති. වණ්ණස්සාති වණ්ණධාතුයා. **සණ්ඨානන්ති** සන්නිවෙසවිසිට්ඨං කරචරණගීවාසීසාදිඅවයවසමුදයං; සෝ ච සණ්ඨානමුඛෙන ගය්හතීති **"පරමාය වණ්ණපොක්ඛරතාය"ති -පෙ- සම්පත්තියා වා"**ති වුත්තං. සබ්බවණ්ණෙසු සුවණ්ණවණ්ණෝව උත්තමොති වුත්තං **"සෙට්ඨෙන සුවණ්ණවණ්ණෙන සමන්නාගතෝ"**ති තථා හි බුද්ධා, චක්කවත්තිනෝ ච සුවණ්ණවණ්ණාව හොන්ති. **බ්‍රහ්මවච්ඡසීති**[3] උත්තමසරීරාභෝ; සුවණ්ණාභෝ ඉවෙවව අත්ථෝ. ඉමමෙව හි අත්ථං සඤ්ඤාය **"මහාබ්‍රහ්මුනෝ සදිසෙනෙව සදිසෙන සමන්නාගතෝ"**ති වුත්තං; න බ්‍රහ්මුප්පත්තිනං. **අභික්කන්තතරා** දස්සනායාති ආරොහපරිණාහසම්පත්තියා, අවයවපාරිපූරියා ච දස්සනාය ඔකාසෝ න බුද්ධකෝ; තෙනාහ **"සබ්බානෙවා"**තිආදි.

යමනියමලක්ඛණං **සීලමස්ස අත්ථීති සීලවා.** තං පනස්ස රත්තඤ්ඤුතාය **වුද්ධං වඩ්ඪිතං අත්ථීති වුද්ධසීලී.** තෙන ච සබ්බඤ්ඤුතාය **වුද්ධසීලෙන සමන්නාගතෝ. සබ්බමෙතං පඤ්චසීලමත්තමෙව සඤ්ඤාය වදන්ති** තතෝ පරං සීලස්ස තත්ථ අභාවතෝ, තෙසඤ්ච ඤාණතෝ.

ඣානකරණසම්පත්තියා, සික්ඛාසම්පත්තියා ච කත්ථචිපි අනූනතාය පරිමණ්ඩලපදානි ඛ්‍යඤ්ජනානි අක්ඛරානි එතිස්සාති **පරිමණ්ඩලපදබ්‍යඤ්ජනා.** අථ වා පජ්ජති අත්ථෝ එතෙනාති පදං; නාමාදි. යථාධිප්පෙතමත්ථං ඛ්‍යඤ්ජතීති ඛ්‍යඤ්ජනං; වාක්‍යං. තෙසං පරිපුණ්ණතාය **පරිමණ්ඩලපද-**

1. සබ්බට්ඨලිපාකාදිසු (සා) 2. තඤ්ඤතඤ්ඤාති (ටීකා) 3. බ්‍රහ්මවච්චසී (?)

ඛ්‍යඤ්ජනා. අත්ථඤ්ජනනෙ සාධනතාය වාචාව[1] කරණතාති **වාක්කරණං**; උදාහරණෙසොසො. **ගුණපරිපූරණභාවෙන** තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස, තෙන වා හාසිතබ්බඅත්ථස්ස. **පූරෙ** පුණණභාවෙ. පූරෙති ච පූරිමසම්මං අත්ථෙ ආධාරෙ භුම්මං; දුතියසම්මං වීසයෙ. **"සුබුම්මාලතනෙනා"**ති ඉමිනා තස්සා වාචාය මුදුසණ්හභාවමාහ. **අපලිබුද්ධාය** පිත්තසෙම්හාදීහි. **සඤ්ඩක්ඛං** සබ්බං දස්සෙත්වා විය එකදෙසකථනං. **විලම්බිතං** සණිකං විරාජෙත්වා කථනං. සන්ධිද්ධ[2]-**විලම්බිතාදී**"නි වා පාඨො. තත්ථ **සඤ්ඩං** සඤ්ඩෙහජනකං. ආදි - සද්දෙන දුක්ඛලිතානුකඩ්ඪිතාදිං සඞ්ගණ්හාති. **"ආදිමජ්ඣපරියොසානං පාකටං කත්වා"**ති ඉමිනා තස්සා වාචාය අත්ථපාරිපූරිං වදති.

"ජිණ්ණා"තිආදීනි පදානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානි, හෙට්ඨා වුත්තත්තානි ච. දුතියනයෙ පන **ජිණ්ණා**ති නායං ජිණ්ණතා වයොමත්තෙන, අථ ඛො කුලපරිවට්ටෙන පුරාණතාති ආහ **"ජිණ්ණාති පොරාණා"**තිආදි; තෙන තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස කුලවසෙන උද්දිකොදිනභාවමාහ. ජාතිවුද්ධියා "වයො අනුපපත්තො"නි වක්ඛමානත්තා, ගුණවුද්ධියා තතො සාතිසයත්තා ච **"බුද්ධාති සීලාචාරාදිගුණවුද්ධියා සුත්තෙ"**නි ආහ. තථා ජාතිමහල්ල-කතාය වක්ඛමානත්තා **"මහල්ලකො"**ති පදෙන විභවමහත්තතා යොජිතා. **මග්ගපටිපන්නානා**ති බ්‍රාහ්මණානං පටිපත්තිචීරං උපගතො තං අවොක්කමම වරණතො. **අනනුමඤ්ඤනාති** පච්ඡිමවයං.

බුද්ධගුණකථාවණ්ණනා

304. තාදිසෙහි මහානුභාවෙහි සද්ධිං යුගග්ගාහවසෙනපි දහනං නාම්දිසානං අනුච්ඡවිකං; කුතො පන උක්කංසනන්ති ඉදං බ්‍රාහ්මණස්ස න යුත්තරූපන්ති දස්සෙන්තො ආහ **"න බො පන මෙතං යුත්ත"**නන්තිආදි. **සදිසා**ති එකදෙසෙන සදිසා. න හි බුද්ධානං ගුණෙහි සබ්බථා සදිසා කෙචිපි ගුණා අඤ්ඤෙසු ලබ්භන්ති. **ඉතරෙහී** අත්තනො ගුණෙහි අසදිසගුණෙ. **ඉදන්ති** ඉදං අත්ථජාතං. **ගොපදකන්ති** ගාවියා පදෙ ඨිත උදකං.

සට්ඨිකුලසතසහස්සන්ති සට්ඨිසහස්සාධිකං කුලසතසහස්සං. **කුල-පරියායෙනා**ති සුද්ධොදනමහාරාජස්ස කුලානුක්කමෙන **ආගතං. තෙසුපී**ති තෙසුපි චතූසු නිධීසු. **ගහිතගහිතන්නති** ගහිතං ගහිතං ඨානං පූරතියෙව ධනෙන පටිපාකතිකමෙව හොති. **අපරිමාණොයෙවා**ති "එත්තකො එසො"ති කෙනචි පරිච්ඡින්දිතුං අසක්කුණෙය්‍යතාය අපරිච්ඡින්නොව.

තක්ඛාති මඤ්චකෙ. **සීහසෙය්‍යං කප්පෙසී**ති යථා රාහු අසුරින්ද්‍රො ආයාමතො, විත්ථාරතො, උබ්බධතො ච භගවතො රූපකායස්ස පරිච්ඡෙදං ගහෙතුං න සක්කොති; තථා රූපං ඉද්ධාභිසඞ්ඛාරං අභිසඞ්ඛරොන්තො සීහසෙය්‍යං කප්පෙසි.

කිලෙසෙහි ආරකත්තා පරිසුද්ධට්ඨෙන **අරියන්ති** ආහ **"අරියං උත්තමං පරිසුද්ධ"**න්ති. **අනවජ්ජට්ඨෙන කුසලං**; න සුඛවිපාකට්ඨෙන. **කත්වා චතුරාසීතිපාණසහස්සානි** කත්වා **අපරිමාණාපි** දෙවමනුස්සා යසමා චතුවීසතියා ඨානෙසු අසඞ්ඛෙය්‍යා අපරිමෙය්‍යා දෙවමනුස්සා **මග්ගඵලාමතං** පිවිංසු; කොටිසතසහස්සාදිපරිමාණෙනපි බහූ එව; **තස්මා** අනුත්තරුවාර-සික්ඛාපනවසෙන භගවා බහූනං **ආවහියො. තෙති** කාමරාගතො අඤ්ඤෙ භගවතො පනිණකිලෙසෙ. **ඛෙළනාති** කෙළායනා ධනායනා.

---

1 වාචාය (බහූසු) 2. සන්නිද්ධ (ක)

අපාපපුරෙක්ඛාරොති අපාපෙ පුරෙ කරොති, න වා පාපං පුරතො කරොතීතිපි අපාපපුරෙක්ඛාරොති ඉමමත්ථං දස්සෙතුං **"අපාපෙ නව-ලොකුත්තරධම්මෙ"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **අපාපෙති** පාපපටිපක්ඛෙ; පාපරහිතෙ ච. බ්‍රහ්මනී සෙට්ඨෙ බුද්ධෙ භගවති භවා තස්ස ධම්මදෙසනා වසෙන අරියාය ජාතියා ජාතත්තා, බ්‍රහ්මුණෙ වා භගවතො හිතා[1] ගරුකරණාදිනා, ඨානුප්පත්තියා වා සෙට්ඨං අරියමග්ගං ජානාතීති **බ්‍රහ්මඤ්ඤූ**; අරියසාවකසඞ්ඛාතා පජා; තෙනාහ **"සාවිපුත්තා"**තිආදි. පකතිබ්‍රාහ්මණජාතිවසෙනාපි "බ්‍රහ්මඤ්ඤුය පජාය"ති පදස්ස අත්ථො වෙදිතබ්බොති දස්සෙතුං **"අපිචා"**තිආදි වුත්තං.

තිරොරට්ඨා තිරොජනපදන්ති එත්ථ රජ්ජං **රට්ඨං** රාජනති රාජුනො එතෙනාති; තදෙකදෙසභූතා පදෙසා පන **ජනපදෙ** ජනා පජ්ජන්ති එත්ථ සුඛජීවිකං පාපුණන්තීති. පුච්ඡාය වා දෙසං සල්ලක්ඛෙන්තා සම්බන්ධො. **අසමත්ථතන්ති** අත්තනො අසමත්ථතං. **භගවා විස්සජ්ජෙසි** තෙසං උපනිස්සයසම්පත්තිං, ඤාණපරිපාකං, චිත්තාචාරඤ්ච ඤත්වාති අධිප්පායො.

"එහි ඛොගතවාදී"ති ඉමිනා සුඛසම්භාසපුබ්බකං පියවාදිතං දස්සෙති; **"සඛිලො"**ති ඉමිනා සණ්හවාචතං; **"සම්මොදකො"**ති ඉමිනා පටිසන්ථාර-කුසලතං; **"අභාකුටිකො"**ති ඉමිනා සබ්බත්ථෙව විප්පසන්නමුඛතං; **"උත්තානමුඛො"**ති ඉමිනා සුඛාලාපතං; **"පුබ්බභාසී"**ති ඉමිනා ධම්මා-නුග්ගහස්ස ඔකාසකරණතො හිතජ්ඣාසයතං භගවතො විභාවෙති.

යඤ්හි කිරාති කිර-සද්දො අරුචිසූචනත්ථො; තෙන භගවතා අධිවුත්ථ-පදෙසෙ න දෙවතානුභාවෙන මනුස්සානං අනුපද්දවතා; අථ ඛො බුද්ධානුභාවෙනාති දස්සෙති තෙනාහ "අපිචා"තිආදි.

අනුසාසිතබ්බොති විනෙය්‍යජනසමූහො ගය්හතීති නිබ්බත්තිතං අරියසඞ්ඝමෙව දස්සෙතුං **"සයං වා"**තිආදි වුත්තං. අනන්තරස්ස විධිපටි-සෙධො වාති කත්වා **"නාදිසො වා"**ති ඉමිනා "සයං වා"තිආදිනා වුත්තවිකප්පො එව පච්චාමට්ඨොති "පුරිමපදසෙසව වා"ති විකප්පනන්තරග්ග-හණං. **බහූනං නික්ඛකාරාණන්ති** පූරණාදිනං අනෙකෙසං නිත්ථකරුණං; නිද්ධාරණෙ චෙතං සාමිවචනං. **කාරණෙනාති** අපපිච්ඡසන්තුට්ඨතාදි-සම්භාවනලක්ඛණෙන කාරණෙන. **ආගන්තුකා නවකාති** අභිනවා ආගන්තුකා අබ්භාගතා.[2] **පඤ්ඤාපුණාමීති** පරිච්ඡින්දිතුං ජානාමි සක්කොමි; තෙනාහ **"ජානාමී"**ති. **"සප්පමිපි වෙ අඤ්ඤමහාසමානො"**ති අභූතපරිකප්පනවචනමෙතං තථා භාසමානස්ස අභාවතො.

305. අලං-සද්දො අරහත්ථොපි ඉහාති "අලමෙව නිබ්බින්දිතු"න්තිආදීසු[3] වියාති ආහ **"අලමෙවාති යුත්තමෙවා"**ති. පුථුෙන නෙවා අසිතබ්බතො පරිභුඤ්ජිතබ්බතො **පුරිසස්ස වුච්චති පාථෙය්‍ය. පුමංසෙන** පුරිසෙන.

සොණදණ්ඩපරිවිතක්කවණ්ණනා

307. **උභතොපක්ඛිකානි** මච්ඡාදිඨිසම්මාදිට්ඨීනං වසෙන උභයපක්ඛිකා. **කෙරාවිකානි** සඤ්.

---

1. භගවතො අපච්චං (අභිනව ටීකා)
2. තම්බ්භාහතා න අබ්භාගතා (ක)
3. සං 1-387 පිටෙ.

බ්‍රාහ්මණපඤ්ඤත්තිවණ්ණනා

309. **විඤ්ඤාතන්ති** විත්තදුකඛං.

311-3. **සුජන්ති** හොමදඛ්බිං. **පඝණඤ්ඤතෙනසුන්ති** ජුහනත්ථං ගණ්හනකෙසු; ඉරුබ්බිජෙජසූති අත්ථො. **පඨමො වාති** තත්ථ සන්නිපතිතෙසු යජනකිරියායං සබ්බපධානො වා. **දුතියො වාති** තදඤ්ඤතරො වා. **"සුජ"න්ති** කරණෙ එතං උපයොගවචනන්ති ආහ **"සුජනියා"**ති. අග්ගිහුත්තපමුඛතාය යඤ්ඤස්ස යඤ්ඤං දියමානං සුජාමුඛෙන දියතීති ආහ **"සුජාය දියමාන"**න්ති. **පොරාණාති** අට්ඨකථාචරියා. **විසෙසතොති** විජ්ජාචරණවිසෙසතො; න බ්‍රාහ්මණෙහි ඉච්ඡිතවිජ්ජාචරණමත්තතො. **උභතොබ්‍රාහ්මණස්සාති** අනුත්තරදක්ඛිණෙය්‍යතාය උභතොඨඨබ්‍රාහ්මණස්ස. **බ්‍රාහ්මණසමයන්ති** බ්‍රාහ්මණසිද්ධන්තං. **මා භිඤ්ඤි** මා විනාසෙසි.

316. **සමසමොති** සමොයෙව හුත්වා සමො. ඛිනොපමවසෙනපි සමතා වුච්චතීති තං නිවත්තෙතුං **"ඛීණෙ කිඤ්චා එකදෙස සමතත"**න්තිආදිමාහ. **කුලඤ්ඤොපදීපනන්ති** කුලආදිපරිදීපනං. **අථාපි ඔසාති** අථාපි තුමහාකං එවං පරිවිතකෙකා සියා. **බ්‍රාහ්මණභාවං සාධෙති**[1] වණ්ණෙති. **මඤ්ඤාතිඤ්ඤුපි** එසෙව නයො. **සීලමෙව සාධෙස්සන්ති** බ්‍රාහ්මණභාවං. කස්මාති වෙ? ආහ **"තඤ්හි සුඛිස්සා"**ති ආදි. **සමෙමාහමත්තං වණ්ණාදයොති** වණ්ණමත්තජාතියො හි බ්‍රාහ්මණභාවස්ස අඞ්ගන්ති සමෙමාහමත්තමෙතං අසමවෙක්ඛිතාභිමානභාවතො.

සීලපඤ්ඤත්තිකථාවණ්ණනා

317. **කපිතො බ්‍රාහ්මණෙන පඤ්හොති** "සීලවා ච හොති"තිආදිනා දිවිධං එව අඞ්ගානං වසෙන යථාපුච්ඡිතො පඤ්හා යාථාවතො විස්සජ්ජිතො. **එකඞ්ගෙති** එතස්මිං යථාවිස්සජ්ජිතෙ අත්ථෙ. **තස්සාති** සොණදණ්ඩස්ස. **සීලපරිසුද්ධතාති** සීලසමපත්තියා සබ්බසො සුද්ධා අනුපක්කිලිට්ඨා. **කුතො දුස්සීලෙ පඤ්ඤා**, අසමාහිතත්තා තස්ස. **ජලෙ එළමූගෙ කුතො සීලන්ති** ජලෙ එළමූගෙ දුප්පඤ්ඤෙ කුතො සීලං සීලවිභාගස්ස, සීලපරිසොධනූපායස්ස ච අජානනතො. පකටඨං උකකටඨං ඤාණං පඤ්ඤාණන්ති පාකතිකං ඤාණං නිවත්තෙතුං. "පඤ්ඤාණ"න්ති වුත්තන්ති තයිදං පකාරෙහි ජානනතො **පඤ්ඤා'**වාති ආහ **"පඤ්ඤාණන්ති පඤ්ඤායෙවා"**ති.

සීලෙන ඛොතාති සමාධිපදට්ඨානෙන සීලෙන සකලසංකිලෙසමල විසුද්ධියා ඛොතා විසුද්ධා; තෙනාහ **"කථං සනා"**තිආදි. තත්ථ ඛොවතීති සුජ්ඣති. **මහාඝටීවිස්සඝෙරො විය** සට්ඨිවස්සමහාථෙරො විය. **වෙදනාපරිගණ්හනත්තමපීති** එත්ථ වෙදනාපරිගණ්හනා නාම යථාඋපපන්නං වෙදනං සභාවරසතො උපධාරෙත්වා "අයං වෙදනා එස්සං පටිච්ච, සා එසෙසා අනිච්චා දුක්ඛා විපරිණාමධම්මා"ති ලක්ඛණත්තයං ආරොපෙත්වා පවත්තිතවිපස්සනා. එවං විපස්සනෙනන හි සුඛෙන සක්කා සා වෙදනා අධිවාසෙතුං "වෙදනා එව වෙදයති"නි. **වෙදනං වික්ඛම්භෙත්වාති** යථාඋපපන්නං දුක්ඛවෙදනං අනනුවත්තනිත්වා විපස්සනං ආරභිත්වා විසිං පවිපන්නාය විපස්සනාය තං විනොදෙත්වා. **සංසුමාරපතිතෙනෙනාති** කුම්භීලෙන විය භූමියං උරෙන නිපජ්ජනෙන. **පඤ්ඤඤ්ඤ සීලං ඛොවිඤ්ඤාති** අඛණ්ඩාදිභාවාපාදනෙන සීලං ආදිමජ්ඣපරියොසානෙසු පඤ්ඤාය සුවිසොධිතං කත්වා.

---

1. සාධෙන්ති (ක්‍ය)

318. **"සඤ්ඤං ආහා"**ති උපරිදෙසනාය කාරණං පුච්ඡති. **ලජ්ජා** නාම "සීලස්ස ජාතියා ච ගුණදෙසපකාසනෙන සමණෙන ගොතමෙන පුච්ඡිතපඤ්හං විස්සජ්ජේසී"ති පරිසාය පඤ්ඤත්තතා. **එත්තකපරමා**ති එත්තකඋක්කංසකොටිකා පඤ්ච සීලානි, වෙදත්තයභාවනං පඤ්ඤපෙත්වා ලක්ඛණාදිතෝ නිද්ධාරෙත්වා ඤාණං නත්ථි; කෙවලං තත්ථ වත්තිපරමා මයන්ති දස්සෙන්තීති ආහ **"සීලපඤ්ඤාණන්ති වචනමෙව පරමං අම්හාක"**න්ති. **"අයං පන විසෙසෝ"**ති ඉදං නියාතනාපෙක්ඛං සීල නිද්දෙසෙ; තෙනාහ **"සීලම්චෙවං නියාතිත"**න්ති. සාමඤ්ඤඵලෙ පන "සාමඤ්ඤඵල" මිච්චෙව නියාතිතං; පඤ්ඤානිද්දෙසෙ පන ඣානපඤ්ඤං අධිට්ඨානං කත්වා විපස්සනාපඤ්ඤාවසෙනෙව පඤ්ඤානියාතනං කතං, තෙනාහ "පඨමජ්ඣානාදීනී"ති.

සොණදණ්ඩඋපාසකත්තපටිවේදනාකථාවණ්ණනා

321-2. **නත්තනා**ති පුත්තපුත්තෙහා. අගාරවං නාම නත්ථි; න වායං භගවති අගාරවෙන "අහඤ්චම්හි බ්‍රාහ්මණෙ"තිආදිමාහ; අථ ඛෝ අත්තලාභපරිහානි භයෙන. අයඤ්හි යථා තථා අත්තනෝ මහාජනස්ස සම්භාවනං උප්පාදෙත්වා කොහඤ්ඤනෙ පරෙ විම්හාපෙත්වා ලාභුප්පාදං නීජ්ඣත්තෙතා විචරති; තස්මා තථා අවොච; තෙනාහ **"ඉමිනා කිරා"**තිආදි.

තඛ්බහුලානුරූපායාති යාදිසී තදා තස්ස අජ්ඣාසයප්පවත්ති; තදනුරූපායාති අත්ථෝ. තස්ස තදා තාදිසස්ස විවට්ටූපනිස්සිතස්ස ඤාණස්ස පරිපාකස්ස අභාවතෝ කෙවලං අබ්භුදයනිස්සිතෝ එව අත්ථෝ දස්සිතොති ආහ **"දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකං අත්ථං සන්දස්සෙසී"**ති; පච්චක්ඛතෝ විභාවෙත්වාති අත්ථෝ. **කුසලෙ ධම්මෙ**ති තෙභූමකෙ කුසලෙ ධම්මෙ; "චතුභූමකෙ"තිපි වත්තුං වට්ටතියෙව; තෙනෙවාහ "ආයතිං නිබ්බානත්ථාය වාසනාභාගියා වා"ති.[1] **කත්තා**නි කුසලධම්මෙ යථා සමාදපිතෙ. **ඤත්ති** බ්‍රාහ්මණං. **සම්මුඛෙතජෙත්තා**ති සම්මදෙව උපරූපරි නිසාණෙත්වා පුඤ්ඤකිරියාය නිකඛිසිතබ්භාවං ආපාදෙත්වා. තං පන අත්ථතෝ තත්ථ උස්සාහජනනං හොතීති ආහ **"ස උස්සාහං කත්වා"**ති. එවං පුඤ්ඤකිරියාය සඋස්සාහතා, එවරූපගුණසමඞ්ගිතා ච නියමතෝ දිට්ඨධම්මිකා අත්ථසම්පාදනීති එවං **සඋස්සාහතාය, අඤ්ඤෙසඤ්ච** තස්මිං **විජ්ජමානගුණෙහි සම්පහංසෙත්වා** සම්මදෙව හට්ඨතුට්ඨභාවං ආපාදෙත්වා.

යදි භගවා ධම්මරතනවස්සං වස්සි; අථ කස්මා සො විසෙසං නාධිගච්ඡතීති ආහ **"බ්‍රාහ්මණො පනා"**තිආදි. යදි එවං කස්මා භගවා තස්ස තථා ධම්මරතනවස්සං වස්සීති ආහ **"කෙවලමස්සා"**තිආදි. න හි භගවතෝ නිරත්ථකා දෙසනා හොතීති.

සොණදණ්ඩසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

---

1. වාසනාභාගියාය වා නි (ක්‍ය)

5. කූටදන්ත සූත්‍ර

323. **පුබ්බේ මනුස්සත්තභාවෙති** අම්බට්ඨසොණදණ්ඩසුත්තාදීසු. **වුත්තනයමේවාති** යං තත්ථ ආගතසදිසං ඉධාගතං; තං අත්ථවණ්ණනතෝ වුත්තනයමේව; තත්ථ වුත්තනයේනේව වේදිතබ්බන්ති අත්ථෝ. "තරුණෝ අම්බරුක්ඛෝ අම්බලට්ඨිකා"ති[1] බ්‍රහ්මජාලසුත්තවණ්ණනායං වුත්තානීති ආහ **"අම්බලට්ඨිකා බ්‍රහ්මජාලේ වුත්තසදිසාවා"**ති.

යඤ්ඤූවාටං සම්පාදෙත්වා මහායඤ්ඤං උද්දිස්ස සච්ඡඤ්ඤුණකානි; අච්ඡඤ්ඤුණකානි ච යඤ්ඤූපකරණානි උපට්ඨපිතානීති වුත්තං පාළියං "මහායඤ්ඤේ උපකප්පථෝ"ති; තං උපකප්පරණං තෙසං තථාසජ්ජනන්ති ආහ **"උපකප්පමෝති සජ්ජීතෝ"**ති. **වච්ඡතරසකානීති** යුවභාවපත්තානි බලවවච්ඡසකානි; තෙ පන වච්ඡා එව හොන්ති; න දම්මා බලිවද්දා[2] චාති ආහ **"වච්ඡසකානී"**ති. **එතෙති** උසභාදයෝ උරබ්භපරියොසානා. **අනෙකසතන්ති** අනෙකජාතිකාගණං. සඞ්ඛ්‍යාවසෙන අනෙකතා සත්තසතග්ගහණෙනෙව පරිච්ඡින්නා. **මිගපක්ඛිනන්ති** මිගඤ්ච රුරු පසදකුරුඞ්ගගොකණ්ණමිගානඤ්චෙව මොරකපිඤ්ජර තිත්තිරකපොතාදි පක්ඛිනඤ්ච.

228. යඤ්ඤසඞ්ඛාතස්ස පුඤ්ඤස්ස යෝ සංකිලෙසෝ; තස්ස නිවාරණතෝ නිසෙධනතෝ **විඝා** වුච්චන්ති විපටිසාරවිනොදනා. තතෝ එව තා තං පුඤ්ඤනිස්සන්දං අච්ඡින්දිත්වා ඨපෙන්තීති **"ඛපනා"**ති වුත්තා. තාසං පන යඤ්ඤස්ස ආදිමජ්ඣපරියොසානවසෙන තීසු කාලෙසු පවත්තියා යඤ්ඤූ තිට්ඨපනෝ[3]ති ආහ **"තිට්ඨපනන්ති අත්ථෝ"**ති. පරිකප්පරොන්ති අභිසඞ්ඛරොන්ති **පරික්ඛාරා;** පරිවාරාති වුත්තං **"සොළසපරික්ඛාරන්ති සොළසපරිවාර"**න්ති.

මහාවිජිතරාජයඤ්ඤූකථාවණ්ණනා

336 **පුබ්බචරිතන්ති** අත්තනෝ පුරිමජාතිසම්භූතං බොධිසම්භාරභූතං පුඤ්ඤවරියං. තථා හිස්ස අනුගාමිනොව නිධිස්ස ඨාවරෝ නිධි නිදස්සිතෝ. අඩ්ඪතා නාම විභවසම්පන්නතා; සා තං තං උපාදූයුපාදූය වුච්චතීති ආහ **"සෝ කිර අත්තනෝ සන්තකේන විභවේන අඩ්ඪෝ හොති"**ති. තථා මහද්ධනතාපීති තං උක්කංසගතං දස්සෙතුං **"මහතා අපරිමාණසඞ්ඛ්‍යෙන ධනෙන සමන්නාගතෝ"**ති වුත්තං. භුඤ්ජිතබ්බතෝ පරිභුඤ්ජිතබ්බතෝ විසෙසතෝ කාමා **භොගෝ** නාමාති ආහ **"පඤ්චකාමගුණවසෙනා"**ති. **පිණ්ඩපිණ්ඩවසෙනාති** භාජනාලඞ්කාරාදිවිභාගං අහුත්වා කෙවලං ඛණ්ඩඛණ්ඩවසෙන.

මාසකාදීනි ආදි-සද්දෙන ඵාලකාදිං සඞ්ගණ්හාති. **භාජනාදීති** ආදි-සද්දෙන වත්ථසෙය්‍යාවසථාදිං සඞ්ගණ්හාති. සුවණ්ණරජතාමණිමුත්තාවෙළුරියවජිරපවාළානි **"සත්තරතනානී"**ති වදන්ති. සාලිවීහිආදි පුබ්බණ්ණං පුරක්ඛතං සස්සඵලන්ති කත්වා. තබ්බිපරියායතෝ මුග්ගමාසාදි **අපරණ්ණං. දෙවසිකං -පෙ- වසෙනාති** දිවසෙ දිවසෙ පරිභුඤ්ජිතබ්බදූතබ්බවඩ්ඪතබ්බාදිවිධිනා පරිවත්තනකඛනඛඤ්ඤවසෙන.

---

1. දී-අට්ඨ 1-42 පිටෙ 2 බලිබද්ද (බ්‍ලූ). 3. නිට්ඨපනං (සී. අට්ඨ).

කොට්ඨං වුච්චති ධඤ්ඤස්ස ඨාපනට්ඨානං; කොට්ඨභූතං අගාරං **කොට්ඨාගාරං**; තෙනාහ **"ධඤ්ඤේන -පෙ- ගාරෙ වා"**ති. එවං සාරගබ්භං "කොසෝ"ති, ධඤ්ඤස්ස ඨාපනට්ඨානඤ්ච "කොට්ඨාගාර"න්ති දස්සෙත්වා ඉදානි තතෝ අඤ්ඤථා තං දස්සෙතුං **"අථ වා"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ යථා අඤ්ඤෝ තිකඛිණභාවපරිහාරතෝ පරිච්ඡදෙ "කොසෝ"ති වුච්චති; එවං රඤ්ඤෝ නිකඛිණභාවපරිහරණත්තා චතුරඛිනී සෙනා "කොසෝ"ති ආහ **"චතුබ්බිධෝ කොසෝ හත්ථිඅස්සාරථපත්තී"**ති. **චතුට්ඨකොට්ඨාගාර**-ගහණෙනෙව සබ්බස්සාපි හණ්ඩට්ඨපනට්ඨානස්ස[1] ගහිතත්තා තිවිධං කොට්ඨාගාරන්ති වුත්තං. **"ඉදං එවං ඛහු"**න්තිආදි. රාජා තම්පි ජානන්තොව හණ්ඩාගාරිකෙන කථාපෙත්වා පරිසාය නිස්සඳභාවාපාදනත්ථඤ්චාහ එවං මෙ පකතිකෙඛාහො න භවිස්සතීති.

337-8. **බ්‍රාහ්මණො විනෙනඞි** ජනපදස්ස අනුපඳවත්ථෙඛවෙ යඤ්ඤස්ස ච විරුනුපවත්තනත්ථඤ්ච; තෙනාහ **"අහං රාජා"**තිආදි.

සත්තානං හිතස්ස සුඛස්ස ච විදූසනතො අහිතස්ස දුකඛස්ස ච ආවහනතො චොරා එව කණ්ටකා; තෙහි **චොරකණ්ටකෙහි.** යථා ගාමවාසීනං ඝාතා ගාමඝාතා; එවං පන්නිකානං දුහනා විහාඨනා **පච්චා-දුහනා. අධම්මකාරිඞ්ති** ඨම්මතො අපෙතස්ස අයුත්තස්ස කරණසීලො; අත්තනො විජිතෙ ජනපදවාසීනං තතො අනත්ථතො තායනෙන ඛත්තියො යො ඛත්තඨමෙමා; තස්ස වා අකරණසීලොති අත්ථො. දස්සවො එව ඛීලසදිසත්තා **දස්සුඛීලං.** යථා හි ඛෙත්තෙ ඛීලං කසනාදීනං සුඛපවත්තිං; මූලසන්තානෙන සස්සස්ස වුඩ්ඪිඤ්ච ඛිබන්ධති; එවං දස්සවො රජ්ජෙ රාජාණාය සුඛපවත්තිං, මූලච්ඡෙජනියා ජනපදානං පරිවුඩ්ඪිඤ්ච ඛිබන්ධනතෝ. තෙන වුත්තං "දස්සවො එව ඛීලසදිසත්තා දස්සුඛීල"න්ති. **වධ-සද්දෙ** භිංසනත්ථෙපි හොතීති වුත්තං **"මාරණෙන වා කොටනෙන වා"**ති. **අඳුබන්ධනා-දිනාති** ආදි-සද්දෙන රජ්ජුබන්ධනසඞ්ඛලිකබන්ධනාදිං සඞ්ගණ්හාති. **ජානියාති** ධනජානියා; තෙනාහ **"සබ්බං ගණ්හථා"**ති ආදි. **පඤ්චසිඛමුණ්ඩකරණන්ති**[2] කාකපක්ඛකරණං. **ගොමයසිඤ්චනන්ති** සීසෙ ඡකණොදකාවසෙචනං. **කුදණ්ඩකබන්ධන**න්ති ගදුලබන්ධනං. **එවමාදිනීති** ආදි-සද්දෙන ඛුරමුණ්ඩකරිත්වා හසම්පුටපොථනාදිං සඞ්ගණ්හාති. **උපනිස්සාමීති** උද්ධරිස්සාමි; අපනෙස්සාමීති අත්ථො. **උස්සහතීති** පුබ්බෙ තත්ථ කතපරිචයතාය උස්සාහං කාතුං සක්කොතීති. **අනුප්පදෙතූති** අනු අනු පදෙතු; තෙනාහ **"දිනෙන අප්පහොනෙන"**තිආදි. සක්ඛිකරණපණ්ණාරොපනාති වඩ්ඪියා සහ වා විනා වා පුන ගහෙතුකාමස්ස; ඉධ පන තං නත්ථීති ආහ **"සක්ඛිං අකතවා"**තිආදි; තෙනාහ **"මූලච්ඡෙජ්ජවසෙනා"**ති. පකාරතො හණ්ඩානි ආහරන්ති සමාහරන්ති පරිචයන්ති එතෙනාති **පාභතං**; හණ්ඩමූලං.

දිවසෙ දිවසෙ දාතබ්බභත්තං. **දෙවසිකභත්තං.** "අනුමාසං; අනු-පොසථ"න්තිආදිනා දාතබ්බං වෙතනං. **මාසිකාදිපරිබ්බයං.** තස්ස තස්ස කුලානුරූපෙන[3] කම්මානුරූපෙන සූරභාවානුරූපෙනාති පච්චෙකං අනුරූප-සද්දෙ යොජෙතබ්බා. සෙනාපච්චාදි **ඨානන්තරං.** සක්කච්චං පසන්නත්තා, අනුපඳවත්තා ච **ධනධඤ්ඤානං රාසිකතා** රාසිකාරභූතො. **බෙමෙන සිතානි** අනුපඳවෙන පවත්තා; තෙනාහ **"අභයා"**ති; කුතොචිපි භයරහිතානි අත්ථො.

---

1. කුප්පහණ්ඩට්ඨපනට්ඨානස්ස (අභිනව ටීකා) 2. පඤ්චසිඛමුණ්ඩිකකරණං (බහූසු)
3. කුසලානුරූපෙන (ඨපි)

චතුපරික්ඛාරවණ්ණනා

339. තස්මිං තස්මිං කිච්චෙ අනුයන්ති අනුවත්තන්තීති අනුයන්තා; අනුයන්තා එව **ආනුයන්තා** යථා "අනුභාවො එව ආනුභාවො"ති. **අස්සූති** රක්ඛෙය්යු. **තෙති** ආනුයන්තඛත්තියාදයො. **අත්තනොමනා න භවිස්සන්තී**ති "අමෙහ එත්ථ බහි කරොන්තී"ති. නිබ්බිච්චුලාහමො ගාමො **නිගමො**; ච්‍යඞ්ගිතමහාආයො මහාගාමොති අත්ථො. **ජානපද**-සද්දෙ හෙට්ඨා[1] වුත්තත්ථො එව. ඤාතං පකතිනං වසෙන රක්ඛෙය්යු ඉතිසුඛාභිවුද්ධි; තදෙකදෙසා ච ආනුයන්තාදයොති වුත්තං **"යං තුම්හාකං අනුඤ්ඤාතං මම භවෙය්‍ය දිඝරත්තං හිතාය සුඛාය"**ති

අම්‍ය සහ භවන්ති කිච්චෙවූති **අම්ච්චා**; රජ්ජකිච්චවොසාසනකා. තෙ පන රක්ඛෙය්යු පියා, සහපවත්තනකා ව හොන්තීති ආහ **"පිය සහායකා"**ති. රක්ඛෙය්යු පරිසති භවාති **පාරිසජ්ජා** තෙ පන කෙති ආහ **"සෙසා ආණත්තිකරා"**ති[2]. යථාවුත්තආනුයන්තඛත්තියාදීහි අවසෙසා රක්ඛෙය්යු ආණාකරාති අත්ථො. සතිපි දෙය්‍යධම්මෙ ආනුභාවසම්පත්තියා, පරිවාර-සම්පත්තියා ච අභාවෙ තාදිසං දාතුං න සක්කා වුඩ්ඪකාලෙ ච තාදිසානම්පි රාජූනං තදුභයං හායතෙවාති ආහ **"මහල්ලකකාලෙ -පෙ- න සක්කා"**ති. **අනුමනියා**ති අනුජානනෙන. **පක්ඛා**ති සපක්ඛා[3] යඤ්ඤස්ස අඞ්ගභූතා. පරික්ඛරොන්තීති **පරික්ඛාරා**; සම්භාරා. ඉමෙ තස්ස යඤ්ඤස්ස අඞ්ගභූතා පරිවාරා ච්‍ය හොන්තීති ආහ **"පරිවාරා භවන්ති"**ති.

අට්ඨපරික්ඛාරවණ්ණනා

340. **යසසා**ති ආනුභාවෙන; තෙනාහ **"ආණාඨපනසමත්ථතායා"**ති. **සද්දහන්ති**ති "දානා දානස්ස ඵලං පච්චනුහොති"ති පත්තියායති. දානෙ සූරොති **දානසූරෙ**; දෙය්‍යධම්මෙ ඊසකම්පි සඞ්ගං අකත්වා මුත්තචාගො. සවායම්පත්ථො කම්මස්සකතඤ්ඤුණස්ස තික්ඛවිසදභාවෙන වෙදිතබ්බො; තෙනාහ **"න සද්ධාමත්තකෙනෙවා"**තිආදි. යස්ස හි කම්මස්සකතා පච්චක්ඛතො ච්‍ය උපට්ඨාති, සො එවං වුත්තොතා. **යං දානං දෙන්ති** යං දෙය්‍යධම්මං පරස්ස දෙති. **තස්ස පති හුත්වා**ති තබ්බිසයං ලොභං සුට්ඨු අභිභවනෙනා තස්ස අධිපති භූත්වා දෙති අනධිභවනීයත්තා. "න දූසෙ, න සභායෙ"ති වත්වා තදුභයං අච්චයතො, ව්‍යතිරෙකතො ච දස්සෙතුං **"යො හී"**තිආදි වුත්තං. **දූසෙ හුත්වා දෙති** තණ්හාය දූනස්ස දූසව්‍යතං උපගන්ත්වා. **සහායෙ හුත්වා දෙති** තස්ස පියභාවානිස්සජ්ජනතො. **සාමී හුත්වා දෙති** තත්ථ තණ්හාදූසව්‍යතො අත්තානං මොචෙත්වා අභිභුය්‍ය ච්‍ය වත්තනතතා. සාමිපරිභොගසදිසා හෙතස්සායං පවත්තනතීති.

සම්මතපාපා සමණා, බාහිතපාපා බ්‍රාහ්මණා උභයත්ථනිද්දෙසෙන; පබ්බජ්ජාමත්තසමණජාතිමත්තබ්‍රාහ්මණා පන **සමණාදිගහණෙනෙවෙත්ථ** ගහිතාති අධිප්පායො. **දුග්ගතා**ති දුක්කරජීවිකං උපගතා කසිරවුත්තිකා; තෙනාහ **"දලිද්දමනුස්සා"**ති. **අද්ධිකා**ති අද්ධානමග්ගගාමිනො. **වණ්ණ-භණා**ති ගුයකානං ගුණකිත්තනවසෙන, කම්මඵලකිත්තනමුඛෙන ච යාචනකා සෙය්‍යථාපි නග්ගචරියාදයො; තෙනාහ **"ඉට්ඨං දින්න"**නන්තිආදි. **"පඤ්ච-මත්ත"**නන්ති ඒහිතණ්ඩුලාදිවසෙන වුත්තං; **"සරාවමත්ත"**නන්ති යාගුහත්ථාදි-

1. 225 පිටෙ. 2. ආණත්තිකාරකා (ටීකා) 3. සාපෙක්ඛා (බහූසු)

වසෙන. ඔපානං වුච්චති ඔගාහෙත්වා පාතබ්බතෝ නදීතලාකාදීනං සබ්බසාධාරණතිත්ථං; ඔපානං විය භූතෝති **ඔපානභූතෝ**; තෙනාහ **"උදපානභූතෝ"**තිආදි. **සුතමෙව සුතජාතන්ති ජාත**-සද්දස්ස අනන්තරවාචකතං ආහ යථා "කොසජාත"න්ති.

අතීතාදිඅත්ථවිඤ්ඤාණසම්භූතා නාමස්ස රූපස්ස අනුමානවසෙන, ඉතිකත්තබ්බතාවසෙන ච වෙදිතබ්බා: න බුද්ධානං විය තත්ථ පච්චක්ඛදස්සිතායාති දස්සෙතුං **"අතීතෙ"**තිආදි වුත්තං. අඞ්කුරාදයෝ තාව යඤ්ඤස්ස පරික්ඛාරා හොන්තු තෙහි විනා තස්ස අසිජ්ඣනතෝ; සුජාතතාසුරූපතා පන කථන්ති ආහ **"එතෙහි කිරා"**තිආදි. එත්ථ ච කෙචි "යථා අඞ්කුරාදයෝ යඤ්ඤස්ස එකංසතෝ අඞ්ගානි; න එවමභිජාතතා, අභිරූපතා වාති දස්සෙතුං **කිර**-සද්දග්ගහණ"න්ති වදන්ති "අයං දුජ්ජාතෝ"තිආදිවචනස්ස අනෙකන්තිකතං මඤ්ඤමානා; තයිදං අසාරං; සබ්බසාධාරණවසෙන හෙස යඤ්ඤූරමෙහා තත්ථ සියා කෙසඤ්චි තථාපරිචිතකෙඛාති තස්සාපි අවකාසාභාවාදස්සනත්ථං[1] තථා වුත්තත්තා. **කිර**-සද්දෙ පන තදූ බ්‍රාහ්මණෙන චිනතිතාකාරසූචනත්ථෙ දට්ඨබ්බෙ. **එවමාදීනීති** ආදිසද්දෙන "අයං වීරූපෙ දලිද්දෙ අපෙපඤ්ඤෙ අස්සද්ධෙ අප්පස්සුතෙ අනත්ථඤ්ඤූ න මෙධාවී"ති එතෙසං සඞ්ගහෙ දට්ඨබ්බෙ.

චතුපරික්ඛාරාදිවණ්ණනා

341. **"සුජං පඝඤ්ඤනානා"**නති පුරොහිතස්ස සඤ්ඤමෙව කටච්ඡුගහණජොතනෙන[2] එවං සහත්ථා, සඤ්ඤචඤ්ඣ දූනෙ යුත්තතා[3] ඉච්ඡිතබ්බානි දස්සෙති. **එවං දුජ්ජාතස්සා**නි එත්ථාපි හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව අත්ථෝ වෙදිතබ්බෝ.

342. **තිණණං ඨානාන**නති දූනස්ස ආදිමජ්ඣපරියොසානභූතාසු තීසු භූමීසු අවත්ථාසූති අත්ථෝ. **චලනතී**ති කම්පනති පුරිමාකාරෙ න තිට්ඨති. **කරණත්ථෙ**ති තතියාවිභත්තිඅත්ථෙ. කත්තරි හෙතං සාමිවචනං කරණීයසද්දූපෙක්ඛාය. "පච්චානුතාපෙ[4] න කත්තබ්බා"ති වත්වා තස්ස අකරණූපායං දස්සෙතුං **"පුබ්බචෙතනා පන අචලා පතිට්ඨපෙතබ්බා"**ති වුත්තං. තත්ථ **අචලා**ති දළ්හා කෙනචි අසංහීරා. **පතිට්ඨපෙතබ්බා**ති සුපතිට්ඨිතා කාතබ්බා. එවං කරණෙන හි යථා නං දූනං සම්පති යථාධිප්පායං නිප්පජ්ජති; එවං ආයතිම්පි විපුලඵලතායාති ආහ **"එවඤ්හි දූනං මහප්ඵලං හොතීති දස්සෙති"**ති; විපරිසාරෙන අනුපක්කිලිට්ඨභාවතෝ. **මුඤ්චචෙතනාති** පරිච්චාගචෙතනා. තස්සා නිච්චලභාවෝ නාම මුත්තචාගතා පුබ්බාභිසඞ්ඛාරවසෙන උළාරභාවෝ; සම්පුස්සරණචෙතනාය පන නිච්චලභාවෝ "අහො මයා දූනං දින්නං සාධු සුට්ඨූ"ති තස්ස සක්කච්චං පච්චවෙක්ඛණාවසෙන වෙදිතබ්බෝ. **තථා අභරොණතස්සා**නි මුඤ්චචෙතනං, තත්ථ පච්චාසම්පුස්සරණචෙතනඤ්ච වුත්තනයෙන නිච්චලං අකරොණතස්ස විපරිසාරං උප්පාදෙන්තස්ස. ඛෙත්තවිසෙසෙ පරිච්චාගස්ස කත්තබ්බා ලද්ධුස්සුපි **උළාරෙසු හොගෙසු චිත්තං නාපි නමති.** යථා කථන්ති ආහ **"මහාරොරුවං උපපන්නස්ස සෙට්ඨිගහපතිනො විය"**ති.

සො කිර නගරසිඛිං පච්චෙකබුද්ධං අත්තනො ගෙහද්වාරෙ පිණ්ඩාය ඨිතං දිස්වා "ඉමස්ස සමණස්ස පිණ්ඩපාතං දෙහී"ති හරියං ආණාපෙත්වා රාජුපට්ඨානත්ථං පක්කාමි. සෙට්ඨිභරියා සපඤ්ඤජාතිකා; සා විනෙතසි

1. අවහරාභාවදස්සනත්ථං (බහූසු)
2. ..... චොදනෙන (බහූසු)
3. යුත්තපයුත්තතා (අභිනව ටීකා)
4. පච්ඡානුතාපෙ (ටීකා)

"මයා එත්තකෙන කාලෙන 'ඉමස්ස දෙථා'ති වචනමත්තම්පිස්ස න සුතපුබ්බං; අයඤ්ච මඤ්ඤේ අහොසි පච්චෙකසම්බුද්ධෝ; යථා තථා අද්ධා පණීතං පිණ්ඩපාතං දස්සාමී"ති උපගන්ත්වා පච්චෙකසම්බුද්ධං පඤ්ච-පතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා පත්තං ආදාය අන්තොනිවේසනෙ පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදාපෙත්වා පරිසුද්ධෙහි සාලිතණ්ඩුලෙහි භත්තං සම්පාදෙත්වා තදනුරූපං ඛාදනීයං, බ්‍යඤ්ජනං, සූපෙය්‍යඤ්ච අභිසඞ්ඛරිත්වා ඛණ්ඩ ගන්ධෙහි අලඞ්කරිත්වා පච්චෙකසම්බුද්ධස්ස හත්ථෙසු පතිට්ඨාපෙත්වා වන්දි. පච්චෙකබුද්ධෝ "අඤ්ඤෙසඤ්ඤම්පි පච්චෙකබුද්ධානං සඞ්ගහං කරිස්සාමී"ති අපරිභුඤ්ජිත්වාව අනුමොදනං කත්වා පක්කාමි. සොපි ඛෝ සෙට්ඨි රාජූපට්ඨානං කත්වා ආගච්ඡන්තෝ පච්චෙකබුද්ධං දිස්වා අහං "තුම්හාකං පිණ්ඩපාතං දෙථා"ති වත්වා පක්කන්තොතා; අපි වෝ ලද්ධෝ පිණ්ඩපාතොති. ආම සෙට්ඨි ලද්ධොති "පස්සාමා"ති ගීවං උක්කිපිත්වා ඔලොකෙසි. අථස්ස පිණ්ඩපාතගන්ධෝ උට්ඨහිත්වා නාසපුටං පූරෙසි. සො "මහා වත මේ ධනව්‍යසෝ ජාතෝ"ති චිත්තං සඤ්ඤාරෙතුං අසක්කොන්තෝ පඨමං විප්පටිසාරී අහොසි. විප්පටි-සාරස්ස පන උප්පන්නාකාරෝ "වරමේත"න්තිආදිනා[1] පාළියං ආගතොයෙව. භාතු පනස්ස එකං පුත්තකං සාපතෙය්‍යකාරණා ජීවිතා වොරොපෙසි; තෙන මහාරොරුවං උප්පන්නෝ. පිණ්ඩපාතදානෙන පනෙස සත්තකඛත්තුං සුගතිං සගඟං ලොකං උප්පන්නෝ; සත්තකඛත්තුමෙව ච සෙට්ඨිකුලෙ නිබ්බත්තෙතා; න චාස්ස උළාරෙසු භොගෙසු චිත්තං නමි. තෙන වුත්තං "නාපි උළාරෙසු භොගෙසු චිත්තං නමතී"ති.

343. ආකාරොති අත්තනෝ අනුරූපතාය සමරියාදං සපරිවෙජ්ජං ඵලං නිබ්බත්තෙතීති **ආකාරෝ**; කාරණන්ති ආහ **"දානඤ්හි ආකාරෙතීති දානඤ්හි කාරණෙතී"**ති. **පච්ඡාභාහකතෝ** චාති බලවතරෝ හුත්වා උප්පජ්ජමානෝ පටිඝාහකතොව උප්පජ්ජති; ඉතරෝ පන දෙය්‍යධම්මතෝ, පරිවාරජනතොපි උප්පජ්ජෙය්‍යෙව **උප්පජ්ජිතුං සුඛනන්ති** උප්පජ්ජනාරහං. **තෙසංයෙව** පාණාතිපාතීනං. යජනං නාමෙත්ථ දානං අධිප්පෙතං; න අග්ගිජුහනන්ති ආහ. **"යජතං භවනීති දෙතු භව"**න්ති. **විස්සජ්ජතූති** මුත්තචාගවසෙන විස්සජ්ජතු. **අඛණනතරන්ති** අඡිද්දතං සකසන්තානෙති අත්ථෝ.

344. හෙට්ඨා සොළස පරිකඛාරා වුත්තා යඤ්ඤස්ස තෙ වත්ථූ කත්වා ඉධ පන සන්දස්සනාදිවසෙන අනුමොදනාය ආරද්ධත්තා වුත්තං **"සොළසහි ආකාරෙහී"**ති. **දස්සෙසිවා** අත්තනෝ දෙසනානුභාවෙන පච්චක්ඛතෝ විය ඵලං දස්සෙත්වා අනෙකවාරං පන කථනතෝ චි ආමෙණ්ඩිතවචනං. **තමත්ථන්ති**[2] යථාවුත්තං දානඵලවසෙන කම්මඵලසම්බන්ධං. **සම්මදපෙක්ඛාති**[3] සුතමත්තමෙව අකත්වා යථා රාජා තමත්ථං සම්මදෙව ආදියති චිත්තෙන කරොන්තෝ සුගහිතං කත්වා ගණ්හාති; තථා සක්කච්චං ආදපෙත්වා. ආමෙඩිතකාරණං හෙට්ඨා[4] වුත්තමෙව.

"විප්පටිසාරවිනොදනත්ථා"ති ඉදං නිදස්සනමත්තං. ලොභදොසමොහ-ඉස්සාමච්ඡරියමානාදයොපි හි දානචිත්තස්ස උපක්කිලෙසා; තෙසං විනොදනෙ-නපි තං සම්පත්තෙජීතං නාම හොති නික්කඛිසදභාවපපත්තිතො. ආසන්නතර-භාවතො වා විප්පටිසාරස්ස තබ්බිනොදනමෙව ගහිතං; පවත්තිතෙපි හි දානෙ තස්ස සම්භවතො.[5] යාථාවතො විජ්ජමානෙහි ගුණෙහි තුට්ඨප්පහට්ඨභාවා-පාදනං සම්පහංසනන්ති ආහ **"සුන්දරං තෙ -පෙ- ථුතිං කත්තා කථෙසී"**ති. **ධම්මෙනාති** සච්චතො. සච්චඤ්හි ධම්මතො අනපෙතත්තා ධම්මං, උපසම-චරියාභාවතො සමං, යුත්තභාවෙන කාරණන්ති ච වුච්චතීති.

---

1. සං 1-93 පිටෙ. 2. තදත්ථං (ටීකා) 3. සම්මාආදපෙත්වා (බහූසු) 4. 195 පිටෙ.
5. පවත්තිතෙ -පෙ- සම්භවොති (අභිනව ටීකා)

345. තසම්ං යඤ්ඤං රුක්ඛනිණ්ණෙජ්ඤෙපි නාම නාහොසි; කුතො පාණවධොති පාණවධාභාවසෙසෙව දළහීකරණත්ථං, සබ්බසො විපරීතගාහාවිද්ධංසිතඤ්ඤස්ස දස්සෙතුං පාළියං "නෙව ගාවො හඤ්ඤිංසූ"තිආදිං වත්වාපි "න රුක්ඛා ඡින්දිංසූ"තිආදි වුත්තං; තෙනාහ **"කිං පන ගාවො"**තිආදි. **බහිකිසත්ථායා**ති පරිච්ඡෙදනත්ථාය. **වනමාලාඝණ්ඩපෙනා**ති වනපුප්ඵනිගන්ථිතමාලානියාමෙන. **භූමියං වා පක්ඛරණී**ති වෙදිභූමිං පරිකප්පෙත්වා තත්ථ පත්ථරණී. **අනෙනාගෙහදූසාදයෙ**ති අන්තොජාතධනකීතකරමරානීතසයංදූසා. **පුබ්බමෙවා**ති හනිකරණතො පගෙව. **ගහෙත්වා කරොනතී**ති දිවසෙ දිවසෙ ගහෙත්වා කරොන්ති. **තජ්ජිතා**ති ගජ්ජිතා. **සියඝමුදුවාරෙනෙවා**ති ඉධාවවනෙනෙව. **එණ්ඩෙන වෙවා**ති එත්ථ ච-සද්දෙ අවුත්තසම්භවයත්ථෙ, තෙන පණ්ඩිතපණ්ඩිතානං නානපකාරානං බාදනීයභොජනීයාදිනයෙදව වත්ථමාලාගන්ධවිලෙපනයානසෙය්‍යාදිනයදව සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො; තෙනාහ **"පණ්ඩිතෙහි සප්පිතෙලාදිසම්මිස්සෙහෙවා"**ති ආදි.

346. සං නාම ධනං; තස්ස පතීති සපති; ධනවා. දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකහිතාවහත්තා තස්ස හිතන්ති **සාපතෙය්‍යං**; තදෙව ධනං. තෙනාහ **"පහූතං සාපතෙය්‍යං ආදයා**ති ඛහුං ධනං හරෙත්වා"ත්. **ගාමභාගෙනා**ති සංහිත්තනවසෙන ගාමෙ වා ගහෙතබ්බභාගෙන.

347. **"යාගුං පිවිත්වා"**ති යාගුසිසෙන පාතරාසභොජනමාහ. **පුරත්ථිමෙන යඤ්ඤවාටස්සා**ති රඤ්ඤො දානසාලාය නාතිදූරෙ පුරත්ථිමදිසාභාගෙති අත්ථො. යතො තත්ථ පාතරාසං භුඤ්ජිත්වා අකිලන්තරූපායෙව සායන්හෙ සාලං පාපුණන්ති. **"දක්ඛිණෙන යඤ්ඤවාටස්සා"**තිආදිසුපි එසෙව නයො.

348. **පරිහාරෙනා**ති භගවන්තං ගරුං කත්වා ආගාරවපරිහාරෙන.

නිවච්දනඅනුකූලයඤ්ඤදූවණ්ණනා

349. **උට්ඨාය සමුට්ඨායා**ති දානෙ උට්ඨානවීරියං සකකච්චං කත්වා. **අප්පසමාරම්භතරොති**[1] අතිවිය පරිත්තසමාරොහො. සම්භරීයතී යඤ්ඤෙ එතෙහීති සම්භාරමහා; සමාහරණසම්භරණවසෙන[2] පවත්තසන්තතිපිළා. **අප්පඨ්ඨතරොති** පන අතිවිය අපකිච්චොති අත්ථො. විපාකසඤ්ඤිතං අතිසයෙන මහන්තං සදිසඵලං එතස්සාති **මහප්ඵලතරෙ**. උදයසඤ්ඤිතං අතිසයෙන මහන්තං නිස්සන්දිඵලං එතස්සාති **මහානිසංසතරෙ**. **ධුවදානානී**ති ධුවානි පිරානි අවිජහනානි කත්වා දාතබ්බදානානි. **අනුකූලයඤ්ඤානී**ති අනුකූලං කූලානුකූලං උපාදාය දාතබ්බදානානි; තෙනාහ **"අමහාඝ"**න්තිආදි. **නිබද්ධදානානී**ති නිබන්ධිත්වා නියමෙත්වා පවෙණීවසෙන පවත්තිතදානානි.

හත්ථිදන්තෙන පවත්තිතා **දන්තමයසලාකා**; යත්ථ දූයකානං නාමං අඞ්කීයති. **රඤ්ඤූනී** සෙතවාහනරඤ්ඤූ.

ආදිනීති ආදි-සද්දෙන "සෙනෙ විය මංසපෙසිං කසමා ඔකන්දිත්වා ගණ්හාසී"ති එවමාදිනං සඞ්ගහො. පුබ්බචෙතනාමුඤ්චනචෙතනාඅපරචෙතනාසම්පත්තියා දූයකස්ස වසෙන තීණි අඞ්ගානි, විතරාගතාදීනදේසතාවිතමොහතාපටිපත්තියා දක්ඛිණෙය්‍යස්ස වසෙන තීණීති එවං **ඡළඞ්ගසමන්නාගතාය දක්ඛිණාය.** අපරාපරං උප්පජ්ජනකචෙතනාවසෙන මහානදී විය, මහොඝො විය ච ඉතො චිතො ච අභිසන්දිත්වා ඔකන්දිත්වා පවත්තනියා පුඤ්ඤමෙව **පුඤ්ඤඤ්ඣභිසන්දෙ**.

1. අප්පසමාරම්භතරෙ (ඛ්‍ය) 2 සම්භරණවසෙන (බහූසු)

350. **කිච්චපසියොසානං නත්ථි** දිවසෙ දිවසෙ දායකස්ස ව්‍යාපාරාපජ්ජනතො; තෙනාහ **"එතෙනා"**තිආදි. **කිච්චපසියොසානං අත්ථි** යථාරද්ධස්ස ආවාසස්ස කතිපයෙනාපි කාලෙන පරිසමාපෙතබ්බතො; තෙනාහ **"පණ්ණසාල"**න්තිආදි. **සුත්තන්තපරියායෙනාති** සුත්තන්තපාළිනයෙන[1] **නව ආනිසංසා**ති සීතපටිඝාතාදයො පටිසල්ලානාරාමපරියොසානා නව උදයා. අපපමත්තතාය වෙතෙ වුත්තා

යසමා ආවාසං දෙන්තෙන නාම සබ්බම්පි පච්චයජාතං දින්නමෙව හොති. දෙ තයො ගාමෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා **කිඤ්චි** අලද්ධා ආගතස්සපි ඡාග්‍යුදකසම්පන්නං ආරාමං පවිසිත්වා නහායිත්වා පතිස්සයෙ මුහුත්තං නිපජ්ජිත්වා උට්ඨාය නිසින්නස්ස කායෙ බලං ආහරිත්වා පකතිත්තං විය හොති. බහි විචරන්තස්ස ච කායෙ වණ්ණධාතු වාතාතපෙහි කිලමති; පතිස්සයං පවිසිත්වා ද්වාරං පිධාය මුහුත්තං නිපන්නස්ස විසභාගසන්නතා වූපසම්මති; සභාගසන්නතා පතිට්ඨාති; වණ්ණධාතු ආහරිත්වා පකතිත්තා විය හොති. බහි විචරන්තස්ස ච පාදෙ කණ්ටකො විජ්ඣති; ඛාණු පහරති; සරීසපාදිපරිස්සයා වෙව වොරහයන්ති උපපජ්ජන්ති; පතිස්සයං පවිසිත්වා ද්වාරං පිධාය නිපන්නස්ස සබ්බෙ තෙ පරිස්සයා න හොන්ති; සජ්ඣායන්තස්ස ධම්මපීතිසුඛං, කම්මට්ඨානං මනසි කරොන්තස්ස උපසමසුඛඤ්ච උපපජ්ජති බහිද්ධා චිත්තෙකග්ගභාවතො. බහි විචරන්තස්ස ච කායෙ සෙදා මුච්චන්ති; අකිණ්ණි එන්දන්ති; සෙනාසනං පවිසනකක්ඛණෙ මඤ්චපීඨාදීනි න පඤ්ඤායන්ති; මුහුත්තං නිසින්නස්ස පන අකිණ්ණං පඤ්ඤායති ආහරිත්වා පකතිත්තා විය හොති; ද්වාරවාතපානමඤ්චපීඨාදීනි පඤ්ඤායන්ති. එතසමිඤ්ච ආවාසෙ වසන්තං දිසවා මනුස්සා චතූහි පච්චයෙහි සක්කච්චං උපට්ඨහන්ති. තෙන වුත්තං "ආවාසං දෙන්තෙන නාම සබ්බම්පි පච්චයජාතං දින්නමෙව හොති"ති. තස්මා එතෙ යථාවුත්තා සබ්බෙපි ආනිසංසා වෙදිතබ්බා. තෙන වුත්තං "අපපමත්තතාය වෙතෙ වුත්තා"ති.

සීතන්ති අජ්ඣත්තං ධාතුකෙළාහවසෙන වා බහිද්ධා උතුවිපරිණාමවසෙන වා උපපජ්ජනකසීතං. **උණ්හන්ති** අග්ගිසන්තාපං; තස්ස වනඩාහාදිසු[2] සම්භවො වෙදිතබ්බා. **පටිහන්තීති** පටිබාහති යථා තදුභයවසෙන කායචිත්තානං බාධනං න හොති; එවං කරොති. සීතුණ්හබාහතෙ හි සරීරෙ චිත්තත්තවිත්තෙනා භික්ඛු යොනිසො පදහිතුං න සක්කොති. **වාළමිගානීති** සීහව්‍යග්ඝාදිවණ්ණමිගෙ. ගුත්තසෙනාසනඤ්හි ආරඤ්ඤකම්පි පවිසිත්වා ද්වාරං පිධාය නිසින්නස්ස තෙ පරිස්සයා න හොන්තීති. **සරීසපෙති** යෙ කෙචි සරන්තෙන ගච්ඡන්තෙන දීඝජාතිකෙ සප්පාදිකෙ. **මක්කසෙති** නිදස්සනමත්තමෙතං; ඩංසාදීනම්පි එතෙසෙවෝ[3] සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **සිසිරෙති** සිසිරකාලවසෙන, සත්තාහවද්දලිකාදිවසෙන ච උපපන්නෙ සිසිරසමඵස්සෙ **වුට්ඨියොති** යදා තදා උපපන්නා වස්සවුට්ඨියො පටිහන්තීති යොජනා.

වාතාතපො ඝොරොති රුක්ඛගච්ඡාදීනං උම්මූලභඤ්ජනාදිවසෙන පවත්තනියා ඝොරො සරජඅරජාදිභෙදො වාතො චෙව ගිම්හපරිළාහසමයෙසු උපපත්තියා ඝොරො සූරියාතපො ච. **පටිහඤ්ඤන්තීති** පටිබාහියති. **ලෙණඤ්චන්ති** නානාරම්මණතො චිත්තං නිවත්තෙත්වා පටිසල්ලානාරාමත්ථං. **සුඛන්තන්ති** වුත්තපරිස්සයාභාවෙන ඵාසුවිහාරත්ථං. **ඣායිතුන්ති** අට්ඨතිංසාය ආරම්මණෙසු යත්ථ කත්ථචි චිත්තං උපනිබන්ධිත්වා උපනිජ්ඣායිතුං. **විපස්සයිතුන්ති** අනිච්චාදිතො සඞ්ඛාරෙ සම්මසිතුං.

---

1. ම 1-12, අං 2-341 පිටුසු. 2 වනදාහාදිසු වා (සාරත්ථ - ටී 3-393 පිටුපෙ)
3. එතෙනෙව (සාරත්ථ - ටී 3-393 පිටුපෙ)

විහරෙති පතිස්සයෙ. **කාරයෙති** කාරාපෙය්‍ය. **රමෙමති** මනොරමෙ නිවාසසුඛෙ. **වාසයෙතෙ බහුස්සුතෙති** කාරෙත්වා පන එත්ථ විහරෙසු බහුස්සුතෙ සීලවන්තෙ කල්‍යාණධම්මෙ නිවාසෙය්‍ය; තෙ නිවාසෙන්තො පන තෙසං බහුස්සුතානං යථා පච්චයෙහි කිලමථො න හොති; එවං **අන්නඤ්ච පානඤ්ච වත්ථසෙනාසනානි ච දදෙය්‍ය උජුභූතෙසු** අක්ඛිණාසවසමපන්නෙසු කම්මකම්මඵලානං, රතනත්තයගුණානඤ්ච සද්දහනෙන **විප්පසන්නෙනන චෙතසා.**

ඉදානි ගහට්ඨපබ්බජිතානං අඤ්ඤමඤ්ඤූපකාරිතං දස්සෙතුං **"තෙ තස්සා"**ති ගාථමාහ. තත්ථ **තෙති** බහුස්සුතා. **තස්සාති** උපාසකස්ස. **ධම්මං දෙසෙන්තීති** සකලවට්ටදුක්ඛපනූදනං සද්ධම්මං දෙසෙන්ති. **යං සො ධම්මං ඉධඤ්ඤ්‍යාති** සො උපාසකො යං සද්ධම්මං ඉමස්මිං සාසනෙ සම්මාපටිපජ්ජනෙන ඤත්වා අග්ගඵලාධිගමෙන **අනාසවො** හුත්වා **පරිනිබ්බාති** එකාදසග්ගිවූපසමෙන සීති භවති.

සීතපටිඝාතාදයො විප්පසන්නාවත්ථානා තෙරස, අත්තාදිලාභො, ධම්මස්සවනං, ධම්මාවබොධො, පරිනිබ්බානන්ති එවං **සත්තරස.**

351. **අත්තනො සන්තානන්ති** අත්තනියා. **දුප්පටිච්චජනං** ලොභං නිග්ගණ්හිතුං අසක්කොන්තස්ස. සංඝස්ස වා ගණස්ස වා සන්තිකෙති යොජනා. **තත්ථාති** යථාගහිතෙ සරණෙ. **නත්ථි පුනප්පුනං ඛන්තබ්බතා** විඤ්ඤූජානිකත්තාති අධිප්පායො. **"ජීවිතපරිච්චාගමයං පුඤ්ඤං"**නති[1] "සචෙ තවං න යථාගහිතං සරණං භින්දිස්සති; එවාහං තං මාරෙමී"ති යදිපි කොච් නිණ්හෙන සත්තෙන ජීවිතා වොරොපෙය්‍ය, තථාපි "නෙවාහං බුද්ධං න බුද්ධොති, ධම්මං න ධම්මොති, සංඝං න සංඝොති වදාමී"ති දළහතරං කත්වා ගහිතසරණස්ස වසෙන වුත්තං.

352. සරණං උපගතෙන කායවාවාචිත්තෙහි සක්කච්චං වත්තුත්තය-පූජාකාතබ්බා; තත්ථ ච සංකිලෙසො පරිහරිතබ්බා; සික්ඛාපදානි පන සමාදානමත්තං, සමපත්තවත්ථුතො විරමණමත්තඤ්චාති සරණගමනතො සීලස්ස අපථ්‍යතරතා, අපසමාරම්භතරතා ච වෙදිතබ්බා. සබ්බෙසං සත්තානං ජීවිතදානාදිනා දණ්ඩනිධානතො, සකලලොකියලොකුත්තර-ගුණාධිට්ඨානතො වස්ස මහප්ඵලමහානිසංසතරතා දට්ඨබ්බා.

වක්ඛමානනයෙන ච වෙරහෙතුතාය වෙරං වුච්චති පාණාතිපාතාදි-පාපධම්මො; තං මණති "මයි ඉධ සීතාය කථාමාගච්ඡසී"ති තජ්ජෙන්තී විය නීහරතීති **වෙරමණී.** තතො වා පාපධම්මතො විරමති එතායාති "විරමණී"ති වත්තබ්බෙ නිරුත්තිනයෙන ඉකාරස්ස එකාරං කත්වා **"වෙරමණී"**ති වුත්තා. අසමාදින්නසීලස්ස සම්පත්තතො යථාඋපට්ඨිත-විතික්කමිතබ්බවත්ථුතො විරති **සම්පත්තවිරති.** සමාදානවසෙන උප්පන්නා විරති **සමාදානවිරති.** සෙතු වුච්චති අරියමග්ගො; තප්පරියාපන්නා හුත්වා පාපධම්මානං සමුච්ඡෙදවසෙන ඨිතත්තා විරති **සෙතුඨානවිරති.** ඉදානි තිස්සොා විරතියො සරූපතො දස්සෙතුං "තත්ථා"තිආදි වුත්තං. **පරිහරතීති** අවීතික්කමවසෙන පරිවජ්ජෙති. **න හනාමීති** එත්ථ **ඉති**-සද්දො ආදිඅත්ථො; තෙන "අදින්නං නාදියාමී"ති එවමාදීනං සඞ්ගහො; **වා**-සද්දෙන වා; තෙනාහ **"සික්ඛාපදානි ගණ්හනත්තස්සා"**ති.

---

1. පුඤ්ඤකම්මං (ස්‍යා)

මග්ගසම්පයුත්තානීති සම්මාදිට්ඨියාදිමග්ගඞ්ගසම්පයුත්තානං. ඉදානි තාසං විරතීනං ආරම්මණතෝ විභාගං දස්සෙතුං **"තත්ථා"**තිආදි වුත්තං. **පුබ්බභාගෙති** සමාපත්තානන්තරසමාදානවිරතියෝ. **පච්ඡිමාති** සෙතුඝාතවිරති. **සබ්බානිපි භින්නානි හොන්තීති** එකක්ඛණේ සමාදින්නත්තා. **තදෙව භිජ්ජතීති** විසුං විසුං සමාදින්නත්තා. ගහට්ඨවසෙන වෙතං වුත්තං. **භෙදෙ නාම නත්ථී**ති පටිපක්ඛසමුච්ඡින්දනෙන අනුප්පඞ්ගභාවත්තා; තෙනාහ **"භවඞ්ගතරෙපී"**ති. **යොනිසිද්ධන්ති** මනුස්සතිරච්ඡානානං උද්ධං තිරියමෙව දීඝතා විය ජාති-සිද්ධන්ති අත්ථෝ. බොධිසත්තෙන කුච්ඡිගතෙ බොධිසත්තමාතුසීලං විය ධම්මතාය සභාවෙනෙව සිද්ධං **ධම්මතාසිද්ධං**; මග්ගඛම්මතාය වා අරිය-මග්ගානුභාවෙන සිද්ධං **ධම්මතාසිද්ධං. දිට්ඨිඋජුකරණං නාම භාගියං** දුකඛං; තස්මා සරණගමනං සික්ඛාපදසමාදානතෝ මහට්ඨතරමෙව; න අපට්ඨතරන්ති අධිප්පායෝ. **යථා තථා වා ගණ්හණත්තායාපී**ති ආදර ගාරවං අකත්වා සමාදියන්තස්සාපි. **සාධුකං ගණ්හණත්තායාපී**ති සක්කච්චං සීලානි සමාදියන්තස්සාපි; න දිගුණං; තිගුණං වා උස්සාහෙ කරණීයෝ.

අභයදානත්ථාය සීලස්ස දානභාවෙ; අනවසෙසං වා සත්තනිකායං දයති තෙන රක්ඛතීති **දානං**; සීලං. "අගහානී"ති **ඤාතත්තා අගහඤ්ඤානි. චිරරත්තත්ථාය ඤාතත්තා රක්ඛඤ්ඤානි.** "අරියානං සාධූනං වංසානී"ති **ඤාතත්තා වංසඤ්ඤානි. "පොරාණානී"**තිආදීසු පුරිමානං එතානි **පොරාණානි.** සබ්බසෝ කෙනචිපි පකාරෙන සාධූහි න කිණ්ණානි න ඛිත්තානි න ඡඩ්ඩිතානීති **අසංකිණ්ණානි.** අයඤ්හි නයෝ නෙසං යථා අතීතෙ; එවං එතරහි, අනාගතෙ වානි ආහ **"අසංකිණ්ණපුබ්බානි න සංකීයන්ති න සංකිරිස්සන්තී"**ති. තතෝ එව **අපදවිකුට්ඨානි** න පටිකුට්ඨානි. න හි කදාචිපි විඤ්ඤූ සමණබ්‍රාහ්මණා හිංසාදිපාපධම්මං අනුජානන්ති. **අපරිමාණානං සත්තානං** අභයං දෙතීති සබ්බෙසු භූතෙසු නිහිතදණ්ඩත්තා සකලස්සපි සත්තනිකායස්ස භයාභාවං දෙති. න හි අරියසාවකතො කස්සචි භයං හොති. **අවෙරන්ති** වෙරාභාවං. **අබ්‍යාපජ්ඣන්ති** නිද්දුක්ඛතං.

නනු ච පඤ්චසීලං සබ්බකාලිකං; න ච එකන්තතො විමුත්තායතනං; සරණගමණං පන බුද්ධුප්පාදහෙතුකං, එකන්තවිමුත්තායතනඤ්ච; තත්ථ කථං සරණගමනතො පඤ්චසීලස්ස මහප්ඵලතාති ආහ **"කිඤ්චාපී"**තිආදි. **ජෙට්ඨකන්ති** උත්තමං. **"සරණගමනෙයෙව පනිට්ඨායා"**ති ඉමිනා තස්ස සීලස්ස සරණගමනෙන අභිසඞ්ඛතතමාහ.

353. **ඒදිසමෙවානි** එවං සංකිලෙසපටිපක්ඛමෙව හුත්වා. **හෙට්ඨා වුත්තෙහි ගුණෙහීති** එත්ථ හෙට්ඨා වුත්තගුණා නාම සරණගමන, සීල-සම්පදා, ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරතාති එවමාදයෝ. **පඨමජ්ඣානං නිබ්බත්තෙතුන්ති** න කිලමන්තීති යොජනා **තානීති** පඨමජ්ඣානාදීනි. **"පඨමජ්ඣානෙ"**නන්ති උක්කට්ඨනිද්දෙසෝ අයන්ති ආහ "එකං කප්ප"න්ති[1]; එකං මහාකප්පන්ති අත්ථෝ. හීනං පන පඨමජ්ඣානං, මජ්ඣිමඤ්ච අසඞ්ඛෙය්‍යකප්පස්ස තතියං භාගං, උපඩ්ඪකප්පඤ්ච **ආයුං දෙති. "දුතියං අට්ඨකප්පෙ"**තිආදිසුපි ඉමිනා නයෙන අත්ථෝ වෙදිතබ්බෝ; මහාකප්පවසෙනෙව ච ගහෙතබ්බං. යස්මා වා පණීතානියෙවෙත්ථ ඨානානි අධිප්පෙතානි මහප්ඵලතරභාව-දස්සනපරතාය දෙසනාය; තස්මා **"පඨමජ්ඣානං එකං කප්ප"**න්තිආදි[1] වුත්තං. **තදෙවානි** චතුත්ථජ්ඣානමෙව. යදි එවං කථං ආරූපපතානි ආහ **"ආකාසානඤ්චායතනාදී"**තිආදි.

---

1. එකකප්පං (ඨ)

සම්මදෙව නිච්චසඤ්ඤාදිපටිපක්ඛවිධමනවසෙන පවත්තමානා පුබ්බභාගියෙ එව බොධිපක්ඛියධම්මෙ සම්මානෙන්තී විපස්සනා විපස්සකස්ස අනපකං පීතිසොමනස්සං සම්භවහතීති ආහ **"විපස්සනා -පෙ- අභාවං"**ති.

තෙනාහ භගවා——

"යතො යතො සම්මසති – ඛන්ධානං උදයබ්බයං,
ලහතී පීති පාමොජ්ජං – අමතං තං විජානත"න්ති[1].

යස්මා අයං දෙසනා ඉමිනා අනුක්කමෙන ඉමානි ඤාණානි නිබ්බත්තනස්ස වසෙන පවත්තිතා; තස්මා **"විපස්සනාඤාණෙ පතිට්ඨාය නිබ්බත්තෙතෙනෙනා"**ති හෙට්ඨිමං හෙට්ඨිමං උපරිමස්ස උපරිමස්ස පතිට්ඨාභූතං කත්වා වුත්තං. සමානරූපනිම්මානං නාම මනොමයිද්ධියා අඤ්ඤෙසඤ්ච අසාධාරණකිච්චන්ති ආහ **"අත්තනොපි -පෙ- මහජ්ඣාසයා"**ති. **විකුබ්බනදස්සනසමත්ථතායාති** හත්ථිඅස්සාදිවිවිධරූපකරණං විකුබ්බණං; තස්ස දස්සනසමත්ථභාවෙන. **ඉච්ඡිතිච්ඡිතට්ඨානං** නාම පුරිමජාතීසු ඉච්ඡිතිච්ඡිතො ඛන්ධපදෙසො. **සමාපෙතෙනෙනාති** පරියොසාපෙන්තෙනා.

කූටදන්තඋපාසකත්තපටිවේදනාකථාවණ්ණනා

354–8. **සබ්බෙ කෙ පාණයොති** "සත්ත ව උසභසතානී"ත්‍යාදිනා වුත්තෙ සබ්බෙ පාණිනොං. **ආකුලභාවොති** භගවතො සන්තිකෙ ධම්මස්ස සුත්තත්තා පාණීසු අනුද්දයං උපට්ඨපෙත්වා ඨිතස්ස "කථඤ්හි නාම මයා තාව බහූ පාණිනොං මාරණත්ථාය බන්ධාපිතා"ති චිත්තෙ පරිබ්‍යාකුලභාවො **උදපාදි**[2]. **සුත්වොති** "බන්ධනතො මොචිතා"ති සුත්වා. කාමච්ඡන්දවිගමෙන කල්ලචිත්තතා අරොගචිත්තතා, බ්‍යාපාදවිගමෙන මෙත්තාවසෙන මුදුචිත්තතා අකඨිනචිත්තතා, උද්ධච්චකුක්කුච්චපහානෙන වික්ඛෙපවිගමනතො විනිවරණචිත්තතා තෙහි න පිහිතචිත්තතා, ථිනමිද්ධවිගමෙන උදග්ගචිත්තතා සමථගහණභාවසෙන අලීනචිත්තතා විචිකිච්ඡාවිගමෙන සම්මාපටිපත්තියා අධිමුත්තතාය පඤ්ඤාචිත්තතා ච හොතීති ආහ **"කල්ලචිත්තතාති ආදි අනුපුබ්බිකථානුභාවෙන චිත්තනීවරණතං සන්ධාය වුත්ත"**න්ති. යං පනෙත්ථ අත්ථතො අවිභත්තං; තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

කූටදන්තසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

---

1. ඛු 1·67 පිට්ඨෙ ධම්මපදෙ. 2. අජ්ඣි (ක්‍ය).

6. මහාලි සුත්ත

බ්‍රාහ්මණදූතවත්ථුවණ්ණනා

359. **පුනප්පුනං විසාලිභාවූපගමනතොති** පුබ්බ කිර පුත්තධීතු-වසෙන දෙ දෙ හුත්වා සොළසක්ඛත්තුං ජාතානං ලිච්ඡවිරාජකුමාරානං සපරිවාරානං අනුක්කමෙනෙව වඩ්ඪන්නානං නිවාසනට්ඨානාරාමුය්‍යාන-පොක්ඛරණ්‍යාදීනං පතිට්ඨානස්ස අප්පහොනකතාය නගරං තික්ඛත්තුං ගාවුතන්තරෙන ගාවුතන්තරෙන පරික්ඛිපිංසු; තෙනස්ස පුනප්පුනං විසාලී-භාවං ගතත්තා "වෙසාලී"ත්වෙව නාමං ජාතං; තෙන වුත්තං **"පුනප්පුනං විසාලිභාවූපගමනතො වෙසාලීති ලද්ධනාමෙ නගරෙ"**ති. **සයං-ජාතන්ති** සයමෙව ජාතං අරොපිමං. **මහන්තභාවෙනෙවාති** රුක්ඛගච්ඡානං, සීතොඝාසස්ස ච මහන්තභාවෙන; තෙනාහ **"හිමවන්තෙන සද්ධිං එකාබද්ධං හුත්වා"**ති. **කූටාගාරසාලාසඞ්ඛෙපෙනාති** හංසවට්ටකච්ඡන්නෙන කූටා-ගාරසාලානියාමෙන. කොසලෙසු ජාතා, භවා වා, තං වා රට්ඨං නිවාසො එතෙසන්ති **කොසලකා. එවං මාගධකා** වෙදිතබ්බා. යස්ස අකරණෙ පුග්ගලො මහාජානියො හොති; තං කරණං අරහතීති **කරණීයං**, තෙන **කරණීයෙන;** තෙනාහ **"අවස්සං කත්තබ්බකම්මෙනා"**ති. **තං කිච්චන්ති** වුච්චති සති සම්වායෙ කාතබ්බතො.

360 යා බුද්ධානං උපජ්ජනාරහා නානත්තසඤ්ඤා; තාසං වසෙන **නානාරම්මණාවාරතො.** සමභවන්තසෙසෙව පටිසෙධො. **පමික්ඛකම්මාති** නිවත්තිත්වා තථා චිත්තං අනුප්පාදෙත්වා. **සල්ලීනොති** ඛානසම්පත්තියා එකත්තාරම්මණං අල්ලීනො.

ඔට්ඨද්ධලිච්ඡවීවත්ථුවණ්ණනා

361. **අදෙඛාට්ඨකතායාති** තස්ස කිර උත්තරොට්ඨං අප්පකතාය තිරියං ඵාලෙත්වා අපනීතද්ධං විය ඛායති චත්තාරොව දන්තෙ, දෙව ච දිස්වා න ඡාදෙති; තෙන නං **"ඔට්ඨදෙඛා"**ති වොහරන්ති. අයං කිර උපාසකො සද්ධා පසන්නා දයකො දානපති බුද්ධමාමකො ධම්මමාමකො සංඝමාමකො; තෙනාහ **"පුරෙභත්තං"**ත්‍යාදි.

362. **සාසනෙ සුන්නතපසුතෙනාති** භාවනමනුයුත්තෙනා. සබ්බත්ථ සීහ-සමානවුත්තිනොපි භගවතො පරිසාය මහන්තෙ සති තදජ්ඣාසයානුරූපං පවත්තියමානාය ධම්මදෙසනාය විසෙසො හොතීති ආහ **"මහන්තෙන උස්සාහෙන ධම්මං දෙසෙස්සතී"**ති.

"විස්සාසිකො"ති වත්වා තමස්ස විස්සාසිකභාවං විභාවෙතුං **"අයඤ්හී"**ත්‍යාදි වුත්තං. ථෙරස්ස ඛීණාසවස්ස සතො ආලසියභාවො "අපපහිනො"ති න වත්තබ්බො; වාසනාලෙසං පන උපාදායාහ **"ඡඩ්ඩං අප්පහිනො විය හොති"**ති. න හි සාවක්‍යානං සවාසනා කිලෙසා පහීයන්ති.

363. විනෙය්‍යජනානුරොධෙන බුද්ධානං පාටිහාරියවිජ්ජමානං හොතීති වුත්තං **"අථ බො භගවා"**ත්‍යාදි; තෙනෙවාහ **"සංසුචිතනික්කමනො"**ති. ගන්ධකුටිතො නික්කමනවෙලායඤ්හි ඡබ්බණ්ණා බුද්ධරස්මියො ආවෙළාවෙළා යමලායමලා හුත්වා සබ්බසෙසා පහස්සරා විනිච්ඡරිංසු.

364. **තතෝ පරන්ති** "තියෝ"ති වුත්තදිවසතෝ අනන්තරං පරං **පුරිමතරං** අතිසයෙන පුරිමන්නා. ඉති ඉමෙසු දසසු වත්ථූසු යථාක්කමං පුරිමපුරිමතරභාවෝ. එවං සන්තෙපි යදෙත්ථ "පුරිමතර"න්ති වුත්තං; තතෝ පභුති යං යං ඔරං; තං තං පුරිමං; යං යං පරං; තං තං පුරිමතරං ඔරපාරභාවස්ස විය පුරිමපුරිමතරභාවස්ස ච අපෙක්ඛාසිද්ධිතෝ; තෙනාහ **"තතෝ පට්ඨාය"**තිආදි. **මූලදිවසතෝ පට්ඨායා**ති ආදිදිවසතෝ පට්ඨාය. **අඟණන්ති** පඤ්ඤං. තං පනෙත්ථ පරා අතීතා කොටි හොතීති ආහ **"පරකොටිං ඤත්වා"**ති. යං-සද්දයොගෙන චායං "විහරාමී"ති වත්තමානප්පයොගොපි අත්ථෝ පන අතීතකාලවසෙනෙව වෙදිතබ්බෝ; තෙනාහ **"විහාසින්ති වුත්තං හොති"**ති. පඤ්චවිකප්පෙ "විහරාමී"ති පදස්ස "යදග්ගෙ"ති ඉමිනා උජුකං සම්බන්ධෝ දස්සිතෝ; දුතියවිකප්පෙ පන "තීණී වස්සානී"ති ඉමිනාපි.

පියජාතිකානීති ඉට්ඨසභාවානි. **සාතජාතිකානී**ති මධුරසභාවානි. මධුරං විය හි "මධුර"න්ති වුච්චති මනොරමං යං කිඤ්චි. **කාමූපසඤ්හිතානී**ති ආරම්මණං කරොන්තෙන කාමෙන උපසංහිතානි; කාමනීයානීති අත්ථෝ; තෙනාහ **"කාමස්සාදයුත්තානී"**ති; කාමස්සාදස්ස යුත්තානි යොග්යානීති අත්ථෝ. **සඤ්ඤාණෙනී**ති සරිරබ්භෙඛ; ආධාරෙ වෙතං භුම්මං. තස්මා **සඤ්ඤාතී**ති තං නිස්සාය තතෝ උපපන්නෙන සඤ්ඤාති අත්ථෝ. **මධුරෙනා**ති ඉට්ඨෙන. **එකන්තවාතා**ති දිබ්බසොතඤ්ඤණස්ස පරිකම්මාකථනමත්තෙන. "අත්තනා ඤාතමපි න කථෙති; කිමස්ස සාසනෙ අධිට්ඨානෙනා"ති කුජ්ඣන්තෙනා **ආඝාතං බන්ධිතබ්බං** සහ කුජ්ඣනෙනෙව ඛානාභිඤ්ඤාහි පරිහායි. **විනෙනසී**ති "කස්මා නු ඛො මයහං තං පරිකම්මං න කථෙසී"ති පරිවිතක්කෙන්තා අයොනිසො උම්මුජ්ජනවසෙන විනෙනසි. **අනුකකමෙනා**ති පාපිකසුත්තෙන ආගතනයෙන තං තං අයුත්තමෙව චින්තෙන්තා, භාසන්තා, කරොන්තා ච අනුක්කමෙන. භගවති බද්ධාඝාතතාය සාසනෙ පතිට්ඨං අලභන්තා **හීනභාවං පත්තා**.

එකංසභාවිතසමාධිවණ්ණනා

366 – 371. **එකංසායා**ති තදත්ථෙයෙව චතුත්ථි; තස්මා එකංසත්ථන්ති අත්ථෝ. **අංස** – සද්දෙ, වෙත්ථ කොට්ඨාසපරියායෙ; සො ච අධිකාරතෝ දිබ්බරූපදස්සනදිබ්බසද්දස්සවනවසෙන වෙදිතබ්බොති ආහ **"එකකොට්ඨාසායා"**තිආදි. **අනුදිසායා**ති පුරත්ථිමදක්ඛිණාදිභෙදාය චතුබ්බිධාය අනුදිසාය. **උභයකොට්ඨාසායා**ති දිබ්බරූපදස්සනත්ථාය, දිබ්බසද්දස්සවනත්ථාය ච. **භාවිතොති** යථා දිබ්බචක්ඛුඤ්ඤණං, දිබ්බසොතඤ්ඤණඤ්ච සම්භිඥතං හොති; එවං භාවිතො. තඤ්ච විසුං විසුං පරිකම්මකරණෙන ඉජ්ඣනතීසු වත්තබ්බං නත්ථි; එකජ්ඣං ඉජ්ඣනතීසුපි කමෙනෙව කිච්චසිද්ධි එකජ්ඣං කිච්චසිද්ධියා අසම්භවතො. පාළියම්පි එකස්ස උභයසම්පත්තාසඳ්දස්සනත්ථමෙව "දිබ්බානඤ්ච රූපානං දස්සනාය; දිබ්බානඤ්ච සද්දානං සවනාය"ති වුත්තං; න එකජ්ඣං කිච්චසිද්ධිසම්භවතො. **"එකංසභාවිතො සමාධි හෙතූ"**ති ඉමිනා සුනක්ඛත්තෙනා දිබ්බචක්ඛුඤ්ණාය එව පරිකම්මස්ස කතත්තා විජ්ජමානම්පි දිබ්බසද්දං නාසෙසාසීති දස්සෙති. **අපණ්ණකන්ති** අවිරජ්ඣනකං; අනවජ්ජන්ති වා අත්ථෝ.

372. සමාධි එව භාවෙතබ්බට්ඨෙන **සමාධිභාවනා.** "දිබ්බසොතඤ්ඤාණං සෙට්ඨ"නති මඤ්ඤමානෙනාපි මහාලිනා දිබ්බචක්ඛුඤ්ඤාණම්පි තෙන සහ ගහෙත්වා "එතාසං නූන හන්තෙ"තිආදිනා පුච්ඡිතන්ති **"උභයංසභාවිකානං සමාධිනන්ති අට්ඨෝ"**ති වුත්තං. **බාහිරා එතා සමාධිභාවනා** අනියාමෙන-කත්තා. තා හි ඉතො බාහිරකානම්පි ඉජ්ඣන්ති. **න අජ්ඣත්තිකා**[1]. භගවතො සාමුක්කංසිකභාවෙන අපපවෙදිතත්තා. **යදත්ථිනන්ති** යෙසං අත්ථාය **නෙති**[2] තෙ අරියඵලධම්මෙ. තෙ හි සච්ඡිකාතබ්බා.

චතුඅරියඵලවණ්ණනා

373. **තඤ්ඤා**නි වට්ටදුකෙඛ සංයොජනතො. **"මඟ්ගසොතං ආපන්නෙනා"**ති ඵලට්ඨස්ස වසෙන වුත්තං. මඟ්ගට්ඨෝ හි මඟ්ගසොතං ආපජ්ජති. තෙනෙවාහ "සොතාපන්නෙ"ති, "සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නෙ"ති[3] ච. **අපතනධම්මෙ**නි අනුපපජ්ජන[3] සභාවෙ. **ධම්මනියාමෙනා**ති මඟ්ගධම්මනියාමෙන. හෙට්ඨිමන්තතො සත්තමභවතො උපරි අනුපපජ්ජන[4] ධම්මතාය වා නියතෙ. **පරං අයනං** පරාගති.

තනුත්තං නාම පවත්තියා මන්දතා, විරළතා වාති ආහ **"තනුකතා"**ති ආදි. **හෙට්ඨාභාගියානි**නති හෙට්ඨාභාගස්ස කාමභවස්ස පච්චයභාවෙන හිතානං. **ඔසක්කනිකෙ**නති උපපාතිකෙ[5] උපපතනෙ සාධුකාරීති කත්වා. විමුච්චතීති විමුත්තෙ; චිත්තමෙව විමුත්තං **චෙතොවිමුත්ති**නීති ආහ **"සබ්බ කිලෙස -පෙ- අධිවචන"**නති. චිත්තසීසෙන චෙත්ථ සමාධි ගහිතො "චිත්තං පඤ්ඤඤ්ච භාවය"න්තිආදීසු[6] විය. **පඤ්ඤාවිමුත්තිනී**ති එත්ථාපි එසෙව නයෙ; තෙනාහ **"පඤ්ඤාව පඤ්ඤාවිමුත්තී"**ති. **ඤා**මනන්ති අත්තනාව; අපරපච්චයෙනාති අත්ථෙ. **අභිඤ්ඤෙ**ති ය-කාරලොපෙන නිද්දෙසොති ආහ **"අභිජානිත්වා"**ති.

අරියඅට්ඨඞ්ගිකමග්ගවණ්ණනා

374-5. අරියසාවකො නිබ්බානං, අරියඵලඤ්ච පටිපජ්ජති එතායාති පටිපදා; සා ච තස්ස පුබ්බභාගො එවාති ඉධ **"පුබ්බභාගපටිපදා"**ති අරියමග්ගමාහ. "අට්ඨ අඞ්ගානි අස්සා"ති අඤ්ඤපදත්ථසමාසං අකත්වා අට්ඨඞ්ගානි අස්ස සන්තීති **අට්ඨඞ්ගිකො**ති පදසිද්ධි දට්ඨබ්බා.

සම්මා අවිපරීතං යාථාවතො චතුන්නං අරියසච්චානං පච්චක්ඛතො දස්සනසභාවා **සම්මා දස්සනලක්ඛණා.** සම්මදෙව නිබ්බානාරම්මණෙ චිත්තස්ස අභිනිරොපනසභාවො **සම්මා අභිනිරොපනලක්ඛණො.** චතුරඞ්ග-සමන්නාගතා වාචා ජනං සඞ්ගණ්හාතීති තඞ්ගුපකඞ්ගිරතිසභාවා සම්මාවාචා හෙදකරමිච්ඡාවාචාපහානෙන ජනෙ සම්පයුත්තෙන ච පරිග්ගණ්හනකිච්චවති හොතීති **සම්මා පරිග්ගහණලක්ඛණා.** යථා චීවරකම්මාදිකො කම්මන්තො එකං කාතබ්බං සමුට්ඨාපෙති; තංතංකිරියානිප්ඵාදකො වා චෙතනාසඞ්ඛාතො කම්මන්තො හත්ථපාදවලනාදිකං කිරියං සමුට්ඨාපෙති; එවං සාවජ්ජ-කත්තබ්බකිරියාසමුට්ඨාපකමිච්ඡාකම්මන්තප්පහානෙන සම්මාකම්මන්තො නිරවජ්ජසමුට්ඨාපනකිච්ච වා හොති; සම්පයුත්තෙන ච සමුට්ඨාපෙන්තො එව පවත්තතීති **සම්මා සමුට්ඨාපනලක්ඛණො සම්මාකම්මන්තො.** කායවාචානං,

1 න අජ්ඣත්තා (බහූසු)
2. තන්ති (ඨ)
3. ම 3 - 298 පිටෙ.
4. අනුපපජ්ජන (අභිධම්ම ටීකා)
5. උපපාතකො (ක)
6. සං 1 - 13, 167, ඛු 10 - 197, ඛු 11 - 33 පිටෙසු.

ඛණ්ඩසන්තානස්ස ච සංකිලෙසභූතමිච්ඡාජීවපහානෙන **සම්මා වොදානලක්ඛණො සම්මාආජීවො.** කොසජ්ජපක්ඛතො පතිතුං අදත්වා සමපයුත්තධම්මානං පග්ගණ්හනසභාවොති **සම්මා පග්ගහලක්ඛණො සම්මා වායාමො.** සම්මදෙව උපට්ඨානසභාවොති **සම්මා උපට්ඨානලක්ඛණා සම්මාසති.** වික්ඛම්භිතවිද්ධංසනෙන සම්මදෙව චිත්තස්ස සමාදහනසභාවොති **සම්මා සමාධානලක්ඛණො සම්මාසමාධි.**

අත්තනො පච්චනීකකිලෙසා දිට්ඨෙකට්ඨා අවිජ්ජාදයො. **පස්සතීති** පකාසෙති කිච්චපටිවෙධෙන පටිවිජ්ඣති; තෙනාහ **"තප්පටිච්ඡාදක-පෙ-අසම්මොහතො"**ති. තෙනෙව හි සම්මාදිට්ඨිසඞ්ඛාතෙන අඞ්ගෙන තත්ථ පච්චවෙක්ඛණා පවත්තතීති. **තථෙවා**ති අත්තනො පච්චනීකකිලෙසෙහි සුද්ධිනති අත්ථො.

කිච්චතොති පුබ්බභාගෙහි දුක්ඛාදිඤ්ඤණෙහි කාතබ්බස්ස කිච්චස්ස ඉධ සාතිසයං නිප්ඵත්තිතො; ඉමස්සෙව වා ඤාණස්ස දුක්ඛාදිපක්ඛසනකිච්චතො. **චත්තාරි නාමානි ලභති** චතූසු සච්චෙසු කාතබ්බකිච්චනිප්ඵත්තිතො. **තීණි නාමානි ලභති** කාමසඞ්කප්පාදිපහානකිච්චනිප්ඵත්තිතො. **සික්ඛාපදවිභඞ්ගෙ**[1] "විරතිචෙතනා, සම්බ්‍ය සම්පයුත්තධම්මා ච සික්ඛාපදානී"ති වුච්චනතීති තත්ථ පධානානං විරතිචෙතනානං වසෙන **"විරතියොපි හොන්ති; චෙතනායොපී"**ති ආහ. මුසාවාදාදීහි විරමණක්ාලෙ වා විරතියො, සුභාසිතාදිවාචාභාසනාදික්ාලෙ ච චෙතනායො යොජෙතබ්බා. **මග්ගඞ්ගෙ විරතියොව** චෙතනානං අමග්ගඞ්ගත්තා එකස්ස ඤාණස්ස දුක්ඛාදිඤ්ඤණතා විය, එකාය විරතියා මුසාවාදාදිවිරතිභාවො විය ච එකාය චෙතනාය සම්මාවාචාදිකිච්චත්තයසාධනසභාවාභාවා සම්මාවාචාදිභාවාසිද්ධිතො, තංසිද්ධියඤ්ච අඞ්ගත්තයත්තාසිද්ධිතො ච. **සම්මප්පධානසතිපට්ඨානවසෙනා**ති චතුසම්මප්පධානචතුසතිපට්ඨානභාවවසෙන.

පුබ්බභාගෙපි මග්ගඞ්ගෙපි සම්මාසමාධියෙවාති යදිපි සමාධිඋපකාරකානං අභිනිරොපනානුමජ්ජනසම්පියායනබ්‍රූහනසන්තසුඛානං චිත්තක්ඛණාදීනං වසෙන චතූහි ඣානෙහි සම්මාසමාධි විභත්තො; තථාපි වායාමො විය අනුප්පන්නාකුසලානුප්පාදනාදිවතුවායාමකිච්චං, සති විය ච අසුභාසුඛානිච්චානත්තෙසු කායාදීසු සුභාදිසඤ්ඤුපහානවතුසතිකිච්චං එකො සමාධි චතුඣානපඤ්ඣානසමාධිකිච්චං න සාධෙතීති පුබ්බභාගෙපි පඨමජ්ඣානසමාධි පඨමජ්ඣානසමාධි එව මග්ගඞ්ගමණෙපි; තථා පුබ්බභාගෙපි චතුත්ථජ්ඣානසමාධි චතුත්ථජ්ඣානසමාධි එව මග්ගඞ්ගමණෙපීති අත්ථො.

තස්මාති පඤ්ඤුපජෙජාතත්තා **අවිජ්ජන්ධකාරං විධමිත්වා** පඤ්ඤුසත්ථත්තා **කිලෙසචොරෙ ඝාතෙතෙනෙතා. බහුකාරතත්තාති** යථායං අනාදිමති සංසාරෙ ඉමිනා කදාචිපි අසමුග්ඝාටිතපුබ්බා කිලෙසගණා තස්ස සමුග්ඝාටකො අරියමග්ගොහ. තත්ථ චායං සම්මාදිට්ඨි පරිඤ්ඤාභිසමයාදිවසෙන පවත්තතියා පුබ්බඞ්ගමා හොතීති බහුකාරා; තස්මා බහුකාරත්තා.

තස්සාති සම්මාදිට්ඨියා. "බහුකාරො"ති වත්වා තං බහුකාරතං උපමාය විභාවෙතුං **"යථා හී"**තිආදි වුත්තං. අයං තම්බකංසාදිමයත්තා **කුටො.** අයං සම්සාරතාය මහාසාරතාය **ඡෙකො.** **එවන්ති** යථා හෙරඤ්ඤිකස්ස චක්ඛුනා දිස්වා කහාපණභාගජානනෙ කරණන්තරං[2] බහුකාරං යදිදං

1. අභි 2-299 පිට්ඨෙ. 2. කහාපණන්තරං (ක).

හත්ථෝ; එවං යොගාවචරස්ස පඤ්ඤාය ඔලොකෙත්වා ධම්මවිභාගජානනෙ ධම්මන්තරං බහුකාරං යදිදං චිතකෙකා චිතකෙකත්වා තදවබොධතො; තස්මා සම්මාසඞ්කප්පෙපා සම්මාදිට්ඨියා බහුකාරොති අධිප්පායො. දුතියඋපමායං **එවන්ති** යථා තච්ඡකො පරෙන පරිවත්තෙත්වා පරිවත්තෙත්වා දින්නං දබ්බසම්භාරං වාසියා තච්ඡිත්වා ගෙහකරණකමෙම උපනෙති; එවං යොගාවචරො චිතකෙකන ලක්ඛණාදිතො චිතකෙකත්වා දින්නාධමෙම යාථාවතො පරිච්ඡින්දිත්වා පරිඤ්ඤුනිසමයාදිකමෙම උපනෙතීති යොජනා. වචීභෙදස්ස උපකාරකො චිතකෙකා සාවජ්ජානවජ්ජවචීභෙදනිවත්තනපවත්තනකරාය සම්මාවාචායපි උපකාරකො එවාති **"සොාය"**න්තිආදි වුත්තං.

වචීභෙදස්ස නියාමිකා වාචා කායිකකිරියානියාමකස්ස **කම්මන්තස්ස**[1] **උපකාරිකා. තදුභයානන්තරන්ති** දුච්චරිතද්වයපහායකස්ස සුචරිතද්වය-පාරිපූරිහෙතුභූතස්ස සම්මාවාචා සම්මාකම්මන්තද්වයස්ස අනන්තරං. **ඉදං වීරියන්ති** චතුබ්බිධං සම්මප්පධානවීරියං. ඉන්ද්‍රියසමතාදයො සමාධිස්ස උපකාරධම්මා. තබ්බිපරියායතො අපකාරධම්මා වෙදිතබ්බා. **ගතියොති** නිපජ්ජනියො; කිච්චාදිසභාවෙ වා. **සමන්නෙතබ්බාති** උපධාරෙත්වා.

දෙවපඤ්හජීතවත්ථුවණ්ණනා

376-7. "කස්මා ආරද්ධ"න්ති අනුසන්ධිකාරණං පුච්ඡිත්වා තං විභාවෙතුං **"අයං කිරා"**තිආදි වුත්තං; තෙන අජ්ඣාසයානුසන්ධිවසෙන උපරි දෙසනා පවත්තාති දස්සෙති. **තෙනාති** තථාලද්ධිකත්තා. **අස්සාති** ලිච්ඡවිරඤ්ඤෙ. **දෙසනායාති** සණ්හසුඛුමාය සුඤ්ඤතපටිසංයුත්තාය යථාදෙසිතදෙසනාය. **නාධිමුච්චතීති** න සද්දහති. න පසීදති. **තනතිධම්මං නාම කථෙතෙනාති** යෙසං අත්ථාය ධම්මා කථියති; තස්මිං තෙසං අසතිපි මගඵපටිවෙධෙ කෙවලං සාසනෙ තන්නිධම්මං කත්වා කථෙතෙනා. **එවරූපස්සාති** සම්මා-සම්බුද්ධත්තා අවිපරීතධම්මදෙසනත්තාය එවංපාකටධම්මකායස්ස **සඞ්ඝ. යුත්තං නු ඛො එතමස්සාති** අස්ස පඨමජ්ඣානාදිසමධිගමෙන සමාහිතචිත්තස්ස කුලපුත්තස්ස එතං "තං ජීව"න්තිආදිනා උච්ඡෙදදිට්ඨිගහගහණං අපි නු යුත්තන්ති පුච්ඡති. ලද්ධියා පන ඛීණාධිගමමත්තෙනෙන න තාව විවෙචිතත්තා **"නෙහි යුත්ත"**න්ති වුත්තං. **තං වාදං පටික්ඛිපිත්වාති** ඛීණලාභිනොපි තං ගහණං "අයුත්තමෙවා"ති තං උච්ඡෙදවාදං, සස්සතවාදං වා පටික්ඛිපිත්වා. **අත්තමනා අභෙසුන්ති** යස්මා ඛීණාසවො විගතසම්මොහො තිණ්ණවිචි-කිච්ඡො; තස්මා "තස්ස තථා වත්තුං න යුත්ත"න්ති උපපන්නනිච්ඡයතාය තං මම වචනං සුත්වා අත්තමනා අභෙසුන්ති අත්ථො. **සොපි** ලිච්ඡවි-රාජා තෙ විය සඤ්ජාතනිච්ඡයත්තා **අත්තමනො අභොසි.** යං පනෙත්ථ අත්ථතො අවිභත්තං; තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

මහාලිසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

---

1 කායකම්මස්ස (වස)

7. ජාලිය සූත්‍රය

දෙවපබ්බජිතවත්ථුවණ්ණනා

378. "සොසිතෙන සෙට්ඨිනා කතෙ ආරාමෙ"ති වත්වා තත්ථ කොයං සොසිතසෙට්ඨී නාම; කථඤ්චානෙන ආරාමො කාරිතොතා; කථං වා තත්ථ භගවා විහාසීති තං සබ්බං සමුදාගමතො පට්ඨාය සඞ්ඛිපතොව දස්සෙතුං **"පුබ්බ කිරා"**තිආදි වුත්තං. **තනොනි** අල්ලකපපරට්ඨතො.[1] **තදූනි** තෙසං තං ගාමං පවිට්ඨදිවසෙ. **බලවපායාසන්ති** ගරුතරං බහුපායාසං. **අසනිනිතෙනි** ගෙහතො බහි ගතෙ. **භුඤ්ජතීති** රවති. **සොසිතසෙට්ඨිදෙව-පුත්තොතෙවව නාමං අහොසි** සරසොසසමපත්තිඤා. **වෙය්‍යත්තියෙනාති** පඤ්ඤාවෙය්‍යත්තියෙන. **සොසිතසෙට්ඨී නාම ජාතො** තාය එව චිස්ස සරසමපත්තියා සොසිතනාමතා.

සඪිරසත්තපපනකන්ති හිමවන්තෙ එළමූලාහාරතාය කිලන්තසරීරා ලොණම්බිලසෙවනෙන තස්ස සන්තපපනත්ථං පීනනත්ථං. **තසිතොනි** පිපාසිතා. **කිලන්තොනි** පරිස්සන්තකායා.[2] තෙ කිර තං වටරුක්ඛං පත්වා තස්ස සොභා-සම්පත්තිං දිස්වා මහානුභාවා මඤ්ඤෙ එත්ථ අධිවත්ථා දෙවතා; "සාධු වතායං දෙවතා අම්හාකං අද්ධානපරිස්සමං විනොදෙය්‍යා"ති චින්තෙසුං; තෙන වුත්තං **"තත්ථ අධිවත්ථා -පෙ- නිසිදිංසූ"**ති. **සොනි** අනාථපිණ්ඩිකො ගහපති. **හන්තකාරන්නන්ති** හනියා වෙය්‍යාවච්චං කරොන්තානං දාසපෙසකම්ම-කරානං. **පකතිහන්තවෙතනන්ති** පකතියා දාතබ්බහන්තවෙතනං; තඤ්ච උපොසථිකත්තා කම්මං අකරොන්තානම්පි කම්මකරණදිවසෙන දාතබ්බ-හන්තවෙතනමෙවාති අත්ථො. **සබ්බෙපි කසඪිපි** හතකං.

උපෙච්ච පරස්ස වාචාය ආරම්භනං බාධනං **උපාරම්භොති;** දොසදස්සන-වසෙන ඝට්ටනන්ති අත්ථො; තෙනාහ **"උපාරම්භාධිප්පායෙන වාදං ආරොපෙතුකාමා හුත්වා"**ති. වදන්ති නින්දනවසෙන කථෙන්ති එතෙනාති හි වාදෙ; දොසො. තං ආරොපෙතුකාමා; පතිට්ඨාපෙතුකාමා හුත්වාති අත්ථො. **"තං ජීවං තං සඪිර"**න්ති ඉධ යං වත්ථුං ජීවසඤ්ඤිතං; තදෙව සරීරසඤ්ඤිතන්ති "රූපං අත්තතො සමනුපස්සති"ති වාදං ගහෙත්වා වදන්ති. රූපඤ්ච අත්තානඤ්ච අද්වයං කත්වා සමනුපස්සනවසෙන "සත්තො"ති වා බාහිරකපරිකපපිතං අත්තානං සඤ්ඤාය වදන්ති. **භිජ්ජතීති** නිරුද්ධවිනාස-වසෙන විනස්සති. **තෙන** ජීවසරීරානං අනඤ්ඤත්තානුජානනතො, සරීරස්ස ච හෙදදස්සනතො. න හෙත්ථ යථා හෙදවතා[3] සරීරතො අනඤ්ඤත්තා අදිට්ඨොපි ජීවස්ස හෙදෙ වුත්තෙතා; එවං අදිට්ඨහෙදතො අනඤ්ඤත්තා සරීරස්සාපි අහෙදෙනි සක්කා විඤ්ඤාතුං තස්ස හෙදස්ස පච්චක්ඛසිද්ධත්තා, භූතුපාදායරූපවිනිමුත්තස්ස ච සරීරස්ස අභාවතොති ආහ **"උච්ඡෙදවාදෙ හොනී"**ති.

"අඤ්ඤං ජීවං අඤ්ඤං සඪිර"න්ති අඤ්ඤදෙව වත්ථුං ජීවසඤ්ඤිතං; අඤ්ඤං වත්ථුං සරීරසඤ්ඤිතන්ති "රූපවන්තං අත්තානං සමනුපස්සති"ති ආදිනයපවත්තවාදං ගහෙත්වා වදන්ති. රූපෙ හෙදස්ස දිට්ඨත්තා, අත්තනි ච තදභාවතො අත්තා නිච්චොති ආපන්නමෙවාති ආහ **"තුම්හාකං -පෙ- ආපජ්ජති"**ති.

1. අද්දිලරට්ඨතො (බහූසු) 2. පරිස්සමන්තකායා (ක) 3. දිට්ඨභෙදවතා (අභිනව ටීකා)

379 – 380. තයිදං නෙසං වඤ්ඣාසුතස්ස දීඝරස්සතාපරිකප්පනසදිසන්ති කත්වා ඨපනීයොයං පඤ්හොති තත්ථ රාජනිමීලනං කත්වා සත්ථා උපරි නෙසං "තෙන හාවුසෝ සුණාථා"තිආදිනා ධම්මදෙසනං ආරභීති ආහ **"අථ භගවා"**තිආදි. **තස්සායෙවාති** මජ්ඣිමාය පටිපදාය.

සඳ්ධාපබ්බජිතස්සාති සද්ධාය පබ්බජිතස්ස "එවමහං ඉතො වට්ටදුක්ඛතො නිස්සරිස්සාමී"ති එවං පබ්බජ්ජං උපගතස්ස තදනුරූපඤ්ච සීලං පූරෙත්වා පඨමජ්ඣානෙන සමාහිතචිත්තස්ස. **එතං වත්තුන්ති** එතං කිලෙසවට්ටපරිබුද්ධිදීපනං "තං ජීවං තං සරීර"න්තිආදිකං දිට්ඨිසංකිලෙසනිස්සිතං වචනං වත්තුන්ති අත්ථො. **නිබ්බිචිකිච්ඡෝ න හොතීති** ධම්මෙසු නිණ්ණවිචිකිච්ඡෝ න හොති; තත්ථ තත්ථ ආසප්පනපරිසප්පනවසෙන පවත්තතීති අත්ථො.

එතමෙවං ජානාමීති යෙන සෝ භික්ඛු පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති; එතං සසම්පයුත්තධම්මං චිත්තන්ති[1] එවං ජානාමි. **නො ච එවං වදාමීති** යථා දිට්ඨිගතිකා තං ධම්මජාතං අනිස්සයං අහෙදතො ගණ්හන්තා "තං ජීවං තං සරීර"න්ති වා තදුභයං හෙදතො ගණ්හන්තා "අඤ්ඤං ජීවං අඤ්ඤං සරීර"න්ති වා අත්තනො මිච්ඡාභාහං පවෙදෙන්ති; අහං පන න එවං වදාමි තස්ස ධම්මස්ස සුපරිඤ්ඤාතත්තා; තෙනාහ **"අථ ඛො"**තිආදි. ඛාඡිරකා යෙහුය්‍යෙන කසිණජ්ඣානානි එව නිබ්බත්තෙන්තීති ආහ **"ඣාසිණපරිකම්මං භාවෙන්තස්සා"**ති. යස්මා භාවනානුභාවෙන ඣානාධිගමො; භාවනා ච පඨවීකසිණාදිසඤ්ඤානමූලෙන හොතීති සඤ්ඤාසීසෙන නිද්දිසියති; තස්මා ආහ **"සඤ්ඤාමූලෙන උප්පන්නා"**න්ති. තෙනාහ "පඨවීකසිණමෙකො සඤ්ජානාති"තිආදි. **"න ඛලු තස්සෙත"**න්ති ඉදං යස්මා භගවතා තත්ථ තත්ථ "අථ ච පනාහං න වදාමී"ති වුත්තං; තස්මා න වත්තබ්බං කිරෙතං කෙවලිනා උත්තමපුරිසෙනාති අධිප්පායෙනාහ; තෙන වුත්තං **"මඤ්ඤමානා වදන්තී"**ති. සෙසං සබ්බත්ථ සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

ජාලියසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

---

1. මඤ්ඤනචිත්තන්ති (අභිධාව ටීකා).

8. මහාසීහනාද සූත්‍ර

අචේලකස්සපවත්ථුවණ්ණනා

381. යස්මිං රට්ඨේ තං නගරං; තස්ස රට්ඨස්සපි යස්මිං නගරේ තදා භගවා විහාසි; තස්ස නගරස්සපි එතදෙව නාමං; තස්මා **උරුඤ්ඤ්‍ය***නති උරුඤ්ඤ්‍ර ජනපදෙ උරුඤ්ඤ්‍ර සඞ්ඛාතෙ නගරෙති අත්ථෝ. **රමණීයොති** මනොහරභූමිභාගතාය, ජීවූදකසම්පත්තියා, ජනවිචිත්තතාය ච මනොරමෝ. **නාමනති** ගොත්තනාමං. තපනං සන්තපනං කායස්ස බෙදනං තපෝ; සෝ එතස්ස අත්ථීති තපස්සී; තං **තපස්සිං**; යස්මා තථාභූතෝ තපං නිස්සිතෝ, තපෝ වා තං නිස්සිතෝ; තස්මා ආහ **"තපනිස්සිතක"**නති. ලූඛං වා එරුසං සාධ්‍වසම්මතාචාරවිරහතෝ න පසාදනීයං ආජීවති වත්තතීති **ලූඛාජීවී**; තං **ලූඛාජීවිං. මුත්තාචාරාදීනි** ආදි-සද්දෙන පරතෝ පාළියං.[1] ආගතා හත්ථාපලෙඛනාදයෝ සඞ්ඛහිතා. **උපපරික්ඛතීති** උහසනවසෙන පරිහාසති. **උපවදතීති** අවඤ්ඤාපුබ්බකං අපවදති; තෙනාහ **"හීළෙති වමෙහති"**ති. **ධම්මස්ස ච අනුධම්මනති** එත්ථ **ධම්මෝ** නාම හෙතු "හෙතුම්හි ඤාණං ධම්මපටිසම්භිදා"තිආදීසු[2] වියාති ආහ **"කාරණස්ස අනුකාරණ"**නති. **කාරණන්ති** වෙත්ථ තථාපවත්තනස්ස සද්දස්ස අත්ථෝ අධිප්පෙතෝ තස්ස පවත්තිහෙතුභාවතෝ. අත්ථප්පයුත්තෙනා හි සද්දප්පයොගෝ. **අනුකාරණන්ති** ච සෝ එව පරෙහි තථාවුච්චමානෝ. **පරෙහීති** "යෙ තෙ"ති වුත්තසත්තෙහි පරෙහි. **වුත්තකාරණෙනාති** යථා තෙහි වුත්තං; තථා වෙ තුම්හෙහි න වුත්තං; එවං සති තෙහි වුත්තකාරණෙන සකාරණෝ හුත්වා තුම්හාකං වාදෙ වා තතෝ පරං තස්ස අනුවාදෙ කොචි අප්පමත්තකොපි විඤ්ඤූහි ගරහිතබ්බං ඨානං කාරණං නාගච්ඡෙය්‍ය; කිමේවං නාගච්ඡතීති යොජනා. **"ඉදං වුත්තං හොති"**තිආදිනා තමෙවත්ථං සඞ්ඛිපතෝ දස්සෙති.

382. ඉදානි යං විභජ්ජවාදං සඤ්ඤාය භගවතා "න මෙ තෙ වුත්ත-වාදිනො"ති සඞ්ඛිපතෝ වත්වා තං විභජිත්වා දස්සෙතුං "ඉධාහං කස්සපා"ති-ආදි වුත්තං; තං විභාගෙන දස්සෙන්තෝ **"ඉඞ්ඝ තෙවෙවා"**තිආදිමාහ. භගවා හි නිරත්ථකං අනුපසම්සංවත්තනිකං කායකිලමථං "අත්තකිලමථානුයොගෝ දුක්ඛා අනරියෝ අනත්ථසංහිතෝ"තිආදිනා[3] ගරහති. සාත්ථකං පන උපසම්සංවත්තනිකං "ආරඤ්ඤිකෝ හොති; පංසුකූලිකෝ හොති"තිආදිනා වණ්ණෙති. **අප්පපුඤ්ඤතායාති** අප්පඤ්ඤතාය. **තීණි දුච්චරිතානි පූරෙත්වාති** මිච්ඡාදිට්ඨිභාවතෝ කම්මඵලං පටික්ඛිපන්තෝ "නත්ථි දින්න"න්තිආදිනා[4] මිච්ඡාදිට්ඨිං පුරක්ඛත්වා තථා තථා තීණි දුච්චරිතානි පූරෙත්වා. **අනෙසන-වසෙනාති** කොහඤ්ඤඤ්ඣ ඨත්වා අසන්තගුණසම්භාවනිච්ඡාය මිච්ඡාජීවවසෙන. **ඉමෙ දෙවති** "අප්පපුඤ්ඤෝ; පුඤ්ඤවා"ති ච වුත්තෙ දුච්චරිතකාරිනො ඉමෙ පුග්ගලෙ සඤ්ඤාය.

"ඉමෙ දෙව සඤ්ඤාය"ති එත්ථ පන දුතියනයෙ "අප්පපුඤ්ඤෝ, පුඤ්ඤවා"ති ච වුත්තෙ සුචරිතකාරිනොතිආදිනා යොජෙතබ්බං. කම්ම-

---

*උරුඤ්ඤ්‍රයං (සී: අට්ඨකථා) 1. දී 1 - 158 පිටෙ. 2. අභි 2 - 307 පිටෙ
3 සං 3 - 369, වි 3 - 14, බු 9 - 330 පිටෙසු.
4. දී 1 - 51, ම 1 - 362, ම 2 - 63, 64, 182, ම 3 - 72, 99, සං 2 - 169, අභි 1-241, අභි 2 - 389 පිටාදිසු.

කිරියවාදිනෝ[1] හි ඉමේ දෙ පුග්ගලා. ඉති පඨමදුතියනයෙසු වුත්තනයෙනෙව දුතියචතුත්ථනයෙසු යොජනා වෙදිතබ්බා.

බාහිරඤාචාරයුත්තෙනා තිත්ථියාචාරයුත්තෙනා; න විමුත්තාචාරෝ. **අත්තානං සුඛෙඤ්ඣා**[2]ති අධම්මිකෙන සුඛෙන අත්තානං සුඛෙඤ්ඣා; තෙනාහ **"දුච්චරිතානි පූරෙඤ්ඣා"**ති. **"න දානි මයා සදිසෝ අත්ථී"**තිආදිනා තිස්සත්තෙරස්ස මඤ්ඤනාකාරෙ වසෙන දුච්චරිතපූරණමාහ. **මිච්ඡාදිට්ඨිවසෙනා**ති "නත්ථි කාමෙසු දොසෝ"ති එවං පවත්තමිච්ඡාදිට්ඨිවසෙන. **පරිබ්බාජිකාය**ාති පබ්බජ්ජං උපගතාය තාපසපරිබ්බාජිකාය. **දහරාය**ාති තරුණාය. **මුදුකාය**ාති සුඛුමාලාය. **ලොමසාය**ාති තනුතම්බලොමතාය අපපලොමාය. **කාමෙසූ**ති වත්ථුකාමෙසු. **පාතබ්‌යතන්නති** පරිභුඤ්ජිතබ්බං; **පාතබ්‌යතන්නති** වා පරිභුඤ්ජනකතං. **ආපජ්ජනෙනා**ති උපගච්ඡනෙනා. පරිභොගත්ථෙ හි අයං **පා** – සද්දෝ; කත්තුසාධනෙ ච **තබ්බ** – සද්දෝ; යථාරුචි පරිභුඤ්ජනෙනාති අත්ථෝ. කිලෙසකාමොපි හි අස්සාදියමානෙ වත්ථුකාමනෙනාගධොයෙව.

ඉදන්නි යථාවුත්තං අත්ථපභෙදවිභජනං. **තිත්ථියවසෙන ආගතං** අට්ඨකථායං තථා විභත්තත්තා. **සාසනෙපීති** ඉමස්මිං සාසනෙපි.

අරහත්තං වා අත්තනි අසන්තං "අත්ථී"ති විපපටිජානිත්වා. සාමන්තජප්පනං, පච්චයපටිසෙවනං, ඉරියාපථනිස්සිතන්ති ඉමානි **තීණි වා කුහනවත්ථූනි. තාදිසොවා**ති ධුතඞ්ග[3]සමාදානවසෙන ලූඛාජීවී එව. **දුල්ලභසුඛෝ භවිස්සාමි** දුග්ගතීසු උපපත්තියාති අධිප්පායෝ.

383. **අසුඛකඨානතෙනා**ති අසුඛභවතෝ. **ආගතන්ති** නිබ්බත්තනවසෙන ඉධාගතං. **ඉදන්නි ගණ්හන්තඞ්ගණන්ති** ආයතිං නිබ්බත්තනට්ඨානං. **පුන උපපත්තිනින්ති** ආයතිං අනන්තරභවතෝ තතියං උපපත්තිං; **පුන උපපත්තීනි** පුනප්පුනං නිබ්බත්තනි.[4] **කෙන කාරණෙනා**ති යථාභූතං අජානන්තෙනා හි ඉච්ඡාදොසවසෙන යං කිඤ්චි ගරහෙය්‍ය; අහං පන යථාභූතං ජානන්තෙනා සබ්බං තං කෙන කාරණෙන ගරහිස්සාමි; තං කාරණං නත්ථීති අධිප්පායෝ; තෙනාහ **"ගරහිතබ්බමෙවා"**තිආදි. **තමත්ථ**න්ති ගරහිතබ්බසෙසව ගරහණං, පසංසිතබ්බස්ස ච පසංසනං.

න කොචි "න සාධූ"ති වදති දිට්ඨධම්මිකස්ස, සම්පරායිකස්ස ච අත්ථස්ස සාධනවසෙනෙව පවත්තියා භද්දකත්තා.[5] **පඤ්චච්ඡිඛං වෙරන්ති** පාණාතිපාතාදිපඤ්චවිධං වෙරං. තඤ්හි පඤ්චවිධස්ස සීලස්ස පටිසත්තුභාවතෝ, සත්තානං වෙරහෙතුතාය ච "වෙර"න්ති වුච්චති. තතෝ එව **තං න කොචි "සාධූ"**ති වදති; තථා දිට්ඨධම්මිකාදිඅත්ථානං අසාධනතෝ, සත්තානං සාධුභාවස්ස ච දූසනතෝ. **න නිරුඤ්ඣිතබ්බන්ති** රූපගහණෙන නිවාරෙතබ්බං. දස්සනීයදස්සනත්ථෝ හි චක්ඛුපථිලාභොති තෙසං අධිප්පායෝ. යදගෙහන තෙසං පඤ්චද්වාරෙ අසංවරෝ සාධු; තදගෙහන තත්ථ සංවරෝ න සාධූති ආහ **"පුන යං තෙ එකච්චන්ති පඤ්චද්වාරෙ සංවර"**න්ති.

අථ වා **යං තෙ එකච්චං වදන්ති "සාධූ"**ති තෙ "එකෙ සමණබ්‌රාහ්මණා"ති වුත්තා තිත්ථියා යං අත්තකිලමථානුයොගාදිං "සාධූ"ති වදන්ති; මයං තං න "සාධූ"ති වදාම. **යං තෙ එකච්චං වදන්ති "න සාධූ"**ති

---

1. කම්මවාදි කිරියවාදිනෝ (බහූසු) 2. අත්තානං සුඛෙ ඨපෙන්ති (ටීකා).
3. ඛු 11 - 340, විසුද්ධි 1 - 57, ථෙරගාථා-ටීකා 2 - 322 පිට්ඨෙසු විත්ථාරෝ.
4. ආයතිං අනන්තරභවතෝ තතියං උපපත්ති, පුන උපපත්තීති පුනප්පුනං නිබ්බත්ති. (?)
5 ගරුකත්තා (අභිනව ටීකා)

යං පන තෙ අනවජ්ජපච්චයපරිභොගං, සුනිවත්ථසුපාරුපනාදිසම්මාපටිපත්තිඤ්ච "න සාධූ"ති වදන්ති; තං මයං "සාධූ"ති වදාම ඒවමෙපත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

එවං යං පරවාදමූලකං චතුක්කං දස්සිතං; තදෙව පුන සකවාදමූලකං කත්වා දස්සිතන්ති පකාසෙන්තො "එව"න්තිආදිමාහ. යඤ්හි **කිඤ්චි** කෙනචි සමානං; තෙනපි තං සමානමෙව; තථා අසමානමපීති. **සමානාසමානතන්ති** සමානාසමානතාමත්තං. අනවසෙසතො හි පහාතබ්බානං ධම්මානං පහානං සකවාදෙ දිස්සති; න පරවාදෙ. තථා පරිපුණ්ණමෙව ච උපසම්පාදෙතබ්බධම්මානං උපසම්පාදනං සකවාදෙ; න පරවාදෙ. තෙන වුත්තං "තඤ්හ"න්තිආදි.

සමනුයුඤ්ජාපනකථාවණ්ණනා

385. **ලද්ධිං පුච්ඡතෙනාති** "කිං සමණෙ ගොතමො සංකිලෙසධම්මෙ අනවසෙසං පහාය වත්තති; උදාහු පරෙ ගණාචරියා. එත්ථ තාව අත්තනො ලද්ධිං වදා"ති ලද්ධිං පුච්ඡතෙන්තා. **කාරණං පුච්ඡතෙනාති** "සමණෙ ගොතමො සංකිලෙසධම්මෙ අනවසෙසං පහාය වත්තතී"ති වුත්තෙ "කෙන කාරණෙන[1] එවමත්ථං ගාහයා"ති කාරණං පුච්ඡතෙන්තා. **උභයං පුච්ඡතෙනාති** "ඉදං නාමෙත්ථ කාරණ"න්ති කාරණං වත්වා පටික්ඛිපතෙ අත්ථෙ සාධියමානෙ අඤ්ඤතො, ඛ්‍යතිරෙකතො ච කාරණං සමත්ථෙතුං සදිසාසදිසභෙදං උපමොදාහරණද්වයං පුච්ඡතෙන්තා; **උභයං පුච්ඡතෙනා** කාරණස්ස ච නිලක්ඛණසම්පත්තියා යථාපටික්ඛිපතෙ අත්ථෙ සාධිතෙ සම්මදෙව අනුපච්ඡාභාසතෙන්තා නිගමෙන්තෙන්තා **සමනුභාසති නාම**. **උපසංහරිත්වාති** උපනෙත්වා. **"කිං තෙ"**තිආදි උපසංහරණාකාරදස්සනං. **දුතියපදෙනි** "සඞ්ඝෙන වා සඞ්ඝ"නන්ති ඉමස්මිං පදෙ.

තමත්ථන්ති තං පහාතබ්බධම්මානං අනවසෙසං පහාය වත්තනසඞ්ඛාතඤ්ච සමාදාතබ්බධම්මානං අනවසෙසං සමාදාය වත්තනසඞ්ඛාතඤ්ච **අත්ථං**. **යොජෙත්වාති** අකුසලාදිපදෙහි යොජෙත්වා. අකොසල්ලසම්භූතට්ඨෙන **අකුසලාවෙව** තථොයෙව **අකුසලාති** ච සඞ්ඛං ගතානි **සඞ්ඛාතා**. තත්ථ පූරිමපදෙන එකන්තාකුසලෙ වදති; දුතියපදෙන තං සහගතෙ, තං පක්ඛියෙ ච; තෙනාහ **"සොතඤ්ඤං වා සත්වා ඨිතා"**ති; අකුසලපක්ඛියභාවෙන වවත්ථාපිතානි අත්ථො. අවජ්ජට්ඨෙ දොසට්ඨෙ ගාරය්හපරියායත්තානි ආහ **"සාවජ්ජානි සදොසා"**ති. **අරියා** නාම නිද්දොසා; ඉමෙ පන කත්ථචිපි නිද්දොසා න හොන්තීති **නිද්දොසට්ඨෙන අරියා භවිතුං නාලං අසමත්ථා.**

386-392. **යන්ති** කාරණෙ එතං පච්චත්තවචනන්ති ආහ **"යෙන විඤ්ඤූ"**ති. **යං වා පනාති** "යං පන කිඤ්චී"ති අසම්භාවනවචනමෙතන්ති ආහ **"යං වා තං වා අප්පමත්තකන්ති"**නති. **ගණාචරියා** පූරණාදයො. සත්ථුපභවත්තා සංඝස්ස සංඝසම්පත්තියාපි සත්ථුසම්පත්ති විභාවියතීති ආහ **"සංඝපසංසායපි සත්ථුයෙව පසංසාභිඛ්‍යතො"**ති. සා පන පසංසා පසාදහෙතුකාති පසාදමුඛෙන තං දස්සෙතුං **"පසීදමානාපිහී"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **පි**-සද්දෙන යථා අඤ්ඤතො පසංසා සම්භවියති; එවං සත්ථුවිපරිපත්තියා[2] සාවකෙසු, සාවකවිපරිපත්තියා[2] ච සත්ථරි අපසාදෙ සම්භවියතීති දට්ඨබ්බං. **සරීරසම්පත්තිනන්ති** රූපසම්පත්තිං; රූපකායපරිපූරිනන්ති අත්ථො. **භවන්ති**

1. වුත්තෙ කාරණෙනපි (අභිඤව ටීකා) 2. . . . . විපත්තියා (අභිඤව ටීකා)

වණ්ණාරෝ රූපපමාණා, සොසධම්මපපමාණා ච. පුන **භවන්ති වණ්ණාරෝ**ති ධම්මපපමාණවසෙනෙව යොජෙතබ්බං. **යා සංඝස්ස පසංසාති** ආනෙත්වා සම්බන්ධො.

තත්ථ යා බුද්ධානං, බුද්ධසාවකානංයෙව ච පාසංසතා, අඤ්ඤසඤ්ඤා තදභාවෝ ජෙතිතෝ;[1] තං විරතිප්පහානසංවරුද්දෙසවසෙන නීහරිත්වා දසෙතුං **"අයම්පි පායො"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **සෙතුඝාතචිරති** නාම අරියමග්ගචිරති. **විපස්සනාමත්තවසෙනා**ති "අනිච්ච"න්ති වා "දුක්ඛ"න්ති වා විවිධං දස්සනමත්තවසෙන; න පන නාමරූපවවත්ථානපච්චයපරිග්ගහණනපුබ්බකං ලක්ඛණත්තයං ආරොපෙත්වා සඞ්ඛාරානං සම්මසනවසෙන. **ඉතරානී**ති සමූලෙජ්දපටිපස්සද්ධිනිස්සරණපහානානි. **"සෙය්‍යථිදං"න්ති** පඤ්චසීලතො අඤ්ඤෙ සබ්බෙ සීලසංවරෙ, "ඛමෝ හොති"තිආදිනා[2] වුත්තෙ සුපරිසුද්ධෙ ඛන්තිසංවරෙ, "පඤ්ඤායෙතෙ විධීය්‍යරෙ"ති[3] එවං වුත්තෙ කිලෙසානං සමූලෙජ්දකෙ මග්ගඤාණසඞ්ඛාතෙ සඤ්ඤාසංවරෙ, මනච්ඡට්ඨානං ඉන්ද්‍රියානං පිදහනවසෙන පවත්තෙ පරිසුද්ධෙ ඉන්ද්‍රියසංවරෙ, "අනුප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං අනුප්පාදාය"තිආදිනා[4] වුත්තෙ සම්මප්පධානසඞ්ඛාතෙ වීරියසංවරෙති ඉමං සංවරපඤ්චකං සඞ්ඛිපති. **පඤ්ච ඛො පනිමෙ පාතිමොක්ඛුද්දෙසා**ති[5]ආදි සාසනෙ සීලස්ස බහුභාවං දස්සෙත්වා තදෙකදෙසෙ එව පරෙසං අවට්ඨානදස්සනත්ථං යථාවුත්තසීලසංවරසෙසව පුන ගහණං.

අරියඅට්ඨඞ්ගිකමග්ගවණ්ණනා

393. **සීහනාදන්ති** සෙට්ඨනාදං; අභීතනාදං කෙනචි අපපටිවත්තියනාදන්ති අත්ථො. "අයං යථාවුත්තෙනා මම වාදෙ අච්පරිතො; තස්ස අච්පරිතභාවෙ ඉමං මග්ගං පටිපජ්ජිත්වා අපරපච්චයතො ජානිතබ්බා"ති එවං **අච්පටිතභාවාවබොධනත්ථං. "අත්ථි කස්සපා"**තිආදීසු යං මග්ගං පටිපන්නෙනා සමණෙ ගොතමෙ වදන්තෙනා යුත්තපත්තකාලෙ, තථාභාවතො භූතං, එකංසතො භිතාවහභාවෙන අත්ථං, ධම්මතො අනපෙතත්තා ධම්මං, විනයයොගතො පරෙසං විනයනතො ච විනයං වදතීති සාමංයෙව අත්තපච්චක්ඛතොව ජානිස්සති; සො මයා සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා පවෙදිතො සකලවට්ටදුක්ඛනිස්සරණභූතො අත්ථි කස්සප මග්ගො; තස්ස ච අධිගමූපායභූතා පුබ්බභාගපටිපදාති අයමෙත්ථ යොජනා. තෙන "සමණෙ ගොතමෙ ඉමෙ ධම්මෙ"තිආදිනයප්පවත්තෙනා වාදෙ කෙනචි අසංකම්පියෙ යථාභූතසීහනාදෙති දස්සෙති.

"එවමෙතං යථාභූතං සම්මප්පඤ්ඤාය පස්සතී"තිආදීසු[6]. විය **මග්ගඤාණං පටිපදඤාණං එකන්තෙ කත්වා දස්සෙන්තෙනා. "අයමෙවං"**ති වචනං මග්ගස්ස පුථුභාවපටික්ඛෙපනත්ථං, සබ්බඅරියසාධාරණභාවදස්සනත්ථං, සාසනෙ පාකටභාවදස්සනත්ථඤ්ච. තෙනාහ "එකායනෝ අයං භික්ඛවෙ මග්ගො"ති[7]; "එසෙව මග්ගො නත්ථඤ්ඤා දස්සනස්ස විසුද්ධියා"ති[8];

---

1. චොදිතෙ (බහූසු) 2. ම 1-13, ම 3-139, අං 1-433, අං 3-342 පිටෙසු
3 ඛු 1-434, ඛු 8-6, 30 පිටෙසු.
4 දී 2-250, ම 1-19, සං 3-8, අඞ් 2-111 පිටෙසු.
5. උපොසථුද්දෙසා (ක්‍ය) 6. අං 1-288 පිටෙ.
7. දී 2-131, ම 1-70, සං 3-123, 145, 161 පිටෙසු. 8. ඛු 1-52 පිටෙ.

"එකායනං ජාතිඛයන්තදස්සී
මග්ගං පජානාති හිතානුකම්පී;
එතෙන මග්ගෙන තරිංසු පුබ්බේ
තරිස්සන්ති යේ ච තරන්ති ඔඝ"න්ති ච[1]—

සබ්බේසු සුත්තපදෙසෙසු. අභිඛම්මපදෙසෙසු[2] ච එකොවායං මග්ගෝ පාකටෝ පඤ්ඤත්තෝ ආගතෝ චාති.

තපොපකම්මකථාවණ්ණනා

394. තපොයෙව උපකම්මිතබ්බතෝ ආරභිතබ්බතෝ තපොපකම්මමෙවාති ආහ **"තපාරම්භා"**ති. ආරම්භනඤ්චේත්ථ කරණමෙවාති ආහ **"තපොකම්මානීති අත්ථෝ"**ති. **සමණකම්මසඞ්ඛාතා**ති සමණෙහි කත්තබ්බකම්මසඤ්ඤිතා. **නිච්චලොති** නිස්සට්ඨවෙලෝ සබ්බත්ථ සබ්බං පටික්ඛිත්තවෙලෝ. නගධියවතසමාදානෙන **නඟ්ගෝ**. **"සිතඤ්ඤෙව උච්චාරං කරොති"**තිආදි නිදස්සනමත්තං වම්මිකා මූඛවික්කාලනාදිආචාරස්සපි තෙන විස්සට්ඨත්තා. **ජීවභාය හත්ථං අපලිඛති** අපලිඛති උදකෙන අධොවනතෝ. දුතියවික්කපෙපි එසෙව නයෝ. "එහි භද්දන්තෙ"ති වුත්තෙන උපගමනසඞ්ඛාතෝ විධි එහිභද්දන්තෙනා; තං වරතීති එහිභද්දනෙකෝ; තපපටික්ඛෙපෙන **න එහිභද්දන්තෙකෝ**.[3] **න කරොති** සමණෙන නාම පරස්ස වචනකරෙන න භවිතබ්බන්ති අධිප්පායෙන. **පුරෙභරන්ති** තං ඨානං අත්තනෝ උපගමනතෝ පුරෙතරං. තං කිර සෝ "භික්ඛූනං නාම යාදිච්ඡකී එව භික්ඛා ගහෙතබ්බා"ති අධිප්පායෙන න ගණ්හාති. **උද්දිස්සකතං** "මම නිමිත්තභාවෙන බහූ බුද්ධකා පාණා සඞ්ඝාතං ආපාදිතා"ති න ගණ්හාති. **නිමන්තනං න සාදියති** "එවං තෙසං වචනං කතං භවිස්සතී"ති. කුමාරිආදීසුපි සෝ සත්තසඤ්ඤීති ආහ **"කුමාරිකලොලියෝ"**තිආදි.

කබලනන්තරායෙනාති කබලස්ස අන්තරායෙ **හොතීති.** ගාමසභාගාදිවසෙන සඞ්ගම්ම කිත්තෙතබ්බන්ති එතිස්සාපි **සංකිත්තති;** තථා සංහටතණ්ඩුලාදිසඤ්චයෝ. **මනුස්සා**ති වෙය්‍යාවච්චකරමනුස්සා.

සුරාපානමෙවාති මජ්ජලක්ඛණපත්තාය සුරාය පානමෙව. සුරාගහණෙන චෙත්ථ මෙරයම්පි සඞ්ගහිතං. එකාගාරමෙව උඤ්ඡතීති **එකාගාරිකෝ.** එකාලොපෙනෙව වත්තතීති **එකාලොපිකෝ.** දියති එතායාති **දති;** ඛත්තියආලොපමත්තතායාති බුද්ධකං භික්ඛාදනභාජනං; තෙනාහ **"බුද්ධකපාති"**නි. අභුඤ්ජනවසෙන එකෝ අහෝ එතස්ස අත්ථීති එකාභිකෝ; ආභාරෝ. තං **එකාභිකං;** සෝ පන අත්ථතෝ එකදිවසලඞ්ඝකොති ආහ **"එකදිවසභත්තභික්ඛ"**නන්ති. **"දවිභික්ඛ"**න්ති ආදීසුපි එසෙව නයෝ. එකාහං අභුඤ්ජිත්වා එකාහං භුඤ්ජනං **එකාහවාරෝ;** තං එකාභිකමෙව අත්ථතෝ. දවිහං අභුඤ්ජිත්වා දවිහං භුඤ්ජනං **දවිහවාරෝ.** සෙසද්වයෙපි එසෙව නයෝ. **උක්කට්ඨෝ** පන පරියායභත්තභොජනිකෝ දවිහං අභුඤ්ජිත්වා එකාහමෙව භුඤ්ජති. සෙසද්වයෙපි එසෙව නයෝ.

395. **කුණ්ඩකන්ති** තණ්ඩුලසකලං.

---

1. සං 3-146, 162, බු 7-162, 8-212, 231, බු 10-163 පිටෙසු.
2. අභි 2-200 පිටෙ. 3. නඑහිභදන්තිකෝ (ක).

396. සණෙහි සණවාකෙහි නිබ්බත්තවත්ථානි **සාණානි.** මිස්සසාණානි **මසාණානි;** න භඞ්ගානි. **එරකතිණාදීනීති ආදි** – සද්දෙන අකකමක-විකදලීවාකාදීනං සඞ්ගහො. එරකාදීහි කතානි හි ජවානි ලාමකානි දුස්සානීති වත්තබ්බතං ලභන්ති.

මිච්ඡාවායාමවසෙනෙව උභයකුටිකවතානුයොගොති ආහ **"උභයකුටික-විරියං අනුයුත්තෙනා"**ති. ඵණ්ඩිලන්ති වා සමා පකතිභූමි වුච්චති "පත්ථණ්ඩිලෙ පාතුරහොසී"තිආදීසු[1] විය; තස්මා **ඵණ්ඩිලසෙය්යන්ති** අනන්තරහිතාය පකතිභූමියං සෙය්යන්ති වුත්තං හොති. **ලද්ධං ආසන්ති** නිසීදිතුං යථාලද්ධං ආසනං. **අකොපෙත්වාති** අඤ්ඤත්ථ අනුපගන්ත්වා; තෙනාහ **"තත්ථෙව නිසිදනසීලො"**ති. සො හි තං අඤ්ඤෙන්තො අපරිච්චජන්තො අකොපෙන්තො නාම හොති. **චිකටන්ති ගූථං වුච්චති** ආසයවසෙන විරූපං ජාතන්ති කත්වා.

එත්ථ ච "අවෙලකො හොති"තිආදීනි වතපදානි යාව "න ථුසොදකං පිවති"ති එතානි එකවාරානි. "එකාගාරිකො වා"තිආදීනි නානාවාරානි, නානාකාලිකානි වා. තථා "සාකභක්ඛො වා"තිආදීනි, "සාණානිපි ධාරෙති"තිආදීනි ච. තථා හෙත්ථ වා-සද්දග්ගහණං, පි-සද්දග්ගහණඤ්ච කතං. පි-සද්දෙපි චිකපපත්ථෙ එව දට්ඨබ්බා. පුරිමෙසු පන න කතං. එවඤ්ච කත්වා "අවෙලකො හොති"ති වත්වා "සාණානිපි ධාරෙති"තිආදි-වචනස්ස, "රජෝජල්ලධරෙ හොති"ති වත්වා "උදකොරොහනානුයොග-මනුයුත්තෙනා"ති වචනස්ස ච අවිරොධො සිද්ධා හොති. අථ වා කිමෙත්ථ අවිරොධචින්තාය. උම්මත්තකපච්ඡිසදිසෙ හි තිත්ථියවාදෙ. අථ වා "අවෙලකො හොති"ති ආරභිත්වා තපපසඞ්ගෙන සබ්බම්පි අත්තකිල-මථානුයොගං දස්සෙතෙන "සාණානිපි ධාරෙති"තිආදි වුත්තනති දට්ඨබ්බං.

තපොපකඛමනිරත්ථකතාවණ්ණනා

397. **සීලසම්පදාදිහි විනා**ති සීලසම්පදා, සමාධිසම්පදා, පඤ්ඤාසම්පදාති ඉමාහි ලොකුත්තරාහි සම්පදාහි විනා න කදාචි සාමඤ්ඤං වා බ්‍රහ්මඤ්ඤං වා සම්භවති; යස්මා ච තදෙවං; තස්මා තෙසං තපොපකඛමානං නිරත්ථකතං දස්සෙතෙන්තාති යොජනා. **"දොසවෙරවිරහිත"**නති ඉදං දොසස්ස මෙත්තාය උජුපටිපක්ඛභාවෙ වුත්තං. **දොස** ග්ගහණෙන වා සබ්බෙපි කිලෙසපටිපක්ඛා සංකිලෙසධම්මා ගහිතා; **වෙර**-ග්ගහණෙන පච්චත්තිකභූතා සත්තා. යදග්ගෙන හි දොසරහිතං; තදග්ගෙන වෙර-රහිතන්ති.

398. පාකටභාවෙන කායති ගමෙතීති **පක්ඛති;** ලොකසිද්ධවාදෙ. තෙනාහ **"පක්ඛති බො එසානි පක්ඛතිකථා එසා"**ති. **මත්තායානි මත්තා**-සද්දෙ "මත්තා සුඛපරිච්චාගා"තිආදීසු[2] විය අප්පත්ථං අන්තොනීතං කත්වා පමාණවාචකොති ආහ **"ඉමිනා පමාණෙන එවං පරිත්තකෙනා"**ති. තෙන පන පමාණෙන පහාතබ්බා පකරණප්පත්තෙනා පටිපත්තික්කමොති ආහ **"පටිපත්තික්කමෙනා"**ති. **සබ්බත්ථා**ති සබ්බවාරෙසු.

399. **අඤ්ඤත්ථා** වදථාති යදි අවෙලකභාවාදිනා සාමඤ්ඤං වා බ්‍රහ්මඤ්ඤං වා අහවිස්ස; සුවිඤ්ඤොව සමණෙ සුවිඤ්ඤො බ්‍රාහ්මණෙ. යස්මා පන තුම්හෙහි ඉතො අඤ්ඤත්ථාව සාමඤ්ඤං බ්‍රහ්මඤ්ඤඤ්ච වදථ,

1. ම 2-362 පිටෙ 2. ඛු 1-55 පිටෙ ධම්මපදෙ.

තස්මා දුජ්ජානෙව සමණෙ දුජ්ජානෙ බ්‍රාහ්මණෙ; තෙනාහ **"ඉදං සඞ්ඛායාහා"**ති. **තං පඤ්තිවාදං පටික්ඛිපිත්වා**ති පුබ්බ යං පාකතිකං සාමඤ්ඤං බ්‍රහ්මඤ්ඤඤ්ච හදයෙ ඨපෙත්වා තෙන "දුක්කර"න්තිආදි වුත්තං; තමෙව සඞ්ඛාය භගවතාපි "පකති ඛො එසා"තිආදි වුත්තං. ඉධ පන **තං පඤ්තිවාදං** පාකතිකසමණබ්‍රාහ්මණවිසයං කථං පටික්ඛිපිත්වා පටිසංහරිත්වා **සභාවතොව** පරමත්ථතොව සමණස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස ච **දුජ්ජානභාවං ආවිඤ්ඡරොතෙතා** පකාසෙතෙතා. **තත්‍රාපීති** සමණබ්‍රාහ්මණවාදෙපි[1] **වුත්තනයෙනෙව.**

සීලසමාධිපඤ්ඤාසම්පදාවණ්ණනා

400-1. **පණ්ඩිතොති** හෙතුසම්පත්තිසිද්ධෙන පණ්ඩිච්චෙන සම්පන්නාගතො. **කථං භගවහෙසි** පරිපක්කඤ්ඤාණත්තා ඝටෙ පදීපෙන විය අඛන්නත්තරෙ සමුජ්ජලනෙනෙන පඤ්ඤාවෙය්‍යත්තියෙන තත්ථ තත්ථ භගවතා දෙසිතමත්ථං පරිගණ්හනත්තා තම්පි දෙසනං උපධාරෙසි. **තස්ස චාති** යො අවෙලකො හොති යාව උදකොරොහනානුයොගමනුයුත්තෙතා විහරති; තස්ස ච. **තා සම්පත්තියො පුච්ඡාමි;** යාහි සම්පන්නො ච හොතීති අධිප්පායො. **සීලසම්පදායාති ඉති**-සද්දො ආදිඅත්ථො; තෙන "චිත්තසම්පදාය පඤ්ඤාසම්පදාය"ති පදද්වයං සඞ්ගණ්හාති. අසෙඛසීලාදිඛන්ධත්තයසඞ්ගහිතඤ්ච අරහත්තං; තෙනාහ **"අරහත්තඵලමෙව සඞ්ඛායවුත්ත"**න්තිආදි. තත්ථ **ඉදන්ති** ඉදං වචනං.

සීහනාදකථාවණ්ණනා

402. අනඤ්ඤසාධාරණතාය; අනඤ්ඤසාධාරණත්ථවිසයතාය ච **අනුත්තරං බුද්ධසීහනාදං**[2] **නදතෙතා.** අනිච්ච අච්චන්තවිසුද්ධතාය **පරමවිසුද්ධං. පරමන්ති** උක්කට්ඨං; තෙනාහ **"උත්තම"**න්ති. **සීලමෙව** ලොකියසීලත්තා. යථා අනඤ්ඤසාධාරණං භගවතො ලොකුත්තරසීලං සවාසනං පටිපක්ඛවිද්ධංසනතො; එවං ලොකියසීලම්පි තස්ස අනුචඡවිකභාවෙන සමුහතත්තා සමෙන සමන්ති **සමසමන්ති** අයමෙත්ථ අත්ථොති ආහ **"මම සීලසමෙන සීලෙන මයා සම"**න්ති. **"යදිදං අධිසීල"**න්ති ලොකියං, ලොකුත්තරඤ්චාති දුවිධම්පි බුද්ධසීලං එකජ්ඣං කත්වා වුත්තං. තෙනාහ "සීලෙපී"ති. **ඉති ඉමන්ති** එවං ඉමං සීලවිසයං. පඨමං පවත්තත්තා **පඨමං.**

තපතීති සන්තපති; විඛාතීති අත්ථො. **ජිගුච්ඡතීති** හීළෙති ලාමකතො ඨපෙති. **නිද්දොසතාය අරියා** ආරකා කිලෙසෙහීති. මග්ගඵලසම්පයුත්තා වීරියසඞ්ඛාතා තපොජිගුච්ඡාති ආනෙත්වා සම්බන්ධො. **පරමා නාම** සබ්බුක්කට්ඨභාවතො. යථා යුවිනො භාවො යොබ්බනං;[3] එවං ජිගුච්ඡිනො භාවො **ජෙගුච්ඡං.** කිලෙසානං සමුච්ඡින්දනපටිප්පස්සම්භනානි **සමුච්ඡෙදපටිප්පස්සද්ධිවිමුත්තියො. නිස්සරණවිමුත්තී** නිබ්බානං. අථ වා සම්මාවාචාදීනං අධිසීලග්ගහණෙන, සම්මාවායාමස්ස අධිජෙගුච්ඡග්ගහණෙන, සම්මාදිට්ඨියා අධිපඤ්ඤග්ගහණෙන ගහිතත්තා අග්ගහිතග්ගහණෙන සම්මාසඞ්කප්පසතිසමාධයො මග්ගඵලපරියාපන්නා **සමුච්ඡෙදපටිප්පස්සද්ධිවිමුත්තියො** දට්ඨබ්බා. **නිස්සරණවිමුත්තී** පන නිබ්බානමෙව.

---

1. සමණවාදෙපි (බහූසු). 2. මහාසීහනාදං (ටීකා). 3. යොබ්බඤ්ඤං (බහූසු).

403. යං කිඤ්චි ජනවිචිත්තං ඨානං ඉධ **"සුඤ්ඤාගාර"**න්ති අධිප්පෙතං. තත්ථ නදනෙතන විනා නාදෙ නත්ථීති ආහ **"එකතොව නිසිදිතබ්බා"**ති. **අට්ඨසු පරිසාසූති** ඛත්තියපරිසා, බ්‍රාහ්මණපරිසා, ගහපති-පරිසා, සමණපරිසා, චාතුමහාරාජිකපරිසා, තාවතිංසපරිසා, මාරපරිසා, බ්‍රහ්මපරිසාති ඉමාසු අට්ඨසු පරිසාසු.

වෙසාරජ්ජානීති විසාරදභාවා; ඤාණප්පභානසම්පදානිමිත්තං කුතොචි අසන්තාසනභාවා නිබ්භයභාවාති අත්ථො. **ආසභං ඨානන්ති** සෙට්ඨං ඨානං; උත්තමං ඨානන්ති අත්ථො. **ආසභා** වා පුබ්බබුද්ධා; තෙසං ඨානන්ති අත්ථො.

අපිච උසභස්ස ඉදන්ති ආසභං; ආසභං සියාති **ආසභං.** යථා හි නිසභසඞ්ඛාතො උසභො අත්තනො උසභබලෙන වතූහි පාදෙහි පඨවිං උප්පීළෙත්වා අචලට්ඨානෙන තිට්ඨති; එවං තථාගතොපි දසහි තථාගතබලෙහි සමන්නාගතො වතූහි වෙසාරජ්ජපාදෙහි අට්ඨපරිසාපඨවිං උප්පීළෙත්වා සදෙවකෙ ලොකෙ කෙනචි පච්චත්ථිකෙන අකම්පියො අචලෙන ඨානෙන තිට්ඨති. එවං තිට්ඨමානොව තං ආසභං ඨානං පටිජානාති උපගච්ඡති න පච්චක්ඛාති අත්තනි ආරොපෙති. තෙන වුත්තං "ආසභං ඨානං පටිජානාතී"ති.

සීහනාදං නදතීති යථා මිගරාජා පරිස්සයානං සහනතො, වනමහිං-සමත්තවාරණාදීනං හනනතො ච "සීහො"ති වුච්චති; එවං තථාගතො ලොකධම්මානං සහනතො, පරප්පවාදානං හනනතො ච "සීහො"ති වුච්චති. එවං වුත්තස්ස සීහස්ස නාදං සීහනාදං. තත්ථ යථා සීහො සීහබලෙන සමන්නාගතො සබ්බත්ථ විසාරදෙ විගතලොමහංසො සීහනාදං නදති; එවං තථාගතසීහොපි දසහි තථාගතබලෙහි සමන්නාගතො අට්ඨසු පරිසාසු විසාරදෙ විගතලොමහංසො "ඉති රූප"න්තිආදිනා[1] නයෙන නානාවිලාස-සම්පන්නං සීහනාදං නදති.

පඤ්හං අභිසඞ්ඛරිතබ්බානි ඤාතුං ඉච්ඡිතං අත්ථං අත්තනො ඤාණ-බලානුරූපං අභිරවිතබ්බා. **තඞ්ඛණංයෙවාති** පුච්ඡිතක්ඛණෙයෙව ඨානුප්පත්තික-පටිභානෙන **විස්සජ්ජෙති. චිත්තං පරිතොසෙතීයෙව** අඤ්ඤාසයානුරූපං විස්සජ්ජනතො. **සොතබ්බකඤ්ඤස්ස මඤ්ඤන්තීති** අට්ඨක්ඛණවජ්ජිතෙන නවමෙන ඛණෙන ලබ්භමානත්තා. "යං නො සත්ථා භාසති; තං නො සොස්සාමා"ති ආදරගාරවජාතා **මහතෙතන උස්සාහෙන සොතබ්බං** සම්පටිච්ඡිතබ්බං **මඤ්ඤන්තීති. සුප්පසන්නතා** පසාදුභිවුද්ධියා විගතුපක්කි-ලෙසතාය **කාලුච්චතා මුදුච්චතා හොන්තීති. පසන්නාකාරන්ති** පසන්නෙහි ඤාතබ්බසක්කාරං; ධම්මාමිසපූජන්ති අත්ථො. තත්ථ ආමිසපූජං දස්සෙතුං **"පණීතානී"**තිආදිමාහ. ධම්මපූජා පන **"තථත්තායා"**ති ඉමිනා දස්සිතා. **තථාභාවායාති** යථත්තාය යස්ස වට්ටදුක්ඛනිස්සරණත්ථාය ධම්මො දෙසිතො; තථාභාවාය; තෙනාහ **"ඛම්මානුධම්මපටිපත්තිපූරණත්ථාය"**ති. සා ච ධම්මානුධම්මපටිපත්ති යාය අනුපුබ්බියා පටිපජ්ජිතබ්බා; පටිපජ්ජන්තානඤ්ච සති අජ්ඣත්තිකඞ්ගසම්භාරෙ එකංසිකා තස්සා පාරිපූරීති තං අනුපුබ්බිං දස්සෙතුං **"ඉධෙව සමණෙත්ථ"**තිආදි වුත්තං.

ඉමස්මිං පනොඛාසෙ ඨවාති "පටිජානා ච ආරුඛෙනත්වි"ති එතස්මිං සීහනාදකිච්චපාරිපූරිදීපනෙ පාළිපදෙසෙ ඨවා. **සමොධානෙතබ්බානි** සඞ්කලිතබ්බා. **එකො සීහනාදෙ,** අසාධාරණො අඤ්ඤෙහි අපපටිවත්තියො

1 සං. 2-70, අං. 3-4, 5 පිට්ඨෙසු.

සෙට්ඨනාදෙ අභිත්තනාදෙනි කත්වා. එස නයෝ සෙසෙසුපි. **පුරිමානං දසනානන්**නි ආදිතෝ පට්ඨාය යාව "විමුත්තියා මයඤ්ච සදිසෝ නත්ථී"ති එතෙසං පුරිමානං දසන්නං සීහනාදානං; නිද්ධාරණෙ චෙතං සාමිවචනං; තෙනාහ **"එකෙකස්සා"**ති. **"පරිසාසු ච නදතී"තිආදයෝ පරිවාරා** "එකච්චං තපස්සිං නිරයෙ නිබ්බත්තං පස්සාමී"ති සීහනාදං නදන්තෝ භගවා පරිසායං නදති විසාරදෙ නදති යාව "පටිපන්නා ආරාධෙන්තී"ති අට්ඨයොජනාය සම්භවතෝ. තථා සෙසෙසුපි නවසු.

"එව"න්තිආදි යථාවුත්තානං තෙසං සඞ්කලෙත්වා දස්සනං. **තෙ දසා**ති තෙ "පරිසාසු ච නදති"තිආදයෝ සීහනාදා. **පුරිමානං දසනානන්**නි යථාවුත්තානං පුරිමානං දස්සනං. **පරිවාරවසෙනා**ති පච්චෙකං පරිවාරවසෙන යොජියමානා **සතං** සීහනාදා. **පුරිමා ච දසා**ති තථා යොජියමානා පුරිමා ච දසාති එවං **දසාධිකං සීහනාදසතං හොති. එවං වාදිනං** වාදන්ති එවං පවත්තවාදානං නිත්ථියානං වාදං. **පටිසෙධෙත්වා**ති තථාභාවාභාවදස්සනෙන පටික්ඛිපිත්වා. යං භගවා **උදුම්බරිකසුත්තෙන** "ඉධ නිග්‍රොධ තපස්සී"තිආදිනා[1] උපක්කිලෙසවිභාගං, පාරිසුද්ධිවිභාගඤ්ච දස්සෙන්තො සපරිසස්ස නිග්‍රොධස්ස පරිබ්බාජකස්ස පුරතෝ සීහනාදං නදි; තං දස්සෙතුං **"ඉදානි පජානාති නදිතපුබ්බං සීහනාදං දස්සෙන්තෙනා"**තිආදි වුත්තං.

තිත්ථියපරිවාසකථාවණ්ණනා

404. **ඉදන්**ති "රාජගහෙ ගිජ්ඣකූටෙ පබ්බතෙ විහරන්තං මං -පෙ- පඤ්හං පුච්ඡී"ති ඉදං වචනං. කාමං ඝදා නිග්‍රොධෝ පඤ්හං පුච්ඡි; භගවා පස්ස විස්සජ්ජෙසි; න තදා ගිජ්ඣකූටෙ පබ්බතෙ විහරති; රාජගහසමීපෙ පන විහරතීති කත්වා **"රාජගහෙ ගිජ්ඣකූටෙ පබ්බතෙ විහරන්තං ම"**න්ති වුත්තං; ගිජ්ඣකූටෙ විහරණඤ්චස්ස තදා අවිච්ඡින්නන්නති; තෙනාහ **"යං තං භගවා"**තිආදි. **යොගෙ**ති නයෙ; දුක්ඛනිස්සරණූපායෙති අත්ථෝ.

405. යං පරිවාසං සාමණෙරභූමියං ඨිතෝ පරිවසතීති යොජනා. යස්මා සාමණෙරභූමියං ඨිතෙන පරිවසිතබ්බං; න ගිහිභූතෙන; තස්මා **අපරිවසිත්වායෙව පබ්බජ්ජං ලභති. ආරාධෙති පබ්බජ්ජං; ආරාධෙති උපසම්පදන්**නි එත්ථ පන **පබ්බජ්ජා**-ගහණං වචනසිලිට්ඨතාවසෙනෙව "දිරත්තතිරත්තං සහසෙය්‍යා"නිති[2] එත්ථ දිරත්ත-ගහණං විය. **ගාමප්පවෙසනාදීනී**ති **ආදි**-සද්දෙන වෙසියාවිධවාථුල්ලකුමාරිපණ්ඩකභික්ඛුනීගොචරතා, සබ්‍රහ්මචාරීනං උච්චාවෙසු කිං කරණීයෙසු දක්ඛානලසාදිතා, උද්දෙසපරිපුච්ඡාදීසු තිබ්බඡන්දතා, යස්ස තිත්ථායතනතෝ ඉධාගතෝ; තස්ස අවණ්ණං, රතනත්තයස්ස ච වණ්ණං අනත්තමනතා, තදුභයං යථාකකමං වණ්ණං ච අවණ්ණං ච අත්තමනතාති ඉමෙසං සඞ්ගහෝ වෙදිතබ්බෝ; තෙනාහ **"අට්ඨ වත්තානි පූරෙනෙනතා"**ති. **සංසිත්වා කොටෙත්වා**ති අජ්ඣාසයස්ස වීමංසනවසෙන සුවණ්ණං විය සංසිත්වා කොටෙත්වා.

ගණමජ්ඣෙ නිසීදිත්වාති උපසම්පදකම්මස්ස ගණපහොනකානං භික්ඛූනං මජ්ඣෙ සංඝත්ථෙරෝ විය තස්ස අනුග්ගහත්ථං නිසීදිත්වා. **වූපකට්ඨොනී**ති විවිත්තෙතා. තාදිසස්ස සීලවිසොධනෙ අපපමාදෙ අවුත්තසිද්ධොති ආහ **"කම්මට්ඨානෙ සතිං අවිජහනෙනා"**ති. **පෙසිතවිත්තෙනා**ති නිබ්බානං

1. දී 3 - 33 පිටෙ. 2 වි. 2 - 27 පිටෙ.

පනි පෙසිතව්තෙනා තංනිත්තෙනා තප්පොණෙ තප්පබ්භාරෙ. ජාතිකුලප්පුත්තාපි ආචාරසම්පන්නා එව අරහත්තාධිගමාය පබ්බජ්ජාපෙක්ඛා හොන්තීති නෙපි තෙහි එකන්තඞ්ගහෙ කරොන්තෙනා ආහ **"කුලප්පුත්තානි ආචාරකුලප්පුත්තා"**නි; තෙනාහ **"සම්මදෙවාති හෙතුනාව කාරණෙනෙවා"**ති. "ඉතිණෙණාමහි ජාතියා"නිආදිනා නයෙන හි සංවෙගප්පබ්භං යථානුසිට්ඨං පබ්බජ්ජං සන්ධාය ඉධ "සම්මදෙවා"ති වුත්තං. **හෙතුනානි** ඤායෙන. **පාපුණිස්සාතී**ති පත්වා අධිගන්ත්වා. **සම්පාදෙස්සාතී**ති අසෙක්ඛා සීලසමාධිපඤ්ඤා නිප්ඵාදෙන්තා; පරිපූරෙන්තා වාති අත්ථො.

නිට්ඨාපෙතුන්ති නිගමනවසෙන පරියොසාපෙතුං. "ඉමම්හි පරියොසානං -පෙ විහාසීති"නි ඉමිනා එව හි අරහත්තනිකූටෙන දෙසනා පරියොසාපිතා. තං පන නිගමෙන්තෙනා **"අඤ්ඤතරො ඛො පනා -පෙ- අහොසි"**ති වුත්තං ධම්මසඞ්ගාහකෙහි. යං පනෙත්ථ අත්ථතො න විභත්තං; තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

මහාසීහනාද[1]සුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

---

1. කඤ්ඤප සීහනාද (සී: අට්ඨකථා).

9. පොට්ඨපාද සූත්‍ර

පොට්ඨපාදපරිබ්බාජකවත්ථුවණ්ණනා

406. **සාවත්ථියන්ති** සමීපත්ථේ භුම්මන්ති ආහ **"සාවත්ථිං උපනිස්සායා"**ති. **ජේතස්ස කුමාරස්ස වනෙති** ජේතෙන නාම රාජකුමාරෙන රොපිතෙ උපවනෙ. නිවාසඨානසුතාදිනා පබ්බජිතා ආරබන්ති එත්ථාති **ආරාමෝ;** විහාරෙ ඵොටේඨ පාදෙසු ජාතොති **පොට්ඨපාදෙ.** වත්ථුවිජ්ජායජ්ඣාදන-පබ්බජුපගතත්තා **ජඤ්ඤපරිබ්බාජකෙ.** **බ්‍රාහ්මණමහාසාලොති** මහා විභවතාය මහාසාරතාපත්තෙතා බ්‍රාහ්මණෙ. **සමයන්ති** සාමඤ්ඤනිද්දෙසෙ; තං තං සමයන්ති අත්ථෙ. **පවදන්තීති** පකාරතෙ වදන්ති; අත්තනා අත්තනා උග්ගහිතනියාමෙන යථා තථා සමයං වදන්තීති අත්ථෙ. **"පඤ්ච-යෙ"**ති ඉමිනා නොදෙය්‍යජිණ්ණසොණිසොණදණ්ඩාදිකෙ සඞ්ගණ්හාති; **පරිබ්බාජකාදයොති** ආදි-සද්දෙන ඤඤපරිබ්බාජකාදිකෙ. තිදණ්ඩකාචීරං එත්ථ අත්ථීති තිදණ්ඩකාචීරෙ; ආරුමෙ. තථා එකා සාලා එත්ථාති එක-සාලකෙ; තස්මිං **තිදණ්ඩකාචීරෙ එකසාලකෙ.**

අනෙකාකාරුනවසෙසඤ්ඤාභාවනතො, අපරාපරුප්පත්තිතො ච භගවතො ඤාණං තත්ථ පත්ථටං විය හොතීති වුත්තං **"සබ්බඤ්ඤුතඤාණං පච්චුපට්ඨිතං"**ති, යතො තස්ස ඤාණජාලතා වුච්චති; වෙනෙය්‍යානං තදනෙතා-ගමතා හෙතු[1] වුත්තායෙව. වෙනෙය්‍යසන්තතිපරිගණ්හනත්ථං සම්මාහාරෙ කතෙ පඨමං නෙසං වෙනෙය්‍යභාවෙනෙව උපට්ඨානං හොති; අථ සරණ-ගමනාදිවසෙන කිච්චනිප්පත්තිං වීමංසියතීති ආහ **"කිං නුඛො භවිස්සතීති උපපරික්ඛනෙනා"**ති. **නිරොධන්ති** සඤ්ඤානිරොධං. **නිරොධා වුට්ඨානන්ති** තතො නිරොධතො වුට්ඨානං සඤ්ඤුප්පත්තිං. **සබ්බබුද්ධානං ඤාණෙන සංසන්දිත්වාති** යථා තෙ නිරොධං; නිරොධතො වුට්ඨානඤ්ච බ්‍යාකරිංසු, බ්‍යාකරිස්සන්ති ච; තථා බ්‍යාකරණවසෙන සංසන්දිත්වා. **හත්ථිසාරිපුත්තෙනාති** හත්ථිසාරිනො පුත්තෙතා. **"සුගන්ධරපබ්බතං පරික්කිපිත්වා"**ති ඉදං පරිකප්ප-වචනං "තාදිසං අත්ථි වෙ; තං විය"ති. මෙඝවණ්ණන්ති රත්තමෙඝවණ්ණං; සඤ්ඣාප්පභානුරඤ්ජිතමෙඝසඞ්කාසන්ති අත්ථො. **පච්චගඝන්ති** අභිනවං ආදිතො තථාලද්ධවොහාරෙන, අනඤ්ඤපරිභොගතාය, තථා වා සබ්බූ අධිට්ඨානෙන සො පත්තෙතා සබ්බකාලං **"පච්චගඝ"**නේවව වුච්චති; සිලාදි-වුත්තරතනලක්ඛණුප්පත්තියා වා සො පත්තෙතා **"පච්චගඝ"**න්ති වුච්චති.

407. **අත්තනො රුච්චසෙන** සද්ධම්මට්ඨිතිපඤ්ඤාසයවසෙන; න පරෙන උස්සාහිතොති අධිප්පායො. **"අනිප්පඝභාවමෙව දිස්වා"**ති ඉදං භූත-කථනං න තාව භික්ඛාචාරවෙලා සම්පත්තානි දස්සනත්ථං. භගවා හි තදා කාලසෙසව විහාරතො නික්ඛන්තතා "වාසනාභාගියාය ධම්මදෙසනාය පොට්ඨපාදං අනුග්ගණ්හිස්සාමී"ති. **ඝනභූතාභන්ති** අඤ්ඤත්ථ සංසයපරි-දීපනො, ඉධ පන සංසයපරිදීපනො විය. කස්මාති ආහ **"බුද්ධාන"**න්ති ආදි. **සංසයො නාම නත්ථි** බොධිමූලෙ එව සමුග්ඝාටිතත්තා. **පරිචිතකක-පුබ්බභාගොති** අධිප්පෙතකිච්චස්ස පුබ්බභාගපරිචිතකෙකා එව. **බුද්ධානං[2] ලබ්භතීති** "කරිස්සාම න කරිස්සාමා"තිආදිකො එස චිත්තවාරෙ බුද්ධානං

1. 205 පිටෙ 2. සබ්බබුද්ධානං (ක්‍ය)

ලබ්භති සම්භවති විචාරණවසෙන පවත්තනතොා: න පන සංසග්ගවසෙන. **තෙනාහා**ති යෙන බුද්ධානම්පි ලබ්භති; තෙනෙවාහ භගවා **"යතාහුනාහ"**න්ති. පරිකප්පනෙ වායං නිපාතො. "උපසඞ්කමෙය්‍ය"න්ති කිරියාපදෙන වුච්චමානො එව හි අත්ථො "යතාහුනා"ති නිපාතපදෙන ජොතීයති. අහං යතාහුන උපසඞ්කමෙය්‍යන්ති යොජනා. **යදි පනා**ති ඉදම්පි තෙන සමානත්ථන්ති ආහ **"යදි පනාහනන්ති අත්ථො"**ති.

408. යථා උග්ගතපපායො සද්දො උග්ගාදෙ; එවං විපුලභාවෙන උපරූපරි පවත්තොපි උග්ගාදෙති තදුභයං එකජ්ඣං කත්වා **පාළියං** "උග්ගාදිනියා"ති වත්වා පුන විභාගෙන දස්සෙතුං 'උච්චාසද්දමහාසද්දායා"ති වුත්තන්ති තමත්ථං විවරන්නො **"උච්චං නදමානායා"**තිආදිමාහ. **අස්සා**ති පරිසාය. **උද්ධංගමනවසෙනා**ති උග්ගතබහුලතාය උග්ගහණත්ථා උග්ගහණත්ථා පවත්තනවසෙන. **දිසාසු පත්ථටවසෙනා**ති විපුලභාවෙන භූතපරම්පරාය සබ්බදිසාසු පත්ථරණවසෙන. ඉදානි පරිබ්බාජකපරිසාය උච්චාසද්දමහාසද්දතාය කාරණං, තස්ස ච පවත්තිආකාරං දස්සෙන්නො "තෙසඤ්හි"ත්‍යාදිමාහ. **කාමස්සාදෙ** නාම කාමගුණස්සාදෙ. කාමභවාදිගතො අස්සාදෙ **භවස්සාදෙ.**

409. **සණ්ඨපෙසී**ති සංයමනවසෙන සම්මදෙව ඨපෙසි; සණ්ඨපනඤ්චෙත්ථ තිරච්ඡානකථාය අඤ්ඤමඤ්ඤසම්මං අගාරවස්ස ජහාපනවසෙන ආචාරස්ස සික්ඛාපනං, යථාවුත්තදෙසස්ස නිගූහනඤ්ච හොතීති ආහ **"සික්ඛාපෙසී"**තිආදි. **අපපසද්දන්ති නිස්සද්දං; උච්චාසද්දමහාසද්දා** භවන්ති අධිප්පායො. **නප්පමජ්ජන්තී**ති න අගාරවං කරොන්ති.

410. **නො ආගතෙ ආනෙන්තී**ති භගවති ආගතෙ නො අම්හාකං ආනත්තෙ පීති **හොති. පියසමුදාචාරා**ති පියාලාපා. "පච්චුග්ගමනමකාසී"ත්‍යාදිවත්වා න කෙවලමෙවං; අථ ඛො අඤ්ඤම්පි පබ්බජිතා යෙභුය්‍යෙන භගවතො අපච්චිං කරොන්තොවාති දස්සෙතුං "භගවන්තඤ්හි"ත්‍යාදිං වත්වා තත්ථ කාරණමාහ **"උච්චාකුලීනතායා"**ති; තෙන සාසනෙ අපපස්සන්නාපි කුලගාරවෙන භගවති අපච්චිං කරොන්තොවාති දස්සෙති. **එතස්මිං අන්තරෙ කථා නාම කථෙති** එතස්මිං යථාවුත්තපරිච්ඡෙදබ්භන්තරෙ කථා කා නාම. **විප්පකතා** ආරද්ධා හුත්වා අපරියොසිතා. "කා කථා විප්පකතා"ති වදන්නො අත්ථතො තස්සා පරියොසාපනං පටිජානාති නාම. "කා කථා"ති ච අවිසෙසවොදනාති යස්සා තස්සා සබ්බස්සාපි කථාය පරියොසාපනං පටිඤ්ඤාතඤ්ච හොති; තඤ්ච පරෙසං අසබ්බඤ්ඤුතං අවිසයන්ති ආහ **"පරියන්තං නොා දෙමී"ති සබ්බඤ්ඤුපවාරණං පවාරෙසී**"ති.

අභිසඤ්ඤානිරොධකථාවණ්ණනා

411. **සුඛාරණන්ති** සුන්දරං අත්ථාවහං හිතාවහං කාරණං. නානානිත්තෙසු නානාලද්ධීසු නියුත්තානි නානානිත්තිකා; තෙ එව **නානානිත්තියා** ක-කාරස්ස ය-කාරං කත්වා. කුතූහලං එත්ථ අත්ථීති කොතූහලා; සා එව සාලාති **කොතූහලසාලා**; තෙනාහ **"කොතූහලුප්පත්තිට්ඨානතො"**ති. **සඤ්ඤානිරොධෙනා**ති සඤ්ඤාසීසෙනායං දෙසනා; තස්මා සඤ්ඤාසහගතා සබ්බෙපි ධම්මා සඞ්ගය්හන්ති; තත්ථ පන චිත්තං පධානන්ති ආහ **"චිත්තනිරොධෙ"**ති. අවචනනිරොධස්ස පන තෙහි අනධිප්පෙතත්තා, අවිසයත්තා ච **"ඛණිකනිරොධෙ"**ති ආහ. **කාමං** සොපි තෙසං අවිසයොව; අත්ථතො පන නිරොධකථා වුච්චමානා තත්ථෙව තිට්ඨතීති

තථා වුත්තං. **කිත්තිසොසොති** "අහො බුද්ධානුභාවෝ භවන්තරපටිච්ඡන්නං කාරණං එවං හත්ථාමලකං විය පච්චක්ඛතො දසෙසති; සාවකෙ ච එදිසෙ සංවරසමාදානෙ පතිට්ඨාපෙතී"ති තුතිසොසො යාව භවගහා පත්ථරති. **පටිභාගකිරියනති** පළාසවසෙන පටිභාගභූතං පයොගං කරොනෙතා. **භවන්තරසමයන්ති** තත්ර තත්ර වුට්ඨානසමයං අභූතපරිකප්පිතං කිඤ්චි උප්පාදියං වත්තුං අත්තනො සමයං කත්වා. **කිඤ්චිදෙව සික්ඛාපදන්ති** "එළමූගෙන[1] භවිතබ්බං; එත්තකං වෙලං එකසමිං යෙව ඨානෙ නිසීදිතබ්බ"නති එවමාදිකා කිඤ්චිදෙව කාරණං සික්ඛාකොට්ඨාසං කත්වා **පඤ්ඤපෙන්ති. නිරොධසමාපත්තිකථා**නති නිරොධසමාපත්තිකථං.

තෙසූති කොතූහලසාලායං සන්නිපතිතෙසු නිත්ථියසමණබ්‍රාහ්මණෙසු. **එකච්චෙවති** එකෙ. **පුබ්බොති** "අහෙතූ අප්පච්චයා"ති එවංවාදී. යථායං ඉධ උපපජ්ජතීති යොජනා. **සමාපත්තිනනති** අසඤ්ඤභාවාවහං සමාපත්තිං. **නිරොධෙති** සඤ්ඤානිරොධෙ. **හෙතුං අපස්සමෙනෙතාති** යෙන හෙතුනා අසඤ්ඤභවෙ සඤ්ඤාය නිරොධො සබ්බසො අනුප්පාදෙ, යෙන ච තතො චුතස්ස ඉධ පඤ්චවොකාරභවෙ තස්සා උප්පාදෙ; තං අවිසයතාය අපස්සන්තෙතා.

නනූති[2] පඨමවාදිං. **නිස්සඛෙත්තාති** "න ඛො නාමෙතං හොා එවං භවිස්සතී"ති එවං පටික්ඛිපිත්වා. **අසඤ්ඤිඛභාවනති** මුඤ්චාපනතියා කිරියමයසඤ්ඤාවසෙන විගතසඤ්ඤිභාවං. වක්ඛති හි "විසඤ්ඤී හුත්වා"ති. චිත්තමොහනවසෙන කිලෙසානං සන්නාපනෙන **අත්තභාවපො, සොරතපොති** දුක්ඛරතාය සීමතපො. **පරිමාදිතින්ද්‍රියොති** නිබ්බිසෙවනභාවාපාදනෙන සබ්බසො මිලාපිතචක්ඛාදින්ද්‍රියො. **හඞ්ගහාති** භඤ්ජිතකුසලඣාසයො. **එවමාහාති** "එවං සඤ්ඤා හි හොා පුරිසස්ස අත්තා"ත්‍යාදිආකාරෙන සඤ්ඤානිරොධමාහ. ඉමිනා නයෙන ඉතො පරෙසු දවිසු ඨානෙසු යථාරහං යොජනා වෙදිතබ්බා.

ආථබ්බණපයොගනති ආථබ්බණවෙදවිහිතං ආථබ්බණිකානං විසඤ්ඤිභාවාපාදනපයොගං. **ආථබ්බණං පයොජෙත්වාති** ආථබ්බණවෙදෙ ආගතඅගහිජුහනපුබ්බකං මන්තජප්පනං පයොජෙත්වා සීසච්ඡින්නතාදිදස්සනෙන සඤ්ඤානිරොධමාහ. **තස්සාති** යස්ස සීසච්ඡින්නතාදි දස්සිතං; තස්ස.

යක්ඛදස්සිනනති දෙවදස්සිනං; යා "දෙවතාහතියොතිපි"[3] වුච්චන්ති. **මදනිද්දනති** සුරාමදනිමිත්තකං සුපනං. **දෙවතූපහාරනති** නච්චනගායනාදිනා දෙවතානං පූජං. **සුරාපානීනනති** පානිපුණ්ණං සුරං. **දිවාති** අතිදිවා උස්සූරෙ.

එළමූගකථා වියාති ඉමෙසං පණ්ඩිතමානීනං කථා අඤ්ඤබාලකථා සදිසී. **චත්තාරො නිරොධෙති** අසඤ්ඤමසඤ්ඤවිබ්භූරෙ චත්තාරො නිරොධෙ **එතෙ පඤ්ඤපෙන්ති.** න ච අසඤ්ඤමසඤ්ඤවිරුද්ධනානාසභාවෙන තෙන භවිතබ්බං; අථ ඛො එකසභාවෙන; තෙනාහ **"ඉමිනා චා"**තිආදි. **අඤ්ඤතෙවාති** ඉමෙහි වුත්තාකාරතො අඤ්ඤාකාරෙනෙව **භවිතබ්බං. "අයං නිරොධො අයං නිරොධො"**ති ආමෙඩිතවචනං සත්ථා අත්තනො දෙසනාවිලාසෙන අනෙකාකාර වොකාරං නිරොධං විභාවෙස්සතීති දස්සනත්ථං කතං. **අහො නූනාති** එත්ථ **අහොති** අච්ඡරියො, **නූනාති**

1. එකමූලඤෙව (අභිනව ටීකා). 2. තත්ථ (ටස්). 3. යොගවතියොතිපි (අභිනව ටීකා).

අනුස්සරණේ නිපාතෝ. තස්මා අහෝ නූන භගවා අනඤ්ඤසාධාරණ-දෙසනත්තා නිරොධම්පි අහෝ අච්ඡරියං කත්වා කථෙය්‍ය මඤ්ඤන්ති අධිප්පායෝ. **"අහෝ නූන සුගතෝ"**ති එත්ථාපි එසෙව නයෝ. අච්ඡරියවිභාවනතෝ එව වෙත්ථ දට්ඨබ්බත්තා වචනං; අච්ඡරියත්ථෝපි වෙත්ථ **අහෝ**-සද්දෝ; සෝ යස්මා අනුස්සරණමුඛෙනෙව තෙන ගහිතෝ; තස්මා වුත්තං **"අහෝ නූනාති අනුස්සරණෙ"**ති. කාලපුග්ගලාදිවිභාගෙන බහුභෙදත්තා **ඉමෙසං නිරොධධම්මානන්ති** බහුවචනං; කුසල-සද්දයොගෙන සාමිවචනං භුම්මත්ථෙ දට්ඨබ්බං. **විඤ්ඤාණට්ඨිතියාති** නිරොධසමාපත්තියං වසීභාවස්ස විඤ්ඤාණත්තා. **සභාවං ජානාතීති** නිරොධස්ස සභාවං යාථාවතො ජානාති.

අහෙතුකසඤ්ඤුප්පාදනිරොධකථාවණ්ණනා

412. **සරමඡඤ්ඤෙව පඤ්ඤපෙතීති** සරතො ඛහි ගන්තුකාමා පුරිසා මඟං අනොතරිත්වා සරාජිරෙන සමතලෙ ච්‍යවඛඟණෙ එව පඤ්ඤපනං පත්තා; එවං සම්පදමිදන්ති අත්ථෝ. **අසාධාරණෝ හෙතු; සාධාරණෝ පච්චයොති** එවමාදිවිභාගෙන ඉධ පයොජනං නත්ථි සඤ්ඤුය අකාරණ-භාවපටික්ඛෙපත්තා වොදනායාති වුත්තං **"කාරණෙසෙව නාම"**න්ති.

පාළියං "උපපජ්ජන්තිපි නිරුජ්ඣන්තිපී"ති වුත්තං; තත්ථ "සහෙතු සප්පච්චයා සඤ්ඤා උපපජ්ජන්ති; උපපන්නා පන නිරුජ්ඣන්ති යෙව; න තිට්ඨන්තී"ති දස්සනත්ථං "නිරුජ්ඣන්තී"ති වචනං; න නිරොධස්ස සහෙතු-සප්පච්චයභාවදස්සනත්ථං. උප්පාදෙ හි සහෙතුකො; න නිරොධෙ. යදි හි නිරොධොපි සහෙතුකො සියා; තස්ස නිරොධෙනාපි භවිතබ්බං අඞ්කුරාදීනං විය; න ච තස්ස නිරොධෙ අත්ථි. තස්මා වුත්තනයෙනෙව පාළියා අත්ථෝ වෙදිතබ්බෝ. අයඤ්හෙත්ථ නයෝ ඛණනිරොධවසෙන වුත්තෙ. යෙ පන යථාපරිච්ඡින්නකාලවසෙන සබ්බසොව අනුප්පාදනිරොධෙ; සෙ "සහෙතුකෙ"ති වෙදිතබ්බා තථාරූපාය පටිපත්තියා විනා අභාවතො. තෙනාහ භගවා "සික්ඛා එකා සඤ්ඤා නිරුජ්ඣතී"ති.[1] තතො එව ච ඉධාපි වුත්තං "සඤ්ඤුය සහෙතුකං උප්පාදනිරොධං දීපෙතූ"ති.

සික්ඛා එකාති එත්ථ **සික්ඛා**ති කරණෙ පච්චත්තවචනං; එක-සද්දෙ අඤ්ඤුපරියායෙ "ඉත්ථෙකෙ අභිවදන්ති සතෙ වා පන සත්තසඤ්ඤා"තිආදිසු[2] විය; න සඛ්‍යාවාචීති ආහ **"සික්ඛා එකා සඤ්ඤා උප්පජ්ජනයෙති සික්ඛාය එකභවා සඤ්ඤා ජායන්තී"**ති. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයෝ.

413. **තත්ථා**ති තස්සං උපරිදෙසනායං. **සම්මාදිට්ඨි සම්මාසඞ්කප්ප-වසෙන පරියාපන්නත්තා ආගතා**ති සභාවතො උපකාරතො ච පඤ්ඤුක්ඛන්ධෙ පරියාපන්නත්තා සඞ්ගහිතත්තා **තතියා** අධිප්පඤ්ඤුසික්ඛා සම්මාදිට්ඨිසම්මාසඞ්කප්පවසෙන ආගතා. තථා හි වුත්තං "යා චාවුසො විසාඛ සම්මාදිට්ඨි යො ච සම්මාසඞ්කප්පෝ; ඉමෙ ධම්මා පඤ්ඤුක්ඛන්ධෙ සඞ්ගහිතා"ති.[3] කාමඤ්චෙත්ථ වුත්තනයෙන තිස්සොපි සික්ඛා ආගතා එව; තථාපි අධිචිත්තසික්ඛාය එව අභිසඤ්ඤුනිරොධෙ[4] දස්සිතෙ; ඉතරා තස්ස සම්භාරභාවෙන ආනීතා.

පඤ්චකාමගුණිකරාගොති පඤ්චකාමකොට්ඨාසෙ ආරබ්භ උප්පජ්ජ-නකරාගෝ. **අසමුප්පන්නකාමවාරොති** වත්තමානුප්පන්නතාවසෙන

1 දී 1-169 පිටෙ. 2. දී 1-31, 2-3-4, ම 3-18 පිටෙසු.
3. ම 1-375 පිටෙ. 4. අභිඩම්මසඤ්ඤුනිරොධෙ. (බහූසු)

අසමුප්පන්නෝ යො කොචි කාමවාරෝ යා කාචි ලොභුප්පත්ති. පුරිමෝ විසයවසෙන නියමිතත්තා කාමගුණාරම්මණොව ලොභො දට්ඨබ්බො; ඉතරෝ පන කිඤ්චනිඤ්ඤනිභවරාගාදිපභෙදෙ සබ්බොපි ලොභවාරෝ කාමනට්ඨෙන කාමෙසු පවත්තනතො. සබ්බෙපි හි තෙභූමකා ධම්මා කාමනීයට්ඨෙන කාමාති. උභයෙසම්පි කාමසඤ්ඤුනි නාමකා සහචරණඤ්ඤුයෙනාති "කාමසඤ්ඤූ"ති පදුද්ධාරං කත්වා තදුභයං නිද්දිට්ඨං.

"තත්ථා"තිආදි අසමුප්පත්තිකාමවාරතො පඤ්චකාමගුණිකරාගස්ස විසෙසදස්සනං. කාමං පඤ්චකාමගුණිකරාගොපි අසමුප්පන්නො එව මග්ගෙන සමුග්ඝාටීයති, තස්මිං පන සමුග්ඝාටිතෙපි න සබ්බො රාගො සමුග්ඝාටං ගච්ඡති; තස්මා පඤ්චකාමගුණිකරාගග්ගහණෙන න ඉතරස්ස සබ්බස්ස රාගස්ස ගහණං හොතීති උභයසාධාරණෙන පරියායෙන උභයං සඞ්ගහෙත්වා දස්සෙතුං පාළියං කාමසඤ්ඤුගග්ගහණං කතන්ති තදුභයං සරූපතො, විසෙසතො ච දස්සෙත්වා සබ්බසඞ්ගාහිකභාවතො **"අසමුප්පන්නකාමවාරෝ පන ඉමස්මිං ඨානෙ වට්ටති"**ති වුත්තං.

සදිසතනාති කාමසඤ්ඤුදිභාවෙන සමානත්තා; එතෙන පාළියං "පුරිමා"ති සදිසකපනාවසෙන වුත්තනති දස්සෙති. අනාගතා හි ඉධ "නිරුජ්ඣති"ති වුත්තා අනුපපාදස්ස අධිප්පෙතත්තා; තෙනාහ **"අනුප්පන්නාව නුප්පජ්ජන්ති"**ති.

නීවරණවිවෙකතො ජාතත්තා විවෙකජෙහි පඨමජ්ඣානපීතිසුඛෙහි සහ අඤ්ඤාතබ්බා, තං කොට්ඨාසිකා වාති **විවෙකජං පීතිසුඛඤ්ඤාතං.** නානත්තසඤ්ඤුපවිසසඤ්ඤුහි නිපුණතාය සුඛුමභූතත්තාය **සුඛුමසඤ්ඤූ. භූතා** සුඛුමභාවෙන, පරමත්ථභාවෙන අවිපරීතසභාවා. ඤාණතංසම්පයුත්තධම්මානං භාවනාසිද්ධා සණ්හසුඛුමතා නීවරණවික්ඛම්භනවසෙන විඤ්ඤුයතීති ආහ **"කාමච්ඡන්දාදිඔළාරිකඛභපහානවසෙන සුඛුමා"**ති. **භූතායාති** විජ්ජමානතාය. **සබ්බත්ථාති** සබ්බවාරෙසු.

සමාපජ්ජනාධිට්ඨානානි විය වුට්ඨානං ඤාණෙ පරියාපන්නම්පි හොති යථා තං ධම්මානං භඞ්ගක්ඛණෙ ධම්මෙසු; න ආවජ්ජනපච්චවෙක්ඛණානීති **"පඨමජ්ඣානං[1] සමාපජ්ජනෙනා අධිට්ඨහනෙනා වුට්ඨහනෙනා ච සික්ඛති"**ති වුත්තං; න "ආවජ්ජනෙනා පච්චවෙක්ඛනෙනා"ති. **තනති** පඨමජ්ඣානං[1] **තෙනාති** හෙතුමහි කරණවචනං; තස්මා පඨමජ්ඣානෙන හෙතුභූතෙනාති අත්ථො. හෙතුභාවෝ චෙත්ථ ඤාණස්ස යථාවුත්තසඤ්ඤුය උප්පත්තියා සහජාතාදිපච්චයභාවෝ කාමසඤ්ඤුය නිරොධස්ස උපනිස්සයතාව: තඤ්ච ඛො සුත්තන්තපරියායෙන. තථා වෙව සංවණ්ණිතං "තථාරූපාය පටිපත්තියා විනා අභාවතො"ති. **එතෙනුපායෙනාති** යථාඅයං පඨමජ්ඣානතපපටිපක්ඛසඤ්ඤුවසෙන "ඉතිකා එකා සඤ්ඤු උප්පජ්ජති; ඉතිකා එකා සඤ්ඤු නිරුජ්ඣති"ති එත්ථ අත්ථො වුත්තො; එතෙන නයෙන. **සබ්බත්ථාති** සබ්බවාරෙසු.

414. යස්මා පනෙත්ථ සමාපත්තිවසෙන තංතංසඤ්ඤුනං උප්පාදනිරොධෙ වුච්චමානෙ අඞ්ගවසෙන සො වුත්තොනාති ආහ **"යස්මා පනා"**ති-ආදි. **"අඞ්ගතො සම්මසනා"**නති අනුපදධම්මවිපස්සනාය ලක්ඛණවචනං. අනුපදධම්මවිපස්සනඤ්හි කරොන්තො සමාපත්තිං පත්වා අඞ්ගතො සම්මසනං කරොති; න ච සඤ්ඤු සමාපත්තියා කිඤ්චි අඞ්ගං හොති. වුත්තඤ්ච

1. ඤාණං (බහූසු)

"ඉදඤ්ච සඤ්ඤං සඤ්ඤානීති එවං අඞ්ගතො සම්මසනං උදඛ"න්ති. **අඞ්ගතොති** වා අවයවතොති අත්ථො; අනුපදධම්මතොති වුත්තං හොති. **තදෙවාති** ආකිඤ්චඤ්ඤායතනමෙව.

යතො බොති පච්චත්තෙ නිස්සක්කවචනන්ති ආහ **"යො නාමා"**ති යථා "ආදිමහි"ති එතස්මිං අත්ථෙ "ආදිතො"ති වුච්චති ඉතරවිභත්තිතොපි තො-සද්දස්ස ලබ්භනතො. සකස්මිං අත්තනා අධිගතෙ සඤ්ඤේ සකසඤ්ඤේ; සා එතස්ස අත්ථීති **සකසඤ්ඤිඩි**; තෙනාහ **"අත්තනො පඨමජ්ඣානසඤ්ඤාය සඤ්ඤිත්තා"**ති. **සකසඤ්ඤිඩීනි** වෙත්ථ උපරි වුච්චමානනිරොධපාදකතාය සානිසංසායෙ ඣානසඤ්ඤාය අත්ථිභාවජොතකො ඊ-කාරො දට්ඨබ්බො; තෙනෙවාහ **"අනුපුබ්බභා සඤ්ඤාගණං ඵුසතී"**තිආදි. තස්මා තත්ථ තත්ථ සකසඤ්ඤිතාගහණෙන තස්මිං තස්මිං ඣානෙ සබ්බසො සුවිණණවසිභාවො දීපිතොති වෙදිතබ්බං.

ලොකියානන්ති නිද්ධාරණෙ සාමිවචනං; සාමිඅත්ථෙ එව වා. යදගෙහන හි තං තෙසු සෙට්ඨං; තදගෙහන තෙසම්පි සෙට්ඨන්ති. "ලොකියාන"න්ති විසෙසනං ලොකුත්තරසමාපත්තිහි තස්ස අසෙට්ඨභාවතො. **"කිච්චකාරකසමාපත්තිනා"**න්ති විසෙසනං අකිච්චකාරකසමාපත්තිතො තස්ස අසෙට්ඨභාවතො. අකිච්චකාරකතා චස්සා පටුසඤ්ඤාකිච්චාභාවවචනතො විඤ්ඤායති. යථෙව හි තත්ථ සඤ්ඤා; එවං එස්සාදයොපීති. යදගෙහන හි තත්ථ සඞ්ඛාරාවසෙසසුඛුමභාවපත්තියා පකතිවිපස්සකානං සම්මසිතුං අසක්කුණෙය්‍යරූපෙන ඨිතා; තදගෙහන හෙට්ඨිමසමාපත්තිධම්මා විය පටුකිච්ච කරණසමත්ථාපි න හොන්තීති. සවායමත්ථො පරමත්ථමඤ්ජුසායං **විසුද්ධිමග්ගසංවණ්ණනායං** ආරුප්පකථායං[1] සවිසෙසං වුත්තොත; තස්මා තත්ථ වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බා. කෙචි පන "යථා හෙට්ඨිමා හෙට්ඨිමා සමාපත්තියො උපරිමානං උපරිමානං අධිට්ඨානකිච්චං සාධෙන්ති; න එවං නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්ති කස්සචිපි අධිට්ඨානකිච්චං සාධෙති; තස්මා සා අකිච්චකාරිකා, ඉතරා කිච්චකාරිකා වුත්තා"ති වදන්ති; තදයුත්තං තස්සාපි විපස්සනාචිත්තපරිදමනාදීනං අධිට්ඨානකිච්චසාධනතො. තස්මා පුරිමොයෙව අත්ථො යුත්තොත.

සඤ්ඤෙපෙතීනි[2] සංවිදහති. ඣානං සම්පජ්ජන්තො හි ඣානසුඛං අත්තනි සංවිදහති නාම. **අභිසංඛරොතීති** ආයූහති; සම්පිණ්ඩෙතීති අත්ථො. සම්පිණ්ඩනත්ථෝ හි සමූදයට්ඨෝ. යස්මා නිකන්තිවසෙන චෙතනා කිච්චස්ස මත්ථකප්පත්ති; තස්මා ඵලූපචාරෙන කාරණං දස්සෙන්තො **"නිකන්තිං කුරුමානො අභිසඞ්ඛරොති නාමා"**ති වුත්තං. **ඉමා** ඉදානි මෙ ලබ්භමානා **ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසඤ්ඤා නිරුජ්ඣිස්සන්ති** තංසමඞ්ගිකමෙනෙව උපරිඣානත්ථාය චෙතනාභිසඞ්ඛරණසම්භවතො. **අඤ්ඤන්ති** ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසඤ්ඤාහි අඤ්ඤං. තතො ථූලතරභාවතො **ඔළාරිකං.** කා පන තාති ආහ **"භවඞ්ගසඤ්ඤා"**ති. ආකිඤ්චඤ්ඤායතනතො වුට්ඨාය එව හි උපරිඣානත්ථාය චෙතනාභිසඞ්ඛරණාති හවෙය්‍යුං; වුට්ඨානඤ්ච භවඞ්ගවසෙන හොති. යාව ච උපරි ඣානසමාපජ්ජනං; තාව අන්තරන්තරා භවඞ්ගපවත්තීති ආහ **"භවඞ්ගසඤ්ඤා උප්පජ්ජිස්සන්ති"**න්ති.

චෙතනෙනාවාති නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනඣානං එකං දෙ චිත්තවාරෙ සමාපජ්ජන්තො එව. **න චෙතෙති** තථා හෙට්ඨිමඣානෙසු විය වා පුබ්බාභොගාභාවතො. පුබ්බාභොගවසෙන හි ඣානං පකප්පෙන්තො

1. විසුද්ධි-ටී 1-404 පිට්ඨෙ. 2. සඤ්ඤෙති (ක්‍ය).

ඉධ "වෙතෙති"ති වුත්තේා. යස්මා "අහමේතං ඣානං නිබ්බත්තෙමි උප-සම්පාදෙමි සම්පාපජ්ජාමී"ති එවං අභිසඞ්ඛරණං තත්ථ සාලයසේවව හොති; න අනාලයස්ස. තස්මා එකචිත්තක්ඛණිකම්පි ඣානං පවත්තෙන්තේා තත්ථ අපපහීනනිකන්තිකතාය **අභිසඞ්ඛරොතේා** එවාති අත්ථේා. යස්මා පනස්ස තථා හෙට්ඨිමජ්ඣානෙසු විය වා තත්ථ පුබ්බාභොගො නත්ථි, තස්මා **"න අභිසඞ්ඛරොති"**ති වුත්තං. **"ඉමස්ස භික්ඛුනො"**තිආදි වුත්තසේව-ත්ථස්ස විවරණං. **"සඤ්ඤාසමසීසට්ඨා"**තිආදිනා තමෙවත්ථං උපමාය පටිපාදෙති.

පඨමාභාගෙති පිතුඝරස්ස පඨමාභාගෙ. **කනිට්ඨා** පුත්තඝරතේා. **ලද්ධ-ඝරමෙවාති** යතේා අනෙන භික්ඛා ලද්ධා; තමෙව ඝරං පුත්තගෙහමෙව. **ආසනසාලා විය ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්ති** තතේා පිතුඝර-පුත්තඝරට්ඨානියානං නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනනිරෝධසමාපත්තිනං උප-ගන්තබ්බතේා. **පිතුඝරං අමනසිකරිත්වා**ති පඨමං පිතුඝරං න මනසි කත්වා. පුත්තඝරසේව ආවිඤ්ඣනං විය එකං දෙ චිත්තවාරෙ සම්පාපජ්ජිතබ්බම්පි නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං න මනසි කත්වා පරතේා නිරොධසමාපත්තිඅත්ථාය එව මනසිකාරේ. එවං අමනසිකාර-සාමඤ්ඤතං, මනසිකාරසාමඤ්ඤතං ච උපමූපමෙය්යතා වෙදිතබ්බා ආවිඤ්ඣ-නෙනපි මනසිකාරසෙසෙව පොතිතත්තා. න හි මනසිකාරෙන විනා ආවිඤ්ඣනං සම්භවති.

තා ඣානසඤ්ඤාති තා එකං දෙ චිත්තවාරෙ පවත්තා නෙවසඤ්ඤා-නාසඤ්ඤායතනසඤ්ඤා. **නිරුජ්ඣනතීති** පදෙසෙනෙව **නිරුජ්ඣන්ති**; පුබ්බාභිසඞ්ඛාරවසෙන පන උපරි අනුප්පාදේ. යථා ච ඣානසඤ්ඤානං; එවං ඉතරසඤ්ඤානම්පීති ආහ **"අඤ්ඤා ච බලාධිගා භවඞ්ගසඤ්ඤා නුප්පජ්ජන්තී"**ති; යථාපරිච්ඡින්නකාලන්ති අධිප්පාේ. **සේා එවං පටිපන්නො භික්ඛූ**ති සේා එවං යථාවුත්තෙන සඤ්ඤාෙගෙන ඨිතේා අරහත්තෙන, අනාගාම්එලෙ වා පතිට්ඨිතේා භික්ඛු දට්ඨබ්බේා එලෙහි සමන්නාගමේ, තිණ්ණං සඞ්ඛාරානං පටිපස්සද්ධි, සොළසවිධා ඤාණචරියා, නවවිධා සමාධිචරියාති ඉමෙසං වසෙන නිරොධපටිපාදනපටිපත්තිපටිපන්නේා. **ඵුසතීති** එත්ථ **ඵුසනං** නාම ඵුසනං පටිලද්ධීති ආහ **"ඵුසති පටිලභතී"**ති. අත්ථතේා පන යථා-පරිච්ඡින්නකාලං චිත්තචෙතසිකානං සබ්බසේා අප්පවත්ති එව.

අඟීති උපසඟ්ගමත්තං, තස්මා "සඤ්ඤූ" ඉච්චෙව අත්ථේා. නිරොධ-පදෙන අනන්තරිකං කත්වා සමාපත්තිපදෙ වත්තබ්බෙ තෙසං දව්ඣානං අන්තරෙ සමපජ්ඣානපදං ඨපිතන්ති ආහ **"නිරොධපදෙන අනන්තරිකං කත්වා වුත්ත"**නන්ති; තෙනාහ **"අනුපුබ්බ -පෙ- අත්ථේා"**ති. **තත්ථාපීති** තසම්මිපි තථා පදානුපුබ්බ්ඣපනෙපි අයං විසෙසත්ථේාති යොජනා. **සමපජ්ඣනනත්ථන්ති** තං තං සමාපත්තිං සම්පජ්ජිත්වා වුට්ඨාය තත්ථ තත්ථ සඞ්ඛාරානං සම්මසනවසෙන පඤ්ඤානත්ථං. **අණෙන්තී**ති යථාවුත්තාය නිරොධ-පටිපත්තියා පරියොසානෙ. දුනියච්ඣකපෙ **සමපජ්ඣනනත්ථන්ති** සමපජ්ඣන කාරිනොති අත්ථේා; තෙන නිරොධසමාපජ්ජනකස්ස භික්ඛුනො ආදිතේා පට්ඨාය සබ්බපාරිහාරිකපඤ්ඤාය සද්ධිං අත්ථසාධිකා පඤ්ඤා කිච්චතේා දස්සිතා හොති; තෙනාහ **"පණ්ඩිතස්ස භික්ඛුනො"**ති.

සබ්බාකාරෙනාති සමාපත්තියා සරූපච්ඡෙසේා, සමාපජ්ජනකේා, සමාපජ්ජනස්ස ඣානං, කාරණං, සමාපජ්ජනාකාරේ"ති එවමාදිසබ්බපප-කාරෙන. **තඤ්චාති විසුද්ධිමග්ගෙ[1]. කථිතනේවාති** කථිතට්ඨානතේා එව **ගහෙතබ්බා,** න ඉධ තං වදාම පුනරුත්තිභාවතේාති අධිප්පාේ.

1. විසුද්ධි 2 - 344 පිටෙ.

එවං ඛෝ අහන්ති එත්ථ ආකාරත්ථෝ **එව**ං-සද්දෝ උග්ගහිතාකාර-දස්සනන්ති කත්වා. **එවං පොට්ඨපාදන්ති** එත්ථ පන සම්පටිච්ඡනත්ථෝ; තේනාහ **"සුට්ඨගහිතං තයාති අනුමොදනත්තා"**ති.

415. සඤ්ඤා අග්ගා එත්ථාති **සඤ්ඤග්ගං**; ඤාණසම්පයුත්තසඤ්ඤායතනං; අට්ඨසු සමාපත්තීසුපි **සඤ්ඤග්ගං අත්ථි** උපලබ්භතීති **විඤ්ඤාණඤ්ච.** "පුථූ"ති පාළියං ලිඞ්ගවිපල්ලාසං දස්සේන්තෝ ආහ "බහූනීපී"ති. **"යථා"**ති ඉමිනා පකාරවිසේසෝ කරණපකාරෝ ගහිතෝ; න පකාරසාමඤ්ඤන්ති ආහ **"යෙන යෙන කසිණේනා"**ති; **"පඨවීකසිණේන කරණභූතේනා"**ති ච. ඣානං තාව යුත්තෝ කරණභාවෝ සඤ්ඤානිරොධුප්පත්තියා සාධක-සමභාවතෝ; කථං කසිණානන්ති? තේසම්පි සෝ යුත්තෝ එව. යදග්ගේන හි ඣානානං නිරොධුප්පත්තියා සාධකතමභාවෝ, තදග්ගේන කසිණානම්පි තදවිනාභාවතෝ. අනේකකරණම්පි කිරියා හෝතියේව යථා "අස්සේන යානේන[1] දීපිකාය ගච්ඡතී"ති.

එකවාරන්ති සකිං. **පුරිමසඤ්ඤානිරොධන්ති** කාමසඤ්ඤාදිපුරිම-සඤ්ඤාය නිරොධං; න නිරොධසමාපත්තිසඤ්ඤිතං සඤ්ඤානිරොධං. **එකං සඤ්ඤග්ගන්ති** එකං සඤ්ඤාභූතං අග්ගං සෙට්ඨන්ති අත්ථෝ හෙට්ඨිම-සඤ්ඤාය උක්කට්ඨභාවතෝ. සඤ්ඤා ච සා අග්ගඤ්චාති සඤ්ඤග්ගං; න සඤ්ඤාසු අග්ගන්ති. **දෙව වාරේති** දවික්ඛත්තුං. **සෙසකසිණේසූති** කසිණානංයෙව ගහණං නිරොධකථාය අධිකතත්තා. තතෝ එව චෙත්ථ ඣානග්ගහණේන කසිණජ්ඣානානි එව ගහිතානීති වේදිතබ්බං. **"පඨම-ජ්ඣානේන කරණභූතේනා"**ති ආරම්මණං අනාමසිත්වා වදති යථා "යෙන යෙන කසිණේනා"ති එත්ථ ඣානං අනාමසිත්වා වුත්තං. **"ඉති"**ති ආදිනා වුත්තමේවත්ථං සඞ්ගහෙත්වා නිගමනවසේන වදති. **සබ්බම්පීති** සබ්බං එකවාරං සමාපජ්ජනඣානං.[2] **සඞ්ගහෙත්වාති** සඤ්ඤාඤාණලක්ඛණේන තංසභාවාවිසේසතෝ එකජ්ඣං සඞ්ගහෙත්වා. **අපරාපරන්ති** පුනප්පුනං.

416. ඣානපදට්ඨානං විපස්සනං වඩ්ඪේන්තස්ස පුග්ගලස්ස වසේන සඤ්ඤාක්ඛන්ධාති දස්සිතාති පඨමනයේ. දුතියනයේ පන යස්මා විපස්සනං උස්සුක්කාපේත්වා මග්ගේන ඝටේන්තස්ස මග්ගඤ්ඤාණං උප්පජ්ජති. තස්මා විපස්සනාමග්ගවසේන සඤ්ඤාක්ඛන්ධාති දස්සිතානි. යස්මා පන පඨමනයෝ ලෞකියත්තා ඔළාරිකෝ; දුතියනයෝ මිස්සකෝ; තස්මා තදුභයං අසමභා-වේත්වා අචිරන්තසුඛුමසුඛං පිරං නිබ්බත්තිතලෝකුත්තරමේව දස්සේතුං මග්ගඵලවසේන සඤ්ඤාක්ඛන්ධාති දස්සිතානි තතියනයේ. තයෝපේතේ නයා මග්ගසෝධනවසේන දස්සිතා.

"අයං පනේත්ථ සාරෝ"ති විභාවේතුං තිපිටකමහාසිවත්ථේරවාදේ ආහතෝ. නිරොධං පුච්ඡිත්වා තස්මිං කථිතේ තදනන්තරං සඤ්ඤාක්ඛ-ණුප්පත්තිං පුච්ඡන්තෝ අත්ථතෝ නිරොධතෝ වුට්ඨානං පුච්ඡති නාම; නිරොධතෝ ච වුට්ඨානං අරහන්තඵලුප්පත්තියා වා සියා අනාගාමි-ඵලුප්පත්තියා වා; තත්ථ සඤ්ඤා පධානා,[3] තදනන්තරඤ්ච පච්චවෙක්ඛණ-ඤාණන්ති තදුභයං නිද්ධාරේන්තෝ ථේරෝ **"කිං ඉමේ භික්ඛූ භණන්තී"**ති ආදිමාහ. තත්ථ **"කිං ඉමේ භික්ඛූ භණන්තී"**ති තං දීඝනිකායතන්තිං පරිවත්තනත්ථං ඉමං ඣානං පත්වා යථාවුත්තේන පටිපාටියා තයෝ නයේ කථේන්තෝ භික්ඛූ සඤ්ඤාය වදති.

---

1. අස්සේන (ක)
2. සමාපන්නකඣානසඤ්ඤම්පි (අභිනව ටීකා)
3. සඤ්ඤූපධානං වා. සඤ්ඤූපධානවා (ක)

යස්ස යථා මග්ගවීථියං මග්ගඵලඤ්ඤේසු උප්පන්නේසු නියමතෝ මග්ගඵලපච්චවෙක්ඛණඤ්ඤාණානි හොන්ති; එවං ඵලසමාපත්තියං ඵලපච්චවෙක්ඛණඤ්ඤාණානි ආහ **"පච්ඡා පච්චවෙක්ඛණඤ්ඤාණ"**න්ති. **"ඉදං අරහත්තඵල"**න්ති ඉදං පච්චවෙක්ඛණඤ්ඤාණස්ස පවත්තිආකාරදස්සනං. **ඵලසමාධිසඤ්ඤාපච්චයා**ති ඵලසමාධිසහගතසඤ්ඤාපච්චයා. **කිර**-සද්දෝ අනුස්සරණත්ථෝ. යථාධිගතධම්මානුස්සරණපක්ඛියා හි පච්චවෙක්ඛණා. සමාධිසීසෙන චෙත්ථ සබ්බා අරහත්තඵලූපගතා සභවරණඤ්ඤායෙන; තස්මිං අසති පච්චවෙක්ඛණාය අසම්භවෝ එවාති ආහ **"ඉදප්පච්චයා"**ති.

සඤ්ඤාඅත්ථකථාවණ්ණනා

417. දෙසනාය සණ්හභාවෙන සාරම්භමක්ඛිස්සාදිමලවිසෝධනතෝ **සුතමයඤ්ඤාණං** නහාපිතං විය, සුබ්බිභාවෙන තනුලෙපනවිලිත්තං විය, තිලක්ඛණබ්භාහතතාය කුණ්ඩලාදිඅලඞ්කාරවිභූසිතං විය ච හොති; තදනුප සෙවතෝ[1] ඤාණස්ස ච තථාභාවෝ,[2] තංසමඞ්ගිනෝ පුග්ගලස්ස තථාභාවාපත්ති, නිරෝධකථාය නිවෙසනඤ්චස්ස[3] සිරිසයනපවෙසනසදිසත්තා ආහ **"සණ්හසුඛුම -පෙ- ආරොපිතත්තාපී"**ති. **තත්ථා**ති තස්සං නිරෝධකථායං. **සුඛං අච්චන්තනෙත්තා** මන්දබුද්ධිත්තාය අලභන්තෝ. මලවිදූසිතත්තාය **ගූථඛාදනසදිසං. අත්තනෝ ලද්ධිං** අත්තදිට්ඨිං. **අනුමතිං ගහෙත්වා**ති අනුඤ්ඤං ගහෙත්වා "එදිසෝ මේ අත්තා"ති අනුජානාපෙත්වා; අත්තනෝ ලද්ධියං පතිට්ඨාපෙත්වාති අත්ථෝ. **කං පනා**ති ඔළාරිකෝ, මනොමයෝ, අරූපීති තිණ්ණං අත්තවාදානං වසෙන නිබ්බෙඨෙතුං කතමන්ති අත්ථෝ. **පරිහරණෙනා**ති විද්ධංසනතෝ පරිහරන්තෝ; **නිගූහණෙනා**ති අධිප්පායෝ යස්මා චතුසන්තතිරූපපබන්ධං එකත්තවසෙන ගහෙත්වා රූපීභාවතෝ "ඔළාරිකෝ අත්තා"ති පවෙචෙති අත්තවාදී; අත්තපාතෙපධානත්තඤ්චස්ස පරිකප්පෙත්වා "සස්සතෝ"ති මඤ්ඤති; රූපීභාවතෝ එව ච සඤ්ඤාය අඤ්ඤත්තං ඤේය්‍යාගතමෙව; යං වෙදවාදිනෝ "අන්නමයෝ, පානමයෝ"ති ච දිට්ඨා වොහරන්ති; තස්මා පරිබ්බාජකෝ තං සඤ්ඤාය **"ඔළාරිකං ඛෝ"**ති ආහ.

තත්ථ යදි අත්තා රූපී; න සඤ්ඤී සඤ්ඤාය අරූපභාවත්තා, රූපධම්මානඤ්ච අසඤ්ඤානසභාවත්තා; රූපී ච සමානෝ යදි තව මතෙන නිච්චෝ; සඤ්ඤා අපරාපරං පවත්තනතෝ තත්ථ තත්ථ භිජ්ජතීති භෙදසබ්භාවතෝ අනිච්චා; එවම්පි "අඤ්ඤා සඤ්ඤා, අඤ්ඤෝ අත්තා"ති සඤ්ඤාය අභාවතෝ අවෙතනොති න කම්මස්ස කාරකෝ, ඵලස්ස ච න උපභුඤ්ජකොති ආපන්නමෙව; තෙනාහ **"ඔළාරිකෝ ච හි තෙ"**තිආදි. **පච්චභිඤ්ඤතෝ**ති පච්චාභිඤ්ඤනතස්ස; ජානතොති අත්ථෝ. "අඤ්ඤා ච සඤ්ඤා උප්පජ්ජන්ති; අඤ්ඤා ච සඤ්ඤා නිරුජ්ඣන්ති"ති කස්මා වුත්තං; නනු උප්පාදපුබ්බකෝ නිරොධෝ; න ච උප්පන්නං අනිරුජ්ඣකං නාම අත්ථීති වොදනං සඤ්ඤායාහ **"චතූනන්නඤ්ච ඛණ්ඩා"**නන්තිආදි.

418-420. **මනොමයන්ති** ඛානමන[4]වසෙන මනොමයං. යෝ හි ඛාණිරපච්චයනිරපෙක්ඛෝ; සෝ මනසාව නිබ්බත්තෙන්තෝ මනොමයෝ. රූපලොකෙ නිබ්බත්තසරීරං සඤ්ඤාය වදති; යං වෙදවාදිනෝ ආනන්දමයෝ, විඤ්ඤාණමයොති ච දිට්ඨා වොහරන්ති. **තන්නාපී**ති "මනොමයෝ අත්තා"ති ඉමස්මිම්පි පක්ඛෙ. **දෙසෙ දිනෙනා**ති "අඤ්ඤෝව සඤ්ඤා භවිස්සති"නිආදිනා

1. තදනුපවෙසතෝ (ඤ) 2. තථාභාවා (?) 3. නිවෙදනඤ්චස්ස (අභිධ ව ටීකා)
4. ඛානමනතෝ (බ)

දෙසෙ දිස්සෙ. ඉධාපි පුරිමවාදෙ වුත්තනයෙනෙව දෙසදස්සනං වෙදිතබ්බං. අයං පන විසෙසො — යදි අත්තා මනොමයො, සබ්බඞ්ගපච්චඞ්ගී, අහීනින්ද්‍රියො ච භවෙය්‍ය; එවං සති රූපං අත්තා සියා; න ච සඤ්ඤීති පුබ්බෙ විය වත්තබ්බං. තෙනාහ "මනොමයො ච හි තෙ"තිආදි. කස්මා පනායං පරිබ්බාජකො පඨමං ඔළාරිකං අත්තානං පටිජානිත්වා තං ලද්ධිං විස්සජ්ජෙත්වා පුන මනොමයං අත්තානං පටිජානාති; නඤ්ච විස්සජ්ජෙත්වා අරූපිං අත්තානං පටිජානාතීති? කාමසෙද්ධත්ථ කාරණං හෙට්ඨා වුත්තමෙව; තථාපි ඉමෙ නිත්ථියා නාම අනවට්ඨිතචිත්තා ථුසරාසිම්හි නික්ඛිත්තඛාණුකො විය වඤ්චලාති දස්සෙතුං **"යථා නාම උම්මත්තකො"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **සඤ්ඤායා**ති පකතිසඤ්ඤාය. **උප්පාදනිරොධං ඉච්ඡති** අපරාපරං පවත්තනාය සඤ්ඤාය උදයවයදස්සනතො. තථාපි "සඤ්ඤා සඤ්ඤා"ති පවත්තසමඤ්ඤං "අත්තා"ති ගහෙත්වා තස්ස ච අවිචෙජ්ජං පරිකප්පෙන්තා සස්සතං මඤ්ඤන්ති; තෙනාහ **"අත්තානං පන සස්සතං මඤ්ඤන්ති"**ති.

තථෙවාති යථා "රූපී අත්තා"ති, "මනොමයො අත්තා"ති ච වාදද්වයෙ සඤ්ඤාය අත්තනතො අඤ්ඤතා; තථා වස්ස අවෙතනතාදිදෙසපපඤ්චා දුන්නිවාරො; තථෙව ඉමස්මිං වාදෙ දෙසො. තෙනාහ **"තථෙවස්ස දෙසං දස්සෙන්තෙනා"**ති. **මිච්ඡාදස්සනෙනා**ති අත්තදිට්ඨිසඞ්ඛාතෙන මිච්ඡාභිනිවෙසෙන. **අභිභූතත්තා**ති අනාදිකාලභාවිතභාවෙන අප්පෙඤ්ඣත්ථතා නිවාරිතඤ්ඤාණචාරත්තා. **තං නානත්තං අජානන්තෙනා**ති යෙන ඤාණෙන, සමූහඝනෙන ච වඤ්චිතො බාලො පඛ්ඛවසෙන පවත්තමානං ධම්මසමූහං මිච්ඡාගාහවසෙන "අත්තා"ති, "නිච්චො"ති ච අභිනිවිස්ස වොහරති; තං එකත්තඝනඤ්ඤිතං ඝනගහණං විනිභුජිත්වා යාථාවතො ජානනං ඝනවිනිබ්භොගො; සබ්බෙන සබ්බං නිත්ථියානං සො නත්ථීති අයම්පි පරිබ්බාජකො තාදිසස්ස ඤාණස්ස පරිපාකස්ස අභාවතො වුච්චමානම්පි නාඤ්ඤාසි. තෙන වුත්තං **"භගවතා වුච්චමානම්පි තං නානත්තං අජානනෙනා"**ති. සඤ්ඤා නාමායං නානාරම්මණා නානාකාරණෙ උප්පජ්ජති, වෙති චානි **සඤ්ඤාය උප්පාදනිරොධං පස්සනෙනාපි පඤ්ඤාමයං සඤ්ඤාභූතං අත්තානං** පරිකප්පෙත්වා යථාවුත්තඝනවිනිබ්භොගාභාවතො **නිච්චමෙව** කත්වා **මඤ්ඤන්ති** දිට්ඨිමඤ්ඤනාය. තථාභූතස්ස ච තස්ස සණ්හසුඛුමපරමගම්භීරධම්මතා න ඤායතෙවාති වුත්තං **"දුජ්ජානං ඛො"**තිආදි.

දිට්ඨිආදීසු "එවමෙත"න්ති දස්සනං අභිනිවිසනං **දිට්ඨි.** තස්සා එව පුබ්බභාගභූතං "එවමෙත"න්ති නිජ්ඣානවසෙන ඛමනං **ඛන්ති.** තථා රොචනං **රුචි. "අඤ්ඤදත්ථූ"**තිආදි තෙසං දිට්ඨිආදීනං විභජිත්වා දස්සනං. තත්ථ **අඤ්ඤදත්ථූ**ති යථා අරියවිනයෙ අන්තද්වයං අනුපගම්ම මජ්ඣිමාපටිපදාවසෙන දස්සනං හොති; තතො අඤ්ඤදත්ථුයෙව. **අඤ්ඤදෙවා**ති යං පරමත්ථතො විජ්ජති ඛන්ධායතනාදි; තස්ස ච අනිච්චතාදි; තතො අඤ්ඤදෙව පරමත්ථතො අවිජ්ජමානං අත්තානං සස්සතාදි[1] **තෙ ඛමති** චෙව **රුච්චති ච.** ආයුඤ්ඤානං අනුයුඤ්ඤානං **ආයොගො;** තෙනාහ **"යුත්තපයුත්තතා"**ති. **පච්චත්තනියා**ති පරමත්ත[2] චිත්තනාදිපරිබ්බාජකපටිපත්තියා. **දුජ්ජානං එතං** ධම්මත[3] න්ති "අයං පරමත්ථො; අයං සම්මුති"ති ඉමස්ස විභාගස්ස දුබ්බිභාගතත්තා. "යදි එතං දුජ්ජානං; තං තාව තිට්ඨතු; ඉමං පනත්ථං භගවන්තං පුච්ඡිස්සාමී"ති චින්තෙත්වා යථා පටිපජ්ජි; තං දස්සෙතුං **"අථ පරිබ්බාජකො"**තිආදි වුත්තං. **අඤ්ඤෙ වා සඤ්ඤිනො**ති සඤ්ඤුසභාවතො අඤ්ඤෙ සභාවො වා අත්තා හොතූති අත්ථො. **අස්සා**ති අත්තනො.

1. සස්සතාදිතො (?) 2. පරමත්ථ (බහූසු) 3 ධම්මං තං (ක), නානත්තං (අභිකව ටීකා)

ලොකීයති දිස්සති එත්ථ පුඤ්ඤපාපං, තබ්බිපාකෝ වාති **ලොකෝ**; අත්තා. සෝ හිස්ස කාරකෝ, වේදකෝ වාති ඉච්ඡිතෝ. **දිට්ඨිගතන්ති** "සස්සතෝ අත්තා ච ලෝකෝ චා"තිආදි[1] නයපවත්තං දිට්ඨිගතං. න හෙස දිට්ඨාභිනිවෙසෝ දිට්ඨධම්මිකාදිඅත්ථනිස්සිතෝ තදසංචත්තනතෝ. යෝ හි තදුභයෝ; සෝ තංනිස්සිතෝනාති වත්තබ්බතං ලභෙය්‍ය යථා තං පුඤ්ඤඤ්ඤණසම්භාරෝ. එතෙනෙව තස්ස න ධම්මනිස්සිතතාපි සංවණ්ණිතා දට්ඨබ්බා. **ආදි බ්‍රහ්මචරියස්සා**ති ආදිබ්‍රහ්මචරියං; තදෙව **ආදිබ්‍රහ්මචරියකං** යථා "විනයෝ එව වෙනයිකෝ"ති[2]; තෙනාහ **"සික්ඛත්තයසඞ්ගහස්සා"**තිආදි. දිට්ඨාභිනිවෙසස්ස සංසාරවට්ටෙ නිබ්බත්තිරාගනිරොධූපසම්භසංවත්තනං වට්ටනෙත්තාගධත්තා, තස්ස වට්ටසම්බන්ධනතෝ ච. තථා අභිඤ්ඤාසම්බොධනිබ්බානාසංවත්තනඤ්ච දට්ඨබ්බං. **අභිඤ්ඤායාති** ඤාතපරිඤ්ඤාවසෙන අභිජානනත්ථාය. **සම්බුජ්ඣනත්ථායාති**[3] තීරණපහානපරිඤ්ඤාවසෙන සම්බොධනත්ථායාති වදන්ති. **අභිඤ්ඤායාති** අභිඤ්ඤූපඤ්ඤාවසෙන ඤානත්‍ථාය; තං පන වට්ටස්ස පච්චක්ඛකරණමෙව හොතීති ආහ **"පච්චක්ඛකිරියායා"**ති. **සම්බුජ්ඣනත්ථායාති** පරිඤ්ඤාභිසමයවසෙන පටිවෙධාය.

කාමං තණ්හාපි දුක්ඛසභාවා; තස්සා පන සමුදයභාවෙන විසුං ගහිතත්තා **"තණ්හං ඨපෙත්වා"**ති වුත්තං. **පභවනතෝ** උප්පාදනතෝ. දුක්ඛං පභවෙන්තීපි තණ්හා අවිජ්ජාදිපච්චයන්තරසහිතා එව පභවෙති; න කෙවලානි ආහ **"සපච්චයා"**ති. **ඵලභාවං අප්පවත්තනීති** ඵලභාවං අප්පවත්තනිනිමිත්තං; නප්පවත්තනානි එත්ථ දුක්ඛසමුදයා එතස්මිං වා අධිගතෙති අප්පවත්තති. දුක්ඛනිරොධං නිබ්බානං ගච්ඡති අධිගච්ඡති; තදත්ථං පටිපදා වාති **දුක්ඛනිරොධගාමිනිපටිපදා. මග්ගපාතුභාවොති** අග්ගමග්ගසමුප්පාදෙ. **ඵලසච්ඡිකිරියාති** අසෙක්ඛඵලාධිගමෙ. **ආභාරන්ති** තං ගමනලිඛං.

421. සමන්නතතෝ නිග්ගණ්හනවසෙන තොදනං විජ්ඣනං **සඤ්ඤාතොදකං; වාචායාති** ච පච්චත්තෙන කරණවචනන්ති ආහ **"වචනප්පතොදෙනා"**ති. **සංහරිත්වාති**[4] සමන්තතතෝ භුසං අරිතං.[5] **අඤංසූති** සතමත්තෙහි තුත්තකෙහි විය නිංසසතමත්තා පරිබ්බාජකා වාචාපතොදනෙහි තුදිංසු. **සභාවතෝ විජ්ජමානානි** පරමත්ථසභාවතෝ උපලබ්භමානං; න පකතිආදි විය අනුපලබ්භමානං. **තච්ඡන්ති** සච්චං. **තථන්ති** අවිපරීතං. **ලොකුත්තරධම්මෙමස්සූති** විසයෙ භුම්මං තෙ ධම්මෙ විසයං කත්වා. **ඨිතභාවන්ති** අවට්ඨිතසභාවං; තදුපපාදකන්ති අත්ථො. **ලොකුත්තරධම්මනියාමත්තන්ති** ලොකුත්තරධම්මසම්පාපනනියාමෙන නියතං; තෙනාහ **"බුද්ධාණඤ්ඤ"**තිආදි. **එදිසාති** "ධම්මට්ඨිතත"න්තිආදිනා වුත්තපපකාරා.

චිත්තහත්ථිසාරිපුත්තපොට්ඨපාදවත්ථුවණ්ණනා

422. **සුඛුමෙසු අත්ථෙසූති** ඛන්ධායතනාදීසු සුඛුමඤ්ඤණගොචරෙසු ධම්මෙසු. **කුසලොති** පුබ්බෙ බුද්ධසාසනෙ කතපරිචයතාය ජෙට්ඨකෝ **අහොසි. ගිහිභාවෙ ආනිසංසකථාය කථිතත්තා** සීලවන්තස්ස භික්ඛුනෝ කථා කථනෙන විභාවනෙ නියොජිතත්තා ඉදානි සයම්පි සීලවා එව හුත්වා ඡ

1. දී 1-12, බු 1-162 පිටෙසු. 2. චි-ට්ඨ 1-160 පිටෙ. 3. සම්මොඣ්ඣායනානි (බහූසු)
4. සඤ්ඣිඛ්භරිත්වන්ති (බු) 5. භරිතං. ඛාරිතං. (ක)

වාරෙ[1] විභාවේ. කම්මසරික්ඛකෙන හි එලෙන භවිතබ්බං. **මහාසාවකස්ස කථිතෙනේති** මහාසාවකස්ස මහාකොට්ඨිකත්ථෙරස්ස අපසාදනකථිතනිමිත්තං. **පතිට්ඨාතුං අසක්ඛිකාතෙනාති** සාසනෙ පතිට්ඨං ලද්ධුං අසක්ඛිකාතෙනා.

423. **පඤ්ඤාචක්ඛුනෝ භාජිතායාති** සුවුත්තදුරුත්තසම්මිස්සමදස්සන-සමත්ථපඤ්ඤාචක්ඛුනෝ අභාවෙන. **චක්ඛුමාති** එත්ථ යාදිසෙන චක්ඛුනා පුරිසෝ "චක්ඛුමා"ති වුත්තෝ; තං දස්සෙතුං **"සුභාභිතා"**තිආදි වුත්තං. **එකන්තෙනාට්ඨාසාති** එකන්තිකා; නිබ්බානාවහභාවෙන නිච්ඡිතාති අධිප්පායෝ. **ඨපිතාති** ව්‍යවත්ථාපිතා. **න එකන්තෙනාට්ඨාසා** න එකන්තිකා; න නිබ්බානා-වහභාවෙන නිච්ඡිතා වට්ටනෙත්තාගධභාවතොති අධිප්පායෝ.

එකංසිකධම්මවණ්ණනා

425. "කස්මා ආරභී"ති කාරණං පුච්ඡිත්වා **"අනියතානිකභාවදස්ස-නත්ථ"**න්ති පයොජනං විස්සජ්ජිතං. සති හි ඵලසිද්ධියං හෙතුසිද්ධියෙව හොතීති. **පඤ්ඤාපිතනිට්ඨායාති** පවෙදිතවිමුත්තිමග්ගස්ස. වට්ටදුක්ඛපරි-යොසානං ගච්ඡති එතායාති "නිට්ඨා"ති විමුත්ති වුත්තා. නිට්ඨාමග්ගො හි ඉධ උත්තරපදලොපෙන "නිට්ඨා"ති වුත්තෝ. තස්ස හි අනියතානිකතා, නියතානිකතා ච වුච්චති; න නිට්ඨාය. නියතං වා නිගමනං නිස්සරණං; වට්ටදුක්ඛස්ස වූපසමොති අත්ථෝ. නියතමෙව **නියතානිකං**; න නියතානිකං අනියතානිකං; සෝ එව භාවෝ අනියතානිකභාවෝ; තස්ස දස්සනත්ථන්ති යොජෙතබ්බං. **"එව"**න්ති "නිබ්බානං නිබ්බාන"න්ති වචනමත්තසාමඤ්ඤං ගහෙත්වා වදති; න පන පරමත්ථතෝ තෙසං සමයෙ නිබ්බානපඤ්ඤූපනස්ස ලබ්භනතෝ; තෙන වුත්තං **"සා ච න නියතානිකා"**ති ආදි. **ලොක-ථුසිඛාදිවසෙනාති** එත්ථ ආදි-සද්දෙන "අඤ්ඤෙ පුරිසෝ; අඤ්ඤෙ පකතී"ති පකතිපුරිසන්තරාවබොධෝ මොකෙඛා, බුද්ධිආදිගුණවිනිමුත්තස්ස අත්තනෝ සභාවතානි අවට්ඨානං මොකෙඛා, කායපවත්තිගතිජාතිබන්ධානං අපපමජ්ජන-වසෙන අපපවත්තෙතා මොකෙඛා, යඤ්ඤෙඤ්ඤෙහි ජුතෙන පරෙන පුරිසෙන සලොකතා මොකෙඛා, සම්පතා මොකෙඛා, සහයොගෙ මොකෙඛාති එවමාදිනං සඞ්ගහෙ දට්ඨබ්බෝ. **යථාපඤ්ඤත්තානාති** පඤ්ඤත්තපකාරා **ඝුට්ඨා න නියාන්ති**; යෙනාකාරෙන "නිට්ඨා පාපුණීයතී"ති තෙහි පවෙදිතා; තෙනාකාරෙන තස්සා අපත්තබ්බතෝ න නියාන්ති. **පණ්ඩිතෙහි පච්චක්ඛිත්තානාති** "නායං නිට්ඨා පටිපදා වට්ටස්ස අනතික්කමනතෝ"ති බුද්ධාදීහි පණ්ඩිතෙහි පටික්ඛිත්තා. **නිවත්තන්තීති** පටික්ඛෙපස්ස කාරණවචනං; තස්මා තෙහි පඤ්ඤත්තා නිට්ඨා පටිපදා න නියාන්ති; අඤ්ඤදත්ථු තංසමඞ්ගිනං පුග්ගලං සංසාරෙ එව පරිබ්භමාපෙන්ති නිවත්තන්ති.

පඨමං ඤාණං නාම පච්චක්ඛතෝ ඤාණං තස්ස පමාණජෙට්ඨ-භාවතෝ; ඉතරස්ස සංසයානුබන්ධත්තාති වුත්තං **"ඤාණං පස්ස"**න්ති. තෙනෙත්ථ දස්සනෙන ඤාණං විසෙසෙති. ඉදං වුත්තං හොති—තුම්හාකං එකන්තසුඛෙ ලොකෙ පච්චක්ඛතෝ ඤාණදස්සනං අත්ථීති. **ඤාණන්ති** වා තස්ස ලොකස්ස අනුමානවිසයතං පුච්ඡති; **පස්සන්ති** පච්චක්ඛතෝ ගොචරතං. අයඤ්හත්ථෝ අත්ථෝ—අපි තුම්හාකං ලොකෝ පච්චක්ඛතෝ ඤාතෝ; උදාහු අනුමානතොති.

යස්මා ලොකෙ පච්චක්ඛභූතෝ අත්ථෝ ඉන්ද්‍රියගොචරභාවෙන පාකටෝ; තස්මා වුත්තං **"දිට්ඨපුබ්බානී"**තිආදි. **දිට්ඨපුබ්බානීති** දිට්ඨවා;

1. ධම්මපද-අට්ඨ 1-195, 196, ජාතක-අට්ඨ 1-330, 331 පිට්ඨෙසු විත්ථාරෝ.

දස්සනභූතෙන, තදනුගතෙන ච ඤාණෙන ගහිතපුබ්බානීති අත්ථො. එවඤ්ච කත්වා **"සත්තරසණ්ණං ආදීනී"**ති වචනං සමත්ථිතං හොති. **"අප්පාටිහීරකතා"**නති අනුනාසිකලොපං කත්වා නිද්දෙසොති ආහ **"අප්පාටිහීරකං කත"**නති. "අපපාටිහීරං කත"නති එවමෙත්ථ වණ්ණෙතබ්බන්ති පටිපක්ඛහරණතො පටිහාරියං; තදෙව පාටිහාරියං; උත්තරවිරහිතං වචනං. පාටිහාරියමෙවෙත්ථ "පාටිහීරක"නති වා වුත්තං; න පාටිහීරකං අප්පාටිහීරකං පරෙහි වුච්චමානඋත්තරෙහි සඋත්තරත්තා; තෙනාහ **"පටිහරණවිරහිත"**නති. සඋත්තරඤ්හි වචනං තෙන උත්තරෙන පටිහාරියති අතිවිපරිවත්තතීයති. තතො එව නියාානසස පරිහරණමගගසස අභාවතො **"අනියාානිකා"**නති වත්තබ්බතං ලහති.

426. **ඕලාසො ලීලා. ආකප්පො** කෙසබන්ධවත්ථගහණාදිආකාරවිසෙසො; වෙසසංවිධානං වා. **ආදි** – සද්දෙන භාවාදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බා. **"භාවා"**ති ච චාතුරියං වෙදිතබ්බං.

තයො අත්තපටිලාභවණ්ණනා

428. ආහිතො අහං මානො එත්ථාති **අත්තා**; අත්තභාවොති ආහ **"අත්තපටිලාභොති අත්තභාවපටිලාභො"**ති. **කාමභවං දසෙසති** තසස ඉතරද්වයත්තභාවතො බලවාරිකත්තා. **රූපභවං දසෙසති** ඣානමනෙන නිබ්බත්තං හුත්වා රූපිභාවෙන උපලබ්භනතො. **සංකිලෙසිකා ධම්මා නාම දවාදස අකුසලචිත්තුප්පාදා** තදභාවෙ කසසචි සංකිලෙසසසාපි අසම්භවතො. **වොදානියා ධම්මා නාම සමථවිපසසනා** තාසං වසෙන සබ්බසො චිත්තවොදානසස සිජ්ඣනතො.

429. පටිපක්ඛධම්මානං අසම්මුෙඛදෙ පන න කදාචිපි අනවජ්ජධම්මානං පාරිපූරි, වෙපුල්ලං වා සම්භවති. සම්මුෙඛදෙ පන සති එව සම්භවතීති **මගගපඤ්ඤා, ඵලපඤ්ඤා** – ගහණං. තා හි සති පරිපුණ්ණා පරිපුණ්ණා එව අපරිහානධම්මත්තා. **තරුණපීතීති** උපපත්තත්තා අලද්ධාසෙවනා දුබ්බලා පීති. බලවතුට්ඨීති පුනපපුනං උපපත්තියා ලද්ධාසෙවනා උපරිවිසෙසාධිගමසස පච්චයභූතා පිරතරා පීති. **"යං අවොච්චුම්හා"**තිආදීසු අයං සඞ්ඛෙපත්ථො. — **යං** වොහාරං "සංකිලෙසිකවොදානියධම්මානං පහානාභිවුද්ධිනිට්ඨං පඤ්ඤාය පාරිපූරිවෙපුල්ලභූතං ඉමසම්ං යෙව අත්තභාවෙ අපරාපරවචයෙන ඤාණෙන පච්චක්ඛතො සම්පාදෙත්වා විහරිස්සති"ති කථෙසිමහ. **තත්ථ** තසම්ං විහාරෙ **තසස** මම ඔවාදකරසස භික්ඛුනො. **එවං** වුත්තපපකාරෙන විහරණනිමිත්තං පමොදපභාවිතා **පීති ච භවිස්සති**; තසසා ච පච්චයභූතං පස්සද්ධිඵලං සම්මදෙව උපට්ඨිතා **සති ච උක්කංසගතා** ඤාණඤ්ච තථාභූතො ච සො විහාරො. සන්තපණීතතාය අතිපපකො අනඤ්ඤසාධාරණො සුඛවිහාරොති වත්තබ්බතං අරහතීති.

පඨමජ්ඣානෙ පටිලද්ධමත්තෙ හීනභාවතො පීති දුබ්බලා පාමොජ්ජපක්ඛිකා; සුවිභාවිතෙ පන තසම්ං පගුණෙ සා පණීතා බලවභාවතො පරිපුණ්ණකිච්චා පීතීති වුත්තං **"පඨමජ්ඣාෙන පාමොජ්ජාදයො ඡපි ධම්මා ලබ්භන්තී"**ති. **"සුඛො විහාරො"**ති ඉමිනා සමාධි ගහිතො. සුඛං ගහිතන්ති අපරෙ; තෙසං මතෙන සන්තසුඛතාය උපෙක්ඛා චතුත්ථජ්ඣානෙ "සුඛ"නති ඉච්ඡිතා; තෙනාහ **"තථා චතුත්ථෙ"**තිආදි. **පාමොජ්ජං නිවත්තතී**ති දුබ්බලපීතිසඞ්ඛාතං පාමොජ්ජං ඡසු ධම්මෙසු නිවත්තති හායති. විතක්කවිචාරකෙඛාභවිරහෙන දුතියජ්ඣානෙ සබ්බදා පීති බලවති එව හොති;

න පඨමජ්ඣානෙ විය කදාචි දුබ්බලා. **සුද්ධවිපස්සනාපාදකජ්ඣානමෙවාති** උපරිමග්ගං අකථෙත්වා කෙවලං විපස්සනාපාදකජ්ඣානං **කථිතං. චතූහි මග්ගෙහි සද්ධිං විපස්සනා කථිතානි** විපස්සනාය පාදකභාවෙන ජ්ඣානානි කථෙත්වා තතො පරං විපස්සනාපුබ්බකා වත්තාරොපි මග්ගා කථිතාති අත්ථො. **චතුත්ථජ්ඣානිකඵලසමාපත්තීති කථිතාති** පඨමජ්ඣානිකාදිකා ඵලසමාපත්තියො අකථෙත්වා චතුත්ථජ්ඣානිකා එව ඵලසමාපත්ති කථිතා. **පීතිවෙවචනමෙව කත්වාති** දිට්ඨානං පීතීනං එකසම්ං චිත්තුප්පාදෙ අනුප්පජ්ජනතො පාමොජ්ජං පීතිවෙවචනමෙව කත්වා. පීතිසුඛානං අපරිච්චත්තත්තා, "සුඛො ච විහාරො"ති සාතිසයස්ස සුඛවිහාරස්ස ගහිතත්තා ච **දුතියජ්ඣානිකඵලසමාපත්තිනාම කථිතා.** කාමං පඨමජ්ඣානෙපි පීතිසුඛානි ලබ්භන්ති, තානි පන විතක්කවිචාරකෙඛොභෙන න සන්තපණීතානි; සන්තපණීතානි ච ඉධාධිප්පෙතානි.

432-37. **විභාවනක්කමානි** පකාසනත්ථො සරූපතො නිරූපනත්ථො; තෙනාහ **"අයං සොං"**නිආදි. **ථූනන්ති** ඔළාරිකං අත්තභාවපටිලාභං. **සම්පත්තිභරණන්ති**[1] පරෙන චොදිතවචනෙන සපරිහාරං සඤ්ඤාපෙතුං. **තුච්ඡොති** මුසා අභූතො. **සෙඛොති** සො එව අත්තභාවපටිලාභො. **තස්මිං සමයෙ හොතීති** තස්මිං පවත්තුප්පත්තිසමයෙ විජ්ජමානො හොති. **අත්තභාවපටිලාභොව නියාමෙසි;** න නං සරූපතො නීහරිත්වා දස්සෙසි. **රූපාදයොවෙත්ථ ධම්මාති** රූපවෙදනාදයො එව එත්ථ ලොකෙ සභාවධම්මා. **අත්තභාවපටිලාභොති** පන රූපාදිකෙ පඤ්චක්ඛන්ධෙ උපාදාය පඤ්ඤත්තීති; තෙනාහ **"නාමමත්තමෙත"**නිති. **නාමපණ්ණත්තිවසෙනාති**[2] නාමභූතපඤ්ඤත්තිමත්තතාවසෙන.

438. **එවඤ්ච පන වත්වානි** "අත්තභාවපටිලාභොති රූපාදිකෙ උපාදාය පඤ්ඤත්තිමත්ත"නිති ඉමම්පි "යස්මිං චිත්ත සමයෙ"නිආදිනා වත්වා. **පවිසුචිඡිතබ්බා විනයඤ්ඤූනන්ති** යථා පරෙ පුච්ඡෙය්යුං; තෙනාකාරෙන කාලවිභාගතො පටිපජ්ජනි පුච්ඡිත්වා තස්ස අත්ථස්ස ඤාපනවසෙන විනයඤ්ඤූ. **තස්මිං සමයෙ සච්චෙ අහොසීති** තස්මිං අතීතසමයෙ උපාදානස්ස විජ්ජමානතාය සච්චභූතො විජ්ජමානො විය වත්තබ්බො අහොසි; න පන අනාගතො ඉදානි පච්චුප්පන්නෙ වා අත්තභාවපටිලාභො තදුපාදානස්ස තදා අවිජ්ජමානත්තා. **යෙ තෙ අතීතා ධම්මා** අතීතසමයෙ අතීතත්තපටිලාභස්ස උපාදානභූතා රූපාදයො. **තෙ එතරහි නත්ථි** නිරුද්ධත්තා. තතො එව **අභෙසුනන්ති සඞ්ඛ්‍යං ගතා. තස්මාති** තස්මිං යෙව සමයෙ ලබ්භනතො. **සොපි** තදුපාදානො මෙ **අත්තභාවපටිලාභො තස්මිං යෙව** අතීතසමයෙ **සච්චෙ** භූතො විජ්ජමානො විය **අහොසි. අනාගතපච්චුප්පන්නානන්ති** අනාගතානඤ්චෙව පච්චුප්පන්නානඤ්ච රූපධම්මානං උපාදානභූතානං **තදා** තස්මිං අතීතසමයෙ **අභාවා** තදුපාදානො **අනාගතො පච්චුප්පන්නො** ච අත්තභාවපටිලාභො **තස්මිං** අතීතසමයෙ **මොසො** තුච්ඡො මුසා නත්ථීති අත්ථො. **නාමමත්තමෙවාති** සමඤ්ඤාමත්තමෙව. **අත්තභාවපටිලාභං පටිජානාති** පරමත්ථතො අනුපලබ්භමානත්තා.

"එසෙව නයො"ති ඉමිනා යෙ තෙ අනාගතා ධම්මා; තෙ එතරහි නත්ථි; "භවිස්සන්තී"ති පන සඞ්ඛ්‍යං ගමිස්සන්ති. තස්මා සොපි මෙ අත්තභාවපටිලාභො තස්මිං යෙව සමයෙ සච්චෙ භවිස්සති. අතීතපච්චුප්පන්නානං පන ධම්මානං තදා අභාවා තස්මිං සමයෙ මොසො අතීතො මොසො

1. සම්පාවිභරණං (ක්‍ය). 2. නාමපඤ්ඤත්ති වසෙන (ක්‍ය).

පච්චුප්පන්නා. යෙ ඉමේ පච්චුප්පන්නා ධම්මා; තෙ එතරහි අත්ථි; තසමා යොයං මේ අත්තපටිලාභො; සො ඉදානි සවෙව්‍ා අතීතානාගතානං පන ධම්මානං ඉදානි අභාවා තසම්ං සමයෙ මොඝො අතීතො මොඝො අනාගතොති එවං අත්ථතො නාම්මත්තමෙව අත්තපටිලාභං පටිජානාතීති ඉම්මත්ථං අභිදිසති.

439-443. **සංසන්දිතුන්ති** සමානෙතුං. **යස්මිං සමයෙ ඛීරං හොතීති** යස්මිං කාලෙ භූතුපාදායසණ්ඨානං උපාදාය ඛීරපඤ්ඤත්තීති හොති. **න තස්මිං -පෙ- ඉච්ඡති** ඛීරපඤ්ඤත්තිඋපාදානස්ස දධිආදිපඤ්ඤත්තියා අනුපාදානතො. පටිනියතවත්ථුකා හි එකා[1] ලොකසම්මුති; තෙනාහ **"යෙ ධම්මෙ උපාදාය"**තිආදි. තත්ථ සඞ්ඛායති එතායාති සඞ්ඛා;[2] පඤ්ඤත්ති. නිද්ධාරෙත්වා වවනන්ති වදනන්ති එතායාති **නිරුත්ති.** නමන්ති එතෙනාති **නාමං.** වොහරන්ති එතෙනාති **වොහාරො;** පඤ්ඤත්තියෙව. **එස නයො සබ්බත්ථා**ති "යස්මිං සමයෙ"තිආදිනා ඛීරෙ වුත්තනයං දධිආදීසු අතිදිසති.

සමනුඤ්ඤනමත්තකානීති "ඉදං ඛීරං; ඉදං දධී"තිආදිනා නාදිසෙ භූතුපාදායරූපවිසෙසෙ ලොකෙ පරම්පරාභතං පඤ්ඤත්තිං අපපටික්ඛිපිත්වා සමනුඤ්ඤනං විය පවත්තවිසෙසවිසිට්ඨං රූපාදිඛන්ධසමූහං උපාදාය "ඔළාරිකො අත්තපටිලාභො"ති ච "මනොමයො **අත්තපටිලාභො**"ති ච "අරූපො අත්තපටිලාභො"ති ච තථා තථා සමනුඤ්ඤනමත්තකානි; න ච තබ්බිනිමුත්තො උපාදානතො අඤ්ඤො කොචි අත්ථො අත්ථීති අත්ථො. **නිරුත්තිමත්තකානීති** සද්දනිරුත්තියා ගහණූපායමත්තකානි. "සත්තො පසෙසා"ති හි සද්දග්ගහණුත්තරකාලං තදනුවිද්ධපණ්ණත්තිග්ගහණමූඛෙනෙව තදත්ථාවබොධො. **වචනපථමත්තකානීති** තසෙසව වෙවචනං. **වොහාරමත්තකානීති** තථා තථා වොහාරමත්තකානි. **නාමපණ්ණත්තිමත්තකානීති** තසෙසව වෙවචනං; තංතංනාමපඤ්ඤපනමත්තකානි. **සබ්බමෙතන්ති** "අත්තපටිලාභො"ති වා "සත්තො"ති වා "පොසො"ති වා සබ්බමෙතං **වොහාරමත්තකං** පරමත්ථතො අනුපලබ්භනතො; තෙනාහ **"යස්මා පරමත්ථතො සත්තො නාම නත්ථී"**තිආදි.

යදි එවං කසමා තං බුද්ධෙහිපි වුච්චතීති ආහ **"බුද්ධානං පන දෙව කථා"**තිආදි. සම්මුතියා වොහාරස්ස කථනං **සම්මුතිකථා.** පරමත්ථස්ස සභාවධම්මස්ස කථනං **පරමත්ථකථා.** අනිච්චාදිකථාපි පරමත්ථසන්නිස්සිතකථා පරමත්ථකථානි කත්වා **පරමත්ථකථා.** පරමත්ථධම්මෙ හි "අනිච්චෙ, දුක්ඛෙ, අනත්තෙ"ති ච වුච්චති; න සම්මුතිධම්මෙ. කසමා පනෙවං දුවිධා බුද්ධානං කථාපවත්තීති තත්ථ කාරණමාහ **"තත්ථ යො"**තිආදිනා. යසමා පරමත්ථකථාය සච්චසමපටිවෙධො; අරියසච්ච කථා ච සිඛාපත්තා දෙසනා; තසමා විනෙය්‍යපුග්ගලවසෙන සම්මුතිකථං කථෙන්තොපි භගවා පරමත්ථකථංයෙව කථෙතීති ආහ **"තස්ස භගවා ආදිතොව -පෙ- කථෙති"**ති; තෙනාහ **"තථා"**තිආදි; තෙනස්ස කත්ථචි සම්මුතිකථාපුබ්බිකා පරමත්ථකථා හොති පුග්ගලජ්ඣාසයවසෙන; කත්ථචි පරමත්ථකථාපුබ්බිකා සම්මුතිකථා. ඉති විනෙය්‍යදමනකුසලස්ස සත්ථු විනෙය්‍යජ්ඣාසයවසෙන තථා තථා දෙසනාපවත්තිකි දස්සෙති. **සබ්බත්ථ** පන භගවා ධම්මතං අවිජහන්තො එව සම්මුතිං අනුවත්තති; සම්මුතිං අපරිච්චජන්තොයෙව ධම්මතං විභාවෙති; න තත්ථ අභිනිවෙසානිධාවනානි. වුත්තඤ්හෙතං "ජනපදනිරුත්තිං නාභිනිවිසෙය්‍ය; සමඤ්ඤං නාතිධාවෙය්‍යා"ති.

---

1. එතා (අභිනව ටීකා) 2. සඞ්ඛා (ඵෙ)

පඨමං සම්මුතිං කත්වා කථනං පන වෙනෙය්‍යවසෙන යෙහුය්‍යෙන බුද්ධානං ආවිණ්ණත්තා තං කාරණෙන සද්ධිං දස්සෙතෙතා **"පඤ්ඤත්තියා පනා"**තිආදිමාහ. නනු ච සම්මුති නාම පරමත්ථතො අව්ජ්ජමානත්තා අභූතා; තං කථං බුද්ධා කථෙන්තීති ආහ **"සම්මුතිකථං කථෙන්තාපී"**තිආදි. **සච්චමෙවා**නි තථමෙව. **සභාවමෙවා**නි සම්මුතිභාවෙන තංසභාවමෙව; තෙනාහ **"අමුසාවා"**ති. පරමත්ථස්ස පන සච්චාදිභාවෙ වත්තබ්බමෙව නත්ථි.

ඉමෙසං පන සම්මුතිපරමත්ථානං කො විසෙසො? යස්මිං හින්නෙ, බුද්ධියා වා අවයවවිනිබ්භොගෙ කතෙ න තංසඤ්ඤු; සො ඝටපටාදිපපභෙදෙ සම්මුති; තබ්භපරියායතො පරමත්ථො. න හි කක්කළඵුසනාදිසභාවෙ අයං නයො ලබ්භති. එවං සන්තෙපි වුත්තනයෙන සම්මුතිපි සච්චසභාවා එවාති ආහ **"ද්වෙ සච්චානි අක්ඛාසී"**තිආදි.

ඉදානි නෙසං සච්චසභාවං කාරණෙන දස්සෙතුං **"සඞ්ඛතවචනං සච්ච"**න්ති ගාථමාහ. තත්ථ **සඞ්ඛතවචනං සච්චං** විසංවාදනාභාවතො. තත්ථ හෙතුමාහ **"ලොකසම්මුතිකාරණ"**න්ති. ලොකසිද්ධා හි සම්මුති සඞ්ඛතවචනස්ස අවිසංවාදනතාය කාරණං. පරමො උත්තමො අත්ථො **පරමත්ථො**; ධම්මානං යථාභූතසභාවො. තස්ස වචනං සච්චං යාථාවතො, අවිසංවාදනවසෙන ව පවත්තනතො. තත්ථ කාරණමාහ **"ධම්මානං භූතලක්ඛණ"**න්ති; සභාවධම්මානං යො භූතො අවිපරීතො සභාවො; තස්ස ලක්ඛණං අඞ්ගනං ඤාපනන්ති කත්වා.

යදි තථාගතො පරමත්ථසච්චං සම්මදෙව අභිසම්බුජ්ඣිත්වා ඨිතොපි ලොකසම්ඤ්ඤං ගහෙත්වාව වදති; කො එත්ථ ලොකියමහාජනෙහි විසෙසොති ආහ **"යාහි තථාගතො වොහරති අපරාමාස"**න්තිආදි. ලොකියමහාජනො අප්පහීනපරාමාසත්තා "එතං මමා"තිආදිනා පරාමසන්තො වොහරති; තථාගතො පන සබ්බසො පහීනපරාමාසත්තා අපරාමසන්තො යස්මා ලොකසම්ඤ්ඤාහි විනා ලොකියො අත්ථො ලොකෙ කෙනචි දුවිඤ්ඤෙය්‍යො; තස්මා තාහි තං වොහරති. තථා වොහරන්තො එව ච අත්තනො දෙසනාවිලාසෙන වෙනෙය්‍යසන්තෙ පරමත්ථසච්චෙ පතිට්ඨාපෙති. **දෙසනං විනිවට්ටෙත්වා**නි හෙට්ඨා පවත්තිතකථාය විනිවට්ටෙත්වා විවෙචෙත්වා දෙසනං "අපරාමාස"න්ති තණ්හාමානපරාමාසපහානකිත්තනෙන **අරහත්තනිකූටෙන නිට්ඨාපෙසි.** යං යං පනෙත්ථ අත්ථතො න විභත්තං; තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

පොට්ඨපාදසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

10. සුභ සුත්ත

සුභමාණවකවත්ථුවණ්ණනා

444. **"අචිරපරිනිබ්බුතෙ"**ති සත්ථු පරිනිබ්බුතභාවස්ස චිරකාලතා-පටික්ඛෙපෙන ආසන්නතා දස්සිතා; කාලපරිච්ඡෙදෙ න දස්සිතොති තං පරිච්ඡින්දතො දස්සෙතුං **"පරිනිබ්බානතො උද්ධං මාසමත්තෙ කාලෙ"**ති වුත්තං. තත්ථ **මත්ත**-ගහණෙන කාලස්ස අසම්පුණ්ණතං ජොතෙති. තුදිසඤ්ඤිතො[1] ගාමො නිවාසො එතස්සාති **තොදෙය්යො.**[2] තං පනෙස යස්මා සොණදණ්ඩො විය වම්පං, කූටදන්තො විය ච බ්‍රාහ්මණං අජ්ඣාවසති; තස්මා වුත්තං **"තස්සඅධිපතිනතා"**ති; ඉස්සරභාවතොති අත්ථො. **සමා-හාරනන්ති** සන්නිචයං. **පණ්ඩිතො සරමාවසෙති** යස්මා අපපතරපපතරෙපි වයමානෙ හොගා ඛියන්ති; අපපතරපපතරෙපි සඤ්චියමානෙ වඩ්ඪන්ති; තස්මා විසුද්ධජාතිකො කිඤ්චි වයං අකත්වා ආයමෙව උපපාදෙන්තො ඝරාවාසං අනුතිට්ඨෙය්‍යාති ලොභාදෙසිතං පටිපත්තිං උපදිසති.

අදූනමෙව සික්ඛාපෙසී ලොභාභිභූතතාය **තස්මිං යෙව ඝරෙ සුනඛො හුත්වා** නිබ්බත්ති. ලොභවසිකස්ස හි දුග්ගහනි පාටිකඞ්ඛා. **අතිච්ච පියායති** පුබ්බපරිචයෙන. **පිණ්ඩාය පාවිසි** සුභං මාණවං අනුග්ගණ්හිතු-කාමො. **නිරයෙ නිබ්බත්තිස්සසි**[3] කතොකාසස්ස කම්මස්ස පටිබාහිතුං අසක්කුණෙය්‍යභාවතො.

බ්‍රාහ්මණචාරිත්තස්ස භාවිතතං සඤ්ඤාය, තථා පිතරං උක්කංසෙන්තො ච **"බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තො"**ති ආහ. **තං පවත්තිං පුච්ඡිති** සුතමෙතං මයා "මයහං පිතා සුනඛො හුත්වා නිබ්බත්තො"ති වුත්තං; කිමිදං සච්චන්ති පුච්ඡි. **තථෙව වත්වානි** යථා පුබ්බෙ සුනඛස්ස වුත්තං, තථෙව වත්වා. **අවිසංවාදනත්ථන්ති** සච්චාපනත්ථං; "නොදෙය්‍යබ්‍රාහ්මණො සුනඛො හුත්වා නිබ්බත්තො"ති අත්තනො වචනස්ස අවිසංවාදනත්ථං අවිසංවාදභාවස්ස දස්සනත්ථන්ති අත්ථො. **සබ්බං දස්සෙසීති**[4] බුද්ධානුභාවෙන සො සුනඛො තං සබ්බං නෙත්වා දස්සෙසි; න ජාතිස්සරතාය. භගවන්තං දිස්වා භුංකරණං[5] පන පුරිමජාතිසිද්ධවාසනාවසෙන. **බුද්ධස්ස පඤ්හා පුච්ඡිතබ්බා**ති "දිස්සන්ති හි හො ගොතම මනුස්සා අපපායුකා; දිස්සන්ති දීඝායුකා. දිස්සන්ති බහාබාධා; දිස්සන්ති අපපාබාධා. දිස්සන්ති දුබ්බණ්ණා; දිස්සන්ති වණ්ණවන්තා. දිස්සන්ති අපපසක්ඛා; දිස්සන්ති මහාසක්ඛා. දිස්සන්ති අපපභොගා; දිස්සන්ති මහාභොගා. දිස්සන්ති නීචකුලීනා, දිස්සන්ති උච්චාකුලීනා. දිස්සන්ති දුප්පඤ්ඤා; දිස්සන්ති පඤ්ඤවන්තා"නි[6] ඉමෙ වුද්ධස්ස පඤ්හා පුච්ඡිතබ්බා. අඞ්ගසුභතාය කිරෙස **"සුභො"**ති නාමං ලභි.

445. **"එකා ච මෙ කඤ්ඤා අත්ථී"**ති ඉමිනා උපරි පුච්ඡියමානස්ස පඤ්හස්ස පගෙව තෙන අභිසඞ්ඛතභාවං දස්සෙති. **විසභාගවෙදනා**ති දුක්ඛවෙදනා. සා හි කුසලකම්මනිබ්බත්තෙන අත්තභාවෙ උප්පජ්ජනක-සුඛවෙදනාපටිපක්ඛභාවතො "විසභාගවෙදනා"ති, කායං ගාළ්හා හුත්වා බාධති පීළෙතීති "ආබාධො"ති ච වුච්චති. **එකදෙස උප්පජ්ජිතබ්බා**ති

1. තුරිසඤ්ඤිතො (බහූසු)
2. තොරෙය්‍යා (බහූසු)
3. අවිචිං ගමිස්සසි (ථෙ)
4. සබ්බං ආචික්ඛි (ථෙ)
5. භුක්කරණං (බ්‍ර)
6. ම 3-243 පිටෙ.

සරීරස්ස එකදෙසෙ උට්ඨිතාපි **අයපටෙටන ආබන්ධිතබ්බා විය ගණ්හාති** අපරිවත්තනාචකරණතො; එතෙන බලවරොගො ආබාධො නාමාති දස්සෙති. **කිච්ඡජීවිතඤරොති** අසුඛජීවිතාවහො; එතෙන දුබ්බලො අපපමත්තකො රොගො ආතඞ්කොති දස්සෙති. **උට්ඨානන්ති** සයනනිසජ්ජාදිතො උට්ඨහනං, තෙන යථා තථා අපරාපරං සරීරස්ස පරිවත්තනං වදති. **ගරුඛන්ති** භාරියං කිච්චසිද්ධිකං.[1] **භාවෙ බලං න හොතීති** එත්ථාපි "ගිලානස්සෙවා"ති පදං ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. හෙට්ඨා වුත්තානි පදෙහි අත්ථසුභාරාහාවං පුච්ඡිත්වා ඉදානි ඵාසුභාරසභාවං පුච්ඡති; තෙන සච්ඡෙසො ඵාසුභාරො පුච්ඡිතොති දට්ඨබ්බා අසතිපි අතිසයත්ථජොතනෙ සද්දෙ අතිසයත්ථස්ස ලබ්භනතො යථා "අභිරූපාය දෙය්‍යං දාතබ්බ"න්ති.

447. **කාලඤච සමයඤච උපාදායාති** එත්ථ **කාලො** නාම උපසඞ්කමනස්ස යුත්තපත්තකාලො; **සමයො** නාම තස්සෙව පච්චයසාමග්ගි; අත්ථතො තජ්ජං සරීරබලඤෙව තපපච්චයපරිස්සයාභාවො ච. **උපාදානං** නාම ඤාණෙන තෙසං ගහණං සල්ලක්ඛණන්ති දස්සෙතුං **"කාලඤච"**ති ආදි වුත්තං. **එතිස්සතීති** වඩ්ඪිස්සති.

448. **චෙතියරට්ඨෙති** වෙතිරට්ඨෙ. ය-කාරෙන හි පදං වඩ්ඪෙත්වා වුත්තං. වෙතිරට්ඨතො අඤ්ඤං විසුංයෙවෙතං රට්ඨන්ති ච වදන්ති. **මරණසම්භංයුත්තන්ති** මරණං නාම තාදිසානං රොගවසෙනෙව හොතීති යෙන රොගෙන තං ජාතං; තස්ස සරූපපුච්ඡා, කාරණපුච්ඡා, මරණහෙතුකචිත්තසන්තානුපපුච්ඡා; තස්ස ච සන්තානස්ස සබ්බලොකසාධාරණතා, තථා මරණස්ස ච අපපතිකාරතාති එවමාදිනා මරණපටිසංයුත්තං සමෙමාදනීයං කථං කථෙස්සීති දස්සෙතුං **"භො ආනන්ද"**නිආදි වුත්තං. **න රඤ්ඤවෙති** මාරො විය; **න ඞිමංඝනාධිප්පායො** උත්තරමානවො විය්‍යාති අධිප්පායො. **යෙසු ධම්මෙසූති** විමොක්ඛුපායෙසු නිය්‍යානධම්මෙසු. **ධරතීති** නිට්ඨානි; පවත්තනන්තීති අත්ථො.

449. අත්ථප්පයුත්තතාය සද්දප්පයොගස්ස සද්දප්පබන්ධලක්ඛණානි තීණි පිටකානි තදත්ථභූතෙහි සීලාදීහි ධම්මක්ඛන්ධෙහි සඞ්ගහෙතබ්බානීති වුත්තං **"තීණි පිටකානි තීහි ධම්මක්ඛන්ධෙහි සඞ්ගහෙත්වා"**ති. **සඞ්ඛිත්තෙනෙව කථිතන්ති** "තිණ්ණං ඛන්ධානං"නති එවං ගහණතො, සාමඤ්ඤතො වානි සඞ්ඛිපෙනෙව කථිතං. **"කතමෙසං තිණ්ණං"**නති අයං අදිට්ඨජොතනා පුච්ඡා; න කථෙතුකම්‍යතා පුච්ඡාති වුත්තං **"විත්ථාරතො පුච්ඡිස්සාමී"**ති විභාගතො **කතමෙසං තිණ්ණන්ති ආහා"**ති. කථෙතුකම්‍යතාභාවෙ පනස්ස ථෙරස්ස වචනතා සියා.

සීලක්ඛන්ධවණ්ණනා

450-53. **සීලක්ඛන්ධස්සාති** එත්ථ **ඉති**-සද්දො ආදිඅත්ථො; පකාරත්ථො වා තෙන "අරියස්ස සම්මාසමාධික්ඛන්ධස්ස -පෙ- පනිට්ඨාපෙසී"ති අයං එත්තකො පාඨො දස්සිතොති දට්ඨබ්බං; තෙනාහ **"තෙසු දස්සිතෙසූ"**ති; උද්දෙසවසෙනානි අධිප්පායො. **භගවතා වුත්තනයෙනෙවා**ති සාමඤ්ඤඵලදෙසනාදීසු භගවතා දෙසිතනයෙනෙව; තෙනස්ස සුත්තස්ස සත්ථුභාසිතභාවං ජිනවචනභාවං දස්සෙති. **සාසනෙ න සීලමෙව සාරොති** අරියමග්ගසාරෙ[2] භගවතො සාසනෙ යථාදස්සිතං සීලං සාරො එව න හොති සාරවතො

1. අකිච්චසිද්ධකං (අභිධාව ටීකා). 2. අරියමග්ගසාරෙ (ඤ).

මහතෝ රුක්ඛස්ස පපටිකට්ඨානියත්තා. යදි එවං කසමා ඉධ ගහිතන්ති ආහ **"කේවලඤ්හතං පතිට්ඨාමත්තකමේවා"**ති. ඛීණාසවාදිඋත්තරිමනුස්සධම්මෙ අධිගන්තුකාමස්ස අධිට්ඨානමත්තං තත්ථ අපතිට්ඨිතස්ස නෙසං අසම්භවතෝ. අථ වා **න සීලමේව සාරෝති** කාමඤ්හි සාසනෙ "මඟ්ගසීලං, ඵලසීල"න්ති ඉදං ලොකුත්තරසීලම්පි සාරමේව; තථාපි න සීලකඛන්ධෝ එව සාරෝ; අථ ඛෝ සමාධිකඛන්ධෝපි පඤ්ඤාකඛන්ධෝපි සාරෝ එවාති එවමෙත්ථ අත්ථෝ දට්ඨබ්බෝ. පුරිමෝ එව සාරෝ; තෙනාහ **"ඉතෝ උත්තරී"**තිආදි.[1]

සමාධිකඛන්ධවණ්ණනා

454. කසමා පනෙත්ථ ථෙරෝ සාමාධිකඛන්ධං පුථෙට්ඨා ඉන්ද්‍රියසංවරාදිකෙ විස්සජ්ජෙසි; නනු එවං සන්තෙ අඤ්ඤං පුථෙට්ඨා අඤ්ඤං ඛ්‍යාකරොන්තෝ අම්බං පුථෙට්ඨා ලබුජං ඛ්‍යාකරොන්තෝ විය හොතීති ඒදිසී චොදනා ඉධ අනොකාසාති දස්සෙන්තෝ **"කත්ථඤ්හි මාණව භික්ඛු -පෙ- සමාධිකඛන්ධං දස්සෙතුකාමොව ආරභී"**ති ආහ; තෙනෙත්ථ ඉන්ද්‍රියසංවරාදයොපි සමාධිඋපකාරතං උපාදාය සමාධිකඛන්ධපක්ඛිකානි උද්දිට්ඨානීති දස්සෙති. **රූපජ්ඣානානෙව ආගතානි; න අරූපජ්ඣානානි** රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානදෙසනානන්තරං අභිඤ්ඤාදෙසනාය අවසරොති කත්වා. රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානපාදිකා හි සපරිහණ්ඩා ඡපි අභිඤ්ඤායො. ලොකියා අභිඤ්ඤා පන සිජ්ඣමානා යසමා අට්ඨසු සමාපත්තීසු චුද්දසවිධෙන චිත්තපරිදමනෙන විනා න ඉජ්ඣන්ති; තසමා අභිඤ්ඤාසු දෙසියමානාසු අරූපජ්ඣානානිපි දෙසිතානෙව හොන්ති නානන්තරියභාවතෝ; තෙනාහ **"ආනෙඤ්ජා පන දීපෙතබ්බානී"**ති; වුත්තනයෙන දෙසිතානෙව කත්වා සංවණ්ණෙතබ්බානීති අත්ථෝ. අට්ඨකථායං පන "චතුත්ථජ්ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරතී"ති ඉමිනාව අරූපජ්ඣානම්පි සඞ්ගහිතන්ති දස්සෙතුං **"චතුත්ථජ්ඣානෙන හී"**තිආදි වුත්තං. චතුත්ථජ්ඣානඤ්හි රූපවිරාගභාවනාවසෙන පවත්තං "අරූපජ්ඣාන"න්ති වුච්චතීති.

471-480. **න චිත්තෙනාභඝාතාමත්තකෙනෙවාති** එත්ථ හෙට්ඨා වුත්තනයානුසාරෙන අත්ථෝ වෙදිතබ්බෝ. ලොකියස්ස සමාධිකඛන්ධස්ස අධිප්පෙතත්තා **"න චිත්තෙන -පෙ- අඤ්ඤී"**ති වුත්තං. අරිය-සද්දෝ වෙත්ථ සුද්ධපරියායෝ; න ලොකුත්තරපරියායෝ. තථා හෙට්ඨාපි ලොකියාභිඤ්ඤා පටිසම්භිදාහි විනාව අරහත්තෙ අධිගතෙ නත්ථෙව උත්තරිකරණීයන්ති සක්කා වත්තුං යදත්ථං භගවති බ්‍රහ්මචරියං වුස්සති; තස්ස සිද්ධත්තා. ඉධ පන ලොකියාභිඤ්ඤාපි ආගතා එව. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

සුභසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

---

1. උත්තරිතී (ඛනූසු)

11. කෙවට්ට සූත්‍රය

කෙවට්ටගහපතිපුත්තවත්ථුවණ්ණනා

481. **පාවාරිකම්බවනෙ**ති පාවාරිකසෙට්ඨිනො අම්බබහුලෙ උපවනෙ. තං කිර සො සෙට්ඨි භගවතො අනුවජ්ජිකං ගන්ධකුටිං, භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ච රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානකුටිමණ්ඩපාදීනි සම්පාදෙත්වා පාකාරපරික්ඛිත්තං ඣාර-කොට්ඨකසම්පන්නං කත්වා බුද්ධපමුඛස්ස සඞ්ඝස්ස නියාතෙසි; පුරිම-වොහාරෙන පන "පාවාරිකම්බවන"න්ති වුච්චති; තස්මිං පාවාරිකම්බවනෙ. **කෙවට්ටොති ඉදං තස්ස නාමං** කෙවට්ටෙති සංරක්ඛිතත්තා; තෙසං වා සන්තිකෙ සංවඩ්ඪිතත්තාති කෙචි. "ගහපතිපුත්තස්සා"ති එත්ථ කාමං තදා සො ගහපතිට්ඨානෙ ඨිතො; පිතු පනස්ස අච්චයකාලංකතත්තාය පුරිමසම්ඤුඤ්ඤය "ගහපතිපුත්තො"ත්වෙව වොහරියති; තෙනාහ **"ගහපතිමහාසාලො"**ති. මහාවිභවත්තාය මහාසාරො; ගහපතීති අත්ථො ර-කාරස්ස ල-කාරං කත්වා "මහාසාලො සුබ්‍රාහ්මාලො අහොසී" ආදීසු[1] විය. **සද්ධාසම්පන්නොති**[2] පොථුජ්ජනිකාය සද්ධාය වසෙන සද්ධාසම්පන්නාගතො.

සම්ඵඛෝති සම්මදෙව ඉද්ධා; ඉද්ධියා විභවසම්පත්තියා වෙපුල්ලප්පත්තොති අත්ථො. "එහි ත්වං භික්ඛු අඤ්ඤමාසං, අනුමාසං, අනුසංවච්ඡරං වා මනුස්සානං පසාදය ඉද්ධිපාටිහාරියං කරොහී"ති එකස්ස භික්ඛුනො ආණාපනං තස්මිං ඨානෙ තස්ස ඨපනං නාම හොතීති ආහ **"ඨානන්තරෙ ඨපෙතූ"**ති. **උත්තරිමනුස්සානං ධම්මන්තොති** උත්තරිමනුස්සානං බුද්ධාදීනං අධිගමධම්මතො. නිද්ධාරණෙ චෙතං නිස්සක්කං. ඉද්ධිපාටිහාරියඤ්හි තතො නිද්ධාරෙති. **මනුස්සධම්මතො උත්තරී**ති පකතිමනුස්සධම්මතො උපරි. **පජ්ජලිතපදිපොති** පජ්ජලන්තො පදීපො.

482. **න ඛංසෙමී**ති ගුණසම්පත්තිතො න වාවෙමි; තෙනාහ **"සීලභෙද"**න්තිආදි. **විස්සාසං වඩ්ඪෙත්වා** භගවති අත්තනො විස්සත්ථභාවං බ්‍රූහෙත්වා විභූතං පාකටං කත්වා.

ඉද්ධිපාටිහාරියවණ්ණනා

483-4. **ආදීනවන්ති** දොසං. **ගන්ධාරී**ති චූළගන්ධාරී, මහාගන්ධාරීති ද්වෙ ගන්ධාරිවිජ්ජා. තත්ථ චූළගන්ධාරී නාම තිවස්සතො ඔරං මන්තානං සත්තානං උපපන්නට්ඨානජානනවිජ්ජා. **මහාගන්ධාරී** තම්පි ජානාති තතො උත්තරිපි ඉද්ධිවිධඤ්ඤාණකපථං යෙහුය්‍යෙන ඉද්ධිවිධනිච්චං සාධෙති. තස්සා කිර විජ්ජාය සාධකො පුග්ගලො තාදිසෙ දෙසකාලෙ මන්තං පරිජප්පිත්වා බහූනම්පි අත්තානං දස්සෙති; හත්ථිආදීනම්පි දස්සෙති; දස්සනීයොපි හොති; අග්ගික්ඛන්ධම්පි කරොති; ජලක්ඛන්ධම්පි කරොති; ආකාසෙපි අත්තානං දස්සෙති. සබ්බං ඉන්ද්‍රජාලසදිසං දට්ඨබ්බං. **අමනුස්සොති** දුක්ඛිතො බාධිතො; තෙනාහ **"පීළිතො"**ති.

ආදෙසනාපාටිහාරියවණ්ණනා

485. කාමං **"චෙතසිකා"**නති පදං යෙ චෙතසි නියුත්තා චිත්තෙන සම්පයුත්තා; තෙසං සාධාරණවචනං; සාධාරණෙ පන ගහිතෙ චිත්තවිසෙසො

1. අ. 1-143 පිට්ඨෙ. 2. සද්ධො පසන්නොති (ක්‍ය)

ගහිතොව හොති; සාමඤ්ඤජොතනා ච විසෙසෙ අවතිට්ඨතීති වෙතසිකගහණස්ස අධිප්පායං විවරන්තො **"සොමනස්සදොමනස්සං අධිප්පෙත"**න්ති ආහ. සොමනස්සග්ගහණෙන චෙත්ථ තදෙකට්ඨා රාගාදයො, සද්ධාදයො ච දස්සිතා හොන්ති; දොමනස්සග්ගහණෙන දොසාදයො. චිත්තකම්මචාරා පන සරූපෙනෙව දස්සිතා. **එවං තව මනොති** ඉමිනා ආකාරෙන තව මනො පවත්තෙතීති අත්ථො. කෙන පකාරෙන පවත්තෙතීති ආහ **"සොමනස්සිතොවා"**තිආදි. **"එවං තව මනො"**ති ඉදං පන සොමනස්සිතතාදිමත්තදස්සනං; න පන යෙන යෙන සොමනස්සිතො වා; දොමනස්සිතො වා; තංතංදස්සනං. **දුතියන්ති** "ඉත්ථම්පි තෙ මනො"ති ඉදං. **ඉතිපීති** එත්ථ **ඉති**-සද්දො නිදස්සනත්ථො "අත්ථීති ඛො කච්චාන අයමෙකො අන්තො"තිආදීසු[1] විය; තෙනාහ **"ඉමඤ්චඳ ඉමඤ්චඳ අත්ථං චින්තයමාන"**න්ති. **පි**-සද්දො වුත්තත්ථසම්පිණ්ඩනත්ථො. පරස්ස චිත්තං මනති ජානාති එතෙනාති **චිත්තාමණි**. තස්සා කිර විජ්ජාය සාධකො පුග්ගලො තාදිසෙ දෙසකාලෙ මන්තං පරිජප්පිත්වා යස්ස චිත්තං ජානිතුකාමො; තස්ස දිට්ඨසුතාදිවිසෙසඤ්ඤාණමුඛෙන චිත්තාචාරං අනුමිනන්තො කථෙතීති කෙචි. අපරෙ "වාචං නිච්ඡාරෙත්වා තත්ථ අක්ඛරසල්ලක්ඛණවසෙනා"ති වදන්ති.

අනුසාසනීපාටිහාරියවණ්ණනා

486. **පවත්තෙතබ්බතොති** පවත්තනකා හුත්වා; පවත්තනවසෙනාති අත්ථො. **"එව"**න්ති හි පදං යථානුසිට්ඨාය අනුසාසනියා විධිවසෙන, පටිසෙධවසෙන ච පවත්තිආකාරපරාමසනං; සා ච සම්මාවිතක්කානං, මිච්ඡාවිතක්කානඤ්ච පවත්තිආකාරදස්සනවසෙන පවත්තති තත්ථ ආනිසංසස්ස, ආදීනවස්ස ච විභාවනත්ථං. **අනිච්චසඤ්ඤාඤ්ඤෙව; න නිච්චසඤ්ඤන්ති** අත්ථො. පටියොගිනිවත්තනත්ථඤ්හි **එව**-කාරග්ගහණං. ඉධාපි **එවං**-සද්දග්ගහණස්ස අත්ථො, පයොජනඤ්ච වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. **ඉදං**-ග්ගහණෙපි එසෙව නයො. **පඤ්චන්නාමගුණිකරාගන්ති** නිදස්සනමත්තං දට්ඨබ්බං තදඤ්ඤරාගස්ස, දොසාදීනඤ්ච පහානස්ස ඉච්ඡිතත්තා; තප්පහානස්ස ච තදඤ්ඤරාගාදිඛෙපනස්ස උපායභාවතො තථා වුත්තං දුට්ඨලොහිතවිමොචනස්ස පුබ්බදුට්ඨමංසඛෙපනූපායතා විය. **ලොකුත්තරධම්මමෙවාති** අවධාරණං පටිපක්ඛභාවතො සාවජ්ජධම්මනිවත්තනපරං දට්ඨබ්බං තස්සාධිගමූපායානිසංසභූතානං තදඤ්ඤස්ස අනවජ්ජධම්මානං නානන්තරියභාවතො. **ඉද්ධිවිධං ඉද්ධිපාටිහාරියන්ති දස්සෙති** ඉද්ධිදස්සනෙන පරසන්තානෙ පසාදුප්පාදනං පටිපක්ඛස්ස හරණතො. ඉමිනා නයෙන සෙසපදද්වයෙපි අත්ථො වෙදිතබ්බා. **සන්තං ධම්මදෙසනාති**[2] සබ්බකාලං දෙසෙතබ්බධම්මදෙසනා.

ඉද්ධිපාටිහාරියෙනාති සහයොගෙ කරණවචනං; ඉද්ධිපාටිහාරියෙන සද්ධින්ති අත්ථො. **ආදෙසනාපාටිහාරියෙනාති** එත්ථාපි එසෙව නයො. ධම්මසෙනාපතිස්ස ආවිඤ්ඤන්ති යොජනා. **"චිත්තාචාරං ඤත්වා"**ති ඉමිනා ආදෙසනාපාටිහාරියං දස්සෙති; **"ධම්මං දෙසෙසී"**ති ඉමිනා අනුසාසනීපාටිහාරියං. **"බුද්ධානං සන්තං ධම්මදෙසනා"**ති අනුසාසනීපාටිහාරියස්ස තත්ථ සාතිසයතාය වුත්තං. **සළාරමහානි** පතිරූපෙන උපාරම්භිතබ්බතො. **සදෙසානි** දෙසසම්පච්ඡාදනස්ස අනුපායභාවතො. සදෙසත්තා එව **අඛණං න නිත්ඛන්ති** චිරකාලට්ඨායිනි න හොන්ති

1. සං 1-258, සං 2-110 පිට්ඨෙසු 2. ධම්මදෙසනාන්ති (බහූසු)

අදඤ්ඤං අනිය්‍යානතෝ න නිය්‍යානන්ති එලෙන හෙතුනෝ අනුමානං. අනිය්‍යානිකතාය හි තානි අනඤ්ඤානියානි. **අනුසාසනිපාටිහාරියං අනුපාරම්භී** විසුද්ධිපහවතෝ; විසුද්ධිනිස්සයතෝ ච. තතෝ එව **නිද්දුක්ඛං.** න හි තත්ථ පුබ්බාපරවිරෝධාදිදෝසසම්භවෝ. නිද්දුක්ඛත්තා එව **අඤ්ඤානං තිත්ථියා** පරවාදවාතෙහි, කිලෙසවාතෙහි ච අනුපහන්තබ්බතෝ. **තස්මා**ති යථාවුත්තකාරණතෝ; තෙන සඋපාරම්භාදිං, අනුපාරම්භාදිඤ්ච හි උභයං උභයත්ථ යථාරහමං ගාරය්හපාසංසභාවානං හෙතුභාවෙන **පච්චාමසති**.

භූතනිරොධෙසක්ඛවත්ථුවණ්ණනා

487. **අනිය්‍යානිකභාවදස්සනත්ථ**න්ති යස්මා මහාභූතපරියෙසකෝ භික්ඛු පුරිමෙසු දිට්ඨසු පාටිහාරියෙසු වසිප්පත්තෝ කුසලෝපි සමානෝ මහාභූතානං අපරිසෙසනිරොධසඞ්ඛාතං නිබ්බානං නාවබුජ්ඣි; තස්මා තානි නිය්‍යානාවහතාභාවතෝ අනිය්‍යානිකානීති තෙසං අනිය්‍යානිකභාවදස්සනත්ථං. තනියං පන නකාරස්ස එකන්තතෝ නිය්‍යානාවහනති තස්සෙව **නිය්‍යානිකභාවදස්සනත්ථං**.

එවමෙතිස්සා දෙසනාය මුඛ්‍යප්පයොජනං දස්සෙත්වා ඉදානි අනුසඞ්ගිකම්පි දස්සෙතුං **"අපිචා"**තිආදි ආරද්ධං. **මහාභූතෙ පරියෙසණෙනා**ති අපරිසෙසං නිරුජ්ඣනවසෙන මහාභූතෙ ගවෙසනෙන; තෙසං අනවසෙසනිරොධං වීමංසනෙනාති අත්ථෝ. **විචරිත්වා**ති ධම්මතාය වොදියමානෝ විවරිත්වා. ධම්මතාසිද්ධං කිරෙතං; යදිදං තස්ස භික්ඛුනෝ තථා විවරණං; යථා අභිඤ්ඤියං මහාපථවිකම්පාදි. **මහන්තභාවපකාසනත්ථ**න්ති සදෙවකෙ ලොකෙ අනඤ්ඤසාධාරණස්ස බුද්ධානං මහන්තභාවස්ස මහානුභාවතාය දීපනත්ථං. **ඉදඤ්ච කාරණ**න්ති සබ්බසම්පි බුද්ධානං සාසනෙ ඊදිසෝ එකෝ භික්ඛු තදානුභාවපකාසනෝ හොතීති ඉමම්පි කාරණං දස්සෙන්තෝ.

කත්ථානි නිමිත්තෙ භුම්මං; තස්මා **කත්ථා**නි කිස්මිං ඨානෙ කාරණභූතෙ. **කිං ආගම්මා**ති කිං ආරම්මණං පච්චයභූතං අධිගන්ත්වා; තෙනාහ **"කිං පත්ථෙන්තෝ"**ති. **තෙ**නි මහාභූතා. **අප්පවත්තිවසෙනා**ති අනුපපජ්ජනවසෙන **සබ්බාකාරෙනා**ති වචනත්ථලක්ඛණාදිසම්භවඨානකලාපචුණ්ණනානත්තෙතානත්තවිනිබ්භොගාවිනිබ්භොගසභාගවිසභාගඅජ්ඣත්තිකබාහිරසඞ්ඛතපච්චයසම්භාරාපචයවිභාගාකාරතෝ, සසම්භාරසඞ්ඛෙපසසම්භාරවිභත්තිසලක්ඛණසඞ්ඛෙපසලක්ඛණවිභත්තිආකාරතෝ චාති සබ්බෙන ආකාරෙන.

488. දිබ්බන්ති එත්ථ පඤ්චහි කාමගුණෙහි සමඞ්ගීභූතා හුත්වා විචරන්ති කීළන්ති, ජොතන්ති චාති දෙවෝ; දෙවලොකෝ. තං යන්ති උපගච්ඡන්ති එතෙනාති **දෙවයානියෝ. වස**ං **වත්තෙතෙනෙනා**ති එත්ථ **වසවත්තන**ං නාම සපිච්ඡිතට්ඨානගමනං. වත්තාරෝ මහාරාජානෝ එතෙසං ඉස්සරාති **චාතුමහාරාජිකා.** යා දෙවතා මගඵලලාභිනෝ; තා තමත්ථං එකදෙසෙන ජානෙය්‍යුං; බුද්ධවිසයෝ පනායං පඤ්හාති විනෙත්වා "න ජානාමා"ති ආහංසු; තෙනාහ **"බුද්ධවිසයෙ"**තිආදි. අජ්ඣාසයරණං නාමෙත්ථ නිපජ්ජනන්ති ආහ **"පුනප්පුනං පුච්ඡතී"**ති. **අභික්කන්තතරා**ති රූපසම්පත්තියා වෙව පඤ්ඤුපටිභානාදිගුණෙහි ච අමෙහ අභිභුය්‍ය පරෙසං කාමනීයතරා. **පණීතතරා**ති උළාරතරා; තෙනාහ **"උත්තමතරා"**ති.

491-3. **දෙවයානියඤ්ඤෙ**ව ඉද්ධිවිධඤ්ඤණසෙසෙව අධිප්පෙතත්තා. **"දෙවයානියමග්ගොති වා -පෙ- සබ්බමෙතං ඉද්ධිවිධඤ්ඤණසෙසෙව නාම"**නති ඉදං පාළියං, අට්ඨකථාසු ච තත්ථ තත්ථ ආගතරූළ්හිවසෙන වුත්තං.

494. **ආගමනපුබ්බභාගෙ නිමිත්තන්ති** බ්‍රහ්මුනෝ ආගමනස්ස පුබ්බභාගෙ උපපජ්ජනනිමිත්තං. **පාතුරහොසීති** ආවි භවි. **පාකටො අහොසීති** පකාසෝ අහොසි.

497. **පදෙසෙනාති** එකදෙසෙන උපාදිණ්ණකවසෙන; සන්තසන්තානපරියාපන්නෙනාති අත්ථෝ. **අනුපාදිණ්ණකෙපීති** අනින්ද්‍රියබද්ධෙපි. **නිප්පදෙසතො** අනවසෙසතො. **පුච්ඡාමූලභස්සාති** පුච්ඡිතුං අජානනත්තස්ස. **පුච්ඡාය දොසං දස්සෙත්වාති** තෙන කතපුච්ඡාය පුච්ඡිතාකාරෙ දොසං විභාවෙත්වා. යස්මා විස්සජ්ජනං නාම පුච්ඡානුරූපං පුච්ඡාසභාගෙන විස්සජ්ජෙතබ්බතො; න ච තථාගතා විරජ්ඣිත්වා කතපුච්ඡානුරූපං විස්සජ්ජෙන්ති; අත්ථසභාගතාය ච විස්සජ්ජනස්ස පුච්ඡකා තදත්ථං අනවබුජ්ඣන්තා සම්මුයහන්ති; තස්මා පුච්ඡාය සික්ඛාපනං බුද්ධාවිණ්ණං; තෙනාහ **"පුච්ඡං සික්ඛාපෙත්වා"**තිආදි.

498. **අපපනිධ්‍යාති** අපපච්චයා; සබ්බසෝ සමුච්ඡින්නකාරණාති අත්ථෝ. **උපාදිනනංශෙවාති** ඉන්ද්‍රියබද්ධං එව. යස්මා එකදිසාභිමුඛං සන්තානවසෙන සණ්ඨිතෙ රූපපපඛෙ දිඝසමඤ්ඤං, තං උපාදාය තතො අපපකෙ රස්සසමඤ්ඤං; තදුභයඤ්ච විසෙසතො රූපග්ගහණමුඛෙන ගය්හති; තස්මා ආහ **"දීඝඤ්ච රස්සඤ්චාති[1] සණ්ඨානවසෙන උපාදාරූපං වුත්ත"**න්ති අපපපරිමාණෙ රූපසඞ්ඛාතෙ අනුසමඤ්ඤං; තං උපාදාය තතො මහති ථූලසමඤ්ඤං. ඉදමපි ද්වයං විසෙසතො රූපග්ගහණමුඛෙන ගය්හති; තෙනාහ **"ඝමිනාපී"**තිආදි. පි-සද්දෙන වෙත්ථ "සණ්ඨානවසෙන උපාදාරූපං වුත්ත"න්ති එත්ථාපි වණ්ණමත්තමෙව කථිතන්ති ඉමමත්ථං සමුච්චිනොති වදන්ති. **සුභන්ති** සුන්දරං; ඉට්ඨන්ති අත්ථෝ. **අසුභන්ති** අසුන්දරං; අනිට්ඨන්ති වුත්තං හොති; තෙනෙවාහ **"ඉට්ඨානිට්ඨාරම්මණං පනෙවං කථිත"**න්ති. දීඝං රස්සං, අණුං ථූලං, සුභාසුභන්ති තීසු ඨානෙසු උපාදාරූපසෙසව ගහණං භූතරූපානං විසුං ගහිතත්තා. **නාමන්ති** වෙදනාදිකඛන්ධචතුක්කං. තඤ්හි ආරම්මණාභිමුඛං නමනතො, නාමකරණතො ච "නාම"න්ති වුච්චති. හෙට්ඨා "දීඝං රස්ස"න්තිආදිනා වුත්තමෙව ඉධ රූපනථෙන "රූප"න්ති ගහිතන්ති ආහ **"දීඝාදිභෙදං රූපඤ්චා"**ති. **දීඝාදීනි** ච ආදි-සද්දෙන ආපාදිනඤ්ච සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. යස්මා වා දීඝාදිසමඤ්ඤං න රූපායතනවත්ථුකාව; අථ ඛො භූතරූපවත්ථුකාපි. තථා හි සණ්ඨානං ථූසනමුඛෙනපි ගය්හති; තස්මා දීඝරස්සාදිගහණෙන භූතරූපමපි ගය්හතෙවාති "දීඝාදිභෙදං රූප"මිච්චෙව වුත්තං. **කිං ආගම්මාති** කිං අධිගන්ත්වා කිස්ස අධිගමහෙතු. **"උපරුජ්ඣතී"**ති ඉදං අනුප්පාදනිරොධං සඤ්ඤාය වුත්තං; න ඛණනිරොධන්ති ආහ "අසෙසමෙතං නපපවත්තන්ති"ති.

499. **විඤ්ඤාතබ්බන්ති** විසිට්ඨෙන ඤාතබ්බං; ඤාණුත්තමෙන අරියමග්ගඤාණෙන පච්චක්ඛතො ඤාතබ්බන්ති අත්ථෝ; තෙනාහ **"නිබ්බානස්සෙතං නාම"**න්ති. නිදිස්සතීති නිදස්සනං; චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යං. න නිදස්සනං **අනිදස්සනං**; අවක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යන්ති එතමත්ථං වදන්ති. නිදස්සනං වා උපමා; තං එතස්ස නත්ථීති **අනිදස්සනං**. න හි නිබ්බානස්ස නිච්චස්ස එකස්ස අච්චන්තසන්තපණීතසභාවස්ස සදිසං නිදස්සනං කුතොචි ලබ්භතීති. යං අහුත්වා සම්භොති; හුත්වා පටිවෙති තං සඞ්ඛතං උදයවයඤ්ඤාහි සන්තතං; අසඞ්ඛතස්ස පන නිබ්බානස්ස නිච්චස්ස තෙ උභොපි අන්තා න සන්ති;

1. දීඝං රස්සන්ති (බහූසු)

තතෝ එව නවභාවාපගමසඞ්ඛාතෝ ජරතෝපි තස්ස නත්ථීති ආහ **"උප්පාදතෝතා -පෙ- අනාගත"**න්ති. "නිච්චස්ස නාම"න්ති වත්වා තස්ස නිබ්බචනං දස්සෙතුං **"පජහන්ති එත්ථාති පජා"**න්ති වුත්තං. එත්ථ හි පජහන්ති පාතෙන්ති. භ-කාරෝ ඛකාරෝ නිරුත්තිනයෙන. විසුද්ධත්ථෙන වා **සබ්බඤ්ඤුතඤාණං;** කෙනච්චි අනුපඤ්ඤත්තිලිඛිතාය සමන්තතෝ පහස්සරන්ති අත්ථෝ. යෙන නිබ්බානං අධිගතං; තං සන්තතිපරියාපන්නානංයෙව ඉධ අනුප්පාදනිරෝධෝ අධිප්පෙතෝති වුත්තං **"උපාදිනඤ්ඤධම්මජාතං නිරුජ්ඣති අප්පවත්තං හොති"**ති.

තත්ථාති "විඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙනා"ති යං පදං වුත්තං; තස්මිං. **"විඤ්ඤාණ"**න්ති විඤ්ඤාණං උද්ධරති විභත්තබ්බත්තා. **එත්ථේතං උපරුජ්ඣතීති** එතස්මිං නිබ්බානෙ එතං නාමරූපං චරිමකවිඤ්ඤාණනිරොධෙන අනුප්පාදවසෙන නිරුජ්ඣති අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා; තෙනාහ **"විජ්ඣාතදීපසිඛා විය අප්පණාතිඤාණභාවං යාති"**ති. "චරිමකවිඤ්ඤාණ"න්ති හි අරහතෝ වුත්තිවිත්තං අධිප්පෙතං. **"අභිසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණස්සාපී"**තිආදිනාපි සඋපාදිසෙසනිබ්බානමුඛෙන අනුපාදිසෙසනිබ්බානමෙව වදති නාමරූපස්ස අනවසෙසතෝ උපරුජ්ඣනස්ස අධිප්පෙතත්තා; තෙනාහ **අනුප්පාදවසෙන උපරුජ්ඣතී"**ති. **සොතාපත්තිමග්ගඤ්ඤණාතී** කත්තරි, කරණෙ වා කරණවචනං. **නිරොධෙනාතී** පන හෙතුම්හි. **එත්ථාති** එතස්මිං නිබ්බානෙ. සෙසමෙත්ථ යං අත්ථතෝ න විභත්තං; තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

කෙවට්ටසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

12. ලොහිච්ච සූත්‍රය

ලොහිච්චබ්‍රාහ්මණවත්ථුවණ්ණනා

501. **සාලවතිකායන්ති** ඉත්ථිලිඞ්ගවසෙන **තස්ස ගාමස්ස නාමං**. ගාමණී කාහාවෙනාති කෙචි. ලොහිතො නාම තස්ස කුලෙ පුබ්බපුරිසො; තස්ස වසෙන **ලොහිච්චොති තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස** ගොත්තතො ආගතං නාමං.

502. "දිට්ඨිගත"නති ලද්ධිමත්තං අධිප්පෙතන්ති ආහ **"න පන උච්ඡෙදසස්සතාගං අඤ්ඤතර"**නති. න හි උච්ඡෙදසස්සතගාහවිනිමුත්තො කොචි දිට්ඨිගාහො අත්ථි. **"භාසතියෙවා"**ති තස්සා ලද්ධියා ලොකෙ පාකටභාවං දස්සෙති. අත්තතො අඤ්ඤො පරොති යථා අනුසාසකතො අනුසාසිතබ්බා පරො; එවං අනුසාසිතබ්බතොපි අනුසාසකො පරොති වුත්තං **"පරො පරස්සාති පරො යො"**තිආදි. **කිං**-සද්දපෙක්ඛාය වෙත්ථ **"භාදිස්සති"**නි අනාගතකාලවචනං; අනාගතෙපි වා තෙන තස්ස කාතබ්බං නත්ථීති දස්සනත්ථං. **කුසලං ධම්මන්ති** අනවජ්ජධම්මං නිබ්බිලෙසධම්මං; විමොක්ඛධම්මන්ති අත්ථො. "පරෙසං ධම්මං කථෙස්සාමී"ති තෙහි අත්තනො පරිවාරාපෙත්වා විවරණං කිමත්ථියං ආසයබුද්ධස්සාපි අනුරොධෙන විනා තං න හොතීති තස්මා **අත්තනා සම්පිලදිතං** -පෙ- **විහාතබ්බන්ති වදති.** තෙනාහ "එවං සම්පදමිදං පාපකං ලොභධම්මං වදාමී"ති.

504. **සොති ලොහිච්චො බ්‍රාහ්මණො**.

508. **කථාඵාසුකන්ති** කථාසුඛත්ථං; සුඛෙන කථං කථෙතුඤ්චෙව අත්ථො. **අපෙච නාම ඔසානි** එත්ථ පිතිවසෙන ආමෙඩිතං දට්ඨබ්බං. සොතුඤ්චාති තථා හි නං "බුද්ධගජ්ජිත"න්ති වුච්චති. භගවා හි ඒදිසෙසු ඨානෙසු විසෙසතො පිතිසොමනස්සජාතො හොති. තෙනාහ **"අයං කිරෙත්ථ අධිප්පායො"**ති ආදි.

ලොහිච්චබ්‍රාහ්මණානුයොගවණ්ණනා

509. **සමුදයසඤ්ඤාතීති** ආයුපපාදෙ. අනුපුබ්බා කම්පි-සද්දෙ ආකඩ්ඪනත්ථො හොතීති **"ඉච්ඡතීති අත්ථො"**ති වුත්තං. සාතිසයෙන වා හිතෙන අනුකම්පකො අනුග්ගණ්හනකො **හිතානුකම්පි. සම්පජ්ජතීති** ආසෙවනලාභෙන නිප්පජ්ජති බලවති හොති; අවගහාති[1] අත්ථො; තෙනාහ **"නියතා හොති"**නි. **නිරයෙ නිබ්බත්තතීති** මිච්ඡාදිට්ඨිකො.

510-11. **දුතියං උපපත්තිනන්ති** "නනු රාජා පසෙනදි කොසලො"ති-ආදිනා දුතියං උපපත්තිං සාධනයුත්තිං. කාරණඤ්හි භගවා උපමාමුඛෙන දස්සෙති. **යෙ විමෙති** යෙ ව ඉමෙ කුලපුත්තා දිබ්බා ගබ්භා පරිපාචෙන්තීති යොජනා. **අඤ්ඤකුණනා** උපනිස්සයසම්පත්තියා, **කුණපරිපාකස්ස** වා අභාවෙන. යෙ පන "පරිපචචනන්ති"ති පඨන්ති; තෙසං "දිබ්බෙ ගබ්භෙ"ති වචනවිපල්ලාසෙන පයොජනං නත්ථි. අත්ථො ච දුතියවිකප්පෙ වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බා. අහිතානුකම්පිතා ච තංසම්බන්ධිසන්තතිවසෙන. **දිවි** භවාති **දිබ්බා**. ගබ්භෙහන්ති පරිපචචනවසෙන සන්තානං පබන්ධෙනන්ති **ගබ්භා.**

1. අනවග්ගහාති. අනවග්ගතාති (ක)

"ජනනං දෙවලොකාන"න්ති නිදස්සනවචනමේතං. බ්‍රහ්මලෝකස්සාපි හි දිබ්බගබ්භභාවෝ ලබ්භතෙව දිබ්බවිහාරහෙතුකත්තා. එවඤ්හි කත්වා 'භාවනං භාවයමානා"ති ඉදම්පි වචනං සමත්ථිතං හොති. භවන්ති එත්ථ යථාරුචි සුඛසම්පත්තානි භවා; විමානානි. දෙවභාවාවහත්තා **දිබ්බා.** වුත්තානයෙනෙව **ගබ්භා. දූනාදයෝ** දෙවලෝකසංවත්තනියපුඤ්ඤඋච්චෙසා. **දිබ්බා භවාති** දෙවලෝකපරියාපන්නා උපපත්තිභවා. තදුභයෙ හි කම්මභවෝ පුබ්බ ගහිතෙ.

තයොචොදනාරහවණ්ණනා

513. **අනියමිතෙනෙවාති** අනියමෙනෙව "ඉමං එවං දිට්ඨිකෝ එවං සත්තානං අනත්ථස්ස කාරකෝ"ති එවං අනුද්දෙසිකෙනෙව. **මානතති** "අහමෙතං ජානාමි; අහමෙතං පස්සාමි"ති එවං පණ්ඩිතමානං. **භින්දිත්වාති** විධමෙත්වා; ජහාපෙත්වාති අත්ථෝ. **තයො සත්ථාරෙති** අසම්පාදිතඅත්තහිතෙ අනොවාදකරසාවකෙ, අසම්පාදිතඅත්තහිතෙ ඔවාදකරසාවකෙ, සම්පාදිත-අත්තහිතෙ අනොවාදකරසාවකෙති ඉමෙ තයෝ සත්ථාරෙ. චතුත්ථෝ පන සම්මාසම්බුද්ධෝ න චොදනාරහෝ හොතීති "නෙත පුච්ඡිතෙ එව කථෙස්සා-මී"ති චොදනාරහෙ තයෝ සත්ථාරෙ පඨමං දස්සෙසි; පච්ඡා චතුත්ථසත්ථාරං. කාමඤ්චත්ථ චතුත්ථෝ සත්ථා එකෝ අද්දුතියෝ අනඤ්ඤසාධාරණෝ; තථාපි සෝ යෙසං උත්තරිමනුස්සධම්මානං වසෙන "ධම්මමයෝ කයෝ"ති වුච්චති; තෙසං සම්භූයභූතොපි තෙ ගුණාවයවෙ සද්ධාධිතෙයෙ කත්වා දස්සෙන්තෙන භගවා "අයම්පි ඛො ලොහිච්ච සත්ථා"ති අහාසි.

අඤ්ඤෙති ය-කාරලොපෙන නිද්දෙසෙ "සයං අභිඤ්ඤ"ත්‍යාදීසු[1] විය. **අඤ්ඤායාති** ච තදත්ථයෙ සම්පදානවචනන්ති ආහ **"ඤාණසම්පයොගා"**ති. සාවකත්තං පටිජානිත්වා ඨිතත්තා එකදෙසෙනස්ස සාසනං කරොන්තීති ආහ **"නිරන්තරං තස්ස සාසනං අකත්වා"**ති. **උක්කංසෙත්වා වත්තන්තීති** යථිච්ඡිතං කරොන්තීති අත්ථෝ. **පටික්කමනත්ථියාති** අනභිරතියා අගාරවෙන අපගච්ඡනත්ථියා, තෙනාහ **"අනිච්ඡනත්ථියා"**ත්‍යාදි. **එකායාති** එකාය ඉත්ථියා. **එකෙ ඉච්ඡෙය්‍යුන්ති** එකෙ පුරිසෙ තාය අනිච්ඡනත්ථියා සමපයොගං කාමෙය්‍ය. ඔසක්කනාදිමූලෙන ඉත්ථිපුරිසසම්බන්ධනිද්දෙසනං ගෙහසිතඅපෙක්ඛාවසෙන තස්ස සද්ධුනො සාවකෙසු පටිපත්තිනි දස්සෙති. අතිවිය විරත්තභාවතො **දට්ඨුම්පි අනිච්ඡමානං. ලොභෙනාති** පරිවාර-වසෙන උපජ්ජනකලාභසක්කාරලොභෙන. **තස්මිං සම්පාදෙතීති** තස්මිං පටිපත්තිධම්මෙ පතිට්ඨිතං කත්වා සම්පාදෙති. **උජුං කරොති** කායවඞ්කාදි-විගමෙන.

515. **එවං චොදනං අරහතීති** එවං වුත්තනයෙන සාවකෙසු අපෙක්ඛාසුඛකහාවාපාදනෙ නියොජනවසෙන චොදනං අරහති; න පඨමො විය "එවරූපො තව ලොභධම්මොති"ත්‍යාදිනා; න ච දුතියො විය "අත්තානමෙව තාව තත්ථ සම්පාදෙහී"ත්‍යාදිනා. කසමා? සම්පාදිතඅත්ත-හිතතාය තතියස්ස.

---

1. දී 1 - 11 -16, 21 - 3 - 8, ම 1 - 227, ම 2 - 295, අං 1 - 52, අං 3-268, ඉ 3 - 12, 13, 427 - 8 · 9, ඛු 1 - 64, අභි 4 - 208 පිටෙසු.

නචොදනාරහසත්තුවණ්ණනා

516. "න වොදනාරහො"ති එත්ථ යසමා වොදනාරහතා නාම සත්තු-විපත්තියා වා සාවකවිපත්තියා වා උභයවිපත්තියා වා; තයිදං සබ්බම්පි ඉමස්මිං සත්ථරි නත්ථි; තස්මා න වොදනාරහොති ඉමමත්ථං දස්සෙතුං **"අයඤ්හී"**තිආදි වුත්තං.

517. **මයා ඛණිතාය දිට්ඨියා**ති සබ්බසො අනවජ්ජේ සම්මාපටිපන්නෙ පරෙසං සම්මදෙව සම්මාපටිපත්තිං දස්සනෙන සත්ථරි අභූතදොසාරොපන-වසෙන මිච්ඡාගහිතාය නිරයගාමිනියා පාපදිට්ඨියා. **නරකපපාතන්ති** නරකසඞ්ඛාතං මහාපපාතං. පපතන්ති තත්ථාති හි පපාතො. **සඟඝමඟඝ-ඵලෙති** සඟඝගාමිමඟඝහුතෙ පුඤ්ඤඛම්මඵලෙ[1]. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්යමෙව.

ලොකිවවසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථපකාසනා.

---

1. සග්ගමග්ග ඵලෙති -පෙ- පුඤ්ඤඛම්මඵලෙ (බහූසු)

13. තෙවිජ්ජ සුත්ත

518. **උත්තරෙනා**ති එත්ථ **එන**-සද්දෙ දිසාවාචිසද්දතො පඤ්චම්-අන්තතො අදූරත්ථෙ ඉච්ඡිතෙ; තස්මා උත්තරෙන-සද්දෙන අදූරත්ථ ජොතනං දස්සෙන්තො **"අදූරෙ උත්තරපස්සෙ"**ති ආහ. අක්ඛරචින්තකා පන **එන**-සද්දයොගෙ අවධිවාචිනි පදෙ උපයොගවචනං ඉච්ඡන්ති. අත්ථෙ පන සාමිවසෙනෙව ඉච්ඡිතොති ඉධ සාමිවචනවසෙනෙව වුත්තං.

519. **කුලවංසිත්තාදී**ති ආදි-සද්දෙන මන්තජෙඤ්ඣාභිරූපතාදි-සම්පත්තිං සඞ්ගණ්හාති. **මන්තසජ්ඣායකරණට්ඨ**න්ති ආථබ්බණමන්තානං සජ්ඣායකරණට්ඨං; තෙනාහ **"අත්ථෙසුදසං බ්‍රහ්මානං පවෙසනං නිවා-රෙතබ්බා"**ති.

මග්ගාමග්ගකථාවණ්ණනා

520. **"ජඞ්ඝාවාර"**න්ති චඞ්කමතො ඉතො චිතො ච චරණමාහ. සො හි ජඞ්ඝාසු කිලමථවිනොදනත්ථො වාරොති තථා වුත්තො. තෙනාහ "අනුවඞ්කමන්තානං අනුවිචරන්තාන"න්ති. **තෙනා**නි උභොසුපි අනුවඞ්කමනානුවිචාරණානං ලබ්භනතො. සහායා හි තෙ අඤ්ඤමඤ්ඤ-සහාගවුත්තිකා. "මග්ගෙ"ති ඉච්ඡිතට්ඨානං උජුකං මග්ගති උපගච්ඡති එතෙනාති මග්ගො; උජුමග්ගො. තදඤ්ඤෙ අමග්ගො; තස්මිං **මග්ගෙ ච අමග්ගෙ ච. පටිපදන්ති** බ්‍රහ්මලොකගාමිමග්ගස්ස පුබ්බභාගපටිපදං.

නියාතීති නියානියො, සො එව **"නියානිකො"**ති වුත්තොති ආහ **"නියානසභාවෙනා"**ති. යස්මා නියානපුග්ගලවසෙනස්ස[1] නියානික-භාවො; තස්මා "නියානසභාවෙනා"ති පුග්ගලස්ස යොනිසො පටිපජ්ජනවසෙන නියානසභාවෙනා මග්ගො **"නියාතී"**ති වුත්තො. **කරොතී**ති අත්තනො සන්තානෙ උප්පාදෙති. උප්පාදෙන්තොයෙව හි තත්ථ **පටිපජ්ජති** නාම. සහ බ්‍යෙති වත්තතීති සහබ්‍යො; සහවත්තනකො. තස්ස භාවො **සහබ්‍යතා**ති ආහ **"සහභාවායා"**තිආදි. **සහභාවොති** ච සලොකතා, සමීපතා වා වෙදිතබ්බා; තෙනාහ **"එකට්ඨානෙ පාතුභාවායා"**ති. **සකමෙව ආචරියවාදන්ති** අත්තනො ආචරියෙන පොක්ඛරසාතිනා කථිතමෙව ආචරියවාදං. **ථොමෙත්වා පගණ්හිත්වා** "අයමෙව උජුමග්ගො අයමඤ්ඤ-සායනො"ති පසංසිත්වා උක්කංසිත්වා. **භාරද්වාජොපි සකමෙවා**ති භාරද්වාජොපි මාණවො අත්තනො ආචරියෙන තාරුක්ඛෙන කථිතමෙව ආචරියවාදං ථොමෙත්වා පගණ්හිත්වා විචරතීති යොජනා. **තෙන වුත්තන**න්ති තෙන යථා තථා වා අභිනිවිට්ඨභාවෙන වුත්තං පාළියං.

521-22. **අනියානිකාවා**ති අප්පටිහාරියාව අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස වාදෙ දොසං දස්සෙත්වා අවිපරීතත්ථදස්සනත්ථං **උත්තරරහිතා** එව. **අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස** වාදස්ස ආදිතො විරුද්ධග්ගහණං **විග්ගහො**; සෙවව විවදනවසෙන අපරාපරං උප්පන්නො **විවාදෙ**ති ආහ **"පුබ්බුප්පත්තිකො විග්ගහො. අපරභාගෙ**

1. නියානුපුග්ගලවසෙනස්ස (ක)

විවාදෙ"ති. **දුවිධොපි එසෝ** විගහෝ, විවාදෙති දුවිධා වුත්තොපි විරොධො. **නානාආචරියානං වාදතොති** නානාරුචිකානං ආචරියානං වාදභාවතො. **නානාවාදෙ** නානාවිධො වාදොති කත්වා.

523. **එකස්සාපීති** තුම්හෙසු දවිසු එකස්සාපි. **එකස්මින්ති** සකවාද-පරවාදෙසු එකසම්මිපි. **සංසයෝ නත්ථී**ති "මගෙහා නු ඛො; න මගෙහා නු ඛො"ති සංසයෝ විචිකිච්ඡා නත්ථි. අඤ්ඤාසායනභාවෙ **පන සංසයෝ**. තෙනාහ "එස කිරා"තිආදි. භගවා පන යදි **සබ්බත්ථ** මගසඤ්ඤිනොා; **එවං සති "කිස්මිං වො විගහෝ"**ති පුච්ඡති.

524. "ඉච්ඡිතට්ඨානං උජුකං මගන්ති උපගච්ඡන්ති එතෙනාති මග්ගොා; උජුම්මග්ගොා. තදඤ්ඤෙසු අම්මග්ගොා"ති වුත්තොවායමත්ථො. **සබ්බෙ තෙ**ති සබ්බෙපි තෙ නානාආචරියෙහි වුත්තමග්ගා.

යෙ පාළියං "අද්ධරියා බ්‍රාහ්මණා"තිආදිනා වුත්තා. අද්ධරොා නාම යඤ්ඤවිසෙසොා; තදුපයොගිභාවතො "අද්ධරියා"ත්වෙව **වුච්චන්ති** යජන්ති; තානි සජ්ඣායන්තීති **අද්ධරියා;** යජුබ්බෙදිනොා. යෙ ච තිත්තිරිඉසිනා කතෙ මන්තෙ සජ්ඣායන්ති; තෙ **තිත්තිරියා;** යජුබ්බෙදිනොා එව. යජුබ්බෙදසාඛා[1] හෙසා; යදිදං තිත්තිරං. ඡන්දෙ වුච්චති විසෙසතොා සාමවෙදෙ, තං සරෙන කායන්තීති **ඡන්දොකා;** සාමවෙදිනොා. **"ඡන්දොගා"**නිපි පඨන්ති; සොා එවත්ථොා. බහවොා ඉරයොා එත්ථාති බවහාරි; ඉරුබ්බෙදෙ. තං අධියන්තීති **බවහාරිජ්ඣකා.**

"බහූනී"ති එත්ථාපි උපමාසංසන්දනා— යථා තෙ නානාමග්ගා එකංසතොා තස්ස ගාමස්ස වා නිගමස්ස වා පවෙසාය හොන්ති; එවං බ්‍රාහ්මණෙහි පඤ්ඤුපියමානාපි නානාමග්ගා බ්‍රහ්මලොකූපගමනාය බ්‍රහ්මුනා සහබ්‍යතාය එකංසෙනෙව හොන්තීති.

527-29. **ව-කාරොා ආගමසන්ධිමත්තන්ති** අනත්ථකොා ව-කාරොා; තෙන වණ්ණාගමෙන පදන්තරසන්ධිමත්තං කත්තාති අත්ථොා. **අඤ්ජවෙණී**ති **අඤ්ජනී**. **"පඤ්ඤස්ස සට්ඨි අඤ්ජා"**ති ඉදං තස්සා අඤ්ජවෙණියා මහතොා ගච්ඡගුම්බස්ස අනුපරිගමනයොග්‍යතාදස්සනං. එවඤ්හි තෙ "සුචිරං වෙලං මග්ගං ගච්ඡාමා"ති එවංසඤ්ඤිනොා හොන්ති. **නාමඤ්ඤෙඤ්ඤවා**ති අත්ථාභාවතොා නාමමත්තංයෙව; තං පන භාසිතං තෙහි සාරසඤ්ඤිතම්පි නාමමත්තතාය අසාරභාවතොා නිහීනමෙවාති ආහ **"ලාමකං යෙවා"**ති.

530. **යත්තොා**ති භුම්මත්ථෙ නිස්සක්කවචනං; සාමඤ්ඤජොතනා ච විසෙසෙ අවතිට්ඨතීති ආහ **"යස්මිං කාලෙ"**ති. **ආයාචනතී**ති පත්ථෙන්ති. උග්ගමනං ලොකස්ස බහුකාරභාවතොා තථා ථොමනාති. අයං කිර බ්‍රාහ්මණානං ලද්ධි "බ්‍රාහ්මණානං ආයාචනාය චන්දිමසූරියා ගන්ත්වා ලොකෙ ඔභාසං කරොන්ති"ති.

532. **ඉධ පන කිං වත්තබ්බන්ති** ඉම්හිං පන අපච්චක්ඛභූතස්ස බ්‍රහ්මුනොා සහබ්‍යතාය මග්ගදෙසනෙ තෙවිජ්ජානං කිං වත්තබ්බං අත්ථි; යෙ පච්චක්ඛභූතානම්පි චන්දිමසූරියානං සහබ්‍යතාය මග්ගා දෙසෙතුං න සක්කොන්තීති අධිප්පායොා. **"යථා"**ති "ඉධ පනා"ති වුත්තමෙවත්ථං පච්චාමසති.

---

1. ෂ යජුබ්බෙදසංඛාතා. යජුබ්බෙදසංඛා (ක).

අචිරවතිනදීඋපමාකථාවණ්ණනා

542. **සමහරිතා**ති සමපුණ්ණා. තතෝ එව **කාකපෙය්‍යා. පාරා**ති පරතීරං. **අපාරා**නන්ති ඔරිමතීරං. **එතී**ති ආගච්ඡ.

544. **පඤ්චසීල -පෙ- වෙදිතබ්බා** යමනියමාදිබ්‍රාහ්මණධම්මානං තදඤ්ඤාගධභාවතෝ. **තබ්බිපරීතානී**ති පඤ්චසීලාදිවිපරීතා පඤ්චවෙරාදයෝ. "පුනපී"ති වත්වා **"අපරම්පී"**ති වචනං ඉතරායපි නදිඋපමාය සඞ්ගණ්හනත්ථං.

546. **කාමසිතබ්බතෙජනා**නි කාමනීයභාවෙන. **බන්ධනතෙජනා**නි තෙනෙව කාමෙතබ්බභාවෙන සත්තානං චිත්තස්ස ආබන්ධනභාවෙන. කාමඤ්චායං **ගුණ**-සද්දෝ අත්ථන්තරෙසුපි දිට්ඨප්පයොගෝ; තෙසං පනෙත්ථ අසම්භවතෝ පාරිසෙසඤ්ඤයෙන බන්ධනට්ඨෙයෙව යුත්තෙනාති දස්සෙතුං **"අනුජානාමී"**තිආදිනා අඤ්ඤාරෝ ආරද්ධෝ; **එසෙවා**ති බන්ධනට්ඨෝ එව. න හි රූපාදීනං කාමෙතබ්බභාවෙ වුච්චමානෙ පටලට්ඨෝ යුජ්ජති තථා කාමෙතබ්බතාය අනධිප්පෙතත්තා. රාසට්ඨඅනිසංසට්ඨෙසුපි එසෙව නයෝ තථාපි කාමෙතබ්බතාය අනධිප්පෙතත්තා. පාරිසෙසතෝ පන බන්ධනට්ඨෝ ගහිතෝ. යදගෙහන හි නෙසං කාමෙතබ්බතා; තදගෙහන බන්ධනභාවෝ වාති.

කොට්ඨාසට්ඨෝපි නෙසු යුජ්ජතෙව චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යාදිකොට්ඨාසභාවෙන නෙසං කාමෙතබ්බතෝ. කොට්ඨාසෙ ව ගුණ - සද්දෝ දිස්සති "දිගුණං වඤ්ඣතබ්බ"නන්තිආදීසු; සම්පදට්ඨෝපි—

"අසඛ්ඛෙය්‍යානි නාමානි - සගුණෙන මහෙසිනෝ,
ගුණෙන නාම මුද්ධෙය්‍යං - අපි නාම සහස්සතෝ"තිආදීසු.[1]

සොපි ඉධ න යුජ්ජතීති අනුද්ධටෝ.

චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යාති චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන විජානිතබ්බා. තෙන පන විජානනං දස්සනමෙවාති ආහ **"පස්සිතබ්බා"**ති. "සොතවිඤ්ඤාණෙන සොතබ්බා"ති එවමාදි **එතෙනුපායෙනා**ති අතිදිසති. ගවෙසිතමපි "ඉට්ඨ"නන්ති වුච්චති; තං ඉධ නාධිප්පෙතන්ති ආහ **"පරිසිට්ඨා වා හොන්තු මා වා"**ති. **ඉට්ඨාරම්මණභූතා**නි සුඛාරම්මණභූතා. **කාමනීයා**නි කාමෙතබ්බා. ඉට්ඨභාවෙන මනං අප්පායන්තීති **මනාපා. පියජාතිකා**නි පියසභාවා.

ගෙධෙනාති ලොභෙන අභිභූතා හුත්වා පඤ්ච කාමගුණෙ පරිභුඤ්ජන්තීති යොජනා. **මුච්ඡාකාරන්**ති මොහනාකාරං. **අධිඔසනන්**ති අධිගහණං අපෙක්ඛාසාය අවස්සායනා; තෙනාහ **"ඔගාළ්හා"**ති. **පරිනිට්ඨානප්පත්තා**නි ගිලිත්වා පරිනිට්ඨාපනවසෙන පරිනිට්ඨානං උපගතා. **ආදීනවන්**ති කාමපරිභොගෙ සම්පත්ති, ආයතිඤ්ච දුක්ඛං **අපස්සන්තා**, සාසඤ්ඤාදනාදිසම්මොහනිමිත්තසංකිලෙසතෝ නිස්සරන්ති අපගච්ඡන්ති

1. අභි-ට්ඨ 1-420, උදාන-ට්ඨ 306, පරිසං-ට්ඨ 1-277 නෙත්ති-ට්ඨ 119 පිට්ඨෙසු.

එතෙනාති නිස්සරණං; යොනිසෝ පච්චවෙක්ඛිත්වා තෙසං පරිභොග-පඤ්ඤං. තදභාවතෝ **අනිස්සරණපඤ්ඤාති** ඉමමත්ථං දස්සෙන්තෝ **"ඉදමෙත්ථා"**ති ආදිමාහ.

548-49. **ආවරන්තීති** කුසලපවත්තිං ආදිතෝ නිවාරෙන්ති. **නිවාරෙන්තීති** නිරවසෙසතෝ වාරයන්ති. **ඔත්ථරන්තීති** ඔගාහන්තා විය ඡාදෙන්ති. **පරියොත්ථරන්තීති** සබ්බසෝ ඡාදෙන්ති. **ආවරණාදීනං වසෙනාති** ආවරණාදිඅත්ථානං වසෙන. තෙ හි ආසෙවනබලවතාය පුරිමපුරිමෙහි පච්ඡිමපච්ඡිමා දළ්හතරතමාදිභාවපත්තා වුත්තා.

සංසන්දනකථාවණ්ණනා

550. ඉත්ථිපරිග්ගහෙ සති පුරිසස්ස පඤ්චකාමගුණපරිග්ගහො පරිපුණ්ණා එව හොතීති වුත්තං **"සපරිග්ගහොති ඉත්ථිපරිග්ගහෙන සපරිග්ගහොභා"**ති. **"ඉත්ථිපරිග්ගහෙන අපරිග්ගහොභා"**ති ච ඉදං තෙවිජ්ජ බ්‍රාහ්මණෙසු දිස්සමානපරිග්ගහභාවං දුට්ඨුල්ලතම්පරිග්ගහභාවදස්සනං. එවංභූතානං තෙවිජ්ජානං බ්‍රාහ්මණානං කා බ්‍රහ්මුනා සංසන්දනා; බ්‍රහ්මා පන සබ්බෙන සබ්බං අපරිග්ගහොති. **වෙරච්චෙතෙන අවෙරෝ,** කුතෝ එතස්ස වෙරප්පයොගොති අධිප්පායෝ. **චිත්තගෙලඤ්ඤසඞ්ඛාතෙනාති** චිත්තුප්පාදගෙලඤ්ඤසඤ්ඤිතෙන; තෙනස්ස සබ්බරූපකායගෙලඤ්ඤභාවෝ වුත්තෙනා හොති. **බ්‍යාපජ්ඣෙනාති** දුක්ඛෙන. **උදඛචම කුඛකුච්චාදිනීති ආදි-සද්දෙන** තදෙකට්ඨා සංකිලෙසධම්මා සඞ්ගය්හන්ති. අප්පටිපත්ති-හෙතුභූතාය විචිකිච්ඡාය සති න කදාචි චිත්තං පුරිසස්ස වසෙ වත්තති; පහීනාය පන ඝියා වසවත්තනන්ති ආහ **"විචිකිච්ඡාය අභාවතෝ චිත්තං වසෙ වත්තෙතී"**ති. **චිත්තගතිකොති** චිත්තවසිකා; තෙනාහ **"චිත්තස්ස වසෙ වත්තනතී"**ති. **න තාදිසොති** බ්‍රාහ්මණා විය චිත්තවසිකො න හොති; අථ ඛො වසීභූතඣානාභිඤ්ඤතාය චිත්තං අත්තනො වසෙ වත්තෙතීති **වසවත්තී.**

552. **බ්‍රහ්මලොකමගෙහීති** බ්‍රහ්මලොකගාමිමග්ගෙ පටිපජ්ජිතබ්බෙ; පඤ්ඤපෙතබ්බෙ වා; තං පඤ්ඤපෙන්තානි අධිප්පායෝ. **උපගන්ත්වාති** අමග්ගමෙව "මග්ගෝ"ති මිච්ඡාපටිපජ්ජනෙන උපගන්ත්වා; පටිජානිත්වා වා. පඞ්කං **ඔතිණ්ණා විය**ාති මත්ථකෙ එකඞ්ගුලං වා උපඩ්ඩඞ්ගුලං වා සුක්ඛතාය "සමතල"න්ති සඤ්ඤාය අනෙකපොරිසං මහාපඞ්කං ඔතිණ්ණා විය. **අනුපපච්ඡන්තීති** අපායමග්ගං බ්‍රහ්මලොකමග්ගසඤ්ඤාය ඔගාහයන්ති. තතෝ එව **සංසීදිත්වා විසාදං පාපුණන්ති.** එවන්ති "සමතල"න්ති-ආදිනා වුත්තනයෙන. **සංසීදිත්වාති** නිම්මුජ්ජිත්වා **සුක්ඛකරණං මඤ්ඤෙ තරන්තීති** සුක්ඛනදිතරණං තරන්ති මඤ්ඤෙ. **තස්මාති** යස්මා තෙවිජ්ජා අමග්ගමෙව "මග්ගෝ"ති උපගන්ත්වා සංසීදන්ති, තස්මා. **යථා තෙති** යථා තෙ "සමතල"න්ති සඤ්ඤාය පඞ්කං ඔතිණ්ණා. **ඉධෙව වාති** ඉමස්මිඤ්ඤව අත්තභාවෙ. **සුඛං වා සාතං වා න ලභන්තීති** ඣානසුඛං වා විපස්සනාසාතං වා න ලභන්ති, කුතෝ මග්ගසුඛං වා නිබ්බානසාතං වාති අධිප්පායෝ. **මග්ගදීපකන්ති** මග්ගදීපකාභිමතං. **"ඉතිණ"**න්ති අරඤ්ඤනියා ඉදං අධිවචනන්ති ආහ **"අග්ගාමකං මහාරඤ්ඤ"**න්ති. මිගරුරුආදීනම්පි **අනුපභොගරුක්ඛකා. පරිවත්තිතුම්පි න සක්කා**

හොන්ති මහාකණ්ඨකත්තාය. **ඤාතීනං බ්‍යසනං විනාසෝ ඤාතිව්‍යසනං.** එවං **භෝගසීලබ්‍යසනාදීනි** වෙදිතබ්බානි. රොගෝ එව බ්‍යසනන්ති විබාධතීති **රෝගව්‍යසනං. එවං දිට්ඨිව්‍යසනම්පි** දට්ඨබ්බං.

554. **ජාතසංවඩ්ඪාති** ජාතෝ හුත්වා සංවඩ්ඪිතෝ. **න සබ්බසෝ පච්චක්ඛා හොන්ති** පරිචයාභාවතෝ. **චිරනිකඛන්තානීති** නිකඛන්තෝ හුත්වා චිරකාලෝ. **දණ්ඩාසිත්තත්තනීති** විස්සජ්ජනෙ මන්දත්තං සණිකවුත්තිං; තං පන සංසයවසෙන චිරායනං නාම හොතීති ආහ **"සඞ්ඛාවසෙන චිරායිත්තත්ත"නන්ති. චිත්තාසිත්තත්තනන්ති** සාරජ්ජිත්තත්තං. අට්ඨකථායං පන චිත්තායිතත්තං නාම ඡම්භිතත්තත්තන්ති අධිප්පායෙන **"ථද්ධභාවගහණ"නන්ති** වුත්තං.

555. **උ**-ඉති උපසග්ගයොගෙ **ලුම්ප**-සද්දෝ උද්ධරණත්ථෝ හොතීති **"උල්ලුම්පතූ"**ති පදස්ස **උද්ධරතූති** අත්ථමාහ. උපසග්ගවසෙන හි ධාතු-සද්දා අත්ථවිසෙසවුත්තිනෝ හොන්ති යථා "උද්ධරතූ"ති.

බ්‍රහ්මලොකමග්ගදෙසනාවණ්ණනා

556. යස්ස අනිසයෙන බලං අත්ථි; සෝ **"බලවා"**ති වුත්තොති ආහ **"බලසම්පන්නො"**ති. සඞ්ඛං ධම්මතීති **සඞ්ඛධම්මෝ;** තං ධමයිත්වා තතෝ සද්දපවත්තකෝ. **අප්පහාවෙ වම්මනී** පටිපක්ඛතෝ සම්මදෙව චෙතසෝ විමුත්තිභාවතෝ.

පමාණඤ්ඤතං කම්මං නාම කාමාවචරං පමාණකරානං සංකිලෙසධම්මානං අවික්ඛම්භනතෝ. තථා හි තං බ්‍රහ්මවිහාරපුබ්බභාගභූතං පමාණං අතික්කමිත්වා ඔදිස්සකානොදිස්සකදිසාඵරණවසෙන වඩ්ඪිතුං න සක්කා. වුත්තවිපරියායතෝ පන **අප්පමාණඤ්ඤතං කම්මං නාම රූපාරූපාවචරං;** තෙනාහ **"තඤ්හී"**තිආදි. තත්ථ අරූපාවචරෙ ඔදිස්සකානොදිස්සකවසෙන ඵරණං න ලබ්භති; තථා දිසාඵරණං.

කෙචි පන තං ආගමනවසෙන ලබ්භතීති වදන්ති; තදයුත්තං. න හි බ්‍රහ්මවිහාරනිස්සන්දෙ ආරුප්පං; අථ ඛො කසිණනිස්සන්දෙ; තස්මා යං සුභාවිතං වසීභාවං පාපිතං ආරුප්පං; තං **"අප්පමාණඤ්ඤත"**න්ති වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. යං වා සාතිසයං බ්‍රහ්මවිහාරභාවනාය අභිසඞ්ඛතෙන සන්තානෙන නිබ්බත්තතීතං; යඤ්හි බ්‍රහ්මවිහාරසමාපත්තිතෝ වුට්ඨාය සමාපන්නං අරූපාවචරජ්ඣානං; තං ඉමිනා පරියායෙන ඵරණප්පමාණවසෙන **"අප්පමාණඤ්ඤත"**න්ති වත්තුං වට්ටතීති අපරෙ. වීමංසිත්වා ගහෙතබ්බං.

රූපාවචරාරූපාවචරඤ්ඤමෙමනි රූපාවචරකමෙම්, අරූපාවචරකමෙම වා සති. **න ඛීයන්ති න තිට්ඨන්තීති** කතූපචිතම්පි කාමාවචරකම්මං යථාධිගතෙ මහග්ගතජ්ඣානෙ අපරිහීනෙ තං අභිභවිත්වා පටිබාහිත්වා සයං ඔකාසකං හුත්වා පටිසන්ධිං දාතුං සමත්ථභාවෙ න තිට්ඨති. **ලඟිතුන්ති** ආවරිතුං නිසෙධෙතුං. **ඨාතුන්ති** පටිබලෝ හුත්වා ඨාතුං. **ඵරිත්වාති** පටිපත්තිවසෙන ඵරිත්වා. **පරියාදියිත්වාති** තස්ස සාමත්ථියං ඛෙපෙත්වා. **කම්මස්ස පරියාදියනං නාම** තස්ස විපාකුපපාදනං නිසෙධෙත්වා අත්තනෝ විපාකුපපාදනන්ති ආහ **"තස්ස විපාකං පටිබාහිත්වා"**තිආදි. **එවංමෙත්තාදිබ්භාදීති** එවං වුත්තානං මෙත්තාදීනං බ්‍රහ්මවිහාරානං වසෙන **මෙත්තාදිබ්භාරී.**

559. **අග්ගඤ්ඤසුත්තෙන** -පෙ- අලත්ථුන්ති අග්ගඤ්ඤසුත්තෙන[1] ආගතනයෙන උපසම්පදඤ්චව අරහත්තඤ්ච අලත්ථුං පටිලභිංසු. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

තෙවිජ්ජසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

නිට්ඨිතා ච තෙරසසුත්තපතිමණ්ඩිතස්ස සීලක්ඛන්ධවග්ගස්ස අත්ථවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනාති.

සීලක්ඛන්ධවග්ගටීකා නිට්ඨිතා.

---

1. දී 3-66 පිටෙඃ.

දීඝනිකාය

මහාවගග ටීකා

1. මහාපදාන සූත්‍ර

පුබ්බනිවාසපටිසංයුත්තකථාවණ්ණනා

1. යථා ජාතානං කරෙරිරුක්ඛානං ඝනපත්තසාඛාවිටපෙහි මණ්ඩපසඤ්ඡිතෙහි සඤ්ඡන්නෝ පදෙසෝ **"කරෙරිමණ්ඩපෝ"**ති අධිප්පෙතෝ. **දවාරෙති** දවාරසමීපෙ. දවාරෙ ඨිතරුක්ඛවසෙන අඤ්ඤත්ථාපි සමඤ්ඤා අත්ථීති දස්සෙතුං **"යථා"**තිආදි වුත්තං. කථං පන භගවා මහාගන්ධකුටියං අවඝිත්වා තදා කරෙරිකුටිකායං විහාසීති? සාපි[1] බුද්ධස්ස භගවතෝ වසනගන්ධකුටි එවාති දස්සෙතෙන්තා **"අනෙනාජ්ජතවෙ"**තිආදිමාහ. **සලලාගාරන්ති** දෙවදාරුරුක්ඛෙහි කතගෙහං. **පඨමභත්තස්ස පච්ඡතොති** භික්ඛූනං පාකතිකභත්තකාලතෝ පච්ඡා; සීතමජ්ඣන්හිකතෝ උපරීති අත්ථෝ. **පිණ්ඩපාතතෝ පටික්කන්තානන්ති** පිණ්ඩපාතභොජනතෝ අපෙතානං. තෙනාහ **"භත්තකිච්චෙ"**නිආදි.

මණ්ඩලසණ්ඨානා මාලසඞ්ඛෙපෙන කතා නිසීදනසාලා **"මණ්ඩලමාළ"**න්ති අධිප්පෙතාති ආහ **"නිසීදනසාලායං"**ති. **පුබ්බනිවාසපටිසංයුත්තාති** එත්ථ පුබ්බ-සද්දෙ අතීතවිසයෝ; නිවාස-සද්දෙ කම්මසාධනෝ, ඛන්ධවිනිමුත්තෙසු ච නිවසිතධම්මෙසු නත්ථි, ඛන්ධා ච සන්තානවසෙනෙව පවත්තන්තීති ආහ **"පුබ්බනිවුත්ථඛන්ධසන්තානසම්බන්ධෙන පුබ්බනිවාසෙනා"**ති. **යොජෙත්වාති** විසයභාවෙන යොජෙත්වා. **පවත්තිතාති** කථිතා. ධම්මූපසඤ්හිතත්තා ධම්මතෝ අනපෙතානි **ධම්මි.** තෙනාහ **"ධම්මිසංයුත්තා"**ති.

එදපාදීති පදුද්ධාරෙ; තස්ස උප්පත්තා ජාතාති ඉමිනා සම්බන්ධෝ. තං පනස්සා උප්පත්තාකාරං පාළියං සඞ්ඛෙපතොව දස්සිතං; විත්ථාරතෝ දස්සෙතුං "අහො අච්ඡරිය"න්තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ **නෙ අනුස්සරන්තීති; නෙ නානුස්සරන්තීති** පදද්වයෙ පඨමංයෙව සප්පපඤ්චනං; න ඉතරන්ති තදෙව පුග්ගලභෙදතෝ, කාලවිභාගතෝ, අනුස්සරණාකාරතෝ, ඔපම්මතෝ

1. සා (ක)

නිද්දිසනේනන **"තිස්සියා අනුස්සරන්තී"**තිආදි වුත්තං. **අග්ගඵලක්ඛම්මවාදිනෝති** සිඛාපත්තකම්මවාදිනෝ "අත්ථි කම්මං අත්ථි කම්මවිපාකෝ"ති[1] එවං කම්මස්සකතාඤාණේ සිතා තාපසපරිබ්බාජකා. **චත්තාලීසංයෙව කප්පේ අනුස්සරන්තීති** බ්‍රහ්මජාලාදීසු[2] භගවතා තථා පරිච්ඡිජ්ජ වුත්තත්තා. **තතෝ පරං න අනුස්සරන්තීති** තථාවචනඤ්ච දිට්ඨිගතෝපට්ඨකස්ස තෙසං ඤාණස්ස පරිදුබ්බලභාවතෝ.

සාවකාති මහාසාවකා.[3] තෙසඤ්හි කපසතසහස්සං පුබ්බාභිනීහාරෝ. පකතිසාවකා පන තතෝ ඌණකමේව අනුස්සරන්ති. යස්මා "කපපාතං ලක්ඛාදිකං එකං, දෙ ච අසඞ්ඛ්‍යානී"ති කාලවසෙන එවං පරිමාණෝ යථාකතාභිනීහාරෝ, සාවකබෝධිපච්චෙකබෝධිපාරමිතාසම්භරණඤ්ච; තස්මා වුත්තං **"දෙව අග්ගසාවකා -පෙ- කප්පසතසහස්සඤ්චා"**ති යදි බෝධිසම්භාරසම්භරණකාලපරිච්ඡින්නා තෙසං තෙසං අරියානං අභිඤ්ඤාඤාණවිභවෝ; එවං සන්තෙන බුද්ධාණම්පිස්ස සපරිවෙජ්ජතා ආපජ්ජතීති වොදනං සඞ්කායාහ **"බුද්ධාණං පන එත්තකන්ති පරිච්ඡෙදෝ නත්ථි; යාවතකං ආකඞ්ඛන්ති; තාවතකං අනුස්සරන්තී"**ති "යාවතකං ඤෙය්‍යං; තාවතකං ඤාණ"න්ති[4] වචනතෝ. සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්ස විය හි බුද්ධාණං අභිඤ්ඤාඤාණානම්පි සච්චයෙ පරිවෙජ්ජදෙ නාම නත්ථි; තස්මා යං යං ඤාතුං ඉච්ඡන්ති; තෙ තං තං ජානන්ති එව. අථ වා සතිපි කාලපරිවෙජ්ජදෙ කරුණූපායකොසල්ලපරිගහාදිනා සාතිසයත්තා මහාබොධිසම්භාරාණං පඤ්ඤාපාරමිතාය පවත්තිආනුභාවස්ස පරිවෙජ්ජදෙ නාම නත්ථි; කුතෝ තන්නිම්මිත්තකාණං අභිඤ්ඤාඤාණාණන්ති වුත්තං **"බුද්ධාණං -පෙ- නත්ථි"**ති.

ඛණ්ඩපරම්පරියාති යථාපච්චයං අනුපුබ්බපවත්තමාණානං ඛන්ධානං අනුපුබ්බියා. **ඛණ්ඩප්පවත්තිනන්ති** වෙදනාදිඛණ්ඩප්පවත්තිං. තෙසඤ්හි අනුභවනාදිආකාරගහණමස්ස සාතිසයං; තං සඤ්ඤාභවෙ තත්ථ තත්ථ අනුස්සරණවසෙන ගහෙත්වා ගච්ඡන්තා එකවොකාරභවෙ අලභන්තා "න පස්සන්ති"ති වුත්තා; ජාලෙ පතිතා විය සකුණා, මච්ඡා විය වානි අධිප්පායො. **කුණ්ඨාවියාති** දණ්ඩා විය. **පඞ්ගුලා විය්‍යාති** පීඨසප්පිනෝ විය. **දිට්ඨිං ගණ්හන්තීති** අධිච්චසමුප්පන්නිකදිට්ඨිං ගණ්හන්ති. යථිච්ඡිතොපභොගං **යථිච්ඡිතොවිහරණං** ඛන්ධපටිපාටියා අමුඤ්චනතෝ.

එවං සන්තෙනපීති කාමං බුද්ධසාවකාපි අසඤ්ඤභවෙ ඛන්ධප්පවත්තිං න පස්සන්ති; එවං **සන්තෙපි තෙ** බුද්ධසාවකා අසඤ්ඤභවං ලඞ්ඝිත්වා පරතෝ අනුස්සරන්ති. **"වට්ටෙමා"**තිආදි තථා තෙසං **අනුස්සරණාකාරදස්සනං. බුද්ධානං දින්නනයෙ ඨිතාති** "යත්ථ පඤ්චකපපසතානි රූපප්පවත්තියෙව; න අරූපප්පවත්ති; සෝ අසඤ්ඤභවෝ"ති එවං සම්මාසම්බුද්ධෙහි දෙසිතායං ධම්මනෙත්තියං ඨිතා. එවඤ්හි අන්තරා වුතිපටිසන්ධියෝ අපස්සන්තා **පරතෝ අනුස්සරන්ති සෙය්‍යථාපි ආයස්මා සොභිතෝ**[5] සෝ කිර පුබ්බනිවාසෙ චිණ්ණවසී හුත්වා අනුපටිපාටියා අත්තනෝ නිබ්බත්තට්ඨානං අනුස්සරන්තෝ යාව අසඤ්ඤභවෙ අත්තනෝ අවිත්තකපටිසන්ධිං තාව අද්දස; තතෝ පරං පඤ්චකප්පසතපරිමාණෙ කාලෙ වුතිපටිසන්ධියෝ අදිස්වා අවසානෙ වුතිං දිස්වා "කිං නාමෙත"න්ති ආවජ්ජයමානෝ නයවසෙන "අසඤ්ඤභවෝ භවිස්සති"ති නිට්ඨං අගමාසි.

---

1 බු 9-271 පිටෙ. 2. දී 1-14 පිටෙ. 3. ථෙරගාථා-ඨ 2-540 පිටෙ විත්ථාරෝ.
4. බු 7-278, බු 8-176, බු 9-376 පිටෙසු. 5. ථෙරගාථා-ඨ 1-367 පිටෙ විත්ථාරෝ

අථ නං භගවා තං කාරණං අධිට්ඨපෙත්වා පුබ්බනිවාසං **අනුස්සරන්තානං** අග්ගට්ඨානෙ ඨපෙසි.[1] **"චුතිපටිසන්ධිං ඔලොකෙථා"**ති ඉදං චුතිපටිසන්ධිවසෙන තෙසං ඤාණස්ස සඞ්කමනදස්සනං; තෙන සබ්බසොභවෙ අනාමසිත්වා ගන්තුං න සක්කොන්තීති දස්සෙති.

තං තදෙව පස්සන්තීති යථා නාම සරදසමයෙ ඕතමජ්ඣන්හිකවෙලාය චතුරන්තෙ ගෙහෙ වඞ්ගුමතො පුරිසස්ස රූපගතං සුපාකටමෙව හොතීති ලොකසිද්ධමෙතං; ඉඤ්ජ පන තස්ස සුඛුමතරතිරොහිතාදිභෙදස්ස රූපගතස්ස අගොචරතා. න තෙව බුද්ධානං ඤාතුං ඉච්ඡිතස්ස ඤෙය්යස්ස අගොචරතා; අථ ඛො තං ඤාණාලොකෙන ඔභාසිතං හත්ථතලෙ ආමලකං විය සුපාකටං සුවිභූතමෙව හොති තථා ඤෙය්‍යාවරණස්ස සුපහීනත්තා. තෙනාහ "බුද්ධා පන අත්තනා වා පරෙහි වා දිට්ඨකතසුතං, සූරියමණ්ඩලොභාසසදිස"න්ති ච ආදි.

තථා සාවකා ච පවෙච්ඡන්ති බුද්ධා චාති එත්ථ **තථා**-සද්දෙන "අත්තනා දිට්ඨකතසුතමෙව අනුස්සරන්තී"ති ඉදං උපසංහරති; තෙන සප්පදෙසමෙව නෙසං අනුස්සරණං; න නිප්පදෙසන්ති නිදස්සෙති.

බජ්ජාපනකබභාසසදිසං ඤාණස්ස අතිවිය අපපාභාවතාය. **සාවකානන්ති** එත්ථ පකතිසාවකානං පාකතිකපදීපොභාසසදිසං. මහාසාවකානං[2] මහාපදීපොභාසසදිසං. තෙනාහ විසුද්ධිමග්ගෙ[3] "උක්කාපභාසදිස"න්ති. **ඔසධිතාරකොභාසසදිසන්ති** උස්සන්නා පභා එතාය ධීයති, ඔසධීනං වා අනුබලප්පදායකත්තා "ඔසධී"ති එවං ලද්ධනාමාය තාරකාය පභාසදිසං. **සරදසූරියමණ්ඩලොභාසසදිසං** සබ්බසො අන්ධකාරවිධමනතො. අපටුභාවහෙතුකො විසයගහණෙ චක්ඛුලභාවො **බලිතං**; කුණ්ඨිභාවහෙතුකො විසයස්ස අනභිසමයො **පටිහතො. ආවජ්ජනපබ්බන්ධමෙවාති** ආවජ්ජනමත්තාදීනං; ආවජ්ජිතමත්තෙන එව යථිච්ඡිතස්ස පටිවිජ්ඣනකඤාණං අත්ථි. සෙසපදද්වයෙපි එසෙව නයො.

අසඞ්ගඅප්පටිහතං පවත්තමානං භගවතො ඤාණං ලහුතරෙපි විසයෙ, ගරුතරෙ ච එකසදිසමෙවාති දස්සෙතුං **"දුබ්බලපත්තපුටෙ"**තිආදිනා උපමාද්වයං වුත්තං. ධම්මකායත්තා භගවතො ගුණං ආරබ්භ පවත්තා **"භගවන්තංයෙව ආරබ්භ උප්පන්නා"**ති වුත්තං. **තං සබ්බම්පීති** තං යථාවුත්තං සබ්බම්පි පුබ්බනිවාසපටිසංයුත්තකථං. නිජ්ඣායනං, සාවකානඤ්ච පුබ්බනිවාසානුස්සරණං භගවතො පුබ්බනිවාසානුස්සරණස්ස ඝනුද්ධරණදස්සනවසෙනෙව කථිතං. එවඤ්හි භගවතො මහන්තභාවො විසෙසතො පකාසිතො හොතීති. **සඞ්ඛපතොති** සමාසතො. යත්තකොපි පුබ්බනිවාසානුස්සති. ඤාණස්ස පවත්තිහෙදෙ අත්තනො ඤාණස්ස විසයභූතං; තං සබ්බං තදා යථාකථිතං තෙ භික්ඛූ සඞ්ඛිපිත්වා **"ඉති"**ති ආහංසු. කාරණාය ආමෙඩිතවචනං; පි-සද්දෙ සම්පිණ්ඩනත්ථො; "ඉති ඛො භික්ඛවෙ සප්පටිභයො බාලො"තිආදීසු[4] විය ආකාරත්ථො **ඉති**-සද්දොති දස්සෙන්තො තස්ස ච අනෙකා **"එවම්පී"**ති තදත්ථමාහ.

2-3. **වුත්තමෙවාති** එත්ථ ච ඉධ පාඨෙ යං වත්තබ්බං තෙන පාඨෙන සාධාරණං; තං වුත්තමෙවාති අධිප්පෙතං; න අසාධාරණං අපුබ්බපදවණ්ණනාය අධිකතත්තාති තං දස්සෙන්තො **"අයමෙව හි විසෙසො"**තිආදිමාහ.

---

1. ථෙරගාථා-අට්ඨ 1-367 පිට්ඨෙ විත්ථාරෙන.
2. ථෙරගාථා-අට්ඨ 2-541 පිට්ඨෙ විත්ථාරෙන.
3. විසුද්ධි 2-41 පිට්ඨෙ.
4. ම 3-107, අං 1-100 පිට්ඨෙසු.

"අසෙසාසී"ති ඉදං සවනකිච්චනිපඵත්තියා වුත්තං සද්දග්ගහණමුඛෙන තදත්ථාවබොධස්ස සිද්ධත්තා. තත්ථ පන පාළියං "ඉමං සඞ්ඛියධම්මං විදිත්වා" ඉවෙවව[1] වුත්තං. ඉමේ භික්ඛූ මම ගුණෙ ථොමෙන්තීති; කථං? මම පුබ්බනිවාසඤාණං ආරබ්භාති යොජනා. **නිපඵත්තිනන්ති කිච්චනිපඵත්තිං**; තෙන කාතබ්බකිච්චසිද්ධිනති අත්ථො. **නොති** පුච්ඡාවචී නු-ඉති ඉමිනා සමානත්ථො නිපාතොති වුත්තං **"ඉච්ඡය්‍යාථ නූ"**ති. **නනති** භගවන්තං. "යං භගවා"ති එත්ථ යං-සද්දෙන කිරියාපරාමසනභූතෙන "ධම්මං කථං කථෙය්‍යා"ති එවං වුත්තං ධම්මිකථාකරණං පරාමට්ඨං "එතස්සා"ති පදස්ස අත්ථොති ආහ **"එතස්ස ධම්මිකථාකරණස්සා"**ති; ආදරවසෙන පන තං දස්සෙතුං වුත්තං.

4. **සුණාථාති** එත්ථ **ඉති**-සද්දො ආදිඅත්ථො; පකාරත්ථො වා; එතෙන "මනසිකරොථා"ති පදං සඞ්ගණ්හාති. **සොතාවධානං** සොතස්ස ඔදහනං; සුස්සූසාති අත්ථො. ඡින්නං උපච්ඡින්නං වට්ටමං සංසාරවට්ටං එතෙසන්ති **ඡින්නවට්ටමකා**; සම්මාසම්බුද්ධා, අඤ්ඤෙ ච ඛීණාසවා; ඉධ පන සම්මාසම්බුද්ධා අධිප්පෙතා. තෙසඤ්හි සබ්බසො අනුස්සරණං ඉතරෙසං අත්ථියෙව. තෙනාහ **"අඤ්ඤෙසඤ්ච අසාධාරණ"**නති. **පච්චත්තවචනෙ දිස්සති යංසද්දො** කම්මත්ථදීපනතො. **උපයොගවචනෙ** දිස්සති යං-සද්දො පුච්ඡනකිරියාය කම්මත්ථදීපනතො. **තනති** ච උපයොගවචනමෙව පුච්ඡති-සද්දස්ස දීඝකමමකභාවතො. **යනති** යෙන කාරණෙනාති අයමෙත්ථ අත්ථොති ආහ **"කාරණවචනෙ දිස්සති"**ති. **භූමෙමනි දට්ඨබ්බා**ති යථා යං-සද්දො න කෙවලං පච්චත්තඋපයොගෙසු එව; අථ ඛො කරණෙපි දිස්සති; එවං ඉධ භූමෙමනි දට්ඨබ්බා. **දසසහස්සිලොකධාතුනති** ජාතික්ඛෙත්තභූතං දසසහස්සචක්කවාළං. **ඤාණදෙනෙනා උපසඞ්කී** අනෙකච්ඡරියපාතුභාවපතිමණ්ඩිතත්තා බුද්ධුපාදස්ස.

කාලස්ස භද්දතා නාම තත්ථ සත්තානං ගුණවිභූතියා; බුද්ධුපාදපරමා ච ගුණවිභූතීති තබ්බහුලතා යස්ස කපස්ස භද්දතාති ආහ **"පඤ්චබුද්ධුප්පාදපතිමණ්ඩිතත්තා සුන්දරකප්පෙ"**ති; තථා සාරභූතගුණවසෙන **"සාරකප්පෙ"**ති. "ඉමං කප්පං ථොමෙන්තා එවමාහා"ති වත්වා ඉමස්ස කප්පස්ස තථා ථොමෙතබ්බතා අනුස්සරණාති දස්සෙතුං **"යතො පට්ඨාය"**ත්‍යාදි වුත්තං. තත්ථ **යතො පට්ඨායා**ති යතො පභුති. **අභිනීහාරො කතොති** මනුස්සත්තාදිඅට්ඨඞ්ගසමන්නාගතො අභිනීහාරො පවත්තිතො. සංසාරස්ස අනාදිභාවතො ඉමස්ස භගවතො අභිනීහාරතො පුරෙතරං උප්පන්නා සම්මාසම්බුද්ධා අනන්තා අපරිමෙය්‍යාති තෙහි උප්පන්නකප්පෙ නිවත්තෙන්තො **"එතස්මිං අන්තරෙ"**ති ආහ. කාමං දීපඞ්කරබුද්ධුප්පාදෙ අයං භගවා අභිනීහාරමකාසි; තස්ස පන භගවතො නිබ්බත්තනි ඉමස්ස අභිනීහාරතො පුරිමතරානි වුත්තං **"අමහාඞ්ගං -පෙ- නිබ්බත්තනිංසූ"**ති.

අසඞ්ඛෙය්‍යඞ්ගප්පපරියොසානෙති මහාකප්පානං අසඞ්ඛෙය්‍යපරියොසානෙ. එස නයො ඉතො පරෙසුපි. **"ඉතො තිංසඞ්ගප්පසහස්සානං උපරී"**ති එතෙන පදුමුත්තරස්ස භගවතො, සුමෙධස්ස ච භගවතො අන්තරෙ එකූනසත්තනිකප්පසහස්සානි බුද්ධසුඤ්ඤානි අහෙසුන්නි දස්සෙති. **"ඉතො අට්ඨාරසඞ්ගං කප්පසහස්සානං උපරී"**ති ඉමිනා සුජාතස්ස භගවතො, අත්ථදස්සිස්ස ච භගවතො අන්තරෙ එකෙනූනානි ද්වාදසකප්පසහස්සානි බුද්ධසුඤ්ඤානි අහෙසුන්නි දස්සෙති. **"ඉතො චතුනවුතෙ**

1. ඒ 1-2 පිටෙහි.

කප්පෙ"ති ඉමිනා ධම්මදස්සිස්ස භගවතො, සිද්ධත්ථස්ස ච භගවතො අන්තරෙ ඡාධිකනවසතුත්තරානි සත්තරසකප්පසහස්සානි බුද්ධසුඤ්ඤානි අහෙසුන්ති දස්සෙති. **"එකතිංසෙ කප්පෙ**"ති ඉමිනා විපස්සිස්ස භගවතො, සිඛිස්ස ච භගවතො අන්තරෙ සට්ඨි කප්පානි බුද්ධසුඤ්ඤානි අහෙසුන්ති දස්සෙති. තෙ සබ්බෙපි පදුමුත්තරස්ස භගවතො ඔරං සුමෙධාදීහි උප්පන්නකප්පෙහි සද්ධිං සමොධානියමානා සතසහස්සා කප්පා හොන්ති; යත්ථ මහාසාවකාදයො[1] විවට්ටූපනිස්සයානි කුසලානි සමහරිංසු. බුද්ධසුඤ්ඤෙසුපි ලොකෙ පච්චෙකබුද්ධා උප්පජ්ජිත්වා තෙසං පුරිසවිසෙසානං පුඤ්ඤූහිසඤ්ඤිවුද්ධියා පච්චයා හොන්ති. **"එවමය**"න්තිආදි වුත්තමෙවත්ථං නිගමනවසෙන වදති.

"කිං පනෙත"න්තිආදි පුබ්බනිමිත්තවිභාවනත්ථාය ආරද්ධං. **තත්ථ එතන්ති** බුද්ධානං උප්පජ්ජනං. **ඛප්පසණ්ඨානකාලස්මි**න්ති විවට්ටකප්පස්ස සණ්ඨහනකාලෙ. **එකමසඞ්ඛෙය්‍යන්ති** සංවට්ටට්ඨායිං සඞ්ගය්හ. **එකඞ්ගණං හුත්වා ඨිතෙ**ති පබ්බතරුක්ඛගවජ්ඣාදිනං, මෙඝාදීනඤ්ච අභාවෙන විවටං අඞ්ගණං හුත්වා ඨිතෙ. **ලොකසන්නිවාසෙ**ති භාජනලොකෙන සන්නිවිසිතබ්බට්ඨානෙ. ඒසති යට්ඨියා **උසභං.** "උසභමත්තා, දෙ උසභමත්තා"තිආදිනා පච්චෙකං මත්තාසද්දෙ යොජෙතබ්බා. **යොජනසහස්සමත්තා හුත්වා**ති පතමානාව උදකධාරා යොජනසහස්සමත්තං ආකාසට්ඨානං එරිත්වා පවත්තනියා යොජනසහස්සමත්තා හුත්වා. **යාව අවිනට්ඨබ්‍රහ්මලොකා**ති යාව ආභස්සරබ්‍රහ්මලොකා, යාව සුභකිණ්හබ්‍රහ්මලොකා, යාව වෙහප්ඵලබ්‍රහ්මලොකාති අත්ථො.

චාතවසෙනානි සට්ඨිසහස්සාධිකනවයොජනසතසහස්සුබ්බෙධස්ස සඞ්ඛාරකවාතමණ්ඩලස්ස වසෙන. **මහාබොධිපල්ලඞ්කා**නි මහාබොධිපල්ලඞ්කප්පදෙසමාහ. තස්ස පච්ඡා විනාසො, පඨමං සණ්ඨහනඤ්ච ධම්මතාවසෙන වෙදිතබ්බං. **තත්ථා**ති තස්මිං පදෙසෙ. **පුබ්බනිමිත්තං හුත්වා**ති බුද්ධුප්පාදස්ස පුබ්බනිමිත්තං හුත්වා. පුබ්බනිමිත්තසන්නිස්සයො හි ගබ්භෙ නිසීදිතබ්බොහාරෙන තථා වුත්තො. තෙනාහ **"තස්සා"**තිආදි. **ඝණකණ්ණිකාබද්ධානි හුත්වා**ති ආබද්ධඝණකණ්ණිකා විය හුත්වා. සුද්ධාවාසබ්‍රහ්මානො අත්තමනා -පෙ- ගච්ඡන්තීති යොජනා. වෙහප්ඵලෙපි සුභකිණ්හෙ සඞ්ගහෙත්වා **"නව බ්‍රහ්මලොකා**"ති වුත්තං. තථා හි තෙ වත්තුම්පි යෙව විසුඤ්ඤාණට්ඨිතිං භජන්ති. **නික්ඛමනෙනා**ති මහාභිනික්ඛමනං අභිනික්ඛමනෙනාති. අභිජාති පනෙත්ථ ජාතිභාවසාමඤ්ඤෙනෙව ගබ්භොක්කන්තියාව සඞ්ගහිතා. නිමීයති අනුමීයති ඵලං එතෙනාති **නිමිත්තං;** කාරණං. ඤාපකම්පි හි කාරණං දිස්වා තස්ස අබ්‍යභිචාරිභාවෙන ඵලං සිද්ධමෙව කත්වා ගණ්හි; යථා තං අසිතො ඉසි අභිජාතියං මහාපුරිසස්ස ලක්ඛණානි දිස්වා තෙසං අබ්‍යභිචාරිභාවෙන බුද්ධගුණෙ සිද්ධෙ එව කත්වා ගණ්හි; එවං පන ගයහමානං තන්නිමිත්තකං ඵලං තදනුභාවෙන සිද්ධං විය වොහරියති තබ්භාවෙ භාවතො. තෙනාහ **"තෙසං නිමිත්තානං ආනුභාවෙනා**"තිආදි. තථා චාහ භගවා "සො තෙන ලක්ඛණෙන සමන්නාගතො -පෙ- රාජා සමානො කිං ලභති, බුද්ධො සමානො කිං ලභතී"ති[2] ච එවමාදි. **ඉමමත්ථ**න්ති පඤ්ච බුද්ධා ඉමස්මිං කප්පෙ උප්පජ්ජිස්සන්තීති ඉමමත්ථං යාථාවතො **ඤාතිංසු.**

---

1. ථෙරගාථා-අට්ඨ 2-541 පිට්ඨෙ විත්ථාරො. 2. දී 3-119, 121 පිට්ඨාදිසු.

ජාතිපරිච්ඡේදාදිවණ්ණනා

5-7. **කප්පපරිච්ඡේදවසෙනාති** "ඉතෝ සෝ එකනවුතෙ කප්පෙ"තිආදිනා යස්මා යස්මා කප්පෙ තෙ තෙ බුද්ධා උප්පන්නා; තස්ස තස්ස කප්පස්ස පරිච්ඡින්දනවසෙන පරිජානනවසෙන. "ඉදං ත"න්ති හි නියමෙත්වා පරිච්ඡිජ්ජ ජානනං පරිච්ඡින්දනං **පරිච්ඡේදෙ. පරිත්තන්ති** ඉත්තරං. **ලහුකන්ති** සල්ලහුකං; ආයුනෝ අධිප්පෙතත්තා රස්සන්ති වුත්තං හොති. තෙනාහ **"උභයමෙතං අප්පකස්සෙව වෙවචන"න්ති**.

"අප්පං වා භියෝ"ති අවිසෙස ජොතනං "සීසං වා තිංසං වා"තිආදිනා **අනියමිතවසෙනෙව** යථාලාභතෝ වත්ථුප්පත්ථා අයඤ්ච නයෝ අපවුරොති දස්සෙතුන්නා **"එවං දීඝායුකෙසු පන අතිදුල්ලභෙසු"**ති ආහ. ඉදං තං විසෙසවත්ථූපනං පුග්ගලෙසු පක්ඛිපිත්වා දස්සෙතුන්නා **"තත්ථ විසාඛා"**තිආදිමාහ.

යදි එවං කස්මා අම්හාකං භගවා තත්තකම්පි කාලං න ජීවි; නනු මහාබොධිසත්තා වරිමභවෙ අතිවිය උළාරතමෙන පුඤ්ඤූපනිසඞ්ගාරෙන පටිසන්ධිං ගණ්හන්තීති? සච්චමෙතන්ති. තත්ථ කාරණං දස්සෙතුං **"විපස්සිආදයෝ පනා"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ අභිජාතියා මෙත්තාඣානතාය අභිසඞ්ඛාර විඤ්ඤාණස්ස මෙත්තා පුබ්බභාගතා.[1] තදනුගුණඤ්හි තෙසං විසෙසතෝ පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණං. තස්ස විසෙසතෝ බහුලං **මෙමත්තකරුණා**නිස්සයතාය සොමනස්සසහගතතා, අනඤ්ඤසාධාරණපරොපදෙසරහිතඤ්ඤාණවිසෙසූපනිස්සයතාය ඤාණසම්පයුත්තතා, අසඞ්ඛාරිකතා ච වෙදිතබ්බා; **අසඞ්ඛෙය්‍යං** ආයු ආධාරවිසෙසතෝ, නිස්සයවිසෙසතෝ, පවිපක්ඛදූරීභාවතෝ, පවත්තිආකාරවිසෙසතෝ ච අපරිමෙය්‍යානුභාවතාය කාරණස්ස. තත්ථ චිරතරං කාලං සන්තානස්ස පාරමිතාපරිභාවිතතා **ආධාරවිසෙසතා. අලොභජ්ඣාසයාදිආසයසම්පදා නිස්සයවිසෙසතා.** ලාභසක්කාරියාදිපාපධම්මවික්ඛම්භනං **පවිපක්ඛදූරීභාවො.** සබ්බසත්තානං සකලවට්ටදුක්ඛනිස්සරණත්ථාය ආයූහනා **පවත්තිආකාරවිසෙසො** වෙදිතබ්බො.

අයඤ්ච නයෝ සබ්බෙසං මහාබොධිසත්තානං චරිමභවාභිනිබ්බත්තකකම්මායූහනෙ සාධාරණොති තස්ස ඵලෙනාපි එකසදිසෙනෙව භවිතබ්බන්ති ආහ **"ඉති සබ්බෙ බුද්ධා අසඞ්ඛෙය්‍යායුකා"**ති; අසඞ්ඛෙය්‍යකාලාවත්ථානායුකාති අත්ථො. අසඞ්ඛෙය්‍යායුකසංවත්තනසමත්ථං පරිචිතං කම්මං හොති; බුද්ධා පන තදූ මනුස්සානං පරමායුප්පමාණානුරූපමෙව කාලං ඨත්වා පරිනිබ්බායන්තීති තතෝ පරං ඨත්වා සාධෙතබ්බප්පයොජනාභාවතෝ; ධම්මතාවෙසාති වා වෙදිතබ්බා. **අට්ඨකථායං** පන තතෝ පරං පන අට්ඨානස්ස "උතුභොජනවිපත්තියා"ති[2] කාරණං වුත්තං; "තං ලොකසාධාරණං ලොකෙ ජාතසංවුද්ධානං තථාගතානං න හොති"ති න සක්කා වත්තුං. තථා හි නෙසං රොගකිලමථාදයෝ හොන්තියෙව. **උතුභොජනවසෙනාති** අසම්පන්නස්ස, සම්පන්නස්ස ච උතුනෝ, භොජනස්ස ච වසෙන යථාක්කමං **ආයු හායනිසි වඩ්ඪනිසි.** ආයූති ච පරමායු අධිප්පෙතං. තත්ථ යං වත්තබ්බං; තං බ්‍රහ්මජාලාදිටීකායං[3] වුත්තමෙව.

ඉදානි තමත්ථං සමුදාගමතෝ පට්ඨාය දස්සෙතුං **"තත්ථ යදූ"**තිආදි වුත්තං. ධම්මෙ නියුත්තා **ධම්මිකා; න ධම්මිකා අධම්මිකා; හිංසාදිඅධම්මපසුත්තා. අධම්මිකමෙව හොති** ඉස්සරජනානං අනුවත්තනෙන,

1. මෙත්තාපුබ්බභාගතාය (ක) 2. දී-ඨ 2-7 පිටෙ. 3. දී-ටී 1-110 පිටෙ.

පරෙසං දිට්ඨානුගතිආපජ්ජනෙන ච. **උණ්හවලාහකා දෙවතාති** උණ්හඋතුනෝ පච්චයභූතමෙඝමාලාසමුට්ඨාපකා දෙවපුත්තා. තෙසං කිර තථා චිත්තුප්පාදසමකාලමෙව යථිච්ඡිතට්ඨානං උණ්හං එරමානා වලාහකමාලා නාතිබහලා ඉතෝ චිතෝ නහං ඡාදෙන්ති විතනොති. එස නයෝ **සීතවලාහකවස්සවලාහකාසු.** **අබ්භවලාහකා** පන දෙවතා සීතුණ්හවස්සෙහි විනා කෙවලං අබ්භපටලමෙව සමුට්ඨාපකා වෙදිතබ්බා. **තාසන්ති** එත්ථ "මිත්තා"ති පදං ආනෙත්වා යොජනා. කාමං හෙට්ඨා වුත්තා සත්තවිධාපි දෙවතා චාතුමහාරාජිකාව; තා පන තෙන තෙන විසෙසෙන වත්වා ඉදානි තදඤ්ඤාය පඨමභූමිකෙ කාමාවචරදෙවෙ සාමඤ්ඤතො ගණ්හන්තො **"චාතුමහාරාජිකා"**ති ආහ. **තාසං අධම්මිකතායා**ති රාජූනං අධම්මිකභාවමූලකෙන උපරාජාදිඅධම්මිකභාවපරම්පරාභතෙන තාසං දෙවතානං අධම්මිකභාවෙන. **විසමං චන්දිමසූරියා පරිහරන්තී**ති බවභාඛාදිඅනිට්ඨඵලූපනිස්සයභූතස්ස යථාවුත්තඅධම්මිකතාසඤ්ජිතස්ස සාධාරණස්ස පාපකම්මස්ස බලෙන විසමං වායන්තෙන වායුනා පීළියමානා චන්දිමසූරියා සිනෙරුං පරිකඛිපන්තා විසමං පරිවත්තන්ති යථාමගෙන නපපවත්තන්තීති. අසසිද යථා චන්දිමසූරියානං විසමපරිවත්තනං විසමවාතසඞ්ඛොභහෙතුකං; එවං උතුවස්සාදිවිසමපපවත්තීති දස්සෙතුං **"වාතො යථා මගෙඝන න වායති"**නිආදි වුත්තං. **දෙවතානන්ති** සීතවලාහකදෙවතාදිදෙවතානං. තෙනාහ "සීතුණ්හහෙදෙ උතූ"තිආදි. **තස්මිං අසම්පජ්ජනෙනා**ති තස්මිං යථාවුත්තෙන වස්සබීජභූතෙ උතුම්හි යථාකාලං සම්පත්තිං අනුපගච්ඡනෙන.

"න සම්මා දෙවෝ වස්සතී"ති සඞ්ඛෙපතො වුත්තමත්ථං විවරන්තෙන **"කදාචී"**නිආදිමාහ. තත්ථ **කදාචි වස්සතී**ති කදාචි අවස්සනකාලෙ[1] වස්සති. **කදාචි න වස්සතී**ති කදාචි වස්සිතබ්බකාලෙ න වස්සති. **කක්ඛළි වස්සති; කක්ඛළි න වස්සතී**ති පදෙසමාහ. **"වස්සනෙනාපී"**නිආදි "කදාචි වස්සති, කදාචි න වස්සති"ති පදද්වයසෙසෙව අත්ථවිවරණං. **විගතගබ්භවණ්ණරසාදීති** ආදි-සද්දෙන නිරොජතං සඞ්ඝණ්හාති. **එකස්මිං පදෙසෙති** හත්තපවනභාජනස්ස එකපස්සෙ. **උත්තණ්ඩුලනී**ති පාකතො උක්කන්නතණ්ඩුලං. **තීහාකාරෙහීති** සබ්බසො අපරිණතං, එකදෙසෙන පරිණතං, දුපරිණතඤ්චාති එවං තීහාකාරෙහි **පච්චති** පක්කාසයං උපගච්ඡති. **අප්පායුකාති** එත්ථ "දුබ්බණ්ණාවා"තිපි වත්තබ්බං. එවං **උතුභොජනවසෙන ආයු හායති** හෙතුම්හි අපරික්ඛීණෙපි පච්චයස්ස පරිදුබ්බලත්තා.

"ඉදං පනා"නිආදි සුක්කපක්ඛස්ස අත්ථො වුත්තවිපරියායෙන වෙදිතබ්බො.

වඩ්ඪිත්වා වඩ්ඪිත්වා පරිහීනන්ති වෙදිතබ්බං. කස්මා? න හි එකස්මිං අන්තරකප්පෙ අනෙකෙ බුද්ධා උප්පජ්ජන්ති; එකොව එව පන උප්පජ්ජතීති. ඉදානි තමත්ථං විත්ථාරතො දස්සෙතුං **"තත්ථ"**න්තිආදි වුත්තං. **චත්තාරි ඨානානි** අචවන්තසංයොගෙ උපයොගවචනං. **යංයංආයුප්පමාණෙසූති** යත්තකයත්තකපරමායුප්පමාණෙසු. **තෙසම්පීති** බුද්ධානං. **තං තදෙව ආයුප්පමාණං හොති;** තත්ථ කාරණං හෙට්ඨා වුත්තමෙව.

ජාතිපරිවෙජ්දදි වණ්ණනා නිට්ඨිතා.

---

1. අවස්සිතබ්බකාලෙ (?)

බෝධිපරිච්ඡේදවණ්ණනා

8. **මූලෙති** මූලාවයවස්ස සම්පෙ. තං පන තස්සා හෙට්ඨාපදෙසො හොතීති ආහ **"පාටලිරුක්ඛස්ස හෙට්ඨා"**ති. **තංදිවසන්ති** අත්තනා ජාතදිවසෙ; **තංදිවසන්ති** වා තංභගවතො අභිසම්බොධිදිවසෙ. සො කිර බොධිරුක්ඛො සාලකල්‍යාණී විය පඨවියා අබ්භන්තරෙ එව පුරෙතරං වඩ්ඪනෙනා අභිසම්බොධිදිවසෙ පඨවිං උබ්භිජ්ජිත්වා උට්ඨිතො රතනසතං උච්චො, තාවදෙව ච විට්ඨතො හුත්වා නභං පූරෙන්නො අට්ඨාසි. අයම්පි කිරෙතස්ස රුක්ඛභාවෙන විය අඤ්ඤෙහි වෙමත්තතා. ඝනසංහතනා-ළවණ්ඨතාය **ඝණණිභ්භරදෙහෙ** විය **පුප්ඵානි. එකඝඤ්ඣනානි** පුප්ඵානං නිරන්තරතාය එකජ්ඣං සඤ්ඤිත්තා. **තත්ථ තත්ථ නිබද්ධ** -පෙ- **සම්පජ්ජලන්ති** තහං තහං ඔලම්බිතකුසුමදාමෙහි චෙව තහං තහං ඛිත්තමාලාපිණ්ඩීහි ච ඉතො චිතො විප්පකිණ්ණවිවිධවණ්ටමුත්තපුප්ඵෙහි ච සම්මදෙව උජ්ජලං. **අඤ්ඤමඤ්ඤං සිරිසම්පත්තානී**ති අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස සිරියා සොභාය සම්පත්තානි. බුද්ධගුණවිභවසිරීනන්ති සම්මාසම්බුද්ධෙහි අභිගන්තබ්බගුණ-විභූති සොභං. **පවිට්ඨකමානොති** අධිගච්ඡන්තො.

සෙතම්බරුක්ඛොති සෙතවණ්ණඵලො අම්බරුක්ඛො. **තදෙ වාති** පාටලියා වුත්තපමාණමෙව. **එකතොති** එකපස්සෙ. **සුරභීති** සුමධුරරසානි.

එකොව පල්ලවිකොති එකොව පල්ලවිකපදෙසො. **සො සො රුක්ඛො "බොධී"ති වුච්චති** බුජ්ඣනත්ථාති කත්වා.

සාවකයුගපරිච්ඡේදවණ්ණනා

9. **සාවකපරිච්ඡෙදෙති** සාවකයුගපරිච්ඡෙදෙ. "ඛණ්ඩතිස්ස"නාති ද්වෙපි එකජ්ඣං ගහෙත්වා එකත්තවසෙන වුත්තත්තා ආහ **"ඛණ්ඩා ච තිස්සා චා"**ති. බුද්ධානං සහොදරා, වෙමාතිකාපි වා පෙට්ඨභාතා න හොතීති **"එකපිතිකා ඤාතිට්ඨභාතා"**ති වුත්තං. **අඩ්ඪසෙසෙති** පුතෙතහි. "පඤ්ඤා පාරමියා මත්ථකං පත්තො"ති වත්වා තස්ස මත්ථ-කප්පත්තං ගුණවිසෙසං දස්සෙතුං **"සිඛිනා භගවතා"**තිආදි වුත්තං.

උත්තරොති උත්තමො. පුන උත්තරොති ථෙරං නාමෙන වදති. **පාරන්ති** පරකොටිමන්තං. **පඤ්ඤාවිසයෙති** පඤ්ඤාධිකාරෙ. පවත්තිට්ඨාන-වසෙන හි පවත්තිං වදති.

සාවකසන්නිපාතපරිච්ඡේදවණ්ණනා

10. **උපොසථන්ති** ආණාපාතිමොක්ඛං. **දුතියතතියෙසූති** දුතියෙ, තතියෙ ච සාවකසන්නිපාතෙ. **එසෙව නයොති** චතුරඞ්ගිකතං අතිදිසති. **අභිනීහාරතො පට්ඨාය වක්ඛුං කථෙන්තා පඤ්ඤා දීපෙතබ්බා; සා පන යස්මා මනොරථපූරණියං** අංගුත්තරට්ඨකථායං[1] විත්ථාරතො ආගතා; තස්මා තත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බාති.

උපට්ඨාකපරිච්ඡේදවණ්ණනා

11. **නිබද්ධුපට්ඨාකභාවන්ති** ආරම්භතො පට්ඨාය යාව පරිනිබ්බානා නියතඋපට්ඨාකභාවං. අනියතුපට්ඨාකා පන භගවතො පඨමබොධියං බහූ අහෙසුං. තෙනාහ **"භගවතො හී"**තිආදි. ඉදානි ආනන්දත්ථෙරො

1. අං-ට්ඨ 1-204 පිට්ඨෙ.

යෙන කාරණේන සද්ධූ නිබද්ධූපට්ඨාකභාවං උපගතෝ, යථා ච උපගතෝ; තං දස්සෙතුං **"තස්ස එකදා"**තිආදි වුත්තං. **"අහං ඉමිනා මග්ගෙන ගච්ඡාමී"**ති ආහ අනයබ්‍යසනාපාදකෙන කම්මුනා චෝදියමානෝ. අථ නං භගවා තම්හා අනාරොචෙත්වාව ඛෙමං මග්ගං සඤ්ඤාය **"එහි භික්ඛු ඉමිනා ගච්ඡාමා"**ති ආහ. කස්මා පනස්ස භගවා තම්හා නාරොචෙසීති? ආරොචිතෙපි අසද්දහනෙනා නාදිස්සිස්සති. තඤ්හි තස්ස හොති දීඝරත්තං අහිතාය දුක්ඛායාති **නෙති** තෙ ගමනං; **"තු"**න්ති වා පාඨෝ.

අට්ඨාසනෙනාති අනුබද්ධෝ; උපද්දුතෝ වා. ධම්මගාරවනිස්සිතෝ සංවෙගෝ **ධම්මසංවෙගෝ** "අමෙහස්ස නාම තිට්ඨන්තස්ස භගවතොපි ඊදිසං ජාත"න්ති. "අහං උපට්ඨහිස්සාමී"ති වදන්තෝ ධම්මසෙනාපති අත්ථතෝ එවං වදන්තෝ නාම හොතීති **"අහං භන්තෙ තුම්හෙ"**තිආදි වුත්තං. **අස්සුඤ්ඤුයෙව මෙ සා දිසා**ති අස්සුඤ්ඤුයෙව මම සා දිසා. තත්ථ කාරණමාහ **"තව ඔවාදෙ බුද්ධානං ඔවාදසදිසෝ"**ති.

වසිතුං න දස්සතීති එකගන්ධකුටියං වාසං න ලභිස්සතීති අධිප්පායෝ. **පරම්මුඛා දෙසිතස්සාපි ධම්මස්සා**ති සුත්තන්තදෙසනං සඤ්ඤාය වුත්තං. අභිධම්මදෙසනා පනස්ස පරම්මුඛාව පවත්තා පගෙව යාවනාය. තස්සා වාචනාමග්ගොපි සාරිපුත්තත්ථෙරපභවෝ. කස්මා? සෝ නිද්දෙසපරිසමහිද්ධියා ථෙරස්ස භික්ඛුතෝ ගහිතධම්මකථිකපකථියෝ. අපරෙ පන "ධම්ම-භණ්ඩාගාරිකෝ පටිපාටියා තිකදුකෙසු දෙවසිකං කතොකාසෝ භගවන්තං පඤ්හං පුච්ඡි; භගවාපිස්ස පුච්ඡිතපුච්ඡිතං නයදානවසෙන විස්සජ්ජෙසි. එවං අභිධම්මොපි සත්ථාරා පරම්මුඛා දෙසිතොපි ථෙරෙන සම්මුඛා පටිග්ගහිතොව අහොසී"ති වදන්ති. සබ්බං වීමංසිත්වා ගහෙතබ්බං.

අග්ගුපට්ඨාකොති උපට්ඨානෙ සක්කච්චකාරිතාය අග්ගභූතෝ උපට්ඨාකෝ. ථෙරෝ හි උපට්ඨාකට්ඨානං ලද්ධකාලතෝ පට්ඨාය භගවන්තං දුවිධෙන උදකෙන, තිවිධෙන දන්තකට්ඨෙන, පාදපරිකම්මෙන, ගන්ධකුටි-පරිවෙණසම්මජ්ජනෙනාති එවමාදීහි කිච්චෙහි උපට්ඨහන්තෝ "ඉමාය නාම වෙලාය සද්ධූ ඉදං නාම ලද්ධුං වට්ටති; ඉදං නාම කාතුං වට්ටතී"ති විත්තෙත්වා තං තං නිපඨාදෙන්තෝ මහන්තං දණ්ඩදීපිකං ගහෙත්වා එකරත්තිං ගන්ධකුටිපරිවෙණං නව වාරෙ අනුපරියායති. එවඤ්හිස්ස අහොසි "සචෙ මෙ ජිනමිද්ධං ඔක්කමෙය්‍ය; භගවති පක්කොසනෙන පටිවචනං දාතුං නාහං සක්කුණෙය්‍ය"න්ති; තස්මා සබ්බරත්තිං දණ්ඩදීපිකං හත්ථෙන න මුඤ්චති. තෙන වුත්තං "අග්ගුපට්ඨාකෝ"ති.

12. පිතුමාතුජාතනගරපරිවෙජ්දෙ පිතුමුඛෙන ආගතත්තා **"පිති-පරිවෙජ්දෙ"**ති වුත්තෝ.

විහාරං පාවිසීති ගන්ධකුටිං පාවිසි. **එත්තකං කථෙත්වා**ති කපප-පරිවෙජ්දදීනවවාරපතිමණ්ඩිතං විපස්සීආදීනං සත්තන්නං බුද්ධානං පුබ්බ-නිවාසපටිසංයුත්තං එත්තාවතා දෙසනං දෙසෙත්වා. කස්මා පනෙස භගවා විපස්සීආදීනං සත්තන්නංයෙව බුද්ධානං පුබ්බනිවාසං කථෙසි; න බුද්ධවංස-දෙසනායං[1] විය පඤ්චවීසතියා බුද්ධානං; තතෝ වා පන භියෝති? අනධිකාරතෝ; පයොජනාභාවතෝ ච. බුද්ධවංසදෙසනායං[1] හි:——

"කිදිසෝ තෙ මහාවීර – අභිනීහාරෝ නරුත්තම,
කමභිකාලෙ තයා වීර – පත්ථිතා බොධිමුත්තමා"තිආදිනා—

1. බු 4-305 පිටෙ.

පවත්තං තං පුබ්බේ අධිකාරං අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා යස්ස සම්මාසම්බුද්ධස්ස පාදමූලේ අත්තනා මහාභිනීහාරෝ කතෝ; තං දීපඞ්කරං භගවන්තං ආදිං කත්වා යෙසං චතුවීසතියා බුද්ධානං සන්තිකා බොධියා ලද්ධබ්‍යාකරණෝ හුත්වා තත්ථ තත්ථ පාරමියෝ පූරෙසි; තෙසං පටිපත්තිසඞ්ඛාතෝ පුබ්බනිවාසෝ, අත්තනෝ ච පටිපත්ති කථිතා; ඉධ පන තාදිසෝ අධිකාරෝ නත්ථි; යෙන දීපඞ්කරතෝ පට්ඨාය, තතෝ වා පන පුරතෝ බුද්ධේ ආරබ්භ පුබ්බනිවාසං කථෙය්‍ය. තස්මා න එත්ථ බුද්ධවංසදෙසනායං[1] විය පුබ්බනිවාසෝ විත්ථාරිතෝ. යස්මා ච බුද්ධානං දෙසනා නාම දෙසනාය භාජනභූතානං පුග්ගලානං ඤාණබලානුරූපා; න අත්තනෝ ඤාණබලානුරූපා; තස්මා තත්ථ අග්ගසාවකානං, මහාසාවකානං,[2] තාදිසානඤ්ච දෙවබ්‍රහ්මානං වසෙන දෙසනා විත්ථාරිතා. ඉධ පන පකතිසාවකානං, තාදිසානඤ්ච දෙවතානං වසෙන පුබ්බනිවාසං කථෙතෙත්වා සත්තන්නම්පි එව බුද්ධානං පුබ්බනිවාසං කථෙසි. තථා හි නෙ භගවා පලොභනවසෙන සම්භත්තෙජෙතුං සප්පපඤ්ඤවතාය කථාය දෙසනං මත්ථකං අපාපෙත්වා ගන්ධකුටිං පාවිසි. තථා ච ඉමිස්සා එව දෙසනාය අනුසාරතෝ ආටානාටියපරිත්තදෙසනාදයෝ පවත්තා.

අපිචෙත්ථ භගවා අත්තනෝ සුද්ධාවාසවාරිකාභිභාවිනියා උපරිදෙසනාය සඞ්ගහත්ථං විපස්සිආදීනං එව සත්තන්නං සම්මාසම්බුද්ධානං පුබ්බනිවාසං කථෙසි. තෙසංයෙව හි සාවකා තදා වෙව එතරහි ච සුද්ධාවාසභූමියං ඨිතා; න අඤ්ඤසං පරිනිබ්බුතත්තා. "ඉධත්ථතිස්සඵුස්සානං කිර බුද්ධානං සාවකා සුද්ධාවාසෙසු උපපන්නා උපපත්තිසමනන්තරමෙව ඉමස්මිං සාසනෙ උපකාදයෝ විය අරහත්තං අධිගන්ත්වා නව්වරසෙව පරිනිබ්බායිංසු; න තත්ථ තත්ථ යාවතායුකං අට්ඨංසූ"ති වදන්ති. තථා යෙසං සම්මාසම්බුද්ධානං පටිවෙධසාසනං එකංසතෝ නිච්ඡයෙන අජ්ජාපි ධරති; න අන්තරහිතං; තෙ එව කිත්තෙතෙත්වා විපස්සිආදීනංයෙව භගවන්තානං පුබ්බනිවාසං ඉමස්මිං සුත්තෙ කථෙසි වෙනෙය්‍යජ්ඣාසයවසෙන. අපුබ්බාචරිමනියමෝ පන අපරාපරං සංසරණකසත්තවාසවසෙන එකිස්සා ලොකධාතුයා ඉච්ඡිතොත්ථි න තෙනෙතං විරුජ්ඣතීති දට්ඨබ්බං. **නිරන්තරං මත්ථකං පාපෙත්වා**ති අභිඤ්ඤාතෙ පට්ඨාය යාව පාත්මොක්ඛුද්දෙසෙ යාවතා බුද්ධකිච්චසිද්ධි; තාව මත්ථකං සිඛං පාපෙත්වා. න තාව කථිතොත්ති යොජනා.

තන්තිනන්ති ධම්මතන්තිං; පරියත්තිනන්ති අත්ථෙ. පුත්තපුත්තමාතුයානවිහාරධනවිහාරදාසකාදීනං සම්බහුලානං අත්ථානං විභාවනවසෙන පවත්තවාරෙ **සම්බහුලවාරෙ.**

සම්බහුලවාරවණ්ණනා

කාමඤ්චායං පාළියං අනාගතෙ; අට්ඨකථාසු ආගතත්තා පන ආනෙත්වා දීපෙතබ්බාති තං දීපෙන්තෙන "සබ්බබොධිසත්තානඤ්ඤි"තිආදිමාහ. **කුලවංසෙ** කුලානුක්කමෙ. **පවෙණියන්ති** පරම්පරා. **"තස්මා"**ති පුත්තුපපත්තියා කාරණං පුච්ඡිත්වා තං විස්සජ්ජෙන්තෙන **"සබ්බඤ්ඤුබොධිසත්තානඤ්ඤි"**තිආදිමාහ; තෙන තෙසං ජාතනගරාදි පඤ්ඤායමානං එකංසතෝ මනුස්සභාවසඤ්ඤානත්ථං ඉච්ඡිතබ්බං; අඤ්ඤථා යථාදීපෙතබුද්ධකිච්චසිද්ධි එව න සියාති දස්සෙති; යතෝ මහාසත්තානං චරිමභවෙ මනුස්සලොකෙ එව පාතුභාවෝ; න අඤ්ඤත්ථ.

---

1. බු 4-299 පිටෙ 2. ථෙරගාථා-අ 2-541 පිටෙ විත්ථාරෙන. 3. දී-3-158 පිටෙ.

සම්බහුලපරිච්ඡේදවණ්ණනා

චන්දිනං සොභාවිසෙසං රහෙති විජාපෙතීති **රාහු**; රාහුගහහෝ; ඉධ පන රාහු වියාති **රාහු**. **බණ්ඩනන්ති** ච අනත්ථුපපත්තිට්ඨානතං සඤ්ඤාය වුත්තං. තථා මහාසත්තෙනෙන වුත්තවචනමෙව ගහෙත්වා කුමාරස්ස **"රාහුලෝ"**ති නාමමකංසු. **අථාති** නිපාතමත්තං. **රෝහිණීති** රෝචනසීලා; උජ්ජලරූපාති අත්ථෝ. **රූචගාතීති** රූචං පභාතං ආගතිභූතා; ග-කාරාගමං කත්වා වුත්තං. ඉත්ථිරතනභාවතෝ මනුස්සලොකෙ සබ්බාසං ඉත්ථීනං බිම්බපටිච්ඡන්නභූතාති **බිම්බා**.

කඤ්ඤා වුට්ඨායාති පාදකජ්ඣානතෝ වුට්ඨාය.

අට්ඨඞ්ගුලුබ්බෙධන්ති අට්ඨඞ්ගුලපමාණබහලභාවා. **චූළංසෙන ඡාදෙත්වාති** තිරියභාගෙන ඨපනවසෙන සබ්බං විභාරට්ඨානං ඡාදෙත්වා. **සුවණ්ණ-යට්ඨිථාලෙකීති** ථාලපමාණාහි සුවණ්ණයට්ඨිහි. **සුවණ්ණහත්ථිපාදෙනීති** පකතිහත්ථිපාදපරිමාණාති සුවණ්ණඛණ්ඩාති. **චූළංසෙනෙවාති** චූළං-සෙනෙව. **සුවණ්ණඝටිකීති** සුවණ්ණඛණ්ඩෙහි. **සලක්ඛණානන්ති** ලක්ඛණසම්පන්නානං සහස්සාරානං.

බොධිපල්ලඞ්කාති අභිසම්බුජ්ඣනකාලෙ නිසජ්ජට්ඨානං. **අවිජහිතොති** බුද්ධානං තථානිසජ්ජාය අනඤ්ඤථාභාවතෝ අපරිච්චත්තෙතා. තෙනාහ **"එකස්මිංයෙව ඨානෙ හොති"**ති. **පඨමපදගණ්හිකානි** පච්ඡිමෙ සොපානඵලකෙ ඨත්වා ඨපියමානස්ස දක්ඛිණපාදස්ස පතිට්ඨහනට්ඨානං. තං පන යස්මා දළ්හං ථිරං කෙනචි අහෙජ්ජං හොති; තස්මා **"පදගණ්හී"**ති වුත්තං. යස්මිං භූමිභාගෙ ඉදානි ජෙතවනමහාවිහාරෙ; තත්ථ යස්මිං ඨානෙ පුරිමානං සබ්බබුද්ධානං මඤ්චා පඤ්ඤත්තා; තස්මිං යෙව පදෙසෙ අහමාකම්පි භගවතෝ මඤ්චා පඤ්ඤත්තෙනාති කත්වා "චත්තාරි මඤ්චපාදට්ඨානානි අවිජහිතානෙව හොන්තී"ති වුත්තං. මඤ්චානං පන මහන්තඛුද්දකභාවෙන මඤ්චපඤ්ඤපනපදෙසස්ස මහන්තාමහන්තතා අපමාණං; බුද්ධානුභාවෙන පන සො පදෙසෝ සබ්බදා එකපමාණොයෙව හොතීති "චත්තාරි මඤ්චපාදට්ඨානානි අවිජහිතානෙව හොන්තී"ති වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. **විහාරොපි න විජහිතොයෙවාති** එත්ථාපි එසෙව නයෝ. පුරිමං විහාරට්ඨානං න පරිච්චජතීති හි අත්ථෝ.

විඝට්ඨා මත්තා විමත්තා; විමත්තාව **වෙමත්තතා**; විසදිසතාති අත්ථෝ. **පමාණං** ආරොහෝ. **පධානං** දුක්කරකිරියා. **රස්මීති** සරීරපභා.

"සත්තානං පාකතිකභත්තෙන ඡභත්තෝ මජ්ඣිමපුරිසෝ; තතෝ තිගුණං භගවතෝ සරීරපමාණන්ති භගවා අට්ඨාරසභත්තෝ"ති වදන්ති. අපරෙ පන භණන්ති "මනුස්සානං පාකතිකභත්තෙන චතුභත්තෝ මජ්ඣිමපුරිසෝ; තතෝ තිගුණං භගවතෝ සරීරපමාණන්ති භගවා ද්වාදසභත්තෝ උපාදින්නකරූපධම්මවසෙන; සමන්නතතෝ පන බ්‍යාමමත්තං බ්‍යාමප්පභා එරතීති උපරි ඡභත්තං අබ්භුග්ගතෝ; බහලතරපභාරූපෙන සද්ධිං අට්ඨාරසභත්තෝ හොතී"ති.

අදඛනිඝන්ති දීඝකාලං.

අජ්ඣාසයපරිබ්බහනති බොධිසම්භාරසම්භරණකාලෙ තථාපවත්තඡ්ඣාසයාධිනං; තථා පවත්තපත්ථනානුරූපං විපුලං, විපුලතරඤ්ච හොතීති අත්ථො. සවාසමත්ථො චරියාපිටකවණ්ණනායං[1] වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා. එත්ථ ච යසම්ා සරීරප්පමාණං, පඛානං, සරීරප්පභා ච බුද්ධානං විසදිසාති ඉධ පාළියං අනාගතා. තසම්ා තෙහි සද්ධිං වෙමත්තතාසාමඤ්ඤත්ථං ආයුකුලානීපි ඉධ ආහරිත්වා දීපිතානි. **පරිච්ඡිඤ්ඣගුණෙසූති** අධිගතසබ්බඤ්ඤුගුණෙසු. නනු ච බොධිසම්භාරෙසු, වෙනෙය්යපුග්ගලපරිමාණෙ ච වෙමත්තං නත්ථීති? සච්චං නත්ථි; තදුභයං පන බුද්ධගුණගහණෙන ගහිතමෙව හොතීති න උද්ධටං. යදග්ගෙන හි සබ්බබුද්ධානං බුද්ධගුණෙසු වෙමත්තං නත්ථි; තදග්ගෙන නෙසං සමෙබොධිසම්භාරෙසුපි වෙමත්තං නත්ථීති. කසම්ා? හෙතුඅනුරූපතාය ඵලස්ස; එකන්තෙනෙව වෙනෙය්යපුග්ගලපරිමාණෙ වෙමත්තභාවෙ ච්භාවිතො. මහාබොධිසත්තානඤ්හි හෙතුඅවත්ථායං සම්භතූපනිස්සඉන්ද්රියපරිපාකා වෙනෙය්යපුග්ගලා චරිමභවෙ අරහත්තසම්පත්තියා පරිපොසිතානි කමලවනානි සූරියරස්මිසම්ඵස්සෙන විය තථාගතගුණානුභාවසම්ඵස්සෙන විබොධමුපගච්ඡන්තීති දීපෙසුං අට්ඨකථාචරියා.

නිබ්බත්තෙහානි චත්තාරො මහානිධයො සන්ධාය වදති. **ජාතෙ චාති** ච සද්දෙන කතමහාභිනීහාරො චාති අයම්පි අත්ථො සඞ්ගහිතොති දට්ඨබ්බා. වුත්තඤ්හෙතං බුද්ධවංසෙ:-

"තාරාගණා විරොචන්ති – නක්ඛත්තා ගගණම්ඞ්ගලෙ,
විසාඛා චන්දිමායුත්තා – ධුවං බුද්ධා භවිස්සන්ති"ති.[2]

"එතෙනෙව ච සබ්බබුද්ධානං විසාඛානක්ඛත්තෙනෙව මහාභිනීහාරො හොති"ති ච වදන්ති.

13. අයං ගතීති අයං පවත්ති පවත්තනාකාරො; අඤ්ඤං පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරන්තා ඉමිනා ආකාරෙන අනුස්සරන්තීති අත්ථො; යසම්ා චුතිතො පට්ඨාය යාව පටිසන්ධි; තාව අනුස්සරණං ආරොහනං අතීතඅතීතතරඅතීතතමාදිජාතිසඞ්ඛාතෙ පුබ්බෙනිවාසෙ ඤාණස්ස අභිමුඛභාවෙන පවත්තතීති කත්වා. තසම්ා පටිසන්ධිතො පට්ඨාය යාව චුති; තාව අනුස්සරණං ඔරොහනං පුබ්බෙනිවාසෙ පටිමුඛභාවෙන ඤාණස්ස පවත්තීති ආහ **"පච්ඡාමුඛං ඤාණං පෙසෙත්වා"**ති. **චුතිගහණබ්බතති** යං පන ඉදං චුතියා ඤාණගතියා ගහණතබ්බං; තං ගමනං බුජ්ඣනන්ති අත්ථො. **ගරුකන්ති** භාරියං දුක්කරං. තෙනාහ **"ආභොගෙ පදං දස්සෙන්තෙනා විය"**ති. **අපරම්පි කාරණන්ති** ඡන්නවට්ටමානුස්සරණං පච්ඡාමුඛං ඤාණපෙසනතො අපරං අච්ඡරියබ්භුතකාරණං. **යත්රාති** පච්චත්තත්ථෙ; **නාමාති** අච්ඡරියත්ථෙ නිපාතො; **හි**-සද්දො අනත්ථකො. තෙනාහ **"යො නාම තථාගතො"**ති. එවඤ්හි කත්වා "යත්රා"ති නිපාතවසෙන ච්සුං යත්ර – සද්දගහණං සමත්ථිතං හොති. පපඤ්චන්ති සත්තසන්තානං සංසාරෙ විත්ථාරෙන්තීති **පපඤ්චං**. **ඛණවට්ටං චුච්චන්තීති** කිලෙසවට්ටස්ස පපඤ්චගහණෙන, විපාකවට්ටස්ස දුක්ඛගහණෙන ගහිතත්තා. **පරියාදිණ්ණවට්ටෙති** සබ්බසො ඛෙපිතවට්ටෙ. "මග්ගසීලෙන ඵලසීලෙනා"ති වත්වා තඤ්හි මග්ගඵලසීලං ලොකියසීලපුබ්බකං; බුද්ධානඤ්හි ලොකියසීලම්පි ලොකුත්තරසීලං විය අනඤ්ඤසාධාරණමෙවාති දස්සෙතුං **"ලොකියලොකුත්තරසීලෙනා"**ති වුත්තං. **සමාධිපඤ්ඤාසුපි**

1. චරියාපිටක-අට්ඨ 282 පිටෙ. 2. බු 4-314 පිටෙ.

එසෙව නයෝ. **සමාධිපකඛාති** සමාධි ව සමාධිපකඛා ව සමාධිපකඛා; එකදෙසසරූපෙකසෙසෝ දට්ඨබ්බෝ. තෙනාහ **"මගඝසමාධිනා"**තිආදි, **"විභාරෝ ගහිතෝ වා"**ති ච. **සමාධිපකඛා** නාම වීරියසතිආදයෝ.

සයනන්ති අත්තනා. **නීවරණාදීහීති** නීවරණේහි වෙව තදෙකට්ඨේහි ව පාපධම්මේහි, විතක්කවිචාරාදීහි ච. **"විමුත්තත්තා විමුත්තීති ඤාණං ඉජ්ඣතී"**ති ඉමිනා විමුත්තිසද්දස්ස කම්මසාධනතං ආහ අට්ඨසමාපත්තිආදිවිසයත්තා තස්ස. විමුත්තත්තන්ති ච "වික්ඛම්භනවසෙන විමුත්තත්තා"ති ආදිනා යොජෙතබ්බං. **තස්ස තස්සා**ති අනිච්චානුපස්සනාදිකස්ස. **පච්චනීකඛගවසෙනා**ති පහාතබ්බපටිපක්ඛඅඞ්ගවසෙන. **පටිප්පස්සද්ධත්තා උප්පන්නත්තන්ති** කිලෙසානං පටිප්පස්සම්භනං **පටිප්පස්සද්ධං**; සෝ එව **අත්තා** පරියෝසානභාවතෝ; තස්මිං සාධෙතබ්බෙ නිබ්බත්තත්තා; තංතංමග්ගවජ්ඣකිලෙසානං පටිප්පස්සම්භනවසෙන පවත්තත්තාති අත්ථෝ. කිලෙසෙහි නිස්සටතා; අපගමෝ ච නිබ්බානස්ස තෙහි විවිත්තත්තා එවාති ආහ **"දූරෙ ඨිතත්තා"**ති.

16. **ධම්මධාතූති** ධම්මානං සභාවෝ; අත්ථතෝ චත්තාරි අරියසච්චානි. **සුප්පටිවිද්ධාති** සුට්ඨු පටිවිද්ධා සවාසනානං සබ්බසං කිලෙසානං පජහනතෝ. එවඤ්හි සබ්බඤ්ඤුතා, දසබලඤාණාදයෝ චාති සබ්බෙ බුද්ධගුණා භගවතා අධිගතා අහෙසුං. අරහත්තං **ධම්මධාතූ**ති කෙචි. සබ්බඤ්ඤුතඤාණන්ති අපරෙ. **දවිහි පදෙහී**ති දවිහි වාක්යෙහි. **ආබද්ධන්ති** පටිබද්ධං තං මූලකත්තා උපරිදෙසනාය. **දෙවචාරිකඛොලාහලන්ති** අත්තනෝ දෙවලොකෙ චාරිකාය සුද්ධාවාසදෙවානං කුතූහලපවත්තිං **දස්සෙතුනෝ සුත්තන්තපරියොසානෙ[1] විචාරෙස්සති**; අත්ථතෝ විභාවෙස්සතීති යොජනා. **අයං දෙසනාති** "ඉතෝ සෝ භික්ඛවෙ"තිආදිනා[2] විත්ථාරතෝ පවත්තිතදෙසනමාහ. **නිදානඛණ්ඩන්ති** ආදිතෝ දෙසිතං උද්දෙසදෙසනමාහ. සා හි ඉමිස්සා දෙසනාය නිදානට්ඨානියත්තා තථා වුත්තා.

බොධිසත්තාධම්මතාවණ්ණනා

17. "විපස්සීති තස්ස නාම"න්ති වත්වා තස්ස අභිඤ්ඤතං දස්සෙතුං **"තඤ්හි බොධි"**තිආදි වුත්තං. **විවිධෙ අක්ඛෙ**ති නිරොහිතවිදූරදෙසගතාදිකෙ නීලාදිවසෙන නානාවිධෙ, තදඤ්ඤෙ ච ඉන්ද්රියගොචරභූතෙ තෙ ච යථූපගතෙ, වොහාරවිනිච්ඡයෙ චාති නානාවිධෙ අත්ථෙ. **පඤ්ඤානුසලතායා**ති දස්සනෙ නිපුණභාවෙන. යාථාවතෝ ඤෙය්යං බුජ්ඣතීති **බොධි**; සෝ එව සත්තයොගතෝ **බොධිසත්තොනා**ති ආහ **"පණ්ඩිතසත්තොනා බුජ්ඣනකසත්තොනා"**ති. සුවිඤ්ඤෙය්යත්තා පන පණ්ඩිතභාවෙ වත්තබ්බමෙව. නත්ථි. යදා ච පනානෙන මහාභිනීහාරෝ කතෝ; තතෝ පට්ඨාය මහාබොධියං එකන්තනිය්යානත්තා බොධිමහි සත්තෝ **බොධිසත්තොනා**ති ආහ **"බොධිසඛඛාතෙසූ"**තිආදි. මග්ගඤාණපදට්ඨානඤ්හි සබ්බඤ්ඤුතඤාණං, සබ්බඤ්ඤුතඤාණපදට්ඨානඤ්ච මග්ගඤාණං "බොධී"ති වුච්චති. "සතෝ සම්පජානෝ"ති ඉමිනා චතුත්ථාය ගබ්භාවක්කන්තියා ඔක්කමීති දස්සෙති. චතස්සෝ හි ගබ්භාවක්කන්තියෝ ඉධෙකච්චෝ ගබ්භා මාතුකුච්ඡිං ඔක්කමතෙ, ඨානෙ, නික්කමනෙති තීසු ඨානෙසු අසම්පජානෝ හොති; එකච්චෝ පඨමෙ ඨානෙ සම්පජානෝ; න ඉතරෙසු; එකච්චෝ පඨමෙ, දුතියෙ ච ඨානෙ සම්පජානෝ; න තතියෙ; එකච්චෝ තීසුපි ඨානෙසු

1. දී-ට්ඨ 2 - 70 පිට්ඨෙ. 2. දී 2 - 2 පිට්ඨෙ.

සම්පජානෝ හොති. තත්ථ පඨමා ගබ්භාවක්කන්තිති ලොකියමහාජනස්ස වසෙන වුත්තා; දුතියා අසීතිමහාසාවකානං.[1] වසෙන; තතියා දිව්‍යානං අග්ගසාවකානං, පවෙණිබුද්ධානඤ්ච වසෙන. තෙ කිර කම්මජවාතෙහි උද්ධංපාදා අධොසිරා අනෙකසතපොරිසෙ පපාතෙ විය යොනිමුඛෙ ඨිතා තාළච්ඡිග්ගළෙන හත්ථි විය සම්බාධෙන යොනිමුඛෙන නික්ඛමන්තා මහන්තං දුක්ඛං පාපුණන්ති; තෙන නෙසං "මයං නික්ඛමාමා"ති සම්පජඤ්ඤං න හොති. චතුත්ථා සබ්බඤ්ඤුබොධිසත්තානං වසෙන. තෙ හි මාතුකුච්ඡිම්හි පටිසන්ධිං ගණ්හන්තාපි පජානන්ති; තත්ථ වසන්තාපි පජානන්ති; නික්ඛමනකාලෙපි පජානන්ති. න හි තෙ කම්මජවාතා උද්ධංපාදෙ අධොසිරෙ කත්වා බ්‍යාපිතුං සක්කොන්ති; දෙව හත්ථෙ පසාරිත්වා අක්ඛීනි උම්බිලෙත්වා ඨිතකාව නික්ඛමන්තීති. **ඤාණෙන පරිච්ඡින්දිත්වා**ති පුබ්බභාගෙ පඤ්ච-මහාවිලොකනඤ්ඤණෙන වෙව "ඉදානි චවාමී"ති චුතිපරිච්ඡින්දනඤ්ඤණෙන ච අපරභාගෙ "ඉධ මයා පටිසන්ධි ගහිතා"ති පටිසන්ධිපරිච්ඡින්දනඤ්ඤණෙන ච පරිච්ඡිජ්ජ ජානිත්වා.

පඤ්චන්නං මහාපරිච්චාගානං, ඤාතත්ථචරියාදීනඤ්ච සතිපි පාරමියා පරියාපන්නභාවෙ සමභාරවිසෙසභාවදස්සනත්ථං විසුං ගහණං. තත්ථ අඞ්ගපරිච්චාගො, නයනපරිච්චාගො, අත්තපරිච්චාගො, රජ්ජපරිච්චාගො, පුත්තදාරපරිච්චාගොති ඉමෙ **පඤ්ච මහාපරිච්චාගා.** තත්ථාපි කාමං අඞ්ගපරිච්චාගාදයොපි දානපාරමියෙව; තථාපි පරිච්චාගවිසෙසභාවදස්සනත්ථඤ්චෙව සුදුක්කරභාවදස්සනත්ථඤ්ච මහාපරිච්චාගානං විසුං ගහණං. තතො එව ච අඞ්ගපරිච්චාගතොපි විසුං නයනපරිච්චාගග්ගහණං, පරිච්චාග-භාවසාමඤ්ඤෙපි[2] රජ්ජපරිච්චාගපුත්තදාරපරිච්චාගග්ගහණඤ්ච කතං. ඤාතීනං අත්ථචරියා **ඤාතත්ථචරියා;** සා ච ඛො කරුණායනවසෙන. තථා සත්ත-ලොකස්ස දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකපරමත්ථානං වසෙන හිතචරියා **ලොකත්ථ-චරියා.** කම්මස්සකතාඤාණවසෙන, අනවජ්ජකම්මායතනසිප්පායතන-විජ්ජාට්ඨානවසෙන, ඛන්ධායතනාදිවසෙන, ලක්ඛණත්තයාදිතීරණවසෙන ච අත්තනො, පරෙසඤ්ච තත්ථ සතිපට්ඨානෙන ඤාණචාරො **බුද්ධචරියා;*** සා පනත්ථතො පඤ්ඤාපාරමියෙව; ඤාණසම්භාරවිසෙසතාදස්සනත්ථං පන විසුං ගහණං. **බුද්ධචරියාගහනන්ති** බහුවචනනිද්දෙසෙන පුබ්බයොගපුබ්බ-චරියාධම්මක්ඛානාදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බා. තත්ථ ගතපච්චාගතවත්ත-සඞ්ඛාතාය පුබ්බභාගපටිපදාය සද්ධිං අභිඤ්ඤාසම්පත්තිනිප්පාදනං **පුබ්බ-යොගො.** දානාදීසුයෙව සාතිසයපටිපත්ති **පුබ්බචරියා.** "යාව චරියාපිටක[3] සඞ්ගහිතා අනිනීහාරො **පුබ්බයොගො;** කායාදිවිවෙකවසෙන එකචරියා **පුබ්බචරියා**"ති කෙචි. දානාදීනඤ්චෙව අප්පිච්ඡතාදීනඤ්ච සංසාරනිබ්බානෙසු ආදීනවානිසංසානඤ්ච විභාවනවසෙන, සත්තානං බොධිත්තයෙ පතිට්ඨාපන-පරිපාචනවසෙන ච පවත්තකථා **ධම්මක්ඛානං. ඤොවිං පඤ්ඤා**ති පරපරියත්තං පරමුක්කංසං පාපුණිත්වා. **සත්තමහාදානානීනි** අට්ඨවස්සික-කාලෙ "හදයමංසාදීනිපි යාචකානං දදෙය්‍ය"න්ති අජ්ඣාසයං උප්පාදෙත්වා දින්නදානං, මංගලහත්ථිදානං, ගමනකාලෙ දින්නං සත්තසත්තකමහාදානං, මහාභ ගවජ්ජනෙන දින්නං අස්සදානං, රථදානං, පුත්තදානං, භරියාදානන්ති ඉමානි සත්ත මහාදානානි[4] දතිවා.

"ඉදානෙව මෙ මරණං හොතූ"ති අධිමුච්චිත්වා කාලකරණං **අධිමුත්ති-කාලකිරියා;** තං බොධිසත්තානංයෙව; න අඤ්ඤසං. බොධිසත්තා කිර

1. ථෙරගාථා-ඨ 2-541 පිට්ඨෙ විත්ථාරො. 2. පරිච්චාගභාව සාමඤ්ඤෙනපි (?)
3. බු 4-385 පිට්ඨෙ. 4. බු 4-392, බු 6-316 පිට්ඨාදිසු විත්ථාරො. *බුද්ධිචරියා (සී: අවුවා)

දීඝායුකදෙවලෝකෙ ඨිතා "ඉධ ඨිතස්ස මෙ බොධිසම්භාරසම්භරණං න සම්භවතී"ති ඤත්වා තත්ථ වාසතො නිබ්බින්දමානසා හොන්ති; තදා ච්‌මානං පවිසිත්වා අකිත්තිං නිම්ලෙත්වා "ඉතො උද්ධං මෙ ජීවිතං නපපවත්තතූ"ති චිත්තං අධිට්ඨාය නිසීදන්ති; චිත්තාධිට්ඨානසමනන්තරමෙව මරණං හොති. පාරමීධම්මානඤ්හි උක්කංසපපවත්තියා තසම්ං තසම්ං අත්තභාවෙ අභිඤ්ඤා-සමාපත්තීහි සන්තානස්ස විසෙසිතත්තා අත්තසිනෙහස්ස තනුභාවෙන, සත්තෙසු ච මහාකරුණාය උළාරභාවෙන අධිට්ඨානස්ස තික්ඛචිණ්ණභාවා-පත්තියා බොධිසත්තානං අධිප්පායා සම්ජ්ඣන්ති. විත්තෙ, චිය කමෙමසු ච නෙසං වසීභාවො; තස්මා යත්ථ උපපන්නානං පාරමියො සම්මදෙව පරිබ්‌ෘහන්ති. වුත්තනයෙන කාලං කත්වා තත්ථ උප්පජ්ජන්ති. තථා හි අම්හාකං මහාසත්තො ඉමස්මිං යෙව කප්පෙ නානාජාතීසු අපරිහීනජ්ඣානො කාලං කත්වා බ්‌රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තෙත්වා; අප්පකමෙව කාලං තත්ථ ඨත්වා තතො චවිත්වා මනුස්සලොකෙ නිබ්බත්තෙත්වා; පාරමීසම්භරණපසුතො අහොසි. තෙන වුත්තං "බොධිසත්තානංයෙව; න අඤ්ඤසස"නති. **"එතෙන අත්තභාවෙන අනන්තරෙන පාරමීනං සබ්බසො පූරිතත්තා"**ති ඉමිනා පයොජනභාවතො තත්ථ ඨත්වා අධිමුත්තිකාලකිරියා නාම නාහොසීති දස්සෙති. අපි ච තත්ථ යාවතායුකට්ඨානං[1] චරිමභවෙ අනෙකමහානිධි-සම්පට්ඨානපුබ්බිකාය දිබ්බසම්පත්තිසදිසාය මහාසම්පත්තියා නිබ්බත්තනි චිය, බුද්ධභූතස්ස අසදිසදානාදිවසෙන අනඤ්ඤසාධාරණලාභුප්පත්ති චිය ච "ඉතො පරං මහාපුරිසස්ස දිබ්බසම්පත්තිඅනුභවනං නාම නත්ථී"ති උස්සාහ-ජාතස්ස පුඤ්ඤසම්භාරස්ස වසෙනාති දට්ඨබ්බං. අයඤ්හෙත්ථ ධම්මතා.

මනුස්සගණනාවසෙන; න දෙවගණනාවසෙන. **පුබ්බනිමිත්තානීති** වුත්තියා පුබ්බනිමිත්තානි. **අම්ලාඩිච්ඡාති** එත්ථ අම්ලානගහණෙනෙව තාසං මාලානං වණ්ණසම්පදායපි ගන්ධසම්පදායපි සොභාසම්පදායපි අච්චාසො දස්සිතොති දට්ඨබ්බං. බාහිරබහන්තරානං රජොජල්ලානං ලෙපස්සපි අභාවතො දෙවානං සරීරගතානි වත්ථානි සබ්බකාලං පරිසුද්ධපභස්සරානෙව හුත්වා තිට්ඨන්තීති ආහ **"වත්ථෙසුපි එසෙව නයො"**ති. **නෙව සීතං න උණ්හන්ති** යස්ස සීතස්ස පටික්කාරවසෙන අධිකං සෙවියමානං උණ්හං, සයමෙව වා ඛරතරං හුත්වා අභිභවන්තං සරීරෙ සෙදං උප්පාදෙය්‍ය; තාදිසං නෙව සීතං; න උණ්හං **හොති. තස්මිං කාලෙති** යථාවුත්තමරණාසන්නකාලෙ. **බින්දු බින්දු වසෙනාති** ඡින්නසුත්තාය ආමුත්තමුත්තාවලියා නිපතන්තා මුත්තාගුළිකා විය බින්දු බින්දු හුත්වා. **සෙදුති** සෙදධාරා **මුච්චන්ති.** දන්තානං ඛණ්ඩිතභාවො **ඛණ්ඩිච්චං.** කෙසානං පලිතභාවො **පාලිච්චං.** ආදි-සද්දෙන වලිත්තචතං සඞ්ගණ්හාති. **කිලන්තරූපො අත්තභාවො හොති;** න පන ඛණ්ඩිච්ච-පාලිච්චාදීනි අධිප්පායො. **උක්කණ්ඨිතානි** අනභිරති. සා නත්ථි උපරූපරි උළාරුළාරානමෙව හොගානං විසෙසතො දුච්ජානනානං උපනිට්ඨනතො. **නිස්සසන්තීති** උණ්හං නිස්සසන්ති. **විජම්භන්තීති** අනභිරතිවසෙන විජම්භනං කරොන්ති.

පණ්ඩිතාඒවංති බුද්ධිසම්පන්නා එව දෙවතා. යථා දෙවතා සම්පතිජාතා "කිදිසෙන පුඤ්ඤකම්මෙන ඉධ නිබ්බත්තා"ති විතෙත්වා "ඉමිනා නාම පුඤ්ඤකම්මෙන ඉධ නිබ්බත්තා"ති ජානන්ති; එවං අතීතභවෙ අත්තනා කතං, අඤ්ඤෙපි වා එකච්චං පුඤ්ඤකම්මං ජානන්තියෙව මහාපුඤ්ඤාති ආහ **"යෙ මහාපුඤ්ඤා"**තිආදි.

---

1. යාවතායුකං අභිට්ඨානං (ඤ).

න පඤ්ඤායන්ති චිරතරකාලන්තරා පරම්පරුප්පන්නා. **අනියාමනිබ්බානන්ති** න නියාමනාවහං සත්තානං අභාජනභාවතෝ. සත්තා න පරම්පරුප්පන්නා හොන්ති නාම පාපුසස්සන්තතායාති ආහ **"නඳ හි සත්තා උසසන්නකිලෙසා හොන්ති"**ති එතඵාහ —— කසමා සම්මාසම්බුද්ධා මනුසසලොකෙ එව උපපජ්ජන්ති; න දෙවබ්‍රහ්මලොකෙසූති? දෙවලොකෙ තාව නුපපජ්ජන්ති බ්‍රහ්මචරියවාසස්ස අනොකාසභාවතෝ, තථා අනච්ඡරියභාවතෝ. අච්ඡරියධම්මා හි බුද්ධා භගවන්තෝ; තෙසං සා අච්ඡරියධම්මතා දෙවත්තභාවෙ සීතානං න පාකටා හොති යථා මනුසසභූතානං; දෙවභූතෙ හි සම්මාසම්බුද්ධෙ දිස්සමානං බුද්ධානුභාවං දෙවානුභාවතෝ ලොකෝ දහති; න බුද්ධානුභාවතෝ; තථා සති "සම්මාසම්බුද්ධෝ"ති නාධිමුච්චති න සමපසීදති; ඉස්සරකුත්තගගහං න විස්සජ්ජෙති; දෙවත්තභාවස්ස ච විරකාලාධිට්ඨානතෝ එකච්චසස්සතවාදතෝ න පරිමුච්චති. **බ්‍රහ්මලොකෙ නුපපජ්ජන්තීති** එත්ථාපි එසෙව නයෝ. සත්තානං තාදිසගගාහවිනිමොචනත්ථඤ්ච බුද්ධා භගවන්තෝ මනුස්සසුගතියංයෙව උපපජ්ජන්ති; න දෙවසුගතියං. මනුස්සසුගතියං උපපජ්ජන්තාපි ඔපපාතිකා න හොන්ති; සති ච ඔපපාතිකූපපත්තියං වුත්තනයෙනානන්තරත්තනතෝ, ධම්මවෙනෙය්‍යානං ධම්මතන්තියා ඨපනස්ස ච ධාතුවෙනෙය්‍යානං ධාතූනං ඨපනස්ස ඉච්ඡිතබ්බත්තා ච. න හි ඔපපාතිකානං පරිනිබ්බානතෝ උද්ධං සරීරධාතුයෝ තිට්ඨන්ති. මනුස්සලොකෙ උපපජ්ජන්තාපි මහාබොධිසත්තා චරිමභවෙ මනුස්සභාවස්ස පාකටභාවකරණාය පන දූරපරිග්ගහම්පි කරොන්තා ඍව පුත්තමුඛදස්සනා අගාරමජ්ඣෙ නිට්ඨන්ති; පරිපාකගතසීලනෙක්ඛම්මපඤ්ඤාදිපාරමිතාපි[1] න අභිනික්ඛමන්තීති. කිං වා එතාය කාරණචින්තාය "සබ්බබුද්ධෙහි ආචිණ්ණසමාචිණ්ණා; යදිදං මනුස්සභූතානංයෙව අභිසම්බුජ්ඣනා; න දෙවභූතාන"න්ති. අයමෙත්ථ ධම්මතා. තථා හි තදන්තෙ මහාභිනීහාරොපි මනුස්සභූතානංයෙව ඉජ්ඣති; න දෙවභූතානං.

කසමා පන සම්මාසම්බුද්ධා ජම්බුදීපෙ එව උපපජ්ජන්ති; න සෙසදීපෙසු? කෙචි තාව ආහු "යසමා පඨවියා නාභිභූතා, බුද්ධානුභාවසහිතා අචලට්ඨානභූතා[2] බොධිමණ්ඩභූමි ජම්බුදීපෙ එව; තසමා ජම්බුදීපෙ එව උපපජ්ජන්තී"ති, තථා "ඉතරෙසම්පි අච්ඡරිතට්ඨානානං තත්ථෙව ලබ්භනතෝ"ති. අයං පනෙත්ථ අම්හාකං ඛන්ති — යසමා පුරිමබුද්ධානං, මහාබොධිසත්තානං, පච්චෙකබුද්ධානඤ්ච නිබ්බත්තනියා සාවකබොධිසත්තානං සාවකබොධියා අභිනීහාරෝ, සාවකපාරමියා සම්භරණං, පරිපාවනඤ්ච බුද්ධඛෙත්තභූතෙ ඉමසමිං චක්කවාළෙ ජම්බුදීපෙ එව ඉජ්ඣති; න අඤ්ඤත්ථ; වෙනෙය්‍යානං විනයනත්ථෝ ච බුද්ධුප්පාදෙති අගගසාවකමහාසාවකාදි[3] වෙනෙය්‍යවිසෙසාපෙක්ඛාය එතසමිං ජම්බුදීපෙ එව බුද්ධා නිබ්බත්තන්ති; න සෙසදීපෙසු; අයඤ්ච නයෝ සබ්බබුද්ධානං ආචිණ්ණසමාචිණ්ණතා. තෙසං උත්තමපුරිසානං තත්ථෙව උපපත්ති සම්පත්තිචක්කානං විය අඤ්ඤමඤ්ඤූපනිස්සයතෝ අපරාපරං වත්තනතීති දට්ඨබ්බං; එතෙනෙව ඉමං චක්කවාළං මජ්ඣෙ කත්වා ඉමිනා සද්ධිං චක්කවාළානං දසසහස්සෙසෙව ඛෙත්තභාවෙ දීපිතෝ ඉතෝ අඤ්ඤස්ස බුද්ධානං උපපත්තිට්ඨානස්ස තෙපිටකෙ බුද්ධවචනෙ අනුපලබ්භනතෝ. තෙනාහ **"තීසු දීපෙසු බුද්ධා න නිබ්බත්තන්ති; ජම්බුදීපෙයෙව නිබ්බත්තන්තීති දීපං පඤ්ඤි"**ති. ඉමිනා නයෙන දෙසනායමෙපි කාරණං නීහරිත්වා වත්තබ්බං.

---

1. ..... පාරමිතාපි (ක) 2. බුද්ධභාවමහාඅචලට්ඨානභූතා (ක)
3. ථෙරගාථා-ට්ඨ 2 - 541 පිටෙ විත්ථාරෙ.

ඉදානි ච **ඛත්තියකුලං ලොකසම්මතං** බ්‍රාහ්මණානම්පි පූජනීයභාවතො. **"රාජා පිතා භවිස්සති"**ති **කුලං පඤ්ඤි** පිතුවසෙන කුලස්ස නිද්දිසිතබ්බතො.

"දසන්නං මාසානං උපරි සත්තන්න දිවසානී"ති **පඤ්ඤි**; තෙන අත්තනො අන්තරායාභාවං අඤ්ඤාසි. තස්සා ච තුසිතභවෙ දිබ්බසම්පත්තිපච්චනුභවනං.

තා දෙවතාති දසසහස්සිචක්කවාළදෙවතා. කථං පන තා දෙවතා තදා බෝධිසත්තස්ස පූරිතපාරමීභාවං, කථඤ්චස්ස බුද්ධභාවං ජානන්තීති? මහෙසක්ඛානං දෙවතානං වසෙන; යෙභුය්‍යෙන ච තා දෙවතා අභිසමයභාගිනො. තථා හි භගවතො ධම්මදෙසනාසංවිභාගෙ අනෙකවාරං දසසහස්සචක්කවාළදෙවතාසන්නිපාතො අහොසි.

"චවාමී"ති ජානාති චුතිආසන්නජවනෙහි ඤාණසහිතෙහි චුතියා **උපට්ඨිතභාවස්ස** පටිසංවිදිතත්තා. **චුතිචිත්තං න ජානාති** චුතිචිත්තක්ඛණස්ස ඉත්තරභාවතො. තථා හි තං චුතූපපාතඤාණස්සපි අවිසයොව. **පටිසන්ධිචිත්තෙනපි** එසෙව නයො. **ආවජ්ජනපරියායොති** ආවජ්ජනක්කමො. යස්මා එකවාරං ආවජ්ජිතමත්තෙන ආරම්මණං නිට්ඨිතුං න සක්කා; තස්මා තමෙවාරම්මණං දුතියං, තතියඤ්ච ආවජ්ජිත්වා නිට්ඨයති. ආවජ්ජනසීසෙන වෙත්ථ ජවනවාරො ගහිතො. තෙනාහ **"දුතියතතියචිත්තවාරෙ එව ජානිස්සතී"**ති. චුතියා පුරෙතරං කතිපයචිත්තවාරතො පට්ඨාය "මරණං මෙ ආසන්නා"නති ජානනතො **"චුතික්ඛණෙපි චවාමිති ජානාති"**ති වුත්තං. පටිසන්ධියා පන අපුබ්බභාවතො **පටිසන්ධිචිත්තං න ජානාති. නිකන්තියා** උපපත්තිතො පරතො **"අසුකස්මිං මෙ ඨානෙ පටිසන්ධි ගහිතා"ති ජානාති. තස්මිං කාලෙ**ති පටිසන්ධිගහණකාලෙ. **දසසහස්සිලොකධාතුකම්පතී**ති එත්ථ කම්පනකාරණං හෙට්ඨා බ්‍රහ්මජාලවණ්ණනායං[1] වුත්තමෙව. අත්ථතො පනෙත්ථ යං වත්තබ්බං; තං පරතො මහාපරිනිබ්බානවණ්ණනායං[2] ආගමිස්සති. මහාකාරුණිකා බුද්ධා භගවන්තො සත්තානං හිතසුඛවිධානතපපරතාය බහුලං සොමනස්සිකාව හොන්තීති තෙසං පඨමමහාචිත්තෙන පටිසන්ධිග්ගහණං **අට්ඨකථායං**[3] වුත්තං. මහාසිවත්ථෙරො පන යදිපි මහාකාරුණිකා බුද්ධා භගවන්තො සත්තානං හිතසුඛවිධානතපපරාව; විවෙකජ්ඣාසයා පන විසඞ්ඛාරනින්නා සබ්බසඞ්ඛාරෙසු අජ්ඣුපෙක්ඛන බහුලාති පඤ්චමමහාචිත්තෙන පටිසන්ධිග්ගහණමාහ.

පුරෙ පුණ්ණමාය සත්තමදිවසතො පට්ඨායාති පුණ්ණමාය පුරෙ සත්තමදිවසතො පට්ඨාය; සුක්කපක්ඛෙ නවමිතො පට්ඨායාති අත්ථො. **සත්තමෙ දිවසෙ**ති නවමිතො සත්තමෙ දිවසෙ ආසළ්හිපුණ්ණමායං. **ඉදං සුපිනන්ති** ඉදානි වුච්චමානාකාරං. **මජ්ඣිමට්ඨකථායං** පන "අනොතත්තදහං නෙත්වා එකමන්තං අට්ඨංසු. අථ නෙසං දෙවියො ආගන්ත්වා මනුස්සමලහරණත්ථං නහාපෙත්වා"ති[4] වුත්තං. තත්ථ **නෙසං දෙවියොති** මහාරාජූනං දෙවියො. **චරිත්වාති** ගොචරං චරිත්වා.

හරිතූපලිත්තායාති හරිතෙන ගොමයෙන කතපරිභණ්ඩාය. **"සො ච බො පුරිසගබ්භො; න ඉත්ථිගබ්භො; පුත්තො තෙ භවිස්සතී"**ති එත්තකමෙව තෙ බ්‍රාහ්මණා අත්තනො සුපිනසත්ථනයෙන කථෙසුං. **"සචෙ අගාරං අජ්ඣාවසිස්සති"**තිආදි පන දෙවතාවිග්ගහෙන තමත්ථං යාථාවතො පවෙදෙසුං.

1. දී-ටී 1-134 පිටෙ. 2. දී-ටඨ 2-148 පිටෙ 3 දී-ටඨ 2-23, අඟ-ටඨ 1-307, ම-ටඨ 4-124 පිටෙසු. 4. ම-ටඨ 4 124 පිටෙ.

ධම්මතාති එත්ථ **ධම්ම**-සද්දෝ "ජාතිධම්මානං භික්ඛවෙ සත්තානං"නති-ආදීසු[1] විය පකතිපරියායෝ; ධම්මෝ **එව ධම්මතා** යථා දෙවෝ එව දෙවතාති ආහ **"අයං සභාවෝ"**ති; අයං පකතීති අත්ථෝ. සභායං සභාවෝ අත්ථතෝ තථා නියතභාවොති ආහ **"අයං නියාමොති වුත්තං හොති"**ති. නියාමෝ පන බහුවිධොති තෙ සබ්බෙ අනුද්ධාරණයෙන උද්ධරිත්වා ඉධාධිප්පෙතනියාමමෙව දස්සෙතුං **"නියාමතා ච නාමා"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ කම්මානං නියාමෝ **කම්මනියාමෝ.** එස නයෝ උතුනියාමාදීසු තීසු. ඉතරෙ පන ධම්මෙ එව නියාමෝ **ධම්මනියාමෝ;** ධම්මතා.

කුසලස්ස කම්මස්ස. **නිස්සෙණෙනා** තිඛිණං කරොනෙනා.

අරූපාදිභූමිභාගවිසෙසවසෙන උතුවිසෙසදස්සනතො උතුවිසෙසෙන සිජ්ඣමානානං රුක්ඛාදීනං පුප්ඵඵලාදිගහණං **"තෙසු තෙසු ජනපදෙසූ"**ති විසෙසෙත්වා වුත්තං. **තස්මිං තස්මිං කාලෙනි** තස්මිං තස්මිං වස්සනාදිකාලෙ.

මධුරතො බීජතො **තිත්තතො** බීජතොති යොජනා.

18. වත්තමානසමීපෙ වත්තමානෙ විය වොහරිතබ්බතාති "ඔක්කමතී"ති වුත්තත්තා ආහ **"ඔක්කන්තනිභා හොතීති අයමෙවත්ථො"**ති. **එවං හොතීති** එවං වුත්තපකාරෙනස්ස සම්පජානනා හොති. **න ඔක්කමමානෙ** පටිසන්ධික්ඛණස්ස දුවිඤ්ඤෙය්යතාය. තථා ච වුත්තං "පටිසන්ධිචිත්තං න ජානාතී"ති. දස්සනභස්සවක්කවාළපබ්බතරණෙන වා **අප්පමාණෙ.** අතිවිය සමුජ්ජලනභාවෙන **ඵලාරොෙ.** **දෙවානුභාවනන්ති** දෙවානං පභානුභාවං. දෙවානඤ්හි පභං සො ඔභාසො අභිභවති; න තෙසං ආධිපච්චං. තෙනාහ **"නිච්චත්තච්චස්සා"**තිආදි.

ලොකානං ලොකධාතූනං අන්තරෙ විවරෙ **ලොකන්තරෙ;** සො එව ඉත්ථිලිඞ්ගවසෙන **"ලොකන්තරිකා"**ති වුත්තො. රුක්ඛගච්ඡාදිනා කෙනචි න හඤ්ඤන්තීති **අහා;** අසම්බාධා. තෙනාහ **"නිච්චච්චථා"**ති. **අසංවුතානි** හෙට්ඨා, උපරි ච කෙනචි න පිහිතා. තෙන වුත්තං **"හෙට්ඨාපි අප්පතිට්ඨා"**ති. තත්ථ පි-සද්දෙන යථා හෙට්ඨා උදකස්ස පිධායිකා පඨවී නත්ථීති අසංවුතා ලොකන්තරිකා; එවං උපරිපි චක්කවාළෙසු විය දෙවවිමානානං අභාවතො අසංවුතා අප්පතිට්ඨාති දස්සෙති. **අන්ධකාරෙ** එත්ථ අත්ථීති **අන්ධකාරා. චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්යං න ජායති** ආලොකස්ස අභාවතො; න චක්ඛුනො. තථා හි "තෙනොභාසෙන අඤ්ඤමඤ්ඤං සඤ්ජානන්තී"ති වුත්තං. ජම්බුදීපෙ ඨිතමජ්ඣන්හිකවෙලායං පුබ්බවිදෙහවාසිනං අත්ථඞ්ගමනවසෙන උපඩ්ඪං සූරියමණ්ඩලං පඤ්ඤායති; අපරගොයානවාසිනං උග්ගමනවසෙන; එවං සෙසදීපෙසුපීති ආහ **"එකප්පහාරෙනෙව තීසු දීපෙසු පඤ්ඤායන්තී"**ති. ඉතො අඤ්ඤථා පන දීසු එව දීපෙසු එකප්පහාරෙන පඤ්ඤායන්තීති. එකෙකාය දිසාය නව නව යොජනසතසහස්සානි අන්ධකාරවිධමනම්පි ඉමිනාව නයෙන දට්ඨබ්බං. **පහාය නප්පහොන්තීති** අත්තනො පභාය ඔභාසිතුං අනභිසම්භුනන්ති. යුගන්ධරපබ්බතප්පමාණෙ අක්ඛෙ විවරණතො **චක්කවාළපබ්බතස්ස වෙමජ්ඣෙන විවරන්තී"**ති වුත්තං.

---

1. ම-1-84, ම 3-293, ඛු 9-38 පිටෙසු.

වාවමාති ඛාදනත්ථං ගණ්හිතුං උපක්කමන්තා. **විපරිවත්තිත්වාති** විවත්තිත්වා. **ඡිජ්ජිත්වාති** මූලච්ඡේදනියා සිතට්ඨානතෝ මූලච්ඡිත්වා; අඞ්ග-පච්චඞ්ගඡේදනෙන වා ඡිජ්ජිත්වා. **අච්චන්තඛාරෙති** ආතපසන්තාපාභාවෙන අතිසිතභාවමෙව සන්ධාය අච්චන්තඛාරතා වුත්තා සියා. න හි තං කපල්ලඝණ්ඨනඋදකසම්පත්තිකරමහාමෙඝවුට්ඨං පඨවිසන්ධාරකං කපල-විනාසකඋදකං විය ඛාරං භවිතුං අරහති. තථා හි සති පඨවිපි විලීයෙය්‍ය; තෙසං වා පාපකම්මබලෙන පෙතානං උදකස්ස පුබ්බෙලහාවාපත්ති විය තස්ස උදකස්ස තදා ඛාරභාවාපත්ති හොතීති වුත්තං **"අච්චන්තඛාරෙ උදකෙ"**ති.

එකයාගුපානමත්තම්පීති පත්තාදිභාජනගතං යාගුං ගලොවිආදිඋද්ධ-රණියා ගහෙත්වා පිවනමත්තම්පි කාලං. **සමණානඤ්ඤාති** සබ්බභාගතෝ ඤ්පකාරම්පි.

19. **චතුන්නං මහාරාජානං වසෙනාති** වෙස්සවණාදිචතුමහාරාජභාව-සාමඤ්ඤෙන.

යථා විභාරන්ති යථාසකං විහාරං.

20. **පකතියාති** අත්තනෝ පකතියා එව. තෙනාහ **"සභාවෙ-නෙවා"**ති. පරස්ස සන්තිකෙ ගහණෙන විනා අත්තනෝ සභාවෙනෙව සයමෙව අධිට්ඨහිත්වා **සීලසමාදානානා**. **බෝධිසත්තමාතාපීති** අම්හාකං බෝධිසත්තමාතාපි. **කාලදෙවිලස්සාති**[1] යථා කාලදෙවිලස්ස සන්තිකෙ අඤ්ඤදත්ථු ගණ්හාති; බෝධිසත්තෙ පන -පෙ- සයමෙව සීලං අග්ගහෙසි; තථා විපස්සිබෝධිසත්තමාතාපීති අධිප්පායෙ.

21. **"මනුස්සෙසූ"**ති ඉදං පකතිවාරිත්තවසෙන වුත්තං "මනුස්සිත්ථියා නාම මනුස්සපුරිසෙසු පුරිසාධිප්පායචිත්තං උප්පජ්ජෙය්‍යා"ති. බෝධිසත්තස්ස මාතුයා පන දෙවෙසුපි තාදිසං චිත්තං නුප්පජ්ජතෙව. යථා බෝධිසත්තස්ස ආනුභාවෙන බෝධිසත්තමාතු පුරිසාධිප්පායචිත්තං නුප්පජ්ජති; එවං තස්සානු-භාවෙනෙව සා කෙනචි පුරිසෙන අනභිභවනීයාති ආහ **"පාදෙ න වහන්ති දිබ්බඝණ්ඩලිකා විය බජ්ඣන්තී"**ති.

22. පුබ්බෙ "කාමගුණූපසඤ්හිතං චිත්තං නුප්පජ්ජතී"ති වුත්තං; පුන "පඤ්චහි කාමගුණෙහි සමප්පිතා සම්ඛීභූතා පරිවාරෙතී"ති ච වුත්තං; කථමිදං අඤ්ඤමඤ්ඤං න විරුජ්ඣතීති ආහ **"පුබ්බෙ"**තිආදි. **චක්ඛුපවි-සෙබපොති** අබ්‍රහ්මවරියවත්ථුපටිසෙධො. තෙනාහ **"පුථුආධිප්පාය-වසෙනා"**ති. **ආරම්මණපවිලාපොති** රූපාදිපඤ්චකාමගුණාරම්මණසෙසව පවිලාපො.

23. **කිලමථොති** ඛෙදෙ; කායස්ස ගරුභාවකඛීනභාවාදයොපි තස්සා තදා න හොන්තීති එව. "නිරොකුච්ඡිගතං පස්සතී"ති වුත්තං; කදා පට්ඨාය පස්සතීති ආහ **"කලලාදිකාලං අතික්කමිත්වා"**තිආදි. දස්සනෙ පයොජනං සයමෙව වදති. තස්ස අභාවතෝ කලලාදිකාලෙ න පස්සති. **පුඤ්ඤෙන** දහරෙන මන්දෙන උත්තානසෙය්‍යකෙන **සදිසං. "යං තං මාතු"**තිආදි පකතිවාරිත්තවසෙන වුත්තං. චක්කවත්තිගබ්භතොපි හි සම්සෙසං බෝධි-සත්තගබ්භා පරිහාරං ලභන්ති පුඤ්ඤසම්භාරස්ස සාතිසයත්තා; තස්මා බෝධිසත්තමාතා අනිච්ච සපායාහාරාවාරා ච හුත්වා සක්කච්චං පරිහරති. **සුඛවාසත්ථන්ති** බෝධිසත්තස්ස සුඛවාසත්ථං. **පුරත්ථාභිමුඛොති** මාතු

1. කාළදෙවල. (සී)

පුරිමභාගාභිමුඛෝ. ඉදානි තිරොකුච්ඡිගතස්ස දිස්සමානතාය අබ්භන්තරං, බාහිරඤ්ච කාරණං දස්සෙතුං **"පුබ්බ කතකම්මං"**නාදි වුත්තං. **අස්සාති** දෙවියා. **වක්කමීති** කුච්ඡිං. එලිකඅබ්බපටලාදිනෝ විය බොධිසත්තමාතුකුච්ඡිතවස්ස පතනුභාවෙන ආලොකස්ස විබන්ධාභාවතෝ යථා බොධිසත්තමාතා කුච්ඡිගතං බොධිසත්තං පස්සති; කිමෙවං බොධිසත්තොපි මාතරං, අඤ්ඤඤ්ච පුරතෝ ඨිතං රූපගතං පස්සතීති ආහ **"බොධිසත්තෝ පනා"**තිආදි. කස්මා පන සෝ එවං පස්සතීති ආහ **"න හි අඤ්ඤෝ කුච්ඡියං චක්ඛුවිඤ්ඤාණං උප්පජ්ජතී"**ති. අස්සාසපස්සාසා විය හි තස්ස චක්ඛුවිඤ්ඤාණම්පි න උප්පජ්ජති තජ්ජස්ස සමන්නාහාරස්ස අභාවතෝ.

24. යථා අඤ්ඤේ ඉත්ථියෝ විජාතපප්පවිය්හා තාදිසෙන රොගෙන අභිභූතාපි හුත්වා මරන්ති; බොධිසත්තමාතු පන බොධිසත්තෙ කුච්ඡිගතෙ තස්ස විජායනනිමිත්තං; න කොචි රොගෝ උප්පජ්ජති, කෙවලං ආයුපරික්ඛයෙනෙව කාලං කරොති; සව්වායමත්ථෝ හෙට්ඨා වුත්තොව. **"බොධිසත්තෙනාන වසිතට්ඨානඤ්හී"**තිආදි තස්ස කාරණවචනං. **අඤ්ඤේසං අපරිභොගනති** අඤ්ඤෙහි න පරිභුඤ්ජිතබ්බං; න පරිභොගයොග්ගනති අත්ථෝ. තථා සති බොධිසත්තපිතු අඤ්ඤස්ස අගාරමජ්ඣෙ සියා භවිතබ්බං; තථාපි බොධිසත්තමාතරි ඛරනතියා අයුජ්ජමානකනති ආහ **"න ච සක්කා"**තිආදි. **අපනෙතබ්බනති** අගාරමජ්ඣෙ ට්ඨානතෝ නීහරිතබ්බා. අත්තනි ඡන්දරාගවසෙනෙව බහිද්ධා ආරම්මණපරියෙසනානි විසයිනිසාරාගෝ සත්තානං විසයෙසු සාරාගස්ස බලවකාරණනති දස්සෙනෙතා ආහ **"සත්තානං අත්තභාවෙ ඡන්දරාගෝ බලවා හොති"**නි. **අනුරක්ඛිතුං න සක්කොනීති** සම්මා ගබ්භපරිහාරං නානුයුඤ්ජති. තෙන **ගබ්භා බලවාබාධෝ හොති. වක්කු විසදං හොතීති** ගබ්භාසයෝ විසුද්ධා හොති. මාතු මජ්ඣිමවයස්ස තනියකොට්ඨාසෙ බොධිසත්තගබ්භොක්කමනමපි තස්සා ආයුපරිමාණවිලොකනෙනෙව සඞ්ඛහිතං වයොවසෙන උප්පජ්ජනකවිකාරස්ස පරිවජ්ජනතෝ. ඉත්ථිසභාවෙන උප්පජ්ජනකවිකාරෝ පන බොධිසත්තස්ස ආනුභාවෙනෙව වූපසමති.

25. **සත්තමාසජාතොති** පරිසඩ්ගහගහණතෝ සත්තමෙ මාසෙ ජාතෝ. සෝ **සීතුණ්හකබළිකාරෝ න හොති** අතිවිය සුඛුමාලතාය. **අට්ඨමාසජාතෝ** කාමං සත්තමාසජාතතෝ වුද්ධිවයවා;[1] එකච්චෙ පන එවමපදෙසා වුද්ධිං පාපුණන්තා ඝටනං න සහන්ති; තෙන සෝ **න ජීවති.** "සත්තමාස ජාතස්ස පන න තාව තෙ ජාතා"ති වදන්ති.

27. **දෙවා පඨමං පටිග්ගහණන්තීති** "ලොකනාථං මහාපුරිසං සයමෙව පඨමං පටිග්ගණ්හාමා"ති සඤ්ජාතගාරවබහුමානා අත්තනෝ පිතිං පවෙදෙන්තා **ඛීණාසවා සුද්ධාවාසබ්‍රහ්මානෝ ආදිතෝ පටිග්ගණ්හන්ති. සුතිවෙසනති** සූතිජග්ගනධාතිවෙසං. **එකෙති** අභයගිරිවාසිනෝ. **මඤ්ඤකිසදිසං** ඡව්වසෙන. **අට්ඨාසි** න නිසීදි, න නිපජ්ජි වා. තෙන වුත්තං "සීතාව බොධිසත්තං බොධිසත්තමාතා විජායතී"ති. **නිද්දුක්ඛතාය සීතා** එව හුත්වා **විජායති.** දුක්ඛස්ස හි බලවභාවතෝ තං දුක්ඛං අසහමානා අඤ්ඤේ ඉත්ථියෝ නිසින්නා වා නිපන්නා වා විජායන්ති.

28. **අජිනප්පවෙණියාති** අජිනචම්මෙහි සිබ්බිත්වා කතපවෙණියා. **මහාතෙජොති** මහානුභාවෝ. **මහායසොති** මහාපරිවාරෝ, විපුලකිත්ති-සොභග්ගෝ ච.

---

1. බුද්ධිවයවා (බ්‍ලූ)

29. **භගහ විභගහාති** සම්බාධට්ඨානතො නික්කමනෙන විභාවිතත්තා භගහා, විභගහා විය ච හුත්වා; තෙන නෙසං අවිසදභාවමෙව දස්සෙති. **අලගෙහා හුත්වාති** ගබ්භාසයෙ, යොනිපදෙසෙ ච කත්ථචි අලගෙහා අසත්තෙහා හුත්වා; යතො "ධම්කරණතො උදකනික්ඛමනසදිස"න්ති වුත්තං. **උදකෙනාති** ගබ්භාසයගතෙන උදකෙන. **අමක්ඛිතොව නික්ඛමති** සම්මක්ඛිතස්ස තාදිසස්ස උදකසෙමහාදිකසෙසව තත්ථ අභාවතො. බොධිසත්තස්ස හි පුඤ්ඤානුභාවතො පටිසන්ධිගහණතො පට්ඨාය තං ඨානං පුබ්බෙපි විසුද්ධං[1] විසෙසතො පරමසුගන්ධගන්ධකුටි විය වන්දනගන්ධං වායන්තං තිට්ඨති.

උදකවට්ටියොති උදකකබ්බා.

31. **මුහුත්තජාතොති** මුහුත්තෙන ජාතො භූතා මුහුත්තමත්තෙනාව. **අනුඛාදියමානොති** අනුකූලවසෙන නීයමානෙ. **ආගතානෙවාති** තං ඨානං උපගතානි එව. **අනෙකසතඛම්භනති** රතනමයානෙකසතපතිට්ඨානහිරකං. **සහස්සමණ්ඩලනති** තෙසං උපරිට්ඨිතං අනෙකසහස්සමණ්ඩලහිරකං. **මරූනි දෙවා. න බො පනෙවං දට්ඨබ්බං** පදවිභාරතො පගෙව දිසාවිලොකනස්ස කතත්තා. තෙනාහ **"මහාසත්තො හී"**තිආදි. **එකඞ්ගණානීති** විවටභාවෙන විහාරඞ්ගණපරිවෙණඞ්ගණානි විය එකඞ්ගණසදිසානි **අහෙසුං. සඳිසොපි නත්ථී**ති තුම්හාකං ඉදං විලොකනං විසිට්ඨෙ පස්සිතුං **"ඉධ තුම්හෙහි සදිසොපි නත්ථි; කුතො උත්තරිතරො"**ති ආහංසු. **අග්ගොති** පධානො; කෙන පනස්ස පධානතානි ආහ **"ගුණෙහී"**ති. **පඨම**-සද්දො වෙත්ථ පධානපරියායො. බොධිසත්තස්ස පන පධානතා අනඤ්ඤසාධාරණානි ආහ **"සබ්බපඨමො"**ති; සබ්බපධානොති අත්ථො. **එතස්සෙවාති** අගහසද්දස්සෙව. එත්ථ ච මහෙසක්ඛා තාව දෙවා තථා ච වදන්ති; ඉතරෙ පන කථන්ති? මහාසත්තස්ස ආනුභාවදස්සනාදිනා. මහෙසක්ඛානඤ්හි දෙවානං මහාසත්තස්ස ආනුභාවො විය තෙන සදිසානම්පි ආනුභාවො පච්චක්ඛා අහොසීති; ඉතරෙ පන තෙසං වචනං සුත්වා සද්දහන්තා අනුමිනන්තා තථා ආහංසු. පරිපාකගතපුබ්බහෙතුසංසිද්ධාය ධම්මතාය චොදියමානො **ඉමස්මිං** -පෙ- **බ්‍යාකාසි.**

ජාතමත්තස්සෙව බොධිසත්තස්ස ඨානාදීනි යෙසං විසෙසාධිගමානං පුබ්බනිමිත්තභූතානීති තෙ නිද්ධාරෙත්වා දස්සෙතුං **"එත්ථ චා"**තිආදිමාහ. **තත්ථ පනිට්ඨානං චතුරිද්ධිපාදපබ්බලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං** ඉද්ධිපාදවසෙන ලොකුත්තරධම්මෙසු සුපපතිට්ඨිතභාවසමිඤ්ජනතො. **උත්තරාභිමුඛභාවො** ලොකස්ස උත්තරණවසෙන ගමනස්ස පුබ්බනිමිත්තං. තෙන හි භගවා සදෙවකස්ස ලොකස්ස අභිභුතොව; කෙනචි අනභිභුතො අහොසි. තෙනාහ **"මහාජනං අජ්ඣොත්ථරිත්වා අභිභවිත්වා ගමනස්ස පුබ්බනිමිත්තං"**න්ති. තථා සත්තපදගමනං සත්තපදබොජ්ඣඞ්ගසමප්පන්නඅරියමග්ගගමනස්ස. සුවිසුද්ධසෙතච්ඡත්තධාරණං සුවිසුද්ධවිමුත්තිඡත්තධාරණස්ස. පඤ්චවරාභරණභණ්ඩසමායොගො පඤ්චවිධවිමුත්තිගුණසමායොගස්ස. අනාවට්ටිදිසානුවිලොකනං අනාවට්ටඤාණතාය. "අග්ගොහමස්මී"තිආදිනා අච්ඡම්භිතවාචාභාසනං කෙනචි අවිබ්භනීයතාය අපපවත්තිභාවස්ස සද්ධම්මචක්කප්පවත්තනස්ස. "අයමන්තිමා ජාතී"ති ආයතිං ජාතියා අභාවකිත්තනා අනුපාදි -පෙ- පුබ්බනිමිත්තනන්ති වෙදිතබ්බං තස්ස තස්ස අනාගතෙ ලද්ධබ්බවිසෙසස්ස තං

1. තං ඨානං විසුද්ධං (?)

තං නිමිත්තං අබ්‍යභිචාරීති කත්වා. **න ආගතොති** ඉමස්මිං සුත්තෙ, අඤ්ඤත්ථ ච වක්ඛමානාය අනුපුබ්බියා න ආගතො. **ආහරිත්වාති** තස්මිං තස්මිං සුත්තෙ, අට්ඨකථාසු ච ආගතනයෙන ආහරිත්වා **දීපෙතබ්බා.**

"දසසහස්සිලොකධාතු කම්පී"ති ඉදං සතිපි ඉධ පාළියං ආගතත්තෙ වක්ඛමානානං අච්ඡරියානං මූලභූතං දස්සෙතුං වුත්තං, එවං අඤ්ඤම්පි එවරූපං දට්ඨබ්බං. **තනතිඛදධා චිණා චම්මඛදධා හෙදියොති** පඤ්චඞ්ගිකතූරියස්ස නිදස්සනමත්තං; ච-සද්දෙන වා ඉතරෙසම්පි සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. "අනුබන්ධනාදීනී"ති තඤ්ඤෙව ඡිජ්ජිත්වා පුන පාකතිකානෙව හොන්ති; තථා ජවචක්ඛාදීනං චක්ඛුසොතාදීනි තථාරූපකම්මපච්චයා තස්මිංයෙව ඛණෙ උපජ්ජිත්වා තාවදෙව විගච්ඡන්තී"ති වදන්ති. **ඡිජ්ජිංසූති** ච පාදෙසු බන්ධට්ඨානෙසු ඡිජ්ජිංසු. **විගච්ඡිංසූති** වූපසම්මිංසු. **ආකාසට්ඨකරතනානි** නාම තංතංවිමානගතමණිරතනාදීනි. **සඤ්ඤතෙජො හාසිතානීති** අතිවිය සම්මුජ්ජලාය අත්තනො පභාය ඔභාසිතානි **අහෙසුං. නප්පවත්තීති** න සන්නිපාතො. **න වායීති** බරො වාතො න වායි. මුදුසුඛො පන සත්තානං සුඛාවහො වායි. **පඤ්චඞ්ගා අහෙසුං** උච්චට්ඨානෙ ඨාතුං අවිසහන්තා. **උතුසම්පන්නතාති** අනුණ්හාසීතතාසඞ්ඛාතෙන උතුනා සම්පන්නතා. **අසෙඛාභිණං** වුච්චති භූජහත්ථසඞ්ඛටනසද්දො; අත්ථතො පන වාමහත්ථං උරෙ ඨපෙත්වා දක්ඛිණෙන පුථුපාණිනා හත්ථතාළනෙන සද්දකරණං. මූඛෙන උස්සෙළනං සද්දස්ස මුඤ්චනං **සෙළනං. එකදධජමාලා අහොසි** නිරන්තරං ධජමාලාසමොධානගතාය. න කෙවලඤ්ච එතානි එව; අථ ඛො අඤ්ඤානිපි "විචිත්තපුප්ඵසුගන්ධපුප්ඵවස්සදෙවො පවස්සි; සූරියෙ දිස්සමානෙ[1] එව තාරකා ඔභාසිංසු; අච්ඡං විප්පසන්නං උදකං පඨවිතො උබ්භිජ්ජි; බිලාසයා ච නිරවජ්ජානා ආසයතො නික්ඛමිංසු; රාගදොසමොහාපි තනුභවිංසු; පඨවියං රජො වූපසමි; අනිට්ඨගන්ධො විගච්ඡි; දිබ්බගන්ධො වායි; රූපිනො දෙවා සරූපෙනෙව මනුස්සානං ආපාථමගමංසු; සත්තානං චුතූපපාතා නාහෙසුං"ත්‍යාදි එවමාදීනි යානි මහාභිනීහාරසමයෙ උප්පන්නානි අත්තනිංසපුබ්බනිමිත්තානි; තානි අනවසෙසතො තදා අහෙසුන්ති.

තන්ත්‍රාපීති නෙසුපි පඨවිකම්පාදීසු එවං පුබ්බනිමිත්තභාවො වෙදිතබ්බො. න කෙවලං සම්පතිජාතස්ස ඨානාදීසු එවානි අධිප්පායෙ. **සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණපටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං** සබ්බස්ස ඤෙය්‍යස්ස, නිට්ඨකරමතස්ස ච වාලනතො. කෙනචි අනුස්සාහිතානංයෙව ඉමස්මිං යෙව **එකවක්කවාළෙ සන්නිපාතො** කෙනචි අනුස්සාහිතානංයෙව **එකප්පහාරෙනෙව සන්නිපතිතා ධම්මපටිග්ගණ්හනස්ස පුබ්බනිමිත්තං. පඨමං දෙවතානං පටිග්ගහණං** දිබ්බවිහාරපටිලාභස්ස; **පච්ඡා මනුස්සානං පටිග්ගහණං** තත්ථෙව ඨානස්ස නිච්චලසභාවතො ආනෙඤ්ජවිහාරපටිලාභස්ස **පුබ්බනිමිත්තං. චිණානං සයං වජ්ජනං** පරූපදෙසෙන චිනා සයමෙව **අනුපුබ්බවිහාරපටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං. හෙට්ඨා වජ්ජනං** චක්කවාළපරියන්තාය පරිසාය පවෙදනසමත්ථස්ස **ධම්මභෙරියා අනුසාවනස්ස** අමතදුන්දුභිඝොසනස්ස **පුබ්බනිමිත්තං. අනුබන්ධනාදීනං ජෙදෙ** මානච්ඡිබ්භෙදනස්ස **පුබ්බනිමිත්තං. මහාජනස්ස රොගවිගමො** තස්සෙව සකලවට්ටදුක්ඛරොගවිගමභූතස්ස **සච්චපටිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං.** "මහාජනස්සා"ති පදං "මහාජනස්ස දිබ්බචක්ඛුපටිලාභස්ස, මහාජනස්ස දිබ්බසොතධාතුපටිලාභස්සා"තිආදිනා තත්ථ තත්ථ ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. ඉද්ධිපාදභාවනාවසෙන සාතිසයඤාණජවසම්පත්තිසිද්ධීති ආහ **"පීණිතපච්චා**

1. දිබ්බමානෙ (ම-ඨ 3 - ටීකායං)

ජවසම්පදං චතුරිද්ධිපාදපවිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තන්තිනති. **සුපටිපත්ති-සම්පාපුණනං චතුපටිසම්භිදාධිගමස්ස පුබ්බනිමිත්තං.** අත්ථාදිඅනුරූපං අත්ථාදීසු සම්පටිපත්තිභාවතෝ. **රත්තානං සකතෙජොභාසිතත්තං යං ලොකස්ස ධම්මාභාසං දස්සෙස්සති;** තෙන **තස්ස** සකතෙජොභාසි-තත්තස්ස **පුබ්බනිමිත්තං.**

චතුබ්භූමවිභාරපවිලාභස්ස පුබ්බනිමිත්තං තස්ස සබ්බසෝ වෙරවූප-සමනතෝ. **එකාදසඅග්ගිනිබ්බාපනස්ස පුබ්බනිමිත්තං** දුන්නිබ්බාපන-නිබ්බානභාවතෝ. **ඤාණාලොකදස්සනස්ස පුබ්බනිමිත්තං** අනාලොකෙ ආලොකදස්සනභාවතෝ. **නිබ්බානරසෙනාති** කිලෙසානං නිබ්බායනරසෙන. **එකරසභාවස්සාති** සාසනස්ස සබ්බත්ථ එකරසභාවස්ස; තඤ්ච ඛො අමධුරස්ස ලොකස්ස සබ්බසෝ මධුරභාවාපාදනෙන. **දළ්හසක්කිදිට්ඨිගත-භින්දනස්ස පුබ්බනිමිත්තං** සබ්බසෝ දිට්ඨිගතවාතාපනයනවසෙන. ආකාසාදි අපපනිට්ඨවිසමවඤ්චලට්ඨානං පහාය **සත්තානං පාණෙහි** රතනත්තයසරණගමනස්ස **පුබ්බනිමිත්තං. බහුජනහිතත්තායාති** චන්දස්ස විය බහුජනස්ස කන්තත්තායාති. **සූරියස්ස උණ්හසීතවිවජ්ජිතඋතුසුඛතා** පරිළාහවිවජ්ජිතකායිකචෙතසික-සුඛප්පත්තියා **පුබ්බනිමිත්තං.** දෙවතානං අප්පොතනාදිකි **කිලනං** පමොදුප්පත්ති භවන්තගමනෙන, ධම්මසභාවබොධනෙන ච උදෑනවසෙන පමොදභාවනස්ස **පුබ්බනිමිත්තං. ධම්මවෙගවස්සනස්සාති** දෙසනාඤ්ඤණ-වෙගෙන ධම්මාමතස්ස වස්සනස්ස **පුබ්බනිමිත්තං.** කායගතාසතිවසෙන ලද්ධං ඣානං පාදකං කත්වා උප්පාදිතමග්ගඵලසුඛානුභවෙ **කායගතා-සතිඅමතපවිලාභෙ;** තස්ස පන කායස්සාපි අනප්පකසුඛාවහත්තා බුද්ධ-පිපාසාපීළනාභාවෙ පුබ්බනිමිත්තං වුත්තෙතා. අට්ඨකථායං පන බුද්ධ-පිපාසඤ්ච භින්දිත්වා වුත්තං. තත්ථ පුබ්බනිමිත්තානං හෙට්ඨා විසෙස-සාමඤ්ඤවිභාගෙන, ගොබලීවද්දඤායෙන ච ගහෙතබ්බා. "සයමෙවා"ති පදං, "අට්ඨඞ්ගිකමග්ගද්වාරවිවරණස්සා"ති එත්ථාපි ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. **භද්දිතභාවස්සාති** පරිපුණ්ණභාවස්ස. **"අග්ගියඩ්ඣමාලාමාලිතායාති** කාසා-යද්ධජමාලාවන්තතායා"ති කෙචි; සදෙවකස්ස ලොකස්ස පන අරියමග්ග-බොජ්ඣඞ්ගද්ධජමාලාහි මාලිභාවස්ස **පුබ්බනිමිත්තං.** යං පනෙත්ථ අනුද්ධටං; තං සුවිඤ්ඤෙය්යමෙව.

එකඞ්ගනි "සම්පතිජාතෙ"නිආදිනා ආගතෙ ඉමස්මිං වාරෙ. **විස්සජ්ජි-තොව;** තස්මා අමෙහෙහි ඉධ අපුබ්බං චත්තබ්බං නත්ථීති අධිප්පායෙ. තදා පඨවියං ගච්ඡන්තෙනාපි මහාසත්තෙනා ආකාසෙන ගච්ඡන්තෙනා විය මහාජනස්ස තථා උපට්ඨාසීති අයමෙත්ථ නියති ධම්මනියාමෙ බොධිසත්තානං ධම්මතාති ඉදං නියතිවාදවසෙන කථනං. පුබ්බෙ පුරිමජාතීසු තාදිසස්ස පුඤ්ඤ-සම්භාරකම්මස්ස කතත්තා උපචිතත්තා මහාජනස්ස තථා උපට්ඨාසීති ඉදං පුබ්බකතකම්මවාදවසෙන කථනං. ඉමෙසං සත්තානං උපරි ඊසනසීලතාය යථාසකං කම්මමෙව ඉස්සරො නාම; තස්ස නිම්මානං අත්තනො ඵලස්ස නිබ්බත්තනං මහාපුරිසොපි සදෙවකං ලොකං අභිභවිතුං සමත්ථෙන ඵලා-රෙන පුඤ්ඤකම්මෙන නිබ්බත්තිතො; තෙන ඉස්සරෙන නිම්මිතො නාම; තස්ස වායං නිම්මානවිසෙසො; යදිදං මහානුභාවතා; යාය මහාජනස්ස තථා උපට්ඨාසීති ඉදං ඉස්සරනිම්මානවසෙන කථනං. එවං තං තං බහුලං වත්වා කිං ඉමාය පරියායකථායාති අවසානෙ උජුකමෙව බ්‍යාකාසි. සම්පතිජාතො පඨවියං කථං පදසා ගච්ඡි; එවං මහානුභාවො ආකාසෙන මඤ්ඤෙ ගච්ඡතීති පරිකප්පනවසෙන ආකාසෙන ගච්ඡන්තෙනා විය අහොසි. සීඝතරං

පන සත්තපදවීතිහාරෙන ගතත්තා දිස්සමානරූපොපි මහාජනස්ස අදිස්සමානෝ විය අහොසි. අවෙලකහාවෝ, බුද්ධකසරීරතා ච තාදිසස්ස ඉරියාපථස්ස න අනුච්ඡවිකානි කම්මානුභාවසඤ්ජනිතපාටිහාරියවසෙන අලඞ්කතපටියත්තෝ විය, සොළසවස්සුද්දෙසිකෝ විය ච මහාජනස්ස උපට්ඨාසීති වෙදිතබ්බං. මහාසත්තස්ස පුඤ්ඤානුභාවෙන තදා තථාඋපට්ඨාන-මත්තමෙවෙතන්ති. **පච්ඡා බාලදූරඞ්ගෝව අහොසි; න තාදිසෝති** බුද්ධභාවානුච්ඡවිකස්ස බෝධිසත්තානුභාවස්ස යාථාවතෝ පවෙදිතත්තා **පරිසා වස්ස** බ්‍යාකරණේන බුද්ධෝ විය -පෙ- **අත්තමනා අහොසි.**

සබ්බධම්මතාති සබ්බා සොළසවිධාපි යථාවුත්තා ධම්මතා **සබ්බබෝධි-සත්තානං හොන්තීති වෙදිතබ්බා** පුඤ්ඤඤාණසම්භාරදස්සනෙන නෙසං එකසදිසත්තා.

දවත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණවණ්ණනා

33. දුකූලචුම්බටෙනති දහරස්ස නිපජ්ජනයොග්‍යතාවසෙන පටිසං-හටදුකූලසුඛුමේ. "ඛත්තියෝ බ්‍රාහ්මණෝ'ති එවමාදි **ජාති.** "කොණ්ඩඤ්ඤ ගොතමෝ"ති එවමාදි **ගොත්තං.** "පොණිකා චිකල්ලිකා සාකියා කොළියා"ති එවමාදී **කුලපදෙසෝ.** ආදි-සද්දෙන රූපිස්සරියපරිවාරාදිසබ්බසම්පත්තියෝ සඞ්ගණ්හාති. **මහන්තස්සාති** විපුලස්ස; උළාරස්සාති අත්ථෝ. **නිප්ඵත්තියෝති** සිද්ධියෝ. **ගන්තබ්බගතියාති** ගති-සද්දස්ස කම්මසාධනකං ආහ. උප-පජ්ජනවසෙන හි සුචරිතදුච්චරිතෙහි ගන්තබ්බාති **ගතියෝ;** උපපත්ති-භවවිසෙසෝ. **ගච්ඡති** යථාරුචි පවත්තන්තීති **ගති;** අජ්ඣාසයෝ. **පටිසර-ණෙති** පරායණෙ අවස්සයෙ. සබ්බසඞ්ඛතවිසංයුත්තස්ස හි අරහතෝ නිබ්බාන-මෙව තංපටිසරණං. **න්‍යාහන්ති** තෙ අහං.

දසවිධෙ කුසලධම්මෙ, අගරහිතෙ ච රාජධම්මෙ[1] නියුත්තෙන්‍යාති **ධම්මිකෝ.** තෙන ච ධම්මෙන සකලං ලොකං රඤ්ජෙතීති **ධම්මරාජා.** යස්මා චක්කවත්තී ධම්මෙන ඤයෙන රජ්ජං අධිගච්ඡති; න අධම්මෙන; තස්මා වුත්තං **"ධම්මෙන ලද්ධරජ්ජත්තා ධම්මරාජා"**ති. චතූසු දිසාසු සමුද්දපරියොසානතාය **චතු-රන්තා** නාම තත්ථ තත්ථ දීපෙ මහාපඨවීති ආහ **"පුරත්ථිම -පෙ- ඉස්සරෝ"**ති. **විජිතාවීති** විජෙතබ්බස්ස විජිතවා; කාමකොධාදිකස්ස අබ්භන්තරස්ස, පටිරාජ-භූතස්ස බාහිරස්ස ච අරිගණස්ස විජයි; විජෙත්වා ඨිතොති අත්ථෝ. කාමං චක්කවත්තිනොපි කෙනචි යුද්ධං නාම නත්ථි; යුද්ධෙන පන සාධෙතබ්බස්ස විජයස්ස සිද්ධියා **"විජිතසඞ්ගාමෝ"**ති වුත්තං. ජනපදෙව චතුබ්බිධඅච්ඡරිය-ධම්මාදිසමන්නාගතෙ අසම්පි රාජිනි ඨාවරියං කෙනචි අසංහාරියං දළ්හං භත්තභාවං පත්තෙතා, ජනපදෙ වා අත්තනොපි ධම්මිකාය පටිපත්තියා ඨාවරියං පිරභාවං පත්තෙන්‍යාති **ජනපදට්ඨාවරියප්පත්තෙතා.** මනුස්සානං උරෙ සත්ථං ඨපෙත්වා ඉච්ඡිතධනහරණාදිනා පරසාහසකාරිතාය **සාහසිකා.**

රතිජනනත්ථෙනාති අතිපකපීතිසොමනස්සුප්පාදනෙන. සද්දත්ථතෝ පන රමෙතීති **රතනං.** "අහෝ මනොහර"න්ති චිත්තෙන කත්තබ්බතාය **චිත්තීකතං.** "සව්‍යායං චිත්තීකාරෝ තස්ස පූජනීයතාය"ති චිත්තීකතන්ති පූජනීයන්ති අත්ථං වදන්ති. මහන්තං විපුලං අපරිමිතං මූලං අග්ඝතීති **මහග්ඝං.** නත්ථි එතස්ස තුලා උපමාති **අතුලං;** අසදිසං. තදුභි එව උපපජ්ජනතෝ දුකෙකන ලද්ධබ්බත්තා **දුල්ලභදස්සනං.** අනොමෙහි උළාර-ගුණෙහෙව සත්තෙහි පරිභුඤ්ජිතබ්බතෝ **අනොමසත්තපරිභොගං.** ඉදුනි

1. බු 6-67 පිටෙ ජාතකෙ විත්ථාරෝ.

නෙසං චිත්තීකතාදිඅත්ථානං සම්පෙසනං චක්කරතනෙ ලබ්භමානතං දස්සෙත්වා ඉතරෙසුපි තෙ අතිදිසිතුං **"චක්කරතනස්ස චා"**තිආදි ආරද්ධං. **අඤ්ඤං දෙවට්ඨානං නාම න හොති** රජෙසූති අනඤ්ඤසාධාරණිස්සරියාදිසම්පත්ති-පටිලාභහෙතුතො, සත්තානඤ්ච යථිච්ඡිතත්ථපටිලාභහෙතුතො. **අගෙහා නික්ඛමිත්වා** අනිච්ච උළාරසම්මුජ්ජලසත්තරතනමයත්තා, අච්ඡරියබ්භුතමහානුභාවතාය ච. යදගෙහෙන මහඝං; තදගෙහෙන **අතුලං.** සත්තානං පාපජිගුච්ඡනෙන විගතකාළකො පුඤ්ඤුප්පත්තිය මණ්ඩභූතො යාදිසො කාලො බුද්ධුප්පාදාරහො; තාදිසෙ එව චක්කවත්තිනොපි සම්භවොති ආහ **"යඤ්හා ච පනා"**ති ආදි. උපමාවසෙන වෙතං වුත්තං; උපමොපමෙය්‍යානඤ්ච න අච්චන්තමෙව සදිසතා. තස්මා යථා බුද්ධා කදාචි කරහචි උප්පජ්ජන්ති; න තථා චක්කවත්තිනොතා; එවං සන්තෙපි චක්කවත්තිවත්තපරිපූරණස්සාපි දුක්කරභාවතොපි දුල්ලභුප්පාදුයෙවානි; ඉමිනා දුල්ලභුප්පාදතාසාමඤ්ඤෙන තෙසං දුල්ලභදස්සනතා වුත්තානි වෙදිතබ්බං. කාමං චක්කරතනානුභාවෙන සිජ්ඣමානොගුණෙ චක්කවත්තිපරිවාරසාධාරණෙ; තථාපි "චක්කවත්තී එව නං සම්භාවෙන විසවිතාය පරිභුඤ්ජන්ති"ති වත්තබ්බතං අරහති තදත්ථං උප්පජ්ජනතොති දස්සෙන්තො **"තදෙත"**න්තිආදිමාහ. යථාවුත්තානං පඤ්චන්නං, ඡන්නම්පි වා අත්ථානං ඉතරරතනෙසුපි ලබ්භනතො **"එවං සෙසානිපී"**ති වුත්තං. හත්ථිඅස්සපරිණායකරතනෙහි අජිතවිජයතො, චක්කරතනෙන ච පරිවාරභාවෙන, සෙසෙහි පරිභොගූපකරණභාවෙන සම්පන්නාගතතො. හත්ථිඅස්සමණිඉත්ථිරතනෙහි පරිභොගූපකරණභාවෙන සෙසෙහි පරිවාරභාවෙනාති යොජනා.

චතූනඤ්ච මහාදීපානං සිරිවිභවන්ති තත්ථ ලද්ධං සිරිසම්පත්තිඤ්චෙව භොගසම්පත්තිඤ්ච. **තාදිසමෙවා**ති "පුරෙභත්තමෙවා"තිආදිනා වුත්තානුභාවමෙව. යොජනපමාණං පදෙසං ඛ්‍යාපනෙන **යොජනසතප්පමාණං අඞ්කාරං.** අතිදිසනාදිඡබ්බිධදොසපරිවජ්ජිතං.

සූරාති සත්තිවනෙනා; නිබ්භයාති අත්ථොති ආහ **"අභිරුහා"**ති. **අඞ්ගනන්ති** කාරණං. යෙන කාරණෙන "වීරා"ති වුච්චෙය්‍යුං; තං **වීරඞ්ගං.** තෙනාහ **"විජියසෙනං නාම"**න්ති. යාව චක්කවාළපබ්බතා චක්කස්සවත්තනතො; **"චක්කවාළපබ්බතං සීමං කත්වා ඨිතසමුද්දපරියන්ත"**න්ති වුත්තං. **"අදණ්ඩෙනා"**ති ඉමිනාව ධනදණ්ඩස්ස, සරීරදණ්ඩස්ස ච අකරණං වුත්තං. **"අසත්ථෙනා"**ති ඉමිනා පන සෙනාය යුජ්ඣනස්සාති තදුභයං දස්සෙතුං **"යෙ කතාපරාධෙ"**ති ආදි වුත්තං. **වුත්තපකාරන්ති** සාගරපරියන්තං.

"රඤ්ජනට්ඨෙන **රාගො,** තණ්හායනට්ඨෙන **තණ්හා**"ති පවත්තිආකාරභෙදෙන ලොභො එව දුවිධා වුත්තොතා. තථා හිස්ස දුවිධාපි ඡඳනට්ඨා එකන්තිකා. යථාහ "අඤ්ඤතම්පි තදූ හොති; යං රාගො සහතෙ නර"න්ති,[1] "තණ්හා ඡඳනජාදිතා"නි[2] ච. ඉමිනා නයෙන දෙසාදීනම්පි ඡඳනට්ඨා වත්තබ්බා. **කිලෙසග්ගහණෙන** විචිකිච්ඡාදයෝ සෙසකිලෙසා වුත්තා. යස්මා තෙ සබ්බෙ පාපධම්මා උප්පජ්ජමානා සත්තසන්තානං ඡාදෙත්වා පරියොනන්ධිත්වා තිට්ඨන්ති කුසලප්පවත්තිං නිවාරෙන්ති; තස්මා තෙ "ඡදනා, ඡදූ"ති ච වුත්තා. **විවටච්ඡදූති** ච ඔකාරස්ස ආකාරං කත්වා නිද්දෙසො.

35. **තාසන්ති** දිත්තාගමපි නිපච්චත්තීනං. **නිමිත්තභූතානීති** සුපකාරණභූතානි. තථා හි ලක්ඛියති මහාපුරිසභාවො එතෙහීති **ලක්ඛණානි.**

1 ඛු 10-12, 32 පිටුවෙසු 2. ඛු 1-172 පිටුවෙ උදානෙ

ඨානගමනාදීසු භූමියං සුට්ඨු සමං පතිට්ඨිතා පාදා එතස්සාති **සුප්පතිට්ඨිත-පාදෝ.** තං පනස්ස සුප්පතිට්ඨිතපාදතං ඛත්තියරෙකමූඛෙන විභාවෙතුං **"යථා"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **අඟතලෙනති** අඟපාදතලං. **පණ්හීනි** පණ්හිතලං. **පස්සෙනති** පාදතලස්ස දවිසු පස්සෙසු එකෙකං, උභයමෙව වා පරියන්තං පස්සං. **"අස්ස පනා"**තිආදි අඞ්ගතො අත්ථවිභාවනං. **සුවණ්ණපාදුකතලමිව** උජුකං නික්ඛිපියමානං. **එකපප්පහාරෙනෙවාති** එකක්ඛණෙයෙව. **සකලං පාදතලං භූමිං ඵුසති** නික්ඛිපනෙ. එකපප්පහාරෙනෙව සකලං පාදතලං භූමිතො උට්ඨහතීති යොජනා. **තස්මා අයං සුප්පතිට්ඨිතපාදෝති** නිගමනං. යං පනෙත්ථ වත්තබ්බං අනුපුබ්බනිද්දෙසාදි-අවජ්ජරියබ්හුතං නිස්සන්දඵලං; තං පරතො **ලක්ඛණසුත්තවණ්ණනායං**[1] ආවි භවිස්සතීති.

නාභි දිස්සතීති ලක්ඛණවක්කස්ස නාභි පරිමණ්ඩලසණ්ඨානා සුපරිබ්‍යත්තා හුත්වා දිස්සති; ලබ්භතීති අධිප්පායො. **නාභිපරිච්ඡින්නතාති** තස්සං නාභියං පරිච්ඡින්නා පරිවෙඨදවසෙන ඨිතා. **නාභිමුඛපරික්ඛේපපථවෝති** පකතිවක්කස්ස අක්ඛබ්භහතපරිහරණත්ථං නාභිමුඛෙ ඨපෙතබ්බපරික්ඛේපපථවෝ; තපපටිච්ඡන්නෙනා ඉධ අධිප්පෙතො. **නෙමිමණ්ඩිකාති** නෙමියා ආවලිභාවෙන ඨිතමණ්ඩිකාලෙඛා. **සම්බහුලවාරෙති** බහුවිධලෙඛඛහිභාවනවාරෙ. **සතනීති** ආවුධසතනි. **සිරිවච්ඡොති** සිරිඅඞ්ගා. **නන්දීති** දක්ඛිණාවත්තං. **සොවත්තිකොති** සොවත්තිඅඞ්ගා. **වටංසකොති** ආවෙළං. **වඩ්ඪමානකන්ති** පුරිමභාගදීසු දීපඞ්කං. **මොරහත්ථකොති** මොරපිඤ්ඡකලාපො; මොරපිඤ්ඡපටිසිබ්බිතො වා විජනීවිසෙසො[2]. **චාළවිජනීති** චාමරිවාලං. සිද්ධත්ථාදිපුණ්ණඝටපුණ්ණපාතියො. "චක්කවාලො"ති වත්වා තස්ස පධානාවයවෙ දස්සෙතුං **"තිමවා සිනෙරූ -පෙ- සහස්සානී"**ති වුත්තං. **"චක්කවත්තිරජ්ජෙඤ්ච පරිසං උපාදයා"**ති ඉදං හත්ථිරතනාදිනමපි තත්ථ ලබ්භමානභාවදස්සනං. **සබ්බානි** සතනිආදිකො යථාවුත්තෙනා අඞ්ගවිසෙසො **චක්කලක්ඛණසෙසව පරිවාරොති** වෙදිතබ්බා.

"අයතපණ්හී"ති ඉදං අඤ්ඤදත්ථු පණ්හිතො දීඝතං සන්ධාය වුත්තං; න පන අතිදීඝතන්ති ආහ **"පරිපුණ්ණපණ්හී"**ති. යථා පන පණ්හිලක්ඛණං පරිපුණ්ණං නාම හොති; තං ඛත්තිරෙකමූඛෙන දස්සෙතුං **"යථා හී"**තිආදි වුත්තං. **ආරග්ගෙනාති** මණ්ඩලාය සිඛාය. **වට්ටෙතබ්බාති** යථා සුවට්ටං හොති; එවං වට්ටෙතබ්බා. **රතනකම්බලගෙණ්ඩුකසදිසාති** රතනකම්බලමයගෙණ්ඩුකසදිසා.

"මුඤ්චතොසෙවා"ති දීඝභාවං, සමතඤ්ච සන්ධායෙතං වුත්තං. **නියාසතෙලෙනාති** ජතුනිරතනියාසාදිනියාසසම්මිස්සෙන තෙලෙන; යං "සුරභිනියාස"නන්තිපි වදන්ති. **නියාසතෙලගහණඤ්චත්ථ** හරිතාලවට්ටියා ඝනසිනිද්ධභාවදස්සනත්ථං.

යථා සතක්ඛත්තුං විහතං කප්පාසපටලං සපිම්මණෙඩ ඔසාරිතං අතිවිය මුදු හොති; එවං මහාපුරිසස්ස හත්ථපදතලං දස්සෙතුං **"සපිම්මණෙඩ"**ති ආදිමාහ. **තලූනාති** සුඛුමාලා.

චමෙමනාති අඞ්ගුලන්තරවෙඨිතචම්මෙන. **පවිඛද්ධඅඞ්ගුලන්තරොති** එකතො සම්බද්ධඅඞ්ගුලන්තරො න හොති. **එකප්පමාණාති** දීඝතො සමානප්පමාණා. **යවලක්ඛණන්ති** අබ්භන්තරතො අඞ්ගුලිපබ්බෙ ඨිතං යවලක්ඛණං. **පවිච්ඡින්නබ්බානං** තංතංපබ්බානං සමානදෙසතාය අඞ්ගුලීනං පසාරිතකාලෙපි අඤ්ඤමඤ්ඤං විජ්ඣිතානි විය ඵුසිත්වා තිට්ඨන්ති.

---

1. දී-ටීක 3-102 පිටෙ. 2. බීජනීවිසෙසො (බ්‍ලූ).

සඞ්ඛා වුච්චන්ති ගොප්ඵකා; උද්ධං සඞ්ඛා එතෙසන්ති **උස්සඞ්ඛා**; පාදූ. **පිට්ඨිපාදෙති** පිට්ඨිපාදසමීපෙ. **තෙනාති** පිට්ඨිපාදෙ ඨිතගොප්ඵකභාවෙන බද්ධා හොන්තීති යොජනා. තඤ්දං "තෙනා"ති පදං උපරිපදද්වයෙපි යොජෙතබ්බං "තෙන බද්ධභාවෙන න යථාසුඛං පරිවට්ටන්ති; තෙන යථාසුඛං න පරිවට්ටනෙන ගච්ඡන්තානං පාදතලානිපි න දිස්සන්ති"ති. **උපඩ්ඪා**ති පිට්ඨිපාදතො දවිත්‍යඞ්ගුලිමත්තං උද්ධං; "චතුරඞ්ගුලමත්ත"නන්ති ච වදන්ති. නිගූළ්හානි ච හොන්ති; න අඤ්ඤමඤ්ඤං ඒව පඤ්ඤායමානානි. **තෙනාති** ගොප්ඵකානං උපරි පතිට්ඨිතභාවෙන. **අස්සා**ති මහාපුරිසස්ස. සතිපි දෙසනන්තරපපවත්තියං නිච්චලොති දස්සනත්ථං **නාභි**ග්ගහණං. **"අධොකායොව ඉඤ්ජතී"**ති ඉදං පුරිමපදස්ස කාරණවචනං. යස්මා අධොකායොව ඉඤ්ජති; තස්මා නාභිතො -පෙ- නිච්චලො හොති. **"සුඛෙන පාදූ පරිවට්ටන්ති"**ති ඉදං පන පුරිමස්ස, පච්ඡිමස්ස ච කාරණවචනං. යස්මා සුඛෙන පාදූ පරිවට්ටන්ති; තස්මා අධොකායොව ඉඤ්ජති. යස්මා සුඛෙන පාදූ පරිවට්ටන්ති; තස්මා පුරතොපි -පෙ- පච්ඡතොයෙවාති.

යස්මා එණිමිගස්ස සමන්නතො එකසදිසමංසා අනුක්කමෙන උද්ධං ථූලා ජඞ්ඝා හොන්ති; තථා මහාපුරිසස්සාපි; තස්මා වුත්තං **"එණිමිගසදිසජඞ්ඝා"**ති. **පරිපුණ්ණජඞ්ඝා**ති සමන්නතො මංසූපචයෙන පරිපුණ්ණජඞ්ඝා. තෙනාහ **"න එකතො"**තිආදි.

එතෙනාති "අනොනමනෙනා"තිආදිවචනෙන; ජාණුඑාසුභාවදීපනෙනාති අත්ථො. **අවෙසෙසජනා**ති ඉමිනා ලක්ඛණෙන රහිතජනා. **බුජ්ජා වා හොන්ති** හෙට්ඨිමකායතො උපරිමකායස්ස රස්සතාය; **වාමනා වා** උපරිමකායතො හෙට්ඨිමකායස්ස රස්සතාය; එතෙන ඨපෙත්වා සම්මාසම්බුද්ධං, චක්කවත්තිනඤ්ච ඉතරෙ සත්තා බුජ්ජපක්ඛිකා, වාමනපක්ඛිකා වාති දස්සෙති.

කාමං සබ්බාපි පදුමකණ්ණිකා සුවණ්ණවණ්ණාව; කඤ්චනපදුමකණ්ණිකා පන පභස්සරභාවෙන තතො සාතිසයාති ආහ **"සුවණ්ණපදුමකණ්ණිකසදිසෙහී"**ති. **ඔභිත**නන්ති සමොහිතං අන්තොගධං. තථාභූතං පන තං තෙන ඡන්නං හොතීති ආහ **"පටිච්ඡන්න"**න්ති.

සුවණ්ණවණ්ණාති සුවණ්ණවණ්ණවණ්ණාති අයමෙත්ථ අත්ථොති ආහ **"ජාතිහිඞ්ගුලකෙනා"**තිආදි; සඞ්ගයම්පෙත්ථ ආවුත්තිඤ්ඤෙන ච වෙදිතබ්බා. සරීරපරියායො ඉධ වණ්ණ-සද්දොති අධිප්පායො. පඨමවිකප්පං වත්වා තථාරූපාය පන රුළ්හියා අභාවං මනසි කත්වා වණ්ණධාතුපරියාය මෙව වණ්ණ-සද්දං ගහෙත්වා දුතියවිකප්පො වුත්තොතා. තස්මා පදද්වයෙනාපි සුනිද්ධන්තසුවණ්ණසදිසඡවිවණ්ණොති වුත්තං හොති.

රජොනීති සුඛුමරජෙ. **ජල්ලන**න්ති මලීනභාවාවහෙ රෙණුසඤ්චයෙ. තෙනාහ **"මලං වා"**ති. යදි විවත්තන්ති; කථං නහානාදීනීති ආහ **"හත්ථඔවනාදීනී"**තිආදි.

ආවට්ටපදියොසානෙනි පදක්ඛිණාවට්ටනවසෙන පවත්තස්ස ආවට්ටස්ස අන්තෙන.

බ්‍රහ්මුනො සරීරං පුරතො වා පච්ඡතො වා අනොනමිත්වා උජුකමෙව උග්ගච්ඡන්තීති ආහ **"බ්‍රහ්මා විය උජුගත්තතා"**ති. සා පනායං උජුගත්තතා අවයවෙසු වුද්ධිපත්තෙසු දට්ඨබ්බා, න දහරකාලෙති වුත්තං **"උග්ගතාදිසදිරෙ භවිස්සතී"**ති. **ඉතරෙසූ**ති "ඛඤ්ජාණූසූ"ති ඉමෙසු **දවීසු කාණෙසූ**

නමනතා පුරතො නමනතීති ආනෙඤා සමබනධො. **පසසවඞකානි** දකඛිණපසෙසන වා වාමපසෙසන වා වඞකා. **සූලසදිසානි** පොථකරූපකරණෙ ඨපිතසූලපාදසදිසා.

හතථපිටඨිආදිවසෙන සතත සරීරාවයවා උසසදා උපචිතමංසා එතසසාති **සතතුසසදෙ.** අටඨිකොටියො න පඤඤයනතීති යොජනා. **නිගූළහඅටඨිකොටීහීති** ලකඛණවචනමෙතනති තෙන නිගූළහඅටඨිකොටීහීතිපි වුතතමෙව හොතීති. **හතථපිටඨාදීහීති** එතථ ආදි-සදදෙන අංසකූටඛණඩකූටානං සඞගහෙ සිදධෙ තං එකදෙසෙන දසෙසනතො **"වමොවකා -පෙ- ඛණෙනා"**ති ආහ. **"සිලාරූපසස විය"**තිආදිනා වා නිගූළහඅංසකූටතාපි විභාවිතායෙවාති දටඨබබං.

සීහසස පුබබද්ධං සීහපුබබද්ධං; පරිපුණණාවයවතාය සීහපුබබද්ධං විය සකලො කායො අසසාති සීහපුබබද්ධකායො. තෙනාහ **"සීහසස පුබබද්ධකායො විය සබබො කායො පරිපුණණා"**ති. **සීහසෙසවාති** සීහසස විය. **දුසසණඨිතචිසණඨිතො න හොතීති** දුටඨු සණඨිතො, විරූපසණඨිතො ච න හොති; තෙසං තෙසං අවයවානං අයුතතභාවෙන, විරූපභාවෙන ච සණඨිති උපගතො න හොතීති අතථො. **සණඨහනතීති** සණඨහනති. **දිසෙහීති** අඞගුලිනාසාදීහි. **රසෙසහීති** ගීවාදීහි. **ථූලෙහීති** ඌරුබාහුආදීහි. **කිසෙහීති** කෙසලොමමජඣාදීහි. **පුථුලෙහීති** අඤඤහතථපාදීහි. **වමොවහීති** ජඞඝහතථාදීහි.

සතපුඤඤලකඛණතාය **නානාවිතතෙහන පුඤඤචිතතෙහන චිතතිතො** සඤජාතචිතතභාවො "ඉදිසො එව බුදධානං ධමමකාඅසස අධිටඨානං භවිතුං යුතතො"ති දසපාරමීහි **සජජිතො** අභිසඞඛතො; "දානචිතතෙහන පුඤඤචිතතෙහනා"ති වා පාඨො; දානවසෙන, සීලාදිවසෙන ච පවතතපුඤඤචිතතෙහනාති අතථො.

දවිහනං කොටිමානං[1] **අනතරනති** දවිහනං පිටඨිබාහානං වෙමජඣං පිටඨිමජඣසස උපරිභාගො. **චිතං පරිපුණණනති** අනිහනභාවෙන චිතං; දවීහි කොටීහි සමතලතාය පරිපුණණං. **උගගමමානති** උගගනනතා; අනිහනං සමතලං හුත්වානි අධිපපායො. තෙනාහ **"සුවණණඵලකං විය"**ති.

නිගරොධො විය පරිමණඩලොති පරිමණඩලනිගරොධො විය පරිමණඩලො; "නිගරොධපරිමණඩලපරිමණඩලො"ති වතතබබෙ එකසස පරිමණඩලසදදසස ලොපං කත්වා **"නිගරොධපරිමණඩලො"**ති වුතතො. තෙනාහ **"සමකකඛණඩතාය නිගරොධො"**තිආදි. න හි සබබො නිගරොධො පරිමණඩලොනි; පරිමණඩලසදදසනනිධානෙන වා පරිමණඩලොව නිගරොධො ගයහතීති එකසස පරිමණඩලසදදසස ලොපෙන විනාපි අයමතථො ලබහතීති ආහ **"නිගරොධො විය පරිමණඩලො"**ති. **යාවතසසා අසසාති යාවතකසස** ඔ-කාරසස ව-කාරාදෙසං කත්වා.

සමවටටිතකඛඤඤොති සමං සුවට්ටිතකඛඤඤො. කොඤචා විය දීඝගලා; බකා විය වඞකගලා; වරාහා විය පුථුලගලාති යොජනා. **සුවණණාලිඞගසදිසොති** සුවණණමයබුදදකමුදිඞගසදිසො.

රසගගසඤඤීති මධුරාදිභෙදං රසං ගසනති අනෙනා පවෙසනතීති රසගගසා, රසගගසානං අගගා රසගගසගගා; තා එතසස සනතීති **රසගගසඤඤී. තෙනාති** ඔජාය අථරණෙන හීනධාතුකතතා **තෙ** බවභාබාධා හොනති.

1. කොටිසහසසානං (සී. අ)

හනූති සත්තනිස්සයදන්තාධාරස්ස සමඤ්ඤං; තං භගවතො සීහස්ස හනු විය; තස්මා භගවා **සීහහනු.** තත්ථ යස්මා බුද්ධානං රූපකායස්ස, ධම්මකායස්ස ච උපමා නාම හීනූපමාව; නත්ථි සමානූපමා; කුතො අධිකූපමා; තස්මා අයම්පි හීනූපමාති දස්සෙතුං **"නත්ථි"**තිආදි වුත්තං. යස්මා මහාපුරිසස්ස හෙට්ඨිමානුරූපවසෙනෙව උපරිමම්පි සණ්ඨිතං; තස්මා වුත්තං **"දෙවපිපරිපුණ්ණානී"**ති; තඤ්ච ඛො න සබ්බසො පරිමණ්ඩලතාය; අථ ඛො නිහාගාවසෙසමණ්ඩලතායාති ආහ **"දට්ඨබ්බස්ස චක්ඛුස්ස විසදභාවා"**ති. **සල්ලක්ඛෙබ්බාති** අත්තනො ලක්ඛණසම්පාදනසාරෙන උපධාරෙත්වා. දන්තානං උච්චනීචතා අබ්භන්තරබාහිරපස්සවසෙනපි වෙදිතබ්බා; න අග්ගවසෙනෙව. තෙනාහ **"අයපට්ටසදිස්සා ඡින්නසඞ්ඛපටලං වියා"**ති. **අයපට්ටක්ඛන්ධී** ච කකචං අධිප්පෙතං. **සමා භවිස්සන්තී**ති; න විසමා; සම්පණ්ඨාතාති අත්ථො.

සාතිසයං මුදුදීඝපුථුලතාදිපකාරගුණා හුත්වා භූතා ජාතාති පහූතා; හ-කාරස්ස හ-කාරං කත්වා පහූනා ජිව්හා එතස්සාති **පහූනජිව්හෙහා.**

විවජ්ජිත්වා විවජ්ජිත්වා පවත්තසරතාය **ඡින්නස්සරාපි.** අනෙකාකාරතාය **භින්නස්සරාපි.** කාකස්ස විය අමනුඤ්ඤසරතාය **කාකස්සරාපි.** අපලිබුද්ධත්තාති අනුපද්දුතවත්ථුකත්තා; වත්ථූති ච අක්ඛිරූපත්තිට්ඨානං වෙදිතබ්බං. **අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතොති** එත්ථ අඞ්ගානි පරතො ආගමිස්සන්ති. **මඤ්ජුස්සරොසොති** මධුරස්සරො.

අභිනීලනෙත්තොති අධිකනීලනෙත්තො; අධිකතා ච සානිසයං නීලභාවෙන වෙදිතබ්බා; න නෙත්තනීලභාවස්සෙව අධිකභාවතොති ආහ **"න සකලනීලනෙත්තො"**තිආදි. පීතලොහිතවණ්ණා සෙතමණ්ඩලගතරාජිවසෙන. නීලසෙතකාලවණ්ණා පන තංතංමණ්ඩලවසෙනෙව වෙදිතබ්බා.

"චක්ඛුභණ්ඩන්ති අක්ඛිදල"න්ති කෙචි. "අක්ඛිදලවට්ටම"න්ති අඤ්ඤෙ. අක්ඛිදලෙහි පන සද්ධිං අක්ඛිබිම්බන්ති වෙදිතබ්බං. එවඤ්හි විනිග්ගතගම්භීරජොතනාපි යුත්තා හොති. **"අභිප්පෙත"**න්ති ඉමිනා අයමෙත්ථ අධිප්පායො එකදෙසෙන සමුදායුපලක්ඛණඤ්ඤයෙනාති දස්සෙති. යස්මා පබුම - සදිසෙ, ලොකෙ අක්ඛිදලලොමෙසු නීරුළ්හෙහා; තෙනෙවාහ **"මුදුසිනිද්ධනීලසුබුමපබුමාවිත්තානි අක්ඛීනී"**ති.

කිඤ්චාපි උණ්ණා-සදිසෙ, ලොකෙ අච්සෙසතො ලොමපරියායො; ඉධ පන ලොමවිසෙසවාචකොති ආහ **"උණ්ණාලොම"**න්ති. **නලාටවෙමජ්ඣෙ ජාතාති** නලාටමජ්ඣගතා ජාතා. **ඔදාතතාය උපමා;** න මුදුතාය. උණ්ණා හි තතොපි සානිසයං මුදුතරා. තෙනාහ. **"සප්පිමණ්ඩ"**තිආදි. **රජතබුබ්බුළෙහි**[1]න්ති රජතමයතාරකමාහ.

දෙව අත්ථවසෙ පවිචව වුත්තන්ති යස්මා බුද්ධා, චක්කවත්තිනො ච පරිපුණ්ණනලාටතාය, පරිපුණ්ණසීසඞ්ගබ්භතාය ච "උණ්හීසසීසා" වුච්චන්ති; තස්මා තෙ දෙව අත්ථවසෙ පටිච්ච **"උණ්හීසසීසො"**ති **ඉදං වුත්තං.** ඉදානි තං අත්ථද්වයං මහාපුරිසෙ සුප්පතිට්ඨිතන්ති **"මහාපුරිසස්ස කී"**තිආදි වුත්තං සණ්හතමතාය, සුවණ්ණවණ්ණතාය, පභස්සරතාය, පරිපුණ්ණතාය ච **රඤ්ඤෙ, බ්‍රහ්මුණ්හීසපටෙට්ඨා විය විරොචති. කපිඤ්ඤාති** දට්ඨබ්බූනසීසා. **ඵලසීසාති** ඵලිතසීසා. **අට්ඨිසීසාති** මංසස්ස අභාවතො අනිච්චය අට්ඨිතාය, පතනුභාවතො වා තවොනද්ධඅට්ඨිමත්තසීසා. **තුම්බසීසාති** ලාබුසදිසසීසා.

---

1. රජත පුබ්බුලක (බ්‍ර)

පඛාරසීසානි පිටසිහාගෙන ඔලම්බමානසීසා. **පුණ්ණමනයෙනානි** පරිපුණ්ණ-නලාටතාපකෙකින. **උණ්හීසවෙඨිතසීසෝ විය**ාති උණ්හීසපටෙන වෙඨිතසීසපදෙසෝ විය. **උණ්හීසං විය**ාති ඡේකෙන සිප්පිනා විරචිතඋණ්හීස-මණ්ඩලං විය.

විපස්සිසම්මාසම්බුද්ධවණ්ණනා

37. **තස්ස විත්ථාරෝ**ති තස්ස ලක්ඛණපටිග්ගණ්හනෙ නෙමිත්තකානං සන්තපපනස්ස විත්ථාරෙ විත්ථාරකථා. **ගබ්භොක්කන්තනියං** නිමිත්තභූත-සුපිනපටිග්ගාහකසන්තපපනෙ **චුත්තනයෙනෙව. නිද්දෙසෙනා**ති ඛාරිකලෝ-ණිකාදිදෙසරහිතෙන. **ධාතියෝ**ති ඵඤ්ඤපායිකා ධාතියෝ. තා හි ධාපෙන්ති ඵඤ්ඤං පායෙන්තීති ධාතියෝ. **"තථා"**ති ඉමිනා "සට්ඨි"නති පදං උපසංහරති; **සෙසාපී**ති නහාපිකා, ධාරිකා, පරිහාරිකාති ඉමා තිවිධා. තාපි දහන්ති විදහන්ති නහානං **දහන්ති** ධාරෙන්තීති "ධාතියෝ" නෙව වුච්චන්ති. තත්ථ **ධාරණං** උරසා, ඌරූනා, හත්ථෙහි වා සුවිරං වෙලං සඤ්ඨාරණං. **පරිහරණං** අඤ්ඤස්ස අඞ්කතො අත්තනො අඞ්කං, අඤ්ඤස්ස බාහුතො අත්තනො බාහුං උපසංහරන්තෙහි **හරණං** සම්පාපනං.

38. **මඤ්ජුස්සරෝ**ති සණ්හස්සරෝ. යො හි සණ්හො; සො ඛරෝ න හොතීති ආහ **"අඛරස්සරෝ"**ති. **වග්ගුස්සරෝ**ති මනොරම්මස්සරෝ; මනොරම්මතා වස්ස චාතුරියනෙ පුඤ්ඤයොගතොති ආහ **"ඡෙකනිපුණ-ස්සරෝ"**ති. **මධුරස්සරෝ**ති සොතසුඛස්සරෝ; සොතසුඛතා වස්ස අනිච්ච ඉට්ඨභාවෙනාති ආහ **"සාතස්සරෝ"**ති. **පෙමනීයස්සරෝ**ති පියායිතබ්බ-ස්සරෝ; පියායිතබ්බතා වස්ස සුණන්තානං අත්තනි හත්තිසමුප්පාදනෙනාති ආහ **"පෙමජනකස්සරෝ"**ති.[1] **කරවිකස්සරෝ**ති කරවිකසද්දූ[1]. යෙසං සත්තානං සොතපථමුපගච්ඡති; තෙ අත්තනෝ සරසම්පත්තියා පකතිං ජහාපෙත්වා අවසෙ කරොනෙන්තා අත්තනො වසෙ වත්තෙන්තී; එවං මධුරොති දස්සෙන්තෙනා **"කනිද"**නතිආදිමාහ. තත්ථ **"කරවිකසකුණෙ"**තිආදි තස්ස සභාවකථනං. **ලළිතන්ති** පිතිවෙගසමුට්ඨිතං ලීලං. **ඡඩ්ඩෙන්තී**ති "සඞ්ඛර-ණමපි[2] මධුරසද්දසවනන්තරායකර"නති **කිණන්ති** අපනෙත්වා. **අනිකඛිපිත්වා**ති භූමියං අනික්ඛිපිත්වා ආකාසගතමෙව කත්වා. **අනුබද්ධමිගා** වාලමිගෙහි. තතො **මරණභයං** හිත්වා **පකෙව පසාරෙත්වා**ති පකෙව යථාපසාරිතෙ කත්වා අපනෙන්නා **තිට්ඨන්ති**.

සුවණ්ණපඤ්ජරං විස්සජ්ජෙසි යොජනපපමාණෙ ආකාසෙ අත්තනෙ ආණාය පවත්තනතො. තෙනාහ **"සෝ රාජාණායා"**තිආදි. **ලළිංසූති** ලළිතං කාතුං ආරභිංසු. **තං පීතිනන්ති** තං බුද්ධගුණාරම්මණං පීතිං. තෙනෙව නීහාරෙන පුනපපුනං පවත්තනං පීතිං **අවිජහිත්වා** චක්කමත්තකිලෙසා ථෙරානං සන්තිකෙ ලද්ධධම්මස්සවනසප්පායා උපනිස්සයසම්පත්තියා පරිපක්කඤ්ඤතාය **සන්තානි-පෙ-පතිට්ඨිංසු.** සත්තසතමත්තෙන ඛරොධජනෙන සද්ධිං පදසාව ථෙරානං සන්තිකං උපගතත්තා **"සන්තානි ජණ්ණසතෙහි සද්ධි"**නති වුත්තං. **තනොති** කරවිකසද්දතො. **සන්තාගෙන** -පෙ- **වෙදිතබ්බා** අනෙක-කපපකොටිසන්තසම්භූතපුඤ්ඤසම්භාරසමුදාගතවණ්ණසම්පත්තිභාවතො.

39. **කම්මවිපාකජනන්ති** සාතිසයසුචරිතකම්මනිබ්බත්තං පිත්තසෙම්හරුහිරාදීහි අපලිබුද්ධං දූරෙපි ආරම්මණසම්පටිච්ඡනසමත්ථං **කම්මවිපාකෙන** සහජාතං; කම්මස්ස වා විපාකභාවෙන ජාතං පසාදචක්ඛු. දුවිධඤ්හි

1. අයං පාඨො අට්ඨා නෙව පාළියං නාපි සකථායං දිස්සති. 2. සංඛාදනම්පි (?)

දිබ්බචක්ඛුකම්මමයං, භාවනාමයන්ති. තත්‍රිදං කම්මමයන්ති ආහ **"න භාවනාමය"**න්ති. භාවනාමයං පන බොධිමූලේ උප්පජ්ජිස්සති. අයං "සෝ"ති සල්ලක්ඛණං කාමං මනොච්ඡරුණේන හොති; චක්ඛුච්ඡරුණේන පන තස්ස තථාවිභාවිතත්තා මනොච්ඡරුණස්ස තත්ථ තථාපවත්තීති ආහ **"යෙනනිමිත්තං -පෙ- සඤ්ඤාති"**ති.

40. **වවත්ථොති** සද්දත්ථෝ. **නිමීලනන්ති** නිමීලනදස්සනං නවිසුද්ධං; තථා ච අක්ඛීනි අච්චථානි නිමීලදස්සනස්ස න විසුද්ධිභාවතෝ. තබ්බිපරියායතෝ පන දස්සනං විසුද්ධං, විවටඤ්චාති ආහ **"අනන්තරන්තරා"**තිආදි.

41. නී-ඉති ඤාණත්ථං ධාතුං ගහෙත්වා ආහ **"පනයති ඤාණාති"**නි. යතෝ වුත්තං "අනිමිත්තා න නායරේ"ති[1], "විදූහිනෙය්‍යං නරවරස්සා"ති[2] ච. නී–ඉති පන පවත්තනත්ථං ධාතුං ගහෙත්වා **"නයති** පවත්තෙතී"නි. **අපපමත්තෙනා අහොසි** තෙසු තෙසු කිච්චකරණීයෙසු.

42. වස්සාවාසෝ **වස්සං** උත්තරපදලොපෙන; තස්මා වස්සං, වස්සෙ වා සන්නිවාසඵාසුතාය අරහතීති **වස්සිකෝ**; පාසාදෙ. මාසා පන වස්සෙ උතුම්හි භවන්ති වස්සිකා. **ඉතරෙසූති** හෙමන්තිකගිම්හිකෙසූති ඉමෙසු. **එසෙව නයොති** උත්තරපදලොපෙන නිද්දෙසං අනිද්දිසති.

නාතිඋච්චෙ හොති නාතිනීචොති ගිම්හිකෝ විය උච්චෙ, හෙමන්තිකෝ විය නීචෙ න හොති; අථ ඛෝ තදුභයවෙමජ්ඣලක්ඛණතාය නාතිඋච්චෙ හොති, නාතිනීචෙ. **අස්සාති** පාසාදස්ස. **නාතිබහූනීති** ගිම්හිකස්ස විය න අතිබහූනි. **නාතිතනූනීති** හෙමන්තිකස්ස විය න බුද්ධකානි, තනුතරජාලානි ච. **මිස්සකානෙවාති** හෙමන්තිකෙ විය න උණ්හනියානෙව, ගිම්හිකෙ විය ච න සීතනියානෙව; අථ ඛෝ උභයමිස්සකානෙව. **තනුකානීති** නප්පථුලානි. **උණ්හස්සවෙසනත්ථායාති** සූරියසන්තාපානුප්පවෙසාය **හිතනිනියූහානීති** දක්ඛිණපස්සෙ හිතනිසු නියූහානි. **සිනිද්ධනන්ති** සිනෙහවන්තං; සිනිද්ධගහණෙනෙව චස්ස ගරුකතාපි වුත්තා එව. **කචුකසනනිස්සිතන්ති** තිකටුකාදිකටුකද්‍රබ්බූපසඤ්ඤිතං. **උදකයන්තානීති** උදකධාරාවිස්සන්දයන්තානි. යථා ජලයන්තානි; එවං හිමයන්තානිපි තත්ථ කරොන්තීති එව. තස්මා හෙමන්තෙ විය හිමානි පතන්තානියෙව හොන්තීති ච වෙදිතබ්බං.

සබ්බට්ඨානානිපීති සබ්බානි පටිකිරියානභානභොජනකිළාසඤ්චරණාදිට්ඨානානිපි; න නිවාසට්ඨානානියෙව. තෙනාහ **"දෙවාමිකාපී"**තිආදි. තත්ථ කාරණමාහ **"රාජා කිරා"**තිආදි.

පඨමභාණවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පිණ්ණපුරිසවණ්ණනා

44. **ගොපානසිවඞ්කනන්ති** වඞ්කගොපානසී විය. වඞ්කානඤ්හි වඞ්කභාවස්ස නිදස්සනත්ථං අවඞ්කගොපානසිපි ගයහති. **ආහොගහවඞ්කන්ති** ආදිතෝ පට්ඨාය අබ්භුග්ගතාය කූටිලසරීරතාය වඞ්කං. තෙනාහ **"බ්‍යඞ්ගී"**ති ආදි. **දණ්ඩපරං දණ්ඩගහණපරං අයනං ගමනං එතස්සාති දණ්ඩපරායනෝ**; දණ්ඩෝ වා පරං ආයනං ගමනකාරණං එතස්සාති **දණ්ඩපරායනෝ**. ඨානාදිසු දණ්ඩෝ ගති අවස්සයෝ එතස්ස නෙන විනා

1 විසුද්ධි 1-228, සං-ටී 1-39 පිටෙසු. 2. බු 10-1 පිටෙ නෙත්තිය.

අපපවත්තනතොති **දණ්ඩගතිකං**; ගච්ඡති එතෙනාති වා **ගති**; දණ්ඩො ගති ගමනකාරණං එතස්සාති **දණ්ඩගතිකං**. **දණ්ඩපටිසරණන්ති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **ජරාතුරන්ති** ජරාය කිලන්තං අසසවසං. **යදා රථෝ පුරතෝ හොතීති** දෙඩාපථෙ සම්පත්තෙ පුරතෝ ගච්ඡන්තෙ බලකායෙ තත්ථ එකං සණ්ඨානං ආරුළ්හා මජ්ඣෙ ගච්ඡන්තෝ බොධිසත්තෙන ආරුළ්හා රථෝ ඉතරං සණ්ඨානං ගච්ඡන්තෝ යදා පුරතෝ හොති. **පච්ඡා බලකායොති** තදා පච්ඡා හොති සබ්බා බලකායෝ. **තාදිසෙ බ්‍යසනෙති** තාදිසෙ වුත්තපපකාරෙ මහාපපදෙසෙ. **තං පුරිසන්ති** තං ජිණ්ණපුරිසං. **සුද්ධාවාසාති** සිද්ධත්ථාදිනං තිණ්ණං සම්මාසම්බුද්ධානං සාසනෙ බ්‍රහ්මචරියං චරිත්වා සුද්ධාවාසභූමියං නිබ්බත්තබ්‍රහ්මානො. තෙ හි තදා තත්ථ තිට්ඨන්ති. "කිං පනෙසො ජිණ්ණො නාමා"ති එසො තයා වුච්චමානො කිං අත්ථතො; තං මෙ නිද්ධාරෙත්වා කථෙහීති දස්සෙති. අනිද්ධාරිතසරූපත්තා හි තස්ස අත්තනො බොධිසත්තෝ ලිඞ්ගසබ්බනාමෙන තං වදන්තෝ "කි"නන්ති ආහ. "යථා කිං, තෙජාත"නන්ති ඉදමෙව හි ලොකෙ යෙභුය්‍යතො ජායති ඉත්ථී වා පුරිසො වා; තථාපි තං ලිඞ්ගසබ්බනාමෙන වුච්චති; එවංසම්පදමිදං වෙදිතබ්බං. **"කිං වුත්තං හොති"**ති ආදි තස්ස අනිද්ධාරිතසරූපතංයෙව විභාවෙති.

"කෙන කී"තිආදි "අයඤ්ච ජිණ්ණභාවෝ සබ්බසාධාරණත්තා මයහම්පි උපරි ආපත්තිතෝ එවා"ති මහාසත්තස්ස සංවිජ්ජනාකාරවිභාවනං. රථං සාරෙතීති **සාරථි**. කීළාවිහාරත්ථං උය්‍යානා යන්ති උපගච්ඡන්ති එතන්ති **උය්‍යානං**. **අලන්ති** පටික්ඛෙපවචනං. **නාමාති** ගරහණෙ නිපාතො "කථඤ්හි නාමා"තිආදීසු[1] විය. ජාතියා ආදීනවදස්සනත්ථං තං මූලස්ස උම්මූලනං විය හොතීති, තස්ස ච අවසිතභාවතො **"ජාතියා මූලං ඛණතෙනා නිසිදී"**ති ආහ. සිද්ධ හි කාරණෙ ඵලං සිද්ධමෙව හොතීති. පීළං ජනෙත්වා අන්තොතුදනවසෙන සබ්බපඨමං හදයං අනුපවිස්ස ඨිතත්තා **පඨමෙන සල්ලෙන හදයෙ විද්ධා විය නිසිදීති** යොජනා.

ඛ්‍යාධිපුරිසවණ්ණනා

47. **පුබ්බ වුත්තනයෙනෙවාති** "සුද්ධාවාසා කිරා"තිආදිනා පුබ්බ වුත්තෙනෙව නයෙන. **ආබාධිකන්ති** ආබාධවන්තං. **දුක්ඛිතන්ති** සඤ්ජාතදුක්ඛං. **අජාතන්ති** අජාතභාවෝ; නිබ්බානං වා.

කාලකතපුරිසවණ්ණනා

50. හන්තනෙත්තකුපපලාදි විවිධං කත්වා ලාතබ්බතො **විලාතෝ**; වයහං, සිවිකා වාති ආහ **"විලාතනති සිවික"**නති. සිවිකාය දිට්ඨපුබ්බත්තා මහාසත්තෝ විතකපඤ්ඤරං "සිවික"නති ආහ. **ඉතෝ පවිගතන්ති** ඉතෝ භවතෝ අපගතං. **කතකාලන්ති** පරියොසාපිතජීවනකාලං. තෙනාහ **"යන්තක"**න්තිආදි.

පබ්බජිතවණ්ණනා

53. ධම්මං චරතීති **ධම්මචරණෝ**; තස්ස භාවෝ **ධම්මචරණභාවොති** ධම්මචරියමෙව වදති. **එවං එතෙනස්ස පදස්සාති** යථා "සාධුධම්මචරියාති

1. ම **1-23, 26, 53, 54, 56, 90, 91,** ම **2-1, 2, 7, 20** පිට්ඨාදීසු.

පබ්බජිතෝ''ති යොජනා; එවං ''සාධුසම්මවරියානි පබ්බජිතෝ''තිආදිනා එකෙකස්ස පදස්ස **යොජනා වෙදිතබ්බා. සබ්බානීති** ''සාධුධම්මවරියා''ති ආදීසු ආගතානි සබ්බානි ධම්මසමකුසලපුඤ්ඤපදානි. **දසකුසලකම්ම-පථවෙවචනානීති** ඤාණාදීනි දසකුසලධම්මපරියායපදානි.

බොධිසත්තපබ්බජ්ජාවණ්ණනා

54. පබ්බජිතස්ස ධම්මිං කථං සුත්වාති සම්බන්ධෝ. **අඤ්ඤඤ්ඤව** සඞ්ගීතිඅනාරුළ්හං නෙන තදෑ වුත්තං ධම්මිං කථෙන්තෙ යොජනා. **''වංසොවා''**ති පදත්තයෙන ධම්මතා එසාති දස්සෙති. **චිරස්සං චිරස්සං පස්සෙනෙති** දීඝායුකභාවතෝ. තථා හි වුත්තං ''බහූනං වස්සානං -පෙ- අච්චයෙනා''ති. **තෙනෙවාති** නවිරස්සං දිට්ඨභාවෙනෙව. අචිරකාලන්ත-රිකමෙව පුබ්බකාලකිරියං දස්සෙනෙනා **''ජිණ්ණඤ්ඤව දිස්වා -පෙ- පබ්බජිතඤ්ඤව දිස්වා; තස්මා අහං පබ්බජිතොමහි රාජ''**ති ආහ යථා ''නහාත්වා වත්ථං පරිදහිත්වා ගන්ධං විලිම්පිත්වා මාලං පිළන්ධිත්වා භුත්තෙනා''ති.

මහාජනකායඅනුපබ්බජ්ජාවණ්ණනා

55. **''කස්මා පනෙස්සා''**තිආදිනා තෙසං වතුරාසීතියා පාණසහස්සානං මහාසත්තෙන සංහත්තතං, සංවෙගබහුලතඤ්ච දස්සෙති; යතො සුතධර්-නෙයෙව ඨත්වා ඤාතිමිත්තාදීසු කිඤ්චි අනාමන්තෙත්වා මත්තවරවාරණෙ විය අයොමයබන්ධනං ඡෙත්වා පබ්බජ්ජං උපගච්ඡිංසු.

චත්තාරෙ මාසෙ වාසිකං වසි න තාව ඤාණස්ස පරිපාකගතත්තා.

යදා පන ඤාණං පරිපාකං ගතං; තං දස්සෙනෙනා **''අයං පනා''**ති-ආදිමාහ. **සබ්බෙව ඉමෙ** පබ්බජිතා මම ගමනං **ජානිස්සන්ති;** ජානන්තා ච මං අනුබන්ධිස්සන්තීති අධිප්පායො. **සඤ්ඤාපෙස්සන්ති** සන්නිසින්නෙසු. **සණ්ඨෙවාති** සණ්ඨි විය සද්දං කරොති විය.

අච්චෙකාරාමාතන්ති අනභිරතිවිවෙකානං. **අයං කාලොති** අයං තෙසං පබ්බජිතානං මම ගමනස්ස අජානනකාලො. **නික්ඛමිත්වාති** පණ්ණසාලාය නිග්ගන්ත්වා; මහාභිනික්ඛමනං පන පගෙව නික්ඛන්තෙනා. පාරමිතානුභාවෙන උට්ඨිතං උපරි දෙවතාහි දිබ්බපච්චත්ථරණෙහි සුපඤ්ඤත්තතාමපි මහාසත්තස්ස පුඤ්ඤානුභාවෙන සිද්ධන්තා තෙන පඤ්ඤත්තං විය හොතීති වුත්තං **''පල්ලඞ්කං පඤ්ඤපෙත්වා''**ති. ''කාමං තචො ච නහාරු ච; අවසිස්සතු''තිආදි[1] නයපවත්තං **චතුරඞ්ගවීරියං අධිට්ඨහිත්වා. ඛුපක්කාසනන්ති** විවෙකවාසං.

අඤ්ඤඤ්ඤනෙවාති යත්ථ මහාපුරිසො තදෑ විහරති; තතො අඤ්ඤඤ්ඤනෙව දිසාභාගෙන. කාමං බොධිමණ්ඩා ජම්බුදීපස්ස මජ්ඣිම නාභිට්ඨානියො; තදෑ පන බ්‍රහ්මරඤ්ඤා විත්තෙන යොගිනං පටිසල්ලානසාරුප්පො හුත්වා නිවත්තති; තදඤ්ඤං පන ජම්බුදීපපදෙසො යෙභුය්‍යෙන බහුජනො ආකිණ්ණමනුස්සො ඉද්ධො ඵීතො අහොසි. තෙන තෙ තං තං ජනපද-දෙසං උද්දිස්ස ගතා **''අඤ්ඤොජම්බුදීපාභිමුඛා චාරිකං පක්කන්තා''**ති වුත්තා; **අඤ්ඤොජම්බුදීපාභිමුඛා;** න හිමවන්තාදිපබ්බතාභිමුඛාති අත්ථො.

1 ම 2-146, සං 1-266, 464, අං 1-52, අං 3-33, බු 7-50, 379 පිටෙසු

බොධිසත්තඅභිනීවෙසවණ්ණනා

57. කාමං භගවා බුද්ධෝ භූතෝ සත්තසත්තාහානි තත්ථේව වසි; සබ්බපඨමං පන විසාඛපුණ්ණමං සඤ්ඤාය **"එකරත්තිවාසං උපගතස්සා"**ති වුත්තං. **රහොගතස්සා**ති රහෝ ජනචිත්තං ඨානං උපගතස්ස; තෙන ගණසඞ්ගණිකාභාවෙන මහාසත්තස්ස කායවිවෙකමාහ. **පටිසල්ලීනස්සා**ති නානාරම්මණචාරතෝ චිත්තස්ස නිවත්තියා පති සම්මදෙව නිලීනස්ස තත්ථ අවිසටචිත්තස්ස; තෙන චිත්තසඞ්ගණිකාභාවෙනස්ස පුබ්බභාගියං චිත්ත-විවෙකමාහ. **දුක්ඛ**නන්ති ජාතිආදිමූලකං දුක්ඛං. කාමං චතූසුපපාතාපි ජාතිමරණානි එව; මරණජාතියෝව "ජායති මීයති"ති පන වත්වා "චවති උපපජ්ජතී"ති වචනං න එකභවපරියාපන්නානං නෙසං ගහණං; අථ ඛො නානාභවපරියාපන්නානං එකජ්ඣං ගහණන්ති දස්සෙන්තෝ ආහ **"ඉදං දුක්ඛං -පෙ- වුත්ත"**නන්ති. කස්මා පන ලොකස්ස කිච්ඡාපත්තිපරිවිතක්කනෙ "ජරාමරණස්සා"ති ජරාමරණවසෙන නියමනං කතන්ති ආහ **"යස්මා"**ති-ආදි. **ජරාමරණමෙව උපධාතී**ති ආදිනොති අධිප්පායො. **අභිනිවිධ්‍යස්සා**ති ආරද්ධස්ස. පටිච්චසමුප්පාදමුඛෙන විපස්සනාරම්භෙ තස්ස ජරාමරණතෝ පට්ඨාය අභිනිවෙසෝ අගතතෝ යාව මූලං ඔතරණං වියාති ආහ **"භවඞ්ගතතෝ ඔතරණතස්ස විය"**ති.

උපායමනසිකාරාති උපායෙන මනසිකරණතෝ මනසිකාරස්ස පවත්තනතෝ. ඉදානි තං උපායමනසිකාරපරියායං යොනිසොමනසිකාරං සරූපතෝ, පවත්තිආකාරතෝ ච දස්සෙතුං **"අනිච්චාදීනි හී"**තිආදි වුත්තං. **යොනිසොමනසිකාරෝ නාම හොතී**ති යාථාවතෝ මනසිකාර-භාවතෝ. **අනිච්චාදීනී**ති **ආදි**-සද්දෙන දුක්ඛානත්තඅසුභාදීනං ගහණං. **අයන්ති** "එතදහොසී"ති එවං වුත්තෙන "කිමහි නු ඛො සති"තිආදීනයප්ප-වත්තෙන මනසිකාරෝ. **තෙසං අඤ්ඤතරෙ**නාති තෙසු අනිච්චාදිමනසිකාරෙසු අඤ්ඤතරෙ එකෙ. කො පන සොති? අනිච්චමනසිකාරෙව; තත්ථ කාරණමාහ **"උදයබ්බයානුපස්සනාවසෙන පවත්තනතා"**ති. යඤ්හි උපපජ්ජති චෙව චවති ච; තං අනිච්චං උදයවයපරිච්ඡින්නතා අද්ධුවන්ති කත්වා. තස්ස පන තබ්භාවදස්සනං යාථාවමනසිකාරතාය යොනිසො-මනසිකාරෙ. **ඉතො යොනිසොමනසිකාරා**ති හෙතුම්හි නිස්සක්කවචනන්ති තස්ස ඉමිනා **"උපායමනසිකාරෙනා"**ති හෙතුම්හි කරණවචනෙන අත්ථමාහ. **සමාගමෙ අහොසී**ති යාථාවතෝ පටිවිජ්ඣනවසෙන සඞ්ගමෙ අහොසි. **කිං පන තන්ති** කිං පන තං **ජරාමරණකාරණන්ති** ආහ **"ජාති"**ති. "ජාතියා ඛොතිආදීසු අයං සඞ්ඛෙපත්ථෝ— කිමහි නු ඛො සති ජරාමරණං හොති; කිං පච්චයා ජරාමරණ"න්ති ජරාමරණකාරණං පරිගහණභූතස්ස බොධිසත්තස්ස "යස්මිං සති යං හොති; අසති ච න හොති; තං තස්ස කාරණ"න්ති එවං අබ්භතීවාරිකාරණපරිගහණභූතෙ "ජාතියා ඛො සති ජරාමරණං හොති; ජාතිපච්චයා ජරාමරණ"න්ති යා ජරාමරණස්ස කාරණපරිගහාභිකා පඤ්ඤා උප්පජ්ජති; තාය උප්පජ්ජනාකාරස්ස සමාගමෙ අහොසීති. **සබ්බපදානී**ති "කිමහි නු ඛො සති ජාති හොති"ති ආදිනා ආගතානි ජාතිආදීනි විඤ්ඤාණපරියොසානානි නව පදානි.

ද්වාදසපදිකෙ පටිච්චසමුප්පාදෙ ඉධ යානි දෙසිතපදානි අග්ගහිතානි; තෙසං අග්ගහණෙ කාරණං පුච්ඡිත්වා විස්සජ්ජෙතුකාමෝ තෙසං ගහෙතබ්බාකාරං තාව දස්සෙන්තෝ **"එත්ථ පනා"**ති ආදිමාහ. පච්චක්ඛභූතං

පච්චුපපන්නභවං පඨමං ගහෙත්වා තදනන්තරං අනාගතං "දුතිය"න්ති ගහණෙ අතීතො තතියො හොතීති ආහ **"අවිජ්ජාසඞ්ඛාරා හි අතීතො භවො"**ති. නනු වෙත්ථ අනාගතස්සාපි භවස්ස ගහණං න සම්භවති පච්චුපපන්නවසෙන අභිනිවෙසස්ස ජොතිතත්තාති? සච්චමෙතං; කාරණෙ පන ගහිතෙ ඵලං ගහිතමෙව හොතීති තථා වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. අපිවෙත්ථ අනාගතොපි අද්ධා අත්ථතො සඞ්ගහිතො එව; යතො පරතො "නාමරූපපච්චයා සළායතන"න්තිආදිනා අනාගතද්ධසඞ්ගහිතා දෙසනා පවත්තා. **නෙතී**ති අවිජ්ජාසඞ්ඛාරෙහි ආරම්මණභූතෙහි. **න ඝට්ටයති** න සම්බජ්ඣති. **මහා-පෙ- අභිනිවිට්ඨොති** අඝටනෙ කාරණමාහ. **අදිට්ඨගතිති** අනවබුද්ධෙහි; ඉත්ථම්භූතලක්ඛණෙ වෙතං කරණවචනං. සති අනුබොධෙ පටිවෙධෙන භවිතබ්බන්ති ආහ **"න සක්කා බුද්ධෙන භවිතු"**න්ති. **ඉමිනාති** මහාසත්තෙන. **නෙති** අවිජ්ජාසඞ්ඛාරා **භවුපාදානතණ්හාවසෙනෙවාති** භවුපාදානතණ්හාදස්සනවසෙනෙව. **දිට්ඨා තංසභාවතං-සහගතෙහි** තෙහි සමානයොගක්ඛමත්තා. **විසුද්ධිමග්ගෙ**[1] **කථිතාව**; තස්මා න ඉධ කථෙතබ්බාති අධිප්පායො.

58. **පච්චයතොති** හෙතුතො; සඞ්ඛාරතොති අත්ථො. "කිමහි නු ඛො සති ජරාමරණං හොතී"තිආදිනා හි හෙතුපරම්පරාවසෙන ඵලපරම්පරාය වුච්චමානාය "කිමහි නු ඛො සති විඤ්ඤාණං හොතී"ති විවාරණාය සංඛාරෙ ඛො සති විඤ්ඤාණං හොතී"ති විඤ්ඤාණස්ස විසෙසකාරණභූතෙ සඞ්ඛාරෙ අග්ගහිතෙ තතො විඤ්ඤාණං පටිනිවත්තති නාම; න සබ්බපච්චයතො. තෙනෙවාහ "නාමරූපෙ ඛො සති විඤ්ඤාණං හොතී"ති[2]; නාමම්පි චෙත්ථ සහජාතාදිවසෙනෙව පච්චයභූතං අධිප්පෙතං, න කම්මූපනිස්සයවසෙන පච්චුපපන්නවසෙන අභිනිවිසස්ස ජොතිතත්තා. **ආරම්මණතොති** අවිජ්ජා-සඞ්ඛාරසඞ්ඛාතආරම්මණතො; අතීතභවසඞ්ඛාතආරම්මණතො වා. අතීත-ද්ධපරියාපන්නා හි අවිජ්ජාසඞ්ඛාරා. යතො පටිනිවත්තමානං විඤ්ඤාණං අතීතභවතොපි පටිනිවත්තති නාම. **උභයම්පීති** පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණම්පි විපස්සනාවිඤ්ඤාණම්පි. **නාමරූපං නාතික්කමතීති** පච්චයභූතං, ආරම්මණ-භූතඤ්ච නාමරූපං නාතික්කමති තෙන විනා අවත්තනතො. තෙනාහ **"නාමරූපතො පරං න ගච්ඡති"**ති.

විඤ්ඤාණෙ නාමරූපස්ස පච්චයෙ හොන්තෙනති විඤ්ඤාණෙ නාමස්ස, රූපස්ස, නාමරූපස්ස ච පච්චයෙ හොන්තෙන. **නාමරූපෙ ච විඤ්ඤාණස්ස පච්චයෙ හොන්තෙනති** තථා නාමෙ, රූපෙ, නාමරූපෙ ච විඤ්ඤාණස්ස පච්චයෙ හොන්තෙනති චතුවොකාරඑකවොකාරපඤ්චවොකාරභවවසෙන යථාරහං යොජනා වෙදිතබ්බා; **දවීසුපි අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයෙසු හොන්තෙසූති** පන පඤ්චවොකාරභවවසෙනෙව. **එතඤ්හෙතන්ති** එවං විඤ්ඤාණනාමරූපානං අඤ්ඤමඤ්ඤඋපත්ථම්භනවසෙන පවත්තියා. **ජායෙථ වා-පෙ-උපපජ්ජෙථ වාති** "සත්තො ජායති -පෙ- උපපජ්ජති වා'ති සම්මඤ්ඤා හොති විඤ්ඤාණ-නාමරූපවිනිමුත්තස්ස සත්තපඤ්ඤත්තියා උපාදානභූතස්ස ධම්මස්ස අභාවතො. තෙනාහ **"ඉත්ථං හි"**තිආදි. **එතදෙවාති** විඤ්ඤාණං, නාමරූපන්ති එතං ද්වයමෙව.

පඤ්ච පදානීති "ජායෙථ වා"තිආදීනි පඤ්ච පදානි. නනු තත්ථ පඨම-තතියෙහි චතුත්ථපඤ්චමානි අත්ථතො අභින්නානීති ආහ **"සඩ්ගිං අපරාපරඋතිපවිසඤ්ඤිහි"**ති. **පුන තං එත්තාවතාති වුත්තමත්ථන්ති** යො

1. විසුද්ධි 2-148 පිටෙ. 2. දී 2-27 පිටෙ.

"එත්තාවතා"ති පදෙන පුබ්බෙ වුත්තො. තමෙව යථාවුත්තමත්ථං "යදිද"න්ති ආදිනා **නියාතෙතෙත්තා** නිදස්සෙත්තො පුන **වත්තා. අනුලොමපච්චයා-කාරවසෙනාති** පච්චයධම්මදස්සනපුබ්බකපච්චුප්පන්නධම්මදස්සනවසෙන. පච්චයධම්මානඤ්හි අත්තනො පච්චුප්පන්නස්ස පච්චයභාවො ඉදප්පච්චය-තාපච්චයාකාරො; සො ච "අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා"තිආදිනා වුත්තො. සංසාරපවත්තියා අනුලොමනතො **අනුලොමපච්චයාභාවො. ජාතිආදිකං** සබ්බං වට්ටදුක්ඛං චිත්තෙන සමිනිතෙන කථං සමූහවසෙන ගහෙත්වා පාළියං "දුක්ඛක්ඛන්ධස්සා"ති වුත්තන්ති ආහ **"ජාති -පෙ- දුක්ඛරාසිස්සා"**ති.

59. දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස අනෙකවාරං සමුදයදස්සනවසෙන විඤ්ඤාණස්ස පවත්තනත්තා **"සමුදයො සමුදයො"**ති ආමෙණ්ඩිතවචනං අවොච. අථ වා "එවං සමුදයො හොතී"ති ඉදං න කෙවලං නිබ්බත්තිනිදස්සනපදං; අථ ඛො පටිච්චසමුප්පාදසද්දො විය සමුප්පාදමුඛෙන ඉධ සමුදයසද්දො නිබ්බත්ති-මුඛෙන පච්චයත්තං වදති. විඤ්ඤාණාදයො හවන්තා ඉධ පච්චයධම්මා නිද්දිට්ඨා; තෙ සාමඤ්ඤරූපෙන ඛ්‍යාපනිච්ඡාවසෙන ගණ්හන්තො "සමුදයො සමුදයො"තිආහ; එවඤ්හි කත්වා යං වක්ඛති "ඉමස්මිං සති ඉදං හොතීති පච්චයසඤ්ඤානනමත්තං කථිත"නන්ති[1]; තං සමත්ථිතං හොති. යදි එවං "උදයදස්සනපඤ්ඤත්තෙයා"ති ඉදං කථන්ති? නායං දොසො පච්චයතො උදයදස්සනමුඛෙන නිබ්බත්තිලක්ඛණදස්සනස්ස සම්භවතො. **දස්සනට්ඨෙන චක්ඛූති** සමුදයස්ස පච්චක්ඛතො දස්සනභාවෙන චක්ඛු විය**ති චක්ඛු. ඤාතඛරණට්ඨෙනාති** යථා සමුදයො සම්මදෙව ඤාතො හොති අවබුද්ධො, එවං කරණට්ඨෙන. **පජානනට්ඨෙනාති** "විඤ්ඤාණාදිනංතංපච්චයුප්පත්තියා එතස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති"ති පකාරතො ජානනට්ඨෙන. **නිබ්බිජ්ඣිත්වා පටිවිජ්ඣිත්වා උපපන්නට්ඨෙනාති** අනිබ්බිජ්ඣිත්වා පුබ්බෙ උදයදස්සනපඤ්ඤාය පටිපක්ඛධමෙම නිබ්බිජ්ඣිත්වා "අයං සමුදයො"ති පච්චයතො; ඛණතො ච; සරූපතො පටිවිජ්ඣිත්වා උපපන්නභාවෙන; නිබ්බිජ්ඣනට්ඨෙන පටිවිජ්ඣනට්ඨෙන විජ්ජාති වුත්තං හොති. **ඔභාසට්ඨෙනාති** සමුදයසභාව පටිච්ඡාදනකස්ස මොහන්ධකාරස්ස ච කිලෙසන්ධ-කාරස්ස ච විධමනවසෙන අවභාසකභාවෙන.

ඉදානි යථාවුත්තමත්ථං පටිපාටියා විභාවෙතුං **"යථාභා"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **චක්ඛුං උදපාදීති** පාළියං පදුද්ධාරෙ. කථං උදපාදීති වෙති ආහ **"දස්සනට්ඨෙනා"**ති. "සමුදයස්ස පච්චක්ඛතො දස්සනභාවෙනා"ති වුත්තො-වායමත්ථො. ඉමිනා නයෙන සෙසපදෙසුපි අත්ථො වෙදිතබ්බො. **චක්ඛු-ධම්මොති** චක්ඛුනි පාළිධම්මො. **දස්සනට්ඨො අත්ථොති** දස්සනසභාවො තෙන පකාසෙතබ්බො අත්ථො. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. **එත්තකෙහි පදෙහීති** ඉමෙහි පඤ්චහි පදෙහි. **"කිං කථිත"න්ති** පිණ්ඩත්ථං පුච්ඡති. **පච්චයසඤ්ඤානනමත්තන්ති** විඤ්ඤාණාදිනං පච්චයධම්මානං නාමරූපාදි-පච්චුප්පන්නස්ස පච්චයසභාවසඤ්ඤානනමත්තං කථිතං අවිසෙසතො පච්චය-සභාවසල්ලක්ඛණස්ස ජොතිතත්තා. සඞ්ඛාරානං සම්මදෙව උදයදස්සනස්ස ජොතිතත්තා **"විපස්සනා තරුණවිපස්සනා කථිතා"**ති ච වුත්තං.

61. අත්තනා අධිගතත්තා ආසන්නපච්චක්ඛතාය **"අය"**න්ති වුත්තං; අරියමග්ගාදීනං මග්ගනට්ඨෙන **මග්ගොති.** පුබ්බභාගවිපස්සනා හෙසා. තෙනාහ **"බොධාය"**ති. බොධපදස්ස භාවසාධනතං සඞ්ඛායාහ **"චතුසච්ච-බුජ්ඣනත්ථාය"**ති. පරිඤ්ඤූපහානභාවනාභිසමයා යාවදෙව සච්ඡිකිරියාහි-

1. දී-ඨ 2-52 පිටෙ.

සමයත්ථා නිබ්බානාධිගමත්ථත්තා බ්‍රහ්මචරියවාසස්සාති වුත්තං **"නිබ්බාන-බ්‍රහ්මඤ්ඤස්සාය එව වා"**ති. "නිබ්බානං පරමං සුඛ"න්ති[1] හි වුත්තං. **බ්‍රහ්මඤ්ඤී**ති චත්තාරි අරියසච්චානි එකපටිවෙධෙන පටිවිජ්ඣති; තෙන බොධිසද්දස්ස කත්තුසාධනත්තමාහ. **පච්චත්තපදෙහී**ති පඨමාවිභත්තිනිද්දිප-කෙහි පදෙහි. **නිබ්බානමෙව කසිතං** විඤ්ඤාණාදි නිරුජ්ඣති එත්ථාති කත්වා. **අනිබ්බත්තිනිරොධන්ති** සබ්බසෝ පච්චයනිරොධෙන අනුප්පාද-නිරොධං **අච්චන්තනිරොධං**.

62. **සබ්බභෙව එකෙහි පදෙහීති** "චක්ඛු"නිආදීහි පඤ්චහි පදෙහි. **නිරොධසඤ්ඤානනමත්තමෙවාති** "නිරොධෝ නිරොධෝති ඛෝ"නිආදිනා නිරොධස්ස සඤ්ඤානනමත්තමෙව **කසිතං** පුබ්බාරම්භභාවතෝ; න තස්ස පටිවිජ්ඣනවසෙන පච්චක්ඛතෝ දස්සනං අරියමග්ගස්ස අනධිගතත්තා. සඞ්ඛාරානං සම්මදෙව නිරොධදස්සනං නාම සිඛාපත්තාය විපස්සනාය වසෙන ඉච්ඡිතබ්බන්ති **"වුට්ඨානගාමිනි බලවවිපස්සනා කසිතා"**ති ච වුත්තං.

63. **විදිත්වාති** පුබ්බභාගියෙන ඤාණෙන ඤත්වා. **තතෝ අපරභාගෙති** වුත්තනයෙන පච්චයනිරොධඤාණතෝ පච්ඡාභාගෙ. **උපාදානස්ස පච්චය-භූතෙසූති** චතුබ්බිධස්සපි උපාදානස්ස ආරම්මණපච්චයාදිනා පච්චයභූතෙසු; උපාදානියෙසූති අත්ථෝ. **වහනොනාති** පවත්තෙනතෙනා. **ඉදනන්ති** "අපරෙන සමයෙනා"තිආදිවචනං. **කසමා වුත්තනන්ති** "යාය පටිපත්තියා සබ්බෙපි මහාබොධිසත්තා චරිමභවෙ බොධාය පටිපජ්ජන්ති; විපස්සනාය මහා-බොධිසත්තෙන තථෙව පටිපන්නා"නති කථෙතුකම්‍යතාවසෙන පුච්ඡාවචනං. තෙනාහ **"සබ්බියෙව ඝී"**තිආදි. තත්ථ පුත්තස්ස ජාතදිවසෙ මහා-භිනික්ඛමනං, පධානානුයොගො ච ධම්මතාවසෙන වෙදිතබ්බා; ඉතරං ඉතිකත්තබ්බතාවසෙන. තත්ථාපි චිරකාලපරිභාවනාය ලද්ධාසෙවනාය මහාකරුණාය සඤ්චොදිතමානසත්තා "කිච්ඡං වතායං ලොකො ආපන්නො"ති ආදිනා[2] සංසාරදුක්ඛතො මොචෙතුං ඉච්ඡිතස්ස සත්තලොකස්ස කිච්ඡ-පත්තිදස්සනමුඛෙන ජරාමරණතො පට්ඨාය පච්චයාකාරසම්මසනමාහ. තථා අත්තාධිනතාය, කෙනචි අනුපඛත්තතා, අසෙවනක-සුඛවිහාරතාය, චතුත්ථජ්ඣානිකතාය ච ආනාපානකම්මට්ඨානානුයොගො. **පඤ්චසු බන්ධෙසු අභිනිවිසිත්වාති** විඤ්ඤාණාමරූපාදිපරියායෙන ගහිතෙසු පඤ්චසු උපාදානක්ඛන්ධෙසු විපස්සනාභිනිවෙසවසෙන අභිනිවිසිත්වා පටිපත්තිං ආරභිත්වා. **අනුකකමනන්ති** අනු අනු ගාමිතබ්බතෝ පටිපජ්ජිතබ්බතෝ "අනුකකම"න්ති ලද්ධනාමං අනුපුබ්බපටිපත්තිං. **කතවාති** පටිපජ්ජිත්වා.

ඉති රූපන්ති එත්ථ දුතියො **ඉති**-සද්දෝ නිදස්සනත්ථෝ; තෙන පඨමො **ඉති**-සද්දෝ සරූපස්ස, පරිමාණස්ස ච බොධකො අනෙකත්ථත්තා නිපාතානං; ආවුත්තිආදිවසෙන වාසම්භවෙ වෙදිතබ්බා. අනෙකාගධාව-ධාරණසද්දව වාක්‍යං දස්සෙනෙනා **"ඉදං රූපං, එත්තකං රූපං; ඉතෝ උද්ධං රූපං නත්ථී"**තිආදිමාහ. තත්ථ **"රූපසභාවෙ"**නති ඉමිනා සාමඤ්ඤතෝ රූපස්ස සභාවෝ දස්සිතෝ; **"භූතුපාදායභෙද"**න්තිආදිනා විසෙසතෝ; තදුභයෙනපි **"ඉදං රූප"**න්ති පාදස්ස අත්ථෝ නිද්දිට්ඨෝ. **තත්ථ ලක්ඛණං** නාම තස්ස තස්ස රූපවිසෙසස්ස අනඤ්ඤසාධාරණෝ, සභාවෝ. **රසෝ** තසෙසව අත්තනෝ ඵලං පති පච්චයභාවෝ. **පච්චුපට්ඨානං** තස්ස පරමත්ථතෝ විජ්ජමානත්තා යාථාවතෝ ඤාණස්ස ගොචරභාවෝ.

---

1. ම 2-176, 177, ඛු 1-43 පිටුවෙසු. 2. දී 2-26, සං 1-246, 251 පිටුවෙසු

පදට්ඨානං ආසන්නකාරණං; තෙනස්ස පච්චයායත්තවුත්තිතා දස්සිතා. **"අනවසෙසරූපපරිග්ගහෙ"**ති ඉමිනා පන "එත්තකං රූපං; ඉතෝ උද්ධං රූපං නත්ථී"ති පදද්වයස්සාපි අත්ථෝ නිද්දිට්ඨෝ රූපස්ස සබ්බසෝ පරියාදානවසෙන නියාමනතෝ. "ඉති රූපස්ස සමුදයෝ"ති එත්ථ පන **ඉති**-සද්දෝ "ඉති ඛෝ භික්ඛවෙ සප්පටිභයෝ බාලෝ"තිආදීසු[1] විය පකාරත්ථෝති ආහ **"ඉතීති එව"**නති.

අවිජ්ජාසමුදයාති අවිජ්ජාය උප්පාදා; අත්ථිභාවාති අත්ථෝ. නිරොධ-නිරොධී හි උප්පාදෙ අත්ථිභාවාවාචකොපි හොති; තස්මා පුරිමභවසිද්ධාය අවිජ්ජාය සති ඉමස්මිං භවෙ රූපසමුදයෝ; රූපස්ස උප්පාදෙ හොතීති අත්ථෝ. **"තණ්හාසමුදයා"**තිආදීසුපි එසෙව නයෝ. **ආහාරසමුදයා**ති එත්ථ පන පවත්තිපච්චයෙසු කබළීකාරාහාරස්ස බලවතාය සෝ එව ගහිතෝ. තස්මිං පන ගහිතෙ පවත්තිපච්චයතාසාමඤ්ඤෙන උතුචිත්තානි ගහිතානෙව හොන්තීති චතුසමුට්ඨානිකරූපස්ස පච්චයතෝ උදයදස්සනං විභාවිතමෙවාති දට්ඨබ්බං. **"නිබ්බත්තිලක්ඛණ"**න්තිආදිනා කාලවසෙන උදයදස්සනමාහ. තත්ථ **නිබ්බත්තිලක්ඛණ**න්ති රූපස්ස උප්පාදසඞ්ඛාතං සඞ්ඛතලක්ඛණං. **පස්සතෙනාපී**ති න කෙවලං පච්චයසමුදයමෙව; අථ ඛෝ ඛණතොපි උදයං පස්සතෙනාපි. අද්ධාවසෙන හි පඨමං උදයං පස්සිත්වා ඨිතෝ පුන සන්තතිවසෙන දිස්වා අනුක්කමෙන ඛණවසෙන පස්සති. **අවිජ්ජානිරොධා රූපනිරොධොති** අගහමගෙහන අවිජ්ජාය අනුප්පාද-නිරොධතෝ අනාගතස්ස රූපස්ස අනුප්පාදනිරොධෝ හොති පච්චයාභාවෙ අභාවතෝ. **තණ්හානිරොධා කම්මනිරොධා**ති එත්ථාපි එසෙව නයෝ. **ආහාරනිරොධා**ති පවත්තිපච්චයස්ස කබළීකාරාහාරස්ස අභාවෙන. **රූප-නිරොධොති** තංසම්භවානරූපස්ස අභාවෝ හොති. සෙසං වුත්තනයමෙව. **"විපරිණාමලක්ඛණ"**නති භඞ්ගකාලවසෙන හෙතං වයදස්සනං; තස්මා තං අද්ධාවසෙන පඨමං පස්සිත්වා පුන සන්තතිවසෙන දිස්වා අනුක්කමෙන ඛණවසෙන පස්සති. අයඤ්හි නයෝ පාකතිකවිපස්සකවසෙන වුත්තෝ, ඛොධිසත්තානං පනෙතං නත්ථි. එස නයෝ උදයදස්සනෙපි.

"ඉති වෙදනා"තිආදීසුපි හෙට්ඨා රූපෙ වුත්තනයානුසාරෙන අත්ථෝ වෙදිතබ්බෝ. තෙනාහ **"අයං වෙදනා, එත්තකා වෙදනා"**තිආදි. තත්ථ **වෙදයිත -පෙ- සභාවන්ති** එත්ථ "වෙදයිතසභාවං -පෙ- විජානන-සභාව"න්ති පචෙච්චකං **සභාවසද්දෙ** යොජෙතබ්බා. **වෙදයිතසභාවන්ති** අනුභවනසභාවං. **සඤ්ජානනසභාවන්ති** "නීලං පීත"න්තිආදිනා ආරම්මණස්ස සල්ලක්ඛණසභාවං. **අභිසඞ්ඛරණසභාවන්ති** ආයූහනසභාවං. **විජානනසභාවන්ති** ආරම්මණස්ස උපලද්ධිසභාවං. **සුඛාදීනි ආදි-සද්දෙන** දුක්ඛසොමනස්සදොමනස්සුපෙක්ඛාවෙදනානං සඞ්ගහෙ; **රූපසඤ්ඤාදීනි ආදි-සද්දෙන** සද්දසඤ්ඤාදීනං; **ඵස්සාදීනි ආදි-සද්දෙන** චෙතනාචිත්තක්කාදීනං; **චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදීනන්ති ආදි-සද්දෙන** සබ්බෙසං ලොකියවිඤ්ඤාණානං සඞ්ගහෙ. යථා ච විඤ්ඤාණෙ; එස නයෝ වෙදනාදීසුපි. **තෙසන්ති** "සමුදයෝ"ති වුත්තධම්මානං. **තීසු ඛන්ධෙසූති** වෙදනාසඤ්ඤාසඞ්ඛාරක්ඛන්ධෙසු. "ඵුට්ඨෝ වෙදෙති; ඵුට්ඨෝ සඤ්ජානාති, ඵුට්ඨෝ චෙතෙතී"ති[2] වචනතෝ **"ඵස්සසමුදයා"ති** වත්තබ්බං. "නාමරූපපච්චයාපි විඤ්ඤාණ"න්ති[3] වචනතෝ **විඤ්ඤාණක්ඛන්ධෙ** **"නාමරූපසමුදයා"ති** වත්තබ්බං.

---

1. ම 3-107, අං 1-100 පිටෙසු.
2. සං 2-292 පිටෙ.
3. අභි 2-149, දී 2-48 පිටෙසු.

තෙසංයෙවාති තීසු ඛන්ධෙසු "එසසස්ස විඤ්ඤාණකඛන්ධෝ නාම-රූපස්සා"ති එසසනාමරූපානංයෙව **වසෙන අට්ඨඞ්ගමපදම්පි යොජෙතබ්බං;** අවිජ්ජාදයෝ පන රූපෙ වුත්තසදිසා එවාති අධිප්පායෝ.

සම්පඤ්ඤුසලක්ඛණවසෙනාති පච්චයතෝ වීසති ඛණතෝ පඤ්චාති පඤ්චවීසතියා උදයලක්ඛණානං, පච්චයතෝ වීසති ඛණතෝ පඤ්චාති පඤ්චවීසතියා එව වයලක්ඛණානඤ්චාති සම්පඤ්ඤුසාය උදයවයලක්ඛණානං වසෙන. තත්ථ පඤ්චන්නං ඛන්ධානං උදයං ලක්ඛීයති එතෙනීති **ලක්ඛණානීති** වුච්චන්ති අවිජ්ජාදිසමුදයොති; තථා තෙසං අනුප්පාදනිරොධෝ ලක්ඛීයති එතෙනීති **ලක්ඛණානීති** වුච්චන්ති අවිජ්ජාදීනං අචන්තනිරොධෝ. නිබ්බත්ති-විපරිණාමලක්ඛණානි පන සඞ්ඛතලක්ඛණමෙවාති. එවමෙතානි සම්පඤ්ඤුස-ලක්ඛණානි සරූපතො වෙදිතබ්බානි. **යථානුක්කමෙන වඩ්ඪිතෙනි** යථා-වුත්තඋදයබ්බයඤ්ඤණෙ තික්ඛෙ සූරෙ පසන්නෙ හුත්වා වහන්තෙ තතො පරං වත්තබ්බානං භඞ්ගඤ්ඤාණාදීනං උප්පත්තිපටිපාටියා වුද්ධිප්පත්තෙ පර-මුක්කංසගතෙ **විපස්සනාඤ්ඤණෙ.** පගෙව හි ජිත්තිංසකොවිසතසහස්සමූඛෙන පවත්තෙන සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණානුචරිකෙන මහාවජිරඤ්ඤණසඞ්ඛාතෙන සම්ම-සනඤ්ඤණෙන සමන්නාගතත්තා ගබ්භං ගණ්හන්තං පරිපාකං ගච්ඡන්තං පටිපදාවිසුද්ධිඤ්ඤණං අපරිමිතකාලෙ සමන්නාය පඤ්ඤාපාරමියා ආනුභාවෙන උක්කංසපාරමිප්පත්තං අනුක්කමෙන වුට්ඨානගාමිනිභාවං උපගන්ත්වා යදා අරියමග්ගෙන ඝටෙති, තදා අරියමග්ගචිත්තං සබ්බකිලෙසෙහි මග්ගපටිපාටියා විමුච්චති; විමුච්චන්තඤ්ච තථා විමුච්චති, යථා සබ්බඤ්ඤෙය්‍යාවරණප්පහානං හොති. යං කිලෙසානං "සවාසනප්පහාන"න්ති වුච්චති; තඤ්ඤිදං පහානං අත්ථතො අනුප්පත්තිනිරොධොති ආහ **"අනුප්පාදනිරොධෙනා"**ති. **ආසව-සඞ්ඛාතෙහි කිලෙසෙහීති** භවතො ආ භවග්ගං, ධම්මතො ආ ගොත්‍රභුං සවනතො පවත්තනතො ආසවසඤ්ඤිතෙහි රාගො, දිට්ඨි, මොහොති ඉමෙහි කිලෙසෙහි. ලක්ඛණවචනඤ්චෙතං; පාළියං යදිදං "ආසවෙහී"ති; තදෙ-කට්ඨතාය පන සබ්බෙහිපි කිලෙසෙහි සබ්බෙහිපි පාපධම්මෙහි චිත්තං විමුච්චති. **අග්ගහෙතබ්බානි** තෙසං කිලෙසානං ලෙසමත්තම්පි අග්ගහෙත්වා.

මග්ගක්ඛණෙ විමුච්චති නාම තංතංමග්ගවජ්ඣකිලෙසෙහි **ඵලක්ඛණෙ විමුත්තං නාම. මග්ගක්ඛණෙ වා විමුත්තඤ්චෙව විමුච්චති චාති** උපරි-මග්ගක්ඛණෙ හෙට්ඨිමමග්ගවජ්ඣෙහි විමුත්තඤ්චෙව යථාසකං[1] පහාතබ්බෙහි විමුච්චති ච. **ඵලක්ඛණෙ විමුත්තමෙවාති** සබ්බසම්මපි ඵලක්ඛණෙ විමුත්ත-මෙව; න විමුච්චති නාම.

සබ්බබන්ධනානීති ඔරම්භාගියුද්ධම්භාගියසඤ්ඤිතා සබ්බසම්පි භවසඤ්ඤු-ජනා; **විප්පමුත්තෙනා** විසෙසතො පකාරෙහි මුත්තෙනා. **සුවිකසිතචිත්ත-සන්තානොනීති** සාතිසයං ඤාණරසමිසමථසෙන සුට්ඨු සම්මදෙව සම්ඵුල්ල-චිත්තසන්තානතො. **"චත්තාරි මග්ගඤ්ඤාණානී"**තිආදි යෙහි ඤාණෙහි සුවිකසිතචිත්තසන්තානතො; තෙසං එකදෙසෙන දස්සනං. නිප්පදෙසතො දස්සනං පන පරතො ආගමිස්සති; තස්මා තත්ථෙව නානි විභජිස්සාම. **සඞ්ඛලෙ ච බුද්ධගුණෙනි** අතීතංසෙ අප්පටිහතඤ්ඤාණාදිකෙ සබ්බෙපි බුද්ධගුණෙ. යදා හි ලොකනාථො අග්ගමග්ගං අධිගච්ඡති; තදා සබ්බෙ ගුණෙ හත්ථගතෙ කරොති නාම. තතො පරං "හත්ථගතෙ කත්වා ඨිතො"ති වුච්චති.

"පරිපුණ්ණසඞ්කප්පො"ති වත්වා පරිපුණ්ණසඞ්කප්පතාපරිදීපනං උදානං දස්සෙතුං **"අනෙකජාතිසංසාර"**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ ආදිතො දස්සනං

1. යථාසකං (ක).

ගාථානං අත්ථෝ හෙට්ඨා **බ්‍රහ්මජාලනිදානවණ්ණනායං**[1] වුත්තෝ එව. පරතෝ පන **අයොඝනහතස්සා**ති අයෝ හඤ්ඤතී එතෙනාති **අයොඝනං**; කම්මාරානං අයෝකූටං, අයෝමුට්ඨි ච; තෙන අයෝඝනෙන හතස්ස පහතස්ස. **එව**-සද්දෝ වෙත්ථ නිපාතමත්තං. **ජලතෝ ජාතවෙදසෝ**ති ජලයමානස්ස අග්ගිස්ස; අනාදරෙ වා එතං සාමිවචනං. **අනුපුබ්බූපසන්නස්සා**ති අනුක්කමෙන උපසන්නස්ස චිකිච්ඡන්නස්ස නිරුද්ධස්ස. **යථා න ඤායතෙ ගතී**ති යථා තස්ස ගති න ඤායති. ඉදං වුත්තං හොති— අයොමුට්ඨිකූටාදිනා පහතත්තා අයොඝනෙන හතස්ස පහතස්ස අයොගතස්ස, කංසභාජනාදිගතස්ස වා ජලමානස්ස අග්ගිස්ස අනුක්කමෙන උපසන්නස්ස දසසු දිසාසු න කත්ථචි ගති පඤ්ඤායති පච්චයනිරොධෙන අපපවත්තිසඞ්ඛාතනිරුද්ධත්තා. එවං **සම්මා-විමුත්තානං**නි සම්මා හෙතුනා ඤායෙන තදඞ්ගවික්ඛම්භනවිමුත්තිපුබ්බඞ්ගමාය සමුච්ඡේදවිමුත්තියා අරියමග්ගෙන චතූහිපි උපාදානෙහි, ආසවෙහි ච මුත්තත්තා සම්මාවිමුත්තානං; තතො එව කාමබන්ධනසඞ්ඛාතං කාමොඝ-භවොඝාදිභෙදං අවසිට්ඨඔඝඤ්ච තරිත්වා ඨිතත්තා **කාමබන්ධොඝතාරීනං** සුට්ඨු පටිපස්සම්භිතසබ්බකිලෙසච්චන්දිතත්තා කිලෙසාභිසඞ්ඛාරවාතෙහි අකම්පනීයතාය **අචලං** නිබ්බානසඞ්ඛාතං සඞ්ඛාරූපසමං **සුඛං පත්තානං** අධිගතානං ඛීණාසවානං **ගති** දෙවමනුස්සාදිභෙදසු ගතීසු "අයං නාමා"ති පඤ්ඤාපෙතබ්බතාය අභාවතො **පඤ්ඤාපෙතුං නත්ථි** න උපලබ්භති; යථා-වුත්තජාතවෙදෙ විය අපඤ්ඤත්තිකභාවමෙව තෙ ගච්ඡන්තීති අත්ථෙ. **එවං මනසිකරොනෙනා**ති "එවං අනෙකජාතිසංසාර"න්තිආදිනා[2] අත්තනො කතකිච්චත්තං මනසි කරොනෙනා බොධිපල්ලඞ්කා නිසින්නොව විරොචිත්ථාති යොජනා.

දුතියභාණවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

බ්‍රහ්මයාචනකථාවණ්ණනා

64. **යතඤ්ඤූනා**නි පරිචිතකකනත්ථෙ නිපාතො; **අහූ**නති භගවා අත්තානං නිද්දිසතීති ආහ **"යදි පනාහ"**න්ති. **"අට්ඨමෙ සත්තාහෙ"**නිආදි යථා අම්හාකං භගවා අභිසම්බුද්ධො හුත්වා විමුත්තිසුඛපටිසංවෙදනාදිවසෙන සත්තසු සත්තාහෙසු පටිපජ්ජි; තතො පරඤ්ච ධම්මගම්භීරතාපච්චවෙක්ඛණාදිවසෙන; එවමෙව සබ්බෙපි සම්මාසම්බුද්ධා අභිසම්බුද්ධකාලෙ පටිපජ්ජිංසු; තෙ ච සත්තාහාදයො තථෙව වත්තබ්බියන්තීති අයං සබ්බසමිපි බුද්ධානං ධම්මතා. තස්මා විපස්සී භගවා අභිසම්බුද්ධකාලෙ තථා පටිපජ්ජීති දස්සෙතුං ආරද්ධං. තත්ථ **"අට්ඨමෙ සත්තාහෙ"**ති ඉදං සත්තමසත්තාහතො පරං, සත්තාහතො ඔරිමෙ ච පවත්තාය පටිපත්තියා වසෙන වුත්තං; න පල්ලඞ්කසත්තාහස්ස විය අට්ඨමස්ස නාම සත්තාහස්ස ච්චන්තිතස්ස ලබ්භමානත්තා. **අනන්තරොති** "අධිගතො ඛො ම්‍යායං ධම්මො"තිආදිකො[3] චිතකෙකා.

පටිවිද්ධොනි සයම්භුඤාණෙන "ඉදං දුක්ඛ"න්තිආදිනා පටිමුඛං පටිවිජ්ඣනවසෙන පවත්තෙතා; යථාභූතං අවබුද්ධොනි අත්ථෙ. **ධම්මොනි** චතුසච්චධම්මො තබ්භිනිමුත්තස්ස පටිවිජ්ඣිතබ්බධම්මස්ස අභාවතො. **ගම්භීරොති** මහාසමුද්දෙ විය මකසතුණ්ඩසුචියා අඤ්ඤත්‍ර සමුපචිතපරි-පක්කඤාණසම්භාරෙහි අඤ්ඤෙහි අලබ්භනෙය්‍යපතිට්ඨොති.

---

1. දී-ටී 1-18 පිටෙ. 2 බු. 1-36 පිටෙ ධම්මපදෙ.
3. දී 2-32, ම 1-224, ම 2-291, සං 1-138, වි 3-5, 7, 8 පිටෙසු.

නෙනාහ **"උත්තානභාවපටික්ඛේපවචනමෙත"**න්‍ති. අලබභනෙය්‍යපතිට්ඨා ඔගාහිතුං අසක්කුණෙය්‍යතාය සරූපතො, විසෙසතො ච පඤ්ඤාපෙතුං න සක්කාති ආහ **"ගම්භීරත්තාව දුද්දසො"**ති. **දුක්ඛෙන** දට්ඨබ්බාති කිච්ඡෙන කෙනචි කදාචිදෙව දට්ඨබ්බා. යං පන දට්ඨුමෙව න සක්කා; තස්ස ඔගාහෙත්වා අනු අනු බුජ්ඣනෙ කථා එව නත්ථීති ආහ **"දුද්දසත්තාව දුරනුබොධො"**ති. **දුක්ඛෙන අවබුජ්ඣිතබ්බා** අවබොධස්ස දුක්කරභාවතො. ඉමස්මිං ඨානෙ "තං කිං මඤ්ඤථ භික්ඛවෙ දුක්කරතරං වා දුරභිසම්භවතරං වා"ති[1] සුත්තපදං වත්තබ්බං. **සන්තා රම්මණතාසවා සණෙතා.** නිබ්බුතසබ්බපරිළාහතාය **නිබ්බුතො.** පධානභාවං නීතොති වා **පණීතො.** අතිතන්තිකරථෙන **අතප්පකො** සාධුරසභොජනං විය. එත්ථ ච නිරොධසච්චං සන්තං ආරම්මණන්ති **සන්තාරම්මණං**; මග්ගසච්චං සන්තං, සන්තාරම්මණඤ්චාති **සන්තාරම්මණං**; අනුපසන්තසභාවානං කිලෙසානං, සඞ්ඛාරානඤ්ච අභාවතො **සණෙතා; නිබ්බුතසබ්බපරිළාහත්තා නිබ්බුතො**; සන්තපණීතභාවෙනෙව තදත්ථාය අසෙවනකතාය **අතප්පකත්තා** දට්ඨබ්බා. තෙනාහ **"ඉදං ද්වයං ලොකුත්තරමෙව සඞ්ගාය වුත්ත"**න්‍ති උත්තමඤ්ඤණස්ස විසයත්තා **න තක්කෙන** අවචරිතබ්බා; තතො එව නිපුණඤ්ඤණගොචරත්තාය, සණ්හසුඛුමසභාවත්තා ච **නිපුණො**. බාලානං අවිසයත්තා පණ්ඩිතෙහි එව වෙදිතබ්බාති **පණ්ඩිතවෙදනියො.** ආලීයන්ති අභිරමිතබ්බට්ඨෙන සෙවියන්තීති **ආලයා**; පඤ්ච කාමගුණා. ආලයන්ති අභිරමණවසෙන සෙවන්තීති **ආලයා**; තණ්හාවිචරිතානි. **ආලයරතාති** ආලයනිරතා. **සුට්ඨුමුදිතා** අතිවිය මුදිතා අනුක්කණ්ඨනතො. **රමන්ති** රතිං විඳන්ති කීළන්ති ලළන්ති. ඉමෙ සත්තා යථා කාමගුණෙ; එවං රාගම්පි අස්සාදෙන්ති අභිනන්දන්තියෙවාති වුත්තං **"දුච්ඣම්පී"**තිආදි.

ඨානං සඞ්ගායාති ඨානසද්දං සඞ්ගාය. අත්ථතො පන **"ඨාන"**න්‍ති ච පච්චයසමුප්පාදෙ, එව අධිප්පෙතො. තිට්ඨති එත්ථ ඵලං තදුයත්තවුත්තිතායාති **ඨානං**; සඞ්ඛාරාදීනං පච්චයභූතා අවිජ්ජාදයො. **ඉමෙසං** සඞ්ඛාරාදීනං **පච්චයාති ඉදප්පච්චයා;** අවිජ්ජාදයොව. **ඉදප්පච්චයා එව ඉදප්පච්චයතා** යථා දෙවො එව දෙවතා; ඉදප්පච්චයානං වා අවිජ්ජාදීනං අත්තනො ඵලං පටිච්ච පච්චයභාවො **උප්පාදනසමත්ථතා ඉදප්පච්චයතා;** තෙන පරමත්ථපච්චයලක්ඛණො පටිච්චසමුප්පාදෙ දස්සිතො හොති. පටිච්ච සමුප්පජ්ජති ඵලං එතස්මාති **පටිච්චසමුප්පාදෙ.** පදද්ධයෙනාපි ධම්මානං පච්චයට්ඨො එව විභාවිතො. තෙනාහ **"සඞ්ඛාරාදිපච්චයානං අවිජ්ජාදිනං එතං අධිවචන"**න්‍ති. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො; විත්ථාරො පන **විසුද්ධිමග්ගසංවණ්ණනාසු**[2] වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බා.

සබ්බසඞ්ඛාරසමථොතිආදි සබ්බන්‍ති සබ්බසඞ්ඛාරසමථාදිපදනිද්ධෙය්‍යං සබ්බං; අත්ථතො **නිබ්බානමෙව.** ඉදානි තස්ස නිබ්බානභාවං දස්සෙතුං **"යඤ්හි ඛී"**තිආදි වුත්තං. **තන්‍ති** නිබ්බානං. **ආගම්මා**ති පටිච්ච අරියමග්ගස්ස ආරම්මණපච්චයභෙදතො. **සම්මන්තීති** අපපටිසන්ධිකූපසමවිසෙන සම්මන්ති. තථා සන්තා ච සච්ඡිකතා උපසන්තා නාම හොන්තීති ආහ **"වූපසම්මන්තී"**ති; එතෙන සබ්බෙ සඞ්ඛාරා සම්මන්ති එත්ථාති **සබ්බසඞ්ඛාරසමථො;** නිබ්බානන්ති දස්සෙති. සබ්බසඞ්ඛාරවිසංයුත්තෙ හි නිබ්බානෙ සබ්බසඞ්ඛාරවූපසමපරියායො ඝටියාගතොයෙවාති. සෙසපදෙසුපි

1. සං 3-395 පිටෙ. 2. විසුද්ධි 2-148 පිටෙ.

එසෙව නයො. උපධියති එත්ථ දුක්ඛන්ති **උපධි**; ඛන්ධාදයො. **පවිනිස්සක්ඛන්ති** සම්මෙඡ්දවසෙන පරිවත්තා **හොන්ති. සබ්බා තණ්හාති** අට්ඨසතපපභෙදා සබ්බාපි තණ්හා. **සබ්බෙ කිලෙසරාගාති** කාමරාගරූපරාගාදිභෙදා සබ්බෙපි කිලෙසභූතා රාගා; සබ්බෙපි වා කිලෙසා ඉධ කිලෙසරාගාති වෙදිතබ්බා; න ලොභව්සෙසා එව චිත්තස්ස විපරිතභාවාපාදනතො. යථාහ "රත්තම්පි චිත්තං විපරිණතං; දුට්ඨම්පි චිත්තං විපරිණතං; මූළ්හම්පි චිත්තං විපරිණතං"නන්ති.[1] **විරජ්ජන්තීති** අත්තනො සභාවං විජහන්ති. **සබ්බං දුක්ඛන්ති** ජරාමරණාදිභෙදං සබ්බං වට්ටදුක්ඛං. **භවෙන භවන්ති** තෙන තෙන භවෙන භවන්තරං. භවනිකන්තිභාවෙන **සංඝිච්ඡති, ඵලෙන වා සඳ්ධිං කම්මං** සතණ්හසෙසෙව ආයතිං පුනබ්භවභාවතො. **තතො වානතො නික්ඛන්තං** තත්ථ තස්ස සබ්බසො අභාවතො. චිරනිසජ්ජාචිරභාසනෙහි පිට්ඨිආගිලායනතාලුගලසොසාදිවසෙන **කායකිලමථො චෙව කායවිහෙසා** ච වෙදිතබ්බා. සා ච බො දෙසනාය අත්ථං අජානන්තානං, අපපටිපජ්ජන්තානඤ්ච වසෙන; ජානන්තානං, පන පටිපජ්ජන්තානඤ්ච දෙසනාය කායපරිස්සමොපි සඤ්ඤ අපරිස්සමොව. තෙනාහ භගවා "න ච මං ධම්මාධිකරණං විහෙසෙසී"ති.[2] තථා හි වුත්තං **"යා අජානනානං දෙසනා නාම; සො මම කිලමථො අස්සා"**ති. **උභයන්ති** චිත්තකිලමථො, චිත්තවිහෙසා චාති **උභයම්පිතං බුද්ධානං නත්ථි**; බොධිමූලෙයෙව සම්මච්ඡන්නත්තා.

65. **අනුබ්‍රූහනං** සම්පිණ්ඩනං. **සොති** "අපිස්සූ"ති නිපාතො. **විපඤ්ඤින්ති** පටිසද්දයොගෙන සාමිඅත්ථෙ උපයොගවචනන්ති ආහ **"විපඤ්ඤිස්සා"**ති. වුද්ධිපත්තා අචඡරියා වා **අනච්ඡරියා.** වුද්ධිඅත්ථොපි හි අකාරො හොති යථා "අසෙකඛා ධම්මා"ති.[3] කපපානං චත්තාරි අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යානි, සතසහස්සඤ්ච සදෙවකස්ස ලොකස්ස ධම්මසංවිභාගකරණත්ථමෙව පාරමියො පූරෙත්වා ඉදානි සම්බුද්ධභාවප්පත්තිදීපනතා, ගාථාත්ථස්ස අචඡරියතා, තස්ස වුද්ධිපත්තිවාති වෙදිතබ්බා. අත්ථද්වාරෙන හි ගාථානං අනච්ඡරියතා. **ගොචරා අහෙසුන්ති** උපට්ඨහිංසු. උපට්ඨානඤ්ච චිතකෙකතබ්බතාවාති ආහ **"පරිචිතක්කයිතබ්බතං පාපුණිංසූ"**ති.

යදි සුඛාපටිපදාව; කථං කිච්ඡතාති ආහ **"පාරමීපූරණකාලෙ"**තිආදි. **එවමාදිනි** දුප්පරිවජ්ජානි **දෙසනාසු. හ**-ඉති වා බ්‍යත්තනාති එතස්මිං අත්ථෙ නිපාතො; "එකංසත්ථෙ"ති කෙචි. **හ** බ්‍යත්තං; එකංසෙන වා: **අලං** නිපපයොජනං එවං කිච්ඡන අධිගතස්ස ධම්මස්ස දෙසෙතුන්ති යොජනා. **හලන්ති** "අල"න්ති ඉමිනා සමානත්ථපදං "හලන්ති වදමී"තිආදීසු[4] විය. **රාගදොසපුථෙජ්ජෙහීති** පුථුජ්ජනභාවෙන විය සපෙපන රාගෙන, දොසෙන ච සමන්නාගතෙහි අනිහුතෙහි. **රාගදොසානුගතෙහීති** රාගදොසෙහි අනුබන්ධෙහි.

නිච්චාදීනන්ති නිච්චග්ගාහාදීනං. **එවං ගතන්ති** එවං පවත්තං අනිච්චාදිආකාරෙන පවත්තං. **"චතුසච්චධම්ම"**න්ති ඉදං අනිච්චාදීසු, සච්චෙසු ච යථාලාභවසෙන ගහෙතබ්බං. එවං ගතන්ති වා එවං "අනිච්ච"න්තිආදිනා අභිනිවිසිත්වා මයා, අඤ්ඤෙහි ච සම්මාසම්බුද්ධෙහි ගතං; ඤාතං පටිවිද්ධන්ති අත්ථො. **කාමරාගෙන, භවරාගෙන ච රත්තා**

1. ම 1-174 පිටුෙ. 2. බු 1-86 පිටුෙ උදානෙ. 3. අභි 1-2 පිටුෙ.
4. සං-ථ 1-232 පිටුෙ පස්සිතබ්බං.

නිවරණෙහි නිවුතචිත්තතාය; **දිට්ඨිරාගෙන රත්තා** විපරීතාභිනිවෙසෙන **න දක්ඛන්ති** යාථාවතො ඉමං ධම්මං නපපටිවිජ්ඣිස්සන්ති. **එවං භාභාපෙතූ**නති "අනිච්ච"න්තිආදිනා සභාවෙන යාථාවතො ධම්මෙ ජානාපෙතුං. රාගදෙසපරෙතතාපි නෙසං සම්මූළ්හභාවෙනෙවාති ආහ **"තමොකණ්ඩෙන ආවුතා"**ති.

ධම්මදෙසනාය අපෙපාසුක්කතාපත්තියා කාරණං විභාවෙතුං **"ඝසම්පනා"**තිආදිනා සයමෙව චොදනං සමුට්ඨාපෙති. තත්ථ යථායං ඉදානි ධම්මදෙසනාය අපෙපාසුක්කතාපත්ති සබ්බබුද්ධානං ආවිණ්ණසමාවිණ්ණ-ධම්මතාවසෙන; සබ්බබොධිසත්තානං ආදිතො "කිං මෙ අඤ්ඤතවෙසෙනා"ති ආදිනා[1] මහාභිනීහාරෙ අත්තනො චිත්තස්ස සම්මූස්සාභාවං **ආවිණ්ණසමා-විණ්ණධම්මතාවා**ති ආහ **"කිං මෙ"**තිආදි. තත්ථ **අඤ්ඤතවෙසෙනා**ති සදෙවකං ලොකං උත්තාදෙන්තො බුද්ධා අහුත්වා කෙවලං බුද්ධාණං සාවකභාවූපගමනවසෙන අඤ්ඤතරූපෙන. තිවිධං කාරණං අපෙපාසුක්කතා-තාපත්තියා පටිපක්ඛස්ස බලවභාවො, ධම්මස්ස පරමගම්භීරතා, තත්ථ ච භගවතො සාතිසයං ගාරවන්ති තං දස්සෙතුං **"තස්ස හී"**තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ **පටිපක්ඛා** නාම රාගාදයො කිලෙසා සම්මාපටිපත්තියා අන්තරාය-කරත්තා. තෙසං බලවභාවතො චිරපරිභාවනාය සන්තසන්තානතො දුබ්බිඤ්ඤියතාය තෙ සත්තෙ මත්තභත්තිනො විය දුබ්බලපුරිසං අජ්ඣාරුය්හ අනයබ්‍යසනං ආපාදෙන්තා අනෙකසතයොජනායාමච්චන්තං සුනිච්චිතං ඝනසන්නිවෙසං කණ්ඨකදුග්ගමපි අධිසෙන්ති. දූරපභෙදදුච්ඡෙජ්ජතාහි දුබ්බිඤ්ඤියතං පන දස්සෙතුං **"අථස්සා"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ ච අත්තනා ආමට්ඨතාය **ඝඤ්ඣිතපුණ්ණලාබු.** චිරපරිවාසිකතාය **තක්කහතිත්තවාමි.** සෙනහනින්නදුබ්බලභාවෙන **වසාතෙලපිතපිලොතිකා.** තෙලමිස්සිතතාය **අඤ්ඤමඤ්ඤසංසිබ්බිතහත්ථා** දුබ්බිඤ්ඤියා වුත්තා. හීනූපමා වෙතා රූපප්පබන්ධභාවතො, අචිරකාලිකත්තා ච මලීනතාය; කිලෙසසංකිලෙසො එව පන දුබ්බිඤ්ඤියතරො අනාදිකාලිකත්තා, අනුසයිතත්තා ච. තෙනාහ **"අති-සංකිලිට්ඨා"**ති. යථා ච දුබ්බිඤ්ඤියතාය එවං ගම්භීරදුද්දසදුරනුබොධා-නම්පි වුත්තූපමා හීනූපමාව.

ගම්භීරොපි ධම්මො පටිපක්ඛවිධමනෙන සුපාකටො භවෙය්‍ය; පටිපක්ඛ-විධමනං පන සම්මාපටිපත්තිපටිබද්ධං; සා සද්ධම්මසවනාධීනා; තං **සත්ථරි,** ධම්මෙ ච පසාදයත්තං. සො විසෙසතො ලොකෙ සම්භාවනීයස්ස ගරුකා-තබ්බස්ස අභිපත්ථනාහෙතුකොති පනාළිකාය සත්තානං ධම්මසමපටිපත්තියා බ්‍රහ්මයාචනාදිනිමිත්තතන්ති තං දස්සෙන්තො **"අපිචා"**තිආදිමාහ.

66. "අඤ්ඤතරො"ති අපාකඤ්ඤතො විය කිඤ්චාපි වුත්තං; අථ ඛො පාකටො පඤ්ඤතොති දස්සෙතුං **"ඉමස්මිං චක්කවාළෙ ජෙට්ඨකමහා-බ්‍රහ්මා"**ති වුත්තං. මහාබ්‍රහ්මභවනෙ **ජෙට්ඨකමහාබ්‍රහ්මා.** සො හි සකෙකා විය කාමදෙවලොකෙ, බ්‍රහ්මලොකෙ ච පාකටො පඤ්ඤතො. උපක්කිලෙස-භූතං අපපං රාගාදිරජං එතස්සාති **අප්පරජං;** අපපරජං අක්ඛි පඤ්ඤුවක්ඛු යෙසං තෙ තංසභාවාති කත්වා **අප්පරජක්ඛජාතිකා**ති ඉමමත්ථං දස්සෙතුං **"පඤ්ඤුමයෙ"**තිආදිමාහ. අපපං රාගාදිරජං යෙසං තෙ තංසභාවා **අප්පරජක්ඛජාතිකා**ති එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. **අස්සවනතා**ති "සයං අභිඤ්ඤා"තිආදීසු[2] විය කරණෙ පච්චත්තවචනන්ති ආහ **"අස්සවනතායා"**ති. **දසපුඤ්ඤකිරියවත්ථුවසෙනා**ති දානාදිදසවිධවිමුත්තිපරිපාචනීයපුඤ්ඤකිරිය-

1. බු. 4-310 පිට්ඨෙ බුද්ධවංසෙ. 2. දී 1-11, 166, ම 1-110, 355, 361 පිට්ඨෙසු.

වත්ථූනං වසෙන. තෙනාහ **"කතාධිකාරා"**තිආදි. **සපඤ්ඤුදනියං** පන "ඛාදසපුඤ්ඤකිරියවසෙනා"නි[1] වුත්තා; තං දානාදීසු සරණගමනපරහිත-පරිණාමනඛයපකාසනවසෙන වුත්තං.

69. ගරුට්ඨානියෙසු ගාරවවසෙන ගරුකාරපත්තා **අපචිතිසහිතා;** සාපි අත්තනෝ පත්තා එවාති වුත්තං **"යාවතා"**නති. පදෙසච්චඤාණදස්සනං හුත්වා බුද්ධානංයෙව ආවෙණිකභාවතෝ ඉදං ඤාණද්වයං "බුද්ධචක්ඛූ"නි වුච්චතීති ආහ **"ඉමෙසඤ්හි දසින්නං ඤාණානං බුද්ධචක්ඛූති නාමං"**නති. **තිණ්ණං මග්ගඤාණානන්**ති හෙට්ඨිමානං තිණ්ණං මග්ගඤාණානං **"ධම්ම-චක්ඛූ"**නි. නාමං චතුසච්චධම්මදස්සනන්ති කත්වා දස්සනමත්තභාවතෝ. යතෝ තානි ඤාණානි විජ්ජූපමාභාවෙන වුත්තානි; අග්ගමග්ගඤාණං පන ඤාණනිච්චස්ස සිඛාපත්තියා දස්සනමත්තං න හොතීති "ධම්මචක්ඛූ"නි න වුච්චතීති. යතෝ තං වජිරූපමාභාවෙන වුත්තං. **චුත්තනයෙනෙවා**ති "අපපරජකඛජනිකා"නි එත්ථ වුත්තනයෙනෙව. යස්මා මන්දකිලෙසා **"අප්පරජකඛා"**ති වුත්තා; තස්මා බහලකිලෙසා **"මහාරජකඛා"**ති වෙදිතබ්බා. පටිපක්ඛවිධමනසමත්ථතාය **තික්ඛාණි** සූරානි විසදානි; වුත්ත-විපරියායෙන මුදූනි. **සද්ධාදයෝ ආකාරා**ති සද්දහනාදිපකාරෙ වදති. **සුන්දරා**නි කල්‍යාණා. **සම්මොහවිනොදනියං** පන "යෙසං ආසයාදයෝ කොට්ඨාසා සුන්දරා; තෙ සවාකාරා"නි[2] වුත්තං; තං ඉමාය අත්ථවණ්ණනාය අඤ්ඤදත්ථු සංසන්දති සමෙතීති දට්ඨබ්බං. යතෝ සද්ධාසම්පදාදිවසෙන අජ්ඣාසයස්ස සුන්දරතාති; තබ්බිපරියායතෝ අසුන්දරතාති. **කාරණං** නාම පච්චයාකාරෝ; **සච්චානි** වා. **පරලොකනන්**ති සම්පරායං. තං දුක්ඛාවහං වජ්ජං විය භයතෝ පස්සිතබ්බන්ති වුත්තං **"පරලොකඤ්චව වජ්ජඤ්ච භයතෝ පස්සන්තී"**ති. සම්පත්තිභවතෝ වා අඤ්ඤත්තා විපත්තිභවෝ "පරලොකෝ"ති වුත්තං **"පර -පෙ- පස්සන්තී"**ති.

අයං පනෙත්ථ පාළීනි එත්ථ "අපපරජකඛා"දිපදානං අත්ථවිභාවනෙ අයං තස්ස තථාභාවසාධකපාළි. සද්ධාදීනඤ්හි විමුත්තිපරිපාචකධම්මානං බලව-භාවෙ තපපටිපක්ඛානං පාපධම්මානං දුබ්බලභාවෙනෙව හොති; නෙසඤ්ච බලවභාවෙ සද්ධාදීනං දුබ්බලභාවෙනාති විමුත්තිපරිපාචකධම්මානං සවිසෙසං අත්ථිතානත්ථිතාවසෙන "අපපරජකඛා මහාරජකඛා"තිආදයෝ පාළියං[3] විභජිත්වා දස්සිතා. ඉති සද්ධාදීනං වසෙන පඤ්ච අපපරජකඛා; අසද්ධි-යාදීනං වසෙන පඤ්ච මහාරජකඛා. එවං තික්ඛින්ද්‍රියමුදින්ද්‍රියාදයොති විභාවිතා පඤ්ඤුස පුග්ගලා. සද්ධාදීනං පන අනන්තරහෙදෙන අනෙකහෙදං වෙදි-තබ්බා. ඛන්ධාදයෝ එව ලුජ්ජනපලුජ්ජනට්ඨෙන **ලොකෝ;** සම්පත්තිභව-භූතෝ ලොකෝ **සම්පත්තිභවලොකෝ;** සුගතිසඞ්ඛාතෝ උපපත්තිභවෝ; සම්පත්ති සම්භවති එතෙනාති **සම්පත්තිසම්භවලොකෝ**[4] සුගතිසංවත්තනියෝ කම්මභවෝ. දුග්ගතිසඞ්ඛාතඋපපත්තිභවදුග්ගතිසංවත්තනියකම්මභවා **විපත්තිභවලොකවිපත්තිසම්භවලොකා.**

පුන එකකදුකාදිවසෙන ලොකං විභජිත්වා දස්සෙතුං **"එකෙකා ලොකෝ"**තිආදි වුත්තං. ආහාරාදයෝ හි ලුජ්ජනපලුජ්ජනට්ඨෙන ලොකොනි. තත්ථ **"එකෙකා ලොකෝ සබ්බෙ සත්තා ආහාරට්ඨිති-කා"**ති[5] යායං පුග්ගලාධිට්ඨානාය කථාය සබ්බසඞ්ගාහකානං පච්චයායත්ත-වුත්තිතා වුත්තා; තාය සබ්බා සඞ්ඛාරලොකෝ එකෝ එකවිධෝ

1. ම-ට්ඨ 2-83 පිටෙ. 2 අඞ්-ට්ඨ 2-440 පිටෙ.
3. බු 9-106 පිටෙ පරිසම්භිදා මග්ගෙ. 4. සම්පත්තිසම්භවෝ, ලොකෝ (ක)
5 දී 3-178, අං 3-297, 300, බු 9-6, 117, 230 පිටෙසු.

පකාරනානන්තරස්සාභාවතෝ. **"දෙව ලොකා"**තිආදීසුපි ඉමිනා නයෙන අත්ථෝ වෙදිතබ්බෝ. නාමග්ගහණේන චෙත්ථ නිබ්බානස්ස අග්ගහණං තස්ස අලෝකසභාවත්තා. නනු ච "ආහාරට්ඨිතිකා"ති එත්ථ පච්චයායත්තවුත්තිනාය මග්ගඵලානමපි ලොකතා ආපජ්ජතීති? නාපජ්ජති පරික්ඛයධ්‍යානං දුක්ඛසච්චධම්මානං "ඉධලොකෝ"ති අධිප්පෙතත්තා. අථ වා න ලුජ්ජති න පලුජ්ජතීති යෝ ගහිතෝ; තථා න හොති; සෝ ලොකොති තංගහණරහිතානං ලෝකුත්තරානං නත්ථි ලොකතා. උපාදානානං ආරම්මණභූතා ඛන්ධා **උපාදානක්ඛන්ධා.** අනුරෝධාදිවත්ථුභූතා ලාභාදයෝ **අට්ඨ ලෝකධම්මා. දසායතනානීති** දස රූපායතනානි විවට්ටජ්ඣාසයස්ස අධිප්පෙතත්තා. තස්ස ච සබ්බං තෙභූමකකම්මං ගරහිතබ්බං, වජ්ජිතබ්බඤ්ච හුත්වා උපට්ඨාතීති වුත්තං **"සබ්බෙ අභිසඞ්ඛාරා වජ්ජා; සබ්බෙ භවගාමිකම්මා වජ්ජා"**නති. යෙසං පුග්ගලානං සද්ධාදයෝ නත්ථි; තෙ ඉධ "අස්සද්ධා"තිආදිනා වුත්තා. න පන සබ්බෙන සබ්බං සද්ධාදීනං අභාවතොති අපරපඤ්ඤාදුකාදීසු පඤ්චසු දුකෙසු එකෙකස්මිං දස දස කත්වා **"පඤ්ඤාය ආකාරෙහි ඉමානි පඤ්චින්ද්‍රියානි ජානාති"**ති වුත්තං. අථ වා අන්වයතො, ව්‍යතිරෙකතො ච සද්ධාදීනං ඉන්ද්‍රියානං පරොපරියත්තං ජානාතීති කත්වා තථා වුත්තං. එත්ථ ච අපරපඤ්ඤාදිවසෙන ආවජ්ජනත්තස්ස භගවතො තෙ සත්තා පුඤ්ඤපුඤ්ඤාව හුත්වා උපට්ඨහන්ති; න එකෙකා.

උප්පලානි එත්ථ සන්තීති **උප්පලිනී;** ගවෙජ්ඝාපි ජලාසයොපි; ඉධ පන ජලාසයෝ අධිප්පෙතොති ආහ **"උප්පලවනෙ"**ති. යානි උදකස්ස අන්තොනිමුග්ගානෙව හුත්වා වුද්ධිං වඩ්ඪන්ති; තානි **අන්තොනිමුග්ගපොසිනී. දීපිතානීති** අට්ඨකථායං පකාසිතානි; ඉධෙව වා "අඤ්ඤානිපී"තිආදිනා දීපිතානි. **උග්ඝටිතඤ්ඤූති** උග්ඝටනං නාම ඤාණුග්ගඝටනං; ඤාණෙ උග්ඝටිතමත්තෙන එව ජානාතීති අත්ථෝ. විපඤ්චිතං විත්ථාරමෙව අත්ථං ජානාතීති **විපඤ්චිතඤ්ඤූ.** උද්දෙසාදීහි නෙතබ්බොති **නෙය්‍යා. සහ උදාහටවෙලායන්ති** උදාහරෙ ධම්මස්ස උද්දෙසෙ උදාහටමත්තෙන එව. **ධම්මාභිසමයොති** චතුසච්චධම්මස්ස ඤාණෙන සද්ධිං අභිසමයෝ. **අයං වුච්චතීති** අයං "චත්තාරෝ සතිපට්ඨානා"තිආදිනා.[1] නයෙන සඞ්ඛිත්තෙන මාතිකාය දීපියමානාය දෙසනානුසාරෙන ඤාණං පෙසෙත්වා අරහත්තං ගණ්හිතුං සමත්ථෝ **"පුග්ගලෝ උග්ඝටිතඤ්ඤූ"**ති වුච්චති. **අයං වුච්චතීති** අයං සඞ්ඛිත්තෙන මාතිකං ඨපෙත්වා විත්ථාරෙන අත්ථෙ විභජ්යමානෙ අරහත්තං පාපුණිතුං සමත්ථෝ **"පුග්ගලෝ විපඤ්චිතඤ්ඤූ"**ති වුච්චති. **උද්දෙසන්තොති** උද්දෙසහෙතු; උද්දිසන්තස්ස; උද්දිසාපෙන්තස්ස වාති අත්ථෝ. **පරිපුච්ඡන්තොති** අත්ථං පරිපුච්ඡන්තස්ස. **අනුපුබ්බෙන ධම්මාභිසමයෝ හොතීති** අනුක්කමෙන අරහත්තපපත්තෙතා හොති. **න තාය ජාතියා ධම්මාභිසමයෝ හොතීති** තෙන අත්තභාවෙන මග්ගං වා ඵලං වා අන්තමසෝ ඣානං වා විපස්සනං වා නිබ්බත්තෙතුං න සක්කොති. **අයං වුච්චති පුග්ගලෝ පදපරමොති** අයං පුග්ගලෝ ව්‍යඤ්ජනපදමෙව පරමං අස්සාති "පදපරමෝ"ති වුච්චති.

යෙති යෙ දුව්හෙ පුග්ගලෙ සඞ්ගය්හ වුත්තං විභඞ්ගෙ.[2] **කම්මාවරණෙනාති** පඤ්චවිධෙන ආනන්තරියකම්මෙන. **විපාකාවරණෙනාති** අහෙතුකපටිසන්ධියා. යස්මා දුහෙතුකානම්පි අරියමග්ගපටිවෙධො නත්ථි; තස්මා දුහෙතුකපටිසන්ධිපි "විපාකාවරණමෙවා"ති වෙදිතබ්බා. **කිලෙසාවරණෙනාති** නියතමිච්ඡාදිට්ඨියා. **අස්සද්ධානි** බුද්ධාදීසු සද්ධාරහිතා. **අච්ඡන්දිකානි**

1 අභි 2-200 පිට්ඨාදීසු. 2 අභි-ඨ 2-442 පිටෙ **ඤාණවිභංග** අට්ඨකථායං.

කත්තුකම්‍යතාකුසලචිත්තරහිතා; උත්තරකුරුකා මනුස්සා අචිත්තිකට්ඨානං පවිට්ඨා. **දුප්පඤ්ඤානී**ති භවඞ්ගපඤ්ඤාය පරිහීනා; භවඞ්ගපඤ්ඤාය පන පරිපුණ්ණත්තාපි යස්ස භවඞ්ගං ලොකුත්තරස්ස පච්චයෝ න හොති; සොපි දුප්පඤ්ඤා එව නාම. **අභබ්බා නියාමං ඔක්කමිතුං කුසලෙසු ධම්මෙසු සම්මත්තන්ති** කුසලෙසු ධම්මෙසු සම්මත්තනියාමසඞ්ඛාතං අරියමග්ගං ඔක්කමිතුං අධිගන්තුං අභබ්බා. **"න තම්මාවරණෙනා"**තිආදීනි වුත්තවිපරියායෙන වෙදිතබ්බානි.

"රාගචරිතා"තිආදිසු යං වත්තබ්බං; තං පරමත්ථදීපනියං[1] විසුද්ධිමග්ගසංවණ්ණනායං[2] වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බං.

70. **ආරබ්භා**ති අත්තනෝ අභිපෙතස්ස අත්ථස්ස භගවතෝ ඤාපනං උද්දිස්සාති අත්ථෝ. සෙලෝ පබ්බතෝ **උච්චෝ** හොති පිරෝ ච; න පංසුපබ්බතෝ, මිස්සකපබ්බතෝ වාති ආහ **"සෙලෙ යථා පබ්බතමුද්ධනී"**ති. **ධම්මමයං පාසාදන්**ති ලොකුත්තරධම්මමාහ. සෝ හි පබ්බතසදිසෝ ච හොති සබ්බඨමෙම අනික්කම්ම අබ්භුග්ගතට්ඨෙන පාසාදසදිසෝ ච; පඤ්ඤාපරියායෝ වා ඉධ ධම්ම-සද්දෝ. සා හි අබ්භුග්ගතට්ඨෙන පාසාදෝති අභිධම්මෙ[3] නිද්දිට්ඨා. තථා චාහ—

"පඤ්ඤාපාසාදමාරුය්හ – අසෝකෝ සෝකිනිං පජං,
පබ්බතට්ඨෝව භූමට්ඨෝ[4] – ධීරෝ බාලෙ අවෙක්ඛතී"ති.[5]

"යථා හී"තිආදීසු යථා පබ්බතෙ ඨත්වා රත්තන්ධකාරෙ හෙට්ඨා ඔලොකෙන්තස්ස පුරිසස්ස ඛෙත්තෙ කෙදාරපාළිකුට්යෝ, තත්ථ සයිතමනුස්සා ච න පඤ්ඤායන්ති අනුජ්ජලභාවතෝ. කුටිකාසු පන අග්ගිජාලා පඤ්ඤායන්ති උජ්ජලභාවතෝ; එවං ධම්මපාසාදමාරුය්හ සත්තලොකං ඔලොකයතෝ භගවතෝ ඤාණස්ස ආපාථං නාගච්ඡන්ති අකතකල්‍යාණා සත්තා ඤාණග්ගිනා අනුජ්ජලභාවතෝ; අනුළාරභාවතෝ ච රත්තිං ඛිත්තා සරා විය හොන්ති. කතකල්‍යාණා පන භබ්බපුග්ගලා දූරෙ ඨිතාපි භගවතෝ ඤාණස්ස ආපාථං ආගච්ඡන්ති පරිපක්කඤාණග්ගිනායෙව සම්මුජ්ජලභාවතෝ; උළාරඝනභාවනායෙව හිමවන්තපබ්බතෝ විය චානි එවං යොජනා වෙදිතබ්බා.

උත්තේජෙත්වාති ඉමං ධම්මදෙසනාය අපෙක්ඛාසඞ්ඛාතසඞ්කාචාපනිනෝ කිලාසුභාවතෝ උට්ඨහ. **විරියවණ්ණනායා**ති සාතිසයවත්තබ්බිධසම්මප්පධානවීරියවණ්ණනාය. වීරස්ස හි භාවෝ, කම්මං වා **විරියං**. කිලෙසමාරස්ස විය මච්චුමාරස්සපි ආයතිං අසම්භවතෝ **"මච්චුකිලෙසමාරා"**නන්ති වුත්තං. අභිසඞ්ඛාරමාරවිජයස්ස අග්ගහණං කිලෙසමාරවිජයෙනෙව තබ්බිජයස්ස ජොතිතභාවතෝ. **වාහනාසම්පත්තියා**ති සංසාරමහාකන්තාරතෝ නිබ්බානසඞ්ඛාතං ඛෙමප්පදෙසං සම්පාපනසමත්ථතාය.

71. "අපාරුතං තෙසං අමතස්ස ද්වාර"න්ති කෙචි පඨන්ති. නිබ්බානස්ස ද්වාරං පවිසනමග්ගෙ විවරිත්වා ඨපිතෝ මහාකරුණාපනිස්සයෙන සයම්භුඤාණෙන අධිගතත්තා. **සද්ධං පමුඤ්චන්තූ**නි සද්ධං පවෙදෙන්තු; අත්තනෝ සද්දහනාකාරං උපට්ඨාපෙන්තූති අත්ථෝ. සුඛෙන අකිච්ඡෙන පවත්තනියතාය **සුප්පවත්තිනං. න භාසිං** න භාසිස්සාමීති විනෙතබ්බෝ.

---

1. පරමත්ථමඤ්ජුසායං විසුද්ධිමග්ගසංවණ්ණනායන්ති දට්ඨබ්බං—
"සා එසා පරමත්ථතා; තත්ථ තත්ථ යථාරහං.
නිබ්බානතෝ පරමත්ථ - මඤ්ජුසා නාම සාමඤ්ඤා"ති—
විසුද්ධි-ටී 2-535 පිටෙ විසුද්ධිමග්ග මහාටීකාය නිගමනෙ සයමෙව වුත්තත්තා
2. විසුද්ධි-ටී 1-121 පිටෙ. 3. අභි-ධ්ස 1-192 පිටෙ. 4. භූමට්ඨෝ (බ්ලූ)
5. බ්ලූ 1-17 පිටෙ ධම්මපද.

අගහසාවකයුගවණ්ණනා

73. **සල්ලපිතඛානි** "විප්පසන්නානි ඛො තෙ ආවුසො ඉන්ද්‍රියානි"න-ආදිනා[1] ආලාපසල්ලාපං කත්වා. තඤ්හිස්ස අපරභාගෙ සත්ථු සන්තිකං උපසඞ්කමනස්ස පච්චයො අහොසි.

75-6. **අනුපුබ්බිං කථනති** අනුපුබ්බියා අනුපුබ්බං කථෙතබ්බකථං. කා පන සා නි? දානාදිකථා. තත්ථ **දානකථා** තාව පවුරජනෙසු පවත්තියා සබ්බසාධාරණත්තා, සුකරත්තා, සීලෙ පතිට්ඨානස්ස උපායභාවතො ච ආදිතො කථිතා. පරිච්චාගසීලො හි පුග්ගලො පරිග්ගහවත්ථූසු නිස්සඞ්ග-භාවතො සුඛෙනෙව සීලානි සමාදියති; තත්ථ ච සුපතිට්ඨිතො හොති. සීලෙන දුයකපටිග්ගාහකච්ඡුද්ධිතො පරානුග්ගහං වත්වා පරපීළානිවත්ති-වචනතො, කිරියධම්මං වත්වා අකිරියධම්මවචනතො, හොගසම්පත්තිහෙතුං වත්වා භවසම්පත්තිහෙතුවචනතො ච **දානකථානන්තරං සීලකථා** කථිතා; තඤ්ච දානසීලං වට්ටනිස්සිතං; අයං භවසම්පත්ති තස්ස ඵලන්ති දස්සනත්ථං, ඉමෙහි ච දානසීලමයෙහි පණීතපණීතතරාදිභෙදභින්නෙහි පුඤ්ඤකිරියවත්ථූහි එතා චාතුමහාරාජිකාදීසු පණීතපණීතතරාදිභෙදභින්නා අපරිමෙය්‍යා දිබ්බභොගභවසම්පත්තියො හොන්තීති දස්සනත්ථං **තදනන්තරං සග්ගකථං** වත්වා අයං සග්ගො රාගාදීහි උපක්කිලිට්ඨො; සබ්බදා අනුපක්කිලිට්ඨො අරියමග්ගොති දස්සනත්ථං **සග්ගානන්තරං මග්ගකථා** කථෙතබ්බා. මග්ගඤ්ච කථෙන්තෙන තදධිගමුපායදස්සනත්ථං සග්ගපරියා-පන්නාපි, පගෙව ඉතරෙ සබ්බෙපි කාමා නාම බවාදීනවා, අනිච්චා, අද්ධුවා, විපරිණාමධම්මාති **කාමානං ආදීනවො,** හීනා, ගම්මා, පොථුජ්ජනිකා, අනරියා, අනත්ථසඤ්හිතාති තෙසං **ඔකාරො** ලාමකභාවො, සබ්බෙපි භවා කිලෙසානං වත්ථුභූතානි **තත්ථ සංකිලෙසො,** සබ්බසො කිලෙසවිප්පමුත්තං නිබ්බානන්ති **නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසො** ච කථෙතබ්බානි අයමෙත්ථ **මග්ගඝටීති** එත්ථ **ඝනි**-සද්දෙන ආදිඅත්ථජොතකෙන බොධිතොති වෙදිතබ්බං.

සුඛානං නිදානන්ති දිට්ඨධම්මිකානං, සම්පරායිකානං, නිබ්බානපටිසං-යුත්තානඤ්චාති සබ්බෙසම්පි සුඛානං කාරණං. යඤ්හි **කිඤ්චි** ලොකෙ භොගසුඛං නාම; තං සබ්බං දානනිදානන්ති පාකටොයමත්ථො. යං පන තං ඛීණාසවපච්චෙකබුද්ධානං අග්ගඵලනිබ්බානපටිසංයුත්තං සුඛං; තස්සාපි දානං උපනිස්සයපච්චයො හොතියෙව. **සම්පත්තීනං මූලන්ති** යා ඉමා ලොකෙ පදෙසරජ්ජසිරිස්සරියසත්තරතනසමුජ්ජලචක්කවත්තිසම්පදාති එවං පභෙදා මානුසිකා සම්පත්තියො, යා ච චාතුමහාරාජිකචාතුමහාරාජාදිභෙදා දිබ්බ-සම්පත්තියො, යා වා පනඤ්ඤාපි සම්පත්තියො; තාසං සබ්බාසං ඉදං දානං නාම මූලං කාරණං. **භොගානන්ති** භුඤ්ජිතබ්බට්ඨෙන **"භොගො"**ති ලද්ධ-නාමානං මනාපියරූපාදීනං, තන්නිස්සයානඤ්ච උපභොගසුඛානං. අවස්ස-යට්ඨෙන **පතිට්ඨා. විසමගතස්සාති** ඛ්‍යසනපත්තස්ස. **තාණන්ති** රක්ඛා තතො පරිපාලනතො. **ලෙණන්ති** ඛ්‍යසනෙහි පරිපාචයමානස්ස ඔලීයන-පදෙසො. **ගතීති** ගන්තබ්බට්ඨානං. **පරායනන්ති** පටිසරණං. **අවස්සයොති** විනිපතිතුං අදෙන්තා නිස්සයො. **ආරම්මණන්ති** ඔලුබ්භාරම්මණං.

1. ම 3-51, 52 පිටෙ.

රතනමයසීහාසනසදිසන්ති සබ්බරතනමයසත්තඞ්ගමහාසීහාසනසදිසං මහග්ඝං හුත්වා සබ්බසෝ විත්ථිපත්තුං අපපදනතෝ. **මහාපඨවිසදිසං** ගතාගතට්ඨානෙ පතිට්ඨාය ලභාපනතෝ. **ආලම්බනරජ්ජුසදිසන්ති** යථා දුබ්බලස්ස පුරිසස්ස ආලම්බනරජ්ජු උත්තිට්ඨතෝ, තිට්ඨතෝ ච උපත්ථම්භෙති; එවං දුනං සත්තානං සම්පත්තිභවෙ උපපත්තියා, ඨිතියා ච පච්චයභාවතෝ. **දුක්ඛනිස්සරණත්ථෙනාති** දුග්ගතිදුක්ඛනිස්සරණට්ඨෙන. **සමස්සාසනට්ඨෙනාති** ලොභමච්ඡරියාදිපටිසත්තූපද්දවතෝ සම්මදෙව අස්සාසනට්ඨෙන. **භයපරිත්තාණට්ඨෙනාති** දුල්ලද්ධියභයතෝ පරිපාලනට්ඨෙන. **මච්ඡෙරමලාදිහීති** මච්ඡෙරලොභදෙසඉස්සාවිවිකිච්ඡාදිට්ඨිආදිචිත්තමලෙහි. **අනුපලිත්තට්ඨෙනාති** අනුපක්කිලිට්ඨභාවය. **තෙසන්ති** මච්ඡෙරමලාදිකාවචරානං. එතෙහි එව **දුරාසදට්ඨෙන.** **අසඞ්ඛතාසනට්ඨෙනාති** අනභිභවනීයභාවය සන්තාසාභාවෙන. යො හි දුයකො දුනපති; සො සම්පතිපි කුතොචි න භායති; පගෙව ආයතිං. ධම්මසීසෙන පුග්ගලො වුත්තො. **බලවනට්ඨෙනාති** මහාබලවභාවය. දුයකො හි දුනපති සම්පති පකතිබලෙන බලවා හොති; ආයතිං පන කායබලාදිහි. **අභිමඞ්ගලසම්මතට්ඨෙනාති** "වඩ්ඪිකාරණ"න්ති අභිසම්මතභාවෙන. විපත්තිභවතෝ සම්පත්තිභවූපනයනං **බ්‍රහ්මඤ්ඤභූමිසම්පාපනං;** භවසඞ්ගමතෝ යොගක්ඛෙමසම්පාපනඤ්ච **බ්‍රහ්මඤ්ඤභූමිසම්පාපනට්ඨෙ.**

ඉදානි දුනං වට්ටගතා උක්කංසපත්තා සම්පත්තියො විය විවට්ටගතාපි තා සම්පාදෙතීති බොධිචරියභාවෙනපි දුනගුණෙ දස්සෙතුං **"දුනඤ්හි"**ති-ආදිවුත්තං. තත්ථ සක්කබ්‍රහ්මසම්පත්තියො අත්තහිතාය එව; චක්කවත්ති-සම්පත්ති පන අත්තහිතාය, පරහිතාය චාති දස්සෙතුං සා තාසං පරතො වුත්තා; එතා ලොකියා; ඉමා පන ලොකුත්තරාති දස්සෙතුං තතො පරං **"සාවකපාරමිඤ්ඤණ"**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථාපි උක්කට්ඨුක්කට්ඨට්ඨතරුක්කට්ඨ-තමානි දස්සෙතුං කමෙන ඤාණත්තයං වුත්තං. තෙසං පන දුනස්ස පච්චය-භාවො හෙට්ඨා වුත්තොයා එව. එතෙනෙවස්ස බ්‍රහ්මසම්පත්තියාපි පච්චයභාවො දීපිතොපි වෙදිතබ්බො.

දුනඤ්ච නාම දක්ඛිණෙය්‍යෙසු හිතජ්ඣාසයෙන වා පුඤ්ඤජ්ඣාසයෙන වා අත්තනො සන්තකස්ස පරෙසං පරිච්චජනං; තස්මා දුයකො සත්තෙසු එකන්තහිතජ්ඣාසයො පුරිසපුග්ගලො; සො "පරෙසං හිංසති; පරෙසං වා සන්තකං හරතී"ති අට්ඨානමෙතන්ති ආහ **"දුනං දදන්තෙන සීලං සමාදාතුං සක්කොතී"**ති. **සීලසදිසො අලඞ්කාරො නත්ථීති** අකිත්තිමං හුත්වා සබ්බකාලං සොභාවිසෙසාවහත්තා. **සීලපුප්ඵසදිසං පුප්ඵං නත්ථීති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **සීලගන්ධසදිසො ගන්ධො නත්ථීති** එත්ථ "චන්දනං තගරං වාපි"තිආදිකා[1] ගාථා, "ගන්ධො ඉසීනං විරදික්ඛිතානං, කායා චුතො ගච්ඡති මාලුතෙනා"තිආදිකා[2] ච වත්තබ්බා. සීලඤ්හි සත්තානං ආභරණඤෙව අලඞ්කාරො ච ගන්ධවිලෙපනඤ්ච පරස්ස දස්සනීයභාවාවහඤ්ච. තෙනාහ **"සීලාලඞ්කාරෙන හී"**තිආදි.

"අයං සග්ගෙ ලභතී"ති ඉදං මජ්ඣිමෙහි ඡඤ්ඩෙහි ආරද්ධං සීලං සන්ධායාහ. තෙනාහ සක්කො දෙවරාජා——

> "හීනෙන බ්‍රහ්මචරියෙන – ඛත්තියෙ උපපජ්ජති,
> මජ්ඣිමෙන ච දෙවත්තං – උත්තමෙන විසුජ්ඣති"ති.[3]

---

1. ඛු 1-21, ඛු 11-317 පිටෙසු. 2. ඛු 6-6 පිටෙ ජාතකෙ.
3. ඛු 6-185 පිටෙ ජාතකෙ.

ඉට්ඨෝති සුඛෝ; **කන්තෝති** කමනීයෝ; **මනාපෝති** මනවඩ්ඪනකෝ; තං පනස්ස ඉට්ඨාදිභාවං දස්සෙතුං **"නිච්චමෙව කිලා"**තිආදි වුත්තං. **නිච්චං**නති සබ්බකාලං. **කිලා**ති කාමූපසංහිතා සුඛවිහාරා. **සම්පත්තියෝ**ති භොගසම්පත්තියෝ. **දිබ්බන්**ති දිබ්බභවං දෙවලෝකපරියාපන්නං. **සුඛ**නති කායිකං, චෙතසිකඤ්ච සුඛං. **දිබ්බසම්පත්තීනන්**ති දිබ්බභවං ආයුසම්පත්තිං, වණ්ණායසඉස්සරියසම්පත්තිං, රූපාදිසම්පත්තිඤ්ච. **එවමාදීනි ආදි**-සද්දෙන යාමාදීහි අනුභවිතබ්බං දිබ්බසම්පත්තිං වදති.

අප්පස්සාදානි නිරස්සාදූ පණ්ඩිතෙහි යථාභූතං පස්සන්තෙහි තත්ථ අස්සාදෙතබ්බතාභාවතෝ. **බහුදුක්ඛතා**නි මහාදුක්ඛා සම්පත්ති, ආයතිඤ්ච විපුලදුක්ඛානුබන්ධත්තා. **බහූපායාසා**නි අනෙකවිධපරිස්සයා. **එත්ථා**ති කාමෙසු. **ඝියෙය්යා**ති බහූ. **දෝසෝ**ති අනිච්චතාදිනා, අප්පස්සාදතාදිනා ච දූසිතභාවෝ; යතෝ තෙ විඤ්ඤූනං චිත්තං නාරාධෙන්ති. අථ වා ආදීනං වාති පවත්තන්තීති **ආදීනවෝ**; පරමකපනතා[1]; තථා ච කාමා යථාභූතං පච්චවෙක්ඛන්තානං පච්චුපට්ඨන්ති. **ලාමක්කභාවෝ**ති නිහීනභාවෝ අසෙට්ඨෙහි සෙවිතබ්බත්තා, සෙට්ඨෙහි න සෙවිතබ්බත්තා ච. **සංකිලිස්සනා**නන්ති විබාධෙතබ්බතා උපතාපෙතබ්බතා. **නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසා**නන්ති එත්ථ යත්තකා කාමෙසු ආදීනවා; තප්පටිපක්ඛතෝ තත්තකා නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසා. අපිච "නෙක්ඛම්මං නාමෙතං අසම්බාධං අසංකිලිට්ඨං; නික්ඛන්තං කාමෙහි; නික්ඛන්තං කාමසඤ්ඤාය; නික්ඛන්තං කාමචිතක්කෙහි; නික්ඛන්තං කාමපරිළාහෙහි; නික්ඛන්තං බ්‍යාපාදතෝ"තිආදිනා[2] නයෙන නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසෙ පකාසෙසි; පබ්බජ්ජාය, ඣානාදීසු ච ගුණෙ විභාවෙසි වණ්ණෙසි.

චුත්තනයෙනාති එත්ථ යං අවුත්තනයං "කල්ලචිත්තෙන"තිආදි; තත්ථ **කල්ලචිත්තෙනා**ති කම්මනියචිත්තෙන; හෙට්ඨා පවත්තිතදෙසනාය අස්සද්ධියාදීනං චිත්තදෙසානං විගතත්තා උපරිදෙසනාය භාජනභාවූපගමනෙන කම්මක්ඛම-චිත්තෙනාති අත්ථෝ. අස්සද්ධියාදයෝ හි යස්මා චිත්තස්ස රොගභූතා තදූ තෙ විගතා; තස්මා අරොගචිත්තෙනාති අත්ථෝ. දිට්ඨිමානාදිකිලෙසවිගමනෙන **මුදුචිත්තෙන.** කාමච්ඡන්දාදිවිගමෙන **විනිවරණචිත්තෙන.** සම්මාපටිපත්තියං උළාරපීතිපාමොජ්ජයොගෙන **උදග්ගචිත්තෙන.** තත්ථ සද්ධාසම්පත්තියා **පසන්නචිත්තෙන.** යදූ ච භගවා අඤ්ඤාසීති සම්බන්ධෝ. අථ වා **කල්ලචිත්තෙනා**ති කාමච්ඡන්දවිගමෙන අරොගචිත්තෙන. **මුදුචිත්තෙනා**ති ව්‍යාපාදවිගමෙන මෙත්තා-වසෙන අකඨිනචිත්තෙන. **විනිවරණචිත්තෙනා**ති උද්ධච්චකුක්කුච්චවිගමෙන වික්ඛෙපස්ස විගතත්තා තෙන අපිහිතචිත්තෙන. **උදග්ගචිත්තෙනා**ති ථින-මිද්ධවිගමෙන සමථගහිතවසෙන අලීනචිත්තෙන. **පසන්නචිත්තෙනා**ති විචි-කිච්ඡාවිගමෙන සම්මාපටිපත්තියං අධිමුත්තචිත්තෙන; එවමෙත්ථ අත්ථෝ වෙදිතබ්බෝ.

"සෙය්‍යථාපී"තිආදිනා උපමාවසෙන නෙසං සංකිලෙසපහානං, අරිය-මග්ගුපාදඤ්ච දස්සෙති. **අපගතකාලකා**නන්ති විගතකාලකං. **සම්මදෙවා**ති සුට්ඨු එව. **රජනා**නන්ති නීලපීතාදිරංගජාතං. **පවිගතරජෙහායන්තා**ති ගණ්හන්තස්ස පහස්සරං හවෙය්‍ය. **තඤ්ඤෙව ආසනෙ**ති තිස්සං එව නිසජ්ජායං; එතෙන නෙසං ලහුවිපස්සකතා, තික්ඛපඤ්ඤතා, සුඛපටිපදාභිඤ්ඤතා ච දස්සිතා හොති. **විරජානී**ති අපායගමනීයරාගරජාදීනං විගමෙන විරජං. අනවසෙස-දිට්ඨිවිචිකිච්ඡාමිලාපගමනෙන **විතමලං.** පඨමමග්ගවජ්ඣකිලෙසරජාභාවෙන

1. පරමකාමඤ්ඤතා (ක).
2. සාරත්ථදීපනී 3-194 පිට්ඨෙපි.

වා **විරජං**; පඤ්චවිධදුස්සීල්‍යමලාපගමනෙන **වීතමලං**. **ධම්මචක්ඛුන්ති** බ්‍රහ්මායුසුත්තෙන[1] හෙට්ඨිමා තයෝ මග්ගා වුත්තා; චූළරාහුලෝවාදෙ[2] ආසවක්ඛයෝ. ඉධ පන සොතාපත්තිමග්ගෝ අධිප්පෙතෝ. **"යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං; සබ්බං තං නිරොධධම්ම"**න්ති තස්ස උපත්ති ආකාරදස්සනත්ති. නනු ච මග්ගඤාණං අසඞ්ඛතධම්මාරම්මණං; න සඞ්ඛතධම්මාරම්මණන්ති? සච්චමෙතං. යස්මා තං නිරොධං ආරම්මණං කත්වා කිච්චවසෙන සබ්බසඞ්ඛතං පටිවිජ්ඣන්තං උප්පජ්ජති; තස්මා තථා වුත්තං.

"සුද්ධං වත්ථ"න්ති නිදස්සිතූපමායං ඉදං **උපමාසංසන්දනං**— වත්ථං විය චිත්තං; වත්ථස්ස ආගන්තුකමලෙහි කිලිට්ඨභාවෝ විය චිත්තස්ස රාගාදිමලෙහි සංකිලිට්ඨභාවෝ; ධොවනසිලා විය අනුපුබ්බිකථා; උදකං විය සද්ධා; උදකෙ තෙමෙත්වා උණ්හගොමයඡාරිකාභරෙහි කාළකපදෙසෙ සමුච්ඡින්දිත්වා වත්ථස්ස ධොවනපයොගෝ විය සද්ධාසිනෙහෙන තෙමෙත්වා තෙමෙත්වා සනිසමාධිපඤ්ඤාහි දෙසෙ සිථිලි කත්වා සුතාදිවිධිනා චිත්තස්ස සොධනෙ වීරියාරම්භෝ, තෙන පයොගෙන වත්ථෙ නානාකාළකාපගමෝ විය වීරියාරම්භෙන කිලෙසවිකධමනං; රඞ්ගජාතං විය අරියමග්ගෝ; තෙන සුද්ධස්ස වත්ථස්ස පභස්සරභාවෝ විය චිකධමගිතකිලෙසස්ස චිත්තස්ස මග්ගෙන පරියොදපනන්ති. "දිට්ඨධම්මා"ති වත්වා දස්සනං නාම ඤාණදස්සනතෝ අඤ්ඤම්පි අත්ථීති තං නිවත්තනත්ථං **"පත්තධම්මා"**ති වුත්තං. පත්ති ච ඤාණසම්පත්තිතෝ අඤ්ඤම්පි විජ්ජතීති තතෝ විසෙසදස්සනත්ථං **"විදිත-ධම්මා"**ති වුත්තං. සා පන විදිතධම්මතා ධම්මෙසු එකදෙසෙනාපි හොතීති නිප්පදෙසතෝ විදිතභාවං දස්සෙතුං **"පරියොගාළහධම්මා"**ති වුත්තං; තෙන නෙසං සච්චාභිසමෙබාධිං යෙව විභාවෙති. මග්ගඤාණඤ්හි එකාභිසමයවසෙන පරිඤ්ඤාදිකිච්චං සාධෙන්තං නිප්පදෙසතොව චතුසච්චධම්මං සමන්නතතෝ ඔගාහන්තං පටිවිජ්ඣතීති. සෙසං හෙට්ඨා වුත්තනයමෙව.

77. **චීවරාදූනාදිනීති** චීවරාදිපරික්ඛාරදූනං[3] සඞ්ඛ්‍යාය. යෝ හි චීවරා-දිකෙ අට්ඨ පරික්ඛාරෙ, පත්තචීවරමෙව වා සොතාපන්නාදිඅරියස්ස, පුථුජ්ජනස්සෙව වා සීලසම්පන්නස්ස දත්වා "ඉදං පරික්ඛාරදූනං අනාගතෙ එතිනික්ඛුභාවාය පච්චයෝ හොතූ"ති පත්ථනං පට්ඨපෙසි; තස්ස ච සති අධිකාරසම්පත්තියා බුද්ධානං සම්මුඛීභාවෙ ඉද්ධිමයපරික්ඛාරලාභාය සංවත්ත-නීති වෙදිතබ්බං. **වස්සසතිකත්ථෙරා විය** ආකප්පසම්පන්නාති අධිප්පායෝ.

සඤ්ඤපෙසීති සුට්ඨු පච්චක්ඛං කත්වා දස්සෙසි. **ඉධලොකත්ථන්ති** ඉධලොකභූතං ඛන්ධපඤ්චකසඞ්ඛාතං අත්ථං. **පරලොකත්ථන්ති** එත්ථාපි එසෙව නයෝ. **දස්සෙසීති** සාමඤ්ඤලක්ඛණතෝ, සලක්ඛණතෝ ච දස්සෙසි. තෙනාහ **"අනිච්ච"**න්තිආදි. තත්ථ භුම්මා අභාවතෝ **අනිච්චන්ති දස්සෙසි.** උදයබ්බයපතිපීළනතෝ **දුක්ඛන්ති දස්සෙසි.** අවසවත්තනතෝ **අනත්තාති දස්සෙසි.** ඉමෙ රූපනාදිලක්ඛණා පඤ්චක්ඛන්ධා **රාසට්ඨෙන ඛන්ධෙ දස්සෙසි.** ඉමෙ චක්ඛාදිසභාවා නිස්සත්තනිජ්ජීවට්ඨෙන අට්ඨාරස ධාතුයෝති **දස්සෙසි.** ඉමානි චක්ඛාදිසභාවානෙව ආරම්මණභූතානි ආදස ආයත-නානීති **දස්සෙසි.** ඉමෙ අවිජ්ජාදයෝ ජරාමරණපරියොසානා ආදස පච්චයධම්මා පටිච්චසමුප්පාදෙති **දස්සෙසි.** රූපක්ඛන්ධස්ස හෙට්ඨා වුත්ත-නයෙන පච්චයතෝ චත්තාරි, ඛණතෝ එකන්ති ඉමානි **පඤ්ච ලක්ඛණානි දස්සෙසි. තථාති** ඉමිනා "පඤ්චලක්ඛණානී"ති පදං ආකඩ්ඪති. **දස්සනෙනාති ඉති** – සද්දෙ නිදස්සනත්ථෙ; එවන්ති අත්ථෙ. **නිරයන්ති** අට්ඨමහානිරය-

1 ම 2-334 පිටෙ. 2. ම 3-324 පිටෙ. 3. චීවරාදිඅට්ඨපරික්ඛාරානං (ක).

සොළසඋස්සදනිරයපපභෙදං සබ්බසෝ නිරයං දසෙසෙති. **තිරච්ඡානයොනින්ති** අපදදිපදචතුප්පදබහුප්පදාදිභෙදං මිගපසුපක්ඛිසරීසපාදිවිභාගං නානාවිධං තිරච්ඡානලොකං. **පෙත්තිවිසයන්ති** ඛුප්පිපාසිකවන්තාසිකපරදත්තූපජීවිනිජ්ඣාමතණ්හිකාදිභෙදභින්නං නානාවිධං පෙතසත්තලොකං. **අසුරකායන්ති** කාලකඤ්ජිකාසුරනිකායං. එවං තාව දුග්ගතිභූතං පරලොකත්තං වත්වා ඉදානි සුගතිභූතං වත්තුං **"නිණ්ණං කුසලානං විපාක"**න්ති ආදි වුත්තං. වෙහප්ඵලෙ සුභකිණ්හෙයෙව සඞ්ගහෙත්වා අසඤ්ඤීසු, අරූපීසු ච සම්පත්තියා දස්සෙතබ්බාය අභාවතො දුවිඤ්ඤෙය්‍යතාය **"නවන්නං බ්‍රහ්මලොකාන"**න්තිච්ච වුත්තං.

ඨපෙසීති තෙ ධම්මෙ සම්පිණ්ඩෙත්වා කාරාපෙසි.

සමුත්තෙජනං නාම සම්පිණ්ඩිතධම්මානං යථා අනුපකාරකා ධම්මා පරිහායන්ති, පහීයන්ති ච; උපකාරකා ධම්මා පරිවඩ්ඪන්ති, විසුජ්ඣන්ති ච; තථා නෙසං උස්සාහුප්පාදනන්ති ආහ **"අබ්භුස්සාහෙසී"**ති. යථා පන තං උස්සාහුප්පාදනං හොති; තං දස්සෙතුං **"ඉධලොකත්ථචරියාවා"**තිආදි වුත්තං. **තාසෙත්වා තාසෙත්වාති** පරිබ්‍යත්තභාවාපාදනෙන තෙජෙත්වා තෙජෙත්වා. **අධිගතං විය කත්වාති** යෙසං කථෙති; තෙහි තම්පත්තං පච්චක්ඛතො අනුභූය්‍යමානං විය කත්වා. වෙනෙය්‍යානඤ්හි බුද්ධෙහි පකාසියමානො අත්ථො පච්චක්ඛතොපි පාකටතරො හුත්වා උපට්ඨාති. තථා හි භගවා එවං ථොමෙසි—

"ආදිත්තෙනාපි අයං ලොකො – එකාදසහි අග්ගිහි,
න තථා යාති සංවෙගං – සම්මොහපලිගුණ්ඨිතො.

සුත්වා'දීනවසඤ්ඤුත්තං – යථාවාචං මහෙසිනො,
පච්චක්ඛතෝ'පි බුද්ධානං – වචනං සුට්ඨු පාකට"න්ති.

තෙනාහ **"මත්තිංසකම්මකාරණපඤ්චවීසතිමහාභයප්පභෙදඤ්චා"**තිආදි. **ඵත්තිංසකම්මකාරණානි** "හත්ථම්පි ජීනදන්නී"තිආදිනා[1] **දුකඛක්ඛණසුත්තෙන** ආගතනයෙන වෙදිතබ්බානි. **පඤ්චවීසතිමහාභයානි** "ජාතිභයං ජරාභයං ව්‍යාධිභයං මරණභය"න්තිආදිනා[2] තත්ථ තත්ථ සුත්තෙ ආගතනයෙන වෙදිතබ්බානි. **ආසාතනහණ්ඩිකා**[3] අධිකුට්ටනකළිඹරං; යං "අච්චාධාන"න්තිපි වුච්චති.

පවිලද්ධගුණෙන වොදෙසීති "තංතංගුණාධිගමෙන අයම්පි තුමෙහාකං පවිලද්ධො; ආනිසංසො අයම්පී"ති පච්චක්ඛතො දස්සෙන්තො "කිං ඉතො පුබ්බෙ එවරූපං අත්ථී"ති වොදෙන්තො විය අහොසි. තෙනාහ **"මහානිසංසං කත්වා කථෙසී"**ති.

තප්පච්චයඤ්ච කිලමථන්ති සඞ්ඛාරපවත්තිහෙතුකං තසම්ං තසම්ං සත්තසන්තානෙ උප්පජ්ජනකපරිස්සමං සංවිඝාතං විහෙසං. **ඉඛානි** හෙට්ඨා පඨම්මඣානාධිගමත්ථාය කථාය. සබ්බසඞ්ඛාරූපසමභාවතො. **සන්තං.** අතිත්තිකරපරමසුඛතාය **පණීතං.** සකලසංසාරබ්‍යසනතො තායනත්ථෙන **තාණං.** තතො නිබ්බින්දහදයානං නිලීයනට්ඨානතාය **ලෙණං.** **ආදි** – සද්දෙන ගතිපටිසරණං පරමස්සාසොති එවමාදීනං සඞ්ගහො.

මහාජනකායපබ්බජ්ජාවණ්ණනා

80. සඞ්ඝපපභොනකානං භික්ඛූනං අභාවා **"සංඝස්ස අපරිපූණ්ණතා"**ති වුත්තං. දෙව අගඝසාවකා එව හි තදා අහෙසුං.

1. ම 1-129 පිට්ඨෙ. 2. ඛු 8-240, 261 පිට්ඨෙසු. 3. ආඝාතනහණ්ඩිකා (සී. අ).

චාරිකානුජානනවණ්ණනා

86. "කදා උදපාදී"ති පුච්ඡං "සම්බොධිතො"තිආදිනා සඞ්ඛිපිතෝ විස්සජ්ජේත්වා පුන තං විත්ථාරතෝ දස්සෙතුං **"භගවා කිරා"**තිආදි වුත්තං. පිතු සඞ්ගහං කරොන්තෝ විහාසි සම්බොධිතෝ "සත්ත සංවච්ඡරානි සත්ත මාසෙ සත්ත දිවසෙ"නි ආනෙත්වා සම්බන්ධෝ; තඤ්ච ඛෝ වෙනෙය්‍යානං තදා අභාවතෝ **කිලඤ්ජෙහි** ඛචි **ජාදුපෙත්වා වඤ්ඡෙති** අනෙන **පවිච්ඡාදුපෙත්වා, උපරි ච වඤ්ඡෙති ජාදුපෙත්වා,** තස්ස හෙට්ඨා සුවණ්ණ-පෙ- **චිත්තා කාරාපෙත්වා. මාලාවච්ඡඤ්ඤෙති** පුප්ඵමාලාහි වච්ඡාකාරෙන වෙඨිතෙ. **ගණ්ඩානරෙති** වාටිභරිතගණ්ඩස්ස අන්තරෙ. **පුප්ඵානීති** වාටිආදි-භරිතානි ජලජපුප්ඵානි වෙව වඤ්ඤාතකාදිභරිතානි ථලජපුප්ඵානි ච.

කාමඤ්චායං **රාජා** බුද්ධපිතා; තථාපි බුද්ධා නාම ලොකගරුනෙ; න තෙ කෙනචි වසෙ වත්තෙතබ්බා; අථ ඛෝ තෙ එව පරෙ අත්තනෙ වසෙ වත්තෙන්ති; තස්මා රාජා **"නාහං භික්ඛුසඞ්ඝං දෙමී"**ති ආහ.

දූනමුඛානීති දූනකරණූපායං; දූනවත්තනන්ති අත්ථෙ. **න දූනි** මෙ **අනුඤ්ඤාතානී** ඉදානි මෙ දූනං න අනුඤ්ඤාතා; නො න අනුජානන්තීති අත්ථෙ.

පරිතස්සනජීවිතන්ති දුක්ඛජීවිකා; දුලිද්දියන්ති අත්ථෙ.

සබ්බඤ්ඤං භික්ඛූනං පහොසීති භගවතෙ අධිඨ්ඨවසි ච භික්ඛූසත-සහස්සානං භාගතෙ දාතුං පහොසි; න සබ්බඤ්ඤං පරියත්තභාවෙන. තෙනාහ **"සෙනාපතිපි අත්තනෙ දෙය්‍යධම්මං ආදාසී"**ති. **ජෙට්ඨිකවඨ්ඨානෙති** ජෙට්ඨිකදෙවිට්ඨානෙ.

තත්ථෙව කණ්ඩාති වරපුරිසෙ ඨපෙත්වා. **සුවින්නි** සුද්ධං. **පණීතන්ති** උළාරං; භාවනාපුංසකඤ්චෙතං "එකමන්ත"න්තිආදීසු[1] විය. **මඤ්ජිඨාති** මද්දිත්වා; පිළෙත්වාති අත්ථෙ. **ජාතිසපත්තිරාදිහියෙවාති** අත්තොජාතසපත්-ඛීරාදිහියෙව; අමහාකං එව ගාවිආදිතො ගහිතසපත්ආදිහියෙවාති අත්ථෙ.

90. පරූපවාදං, පරූපකාරං, සීතුණ්හාදිභෙදඤ්ච ඛුණාපරාධං ඛමතීති සහති අධිවාසෙතීති **ඛන්ති.** සා පන යස්මා සීලාදීනං පටිපක්ඛභූතෙ සච්ඡෙසං තපති සන්තපති විධමතීති **පරමං** උත්තමං **තපො.** තෙනාහ **"අධිවාසනඛන්ති නාම පරමං තපො"**ති. "අධිවාසනඛන්ති"ති ඉමිනා ඛමතීච්ඡාදානකඛන්තිතො විසෙසෙති. තිතික්ඛනං ඛමනං **තිතික්ඛා.** අක්ඛරචින්තකා[2] හි ඛමාසද්දං තිතික්ඛාසද්දං වණ්ණෙන්ති. තෙනෙවාහ **"ඛන්තියා එව වෙවචන"**න්තිආදි. **සබ්බාකාරෙනාති** සන්තපණීත-නිපුණසිවඛෙමාදිනා සබ්බපකාරෙන; **සො පබ්බජිතො නාම න හොති** පබ්බාජිතබ්බධම්මස්ස අපබ්බාජනතො. **තස්සෙව** තතියපදස්ස **වෙවචනං** අනත්ථන්තරතාය.

"න හි"තිආදිනා තමෙවත්ථං විවරති. **උත්තමත්ථෙන පරානි වුච්චන්ති** පරසද්දස්ස සෙට්ඨවාචකත්තා "පුග්ගලපරොපරඤ්ඤූ"තිආදීසු[3] විය. **පරානී**ති අඤ්ඤං. ඉදානි පරසද්දං අඤ්ඤපරියායමෙව ගහෙත්වා අත්ථං

1. වි 1-1 පිටෙ. 2. 1, 2, 20 - පාණිනි සූත්‍රං පස්සිතබ්බං.
3. අං 2-484, ඛු 10-152 පිටෙසු.

දස්සෙතුං **"අථ වා"**තිආදි වුත්තං මූලස්සාති පාපමූලස්ස. **අපබ්බාජිතත්තානාති** අනිහටත්තා අනිරාකතත්තා. **සම්භිතත්තානාති** නිරොධිතත්තා තෙසං පාපධම්මානං. **"සම්භිතත්තා හි පාපානං සමණොති පවුච්චති"**ති හි වුත්තං.

අපිච භගවා භික්ඛූනං පාතිමොක්ඛං උද්දිසන්තො පාතිමොක්ඛසංවරස්ස ච සීලපධානත්තා සීලස්ස ච විසෙසතො දෙසො පටිපක්ඛොති තස්ස නිගමණහනවිධිං දස්සෙතුං ආදිතො **"ඛන්ති පරමං තපො"**ති ආහ; තෙන අනිට්ඨස්ස පටිහනනූපායො වුත්තො; නිත්තික්ඛාගහණෙන පන ඉට්ඨස්ස; තදුභයෙනපි උප්පන්නං රතිං අභිභුය්‍ය විහරතීති අයමත්ථො දස්සිතොති. තණ්හාවානස්ස වූපසමනතො **නිබ්බානං පරමං වදන්ති බුද්ධා.** තත්ථ ඛන්තිගහණෙන පයොගප්පත්තියා අභාවො දස්සිතො; නිත්තික්ඛාගහණෙන ආසයප්පත්තියා අභාවො. තථා ඛන්තිගහණෙන පරාපරාධසහතා; නිත්තික්ඛාගහණෙන පරෙසු අනපරජ්ඣනා දස්සිතා. එවං කාරණමුඛෙන අත්‍රයතො පාතිමොක්ඛං දස්සෙත්වා ඉදානි බ්‍යතිරෙකතො තං දස්සෙතුං **"න හි"**නිආදි වුත්තං; තෙන යථා සත්තානං ජීවිතා වොරොපනං, පාණිලෙඛුදණ්ඩාදීහි විබාධනඤ්ච "පරූපඝාතො, පරවිහෙඨන"නති වුච්චති; එවං තෙසං මූලසාපතෙය්‍යාවහරණං, දූරපරාමසනං, විසංවාදනං, අඤ්ඤමඤ්ඤහෙදනං, එරුසවචනෙන මම්මඝට්ටනං, නිරත්ථකවිප්පලාපෙො, පරසන්තකගිජ්ඣනං, උච්ඡෙදවින්දනං, මිච්ඡාභිනිවෙසනඤ්ච උපඝාතො, විහෙඨනඤ්ච හොතීති යස්ස කස්සචි අකුසලස්ස කම්මපථස්ස, කම්මස්ස ච කරණෙන පබ්බජිතො, සමණො ච න හොතීති දස්සෙති.

සබ්බාකුසලස්සාති සබ්බස්සාපි ද්වාදසාකුසලචිත්තුප්පාදසඞ්ගහිතස්ස සාවජ්ජධම්මස්ස. කරණං නාම තස්ස අත්තනො සන්තානෙ උප්පාදනන්ති තපපටික්ඛපනො අකරණං **"අනුප්පාදන"**න්ති වුත්තං. **"කුසලස්සා"**ති ඉදං "එතං බුද්ධානසාසන"නති වක්ඛමානත්තා අරියමග්ගඛමෙම, තෙසඤ්ච සම්භාරභූතෙ තෙහූමකකුසලඛමෙම සමෙඛාඛෙතීති ආහ **"චතුභූමක කුසලස්සා"**ති. **උපසම්පදන්ති** උපසම්පාදනං; තං පන තස්ස සම්ධිගමොති ආහ **"පටිලාභො"**ති. **චිත්තපරියොදපනන්ති** චිත්තස්ස පභස්සරභාවකරණං සබ්බසො පරිසොධනං. යස්මා අග්ගමග්ගසමඞ්ගිනො චිත්තං සබ්බසො පරියොදපියති නාම; අග්ගඵලක්ඛණෙ පන පරියොදපිතං හොති පුන පරියොදපෙතබ්බතාය අභාවතො; ඉති පරිනිට්ඨිතපරියොදපනතං සඤ්ඤාය්හ **"තං පන අරහත්තෙනෙව හොති"**ති. **සබ්බපාපං පහාය** තදඞ්ගාදිවසෙනෙවාති අධිප්පාො. **"සීලසංවරෙනා"**ති හි ඉමිනා තෙහූමකස්සාපි සඞ්ගහෙ ඉතරපහානානමපි සඞ්ගහො හොතීති; එවඤ්ච කත්වා සබ්බග්ගහණං සමත්ථිතං හොති. **සමථවිපස්සනාඝාතීති** ලොකියලොකුත්තරාහි සමථවිපස්සනාහි. **සම්පාදෙත්වාති** නිප්ඵාදෙත්වා. සම්පාදනඤ්චෙත්ථ හෙතුභූතාහි ඵලභූතස්ස සහජාතාහිපි; පගෙව පුරිමසිද්ධාහීති දට්ඨබ්බං.

කස්සචීති හීනාදීසු කස්සචි සත්තස්ස කස්සචි උපවාදස්ස; තෙන දවකම්‍යතායපි උපවදනං පටික්ඛිපති. **උපඝාතස්ස අකරණන්ති** එත්ථාපි "කස්සචී"ති ආනෙත්වා සම්බන්ධො. **ඝාතෙයුන්ති** ච නිදස්සනමත්තමෙතං මනසාපි පරෙසං අනත්ථචින්තනාදිවසෙන උපඝාතකරණස්ස වජ්ජිතබ්බත්තා. **ඝාතෙයුන්ති** වා එත්ථ අරූපකායස්සාපි සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො; න චොපනකායකරජකායානං එව. **ප අතිමොක්ඛන්ති** පකාරතො අතිවිය සීලෙසු මුඛ්‍යභූතං. **"අතිපමොක්ඛ"**න්ති තමෙව පදං උපසග්ගබ්‍යත්තයෙන වදති. එවං හෙදතො පදවණ්ණනං කත්වා තත්ථතො වදති **"උත්තමසීල"**න්ති.

"පාති වා"තිආදිනා පාලනතො රක්ඛණතො අතිවිය මොක්ඛනතො අතිවිය මොචනතො පාතිමොක්ඛන්ති දස්සෙති "පාපා අතිමොක්ඛෙතීති අතිමොක්ඛා"ති නිමිත්තස්ස කත්තුභාවෙන උපචරිතබ්බතො. **යො වා නන්ති** යො වා පුග්ගලො නං පාතිමොක්ඛසංවරසීලං **පාති** සමාදියිත්වා අවිකොපෙන්තො **රක්ඛති**; තං "පාති"ති ලද්ධනාමං පාතිමොක්ඛසංවරසීලෙ ඨිතං **මොක්ඛෙතීති පාතිමොක්ඛන්ති** අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො; විත්ථාරතො පන පාතිමොක්ඛපදස්ස අත්ථං විසුද්ධිමග්ගසංවණ්ණනායං[1] වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බා.

මහාඛන්ධකානි හොජනෙ මත්තඤ්ඤුතා; සා පන විසෙසතො පච්චයසන්නිස්සිතසීලවසෙන ගහෙතබ්බාති ආහ **"පටිග්ගහණපරිභොගවසෙන පමාණඤ්ඤුතා"**ති. ආජීවපාරිසුද්ධිසීලවසෙනාපි ගය්හමානෙ "පරියෙසන විස්සජ්ජනවසෙනා"තිපි වත්තබ්බං. **සඞ්ඝටිවාතවිරහිතන්**[2]ති ජනසංඝට්ටන-විරහිතං; නිරජ්ජනසම්බාධං විවිත්තන්ති අත්ථො. **චතුපච්චයසන්තොසෙ දීපිතෙ** පච්චයසන්තොසතාසාමඤ්ඤෙන ඉතරද්වයස්සාපි ලක්ඛණහාරනයෙන ජොතිතභාවතො. **"අධිචිත්තසමාපත්තිවසිභාවායා"**ති ඉමිනා පයොජනදස්සනවසෙන යදත්ථං විවිත්තසෙනාසනසෙවනං ඉච්ඡිතං; සො අධිචිත්තානුයොගො වුත්තොනා. අථ සමාපත්තියො වෙත්ථ විපස්සනාය පාදකභූතා අධිප්පෙතා; න යා කාචීති සකලස්සාපි අධිචිත්තානුයොගස්ස ජොතිතභාවො වෙදිතබ්බා.

දෙවතාරොචනවණ්ණනා

91. **එතෙනාවතාති** එත්තකෙන සුත්තපදෙසෙන. තත්ථාපි ච ඉමිනා -පෙ- කථනෙන සුප්පටිවිද්ධභාවං පකාසෙත්වාති යොජනා. **ච-සද්දො** ඛ්‍යතිරෙකත්ථො; තෙන ඉදානි වුච්චමානත්ථං උල්ලිඛෙතති. **එකම්දහන්ති** එකං අහං. **ඉදං-සද්දො** නිපාතමත්තං. **ආදි-සද්දෙන** "භික්ඛවෙ සමය"න්ති එවමාදිපාඨො සඞ්ගහිතො. අහං භික්ඛවෙ එකං සමයන්ති එවමෙත්ථ පදයොජනා.

සුභගවනෙති සුභගත්තා **සුභගං**; සුන්දරසිරිකත්තා, සුන්දරකාමත්තා වාති අත්ථො. සුභගඤ්හි තං සිරිසම්පත්තියා; සුන්දරෙ වෙත්ථ කාමෙ මනුස්සා පත්ථෙන්ති. බහුජනකන්තතායපි තං **සුභගං**. වනයතීති **වනං**; අත්ත-සම්පත්තියා අත්තනි ඡන්දරාගං උප්පාදෙතීති අත්ථො. වනුතෙ ඉති වා **වනං**; අත්තසම්පත්තියා එව "මං පරිභුඤ්ජථා"ති සත්තෙ යාචති විය්‍යාති අත්ථො. සුභගඤ්ච තං වනඤ්චාති සුභගවනං; තස්මිං **සුභගවනෙ**. අථඛෝ ඛ්‍යතරා යං පන කිං ඉමිනා පපඤ්චෙනාති **"එවං නාමෙ වනෙ"**ති වුත්තං. කාමං සාලරුක්ඛොපි "සාලො"ති වුච්චති; යො කොචි රුක්ඛොපි වනපතිජෙට්ඨක-රුක්ඛොපි. ඉධ පන පච්ඡිමෙ එව අධිප්පෙතොති ආහ **"වනපතිජෙට්ඨ-කස්ස මූලෙ"**ති. මූලසමුග්ඝාතවසෙනාති අනුසයසමුච්ඡින්දනවසෙන.

න විහායනතීති අකුප්පධම්මතාය න විජහනති. **"න ඛණ්ඩෙ සත්තං තපනතීති අතපපා"**ති ඉදං තෙසු තස්සා සමඤ්ඤාය නිරුළ්හතාය වුත්තං; අඤ්ඤථා සබ්බෙපි සුද්ධාවාසා න **ඛණ්ඩෙ** සත්තං තපනතීති අතපපා නාම සියුං. **"න විහායනතී"**තිආදිනිබ්බචනෙසුපි එසෙව නයො. **සුන්දරදස්සනාති**

1. විසුද්ධි-ටී 1-39 පිටෙ. 2. සංඝට්ඨවිරහිතං (සී. අ).

දස්සනීයානි අයමත්ථොති ආහ **"අභිරූපා"**තිආදි. **සුන්දරමේතෙසං දස්සනන්ති** සොභනමේතෙසං චක්ඛුනා දස්සනං; විඤ්ඤුණේන දස්සනම්පිති අත්ථො. **සබ්බහෙව -පෙ- ජෙට්ඨා** පඤ්චවොකාරභවෙ තතො විසිට්ඨානං අභාවතො.

සත්තන්නං බුද්ධානං වසෙනාති සත්තන්නං සම්මාසම්බුද්ධානං අපදානවසෙන. අච්ඡෙහි අජ්ඣිට්ඨෙන එකෙන අභිඤ්ඤබ්‍රහ්මුනා කථිතා තෙහි සබ්බෙහි කථිතා නාම හොන්තීති වුත්තං **"තථා අච්ඡෙහී"**ති. එසෙව නයො සෙසෙසුපි. තෙනාහ භගවා "දෙවතා මං එතදවොචු"න්ති. යං පන පාළියං "අනෙකානි දෙවතාසතානී"ති වුත්තං; තං සබ්බං පච්ඡා අත්තනො සාසනෙ විසෙසං අධිගන්ත්වා තත්ථ උපපන්නානං වසෙන වුත්තං. **අනුසන්ධිදවයම්පිති** ධම්මධාතුපදානුසන්ධි, දෙවතාරොචනපදානුසන්ධීති දුවිධං අනුසන්ධිං. **නියාමෙනෙනානි** නිගමෙන්තො. යං පනෙත්ථ අත්ථතො අවිභත්තං; තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙවාති.

මහාපදානසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

---

2. මහානිදාන සූත්‍රය

නිදානවණ්ණනා

95. **ජනපදිනොති** ජනපදවන්තො; ජනපදස්ස වා ඉස්සරස්සාමිනො **රාජකුමාරා** ගොත්තවසෙන **කුරූ නාම.** තෙසං නිවාසො යදි එකො ජනපදො; කථං බහුවචනන්ති ආහ **"රූළ්හි සද්දෙනා"**ති. අක්ඛරචින්තකා[1] හි ඊදිසෙසු ඨානෙසු යුත්තෙ විය ඊදිසලිංගවචනානි **ඉච්ඡන්ති.** අයමෙව රූළ්හී යථා අඤ්ඤත්‍රාපි "අඞ්ගෙසු විහරති, මල්ලෙසු විහරති"ති ච. තඞ්සෙසනෙපි ජනපදසද්දෙ ජාතිසද්දෙ එකවචනමෙව. **අට්ඨකථාචරියා පනාහි පන** සද්දෙ විසෙසත්ථජොතනො; තෙන "පුථුඅත්ථවිසයතාය එවෙතං පුථුවචන"න්ති "බහුකෙ පනා"තිආදිනා වක්ඛමානවිසෙසං ජොතෙති. **සුත්වාති** මඞ්ගුතුමහාරාජස්ස ආනුභාවදස්සනානුසාරෙන පරම්පරානුගතං කථං සුත්වා. **අනුසංයායනෙනනාති** අනුවිවරනෙනන. **එතෙසං ඨානන්ති** චන්දිමසූරියමූඛෙන චාතුමහාරාජිකභවනමාහ. තෙනාහ **"තඤ්ච අගමාසි"**ති-ආදි. **සොති** මඞ්ගුතුමහාරාජා. **තන්ති** චාතුමහාරාජිකරජ්ජං. **ඉස්සරියාධිපච්චන්ති** සම්පටිච්ඡිත්වා. **පුන පුච්ඡි** පරිණායකරතනං.

දෙවාධිකභූමියං තිට්ඨන්ති සුධම්මාය දෙවසභාය, දෙවපුරස්ස ච චතූසු ද්වාරෙසු ආරක්ඛාය අධිගතත්තා. **"දිබ්බරූක්ඛසහස්සපතිමණ්ඩිත"න්ති** ඉදං "චිත්තලතාවන"නිආදීසුපි යොජෙතබ්බං.

පඨවියං පතිට්ඨාසීති භාසිත්වා පඨවියා ආසන්නට්ඨානෙ අට්ඨාසි. න හි චක්කරතනං භූමියං පත්ති; තථාඨිතඤ්ච නවිරසෙසව අනන්තරධාසි තෙනත්තභාවෙන චක්කවත්තිඉස්සරියස්ස අභාවතො. "චිරතරං කාලං ඨත්වා"ති අපරෙ. **රාජා එකමෙකංව අගමාසි.** අත්තනො ආනුභාවෙන. **මනුස්සභාවොති** මනුස්සගබ්භසරිරනිස්සන්දිමනුස්සභාවො. **පාතුරහොසීති** දෙවලොකෙ පවත්තිවිපාකදායිනො අපරාපරියාය වෙදනීයස්ස කම්මස්ස කතොකාසත්තා සබ්බඤ්ඤු සොළසවස්සුද්දෙසිකතා මාලා'මිලායනාදි **දිබ්බභාවො** පාතුරහොසි. තඤ්ච මනුස්සානං අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යායුකතාය **සක්කරජ්ජං නාරොචෙසි.** "කිං මෙ ඉමිනා උපද්ධරජ්ජෙනා"ති අත්‍රිච්ඡිතාය **අතිත්තොව.** මනුස්ස-ලොකෙ උතූනො කක්ඛළතාය **වාතාතපෙන පුට්ඨගත්තෙන කාලමකාසි.**

අවයවෙසු සිද්ධා විසෙසො සමුදායස්ස විසෙසකො හොතීති එකම්පි රට්ඨං බහුවචනෙන **වොහරියති.**

ද-කාරෙන අත්ථං වණ්ණයන්තීති නිරුත්තිනයෙන. **කම්මාසොති කම්මාසපාදෙ වුච්චති** උත්තරපදලොපෙන යථා "රූපභවො රූප"න්ති. **කථං පන සො "කම්මාසපාදෙ"**ති වුච්චතීති ආහ **"කස්ස කිරා"**තිආදි. **දමිතොති එත්ථ කීදිසං** දමනං අධිප්පෙතන්ති ආහ **"පොරිසාදභාවතො පටිසෙධිතො"**ති. **"ඉමෙ පන** ථෙරා**"**ති මජ්ඣිමභාණකා"ති කෙචි. අපරෙ පන "අට්ඨකථාචරියා"ති, "දීඝභාණකා"ති වදන්ති. උභයථාපි චූළකම්මාසදම්මං **සඞ්ගායන්ති** තථා වදන්ති. යක්ඛිනිපුත්තෙනා හි කම්මාසපාදෙ අලීනසත්තුකුමාර-කාලෙ[2] බොධිසත්තෙන තත්ථ දමිතො. සුතසොමකාලෙ[3] පන බාරාණසිරාජා

1. පාණිනි 1, 2, 51 සූත්‍රං පස්සිතබ්බං. 2. ඛු 4-405, ඛු 5-365 පිටුසු.
3. ඛු 6-131 පිටුෙ.

පොරිසාදභාවපටිසේදනෙන යත්ථ දමිතෝ; තං මහාකම්මාසදම්මං නාම. **"පුත්තෙනා"**ති වත්වා **"අත්තජේ"**ති වචනං ඔරසපුත්තභාවදස්සනත්ථං.

යෙහි ආවසිතපපදෙසෝ "කුරුරට්ඨ"න්ති නාමං ලභි; තෙ උත්තර-කුරුතෝ ආගතමනුස්සා තත්ථ රක්ඛිතනියාමෙනෙව පඤ්ච සීලානි රක්ඛිංසු; තෙසං දිට්ඨානුගතියා පච්ඡිමජනතාති සෝ දෙසධම්මවසෙන අවිවෙජ්දතෝ පවත්තමානෝ **කුරුවත්තධම්මොති** පඤ්ඤායිත්ථ. අයඤ්ච අත්ථෝ කුරුධම්මජාතකෙන දීපෙතබ්බෝ. සෝ අපරභාගෙ පඤ්ඤං යත්ථ සංකිලිට්ඨෝ ජාතෝ; තං දස්සෙතුං **"කුරුරට්ඨවාසින"**න්තිආදි වුත්තං. යත්ථ භගවතෝ වසනොකාසභූතෝ කොචි විහාරෝ න හොති; තත්ථ කෙවලං ගොචර-ගාමකිත්තනං නිදානකථාය පකති යථා තං සක්කෙසු විහරති දෙවදහං නාම සක්‍යානං නිගමොති ඉමමත්ථං දස්සෙන්තෝ **"අවසනොකාසතෝ"**තිආදිමාහ.

"ආයස්මා"ති වා "දෙවානං පියා"ති වා "තත්‍ර භව"න්ති වා පියසමුදා-හාරෝ එසොති ආහ. **"ආයස්මාති පියවචනමෙත"**න්ති. තඤ්ච පියවචනං ගරුගාරවවසෙන වුච්චතීති ආහ **"ගාරවවචනමෙත"**න්ති.

අතිදූරඅච්චාසන්නාවජ්ජනෙන නානිදූරනාච්චාසන්නං නාම ගහිතං; තං පන අවකංසතෝ උභින්නං පසාරිතහත්ථානං සඞ්ඝට්ටනෙන වෙදිතබ්බං. **චක්ඛුනා චක්ඛුං ආහච්ච දට්ඨබ්බං හොති;** තෙනාපි අගාරවමෙව කතං හොති. **ගීවං පරිවත්තෙත්වාති** පරිවත්තනවසෙන ගීවං පසාරෙත්වා.

කුලසඞ්ගහත්ථායාති කුලානුද්දයතාවසෙන කුලානං අනුග්ගණ්හනත්ථාය **සහස්සභණ්ඩිකං නික්ඛිපනෙනා විය.** භික්ඛාපටිග්ගණ්හනෙන තෙසං මහතෝ පුඤ්ඤුභිසන්දස්ස ජනනෙන. **පවිසම්මජ්ජිත්වාති** අන්තොවාසිකෙහි සම්මජ්ජනට්ඨානං සක්කච්චකාරිතාය පුන සම්මජ්ජිත්වා. **තික්ඛත්තුන්ති** "ආදිතෝ පට්ඨාය අන්ත"න්තිආදිනා වුත්තචතුරංගාරූපසඤ්ඣිතෙ තයෝ වාරෙ; තෙනස්ස ද්වාදසක්ඛත්තුං සම්මිඤ්ජිතභාවමාහ.

අම්හාකං භගවතෝ ගම්භීරභාවෙනෙව කථිතත්තා සෙසබුද්ධෙහිපි එවමෙව කථිතොති ධම්මත්තයෙ ඨත්වා වුත්තං **"සබ්බබුද්ධෙහි -පෙ- කථිතෙනා"**ති. **සාලිඤ්ඣනන්ති** සපරිහණ්ඩං. **"සිනෙරුං උක්ඛිපනෙනා විය"**ති ඉමිනා නාදිසාය දෙසනාය සුදුක්කරභාවමාහ. සුත්තමෙව **"සුත්තානන්තඤ්ඣ"**න්තිආහ ධම්මක්ඛන්ධභාවතෝ. යථා විනයපණ්ණත්ති-භූමන්තරසමයන්තරානං විඤ්ඤාණං අනඤ්ඤසාධාරණං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණසෙව විසයෝ; එවං අන්තද්වයවිනිමුත්තස්ස කාරකවෙදකරහිතස්ස පච්චයාකාරස්ස විභජනම්පීති දස්සෙතුං **"බුද්ධඤාණඤ්ඣි"**තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ **ඨානානීති** කාරණානි. **ගම්භීරං මහන්තං හොතීති** තං දෙසෙතබ්බසෙව අනෙක-විධතාය, දුවිඤ්ඤෙය්‍යතාය ච නානානයෙහි පවත්තමානං දෙසනාගම්භීරං මහන්තං විපුලං, බහුභෙදඤ්ච හොති. **ඤාණං අනුපවිසතීති** තතෝ එව දෙසනාඤ්ඤාණං දෙසෙතබ්බධම්මෙ විභාගසෝ කුරුමානං අනු අනු පවිසති; තෙන අනුපවිස්ස ඨිතං විය හොතීති අත්ථෝ. **බුද්ධඤ්ඤාණස්ස මහන්තභාවෝ පඤ්ඤායතීති** එවංවිධස්ස නාම ධම්මස්ස දෙසකං, පටිවෙදකඤ්ඤාති බුද්ධානං දෙසනාඤ්ඤාණස්ස, පටිවෙධඤ්ඤාණස්ස ච උළාරභාවෝ පාකටෝ හොති. එත්ථ ච කිඤ්චාපි "සබ්බං වණ්ණකම්මං බුද්ධස්ස භගවතෝ

ඤාණපුබ්බඞ්ගමං ඤාණානුපරිවත්තන"න්ති[1] වචනතො සබ්බාපි භගවතො දෙසනා ඤාණරහිතා නත්ථි; සීහසමානවුත්තිතාය සබ්බත්ථ සමානපවත්තිනි. දෙසෙතබ්බවසෙන පන දෙසනා විසෙසතො ඤාණෙන අනුපවිට්ඨා, ගම්භීරතරා ච හොතීති දට්ඨබ්බං. කථං පන විනයපඤ්ඤත්තිං පත්වා දෙසනා තිලක්ඛණබ්භාහතා සුඤ්ඤතපටිසංයුත්තා හොතීති? තත්ථාපි සන්තානිස්සිතපරිසාය අජ්ඣාසයානුරූපං පවත්තමානා දෙසනා සඞ්ඛාරානං අනිච්චතාදිවිභාවනං, සබ්බධම්මානං අත්තත්තනියතාභාවපකාසනඤ්ච හොති. තෙනෙවාහ "අනෙකපරියායෙන ධම්මිං කථං කත්වා"තිආදි

ආපජ්ජාති පත්වා යථා ඤාණකොඤ්චනාදං විස්සජ්ජෙති; එවං පාපුණිත්වා.

පමාණනික්කමෙති අපරිමාණත්තේ "යාවඤ්චිදං තෙන භගවතා"ති-ආදීසු[2] විය. අපරිමෙය්‍යභාවජොතනතො හි අයං යාව-සද්දො. තෙනාහ **"අනිගම්භීරෝ අත්ථෝ"**ති. **අවභාසතීති** ඤායති උපට්ඨාති. ඤාණස්ස තථා උපට්ඨානඤ්හි සන්ධාය **"දිස්සතී"**ති වුත්තං. නනු එස පටිච්චසමුප්පාදෙ එකන්තගම්භීරොව; තත්ථ කස්මා ගම්භීරාවභාසතා ජොතිතාති? සච්චමෙතං; එකන්තගම්භීරතාදස්සනත්ථමෙව පනස්ස ගම්භීරාවභාසග්ගහණං. තස්මා අඤ්ඤත්ථ ලබ්භමානං චතුකොටිකං ඛ්‍යතිරෙකමුඛෙන නිදස්සෙත්වා තමෙවස්ස එකන්තගම්භීරතං විභාවෙතුං **"එකඤ්හි"**නිආදි වුත්තං. **එතං නත්ථී**ති අගම්භීරෝ; අගම්භීරාවභාසෝ වාති එතං ද්වයං නත්ථි; තෙන යථා දස්සිතෙ චතුකොටිකෙ පච්ඡිමා එකකොටි ලබ්භතීති දස්සෙති. තෙනාහ **"අයඤ්හී"**නිආදි.

යෙහි ගම්භීරභාවෙහි පටිච්චසමුප්පාදෙ "ගම්භීරෝ"ති වුච්චති; තෙ චතූහි උපමාහි උල්ලිඛ්ඛනෙන්තා "භවග්ගග්ගහණාය"තිආදිමාහ. යථා භවග්ගං හත්ථං පසාරෙත්වා ගහෙතුං න සක්කා දූරභාවතො; එවං සඞ්ඛාරාදීනං අවිජ්ජාදිපච්චයසම්භූතසමුදාගතත්තා පාකතිකඤාණෙන ගහෙතුං න සක්කා. යථා සිනෙරුං භින්දිත්වා මිඤ්ජං පබ්බතරසං පාකතිකපුරිසෙන නීහරිතුං න සක්කා; එවං පටිච්චසමුප්පාදගතෙ ධම්මත්ථාදිකෙ පාකතිකඤාණෙන භින්දිත්වා විභජ්ජ පටිවිජ්ඣනවසෙන ඤාතුං න සක්කා. යථා මහාසමුද්දං පාකතිකපුරිසස්ස බාහුබ්බලෙන පඛාරිතුං න සක්කා; එවං වෙපුල්ලට්ඨෙන මහාසමුද්දසදිසං පටිච්චසමුප්පාදං පාකතිකඤාණෙන දෙසනාවසෙන පඛාරිතුං න සක්කා. යථා මහාපථවිං පරිවත්තෙත්වා පාකතිකපුරිසස්ස පථවොජං ගහෙතුං න සක්කා; එවං "ඉත්ථං අවිජ්ජාදයෝ සඞ්ඛාරාදීනං පච්චයා හොන්තී"ති තෙසං පච්චයභාවෝ පාකතිකඤාණෙන නීහරිත්වා ගහෙතුං න සක්කාති. එවං වුත්තබ්බිධ-ගම්භීරතාවසෙන වුත්තෙසු උපමා යොජෙතබ්බා. පාකතිකඤාණවසෙන වායමන්ත්‍යොජනා කතා දිට්ඨසච්චානං තත්ථ පටිවෙධසභාවතො; තථාපි යස්මා සාවකානං, පච්චෙකබුද්ධානඤ්ච තත්ථ සප්පදෙසමෙව ඤාණං; බුද්ධානංයෙව නිප්පදෙසං; තස්මා වුත්තං **"බුද්ධවිසයං පඤ්හ"**න්තිආදි.

උස්සාදෙන්තෙනාති පඤ්ඤුය උක්කංසෙන්තෙනා; උග්ගණ්හන්තෙනාති අත්ථෝ. **අපස්සාදෙන්තෙනාති** නිබ්භච්ඡෙන්තෙනා; නිග්ගණ්හන්තෙනාති අත්ථෝ.

---

1. බු 7-139, 278, බු 8-175, බු 9-376, බු 10-16 පිටුවෙහි අභිප්පාය මත්තමෙව ගහිතං විය දිස්සති. 2. දී 1-2 පිටුවෙ.

උසභසාදනාවණ්ණනා

තෙනාති මහාපඤ්ඤභාවෙන. **තස්සා**ති ථෙරස්ස සතිපි උත්තානභාවෙ, පටිච්චසමුප්පාදස්ස අඤ්ඤසං ගම්භීරභාවෙ. **සුභොජනරසපුථස්සා**ති සුන්දරෙන භොජනරසෙන පොසිතස්ස. **කතපරිචයස්සා**ති නිබද්ධපයොගෙන කතපරිචයස්ස. **මලලපාසාණො**නි මලෙලඞ්ගි මහබ්බලෙහෙව උක්ඛිපිතබ්බපාසාණං. **කුහිං ඉමස්ස භාරියට්ඨානන්**ති කසම්ං පස්සෙ ඉමස්ස පාසාණස්ස ගරුතරපපදෙසොති තස්ස සල්ලහුකභාවං දිපෙන්තා වදති.

තිම්බිපිඛලෙනෙව දීපෙන්තීති තස්ස මහාවිප්ඵාරභාවතො. තෙනාහ. **"තස්ස කිරා"**තිආදි. **පඛුථතී**ති පඛුථනන්තං විය පරිවත්තති. පරිතො විවත්තති. ලඛණවවනඤ්හෙතං. පිට්ඨියං සකලිනපදඛාපිට්ඨං. **කායූපපන්නස්සා**ති මහතා කායෙන උපෙතස්ස; මහාකායස්සාති අත්ථො.

පිඤ්ජවට්ටීති පිඤ්ජකලාපො. **සුපණ්ණවාතන්**ති නාගග්ගහණාදිසු පඛපපපෙථාටනවසෙන උප්පජ්ජනකවාතං.

පුබ්බූපනිස්සයසම්පත්තිකථාවණ්ණනා

"පුබ්බූපනිස්සයසම්පත්තියා"තිආදිනා උද්දිට්ඨකාරණානි විත්ථාරතො විවරිතුං **"ඉතො කිරා"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **ඉතො**ති ඉතො කප්පතො. **සතසහස්සිමෙ**ති සතසහස්සමෙ. **හංසවතී නාම නගරං අහොසී**ති ජාතනගරං. **බාහිරපත්තානී**ති බාහිරපත්තානි; යානි දීඝතමානි.

කනිට්ඨභාතාති වෙමාතිකභාතා කනිට්ඨො යථා අම්හාකං භගවතො නන්දත්ථෙරො. බුද්ධානඤ්හි සහොදරා භාතරො නාම න හොන්ති. කථං ජෙට්ඨා තාව නූපපජ්ජන්ති; කනිට්ඨානං පන අසම්භවො එව. **භොගෙනා**ති විභවං. **උපසන්නෙනා**ති වොරජ්ජිතසඞ්ඛොභවූපසමෙන උපසන්නෙ **ජනපදෙ.**

දෙව සාටකෙ නිවාසෙත්වාති සාටකද්වයමෙව අත්තනො කායපරිහාරිකං කත්වා ඉතරං සබ්බසම්භාරං අත්තනතො මොචෙත්වා.

පත්තග්ගහණට්ඨානන්ති අන්තොපක්ඛිත්තඵණහොජනත්තා අපරාපරං හත්ථෙ පරිවත්තෙතුන්තස්ස පත්තග්ගහණට්ඨං. **උත්තරිසාටකන්**ති අත්තනො උත්තරිසාටකං. **එතානි පාකටට්ඨානානී**ති එතානි යථාවුත්තානි භගවතො දෙසනාය පාකටානි ථෙරස්ස පුඤ්ඤකරණට්ඨානානි.

පටිසන්ධිං ගණ්හිත්වාති අම්හාකං මහාබොධිසත්තස්ස පටිසන්ධිග්ගහණදිවසෙ එව පටිසන්ධිං ගණ්හිත්වා.

නිත්ථාසාදිවණ්ණනා

උග්ගහණං පාළියා උග්ගණ්හනං. **සවනං** අත්ථසවනං. **පරිපුච්ඡනං** ගණ්හිට්ඨානෙසු අත්ථපරිපුච්ඡනං. **ධාරණං** පාළියාපි පාළිඅත්ථස්සපි චිත්තෙ ඨපනං. සබ්බමෙවිදං ඉධ පටිච්චසමුප්පාදවසෙන වෙදිතබ්බං.

සොතාපන්නානඤ්ච -පෙ- උපට්ඨානි තත්ථ සම්මොහවිද්ධංසනෙන "යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං; සබ්බං තං නිරොධම්ම"න්ති[1] අත්තනපච්චක්ඛවසෙන උපට්ඨානතො. **නාමරූපපරිච්ඡෙදෙනි** සහ පච්චයෙන නාමරූපස්ස පරිච්ඡිජ්ජ අවබොධො.

1. දී 1-102, සං 3-371, වි 3-16, ඛු 8-31, 4, 8; 40, 3, 6, 71, 75, 7 පිළිසු.

පටිච්චසමුප්පාදගම්භීරතාවණ්ණනා

"අත්ථගම්භීරතායා"තිආදිනා සඞ්ඛේපතෝ වුත්තමත්ථං විවරිතුං **"තඤ්හී"**-තිආදි ආරද්ධං. **ජාතිපච්චයසම්භූතසමුදාගතටේඨාති** ජාතිපච්චයතෝ සම්භූතං හුත්වා සඞ්ගතස්ස අත්තනෝ පච්චයානුරූපස්ස ජරාමරණස්ස උද්ධං උද්ධං ආගතභාවෝ; අනුපවත්තනට්ඨෝති අත්ථෝ. අථ වා සම්භූතට්ඨෝ ච සමුදාගතට්ඨෝ ච **සම්භූතසමුදාගතට්ඨෝ.** "න ජාතිතෝ ජරාමරණං න හොති; න ච ජාතිං විනා "අසුකසුතෝ හොති"ති හි ජාතිපච්චය-සම්භූතට්ඨෝ වුත්තෝ; ඉත්ථඤ්හි ජාතිතෝ සමුදාගච්ඡතීති ජාතිපච්චයසමුදා-ගතට්ඨෝ; යා යා ජාති යථා යථා පච්චයෝ හොති; තදනුරූපපාතුභාවෝති අත්ථෝ. සෝ අනුපච්චකුසලසම්භාරානං ඤාණස්ස තත්ථ අපපතිට්ඨනාය අගාධට්ඨෙන **ගම්භීරෝ.** සෙසපදෙසුපි එසෙව නයෝ.

අවිජ්ජාය සඞ්ඛාරානං පච්චයට්ඨෝති යෙනාකාරෙන යදවත්ථා අවිජ්ජා සඞ්ඛාරානං පච්චයෝ හොති. යෙන හි පවත්තිආකාරෙන, යාය ච අවත්ථාය අවත්ථිතා අවිජ්ජා තෙසං තෙසං සඞ්ඛාරානං පච්චයෝ හොති; තදුභයස්සපි දුරවබෝධනීයතෝ අවිජ්ජා සඞ්ඛාරානං නවහි ආකාරෙහි **පච්චයට්ඨෝ** අනුපච්චකුසලසම්භාරානං ඤාණස්ස තත්ථ අපපතිට්ඨනාය අගාධට්ඨෙන **ගම්භීරෝ.** එස නයෝ සෙසපදෙසුපි.

තඤ්ච අනුලෝමතෝ දෙසියති; තඤ්ච පටිලෝමතෝති ඉධ පන පච්චයුප්පාදෙ පච්චයුප්පන්නුප්පාදසඞ්ඛාතෝ **අනුලෝමෝ;** පච්චයනිරෝධා පච්චයුප්පන්ථනිරෝධසඞ්ඛාතෝ ච **පටිලෝමෝ** අධිප්පෙතෝ. ආදිතෝ පන පට්ඨාය අන්තගමනං **අනුලෝමෝ;** අන්තතෝ ච ආදිගමනං **පටිලෝමෝති** අධිප්පෙතෝ. ආදිතෝ පට්ඨාය අනුලෝමදෙසනාය, අන්තතෝ පට්ඨාය පටිලෝම දෙසනාය ච **තිසන්ධි චතුසඞ්ඛෙපෝ.** "ඉමෙ භික්ඛවෙ චත්තාරෝ ආහාරා කිං නිදානා"තිආදිකාය[1] ච වෙමජ්ඣතෝ පට්ඨාය පටිලෝමදෙසනාය, "චක්ඛුඤ්ච පටිච්ච රූපෙ ච උප්පජ්ජති චක්ඛුවිඤ්ඤාණං; තිණ්ණං සඞ්ගති එස්සෝ; එස්සපච්චයා වෙදනා"තිආදිකාය[2] අනුලෝමදෙසනාය ච **දුවිසන්ධි තිසඞ්ඛෙපෝ.** "සංයොජනියෙසු භික්ඛවෙ ධම්මෙසු අස්සාදානුපස්සිනෝ විහරතෝ තණ්හා පවඩ්ඪති; තණ්හා පච්චයා උපාදාන"නතිආදීසු[3] **එකසන්ධි දුවිසඞ්ඛෙපෝ.** එකඛෙණා හි පටිච්චසමුප්පාදෙ දෙසිතෝ. ලබ්භතෙව හි සෝ "තත්ර භික්ඛවෙ සුතවා අරියසාවකෝ පටිච්චසමුප්පාදංයෙව සාධුකං යොනිසෝ මනසි කරොති 'ඉති ඉමස්මිං සති ඉදං හොති -පෙ- නිරුජ්ඣති'ති. සුඛවෙදනියං භික්ඛවෙ ඵස්සං පටිච්ච උප්පජ්ජති සුඛ-වෙදනා"ති[4] ඉමස්ස සුත්තස්ස වසෙන වෙදිතබ්බා.[5] ඉති තෙන තෙන කාරණෙන තථා තථා පවත්තෙතබ්බත්තා පටිච්චසමුප්පාදෙ දෙසනාය ගම්භීරෝ. තෙනාහ **අයං දෙසනාගම්භීරතා"**ති. න හි තත්ථ සබ්බඤ්ඤුත-ඤාණතෝ අඤ්ඤං ඤාණං පනිට්ඨං ලභති.

"අවිජ්ජාය පනා"තිආදීසු ජානනලක්ඛණස්ස ඤාණස්ස පටිපක්ඛභූතෝ අවිජ්ජාය **අඤ්ඤාණට්ඨෝ.** ආරම්මණස්ස පච්චක්ඛකාරණෙන දස්සනභූතස්ස පටිපක්ඛභූතෝ **අදස්සනට්ඨෝ.** යෙනෙසා අත්තනෝ සභාවෙන දුක්ඛාදීනං යාථාවසරසං පටිවිජ්ඣිතුං න දෙති ඡාදෙත්වා පරියොනන්ධිත්වා තිට්ඨති; සෝ

1. සං 1-253 පිටෙ 2. සං 1-301, 302 පිටෙසු. 3. සං 1-312, 315 පිටෙසු.
4. සං 1-321 පිටෙ 5. වසෙනානි වෙදිතබ්බං (?)

තස්සා සච්චාභිසම්පටිවේදනට්ඨෝ. **අභිසඞ්ඛරණං** සංවිධානං; පකප්පනන්ති-අත්ථෝ. **ආයූහනං** සම්පිණ්ඩනං; සම්පයුත්තධම්මානං අත්තනෝ කිච්චානු-රූපතායරාසිකරණන්ති අත්ථෝ. අපුඤ්ඤූභිසඞ්ඛාරෙකදෙසෝ **සරාගෝ.** අඤ්ඤූ **විරාගෝ.** රාගස්ස වා අපපටිපක්ඛභාවතෝ රාගප්පවත්තිකෝ, රාගුප්පත්තිපච්චයෝ ච සබ්බාපි අපුඤ්ඤූභිසඞ්ඛාරෝ **සරාගෝ.** ඉතරෝ තබ්විපරීතභාවතෝ **විරාගෝ.** "දීඝරත්තං හෙතං භික්ඛවෙ අස්සුතවතෝ පුථුජ්ජනස්ස අජ්ඣාසිතං මම්මායිතං පරාමට්ඨං 'එතං මම; එසොහමස්මි; එසෝ මෙ අත්තා'ති"[1] අත්තපරාමාසස්ස විඤ්ඤූණං විසෙසතෝ වත්ථු වුත්තනති විඤ්ඤූණස්ස **සුඤ්ඤූතට්ඨෝ** ගම්භීරෝ. අත්තා විජානාති සංසරතීති සබ්බූපාරතාසඞ්ඛතන්ති අභිනිවෙසබලවතාය **අබ්බූපාරඅසඞ්ඛතන්ති පටිසඤ්ඣිපාතුභාවට්ඨෝ** ච ගම්භීරා. නාමරූපස්ස පටිසන්ධික්ඛණෙ එකතොව උප්පාදෙ **එකුප්පාදෙ;** පවත්තියං විසුං විසුං යථාරහං **එකුප්පාදෙ;** නාමස්ස රූපෙන, රූපස්ස ච නාමෙන අසම්පයොගතෝ විනිබෙහාගෝ; නාමස්ස නාමෙන, රූපස්ස ච රූපෙන එකච්චස්ස එකච්චෙන **අවි-නිබෙහාගෝ**[2] යොජෙතබ්බා. එකුප්පාදෙකනිරොධෙපි අවිනිබෙහාගෙ අධිප්පෙතෙ සෝ රූපස්ස ච එකකලාපප්පවත්තිනෝ රූපෙන ලබ්භතීති. අථ වා එකචතුවොකාරභවෙසු නාමරූපානං අසහවත්තනතෝ අඤ්ඤූමඤ්ඤූං **විනිබෙහාගෝ,** පඤ්චවොකාරභවෙ සහවත්තනතෝ **අවිනිබෙහාගෝ** ච වෙදිතබ්බා.

නාමස්ස ආරම්මණාභිමුඛනමනං **නමනට්ඨෝ.** රූපස්ස විරොධිපච්චය-සම්පත්තියෙ විසදිසුප්පත්ති **රූපනට්ඨෝ.** ඉන්ද්‍රියපච්චයභාවෝ **අධිපතියට්ඨෝ.** "ලොකොපෙසෝ; ද්වාරොපෙසා; ඛෙත්තංපෙත"න්ති[3] වුත්තලොකාදිඅත්ථෝ චක්ඛාදීසු පඤ්චසු යොජෙතබ්බා. මනායතනස්ස පන ලුජ්ජනතෝ, මනොසම්පස්සාදීනං ද්වාරඛෙත්තභාවතෝ ච එතෙ අත්ථා වෙදිතබ්බා. ආපාථගතානං රූපාදීනං පකාසනයොග්‍යතාලක්ඛණං ඔභාසනං චක්ඛාදීනං **විසයිභාවෝ;** මනායතනස්ස විජානනං. **සඞ්ඝට්ටනට්ඨෝ** විසෙසතෝ චක්ඛුසම්ඵස්සාදීනං පඤ්චන්නං; ඉතරෙ ඡන්නම්පි යොජෙතබ්බා. ඵුසනඤ්ච ඵස්සස්ස සභාවෝ. සඞ්ඝට්ටනං රසෝ; ඉතරෙ උපට්ඨානාකාරා. **ආරම්මණරසානුභවනට්ඨෝ** රසවසෙන වුත්තෝ; **වෙදයිතට්ඨෝ** ලක්ඛණ වසෙන. **සුඛදුක්ඛමජ්ඣත්තභාවෝ** යථාක්කමං තිස්සන්නං වෙදනානං සභාවවසෙන වුත්තෝ. "අත්තා වෙදයතී"ති අභිනිවෙසස්ස බලවභාවතෝ **නිජ්ජීවට්ඨෝ** වෙදනාය ගම්භීරෝ. නිජ්ජීවාය වා වෙදනාය වෙදයිතං **නිජ්ජීවවෙදයිතං;** සෝ එව අත්ථොති **නිජ්ජීවවෙදයිතට්ඨෝ.**

සපදීතිකතණ්හාය **අභිනන්දිතට්ඨෝ.** බලවතරතණ්හාය ගිලිත්වා පරිනිට්ඨාපනං **අජ්ඣොසානට්ඨෝ.** ඉතරෙ පන ජෙට්ඨභාවඔසාරණසමුදුද-දුරතික්කමඅපාරිපූරිවසෙන වෙදිතබ්බා. **ආදානගහණාභිනිවෙසට්ඨා** චතුන්නම්පි උපාදානානං සමානා; **පරාමාසට්ඨෝ** දිට්ඨුපාදානාදීනමෙව; තථා **දුරතික්කමට්ඨෝ.** "දිට්ඨිඝනනාරොති"[4] වචනතෝ දිට්ඨීනං දුරතික්ක-මතා. දළහග්ගහණත්තා වා චතුන්නම්පි **දුරතික්කමට්ඨෝ** යොජෙතබ්බා. **යොනිගතිඨිතිනිවාසෙසුඛිපනන්ති** සමාසෙ භුම්මවචනස්ස අලොපෝ දට්ඨබ්බා. එවඤ්හි තෙන ආයූහනාභිසඞ්ඛරණපදද්වයං සමාසෝ හොති. යථා තථා ජායනං **ජාතිඅට්ඨෝ.** තස්සා පන සන්නිපාතතෝ ජායනං

1. සං 1-319 පිටුෙ. 2. නාමස්ස නාමෙන අවිනිබ්භොගෝ (මූල-ටී 2-130 පිටුෙ)
3. අඞ්ග-අ්ඨ-157 පිට්ඨාදීසු. 4. අඞ්ග 1-94, පිටුෙ

සඤ්ජාතිඅත්ථෝ. මාතුකුච්ඡිං ඔක්කමිත්වා විය ජායනං **ඔක්කන්තිඅත්ථෝ**. සෝ ජාතිතෝ නිබ්බත්තනං **නිබ්බත්තිඅත්ථෝ** කෙවලං පාතුභවනං **පාතුභාවට්ඨෝ**.

ජරාමරණඔහං මරණපධානන්ති තස්ස මරණට්ඨා එව **ඛයාදයෝ** ගම්භීරාති දස්සිතා. උපපන්නුපපන්නානඤ්හි නවනවානං ඛයෙන කමෙන ඛණ්ඩිච්චාදිපරිපකකපවත්තියං ලොකෙ ජරාවොහාරොති. **ඛයට්ඨෝ** වා ජරාය වුත්තොත්ති දට්ඨබ්බෝ. නවභාවාපගමෝ හි "ඛයෝ"ති වත්තුං යුත්තොත්ති. **විපරිණාමට්ඨෝ** ද්වින්නම්පි වසෙන යොජෙතබ්බා; සන්තති-වසෙන වා ජරාය ඛයවයභාවා; සම්මුතිඛණිකවසෙන මරණස්ස **භෙදවිපරි-ණාමට්ඨා** යොජෙතබ්බා. **අවිජ්ජාදීනං සභාවෝ** පටිවිජ්ඣීයතීති පටිවෙධෝ. වුත්තඤ්හෙතං **නිදානකථායං** "තෙසං තෙසං වා තත්ථ තත්ථ වුත්ත-ධම්මානං පටිවිජ්ඣිතබ්බා සලකඛණසඛ්ඛාතෝ අවිපරීතසභාවෝ පටිවෙ-ධෝ"ති[1]. **සෝ** හි අවිජ්ජාදීනං සභාවෝ මහාසඤ්ඤණෙනෙව අසම්මොහ-පටිවෙධවසෙන පටිවිජ්ඣිතබ්බතෝ අසාණස්ස අලබ්භනෙය්‍යපනිට්ඨතාය ආගාධට්ඨෙන **ගම්භීරා. සා සබ්බාපීති** සා යථාවුත්තා සඞ්ඛෙපතෝ චතුබ්බිධා විත්ථාරතෝ අනෙකපභෙදා සබ්බාපි පටිච්චසමුප්පාදස්ස ගම්භීරතා **ථෙරස්ස උත්තානකා විය උපට්ඨාසි** චතූහි අඞ්ගෙහි සම්පන්නාගතත්තා. **එතඤ්හි අක්ඛෙය්‍යසම්පීති** "මයඤ්හි තාව එස පටිච්චසමුප්පාදෙ උත්තානකෙ හුත්වා උපට්ඨාති; කිං නු ඛො අක්ඛෙය්‍යසම්පි එවං **උත්තානකෙ** හුත්වා **උපට්ඨාති**"ති **මා එවං අවච** මයාව දින්නනයෙ චතුසච්චකම්මට්ඨානවිධිම්හි ඨත්වා.

අපසාදනාවණ්ණනා

ඔළාරිකන්ති වත්ථුවිතික්කමසමත්ථතාවසෙන ථූලං. **කාමං කාමරාග-පටිඝායෙව අත්ථතෝ කාමරාගපටිඝසංයොජනානි, කාමරාගපටිඝානුසයා** ච; තථාපි අක්ඛෙය්‍යයෙව සංයොජනට්ඨෝ බන්ධනභාවතෝ; අක්ඛෙය්‍ය අනුසයනට්ඨෝ අපහීනභාවෙන සන්තානෙ ථාමගමනන්ති කත්වා; ඉති කිච්චවිසෙසවිසිට්ඨභෙදෙ ගහෙත්වා **"චත්තාරෝ කිලෙසෙ"**ති ච වුත්තං. එසෙව නයෝ ඉතරෙසුපි **අණුසහගතෙති** අණුසභාවං උපගතෙ තබ්භා-වත්ථෝ හි අයං සහගත - සද්දෝ, "නන්දිරාගසහගතා"තිආදීසු[2] විය.

යථා උපරිමඝාධිගමනවසෙන සච්චසම්පටිවෙධෝ **පච්චයාකාරපටි-වෙධවසෙන**; එවං සාවකබොධිපච්චෙකබොධිසම්මාසම්බොධිඅධිගමනවසෙනපි සච්චසම්පටිවෙධෝ පච්චයාකාරපටිවෙධවසෙනෙවාති දස්සෙතුං **"කස්මා චා"**තිආදි වුත්තං. **සබ්බථාවාති** සබ්බපකාරෙනෙව; **කිඤ්චිපි** පකාරං අසෙ-සෙත්වාති අත්ථෝ. යෙ කතාභිනීහාරානං මහාබොධිසත්තානං වීරියස්ස උක්කට්ඨමජ්ඣිමමුදුතාවසෙන බොධිසම්භාරසම්භරණෙ කාලභෙදෙ ඉච්ඡිතා; තෙ දස්සෙන්තෝ **"චත්තාරිමෙ, අට්ඨ, සොළස වා අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යානී"**ති ආහ; සවායමත්ථෝ **චරියාපිටකවණ්ණනාය**[3] ගහෙතබ්බා. **සාවකෝ පදෙස-ඤ්ඤූණෙ සිතොති** සාවකෝ හුත්වා සෙක්ඛභාවතෝ තත්ථාපි පදෙසඤ්ඤූණෙ සිතෝ. **බුද්ධානං කථාය** "තං තථාගතෝ අභිසම්බුජ්ඣතී"තිආදිකාය **පච්චනීකං හොති** අනඤ්ඤසාධාරණස්ස හි වසෙන බුද්ධානං සීහනාදෙ; න අඤ්ඤ-සාධාරණස්ස.

---

1. දී-ට්ඨ 1-21, අභි-ට්ඨ 1-23 පිටෙසු.
2. දී 2-246, ම 1-60, 84, 373, ම 3-293, සං 3-369, වි 3-15, අඞ්ග 2-106, බු 9-39, 330 පිටෙසු. 3. චරියාපිටක-ට්ඨ-320 පිටෙ.

"වායමනත්ථෙවා"ති ඉමිනා විසෙසතො ඤාණසම්භාරසම්භරණං පඤ්ඤාපාරමිතාපූරණං වදති. තස්ස ච සබ්බම්පි පුඤ්ඤං උපනිස්සයෝ.

"එස දෙවමනුස්සානං – සබ්බකාමදදෝ නිධි,
යං යදෙවාභිපත්ථෙන්ති – සබ්බමෙතෙන ලබ්භතී"ති.[1]

හි වුත්තං. තස්මා මහාබොධිසත්තානං සබ්බසම්පි පුඤ්ඤසම්භාරෝ යාවදෙව ඤාණසම්භාරත්ථෝ සම්මාසම්බොධිසම්බිගමසමත්ථත්තාති ආහ **"පච්චයාකාරං -පෙ- නාසී"**ති. ඉදානි පච්චයාකාරපටිවෙධස්සෙව වා මහානුභාවතාදස්සනමුඛෙන පටිවෙධසම්පාදස්සෙව පරමගම්භීරතං දස්සෙතුං **"අවිජ්ජා"**තිආදි වුත්තං. **නවහි අකාරෙහි** ති උප්පාදාදීහි නවහි ආකාරෙහි. අවිජ්ජා හි සඞ්ඛාරානං **උප්පාදෙ** හුත්වා පච්චයෝ හොති; පවත්තං හුත්වා නිමිත්තං, ආයූහනං, සංයොගෝ, පලිබොධෝ, සමුදයෝ, හෙතු, පච්චයෝ හුත්වා පච්චයෝ හොති. එවං සඞ්ඛාරාදයෝ විඤ්ඤාණාදීනං. වුත්තඤ්හෙතං **පටිසම්භිදා මග්ගෙ** "කථං පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤා ධම්මට්ඨිතිඤාණං? අවිජ්ජා සඞ්ඛාරානං උප්පාදට්ඨිති ච පවත්තට්ඨිති ච නිමිත්තට්ඨිති ච ආයූහනට්ඨිති ච සඤ්ඤොගට්ඨිති ච පලිබොධට්ඨිති ච සමුදයට්ඨිති ච හෙතුට්ඨිති ච පච්චයට්ඨිති ච ඉමෙහි නවහාකාරෙහි අවිජ්ජා පච්චයෝ සඞ්ඛාරා පච්චයසමුප්පන්නා"තිආදි[2].

තත්ථ **නවහාකාරෙහීති** නව හි පච්චයභාවූපගමනාකාරෙහි. උප්පජ්ජති එතස්මා ඵලන්ති **උප්පාදෙ**; ඵලුප්පත්තියා කාරණභාවෙ. සති ච අවිජ්ජාය සඞ්ඛාරා උප්පජ්ජන්ති; නාසති; තස්මා අවිජ්ජා සඞ්ඛාරානං උප්පාදෙ හුත්වා පච්චයෝ හොති. තථා අවිජ්ජාය සති සඞ්ඛාරා පවත්තන්ති, නියන්ති ච. යථා ච භවාදීසු ඛිපන්ති; එවං තෙසං අවිජ්ජා පච්චයෝ හොති. තථා ආයූහන්ති ඵලුප්පත්තියා ඝටෙන්ති, සංයුජ්ජන්ති අත්තනෝ ඵලෙන. යස්මිං සන්තානෙ සයං උප්පන්නා; තං පලිබුන්ධන්ති. පච්චයන්තරසම්භාරෙ උදයන්ති උප්පජ්ජන්ති. භිනොත්ති ච සඞ්ඛාරානං **කාරණභාවං** ගච්ඡති. පටිච්ච අවිජ්ජං සඞ්ඛාරා අයන්ති පවත්තන්තීති එවං අවිජ්ජාය සඞ්ඛාරානං කාරණභාවූපගමනවිසෙසා උප්පාදාදයෝ වෙදිතබ්බා. තථා සඞ්ඛාරාදීනං විඤ්ඤාණාදීසු උප්පාදට්ඨිතිආදිසුපි. නිට්ඨන්ති එතෙනාති **ඨිති**; කාරණං. උප්පාදෙ එව ඨිති **උප්පාදට්ඨිති.** එසෙව නයෝ සෙසෙසුපි. **"පච්චයෝ හොතී"**ති ඉදං ඉධ ලොකනාථෙන තදඞ්ගපච්චයපරිග්ගහස්ස ආරද්ධභාවදස්සනං. සො ච ආරම්භෝ ඤායාරුළ්හෝ "යථා ච පුරිමෙහි මහාබොධිසත්තෙහි බොධිමූලෙ පවත්තිතෝ; තථෙව ච පවත්තිතෝ"ති. අචින්තියවෙගාභිහතා දසසහස්සී-ලොකධාතු සඞ්ඛම්පි සම්පකම්පීති දස්සෙතුං **"දිට්ඨමතෙනවා"**තිආදිමාහ

එතස්ස ධම්මස්සාති එතස්ස පටිච්චසමුප්පාදසඤ්ඤිතස්ස ධම්මස්ස. සො පන යස්මා අත්ථතෝ හෙතුපභවානං හෙතු. තෙනාහ **"එතස්ස පච්චයධම්මස්සා"**ති; ජාතිආදීනං ජරාමරණාදිපච්චයතායාති අත්ථෝ. නාමරූප පරිච්ඡෙදෙ, තස්ස ච පච්චයපරිග්ගහෝ න පඤ්ඤාභිනිවෙසමත්තෙන හොති; අථ ඛො තත්ථ අපරාපරං ඤාණුප්පත්තිසඤ්ඤිතෙන අනු අනු බුජ්ඣනෙන; තදුභයාභාවං පන දස්සෙතුං **ඤාතපරිඤ්ඤාවසෙන අනනුබුජ්ඣනා**"ති ආහ. නිච්චසඤ්ඤාදීනං පජහනවසෙන වත්තමානා විපස්සනා ධම්මෙ ච පටිවිජ්ඣන්ති එව නාම හොති පටිපක්ඛවික්ඛම්භනෙන තික්ඛවිසදභාවා-පත්තිතෝ; තදධිට්ඨානභූතා ච තීරණපරිඤ්ඤා, අරියමග්ගා ච පරිඤ්ඤාපහා-නාභිසමයවසෙන පවත්තියා තීරණපහානපරිඤ්ඤාසඞ්ඛාතෝ චාති තදුභයපටි-

1. බු 1-10 පිටෙ බුද්දකපාඨෙ. 2. බු 9-48 පිටෙ.

වෙඨාහාවං දසෙසනෙනා **"නිරණ -පෙ- අපපවිවිජඣනා"**ති ආහ. **තං තං** වුචචති වඤඤනනඤඤං තනතවායෙහි දණඩකෙ ආසඤජිතවා පසාරිතසුතතපටටී තනියතීති කතවා. තං පන සුතතසනතානාකුලතාය නිදසසනභාවෙන ආකුලමෙව ගහිතනති ආහ **"තනතං විය ආකුලඣජාතා"**ති. සඛෙපතො වුතතමතථං විතථාරතො දසෙසතුං **"යථා නාමා"**තිආදි වුතතං. **සමාහනිතුනති** පුබබෙන පරං සමං කතවා ආහනිතුං; අවිසමං උජුං කාතුනති අතථො. තනතමෙව වා ආකුලං **තනතාකුලං**; තනතාකුලං විය ජාතා භූතාති **තනතාකුලජාතා**. මජඣිමපටිපදං අනුපගනතවා අනතදවයපතනෙන **පවවයාහාරෙ බලිතා ආකුලා බයාකුලා හොනති.** තෙනෙව අනතදවයපතනෙන තංතංදිටඨිගාහවසෙන පරිබහමනතා උජුකං ධමමටඨිතිකථං පටිපජජිතුං න ජානනති. තෙනාහ **"න සකකොනති තං පවවයාහාරං උජුං කාතු"**නති. දෙව බොධිසතතෙනති පචචෙකබොධිසතතමහාබොධිසතතෙන **අතතනො** ධමමකායානි අතතනො සභාවෙන; පරොපදෙසෙන විනාති අතථො. **තසමා තසමා ගුළඣජාතනති** තසමිං තසමිං ඨානෙ ජාතගුළකමපි. **ගණඨීති** සුතත ගණඨි. තතො එව **ගණඨි** බදධං බදධගණඨිකං. **පවවයෙසු පකඛලිකොති** අනිචචදුකඛානතතාදිසභාවෙසු පවවයධමමෙසු නිචචාදිගහාහවසෙන පකඛලිතවා. **පවවයෙ උජුං කාතුං අසකකොනතාති** තසෙසව නිචචාදිගහාහසස අවිසසජජනතො පවවයධමමනිමිතතං අතතනො දසසනං උජුං කාතුං අසකකොනතා ඉදංසචචාභිනිවෙසකායගනථවසෙන ගණඨිකජාතා හොනතීති ආහ **"දවාසටඨි -පෙ- ගණඨිබදධා"**ති. **යෙ හි කෙචි** සමණා වා බ්‍රාහමණා වා සසසතදිටඨිආදිදිටඨියො **නිසසිතා අලලීනා.**

විඤඤතතො "කුලා"ති ඉතථිලිඞගවසෙන ලදධනාමසස තනතවායසස ගණඨිකං නාම ආකුලභාවෙන අගගතතො වා මූලතතො වා දුවිඤඤෙයයභාවෙව ඛලිතතනතසුතතනනති ආහ **"කුලාගණඨිකං වුචචති පෙසකාරකඤජියසුතතන"**නති. **සකුණිකාති** කුලාවකසකුණිකා. සා හි රුකඛසාඛාසු ඔලමබනකුලාවකා[1] හොති. තඤහි සා කුලාවකං තතො තතො තිණහීරාදිකෙ ආනෙතවා තථා විනඣති; යථා තෙසං පෙසකාරකඤජියසුතතං විය අගෙගන වා අගගං මූලෙන වා මූලං සමාහනිතුං, විවෙවෙතුං වා න සකකා. තෙනාහ **"යථා හී"**තිආදි. **තදුභයමපීති** "කුලාගණඨික"නති වුතතං කඤජියසුතතං, කුලාවකඤච. **පුරිමනයෙනෙවාති** "එවමෙව සතතා"ති ආදිනා පුබබෙ වුතතනයෙනෙව.

කාමං මුඤජපබබජතිණානි යථාජාතානිපි දිසහාවෙන පතිතවා අරඤඤටඨානෙ අඤඤමඤඤං විනඣිතවා ආකුලබයාකුලානි හුතවා තිටඨනති; තානි පන න තථා දුබබිවෙචියානි; යථා රජජුභූතානීති දසෙසතුං **"යථා තානී"**තිආදි වුතතං. සෙසමෙත්ථ හෙට්ඨා වුතතනයමෙව.

අපායොති අවඩඪිතා; සුඛෙන, සුඛහෙතුනා වා විරහිතානි අතථො. **දුකඛසස ගතිභාවතොති** ආපායිකසස දුකඛසස පවතතිට්ඨානභාවතො. **සුඛසමුසසයතොති** අභුදයතො. **විනිපතිතතතානි** විරූපං නිපතිතතතා යථා තෙනතතභාවෙන සුඛසමුසසයො න හොති; එවං නිපතිතතතා. **ඉතරොති** සංසාරො. නනු "අපාය"නතිආදිනා වුතතොපි සංසාරො එවානි? සචචමෙතං; නිරයාදීනං පන අධිමතතදුකඛභාවදසසනත්ථං අපායාදිගහණං. ගොබලීවද්දඤායෙනායමත්ථො වෙදිතබබා. **ඛණිකානඤච පබිජාපිති** පඤචනනං ඛණිකානං හෙතුඵලභාවෙන අපරාපරං පවතති. **අබබොච්ඡිනනං වතතමානානි**

1. . . . . කුටවා (ක).

අවිචෙජ්දෙන පවත්තමානා. **තං සබ්බම්පීති** තා "අපාය"න්තිආදිනා වුත්තං සබ්බං අපායදුක්ඛඤ්චව වට්ටදුක්ඛඤ්ච. **"මහාසමුද්දෙ වාතුක්ඛිත්තනාවා විය"**ති ඉදං පරිබ්භමට්ඨානස්ස මහන්තදස්සනත්ථඤ්චව පරිබ්භමනස්ස අනවට්ඨිතතාදස්සනත්ථඤ්ච. **"උපමාය යන්තෙනස්ස යුත්තභොණෙ විය"**ති ඉදං පන අවස්සභාවදස්සනත්ථඤ්චව දුප්පමොක්ඛභාවදස්සනත්ථඤ්චාති වෙදිතබ්බං.

පටිච්චසමුප්පාදවණ්ණනා

ඉමිනා නාමාති එත්ථ **නාම**-සද්දෝ කමත්ථෝ; තෙන 'තන්නාකුලක-ජාතා'ති පදස්ස අනුසන්ධි පරතෝ ආවි භවිස්සතීති දීපෙති. **අත්ථි ඉදප්පච්චයාති** එත්ථ අයං පච්චයොති ඉදප්පච්චයෝ; තස්මා **ඉදප්පච්චයා;** ඉමස්මා පච්චයාති අත්ථෝ. ඉදං වුත්තං හොති— "ඉමස්මා නාම පච්චයා ජරාමරණ"න්ති එවං වත්තබ්බා අත්ථි නු ඛෝ ජරාමරණස්ස පච්චයොති. තෙනාහ **"අත්ථි නු ඛෝ -පෙ- භවෙය්යා"**ති. එත්ථ හි "කිං පච්චයා ජරාමරණං? ජාතිපච්චයා ජරාමරණ"න්ති උපරි ජාති-සද්දපච්චය-සද්දස්ස සමානාධිකරණෙන කිං-සද්දෙන ඉදං-සද්දස්ස සමානාධිකරණතාදස්සනතෝ කම්මධාරයසමාසතා ඉදප්පච්චයසද්දස්ස යුජ්ජති. න හෙත්ථ "ඉමස්ස පච්චයා ඉදප්පච්චයා"'ති ජරාමරණස්ස, අඤ්ඤස්ස වා පච්චයතෝ ජරාමරණසම්භව-පුච්ඡා සම්භවති විඤ්ඤුතභාවතෝ, අසම්භවතෝ ච; ජරාමරණස්ස පන පච්චයපුච්ඡා සම්භවති. පච්චයසද්දසමානාධිකරණතායඤ්ච ඉදං-සද්දස්ස "ඉමස්මා පච්චයා"ති පච්චයපුච්ඡා යුජ්ජති.

සා පන සමානාධිකරණතා යදිපි අඤ්ඤපදත්ථසමාසෙපි ලබ්භති; අඤ්ඤපදත්ථවවත්ථිච්ඡාභාවතෝ පනෙත්ථ කම්මධාරයසමාසෝ වෙදිතබ්බෝ. සම්භවනසමාසපක්ඛෙ පන නත්ථෙව සමානාධිකරණතාසම්භවොති. නනු ච "ඉදප්පච්චයතා පටිච්චසමුප්පාදෙ"ති එත්ථ ඉදප්පච්චය-සද්දෙ සම්භවන සමාසෝ ඉච්ඡිතොති? සච්චං ඉච්ඡිතෝ උජුකමෙව තත්ථ පටිච්චසමුප්පාද-වවත්ථිච්ඡාති කත්වා; ඉධ පන කෙවලං ජරාමරණස්ස පච්චයපරිපුච්ඡා අධිප්පෙතා; තස්මා යථා තත්ථ ඉදං-සද්දස්ස පටිච්චසමුප්පාදච්ඡෙසෙසනතා, ඉධ ච "පුච්ඡිතබ්බප්පච්චයත්තා සම්භවති; තථා තත්ථ, ඉධ ච සම්භවකප්පනා වෙදිතබ්බා. කස්මා පන තත්ථ කම්මධාරයසමාසෝ න ඉච්ඡිතොති? හෙතු-ප්පභවානං හෙතු පටිච්චසමුප්පාදොති ඉමස්ස අත්ථස්ස කම්මධාරයසමාසෙ අසම්භවතොති ඉමස්ස, අත්තනෝ පච්චයානුරූපස්ස අනුරූපෝ පච්චයෝ ඉදප්පච්චයොති එතස්ස ච අත්ථස්ස ඉච්ඡිතත්තා. යෝ පනෙත්ථ ඉදං-සද්දෙන ගහිතෝ අත්ථෝ; සෝ "අත්ථි ඉදප්පච්චයා ජරාමරණ"න්ති ජරාමරණගහණෙනෙව ගහිතොති ඉදං-සද්දෙ පටිච්චසමුප්පාදතෝ පරිච්චජනතෝ අඤ්ඤස්ස අසම්භවතෝ පච්චයෙ අවතිට්ඨති; තෙනෙත්ථ කම්මධාරයසමාසෝ. තත්ථ පන ඉදං-සද්දස්ස තතෝ පරිච්චජනකාරණං නත්ථීති සම්භවන-සමාසෝ එව ඉච්ඡිතෝ. අට්ඨකථායං පන යස්මා ජරාමරණාදිනං පච්චය-පුච්ඡාමුඛෙනායං පටිච්චසමුප්පාදදෙසනා ආරද්ධා; පටිච්චසමුප්පාදෙ ච නාම අත්ථතෝ හෙතුපභවානං හෙතූති වුත්තෙනාවායමත්ථෝ; තස්මා "ඉමස්ස ජරාමරණස්ස පච්චයෙ"ති එවමත්ථවණ්ණනා කතා.

පණ්ඩිතෙනාති එකංසබ්‍යාකරණීයාදිපඤ්හාවිසෙසජානනසමත්ථාය පඤ්ඤාය සමන්නාගතෙන. තමෙව භික්ඛුං පණ්ඩිච්චං දස්සෙතුං **"යථා"**තිආදි

වුත්තං. යාදිසස්ස ජීවස්ස දිට්ඨිගතිකෝ සරීරතෝ අනඤ්ඤත්තං පුච්ඡති **"තං ජීවං තං සරීර"**න්ති, සෝ එවං පරමත්ථතෝ නුපලබ්භති; කථං තස්ස වඤ්ඣිත්ථනයස්ස විය දීඝරස්සතා සරීරතෝ අඤ්ඤතා වා අනඤ්ඤතා වා බ්‍යාකාතබ්බා සියා; තස්මාස්ස පඤ්හස්ස ඨපනීයතා වෙදිතබ්බා. **තුණ්හීභාවෝ** නාමේස පුච්ඡතෝ අනාදරෝ විහෙසා විය හොතීති **"අබ්‍යාකතමෙත"**න්ති පකාරන්තරමාහ. එවං අබ්‍යාකරණකාරණං ඤත්වා කාමස්ස කථෙතබ්බං හොති; කථිතෙ ච ඤාණන්තස්ස පමාදෙපි එවං සියා; කථනවිධි පන "යාදිසස්සා"තිආදිනා දස්සිතෝ එව. **එවං අපපටිපජ්ජිත්වා**ති එවං ඨපනීයපඤ්හං විය තුණ්හීභාවාදිං අනාපජ්ජිත්වා එව. "අපපටිපජ්ජිත්වා"ති වචනං නිදස්සනමත්තමෙතං. "කිං සබ්බං අනිච්ච"න්ති වුත්තෙ "කිං සබ්බතං සඤ්ඤාය පුච්ඡසි; උදාහු අසබ්බන"න්ති පටිපුච්ඡිත්වා බ්‍යාකාතබ්බං හොති; "කිං බාහිරපඤ්චකං පරිඤ්ඤෙය්‍යා"න්ති පුට්ඨෙ "අත්ථි තත්ථ පරිඤ්ඤෙය්‍යං; අත්ථි න පරිඤ්ඤෙය්‍ය"න්ති විභජිත්ව බ්‍යාකාතබ්බං හොති; එවං අපපටිපජ්ජිතාති ච අයමෙත්ථ අත්ථෝ ඉච්ඡිතොති. පුබ්බෙ යස්ස පච්චයස්ස අත්ථිතාමත්තං වොදිතන්ති අත්ථිතාමත්තං විස්සජ්ජිතං. පුච්ඡාසභාගෙන හි විස්සජ්ජනන්ති. ඉදානි තස්සෙව සරූපපුච්ඡා කරියතීති **"පුන කී"**න්ති වුත්තං. ඉධාපි "යථා"තිආදි සබ්බං ආනෙත්වා වත්තබ්බං.

"එස නයෝ සබ්බපදෙසූති" අතිදෙසවසෙන උසසුක්කං කත්වා **"නාමරූපපච්චයා"**තිආදිනා තත්ථ අපවාදෙ ආරද්ධා. යස්මා දස්සෙතුකාමෝ; තස්මා ඉදං වුත්තන්ති යොජනා. **ජාතං විපාකසමඵස්සානංයෙව ගහණං හොති** විඤ්ඤාණාදි වෙදනාපරියොසානා විපාකච්ඡිත්ති කත්වා අනෙකෙසු සුත්තපදෙසු[1], අභිධම්මෙ[2] ච යෙභුය්‍යෙන තෙසං යෙව ගහණස්ස නිරුළ්හත්තා. **ඉධාති** ඉමස්මිං සුත්තෙ. **ච**-සද්දෙ බ්‍යතිරෙකත්ථෙ; තෙනෙත්ථ "ගහිත"මපීතිආදිනා වුච්චමානංයෙව විසෙසං ජොතෙති. පච්චයභාවෝ නාම පච්චයුප්පන්නාපෙක්ඛා තෙන විනා තස්ස අසම්භවතෝ. තස්මා **සළායතනපච්චයාති** "සළායතනපච්චයා එස්සා"ති ඉමිනා පදෙනාති යොජනා. අවයවෙන වා සමුදායොපලක්ඛණමෙතං "සළායතනපච්චයා"ති; තස්මා "සළායතනපච්චයා එස්සා"ති ඉමිනා පදෙනාති වුත්තං හොති. **ගහිතමපීති** ඡබ්බිධං විපාකඵස්සමපි. **අගහිතමපීති** අවිපාකඵස්සමපි කුසලාකුසලකිරියාඵස්සමපි. පච්චයුප්පන්නවිසෙසං දස්සෙතුකාමොති යොජනා. න වෙත්ථ පච්චයුප්පන්නොව උපාදින්නො ඉච්ඡිතො; අථ ඛො පච්චයොපි උපාදින්නො ඉච්ඡිතොති අජ්ඣත්තිකායතනස්සෙව සළායතනපහාණෙන ගහණන්ති කත්වා වුත්තං **"සළායතනතො -පෙ- දස්සෙතුකාමො"**ති. න හි ඵස්සස්ස චක්ඛාදිසළායතනමෙව පච්චයො; අථ ඛො "චක්ඛුඤ්ච පටිච්ච රූපෙ ච උප්පජ්ජති චක්ඛුවිඤ්ඤාණං; තිණ්ණං සඞ්ගති ඵස්සො"තිආදි[3] වචනතො රූපායතනාදිරූපඤ්ච චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදිනාමඤ්ච පච්චයො; තස්මා ඉමං චක්ඛාදිසළායතනතො අතිරිත්තං ආවජ්ජනාදි විය සාධාරණං අහුත්වා තස්ස තස්ස ඵස්සස්ස සාධාරණතාය අඤ්ඤං විසෙසපච්චයං පිසඳෙන අවිසිට්ඨං සාධාරණපච්චයමපි දස්සෙතුකාමෝ භගවා; "නාමරූපපච්චයා එස්සා"ති ඉදං වුත්තන්ති යොජනා. **අභිධම්මභාජනියෙපි** ඉමමෙව පච්චයං සඤ්ඤාය "නාමරූපපච්චයා එස්සා"ති වුත්තන්ති තදට්ඨකථායං[4] "පච්චයවිසෙසදස්සනත්ථඤ්ඤෙව මහානිදානදෙසනාසඞ්ගහත්ථඤ්ච"ති

1. ම 3-109, බු 1-77 පිටුවෙස්සු. 2. අභි 2-142 පිටුවෙ.
3. ම 3-328, 332, 333, සං 1-301, 302, සං 2-261, අභි 4-248, 249 පිටුවාදිස්සු.
4. අභි-ටී 2-193 පිටුවෙ.

අත්ථවණ්ණනා කතා. **පච්චයානන්ති** ජාතිආදීනං පච්චයධම්මානං. **නිදානං කථිතන්ති** ජරාමරණාදිකස්ස නිදානත්තං කථිතං එකංසිකෝ පච්චයභාවෝ කථිතෝ. තඤ්හි තෙසං පච්චයභාවෙ අබ්‍යභිචාරිති දස්සෙතුං "ඉති ඛෝ පනෙතං"න්තිආදිනා උපරි දෙසනා පවත්තා. **නිජ්ජටෙනෙති** නිජ්ජාලකෙ. **නිගණ්ඨිමෙඛතීති** නිකෙඛපෙ. පදද්වයෙනාපි ආකුලාභාවමෙව දස්සෙති, තස්මා අනාකුලං අබ්‍යාකුලං මහන්තං පච්චයනිද්දෙසං එත්ථ කථිතන්ති **මහානිදානං** සුත්තං අඤ්ඤථාභාවස්ස අභාවතෝ.

98. **තෙසං තෙසං පච්චයානන්ති** තෙසං තෙසං ජාතිආදීනං පච්චයානං. යස්මා පච්චයභාවෝ නාම නෙහි නෙහි පච්චයෙහි අත්තනාධිකෙහෙව තස්ස තස්ස ඵලස්ස සම්භවතෝ **තථෝ** තච්ඡෝ; තප්පකාරෝ වා සාමඤ්ඤඵල-ගතෙසු පච්චයෙසු මුහුත්තම්පි **තථෝ** නිබ්බත්තනධම්මානං අසම්භවාභාවතෝ. **අවිතථෝ** අවිසංවාදනකෝ විසංවාදනාකාරවිරහිතෝ අඤ්ඤධම්මපච්චයෙහි අඤ්ඤධම්මානුප්පත්තිතෝ. **"අනඤ්ඤථා"**ති වුච්චති අඤ්ඤථාභාවස්ස අභාවතෝ. තස්මා **"කථං අවිතථං අනඤ්ඤථං පච්චයභාවං දස්සෙතූ"**න්ති වුත්තං. පරියායති අත්තනෝ ඵලං පරිග්ගහෙත්වා වත්තතීති **පරියායෝ;** හෙතූති ආහ **"පරියායෙනාති කාරණෙනා"**ති. **සබ්බෙන සබ්බන්ති** දෙවත්තභාවාදිනා සබ්බභාවෙන සබ්බා ජාති. **සබ්බථා සබ්බන්ති** තත්ථාපි චාතුමහාරාජිකාදිසබ්බාකාරෙන සබ්බා; **නිප්පාතදවයමෙතං;** නිප්පාතඤ්ච අබ්‍යයං; තඤ්ච සබ්බලිඞ්ගවිභත්තිවචනෙසු එකාකාරමෙව හොතීති පාළියං "සබ්බෙන සබ්බං සබ්බථා සබ්බ"න්ති වුත්තං. අත්ථවචනෙ පන තස්ස තස්ස ජාතිසද්දපෙකඛාය ඉත්ථිඅත්ථවුත්තිතං දස්සෙතුං **"සබ්බාකාරෙන සබ්බා"**තිආදි වුත්තං. **ඉමිනාව නයෙනාති** ඉමිනා ජාතිවාරෙ වුත්තෙනෙව නයෙන. **දෙවාදිසූති** ආදි-සද්දෙන ගන්ධබ්බයකඛාදිකෙ පාළියං[1] ආගතෙ, තදනන්තරභෙදෙ ච සඞ්ගණ්හාති.

ඉධ නිකඛිත්තඅත්ථවිභජනත්ථෙති[2] ඉමස්මිං "කස්සච් කිමහිච්"ති අනියමතෝ උද්දෙසවසෙන වුත්තත්ථස්ස නිද්දිසනත්ථෙ ජොතෙතබ්බෙ **නිපාතෙතෝ;** තදත්ථජොතනං නිපාතපදන්ති අත්ථෝ. **තස්සාති** තස්ස පදස්ස. **තෙති** ධම්මදෙසනාය සම්පදානභූතං ථෙරං වදති. **සෙය්‍යථිදන්ති** වා තෙ කතමෙති වෙති අත්ථෝ. යෙහි "කස්සච්"ති, "කිමහිච්"ති ච අනියමතෝ වුත්තෙතා අත්ථෝ; තෙ කතමෙති. **කථෙතුකම්‍යතාපුච්ඡා** හෙසා. **දෙවභාවායාති** දෙවභාවත්ථං. **ඛඤ්ජාතීති** ඛඤ්ජපාතුභාවෝ; යථා ඛඤ්ජෙසු උප්පන්නෙසු "දෙවා"ති සමඤ්ඤා හොති; තථා තෙසං උප්පාදෙති අත්ථෝ. තෙනාහ **"යායා"**ති ආහ. **සබ්බපදෙසූති** "ගන්ධබ්බානං ගන්ධබ්බත්ථායා"තිආදිසු සබ්බෙසු ජාතිනිද්දෙසපදෙසු, භවාදිපදෙසු ච. යෙන හි නයෙන සබ්බෙ හි ජාතීති අයමත්ථයොජනා කතා; ජාතිනිද්දෙසපදෙසොව "භවෝ"තිආදිනා භවාදිපදෙසුපි සොව කාතබ්බොති. **දෙවාති උපපන්නා** දෙවා චාතුමහා-රාජිකතොපට්ඨාය යාව භවග්ගා දිබ්බන්ති කාමගුණාදීහි කීළන්ති ලළන්ති විහරන්ති ජොතන්තීති කත්වා. ගන්ධා අබ්බන්ති පරිභුඤ්ජන්තීති **ගන්ධබ්බා;** ධතරට්ඨස්ස මහාරාජස්ස පරිවාරභූතා. යජන්ති වෙස්සවණ්ණසක්කාදිකෙ පූජෙන්තීති **යක්ඛා;** තෙන තෙන වා පණිධිකම්මාදිනා යජිතබ්බා පූජෙතබ්බාති **යක්ඛා;** වෙස්සවනස්ස මහාරාජස්ස පරිවාරභූතා. **අට්ඨකථායං** පන "අමනුස්සා"ති අවිසෙසෙන වුත්තං. **කුම්භණ්ඩා** විරූළ්හකස්ස මහාරාජස්ස පරිවාරභූතා. **අට්ඨකථායං** පන "යෙ කෙචි නිබ්බත්තසත්තා"ති

1. දී 2 - 48 පිටෙ. 2. අනියමිතනිකඛිත්තඅත්ථවිභජනත්ථෙ (අට්ඨකථායං)

අවිසෙසෙන වුත්තං. **අට්ඨිපඤ්ඣා** භමරතුප්පලාදයෝ. **චම්මපඤ්ඣා** ජතුසිඛාලාදයෝ. **ලොමපඤ්ඣා** හංසමොරාදයෝ. **සද්ධිසපා** අහිච්ඡත්තක-සතපදිආදයෝ.

"තෙසං තෙසං"නති ඉදං න යෙවාපනකනිද්දෙසෝ විය අවුත්ත-සඞ්ගහත්ථං වචනං; අථ ඛෝ අයෙවාපනකනිද්දෙසෝ විය වුත්තසඞ්ගහත්ථන්ති. **ආදි**-සද්දෙනෙව ච ආමෙඩිතපදෝ සඞ්ගයෙතීති ආහ **"තෙසං තෙසං දෙවගන්ධබ්බාදීන"**නති. **තදන්තරායාති** තංභාවාය; යථාරූපෙසු ඛන්ධෙසු පවත්තමානෙසු "දෙවා ගන්ධබ්බා"ති ලොකසමඤ්ඤා හොති; තථාරූපතායාති අත්ථෝ. තෙනාහ **"දෙවගන්ධබ්බාදිභාවායා"**ති. "නිරොධෝ, විගමෝ"ති ච පටිලද්ධත්තාලාභස්ස භාවෝ වුච්චති; ඉධ පන අච්චන්තාභාවෝ අධිප්පෙතෝ "සබ්බසෝ ජාතියා අසති"ති අවත්වා "ජාතිනිරොධා"ති වුත්තත්තාති ආහ **"අභාවාති අත්ථෝ"**ති.

ඵලස්සාය නිහොතීති යථා ඵලං තතෝ නිබ්බත්තති; එවං හිනොති පවත්තතීති; තස්ස හෙතුභාවං උපගච්ඡතීති අත්ථෝ. **ඉදං ගණ්හථ නන්ති** "ඉදං මෙ ඵලං; ගණ්හථ න"න්ති එවං **අපෙති විය** නිය්‍යාතෙති විය. "එස නයෝ"ති අවිසෙසං අතිදිසිත්වා විසෙසමත්තස්ස අත්ථං දස්සෙතුං **"අපිචා"**තිආදි වුත්තං. නනු චායං ජාතිපරිනිපන්නා, සඞ්ඛතභාවා ච න හොති විකාරභාවතෝ; තථා ජරාමරණං; තස්ස කථං සා හෙතු හොතීති චොදනං සන්ධායාහ **"ජරාමරණස්ස හී"**තිආදි. තබ්භාවෙ භාවෝ, තදභාවෙ ච අභාවෝ ජරාමරණස්ස ජාතියා උපනිස්සයතා.

99. **ඔකාසපරිග්ගහොති** පවත්තිට්ඨානපරිග්ගහෝ. **උපපත්තිභවෙ යුජ්ජති** උපපත්තිභවඞ්ගානං යථාවුත්තට්ඨානතෝ අඤ්ඤත්ථ අනුප්පජ්ජනතෝ. **ඉධ පනාති** ඉමස්මිං සුත්තෙ "කාමභවෝ"තිආදිනා ආගතෙ ඉමස්මිං ඨානෙ. **කම්මභවෙ යුජ්ජති** කාමභවාදිජොතනා විසෙසතෝ තස්ස ජාතියා පච්චයභාවතොති. තෙනාහ **"සොහි ජාතියා උපනිස්සයකොටියාව පච්චයෝ"**ති. නනු ච උපපත්තිභවොපි ජාතියා උපනිස්සයවසෙන පච්චයෝ හොතීති? සච්චං හොති; සෝ පන න තථා පධානභූතෝ; කම්මභවෝ පන පධානභූතෝ පච්චයෝ ජනකභාවතොති. "සෝ හි ජාතියා"තිආදි වුත්තං කාමභවූපගං කම්මං කාමභවෝ. එස නයෝ රූපාරූපභවෙසුපි. **ඔකාසපරිග්ගහොව කතෝ** "නිමහිවී"ති ඉමිනා සත්තපරිග්ගහස්ස කතත්තා.

100. **නිණ්ණමපි කම්මභවාන**න්ති කාමකම්මභවාදීනං නිණ්ණමපි කම්මභවානං. **නිණ්ණඤ්ච උපපත්තිභවාන**න්ති කාමූපපත්තිභවාදීනං නිණ්ණඤ්ච උපපත්තිභවානං. **තථා සෙසානිපීති** දිට්ඨුප්පාදනාදීනි සෙසුප්පාදනානිපි නිණ්ණමපි කම්මභවානං, නිණ්ණඤ්ච උපපත්තිභවානං පච්චයෝති අත්ථෝ. **ඉතීති** එවං වුත්තනයෙන. ද්වාදස කම්මභවා ද්වාදස උපපත්තිභවාති **චතුවීසතිභවා වෙදිතබ්බා.** යසමා කම්මභවස්ස පච්චයභාවමූලෙනෙව උපාදානං උපපත්තිභවස්ස පච්චයෝ නාම හොති; න අඤ්ඤථා; තසමා උපාදානං කම්මභවස්ස උජුකමෙව පච්චයභාවොති ආහ **"නිප්පරියායෙනෙව ද්වාදස කම්මභවා ලබ්භන්තී"**ති. **තෙසන්ති** කම්මභවානං. **සහජාත-කොටියාති** අකුසලස්ස කම්මභවස්ස සහජාතං උපාදානං සහජාතකොටියා; ඉතරං අනන්තරූපනිස්සයාදිවසෙන උපනිස්සයකොටියා; කුසලස්ස කම්ම-භවස්ස පන උපනිස්සයකොටියාව පච්චයෝ. එත්ථ ච යථා අඤ්ඤමඤ්ඤ-නිස්සයසම්පයුත්තඅත්ථිඅවිගතාදිපච්චයානං සහජාතපච්චයෙන එකසඞ්ගහතං

දස්සෙතුං "සහජාතකොටියා"ති වුත්තං; එවං ආරම්මණූපනිස්සයඅනන්තරූපනිස්සයපකතූපනිස්සයානං එකජ්ඣං ගහණවසෙන **"උපනිස්සයකොටියා"**ති වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

101. **උපාදානස්සා**ති එත්ථ කාමුපාදානස්ස **තණ්හා** උපනිස්සයකොටියාව පච්චයො; සෙසුපාදානානං **සහජාතකොටියාපි උපනිස්සයකොටියාපි** විඤ්ඤාණාදි ව වෙදනාපරියොසානා විපාකවිධීති කත්වා.

102. **යදිදං වෙදනා**ති **එත්ථ විපාකවෙදනා**ති තමෙව තාව[1] **උපනිස්සයකොටියා පච්චයො** ඉතරකොටියා අසම්භවතො. **අකුසලා කුසලකිරියවෙදනා. අකුසලාපී**ති සහජාතකොටියාපි.

103. **එත්තාවතා**ති ජරාමරණාදීනං පච්චයපරම්පරාදස්සනවසෙන පවත්තනාය එත්තකාය දෙසනාය. **පුරිමතණ්හා**නති පුරිමභවසිද්ධං තණ්හං. "එස පච්චයො තණ්හාය; යදිදං වෙදනා"ති වත්වා තදනන්තරං "පස්සපච්චයා වෙදනා"ති ඉති ඛො පනෙතං වුත්ත"නාදිනා වෙදනාය පච්චයභූතස්ස ඵස්සස්ස උද්ධරණං අකෙඤ්ඣුසු සුත්තෙසු ආගතනයෙන පටිච්චසමුප්පාදස්ස දෙසනාමග්ගං; තං පන අනොතරිත්වා සමුදාචාරතණ්හාදස්සනමූඛෙනෙව තණ්හාමූලකඛන්ධෙම දෙසෙන්තා ආවිඤ්ඤදෙසනාමග්ගතො ඔක්කමනෙත්තා විය, තඤ්ච දෙසනං පස්සතො අපපවත්තනතා[2] පසය්හ බලක්කාරෙන දෙසෙන්තා විය ච හොතීති ආහ **"ඉදානි"**තිආදි. **දෙව තණ්හා**ති ඉධාධිප්පෙතතණ්හා එව දට්ඨා භින්දන්තා ආහ. **එසනතණ්හා**ති හොගානං පරියෙසනවසෙන පවත්තතණ්හා. **එසිතතණ්හා**ති පරියිට්ඨෙසු හොගෙසු උප්පජ්ජමානතණ්හා. **සමුදාචාරතණ්හායා**ති පරියුට්ඨානවසෙන පවත්තතණ්හාය. **දුච්ඛාපෙසා වෙදනා පච්චව තණ්හා නාම වෙදනා පච්චයා ච** අප්පටිලද්ධානං හොගානං පටිලාභාය පරියෙසනා, ලද්ධෙසු ච තෙසු පානබ්‍යතාපත්තිආදි හොතීති.

පරිතස්සනවසෙන පරියෙසති එතායාති **පරියෙසනා**. ආසයතො, පයොගතො ච පරියෙසනා තථාපවත්තෙතා චිත්තුප්පාදෙ තෙනාහ **"තණ්හාය සති හොති"**ති. **රූපාදිආරම්මණපටිලාභො**ති සවත්ථුකානං රූපාදිආරම්මණානං ගවෙසනවසෙන; පවත්තියං පන අපරිච්ඡින්නයෙව ලබ්භති; තම්පි අත්ථතො පරියෙසනාය ලද්ධමෙව නාම තථාරූපස්ස කම්මස්ස පුබ්බඛත්තත්තා එව ලබ්භනතො. තෙනාහ **"සො හි පරියෙසනාය සති හොති"**ති. **සුඛවිනිච්ඡයනති** සුඛං විසෙසතො නිච්ඡිනොතීති සුඛවිනිච්ඡයො; සුඛං සභාවතො, සමුදයතො, අත්ථඞ්ගමනතො, නිස්සරණතො ච යථාවතො ඤාත්වා පවත්තඤාණං; තං සුඛවිනිච්ඡයං. **ඤත්වා**ති ඤාණෙන. "සුඛ සුඛ"නාදිකං ආරම්මණෙ අභූතාකාරං විච්ඡිඳිත්වා නිච්ඡිනොති ආරොපෙති ති **විනිච්ඡයො**. අස්සාදානුපස්සනතණ්හාදිට්ඨියාපි එවමෙව විනිච්ඡයභාවො වෙදිතබ්බා. ඉමස්මිං පන සුත්තෙ විතක්කෙකායෙව ආගතොති යොජනා. **ඉමස්මිං පන සුත්තෙනති** සඞ්ඛපඤ්හසුත්තෙ.[3] තත්ථ හි "ඡන්නං ඛො දෙවානමිඳ විතක්කානිදානං"ති[3] ආගතං. **ඉධා**ති ඉමස්මිං මහානිදානසුත්තෙ, **"විතක්කෙකෙනෙව විනිච්ඡිනාති"**ති එතෙන "විනිච්ඡියති එතෙනාති විනිච්ඡයො"ති විනිච්ඡය-සද්දස්ස කරණසාධනභාවං. **"එත්තකෙන"**නාදි විනිච්ඡයනාකාරදස්සනං.

ඡාදනට්ඨෙන ඡන්නං; එවං රඤ්ජනට්ඨෙන රාගො; සොයං අනාසෙවනතාය මන්දං හුත්වා පවත්තෙතා ඉධාධිප්පෙතොති ආහ **"දුබ්බලරාගස්සා**ධි-

1. විපාකවෙදනා තණ්හාය (?). 2 අපපවත්තනතං (ක) 3. දී 2-221 පිටෙ.

වචන"නති **අජ්ඣොසානන්ති** තණ්හාදිට්ඨිවසෙන අභිනිවිසනං. "මයහං ඉද"නති හි තණ්හාගාහෝ යෙභුය්‍යෙන අත්තගහාභිනිවිසයොව හොති. තෙනාහ "අහං මම"නති; **"බලවසෙනාභිනිවිසනා"**නති ච තෙසං ගාහානං පිරභාවපපත්තිමාහ. **තණ්හාදිට්ඨිවසෙන පරිග්ගහකරණන්ති** "අහං මම"නති බලවසෙනාභිනිවිසනවසෙන අභිනිවිට්ඨස්ස අත්තත්තනියග්ගාහවත්ථුනෝ අඤ්ඤසාධාරණං විය කත්වා පරිග්ගහෙත්වා ඨානං; තථාපවත්තෝ ලොභසහගතචිත්තුප්පාදෝ. අත්තනා පරිග්ගහිතස්ස වත්ථුනෝ යස්ස වසෙන පරෙහි සාධාරණභාවස්ස අසහමානෝ හොති පුග්ගලෝ; සෝ ඛමෙමා **අසහනතා**. **එවං වචනක්ඛං වදන්ති** නිරුත්තිනයෙන. සද්දලක්ඛණෙ පන යස්ස ධම්මස්ස වසෙන මච්ඡරියයොගතෝ පුග්ගලෝ **මච්ඡරෝ**; තස්ස භාවෝ, කම්මං වා **මච්ඡරියං**; මච්ඡරෝ ඛමෙමා. මච්ඡරියස්ස බලවභාවතෝ ආදරෙනරක්ඛණං ආරක්ඛන්ති ආහ **"දවාර -පෙ- සුට්ඨුරක්ඛණ"**නති. අත්තනෝ ඵලං කරොතීති **කාරණං**; යං කිඤ්චි කාරණං; අධිකං කාරණන්ති **අධිකාරණං**; විසෙසකාරණං. විසෙසකාරණඤ්ච හොගානං ආරක්ඛදණ්ඩාදිනාදිඅනත්ථසම්භවවස්සානි වුත්තං **"ආරක්ඛාධිකාරණ"**නති ආදි. **පරනිසෙධනක්ඛ**නති මාරණාදිනා පරෙසං විබාධනත්ථං. ආදියති එතෙනාති **ආදූනං**; දණ්ඩස්ස ආදූනං **දණ්ඩාදූනං**; අභිභවිත්වා පරවිහෙඨනචිත්තුප්පාදෝ. **සක්ඛාදූනෙපි** එසෙව නයෝ. හත්ථපරාමාසාදිවසෙන කායෙන **කාතබ්බකලහෝ කායකලහෝ.** මම්මඝට්ටනාදිවසෙන වාචාය කාතබ්බකලහෝ **වාචාකලහෝ.** විරුජ්ඣනවසෙන විරූපං ගණ්හාති එතෙනාති විග්ගහෝ. විරුද්ධං වදති එතෙනාති **විවාදෝ. තුවං තුවන්ති** අගාරවවචනසහචරණතෝ තුවං තුවං; සබ්බෙතෙ තථාපවත්තා දොසසහගතචිත්තුප්පාදා වෙදිතබ්බා. තෙනාහ භගවා "අනෙකෙ පාපකා අකුසලා ධම්මා සම්භවන්තී"ති.[1]

112. **දෙසනං නිවත්තෙසීති** "තණ්හා පටිච්ච පරියෙසනා"තිආදිනා අනුලොමනයෙන පවත්තිතං දෙසනං පටිලොමනයෙන පුන "ආරක්ඛාධිකරණ"නති ආරභනෙනා නිවත්තෙසි. **පඤ්චකාමගුණිකරාගවසෙනාති** ආරම්මණභූතා පඤ්ච කාමගුණා එතස්ස අත්ථීති පඤ්චකාමගුණිකෝ; තත්ථ රඤ්ජනවසෙන අභිරමණවසෙන පවත්තරාගෝ; තස්ස වසෙන **උපසංහිතා** රඤ්ජනවසෙන තණ්හායනවසෙන පවත්තා **රූපාදිතණ්හාව** කාමෙසු තණ්හාති **කාමතණ්හා.** භවති අත්ථි සබ්බකාලං තිට්ඨතීති පවත්තා භවදිට්ඨි උත්තරපදලොපෙන **භවෝ**; තංසහගතා තණ්හා **භවතණ්හා**. විභවති විනස්සති උච්ඡිජ්ජතීති පවත්තා විභවදිට්ඨි **විභවෝ** උත්තරපදලොපෙන; තංසහගතා තණ්හා **විභවතණ්හාති** ආහ **"සස්සතදිට්ඨි"**ති ආදි. **ඉමෙ දෙව ධම්මාති** "එස පච්චයෝ උපාදානස්ස; යදිදං තණ්හා"නි[2] එවං වුත්තා වට්ටමූලතණ්හා ච "තණ්හං පටිච්ච පරියෙසනා"නි[1] එවං වුත්තා සමුදාචාරතණ්හා චාති ඉමෙ දෙ ධම්මා. **වට්ටමූලසමුදාචාරවසෙනාති** වට්ටමූලවසෙන චෙව සමුදාචාරවසෙන ච. **දට්ඨි කොට්ඨාසෙහීති** දට්ඨි භාගෙහි. දට්ඨි අවයවෙහි සමොසරන්ති නිබ්බත්තනවසෙන සමං වත්තන්ති ඉතොනි **සමොසරණං**; පච්චයෝ; එකං සමොසරණං එතාසන්ති **එකසමොසරණා**. කෙන පන එකසමොසරණාති ආහ **"වෙදනායා"**ති දොපි හි තණ්හාවෙදනාපච්චයා එවානි. තෙනාහ **"වෙදනාපච්චයෙන එකපච්චයා"**ති තතො තතො ඔසරිත්වා ආගන්ත්වා සම්පයුත්තධම්මානං **ඔසරණසමොසරණං.** වෙදනාය සමං සහ එකස්මිං ආරම්මණෙ ඔසරණකපවත්තනතා වෙදනා සමොසරණාති ආහ **"ඉදං සහජාතසමොසරණං නාමා"**ති.

---

1. දී 2-50 පිටෙ. 2 දී 2-49 පිටෙ.

113. **සම්භවන්ති** උපපත්තිද්වාරවසෙන නිද්දිට්ඨා වුත්තා **සම්පාකඵස්සා** එව විඤ්ඤාණාදි වෙදනාපරියොසානා විපාකවිධිති කත්වා, පටිච්චසමුප්පාදකථා නාම වට්ටකථාති ආහ **"ඨපෙත්වා චත්තාරෝ ලොකුත්තරවිපාකඵස්සෙ"**ති. **බහුධා**ති බහුප්පකාරෙන. අයඤ්හි පඤ්චද්වාරෙ චක්ඛුප්පසාදාදිවත්ථුකානං පඤ්චන්නං වෙදනානං චක්ඛුසම්පස්සාදිකෝ එසෙවා සහජාතඅඤ්ඤමඤ්ඤ නිස්සයවිපාකආහාරසම්පයුත්තඅත්ථිඅවිගතවසෙන අට්ඨධා පච්චයෝ හොති. සෙසානං පන එකෙකස්මිං ද්වාරෙ සම්පටිච්ඡනසන්තීරණතදාරම්මණවසෙන පවත්තානං කාමාවචරවිපාකවෙදනානං චක්ඛුසම්ඵස්සාදිකෝ එසෙවා උපනිස්සයවසෙන එකධාව පච්චයෝ හොති. මනොද්වාරෙපි තදාරම්මණවසෙන පවත්තානං කාමාවචරවිපාකවෙදනානං සහජාතමනොසම්ඵස්සෙ තථෙව අට්ඨධා පච්චයෝ හොති; තථා පටිසන්ධිභවඞ්ගවුට්ඨිවසෙන පවත්තානං තෙහූමකවිපාකවෙදනානං. යා පන තා මනොද්වාරෙ තදාරම්මණවසෙන පවත්තා කාමාවචරවෙදනා; තාසං මනොද්වාරාවජ්ජනසම්පයුත්තො මනොසම්ඵස්සෙ උපනිස්සයවසෙන එකධාව පච්චයෝ හොතීති එවං එසෙවා බහුධා වෙදනාය පච්චයෝ හොතීති වෙදිතබ්බං.

114. **වෙදනාදීනන්ති** වෙදනාසඤ්ඤාසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණානං. **අසදිසභාවානි** අනුභවනසඤ්ජානනාභිසඞ්ඛරණවිජානනභාවා. තෙ හි අඤ්ඤමඤ්ඤවිධුරෙන වෙදයිතාදිරූපෙන ආකිරියන්ති පඤ්ඤායන්තීති **ආකාරානි වුච්චන්ති. තෙයෙවා**ති වෙදනාදිනං තෙ එව වෙදයිතාදිආකාරා. **සඞ්ඛතං දස්සියමානා**ති සඞ්ඛතච්ච පච්චක්ඛතො විය පකාසියමානා. **තං තං ලීනමත්ථං ගමෙනතීති** "අරූපධම්මා ආරම්මණාභිමුඛනමනවසෙන"ති එවමාදිකං තං තං ලීනං අපාකටං අත්ථං ගමෙනති ඤාපෙන්තීති **ලිඞ්ගානි. තස්ස තස්ස සඤ්ජානනහෙතුතොති** තස්ස තස්ස අරූපධම්මාදිකස්ස සල්ලක්ඛණස්ස කාරණත්තා. නිමීයන්ති අනුමීයන්ති එතෙහීති **නිමිත්තානි. තථා තථා** අරූපභාවාදිපකාරෙන, වෙදයිතාදිපකාරෙන ච **උද්දිසිතබ්බතො** කථෙතබ්බතො **උද්දෙසා. තස්මාති** "අසදිසභාවා"තිආදිනා වුත්තමෙවත්ථං කාරණභාවෙන පච්චාමසති. යස්මා වෙදනාදිනං අඤ්ඤමඤ්ඤඅසදිසභාවා යථාවුත්තෙනනයෙන ආකාරාදයෝ; තස්මා අයං ඉදානි වුච්චමානො එත්ථ පාළිපදෙ **අත්ථො.**

නාමසමූහස්සාති ආරම්මණාභිමුඛං නමනට්ඨෙන "නාම"නති ලද්ධසමඤ්ඤස්ස වෙදනාදිචතුක්ඛන්ධසඞ්ඛාතස්ස අරූපධම්මපුඤ්ජස්ස. **පඤ්ඤත්තීනී**ති "නාමකායෝ අරූපකලාපෝ අරූපිනෝ ඛන්ධා"තිආදිකා පඤ්ඤපනා හොති. වෙතනාපධානත්තා සඞ්ඛාරක්ඛන්ධධම්මානං **"සඞ්ඛාරානං වෙතනාකාරෙ"**තිආදි වුත්තං. තථා හි **සුත්තනන්තභාජනියෙ** සඞ්ඛාරක්ඛන්ධවිභජනෙ "යා වෙතනා සඤ්චෙතනා සඤ්චෙතයිතත්ත"න්හි[1] වෙතනාව නිද්දිට්ඨා. **අඤ්ඤී**ති අඤ්ඤෙසු. වචනවිපල්ලාසෙන හි එවං වුත්තං. **චත්තාරෝ ඛන්ධෙ වත්ථුං කත්වා**ති වෙදනා සඤ්ඤා චිත්තං වෙතනාදයොති ඉමෙ චතුක්ඛන්ධසඤ්ඤිතෙ නිස්සයපච්චයභූතෙ ධම්මෙ වත්ථුං කත්වා. අයඤ්ච නයො පඤ්චද්වාරෙපි සම්භවතීති **"මනොද්වාරෙ"**ති විසෙසිතං. **අධිවචනසම්ඵස්සවෙවචනොති** අධිවචනමුඛෙන පඤ්ඤත්තිමුඛෙන ගහෙතබ්බත්තා "අධිවචනසම්ඵස්සො"ති ලද්ධනාමො. **ඉතී**ති මනොසම්ඵස්සො. පඤ්චවොකාරෙ ච හදයවත්ථුං නිස්සාය ලබ්භනතො **රූපකායෙ පඤ්ඤායතෙව;** අයං පන නයො ඉධ න ඉච්ඡිතො වෙදනාදි පටික්ඛෙපවසෙන අසම්භවපරියායස්ස ජොතිතත්තා **"පඤ්චපසාදෙ වත්ථුං කත්වා උප්පජ්ජෙය්‍යා"**ති අත්ථො වුත්තො. න හි

1. අභි 2-150 පිටුෙය අභිධම්ම භාජනීයෙ.

වෙදනාසඤ්ඤානිස්සයෙන විනා පඤ්චවිඤ්ඤාණාදෙ වත්තුං කත්තා මනොසම්ඵස්සස්ස සම්භවොව අත්ථි. උපපත්තිට්ඨානෙ අසති අනුපපත්තිට්ඨානතො ඵලස්ස උපපත්ති නාම කදාචිපි නත්ථීති ඉමමත්ථං යථාධිගතස්ස අත්ථස්ස නිදස්සනවසෙන දස්සෙන්තො **"අම්බරුක්ඛෙ"**තිආදිමාහ. **රූපකායතොති** කෙවලං රූපකායතො. **තස්සාති** මනොසම්ඵස්සස්ස.

විරොධිපච්චයසන්නිපාතෙ විභූතතරා විසදිස්සුපපත්ති; තස්මිං වා සති අත්තනො සන්තානෙ විජ්ජමානස්සෙව විසදිස්සුපපත්තිහෙතුභාවො **රූපනාකාරො** සොව රූපනාකාරො වත්ථුස්සපරිඤ්ඤාදිකං තං තං ලිඞ්ගමත්ථං ගමෙතීති **ලිඞ්ගං.** තස්ස තස්ස සඤ්ඣානනහෙතුතො **නිමිත්තං.** තථා තථා උද්දිසිතබ්බතො **උද්දෙසොති** එවමෙත්ථ ආකාරුද්දෙසා අත්ථතො වෙදිතබ්බා. වත්ථාරම්මණානං අඤ්ඤමඤ්ඤූපට්ඨානං **පච්චයො;** තතො පටිඝතො ජාතො **පච්චයසම්ඵස්සො.** තෙනාහ **"ඡන්නං ඵස්සා"**නිආදි. **නාමකායතොති** කෙවලං නාමකායතො. **තස්සාති** පටිඝසම්ඵස්සස්ස. සෙසං පඨමපඤ්හෙ වුත්තනයමෙව.

උභයවෙදනාති නාමකායො රූපකායොති උභයසන්නිස්සයස්ස අධිවචනසම්ඵස්සා පටිඝසම්ඵස්සොති උභයසම්ඵස්සස්ස වසෙන.

විසුං විසුං පච්චයං දස්සෙත්වාති ව්‍යතිරෙකමුඛෙන පවෙචකං නාමකායරූපකායසඤ්ඤිතං පච්චයං දස්සෙත්වා. **තෙසන්ති** එස්සානං **අච්ඡෙසතොති** විසෙසං අකත්වා සාමඤ්ඤතො. දස්සෙතුන්ති ව්‍යතිරෙකමුඛෙනෙව දස්සෙතුං. **එසෙව හෙතූති** එස ඡසුපි ද්වාරෙසු පවත්තෙන්තා නාමරූපසඞ්ඛාතො හෙතු යථාරහං දිට්ඨාතම්පි එස්සානං. ඉදානි තං යථාරහං පවත්තිං විභජිත්වා දස්සෙතුං **"චක්ඛුද්වාරාදීසු හී"**තිආදි වුත්තං.

සම්පයුත්තකා ඛන්ධාති එසෙන සම්පයුත්තා වෙදනාදයො ඛන්ධා. ආවජ්ජනස්සාපි සම්පයුත්තකඛන්ධගහණෙනෙවෙත්ථ ගහණං දට්ඨබ්බං තදවිනාභාවතො. පරතො **මනොසම්ඵස්සෙපි** එසෙව නයො. **පඤ්චවිඤ්ඤාණීති** චක්ඛුසම්ඵස්සාදිවසෙන පඤ්චවිඤ්ඤාණං. **සෙසා එස්සාති** පටිඝසම්ඵස්සා. **බහුධානි** බහුප්පකාරෙන. තථා හි විපාකනාමං විපාකස්ස අනෙකභෙදස්ස මනොසම්ඵස්සස්ස සහජාතආසෙවනකම්මූපනිස්සයවිපාකසම්පයුත්තඅත්ථිඅවිගතවසෙන සත්තධා පච්චයො හොති. යං පනෙත්ථ ආහාරකිච්චං; තං ආහාර පච්චයවසෙන. යං ඉන්ද්‍රියකිච්චං; තං ඉන්ද්‍රියපච්චයවසෙන පච්චයො හොති. අවිපාකං පන නාමං අවිපාකස්ස මනොසම්ඵස්සස්ස ඨපෙත්වා විපාකපච්චයං ඉතරෙසං වසෙන පච්චයො හොති. රූපං පන චක්ඛායතනාදිභෙදං චක්ඛුසම්ඵස්සාදිකස්ස පඤ්චවිධස්ස ඵස්සස්ස නිස්සයපුරෙජාතඉන්ද්‍රියවිප්පයුත්තඅත්ථිඅවිගතවසෙන ඡධා පච්චයො හොති. රූපායතනාදිභෙදං තස්ස පඤ්චවිධස්ස ආරම්මණපුරෙජාතඅත්ථිඅවිගතවසෙන චතුධා පච්චයො හොති. මනොසම්ඵස්සස්ස පන නානි රූපායතනාදීනි, ධම්මාරම්මණඤ්ච තථා ච ආරම්මණපච්චයමත්තෙනෙව පච්චයො හොති. වත්ථුරූපං පන මනොසම්ඵස්සස්ස නිස්සයපුරෙජාතවිප්පයුත්තඅත්ථිඅවිගතවසෙන පඤ්චධා පච්චයො හොති. එවං **නාමරූපං අස්ස** ඵස්සස්ස බහුධා **පච්චයො හොතීති** වෙදිතබ්බං.

115. පඨමුපපත්තියං විඤ්ඤාණං නාමරූපස්ස විසෙසපච්චයොති ඉමමත්ථං ව්‍යතිරෙකමුඛෙන දස්සෙතුං පාළියං "මාතුකුච්ඡිම්හි න ඔක්කමිස්සථා"ති ආදි වුත්තං. ගබ්භසෙය්‍යකපටිසන්ධි හි බාහිරතො මාතුකුච්ඡිං ඔක්කමනස්සව්‍ය හොන්තීපි අත්ථතො යථාපච්චයං ඛන්ධානං තත්ථ පඨමුපපත්තියෙව.

තෙනාහ **"පවිසිත්වා -පෙ- න චතිස්සථා"**ති. සුද්ධන්ති කෙවලං විඤ්ඤාණේන අමිස්සිතං විරහිතං. "අවසෙස"න්ති ඉදං නාමාපෙක්ඛං; තස්මා **අවසෙසං නාමරූප**න්ති ඉමං විඤ්ඤාණං ඨපෙත්වා අවසෙසං නාමරූපං වාති අත්ථෝ. **පවිසන්තිවසෙන ඔක්කන්තන්ති**[1] පටිසන්ධිගහණවසෙන, මාතුකුච්ඡිං ඔක්කමන්තස්ස වා පඨමාවයවභාවෙන ඔතිණ්ණං. **වොක්කමිස්සථාති** සන්තතිවිවේදං විනාසං උපගමිස්සථ; තං පන මරණං නාම හොතීති ආහ **"චුතිවසෙනා"**ති. **අස්සා**ති විඤ්ඤාණස්ස; තඤ්ච ඛෝ විඤ්ඤාණසාමඤ්ඤවසෙන වුත්තං. තෙනාහ **"තස්සෙව විත්තස්ස නිරොධෙනා"**ති; පටිසන්ධිචිත්තස්සෙව නිරොධෙනාති අත්ථෝ. **තතෝ**ති පටිසන්ධිචිත්තතෝ. පටිසන්ධිචිත්තස්ස, තතෝ දුතිය තතියචිත්තානං වා නිරොධෙන චුති න හොතීති වුත්තමත්ථං යුත්තිතෝ විභාවෙතුං **"පවිසන්ධිචිත්තෙන හී"**තිආදි වුත්තං. **එතස්මිං අනන්තරෙ**ති එතස්මිං සොළසචිත්තක්ඛණෙ කාලෙ. **අනන්තරායෝ නත්ථී**ති එත්ථ දූරකස්ස තාව මරණන්තරායෝ මා හොතු තදා චුතිචිත්තස්ස අසම්භවතෝ; මාතු පන කථං තදා මරණන්තරායාභාවොති? තං තං කාලං අනතික්කමිත්වා තදනන්තරෙයෙව වවනධම්මාය ගබ්භගහණසෙසව අසම්භවතෝ. තෙනාහ **"අයඤ්හි අනොකාසෝ නාමා"**ති; චුතියාති අධිප්පායෝ.

පවිසන්ධිචිත්තෙන සද්ධිං සමුට්ඨිතරූපානීති ඔක්කන්තික්ඛණෙ උප්පන්නකම්මජරූපානි වදති. තානි හි නිප්පරියායතෝ පටිසන්ධිචිත්තෙන සද්ධිං සමුට්ඨිතරූපානි නාම; න උතුසමුට්ඨානානි පටිසන්ධිචිත්තස්ස උප්පාදතෝ පච්ඡා සමුට්ඨිතත්තා. චිත්තජාහාරජානං පන තදා අසම්භවෝ එව. යානි පටිසන්ධිචිත්තෙන සද්ධිං සමුට්ඨිතරූපානි; තානි තිවිධානි තස්ස උප්පාදක්ඛණෙ සමුට්ඨිතානි, ඨිතික්ඛණෙ සමුට්ඨිතානි, භඞ්ගක්ඛණෙ සමුට්ඨිතානීති. තෙසු උප්පාදක්ඛණෙ සමුට්ඨිතානි සන්තාරසමස්ස භවඞ්ගස්ස උප්පාදක්ඛණෙ නිරුජ්ඣන්ති; ඨිතික්ඛණෙ සමුට්ඨිතානි ඨිතික්ඛණෙ නිරුජ්ඣන්ති; භඞ්ගක්ඛණෙ සමුට්ඨිතානි භඞ්ගක්ඛණෙ නිරුජ්ඣන්ති. තත්ථ "භඤ්ජමානෝ ධම්මෝ භඤ්ජමානස්ස ධම්මස්ස පච්චයෝ හොති"ති න සක්කා වත්තුං; උප්පාදෙ, පන ඨිතියඤ්ච න න සක්කාති "සන්තාරසමස්ස භවඞ්ගස්ස උප්පාදක්ඛණෙ, ඨිතික්ඛණෙ ච ධරන්තානං වසෙන තස්ස පච්චයම්පි දාතුං න සක්කොනන්ති"ති වුත්තං. රූපකායුප්පත්තිමහිතසෙසව හි නාමකායස්ස පඤ්චවොකාරෙ පවත්තීති. තෙහි රූපධම්මෙහි තස්ස චිත්තස්ස බලවතරං සඞ්ගායහ **"සන්තාරසමස්ස -පෙ- පවත්තති පවත්තතී"**ති. **පවෙණී ඝටියතී**ති අට්ඨචිත්තාලිඝකම්මජස්ස රූපපවෙණී සම්බන්ධා හුත්වා පවත්තති. පඨමඤ්හි පටිසන්ධිචිත්තං; තතෝ යාව සොළසමං භවඞ්ගචිත්තං; තෙසු එකෙකස්ස උප්පාදඨිතිභඞ්ගවසෙන තයො තයො ඛණා. තත්ථ එකෙකස්ස චිත්තස්ස තීසු තීසු ඛණෙසු සමතිංස සමතිංස කම්මජරූපානි උප්පජ්ජන්ති. ඉති සොළසතික්ඛත්තුං අට්ඨචිත්තාලිඝං හොන්ති. එස නයෝ තතෝ පරෙසුපි. තං සන්ධාය වුත්තං "අට්ඨචිත්තාලිඝකම්මජස්ස රූපපවෙණී සම්බන්ධා හුත්වා පවත්තති"ති. **සචෙ පන න සක්කොනන්තී**ති පටිසන්ධිචිත්තෙන සද්ධිං සමුට්ඨිතරූපානි සන්තාරසමස්ස භවඞ්ගස්ස පච්චයං දාතුං සචෙ න සක්කොනන්ති. යදි හි පටිසන්ධිචිත්තතෝ සන්තාරසමං චුතිචිත්තං සියා; පටිසන්ධිචිත්තස්ස ඨිතිභඞ්ගක්ඛණෙසුපි කම්මජරූපං න උප්පජ්ජෙය්‍ය; පගෙව භවඞ්ගචිත්තක්ඛණෙසු. තථා සති නත්ථෙව තස්ස චිත්තස්ස පච්චයලාභොති පවත්තිං නප්පවත්තති; පවෙණිං න ඝටියතෙව; අඤ්ඤදත්ථු විච්ඡිජ්ජති. තෙනාහ **"වොක්කමති නාම හොති"**තිආදි.

1. ඔක්කමිත්වා (අට්ඨකථායං)

ඉත්ථත්තායාති ඉත්ථංපකාරතාය. යාදිසෝ ගබ්භසෙය්යකස්ස අත්තභාවෝ; තං සඞ්ඛායෙතං වුත්තං. තස්ස ච පඤ්චකඛන්ධා අනූනා එව හොන්තීති ආහ **"එවං පරිපුණ්ණපඤ්චක්ඛන්ධභාවායා"**ති. **උපචිජ්ජිස්සථා**ති සන්තානවිවෙජ්දෙන විච්ඡිජ්දෙය්‍ය. **සුද්ධං නාමරූපමෙවා**ති විඤ්ඤාණවිරහිතං කෙවලං නාමරූපමෙව. අවයවානං පාරිපූරි **වුඩ්ඪි.** පිරභාවපත්ති **විරූළ්හි.** මහල්ලකභාවපත්ති **වෙපුල්ලං.** තානි ච යථාක්කමං පඨමාදිවයවසෙන හොන්තීති වුත්තං **"පඨමවයවසෙනා"**තිආදි. **වා**-සද්දෝ අනියමත්ථෝ; තෙන වස්සසහස්සඛුජාදීනං සඞ්ගහෝ දට්ඨබ්බෝ.

විඤ්ඤාණමෙවාති නියමවචනං; ඉතෝ බාහිරකපක්ඛස්ස අත්තනෝ, ඉස්සරාදීනඤ්ච පටික්ඛෙපපදං; න අවිජ්ජාදිඑස්සාදිපටික්ඛෙපපදං පටියෝගිනිවත්තනපදත්තා අවධාරණස්ස. තෙනාහ **"එසෙව හෙතූ"**තිආදි. අයඤ්ච නයෝ හෙට්ඨාපි සබ්බපදෙසු යථාරහං වත්තබ්බෝ. ඉදානි විඤ්ඤාණමෙව නාමරූපස්ස පධානකාරණන්ති ඉමමත්ථං ඔපම්මවසෙන විභාවෙතුං **"යථා හී"**තිආදි වුත්තං. පවෙචකං විය සම්බන්ධනස්සාපි නාමරූපස්ස විඤ්ඤාණෙන විනා අත්තකිච්චාසම්පත්තිං දස්සෙතුං **"ඉමං නාමරූපං නාමා"**ති එකජ්ඣං ගහණං. **පුරෙචාරිකෙනා**ති පුබ්බඞ්ගමෙව. විඤ්ඤාණඤ්හි සහජාතධම්මානං පුබ්බඞ්ගමං. තෙනාහ භගවා "මනොපුබ්බඞ්ගමා ධම්මා"ති.[1] **බහුධා**ති අනෙකපකාරෙන **පච්චයෝ හොති.**

කථං? විපාකනාමස්ස හි පටිසන්ධියං අඤ්ඤං වා විඤ්ඤාණං සහජාත අඤ්ඤමඤ්ඤ නිස්සය විපාක ආහාර ඉන්ද්‍රිය සම්පයුත්ත අත්ථි අවිගතපච්චයෙහි නවධා පච්චයෝ හොති. වත්ථුරූපස්ස පටිසන්ධියං සහජාත අඤ්ඤමඤ්ඤනිස්සයවිපාකආහාරඉන්ද්‍රියවිප්පයුත්තඅත්ථිඅවිගතපච්චයෙහි නවධා පච්චයෝ හොති. ඨපෙත්වා පන වත්ථුරූපං සෙසරූපස්ස ඉමෙසු නවසු අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයං අපනෙත්වා සෙසෙහි අට්ඨහි පච්චයෙහි පච්චයෝ හොති. අභිසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණං පන අසඤ්ඤසත්තභූමිරූපස්ස, පඤ්චවොකාරෙ වා කම්මජස්ස සුත්තනානිකපරියායතෝ උපනිස්සයවසෙන එකධාව පච්චයෝ හොති. අවසෙසඤ්හි පඨමභවඞ්ගතෝ පභුති සබ්බම්පි විඤ්ඤාණං තස්ස නාමරූපස්ස යථාරහං පච්චයෝ හොතීති වෙදිතබ්බං. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපෝ; විත්ථාරතෝ පන පච්චයනයෙ දස්සියමානෙ සබ්බාපි මහාපකරණකථා ආනෙතබ්බා හොතීති න විත්ථාරිතා. කථං පනෙතං පවෙචෙතබ්බං. "පටිසන්ධිනාමරූපං විඤ්ඤාණපච්චයා හොතී"ති? සුත්තතෝ, යුත්තිතෝ ච. පාළියඤ්හි **"චිත්තානුපරිවත්තිනෝ ධම්මා"**තිආදිනා[2] නයෙන බහුධා වෙදනාදීනං විඤ්ඤාණපච්චයතා ආගතා. යුත්තිතෝ පන ඉධ චිත්තජෙන රූපෙන දිට්ඨෙන අදිට්ඨස්සාපි රූපස්ස විඤ්ඤාණං පච්චයෝ හොතීති විඤ්ඤායති. චිත්තෙඝි පඝන්නෙ, අපඝන්නෙ වා තදනුරූපානි රූපානි උපපජ්ජමානානි දිට්ඨානි; දිට්ඨෙන ච අදිට්ඨස්ස අනුමානං හොතීති. ඉමිනා ඉධ "දිට්ඨෙන චිත්තජරූපෙන අදිට්ඨස්සාපි පටිසන්ධිරූපස්ස විඤ්ඤාණං පච්චයෝ හොති"ති පවෙචෙතබ්බමෙතං. කම්මසමුට්ඨානස්සාපි හි රූපස්ස චිත්තසමුට්ඨානස්ස විය විඤ්ඤාණපච්චයතා පට්ඨානෙ ආගතාති.

116. ඉධ **සමුදය**-සද්දෝ සම්භූතිය-සද්දෝ විය සමූහපරියායෝති ආහ **"දුක්ඛරාසිසමූහවෝ"**ති. **එකඤ්ඤෝ**ති අසහායෝ රාජපරිසාරහිතෝ. **පසෙනදිකොසලෙ හි රාජභාවං** අමෙහි විනාති අධිප්පායෝ. යථාරහං පරිසං රඤ්ජෙතීති හි **රාජා.** **අට්ඨාසී**ති අට්ඨිදිතෝ අවදනතම්පි **වදති** විය

1 බු 1-13, බු 10-107, 112, 184, 277 පිටෙස්සු. 2. අභි 1-10 පිටෙ.

"හදයවත්ථු"න්ති ඉමිනාව තන්නිස්සයොපි ගහිතොවාති දට්ඨබ්බං. ආනන්තරියභාවතො නිස්සයනිස්සයොපි "නිස්සයො"තෙව වුච්චතීති. **පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණං නාම භවෙය්‍යාසි;** නෙතං ඨානං විජ්ජතීති අත්ථො. තෙනාහ **"පස්සෙය්‍යාමා"**තිආදි. **බහුධානි අනෙකධා පච්චයො හොති.** කථං? නාමං තාව පටිසන්ධියං සහජාතඅඤ්ඤමඤ්ඤනිස්සයවිප්පයුත්තඅත්ථි-අවිගතපච්චයෙහි සත්තධා විඤ්ඤාණස්ස පච්චයො හොතීති. කිඤ්චි පනෙත්ථ හෙතුපච්චයෙන, කිඤ්චි ආහාරපච්චයෙනාති එවං අඤ්ඤථාපි පච්චයො හොති. අවිප්පකතං පන නාමං යථාවුත්තෙසු පච්චයෙසු ඨපෙත්වා විප්පකත-පච්චයං ඉතරෙහි ඡහි පච්චයෙහි පච්චයො හොති. කිඤ්චි පනෙත්ථ හෙතුපච්චයෙන, කිඤ්චි ආහාරපච්චයෙනාති අඤ්ඤථාපි පච්චයො හොති; තඤ්ච ඛො පවත්තියංයෙව; න පටිසන්ධියං. රූපතො පන හදයවත්ථු පටිසන්ධියං විඤ්ඤාණස්ස සහජාතඅඤ්ඤමඤ්ඤනිස්සයවිප්පයුත්තඅත්ථිඅවිගත-පච්චයෙහි ඡධාව පච්චයො හොති. පවත්තියං පන සහජාතඅඤ්ඤමඤ්ඤ-පච්චයවජ්ජිතෙහි පඤ්චහි පුරෙජාතපච්චයෙන සහ තෙහෙව පච්චයෙහි පච්චයො හොති. චක්ඛායතනාදිභෙදං පන පඤ්චවිධම්පි රූපං යථාකකමං චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදිභෙදස්ස විඤ්ඤාණස්ස නිස්සයපුරෙජාතඉන්ද්‍රියවිප්පයුත්ත-අත්ථිඅවිගතපච්චයෙහි පච්චයො හොතීති එවං නාමරූපං විඤ්ඤාණස්ස බහුධා පච්චයො හොතීති වෙදිතබ්බං.

සඞ්ගහමනුක්කමෙන විඤ්ඤාණස්ස නාමරූපං, පටිසන්ධිනාමරූපස්ස ච විඤ්ඤාණං පති පච්චයභාවෙ; සො කදාචි විඤ්ඤාණස්ස සානිසයො, කදාචි නාමරූපස්ස, කදාචි උභින්නං සදිසොති තිවිධොපි සො **"එතෙනුපායෙන"**ති පදෙන එකජ්ඣං ගහිතොති දස්සෙතුං **"විඤ්ඤාණෙ -පෙ- පවත්තෙසු"**ති වත්වා පුන යම්දම්පි විඤ්ඤාණං නාමරූපසඤ්ඤිතානං පඤ්චන්නං ඛන්ධානං අඤ්ඤමඤ්ඤනිස්සයෙන පවත්තානං එත්තකෙන සබ්බා සංසාරවට්ටප-වත්තීති ඉමමත්ථං දස්සෙතුං **"එත්තාවතා -පෙ- පවිසන්ධියො"**ති ආහ. තත්ථ **එත්තාවතාති** එත්තකෙනෙව; න ඉතො අඤ්ඤෙන කෙනචි කාරකවෙදකසභාවෙන අත්තනා, ඉස්සරාදිනා වාති අත්ථො. අනෙනා-ගධාවධාරණෙඤ්ඤතං පදං.

වචනමත්තමෙව අධිකිච්චවාති දූසාදීසු සිරිවඩ්ඪකාදිසඤ්ඤා විය අතථත්තා වචනමත්තමෙව අධිකාරං කත්වා **පවත්තස්ස.** තෙනාහ **"අත්ථං අදිස්වා"**ති. **වොහාරස්සාති** වොහරණමත්තස්ස. **පච්චොති** පවත්තිමගෙහා පවත්තියා විසයො. යස්මා සරණකිරියාවසෙන පුගලො **"සත්තො"**ති වුච්චති; සම්පජානනකිරියාවසෙන **"සම්පජානො"**ති; තස්මා වුත්තං **"කාරණාපදෙසවසෙනා"**ති. කාරණං නිද්ධාරෙත්වා උත්ති නිරුත්තීති. එකමෙව අත්ථං "පණ්ඩිතො"තිආදිනා පකාරතො ඤාපනතො **"පඤ්ඤපෙතී"**ති වදන්ති. සො එව හි "පණ්ඩිතො"ති ච "බ්‍යත්තො"ති ච "මෙධාවී"ති ච පඤ්ඤපීයතීති. පණ්ඩිච්චපකාරතො පන **පණ්ඩිතො;** වෙය්‍යත්තියපකාරතො **බ්‍යත්තොතාති** පඤ්ඤපීයතීති එවං පකාරතො පඤ්ඤාපනතො පඤ්ඤත්තීති. යස්මා ඉධ අධිවචනනිරුත්තිපඤ්ඤත්තිපදානි සමානත්ථානි. සබ්බඤ්ච වචනං අධිවචනාදිභාවං භජති; තස්මා කෙසුචි වචනවිසෙසෙසු විසෙසෙන පවත්තෙහි අධිවචනාදිසද්දෙහි සබ්බානි වචනානි පඤ්ඤත්තිඅත්ථපකාසනසාමඤ්ඤෙන වුත්තානීති ඉමිනා අධිප්පායෙන අයමත්ථයොජනා කතාති වෙදිතබ්බා.

අථ වා **අධි**-සද්දෙ උපරිභාවෙ; උපරි වචනං **අධිවචනං**. කස්ස උපරි? පකාසෙතබ්බස්ස අත්ථස්සාති පාකටොයමත්ථො. අධිනං වා වචනං **අධිවචනං**; කෙන අධිනං? අත්ථෙන. තථා තංතංඅත්ථප්පකාසෙන නිච්ඡිතං; නියතං වා වචනං **නිරුත්ති**. පඨවීධාතුපුරිසාදිතංතංපකාරෙන ඤාපනතො **පඤ්ඤත්තීති** එවං අධිවචනාදිපදානං සබ්බවචනෙසු පවත්ති වෙදිතබ්බා; අඤ්ඤථා සිරිවඩ්ඪකධනවඩ්ඪකපපකාරානමෙව නිරුත්තිතා, "පණ්ඩිතො වියත්තො"ති එවං පකාරානමෙව එකමෙව අත්ථං තෙන තෙන පකාරෙන ඤාපෙන්තානං පඤ්ඤත්තිතා ව ආපජ්ජෙය්‍යාති. එවං තීහිපි නාමෙහි වුත්තස්ස වොහාරස්ස පවත්තිමග්ගොපි සහ විඤ්ඤාණෙන නාමරූපන්ති එත්තාවතාව ඉච්ඡිතබ්බෙ. තෙනාහ **"ඉති"**තිආදි. **පඤ්ඤාය අවචරිතබ්බන්ති** පඤ්ඤාය පවත්තිතබ්බං; ඤෙය්‍යන්ති අත්ථො. තෙනාහ **"ඤාතිතබ්බ"**න්ති. **වට්ටන්ති** කිලෙසවට්ටං, කම්මවට්ටං, විපාකවට්ටන්ති තිවිධම්පි වට්ටං. **වත්තන්තීති** පවත්තන්ති තයිදං "ජායෙථා"තිආදිනා පඤ්චහි පදෙහි වුත්තස්ස අත්ථස්ස නිගමනවසෙන වුත්තං. **ආදි**-සද්දෙන ඉත්ථිතිපුරිසාතිආදිනම්පි සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **නාමපඤ්ඤත්තත්ථායාති** ඛන්ධාදිඅත්ථාදිසත්තාදිඉත්ථාදිනාමස්ස පඤ්ඤාපනත්ථාය. වත්තුම්පි එත්තාවතාව. තෙනාහ **"ඛන්ධපඤ්චකම්පි එත්තාවතාව පඤ්ඤායතී"**ති. **එත්තාවතා** එත්තකෙන; සහ විඤ්ඤාණෙන නාමරූපපවත්තියාති අත්ථො.

අත්තාපඤ්ඤත්තිවණ්ණනා

117. අනුසන්ධියති එතෙනාති **අනුසන්ධි**; හෙට්ඨා ආගතදෙසනාය අනුසන්ධානවසෙන පවත්තා උපරිදෙසනා; සා පඨමපදස්ස දස්සිතා; ඉදානි දුතියපදස්ස දස්සෙතබ්බාති තමත්ථං දස්සෙන්තො **"ඉති භගවා"**තිආදිමාහ. **රූපින්ති** රූපවන්තං. **පරිත්ත**න්ති න විපුලං; අප්පකන්ති අත්ථො. යස්මා අත්තා නාම කොචි පරමත්ථතො නත්ථි. කෙවලං පන දිට්ඨිගතිකානං පරිකප්පිතමත්තං; තස්මා යත්ථ නෙසං අත්තසඤ්ඤා, යථා චස්ස රූපිභාවාදිපරිකප්පනා හොති; තං දස්සෙන්තො **"යො"**තිආදිමාහ. **රූපිං පරිත්ත**න්ති අත්තනො උපට්ඨිතකසිණරූපවසෙන රූපිං; තස්ස අවඩ්ඪිතභාවෙන පරිත්තං. **පඤ්ඤපෙති** නීලකසිණාදිවසෙන නානාකසිණලාභී. **තන්ති** අත්තානං. **අනන්ත**න්ති කසිණනිමිත්තස්ස අපපමාණතාය පරිච්ඡෙදස්ස අනුපට්ඨානතො අන්තරහිතං. **උග්ඝාටෙන්ති** භාවනාය අපනෙන්ති. **නිමිත්තපුට්ඨොකාසන්ති** තෙන කසිණනිමිත්තෙන ඵුට්ඨප්පදෙසං. **තෙසූති** චතූසු අරූපක්ඛන්ධෙසු. **විඤ්ඤාණමත්තමෙවාති** "විඤ්ඤාණමයො අත්තා"ති එවංවාදී.

118. **"එතරහී"**ති සාවධාරණමිදං පදන්ති තදත්ථං දස්සෙන්තො "ඉදානෙවා"ති වත්වා අවධාරණෙන නිවත්තිතමත්ථං ආහ **"න ඉතො පර"**න්ති. තත්ථ තත්‍රෙව සත්තා උච්ඡිජ්ජන්තීති උච්ඡෙදවාදී. තෙනාහ **"උච්ඡෙදවසෙනෙතං වුත්ත"**න්ති. **භාවින්ති** සබ්බං සදා භාවිං අවිනස්සනකං. තෙනාහ **"සස්සතවසෙනෙතං වුත්ත"**න්ති. **අත්ථාභාවන්ති** යථා පරවාදී වදන්ති; න තථා සභාවං. **තථභාවායාති** උච්ඡෙදභාවාය වා සස්සතභාවාය වා. අනියමවචනඤ්හෙතං වුත්තං සාමඤ්ඤජොතනාවසෙන. **සම්පාදෙස්සාමීති** තථභාවමස්ස සම්පන්නං කත්වා දස්සයිස්සාමි; පතිට්ඨාපෙස්සාමීති අත්ථො. තථා හි වක්ඛති "සස්සතවාදඤ්ච ඤාණපෙත්වා"තිආදි.[1] **ඉමිනාති** "අතථා වා පනා"තිආදිවචනෙන; අනුච්ඡෙදසභාවම්පි සමානං සස්සතවාදිනො මතිවසෙනාති අධිප්පායො. **උපකප්පෙස්සාමීති** උපෙච්ච සම්පාදයිස්සාමි.

1. දී-ඨ 2-95 පිටෙ.

එවං සමාහිතේති එවං භූතං සමාහිතං. රූපකසිණජ්ඣානං **රූපං** උත්තරපදලොපෙන; අධිගමනවසෙන තං එතස්ස අත්ථීති **රූපීති** ආහ **"රූපිනන්ති රූපකසිණලාභී"**තිති. **පරිත්තත්තානුදිට්ඨීති** එත්ථ රූපී-සද්දෙපි ආවුත්තිආදිනයෙන ආනෙත්වා වත්තබ්බං; රූපිභාවම්පි හි සො දිට්ඨිගතිකො පරිත්තභාවං විය අත්තනො අභිනිවිස්ස ඨිතොති. **අරූපිනන්ති** එත්ථාපි එසෙව නයො. "පත්තපලාසබහුලගච්ඡසඞ්ඛෙපෙන ඝනගහන-ජටාවිතානා නාතිදීඝසන්තානා **වල්ලි;** තබ්භිපරීතා **ලතා**"ති වදන්ති. **අප්පහීනචෙතනාති** මග්ගෙන අසමුච්ඡින්නභාවෙන. කාරණලාභෙ සති උප්පජ්ජනාරහතා අනුසයනට්ඨො.

අරූපකසිණං නාම කසිණුග්ඝාටිමාකාසං; න පරිච්ඡින්නාකාසකසිණං. "උභයම්පි අරූපකසිණමෙවා"ති කෙචි. **අරූපකම්මට්ඨානගොචරං වා**ති වෙදනාදයො අරූපකම්මා "අත්තා"ති අභිනිවෙසස්ස ගොචරො එතස්සාති අරූපකම්මට්ඨානගොචරො; දිට්ඨිගතිකො; තං අරූපකම්මට්ඨානගොචරං. **වා**-සද්දෙ වුත්තවිකප්පත්ථො සද්දයොජනා පන අරූපං අරූපකම්මා ගොචරභූතා එතස්ස අත්ථීති අරූපී; තං අරූපිං. **ලාභිනො වත්තාරොති** රූපකසිණාදි-ලාභවසෙන තං තං දිට්ඨිවාදං සයමෙව පරිකප්පෙත්වා තං ආදාය පග්ගය්හ පඤ්ඤාපනකා වත්තාරො දිට්ඨිගතිකා. **තෙසං අත්තෙනවාභිනිවෙසාති** තෙසං ලාභීනං වාදං පච්චක්ඛතො, පරම්පරාය ච උග්ගහෙත්වා තථෙව නං ඛමිත්වා රොචෙත්වා පඤ්ඤාපනකා වත්තාරො. **තක්කීනා වත්තාරොති** කසිණජ්ඣා-නස්ස අලාභිනො කෙවලං තක්කනාවසෙනෙව යථාවුත්තෙන වත්තාරො දිට්ඨිවාදෙ සයමෙව අභිනිවිස්ස පග්ගය්හ ඨිතා වත්තාරො. **තෙසං අත්තෙන-වාභිනිවෙසා** පුබ්බෙ වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බා.

න අත්තපඤ්ඤත්තිවණ්ණනා

119. **ආරද්ධවිපස්සකොපීති** සම්පරායිකවිපස්සකොපි; තෙන බලව-විපස්සනාය ඨිතං පුග්ගලං දස්සෙති. **න පඤ්ඤපෙති එව** අබහුස්සුතොපීති අධිප්පායො. තාදිසො හි විපස්සනාය ආනුභාවො. සාසනිකොපි ඛීණා-සවඤ්ඤුලාභී "න පඤ්ඤපෙතී"ති න වත්තබ්බොති සො ඉධ න උද්ධටො. ඉදානි නෙසං අපඤ්ඤපනෙ කාරණං දස්සෙති **"එතෙසඤ්හී"**තිආදිනා. **ඤෙවෙව ඤාණං හොති;** න විපරීතග්ගාහො තස්ස කාරණස්ස දූරසමුස්සාරි-තත්තා. අරූපකම්මා ඉවෙව ඤාණං හොතීති යොජනා.

අත්තසමනුපස්සනාවණ්ණනා

121. **දිට්ඨිවසෙන සමනුපස්සිතබ්බං;** න ඤාණවසෙන. **සා ච සමනු-පස්සනා** අත්ථතො දිට්ඨිදස්සනවසෙන.

"වෙදනං අත්තතො සමනුපස්සතී"ති එවමාගතා **වෙදනාකම්මට්ඨානා සක්කායදිට්ඨි.** ඉට්ඨාදිභෙදං ආරම්මණං න පටිසංවෙදෙතීති **අප්පටිසං-වෙදනොති** වෙදකභාවපටික්ඛෙපමුඛෙන සඤ්ඤානනාදිභාවොපි පටික්ඛිත්තෙනා හොති තදවිනාභාවතොති ආහ **"ඉමිනා රූපකම්මට්ඨානා සක්කායදිට්ඨි ඛණ්ඩිතා"**ති. **"අත්තා මෙ වෙදියතී"**ති ඉමිනා අප්පටිසංවෙදනත්තං පටික්ඛිපති. තෙනාහ "නොපි අප්පටිසංවෙදනො"ති. **"වෙදනාධම්මොමා"**ති පන ඉමිනා "වෙදනා මෙ අත්තා"ති ඉමං වාදං පටික්ඛිපති. වෙදනා සඞ්ඛාතො ධම්මොමා එතස්ස අත්ථීති හි වෙදනාධම්මොමාති වෙදනාය සමන්නාගතභාවං තස්ස පටිජානාති. තෙනාහ "එතස්ස ච වෙදනාධම්මොමා

අවිප්පයුත්තසභාවෝ"ති. සඤ්ඤාසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණකඛන්ධවත්ථුකා සක්කායදිට්ඨි කථිතාති ආනෙත්වා සම්බන්ධෝ. **"වෙදනාසම්පයුත්තත්තා වෙදියතී"**ති තං සම්පයොගතෝ තං කිච්චකත්තමාහ යථා වෙතනායොගතෝ වෙතනෝ පුරිසොති. සබ්බසඞ්ගාහිකම්පි තං සාරම්මණධම්මානං ආරම්මණානුභවනං ලබ්භතෙව; තඤ්ච ඛෝ එකදෙසතෝ ථූලත්තාමත්තතෝ; වෙදනාය පන විසෙසචිත්තාය සාමිභාවෙන ආරම්මණරසානුභවනන්ති. තස්සා වසෙන සඤ්ඤාදයොපි තං සම්පයුත්තත්තා "වෙදියතී"ති වුච්චන්ති. තථා හි වුත්තං අට්ඨසාලිනියං[1] "ආරම්මණරසානුභවනවත්තානං පන්නා සෙසසම්පයුත්තධම්මා එකදෙසමත්තකමෙව අනුභවන්තී"ති;[2] රාජසූදනිදස්සනෙනෙවායමත්ථෝ තත්ථ විභාවිතෝ එව. **එතස්සා**ති සඤ්ඤාදිකඛන්ධත්තයස්ස. **"අවිප්පයුත්ත-සභාවෝ"**ති ඉමිනා අවිසංයොගජනිතං කඤ්චි විසෙසං ඨානං දීපෙති.

122. **තත්ථා**ති තෙසු වාරෙසු. තීසු **දිට්ඨිගතිකෙසූ**ති "වෙදනා මෙ අත්තා"ති, "අපපටිසංවෙදනෝ මෙ අත්තා"ති, "වෙදනා ධම්මා මෙ අත්තා"ති ච එවංවාදීසු තීසු දිට්ඨිගතිකෙසු. තිස්සන්නං වෙදනානං නිත්තණ්හභාවත්තා සුඛං වෙදනං "අත්තා"ති සමනුපස්සතෝ දුක්ඛං, අදුක්ඛමසුඛං වා වෙදනං "අත්තා"ති සමනුපස්සනා න යුත්තා. එවං සෙසද්වයෙපීති ආහ **"යෝ යෝ යං යං වෙදනං අත්තාති සමනුපස්සති"**ති.

123. **"භුත්වා අභාවතෝ"**ති ඉමිනා උදයබ්බයවන්තතාය අනිච්චාති දස්සෙති; **"තෙහි තෙහි"**තිආදිනා අනෙකකාරණසඞ්ගතත්තා සඞ්ඛතාති. **තං තං පච්චයන්**ති "ඉන්ද්‍රියං, ආරම්මණං, විඤ්ඤාණං, සුඛං, වෙදනීයෝ එස්සෝ"ති එවමාදිකං තං තං අත්තනෝ කාරණං **පටිච්ච** නිස්සාය සම්මා සස්සතාදිභාවස්ස, උච්ඡෙදාදිභාවස්ස ච අභාවෙන ඤායෙන **සමකාරණෙන** සදිසකාරණෙන අනුරූපකාරණෙන **උප්පන්නා.** ඛයසභාවාති **ඛයධම්මා;** වයසභාවාති **වයධම්මා;** විරජ්ජනසභාවාති **විරාගධම්මා;** නිරුජ්ඣනසභාවාති **නිරොධධම්මා;** චතූහිපි පදෙහි වෙදනාය භඞ්ගභාවමෙව දස්සෙති. තෙනාහ **"ඛයොති -පෙ- ඛයධම්මාතිආදි වුත්ත"**නති.

විගතොති සභාවවිගමෙන විගතෝ. **එකසෙසොවා**ති එකසෙසව දිට්ඨිගතිකස්ස. **තීසුපි කාලෙසූ**ති තිස්සන්නං වෙදනානං පවත්තිකාලෙසු **එසෝ මෙ අත්තා**ති "එසෝ සුඛවෙදනාසභාවෝ, දුක්ඛඅදුක්ඛමසුඛ-වෙදනාසභාවෝ මෙ අත්තා"ති **කිං පන හොති;** එකසෙසව හිත්තණ්හභාවතං අනුම්මත්තකෝ කථං පවෙචෙතීති අධිප්පායෙන පුච්ඡති. ඉතරෝ එවම්පි තස්ස න හොතියෙවාති දස්සෙන්තෝ **"කිං පන න භවිස්සතී"**තිආදිමාහ. **විසෙසෙනා**ති සුඛාදිවිභාගෙන. **සුඛඤ්ච දුක්ඛඤ්චා**ති එත්ථ ච-සද්දෙන අදුක්ඛමසුඛං සඞ්ගණ්හාති; සුඛසඞ්ගහමෙව වා තෙන කතං සන්තසුඛුම-භාවතෝ. **අවිසෙසෙනා**ති අවිභාගෙන වෙදනාසාමඤ්ඤෙන. **වොකිණ්ණන්**ති සුඛාදිභෙදෙන වොමිස්සකං. **තං** තිවිධම්පි වෙදනං **එස** දිට්ඨිගතිකෝ එකජ්ඣං ගහෙත්වා **අත්තාති සමනුපස්සති. එකක්ඛණෙ ච බහූනං වෙදනානං උප්පාදෙ ආපජ්ජති** අවිසෙසෙන වෙදනාසභාවත්තා. අත්තනෝ හි තස්මිං සති සදා සබ්බවෙදනාපවත්තිපසඞ්ගතෝ දිට්ඨිගතිකෝ අගතියා එකක්ඛණෙපි බහූනම්පි වෙදනානං උපපත්තිං පටිජානෙය්‍යාති තස්ස අවසරං අදෙන්තෝ **"න එකක්ඛණෙ බහූනං වෙදනානං උප්පත්ති අත්ථී"**ති ආහ; පච්චක්ඛ-විරුද්ධමෙතන්ති අධිප්පායෝ. **එතෙනපෙතං නක්ඛමන්තී**ති එතෙන විරුද්ධත්තසාධනෙනපි සබ්බෙන සබ්බං අත්තනෝ අභාවෙනපි පණ්ඩිතානං න රුච්චති; එතං දස්සනං ධීරා නක්ඛමන්තීති අත්ථෝ.

1. අට්ඨසාලිනියං (බු). 2. අභි-වස 1 - 153 පිට්ඨෙ.

124. ඉන්ද්‍රියබද්ධෙපි රූපපපඛන්ධෙ වායොධාතුවිපඵාරවසෙන කාචි කිරියා නාම ලබ්භතීති සුද්ධරූපකඛන්ධෙපි යත්ථ කත්‍රචි වායොධාතුවිපඵාරො ලබ්භති; තමෙව නිදස්සනභාවෙන ගණ්හන්තො **"කාලවණ්ණං වා වාතපානෙ වා"**ති ආහ. **වෙදනාධම්මෙසූති** වෙදනාධම්මවන්තෙසු. **"අහමස්මි"**ති ඉමිනා තයොපි ඛන්ධෙ එකජ්ඣං ගහෙත්වා අහංකාරස්ස උප්පජ්ජනාකාරො වුත්තොති. **"අයමහමස්මී"**ති පන ඉමිනා තත්ථ එකමෙකං ගහෙත්වා අහංකාරස්ස උප්පජ්ජනාකාරො වුත්තොති. තෙනාහ **"එකඛන්ධමෙමාපී"**තිආදි. **තනූති** "අහමස්මී"ති අහංකාරුප්පත්තිං. සා හි වත්තුඛන්ධනිරොධෙන අනුප්පලබ්භමානසන්තතිසඞ්ඛාතා සසම්භාරනිබ්බත්තා විය න හොති.

එත්තාවතාති "කිත්තාවතා ච ආනන්ද"තිආදිනා "තන්තාකුලකජාතා"ති පදස්ස අනුසන්ධිදස්සනවසෙන පවත්තෙන එත්තකෙන දෙසනාධම්මෙන. කාමං හෙට්ඨාපි වට්ටකථාව කථිතා; ඉධ පන දිට්ඨිගතිකස්ස වට්ටතො සීසුකම්පනාසමත්ථතාවිභාවනවසෙන මිච්ඡාදිට්ඨියා මහාසාවජ්ජභාවදීපනිය-කථා පකාසිතාති තං දස්සෙන්තො **"වට්ටකථා කථිතා"**ති ආහ. නනු වට්ටමූලං අවිජ්ජා තණ්හා; තා අනාමසිත්වා තතො අඤ්ඤථා කස්මා ඉධ වට්ටකථා කථිතාති ආහ **"භගවාහී"**තිආදි. **අවිජ්ජාසීසෙනාති** අවිජ්ජං උත්තමඞ්ගං කත්වා; අවිජ්ජාමුඛෙනාති අත්ථො. **නොවිනිවිජ්ඣන්තීති** "අසුකස්ස නාම සම්මාසම්බුද්ධස්ස, වික්කාවත්තිනො වා කාලෙ අවිජ්ජා උප්පන්නා; න තතො පුබ්බෙ අත්ථි"ති අවිජ්ජාය ආදිං මරියාදං අපපරිහතස්ස මම සබ්බඤ්ඤුතඤාණස්සාපි න පඤ්ඤායතීති අවිජ්ජමානත්තා එවාති අත්ථො. අයං පච්චයො ඉදප්පච්චයො; තස්මා **ඉදප්පච්චයෝ;** ඉමස්මා **ආසවාදි-කාරණා**ති අත්ථො. **භවතණ්හායාති** භවසඞ්ඛොජනභූතාය තණ්හාය. **භවදිට්ඨියාති** සස්සතදිට්ඨියා. **"තත්ථ තත්ථ උපපජ්ජනෙනා"**ති ඉමිනා "ඉතො එත්ථ එත්තෙතා ඉධා"ති එවං අපරියන්තා අපරාපරුප්පත්තිං දස්සෙති. තෙනාහ **"මහාඝමුදෙද"**තිආදි.

126. **පච්චයාකාරමූලඝස්සාති** භූතකථනමෙතං; න විස්සජ්ජනං. සබ්බොපි හි දිට්ඨිගතිකො පච්චයාකාරමූලෙඝා එවාති. **ච්‍යවථං කථෙන්තොති** වට්ටතො විනිමුත්තත්තා ච්‍යවථං; විමොක්ඛං; තං කථෙන්තො. **කාරකස්සාති** සත්ථුඔවාදකාරකස්ස; සම්මාපටිපජ්ජන්තස්සාති අත්ථො. තෙනාහ **"සතිපට්ඨානවිහාරිනො"**ති. සො හි වෙදනානුපස්සනාය, ධම්මානුපස්සනාය ච සම්මාපටිපත්තියා "නෙව වෙදනං අත්තානං සමනුපස්සති"තිආදිනා වත්තබ්බතං අරහති. තෙනාහ **"එවරූපො හී"**තිආදි. **සබ්බධම්මෙසූති** සබ්බෙසු තෙභූමකධම්මෙසු. තෙ හි සම්මසනීයා; **න අඤ්ඤන්ති** වෙදනාය අඤ්ඤං සඤ්ඤුදිධම්මං අත්තානං න සමනුපස්සතීති. **"ඛණ්ඩලොකාදයො"**ති රූපාදිධම්මා එව වුච්චන්ති; තෙසං සමූහොති දස්සෙතුං **"රූපාදීසු ධම්මෙසූ"**ති වුත්තං. **න උපාදියති** දිට්ඨිතණ්හාගාහවසෙන. "සෙය්‍යොහමස්මී"තිආදිනා.[1] පවත්තමානම්පඤ්ඤනාපි තණ්හාදිට්ඨිමඤ්ඤනා විය පරිතස්සනරූපා එවාති ආහ **"තණ්හාදිට්ඨිමානපරිතස්සනායපී"**ති.

සා එවං දිට්ඨීති සා අරහතො එවංපකාරා දිට්ඨීති යො වදෙය්‍ය; තදකල්ලං; තං න යුත්තන්ති අත්ථො. **එවමස්ස දිට්ඨීනි** එත්ථාපි එවංපකාරා අස්ස අරහතො දිට්ඨිනිආදිනා යොජෙතබ්බං. **එවඤ්හි සතීති** යො වදෙය්‍ය "හොති තථාගතො පරං මරණා ඉතිස්ස දිට්ඨි"ති; තස්ස වෙ

1. සං 2 - 308, බු 7 - 61 - 336, අඞ් 1 - 225, අඞ් 2 - 359, 366 පිට්ඨෙසු.

වචනං තථෙවාති අත්ථෝ. **"අරහා න කිඤ්චි ජානාති"නි වුත්තං හවෙය්‍ය** ජානතෝ තථා දිට්ඨියා අභාවතෝ. **තෙනෙවාති** තථා වත්තුමයුත්තත්තා එව. **චතූහනම්පි නයානන්ති** "හොති තථාගතෝ"ති-ආදිනා ආගතානං චතුන්නං වාරානං. ආදිතෝ තීසු වාරෙසු සඞ්ඛිපිත්වා පරියොසානවාරෙ විත්ථාරිතත්තා **"අවසානෙ 'නං කිස්ස හෙතූ'නි-ආදිමාහා"**ති වුත්තං. "ආදිතෝ තීසු වාරෙසු තථෙව දෙසනා පවත්තා; යථා පරියොසානවාරෙ; පාළි පන සඞ්ඛිත්තා"නි කෙචි.

වොහාරොති "සත්තො ඉත්ථි පුරිසො"තිආදිනා, "ඛන්ධා ආයතනානී"ති ආදිනා, "එසෙසා වෙදනා"තිආදිනා ච වොහාරිතබ්බවොහාරො. තස්ස පන වොහාරස්ස පවත්තිට්ඨානං නාම සඞ්ඛෙපතෝ ඉමෙ එවාති ආහ **"ඛන්ධා ආයතනානි ධාතුයො"**ති. යස්මා නිබ්බානං පුබ්බභාගෙ සඞ්ඛාරානං නිරොධනාවෙනෙව පඤ්ඤපියති ච; තස්මා තස්සාපි ඛන්ධමුඛෙන අවවරිතබ්බතා ලබ්භතීති **"පඤ්ඤත්තිය අවවරිතබ්බං ඛන්ධපඤ්චකං"**නති වුත්තං. තෙනාහ භගවා "ඉමස්මිං යෙව බ්‍යාමමත්තෙ කළෙබරෙ සසඤ්ඤිම්හි සමනකෙ ලොකඤ්ච පඤ්ඤපෙමි ලොකසමුදයඤ්ච ලොකනිරොධඤ්ච ලොකනිරොධගාමිනිඤ්ච පටිපදා"නති.[1] **පඤ්ඤාවචරනති** වා තෙභූමකධම්මානමෙතං ගහණන්ති **"ඛන්ධපඤ්චක"**නෙව්ව වුත්තං; තස්මා[2] "යාවතා පඤ්ඤූ"ති එත්ථාපි ලොකියපඤ්ඤූය **එව** ගහණං දට්ඨබ්බං. වට්ටකථා හෙසා නි. තථා හි "යාවතා වට්ටං වට්ටනී"ඉච්චෙව වුත්තං. තෙනෙවාහ "තන්නානාකුලකපදඤ්ඤෙව අනුසන්ධි දස්සිතො"නි. යස්මා භගවා දිට්ඨිසීසෙනෙව වට්ටකථං කථෙසි යථානුසන්ධිනාපි වට්ටකථං කථෙසි; තස්මා **"තන්නානාකුලකපදඤ්ඤෙව අනුසන්ධි දස්සිතො"**ති සාවධාරණං කත්වා වුත්තං. පටිච්චසමුප්පාදකථා පනෙත්ථ යාවදෙව තස්ස ගම්භීරභාවවිභාවනත්ථාය විත්ථාරිතා; ඉවට්ටකථාපි සමානා ඉධ පච්චාමට්ඨාති දට්ඨබ්බං.

සත්තවිඤ්ඤාණට්ඨිතිවණ්ණනා

127. **ගච්ඡතෙනා ගච්ඡතෙනාති** සමථපටිපත්තියං සුප්පතිට්ඨිතො හුත්වා විපස්සනාගමනෙන, මග්ගගමනෙන ච ගච්ඡතෙනා ගච්ඡතෙනා. උභොහි භාගෙහි මුච්චනතෝ **උභතොභාගවිමුත්තෙනා නාම හොති. සො** "එවං අසමනුපස්සතෙනා"ති වුත්තෙනා විපස්සනායානිකොති කත්වා **"යො ච න සමනුපස්සතීති වුත්තෙනා -පෙ- පඤ්ඤාවිමුත්තෙනා නාම හොති"**නි වුත්තං **හෙට්ඨා වුත්තනයෙන**නති "කිත්තාවතා ච ආනන්ද අත්තානං න පඤ්ඤපෙනෙනා න පඤ්ඤපෙතී"තිආදිනා[3], "යතෝ ඛො ආනන්ද භික්ඛු නෙව වෙදනං අත්තානං සමනුපස්සති"ආදිනා[4]. ච හෙට්ඨා පාළියං ආගතානං **දවිඤ්ඤං පුථුජ්ජනභික්ඛූනං. නිගමනන්ති** නිස්සරණං. **නාමනන්ති** පඤ්ඤාවිමුත්තාදිනාමං.

පවිසන්තිවසෙන වුත්තානි නානත්තකායනානත්තසඤ්ඤාදිතාවිසෙසවිසිට්ඨ පටිසන්ධිවසෙන වුත්තා සත්ත විඤ්ඤාණට්ඨිතියො. තං තං සත්තනිකායං පති නිස්සයතෝ හි නානත්තකායාදිතා තංපරියාපන්නපටිසන්ධිසම්භූතානි දට්ඨබ්බා තදභිනිබ්බත්තකකම්මභවස්ස තථා ආයූහිතත්තා. **චතස්සො ආගමිස්සනතීති** රූපවෙදනාසඤ්ඤාසඞ්ඛාරකඛන්ධිවසෙන චතස්සො විඤ්ඤාණට්ඨිතියො ආගමිස්සනති "රූපූපායා වා ආවුසො විඤ්ඤාණං තිට්ඨමානං

1. සං 1 - 61, අං 1 - 357 පිටෙසු. 2. නං තස්මා (ක)
3. දී 2-55 පිටෙ. 4. දී 2-58 පිටෙ.

නිට්ඨති"නිආදිනා.[1] **විඤ්ඤාණපතිට්ඨානසූ**ති පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණස්ස එතරහි පතිට්ඨානකාරණස්ස. අත්ථතෝ වුත්තවිසෙසවිසිට්ඨා පඤ්චවොකාරෙ රූප-වෙදනාසඤ්ඤාසඞ්ඛාරකඛන්ධා; චතුවොකාරෙ වෙදනාදයෝ තයෝ ඛන්ධා වෙදිතබ්බා. සත්තාවාසභාවං උපාදාය **"දෙව ච ආයතනානීති දෙව නිවාසට්ඨානානී"**ති වුත්තං. නිවාසට්ඨානපරියායොපි ආයතනසද්දෝ හොති යථා "දෙවායතනඤ්ච"නන්ති. **සබ්බ**නති විඤ්ඤාණට්ඨිති ආයතනඤ්චයන්ති සකලං. **තණ්හා ගහිතං** තත්ථ එකමෙව අගහෙත්වාති අධිප්පායෝ. **පරියාදානං** අනවසෙසගහණං **න ගච්ඡති** වට්ටං විඤ්ඤාණට්ඨිතිආයතන-ඤ්චයානං අඤ්ඤමඤ්ඤඅනෙකාගඛත්තා.

නිදස්සනමත්තෙ නිපාතො; තස්මා **සෙය්යථාපි මනුස්සා**ති යථා මනුස්සාති වුත්තං හොති. **විසෙසො හොතියෙව** සතිපි බාහිරස්ස කාරකස්ස අභෙදෙ අජ්ඣත්තිකස්ස නිත්තත්තා. නානත්තං කායෙ එතෙසං, නානතෙතා වා කායො එතෙසන්ති **නානත්තකායා**; ඉමිනා නයෙන සෙසපදෙසුපි අත්ථො වෙදිතබ්බො. **නෙසන්ති** මනුස්සානං. නානත්තා සඤ්ඤා එතෙසං අත්ථීති **නානත්තසඤ්ඤිනො**. සුඛසමුස්සයතො විනිපාතො එතෙසං අත්ථීති **විනිපාතිකා** සතිපි දෙවභාවෙ දිබ්බසම්පත්තියා අභාවතො; අපායෙසු වා ගතො නත්ථි නිපාතො එතෙසන්ති **විනිපාතිකා**. තෙනාහ **"චතුඅපාය-විනිමුත්තා**ති. ධම්මපදන්ති සතිපට්ඨානාදිධම්මකොට්ඨාසං. **විඤ්ඤායා**ති සුතමයෙන තාව ඤාණෙන විඤ්ඤාතිත්වා. තදනුසාරෙන යොනිසොමනසිකාරං පරිබ්‍රූහන්තා සීලවිසුද්ධිආදිකං සම්මාපටිපත්තිං **අපි පටිපජ්ජිම්ම**. සා ච පටිපත්ති **හිතාය** දිට්ඨධම්මිකාදිසකලහිතාය අම්හාකං **සියා**. ඉදානි තත්ථ සීලපටිපත්තිං තාව විභාගෙන දස්සෙන්තා **"පාණෙසු චා"**ති ගාථමාහ.

බ්‍රහ්මකායෙ පඨමජ්ඣානනිබ්බත්තෙන බ්‍රහ්මසමූහෙ, බ්‍රහ්මනිකායෙ වා භවා**ති බ්‍රහ්මකායිකා**. මහාබ්‍රහ්මුනො පරිසාය භවා**ති බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජා** තස්ස පරිවාරකට්ඨානෙ ඨිතත්තා. මහාබ්‍රහ්මුනො පුරොහිතට්ඨානෙ ඨිතා**ති බ්‍රහ්මපුරොහිතා**. ආයුවණ්ණාදීහි මහන්තො බ්‍රහ්මානොති **මහාබ්‍රහ්මානො**. සතිපි තෙසං තිවිධානම්පි පඨමෙන ඣානෙන අභිනිබ්බත්තභාවෙ ඣානස්ස පන පවත්තිභෙදෙන අයං විසෙසොති දස්සෙතුං **"බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජා පනා**"ති ආදි වුත්තං. **පරිත්තෙනා**නි හීනෙන; සා චස්ස හීනතා ඡන්දාදීනං හීනතාය වෙදිතබ්බා; පටිලද්ධමත්තං වා **හීනං**. **කප්පසඞ්ඛ්‍යා**ති අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍ය කප්පස්ස. හීනපණීතානං මජ්ඣෙ භවත්තා **මජ්ඣිමෙන**; සා චස්ස මජ්ඣිමතා ඡන්දාදීනං මජ්ඣිමතාය වෙදිතබ්බා; පටිලභිත්වා භාවිතං වා **මජ්ඣිමං**. **උපඩ්ඪ-කප්පෙසූ**ති අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යකප්පස්ස උපඩ්ඪකප්පෙසු. **විප්ඵාරිකතරො**ති බ්‍රහ්ම-පාරිසජ්ජෙහි පමාණතො විපුලතරො, සභාවතො උළාරතරො ච හොති. සභාවෙනපි හි උළාරතරොව; තං පනෙත්ථ අප්පමාණං. තථා හි පරිත්තා-භාදීනං, පරිත්තසුභාදීනඤ්ච කායෙ සතිපි සභාවවෙමත්තෙ එකන්තවසෙනෙව වවත්ථාපියතීති "එකන්තකායා" ත්වෙව වුච්චන්ති. **පණීතෙනා**නි උකඞ්කතොය; සා චස්ස උකඞ්කට්ඨතා ඡන්දාදීනං උකඞ්කට්ඨතාය වෙදිතබ්බා; සුභාවිතං වා සම්මදෙව වසිභාවං පාපිතං **පණීතං** පධානභාවං නීතන්ති කත්වා; ඉධාපි කප්පො අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යකප්පවසෙනෙව වෙදිතබ්බො පරිපුණ්ණස්ස මහාකප්පස්ස අසම්භවතො. **ඉතී**ති එවං වුත්තපකාරෙන. **තෙ**ති "බ්‍රහ්මකායිකා"ති

1 දී 3-190 පිටෙ

වුත්තා තිවිධාපි බ්‍රහ්මානෝ. **සඤ්ඤාය එකත්තතානි** තිහෙතුකභාවෙන සඤ්ඤාය එකත්තසභාවත්තා. න හි තස්සා සම්පයුත්ත ධම්මවසෙන අඤ්ඤෝපි කොචි භෙදෝ අත්ථි.

"එව"න්ති ඉමිනා නානත්තකායඑකත්තසඤ්ඤිනෝති දස්සෙති.

දණ්ඩකකායාති දණ්ඩදීපිකාය. **සරන්ති** ධාවති විය. **විසරන්ති** විපජ්ජිත්වා විය ධාවති. **දෙව කප්පාති** දෙව මහාකප්පා. ඉතෝ පරෙසුපි එසෙව නයෝ. **ඉධාති** ඉමස්මිං සුත්තෙ. **උභතොභාගවිමුත්තිවෙජ්ජදවසෙන** ආභස්සරගහණෙනෙව සබ්බෙපි තෙ පරිත්තාභා, අප්පමාණාභාපි **ගහිතා.**

සොභනා පභා සුභා; සුභාය කිණ්ණා සුභාකිණ්ණාති වත්තබ්බෙ ආ-කාරස්ස රස්සත්තං, අනන්තිමණ-කාරස්ස හ-කාරඤ්ච කත්වා **"සුභ-කිණ්හා"**ති වුත්තා; අට්ඨකථායං පන නිච්චලාය එකඝනාය පභාය සුභොති පරියායවචනන්ති **"සුභෙන ඔකිණ්ණා විකිණ්ණා"**ති අත්ථෝ වුත්තෝ; එත්ථාපි අනන්තිමණ-කාරස්ස හ-කාරකරණං ඉච්ඡිතබ්බමෙව. **න ඡිජ්ජිත්වා ඡිජ්ජිත්වා පභා ගච්ඡති** එකඝනත්තා. **චතුත්ථවිඤ්ඤාණට්ඨිති-මෙව භජන්ති** කායස්ස, සඤ්ඤාය ච එකරූපත්තා. විපුලඝනත්තසුඛායු-වණ්ණාදිඵලත්තා **වෙහප්ඵලා. එත්ථාති** විඤ්ඤාණට්ඨිතියං.

විවට්ටපක්ඛෙ ඨිතා නපුනරාවත්තනතෝ. "න සබ්බකාලිකා"ති වත්වා තමෙව අසබ්බකාලිකත්තං විභාවෙතුං **"අප්පයුඝසතසහස්සම්පී"**තිආදි වුත්තං. සොළසකප්පසහස්සච්චයෙන උප්පජ්ජනානං සුද්ධාවාසබ්‍රහ්මානං පරිනිබ්බායනතෝ, අඤ්ඤසඤ්ඤ තත්ථ අනුප්පජ්ජනතෝ **බුද්ධසුඤ්ඤ ලොකෙ** සුඤ්ඤං තං ඨානං හොති; තස්මා සුද්ධාවාසා න සබ්බකාලිකා; **බහිද්ධාවරට්ඨානසදිසා හොන්ති** සුද්ධාවාසභූමියෝ. **ඉමිනා සුත්තෙන** සුද්ධාවාසානං සත්තාවාසභාවදීපනෙනෙව විඤ්ඤාණට්ඨිතිභාවෝ දීපිතෝ; තස්මා **සුද්ධාවාසාපි** සත්තසු විඤ්ඤාණට්ඨිතීසු **චතුත්ථවිඤ්ඤාණට්ඨිති**නවසු සත්තාවාසෙසු **චතුත්ථසත්තාවාසංයෙව භජන්ති.**

සුබුම්හත්තාති සඛ්ඛාරාවසෙසසුබුම්භාවපත්තත්තා. පරිබ්‍යත්තවිඤ්ඤාණ-කිච්චාභාවතෝ **නෙව විඤ්ඤාණං**; සබ්බසෝ අවිඤ්ඤාණං න හොතීති **නාවිඤ්ඤාණං**; **තස්මා** පරිපුට්ඨවිඤ්ඤාණකිච්චවන්තීසු **විඤ්ඤාණට්ඨිතීසු අවත්වා.**

128. **තඤ්ච විඤ්ඤාණට්ඨිතින්ති** පඨමං විඤ්ඤාණට්ඨිතිං. හෙට්ඨා වුත්තනයෙන සරූපතෝ, මනුස්සාදිවිභාගතෝ, සඞ්ඛෙපතෝ, "නාමඤ්ච රූපඤ්චා"ති භෙදතෝ ච **පජානාති.** තස්සා **සමුදයඤ්චා**ති තස්සා පඨමාය විඤ්ඤාණට්ඨිතියා පඤ්චවීසතිවිධං සමුදයඤ්ච **පජානාති. අත්ථඞ්ගමෙපි** එසෙව නයෝ. අස්සාදෙතබ්බතෝ, අස්සාදතෝ ච **අස්සාදං. අයං** අනිච්චා-දිභාවෝ **ආදීනවෝ.** ඡන්දරාගෝ විනීයති එතෙන, එත්ථ වාති **ඡන්දරාග-විනයෝ;** සහ මග්ගෙන නිබ්බානං. **ඡන්දරාගප්පහානන්ති** එත්ථාපි එසෙව නයෝ. මානදිට්ඨීනං වසෙන අහන්ති වා, තණ්හාවසෙන මමන්ති වා අභිනන්දනාපි මානස්ස පරිතස්සනා විය දට්ඨබ්බා. **සබ්බත්ථාති** සබ්බෙසු සෙසෙසු අට්ඨසුපි වාරෙසු. **තත්ථා**ති උපරි නීසු විඤ්ඤාණට්ඨිතීසු දුතියා-යතනෙසු. තත්ථ හි රූපං නත්ථි. පුන **තත්ථා**ති පඨමායතනෙ. තත්ථ හි එකො රූපක්ඛන්ධොව. **එත්ථා**ති ච තමෙව සඤ්ඤාය වුත්තං. තත්ථ හි රූපස්ස කම්මසමුට්ඨානත්තා ආහාරවසෙන යොජනා න සම්භවති.

යතෝ ඛොති එත්ථ **තෝ**-සද්දෝ ද-සද්දෝ විය කාලවචනෝ "යතෝ ඛෝ සාරිපුත්ත භික්ඛුසඞ්ඝා"තිආදීසු[1] විය‍ාති වුත්තං **"යදා ඛෝ"**ති. **අගහෙසුන්ති** කඤ්චිපි සඞ්ඛාරං "එතං මම‍ා"තිආදිනා අග්ගහෙත්වා. **පඤ්ඤා-විමුත්තෝති** අට්ඨන්නං විමොක්ඛානං අනධිගතත්තා සාතිසයස්ස සමාධි-බලස්ස අභාවතෝ පඤ්ඤාබලෙනෙව විමුත්තෝ. තෙනාහ **"අට්ඨ විමොක්ඛේ අසච්ඡිකත්වා පඤ්ඤාබලෙනෙවා"**තිආදි. **අප්පවත්තීති** ආයතිං අප්ප-වත්තිං **ඤත්වා.** පජානනෙනා විමුත්තෝති වා පඤ්ඤාවිමුත්තෝ; පඨමජ්ඣා-නඵස්සෙන චිනා පරිජානනාදිපකාරෙහි චත්තාරි සච්චාති ජානනෙනා පටිවිජ්ඣනෙනා තෙසං කිච්චානං මත්ථකපත්තියා නිට්ඨිතකිච්චතාය විසෙසෙන මුත්තෝති විමුත්තෝ. **සෝ** පඤ්ඤාවිමුත්තෝ. **සුඛවිපස්සකෝති** සමථභාවනාසිනෙහාභාවෙන සුඛා ලූඛා, අයිනිද්ධා වා විපස්සනා එතස්සාති **සුඛවිපස්සකෝ. එකංති** පාදකකරණවසෙන ඨත්වා. **අඤ්ඤතරස්මිංති** ච අඤ්ඤතරඅඤ්ඤතරස්මිං; එකෙකස්මින්ති අත්ථෝ. එවඤ්හිස්ස පඤ්ඤාවඩ්ඪනා සියා. "න හෙව ඛෝ අට්ඨ විමොක්ඛේ කායෙන ඵුසිත්වා විහරතී"ති ඉමිනා සාතිසයස්ස සමාධිබලස්ස අභාවෝ දීපිතෝ. "පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා"තිආදිනා සාතිසයස්ස පඤ්ඤාබලස්ස භාවෝ. **පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා ආසවා පරික්ඛීණා හොන්තීති** න ආසවා පඤ්ඤාය පස්සන්ති; දස්සන-කාරණා පන පරික්ඛීණා "දිස්වා පරික්ඛීණා"ති වුත්තා. දස්සනායත්ත-පරික්ඛයත්තා එව හි දස්සනං ආසවානං ඛයස්ස පුරිමකිරියා හොති.

අට්ඨවිමොක්ඛවණ්ණනා

129. **එකස්ස භික්ඛුනොති** සත්තසු අරියපුග්ගලෙසු එකස්ස භික්ඛුනෝ. විඤ්ඤාණට්ඨිතිආදිනා පරිජානනාදිවසපවත්තනිගමනාඤ්ච පඤ්ඤාවිමුත්ත-නාමඤ්ච. **ඉතරස්සාති** උභතොභාගවිමුත්තස්ස. ඉමෙ සඞ්ඛාය හි පුබ්බ "දව්හායං භික්ඛූන"න්ති වුත්තං. **කෙනට්ඨෙනාති** කෙන සභාවෙන. සභාවෝ හි ඤාණෙන යාථාවතෝ අරණීයතෝ ඤාතබ්බතෝ "අත්ථෝ"ති වුච්චති; සෝ එව ත්ථ-කාරස්ස ට්ඨ-කාරං කත්වා "අට්ඨෝ"ති වුත්තෝ. **අධිමුච්ච-නට්ඨෙනාති** අධිකං සද්ධෙය්‍යං මුච්චනට්ඨෙන; එතෙන සතිපි සබ්බසාධා-රණෙ පඤ්ඤාවෙරජ්ඣකානස්ස විකඛම්භනවසෙන පටිපක්ඛතෝ විමුත්තභාවෙ යෙන භාවනාවිසෙසෙන තං ඣානං සාතිසයං පටිපක්ඛතෝ විමුච්චිත්වා පවත්තති; සෝ භාවනාවිසෙසෙ දීපිතෝ. භවති හි සමානජාතියුත්තෙනාපි භාවනා-විසෙසෙන පවත්තිආකාරවිසෙසෙ; යථා තං **සද්ධාවිමුත්තතා** දිට්ඨිපත්තස්ස. තථා පචවනීකධම්මෙහි සුට්ඨු විමුත්තභාය, එවං අනිග්ගහිතභාවෙන නිරා-සඞ්කතාය අභිරතිවසෙන සුට්ඨු අධිමුච්චනට්ඨෙනපි විමොක්ඛෝ. තෙනාහ **"ආරම්මණෙ චා"**තිආදි. **අයං පනත්ථෝති** අයං අධිමුච්චනට්ඨෝ **පඨමෙ විමොක්ඛෙ** නිරොධෙ **නත්ථි;** කෙවලෝ විමුත්තට්ඨෝ එව තත්ථ ලබ්භති; තං සයමෙව පරතෝ වක්ඛති.

රූපීති යෙනායං සසන්තතිපරියාපන්නෙන රූපෙන සමන්නාගතතෝ; තං යස්ස ඣානස්ස හෙතුභාවෙන විසිට්ඨං රූපං හොති; යෙන විසිට්ඨෙන රූපෙන "රූපී"ති වුච්චෙය්‍ය **රූපී**-සද්දස්ස අනිසයත්ථදීපනතෝ; තදෙව සසන්තතිපරියාපන්නරූපවසෙන පටිලද්ධජ්ඣානං ඉධ පරමත්ථතෝ රූපී-භාවසාධකන්ති දට්ඨබ්බං. තෙනාහ **"අජ්ඣත්තා"**න්තිආදි. **රූපජ්ඣානං රූපං** උත්තරපදලොපෙන. **රූපාණීති** පනෙත්ථ පුරිමපදලොපෙ දට්ඨබ්බෝ.

1. මූ 1 - 11 පිටෙ.

තෙන වුත්තං **"නීලකසිණාදිරූපානී"**ති.[1] රූපෙ කසිණරූපෙ සඤ්ඤී රූපසඤ්ඤී; සා එතස්ස අත්ථීති රූපසඤ්ඤී; සඤ්ඤුසීසෙන ඣානං වදති. තපපටිපක්ඛපෙන අරූපසඤ්ඤී. තෙනාහ **"අජ්ඣත්තං න රූපසඤ්ඤී"**තිආදි.

"අනෙනාඅප්පනාය සුභන්ති ආභොගො නත්ථී"ති ඉමිනා පුබ්බාභොගවසෙන තථාඅධිමුත්තී සියාති දස්සෙති. එවඤ්හි තථාවත්තබ්බතාපත්තිවොදනා සමත්ථිතා හොති. යස්මා සුවිසුද්ධසු නීලාදීසු වණ්ණකසිණෙසු තත්ථ කතාධිකාරානං අභිරතිවසෙන සුට්ඨු අධිමුච්චනතොා සම්භවති; තස්මා අට්ඨකථායං තථා තත්තියො විමොක්ඛා සංවණ්ණිතෝ; යස්මා පන මෙත්තාවසෙන පවත්තමානා භාවනා සත්තෙ අපපටිකූලතොා දහන්ති තෙසු තතොා අධිමුච්චිත්වාව පවත්තති; තස්මා **පටිසම්භිදාමග්ගෙ**[2] "බ්‍රහ්මවිහාරභාවනා සුභවිමොක්ඛා"ති වුත්තා; තයිදං උභයම්පි තෙන තෙන පරියායෙන වුත්තත්තා න විරුජ්ඣතීති දට්ඨබ්බං.

සබ්බසොති අනවසෙසතොා. න හි චතුන්නං අරූපක්ඛන්ධානං එකදෙසොපි තත්ථ අවසිස්සති. **විසුද්ධත්තාති** යථාපරිච්ඡින්නකාලෙ නිරොධිතත්තා. **උත්තමෝ විමොක්ඛා නාම** අරියෙහෙව සමාපජ්ජිතබ්බතොා, අරියඵලපරියොසානත්තා දිට්ඨෙව ධම්මෙ නිබ්බානපපත්තිභාවතොා ච.

130. **ආදිතොා පට්ඨායාති** පඨමසමාපත්තිතොා පට්ඨාය. **යාව පරියොසානා සමාපත්තී.** තාව; **අට්ඨකාති කත්ථචි සමාපත්තියං අට්ඨිතොා** එව; නිරන්තරමෙව පටිපාටියා, උපපටිපාටියා ච සමාපජ්ජතෙවාති අත්ථො. තෙනාහ **"ඉතො චිතො ච සඤ්චරණවසෙන වුත්ත"**න්ති. **ඉච්ඡති** සමාපජ්ජිතුං. තත්ථ **"සමාපජ්ජති පවිසති"**ති සමාපත්තිසමඞ්ගීපුග්ගලොතං තං පවිට්ඨොා විය හොතීති කත්වා **වුත්තං.**

දවිහි භාගෙහි විමුත්තෙත්තාති අරූපජ්ඣානෙන විකඛම්භනවිමොක්ඛෙන, මග්ගෙන සමුච්ඡෙදවිමොක්ඛෙනාති දවීහි විමුච්චනභාගෙහි, අරූපසමාපත්තියා රූපකායතොා, මග්ගෙන නාමකායතොාති දවීහි විමුච්චිතබ්බභාගෙහි ච විමුත්තෙත්තා. තෙනාහ **"අරූපසමාපත්තියා"**තිආදි. **විමුත්තෙත්තාති** හි කිලෙසෙහි විමුත්තෙත්තා; විමුච්චනෙත්තා ච කිලෙසානං විකඛම්භනසමුච්ඡිඳනෙහි කායදථයතොා විමුත්තෙත්තාති අයමෙත්ථ අත්ථො. ගාථාය ච ආකිඤ්චඤ්ඤායතනලාභිනොා උපසිවබ්‍රාහ්මණස්ස භගවතා "නාමකායා විමුත්තෙත්තා"ති උභතොභාගවිමුත්තෙත්තා මුනි අක්ඛාතොා. **තත්ථ අත්ථං පලෙතීති** අත්ථං ගච්ඡති **න උපෙති සඞ්ඛන්ති** "අසුකං නාම දිසං ගතොා"ති වොහාරං න ගච්ඡති. **එවං මුනි නාමකායා විමුත්තෙත්තාති** එවං අරූපං උපපන්නොා සෙඛමුනි පකතියා පුබ්බෙව රූපකායා විමුත්තොා, තත්ථ ච චතුත්ථමග්ගා නිබ්බත්තෙත්වා නාමකායස්ස පරිඤ්ඤාතත්තා පුන නාමකායාපි විමුත්තොා. උභතොභාගවිමුත්තෙත්තා ඛීණාසවොා හුත්වා අනුපාදාය පරිනිබ්බානසඞ්ඛාතං **අත්ථං පලෙති න උපෙති සඞ්ඛං;** "ඛත්තියොා බ්‍රාහ්මණොා"ති එවමාදිකං සම්ඤ්ඤං න ගච්ඡතීති අත්ථො.

"අඤ්ඤතරතොා වුට්ඨායා"ති ඉදං කිං ආකාසානඤ්චායතනාදීසු අඤ්ඤතරලාභීවසෙන වුත්තං; උදාහු සබ්බාරූපපලාභීවසෙනාති යදිච්ඡසි; තථා හොතු; යදි සබ්බාරූපපලාභීවසෙන වුත්තං; න කොචි විරොධොා. අථ තත්ථ අඤ්ඤතරලාභීවසෙන වුත්තං "යතොා ඛොා ආනන්ද භික්ඛු ඉමෙ අට්ඨ විමොක්ඛෙ අනුලොමම්පි සමාපජ්ජති"තිආදිවචනෙන විරුජ්ඣිස්සති? යස්මා

1. නීලකසිණාදීනි රූපානි (අට්ඨකථායං). 2. ඛු 9-235 පිටෙ.

අරූපාවචරජ්ඣානෙසු එකස්සාපි ලාභී "අට්ඨවිමොක්ඛලාභී"තෙව වුච්චති අට්ඨවිමොක්ඛෙ එකදෙසස්සාපි තංනාමදානසම්භවතො. අයඤ්හි අට්ඨවිමොක්ඛසමඤ්ඤා සමුදයෙ විය තදෙකදෙසෙපි නිරුළ්හාපත්තිසමඤ්ඤා විය[1]නි. තෙන වුත්තං "ආකාසානඤ්චායතනාදීසු අඤ්ඤතරතො වුට්ඨායා"ති. "පඤ්ඤාවිධො හොතී"ති වත්වා ඡබ්බිධතංපිස්ස කෙචි පරිකප්පෙන්ති; තං තෙයං මනිමත්තං; නිච්ඡිතොවායං පඤ්හා පුබ්බාචරියෙහීති දස්සෙතුං **"කෙචි පනා"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **කෙචීති** උත්තරවිහාරවාසිනො, සාරසමාසාචරියා ච[2]. තෙ හි "උභතොභාගවිමුත්තෙනාති උභයභාගවිමුත්තෙනා සමාධිවිප්පස්සනාතො"ති වත්වා රූපාවචරසමාධිනාපි සමාධිපරිපන්ථතො විමුත්තිං මඤ්ඤන්ති. එවං රූපජ්ඣානභාගෙන අරූපජ්ඣානභාගෙන ච උභතොවිමුත්තෙනාති පායසමානෙ.[3] **"තාදිසාමෙවා"**ති ඉමිනා යාදිසං අරූපාවචරජ්ඣානං කිලෙසවික්ඛම්භනෙ; තාදිසං රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානමපීති ඉමම්පත්ථං උල්ලිඛෙති. තෙනාහ **"තස්මා"**තිආදි.

උභතොභාගවිමුත්තපඤ්හාති උභතොභාගවිමුත්තස්ස ඡබ්බිධතං නිස්සාය උප්පන්නාපඤ්හා. **වණ්ණනං නිස්සායාති** තස්ස පදස්ස **අත්ථවචනං නිස්සාය. විරෙනාති** චෙරස්ස අපරභාගෙ චිරෙන කාලෙන. **විනිච්ඡයනති** සංසයච්ඡෙදකඤාණනිට්ඨානං **පනෙතා. තං පඤ්හන්ති** තං අත්ථං. ඤාතුං ඉච්ඡිතො හි අත්ථො පඤ්හා. **න කෙනචි සුතපුබ්බන්ති** කෙනචි **කිඤ්චි** න සුතපුබ්බං; ඉදං අත්ථජාතන්ති අධිප්පායො. කිඤ්චාපි උපෙක්ඛාසහගතං කිඤ්චාපි කිලෙසෙ වික්ඛම්භෙතීති පච්චෙකං කිඤ්චාපි – සද්දෙ යොජෙතබ්බා. **සමුදාචරතීති** පවත්තති. තත්ථ කාරණමාහ **"ඉමෙ හී"**තිආදිනා; තෙන රූපාවචරභාවනතො ආරුප්පභාවනා සව්සෙසං කිලෙසෙ වික්ඛම්භෙතීති රූපවිරාගභාවනතො, උපරිභාවනාභාවතො චාති දස්සෙතීති. එවඤ්ච කත්වා **අට්ඨඞ්ගිකස්සා**යං ආරුප්පභාවනානිද්දෙසෙ යං වුත්තං "තස්සෙවා තසම්ං නිමිත්තෙ පුනප්පුනං චිත්තං චාරෙන්තස්ස නීවරණානි වික්ඛම්භන්තී සති සන්නිට්ඨතී"තිආදි[4]; තං සම්පත්තං හොතීති. **ඉදං සුත්තන්ති** පුග්ගලපඤ්ඤත්තිපාඨ[5]මාහ. සබ්බඤ්හි බුද්ධවචනං අත්ථසූචනාදිඅත්ථෙන සුත්තන්ති වුත්තෙනාවායමත්ථො. යං පන තත්ථ වත්තබ්බං; තං හෙට්ඨාවුත්තමෙව. අට්ඨන්නං විමොක්ඛානං අනුලොමාදිතො සම්පජ්ජනෙන සාතිසයං සන්තානස්ස අභිසඞ්ඛතත්තා, අට්ඨමඤ්ච උත්තමං විමොක්ඛං පදට්ඨානං කත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අග්ගමග්ගාධිගමෙන උභතොභාගවිමුච්චනතො ච ඉමාය උභතොභාගවිමුත්තියා සබ්බසෙට්ඨතා වෙදිතාති දට්ඨබ්බා.

මහානිදානසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

---

1. නිරුළ්හාපත්තිසමඤ්ඤා (?) 2. චෙතෙ (ක) 3. පායසමානෙ (ක)
4 විසුද්ධි 1-325 පිටෙ. 5. අභි 3-117 පිටෙ.

3. මහාපරිනිබ්බාන සුත්ත

131. පූජනීයභාවතො, බුද්ධසම්පදඤ්ච පහාය පවත්තත්තා මහන්තඤ්ච තං පරිනිබ්බානඤ්චාති **මහානිබ්බානං**; සවාසනපපහානතො මහන්තං කිලෙසකඛයං නිස්සාය පවත්තං පරිනිබ්බානන්තිපි **මහාපරිනිබ්බානං**; මහතා කාලෙන, මහතා වා ගුණරාසිනා සාධිතං පරිනිබ්බානන්තිපි **මහාපරිනිබ්බානං**; මහන්තභාවාය, ධාතූනං බහුභාවාය පරිනිබ්බානන්තිපි **මහාපරිනිබ්බානං**; මහතො ලොකතො නිස්සටං පරිනිබ්බානන්තිපි **මහාපරිනිබ්බානං**; සබ්බලොකසාධාරණත්තා බුද්ධානං සීලාදිගුණෙහි මහතො බුද්ධස්ස භගවතො පරිනිබ්බානන්තිපි **මහාපරිනිබ්බානං**; මහති සාසනෙ පනිධිතෙ පරිනිබ්බානන්තිපි **මහාපරිනිබ්බාන**න්ති බුද්ධස්ස භගවතො පරිනිබ්බානං වුච්චති; තපපටිසංයුත්තං සුත්තං **මහාපරිනිබ්බාන-සුත්තං**. ගිජ්ඣා එත්ථ වසන්තීති **ගිජ්ඣා**; ගිජ්ඣං කූටං එතස්සාති **ගිජ්ඣකූටො**; ගිජ්ඣං විය වා ගිජ්ඣං; කූටං; තං එතස්සාති **ගිජ්ඣකූටො**; පබ්බතො, තස්මිං **ගිජ්ඣකූටෙ**. නෙනාහ **"ගිජ්ඣා"**තිආදි. **අභියාතුකාමොති** එත්ථ අභි-සද්දෙ අභිභවනත්ථෙ, "අභිච්ඡනාතු"තිආදීසු[1] විය්‍යති ආහ **"අභිභවනත්ථාය යාතුකාමො"**ති. **වජ්ජිරාජානොති** "වජ්ජෙ ජනබ්බා ඉමෙ"ති ආදිනෙ පවත්තං වචනං උපාදාය "වජ්ජී"ති ලද්ධනාමා රාජානො; වජ්ජිරට්ඨස්ස වා රාජානො **වජ්ජිරාජානො**. වජ්ජිරට්ඨස්ස පන වජ්ජිසමඤ්ඤා තන්නිවාසිරාජකුමාරවසෙන වෙදිතබ්බා. **රාජිද්ධියාති** රාජභාවානුගතෙන සභාවෙන. සො පන සභාවො නෙසං ගණරාජූනං මිථො සාමග්ගියා **ලොකෙ** පාකටො, විරට්ඨායී ච අහොසීති **"සමග්ගභාවං කථෙසී"**ති වුත්තං. අනු අනු තංසම්බන්ධිනො භාවෙති වඩ්ඪතීති අනුභාවො; අනුභාවො එව **ආනුභාවො**; පතාපො; සො පන නෙසං පතාපො හත්ථිඅස්සාදිවාහන-සම්පත්තියා, තත්ථ ච සුසික්ඛිතභාවෙන ලොකෙ පාකටො ඤාතොති **"එතෙන -පෙ- කථෙසී"**ති වුත්තං. **කාළවඡිගහලෙනාති** කුඤ්චිකාවජ්ජෙන. **අසනන්ති** සරං. **අතිපාතෙසිසන්ති** අතික්කාමෙන්ති. **පොඛානු-පොඛානන්ති** පොඛස්ස අනුපොඛං; පුරිමසරස්ස පොඛපදානුගතපොඛං ඉතරං සරං කත්වාති අත්ථො. **අවිරාධිතන්ති** අවිරජ්ඣිතං. **උච්ඡිද්දිස්සාමීති** උම්මූලනවසෙන කුලසන්තතිං ඡින්දිස්සාමි. අයනං වඩ්ඪනං **අයො**; තපපටිකෙඛපෙන **අනයොති** ආහ **"අවඩ්ඪියා එතං නාම"**න්ති. **විකිපතීති** විදූරතො ඛිපති; අපනෙතීති අත්ථො.

ගඩ්ගායන්ති ගඩ්ගාසමීපෙ. **පටලිගාමන්ති** සකටපට්ටනගාමං. **ආණාති** ආණාවත්තනි. **අඞ්කයොජනන්ති** ච තස්මිං පට්ටනෙ අඞ්කයොජ-නට්ඨානවාසිනො සඤ්ඤාය වුත්තං. **තත්‍රාති** තස්මිං පට්ටනෙ. **බලවාසාත-ඤ්ඤතොති** උපන්නබලවකොඛො.

මෙති මයං. **ගතෙනාති** ගමනෙන.

රාජඅපරිහානියධම්මවණ්ණනා

134. **සීතං වා උණ්හං වා හොති**; තායං වෙලායං පුඤ්ඤානුභාවෙන බුද්ධානං සබ්බකාලං සමසීතුණ්හාව උතු හොති; තං සන්ධාය තථා වුත්තං. **අභිණ්හං සන්නිපාතානි** නිච්චසන්නිපාතා; තං පන නිච්චසන්නිපාතනං

1. දී 2-141, දී 3-51, ම 3-211 පිටෙසු

දස්සෙතුං **"දිවසසසා"**තිආදි වුත්තං. **සන්නිපාතබහුලා**නි පචුරසන්නිපාතා. **වොසානා**නන්ති සඞ්ඛාචං. **"යාවකීව"**න්ති එකමේවෙතං පදං අනියමතො පරිමාණවාචී; කාලො වෙත්ථ අධිප්පෙතොති ආහ **"යත්තකං කාල"**න්ති. "වුද්ධියෙවා"තිආදිනා වුත්තමත්ථං බ්‍යතිරෙකමුඛෙන දස්සෙතුං **"අහිණ්හං අසන්නිපතනතා හී"**තිආදි වුත්තං. **ආකුලා**නි ඛුභිතා; න පස්සන්තා. **භිජ්ජිස්සන්ති** වගගබන්ධතො විභජ්ජ විසුං විසුං හුත්වා.

සන්නිපාතභෙරියාති සන්නිපාතාරොචනභෙරියා. **අඩ්ඪභූතනා**මන්ති සාමිභූතනා ච. **ඔසීදමානෙ**නති හායමානෙ.

පුබ්බ අඤ්ඤත්තන්ති පුබ්බ අනිබ්බත්තං. සුඛන්ති භණ්ඩං ගහෙත්වා ගච්ඡන්තෙහි පබ්බතඛණ්ඩනදීතිත්ථගාමද්වාරාදීසු රාජපුරිසානං දූතබ්බභාගං. **බලී**නන්ති නිපජ්ජනාසඝාදිතො ඡභාගං, සත්තභාගන්තිආදිනා ලද්ධකරං. **දණ්ඩ**න්ති දසවීසතිකහාපනාදිකං අපරාධානුරූපං ගහෙතබ්බධනදණ්ඩං. **වජ්ජී ධම්ම**න්ති වජ්ජිරාජධම්මං. ඉදානි අපඤ්ඤත්තපඤ්ඤපනාදීසු තපපටික්ඛිපආදීනවානිසංසෙ විත්ථාරතො දස්සෙතුං **"තෙසං අපඤ්ඤත්තන"**න්ති-ආදි වුත්තං. **පාරිචරියකම්මා**නි උපට්ඨානකම්මා.

කුලභොගඉස්සරියාදිවසෙන මහති මත්තා පමාණං එතෙසන්ති **මහාමත්තා;** නීතිසත්ථවිහිතෙ විනිච්ඡයෙ ඨපිතා මහාමත්තා **විනිච්ඡයමහා-මත්තා;** තෙසං. **දෙන්තී**ති නියාතෙන්ති. **සචෙ වොරොධෙ**ති එවංසඤ්ඤිනො සචෙ හොන්ති. පාපභීරුතාය **අත්තනා කිඤ්චි අවචා.** දණ්ඩනීති-සඤ්ඤිතෙ වොහාරෙ නියුත්තානි **වොහාරිකා;** යෙ "ධම්මට්ඨා"ති වුච්චන්ති. **සුත්තධරා** නීතිසුත්තධරා; ඊදිසෙ වොහාරවිනිච්ඡයෙ නියමෙත්වා ඨපිතා. පරම්පරාභතෙසු අට්ඨසු කුලෙසු ජාතා අගතිගමනවිරතා අට්ඨමහල්ලකපුරිසා **අට්ඨකුලිකා.**

සක්කාරන්ති උපකාරං. **ගරුභාවං පච්චුපට්ඨපෙන්ති** "ඉමෙ අම්හාකං ගරූනො"ති තත්ථ ගරුභාවං පති පති උපට්ඨපෙන්ති. **මානෙන්තී**ති සම්මානෙන්ති; තං පන සම්මානනං තෙසු නෙසං අත්ත-මනතාපුබ්බකන්ති ආහ **"මනෙන පියායන්ති"**. **නිපච්චකාර**න්ති පණිපාතං. **දස්සෙන්තී**ති "ඉමෙ අම්හාකං පිතාමහා, මාතාමහා"තිආදිනා නිච්චිත්තා හුත්වා ගරුචිත්තාකාරං දස්සෙන්ති. **සඞ්ගාරෙතූ**නන්ති සම්බන්ධං අවිච්ඡින්නං කත්වා ඝටෙතූං.

පසයහාකාරස්සාති බලක්කාරස්ස. කාමං වුද්ධියා පූජනීයතාය "වුද්ධිහානියො"ති වුත්තං; අත්ථො පන වුත්තානුක්කමෙනෙව යොජෙතබ්බා; පාළියං වා යස්මා "වුද්ධියෙව පාටිකඞ්ඛා; නො පරිහානී"ති වුත්තං, තස්මා තදනුක්කමෙන **"වුද්ධිහානියො"**ති වුත්තං.

විපච්චිතුං අලද්ධොකාසෙ පාපකමෙව, තස්ස කම්මස්ස විපාකෙ වා අනවසරොව දෙවතොපසග්ගො; තස්මිං පන ලද්ධොකාසෙ සියා දෙවතොප-සග්ගස්ස අවසරොති ආහ **"අනුප්පන්නං -පෙ- වඩ්ඪන්තී"**ති. එතෙනෙව **අනුප්පන්නං සුඛන්ති** එත්ථාපි අත්ථො වෙදිතබ්බා. "බලකායස්ස දිගුණ-තිගුණතාදස්සනං, පටිභයභාවදස්සන"න්ති එවමාදිනා දෙවතානං සඞ්ගාම-සීසෙ සහායතා වෙදිතබ්බා.

අනිච්ඡිතනන්ති අනිට්ඨං. **ආවරණතො**ති නිසෙධනතො. යස්ස ධම්මතො අනපෙතා ධම්මියාති ඉධ **"ධම්මිකා"**ති වුත්තා. මිගසූකරාදිඝාතාය

සුනඛාදීනං කඩ්ඪිත්වා වනවරණං **වාපේති**; මිගවා; තත්ථ නියුත්තා, තෙ වා වාපේන්ති නෙන්තීති **වාපිකා**; මිගවධචාරිනෝ. **චිත්තප්පවත්තිං පුච්ඡති.** කායිකවාචසිකපයොගෙන හි සා ලොකෙ පාකටා පකාසභූතාති.

135. දෙවායතනභාවෙන චිත්තභා, ලොකස්ස චිත්තනීකාරට්ඨානභාතා ච **චෙතියං අහොසි.**

කාමංකාරවසෙන කිඤ්චිපි න කරණීයාති **අකරණීයා.** කාමංකාරෝ පන හත්ථගතකරණවසෙනාති ආහ **"අගහෙතබ්බාති අත්ථෝ"**ති. **අභිමුඛයුද්ධනාති** අභිමුඛං උජුකමෙව සඞ්ගාමකරණෙන. උපලාපනං සාමං දූනඤ්චාති දස්සෙතුං **"අල"**න්තිආදි වුත්තං. හෙදෙපි ඉධ උපායෙ එවාති වුත්තං **"අඤ්ඤත්ර මිථුභෙදා"**ති. යුද්ධස්ස[1] පන අනුපායතා පගෙව පකාසිතා. **ඉදන්ති** "අඤ්ඤත්ර උපලාපනාය, අඤ්ඤත්ර මිථුභෙදා"ති ච ඉදං වචනං. **කථාය නයං ලභිත්වාති** "යාවකීවඤ්ච -පෙ- නො පරිහානී"ති ඉමාය භගවතො කථාය නයං උපායං ලභිත්වා.

අනුග්ගහමායාති වජ්ජිරාජෙසු අනුග්ගහෙන. **අස්සාති** භගවතො. **කථන්ති** වජ්ජීහි සද්ධිං කාතබ්බයුද්ධකථං. **උජුං කතිස්සාමීති** පටිරාජානෝ ආනෙත්වා පාකාරපරිඛානං අඤ්ඤථාභාවාපාදනෙන උජුභාවං කරිස්සාමි.

පතිට්ඨිතගුණෙහීති පතිට්ඨිතාවරියගුණෙහි. ඉස්සරා **සන්නිපතන්තු;** මයං අනිස්සරා; තත්ථ ගන්ත්වා කිං කරිස්සාමාති **ලිච්ඡවිනෝ න සන්නිපතිංසූති** යොජනා. **සූරා සන්නිපතන්තූති** එත්ථාපි එසෙව නයෝ.

බලහෙරිනන්ති යුද්ධාය බලකායස්ස උට්ඨානභෙරිං.

භික්ඛුඅපරිහානියධම්මවණ්ණනා

136. අපරිහානාය හිතාති **අපරිහානියා;** න පරිහායන්ති එතෙහීති වා **අපරිහානියා;** තෙ පන යස්මා අපරිහානිකාරකා නාම හොන්ති; තස්මා වුත්තං **"අපරිහානිකරෙ"**ති. යස්මා පන තෙ පරිහානිකරානං උජුපටිපක්ඛභූතා; තස්මා ආහ **"වුද්ධිහෙතුභූතෙ"**ති. යස්මා භගවතො දෙසනා උපරූපරි ඤාණාලොකං පසාදෙන්ති සත්තානං හදයඛ්කාරං විධමති, පකාසෙතබ්බ ච අත්ථ හත්ථතලෙ ආමලකං විය සුට්ඨුතරං පාකටෙ කත්වා දස්සෙති; තස්මා වුත්තං **"චතුසභස්සං -පෙ- කථයිස්සාමි"**ති.

යස්මා භගවා "තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස සම්මුඛා වජ්ජීනං අභිණ්හසන්නිපාතාදිපටිපත්තිං කථෙන්තොයෙව අයං අපරිහානියකථා අනියාන්තිකා වට්ටනිස්සිතා; මයිහං පන සාසනෙ තථාරූපී කථා කථෙතබ්බා; සා හොති නියාන්තිකා විවට්ටනිස්සිතා; යාය සාසනං මය්හං පරිනිබ්බානතොපි පරම්පි අද්ධනියං අස්ස චිරට්ඨිතික"න්ති විනෙතුං; තස්මා භික්ඛූ සන්නිපාතාපෙක්ඛා තෙසං අපරිහානියෙ ධම්මෙ දෙසෙන්තො තෙනෙව නියාමෙන දෙසෙසි. තෙන වුත්තං **"ඉදං වජ්ජීසන්තකෙ[2] වුත්තසදිසමෙවා"**ති. එවං සඞ්ඛෙපතො වුත්තමත්ථං විත්ථාරතො දස්සෙන්තො **"ඉධාපි චා"** තිආදිමාහ. තත්ථ **"තතො"**නිආදි දිසාසු ආගතසාසනෙ වුත්තං තං කථනං. විහාරසීමා ආකුලා යස්මා; තස්මා **උපොසථපවාරණා ඨිතා.**

ඔලීයමානකෙති පාළිතො. අත්ථතො ච විනස්සමානෙ. **උක්කිපාපෙන්තාති** පගුණභාවකරණෙන, අත්ථසංවණ්ණනෙන ච පගහණ්හන්තා.

---

1. දණ්ඩස්ස (ක)
2. වජ්ජිසුත්තන්තකෙ (ක)

සාවජ්ජියං භික්ඛු විය පාචිත්තියං දෙසාපෙතබ්බොති[1]. **වජ්ජීපුත්තකා විය** දසවත්ථුදීපනෙන[2]. **"ගිහිගතානී"**ති ගිහිපටිසංයුත්තානී"ති වදන්ති. ගිහිසු ගතානි, තෙහි ඤාතානි **ගිහිගතානි.** ධුමකාලෝ එතස්සාති **ධූමකාලිකං** චිතකධූමවූපසමතෝ පරං අපපවත්තනතෝ.

පිරිහාවප්පත්තානීති සාසනෙ පිරිහාවං අනිච්චතාදිතභාවං උපගතා. **ථෙරකාරකෙහී**ති ථෙරභාවසාධකෙහි සීලාදිගුණෙහි අසෙකඛධම්මෙහි. **බහූ රත්තියොති** පබ්බජිතා හුත්වා බහූ රත්තියො **ඤාතෙති.** සීලාදිගුණෙසු පතිට්ඨාපනමෙව සාසනෙ පරිණායකතාති ආහ **"තීසු සික්ඛාසු පවත්තෙතෙති"**ති.

ඔවාදං න දෙන්ති අභාජනභාවතෝ. **පවෙණීකථන්ති** ආචරිය-පරම්පරාහතං සම්මාපටිපත්තිදීපනං ධම්මකථං. **සාරභූතං ධම්මපරියායන්ති** සමථවිපස්සනාමග්ගඵලසම්පාපනෙන සාරභූතං බොජ්ඣඞ්ගකොසල්ල-අනුත්තරසිතීභාවඅධිචිත්තසුත්තාදිධම්මතන්තිං.

පුනබ්භවදූනං පුනබ්භවෝ උත්තරපදලොපෙන. **ඉතරෙති** යෙ නපච්චයවසිකා නආමිසචක්ඛුකා; තෙ **න ගවේසන්ති** තණ්හාය වසා.

ආරඤ්ඤකෙසූති අරඤ්ඤභාගෙසු අරඤ්ඤපරියාපන්නෙසු. නනු යත්ථ කත්ථචිපි තණ්හා සාවජ්ජා එවාති චොදනං සඤ්ඤාය **"ගාමන්තසෙනාසනෙසු හී"**තිආදි; තෙන "අනුත්තරෙසු විමොක්ඛෙසු පිහං උපට්ඨාපයතෝ"ති එත්ථ වුත්තනයිනෙහාදයෝ විය ආරඤ්ඤකෙසු සෙනාසනෙසු සාලයතා සෙවිතබ්බපකතියා එවාති දස්සෙති.

අත්තනාවාති සයමෙව; තෙන පරෙහි අනුස්සාහිතානං සරසෙනෙව අනාගතානං පෙසලානං භික්ඛූනං ආගමනං, ආගතානඤ්ච ඵාසුවිහාරං පච්චාසිසන්නතාති දස්සෙති. **ඉමිනා නිහාරෙනාති** ඉමාය පටිපත්තියා. **අගහිතධම්මගහණන්ති** අගහිතස්ස පරියත්තිධම්මස්ස උග්ගහණං. **ගහිතසඤ්ඤායකරණන්ති** උග්ගහිතස්ස සුට්ඨු අත්ථචින්තනං. චින්තනතෝ හි **සඤ්ඤායසදිසා.**

එනීති උපගච්ඡන්ති. නිසීදන්ති ආසනපඤ්ඤාපනාදිනා.

137. ආරම්භතබ්බතෝන **කම්මං ආරාමෝ. කම්මෙ රතා;** න ගන්ථධුරෙ, වාසධුරෙ වාති **කම්මරතා;** අනුයුත්තතාති තපපරභාවෙන පුනප්පුනං පසුතා. **ඉතිකාතබ්බකම්මන්ති** තං තං භික්ඛූනං කාතබ්බං උච්චාවචකම්මං චීවරවිචාරණාදි. තෙනාහ **"සෙය්‍යථිද"**න්තිආදි. **උපට්ඨාපනන්ති** දුපට්ඨපතිට්ඨාදිකරණං. තඤ්හි පඨමපටලාදීනං උපට්ඨාපනකාරණත්තා තථා වුත්තං. යදි එවං කථමයං කම්මරාමතා පරිකිත්තිතාති ආහ **"එකචෙවා හී"**තිආදි.

කරොනෙනායෙවාති යථාවුත්තනිරවජ්ජානකථං කථෙනෙනායෙව. අනිරවජ්ජානකථාභාවෙපි තස්ස තත්ථ තපපරභාවදස්සනත්ථං අවධාරණවචනං. **පරියත්තඞ්ගීති** සපරියත්තා කත්වා වත්තා. "පරියත්තවතිං වාචං භාසිතා"ති[3]. හි වුත්තං. **අප්පහෙසෙවාති** පරිමිතකථොයෙව එකනෙතන කථෙතබ්බසෙවව කථනතෝ. සමාපත්තිසමාපජ්ජනං **අරියෙ තුණ්හීභාවෙ.**

1. වි 1-336 පිටෙඋ විත්ථාරවණ්ණා. 2. වි 4-491 පිටෙඋ විත්ථාරවණ්ණා.
3. දී 1-4, 60 පිටෙඋසු.

නිද්දුයතියෙවාති නිද්දොක්කමනෙ අනාදීනවදස්සී නිද්දුයතියෙව. ඉරියාපථපරිවත්තනාදිනා න නං විනොදෙති.

එවං සංසට්ඨොවාති වුත්තනයෙන ගණසඞ්ගණිකාය සංසට්ඨා එව **විහරති.**

දුස්සීලා පාපිච්ඡා නාමාති සයං නිස්සීලා අසන්තගුණසම්භාවනිච්ඡාය සම්භාවනාගතත්තා පාපා ලාමකා ඉච්ඡා එතෙසන්ති පාපිච්ඡා.

පාපපුග්ගලෙහි මෙත්තිකරණතො **පාපමිත්තතා.** තෙහි සද්ධි සහ පවත්තනෙන **පාපසහායතා.** තත්ථ නිත්තනතාදිතා තදධිමුත්තතාය **පාපසම්පවඞ්කතා.**

138. සද්ධා එතෙසං අත්ථීති **සද්ධානි** ආහ **"සද්ධාසම්පන්නා"**ති. ආගමනීයපටිපදාය ආගතසද්ධා **ආගමනීයසද්ධා;** සා සාතිසයා මහාබොධිසත්තානං පරොපදෙසෙන විනා සද්ධෙය්‍යවත්ථුං අවිපරීතතො ඔගාහෙත්වා අධිමුච්චනතොති ආහ **"සබ්බඤ්ඤුබොධිසත්තානං හොති"**ති. **සච්චපටිවෙධතො** ආගතසද්ධා **අධිගමසද්ධා** සුරබ්භාදීනං[1] විය. "සම්මාසම්බුද්ධො භගවා"තිආදිනා බුද්ධාදීසු උපජ්ඣායකපසාදෙ **පසාදසද්ධා** මහාකප්පින රාජාදීනං[2] විය. "එවමෙත"න්ති ඔකප්පනත්තිත්තා පකප්පිත්තා සද්දහනවසෙන කප්පනං **ඔකප්පනං. දුබ්බාපිනි** පසාදසද්ධාපි ඔකප්පනසද්ධාපි. තත්ථ පසාදසද්ධා අපරනෙය්‍යරූපා හොති සවනමත්තෙන පසීදනතො. ඔකප්පන සද්ධා සද්ධෙය්‍යවත්ථුං ඔගාහෙත්වා අනුපවිසිත්වා "එවමෙත"න්ති පවත්තකාරොනන්ති විය පවත්තති. තෙනාහ **"සද්ධාධිමුත්තෙනා වකකලිත්තෙරසදිසො හොති"**ති. **තස්ස හිති** ඔකප්පනසද්ධාය සම්පන්නාගතස්ස. හිරී එතස්ස අත්ථීති **හිරි;** හිරි මනො එතෙසන්ති **හිරිමනාති** ආහ **"පාප-පෙ-චිත්තා"**ති. පාපකො ඔත්තප්පෙපන්ති **උබ්බිජ්ජන්ති** භායන්තීති ඔත්තප්පී.

බහු සුතං සුත්තගෙය්‍යාදි එතෙනාති **බහුස්සුතො;** සුතග්ගහණෙඤ්චත්ථ නිදස්සනමත්තං ධාරණපරිචයපරිපුච්ඡානුප්පෙක්ඛනදිට්ඨිනිජ්ඣානානමෙපත්ථ ඉච්ඡිතබ්බත්තා. සවනමූලකත්තා වා තෙසම්පි තග්ගහණෙනෙව ගහණං දට්ඨබ්බං. අත්ථකාමෙන පරියාපුණිතබ්බතො, දිට්ඨධම්මිකාදිපුරිසත්ථසිද්ධියා පරියත්තභාවතො ච **පරියත්ති;** තිණ්ණි පිටකානි. **සච්චප්පටිවෙධො** සච්චානං පටිවිජ්ඣනං. තදපි බාහුසච්චං යථාවුත්තබාහුසච්චක්ඛන්ධපරියත්තිතො. **පරියත්ති අධිප්පෙතා** සච්චප්පටිවෙධාවහෙන බාහුසච්චෙන බහුස්සුතභාවස්ස ඉධ ඉච්ඡිතත්තා. **සොති** පරියත්තිබහුස්සුතො. **චතුබ්බිධො හොති** පඤ්චමස්ස පකාරස්ස අභාවතො. **සබ්බත්ථකබහුස්සුතොති** නිස්සයමුච්චනකබහුස්සුතාදයො විය පදෙසිකො අහුත්වා පිටකත්තයෙ සබ්බත්ථකමෙව බාහුසච්චසබ්භාවතො සබ්බස්ස අත්ථස්ස කායනතො කථනතො සබ්බත්ථකබහුස්සුතො. **තෙ ඉධ අධිප්පෙතා** පටිපත්තිපටිවෙධසද්ධම්මානං මූලභූතෙ පරියත්තිසද්ධමෙම සුපපත්තිසිත්තභාවතො.

ආරද්ධන්ති පගුණිතං. තං පන දුව්ඛම්පි වීරියාරම්භවිභාගෙන දස්සෙතුං **"තත්ථා"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **එකකානි** එකාකිනො; වූපකට්ඨවිහාරිනොති අත්ථො.

---

1 දී-අට්ඨ 3-48, ම අට්ඨ 2-287, අං-අට්ඨ 1-305, ධම්මපද-අට්ඨ 1-302, උදාන-අට්ඨ-258 පිටෙසු.

2. අං-අට්ඨ 1-246, ධම්මපද-අට්ඨ 1-351, තෙරගාථා-අට්ඨ 2-179, අපදාන-අට්ඨ 2-218 පිටෙසු විත්ථාරො.

පුච්ඡිස්සන්ති පරතො **පුච්ඡිත්වා**. **සම්පවිජ්ඣාපෙතූ**නන්ති "ඉදං අසුකනාමෝ"ති වත්වා තෙහි "ආමා"ති පටිජානාපෙතූනන්ති අත්ථෝ. එවං විරකතාදිඅනුස්සරණසමත්ථසතිනෙපක්කානං අපපකසිරෙනෙව සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගභාවනාපාරිපූරිං ගච්ඡතීති දස්සනත්ථං **"එවරූපෙ භික්ඛූ සන්නිපාතයා"**ති වුත්තං. තෙනෙවාහ "අපිචා"තිආදි.

139. බුජ්ඣන්ති එතායාති "බොධී"ති ලද්ධනාමාය සම්මාදිට්ඨිආදිධම්මසාමග්ගියා අඞ්ගානි **බොජ්ඣඞ්ගා**; පසත්ථා, සුන්දරා වා බොජ්ඣඞ්ගා **සම්බොජ්ඣඞ්ගා**. **උපට්ඨානලක්ඛණොති** කායවෙදනාචිත්තධම්මානං අසුභදුක්ඛානිච්චානත්තභාවසල්ලකණ්ඩනසඞ්ඛාතං ආරම්මණෙ **උපට්ඨානං** ලක්ඛණමෙතස්සාති උපට්ඨානලක්ඛණෝ. චතුන්නං අරියසච්චානං පීළනාදිපකාරතො විවයෙ උප්පරික්ඛා ලක්ඛණමෙතස්සාති **පවිචයලක්ඛණෝ**. අනුප්පන්නා කුසලානුප්පාදනාදිවසෙන චිත්තස්ස පග්ගහො පග්ගණ්හනං ලක්ඛණං එතස්සාති **පග්ගහලක්ඛණෝ**. එරණං විප්ඵාරිකතා ලක්ඛණං එතස්සාති **එරණලක්ඛණෝ**. උපසමෝ කායචිත්තපරිළාහානං වූපසමනං ලක්ඛණං එතස්සාති **උපසමලක්ඛණෝ**. අවික්ඛෙපො චිත්තෙකග්ගතාසඞ්ඛාතං ලක්ඛණං එතස්සාති **අවික්ඛෙපලක්ඛණෝ**. ලීනුද්ධච්චරහිතෙ අධිචිත්තෙ පවත්තමානෙ පග්ගහනිග්ගහසම්පහංසනෙසු අබ්‍යාවටතා අජ්ඣුපෙක්ඛනං පටිසඞ්ඛානං ලක්ඛණං එතස්සාති **පටිසඞ්ඛානලක්ඛණෝ**.

චතූහි **කාරණෙහීති** සතිසම්පජඤ්ඤං, මුට්ඨස්සතිපුග්ගලපරිවජ්ජනා, උපට්ඨිතස්සතිපුග්ගලසෙවනා, තදධිමුත්තතාති ඉමෙහි චතූහි කාරණෙහි. **ඡහි කාරණෙහීති** පරිපුච්ඡකතා, වත්ථුවිසදකිරියා, ඉන්ද්‍රියසමත්තපටිපාදනා, දුප්පඤ්ඤපුග්ගලපරිවජ්ජනා, පඤ්ඤවන්තපුග්ගලසෙවනා, තදධිමුත්තතාති ඉමෙහි ඡහි කාරණෙහි. **මහාසතිපට්ඨානවණ්ණනායං** පන "සත්තහි කාරණෙහී"ති[1]. වක්ඛති; තං ගම්භීරඤාණචරියාපච්චවෙක්ඛණානි ඉමං කාරණං පක්ඛිපිත්වා වෙදිතබ්බං. **නවහි කාරණෙහීති** අපායගමනීයපච්චවෙක්ඛණා, ගමනවීථිපච්චවෙක්ඛණා, පිණ්ඩපාතස්ස අපච්චයනතා, දුයජ්ජමහත්තපච්චවෙක්ඛණා, සත්ථුමහත්තපච්චවෙක්ඛණා, සබ්‍රහ්මචාරිමහත්තපච්චවෙක්ඛණා, කුසිතපුග්ගලපරිවජ්ජනා, ආරද්ධවිරියපුග්ගලසෙවනා, තදධිමුත්තතාති ඉමෙහි නවහි කාරණෙහි. මහාසතිපට්ඨානවණ්ණනායං[2]. පන ආනිසංසදස්සාවිතා, ජාතිමහත්තපච්චවෙක්ඛණාති ඉමෙහි සද්ධිං "එකාදසා"ති වක්ඛති. **දසහි කාරණෙහීති** බුද්ධානුස්සති, ධම්මානුස්සති, සංඝසීලචාගදෙවතාඋපසමානුස්සති, ලූඛපුග්ගලපරිවජ්ජනා, සිනිද්ධපුග්ගලසෙවනා, තදධිමුත්තතාති ඉමෙහි දසහි. **මහාසතිපට්ඨානවණ්ණනායං[3]**. පන පසාදනීයසුත්තන්තපච්චවෙක්ඛණාය, සද්ධිං "එකදසා"ති වක්ඛති. **සත්තහි කාරණෙහීති** පණීතභොජනසෙවනතා, උතුසුඛසෙවනතා, ඉරියාපථසුඛසෙවනතා, මජ්ඣත්තපයොගතා, සාරද්ධකායපුග්ගලපරිවජ්ජනතා, පස්සද්ධකායපුග්ගලසෙවනතා, තදධිමුත්තතාති ඉමෙහි සත්තහි. **දසහි කාරණෙහීති** වත්ථුවිසදකිරියා, ඉන්ද්‍රියසමත්තපටිපාදනා, නිමිත්තකුසලතා, සමයෙ චිත්තස්ස පග්ගහණං, සමයෙ චිත්තස්ස නිග්ගහණං, සමයෙ චිත්තස්ස සම්පහංසනං, සමයෙ චිත්තස්ස අජ්ඣුපෙක්ඛනං, අසමාහිතපුග්ගලපරිවජ්ජනං, සමාහිතපුග්ගලසෙවනං, තදධිමුත්තතාති ඉමෙහි දසහි කාරණෙහි. **මහාසතිපට්ඨානවණ්ණනායං[4]**. පන "ඣානවිමොක්ඛපච්චවෙක්ඛණා"ති ඉමිනා සද්ධිං

1. දී-අට්ඨ 2-376, ම-අට්ඨ 1-294 පිට්ඨෙසු
2. දී-අට්ඨ 2-378, ම-අට්ඨ 1-297පිට්ඨෙසු.
3. දී-අට්ඨ 2-382, ම-අට්ඨ 1-300 පිට්ඨෙසු.
4. දී-අට්ඨ 3-283, ම- අට්ඨ1-301 පිට්ඨෙසු

"එකාදසහී"ති වක්ඛති. **පඤ්චහි කාරණේහීති** සත්තසම්භත්තතා, සඞ්ඛාරසම්භත්තතා, සත්තසඞ්ඛාරකෙලාසනපුග්ගලපරිවජ්ජනා, සත්තසඞ්ඛාරසම්භත්තපුග්ගලසෙවනා, තදධිමුත්තතාති ඉමෙහි පඤ්චහි කාරණේහි. යං පනෙත්ථ වත්තබ්බං; තං **මහාසතිපට්ඨානවණ්ණනායං**[1]. ආගමිස්සති. කාමං බොධිපක්ඛියධම්මා නාම නිප්පරියායතො අරියමග්ගසම්පයුත්තා එව නියාන්නිකභාවතො. සුත්තන්තදෙසනා නාම පරියායකථාති **"ඉමිනා විපස්සනා -පෙ- භාවෙසී"**ති වුත්තං.

140. නෙහුමකෙ සඞ්ඛාරෙ "අනිච්චා"ති අනුපස්සති එතායාති **අනිච්චානුපස්සනා;** තථා පවත්තා විපස්සනා; සා පන යස්මා අත්තනා සහගතසඤ්ඤුය භාවිතාය විභාවිතා එව හොතීති වුත්තං **"අනිච්චානුපස්සනාය සඳ්ධිං උප්පන්නසඤ්ඤූ"**ති. සඤ්ඤුසීසෙන චායං විපස්සනාය එව නිද්දෙසො. **අනත්තසඤ්ඤූදීසුපි** එසෙව නයො. **ලොකියවිපස්සනාපි හොන්තෙව;** යස්මා "අනිච්ච"න්තිආදිනා තා පවත්තන්තීති. **ලොකියවිපස්සනාපීති** පි-සද්දෙන මිස්සකාපෙත්ථ සන්තීති අත්ථතො ආපන්නන්ති අත්ථාපත්තිසිද්ධමත්ථං නිද්ධාරෙත්වා සරූපතො දස්සෙතුං **"විරාගො"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **ආගතවසෙනාති** තථා ආගතපාළිවසෙන "විරාගො-නිරොධො"ති හි තත්ථ නිබ්බානං වුත්තන්ති ඉධ "විරාගසඤ්ඤූ, නිරොධසඤ්ඤූ"ති වුත්තසඤ්ඤූ නිබ්බානාරම්මණාපි සියුං. තෙන වුත්තං **"දෙව ලොකුත්තරාපි හොන්තී"**ති.

141. මෙත්තා එතස්ස අත්ථීති **මෙත්තං;** චිත්තං. තංසමුට්ඨානං කායකම්මං **මෙත්තං කායකම්මං.** එස නයො සෙසද්වයෙපි. ඉමානිපි මෙත්තාකායකම්මාදීනි භික්ඛූනං වසෙන ආගතානි තෙසං සෙට්ඨපරිසභාවතො. යථා පන භික්ඛූසුපි ලබ්භන්ති; එවං ගිහීසුපි ලබ්භන්ති චතුපරිසසාධාරණත්තානි තං දස්සෙතුං **"භික්ඛූනඤ්හී"**තිආදිමාහ. කාමං ආදිබ්‍රහ්මචරියකධම්මස්සවනෙනපි මෙත්තාකායකම්මානි ලබ්භන්ති; නිප්පරියායතො පන චාරිත්තධම්මස්සවනෙන අයම්පෙත්ථ ඉච්ඡිතොති දස්සෙන්තො **"ආගිසමාචාරිකධම්මපූරණ"**න්ති ආහ. **තෙපිටකම්පි බුද්ධවචනං**[2] පරිපුච්ඡනඅත්ථකථනවසෙන පවත්තියමානං හිතජ්ඣාසයෙන පවත්තිතබ්බතො.

ආවීති පකාසං; පකාසභාවෙ චෙත්ථ යං උද්දිස්ස තං කායකම්මං කරීයති; තස්ස සම්මුඛභාවතොති ආහ **"සම්මුඛා"**ති. **රහොති** අපපකාසං; අපපකාසතා ච යං උද්දිස්ස තං කායකම්මං කරීයති; තස්ස පච්චක්ඛාභාවතොති ආහ **"පරම්මුඛා"**ති. **සභායෙනාවගමනං** තෙසං පුරතො. **උභයෙහීති** නවකෙහි, ථෙරෙහි ච.

පඤ්ඤායහාති පඤ්ඤාණෙන ඤත්වා.

කාමං මෙත්තාසිනෙහසිනිද්ධානං නයනානං උම්මීලනා, පසන්නෙන මුඛෙන ඔලොකනඤ්ච මෙත්තං කායකම්මමෙව; යස්ස පන චිත්තස්ස වසෙන නයනානං මෙත්තාසිනෙහසිනිද්ධතා; මුඛස්ස ච පසන්නතා; තං සන්ධාය වුත්තං **"මෙත්තං මනොකම්මං නාමා"**ති.

ලාභසද්දෙ කම්මසාධනෙ "ලාභාවත, ලාභො ලද්ධා"තිආදීසු විය; සො චෙත්ථ "ධම්මලද්ධා"ති වචනතො අතීතකාලිකොති ආහ **"විවරාදයො**

---

1. දී-ට්ඨ 2-384, ම-ට්ඨ 1-302 පිට්ඨෙසු.
2. තෙපිටකම්පි බුද්ධවචනං මෙත්තං වචීකම්මං නාම (?)

ලද්ධපච්චයා"ති. ධම්මතො ආගතාති **ධම්මිකා.** තෙනාහ "ධම්මලද්ධා"ති. ඉමමෙව හි අත්ථං දස්සෙතුං **"කුහනාදී"**තිආදි වුත්තං. චිත්තෙන විහඤ්ඤනපුබ්බකං කායෙන විහඤ්ඤනන්ති මූලමෙව දස්සෙතුං **"එවං චිත්තෙන විහඤ්ඤා"**නන්ති වුත්තං; තෙන චිත්තුපපාදමත්තෙනපි පටිච්ඡාගො න කාතබ්බොති දස්සෙති. **අප්පටිච්ඡන්නතන්ති** භාවනපුංසකනිද්දෙසො; අපපටිච්ඡන්නතං වා ලාභං භුඤ්ජතීති කම්මනිද්දෙසො එව.

තං තං නෙව ගිහීනං දෙති අත්තනො ආජීවසොධනත්ථං. **න අත්තනා භුඤ්ජතී**ති අත්තනාව න පරිභුඤ්ජති "මයහං අසාධාරණභොගිතා මා හොතූ"ති. **"පටිග්ගහණහනෙනා ච -පෙ- පස්සති"**ති ඉමිනා තස්ස ලාභස්ස තීසුපි කාලෙසු සාධාරණතො ඨපනං දස්සිතං. **"පටිග්ගහණහනෙනා ච සංඝෙන සාධාරණං හොතූ"**ති ඉමිනා පටිග්ගහණකාලො දස්සිතො; **"ගහෙත්වා -පෙ- පස්සති"**ති ඉමිනා පටිග්ගහිතකාලො; තදුභයං පන තාදිසෙන පුබ්බාභොගෙන විනා න හොතීති අත්ථසිද්ධා පුරිමකාලො. තයිදං පටිග්ගහණතො පුබ්බෙවස්ස හොති "සංඝෙන සාධාරණං හොතූති පටිග්ගහෙස්සාමී"ති. පටිග්ගහණහනතස්ස හොති "සඞ්ඝෙන සාධාරණං හොතූති පටිග්ගහණහාමී"ති. පටිග්ගහෙත්වා හොති "සඞ්ඝෙන සාධාරණං හොතූති පටිග්ගහිතං මයා"ති එවං තිලක්ඛණසම්පන්නං කත්වා ලද්ධලාභං ඔසානලක්ඛණං අවික්කොපෙත්වා පරිභුඤ්ජනෙනා සාධාරණභොගී, අපපටිච්ඡන්නභොගී ච හොති.

ඉමං පන සාරණීයධම්මන්ති ඉමං චතුත්ථං සරිතබ්බයුත්තධම්මං. **න හි -පෙ- ගණ්හන්ති;** තස්මා සාධාරණභොගිතා එව දුස්සීලස්ස නත්ථීති ආරම්භොපි තාව න සම්භවති; කුතො පූරණන්ති අධිප්පායො. **"පරිසුද්ධසීලො"**ති ඉමිනා ලාභස්ස ධම්මිකභාවං දස්සෙති. **"චතුන්නං අඛණ්ඩතාදීනා"**ති ඉමිනා අපපටිච්ඡන්නභොගිතං, සාධාරණභොගිතඤ්ච දස්සෙති. සති පන තදුභයෙ සාරණීයධම්මා පූරිතා එව හොතීති ආහ **"පූරෙති"**ති. **"ඔදිස්සකං කත්වා"**ති එතෙන අනොදිස්සකං කත්වා පිතූනං, ආචරියුපජ්ඣායාදීනං වා ථෙරාසනතො පට්ඨාය දෙන්නස්ස සාරණීයධම්මොයෙව හොතීති. **සාරණීයධම්මා පනස්ස න හොතී**ති පටිග්ගහණට්ඨානෙ ඔදිස්සකං කත්වා දින්නත්තා. තෙනාහ **"පලිබොධජග්ගනං නාම හොති"**තිආදි. යදි එවං සබ්බෙන සබ්බං සාරණීයධම්මපූරකස්ස ඔදිස්සකදානං න වට්ටතීති? නො න වට්ටති යුත්තට්ඨානෙති දස්සෙන්තො **"තෙන පනා"**තිආදිමාහ. ගිලානාදීනං ඔදිස්සකං කත්වා දානං අපපටිච්ඡාගපක්ඛිකං "අසුකස්ස න දස්සාමී"ති පටික්ඛෙපස්ස අභාවතො. ඛ්‍යතිරෙකපධානො හි පටිච්ඡාගො තෙනාහ **"අවස්සෙස"**නන්තිආදි. **අදාතුම්පීති** පි සද්දෙන දාතුම්පි වට්ටතීති දස්සෙති; තඤ්ච ඛො කරුණායනවසෙන; න වත්තපූරණවසෙන.

සුසික්ඛිතායාති සාරණීයධම්මපූරණවිධිම්හි සුට්ඨු සික්ඛිතාය; සුකුසලායාති අත්ථො. ඉදානි තස්සා කොසල්ලං දස්සෙතුං **"සුසික්ඛිතාය හී"**තිආදි වුත්තං. **"දවාදසහි වස්සෙහි පූරති; න තතො ඔර"**නන්ති ඉමිනා තස්ස දුප්පූරණං දස්සෙති. තථා හි සො මහාපථවිලො මහානිසංසොති දිට්ඨධම්මිකෙහිපි තාව ගරුතරෙහි ඵලානිසංසෙහි ච අනුගතො. තංසමඞ්ගී ච පුග්ගලො විසෙසලාභී අරියපුග්ගලො විය ලොකෙ අච්ඡරියබ්භුතධම්මසමන්නාගතො හොති. තථා හි සො දුප්පජහං දානමයස්ස, සීලමයස්ස ච පුඤ්ඤස්ස පටිපක්ඛධම්මං සුදූරෙ වික්ඛම්භිතං කත්වා සුවිසුද්ධෙන

වෙතසා ලොකෙ පාකටෝ පඤ්ඤුතෝ හුත්වා විහරති; තසසිමසථං ඛ්‍යතිරෙකතෝ, අඤ්ඤතෝ ච විභාවෙතුං **"සචෙ හි"**නිආදි වුත්තං; තං සුවිඤ්ඤෙයසයමෙව.

ඉදානි යෙ සමපරායිකෙ, දිට්ඨධමමිකෙ ච ආනිසංසෙ දසෙසතුං **"එව"**නාදි වුත්තං. **නෙව ඉස්සා; න මචඡරියං හොති** චිරකාලභාවනාය විධුතභාවතෝ. **මනුසසානං පියෝ හොති** පරිචචාගසීලතාය විසුදධත්තා. තෙනාහ "දදං පියෝ හොති භජනති නං බහූ"තිආදි[1]. **සුලභපචචයෝ හොති** දානවසෙන උළාරජඣාසයතාය පචචයලාභසස ඉමානිසංසභාවතෝ දානසස. **පත්තගතමසස දිය්‍යමානං න ඛීයති** පත්තගතවසෙන දවාදසවසසිකසස මහාපත්තසස අච්චෙජදෙන පූරිතත්තා. **අගගභණ්ඩං ලභති** දෙවසිකං දකඛිණෙය්‍යානං අගගතෝ පඨාය දානසස දින්නත්තා **භයෙවං** -පෙ- **ආපජජති** දෙය්‍යපටිගගාහකවිකපපං අකත්වා අත්තනි නිරපෙකඛචිත්තෙන චිරකාලං දානපූරතාය පසාදිනචිත්තත්තා.

තත්‍රාති තෙසු ආනිසංසෙසු විභාවෙතබෙබසු. **ඉමානි** තං දීපනානි වක්ඛමානි කාරණානි. **අලභනනාපීති** අමහාපුඤ්ඤතාය න ලාභිනෝ සමානාපි. **භික්ඛාචාරමගගසභාගනති** සභාගං තබභාගියං භික්ඛාචාරමගගං **ජානාති.**

අනුත්තරිමනුස්සධම්මත්තා, ථෙරානං සංසයවිනොදනත්ථඤ්ච **"සාරණීයධම්මෙන. මෙ භගවතා පූජිතෝ"**ති ආහ. තථා හි දුතියවත්ථුස්මිම්පි ථෙරෙන අත්තා පකාසිතෝ. මනුස්සානං පියතාය, සුලභපචචයතායපි ඉදං වත්ථුමෙව. පත්තගතාඛියනස්ස පන විසෙසං විභාවනතෝ **"ඉදං තාව -පෙ- එතං වත්ථු"**නති වුත්තං.

ගිරිභණ්ඩමහාපූජායාති වෙනියගිරිමහි **සකලලඞ්කාදීපෙ,** යොජනපපමාණෙ සමුද්දෙ ච නාවාසඞ්ඝාටාදිකෙ ඨපෙත්වා දීපපුපඵගන්ධාදීහි කරියමානමහාපූජාය. **පරියායෙනාපීති** ලෙසෙනපි. **අනුචඡවිකනනති** සාරණීයධම්මපූරණතොපි ඉදං යථාභූතපපවෙදනං **තුමහාකං**[2]. **අනුචඡවිකනනති** අත්ථෝ.

අනාරොචෙත්වාව පලායිංසු චොරභයෙන. "අත්තනෝ දුජජීවිකායා"ති ච වදනති.

චවිසසතීති කපපිසසති. **අථස්ස සාරණීයධම්මපූරිකා අහොසි;** ථෙරසස පන සීලතෙජෙනෙව දෙවතා උසසුකකං ආපජ්ජි.

නත්ථි එතෙසං ඛණ්ඩනන්ති **අඛණ්ඩානි.** තං පන නෙසං ඛණ්ඩං දසෙසතුං **"යසසා"**නිආදි වුත්තං. තත්ථ උපසමපන්නසීලානං උදෙදසකකමෙන ආදිඅන්තා වෙදිතබබා. තෙනාහ **"සත්තසු"**නිආදි. අනුපසමපන්නසීලානං පන සමාදානකකමෙනපි ආදිඅන්තා ලබභන්ති. **පරියනෙත ඤානසාමඤ්ඤා වියාති** වත්තුන්ත, දසනෙත වා ඤාණවත්ථං විය; විසදිසුදාහරණඤ්චිදං "අඛණ්ඩානී"ති ඉමසස අධිගතත්තා. එවං සෙසානිපි උදාහරණානි. ඛණ්ඩිතභින්නතා ඛණ්ඩං; තං එතසස අත්ථීති **ඛණ්ඩං;** සීලං. **"ඡිද්ද"**නාදිආදිසුපි එසෙව නයෝ. **වෙමජඣෙ භින්නං** විනිවිජඣනවසෙන විසභාගවණ්ණෙන ගාවී විය**ාති** සම්බන්ධෝ. සබලරහිතානි **අසබලානි.** තථා **අකම්මාසානි.** සීලසස **කණ්හාදුසඛ්‍යතෝ** මොචනං විවට්ටූපනිස්සයභාවාපාදනං. යසමා ච තංසමඞ්ගිපුගගලෝ සෙරී සයංවසී

1. අං 2-34 පිටෙඪ. 2. තුයහං (අට්ඨකථායං)

භූජීසෝ නාම හොති; තසමාපි භූජීස්සානි. තෙනෙවාහ **"භූජීස්සභාවකාරණතෝ භූජීස්සානී"**ති. **සුපරිසුද්ධභාවෙන පාසංසත්තා චික්ඛුඤ්ඤපඤ්ඤානි.** ඉමිනාහං සීලෙන දෙවෝ වා භවෙය්‍යං; දෙවඤ්ඤතරෝ වා; තත්ථ "නිච්චෝ ධුවෝ සස්සතෝ"ති, "සීලෙන සුද්ධි"ති ච එවමාදිනා **තණ්හාදිට්ඨිහි අපරාමට්ඨත්තා.** "අයං තෙ සීලෙසු දෝසෝ"ති වත්තුම්පි විපත්තිසු යාය කායචි විපත්තියා දස්සනෙන **පරාමට්ඨුං** අනුද්ධංසෙතුං. සමාධිසංවත්තනපයෝජනානි **සමාධිසංවත්තනිකානි.**

සමානභාවූපගතසීලානි සීලසම්පත්තියා සමානභාවං උපගතසීලා සහාගවුත්තිකා. කාමං පුථුජ්ජනානඤ්ච චතුපාරිසුද්ධිසීලෙ නානත්තං නත්ථි; තං පන න එකන්තිකං, ඉදං එකන්තිකං නියතභාවතොති ආහ **"නත්ථි මගඵසීලෙ නානත්ත"**න්ති. **තං සඤ්ඤාය්‍යෙතං වුත්තන්ති** මගඵසීලං සඤ්ඤාය එතං "යානි තානි සීලානී"තිආදි වුත්තං.

යායන්ති යා අයං මයාඤ්ඤෙවව තුම්හාකඤ්ඤව පච්චක්ඛභූතා. **දිට්ඨීති** මගඵසම්මාදිට්ඨි. **නිද්දිසානි**න්ති නිද්ධතදෝසා;[1] සමුච්ඡින්නරාගාදිපාපධම්මාති අත්ථෝ. **නියාය්‍යතී**ති වට්ටදුක්ඛතෝ නිස්සරති නිග්ගච්ඡති. සයං නියාය්‍යන්තසෙසව හි "තංසමඞ්ගිපුග්ගලං වට්ටදුක්ඛතෝ නියාය්‍යාපෙති"ති වුච්චති. යා සත්ථු අනුසිට්ඨි; තං කරොන්තීති **තක්කරෝ;** තස්ස; යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජනකස්සාති අත්ථෝ. **සමානදිට්ඨිභාවන්ති** සදිසදිට්ඨිභාවං සච්චසම්පටිවෙධෙන අභින්නදිට්ඨිභාවං. **වුද්ධියෙවාති** අරියවිනයෙ ගුණෙහි වුඩ්ඪියෙව; නෝ පරිහානීති අයං අපරිහානියධම්මදෙසනා අත්තනොපි සාසනස්ස අධිනියතං ආකඞ්ඛන්තෙන භගවතා ඉධ දෙසිතා.

142. **ආසන්නපරිනිබ්බානත්තානි** කතිපයමාසාධිකෙන සංවච්ඡරමත්තෙන පරිනිබ්බානං භවිස්සතීති කත්වා වුත්තං. **එතංයෙවාති** "ඉති සීල"න්තිආදිකංයෙව. **ඉති සීල**න්ති එත්ථ **ඉති**-සද්දෙ පකාරත්ථෝ, පරිමාණත්ථෝ ච එකජ්ඣං කත්වා ගහිතොති ආහ **"එවං සීලං එත්තකං සීල"**න්ති. **එවං සීල**න්ති එවං පභෙදං සීලං. **එත්තකන්ති**න්ති එතං පරමං; න ඉතො භිය්‍යොති. **චතුපාරිසුද්ධිසීල**න්ති මගඵස්ස සම්භාරභූතං ලොකියචතුපාරිසුද්ධිසීලං. **චිත්තෙකග්ගතා සමාධී**ති එත්ථාපි එසෙව නයෝ. **යස්මිං සීලෙ ඨිතා**ති යස්මිං ලොකුත්තරකුසලස්ස පදට්ඨානභූතෙ "පුබ්බෙව ඛො පනස්ස කායකම්මං වචීකම්මං ආජීවෝ සුපරිසුද්ධා හොතී"ති.[2] එවං වුත්තසීලෙ පතිට්ඨාය. **එසොති** මගඵලසමාධි. **පරිභාවිතොති** තෙන සීලෙන සබ්බසෝ භාවිතෝ සම්භාවිතෝ. **මහප්ඵලෝ හොති මහානිසංසොති** මග්ගසමාධි තාව සාමඤ්ඤඵලෙහි මහප්ඵලෝ; වට්ටදුක්ඛවූපසමෙන මහානිසංසෝ. ඉතරෝ පටිපස්සද්ධිප්පහානෙන මහප්ඵලෝ; නිබ්බුතිසුඛුප්පත්තියා මහානිසංසෝ. **යම්හි සමාධිම්හි ඨිතා**ති යස්මිං ලොකුත්තරකුසලස්ස පදට්ඨානභූතෙ පාදකජ්ඣානසමාධිම්හි චෙව උට්ඨානගාමිනී සමාධිම්හි ච ඨත්වා. **සානි** මග්ගඵලඤ්ඤ. **තෙන පරිභාවිතානි** තෙන යථාවුත්තසමාධිනා සබ්බසෝ භාවිතා පරිභාවිතා. මහප්ඵලමහානිසංසතා සමාධිම්හි වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බා. අපිච තෙ බොජ්ඣඞ්ගමග්ගඞ්ගඋඞ්ගපපභෙදහෙතුතාය **මහප්ඵලා;** සත්තදක්ඛිණෙය්‍යපුග්ගලවිභාගහෙතුතාය **මහානිසංසා**නි වෙදිතබ්බා. **යාය පඤ්ඤාය ඨිතා**ති යායං විපස්සනාපඤ්ඤාය, සමාධිවිපස්සනාපඤ්ඤාය වා ඨත්වා. සමථයානිකස්ස හි සමාධිසහගතාපි පඤ්ඤා මග්ගාධිගමාය විසෙසපච්චයෝ හොතියෙව. **සම්මදෙවාති** සුට්ඨුයෙව යථා ආසවානං ලෙසොපි නාවසිස්සති; එවං සබ්බසෝ **ආසවෙහි විමුච්චති.** අග්ගමග්ගක්ඛණඤ්හි සඤ්ඤායෙතං වුත්තං.

1. නිග්ගතදෝසා (ක) 2. ම 3-337, අ නි 4-433 පිටෙසු.

143. ලොකියත්ථසද්දානං විය අභිරන්ත – සද්දස්ස සිද්ධි දට්ඨබ්බා. අභිරන්තං අභිරතං අභිරතීති හි අත්ථතො එකං. අභිරන්ත-සද්දෝ චායං අභිරූවිපරියායෝ; න අස්සාදපරියායෝ. අස්සාදවසෙන හි කත්ථචි වසන්තස්ස අස්සාදවත්ථුවිගමෙන සියා තස්ස තත්ථ අනභිරති; යදිදං බ්‍රහ්මණවානං නත්ථි; පගෙව බුද්ධානන්ති ආහ **"බුද්ධානං -පෙ- නත්ථී"**ති. අභිරති වසෙන කත්ථචි වසිත්වා තදභාවතො අඤ්ඤත්ථ ගමනං නාම බුද්ධානං නත්ථි. වෙනෙය්‍යවිනයනත්ථං පන කත්ථචි වසිත්වා තස්මිං සිද්ධෙ වෙනෙය්‍යවිනයනත්ථමෙව තතො අඤ්ඤත්ථ ගච්ඡන්ති; අයමෙත්ථ යථාරුචි. **ආයාමාති** එත්ථ ආ-සද්දෝ "ආගච්ඡා"ති ඉමිනා සමානත්ථොති ආහ **"එහි යාමා"**ති. **අයාමාති** පන පාඨෙ අ-කාරෝ නිපාතමත්තං. **සන්තිකාවචරත්තා** ථෙරං **ආලපති;** න පන තදා සත්ථු සන්තිකෙ වසන්තානං භික්ඛූනං අභාවතො. අපරිච්ඡින්නගණනෝ හි තදා භගවතො සන්තිකෙ භික්ඛුසඞ්ඝා. තෙනාහ "මහතා භික්ඛුසංඝෙන සද්ධි"න්ති. **අම්බලට්ඨිකාගමනන්ති** අම්බලට්ඨිකා-ගමනපටිසංයුත්තපාඨමාහ. **පාටලිගමෙනෙති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **උත්තානමෙව** අනන්තරං, හෙට්ඨා ච සංවණ්ණිතරූපත්තා.

සාරිපුත්තසීහනාදවණ්ණනා

145. **"ආයස්මා සාරිපුත්තෙනා"**තිආදි පාඨජාතං. **සම්පසාදනීයෙති** සම්පසාදනීයසුත්තෙත.[1] **චින්තාමීති** පොරාණට්ඨකථායං; තස්මා මයම්පි තත්ථෙව නං **අත්ථතො චින්තාරක්ඛිස්සාමාති** අධිප්පායො.

දුස්සීලආදීනවවණ්ණනා

148. ආගන්ත්වා වසන්ති එත්ථ ආගන්තුකාති **ආවසථො;** තදෙව අගාරන්ති ආහ **"ආවසථාගාරන්ති ආගන්තුකානං ආවසථගෙහ"**න්ති. **දවිනන්ත** රාජූනන්ති ලිච්ඡවිරාජමහඵරාජූනං. **සහායකාති** සෙවකා. **කුලානීති** කුටුම්බිකෙ. **සන්ථතන්ති සන්ථි**; සබ්බං සන්ථරි සබ්බසන්ථරි; තං **සබ්බසන්ථරිං.** භාවනපුංසකනිද්දෙසො චායං. තෙනාහ **"යථා සබ්බං සන්ථතං හොති; එව"**න්ති.

149. **දුස්සීලොති** එත්ථ දු-සද්දෝ අභාවත්ථෝ "දුප්පඤ්ඤා"තිආදීසු[2] විය; න ගරහත්ථොති ආහ **"අස්සීලෝ නිස්සීලෝ"ති. හීනනයංවරොති** එත්ථ යෝ සමාදින්නසීලෝ කෙනචි කාරණෙන සීලභෙදං පත්තොත්; සෝ තාව හීනනයංවරෝ හොති. යෝ පන සබ්බෙන සබ්බං අසමාදින්නසීලෝ ආචාරහීනෝ; සෝ කථං හීනනයංවරෝ නාම හොතීති? සොපි සාධුසමාචාරස්ස පරිහානියස්ස හෙදිතත්තා හීනනයංවරෝ එව නාම. විසඤ්ඤසංවරෝ සංවරරහිතොති හි වුත්තං හොති.

කං කං සිප්පට්ඨානං. **මඤ්ඤෙ කාලෙති** "මා ඤාතෙඵ පාණිනො"ති එවං මඤ්ඤනානි ඤොසනං ඤොසිතදිවසෙ.

අබ්භුග්ගච්ඡන්ති පාපකො කිත්තිසද්දෝ.

අජ්ඣාසයෙන මඬ්කු හොතියෙව විප්පටිසාරිභාවතො.

තස්සාති දුස්සීලස්ස. **සමාදාය පවත්තිට්ඨානන්ති** උට්ඨාය සමුට්ඨාය කතකාරණං. **ආපාථං ආගච්ඡන්තීති** තං මනසො උපට්ඨාති. **උම්මිලෙත්වා**

1. දී 3-82 පිටෙඵ. 2. ම 1-366, අං 2-7 පිටෙඵස්සු.

ඉධලොකන්ති උම්මිලනකාලෙ අත්තනො පුත්තදාරාදිදස්සනවසෙන ඉධලොකං **පස්සති. නිම්මිලෙත්වා පරලොකන්ති** නිම්මිලනකාලෙ ගහිනිමිත්තුපට්ඨානවසෙන පරලොකං **පස්සති**. තෙනාහ **"චත්තාරෝ අපායා"**තිආදි. **පඤ්චමපදන්ති** "කායස්ස භෙදා"තිආදිනා වුත්තො පඤ්චමො ආදීනවකොට්ඨාසො.

සීලවන්තආනිසංසවණ්ණනා

150. **වුත්තවිපරියායෙනා**ති වුත්තස්ස ආදීනවකොට්ඨාසස්ස විපරියායෙන. "අප්පමත්තො තං තං කසිවාණිජ්ජාදිං යථාකාලං සම්පාදෙතුං සක්කොතී"තිආදිනා "පාසංසා සීලමස්ස අත්ථී**ති සීලවා. සීලසම්පන්නෙනා**ති සීලෙන සමන්නාගතො. සම්පන්නසීලොති එවමාදිකං පන අත්ථවචනං සුකරන්ති අනාමට්ඨං.

151. **පාළිමුත්තකඅයා**ති සඞ්ගීතිඅනාරුළ්හාය **ධම්මිකට්ඨාය. තත්ථෙ**වාති ආවසථාගාරෙ එව.

පාටලිපුත්තනගරමාපනවණ්ණනා

152. **ඉස්සරියමත්තායා**ති ඉස්සරියපමාණෙන; ඉස්සරියෙන වෙව විත්තූපකරණෙන චාති එවං වා අත්ථො දට්ඨබ්බො. උපභොගූපකරණානිපි හි ලොකෙ "මත්තා"ති වුච්චන්ති. **පාටලිගාමං නගරං කාතූ**ති පුබ්බෙ "පාටලිගාමො"ති ලද්ධනාමං ඨානං ඉදානි නගරං කත්වා. **මාපෙන්තී**ති පතිට්ඨාපෙන්ති. **ආයමුඛපච්ඡින්දනත්ථ**න්ති ආයද්වාරානං උපච්ඡින්දනාය. **"සහස්සසෙවා"**ති වා පාඨො; සහස්සසො එව. තෙනාහ **"එකෙකන්තවගවසෙන සහස්සං සහස්සං ග්ගහෙසී"**ති. **සරවණ්ණිති** සරපතිට්ඨාපනට්ඨානානි. **චිත්තානි නමන්තී**ති තංතංදෙවතානුභාවෙන තත්ථ තත්ථෙව චිත්තානි නමන්ති වත්ථුවිජ්ජාපාඨකානං; යත්ථ යත්ථ කාහි වත්ථූනි පරිගණ්හිතානි. **සිප්පානුභාවෙනා**ති සිප්පානුගතවිජ්ජානුභාවෙන. **නාගඝරාහොන්ති** නාගානං නිවාසපරිග්ගහො. සෙසඋදකෙසුපි එසෙව නයො. **පාසාණොති** අප්පලක්ඛණපාසාණො. **ඛාණුකොති** යො කොචි ඛාණුකො. **සිප්පං ජප්පිත්වා** නාදිසං සාරම්භට්ඨානං පරිහරිත්වා අනාරම්භෙ ඨානෙ ඨාතුං වත්ථුපරිග්ගාහිකාහි **දෙවතාහි සද්ධිං මන්තයමානා විය** තංතංගෙහානි **මාපෙන්ති** උපදෙසදානවසෙන. **නොසන්ති** වත්ථුවිජ්ජාපාඨකානං, සබ්බාසං දෙවතානං. **මඞ්ගලං වඩ්ඪාපෙස්සන්තී**ති මඞ්ගලං බ්‍රූහෙස්සන්ති. පණ්ඩිතදස්සනාදීනි හි උත්තමමඞ්ගලානි. තෙනාහ **"අථ මඝ"**නන්තිආදි.

සඳ්ධ අබ්භූගමචඡකි අවයවඛමෙමන සමුදායස්ස අපදිසිතබ්බතො යථා "අලඞ්කතො දෙවදත්තො"ති.

අරියකමනුස්සානන්ති අරියදෙසවාසිමනුස්සානං. **රාසිවසෙනෙවා**ති "සහස්සං සතසහස්ස"න්තිආදිනා රාසිවසෙනෙව; අප්පකස්ස පන භණ්ඩස්ස කයවික්කයො අඤ්ඤත්ථාපි ලබ්භතෙවාති "රාසිවසෙනෙවා"ති වුත්තං. වාණිජාය පථො පවත්තිට්ඨානන්ති **වණ්ණිපථොති** පුරිමවික්කයෙපි අත්ථො; දුතියවික්කයෙපි පන වාණිජානං පථො පවත්තිට්ඨානන්ති **වණ්ණිපථොති** ඉමමත්ථං දස්සෙන්තො **"වාණිජානං වසනට්ඨාන"**න්ති ආහ. භණ්ඩපුටෙ හිඳුන්ති මොචෙන්ති එත්ථාති **පුටභෙදන**න්ති අයමෙත්ථ අත්ථොති ආහ **"භණ්ඩපුටෙ -පෙ- වුත්තං හොති"**ති.

ච-කාරලොපො සමුච්චයත්ථො **වා-සද්දෙ.**

153. **කාළකණ්ණී සත්තා**ති අත්තනා කණ්හධම්මබහුලතාය පරෙසඤ්ච කණ්හවිපාකානත්ථනිබ්බත්තනිනිමිත්තතාය "කාළකණ්ණී"ති ලද්ධනාමා පරූපද්දවකරා අපෙපඝකසත්තා. **තන්ති** භගවන්තං. **පුබ්බණ්හසමයන්ති** පුබ්බණ්හ එකං සමයං. **ගාමප්පවිසනනිහාරෙනා**ති ගාමප්පවෙසන-නිවසනාකාරෙන. **කායපටිබද්ධං කත්වා**ති චීවරං පාරුපිත්වා; පත්තං හත්ථෙන ගහෙත්වාති අත්ථෝ.

එත්ථාති එතසම්ං වා සකපපිතපපදෙසෙ. **සඤ්ඤත්තෙනී** සම්මදෙව සඤ්ඤත්තෙ සුසංවුතකායවාචාචිත්තෙ.

පත්තිං දදෙය්යාති අත්තනා පසුතපුඤ්ඤං තාසං දෙවතානං අනුප්පදජ්ජය්‍ය. **"පූජිතා"**තිආදීසු තදෙව පත්තිදානං **පූජා**; අනාගතෙ එව උපද්දවෙ ආරක්ඛසංවිධානං **පරිපූජා.** "යෙහුය්‍යෙන ඤාතිමනුස්සා ඤාතිපෙතානං පත්තිදානාදිනා පූජනමානනාදීනි කරොන්ති; ඉමෙ පන අඤ්ඤතකාපි සමානා තථා කරොන්ති; තස්මා නෙසං සක්කච්චං ආරක්ඛා සංවිධාතබ්බා"ති අඤ්ඤමඤ්ඤං සම්පවාරෙත්වා දෙවතා තත්ථ උස්සුක්කං ආපජ්ජන්තීති දස්සෙන්තො **"ඉමෙ"**තිආදිමාහ. බලිකම්මකරණං **මානනං**; සම්පත්ති උප්පන්නපරිස්සයහරණං **පරිමානන්ති** දස්සෙතුං **"එතෙ"**තිආදි වුත්තං.

සුන්දරානි පස්සන්තීති සුන්දරානි ඉට්ඨානි එව පස්සන්ති; න අනිට්ඨානි.

154. **ආණිං යොතෙත්වා**ති ලහුකෙ දාරුදණ්ඩෙ ගහෙත්වා කවාටඵලකෙ විය අඤ්ඤමඤ්ඤං සම්බන්ධෙ කාතුං ආණියො කොටෙත්වා. නාවාසඛ්ඛපෙන කතං **උඵම්පං**; වෙළුනළාදිකෙ සඞ්ඝරිත්වා වල්ලිආදීහි කලාපවසෙන බන්ධිත්වා කත්තබ්බං **කුලලං.**

උදකට්ඨානස්සෙතං අධිවචනන්ති යථාවුත්තස්ස යස්ස කස්සචි උදකට්ඨානස්ස එතං "අණ්ණව"න්ති අධිවචනං; සමුද්දස්සෙවාති අධිප්පායො **සරන්ති ඉධ නදී අධිප්පෙතා** සරති සන්දන්තීති කත්වා. **ගම්භීරච්ඡත්තන්ති** අගාධටේඨන ගම්භීරං; සකලලොකත්තයබ්‍යාපිතාය චිත්තං. **විසජ්ජාති** අනාසජ්ජ අප්පත්වා. **පලලලානි** තෙසං අතරණතො. **විනායෙව කුලලෙනාති** ඒදිසං උදකං කුලලෙන ඒදිසෙන විනා එව **නිණ්ණා මෙධාවිනො ජනා;** තණ්හාසරං පන අරියමග්ගසඞ්ඛාතං සෙතුං කත්වා නිත්තිණ්ණත්තා යොජනා.

පඨමභාණවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අරියසච්චකථාවණ්ණනා

155. **මහාපනාදස්ස** රඤ්ඤො. **පාසාදකොටියං කතගාමොති** පාසාදස්ස පතිතථූපිකාය පතිට්ඨිතට්ඨානෙ නිච්චට්ඨගාමො. **අරියභාව-කරානන්ති** යෙ පටිවිජ්ඣන්ති; තෙසං අරියභාවකරානං නිමිත්තස්ස කත්තුභාවූපචාරවසෙනෙව වුත්තං. තච්ඡාච්පල්ලාසභූතභාවෙන **සච්චානං.** අනුබොධො පුබ්බභාගියං ඤාණං; පටිවෙධො මග්ගඤාණෙන අභිසමයො; තත්ථ යස්මා අනුබොධපුබ්බකො පටිවෙධො අනුබොධෙන විනා න හොති; අනුබොධොපි එකච්චෙවා පටිවෙධෙන සම්බන්ධෙ; තදුභයාභාවහෙතුකඤ්ච වට්ටෙව සංසරණං; තස්මා වුත්තං පාළියං "අනනුබොධා -පෙ- තුම්හා-කඤ්ච"ති. පටිසන්ධිග්ගහණවසෙන භවතො භවන්තරූපගමනං **සන්ධාවනං;**

අපරාපරං වට්ටූපපජ්ජනවසෙන සඤ්චරණං **සංසරණන්ති** ආහ "භගවතො"තිආදි. සඞ්ඛිත්තසංසරිතපදානං කම්මසාධනතං සඤ්ඤායාහ **"මයා ච තුම්හෙහි චා"**ති පඨමවිකප්පෙ. දුතියවිකප්පෙ පන භාවසාධනතං හදයෙ කත්වා **"මම්හෙවව තුම්හාකඤ්චා"**ති යථාරුතවසෙනෙව වුත්තං. **නයනසම්පන්නොති** පාපනසම්පන්නො; දිඝරජ්ජුනා බද්ධසකුණං විය රජ්ජුහත්ථො පුරිසො දෙසනන්තරං තණ්හාරජ්ජුනා බද්ධං සත්තසන්තානං අනිසඞ්ගාරොහවනන්තරං නෙති එතායාති **භවනෙත්තී.** තණ්හා; සා අරියමග්ගසත්ථෙන සුට්ඨු හතා ඡින්නාති **භවනෙත්තිසමූහතා.**

අනාවත්තිධම්මසම්බාධිපරායනවණ්ණනා

156. **දෙව ගාමා** "නාතිකා"ති එවං ලද්ධනාමො; ඤ-කාරස්ස වායං න-කාරාදෙසෙන නිද්දෙසො "අනිමිත්තා න නායරෙ"තිආදීසු[1] විය. තෙනාහ **"ඤාතිගාමකෙ"**ති. ඤාතිකා වුච්චන්ති ඉට්ඨකා; ඤාතිකාහි එව කතො ආවසථොති **ඤාතිකාවසථො.** සො කිර ආවාසො යථා සුධාපරිකම්මෙන සම්පයොජනං නත්ථි; එවං ඉට්ඨකාහි එව විනිච්ඡිනිත්වා කතො. තෙන වුත්තං **"ඉට්ඨකාමයෙ ආවසථෙ"**ති. තූලාදණ්ඩකවාටඵලකානි පන දාරුමයානෙව.

157. **ඔරං** වුච්චති කාමධාතු; පච්චයභාවෙන තං ඔරං භජන්තීති **ඔරම්භාගියානි;** ඔරම්භාගස්ස වා හිතානි **ඔරම්භාගියානි.** තෙනාහ "හෙට්ඨාභාගියාන"න්තිආදි. **තීහි මග්ගෙහීති** හෙට්ඨිමෙහි තීහි මග්ගෙහි. තෙහි පහාතබ්බතාය හි නෙසං සංයොජනානං ඔරම්භාගියතා. ඔරම්භාගියානි වා **ඔරම්භාගියානි** වුත්තානි නිරුත්තිනයෙන. ඉදානි ව්‍යතිරෙකමුඛෙන නෙසං ඔරම්භාගියභාවං විභාවෙතුං **"තත්ථා"**තිආදි වුත්තං. චිකිච්ඡිතානි සම්මත්තාවික්ඛාතෙන පුථුජ්ජනානං, සමුච්ඡින්නානි සබ්බසො අභාවෙන අරියානං රූපාරූපභවූපපත්තියා විබන්ධාය න හොන්තීති වුත්තං **"අචිකිච්ඡිතානි අසමුච්ඡින්නානී"**ති. **නිබ්බත්තනවසෙනාති** පටිසන්ධිග්ගහණවසෙන. **ගන්තුං න දෙන්තී** මහග්ගතගාමිකම්මායූහනස්ස විනිබන්ධනතො. **සක්කායදිට්ඨිආදීනි තීණි** සංයොජනානි කාමච්ඡන්දබ්‍යාපාදා විය මහග්ගතූපපත්තියා අවිනිබන්ධභූතානිපි කාමභවූපපත්තියා විසෙසපච්චයත්තා **තත්ථ** මහග්ගතභාවෙ **නිබ්බත්තනම්පි** තන්නිබ්බත්තිහෙතුකම්මපරික්ඛයෙ කාමභවූපපත්තිපච්චයතාය මහග්ගතභවතො **ආනෙත්වා පුන ඉධෙව** කාමභවෙ එව **නිබ්බත්තාපෙන්ති;** තස්මා **සබ්බානිපි** පඤ්චපි සංයොජනානි **ඔරම්භාගියානි එව. පච්චයවසෙන අනාගමනසභාවානි** පටිසන්ධිග්ගහණවසෙන තස්මා ලොකා ඉධ න ආගමනසභාවා. බුද්ධදස්සනථෙරදස්සනඛම්මස්සවනානං පනත්ථාය'ස්ස ආගමනං අනිවාරිතං.

ඛඳුච් කරහච් උපපත්තියා සච්චලාකාරතා, **පරියුට්ඨානමඤ්ඤාය** අබහලතානි **දෙවබාපි තනුභාවෙ. අභිණ්හතන්ති** බහුසො. **බහලබහලාති** නිබ්බත්තිබ්බා. යත්ථ උපපජ්ජන්ති; තං සන්තානං මද්දන්තා, ඵරන්තා, සාධෙන්තා, අඞ්කාරං කරොන්තා උපපජ්ජන්ති; දිට්ඨි පන මග්ගෙහි පහීනත්තා **තනුකතනුකා** මන්දමන්දා **උපපජ්ජන්ති. "පුත්තනත්තිතරෙ හොන්තී"**ති ඉදං අකාරණං. තථා හි අඞ්ගපච්චඞ්ගපරාමසනමත්තෙනපි තෙ හොන්තී. **ඉදානි** "රාගදොසමොහානං තනුත්තා"ති ඉදං වචනං. **භවතනුකභවසෙනාති** අපකභාවවසෙන. **තනූති** මහාසිවත්ථෙරස්ස වචනං

1. විසුද්ධි 1-228, සං. 1-39, ජාතක-ඨ 2-52 පිට්ඨෙසු.

පටිකඛිත්තනන්ති සම්බන්ධො. යෙ භවා අරියානං ලබ්භන්ති; තෙ පරිපුණ්ණ-ලක්ඛණභවා එව. යෙ න ලබ්භන්ති; තත්ථ කිදිසං තං භවත්තනුකං; තස්මා උභයථාපි භවත්තනුකස්ස අසම්භවො එවාති දස්සෙතුං **"සොතාපන්නස්සා"**ති ආදි වුත්තං. **අට්ඨමෙ භවෙ භවත්තනුකං නත්ථි** අට්ඨමස්සෙව භවස්ස සබ්බස්සෙව අභාවතො. සෙසෙසුපි එසෙව නයො.

කාමාවචරලොකං සඞ්ඛාය වුත්තං ඉතරස්ස ලොකස්ස වසෙන තථා වත්තුං අසක්කුණෙය්යත්තා. යො හි සකදාගාමී දෙවමනුස්සලොකෙසු වොමිස්සකවසෙන නිබ්බත්තති; සොපි කාමභවවසෙනෙව පරිච්ඡින්දිතබ්බො. භගවතා ච කාමලොකෙ ඨත්වා "සකිදෙව ඉමං ලොකං ආගන්ත්වා"ති වුත්තං; "ඉමං ලොකං ආගන්ත්වා"ති ච ඉමිනා පඤ්චසු සකදාගාමීසු චත්තාරො වජ්ජෙත්වා එකොව ගහිතො. එකච්චො හි ඉධ සකදාගාමිඵලං පත්වා ඉධෙව පරිනිබ්බායති; එකච්චො ඉධ පත්වා දෙවලොකෙ පරිනිබ්බායති, එකච්චො දෙවලොකෙ පත්වා තත්ථෙව පරිනිබ්බායති; එකච්චො දෙවලොකෙ පත්වා ඉධූපපජ්ජිත්වා පරිනිබ්බායති; ඉමෙ චත්තාරො ඉධ න ලබ්භන්ති. යො පන ඉධ පත්වා දෙවලොකෙ යාවතායුකං වසිත්වා **පුන** ඉධූපපජ්ජිත්වා පරිනිබ්බායති; අයම්ඵ අධිප්පෙතො. අට්ඨකථායං පන ඉමං ලොකන්ති කාමභවො අධිප්පෙතොති ඉමම්පඤ්හං විභාවෙතුං **"සචෙ හී"**තිආදිනා අඤ්ඤදෙව චතුක්කං දස්සිතං.

චතූසු - පෙ - සභාවොති අපෙක්ඛා අපායගමනීයානං පාපධම්මානං සබ්බසො පහීනත්තා. **ධම්මනියාමෙනාති** මග්ගධම්මනියාමෙන. **නියතො** උපරිමග්ගාධිගමස්ස අවස්සංභාවිභාවතො. තෙනාහ **"සම්බොධිපරායණො"**ති.

ධම්මාදාසධම්මපරියායවණ්ණනා

158. **තෙසං තෙසං ඤාණානන්ති** තෙසං තෙසං සත්තානං. "අසුකො සොතාපන්නො; අසුකො සකදාගාමී"තිආදිනා තංතංඤාණාධිගමනං. **ඤාණූපපත්තිං ඤාණාභිසම්පරායන්ති** තතො පරම්පි "නියතො සම්බොධිපරායණො, සකිදෙව ඉමං ලොකං ආගන්ත්වා දුක්ඛස්සන්තං කරිස්සති"තිආදිනා ච ඤාණසහිතං උපපත්තිපවත්තියභාවං. **බලොකෙනස්ස ඤාණචක්ඛුනා** පෙක්ඛනස්ස **කායකිලමථොව; න** තෙන කාචි වෙනෙය්යානං අත්ථසිද්ධීති අධිප්පායො. **චිත්තවිහෙසාති** චිත්තඛෙදො; සා කිලෙසූපසංහිතත්තා බුද්ධානං **නත්ථි.** ආදියති ආලොකියති අත්තා එතෙනාති **ආදාසං;** ධම්මභූතං ආදාසං **ධම්මාදාසං;** අරියමග්ගඤාණස්සෙතං අධිවචනං; තෙන අරියසාවකා චතූසු අරියසච්චෙසු විද්ධස්තසමෙමාහත්තා අත්තානමපි යාථාවතො ඤත්වා යාථාවතො බ්‍යාකරෙය්‍යා; තප්පකාසනතො පන ධම්මපරියායස්ස සුත්තස්ස ධම්මාදාසතා වෙදිතබ්බා. **යෙන ධම්මාදාසෙනා**ති ඉධ පන මග්ගධම්මමෙව වදති.

අවෙච්ච යාථාවතො ඤත්වා තන්නිමිත්තඋපපත්තිපසාදෙ **අවෙච්ච-පසාදෙ;** මග්ගාධිගමෙන උපපත්තිපසාදෙ; සො පන යස්මා පසාණපබ්බතො විය නිච්චලො; න ච කෙනචි කාරණෙන විගච්ඡති; තස්මා වුත්තං **"අචලෙන අච්චුතෙනා"**ති.

"පඤ්චසීලානී"ති ගහට්ඨවසෙනෙතං වුත්තං තෙහි එකන්තපරිහරණීයතො. අරියානං පන සබ්බානි සීලානි කන්තානෙව. තෙනාහ **"සම්බොපි පනෙත්ථ සංවරෝ ලබ්භතියෙවා"**ති.

සම්බෙඝසන්ති සම්බෙඝසං අරියානං. **සික්ඛාපදවිරොධෙනාති** යථා භූතරොචනාපත්ති න හොති; එවං. **යුත්තට්ඨානෙති** කාතුං යුත්තට්ඨානෙ.

අම්බපාලීගණිකාවත්ථුවණ්ණනා

161. තදා කිර වෙසාලී ඉද්ධා ඵීතා සබ්බඞ්ගසම්පන්නා අහොසි වෙථුල්ලපත්තා; තං සන්ධායාහ **"ඛිඩ්ඩාය චුත්තනයෙන වෙසාලියා සම්පන්නභාවෝ වෙදිතබ්බෝ"**ති. තස්මිං කිර භික්ඛුසංඝෙ පඤ්චසතමත්තා භික්ඛූ නවා අචිරපබ්බජිතා අහෙසුං ඔසන්නවීරියා ච. තථා හි වක්ඛති "තස්ස කිර එකෙවෙ භික්ඛූ ඔසන්නවීරියා"තිආදි.[1] **සතිපට්ඨානෙ සුට්ඨූ**නති තෙසං සතිපට්ඨානෙ සුට්ඨු. **සරන්තී**ති කායාදිකෙ යථාසභාවතො සල්ලක්ඛණසම්පයුත්තාය සතියා අනුස්සරන්ති උපධාරෙන්ති. **සම්පජානන්තී**ති සමං පකාරෙහි ජානන්ති අවබුජ්ඣන්ති. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො; විත්ථාරො පන පරතො **සතිපට්ඨානවණ්ණනායං**[2] ආගමිස්සති.

සබ්බසඞ්ගාහකන්ති සරීරගතස්ස වෙව වත්ථාලංකාරගතස්ස චාති සබ්බස්ස නීලභාවස්ස සඞ්ගාහකං වචනං. **තස්සෙවාති නීලන්ති සබ්බසඞ්ගාහකවසෙන වුත්තඅත්ථසෙසව. විභාගදස්සන**න්ති පභෙදදස්සනං. යථා තෙ ලිච්ඡවිරාජානො අපිතාදිවණ්ණං එව කෙචි විලෙපනවසෙන පීතාදිවණ්ණා ඛායිංසු; එවං අනීලාදිවණ්ණං එව කෙචි විලෙපනවසෙන නීලාදිවණ්ණා ඛායිංසූති වුත්තං **"න තෙසං පකතිවණ්ණා නීලෙ"**තිආදි. නීලො මණි එතෙසූති **නීලමණී**; ඉන්දනීලමහානීලාදිනීලරතනවිනද්ධා අලඞ්කාරා. තෙ කිර සුවණ්ණවිරවිතෙහි මණිඞ්ඛාසෙහි එකනීලා විය ඛායන්ති **නීලමණිබද්ධා**නි නීලරතනපරික්ඛිත්තා. **නීලවත්ථපරික්ඛිත්තානී**ති නීලවත්ථනීලකම්බලපරික්ඛිත්තෙහි. **නීලවම්මෙහී**ති නීලකඤ්චුකපරික්ඛිත්තෙහි. **සබ්බපදෙසූ**ති "පිතා හොතූ"තිආදිසබ්බපදෙසු. **පරිවත්තෙසී**ති පටිඤ්ඤාවෙසි. ආහරන්ති ඉමස්මා රාජපුරිසා බලින්ති **ආහාරෙ**; තපච්චත්තජනපදෙති ආහ **"ආහාරන්ති සජ්ඣපද"**න්ති. අඞ්ගුලිඤ්ඵොටොපි අඞ්ගුලියා චලනවසෙනෙව හොතීති වුත්තං **"අඞ්ගුලිං චාලෙසූ"**ති. **අම්බකායාති** මාතුගාමෙන. උපචාරවචනඤ්හෙතං ඉත්ථීසු; යදිදං "අම්බකා මාතුගාමෙ ජනනිකා"ති.

අවලොකෙථාති අපවත්තනිච්චා ඔලොකනං ඔලොකෙථ. තං පන අපවත්තනිච්චා ඔලොකනං අනු අනු දස්සනං හොතීති ආහ **"පුනප්පුනං පස්සථා"**ති. **උපනෙථා**ති. "යථායං ලිච්ඡවිරාජපරිසා සොභාතිස්සයෙන යුත්තා; එවං තාවතිංසපරිසා"ති උපනයං කරොථ. තෙනාහ **"තාවතිංසෙහි සමඤ්ඤා කත්වා පස්සථා"**ති.

"උපසංහරථ භික්ඛවෙ ලිච්ඡවිපරිසං තාවතිංසසදිස"න්ති නයිදං නිමිත්තගහණමුහෙ නියොජනං; කෙවලං පන දිබ්බසම්පත්තිසදිසා එතෙසං රාජූනං ඉස්සරියසම්පත්තීති අනුපුබ්බිකථාය සඞ්ගහසම්පත්තිකථනං විය දට්ඨබ්බං. තෙසු පන භික්ඛූසු එකච්චානං තත්ථ නිමිත්තගහණමුහෙපි සියා; තං සන්ධාය වුත්තං **"නිමිත්තගහණමුහෙ උය්යොජෙසී"**ති. **හිතකාමතාය** තෙසං භික්ඛූනං යථා ආයස්මතො නන්දස්ස හිතකාමතාය සඞ්ගහසම්පත්තිදස්සනං. තෙනාහ **"තත්‍ර කිරා"**තිආදි. **ඔසන්නවීරියාති** සම්මාපටිපත්තියං අවසන්නවීරියා; ඔසන්නට්ඨවීරියාවාති අත්ථො. **අනිච්චලක්ඛණවිභාවනත්ථන්**ති තෙසං රාජූනං වසෙන භික්ඛූනං අනිච්චලක්ඛණවිභූතභාවත්ථං.

---

1. දී-අ 2-138 පිටෙ. 2. දී-අ 2-349, ම-අ 1-248 පිටෙසු.

බෙළුවගාමවස්සූපගමනවණ්ණනා

163. **සමීපෙ බෙළුවගාමෙති.**[1] පුබ්බණ්හං වා සායණ්හං වා ගන්ත්වා නිවත්තනයොග්‍යෙ ආසන්නට්ඨානෙ නිවිට්ඨා පරිවාරගාමෙ **සඞ්ගම්මාති** සම්මා ගන්ත්වා. **අස්සාති** භගවතො.

164. **ඵරුසොති** කක්ඛළො; ගරුතරොති අත්ථො. **විසභාගරොගොති** ධාතුවිසභාගතාය සමුට්ඨිතො බහලතරරොගො; න ආබාධමත්තං. **ඤාණෙන පරිච්ඡිජ්ජිත්වාති** වෙදනානං ඛණිකතං, දුක්ඛතං, අත්තසුඤ්ඤතඤ්ච යාථාවතො ඤාණෙන පරිච්ඡිජ්ජ පරිතුලෙත්වා. **අධිවාසෙසීති** තා අභිභවනෙනා යථාපරිමද්දිනාකාරසල්ලක්ඛණෙන අත්තනි ආරොපෙත්වා වාසෙසි; න තාහි අභිභූය්‍යමානො. තෙනාහ **"අභිභූයමානොවා"**තිආදි. **අදුක්ඛිය්‍යමානොති** වෙතොදුක්ඛවසෙන අදුක්ඛිය්‍යමානො; කායදුක්ඛා පන "නත්ථි"නි න සක්කා වත්තුං. අසති හි තස්මිං අධිවාසනාය එව අසම්භවොති. **අනාමණෙනෙවාති** අනාලපිත්වා. **අනපලොකෙත්වාති** අවිසජ්ජිත්වා. තෙනාහ **"ඔවාදානුසාසනිං අදත්වාති වුත්තං හොති"**නි. **පුබ්බභාගවිරියෙනාති** ඵලසමාපත්තියා පරිකම්මවිරියෙන. **ඵලසමාපත්තිවිරියෙනාති** ඵලසමාපත්තිසමපයුත්තවිරියෙන. **වික්ඛම්භෙත්වාති** විනොදෙත්වා. යථා නාම පුප්ඵනසමයෙ වමපකාදිරුක්ඛෙ වෙගෙ දිස්සෙ යාව සො වෙගො නාපනීයති; තාවස්ස පුප්ඵනසමත්ථතා වික්ඛම්භිතා විනොදිතා හොති; එවමෙව යථාවුත්තවිරියවෙගදූනෙන තා වෙදනා සත්ථුසරීරෙ යථාපරිච්ඡින්නං කාලං වික්ඛම්භිතා විනොදිතා අහෙසුං. තෙන වුත්තං "වික්ඛම්භෙත්වාති විනොදෙත්වා"නි. **ජීවිතම්පි ජීවිතසඞ්ඛාරෙ** කම්මජා සඞ්ඛාරියතීති කත්වා. **ඡඩ්ඩයමානං** විරොධිපච්චයසම්යොගෙන පයොගසම්පත්තියා **සමෙත්වා ඨපියති. අධිට්ඨායාති** අධිට්ඨානං කත්වා. තෙනාහ "දසමාසෙ මා උප්පජ්ජිත්ථාති සමාපත්තිං සමාපජ්ජී"නි. තං පන "අධිට්ඨානං, පවත්තන"නාති ච වත්තබ්බතං අරහතීති වුත්තං **"අධිට්ඨහිත්වා පවත්තෙත්වා"**ති.

ඛණිකසමාපත්තිනි තාදිසං පුබ්බාභිසඞ්ඛාරං අකත්වා ඨානසො සමාපජ්ජිතබ්බසමාපත්තිං. **පුන සදිසං වෙදනා අජ්ඣුපෙක්ඛාපෙත්වා** සවිසෙසපුබ්බාභිසඞ්ඛාරස්ස අකත්තබ්බතා. රූපසන්තතිකඅරූපසන්තතිකානි **විසුද්ධිමග්ගසංවණ්ණනාසු**[2] විත්ථාරිතනයෙන වෙදිතබ්බානි. **සුට්ඨු චික්ඛම්භෙති** පුබ්බාභිසඞ්ඛාරස්ස සාභිසයත්තා. ඉදානි තමත්ථං උපමාය විභාවෙතුං **"යථා නාමා"**තිආදි වුත්තං. **අපබ්භූළ්හොති** අපනීතො. **බුද්ධසභාවාරෙහි සන්තෙත්වා**ති තෙසංයෙව රූපසන්තතිකඅරූපසන්තතිකානං වසෙන චුද්ධසභි පකාරෙහි විපස්සනාචිත්තං, සකලමෙව වා අත්තභාවං විසභාගරොගසඤ්ඤිතතිලුබ්භාවනිරොගකරණාය සිනෙහෙත්වා **න උප්පජ්ජියෙව** සම්මාසම්බුද්ධෙන සාභිසයසමාපත්තිවෙගෙන සුවික්ඛම්භිතත්තා.

ගිලානො හුත්වා පුන වුට්ඨිතොති පුබ්බෙ ගිලානො හුත්වා පුන තතො ගිලානභාවතො වුට්ඨිතො. මධුරකභාවො නාම සරීරස්ස ථම්භිතත්තං; තං පන ගරුභාවපුබ්බකන්ති ආහ **"සඤ්ඤාතගරුභාවො සඤ්ඤාතඵදභාවො"**නි. **"නානාකාරතො න උපට්ඨහන්ති"**ති ඉමිනා දිසාසමෙමාහොපි මෙ අහොසි සොකබලෙනාති දස්සෙති. **සතිපට්ඨානාදිධම්මාති** කායානුපස්සනාදයො අනුපස්සනාඤාණධම්මා පුබ්බෙ විභූතා හුත්වා උපට්ඨහන්තාපි ඉදානි මයහං **පාකටා න හොන්ති.**

---

1. පාවලිගාමෙ (ක)
2. විසුද්ධි-ටී 2-405, 413 පිට්ඨෙසු.

165. **අඛණනතරං කරොති නාම** අත්තනියෙව ඨපනතො. **පුගගලං අඛණනතරං කරොති නාම** සමානත්තතාවසෙන ධම්මෙන පුබ්බ තස්ස සඞගණ්හතො. **දහරකාලෙති** අත්තනො දහරකාලෙ. **කසසචි අකථෙතවාති** කස්සචි අත්තනො අන්තොවාසිකස්ස උපනිගූහභූතං ගන්ථං අකථෙත්වා. **මුට්ඨිං කත්වාති** මුට්ඨිගතං විය රහසිභූතං කත්වා. යස්මිං වා නට්ඨෙ සබ්බා තංමූලකා ධම්මා විනස්සති; සො ආදිතො මූලභූතො ධම්මා; මූස්සති විනස්සති ධම්මා එතෙන නට්ඨෙනාති **මුට්ඨි;** තං තථාරූපං මුට්ඨිං කත්වා පරිහරිත්වා **ඨපිතං කිඤචි නත්ථීති දස්සෙති.**

අහමෙවාති අවධාරණං භික්ඛුසඞඝපරිහරනස්ස අඤඤසාධාරණභාවදස්සනත්ථං; අවධාරණෙන පන විනා **"අහං භික්ඛුසඞඝ"**න්තිආදි භික්ඛුසඞඝපරිහරණෙ අහංකාරමමංකාරාභාවදස්සනන්ති දට්ඨබ්බං. **උද්දිසිතබ්බටෙඨනාති** "සත්ථා"ති උද්දිසිතබ්බට්ඨෙන. **මා වා අහෙසුං භික්ඛූති** අධිප්පායො. "මා වා අහොසී"ති වා පාඨො. **එවං න හොතීති** "අහං භික්ඛුසඞඝං පරිහරිස්සාමී"තිආදිආකාරෙන චිත්තපප්පවත්ති න හොති. **"පච්ඡිමවයඅනුප්පත්තභාවදීපනත්ථං වුත්ත"**න්ති ඉමිනා වයෙ විය බුද්ධකිච්චම්පි පරියොසිතකම්මන්ති දීපෙති. සකටස්ස බාහප්පදෙසෙ දළ්හීභාවාය වෙඨදානං[1] **බාහබන්ධො. චක්කනෙමිසන්ධීනං දළ්හීභාවාය වෙඨදානං[1] චක්කබන්ධො.**

තමත්ථන්ති වෙඨමිස්සකෙන[2] මඤ්ඤන්ති වුත්තමත්ථං. රූපාදයෝ එව ධම්මා සච්ඡිකහො විය උපට්ඨානතො රූපනිමිත්තාදයෝ; තෙසං **රූපනිමිත්තාදීනං. ලොකියානං වෙදනානන්ති** යාසං නිරොධනෙන ඵලසමාපත්ති සමාපජ්ජිතබ්බා; තාසං නිරොධා ඵුසු හොන්ති; තථා බාළ්හවෙදනාහිතුන්නාසරිරස්සාපි. **තදත්ථායාති** ඵලසමාපත්තිවිහාරත්ථාය. දිට්ඨි හාගෙහි ආපො ගතො එත්ථාති **දීපො;** ඔඝෙන පරිගතො හුත්වා අනජ්ඣොත්ථටෝ භූමිභාගො; ඉධ පන චතූහිපි ඔඝෙහි, සංසාරමහොඝෙනෙව වා අනජ්ඣොත්ථටෝ අත්තා "දීපො"ති අධිප්පෙතො. තෙනාහ **"මහාඝසමුද්දගතං"**නිආදි. **අත්තසරණාති** අත්තපටිසරණා. **අත්තගතිකාවාති** අත්තපරායණාව. **මා අඤඤගතිකාති** අඤඤං කිඤචි ගතිං පටිසරණං පරායණං මා විත්තයිත්ථ. කස්මා? අත්තා නාමෙත්ථ පරමත්ථතො ධම්මා අබභන්තරටෙඨන; සො එවං සම්පාදිතො තුම්හාකං දීපං තාණං ගති පරායණන්ති. තෙන වුත්තං **"ධම්මදීපා"**නිආදි. තථා චාහ "අත්තා හි අත්තනො නාථො; කො හි නාථො පරො සියා"ති.[3] උපදෙසමත්තමෙව හි පරස්මිං පටිබද්ධං; අඤඤා සබ්බා සම්පත්ති පුරිසස්ස අත්තාධීනා එව. තෙනාහ භගවා "තුම්හෙහි කිච්චං ආතප්පං; අක්ඛාතාරෝ තථාගතා"ති.[4] **තමග්ගෙහීති** තමයොගස්ස අග්ගෙ තස්ස අනික්කන්නාභාවතො. තෙනෙවාහ **"ඉමෙ අග්ගතමා"**නිආදි. **මමාති** මම සාසනෙ. **සබ්බෙපි තෙ චතුසතිපට්ඨානගොචරාවාති** චතුබ්බිධං සතිපට්ඨානං භාවෙත්වා බ්‍රූහෙත්වා තදෙව ගොචරං අත්තනො පවත්තිට්ඨානං කත්වා ඨිතා **එව භික්ඛූ අග්ගෙ භවිස්සන්ති.**

දුතියභාණවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

---

1. වෙඛදානං (ක)
2. වෙඛම්මිස්සකෙන (සී. අ).
3. ඛු 1-37, 67 පිටෙස්ු.
4. ඛු 1-52 පිටෙ ඛම්මපදෙ.

නිමිත්තාභාසකථාවණ්ණනා

166. අනෙකවාරං භගවා වෙසාලියං විහරති; තසමා ඉමං වෙසාලිපප-වෙසනං නියමෙත්වා දස්සෙතුං "කදා පාවිසී"ති පුච්ඡිත්වා ආගමනතො පට්ඨාය තං දස්සෙන්තො **"භගවා කිරා"**තිආදිමාහ. **ආගතමගෙගනෙවා**ති පුබ්බ යාව බෙළුවනාමකා[1]. ආගතමගෙගනෙව **පච්චිවත්තෙනෙනා. යථාපරිච්ඡෙදෙනා**ති යථාපරිච්ඡින්නකාලෙන. **තෙනා**ති ඵලසමාපත්තිතො. **අයනා**ති ඉදානි වුච්චමානාකාරෙ. **දිවාට්ඨානොලොකනාදි** පරිනිබ්බානස්ස එකනානිකභාවදස්සනං. **ඔස්සට්ඨොති** විස්සට්ඨා **ආයුසඛ්ඛාරෙ** "සන්තාභ මෙව මයා ජීවිතබ්බ"නති.

ජෙට්ඨකනිට්ඨභාතිකානනති සබ්බෙව සබ්‍රහ්මචාරිනෙ සඤ්ඤාය වදති.

පවිපාදෙස්සාමිනි මගධපටිපත්තියා නියොජෙස්සාමි. **මණිඵලකෙති** මණිඛචිතෙ පමුඛෙ අත්ථතඵලකෙ. **තං පඨමං දස්සනනති** යං වෙළුවනෙ පරිබ්බාජකරූපෙන ආගතස්ස සිද්ධං දස්සනං; තං පඨමදස්සනං. **යං වා** අනොමදස්සිස්ස භගවතො වචනං **සද්දහන්තෙන** තාදි අභිනීහාරකාලෙ පච්චක්ඛතො විය තුම්හාකං දස්සනං සිද්ධං; තං පඨමදස්සනං. **පච්චාගමන-චාරිකනන්ති** පච්චාගමනත්ථං චාරිකං.

ඝනනාහනන්ති අච්චන්තසංයොගෙ උපයොගවචනං. ථෙරස්ස ඤාතො-වරකගෙහං කිර ඉතරගෙහතො විවෙකට්ඨං, විවටඩ්ගණඤ්ච; තසමා දෙව-බ්‍රහ්මානං උපසඞ්කමනයොග්‍යන්ති **"ඤාතොවරකං පවිජගාහා"**ති වුත්තං. **සොති** උපරෙවතො. **තං පවත්තින්නති** තත්ථ වසිතුකාමතාය වුත්තං තං.

"ජානන්තාපි තථාගතා පුච්ඡන්ති"ති[2]. ඉමිනා නීහාරෙන **ථෙරො "කෙ තුම්හෙ"**ති පුච්ඡි. "එවං වතුහි මහාරාජෙහි මහන්තතරෙ"ති පුථෙත්වා අත්තනො මහත්තං සත්ථු උපරි පක්ඛිපන්තො **"ආරාමිකසදිසා එතෙ උපාසිකෙ අමහාකං සක්කුනෙ"**ති ආහ. සාවකසම්පත්තිනිත්තනමපි හි අත්ථතො සත්ථු සම්පත්තිං යෙව විභාවෙති.

සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨායාති ථෙරස්ස දෙසනානුභාවෙන, අත්තනොව උපනිස්සයසම්පත්තියා ඤාණස්ස පරිපාකත්තා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහිත්වා.

අයනාති යථාවුත්තා. **එසථා**ති "වෙසාලිං පිණ්ඩාය පාවිසී"ති එතස්මිං වෙසාලිපවෙසෙ. **අනුපුබ්බි කථා**ති අනුපුබ්බදීපනී කථා.

167. **උදෙනයක්ඛස්ස චෙතියට්ඨානෙ**ති උදෙනස්ස නාම යක්ඛස්ස ආයතනභාවෙන ඉට්ඨකාහි චිතෙ මහාජනස්ස චිත්තීකතට්ඨානෙ. **කත-විහාරොති** භගවන්තං උද්දිස්ස කතවිහාරො. **වුච්චතීති** පුරිමවොහාරෙන "උදෙනචෙතිය"නති වුච්චති **ගොතමකාදීසුපීති** "ගොතමකචෙතිය"නති එවමාදීසුපි. **එසෙව නයොති** චෙතියට්ඨානෙ කතවිහාරභාවං අතිදිසති. **වඩ්ඪිතාති** භාවනාපාරිපූරිවසෙන පරිබ්‍රූහිතා. **පුනපපුනං කතාති** භාවනාය බහුලීකරණෙන අපරාපරං පවත්තිතා. **යුත්තයානං විය කතාති** යථා යුත්තමාජඤ්ඤයානං ජෙකෙන සාරථිනා අධිට්ඨිතා යථාරුචි පවත්තති; එවං යථාරුචිපවත්තිරහතං ගමිතා. **පතිට්ඨානට්ඨෙනාති** අධිට්ඨානට්ඨෙන.

---

1. වෙළුවකාමකා (බ්‍ලූ) 2. වි 1-7, 114 පිටෙසු.

වඤ්ඣ විය කථානි සබ්බසෝ උපක්කිලෙසවිසෝධනෙන ඉද්ධිවිසයතාය පවත්තිඨානභාවතෝ සුවිසෝධිතපරිස්සයවඤ්ඣ විය කතා. **අධිට්ඨිතා**නි පටිපක්ඛදූරිභාවතෝ සුභාවිතභාවෙන තංතංඅධිට්ඨානයොග්යතාය ඨපිතා. **සමන්නතෝ චිතා**නි සබ්බභාගෙන භාවනූපචයං ගමිතා. තෙනාහ **"සුවඩ්ඪිතා"**නි. සුට්ඨු **සමාරද්ධා**නි ඉද්ධිභාවනාය සිඛාපත්තියා සම්මදෙව සංසෙවිතා.

අනියමෙනානි "යස්ස කස්සචී"ති අනියමවචනෙන. **නියමෙත්වා**නි "තථාගතස්සා"ති සරූපදස්සනෙන නියමෙත්වා. **ආයුප්පමාණ**නති පරමායුප්පමාණං වදති; තඤෙව ගහණෙ කාරණං **බ්රහ්මජාලසුත්තවණ්ණනාය**[1] වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. මහාසිවත්ථෙරෝ පන "මහාබොධිසත්තානං චරිමභවෙ පටිසන්ධිදායිනෝ කම්මස්ස අසඛ්ඛෙය්යායුකතාසංවත්තනසමත්ථතං හදයෙ ඨපෙත්වා බුද්ධානං ආයුසඞ්ඛාරස්ස පරිස්සයවික්ඛම්භනසමත්ථතා පාළියං ආගතා එවාති ඉමං හදදකප්පමෙව තිට්ඨෙය්යා"ති අවොච. **"ඛණ්ඩිච්චාදීහි අභිභූයත්තී"**ති එතෙන යථා ඉද්ධිබලෙන ජරාය න පටිඝාතෝ; එවං තෙන මරණස්සපි න පටිඝාතොති අත්ථතෝ ආපන්නමෙවාති. "ඣ සරෝ ඛිත්තෝ, ඣ ව නිපතිතෝ"ති අඤ්ඤථා වුත්තිතෙනාපි ථෙරවාදෙන අට්ඨකථාවචනමෙව සම්පිණ්ඩනතෝ දට්ඨබ්බං. තෙනාහ **"සෝ න රූචති -පෙ- නියමිත"**නති.

පරියුට්ඨිතචිත්තෙනානි යථා කිඤ්චි අත්ථානත්ථං සල්ලක්ඛෙතුං න සක්කා; එවං අභිභූතචිත්තෙනා. සෝ පන අභිභවෝ මහතා උදකොඝෙන අපපකස්ස **උදකස්ස** අජ්ඣොත්ථරණං විය අහොසීති වුත්තං **"අජ්ඣොත්ථටචිත්තෙනා"**ති. **අඤ්ඤෝපී**ති ථෙරතො, අරියෙහි වා අඤ්ඤෝපි යෝ කොචි **පුථුජ්ජනෝ.** පුථුජ්ජනගහණඤ්චෙත්ථ යථා සබ්බෙන සබ්බං අපහීනවිපල්ලාසෝ මාරෙන පරියුට්ඨිතචිත්තෝ කිඤ්චි අත්ථං සල්ලක්ඛෙතුං න සක්කොති; එවං ථෙරෝ භගවතා කතං නිමිත්තෝභාසං සබ්බසෝ න සල්ලක්ඛෙසීති දස්සනත්ථං. තෙනාහ **"මාරො හී"**තිආදි. **චත්තාරෝ විපල්ලාසා**ති අසුභෙ "සුභ"නති සඤ්ඤාවිපල්ලාසෝ, චිත්තවිපල්ලාසෝ, දුක්ඛෙ "සුඛ"නති සඤ්ඤාවිපල්ලාසෝ, චිත්තවිපල්ලාසොති ඉමෙ චත්තාරෝ විපල්ලාසා. **නෙනා**නි යදිපි ඉතරෙ අට්ඨ විපල්ලාසා පහීනා, තථාපි යථාවුත්තානං චතුන්නං විපල්ලාසානං අපහීනභාවෙන. **අස්සා**නි ථෙරස්ස. **මද්දතී**ති ථූසනමත්තෙනෙන මද්දනෙත්තා විය හොති; අඤ්ඤථා තෙන මද්දිතෙ සත්තානං මරණමෙව සියා. **කිං සක්ඛිස්සති; න සක්ඛිස්සතීති අධිප්පායො.** කසමා න සක්ඛිස්සති; නනු එස අගග්ගසාවකස්ස කුච්ඡිං පවිට්ඨොති? සච්චං පවිට්ඨා; තඤ්ච ඛො අත්තනො ආනුභාවදස්සනත්ථං; න විබාධනාධිප්පායෙන. විබාධනාධිප්පායෙන පන ඉධ "කිං සක්ඛිස්සතී"ති වුත්තං හදයමද්දනස්ස අධිගතත්තා. **නිමිත්තෝභාස**නති එත්ථ "නිට්ඨාතු භගවා කප්පා"නති සකලකප්පං අවට්ඨානයාචනාය "යස්ස කස්සචි ආනන්ද චත්තාරෝ ඉද්ධිපාදා භාවිතා"තිආදිනා අඤ්ඤපදෙසෙන අත්තනො චතුරිද්ධිපාදභාවනානුභාවෙන කප්පං අවට්ඨානසමත්ථතාවසෙන සඤ්ඤුප්පාදනං **නිමිත්තං;** තථා පන පරියායං මුඤ්චිත්වා උජුකං යෙව අත්තනො අධිප්පායභිභාවනං **ඔභාසො. ජානනෙනායෙව වාති** මාරෙන පරියුට්ඨිතභාවං ජානනෙනා එව. අත්තනො අපරාධහෙතුතො සත්තානං සොකො තනුකො හොති; න බලවාති ආහ **"දෙසාරොපනෙන සොකතනුකරණඤ්ච"**නති. කිං පන ථෙරො මාරෙන පරියුට්ඨිතචිත්තකාලෙ පවත්තිං පච්ඡා ජානාතීති? න ජානාති සභාවෙන; බුද්ධානුභාවෙන පන අනුජානාති.

1. දී-ට්ඨ 1-102, දී-ටී 1-110 පිට්ඨෙසු.

මාරයාචනකථාවණ්ණනා

168. **අනන්තේ නිරයාජෙනෙනා** ගුණමාරණෙන මාරෙති; විරාග-විබන්ධනෙන වා ජාතිනිමිත්තතාය තත්ථ ජාතං ජාතං මාරෙනෙනා විය හොතීති **"මාරෙතීති මාරෝ"**ති වුත්තං. අතිවිය පාපතාය **පාපිමා.** කණ්හධම්මෙහි සමන්නාගතතා **කණ්හෝ.** විරාගාදිගුණානං අන්තකරණතෝ **අන්තකෝ.** සත්තානං අනත්ථාවහපටිපත්තිං න මුච්චතීති **නමුචි.** අත්තනෝ මාරපාසෙන පමත්තෙන බන්ධති, පමත්තා වා බන්ධු එතස්සාති **පමත්තබන්ධු.** සත්තමසත්තාහතෝ පරං සත්ත අහානි සඤ්ඤායාහ **"අට්ඨමෙ සත්තාහෙ"**ති න පන පල්ලඞ්කසත්තාහාදි විය නියතකිච්චස්ස අට්ඨමසත්තාහස්ස නාම ලබ්භනතෝ. සත්තමසත්තාහස්ස හි පරතෝ අජපාලනිග්‍රොධමූලෙ මහා-බ්‍රහ්මුණො, සක්කස්ස ච දෙවරඤ්ඤෝ පටිඤ්ඤාතධම්මදෙසනං භගවන්තං ඤත්වා "ඉදානි සත්තෙන ධම්මදෙසනාය මම විසයං අතික්කමාපෙස්සති"ති සඤ්ජාතදෙමනස්සෝ හුත්වා ඨිතෝ විනෙත්වා "හන්ද දානාහං නං උපායෙන පරිනිබ්බාපෙස්සාමි; එවමස්ස මනොරථෝ අඤ්ඤථත්තං ගමිස්සති; මම ච මනොරථෝ ඉජ්ඣිස්සති"ති. එවං පන චින්තෙත්වා භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා එකමන්තං ඨිතෝ "පරිනිබ්බාතුදානි භන්තෙ භගවා"තිආදිනා පරිනිබ්බානං යාචි; තං සඤ්ඤාය වුත්තං **"අට්ඨමෙ සත්තාහෙ"**තිආදි. තත්ථ **අජ්ජා**ති ආයුසඞ්ඛාරොස්සජ්ජනදිවසං සඤ්ඤායාහ. භගවා චස්ස අභිසඤ්ඤිං ජානන්තොපි තං අනාචිකත්වා පරිනිබ්බානස්ස අකාලභාවමෙව පකාසෙන්තො යාචනං පටික්ඛිපි. තෙනාහ **"න කාලොහ"**න්තිආදි.

මගධවසෙන විය්‍යත්තානි සච්චසම්පටිවෙධවෙය්‍යත්තියෙන බ්‍යත්තා. **තථෙව විනීතානි** මගධවසෙන කිලෙසානං සමුච්ඡෙදවිනයනෙන විනීතා. **තථා විසාරදූ**ති අරියමග්ගාධිගමෙනෙව සත්ථුසාසනෙ වෙසාරජ්ජප්පත්තියා විසාරදූ; සාරජ්ජකරානං දිට්ඨිවිචිකිච්ඡාදිපාපධම්මානං විගමෙන විසාරදභාවං පත්තානි අත්ථො යස්ස සුතස්ස වසෙන වට්ටදුක්ඛතෝ නිස්සරණං සම්භවති; තං ඉධ උක්කට්ඨනිද්දෙසෙන "සුත"න්ති අධිප්පෙත්තන්ති ආහ **"තෙපිටක-වසෙනා"**ති. තිණ්ණං පිටකානං සමූහො **තෙපිටකං;** තිණ්ණි වා පිටකානි තිපිටකං; තිපිටකමෙව **තෙපිටකං;** තස්ස වසෙන. **තමෙවා**ති යං තං තෙපිටකං සොතබ්බ භාවෙන "සුත"න්ති වුත්තං; තමෙව. **ධම්මන්ති** පරියත්තිධම්මං.. **ධාරෙනතීති** සුවණ්ණභාජනෙ පක්ඛිත්තසීහවසං විය අවිනස්සනතං කත්වා සුප්පගුණසුප්පවත්තිභාවෙන ධාරෙන්ති හදයෙ ඨපෙන්ති. ඉති පරියත්තිධම්මවසෙන බහුස්සුතධම්මධරභාවං දස්සෙත්වා ඉදානි පටි-වෙධධම්මවසෙනපි තං දස්සෙතුං **"අථ වා"**තිආදි වුත්තං. **අරියධම්මස්සා**ති මග්ගඵලධම්මස්ස; නවවිධස්සාපි වා ලොකුත්තරධම්මස්ස. **අනුධම්මභූතන්ති** අධිගමාය අනුරූපධම්මභූතං. **අනුච්ඡවිකපටිපදන්ති** ච තමෙව විපස්සනා-ධම්මමාහ; ඡබ්බිධා විසුද්ධියො වා. **අනුධම්මන්ති** තස්සා යථාවුත්තපටිපදාය අනුරූපං අභිසලෙඛිතං අපච්චත්තාදිධම්මං. **චරණසීලා**ති සමාදාය පවත්තනසීලා. අනු මග්ගඵලධම්මා එනිස්සාති වා **අනුධම්මා;** වුට්ඨාන-ගාමිනිවිපස්සනා; තස්සා චරණසීලා. **අත්තනො ආචරියවාදන්ති** අත්තනො ආචරියස්ස සම්මාසම්බුද්ධස්ස වාදං. සදෙවකස්ස ලොකස්ස ආචාරසික්ඛා-පනෙන ආචරියො; භගවා තස්ස වාදෙ; වතුසච්චදෙසනා.

ආවිකතිස්සන්තීති ආදිතෝ කථෙස්සන්ති; අත්තනා උගහිතනියාමෙන පරෙ උගහණහාපෙස්සන්තීති අත්ථෝ. **දෙසෙස්සන්තීති** වාවෙස්සන්ති; පාළිං සම්මා පබොධෙස්සන්තීති අත්ථෝ. **පඤ්ඤපෙස්සන්තීති** පජානාපෙස්සන්ති; සඞ්කාපෙස්සන්තීති අත්ථෝ. **පට්ඨපෙස්සන්තීති** පකාරෙහි ඨපෙස්සන්ති; පකාසෙස්සන්තීති අත්ථෝ. **විවරිස්සන්තීති** විවටං කරිස්සන්ති. **විභජිස්සන්තීති** විභත්තං කරිස්සන්ති. **උත්තානීං කරිස්සන්තීති** අනුත්තානං ගම්භීරං උත්තානං පාකටං කරිස්සන්ති. **සහ ධම්මේනාති** එත්ථ **ධම්ම**-සද්දෙ කාරණපරියායෙ "හෙතුම්හි ඤාණං ධම්මපටිසම්භිදා"තිආදීසු[1] වියාති ආහ **"සහෙතුකෙන සකාරණෙන වචනෙනා"**ති. **සප්පාටිහාරියන්ති** සනිස්සරණං; යථා පරවාදං හඤ්ඤිත්වා සකවාදෙ පතිට්ඨහති; එවං හෙතුදාහරණෙහි යථාධිගතමත්ථං සම්පාදෙත්වා ධම්මං කථෙස්සන්ති. තෙනාහ **"නියාණිකං කත්වා ධම්මං දෙසෙස්සන්තී"**ති; නවවිධං ලොකුත්තරධම්මං පබොධෙස්සන්තීති අත්ථෝ. එත්ථ ච "පඤ්ඤපෙස්සන්ති"තිආදීහි ඡහි පදෙහි ඡ අත්ථපදානි දස්සිතානි; ආදිතෝ පන දුවිහි පදෙහි ඡ ඛ්‍යඤ්ජනපදානි. එත්තාවතා පෙපිටකං බුද්ධවචනං සංවණ්ණනානයෙන සඞ්ගහෙත්වා දස්සිතං හොති. වුත්තඤ්හෙතං **නෙත්තියං** "දාදසපදානි සුත්තං; තං සබ්බං ඛ්‍යඤ්ජනඤ්ච අත්ථෝ චා"ති.[2]

සික්ඛත්තයසඞ්ගහිතන්ති අධිසීලසික්ඛාදිසික්ඛත්තයසඞ්ගහණං. **සකලං සාසනබ්‍රහ්මචරිය**න්ති අනවසෙසං සත්ථුසාසනභූතං සෙට්ඨචරියං. **සම්පඩන්ති** සම්මදෙව වඩ්ඪිතං. **ඛානාසාදවසෙනා**නි තෙහි තෙහි භික්ඛූහි සම්පටිගතඛානසුඛවසෙන. **බුද්ධිප්පත්ත**නන්ති උළාරපණ්ඩිතභාවගමනෙන සබ්බසො පරිවුද්ධිමුපගතං. **සබ්බපාලිඵුල්ලං විය අභිඤ්ඤාසම්පත්තිවසෙන** අභිඤ්ඤාසම්පදානි සාසනාභිවුද්ධියා මත්ථකපත්තිතො. **පතිට්ඨිතවසෙනා**නි පතිට්ඨානවසෙන; පතිට්ඨප්පත්තියානි අත්ථෝ. පටිවෙධවසෙන බහුනෝ ජනස්ස හිතන්ති **බාහුජඤ්ඤං**. තෙනාහ **"බහුජනාභිසමයවසෙනා"**ති. පුථූ පුථුලං භූතං ඤාතං, පුථූ වා පුථුත්තං භූතං පත්තන්ති පුථුභූතං. තෙනාහ **"සබ්බාකාර -පෙ- පත්ත"**න්ති. **සුවුත්ත පකාසිත**න්ති සුට්ඨු සම්මදෙව ආදිකල්‍යාණාදිභාවෙන පවෙදිතං.

ආයුසඞ්ඛාරඔස්සජ්ජනවණ්ණනා

169. **සන්තිං සුපතිට්ඨිතං කත්වා**නි අයං කායාදිවිභාගො අත්තභාවසඤ්ඤිතො දුක්ඛභාරො මයා එත්තකං කාලං වහිතො; ඉදානි පන න වහිතබ්බො; එතස්ස අවහනත්ථං චිරතරං කාලං අරියමග්ගසම්භාරො සම්භතො; සවායං අරියමග්ගො පටිවිද්ධො; යතො ඉමෙ කායාදයො අසුභාදිතො සම්මදෙව පරිඤ්ඤාතා; චතුබ්බිධම්පි සම්මාසනිං යථාතථං විසයෙ සුට්ඨු උපට්ඨිතං කත්වා. **ඤාණෙන පරිච්ඡින්දිත්වා**නි යසමා ඉමස්ස අත්තභාවසඤ්ඤිතස්ස දුක්ඛභාරස්ස වහනෙ පයොජනභූතං අත්තඝිතං කාව මහාබොධිමූලෙ එව පරිසමාපිතං; පරහිතං පන බුද්ධවෙනෙය්‍යවිනයනං පරිසමාපිතබ්බං; තං ඉදානි මාසත්තයෙනෙව පරිසමාපනං පාපුණිස්සති; තසමා අහාසි "විසාඛපුණ්ණමායං පරිනිබ්බායිස්සාමී"ති; එවං බුද්ධඤාණෙන පරිච්ඡින්දිත්වා සබ්බභාගෙන නිච්ඡයං කත්වා. **ආයුසඞ්ඛාරං විස්සජ්ජී**ති ආයුනෝ ජීවිතස්ස අභිසඞ්ඛාරකං පලසමාපත්තිධම්මං "න සමාපජ්ජිස්සාමී"ති විස්සජ්ජි තංවිස්සජ්ජනෙනෙව තෙන අභිසඞ්ඛරියමානං ජීවිතසඞ්ඛාරං

1. අභි 2-307 පිටෙ. 2. බු 10-1 පිටෙ.

"නපපවත්තෙතසසාමී"ති විස්සජ්ජි. තෙනාහ **"තස්මා"**තිආදි. ඨානමහන්ත-තායපි පවත්තිආකාරමහන්තතායපි මහන්තෙනා **පඨවිකම්පෙන.** තත්ථ ඨාන-මහන්තතාය භූමිචාලසස මහත්තං දසෙතුං **"තදා කිර** -පෙ- **කම්පිත්ථා"**ති වුත්තං. සා පන ජාතිකෙඛත්තභූතා දසසහසසීලොකධාතු එව; න යා කාචි; යා මහාභිනීහාරමහාජාතිආදීසුපි කම්පිත්ථ. තදුපි තත්තිකාය එව කම්පනෙ කිං කාරණං? ජාතිකෙඛත්තභාවෙන තසෙසව ආදිතො පරිගහසස කත්තත්තා. පරිගහකරණඤචසස ධම්මතාවසෙන වෙදිතබ්බං. තථා හි පුරිමබුද්ධානම්පි තාවතකමෙව ජාතිකෙඛත්තං අහොසි. තථා හි වුත්තං "දසසහසසී ලොකධාතු; නිසසද්දා හොන්ති නිරාකුලා, -පෙ- මහාසමුද්දෙ ආහුජ්ජති; දසසහසසී පකම්පතී"ති ච ආදි.[1] උදකපරියන්තං කත්වා ඡප්ප-කාරපවෙධනෙන අන්තරාගෙ හි සෙතීති හිංසනෙ; සෙ එව **හිංසනට්ඨෙ**ති ආහ **"භයජනනට්ඨෙ"**ති. **දෙවභෙරියොති** දෙවදුන්දුභිසද්දසස පරියායවචන-මත්තං. න වෙත්ථ කාචි භෙරී "දෙවදුන්දුභී"ති අධිප්පෙතා; අථ ඛො උප්පාතභාවෙන ලබ්භමානො ආකාසගතො නිග්ඝොසසදෙදු. තෙනාහ **"දෙවෙ"**තිආදි. **දෙවෙ**ති මෙඝෙ. තසස හි අචිඡභාවෙන ආකාසසස වසසාභාවෙන සුඛගජ්ජිතසඤඤිතෙ සද්දෙ නිච්ඡරන්තෙ දෙවදුන්දුභිසමඤඤු. තෙනාහ **"දෙවෙ සුඛගජ්ජිතං ගජ්ජී"**ති.

පීතිවෙගච්ඡිස්සථඤ්ඤති "එවං චිරතරං කාලං වහිතෙ අයං අත්ත-භාවසඤඤිතෙ දුක්ඛභාරෙ; ඉදානි නචිරසෙසෙව නික්ඛිපිස්සති"ති සඤජාත-සොමනසෙසා භගවා සභාවෙනෙව පීතිවෙගච්ඡිස්සථඨං **උදානං උදානෙසි.** එවං පන උදානෙන්තෙන අයම්පි අත්ථො සාධිතො හොතීති දස්සනත්ථං අට්ඨකථායං **"තස්මා"**තිආදි වුත්තං.

තුලියතීති **තුල**නති **තුල**-සද්දෙ කම්මසාධනොති දසෙතුං **"තුලිත"**න්ති වුත්තං. අපපාතුභාවතාය **පරිච්ඡින්නං.** තථා හි තං පරිතො ඛණ්ඩිත-භාවෙන "පරිත්ත"න්ති වුච්චති. පරිපක්කඛ්ඡඤඤතො දීඝසන්තානතාය විපුලඵලතාය ච **න තුලං** න පරිච්ඡින්නං. යෙහි කාරණෙහි පුබ්බෙ අවිසෙසතො මහග්ගතං "අතුල"න්ති වුත්තං; තානි කාරණානි රූපාවචරතො ආරුප්පසස සාතිසයානි විජ්ජන්තීති **"අරූපාවචරං අතුල"**න්ති වුත්තං; ඉතරඤච **"තුල"**න්ති; **අප්පච්චයං** තීසුපි කමෙමසු යං තනුච්චයකං හීනං; තං **තුලං. බහුච්චයඤ්ඤ**න්ති යං මහාච්චයකං පණීතං; තං **අතුලං.** යං පනෙත්ථ මජ්ඣිමං; තං හීනං, උක්කට්ඨන්ති දුවිධා භින්දිත්වා දසසු භාගෙසු පක්ඛිපිතබ්බං. **හීනතතියඤවණණාදයං**[2] වුත්තනයෙනෙව අප්පබහුච්චයකතං නිද්ධාරෙත්වා තසස වසෙන තුලාතුලභාවො වෙදිතබ්බො. සම්භවන්ති එතසමාති **සම්භවොති** ආහ **"සම්භවසස හෙතුභූත"**න්ති. **නියඤඤකරණතොති** සසන්තානඛමෙසු විපසසනාවසෙන, ගොචරාසෙවනාය ච නිරතෝ. සච්චයකං සමානං පවත්තිච්චයකමත්තදූසිකම්මං සච්චයකට්ඨෙන **සම්භවං.** න ච තං කාමාදිභවාභිසඞ්ඛාරකන්ති තතො විසෙසනත්ථං "සම්භව"න්ති වත්වා **"භවසඞ්ඛාර"**න්ති වුත්තං. **ඔස්සජ්ජීති** අරියමග්ගෙන අවස්සජ්ජි. **ඛණවං විය** අත්තභාවං පරියොනන්ධිත්වා ඨිතං අත්තනි සම්භූතත්තා **අත්තසම්භවං කිලෙසඤච අභිඤ්ඤි** කිලෙසභෙදසහභාවිකමෙමාස්සජ්ජනං දසෙසනෙතා තදුභයසස කාරණමවොච **"අජ්ඣත්තරතො සමාහිතො"**ති.

---

1. බු 4-313 පිට්ඨෙ බුද්ධවංසෙ. 2. අභි-ට්ඨ 1-87 පිට්ඨෙ.

තීරෙනෙනාති "උප්පාදෙ භයං, අනුප්පාදෙ ඛෙම"නිආදිනා වීමංසනෙනා. "තුලෙනෙනා තීරෙනෙනා"තිආදිනා සඞ්ඛෙපතො වුත්තමත්ථං විත්ථාරතො දස්සෙතුං **"පඤ්චඞ්ගිකා"**තිආදිං වත්වා භවසඞ්ඛාරස්ස අවස්සජ්ජනාකාරං සරූපතො දස්සෙසි. "එව"නාතිආදිනා පන **උදානවණ්ණනායං**[1] ආදිතො වුත්තමත්ථං නිගමනවසෙන දස්සෙසි.

මහාභූමිචාලවණ්ණනා

171. **යනන්ති** කරණෙ වා අධිකරණෙ වා පච්චත්තවචනන්ති අධිප්පායෙන ආහ **"යෙන සමයෙන, යස්මිං වා සමයෙ"**ති. **උකෙඛපකවාතොති** උදකසඞ්ඛාරකවාතං උපච්ඡින්දිත්වා සීතට්ඨානතො ඛෙපකවාතා. **"සට්ඨි -පෙ- ඛහල"**න්ති ඉදං තස්ස වාතස්ස උබ්බධ්දපමාණමෙව ගහෙත්වා වුත්තං; ආයාමවිත්ථාරතො පන දසසහස්සචක්කවාළපමාණම්පි උදකසඞ්ඛාරකවාතං උපච්ඡින්දතියෙව. **ආඛාසෙති** පුබ්බෙ වාතෙන පහරිතත්තා සෙ. **පුන වාතොති** උකෙඛපකවාතෙ තථාකත්වා විගතෙ උදකසඞ්ඛාරකවාතො පුන **ආබන්ධිත්වා ගණ්හාති** යථා තං උදකං න හස්සති; එවං උත්ථම්භනං ආබන්ධනවිත්තානවසෙන බන්ධිත්වා ගණ්හාති. **තතො උදකං උග්ගච්ඡතීති** තතො ආබන්ධිත්වා ගහණතො තෙන වාතෙන උත්ථම්භිතං උදකං උග්ගච්ඡති උපරි ගච්ඡති. **හොතියෙවාති** අනන්තරනන්තරා හොතියෙව. **ඛහලභාවෙනාති** මහාපථවියා මහන්තභාවෙන. සකලා හි මහාපථවී තදා ඔග්ගච්ඡති, උග්ගච්ඡති ච; තස්මා කම්පනං **න පඤ්ඤායති.**

ඉජ්ඣනස්සාති ඉච්ඡිතත්ථසිජ්ඣනස්ස. **අනුභවිතබ්බස්ස** ඉස්සරියසම්පත්තිආදිකස්ස. **පගුණතාති** පටිලද්ධමත්තා නාතිසුභාවිතා. තථා ච භාවනා බලවතී න හොතීති ආහ **"දුබ්බලා"**ති. සඤ්ඤාසීසෙන හි භාවනා වුත්තා. **අප්පමාණාති** පගුණා සුභාවිතා. සා හි විරං දළ්හතරා හොතීති ආහ **"බලවා"**ති. "පරිත්තා පඨවිසඤ්ඤා; අප්පමාණා ආපොසඤ්ඤා"ති දෙසනාමත්තමෙව, ආපොසඤ්ඤාය පන සුභාවිතාය පඨවිකම්පෙපි සුඛෙනෙව ඉජ්ඣතීති අයමෙත්ථ අධිප්පායො වෙදිතබ්බා. **සංවෙජෙනෙනා** දිබ්බසම්පත්තියා පමත්තානං සකඤං දෙවරාජානං. **වීමංසනෙනා වා** තාවදෙව සමධිගතං අත්තනො ඉද්ධිබලං. මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරස්ස පාසාදකම්පනං පාකටන්ති තං අනාමසිත්වා සඞ්ඝරක්ඛිතසාමණෙරස්ස පාසාදකම්පනං දස්සෙතුං **"සෝ කිරායස්මා"**තිආදි වුත්තං. පූතිමච්ඡෙසා ගන්ධා එතස්සාති **පූතිගන්ධං;** තෙන **පූතිගන්ධෙනෙව** අධිගතමානුකූලච්ඡසම්භවං විය ගන්ධෙනෙව **ඝාසෙන;** අතිවිය දූරකො එවාති අත්ථා.

ආවජ්ජනන්ති ආවජ්ජූපදෙසං. ඉද්ධාභිසඞ්ඛාරො නාම ඉද්ධිවිධපටිපක්ඛාදිභාවෙන ඉච්ඡිතබ්බා; සො ච උපායෙ කොසල්ලස්ස අත්තනා නසම්මාඋග්ගහිතත්තා න තාව සිජ්ඣතීති ආහ **"අභිඤ්ඤාපාදකං සුඛං පවිට්ඨොසී"**ති. **"පිලවනන"**න්ති ඉමිනා සකලමෙව පාසාදවත්ථුං උදකං කත්වා අධිට්ඨානබ්බපාසාදෙව තත්ථ පිලවතීති දස්සෙති. අධිට්ඨානකම්මං පන උපමාය දස්සෙතුං **"කතං -පෙ- ජානාහී"**ති ආහ. තත්ථ **ඛපලලඛපූවනන්ති** ආසිත්තකපූවං; **තං පවචනා** කපාලෙ පඨමං කිඤ්චි පිට්ඨං ඨපෙත්වා අනුක්කමෙන වඩ්ඪෙත්වා අන්තන්තෙන **පරිවජ්ජනන්ති** පූවං සමන්තතො පරිවජ්ජනං කත්වා ඨපෙන්ති; එවං "ආපොකසිනවසෙන

1. උදාන-ට්ඨ 6 පිටෙ.

'පාසාදෙන පතිට්ඨිතට්ඨානං උදකං හොතූ'ති අධිට්ඨහන්තෝ සමන්තතෝ පාසාදස්ස යාව පරියන්තා යථා උදකං හොති; තථා අධිට්ඨාතබ්බ"න්ති උපමාය උපදිසති.

මහාපදුමෙ චුත්තමෙවාති "ධම්මතා එසා භික්ඛවෙ; යදා බොධිසත්තෝ තුසිතා කායා චවිත්වා මාතුකුච්ඡිං ඔක්කමති"නි[1]. වත්වා "අයඤ්ච දසසහස්සී ලොකධාතු සඞ්කම්පති සම්පකම්පති සම්පවෙධති"නි[1]. තථා "ධම්මතා එසා භික්ඛවෙ; යදා බොධිසත්තෝ මාතුකුච්ඡිම්හා නික්කමති"නි[2]. වත්වා "අයඤ්ච දසසහස්සී ලොකධාතු සඞ්කම්පති සම්පකම්පති සම්පවෙධති"නි[2]. ච මහාබොධිසත්තස්ස ගබ්භොක්කන්තියං, අභිජාතියඤ්ච ධම්මතාවසෙන මහාපදුමෙ පඨවිකම්පස්ස වුත්තත්තා ඉතරෙසුපි චතූසු ඨානෙසු පඨවිකම්පෝ ධම්මතාවසෙනෙවාති මහාපදුමෙ අට්ඨත්තා වුත්තමෙවාති අධිප්පායෝ.

ඉදානි තෙසං පඨවිකම්පනං කාරණතෝ, පවත්තිආකාරතෝ ච විභාගං දස්සෙතුං **"ඉති ඉමෙසූ"**තිආදි වුත්තං. **ධාතුක්ඛොභෙනා**ති උක්ඛෙපකධාතු-සඞ්ඛාතාය වායොධාතුයා පක්ඛොභෙන. **ඉද්ධානුභාවෙනා**ති ඤාණිද්ධියා වා කම්මවිපාකජිද්ධියා වා පභාවෙන; තෙජෙනාති අත්ථෝ. **පුඤ්ඤතෙජෙනා**ති පුඤ්ඤානුභාවෙන; මහාබොධිසත්තස්ස පුඤ්ඤබලෙනාති අත්ථෝ. **ඤාණ-තෙජෙනා**ති පටිවෙධඤාණානුභාවෙන. **සාධුකාරදානවසෙනා**ති යථා අනඤ්ඤසාධාරණෙන පටිවෙධඤාණානුභාවෙන අභිහතා මහාපඨවි අභිසම්බොධියං අකම්පිත්ථ; එවං අනඤ්ඤසාධාරණෙන දෙසනාඤාණානු-භාවෙන අභිහතා මහාපඨවි අකම්පිත්ථ; තං පනස්සා සාධුකාරදානං විය හොතීති "සාධුකාරදානවසෙනා"ති වුත්තං.

යෙන පන භගවා අසීතිඅනුබ්‍යඤ්ජන[3]පතිමණ්ඩිතද්වත්තිංසමහාපුරිස-ලක්ඛණ[4]විචිත්‍රරූපකායෝ සබ්බාකාරපරිසුද්ධසීලක්ඛන්ධාදිගුණරතනසමිද්ධි-ධම්මකායෝ පුඤ්ඤමහත්තථාමමහත්තයසමහත්තඉද්ධිමහත්තපඤ්ඤාමහත්තා-නං පරමුක්කංසගතෝ අසමෝ අසමසමෝ අප්පටිපුග්ගලෝ අරහං සම්මා-සම්බුද්ධෝ අත්තනෝ අත්තභාවසඤ්ඤිතං ඛන්ධපඤ්චකං කප්පං වා කප්පාව සෙසං වා ඨපෙතුං සමත්ථොපි සඞ්ඛතධම්මං පටිජිගුච්ඡනාකාරපවත්තෙන ඤාණවිසෙසෙන නිණ්ණයම්පි අමඤ්ඤමානෝ ආයුසඞ්ඛාරොස්සජ්ජනවිධිනා නිරපෙක්ඛෝ ඔස්සජ්ජි. තදනුභාවාභිහතා මහාපඨවි ආයුසංඛාරොස්සජ්ජනෙ අකම්පිත්ථ; තං පනස්සා කාරුඤ්ඤසභාවසණ්ඨිතා විය හොතීති වුත්තං **"කාරුඤ්ඤසභාවෙනා"**ති. යස්මා භගවා පරිනිබ්බානසමයෙ චතුවීසති-කොටිසතසහස්සසඞ්ඛ්‍යා සමාපත්තියෝ සමාපජ්ජි අනන්තරන්තරා ඵලසමා-පත්තිසමාපජ්ජනෙන; තස්ස පුබ්බභාගෙ සාතිසයං තික්ඛං සූරං විප්පසන්නං ඤාණඤ්ච පවත්තෙසි; "යදට්ඨඤ්ච මයා එවං සුචිරකාලං අනඤ්ඤසාධාරණෙ පරමුක්කංසගතෙ ඤාණසම්භාරෙ සම්භතෝ; අනුත්තරෝ ච විමොක්ඛෝ සම්ධිගතෝ; තස්ස වත මෙ ඛිණාපත්තඵලභූතා අචවන්තනිට්ඨා අනුපාදිසෙසනිබ්බානධාතු අජ්ජ සම්පජ්ජතී"ති භියෝ අතිවිය සොම-නස්සපපත්තස්ස භගවතෝ පිතිවිප්ඵාරාදිගුණවිපුලතරානුභාවෝ පරෙහි අසාධාරණඤ්ඤාණාතිසයෝ උදපාදි, යස්සං සම්පත්තිබලසමුප්පබ්‍රූහිතස්ස ඤාණාතිසයස්ස ආනුභාවං සඤ්ඤාය ඉදං වුත්තං "දෙවමෙ පිණ්ඩපාතා

1. දී 2-10 පිටෙඵ. 2. දී 2-13 පිටෙඵ.
3. ජිනාලංකාරවිකාය විජ්ජාතමඞ්ගලවණ්ණනායං විත්ථාරෙණ.
4. දී 2-13; දී 3-117; ම 2-336 පිටෙඵසු විත්ථාරෙණ.

සමසමථලා සමසම්මිපාකා"තිආදි[1]; තසමා තස්ස ආනුභාවෙන සමාහිතා මහාපඨවී අකම්පිත්ථ. තං පනස්සා තස්සං වෙලායං ආරොදනාකාරපත්තා විය හොතීති **"අට්ඨමෙ ආරොදනෙනා"**ති වුත්තං.

ඉදානි සඞ්ඛිපිතො වුත්තමත්ථං විවරන්තෙන **"මාතුකුච්ඡිං ඔක්කමනෙන"**තිආදිමාහ. **අයං පනෙත්ථා**ති "සාධුකාරදානවසෙනා"තිආදිනා වුත්තෙනා අත්ථො. **පඨවිදෙවතායෙව වසෙනා**ති එත්ථ සමුද්දදෙවතා විය මහාපඨවියා අධිදෙවතා[2]. කිර නාම අත්ථි. තාදිසෙ කාරණෙ සති තස්සා චිත්තවසෙන අයං මහාපඨවී සඞ්කම්පති සම්පකම්පති සම්පවෙධති; යථා වාතවලාහකදෙවතානං චිත්තවසෙන වාතා වායන්ති; සීතුණ්හඅබ්භවස්සවලාහකදෙවතානං චිත්තවසෙන සීතාදයෝ භවන්ති; තථා හි විසාඛපුණ්ණමායං අභිසම්බොධිඅත්ථං බොධිරුක්ඛමූලෙ නිසින්නස්ස ලොකනාථස්ස අනන්තරායකරණත්ථං උපට්ඨිතං මාරබලං විධමිතුං—

"අවෙතනායං පඨවී-අවිඤ්ඤුය සුඛං දුඛං,
සාපි දුනබලා මයහා-සන්තකඛන්තුං පකම්පථා"ති[3].—

වචනසමනන්තරං මහාපඨවී භිජ්ජිත්වා සපරිසං මාරං පරිවත්තෙසි. **එත්ථ**නති සාධුකාරදානාදි. යදිපි නත්ථි අවෙතනත්තා; ධම්මතාවසෙන පන වුත්තනයෙන සියාති සක්කා වත්තුං. ධම්මතා පන අත්ථතො ධම්මසභාවො; සො පුඤ්ඤධම්මස්ස වා ඤාණධම්මස්ස වා අනුභාවසභාවොති. නයිදං සබ්බං විචාරිතමෙව; එවඤ්හි කත්වා—

"ඉමෙ ධම්මෙ සම්මසතො-සභාවසරසලක්ඛණෙ,
ධම්මතෙජෙන වසුධා-දසසහස්සී පකම්පථා"ති[4].

ආදිවචනඤ්හි—සම්පිණ්ඩිතං හොති.

නිද්දිට්ඨනිදස්සනන්තානි නිද්දිට්ඨස්ස අත්ථස්ස නිය්‍යාතනං; නිගමනන්තාති අත්ථො; **එත්තාවතාති** පඨවීකම්පාදිඋප්පාදජනනෙන වෙව පඨවීකම්පස්ස භගවතො හෙතුනිදස්සනෙන ච. **"අදධා අජ්ජ භගවතා ආයුසඞ්ඛාරො ඔස්සට්ඨෝ"ති සල්ලක්ඛෙසි** පාරිසෙසඤ්ඤයෙන. එවඤ්හි තදා ථෙරො තම්පත්ථං වීමංසෙය්‍ය නාගා භූමිකම්පෙ ධාතුපකොපහෙතුකො තස්ස අපඤ්ඤය-මානරූපත්තා; බාහිරකොපි ඉසි එවංමහානුභාවො බුද්ධකාලෙ නත්ථි; සාසනිකොපි සත්තු අනාරොචෙත්වා එවං කරොනෙනා නාම නත්ථි; සෙසානං පඤ්චන්නං ඉදානි අසම්භවො;[5] එවං භූමිකම්පෙ චායං මහාභිංසනකො සලොමහංසො අහොසි; තසමා පාරිසෙසතො ආහ "අජ්ජ භගවතා ආයුසඞ්ඛාරො ඔස්සට්ඨොති සල්ලක්ඛෙසී"ති.

අට්ඨපරිසවණ්ණනා

172. **ඔකාසං අදත්වා**ති "තිට්ඨතු භන්තෙ භගවා කප්පං"න්තිආදි[6]-නයප්පවත්තනාය ථෙරස්ස ආයාචනාය අවසරං අදත්වා. **අඤ්ඤානිපි අට්ඨකානි සම්පිණ්ඩනෙනා** හෙතුඅට්ඨකතො අඤ්ඤානි පරිසාභිභායතන-විමොක්ඛවසෙන තීණි අට්ඨකානි සඞ්ගහෙත්වා දස්සෙනෙනා **"අට්ඨ ඛො ඉමා"තිආදිමාහ.** "ආයස්මතො ආනන්දස්ස සොකුප්පත්තිං පරිහරන්තා වික්ඛෙපං කරොනෙනා"ති කෙචි; සහසා භණ්ඩනෙ බලවසොකො උප්පජ්ජෙය්‍යාති.

1. ඛු. 1-182; 183 පිටෙසු.
2. අධිවත්ථා දෙවතා (?)
3. ඛු. 4-396 පිටෙ චරියාපිටකෙ.
4. ඛු. 4-319 පිටෙ බුද්ධවංසෙ.
5. අසම්භවොති (?)
6. දී. 2-96 පිටෙ.

සමාගන්තබ්බතෝ, සමාගච්ඡතීති වා සමාගමෝ; පරිසා. **බිම්බිසාර-පමුඛෝ සමාගමෝ බිම්බිසාරසමාගමෝ.** සෙසඋභයෙපි එසෙව නයෝ. බිම්බිසාර -පෙ- සමාගමාදිසදිසං ඛත්තියපරිසන්ති යොජනා. **අඤ්ඤස්ස චක්ඛවාලෙසුපි ලබ්භතෙයෙව** සද්ධූ ඛත්තියපරිසාදිඋපසඞ්කමනං. ආදිතෝ තෙහි සද්ධිං සල්ලපනං **ආලාපෝ.** කථනපටිකථනං **සල්ලාපෝ.** ධම්මූපසඤ්හිතා පුච්ඡා පටිපුච්ඡා **ධම්මසාකච්ඡා. සණ්ඨානං පවිචය ඤාථනං** සණ්ඨානපරියායත්තා වණ්ණ – සද්දස්ස "මහන්තං හත්ථිරාජවණ්ණං අභිනිම්මිනිත්වා"නිආදීසු[1] විය. **"තෙසං"**නති පදං උභයපදාපෙක්ඛං "තෙසම්පි ලක්ඛණසණ්ඨානං විය සද්ධූසරීරසණ්ඨානං; තෙසං කෙවලං පඤ්ඤායති එවා"ති. නාපි ආමුක්කමණිකුණ්ඩලෝ භගවා හොතීති යොජනා. **ඡන්නසස්සරාති** දීඝාභූතසස්සරා. **ගම්භීරසස්සරාති** ජජ්ජරිතසස්සරා. **භාසන්තරන්ති** තෙසං සත්තානං භාසතෝ අඤ්ඤං භාසං. **විමංසන්ති** විත්තනා. "තිමත්ථා -පෙ- දෙසෙතී"ති ඉදං නනු අත්තානං ජානාපෙත්වා ධම්මෙ කථිතෙ තෙසං සාතිසයෝ පසාදෙ හොතීති ඉමිනා අධිප්පායෙන වුත්තං? යෙසං අත්තානං අජානාපෙත්වාව ධම්මෙ කථිතෙ පසාදෙ හොති; න ජානාපෙත්වා; තාදිසෙ සඤ්ඤාය සත්ථා තථා කරොති. තත්ථ පයොජනමාහ **"විඤ්ඤාපනත්ථාය"**ති. **එවං සුතොපීති** එවං අච්ඡරියඅබ්භුතදෙසකො අච්ඡරියඅබ්භුතාගමනොපි සුතො **ධම්මෝ** අත්තනො ධම්මසුධම්මතායෙව **අනාගතෙ පච්චයෝ හොති** සුණන්තස්ස.

"ආනන්දෝ"නිආදිකෙ සඞ්ගීතිඅනාරුළ්හෙ පාළිධම්මෙ එව තථා දස්සිතත්තා. එස නයෝ ඉතො පරෙසුපි එවරූපෙසු ඨානෙසු.

අට්ඨඅභිභායතනවණ්ණනා

173. අභිභවතීති **අභිභූ**; පරිකම්මං, ඤාණං වා. අභිභූ ආයතනං එතස්සාති **අභිභායතනං**; ඣානං. අභිභවිතබ්බං වා ආරම්මණසඞ්ඛාතං ආයතනං එතස්සාති **අභිභායතනං**. ආරම්මණාභිභවනතො අභිභූ ච තං ආයතනඤ්ච යොගිනෙ සුඛවිසෙසානං අධිට්ඨානභාවතො, මනායතන-ධම්මායතනභාවතො වාතිපි සසම්පයුත්තං ඣානං **අභිභායතනං.** තෙනාහ **"අභිභවනඣාරණානී"**තිආදි. **තානි** ඣානි අභිභායතනසඤ්ඤිතානි ඣානානි. **"පුග්ගලස්ස ඤාණුත්තරියතායා"**ති ඉදං උභයත්ථාපි යොජෙතබ්බං. කථං? පටිපක්ඛභාවෙන පච්චනීකධම්මෙ අභිභවන්ති පුග්ගලස්ස ඤාණුත්තරියතාය ආරම්මණානි අභිභවන්තීති. ඤාණබලෙනෙව හි ආරම්මණාභිභවනං විය පටිපක්ඛාභිභවොපීති.

පරිකම්මවසෙන අජ්ඣත්තං රූපසඤ්ඤී; න අප්පනාවසෙන. න හි පටිභාගනිමිත්තාරම්මණා අප්පනා අජ්ඣත්තවිසයා සම්භවති; තං පන අජ්ඣත්තපරිකම්මවසෙන ලද්ධං කසිණනිමිත්තං **අවිසුදධමෙව හොති;** න බහිද්ධාපරිකම්මවසෙන ලද්ධං විය විසුද්ධං.

පරිත්තානීති යථාලද්ධානි සුප්පසාරවමත්තානි. තෙනාහ **"අවඩ්ඪිතානී"**ති. **පරිත්තවසෙනෙවාති** වණ්ණවසෙන ආභොගෙ විජ්ජමානෙපි පරිත්තවසෙනෙව **ඉදං අභිභායතනං වුත්තං.** පරිත්තතා හෙත්ථ අභිභවනස්ස කාරණං. වණ්ණාභොගෙ සතිපි අසතිපි අභිභායතනභාවතා නාම තික්ඛපඤ්ඤසෙසෙව සම්භවති; න ඉතරස්සාති ආහ **"ඤාණුත්තරිකා**

---

3. සං 1-105 පිටෙඣ.

පුග්ගලෝ"ති. **අභිභවිත්වා සමාපජ්ජතී**ති එත්ථ අභිභවනං, සමාපජ්ජනඤ්ච උපචාරජ්ඣානාධිගමසමනන්තරමේව අප්පනාජ්ඣානුප්පාදනන්ති ආහ **"සහ නිමිත්තුප්පාදෙනෙවෙත්ථ අප්පනං පාපෙතී"**ති. **සහ නිමිත්තුප්පාදෙනාති** ච අප්පනාපරිවාසාභාවස්ස ලක්ඛණවචනමෙතං. යෝ "ඛිප්පාභිඤ්ඤෝ"ති වුච්චති; තතොපි ඤාණුත්තරසෙසව අභිභායතනභාවනා. **එත්ථා**ති එතස්මිං නිමිත්තෙ. **අප්පනං පාපෙතී**ති භාවනං අප්පනං නෙති.

එත්ථ ච කෙචි "උප්පන්නෙ උපචාරජ්ඣානෙ තං ආරබ්භ යෙ හෙට්ඨිමන්තෙන ද්වෙ තයො ජවනවාරා පවත්තන්ති; තෙ උපචාරජ්ඣානපක්ඛිකා එව; තදනන්තරඤ්ච භවඞ්ගපරිවාසෙන, උපචාරූසෙවනාය ච විනා අප්පනා හොති; සහ නිමිත්තුප්පාදෙනෙව අප්පනං පාපෙතී"ති වදන්ති; තං තෙසං මතිමත්තං. න හි පරිවාසිතපරිකම්මෙන අප්පනාචාරො ඉච්ඡිතො; නාපි මහග්ගතප්පමාණජ්ඣානෙසු විය උපචාරජ්ඣානෙ එකන්තතො පච්චවෙක්ඛණා ඉච්ඡිතබ්බා; තස්මා උපචාරජ්ඣානාධිගමනතො පරං කතිපයභවඞ්ගචිත්තාවසානෙ අප්පනං පාපුණන්තා "සහ නිමිත්තුප්පාදෙනෙවෙත්ථ අප්පනං පාපෙතී"ති වුත්තො. **සහ නිමිත්තුප්පාදෙනෙවා**ති ච අධිප්පායිකම්දං වචනං; න නීතත්ථං; අධිප්පායො වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො; න අන්තොසමාපත්තියං තදා තථාරූපස්ස ආභොගස්ස අසම්භවතො. සමාපත්තිතො වුට්ඨිතස්ස ආභොගො පුබ්බභාගභාවනාය වසෙන ඤානක්ඛණෙ පවත්තං අභිභවනාකාරං ගහෙත්වා පවත්තොති දට්ඨබ්බං. **අභිධම්මට්ඨකථායං** පන "ඉමිනා තස්ස පුබ්බාභොගො කථිතො"ති[1] වුත්තං. අන්තොසමාපත්තියං තථා ආභොගාභාවෙ කස්මා "ඤානසඤ්ඤුයපී"ති වුත්තන්ති ආහ **"අභිභවන -පෙ- අත්ථී"**ති.

වඩ්ඪිතප්පමාණානීති විපුලප්පමාණානීති අත්ථො; න එකඞ්ගුලද්වඞ්ගුලාදිවසෙන වඩ්ඪිං පාපිතානීති තථාවඩ්ඪනසෙසොවෙත්ථ අසම්භවතො. තෙනාහ **"මහන්තානී"**ති. **හත්ථවඩ්ඪිතානී**ති හත්ථජ්ඣාභාජනං වඩ්ඪෙත්වා දින්නහත්ථං; එකාසනෙ පුරිසෙන භුඤ්ජිතබ්බභත්තතො උපඩ්ඪභත්තන්නන්ති අත්ථො.

රූපෙ සඤ්ඤා **රූපසඤ්ඤා**; සා අස්ස අත්ථීති **රූපසඤ්ඤී**; න රූපසඤ්ඤී **අරූපසඤ්ඤී**; සඤ්ඤාසීසෙන ඤානං වදති. රූපසඤ්ඤාය අනුප්පාදනමෙවෙත්ථ අලාභිතා.

බහිද්ධාව උප්පන්නන්නන්ති බහිද්ධා වත්ථුස්මිංයෙව උප්පන්නං. **අභිධම්මෙ** පන "අජ්ඣත්තං අරූපසඤ්ඤී බහිද්ධා රූපානි පස්සති පරිත්තානි සුවණ්ණදුබ්බණ්ණානි-පෙ-අප්පමාණානි සුවණ්ණදුබ්බණ්ණානී"ති[2]. එවං චතුන්නං අභිභායතනානං ආගතත්තා **අභිධම්මට්ඨකථායං**[3]. "කස්මා පන 'යථා සුත්තන්තෙ අජ්ඣත්තං රූපසඤ්ඤී එකො බහිද්ධා රූපානි පස්සති පරිත්තානීතිආදි වුත්තං; එවං අවත්වා ඉධ චතූසුපි අභිභායතනෙසු අජ්ඣත්තං අරූපසඤ්ඤීතාව වුත්තා'ති චොදනං කත්වා 'අජ්ඣත්තරූපානං අනභිභවනීයතො'ති කාරණං වත්වා තත්ථ වා භි ඉධ වා බහිද්ධා රූපානෙව අභිභවිතබ්බානි, තස්මා තානි නියමතො වත්තබ්බානීති තත්රාපි ඉධාපි වුත්තානි. 'අජ්ඣත්තං රූපසඤ්ඤී'ති ඉදං පන සත්ථු දෙසනාවිලාසමත්තමෙවා"ති වුත්තං. එත්ථ ච වණ්ණාභොගරහිතානි, සහිතානි ච සබ්බානි

1. අභි-ට්ඨ 1-233 පිටෙ. 2. අභි 1-59 පිටෙ. 3 අභි-ට්ඨ 1-234 පිටෙ.

පරිත්තානි "පරිත්තානි සුවණ්ණදුබ්බණ්ණානී"ති වුත්තානි; තථා අප්පමාණානි "අප්පමාණානි සුවණ්ණදුබ්බණ්ණානී"ති. **අත්ථි හි** සෝ පරියායෝ පරිත්තානි අභිභුය්‍ය තානි වෙ කදාචි වණ්ණවසෙන ආභුජිතානි හොන්ති; සුවණ්ණදුබ්බණ්ණානි අභිභුය්‍යානි. පරියායකථා හි සුත්තන්ත-දෙසනා නි. **අභිඛමෙම**[1]. පන නිප්පරියායදෙසනත්තා වණ්ණහොග-රහිතානි විසුං වුත්තානි; තථා සහිතානි. **අත්ථි හි** උභයත්ථ අභිභවනවිසෙ සොති. තථා ඉධ පරියායදෙසනත්තා විමොක්ඛානමපි අභිභවනපරියායෝ **අත්ථීති** "අජ්ඣත්තං රූපසඤ්ඤී"තිආදිනා පඨමදුතියඅභිභායතනෙසු පඨමවිමොක්ඛෝ, තතියචතුත්ථඅභිභායතනෙසු දුතියවිමොක්ඛෝ, වණ්ණාභි-භායතනෙසු තතියවිමොක්ඛෝ ච අභිභවනපවත්තිතො සඞ්ගහිතො. **අභිඛමෙම**[1]. පන නිප්පරියායදෙසනත්තා විමොක්ඛාභිභායතනානි අසඞ්ඛා රතො දස්සෙතුං විමොක්ඛෝ වජ්ජිත්වා අභිභායතනානි කථිතානි; සබ්බානි ච විමොක්ඛකිච්චානි ඣානානි විමොක්ඛදෙසනායං වුත්තානි. තදෙතං "අජ්ඣත්තං රූපසඤ්ඤී"ති ආගතස්ස අභිභායතනද්වයස්ස **අභිඛමෙම** අභිභායතනෙසු අවචනතො "රූපී රූපානි පස්සති"තිආදිනාඤ්ච සබ්බ-විමොක්ඛකිච්චසාධාරණවචනභාවතො වවත්ථානං කතන්ති විඤ්ඤායති. "අජ්ඣත්තරූපානං අනභිභවනීයතො"ති ඉදං කත්ථචිපි "අජ්ඣත්තං රූපානි පස්සති"ති අවත්වා සබ්බත්ථ යං වුත්තං "බහිද්ධා රූපානි පස්සති"ති; තස්ස කාරණවචනං; තෙන යං අඤ්ඤහෙතුකං; තං තෙන හෙතුනා වුත්තං. යං පන දෙසනාවිලාසහෙතුකං අජ්ඣත්තං අරූපසඤ්ඤිතාය එව අභිඛමෙම[1] වචනං; න තස්ස අඤ්ඤං කාරණං මගඣිතබ්බන්ති දස්සෙති. අජ්ඣත්තරූපානං අනභි-භවනීයතා ච තෙසං බහිද්ධා රූපානං විය අභූතත්තා. දෙසනාවිලාසො ච යථාවුත්තවවත්ථානවසෙන වෙදිතබ්බො වෙනෙය්‍යජ්ඣාසයවසෙන විජ්ජමාන-පරියායකථාභාවතො. "සුවණ්ණදුබ්බණ්ණානී"ති එතෙනෙව සිද්ධත්තා න නීලාදිඅභිභායතනානි වත්තබ්බානීති වෙ? තං න, නීලාදිසු කතාධිකාරානං නීලාදිභාවසෙසව අභිභවනකාරණත්තා. න හි තෙසං පරිසුද්ධාපරිසුද්ධ-වණ්ණානං පරිත්තතා, අප්පමාණතා වා අභිභවනකාරණං; අථ ඛො නීලාදි භාවො එවාති. එතෙසු ච පරිත්තාදිකසිණරූපෙසු යං යංචරිතස්ස ඉමානි අභිභායතනානි ඉජ්ඣන්ති; තං දස්සෙතුං **"ඉමෙසු පනා"**තිආදි වුත්තං.

සබ්බසඞ්ගාහකවසෙනාති සකලනීලවණ්ණනීලනිදස්සනනීලනිභාසානං සාධාරණවසෙන. **වණ්ණවසෙනා**ති සභාවවණ්ණවසෙන. **නිදස්සනවසෙ-නා**ති පඤ්ඤිතබ්බතාවසෙන චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යරූපාදිවිඤ්ඤෙය්‍යවීථියා ගහෙතබ්බතා වසෙන. **ඔභාසවසෙනා**ති සප්පභාසතාය අවභාසනවසෙන. **උමාපුප්ඵන්ති** අතසිපුප්ඵං. **නීලමෙව හොති** වණ්ණසඞ්කරාභාවතො. **බාරාණසිසමභව-නන්ති** බාරාණසියං සම්භවිතං.

එකච්චස්ස ඉතො බාහිරකස්ස අප්පමාණං අතිවිත්ථාරිතං කසිණ-නිමිත්තං ඔලොකෙන්තස්ස භයං උප්පජ්ජය්‍ය "කිං නු ඛො ඉදං සකලං ලොකං අභිභවිත්වා අජ්ඣොත්ථරිත්වා ගණ්හාති"ති; තථාගතස්ස පන තාදිසං භයං වා සාරජ්ජං වා නත්ථීති **අභිභායතනසමෙව ආනිතානි.**

අට්ඨවිමොක්ඛවණ්ණනා

174. **උභතොභාගවිමුත්තොයෙව** හෙට්ඨා අට්ඨතො විභත්තත්තා. එකච්චස්ස විමොක්ඛානිඤ්ඤොපි භයාවහො වට්ටාභිරතභාවතො; තථාගතස්ස පන විමොක්ඛෙ උපසම්පජ්ජ විහරතොපි තං නත්ථීති **අභිභායතනසමෙව ආනිතානි.**

---

1. අඞ් 1-59 පිටෙ.

ආනන්දයාචනකථාවණ්ණනා.

178. **බොධීති** සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං. තඤ්හි **"චතුමග්ගඤ්ඤාණපටිවේධ"** න්තේවාදිනා වුත්තං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණපටිවේධස්ස තංමූලකත්තා. **එවං වුත්ත**භාවනත්ථි "ආකඞ්ඛමානෝ ආනන්ද තථාගතෝ කප්පං වා තිට්ඨෙය්‍යා"ති[1]. එවං වුත්තභාවං.

179. **තම්පි** ඔළාරිකනිමිත්තං කතං තස්ස මාරෙන පරියුට්ඨිතචෙතසෝ **න පටිවිද්ධං** න සල්ලක්ඛිතං.

183. **ආදිඤ්ඤෙහීති** එවමාදීහි මිත්තාමච්චසුහජ්ජාහි. **පියායිතබ්බතෝ පියෙහි.** මනවඩ්ඪනතෝ **මනාපෙහි. ජාතියාති** ජාතිඅනුරූපගමනෙන. **නානාභාවෝ** විසුංභාවෝ අසම්බද්ධභාවෝ. **මරණේන විනාභාවෝති** චුතියා තෙනත්තභාවෙන අපුනරාවත්තනතෝ විපයොගෝ. **භවෙන අඤ්ඤථාභාවෝති** භවන්තරගහණෙන පුරිමාකාරතෝ අඤ්ඤථාකාරතා "කාමාවචරසත්තෝ රූපාවචරෝ හොතී"තිආදිනා; තත්ථාපි "මනුස්සෝ දෙවෝ හොතී"තිආදිනාපි යොජෙතබ්බා. **කුතෙත්ථ ලබ්භා**ති කුතෝ කුහිං කිස්මිං නාම ඨානෙ එත්ථ එතස්මිං ඛණ්ඩපච්චත්තෙ "යං තං ජාතං -පෙ- මා පලුජ්ජී"ති ලද්ධුං සක්කා; න සක්කා එව තාදිසස්ස කාරණස්ස අභාවතෝති ආහ **"නෙතං ඨානං විජ්ජතී"**ති. එවං අච්ඡරියබ්භුතධම්මං **තථාගතස්සාපි සරීරං;** කිමඞ්ගං පන අඤ්ඤසත්තානන්ති අධිප්පායෝ. "පච්චාචමිස්සතී"ති නෙතං ඨානං විජ්ජති සතිං සූපට්ඨිතං **කත්වා ඤාණේන** පරිච්ඡින්දිත්වා ආයුසඞ්ඛාරානං ඔස්සට්ඨත්තා, බුද්ධකිච්චස්ස ච පරියොසාපිතත්තා. න හෙත්ථ මාසත්තයතෝ පරං බුද්ධවෙනෙය්‍යා **ලබ්භන්ති**ති.

184. සාසනස්ස චිරට්ඨිති නාම සසම්භාරෙහි අරියමග්ගඛමෙමහි කෙවලෙහීති ආහ **"සබ්බං ලෝකියලෝකුත්තරචෙතනාව කථිත"**න්ති ලෝකියාහි සීලසමාධිපඤ්ඤාහි විනා ලෝකුත්තරධම්මසමධිගමස්ස අසම්භවතෝ.

තතියභාණවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නාගාපලොකිතවණ්ණනා

186. **නාගාපලොකිත**න්ති නාගස්ස විය අපලොකිතං; හත්ථිනාගස්ස අපලොකනසදිසං අපලොකනන්ති අත්ථෝ. **අභවච්චා**ති ථුසිතා. **අඞ්කුසඛලගහානි විය**ති අඞ්කුසකානි විය අඤ්ඤමඤ්ඤසම්මිං ලගහානි ආසත්තානි හුත්වා ඨිතානි. **එකාබද්ධානී**ති අඤ්ඤමඤ්ඤං එකතෝ ආබද්ධානි. **තඤ්ච**ානි ගීවට්ඨිනං එකඝනභාවෙන; න කෙවලං ගීවට්ඨීනංයෙව; අථ ඛෝ සබ්බානිපි තානි බුද්ධානං ඨපෙත්වා බාහුසන්ධිආදිකා ද්වාදස මහාසන්ධියෝ, අඞ්ගුලිසන්ධියෝ ච ඉතරසන්ධීසු එකාබද්ධානි හුත්වා ඨිතානි; යතෝ නෙසං පකතිහත්ථීනං කොටිසහස්සබලප්පමාණං කායබලං හොති. **වෙසාලිනගරාභිමුඛං අඞ්කාසි** කණ්ඨකපරිවත්තනෙ විය කපිලනගරාභිමුඛං. යදි එවං කථං තං නාගාපලොකිතං නාම ජාතං? තදජ්ඣාසයං උපාදාය. භගවා හි නාගාපලොකිතවසෙනෙව අපලොකෙතුකාමෝ ජාතෝ; පුඤ්ඤානුභාවෙන පනස්ස පනට්ඨිතට්ඨානං පරිවත්ති; තෙන තං "නාගාපලොකිත"මෙව වුච්චති.

---

1. දී 2-86 පිටෙ.

"ඉදං පච්ඡිමකං ආනන්ද තථාගතස්ස වෙසාලියා දස්සන"න්ති නයිදං වෙසාලියා අපලොකනස්ස කාරණවචනං අනෙකන්තිකත්තා; භූතකථනමත්තං පනෙතං. මහාසොධනවසෙන තං දස්සෙත්වා අඤ්ඤදෙවෙත්ථ අපලොකනකාරණං දස්සෙතුකාමෝ **"නනු වා"**තිආදිමාහ. **තං තං සබ්බං පච්ඡිමදස්සනමෙව** අනුකකමෙන කුසිනාරං ගන්ත්වා පරිනිබ්බාතුකාමතාය තතෝ තතෝ නික්ඛන්තත්තා. **"අනවජ්ජියත්තා"**ති ඉමිනා යථාවුත්තං අනෙකන්තිකත්තං පරිහරති; තයිදං සොධනමත්තං. ඉදං පනෙත්ථ අවිපරීතං කාරණන්ති දස්සෙතුං **"අපිචා"**තිආදි වුත්තං. න හි භගවා සාපෙක්ඛා වෙසාලිං අපලොකෙසි; "ඉදං පන මේ ගමනං අපුනරාගමන"නති දස්සනමුඛෙන බහුජනහිතාය බහුජනසුඛාය ලොකානුකම්පාය අපලොකෙසි. තෙනාහ **"අපිච වෙසාලිරාජානෝ"**තිආදි.

අනාසඛරොති සකලවට්ටදුක්ඛස්ස සඛසන්තානෙ, පරසන්තානෙ ච විනාසකරෙ අභාවකරෙ. බුද්ධචක්ඛුධම්මචක්ඛුදිබ්බචක්ඛුමංසචක්ඛුසමන්තචක්ඛුසඞ්ඛාතෙහි **පඤ්චහි චක්ඛූහි චක්ඛුමා.** සවාසනානං කිලෙසානං සමුච්ඡින්නත්තා සාතිසයං **කිලෙසපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බුතෝ.**

චතුමහාපදෙසවණ්ණනා

187. **මහාඔකාසෙති** මහන්තෙ ඔකාසෙ. මහන්තානි ධම්මස්ස පතිට්ඨාපනට්ඨානානි. යෙසු පතිට්ඨාපිතෝ ධම්මෝ නිච්ඡියති අසන්දෙහතෝ; කානි පන තානි? ආගමනවිසිට්ඨානි සුත්තොතාරණාදීනි. දුතියවික්කපෙ අපදිසන්තීති **අපදෙසා;** "සම්මුඛා මෙතං ආවුසෝ භගවතෝ සුත"න්තිආදිනා කෙනචි ආහටස්ස "ධම්මෝ"ති විනිච්ඡනෙ කාරණං. කිං පන තන්ති? තස්ස යථාහටස්ස සුත්තොතාරණාදි එව. යදි එවං කථං වත්තාරොති? යස්මා ධම්මස්ස දෙ සම්පරායා සත්ථා, සාවකා ච; තෙසු ච සාවකා සඞ්ඝගණපුග්ගලවසෙන තිවිධා; එවං "තුම්හාකං මයා ඉං ධම්මෝ පටිග්ගහිතෝ"ති අපදිසිතබ්බානං භෙදෙන වත්තාරො. තෙනාහ "සම්මුඛා මෙතං ආවුසෝ භගවතෝ සුත"න්තිආදි. තථා ච වුත්තං **නෙත්තියං** "වත්තාරෝ මහාපදෙසා බුද්ධාපදෙසෝ සඞ්ඝාපදෙසෝ සම්බහුලත්ථෙරාපදෙසෝ එකත්ථෙරාපදෙසෝ. ඉමෙ වත්තාරෝ මහාපදෙසා"ති.[1] බුද්ධා අපදෙසෝ එතස්සාති **බුද්ධාපදෙසෝ.** එස නයෝ සෙසෙසුපි. තෙනාහ **"බුද්ධාදීසු -පෙ- මහාභාරණානී"**ති.

188. **නෙව අභිනන්දිතබ්බන්ති** න සම්පටිච්ඡිතබ්බං. ගන්ථස්ස සම්පටිච්ඡනං නාම සවනන්ති ආහ **"න සොතබ්බ"**න්ති. **පදබ්‍යඤ්ජනානීති** පදානි ච බ්‍යඤ්ජනානි ච; අත්ථපදානි, බ්‍යඤ්ජනපදානි වාති අත්ථො. පජ්ජති අත්ථො එතෙහීති **පදානි;** අක්ඛරාදීනි බ්‍යඤ්ජනපදානි. පජ්ජිතබ්බතො **පදානි;** සඞ්කාසනාදීනි අත්ථපදානි. අට්ඨකථායං පන "පදසඞ්ඛාතානි බ්‍යඤ්ජනානීති බ්‍යඤ්ජනපදානෙව වුත්තානී"ති කෙචි; තං න, අත්ථං බ්‍යඤ්ජන්තීති බ්‍යඤ්ජනානි; බ්‍යඤ්ජනපදානි; තෙහි බ්‍යඤ්ජිතබ්බතො බ්‍යඤ්ජනානි; අත්ථපදානීති උභයසඞ්ගහතෝ. **ඉමස්මිං ඨානෙති** තෙනාහතසුත්තස්ස ඉමස්මිං පදෙසෙ. **පාළි වුත්තානි** කෙවලෝ පාළිධම්මෝ පවත්තෙතා. **අත්ථෝ වුත්තෙතානි** පාළියා අත්ථෝ පවත්තෙතා නිද්දිට්ඨෝ. **අනුසඞ්ඛි කථිතෙතානි** යථාරුචිදෙසනාය, උපරි දෙසනාය ච අනුසඞ්ඛානං කථිතං සම්බන්ධෝ කථිතෝ. **පුබ්බාපරං කථිතන්ති** පුබ්බනාපරං

1. බු 10-20 පිටෙ.

අභිරුඤ්ඣනඤ්චේව විසෙසාධානඤ්ච කථිතං පකාසිතං. එවං පාළිධම්මාදීනි සම්මදෙව සල්ලක්ඛෙත්වා ගහණං සාධුකං උග්ගහණන්ති ආහ **"සුට්ඨු ගහෙත්වා"**ති. **සුත්තෙන ඔතාරෙතබ්බානීති** සද්දෙන සුත්තෙ ඔගාහෙත්වා තාරෙතබ්බානි; තං පන ඔගාහෙත්වා තරණං තත්ථ ඔතරණං අනුපපවෙසනං හොතීති වුත්තං **"සුත්තෙන ඔතාරෙතබ්බානි"**ති. සංසන්දෙත්වා දස්සනං **සන්දස්සනන්**ති ආහ **"විනයෙ සංසන්දෙතබ්බානි"**ති.

කිං පන තං සුත්තං; කො වා විනයොති විචාරණාය ආචරියානං මතිභෙදමූලෙන තමත්ථං දස්සෙතුං **"එත්ථ චා"**තිආදි වුත්තං. **විනයොති** විභඞ්ගපාඨමාහ. සො හි මාතිකාසඤ්ඤිතස්ස සුත්තස්ස අත්ථසූචනතො "සුත්ත"න්ති වත්තබ්බතං අරහති. විවිධනයත්තා, විසිට්ඨනයත්තා ච **විනයො**; ඛන්ධකපාඨො. **එවන්ති** එවං සුත්තවිනයෙසු පරිගහයමානෙසු **විනයපිටකම්පි න පරියාදියති** පරිවාරපාළියා අසඞ්ගහිතත්තා. **සුත්තන්තාභිධම්මපිටකානි වා සුත්තං** අත්ථසූචනාදිඅත්ථසම්භවතො. **එවම්පීති** "සුත්තන්තාභිධම්මපිටකානි සුත්තං; විනයපිටකං විනයො"ති එවං සුත්තවිනයවිභාගෙ වුච්චමානෙපි. **න තාව පරියාදියන්තීති** න තාව අනවසෙසතො පරිගහයන්ති; කස්මාති ආහ **"අසුත්තනාමකඤ්හී"**තිආදි. යස්මා "සුත්ත"න්ති ඉමං නාමං අනාරොපෙත්වා සඞ්ගීතම්පි ජාතකාදිබුද්ධවචනං අත්ථි; තස්මා වුත්තනයෙන තීණි පිටකානි න පරියාදිණ්ණානීති. සුත්තනිපාතඋදානඉතිවුත්තකාදිනි දීඝනිකායාදයො විය සුත්ත නාමං ආරොපෙත්වා අසඞ්ගීතානීති අධිප්පායෙ පනෙත්ථ ජාතකාදීහි සද්ධිං තානිපි ගහිතානි. බුද්ධවංසචරියාපිටකානං පනෙත්ථ අග්ගහණෙ කාරණං මග්ගිතබ්බං; කිං වා තෙන මග්ගනෙන; සබ්බොපායං වණ්ණනානයො ථෙරවාදදස්සනමූලෙන පටික්ඛිත්තොතා එවානි.

අඤ්ඤානි කිං අත්ථි; අසුත්තනාමකං බුද්ධවචනං නත්ථි එවානි දස්සෙති. තථා හි නිදානවණ්ණනායං[1] අමෙහි වුත්තං "සුත්තන්ති සාමඤ්ඤවචනං; විසෙසවචනයො පරෙ"ති. **තං සබ්බං පටික්ඛිපිත්වා** "සුත්තන්ති විනයො"ති ආදිනා වුත්තං සංවණ්ණනානයං "නායමත්ථො ඉධාධිප්පෙතො"ති පටිසෙධෙත්වා විනෙති එතෙන කිලෙසෙති **විනයො**; කිලෙසවිනයනූපායො; සො එව ච නං කරොතීති **කාරණන්**ති ආහ **"විනයනා පන කාරණ"**නති.

ධම්මෙති පරියත්තිධම්මෙ. **සරාගායා**ති සරාගභාවාය කාමරාගභවරාගපරිබ්‍රූහනාය. **සඤ්ඤොජනායා**ති භවසංයොජනාය. **ආචයායා**ති වට්ටස්ස වඩ්ඪනත්ථාය. **මහිච්ඡතායා**ති මහිච්ඡභාවාය. **අසන්තුට්ඨියා**ති අසන්තුට්ඨිභාවාය. **සඛගණිකායා**ති කිලෙසසඞ්ගණගණසඞ්ගණීභාරාය. **කොසජ්ජායා**ති කුසීතභාවාය. **දුබ්භරතායා**ති දුප්පොසතාය. **විරාගායා**ති සකලවට්ටතො විරජ්ජනත්ථාය. **විසඤ්ඤොජනායා**ති කාමභවාදිහි විසංයුජ්ජනත්ථාය. **අපචයායා**ති සබ්බස්සාපි වට්ටස්ස අපචයනාය; නිබ්බානායා**ති** අත්ථො. **අපචිච්ඡතායා**ති පච්චයපටිච්ඡතාදිවසෙන සබ්බසො ඉච්ඡාපගමාය. **සන්තුට්ඨියා**ති ද්වාදසවිධසන්තුට්ඨිභාවාය. **පවිවෙකායා**ති පවිවිත්තභාවාය, කායවිවෙකාදිතද්ඛවිවෙකාදිවිවෙකසිද්ධියා. **විරියාරම්භායා**ති කායිකස්ස චෙව, චෙතසිකස්ස ච වීරියස්ස පග්ගහණත්ථාය. **සුභරතායා**ති සුඛපොසනත්ථාය. එවං යො පරියත්තිධම්මෙ උග්ගහණධාරණපරිපුච්ඡාමනසිකාරවසෙන යොනිසො පටිපජ්ජනස්ස සරාගාදිභාවපරිවජ්ජනස්ස කාරණං හුත්වා විරාගාදිභාවාය සංවත්තති; එකංසතො **එසො ධම්මො.**

1. දී-ඨ 1 - 22 පිට්ඨෙ. නෙත්ති-ඨ 13, සාරත්ථ-ටී 1 -93 පිට්ඨෙසුපි.

එසෝ විනයෝ; සම්මදෙව අපායාදීසු අපතනවසෙන ධාරණතෝ; කිලෙසානං විනයනතෝ; සත්ථු සම්මාසම්බුද්ධස්ස ඔවාදානුසිට්ඨිභාවතෝ **එතං සත්ථුසාසනන**න්ති ධාරෙය්‍යාසි ජානෙය්‍යාසි; අවබුජ්ඣය්‍යාසීති අත්ථෝ. චතුසච්චස්ස සූචනං සුත්තන්නති ආහ **"සුත්තෙනාති තෙපිටකෙන බුද්ධවචනෙන"**ති. තෙපිටකඤ්හි බුද්ධවචනං සච්චවිනිමුත්තං **නත්ථි**. රාගාදිවිනයනකාරණං තථාගතෙන සුත්තපදෙන පකාසිතන්ති ආහ **"විනයෙති එතස්මිං රාගාදිවිනයකාරණෙ"**ති.

සුත්තෙ ඔසරණෙච්ච තෙපිටකෙ බුද්ධවචනෙ පරියාපන්නතාවසෙනෙව වෙදිතබ්බං; න අඤ්ඤථාති ආහ **"සුත්තපරියාපන්නා කත්ථචි අනාගතඤ්චා"**ති. **ඡල්ලිං උට්ඨාපෙන්ථා**ති අරොගස්ස මහතො රුක්ඛස්ස තිට්ඨතො උපකාරමෙන ඡල්ලියා සකලිකාය, පපටිකාය වා උට්ඨාපනං විය අරොගස්ස සාසනධම්මස්ස තිට්ඨතො ඛ්‍යාකරණමත්තෙන තපපරියාපන්නං විය ඉත්වා ඡල්ලිසදිසා පුබ්බාපරවිරුද්ධතාදිදොසං **උට්ඨාපෙත්වා** පරිදීපෙත්වා. තාදිසානි පන එකංසතො ගුළ්හවෙස්සන්තරාදිපරියාපන්නානි හොන්තීති ආහ **"ගුළ්හවෙස්සන්තර-පෙ-පඤ්ඤායනතීති අත්ථෝ"**ති. **රාගාදිවිනයෙති** රාගාදීනං විනයනත්ථෙ. තදුකාරතාය **න පඤ්ඤායමානානි** න දිස්සමානානි **ජඩ්ඪතබ්බානි** වජ්ජිතබ්බානි න ගහෙතබ්බානි. **සබ්බත්ථා**ති සබ්බවාරෙසු.

ඉමස්මිං පන ඨානෙනි ඉමස්මිං මහාපදෙසනිද්දෙසට්ඨානෙ. **"සුත්තෙ චත්තාරෙ මහාපදෙසා"**තිආදිනා වුත්තම්පි අවුත්තෙන සද්ධිං ගහෙත්වා පකිණ්ණකකථාය මාතිකං උද්දිසති. **ඤාතුං** ඉච්ඡිතෝ අත්ථෝ **පඤ්හෝ**; තස්ස විස්සජ්ජනානි **පඤ්හාබ්‍යාකරණානි**; අත්ථසූචනාදිඅත්ථෙන **සුත්තං**; පාළි; තං **සුත්තං** අනුලොමෙති අනුකූලෙතීති **සුත්තානුලොමං**; මහාපදෙසෙ. ආචරියා වදන්ති සංවණ්ණනාති පාළිං එතෙනාති **ආචරියවාදෙ**, අට්ඨකථා. තස්ස තස්ස ථෙරස්ස අත්තනො එව මනි අධිප්පායොති **අත්තනොමති. ධම්මවිනිච්ඡයෙ පත්තෙ**නති ධම්මෙ විනිච්ඡිතබ්බෙ උපට්ඨිතෙ. **ඉමෙ**නි අනන්තරං වුත්තා චත්තාරො මහාපදෙසා. පමීයති ධම්මා පරිච්ඡිජ්ජති විනිච්ඡියති එතෙනාති **පමාණං**. තෙනාහ **"යං එත්ථ සමෙති"**තිආදි. **ඉතරන්ති** මහාපදෙසෙසු අසමෙන්තං. පුන **ඉතර**න්ති අකප්පියං අනුලොමෙන්තං කප්පියං පටිබාහන්තං සඞ්ගායාහ.

එකංසෙනෙව බ්‍යාකාතබ්බා විස්සජ්ජෙතබ්බාති **එකංසබ්‍යාකරණීයො. විභජ්ජාතිපුච්ඡිතමත්ථං** අවධාරණාදිභෙදෙන විභජිත්වා. **පටිපුච්ඡාති** පුච්ඡන්තං පුග්ගලං පටිපුච්ඡිත්වා. **ඨපනීයොනි** තිධාපි අවිස්සජ්ජනීයත්තා ඨපනීයො ඛ්‍යාකරණං අකත්වා ඨපෙතබ්බො. "චක්ඛු අනිච්ච"නන්ති පඤ්හ උත්තරපදාවධාරණං සන්ධාය **"එකංසෙනෙව බ්‍යාකාතබ්බ"**නන්ති වුත්තං නිච්චතාය ලෙසස්සාපි නත්ථි අභාවතෝ. පුරිමපදාවධාරණෙ පන විභජ්ජබ්‍යාකරණීයතා චක්ඛුසොතෙසු විසෙසත්ථසාමඤ්ඤත්ථානං අසාධාරණභාවතෝ. ද්වින්නං නෙසං සදිසතාවොදනා පටිපුච්ඡනම්මුඛෙනෙව බ්‍යාකරණීයා පටිකෙඛපවසෙන, අනුඤ්ඤතවසෙන ච විස්සජ්ජිතබ්බතොනි ආහ **"යථා චක්ඛු; තථා සොතං** -පෙ- **අයං පටිපුච්ඡාබ්‍යාකරණීයො පඤ්හා"**ති. **තං ජීවං තං සරීරන්ති** ජීවසරීරානං අනඤ්ඤතාපඤ්හො. යස්ස යෙන අනඤ්ඤතාවොදිතා; සො එව පරමත්ථතො නුපලබ්භතීති වඤ්ඣිතනයස්ස මත්තෙත්‍යතාකිත්තනසදිසොති අබ්‍යාකාතබ්බතාය ඨපනීයො වුත්තොනි. **ඉමානි චත්තාරි පඤ්හබ්‍යාකරණානි පමාණං** තෙනෙව නයෙන තෙසං පඤ්හානං බ්‍යාකාතබ්බතො.

විනයමහාපදෙසෝ කපිය‍ානුලෝමවිධානතෝ නිප්පරියායතෝ **අනුලෝමඛාදනීයං** නාම; මහාපදෙසභාවෙන පන තංසදිසතාය සුත්තන්තමහාපදෙසෙසුපි **"අනුලෝමඛාදනීය"**න්ති අයං අට්ඨකථාවොහාරෝ. යදිපි තත්ථ තත්ථ භගවතා පවත්තිතපකිණ්ණකදෙසනාව අට්ඨකථා; සා පන ධම්මසඞ්ගාහකෙහි පඨමං තීණි පිටකානි සඞ්ගායිත්වා තස්ස අත්ථවණ්ණනානුරූපෙනෙව වාචනාමග්ගං ආරොපිතත්තා **"ආචරියවාදෙ"**ති වුච්චති ආචරියා වදන්ති සංවණ්ණෙන්තීති පාළිං එතෙනාති. තෙනාහ **"ආචරියවාදෙ නාම අට්ඨකථා"**ති. තිස්සෝ සඞ්ගීතියෝ ආරුළ්හා එව ච බුද්ධවචනස්ස අත්ථසංවණ්ණනාභූතෝ කථාමග්ගෝ මහින්දත්ථෙරෙන තම්බපණ්ණිදීපං ආභතෝ. පච්ඡා තම්බපණ්ණියෙහි මහාථෙරෙහි සීහලභාසාය ඨපිතෝ නිකායන්තරලද්ධිසඞ්කරපරිහරණත්ථං. **අත්තනොමති නාම** ථෙරවාදෙ. **නයග්ගාහෙනා**ති සුත්තාදිතෝ ලබ්භමානනයග්ගහණෙන. **අනුබුද්ධියා**ති සුත්තාදීනියෙව අනුගතබුද්ධියා. **අත්තනෝ පටිභානන්ති** අත්තනෝ එව තස්ස අත්ථස්ස වුත්තනයෙන උපට්ඨානං; යථාඋපට්ඨිතා අත්ථා එව තථා වුත්තා. **සමෙන්තමෙව ගහෙතබ්බන්ති** යථා සුත්තෙන සංසන්දති; එවං මහාපදෙසතෝ අත්ථා උද්ධරිතබ්බාති දස්සෙති. පමාදපාඨවසෙන ආචරියවාදස්ස කදාචි පාළියා අසංසන්දනාපි සියා; සෝ න ගහෙතබ්බොති දස්සෙන්තෝ ආහ **"ආචරියවාදෙපි සුත්තෙන සමෙන්තමෙව ගහෙතබ්බෝ"**ති. **සබ්බදුබ්බලා** පුග්ගලස්ස සයං පටිභානභාවතෝ. තථා ච **සාපි ගහෙතබ්බා**; කිදිසි? **සුත්තෙන සමෙන්තායෙවා**ති යොජනා. **තිස්සූ**ති තිස්ස සඞ්ගීතීසු. **"ආගතමෙව පමාණ"**න්ති ඉමිනා මහාකස්සපාදීහි සඞ්ගීතමෙව "සුත්ත"න්ති ඉධාධිප්පෙතන්ති තදඤ්ඤස්ස සුත්තභාවමෙව පටික්ඛිපති. තදත්ථා එව හි තිස්සෝ සඞ්ගීතියෝ. **තත්ථා**ති ගාරය්හසුත්තෙ. **න චෙව සුත්තෙ ඔසරණන්ති; න ච විනයෙ සන්දිස්සනන්ති වෙදිතබ්බානි** තස්ස අසුත්තභාවතෝ; තෙන "අනුලෝමකප්පියං සුත්තෙන සමෙන්තමෙව ගහෙතබ්බ"න්ති වුත්තමෙවත්ථං නිගමනවසෙන නිදස්සෙති. සබ්බත්ථ "න ඉතර"න්ති වචනං තත්ථ තත්ථ ගහිතාවධාරණඵලදස්සනං දට්ඨබ්බං.

කම්මාරපුත්තචුන්දවත්ථුවණ්ණනා

189. **සූකරමද්දවන්ති** වනවරාහස්ස මුදුමංසං. යස්මා චුන්දෝ අරියසාවකෝ සොතාපන්නෝ; අඤ්ඤඤ්ච භගවතෝ භික්ඛුසංඝස්ස ච ආහාරං පටියාදෙන්තා අනවජ්ජමෙව පටියාදෙන්ති. තස්මා වුත්තං **"පවත්තමංස"**න්ති. **තං කිරා**ති "නාතිතරුණස්සා"තිආදිනා වුත්තවිසෙසං. තථා හි තං **"මුදුමෙව සිනිද්ධඤ්චා"**ති වුත්තං. මුදුමංසභාවතෝ හි අභිසඞ්ඛරණවිසෙසෙන ච "මද්දව"න්ති වුත්තං. **ඔජං පක්ඛිපිංසූ** "අයං භගවතෝ පච්ඡිමකෝ ආහාරෝ"ති පුඤ්ඤවිසෙසාපෙක්ඛාය; තං පන තථාපක්ඛිත්තන්තිආදිබෙබාජනාය ගරුතරං ජාතං.

අඤ්ඤඤ්ච යං දුජ්ජීරං; තං අජානන්තා "කස්සචි අදත්වා විනාසිත"න්ති උපවදෙය්යුන්ති **පරූපවාදමොචනත්ථං** භගවා "නාහං ත"න්තිආදිනා සීහනාදං නදති.

190. කථං පනායං සීහනාදෙ; නනු තං භගවතොපි සම්මාපරිණාමං න ගතන්ති? නයිදමෙවං දට්ඨබ්බං; යස්මා "සම්මදෙව තං භගවතෝ පරිණාමං ගත"න්ති වත්තුං අරහති තපච්චයා උප්පන්නස්ස විකාරස්ස අභාවතෝ, අඤ්ඤඤ්ච උපචයස්ස ච විකාරස්ස මුදුභාවං ආපාදිතත්තා. තෙනාහ

"න පන භුත්තස්සවචයා"තිආදි. න හි භගවා, අඤ්ඤෙ වා පන ඛීණාසවා නවවෙදනුප්පාදනවසෙන ආහාරං පරිභුඤ්ජන්තී අධිඛගසමඤ්ඤාගතමෙව කත්වා ආහාරස්ස උපභුඤ්ජනතො. යදි එවං කසමා පාළියං "භත්තං භුත්තාවිස්ස බලා ආබාධො උපපජ්ජී"තිආදි වුත්තං? තං හොජනුත්තරකාලං උප්පන්නත්තා වුත්තං. "න පන භුත්තපච්චයා"ති වුත්තෙතාවයමත්ථො අධිකථායං. කතුපචිතස්ස ලද්ධොකාසස්ස කම්මස්ස වසෙන බලවතිපි රොගෙ උප්පන්නෙ ගරුඛිනිද්ධභොජනපච්චයා වෙදනානිගහහො ජාතො; තෙනාහ **"යදි හී"**තිආදි. **පච්චත්තඨානෙ**නි ඉච්ඡිතඨානෙ; ඉච්ඡා වස්ස තත්ථ ගන්ත්වා විනෙතබ්බවෙනෙයාපෙක්ඛා දඨබ්බා. ගාථාසමපි **"සුත"**නති ඉමිනා සුතමත්තං; පරෙසං වචනමත්තමෙතං; න පන හොජනපච්චයා ආබාධං ඵුසි ධීරොති දස්සෙති.

පානීයාහරණවණ්ණනා

191. පසන්නභාවෙන උදකස්ස අච්ඡභාවෙ වෙදිතබ්බෙති ආහ **"අච්ඡොදකානි පසන්නොදකා"**නි. සාදුරසතා සාතතාති ආහ **"මධුරොදකා"**නි තනුකමෙව සලිලං විසෙසතො සීතලං; න ඛලනන්ති ආහ **"තනුසීතලසලිලා"**නි. **නික්කද්දමා**නි සෙතභාවස්ස කාරණමාහ. පඞ්කචික්ඛල්ලාදිවසෙන හි උදකස්ස විවණ්ණතා; සභාවතො පන තං සෙතවණ්ණමෙවාති.

පුක්කුසමල්ලපුත්තවත්ථුවණ්ණනා

192. **ධුරවාතෙනි** පටිමුඛවාතෙ. **දීඝපිඞගලොති** දීඝො හුත්වා පිඞගලවණ්ණකො පිඞගලකෙසිකො හි සො "ආළාරො"ති පඤ්ඤායිත්ථ. **එවරූපනන්ති** දණ්ඩනි කරිස්සති භවිස්සතීති ඒදිසං. **ඒදිසෙසූති** යත්ර යත්ථවාති එවරූපනිපාතසද්දයුත්තඨානෙසු.

193. චීවරන්තියො මෙඝගබ්භතො නිච්ඡරන්තියො විය හොන්තීති වුත්තං **"නිච්ඡරන්තීසූති චීවරන්තීසූ"**නි. **නවච්ඛඩ්ගාති** නවප්පකාරාය. නවසු හි පකාරෙසු එකච්ඛඩ්ගාපි අසනි තප්පරියාපන්නතාය "නවච්ඛඩ්ගා" ත්වෙව වුච්චති. ඒදිසී හි එසා රූළ්හි අධිවිමොක්ඛපත්තිපි සමඤ්ඤා විය. **අසඤ්ඤං කරොති**; යො තස්සා සද්දෙන, තෙජසා ච අජ්ඣොත්ථටො. **එකං චක්කන්ති** එකමණ්ඩලං. සඞ්ඛාරං තිරෙන්තී පරිච්ඡිජ්ජන්තී විය දස්සෙතීති **සන්තෙරා.** **ගගගරායමානාති** ගගගරුනිසද්දං කරොන්තී. අනුරවදස්සනඤ්හෙතං. **කපිසීසාති** කපිසීසාකාරවන්ති. **මච්ඡවිලොලිකාති** උදකෙ පරිපච්චන්දමානමච්ඡෙ විය විලුලිතාකාරා. **කුක්කුටසදිසාති** පසාරිතපක්ඛකුක්කුටාකාරා. නඞ්ගලස්ස කස්සනකාලෙ කස්සකානං හත්ථෙන ගහෙතබ්බට්ඨානෙ මණිකා හොති; තං උපාදාය නඞ්ගලං "දණ්ඩමණිකා"ති වුච්චති; තස්මා දණ්ඩමණිකාකාරා **දණ්ඩමණිකා.** තෙනාහ **"නඞ්ගලසදිසා"**නි. දෙවෙ වස්සන්තෙපි සපොනිභූතතාය උදකෙන අතෙමෙතබ්බතො මහාසත්තා **"සුක්ඛාසනී"**නි වුත්තා. තෙනාහ **"පත්තතට්ඨානං සමුග්ඝාටෙතී"**ති.

භූසාගාරකෙති භූසමයෙ අගාරකෙ. තත්ථ කිර මහන්තං පලාලපුඤ්ජං අබ්භන්තරතො පලාලං නීහරාපෙත්වා සාලාසදිසං පබ්බජිතානං වසනයොග්ගට්ඨානං කතං; තදා භගවා තත්ථ වසි; තං පන බලමණ්ඩලං

සාලාසදිසන්ති ආහ **"බලසාලාය"**න්ති. **එකඞ්ගී** හෙතුම්හි භුම්මවචනන්ති ආහ **"එතස්මිං කාරණේ"**ති; අසනිපාතෙන ඡන්නං ජනානං හතකාරණේති අත්ථෝ. **සෝ තඤ්ච භණෙනා**ති අයමෙව වා පාඨෝ.

194. සිඛිඝී නාම කිර උත්තමං අතිවිය පභස්සරං බුද්ධානං ඡවිවණ්ණහාසං දෙවලොකතෝ ආගතසුවණ්ණං. තෙනෙවාහ **"සිඛිඝීසුවණ්ණවණ්ණා"**තිආදි. "කිං පන ථෙරෝ තං ගණ්හී"ති සයමෙව පුච්ඡං සමුට්ඨාපෙත්වා තත්ථ කාරණං දස්සෙන්තෝ **"කිඤ්චාපී"**තිආදිමාහ. **තෙනෙව කාරණෙනා**ති උපට්ඨාකට්ඨානස්ස මත්ථකපත්තිං, පරෙසං වචනොකාසපච්ඡෙදනං, තෙන වත්තේන සද්ධූ පූජනං, සද්ධූ අජ්ඣාසයානුවත්තනන්ති ඉමිනා තෙනෙව යථාවුත්තෙන වත්තබ්බෙන කාරණේන.

195. ථෙරෝ ච තාවදෙව තං සිඛිඝීවණ්ණං මට්ඨදුස්සං භගවතෝ උපනාමෙසි "පටිගණ්හතු මෙ භන්තෙ භගවා ඉමං මට්ඨදුස්සං; තං මමස්ස දීඝරත්තං හිතාය සුඛායා"ති; පටිග්ගහෙසි භගවා; පටිග්ගහෙත්වාව නං පරිභුඤ්ජී. තෙන වුත්තං **"භගවාපි තතෝ එකං නිවාසෙසි; එකං පාරුපී"**ති. තාවදෙව කිර තං භික්ඛූ ඔවට්ටිකරණමත්තෙන තුන්නකම්මං නිට්ඨාපෙත්වා ථෙරස්ස උපනෙසුං; ථෙරෝ භගවතෝ උපනාමෙසි. **හතච්ඡකං** මියාති පටිහතපභං; **විය**-සද්දෝ නිපාතමත්තං. භගවතෝ හි සරීරප්පභා හි අභිභුය්‍යමානා තස්ස වත්ථයුගස්ස පභස්සරතං නාහොසි. **අඤ්ඤඤ්ඤෙනෙවා**ති අඤ්ඤා අඤ්ඤා එව; අබ්භන්තරතෝ එවාති අත්ථෝ. තෙනාහ **"ඔභිජනස්ස පභා නත්ථී"**ති.

"පඨමනරූපං සමුට්ඨාපෙතී"ති එතෙනෙතස්ස ආහාරස්ස භූතත්තූපචයා න සෝ රොගොති අයමත්ථෝ දීපිතෝ. **දේවසු කාලෙසු එවං හොති** දේවානං නිබ්බානධාතුනං සමධිගමසමයභාවතෝ. **උපවත්තනෙ අත්තරෙන යමකසාලානන්ති** එත්ථ වත්තබ්බං පරතෝ ආගමිස්සති.

196. **සබ්බං සුවණ්ණවණ්ණමෙව අහොසි** අතිවිය පරිසුද්ධාය පභස්සරාය එකඝනාය භගවතෝ සරීරප්පභාය නිරන්තරං අභිභූතත්තා.

ධම්මන්ති පරියත්තිධම්මං. **පවත්තතී**ති පාවචනභාවෙන දෙසෙතා. **පුරතොව නිසීදි** ඔවාදප්පටිකරණභාවතෝ.

197. **දානානිසංසසඞ්ඛාතා ලාභා**ති වණ්ණදානබලදානාදිභෙදස්ස දානස්ස ආනිසංසසඞ්ඛාතා දිට්ඨධම්මිකා, සම්පරායිකා ච ලාභා ඉච්ඡිතබ්බා. **තෙ අලාභා**ති තෙ සබ්බෙ තුයහං අලාභා; ලාභා එව න හොන්ති. දිට්ඨෙව ධම්මෙ පච්චක්ඛභූතෙ ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ භවා **දිට්ඨධම්මිකා.** සම්පරෙතබ්බතෝ පෙච්ච ගන්තබ්බතෝ "සම්පරායෝ"ති ලද්ධනාමෙ පරලොකෙ භවා **සම්පරායිකා.** දිට්ඨධම්මිකා ච සම්පරායිකා ච **දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකා. දානානිසංසසඞ්ඛාතා ලාභා**ති දානානිසංසභූතා ලාභා. සබ්බථා සමමෙව හුත්වා සමං ඵලං එතෙසං න එකදෙසෙනාති **සමසමඵලා. පිණ්ඩපාතා**නන්ති තබ්බිසයං දානමයපුඤ්ඤමාහ.

යදි චෙතනාවසෙන නෙසං සම්ඵලතා අධිප්පෙතා; සතිපි එකසන්තානභාවෙ පුථුජ්ජනඅරහන්තභාවසිද්ධං නනු තෙසං චෙතනාවිසිට්ඨතන්ති දස්සෙතුං **"නනු වා"**තිආදිමාහ. **පරිනිබ්බානසමතායා**ති කිලෙසපරිනිබ්බානඛන්ධපරිනිබ්බානභාවෙනපරිනිබ්බානසමතාය. **"පරිභුඤ්ජිත්වා**

පරිනිබ්බුතෝ"ති එතෙන යථා පණීතපිණ්ඩපාතපරිභොගූපත්ථම්භිතරූප-කායසන්තතිසුඛයෝ ධම්මකායෝ සුඛෙනෙව කිලෙසෙ පරිච්චජි; භොජනසප්පායසංයිඤ්ඤියා එවං සුඛෙනෙව ඛන්ධෙ පරිච්චජීති එවං කිලෙසපරිච්චාගස්ස, ඛන්ධපරිච්චාගස්ස ච සුඛයිඤ්ඤිනිමිත්තතාය උභින්නං පිණ්ඩපාතානං සමඵලතා වෙදිතා. "පිණ්ඩපාතසිසෙන ච පිණ්ඩපාතදානං වෙදිත"න්ති වුත්තෙනාවයමත්ථෝ. යථා හි සුජාතාය "ඉමං ආහාරං නිස්සාය මයහං දෙවතාය වණ්ණසුඛබලාදිගුණා සම්මදෙව සම්පජ්ජන්තූ"න්ති උළාරෝ අජ්ඣාසයෝ තදා අහොසි; එවං චුන්දස්සපි කම්මාරපුත්තස්ස "ඉමං ආහාරං නිස්සාය භගවතෝ වණ්ණසුඛබලාදිගුණා සම්මදෙව සම්පජ්ජන්තූ"න්ති උළාරෝ අජ්ඣාසයොති එවමපි නෙසං උභින්නං සමඵලතා වෙදිතබ්බා. සතිපි චතුචත්තාලීසකොටිසතසහස්සසමාපත්තීනං දෙවසිකං වළඤ්ජනසමාපත්තිභාවෙ යථා පන අභිසම්බුජ්ඣනදිවසෙ අභිනවප්පසන්නං පඨමපෙන්නෙය්‍යං රූපසත්තකාදි[1]වසෙන චුද්දසභාකාරෙහි සන්තෙනෙව මහාවිපස්සනාමුඛෙන තා සමාපත්තියෝ සමාපජ්ජි; එවං පරිනිබ්බානදිවසෙපි සබ්බා තා සමාපජ්ජීති එවං සමාපත්තිසමතායපි තෙසං සමඵලතා. චුන්දස්ස තාව අනුස්සරණං උළාරතරං හොතු භගවතෝ දින්නභාවෙන අඤ්ඤථත්තභාවතෝ; සුජාතාය පන කථං දෙවතාය දින්නභාවතීති? එවංසඤ්ඤිභාවතෝති ආහ **"සුජාතා චා"**තිආදි. **අපරභාගෙ**ති අභිසම්බෝධිතෝ අපරභාගෙ. පුන **අපරභාගෙ**ති පරිනිබ්බානතෝ පරතෝ. **ධම්මසීසන්ති** ධම්මානං මත්ථකභූතං නිබ්බානං. **මෙ ගහිතන්ති** මම වසෙන ගහිතං. තෙනාහ **"මයඤ්හි කිරා"**තිආදි.

අධිපතිභාවෙ ආධිපත්තෙය්‍යන්ති ආහ "ජෙට්ඨභාවසංවත්තනික"න්ති.

සංවරෙති සීලසංවරෙ. වෙරන්ති පාණාතිපාතාදිපඤ්චවිධං වෙරං. තඤ්හි වෙරිධම්මභාවතෝ, වෙරහෙතුතාය ච "වෙර"න්ති වුච්චති. කොසල්ලං වුච්චති ඤාණං; තෙන යුත්තෙතා **කුසලෙනා**ති ආහ "කුසලො පන ඤාණසම්පයුත්තො"ති. ඤාණසම්පදා නාම ඤාණපාරිපූරී; සා ච අගහමගහවසෙන වෙදිතබ්බා; අගහමගහෙතා ච නිරවසෙසතො කිලෙසෙ පජහතීති ආහ **"අග්ගමග්ගෙනා -පෙ- ජහාතී"**ති. **ඉමං පාපකං ජහිත්වා**ති ඉමෙන තාව ලොභමච්ඡරියාදිපාපකං, සීලෙන පාණාතිපාතාදි-පාපකං ජහිත්වා තදඞ්ගවසෙන පහාය තතො සමථවිපස්සනාඛමෙමහි චිකඛමිභාවසෙන, තතො මගගපටිපාටියා සමුච්ඡෙදවසෙන අනවසෙසං පාපකං පහාය. තථා පහීනත්තා එව **රාගාදීනං බයා කිලෙසනිබ්බානෙන** සබ්බසො කිලෙසවූපසමෙන **නිබ්බුතො** පරිනිබ්බුතොති සඋපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා දෙසනාය කූටං ගණ්හන්තො **"ඉති චුන්දස්ස -පෙ- සම්පස්සමානො උදානං උදානෙසී"**ති.

චතුත්ථභාණවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

යමකසාලවණ්ණනා

198. **එවං තං කුසිනාරායං හොතී**ති යථා අනුරාධපුරස්ස පූපාරාමො දක්ඛිණපච්ඡිමදිසායං; එවං තං උය්‍යානං කුසිනාරාය දක්ඛිණපච්ඡිමදිසායං හොති. **තඤ්ච**ාති යස්මා නගරං පවිසිතුකාමා උය්‍යානතො උපෙච්ච වත්තන්ති ගච්ඡන්ති එතෙනාති **"උපවත්තන"**න්ති වුච්චති; තං

1. විසුද්ධි-ටී 2-405 පිට්ඨෙ විත්ථාරො.

සාලපන්තිභාවෙන ඨිතං සාලවනං. **අනන්තරෙනා**ති වෙමජ්ඣේ. **තස්ස කිර මඤ්චකස්සා**ති තත්ථ පඤ්ඤපියමානස්ස තස්ස මඤ්චකස්ස. **තත්‍රාපි -පෙ- එකෙකා පාදභාගස්ස**; තස්මා "අන්තරෙන යමකසාලාන"න්ති වුත්තං. **සංසිබ්බිත්වා**ති අඤ්ඤමඤ්ඤං ආසත්තවිටපසාඛතාය සංසිබ්බිත්වා[1] විය. **"ඨිතඝරා"තිපි වුත්තං** අට්ඨකථායං. යං පන පාළියං "උත්තරසීසකං මඤ්චකං පඤ්ඤපෙහී"ති වුත්තං, තං පච්ඡිමදස්සනං දට්ඨුං ආගතානං දෙවතානං දට්ඨුං යොග්‍යතාවසෙන වුත්තං. කෙචි පන "උත්තරදිසාවිලොකනමුඛං පුබ්බදිසාසීසකං කත්වා මඤ්චකං පඤ්ඤපෙහී"ති අත්ථෝ"ති වදන්ති; තං තෙසං මතිමත්තං.

එතෙ නාගානමුත්තමාති එතෙ ගොත්තතො ගොවරිආදිනාමකා හත්ථිනාගෙසු බලෙන සෙට්ඨතමා. **මජ්ඣිමට්ඨකථායං**[2] පන කෙචි හත්ථිනො ඉතො අඤ්ඤථා ආගතා; සො පන නෙසං නාමමත්තකතො හෙදෙ දට්ඨබ්බෝ.

පරිභුත්තකාලතො පට්ඨාය -පෙ- පරික්ඛයං ගතං; "න පන පරිභුත්තපච්චයා"ති හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව අත්ථෝ දට්ඨබ්බෝ. **වඛගවාරෙති** ඌමියං. කතොකාසස්ස කම්මස්ස වසෙන යථාසමුට්ඨිතො රොගො ආරොග්‍යං අභිමද්දතීති කත්වා එතමත්ථං දස්සෙන්තො **"වියා"**ති වුත්තං. යස්මා භගවා හෙට්ඨා වුත්තනයෙන කපිඨං, කපිඨාවසෙසං වා ඨාතුං සමත්ථෝ එව; තත්තකං කාලං ඨානෙ පයොජනාභාවතො ආයු සඞ්ඛාරෙ ඔස්සජ්ජිත්වා තාදිසස්ස කම්මස්ස ඔකාසං අදාසි; තස්මා එතමත්ථං දස්සෙන්තො "වියා"තිපි වත්තුං යුජ්ජත්තෙව.

කුසලං කාතබ්බං මඤ්ඤිස්සන්ති "එවංමහපඵලා, එවංමහානිසංසා, මහානුභාවඤ්ච තං කුසල"න්ති.

එකස්සාපි සත්තස්ස වට්ටදුක්ඛවූපසමෙ බුද්ධානං ගරුතරෝ හුත්වා උපට්ඨාති අනිදුල්ලභභාවතො; තස්මා **"අපරම්පි පස්සති"**ත්‍යාදි වුත්තං; සව්‍යායමත්ථෝ **මාගණ්ඩිය**[3]**සුත්තෙනත**[4] දීපෙතබ්බා.

තනියං පන කාරණං සත්තානං උපපජ්ජනකඅනත්ථපරිහරණන්ති තං දස්සෙන්තො පුන **"අපරම්පි පස්සති"**ත්‍යාදිමාහ.

සීහසෙය්‍යන්ති එත්ථ සයනං **සෙය්‍යා**; සීහස්ස විය සෙය්‍යා සීහසෙය්‍යා; තං **සීහසෙය්‍යං**. අථ වා **සීහසෙය්‍යන්ති** සෙට්ඨසෙය්‍යං; යදිදං අත්ථඞ්ගයං පරතො ආගමිස්සති.

"වාමෙන පස්සෙන සෙන්ති"ති එවං වුත්තා **කාමභොගිසෙය්‍යා; දක්ඛිණපස්සෙන සයානො නාම නත්ථි** දක්ඛිණහත්ථස්ස සරීරගහණාදියොගකම්මතො; පුරිසවසෙන චෙතං වුත්තං.

එකෙන පස්සෙන සයිතුං න සක්කොන්තීති දුක්ඛුප්පත්තිතො.

අයං සීහසෙය්‍යාති අයං එවං වුත්තා සීහසෙය්‍යා. **"තෙජුස්සදත්තා"**ති ඉමිනා සීහස්ස අභීරුභාවං දස්සෙති. භීරුකා හි සෙසමිගා අත්තනො ආසයං පවිසිත්වා සන්තාසපුබ්බකං යථා තථා සයන්ති; සීහො පන අභීරුභාවතො සතොකාරී භික්ඛු විය සතිං උපට්ඨාපෙත්වාව සයති. තෙනාහ **"පුරිමපාදෙ"**ත්‍යාදි. දක්ඛිණෙ පුරිමපාදෙ වාමස්ස පුරිමපාදස්ස

1. ඨිතො සංසිබ්බිත්වා (ක) 2 ම-ට්ඨ 1-331 පිටෙ.
3. මාගණ්ඩිය (බ්‍ලූ) 4. බ්‍ලූ. 1-409 පිටෙ.

ඨපනවසෙන දෙව පුරිමපාදෙ එකස්මිං ඨානෙ ඨපෙත්වා. **පච්ඡිමපාදෙනී** දෙව පච්ඡිමපාදෙ. වුත්තනයෙනෙව ඉධාපි එකස්මිං ඨානෙ පාදඨපනං වෙදිතබ්බං; **සීහසෙය්‍යාසඤ්ඤලකඛණං** අභිරුහාවෙනෙව. **"සීසං පන උක්ඛිපිත්වා"**තිආදිනා වුත්තා සීහකිරියා අනුත්‍රාසපබුජ්ඣනං විය අභිරුහාවසිද්ධා ධම්මතාවසෙනෙවාති වෙදිතබ්බා. **සීහවිජම්භිතචිජම්භනං** අතිවෙලං එකාකාරෙන ඨපිතානං සරීරාවයවානං ගමනාදිකිරියාසු යොග්‍යභාවාපාදනත්ථං. **නික්කඛනතුං සීහනාදනදනං** අපෙපසක්කමිගජාතපරිහරණත්ථං.

සෙති අබ්‍යාවටභාවෙන පවත්තති එත්ථාති **සෙය්‍යා**; චතුත්ථජ්ඣානමෙව සෙය්‍යා **චතුත්ථජ්ඣානසෙය්‍යා.** කිං පන තං චතුත්ථජ්ඣානන්ති? ආනාපානචතුත්ථජ්ඣානං; තතො හි වුට්ඨහිත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා භගවා අනුක්කමෙන අග්ගමග්ගං අධිගන්ත්වා තථාගතො ජාතොති. "තයිදං පදට්ඨානං නාම; න සෙය්‍යා; තථාපි යස්මා 'චතුත්ථජ්ඣානා වුට්ඨහිත්වා සමනන්තරා භගවා පරිනිබ්බායී'ති[1] වක්ඛති. තස්මා ලොකියචතුත්ථජ්ඣානසමාපත්ති එව තථාගතසෙය්‍යා"ති කෙචි; එවං සති පරිනිබ්බානකාලිකාව තථාගතසෙය්‍යාති ආපජ්ජති; න ච භගවා ලොකියචතුත්ථජ්ඣානසමාපජ්ජනබහුලො විහාසි. අග්ගඵලවසෙන පවත්තං පනෙත්ථ චතුත්ථජ්ඣානං වෙදිතබ්බං. තත්ථ යථා සත්තානං නිද්දූපගමනලක්ඛණා සෙය්‍යා භවඞ්ගචිත්තවසෙන හොති; සා ච නෙසං පඨමජාතිසමඤ්ඤා යෙභුය්‍යවුත්තිකා; එවං භගවතො අරියජාතිසමඤ්ඤා යෙභුය්‍යවුත්තිකං අග්ගඵලභූතං චතුත්ථජ්ඣානං "තථාගතසෙය්‍යා"ති වෙදිතබ්බං. සීහසෙය්‍යා නාම සෙට්ඨසෙය්‍යාති ආහ **"උත්තමසෙය්‍යා"**ති.

නත්ථි එතිස්සා උට්ඨානන්ති **අනුට්ඨානා**; සෙය්‍යා; තං **අනුට්ඨානසෙය්‍යං.** "ඉතො උට්ඨහිස්සාමී"ති මනසිකාරස්ස අභාවතො **"උට්ඨානසඤ්ඤං මනසි කරිත්වා"ති න** වුත්තං. **එකච්චානී**ති එතස්මිං අනුට්ඨානසෙය්‍යූපගමනෙ. **කායවසෙන අනුට්ඨානං**; න චිත්තවසෙන; චිත්තවසෙන ච අනුට්ඨානං නාම නිද්දූපගමනන්ති තදභාවං දස්සෙතුං **"නිද්දූපසෙනා"**තිආදි වුත්තං. **භවඞ්ගසඤ්ඤා**ති නිද්දූපගමනලක්ඛණස්ස භවඞ්ගස්ස.

සබ්බපාලිඵුල්ලානීති සබ්බත්ථකමෙව විකසනවසෙන ඵුල්ලා; න එකදෙසවිකසනවසෙන. තෙනාහ **"සබ්බ සමන්නතො පුප්ඵිතා"**ති. **එකච්ඡන්නානී**ති සම්පුල්ලපුප්ඵෙහි එකාකාරෙන සබ්බත්ථෙව ඡාදිතා. **උලෙලාකපදුමානීති**[2] හෙට්ඨා ඔලොකෙත්වාති විය නිට්ඨානපදුමානි. **මොරපිඤ්ඡකලාපො විය** පඤ්චවණ්ණපුප්ඵසඤ්ඡාදිතත්තා.

නඤ්ඤපොක්ඛරණී[3] **සමභවානී**ති නඤ්ඤපොක්ඛරණීතිරසමභවානි. **මහාතුම්බමත්තනන්ති** ආළ්හකමත්තං. **පච්ඨධානී**ති ඛිත්තානි. **සරීරමෙව ඔකිරන්තී**ති සරීරමෙව අජ්ඣොකිරන්ති.

දෙවතානං උපඛජ්ජනවඤ්ඤනවුණ්ණානීති සට්ඨිපි පඤ්ඤාසම්පි යොජනානි වායනකසෙතවණ්ණවඤ්ඤනවුණ්ණානි. **දිබ්බගන්ධජාලවුණ්ණානී**ති දිබ්බගන්ධිදිබ්බවුණ්ණානි. **හරිතාලඅඤ්ජනවුණ්ණාදීනිපි** දිබ්බානි පරමසුගන්ධානි එවානි වෙදිතබ්බානි. තෙනෙවාහ **"සබ්බදිබ්බගන්ධවාසචුණ්ණනියො"**ති.

එකවඤ්කවාලෙ සන්නිපතිත්වා අන්තලික්ඛෙ වජ්ජන්ති මහාභිනික්ඛමනකාලෙ විය.

---

1. දී 2 - 128 පිටෙ. 2. ආකාසපදුමානි (අට්ඨකථායං)
3. නන්දපොක්ඛරණී (බ්‍ලූ)

කානි දෙවතා. **ගන්ථමානාවානි** මාලං රචනතියෝ එව. **අපරිනිට්ඨිතාවානි** යථාධිප්පායං පරියොසිතා එව. **හත්ථේන හත්ථන්ති** අත්තනෝ හත්ථේන පරස්ස හත්ථං. **ගීවාය ගීවන්ති** කණ්ඨගාහවසෙන අත්තනෝ ගීවාය පරස්ස ගීවං. **ගහෙත්වාති** ආමසිත්වා. **මහායඤ්ඤා මහායඤ්ඤාති** ආමෙඩිතවසෙන අඤ්ඤමඤ්ඤආලාපවචනං.

199. **මහන්තං උස්සාහන්ති** තථාගතස්ස පූජාසක්කාරවසෙන පවත්තියමානං මහන්තං උස්සාහං **දිස්වා.**

සාසෙව පන පච්චිපදන්ති පුබ්බභාගපටිපදා එව. **අනුච්ඡවිකන්තනාති** අධිගන්තබ්බස්ස නවවිධලොකුත්තරධම්මස්ස අනුරූපත්තා.

සීලන්ති චාරිත්තසීලමාහ. **ආචාරපඤ්ඤත්තීනීති** චාරිත්තසීලං. **යාව ගොත්‍රභුතොති** යාව ගොත්‍රභුඤ්ඤණං; තාව පවත්තෙතබ්බා සමථවිපස්සනා **සම්මාපටිපදා.** ඉදානි තං සම්මාපටිපදං බ්‍යතිරෙකතෝ, අන්වයතෝ ච විභාවෙතුං **"තස්මා"**තිආදි වුත්තං. **ජිනකාලසුත්තන්තන්ති** ජිනමහාවඩ්ඪකිනා ඨපිතං වජ්ජිතබ්බගහෙතබ්බධම්මසන්දස්සනකාලසුත්තං සික්ඛාපදමරියාදං; **උපාසකොපාසිකාවාරෙසු "ගන්ධපූජං මාලාපූජං කරොති"**නි වචනං චාරිත්තසීලපක්ඛේ ඨපෙත්වා කරණං සන්ධාය වුත්තං; තෙන භික්ඛුභික්ඛුනීනමපි තථාකරණං අනුඤ්ඤාතමෙවාති දට්ඨබ්බං.

අයඤ්ඤීති ධම්මානුධම්මපටිපදං සන්ධාය වදති.

උපවාණත්ථේරවණ්ණනා

200. **අපනෙසීති** සීතපපදෙසතෝ යථා අපගච්ඡති; එවං අකාසි; න පන නිබ්භච්ඡි. තෙනාහ **"ආනෙත්වා"**තිආදි. **වුත්තසදිසාවානි සම්වත්තන පරියායදෙසනායං**[1] වුත්තසදිසා එව. **ආචාරෙනෙනාති** ඡාදෙනෙනා.

යස්මා කස්සපස්ස බුද්ධස්ස වෙනෙයෙ ආරක්ඛදෙවතා අහොසි. තස්මා ථෙරොව නෙජ්ජිස්සදෙ; න අඤ්ඤෙ අරහන්තොති ආනෙත්වා යොජනා.

ඉදානි ආගමනතෝ පට්ඨාය තමත්ථං විත්ථාරතෝ දස්සෙතුං **"විපස්සිම්හි කිර සම්මාසම්බුද්ධෙ"**තිආදි ආරද්ධං. **"චාතුමහාරාජිකා දෙවතා"**ති ඉදං ගොබලීවද්දන්‍යායෙන[2] ගහෙතබ්බං භුම්මදෙවතාදීනමපි තපපරියාපන්නත්තා. **තෙසං** මනුස්සානං.

තස්සාති කස්සපස්ස භගවතෝ වෙනෙයෙ.

201. **අධිවාසෙන්තීති** රොචෙන්ති.

ඡින්නපාතෝ විය ඡින්නපාතෝ; තං **ඡින්නපාතං;**[3] භාවනපුංසකනිද්දෙසොයං. **ආවට්ටන්තීති** අභිමුඛභාවෙන වට්ටන්ති. යත්ථ පතිතා; තතෝ කතිපයරතනට්ඨානං වට්ටනවසෙනෙව ගන්ත්වා පුන යථාපතිතමෙව ඨානං වට්ටනවසෙන ආගච්ඡන්ති. තෙනාහ **"ආවට්ටන්තියෙව පතිතට්ඨානමෙව ආගච්ඡන්ති"**ති. **විවට්ටන්තීති** යත්ථ පතිතා; තතෝ විනිවට්ටන්ති. තෙනාහ **"පතිතට්ඨානතෝ පරභාගං වට්ටමානා ගච්ඡන්ති"**ති. පුරතෝ වට්ටනං **ආවට්ටනං;** ඉතරං තිවිධම්පි **විවට්ටන්තන්ති** දස්සෙතුං **"අපිච"**තිආදි වුත්තං, **දෙවතා ධාරෙතුං න සක්කොන්ති** උදකං විය ඔසීදනතෝ. තෙනාහ **"තස්සා"**තිආදි. **තස්සාති** පකතිපඨව්යං. **දෙවතා ඔසීදන්ති** ධාතූනං සණ්හසුඛුමාලභාවතෝ. **පඨව්යං පඨවිං මාපෙසුන්ති** පකතිපඨව්යං අත්තනෝ සරීරං ධාරෙතුං සමත්ථං ඉද්ධානුභාවෙන පඨවිං මාපෙසුං.

1. අං 1-66 පිටෙ. 2. ගොබලීබද්දඤ්ඤයෙන (බ්‍ලූ) 3. ඡින්නපපාත (සී. අ.)

කාමං දෙමනස්සෙ අසතිපි එකච්චො රාගො හොතියෙව; රාගෙ පන අසති දෙමනස්සස්ස අසම්භවො එවාති[1]. තදෙකට්ඨභාවතොති ආහ **"විතරාගාති පහීනදෙමනස්සා"**ති. **සිලාථම්භසදිසා** ඉට්ඨානිට්ඨෙසු නිබ්බිකාරතාය.

චතුසංවෙජනීයට්ඨානවණ්ණනා

202. **අපාරගඞ්ගායාති** ගඞ්ගාය ඔරම්භාගෙ. **"සඞ්කාරජඞ්ඝක-සම්මජ්ජනියො ගහෙත්වා"**තිආදි අත්තනො අත්තනො වසනට්ඨානෙ වත්තකරණාකාරදස්සනං. **"එවං දවිසු කාලෙසු"**නිආදි නිදස්සනත්ථං පච්චාමසනං; තං හෙට්ඨා අධිගතං.

කම්මසාධනො සම්භාවනත්ථො **භාවනීය**-සද්දොති ආහ **"මනසා භාවිතෙ සම්භාවිතෙ"**ති. දුනියවිකප්පෙ පන භාවනං; වඩ්ඪනඤ්ච පරිපක්කපහාන-තොති ආහ **"යෙ වා"**තිආදි.

බුද්ධාදීසු තීසු වත්ථූසු **පසන්නචිත්තස්ස**; න කම්මඵලසද්ධාමත්තෙන. සා වස්ස සද්ධා සම්පදා එවං වෙදිතබ්බාති ඵලෙන හෙතුං දස්සෙන්තො **"චිත්ත-සම්පන්නස්සා"**ති ආහ. **සංවෙගො** නාම සහොත්තප්පඤාණං; අභිඤාතිට්ඨා-නාදීනිපි තස්ස උපපත්තිහෙතූනි භවන්තීති ආහ **"සංවෙගජනකානී"**ති.

වෙනියපූජනත්ථං චාරිකා **වෙනෙය්‍යචාරිකා. සඟෙහ පතිට්ඨහිස්සන්තීයෙව** බුද්ධගුණාරම්මණාය කුසලචෙතනාය සඟහසංවත්තනීයභාවතො.

ආනන්දපුච්ඡාකථාවණ්ණනා

203. **එකඞ්ගනි** මාතුගාමෙ. අයං **උත්තමා පවිපත්ති; යදිදං අදස්සනං** දස්සනමූලකත්තා තප්පච්චයානං සබ්බානත්ථානං. **ලොභොති** කාමරාගො. **චිත්තචලනා** පටිපත්තිඅන්තරායකරෙ චිත්තකෙළිහෙ. **මුරුමුරාපෙන්ති** සඅට්ඨිකං කත්වා ඛාදනෙ අනුරවදස්සනං. අපරිමිතං **කාලං** දුක්ඛානුභවනං **අපරිච්ඡින්නදුක්ඛානුභවනං. විසඤ්ඤොති** විසඤ්ඤා ඝට්ටනාභාවො. **ඔතාරොති** තත්ථ චිත්තස්ස අනුප්පවෙසො. **අභිහච්චා** වෙරිපුරිසෙන, **සීසාචෙනාපි** ඛාදිතුකාමෙන. **ආසීදෙති** අක්කමනාදිවසෙන බාධෙය්‍ය. **අස්සාති** මාතුගාමස්ස. **පබ්බජිතෙහි කාතබ්බකම්මන්ති** ආමිසපටිග්ගහණාදි පබ්බජිතෙහි කාතබ්බකම්මං. **සත්ථිති** වා කායගතාසති **උපට්ඨාපෙතබ්බා.**

204. **අතනිබ්බිදාති** අහාරවහා. **පෙසිතචිත්තාති** නිබ්බානං පති පෙසිතචිත්තා.

205. **විහතෙනාති** කපාසවිහනනබහුනා පබ්බජ්ටානං විජ්ටනවසෙන හතෙන. නෙනාහ **"සුප්පොසිතෙනා"**ති; අසඞ්කරණවසෙන සුට්ඨු පොසිතෙනාති අත්ථො; දස්සනීයසංවෙජනීයට්ඨානකිත්තනෙන ව වසනට්ඨානං කථිතං.

ආනන්දඅච්ඡරියධම්මවණ්ණනා

207. **ථෙරං අදිස්වා ආමන්තෙසීති** තත්ථ අදිස්වා ආවජ්ජනෙන්තා ථෙරස්ස ඨිතට්ඨානං. පවත්තිඤ්ච ඤත්වා ආමන්තෙසි.

කායකම්මස්ස ඛිතභාවො ඛිතජ්ඣාසයෙන පවත්තිතත්තාති ආහ **"ඛිතවුද්ධියා කතෙනා"**ති. සුඛභාවො කායිකදුක්ඛාභාවො, චෙතසික-සුඛභාවො චෙතසිකසුඛසමුට්ඨිතත්තා චාති වුත්තං **"සුඛසොමනස්සෙනෙව**

1. එව (?).

කතෙනා"ති. ආචිරභොච්භාගතෝ අඩ්ඪයභාවතෝ **අදවයෙනා**ති ඉමමත්ථං දස්සෙතුං **"යථා"**තිආදි වුත්තං. සඤ්ඤ ඛෙත්තභාවසම්පත්තියා, ථෙරස්ස අජ්ඣාසයසම්පත්තියා ච "එත්තකං ඉද"න්ති පමාණං ගහෙතුං අසක්කුණෙය්‍යතාය පමාණවිරහිතත්තා තස්ස කම්මස්සාති ආහ **"චක්කවාළම්පී"**තිආදි.

එවං පවත්තිතෙනාති එවං ඔදිස්සකමෙත්තාභාවනාය වසෙන පවත්තිතෙන. විවට්ටූපනිස්සයභූතං කතං උපචිතං පුඤ්ඤං එතෙනාති **කතපුඤ්ඤෝ**; අරහත්තාධිගමාය කතාධිකාරොති අත්ථෝ. තෙනාහ **"අභිනීහාරසම්පන්නා-සීති දස්සෙති"**ති.

208. කත්ථචි සඞ්කුචිතං හුත්වා ඨිතං මහාපථවිං පත්ථරන්තෝ විය, පරිසංහටං හුත්වා ඨිතං ආකාසං විත්ථාරෙන්තෝ විය, චතුසට්ඨාධිකයොජනසතසහස්සුබ්බෙධං චක්කවාළගිරිං අධෝ ඔසාරෙන්තෝ විය, අට්ඨසට්ඨාධිකසහස්සයොජනසතසහස්සුබ්බෙධං සිනෙරුං උක්ඛිපෙන්තෝ විය, සතයොජනායාමවිත්ථාරං මහාජම්බුං ඛන්ධෙ ගහෙත්වා චාලෙන්තෝ වියාති පඤ්චහි උපමාහි ථෙරස්ස ගුණකථා මහන්තභාවදස්සනත්ථඤ්චෙව අඤ්ඤෙසඤ්ච දුක්කටභාවදස්සනත්ථඤ්ච ආගතාව. **එතෙනෙව** චාති ච-සද්දෙන "අහං එතරහි අරහං සම්මාසම්බුද්ධෝ[1], සදෙවකසම්මිං ලොකසම්මිං නත්ථි මෙ පටිපුග්ගලෝ"ති[2]. ච එවමාදිනං සඞ්ගහෝ දට්ඨබ්බෝ. **බ්‍යත්තෙනා**ති ඛත්තිකොසල්ලාදිසඞ්ඛාතෙන වෙය්‍යත්තියෙන සමන්නාගතෝ. **මෙධාවී**ති මෙධාසඞ්ඛාතාය සම්මාභාවිතාය පඤ්ඤාය සමන්නාගතෝ.

209. **පවිසන්තාරඛම්මන්ති** පකතිචාරිත්තවසෙන වුත්තං; උපගතානං පන භික්ඛූනං, භික්ඛුනීනඤ්ච පුච්ඡාවිස්සජ්ජනවසෙන චෙව චිත්තරුචිවසෙන ච යථාකාලං ධම්මං දෙසෙතියෙව; උපාසකොපාසිකානං පන උපනිස්සාකථාවසෙන.

මහාසුදස්සනසුත්තදෙසනාවණ්ණනා

210. **කුඩඛඤ**[3]-සද්දෙ, පනිරූපවාචී; **ඤ**-සද්දෙ, අපපත්ථොති ආහ **"කුඩඛඤනගරකෙති නගරපතිරූපෙ සම්බාධෙ කුඩඛඤනගරකෙ"**ති. ඛුපර[4]විසාලසණ්ඨානතාය තං "උජ්ජඞ්ගලනගරක"න්ති වුත්තන්ති ආහ **"විසමනගරකෙ"**ති. **අඤ්ඤෙසඤ්ච මහානගරානං** එකදෙසපපමාණතාය **සාඛානගරිකෙ.** එත්ථ ච "ඛුද්දකනගරකෙ"ති ඉමිනා තස්ස නගරස්ස අපපකභාවෝ වුත්තෙනා; "උජ්ජඞ්ගලනගරකෙ"ති ඉමිනා භූමිප්පත්තියා නීහීනභාවෝ; "සාඛානගරකෙ"ති ඉමිනා අපපධානභාවෝ. **සාරප්පත්තෝ**ති විභවසාරාදිනා සාරමහත්තං පත්තා.

කහාපණසකටමන්ති එත්ථ "දවිකුම්භං **සකටං. කුම්භෝ** පන දසම්මණෝ"[5]ති වදන්ති. දෙ **පඤ්ඤත්තී**නි දෙ කහාපණසකටානි ආයවසෙන පඤ්ඤත්තී.

සුභික්ඛාති සුලභාහාරා, සුන්දරාහාරා ච. තෙනාහ **"බහ්ජහොජජසම්පන්නා"**ති. **සද්දං කරොන්තෙ**නති රවසාරිනා තුට්ඨභාවෙන කොඤ්චනාදං කරොන්තෙන. **අවිත්තතා**නි අසුඤ්ඤානි; කදාචි රථෝ පඨමං ගච්ඡති; තමඤ්ඤෙසු අනුබන්ධන්තෝ ගච්ඡති; කදාචි දුතියවුත්තනරථෝ පඨමං ගච්ඡති; ඉතරෝ තං අනුබන්ධති එවං **අඤ්ඤමඤ්ඤං අනුබන්ධිමානා. එත්ථා**ති

1. දී 2-2 පිටෙ. 2. ම 1-227; ම 2-295; ච 3-12; අභි 4-218 බු 11-228 පිටෙසු. 3. බුද්දක (බු) 4. ඵසර (?) 5. දසම්බණෙණා (බු)

කුසාවතීනගරේ. තස්ස මහන්තභාවතෝ වෙව ඉද්ධාදිභාවතෝ ච නිච්චං පයෝජිතානෙව **හෙරිආදීනි කුලියානි; සම්ම සම්මාති** වා අඤ්ඤමඤ්ඤං පියාලාපසද්දෝ, **සම්ම**-සද්දෝ. කංසතාලාදිසබ්බතාලාවචරසද්දෝ; **තාල**-සද්දෝ; **කුටහෙඩි**-සද්දෝ, කුම්භට්ඨානසද්දෝ.

එවරූපා සද්දා හොන්ති කවවරාකිණ්ණජීවිතාය, අරඤ්ඤෙ කන්දමූලඵලාදිගහණාය, තත්ථ දුක්ඛජීවිකතාය චානි යථාකාමං යොජෙතබ්බං. ඉධ න එවං අහොසි දෙවලොකෙ විය සබ්බසෝ පරිපුණ්ණසම්පත්තිකතාය.

මහන්තං කොලාහලන්ති සද්ධාසම්පන්නානං දෙවතානං, උපාසකානඤ්ච වසෙන පුරතෝ පුරතෝ මහතී උග්ගෝසනා හොති. තත්ථ භගවන්තං උද්දිස්ස කතස්ස විහාරස්ස අභාවතෝ, භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ච මහන්තභාවතෝ **තෙ ආගන්ත්වා** -පෙ- **පෙසෙසුං**. පෙසෙන්තා ච "කථඤ්හි නාම භගවා පච්ඡිමෙ කාලෙ අත්තනෝ පවත්තිං අමහාකං නාරොචෙසි,[1] නෙසං දෙමනස්සං මා අහොසී"ති "අජ්ජ ඛෝ වාසෙට්ඨා"තිආදිනා සාසනං පෙසෙසි.

මල්ලානං වන්දනාවණ්ණනා

211. අඤ්ං දුක්ඛං ආවෙන්තී පකාසෙන්තීති **අඤ්චිනෝ;** පාකටීභූත-දුක්ඛානි ආහ **"උප්පන්නදුක්ඛා"**ති. ඤාතිසාලොහිතභාවෙන කුලං පරිවත්තන්ති එත්ථාති **කුලපරිවත්තං**. තංතංකුලීනභාවෙන ඨිතෝ සත්තනිකායෝ "කුලපරිවත්තසෝ"ති වුත්තොති ආහ **"කුලපරිවත්ත"**න්ති. තෙ පන තංතං-කුලපරිවත්තපරිච්ඡින්නා මල්ලරාජානෝ තස්මිං නගරෙ ජීවිතාදිසභාගෙන වසන්තීති වුත්තං **"ජීවිතසභාගෙන වෙව රජ්ජසභාගෙනවා"**ති.

සුභද්දපරිබ්බාජකවත්ථුවණ්ණනා

212. කඞ්ඛා එව **කඞ්ඛාඨානියා.** **එකතොවාති** භූමිං අභිභවිත්වා සාධාරණතොව. බීජතෝ ච අඟතෝ ගහෙත්වා ආහාරං සම්පාදෙන්වා **ජනං බීජගහං. ගබ්භඤාලෙති** ගබ්භධාරණතෝ පරං ඛීරග්ගහණකාලෙ. තෙනාහ **"ගබ්භං ඵාලෙත්වා ඛීරං නීහරිත්වා"**තිආදි. **පුථුකඤාලෙති** සස්සානං නාතිපක්කෙ පුථුකයොග්ගඵලකාලෙ. **ලායනඝනන්ති** පක්කස්ස සස්සස්ස ලවනෙ ලවනාරමෙහ ජනං අදාසි. ලූනස්ස සස්සස්ස වෙණිවසෙන බන්ධිත්වා ඨපනං **වෙණිකරණං.** තස්ස ආරමෙහ ජනං **වෙණඝනං.** වෙණියෝ පන එකතෝ කත්වා රාසිකරණං **කලාපෝ.** තත්ථ අඟහදනං **කලාපඝනං.** කලාපතෝ නීහරිත්වා මද්දනෙ අඟහදනං **බලඝනං.** මද්දිතං ඔපුණිත්වා ඛණ්ඩඛණ්ඩස්ස රාසිකරණෙ අඟහදනං **බලභණ්ඩඝනං.** ඛණ්ඩඛණ්ඩස්ස බලතෝ කොට්ඨෙ පක්ඛිපනෙ අඟහදනං **කොට්ඨඝනං. උද්ධරිත්වාති** කොට්ඨතෝ උද්ධරිත්වා.

"නව අඟහදනානි අදාසී"ති ඉමිනා "කථං නු ඛෝ අහං සත්ථු සන්තිකෙ අඟතොව මුච්චෙය්‍ය"න්ති අඟහඟහදනවසෙන චිවටූපනිස්සයස්ස කුසලස්ස කතූපචිතත්තා, ඤාණස්ස ච තථා පරිපාකං ගතත්තා අඟහධම්ම-දෙසනාය තස්ස භාජනභාවං දස්සෙති. තෙනාහ **"ඉමං අඟහධම්මං තස්ස දෙසෙස්සාමී"**තිආදි. **ඔඝිසිත්වා** සඞ්ඛොචං ආපජ්ජිත්වා.

1. කාරොචෙසීති (?)

213. **අඤ්ඤතුණ්හීමොව;** න සන්දිට්ඨිං පරාමාසි. **අබ්භඤ්ඤිංසූති** සඤ්ඤාජාතස්ස පුච්ඡාවචනන්ති කත්වා **ඤාතිංසූති** අත්ථමාහ. තෙනාහ පාළියං "සඤ්ඤිව න අබ්භඤ්ඤිංසූ"ති. **නෙසන්ති** පූරණාදිනං. **සා පටිඤ්ඤා** "කරොතො ඛො මහාරාජ කාරයතො"තිආදිනා[1] පටිඤ්ඤාතා; සබ්බඤ්ඤුත-පටිඤ්ඤා එව වා. **නිය්‍යානිකා**ති සප්පාටිහාරියා; තෙසං වා සිද්ධන්තසඞ්ඛාතා[2] පටිඤ්ඤා වට්ටතො නිස්සරණට්ඨෙන **නියානිකා**ති. සාසනස්ස සම්පත්තියා තෙසං සබ්බඤ්ඤුතං, තබ්බිපරියායතො ච අසබ්බඤ්ඤුතං ගච්ඡතීති දට්ඨබ්බං. තෙනාහ **"තස්මා"**තිආදි. **අප්පාභාවතොති** සුභද්දස්ස සාධෙතබ්බඅත්ථා-භාවතො. **ඔකාසාභාවතොති** තථා විත්ථාරිතං කත්වා ධම්මං දෙසෙතුං අවසරාභාවතො. ඉදානි තමෙව ඔකාසාභාවං දස්සෙතුං **"පඤ්චමයාමස්මී"**නි-ආදි වුත්තං.

214. යෙසං සම්භාවකරානං ධම්මානං සම්පාදනෙන සම්භො; තෙ පන **උක්කට්ඨනිද්දෙසෙන** අරියමග්ගධම්මානි චතුමග්ග සංසිද්ධියා පාළියං චත්තාරො සමණා වුත්තාති තෙ බාහිරසමයෙ සබ්බෙන සබ්බං නත්ථීති දස්සෙන්තො **"පඤ්චමෙ සොතාපන්නසමණෙ"**තිආදිමාහ. **පුරිමදෙසනායා**ති "යස්මිඤ්ච ඛො සුභද්ද ධම්මවිනයෙ"තිආදිනා වුත්තාය දෙසනාය. ව්‍යතිරෙකතො, අන්වයතො ච අධිප්පෙතං අත්ථං විභාවයතීති පඤ්චමනයොපෙත්ථ "පුරිමදෙසනායා"නි පදෙන සඞ්ඛිපිතොවාති දට්ඨබ්බා. අත්තනො සාසනං නියමෙන්තා ආහ "ඉමස්මිං ඛො"නි යොජනා. **ආරද්ධවිපස්සකෙහීති** සමාධිකම්මිකවිපස්සකෙහි[3], සිඛාපත්තවිපස්සකෙ සඤ්ඤාය වුත්තං; න පට්ඨපිතවිපස්සනෙ. අපරෙ පන "බාහිරකසමයෙ විපස්සනාරම්භස්ස ගන්ථොපි නත්ථෙවාති අවිසෙසවචනමෙත"න්ති වදන්ති. **අධිගතඨානන්ති** අධිගතස්ස කාරණං; තදත්ථං පුබ්බභාගපටිපදන්ති අත්ථො; යෙන සොතාපත්තිමග්ගෙන අධිගතො; න උපරිමග්ගෙන; සො සොතාපත්තිමග්ග ඨිතො අකුප්පධම්මතාය තස්ස, තත්ථ වා සිද්ධිතො ඨිතපුබ්බා භූතපුබ්බගනියාති සොතාපත්තිමග්ගට්ඨා සොතාපන්නා; න සෙසඅරියා භූමන්තරුප්පත්තිතො. සොතාපන්නා හි අත්තනා අධිගතට්ඨානං සොතාපත්තිමග්ගං අඤ්ඤස්ස කථෙත්වා සොතාපත්තිමග්ගට්ඨං කරෙය්‍ය; න අට්ඨමකො අසම්භවතො. **එස නයො සෙසමග්ගඵලෙසූති** එත්ථාපි ඉමිනාව නයෙන අත්ථා වෙදිතබ්බා. **පගුණං භාවිතට්ඨානන්ති** අත්තනා පගුණං විපස්සනාකම්මට්ඨානං; එතෙනෙව "අවිසෙසවචන"න්ති වාදෙ පටික්ඛිත්තොතාපි දට්ඨබ්බා.

සබ්බඤ්ඤුඤාණඤ්ඤ අධිප්පෙතං. තඤ්හි සබ්බඤ්ඤෙය්‍යධම්මාවබොධනෙ "කුසලං ඡෙකං නිපුණ"න්ති වුච්චති තත්ථ අසඞ්ගඅප්පටිහතං පවත්තතීති කත්වා. සම්ඵිකානි එකෙන වසෙන. ඤායන්ති එතෙන චතුසච්චධම්මං යාථාවතො පටිවිජ්ඣන්තීති ඤායෙ; ලොකුත්තරමග්ගෙනාති ආහ **"අරිය-මග්ගධම්මස්සා"**ති. පදිස්සති එතෙන අරියමග්ගෙ පච්චක්ඛතො දිස්සතීති **පදෙසෙ;** විපස්සනාති වුත්තං **"පදෙසෙ විපස්සනාමග්ගෙ"**නි. **සම්මග්ගාපීති** එත්ථ පි-සද්දෙ "පදෙසවත්තී"ති එත්ථාපි ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බොති ආහ **"පදෙසවත්තී -පෙ- නත්ථීති වුත්තං හොති"**නි.

215. **සොති** තථාවුත්තෙන අනෙතවාසී. **තෙනාති** ආචරියෙන. **අත්තනො ඨානෙ ඨපිතො හොති** පරපබ්බාජනාදීසු නියුත්තත්තා.

1. දී 1-49 පිටෙ. 2. සිද්ධිතසඞ්ඛාතා (ඤ). 1. සම්පරාගිකවිපස්සකෙහි (ඤ).

සක්කිච්චකොති පච්චක්ඛසාවකො; සම්මුඛසාවකොති අත්ථො. **භගවති ධරමානෙති** ධරමානස්ස භගවතො සන්තිකෙ. සෙසඋභයෙපි එසෙව නයො. **සබ්බොපි සොති** සබ්බො සො තිවිධොපි. **අයං පන අරහත්තං පත්තො**; තස්මා පරිපුණ්ණගතාය මත්ථකපත්තො **පච්ඡිමො සක්කිච්චකොති**.

පඤ්චමභාණවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

තථාගතපච්ඡිමවාචාවණ්ණනා

216. **තත්‍රා**ති භික්ඛුසංඝස්ස ඔවාදකඛිගං **දස්සෙතුං -පෙ- වුත්තං** ධම්මසඞ්ගාහකෙහීති අධිප්පායො. සුත්තාභිධම්මසඞ්ගහිතස්ස ධම්මස්ස අතිසජ්ජනං සමෙබාධනං **දෙසනා**; තස්සෙව පකාරතො ඤ්‍ඵපනං වෙනෙය්‍යසන්තානෙ ඨපනං **පඤ්ඤාපනා**නති **"ධම්මොපි දෙසිතො වෙව පඤ්ඤත්තො වා"**ති වුත්තං. තථා විනයතන්තිසඞ්ගහිතස්ස කායවාචානං විනයනතො; "විනයො"ති ලද්ධාධිවචනස්ස අත්ථස්ස අතිසජ්ජනං සමෙබාධනං **දෙසනා**; තස්සෙව පකාරතො ඤ්‍ඵපනං අසඞ්කරතො ඨපනං **පඤ්ඤාපනා**නති **"විනයොපි දෙසිතො වෙව පඤ්ඤත්තො වා"**ති වුත්තං. අධිසීලසික්ඛා-නිද්දෙසභාවෙන සාසනස්ස මූලභූතත්තා විනයො පඨමං සික්ඛිතබ්බොති තං තාව අයමුද්දෙසං සරූපතො දස්සෙතුං **"මයා හි වො"**තිආදිමාහ. තත්ථ **සන්තාපත්තික්ඛන්ධසෙනා**නි සන්තන්නං ආපත්තික්ඛන්ධානං අවීතික්කම-නියතාවසෙන. **සක්කච්චං සාධෙස්සන්ති** "ඉදං වො කත්තබ්බං; ඉදං වො න කත්තබ්බ"නති කත්තබ්බාකත්තබ්බස්ස විභාගෙන අනුසාසනතො.

තෙන තෙනාකාරෙනානි තෙන තෙන වෙනෙය්‍යානං අජ්ඣාසයානු-රූපෙන පකාරෙන. **ඉමෙ ධම්මා**ති ඉමෙ සත්තතිංසබොධිපක්ඛියධම්මෙ. තපපධානත්තා සුත්තන්තදෙසනාය **"සුත්තන්තපිටකං[1] දෙසිත"**නති වුත්තං. **සක්කච්චං සාධෙස්සන්ති** තංතංචරියානුරූපං සම්මාපටිපත්තියා අනුසාසනතො. කුසලාකුසලාබ්‍යාකතවසෙන **නව හෙතු. "සන්තඵස්සා"**ති ආදි සත්තවිඤ්ඤාණධාතුසම්පයොගවසෙන වුත්තං. ධම්මානුලොමෙ තිකපට්ඨානාදයො ඡ, තථා ධම්මපච්චනීයෙ, ධම්මානුලොමපච්චනීයෙ, ධම්මපච්චනීයානුලොමෙති චතුවීසති සමන්තපට්ඨානානි එතස්සාති **චතුච්ඡනිස්සමන්තපට්ඨානං**; තං පන පච්චයානුලොමාදිවසෙන විභජීයමානං අපරිමාණනයමෙවාති ආහ **"අනන්තනයසමන්තපට්ඨානපමුඛ"**නති. **සක්කච්චං සාධෙස්සන්තී**නි ඛන්ධාදිවිභාගෙන ඤ්‍යමානං චතුසච්චසම්බුධා-වහත්තා සත්ථාරා සම්මාසම්බුද්ධෙන කාතබ්බකිච්චං නිප්ඵාදෙස්සන්ති.

ඔවදිස්සන්ති අනුසාසිස්සන්ති ඔවාදානුසාසනීකිච්චනිප්ඵාදනතො.

වාචිත්තන්ති සමුදාචාරං; නවෙසු පියාලාපං වුඩ්ඪෙසු ගාරවාලාපන්ති අත්ථො. තෙනාහ "හන්නෙන්ති වා ආයස්මාති වා"ති. ගාරවවචනඤ්හෙතං; යදිදං හන්නෙන්ති වා ආයස්මාති වා; ලොකෙ පන "තත්‍ර භව"න්ති, "දෙවානං පිය"න්ති ච ගාරවවචනමෙව.

"ආකඞ්ඛමානො සමූහනතූ"ති වුත්තෙ "න ආකඞ්ඛමානො න සමූහනතූ"තිපි වුත්තමෙව හොතීති ආහ **"විකප්පවචනෙනෙව ඨපෙසී"**ති. **බලන්ති** ඤාණබලං. යදි අසමූහනනං දිට්ඨං; තදෙව ච ඉච්ඡිතං; අථ

1. සුත්තන්තං වා පිටකං (ක)

කස්මා භගවා "ආකඞ්ඛමානෝ සමූහනතූ"ති අවොචාති? තථාරූපපුග්ගල-ජ්ඣාසයවසෙන. සන්ති හි කෙචි බුද්ධානුබුද්ධසාවකානි සික්ඛාපදානි සමාදාය සංවත්තිතුං අනිච්ඡන්තා; තෙසං තථා අවුච්චමානෙ භගවති විප්පටිසාරො උප්පජ්ජෙය්‍ය; තං තෙසං භවිස්සති දීඝරත්තං අහිතාය දුක්ඛාය; තථා පන වුත්තෙ තෙසං විප්පටිසාරො න උප්පජ්ජෙය්‍ය "අම්හාකමෙවායං දොසො; යතො අමෙහිපි එව කෙචි සමූහනනං න ඉච්ඡන්තී"ති. කෙචි "සකලස්ස පන සාසනස්ස සංඝායත්තභාවකරණත්ථං තථා වුත්ත"න්ති වදන්ති. යඤ්ච කිඤ්චි සත්ථාරා සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තං; තං සම්මා සක්‍යපුත්තියා සිරසා සම්පටිච්ඡිත්වා ජීවිතං විය රක්ඛන්ති. තථා හි තෙ "බුද්ධානුබුද්ධසාවකානි සික්ඛාපදානි ආකඞ්ඛමානෝ සංඝෝ සමූහනතූ"ති වුත්තෙපි න සමූහනිංසු; අඤ්ඤදත්ථු "පුරතො විය තස්ස අච්චයෙපි රක්ඛිංසු එවා"ති සත්ථුසාසනස්ස, සංඝස්ස ච මහන්තභාවදස්සනත්ථම්පි තථා වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. තථා හි ආයස්මා ආනන්දො, අඤ්ඤොපි වා භික්ඛූ "කතමං පන භන්තෙ බුද්ධසාවකං; කතමං අනුබුද්ධසාවක"න්ති න පුච්ඡිංසු සමූහනජ්ඣාසයස්සෙව අභාවතො.

න තං එවං ගහෙතබ්බන්ති "නාගසෙනත්ථෙරෝ බුද්ධානුබුද්ධසාවකං ජානාති"නිආදිනා වුත්තං තං නෙසං වචනං ඉමිනා වුත්තාකාරෙන න ගහෙතබ්බං අධිප්පායස්ස අවිදිතත්තා. ඉදානි තං අධිප්පායං විභාවෙතුං **"නාගසෙනත්ථෙරෝ හී"**නිආදි වුත්තං. යස්මා නාගසෙනත්ථෙරෝ[1] පරෙසං වාදපථොපච්ඡෙදනත්ථං සඞ්ගීතිකාලෙ ධම්මසඞ්ගාහකමහාථෙරෙහි ගණිතකොට්ඨාසෙසු ච අනනිමක්කොට්ඨාසමෙව ගහෙත්වා මිලින්දරාජානං පඤ්ඤපෙසි. මහාකස්සපත්ථෙරෝ පන එකසික්ඛාපදම්පි අසමූහනිතුකාමතාය තථා කම්මවාචං සාවෙසි; තස්මා තං තෙසං වචනං තථා න ගහෙතබ්බං.

217. **දෙවලහකන්ති** දව්ඛාගාහො; අනෙකංසගාහොති අත්ථො. **විමතිනි** සංසයාපත්තිං. තෙනාහ **"විනිවජ්ජිතුං අසමත්ථතා"**නි. **තං වො වදාමී**ති තං සංසයවන්තං භික්ඛුං සඤ්ඤාය වො තුමෙහ වදාමි.

නික්කඞ්ඛභාවපච්චක්ඛකරණඤ්ඤණංයෙවාති බුද්ධාදීසු තෙසං භික්ඛූනං නික්කඞ්ඛභාවස්ස පච්චක්ඛකාරියභාවතො තමත්ථං පටිජානිත්වා ඨිතං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤණමෙව. **එසා** එතස්මිං අත්ථෙ.

218. අපපමජ්ජනං **අප්පමාදෙ**; සො පන අත්ථතො සතිඉන්ද්‍රියං සති. යස්මා තත්ථ සතියා ව්‍යාපාරො සාතිසයො; තස්මා **"සතිඅවිප්පවාසෙනා"**නි වුත්තං. **අප්පමාදපදෙනෙව පකිණ්ණිපඤ්ඤා අදිස්සි** තංඅත්ථතො, තස්ස සකලස්ස බුද්ධවචනස්ස සඞ්ගහණහනතො ච.

පරිනිබ්බුතකථාවණ්ණනා

219. ඣානාදීසු, චිත්තෙ ච පරමූළ්හසංඝතාවසීභාවතාය **"එත්තකෙ කාලෙ එත්තකා සමාපත්තියො සමාපජ්ජිත්වා පරිනිබ්බායිස්සාමී"**ති කාල-පරිච්ඡෙදං කත්වා සමාපත්තී සමාපජ්ජනං **"පරිනිබ්බානපරිකම්ම"**න්ති අධිප්පෙතං. **ථෙරොති** අනුරුද්ධත්ථෙරෝ.

අයම්පි චාති යථාවුත්තපඤ්ඩසට්ඨියා ඣානානං සමාපජ්ජනාභාවකථාපි **සඞ්ඛපකථා** එව; කස්මා? යස්මා භගවා තදුපි දෙවසිකං වළඤ්ජන-සමාපත්තියො සබ්බාපි අපරිහාපෙත්වා සමාපජ්ජි එවාති දස්සෙතුං **"නිබ්බානපුරං පවිසනෙනා"**තිආදිමාහ.

---

1. බු 11 - 145 පිටුවෙ මිලින්දපඤ්හෙ විත්ථාරෙන.

ඉමානි දෙවපි **සමනන්තරානෙව** පච්චවෙක්ඛණායපි යෙහුය්‍යෙනා-නන්තරියකතාය ඛ්‍රානපඤ්ඤාභාවතෝ; යසමා භවඞ්ගචිත්තං සබ්බපච්ඡිමං; තතෝ භවතෝ චවනතෝ "චුති"ති වුච්චති; තසමා න කෙවලං අයමෙව භගවා; අථ ඛෝ සබ්බෙපි සත්තා භවඞ්ගචිත්තෙනෙව චවන්තීති දස්සෙතුං **"යෙ හි කෙචී"**තිආදි වුත්තං.

220. **පවිභාගපුග්ගලච්ඡරහිතෝ**ති සීලදිගුණෙහි අසදිසතාය සදිස-පුග්ගලරහිතෝ.

221. සඞ්ඛාරා වූපසමන්ති එත්ථාති **වූපසමෝ**ති එවංසඞ්ඛාතං ඤාතං කථිතං **නිබ්බානං**.

222. **යන්ති** පච්චත්තෙන උපයොගවචනන්ති ආහ **"යෝ කාලං අකාසී"**ති.

සුවිකසිතෙනෙවාති පීතිසොමනස්සයොගතෝ සුට්ඨු විකසිතෙන මුදිතෙන. **වෙදනං අධිවාසෙසි** අභාවසමුදයෝ කතෝ සුට්ඨු පරිඤ්ඤා-තත්තා. **අනාවරණචිත්තොකෙඛා** සබ්බසෝ නිබ්බුතභාවතෝ.

223. ආකරොන්තී අත්තනෝ ඵලානි සම්පාදෙන්තී කරොන්තීති **ආකාරා**; කාරණානි. **සබ්බාකාරවරූපෙතෙති** සබ්බෙහි ආකාරවරෙහි උත්තමකාරණෙහි සීලාදිගුණෙහි සම්පන්නාගතෙති අත්ථෝ.

225. **කථංභූතා**ති කිදිසා භූතා.

චුල්ලඛදධානන්ති පරිත්තං කාලං ඛත්තියාභිකාමත්තං වෙලං.

බුද්ධසරීරපූජාවණ්ණනා

227. කංසතාලාදිතාළං අවචරති එත්ථාති **"තාලාවචර"**න්ති වුච්චති ආතතාදිතූරියභණ්ඩං. තෙනාහ **"සබ්බං තූරියභණ්ඩ"**න්ති.

දක්ඛිණදිසාභාගෙනෙවාති අඤ්ඤෙන දිසාභාගෙන අනාහරිත්වා යමකසාලානං ඨානතෝ දක්ඛිණදිසාභාගෙනෙව; තතොපි **දක්ඛිණදිසාභාගං** හරිත්වා නෙත්වා.

ජෙතවනසදිසෙති සාවත්ථියා ජෙතවනසදිසෙ ඨානෙ; **"ජෙතවනසදිසෙ ඨානෙ"**තිපි පාඨෝ.

228. **පසාධනමණ්ඩලසාලායා**ති අභිසෙකකාලෙ අලඞ්කරණමණ්ඩල-සාලාය.

229. **දෙවදූනියෙ**ති තස්ස වොරස්ස නාමං.

මහාකස්සපත්ථෙරවත්ථුවණ්ණනා

231. **පාවායා**ති පාවානගරතෝ. ආවජ්ජනපටිබද්ධත්තා ඤාණස්ස අනාවජ්ජිතත්තා සත්ථු පරිනිබ්බානං අඤ්ඤෙනා **"දසබලං පස්සිස්සාමී"**ති ථෙරො විඤ්ඤාසි; සත්ථුසරීරෙ වා සත්ථුසඤ්ඤං උප්පාදෙන්තෝ තථා විඤ්ඤාසි. තෙනෙවාහ "අථ භගවන්තං උක්කිපිත්වා"ති. **"ධුවං පරිනිබ්බුතෝ භවිස්සතී"ති** විඤ්ඤාණෙන පාරිසෙසඤ්ඤායෙන. ඤාණෙනාපි ථෙරෝ ආජීවකං පුච්ඡියෙව; පුච්ඡනෙ පන කාරණං සයමෙව පකාසෙතුං **"කිං පනා"**තිආදි ආරද්ධං.

අජ්ජ සත්තාහපරිනිබ්බුතොති අජ්ජ දිවසතො පට්ඨාය සත්තමෙ අහනි පරිනිබ්බුතො.

232. **නාළියා වාපඤ්ඤොති** නාළියා වෙව ඨවිකාය ච.

මඤ්ජුඤ්ඤෙති මඤ්ජුභාණිනෙ මධුරස්සරෙ. **පටිභානෙය්‍යඤ්ඤෙති** පටිභානවතෙන. භුඤ්ජිත්වා **පාතබ්බයාගූති** පඨමං භුඤ්ජිත්වා පිවිතබ්බයාගු.

තස්සාති සුභද්දස්ස වුඩ්ඪපබ්බජිතස්ස.

ආරාධිතසාසනොති සමාහිතසාසනෙ. **අලන්ති** සමත්ථො. **පාපොති** පාපපුග්ගලො. **ඔසක්කාපෙතුන්ති** හාපෙතුං අන්තරධාපෙතුං.

පඤ්හවාරාති පඤ්හා විය විස්සජ්ජනානි "යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති"තිආදිනා[1]. "යස්මිං සමයෙ රූපූපපත්තියා මග්ගං භාවෙතී"තිආදිනා[2]. ච පවත්තානි **එකං දෙව භූමන්තරානි. මූලෙ නට්ඨෙ පිසාචසදිසා භවිස්සාමාති** යථා රුක්ඛෙ අධිවත්ථො පිසාචො තස්ස සාඛාපරිවාරෙ නට්ඨෙ ඛණ්ඩං නිස්සාය වසති, ඛණ්ඩෙ නට්ඨෙ මූලං නිස්සාය වසති; මූලෙ පන නට්ඨෙ අනිස්සයොව හොති; තථා භවිස්සාමාති අත්ථො. අථ වා මූලෙ **නට්ඨෙති** පිසාචෙන කිර රුක්ඛගවජාදීනං කිඤ්චිදෙව මූලං ඡින්දිත්වා අත්තනො පුත්තස්ස දින්නං; යාව තං තස්ස හත්ථතො න විගච්ඡති; තාව සො තං පදෙසං අදිස්සමානරූපො විචරති. යදා පන තස්මිං කෙනචි අවඤ්ඤාභාවෙන වා සන්නිපපවාසවසෙන වා නට්ඨෙ මනුස්සානම්පි දිස්සමානරූපො විචරති; තං සන්ධායාහ **"මූලෙ නට්ඨෙ පිසාචසදිසා භවිස්සාමා"**ති.

මං ඛායසඤ්ඤිං කත්වාති තං පටිපදං කායෙන සච්ඡිකතවන්තං තස්මා තස්සා දෙසනාය සක්ඛිභූතං මං කත්වා. **පවිජ්ඣාපෙසි** තං පටිවිජ්ඣාපනං කස්සපත්‍රුත්තෙන දීපෙතබ්බං.

233. වන්දනඝටිකාබාහුල්ලතො **වන්දනචිතකං.**

තං සුත්වාති තං ආයස්මතා අනුරුද්ධත්ථෙරෙන වුත්තං දෙවතානං අධිප්පායං සුත්වා.

234. **දසිකතනතං[3] වාති** පලිවෙඨිතඅහතකාසිකවත්ථානං දසාඨානෙන තන්තමත්තම්පි වා. **දුරුක්ඛඛං වාති** වන්දනාදිචිතකදුරුක්ඛතිං වා.

235. සමූදයෙසු පවත්තවොහාරානං අවයවෙසු දිස්සනතො සරීරස්ස අවයවභූතානි අට්ඨීනි **"සරීරානී"**ති වුත්තානි.

න විප්පකිරිංසූති සරූපෙනෙව ඨිතානි අත්ථො. "සෙසා විප්පකිරිංසූ"ති වත්වා යථා පන තා විප්පකිණ්ණා අහෙසුං; තං දස්සෙතුං **"තත්ථා"**ති ආදිවුත්තං.

උදකධාරා නික්ඛමිත්වා නිබ්බාපෙසුන්ති දෙවතානුභාවෙන. එවං මහතියො බහූ උදකධාරා කිමත්ථායාති ආහ **"භගවතො චිතකො මහනෙතා"**ති. මහා හි සො විසරතනසතිකො. **අට්ඨිදන්තකෙඡිති** නඩ්ඨලෙහි අට්ඨෙව හි නෙසං දන්තසදිසානි පොත්ථානි හොන්ති; තස්මා "අට්ඨිදන්තකානී"ති වුච්චන්ති.

ධම්මකථාව පමාණන්ති අතිවිය අච්ඡරියබ්භුතභාවතො පස්සන්තානං, සුණන්තානඤ්ච සාතිසයං පසාදුවහභාවතො, සවිසෙසං බුද්ධානුභාවදීපනතො.

---

1. අභි 1-17 පිට්ඨෙ. 2. අභි 1-66 පිට්ඨෙ. 3. දසාතනතං• (සි. අ.)

පරිනිබ්බුතස්ස හි බුද්ධස්ස භගවතෝ එවරූපෝ ආනුභාවෝති තං පවත්තිං කථෙන්තානං ධම්මකථිකානං අත්තනෝ සුණඞ්ගලානුරූපං පවත්තියමානා ධම්මකථා එවෙත්ථ පමාණං වණ්ණෙතබ්බස්ස අත්ථස්ස මහාවිසයත්තා; තස්මා වණ්ණනා භූමි නාමෙසාති අධිප්පායෝ. **චතුජ්ජාතියගන්ධපරිභණ්ඩං කාරෙත්වා**ති නගරඛුඩ්ඩුමායවනපුප්ඵතමාලපත්තානි පිසිත්වා කතගන්ධෙන පරිභණ්ඩං කාරෙත්වා. **ඔචිත්වා**ති තත්ථ තත්ථ ඔලම්බනවසෙන රවෙත්වා; ගන්ධවත්ථූනි ගහෙත්වා ගන්ථිතමාලා **ගන්ධදාමානි** රතනාවලියෝ **රතනදාමානි.** ඛඞ්කිලඤ්ජපරික්ඛෙපස්ස, අන්තොසාණිපරික්ඛෙපස්ස කරණෙන **සාණි-කිලඤ්ජපරික්ඛෙපං කාරෙත්වා.** වාතගාහිනියෝ පටාකා **වාතපටාකා.** සරහරූපපාදකෝ පල්ලඞ්කෝ සරහමයපල්ලඞ්කෝ; තස්මිං **සරහමය-පල්ලඞ්කෙ.**

සන්තිහත්ථා පුරිසා **සන්තියෝ** තංසහචරණතෝ යථා "කුන්තා පවරන්නී"ති; තෙහි සමන්නතතෝ රක්ඛාපනං පඤ්චකරණන්ති ආහ **"සන්තිහත්ථෙහි පුරිසෙහි පරික්ඛිපාපෙත්වා"**ති. **ඛන්ධකෙ**[1]. එත්ථාපි එසෙව නයෝ. **සන්නාහගවච්ඡිකං විය කත්වා** නිරන්තරාවත්ථිතආරක්ඛ-සන්නාහෙන ගවච්ඡිජාලං විය කත්වා.

සාධුකීළිතන්ති සපරහිතං සාධනවෙන සාධු; තෙසං කීළිතං උළාරපුඤ්ඤූපසවනතෝ; සම්පරායිකත්ථාවිරොධිකං කීළාවිහාරන්ති අත්ථෝ.

සරීරධාතුවිභජනවණ්ණනා

236. **ඉමිනාව නියාමෙනා**ති යෙන නීහාරෙන මහාතලෙ නිසින්නා කඤ්චි පරිහාරං අකත්වා කෙවලං ඉමිනා නියාමෙනෙව. **සුපිනකොති** දුස්සු-පිනකෝ. **දුකූලදුපටං නිවාසෙත්වා**ති දෙව දුකූලවත්ථානි එකජ්ඣං කත්වා නිවාසෙත්වා. එවඤ්හි තානි සොකසමප්පිතස්සාපි අහස්සිත්වා නිට්ඨන්නි.

අභිසෙකඝරසීසෙනාති රජ්ජාභිසෙකෙ අභිසෙකමඞ්ගලයිඤ්ඤකෝ උත්තමමඞ්ගලහාවතෝ. **විසඤ්ඤිං**[2]. **ඡත්තෝ** යථා තං භගවතෝ ගුණවිසෙසාමතරසඤ්ඤුතාය අවට්ඨිතපෙමෝ පොථුජ්ජනිකසද්ධාය පතිට්ඨිත-පසාදෙ කතූපකාරතාය සඤ්ජනිතවිත්තමද්දවෝ.

සුවණ්ණබිම්බසඞ්කාසවණ්ණන්ති සුවිරචිතඅපස්සෙන සදිසං.

කස්මා පනෙත්ථ පාවෙය්‍යකා පාළියං සබ්බපච්ඡතෝ ගහිතා; කිං තෙ කුසිනාරාය ආසන්නතරාපි සබ්බපච්ඡතෝ උට්ඨිතා? ආම සබ්බපච්ඡතෝ උට්ඨිතාති දස්සෙතුං **"තෙසු පාවෙය්‍යකා"**තිආදි වුත්තං.

ධාතුපාසණපථෙනාති සත්ථු ධාතූනං පයුරූපාසනාය. **නෙසං පකතා අහෙසුං** "කුයෙන නෙසං සන්තකා ධාතුයෝ"ති.

237. **දෙණගජ්ජිතං නාම** අවොච සත්ථු අත්ථත්තයූපසඤ්හිතං. එතදත්ථමෙව හි භගවා මග්ගං ගච්ඡන්නෝ "පච්ඡතෝ ආගච්ඡන්නෝ දෙණෝ බ්‍රාහ්මණෝ යාව මෙ පදවළඤ්ජං පස්සති; තාව මා විගච්ඡතූ"ති අධිට්ඨාය අඤ්ඤතරස්මිං රුක්ඛමූලෙ නිසීදි. දෙණොපි ඛො බ්‍රාහ්මණෝ "ඉමානි සදෙවකෙ ලොකෙ අග්ගපුග්ගලස්ස පදානී"ති සල්ලක්ඛෙන්තෝ පදානුසාරෙන සත්ථු සන්තිකං උපගච්ඡි; සත්ථාපිස්ස ධම්මං දෙසෙසි; තෙනපි සෝ භගවති නිට්ඨාසද්ධෝ අහොසි. එතදවොච; කිං අවොචාති ආහ **"සුණාතු -පෙ- අවොචා"**ති.

1. ඛන්ධකෙ (අට්ඨකථායං) 2. විසඤ්ඤූ (ක)

කායෙන එකසන්නිපාතා වායාය එකවචනා අභින්නවචනා එවං සමගහා හොථ. තස්ස පන ඉදං කාරණන්ති ආහ **"සමෙමාදමානා"**ති. තෙනාහ **"චිත්තෙනාපි අඤ්ඤමඤ්ඤං සමෙමාදමානා හොථා"**ති.

238. **තතො තතො සමාගතසඛ්යානන්ති** තතො තතො අත්තනෝ වසනට්ඨානතෝ සමාගන්ත්වා සන්නිපතිතභාවෙන සමාගතසඛ්යානං. තථා සමාපතිතසමූහභාවෙන **සමාගතගණානං.** වචනසම්පටිච්ඡනෙන පටිස්සුණිත්වා.

ධාතුථූපපූජාවණ්ණනා

239. **යක්ඛගහාහො** දෙවතාවෙසො. **ඛිපිතකං** ධාතුකෙඛාභං උප්පාදෙත්වා ඛිපිතකරොගො. **අරොචකො** ආහාරස්ස අරුච්චනරොගො.

සත්තමදිවසෙති සත්තවස්සසත්තමාසතො පරතො සත්තමෙ දිවසෙ. **බලානුරූපෙනා**ති විභවබලානුරූපෙන.

පච්ඡා සඞ්ගීතිකාරකාති දුතියං තතියං සඞ්ගීතිකාරකා. **ධාතූනං අන්තරායං දිස්වා**ති තත්ථ තත්ථ වෙනියෙ යථාපනිට්ඨාපිතභාවෙනෙව ඨිතානං ධාතූනං මිච්ඡාදිට්ඨිකානං වසෙන අන්තරායං දිස්වා; මහාධාතු-නිධානෙන සම්මදෙව රක්ඛිතානං අනාගතෙ අසොකෙන ධම්මරඤ්ඤා තතො උද්ධරිත්වා චිත්තාරිතභාවෙ කතෙ සදෙවකස්ස ලොකස්ස හිතසුඛා-වහභාවඤ්ච දිස්වාති අධිප්පායො. **පරිවරණමත්තකමෙවා**ති ගහෙත්වා පරිවරිතබ්බධාතුමත්තකමෙව. රාජූනං හත්ථෙ **ඨපෙසුං;** න වෙනියෙසු. තථා හි පච්ඡා අසොකමහාරාජා වෙනියෙසු ධාතූනං න ලභති.

පුරිමපුරිමිකතස්ස ගණ්හනයොග්‍යං පච්ඡිමං පච්ඡිමං කාරෙන්තා **අට්ඨ අට්ඨ හරිචන්දනාදිමයෙ කරණ්ඩෙ ච චූළෙ ච කාරෙසි.** ලොහිතචන්දනමයාදීසුපි එසෙව නයො. **මණිකරණ්ඩසුන්ති** ලොහිතඞ්ක-මසාරගල්ලඵලිකමයෙ ඨපෙත්වා අවසෙසමණිවිචිත්තකෙසු කරණ්ඩෙසු.

චූළාරාමවෙතියප්පමාණන්ති දෙවානම්පියතිස්සමහාරාජෙන කාරිත-වෙතියප්පමාණං.

මාලා මා මිලායන්තූති "යාව අසොකා ධම්මරාජා ඉමේ වෙනියානි කාරෙතුං ඉතො ධාතුයො උද්ධරිස්සන්ති; තාව මාලා මා මිලායන්තූ"ති **අධිට්ඨහිත්වා. ආචිඤ්ඡනරජ්ජුයන්ති** අග්ගළාච්ඡඤ්ඡනරජ්ජුයං. **කුඤ්ඡි-කමුද්ධිකන්ති** ද්වාරවිවරණට්ඨං කුඤ්ඡිකඤ්ඤෙවව මුද්ධිකඤ්ඤව.

වාලසඛ්යාතයන්තන්ති කුඤ්චුලං පටිහයදස්සනං අඤ්ඤමඤ්ඤූපපටි-බද්ධාගමනාදිතාය සඛ්‍යාතිරූපකයන්තං යොජෙසි. තෙනාහ **"ඝටිය-රූපකානි"**නිආදි. **ආණියා බන්ධිත්වා**ති අනෙකකට්ඨරූපවිචිත්තයන්තං අත්තනො දෙවානුභාවෙන එකාය එව ආණියා බන්ධිත්වා විස්සකම්මො දෙවලොකමෙව ගතො. **"සමන්තතො"**තිආදි පන තස්මිං ධාතුනිදහනෙ අජ්ඣාසත්තතුනො කිච්චවිසෙසානුට්ඨානදස්සනං.

"අසුකට්ඨානෙ නාම ධාතුනිධාන"න්ති රක්ඛන්තෙ පුච්ඡිතෙ "තස්මිං සන්නි-පාතෙ විසෙසලාභිනො නාහෙසුං"නන්ති කෙචි. "අත්තනානං නිගුහිත්වා තස්ස වුඩ්ඪතරස්ස වචනං නිස්සාය වීමංසනෙත්වා ජානිස්සන්ති න කථෙසුං"නන්ති අපරෙ. **යක්ඛබලිසඞ්ඛෙ**ති උපහාරාදිවිධිනා දෙවතාවෙසනකෙ භූතාවිගහාහකෙ.

ඉමං පදන්ති "එවමෙතං භූතපුබ්බ"න්ති දුතියසඞ්ගීතිකාරෙහි ඨපිතං ඉමං පදං. මහාධාතුනිධානම්පි තස්ස අත්ථං කත්වා **තතියසඞ්ගීතිකාරාපි ඨපෙසුං.**

මහාපරිනිබ්බානසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

4. මහාසුදස්සන සූත්‍ර

කුසාවතීරාජධානිවණ්ණනා

242. **සොවණ්ණමයාති** සුවණ්ණමයා. **අයං පාකාරෝති** සබ්බරතන-මයෝ පාකාරෝ. **තයෝ තයෝති** අන්තෝ ච තයෝ, බහි ච තයෝති තයෝ තයෝ.

එසිකත්ථම්භෝපමා ඉන්දඛීලෝ නගරසොභනෝ අලඞ්කාරත්ථම්භෝ. අඞ්ගීයති ඤ්ඤයති පුථුලභාවෝ එතෙනාති අඞ්ගං; පරික්ඛේපෝ. තිපෝරිසං අඞ්ගං එතිස්සාති **තිපෝරිසඞ්ගා.** තෙනාහ **"තිනා"**තිආදි. **තින** පඤ්චහත්ථ-පපමාණෙන තිපෝරිසෙන. **පණ්ණඵලෙසුපීති** සබ්බරතනමයානං තාලානං පණ්ණඵලෙසුපි. **එසෙව නයෝති** "පණ්ණෙසු එකං පත්තකං සොවණ්ණ-මයං; එකං රූපියමයං. ඵලෙසුපි එකෝ ලෙඛාභාවෝ සොවණ්ණමයෝ; එකෝ රූපියමයෝ"තිආදිකෝ අයමත්ථෝ අතිදිට්ඨෝ. **පාකාරනන්තරේති** දිව්‍යානං දිව්‍යානං පාකාරානං අන්තරෙ. **එකෙකා ඛුද්දා සිතා** තාලපන්ති.

ජෙට්ඨොති පටු සුවිසදෙ; සො එස්ස පටුභාවෝ මනොසාරොති ආහ **"සුන්දරෝ"**ති. **රූපදස්සනන්ති** රූපං උපපාදෙතුං. **ඛමතෙවාති** රොචතෙව. **න බිභච්ඡතීති** න තප්පෙති; සොතසුඛභාවතෝ පියායිතබ්බා ච හොති. කුම්භථුණදද්දරිකාදි **එකතලං භූමියං.** උභයතලං පාකටමෙව. **සබ්බතෝ පරියොනද්ධං** චතුරස්සඅම්බණකං, පණවාදි ච. **වංසාදීනි ආදී**-සද්දෙන සඞ්ඛාදිකං සඞ්ඝණ්හාති. **සුමුච්ඡිතස්සාති** සුට්ඨු පරියත්තස්ස. **පමාණෙති** නාභිදළ්හනාභිසිථිලතාසඞ්ඛාතෙ මජ්ඣිමෙ මුච්ඡනපමාණෙ. **හත්ථං වා පාදං වා චාලෙත්වාති** හත්ථලයපාදලයෙ සඤ්ජෙත්වා. **නච්චනානාති** සාඛානච්චං නච්චනතා.

චක්කරතනවණ්ණනා

243. **උපොසථං** වුච්චති අධිඞ්ගසම්පන්නාගතං සබ්බදිවසෙසු ගහට්ඨෙහි රක්ඛිතබ්බසීලං; සමාදානවසෙන තං තස්ස අත්ථීති **උපොසථිකෝ**; තස්ස **උපොසථිකස්ස.** තෙනාහ **"සමාදිනනුපොසථඞ්ගස්සා"**ති. **තදහූති** තස්මිං කාලෙ. කස්මිං පන කාලෙති? යස්මිං කාලෙ චක්කවත්තිභාවසංවත්තනිය-දානසීලාදිපුඤ්ඤසම්භාරසමුදාගමසම්පන්නෝ පූරිතචක්කවත්තිවත්තෝ කාල-දීපදෙසවිසෙසපච්චාජාතියා වෙව කුලරූපභොගාධිපත්තෙය්‍යාදිගුණවිසෙස-සම්පත්තියා ච තදනුරූපෙ අත්තභාවෙ ඨිතෝ හොති; තස්මිං කාලෙ. තාදිසෙහි කාලෙ චක්කවත්තිභාවී පුරිසවිසෙසෝ යථාවුත්තගුණසම්පන්නාගතෝ රාජා ඛත්තියෝ මුද්ධාවසිත්තෝ විසුද්ධසීලෝ අනුපොසථං සතසහස්සවිස්ස-ජ්ජනාදිනා සම්මාපටිපත්තිං පටිපජ්ජති; න යදා චක්කරතනං උප්පජ්ජති; තදා එව. ඉමෙ ච විසෙසා සබ්බචක්කවත්තීනං සාධාරණවසෙන වුත්තා. තෙනාහ **"පාතොව -පෙ- ධම්මිකා"**ති. බොධිසත්තානං පන චක්ක-වත්තිභාවාවහගුණාපි චක්කවත්තිගුණාපි සාතිසයාව හොන්ති.

චුත්තනපඤ්චාරපුඤ්ඤකම්මපච්චයානි චක්කවත්තිභාවාවහදානදමසංය-මාදිපුඤ්ඤකම්මහෙතුකං. **නිලමණිසඞ්ඛාතසදිසනති** ඉන්දනීලමණිසඤ්චය-සමානං. **දිබ්බානුභාවයුත්තතන්තාති** දස්සනෙය්‍යතා, මනුඤ්ඤසොභතා,

ආකාසගාමිනා, ඔභාසවිස්සජ්ජනා, අපපටිඝාතතා, රඤ්ඤෝ ඉච්ඡිතත්ථ-නිප්පත්තිකාරණතාති එවමාදීහි දිබ්බසදිසෙහි ආනුභාවෙහි සමන්නාගතත්තා; එතෙන දිබ්බං චියාති දිබ්බත්තා දස්සෙති. න හි තං දෙවලොකපරියාපන්නං. සහස්සං අරා එතස්සාති වා **සහස්සාරං. සබ්බෙහි ආකාරෙහීති** සබ්බෙහි සුන්දරෙහි පරිපුණ්ණාවයවෙ ලක්ඛණසම්පන්නෝ චක්කෙ ඉච්ඡිතබ්බෙහි ආකාරෙහි. **පරිපූරන්ති** පරිපුණ්ණං; සා චස්සා පාරිපූරිං ඉදානෙව විත්ථාරෙස්සති.

පනාළීනි ඡිද්දං. **සුදඛසිනිද්ධදණ්ඩපණාහියා** නිබ්බිවරාය්‍යාති අධිප්පායෝ. තස්සා පන පනාළියා සමන්තතෝ පස්සස්ස රජතමයත්තා **සාරරජතමයා** වුත්තා. යස්මා චස්ස චක්කස්ස රථචක්කස්ස විය අන්තොභාවෝ නාම නත්ථි, තස්මා වුත්තං **"උභොසුපි බාහිරණෙනස්සූ"**ති. කතපරිකෙඛපා හොති පනාළීති යොජනා. **නාභිපනාළිපරිකෙඛපපට්ටස්සූති** නාභිපරිකෙඛපපට්ටෙ චෙව නාභියා පනාළිපරිකෙඛපපට්ටෙ ච.

කෙසරන්ති අරුනං. **සටඛා නාම** අලඞ්කාරභූතා බුද්ධකපුණ්ණඝටා. තථා **මණිඛා** නාම මුත්තාවළිකා. **පරිච්ඡේදලෙඛා** තස්ස තස්ස පරිච්ඡේද-දස්සනවසෙන ඨිතා පරිච්ඡින්නලෙඛා. **ආදි-සද්දෙන** මාලාකම්මාදිං[1] සඞ්ගණ්හාති. **සුවිභත්තානෙවා**ති අඤ්ඤමඤ්ඤං අසංකිණ්ණත්තා සුට්ඨු විභත්තානි.

"සුරත්තා"නිආදීසු **සුරත්ත**ග්ගහණෙන මහාරාමවණ්ණතං පටික්ඛිපති; **සුඛග්ගහණෙන** සංකිලිට්ඨතං; **සිනිද්ධග්ගහණෙන** ලූඛතං. කාමං තස්ස චක්කරතනස්ස නෙමිමණ්ඩලං අසන්ධිකමෙව නිබ්බත්තං; සබ්බට්ඨකමෙව පන කෙවලං පවාළවණ්ණෙන ච සොභනීති පකතිචක්කස්ස සන්ධියුත්තට්ඨානෙ සුරත්තසුවණ්ණපට්ටාදිමයා හි වට්ටපරිච්ඡේදලෙඛා පඤ්ඤායමානා හි සන්ධිකා විය දිස්සන්තීති ආහ **"සන්ධීසු පනස්සා"**තිආදි.

නෙමිමණ්ඩලපිට්ඨියන්ති නෙමිමණ්ඩලස්ස පිට්ඨිපදෙසෙ. ආකාසචාරි-භාවතො හිස්ස තත්ථ වාතග්ගාහී පවාළදණ්ඩා හොති. **දසන්නං දසන්නං අරානං අන්තරෙ**ති දස්සන්නං දස්සන්නං අරානං අන්තරෙ සමීපෙ පදෙසෙ. **ඡිද්දමණ්ඩලවිත්ථොති** මණ්ඩලසණ්ඨානඡිද්දවිත්ථෝ. **සුකුසලසමන්නා-හතස්සා**ති සුට්ඨු කුසලෙන සිප්පිනා පහතස්ස; වාදිතස්සාති අත්ථෝ. **වඟ්ගූ**ති මනොරමෝ. **රජනීයොති** සුණ්ණානං රාගුප්පාදකෝ. **කණිකාරයොති** කණෙරා. **සමොසරිතකුසුමදාමා**ති ඔලම්බිතසුගන්ධකුසුමදාමා. **නෙමිපරි-කෙඛපස්සා**ති නෙමිපරියන්තපරිකෙඛපස්ස. නාභිපනාළියා දව්හා පස්සානං වසෙන **"දව්හානමපි නාභිපනාළිනා"**නති වුත්තං. එකා එව හි සා පනාළි. **යෙහීති** යෙහි දව්හි මුඛෙහි. පුන **යෙහීති** යෙහි මුත්තකලාපෙහි.

ඔබාපයමානානන්ති සොතුං අවහිතානි කුරුමානං.

එතෙ පුරතො චක්කරතනං පච්ඡාති එවං **පුබ්බාපරියෙන** පුබ්බා-පරභාවෙන.

අන්තෙපුරස්සාති අනුරාධපුරෙ රඤ්ඤෝ අන්තෙපුරස්ස. **උත්තර-සීහපඤ්ජරසදිසෙති** තදා රඤ්ඤෝ පාසාදෙ තාදිසස්ස උත්තරදිසාය

1. ගණිතා ඵලකා මාලාකම්මාදීං (ක).

සීහපඤ්ජරස්ස ලබ්භමානත්තා වුත්තං. **සුඛේන සක්කාති කිඤ්චි** අනාරුළ්හත්තා, සරීරඤ්ච අනුල්ලඛිත්වා යථාඨිතෙනෙව හත්ථේන පුප්ඵමුට්ඨියෝ ඛිපිත්වා **සුඛේන සක්කා හොති**[1] **පූජෙතුං.**

නානාවිරාගරතනප්පභාසමුජ්ජලන්ති නානාවිධවිචිත්තවණ්ණරතනෝභාසපභස්සරං. **ආකාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා පවත්තෙන්ති** ආගන්ත්වා සීතච්ඡායානතෝ උපරි ආකාසං අබ්භුග්ගන්ත්වා පවත්තෙන්ති.

244. **රාජයුත්තානි** රඤ්ඤෝ කිච්චෙ ආයුත්තකපුරිසා.

සිනෙරුං වාමපස්සෙන කත්වා තස්ස ධුරතරං ගච්ඡන්තෙනා **"වාමපස්සෙන සිනෙරුං පහායා"**ති වුත්තං.

විනිබ්බධෙනාති තිරියං විනිවිජ්ඣනවසෙන. **සහනිවෙසක්ඛමොති** ඛක්ඛාවාරසහනිවෙසයොග්ගෝ. **සුලභාහාරූපකරණොති** සුඛෙනෙව ලද්ධබ්බඛජ්ජගොරසදුරුතිණාදිභොජනසාධනෝ.

පරවක්කන්ති පරස්ස රඤ්ඤෝ සෙනං; ආණං වා.

ආගමනනන්දනොති ආගමනෙන නන්දිජනනෝ. ගමනෙන සොභෙතීති **ගමනසොභනෝ. උපඛෙපඛෙපඨානි** උපරූපරි කපෙපථ; සංවිදහථ උපනෙථාති අත්ථෝ. **උපපරික්ඛිත්වාති** හෙතුතොපි සභාවතොපි ඵලතොපි දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකාදිආදීනවතොපි වීමංසිත්වා. විභාවෙන්ති පඤ්ඤාය අත්ථං විභූතං කරොන්තීති **විභාවිනෝ;** පඤ්ඤවන්තෝ. **අනුඝඤ්ඤානි** අනුවත්තකා; අනුවත්තකභාවෙනෙව, පන රඤ්ඤෝ ච මහානුභාවෙන තෙ ජිගුච්ඡනවසෙන පාපතෝ අනොරමන්තාපි එකච්චෙ ඔත්තප්පවසෙන ඔරමන්තීති වෙදිතබ්බං.

ඔගච්ඡමානන්ති ඔසීදන්තං. **යොජනමත්තන්ති** විත්ථාරතෝ යොජනමත්තං පදෙසං. ගම්භීරභාවෙන පන යථා භූමි දිස්සති; එවං ඔගච්ඡති. තෙනාහ **"මහාසමුද්දතල"**න්තිආදි. **අත්තනා චක්කරතනං.** උදකෙන සෙනාය අනජ්ඣොත්ථරණත්ථං. පුරත්ථිමෝ මහාසමුද්දෝ පරියන්තෝ එතස්සාති පුරත්ථිමමහාසමුද්දපරියන්තෝ; තං **පුරත්ථිමමහාසමුද්දපරියන්තං;** පුරත්ථිමමහාසමුද්දං පරියන්තං කත්වාති අත්ථෝ.

චාතුරන්තායාති චතුසමුද්දන්තාය; පුරත්ථිමදිසාදිචතුකොට්ඨාසන්තාය වා. **සොභයමානං විය** **විය**-සද්දෙ නිපාතමත්තං. අත්තනෝ අච්ඡරියගුණෙහි සොභන්තමෙව හි නං තිට්ඨති. පාළියම්පි හි "උපසොභයමාන"මෙව වුත්තං.

හත්ථිරතනවණ්ණනා

246. **හත්ථිවළාහකාදීහීති** ආදි-සද්දෙන චතුජාතියගබ්භාදිං සඞ්ගණ්හාති. **ආගමනං විඤ්ඤාපෙන්තීති වදන්තී** චක්කවත්තිවත්තස්ස පූරිතත්තා පරිච්චත්තත්තා. කාළනීලකාදීනං අභාවෙන **ඩිසුද්ධසෙතසරීරං. සත්තපතිට්ඨොති** භූමිඵුසනකෙහි වාලධි, වරඛඤ, හත්ථොති ඉමෙහි ච තීහි, වත්ථි පාදෙහි වාති සත්තහි අවයවෙහි පතිට්ඨිතත්තා සත්තපතිට්ඨෝ. **සබ්බඤ්ඤිතට්ඨොති** සබ්බෙහි ඡද්දන්තකුලහත්ථීහි ඤිතෝ. **උපොසථකුලා සබ්බඡද්දට්ඨොති** උපොසථකුලතෝ ආගච්ඡන්තෝ තත්ථ සබ්බපඨමඤ්ඤ ආගච්ඡතීති යොජනා. **චුත්තනයෙනාති** "මහාදානං දත්වා"තිආදිනා වුත්තෙනෙන නයෙන.

---

1. හොන්ති (ක).

චක්කවත්තීනං, චක්කවත්තිපුත්තානඤ්ච චක්කවත්තිං උද්දිස්ස **විඤ්ඤාපනත්ථාය ආගච්ඡති. අපනෙත්වා**ති අත්තනෝ ආනුභාවෙන අපනෙත්වා. ගන්ධමේව හි තස්ස ඉතරෙ හත්ථී න සහන්ති.

ඝරධෙනුවච්ඡකෝ වියාති ඝරෙ පරිචිතධෙනුයා තත්ථේව ජාතසංවද්ධවච්ඡකෝ විය. **සකලජම්බුදීපසඤ්ඤිතපථවිං**.

අස්සරතනවණ්ණනා

247. **සින්ධවකුලතෝ**ති සින්ධවස්සාජානීයකුලතෝ.

මණිරතනවණ්ණනා

248. **සකටනාභිසමපරිණාහනා**නි[1] පරිණාහතෝ මහාසකටස්ස නාභියා සමප්පමාණං. **උභොසු අන්තෙසු**නි හෙට්ඨා, උපරි චාති දිස්සු අන්තෙසු. **කණ්ණිකාපරියන්තතෝ**නි දිත්තතා කඤ්චනපදුමස්ස **කණ්ණිකාය** පරියන්තතෝ. **මුත්තාජාලඤ්ච ඨපෙත්වා**ති සුවිසුද්ධා මුත්තාමයෙ ජාලකෙ පතිට්ඨාපෙත්වා. **අරුණුග්ගමනවෙලා විය**ාති අරුණුග්ගමනසීසෙන සූරියඋදයකාලං උපලක්ඛෙති.

ඉත්ථිරතනවණ්ණනා

249. "ඉත්ථිරතනං පාතුභවතී"ති වත්වා කුතස්සා පාතුභාවොති දස්සෙතුං **"මද්දරාජකුලතෝ"**තිආදි වුත්තං. මද්දරට්ඨං කිර ජම්බුදීපෙ අභිරූපානං ඉත්ථීනං උප්පත්තිට්ඨානං. තථා හි "සිඤ්චයමහාරාජස්ස දෙවී, වෙස්සන්තරමහාරාජස්ස දෙවී, භද්දකාපිලානී"ති එවමාදි ඉත්ථිරතනං මද්දරටේඨ එව උප්පන්නං. **පුඤ්ඤානුභාවෙනා**ති චක්කවත්තිරඤ්ඤො පුඤ්ඤතෙජෙන.

සණ්ඨානපාරිපූරියාති හත්ථිපාදාදිසරීරාවයවානං සුසණ්ඨිතාය. අවයවපාරිපූරියා හි සමුදයපාරිපූරිසිද්ධි. **රූපන්ති** සරීරං "රූපඤ්ඤෙව සඞ්ඛං ගච්ඡතී"තිආදීසු[2] විය. **දස්සනීයා**ති සුරූපභාවෙන පසාදිතබබයුත්තා. තෙනාහ **"දිස්සමානාවා"**තිආදි. **සොමනස්සවසෙන චිත්තං පසාදෙති** යොනිසෝ චින්තෙන්තානං කම්මඵලසද්ධාය වසෙන. **පසාදුප්පත්තීනි** කාරණවචනෙන යථා පාසාදිකතාය වණ්ණපොක්ඛරතාසිද්ධි වුත්තා; එවං දස්සනීයතාය පාසාදිකතාසිද්ධි, අභිරූපතාය ච දස්සනීයතාසිද්ධි වත්තබබාති නයං දස්සෙති. පටිලොමතො වා වණ්ණපොක්ඛරතාය පාසාදිකතාසිද්ධි; පාසාදිකතාය දස්සනීයතාසිද්ධි; දස්සනීයතාය අභිරූපතාසිද්ධි යොජෙතබබා. එවං සරීරසම්පත්තිවසෙන අභිරූපතාදිකෙ දස්සෙත්වා ඉදානි සරීරෙ දෙසාභාවවසෙනපි තෙ දස්සෙතුං **"අභිරූපා වා"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ යථාපමාණයුත්තා; එවං ආරොහපරිණාහයොගතො ච පාසාදිකා නාතිදීඝතාදයො; එවං මනුස්සානං දිබ්බරූපතාසම්පත්තිපීති **"අප්පත්තා දිබ්බවණ්ණ"**නති වුත්තං.

ආරොහසම්පත්තීති වුත්තා උබ්බෙධෙන පාසාදිකභාවතො. **පරිණාහසම්පත්තී** වුත්තා කිසථූලදෙසාභාවතො. **වණ්ණසම්පත්තී** වුත්තා විවණ්ණතාභාවතො. **කායවිපත්තියා**ති සරීරදෙසස්ස. **සතවාරවිහතස්සා**නි සතක්ඛත්තුං විහතස්ස; "සතවාරවිහතස්සා"ති ච ඉදං කප්පාසපිච්චුවසෙන වුත්තං; තූලපිච්චුනො පන විහනනමෙව නත්ථි. කුඞ්කුමතගරතුරුක්ඛයවනපුප්ඵානි **චතුජ්ජා**නි. "තමාලතගරතුරුක්ඛයවනපුප්ඵානී"ති අපරෙ.

1. . . . . සම්පරිමාණතෝ (?) 2. ම 1-248 පිටෙ.

අගඝිදඩ්ඪා වියාති ආසනගතෙන අගඝිනා දඩ්ඪා විය. **පඨමමෙවාති** රාජානං දිස්වාපි කිච්චන්තරපසුතා අහුත්වා කිච්චන්තරතො පඨමමෙව; දස්සනසමකාලමෙවාති අත්ථො. රඤ්ඤෝ නිසජ්ජාය පච්ඡා නිපාතනං නිසීදනං සීලං එතිස්සාති **පච්ඡානිපාතිනී.** තං තං අත්තනා රඤ්ඤෝ කාතබ්බකිච්චං "කිං කරොමී"ති පුච්ඡිතබ්බතාය කිං කරණං පටිසාවෙතීති **කිං කාරපටිස්සාවිනී.**

මාතුගාමො නාම සෙහුය්‍යෙන සඨජාතිකො; ඉත්ථිරතනස්ස පන තං නත්ථීති දස්සෙතුං "සච්චස්සා"තිආදි වුත්තං.

ගුණානි රූපගුණා වෙව ආචාරගුණා ච. **පුරිමකම්මානුභාවෙනාති** කතස්ස පුරිමකම්මස්සානුභාවෙන ඉත්ථිරතනස්ස තබ්භාවසංවත්තනියස්ස පුරිමකම්මස්ස ආනුභාවෙන. චක්කවත්තිනොපි පරිවාරසම්පත්තිසංවත්තනියපුඤ්ඤකම්මං නාදිසස්ස ඵලවිසෙසස්ස උපනිස්සයො හොතියෙව. තෙනාහ **"චක්කවත්තිනො පුඤ්ඤං උපනිස්සාය"**ති; එතෙන සෙසෙසුපි සච්ඡුඤ්ඤුණකරතනෙසු අත්තනො කම්මවසෙන නිබ්බත්තෙනසුපි තෙසං තෙසං විසෙසානං තදුපනිස්සයතා විභාවිතා එවාති දට්ඨබ්බා. පුබ්බෙ එකදෙසවසෙන ලබ්භමානා පාරිපූරී රඤ්ඤෝ චක්කවත්තිභාවූපගමනතො පට්ඨාය සබ්බාකාරපරිපූරා ජාතා.

ගහපතිරතනවණ්ණනා

250. **පකතියාවාති** සහාවෙනෙව චක්කරතනපාතුභාවතො පුබ්බෙපි. යාදිසං රඤ්ඤෝ චක්කවත්තිස්ස පුඤ්ඤබලං නිස්සාය යථාවුත්තා චක්කරතනානුභාවනිබ්බත්ති; තාදිසමෙතස්ස පුඤ්ඤබලං නිස්සාය ගහපතිරතනස්ස කම්මවිපාකජං දිබ්බචක්ඛුං නිබ්බත්තෙතීති ආහ **"චක්කරතනානුභාවසහිත"**න්ති. කාරණස්ස හි එකසන්තතිපතිතතාය, ඵලස්ස ච සමානකාලිකතාය තථාවචනං.

පරිණායකරතනවණ්ණනා

251. "අයං ධම්මො; අයං අධම්මො"තිආදිනා කම්මස්සකතාවබොධනසඞ්ඛාතස්ස පණ්ඩිතභාවස්ස අත්ථිතාය **පණ්ඩිතො.** බාහුසච්චබ්‍යත්තියා **බ්‍යත්තො.** සභාවසිද්ධාය මෙධාසඞ්ඛාතාය පකතිපඤ්ඤාය අත්ථිතාය **මෙධාවී.** අත්තනො යාථාවබුද්ධමත්ථං පරෙසං විභාවෙතුං පකාසෙතුං සමත්ථතාය **විභාවී.** **වචනූපෙතූනි** නිච්ඡිතූං.

චතුඉද්ධිසමන්නාගතවණ්ණනා

252. විපච්චනං විපාකො; විපාකොව **වෙපාකිකො** යථා "විකතමෙව වෙකත"න්ති. සමං නාතිසිතනාචුණ්හතාය අච්සමං භුත්තස්ස වෙපාකො එතිස්සා අත්ථීති සම්වෙපාකිනී; තාය **සම්වෙපාකිනියා.**

ධම්මපාසාදපොක්ඛරණීවණ්ණනා

253. **ජනරාසිං කාරෙත්වා** තෙන ජනරාසිනා ඛණිත්වා **න මාපෙසි.** කිඤ්චරහීති ආහ **"රඤ්ඤෝ පනා"**තිආදි. තත්ථ කාරණං පරතො ආගමිස්සති. **එකාය** වෙදිකාය **පරික්ඛිත්තා** පොක්ඛරණියො. පරිවෙණ**පරිවෙජ්ජපරියෙනෙති** එත්ථ **පරිවෙණං** නාම සමන්නතො විවටඔගණභූතං

පොක්ඛරණියා තීරං; තස්ස පරිවෙණභූතෙ පරියන්තෙ **එකාය** වෙදිකාය පරික්ඛිත්තා පොක්ඛරණියෝ. **එතදහොසීති** එතං "යන්නූනාහං ඉමාසු පොක්ඛරණීසූ"තිආදිකං අහොසි. **සබ්බාතුකානීති** සබ්බසු උතූසු පුප්ඵනකං. **නානාවණ්ණඋප්පලබීජාදීනීති** රත්තනීලාදිනානාවණ්ණපුප්ඵන පුප්ඵනකඋප්පලබීජාදීනි. **ජලජථලජමාලනන්ති** ජලජථලජපුප්ඵමාලං.

254. **පරිචාරවසෙනාති** තඞ්ඛණිකපරිවාරවසෙන; ඉදඤ්හි පඨමං පට්ඨපිතනියාමෙනෙව වුත්තං; පච්ඡා පන යානසයනාදීනි විය ඉත්ථියොපි අත්ථිකානං පරිච්චත්තා එව. තෙනාහ "ඉත්ථිනිපී"තිආදි. **පරිච්චාගවසෙනාති** නිරපෙක්ඛපරිච්චාගවසෙන. දීයතීති **දානං**; දෙය්‍යවත්ථු. **තං** අඟතීයති නීසජ්ජීයති එත්ථාති **දානඝරං**; පරිවෙසනට්ඨානං. **තාදිසානි අත්ථීති** යාදිසානි රඤ්ඤෝ දානඝෙ බොමසුබුමාදීනි වත්ථානි; තාදිසානි **යෙසං** අත්තනො සන්තකානි සන්ති. **ඔහායාති** පහාය තත්ථෙව ඨපෙත්වා. අත්ථො අත්ථි යෙසං තෙති **අත්ථිකා.** එවං **අනත්ථිකාපි** දට්ඨබ්බා.

255. **කුලහසඤ්ඤීති** සි-සද්දෙන දානාධිප්පායෙන ගෙහතො නීහතං පුන ගෙහං පවෙසෙතුං න යුත්තනන්ති ඉමමත්ථං සම්පච්චෙති. තෙනාහ **"න බො එතං අම්හාකං පතිරූප"**නිආදි.[1]

257. **උණ්හීසමත්ථකෙති** සිඛාපරියන්තමත්ථකෙ. **පරිච්ඡේදමත්ථකෙති** පාසාදඞ්ගණපරිච්ඡේදස්ස මත්ථකෙ.

258. **හරතීති** අතිවිය පහස්සරභාවෙන වඤ්ඤති පටිහරන්තං[2] දුද්දිකතාය දිට්ඨියො හරති අපනෙන්තං විය හොති. තං පන හරණං නෙසං පරිපථ්දනෙනාති ආහ **"ඵන්දෙපෙතී"**ති.

පඨමභාණවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඛීණාසම්පත්තිවණ්ණනා

260. **මහනියා ඉද්ධියාති** මහන්තෙන ඉච්ඡිතත්ථසම්පාදනෙන. **තෙසං යෙව** ඉච්ඡිතිච්ඡිතත්ථානං. **"අනුභවිතබ්බාන"**න්ති ඉමිනා ආනුභාව-සද්දස්ස කම්මසාධනතං දස්සෙති. පුබ්බෙ සම්පත්තිං කත්වා දෙය්‍යධම්ම-පරිච්චාගස්ස කතභාවං දස්සෙන්තෙනා **"සම්පත්තිපරිච්චාගස්සා"**ති ආහ අත්තානං දමෙති එතෙනාති **දමො.**

බොධිසත්තපුබ්බයොගවණ්ණනා

අස්සාති මහාසුදස්සනරඤ්ඤෙ. **එකො ථෙරොති** අපඤ්ඤතො නාමගොත්තතො අඤ්ඤතරො පුථුජ්ජනො ථෙරො. **ථෙරං දිස්වාති** අඤ්ඤතරස්මිං රුක්ඛමූලෙ නිසින්නං දිස්වා. **කට්ඨඝරණන්ති** කට්ඨමයං අත්ථරණං; දරුඵලකන්ති අත්ථො.

පරිභොගභාජනන්ති පානීයපරිභොජනීයාදිපරිභොගයොග්‍යං භාජනං. **ආරක්ඛණවක්ඛන්ති** සුච්චිජ්ඣනකකණ්ටකං. **පිප්ඵලිකන්ති** ඛුද්දකසප්පකං. **උදකතුම්බකන්ති** කුණ්ඩිකං.

කූටාගාරදවාරෙයෙව නිවත්තෙසීති කූටාගාරං පවිට්ඨකාලතො පට්ඨාය තෙසං මිච්ඡාවිතක්කානං පවත්තියා ඔකාසං නාදාසි.

---

1. දී 2-147 පිටෙ 2. පවිහනන්තං (?)

261. **කසිණමෙව පඤ්ඤායති** මහාපුරිසස්ස තත්ථ තත්ථ කතාධිකාරත්තා, තෙසඤ්ච පදෙසානං සුපරිකම්මකතකසිණසදිසත්තා.

262. **චත්තාරි ඣානානීති** චත්තාරි කසිණජ්ඣානානි. කසිණජ්ඣානපපමඤ්ඤනංයෙව වචනං තාසං තදා ආදරගාරවවසෙන නිබ්බත්තිතත්තා. මහාබොධිසත්තානඤ්හි අරූපජ්ඣානෙසු ආදරො නත්ථි; අභිඤ්ඤාපදට්ඨානතං පන සඞ්ඛාය තානිපි නිබ්බත්තෙන්තෙව; තස්මා මහාසත්තෙ තාපසපරිබ්බාජකකාලෙ යත්තකෙ ලොකියගුණෙ නිබ්බත්තෙති; තෙ සබ්බෙපි තදා නිබ්බත්තෙසියෙව. තෙනාහ **"මහාපුරිසො පනා"**තිආදි.

චතුරාසීතිනගරසහස්සාදිවණ්ණනා

263. **අභිහරිතබ්බභත්තන්ති** උපනෙතබ්බභත්තං.

264. **නිබද්ධවත්තන්ති** පුබ්බෙ උපනිබද්ධපාකවත්තං.

සුභද්දදෙවිඋපසඞ්කමනවණ්ණනා

265. ආවට්ටෙත්වාති අනිවිජ්ඣිත්වා. යං යං රඤ්ඤෝ ඉච්ඡිතං දූනුපකරණඤ්ඤෙවව හොගූපකරණඤ්ච; තස්ස තස්ස තථෙව සම්පාදනභාවං විත්ථවති.

266. සචෙ පන රාජා ජීවිතෙ ඡන්දං ජනෙය්‍ය; ඉතො පරම්පි චිරං කාලං තිට්ඨෙය්‍ය මහිද්ධිකො මහානුභාවොති එවං මහජ්ඣාසයා දෙවී හොගෙසු, ජීවිතෙ ච රාජූනං සාපෙක්ඛං කාතුං වායමි. තෙන වුත්තං "මා හෙව ඛො රාජා"තිආදි. තෙනෙවාහ **"තස්ස කාලංකිරියං අනිච්ඡමානා"**තිආදි. **ඡන්දං ජනෙතීති** එත්ථ **ඡන්ද**-සද්දෙ, තණ්හාපරියායොති ආහ **"පෙමං උප්පාදෙති"**ති. අපෙක්ඛන්ති ආරම්මණං එතාය න විස්සජ්ජෙතීති **අපෙක්ඛා**; තණ්හා.

267. **ගරහිතානි**ත්ථ කෙහි ගරහිතා; කසමා ච ගරහිතාති අනොලීනවොදනං විස්සජ්ජෙන්තා **"බුද්ධෙහී"**තිආදිමාහ; තෙන විඤ්ඤූගරහිතත්තා, දුග්ගතිසංවත්තනීයත්තා ච සාපෙක්ඛකාලකිරියා පරිවජ්ජිතබ්බාති දස්සෙති.

268. **එකමනං ගණ්හිංසූ**ති රඤ්ඤෝ වචනපථං විජහිත්වා.

බ්‍රහ්මලොකූපගමනවණ්ණනා

269. **සොණස්සා**ති කොටිවිසස්ස සොණස්ස. **එකා හත්ථපාසී**ති එකං හත්ථවඩ්ඪිතකං. **තාදිසං භත්තන්ති** තථාරූපං ගරුං මධුරං සිනිද්ධං භත්තං. **භුත්තාවින්නන්ති** භුත්තවන්තානං.

271. **දුසමනුස්සා**ති දුස්සා වෙව ආයුත්තකමනුස්සා ච.

ඉදානි යථාවුත්තස්ස රඤ්ඤෝ මහාසුදස්සනස්ස හොගසම්පත්තියා කම්මසරික්ඛතං උද්ධරන්තෙ **"එතානි පනා"**තිආදිමාහ; තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

272. **ආදිතො පට්ඨායා**ති සමුදාගමනතො පට්ඨාය. යත්ථ තං පුඤ්ඤං ආයූහිතං; යතො සා සම්පත්ති නිබ්බත්තා; තතො තතියත්තභාවතො පභුති. මහාසුදස්සනස්ස ජාතකදෙසනා හි තදා සමුදාගමනතො පට්ඨාය

භගවතා දෙසිතාති. **පංසාගාරකීළං විය**ාති යථා නාම දුරකා පංසුහි වාපිගෙහභොජනාදීනි දස්සෙන්තා යථාරුචිං කීළිත්වා ගමනකාලෙ සබ්බං තං විද්ධංසෙන්තා ගච්ඡන්ති; එවමෙව භගවා මහාසුදස්සනකාලෙ අත්තනා අනුභූතං දිබ්බසම්පත්තිසදිසං අවිනෙතය්‍යානුභාවසම්පත්තිං විත්ථාරතො දස්සෙත්වා පුන අත්තනො දෙසනං ආදීනවනිස්සරණදස්සනවසෙන විවට්ටාභිමුඛං විපරිවත්තෙතුං “සබ්බා සා සම්පත්ති අනිච්චතාය විපරිණතා විධංසිතා”ති **දස්සෙන්තො “පස්සානන්දා”තිආදිමාහ. විපරිණතාති** විපරිණාමං සභාවවිගමං ගතා. තෙනාහ **“පහාතිච්ඡහනෙනා”**තිආදි. **පහාතී**ති සභාවධම්මානං උදයවයපරිච්ඡින්නෙනා කකඛළඵුසනාදිසභාවෙ; සො හඞ්ගකඛණතො පට්ඨාය ජහිතො; පරිච්චජනෙනා සබ්බසො නත්ථෙව. තෙනාහ **“නිබ්බුතපදීපො විය අපඤ්ඤත්තිභාවං ගතා”**ති.

එත්තාවතාති ආදිතො පට්ඨාය පවත්තෙන එත්තකෙන දෙසනාමගෙහන. අනෙකානි වස්සකොටිසතසහස්සානියෙව උබ්බධො එතිස්සාති **අනෙකවස්සකොටිසතසහස්සුබ්බධා. අනිච්චලක්ඛණං ආදාය**ාති තං සම්පත්තිගතං අනිච්චලක්ඛණං දෙසනාය ගහෙත්වා විභාවෙත්වා. යථා නිස්සෙණිමුච්චනෙ තාදිසං සතහත්ථුබ්බධං රුක්ඛං පකතිපුරිසෙන ආරොහිතුං න සක්කා; එවං අනිච්චතාවිභාවනෙන තස්සා සම්පත්තියා අපෙක්ඛානිස්සෙණිමුච්චනෙ කෙනචි ආරොහිතුං න සක්කාති ආහ **“අනිච්චලක්ඛණං ආදාය නිස්සෙණිං මුඤ්චනෙනා විය”**ති. **තෙනෙවා**ති යථාවුත්තකාරණෙනෙව; ආදිතො සාතිසයං කාමෙසු අස්සාදං දස්සෙත්වාපි උපරි නෙසං “පස්සානන්දා”තිආදිනා ආදීනවං, ඔකාරං, සංකිලෙසං, නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසඤ්ච විභාවෙත්වා දෙසනාය නිට්ඨාපිතත්තා. **පුබ්බෙ**ති අතීතකාලෙ. **වසභරාජා**නි වසභනාමකො සිහළමහාරාජා.

උදකබුබ්බුලාදයොති ආදි-සද්දෙන නිණ්ණගෙ උස්සාවබින්දුආදිකෙ සඞ්ගණ්හාති.

මහාසුදස්සනස්ස පනාති **පන**-සද්දෙ විසෙසත්ථජොතනෙ; තෙන මහාසුදස්සනමහාරාජා ඛ්‍රාණාභිඤ්ඤාසමාපත්තියො නිබ්බත්තෙසි; තදගෙහන පරිසුද්ධෙ ච සමණභාවෙ පතිට්ඨිතො; යතො විධුය එව කාමවිතක්කාදිසමණභාවසංකිලෙසා සුඤ්ඤාගාරං පාවිසි; එවංභූතස්සාපි තස්ස කාලං කිරියතො සත්තමෙ දිවසෙ සබ්බා චක්කාවත්තිසම්පත්ති අන්තරහිතා; න තතො පරං; අහො අච්ඡරියමනුස්සෙසු අනඤ්ඤසාධාරණගුණවිසෙසොති ඉමං විසෙසං දස්සෙති.

අනාරුළ්හනන්ති “රාජා කිර පුබ්බෙ ගහපතිකුලෙ නිබ්බත්තී”තිආදිනා[1] “පුන ථෙරං ආමන්තෙසී”තිආදිනා[2] ච වුත්තමත්ථං සන්ධායාහ. සො හි ඉමස්මිං සුත්තෙ සඞ්ගීතිං අනාරුළ්හා; අඤ්ඤත්ථ පන ආගතො ඉමිස්සා දෙසනාය පිටඨිවත්තනකභාවෙන. යං පනෙත්ථ අත්ථතො න විභත්තං; තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙවාති.

මහාසුදස්සනසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

---

1. දී-අ 2-223 පිටෙ. 2. දී-අ 2-228 පිටෙ

5. ජනවසභ සුත්ත

නාතිකියාදිබ්‍යාකරණවණ්ණනා

273-275. **"පරිතෝ"**ති පදං යථා සමන්තභාවවාචකෝ; එවං සමීපත්ථවාචකොපි හොතීති **සමන්තා සාමන්තාති** අත්ථෝ වුත්තෝ. ආමෙණ්ඩිතෙන පන සමන්තභාවෝ ජොතිතෝ. යස්ස පන සාමන්තා ජනපදෙසු "නාතිකෙ විහරති"ති වුත්තත්තා නාතිකස්සාති විඤ්ඤූතොයමත්ථෝ. යස්ස පරිතෝ ජනපදෙසු බ්‍යාකරොති; තත්ථ පරිචාරකාරකානං බ්‍යාකරණං අවුත්තසිද්ධං; නිදස්සනවසෙන වා තස්ස වචඩමානත්තා "පරිතෝ පරිතෝ ජනපදෙසු" ඉච්චෙව වුත්තං. **පරිචාරකෙනි** උපාසකෙ. තෙනාහ **"බුද්ධධම්මසඞ්ඝානං පරිචාරකෙ"**ති. **උපවත්තිස්සූති** නිබ්බත්තිස්සු. **ඤාණගතිපුඤ්ඤානං උපපත්තිස්සූති** එත්ථ **ඤාණගතූපපත්තිනි** නාම තස්ස තස්ස මගඵඤ්ඤගමනස්ස නිබ්බත්තිනි. යං සන්ධාය වුත්තං "පඤ්චන්නං ඔරම්භාගියානං පරික්ඛයා"තිආදි. **පුඤ්ඤූපපත්තිනි** නාම තංතංදෙවනිකායූපපත්තිනි. **සබ්බත්ථෝති** "වජ්ජිමල්ලෙසූ"තිආදිකෙ සබ්බත්ථ වතුසුපි පදෙසු. **පුරිමෙස්සූති** පාළියං වුත්තෙන සන්ධායාහ. **දසස්සුයෙවෝති** තෙසු එව දසසු ජනපදෙසු **පරිචාරකෙ බ්‍යාකරොති** බ්‍යාකාතබ්බානං බහූනං තත්ථ ලබ්භනතොං. නාතිකෙ භවා **නාතිකියා.**

නිට්ඨඞ්ගතාති නිට්ඨං නිච්ඡයං උපගතා.

ආනන්දපරිකථාවණ්ණනා

276. යස්මා සඞ්ඝසුප්පටිපත්තිනි නාම ධම්මසුධම්මතාය; ධම්මසුධම්මතා ච බුද්ධසුබුද්ධතාය; තස්මා "අහෝ ධම්මෝ; අහෝ සඤ්ඤා"නි ධම්මසඞ්ඝගුණකිත්තනාපි අත්ථතෝ බුද්ධගුණකිත්තනා එව හොතීති "භගවන්තං කිත්තයමානරූපා"ති පදස්ස "අහෝ ධම්මෝ"නිආදිනාපි අත්ථෝ වුත්තෝ.

278. **ඤාණගතීනි** "පඤ්චන්නං ඔරම්භාගියානං සංයොජනානං පරික්ඛයා"නිආදිනා ආගතං පහාතබ්බපහානවසෙන පවත්තං මගඵඤ්ඤගමනං. යස්මා තස්සා එව ඤාණගතියා වසෙන තස්ස තස්ස අරියපුග්ගලස්ස ඔපපාතිකතාදිවිසෙසෝ; තස්මා තං තාදිසං තස්ස අභිසම්පරායං සන්ධායාහ **"ඤාණාභිසම්පරායමෙවා"**ති.

279. උපඤ්ඤතං පනි සම්මති ආලොකියතීති **උපඤ්ඤාපතිසෝ**[1]. **උපඤ්ඤාදස්සනෝ** උපඤ්ඤාදස්සනෝ. **භාතිරිවාති** එත්ථ **ර**-කාරෝ පදසන්ධිකරෝ; **ඉව**-සද්දෙ භුසත්ථෝති ආහ **"අතිවිය භාති"**ති.

ජනවසභයක්ඛවණ්ණනා

280. ජෙට්ඨකභාවෙන ජනෙ වසභසදිසොති ජනවසභොති අස්ස දෙවපුත්තස්ස නාමං අහොසි.

ඉතෝ දෙවලොකා චවිත්වා සත්තක්ඛත්තුං මනුස්සලොකෙ රාජභූතස්ස. මනුස්සලොකා චවිත්වා සත්තක්ඛත්තුං දෙවභූතස්ස. **එකෙවාති** එතසම්යෙව චාතුමහාරාජිකභවෙ; එත්ථාපි වෙස්සවණස්ස සභබ්‍යතාවසෙන.

---

1 උපඤ්ඤාතපදිස්සෝ (අට්ඨකථායං)

281. **ආසිසනං ආසා;** පත්ථනා. ආසාසීසෙන වෙත්ථ කත්තුකම්යතා කුසලචිත්තං වදති. තෙනෙවාහ **"සඤ්ඤාමිමඟඟසම්පයුත්තා"**තිආදි. **යදඟෙඟති** එත්ථ **අඟඟ**-සද්දෙ ආදිපරියායොති ආහ **"තං දිවසං ආදිං කත්වා"**ති. **"පුරිමං -පෙ- අවිනිපාතො"**ති ඉදං යථා තත්තකං කාලං සුගතිතො සුගතූපපත්තියෙව අහොසි; තථා කතූපචිතකුසලකම්මත්තා. ථූසස්ස සම්මාසම්බුද්ධස්ස කාලතො පභුති හි සම්භතචිරවටටූපනිස්සයකුසල-සම්භාරො එස දෙවපුත්තො. **අනච්ඡරියනති** අනු අනු අච්ඡරියං. තෙනාහ **"පුනප්පුනං අච්ඡරියමෙවා"**ති. **සයංපරිසායනි** සකාය පරිසාය. **භගවතො දිට්ඨසදිසමෙවා**ති ආවජ්ජනසමනන්තරං යථා තෙ භගවතො චතුවීසතිසතසහස්සමත්තා සත්තා ඤාණගතිතො දිට්ඨා; එවං තුමෙහි දිට්ඨසදිසමෙව. **වෙස්සවණස්ස සමුබ්බා සුත්තං** මයාති වදති.

දෙවසභාවණ්ණනා

282. **වස්සූපනායිකසඛඛහණත්ථනති** වස්සූපනායිකාය ආරක්ඛාසංවිධාන-වසෙන භික්ඛූනං සඛඛහණත්ථං. "වස්සූපගතා භික්ඛූ එවං සුඛෙන සමණ-ධම්මං කරොන්තී"ති. **පවාරණසඛඛහණා** පනස්ස පවාරෙත්වා සඤ්ඤ සන්නිකං ගච්ඡන්තානං භික්ඛූනං අන්තරාමඟෙඝ පරිස්සයපරිහරණත්ථං. ධම්මස්සව-නත්ථං දූරට්ඨානං ගච්ඡන්තෙසුපි එසෙව නයො. අත්තනාපි ආගන්ත්වා ධම්මස්සවනත්ථං සන්නිපතියෙව. **එකෙකට්ඨානි** එත්ථ එත්ථ අය්‍යානං වසනට්ඨානෙ.

තදුපිති "පුරිමානි භන්තෙ දිවසානී"ති වුත්තකාලෙපි. **එතෙනෙව කාරණෙනාති** වස්සූපනායිකනිමිත්තමෙව. තෙනාහ පාළියං "තදහුපොසථෙ පඤ්ඤරසෙ වස්සූපනායිකායා"තිආදි. ආසනෙපි නිසජ්ජාය සුධම්මාය දෙවසභාය පඨමං දෙවෙසු තාවතිංසෙසු නිසින්නෙසු තස්සා චතූසු ද්වාරෙසු චත්තාරො මහාරාජානො නිසීදන්ති; ඉදං නෙසං ආසනෙ නිසජ්ජාය චාරිත්තං හොති.

යෙනත්ථෙනාති යෙන කිච්චෙන යෙන පයොජනෙන. **ආරක්ඛත්ථනති** ආරක්ඛභූතං අත්ථං. වුත්තං වචනං එතෙසන්ති **වුත්තවචනා;** මහාරාජානො.

283. **අනික්කඛමිත්වාති** අභිභවිත්වා.

සනඞ්කුමාරකථාවණ්ණනා

284. අභිසම්භවිතුං අධිගන්තුං අසක්කුණෙය්‍යා **අභිසම්භවනීයො.** තෙනාහ **"අප්පත්තබ්බා"**තිආදි. චක්ඛුයෙව පථො රූපදස්සනස්ස මඟෙඝා උපායොති චක්ඛුපථො; තස්මිං **චක්ඛුපථස්මිනති** ආහ **"චක්ඛු-පසාදෙ"**නි; චක්ඛුස්ස ගොචරයොඟෙඝා වා **චක්ඛුපථොති** ආහ **"ආපාථෙ වා"**ති. **නාභිභවතීති** න අභිභවති; ගොචරභාවං න ගච්ඡතීති අත්ථො. **හෙට්ඨා හෙට්ඨාති** තාවතිංසතො පට්ඨාය හෙට්ඨා හෙට්ඨා; න චාතුමහාරාජිකතො පට්ඨාය; නාපි බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජතො පට්ඨාය. "චාතුමහාරාජිකා හි තාවතිංසානං යථා ජාතිරූපානි පස්සිතුං සක්කොන්ති; තථා බ්‍රහ්මානං හෙට්ඨිමා උපරිමාන'න්ති කෙචි; තං න යුත්තං. න හි හෙට්ඨිමා බ්‍රහ්මානං උපරිමානං මූලපටිසන්ධිරූපං පස්සිතුං සක්කොන්ති; මාපිතමෙව පස්සිතුං සක්කොන්තීති දට්ඨබ්බං.

සුණාතෙනාව නිදදං බකකමීති ගතියෝ උපධාරෙන්තෝ බහි විසටවිතකකවිවෙජදෙන සඞ්කාචං ආපජ්ජනවිත්තතාය. **මයහං අය්‍යකසසාති** භගවන්තං සඤ්ඤාය වදති.

පඤ්ච සිඛා එතසසාති පඤ්චසිඛෝ; පඤ්චසිඛෝ මය **පඤ්චසිඛොති** ආහ **"පඤ්චසිඛගනධබබසදිසෝ"**ති. **මමායනතීති** පියායන්ති.

285. **සුමුතෙනානි** සරදෙසෙහි සුට්ඨු මුත්තෝ. යෙහි පිත්තසෙමහාදීහි පලිබුද්ධත්තා සරෝ අවිසසට්ඨෝ සියා; තදභාවතෝ විසසට්ඨෝති දසෙසන්තෝ ආහ **"අපලිබුදධෝ"**ති. විඤ්ඤුපෙනීති **විඤ්ඤුඤ්ඤෙය්‍යෝ**; අන්තොගධහෙතු-අත්ථෝ කත්තුසාධනෝ එස විඤ්ඤුඤ්ඤය්‍යසදදොති ආහ **"අත්ථවිඤ්ඤුජනෙනා"**ති. සරසස මධුරතා නාම මදදවන්ති ආහ **"මධුරෝ මුදූ"**ති. සවනං අරහතීති **සවනිය්‍යෝ.** සවනාරහතාය ච ආපාථසුඛතායාති ආහ **"සවණසුඛෝ"**ති. **බින්දූති** පිණ්ඩිතෝ. ආකොටිතභින්නකංසසදදෝ විය අනෙකාවයවෝ අහුත්වා නිරවයවෝ; එකභාවොති අත්ථෝ. තෙනාහ **"එකඝනෝ"**ති; එතෙනෙවසස අවිසාරිතා සංවණණිතා දට්ඨබ්බා. ගම්භීරූපපත්තිට්ඨානතාය වසස ගම්භීරතාති ආහ **"නාභිමූලතෝ"**තිආදි. **එවං සමුට්ඨිතොති** ජීවාදිපපහාරමත්ත-සමුට්ඨිතෝ. **අමඣිරෝ ච හොති** උපපත්තිට්ඨානානං පරිලුහභාවතෝ. **න ච දූරං සාවෙති** වීරභාවාභාවතෝ. **නිනනාදි** සුවිපුලභාවතෝ සවිසෙසං නින්නා-දෙ; පාසංසනින්නාදෙ වා. තෙනාහ **"මහාමෙඝ -පෙ- සුතෙනා"**ති.

පඨමං පඨමනති දුතියං, චතුත්ථං, ඡට්ඨං, අට්ඨමඤ්ච පදං. **පුරිමසස පුරිමසසාති** යථාකකමං පඨමසස, තතියසස, පඤ්චමසස, සත්ත-මසස ච. **අත්ථොයෙවාති** අත්ථනිදෙසෝ එව. විසසට්ඨතා හිසස විඤ්ඤුඤ්ඤය්‍යතාය වෙදිතබ්බා; මිඤ්ජභාවෝ සවනීයතාය; බින්දුභාවෝ අවිසාරිතාය; ගම්භීරභාවෝ නින්නාදිතායාති. **යථාපරිසනති** එත්ථ **යථා**-සද්දෙ පරිමාණවාචී; න පකාරාදිවාචීති ආහ **"යත්තකා පරිසා"**ති; තෙන පරිසපපමාණමෙවසස සරෝ නිච්ඡරති; අයමසස ධම්මතාති දසෙසති. තෙනාහ **"තත්තකමෙවා"**තිආදි.

"යෙහි කෙචී"තිආදි "යාවඤ්ච සෝ භගවා"තිආදිනා වුත්තසස අත්ථසස හෙතුකිත්තනවසෙන සම්පණ්ඩනං සරණෙසු නෙසං **නිච්චසෙවනෙන**, සීලෙසු ච පතිට්ඨාපනෙන ඡකාමසගගසම්පත්තිඅනුප්පාදනතෝ. තෙනාහ **"යෙ හි කෙචි -පෙ- වදති"**ති. **නිබබමතිකගහිතසරණෙති** මඤ්ඤනාගතසරණ-ගමනෙ. තෙ හි සබ්බසෝ සමුගඝාතිතවිචිකිච්ඡත්තාය රතනත්තයෙ අවෙච්චප-සාදෙන සමන්නාගතායෙව; පොථුජ්ජනිකසද්ධාය වසෙන බුද්ධාදීනං ගුණෙ ඔගාහෙත්වා ජානන්ති; අපරනෙය්‍යබුද්ධිනෝ තෙ පරියායතෝ නිබෙබමති-කගහිතසරණා වෙදිතබ්බා. **ගණ්ඨිබබදෙවගණනති** ගණ්ඨිබබදෙවසමූහං. තුකා වුච්චති බිරිණී යා තුකානිපි වුච්චති. තසසා චුණණං **තුකාපිට්ඨං**[1] තං කොටෙත්වා පක්කිත්තනං ඝනං නිරන්තරචිතං ගුත්වා නිට්ඨති.

භාවිතඉද්ධිපාදවණණනා

287. **සුපඤ්ඤත්තානි** සුට්ඨු පකාරෙහි ඤපිතා බොධිතා; අසඞ්කරතෝ වා ඨපිතා; තං පන බොධනං, අසඞ්කරතෝ ඨපනඤ්ච අත්ථතෝ දෙසනා එවානි ආහ **"සුකථිතා"**ති. **ඉඤ්ජනට්ඨෙනාති** සම්ඵන්දනට්ඨෙන; නිපජ්ජනසස කාරණභාවෙනාති අත්ථෝ. **පතිට්ඨානට්ඨෙනාති** අධිට්ඨා-නට්ඨෙන. ඉද්ධියා පාදෙති **ඉද්ධිපාදෙ**; ඉද්ධියා අධිගමූපායොති අත්ථෝ.

1 පිට්ඨං (අට්ඨකථායං)

තෙන හි යස්මා උපරූපරි විසෙසසඞ්ඛාතං ඉද්ධිං පජ්ජන්ති පාපුණන්ති; තස්මා "පාදෙ"ති වුච්චති ඉජ්ඣතීති **ඉද්ධි**; සම්ජ්ඣති නිප්ඵජ්ජතීති අත්ථෝ. ඉද්ධි එව පාදෙ **ඉද්ධිපාදෙ**; ඉද්ධිකොට්ඨාසොති අත්ථෝ. එවං තාව "චත්තාරෝ ඉද්ධිපාදෙ"ති එත්ථ අත්ථෝ වෙදිතබ්බෝ. **ඉද්ධිපහොනඤ්ඤතායා**ති ඉද්ධියා නිප්ඵාදනෙ සමත්ථභාවාය. **ඉද්ධිවිසච්චිතායා**ති ඉද්ධියා නිප්ඵාදනෙ යොග්‍යභාවාය. අනෙකත්ථත්තා හි ධාතූනං යොග්‍යත්ථෝ චි-පුබ්බෝ සු-සද්දෝ; විසවනං වා පජ්ජනං **විසච්චිතා**; තත්ථ කාමකාරිතා විසච්චිතා. තෙනාහ **"පුනපපුනං"**නන්‍යාදි. **ඉද්ධිවිකුබ්බනතායා**ති විකුබ්බනිද්ධියා විවිධරූපකරණාය. තෙනාහ **"නානප්පකාරතො කත්තා දස්සනත්ථාය"**ති.

"ඡන්දඤ්ච භික්ඛු අධිපතිං කරිත්වා ලභති සමාධිං; ලභති චිත්තස්සෙකග්ගතං; අයං වුච්චති ඡන්දසමාධී"ති[1] ඉමාය පාළියා ඡන්දාධිපති සමාධි **ඡන්දසමාධී**ති අධිපතිසද්දලොපං කත්වා සමාසො වුත්තොති විඤ්ඤායති; අධිපතිසද්දත්ථදස්සනවසෙන පන **"ඡන්දහෙතුකො, ඡන්දාධිකො වා සමාධි ඡන්දසමාධී"**ති අට්ඨකථායං වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බං. **"පධානභූතා**නි වීරියභූතා"නි කෙචි වදන්ති. සඞ්ඛතසඞ්ඛාරාදිනිවත්තනත්ථඤ්හි පධානග්ගහණන්ති. අථ වා තා තං විසෙසං සඞ්ඛරොන්තීති **සඞ්ඛාරො**; සබ්බම්පි වීරියං. තත්ථ චතුකිච්චසාධකතො අඤ්ඤස්ස නිවත්තනත්ථං පධානග්ගහණන්ති **පධානභූතා** සෙට්ඨභූතාති අත්ථෝ. චතුබ්බිධස්ස පන වීරියස්ස අධිප්පෙතත්තා බහුවචනනිද්දෙසො කතො. විසුං සම්භාරයොජනවසෙන යො පුබ්බෙ ඉද්ධිපාදත්ථෝ පාදස්ස උපායත්ථතං, කොට්ඨාසත්ථතඤ්ච ගහෙත්වා සට්ඨියොගවසෙන ඉධ වුත්තො; සො වක්ඛමානානං පටිලාභපුබ්බභාගානං කත්තුකරණිද්ධිභාවං, උත්තරවුළ්හාජනියෙ වා වුත්තෙහි ඡන්දාදීහි ඉද්ධිපාදෙහි සාධෙතබ්බාය ඉද්ධියා කත්තිද්ධිභාවං, ඡන්දාදීනඤ්ච කරණිද්ධිභාවං සඤ්ඤාය වුත්තෙනාති වෙදිතබ්බෝ; තස්මා "ඉජ්ඣනට්ඨෙන ඉද්ධී"ති එත්ථ කත්තුඅත්ථෙ, කරණත්ථෙ ච එකජ්ඣං ගහෙත්වා වුත්තෙනාති කත්තුඅත්ථං තාව දස්සෙතුං "නිප්ඵත්තිපරියායෙන ඉජ්ඣනට්ඨෙන වා"ති වත්වා ඉතරං දස්සෙන්තො **"ඉජ්ඣන්ති එතායා"**තිආදිමාහ. **චුත්තන**නති කත්ථ වුත්තං? ඉද්ධිපාදවිභඞ්ගපාළියෙ[2]. **තථාභූතස්සා**ති තෙනාකාරෙන භූතස්ස; තෙ ඡන්දාදිධම්මෙ පටිලභිත්වා ඨිතස්සාති අත්ථෝ. **"වෙදනාක්ඛන්ධො"**තිආදීහි ඡන්දයො අනෙනාකත්වා චත්තාරොපි ඛන්ධා කථිතා. **සෙසෙසූ**ති සෙසිද්ධිපාදෙසු.

විරියිද්ධිපාදනිද්දෙසෙ "වීරියසමාධිපධානසඞ්ඛාරසමන්නාගත"න්ති දවිකත්තුං වීරියං ආගතං. තත්ථ පුරිමං සමාධිවිසෙසනං "වීරියාධිපති සමාධි වීරියසමාධී"ති; දුතියං සම්පයුත්තාගමඞ්ගදස්සනං. දෙයෙව හි සඞ්ගත්ථ සම්පයුත්තාගමඞ්ගානි; සමාධි, පධානසඞ්ඛාරො ච. ඡන්දයො හි සමාධිවිසෙසනානි; පධානසඞ්ඛාරො පන පධානවචනෙනෙව විසෙසිතො; න ඡන්දාදීනීති න ඉධ වීරියාධිපතිතා පධානසඞ්ඛාරස්ස වුත්තා හොති. වීරියඤ්ච සමාධිං විසෙසෙත්වා ඨිතමෙව; සම්පයුත්තාගමඞ්ගවසෙන පන පධානසඞ්ඛාරවචනෙන වුත්තනන්ති නාපි දවීහි වීරියෙහි සම්පයුත්තාගමො වුත්තො හොති. යස්මා පන ඡන්දාදීහි විසිට්ඨො සමාධි; තථාවිසිට්ඨෙනෙව ච තෙන සම්පයුත්තො පධානසඞ්ඛාරො, සෙසධම්මා ච; තස්මා සමාධිවිසෙසනානං වසෙන චත්තාරො ඉද්ධිපාදා වුත්තා; විසෙසනභාවො ච ඡන්දාදීනං තංතංඅවස්සයදස්සනවසෙන හොතීති "ඡන්දසමාධි-පෙ-ඉද්ධිපාද"න්ති එත්ථ නිස්සයත්ථෙපි පාද-සද්දෙ උපායත්ථෙන ඡන්දාදීනං ඉද්ධිපාදතා වුත්තා හොති. තෙනෙව හි අභිධම්මෙ **උත්තරවුළ්හාජනියෙ**[3] "චත්තාරො ඉද්ධිපාදා ඡන්දිද්ධිපාදෙ"තිආදිනා ඡන්ද-

1. අඞ්. 2 - 225 පිටුෙ. 2. අඞ්. 2 - 226 පිටුෙ. 3. අඞ්. 2 - 232 පිටුෙ.

දීනමෙව ඉද්ධිපාදතා වුත්තා. **පඤ්හපුච්ඡකෙ** "චත්තාරෝ ඉද්ධිපාදා ඉධ භික්ඛු ඡන්දසමාධි"තිආදිනා ච උද්දෙසං කත්වාපි පුන ඡන්දාදීනංයෙව කුසලාදිභාවෝ විභත්තෝ. උපායිද්ධිපාදදස්සනත්ථමෙව හි නිස්සයිද්ධිපාදදස්සනං කතං; අඤ්ඤථා වත්තබ්බතා න සියාති. අයමෙත්ථ පාළිවසෙන අත්ථවිනිච්ඡයෝ වෙදිතබ්බෝ. ඉදානි පටිලාභපුබ්බභාගානං වසෙන ඉද්ධිපාදෙ විභජිත්වා දස්සෙතුං **"අපිචා"**තිආදි වුත්තං; තං සුවිඤ්ඤෙය්යමෙව. ඉධ ඉද්ධිපාදකථා සඞ්ඛෙපෙනෙව වුත්තාති ආහ **"විත්ථාරෙන පන -පෙ- වුත්තා"**ති.

කෙචීති අභයගිරිවාසිනෝ. තෙසු හි එකච්චෙ "ඉද්ධි නාම අනිප්ඵන්නා"ති වදන්ති; එකච්චෙ "ඉද්ධිපාදෙ පන අනිප්ඵන්නෝ"ති වදන්ති; **අනිප්ඵන්නෙනා**ති ච පරමත්ථතෝ අසිද්ධෙන; නත්ථීති අත්ථෝ. **ආහඤ්ඤෝ**ති අභිධම්මපාඨකෝ[1] **දීඝනිකායට්ඨකථාය**ං[2] ආනීතෝ පුරිමනයතෝ අඤ්ඤථාකාරෙන දෙසනාය පවත්තත්තා. ඡන්දෙ එව ඉද්ධිපාදෙ **ඡන්දිද්ධිපාදෙ.** එසෙව නයෝ සෙසෙසුපි. **ඉමෙ පනා**ති ඉමස්මිං සුත්තෙ ආගතා ඉද්ධිපාදා. **රට්ඨපාලත්ථෙරෝ**[3] "ඡන්දෙ සති කථං නානුජානිස්සන්තී"ති සත්තාහං භත්තානි අභුඤ්ජිත්වා මාතාපිතරෝ අනුජානාපෙත්වා පබ්බජිත්වා ඡන්දමෙව අවස්සාය ලොකුත්තරං ධම්මං නිබ්බත්තෙසීති ආහ **"රට්ඨපාලත්ථෙරෝ -පෙ- නිබ්බත්තෙසී"**ති. **සොණත්ථෙරෝ**[4] භාවනමනුයුත්තෙහා ආරද්ධවීරියෝ පරමසුඛුමාලෝ පාදෙසු ඵොටෙසු ජාතෙසුපි වීරියං නපපටිපස්සමෙහසීති ආහ **"සොණත්ථෙරෝ විරියං ධුරං කත්වා"**ති. **සම්භූතත්ථෙරෝ**[5] "චිත්තවතෝ කිං නාම න සිජ්ඣතී"ති චිත්තං පුබ්බඞ්ගමං කත්වා භාවනං ආරුඬ්හෝති ආහ **"සම්භූතත්ථෙරෝ චිත්තං ධුරං කත්වා"**ති. **මොඝරාජත්ථෙරෝ** වීමංසං අවස්සයි; තස්මා තස්ස භගවා "සුඤ්ඤතෝ ලොකං අවෙක්ඛස්සූ"ති[6] සුඤ්ඤතානුපස්සනාකථං කථෙසි; පඤ්ඤුනිස්සිතමානනිග්ගහත්ථං, පඤ්ඤුය පරිග්ගහත්ථඤ්ච දට්ඨුකාමතාය පුච්ඡිතෝ සමානෝ පඤ්හං කථෙසි. තෙනාහ **"ආයස්මා මොඝරාජා වීමංසං ධුරං කත්වා"**ති.

පුනප්පුනං ඡන්දුප්පාදනං පෙසනං විය හොතීති ඡන්දස්ස උපට්ඨානසදිසතා වුත්තා.

පරක්කමෙනාති පරක්කමසිඛෙන සූරභාවං වදති. ථාමභාවතෝ ච වීරියස්ස සූරභාවසදිසතා දට්ඨබ්බා.

චිත්තනඵපධානත්තා චිත්තස්ස මත්තසංවිධානසදිසතා වුත්තා.

ජාතිසම්පත්තී නාම විසිට්ඨජාතිතා. "සබ්බමෙසු ච පඤ්ඤු සෙට්ඨා"ති වීමංසාය ජාතිසම්පත්තිසදිසතා වුත්තා. **සමන්තපාසාදිකායං**[7] පන චිත්තිද්ධිපාදස්ස ජාතිසම්පත්තිසදිසතා, වීමංසිද්ධිපාදස්ස මත්තබලසදිසතා ච යොජිතා.

අනෙකං විභිතං විධං එතස්සාති **අනෙකවිහිතන**න්ති ආහ **"අනෙකවිධ"**න්ති. විධ-සද්දෙ කොට්ඨාසපරියායෙ "එකවිධෙන ඤාණවත්ථූ"තිආදීසු[8] විය්‍යාති ආහ **"ඉද්ධිවිධන්ති ඉද්ධිකොට්ඨාස"**න්ති.

---

1. අභි 2-232 පිටෙ. 2. දී-ට්ඨ 2-235 පිටෙ
3. ම 2-245; අං-ට්ඨ 1-197; ථෙරගාථා-ට්ඨ 2-288; අපදාන-ට්ඨ 2-19 පිටෙසු විත්ථාරෝ
4. වි 3-267; අං 2-329; අං-ට්ඨ 1-181; ථෙරගාථා-ට්ඨ 2-229; අපදාන-ට්ඨ 2-199 පිටෙසු විත්ථාරෝ.
5. ථෙරගාථා-ට්ඨ 2-18 පිටෙ විත්ථාරෝ.
6. ඛු 1-448; ඛු 4-141; ඛු 7-346; ඛු 8-19; 180; ඛු 10-7; 198; 207 පිටෙසු.
7. අභි-ට්ඨ 2-292 පිටෙ. 8. අභි 2-323½ පිටෙ.

තිවිධඔකාසාධිගමවණ්ණනා

288. **"සුඛස්සා"**ති ඉදං නිණ්ණම්පි සුඛානං සාධාරණවචනන්ති ආහ **"ඣානසුඛස්ස මග්ගඵලසුඛස්සා"**ති, නානපනාපත්තභාවස්ස පන අපධානභාවා උපචාරජ්ඣානසුඛස්ස, විපස්සනාසුඛස්ස චෙත්ථ අග්ගහණං. පුරිමේසු තාව දස්සු ඔකාසාධිගමේසු තීණිපි සුඛානි ලබ්භන්ති; තතියෙ පන කථන්නි? තත්ථ කාමං තීණි න ලබ්භන්ති; ඉමේ පන ලබ්භන්තියෙව. යථාලාභවසෙන හෙතං වුත්තං "සකඛරකථලම්පි මච්ඡගුම්බම්පි චරන්තම්පි තිට්ඨන්තම්පි"තිආදීසු[1] විය. **සංසට්ඨොති** සංසග්ගං උපගතො සම්බද්ධිභූතො; සො පන තෙහි සම්භාවිතචිත්තොපි හොතීති වුත්තං **"සම්පයුත්ත-චිත්තෙනා"**ති. **අරියධම්මන්ති** අරියභාවකරං ධම්මං. **උපායකොති** විධිතො. **පථකොති** මග්ගතො. **කාරණකොති** හෙතුතො. යෙන හි විධිනා ධම්මානුධම්මපටිපත්තිං හොති; සො උපෙති එතෙනාති **උපායො,** සො තදධිගමස්ස මග්ගභාවතො **පථො,** තස්ස කරණතො **කාරණන්ති** ච වුච්චති.

"අනිච්චන්තිආදිවසෙන මනසි කරොතී"ති සඞ්ඛිපතො වුත්තමත්ථං විවරිතුං **"යොනිසො මනසිකාරෙ නාමා"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **උපායමනසිකාරෙනි** කුසලධම්මපවත්තියා කාරණභූතෙ මනසිකාරෙ. **පථමනසිකාරෙනි** තස්ස එව මග්ගභූතෙ මනසිකාරෙ. **අනිච්චන්ති** ආදිඅත්තවන්නතාය, අනවජ්ජන්තිකතාය ච අනිච්චෙ තෙභූමකෙ සඞ්ඛාරෙ "අනිච්ච"න්ති මනසිකාරෙති යොජනා. එසෙව නයො සෙසෙසුපි. අයං පන විසෙසො තසම්ං යෙව උදයබ්බයපටිපීළනතාය දුක්ඛනතො, දුක්ඛමනතො ච **දුක්ඛෙ;** අවසවත්තනතාය, අනත්තසභාවතාය ච **අනත්තනි;** අසුචිසභාවතාය අසුභෙ. සබ්බම්පි හි තෙභූමකං සඞ්ඛතං කිලෙසාසුචිපග්ඝරණතො "අසුභ"ඉච්චෙව වත්තුමරහති. **සච්චානුලොමිකෙන වා**ති සච්චාභිසමයස්ස අනුලොමනවසෙන. **"චිත්තස්ස ආවට්ටනා"**තිආදිනා ආවජ්ජනාය පච්චයභූතා තතො පුරිමුප්පන්නා මනොද්වාරිකා කුසලජවනපවත්තිං ඵලවොහාරෙනෙව තථා වුත්තා. තස්සා හි වසෙන සා කුසලුප්පත්තියා උපනිස්සයො හොතීති. ආවජ්ජනා හි භවඞ්ගචිත්තං **ආවට්ටෙතීති චිත්තස්ස ආවට්ටනා;** අනු අනු ආවට්ටෙතීති **අනුආවට්ටනා.** භවඞ්ගාරම්මණතො අඤ්ඤං ආභුජතීති **ආභොගො.** සමන්නාහරතීති **සමන්නාහාරෙ.** තදෙවාරම්මණං අත්තානං අනුබන්ධිත්වා අනුබන්ධිත්වා උප්පජ්ජමානෙ මනසි කරොති ඨපෙතීති **මනසිකාරෙ.** **අයං වුච්චතීනි** අයං උපායමනසිකාරලක්ඛණො **යොනිසොමනසිකාරෙ** නාම වුච්චති; යස්ස වසෙන පුග්ගලො දුක්ඛාදීනි සච්චානි ආවජ්ජිතුං සක්කොති.

අසංසට්ඨොති න සංසට්ඨො කාමාදීහි විවිත්තතා විනාභූතො කාමාදිවිසංසග්ගහෙතු උප්පජ්ජනකසුඛං නාම විවෙකජං පීතිසුඛන්ති ආහ **"පඨමජ්ඣානසුඛ"**න්ති. කාමං පඨමජ්ඣානසුඛම්පි සොමනස්සමෙව; සුත්තෙනසු පන තං කායිකසුඛස්සාපි පච්චයභාවතො විසෙසතො "සුඛ"ඉච්චෙව වුච්චතීති ඉධාපි ඣානභූතං සොමනස්සං සුඛන්ති; ඉතරං සොමනස්සං. තෙන වුත්තං **"සුඛා"**ති. හෙතුම්හි නිස්සක්කවචනන්ති ආහ **"ඣාන-සුඛපච්චයා"**ති. **අපරාපරං සොමනස්සන්ති** ඣානාධිගමහෙතු පච්චවෙකඛණාදිවසෙන පුනපපුනං උප්පජ්ජනකසොමනස්සං.

---

1. දී 1-79; ම 1-347; ම 2-213 ආ. 1-8 පිට්ඨෙසු.

පමොදනං පමුදෙ; තරුණපීතිං; තතො **පමුදං.** "පාමොජ්ජං පීතත්ථාය"නිආදීසු තරුණපීති "පාමොජ්ජ"නති වුච්චති; ඉධ පන පකථො මුදෙ **පමුදං** පාමොජ්ජනති අධිපෙතං; තඤ්ච සොමනස්සරහිතං නත්ථීති අවිනාභාවිතාය **"බලවතරං පීතිසොමනස්ස"**නති වුත්තං. ඣානස්ස උප්පත්තිපච්චනීකතං සඣාය **"පඤ්ච නීවරණානි වික්ඛම්භෙතී"**ති වුත්තං. ඣානං පන තදෙකථෙ සබ්බෙපි කිලෙසෙ, සබ්බෙපි අකුසලෙ ධම්මෙ වික්ඛම්භෙතියෙව; **අනතනො ඔකාසං ගහෙත්වා තිට්ඨති** පටිපක්ඛධම්මෙහි අනභිභවනීයතො. **තඤ්ඤෙවා**ති ඔකාසගහණතො; ලද්ධොකාසතායාති අත්ථො. මග්ගඵලසුඛාධිගමාය ඔකාසභාවතො වා **ඔකාසො;** අස්ස අධිගමො **ඔකාසාධිගමො.** පුරිමපදෙන පන ඔකාසං අවසරං අධිගච්ඡති එතෙනාති **ඔකාසාධිගමො.**

රූපසභාවතාය, එකන්තරූපාධීනවුත්තිතාය, සච්ඡාරිකතාය ච ආනාපානචිත්තක්ඛවිචාරානං ථූලභාවං අනුජානන්තො **"කායචිත්තසඞ්ඛාරා තාව ඔළාරිකා හොන්තූ"**ති ආහ. තබ්බිපරියාය පන එකච්චානං වෙදනාසඤ්ඤානං ථූලතං අනනුජානන්තො **"චිත්තසඞ්ඛාරා සන්තං ඔළාරිකා"**ති ආහ. ඉතරෙ "අපපහීනත්තා"නි කාරණං වත්වා **"කායසඞ්ඛාරා හී"**තිආදිනා නමත්ථං විවරති. **තෙනී**ති චිත්තසඞ්ඛාරා. අපපහීනා සඞ්ඛාරා ලබ්භමානසඞ්ඛාරනිමිත්තතාය "ඔළාරිකා"ති වත්තුං අරහන්ති; පහීනා පන තදභාවතො "සුඛුමා"නි ආහ **"පහීනෙ උපාදාය අපපහීනත්තා ඔළාරිකා නාම ජාතා"**නි. පාළියං "කායසඞ්ඛාරානං පටිප්පස්සද්ධියා"ති වුත්තත්තා **"සුඛතෝ චතුත්ථජ්ඣානිකඵලසමාපත්තිසුඛ"**නති වුත්තං. "චිත්තසඞ්ඛාරානං පටිප්පස්සද්ධියා"ති පන වුත්තත්තා **"නිරොධා වුට්ඨහන්තස්සා"**ති වුත්තං. වචීසඞ්ඛාරපටිප්පස්සද්ධි කායසඞ්ඛාරපටිප්පස්සද්ධියාව සිද්ධාති වෙදිතබ්බා. තෙනෙවාහ **"දුතිය -පෙ- විසුං න වුත්තානී"**ති. පාළියං පන අත්ථතො සිද්ධාපි සුපාකටභාවෙන විභාවෙතුං සරූපතො ගණ්හාති. න හි අරියවිනයෙ අත්ථාපත්තිවිභාවනා අභිධම්මදෙසනාය පකතීති. යථා නීවරණවික්ඛම්භනඤ්ච පඨමස්ස ඣානස්ස අධිගමාය උපායො; එවං සුඛදුක්ඛවික්ඛම්භනං චතුත්ථස්ස ඣානස්ස අධිගමාය උපායොති "චතුත්ථජ්ඣානං සුඛං දුක්ඛං වික්ඛම්භෙතී"ති වුත්තං. සෙසා හෙට්ඨා වුත්තනයමෙව.

අවිජ්ජාරාගාදීහි සහ වජ්ජනීති **සාවජ්ජං;** අකුසලං; තදභාවතො **අනවජ්ජං;** කුසලං. අත්තනො හිතසුඛං ආකඞ්ඛන්තෙන සෙවනීයතො **සෙවිතබ්බං;** කුසලං; තබ්බිපරියායතො **න සෙවිතබ්බං;** අකුසලං; ලාමකභාවෙන **හීනං;** අකුසලං; සෙට්ඨභාවෙන **පණීතං;** කුසලන්ති **සාවජ්ජදුක්ඛාදයො** තයොපි දුකා යථාරහං **එතෙසං** කුසලාකුසලකම්ම-පථානං **වසෙනෙව වෙදිතබ්බා. සබ්බන්ති** යථාවුත්තං සබ්බං චතුභූමිදුකෙහි සඞ්ගහිතං ධම්මජාතං. යථාරහං කණ්හඤ්ච සුක්කඤ්ච පටිච්චත්ථි-භාවතො; සපපටිභාගඤ්ච අපපටිභාගඤ්ච අද්ධයභාවතො. **වට්ටපච්චත්ථිකා අවිජ්ජා පහීයති** වත්තුනං අරියසච්චානං සම්මදෙව පටිවිජ්ඣනතො. තතො එව **අරහත්තමග්ගඤ්ච්ජා උප්පජ්ජති. සුඛන්ති** එවං කම්මපථම්ලබ්භෙන තෙභූමකධම්මෙ සම්මසිත්වා විපස්සනං උස්සුක්කාපෙත්වා මග්ගපටිපාටියා අරහත්තෙන පනිට්ඨහන්තස්ස යං අරහත්තමග්ගසුඛඤ්චෙව අරහත්තඵලසුඛඤ්ච; තං ඉධ "සුඛ"නති අධිප්පෙතං. **අනන්තරාගතා එව** නානන්තරියභාවතො.

අට්ඨතිංසාරම්මණවසෙනානි පාළියං ආගතානං අට්ඨතිංසාය කම්මට්ඨානානං වසෙන. **විත්ථාරෙතබ්බා කථෙතබ්බා** පඨමජ්ඣානාදිවසෙන

ආගතත්තානි අධිප්පායෝ. **"කථ"**න්තිආදිනා තමේව විත්ථාරෙත්වා කථනං නයතෝ දස්සෙති. **"චතුවීසතියා ඨානෙසූ"**තිආදීසු යං වත්තබ්බං; තං **මහාපරිනිබ්බානවණ්ණනායං**[1] වුත්තමෙව. **"නිරොධසමාපත්තිං පාපෙත්වා"**ති ඉමිනා අරූපජ්ඣානානිපි ගහිතානි හොන්ති තෙහි විනා නිරොධසමාපත්තිසමාපජ්ජනස්ස අසම්භවතෝ, චතුත්ථජ්ඣානසභාවත්තා ච තෙසං. **දසඋපචාරජ්ඣානානීති** ඨපෙත්වා කායගතාසතිං ආනාපානඤ්ච අට්ඨ අනුස්සතියෝ, සඤ්ඤුත්වත්ථානඤ්චාති දස උපචාරජ්ඣානානි. අධිසීලං නාම සමාධිසංවත්තනියානන්ති තස්ස හෙට්ඨිමන්තෙන පඨමජ්ඣානං පරියොසානන්ති වුත්තං. **"අධිසීලසික්ඛා පඨමං ඔකාසාධිගමං භජති"**ති. අධිචිත්තං නාම චතුත්ථජ්ඣානන්ති ඨං තදන්තොගධත්තා අරූපජ්ඣානානං, තපපරියොසානත්තා ඵලජ්ඣානන්ති වුත්තං. **"අධිචිත්තසික්ඛා දුතිය"**න්ති. මත්ථකපත්තා අධිපඤ්ඤාසික්ඛා නාම අග්ගමග්ගවිජ්ජාති ආහ **"අධිපඤ්ඤාසික්ඛා තතිය"**න්ති. සික්ඛත්තයවසෙන තයෝ ඔකාසාධිගමෙ නීහරන්තෙන යථාරහං තංතංසුත්තවසෙනපි නීහරිතබ්බන්ති දස්සෙන්තෝ **"සාමඤ්ඤඵලෙපී"**තිආදිමාහ.

යදග්ගෙන ච තිස්සෝ සික්ඛා යථාක්කමං තයෝ ඔකාසාධිගමෙ භජන්ති; තදග්ගෙන තපපධානත්තා යථාක්කමං තිණ්ණි පිටකානි තෙ භජන්තීති දස්සෙතුං **"තිස්සු පනා"**තිආදි වුත්තං. **තිණ්ණි පිටකානි විභජිතබ්බානි** තිණ්ණං ඔකාසාධිගමානං වසෙන යථානුපුබ්බං තීණි පිටකානි විත්ථාරෙත්වා **කථෙතුං ලභිස්සාමාති. සමොධානෙත්වා**ති සමායොජෙත්වා තත්ථ වුත්තමත්ථං ඉමස්ස සුත්තස්ස අත්ථභාවෙන සමානෙත්වා. **දුක්කථිත**න්ති අසම්බන්ධකථනෙන, අතිපපඤ්චකථනෙන වා දුට්ඨු කථිතන්ති **න සක්කා වත්තුං** තථාකථනසෙසව සුකථනභාවතොති ආහ **"තෙපිටකං -පෙ- සුකථිතං හොතී"**ති.

චතුසතිපට්ඨානවණ්ණනා

289. න කෙවලං අභිධම්මපරියායෙනෙව කුසලධෙය්‍යා ගහෙතබ්බා; අථ ඛො බාහිතිකපරියායෙනපීති ආහ **"ඵලකුසලස්ස වා"**ති. **ඵෙමඤ්ඤානී**ති වතූහිපි යොගෙහි අනුපදධම්මවහාවෙන. **සම්මාසමාහිතොති** සමථවසෙන වෙව විපස්සනාවසෙන ච සුට්ඨු සමාහිතො. **එකග්ගචිත්තොති** විකෙඛපස්ස දූරසමුස්සාරිතත්තා එකග්ගතං අවිකෙඛපං පත්තචිත්තො. **අත්තනෙො කායතොති** අජ්ඣත්තං කායෙ කායානුපස්සනාවසෙන සම්මා සමාහිතචිත්තො සමානෙ "සමාහිතෙ යථාභූතං පජානාති පස්සතී"ති[2] වචනතෝ. තත්ථ ඤාණදස්සනං නිබ්බත්තෙතුන්තෙතා තතො බහිද්ධා පරස්ස කායෙපි ඤාණදස්සනං නිබ්බත්තෙතුන්ති. තෙනාහ **"පරස්ස කායාභිමුඛං ඤාණං පෙසෙති"**ති. **සම්මා විප්පසීදතීති** සම්මා සමාධානපච්චයෙන අභිප්පසාදෙන ඤාණුප්පසඤ්ඤිතෙන අජ්ඣත්තං කායං ඔකප්පෙති. **සබ්බකථානි** සබ්බථාපි නෙසු. **සති කථිතාති** යොජනා. **ලොකියලොකුත්තරමිස්සකා කථිතා** අනුපස්සනා-ඤාණදස්සනානං තදුභයසාධාරණභාවතෝ.

සත්තසමාධිපරික්ඛාරවණ්ණනා

290. **එකච්චානි** ඉමිස්සා කථාය. ඛීණාසවස්ස වීරියවහනස්ස අරියමග්ග-රථස්ස සීලං විභූසනභාවෙන වුත්තනන්ති ආහ **"අලඞ්කාරො පරික්ඛාරො නාමා"**ති. **සත්තහි නගරපරික්ඛාරෙහීති** නගරං පරිවාරෙත්වා රක්ඛණ-කෙහි කතපරික්ඛෙපො, පරිඛා, උද්ධුපො, පාකාරො, එසිකා, පලිඝා,

1. දී-අ 2-186 පිට්ඨෙ 2. සං 2-12; 302; සං 3-363; ඛු 10 50; ඛු 11-38 පිට්ඨෙසු.

පාකාරපකඛණ්ඩිලන්ති ඉමෙහි සත්තහි නගරපරිකඛාරෙහි. සම්භරියන්ති එත්ථ එතෙනාති **සම්භාරෝ**; කාරණං. හෙසජ්ජකුහි බ්‍යාධිවූපසමනෙන ජීවිතස්ස කාරණං. **පරිවාරපරිකඛාරවසෙනාති** පරිවාරසඞ්ඛාතපරිකඛාරවසෙන. පරිකඛාරෝ හි සම්මාදිට්ඨියාදයෝ මග්ගඛම්මා සම්මාසමාධිස්ස සහජාතාදිපච්චයභාවෙන පරිහරණතෝ අභිසඞ්ඛරණතෝ. උපෙච්ච නිස්සීයතීති **උපනිස්සා**; සහ උපනිස්සායාති **සළුපනිස්සොති** ආහ **"සළුපනිස්සයෝ"**ති; සහකාරිකාරණභූතෝ ධම්මසමූහෝ ඉධ "උපනිස්සයෝ"ති අධිප්පෙතෝ. සම්මා පසත්ථා සුන්දරා දිට්ඨි එතස්සාති සම්මාදිට්ඨි; පුග්ගලෝ; තස්ස **සම්මාදිට්ඨිස්ස**. සෝ පන යස්මා පනිට්ඨිතසම්මාදිට්ඨිකෝ; තස්මා වුත්තං **"සම්මාදිට්ඨියං ඨිතස්සා"**ති. **සම්මාසඞ්කප්පෝ පහොතීති** මග්ගසම්මාදිට්ඨියා දුක්ඛාදීසු පරිඤ්ඤාදිකිච්චං සාධෙන්තියා කාමචිතක්කාදිකෙ සමුග්ඝාටෙන්තෝ සම්මාසඞ්කප්පෝ යථා අත්තනෝ කිච්චසාධනෙ පහොති; තථා පවත්තිං පනස්ස දස්සෙන්තෝ ආහ **"සම්මාසඞ්කප්පෝ පවත්තතී"**ති. **එස නයෝ සබ්බපදෙසූති** "සම්මාසඞ්කප්පස්ස සම්මාවාචා පහොති"තිආදීසු සෙසපදෙසු යථාවුත්තමත්ථං අතිදිසති.

එත්ථ ච යස්මා නිබ්බානාධිගමාය පටිපන්නස්ස යොගිනෝ බහූපකාරා සම්මාදිට්ඨි. තථා හි සා "පඤ්ඤූපජෙජාතෝ, පඤ්ඤූසත්ථ"න්ති ච වුත්තා. තාය හි සෝ අවිජ්ජන්ධකාරං විධමිත්වා කිලෙසවොරෙ ඝාතෙන්තෝ ඛෙමෙන නිබ්බානං පාපුණාති; තස්මා අරියමග්ගඤ්ඨායං සම්මාදිට්ඨි ආදිතෝ ගය්හති; ඉධ පන පුග්ගලාධිට්ඨානදෙසනාය **"සම්මාදිට්ඨිස්සා"**ති වුත්තං. යස්මා පන සම්මාදිට්ඨිපුග්ගලෝ නෙක්ඛම්මසඞ්කප්පාදිවසෙන සම්මදෙව සඞ්කප්පෙති; න මිච්ඡාකාමසඞ්කප්පාදිවසෙන; තස්මා සම්මාදිට්ඨිස්ස සම්මාසඞ්කප්පෝ පහොති. යස්මා ච සම්මාසඞ්කප්පෝ සම්මාවාචාය උපකාරකෝ. යථාහ "පුබ්බ ඛො ගහපති චිතක්කෙත්වා විචාරෙත්වා පච්ඡා වාචං භින්දතී"ති;[1] තස්මා සම්මාසඞ්කප්පස්ස සම්මාවාචා පහොති. යස්මා පන **"ඉදඤ්චිදඤ්ච කරිස්සාමා"**ති හි පඨමං වාචාය සංවිදහිත්වා යෙභුය්‍යෙන තෙ තෙ කම්මන්තා සම්මා පයොජීයන්ති; තස්මා වාචා කායකම්මස්ස උපකාරිකාති සම්මාවාචස්ස සම්මාකම්මන්තෝ පහොති. යස්මා පන චතුබ්බිධං වචීදුච්චරිතං, තිවිධඤ්ච කායදුච්චරිතං පහාය උභයං සුචරිතං පූරෙන්තස්සෙව ආජීවට්ඨමකසීලං පූරති; න ඉතරස්ස; තස්මා සම්මාවාචස්ස, සම්මාකම්මන්තස්ස ච සම්මාආජීවෝ පහොති. විසුද්ධිදිට්ඨිසමුදාගතසම්මාආජීවස්ස යොනිසො පධානස්ස සම්භවතෝ සම්මාආජීවස්ස සම්මාවායාමෝ පහොති. යොනිසො පදහන්තස්ස කායාදීසු චතූසු වත්ථූසු සති සූපට්ඨිතා හොතීති **සම්මාවායාමස්ස සම්මාසති** පහොති. යස්මා එවං සූපට්ඨිතා සති සමාධිස්ස උපකාරානුපකාරානං ධම්මානං ගතියෝ සමන්නෙසිත්වා පහොති එකත්තාරම්මණෙ චිත්තං සමාධාතුං; තස්මා සම්මාසතිස්ස සම්මාසමාධි පහොතීති. අයඤ්ච නයෝ පුබ්බභාගෙ නානාකඛණිකානං සම්මාදිට්ඨිආදීනං වසෙන වුත්තෝ; මග්ගක්ඛණෙ පන සම්මාදිට්ඨිආදීනං තස්ස තස්ස සහජාතාදිවසෙන වුත්තෝ "සම්මාදිට්ඨිස්ස සම්මාසඞ්කප්පෝ පහොතී"තිආදීනං පදානං අත්ථෝ යුත්තෝ; අයමෙව ච ඉධාධිප්පෙතෝ. තෙනාහ **"අයං පනෙත්ථා"**තිආදි.

මග්ගඤ්ඤුණෙති මග්ගපරියාපන්නඤ්ඤුණෙ **ඨිතස්ස** තංසම්බන්ධිනෝ. මග්ගපඤ්ඤා හි වත්තබ්බං සච්චානං සම්මාදස්සනවෙන "මග්ගසම්මාදිට්ඨි"ති වුත්තා; සා එව නෙසං යාථාවතෝ ජානනතෝ පටිවිජ්ඣනතෝ ඉධ "මග්ගඤ්ඤුණ"න්තිපි වුත්තා. **මග්ගවිමුත්තීති** මග්ගෙන කිලෙසානං විමුච්චනං

1. සං 2-483 පිටෙ.

සමුච්ඡේදපහානං එව. ඵලසම්මාදිට්ඨි එව "ඵලසම්මාඤාණ"න්ති පරියායෙන වුත්තා; පරියායවචනඤ්හි වුත්තනයානුසාරෙන වෙදිතබ්බං. **ඵලවිමුත්තියා** පන පටිපස්සද්ධිපහානං දට්ඨබ්බං.

අමතස්ස දවාරානි අරියමග්ගමාහ. සෝ පන විනා ව ආවරියමූලට්ඨිනා අනන්තරං අබාහිරං කරිත්වා යාවදේව මනුස්සෙසු සුපකාසිතත්තා **විවටෝ. ධම්මවිනිතා**නි අරියධම්මෙ විනීතා. සෝ පනෙත්ථ කිලෙසානං සමුච්ඡේදවිනයවසෙන වෙදිතබ්බොති ආහ **"සම්මානියාමෙන නියාතා"**ති.

අත්ථීති පුථුත්ථිවිසයං නිපාතපදං "අත්ථි ඉමස්මිං කායෙ කෙසා"ති-ආදීසු[1] වියාති ආහ **"අනාගාමිනෝ ච අත්ථී"**ති. තෙනෙවාහ "අත්ථි වෙවෙත්ථ සකදාගාමිනො"ති. බහිද්ධා සංයොජනපච්චයෝ නිබ්බත්තිහෙතුභූතෝ පුඤ්ඤභාගෙ එතිස්සා අත්ථීති පුඤ්ඤභාගා; අතිසයවිසිට්ඨා වෙත්ථ අත්ථිඅත්ථෝ වෙදිතබ්බෝ. **ඔතතප්පමාණෝ**ති උත්තසනෙතා භායනෙතා. **න පන නත්ථි**; අත්ථි එවාති දීපෙති.

291. **අස්සා**ති වෙස්සවණස්ස. **ලභි පන න අත්ථි** පටිවිද්ධසච්චත්තා. **"අභිසමයෙ ච්ඡෙසෝ නත්ථී"**ති එතෙන සබ්බෙපි සබ්බඤ්ඤුගුණා සබ්බබුද්ධාණං සදිසා එවාති දස්සෙති.

292. කාරණස්ස එකරූපත්තා **ඉමානි පන පදානී**ති න කෙවලං "නයිදං බ්‍රහ්මචරිය"න්තිආදීනි පදානි; අථ ඛො "ඉමම්හඤ්ච ජනවසභො යක්ඛා"තිආදීනි පදානිපීති.

ජනවසභසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

---

1. දී-233, ම 1-72-3; ම 3-132-3; සං 2-329; අං 2-285; අං 3-343; අභි 2-200; ඛු 1-2; ඛු 10-63 පිටුවල්වලින්.

6. මහාගොවින්ද සූත්‍රය

293. **පඤ්චකුණ්ඩලිකොති** විසඨ්ඨපඤ්චවෙණිකො. **චතුමහාගඡඨානෙසූති** චතූනං මහානං විනිවිජ්ඣිත්වා ගතඨානෙසු. තත්ථ හි කතා සාලාදයො චතූහි දිසාහි ආගතමනුස්සානං උපභොගඤ්ඤමා හොන්ති. **"එවරූපානී"**ති ඉමිනා රුක්ඛමූලසොඛනාදීනි වෙව යඨාසන්ති අන්නදූනාදීනි ච පුඤ්ඤානි සඞ්ගණ්හාති. "සුවණ්ණඤ්ඣඤ්ඣසදිසො අත්තභාවො ඉට්ඨො කන්තො මනාපො අහොසී"ති පාඨො. **සත්තසහස්සමත්තානන්ති** වාහසහස්සමත්තං; **වාහො** පන වීසති ඛාරී; **ඛාරී** සොළසදොණමත්තා; **දොණං** සොළස නාළියො වෙදිතබ්බා. කුම්භං දසම්බණානි. "සහස්සනාළියො"ති කෙචි. **රත්තසුවණ්ණඤ්ඣණ්ණිඤ්ඣානන්ති** රත්තසුවණ්ණමයං වටංසකං.

යසමා මජ්ඣිමයාමෙ එව දෙවතා සත්ථාරං උපසඞ්කමිතුං අවසරං ලභන්ති; තසමා **"එඤ්ඤොඨඨාසං අහිතායා"**ති වුත්තං. **අභික්කන්තවණ්ණාති**[1]. අභිරූප කමනීයරූපා. **කෙවලකප්පන්ති** වා මනං ඌනං අවසෙසං; ඊසකං අසමත්තන්ති අත්ථො[2]. භගවතො හි සමීපට්ඨානං මුඤ්චිත්වා සබ්බා ගිජ්ඣකූටවිහාරෙ තෙන ඔභාසිතො. තෙනාහ **"චන්දිමා විය"**ත්‍යාදි.

දෙවසභාවණ්ණනා

294. **රත්තනමත්තඤ්ඣණ්ණිඤ්ඣරුක්ඛනිස්සන්දෙනාති** රත්තනපමාණරුක්ඛමයකූටඤ්ඣනපුඤ්ඤඤ්ඤනිස්සන්දෙන; තස්ස වා පුඤ්ඤඤ්ඤස්ස නිස්සන්දඵලභාවෙන. **නිබ්බත්තසභාගයන්ති** සම්පත්තිඋපට්ඨානසාලාගයං. **මණ්ඩෙය්‍යාති** පදුමරාගාදිමණ්ඩනයා. **ආණ්ඩෙය්‍යොති** ඵලිහතුලාසඞ්ඛාටකාදිසු වාලරූපාදිසඞ්ඛාටනකආණ්ඩෙයා.

ගන්ධබ්බරාජාති ගන්ධබ්බකායිකානං දෙවතානං රාජා. යෙ තාවතිංසානං ආසන්නවාසිනො චාතුමහාරාජිකා දෙවා; තෙ පුරතො කරොන්තො **"දෙවීසු දෙවලොකස්මිං දෙවතා පුරතො කත්වා නිසින්නෙනා"**ති වුත්තෙනා. සෙසෙසුපි තීසු ඨානෙසු එසෙව නයො.

නාගරාජාති නාගානං අධිපති; න පන සයං නාගජාතිකො.

ආසති නිසීදති එත්ථාති **ආසනං**; නිසජ්ජට්ඨානන්ති ආහ **"නිසීදිතුං ඔකාසො"**ති. **"එඤ්ඤා"**ති පදං නිපාතමත්තං; **එඤ්ඤාති** වා එතස්මිං පාඨෙ. අත්ථුද්ධාරනයෙන වත්තබ්බං **පුබ්බෙ වුත්තං චතුබ්බිධමෙව**. තාවතිංසා, එකච්චෙ ච චාතුමහාරාජිකා යථාලද්ධාය සම්පත්තියා ඨාවරභාවාය, ආයතිං සොඛනාය ච පඤ්ච සීලානි රක්ඛන්ති; තෙ තස්ස විසොඛනත්ථං පවාරණාසඞ්ගහං කරොන්ති. තෙන වුත්තං **"මහාපවාරණායා"**ත්‍යාදි.

වස්සසහස්සන්ති මනුස්සගණනාය වස්සසහස්සං.

පණ්ණඵලාභොජනොති[3] පතිතපත්තෙනා. **ඛාරඤ්ඣජාතොති** ජාතබුද්ධකමකුලො. යෙ හි නීලපත්තකා අතිවිය බුද්ධකා මකුලා; තෙ "ඛාරකා"ති වුච්චන්ති. **ජාලඤ්ඣජාතොති** තෙහියෙව බුද්ධකමකුලෙහි ජාතජාලකො සබ්බසො ජාලො

1. අභිඤ්ඤාතවණ්ණා (අට්ඨකථායං). 2. අසමත්තන්ති අත්ථො කප්පසද්දෙ; අසමත්තන්ති අත්ථො කප්පසද්දෙ (ක). 3. සත්තඵලාභොජනො (සී. අ.)

විය ජාතෝ. කෙචි පන **"ජාලකජාතෝති** එකජාලෝ විය ජාතෝ"ති අත්ථං වදන්ති. පාරිචජත්තකෝ කිර බාරකගහණකාලෙ සබ්බත්ථකමෙව පල්ලවිකෝ හොති; තෙ වස්ස පල්ලවා පහස්සරපවාළවණ්ණසමුජ්ජලා හොන්ති; තෙන සෝ සබ්බසෝ සමුජ්ජලන්තෝ තිට්ඨති. **කුමුදලකජාතෝ**[1]ති සඤ්ඤාතමහාමකුලෝ. **කොරකජාතෝ**[2]ති සඤ්ඤාතසූවිහෙදෙ සමපති විකසමානාවත්ථෝ. **සබ්බපාලිඵුල්ලෝති** සබ්බසෝ ඵුල්ලිතවිකසිතෝ.

කණනණකවාතෝති දෙවානං පුඤ්ඤකම්මපච්චයා පුප්ඵානං ඡින්දනකවාතෝ. **කණනතීති** ඡින්දති. **සම්පටිච්ඡනකවාතෝති** ඡින්නානං ඡින්නානං පුප්ඵානං සම්පටිගණ්හනකවාතෝ. **නවවණ්ණෝති** නානාවිධහත්ථිං සන්නිවෙසවසෙන නවවණ්ණං කරොන්තෝ. **අඤ්ඤතරදෙවකායාති** නාමගොත්තවසෙන අපඤ්ඤාතදෙවතානං.

රෙණුවට්ටිති රෙණුසඞ්ඝාතෝ. **කණිණකං ආහවවාති** සුධම්මාය කූටං ආහන්ත්වා.

අට්ඨමි දිවසෙති පඤ්චමියා සද්ධිං පකෙව වත්තාරෝ දිවසෙ සඞ්ගය වුත්තං. යථාවුත්තෙසු අට්ඨසු දිවසෙසු ධම්මස්සවනං නිබද්ධං තදා පවත්තනතීති තතෝ අඤ්ඤදා කාරිතං සඞ්ගයාහ **"අකාලධම්මස්සවනං කාරිත"**න්ති. වෙනෙයෙ ඤත්වා තස්ස හෙට්ඨා කාතබ්බවෙදිකා **ඤත්වාවෙදිකා.** වෙනෙයං පරිකප්පිත්වා පදකඛිණකරණට්ඨානං අන්වොකඩ්ඪිත්වා කාතබ්බවෙදිකා **පුබ්බවෙදිකා.** වෙනෙයස්ස කුච්ඡිං පරිකප්පිත්වා තංසම්බන්ධමෙව කත්වා කාතබ්බවෙදිකා **කුච්ඡිවෙදිකා.** සිහරූපපාදකං ආසනං **සීහාසනං.** උභොසු පස්සෙසු සිහරූපයුත්තං සොපානං **සීහසොපානං.**

අත්තමනා හොන්තී අනිස්සාමනකභාවතෝ. තෙනෙවාහ **"මහාපුඤ්ඤා පුරකඛ්ත්වා"**තිආදි. **පවාරණාසඞ්ගහට්ඨාය සන්නිපතිතානි වෙදිතබ්බා** "තදහුපොසථෙ පන්නරසෙ පවාරණාය පුණ්ණාය පුණ්ණමාය රත්තියා"ති[3] වචනතෝ.

295. **නවහි කාරණෙහීති** "ඉතිපි සෝ භගවා අරහ"න්තිආදිනා[4]. වුත්තෙහි අරහත්තාදීහි නවහි බුද්ධානුභාවදීපනෙහි කාරණෙහි. **ධම්මස්ස චාති** එත්ථ ච-සද්දෙ අවුත්තසමුච්චයත්ථොති තෙන සම්පිණ්ඩිතමත්ථං දස්සෙන්තො **"උජුපටිපන්නතාදිභෙදං සඞ්ඝස්ස ච සුප්පටිපන්නති"**න්ති ආහ.

අට්ඨයථාහුච්චවණ්ණනා

296. යථා අනන්තමෙව ආනඤ්ජං, හිංසකමෙව හෙඨෙතුං; එවං යථාභූතා එව **යථාභුච්චාති** පාළියං වුත්තනති ආහ **"යථාභුච්චෙති යථාභූතෙ"**ති. වණ්ණෙතබ්බතෝ කිත්තෙතබ්බතෝ **වණ්ණා;** ගුණා. **කථං පටිපන්නෙනාති** හෙතුඅවත්ථායං, ඵලඅවත්ථායං, සත්තානං උපකාරඅවත්ථායන්ති තීසුපි අවත්ථාසු ලොකනාථස්ස බහුජනහිතාය පටිපන්නියා කථෙතුකම්යතාපුච්ඡා. තථා හි නං ආදිතෝ පට්ඨාය යාව පරියොසානා සඞ්ඛෙපෙනෙව දස්සෙන්තෝ "දීපඞ්කරපාදමූලෙ"තිආදිමාහ. තත්ථ **අභිනීහාරමාහොති** අභිනීහාරං කරොන්තෝ. යං පනෙත්ථ මහාභිනීහාරෙ, පාරමීසු ච වත්තබ්බං, තං **බ්‍රහ්මජාලට්ඨකථායං**[5] වුත්තමෙවාති තත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

---

1. කුඩ්මලකජාතෝ (සී. අ.) 2. කොකාසජාතෝ (සී. අ.) 3. දී 2-178 පිටෙ. 4. දී 1-46, 82 පිටෙසු. 5. දී-ටී 1-48 පිටෙ.

"ඛනතිවාදිතාපසකාලෙ"නි[1] ආදි හෙතුඅවත්ථායමෙව අනඤ්ඤසාධාරණාය සුදුකකරාය බහුජනහිතාය පටිපන්නියා විහාවනං. යථාධිපෙතං හිතසුඛං යාය කිරියාය විනා න ඉජ්ඣති; සාපි තදත්ථා එවාති දසෙසතුං **"තුසිතපුරෙ යාවතායුකං තිට්ඨෙනෙනාපී"**තිආදි වුත්තං.

ධම්මචක්කප්පවත්තනාදි[2] පන නිබ්බත්තිතා බහුජනහිතාය පටිපන්නි. **ආයුසඞ්ඛාරොස්සජ්ජනම්පි** "එත්තකං කාලං තිට්ඨාමී"ති පවත්තියා බහුජනහිතාය පටිපන්නි. අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බානවසෙන බහුජනහිතාය පටිපන්නි. තෙනාහ **"යාවස්සා"**තිආදි. **සෙසපදානී**ති "බහුජනසුඛායා"තිආදීනි පදානි. **පච්ඡිමනී** "අත්ථාය හිතාය සුඛායා"ති පදත්තයං. **පුරිමස්සා**ති තතො පුරිමස්ස පදත්තයස්ස. **අත්ථො**ති අත්ථනිද්දෙසො.

යදිපි අතීතෙනඞ්ගෙන සමන්නාගතා සත්ථාරො අහෙසුං; තෙපි පන බුද්ධා එවාති අත්ථතො අමහාකං සත්ථා අනඤ්ඤසාධාරණාති ආහ **"අතීතෙපි බුද්ධතො අඤ්ඤං න සමනුපස්සාමා"**ති. යථා ච අතීතෙ; එවං අනාගතෙ චාති අයමත්ථො නයතො ලබ්භතීති කත්වා වුත්තං **"අනාගතෙපි න සමනුපස්සාමා"**ති. සක්කො පන දෙවරාජා තමත්ථං අත්ථාපන්නමෙව කත්වා **"නපනෙතරහී"** ඉච්චෙවාහ. **කිං සක්කො කථෙතීති විචාරෙථා**ති "නෙව අතීතංසෙ සමනුපස්සාමා'ති වදන්තො සක්කො කිං කථෙතී"ති විචාරණං සමුට්ඨාපෙති. යස්මා අතීතෙ බුද්ධා අහෙසුං; අනාගතෙ භවිස්සන්තීති ඤායමත්ථො සක්කෙන දෙවරාජෙන පරිඤ්ඤාතො; තෙ පන බුද්ධසාමඤ්ඤෙන අම්හාකං භගවතා සද්ධිං ගහෙත්වා එතරහි අඤ්ඤස්ස සබ්බෙන සබ්බං අභාවතො තථා වුත්තන්ති දසෙසතුං **"එතරහී"**තිආදි වුත්තං. **සඞ්ඛාතාදීනී**ති සඞ්ඛාතපදාදීනි. **කුසලාදීනී**ති "ඉදං කුසල"න්තිආදීනි පදානි.

ගඞ්ගායමුනානං අසම්මිස්සමට්ඨානෙ උදකං භින්නවණ්ණං හොන්තම්පි සම්මිස්සමට්ඨානෙ අභින්නවණ්ණමෙවාති ආහ **"වණ්ණෙනාපි සංසන්දති සමෙතී"**ති. තත්ථ කිර ගඞ්ගොදකසදිසමෙව යමුනොදකං. යථා නිබ්බානං කෙනචි කිලෙසෙන අනුපක්කිලිට්ඨතාය පරිසුද්ධං; එවං නිබ්බානගාමිනිපටිපදාපි කෙනචි කිලෙසෙන අනුපක්කිලිට්ඨතාය පරිසුද්ධාව ඉච්ඡිතබ්බා. තෙනාහ **"න හී"**තිආදි. යෙන පරිසුද්ධත්තෙන නිබ්බානස්ස, නිබ්බානගාමිනියා පටිපදාය ච ආකාසූපමතා; සා කෙනචි අනුපලෙපො, අනුපක්කිලෙසො චාති ආහ **"ආකාසෙපි අලග්ගං පරිසුද්ධ"**න්ති. ඉදානි තමත්ථං නිදස්සනෙන විභූතං කත්වා දසෙසතුං **"චන්දිමසූරියා"**නන්තිආදි වුත්තං. **සංසන්දති** යුජ්ජති පටිපජ්ජිතබ්බතාපටිපජ්ජනෙහි අඤ්ඤමඤ්ඤානුච්ඡවිකතාය.

පටිපදාය ඨිතානන්ති පටිපදං මග්ගපටිපත්තිං පටිපජ්ජමානානං. **වුසිතවතන්ති** බ්‍රහ්මචරියවාසං වුසිතවන්තානං එතෙසං. **ලද්ධසභාගොති** එතාසං පටිපදානං වසෙන ලද්ධසභාගො. **තස්ස තස්ස** සාවකෙහි සද්ධිං කාතබ්බකිච්චෙව. **ඉදං පන** "අදුතියො"තිආදි සුත්තන්තරෙ ආගතවචනං අඤ්ඤෙහි **අසදිසභාවෙන වුත්තං**; න යථාවුත්තසභායානාභාවතො. **අපනුජ්ජා**ති අපනීය විවජ්ජිත්වා. **"අපනුජ්ජා"**ති ච අන්තොගධාවධාරණං ඉදං වචනං එකන්තිකත්තා තස්ස අපනොදස්සාති වුත්තං **"අපනුජ්ජිත්වා"**ති.

---

1. බු 5-99 පිටෙ. 2. සං 3-368; වි 3-14 පිටෙසු.

ලබභතීති **ලාභො**; සො පන උභකංසගතිවිජානනෙන සාතිසයො, විපුලො එව ච ඉධාධිපෙතොති ආහ **"මහාලාභො උප්පජ්ජෙය්‍යා"**ති. **උස්සන්නපුඤ්ඤනිස්සන්දසමුප්පජ්ජනතාති** යථාවුත්තකාලං සමාහතසුවිපුල-උළාරතරපුඤ්ඤනිසන්දතො නිබ්බත්තනතා. "ඉමෙ නිබ්බත්තා; ඉතො පරං මයහං ඔකාසො නත්ථී"ති උස්සාහජාතෙො විය උපරූපරි වඩ්ඪමානෙො උදපාදි. සබ්බදිසාසු හි යමකමහාමෙඝො උට්ඨහිත්වා මහාමෙඝං විය සබ්බපාරමියො "එකස්මිං අත්තභාවෙ විපාකං දස්සාමා"ති සම්පිණ්ඩිතා විය භගවතො ඉදං ලාභසක්කාරසිලොකං නිබ්බත්තයිංසු; තතො අන්නපානවත්ථයානමාලාගන්ධිලෙපනාදිහත්ථා ඛත්තියබ්‍රාහ්මණාදයො උප-ගන්ත්වා "කහං බුද්ධා; කහං භගවා; කහං දෙවදෙවො; කහං නරාසභො; කහං පුරිසසීහො"ති භගවන්තං පරියෙසන්ති සකටසතෙහිපි පච්චයෙ ආහරිත්වා ඔකාසං අලභමානා සමන්තා ගාවුතපමාණම්පි සකටබ්භරෙන සකටබ්භරං ආහච්ච තිට්ඨන්ති චෙව අනුබන්ධන්ති ච අඤ්ඤවිහාරබ්‍රාහ්මණාදයො විය. සබ්බං ඛණ්ඩෙ, තෙසු තෙසු ච සුත්තෙසු ආගතනයෙන වෙදිතබ්බං. තෙනාහ **"ලාභසක්කාරො මහෙසො විය"**ති ආදි.

පඨමාභිනන්දනන්ති බහූසු "දානං දස්සාම"ති ආහටපටිපාටිකාය උට්ඨිතෙසු අනුපටිපාටියා දානබ්බභත්තං.

මජ්ඣන්හං පත්තෙතා අනඤ්ඤසාධාරණත්තා තස්ස දානස්ස. **උපායං ආවිඤ්ඡි නාගරාති** අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යරූපෙන දානං දෙතු. සාලඤ්ඤණ්ඩි-රූපකා රාජපරිගහා අඤ්ඤෙසු අසාධාරණා, තස්මා තෙසං පදරෙහි මණ්ඩපෙ කාරිතො; හත්ථිනො ච රාජභණ්ඩභූතා නාගරෙහි න සක්කා ලද්ධුන්ති තෙහි ජත්තං ධාරාපිතං; තථා ඛත්තියධීතාහි වෙය්‍යාවච්චං කාරිතං. **"පඤ්ච අසනසතානී"**ති ඉදං සාලඤ්ඤණ්ඩිමණ්ඩපෙ පඤ්ඤත්තෙන සඞ්ඛ්‍යාය වුත්තං; තතො බහි පන බහූනි පඤ්ඤත්තානි අහෙසුං. **චතුජ්ජාතිය-ගන්ධං පිසිත්ථ** බුද්ධපමුඛස්ස සඞ්ඝස්ස පූජනත්ථඤ්ඤෙව පත්තස්ස උබ්බටනත්ථඤ්ච. **උදකන්ති** පත්තධොවනඋදකං. **අනාහසානි අහෙසුං** අනාහසරතනානිහසඞ්ඛතත්තා.

සත්තධා මුද්ධා එලිස්සති අනාදරකාරණාදිනා. **කාලං ඔලොකෙස්සාමීති** කාලං එවං අනුපෙක්ඛිස්සාම්; තස්ස උපජ්ජනකං අනත්ථං පරිහරිස්සාමීති අත්ථො.

කදරියානි එඛමවජ්ජරිනො පුඤ්ඤකම්මවිමුඛා. **දෙවලොකං න වජ්ජන්ති** පුඤ්ඤස්ස අකතත්තා, මච්ඡරිභාවෙන ච පාපස්ස පසුතත්තා. **බාලාති** දුච්චින්තිතචින්තනාදිනා බාලලක්ඛණයුත්තා. **නප්පසංසන්ති දානං** පසංසිතුම්පි න විසහන්ති. **ධීරොති** ධිතිසම්පන්නා උළාරපඤ්ඤා පරෙහි කතං **දානං අනුමොදමානොපි; නෙතාරෙව** දානානුමොදනෙනෙව. **සුඛී පරත්ථාති** පරලොකෙ කායිකචෙතසිකසුඛසමඞ්ගී හොන්ති.

වරරොජෙ නාම තස්මිං කාලෙ එකො ඛත්තියො; තස්ස **වරරොජස්ස. අනවජ්ජ -පෙ- ඵලෙය්‍ය** අභූතවාදිභාවතොති අධිප්පායො. **අතිරෙක-පදසහස්සෙන** තිංසාධිකෙන අඞ්ගතෙය්‍යගාථාසතෙන **වණ්ණමෙව භණෙති** රූපපසන්නතාය ච.

යාව මඤ්ඤන්ති ඛත්තියාති එත්ථ **යාවාති** අවධිපරිවෙජදවචනං; **අඤ්ඤන්ති** නිපාතමත්තං; යාව ඛත්තියා ඛත්තියෙ අවධිං කත්වා සබ්බෙ දෙවමනුස්සාති අධිප්පායො. තෙනාහ **"ඛත්තියා බ්‍රාහ්මණා"**තිආදි. **මදපමත්තොති** ලාභසක්කාරසිලොකමදෙන පමත්තොති චෙව තදනුයෙන පමාදෙන පමත්තොති ච හුත්වා.

තදනුගතමෙවාති තදනුගතමෙව. **වාචා-පෙ-සමෙතී**ති වචීකම්මකාය-කම්මානි අඤ්ඤමඤ්ඤං අවිරුද්ධානි; අඤ්ඤදත්ථු සංසන්දන්ති. අජ එව මිගාති අජාමිගා; නෙ **අජාමිගෙ.**

තිණණවිවිකිචෙජා සබ්බසො අතික්කන්තවිචිකිච්ඡාකන්තාරෙ. නනු ච සබ්බෙපි සොතාපන්නා තිණ්ණවිචිකිච්ඡා, විගතකථංකථා ච? සච්චමෙතං; ඉදං පන න තාදිසං තිණණවිවිකිච්ඡතං සන්ධාය වුත්තං; අථ ඛො සබ්බසම්මිං ඤෙය්‍යධම්මෙ සබ්බාකාරාවබොධසඞ්ඛාතසන්නිට්ඨානවසෙන සබ්බසො නිරුකතං සන්ධායාති දසෙසන්නො **"යථා හී"**තිආදිමාහ. **උසසානුසසානතතායා**ති පරොපරභාවතො; අයඤ්හි අත්ථො භගවතො අනෙකධාතුනානාධාතුඤණ-බලෙනපි ඉජ්ඣති. **සබ්බසථ විගතකථංකථතථා** සබ්බදස්සාවිභාවතො. සබ්බසං පරමත්ථධම්මානං සච්චාභිසමයවසෙන පටිවිද්ධත්තා වුත්තං **"වොහාරවසෙනා"**ති වා නාමගොත්තාදිවසෙනාති අත්ථො.

පරියොසිතසඞකපෙසාති සබ්බසො නිට්ඨිතමනොරථො. නනු ච අරිය මග්ගෙන පරියොසිතසඞකප්පතා නාම සොළසකිච්චසිද්ධියා කතකරණීය-භාවෙන; න සබ්බඤෙය්‍යධම්මාවබොධෙනාති චොදනං සන්ධායාහ "පුබ්බෙ **අනානුස්සුතෙසු**"නිආදි. සාවකානං සාවකපාරමිඤණං විය, හි පච්චෙක-බුද්ධානං පච්චෙකබොධිඤණං විය ච සම්මාසම්බුද්ධානං සබ්බඤඤුතඤඤණං චතුසච්චාභිසමෙබාධපුබ්බකමෙවාති. **අනානුස්සුතෙසූ**ති න අනුස්සුතෙසු. **සාමන්නි** සයමෙව පදඤ්ඤෙනාපි පරතොඝොසෙන විනාති දස්සෙති. **තඤ්ඤා**ති නිමිත්තත්ථෙ භුම්මං; සච්චාභිසමෙබාධනිමිත්තන්නි අත්ථො. සච්චාභිසමෙබාධො ච අගඟමගඟවසෙනාති දට්ඨබ්බං. **බලෙසු ච වසීභාවන්නි** දස්සනං බල-ඤණානං යථාරුචි පවත්තති. ජානත්තා ජානාති සම්මාසම්බුද්ධ වදති.

297. තත්ථ තත්ථ රාජධානිආදිකෙ **නිබ්බඛවාසං වසනෙනා.** තීසු මණ්ඩලෙසු යථාකාලං **චාරිඛං චරනෙනා.**

298. **අසසා**ති ඵලස්ස. **තනූ**ති කාරණං. දව්හම්පි එකතො **උපපත්තියා කාරණං නාසති**; පගෙව තිණණං, චතුන්නං වාති. **"එකඤ්ච වා"**තිආදි "එතිස්සා ලොකධාතුයා"ති වුත්තලොකධාතුයා පමාණපරිච්ඡෙදදස්සනත්ථං ආරද්ධං.

යාවතානි යත්තකෙන ඨානෙන. **පරිහරනතී**නි සිනෙරුං පරිකඛි-පන්නා පරිවත්තන්ති. **දිසා**ති දිසාසු; භුම්මත්ථෙ එතං පච්චත්තවචනං. **හනති** දිබ්බන්ති. **විරොචනා**නි ඔභාසන්නා; **විරොචනා වා** සොභමානා **චන්දිමසුරියා හනති**; තතො එව **දිසා ච හනති. තාව සහස්සඛා**නි තත්තකො සහස්සලොකො.

එතතඛන්නි ඉමං චක්කවාළං මජ්ඣෙ කත්වා ඉමිනාව සද්ධිං චක්කවාළං දස්සසහස්සං. යං පනෙත්ථ වත්තබ්බං; තං **මහාපදානවණ්ණනායං** වුත්ත-මෙව. **න පඤ්ඤායතී**ති තීසු පිටකෙසු අනාගතත්තා.

සනඞකුමාරකථාවණ්ණනා

300. **වණ්ණනා**නි රූපසම්පත්තියා. **සුවිඤෙඤය්‍යතතා** තං අනාම-සිත්වා යසස්සදසෙසව අත්ථමාහ. **අලඞකාරපරිවාරෙනා**නි අලඞකාරෙන ච පරිවාරෙන ච. **පුඤඤඉදධියා**නි පුඤඤසිද්ධියා.

301. **සම්පසාදනෙනී**ති සම්පසාදජනනෙ. සංපුබ්බා ඛා-සද්දා ජානනත්ථා "සඞඛායෙතං පටිසෙවතී"තිආදිසු[1] වියාති ආහ **"ජානිත්වා මොදමා"**නි.

1. ම 2-127 පිටෙඩ.

ගොවින්දබ්‍රාහ්මණවත්ථුවණ්ණනා

304. **යාව දිඝරත්තනා**නි යාව පරිමාණතෝ; අපරිමිතකාලපරිදීපනමෙතනානි ආහ **"එත්තකඤ්ඤේවා**නි -පෙ- **අනිච්චරත්තන"**නානි. **මහාපඤ්ඤෝ එව සෝ භගවා**නි තෙන බ්‍රහ්මුනා අනුමතිපුච්ඡාවසෙන දෙවානං වුත්තනානි දස්සෙන්තෝ **"මහාපඤ්ඤෝ එව සෝ භගවා. නොති ඤාණං තුම්හෙ මඤ්ඤථා"**ති ආහ. සයමේවෙතං පඤ්හං බ්‍යාකාතුකාමෝ "භූතපුබ්බං හෝ"තිආදිමාහාති සම්බන්ධෝ. එවං පන බ්‍යාකරොන්තෙන අත්තනෝ අයම්පි අත්ථෝ වුත්තෝ නාම හොතීති දස්සෙන්තෝ **"අනච්ඡරියමෙත"**න්ති ආදිමාහ. **තිණ්ණං මාරාන**නි කිලෙසාභිසඞ්ඛාරදෙවපුත්තමාරානං. "අනච්ඡරියමෙත"න්ති වුත්තමෙවත්ථං නිගමනවසෙන **"කිමෙත්ථ අච්ඡරිය"**න්ති පුනපි වුත්තං.

රක්ඛෙය්‍යූ දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකඅත්ථානං පුරෙ ඛානතෝ පුරෙ පුරෙ සංවිධානතෝ **පුරොහිතෝ**නි ආහ **"සබ්බකිච්චානි අනුසාසනපුරොහිතෝ"**ති. **ගොවින්දියාභිසෙකෙනා**නි ගොවින්දස්ස ඨානෙ ඨපනාභිසෙකෙන. තං කිර තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස කුලපරම්පරාගතං ඨානන්තරං. **ජෙතිතත්තනා**නි ආවුධානං ජෙතිතත්තා. **පාලනසමත්ථතායා**ති රක්ඛෙය්‍යූ, අපරිමිතස්ස ච සත්තකායස්ස අනත්ථතෝ පරිපාලනසමත්ථතාය.

සම්මා වොස්සජ්ජිත්වානි සුට්ඨු තස්සෙවාගාරවභාවෙන විස්සජ්ජිත්වා නිය්‍යාතෙත්වා. තං තං අත්ථං කිච්චං පස්සතීති **අත්ථදස්සෝ.**

305. භවනං වඩ්ඪනං **භවෝ**; භවති එතෙනාති වා භවෝ; වඩ්ඪිකාරණං; සන්ධිවසෙන ම-කාරාගමෝ; ඔ-කාරස්ස ච අ-කාරාදෙසා කත්වා **"භවමත්ථූ"**ති වුත්තං. **භවනඤ්** ච **ඤාතිපාලන**නි පන සාමිඅත්ථෙ උපයොගවචනන්ති ආහ **"භොතෙතා"**ති. **මා පච්චබ්‍යාහාසී**ති මා පටික්ඛිපීති අත්ථෝ. සෝ පන පටික්ඛෙපෝ පටිවචනං හොතීති ආහ **"මා පටිබ්‍යාහාසී"**ති. **අභිසමෙහාසී**ති කම්මනානං සංවිධානෙ සමත්ථෝ හොතීති ආහ **"සංවිදහිත්වා"**ති. භවාභවං, පඤ්ඤපඤ්ච විත්ති පටිලභීති **ගොවින්දෝ**; මහන්තෝ ගොවින්දෝ **මහාගොවින්දෝ. "ගෝ"**ති හි පඤ්ඤුයෙතං අධිවචනං ගවඡති අත්ථෙ බුජ්ඣතීති.

රජ්ජසංවිභජනවණ්ණනා

306. **එකපිතිකා** වෙමාතුකා **ඤාතිඨානන්තරෝ**. අයං **අභිසිඤ්චතී**ති අයං රෙණුරාජකුමාරෝ පිතුඅච්චයෙන රජ්ජෙ අභිසිඤ්චතෝ. **රාජකාරකා**ති රාජපුත්තං රජ්ජෙ පතිට්ඨාපෙතාරෝ.

307. මදෙන්තීති **මදනීයා**ති කත්තුසාධනතා දස්සෙන්තෝ **"මදකරා"**ති ආහ. **මදකරණං පන** පමාදස්ස විසෙසකාරණන්ති වුත්තං **"පමාදකරා"**නි.

308. රෙණුස්ස රජ්ජසම්පෙ දසගාවුතමත්තත්තා හුත්වා අපරභාගෙ තියොජනසතං විත්ථතත්තා **සබ්බානි ඡ රජ්ජානි සඤ්ඤාමුඛානි පඨඤ්ඤිංසු. චිනානඤ්ඤදිසං** චතුරස්සභාවතෝ.

310. **සහාති** ගාථාය පදපරිපූරණත්ථං වුත්තං. තස්ස අත්ථං දස්සෙන්තෝ **"තෙනෙව සහා"**ති ආහ. **සහාති** වා අවිනාභාවත්ථේ නිපාතෝ; සෝ සහ ආසුං සත්ත භාරධාති යොජෙතබ්බං; තෙන තෙ දෙසන්තරෙ වසන්තා විචිත්තෙන සහභාවිනෝ අවිනාභාවිනොති දීපෙති. රජ්ජභාරං ධාරෙන්ති අත්තනි ආරොපෙන්ති වහන්තීති **භාරධා**.

පඤ්චමභාණවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

කිත්තිසද්දඅබ්භුග්ගමනවණ්ණනා

311 **අනුපුරොහිතෙ ඨපෙසිනි** අනුපුරොහිතෙ කත්වා ඨපෙසි; අනුපුරොහිතෙ වා ඨානෙ ඨපෙසි. තිසවනං කරොන්තෙන සද්ධාය **"දිවසස්ස තික්ඛත්තුං"**නති වුත්තං. දිවිසු සන්තිසු සවනං කරොන්තෙන සද්ධාය **"සායං පාතෝ වා"**ති වුත්තං. **තතෝ පට්ඨායාති** වතෙවරියං මත්ථකං පාපෙත්වා නහාතකාලතෝ පභුති.

312. **අභිඤ්ඤාවෙසීති** උට්ඨහි උදපාදි. **අවින්නෙතබ්බානි** "කථං ඛෝ අහං බ්‍රහ්මුනා සද්ධිං මන්තෙය්‍ය"නති අවින්නෙතබ්බා එවං චිත්තම්පි අනුප්පාදෙත්වා. තෙන සම්ගමනසෙසෙව අභාවතෝ **අමන්තෙතබ්බං. තං දිස්වාති** තං කරුණාබ්‍රහ්මවිහාරභාවනං බ්‍රහ්මදස්සනූපායං දිස්වා ඤාණචක්ඛුනා.

313. **එවන්ති** එවං රත්තෙඤ්ඤු ආරොචෙත්වා පටිසල්ලානං උපගතෙ. **සබ්බට්ඨානෙ** සබ්බෙසු ඡන්නං ඛත්තියානං, සත්තන්නං බ්‍රාහ්මණමහාසාලානං, සත්තන්නං නාටකසතානං, චත්තාරීසාය ච හරියානං ආපුච්ඡනවාරෙසු.

316. **සාදිසියොති** ජාතියා සාදිසියොති ආහ **"සමවණ්ණා සමජාතිකා"**ති.

317. **සන්ථාගාරන්ති** ඛානමනසිකාරෙන බහි විසටචිත්තක්කවූපසම්නෙන චිත්තස්ස සන්ථම්භනං අගාරං; ඛානසාලන්ති අත්ථෝ. **ගහිතාවාති** භාවනානුයොගෙන මහාසත්තෙන අත්තනො චිත්තසන්තානෙ උප්පාදනවසෙන ගහිතා එව. **නත්ථි** ඛානෙනෙව විකම්භිතත්තා. විසෙසතෝ හිස්ස කරුණාය භාවිතත්තා **අනභිරතිඋක්කණ්ඨා** නත්ථි; මෙත්තාය භාවිතත්තා **භයපරිතස්සනා නත්ථි. උක්කණ්ඨනාති** පන බ්‍රහ්මදස්සනෙ උස්සුක්කං; **පරිතස්සනාති** තදභිපත්ථනාති ආහ **"බ්‍රහ්මුනො පනා"**තිආදි.

බ්‍රහ්මුනාසාකච්ඡාවණ්ණනා

318. **චිත්තුත්‍රාසොති** චිත්තස්ස උත්‍රාසනමත්තං. **කථන්ති** සත්තනිකායනිවාසට්ඨානනාමගොත්තාදීනං වසෙන කෙන පකාරෙන. තෙනාහ **"කිං"**නතිආදි.

සොති යෙ තෙ පනාකනසනන්තබ්‍රහ්මසතනසනබ්‍රහ්මකුමාරකාලනාමකා ලොකෙ පාකටා පඤ්ඤත්තා බ්‍රහ්මාණො; තෙසු **සනඞ්කුමාරො නාමාහන්ති දස්සෙසි.**

අඝසනන්ති ගරුට්ඨානියානං දුතබ්බං ආහාරං. **මධුසාකන්ති** මධුරාහාරං; යං කිඤ්චි අතිථිනො දුතබ්බං ආහාරං උපචාරවසෙන එවං වදති. තෙනාහ **"මධුසාකං පනා"**තිආදි. **පුච්ඡාමාති** නිමන්තනවසෙන පුච්ඡාම.

319. මහාසත්තෝ වත්තාරෝ බ්‍රහ්මවිහාරේ භාවෙත්වා කිත්තෝපි තෙසු "බ්‍රහ්මසහබ්‍යතාය මග්ගෝ"ති අනිබෙබමනිකන්තාය **"කඛ්ඩී"**ති අවොච. කෙචි පන "තපොකම්මෙන පරික්ඛීණසරීරතාය, බ්‍රහ්මසමාගමෙන භයාදිසමුප්පත්තියා ච පටිලද්ධමත්තෙනහි බ්‍රහ්මවිහාරෙහි පරිනිට්ඨා අහොසි; තස්මා අවික්ඛම්භිතවිචිකිච්ඡතාය 'කඛ්ඩී'ති අවොචා"ති වදන්ති. පරස්ස වෙදියා විදිතා **පරවෙදියා;** තෙ පන තස්ස පාකටා විභූතාති ආහ **"පරස්ස පාකටෙසු පරවෙදියෙසූ"**ති. තත්ථ කාරණමාහ **"පරෙන සයං අභිසඞ්ඛතත්තා"**ති. මමාති කම්මං මමංකාරෝ; මමත්තනන්ති ආහ **"ඉදං මම -පෙ- තණ්හා"**ති. "මම"න්ති කරොති එතෙනාති හි මමංකාරෝ; තථාපවත්තා තණ්හා. **මනුජෙසූති** නිද්ධාරණෙ භුම්මං; න විසයෙති ආහ **"මනුජෙසු යෙ කෙචී"**ති. **"එකොදිභූතෙනා"**ති පදස්ස භාවත්ථං තාව දස්සෙතුං **"එකීභූතෙනා"**ති වත්වා පුන තං විවරන්තෙනා **"එකෙනා නිට්ඨෙනෙනා එකෙනා නිසීදනෙනා"**තිආහ. **තාදිසොති** එකෝ හුත්වා පවත්තනකෝ. **භූතොති** ජාතෝ. කිඤ්චනෙ අධිමුත්ති නාම තස්මිං නිබ්බත්තිතෙ; අනිබ්බත්තිතෙ කුතෝ අධිමුත්තීති ආහ **"කිඤ්චනං නිබ්බත්තෙතබ්බන්ති අත්ථෝ"**ති. විස්සගන්ථෝ නාම කොධාදිකිලෙසපරිභාවනාති තෙසං චිකිච්ඡනෙන **විස්සගන්ථවිරහිතෙනා. එතෙසූ ධම්මෙසූති** පබ්බජ්ජානං විවෙකවාසකරුණා බ්‍රහ්මවිහාරාදිධම්මෙසු.

320. **අවිදූති** න විදිතවා. **ආවරිතාති** කුසලානං උත්තරිමනුස්සධම්මානං උපපත්තිනිවාරණෙන ආවරිතා. **පූතිභාවාති** ව්‍යාපන්නාචිත්තතාදිනා පූතිභූතා. කිලෙසවසෙන දුග්ගන්ධං විස්සගන්ධං **වායති.** නිරයාදිඅපායෙසු නිබ්බත්තනසීලතාය **අපායිකාති** ආහ **"අපායූපගා"**ති. චොරාදීහි උපද්දුතස්ස පවිසිතුකාමස්ස පාකාරකවාටපරිඛාදීහි විය නගරං කොධාදීහි **නිවුතෙ පිහිතෙ බ්‍රහ්මලොකෙ අස්සාති නිවුතබ්‍රහ්මලොකා. පුච්ඡති** "කෙනාවටා"ති වදන්තෙනා.

මුසාවාදෙව **මොසවජ්ජං** යථා හිසක්කමෙව හෙසජ්ජං. **කුජ්ඣනා** දුස්සනං. දිට්ඨාදීසු අදිට්ඨාදිවාදිතාවසෙන පරෙසං විසංවාදනං **පරවිසංවාදනං.** සදිසං පතිරූපං දස්සෙත්වා **පලොභනා සදිසං දස්සෙත්වා වඤ්චනං.** මිත්තානං විහිංසනං මෙත්තිභෙදෙ **මිත්තදුබ්භනං.** දළ්හමච්ඡරිතා **එදබමච්ඡරියං.** අත්තනි විජ්ජමානං නිහීනතං, සදිසතං වා **අනික්කමිත්වා මඤ්ඤනා.** පරෙසං සම්පත්තියා **අසහනා ඛියනා.** අත්තසම්පත්තියා නිගූහනවසෙන, පරෙහි සාධාරණභාවාසහනවසෙන ච විවිධා ඉච්ඡා රුචි එතස්සාති **විවිච්ඡා.** කදරියතාය මුදුකං **මච්ඡරියං. යත්ථ කත්ථචීති** සකසන්තකෙ, පරසන්තකෙ, හීනාදිකෙ වාති යත්ථ කත්ථචි ආරම්මණෙ. **ලුබ්භනා** ආරම්මණස්ස ගහණං අභිගිජ්ඣනං. **මජ්ජනා** සෙය්‍යාදිවසෙන මදනං සම්පග්ගහෝ. **මුයහනා** ආරම්මණස්ස අනවබොධෝ. **එතෙසූති** එතෙසු යථාවුත්තෙසු කොධාදීසු සත්තසන්තානස්ස කිලිස්සනතෝ විබාධනතෝ, උපතාපනතෝ ච කිලෙසසඤ්ඤිතෙසු පාපධම්මෙසු. **යුත්තා** පයුත්තා සම්පයුත්තා අවිරහිතා.

එත්ථ චායං බ්‍රහ්මා මහාසත්තෙනන ආමගන්ධෙ සුප්පටිච්ඡා අත්තනෝ යථාඋපට්ඨිතෙ පාපධම්මෙ වුද්ධසහි පදෙහි විභජිත්වා කථෙසි; තෙ පන නාදිසා පවත්තිවිසෙසං උප්පාදය වුත්තාපි කෙචි පුන වුත්තා; ආමගන්ධසුත්තෙන[1]

1 බු 1-315 පිටෙඳ.

පන වුත්තාපි කෙචි ඉධ සඞ්ගහං න වුත්තා; එවං සන්තෙපි ලක්ඛණහාරනයෙන, තදෙකට්ඨතාය වා තෙසමෙපත්ථ සඞ්ගහෝ දට්ඨබ්බෝ. තෙනාහ **"ඉදං පන සුත්තං"**ත්‍යාදි. **තත්ථ ආමගන්ධසුත්තෙනෙව දීපෙතබ්බානි** ඉධ සරූපතෝ අවුත්තෙන ආමගන්ධෙපි වුත්තෙහි **එකලක්ඛණතාදිනා** ආමගන්ධසුත්තෙනෙව පකාසෙතබ්බං තත්ථ නෙසං සරූපතෝ කථිතත්තා. **ආමගන්ධසුත්තම්පි[1] ඉමිනා දීපෙතබ්බං** ඉධ වුත්තානම්පි කෙසඤ්චි ආමගන්ධානං තත්ථ අවුත්තභාවතෝ. යස්මා ආමගන්ධසුත්තෙ[1] වුත්තාපි ආමගන්ධා අත්ථතෝ ඉධ සඞ්ගහං සමොසරණං ගච්ඡන්ති; තස්මා ඉධ වුත්තෙන පරිහරණවසෙන දස්සෙනෙත්තෙන යස්මා වෙත්ථ කෙචි අභිධම්මනයෙන අකිලෙසසභාවාපි සත්තසන්තානස්ස විබාධනට්ඨෙන "කිලෙසා"ති වත්තබ්බතං අරහන්ති; තස්මා "වුද්ධසසු කිලෙසෙසූ"ති වුත්තං.

නිම්මාදං මිලාපනං ඛෙපනන්ති ආහ **"නිම්මාදෙතබ්බා පහාතබ්බා"**ති. **බුද්ධතනන්ති** බුද්ධභාවිනං පවෙණිබුද්ධභාවිනොපි "බුද්ධා"ති වුච්චන්ති යථා "අගමා රාජගහං බුද්ධා"[2]ති. **මහාපුරිසස්ස දළහිකම්මං කත්වා**ති මහාපුරිසස්ස "පබ්බජිස්සාමහ"න්ති පවත්තනචිත්තුපපාදස්ස දළහිකම්මං කත්වා.

රෙණුරාජආමන්තනාවණ්ණනා

321. **මම මනං හරිස්සන්ති** මම චිත්තං අපනෙත්වා තස්ස වසෙන අවත්තිස්සා.

එකිභාවං උපගන්ත්වා වුට්ඨහන්ති කායවිවෙකපරිබ්‍රූහනෙන එකීභාවං උපගන්ත්වා තපොකම්මවසෙන වුට්ඨහ. **කුසපත්තෙනෙති පරිච්ඡින්නෙති** බරිහිසෙහි වෙදියා සමන්නතෝ සන්ථරිතෝ. **අභාවොති** වණ්ණොවණ්ණසදිසඛණ්ඩිච්චවිරහිතෝ. තෙනාහ **"අභාකකසෝ"**ති.

ජඨත්තියආමන්තනාවණ්ණනා

322. **සික්ඛෙය්‍යාමාති** සික්ඛාපෙය්‍යාම; **සික්ඛාපනඤ්චෙත්ථ** අත්ථිභාවාපාදනන්ති ආහ **"උපලාපෙය්‍යාමා"**ති.

323. යස්ස වීරියාරම්භස්ස, ඛන්තිබලස්ස ච අභාවෙන පබ්බජිතානං සමණධම්මෙ පරිපූණ්ණා, පරිසුද්ධා ච න හොන්ති; තෙසු වීරියාරම්භඛන්තිබලෙසු තෙ තෙ නියොජෙතුං **"ආරම්භවෙහා"**ත්‍යාදි වුත්තං.

කරුණාකානමගෙහානි කරුණාකිරානසඞ්ඛාතෝ මගෙහා. **උජුමගෙහානි** බ්‍රහ්මලොකගමනෙ උජුභූතෝ මගෙහා. **අනුත්තරොති** සෙට්ඨෝ බ්‍රහ්මවිහාරසභාවතෝ. තෙනාහ **"උත්තමමගෙහා නාමා"**ති. **සබ්භි රක්ඛිතෙනා** සාධූහි යථා පරිහානි න හොති; එවං පටිපක්ඛදූරීකරණෙන රක්ඛිතෙනා ගොපිතෙනා. "සද්ධම්මෙන සබ්භි වක්ඛිතෙනා"ති කෙචි පඨන්ති; තෙසං සපරහිතසාධනෙන සාධූහි බුද්ධාදීහි කථිතෙනා පවෙදිතෙනාති අත්ථෝ.

තඞ්ඛණවිද්ධංසනධම්මන්ති යස්මිං ඛණෙ විරොධිධම්මසමායොගෙ; තස්මිං යෙව ඛණෙ විනස්සනසභාවං; යෝ වා සෝ ගමනස්සාදූනං දෙවපුත්තානං හෙට්ඨුපරියෙන පරිමුඛං ධාවන්තානං සිරසි, පාදෙ ච ඛද්ධබුරධාරාසමාගමනතොපි සීඝතරතාය අනිට්ඨතරෝ පවත්තිතබ්බෝ; තෙනෙව විනස්සනසභාවං. **තස්ස** ජීවිතස්ස. **ගතිනන්ති** තිට්ඨං. **මඤ්ඤායන්ති**

1. බු 1-315 පිටෙ. 2. බු 1 - 340 පිටෙ සුත්තනිපාතෙ.

මනෙනයෙනාති. වුත්තං හොතීති ආහ **"මනෙනතබ්බ"**නති. **කරණත්ථෙ වා භුම්මනති "මනතාය"**නති ඉදං භුම්මං කරණත්ථෙ දට්ඨබ්බං යථා "ඤතාය"නති. **සබ්බපලිබොධෙති** සබ්බපි කුසලනිරියාය විබන්ධෙ උපරොධෙ.

බ්‍රාහ්මණමහාසාලාදීනංආමන්තනාවණ්ණනා

324. **අපෙපසක්ඛාති** අපපානුභාවාති ආහ **"පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය"**තිආදි.

චක්කවත්තිරාජා විය සම්භාවිතො

මහාගොවින්දපබ්බජ්ජාවණ්ණනා

328. සමාපත්තීනං ආජානනං නාම අත්තනපච්චක්ඛතා, සච්ඡිකිරියාති ආහ **"න සක්කිංසු නිබ්බත්තෙතුං"**නති.

329. **ඉමිනාති** "සරාමහ"නති ඉමිනා **පදෙන.** "සරාමහ"නති හි වදන්තෙන භගවතො මහාබ්‍රහ්මුණා කථිතං "තථෙව ත"න්ති භගවතා පටික්ඛිත්තමෙව ඤාතන්ති. **න වටෙට නිබ්බින්දනත්ථාය** වත්තුසච්චකම්මට්ඨාන-කථාය අභාවතො. අසති පන වටෙට නිබ්බිදාය විරාගානං අසම්භවො එවාති ආහ **"න විරාගාය"**තිආදි **එතෙනෙවමෙව වටෙට නිබ්බින්දනත්ථාය** අනෙකාකාරවොකාරවටෙට ආදීනවවිභාවනතො.

"නිබ්බිදාය"ති ඉමිනා පදෙන **විපස්සනා** වුත්තා. එස නයො සෙසෙසුපි. **වචත්ථානඤ්ඤාති** විපස්සනාමග්ගනිබ්බානානං තංතංපදෙහි වචත්ථපෙක්ඛා කථා. අයමෙත්ථ නිපරියායකථාති ආහ **"පරියායෙන පනා"**තිආදි.

330. **පරිපූරෙතුන්ති** භාවනාපාරිපූරිවසෙන පරිපූරෙණ කාතුං; නිබ්බත්තෙතුන්ති අත්ථො. **බ්‍රහ්මචරියවිඤ්ඤූකුලපුත්තානන්ති** විඤ්ඤූමග්ග-බ්‍රහ්මචරියානං කුලපුත්තානන්ති උක්කට්ඨනිද්දෙසෙන **අරහත්තනිකූටෙන දෙසනං නිට්ඨපෙසි.**

අභිනන්දනං නාම සම්පටිච්ඡනං "අභිනන්දන්ති ආගත"න්තිආදීසු[1] විය; තඤ්ඤෙව අත්ථතො චිත්තස්ස අත්තමනතාති ආහ **"චිත්තෙන සම්පටිච්ඡනෙනා අභිනන්දිත්වා"**ති. "සාධු සාධූ"ති වාචාය සම්පහංසනා අනුමොදනාති ආහ **"වාචාය සම්පහංසමානො අනුමොදිත්වා"**ති.

මහාගොවින්දසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

---

1. බු 1-45 පිටෙ.

7. මහාසමය සූත්‍රය

නිදානවණ්ණනා

331. **උදානන්ති** රඤ්ඤා ඔඝකාකෙන ජාතිසමෙහදපරිහාරනිමිත්තං පවත්තිතං උදානං **පවිචච.** එකොපි **ජනපදෙ රුළකිසදෙදන "සඤඤා"නි වුච්චතීති** එත්ථ යං වත්තබ්බං; තං **මහානිදානවණ්ණනායං** වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බං. **අරොපිතෙති** කෙනචි අරොපිතෙ.

ආවරණෙනාති සෙතුනා. **බන්ධාපෙන්ති** පංසුපලාසපාසාණමත්තිකාඛණ්ඩාදීහි ආළිං පිරං කාරාපෙන්ති.

"ජාතිං ඝටෙත්වා කලහං වඩ්ඪයිංසූ"ති සඞ්ඛෙපෙන වුත්තමත්ථං පාකටතරං කාතුං **"කොලියකම්මකරා වදන්ති"**නිආදි වුත්තං.

තීණි ජාතකානීති එකදණ්ඩජාතකං[1] පඤ්චුද්දියජාතක[2]ලටුකිකජාතකානි.[3] **දෙව ජාතකානීති** රුක්ඛධම්ම[4]වට්ටකජාතකානි[5].

තෙනාති භගවතා. **කලහකාරණභාවොති** කලහකාරණස්ස අත්ථිභාවො.

අට්ඨානෙනති අකාරණෙ. **වෙරං ඤත්වාති** විරොධං උප්පාදෙත්වා. "කුඨාරිහත්ථා පුරිසෙ"තිආදිනා **එකදණ්ඩජාතකං කථෙසි.** "දුද්දුභායති භද්දනෙත"තිආදිනා **පඤ්චුද්දියජාතකං කථෙසි.** "වඤ්ඣා තං කුඤ්ජරා"තිආදිනා **ලටුකිකජාතකං කථෙසි.**

"සාධු සම්බහුලා ඤාති - අපි රුක්ඛා අරඤ්ඤජා,
වාතො වහති එකට්ඨං - ඉති ඤත්වාපි වනප්පති"නිආදිනා—

රුක්ඛධම්මජාතකං කථෙසි.

"සම්මොදමානා ගච්ඡන්ති - ජාලම්බුය පක්ඛිනො,
යදා තෙ විවදිස්සන්ති - තදා එහින්ති මෙ වස"න්ති ආදිනා—

වට්ටකජාතකං කථෙසි.

"අත්තදණ්ඩා භයං ජාතං - ජනං පස්සථ මෙධගං,
සංවෙගං කිත්තයිස්සාමි - යථා සංවිජිතං මයා"තිආදිනා[6]—

අත්තදණ්ඩසුත්තං කථෙසි.

තංතංපලොභනකිරියා කායවාචාහි පරක්කමන්තියො **"උක්කණ්ඨන්තූ"නි සාසනං පෙසෙන්ති.**[7]

කුණාලදහෙති කුණාලදහතීරෙ **පතිට්ඨාය. පුච්ඡිතපුච්ඡිතං කථෙසි.** "අනුක්කමෙන කුණාලසකුණරාජස්ස පුච්ඡනපපඤ්ඤෙන **කුණාලජාතකං**[8] කථෙස්සාමී"ති. **අනභිරතිං විනොදෙසි** ඉත්ථිනං දෙසදස්සනමුඛෙන කාමානං ආදීනවොකාරසංකිලෙසවිභාවනෙන.

---

1 බු 5-259 පිටෙ. 2. බු 5-104 පිටෙ. 3. බු 5-124 පිටෙ
4. බු 5-17 පිටෙ 5. බු 5-9 පිටෙ. 6 බු 1-424 පිටෙ සුත්තනිපාතෙ
7. පෙසෙන්තීති වුත්තා (ඤ). 8. බු 6-113 පිටෙ.

කොසජ්ජං විධමිත්වා පුරිසථාමපරිබ්‌රූහනෙන **"උත්තමපුරිසඤ්‌ඤදිසෙති නො භවිතුං වට්‌ටතී"**ති උපපත්තිචිත්තනා.

අවිස්සට්‌ඨකම්මමනත්තානි[1] අරහත්තුප්පාදනතො පට්‌ඨාය අවිස්සට්‌ඨසමණකම්මනත්තා; අපරිච්චත්තකම්මට්‌ඨානානි අත්තො. **නිසීදිතුං වට්‌ටතීති** භගවා විත්තෙතීති යොජනා.

පදුමිනියන්ති පදුමස්සරෙ. **විකසිංසු** ගුණගණ්‌ඨිබොධෙන. **"අයං ඉමස්ස -පෙ- න ඛාදෙසී"**ති ඉමිනා සබ්බෙපි තෙ භික්ඛූ තාවදෙව පටිපාටියා ආගන්ත්වා අඤ්‌ඤමඤ්‌ඤස්ස ලජ්ජමානා අත්තනා පටිවිද්ධවිසෙසං භගවතො නාරොචෙසුන්ති දස්සෙති. **"බීණාසවානා"**නන්තිආදිනා තස්ස කාරණමාහ.

ඔසීදමත්තෙනාති භගවතො සන්තිකං උපගතමත්තෙන. **අරියමණ්‌ඩලෙ**ති අරියසමූහෙ. **පාචීනයුගන්ධරපරික්ඛෙපතොති** යුගන්ධරපබ්බතස්ස පාචීනපරික්ඛෙපතො; න බාහිරකෙහි උච්චමානඋදයපබ්බතතො. **රාමණෙය්‌යකදස්සනත්ථන්ති** බුද්ධුප්පාදපතිමණ්‌ඩිතත්තා විසෙසතො රමණීයස්ස ලොකස්ස රමණීයභාවදස්සනත්ථං. **උල්ලඞ්ඝිත්වා**ති උට්‌ඨහිත්වා. **එවරූපෙ ඛණෙ ලයෙ මුහුත්තෙනා**ති යථාවුත්තෙන චන්දමණ්‌ඩලස්ස උට්‌ඨිතක්ඛණෙ උට්‌ඨිතවෙලායං උට්‌ඨිතමුහුත්තෙනාති උපරූපරි කාලස්ස වඩ්‌ඪිතභාවදස්සනත්ථං වුත්තං.

තථා නෙසං භික්ඛූනං ඤාතිආදිවසෙන භගවතො අනුරූපපරිවාරිතං දස්සෙන්තො **"තත්‍රා"**තිආදිමාහ.

සමාපන්නදෙවතානි ආසන්නට්‌ඨානෙ ඣානසමාපත්තිසමාපන්නදෙවතා. **චලිංසූ**ති උට්‌ඨහිංසු. කොසම්හතං ඨානං **සදදනන්තරං**. ජම්බුදීපෙ කිර ආදිතො තෙසට්‌ඨිමත්තානි නගරසහස්සානි උපපන්නානි; තථා දුතියං; තථා තතියං; තං සඤ්‌ඤායාහ **"තිඛත්තුං තෙසට්‌ඨියා නගරසහස්සෙසූ"**ති. තෙ පන සම්පිණ්‌ඩෙත්වා සත්තසහස්සතො පරං අසීතිසහස්සානි, නවසහස්සානි ච හොන්ති. **නවනවුතියා දෙණමුඛසතසහස්සෙසූ**ති නවසතසහස්සාධිකෙසු නවුතිසතසහස්සෙසු දෙණමුඛෙසු. **දෙණමුඛන්ති** ච මහානගරස්ස ආයුපත්තිට්‌ඨානභූතං පාදනගරං වුච්චති. **ඡන්නවුතියා පට්‌ටනකොටිසතසහස්සෙසූ**ති ඡකොටිඅධිකනවුතිකොටිසතසහස්සපට්‌ටනෙසු. තම්බපණ්‌ණිදීපාදීසු **ජජණ්‌ණාසාය රත්තානාකරෙසු.** එවං පන නගරදෙණිමුඛපට්‌ටනරත්තනාකරාදිවිභාගෙන කථනං තංතංඅධිවත්‍ථාය වසන්තීනං දෙවතානං බහුභාවදස්සනත්ථං. යදි දසසහස්සචක්‌කවාළෙසු දෙවතා සන්නිපතිතා; අථ කස්මා පාළියං "දසහි ච ලොකධාතූහී"ති වුත්තන්ති ආහ **"දසසහස්ස -පෙ- අභිප්පත්තා"**නි; තෙන සහස්සිලොකධාතු ඉධ "එකා ලොකධාතූ"ති වුත්තාති වෙදිතබ්බං.

ලොහපාසාදෙනි ආදිතො කතෙ ලොහපාසාදෙ. **බ්‍රහ්මලොකෙ**ති හෙට්‌ඨිමෙ බ්‍රහ්මලොකෙ. යදි තා දෙවතා එවං නිරන්තරා; පච්ඡා ආගතානං ඔකාසො එව න භවෙය්‍යාති චොදනං සඤ්‌ඤායාහ **"සබ්බා හෙතා පභා"**තිආදි. සුද්ධාවාසකායං උපපන්නා **සුද්ධාවාසකායිකා;** තාසං පන යස්මා සුද්ධාවාසභූමි නිවාසට්‌ඨානං; තස්මා වුත්තං **"සුද්ධාවාසවාසිනී"**නන්ති. **ආවාසන්ති** ආවසනට්‌ඨානභූතා, දෙවතා පන ඔරම්භාගියානං, ඉතරෙසඤ්‌ච සංයොජනානං සමුච්ඡින්දනෙන **සුට්‌ඨු ආවාසො** එතෙසන්ති **සුද්ධාවාසා.**

---

1. අවිස්සට්‌ඨකම්මට්‌ඨානානි (අට්‌ඨකථායං).

332. **පුරත්‍ථිමචක්කවාළමුඛවට්ටියං ඔතරි අඤ්ඤත්‍ථ ඔකාසං අලභමානො.** එවං සෙසාපි. බුද්ධානං අභිමුඛමගෙහා **බුද්ධචක්ඛූපි.** යාව චක්කවාළා **ඔලොකිතුං** ඔවරිතුං **න සක්කා. පහටබුද්ධචක්ඛියාවාති** බුද්ධානං සන්තිකං උපසඞ්කමන්තෙහි තෙහි දෙවබ්‍රහ්මෙහි වළඤ්ජිතචක්ඛියාව. **සමිති සඞ්ඝාති** සන්නිපාතො **සමයෝ;** මහන්තා සමයෝ **මහාසමයොති** ආහ **"මහාසමූහො"ති.** පවද්ධං වනං **පවනන්ති** ආහ **"වනසණ්ඩා"ති. දෙවසඝාති** දෙවසමූහා

සමාදහංසූති සමාදහිතං ලොකුත්තරසමාධිනා සුට්ඨු අපිතං අකංසු; යථාසමාහිතං පන සමාධිනා යොජිතං නාම හොතීති වුත්තං **"සමාධිනා යොජෙසුං"**ති. සබ්බසං ගොමූත්තවඞ්කාදීනං දූරසමූහනිත්තත්තා **සබ්බ -පෙ- අඛණ්ඩිංසු.** නයති අසෙස එතෙහීති **නෙත්තානි;** යොත්තානි. අවීතිපතිපන්නානං අසඝානං විපිපතිපාදනං රසමිගහණෙන පහොතීති "සබ්බයොත්තානි ගහෙත්වා අවොදෙනෙනා"ති වත්වා තං පන අවොදනං අවාරණමෙවාති ආහ **"අවොදෙනෙනා අවාරෙනෙනා"ති.**

යථා ඛීලං නිත්තිය‍ං වා භූමියං වා ආකොටිතං දුනනීහරණං; යථා ච පලිඝං නගරපපවෙසනිවාරණං; යථා ච ඉන්ඳඛීලං ගම්භීරනෙමි සුනිඛාතං දුනනීහරණං; එවං රාගාදයො සත්තසන්තානතො දුනනීහරණා, නිබ්බාන-නගරපපවෙසනිවාරණා චාති තෙ "ඛීලං, පලිඝං, ඉන්ඳඛීල"න්ති ච වුත්තා. **තණ්හාඑජාය අභාවෙන අනෙජා** පරමසන්තුට්ඨිභාවෙන චාතුද්දිසත්තා **අප්පවිහතත්තාදිකං චරන්ති.**

ගතාසෙති ගතා එව; න පන ගම්ඝන්ති පරිනිට්ඨිතසරණගමනත්තා‍නි. ලොකුත්තරසරණගමනං අධිප්පෙතන්ති ආහ **"නිබ්බ්‍රහ්මනිඝසරණගමනෙන ගතා"**ති. **තෙ** හි නියමෙන **අපායභූමිං න ගමිඝන්ති; දෙවකායඤ්ච පරිපූරෙඝන්ති.** යෙ පන ලොකියෙන සරණගමනෙන බුද්ධං **සරණං ගතාසෙ; න තෙ ගමිඝන්ති අපායභූමිං;** සති ච පච්චයන්තරසමවායෙ **පහාය මානුසං දෙහං; දෙවකායං පරිපූරෙඝන්තීති** අයමෙත්ථ අත්ථො.

දෙවතාසන්නිපාතවණ්ණනා

333. **එතෙසන්ති** දෙවතාසන්නිපාතානං. **ඉදානීති** ඉමසම්ං කාලෙ. බුද්ධානන්ති අඤ්ඤසං බුද්ධානං **අභාවා. චිත්තකල්ලතා** චිත්තමුදුතා.

කිං පන භගවතාව මහන්තෙ දෙවතාසමාගමෙ තෙසං නාමගොත්තං කථෙතුං සක්කාති? ආම සක්කාති දස්සෙතුං **"බුද්ධා නාම මහන්තා"**ති-ආදි වුත්තං. තත්‍ථ **දිට්ඨන්ති** රූපායතනමාහ; **සුතන්ති** සද්දායතනං; **මුතන්ති** සම්පත්තගහණාභිඉන්ද්‍රියවිසයං ගන්ධරසඵොට්ඨබ්බායතනං; **විඤ්ඤාතන්ති** වුත්තාවසෙසං සබ්බං ඤෙය්‍යං; **පත්තන්ති** පරියෙසිත්වා, අපරියෙසිත්වා වා සම්පත්තං **පරියෙසිතන්ති** පත්තං, අපත්තං වා පරිසිට්ඨං. **අනුවිචරිතං මනසාති** කෙවලං මනසා ආලොචිතං. **කත්‍ථචි නීලාදිවසෙන විහතෙතරූපාරම්මණෙති** අභිධම්මෙ[1] "නීලං පීතක"න්තිආදිනා විහතෙතා යත්‍ථ කත්‍ථචි රූපාරම්මණෙ කිඤ්චි රූපාරම්මණං වා න අත්‍ථීති යොජනා. **හෙට්ඨිඝද්දිවසෙනාති** එත්‍ථාපි එසෙව නයො. **යන්ති** යං ආරම්මණං. **එතෙසන්ති** බුද්ධානං.

ඉදානි යථාවුත්තනමත්‍ථං පාළියා සමත්‍ථෙතුං **"යථාහා"**තිආදි වුත්තං. තදා ඤාණකිරියාය අපරියොසිතභාවදස්සනත්‍ථං **"ජානාමී"**ති වත්වා යස්මා යං කිඤ්චි නෙය්‍යං නාම; සබ්බං තං භගවතා අඤ්ඤතං නාම නත්‍ථි; තස්මා වුත්තං **"තමහං අබ්භඤ්ඤාසි"**න්ති.

---

1. අභි 1-162 පිටෙ.

න ඔලොකෙන්තී පයොජනාභාවතො. **විපරීතා** "න කම්මාවරණෙන සමන්නාගතා"තිආදිනා නයෙන වුත්තා "යස්ස මඬ්ගලා සමූහතා"ති[1] ආරභිත්වා "රාගං විනයෙථ මානුසෙසු දිබ්බෙසු කාමෙසු චා"තිආදිනා[1] ච රාගනිග්ගහකථාබාහුල්ලතො **සම්මාපරිබ්බාජනීයසුත්තං**[1] රාගචරිතානං සප්පායං, "පියමප්පියභූතා කලහවිවාදා පරිදෙවසොකා සහමච්ඡරා චා"ති-ආදිනා[2] කලහාදයො යතො දෙසතො සමුට්ඨහන්ති; සො ච දෙසො යතො පියභාවතො; සො ච පියභාවො යතො ඡන්දතො සමුට්ඨහන්ති: ඉති ඵලතො, කාරණපරම්පරතො ච දෙසෙ ආදීනවවිභාවනබාහුල්ලතො **කලහවිවාදසුත්තං**[2] දෙසචරිතානං සප්පායං.

"අප්පං හි එතං න අලං සමාය
දුවෙ විවාදස්ස ඵලානි බ්‍රූමි,
එතම්පි දිස්වා න විවාදයෙථ
ඛෙමාභිපස්සං අවිවාදභූමි"න්ති ආදිනා[3].——

නයෙන සමෙමාහවිධමනතො, පඤ්ඤුපරිබ්‍රූහනතො ච. **මහාබ්‍යූහසුත්තං** මොහචරිතානං සප්පායං,

"පරස්ස වෙ ධම්මමනානුජානං
බාලො'මකො හොති නිහීනපඤ්ඤො,
සබ්බෙව බාලා සුනිහීනපඤ්ඤා
සබ්බෙවිමෙ දිට්ඨිපරිබ්බසානා"තිආදිනා[4].——

නයෙන සන්දිට්ඨිපරාමාසිතාපනයනමුඛෙන සච්ඡයෙසු දිට්ඨිගහණෙසු විසටවිතක්කවිච්ඡිදනවසෙන පවත්තත්තා. **චූළබ්‍යූහසුත්තං** විතක්කචරිතානං සප්පායං,

"මූලං පපඤ්චසඞ්ඛාය (ඉති භගවා;)
මන්තා අසමීති සබ්බමුපරුන්ධෙ,
යා කාචි තණ්හා අජ්ඣත්තං
තාසං විනයා සදා සතො සික්ඛෙ"ති[5].——

පපඤ්චසඞ්ඛාය මූලං අවිජ්ජාදිකිලෙසජාතං **අසමීති** පවත්තමානඤ්චාති **සබ්බං මන්තා** පඤ්ඤාය උපරුන්ධෙය්‍ය. **යා කාචි අජ්ඣත්තං** රූපතණ්හාදි-භෙදා **තණ්හා** උපපජ්ජෙය්‍ය; **තාසං විනයා** වූපසමාය **සදා සතො** උපට්ඨිතසතිනි හුත්වා සික්ඛෙය්‍යාති එවමාදිඋපදෙසස්ස සද්ධාව භාජනං. තස්ස හි සො අත්ථාවහොති. **තුවටකසුත්තං** සද්ධාචරිතානං සප්පායං,

"ඡිත්වා තණ්හං පුරා භෙදා (ඉති භගවා;)
පුබ්බමන්තමනිස්සිතො,
වෙමජ්ඣෙ නූපසඞ්ඛෙය්‍යො
තස්ස නත්ථී පුරක්ඛත"න්ති[6].——

යො සරීරභෙදතො පුබ්බෙව පහීනතණ්හා; තතො එව අතීතද්ධ-සඞ්ඛාතං පුරිමඛොට්ඨාසං තණ්හානිස්සයෙන අනිස්සිතො; වෙමජ්ඣෙ පච්චුප්පන්නොපි අද්ධනි "රත්තො"තිආදිනා උපසඞ්ඛාතබ්බා; තස්ස අරහතො තණ්හාදිට්ඨිපුරක්ඛාරානං අභාවා අනාගතෙ අද්ධනි කිඤ්චි

1 බු 1-332 පිටුසු සුත්තනිපාතෙ.
2. බු 1-413; බු 7-198 පිටුසු සුත්තනිපාතෙ.
3 බු 1-418; බු 7-237; 239 පිටුසු. 4. බු 1-416; බු 7-222; 223 පිටුසු
5. බු 1-421; බු 7-267: 271 පිටුසු. 6. බු 1-411; බු 7-162, 164 පිටුසු

පුරක්ඛතං නත්ථිනිආදිනා එවං ගම්භීරකථාබාහුල්ලතෝ **පුරාභෙදසුත්තං**[1]. බුද්ධිචරිතානං සප්පායත්තා කත්වා වුත්තං **"අථ නෙසං සප්පායං-පෙ-වචනමපෙක්ඛා"**ති. **මනසාකාසීති** එවං චරියාය වසෙන මනසි කත්වා පුන තං සදිසං අත්තනෝ දෙසනානිකෙඛපයොග්‍යතාවසෙන මනසි අකාසි. **අත්තජ්ඣාසයෙන නු ඛෝ ජානෙය්‍යාති** පරජ්ඣාසයාදිං අනපෙක්ඛිත්වා මයහංයෙව අජ්ඣාසයෙන ආරද්ධදෙසනං ජානෙය්‍ය නු ඛෝ. **පරජ්ඣාසයෙනාති** සන්නිපතිතාය පරිසාය කස්සචි අජ්ඣාසයෙන. **අවස්සුපපත්තිහෙතූනාති** ඉධ සමුට්ඨිතඅවස්සුප්පත්තියා. **පුච්ඡාවසෙනාති** කස්සචි පුච්ඡන්තස්ස පුච්ඡාවසෙන. **ආරද්ධදෙසනං ජානෙය්‍යාති. "සචෙ පචෙචකබුද්ධා භවෙය්‍යා"**ති ඉදං ඉමෙසං සුත්තානං දෙසනාය පුච්ඡා පචෙචකබුද්ධානං භාරියා, අච්ඡරා වාති දස්සනත්ථං වුත්තං. තෙනාහ **"සොපි න සක්ඛිස්සතී"**ති.

එත්ථ ච යස්මා න අනුමතිපුච්ඡා, කථෙතුකම්‍යතාපුච්ඡා වා යුත්තා; අථ ඛෝ දිට්ඨසංසන්දනපුච්ඡාසදිසී වා විමතිච්ඡෙදනපුච්ඡාසදිසී වා පුච්ඡා යුත්තා; තාව පුග්ගලජ්ඣාසයවසෙන පවත්තිතා නාම හොන්ති; න යථාධම්මවසෙන; තත්ථ යදි භගවා තථා සයමෙව පුච්ඡිත්වා සයමෙව විස්සජ්ජෙය්‍ය; සුණන්තීනං දෙවතානං සමෙමාහො භවෙය්‍ය "කිං නාමෙතං භගවා පඨමං එවමාහ; පුනපි එවමාහා"ති; අන්ධකාරං පවිට්ඨා විය හොන්ති; තස්මා වුත්තං **"එවමෙපතා දෙවතා න සක්ඛිස්සන්තී පටිවිජ්ඣිතු"**න්ති. යථාධම්මදෙසනායං පන කථෙතුකම්‍යතාවසෙන පුච්ඡනෙන සමෙමාහො හොතීති. **සුද්ධියෝ උග්ගහෙතෝති** ආහ දෙවසඞ්ඝා ආසන්නතරභාවෙන ඔභාසස්ස විපුලුළාරභාවතෝ. **එකිස්සා ලොකධාතුයාති** සුත්තෙන[2]. ආගතනයෙන සබ්බත්ථෙව පන අපුබ්බං අචරිමං දෙව බුද්ධා න හොන්තෙව. තෙනෙවාහ "අනන්තාසු -පෙ- අද්දසා"ති.

ගාථාසු **පුච්ඡාමීති** නිම්මිතබුද්ධා භගවන්තං පුච්ඡිතුං ඔකාසං කාරාපෙසි. **මුනීති** බුද්ධමුනිං. **පභූතපඤ්ඤන්ති** මහාපඤ්ඤං. **නිණ්ණන්ති** චතුරොඝනිණ්ණං. **පාරඞ්ගතන්ති** නිබ්බානපත්තං; සබ්බස්ස වා ඤෙය්‍යස්ස පාරං පරියන්තං ගතං. **පරිනිබ්බුතං** සඋපාදිසෙසනිබ්බාන-වසෙන. **ඨිතත්තන්ති** අවට්ඨිතචිත්තං ලොකධම්මෙහි අකම්පනෙය්‍යතාය. **නික්ඛම්ම ඝරා පනුජ්ජ කාමෙති** වත්ථුකාමෙ පනුදිත්වා ඝරාවාසා නික්ඛම්ම. **කථං භික්ඛු සම්මා සො ලොකෙ පරිබ්බජෙය්‍යාති** සො භික්ඛු කථං සම්මා පරිබ්බජෙය්‍ය ගවෙසෙය්‍ය විහරෙය්‍ය; අනුපලිත්තෙන භූත්වා ලොකං අතික්කමෙය්‍යාති අත්ථෝ.

334. **සිලොකමනුකස්සාමීති** එත්ථ **සිලොකෝ** නාම පාදසමුදයෝ; ඉසීහි වුච්චමානා ගාථාතිපි වුච්චති. පාදෙව නියතවණ්ණානුපුබ්බිකානං පදානං සමූහෝ; තං **සිලොකං අනුකස්සාමි** පවත්තයිස්සාමීති අත්ථෝති ආහ **"අනුබන්ධ-පෙ-පවත්තයිස්සාමී"**ති. **යත්ථාති** අධිකරණෙ භුම්මං. ආමෙඩිතලොපෙනායං නිද්දෙසොති ආහ **"යෙසු යෙසු ඨානෙසූ"**ති. **භුම්මානීති** භුම්පට්බද්ධනිවාසා. **තං තං නිස්සිතා** තං තං ඨානං නිස්සිතවන්තෝ නිස්සාය වසමානා; තෙහි සද්ධිං සිලොකමනුකස්සාමීති අධිප්පායෝ. **"යෙ සිතා ගිරිගබ්භරෙ"**න්ති ඉමිනා තෙසං විවෙකවාසං දස්සෙති; **"පහිතත්තා සමාහිතා"**ති ඉමිනා භාවනාභියොගං.

---

1. බු 1 411; බු 7-162; 164 පිටෙස්සු. 2 දී 3-95; ම 3-110; අං 1-29; අභි 2-349; බු 10-78; බු 11-231 පිටෙස්සු.

බහුජනා පඤ්චසතසඛ්‍යත්තා. පටිපක්ඛානිහවනතෝ, තෙජුස්සදතාය ච **සීහා විය** පවිත්තතාය **නිලීනා. එකන්තන**න්ති එකීභාවං. **බද්ධචිත්තා හුත්වා සුද්ධා**නි අරහත්තමග්ගාධිගමෙන පරියොදාතචිත්තා හුත්වා සුද්ධා; න කෙවලං සරීරසුද්ධියාව. **විප්පසන්නා**නි අරියමග්ගපසාදෙන විසෙසතෝ පසන්නා. චිත්තස්ස ආවිලභාවකරානං කිලෙසානං අභාවෙන **අනාවිලා.**

භික්ඛූ ජානිත්වාති භික්ඛාකිලෙසෙ භික්ඛූ "ඉමේ දිබ්බවක්ඛුනා එතෙ දෙවකායෙ පස්සන්තීති ඤත්වා. **සවනෙන ඤාතත්තා**නි ධම්මස්සවන-පරියොසානෙ අරියඤාණියා ඤාතත්තා. **ඉදං සබ්බන්ති** ඉදං "භියෝ පඤ්චසතෙ"තිආදිකං සබ්බං.

තදත්ථාය විරියං **කරිංසූ**ති දිබ්බවක්ඛුඤාණාභිනීහාරවසෙන වීරියං උස්සාහං අකංසු. තෙනාහ "න තං තෙඛී"තිආදි. **සන්තනී**න්ති ත-කාරස්ස ර-කාරාදෙසං කත්වා වුත්තං; සන්තතින්ති අත්ථෝ. "සහස්ස"න්ති පන අනුවත්තන්ති; සන්තතියොගෙන බහුවචනං. තෙනාහ **"එකෙ සහස්සං. එකෙ සන්තතිසහස්සානී"**ති.

අනන්තනන්ති අන්තරහිතං; තං පන අතිවිය මහන්තං නාම හොතීති ආහ **"විපුල"**න්ති.

අවෙක්ඛිත්වාති ඤාණචක්ඛුනා විසුං විසුං අවෙක්ඛිත්වා; "වවත්ථිත්වා"තිපි පඨන්ති; සෝ එවත්ථෝ. තං අවෙක්ඛනං නිච්ඡයකරණං හොතීති ආහ **"වවත්ථපෙත්වා"**ති. පුබ්බෙ වුත්තගාථාසු තතියගාථාය පච්ඡිමද්ධං, චතුත්ථගාථාය පුරිමද්ධඤ්ච සඞ්ගායන්ත්‍ය්‍ය්‍ය

චතුරෝ දිසාති චතූසු දිසාසු. **චතුරෝ දිසා ජලමානා** සමුජ්ජලන්තා ඔභාසෙන්තා. යදි එවං මහතියා පරිසාය ආගතානං කථං කාපිලවත්ථුවෙ වනෙ සීතාති ආහ **"තෙ පනා"**තිආදි.

337. තෙසං මහාරාජූනං දූසානි යොජනා. මායාය යුත්තා; තස්මා **මායාවිනෝ**. වඤ්චනං එතෙසු අත්ථි, වඤ්චනෙ වා නියුත්තානීති **වඤ්චනිකා. ඔකිරාමියඤ්ඤෙයෙනාති** නිගිනිසඤ්ඤෙන කමෙමන. මායා එතෙසං අත්ථීති මායා; තෙ ච පරෙසං වඤ්චනත්ථං යෙන මායාකරණෙන **"මායා"**නි වුත්තා; තං දස්සෙතුං **"මායාකාරකා"**නි ආහ.

එත්තකා දූසාති එත්තකා කුටෙණ්ඩුආදිකා නිඤ්ඤුපරියොසානා අට්ඨමහාරාජූනං දූසා.

දෙවරාජානොති දෙවා හුත්වා තංතංදෙවකායස්ස රාජානො. චිත්තෙනා ව සෙනො ච චිත්තසෙනො වාති තයො එතෙ දෙවපුත්තා පාළියං එකසෙසනයෙන වුත්තානි ආහ **"චිත්තෙනා වා"**තිආදි.

භික්ඛුසංඝො සම්තෙ සන්නිපතිතෙ **එත්ථාති භික්ඛුසඞ්ඝසමිති;** ඉමං වනං.

338. නාගසදහවාසිකාති නාගසදහනිවාසිනො. තත්ථෙකො කිර නාගරාජා; චිරකාලං වසතො තස්ස පරිසා මහති පරමපරාගතා අත්ථි; තං සඤ්ඤායාහ **"තස්සඤ්ඤනාගපරිසායා"**ති.

යමුනවාසිනොති යමුනායං වසනකනාගා. **නාගවොහාරෙනාති** හත්ථිනාගවොහාරෙන.

චුත්තපපකාරෙති කම්බලස්සතරෙ ඨපෙත්වා ඉතරෙ වුත්තනපපකාරනාගා. **ලොභාභිභූතානි** ආහාරලොභෙන අභිභූතා. **දිබ්බානුභාවතානි**[1]. දිබ්බානුභාවතො, දිබ්බානුභාවහෙතු වා **දිබ්බා. "චිත්‍රසුපණ්ණා"ති නාමං** විචිත්‍රසුන්දරපත්තවන්තතාය.

උපවහයණානි උපෙච්ච කථෙන්නා. කාකොලූකඅභිඤකුලාදයෝ විය අඤ්ඤමඤ්ඤං ජාතිසමුදාගතවෙරාපි සමානා **මිත්තා විය -පෙ- භට්ඨතුට්ඨචිත්තා** අඤ්ඤමඤ්ඤසම්පත්තිං අධිප්පායො. **බුද්ධංයෙව තෙ සරණං ගතා** "බුද්ධානුභාවෙනෙව මයං අඤ්ඤමඤ්ඤසම්පත්තිං මෙත්තිං පටිලභිමහා"ති.

339. භාතරොති මෙථුනභාතරො. තෙනාහ **"සුජාය අසුරකඤ්ඤාය කාරණා"**ති.

තෙසූති අසුරෙසු. **කාලකඤ්ඣාති**[2] එවංනාමා. **මහාභිස්සමාති** හිංසනකමහාසරීරා. **අභබ්බාති** සම්මත්තනියාමං ඔක්කමිතුං න භබ්බා අවිජ්ඣිකත්තා තාදිසස්ස ඤාණසෙවං අභාවතො.

බලිනො මහාඅසුරස්ස අබ්භතීතත්තා තස්ස පුත්තෙ එව කිත්තෙන්තෙනා භගවා **"සතඤ්ඤ බලිපුත්තානා"**නතිආදිමාහ. සො කිර සුඛුමං අත්තභාවං මාපෙත්වා උපගච්ඡි.

340. කම්මං කත්වානි[3] පරිකම්මං කත්වා. **නිබ්බත්තනානි** උපචාරජ්ඣානෙන නිබ්බත්තනා. අපනාඛ්‍යානෙන පන නිබ්බත්තනා බ්‍රහ්මානො හොන්ති; තෙ පරතො වක්ඛති "සුබ්‍රහ්මා"නිආදිනා[4]; අයඤ්ච කාමාවචරදෙවතා

1. දිබ්බානුභාවතොති (අට්ඨකථායං). 2. කාලකඤ්ඣා (සී. අ.) 3. පරිකම්ම. කත්වානි (අට්ඨකථායං) 4. දී 2-203 පිටෙ.

වුච්චති. තෙනෙවාහ **"මෙත්තානුභාවරුණානුභාවසිද්ධානි මෙත්තානුභාවෙ ච කරුණානුභාවෙ ච පරිකම්මං කත්වා නිබ්බත්තදෙවා"ති. මෙත්තානුභාවෙ කරුණානුභාවෙති** මෙත්තානුභාවනිමිත්තං කරුණානුභාවනිමිත්තං; තදත්ථන්ති අත්ථෝ.

තෙ ආපොදෙවාදයෝ යථාසකං වගුවසෙන ඨිතත්තා **දසධා ඨිතා. යාව කරුණානුභාවිකා** දස **දෙවතායා. නානත්තවණ්ණාති** නානාසභාව වණ්ණවන්තෝ.

වෙණ්හු[1] දෙවතාති වෙණ්හූනාමදෙවතා; එවං **සහලිදෙවතා.** අසම-දෙවතා, යමකදෙවතාති "දෙ අයනියෝ'ති වදන්ති; තපපමුඛා දෙ දෙවනිකායාති. **චන්දස්සූපනිසා දෙවා** චන්දස්ස උපනිස්සයතෝ වත්තමානා තස්ස පුරතෝ ච පච්ඡතෝ ච පස්සතෝ ච ධාවනකදෙවා. තෙනාහ **"චන්දනිස්සිතකා දෙවා"ති. සූරියස්සූපනිසා; නක්ඛත්තනිස්සිතාති** එත්ථාපි එසෙව නයෝ. කෙවලං වාතවායනහෙතවෝ දෙවතා **වාතවලා-හකා.** තථා කෙවලං අබ්භපටලසඤ්ඣරණහෙතවෝ **අබ්භවලාහකා.** උණ්හපච්චත්තහෙතවෝ **උණ්හවලාහකා.** වස්සවලාහකා පන පජ්ජුන්න-සදිසාති. තෙ ඉධ න වුත්තා. වසුදෙවතා නාම එකෙ දෙවනිකායෙ; තෙසං පුබ්බඛමත්තා **වාසවෙ;** සක්කෙ.

දසෙතෙති එතෙ වෙණ්හුදෙවතාදයෝ වාසවපරියොසානා දස දෙවකායා.

ඉමානීති "ජලමගධී"ති ච "සිඛාරිවා"ති ච ඉමානි **තෙසං නාමානි.** කෙචි පන ම-කාරෙ පදසන්ධිකරෙ "ජලා"ති ච "අගධී"ති ච "සිඛාරිවා"ති ච ඉමානි තෙසං නාමානීති වදන්ති. **එතෙති** තෙසු එව "අරිට්ඨකා, රොජා"ති ච වුත්තදෙවෙසු එකවෙව; **උමාපුප්ඵ[2]නිභාසිනො** වණ්ණතො උමාපුප්ඵසදිසාති එවමත්ථො ගහෙතබ්බා; අඤ්ඤථා එකාදස දෙවකායා සියුං.

දසෙතෙති එතෙ දස සහභූදෙවාදයෝ වාසවනෙසිපරියොසානා දස දෙවකායා. තෙනෙව නිකායභෙදවසෙන දසධාව ආගතා.

"සමානා"තිආදි තෙසං දෙවානං නිකායසමුදයගතං නාමං. එවං සෙසානමපි.

දසෙතෙති එතෙ සමානාදිකා මහාපාරගපරියොසානා දස දෙවකායා. තෙනෙව නිකායභෙදෙන දසධා ආගතා.

සුක්කාදයො තයො දෙවකායා. **පාමොක්ඛදෙවාති** පමුඛා පධාන-භූතා දෙවා.

දිසාති දිසාසු. **දෙවොති** මෙඝො. **දසෙතෙති** එතෙ සුක්කාදයෝ පජ්ජුන්නපරියොසානා දස දෙවකායා; තෙ දෙවනිකායභෙදෙන **දසධා ආගතා.**

දසෙතෙති එතෙ ඛෙමියාදයෝ පරනිම්මිතපරියොසානා දස දෙවකායා; තෙ දෙවනිකායභෙදෙන **දසධාව ආගතා.** තත්ථ "ඛෙමියා, කට්ඨකාදයෝ ච පඤ්චපි සදෙවකායා තාවතිංසකායිකා"ති වදන්ති. **නාමඤ්ඤෙනාති** නාමානුගමෙන "ආපොදෙවතා"තිආදිනාමසභාගෙන. තෙනෙවාහ **"නාම-භාගෙන නාමකොට්ඨාසෙනා"ති. සබ්බා දෙවතාති** දසසහස්සිලොකධාතුසු සබ්බාපි දෙවතා. **නිද්දිසති** තංතංනාමසභාගෙන එකජ්ඣං කත්වා.

පවුත්ථාති පවාසං ගතා විය අපෙතාති ආහ **"විගතා"ති. පවුත්ථා** වා පකාරතෝ වුත්ථා වුසිතා; තෙන ජානි වුසිතබ්බා අස්සාති **පවුත්ථජානි.**

---

1. වෙණ්හූ (සි. අ) 2. උම්මාපුප්ඵ (සි. අ)

කාළකභාවා සංකිලෙසධම්මා; සබ්බසෝ තදභාවතෝ **කාළකභාවාතීතං දසබලං. ලක්ඛණභාවෙන** වා **අසිතාතිහෝ** කාළකභාවාතීතාය සිරියා වසෙන; තාදිසං වන්දං විය **සිරියා විරොචමානං.**

341. **එකෝ බ්‍රහ්මාති** සගාථකවගෙ[1] ආගතෝ සුබ්‍රහ්මදෙවපුත්තෝ. බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තනිට්ඨා හෙට්ඨිමෙසු පනිට්ඨිතා **අරියබ්‍රහ්මානෝ;** න සුද්ධාවාසබ්‍රහ්මානෝ. **නිස්සාමහාබ්‍රහ්මා** පුථුජ්ජනෝ; යෝ අපරභාගෙ මනුස්සෙසු නිබ්බත්තිත්වා මොග්ගලිපුත්තතිස්සත්ථෙරෝ ජාතෝ.

සහස්සං බ්‍රහ්මලොකානන්ති බ්‍රහ්මලොකෝ එතෙසන්ති බ්‍රහ්මලොකා; බ්‍රහ්මානෝ; තෙසං බ්‍රහ්මලොකානං සහස්සං; සත්තලොකපරියාපෝ වායං ලොකසද්දෝති ආහ **"මහාබ්‍රහ්මානං සහස්සං ආගතන්"**ති. අනන්තරගාථායං "ආගතා"ති වුත්තපදමෙව අත්ථවසෙන වදති. **යත්ථාති** යස්මිං බ්‍රහ්මසහස්සෙ. **අඤ්ඤෙ බ්‍රහ්මාති** තදඤ්ඤෙ බ්‍රහ්මානෝ. **අභිභවිත්වා නිට්ඨාති** වණ්ණෙන, යසසා ආයුනා ච.

ඉස්සරෝති තෙනෙව වසපවත්තනෙන සෙසබ්‍රහ්මානං අධිපතිනෝ.

342. කාළකධම්මසමන්නාගතෝ **කාළකස්ස** පාපිමස්ස **මාරස්ස බාලභාවං පස්සථ;** යෝ අත්තනෝ අස්සයෙ **නිරත්ථකං** පරක්කමිතුං වායමති.

වීතරාගභාවාවහස්ස ධම්මස්සවනස්ස අන්තරායකරණෙන අවීතරාගා රාගෙන බද්ධා එව නාම හොන්තීති වුත්තං **"රාගෙන බද්ධං හොතූ"**ති.

භයානකං සරඤ්ච භක්ඛාති හෙරවං මහන්තං සද්දං සමුට්ඨාපෙත්වා.

ඉදානි තං සද්දං උපමාය දස්සෙන්තෝ **"යථා"**තිආදිමාහ. **භක්ඛීති** තස්මිං සමාගමෙ **භක්ඛී** දෙවතං, මානුසකං වා අත්තනෝ **වසෙ වත්තෙතුං අසක්කොන්තෝ අස්සයංවසෙ** සයඤ්ච න අත්තනෝ වසෙ ඨිතෝ. තෙනාහ **"අස්සයංවසී"**තිආදි.

343. **"වීතරාගෙහී"**ති දෙසනාසීසමෙතං. සබ්බායපි හි තස්ථ සමාගතපරිසාය මාරසෙනා අපක්කන්තාව. **නෙසං ලොමම්පි ඉඤ්ජයුං** තෙසං ලොමමත්තම්පි න චාලෙසුං; කුතෝ අන්තරායකරණං. ඉති යත්තකා තස්ථ විසෙසං අධිගච්ඡිංසු; තෙසං සබ්බෙසම්පි අන්තරායකරණවසෙන අත්ථෝ විභාවෙතබ්බෝ; වීතරාගගහනෙන වා සරාගවීතරාගවිභාවිනෝ ච තස්ථ සඞ්ගහිතාති වෙදිතබ්බං. **මාරෝ ඉමං භාථං අභාසි** අච්ඡරියබ්භුතචිත්තජාතෝ. කථඤ්හි නාම තාව ඔරතරං මහනිං විභිංසකං මයි කරොන්තෙපි සබ්බපිමෙ නිබ්බිකාරා සමාහිතා එව. කස්මා? විජිතාවිනෝ ඉමෙ උත්තමපුරිසාති. තෙනාහ **"සබ්බෙ"**තිආදි. යාදිසෝ අරියානං ධම්මනිස්සිතෝ පමොදෝ; න කදාචි තාදිසෝ අනරියානං හොතීති "සාසනෙ භූතෙහි අරියෙහි" ඉච්චෙතං වුත්තං. වි-සද්දෙන වීනා කෙවලොපි සුතසද්දෝ විඤ්ඤාතත්ථවචනෝ හොති "සුතධම්මස්සා"තිආදීසු[2] විය්‍යාති ආහ **"ඤාණෙ විඤ්ඤුතා"**ති.

දූරෙති දූරෙ පදෙසෙ. දහරස්ස අන්තරායං පරිහරන්ති **"න සක්කා හෙතුනා සඤ්ඤං භාසං දස්සෙතූ"**නති අවොචාති.

මහාසමයසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

---

1. සං 1-52 පිටෙ 2. වි 3-4; ඛු 1-88 පිටෙසු.

8. සක්කපඤ්හ සුත්ත

නිදාන වණ්ණනා

344. අම්බසණ්ඩානං අදූරභවත්තා එකොපි සෝ බ්‍රාහ්මණගාමෝ **"අම්බසණ්ඩෝ"**ත්වේව බහුවචනවසෙන **වුච්චති,** යථා "වරණා නගර"න්ති. වෙදි එව වෙදිකෝ; වෙදිකෝ එව වෙදියෝ. ක-කාරස්ස ය-කාරං කත්වා; තස්මිං **වෙදියඤ්ච.** තේනාහ **"මණ්ඩවෙදිකා සදිසෙනා"**තිආදි; ඉන්දනීලාදි-මණ්ඩිතවෙදිකාසදිසෙනාති අත්ථෝ. **පුබ්බපිතී** ලෙණකරණතෝ පුබ්බ; ගුහාරූපෙන ඨිතා, ද්වාරෙ ඉන්දසාලරුක්ඛවතී ච; තස්මා "ඉන්දසාලගුහා"ති වුත්තා පුරිමවොහාරෙන.

උස්සුක්කං වුච්චති අභිරුචි; තං පන බුද්ධදස්සනකාමතාවසෙන, තථා උස්සාහනවසෙන ච පවත්තියා **"ධම්මිස්සෝ උස්සාහෝ"**ති වුත්තං. **සකේහපි සදිසෝ** -පෙ- **නත්ථී**ති. යථාහ "අප්පමාදෙන මඝවා; දෙවානං සෙට්ඨතං ගතෝ"ති.[1] **පරිත්තකේනාති** අපරාපරං බහුං පුඤ්ඤකම්මං අකත්වා අප්පමත්තකෙනෙව **පුඤ්ඤඤාණෙනෙව.**

සකේහාපි කාමං මහාපුඤ්ඤකතභීරුත්තාණෝ හොති; සාතිසයාය පන දිබ්බසම්පත්තියා වියොගහෙතුකෙන සොකෙන දිගුණිතෙන මරණභයෙන සන්තජ්ජිතෝ ජාතෝ. තේනාහ **"සකේහා පන මරණභයාභිභූතෝ අහොසී"**ති.

දිබ්බවණ්ණානං දෙවතානං දස්සනං නාම පටිච්ඡන්නසදිසන්ති ආහ **"පටිච්ඡන්නී"**ති. **පාමියෙකේහා වොහාරෝති** ආවේණිකෝ පියසමුදාහාරෝ. මරිසනියසම්පත්තිකාති **මාදිසා.** තෙසඤ්හි[2] සම්පත්තියෝ මහානුභාවතාය සහන්ති උපට්ඨහන්ති; අඤ්ඤේසං අයොනිසොමනසිකාරතාය වෙව අප්පසුඛතාය ච න සහන්තියෙව; සා පන නෙසං මරිසනියසම්පත්තිකතා දුක්ඛවිරහිතායාති වුත්තං **"නිද්දුක්ඛාතිපි වුත්තං හොති"**ති. **එකකොවාති** දෙවපරිසාය විනා ආගතත්තා වුත්තං; මාතලිආදයෝ පන තාදිසා සහායා තදුපි අහෙසුංයෙව. තථා හි වක්ඛති "අපිචායං ආයස්මතෝ චක්ඛුනෙමිසදෙසන තමහා සම්බාධමහා වුට්ඨිතෝ"ති.[3] **ඔතාසංනාතාසි** සක්කස්ස ඤාණපරිපාකං ආගමෙන්තෝ, අඤ්ඤේසඤ්ච බහූනං දෙවානං ධම්මාභිසමයං උපපරික්ඛමානෝ. **සොති** සකේහා.

එවන්ති වචනසම්පටිච්ඡනෙ නිපාතෝති ආහ **"එවං හොතූ"**තිආදි. **භද්දකන්තවාති** පන සක්කං උද්දිස්ස නෙසං ආසි වාදෙ.

345. **වල්ලභෝ-පෙ-ධම්මං සුණාතීති** අයම්පෙත්ථ ගොචිත්‍රසුත්තාදීහි[4] දීපෙතබ්බා. **ඉමිනා කතොකාසෙති** ඉමිනා පඤ්චසිඛෙන කතොකාසෙ භගවති.

අනුවරියන්ති අනුවරණභාවං; තං පනස්ස අනුවරණං නාම සද්ධිං ගමනමෙවාති ආහ **"සහචරණං එකතෝ ගමන"**න්ති.

---

1. බු 1-17 පිටෙ ධම්මපදෙ.
2. තෙ ඡි (?)
3. දී-ටී 2-298 පිටෙ.
4. දී 2-178 පිටෙ.

සොවණ්ණමයන්ති සුවණ්ණමයං. **පොක්ඛරන්ති** වීණාය දෙණ්ඩිමාහ. **දණ්ඩොති** වීණාදණ්ඩෝ. **වෙඨකාති**[1] තන්තීනං බන්ධනාය වෙව උපපීළනාය ච ඔමෙතබ්බා වෙඨකා. **පත්තන්ති** පොක්ඛරං. **සම්පඤ්ඤසුසමුච්ඡනා මුච්ඡථාති** යථා සම්පඤ්ඤසුසමුච්ඡනා කමතෝ තථා සංමුච්ඡනං කාතූ සක්කා; එවං තං සජ්ජේථාති අත්ථෝ. "සම්පඤ්ඤසුසමුච්ඡනා සංමුච්ඡථා"ති ච ඉදං දෙවලෝකෙ නියතං වීණාවාදනවිධිං සන්ධාය වුත්තං. මනුස්සලෝකෙ පන එකවීසති මුච්ඡනා. තෙනෙවාහ **වීණොපමසුත්තවණ්ණනා**යං—

"සත්ත සරා තයෝ ගාමා-මුච්ඡනා එකවීසති,
තානා චෙකූනපඤ්ඤාස-ඉච්චෙවතෙ සරමණ්ඩලා"ති.[2]

තත්ථ ජෙට්ඨා, උසභෝ, ගන්ධාරෝ, මජ්ඣිමෝ, පඤ්චමෝ, ධෙවතෝ, නිසාදෙති එතෙ **සත්ත සරා.** ජෙට්ඨගාමෝ, මජ්ඣිමගාමෝ, සාධාරණ ගාමොති **තයෝ ගාමා;** සරසමූහාති අත්ථෝ. මනුස්සලෝකෙ වාදනවිධිනා එකෙකස්සෙව ච සරස්ස වසෙන තයෝ තයෝ මුච්ඡනා කත්වා **එකවීසති මුච්ඡනා.** එකෙකස්සෙව ච සරස්ස සත්ත සත්ත තානහෙදා; යතෝ සරස්ස මන්දතරවත්ථානං හොති; තෙ **එකූනපඤ්ඤාස තානා** විසෙසාති; තිස්සෝ දුවෙ චතස්සෝ; චතස්සෝ තිස්සෝ දුවෙ චතස්සොති **දවාවීසති සුති**හෙදා ඉච්ඡිතා; අයං පන එකෙකස්ස සරස්ස වසෙන සත්ත සත්ත මුච්ඡනා, අනන්තරසරස්ස ච එකාති සම්පඤ්ඤසුසාය මුච්ඡනානං යොග්‍යභාවෙන වීණං වජෙසි. තෙන වුත්තං "සම්පඤ්ඤසුසමුච්ඡනා සංමුච්ඡථා"ති. සෙසදෙවෙ ඤාපෙන්තෝ සක්කස්ස ගමනකාලන්ති යොජනා.

346. **අතිරිවාති** ර-කාරෝ පදසන්ධිකරෝ; අතීව අතිවියාති වුත්තං හොති. **පඤ්ඤා -පෙ- අගමාසි** මරණභයසන්තජ්ජිතත්තා තරමානරූපෝ. තෙනෙවාහ **"නනු චා"**තිආදි.

347. බුද්ධා නාම මහාකාරුණිකා; සදෙවකස්ස ලොකස්ස හිතසුඛත්ථාය එව උපපන්නා; තෙ කථං අත්තකෙහි දුරූපසඞ්ගමාති ආහ **"අහං සරාගොං"**තිආදි. **තදනන්තරං පවිසලිනාති** යෙන අනන්තරෙන යෙන ඛණෙන උපසඞ්කමෙය්‍ය; තදනන්තරං පටිසල්ලීනා ඣානං සමාපන්නා. තදනන්තරසද්දෙ වා "එතරහී"ති ඉමිනා සමානත්ථොති ආහ **"සමාපති පවිසල්ලිනා වා"**ති.

පඤ්චසිඛගීතගාථාවණ්ණනා

348. **සාවෙසීති** යථාධිප්පෙතමුච්ඡනං පටිපෙත්වා වීණං වාදෙන්තෝ තංතංඣානුප්පත්තියා පාකටීභූතමන්දතාවත්ථං දස්සෙන්තෝ සුමධුරකොමල-මධුපානමත්තමධුකාරවිරුතාපහාසිනිලකණ්ඨෙ පස්සන්නහානී සමරවං තනතිස්සරං සාවෙසි.

"සක්‍යපුත්තොව ඣානෙන - එකොදි නිපකෝ සතෝ, අමතං මුනි ජිගීසානෝ;-

යථාපි මුනි නන්දෙය්‍ය - පත්වා සම්බොධිමුත්තම"නිති[3] ච—

එවං **බුද්ධූපසඞ්කිතා.** බුද්ධූපසඞ්කිතා[4]. පන බුද්ධානං ධම්මසරීරං ආරබ්භ නිස්සයං කත්වා පවත්තනිතාති ආහ "ධම්මා අරහතාම්වා"ති. ධම්මූපසඞ්කිතා, අරහතූපසඞ්කිතා, ච වෙදිතබ්බා.

1. වෙඝිකා (සි. අ.) 2. අං-ට්ඨ 3-124 පිටෙඋ, සාරත්ථ ටී 3-291 පිටෙඋපි
3. දී 2-213 පිටෙඋ. 4. ධම්මූපසඞ්කිතා (?).

සුරියසමානසරීරානි සුරියසමානපභා සරීරා. තෙනාහ **"තස්සා කිරා"**තිආදි. යසමා තිම්බරුනෝ ගන්ධබ්බදෙවරාජස්ස සූරියවච්ඡසා අඞ්කා ජාතා; තසමා ආහ **"යං තිම්බරුං දෙවරාජානං නිස්සාය තවං ජාතා"**"නි. කල්‍යාණඞ්ගතාය **"කල්‍යාණී"**ති වුත්තාති ආහ **"සබ්බඞ්ගසොභනා"**ති.

රාගාවෙසවසෙන පුබ්බේ වුත්තා ගාථා ඉදානිපි **තමේව** ආරබ්භ පුරතෝ ඨිතං විය **ආලපන්තෝ වදති.**

ථූනුදරනති පයොධරසඤ්ඤේ උදරසඤ්ඤේ අධිපෙතත්තා ආහ **"ථනවෙමජ්ඣං උදරසඤ්ඤා"**ති.

කිඤ්චි කාරණන්ති කිඤ්චි පීළං.

පකතිං ජහිත්වා ඨිතං අභිරත්තභාවෙන.

වාමූරූති රුච්චරඋරූ. තෙනාහ **"වාමාකාරෙනා"**තිආදි. වාමවිකසිතරුචිරසුන්දරාභිරූපවාරුසද්‍ය භි එකත්ථා දට්ඨබ්බා. **න තිබ්බිණන්ති** න තික්ඛං න ලූඛං න කක්ඛළං. **මද්දන්ති** මුදු සිනිද්ධං.

අනෙකභාවොති අනෙකසභාවෝ; සෝ පන බහුවිධෝ නාම හොතීති ආහ **"අනෙකවිධෝ ජාතෝ"**ති. **අනෙකභාවොති** අනෙකකොට්ඨාසෝ.

තයා සද්ධිං විපච්චතන්ති තයා සහිතංයෙව මේ තං කම්මං විපච්චතු; තයා සහෙව තස්ස කම්මස්ස ඵලං අනුභවෙය්‍යන්ති අධිප්පායෝ **තයා සද්ධි-මෙවාති** යථා චක්කවත්තිසංවත්තනියකම්මං තස්ස නිස්සන්දඵලභූතෙන ඉත්තරතනෙන සද්ධිං යෙව විපාකං දෙති; එවං තං මේ කම්මං තයා සද්ධිං යෙව මය්හං විපාකං දෙතූ.

එකොදීති එකොදිභාවං ගතෝ; සමාහිතොති අත්ථෝ. **ජිගීසානොති** ජිගීසමානෝ හොති. තථාභූතොව ජිගීසති නාමාති තථා පඨමවිකප්පෙ වුත්තෝ. දුතියවිකප්පෙ පන "විචරතී"ති කිරියාපදං ආහරිත්වා අත්ථෝ වුත්තෝ.

නාළෙය්‍යන්ති සමාගමං පත්ථෙන්තෝ වදති අභිසඝසිරීකරූපසොභාය.

349. **සංසඳතීති** සමෙති; යාය මුච්ඡනාය, යෙන ච ආකාරෙන තන්තිස්සරෝ පවත්තෝ; තං මුච්ඡනං අනතිවත්තෙන්තෝ, තෙනෙව ච ආකාරෙන ගීතස්සරොපි පවත්තෝතී අත්ථෝ. යෙන අජ්ඣාසයෙන භගවා පඤ්චසික්ඛස්ස ගන්ධබ්බ වණ්ණං කථෙසි; යදත්ථඤ්ච කථෙසි; තං සබ්බං විභාවෙතුං **"කඝඤ්ඤා"**තිආදිමාහ. **නත්ථි** බොධිමූලෙ එව සමුච්ඡින්නත්තා. **උපෙක්ඛකෙන භගවා** අනුපලිත්තභාවතෝ. **සුවිමුත්තචිත්තෙන භගවා** ඡන්ද-රාගතෝ, සබ්බසඝා ච කිලෙසා. යදි එවං කසඝා පඤ්චසික්ඛස්ස ගන්ධබ්බ වණ්ණං කථෙසීති ආහ **"සචෙ පනා"**තිආදි.

ගන්ථිතන්ති සන්දහිතං; තං පන නිරන්තරං කථියමානං රාසිකතං විය හොතීති ආහ **"පිණ්ඩිතං"**ති. **වොහාරවචනන්ති** භගවතෝ, භික්ඛූනඤ්ච පුරතෝ වත්තබ්බං උපචාරවචනං.

උපනවචනීයාති උපගන්තබ්බා නවචනීයා.

සකුපසඞ්කමනවණ්ණනා.

350. "කදා සංයුළ්හා"ති ආදීනි වදන්තෝ **පටිසමෙමාදනි. විපකාරම්පි දස්සෙය්‍යාති** අඞ්කතාභිනයවසෙන නවචම්පි දස්සෙය්‍ය.

351. "අභිවදිතෝ සක්කෝ දෙවානමින්දෝ"තිආදීනං "තේන ඛෝ පන සමයේන"තිආදීනං[1] විය සඞ්ගීතිකාරවචනභාවේ සංසයෝ නත්ථි; "එවඤ්ච පන තථාගතං"නි ඉධ පන සියා සංසයෝති "ධම්මසඞ්ගාහකත්ථේරේහි ඨපිතවචන"නති වත්වා ඉතරස්සාපි තථාභාවං දස්සේතුං **"සබ්බමේත"**නිආදි වුත්තං. **වුඩ්ඪිවචනේන චුත්තෝති** "සුඛී හොතු පඤ්චසිඛ සක්කෝ දෙවානමින්දෝ"ති ආසීසවාදං වුත්තෝ. "භගවතෝ පාදේ සිරසා වන්දතී"ති වදන්තෝ අභිවාදෙති නාම "සුඛී හොතූ"ති ආසීසවාදස්ස වදනතෝ. තථා පන ආසීසවාදං වදන්තෝ අභිවදති නාම සබ්බකාලං තථේව තිට්ඨනතෝ.

උරං වෙපුල්ලං දස්සනි දක්ඛතීති **උරූළ්හ** විභත්තිඅලොපෙන. විවටා අඞ්ගනට්ඨානං. **යෝ පඤ්චසිඛෝ ගුහායං අඞ්කාරෝ; සෝ අන්තරහිතෝති** යෝ තස්සං ගුහායං සත්ථු සමන්නතතෝ අසීතිහත්ථතෝ අයං පාකතිකෝ අඞ්කාරෝ; සෝ දෙවානං වත්ථාභරණසරීරාභාසේහි අන්තරහිතෝ; ආලෝකෝ සම්පජ්ජි. අසීතිහත්ථේ පන බුද්ධාලෝකේ නෙව අඞ්කාරෝ අන්තරහිතෝ; න ච සම්භේදෝ දෙවානං ඔභාසෝ බුද්ධානං අභිභවිතුං.

352. **චිරපපවිඤ්ඤාහන්ති** චිරපපභුතිකෝ අහං. **අට්ඨකරණං නාම නත්ථි** අව්වාදුඩ්කරණට්ඨානෙ නිබ්බත්තත්තා. **කිලාදිනිපීති** ආදි – සදෙවන ධම්මස්සවනාදිං සඞ්ගණ්හාති.

සලලමය ගන්ධකුටියන්ති සලළරුක්ඛෙහි රඤ්ඤා පසේනදිනා කාරිත-ගන්ධකුටියං. **තේනස්සාති** තේන ඵලදායාධිගමේන පහීනඔළාරිකකාමරාග-තාය **අස්සා** භූජතියා **දෙවලොකෙ අභිරතියෙව නත්ථි. චක්ඛුනෙමි-සදෙවන තමහා සම්බිමහා වුට්ඨිතෝති** එත්ථ අධිප්පායං අජානන්තා "ආරම්මණස්ස අධිමත්තතාය සමාපත්තිතෝ වුට්ඨානං ජාත"නති මඤ්ඤු-යාසුනති තං පටික්ඛිපන්තෝ **"සමාපත්තියා සද්දං සුණාතීති නෝ වත රෙ වත්තබ්බේ"**ති ආහ. සති ච ආරම්මණසඞ්කථනායං ගහණේනපි හවිතබ්බන්ති අධිප්පායෙන "සුණාති"ති වුත්තං; ඉතරෝ "පඨමං ඣානං සමාපන්නස්ස සද්දෝ කණ්ණක්ඛෝ"ති වචනමත්තං නිස්සාය සබ්බස්සාපි ඣානස්ස සද්දෝ කණ්ටක්ඛෝති අධිප්පායෙන පටික්ඛිපං අසහන්තෝ **"නනු භගවා -පෙ- භණති"**ති ඉමමේව සුත්තපදං උද්ධරි. තත්ථ යථා දෙස-දස්සනපටිපක්ඛභාවනාවසෙන පටිඝසඤ්ඤානං සුප්පහීනත්තා මහාපි සද්දෙන අරූපසමාපත්තිතෝ න වුට්ඨානං; එවං "උප්පාදෙ භයං; අනුප්පාදෙ ඛෙමං"නිආදිනා සම්මදෙව දෙසදස්සනපටිපක්ඛභාවනාවසෙන සබ්බාසමපි ලොකියසඤ්ඤානං අඟබලගෙන සමතික්කන්තත්තා ආරම්මණාධිගමත්ථාය න කදාචි[2] ඵලසමාපත්තිතෝ වුට්ඨානං හොතීති. තථා පන න සුප්පහීනත්තා පටිඝසඤ්ඤානං සබ්බරූපසමාපත්තිතෝ වුට්ඨානං හොති. පඨමජ්ඣානං පන අපක්කමිපි සද්දා න සහතීති තං සමාපන්නස්ස "සද්දෝ කණ්ටක්ඛෝ"ති වුත්තං. යදි පන පටිඝසඤ්ඤානං වික්ඛම්භිතත්තා මහාපි සද්දෙන අරූපසමාපත්තිතෝ න වුට්ඨානං හොති; පගෙව මග්ගඵලසමාපත්තිතෝ. තෙනාහ **"චක්ඛුනෙමිසදෙවනා"**නිආදි. **චක්ඛුනෙමිසදෙවනාති** ච නයිදං කරණවචනං හෙතුම්හි, කරණෙ වා; අථ ඛෝ සහයොගෙ. ඉමමේව හි අත්ථං දස්සෙතුං **"භගවා පනා"**නිආදි වුත්තං.

---

1. සී 1-7, 13 පිට්ඨාදිසු. 2. කදාචිපි (?)

ගොපකවත්ථුවණ්ණනා

353. **පරිපූරකාරිනීති** පරිපුණ්ණානි, පරිසුද්ධානි ච කත්වා රක්ඛිතවති. **"ඉච්චිත්ත"**නාදීසු තත්ථ භිරජ්ජනාකාරදස්සනං. ඛත්තියභාවං ඉත්ථිභාවස්ස ඛිත්තකාරෝ හෙතූති අත්ථෝ. **අලන්ති** පටික්ඛේප වචනං; පයොජනං නත්ථීති අත්ථෝ. **විරාජෙතීති** ජිගුච්ඡති. **එතා සම්පත්තියොති** චක්කවත්තිසිරි-ආදිකා එතා යථාවුත්තසම්පත්තියෝ. **තඤ්ච** පුබ්බපරිචයෙන උපට්ඨිත **නිත්තණ්හතාවසෙන. උපට්ඨානසාලන්ති** සුධම්මදෙවසභං.

සෙතීති ගොපකදෙවපුත්තෝ. **වට්ටෙත්වා වට්ටෙත්වාති** නොමරාදිං වත්තෙත්වත්වන වීය වොදනවචනං පරිවට්ටෙත්වා පරිවට්ටෙත්වා. **ගාළ්හං විජ්ඣිත්වබ්බාති** ගාළ්හතරං ඛට්ටෙතබ්බා.

කුතෝ මුඛාති කුතෝ උප්පත්තඤ්ඤමුඛා. තෙනාහ **"අඤ්ඤවිහිතකා"**ති. **කතපුඤ්ඤන්ති** සම්මා කතපුඤ්ඤං ඛමෙම.

දුයොති ලාභෝ. සෝ හි දීයති තෙහි දාතබ්බත්තා දුයෝ, යෙසං දීයන්ති; තෙහි ලද්ධත්තා ලාභොති ච වුච්චති. **සබ්බාරෙ -පෙ- පතිට්ඨිංසු** කත්තාධිකාරත්තා. **තඤ්ච** තාවතිංසභවනෙ **ඨිතානංයෙව නිබ්බත්තෙතා** යථා සක්කස්ස ඉන්දසාලගුහායං ඨිතස්සෙව සක්කත්තභාවෙ.

නිත්තණ්හතා තස්මිං ගබ්භබ්භාසෙ ආලයං සමුච්ඡින්දිතුං න සක්කොන්තෙතා.

354. **අත්තනාව වෙදිතබ්බාති** අත්තනාව අධිගන්ත්වා වෙදිතබ්බා; න පරපච්චයිකෙන. **තුම්හෙහි වුච්චමානානීති** කෙවලං තුම්හෙහි වුච්චමානානි.

විය්‍යායාමාති විස්සට්ඨං වීරියං සන්තානෙ පවත්තෙතම. **පක්කන්තියාති** රූපාවචරභාවෙන; "අනුස්සර"නති වා පාඨෝ.

කාමරාගෝ එව "ඡන්දෙ රාගෝ ඡන්දරාගෝ"නිආදි පවත්තිභෙදෙන සංයොජනභෙදෙන **"කාමරාගසංයොජනානී"**ති,[1] යොගගන්ථාදිපවත්ති-ආකාරභෙදෙන **"කාමබන්ධනානී"**ති ච වුත්තෙතා. **පාපිමයොගානීති** එත්ථ පන සෙසයොගගන්ථානම්පි වසෙන අත්ථෝ වෙදිතබ්බා.

දුච්ඛානන්ති වත්ථුකාමකිලෙසකාමවසෙන දුච්ඛානං.

"එත්ථ කිං, තත්ථ කි"නති ච පදද්වයෙ **කින්ති** නිපාතමත්තං. **චාතුද්දිසභාවෙති** තෙසං බුද්ධාදීනං තිණ්ණං රතනානං චතුද්දිසයොග්‍යභාවෙ අපපටිහතභාවෙ. බුද්ධරතනඤ්හි මහාකාරුණිකතාය, අනාවරණඤ්ඤතාය, පරමසන්තුට්ඨතාය ච චාතුද්දිසං; ධම්මරතනං සවාකඛාතතාය; සඞ්ඝරතනං සුපපටිපන්නතාය. තෙනාහ **"සබ්බදිසාසු අසජ්ජමානො"**ති.

මජ්ඣිමස්ස පඨමජ්ඣානස්ස අධිගතත්තා තාවදෙව **කායං බ්‍රහ්මපුරොහිතං අධිගන්ත්වා** තාවදෙව පුරිමං ඣානසන්තිං පවිලත්ති්වා තං ඣානං පාදකං කත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා ඔරම්භාගියසංයොජනසමුච්ඡින්දනෙන **මග්ගඵල-විසෙසං** අනාගාමිඵලසඞ්ඛාතං විසෙසං **අජ්ඣගංසු** අධිගච්ඡිංසු. කෙචි පන "කාමාවචරත්තභාවෙන මග්ගඵලානි අධිගච්ඡිංසූති අධිප්පායෙන පඤ්චමස්ස ඣානස්ස අනධිගතත්තා සුද්ධාවාසෙසු න උපපජ්ජිංසු; පඨමජ්ඣානලාභිතාය පන බ්‍රහ්මපුරොහිතෙසු නිබ්බත්තිංසූ"ති වදන්ති.

1. කාමසඤ්ඤොජනානි (අට්ඨකථායං)

මඝමාණවවත්ථුවණ්ණනා

355. **විසුද්ධානී**ති විසුද්ධඅජ්ඣාසයෝ; උපනිස්සයසම්පත්තියාති අධිප්පායෝ. **ගාමකම්මකරණට්ඨානන්**ති ගාමිකානං උපට්ඨානට්ඨානං වදති. **කාවතකෙනෙවා**ති අත්තනා සොධිතට්ඨානෙව අඤ්ඤස්ස ආගන්ත්වා අවට්ඨානෙනෙව. **සකිං පවිලහිතබ්බා**ති "අහො මයා කතකම්මං සඵලං ජාත"න්ති යොනිසෝ චිත්තං උප්පාදෙත්වා.

පාසාණෙති මග්ගමජ්ඣෙ උච්චතරභාවෙන ඨිතපාසාණෙ. **උච්චාලෙත්වා**ති උද්ධරිත්වා. **එතස්ස සඝස්ස ගමනමග්ගන්**ති එතස්ස චතුද්දිසං උපපත්තිට්ඨානභූතස්ස සඝස්ස ගමනමග්ගං පුඤ්ඤකම්මං.

සුගතිවසෙන ලද්ධබ්බං, කහාපණසදිසත්තා **කහාපණං**; දණ්ඩවසෙන ලද්ධබ්බං බලි **දණ්ඩබලි. ගහපතිකා කිං කරිස්සන්තී**ති ගහපතිකා නාම අටවිකා විය විසමනිස්සිතා; තෙ න කඤ්චි අනත්ථං කරිස්සන්ති; **එවං කයා ජානමානෙන කස්මා** මයහං **න කථිත**න්ති යදිපි පුබ්බෙ න කථිතං; එතරහි පන භයෙන කථිතං; **මා මයහං දෙසං කරයිත්ථ;** ආරොචිතකාලතො පට්ඨාය න මය්හං දෙසොති වදති.

නිබද්ධන්ති එකන්තිකං.

පිසුණෙඝසීති පිසුණකම්මං අකාසි; තුම්හාකං අන්තරෙ මය්හං පෙසුඤ්ඤං උපසංහරතීති අත්ථෝ. පුන අහරණියං[1]. ධම්මදෙය්‍යං **කත්වා. මයහම්පි**ති මය්හම්පි අත්ථාය මං උද්දිස්ස **පුඤ්ඤකම්මං කරොථ.** නීලුප්පලං නාම චිකසමානං උදකතො උග්ගන්ත්වාව විකසති; එවං අහුත්වා **අනෙන උදකෙ පූජිතං නීලුප්පලං විය.** අම්හාකං පන ඉදං පුඤ්ඤකම්මං භවන්තරූපපත්තියා විනා ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ විපාකං දෙතීති යොජනා. **චින්තාමත්තකම්පී**ති දෙමනස්ස වසෙන චින්තාමත්තකම්පි.

පගෙවානී[2]. කාලස්සෙව; අතිවිය පාතොති අත්ථෝ. **කණ්ණිකූපගන්**ති කණ්ණිකයොග්‍යං. **තච්ඡථා මඤ්චං කථාහී** කණ්ණිකාය කත්තබ්බං සබ්බං නිට්ඨාපෙත්වා. තථා හි සා වත්තෙන වෙත්තෙත්වා ඨපිතා.

චයබන්ධනං සාලාය අධිට්ඨානසජ්ජනං. **කණ්ණිකමාරුබන්ධනං** කණ්ණිකාරොහනකාලෙ ආරුහිත්වා අවට්ඨානඅට්ටකරණං.

යස්ස අත්ථෙ එලකෙනි යස්ස එලකෙ අත්ථෙතෙති යොජනා.

අච්ඡූරෙති සාලාය, කොච්ලාරරුක්ඛස්ස ච අච්ඡූරෙ. **සබ්බජට්ඨිකාති** සබ්බාසං තාසං හරියානං ජෙට්ඨිකා සුජාතා.

තස්සෙවාති සක්කස්සෙව. **සන්තිකෙති** සමීපෙ සන්තිකාවචරා හුත්වා **නිබ්බත්තා.** ඛජ්ජෙන සදිසං සහස්සයොජනිකෙ **පාසාදෙ.**

කක්කටකච්ඡිකනාළසදිසන්ති කක්කටකෙ ගණ්හිතුං තස්ස බිලපරියන්තස්ස විජ්ඣනසූචිසදිසං.

මච්ඡරූපෙනාති මතමච්ඡරූපෙන. **ඔසරතී**ති පිලවන්තො ගච්ඡති. **තස්සාපි** ඔකසකුණ්ඩකාය **පඤ්චවස්සසතානි ආයු අහොසි** දෙවනෙරයිකානං විය මනුස්සපෙතතිරච්ඡානානං ආයුනො අපරිච්ඡින්නත්තා.

උභතුට්ඨිමකාසීති උච්චාසද්දං අකාසි

---

1. අහාරණියං (ක) 2. කාලස්සෙව (අට්ඨකථායං)

පුබ්බසන්නිවාසෙනාති පුරිමජාතීසු විරසන්නිවාසෙන. එවඤ්හි එකචිත්තං දිට්ඨමත්තෙනපි සිනෙහෝ උපපජ්ජති. තෙනාහ භගවා.—

"පුබ්බෙව සන්නිවාසෙන – පච්චුප්පන්නාහිතෙන වා,
එවං තං ජායතෙ පෙමං – උපලංව යථොදකෙ"ති[1].

අවසෙසෙසූති අසුරෙ, සක්කං ඨපෙත්වා දිවසු දෙවලොකෙසු දෙවෙව සඤ්ඤය වදති.

අත්තනිස්සිතන්නති අත්තනො, පරෙසඤ්ච අත්ථමෙව හිතමෙව නිස්සිතං; තං පන හිතං සුඛස්ස නිදානන්ති ආහ **"කාරණනිස්සිත"**න්ති.

පඤ්හවෙය්‍යාකරණවණ්ණනා

357. **කිං සංයොජනානි** කිදිස සංයොජනා. සත්තෙ අනත්ථෙ සංයොජෙන්තීති **සංයොජනානී**ති ආහ **"කිං බන්ධනා; කෙන බන්ධනෙන බද්ධා"**ති. **පුථුකායානි** බහූ සත්තකායාති ආහ **"බහුජනා"**ති. වෙරං වුච්චති දොසොති ආහ **"අවෙරාති අප්පටිඝා"**ති. ආවුධෙන සරිරෙ දණ්ඩා **ආවුධදණ්ඩා**; ධනස්ස දූපනත්ථෙන දණ්ඩා **ධනදණ්ඩා**; තදුභයාකරණෙන තතො විනිමුත්තෙතා **අදණ්ඩා**; සමපත්තිහරණතො, සහඅනත්ථුපපත්තිතො ච සපත්තෙතා; පරිසතතූති ආහ **"අසපත්තානි අපච්චත්ථිකා"**ති. **බ්‍යාපජ්ඣං** වුච්චති චිත්තදූසකං; තබ්බිරහිතා **අබ්‍යාපජ්ඣාති** ආහ **"විගතදොමනස්සා"**ති. පුබ්බෙ "අවෙරා"ති පදෙන සමබද්ධාඝාතකාභාවො වුත්තො. තෙනාහ **"අප්පටිඝා"**ති. **"අවෙරිනො"**ති පන ඉමිනාපි කොපමත්තස්සපි අනුප්පාදනං. තෙනාහ **"කඤ්චි කොපං න උප්පාදෙන්තී**ති. "විහරෙමූ"ති ච පදං පුරිමපදෙහිපි යොජෙතබ්බං "අවෙරා විහරෙමූ"තිආදිනා. අයං ච අවෙරාදි භාවො සංවිභාගෙන පාකටො හොතීති දස්සෙතුං **"අඤ්ඤමඤ්ඤ"**ඤ්චාදිං වත්වා **"ඉති වෙ තෙසං හොති"**ති වුත්තං. චිත්තුප්පත්ති දළහතරාපි හුත්වා පවත්තතීති දස්සෙතුං **"දුනං දත්වා, පූජං කත්වා ච පත්ථයන්තී"**ති වුත්තං. **ඉති** වෙති[2] වෙ – සද්දෙ අත්‍රයසංසග්ගෙන පරිකප්පෙතීති ආහ **"එවඤ්හි තෙස"**න්ති.

යාය කායචි පරෙසං සම්පත්තියා ඛියනං උසූයනං අසහනං ලක්ඛණං එතිස්සාති **පරසම්පත්තිඛියනලක්ඛණා**; යදග්ගෙන අත්තසම්පත්තියා පරෙහි සාධාරණභාවං අසහනලක්ඛණං; තදග්ගෙනස්ස "නිගූහනලක්ඛණ"න්ත්‍යපි වත්තබ්බං. තථා හිස්ස පොරාණා "මා ඉදං අච්ඡරියං අඤ්ඤසූසං හොතු; මයහමෙව හොතූති මච්ඡරිය"න්ති නිබ්බචනං වදන්ති. **අභිධම්මෙ** "යා පරලාභසක්කාරගරුකාරමානනවන්දනපූජනාසු ඉස්සා ඉස්සායනා"තිආදිනා[3] නිකෙඛපකණ්ඩෙ, "යා එතෙසු පරෙසං ලාභාදීසු කිං ඉමිනා ඉමෙස"න්තිආදිනා[3] තං සංවණ්ණනායඤ්ච **වුත්තනයෙනෙව**; තස්මා තත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බානීති අධිප්පායො.

යස්මා පන ඉස්සාමච්ඡරියානි බහවාදීනවානි; තෙසං විභාවනා ලොකස්ස බහුකාරා; තස්මා **අභිධම්මට්ඨකථායං**[4] විභාවිතානම්පි තෙසං දිට්ඨධම්මිකෙපි සම්පරායිකෙපි ආදීනවෙ දස්සෙතුන්තා **"ආවාසමච්ඡරියෙන පනා"**තිආදිමාහ. **එත්ථා**නි එතෙසු ඉස්සාමච්ඡරියෙසු; එතෙසු වා ආවාසමච්ඡරියාදීසු පඤ්චසු මච්ඡරියෙසු. **සඞ්කාරං සීසෙන උක්ඛිපිත්වාව විචරති** තත්ථ ලග්ගචිත්තතාය,

1. බු 5-66 පිටෙ ජාතකෙ.
2. ඉති ච (පාළියං, අට්ඨකථාසඤ්ච)
3. අභි 1-226 පිටෙ.
4. අභි-ඨ 1-404 පිටෙ.

නීහීනජඤ්ඤසයතාය ච. **මම**න්ති මයා; අයමේව වා පාඨො. **ලොහිතම්පි මුඛතො උගගච්ඡති** චිත්තවිඝාතෙන සංතත්තහදයතාය. **කුච්ඡිවිරෙචනම්පි හොති** අතිජ්ලගහිනො. අඤ්ඤදු විභවපටිවෙධධමෙමා අරියානංයෙව හොති; තෙ ච තං න මච්ඡරායන්ති මච්ඡරියස්ස සබ්බසො පහීනත්තා. පටිවෙධධමෙම මච්ඡරියස්ස අසම්භවො එවාති ආහ **"පරියත්තිධම්මම්පි මච්ඡරියෙන වා"**ති. වණ්ණමච්ඡරියෙන **දුබ්බණ්ණො**; ධම්මමච්ඡරියෙන **එළමූගො** දුප්පඤ්ඤදු හොති.

"අපිචා"තිආදි පඤ්චන්නං මච්ඡරියානං වසෙන කම්මසරික්ඛකවිපාකදස්සනං. **අවාසමච්ඡරියෙන ලොභගෙහෙ පවචති** පරෙසං ආවාසපච්චයභිතසුඛනිසෙධනතො. **කුලමච්ඡරියෙන අප්පලාභො හොති** පරෙහි කුලෙසු ලද්ධබ්බලාභනිසෙධනතො; **අප්පලාභොති** ච අලාභොති අත්ථො. **ලාභමච්ඡරියෙන ගූථනිරයෙ නිබ්බත්තන්ති** ලාභහෙතු පරෙහි ලද්ධබ්බස්ස අස්සාදනිසෙධනතො. සබ්බථාපි නිරස්සාදෙ හි ගූථනිරයෙ. **වණ්ණා නාම න හොතී**ති සරීරවණ්ණො, ගුණවණ්ණොති දුවිධොපි වණ්ණා නාම්මත්තෙනපි න හොති; තත්ථ තත්ථ නිබ්බත්තමානො විරූපො එව හොති. සම්පත්තිනිගූහනසභාවෙන මච්ඡරියෙන විරූපිතෙ සන්තානෙ යෙභුය්‍යෙන ගුණා පතිට්ඨාමෙව න ලභන්ති; යෙ ච පතිට්ඨහෙය්‍යුං; තෙසම්පි වසෙනස්ස වණ්ණා න භවෙය්‍ය. තෙ හි තස්ස ලොකෙ රත්තිං ඛිත්තා සරා විය න පඤ්ඤායන්ති. **ධම්මමච්ඡරියෙන කුණපකුණපනිරයෙ. සොතාපත්තිමගගෙන පහීයති** අපායගමනීය භාවතො. **වෙරාදිනි න පරිමුච්චනතියෙව** තපපරිමුච්චනාය ඉච්ඡාය අප්පත්තබ්බත්තා ජාතිආදිධම්මානං සත්තානං ජාතිආදීහි විය.

නිණ්ණා මෙපථ ඝඩ්ඩාති ම-කාරො පදසන්ධිකරො. **එතස්මිං පඤ්හෙ**ති එතස්මිං "කිං සංයොජනා නු ඛො"ති එවං ඤාතුං ඉච්ඡිතෙ අත්ථෙ. **තුම්හාකං වචනා සුත්වා**ති "ඉස්සාමච්ඡරියසංයොජනා"ති එවං පවත්තං තුම්හාකං විස්සජ්ජනවචනං සුත්වා. **ඝඩ්ඩා නිණ්ණාති** යථා පුච්ඡිතෙ අත්ථෙ සංසයො තරිතො විගතො දෙසනානුස්සරණමත්තෙනෙව; න සම්පෙච්ඡවසෙනාති ආහ **"න මගගවසෙනා"**තිආදි. **අයම්පි කථංකථා විගතා**ති කඞ්ඛාය විගතත්තා එව තස්සා පවත්තිආකාරවිසෙසභූතා **"ඉදං කථං ඉදං කථ"**නති අයම්පි කථංකථා **විගතා අපගතා.**

358. **නිදානාදිනි** මහානිදානසුත්තවණ්ණනායං[1] **වුත්තත්තා**නෙව. පියානං අත්තනො පරිග්ගහභූතානං සත්තසඞ්ඛාරානං පරෙහි සාධාරණභාවාසහනවසෙන, නිගූහනවසෙන ච පවත්තනතො **පියසත්තසඞ්ඛාරනිදානං මච්ඡරිය**ං; අපියානං පරිග්ගහභූතානං සත්තානං, සඞ්ඛාරානඤ්ච අසහනවසෙන පවත්තියා **අප්පියසත්තසඞ්ඛාරනිදානා ඉස්සා.** යඤ්හි කිඤ්චි අප්පියසම්බන්ධං භද්දකම්පි තං කොධනස්ස අප්පියමෙවාති. **උභයන්ති** මච්ඡරියං, ඉස්සාවාති උභයං. **උභයනිදානන්ති** පියනිදානඤ්චව අප්පියනිදානඤ්ච. **පියා**ති ඉට්ඨා. **සෙලායිතා**ති ධනායිතා. **මමායිතා**ති මමත්තං කත්වා පරිග්ගහිතා. **ඉස්සං කරොතී**ති "කිං ඉමස්ස ඉමිනා"ති තස්ස පියසත්තලාභසහනවසෙන උස්සූයති; **තමෙව පියසත්තං යාචිතො.** අහොවතස්සාති සාධු වත අස්ස. "ඉමස්ස පුග්ගලස්ස එවරූපං පියවත්ථු න භවෙය්‍යා"**ති ඉස්සං කරොති** උස්සූයං උප්පාදෙති. **මච්ඡායනන්ති** කෙළායනත්තා. **අප්පියෙනා**ති අප්පියෙ සත්තෙ තෙසං සත්තාපතො. **අස්සා**ති පුග්ගලස්ස; යෙන තෙ ලද්ධා.

1. දී-අ 2-72 පිට්ඨෙ.

නෙති සත්තසඞ්ඛාරා; **සචෙපි අමනාපා හොන්ති** අපියෙහි සම්මූළ්හත්තා. **විපල්ලත්තනිත්තායාති** අයාථාවගාහිතාය. **කෝ අඤ්ඤෝ, එවරූපස්ස ලාභීති** තෙන අත්තානං සම්භාවෙන්තෝ. **ඉස්සං වා කරොති.** අඤ්ඤස්ස තාදිසං උප්පජ්ජමානම්පි "අහෝ වතස්ස එවරූපං න භවෙය්‍යා"ති **ඉස්සං වා කරොති;** අයඤ්හි නයෝ හෙට්ඨා වුත්තනයත්තා න ගහිතෝ.

වත්ථුකාමානං පරියෙසන වසෙන පවත්තෝ ඤාණෝ, **පරියෙසනඤාණං.** පටිලාභපච්චයෝ ඤාණෝ **පටිලාභඤාණං.** පරිභුඤ්ජනවසෙන පවත්තෝ ඤාණෝ **පරිභොගඤාණං.** පටිලද්ධානං සන්නිධාපනවසෙන, සඞ්ඛෝපනවසෙන ච පවත්තෝ ඤාණෝ **සන්නිධිඤාණං.** දිට්ඨධම්මිකමෙව පයොජනං චින්තෙත්වා විස්සජ්ජනවසෙන පවත්තෝ ඤාණෝ **විස්සජ්ජනඤාණං.** තෙනාහ "කතමෝ"තිආදි.

අයං පඤ්චවිධොපි අත්ථතෝ තණ්හායනමෙවාති ආහ **"තණ්හාමන්තනමෙවා"**ති.

එවං වුත්තෝ "ලාභා පටිච්ච විනිච්ඡයෝ"ති එවං මහානිද්දසුත්තෙ[1] වුත්තෝ **විනිච්ඡයවිතක්කෝ විතක්කෝ නාම;** න යෝ කොචි විතක්කෝ. ඉදානි යථාවුත්තං විනිච්ඡයවිතක්කං අත්ථුද්ධාරනයෙන නීහරිත්වා දස්සෙතුං **"විනිච්ඡයෝ"**තිආදි වුත්තං. **අට්ඨසතන්ති** අට්ඨාධිකං සතං; තඤ්හි ඛො තණ්හාචරිතානං සතං; න යස්ස කස්සචීති දස්සෙතුං **"තණ්හාචරිත"**න්ති වුත්තං. **තණ්හාවිනිච්ඡයෝ නාම** තණ්හාය වසෙන වක්ඛමානනයෙන ආරම්මණස්ස විනිච්ඡිනනතෝ. දිට්ඨිදස්සනවසෙන "ඉදමෙව සච්චං; මොඝමඤ්ඤ"න්ති විනිච්ඡිනනතෝ **දිට්ඨිවිනිච්ඡයෝ නාම. ඉට්ඨං** පණීතං; **අනිට්ඨං** අපණීතං; පියායිතබ්බං **පියං;** අප්පියායිතබ්බං **අප්පියං;** තෙසං **වත්ථූනං** තණ්හාවසෙන **න හොති.** තණ්හාවසෙන හි එකච්චෝ කිඤ්චි වත්ථුං පණීතං මඤ්ඤති; එකච්චෝ හීනං; එකච්චෝ පියායති; එකච්චෝ නප්පියායති. තෙනාහ **"තදෙව හී"**තිආදි. **"දස්සාමී"**ති ඉදං විස්සජ්ජනඤ්හෙ වුත්තනයෙන වෙව වට්ටූපනිස්සයදස්නවසෙන ච වෙදිතබ්බං. තම්පි හි තණ්හාඡන්දහෙතුකන්ති.

යත්ථ සයං උප්පජ්ජන්ති; තං සන්තානං සංසාරෙ පපඤ්චන්ති විත්ථාරයන්තීති **පපඤ්චා.** යස්ස ච උප්පන්නා; තං "රත්තෝ"ති වා "සත්තෝ"ති වා "මිච්ඡාභිනිවිට්ඨෝ"ති වා පපඤ්චන්ති ඛ්‍යඤ්ජන්තීති **පපඤ්චා.** යස්මා තණ්හාදිට්ඨියෝ අධිමත්තා හුත්වා පවත්තමානා තංසමඞ්ගිපුග්ගලං පමත්තාකාරං පාපෙන්ති; මානෝ පන ජාතිමදාදිවසෙන මත්තාකාරම්පි; තස්මා **"මත්තපමත්තාකාරපාපනට්ඨෙනා"**ති වුත්තං. **සඞ්ඛං ගච්ඡන්ති ඛොට්ඨාසෙ** භාගසෝ සඞ්ඛායන්ති උපට්ඨාතීති. යස්මා පපඤ්චසඤ්ඤා තංතංඋාරවසෙන, ආරම්මණවසෙන ච භාගසෝ විතක්කස්ස පච්චයා හොන්ති, න කෙවලා; තස්මා **පපඤ්චසඤ්ඤාසඞ්ඛානිදානෝ විතක්කෝ** වුත්තෝ; පපඤ්චසඤ්ඤානං වා අනෙකහෙදභින්නත්තා තං සම්මූළ්හෝ "පපඤ්චසඤ්ඤාසඞ්ඛා"ති වුත්තෝ. පපඤ්චසඤ්ඤාසඞ්ඛාගහණෙන ච අනවසෙසෝ දුක්ඛසමුදයෝ වුත්තෝ තංතංනිමිත්තත්තා වට්ටදුක්ඛස්සාති.

යෝ නිරොධෝ වූපසමොති නිරොධසච්චමාහ. **තස්ස සාරූපපන්ති** තස්ස පපඤ්චසඤ්ඤාසඞ්ඛාය නිරොධස්ස වූපසමස්ස අධිගමූපායත්තාය සාරූපං අනුච්ඡවිකං; එතෙන විපස්සනං වදති. තත්ථ යථාවුත්තනිරොධෙ ආරම්මණකරණවසෙන ගච්ඡති පවත්තතීති **තත්ථගාමිනී;** එතෙන මග්ගං. තෙනාහ **"සභාවිපස්සනාය මග්ගං පුච්ඡති"**ති.

---

1. දී 2-50 පිටෙ.

වෙදනාකම්මට්ඨානවණ්ණනා

359. **පුච්ඡිතමේව කථිතං.** යස්මා සකෙකන දෙවානමින්දෙන පපඤ්චසඤ්ඤාසඞ්ඛානිරොධගාමිනිපටිපදා පුච්ඡිතාව; භගවා ච තදධිගමූපායං අරූපකම්මට්ඨානං තස්ස අජ්ඣාසයවසෙන වෙදනාමුඛෙන කථෙන්තෝ තිස්සෝ වෙදනා ආරභි; ඉති පුච්ඡිතමෙව කථෙන්තෙන පුච්ඡානුසන්ධිවසෙන **සානුසන්ධිමෙව** ච කථිතං. න හි බුද්ධානං අනනුසන්ධිකා කථා නාම අත්ථි. ඉදානිස්ස වෙදනාමුඛෙන අරූපකම්මට්ඨානස්සෙව **කථනෙ කාරණං** දස්සෙතුං **"දෙවතානඤ්හි"**තිආදි වුත්තං. කරජකායස්ස සුඛුමතාවවනෙනෙව අච්චන්තමුදුසුඛුමාලහාවාපි වුත්තා එවානි දට්ඨබ්බං. **කම්මජානී**ති කම්මජතෙජං. තස්ස බලවභාවෙ උළාරපුඤ්ඤකම්මනිබ්බත්තත්තා, අනිච්චගරුමධුරසිනිද්ධසුද්ධාහාරජීරණතො ච. **එකාහාරම්පී**ති එකාහාරවාරම්පි. **"විලීයනතී"**ති එතෙන කරජකායස්ස මන්දතාය කම්මජතෙජස්ස බලවභාවෙන ආහාරවෙලානික්කමෙන නෙසං බලවතී දුක්ඛවෙදනා උප්පජ්ජමානා සුපාකටා හොතීති දස්සෙති. නිදස්සනමත්තඤ්චෙතං; සුඛවෙදනාපි පන නෙසං උළාරපණීතෙසු ආරම්මණෙසු උපරූපරි අනිග්ගහණවසෙන පවත්තමානා සුපාකටා හුත්වා උපට්ඨාතියෙව. උපෙක්ඛාපි තෙසං **කදාචි** උප්පජ්ජමානා සන්තපණීතරූපා එව ඉට්ඨමජ්ඣත්තත්තා එව ආරම්මණෙ පවත්තනතො. තෙනෙවාහ **"තස්මා"**තිආදි.

රූපකම්මට්ඨානන්ති රූපපරිග්ගහං; රූපමුඛෙන විපස්සනාභිනිවෙසන්ති අත්ථෝ. **අරූපකම්මට්ඨාන**න්ති එත්ථාපි එසෙව නයෝ. තත්ථ රූපකම්මට්ඨානෙන සමථාභිනිවෙසොපි සඞ්ගය්හති; විපස්සනාභිනිවෙසෝ පන ඉධාධිප්පෙතොති දස්සෙතුං **"රූපපරිග්ගහෙ අරූපපරිග්ගහොතිපි එතදෙව වුච්චති"**ති ආහ. **චතුධාතුවවත්ථානන්ති** එත්ථ යෙහුය්‍යෙන චතුධාතුවවත්ථානං ච්ඡාරෙන්තෝ රූපකම්මට්ඨානං කථෙතීති අධිප්පායෝ. **රූපකම්මට්ඨානං දස්සෙත්වාව කථෙති** "එවං රූපකම්මට්ඨානං වුච්චමානං සුට්ඨු විභූතං පාකටං හුත්වා උපට්ඨාති"ති. "එතෙන ඉධාපි රූපකම්මට්ඨානං එකදෙසෙන විභාවිතමෙවා"ති වදන්ති.

කාමඤ්චත්ථ වෙදනාවසෙන අරූපකම්මට්ඨානං ආගතං; තදඤ්ඤධම්මවසෙනපි අරූපකම්මට්ඨානං ලබ්භතීති තං විභාගෙන දස්සෙතුං **"තිවිධා හි"**නිආදි වුත්තං. තත්ථ **අභිනිවෙසොති** අනුප්පවෙසෝ; ආරම්භොති අත්ථෝ. ආරම්භෙ එව හි අයං විභාගෝ; සම්මසනං පන අනවසෙසතොව ධම්මෙ පරිග්ගහෙත්වා පවත්තනතීති. **"පරිග්ගහිතෙ රූපකම්මට්ඨානෙ"**ති ඉදං රූපමුඛෙන විපස්සනාභිනිවෙසං සඤ්ඤාය වුත්තං; අරූපමුඛෙන පන විපස්සනාභිනිවෙසෝ යෙහුය්‍යෙන සමථයානිකස්ස ඉච්ඡිතබ්බෝ; සො ච පඨමං ඣානඞ්ගානි පරිග්ගහෙත්වා තතො පරං සෙසධම්මෙ පරිග්ගණ්හාති. **පඨමාභිනිපාතොති** සබ්බෙ චෙතසිකා චිත්තායත්තා චිත්තනිරියාහාවෙන වුච්චන්තීති එසෙෝ චිත්තස්ස පඨමාභිනිපාතො වුත්තෙතා. **තං ආරම්මණන්ති** යථාපරිග්ගහිතං රූපකම්මට්ඨානසඞ්ඛාතං ආරම්මණං. උප්පන්නඵස්සෙෝ පුග්ගලෝ, චිත්තචෙතසිකරාසි වා ආරම්මණෙන ඵුට්ඨෝ එස්සසහජාතාය වෙදනාය තං සම්කාලමෙව වෙදෙති; එසෙෝ පන ඔභාසස්ස විය පදීපෝ වෙදනාදීනං පච්චයවිසෙසෝ හොතීති පුරිමකාලෝ විය වුච්චති; යා තස්ස ආරම්මණාභිනිරොපනලක්ඛණතා

වුච්චති. **ඵුසනෙනාති** ආරම්මණස්ස ඵුසනාකාරෙන. අයඤ්හි අරූපධම්මත්තා එකදෙසෙන අනල්ලීයමානොපි රූපං විය චක්ඛුං, සද්දෙ විය ච සොතං; චිත්තං, ආරම්මණඤ්ච ඵුසනෙනා විය, සඞ්ඝට්ටනෙනා විය ච පවත්තනතීති. තථා හෙස "සඞ්ඝට්ටන රසො"ති වුච්චති.

ආරම්මණං අනුභවනතීති ඉස්සරවතාය විසච්චාය සාමිභාවෙන ආරම්මණරසං සංවෙදෙනති. එස්සාදීනඤ්හි සම්පයුත්තධම්මානං ආරම්මණෙ එකදෙසෙනෙව පවත්ති ඵුසනාදිමත්තභාවතො; වෙදනාය පන ඉට්ඨාකාර-සමෙහාගාදිවසෙන පවත්තනතො ආරම්මණෙ නිප්පදෙසතො පවත්ති. ඵුසනාදිභාවෙන හි ආරම්මණග්ගහණං එකදෙසානුභවනං; වෙදයිතභාවෙන ගහණං යථාකාමං සබ්බානුභවනං; එවංසභාවානෙව තානි ගහණානීති න වෙදනාය විය එස්සාදීනම්පි යථාසකිච්චකරණෙන සාමිභාවානුභවනං වෙදිතබ්බං. **විජානනනන්ති** පරිච්ඡින්දනවසෙන විසෙසතො ජානනතං. විඤ්ඤාණඤ්හි මිනිතබ්බවත්ථුං නාළිය මිනනෙනා පුරිසො විය ආරම්මණං පරිච්ඡිජ්ජ විභාවෙනතං පවත්තති; න සඤ්ඤා විය සඤ්ජානනමත්තං හුත්වා. තථා හි අනෙන කදාචි ලක්ඛණත්තයවිභාවනාපි හොති; ඉමෙසං පන එස්සාදීනං තස්ස තස්ස පාකටභාවො පච්චයවිසෙසසිද්ධස්ස පුබ්බභාගස්ස වසෙන වෙදිතබ්බා.

එවං තස්ස තසෙසව පාකටභාවෙපි "සබ්බං භික්ඛවෙ අභිඤ්ඤෙය්‍ය"න්ති,[1] "සබ්බං ව ඛො භික්ඛවෙ අභිජානං"නාති[2] ව එවමාදිවචනතො සබ්බෙ සම්මසනූපගා ධම්මා පරිගහෙතබ්බාති දසෙසනෙනා **"තත්ථ යස්සා"**ති-ආදිමාහ. තත්ථ **එස්සපඤ්චමකෙයෙවා**ති අවධාරණං තදනෙනාගහණත්තා තගහහණෙනෙව ගහිතත්තා චතුන්නං අරූපක්ඛන්ධානං. එස්සපඤ්ච-මකග්ගහණඤ්හි තස්ස සබ්බස්ස සබ්බචිත්තුප්පාදසාධාරණභාවතො. තත්ථ ච එස්සවෙතනාග්ගහණෙන සබ්බසඞ්ඛාරක්ඛන්ධධම්මසඞ්ගහො වෙතනප්පධානත්තා තෙසං. තථා හි සුත්තන්තභාජනීයෙ **සඞ්ඛාරක්ඛන්ධවිභඞ්ගෙ** "චක්ඛුසම්ඵස්සජා වෙතනා"තිආදිනා[3] වෙතනාව විභත්තා; ඉතරෙ පන ඛන්ධා සරූපෙනෙව ගහිතා.

චක්ඛුනිස්සිතාති එත්ථ චක්ඛු-සද්දෙ කරජකායවිසයො; න ඉබ්බත්ථු-විසයොති. කතමිදං විඤ්ඤාණන්ති ආහ **"යං සඞ්ගාය වුත්තං"**න්ති. කත්ථ පන වුත්තං? සාමඤ්ඤඵලසුත්තෙ.[4] **සොති** කරජකායො. **"පඤ්චන්නඤ්ච විනිමුත්තානං නාමරූපං නත්ථී"**ති ඉදං අධිකාරවසෙන වුත්තං. අඤ්ඤථා හි ඛන්ධවිනිමුත්තම්පි නාමං අත්ථෙවාති. **අවිජ්ජාදිහෙතුකාති** අවිජ්ජා-තණ්හුපාදුනාදිහෙතුකා. "විපස්සනාපටිපාටියා -පෙ- විවරතී"ති ඉමිනා බලවවිපස්සනං වත්වා පුන තස්ස උස්සුක්කාපනං, විසෙසාධිගමඤ්ච දසෙසනෙනා **"සො"**තිආදිමාහ.

ඉධාති ඉමස්මිං සක්කායඤ්ඤාසුත්තෙ. වෙදනාවසෙන චෙත්ථ අරූප-කම්මට්ඨානකථනෙ කාරණං හෙට්ඨා වුත්තනයමෙව. යථාවුත්තෙසු ච තීසු කම්මට්ඨානාභිනිවෙසෙසු වෙදනාවසෙන කම්මට්ඨානාභිනිවෙසො සුකරො වෙදනානං විභූතභාවතොති දසෙතුං **"එස්සවසෙන හී"**තිආදි වුත්තං. **"න පාකටං හොතී"**ති ඉදං සක්කායමූඛානං තෙසං දෙවානං යථා වෙදනා විභූතා හුත්වා උපට්ඨානි; න එවං ඉතරඛ්ඣයන්ති කත්වා වුත්තං. වෙදනාය එව ච නෙසං විභූතභාවො වෙදනාමූඛෙනෙවෙත්ථ

1. සං. 2-258, බු 9-6 පිටෙස්සු. 2. සං. 2-250 පිටෙ.
3. අභි 2-8 පිටෙ. 4. දී 1-72 පිටෙ.

භගවතා දෙසනාය ආරද්ධත්තා. **"වෙදනානං උප්පත්තියා පාඤ්ඤත්තායා"**ති ඉදං සුඛදුක්ඛවෙදනානං වසෙන වුත්තං. තාසඤ්හි පවත්ති ඔළාරිකා; න ඉතරාය. තදුභයග්ගහණමුඛෙන වා ගහෙතබ්බත්තා ඉතරාසම්පි පවත්ති විඤ්ඤාණං පාකටා එවාති **"සුඛදුක්ඛවෙදනානඤ්හී"**ති විසෙසග්ගහණං දට්ඨබ්බං. **"යදා සුඛං උප්පජ්ජති"**නිආදි සුඛවෙදනාය පාකටභාවවිභාවනං; තයිදං අසම්මිතභූමිවසෙන වෙදිතබ්බං. තත්ථ **"සකලං සරීරං ඔත්ථරණ්ත"**නිආදිනා කාමං පවත්තිඔළාරිකතාය අවූපසන්තසභාවමෙතං සුඛං; සාතලක්ඛණතාය පන සම්පයුත්තධම්මෙ, නිස්සයඤ්ච අනුග්ගණ්හන්තමෙව පවත්තන්තීති දස්සෙති; **"යදා දුක්ඛං උප්පජ්ජති"**නිආදීසු වුත්තවිපරියායෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.

දුද්දීපනානි ඤ්ඤෙන දීපෙතුං අසක්කුණෙය්‍යා; දුබ්බිඤ්ඤෙය්‍යානි අත්ථො. තෙනාහ **"අන්ධකාරා අවිභූතා"**ති. **අන්ධකාරානි** අන්ධකාරගතසදිසි, ජානිතුකාමෙ ච අන්ධකාරිනී. පුබ්බාපරං සමං සුකරෙ සුපලක්ඛිතමග්ගවසෙන පාසාණතලෙ මිගගතමග්ගො විය ඉට්ඨානිට්ඨාරම්මණෙසු සුඛදුක්ඛානුභවනෙහි මජ්ඣත්තාරම්මණෙසු අනුමිනිතබ්බතාය වුත්තං **"සා සුඛදුක්ඛානං -පෙ- පාකටා හොති"**ති. තෙනාහ **"යථා"**නිආදි. **නයතො ගණ්හනතෝසාන්ති** එත්ථායං නයො—යස්මා ඉට්ඨානිට්ඨවිසයාය ආරම්මණූපලද්ධියා අනුභවනතො නිට්ඨාමජ්ඣත්තවිසයා උපලද්ධි; තස්මා න තාය නිරනුභවනාය භවිතබ්බං; යං තත්ථානුභවනං; සා අදුක්ඛමසුඛා. තථා අනුපලබ්භමානං රූපාදිඅනුභූයමානං දිට්ඨං උපලබ්භති; යො පන මජ්ඣත්තාරම්මණං තබ්බිසයස්ස විඤ්ඤාණපවත්තියං; තස්මා අනනුභූයමානෙන තෙන න භවිතබ්බං. සක්කා හි වත්තුං අනුභවමානා මජ්ඣත්තවිසයූපලද්ධි උපලද්ධිභාවතො. ඉට්ඨානිට්ඨවිසයූපලද්ධිවිසයං පන නිරනුභවනං තං අනුපලද්ධිසභාවමෙව දිට්ඨං; තං යථාරූපන්ති. **නිවත්තෙතබ්බාති** නීහරිත්වා; "සොමනස්සමපාහ"නන්තිආදිනා සමානජාතියම්පි හිත්වනෙතා අඤ්ඤෙහි අරූපධම්මෙහි විවෙචෙත්වා අසංසට්ඨං කත්වාති අත්ථො.

අයඤ්ච රූපකම්මට්ඨානං කථෙත්වා අරූපකම්මට්ඨානං වෙදනාවසෙන නිවත්තෙත්වා දෙසනා තථාවිනෙතබ්බපුග්ගලාපෙක්ඛාය සුත්තන්තරෙසුපි[1]. ආගතා එවාති දස්සෙන්තෙන **"න කෙවල"**න්තිආදිමාහ. තත්ථ මහාසතිපට්ඨානෙ[2]. තථා දෙසනාය ආගතභාවො අනන්තරමෙව ආවි භවිස්සති; **මජ්ඣිමනිකායෙ** සතිපට්ඨානදෙසනාපි[3]. නාදිසි එව. **චූළතණ්හාසඞ්ඛයෙ** "එවං වෙතං දෙවානමින්ද භික්ඛුනො සුතං හොති 'සබ්බෙ ධම්මා නාලං අභිනිවෙසායා'ති; සො සබ්බං ධම්මං අභිජානාති; සබ්බං ධම්මං අභිඤ්ඤාය සබ්බං ධම්මං පරිජානාති; සබ්බං ධම්මං පරිඤ්ඤාය යං කිඤ්චි වෙදනං වෙදෙති සුඛං වා දුක්ඛා වා අදුක්ඛමසුඛං වා; සො තාසු වෙදනාසු අනිච්චානුපස්සී විහරති; විරාගානුපස්සී"නිආදිනා[4]. ආගතං. තෙන වුත්තං **"අරූපකම්මට්ඨානං වෙදනාවසෙන නිවත්තෙත්වා දෙසෙසී"**ති. **මහාතණ්හාසඞ්ඛයෙ** පන "සො එවං අනුරොධවිරොධවිප්පහීනො යං කිඤ්චි වෙදනං වෙදෙති සුඛං වා දුක්ඛා වා අදුක්ඛමසුඛං වා; සො තං වෙදනං නාභිනන්දති නාභිවදති; නාපෙක්ඛාසාය තිට්ඨති. තස්ස තං වෙදනං අනභිනන්දතො අනභිවදතො අනපෙක්ඛාසාය තිට්ඨතො යා වෙදනාසු නන්දී; සා නිරුජ්ඣතී"නිආදිනා[5]. ආගතං. **චූළවෙදල්ලෙ** "කතිපනාය්‍යෙ

1. දී 2-231, ම 1-70, 318, 337, 367, 377, 379, ම 2 258, 171 ම 3-49, 282, සං 2-406 පිටෙසු. 2 දී 2-231 පිටෙ. 3. ම 1-70 පිටෙ. 4. ම 1-318 පිටෙ. 5. ම 1-337 පිටෙ.

වෙදනා"නිආදිනා[1] ආගතං. **මහාවෙදල්ලෙ** "වෙදනාති ආවුසො වුච්චති; කිත්තාවතා නු ඛො ආවුසො 'වෙදනා'ති වුච්චතී"නිආදිනා[2] ආගතං; එවං රට්ඨපාලසුත්තාදිසුපි[3] වෙදනාකම්මට්ඨානස්ස ආගතට්ඨානං උද්ධරිත්වා වත්තබ්බං.

"පඨමං රූපකම්මට්ඨානං කථෙතා"ති වුත්තං; කථං තං එත්ථ කථිතන්ති ආහ **"රූපකම්මට්ඨාන"**න්තිආදි. **සඞ්ඛිත්තං**; කථං සඞ්ඛිත්තං? **වෙදනාය ආරම්මණමත්තකථෙයෙව**; යෙභුය්‍යෙන වෙදනා රූපධම්මාරම්මණා පඤ්චද්වාරවසෙන පවත්තනතො. තෙන වස්සා පුරිමසිද්ධා එව ආරම්මණන්ති වෙදනං වදන්තෙන තස්සාරම්මණධම්මා අත්ථතො පඨමතරං ගහිතා එව නාම හොන්තීති ඉමාය අත්ථාපත්තියා රූපකම්මට්ඨානසෙසෙවෙත්ථ පඨමං ගහිතතා ඤෙතිතා; න සරූපෙනෙව ගහිතත්තා. තෙනාහ **"තස්මා පාළියං නාරූළ්හං භවිස්සතී"**ති.

360. **දුච්චිණ්ණෙතොඛීලෙතීති** සෙවිතබ්බාසෙවිතබ්බභාගෙහි. **එවරූපන්ති** යං අකුසලානං අභිවුද්ධියා, කුසලානඤ්ච පරිහානාය සංවත්තති; එවරූපං; තං පන කාමූපසඤ්හිතතාය "ගෙහනිස්සිත"න්ති වුච්චතීති ආහ **"ගෙහනිස්සිතසොමනස්ස"**න්ති. **ඉට්ඨාණන්ති** පියානං. **කන්තාණන්ති** කමනීයානං. **මනාපාණන්ති** මනවඩ්ඪනකානං. තතො එව මනො රමෙන්තීති **මනොරමානං. ලොකාමිසපටිසංයුත්තාණන්ති** තණ්හාසන්නිස්සිතානං කාමූපසඤ්හිතානං. **පටිලාභතො සමනුපස්සතොති** "අහො මයා ඉමානි ලද්ධානී"ති යථාලද්ධානි රූපාරම්මණාදීනි අස්සාදයතො. **අනීතන්ති** අතික්කන්තං. **නිරුද්ධන්ති** නිරොධපත්තං. **විපරිණතන්ති** සභාවවිගමෙන විගතං. **සමනුස්සරතොති** අස්සාදනවසෙන අනුචින්තයතො. **ගෙහසිතන්ති** කාමගුණනිස්සිතං. කාමගුණා හි කාමරාගස්ස ගෙහසදිසත්තා ඉධ "ගෙහ"න්ති අධිප්පෙතා.

එවරූපන්ති යං අකුසලානං පරිහානාය, කුසලානඤ්ච අභිවුද්ධියා සංවත්තති; එවරූපං; තං පන පබ්බජ්ජාදිවසෙන පවත්තියා නෙක්ඛම්මූපසඤ්හිතන්ති ආහ **"නෙක්ඛම්මසිතං සොමනස්ස"**න්ති. ඉදානි තං පාළිවසෙනෙව දස්සෙතුං **"තඤ්ච ඛො"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ විපස්සනාලක්ඛණෙ නෙක්ඛම්මෙ දස්සිතෙ ඉතරානි තස්ස කාරණතො, ඵලතො, අත්ථතො ච දස්සිතානෙව හොන්තීති විපස්සනාලක්ඛණමෙව තං දස්සෙන්තො **"රූපානෙවච්ච"**තිආදිමාහ. **විපරිණාමවිරාගනිරොධන්ති** ජරාය විපරිණාමෙතබ්බතඤ්චෙව ජරාමරණෙහි පලුජ්ජනං නිරුජ්ඣනඤ්ච විදිත්වාති යොජනා. **උපපජ්ජති සොමනස්සන්ති** විපස්සනාය විථිපටිපත්තියා කමෙන උපපන්නානං පාමොජ්ජපීතිපස්සද්ධීනං උපරි අනපපකං සොමනස්සං උපපජ්ජති. යං සන්ධාය වුත්තං:—

> "සුඤ්ඤාගාරං පවිට්ඨස්ස – සන්තචිත්තස්ස භික්ඛුනො,
> අමානුසී රති හොති – සම්මා ධම්මං විපස්සතො;
> යතො යතො සම්මසති – ඛන්ධානං උදයබ්බයං,
> ලභතී පීති පාමොජ්ජං – අමතං තං විජානත"න්ති[4] ච.

නෙක්ඛම්මවසෙනාති පබ්බජ්ජාදිවසෙන. "වට්ටදුක්ඛතො නිස්සරිස්සාමී"ති[5] පබ්බජිතුං භික්ඛූනං සන්තිකා ගවඡන්නතස්ස, පබ්බජන්නතස්ස,

1. ම 1-377 පිටෙ. 2. ම 1-367 පිටෙ. 3. ම 2-258 පිටෙ.
4. ඛු 1-67 පිටෙ ධම්මපදෙ. 5. නිද්ධරිස්සාමි (ක)

චතුපාරිසුද්ධිසීලං අනුතිට්ඨන්තස්ස, තං සොධෙන්තස්ස, ධුතගුණෙ සමාදාය වත්තන්තස්ස, කසිණපරිකම්මාදිනි කරොන්තස්ස ච යා පටිපත්ති; සබ්බා සා ඉධ "නෙක්ඛම්ම"න්ති අධිප්පෙතා. යෙහුය්‍යෙන අනුස්සතියා උපචාරජ්ඣානං නිට්ඨාතීති කත්වා "අනුස්සතිවසෙනා"ති වත්වා **"පඨමජ්ඣානාදිවසෙනා"**ති වුත්තං. එත්ථ ච යථා පබ්බජ්ජා ඝරබන්ධනතො නික්ඛමනට්ඨෙන **නෙක්ඛම්මං**; එවං විපස්සනාදයොපි තංපටිපක්ඛතො.

තෙනාහ:—

"පබ්බජ්ජා පඨමං ඣානං – නිබ්බානඤ්ච විපස්සනා,
සබ්බෙපි කුසලා ධම්මා – නෙක්ඛම්මන්ති පවුච්චරෙ"ති[1]

යං චෙති එත්ථ චෙ-ති නිපාතමත්තං සොමනස්සස්ස අධිප්පෙතත්තා. චතුක්කනයවසෙනෙව ච සුත්තන්තෙසු ඣානකථාති වුත්තං **"දුතියතතියජ්ඣානවසෙනා"ති. දිට්ඨුති "සවිතක්කං සවිචාරං අවිතක්කං අවිචාර"න්ති වුත්තෙසු දිට්ඨි සොමනස්සෙසු.**

සවිතක්කසවිචාරෙ සොමනස්සෙති පරිත්තභූමිකෙ, පඨමජ්ඣානෙ වා සොමනස්සෙ. **අභිනිවිට්ඨසොමනස්සෙසූති විපස්සනං පට්ඨපිතසොමනස්සෙසු. **සි**-සද්දෙන සංමට්ඨසොමනස්සෙසුපීති ඉමමත්ථං දස්සෙති. **සොමනස්සවිපස්සනාතොපීති** සවිතක්කසවිචාරසොමනස්සපපවත්තිවිපස්සනාතොපි. **අවිතක්කඅවිචාරවිපස්සනා පන්** තත්ථාරූපා විසෙසා ඉජ්ඣනති. අයං පනත්ථො "අරියමග්ගබොජ්ඣඞ්ගාදිවිසෙසං විපස්සනාය ආරම්මණභූතා ඛන්ධා නියමෙන්තී"ති එවං පවත්තෙන මොරවාපිවාසිමහාදත්තත්ථෙරවාදෙන දීපෙතබ්බා.

361. **ගෙහසිතදොමනස්සං** නාම කාමගුණානං අපපටිලාභනිමිත්තං, විගතනිමිත්තඤ්ච උපජ්ජනකදොමනස්සං. **අප්පටිලාභතො සමනුපස්සතොති** අප්පටිලාභෙන "අහමෙව න ලභාමී"ති පරිතස්සනතො. **සමනුස්සරතොති** "අහූ වත මෙ තං වත නත්ථී"තිආදිනා අනුස්සරණවසෙන චින්තයතො. තෙනාහ **"එවං ඡසු දවාරෙසූ"**තිආදි.

අනුත්තරෙසු විමොක්ඛෙසූති සුඤ්ඤතඵලාදිඅරියඵලවිමොක්ඛෙසු. **පිහන්ති** අපෙක්ඛං; ආසන්ති අත්ථො. කථං පන ලොකුත්තරධම්මෙ ආරබ්භ ආසා උපජ්ජතීති? න ඛො පනෙතං එවං දට්ඨබ්බං "යං ආරම්මණකරණවසෙන තත්ථ පිහා පවත්තති"ති අවිසයත්තා; පුග්ගලස්ස ච අනධිගතභාවතො. අනුස්සවූපලද්ධෙ පන අනුත්තරවිමොක්ඛෙ උද්දිස්ස පිහං උපට්ඨපෙන්තො "තත්ථ පිහං උපට්ඨපෙති"ති වුත්තො. තෙනාහ **"කුදාස්සු නාමාහ"**නිආදි. ඡසු දවාරෙසු ඉට්ඨාරම්මණෙ ආපාතගතෙ අනිච්චාදිවසෙන විපස්සනං පට්ඨපෙත්වාති යොජනා. **"ඉට්ඨාරම්මණෙ"**ති ච ඉමිනා නයිදං දොමනස්සං සභාවතො අනිට්ඨධම්මෙමයෙව ආරබ්භ උපජ්ජනකං; අථ ඛො ඉච්ඡිතාලාභහෙතුකං ඉච්ඡානිසාතවසෙන යත්ථ කත්ථචි ආරම්මණෙ උපජ්ජනකන්ති දස්සෙති. **එවං** "කුදාස්සු නාමාහ"න්ති වුත්තාකාරෙන පිහං උපට්ඨපෙත්වා **එවං** ඉමම්පි පකාරං -පෙ- නාසක්ඛින්ති අනුසොවතොති යොජනා. "ඉමස්මිං පකාරෙ, ඉමස්මිං මාසෙ, ඉමස්මිං සංවච්ඡරෙ පබ්බජිතුං නාලද්ධං; කසිණපරිකම්මං කාතුං නාලද්ධ"න්තිආදි වසෙන පවත්තිං සන්ධාය **"නෙක්ඛම්මවසෙනා"**ති වුත්තං. **"විපස්සනාවසෙනා"**තිආදීසුපි ඉමිනා නයෙන යොජනා වෙදිතබ්බා.

---

1. ඉතිවුත්තක-අ.-331 පිටෙ.

යතෝ එවකාරෝ; තතෝ අඤ්ඤත්ථ නියමෝති කත්වා **"තඤ්ඤේව -පෙ- ගෙහසිතදෙමනස්සමේවා"**ති වුත්තං. න හෙත්ථ ගෙහසිතදෙමනස්සතා සවිතක්කසවිචාරෙ නියතා; අථ ඛෝ ගෙහසිතදෙමනස්සෙ සවිතක්කසවිචාරතා නියතා පටියොගිනිවත්තනත්ථත්තා එවකාරස්ස "ගෙහසිතදෙමනස්සං සවිතක්කසවිචාරමෙව; න අවිතක්කඅවිචාර"න්ති. නෙක්ඛම්මසිතදෙමනස්සං පන සියා සවිතක්කසවිචාරං; සියා අවිතක්කඅවිචාරං. සවිතක්කසවිචාරසෙසව කාරණභූතං දෙමනස්සං **සවිතක්කසවිචාරදෙමනස්සං.** කිං තං? ගෙහසිතදෙමනස්සං; යං පන නෙක්ඛම්මාදිවසෙන උපපන්නං; තං අවිතක්කඅවිචාරස්ස කාරණභූතං **අවිතක්කඅවිචාරදෙමනස්සන**න්ති. අයඤ්හි නයෝ පරියායවසෙන වුත්තොති ආහ **"නිප්පරියායෙන පනා"**තිආදි. යදි එවං කසමා "යං වෙ අවිතක්කා අවිචාර"න්ති පාළියං වුත්තන්ති ආහ **"එතස්ස පනා"**තිආදි **මඤ්ඤනවසෙනා**ති පරිකප්පනවසෙන. **වුත්තං** පාළියං.

තත්ථාති තසම්ං මඤ්ඤනෙ. **අයං** ඉදානි වුච්චමානො **නයෝ. දෙමනස්සපච්චයභූතෙ**ති දෙමනස්සස්ස පච්චයභූතෙ. උපචාරජ්ඣානඤ්හි පඨමජ්ඣානාදීනි වා පාදකානි කත්වා මගඵලානි නිබ්බත්තෙතුකාමස්ස තෙසං අලාභෙ දෙමනස්සස්ස උපපජ්ජනෙ තානි තස්ස පච්චයා නාම හොන්ති ඉති තෙ ධම්මා එලූපචාරෙන "දෙමනස්ස"න්ති වුත්තා. යො පන තථා උපපන්නදෙමනස්සෙ ඛුරනිකෙඛපං අකත්වා අනුක්කමෙන විපස්සනං උස්සුක්කාපෙත්වා මගඵලධම්මෙ නිබ්බත්තෙති; තෙ කාරණූපචාරෙන **"දෙමනස්සා"**නි වුත්තානි ඉම්මත්ථං දස්සෙතෙනා **"ඉධ භික්ඛූ"**තිආදිමාහ. නනු එතස්ස තදා දෙමනස්සමෙව උපපන්නං; න දෙමනස්සහෙතුකා විපස්සනාමග්ගඵලධම්මා උපපන්නා; තත්ථ කථං දෙමනස්සසමඤ්ඤං ආරොපෙත්වා වොහරතීති ආහ **"අඤ්ඤඤ්හි පටිපන්නිදස්සනවසෙන දෙමනස්සනන්ති ගහෙත්වා"**තිආදි. **"සවිතක්කසවිචාරදෙමනස්සෙ"**ති සවිතක්කසවිචාරනිමිත්තෙ දෙමනස්සෙ. තීහි මාසෙහි නිබ්බත්තෙතබ්බා තෙමාසිකා; තං **තෙමාසිකං.** ඉමා ච තෙමාසිකාදයො පටිපදා තථාපවත්තඋක්කට්ඨමජ්ඣිමමුදින්ද්‍රියවසෙන වෙදිතබ්බා; අධිකමජ්ඣිමමුදුස්සාහවසෙන වා. **ජගහතීති** ජාගරිකං අනුයුඤ්ජති.

මහාසිවත්ථේරවත්ථුවණ්ණනා

සහස්සදවිසහස්සසඞ්ඛ්‍යතානා **මහාගණෙ.**

අට්ඨකථාථෙරෝති අට්ඨකථාය අත්ථපටිපුච්ඡනකථෙරො. **අනුරාධගෙහන්ති** භික්ඛං ගහෙත්වා ගාමතො විහාරං පටිගමනමග්ගෙ. **තයෝ -පෙ- ගාහාපෙත්වා**ති තීණි වත්ථානි ඌණාපනානි.

කෙනචි පදෙසෙනාති කෙනචි සරීරනිච්චභූතෙන පදෙසෙන. **සඤ්ඤං අකාසි** රත්තියං පච්ඡතො ගච්ඡන්තං අසල්ලක්ඛෙන්තො.

කසමා පන ථෙරො අන්තොවාසිකානං අනාරොචෙත්වාව ගතොති ආහ. **"ථෙරෙ කිරා"**ති ආදි. **අරහත්තං නාම කිනන්ති** තදධිගමස්ස අදුක්කරභාවං සඤ්ඤාය වදති. **චතූහි ඉරියාපථෙහී**ති චතූහිපි ඉරියාපථෙහි පවත්තමානස්ස; තස්මා යාව අරහත්තාධිගමා සයනං පටික්ඛිපාමීති අධිප්පායො.

"අනුච්ඡවිකං නු ඛො තෙ එත"න්ති සංවෙගජාතො වීරියං සම්භෙත්වා පෙත්තෙනා අරහත්තං අග්ගහෙසි එත්තකං කාලං විපස්සනාය සුවිණණභාවතො ඤාණස්ස පරිපාකං ගතත්තා.

පරිමජ්ජීති පරිමසි. කෙචි පන "**පරිමජ්ජීති** පරිවත්තෙත්වා ථෙරෙන ඛොචියමානං පරිගහෙත්වා ඛොවී"ති අත්ථං වදන්ති.

විපස්සනාය ආරම්මණං නාම උපචාරජ්ඣානපඨමජ්ඣානාදි. **"සවිතක්කසවිචාරදෙමනස්සෙ"**තිආදීසු වත්තබ්බං සොමනස්සෙසු වුත්තනයානුසාරෙන වෙදිතබ්බං.

362. **එවරූපානි** යා අකුසලානං අභිවුද්ධියා, කුසලානං පරිහානාය ච සංවත්තන්ති, එවරූපා; සා පන කාමූපසඤ්හිතතාය "ගෙහසිතා"ති වුච්චතීති ආහ **"ගෙහසිතඋපෙක්ඛා"**නි. **"බාලස්සා"**තිආදීසු බාලකරධම්මයොගතො **බාලස්ස** අත්තනිතපරහිතබ්‍යාමුළ්හතාය මූළ්හස්ස පුථුනං කිලෙසාදීනං ජනනාදිකාරණෙහි **පුථුජ්ජනස්ස** කිලෙසොඝිනං මග්ගොඝිහි අජිතත්තා **අනොඝිජිනස්ස; ඔඝිජිනො** වායපෙක්ඛා; ඔඝිසො ච[1] කිලෙසානං ජිතත්තා; තෙනස්ස සෙක්ඛභාවං පටික්ඛිපති. සත්තමභවාදිතො උද්ධං පවත්තනවිපාකස්ස අජිතත්තා **අවිපාකජිනස්ස; විපාකජිනා** වා අරහන්තෙහා අපපටිසන්ධිකත්තා, තෙනස්ස අසෙක්ඛත්තං පටික්ඛිපති. අනෙකාදීනවෙ සඞ්ඛ්සම්පි පාපධම්මානං මූලභූතෙ සම්මොහෙ ආදීනවානං අදස්සනසීලතාය **අනාදීනවදස්සාවිනො.** ආගමාධිගමාභාවා **අස්සුතවතො.** එදිසො එකංසෙන අඛ්පුථුජ්ජනො නාම හොතීති තස්ස අඛ්පුථුජ්ජනභාවං දස්සෙතුං පුනපි **"පුථුජ්ජනස්සා"**ති වුත්තං. **එවරූපානි** වුත්තපපකාරා සම්මොහපුබ්බකා. **රූපං සා නාතිවත්තතීති** රූපානං සමතික්කමනාය කාරණං න හොති; රූපාරම්මණෙ කිලෙසෙ නාතික්කමතීති අධිප්පායො. අකුසලුණ්හිභූතතාය ආරම්මණෙ **අජ්ඣුපෙක්ඛනවසෙන** පවත්තමානා ලොභසම්පයුත්තඋපෙක්ඛා ඉධාධිප්පෙතාති තස්ස ලොභස්ස අනුවත්තිකමෙව ආරම්මණං දස්සෙන්තො **"ඉට්ඨාරම්මණෙ"**ති ආහ. **අනතිවත්තනමානා** අනාදීනවදස්සිතාය. තතො එව අස්සාදානුපස්සනතො **තත්ථෙව ලග්ගා. අභිසඞ්ගස්ස** ලොභස්ස වසෙන, දුම්මොචනීයතාය ච තෙන **ලග්ගිතා** විය **ඝුත්වා උප්පන්නා.**

එවරූපානි යා අකුසලානං පහානාය, කුසලානඤ්ච අභිවුද්ධියා සංවත්තන්ති, එවරූපා; සා පන පබ්බජ්ජාදිවසෙන පවත්තියා නෙක්ඛම්මූපසඤ්හිතාති ආහ **"නෙක්ඛම්මසිතා"**නි. ඉදානි තං පාළිවසෙන දස්සෙතුං **"තත්ථ කතමා"**තිආදි වුත්තං. තස්සත්ථො හෙට්ඨා වුත්තනයානුසාරෙන වෙදිතබ්බා. **රූපං සා අතිවත්තතීති** රූපසම්ං සම්මදෙව ආදීනවදස්සනතො. රූපනියාතාති[2] කිලෙසෙහි අනභිභවනීයතො. **ඉට්ඨෙති** සභාවතො, සඞ්ඛාපපතො ච ඉට්ඨෙ ආරම්මණෙ. **අරජ්ජනතස්සාති** න රජ්ජනතස්ස රාගං අනුපපාදෙන්තස්ස. **අනිට්ඨෙ අදුස්සනතස්සාති** එත්ථ වුත්තනයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බා. සමං සම්මා යොනිසො න පෙක්ඛනං **අසමපෙක්ඛනං;** තං පන ඉට්ඨානිට්ඨමජ්ඣත්තෙ විය ඉට්ඨානිට්ඨෙසුපි බාලස්ස හොතීති "ඉට්ඨානිට්ඨමජ්ඣත්තෙ"ති අවත්වා **"අසමපෙක්ඛනෙන අසමමුයහනතස්සා"**ති වුත්තං; තිවිධෙපි ආරම්මණෙ අසමපෙක්ඛනවසෙන මුයහනතස්සාති අත්ථො. **විපස්සනාඤ්ඤණසම්පයුත්තා උපෙක්ඛා.** නෙක්ඛම්මසිතා උපෙක්ඛා වෙදනාසහගතාති උදාසීනාකාරෙන පවත්තියා, උපෙක්ඛා වෙදනාය ච සහගතා. **එත්ථ උපෙක්ඛා** වාති එත්ථ එතසම්ං උපෙක්ඛා නිද්දෙසෙ "උපෙක්ඛා"ති ගහිතා එව. **තස්සා**ති තත්‍රමජ්ඣත්තුපෙක්ඛායපි ඉධ උපෙක්ඛාගහණෙන ගහිතත්තා. තස්මිඤ්හි සඞ්ගහෙ **"පඨමදුතියතතියචතුත්ථජ්ඣානවසෙන උප්පජ්ජනකඋපෙක්ඛා"**නි වුත්තං.

---

1. ඔඝිජිනො වා සෙක්ඛා ඔඝිසොව (?) 2. ආදීනවදස්සනතො, රූපනිරතෙඝි (?)

තයාපි **නෙක්ඛම්මසිතඋපෙක්ඛායාති** නිද්ධාරණෙ භුම්මං. **"යං නෙක්ඛම්මවසෙනා"**තිආදි හෙට්ඨා වුත්තනයත්තා උත්තානත්ථමෙව.

363. යදි සක්කස්ස තදා සොතාපත්තිඵලපත්තියාව උපනිස්සයෙ; අථ කස්මා භගවා යාව අරහත්තං දෙසනං වඩ්ඪෙසීති ආහ **"බුද්ධානඤ්හී"**ති ආදි. තරුණසක්කොති අභිනවො අධුනා පාතුභූතො සක්කො. සම්පති පාතුභාවඤ්හි සන්ධාය "තරුණසක්කො"ති වුත්තං; න තස්ස කුමාරතා, වුද්ධතා වා අත්ථි. **ගතාගතට්ඨානන්ති** ගමනාගමනකාරණං. **න පඤ්ඤායන්ති** න උපලබ්භන්ති. ගබ්භසෙය්යකානඤ්හි චවන්තානං කම්මජරූපං ච්ගචජ්ජති අනුදෙව චිත්තජං, ආහාරජඤ්ච පච්චයාභාවතො; උතුජං පන සුචිරම්පි කාලං පවෙණිං ඝටෙත්වා හසන්තං වා සොසන්තං වා කිලෙසන්තං වා විට්ඨන්තං වා හොති; න එවං දෙවානං. තෙසඤ්හි ඔපපාතිකත්තා කම්මජරූපෙ අන්තරධායන්තෙ සෙසතිසන්තතිරූපම්පි තෙන සද්ධිං අන්තරධායති. තෙනාහ **"දීපසිඛාගමනං විය හොති"**ති. **සෙසදෙවතා න ජානිංසු** පුනපි සක්කත්තභාවෙන තස්මිං යෙව ඨානෙ නිබ්බත්තත්තා. **නිසු ඨානෙසූති** සොමනස්සදෙමනස්සඋපෙක්ඛාවිස්සජ්ජනාවසානට්ඨානෙසු. **නිබ්බත්තිතඵලමෙවාති** සපථිමඣා සපථිමණ්ඩා විය ආගමනීයපටිපදාය නිබ්බත්තිතඵලභූතං ලොකුත්තරමග්ගඵලමෙව **කථිතං. සකුණිකාය විය කිඤ්චි** ගයහූපගං **උපනිච්චා** උඩ්ඩෙත්වා උල්ලඞ්ඝිත්වා. **අස්සාති** මග්ගඵලසඤ්ඤිතස්ස අරියස්ස ධම්මස්ස.

පාතිමොක්ඛසංවරවණ්ණනා

364. **පාතිමොක්ඛසංවරායාති** පාතිමොක්ඛභූතසීලසංවරායාති අයමෙත්ථ අත්ථොති ආහ **"උත්තමජෙට්ඨකසීලසංවරායා"**ති. "පාතිමොක්ඛසීලඤ්හි සබ්බසීලතො ජෙට්ඨකසීල"න්ති දීඝවාපිවිහාරවාසීසුම්මත්ථෙරො[1] වදති; අන්තෙවාසිකො පනස්ස තෙපිටකචූළනාගත්ථෙරො "පාතිමොක්ඛසංවරො එව සීලං; ඉතරානි පන 'සීලන්ති වුත්තට්ඨානං නාම අත්ථී'ති අනනුජානනතො ඉන්ද්‍රියසංවරො නාම ඡද්වාරරක්ඛාමත්තකං; ආජීවපාරිසුද්ධි ධම්මෙන සමෙන පච්චයුප්පාදනමත්තකං; පච්චයසන්නිස්සිතං පරිභුඤ්ජනමත්තකං; නිප්පරියායෙන පාතිමොක්ඛසංවරොව සීලං. තථා හි යස්ස සො භින්නො; සො ඉතරානි රක්ඛිතුං අභබ්බතාය අසීලො හොති. යස්ස පන සබ්බසො අරොගො සෙසානං රක්ඛිතුං භබ්බතාය සම්පන්නසීලො"ති වදති; තස්මා ඉතරෙසං තස්ස පරිවාරභාවතො, සබ්බසො එකදෙසෙන ච තදන්තොගධභාවතො තදෙව පධානසීලං නාමාති ආහ **"උත්තමජෙට්ඨකසීලසංවරායා"**ති. තත්ථ යථා හෙට්ඨා පපඤ්චසඤ්ඤුප්පඛානිරොධසාරූපගාමිනිං පටිපදං පුච්ඡිතෙන භගවතා පපඤ්චසඤ්ඤුප්පණං, පටිපදාය ච මූලභූතං වෙදනං ච්හජිත්වා පටිපදා දෙසිතා, සක්කස්ස අජ්ඣාසයවසෙන සංකිලෙසධම්මප්පහානමූඛෙන වොදානධම්මපාරිපූරීනි; එවං තස්සා එව පටිපදාය මූලභූතම්පි සීලසංවරං පුච්ඡිතෙන භගවතා යතො සො විසුජ්ඣති; යථා ච විසුජ්ඣති; තදුභයං සක්කස්ස අජ්ඣාසයවසෙන ච්හජිත්වා දස්සෙතුං **"ආයසමාචාරම්පී"**තිආදි වුත්තං සංකිලෙසධම්මප්පහානමූඛෙන වොදානධම්මපාරිපූරීනි කත්වා. සීලකථායං අසෙවිතබ්බකායසමාචාරාදිකථනෙ කාරණං වුත්තමෙව, තස්මා **කම්මපථවසෙනාති** කුසලාකුසලකම්මපථවසෙන.

1. සුම්මත්ථෙරො (බ)

කම්මපථවසෙනාති ච කම්මපථවිචාරවසෙන. කම්මපථභාවං අපත්තානම්පි හි කායදුච්චරිතාදීනං අසෙවිතබබකාදීනං අසෙවිතබබකායසමාචාරාදිභාවෝ ඉධ වුච්චතීති. **පණ්ණත්තිවසෙනාති** සික්ඛාපදපණ්ණත්තිවසෙන. යතො යතො හි යා යා වෙරමණී; තදුභයෙපි විභාවෙන්තො පණ්ණත්තිවසෙන කථෙති නාම. තෙනාහ **"කායදුච්චරිතෙ"**ති ආදි. සික්ඛාපදං වීතික්කමතීති එතෙනාති **සික්ඛාපදවීතික්කමෙ;** සික්ඛාපදස්ස වීතික්කමනාකාරෙන පවත්තෙතා අකුසලධම්මෙයෙව; තස්ස අසෙවිතබබකායසමාචාරාදිතා. වීතික්කමපටිපක්ඛා **අවීතික්කමෙ;** න වීතික්කමතීති එතෙනාති **අවීතික්කමෙ;** සීලං.

මිච්ඡා, සම්මා ච පරියෙසතීති එතායාති **පරියෙසනා;** ආජීවෝ; අත්ථතො පච්චයගවෙසනබ්‍යාපාරෝ කායවචීද්වාරිකෝ. යදි එවං කස්මා විසුං ගහණන්ති ආහ **"යස්මා"**තිආදි. අරියා නිද්දොසා පරියෙසනා ගවෙසනාති **අරියපරියෙසනා;** අරියෙහි සාධූහි පරියෙසිතබබාතිපි **අරියපරියෙසනාති.** වුත්තවිපරියායතො **අනරියපරියෙසනා** වෙදිතබබා.

ජාතිධම්මෙමාති ජායනසභාවෙ ජායනපකතිකෙ. **ජරාධම්මෙමාති** ජීරණසභාවෙ. **ව්‍යාධිධම්මෙමාති** ව්‍යාධිසභාවෙ. **මරණධම්මෙමාති** මීයනසභාවෙ. **සොකධම්මෙමාති** සොචනකසභාවෙ. **සංකිලෙසධම්මෙමාති** සංකිලිස්සනසභාවෙ.

පුත්තදාරියන්ති පුත්තා ච භරියා ච. එස නයො සබ්බත්ථ. ද්වන්දෙකත්තනවසෙන තෙසං නිද්දෙසො. **ජාතරූපරජතන්ති** එත්ථ පන යතො විකාරං අනාපජ්ජිත්වා සබ්බං ජාතරූපමෙව හොතීති **ජාතරූපං** නාම සුවණ්ණං. ධවලසභාවතාය රජතීති **රජතං;** රූපියං. ඉධ පන සුවණ්ණං ඨපෙත්වා යං කිඤ්චි උපභොගපරිභොගාරහං **"රජත"**නෙව ගහිතං වොහාරූපගමාසකාදි. **ජාතිධම්මා හෙතෙ භික්ඛවෙ උපධයොති** එතෙ කාමගුණූපධයො නාම හොන්ති; තෙ සබ්බෙපි ජාතිධම්මාති **දස්සෙති.**

ව්‍යාධිධම්මවාරාදීසු ජාතරූපරජතං න ගහිතං. න හෙතස්ස සීසරොගාදයො ව්‍යාධයො නාම සන්ති; න සත්තානං විය චුතිසඞ්ඛාතං මරණං; න සොකො උප්පජ්ජති; **චුතිසඞ්ඛාතං මරණන්ති** ච එකභවපරියාපන්නඛන්ධනිරොධො; සො තස්ස නත්ථි; ඛණ්ඩිකනිරොධො පන ඛණෙ ඛණෙ ලබ්භතෙව. රාගාදීහි පන සංකිලෙසෙහි සංකිලිස්සතීති **සංකිලෙසධම්මවාරෙ** ගහිතං ජාතරූපං; තථා උතුසමුට්ඨානත්තා **ජාතිධම්මවාරෙ,** මලා ගහෙත්වා ජීරණතො **ජරාධම්මවාරෙ** ච. අරියෙහි න අරණීයා, පරියෙසනාතිපි **අනරියපරියෙසනා.**

ඉදානි අනෙසනාවසෙනාපි තා දස්සෙතුං **"අසිච්චා"**තිආදි වුත්තං. ඉමිනා නයෙන සුක්කපක්ඛෙපි අත්ථො වෙදිතබ්බො.

සමහාරපරියෙසනං පහරණවිසාදිගවෙසනං; පයොගවසෙන **පයොගකරණං** තජ්ජාවායාමජනනං තාදිසං උපක්කමනිබ්බත්තනං; පාණාතිපාතාදිඅත්ථං ගමනං; පචෙචකං **කාල**-සද්දෙ යොජෙතබ්බා "සමහාරපරියෙසනකාලතො පට්ඨාය, පයොගකරණකාලතො පට්ඨාය, ගමනකාලතො පට්ඨායා"ති. **ඉතරොති** "සෙවිතබ්බා"ති වුත්තකායසමාචාරාදිකෙ. **චිත්තම්පි උප්පාදෙතබ්බං.** තථා උප්පාදිතචිත්තෙනා හි සති පච්චයසම්මාසෙ

නාදිසං පයොගං පරක්කමං කරොන්තො පටිපත්තියා මත්ථකං ගණ්හාති. තෙනාහ "චිත්තුප්පාදමපි ඛො අහං භික්ඛවෙ කුසලෙසු ධම්මෙසු බහුපකාරං වදාමී"ති.[1]

ඉදානි තං මත්ථකපත්තං අසෙවිතබ්බං, සෙවිතබ්බඤ්ච දස්සෙතුං **"අපිචා"**තිආදි වුත්තං. **සඞ්ඝභෙදාදීනන්ති** ආදි-සද්දෙන ලොහිතුප්පාදනාදිං සඞ්ගණ්හාති. බුද්ධරතනසඞ්ඝරතනුපට්ඨානෙහෙව ධම්මරතනුපට්ඨානසිද්ධීති ආහ **"දිවසඤ්ච දවතත්තිකඛත්තුං නිණ්ණං රතනානං උපට්ඨානගමනාදි-වසෙනා"**ති. **ඛනුගහගහපෙසනං** ඛනුගහපුරිසානං උය්‍යොජනං. ආදි-සද්දෙන පඤ්චවරයාචනාදිං සඞ්ගණ්හාති. "අජාතසත්තුං පසාදෙත්වා ලාභුප්පාදවසෙන පරිහීනලාභසක්කාරස්ස කුලෙසු චික්ඛුසුපන"න්ති එවමාදිං අනරියපරියෙසනං පරියෙසන්නානං.

පාරිපූරියාති පාරිපූරිඅත්ථං. අගාරමජ්ඣෙ ඨිතවසෙනෙව හි සෙවිතබ්බානං පාරිපූරිති තදත්ථං සබ්බා පුබ්බභාගපටිපදා, පාතිමොක්ඛසංවරොපි අගාරමජ්ඣෙනෙව පරිපුණ්ණා හොතීති තදත්ථං පුබ්බභාගපටිපදං වත්වා නිගමෙන්තො **"පාතිමොක්ඛා -පෙ- හොතී"**ති ආහ.

ඉන්ද්‍රියසංවරවණ්ණනා.

365. **ඉන්ද්‍රියානං පිධානායා**ති ඉන්ද්‍රියානං පිදහනත්ථාය. ඉන්ද්‍රියානි ච චක්ඛාදීනි ද්වාරානි; තෙසං පිධානං සංවරණං අකුසලුප්පත්තිතො ගොපනන්ති ආහ **"ගුත්තද්වාරතායා"**ති. අසෙවිතබ්බරූපාදිවසෙන ඉන්ද්‍රියෙසු අගුත්ත-ද්වාරතා අසංවරො; සංකිලෙසධම්මප්පවත්තිපහානවසෙන වොදානධම්මපාරිසුද්ධීති. කාමං පාළියං අසෙවිතබ්බමපි රූපාදි දස්සිතං; සකොකන පන ඉන්ද්‍රියසංවරාය පටිපත්ති පුච්ඡිතාති තමෙව නිවත්තෙත්වා දස්සෙතුං අට්ඨකථායං වුත්තං **"චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යං රූපමිති**ආදි **සෙවිතබ්බරූපාදිවසෙන ඉන්ද්‍රියසංවර-දස්සනත්ථං වුත්ත"**න්ති. "තුණ්හි අහොසී"ති වත්වා තුණ්හිභාවස්ස කාරණං ඛ්‍යතිරෙකමුඛෙන විභාවෙතුං **"කථෙතුකාමොපී"**තිආදි වුත්තං. **අඤ්ඤෙ**ති සකොකා දෙවානමිස්සෙ.

රූපන්ති රූපායතනං; තස්ස අසෙවනං නාම අදස්සනමෙවාති ආහ **"න සෙවිතබ්බං න දට්ඨබ්බ"**න්ති. **යං පන** සත්තසන්තානගතං රූපං **පස්සන්තො** පටිකූලමනසිකාරවසෙන, **අසුභසඤ්ඤං වා සණ්ඨාති** දස්සනා-නුත්තරියවසෙන.[2] අථ වා කම්මඵලසද්දහනවසෙන **පසාදෙ වා උප්පජ්ජති.** හුත්වා අභාවාකාරසල්ලක්ඛණෙන **අනිච්චසඤ්ඤං පටිලාභො වා හොති.**

පරියායක්ඛරණතො අක්ඛරං; වණ්ණෙණ; සො එව නිරන්තරුප්පත්තියා සමුදිතො පදවාක්‍යසඤ්ඤිතො; අභිප්පෙතමත්ථං ඛ්‍යඤ්ජන්තීති ඛ්‍යඤ්ජනං; තයිදං කාව්‍යනාටකාදිගතවෙවචනවසෙන, උච්චාරණවසෙන ච විචිත්ත-සන්නිවෙසතාය තථාපවත්තවචකපදනවසෙන චිත්තවිචිත්තතාභාවෙන උප-නිධ්‍යනකං සඤ්ඤායාහ **"යං චිත්තක්ඛරං චිත්තබ්‍යඤ්ජනම්පි සද්දං සුණන්තො රාගාදයො උප්පජ්ජන්ති"**ති. **අත්ථනිස්සිතන්ති** සම්පරායිකත්ථනිස්සිතං. **ධම්මනිස්සිතන්ති** විවට්ටධම්මනිස්සිතං; ලොකුත්තරරතනත්තයධම්මනිස්සිතං වා. **පසාදෙති** රතනත්තයසද්ධා, කම්මඵලසද්ධාපි. **නිබ්බිදා වා**ති අනිච්ච-සඤ්ඤාදිවසෙන වට්ටතො උක්කණ්ඨා වා.

---

1. ම 1-52 පිටෙ. 2. දස්සනානුත්තරියවසෙන පසාදෙ වා උප්පජ්ජති (?)

ගන්ථරසාවිපරොධාදිවසෙන සෙවියමානං අයොනිසො පටිපන්නත්තා **අසෙවිතබ්බං** නාම. යොනිසො පච්චවෙක්ඛිත්වා සෙවියමානං සමපජ්ඣඤ්ඤවසෙන ගහණතො **සෙවිතබ්බං** නාම. තෙන වුත්තං **"යං ගන්ථං භායතෝ"**තිආදි.

යං පන ජුඝතෝති යං පන සෙවිතබ්බං ඵොට්ඨබ්බං අනිපජ්ජනසෙසෙව ජුඝතො. **ආසවක්ඛයෝ චෙව** හොති ජාගරියානුයොගස්ස මජ්ඣිමපටිපත්තිතො **විරියඤ්ච සුපගගහිතං හොති** වත්ථුස්ස අරිසවංසස්ස උක්කංසනතො. **පඨමා ච - පෙ - අනුගගහිතා හොති** සම්මාපටිපත්තියං නියොජනතො.

යෙ **මනොවිඤ්ඤාණස්සෙව ධම්මෙ** ඉච්ඨාදිභෙද **සම්පත්තාහරණත්තස්ස** ආවජ්ජනස්ස **ආපාථං ආගච්ඡන්ති.** "මනොවිඤ්ඤාණස්සෙව ධම්මා"ති විභත්ති විපරිණාමෙතබ්බා; මෙත්තාදිවසෙන සම්පත්තාහරණත්තස්ස යෙ මනොවිඤ්ඤාණස්සෙව ධම්මා ආපාථං ආගච්ඡන්ති; එවරූපා සෙවිතබ්බාති යොජනා. **ආදි** - සද්දෙන කරුණාදීනඤ්චව අනිච්චාදීනඤ්ච සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **තිණ්ණං ඵෙරානං ධම්මානි** ඉදානි වුච්චමානපටිපත්තීනං තිණ්ණං ථෙරානං මනොවිඤ්ඤාණස්සෙව ධම්මා. **බහි ධාචිතුං න අදාසීනති** අන්තොපරිවෙණං ආගතමෙව රූපාදිං ආරබ්භ ඉමස්මිං තෙමාසෙ කම්මට්ඨානවිනිමුත්තං චිත්තං කදාචි උප්පජ්ජාපුබ්බං; අන්තොපරිවෙණෙ ච විසභාගරූපාදීනං අසම්භවො එව; තස්මා විසටචිත්තකවසෙන චිත්තං බහි ධාචිතුං න අදාසීනති දස්සෙති. **නිවාසගෙහතො** නිවාසනගබ්භතො. **නියකජ්ඣත්තබ්භූපඤ්ඤත්තතො** විපස්සනාගොචරතො. ථෙරො කිර සබ්බම්පි අත්තනා කාතබ්බකිරියං කම්මට්ඨානසීසෙනෙව පටිපජ්ජති.

366. අසම්මොහසම්පජඤ්ඤවසෙන අදොජඣාභාවතො එකො අන්තො එතස්සාති **එකන්තො;** එකන්තො වාදෙ එතෙසන්ති **එකන්තවාදා.** තෙනාහ **"එකංසෙව වදන්ති"**ති; අභින්නවාදාති අත්ථො. **එකාචාරාති** සමානාචාරා. **එකලද්ධිකාති** සමානලද්ධිකා. **එකපරියොසානාති** සමානනිට්ඨානා.

ඉති සකෙකා පුබ්බෙ අත්තනා සුතං පුථුසමණබ්රාහමණානං නානාවාදාචාරලද්ධිනිට්ඨානං ඉදානි සච්චපටිවෙධෙන අසාරතො ඤත්වා ඨිතො; තස්ස කාරණං ඤාතුකාමො තමෙව කාව ඛ්‍යතිරෙකමුඛෙන පුච්ඡති "සබ්බෙව ධම්මා නු ඛො"තිආදිනා.

ධාතූනි අජ්ඣාසයධාතු උත්තරපදලොපෙන වුත්තා; **අජ්ඣාසයධාතූනි** ච අත්ථතො අජ්ඣාසයො එවාති ආහ **"අනෙකජ්ඣාසයා නානජ්ඣාසයා"**ති. **"එකස්මිං ගන්ථුකාමෙ එකා ධාතුකාමා හොති"**ති ඉදං නිදස්සනවසෙන වුත්තං ඉරියාපථෙපි නාම සත්තා එකජ්ඣාසයා දුල්ලභා; පගෙව ලද්ධිසූති දස්සනත්ථං. **යං යදෙව අජ්ඣාසයන්ති** යං යං එව සස්සතාදි අජ්ඣාසයං. **අභිනිවිසන්තීති** තං තං ලද්ධිං දිට්ඨාභිනිවෙසවසෙන අභිමුඛා හුත්වා දුප්පටිනිස්සග්ගහිභාවෙන නිවිසන්ති; ආදානග්ගාහං **ගණ්හන්ති. ඨාමෙන ච පරාමාසෙන චාති** දිට්ඨිට්ඨාමෙන ච දිට්ඨිපරාමාසෙන ච. **සුට්ඨු ගණ්හිතබ්බාති** අතිවිය දළ්හග්ගාහං ගණ්හිතබ්බා. **වොහරන්තීති** යථාභිනිවිට්ඨං දිට්ඨිවාදං පකාසෙන්ති පරෙහි ගාහෙන්ති පතිට්ඨාපෙන්ති. තෙනාහ **"කථෙන්ති දීපෙන්ති කිත්තෙන්ති"**ති; උග්ඝාසෙන්තීති අත්ථො.

අන්තං අන්තා **අච්චන්තා;** අච්චන්තා නිට්ඨා එතෙසන්ති **අච්චන්තනිට්ඨා. සබ්බසන්ති** සබ්බෙසං සමණබ්රාහමණානං. **යොගක්ඛෙමොතිපි** නිබ්බානං වත්තුම්පි යොගෙහි අනුපපදුට්ඨත්තා. "අච්චන්තයොගක්ඛෙමා"ති වත්තබ්බෙ

ඉ-කාරෙන නිද්දෙසෙන **"අච්චන්තයොගකෙඛමී"**ති වුත්තං; අච්චන්ත-යොගකෙඛමෝ වා එතෙසං අත්ථීති **අච්චන්තයොගකෙඛමිනි.** **චරන්ති** උපගච්ඡන්ති; අධිගච්ඡන්තීති අත්ථෝ. පරියෙසන්ති පරිකඞ්ඛන්ති වට්ටදුකඛන්තං ආගමෙන්ති **පරියොසානන්තිපි නිබ්බානස්ස නාමං.**

සඞ්ඛිණාතීති සමුච්ඡින්දනෙන ඛෙපෙති. **විනාසෙතීති** තතො එව සබ්බසො අදස්සනං පාපෙති. **විමුත්තානි** වට්ටදුකඛතො අච්චන්තනිගහමෙන විසෙසෙන මුත්තා.

"ඉස්සාමච්ඡරියං එකො පඤ්ඤා"ති කස්මා වුත්තං; නනු ඉස්සාමච්ඡරියං විස්සජ්ජනන්ති? සච්චමෙතං; යො පන ඤාතුං ඉච්ඡිතො අත්ථෝ; සො පඤ්ඤා. සොඑව ච විස්සජ්ජියතීති නායං දොසො; අඤ්ඤථා අම්බං පුට්ඨස්ස ලබුජං බ්‍යාකරණං විය සියා; එවං පඤ්ඤාසීසෙන පඤ්ඤාබ්‍යාකරණං වදති. තථා හි "පියාපිය"න්ති ආදිනා විස්සජ්ජනපදෙනෙව ගහිතානි; **"පියාපියං එකො"**ති ආදීසුපි එසෙව නයෝ. **පපඤ්චසඤ්ඤාති** සඤ්ඤාසීසෙන පපඤ්චා එව වුත්තාති ආහ **"පපඤ්චා එකො"**ති. එත්ථ ච යථා පාතිමොක්ඛ-සංවරපුබ්බා කායසමාචාරාදිවිභාගෙන විස්සජ්ජිතත්තා තයො පඤ්ඤා ජාතා; එවං ඉන්ද්‍රියසංවරපුබ්බා රූපාදිවිභාගෙන විස්සජ්ජිතත්තා ඡ පඤ්ඤා සියුං. තථා සති එකූනවීසති පුබ්බා සියුං; අථ ඉන්ද්‍රියසංවරතාසාමඤ්ඤෙන එකොව පඤ්ඤා කතෝ; එවං සති පාතිමොක්ඛසංවරපුබ්බාභාවසාමඤ්ඤෙන තෙපි තයෝ එකොව පඤ්ඤාති සබ්බෙව ආදසෙව පඤ්ඤා භවෙය්යුන්ති? නයිදමෙවං. යස්මා කායසමාචාරාදීසු විභජිත්වා වුච්චමානෙසු මහාවිසයතාය අපරිමාණෝ විභාගෝ සම්භවති විස්සජ්ජෙතුං. සකලම්පි විනයපිටකං තස්ස නිද්දෙසෝ. රූපාදීසු පන විභජිත්වා වුච්චමානෙසු අපපවිසයතාය න තාදිසෝ විභාගෝ සම්භවති විස්සජ්ජෙතුං. ඉති මහාවිසයතාය පාතිමොක්ඛසංවරපුබ්බා තයෝ පඤ්ඤා කතා; ඉන්ද්‍රියසංවරපුබ්බා පන අපපවිසයතාය එකොව පඤ්ඤා කතෝ. තෙන වුත්තං "චුද්දස මහාපඤ්ඤා"ති.

367. **චලනට්ඨෙනාති** කම්පනට්ඨෙන. තණ්හා හි කාමරාගරූපරාග-අරූපරාගාදිවසෙන පවත්තියා අනවට්ඨිතභාවාය සයම්පි චලති; යත්ථ උපපන්නා; තම්පි සන්තානං භවාදීසු පරිකඩ්ඪනෙන චාලෙති; තස්මා චලනට්ඨෙන තණ්හා එජා නාම. **පීළනට්ඨෙනාති** විබාධනට්ඨෙන තස්ස තස්ස දුක්ඛස්ස හෙතුභාවෙන. **පභුස්සනට්ඨෙනාති** අධම්මරාගාදිභාවෙන, සම්මුඛපරම්මුඛෙන, කිලෙසාසුචිපග්ඝරණෙන ච පකාරතො දූසනට්ඨෙන **ගණ්ඨා. අනුසය-විත්ථතට්ඨෙනාති** ආසයස්ස දුන්නීහරණීයභාවෙන අනුපවිසනට්ඨෙන. **ඝාඛන්ති** අත්තනො ච රුචියා උපනෙති. **උච්චාවචන්ති** පණීතභාවං, නිහීනභාවඤ්ච යෙසු සමණබ්‍රාහ්මණෙසු. "යෙසාහ"න්තිපි පාළි; තස්සා කෙචි "යෙසං අහ"න්ති අත්ථං වදන්ති. **එවන්ති** සුතානුරූපං, උග්ගහානුරූපඤ්ච. "අහං ඛො පන භන්තෙ අඤ්ඤතරං සමණබ්‍රාහ්මණානං ධම්මාචරියං හොන්තොපි භගවතො සාවකං -පෙ- සමෙබාධිපරායනං"ති **එවං අත්තනො සොතා-පන්නභාවං ඤාපෙති.**

සොමනස්සපටිලාභකථාවණ්ණනා

368. **සම්පයුත්තානාති** සම්මොගාලෙහා පවත්තසම්පහාරො විය තිබ්බලෙහා. **ජිනිංසූති** යථා අසුරා පුන සීසං උක්කිපිතුං නාසක්කිංසු; එවං දෙවා විජිනිංසුයෙවාති දස්සෙන්තෝ ආහ **"දෙවා පුන අපච්චාගමනාය අසුරෙ ජිනිංසූ"**ති. තාදිසෝ හිස්ස ජයෝ සාතිසයං වෙදපටිලාභාය අහොසි.

දුච්චිඤ්ඤම්පි බජ්ඣන්ති දිබ්බං, අසුරං වාති දුච්චිඤ්ඤාරම්පි ඔජං. **දෙවානඤ්ඤෙව පරිභූතඤ්ඤිස්සන්ති** අසුරානං පවෙසාභාවතෝ. දණ්ඩස්ස අවවරණං ආවරණං **දණ්ඩාවවරෝ;** සහ දණ්ඩාවවරෙනාති **සදණ්ඩාවවරෝ;** දණ්ඩෙන පහරිත්වා වා ආවරිත්වා වා සාධෙතබ්බන්ති අත්ථෝ.

369. **ඉමස්මිංයෙව ඛණ්ඩාසෙති** ඉමිස්සං එව ඉන්දසාලගුහායං. **දෙවභූතස්ස මෙති** පුබ්බෙපි දෙවභූතස්ස සක්කසෙසෙව මෙ භූතස්ස. **සතෝති** ඉදානිපි සක්කසෙසෙව සතෝ **පුනරායුං ච මෙ ලභෙය්‍ය.**

දිව්‍යා කායාති **දිබ්බා;** ඛණ්ඩපඤ්චකසඞ්ඛාතා කායාති ආහ **"දිබ්බා අත්තභාවා"**ති. **"අමූළ්හෝ භබ්බමෙස්සාමී"**ති ඉමිනා අරියසාවකානං අඞ්කුපුට්ඨජ්ජනානං විය සම්මොහමරණං, අසම්පජානගබ්භොක්කන්තඤ්ච නත්ථි; අථ ඛෝ අසම්මොහමරණංවෙව සම්පජානගබ්භොක්කන්තඤ්ච හොතීති දස්සෙති. අරියසාවකා නියතගතිකත්තා සුගතීසු එව උපපජ්ජන්ති; තත්ථාපි මනුස්සෙසු උපපජ්ජන්තා උළාරෙසු එව කුලෙසු පටිසන්ධිං ගණ්හිස්සන්ති; සක්කසෙසාපි තාදිසා අජ්ඣාසයා. තෙන වුත්තං පාළියං "යත්ථ මෙ රමතී මනෝ"ති; තං සඤ්ඤායාහ **"යත්ථ මෙ"**තිආදි. සකෙනා පන අත්තනෝ දිබ්බානුභාවෙනාපි තාදිසං ඨානිතුං සකෙනාතියෙව.

ඤාරණෙනාති යුත්තෙන අරියසාවකභාවස්ස අනුච්ඡවිකෙන. තෙනාහ **"සමෙනා"**ති.

සකදාගාමිමග්ගං සඤ්ඤාය වදති ඡට්ඨෙ අප්පවසෙ අනාගාමිමග්ගස්ස වක්ඛමානත්තා. **ආජානිතුකාමොති** අපත්තවිසෙසං පටිවිජ්ඣිතුකාමෝ. **මනුස්සලොකෙ අනෙනා භවිස්සති** පුන මානුස්සූපපත්තියා අභාවතෝ.

පුනදෙවාති මනුස්සෙසු උපපන්නා තතෝ චවිත්වා පුනදෙව. ඉමස්මිං තාවතිංස දෙවලොකස්මිං. **උතාහමෙව;** කිදිසොති ආහ **"සකෙනා"**තිආදි.

අනතිමෙ භවෙති මම සබ්බභවෙසු අනතිමෙ සබ්බපරියොසානෙ භවෙ. **"ආයුනා"**ති ඉමිනා ච තංසහභාවිනෝ සබ්බෙපි වණ්ණාදිකෙ සඞ්ගණ්හාති. **"පඤ්ඤායා"**ති ච ඉමිනා සබ්බෙපි සද්ධාසතිවීරියාදිකෙ. **තස්මිං අත්තභාවෙති** තස්මිං සබ්බන්තිමෙ සක්කත්තභාවෙ. **අඤ්ඤතිත්ථියෙසු ගුත්වාති** අනන්තරායපරිනිබ්බායිආදිභාවං අනුපගන්ත්වා එකංසතො උද්ධංසොතො අකනිට්ඨගාමී එව හුත්වා. තතෝ එව අනුක්කමෙන **අච්චාදීසු නිබ්බත්තනෙනා. එවමාහාති** "සෝ නිවාසෝ භවිස්සතී"ති එවමාහ. "අච්චාදීසු -පෙ- නිබ්බත්තිස්සතී"ති සඞ්ඛෙපතෝ වුත්තමත්ථං විවරිතුං **"එස කිරා"**තිආදි වුත්තං. අයඤ්හි නයෝ න කෙවලං සක්කසෙසෙව; අථ ඛෝ මහාසෙට්ඨිමහාඋපාසිකානමපි හොතියෙවාති දස්සෙතුං **"සකෙනා දෙවරාජෙ"**තිආදිමාහ.

370. භවසම්පත්තිනිබ්බානසම්පත්තීනං වසෙන අපරිපුණ්ණජ්ඣාසයතාය **අනිට්ඨිතමනොරථෝ** තං තං පත්තුකාමොයෙව හුත්වා ඨිතෝ. **යෙ ච සමණෙති** යෙ ච පබ්බජිතෙ. **පච්චිත්තචිහාරිනොති** "අනෙකවිවෙකත්තනයං පරිබ්‍රූහෙත්වා විහරන්තී"ති **මඤ්ඤමි.**

සම්පාදනාති මග්ගස්ස උපසම්පාදනං තස්ස සම්පාපනං සම්මදෙව පාපනං.[1] **විරාධනාති** අනාරාධනා අනුපායපටිපත්ති. **න සමෙහානන්ති**[2]

1. තස්ස සම්භරණං සම්මදෙව සම්භරණං (ක) 2. න සම්පායන්ති (පාළියං)

අනභිසම්භුනනති. යථාපුච්ඡිතෙ අපෙ අනභිසම්භුනනං නාම සම්මා කථෙතුං අසමත්ථතා එවාති ආහ **"සම්මා දෙසෙතා කථෙතුං න සක්කොනතී"**ති.

තස්මාති යසමා ආදිචෙවන සමානගොත්තතාය. තෙනෙවාහ **"ආදිච්චනාම ගොත්තෙනා"**ති; තසමා. ආදිචෙවා බන්ධු එතස්සාති ආදිච්චබන්ධු; අථ වා ආදිච්චස්ස බන්ධුති ආදිච්චබන්ධු; භගවා; තං **ආදිච්ච-බන්ධුනං**. ආදිචෙවා හි සොතාපන්නතාය භගවතො ඔරසපුත්තෙතා. තෙනෙවාහ:—

"යො අන්ධකාරෙ තමසී පභඞ්කරො,
වෙරොචනො මණ්ඩලී උග්ගතෙජෝ,
මා රාහු ගිලීවරමන්තලික්ඛෙ,
පජං මම රාහු පමුඤ්ච සූරිය"න්ති[1]

සාමන්තී සාමංපයොගං; සද්දු පන සාවකස්ස සාමංපයොගො **නාම** සන්තිපාතො[2] එවාති ආහ **"නමක්කාරං කරොමා"**ති.

371. **පරාමසිත්වාති** "ඉමාය නාම පඨවියං නිසින්නෙන මයා අයං අච්ඡරියධම්මො අධිගතො"ති සොමනස්සජාතො, "ඉමාය නාම පඨවියං එවං අච්ඡරියබ්භුතං බුද්ධරතනං උප්පන්න"න්ති අච්ඡරියබ්භුතචිත්තජාතො ච පඨවිං පරාමසිත්වා. **සඤ්ඡාතපඤ්හාති** දීඝරත්තානුසයිතසංසයසමුග්ඝාතත්ථං "කදා නු බො භගවන්තං පුච්ඡිතුං ලභාමී"ති එවං අභිපත්ථිතපඤ්හා. යං පනෙත්ථ අත්ථතො න විභත්තං; තං සුවිඤ්ඤෙය්යමෙවාති.

සකකපඤ්හසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

---

1. සං 1-49 පිටෙ. 2. පණීපාතො (?)

9. මහාසතිපට්ඨානසුත්ත

උද්දෙසවාරකථාවණ්ණනා

373. "කසමා භගවා ඉදං සුත්තමභාසී"ති අසාධාරණං සමුට්ඨානං පුච්ඡති; සාධාරණං පන "පාකට"න්ති අනාමසිත්වා **"කුරූරට්ඨවාසින"**න්ති-ආදිවුත්තං. **සමුට්ඨානන්ති** හි දෙසනානිදානං; තං සාධාරණාසාධාරණභෙදතෝ දුවිධං; සාධාරණම්පි අජ්ඣත්තතිකබාහිරභෙදතෝ දුවිධං. තත්ථ **සාධාරණං අජ්ඣත්තතිකං සමුට්ඨානං** නාම භගවතෝ මහාකරුණා. සා හි සම්මූළ්හා-නිතසස භගවතෝ වෙනෙය්‍යානං ධම්මදෙසනාය චිත්තං උදපාදි. යථාහ "සත්තෙසු ච කාරුඤ්ඤතං පටිච්ච බුද්ධචක්ඛුනා ලෝකං වොලොකෙසී"ති-ආදි[1]. **බාහිරං** පන **සාධාරණා සමුට්ඨානං** නාම දසසහස්සමහාබ්‍රහ්ම-පරිවාරස්ස සහම්පතිමහාබ්‍රහ්මුනෝ අජ්ඣෙසනං. තථා චාහ "බ්‍රහ්මුනෝ ච අජ්ඣෙසනං විදිත්වා"ති.[1] තදජ්ඣෙසනුත්තරකාලඤ්හි ධම්මපච්චවෙක්ඛණා-ජනිතං අප්පොස්සුක්කතං පටිප්පස්සම්භෙත්වා භගවා ධම්මං දෙසෙතුං උස්සාහජාතෝ අහොසි. යථා ච මහාකරුණා; එවං දසබලඤ්ඤාණාදයෝ ච දෙසනාය අජ්ඣත්තසමුට්ඨානභාවෙ වත්තබ්බා. සබ්බඤ්හි ඤෙය්‍යධම්මං, තෙසං දෙසෙතබ්බප්පකාරං, සත්තානඤ්ච ආසයානුසයාදිං යාථාවතෝ ඤත්වා භගවා ඨානාට්ඨානාදීසු කොසල්ලෙන වෙනෙය්‍යජ්ඣාසයානුරූපං විචිත්තනයදෙසනං පවත්තෙසීති. අසාධාරණම්පි අජ්ඣත්තතිකබාහිරභෙදතෝ දුවිධමෙව. තත්ථ **අජ්ඣත්තතිකං** යාය මහාකරුණාය, යෙන ච දෙසනාඤ්ඤණෙන ඉදං සුත්තං පවත්තිතං; තදුභයං වෙදිතබ්බං; **බාහිරං** පන දස්සෙතුං **"කුරූරට්ඨවාසින"**න්තිආදිමාහ. තෙන වුත්තං "අසාධාරණං සමුට්ඨානං පුච්ඡතී"ති; තෙන "අත්තජ්ඣාසයාදීසු චතූසු සුත්තනිකෙපෙසු කතරොය"න්ති සුත්තනිකෙපෝ පුච්ඡිතෝ හොතීති ඉතරෝ "කුරූරට්ඨවාසින"න්තිආදිනා "පරජ්ඣාසයොයං සුත්තනිකෙපෝ"ති දස්සෙති.

කුරූරට්ඨං කිර තදා, තංනිවාසිසත්තානං යොනිසොමනසිකාරවත්තාදිනා යෙභුය්‍යෙන සුප්පටිපත්තාය පුබ්බෙ ච කතපුඤ්ඤතාබලෙන තදා උතුආදිසම්පත්තියුත්තමෙව අහොසි. තෙන වුත්තං **"උතුපච්චයාදිසම්පන්නත්තා"**ති. **ආදි** – සද්දෙන භොජනාදිසම්පත්තිං සඞ්ගණ්හාති. කෙචි පන "පුබ්බෙ පවත්තකුරූවත්තධම්මානුට්ඨානවාසනාය උත්තරකුරු විය යෙභුය්‍යෙන උතුආදිසම්පත්තමෙව හොත්තං භගවතෝ කාලෙ සාතිසයං උතුසප්පායාදියුත්තං තං රට්ඨං අහොසී"ති වදන්ති. **චිත්තසප්පායකාලලත්තායාති** චිත්තස්ස, සරීරස්ස ච අරොගතාය. **අනුග්ගහිතපඤ්ඤබලානි** ලද්ධුපකාර-ඤ්ඤාණානුභාවා; අනු අනු වා ආවිණ්ණපඤ්ඤයුත්තෙජ. **එකවීසතියා ඨානෙසූති** කායානුපස්සනාවසෙන චුද්දසසු ඨානෙසු, වෙදනානුපස්සනාවසෙන එකසම්මිං ඨානෙ, තථා චිත්තානුපස්සනාවසෙන, ධම්මානුපස්සනාවසෙන පඤ්චසු ඨානෙසූති එවං එකවීසතියා ඨානෙසු. **සත්තත්ථානං අරහත්තෙන පකම්පිත්වාති** චතුසච්චකම්මට්ඨානං යථා අරහත්තං පාපෙති; එවං දෙසනාවසෙන අරහත්තෙන පකම්පිත්වා. සුවණ්ණවඩ්ඩකාටකසුවණ්ණමඤ්ජුසාසු පකිත්තානි සුමනවම්පකාදීනානාපුප්ඵානි, මණිමුත්තාදිසත්තරතනානි ච යථා භාජන-සම්පත්තියා සම්පෙසං සොභනානි, කිච්චකරානි ච හොන්ති මුනුඤ්ඤභාවතෝ;

1. දී 2 - 33, ම 1 - 225, ම 2 - 293; සං 1 - 139; වි 3 - 9 පිටපෙළ.

එවං සීලදස්සනාදිසම්පත්තියා භාජනවිසෙසභූතාය කුරුරට්ඨවාසිපරිසාය දෙසිතා භගවතෝ අයං දෙසනා භියෝසෝ මත්තාය සොභති, කිච්චකාරී ච හොතීති ඉමමත්ථං දස්සෙන්ති **"යථා හි පුරිසෝ"**තිආදිනා. **එත්ථා**ති කුරුරට්ඨෙ.

පකතියාති[1]. සරසතොපි; ඉමිස්සා සතිපට්ඨානසුත්තදෙසනාය පුබ්බභාගපටිපදා අධිප්පෙතා. **අනුසුතතා විහරන්ති** සද්ධා දෙසනානුසාරතෝ භාවනානුයොගං.

විස්සට්ඨඅත්තභාවෙනාති අනිච්චාදිවසෙන කිසම්පි යොනිසොමනසිකාරෙ චිත්තං අනියොජෙත්වා රූපාදිආරම්මණෙ අභිරතිවසෙන විස්සට්ඨචිත්තෙන **භවිතුං න වට්ටතී**; පමාදවිහාරං පහාය අප්පමත්තෙන භවිතබ්බන්ති අධිප්පායො.

එකායනෝති එත්ථ **අයන**-සද්දෝ මග්ගපරියායො. **න කෙවලං අයනමෙව**; අථ ඛො අඤ්ඤම්පි බහූ මග්ගපරියායාති පදුද්ධාරං කරොන්තො "මග්ගස්ස හී"තිආදිං වත්වා යදි මග්ගපරියායො අයන-සද්දෝ; කස්මා පුන "මග්ගො"ති වුත්තන්ති චොදනං සඤ්ඤායාහ **"තස්මා"**තිආදි. තත්ථ **එකමග්ගොති එකෝ** එව මග්ගො. න හි නිබ්බානගාමිමග්ගො අඤ්ඤෙසු අත්ථීති. නනු සතිපට්ඨානං ඉධ මග්ගොති අධිප්පෙතං; තදඤ්ඤෙසු ච බහූ මග්ගධම්මා අත්ථීති? සච්චං අත්ථි; තෙ පන සතිපට්ඨානග්ගහණෙනෙව ගහිතා තදවිනාභාවතො. තථා හි ඣානවීරියාදයෝ නිද්දිසෙ ගහිතා; උද්දෙසෙ පන සතියා එව ගහණං වෙනෙය්යජ්ඣාසයවසෙනාති දට්ඨබ්බං. **"න දුවිධාපට්ඨානෝ"**ති ඉමිනා ඉමස්ස මග්ගස්ස අනෙකමග්ගභාවාභාවං විය අනිබ්බානගාමිභාවාභාවඤ්ච දස්සෙති. **එකායනා**ති අසහායෙන අසහායතා ච දුවිධා අත්තදුතියතාභාවෙන වා; යා "වූපකට්ඨකායතා"ති වුච්චති; තණ්හා දුතියතා භාවෙන වා; යා "පවිවිත්තචිත්තතා"ති වුච්චති. තෙනාහ **"වූපකට්ඨෙනපවිවිත්තචිත්තෙනා"**ති. සෙට්ඨොපි ලොකෙ "එකෝ"ති වුච්චති "යාවපරෙ එකාහං වෝ කරොමී"තිආදීසූති ආහ **"එකස්සාති සෙට්ඨස්සා"**ති. යදි සංසාරතෝ නිස්සරණට්ඨෝ අයනට්ඨෝ; අඤ්ඤසම්පි උපනිස්සයසම්පන්නානං සාධාරණතෝ කථං භගවතොති ආහ **"කිඤ්චාපී"**තිආදි. **ඉමස්මිං ඛොති** එත්ථ **ඛො**-සද්දෝ අවධාරණෙ; තස්මා ඉමස්මිංයෙවාති අත්ථො. **දෙසනාහෙදුයෙව හෙස්සා**; යදිදං "මග්ගො"ති වා "අයනෝ"ති වා. **අයන**-සද්දෝ වා කම්මකරණාදිවිභාගො. තෙනාහ **"අත්ථතෝ පන එකෝ වා"**ති.

නානාමුඛභාවනානයප්පවත්තෙනාති කායානුපස්සනාදිමුඛෙන තත්ථපි ආනාපානාදිමුඛෙන භාවනානයෙන පවත්තෙතා. **එකායනන්ති** එකගාමිනං; නිබ්බානගාමිනන්ති අත්ථො. නිබ්බානඤ්හි අදුතියභාවතො, සෙට්ඨභාවතො ච "එක"න්ති වුච්චති. යථාහ "එකං හි සච්චං න දුතියමත්ථී"ති[2]. "යාවතා භික්ඛවෙ ධම්මා සඞ්ඛතා වා අසඞ්ඛතා වා විරාගො තෙසං අග්ගමක්ඛායතී"ති[3]. ඛයො එව අන්තොති **ඛයන්තො**; ජාතියා ඛයන්තං දිට්ඨත්තා **ජාතිඛයන්තදස්සී**. අවිභාගෙන සබ්බෙපි සත්තෙ භිතෙන අනුකම්පතීති **හිතානුකම්පී**. **අතිංසූ**ති තරිංසු. **පුබ්බෙ**ති පුරිමකා බුද්ධා; පුබ්බෙ වා අතීතකාලෙ.

තන්ති තං තෙසං වචනං; **තං** වා කිරියාවුත්තිවාචකත්තං **න යුජ්ජති**. න හි සඛ්‍යාය්‍යාපධානතාය සත්තවාචිනො එකසද්දස්ස කිරියාවුත්තිවාච-

1. පකතියා වාති (?) 2. ඛු 1-416 පිටෙ සුත්තනිපාතෙ. 3. අං 1-343; ඛු 1-254 පිටෙසු.

කතා අත්ථි. "සකිම්පි උද්ධං ගච්ඡෙය්‍යා"තිආදිසු[1]. විය **සකිං අයනෝති ඉමිනා ඛණ්ඩෙත්වා ගහිතබ්බං. එවං අත්ථං යොජෙත්වාති** "එකං අයනමස්සා"ති එවං සම්භාසපදත්ථං යොජෙත්වා. **උභයථාපීති** පුරිමනයෙන, පච්ඡිමනයෙන ච. **න යුජ්ජති** ඉධාධිප්පෙතමග්ගස්ස අනෙකවාරං පවත්තිසම්භවතෝ. තෙනාහ **"ඛණෙනා"**තිආදි. **"අනෙකවාරම්පි අයතී"**ති පුරිමනයස්ස අයුත්තතාදස්සනං; **"අනෙකඛණවසා අයනං හොතී"**ති පච්ඡිමනයස්ස.

ඉමස්මිං පදෙති "එකායනෝ අයං භික්ඛවෙ මග්ගො"ති ඉමස්මිං වාක්‍යෙ; ඉමස්මිං වා "පුබ්බභාගමග්ගෙ; ලොකුත්තරමග්ගෙ"ති විධානපදෙ. **මිස්සකමග්ගෙනාති** ලොකියෙන මිස්සකො ලොකුත්තරමග්ගො. විසුද්ධිආදීනං නිප්පරියායහෙතුකං සඞ්ඛණනන්තා ආචරියත්ථෙරෝ **"මිස්සකමග්ගෙනා"**ති ආහ. ඉතරෝ පරියායහෙතු ඉධාධිප්පෙතොති **"පුබ්බභාගමග්ගෙනා"**ති අවොච.

සද්දං සුත්වාවාති "කාලෝ භන්තෙ ධම්මසවනායා"ති කාලාරොචනසද්දං පච්චක්ඛතො, පරම්පරාය ච සුත්වා. **එවං උක්කිට්ඨාවාති** එවං "සුන්දරං මනොහරං ඉමං කථා ඡඩ්ඩෙමා"ති අජ්ඣෙඛන්තා උච්ඡුභාරං විය පග්ඝහෙත්වා **න විචරන්තී.** ආලුළෙන්තීති විලුළිතො ආකුලො හොතීති අත්ථෙ. **එකායනමග්ගෙනා වුච්චති පුබ්බභාගසතිපට්ඨානමග්ගෙනාති** එත්තාවතා ඉධාධිප්පෙතත්ථෙ සිද්ධෙ තස්සෙව අලඞ්කාරත්ථං සො පන යස්ස පුබ්බභාගමග්ගෙනා; තං දස්සෙතුං **"මග්ගානට්ඨඞ්ගිකෙනා"**තිආදිකා ගාථාපි පටිසම්භිදාමග්ගතොව ආනෙත්වා ඨපිතා.

නිබ්බානගමනට්ඨෙනාති නිබ්බානං ගච්ඡන්ති අධිගච්ඡන්ති එතෙනාති නිබ්බානගමනං; සොයෙව අවිපරීතසභාවතාය අත්ථො; තෙන නිබ්බානගමනට්ඨෙන; නිබ්බානාධිගමූපායතායාති අත්ථො. **මග්ගනීයට්ඨෙනාති** ගවෙසිතබ්බතාය. **"ගමනීයට්ඨෙනා"**ති වා පාඨො; උපගන්තබ්බතායාති අත්ථො. **"රාගාදීහී"**ති ඉමිනා රාගදොසමොහානංයෙව ගහණං "රාගො මලං; දොසො මලං; මොහො මල"නන්‍ති[2] වචනතො. **"අභිජ්ඣාවිසමලොභාදීහී"**ති පන ඉමිනා සබ්බෙසම්පි උපක්කිලෙසානං සඞ්ඛණනත්ථං තෙ විසුං උද්ධටා. "සත්තානං විසුද්ධිය"ති වුත්තස්ස අත්ථස්ස එකන්තිකතං දස්සෙතුං **"තථා හී"**තිආදිමාහ. කාමං "විසුද්ධිය"න්ති සාමඤ්ඤජොතනා, චිත්තස්සෙව පන විසුද්ධි ඉධාධිප්පෙතාති දස්සෙතුං **"රූපමලවසෙන පනා"**තිආදි වුත්තං. න කෙවලං අට්ඨකථාවචනමෙව; අථ ඛො ඉදමෙත්ථ ආභච්චභාසිතන්ති දස්සෙතුං **"තථා හී"**තිආදිමාහ.

සා පනායං චිත්තවිසුද්ධි සිජ්ඣමානා යස්මා සොකාදීනං අනුප්පාදාය සංවත්තති; තස්මා වුත්තං **"සොකපරිදෙවානං සමතික්කමාය"**තිආදි. තත්ථ සොචනං ඤාතිබ්‍යසනාදිනිමිත්තං චෙතසො සන්තාපො අන්තොනිජ්ඣානං **සොකො.** ඤාතිබ්‍යසනාදිනිමිත්තමෙව සොකාවතිණ්ණතාය "කහං එකපුත්තක කහං එකපුත්තකා"තිආදිනා[3] පරිදෙවනවසෙන වාග්විප්පලාපො පරිදවනං **පරිදෙවො.** ආයතිං අනුප්පජ්ජනං ඉධ සමතික්කමොති ආහ **"පහානාය"**ති. තං පනස්ස සමතික්කමාවහතං නිදස්සනවසෙන දස්සෙතුං **"අයඤ්හී"**තිආදිමාහ.

---

1. අං 2-499 පිටෙ. 2. අභි 2-382 පිටෙ. 3. ම 2-309; 310; සං 1-323 පිටෙ.

තත්ථ **යං පුබ්බේ; තං විසොධෙතීති** අතීතෙසු ඛන්ධෙසු තණ්හා සංකිලෙසවිසොධනං වුත්තං. **පච්ඡාති** පරතො. **තෙති** තුයහං. **මාභූති** මා අහු. **කිඤ්චනානන්ති** රාගාදිකිඤ්චනං; එතෙන අනාගතෙසු ඛන්ධෙසු සංකිලෙසවිසොධනං වුත්තං. **මජ්ඣෙකුති** තදුභයවෙමජ්ඣෙ. **නො චෙ ගහෙස්සසීති** න උපාදියිස්සසි චෙ; එතෙන පච්චුප්පන්නෙ ඛන්ධපබන්ධෙ උපාදානපවත්තිං වුත්තං. **උපසන්තොති චරිස්සසීති** එවං අද්ධත්තයගත-සංකිලෙසවිසොධනෙ සති නිබ්බුතසබ්බපරිළාහතාය උපසන්තො හුත්වා විහරිස්සසීති අරහත්තනිකූටෙන ගාථං නිට්ඨපෙසි. තෙනාහ **"ඉමං ගාථ"**න්තිආදි.

පුත්තාති ඔරසා; අඤ්ඤෙපි වා දින්නකකිත්තිමාදයො යෙ කෙචි. **පිතාති** ජනකො; අඤ්ඤෙපි වා පිතුට්ඨානියා. **ඤාතිවාති** ඤාතකා. අයඤ්හෙත්ථ අත්ථො—පුත්තා වා පිතා වා ඛත්තිවා වා **අන්තකෙනපි** මච්චුනා **අභිපන්නස්ස** අභිභූතස්ස මරණතො තාණාය න හොන්ති. **කස්මා? නත්ථි ඤාතීසු තාණතාති.** න හි ඤාතීනං වසෙන මරණතො ආරක්ඛා අත්ථි; තස්මා පටිච්චාරෙ "උහො පුත්තා කාලඞ්කතා"තිආදිනා.[1] මා නිරත්ථකං පරිදෙවි; ධම්මංයෙව පන යාථාවතො පස්සාති අධිප්පායො. **සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨිතාති** යථානුලොමං පවත්තිතාය සාමුක්කංසිකාය ධම්මදෙසනාය පරියොසානෙ සහස්සනයපටිමණ්ඩිතෙ සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨහි. කථං පනායං සතිපට්ඨානමග්ගවසෙන සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාසීති ආහ **:"යස්මා පනා"**තිආදි. න හි වත්ථුසච්චකම්මට්ඨානකථාය විනා සාවකානං අරියමග්ගාධිගමො අත්ථි. **"ඉමං ගාථං සුත්වා"**ති පන ඉදං සොකච්ඡෙදනවසෙන පවත්තිතාය ගාථාය පඨමං සුත්තන්තා වුත්තං; සාපි හි සච්චදෙසනාය පරිවාරබන්ධා එව අනිච්චතාකථානි කත්වා. ඉතරගාථායං පන වත්තබ්බමෙව නත්ථි. **භාවනාති** පඤ්ඤාභාවනා. සා හි ඉධ අධිප්පෙතා. **තස්මාති** යස්මා රූපාදීනං අනිච්චාදිතො අනුපස්සනාපි සතිපට්ඨානභාවනාව; තස්මා. **තෙසීති** සන්තතිමහාමත්තපටිච්චාරාපි.

පඤ්චසතෙ චොරෙති සතසතචොරපරිවාරෙ පඤ්චචොරෙ පටිපාටියා **පෙසෙසි;** තෙ අරඤ්ඤං පවිසිත්වා ථෙරං පරියෙසන්තා අනුක්කමෙන ථෙරස්ස සමීපෙ සම්ආගච්ඡිංසු. තෙනාහ **"තෙ ගන්ත්වා ථෙරං පරිවාරෙත්වා නිසීදිංසූ"**ති. **වෙදනං වික්ඛම්භෙත්වාති** ඌරුට්ඨිභෙදපච්චයං දුක්ඛවෙදනං අමනසිකාරෙන විනොදෙත්වා. **පීතිපාමොජ්ජං උපපජ්ජි** විපටිසාර-ලෙසස්සපි අසම්භවතො. තෙනාහ **"පරිසුද්ධං සීලං නිස්සාය"**ති. ථෙරස්ස හි සීලං පච්චවෙක්ඛතො පරිසුද්ධං සීලං නිස්සාය උළාරං පීතිපා-මොජ්ජං උපපජ්ජමානං ඌරුට්ඨිභෙදජනිතං දුක්ඛවෙදනං වික්ඛම්භෙසි. **නියාමරත්තීනන්ති** අචින්තනසංයොගෙ උපයොගවචනං; තෙනස්ස විපස්සනායං අප්පමාදං, පටිපත්තිඋස්සුක්කාපනඤ්ච දස්සෙති. **පාදුනීති** පාදෙ. **සංය-මෙස්සාමීනි**[2]. සඤ්ඤපෙස්සාමි; සඤ්ඤත්තිං කරිස්සාමීති අත්ථො. **අධිට්ඨාමීති** ජිගුච්ඡාමි. **හරායාමීනි** ලජ්ජාමි. **විපස්සිස්සන්ති** සම්පස්සිං.

පච්ලායනනානන්ති පච්ලායිකානං නිද්දං උපගතානං. **අගතීනන්ති** අගොචරං. **වත්තසම්පන්නොති** ධුතගුණසම්පන්නො. **පමාදන්ති** පච්ලායනං සඤ්ඣායාහ. **ඔරුද්ධමානසොති** උපරුද්ධඅධිචිත්තො. **පඤ්ජරස්මින්ති** සරීරෙ. සරීරඤ්හි නහාරුසම්බන්ධඅට්ඨිසඞ්ඝාටතාය ඉධ "පඤ්ජර"න්ති වුත්තං.

---

1. බු 4-238 පිටෙ. 2. සඤ්ඤපෙස්සාමි (අට්ඨකථායං)

පීතවණ්ණාය පන පටාකාය කායං පරිහරණතෝ, මල්ලයුද්ධචිත්තනකතාය ච "පීතමල්ලෙලා"ති පඤ්ඤායනෝ පබ්බජිත්වා **පීතමල්ලත්ථෙරෝනාම** ජාතෝ. **නිසු රජ්ජසූ**ති පණ්ඩුවොළගොළරජ්ජේසු. "සබ්බමල්ලා සීහළදීපෙ සක්කාරසම්මානං ලභන්ති"ති **තම්බපණ්ණිදීපං ආගමම්. තංයෙව අඩ්කුසං කත්වා**ති "රූපාදයෝ 'මමා'ති න ගහෙතබ්බා"ති න තුම්හාකවගෙන පකාසිතමත්ථං අත්තනෝ චිත්තමත්තහත්ථිනෝ අඩ්කුසං කත්වා. **පාදෙසු අවහනෙනසූ**ති අනිවෙලං වඩ්කමනෙන අක්කමිතුං අසමත්ථේසු. **ජණ්ණුඝෙනි චඩ්කමතී**ති "නිසින්නෙ නිදුස අවසරෙ හොතී"ති. **බ්‍යාකරිත්වා**ති අත්තනෝ වීරියාරම්භස්ස සඵලතාපවෙදනමුඛෙන සබ්‍රහ්මචාරීනං තත්ථ උස්සාහං ජනෙන්තෝ අඤ්ඤං බ්‍යාකරිත්වා. **භාසිතන්නති** වචනං; කස්ස පන තන්ති ආහ **"බුද්ධසෙට්ඨස්ස සබ්බලොකහිතවාදිනෝ"**ති. **"න තුම්හාක"**නන්තිආදි තස්ස පවත්තිආකාරදස්සනං. තයිදං මේ සඩ්ඛාරානං අච්චන්තවූපසම-කාරණන්ති දස්සෙන්තෝ **"අනිච්චා වත සඩ්ඛාරා"**ති ගාථමාහරි; තෙන ඉදානාහං සඩ්ඛාරානං ඛණෙ ඛණෙ භඩ්ගසඩ්ඛාතස්ස රොගස්ස අභාවෙන අරොගෝ පරිනිබ්බුතොති දස්සෙති.

අස්සාති සක්කස්ස. **උපපත්තීති** දෙවූපපත්ති. **පුන පාකතිකාව අහොසි** සක්කභාවෙනෙව උපපන්නත්තා.

සුබ්‍රහ්මාති එවංනාමෝ. අච්ඡරානං නිරයූපපත්තිං දිස්වා තතෝ පභුති සතතං පවත්තමානං අත්තනෝ චිත්තුත්‍රාසං සඤ්ඤායාහ **"නිච්චං උත්‍රසනමිදං චිත්ත"**නන්තිආදි. තත්ථ **උත්‍රසනන්ති** සන්තාසනං භීතං. **උබ්බිග්ගන්ති** සංවිග්ගං. **උත්‍රසන්ති** වා සංවිග්ගං. **උබ්බිග්ගන්ති** භයවසෙන සහ නිස්සයෙන සඤ්ඤලිතං. **අනුප්පනෙනසූ**ති අනාගතෙසු. **කිවෙවසූ**ති තෙසු තෙසු ඉතිකත්තබ්බෙසු. **"කිවෙජ්ජසූ"**ති වා පාඨෝ; දුක්ඛසූති අත්ථෝ; නිමිත්තත්ථේ වෙතං භුම්මං; භාවිදුක්ඛනිමිත්තන්නති අත්ථෝ. **උප්පත්තිතෙසූ**ති උපපන්නෙසු කිවෙවසූති යෝජනා. තදා අත්තනෝ පරිවාරස්ස උපපන්නං දුක්ඛං සඤ්ඤාය වදති.

බොජ්ඣාති බොධිතෝ; අරියමග්ගතොති අත්ථෝ. **"අඤ්ඤත්‍රා"**ති ච පදං අපෙක්ඛිත්වා නිස්සක්කවචනං; බොධිං ඨපෙත්වාති අත්ථෝ. සෙසෙසුපි එසෙව නයෝ. **තපසාති** තපොකම්මතෝ; තෙන මග්ගාධිගමස්ස උපායභූතං සලෙලඛපටිපදං දස්සෙති. **ඉන්ද්‍රියසංවරාති** මනච්ඡට්ඨානං ඉන්ද්‍රියානං සංවරණතෝ; එතෙන සතිසංවරසීලෙන සබ්බම්පි සංවරසීලං, ලක්ඛණ-හාරනයෙන වා සබ්බම්පි චතුපාරිසුද්ධිසීලං දස්සෙති. **සබ්බනිස්සග්ගාති** සබ්බස්සපි නිස්සජ්ජනතෝ සබ්බකිලෙසපහානතෝ. කිලෙසෙසු හි නිස්සටෙසු කම්මවට්ටං, විපාකවට්ටඤ්ච නිස්සටමෙව හොතීති. **ඛොමීති** ඛෙමං අනුපද්දවතං.

ඤයති නිච්ඡයෙන කමති නිබ්බානං, තං වා ඤයති පටිවිජ්ඣතීති එතෙනාති **ඤයෝ**; අරියමග්ගෙනාති ආහ **"ඤයෝ වුච්චති අරියෝ අට්ඨඞ්ගිකෝ මග්ගෝ"**ති. **තණ්හාවානවිරහිතත්තාති** තණ්හාසඩ්ඛාත-වානවිත්තත්තා. තණ්හා හි ඛණෙනි ඛණං, කම්මුනා ඵලං, සත්තෙහි ච දුක්ඛං විනතී සංසිබ්බතීති "වාන"නන්ති වුච්චති; තයිදං නත්ථි එත්ථ වානං; න වා එතස්මිං අධිගතෙ පුග්ගලස්ස වානන්ති **නිබ්බානං**; අසඩ්ඛතා ධාතු. පරපදච්චයෙන විනා පච්චකඛකරණං සච්ඡිකිරියාති ආහ **"අත්තනාපච්චක්ඛ-කතායා"**ති.

නනු "විසුද්ධියා"ති චිත්තවිසුද්ධියා අධිප්පෙතත්තා විසුද්ධිගහණෙනෙවෙත්ථ සොකසමතික්කමාදයොපි ගහිතා එව හොන්ති; තෙ පුන කසමා ගහිතාති අනුයොගං සන්ධාය **"තත්ථ කිඤ්චාපී"**තිආදි වුත්තං. **සාසන-සුතතික්කොච්ඡෙති** සච්චපටිච්චසමුප්පාදාදිලක්ඛණායං ධම්මනීතියං ඡෙකෙ. **තං තං අත්ථං ඤාපෙතීති** යෙ යෙ බොධනෙය්‍යපුග්ගලා සඞ්ඛිපත්ථාරාදිවසෙන යථා යථා බොධෙතබ්බා; අත්තනො දෙසනාවිලාසෙන භගවා තෙ තෙ තථා තථා බෝධෙන්තො තං තං අත්ථං ඤාපෙති. **තං තං පාකටං කත්වා දස්සෙනෙනාති** අත්ථාපත්තිං අගණ්හන්තො තං තං අත්ථං පාකටං කත්වා දස්සෙන්තො. න හි සම්මාසම්බුද්ධා අත්ථාපත්තිඤාපකාදිසාධනීයවචනොති. **සංවත්තතීති** ජායති; හොතීති අත්ථො. යසමා අනතික්කන්තසොකපරිදෙවස්ස න කදාචි චිත්තවිසුද්ධි අත්ථි සොකපරිදෙවසමතික්කමනමූලඛෙනෙව චිත්තවිසුද්ධියා ඉජ්ඣනතො; තසමා ආහ **"සොකපරිදෙවානං සමතික්කමෙන හොතී"**ති. යසමා පන දෙමනස්සපච්චයෙහි දුක්ඛධම්මෙහි ඵුට්ඨං පුථුජ්ජනං සොකාදයො අභිභවන්ති; පරිඤ්ඤතෙසු ච තෙසු තෙ න හොන්ති; තසමා වුත්තං **"සොකපරිදෙවානං සමතික්කමො දුක්ඛදෙමනස්සානං අත්ථඞගමෙනා"**ති. **ඤායස්සාති** අගමමගස්ස, තනියමගස්ස ච. තදධිගමෙන හි යථාක්කමං දුක්ඛදෙමනස්සානං අත්ථඞගමො. සච්ඡිකිරියාභිසමයසහභාවිපි ඉතරාභිසමයො තදවිනාභාවතො සච්ඡිකිරියාභිසමයහෙතුකො විය වුත්තෙනා. **ඤායස්සාධිගමො නිබ්බානස්ස සච්ඡිකිරියායාති** ඵලඤාණෙන වා පච්චක්ඛකාරණං සන්ධාය වුත්තං; **"නිබ්බානස්ස සච්ඡිකිරියායා"**ති සම්පදානවචනෙෙවතං දට්ඨබ්බං.

වණ්ණභණනානති පසංසාවචනං. තඤිදං න ඉධෙව; අථ බොඅඤ්ඤත්ථාපි සත්ථු ආවිණ්ණමෙවාති දස්සෙන්තො **"යඤ්ච හි"**ත්‍යාදිමාහ. තත්ථ ආදිම්හි කල්‍යාණං, ආදි වා කල්‍යාණං එතස්සාති **ආදිකල්‍යාණං**. සෙසපදද්වයෙපි එසෙව නයො. අත්ථසම්පත්තියා **සාත්ථං**. ඛ්‍යඤ්ජනසම්පත්තියා **සබ්‍යඤ්ජනං**. සීලාදිපඤ්චධම්මක්ඛන්ධපාරිපූරිතො, උපනෙතබ්බස්ස අභාවතො ච **කෙවලපරිපුණ්ණං**. නිරූපක්කිලෙසතො, අපනෙතබ්බස්ස ච අභාවතො **පරිසුද්ධං**. සෙට්ඨචරියභාවතො සාසනබ්‍රහ්මචරියං, මග්ගබ්‍රහ්මචරියඤ්ච වො **පකාසෙස්සාමීති**. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො; විත්ථාරො පන විසුද්ධිමග්ගෙ[1]. වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා. **අරියවංසාති** අරියානං බුද්ධාදීනං වංසා පවෙණියො. **අග්ගඤ්ඤෙති** අග්ගානි ජානිතබ්බා සබ්බවංසෙහි සෙට්ඨභාවතො. **රතනඤ්ඤෙති** විරරත්තානි ජානිතබ්බා. **වංසඤ්ඤෙති** බුද්ධාදීනං වංසාති ජානිතබ්බා. **පොරාණාති** පුරාතනා අනුබ්‍රූහනත්තා. **අසංකිණ්ණාති** අවිකිණ්ණා අනපනීතා. **අසංකිණ්ණපුබ්බාති** "කිං ඉමෙනී"ති අරියෙහි න අපනීතපුබ්බා. **න සඞ්කියන්තීති** ඉදානිපි තෙහි න අපනීයන්ති. න **සඞ්කිඞිස්සන්තීති** අනාගතෙපි තෙහි න අපනීයිස්සන්ති. **අප්පටිකුට්ඨා** -පෙ- **විඤ්ඤූහීති** යෙ ලොකෙ විඤ්ඤූ සමණබ්‍රාහ්මණා; තෙහි අපච්චක්ඛතා අනින්දිතා; අගරහිතාති අත්ථො. **"විසුද්ධියා"ති ආදීහිති** විසුද්ධිආදීදීපනෙහි. **පදෙහීති** වාක්‍යෙහි; විසුද්ධිඅත්ථතාදිභෙදභින්නෙහි වා ධම්මක්ඛන්ධසෙහි. **උපදද්දවෙති** අනත්ථෙ. **විසුද්ධිනන්ති** විසුජ්ඣනං සංකිලෙසපහානං. වාවුග්ගහතකරණං **උග්ගහො. පරියාපුණනං** පරිවයො. අත්ථස්ස හදයෙ ඨපනං **ධාරණං.** පරිවත්තනං **වාචනං.**

1. විසුද්ධි 1-207 පිටුෙ.

ගන්ධාරකෙහි ගන්ධාරදෙසෙ උපපන්නා. **පහොන්තීති** සකෙකාන්ති. **අනියාන්තිකමග්ගාති** මිච්ඡාමග්ගා; මිච්ඡත්තනියතානියතමග්ගාපි වා. **සුවණ්ණන්ති** කූටසුවණ්ණමපි වුච්චති. **මණීති** කාචමණිපි; **මුත්තාති** වෙළුපි; **පවාළන්ති** පල්ලවොපි වුච්චතීති **රත්තපබ්බතදීපදෙහි** තෙ විසෙසිතා.

න තතො හෙට්ඨාති ඉධාධිප්පෙතකායාදීනං වෙදනාදිසභාවත්තාභාවා, කායවෙදනාචිත්තවිමුත්තාසස නෙහුමකධම්මස්ස විසුං විපල්ලාසවත්ථන්තර-භාවෙන ගහිතත්තා ච හෙට්ඨාගහණෙසු විපල්ලාසවත්ථූනං අනිට්ඨානං සඞ්ගය වුත්තං; පඤ්චමස්ස පන විපල්ලාසවත්ථුනො අභාවා **"න උද්ධ"**න්ති ආහ. ආරම්මණවිභාගෙන හෙත්ථ සතිපට්ඨානවිභාගොති. **තයො සති-පට්ඨානාති** සතිපට්ඨාන-සද්දස්ස අත්ථුද්ධාරදස්සනං; න ඉධ පාළියං වුත්තස්ස සතිපට්ඨාන-සද්දස්ස අත්ථදස්සනන්ති. **ආදිසු හි සතිගොචරොති** එත්ථ **ආදි**-සද්දෙන "එස්සසමුදයා වෙදනානං සමුදයො; නාමරූපසමුදයා චිත්තස්ස සමුදයො; මනසිකාරසමුදයා ධම්මානං සමුදයො"ති[1]. "සතිපට්ඨා-නා"ති වුත්තානං සතිගොචරානං පකාසකෙ වුත්තපපදෙසෙ සඞ්ගණ්හාති. එවං **පටිසම්භිදාපාළියම්පි**[2] අවසෙසපාළිපදෙසද්දස්සනත්ථො ආදි-සද්දෙ දට්ඨබ්බා. **සතියා පට්ඨානන්ති** සතියා පතිට්ඨානබ්බට්ඨානං. දුනාදීනි කරොන්තස්ස රූපාදීනි සතියා ඨානං හොන්තීති තංනිවාරණත්ථමාහ **"පධානං ඨාන"**න්ති. **ප**- සද්දෙ හි ඉධ "පණීතා ධම්මා"තිආදිසු[3]. විය පධානත්ථදීපකොති අධිප්පායො.

අයිනොති අරියං සබ්බසත්තසෙට්ඨං සම්මාසම්බුද්ධමාහ. **එකායාති** එතස්මිං සළායතනවිභඞ්ගසුත්තෙන[4]. සුත්තෙනකදෙසෙන හි සුත්තං දස්සෙති. තත්ථ හි —

"තයො සතිපට්ඨානා යදරියො-පෙ-අරහතීති ඉති ඛො පනෙතං වුත්තං; කිඤ්චතං පටිච්ච වුත්තං. ඉධ භික්ඛවෙ සත්ථා සාවකානං ධම්මං දෙසෙති අනුකම්පකො හිතෙසී අනුකම්පං උපාදාය 'ඉදං වො හිතාය ඉදං වො සුඛාය'ති. තස්ස සාවකා න සුස්සූසන්ති. න සොතං ඔදහන්ති; න අඤ්ඤා චිත්තං උපට්ඨපෙන්ති; වොකාකම්ම ච සත්ථු සාසනා වත්තන්ති. තත්ර භික්ඛවෙ තථාගතො න චෙව අනත්තමනො හොති; න ච අනත්තමනතං පටිසංවෙදෙති; අනවස්සුතො ච විහරති සතො සම්පජානො. ඉදං භික්ඛවෙ පඨමං සතිපට්ඨානං. යදරියො සෙවති -පෙ- අරහති.

පුන ච පරං භික්ඛවෙ සත්ථා -පෙ- ඉදං වො සුඛාය'ති. තස්ස එකච්චෙ සාවකා න සුස්සූසන්ති -පෙ- න ච වොකාකම්ම සත්ථු සාසනා වත්තන්ති. තත්ර භික්ඛවෙ තථාගතො න චෙව අනත්තමනො හොති; න ච අනත්තමනතං පටිසංවෙදෙති; න ච අත්තමනො හොති; න ච අත්තමනතං පටිසංවෙදෙති; අනත්තමනතා ච අත්තමනතා ච තදුභයං අභිනිවජ්ජෙත්වා උපෙක්ඛකො විහරති සතො සම්පජානො. ඉදං වුච්චති භික්ඛවෙ දුතියං.

---

1. සං 3.161 පිටුෙ. 2. ඛු 9-406 පිටුෙ. 3. අභි 1-3 පිටුෙ.
4. ම 3-263 පිටුෙ.

පුන ච පරං භික්ඛවෙ -පෙ- සුඛායන්ති; තස්ස සාවකා සුස්සූසන්ති -පෙ- වත්තන්ති. තත්‍ර භික්ඛවෙ තථාගතො අත්තමනො වෙව හොති; අත්තමනතඤ්ච පටිසංවෙදෙති; අනවස්සුතො ච විහරති සතො සම්පජානො. ඉදං වුච්චති භික්ඛවෙ තතිය"න්ති[1].

එවං පටිඤ්ඤුනයෙන අනවස්සුතතා, නිච්චං උපට්ඨිතසතිතාය තදුභයවිනිමුත්තතා "සතිපට්ඨාන"න්ති වුත්තා. බුද්ධානංයෙව හි නිච්චං උපට්ඨිතසතිතා හොති ආවෙණිකධම්මභාවතො; න පචෙචකබුද්ධාදීනං. ප-සද්දෙ ආරම්භං ජොතෙති; ආරම්භො ච පවත්තීති කත්වා ආහ **"පවත්තනසීතබ්බතොති අත්ථො"**ති. සතියා කරණභූතාය පට්ඨානං පට්ඨපෙතබ්බං **සතිපට්ඨානං. අත්ථ**-සද්දෙ හි බහුලං-වචනෙන කම්මත්ථොපි හොතීති. තථාසස කත්තුඅත්ථොපි ලබ්භතීති **"පට්ඨානීති පට්ඨාන"**න්ති වුත්තං. **පට්ඨානීති** එත්ථ **ප**-සද්දෙ භුසත්ථවිසිට්ඨං පකාසනං දීපෙතීති **"ඔක්කන්තිඤ්ච පක්ඛන්දිඤ්ච පසීදිඤ්ච පවත්තතීති අත්ථො"**ති ආහ. පුන භාවත්ථං සති-සද්දං, පට්ඨාන-සද්දඤ්ච වණ්ණෙතුං **"අථ වා"**ති-ආදිමාහ; තෙන පුරිමවික්පෙප සති; සද්දෙ, පට්ඨාන-සද්දෙ, ච කත්තු-අත්ථොති විඤ්ඤායති. **සරණට්ඨෙනාති** චිරකතස්ස, චිරභාසිතස්ස ච අනුස්සරණට්ඨෙන. **ඉදන්ති** යං "සතියෙව සතිපට්ඨාන"න්ති වුත්තං, ඉදං. **ඉධ** ඉමස්මිං සුත්තපදෙසෙ **අභිප්පෙතං.**

යදි එවන්ති යදි සති එව සතිපට්ඨානං; සති නාම එකො ධම්මො; එවං සන්තෙ කස්මා "සතිපට්ඨානා"ති බහුවචනන්ති ආහ. **"සතිබහුත්තතා"** තිආදි. යදි බහුකා තා සතියො; අථ කස්මා "මග්ගො"ති එකවචනන්ති යොජනා. **මග්ගට්ඨෙනාති** නියාන්නට්ඨෙන. නියාන්තිකො හි මග්ගධම්මො; නෙනෙව නියාන්තිකභාවෙන එකන්තූපගතො එකන්තතො නිබ්බානං ගච්ඡති; අඤ්ඤෙහි ච තදත්ථං මග්ගීයතීති ආහ **"චුත්තක්කෙහත්ත"**න්ති; අත්තනාව පුබ්බෙ වුත්තං පච්චාහරති. තත්ථ **චත්තාසෙසාපි චෙතාති** කායානුපස්සනාදිවසෙන වත්තබ්බාපි ච එතා සතියො. **අපරභාගෙති** අරියමග්ගක්ඛණෙ. **කිච්චං සාධයමානාති** පුබ්බභාගෙ කායාදීසු සුභසඤ්ඤාදිවිධමන වසෙන විසුං විසුං පවත්තිත්වා මග්ගක්ඛණෙ සතියෙව තත්ථ චත්තබ්බාසස්සපි විපල්ලාසස්ස සමුච්ඡේදවසෙන පහානකිච්චං සාධයමානා ආරම්මණකරණ-වසෙන නිබ්බානං ගච්ඡති. චත්තාකිච්චසාධනෙනෙව හෙත්ථ බහුවචන-නිද්දෙසො. **එවඤ්ච සතී**ති එවං මග්ගට්ඨෙන එකත්තං උපාදාය "මග්ගො"ති එකවචනෙන, ආරම්මණභෙදෙන චත්තාබ්බතං උපාදාය "චත්තාරො"ති ච වත්තබ්බතාය සති විජ්ජමානත්තා. **වචනානුසඤ්ඡිනා** "එකායනො අය"න්ති ආදිකා **දෙසනා සානුසඤ්ඡිකාව**; න අනනුසඤ්ඡිකාති අධිප්පායො. වුත්ත-මෙවත්ථං නිදස්සනෙන පටිපාදෙතුං **"මාරසෙනප්පමද්දන"**න්ති.[2] සුත්තපදං ආනෙත්වා **"යථා"**තිආදිනා නිදස්සනං සංසන්දති. **"තස්මිං"**තිආදි නිගමනං.

විසෙසතො කායො, වෙදනා ච අසුභාදස්ස කාරණන්ති තප්පහානත්ථං තෙසු තණ්හාවත්ථූසු ඔළාරිකසුඛුමෙසු අසුභදුක්ඛභාවදස්සනානි මත්තුක්ක-පඤ්ඤුහි තණ්හාචරිතෙහි සුකරානීති තානි තෙසං "විසුද්ධිමග්ගො"ති වුත්තානි. තථා "නිච්චං අත්තා"ති අභිනිවෙසවත්ථූනාය දිට්ඨියා විසෙස-කාරණෙසු චිත්තධම්මෙසු අනිච්චානත්තතාදස්සනානි සරාගාදිවසෙන, සඤ්ඤුළුළුසාදිවසෙන, නීවරණාදිවසෙන ච නානිපපභෙදාදිපභෙදගතෙසු තෙසු තප්පහානත්ථං මත්තුක්කපඤ්ඤුනං දිට්ඨිවරිතානං සුකරානීති තෙසං

1. ම 3-263, 264 පිටුවෙසු. 2. සං 3-88 පිටුවෙ.

නානි "විසුද්ධිමග්ගෙ"නි වුත්තානි. එත්ථ ච යථා චිත්තධම්මානමපි තණ්හාය වත්ථුභාවෝ සම්භවති; තථා කායවෙදනානමපි දිට්ඨියානි සන්තිපි තෙසං චතුන්නමපි තණ්හාදිට්ඨිවත්ථුභාවෙ යෝ යස්සා සාතිසයපච්චයෝ; තං දස්සනත්ථං විසෙසග්ගහණං කතන්ති දට්ඨබ්බං. නිකන්තිපඤ්ඤාසමට්ඨානිකෝ ඔළාරිකාරම්මණං පරිග්ගණ්හන්තෙන තත්ථ අට්ඨත්වා ඛිණං සමාපජ්ජිත්වා වුට්ඨාය වෙදනං පරිග්ගණ්හාතීති වුත්තං **"ඔළාරිකාරම්මණෙ අසණ්ඨහනතෙනා"**ති. විපස්සනායානිකස්ස පන සුඛුමෙ චිත්තෙ, ධම්මෙසු ච චිත්තං පකඛන්දතීති චිත්තධම්මානුපස්සනානං මන්දනිකන්තිපඤ්ඤාවිපස්සනායානිකානං විසුද්ධිමග්ගතා වුත්තා.

තෙසං තත්ථානි එත්ථ **තත්ථ**-සද්දස්ස **"පහානත්ථ"**න්ති එතෙන යොජනා. පරතො **තෙසං තත්ථා**නි එත්ථාපි එසෙව නයො. පඤ්ච කාමගුණා සව්සෙසා කායෙ ලබ්භන්තීති විසෙසෙන කායො කාමොඝස්ස වත්ථු; භවෙසු සුඛග්ගහණවසෙන භවස්සාදෙ හොතීති භවොඝස්ස වෙදනා වත්ථු; සන්තතිඝනග්ගහණවසෙන විසෙසතො චිත්තෙ අත්තානිනිවෙසො හොතීති දිට්ඨොඝස්ස චිත්තං වත්ථු; ධම්මෙසු විනිබ්භොගස්ස දුක්කරත්තා, ධම්මානං ධම්මමත්තතාය දුප්පටිවිජ්ඣත්තා ච සම්මොහො හොතීති අවිජ්ජොඝස්ස ධම්මා වත්ථු; තස්මා තෙසු තෙසං පහානත්ථං චත්තාරොව වුත්තා.

එවං කායාදීනං කාමොඝාදිවත්ථුභාවකථෙනෙනෙව කාමයොගකාමාසවාදිනම්පි වත්ථුභාවො දීපිතො හොති ඔඝෙහි තෙසං අත්ථතො අනඤ්ඤත්තා. යදග්ගෙන ච කායො කාමොඝාදීනං වත්ථු; තදග්ගෙන අභිජ්ඣාකායගන්ථස්ස වත්ථු. "දුක්ඛාය වෙදනාය පටිඝානුසයො අනුසෙතී"ති දුක්ඛදුක්ඛවිපරිණාම දුක්ඛසඞ්ඛාරදුක්ඛභූතා වෙදනා විසෙසෙන ව්‍යාපාදකායගන්ථස්ස වත්ථු. චිත්තෙ නිච්චග්ගහණවසෙන සස්සතස්ස අත්තනො සීලෙන සුද්ධීති ආදිපරාමසනං හොතීති සීලබ්බතපරාමාසස්ස චිත්තං වත්ථු. නාමරූපපරිච්ඡෙදෙන භූතං භූතතො අපස්සන්තස්ස භවවිභවදිට්ඨිසඞ්ඛාතෙ ඉදංසච්චාභිනිවෙසො හොතීති තස්ස ධම්මා වත්ථු. කායස්ස කාමූපාදානවත්ථුතා වුත්තනයාව. යදග්ගෙන හි කායො කාමොඝස්ස වත්ථු; තදග්ගෙන කාමූපාදානස්සපි වත්ථු අත්ථතො අභින්නත්තා. සුඛවෙදනාස්සාදවසෙන පරලොකං නිරපෙක්ඛා "නත්ථි දින්න"න්තිආදිකං[1]. පරාමාසං උප්පාදෙතීති දිට්ඨුපාදානස්ස වෙදනා වත්ථු. චිත්තධම්මානං ඉතරූපාදානවත්ථුතා තණ්හාවත්ථුග්ගන්ථයොජනායං වුත්තනයා එව. කායවෙදනානං ඡන්දදෙසාගනිවත්ථුතා කාමොඝබ්‍යාපාදකායගන්ථයොජනායං වුත්තනයා එව. සන්තතිඝනග්ගහණවසෙන සරාගාදිවිත්තෙ සම්මොහො හොතීති මොහාගතියා චිත්තං වත්ථු. ධම්මසභාවානවබොධෙ භයං හොතීති භයාගතියා ධම්මා වත්ථු.

ආහාරසමුදයා කායස්ස සමුදයෝ; ඵස්සසමුදයා වෙදනානං සමුදයෝ[2]; සඞ්ඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං; විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපන්ති[3] වචනතො කායාදීනං සමුදයභූතා කබළීකාරඵස්සමනොසඤ්චෙතනාවිඤ්ඤාණාහාරා කායාදිපරිජානනෙන පරිඤ්ඤාතා හොන්තීති ආහ **"චතුබ්බිධාහාරපරිඤ්ඤත්ථ"**න්ති. **පකරණනයොති** නෙත්තිපකරණවසෙන සුත්තනන්තසංවණ්ණනානයො.

---

1. දී 1-51, ම 1-362, ම 2-64; 182; ම 3 72, 99; සං 2-169; අඞ්ග 1-241, අඞ්ග 2-389 පිටුවෙස්සු. 2. සං 3-161 පිටුවෙ. 3. ම 3-109, ඛු 1-77; අඞ්ග 2-142 පිටුආදිස්සු.

සරණවසෙනාති කායාදීනං, කුසලාදිධම්මානඤ්ච උපධාරණවසෙන. සරන්ති ගච්ඡන්ති නිබ්බානං එතායාති සතීති ඉමස්මිං අත්ථේ එකත්තෙන එකසභාවෙ නිබ්බානෙ සමොසරණං සමාගමෝ **එකත්තසමොසරණං.** එතදෙව හි දස්සෙතුං **"යථා හී"**තිආදි වුත්තං.

එකනිබ්බානපවෙසහෙතුභූතෝ වා සම්භාරත්තාය එකෝ සතිපට්ඨාන-සභාවෝ **එකත්තං;** තත්ථ සමොසරණං **එකත්තසමොසරණං;** තංසභාගතාව; එකනිබ්බානපවෙසහෙතුභාවං පන දස්සෙතුං **"යථා"**තිආදිමාහ. එතස්මිං අත්ථේ සරණෙකත්තසමොසරණානි සහෙව සතිපට්ඨානෙකභාවස්ස කාරණත්තෙන වුත්තානීති දට්ඨබ්බානි; පුරිමස්මිං විසුං. **සරණවසෙනාති** වා ගමනවසෙනාති අත්ථේ සති තදෙව ගමනං සමොසරණන්ති; සමොසරණෙ වා සති-සද්දත්ථවසෙන අවුච්චමානෙ ධාරණතාව සතීති සති-සද්දත්ථන්තරාභාවා පුරිමං සතිභාවස්ස කාරණං; පච්ඡිමං එකභාවස්සාති නිබ්බානසමොසරණෙපි සතිතානෙව තානි සතිපට්ඨානෙකභාවස්ස කාරණානි වුත්තානි හොන්ති. "චුද්දසවිධෙන; නවවිධෙන; සොළසවිධෙන; පඤ්ච-විධෙනා"ති ඉදං උපරි පාළියා[1]. ආගතානං ආනාපානපබ්බාදීනං වසෙන වුත්තං; තෙසං පන අනන්තරභෙදවසෙන, තදනුගතභෙදවසෙන ච භාවනාය අනෙකච්ඡරා ලබ්භතියෙව; චතූසු දිසාසු උට්ඨානකහණ්ඩසදිසතා කායානුපස්සනාදිතංතංසතිපට්ඨානභාවනානුභාවස්ස දට්ඨබ්බා.

සතෙතුකම්යතාපුච්ඡා ඉතරාසං පුච්ඡානං ඉධ අසම්භවතො, නිද්දෙසාදිවසෙන දෙසෙතුකම්යතාය ච තථා වුත්තත්තා. **"ඉධා"**ති වුච්චමානපටිපත්තිසම්පාදකස්ස භික්ඛුනෝ සන්තිස්සයදස්සනං; සො වස්ස සන්තිස්සයෝ සාසනතො අඤ්ඤත්ථ නත්ථීති වුත්තං **"ඉධාති ඉමස්මිං සාසනෙ"**ති. **ධම්ම -පෙ- ලපනමෙතං** තෙසං අත්තනෝ සම්මුඛාභි-මුඛභාවකරණත්ථං; තඤ්ච ධම්මස්ස සක්කච්චසවනත්ථං. "ගොචරෙ භික්ඛවෙ චරථ සකෙ පෙතිකෙ විසයෙ"තිආදි[2]. වචනතො භික්ඛුගොචරා එතෙ ධම්මා; යදිදං කායානුපස්සනාදයෝ. තත්ථ යස්මා කායානුපස්සනාදිපටිපත්තියා භික්ඛු හොති; තස්මා "කායානුපස්සී විහරති"තිආදිනා භික්ඛුං දස්සෙති භික්ඛුම්හි තංනියමතොති ආහ **"පටිපන්නියා භික්ඛුභාවදස්සනතො"**ති. සත්ථුචරියානුච්ඡවිකත්තා, සකලසාසනසම්පටිග්ගාහකත්තා ච **සබ්බප්ප-කාරෙන අනුසාසනියා භාජනභාවො. තස්මිං ගහිතෙති** භික්ඛුම්හි ගහිතෙ. භික්ඛුපරිසාය ජෙට්ඨභාවතො රාජගමනඤ්ඤයෙන ඉතරා පරිසාපි අත්ථතො ගහිතාව හොන්තීති ආහ **"සෙසා"**තිආදි. එවං පඨමං කාරණං විභජිත්වා ඉතරම්පි විභජිතුං **"යො ච ඉම"**න්තිආදි වුත්තං.

සම්මා චරෙය්‍යාති කායාදිවිසමචරියං පහාය කායාදීහි සමං චරෙය්‍ය. රාගාදිවූපසමෙන **සන්තො;** ඉන්ද්‍රියදමෙන **දන්තො;** චතුමග්ගනියාමෙන **නියතො;** සෙට්ඨචරිතාය **බ්‍රහ්මචාරී;** සබ්බත්ථ කායදණ්ඩාදිඔරොපනෙන **නිහිතෝ දණ්ඩං.** අරියභාවෙ ඨිතො **සෙො** එවරූපො බාහිතපාපසම්භිතපාප-භින්නකිලෙසතාති **"බ්‍රාහ්මණො, සමණො, භික්ඛූ"**ති ච වෙදිතබ්බො.

"අයඤ්ඤෙව කායො; බහිද්ධා ච නාමරූප"න්තිආදීසු බන්ධපඤ්චකං; තථා "සුඛඤ්ච කායෙන පටිසංවෙදෙතී"තිආදීසු[3]. "යා තස්මිං සමයෙ කායස්ස පස්සද්ධි පටිප්පස්සද්ධී"තිආදීසු ච වෙදනාදයො චෙතසිකා බන්ධා **කායො**ති වුච්චන්තීති තතො විසෙසනත්ථං **"කායෙති රූපකායෙ"**ති

1. දී 2-231 පිටයාදීසු. 2. දී 3-48; සං 3-128 පිටෙසු. 3. ම 1-214; 231; ඒ 1-5 පිටෙසු.

ආහ. **කෙසාදීනඤ්ච ධම්මානන්ති** කෙසාදිසඤ්ඤිතානං භූතුපාදායධම්මානං. එවං "චයටෙඨා සරීරටෙඨා කායටෙඨා"නි සද්දනයෙන කාය-සද්දං දස්සෙත්වා ඉදානි නිරුත්තිනයෙනපි තං දස්සෙතුං **"යථා චා"**තිආදි වුත්තං. **ආයන්තීති** උප්පජ්ජන්ති.

අසම්මිස්සතොති වෙදනාදයොපි එත්ථ සිතා; එත්ථ පටිබද්ධාති කායෙ වෙදනාදිඅනුපස්සනාපස්සඞ්ගෙපි ආපන්නෙ තතො අසම්මිස්සතොති අත්ථො. සමූහවිස්සජනාය චස්ස කාය-සද්දස්ස, සමුදයුපාදානතාය ච අසුභාකාරස්ස **'කායෙ"**ති එකවචනං; තථා ආරම්මණාදිවිභාගෙන අනෙකභෙදභින්නම්පි චිත්තං චිත්තභාවසාමඤ්ඤෙන එකජ්ඣං ගහෙත්වා **"චිත්තෙ"**ති එකවචනං; වෙදනා පන සුඛාදිභෙදභින්නා විසුං විසුං අනුපස්සිතබ්බාති දස්සෙන්තෙන **"වෙදනාසූ"**ති බහුවචනෙන වුත්තා; තථෙව ච නිද්දෙසො පවත්තිතො; ධම්මා ච පරොපණ්ණාසභෙදා, අනුපස්සිතබ්බාකාරෙන ච අනෙකභෙදා එවාති තෙපි බහුවචනවසෙනෙව වුත්තා.

අවයවිගාහසමඤ්ඤානිධානසාරාදානාභිනිවෙසනත්ථං කායං අඞ්ගපච්චඞ්ගෙහි, තානි ච කෙසාදීහි, කෙසාදිකෙ ච භූතුපාදායරූපෙහි විනිබ්භුජ්ජන්තො **"තථා න කායෙ"**තිආදිමාහ. පාසාදදිනගරාවයවසමූහෙ අවයවිවාදිනොපි අවයවිග්ගාහං න කරොන්ති; "නගරං නාම කොචි අත්ථො අත්ථී"ති පන කෙසඤ්ච සමඤ්ඤානිධානං සියාති ඉත්ථිපුරිසාදිසමඤ්ඤානිධානෙ නගරනිදස්සනං වුත්තං. අඞ්ගපච්චඞ්ගසමූහො, කෙසලොමාදිසමූහො, භූතුපාදායසමූහො ච යථාවුත්තසමූහොව; තබ්බිනිමුත්තො කායොපි නාම කොචි නත්ථි; පගෙව ඉත්ථිආදයොති ආහ **"කායො වා ඉත්ථි වා පුරිසො වා අඤ්ඤො වා කොචි ධම්මො දිස්සති"**නි. **"කොචි ධම්මො"**ති ඉමිනා සත්තජීවාදිං පටික්ඛිපති; අවයවී පන කායපටිකෙපෙනෙව පටික්ඛිත්තොතාති. යදි එවං කථං කායාදිසමඤ්ඤානිධානානීති ආහ **"යථාවුත්තධම්ම -පෙ- කරොන්තී"**ති. **තථා තථානි** කායාදිආකාරෙන.

යං පස්සතීති යං ඉත්ථිං, පුරිසං වා පස්සති. නනු චක්ඛුනා ඉත්ථි-පුරිසදස්සනං නත්ථීති? සච්චමෙතං; "ඉත්ථිං පස්සාමි; පුරිසං පස්සාමී"ති පන පවත්තනසඤ්ඤාය වසෙන "යං පස්සතී"ති වුත්තං; මිච්ඡාදස්සනෙන වා දිට්ඨියා **යං පස්සති; න තං දිට්ඨං** තං රූපායතනං න හොතීති අත්ථො විපරීතගහාභාවසෙන මිච්ඡාපරිකප්පිතරූපත්තා. අථ වා **තං** කෙසාදිභූතුපාදායසමූහසඞ්ඛාතං **දිට්ඨං න** හොති; අවයවිඛුද්දඤ්ඤණවිඤ්ඤෙය්‍යත්තා **දිට්ඨං වා තං න** හොති. **යං දිට්ඨං; තං න පස්සතී**ති යං රූපායතනං කෙසාදිභූතුපාදායසමූහසඞ්ඛාතං දිට්ඨං; තං පඤ්ඤුචක්ඛුනා භූතතො **න** පස්සතීති අත්ථො. **අපස්සං බජ්ඣතෙ**ති ඉමං අත්තභාවං යථාභූතං පඤ්ඤුචක්ඛුනා අපස්සන්තො "එතං මම; එසොහමස්මි; එසො මෙ අත්තා"ති කිලෙසබන්ධනෙන බජ්ඣති.

න අඤ්ඤධම්මානුපස්සිනි න අඤ්ඤසභාවානුපස්සී; අසුභාදිතො අඤ්ඤකාරානුපස්සී න හොතීති අත්ථො. **"කිං වුත්තං හොති"**තිආදිනා තමෙවත්ථං පාකටං කරොති. **පඨවිකායෙ**නාති කෙසාදිකොට්ඨාසපඨවිං ධම්මසමූහන්තා "කායො"ති වදති; ලක්ඛණපඨවිමෙව වා අනෙකපපභෙදං සකලසරීරගතං, පුබ්බාපරියභාවෙන ච පවත්තමානං සමූහවසෙන ගහෙත්වා "කායො"ති වදති. **"ආපොකායෙ"**නිආදිසුපි එසෙව නයො.

එවං ගහෙතබ්බස්සාති "අහං මම"නති එවං අත්තත්තනියභාවෙන අභිබාලෙහි ගහෙතබ්බස්ස.

ඉදානි සත්තානං අනුපස්සනාකාරානමපි වසෙන කායානුපස්සනං දස්සෙතුං **"අපිචා"**තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ **අනිච්චතෝ අනුපස්සතී**ති වුත්තසම්මර්සනිකකායං "අනිච්ච"නති අනුපස්සති; එවං පස්සතෝ එවඤ්චස්ස අනිච්චාකාරම්පි "අනුපස්සතී"ති වුච්චති. තථාභූතස්ස චස්ස නිච්චගාහස්ස ලෙසොපි න හොතීති වුත්තං **"නෝ නිච්චතෝ"**ති. තථා හෙස "නිච්චසඤ්ඤං පජහතී"ති[1]. වුත්තෝ. එත්ථ ච "අනිච්චතෝ එව අනුපස්සතී"ති එවකාරෝ ලුත්තනිද්දිට්ඨොති තෙන නිවත්තිතමත්ථං. දස්සෙතුං "නෝ නිච්චතෝ"ති වුත්තං. න වෙත්ථ දුක්ඛතෝ අනුපස්සනාදිනිවත්තනං ආසඞ්කිතබ්බං පටියොගීනිවත්තනපරත්තා එවකාරස්ස, උපරි දෙසනා-රුළ්හත්තා ච තාසං. **"දුක්ඛතෝ අනුපස්සතී"**තිආදිසුපි එසෙව නයෝ. අයං පන විසෙසෝ—අනිච්චස්ස දුක්ඛත්තා තමෙව ච කායං දුක්ඛතෝ අනුපස්සති; දුක්ඛස්ස අනත්තත්තා අනත්තතෝ අනුපස්සති. යස්මා පන යං අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තා; න තං අභිනන්දිතබ්බං; සක්කාව න අභිනන්දිතබ්බං; න තත්ථ රජ්ජිතබ්බං; තස්මා වුත්තං **"නිබ්බින්දති; නෝ නන්දති. විරජ්ජති; නෝ රජ්ජති"**ති. සෝ එවං අරජ්ජනෙනා රාගං **නිරොධෙති; නෝ සමුදෙති** සමුදයං න කරොතීති අත්ථෝ. එවං පටිපන්නෝ ච **පටිනිස්සජ්ජති; නෝ ආදියති.** අයඤ්හි අනිච්චාදිඅනුපස්සනා තදඞ්ගවසෙන සද්ධිං කායතණ්හිස්සයඛන්ධාභිසඞ්ඛාරෙහි කිලෙසානං පරිච්චජනතෝ, සඞ්ඛතදොස-දස්සනෙන තබ්බිපරීතෙ නිබ්බානෙ තණ්හාත්තනාය පක්ඛන්දනතෝ "පරිච්චාගපටිනිස්සග්ගෝ වෙව පක්ඛන්දනපටිනිස්සග්ගෝ චා"ති වුච්චති; තස්මා තාය සමන්නාගතෝ භික්ඛු වුත්තනයෙන කිලෙසෙ පරිච්චජති; නිබ්බානෙ ච පක්ඛන්දති; තථාභූතෝ ච නිබ්බත්තනවසෙන කිලෙසෙ න ආදියති; නාපි අද්දෙසදස්සිතාවසෙන සඞ්ඛාරම්මණං; තෙන වුත්තං "පටිනිස්සජ්ජති; නෝ ආදියතී"ති. ඉදානිස්ස තාහි අනුපස්සනාහි යෙසං ධම්මානං පහානං හොති; තං දස්සෙතුං **"අනිච්චතෝ අනුපස්සනෙනා නිච්චසඤ්ඤං පජහති"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **නිච්චසඤ්ඤන්ති** "සඞ්ඛාරා නිච්චා"ති එවං පවත්තවිපරිතසඤ්ඤං. දිට්ඨිචිත්තවිපල්ලාසපහානම්ලබ්භෙනෙව සඤ්ඤාවිපල්ලාසපහානන්ති සඤ්ඤාග්ගහණං, සඤ්ඤාසීසෙන වා තෙසම්පි ගහණං දට්ඨබ්බං. **නන්දිනන්ති** සප්පීතිකතණ්හං. සෙසං වුත්තනයමෙව.

"විහරති"ති ඉමිනා කායානුපස්සනාසමඞ්ගිනෝ ඉරියාපථවිහාරෝ වුත්තොතාහ **"ඉරියති"**ති; ඉරියාපථං පවත්තෙතීති අත්ථෝ. ආරම්මණ-කරණවසෙන අභිබ්‍යාපනතෝ **"තීසු භවෙසූ"**ති වුත්තං; උපපජ්ජනවසෙන පන කිලෙසා පරිත්තභූමකා එවාති යදිපි කිලෙසානං පහානං ආතාපනන්ති තං සම්මාදිට්ඨිආදීනමපි අත්ථෙව; ආතපප-සද්දෙ විය පන ආතාප-සද්දෙ වීරියෙයෙව නිරුළ්හොති වුත්තං **"විරියසෙසතා නාමා"**නති. අථ වා පටිපක්ඛපහානෙ සම්පයුත්තධම්මානං අභිභුස්සහනවසෙන පවත්තමානස්ස වීරියස්ස සාතිසයං තදුනාපනන්ති වීරියමෙව තථා වුච්චති; න අඤ්ඤෙ ධම්මා. **ආතාපීති** වායමිකාරෙ පසංසාය, අතිසයස්ස වා දීපකොති ආතාපිගහණෙන සම්මප්පධානසමඞ්ගිතං දස්සෙති. සම්මා, සමන්නතෝ, සාමඤ්ච පජානනෙනා **සම්පජානෝ;** අසම්මිස්සතෝ වවත්ථානෙ අඤ්ඤ-ධම්මානුපස්සිතාභාවෙන සම්මා අවිපරීතං, සබ්බාකාරපජානනෙන සමන්නතෝ, උපරූපරි විසෙසාවහභාවෙන පවත්තියා සාමං පජානනෙනාති අත්ථෝ. යදි පඤ්ඤාය අනුපස්සති; කථං සතිපට්ඨානතාති ආහ **"සා කි"**තිආදි. **සබ්බජ්ඣිකන්ති** සබ්බත්ථ භවං සබ්බත්ථ ලීනෙ, උද්ධතෙ ච චිත්තෙ

1. බු 9-406 පිටෙඋ.

ඉච්ඡිතබ්බත්තා. සබ්බෙ වා ලීනෙ, උද්ධතෙ ච භාවෙතබ්බා බොජ්ඣඞ්ගා අත්ථිකා එතායාති **සබ්බත්ථිකා.** සතියා ලද්ධූපකාරාය එව පඤ්ඤාය එත්ථ යථාවුත්තෙන **කායෙ** කම්මට්ඨානිකො භික්ඛු **කායානුපස්සී විහරති. අඤ්ඤා සඞ්ඛප්පා** අඤ්ඤා බලීයන්තා; කොසජ්ජානි අත්ථා. **උපායපරිග්ගහෙහෙති** එත්ථ සීලවිසොධනාදි, ගණනාදි, උග්ගහකොසල්ලාදි ච උපායා; තබ්බිපරියායතො **අනුපායා** වෙදිතබ්බා. යස්මා ච උපට්ඨිතස්සාති යථාවුත්තඋපායං න පරිච්චජති; අනුපායඤ්ච න උපාදියති; තස්මා වුත්තං **"මුට්ඨස්සති -පෙ- අස්සමත්ථා හොති"**ති. **තෙනා**ති උපායානුපායානං පරිග්ගහපරිච්ඡජනෙසු, පරිච්චාගාපරිග්ගහෙසු ච අසමත්ථභාවෙන. **අස්ස** යොගිනො.

යස්මා සතියෙවෙත්ථ සතිපට්ඨානං වුත්තං; තස්මාස්ස සම්පයුත්තධම්මා වීරියාදයො අඞ්ගන්ති ආහ **"සම්පයොගඞ්ගසඤ්චුස්ස දස්සෙතුං"**ති. **අඞ්ග**-සද්දෙ, වෙත්ථ කාරණපරියායො දට්ඨබ්බා. සතිග්ගහණෙනෙව චෙත්ථ සමාධිස්සාපි ගහණං දට්ඨබ්බං තස්සා සමාධිකම්මකෙ සඞ්ගහිතත්තා. යස්මා වා සතිසීසෙනායං දෙසනා. න හි කෙවලාය සතියා කිලෙසපහානං සම්භවති; නිබ්බානාධිගමො වා; නාපි කෙවලා සති පවත්තති; තස්මාස්ස ඣානදෙසනායං සවිතක්කාදිවචනස්ස විය සම්පයොගඞ්ගදස්සනත්තා අඞ්ග-සද්දස්ස අවයවපරියායතා දට්ඨබ්බා. **පහානඞ්ගන්ති "විවිච්චෙව කාමෙහී"**ති-ආදීසු[1]. විය පහානත්තබ්බඞ්ගං **දස්සෙතුං.** යස්මා එත්ථ ලොකියමග්ගෙනා අධිප්පෙතො; න ලොකුත්තරමග්ගෙන; තස්මා පුබ්බභාගියමෙව විනයං දස්සෙන්තො **"තදඞ්ගවිනයෙන වා වික්ඛම්භනවිනයෙන වා"**ති ආහ. **තෙසං ධම්මානන්ති** වෙදනාදිධම්මානං. තෙසඤ්හි තත්ථ අනධිප්පෙතත්තා **"අත්ථුද්ධාරනයෙනෙතං වුත්ත"**න්ති වුත්තං. **තත්ථා**ති විභඞ්ගෙ[2]. **එත්ථා**ති "ලොකෙ"ති එතස්මිං පදෙ.

අවිසෙසෙන දුවිහිපි නීවරණප්පහානං වුත්තන්ති කත්වා පුන එකෙකෙන වුත්තං පහානවිසෙසං දස්සෙතුං **"විසෙසෙන්තා"**ති ආහ. අථ වා "විනෙය්‍ය නීවරණ"න්ති අවත්වා අභිජ්ඣාදෙමනස්සවිනයවචනස්ස පයොජනං දස්සෙන්තො **"විසෙසෙන්තා"**තිආදිමාහ. කායානුපස්සනාභාවනාය හි උජුවිපච්චනීකානං අනුරොධවිරොධාදීනං පහානදස්සනං එතස්ස පයොජනන්ති. **කායසම්පත්තිමූලකස්සා**ති රූපබලයොබ්බනාරොග්‍යාදිසරීරසම්පදානිමිත්තස්ස. වුත්තනිප්පරියායතො **කායවිපත්තිමූලකො විරොධො** වෙදිතබ්බා. **කායභාවනායා**ති කායානුපස්සනාභාවනාය. සා හි ඉධ කායභාවනාති අධිප්පෙතා. **සුභසුඛභාවාදීනන්ති ආදි**-සද්දෙන මනුඤ්ඤ-නිච්චතාදිසඞ්ගහො දට්ඨබ්බා. **අසුභාසුඛභාවාදීනන්ති** එත්ථ පන ආදි-සද්දෙන අමනුඤ්ඤනිච්චතාදිනං. **තෙනා**ති අනුරොධාදිප්පහානවචනෙන. **"යොගානුභාවෙ හී"**තිආදි වුත්තසෙසවත්ථස්ස පාකටකරණං. යොගානුභාවෙ හි භාවනානුභාවෙ. **යොගසම්මත්ථා**ති යොගමනුයුඤ්ජිතුං සමත්ථා. පුරිමෙන හි "අනුරොධවිරොධවිප්පමුත්තො"තිආදිවචනෙන භාවනමනුයුත්තස්ස ආනිසංසො වුත්තො; දුතියෙන භාවනමනුයුඤ්ජන්තස්ස පටිපත්ති. න හි අනුරොධවිරොධාදීහි උපද්දුතස්ස භාවනා ඉජ්ඣති.

අනුපස්සිති එත්ථාති "අනුපස්සී"ති එතස්මිං පදෙ ලබ්භමානාය **අනුපස්සනාය** අනුපස්සනාජොතනාය **කම්මට්ඨානං වුත්ත**නන්ති එවමත්ථො

1. දී 1-69; ම 1-214; 231; 239; සං 1-412; අං 1-441; ඛු 1-5 පිටෙස්සු.
2. අභි 2-202 පිටෙ.

දට්ඨබ්බා; අඤ්ඤථා "අනුපස්සනායා"ති කරණවචනං න යුජ්ජේය්‍ය. අනුපස්සනා එව හි කම්මට්ඨානං; න එත්ථ ආරම්මණං අධිප්පෙතං, යුජ්ජති වා. කායපරිහරණං වුත්තනයේනි සම්බන්ධෝ. කම්මට්ඨානපරිහරණස්ස වෙත්ථ අත්ථසිද්ධත්තා **"කායපරිහරණ"**නෙව්ව වුත්තං. කම්මට්ඨානිකස්ස හි කායපරිහරණං යාවදෙව කම්මට්ඨානපරිහරණත්ථන්නි. කම්මට්ඨානපරිහරණස්ස වා "ආතාපී"තිආදිනා[1]. වුච්චමානත්තා **"කායපරිහරණ"**නෙව්ව වුත්තං. කායගහණේන වා නාමකායස්සාපි ගහණං; න රූපකායස්සෙව; තෙනෙව කම්මට්ඨානපරිහරණම්පි සඞ්ගහිතං හොති; එවඤ්ච කත්වා "විහරතීති එත්ථ වුත්තවිහාරෙනා"ති **එත්ථ**ගහණඤ්ච සමත්ථිතං හොති "කායානුපස්සී විහරති"ති විහාරස්ස විසෙසෙත්වා වුත්තත්තා. **"ආතාපී"**තිආදි පන සඞ්ඛේපතෝ වුත්තස්ස කම්මට්ඨානපරිහරණස්ස සහ සාධනෙන විත්ථාරෙත්වා දස්සනං. **ආතාපෙනා**ති ආතාපගහණේන. **"සතිසම්පජඤ්ඤෙනා"**තිආදිසුපි එසෙව නයෝ. **සබ්බත්ථකකම්මට්ඨානන්ති** බුද්ධානුස්සතිං, මෙත්තං, මරණස්සතිං, අසුභභාවනං ච. ඉදඤ්හි චතුකක්කං යෝගිනා පරිහරියමානං "සබ්බත්ථකකම්මට්ඨාන"න්ති වුච්චති; සබ්බත්ථ කම්මට්ඨානානුයෝගස්සාරක්ඛභූතත්තා සතිසම්පජඤ්ඤබලෙන අවිචිත්තස්ස පරිහරිතබ්බත්තා සතිසම්පජඤ්ඤග්ගහණේන තස්ස වුත්තත්තා වුත්තං. **සතියා වා සම්පයුත්තා** වුත්තෙනා තස්සා සම්බන්ධකභාවෙන සඞ්ගහිතත්තා.

විහරේන[2] පන අත්ථෝ වුත්තෙනාති යෝජනා. **තෙනා**ති සද්දත්ථං අනාදියිත්වා භාවත්ථසෙව විභජනවසෙන පවත්තෙන විභඞ්ගපාඨෙන[2] **සහ. අත්ථකථානයෝති** සද්දත්ථස්සාපි විවරණවසෙන යථාරහං වුත්තෙ අත්ථසංවණ්ණනානයෝ. **යථා සංසන්දනී**ති යථා අත්ථතෝ, අධිප්පායතෝ ච අවිලෝමෙන්තෝ අඤ්ඤදත්ථු සංසන්දති සමෙති; එවං **වෙදිතබ්බෝ.**

වෙදනාදීනං **පුන වචනෙ**ති එත්ථ නිස්සයපච්චයභාවවසෙන චිත්තධම්මානං වෙදනාසන්නිස්සිතත්තා, පඤ්චවොකාරභවෙ අරූපධම්මානං රූපපටිබද්ධවුත්තිතෝ ච වෙදනාය කායාදිඅනුපස්සනාපසඞ්ගෙපි ආපන්නෙ තතෝ අසම්මිස්සතෝ වවත්ථානදස්සනත්ථං, ඝනවිනිබ්භොගාදිදස්සනත්ථඤ්ච දුතියවෙදනාග්ගහණං; තෙන න වෙදනායං **කායානුපස්සී**, චිත්තධම්මානුපස්සී වා; අථ ඛො වෙදනානුපස්සී එවාති වෙදනාසඞ්ඛාතෙ වත්ථුස්මිං වෙදනානුපස්සනාකාරසෙසෙව දස්සනෙන අසම්මිස්සතෝ වවත්ථානං දස්සිතං හොති. තථා "යස්මිං සමයෙ සුඛා වෙදනා; න තස්මිං සමයෙ දුක්ඛා, අදුක්ඛමසුඛා වා වෙදනා; යස්මිං වා පන සමයෙ දුක්ඛා, අදුක්ඛමසුඛා වා වෙදනා; න තස්මිං සමයෙ ඉතරා වෙදනා"ති වෙදනාභාවසාමඤ්ඤෙ අවත්වා තං තං වෙදනං විනිබ්භුජිත්වා දස්සනෙන ඝනවිනිබ්භොගෝ ධ්‍රුවභාවවිවෙකෝ දස්සිතෝ හොති; තෙන තාසං ඛණමත්තාවට්ඨානදස්සනෙන අනිච්චතාය, තතෝ එව දුක්ඛතාය, අනත්තතාය ච දස්සනං විභාවිතං හොති. **ඝනවිනිබ්භොගාදීනි** ආදි-සද්දෙන අයම්පි අත්ථෝ වෙදිතබ්බෝ. අයඤ්හි වෙදනායං වෙදනානුපස්සී එව; න අඤ්ඤධම්මානුපස්සී. කිං වුත්තං හොති— යථා නාම බාලෝ අමණිම්හාවෙපි උදකබුබ්බුළකෙ මණිආකාරානුපස්සී හොති; න එවමයං ඛීරමණ්ඩෙපි වෙදයිතෙ; පගෙව ඉතරස්මිං මනුඤ්ඤාකාරානුපස්සී; අථ ඛො ඛණපභඞ්ගුරතාය, අවසවත්තිතාය, කිලෙසාසුචිපග්ඝරණතාය ච අනිච්චානත්තාසුභාකාරානුපස්සී; විපරිණාමදුක්ඛතාය, සඞ්ඛාරදුක්ඛතාය ච විසෙසතෝ දුක්ඛානුපස්සීයෙවාති. එවං චිත්තධම්මෙසුපි

1. දී 2-231 පිටෙ. 2 අභි 2-201 පිටෙ.

යථාරහං පුනවචනෙ පයොජනං වත්තබ්බං. **ලොකියා එව සම්මසනචාරස්ස** අධිපෙතත්තා. **"කෙවලං පනිධා"**තිආදිනා "ඉධ එත්තකං වෙදිතබ්බ"න්ති වෙදිතබ්බපරිවෙජ්දං දස්සෙති. **"එස නයො"**ති ඉමිනා යථා චිත්තං, ධම්මා ච අනුපස්සිතබ්බා; තථා තානි අනුපස්සනෙනා චිත්තෙ චිත්තානුපස්සී, ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සීති වෙදිතබ්බොති ඉමමත්ථං අතිදිසති. **දුක්ඛතොති** දුක්ඛසභාවතො; දුක්ඛන්ති අනුපස්සිතබ්බොති අත්ථො. සෙසපදද්වයෙපි එසෙව නයො.

යො සුඛං දුක්ඛතො අද්දසාති යො භික්ඛු සුඛං වෙදනං විපරිණාමදුක්ඛතාය "දුක්ඛා"ති පඤ්ඤාචක්ඛුනා අද්දක්ඛි. **දුක්ඛමදක්ඛි සල්ලතොති** දුක්ඛං වෙදනං පීළාජනනතො, අන්තොතුදනතො, දුනීහරණතො ච සල්ලතො අද්දක්ඛි පස්සි. **අදුක්ඛමසුඛන්ති** උපෙක්ඛාවෙදනං. **සන්තන්ති** සුඛදුක්ඛානි විය අනොළාරිකතාය; පච්චයවසෙන වූපසන්නසභාවතාය ච සන්තං. **අනිච්චතොති** හුත්වාඅභාවතො, උදයවයවන්තතො, තාවකාලිකතො, නිච්චපටිපක්ඛතො ච "අනිච්ච"න්ති යො අද්දක්ඛි. **ස වෙ සම්මද්දසො භික්ඛු** එකංසෙන, පරිඤ්ඤතං වා වෙදනාය සම්මාපස්සනකොති අත්ථො.

දුක්ඛානිපීති සඛාරදුක්ඛතාය දුක්ඛා ඉතිපි. **තං දුක්ඛසම්මිති** සබ්බං තං වෙදයිතං දුක්ඛසම්මිං අන්තොගධං පරියාපන්නං වදාමි සඛාරදුක්ඛතානිවත්තනතො. **සුඛදුක්ඛතොපි චාති** සුඛාදීනං සීතිවිපරිණාමඤ්ඤුණසුඛතාය, විපරිණාමඨිතිඅඤ්ඤුණදුක්ඛතාය ච වුත්තත්තා තිස්සොපි ච සුඛතො, තිස්සොපි ච දුක්ඛතො **අනුපස්සිතබ්බා**ති අත්ථො. සත්ත අනුපස්සනා හෙට්ඨා පකාසිතා එව. **සෙසන්ති** යථාවුත්තං සුඛාදිවිභාගතො සෙසං සාමිසනිරාමිසාදිභෙදං වෙදනානුපස්සනාය වත්තබ්බං.

ආරම්මණා -පෙ- භෙදන්ති රූපාදිආරම්මණනානත්තස්ස නීලාදිතබ්භෙදස්ස, ඡන්දාදිඅධිපතිනානත්තස්ස ඡන්දාදිතබ්භෙදස්ස, ඤාණසම්පයුත්තාදිසහජාතනානත්තස්ස සසඛාරිකාසඛාරිකසච්චිතකාදිතබ්භෙදස්ස, කාමාවචරාදිභූමිනානත්තස්ස උක්කට්ඨමජ්ඣිමාදිතබ්භෙදස්ස, කුසලාදිකම්මනානත්තස්ස දෙවගතිසංවත්තනීයතාදිතබ්භෙදස්ස, කණ්හසුක්කච්චිපාකනානත්තස්ස දිට්ඨධම්මවෙදනීයතාදිතබ්භෙදස්ස, පරිත්තභූමකාදිකිරියානානත්තස්ස තිහෙතුකාදිතබ්භෙදස්ස වසෙන අනුපස්සිතබ්බන්ති යොජනා. **ආදි-සද්දෙන** සවත්ථුකාවත්ථුකාදිනානත්තස්ස පුග්ගලත්තයසාධාරණාදිතබ්භෙදස්ස ච සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **සලක්ඛණසාමඤ්ඤලක්ඛණානන්ති** ථූසනාදිතංතංලක්ඛණානඤ්ඤෙවච අනිච්චතාදිසාමඤ්ඤලක්ඛණානඤ්ඤ වසෙනාති යොජනා. **සුඤ්ඤතාධම්මස්සාති** අනත්තතාසඛාතසුඤ්ඤතාසභාවස්ස. යං විභාවෙතුං **අභිධම්මෙ** "තස්මිං ඛො පන සමයෙ ධම්මා හොන්ති; ඛන්ධා හොන්ති"තිආදිනා[1] සුඤ්ඤතාවාරදෙසනා පවත්තා; තං පනිනමෙව පුබ්බෙ පහීනත්තා; **තස්මා** තස්ස තස්ස පුන **පහානං** න වත්තබ්බං. න හි කිලෙසා පහීයමානා ආරම්මණච්භාගෙන පහීයන්ති අනාගතානඤ්ඤෙව උප්පජ්ජනාරහානං පහාතබ්බත්තා; තස්මා අභිඤ්ඤාදීනං එකස්ස පහානං වත්වා ඉතරස්ස න වත්තබ්බමෙවාති ඉමමත්ථං දස්සෙති **"කාමඤ්ඤෙවත්ථා"**තිආදිනා. අථ වා මග්ගචිත්තක්ඛණෙ එකස්ස පහීනං සබ්බස්ස පහීනමෙව හොතීති විසුං විසුං පහානං න වත්තබ්බං. මග්ගෙන හි පහීනානි වත්තබ්බතං අරහන්ති. තස්ස පුරිමාය වොදානාය නානාපුග්ගලපරිහාරො. න හි එකස්ස පහීනං තතො අඤ්ඤස්ස පහීනං නාම හොති.

1 අභි 1-35 පිටෙ

පච්ඡිමාය නානාචිත්තක්ඛණිකපරිහාරෝ. **නානාචිත්තක්ඛණෙති** හි ලොකියමග්ගචිත්තක්ඛණෙති අධිප්පායෝ. පුබ්බභාගමග්ගෝ හි ඉධාධිප්පෙතෝ. ලොකියභාවනාය ච කායෙ පහීනං න වෙදනාදීසු වික්ඛම්භිතං හොති. යදිපි නප්පවත්තෙය්‍ය; පටිපක්ඛභාවනාය සුපහීනත්තා තත්ථ සා 'අභිජ්ඣාදෙමනස්සස්ස අප්පවත්තී'ති න වත්තබ්බා; තස්මා පුනපි තප්පහානං වත්තබ්බමෙව. **එකස්මිං පහීනං සෙසෙසුපි පහීනං හොතීති** ලොකුත්තරසතිපට්ඨානභාවනං, ලොකියභාවනාය වා සබ්බත්ථ අප්පවත්තිමත්තං සන්ධාය වුත්තං. "පඤ්චපි ඛන්ධා උපාදානක්ඛන්ධා ලොකෝ"ති[1]; හි ච්හඞ්ඝ වත්‍රුසුපි ඨානෙසු වුත්තන්ති.

උද්දෙසවාරවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

කායානුපස්සනා

ආනාපානපබ්බවණ්ණනා

374. **ආරම්මණවසෙනාති** අනුපස්සිතබ්බකායාදිආරම්මණවසෙන. **චතුධා භින්දිත්වාති** උද්දෙසවසෙන චතුධා භින්දිත්වා. **තතෝ** චතුබ්බිධසතිපට්ඨානතෝ එකෙකං සතිපට්ඨානං ගහෙත්වා කායං විභජන්තෙනාති පාඨසෙසෝ.

කථඤ්චාති එත්ථ **කථන්ති** පකාරපුච්ඡා; තෙන නිද්දිසියමානෙ කායානුපස්සනාපකාරෙ පුච්ඡති. **ච**-සද්දෙ ඛ්‍යතිරෙකෝ; තෙන උද්දෙසවාරෙන අපාකටං නිද්දෙසවාරෙන විභාවියමානං විසෙසං ජොතෙති. ඛාහිරකෙසුපි ඉතෝ එකදෙසස්ස සම්භවතෝ **සබ්බපපකාර**ග්ගහණං කතං **"සබ්බපපකාරකායානුපස්සනානිබ්බත්තනකස්සා"**ති; තෙන යෙ ඉමෙ ආනාපානපබ්බාදිවසෙන ආගතා බුද්ධසපපකාරා, තදඤ්ඤාගධා ච අජ්ඣත්තාදි අනුපස්සනාපපකාරා, තථා කායගතාසතිසුත්තෙන.[2] වුත්තා කෙසාදිවණ්ණසණ්ඨානකසිණාරම්මණවත්‍රුක්ඛක්ඛන්ධපපකාරා, ලොකියාදිපපකාරා ච; තෙ සබ්බෙපි අනවසෙසතෝ සඞ්ගණ්හාති. ඉමෙ ච පකාරා ඉමස්මිං යෙව සාසනෙ; න ඉතෝ බහිද්ධාති වුත්තං **"සබ්බපපකාර -පෙ- පටිසෙධනතෝ චා"**ති. තත්ථ **තථාහාවපටිසෙධනතෝති** සබ්බපපකාරකායානුපස්සනානිබ්බත්තකස්ස පුග්ගලස්ස අඤ්ඤසාසනස්ස නිස්සයභාවපටිසෙධනතෝ; එතෙන **ඉධ භික්ඛවෙති** එත්ථ **ඉධ**-සද්දෙ අඤ්ඤාගධඵවසද්දත්ථෝති දස්සෙති. සඤ්ඤි හි එකපදම්පි අවධාරණම්පි යථා "වායුභක්ඛා"ති. තෙනාහ **"ඉධෙව භික්ඛවෙ සමණෝ"**ති ආදි. පරිපුණ්ණසමණපපකරණඨමෙමා හි සෝ පුග්ගලෝ; යෝ සබ්බපපකාරකායානුපස්සනානිබ්බත්තකෝ. **පරප්පවාදාති** පරෙසං අඤ්ඤතිත්ථියානං නානාපපකාරා වාදා තිත්ථායතනානි.

අරඤ්ඤාදිකසෙසව භාවනානුරූපසෙනාසනතං දස්සෙතුං **"ඉමස්ස කී"**ති ආදි වුත්තං. දුද්දමෝ දමථං අනුපගතෝ ගොණෝ **කුටගොණෝ.** දෙහන කාලෙ යථා ඵනෙහි අනවසෙසතෝ ඛීරං න පග්ඝරති; එවං දෙහපටිබන්ධිනී **කුටඵෙනු.** රූපසද්දාදිකෙ පටිච්ච උප්පජ්ජනකඅස්සාදෙ **රූපාරම්මණාදිරසෝ. පුබ්බ ආවිඤ්ඤාරම්මණන්ති** පබ්බජ්ජතෝ පුබ්බෙ, අනාදිමති වා සංසාරෙ පරිචිතාරම්මණං. **නිබ්බෙය්‍යාති** ඛණෙය්‍ය. **සන්නියාති** සම්මදෙව

1. අභි 2-202; 204; 206; 210 පිටුසු. 2. ම 3-132 පිටුෙ.

කම්මට්ඨානස්ස සල්ලක්ඛණවසෙන පවත්තනාය සතියා. **ආරම්මණේති** කම්මට්ඨානාරම්මණේ. දළ්හනති ථිරං; යථා සතොකාරිස්ස උපචාරප්පනා හෙදෙ, සමාධි ඉජ්ඣති; තථා ථාමගතං කත්වාති අත්ථෝ.

විසෙසාධිගමදිට්ඨධම්මසුඛවිහාරපදට්ඨානතති සබෙබසං බුද්ධානං, එකච්චානං පච්චෙකබුද්ධානං, බුද්ධසාවකානඤ්ච විසෙසාධිගමස්ස අඤ්ඤත්‍ර කම්මට්ඨානෙන අධිගතත්තෙසානං දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරස්ස පදට්ඨානභූතං.

චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදිකෙ විය භගවා යොගිනං අනුරූපනිවාසට්ඨානුපදිසනතො. **භික්ඛු දිවිසදිකෙ** අරඤ්ඤෙ එකකෙ විහරිත්වා පටිපක්ඛනිම්මථනවසෙන ඉච්ඡිතත්ථසාධනතො. **ඵලමුත්තමතති** සාමඤ්ඤඵලං සඤ්ඤාය වදති. **පරක්කමජ්ජවයොගභූමිතති** භාවනුස්සාහජ්ජවස්සයොගකරණ භූමිභූතං.

අද්ධානවසෙන පවත්තානං අස්සාසපස්සාසානං වසෙන දීඝං වා අස්ස සතෙතා, ඉත්තරවසෙන පවත්තානං අස්සාසපස්සාසානං වසෙන රස්සං වා අස්සසතෙතාති යොජනා. **එවං සික්ඛතොති** අස්සාසපස්සාසානං දීඝරස්සතාපජානනසඛ්ඛකායපටිසංවෙදනඔළාරිකොළාරිකපටිප්පස්සම්භනවසෙන භාවනං සික්ඛතො; තථාභූතො වා හුත්වා නිස්සො සික්ඛා පවත්තයතො. **අස්සාසපස්සාසනිමිත්තෙතති** අස්සාසපස්සාසසන්තතිසඞ්ඛාතෙන උපට්ඨිතපටිභාගනිමිත්තෙන. **අස්සාසපස්සාසෙ පරිගණ්හාතී** රූපමුඛෙන විපස්සනං අභිනිවිසතෙතා; යො "අස්සාසපස්සාසකම්මිකො"ති වුත්තෙතා. **ඛාතඛගානි පරිගණ්හාති** අරූපමුඛෙන විපස්සනං අභිනිවිස්සතෙතා. **චක්ඛු නාම කරජකායො** චිත්තවෙතසිකානං පවත්තිට්ඨානභාවතො. **අඤ්ඤෙසං සත්තානං වා පුග්ගලානං වා නත්ථීති** විසුද්ධිදිට්ඨි "තයිදං ධම්මමත්තං; න අහෙතුකං; නාපිඉස්සරාදිවිසමහෙතුකං; අථ ඛො අවිජ්ජාදිහෙතුක"නති අද්ධාත්තයෙපි කඞ්ඛාවිතරණෙන **විතිණ්ණකඞ්ඛා.** "යං කිඤ්චි භික්ඛු රූප"නිආදිනා,[1] නයෙන කලාපසම්මසනවසෙන **නීලක්ඛණං** ආරොපෙත්වා. උදයවයානුපස්සනාදිවසෙන **විපස්සනං වඩ්ඪෙතෙතා. අනුක්කමෙන** මගඵලපටිපාටියා.

"පරස්ස වා අස්සාසපස්සාසකායෙ"ති ඉදං සම්මසනචාරවසෙනායං පාළි පවත්තාති කත්වා වුත්තං, සමථවසෙන පන පරස්ස අස්සාසපස්සාසකායෙ අපනාමිතත්තුපපත්තිඒව නත්ථි. **අඤ්ඤපෙත්වානි** අනන්තරන්තරා න ඨපෙත්වා. **අපරාපරං සඤ්චරණකාලොති** අජ්ඣත්තබහිද්ධාඛමෙමසුපි නිරන්තරං වා භාවනාය පවත්තනකාලො **කථිතො. එකස්මිං කාලෙ පන ඉදං උභයං න ලබ්භතීති** "අජ්ඣත්තං, බහිද්ධා"ති ච වුත්තං ඉදං ධම්මද්වයඝටිතං එකස්මිං කාලෙ එකතො ආරම්මණභාවෙන න ලබ්භති; එකජ්ඣං ආලම්බිතුං න සක්කාති අත්ථො.

සමුදෙති එතස්මාති **සමුදයො**; සො එව කාරණට්ඨෙන ධම්මොති **සමුදයධම්මො**; අස්සාසපස්සාසානං උප්පත්තිහෙතු කරජකායාදි; තස්ස අනුපස්සනසීලො **සමුදයධම්මානුපස්සී**; තං පන සමුදයධම්මං උපමාය දස්සෙතුං **"යථා නාමා"**තිආදිමාහ. තත්ථ **භස්තතති** රුත්තිං. **භස්තරතාළිනති** උක්කාපනාළිං. **තෙති** කරජකායාදිකෙ. යථා අස්සාසපස්සාසකායො කරජකායාදිසම්බන්ධි තංනිමිත්තතාය; එවං කරජකායාදයොපි අස්සාසපස්සාසකායසම්බන්ධිනො තංනිමිත්තභාවෙනාති "සමුදයධම්මා කායසමී"නති වත්තබ්බතං ලභන්තීති වුත්තං **"සමුදය -පෙ- ඛුවතී"**ති;

1. ම 1-297; ම 2-84; ම 3-67; 69; අං 1-491; ඛු 9-51 පිටපෙළ

පකතිවාචී වා ධම්ම-සද්දෝ, "ජාතිධම්මාන"න්තිආදීසු[1] විය‍ාති කායස්ස පච්චයසමවායෙ උපපජ්ජනකපකතිකායානුපස්සී වා "සමුදයධම්මානුපස්සී"ති වුත්තෙතා. තෙනාහ "කරජකායඤ්චා"තිආදි. එවඤ්ච කත්වා **කායස්මින්**ති භුම්මවචනං සුට්ඨුතරං යුජ්ජති.

වයධම්මානුපස්සීති එත්ථ අහෙතුකත්තෙපි විනාසස්ස යෙසං හෙතුධම්මානං අභාවෙ යං න හොති; තදභාවෙ තස්ස අභාවස්ස හෙතු විය වොහරියතීති උපචාරතො කරජකායාදිඅභාවො අස්සාසපස්සාසකායස්ස වයකාරණං වුත්තෙතා. තෙනාහ **"යථා භස්සනායා"**තිආදි. අයං තාවෙත්ථ පඨමවිකපපවසෙන අත්ථවිභාවනා. දුතියවිකපපවසෙන උපචාරෙන විනායෙව අත්ථො වෙදිතබ්බා.

අජ්ඣත්තබහිද්ධානුපස්සනා විය භින්නවත්ථුවිසයතාය සමුදයවයධම්මානුපස්සනාපි එකක්ඛණෙ න ලබ්භතීති ආහ **"ඛණෙන සමුදයං ඛණෙන වයං අනුපස්සණෙනා"**ති. "අත්ථි කායො"ති **එව**-සද්දො ලුත්තනිද්දිට්ඨොති **"කායොව අත්ථී"**ති වත්වා අවධාරණෙන නිවත්තිතං දස්සෙනෙතා **"න සත්තෙනා"**තිආදිමාහ. තස්සත්ථො—යො රූපාදීසු සත්තවිසත්තතාය, පරෙසඤ්ච සජ්ජාපනට්ඨෙන, සත්තගුණයොගතො වා **"සත්තෙනා"**ති පරෙහි පරිකපපිතො; තස්ස සත්තනිකායස්ස පූරණතො ච වචනූපපජ්ජනධම්මතාය ගලනතො ච **"පුග්ගලෙනා"**ති, ඊයති සංභඤ්ඤතීති එත්ථ ගබ්භොති **"ඉත්ථී"**ති, පුරි පුරෙ භාගෙ සෙති පවත්තතීති **"පුරිසෙනා"**ති, ආභිතො අහං මානො එත්ථාති **"අත්තනා"**ති, අත්තනො සන්තකභාවෙන **"අත්තනීය"**නති, පරො න හොතීති කත්වා **"අහ"**න්ති, මම සන්තකන්ති කත්වා **"මම"**න්ති, වුත්තපපකාර විතිමමුත්තෙතා අඤ්ඤන්ති කත්වා **"ඤ්ඤෙ"**ති, තස්ස සන්තකභාවෙන **"ඤ්ඤස්සේ"**ති, විකපෙපතබ්බා කොචි නත්ථි; කෙවලං **කායො එව අත්ථී**ති. දසහිපි පදෙහි අත්තත්තනියසුඤ්ඤතමෙව කායස්ස විභාවෙති. **එවන්ති** "කායොව අත්ථී"තිආදිනා වුත්තපපකාරෙන.

ඤාණපමාණමත්තායාති කායානුපස්සනාඤාණං පරං පමාණං පාපනත්ථාය **සතිපමාණමත්තායා**ති කායපරිගාහිකං සතිං පවත්තනසතිං පරං පමාණං පාපනත්ථාය. ඉමස්ස හි වුත්තනයෙන "අත්ථි කායො"ති අපරාපරුප්පත්තිවසෙන පවත්තුපට්ඨිතා සති නියේ‍යානො මත්තාය තත්ථ ඤාණස්ස, සතියා ච පරිබ්‍රූහනාය හොති. තෙනාහ **"සතිසම්පජඤ්ඤානං වුඩ්ඪත්ථාය"**ති ඉමිස්සා භාවනාය තණ්හාදිට්ඨිගහාහානං උපුඩ්ඪපරිපකඛතතා වුත්තං **"තණ්හා -පෙ- විහරතී"**ති. තථාභූතො ච ලොකෙ කිඤ්චිපි "අහ"න්ති වා "මම"න්ති වා ගහෙතබ්බං න පස්සති; කුතො ගණ්හෙය්‍යාති[2] ආහ **"න ච කිඤ්චී"**තිආදි. **එවම්පී**ති එත්ථ පි-සද්දො හෙට්ඨා නිද්දිට්ඨස්ස නාදිසස්ස අත්ථස්ස අභාවතො අවුත්තසමුච්චයට්ඨොති දස්සෙනෙතා **"උපපි අත්ථං උපාදයා"**ති ආහ යථා "අන්තමසො තිරච්ඡානගතායපි; අයම්පි පාරාජිකො හොතී"ති[3]. එවන්ති පන නිද්දිට්ඨාකාරස්ස පච්චාමසනං නිගමනවසෙන කත්තන්ති ආහ **"ඉමිනා පන -පෙ- දස්සෙති"**ති.

පුබ්බභාගසතිපට්ඨානස්ස ඉධ අධිප්පෙතත්තා වුත්තං **"සති දුක්ඛසච්ච"**න්ති. සා පන සති යසම්ං අත්තභාවෙ; තස්ස සම්මට්ඨාපිකා තණ්හා; තස්සාපි සම්මට්ඨාපිකා එව නාම හොති තදභාවෙ අභාවතොති ආහ **"තස්සා සම්මට්ඨාපිකා පුරිමතණ්හා"**ති යථා "සඞ්ඛාරපච්චයා"ති[4].

1. ම 1-84; ම 3-293; බු 9-38 පිටෙසු. 2. ගහණන්ති (ක) 3. චූ 1-27 පිටෙ. 4. ම 3-109; බු 1-77; අභි 2-142 පිටාදිසු

තංවිඤ්ඤාණබීජතංසන්තතිසමූහතෝ සබ්බොපි ලොකියෝ විඤ්ඤාණප්පබන්ධෝ "සඞ්ඛාරප්පච්චයා විඤ්ඤාණ"මේවච වුච්චති සුත්තන්තනයෙන. **අප්පවත්තීති** අප්පවත්තිනිමිත්තං; උභින්නං අප්පවත්තියා නිමිත්තභූතොති අත්ථෝ. න පවත්තන්ති එත්ථාති වා **අප්පවත්ති. "දුක්ඛපරිඤ්ඤාතෝ"**තිආදි එකන්තතෝ චතුක්කිච්චසාධනවසෙනෙව අරියමග්ගස්ස පවත්තීති දස්සෙතුං වුත්තං. අවුත්තසිද්ධා හි තස්ස භාවනාපටිවෙධෝ. **චතුසච්චවසෙනාති** චතුසච්ච-කම්මට්ඨානවසෙන. **උස්සක්කිත්වාති** විසුද්ධිපරම්පරාය ආරුහිත්වා; භාවනං උපරි නෙත්වාති අත්ථෝ. **නියාමනමුඛන්ති** වට්ටදුක්ඛතෝ නිස්සරණූපායෝ.

ආනාපානපබ්බවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉරියාපථපබ්බවණ්ණනා

375. **ඉරියාපථවසෙනාති** ඉරියනං **ඉරියා;** කිරියා; ඉධ පන කායිකපයොගෝ වෙදිතබ්බෝ. ඉරියානං පථෝ පවත්තිමග්ගොති **ඉරියාපථෝ;** ගමනාදිවසෙන පවත්තා සරීරාවත්ථා. ගච්ඡන්තෝ වා හි සත්තෝ කායෙන කාතබ්බකිරියං කරොති ඨිතෝ වා නිසින්නෝ වා නිපන්නෝ වාති; තෙසං ඉරියාපථානං වසෙන; ඉරියාපථවිහාගෙනාති අත්ථෝ. **පුන ච පරන්ති** පුන ච අපරං; යථාවුත්තආනාපානකම්මට්ඨානතෝ භිය්‍යොපි අඤ්ඤං කායානුපස්සනාකම්මට්ඨානං කථෙමි; සුණාථාති වා අධිප්පායෝ. **"ගච්ඡන්තෝ වා"**තිආදි ගමනාදිමත්තඤාණනස්ස, ගමනාදි-ගතවිසෙසඤාණනස්ස ච සාධාරණවචනං; තත්ථ ගමනාදිමත්තඤාණනං ඉධ නාධිප්පෙතං; ගමනාදිගතවිසෙසඤාණනං පන අධිප්පෙතන්ති තං විභාජෙත්වා දස්සෙතුං **"තත්ථ කාම"**න්තිආදි වුත්තං. **සන්තුපලද්ධිනාති** "සත්තෝ අත්ථී"ති උපලද්ධිං සන්තගහාහං. **න පජහති** න පරිච්චජති "අහං ගච්ඡාමි; මම ගමන"න්ති ගාහස්සභාවතෝ. තතෝ එව **අත්තසඤ්ඤං** "අත්ථි අත්තා කාරකෝ වෙදකෝ"ති එවං පවත්තං විපරීතසඤ්ඤං **න උග්ඝාටෙති** නාපනෙති අපපටිපක්ඛභාවතෝ, අනනුබ්‍රූහනතෝ වා. එවංභූතස්ස වස්ස කුතෝ කම්මට්ඨානාදිභාවොති ආහ **"කම්මට්ඨානං වා සතිපට්ඨානභාවනා වා න හොතී"**ති. **"ඉමස්ස පනා"**තිආදි සුක්කපක්ඛෝ; තස්ස වුත්තවිපරියායෙන අත්ථෝ වෙදිතබ්බෝ. තමෙව හි අත්ථං විවරිතුං **"ඉදඤ්හි"**තිආදි වුත්තං.

තත්ථ **ඤාණා ගච්ඡතීති** සාධනං, කිරියඤ්ච අවිනිබ්භුත්තං කත්වා ගමනකිරියාය කත්තුපුච්ඡා; සා කත්තුභාවවිසිට්ඨඅත්තපටික්ඛිපත්ථා ධම්ම-මත්තසෙසව ගමනසිද්ධිදස්සනතෝ. **කස්ස ගමනන්ති** තමෙවත්ථං පරියායන්තරෙන වදති සාධනං, කිරියඤ්ච විනිබ්භුත්තං කත්වා ගමනකිරියාය අකත්තුසම්බන්ධිභාවවිභාවනතෝ. පටික්ඛිපත්ථඤ්හි අනෙකානීතං කත්වා උභයත්ථ කිං-සද්දෝ පවත්තෙතා. **කිං කාරණාති** පන පටික්ඛිත්තකත්තුකාය ගමනකිරියාය අවිපරීතකාරණපුච්ඡා. ඉදඤ්හි ගමනං නාම අත්තා මනසා සංයුජ්ජති; මනෝ ඉන්ද්‍රියෙහි; ඉන්ද්‍රියානි අත්තෙනාති එවමාදිමිච්ඡාකාරණ-විනිමුත්තඅනුරූපපච්චයහෙතුකෝ ධම්මානං පවත්තිආකාරවිසෙසෝ. තෙනාහ **"තත්ථා"**තිආදි.

න කෙවලඤ්හි සත්තෝ වා පුග්ගලෝ වා ගච්ඡති ධම්මමත්තසෙසව ගමනසිද්ධිතෝ, තබ්බිනිමුත්තස්ස ච කස්සචි අභාවතෝ. **ඉදානි**

ධම්මමත්තසෙසව ගමනසිද්ධිං දසෙසතුං **"චිත්තකිරියාවායොධාතුවිපථාරෙනා"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ චිත්තකිරියා ච සා වායොධාතුයා විපථාරෙ විපථන්දනඤ්චානි චිත්තකිරියාවායොධාතුවිපථාරෙ; තෙන. එත්ථ ච චිත්තකිරියගහණෙන අනින්ද්‍රියබද්ධවායොධාතුවිපථාරං නිවත්තෙති; වායොධාතුවිපථාරගහණෙන වෙතනාවචීවිඤ්ඤත්තිභෙදං චිත්තකිරියං නිවත්තෙති; උභයෙන පන කායවිඤ්ඤත්තිං විභාවෙති. **"ගච්ඡති"**ති වත්වා යථා පවත්තමානෙ කායෙ "ගච්ඡති"ති වොහාරො හොති; තං දසෙසතුං **"තඤ්හි"**තිආදි වුත්තං. **තන්ති** ගනතුකාමතාවසෙන පවත්තචිත්තං. **වායං ජනෙතීති** වායොධාතු අධිකං රූපකලාපං උපපාදෙති; අධිකතාවෙත්ථ සාමත්ථියතො; න පමාණතො. ගමනචිත්තසමුට්ඨිතං සහජාතරූපකායස්ස ථම්භනසඞ්කාරණවලනානං පචචයභූතෙන ආකාරවිසෙසෙන පවත්තමානං වායොධාතුං සඞ්ගණ්හාති **"වායො විඤ්ඤත්තිං ජනෙතී"**ති. අධිපපායසහභාවී හි විකාරො විඤ්ඤත්ති. යථාවුත්තඅධිකභාවෙනෙව ච වායො ගහණං; න වායොධාතුයා එව ජනකභාවතො; අඤ්ඤථා විඤ්ඤත්තියා උපාදායරූපභාවො දුරුපපාදෙ සියා **පුරතො අභිනීහාරො** පුරතොභාගෙන කායස්ස පවත්තනං; යො "අභික්කමො"ති වුච්චති.

"එසෙව නයො"ති අතිදෙසෙන සඞ්ඛෙපතො වත්වා තමත්ථං විවරිතුං **"තත්‍රාපි හී"**තිආදි වුත්තං. **ඔනාමිතො පථඛායාති** හෙට්ඨිමකොටිතො පථඛාය පාදතලතො පථඛාය **උස්සිතභාවොති උබ්බිද්ධභාවො.**

එවං පජානතොති එවං චිත්තකිරියවායොධාතුවිපථාරෙනෙව ගමනාදි හොතීති පජානතො. **තස්ස** එවං පජානනාය නිච්ඡයගමනත්ථං **"එවං හොති"**ති විචාරණා **වුච්චති** ලොකෙ යථාභූතං අජානනෙහි මිච්ඡාභිනිවෙසවසෙන, ලොකවොහාරවසෙන වා. **අත්ථි පනා**ති අත්තනො එවං වීමංසනවසෙන පුච්ඡාවචනං. **නාජ්ඣී**ති නිච්ඡයවසෙන සත්තස්ස පටික්ඛෙපවචනං. **"යථා පනා"**තිආදි තස්සෙව අත්ථස්ස උපමාය විභාවනං; තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

නාවා මාලුතවෙගෙනාති යථා අවෙතනා නාවා වාතවෙගෙන දෙසන්තරං **යාති; යථා** ච අවෙතනො **තෙජනං** කණ්ඩා **ජියාවෙගෙන** දෙසන්තරං **යාති; තථා** අවෙතනො **කායො වාතාභතො** යථාවුත්තවායුනා නීතො දෙසන්තරං **යාතී**ති එවං උපමාසංසන්දනං වෙදිතබ්බං. සචෙ පන කොචි වදෙය්‍ය "යථා නාවාතෙජනානං පෙල්ලකස්ස පුරිසස්ස වසෙන දෙසන්තරගමනං; එවං කායස්සාපී"ති; හොතු; එවං ඉච්ඡිතො වායමන්තො යථා හි නාවාතෙජනානං සංහතලක්ඛණස්සෙව පුරිසස්ස වසෙන ගමනං; න අසංහතලක්ඛණස්ස; එවං කායස්සාපීති; කා නො හානි; භියොපි ධම්මමත්තතාව පතිට්ඨං ලභති; න පුරිසවාදෙ. තෙනාහ. **"යන්තසුත්තවසෙනා"**ති[1] ආදි.

තත්ථ **පයුත්තනන්ති** හෙට්ඨා වුත්තනයෙන ගමනාදිකිරියාවසෙන පවත්තෙහි පයොජිතං. **ඨානීති** නිට්ඨති. **එත්ථාති** ඉමස්මිං ලොකෙ. **විනා හෙතුපචචයෙති** ගනතුකාමතාචිත්තතංසමුට්ඨානවායොධාතුආදිහෙතුපචචයෙහි විනා. **නිට්ඨෙතී**ති නිට්ඨෙය්‍ය. **වජෙජති** වජෙය්‍ය ගචෙඡය්‍ය කො නාමාති සම්බන්ධො. පටික්ඛෙපතෙත්ථ වෙත්ථ **කිං**-සද්දෙන හෙතුපචචයවිරහෙන ඨානගමනපටික්ඛෙපමුඛෙන සබ්බායපි ධම්මපවත්තියා පචචයාධීනවුත්තිතාවිභාවනෙන අත්තසුඤ්ඤතා විය අනිච්චදුක්ඛතාපි විභාවිතාති දට්ඨබ්බා.

1. යන්තං සුත්තවසෙනෙව (අට්ඨකථායං)

පණිහිතෝති යථා යථා පච්චයෙහි පකාරෙහි නිහිතෝ ඨපිතෝ. **සබ්බඉරියාපථාභිකවචනන්ති** සබ්බෙසම්පි චතුන්නං ඉරියාපථානං එකජ්ඣං සඞ්ගණ්හනවචනං; පුබ්බෙ විසුං විසුං ඉරියාපථානං වුත්තත්තා ඉදං නෙසං එකජ්ඣං ගහෙත්වා වචනන්ති අත්ථෝ. පුරිමනයෙ වා ඉරියාපථපධානෝ වුත්තෝතාති තත්ථ කායෝ අප්පධානෝ අනුනිපජ්ජාදීති ඉධ කායං පධානං, අපධානඤ්ච ඉරියාපථං අනුනිපජ්ජාදිං කත්වා දස්සෙතුං දුතියනයෙ වුත්තෝතාති එවමෙත්ථ දව්වත්තං නයානං විසෙසෙ වෙදිතබ්බා. **ඨිතොති** පවත්තෙතා.

ඉරියාපථපරිගහණ්හනම්පි ඉරියාපථවතෝ කායස්සෙව පරිගහණ්හනං තස්ස අවත්ථාවිසෙසභාවතොති වුත්තං **"ඉරියාපථපරිගහණ්හනෙන කායෙ කායානුපස්සී විහරතී"**ති. තෙනෙවෙත්ථ රූපකඛන්ධවසෙනෙව සමුදයාදයෙ උද්ධටා. එස නයෙ සෙසවාරෙසුපි. **ආදීනාති** එත්ථ ආදි-සද්දෙන යථා "තණ්හාසමුදයා කම්මසමුදයා ආහාරසමුදයා"ති නිබ්බත්තිලක්ඛණං පස්සන්තොපි රූපකඛන්ධස්ස උදයං පස්සතීති ඉමෙ චත්තාරො ආකාරා සඞ්ගය්හන්ති; එවං "අවිජ්ජානිරොධා"තිආදයොපි පක්ඛේ ආකාරා සඞ්ගහිතාති දට්ඨබ්බා. සෙසං වුත්තනයමෙව.

ඉරියාපථපබ්බවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චතුසම්පජඤ්ඤපබ්බවණ්ණනා

376. **චතුසම්පජඤ්ඤවසෙනාති** සම්පන්නතො පකාරෙහි, පකට්ඨං වා සම්සෙසං ජානාතීති සම්පජානො; සම්පජානස්ස භාවො සම්පජඤ්ඤං; තථාපවත්තා ඛන්ධා; හත්ථවික්කාරාදිභෙදභින්නත්තා වත්තාරි සම්පජඤ්ඤානි සමාහටානි චතුසම්පජඤ්ඤං; තස්ස වසෙන. **"අභික්කන්තෙන"තිආදිනි සාමඤ්ඤඵලෙ**[1] **වණ්ණිතානි;** න පුන වණ්ණෙතබ්බානි; තස්මා තංතංසංවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනාපි තත්ථ විහිතනයෙනෙව ගහෙතබ්බා. "අභික්කන්තෙ පටික්කන්තෙ සම්පජානකාරී හොති"තිආදිවචනතො අභික්කමාදිගතචතුසම්පජඤ්ඤං[2] පරිගහණ්හනෙන රූපකායස්සෙවෙත්ථ සමුදයධම්මානුපස්සිතාදි අධිප්පෙතොති ආහ **"රූපක්ඛන්ධස්සෙව සමුදයං ච වයං ච නිහරිතබ්බා"**ති. රූපධම්මානංයෙව හි පවත්තිආකාරවිසෙසා අභික්කමාදයොති. සෙසං වුත්තනයමෙව.

චතුසම්පජඤ්ඤපබ්බවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පටිකූලමනසිකාරපබ්බවණ්ණනා

377. **පටිකූලමනසිකාරවසෙනාති**[3] ජිගුච්ඡනීයතාය පටිකූලමෙව පටිකූලං; යො පටිකූලසභාවො පටිකූලාකාරො; තස්ස මනසි කරණවසෙන. අනන්තරෙනාපි හි භාවවාචීනං සද්දං භාවත්ථො විඤ්ඤායති යථා "පටස්ස සුක්ඛ"න්ති. යස්මා **විසුද්ධිමග්ගෙ**[4] වුත්තනයෙන; තස්මා තත්ථ, තංසංවණ්ණනායඤ්ච[5] වුත්තනයෙන "ඉමමෙව කාය"න්තිආදීනං අත්ථො වෙදිතබ්බා.

---

1. දී-ට්ඨ 1-165 පිටෙ. දී-ටී 1-173 පිටෙපි පස්සිතබ්බං. 2 චතුසච්චසම්පජඤ්ඤං (ක) 3 පටිකූලමනසිකාරවසෙන (අට්ඨකථායං). 4. විසුද්ධි 1-241 පිටෙ 5. විසුද්ධි ටී 1-305 පිටෙ.

වත්ථාදීහි පසිබ්බකාකාරෙන බන්ධිත්වා කතං ආවාටනං **මුතොළි.**[1] නානාකාරා එකසම්ං ඨානෙ සම්මිස්සාති එත්තාවතා නානාවණ්ණතා කෙසාදීනඤ්ච උපමෙය්‍යතා. **විඤ්ඤාණලොති** පණ්ණත්තිං සමතික්කමිත්වා කෙසාදීනං අසුභාකාරස්ස උපට්ඨිතකාලෝ. ඉති-සද්දස්ස ආකාරත්ථතං දස්සෙන්තෝ "එව"න්ති වත්වා තං ආකාරං සරූපතෝ දස්සෙන්තෝ **"කෙසාදිපරිගණ්හනෙනා"**තිආදිමාහ. කෙසාදිසඤ්ඤිතානඤ්හි අසුභාවානං පරමදුග්ගන්ධජෙගුච්ඡපටිකූලාකාරස්ස සමුදයතෝ අනුපස්සනා ඉධ කායානුපස්සනාති. සෙසං වුත්තනයමෙව.

පටිකූලමනසිකාරපබ්බවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ධාතුමනසිකාරපබ්බවණ්ණනා

378. **ධාතුමනසිකාරවසෙනා**ති පඨවිධාතුආදිකා චතස්සොධාතුයෝ ආරබ්භ පවත්තභාවනාමනසිකාරවසෙන; චතුධාතුවවත්ථානවසෙනාති අත්ථෝ. ධාතුමනසිකාරෝ, ධාතුකම්මට්ඨානං, චතුධාතුවවත්ථානන්ති හි අත්ථතෝ එකං. **ගොඝාතකොති** ජීවිකත්ථාය ගුන්නං ඝාතකෝ. **අන්තෙවාසිකොති** කම්මකරණවසෙන තස්ස සම්පවාසී තං නිස්සාය ජීවනකෝ. **විනිවිජ්ඣිත්වා**ති එකසම්ං ඨානෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං විනිවිජ්ඣිත්වා. **මහාපථවිං වෙමජ්ඣට්ඨානසඞ්ඛාතෙ**ති චතුන්නං මහාපථවිං තාය එව විනිවිජ්ඣනට්ඨානතාය වෙමජ්ඣසඞ්ඛාතෙ. යස්මා තෙ චත්තාරෝ මහාපථා චතූහි දිසාහි ආගන්ත්වා තත්ථ සමොහිතා විය හොන්ති; තස්මා තං ඨානං චතුමහාපථං; තස්මිං **චතුමහාපථෙ.** ඨිත-සද්දෙ, "ඨිතෝ වා"තිආදීසු[2] ඨානසඞ්ඛාතඉරියාපථසමඞ්ගිතාය, ඨානසද්දස්ස වා ගතිනිවත්තිඅත්ථතාය අඤ්ඤත්ථ ඨපෙත්වා ගමනං සෙසඉරියාපථසමඞ්ගිතාය බොධකෝ; ඉධ පන යථා තථා රූපකායස්ස පවත්තිආකාරබොධකෝ අධිප්පෙතොති ආහ **"චතූනං ඉරියාපථානං යෙන කෙනචි ආකාරෙන ඨිතත්තා යථා ඨිත"**න්ති. තත්ථ **ආකාරෙනා**ති ඨානාදිනා රූපකායස්ස පවත්තිආකාරෙන. ඨානාදයෝ හි ඉරියාපථසඞ්ඛාතාය කිරියාය පථෝ පවත්තිමග්ගොති "ඉරියාපථෝ"ති වුච්චන්තීති වුත්තෙතාවායමත්ථෝ. **යථාඨිතන්ති** යථාපවත්තං; යථාවුත්තට්ඨානමෙවෙත්ථ පණිධානන්ති අධිප්පෙතන්ති ආහ **"යථාඨිතඤ්ච යථාපණිහිත"**න්ති. **"ඨිත"**න්ති වා කායස්ස ඨානසඞ්ඛාතඉරියාපථසමායොගපරිදීපනං; **"පණිහිත"**න්ති තදඤ්ඤඉරියාපථසමායොගපරිදීපනං. **"ඨිත"**න්ති වා කායසඞ්ඛාතානං රූපධම්මානං තස්මිං තස්මිං ඛණෙ සන්තිච්චවසෙන අවට්ඨානපරිදීපනං; **පණිහිතන්ති** පච්චයවසෙන තෙහි තෙහි පච්චයෙහි පකාරතෝ නිහිතං පණිහිතන්ති එවමෙත්ථ අත්ථෝ වෙදිතබ්බෝ. **පච්චවෙක්ඛතී**ති පති පති අවෙක්ඛති; ඤාණවක්ඛුනා විනිබන්ධිත්වා විසුං විසුං පස්සති.

ඉදානි වුත්තමෙවත්ථං භාවත්ථවිභාවනවසෙන දස්සෙතුං **"යථා ගොඝාතකස්සා"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **පොසෙන්තස්සා**ති මංසූපචයපරිබ්‍රූහනාය කුණ්ඩකභත්තකපාසටඨිආදීහි සංවඩ්ඪෙන්තස්ස. **වධිතංමඤ්ඤන්ති** හිංසිතං හුත්වා මතං. **මඤ්ඤන්ති** ච මතමත්තං. තෙනෙවාහ **"තාවදෙවා"**ති. **ගාවිං සඤ්ඤං න අනුභරධායතී**ති යානි අඞ්ගපච්චඞ්ගානි යථාසන්නිවිට්ඨානි

1. පුතොළි, පුටොළි (ක). 2. දී 1-85; අං 2-22-පිට්ඨෙසු.

උපාදාය ගාවිසමඤ්ඤූ මතමත්තායපි ගාවියා තෙසං තංසන්නිවෙසස්ස අවිනට්ඨත්තා. විලීයන්ති භිජ්ජන්ති විභුජ්ජන්තීති **බිලා;** භාගා ව-කාරස්ස බ-කාරං, ඉකාරස්ස ච ඊකාරං කත්වා. **බිලසොති** බිලං බිලං කත්වා. **විභජිත්වාති** අට්ඨිසඞ්ඝාතතො මංසං විවෙවෙත්වා; තතො වා විවෙවිතං මංසං භාගසො කත්වා. තෙනෙවාහ **"මංසඤ්ඤූ පචනන්තී"**ති. **පබ්බජිතස්සාපි** අපරිගහිතකම්මට්ඨානස්ස. **ඝනවිනිබ්භොගන්ති** සන්තතිසමූහකිච්චඝනානං විනිබ්භුජ්ජනං විවෙචනං. **ධාතුසො පච්චවෙක්ඛතොති** ඝනවිනිබ්භොගකරණෙන ධාතුං ධාතුං පඨවීආදිධාතුං විසුං විසුං කත්වා පච්චවෙක්ඛන්තස්ස. **සන්තතිඝනඤ්ඤූති** අත්තානුදිට්ඨිවසෙන පවත්තා සන්තතිඝනඤ්ඤූති වදන්ති; වොහාරවසෙන පවත්තසන්තතිඝනඤ්ඤූයපි තදූ අන්තරධානං යුත්තමෙව යාථාවතො ඝනවිනිබ්භොගස්ස සම්පාදනතො. එවඤ්හි සති යථාවුත්තඔපම්මත්ථෙන උපමෙය්යත්ථෙ අඤ්ඤදත්ථූ සංසන්දති සමෙති. තෙනෙවාහ **"ධාතුවසෙනෙව චින්තං ඝනනිධෙථෙති"**ති. **දක්ඛොති** ඡෙකො තංතංසම්භූතූය කුසලො "යථාජාතෙ සූනසම්ං නඛගුථඛුරවිසාණාදිවත්ථෙ අට්ඨිමංසාදිඅවයවසමූදූයෙ අවිභත්ථෙ ගාවිසමඤ්ඤූ; න විභත්ථෙ. විභත්ථෙ පන අට්ඨිමංසාදිඅවයවසමඤ්ඤූ"ති ජානනකො. **චතුමහාපථොවිය චතුඉරියාපථොති** ගාවියා සීතවතුමහාපථො විය කායස්ස පවත්තිනිමිත්තභූතො චතුබ්බිධො ඉරියාපථො. යස්මා **විසුද්ධිමග්ගෙ**[1]. **විත්ථාරිතං;** තස්මා තත්ථ, තංසංවණ්ණනායඤ්ච[2] වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බා. සෙසං වුත්තනයමෙව.

ධාතුමනසිකාරපබ්බවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නවසිවථිකපබ්බවණ්ණනා

379. සිවථිකාය අපවිද්ධඋද්ධුමාතකාදිපටිසංයුත්තානං ඔධිසො පවත්තානං කථානං, තදභිධෙය්යානඤ්ච උද්ධුමාතකාදිඅසුභභාගානං සිවථිකපබ්බානීති සඞ්ගීතිකාරෙහි ගහිතසම්ඤ්ඤූ. තෙනාහ **"සිවථිකපබ්බෙති විභජිතූ"**නන්ති. මරිච්වා එකාහාතික්කන්තං **එකාහමතං.** උද්ධං **ජීවිතපරියාදානාති** ජීවිතක්ඛයතො උපරි මරණතො පරං. **සමුග්ගතෙනාති** සමුට්ඨිතෙන. **උද්ධුමාතත්තාති** උද්ධං උද්ධං ධුමාත්ත්තා සූනත්තා. සෙතරත්තෙහි විපරිභින්නං විමිස්සිතං නීලං **විනීලං;** පුරිමවණ්ණවිපරිණාමභූතං වා නීලං **විනීලං. විනීලමෙව විනීලකන්ති** ක-කාරෙන පදවඩ්ඪනං අනන්තරතො යථා "පීතකං ලොහිතක"නන්ති[3]. **පවිඤ්ඤකූලත්තාති** ජිගුච්ඡනීයත්තා. **කුච්ඡිතං විනීලන්ති විනීලකන්ති** කුච්ඡනත්ථෙ වා අයං ක-කාරොති දස්සෙතුං වුත්තං යථා "පාපකො කිත්තිසද්දූ අබ්භුග්ගච්ඡති"ති[4]. **පරිභින්නට්ඨානෙහි** කාකඛඩ්ඩාදීහි. **විස්සන්දමානපුබ්බන්ති** විස්සවන්තපුබ්බං; තහං තහං පග්ඝරන්තපුබ්බන්ති අත්ථො. **තථාභාවන්ති** විස්සන්දමානපුබ්බභාවං.

සො භික්ඛූති යො "පස්සෙය්‍ය සරීරං සිවථිකාය ඡඩ්ඩිත"න්ති වුත්තොත්‍ය; සො භික්ඛු. **උපසංහරති** සදිසතං. **"අයම්පි ඛො"**තිආදි උපසංහරණාකාරදස්සනං. **ආයූති** රූපජීවිතින්ද්‍රියං; අරූපජීවිතින්ද්‍රියං පනෙත්ථ විඤ්ඤාණගතිකමෙව. **උසුමාති** කම්මජතෙජො. **එවං පූතිකායස්සාවොයෙවාති** එවං අතිවිය

1. විසුද්ධි 1-342 පිටෙ. 2 විසුද්ධි-ටී 1-425 පිටෙ. 3. අඞ් 1-162 පිටෙ.
4. දී 3-196; අං 2-221; ම 3-322; ඛු 11-184 පිටෙසු.

දුග්ගන්ධජෙගුච්ඡපටිකකුලපූතිකසභාවෝ එව; න ආයුආදීනං අවිගමෙ විය මත්තසොති අධිප්පායො. එදිසො භවිස්සතීති **එවංභාවිනි** ආහ **"එවං උද්ධමාතාදිභෙදෙ භවිස්සතී"**ති.

ලුඤ්චිත්වා ලුඤ්චිත්වාති උප්පාටෙත්වා උප්පාටෙත්වා. **සාවසෙසමංසලොහිතසුත්තන්නති** සබ්බසො අබාදිතත්තා තහං තහං සෙසෙන අපාවසෙසෙන මංසලොහිතෙන යුත්තං. "අඤ්ඤත්ර හත්ථට්ඨිකා"නති අච්සෙසෙන හත්ථට්ඨිකානං විපකිණ්ණතා ජොතිතාති අනවසෙසතො තෙසං විප්පකිණ්ණතං දස්සෙන්තො **"චතුසට්ඨිභෙදම්පී"**තිආදිමාහ.

තෙරොවස්සිකානීති තිරොවස්සං ගතානි; තානි පන සංවච්ඡරං ඨිතිවත්තානි හොන්තීති ආහ **"අතික්කන්තසංවච්ඡරානී"**ති. පුරිණ්ණාය ඝනභාවවිගමෙන විවුණ්ණතා ඉධ පූතිභාවොති සො යථා හොති; තං දස්සෙන්තො **"අබ්භොකාසෙ"**තිආදිමාහ. **කෙරොවස්සිකානෙවාති** සංවච්ඡරමත්තානිකකන්නානි එව. ඛජ්ජමානතාදිවසෙන දුතියසිවථිකපබ්බාදීනං වවත්ථාපිතත්තා වුත්තං **"ඛජ්ජමානතාදීනං වසෙන යොජනා කාතබ්බා"**ති.

නවසිවථිකපබ්බවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඉමාතෙව දෙවති අවධාරණෙන අපනෙතබ්බානං තත්ථ නියමෙති අඤ්ඤපබෙධසු තදභාවතො. යතො හි එව-කාරො; තතො **අඤ්ඤත්ථ** නියමෙති; තෙන පබ්බඤ්චයස්ස ච්පස්සනාකම්මට්ඨානතාපි අපටිසිද්ධා දට්ඨබ්බා අනිච්චතාදිදස්සනතො. සඞ්ඛාරෙසු ආදීනවවිභාවනානි සිවථිකපබ්බානීති ආහ **"සිවථිකානං ආදීනවානුපස්සනාවසෙන වුත්තත්තා"**ති. ඉරියාපථපබ්බාදීනං අපනා වහතා පාකටා එවාති **"සෙසානි දවාදසපී"**ති වුත්තං. යං පනෙත්ථ අත්ථතො අවිභත්තං. තං සුවිඤ්ඤෙය්යමෙව.

කායානුපස්සනාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

වෙදනානුපස්සනාවණ්ණනා

380. **සුඛං වෙදනාති** එත්ථ සුඛයතීති **සුඛා**. සම්පයුත්තධම්මෙ, කායඤ්ච ලද්ධස්සාදෙ කරොතීති අත්ථො. සුට්ඨු වා ඛාදති, ඛනති වා කායිකං, චෙතසිකඤ්චාබාධන්ති **සුඛා**. "සුකරං ඔකාසදානං එතිස්සාති **සුඛා**"ති අපරෙ. වෙදයති ආරම්මණරසං අනුභවතීති **වෙදනා**. **වෙදයමානොති** අනුභවමානො. **"ඉච්ඡාම"**නිආදීසු යං වත්තබ්බං; තං ඉරියාපථපබ්බෙ වුත්තනයමෙව. සම්පජානස්ස වෙදියනං **සම්පජානවෙදියනං.**

චක්ඛුආරම්මණාති රූපාදිආරම්මණා. රූපාදිආරම්මණඤ්හි වෙදනාය පවත්තිට්ඨානතාය "වත්ථූ"ති අධිප්පෙතං. **අස්සාති** භවෙය්‍ය ධම්මච්ඡන්දසමුට්ඨානස්ස කත්තු අභාවතො ධම්මසෙසව කත්තුභාවං දස්සෙන්තො **"වෙදනාව වෙදයතී"**ති ආහ. **"වොහාරමත්තං හොති"**ති එතෙන "සුඛං වෙදනං වෙදයමානො සුඛං වෙදනං වෙදයාමී"ති ඉදං වොහාරමත්තන්නති දස්සෙති.

නිච්ඡාතෙනාති බලවතො වෙදනාවෙගස්ස නිරොධනෙ ආදීනවං දිස්වා තස්ස අවස්සරදූනවසෙන නිච්ඡාතෙනා. වෙගසඞ්ඛාරණෙහි අතිමහන්තං

දුක්ඛං උප්පජ්ජතීති අඤ්ඤම්පි විකාරං උප්පාදෙය්‍ය; තෙන ථෙරෝ **අපරාපරං පරිවත්තතීති. විරියසමථං යොජේත්වා**ති අධිවාසනවීරියස්ස අධිමත්තතා තස්ස හාපනවසෙන සමාධිනා සමරසතාපාදනෙන වීරියසමථං යොජේත්වා. **සහ පටිසම්භිදාහී**ති ලොකුත්තරපටිසම්භිදාහි සහ. අරියමග්ගක්ඛණෙ හි පටිසම්භිදානං අසම්මොහවසෙන අධිගමෙ; අත්ථපටිසම්භිදාය පන ආරම්මණකරණවසෙනපි. ලොකියානම්පි වා සති උප්පත්තිකාලෙ තත්ථ සමත්ථතං සන්ධායාහ **"සහ පටිසම්භිදාහී"**ති. **සම්ඝට්ටිනී**ති වාරසම්ඝට්ටි හුත්වා; පච්චවෙක්ඛණවාරස්ස අනන්තරවාරෙ පරිනිබ්බායීති අත්ථෙ.

යථා ච සුඛං; එවං දුක්ඛන්ති යථා "සුඛං කො වෙදයතී"තිආදිනා සම්පජානවෙදියනං සන්ධාය වුත්තං; එවං දුක්ඛම්පි. තත්ථ දුක්ඛයතීති **දුක්ඛං;** සම්පයුත්තධම්මෙ, කායඤ්ච පීළෙති විබාධතීති අත්ථෙ. දුට්ඨු වා ඛාදති, ඛනති කායිකං, චෙතසිකඤ්ච සාතන්ති **දුක්ඛං.** "දුක්කරං ඔකාසදානං එතිස්සාති **දුක්ඛා**"ති අපරෙ. **අරූපක්ඛම්මට්ඨානන්ති** අරූපපරිගහං; අරූපධම්මමුඛෙන විපස්සනාභිනිවෙසන්ති අත්ථෙ. **න පාකටං හොති** එස්සස්ස, චිත්තස්ස ච අභූතාකාරත්තා. තෙනාහ **"අන්ධකාරං විය ඛායතී"ති. "න පාකටං හොතී"**ති ච ඉදං තාදිසෙ පුග්ගලෙ සන්ධාය වුත්තං; තෙසං ආදිතො වෙදනාව විභූතතරා හුත්වා උපට්ඨාති. එවඤ්හි යං වුත්තං **සක්ඛාපඤ්ඤාවණ්ණනාදීසු** "එසෙවා පාකටො හොති; විඤ්ඤාණං පාකටං හොතී"ති;[1] තං අවිරොධිතං හොති. වෙදනාවසෙන කථියමානං කම්මට්ඨානං පාකටං හොතීති යොජනා. **"වෙදනානං උප්පත්තිපාකටතායා"**ති ච ඉදං සුඛදුක්ඛවෙදනානං වසෙන වුත්තං. තාසඤ්හි පවත්ති ඔළාරිකා; න ඉතරාය. තදුභයග්ගහණමුඛෙන වා ගහෙතබ්බත්තා ඉතරායපි පවත්ති විඤ්ඤාණං පාකටා එවාති "වෙදනාන"න්ති අවිසෙසග්ගහණං දට්ඨබ්බං. **සක්ඛාපඤ්ඤාහි[1] වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා;** තස්මා තත්ථ වුත්තනයෙනෙව ගහෙතබ්බා අත්ථවිසෙසො තත්ථ ලීනත්ථප්පකාසනියං වුත්තනයෙනෙව ගහෙතබ්බා.

පුබ්බෙ "වත්ථුං ආරම්මණං කත්වා වෙදනාව වෙදයතී"ති වෙදනාය ආරම්මණාධීනවුත්තිතාය ච අනත්තතාය ච පජානනං වුත්තං; ඉදානි තස්සා අනිච්චතාදිපජානනං දස්සෙතුං **"අයං අපරොපි පජානනපරියායො"**ති ආහ. යථා එකස්මිං ඛණෙ චිත්තද්වයස්ස අසම්භවො එකජ්ඣං අනෙකන්තපච්චයාභාවතො; එවං වෙදනාද්වයස්ස විසිට්ඨාරම්මණවුත්තිතො වාති ආහ **"සුඛවෙදනාක්ඛණෙ දුක්ඛාය වෙදනාය[2] අභාවතො"**ති. නිදස්සනමත්තඤ්චෙතං තදු උපෙක්ඛාවෙදනායපි අභාවතො; තෙන සුඛවෙදනාක්ඛණෙ භූතපුබ්බානං ඉතරවෙදනානං හුත්වා අභාවපජානනෙන සුඛවෙදනායපි හුත්වා අභාවො ඤාතො එව හොතීති තස්සා පාකටභාවමෙව දස්සෙතුං **"ඉමිස්සා ච සුඛාය වෙදනාය ඉතො පඨමං අභාවතො"**ති ආහ; එතෙනෙව ච තාසම්පි වෙදනානං පාකටභාවො දස්සිතොති දට්ඨබ්බං. තෙනාහ **"වෙදනා නාම අනිච්චා අද්ධුවා විපරිණාමධම්මා"**ති. **අනිච්ච**ග්ගහණෙන හි වෙදනානං විද්ධංසනභාවො දස්සිතො විද්ධස්සනා අනිච්චතාය සුවිඤ්ඤෙය්‍යත්තා. **අද්ධුව**ග්ගහණෙන පාකටභාවො තස්ස අසදාභාවිතාදිභාවනතො. **විපරිණාම**ග්ගහණෙන දුක්ඛභාවො තස්ස අඤ්ඤථත්තදීපනතො; තෙන සුඛාපි වෙදනා දුක්ඛා; පගෙව ඉතරාති තිස්සන්නම්පි වෙදනානං දුක්ඛතා දස්සිතා හොති. ඉති

1. දී-ට්ඨ 2-314 පිට්ඨෙ. 2. දුක්ඛවෙදනාය (අට්ඨකථායං)

"යදනිච්චං දුක්ඛං; තං එකන්තතො අනත්තා"ති තීසුපි වෙදනාසු ලක්ඛණත්තයපජානනා ජෝතිතාති දට්ඨබ්බං. තෙනාහ **"ඉතිහ තත්ථ සම්පජානො හොති"**ති.

ඉදානි තමත්ථං සුත්තෙන[1] සාධෙතුං **"චුත්තම්පි චෙත"**නිආදිමාහ. තත්ථ **නෙව තස්මිං සමයෙ දුක්ඛං වෙදනං වෙදෙතී**ති තස්මිං සුඛවෙදනාසමඞ්ගිසමයෙ නෙව දුක්ඛං වෙදනං වෙදෙති නිරුද්ධත්තා, අනුප්පන්නත්තා ච යථාක්කමං අතීතානාගතානං. පච්චුප්පන්නාය පන අසමඞ්ගවො වුත්තොව. සකිච්චක්ඛණමත්තාවට්ඨානතො **අනිච්චා. සමෙච්ච සම්භුය්‍ය** පච්චයෙහි **කතත්තා සඞ්ඛතා.** වත්ථාරම්මණාදිපච්චයං පටිච්ච උප්පන්නත්තා **පටිච්චසමුප්පන්නා.** ඛයවයපලුජ්ජනනිරුජ්ඣනපකතිතාය **ඛයධම්මා -පෙ- නිරොධධම්මා**ති දට්ඨබ්බා.

කිලෙසෙහි ආමසිතබ්බතො **ආමිසං** නාම; පඤ්ච කාමගුණා; ආරම්මණකරණවසෙන සහ ආමසෙන්තීති **සාමිසං.** තෙනාහ **"පඤ්චකාමගුණාමිසනිස්සිතා"**ති.

ඉතො පරන්ති "අත්ථි වෙදනා"ති එවමාදිපාළිං සඞ්ඛිපිත්වා හ **"කායානුපස්සනායං වුත්තනයමෙවා"**ති.

වෙදනානුපස්සනාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චිත්තානුපස්සනාවණ්ණනා

381. සම්පයොගවසෙන පවත්තමානෙන සහ රාගෙනාති **සරාගං.** තෙනාහ **"ලොභසහගත"**න්ති. **විතරාගන්ති** එත්ථ කාමං සරාගපදපටියොගිනා විතරාගපදෙන භවිතබ්බං; සම්මසනචාරස්ස පන අධිප්පෙතත්තා තෙභූමකසෙසව ගහණන්ති **"ලොකියකුසලාබ්‍යාකත"**න්ති වත්වා **"ඉදං පනා"**තිආදිනා තමෙව අධිප්පායං විවරති. **සෙසානි** දෙ දෙසමූලානි, දෙ මොහමූලානීති **චත්තාරි අකුසලචිත්තානි.** තෙසඤ්හි රාගෙන සම්පයොගාභාවතො නත්ථෙව සරාගතා; තං නිමිත්තකතාය පන සියා තංසහිතකාලෙ සොති නත්ථෙව විතරාගතාපීති දුකවිනිමුත්තතා **එවෙත්ථ** ලබ්භතීති ආහ **"නෙව පුරිමපදං න පච්ඡිමපදං භජතී"**ති. යදි එවං පදෙසිකං පජානනං ආපජ්ජතීති? නාපජ්ජති, දුකනන්තරපරියාපන්නත්තා තෙසං. යෙ පන "පටිපක්ඛභාවෙ අගය්හමානෙ සම්පයොගාභාවො එවෙත්ථ පමාණං එකච්චඅබ්‍යාකතානං විය"ති ඉච්ඡන්ති; තෙසං මතෙන සෙසාකුසලචිත්තානම්පි දුතියපදසඞ්ගහො වෙදිතබ්බො. දුතියදුකෙපි වුත්තනයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. අකුසලමූලෙසු සහ මොහෙනෙව වත්තතීති සමොහන්ති ආහ **"විචිකිච්ඡාසහගතෙසුවව උද්ධච්චසහගතෙසුවා"**ති. යස්මා පෙත්ථ "සහෙව මොහෙනාති සමොහ"න්ති පුරිමපදවචාරණම්පි ලබ්භතියෙව; තස්මා වුත්තං **"යස්මිං පනා"**තිආදි. යථා පන අනිමූලභූතාය පාපිපුග්ගලිකනයෙන සබ්බෙසසමොහවන්තතාය "මොමූහචිත්ත"න්ති වත්තබ්බතො විචිකිච්ඡාඋද්ධච්චසහගතද්වයං විසෙසතො "සමොහ"න්ති වුච්චති; න තථා සෙසාකුසලචිත්තානීති **"වට්ටනතියෙවා"**ති සාසඞ්කං වදති. සම්පයොගවසෙන ඡිනම්දෙඩන අනුපතිතං අනුගතන්ති

1. ම 2-168 පිටෙ.

ජිනමිද්ධානුපනිතං; පඤ්චවිධසංසඞ්කාරිකාකුසලචිත්තං සඞ්කුචිතචිත්තං; **සඞ්කුචිතචිත්තං නාම** ආරම්මණේ සඞ්කොචනවසෙන පවත්තනතෝ. පච්චයවිසෙසවසෙන ථාමජාතෙන උද්ධච්චෙන සහගතං සංසට්ඨන්ති **උද්ධච්චසහගතං;** අඤ්ඤථා සබ්බම්පි අකුසල චිත්තං උද්ධච්චසහගතමේවාති. **පඝවිත්තං** නාම ආරම්මණේ සම්සෙසං වික්ඛම්භවසෙන විසටභාවෙන පවත්තනතෝ.

කිලෙසවික්ඛම්භනසමත්ථතාය විපුලඵලතාය ච දීඝසන්තානතාය ච මහන්තභාවං ගතං, මහන්තෙහි වා උළාරචිත්තුදීහි ගතං පටිපන්නන්ති **මහග්ගතං;** තං පන රූපාරූපභූමිගතං තතෝ මහන්තස්ස ලොකෙ අභාවතෝ. තෙනාහ **"රූපාරූපාවචර"**න්ති. තස්ස වෙත්ථ පටියොගී පරිත්තමේවාති ආහ **"අමහග්ගතන්ති කාමාවචර"**න්ති. අත්තානං උත්තරිතුං සමත්ථෙහි සහ උත්තරෙහීති **සඋත්තරං.** තප්පටිපක්ඛෙන **අනුත්තරං.** තදුභයං උප්පාදෙත්වා වෙදිතබ්බන්ති ආහ **"සඋත්තරන්ති කාමාවචර"**න්තිආදි. පටිපක්ඛවික්ඛම්භනසමත්ථෙන සමාධිනා සම්මදෙව ආහිතං **සමාහිතං.** තෙනාහ **"යස්සා"**තිආදි. **යස්සාති** යස්ස චිත්තස්ස. යථාවුත්තෙන සමාධිනා න සමාහිතන්ති **අසමාහිතං.** තෙනාහ **"උභය-සමාධිරහිත"**න්ති. තදඞ්ගවිමුත්තියා **විමුත්තං;** කාමාවචරකුසලචිත්තං; වික්ඛම්භනවිමුත්තියා **විමුත්තං;** මහග්ගතචිත්තන්ති තදුභයං සඞ්ගණ්හාති **"තදඞ්ගවික්ඛම්භනවිමුත්තීහි විමුත්ත"**න්ති. යත්ථ තදුභයවිමුත්ති නත්ථි; තං උභයවිමුත්තිරහිතන්ති ගය්හමානෙ ලොකුත්තරචිත්තෙපි සියාසඞ්ගාති තන්නිවත්තනත්ථං **"සමුච්ඡේද -පෙ- ඔකාසොව නත්ථී"**ති ආහ. ඔකාසභාවෝ ච සම්මසනවාරස්ස අධිප්පෙතත්තා වෙදිතබ්බෝ. යං පනෙත්ථ අත්ථතෝ අවිභත්තං; තං හෙට්ඨා වුත්තනයත්තා උත්තානමේව

චිත්තානුපස්සනාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ධම්මානුපස්සනා
නීවරණපබ්බවණ්ණනා

382. පහාතබ්බාදිධම්මවිභාගදස්සනවසෙන පඤ්චධා ධම්මානුපස්සනා නිද්දිට්ඨාති අයමත්ථෝ පාළිතෝ එව විඤ්ඤායතීති තම්පත්ථං උල්ලිඛෙතුං **"පඤ්චවිධෙන ධම්මානුපස්සනං කථෙතු"**න්ති ආහ. යදි එවං කස්මා නීවරණාදිවසෙනෙව නිද්දිට්ඨාති? විනෙය්යජ්ඣාසයතෝ. යෙසඤ්හි වෙනෙය්යානං පහාතබ්බධම්මෙසු පඨමං නීවරණානි විභාගෙන වත්තබ්බානි; තෙසං වසෙනෙත්ථ භගවතා පඨමං නීවරණෙසු ධම්මානුපස්සනා කථිතා. තථා හි කායානුපස්සනාපි සමථපුබ්බඞ්ගමා දෙසිතා; තතෝ පරිඤ්ඤෙය්යෙසු ඛන්ධෙසු, ආයතනෙසු ච භාවෙතබ්බෙසු බොජ්ඣඞ්ගෙසු, පරිඤ්ඤෙය්‍යාදි-විභාගෙසු සච්චෙසු ච උත්තරා දෙසනා; තස්මා වෙත්ථ සමථභාවනාපි යාවදෙව විපස්සනත්ථා ඉච්ඡිතා. විපස්සනාපධානා, විපස්සනාබහුලා ච සතිපට්ඨානදෙසනාති තස්සා විපස්සනාභිනිවෙසවිභාගෙන දෙසිතභාවං විභාවෙතුං **"අපිචා"**තිආදිමාහ. තත්ථ ඛන්ධායතනදුක්ඛසච්චවසෙන මිස්සකපරිග්ගහකථනං දට්ඨබ්බං. **සඤ්ඤාසඞ්ඛාරක්ඛන්ධපරිග්ගහම්පීති පි-සද්දෙන** සකලපඤ්චුපාදානක්ඛන්ධපරිග්ගහං සම්පිණ්ඩෙති ඉතරෙසං තදන්තොගධත්තා.

"කණ්හසුක්කධම්මානං යුගනද්ධතා නත්ථී"ති පජානනකාලෙ අභාවා **"අභිණ්හසමුදාචාරවසෙනා"**ති වුත්තං. **සංවිජ්ජමානන්ති** අත්තනො සන්තානෙ උපලබ්භමානං. **යථාති** යෙනාකාරෙන; සො පන **"කාමච්ඡන්දස්ස උප්පාදෙ හොති"**ති වුත්තත්තා කාමච්ඡන්දස්ස කාරණාකාරොව; අත්ථතො කාරණමෙවාති ආහ **"යෙන කාරණෙනා"**ති. ච-සද්දො වක්ඛමානත්ථසමුච්චයත්ථො.

තඤ්චාති "යථා වා"තිආදිනා වුත්තපදෙ. සුභමිති කාමච්ඡන්දොපි. සො හි අත්තනො ගහණාකාරෙන **"සුභ"**න්ති වුත්තොත්; තෙනාකාරෙන පවත්තනකස්ස අඤ්ඤස්ස කාමච්ඡන්දස්ස නිමිත්තත්තා **"නිමිත්ත"**න්ති ච. ඉට්ඨං, ඉට්ඨාකාරෙන වා ගය්හමානං රූපාදි **සුභාරම්මණං.** ආකඞ්ඛිතස්ස හිතසුඛස්ස පත්තියා අනුපායභූතො මනසිකාරො **අනුපායමනසිකාරො.** **තනති** අයොනිසොමනසිකාරං. **තඤ්චාති** තස්මිං සභාගහෙතුභූතෙ, ආරම්මණභූතෙ ච දුව්ධෙ සුභනිමිත්තෙ. **ආහාරොති** පච්චයො අත්තනො ඵලං ආහරතීති කත්වා.

අසුභන්ති අසුභඣානං උත්තරපදලොපෙන; තං පන දසසු අව්ඣඤ්ඤුණකඅසුභෙසු ච කෙසාදීසු සවිඤ්ඤුණකඅසුභෙසු ච පවත්තං දට්ඨබ්බං. කෙසාදීසු හි සඤ්ඤා "අසුභසඤ්ඤා"ති **ගිරිමානන්දසුත්තෙ**[1]. වුත්තා. එත්ථ ච චතුබ්බිධස්ස අයොනිසොමනසිකාරස්ස, යොනිසොමනසිකාරස්ස ච ගහණං නිරවසෙසදස්සනත්ථං කතන්ති දට්ඨබ්බං; තෙසු පන අසුභෙසු "සුභ"න්ති, "අසුභ"න්ති ච මනසිකාරො ඉධාධිප්පෙතො; තදනුකූලත්තා පන ඉතරෙපීති.

එකාදසසු අසුභෙසු පටික්කූලාකාරස්ස උග්ගණ්හනං, යථා වා තත්ථ උග්ගහනිමිත්තං උප්පජ්ජති; තථා පටිපත්ති **අසුභනිමිත්තස්ස උග්ගණ්හං.** උපචාරප්පනාවහාය ආසුභභාවනාය අනුයුඤ්ජනා **අසුභභාවනානුයොගොං.** "භොජනෙ මත්තඤ්ඤුනො මිතාහාරස්ස පිනමිද්ධාභිභවාභාවා ඔතාරමලභමානො කාමච්ඡන්දෙ පහීයතී"ති වදන්ති; අයමෙව ච අත්ථො නිද්දෙසෙපි වුච්චති. යො පන භොජනස්ස පටික්කූලතං, තබ්බිපරිණාමස්ස තදුභාරස්ස තස්ස ච උපනිස්සයභූතස්ස අනිච්ච ජෙගුච්ඡතං, කායස්ස ච ආහාරට්ඨිතිකතඤ්ච සම්මදෙව ජානාති; සො සබ්බසො භොජනෙ පමාණස්ස ඤාණෙන **භොජනෙමත්තඤ්ඤූ** නාම. තාදිසස්ස හි කාමච්ඡන්දෙ පහීයතෙව.

අසුභකම්මිකතිස්සත්ථෙරො දන්තවඩ්ඩසාඛී. **පහීනස්සාති** වික්ඛම්භනවසෙන පහීනස්ස. ඉතො පරෙසුපි එවරූපෙසු ඨානෙසු එසෙව නයො. අභිධම්මපරියායෙන[2]. සබ්බොපි ලොභො කාමච්ඡන්දනීවරණන්ති ආහ **"අරහත්තමග්ගෙනා"**ති.

පටිඝම්පි පුරිමුප්පත්තං **පටිඝනිමිත්තං** පරතො උප්පජ්ජනකස්ස පටිඝස්ස කාරණන්ති කත්වා.

මෙජ්ජති සිනියහතීති **මිත්තො;** හිතෙසි පුග්ගලො; තස්මිං මිත්තෙ භවා, මිත්තස්ස වා එසාති මෙත්තා; හිතෙසිතා; තස්සා **මෙත්තාය. අප්පනාපි උපචාරොපි වට්ටති** සාධාරණවචනභාවතො. **"චෙතොවිමුත්තී"**ති වුත්තෙ **අප්පනාව** වට්ටති අප්පනං අප්පත්තාය පටිපක්ඛතො සුට්ඨු මුච්චනස්ස අභාවතො. **තනති** යොනිසොමනසිකාරං. **තඤ්චාති** මෙත්තාය. **බහුලං පවත්තයතොති** බහුලීකාරවතො.

1. අං 3-343 පිට්ඨෙ. 2. අභි 1-232 - 284 පිට්ඨාදිසු

සත්තෙසු මෙත්තායනස්ස හිතූපසංහාරස්ස උපපාදනං පවත්තනං **මෙත්තානිමිත්තස්ස උග්ගහණා**; පඨමූපපන්නා මෙත්තාමනසිකාරෝ පරතෝ උපජ්ඣානකස්ස කාරණභාවතෝ මෙත්තාමනසිකාරොව **මෙත්තානිමිත්තං**. **කම්මමෙව සකං** එතෙසන්ති **කම්මස්සකා**; සත්තා; තබ්භාවෝ **කම්මස්සකතා**; කම්මදායාදතා. දෙසමෙත්තාසු ඝාථාවතෝ ආදීනවානිසංසානං පටිසඞ්ඛානං වීමංසා ඉධ **පටිසඞ්ඛානං**. මෙත්තාවිහාරිකල්‍යාණමිත්තවන්නතා ඉධ **කල්‍යාණමිත්තතා**. **ඔදිස්සකානොදිස්සකදිසාඵරණානන්ති**[1]. අත්ත-අතිප්පියසහායමජ්ඣත්තවෙරිවසෙන ඔදිස්සකතා; සීමාසම්භෙදෙ කතෙ අනොදිස්සකතා. එකාදිදිසාඵරණවසෙන දිසාඵරණතා මෙත්තාය **උග්ගහණෙ** වෙදිතබ්බා. විහාරරච්ඡාගාමාදිවසෙන වා **ඔදිස්සකදිසාඵරණං**. විහාරාදි-උද්දෙසරහිතං පුරත්ථිමාදිදිසාවසෙන අනොදිස්සකදිසාඵරණන්ති එවං දුවිධා[2]. **උග්ගහණං** සඤ්ඤාය **"ඔදිස්සකානොදිස්සකදිසාඵරණානන්ති** වුත්තං. **උග්ගහිතෝති** ච යාව උපචාරා දට්ඨබ්බෝ. උග්ගහිතාය ආසෙවනා **භාවනා**. **තත්ථ සබ්බෙ සත්තා**, පාණා, භූතා, පුග්ගලා, අත්තභාවපරියාපන්නාති එතෙසං වසෙන පඤ්චවිධා, එකෙකසම්ං අවෙරා හොන්තු; අබ්‍යාපජ්ඣා; අනීඝා; සුඛී අත්තානං පරිහරන්තූති චතුධා පවත්තිතෝ වීසතිවිධා අනොදිස්සකඵරණා මෙත්තා. සබ්බා ඉත්ථියෝ, පුරිසා, අරියා, අනරියා, දෙවා, මනුස්සා, විනිපාතිකාති සත්තොධිකරණවසෙන පවත්තා සත්තවිධා, අට්ඨවීසතිවිධා වා, දසහි දිසාහි දිසොධිකරණවසෙන පවත්තා දසවිධා; එකෙකාය වා දිසාය සත්තාදිඉත්ථාදිඅවෙරාදිභෙදෙන **අසීතාධිකචතුසතපප-භෙදා** ච ඔධිසෝ ඵරණා වෙදිතබ්බා.

යෙන අයොනිසොමනසිකාරෙන අරතිආදිකා**නි** උප්පජ්ජන්ති; සෝ අරතිආදීසු **අයොනිසොමනසිකාරෝ**. තෙන නිප්ඵාදෙතබ්බෙ හි ඉදං භුම්මං. එස නයෝ ඉතෝ පරෙසුපි. උක්කණ්ඨිතා පන්තසෙනාසනෙසු, අධිකුසලධම්මෙසු ච **උප්පජ්ජනභාවරිකඛනා**. **කායවිනමනාති** කරජ-කායස්ස විරූපෙනාකාරෙන නමනා. **ලීනාකාරොති** සඞ්කොචාපත්ති.

කුසලධම්මපටිපත්තියා පට්ඨපනසභාවතාය, තප්පටිපක්ඛානං විසොසන-සභාවතාය ච **ආරම්භධාතු** ආදිතෝ පවත්තවීරියන්ති ආහ **"පඨමාරම්භ-වීරිය"**න්ති. යස්මා පඨමාරම්භමත්තස්ස කොසජ්ජවිඛමනං, ඨාමගමනඤ්ච නත්ථි; තස්මා වුත්තං **"කොසජ්ජතෝ නික්ඛන්තත්තාය** තතෝ **බලවතර"**න්ති. යස්මා පන අපරාපරුප්පත්තියා ලද්ධාසෙවනං උපරූපරි විසෙසං ආවහන්තං අතිවිය ඨාමගතමෙව හොති; තස්මා වුත්තං **"පරං පරං ඨානං අක්කමනතෝ තතොපි බලවතර"**න්ති.

අතිභොජනෙ නිමිත්තග්ගාහොති අතිභොජනෙ පීනමිද්ධස්ස **නිමිත්ත-ග්ගාහෝ**; එත්තකෙ භුත්තෙ තං භොජනං පීනමිද්ධස්ස කාරණං හොති; එත්තකෙ න හොතීති පීනමිද්ධස්ස කාරණාකාරණග්ගාහෝ හොතීති අත්ථෝ. ව්‍යතිරෙකවසෙන වෙතං වුත්තං; තස්මා "එත්තකෙ භුත්තෙ තං භොජනං පීනමිද්ධස්ස කාරණං න හොති"ති භොජනෙමත්තඤ්ඤුතා ච අත්ථතෝ **දස්සිතාති** දට්ඨබ්බා. තෙනාහ **"චතුපඤ්චව -පෙ- න හොති"**ති. දිවා **සූරියාලොකනන්ති** දිවා ගහිතනිමිත්තං සූරියාලොකං රත්තියං **මනසි කරොතෝතස්සාපීති** එවමෙත්ථ අත්ථෝ වෙදිතබ්බෝ. ධුතඞ්ගානං වීරිය-නිස්සිතත්තා වුත්තං **"ධුතඞ්ගනිස්සිතසප්පායකථායපී"**ති.

---

1. ඔඞ්ඞිස්සකඅනොඞ්ඞිස්සකදිසාඵරණාකං මූ-ටීකා 1-287 පිටුවෙහි 2. එවං මා විඛා (ක)

කුක්කුච්චම්පි කතාකතානුසොචනවසෙන පවත්තමානං චෙතසො අවූපසමාවහතාය උද්ධච්චෙන සමානලක්ඛණමෙවාති **"අවූපසමො නාම අවූපසන්නාකාරෙ; උද්ධච්චකුක්කුච්චමෙවෙතං අත්ථතො"**ති වුත්තං.

බහුස්සුතස්ස ගන්ථතො, අත්ථතො ච සුත්තාදීනි විචාරෙන්තස්ස තබ්බහුලවිහාරිනො අත්ථවෙදදිපටිලාභසබ්භාවතො විකෙපො න හොතීති, යථාවිධිපටිපත්තියා, යථානුරූපපතිකාරපවත්තියා ච කතාකතානුසොචනක්ඛම න හොතීති **"බාහුසච්චෙනපි -පෙ- උද්ධච්චකුක්කුච්චං පහියතී"**ති ආහ. යදගෙහන බාහුසච්චෙන උද්ධච්චකුක්කුච්චං පහියති; තදගෙහන පරිපුච්ඡකතාචිනයපකතඤ්ඤුතාහිපි තං පහියතීති දට්ඨබ්බං. වුද්ධසෙවිතා ච වුද්ධසීලිතං ආවහතීති චෙතොවූපසමකරත්තා උද්ධච්චකුක්කුච්චපපහානකාරී වුත්තා. වුද්ධත්තං පන අනපෙක්ඛිත්වා කුක්කුච්චවිනොදකා විනයධරා කල්‍යාණමිත්තා වුත්තාති දට්ඨබ්බා. විකෙපො ච පබ්බජිතානං යෙභුය්‍යෙන කුක්කුච්චහෙතුකො හොතීති "කපියාකපියපරිපුච්ඡාබහුලස්සා"තිආදිනා විනයනයෙනෙව පරිපුච්ඡකතාදයො නිද්දිට්ඨා. **පහිනෙ උද්ධච්චකුක්කුච්චෙ**ති නිද්ධාරණෙ භුම්මං. **කුක්කුච්චස්ස** දෙමනස්සසහගතත්තා **අනාගාමිම්හෙගන ආයතිං අනුප්පාදෙ** වුත්තෙ.

නිට්ඨන්ති පවත්තන්ති එත්ථාති **ඨානියා** විචිකිච්ඡාය ඨානියා **විචිකිච්ඡාඨානියා**; විචිකිච්ඡාය කාරණභූතා ධම්මා; නිට්ඨන්තීති වා **ඨානියා**; විචිකිච්ඡා ඨානියා එතිස්සාති **විචිකිච්ඡාඨානියා**; අත්ථතො විචිකිච්ඡා එව. සා හි පුරිමුප්පන්නා පරතො උප්පජ්ජනකවිචිකිච්ඡාය සහාගහෙතුතාය අසාධාරණකාරණං.

කුසලාකුසලානීති කොසල්ලසම්භූතට්ඨෙන කුසලා; තප්පටිපක්ඛතො අකුසලා. යෙ අකුසලා; තෙ **සාවජ්ජා, අසෙවිතබ්බා, හීනා ච.** යෙ කුසලා; තෙ **අනවජ්ජා, සෙවිතබ්බා, පණීතා ච.** කුසලා වා හීනෙහි ඡන්දාදීහි ආරද්ධා **හීනා**; පණීතෙහි **පණීතා**. **කණ්හාති** කාළකා චිත්තස්ස අපභස්සරභාවකරණා. **සුක්කාති** ඔදාතා චිත්තස්ස පභස්සරභාවකරණා. කණ්හාභිජාතිහෙතුතො වා **කණ්හා.** සුක්කාභිජාතිහෙතුතො **සුක්කා.** තෙ එව **සප්පටිභාගා.** කණ්හා හි උජුවිපච්චනිකතාය සුක්කාසප්පටිභාගා; තථා සුක්කාපි ඉතරෙහි. අථ වා කණ්හසුක්කා එව සප්පටිභාගා ච **කණ්හසුක්කසප්පටිභාගා.** සුඛා හි වෙදනා දුක්ඛාය වෙදනාය සප්පටිභාගා; දුක්ඛා ච වෙදනා සුඛාය වෙදනාය සප්පටිභාගාති.

කාමං බාහුසච්චපරිපුච්ඡකතාහි සබ්බාපි අට්ඨවත්ථුකා විචිකිච්ඡා පහීයති; තථාපි රතනත්තයවිචිකිච්ඡාමූලිකා සෙසවිචිකිච්ඡාති කත්වා ආහ **"තීණි රතනානි ආරබ්භා"**ති. රතනත්තයගුණාවබොධෙ "සත්ථරි කඞ්ඛති"ති ආදි[1] විචිකිච්ඡාය අසම්භවොති. විනයෙ පකතඤ්ඤුතා "සික්ඛාය කඞ්ඛතී"ති වුත්තාය විචිකිච්ඡාය පහානං කරොතීති ආහ **"විනයෙ විණ්ණවසීභාවස්සාපි"**ති. **ඔකප්පනියසද්ධාසඞ්ඛාතඅධිමොක්ඛබහුලස්සා**ති සද්ධෙය්‍යවත්ථුනො අනුපවිසනසද්ධාසඞ්ඛාතඅධිමොක්ඛෙන අධිමුච්චනබහුලස්ස; **අධිමුච්චනක්ඛ** අධිමොක්ඛුප්පාදනමෙවාති දට්ඨබ්බං; සද්ධාය වා නිය්‍යානපොණතාඅධිමුත්තති **අධිමොක්ඛා.**

---

1. අභි 1-208; 225; 233; 245; 250; 251 අභි 2-379 පිට්ඨෙසු.

සමුදයවයානි සමුදයවයධම්මා. **සුභනිමිත්තඅසුභනිමිත්තාදීසූති** "සුභනිමිත්තාදීසු අසුභනිමිත්තාදීසූ"ති **ආදි**-සද්දෙ පවෙචකං යොජෙතබ්බං. තත්ථ පඨමෙන ආදි-සද්දෙන පටිසන්ධිනිමිත්තාදීනං සඞ්ගහො; දුතියෙන මෙත්තාවෙතොවිමුත්තිආදීනං. සෙසමෙත්ථ යං වත්තබ්බං; තං වුත්තනයමෙව.

නීවරණපබ්බවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඛන්ධපබ්බවණ්ණනා

383. උපාදූනෙහි ආරම්මණකරණාදිවසෙන උපාදූතබ්බා වා **ඛන්ධා උපාදානක්ඛන්ධා.**

ඉති රූපන්ති එත්ථ **ඉති**-සද්දෙ ඉදං-සද්දෙන සමානත්ථොති අධිප්පායෙනාහ **"ඉදං රූප"**න්ති. තඤ්චිදං සරූපගහණභාවතො අනවසෙස-පරියාදානං හොතීති ආහ **"එත්තකං රූපං; න ඉතො පරං රූපං අත්ථී"**ති. **ඉතීති** වා පකාරත්ථෙ නිපාතො; තස්මා **"ඉති රූප"**න්ති ඉමිනා භූතුපාදාදිවසෙන යත්තකො රූපස්ස පභෙදො; තෙන සද්ධිං රූපං අනවසෙසතො පරියාදියිත්වා දස්සෙති. **සභාවතොති** රූපනසභාවතො, වණ්ණාදිවණ්ණාදිසභාවතො ච. **වෙදනාදීසුපීති** එත්ථ "අයං වෙදනා; එත්තකා වෙදනා; න ඉතො පරං වෙදනා අත්ථී"ති සභාවතො වෙදනං පජානාති"ත්යාදිනා, **සභාවතොති** ච "අනුභවනසභාවතො, සාතාදිසභාවතො වා"ති එවමාදිනා යොජෙතබ්බං. සෙසං වුත්තනයත්තා සුවිඤ්ඤෙය්යමෙව.

ඛන්ධපබ්බවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ආයතනපබ්බවණ්ණනා

384. **ඡසු අජ්ඣත්තිකබාහිරෙසූති** "ඡසු අජ්ඣත්තිකෙසු ඡසු බාහිරෙසූ"ති "ඡසූ"ති පදං පවෙචකං යොජෙතබ්බං. කස්මා පනෙතානි උභයානි ඡළෙව වුත්තානි? ඡවිඤ්ඤාණකායුපපත්තිද්වාරාරම්මණවවත්ථානතො. චක්ඛුවිඤ්ඤාණවීථියා පරියාපන්නස්ස හි චක්ඛුවිඤ්ඤාණකායස්ස චක්ඛායතනමෙව උපපත්තිද්වාරං, රූපායතනමෙව ච ආරම්මණං, තථා ඉතරානි ඉතරෙසං; ඡට්ඨස්ස පන භවඞ්ගමනසඞ්ඛාතො මනායතනෙකදෙසො උපපත්තිද්වාරං, අසාධාරණඤ්ච ධම්මායතනං ආරම්මණං. චක්ඛතීති **චක්ඛු**; රූපං අස්සාදෙති, විභාවෙති චාති අත්ථො. සුණාතීති **සොතං**. ඝායතීති **ඝානං**. ජීවිත-නිමිත්තතාය රසො **ජිව්හා**; තං ජීවිතමවහායතීති **ජිව්හා**. කුච්ඡිතානං සංසවධම්මානං ආයො උපපත්තිදෙසොති **කායො**. මුනාති ආරම්මණං විජානාතීති **මනො**. රූපයති වණ්ණවිකාරං ආපජ්ජමානං හදයඞ්ගතභාවං පකාසෙතීති **රූපං**. සපති අත්තනෙ පච්චයෙහි හරීයති සොතවිඤ්ඤෙය්ය-භාවං ගමීයතීති **සද්දො**. ගන්ධයති අත්තනො වත්ථුං සූචෙතීති **ගන්ධො**. රසනති තං සත්තා අස්සාදෙන්තීති **රසො**. ඵුසියතීති **ඵොට්ඨබ්බං**. අත්තනො සභාවං ධාරෙන්තීති **ධම්මා**. සබ්බානි පන ආයානං තනනාදි අත්ථෙන **ආයතනානි**. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො; විත්ථාරො පන **විසුද්ධි-මග්ගසංවණ්ණනායං**[1] වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

1. විසුද්ධි 2-112 පිටෙ. විසුද්ධි ටී 2-170 පිට්ඨාදීසුපි පස්සිතබ්බං.

චක්ඛුඤ්ච පජානාතීති[1] එත්ථ **චක්ඛු** නාම පසාදචක්ඛු; න සසම්භාර-චක්ඛු; නාපි දිබ්බචක්ඛුආදිකන්ති ආහ **"චක්ඛුපසාදෝ"**ති. යං සඞ්ගාය වුත්තං "යං චක්ඛු චතුන්නං මහාභූතානං උපාදාය පසාදෝ"ති[2] **ච**-සද්දෙන චක්ඛමානස්සසමුච්චයත්ථෝ. **යාථාවසරසලක්ඛණවසෙනා**ති අවිපරීතස්ස අත්තනෝ රසස්ස වෙව ලක්ඛණස්ස ච වසෙන; රූපෙසු ආවිඤ්ඡනකිච්චස්ස වෙව රූපාභිඝාතාරහභූතපසාදලක්ඛණස්ස ච දට්ඨුකාමතානිදානකම්ම-සමුට්ඨානභූතපසාදලක්ඛණස්ස ච වසෙනාති අත්ථෝ. අථ වා **යාථාව-සරසලක්ඛණවසෙනා**ති යාථාවසරසවසෙන වෙව ලක්ඛණවසෙන ච; **යාථාවසරසොති** ච අවිපරීතසභාවෝ වේදිතබ්බෝ. සෝ හි රසීයති අවිරද්ධපටිවේධවසෙන අස්සාදීයති රමීයතීති "රසෝ"ති වුච්චති; තස්මා සලක්ඛණවසෙනාති වුත්තං හොති. **ලක්ඛණවසෙනා**ති අනිච්චාදිසාමඤ්ඤ-ලක්ඛණවසෙන.

"චක්ඛුඤ්ච පටිච්ච රූපෙ ච උප්පජ්ජති චක්ඛුවිඤ්ඤාණ"න්තිආදීසු[3] සමුදිතානියෙව රූපායතනානි චක්ඛුවිඤ්ඤාණුප්පත්තිහෙතු; න විසුං විසුන්ති ඉමස්ස අත්ථස්ස ජොතනත්ථං "රූපෙ වා"ති පුථුවචනග්ගහණං; තාය එව ච දෙසනාගතියා කාමං ඉධාපි "රූපෙ ච පජානාතී"ති වුත්තං; රූපභාව-සාමඤ්ඤතා පන සබ්බං එකජ්ඣං ගහෙත්වා **බහිද්ධා චතුසමුට්ඨානික-රූපඤ්චා**ති එකවචනවසෙන අත්ථෝ. **සරසලක්ඛණවසෙනා**ති චක්ඛු-විඤ්ඤාණස්ස විසයභාවකිච්චස්ස වසෙන වෙව චක්ඛුපටිහනනලක්ඛණස්ස වසෙන චාති යොජෙතබ්බං.

උභයං පටිච්චාති චක්ඛුං උපනිස්සයපච්චයවසෙන පච්චයභූතං, රූපෙ ආරම්මණාධිපතිආරම්මණූපනිස්සයවසෙන පච්චයභූතෙ ච පටිච්ච. **කාමං** අයං සුත්තනන්තසංවණ්ණනා; නිප්පරියායකථා නාම අභිධම්මනයනිස්සිතා එවාති අභිධම්මනයෙනෙව සංයොජනානි දස්සෙන්තෝ **"කාමරාග -පෙ- අවිජ්ජාසංයොජන"**න්ති ආහ. තත්ථ කාමෙසු රාගෝ, කාමෝ ච සෝ රාගෝ චාති වා **කාමරාගෝ.** සෝ එව බන්ධනට්ඨෙන **සංයොජනං.** අයඤ්හි යස්ස සංවිජ්ජති; තං පුග්ගලං වට්ටස්මිං සංයොජෙති බන්ධති ඉති දුක්ඛෙන සත්තං, භවාදිකෙ වා භවන්තරාදීහි, කම්මුනා වා විපාකං සංයොජෙති බන්ධතීති **සංයොජනං.** එවං පටිඝසංයොජනාදිනමපි යථාරහං අත්ථෝ වත්තබ්බෝ. **සරසලක්ඛණවසෙනා**ති එත්ථ පන සත්තස්ස වට්ටතො අනිස්සජ්ජනසඞ්ඛාතස්ස අත්තනෝ කිච්චස්ස වෙව යථාවුත්තබන්ධනසඞ්ඛාතස්ස ලක්ඛණස්ස ච වසෙනාති යොජෙතබ්බං.

භවස්සාදදිට්ඨිස්සාදනිවත්තනත්ථං. **කාමස්සාදග්ගහණං අස්සාදයතොති** අභිරමන්තස්ස. **අභිනන්දතොති** සපතිනිකතණ්හාවසෙන නන්දන්තස්ස. පදද්වයෙනාපි බලවතෝ කාමරාගස්ස පච්චයභූතා කාමරාගුප්පත්ති වුත්තා. එස නයෝ සෙසෙසුපි. **අනිට්ඨාරම්මණන්ති** එත්ථ "ආපාථගතෙ"ති විභත්තිවිපරිණාමනවසෙන "ආපාථගත"න්ති පදං ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. **එතං ආරම්මණන්ති** එතං එවංසුබුම්ං එවංදුබ්බිඤ්ඤාගං ආරම්මණං. **"නිච්චං ධුව"**න්ති ඉදං නිදස්සනමත්තං. "උච්ඡිජ්ජිස්සති විනස්සිස්සතීති ගණ්හතෝ"ති එවමාදිනාපි සඞ්ගහෝ ඉච්ඡිතබ්බෝ. පඨමාය සක්කායදිට්ඨියා අනුරොධ-වසෙන **"සත්තෝ නු ඛෝ"**ති, ඉතරාය අනුරොධවසෙන **"සත්තස්ස නු ඛෝ"**ති **විචිකිච්ඡතෝ.** අත්තත්තනියාදිගාහානුගතා හි විචිකිච්ඡා

1. දී 2-240; ම 1-79 පිටුවෙසු 2. අභි 1-157 පිටුවෙ 3 ම 1-158; 326; ම 3-328; 332; 333; සං 1-300; 302; සං 2-261; අභි 4-248; 249 පිටුවාදිසු.

දිට්ඨියා අසති අභාවතො. භවං **පඤ්ඤානසසාති** "ඊදිසෙ සම්පත්තිභවෙ යසමා අමහාකං ඉදං ඉට්ඨා රූපාරම්මණං සුලභං ජාතං; තසමා ආයතිම්පි එදිසො, ඉතො වා උත්තරිතරො සම්පත්තිභවො භවෙය්‍යා"ති භවං නිකාමෙන්තසස. **එවරූපන්ති** එවරූපං රූපං. තංසදිසෙ හි තබ්බොහාර-වසෙනෙවං වුත්තං. භවති හි තංසදිසෙසු තබ්බොහාරො යථා "සා එව නිත්තිරී; තානි එව ඔසධානී"ති. **උප්පාදයතොති** උප්පාදං ඉසසං උප්පාදයතො. **අඤ්ඤසස මච්ඡරායනතොති** අඤ්ඤසන අසාධාරණභාවකරණෙන මච්ඡරියං කරොතො. **සබ්බහෙව** යථාවුත්තෙනහි නවහි සංයොජනෙහි.

තසසුව කාරණනති සුභනිමිත්තපටිසනිමිත්තාදිවිභාගං ඉට්ඨානිට්ඨාදි-රූපාරම්මණඤෙවව තප්පච්චයොනිසොමනසිකාරඤවාති තසස තසස සං-යොජනසස කාරණං. අවිකඛම්භිතාසමූහතභූමිලද්ධුප්පත්තතං සන්ධාය **"අප්පහීනට්ඨෙන උප්පත්තිසසා"**ති වුත්තං. වත්තමානුප්පත්තතා සමුදා-චාරග්ගහණෙනෙව ගහිතා. **යෙන කාරණෙනාති** යෙන විපසසනාසමථ-භාවනාසඞ්ඛාතෙන කාරණෙන. තඤහි තසස තදඞ්ගවසෙන වෙව විකඛම්භනවසෙන ච පහානකාරණං. ඉසසාමච්ඡරියානං අපායගමනීයතාය පඨමමග්ගවජ්ඣතා වුත්තා. යදි එවං "තිණණං සංයොජනානං පරිකඛයා සොතාපන්නො හොතී"ති[1] සුත්තපදං කථන්ති? තං සුත්තන්තපරියායෙන වුත්තං. යථානුලොමසාසනා හි සුත්තන්තදෙසනා; අයං පන අභිධම්මනයෙන සංවණ්ණනාති නායං දොසොති. **ඔළාරිකසසාති** ථූලසස; යතො අභිණහ-සමුප්පත්තිපරියුට්ඨානනිබ්බත්තාව හොති. **අනුසහගතසසාති** වුත්තපපකාරා-භාවෙන අනුභාවං සුඛුමභාවං ගතසස. උද්ධච්චසංයොජනසසපෙත්ථ අනුප්පාදෙ වුත්තෙනායෙවාති දට්ඨබ්බා යථාවුත්තසංයොජනෙහි අවිනාභාවතො එකත්ථතාය සොතාදීනං සභාවසරසලක්ඛණවසෙන පජානනා, තප්පච්චයානං උප්පාදුප්පජානනා ච වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බාති දසෙසනෙතා **"එසෙව නයො"**ති අතිදිසති.

අත්තනො වා ධම්මෙසූති අත්තනො අජ්ඣත්තිකායතනධම්මෙසු; අත්තනො උභයධම්මෙසු වා. ඉමසමිං පකඛ **අජ්ඣත්තිකායතනපරිගහ-ණහනනාති** අජ්ඣත්තිකායතනපරිගහණහනමුඛෙනාති අත්ථො. එවඤව අනවසෙසතො සපරසන්තානෙසු ආයතනානං පරිගහහො සිද්ධා හොති. **පරසස වා ධම්මෙසූති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **රූපායතනසසාති** අඤ්ඤාදසපපභෙදසස රූපසභාවසස ආයතනසස රූපකඛන්ධෙ "වුත්තනයෙන නීහරිතබ්බා"ති ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. **සෙසකඛන්ධෙසූති** වෙදනාසඤඤා-සඞ්ඛාරකඛන්ධෙසු. **වුත්තනනයෙනාති** ඉමිනා අතිදෙසෙන රූපකඛන්ධෙ "ආහාරසමුදයා"ති විඤඤාණකඛන්ධෙ "නාමරූපසමුදයා"ති සෙසඛන්ධෙසු "ඵසසසමුදයා"ති ඉමං විසෙසං විභාවෙති; ඉතරං පන සබ්බත්ථ සමානන්ති ඛන්ධපබ්බ විය ආයතනපබ්බෙපි ලොකුත්තරනිවත්තනං පාළියං ගහිතං නත්ථීති වුත්තං **"ලොකුත්තරධම්මා න ගහෙතබ්බා"**ති. සෙසං වුත්ත-නයමෙව.

ආයතනපබ්බවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

බොජ්ඣඞ්ගපබ්බවණ්ණනා

385. **බුජ්ඣනභාවසසාති** කිලෙසනිද්දාය පටිබුජ්ඣනකසත්තසස; අරියසචචානං වා පටිවිජ්ඣනකසත්තසස. **අඞ්ගසසුති** කාරණසු; අවයවෙසු

1. අං 1 - 560 පිටෙ.

වා. උදයවයඤාණුප්පත්තිතෝ පට්ඨාය සබ්බෝධිපරිපදාය සීතෝ නාම හොතීති ආහ **"අරද්ධවිපස්සනතෝ පට්ඨාය යොගාවචරොති සම්බොධී"**ති. සුත්තන්තදෙසනා නාම පරියායකථා; අයඤ්ච සතිපට්ඨානදෙසනා ලොකියමග්ගවසෙන පවත්තනාති වුත්තං "යොගාවචරොති සම්බොධී"ති; අඤ්ඤථා "අරියසාවකොති වදෙය්‍ය.

"සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගට්ඨානියා"ති පදස්ස අත්ථං **"විවිකිච්ඡාට්ඨානියා"**ති එත්ථ වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බා. **තත්ථා**ති යොනිසොමනසිකාරං. **තස්සා**ති සතියා; නිපජ්ජාදෙතබ්බ වෙතං භුම්මං.

සති ච සම්පජඤ්ඤඤ්ච **සතිසම්පජඤ්ඤං**. අථ වා සතිපධානං අභික්කන්තාදිසාත්ථකභාවපරිග්ගණ්හනඤාණං **සතිසම්පජඤ්ඤං**. තං සබ්බත්ථ සතොකාරිභාවාවහත්තා සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය හොති. යථා පච්චනීකධම්මප්පහානං, අනුරූපධම්මසෙවනා ච අනුප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං උප්පාදාය හොති; එවං සතිරහිතපුග්ගලවිවජ්ජනා, සතොකාරිපුග්ගලසෙවනා, තත්ථ ච යුත්තප්පයුත්තතා සතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය හොතීති ඉමමත්ථං දස්සෙති **"සතිසම්පජඤ්ඤ"**න්තිආදිනා. **නිස්සඳන්තපෙරොති** නාම; යො බොධිමණ්ඩේ සුවණ්ණසලාකං ගහෙත්වා "අට්ඨාරසසු භාසාසු කතරභාසාය ධම්මං කථෙමී"ති පරිසං පවාරෙසි **අභයත්ථෙරොති** දත්තාභයත්ථෙරමාහ.

ධම්මානං, ධම්මෙසු වා විචයෝ **ධම්මවිචයෝ**; සො එව සම්බොජ්ඣඞ්ගෝ; තස්ස **ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස. "කුසලාකුසලා ධම්මා"**තිආදීසු යං වත්තබ්බං; තං හෙට්ඨා වුත්තනයමෙව. තත්ථ **යොනිසොමනසිකාරබහුලීකාරොති** කුසලාදීනං තංතංසභාවසරසලක්ඛණාදිකස්ස යාථාවතෝ අවබුජ්ඣනවසෙන උප්පන්නෝ ඤාණසම්පයුත්තචිත්තුප්පාදෙ. සො හි අවිපරීතමනසිකාරතාය "යොනිසොමනසිකාරෝ"ති වුත්තෝ; තදුභොගතාය ආවජ්ජනාපි තග්ගතිකා එව; තස්ස අභිණ්හං පවත්තනං බහුලීකාරෝ. **භියෝභාවායා**ති පුනප්පුනං භාවාය. **වෙපුල්ලායා**ති විපුලභාවාය. **පාරිපූරියා**ති පරිබ්‍රූහනාය.

පරිපුච්ඡකතායාති පරියොගාහෙත්වා පුච්ඡකභාවෝ. ආචරියෙ පයිරුපාසිත්වා පඤ්චපි නිකායෙ සහ අට්ඨකථාය පරියොගාහෙත්වා යං යං තත්ථ ගණ්ඨිට්ඨානභූතං; තං තං "ඉදං භන්තෙ කථං; ඉමස්ස කො අත්ථෝ"ති ඛණ්ඩාඛණ්ඩිකං පුච්ඡනභාවස්ස ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පජ්ජති. තෙනාහ **"ඛණ්ඩඛණ්ඩ -පෙ- බහුලතා"**ති. වත්ථූනං **විසදභාවකරණානී**ති එත්ථ චිත්තචෙතසිකානං පවත්තිට්ඨානභාවතෝ සරීරං, තප්පටිබද්ධානි චීවරාදී ච "වත්ථූනී"ති අධිප්පෙතානි; තානි යථා චිත්තස්ස සුඛාවහානි හොන්ති, තථා කරණං තෙසං විසදභාවකරණං. තෙන වුත්තං **"අජ්ඣත්තික-බාහිරාන"**න්තිආදි. **උස්සන්නදොසන්ති** වාතාදිඋස්සන්නදොසං. **සෙදමලමක්ඛිතන්ති** සෙදෙන චෙව ජල්ලිකාසඞ්ඛාතෙන සරීරමලෙන ච මක්ඛිතං. **ච**-සද්දෙන අඤ්ඤම්පි සරීරස්ස, චිත්තස්ස ච පීළාවහං සඞ්ගණ්හාති. **සෙනාසනං වා**ති **වා**-සද්දෙන පත්තාදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **අවිසදෙ**සු; විසයභූතෙ වා. කථං භාවනමනුයුත්තස්ස තානි විසයෝ? අනන්තරන්තර පවත්තනකචිත්තුප්පාදවසෙනෙවං වුත්තං. තෙ හි චිත්තුප්පාදා චිත්තෙකග්ගතාය අපරිසුද්ධිභාවාය සංවත්තන්ති. **චිත්තචෙතසිකෙසු** නිස්සයාදිපච්චයභූතෙසු. **ඤාණමපී**ති පි-සද්දෙ සම්පිණ්ඩනත්ථෝ; තෙන න කෙවලං තං

වත්ථුයෙව; අථ ඛෝ තසමිං අපරිසුද්ධෙ ඤාණම්පි අපරිසුද්ධං හොතීති නිස්සයාපරිසුද්ධියා තංනිස්සිතාපරිසුද්ධි විය විසයස්ස අපරිසුද්ධතාය විසයිනොපි අපරිසුද්ධිං දස්සෙති.

සමභාවකරණන්ති කිච්චතො අනූනාධිකභාවකරණං. සද්ධිය්‍ය-වත්ථුස්මිං පච්චයවසෙන අධිමොක්ඛකිච්චස්ස පටුතරභාවෙන, පඤ්ඤාය අවිසදතාය, වීරියාදීනඤ්ච සිථිලතාදිනා සද්ධින්ද්‍රියං බලවං හොති. තෙනාහ **"ඉතරානි මන්දානී"**ති. **තත්ථා**ති තසමා සද්ධින්ද්‍රියස්ස බලවභාවතො, ඉතරෙසඤ්ච මන්දත්තා. කොසජ්ජපක්ඛෙ පතිතුං අදත්වා සම්පයුත්තධම්මානං පගහණහනං අනුබලප්පදානං **පග්ගහො**; පග්ගහොව කිච්චං **පග්ගහකිච්චං**; "කාතුං න සක්කොනී"ති ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. ආරම්මණං උපගන්ත්වා ඨානං, අනිස්සජ්ජනං වා **උපට්ඨානං**. වික්ඛෙපපටික්ඛෙපො, යෙන වා සම්පයුත්තා අවික්ඛිත්තා හොන්ති; සො **අවික්ඛෙපො**. රූපගතං විය චක්ඛුනා යෙන යාථාවතො විසයසභාවං පස්සති; තං **දස්සනකිච්චං**. **කාතුං න සක්කොනී** බලවතා සද්ධින්ද්‍රියෙන අභිභූතත්තා. සහජාත-ධම්මෙසු හි ඉන්ද්‍රියං කාරෙන්තානං සහපවත්තමානානං ධම්මානං එකරසභාවසෙනෙව අත්ථසිද්ධි; න අඤ්ඤථා **තස්මා**ති වුත්තමෙවත්ථං කාරණභාවෙන පච්චාමසති. **තනති** සද්ධින්ද්‍රියං. **ධම්මසභාවපච්චවෙක්ඛණෙනා**ති යස්ස සද්ධෙය්‍යස්ස වත්ථුනො උළාරතාදිගුණෙ අධිමුච්චනස්ස සාතිසයපවත්තිතා සද්ධින්ද්‍රියං බලවං ජාතං; තස්ස පච්චයපච්චයුප්පන්න-තාදිභාගතො යාථාවතො විමංසනෙන. එවඤ්හි එවංධම්මතානයෙන සභාවසරසතො පරිගහ්‍යමානෙ සච්චථාරෙ අධිමොක්ඛා න හොති "අයං ඉමෙසං ධම්මානං සභාවො"ති පරිජානනවසෙන පඤ්ඤාබ්‍යාපාරස්ස සාතිසයත්තා. ධුරියධම්මෙසු හි යථා සද්ධාය බලවභාවෙ පඤ්ඤාය මන්දභාවො හොති; එවං පඤ්ඤාය බලවභාවෙ සද්ධාය මන්දභාවො හොතීති. තෙන වුත්තං "තං **ධම්මසභාවපච්චවෙක්ඛණෙන** -පෙ- **භාවෙතබ්බ**"න්ති **තථා අමනසිකාරෙනා**ති යෙනාකාරෙන භාවනමනුයුඤ්ජන්තස්ස සද්ධින්ද්‍රියං බලවං ජාතං; තෙනාකාරෙන භාවනාය අනනුයුඤ්ජනතොති වුත්තං හොති. ඉධ දුවිධෙන සද්ධින්ද්‍රියස්ස බලවභාවො අත්තනො වා පච්චය-විසෙසෙන කිච්චුත්තරියතො, වීරියාදීනං වා මන්දකිච්චතාය. තත්ථ පඨමවිකප්පෙ භාවනාවිධි දස්සිතො. දුතියවිකප්පෙ පන යථා මනසි කරොතො වීරියාදීනං මන්දකිච්චතාය සද්ධින්ද්‍රියං බලවං ජාතං; තථා අමනසිකාරෙන, වීරියාදීනං පටුකිච්චභාවාවහෙන මනසිකාරෙන සද්ධින්ද්‍රියං තෙහි සමරසං කරොන්තෙන භාවෙතබ්බං. ඉමිනා නයෙන සෙසින්ද්‍රියෙසුපි භාවනාවිධි වෙදිතබ්බා.

වක්කලිත්ථෙරවත්ථූනි සො හි ආයස්මා සද්ධාධිමුත්තතාය කතාධිකාරො සත්ථු රූපකායදස්සනපසුතො එව හුත්වා විහරන්තො සත්ථාරා "කිං තෙ වක්කලි ඉමිනා පූතිකායෙන දිට්ඨෙන; යො ඛො වක්කලි ධම්මං පස්සති; සො මං පස්සතී"තිආදිනා[1] ඔවදිත්වා කම්මට්ඨානෙ නියොජිතොපි තං අනනුයුඤ්ජන්තො පණාමිතො අත්තානං විනිපාතෙතුං පපාතට්ඨානං අභිරුහි; අථ නං සත්ථා යථානිසින්නොව ඔභාසං විස්සජ්ජනෙන අත්තානං දස්සෙත්වා—

"පාමොජ්ජබහුලො භික්ඛු – පසන්නො බුද්ධසාසනෙ,
අධිගච්ඡෙ පදං සන්තං – සඞ්ඛාරූපසමං සුඛ"න්ති[2]—

---

1. සං 2-98; දී-අට්ඨ 1-21; අං-අට්ඨ 1-195; ධම්මපද-අට්ඨ 2-380; පටිසං-අට්ඨ 2-52; අභි-අට්ඨ 1-385; ථෙරගාථා-අට්ඨ 2-58 පිළිබඳ. 2. ඛු 1-68 පිළිබඳ ධම්මපදෙ.

ගාථං වත්වා "එහි වක්කලී"ති ආහ. සෝ තෙන අමතෙනෙව අභිසිත්තෝ හට්ඨතුට්ඨෝ හුත්වා විපස්සනං පට්ඨපෙසි. සද්ධාය බලවභාවතෝ විපස්සනාවීථිං න ඔතරති; තං ඤත්වා භගවා තස්ස ඉන්ද්‍රියසමත්තපටිපාදනාය කම්මට්ඨානං සොධෙත්වා අදාසි. සෝ සත්ථාරා දින්නනයෙ ඨත්වා විපස්සනං උස්සුක්කාපෙත්වා මග්ගපටිපාටියා අරහත්තං පාපුණි. තෙනෙතං වුත්තං "වක්කලිත්ථෙරවත්ථු වෙත්ථ නිදස්සන"නති. **එකන්ති** සද්ධින්ද්‍රියස්ස අධිමත්තභාවෙ සෙසින්ද්‍රියානං සක්කච්චකරණෙ.

ඉතරකිච්චභෙදනන්ති උපට්ඨානාදිකිච්චවිසෙසං. **පස්සද්ධාදීනි** ආදි-සද්දෙන සමාධිඋපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගානං සඞ්ගහෝ දට්ඨබ්බෝ. **හාපෙතබ්බන්ති** යථා සද්ධින්ද්‍රියස්ස බලවභාවෝ ධම්මසභාවපච්චවෙක්ඛණෙන හායති; එවං වීරියින්ද්‍රියස්ස අධිමත්තතා පස්සද්ධිආදිභාවනාය හායති සමාධිපක්ඛියත්තා තස්සා. තථා හි සමාධින්ද්‍රියස්ස අධිමත්තතං කොසජ්ජ-පාතතො රක්ඛන්තී වීරියාදිභාවනා විය වීරියින්ද්‍රියස්ස අධිමත්තතං උද්ධච්ච-පාතතො රක්ඛන්තී එකංසතො හාපෙති. තෙන වුත්තං **"පස්සද්ධාදි-භාවනාය හාපෙතබ්බ"**නති. **සොණත්ථෙරස්ස වත්ථූනි** සුකුමාරසොණ-ත්ථෙරස්ස වත්ථු[1] සෝ හි ආයස්මා සත්ථු සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා සීතවනෙ විහරන්තො "මම සරීරං සුඛුමාලං; න ච සක්කා සුඛෙනෙව සුඛං අධිගන්තුං; කිලමෙත්වාපි සමණධම්මෙ කාතබ්බා"ති තං ඨානචඞ්ක-මමෙව අධිට්ඨාය පධානමනුයුඤ්ජන්තො පාදතලෙසු ඵොටෙසු උට්ඨිතෙසුපි වෙදනං අජ්ඣුපෙක්ඛිත්වා දළ්හවීරියං කරොන්තො අච්චාරද්ධවීරියතාය විසෙසං නිබ්බත්තෙතුං නාසක්ඛි. සත්ථා තස්ස ගන්ත්වා වීණූපමොවාදෙන ඔවදිත්වා වීරියසමතායොජනාපි දස්සෙන්තො කම්මට්ඨානං සොධෙත්වා හිඤ්ඣකූටං ගතො. ථෙරොපි සත්ථාරා දින්නනයෙන වීරියසමතං යොජෙත්වා භාවෙන්තො විපස්සනං උස්සුක්කාපෙත්වා අරහත්තෙ පතිට්ඨාසි. තෙන වුත්තං **"සොණත්ථෙරස්ස වත්ථු දස්සෙතබ්බ"**නති. **සෙසෙසුපීති** සතිසමාධි-පඤ්ඤින්ද්‍රියෙසුපි.

සමතන්ති සද්ධාපඤ්ඤානං අඤ්ඤමඤ්ඤං අනූනානධිකභාවං; තථා සමාධිවීරියානං. යථා හි සද්ධාපඤ්ඤානං විසුං විසුං ධුරියධම්මභූතානං කිච්චතො අඤ්ඤමඤ්ඤං නාතිවත්තනං විසෙසතො ඉච්ඡිතබ්බං; යතො නෙසං සමධුරතාය අප්පනා සම්පජ්ජති; එවං සමාධිවීරියානං කොසජ්ජුද්ධච්ච-පක්ඛිකානං සමරසතාය සති අඤ්ඤමඤ්ඤූපත්ථම්භනතො සම්පයුත්තධම්මානං අන්තද්ඨයපානාභාවෙන සම්මදෙව අප්පනා ඉජ්ඣති. **"බලවසද්ධා"**නිආදි බ්‍යතිරෙකමුඛෙන වුත්තසෙසෙව අත්ථස්ස සමත්ථනං. තස්සත්ථෝ—යෝ බලවතියා සද්ධාය සමන්නාගතෝ අවිසදඤ්ඤණෝ; සෝ මුධාපසන්නෝ හොති; න අවෙච්චපසන්නෝ. තථා හි **අවක්කුස්මිං පසීදති** සෙය්‍යථාපි නිත්තියසාවකා. **සොරාමිකඋපාසකන්ති** සාඛෙය්‍යපක්ඛං **භජති.** සද්ධාහීනාය පඤ්ඤාය අනිධානෙන්තා "දෙය්‍යවත්ථුපරිච්චාගෙන විනා චිත්තුපපාදමත්තෙනපි දානමයං පුඤ්ඤං හොති"නිආදිනි පරිකප්පෙති හෙතුපතිරූපකෙහි වඤ්චිතෝ; එවංභූතෝ ච සුක්කතක්කාවිලුත්තවිත්තෝ පණ්ඩිතානං වචනං නාදියති සඤ්ඤත්තිං න ගච්ඡති. තෙනාහ **"හෙසජ්ජසමුට්ඨිතෝ විය රොගෝ අනෙකිච්ඡෝ හොති"**ති. යථා වෙත්ථ සද්ධාපඤ්ඤානං අඤ්ඤමඤ්ඤං විසමභාවෝ න අත්ථාවහෝ; අනත්ථාවහොව; එවං සමාධිවීරියානං අඤ්ඤමඤ්ඤං විසමභාවෝ න අත්ථාවහෝ; අනත්ථාවහොව; තථා න අවිකප්පාවහෝ;

1. වි 3-267; අං-ට්ඨ 1-181; ථෙරගාථා-ට්ඨ 2-229; අපදාන-ට්ඨ 2-199 පිටෙසු විත්ථාරෝ

විකෙඛපාවහොවාති. **කොසජ්ජං අභිභවතී**; තෙන අපජනං න පාපුණාතීති අධිප්පායො. **උද්ධච්චං අභිභවතී**ති එත්ථාපි එසෙව නයො. **උභයන්ති** සද්ධාපඤ්ඤුද්ධයං, සමාධිවීරියද්වයඤ්ච **සමං කාතබ්බන්ති** සමරසං කාතබ්බං.

සමාධිකම්මිකස්සාති සමථකම්මට්ඨානිකස්ස. **එවන්ති** එවං සන්තෙ සද්ධාය ථොකං බලවභාවෙ සතීති අත්ථො. **සද්දහනෙන්තාති** "පඨවී පඨවීති මනසිකරණමත්තෙන කථං ඤාතුප්පත්තී"ති අචින්තෙත්වා "අද්ධා සම්මා-සම්බුද්ධෙන වුත්තත්ථි ඉජ්ඣිස්සතී"ති සද්දහන්තො සද්ධං ජනෙන්තො. **ඔකප්පෙනෙන්තාති** ආරම්මණං අනුපවිසිත්වා විය අධිමුච්චනවසෙන අව-කප්පෙන්තා පක්ඛන්දන්තො. **එකග්ගතා බලවතී වට්ටතී** සමාධිප්පධා-නත්තා ඤාණස්ස. **උභින්නන්ති** සමාධිපඤ්ඤූනං. සමාධිකම්මිකස්ස සමාධිනො අධිමත්තතාය පඤ්ඤුය අධිමත්තතාපි ඉච්ඡිතබ්බාති ආහ **"සමතායපී"**ති; සමභාවෙනාපීති අත්ථො. **අප්පනාති** ලොකියප්පනා. තථා හි **"හොතියෙවා"**ති සාසඞ්කං වදති. ලොකුත්තරප්පනා පන තෙසං සමභාවෙනෙව ඉච්ඡිතා. යථාහ "සමථ්ථිපස්සනං යුගනද්ධං භාවෙති"ති[1].

යදි විසෙසතො සද්ධාපඤ්ඤූනං, සමාධිවීරියානඤ්ච සමතාව ඉච්ඡිතා; කථං සතීති ආහ **"සති පන සබ්බත්ථ බලවතී වට්ටතී"**ති. **සබ්බත්ථා**ති ලීනුද්ධච්චපක්ඛිකෙසු පඤ්චසු ඉන්ද්‍රියෙසු. උද්ධච්චපක්ඛිකෙකදෙසෙ ගණ්හනෙන්තා **"සද්ධාවීරියපඤ්ඤා"**නන්ති ආහ. අඤ්ඤථා පීති ච ගහෙ-තබ්බා සියා. තථා හි **"කොසජ්ජපක්ඛිකෙන සමාධිනා"** ඉච්චෙව වුත්තං; න "පස්සද්ධිසමාධිඋපෙක්ඛා"හි **සා**ති සන්ති. සබ්බෙසු රාජකමෙමසු නියුත්තො **සබ්බකම්මිකො.** තෙනාති තෙන සබ්බත්ථ ඉච්ඡිතබ්බභාවෙන කාරණෙන. **ආහ** අට්ඨකථායං. සබ්බත්ථ නියුත්තා **සබ්බත්ථිකා** සබ්බත්ථ ලීනෙ, උද්ධතෙ ච චිත්තෙ ඉච්ඡිතබ්බත්තා; සබ්බෙ වා ලීනෙ, උද්ධතෙ ච චිත්තෙ භාවෙතබ්බා බොජ්ඣඞ්ගා අත්ථිකා එතායාති **සබ්බත්ථිකා. චිත්තන්ති** කුසලං චිත්තං. තස්ස හි සති පටිසරණං පරායණං අපජ්ජනස්ස පත්තියා අනධිගතස්ස අධිගමාය. තෙනාහ **"ආරක්ඛපච්චුපට්ඨානා"**නිආදි.

ඛණ්ඩාදිභෙදෙ අනොගාළ්හපඤ්ඤූනන්ති පරියත්තිබාහුසච්චවසෙනපි ඛණ්ඩාදිභෙදෙ අපතිට්ඨිතබුද්ධිනං. බහුස්සුතසෙවනා හි සුතමයඤ්ඤූණාවහා තරුණවිපස්සනාසම්ඛිපි භාවනාමයඤ්ඤූණෙ ඨිතත්තා එකංසතො පඤ්ඤවා එව නාම හොතීති ආහ **"සම්පඤ්ඤස්ස -පෙ- පුග්ගලසෙවනා"**නි. ඤෙය්‍යධම්මස්ස ගම්භීරභාවවසෙන තපපරිච්ඡෙදකඤ්ඤූණස්ස ගම්භීරභාවග්ග-හණන්ති ආහ **"ගම්භීරෙසු ඛණ්ඩාදීසු පවත්තනාය ගම්භීරපඤ්ඤූතා"**නි. තඤ්හි ඤෙය්‍යං තාදිසාය පඤ්ඤූය චරිතබ්බතො **ගම්භීරඤ්ඤූණචරියං**; තස්සා වා පඤ්ඤූය **තත්ථ** පභෙදතො පවත්තී ගම්භීරඤ්ඤූණචරියා; තස්සා පච්ච-වෙක්ඛණාති ආහ **"ගම්භීරපඤ්ඤූය පභෙදපච්චවෙක්ඛණා"**නි යථා සතිවෙපුල්ලප්පත්තො නාම අරහා එව; එවං පඤ්ඤූවෙපුල්ලප්පත්තොනිපි සො එවාති ආහ **"අරහත්තමග්ගභාවනාපාරිපූරී හොතී"**ති. **වීරියාදීසුපි** එසෙව නයො.

"තත්තං අයොඛිලං හත්ථෙ ගමෙන්තී"තිආදිනා[2]. වුත්තපඤ්චවිධඛණ්ඩ-කම්මකාරණා නිරයෙ නිබ්බත්තසත්තස්ස යෙභුය්‍යෙන සබ්බපඨමං කරොන්තීති, දෙවදූතසුත්තාදීසු තස්ස ආදිතො වුත්තත්තා ච ආහ **"පඤ්චවිධ-ඛණ්ඩනකම්මකාරණතො පට්ඨායා"**ති. **සඤ්ඤාවහනාදිකාලෙති** ආදි-

1. අ. 1-475; බු 9-288; 289; 290; 291;-පිටෙසු.
2. ම 3-204, 221, අ. 1-139-පිටෙසු.

සද්දෙන තදඤ්ඤමනුස්සෙහි, තිරච්ඡානෙහි ච විඤ්ඤායමානකාලං සඞ්ගණ්හාති. **"එකං බ්‍රහ්මනිමන්ත"**න්ති ඉදං අපරාපරං පෙතෙසු එව උපපජ්ජනක-සත්තවසෙන වුත්තං; එකච්චානං වා පෙතානං එකච්චතිරච්ඡානානං විය තථා දිස්සාපුකතාපි සියාති තථා වුත්තං. තථා හි "කාලෝ නාගරාජ චතුන්නං බුද්ධානං සම්මුඛීභාවං ලභිත්වා සීතෝ මෙත්තෙය්‍යස්සපි භගවතෝ සම්මුඛී-භාවං ලභිස්සතී"ති වදන්ති; යං තස්ස කපපායුකතා වුත්තා.

ආනිසංසදස්සාවිනෝති "වීරියායත්තෝ එව සබ්බෝ ලෝකුත්තරෝ, ලෝකියෝ ච විසෙසාධිගමෝ"ති එවං වීරියෙ ආනිසංසදස්සනසීලස්ස. **ගමනවීථිනන්ති** සප්පබ්බභාගං නිබ්බානගාමිනිපටිපදං; සහ විපස්සනාය අරියමග්ගපටිපාටිං; සත්තවිසුද්ධිපරම්පරං වා. සා හි භික්ඛුනෝ වට්ටනිය්‍යානාය ගන්තබ්බා පටිපදාති කත්වා **ගමනවීථි** නාම. **කායදළහීබහුලෝ**ති යථා තථා කායස්ස දළහීකම්මපසුතෝ. **පිණ්ඩනන්ති** රට්ඨපිණ්ඩං. පච්චයදායක-කානං අත්තනි කාරස්ස අත්තනෝ සම්මාපටිපත්තියා මහප්ඵලභාවස්ස කරණේන පිණ්ඩස්ස භික්ඛාය පටිපූජනං **පිණ්ඩාපචායනං**.

නිහරනෙනාති පත්තථවිකතෝ නිහරනෙන. **තං** සද්දං **සුත්වා**ති තං උපාසිකාය වචනං අත්තනෝ වසනපණ්ණසාලද්වාරෙ සීතෝව පඤ්ච-භික්ඛුසතාය දිබ්බසොතෙන සුත්වා. මනුස්සසම්පත්තිං, දිබ්බසම්පත්තිං, නිබ්බානසම්පත්තිඤ්ච ඉමා **තිස්සො සම්පත්තියෝ. දාතුං සක්කිස්සසී**ති "තයි කතෙන දානමයෙන, වෙය්‍යාවච්චමයෙන ච පුඤ්ඤකම්මෙන ඛෙත්ත-විසෙසභාවූපගමනෙන අපරාපරං දෙවමනුස්සසම්පත්තියෝ, අනෙන නිබ්බානසම්පත්තිඤ්ච දාතුං සක්කිස්සසී"ති ථෙරෝ අත්තානං පුච්ඡති. **සිතං කරොනෙනා**වාති "අනිච්ඡනෙව මයා වට්ටදුක්ඛං සමතික්කන්ත"න්ති පච්චවෙක්ඛණාවසානෙ සඤ්ජාතපාමොජ්ජවසෙන සිතං **කරොනෙන්තා** එව.

විප්පවිපන්නනන්ති ජාතිධම්මකුලධම්මාදිලඞ්ඝනෙන අසම්මාපටිපන්නං. **එවං** යථා අසම්මාපටිපන්නෙ පුත්තෙ නාය එව අසම්මාපටිපත්තියා කුලසන්තානතෝ බාහිරෙ හුත්වා පිතු සන්තිකා දායජ්ජස්ස න භාගී, **එවං. කුසීතෙනා**පි තෙන කුසීතභාවෙන අසම්මාපටිපන්නෙ සත්ථු සන්තිකා ලද්ධබ්බඅරියධනදායජ්ජස්ස න භාගී. **ආරද්ධවීරියොව ලභති** සම්මාපටිපජ්ජ-නතෝ. උපපජ්ජති වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගොති යොජනා; එවං සබ්බත්ථ.

මහානි සීලාදීහි ගුණෙහි මහන්තෝ විපුලෝ අනඤ්ඤසාධාරණෝ. තං පනස්ස ගුණමහත්තං දසසහස්සිලොකධාතුකම්පනෙන ලොකෙ පාකටන්ති දස්සෙන්තෝ **"සත්ථුනෝ හී"**තිආදිමාහ.

යස්මා සත්ථුසාසනෙ පබ්බජිතස්ස පබ්බජ්ජූපගමෙන සක්‍යපුත්තස්ස භාවෝ සම්පජ්ජති; තස්මා බුද්ධපුත්තභාවං දස්සෙන්තෝ **"අසම්භින්නාය"**ති-ආදිමාහ.

අලසානං භාවනාය නාම්මත්තම්පි අජානන්තානං කායදළහීබහුලානං යාවදත්ථං භුඤ්ජිත්වා සෙය්‍යසුඛාදිඅනුයුඤ්ජනකානං තිරච්ඡානකථිකානං පුග්ගලානං දූරතෝ වජ්ජනා **කුසීතපුග්ගලපරිවජ්ජනා. "දිවසං චඞ්කමෙන නිසජ්ජාය"**න්තආදිනා[1]. භාවනාරද්ධවසෙන ආරද්ධවීරියානං දළහපරක්කමානං කාලෙන කාලං උපසඞ්කමනා **ආරද්ධවීරියපුග්ගලසෙවනා. තෙනාහ "කුවජ්ජං පූරෙත්වා"**තිආදි. විසුද්ධිමග්ගෙ[2] පන ජාතිමහත්තපච්චවෙක්ඛණා,

1. ම 1-341; ම 3-54; සං 2-323; බු 7-294 පිටුවල්වල 2. විසුද්ධි 1-129 පිටුව.

සබ්‍රහ්මචාරීමහත්තපච්චවෙක්ඛණානි ඉදං ද්වයං න ගහිතං, පීනමිද්ධවිනෝදනතා, සම්මප්පධානපච්චවෙක්ඛණතානි ඉදං ද්වයං ගහිතා. තත්ථ ආනිසංසදස්සාවිතාය එව **සම්මප්පධානපච්චවෙක්ඛණා** ගහිතා හොති ලෝකියලෝකුත්තරවිසෙසාධිගමස්ස වීරියාරම්භතාදස්සනභාවතෝ. **පීනමිද්ධවිනෝදනං** තදධිමුත්තතාය එව ගහිතං හොති; වීරියුප්පාදනෙ යුත්තපයුත්තස්ස පීනමිද්ධවිනෝදනං අත්ථසිද්ධමෙව. තත්ථ පීනමිද්ධවිනෝදනකුසීතපුග්ගලපරිවජ්ජන ආරද්ධවීරියපුග්ගලසෙවනතදධිමුත්තතාපටිපක්ඛවිධමනපච්චයුපසංහාරවසෙන, අපායභයපච්චවෙක්ඛණාදයෝ සම්භෙතජනවසෙන වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදකා දට්ඨබ්බා.

පුරිමුප්පන්නා පීති පරතෝ උපජ්ජනකපීතියා විසෙසකාරණසහාගහෙතුභාවතෝ **"පීතියෙව පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගට්ඨානියා ධම්මා"**ති වුත්තා; තස්සා පන බහුසෝ පවත්තනියා පුථුත්තං උපාදාය බහුවචනනිද්දෙසෝ. යථා සා උපජ්ජති; එවං පටිපන්නෙ **තස්සා උප්පාදකමනසිකාරෝ.**

"බුද්ධානුස්සතී"තිආදීසු වත්තබ්බං **විසුද්ධිමග්ගෙ**[1]. වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

බුද්ධානුස්සතියා උපචාරසමාධිනිට්ඨත්තා වුත්තං **"යාව උපචාරා"**ති. **සකලසරීරං ඵරමානොති** පීතිසම්පට්ඨානෙහි පණීතරූපෙහි සකලසරීරං ඵරමානෝ. ධම්මගුණෙ අනුස්සරන්තස්සාපි යාව උපචාරා සකලසරීරං ඵරමානෝ පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගෝ උපජ්ජතීති යොජනා; එවං සෙසඅනුස්සතීසු පසාදනීයසුත්තන්තපච්චවෙක්ඛණායඤ්ච යොජෙතබ්බං තස්සාපි විමුත්තායතනභාවෙන තගගතිකත්තා. සඞ්ඛාරානං සප්පදෙසවූපසමෙපි නිප්පදෙසවූපසමෙ විය තථා[2] පඤ්ඤාය පවත්තිතෝ භාවනාමනසිකාරෝ කිලෙසවික්ඛම්භනසමත්ථෝ හුත්වා උපචාරසමාධිං ආවහන්තෝ තථාරූපපීතිසොමනස්සසමන්නාගතෝ පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උපාදාය හොතීති ආහ **"සමාපත්තියා -පෙ- පච්චවෙක්ඛණන්තස්සාපී"**ති. තත්ථ "වික්ඛම්භිතා කිලෙසා"ති පාඨෝ. තෙ හි න සමුදාචරන්තීති. **ඉති**-සද්දෙ කාරණත්ථෝ; යස්මා න සමුදාචරන්ති; තස්මා තං නෙසං අසමුදාචාරං පච්චවෙක්ඛන්තස්සාති යොජනා. න හි කිලෙසෙ පච්චවෙක්ඛන්තස්ස බොජ්ඣඞ්ගුප්පත්ති යුත්තා. පසාදනීයෙසු ඨානෙසු පසාදසිනෙහාභාවෙන ථුසසමහදයතා ලූඛතා; සා තත්ථ ආදරගාරවාකරණෙන විඤ්ඤායතීති ආහ **"අසක්කච්චකිරියාය සංසූචිතලූඛභාවෙ"**ති.

කායචිත්තදරථූපසමලක්ඛණා පස්සද්ධි එව යථාවුත්තබොධිඅඞ්ගභූතෝ පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගෝ; තස්ස **පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස** එවං උප්පාදෙ හොතීති යොජනා.

පණීතභොජනසෙවනතාති පණීතසප්පායභොජනසෙවනතා. **උතුඉරියාපථසුඛ**ගහණෙන සප්පායඋතුඉරියාපථග්ගහණං දට්ඨබ්බං. තඤ්හි තිවිධම්පි සප්පායං සෙවියමානං කායස්ස කල්ලතාපාදනවසෙන චිත්තස්ස කල්ලතං ආවහන්තං දුවිධායපි පස්සද්ධියා කාරණං හොති. අහෙතුකං සත්තෙසු ලබ්භමානං සුඛදුක්ඛන්ති අයමෙකෙ අන්තෙ; ඉස්සරාදිවිසමහෙතුකන්ති පන අයං දුතියෙ. එතෙ උභෝ අන්තෙ අනුපගම්ම යථාසකං කම්මුනා හොතීති අයං මජ්ඣිමා පටිපත්ති. මජ්ඣත්තෙතා පයොගෝ යස්ස සො **මජ්ඣත්තපයොගෝ**; තස්ස භාවෝ **මජ්ඣත්තපයොගතා.** අයඤ්හි පහාය

1. විසුද්ධි 1-191 පිටෙ. 2. යථා (ක)

සාරද්ධකායතං පස්සද්ධකායතාය[1] කාරණං හොති පස්සද්ධිඅත්ථාය ආවහති; එතෙනෙව සාරද්ධකායපුග්ගලපරිවජ්ජනපස්සද්ධකායපුග්ගලසෙවනානං තදාවහනතා සංවණ්ණිතානි දට්ඨබ්බං.

යථාසමාහිතකාරසල්ලක්ඛණවසෙන ගය්හමානෝ පුරිමුප්පත්තියා සමථෝ එව **සමථනිමිත්තං.** නානාරම්මණේ පරිබ්භමනෙන විවිධං අග්ගං එතස්සාති **බ්‍යග්ගෝ;** චිත්තෙකග්ගතා. තථා හි සෝ අනවට්ඨානරසෝ, භන්නතාපච්චුපට්ඨානෝ ච වුත්තෝ; එකග්ගතාභාවතෝ බ්‍යග්ගපටිපක්ඛොති **අබ්‍යග්ගෝ;** සමාධි. සෝ එව නිමිත්තන්ති පුබ්බෙ විය වත්තබ්බං. තෙනාහ **"අච්චික්ඛිපච්චෙන ච අබ්‍යග්ගනිමිත්තන්ති"**ති.

වත්ථුවිසදකිරියා, ඉන්ද්‍රියසමත්තපටිපාදනා ච පඤ්ඤුප්පාදා වුත්තා; සමාධානාවහාපි තා හොන්ති සමාධානාවහභාවෙනෙව පඤ්ඤුප්පාදභාවතොති වුත්තං **"වත්ථුවිසද -පෙ- වෙදිතබ්බා"**ති.

කරණභාවනාකොසල්ලානං අවිනාභාවතො, රක්ඛණකොසල්ලස්ස ච තංමූලකත්තා **"නිමිත්තකුසලතා නාම කසිණනිමිත්තස්ස උග්ගහණකුසලතා"** ඉච්චෙව වුත්තං. **කසිණනිමිත්තස්සාති** ච නිදස්සනමත්තං දට්ඨබ්බං. අසුභනිමිත්තස්සාපි හි යස්ස කස්සචි ඛාදුපපත්තිනිමිත්තස්ස උග්ගහණකොසල්ලං නිමිත්තකුසලතා එවාති. **අනිසිට්ඨවීරියතාදීහීති** ආදි-සද්දෙන පඤ්ඤුප්පායොගමන්දතං, පමොදවෙකල්ලඤ්ච සඞ්ගණ්හාති. **තස්ස පග්ගණ්හනානන්ති** තස්ස ලීනස්ස චිත්තස්ස ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගාදිසමුට්ඨාපනෙන ලයාපත්තිතො සමුද්ධරණං. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා—

> "යස්මිඤ්ච ඛො භික්ඛවෙ සමයෙ ලීනං චිත්තං හොති; කාලො තස්මිං සමයෙ ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භාවනාය; කාලො වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භාවනාය; කාලො පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භාවනාය. තං කිස්ස හෙතු; ලීනං භික්ඛවෙ චිත්තං; තං එතෙහි ධම්මෙහි සුසමුට්ඨාපයං හොති. සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ පුරිසො පරිත්තං අග්ගිං උජ්ජාලිතුකාමෝ අස්ස; සො තත්ථ සුක්ඛානි චෙව තිණානි පක්ඛිපෙය්‍ය; සුක්ඛානි ගොමයානි පක්ඛිපෙය්‍ය; සුක්ඛානි කට්ඨානි පක්ඛිපෙය්‍ය; මුඛවාතඤ්ච දදෙය්‍ය; න ච පංසුකෙන ඔකිරෙය්‍ය; හබෙබා නු ඛො සො පුරිසො පරිත්තං අග්ගිං උජ්ජාලිතුන්ති. එවං හන්තෙ"ති[2].

එත්ථ ච යථාසකං ආහාරවසෙන ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගාදීනං භාවනාසමුට්ඨාපනානි වෙදිතබ්බා; සා අනන්තරං විභාවිතා එව. **ආරද්ධවීරියතාදීහීති** ආදි-සද්දෙන පඤ්ඤුප්පායොගබලවතං, පමොදුබ්බිල්ලාවනඤ්ච සඞ්ගණ්හාති. **තස්ස නිග්ගණ්හනානන්ති** තස්ස උද්ධතස්ස චිත්තස්ස සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගාදීසමුට්ඨාපනෙන උද්ධතාපත්තිතො නිසෙධනං. වුත්තම්පි චෙතං භගවතා—

> "යස්මිඤ්ච ඛො භික්ඛවෙ සමයෙ උද්ධතං චිත්තං හොති; කාලො තස්මිං සමයෙ පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භාවනාය; කාලො සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භාවනාය; කාලො උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භාවනාය. තං කිස්ස හෙතු; උද්ධතං භික්ඛවෙ චිත්තං; තං එතෙහි ධම්මෙහි සුවූපසමයං හොති. සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ පුරිසො මහන්තං අග්ගික්ඛන්ධං නිබ්බාපෙතුකාමෝ අස්ස; සො තත්ථ අල්ලානි චෙව තිණානි -පෙ- පංසුකෙන ච ඔකිරෙය්‍ය; හබෙබා නු ඛො සො පුරිසො මහන්තං අග්ගික්ඛන්ධං නිබ්බාපෙතුන්ති. එවං හන්තෙ"ති.[3]

---

1. පහානසාරද්ධකායතාය තං පස්සද්ධකායතාය (ක) 2. සං. 3-99 පිටෙ.
3. සං. 3-100 පිටෙ.

එත්ථපි යථාසකං ආහාරවසෙන පස්සද්ධිසමෙධාඣඞ්ගාදීනං භාවනා-සමුට්ඨාපනානි වෙදිතබ්බා; තත්ථ පස්සද්ධිසමෙධාඣඞ්ගස්ස භාවනා වුත්තා එව. සමාධිසමෙධාඣඞ්ගස්ස අනන්තරං වක්ඛති. **පඤ්ඤූපයොගමත්තතායාති** පඤ්ඤුබ්යාපාරස්ස අප්පභාවෙන. යථා හි දූනං අලොභපධානං; සීලං අද්වේසපධානං; එවං භාවනා අමොහපධානා. තත්ථ යදා පඤ්ඤා න බලවතී හොති; තදා භාවනා පුබ්බභාගතෝ විසෙසාවහා න හොති, අනභි-සඞ්ඛතෝ විය ආහාරෝ පුරිසස්ස යොගිනෝ චිත්තස්ස අභිරුචිං න ජනෙති; තෙන තං නිරස්සාදං හොති; තථා භාවනාය සම්මදෙව අවිපිපටිපත්තියා උපසමසුඛං න විඳති; තෙනාපි චිත්තං නිරස්සාදං හොති. තෙන වුත්තං **"පඤ්ඤූපයොග-ප්පනිරස්සාදං හොති"**ති. තස්ස සංවෙගුප්පාදනං, පසාදුප්පාදනඤ්ච නිකිච්ඡනන්ති තං දස්සෙතුං **"අත්ථසංවෙගවත්ථූනී"**ති-ආදිමාහ. තත්ථ ජාතිජරාබ්‍යාධිමරණානි යථාරහං සුගතියං දුග්ගතියඤ්ච හොන්තීති තදඤ්ඤමෙව පඤ්චවිධබන්ධනාදිබ්‍යසනාදිං අඤ්ඤමඤ්ඤං විබාධනාදි හෙතුකං අපායදුක්ඛං දට්ඨබ්බං; තයිදං සබ්බං තෙසං තෙසං සත්තානං පච්චුප්පන්නභවනිස්සිතං ගහිතන්ති අතීතෙ, අනාගතෙ ච කාලෙ වට්ටමූලකදුක්ඛානි විසුං ගහිතානි. යෙ පන සත්තා ආහාරූපජීවිනෝ, නත්ථි ච උට්ඨානඵලූපජීවිනෝ, තෙසං අඤ්ඤඤ්හි අසාධාරණං ජීවිකා දුක්ඛං අත්ථං සංවෙගවත්ථු ගහිතන්ති දට්ඨබ්බං. **අයං වුච්චති සමයෙ සම්පහංසනානි** අයං භාවනාචිත්තස්ස සම්පහංසිතබ්බසමයෙ වුත්තනයෙන සංවෙගජනනවසෙන වෙව පසාදුප්පාදනවසෙන ච සම්මදෙව පහංසනා; සංවෙගජනනපුබ්බකපසාදුප්පාදනෙන තොසනාති අත්ථෝ.

සම්මාපටිපත්තිං ආගම්මාති ලීනුද්ධච්චවිරහෙන සමථවීථිපටිපත්තියා ච සම්මා අවිසමං සම්මදෙව භාවනාපටිපත්තිං ආගම්ම. **"අලීන"**න්තිආදීසු කොසජ්ජපක්ඛිකානං ධම්මානං අනධිමත්තතාය **අලීනං; උද්ධච්චපක්ඛිකානං** අනධිමත්තතාය **අනුද්ධතං;** පඤ්ඤූපයොගසම්පත්තියා, උපසමසුඛාදිගමෙන ච **අනිරස්සාදං;** තතො එව **ආරම්මණෙ සම්පපවත්තං සමථවීථිපටිපන්නං.** තත්ථ අලීනතාය පග්ගහෙ, අනුද්ධතතාය නිග්ගහෙ, අනිරස්සාදතාය සම්පහංසනෙ න ව්‍යාපාරං ආපජ්ජති. අලීනානුද්ධතතා හි ආරම්මණෙ සම්පපවත්තං; අනිරස්සාදතාය සමථවීථිපටිපන්නං; සම්පපවත්තියා වා **අලීනං අනුද්ධතං.** සමථවීථිපටිපත්තියා **අනිරස්සාදන්ති** දට්ඨබ්බං. **අයං වුච්චති සමයෙ අජ්ඣුපෙක්ඛනානී** අයං අජ්ඣුපෙක්ඛිතබ්බසමයෙ භාවනාචිත්තස්ස පග්ගහනිග්ගහසම්පහංසනෙසු අබ්‍යාවටතාසඞ්ඛාතං පටිපක්ඛං අභිභුය්‍ය පෙක්ඛනා වුච්චති. පටිපක්ඛවික්ඛම්භනතෝ, විපස්සනාය අධිට්ඨානභාවූ-පගමනතෝ ච උපචාරජ්ඣානම්පි සමාධානකිච්චනිප්ඵත්තියා පුග්ගලස්ස සමාහිතභාවසාධනමෙවාති තත්ථ සම්බුරභාවෙනාහ **"උපචාරං වා අප්පනං වා"**ති.

උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගට්ඨානියා ධම්මාති එත්ථ යං වත්තබ්බං; තං හෙට්ඨා වුත්තනයානුසාරෙන වෙදිතබ්බං. අනුරොධවිරොධවිප්පහානවසෙන මජ්ඣත්තභාවතෝ උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස කාරණං තස්මිං සති සිජ්ඣනතෝ, අසති ච අසිජ්ඣනතෝ. සො ච මජ්ඣත්තභාවතෝ විසයවසෙන දුවිධොති ආහ **"සත්තමජ්ඣත්තතා සඞ්ඛාරමජ්ඣත්තතා"**ති. තදුභයෙ ච විරුජ්ඣනං පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගභාවනාය එව දූරීකත්තන්ති අනුරුජ්ඣනසෙව පහානවිධිං දස්සෙතුං "සත්තමජ්ඣත්තතා"තිආදි වුත්තං. තෙනාහ **සත්ත-සඞ්ඛාරඤ්ඤතායනපුග්ගලපරිවජ්ජනතා"**ති. උපෙක්ඛාය හි විසෙසතෝ

රාගෝ පටිපක්ඛෝ. තථා හි වුත්තං "උපෙක්ඛා රාගබහුලස්ස විසුද්ධිමග්ගෙ"ති.[1] **දවිභාගාරෙහී**ති කම්මසඞ්කන්තිපච්චවෙක්ඛණං, අත්තසුඤ්ඤතාපච්චවෙක්ඛණන්ති ඉමෙහි දවිහි කාරණෙහි. **දවීහෙවා**ති අවධාරණං සඞ්ඛ්‍යාසමානතාදස්සනත්ථං. සඞ්ඛ්‍යා එවෙත්ථ සමානා; න සඞ්ඛ්‍යෙය්‍යං සබ්බථා සමානන්ති. **අසාමිඞ්ගභාවො** අනත්තනියතා. සති හි අත්තනි තස්ස කිඤ්චනභාවෙන චීවරං, අඤ්ඤං වා කිඤ්චි අත්තනියං නාම සියා; සො පන කොචි නත්ථෙවාති අධිප්පායො. **අනදධනියන්ති** න අදධානක්ඛමං න චිරට්ඨායි; ඉත්තරං අනිච්චන්ති අත්ථො. **තාවකාලික**න්ති තඤ්ඤෙව වෙවචනං.

මමායන්ති මමත්තං කරොන්ති **"මමං"**ති තණ්හාය පරිග්ගහං **නිට්ඨපෙන්ති.**

මමායනානන්ති මානං දබ්බං කරොන්තා.

අයං සතිපට්ඨානදෙසනා පුබ්බභාගමග්ගවසෙන දෙසිතාති. සුබ්බභාගිය බොජ්ඣඞ්ගෙ සඞ්ගායහ **"බොජ්ඣඞ්ගපරිග්ගහිකා සති දුක්ඛසච්චං"**න්ති. සෙසං වුත්තනයත්තා සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

බොජ්ඣඞ්ගපබ්බවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඨමභාණවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චතුසච්චපබ්බවණ්ණනා

386. **යථාසභාවතොන්ති** අවිපරීතසභාවතො. බාධනක්ඛණතො යො යො වා සභාවො යථාසභාවො; තතො, රූපනාදිකක්ඛළාදිසභාවතොති අත්ථො. **ජනිකං සමුට්ඨාපිකන්ති** පවත්තලක්ඛණස්ස දුක්ඛස්ස ජනිකං නිමිත්තලක්ඛණස්ස සමුට්ඨාපිකං. **පුරිමතණ්හන්ති** යථාපරිග්ගහිතස්ස දුක්ඛස්ස නිබ්බත්තිතො පුරෙතරං සිද්ධං තණ්හං. සිද්ධෙ හි කාරණෙ තස්ස ඵලුපපත්ති. අයං දුක්ඛසමුදයොති පජානාතීති යොජනා. **අයං දුක්ඛනිරොධොති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **උභින්නං අප්පවත්තීනන්ති** දුක්ඛං, සමුදයො චාති දවින්නං අප්පවත්තිනිමිත්තං; තදුභයං න පවත්තති එතායාති **අප්පවත්තී**; අසඞ්ඛතා ධාතු දුක්ඛං දුක්ඛසච්චං පරිජානාති පරිඤ්ඤාසමයවසෙන පරිච්ඡින්දතීති දුක්ඛපරිජානනො; අරියමග්ගො; තං **දුක්ඛපරිජානන**ං. සෙසපදද්වයෙපි ඉමිනා නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බා.

දුක්ඛසච්චනිද්දෙසවණ්ණනා

388. **එවං වුත්තන්ති** එවං උද්දෙසවසෙන වුත්තං. **සබ්බසත්තානං පරියාදානවචනං** ඛ්‍යාපනිච්ඡාවසෙන ආමෙඩිතනිද්දෙසභාවතො. **සත්තනිකායෙ**සීති සත්තානං නිකායෙ; සත්තඤ්ච තං සත්තසමූහෙති අත්ථො. දෙවමනුස්සාදිභෙදෙසු හි ගතීසු භූමදෙවාදිඛත්තියාදිහත්ථිආදිබ්‍රහ්මපාරිසජ්ජාදිතංතංජාතිලිඞ්ගිට්ඨො සත්තසමූහො සත්තනිකායො. නිප්පරියායතො ඛන්ධානං පඨමාභිනිබ්බත්තිං ජාතීති කත්වා "ජනනං ජාතී"ති වත්වා සවායං උප්පාදවිකාරො අපරිනිප්පන්නො යෙසු ඛන්ධෙසු ඉච්ඡිතබ්බො; තෙ තෙනෙව සද්ධිං දස්සෙතුං "සවිකාරාන"න්තිආදි වුත්තං. **සවිකාරානන්ති** උප්පාදසඞ්ඛාතෙන විකාරෙන සවිකාරානං. ජාතිආදීනි හි තීණි ලක්ඛණානි ධම්මානං විකාරවිසෙසානි. **"උපසග්ගමණ්ඩිතවෙවචන"**න්ති ඉමිනා කෙවලං උපසග්ගෙන

1. විසුද්ධි 1-314 පිට්ඨෙ.

පදවඩ්ඪනං කතන්ති දස්සෙති. **අනුපවිට්ඨාකාරෙනාති** අණ්ඩකෝසං, වත්ථිකෝසඤ්ච ඔගාහනාකාරෙන. **නිබ්බත්තිසඞ්ඛාතෙනාති** ආයතනානං පාරිපූරිසංසිද්ධිසඞ්ඛාතෙන.

අථ වා **ජනනං ජාතී**ති අපරිපුණ්ණායතනං ජාතිමාහ. **සඤ්ජාතී**ති සම්පුණ්ණායතනං. සම්පුණ්ණා හි ජාති සඤ්ජාති. **ඔක්කමනටෙන ඔක්කන්තී**ති අණ්ඩජජලාබුජවසෙන ජාති. තෙ හි අණ්ඩකෝසං, වත්ථිකෝසඤ්ච ඔක්කමන්තා පවිසන්තා විය පටිසන්ධිං ගණ්හන්ති. **අභිනිබ්බත්තනටෙන අභිනිබ්බත්තී**ති සංසෙදජඔපපාතිකවසෙන. තෙ හි පාකටා එව හුත්වා නිබ්බත්තන්ති. අභිබ්‍යත්තා නිබ්බත්තී **අභිනිබ්බත්තී**. "ජනනං ජාතී"තිආදි ආයතනවසෙන, යොනිවසෙන ච ද්වීහි ද්වීහි පදෙහි සබ්බසත්තෙ පරියාදියිත්වා ජාතිං දස්සෙතුං වුත්තං. "තෙසං තෙසං සත්තානං -පෙ- අභිනිබ්බත්තී"ති සත්තවසෙන වුත්තත්තා **සම්මුතිකථා. පාතුභවොති** එත්ථ **ඉති**-සද්දෙ ආදිඅත්ථො; පකාරත්ථො වා; තෙන "ආයතනානං පටිලාභො"ති ඉමස්ස පදස්ස සඞ්ගහො දට්ඨබ්බා. අයම්පි හි පරමත්ථකථාති. **එකවොකාරභවාදිසූති** එකවතුපඤ්චවොකාරභවෙසු. **තස්මිං** ඛණෙ පාතුභාවෙ **සති. ආයතනානං පටිලාභොති** එකවතුවොකාරභවෙසු දිට්ඨානං දිට්ඨානං ආයතනානං වසෙන, සෙසෙසු රූපධාතුයා පටිසන්ධික්ඛණෙ උප්පජ්ජමානානං පඤ්චන්නං, කාමධාතුයා විකලාවිකලින්ද්‍රියානං වසෙන සත්තන්නං, නවන්නං, දසන්නං, පුන දසන්නං, එකාදසන්නඤ්ච ආයතනානං වසෙන සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **පාතුභවනතොවෙව;** න කුතොචි ආගතත්තා. **පටිලද්ධානි නාම හොන්තී**ති සත්තසන්තානස්ස තස්ස සංවිජ්ජමානත්තං. **ආයතනානං පටිලාභොති** වා ආයතනානං අත්තලාභො වෙදිතබ්බො.

389. **ඝභාවනිදෙදසොති** සරූපනිදෙදසො. සරූපඤ්හනං ජීණණතාය; යදිදං "ජරා"ති, "වයොහානී"ති වා. ජීරණමෙව **ජීරණතා;** ජීරන්තස්ස වා ආකාරො **තා**-සද්දෙන වුත්තොති ආහ **"ආකාරභාවනිදෙදසො"**ති. **ඛණ්ඩිතදන්තා ඛණ්ඩිතා නාම** උත්තරපදලොපෙන. යස්ස විකාරස්ස වසෙන සත්තො "ඛණ්ඩිතො"ති වුච්චති; තං **ඛණ්ඩිච්චං.** තථා පලිතානි අස්ස සන්තීති "පලිතො"ති වුච්චති; තං **පාලිච්චං.** වලිත්තවතාය වා වලි තවො අස්සාති **වලිත්තචො.**

ඵලූපචාරෙනාති ඵලවොහාරෙන.

390. චවනමෙව **චවනතා;** චවන්තස්ස වා ආකාරො **තා**-සද්දෙන වුත්තො. **ඛණ්ඩා හිජ්ජනතී**ති එකභවපරියාපන්නස්ස ඛන්ධසන්තානස්ස පරියොසානභූතා ඛණ්ඩා භිජ්ජනති; තෙනෙව හෙදෙන නිරොධනං **අදස්සනං ගච්ඡතීති; තස්මා හෙදෙ අනන්තරඛානං** මරණං. **මච්චුමරණන්ති** මච්චුසඞ්ඛාතං එකභවපරියාපන්නජීවිතින්ද්‍රියුපච්ඡෙදභූතං මරණං. තෙනාහ **"න ඛණ්ඩිකමරණ"**න්ති. "මච්චු මරණ"න්ති සමාසං අකත්වා යො "මච්චූ"ති වුච්චති හෙදෙ; යඤ්ච මරණං පාණච්චාගො; ඉදං වුච්චති මරණන්ති විසුං සම්බන්ධො න න යුජ්ජති. **කාලකිරියාති** මරණකාලො; අනතික්කමනීයතා විසෙසෙන "කාලො"ති වුත්තොති තස්ස කිරියා; අත්ථතො වුත්තිඛණානං භෙදපත්තියෙව; කාලස්ස වා අනතික්කමස්ස කිරියාති යා ලොකෙ වුච්චති; සා වුත්ති, මරණන්ති අත්ථො. **අයං සඞ්ඛාපි සම්මුතිකථාව** 'යං තෙසං තෙසං සත්තානං"නාදිනා සත්තවසෙන වුත්තත්තා. **අයං පරමත්ථකථා** පරමත්ථතො ලබ්භමානානං රූපනාදිසභාවානං ධම්මානං විනස්සනජොතනාභාවතො.

අත්තභාවෝ හවති එත්ථ විත්තන්ති **අත්තභාවෝ**; ඛන්ධසමූහෝ; තස්ස; **නික්ඛේපෝ** නික්ඛිපනං; පාතනං විනාසෝති අත්ථෝ. අට්ඨකථායං පන **"මරණං පන තස්සා"**තිආදිනා නික්ඛේපහේතුතාය පතනං "නික්ඛේපෝ"ති ඵලූපචාරේන වුත්තන්ති දස්සේති. "ඛන්ධානං භේදෝ"ති පබන්ධවසේන පවත්තමානස්ස ධම්මසමූහස්ස විනාසප්පකාසනාති එකදේසතෝ පරමත්ථකථා; "ජීවිතින්ද්‍රියස්ස උපච්ඡේදෝ"ති පනේත්ථ න කෝචි වොහාරලේසෝපීති ආහ **"ජීවිතින්ද්‍රියස්ස උපච්ඡේදෝ පන සබ්බාකාරතෝ පරමත්ථතෝ මරණ"**න්ති. එවං සන්තේපි යස්ස ඛන්ධභේදස්ස පවත්තත්තා "නිස්සෝ මතෝ; ථූස්සෝ මතෝ"ති වොහාරෝ හෝති; සෝ භේදෝ ඛන්ධප්පබන්ධස්ස අනුපච්ඡින්නතාය "සම්මුතිමරණ"න්ති වත්තබ්බතං අරහතීති ආහ **"එතදේව සම්මුති මරණන්තිපි වුච්චති"**ති. තේනාහ **"ජීවිතින්ද්‍රියුපච්ඡේදමේව හී"**තිආදි. සබ්බසෝ පබන්ධසමුච්ඡේදෝ හි සමුච්ඡේදමරණන්ති.

391. **ඛ්‍යඤ්ජනේනා**ති අනත්ථේන. "ධම්මපරියායේනා"තිආදිසු[1]. විය **ධම්ම**-සද්දෝ හේතුපරියායෝති ආහ **"දුක්ඛකාරණේනා"**ති. සොචනන්ති ලක්ඛිතබ්බතාය **සොචනලක්ඛණං.** සොචිතස්ස සොචනකස්ස පුග්ගලස්ස, චිත්තස්ස වා භාවෝ **සොචිතභාවෝ.** **අඛණ්ඩනදරේති** අත්තභාවස්ස අන්තෝ. අත්තනෝ ලූඛසභාවතාය **සොසෙන්තා.** ඨාමගමනේන සමන්තතෝ සොසනවසේන **පරිසොසෙන්තා.**

392. **"ආදිස්ස ආදිස්ස දෙවන්ති පරිදෙවන්ති එතේනාති ආදේවෝ"**ති ආදේවන-සද්දං කත්වා අසසුමොචනාදිවිකාරං ආපජ්ජන්තානං තබ්බිකාරාපත්තියා සෝ සද්දෝ කාරණභාවේන වුත්තෝ. **තං තං වණ්ණන්ති** තං තං ගුණං. **තසේසවාති** ආදේවපරිදේවසේසව. **භාවනිද්දේසාති** "ආදේවිතත්තං පරිදේවිතත්ත"න්ති භාවනිද්දේසා.

393. නිස්සයභූතෝ කායෝ එතස්ස අත්ථීති **කායිකං.** තේනාහ **"කායපසාදවත්ථුක"**න්ති. දුක්කරං ඛමනං එතස්සාති **දුක්ඛමනං;** සෝ එව අත්ථෝ සභාවෝති **දුක්ඛමනත්ථෝ;** තේන. සාතවිධුරතාය **අසාතං.**

394. චේතසි භවන්ති **චේතසිකං;** තං පන යස්මා චිත්තේන සමං පකාරේහි යුත්තං; තස්මා ආහ **"චිත්තසම්පයුත්ත"**න්ති.

395. සබ්බවිසයපටිපත්තිනිවාරණවසේන සමන්තතෝ සීදනං **සංසීදනං.** උට්ඨාතුම්පි අසක්කුණේය්‍යතාකරණවසේන අතිබලවං, විරූපං වා සීදනං **විසීදනං. චිත්තකිලමථෝති** විසීදනාකාරේන චිත්තස්ස පරිඛේදෝ. **උපායාසෝ;** සයං න දුක්ඛා දුක්ඛපරියාපන්න-ධම්මන්තරත්තා වා. යේ පන දෝමනස්සමේව "උපායාසෝ"ති වදන්ති; තේ "උපායාසෝ තීහි ඛන්ධේහි එකේනායතනේන එකාය ධාතුයා සම්පයුත්තෝ; එකේන ඛන්ධේන එකේනායතනේන එකාය ධාතුයා කෙහිචි සම්පයුත්තෝ"ති[2]. ඉමාය පාළියා පටික්ඛිපිතබ්බා. **උප**-සද්දෝ භුසත්ථෝති ආහ **"බලවතරං ආයාසෝ උපායාසෝ"**ති. ධම්මමත්තතාදීපනෝ **භාවනිද්දේසෝ** ධම්මතෝ අණුඅණුස්ස කත්තුඅභාවජෝතනෝ; අසති ච කත්තරි තේන කත්තබ්බස්ස, පරිග්ගහේතබ්බස්ස ච අභාවෝ එවාති ආහ **"අත්තත්තනියභාවදීපකා භාවනිද්දේසා"**ති.

398. **ජාතිධම්මානන්ති** එත්ථ **ධම්ම**-සද්දෝ පකතිපරියායෝති ආහ **"ජාතිසභාවාන"**න්ති; ජායනපකතිකානන්ති වුත්තං හොති. මග්ගභාවනාය මග්ගභාවනීයහේතුකතා ඉච්ඡිතබ්බාති තාදිසං ඉච්ඡං නිවත්තේන්තෝ

1. අභි 2-307 පිටේ. 2 අභි 3-46 පිටේ.

"විනා භගවතා වා"නති ආහ. අපරෝ නයෝ **න බෝ පනේත**නති යං එතං "අහෝ වත මයං න ජාතිධම්මා අස්සාම; න ච වත නෝ ජාති ආගච්ඡෙය්යා"ති එවං පතීනසමුදයෙසු අරියෙසු විජ්ජමානං අජාතිධම්මතතං, පරිනිබ්බුතෙසු ච විජ්ජමානං ජාතියා අනාගමනං ඉච්ඡිතං; තං ඉච්ඡන්තස්සාපි මග්ගභාවනාය විනා අපපත්තබ්බතෝ, අනිච්ඡන්තස්සාපි භාවනාය පත්තබ්බතෝ න ඉච්ඡාය පත්තබ්බං නාම හොතීති එවමෙත්ථ අත්ථෝ දට්ඨබ්බෝ. වක්ඛමානත්ථසම්පිණ්ඩනත්ථෝ පි-සද්දෝති ආහ **"උපරි සෙසානි උපාදාය පිණ්ඩාරෝ"**ති. **යෙනා**ති හෙතුඅත්ථෙ කරණෙ පච්චත්තවචනන්ති ආහ **"යෙනපි ධම්මෙනා"**ති. හෙතුඅත්ථෝ හි අයං **ධම්ම**-සද්දෝ; අලබ්භනෙය්යභාවෝ එත්ථ හෙතු වෙදිතබ්බෝ. **තා**නති වා ඉච්ඡිතස්ස වත්ථුනෝ අලබ්භනං; එවමෙත්ථ **"යම්පිති යෙනපී"**ති විභත්තිවිපල්ලාසෙන අත්ථෝ වුත්තෝ. යදා පන **ඝං**-සද්දෝ "ඉච්ඡ්"නති එතං අපෙක්ඛති; තදා අලාභවිසිට්ඨා ඉච්ඡා වුත්තා හොති. යදා පන "න ලභතී"ති එතං අපෙක්ඛති; තදා ඉච්ඡාවිසිට්ඨෝ අලාභෝ වුත්තෝ හොති; සෝ පන අත්ථතෝ අසෙක්ඛෙසු ධම්මා නත්ථි; තථාපි අලබ්භනෙය්යවත්ථුගතා ඉච්ඡාව වුත්තා හොති. **සබ්බත්ථා**නි "ජරාධම්මාන"න්තිආදිනා ආගතෙසු සබ්බවාරෙසු.

සමුදයසච්චනිද්දෙසවණ්ණනා

400. **පුනබ්භවකරණං පුනොබ්භවෝ** උත්තරපදලොපං කත්වා මනොසද්දස්ස විය පුරිමපදස්ස ඔකාරන්තතා දට්ඨබ්බා. අථ වා සීලනට්ඨෙන **ණ්ව**-සද්දෙන ගම්මත්ථතා කිරියාවාචකස්ස සද්දස්ස අදස්සනං දට්ඨබ්බං යථා "අසුපහක්ඛනසීලෝ ආසුපිකෝ"ති. **සම්මාභවිනොදනියං** පන "පුනබ්භවං දෙති; පුනබ්භවාය සංවත්තන්ති; පුනප්පුනං භවෙ නිබ්බත්තෙන්තීති පොනොබ්භවිකා"නි[1] අත්ථෝ වුත්තෝ; සෝ "තදධිතා" ඉති[2] බහුවචන-නිද්දෙසතෝ; විචිත්තත්තා වා තදධිතවුත්තියා, අභිධානලක්ඛණත්තා වා තදධිතානං තෙසුපි අත්ථෙසු පොනොබ්භවික-සද්දසිද්ධි සම්භවෙය්යාති කත්වා වුත්තෝ. තත්ථ කම්මුනා සහජාතා පුනබ්භවං දෙති; අසහජාතා කම්මසහාය-භූතා පුනබ්භවාය සංවත්තන්ති; දුවිධාපි පුනප්පුනං භවෙ නිබ්බත්තෙන්තීති දට්ඨබ්බා. **නන්දනට්ඨෙන**, රඤ්ජනට්ඨෙන ච **නන්දිරාගෝ**; යෝ ච නන්දිරාගෝ යා ච තණ්හායනට්ඨෙන තණ්හා; උභයමෙතං එකත්ථං; ව්‍යඤ්ජනමෙව නානන්ති තණ්හා **"නන්දිරාගෙන සද්ධිං අත්ථතෝ එකත්තමෙව ගතා"**ති වුත්තා. තබ්භාවත්ථෝ හෙත්ථ **සහ**-සද්දෙ "සන්දිස්සනා ධම්මා"තිආදිසු[3] විය. තස්මා **නන්දිරාගසහගතා**ති නන්දිරාගභාවං ගතා සබ්බාසුපි අවත්ථාසු නන්දිරාගභාවස්ස අපච්චක්ඛාය වත්තනතොති අත්ථෝ. රාගසම්බන්ධෙන **උප්පන්නස්සා**නි වුත්තං. රූපාරූපභවරාගස්ස විසුං වුච්චමානත්තා කාමභවෙ එව භවප්පත්ථනුප්පත්ති වුත්තාති වෙදිතබ්බා.

තස්මිං තස්මිං පියරූපෙ පඨමුප්පත්තිවසෙන **"උප්පජ්ජති"**ති වුත්තං; පුනප්පුනං පවත්තිවසෙන **"නිච්ඡති"**ති. පරියුට්ඨානානුසයවසෙන වා උප්පත්තිනිවෙසා යොජෙතබ්බා. **සම්පත්තියන්ති** මනුස්සසොභග්ගෙ, දෙවත්තෙ ච. **අත්තනෝ චක්ඛුන්ති** සවත්ථුකං චක්ඛුං වදති; සප්පසාදං වා මංසපිණ්ඩං. **විප්පසන්නං පසාදවපසාදන්ති** පරිසුද්ධසුප්පසන්නානීලපීතලොහිතකණ්හ-ඔදාතවණ්ණවන්තං. **රජතපනාළිඝං විය** ඡිද්දං අබ්භන්තරෙ ඔදාතත්තා. **පාමඞ්ගසුත්තං විය** ආලම්බකණ්ණබද්ධං. තුඞ්ගා **උච්චා** දීඝා නාසිකා

1. අඞ්ගු 2-104 පිටෙ. 2. පාණිනී 4, 1, 76 සූත්තං. 3. අඞ්ගු 1-4 පිටෙ.

තුඛගතාසා; එවං **ලද්ධවොහාරං** අත්තනො **සානං. "ලද්ධවොහාරා'**ති වා පාඨො; තස්මිං සති තුඛා නාසා යෙසං තෙ **තුඛගතාසා;** එවං **ලද්ධවොහාරා** සත්තා අත්තනො **සානනති** යොජනා කාතබ්බා. **ජීවහං -පෙ- මඤ්ඤන්ති** වණ්ණසණ්ඨානතො, කිච්චතො ච. **සායං -පෙ- මඤ්ඤන්ති** ආරොහපරිණාහසම්පත්තියා. **මනං -පෙ- මඤ්ඤන්ති** අතීතාදි-අත්ථින්තනසම්භවං. **අත්තනා පටිලද්ධානි** අජ්ඣත්තඤව සරීරගණ්හාදීනි, බහිද්ධා ච විලෙපනගණ්හාදීනි. උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජතීති යදා **උප්පජ්ජ-මානා හොති; තදා එස උප්පජ්ජතී**ති සාමඤ්ඤෙන ගහිතා උප්පාදකිරියා ලක්ඛණභාවෙන වුත්තා; විසයවිසිට්ඨා ච ලක්ඛිතබ්බභාවෙන. **න හි** සාමඤ්ඤවිසෙසෙහි නානත්තවොහාරො න හොතීති. **උප්පජ්ජමානාති** වා අනිච්ඡිතො උප්පාදෙ හෙතුභාවෙන වුත්තො; **උප්පජ්ජතීති** නිච්ඡිතො ඵලභාවෙන යදි උප්පජ්ජමානා හොති; එස උප්පජ්ජතීති.

නිරොධසච්චනිද්දෙසවණ්ණනා

401. "සබ්බානි නිබ්බානවෙවචනානෙවා"ති වත්වා තම්පි පාකටතරං කාතුං **"නිබ්බානඤහී"**තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ **ආගම්මාති** නිමිත්තං කත්වා. නිබ්බානහෙතුකො හි තණ්හාය අසෙසවිරාගනිරොධො. ඛයගමනවසෙන **විරජ්ජති.** අප්පවත්තිගමනවසෙන **නිරුජ්ඣති.** අනුපෙක්ඛනාය වජ්ජන-වසෙන, හානිවසෙන වා **චජීයති.** පුන යථා නප්පවත්තති; තථා දූරඛිපනවසෙන **පටිනිස්සජ්ජීයති.** බන්ධනභූතාය මොචනවසෙන **මුච්චති.** අසංකිලෙසවසෙන **න අල්ලීයති.** කස්මා පනෙතං නිබ්බානං එකං එව සමානං නානානාමෙහි වුච්චතීති? පටිපක්ඛනානතාඤාති දස්සෙතුං **"එක-මෙව හී"**තිආදිමාහ. සඞ්ඛතධම්මවිධුරසභාවත්තා නිබ්බානස්ස නාමානිපි ගුණනෙමිත්තිකත්තා සඞ්ඛතධම්මවිධුරානෙව හොන්තීති වුත්තං **"සඞ්ඛ-සඞ්ඛතානං නාමපඤ්ඤත්තිවසෙනා"**ති. අසෙසං විරජ්ජති තණ්හා එත්ථාති **අසෙසවිරාගොති.** එස නයො සෙසෙසුපි. අයං පන විසෙසො— නත්ථි එතස්ස උප්පාදෙ, න වා එතස්මිං අධිගතෙ පුග්ගලස්ස උප්පාදෙති **අනුප්පාදෙ;** අසඞ්ඛතධමෙමා. "අප්පවත්තා"නන්තිආදිසුපි ඉමිනා නයෙන අත්ථො වෙදි-තබ්බො. **ආයූහනං** සමුදයෙ; තප්පටිපක්ඛවසෙන **අනායූහනං.**

තණ්හා අප්පහීනෙ සති යත්ථ උප්පජ්ජති, පහානෙ පන සති තත්ථ තත්ථෙවස්සා අභාවො සුදස්සිතොති ආහ **"තත්ථෙව අභාවං දස්සෙතු"**නන්ති. **අපඤ්ඤත්තිනීති** අපඤ්ඤපනං; "නිත්තණ්හලාබු අත්ථී"ති වොහාරාභාවං වා. නිත්තණ්හලාබුවල්ලියා අප්පවත්තිං ඉච්ඡන්තො පුරිසො විය අරියමග්ගො; තස්ස තස්සා අප්පවත්තිනින්නානවිත්තස්ස මූලච්ඡෙදනං විය මග්ගස්ස නිබ්බානාරම්මණස්ස තණ්හාය පහානං; තදප්පවත්ති විය තණ්හාය අප්ප-වත්තිභූතං නිබ්බානං දට්ඨබ්බං.

දුනියඋපමායං **දක්ඛිණද්වාරං** විය නිබ්බානං; චොරඝාතකා විය මග්ගා. දක්ඛිණද්වාරෙ ඝාතිතාපි චොරා පච්ඡා "අට්ඨියං චොරා ඝාතිතා"ති වුච්චන්ති; එවං නිබ්බානං ආගම්ම නිරුද්ධාපි තණ්හා "වක්ඛාදිසු නිරුද්ධා"ති වුච්චති තත්ථ කිච්චකරණාභාවතොති දට්ඨබ්බං. පුරිමා වා උපමා මග්ගෙන නිරුද්ධාය "පියරූපසාතරූපෙසු නිරුද්ධා"ති වත්තබ්බතා දස්සනත්ථං වුත්තා; පච්ඡිමා නිබ්බානං ආගම්ම නිරුද්ධාය "පියරූපසාතරූපෙසු නිරුද්ධා"ති වත්තබ්බතාදස්සනත්ථං වුත්තාති අයං එතාසං විසෙසො.

මග්ගසච්චනිද්දේසවණ්ණනා

402. **අඤ්ඤමග්ගපටිඛෙපනත්ථන්ති** නිස්සීයෙති පරිකප්පිතස්ස මග්ගස්ස දුක්ඛනිරෝධගාමිනිපටිපදාභාවපටිඛෙපනත්ථං; අඤ්ඤස්ස වා මග්ගභාව-පටිඛෙපෝ **අඤ්ඤමග්ගපටිඛෙපෝ**; තදත්ථං. **"අය"**න්ති පන අත්තනෝ, තෙසු ච භික්ඛූසු එකච්චානං පච්චක්ඛභාවතෝ ආසන්නපච්චක්ඛවචනං. **ආරක්ඛත්තායාති** නිරුත්තිනයෙන අරියසද්දසිද්ධිමාහ. **අරියභාවකරත්තායාති** අරියකරණෝ **අරියෝති** උත්තාරපදලොපෙන; පුග්ගලස්ස අරියභාවකරත්තා අරියං කරොතීති වා **අරියෝ**; අරියඵලපටිලාභකරත්තා වා අරියං ඵලං ලභාපෙති ජනෙතීති **අරියෝ**. පුරිමෙන චෙත්ථ අත්තනෝ කිච්චවසෙන; පච්ඡිමෙන ඵලවසෙන අරියනාමලාභෝ වුත්තෝති දට්ඨබ්බා. චතුසච්ච-පටිවෙධාවහං කම්මට්ඨානං **චතුසච්චකම්මට්ඨානං**; චතුසච්චං වා උද්දිස්ස පවත්තං භාවනාකම්මං යොගිනෝ සුඛවිසෙසානං ඨානභූතන්ති **චතුසච්ච-කම්මට්ඨානං**. **පුරිමානි** දෙව **සච්චානි** වට්ටං පවත්තිහෙතුභාවතෝ. **පච්ඡිමානි විවට්ටං** නිවත්තිතදධිගමූපායභාවතෝ. **වට්ටෙ කම්මට්ඨානාභිනිවෙසෝ** සරූපතෝ පරිගහසබ්භාවතෝ. **විවට්ටෙ නත්ථි** අභිසඤ්ඤත්තා, භිසයත්තෙ ච පයොජනාභාවතෝ. පුරිමානි දෙ සච්චානි උගහණ්හිත්වාති සම්බන්ධෝ. කම්මට්ඨානපාළියා හි තදත්ථසල්ලක්ඛණෙන වාචුග්ගතකරණං **උග්ගහෝ**. තෙනාහ **"වාචාය පුනප්පුනං පරිවත්තනෙනා"**ති. **ඉට්ඨං කන්තන්ති** නිරොධමග්ගෙසු නිත්තණ්හභාවං දසෙසති; න අභිනන්දනං; තණ්හාභාවොයෙව ච තත්ථ කම්මකරණං දට්ඨබ්බං.

එකපච්චවෙඛණෙවාති එකඤ්ඤණෙනෙව පටිවිජ්ඣනෙන. **පච්චවෙඛා** පටිඝාතාභාවෙන විසයෙ නිස්සඞ්ගචාරසඞ්ඛාතං නිබ්බිජ්ඣනං. **අභිසමයෝ**. අච්චන්තාභිසමා විසයස්ස අධිගමසඞ්ඛාතෝ අවබොධෝ. "ඉදං දුක්ඛං; එත්තකං දුක්ඛං; න ඉතො භිය්‍යොති පරිච්ඡින්දිත්වා ජානනමෙව වුත්තනයෙන පටිවෙධොති **පරිඤ්ඤාපටිවෙධෝ**; තෙන. ඉදඤ්හි යථා තස්මිං ඤ්ඤණෙ පවත්තෙ පච්ඡා දුක්ඛස්ස සරූපාදිපරිවෙච්ඡදෙ සමොහෝ න හොති; තථා පවත්තිං ගහෙත්වා වුත්තං; න පන මග්ගඤ්ඤණස්ස "ඉදං දුක්ඛ"න්තිආදිනා[1] පවත්තනතෝ. පහීනස්ස පුන අපපහාතබ්බතාය පකට්ඨං හානං විජ්ජනං සමුච්ඡින්දනං; පහානමෙව වුත්තනයෙන පටිවෙධොති **පහානපටිවෙධෝ**; තෙන. අයම්පි යස්මිං කිලෙසෙ අප්පහීයමානෙ මග්ගභාවනාය න භවිතබ්බං; අසති ච මග්ගභාවනාය යො උප්පජ්ජෙය්‍ය; තස්ස කිලෙසස්ස පටිඝාතං කරොන්තස්ස අනුප්පත්තිධම්මතං ආපාදෙන්තස්ස ඤ්ඤණස්ස තථාපවත්තිඝං පටිඝාතාභාවෙන නිස්සඞ්ගචාරං උපාදාය එවං වුත්තෝ. **සච්ඡිකිරියා** පච්චක්ඛකරණං අනුස්සවාකාරපරිවිතක්කාදිකෙ මුඤ්චිත්වා සරූපතෝ ආරම්මණකරණං "ඉදං ත"න්ති යථාසභාවතෝ ගහණං; සා එව වුත්තනයෙන පටිවෙධොති **සච්ඡිකිරියාපටිවෙධෝ**; තෙන. අයං පනස්ස ආවරණස්ස අසමුච්ඡින්දනතෝ ඤ්ඤණං නිරොධං ආලම්බිතුං න සක්කොතීති; තස්ස සමුච්ඡින්දනතෝ තං සරූපතෝ විභාවෙන්තමෙව පවත්තතීති එවං වුත්තං. **භාවනා** උප්පාදනා, වඩ්ඪනා ච. තත්ථ පඨමමග්ගෙ උප්පාද-නවෙන, දුතියාදීසු වඩ්ඪනවෙන, උභයත්ථාපි වා උභයථාපි වෙදිතබ්බා. පඨමමග්ගෙපි හි යථාරහං වුට්ඨානගාමිනියං පවත්තං පරිඤ්ඤාදිං වඩ්ඪෙන්තො පවත්තෙතීති වඩ්ඪනවෙන භාවනා සක්කා විඤ්ඤාතුං.

1. ම 2-437; ම 3-85 පිටෙසු

දුතියාදීසුපි අපපහීනකිලෙසපපහානතො, පුග්ගලන්තරභාවසාධනතො ච උපපාදනථෙන භාවනා සක්කා විඤ්ඤාතුං; සා එව වුත්තනයෙන පටිවෙධොති **භාවනාපටිවෙධො;** තෙන. අයම්පි හි යථා ඤාණෙ පවත්තෙ පඤ්ච මග්ගධම්මානං සරූපපරිවෙච්ඡෙදෙ සම්මොහො න හොති; තථා පවත්තිමෙව ගහෙත්වා වුත්තෙන.

නිට්ඨානතූ තාව යථාධිගතා මග්ගධම්මා; යථාපවත්තෙසු ඵලධම්මෙසුපි අයං යථාධිගතසච්චධම්මෙසු ව්‍ය විගතසම්මොහොව හොති. තෙනෙවාහ "දිට්ඨධම්මා පත්තධම්මා විදිතධම්මා පරියොගාළ්හධම්මා"ති.[1] යතො සබ්බස්ස ධම්මතාසඤ්චොදිතා යථාධිගතසච්චධම්මාලම්බනියො මග්ගච්ච්ිතො පරතො මග්ගඵලපහීනාවසිට්ඨකිලෙසනිබ්බානානං පච්චවෙක්ඛණා පවත්තන්ති දුක්ඛසච්චධම්මාපි සක්කායදිට්ඨිආදයො. අයඤ්හි අත්ථවණ්ණනා **"පරිඤ්ඤාභිසමයෙනා"**තිආදීසුපි විභාවෙතබ්බා. එකාභිසමයෙන අභිසමෙතීති එත්ථාහ විතණ්ඩවාදී "අරියමග්ගඤ්ඤණං චතූසු සච්චෙසු නානාභිසමයවසෙන කිච්චකර"න්ති; සො අභිධම්මෙ[2] ඔධිසොකතාය සඤ්ඤුපෙතබ්බා. ඉදානි තමෙව එකාභිසමයං විත්ථාරවසෙන විභාවෙතුං **"එවමස්සා"**තිආදි වුත්තං. "පුබ්බභාගෙ -පෙ- පටිවෙධො හොති"ති කස්මා වුත්තං; නනු පටිවෙධො පුබ්බභාගියො න හොතීති? සච්චමෙතං නිප්පරියායතො; ඉධ පන උග්ගහාදිවසෙන පවත්තො අවබොධො පරියායතො තථා වුත්තො. පටිවෙධනිමිත්තත්තා වා උග්ගහාදිවසෙන පවත්තං දුක්ඛාදීසු පුබ්බභාගෙ ඤාණං "පටිවෙධො"ති වුත්තං; න පටිවිජ්ඣනසභාවං. **කිච්චතොති** පුබ්බභාගෙහි දුක්ඛාදීඤ්ඤණෙහි කාතබ්බකිච්චස්ස ඉධ නිප්ඵත්තිතො; ඉමස්සෙව වා ඤාණස්ස දුක්ඛාදිපක්ඛාසනකිච්චතො; පරිඤ්ඤාදිතොති අත්ථො. **ආරම්මණපටිවෙධොති** සච්ඡිකිරියාපටිවෙධමාහ. **ඤාති** පච්චවෙක්ඛණා. **ඉධාති** ඉමස්මිං ඨානෙ උග්ගහාදීසු වුච්චමානෙසු **න වුත්තා** අනවසරත්තා. අධිගමෙ හි සති තස්සා සියා අවසරො.

තංයෙව හි අනවසරං දස්සෙතුං **"ඉමස්ස චා"**තිආදි වුත්තං. **පුබ්බපරිග්ගහතොති** කම්මට්ඨානපරිග්ගහතො පුබ්බෙ. උග්ගහාදිවසෙන සච්චානං පරිග්ගණ්හනඤ්හි පරිග්ගහො. තථා තානි පරිග්ගණ්හනතො මනසිකාරදළ්හතාය පුබ්බභාගියා දුක්ඛපරිඤ්ඤාදයො හොනතියෙවාති ආහ **"පරිග්ගහතො පට්ඨාය හොති"**ති. **අපරභාගෙති** මග්ගක්ඛණෙ **ඵුදඤ්ඤත්තාති** අත්තනො පවත්තික්ඛණවසෙන පාකටානිපි පකතිඤ්ඤණෙන සභාවරසතො දට්ඨුං අසක්කුණෙය්‍යත්තා. ගම්භීරෙනෙව ච භාවනාඤ්ඤණෙන, තථාපි මත්ථකප්පත්තෙන අරියමග්ගඤ්ඤණෙනෙව යාථාවතො පස්සිතබ්බත්තා **ගම්භීරානි.** තෙනාහ **"ලක්ඛණපටිවෙධතො පන උභයම්පි ගම්භීර"**න්ති. ඉතරානි අසංකිලිට්ඨඅසංකිලෙසිකතාය අච්චන්තසුඛප්පත්තාය අනුප්පත්තිභවතාය, අනුප්පන්නාපුබ්බතාය ච පවත්තිවසෙන අපාකටත්තා ච පරමගම්භීරත්තා, තථා පරමගම්භීරඤ්ඤණෙනෙව පස්සිතබ්බතාය පකතිඤ්ඤණෙන දට්ඨුං න සක්කුණෙය්‍යානීති **ඵුදඤාණි.** තෙනාහ **"ඉතරෙසං පනා"**තිආදි. **පයොගොති** කිරියා; වායාමො වා. තස්ස මහන්තතරස්ස ඉච්ඡිතබ්බතං, දුක්කරතරතඤ්ච උපමාහි දස්සෙති **"හවග්ගග්ගහණඤ්ච"**න්තිආදිනා. **පටිවෙධක්ඛණෙති** අරියස්ස මග්ගස්ස චතුසච්චසමපටිවෙධක්ඛණෙ. **එකමෙව තං ඤාණන්ති** දුක්ඛාදීසු පරිඤ්ඤාදිකිච්චසාධනවසෙන එකමෙව තං මග්ගඤ්ඤණං **හොති.**

---

1. ඒ 3-17, දී 1-102; ම 2-43 පිටපත්සු. 2. අභි 4-87 පිටපත.

ඉමෙසු තීසු ඨානෙසූති ඉමෙසු විරමිතබබතාවසෙන ජොතිතෙසු තීසු කාමබ්‍යාපාදවිහිංසාවිතක්කවත්ථූසු. විසුං විසුං **උප්පන්නස්ස තිවිධඅකුසල-සඞ්කප්පස්ස. පදපවෙජ්දතොති** එත්ථ ගතමගෙහා "පද"න්ති වුච්චති; යෙන ච උපායෙන කාරණෙන කාමවිතක්කෙකා උපපජ්ජති; සො තස්ස ගතමගෙහාති තස්ස පවෙජ්දෙ සාතො පදපවෙජ්දෙ; තතො පදපවෙජ්දතො. අනුපපත්තී-ධම්මතාපාදනං **අනුප්පත්තිසාධනං**; තස්ස වසෙන මගගනිච්චසාධනෙන **මගගඞ්ගං පූරයමානො එඛොව තිවිධකිච්චසාධනො කුසලසඞ්කප්පා උප්පජ්ජන්ති.** තිවිධාකුසලසඞ්කප්පසමුවෙජ්දනමෙව හෙත්ථ තිවිධකිච්චසාධනං දට්ඨබ්බං. ඉමිනා නයෙන **"ඉමෙසු චතූසු ඨානෙසූ"**තිආදීසුපි අත්ථො වෙදිතබ්බො.

මුසාවාදූවෙරමණීආදයොති එත්ථ යසමා **සික්ඛාපදවිභඞ්ගෙ**[1] විරති-වෙතනා, සබ්බෙ සමපයුත්තධම්මා ච සික්ඛාපදානීති ආගතානීති තත්ථ පධානානං විරතිවෙතනානං වසෙන "විරතියොපි හොන්ති වෙතනායොපී"ති.[2] **සමොහවිනොදනියං** වුත්තං; තස්මා කෙචි "ආදි – සද්දෙන න කෙවලං පිසුණවාචා වෙරමණීආදීනංයෙව සඞ්ගහො; අථ ඛො තාදිසානං වෙතනා-නම්පි සඞ්ගහො"ති වදන්ති; තං පුබ්බභාගවසෙන වුච්චමානත්තා යුජ්ජෙය්‍ය; මුසාවාදාදීහි විරමණකාලෙ වා විරතියො; සුභාසිතාදිවාචාභාසනාදිකාලෙ ච වෙතනායො යොජෙතබ්බා; මගගසඞ්ගණෙ පන විරතියොව ඉච්ඡිතබ්බා වෙතනානං අමගගඞ්ගත්තා. එකස්ස ඣානස්ස දුකඛාදිඣානතා විය, එකාය විරතියා මුසාවාදාදිවිරතිභාවො විය ච එකාය වෙතනාය සම්මාවාචාදි-කිච්චත්තයසාධනසභාවාභාවා සම්මාවාචාදිභාවාසිද්ධිතො, තංසිද්ධියං අඞ්ගත්ත-යතාසිද්ධිතො ච.

භික්ඛුස්ස ආජීවහෙතුකං කායවචීදුච්චරිතං නාම අයොනිසො ආහාර-පරියෙසනහෙතුකමෙව සියාති ආහ **"බාදනීය - පෙ- දුච්චරිත"**න්ති. කාය-වචීදුච්චරිතගහණඤ්හි කායවච්ද්වාරෙයෙව ආජීවපකොපො; න මනො-ද්වාරෙති දස්සනත්ථං. තෙනාහ **"ඉමෙසුයෙව සත්තසු ඨානෙසූ"**ති.

අනුප්පන්නානන්ති අසමුදාචාරවසෙන වා අනනුභූතාරම්මණවසෙන වා අනුපපන්නානං. අඤ්ඤථා හි අනමතග්ගෙ සංසාරෙ අනුප්පන්නා පාපකා අකුසලා ධම්මා නාම න සන්ති. තෙනාහ **"එතස්මිං භවෙ"**තිආදි. යස්මිං භවෙ අයං ඉමං විරියං ආරභති; තස්මිං **එතස්මිං භවෙ. ජනෙතීති** උප්පාදෙති. තාදිසං ඡන්දං කුරුමානො එවං ඡන්දං ජනෙති නාම. **වායාමං කරොතීති** පයොගං පරක්කමං කරොති. **විරියං පවත්තෙතීති** කායික-වෙතසිකවීරියං පකාරතො වත්තෙති. **විරියෙන චිත්තං පග්ගණ්හාති කරොතීති** තෙනෙව සහජාතවීරියෙන චිත්තං උක්ඛිපෙන්තා කොසජ්ජ-පාතතො නිසෙධනෙන පග්ගණ්හාති කරොති. **පදහනං පවත්තෙතීති** පධානං වීරියං කරොති. පටිපාටියා පනෙතානි චත්තාරි පදානි ආසෙවනා-භාවනාබහුලීකම්මසාතච්චකිරියානි යොජෙතබ්බානි.

උප්පන්නපුබ්බානන්ති සදිසවොහාරෙන වුත්තං. භවති හි තංසදිසෙසු තබ්බොහාරො යථා "සා එව හිත්ථිනී: තානි එව ඔසධානී"ති. තෙනාහ **"ඉදානි නාදිසෙ"**ති. **උප්පන්නානන්ති** "අනුප්පන්නා"ති අවත්තබ්බතං ආපන්නානං. **පහානායාති** පජහනත්ථාය. **අනුප්පන්නානං කුසලානන්ති** එත්ථ **කුසලානි** උත්තරිමනුස්සධම්මා අධිප්පෙතා; තෙසඤ්හි **උප්පාදෙ** නාම අධිගමො පටිලාභො; තප්පටික්ඛෙපෙන **අනුප්පාදෙ** අප්පටිලාභොති ආහ

1. අභි 2-299 පිටෙඪ. 2. අභි-ටීඪ 2-365 පිටෙඪ.

"අප්පමිලද්ධානං පඨමජ්ඣානාදීන"න්ති. "සිතියා වීරියං ආරභන්ති"ති වුත්තෙ න ඛණසීති අධිප්පෙතා තදත්ථං වීරියාරම්භෙන පයොජනාභාවතො; අථ ඛො පබන්ධසීති අධිප්පෙතාති ආහ **"පුනප්පුනං උප්පත්තිපබන්ධවසෙන සන්තතිං"**න්ති. **සම්මුස්සනං** පටිපක්ඛධම්මවසෙන අදස්සනමුපගමනන්ති තප්පටික්ඛෙපෙන අසම්මුස්සනං **අසම්මොසොති** ආහ **"අසම්මොසායාති අවිනාසනත්ථ"**න්ති. **භියොභාවො** පුනප්පුනං භවනං; සො පන උපරූපරි උප්පත්තීති ආහ **"උපරිභාවායා"**ති. **වෙපුල්ලං** අභිණ්හප්පවත්තියා පගුණබලවභාවූපත්තීති වුත්තං **"වෙපුල්ලායාති විපුලභාවායා"**ති; මහන්තභාවායාති අත්ථො. **භාවනාය පරිපූරණත්ථන්ති** ඣානාදිභාවනාපරිබ්‍රූහනත්ථං.

චතූසු ඨානෙසූති අනුප්පන්නාකුසලානුප්පාදනාදීසු චතූසු ඨානෙසු. **කිච්චසාධනවසෙනාති** චතුබ්බිධස්සපි කිච්චස්ස එකජ්ඣං නිප්ඵාදනවසෙන.

ඣානානි පුබ්බභාගෙපි මඟඟක්ඛණෙපි නානන්ති යදිපි සමාධිඋපකාරකෙහි අභිනිරොපනානුමජ්ජනසම්පියායනබ්‍රූහනසන්තසුඛසභාවෙහි චිතක්කාදීහි සම්පයොගභෙදතො භාවනාතිසයප්පත්තානං චතුන්නං ඣානානං වසෙන සම්මාසමාධි විභත්තොත්, තථාපි වායාමො විය අනුප්පන්නාකුසලානුප්පාදනාදිවතුවායාමභිච්චං, සති විය ච අසුභසුඛානිච්චානත්තෙසු කායාදීසු සුභාදිසඤ්ඤුප්පහානවතුසතිභිච්චං, එකො සම්මාධි චතුඣානසම්මාධිභිච්චං න සාධෙතීති පුබ්බභාගෙපි පඨමජ්ඣානසම්මාධි එව මඟඟක්ඛණෙපි; තථා පුබ්බභාගෙපි චතුත්ථජ්ඣානසම්මාධි එව මඟඟක්ඛණෙපීති අත්ථො. **නානාමඟඟවසෙනාති** පඨම්මඟඟාදිනානාමඟඟවසෙන ඣානානි නානා. **දුතියාදයොපි** මඟඟා **දුතියාදීනං** ඣානානං. **අයං පනත්ථොති** එත්ථ මඟඟභාවෙන චතුබ්බිධම්පි එකතෙතන ගහෙත්වා "අත්ථෝ"ති වුත්තං; **අත්ථ** මඟඟත්ථොති අත්ථො. **අයන්ති** පන අයං ඣානවසෙන සබ්බත්ථදිස්සසබ්බාසදිසෙකච්චත්ථදිසතාවිසෙසො.

පාදකජ්ඣානනියමෙන හොතීති ඉධ පාදකජ්ඣානනියමං ධුරං කත්වා වුත්තං; යථා වෙත්ථ; එවං **සමෙමාහච්චනොදනියමපි**[1] **අත්ථසාලිනියං**[2]. පන විපස්සනානියමෝ වුත්තොත්, සබ්බවාදුවිරොධතො; ඉධ පන සම්මසිතඣානපුග්ගලඣානාසයවාදනිවත්තනතො පාදකජ්ඣානනියමෝ වුත්තොත්. විපස්සනා නියමෝ පන සාධාරණත්තා ඉධාපි න පටික්ඛිත්තොත්ති දට්ඨබ්බා. අඤ්ඤඤ්ච ආචරියවාදං පරතො වක්ඛමානා විභජිතබ්බාති යථාවුත්තමෙව තාව පාදකජ්ඣානනියමං විභජන්තො ආහ **"පාදකජ්ඣානනියමෙන තාවා"**ති. **පඨමජ්ඣානිකොව හොති;** යස්මා ආසන්නාපදෙසෙ වුට්ඨිතසමාපත්ති මඟඟස්ස අත්තනො සදිසභාවං කරොති භූමිවණ්ණාදිය ගොධාවණ්ණස්ස. **පරිපුණ්ණාභෙනෙව හොතීති** අට්ඨ, සත්ත ච හොතීති අත්ථො. **සත්ත හොති** සම්මාසඞ්කප්පස්ස අභාවතො. **ඡ හොති** පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස අභාවතො. මඟඟඞ්ගබොජ්ඣඞ්ගානං සත්තඡභාවං අනිදිසති **"එස නයො"**ති. **අරූපෙ චතුක්කපඤ්චකඣානං -පෙ- වුත්තං** අත්ථසාලිනියන්ති අධිප්පායො. නනු තත්ථ "අරූපෙ තිකචතුක්කඣානං උප්පජ්ජතී"ති[3] වුත්තං; න "චතුක්කපඤ්චකඣාන"න්ති? සච්චමෙතං; යෙසු පන සංසයො අත්ථි; තෙසං උප්පත්තිදස්සනෙන; තෙන අත්ථතො "චතුක්කපඤ්චකඣානං උප්පජ්ජතී"ති වුත්තමෙව හොතීති

1. අභි-ටීකා 2-112 පිටෙ. 2. අභි-ටීකා 1-272 පිටෙ. 3. අභි-ටීකා 1-274 පිටෙ.

එවමාහාති වෙදිතබ්බං. සමුදයඤ්ච අපෙක්ඛිත්වා **"තඤ්ච ලොකුත්තරං; න ලොකිය"**න්ති ආහ "අවයවෙකත්තා ලිඞ්ගසමුදයස්ස විසෙසකං හොතී"ති. චතුත්ථජ්ඣානමෙව හි තත්ථ ලොකියං උප්පජ්ජති; න චතුකකං, පඤ්චකං වාති. **එකං කථන්ති** පාදකජ්ඣානස්ස අභාවා කථං දට්ඨබ්බන්ති අත්ථෝ. **තංඛාණිකාවස්ස තත්ථ තයො මග්ගා උප්පජ්ජන්ති;** තඤ්ඛාණිකං පඨමඵලාදිං පාදකං කත්වා උපරිමග්ගභාවනායාති අධිප්පායෝ. තිකචතුකකජ්ඣානිකං පන මග්ගං භාවෙත්වා තත්ථ උපපන්නස්ස අරූපචතුත්ථජ්ඣානං, තඤ්ඛාණිකං ඵලඤ්ච පාදකං කත්වා උපරි මග්ගභාවනාය අඤ්ඤඤ්ඛාණිකාපි උප්පජ්ජන්තීති; ඛාණඔඝාදිනියාමිකා පුබ්බාභිසඞ්ඛාරසමාපත්තිපාදකං; න සම්මසිතබ්බාති ඵලස්සාපි පාදකතා දට්ඨබ්බා.

කෙචි පනාති මොරවාපිමහාදත්තත්ථේරං සඤ්ඤාය්හ. පුන **කෙචී**ති නිපිටකචූළාභයත්ථේරං. තනියවාරෙ **කෙචී**නි "පාදකජ්ඣානමෙව නියමෙන්ති"ති එවංවාදිනං නිපිටකචූළනාගත්ථේරඤ්ඤෙව අනන්තරං වුත්තෙ දෙ ච ථෙරෙ ඨපෙත්වා ඉතරෙ ථෙරෙ සඤ්ඤාය වදති.

403. සසන්තතිපරියාපන්නානං දුක්ඛසමුදයානං අපපවත්තිභාවෙන පරිගහයහමානො නිරොධොපි සසන්තතිපරියාපන්නො විය හොතීති කත්වා වුත්තං **"අත්තනොපි වා චත්තාරොපි සච්චානී"**ති. **පරස්ස වා**නි එත්ථාපි එසෙව නයො. තෙනාහ භගවා "ඉමස්මිං යෙව බ්‍යාමමත්තෙ කළෙබරෙ සඤඤාදිමහි සමනඤ්ඤෙ ලොකඤ්ච පඤ්ඤපෙමි; ලොකසමුදයඤ්ච පඤ්ඤපෙමි; ලොකනිරොධඤ්ච පඤ්ඤපෙමි; ලොකනිරොධගාමිණිපටිපදඤ්ච පඤ්ඤපෙමී"ති[1] කථං පන ආදිකම්මිකො නිරොධමගඝසච්චානි පරිගහණාහාතීති? අනුස්සවාදිසිද්ධමාකාරං පරිගහණාති. එවඤ්ච කත්වා ලොකුත්තරබොජ්ඣඞ්ගං උද්දිස්සානි පරිගහො න විරුජ්ඣති. **යථාසම්භවතොති** සම්භවානුරූපං; ඨපෙත්වා නිරොධසච්චං සෙසසච්චවසෙන සමුදයවයාති වෙදිතබ්බාති අත්ථෝ.

චතුසච්චපබ්බවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ධම්මානුපස්සනාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

---

404. "අට්ඨිකඞ්කලිකං සමංස"න්තිආදිකා සත්ත සිවථිකා අට්ඨිකකම්මට්ඨානතාය ඉතරාසං උද්ධුමාතකාදීනං සභාවෙනෙවානි නවත්තං සිවථිකානං අපනාකකම්මට්ඨානතා වුත්තා. **දෙවසෙවානි** ආනාපානං; ඣත්ති සාකාරොති ඉමානි දෙයෙව. **අභිනිවෙසොති** විපස්සනාභිනිවෙසො, සො පන සම්මසනියධම්මපරිගහො. ඉරියාපථා, ආලොකිතාදයො ච රූපධම්මානං අවත්ථාවිසෙසමත්තතාය න සම්මසනුපගා විඤ්ඤත්තිආදයො විය. නීවරණබොජ්ඣඞ්ගා ආදිතොපි න පරිගහෙතබ්බාති වුත්තං **"ඉරියාපථ -පෙ- න ඣායතී"**ති. කෙසාදිඅපදෙසෙන තදුපාදානධම්මා විය ඉරියාපථාදිඅපදෙසෙන තදවත්ථා රූපධම්මා පරිගහයහන්ති; නීවරණාදිමුඛෙන ච තංසම්පයුත්තා, තංනිස්සයධම්මාති අධිප්පායෙන මහාසිවත්ථේරො ච ඉරියාපථාදීසුපි **"අභිනිවෙසොපි ඣායතී"**ති අවොච. **"අත්ථි නු ඛො මෙ"**ති-ආදි පන සභාවතො ඉරියාපථාදීනං ආදිකම්මිකස්ස අනිච්ඡිතභාවදස්සනං. අපරිඤ්ඤුපුබ්බිකා හි පරිඤ්ඤූති.

---

1. සං 1-61; අං 1-357 පිට්ඨෙසු.

කාමං "ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛූ"තිආදිනා උද්දේසනිද්දේසෙසු තත්ථ තත්ථ භික්ඛුග්ගහණං කථං තංපටිපත්තියා භික්ඛූහාවදස්සනත්ථං; දෙසනා පන සබ්බසාධාරණාති දස්සෙතුං "යො හි කොචි භික්ඛවෙ" ඉච්චෙව වුත්තං; න භික්ඛුයෙවාති දස්සෙන්තො **"යො හි කොචි භික්ඛු වා"**තිආදිමාහ. දස්සනමග්ගෙන ඤාතමරියාදං අනතික්කමිත්වා ජානන්ති සිඛාපත්තා අග්ගමග්ගපඤ්ඤාය අඤ්ඤා නාම; තස්ස ඵලභාවතො අග්ගඵලම්පීති ආහ **"අඤ්ඤානි අරහත්ත"**නති.

අපපතරෙපි කාලෙ සාසනස්ස නියාානිකභාවං දස්සෙන්තොති යොජනා. **නියාානෙනෙන්තොති** නිග්ගමෙන්තො.

මහාසතිපට්ඨානසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

10. පායාසිරාජඤ්ඤ සුත්තං

406. භගවතා එවං ගහිතනාමත්තාති යොජනා. යසමා රාජපුත්තා ලොකෙ "කුමාරො"ති වොහරියන්ති. අයඤ්ච රඤ්ඤෝ කිත්තිමපුත්තොතා; තස්මා ආහ **"රඤ්ඤෝ -පෙ- සඤ්ජානිංසූ"**ති.

අස්සායන්ති ථෙරස්ස. **පුඤ්ඤඤ්ඤානි කරොන්තෙනා** කපජ්ජතසහස්සං දෙවෙසු වෙව මනුස්සෙසු ච උපපජ්ජිත්වා **විසෙසං නිබ්බත්තෙතුං නාසක්ඛි** ඉන්ද්‍රියානං අපරිපක්කත්තා. **තතියදිවසෙති** පබ්බතං ආරුළ්හදිවසතො තතියෙ දිවසෙ.

තෙසං සාවකබොධියා නියතත්තාය, පුඤ්ඤසම්භාරස්ස ච සාතිසයත්තා විනිපාතං අගන්ත්වා **එකං බුද්ධන්තරං -පෙ- අනුභවන්තානං. දෙවතායා**ති පුබ්බෙ සහ ධම්මචාරිනියා සුද්ධාවාසදෙවතාය.

"කුලදූරිකාය කුච්ඡිම්හි උපපන්නොා"ති වත්වා තමෙවස්ස උපපන්නභාවං මූලතො පට්ඨාය දස්සෙතුං "සා වා"තිආදි වුත්තං. තත්ථ **සා**ති කුලදූරිකා. **ච**-සද්දො බ්‍යතිරෙකත්ථොා; තෙන වුච්චමානං විසෙසං ජොතෙති. **කුල-ඝරන්**ති පතිකුලගෙහං. **ගබ්භනිමිත්තන්**ති ගබ්භස්ස සණ්ඨිතභාවනිමිත්තං සතිපි විඤ්ඤාණස්ස ච සාවත්ථිවාසිකුලපරියාපන්නතෙ තස්සා තත්ථ පධානභාව-දස්සනත්ථං **"විඤ්ඤාණඤ්චා"**ති වුත්තං යථා "බ්‍රාහ්මණා ආගතා වාසිට්ඨොාපි ආගතොා"ති. **දෙවතා**නි ඉධපි සා එව සුද්ධාවාසදෙවතා. **පඤ්හෙහි** "භික්ඛු භික්ඛු අයං වම්මිකොා"තිආදිනා[1]. ආගතෙ පඤ්හාරසපඤ්හෙ.

සෙතව්‍යාති ඉත්ථිලිඞ්ගවසෙන **තස්ස නගරස්ස නාමං. උත්තරෙනා**ති එන-සද්දයොගෙන "සෙතව්‍ය"න්ති උපයොගවචනං පාළියං වුත්තං. අත්ථවච-නෙන පන උත්තරසද්දං අපෙක්ඛිත්වා **සෙතව්‍යතොා**ති නිස්සක්කපඤ්ඤමයොගොා කතොා. **අනභිසිත්තඛත්තියජාතිකොා**ති ඛත්තියජාතිකොා අභිසෙකං අපත්තොා

පායාසිරාජඤ්ඤවත්ථුවණ්ණනා

407. **දිට්ඨියෙව දිට්ඨිගතන්**ති ගත-සද්දෙන පදවඩ්ඪනමාහ; දිට්ඨියා වා ගතමත්තං **දිට්ඨිගතං**; අයාථාවගාහිතාය ගන්තබ්බාභාවතොා දිට්ඨියා ගහණමත්තං; කෙවලා මිච්ඡාභිනිවෙසොති අත්ථොා, තං පන දිට්ඨිගතං තස්ස අයොනිසොමනසිකාරාදිවසෙන උපපජ්ජිත්වා පටිපක්ඛසම්මුඛීභාවාභාවතොා, අනුරූපාහාරලාභතොා ච සමුදාචාරප්පත්තං ජාතන්ති පාළියං "උප්පන්නං හොතී"ති වුත්තං. **තං තං කාරණං අපදිසිත්වා**ති තතොා ඉධාගච්ඡනකස්ස, ඉතොා තත්ථ ගච්ඡනකස්ස ච අපදිසනතොා "තත්ථ තත්ථෙව සත්තානං උච්ඡිජ්ජනතොා"ති එවමාදි තං තං කාරණං පතිරූපකං අපදිසිත්වා.

408. ආපන්නානධිප්පෙතත්ථවිසයෙ අයං පුරා-සද්දප්පයොගොති ආහ **"පුරා -පෙ- සඤ්ඤාපෙතීති යාව න සඤ්ඤාපෙති"**ති.

---

1. ම 1-196 පිටෙ.

(1) චන්දිමසූරියඋපමාවණ්ණනා

411. යථා චන්දිමසූරියා උළාරවිපුලොභාසතාය අඤ්ඤේන ඔභාසෙන අනභිභවනීයා; එවමයම්පි පඤ්ඤුඔභාසෙනාති දස්සෙන්තො **"චන්දිම-පෙ-අඤ්ඤේනා"**තිආදිමාහ. ආදීහීති **ආදි**-සද්දෙන "කිත්තකෙ ඨානෙ එතෙ පවත්තෙනන්ති; කිත්තකං ච ඨානං නෙසං ආභා එරතී"ති එවමාදිමපි වොදනං සඞ්ගණ්හාති. **පලිවෙඨෙස්සතීති** ආබන්ධිස්සති; අනුයුඤ්ජිස්සතීති අත්ථො. නිබ්බෙඨෙතුං තං විස්සජ්ජෙතුං. **තස්මාති** යස්මා යථාවුත්තං වොදනං නිබ්බෙඨෙතුං න සක්කොති; තස්මා. අත්තනො අනිච්ඡිතං සඞ්ඝාතනං පක්ඛං පවිජානන්තො "පරස්මිං ලොකෙ; න ඉමස්මි"න්ති ආදිමාහ.

කථං පනායං නත්ථිකදිට්ඨි "දෙවො"ති පවිජානාතීති තත්ථ කාරණං දස්සෙතුං **"භගවා පනා"**තිආදි වුත්තං. "දෙවාපි දෙවත්තභාවෙනෙව උච්ඡිජ්ජන්ති, මනුස්සාපි මනුස්සත්තභාවෙනෙව උච්ඡිජ්ජන්ති"ති එවං වා අස්ස දිට්ඨි; එවඤ්හි කත්වා "දෙවා තෙ; න මනුස්සා"ති වචනඤ්හි න විරුජ්ඣති. එවං **චඤ්ඤෙති** චන්දවිමානෙ න ච වන්දෙ වා කථියන්තෙ.

412. ආබාධො එතෙසං අත්ථීති **ආබාධිකා.** දුක්ඛං සඤ්ජාතං එතෙසන්ති **දුක්ඛිතා** සද්ධාය අයිතබ්බා **සද්ධායිකා;** සද්ධාය පවත්තිට්ඨානභූතා. තෙනාහ "අහං තුම්හෙ"තිආදි. පච්චයො පත්තියායනං[1]. එතෙසු අත්ථීති **පච්චයිකා.**

(2) චොරඋපමාවණ්ණනා

413. **උද්දිසිතබ්බානි** උපෙච්ච දස්සෙතබ්බා **කම්මකාරණාකසතෙහසූති** නෙරයිකානං සංඝාතනකසතෙසු. **කම්මමෙවාති** තෙහි තෙහි නෙරයිකෙහි කතකම්මමෙව. **කම්මකාරණං කරොතීති** ආයූහනානුරූපං තං තං කාරණං කරොති; තථා දුක්ඛං උප්පාදෙතීති අත්ථො. **නිරයපාලොති** එත්ථ **ඉති**-සද්දෙ ආදිඅත්ථෙ; තෙන තත්ථ සබ්බං නිරයකණ්ඩපාළිං[2]. සඞ්ගණ්හාති එවං සුත්තතො[2]. නිරයපාලානං අත්ථිභාවං දස්සෙත්වා ඉදානි යුත්තිතොපි දස්සෙතුං **"මනුස්සලොකෙ"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ නෙරයිකෙ නිරයෙ පාලෙන්තීති තතො නිග්ගන්තුං අප්පදානවසෙන රක්ඛන්තීති **නිරයපාලා.** යං පනෙත්ථ වත්තබ්බං; තං **පපඤ්චසූදනියා**[3] ගහෙතබ්බං.

(3) ගූථකූපපුරිසඋපමාවණ්ණනා

415. **නිම්මජ්ජථාති** නිරවසෙසතො මජ්ජථ සොඩෙථ. තං පන තස්ස තස්ස ගූථස්ස තථා සොධනං අපනයනං හොතීති ආහ **"අපනෙථා"**ති;

අසුචීති අසුද්ධා; සො පන යස්මා මනවඩ්ඪනකො මනොහරො න හොති; තස්මා ආහ **"අමනාපො"**ති. අසුචිසඞ්ඛාතං අසුචිභාගතං අත්තනො

---

1 පතිඅයනා (?) 2. ම 3-214-පිටුය 3. මජ්ඣිමාගමවිකාසං බාලපණ්ඩිතසුත්තසංවණ්ණනා පස්සිතබ්බා.

සභාවතං ගතෝ පත්තොති **අසුචිසඞ්කාතොති** ආහ **"අසුචිඤ්ඤාඨානතෝ"**ති. **දුග්ගන්ධොති** දුට්ඨගන්ධෝ අනිට්ඨගන්ධෝ; සෝ පන න යෝ කොචි; අථ ඛෝ පූතිගන්ධොති ආහ **"කුණපගන්ධෝ"**ති. **ජිගුච්ඡිතබ්බයුත්තොති** හීළිතබ්බයුත්තෝ. **පටිකූලෝ** ඝානින්ද්‍රියස්ස පටිකූලරූපෝ. **උබ්බාධතීති** උපරූපරි බාධති. **මනුස්සානං ගන්ධෝ -පෙ- බාධති** අතිවිය අසුචිසභාවත්තා, අසුචිමයියෙව ජාතසංවද්ධනභාවතෝ, දෙවානඤ්ච ඝානපසාදස්ස තික්ඛවිසදභාවතෝ.

416. **දූරෙ නිබ්බත්තා** පරනිම්මිතවසවත්තිආදයෝ.

419. **සුන්දරධම්මෙති** සොභනගුණෙ. **සුගතිසුඛන්ති** සුගතියා වෙව තප්පරියාපන්නං සුඛඤ්ච.

(6) ගබ්භිනීඋපමාවණ්ණනා

420. පුඤ්ඤකම්මතෝ එති උප්පජ්ජතීති **අයෝ**; සුඛං. තප්පටිපක්ඛතෝ **අනයෝ; දුක්ඛං. අපක්කන්ති** න සිද්ධං න නිට්ඨානප්පත්තං. **න පරිපාචෙන්ති** න නිට්ඨානං පාපෙන්ති. **න උපච්ඡින්දන්ති** අත්තභාවනිප්පාතස්ස සාවජ්ජභාවතෝ. **ආගමෙන්තීති** උදික්ඛන්ති. **නිබ්බිඝන්ති** යස්ස පන තං කම්මඵලං නිබ්බිඝන්තෝ නියුඤ්ජන්තෝ; **නිබ්බිඝන්ති** වා නිබ්බිඝං වෙතනං **පටිඝඞ්ඛන්තෝ** හතපුරිසෝ යථා.

421. **උබ්භින්දිත්වාති** උපසග්ගෙන පදවඩ්ඪනමත්තන්ති ආහ "භින්දිත්වා"ති.

(7) සුපිනකඋපමාවණ්ණනා

422. **"නික්ඛමනං වා පවිසනං වා ජීව"**න්ති ඉදං තස්ස අජ්ඣාසයවසෙන වුත්තං. සෝ හි "සත්තානං සුපිනදස්සනකාලෙ අත්තභාවතෝ ජීවෝ බහි නික්ඛමිත්වා තංතංආරම්මණෙයෘකදස්සනාදිවසෙන ඉතෝ චිතෝ ච පරිබ්භමිත්වා පුනදෙව අත්තභාවං අනුපවිසතී"ති එවං පවත්තමිච්ඡාගාහවිපල්ලත්තචිත්තෝ. අථස්ස ථෙරෝ බුද්ධකාය ආණියා විපුලං ආණිං නීහරන්තෝ විය ජීවසමඤ්ඤමුඛෙන උච්ඡෙදදිට්ඨිං නීහරිතුකාමෝ "අපි නු තා තුයහං ජීවං පස්සන්ති පවිසනං වා නික්ඛමනං වා"ති ආහ. යඤ්ච පන තථාරූපා ජීවසමඤ්ඤා; තං දස්සෙන්තෝ **"චින්තාචාරං ජීවන්ති ගහෙත්වා ආහා"**ති වුත්තං.

423. **වෙඨෙත්වාති** වෙඨනසඞ්ඛෙපෙන වෙඨෙත්වා. **චවනකාලෙති** චවනස්ස චුතියා පත්තකාලෙ; න චවමානකාලෙ. **රූපකඛන්ධමත්තමෙවාති** කතිපයරූපධම්මසඞ්ඝාතමත්තමෙව. උතුසමුට්ඨානරූපධම්මසමූහමත්තමෙව හි තදා ලබ්භති; මත්ත-සද්දෝ වා විසෙසනිවත්තිඅත්ථෝ; තෙන කම්මාදිනිස්සත්තිරූපවිසෙසං නිවත්තෙති. **අප්පවත්තා හොන්තීති** අප්පවත්තිකා හොන්ති; න උපලබ්භතීති අත්ථෝ. විඤ්ඤාණෙ පන ජීවසඤ්ඤිං තස්මා **"විඤ්ඤාණකඛන්ධෝ ගච්ඡතී"**ති ආහ; තඤ්ච අනුපලබ්භනතොති අධිප්පායෝ.

(8) සන්තත්තඅයොගුළූපමාවණ්ණනා

424. **වූපසන්තතෙජන්ති** විගතූසමං.

425. **ආමකොති** එත්ථ ආ-සද්දෝ, ආමිස-සද්දෝ විය උපඩ්ඪපරියා-යොති ආහ **"අද්ධමකෝ"**ති; **ආමකොති** වා ථිරං දරථෙන[1] උසුමනා යුත්තමරණෝ මරන්නොති අත්ථෝ. මීයමානෝ හි අවිගතූසෙමා හොති; න මතෝ විය විගතූසෙමා. තෙනාහ **"මඤ්ඤං ආරද්ධා හොති"**ති. තථා රූපස්ස ඔධුනනං නාමස්ස ඔරතෝ පරිවත්තනමෙවාති ආහ **"ඔරතෝ කරොථා"**ති. ඔරතෝ කාතුකාමස්ස පන සංපරිවත්තනං **සඞ්ඛුනනං**; තං පන පරතෝ කරණන්ති ආහ **"පරතෝ කරොථා"**ති. පරමුඛං කතස්ස ඉතෝ චිතෝ පරිවත්තනං **නිද්ධුනනන්ති** ආහ **"අපරාපරං කරොථා"**ති. ඉන්ද්‍රියානි අපරිභින්නානීති අධිප්පායෙන **"තණ්හායතනං න පච්ඡිංවෙදේ"**ති වුත්තං.

(9) සඞ්ඛධමූපමාවණ්ණනා

426. **සඞ්ඛං ධමති, ධමාපෙතීති** වා **සඞ්ඛධමෝ. උපලාපෙඩ්ඩොති** උපරූපරි සද්දයොගවසෙන සල්ලාපෙඩ්ඩෝ; සද්දයුත්තං කඩ්ඩොති අත්ථෝ. තං පන අත්ථතෝ ධමනමෙවාති ආහ **"ධමිඩ්ඩෝ"**ති.

(10) අගනිකජටිලූපමාවණ්ණනා

428. **ආහිතෝ අග්ගි එතස්ස අත්ථීති අග්ගිහුතෝ;** සබ්බස්ස අග්ගිකභාවෝ යඤ්ඤ අග්ගිහුතමාලාවෙදිසම්පාදනෙහි වෙව ඉධූමබරිභිසසපපිතෙලූපහරණෙහි බලිපූජාධූමගන්ධාදිඋපහාරෙහි ච තස්ස පරිරූපාසනාය ඉච්ඡිතෝ; තස්මා වුත්තං **"අග්ගිපරිචාරකෝ"**ති. **ආයුං පාපුණාපෙය්‍යන්ති** යථා චිරජීවී හොති; එවං ආයුං පඨමිමවයං පාපෙය්‍යං. **වණ්ණං ගමෙය්‍යන්ති** සරීරවයවෙ ගුණවයවෙ ච එතිං පාපෙය්‍යං. **අරණීසුගළනන්ති** උත්තරාරණිං, අධරා-රණින්ති අරණිද්වයං.

429. **එවන්ති** "බාලෝ පායාසිරාජඤ්ඤෝ"තිආදිපපකාරෙන. **තයාති** ථෙරං සඤ්ඤාය වදති. **වුත්තයුත්තකාරණමකඛලකඛණෙනාති** වුත්ත-යුත්තකාරණස්ස මකඛණසභාවෙන. **සුගහිතාහලකඛණෙනාති** සම්ඵුරග්ග-හණලකඛණෙන. **පලාසෙන්ති** පලාසෙතීති පලාසෝ; පරස්ස ගුණෙ උත්තරිතරෙ ඛංසිත්වා විය ඡඩ්ඩෙන්තෝ අත්තනෝ ගුණෙහි සමෙ කරොතීති අත්ථෝ. සමකරණරසෝ හි පලාසෝ; තෙන පලාසෙන.

(11) දෙවසත්ථවාහූපමාවණ්ණනා

430. **හරිතඛපත්තනන්ති** හරිතඛබපත්තං; අපපත්තන්ති අත්ථෝ. තෙනාහ **"අනන්තමසෝ"**තිආදි. **සනනදඛනුඛලාපන්ති** එත්ථ **ඛලාපන්ති** තුණ්හීරමාහ; තඤ්ච සන්නයහතෝ ධනූනා විනා න සන්නයහනීති ආහ

1. දරෙන දරථෙන (ඤ).

"සන්තදඛඛනුකලාප"න්ති. **ආසිත්තෙනාදකානි** වත්තමානීති ගමනමග්ගා වෙව තංතංඋදකමග්ගා ච සම්මදෙව දෙවෙන ඵුට්ඨත්තා තහං තහං පග්ඝරිතඋදකසන්දමානඋදකා. තෙනාහ **"පරිපුණ්ණසලිලා මග්ගා ච භණ්ඩරා චා"**ති.

යථාහතෙනාති සකටෙසු යථාඨපිතෙන; යථා "අමම ඉතො කරොහී"ති වුත්තෙ ඨපෙසීති අත්ථො කරණකිරියාය කිරියාසාමඤ්ඤවාචීභාවතො. තසමා **යථාරොපිතෙන; යථාගහිතෙනා**ති අත්ථො වුත්තෙනා.

(13) අකඛධුත්තකඋපමාවණ්ණනා

434. **පරාජයගුළන්**ති යෙන ගුළෙන; යාය සලාකාය ඨිතාය ච පරාජයො හොති; තං අදස්සනං ගමෙන්තෙනා ගිලති. **පජ්ජොහනන්**ති පකාරෙහි ජුහනකම්මං. තං පන බලිදානවසෙන කරියතීති ආහ **"බලිකම්ම"**න්ති.

(14) සාණහාරිකඋපමාවණ්ණනා

436. **ගාමපත්තන**න්ති ගාමෙ එව ඝුත්වා ආපජ්ජිතබ්බං; සුඤ්ඤභාවෙන අනාවසිතබ්බං. තෙනාහ **"වුත්තිතගාමපදෙසෙ"**ති. **ගාමපදන්**ති යථා පුරිසස්ස පාදනික්ඛිත්තට්ඨානං අධිගතපරිච්ඡෙදං "පද"න්ති වුච්චති; එවං ගාමවාසීහි ආවසිතට්ඨානං අධිගතනිවුත්ථාගාරං "ගාමපද"න්ති වුත්තං. තෙනාහ **"අයමෙවත්ථො"**ති. **සුසන්නදෙඛා**ති සුඛෙන ගහෙත්වා ගමනයොග්‍යතාවසෙන සුට්ඨු සජ්ජිතො. තං පන සුසජ්ජනං සුට්ඨු බන්ධනවසෙනෙවාති ආහ **"සුබන්ධෙඛා"**ති.

අයාදීනම්පි ලොහභාවෙ සතිපි ලොහ-සද්දෙ සාසනෙ තම්බලොහෙ නිරූළ්හොති ආහ **"ලොහන්ති තම්බලොහ"**න්ති.

සරණගමනවණ්ණනා

437. **අභිරදෙඛා**ති ආරාධිතවිත්තෙනා; සාසනස්ස ආරාධිතවිත්තතා පසීදනවසෙනාති ආහ **"අභිප්පසන්නෙනා"**ති. **පඤ්ඤුපට්ඨානානී**ති පඤ්ඤාසු උපට්ඨානානි මයා පුච්ඡිතත්ථෙසු තුම්හාකං විස්සජ්ජනවසෙන ඤාණුපට්ඨානානි.

යඤ්ඤකථාවණ්ණනා

438. **සංසාත**න්ති සං-සද්දෙ පදවඩ්ඪනමත්තන්ති ආහ **"සාත"**න්ති. **විපාකඵලෙනා**ති සදිසඵලෙන. **මහප්ඵලා න හොන්ති** ගවාදිපාණඝාතෙන උපඝාතිලිට්ඨභාවතො. **ගුණානිසංසෙනා**ති උදයඵලෙන. **ආනුභාවජුතියා**ති පටිපක්ඛවිගමනජනිතෙන සභාවසඞ්ඛාතෙන තෙජෙන. **න මහාජුතිකා හොන්ති** අපරිසුද්ධභාවතො. **විපාකවිප්ඵාරතායා**ති විපාකඵලස්ස විපුලතාය; පාරිපූරියාති අත්ථො. **දුමට්ඨචෙතනෙන**ති උසභාදිදෙසෙහි දූසිතචෙතෙන; තං පන වපපාභාවතො අසාරං හොතීති ආහ **"නිස්සාරචෙතෙන"**ති. **දුඛෙතෙ**ති කුවිත්තභූමිභාගෙ; සබ්බාසු කුවිත්තභාවො අසාරතාය වා සියා නීහතාදිදෙසවසෙන වා. තත්ථ පඨමො පකෙඛා පඨමපදෙන දස්සිතොති ඉතරං

දසෙසනෙනා **"චිඤමකුමිහාගෙ"**ති ආහ. දණ්ඩාභිඝාතාදිනා **ජීනනභිනනානි.** පූතීනීති ගොමයලෙපදූනාදිසුඛෙන අසුකඛාපිතත්තා පූතිභාවං ගතානි. තානි පන යසමා සාරවන්තානි න හොනති; තසමා වුත්තං **"නිඝසාරානී"**ති. **වාතාතපහතානීති** වාතෙන ච ආතපෙන ච විනට්ඨබීජසාමත්ථියානි. තෙනාහ **"පරියාදිනනතෙනෙනී"**ති. යං යථාජාතවිභිආදිගතෙන තණ්ඩුලෙන අඞ්කුරුප්පාදනයොග්‍යබීජසාමත්ථියං; තං **තණ්ඩුලසාරෙ;** තසස **ආදනං** ගහණං තථාඋප්පජ්ජනමෙව. **එතානි** පන බීජානි **න තාදිසානි** ඛණ්ඩාදිදොසවන්තතාය. ධාරය ඛෙතෙත **අනුප්පවෙසනං** නාම වසසනමෙව; තං පටිකෙඛපවසෙන දසෙසනෙනා ආහ **"න සමමා වසෙසෙයය"**ති. **අඞ්කුරමූලපත්තාදීහීති** වෙත්ථ අඞ්කුරකාදීහි **උදඛං වුඩ්ඩිං,** මූලජටාදීහි **භෙජජා විරූළහිං,** පත්තපුපඵාදීහි **සමපන්නතං** ච වෙපුල්ලන්ති යොජනා.

අපරූපඝාතෙනානි පරෙසං අවිබාධනෙන. **උප්පන්නපච්චයතොති** නිබ්බත්තිතඝාසච්ඡාදනාදිදෙය්‍යධම්මතො. ගවාදිඝාතෙනපි හි තසථ පටිඝාහාකානං ඝාසො සඞ්කියති. **"අපරූපඝාතිතායා"**ති ඉදං සීලවන්තතාය කාරණවචනං. **ගුණාතිරෙකනති** ගුණාතිරිත්තං; සීලාදිලොකුත්තරගුණෙහි විසිට්ඨන්ති අත්ථො. **විපුලා**ති සද්ධාසම්පදාදිවසෙන උළාරා.

උත්තරමාණවවත්ථුවණ්ණනා

439. අථ ඛො තෙහි සකුණඛකෙහි තණ්ඩුලෙහි සිද්ධං භත්තං **උත්තණ්ඩුලමෙව** හොතීති ආහ **"උත්තණ්ඩුලභත්ත"**නති. **බිලඬඝං** වුච්චති ආරනාලං බිලඬඝතො නිබ්බත්තනතො; තදෙව කඤ්ජියතො ජාතන්ති **කඤ්ජියං;** තං දුතියං එතසසාති **බිලඬඝදුතියං;** තං **"කඤ්ජියබදුතිය"**නති ච වුත්තං. (**බොරඛානීති** ඩොවියානි.) යසමා ථූලතරානිපි "ථූලානී"ති වත්තබබතං අරහන්ති; තසමා **"ථූලානි චා"**ති වුත්තං. **ගුළදඝානීති** සුත්තානං ථූලතාය, කඤ්ජිකසස බහලතාය ච පිණ්ඩිතදසානි. තෙනාහ **"පුඤ්ජපුඤ්ජ -පෙ- දඝානී"**ති. **අනුද්ධිසතීති** අනු අනු කථෙති.

440. **අසකකචචනන්ති** න සකකචචං අනාදරකාරං; තං පන කමමඵලසද්ධාය අභාවෙන හොතීති ආහ **"සද්ධාවිරහිත"**නති. **අචිතතීකතනති** චිතතීකාරපච්චුපට්ඨාපනවසෙන න චිතතීකතං. තෙනාහ **"චිතතීකාරවිරහිත"**නතිආදි. චිතතීකාරරහිතං වා **අචිතතීකතං;** යථා කතං පරෙසං විමහයාවහං හොති; තථා අකතං. චිත්තසස **උළාරපණීතභාවෙ** පන අසකකචචදූනෙනෙව බාධිතො. **අපවිද්ධනති** ඡඩ්ඩනීයධම්මං විය අපවිද්ධං කත්වා; එතෙන තසමිං දූනෙ ගාරවාකරණං වදති. **සෙරීසකං නාමා**නි "සෙරිසක"නති එවංනාමකං. **තුච්ඡන්ති** පරිජනපරිවෙජ්දවිරහතො රිත්තං.

පායාසිදෙවපුත්තවණ්ණනා

441. **තසසානුභාවෙනා**නි තසස දූනසස ආනුභාවෙන. **සිදීසරුකඛානි** පහසසරඛඛිවිටපසාඛාපලාසසමපන්නො මනුඤ්ඤදසසනො දිබබා සිරීසරුකඛා. **අට්ඨංසී**ති ඵලසස කම්මසරිකතං දසෙසනෙනා විමානදවාරෙ

නිබ්බත්තිත්වා අට්ඨාසි. **පුබ්බාවිණ්ණවසෙනා**ති පුරිමජාතියං තත්ථ නිවාස-පරිචයනවසෙන. න කෙවලං පුබ්බාවිණ්ණවසෙනෙව; අථ ඛෝ උතුසුඛුම-වසෙනපීති දසෙසනෙනා **"තත්ථ කිරස්ස[1] උතුසුඛං හොතී"**ති ආහ.

සෙසානි උත්තරෝ මානවෝ. යදි අසක්කච්චං දුනං දත්වා පායාසි තත්ථ නිබ්බත්තෙතා; පායාසිස්ස පරිවාරිකා සක්කච්චං දුනං දත්වා කථං තත්ථ නිබ්බත්තාතී ආහ "පායාසිස්ස පනා"ති. **නිහතනිවසෙනා**ති පායාසිමහි සාපෙක්ඛාවසෙන; පුබ්බෙපි වා තත්ථ නිවුත්ථපුබ්බතාය. **දිසාවාරිකඛිමානන්**ති ආකාසට්ඨං හුත්වා දිසාසු විවරණකම්මානං; න රුක්ඛපබ්බතසිඛරාදිසම්බන්ධං. **වටටනිඅවච්ඡියන්**ති විමානවිථියන්ති.

පායාසිරාජඤ්ඤසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

නිට්ඨිතා ච මහාවග්ගට්ඨකථාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

මහාවග්ගටීකා නිට්ඨිතා.

---

1. නං කිරස්ස (අට්ඨකථායං)

දීඝනිකාය

පාථිකවගග ටීකා

1. පාථික සුත්ත

සුනක්ඛත්තවත්ථුවණ්ණනා

1. **අපුබ්බපදවණ්ණනාති** අත්ථසංවණ්ණනාවසෙන හෙට්ඨා අගහිත-තාය අපුබ්බස්ස අභිනවස්ස පදස්ස වණ්ණනා අත්ථවිභාවනා. "නිබ්බා පුනප්පුනාගතමත්ථ"න්ති[1]. හි වුත්තං. **මලෙලසූති** එත්ථ යං වත්තබ්බං; තං හෙට්ඨා වුත්තනයමෙව. **ඡායූදකසම්පන්නෙ වනසණ්ඩෙ විහරතීති** අනුපියසාමන්තා කතස්ස විහාරස්ස අභාවතො. යදි න තාව පච්ටෙථ; කස්මා "පාවිසී"ති වුත්තන්ති ආහ **"පවිසිස්සාමී"**තිආදි; තෙන අවස්සං භාවිනි භූතෙ විය උපචාරා හොන්තීති දස්සෙති. ඉදානි තමත්ථං උපමාය විභාවෙන්තො **"යථා කී"**න්තිආදිමාහ. **එතන්ති** එතං "අතිප්පගො ඛො"තිආදිකං වින්තනං **අහොසි. අතිවිය පගො ඛොති** අතිවිය පාතොව. ඡන්නකොපිනතාය, පරිබ්බාජකපබ්බජ්ජූපගමෙන ච **ඡන්න-පරිබ්බාජකං;** න නගගපරිබ්බාජකං.

2. යස්මා භගවතො උච්චාකුලපසුතතං, මහාභිනික්ඛමනනික්ඛන්තතං, අනඤ්ඤසාධාරණදුක්කරචරණං, විවෙකවාසං, ලොකසම්භාවිතතං, ඔවාදානු-සාසනීහි ලොකස්ස බහුපකාරතං, පරපවාදමද්දනං, මහිද්ධිකතං, මහානුභාවතන්ති එවමාදිකං තංතංඅත්තනපච්චක්ඛගුණවිසෙසං නිස්සාය යෙහුය්‍යෙන අඤ්ඤතිත්ථියාපි භගවන්තං දිස්වා ආදරගාරවබහුමානං දස්සෙන්තියෙව; තස්මා වුත්තං **"භගවන්තං දිස්වා මානථද්ධතං අක්ඛමං"**තිආදි. **ලොකසමුදාචාරවසෙනාති** ලොකොපචාරවසෙන. **චිරස්සන්ති** චිරකාලෙන. **ආදිනි වදන්ති** උපචාරවසෙන. **තස්සාති** භගවගොත්තස්ස පරිබ්බාජකස්ස. **ගිහිසහායොති** ගිහිකාලතො පට්ඨාය සහායො. **පච්චක්ඛාතොති** යෙනාකාරෙන පච්චක්ඛාතා; තං දස්සෙතුං **"පච්චක්ඛාමී"**තිආදි වුත්තං.

---

1. දී-ට්ඨ. 1-2 පිටෙ.

3. **උද්දිස්සාති** සඤ්ඤාරහාවෙන **උද්දිස්සාති** අයමෙත්ථ අධිප්පායෝති තං දස්සෙන්තෝ **"භගවා මෙ"**තිආදිමාහ. යදා සුනක්ඛත්තස්ස 'භගවන්තං පච්චක්ඛාමී'ති චිත්තං උප්පන්නං; වාචා භින්නා; තදා එවස්ස භගවතා සද්ධිං කොචි සම්බන්ධෝ නත්ථි අසක්‍යපුත්තියභාවතෝ සාසනතෝ පරිබාහිරත්තා. අයං තාවෙත්ථ සාසනයුත්තති; සා පනායං ඨපෙත්වා සාසනයුත්තිකොවිදේ අඤ්ඤසුසං න සම්මදෙව විස්සයෝති භගවා සබ්බසාධාරණවසෙනස්ස අත්තනා සම්බන්ධභාවං දස්සෙතුං **"අපි නූ"**තිආදිං වත්වා සුනක්ඛත්තං **"කෙන සඤ්ඤා කං පච්චාවික්ඛසී"**ති ආහ. යස්මා මූඛාගතොයං සම්බන්ධෝ; න පූජාගතාදිකෝ; යෝ ච යාවකයාවිතබ්බතාවසෙන හොති; තදුභයඤ්චත්ථ නත්ථීති දස්සෙන්තෝ භගවා සුනක්ඛත්තං "කෙ සඤ්ඤා කං පච්චාවික්ඛසී"ති අවොච; තස්මා තමත්ථං දස්සෙතුං **"යාවතකා වා"**තිආදි වුත්තං. යාවිතකෙ වා යාවකං පච්චාවික්ඛිස්සාති සම්බන්ධෝ **තවං පන නෙව යාවතකා** "අහං භන්තෙ භගවන්තං උද්දිස්ස විහරිස්සාමී"ති එවං මම සන්තිකං අනුපගතත්තා. **න යාවිතකා** "එහි ත්වං සුනක්ඛත්ත මමං උද්දිස්ස විහරාහී"ති එවං මයා අපඤ්ඤත්තත්තා.

කෙ සඤ්ඤාති යාවකයාවිතකෙසු කෙ නාම හොන්තෙතා. **කං**ති යාවකයාවිතකෙසු එව කං නාම හොන්තං මං **පච්චාවික්ඛසි. තුච්ඡපුරිසා**ති ඛාණමඝහාදිඋත්තරිමනුස්සධම්මෙසු කස්සචිපි අභාවා රිත්තපුරිස. නනු චායං සුනක්ඛත්තෙතා ලොකියඣාණානි, එකච්චාභිඤ්ඤාඤ්ච උප්පාදෙසීති? කිඤ්චාපි උප්පාදෙසි; තතො පන භගවති ආඝාතුප්පාදනෙන සහෙව පරිහීනෙ අහොසි. අපරාධෙ නාම සුප්පටිපත්තියා විරජ්ඣනහෙතුභූතෙ කිලෙසුප්පාදෙති ආහ **"යතතඤ්ඤා තෙ අපරාධෙ; තතතඤ්ඤා දෙසෙ"**ති. **යාවඤ්චාති** අවධිපරිච්ඡෙදභාවදස්සනං "යාවඤ්ච තෙන භගවතා"තිආදීසු[1] විය. **තෙති** තයා. **ඉදන්ති** නිපාතමත්තං. **අපරද්ධන්ති** අපරජ්ඣිතං. ඉදං වුත්තං හොති— "පච්චාවික්ඛාමිදානාහං භන්තෙ භගවන්ත"නිආදීනි වදන්තෙන තුච්ඡපුරිස තයා යාවඤ්චිදං අපරද්ධං; න තස්ස අපරාධස්ස පමාණං අත්ථීති.

4. **මනුස්සධම්මාති** භාවනානුයොගෙන විනා මනුස්සෙහි අනුට්ඨාතබ්බධම්මා. සෙ හි මනුස්සානං චිත්තාධිට්ඨානමත්තෙන ඉජ්ඣනතො තෙසං සමඣාචිතධම්මෙතා විය සීතෙ තථා වුත්තෙතා; මනුස්සගහණඤ්චත්ථ තෙසු බහුලං පවත්තනතො. **ඉද්ධිභූතං පාටිහාරියං**; න ආදෙසනානුසාසනීපාටිහාරියන්ති අධිප්පායෝ. **ඛණතෙති** පවත්තනිතෙ. **නියාතීති** නිගච්ඡති; වට්ටදුක්ඛතො නිග්ගමනවසෙන පවත්තතීති අත්ථෝ. ධම්මෙ හි නිගච්ඡන්තෙ තංසමඞ්ගිපුග්ගලෝ නිග්ගච්ඡතීති වුච්චති; අට්ඨකථායං පන නි-සද්දෙ උපසග්ගමත්තං; යාති ඉච්චෙව අත්ථෝති දස්සෙතුං **ගච්ඡතීති** අත්ථෝ වුත්තෙතා. **තක්කරාති** පධානභාවෙන වුත්තස්ස අත්ථස්ස භුම්මවසෙන පටිනිද්දෙසොති තස්මිං ධම්මෙ සම්මා දුක්ඛක්ඛයාය නියාන්තෙතීති අයමෙත්ථ අත්ථෝති දස්සෙන්තෙතා ආහ **"තස්මිං -පෙ- සංවත්තනමාන"**න්ති.

5. අග්ගන්ති ඤ්‍යතීති **අග්ගඤ්ඤං. ලොකපඤ්ඤත්තීනන්ති** ලොකස්ස පඤ්ඤාපනං. **ලොකස්ස අග්ගන්ති** ලොකුප්පත්තිසමයෙ **"ඉදං නාම ලොකස්ස අග්ග"නති එවං ඤාතබ්බං** බුජ්ඣිතබ්බං. අග්ගමරියාද[2]න්ති ආදිමරියාදං.

---

1. දී 1-2 පිටෙ. 2 අග්ගං මරියාදං (අට්ඨකථායං).

6. **එත්තකං විප්පලපිත්වා**ති "න දානාහං භන්තෙ භගවන්තං උද්දිස්ස විහරිස්සාමී"ති, "න හි පන මෙ භන්තෙ භගවා උත්තරිමනුස්සධම්මා ඉද්ධිපාටිහාරියං කරොතී"ති, "න හි පන මෙ භන්තෙ භගවා අගහඤ්ඤං පඤ්ඤපෙතී"ති ච එත්තකං විප්පලපිත්වා. ඉදං කිර සො භගවා සත්ථුකිච්චං ඉද්ධිපාටිහාරියං, අගහඤ්ඤපඤ්ඤපනඤ්ච කාතුං න සක්ඛිස්සතීති පකාසෙන්තො කථෙසි. තෙනාහ **"සුනක්ඛත්තෙනා කිරා"**තිආදි. උත්තරවචනවසෙන පතිට්ඨාභාවතො **අප්පතිට්ඨො.** තතො එව **නිරවො නිස්සද්දො.**

ආදීනවදස්සනත්ථන්ති දිට්ඨධම්මිකස්ස ආදීනවස්ස දස්සනත්ථං. තෙනාහ **"සයමෙව ගරහං පාපුණිස්සසී"**ති. සම්පරායිකා පන ආදීනවා අනෙකවිධා; තෙ දස්සෙන්තො සුනක්ඛත්තෙනා න සද්දහෙය්‍යාති දිට්ඨධම්මිකස්සෙව ගහණං. **අනෙකාකාරණෙනා**ති "ඉතිපි සො භගවා අරහ"න්තිආදිනා[1]. අනෙකවිධෙන වණ්ණකාරණෙන. එවං මෙ අවණ්ණං න භවිස්සතීති අජ්ඣාසයෙන **අත්තනො බාලතාය** වණ්ණාරහානං අවණ්ණං **කත්වා.** එවං භගවා මක්ඛිභාවෙ ආදීනවං දස්සෙත්වා පුන තස්ස කථනෙ කාරණං විභාවෙතුං "ඉති ඛො තෙ"තිආදිමාහාති තං දස්සෙතුං **"තතො"**තිආදි වුත්තං. එවඤ්හි සුනක්ඛත්තස්ස අපපකොපි වචනොකාසො න භවිස්සතීති. **අපක්කමීති** අත්තනා යථාඛිතා වුට්ඨාය අපසක්කි. **අපක්කමනෙනා** සාසනතො භට්ඨා. තෙනාහ **"චුතො"**ති. **එවමෙවා**ති අපක්කමනෙනා ච න යථා තථා අපක්කමි; යථා පන කායස්ස භෙදා අපායෙ නිබ්බත්තෙය්‍ය; එවමෙව **අපක්කමි.**

කොරඛත්තිය[2]වත්ථුවණ්ණනා

7. **දුවිහි පදෙහී**ති දුවිහි වාක්‍යෙහි **ආරද්ධං**[3]. ඛ්‍යතිරෙකවසෙන තදුභයත්ථනිද්දෙසවසෙන උපරිදෙසනාය පවත්තත්තා. **අනුසන්ධිදස්සනවසෙනා**ති යථානුසන්ධිසඞ්ඛාතඅනුසන්ධිදස්සනවසෙන.

එකං සමයන්ති ච භුම්මත්ථෙ උපයොගවචනන්ති ආහ **"එකස්මිං, සමයෙ"**ති ච. **චූළ නාම ජනපදෙ**ති ජනපදිනං රාජකුමාරානං වසෙන තථාලද්ධනාමෙ. කුක්කුරවතං සමාදානවසෙන එතස්මිං අත්ථීති **කුක්කුරවතිකොති** ආහ **"සමාදින්නකුක්කුරවතො"**ති. **අඤ්ඤමපී**ති "වතුක්කොණ්ඩිකසෙසෙව විවරණං, තථා කවිවාව ඛාදනං, භුඤ්ජනං, වාමපාදං උද්ධරිත්වා මුත්තස්ස විස්සජ්ජන"න්ති එවමාදිකං **අඤ්ඤමපි** සුනඛෙහි කාතබ්බකිරියං. චතූහි සරීරාවයවෙහි කුණ්ඩනං ගමනං **චතුක්කොණ්ඩිකොණ්ඩො;** සො එතස්මිං අත්ථීති **චතුක්කොණ්ඩිකොති.** සො පන යස්මා චතූහි සරීරාවයවෙහි සඞ්ඝට්ටිතගමනො හොති; තස්මා වුත්තං **"චතුසඞ්ඝට්ටිතො"**ති. තෙනෙවාහ **"දෙව ජණ්ණූනී"**තිආදි. **භක්ඛසී**ති වා භක්ඛිතබ්බං, අසිතබ්බඤ්ච. තෙනෙවාහ **"යං කිඤ්චි ඛාදනීයං භොජනීය"**න්ති. කාමං ඛාදනඤ්ච නාම මුඛෙන කාතබ්බං; හත්ථෙන පන තත්ථ උපනාමනං නිවාරෙතුං අවධාරණං කතන්ති ආහ **"හත්ථෙන අපරාමසිත්වා"**ති; අගහෙත්වාති අත්ථො. **සුන්දරරූපොති** සුන්දරභාවො. **වතානි පත්ථනත්ථෙ නිපාතො** "අහො වතාහං ලාභී අස්ස"න්තිආදිසු විය. "සමණෙන නාම එවරූපෙන භවිතබ්බං අහො වතාහං එදිසො භවෙය්‍ය"න්ති එවං තස්ස පත්ථනා අහොසි. තෙනාහ **"එවං කිරා"**තිආදි.

---

1. දී 1-46, 82 පිටුවෙස්සු. 2. කොරක්ඛත්තිය (සී) 3. ආබද්ධං (අට්ඨකථායං)

ගරහන්තෝ අපි-ආදීසු "අපි සියේව පලණ්ඩක"නිආදීසු විය. **අරහන්තෝ ච** බුද්ධෝ, බුද්ධසාවකෝ "අරහන්තෝ ඛීණාසවා න හොන්තී"ති **එවං තස්ස දිට්ඨි උප්පන්නා.** යථාහ **මහාසීහනාදසුත්තෙ** "නත්ථි සමණස්ස ගොතමස්ස උත්තරිමනුස්සධම්මා අලමරියඤාණදස්සනවිසෙසා"ති[1]. **සත්තමං දිවසන්ති** භුම්මත්ථෙ උපයොගවචනං. **අලසකෙනාති** අජීරණෙන ආමරොගෙන.

අට්ඨිතචිත්තතාය **සුරාණපණ්ණසදිසෝ. බිරණත්ථම්භකන්ති** බීරණගච්ඡං.

මත්තා එතස්ස අත්ථීති **මන්තෝ**; හොජනමත්තඤ්ඤූති අත්ථෝ. තෙනාහ "පමාණයුත්ත"න්ති. **මන්තා මන්නාති** මන්තාය මඤ්ඤාය.

8. **එකූනවීසතිභාගාය** ගණනාය. **නිරාහාරොව අහොසි** භගවතෝ වචනං අඤ්ඤථා කාතුකාමෝ; තථාභූතොපි සත්තමෙ දිවසෙ උපට්ඨාකෙන උපනීතං භක්ඛං දිස්වා"ඩී"ති උපට්ඨාපෙතුං අසක්කොනෙතා හොජනතණ්හාය ආකඩ්ඪියමානහදයෝ තං කුච්ඡිපූරං භුඤ්ජිත්වා භගවතා වුත්තනියාමෙනෙව කාලමකාසි. තෙන වුත්තං **"අථස්සා"**තිආදි. **සචෙපි -පෙ- විනෙතබ්බානි** යදි එසෝ අවෙලෝ "ඩී"ති පච්චුපට්ඨාපෙත්වා "අජ්ජපි අහං න භුඤ්ජිස්සාමී"ති විනෙතබ්බෝ; තථාවිනෙතුං සතිපි දෙවතා විග්ගහෙන **තං දිවසං -පෙ- භෙදෙය්ය.** කසමා? **අදෙවජ්ඣාචචනා හි තථාගතා;** න තෙසං වචනං විතථං හොති.

ගතගතට්ඨානං අඛණමෙව හොතීති තෙහි තං කඛ්ඩිත්වා ගච්ඡන්තෙහි ගතගතපදෙසෙ උත්තරකසාමන්තා විවටඛණමෙව භුත්වා උපට්ඨාති. **තෙනෙති තිත්ථියා. සුසානංයෙව ගන්ත්වාති** "බිරණත්ථම්භකං අතික්කමිස්සාමා"ති ගච්ඡන්තාපි අනෙකවාරං තං අනුසංයායිත්වා පුනපි තංයෙව සුසානං උපගන්ත්වා.

9. **ඉදන්ති** ඉදං මතසරීරං. **"තමෙව වා සරීරං කථාපෙස්සී**ති තං සරීරං අධිට්ඨහිත්වා ඨිතපෙතෙන කථාපෙස්සී"ති කෙචි. කොරඛත්තියං[2]. වා අසුරයොනිතො ආනෙත්වා කථාපෙතු අඤ්ඤං වා පෙතං; කො එත්ථ විසෙසො. **"අච්චෙතබ්බෙය්‍යා හි බුද්ධච්ඡරෙ"**ති පන වචනතෝ තදෙව සරීරං සුනක්ඛතෙනෙන පහතමත්තං බුද්ධානුභාවෙන උට්ඨාය තමත්ථං ඤාපෙස්සීති දට්ඨබ්බං. පුරිමොයෙව පන අත්ථෝ අට්ඨකථාසු විනිච්ඡිතෝ. තථා හි වක්ඛති "නිබ්බත්තනට්ඨානතෝ"නිආදි[3].

10. **විපාකන්ති** ඵලං; අත්ථනිබ්බත්තනීති අත්ථෝ.

සමානෙතබ්බානීති සම්මා ආනෙතබ්බානි; සරූපතෝ ආනෙත්වා දස්සෙතබ්බානීති අත්ථෝ. පාටිහාරියානං පඨමාදිතා භගවතා වුත්තානුපුබ්බියා වෙදිතබ්බා. කෙචි පනෙත්ථ "පරචිත්තවිභාවනං, ආයුපරිච්ඡෙදවිභාවනං, බ්‍යාධිවිභාවනං, ගතිවිභාවනං, සරීරනික්ඛෙපවිභාවනං, සුනක්ඛතෙනෙන සද්ධිං කථාවිභාවනඤ්චාති ඉ පාටිහාරියානී"ති වදන්ති; තං යදි සුනක්ඛත්තස්ස චිත්තවිභාවනං සන්ධාය වුත්තං; එවං සති "සත්තා"ති වත්තබ්බං තස්ස භාවිඅවණ්ණවිභාවනාය සද්ධිං. අථ අවෙලස්ස මරණචිත්තවිභාවනං; තං "සත්තමං දිවසං කාලං කරිස්සතී"ති ඉමිනා සඛගහිතන්ති විසුං න වත්තබ්බං; තස්මා අට්ඨකථායං වුත්තනයෙනෙව ගහෙතබ්බං.

---

1. ම 1-97 පිටෙ. 2. කොරක්ඛත්තියං (සි). 3. දී-ටීක 3-7 පිටෙ.

අචෙලකළාරමට්ටකවත්ථුවණ්ණනා

11. **නිකණ්ණනදන්තමට්ටකොති**[1] නිකණ්ණනදන්තො මට්ටකො. සො කිර අචෙලකභාවතො පුබ්බෙ මට්ටකිතො හුත්වා විවරි විවරදන්තො ච; තෙන නං "කොරමට්ටකො"ති සඤ්ජානන්ති. යං කිඤ්චි තස්ස දෙන්තො "සාධුරූපො අයං සමණො"ති සම්භාවෙන්තො අගහං සෙට්ඨංයෙව දෙන්ති. තෙන වුත්තං **"ලාභග්ගං පත්තො; අග්ගලාභං පත්තො"**ති. බහූ අචෙලකා තං පරිවාරෙත්වා විචරන්ති; ගහට්ඨා ච තං බහූ අඩ්ඪා විභව-සම්පන්නා කාලෙන කාලං උපසඞ්කමිත්වා පයිරුපාසන්ති. තෙන වුත්තං **"යසග්ගං අග්ගපරිවාරං පත්තො"**ති. **වත්තානියෙව** පජ්ජිතබ්බතො පදානි. අඤ්ඤමඤ්ඤං අසඞ්කරතො **වත්තඤ්ඤාසා වා. සමන්නානීති** සමං අත්තානි ගණිතානි. **පුරජ්ජිමෙනාති එත**-සද්දසම්බන්ධෙන **"වෙසාලී"**නති උපයොගවචනං; අච්චූරපත්ථෙ ච **එත**-සද්දො පඤ්චම්‍යත්ථොති ආහ **"වෙසාලිතො අච්චූරෙ"**ති.

12. සාසනෙ පරිචයවසෙන **තිලක්ඛණාහතං පඤ්හං පුච්ඡි. න සම්පායාසීති** නාවබුජ්ඣි න සම්පාදෙසි. තෙනාහ **"සම්මා ඤාණගතියා"**ති-ආදි. **සම්පායනං** වා සම්පාදනං. පඤ්හං පුට්ඨස්ස ච **සම්පාදනං** නාම සම්මදෙව කථනන්ති තදභාවං දස්සෙන්තො **"අථ වා"**තිආදිමාහ. කොප-වසෙන තස්ස අක්ඛීනි කම්පනභාවං ආපජ්ජිංසූති ආහ **"ඛම්පනක්ඛීනිස්සු**[2] **පරිවත්තෙත්වා"**ති. **ඛොපනන්ති** කොධං; සො පන චිත්තස්ස පකුපපන-වසෙන පවත්තතීති ආහ **කුප්පනාකාරන්ති. දොසන්ති** ආඝාතං; සො පන ආරම්මණෙ දූසනවසෙන පවත්තතීති ආහ **"දූසනාකාර"**න්ති. **අතුට්ඨාකාරන්ති** තුට්ඨියා පීතියා පටිපක්ඛභූතපවත්තිආකාරං. කායවචී-විකාරෙහි **පාඛඨං අකාසි. මා වත නොති** එත්ථ මා-ති පටික්ඛෙපො, **නොති** මය්හන්ති අත්ථොති ආහ **"අහොවත මෙ න භවෙය්‍යා"**ති. **මං වත නොති** එත්ථ පන **නොති** සංසයෙති ආහ **"අහොසි වත නු මමා"**ති.

14. **පරිපුබ්බා දහිත** – සද්දො වත්ථනිවාසනං වදතීති ආහ **"පරිදහිතො නිවත්ථවත්ථො"**ති. යසනිමිත්තකතාය ලාභස්ස යසපරිහානියාව ලාභපරිහානි වුත්තා හොතීති පාළියං **"යසා නිහිතො"**ති වුත්තං.

අචෙලපාටිකපුත්තවත්ථුවණ්ණනා

15. "අහං සබ්බං ජානාමී"ති එවං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං වදන්ති පටි-ජානන්තීති ඤාණවාදෙ; තෙන මයා ඤාණවාදෙන **සද්ධිං. අතික්කම්ම ගච්ඡතොති උපඩ්ඪභාගෙන** පරිච්ඡින්නං පදෙසං අතික්කමිත්වා ඉද්ධිපාටි-හාරියං කාතුං ගච්ඡතො. කිං පනායං අචෙලො පාටිකපුත්තො අත්තනො පමාණං න ජානාතීති? නො න ජානාති. යදි එවං කස්මා සුක්ඛගජ්ජිතං ගජ්ජීති? "එවාහං ලොකෙ පාසංසො භවිස්සාමී"ති කොහඤ්ඤං කත්වා සුක්ඛගජ්ජිතං ගජ්ජි. තෙන වුත්තං **"නගරවාසිතො"**තිආදි **පඨමපෙය්‍යාති** යුගග්ගාහං ආරභිත්වා.

16. **හීනාධිමුත්තිකසත්තා -පෙ- උදපාදි.** වුත්තඤ්හතං "හීනාධිමුත්තිකා සත්තා හීනාධිමුත්තිකෙ එව සත්තෙ සෙවන්ති භජන්ති පයිරුපාසන්තී"ති[3]

---

1. නිකණ්ණනදන්තමට්ඨකොා (සී. අ.) 2. ඛබරඛක්ඛිනිපි (අට්ඨකථායං)
3. සං 1-368 පිට්ඨෙ අත්ථතො සමානං.

යස්මා තථාවුත්තා වාචා තථාරූපචිත්තහෙතුකා; තඤ්ච චිත්තං තථා-රූපදිට්ඨිචිත්තහෙතුකං; තස්මා "තං වාචං අප්පහාය"ති වත්වා යථා තස්සා අප්පහානං හොති; තං දස්සෙන්තෝ "තං චිත්තං අප්පහාය"ති ආහ; තස්ස ච යථා අප්පහානං හොති; තං දස්සෙතුං "තං දිට්ඨිං අප්පටිනිස්ස-ජ්ජිත්වා"ති අවොච. යස්මා වා තථාරූපා වාචා මහාසාවජ්ජා; චිත්තං තතෝ මහාසාවජ්ජතරං තංසමුට්ඨාපකභාවතෝ; දිට්ඨි පන තතෝ මහා-සාවජ්ජතමා තදුභයස්ස මූලභාවතෝ; තස්මා තෙසං මහාසාවජ්ජතාය ඉමං විභාගං දස්සෙන්තෝ අයමනුක්කමෝ යථිතෝති වෙදිතබ්බෝ. තෙසං පන යථා පහානං හොති; තං දස්සෙතුං **"අහ"**නන්ආදි වුත්තං. **"නාහං බුද්ධෝ"ති වදනෙන්ති** සාධ්‍යෙය්‍යෙන විනා උජුකමෙව "අහං බුද්ධෝ න හොමී"ති වදනෙන්ති. **චිත්තදිට්ඨිප්පහානෙපි** එසෙව නයෝ. **විපතෙය්‍යාති** එත්ථ **වි** - සද්දෙ පඨමෙ විකපෙප උපසග්ගමත්තං; දුතියෙ පන විසරණත්ථෝති[1] ආහ **"ඝාතෙය්‍යා වා පන එලෙය්‍යා"**ති.

17. **එකංසෙනාති** එකන්තෙන; එකන්තිකං පන වචනපරියාය-මිතිමුත්තං හොතීති ආහ **"නිප්පරියායෙනා"**ති. **ඔධාරිතානි** අවධාරිතා නියමෙත්වා භාසිතා. **විගතරූපෙනාති** අපගතසභාවෙන. තෙනාහ **"විගච්ඡිතසභාවෙනා"**ති; ඉද්ධානුභාවෙන අපනීතසකභාවෙන. තෙන වුත්තං **"අත්තනෙනා"**තිආදි.

18. **ඛයං ගච්ඡතීති දුක්ඛගාමිනී.** කිදිසං ඛයන්ති ආහ **"සරූ-පෙනා"**තිආදි. අයඤ්හි සො ගණ්ඩස්සුපරිඵොටඨබ්බාදෙසං.

19. අජාතස්ස ලිච්ඡවිසෙනාපතිස්ස මහානිරයෙ නිබ්බත්තිත්වා තතො ආගන්ත්වා අවෙලස්ස පාථිකපුත්තස්ස සන්තිකෙ පරොදනං. **අභාවාති** පුබ්බෙ වුත්තපපකාරස්ස පාටිහාරියකරණස්ස අභාවා. භගවා පන සන්නි-පතිතපරිසාය පසාදජනනත්ථං තදනුරූපං පාටිහාරියං අකාසියෙව. යථාහ **"තෙජොධාතුං සමාපජ්ජිත්වා"**තිආදි.

ඉද්ධිපාටිහාරියකථාවණ්ණනා

20. නිවයනං ඛනධඤ්ඤුනං සඤ්ඤවයනං **නිවයො;** තත්ථ නියුත්තානි **නෙවයිකා;** ගහපති එව නෙවයිකා **ගහපතිනෙවයිකා.** එත්තකානි ජඛ්ඣසහස්සානීති පරිමාණාභාවතො **සහස්සෙනාපි අපරිමාණගණනා.** **තෙනෙවාති** ඉමස්ස වසෙන සන්නිපතිතාය එවංමහතියා පරිසාය ඛණ්ඩන-මොකඛං කාතුං ලබභති; එතෙනෙව කාරණෙන.

21. **චිත්තුත්‍රාසභයන්ති** චිත්තස්ස උත්‍රාසනාකාරෙන පවත්තභයං; න ඤාණභයං; නාපි "භායති එතස්මා"ති එවං වුත්තං ආරම්මණභයං. **ජම්භි-තත්තන්ති** තෙනෙව චිත්තුත්‍රාසභයෙන සකලසරීරස්ස ජම්භිතභාවො. **ලොමහංසොති** තෙනෙව භයෙන, තෙන ව ජම්භිතත්තෙන සකලසරීරෙ ලොමානං හට්ඨභාවො; සො පන තෙසං භිත්තියං නාගදන්තානං විය උද්ධංමූලතාති ආහ **"ලොමානං උද්ධග්ගභාවෙ"**නි. **අත්තනෙනෙන ආවිඤ්ඡිතබ්බාති** අත්තනො නිසීදනට්ඨානං නිගුළ්හට්ඨානං උපපරික්ඛන්තෙනා පරිබ්බාජකාරාමං පරියන්තෙන අනුසංයායිත්වා; කස්සචිදෙව සුනක්ඛත්තස්ස වා සුනක්ඛත්තසදිසස්ස වා සබ්බඤ්ඤුපටිඤ්ඤං අපහාය සත්ථු සම්මුඛීභාවෙ සත්තධා තස්ස මුද්ධාඵලනං ධම්මතා. තෙන වුත්තං **"මා නස්සතු බාලො"**තිආදි.

---

1. විප්පාරණත්ථෝති (?)

22. **සංසප්පතීති** තත්ථේව පාසාණඵලකෙ බාලදූරකෝ විය උට්ඨාතුං අසක්කොන්තෝ අවසීදනවසෙන ඉතෝ චිතෝ ච සංසප්පති. තෙනාහ **"ඛණිදනී"**ති. **තත්ථෙව සඤ්චරතීති** තසම්ං යෙව පාසාණෙ ආනිසදුපට්ඨිනෝ සඤ්චලනං නිසජ්ජවසෙනෙව සඤ්චරති; න උට්ඨාය පදසා.

23. **විනට්ඨරූපොති** සමාහාවනාය විනාසෙන, ලාභස්ස විනාසෙන ච විනට්ඨසභාවෝ.

පඨමභාණවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

---

25. **ගොඝාතෙනාතීති** බලවන්තබලීවද්දයොජිතෙහි.

26. **තස්සාති** ජාලියස්ස. අයඤ්හි මණ්ඩිසෙන පරිබ්බාජකෙන සද්ධිං භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා ධම්මං සුණි; තතෝ පුරෙතරං භගවතෝ ගුණානං අජානනකාලෙ අයං පවත්ති තෙනෙවාහ **"නිට්ඨතු තාව පාටිහාරියං -පෙ- පරාජයෝ භවිස්සතී"**ති.

27. **කිණසීසොති** කිණසදිසහරිතවණ්ණා සීහෝ. **කාළසීසොති** කාළවණ්ණා සීහෝ. **පණ්ඩුසීසොති** පණ්ඩුවණ්ණා සීහෝ. **කෙසරසීසොති** කෙසරවන්තෝ සෙතවණ්ණා, ලොහිතවණ්ණා වා සීහෝ. **මිගරාජෙසූති** එත්ථ **මිග**-සද්දෝ කිඤ්චාපි පසදකුරුඹාදීසු කෙසුචිදෙව චතුප්පදෙසු නිරූළ්හෝ; ඉධ පන සබ්බසාධාරණවසෙනාති දස්සෙන්තෝ **"මිගරාජෙසූති සබ්බචතුප්පදානං රාජෙසූ"**ති වුත්තං. ආගන්ත්වා සෙන්ති එත්ථාති **ආසයෝ;** නිවාසනට්ඨානං. **සීහනාදනන්ති** පරිසඤ්ඤායනං සහනතෝ, පටිපක්ඛස්ස ච හනනතෝ "සීහෝ"ති ලද්ධනාමස්ස මිගාධිපස්ස ඝොසං; සෝ පන තෙන යසමා කුතොචිපි අභීතභාවෙන පවත්තතීයති; තස්මා වුත්තං **"අභීතනාද"**න්ති. තත්ථ තත්ථ තාසු තාසු දිසාසු ගන්ත්වා චරිතබ්බතාය භක්ඛිතබ්බතාය **ගොචරෝ** ඝාසොති ආහ **"ගොචරායාති ආහාරත්ථායා"**ති. **චරං චරන්ති** මිගසඞ්ඝෙ මිගසමූහෙ මුදුමංසතාය චරං චරං මහිංසවනචරාහාදිං වධිත්වාති යොජනා. තෙනාහ **"ථූලං ථූල"**න්ති. චරචරභාවෙන හි තස්ස චරභාවෝ ඉච්ඡිතෝ. සූරභාවං සන්ධාය සිතං **සූරභාවසඤ්ඤිතසිතං;** තෙන සූරභාවෙනාපි හි "කිං ඉමෙ පාණකෙ දුබ්බලෙ හන්ත්වා"ති අපපථාමෙසු පාණෙසු කාරුඤ්ඤං උපට්ඨහති.

28. **විඝාසෙති** පරස්ස භක්ඛිතසෙසතාය විරූපෙ ඝාසෙ විඝාසෙ; උච්ඡිට්ඨෙ. තෙනාහ "භක්ඛිතාභක්ඛිතමංස"න්ති; තස්මිං **විඝාසෙ;** විඝාස-නිමිත්තන්ති අත්ථෙ. **අසම්මානදෙසෙනාති** අසම්මානදෙසහෙතු; අහඞ්කාරනිමිත්තන්ති අත්ථෙ. සෙ පනස්ස අසම්මානෙ ඨථා උප්පජ්ජි; තං දස්සෙතුං **"තඤ්ඤෙව"**නිආදි වුත්තං.

"සෙගාලකංයෙව"න්තිපි පාඨෙ; ඨථාවුත්තෙනෙව අත්ථෙ. **හෙරණ්ඩ-කංයෙවාති** හෙරණ්ඩසකුණරවසදිසංයෙව; හෙරණ්ඩා නාම එකෙ පකඛී දිස්සන්ති; තස්ස කිර සද්දෙ අනිච්ඡ විරූපෙ අමනාපෙ. තෙනාහ **"අප්පියඅමනාපසද්දමෙවා"**ති. සම්මාපටිපත්තියා විසෙසතෝ සුට්ඨු ගතාති **සුගතා;** සම්මාසම්බුද්ධා. තෙ අපදෙසන්ති සොධෙන්ති සත්තසන්තානං එතෙනීති **සුගතාපදෙසානි;** තිස්සෝ සික්ඛා. යසමා තාහි තෙ "සුගතා"ති ලක්ඛියන්ති; තා ච තෙසං ඔවාදභූතා; තස්මා **"සුගතලක්ඛණෙසූ"**තිආදි වුත්තං. යදි තා සුගතස්ස ලක්ඛණභූතා, සාසනභූතා ච; කථං පනෙස

පාථිකපුත්තෝ තත්ථ තාසු සිකඛාසු ජීවති; කෝ තස්ස තාහි සම්බන්ධෝති ආහ **"එතස්ස හී"**තිආදි. **සම්බුද්ධානං දෙමාති** දෙන්තීති බුද්ධසඤ්ඤය දෙන්තී අධිප්පායෝ. තෙන **එස -පෙ- ජීවති නාම** න සුගතඤ්ඤයඅජ්ඣුපගමනතෝ. **"තථාගතෙ"**තිආදි එකත්තෙන පුථුවචනන්ති ආහ **"තථාගත"**න්තිආදි. බහුවචනමෙව ගරුසම්මං එකස්මිම්පි බහුවචනප්පයොගතෝ **එකවචනං විය වුත්තං** වචනවිපල්ලාසෙන.

29. **සමෙක්ඛිත්වා**ති සමං කත්වා මිච්ඡාදස්සනෙන අපෙක්ඛිත්වා; තං පන අපෙක්ඛනං තථාමඤ්ඤනමෙවාති ආහ **"මඤ්ඤිත්වා"**ති. පුබ්බෙ වුත්තං සමෙක්ඛනමපි මඤ්ඤනමෙවාති වුත්තං **"අමඤ්ඤිත්ථ පුන අමඤ්ඤිංසූ"**ති; තෙන අපරාපරං තස්ස මඤ්ඤනප්පවත්තිං දස්සෙති. හෙරණ්ඩකරවං කොසති විකෙකාසන්තීති **සොඤ්ඩ.**

30. තෙ තෙ පාණෙ බ්‍යාපාදෙන්තෙ සසතීති බ්‍යගෙඝෝති ඉමිනා නිබ්බචනෙන "බ්‍යගෙඝා"ති මිගරාජස්සපි සියා නාමන්ති ආහ **"බ්‍යගෙඝා[1]ති මඤ්ඤන්තීති සීහොහමස්මීති මඤ්ඤන්ති"**ති. යදිපි යථාවුත්තනිබ්බචනවසෙන සීහොපි "බ්‍යගෙඝා"ති වත්තබ්බතං අරහති; බ්‍යඝ-සද්දෙ පන මිගරාජෙ එව නිරූළ්හොති දස්සෙන්තෝ **"සීහෙන වා"**තිආදිමාහ.

31. සීහෙන විවරිතවනෙ සංවිස්සත්තා වුත්තං "මහාවනෙ සුඤ්ඤවනෙ විවිත්තෝ"ති.

34. **කිලෙසබන්ධනා**නි තණ්හාබන්ධනතෝ තණ්හාබන්ධනඤ්හි පිරං දළ්හබන්ධනං දුමෙමාවනීයං. යථාහ—

> "සාරත්තරත්තා මණිකුණ්ඩලෙසු,
> පුත්තෙසු දාරෙසු ච යා අපෙක්ඛා;
> එතං දළ්හං බන්ධනමාහු ධීරා,
> ඔහාරිනං සිථිලං දුප්පමුඤ්චං"නන්ති.[2]

කිලෙසබන්ධනානි වා දසවිධසංයොජනතෝ. **මහාවිදුග්ගං නාම වත්තාරෝ ඔඝා** මහන්තං ජලවිදුග්ගං විය අනුපවිත්තකුසලසම්භාරෙහි දුග්ගමත්තෙන.

අග්ගඤ්ඤපඤ්ඤත්තිකථාවණ්ණනා

36. **ඉමස්ස** පදස්ස. ඉදං නාම ලොකස්ස අග්ගන්ති ඤාතබ්බං; තං **අග්ගඤ්ඤං**; සෝ පන ලොකස්ස උප්පත්තිකක්කමෝ පවත්තිපවෙණී චාති ආහ **"ලොකුප්පත්තිවිධියවංස"**න්ති. සම්මාසම්බොධිතෝ උත්තරිතරං නාම කිඤ්චි නත්ථි පජානිතබ්බස්සු; තං පන කොචි කත්වා දස්සෙන්තෝ **"යාව සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණා පජානාමී"**ති ආහ. "මම පජානනා"ති අස්සාදෙන්තෝ තණ්හාවසෙන, "අහං පජානාමී"ති අභිනිවිසන්තෝ දිට්ඨිවසෙන, "සුට්ඨු පජානාමි සම්මා පජානාමී"ති පග්ගණ්හන්තෝ මානවසෙන න පරාමසාමීති යොජනා. "පච්චත්තඤ්ඤවා"ති පදං "නිබ්බුති විදිතා"ති පදද්වයෙනාපි යොජෙතබ්බං "පච්චත්තංයෙව උප්පාදිතා නිබ්බුති ච පච්චත්තංයෙව විදිතා"ති; සයම්භුඤාණෙන නිබ්බත්තතා නිබ්බුති සයමෙව විදිතාති අත්ථෝ. අට්ඨකථායං පන "පච්චත්ත"න්ති පදං විභත්තිලොපං කත්වා ආවුත්තිනයෙන අවත්තතීති දස්සෙතුං **"අත්තනාංයෙව අත්තනී"**ති වුත්තං.

1. බ්‍යග්ඝෝ (සී. ඵ.) 2. ඛු 1-63, ඛු 5-53 පිට්ඨෙසු.

අවිදිතනිබ්බානානි අපපටිලද්ධනිබ්බානා මිච්ඡාපටිපන්නත්තා. පජානනමපි හි තදධිගමවසෙනෙව වෙදිතබ්බං. එති ඉට්ඨභාවෙන පවත්තනීති **අයෝ**; සුඛං. තපපටිකෙඛපෙන **අනයෝ**; දුක්ඛං. තදෙව හිතසුඛස්ස බ්‍යසනතෝ **බ්‍යසනං.**

37. **තං දස්සෙන්තෙනා**ති භගවාපි "අඤ්ඤතිත්ථියා තත්ථ සාරඤ්ඤදී"ති තං දස්සෙන්තෙනා. **ආධිපච්චභාවෙනා**ති ආධිපච්චසභාවෙන. යස්ස ආචරිය-වාදස්ස වසෙන පුරිසෝ "ආචරියෝ"ති වුච්චති, ඉසා ආචරියවාදෙ, ආචරිය-භාවොති ආහ **"ආචරියභාවං ආචරියවාදෙ"**නති. **එත්ථා**ති ආචරියවාදෙ **ඉති කත්වා**ති ඉමිනා කාරණෙන. **සෙතී**ති ආචරියවාදෙ. **"අග්ගඤ්ඤ"-නෙවෙව වුත්තෙනා** අග්ගඤ්ඤවිසයතත්තා. **කෙන විකිතනන්**ති කෙන පකාරෙන විහිතං. තෙනාහ **"කෙන විකිතං කිනන්ති විකිත"**නති. **බ්‍රහ්මජාලෙ**ති බ්‍රහ්මජාලසංවණ්ණනායං[1]. තත්ථ හි විත්ථාරතෝ වුත්තවිධිං ඉධ අතිදිසති; පාළි පන තත්ථ වෙව ඉධ ච එකසදිසාවාති.

41. බ්‍රහ්මා පදෙසිකා මූලභූතා එත්ථ සන්තීති **බ්‍රහ්මාපදෙසිකං**; ආචරියකං. තෙනෙවාහ **"බ්‍රහ්මාපදෙසිකමූලක"**නති. **මනොපදෙසිකන්**ති එත්ථාපි එසෙව නයෝ.

47. යෙන වචනෙන අබභාවිකඛන්ති; තස්ස අවිජ්ජමානතා නාම අත්ථවසෙනෙවාති ආහ **"අසංවිජ්ජමානත්ථෙනා"**ති. **තුච්ඡා, මුසාති** ච කරණත්ථෙ පච්චත්තවචනන්ති ආහ **"තුච්ඡෙන, මුසාවාදෙනා"**ති. වචනස්ස අනෙකාසාරං නාම අවිපරීතෝ අත්ථොති තදභාවෙනාහ. **"අනෙකාසාරවිරහිතෙනා"**ති. **අභිආවික්ඛන්තී**ති අභිභවිත්වා ඝට්ටෙන්තා කථෙන්ති, අක්කොසන්තීති අත්ථෝ. **විපරීතසඤ්ඤිනී** අයාථාවසඤ්ඤිනී. **සුභං විමොක්ඛන්**ති "සුභ"නති වුත්තවිමොක්ඛං **වණ්ණනිභසිණන්**ති සුනීලකසුපිතකාදිවණ්ණකසිණං. **සඛ්ඛ**නති යං සුභා, අසුභඤ්ච වණ්ණ-කසිණං; තඤ්ච සබ්බං. **න අසුභන්**ති අසුභම්පි "අසුභ"නති තස්මිං සමයෙ න සඤ්ජානාති; අථ ඛො "සුභ"නෙවව සඤ්ජානාතීති අත්ථෝ. **විපරීතා** අයාථාවගාහිතාය, අයාථාවවාදිතාය ච.

48. යස්මා සෝ පරිබ්බාජකෝ අවිසයත්ථම්චිජ්ඣගාහිතාය සම්මා අපපටි-පජ්ජිතුකාමෝ සම්මාපටිපන්නං විය මං සමණෙ ගොතමෝ, භික්ඛවෝ ච සඤ්ඤානන්තුති අධිප්පායෙන **"තථා ධම්මං දෙසෙතූ"**නතිආදිමාහ; තස්මා වුත්තං **"මයා එතස්ස -පෙ- වට්ටතී"**ති. **මම්මන**න්ති ම්මපපදෙසං පිළා-ජනනට්ඨානං. **සුට්ඨූ**ති සක්කච්චං. යථා න විනස්සති, එවං **අනුරක්ඛ**.

වාසනායාති කිලෙසක්ඛයාවහාය පටිපත්තියා වාසනාය සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙවාති.

සුමඞ්ගල විලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය
පාථිකසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

---

1. දී-ඨ 1-93 පිට්ඨාදීසු.

2. උදුම්බරික සුත්ත

නිග්‍රොධපරිබ්බාජකවත්ථුවණ්ණනා

49. **උදුම්බරිකායන්ති** සම්බන්ධෙ සාමිවචනන්ති ආහ **"උදුම්බරිකාය දෙවියා සන්තකෙ පරිබ්බාජකාරාමෙ"**ති. "උදුම්බරිකාය"නන්ති වා පාඨො; තථා සති අධිකරණෙ එතං භුම්මං. අයඤ්හත්ථ අත්ථො උදුම්බරිකාය රුක්ඛෙසු දෙවියා නිබ්බත්තිතො ආරාමෝ උදුම්බරිකා; තස්සං උදුම්බරිකායං තෙනාහ **"උදුම්බරිකාය දෙවියා සන්තකෙ"**ති. තාය හි නිබ්බත්තිතො තස්සා සන්තකො. වරණාදිපාඨවසෙන චෙත්ථ නිබ්බත්තත්ථබොධකස්ස සද්දස්ස අදස්සනං. **සඤ්ඤිනොති** භික්ඛූනම්පි තෙසං සඤ්ඤාපනෙන "සඤ්ඤිනො"ති එවංලද්ධනාමො. **සංවණ්ණනීකොති** පසංසිතො. **ඉරියතීති** පවත්තති. **අරියෙන ඤාණෙනාති** කිලෙසෙහි ආරකත්තා අරියෙන ලොකුත්තරෙන ඤාණෙන. **අරියාය විමුත්තියාති** සුවිසුද්ධාය ලොකුත්තර-ඵලවිමුත්තියා.

දිවා-සද්දො දින-සද්දො විය දිවසපරියායො; තස්ස විසෙසනභාවෙන වුච්චමානො දිවා-සද්දො සව්සෙසං දිවසභාගං දීපෙතීති ආහ **"දිවසස්ස දිවා"**තිආදි. යස්මා සමාපන්නස්ස චිත්තං නානාරම්මණතො පටිසංහතං හොති; ඛානසම්ඵග්ගි ච පවිවෙකූපගමනෙන සඞ්ඝණ්ඩිකාභාවතො එකාකියාය නිලීනො විය හොති; තස්මා වුත්තං **"තතො තතො -පෙ- ගතො"**ති මනො භවනන්ති මනසො විවට්ටනිස්සිතං වඩ්ඩිං ආවහන්තීති **මනොභාවනියාති** ආහ **"මනවඩ්ඪකානං"**නන්තිආදි. **උන්නමන්ති** න සංකුචන්ති; අලීනඤ්ච හොන්තීති අත්ථො.

51. **යාවතාති** යාවන්තොති අයමෙත්ථ අත්ථොති ආහ "යත්තකා"ති. **තෙසන්ති** නිද්ධාරණෙ සාමිවචනං. නිද්ධාරණඤ්ච කෙනචි විසෙසෙන ඉච්ඡිතබ්බං. යෙහි ච ගුණවිසෙසෙහි සමන්නාගතා භගවතො සාවකා උපාසකා රාජගහෙ පටිවසන්ති; අයඤ්ච තෙහි සමන්නාගතොත්ති ඉමං විසෙසං දීපෙතුං **"තෙසං අඛණතරො"**ති වුත්තං. තෙනාහ **"භගවතො කිරා"**තිආදි.

52. **තෙසන්ති** පරිබ්බාජකානං. **කථායාති** තිරච්ඡානකථාය. **දස්සනෙනාති** දිට්ඨිදස්සනෙන. **ආකප්පෙනාති** වෙසෙන. **කුතෙනනාති** කිරියාය. **ආචාරෙනාති** අඤ්ඤමඤ්ඤසම්මං ආචරිතබ්බආචාරෙන. **විහාරෙනාති** රත්තින්දිවං විහරිතබ්බවිහරණෙන. **ඉරියාපථෙනාති** ඨානාදිඉරියා-පථෙන. අඤ්ඤකාරතාය අඤ්ඤදත්ථිකෙ නියුත්තානි **අඤ්ඤදත්ථිකියා. සඞ්ඝනන්ථා** සමාගන්ථා **රාසිභූතා** පරෙහි **නිසිනනට්ඨෙන.** අරඤ්ඤානි ච තානි වනපත්ථානි චාති **අරඤ්ඤවනපත්ථානි.** තත්ථ යං අරඤ්ඤ-කඞ්ඛනිපඨාදකං ආරඤ්ඤකානං; තං "අරඤ්ඤ"නන්ති වෙදිතබ්බං. **වනපත්ථන්ති** ගාමන්තං අතික්කමිත්වා මනුස්සානං අනුපචාරට්ඨානං; යත්ථ න කසියති න වපීයති. වුත්තඤ්හතං "වනපත්ථන්ති දූරානමෙතං සෙනාසනානං අධිවචන"න්ති වනපත්ථන්ති වනසණ්ඩානමෙතං සෙනාසනානං, වනපත්ථන්ති භීසනකානමෙතං, වනපත්ථන්ති සලොමහංසානමෙතං, වනපත්ථන්ති පරි-යන්තානමෙතං, වනපත්ථන්ති න මනුස්සූපචාරානමෙතං සෙනාසනානං

අධිවචන"න්ති.[1] තෙන වුත්තං **"ගාමූපචාරතො මුත්තානී"**තිආදි. **පණානීති** පරියන්තානි අනිද්ධූනි. තෙනාහ **"දූරතරානී"**තිආදි. **විහාරූපචාරෙනා**ති විහාරස්ස උපචාරපදෙසෙන. **අඛ්‍යාතජනස්සා**ති මඤ්ඤගාමිනෝ ජනස්ස. **මන්දසද්ධානී**ති උච්චාසද්දමහාසද්දභාවතෝ තනුසද්ධානි. මනුස්සෙහි සමාගමම්ප එකජ්ඣං පවත්තනිතස්මෙ, **නිග්ඝෝසෝ**; තස්ස යස්මා අපෙථා දුබ්භාවිතෝ හොති; තස්මා වුත්තං **"අවිභාවිතත්තෙන නිග්ඝෝසෙනා"**ති. **විගතවාතානී**ති විගතසද්ධානි. **"රහස්සකරණස්ස යුත්තානී"**ති ඉමිනාපි තෙසං ඨානානං අරඤ්ඤලක්ඛණයුත්තතං, ජනවිවිත්තතං, වනවිවිත්තමෙව ච විභාවෙති; තථා **"එකීභාවස්ස අනුරූපානී"**ති ඉමිනා.

53. **කෙනා**නි හෙතුම්හි, සහයොගෙ ච කරණවචනන්ති ආහ **"කෙන කාරණෙන කෙන පුග්ගලෙන සද්ධි"**න්ති. එකොපි හි විභත්තිනිද්දෙසො අනෙකත්ථවිභාවනො හොති; තථා තද්ධිතත්ථපදසමාහාරෙති.

සංසන්දනන්ති ආලාපසල්ලාපවසෙන කථාසංසන්දනං. **ඤාණබ්‍යත්තභාවන්**ති බ්‍යත්තඤාණභාවං; සො පන පරස්ස වචනෙ උත්තරදානවසෙන, පරෙන වා වුත්තඋත්තරෙ පච්චුත්තරදානවසෙන සියාති ආහ **"උත්තරපච්චුත්තරණයෙනා"**ති. යො හි පරස්ස වචනං තිපුකඛලෙන නයෙන රූපෙති; තථා පරස්ස රූපනවචනං ඤාතිභාවං ආපාදෙති; තස්ස තාදිසං වචනසභාවං ඤාණවෙය්‍යතනියං විභාවෙති පාකටං කරොතීති. **සුඤ්ඤාගාරෙසු නට්ඨා**ති සුඤ්ඤාගාරෙසු නිවාසෙසු නට්ඨා විනට්ඨා අභාවං ගතා. **නාස්ස පඤ්ඤා නයෙ**ති තෙහි තෙහි කතපුච්ඡනපටිපුච්ඡනනිමිත්තං නානාපටිභානුප්පත්තියා විසාරමාපන්නං පුච්ඡිතං පඤ්හං විස්සජ්ජෙතුං අසමත්ථතාය. **ඔතරාඛෙය්‍යාමා**නි නිරුස්සාහං විය කරොන්තා අවරොඛෙය්‍යාම; තං පරස්ස ඔරොධනං වාදජාලෙන විනද්ධනං විය හොතීති ආහ **"විනද්ධෙය්‍යාමා"**ති. තදත්ථං තෙන තුච්ඡකුම්භිනිදස්සනං කතං; තං ව්‍යතිරෙකමුඛෙන දස්සෙතුං **"පූරිතඤ්හි"**තිආදි වුත්තං.

බලං දීපෙතෙනානි අභූතමෙව අත්තනො ඤාණබලං පකාසෙන්තා. **අසම්භින්නතා**නන්ති ජානිසම්භෙදභාවෙන අසම්භින්නතා. අඤ්ඤජාතිසම්භෙදෙ සති අස්සතරස්ස අස්සස්ස ජාතභාවො[2] විය සීහස්සපි සීහථාමභාවො සියාති ආහ **"අසම්භින්නතඤ්ඤෙවරූපිහි"**නන්ති. **ඨානසොවා**නි තඛ්ඛණෙ එව.

54. "සුමාගධා නාම නදී"ති කෙචි; තං මිච්ඡාති දස්සෙන්තො "සුමාගධා නාම පොක්ඛරණී"ති වත්වා තස්සා පොක්ඛරණීභාවස්ස සුත්තන්තරෙ ආගතතං දස්සෙතුං **"යස්සා තීරෙ"**තිආදි වුත්තං. මොරානං නිවාපො එත්ථාති **මොරනිවාපො.** ඛ්‍යධිකරණනමපි හි පදුනං බාහිරත්ථසමාසො හොතියෙව යථා "උරසිලොමො"ති. අථ වා නිවුත්ථමෙත්ථාති **නිවාපො**; මොරානං නිවාපො **මොරනිවාපො**; මොරානං නිවාපට්ඨානං. තෙනාහ **"යත්ථ මොරානා"**නන්තිආදි. යස්මා නිග්‍රොධො තපොජිගුච්ඡාදෙ; සාසනෙ ච භික්ඛූ අත්තකිලමථානුයොගං වජ්ජෙත්වා භාවනානුයොගෙන පරමස්සාසපත්තෙන විහරන්තෙන පස්සති; තස්මා "කථං නු ඛො සමණො ගොතමො කායකිලමථෙන විනාව සාවකෙ විනෙතී"ති සඤ්ඤාතසන්දෙහො "කො නාම සො"තිආදිනා භගවන්තං පුච්ඡි. අස්සසති අනුසඛ්කිතපරිසඛ්කිතො හොති එතෙනාති **අස්සාසෙ**; පිතිසොමනස්සන්ති ආහ **"අස්සාසප්පත්තානි තුට්ඨිප්පත්තා සොමනස්සප්පත්තා"**ති. අධිකො සෙට්ඨො

1. අභි 2-260 පිට්ඨෙ. 2. අස්සථාමභාවො (?)

ආසයෝ නිස්සයෝ **අජ්ඣාසයෝති** ආහ **"උත්තමනිස්සයභූත"**න්ති. ආදිභූතං පුරාතනං සෙට්ඨචරියං **ආදිබ්‍රහ්මචරියං**; ලොකුත්තරමග්ගන්ති අත්ථෝ. තථා හෙස සබ්බබුද්ධපච්චෙකබුද්ධසාවකෙහි තෙනෙව ආකාරෙන අධිගතෝ. තෙනාහ **"පුරාණ -පෙ- අරියමග්ගං"**න්ති. තථා හි තං භගවා "අද්දස පුරාණං මග්ගං පුරාණමඤ්ජස"න්ති අවොච. පූරෙත්වා භාවනාපාරිපූරිවසෙන. "පූරෙත්වා"ති වා ඉදං "අජ්ඣාසයං ආදිබ්‍රහ්මචරිය"න්ති එත්ථ පාඨසෙසොති වදන්ති. "අජ්ඣාසයං ආදිබ්‍රහ්මචරියං පටිජානන්ති අස්සාසපපත්තා"ති එවං වා එත්ථ යොජනා.

තපොජිගුච්ඡාවාදවණ්ණනා

55. පකතා හුත්වා විචිත්තා **විප්පකතාති** ආහ **"අනිට්ඨිතාව හුත්වා ඨිතා"**ති.

56 **විරියෙන පාපජිගුච්ඡනවාදෙති** ලූඛපටිපත්තිසාධනෙන වීරියෙන අත්තතණ්හාවිනොදනවසෙන පාපකස්ස ජිගුච්ඡනවාදෙ. ජිගුච්ඡතීති **ජිගුච්ඡා**; තබ්භාවො **ජෙගුච්ඡං**; අධිකං ජෙගුච්ඡං අධිජෙගුච්ඡං; අනිච්ච පාපජිගුච්ඡනං; තස්මිං **අධිජෙගුච්ඡෙ.** කායදළ්හීබහුලං තපතීති **තපො**; අත්තකිලමථානුයොගවසෙන පවත්තං වීරියං; තෙන කායදළ්හීබහුලතානිමිත්තස්ස පාපස්ස ජිගුච්ඡනං, විරජ්ජනම්පි **තපොජිගුච්ඡා**නි ආහ **"වීරියෙන පාපජිගුච්ඡා"**ති. ඝාසච්ඡාදනසෙනාසනතණ්හාවිනොදනමුඛෙන අත්තසෙනහවිරජ්ජනන්ති අත්ථෝ. උපරි වුච්චමානෙසු නානාකාරෙසු අවෙලකාදිවතෙසු එකජ්ඣං සමාදින්නානං පරිසොධනමෙවෙත්ථ **පාරිපූරිං**; න සබ්බසං අනවසෙසතො සමාදානං තස්ස අසම්භවතොති ආහ **"පරිපුණ්ණානි පරිසුද්ධා"**නි. **පරිසොධනඤ්ච** නෙසං සකසමයසිද්ධෙන නයෙන පටිපජ්ජනමෙව. විපරියායෙන අපරිසුද්ධතා වෙදිතබ්බා.

57. **එකං පඤ්හම්පි න කථෙති"**ති පඨමං අත්තනා පුච්ඡිතපඤ්හස්ස අකථිතත්තා වුත්තං.

තපනිස්සිතකොති අත්තකිලමථානුයොගසඞ්ඛාතං තපං නිස්සාය සමාදාය වත්තනකො. **සීහනාදෙති** සීහනාදසුත්තවණ්ණනායං.[1] යස්මා තත්ථ විත්ථාරිතනයෙන වෙදිතබ්බානි; තස්මා තස්සා අත්ථපකාසනාය වුත්තනයෙනපි වෙදිතබ්බානි.

උපක්කිලෙසවණ්ණනා

58. "සම්මා ආදියතී"ති වත්වා **සම්මා ආදියනඤ්චස්ස** දළ්හගහණොති ආහ "දළ්හං ගණ්හාති"ති. "සාසනාවවරෙනාපි දීපෙතබ්බ"න්ති වත්වා තං දස්සෙතුං **"එකවෙවාහි"**තිආදි වුත්තං; තෙන ධුතඞ්ගධරතාමත්තෙනෙන අත්තමනතා, පරිපුණ්ණසඞ්කප්පතා සම්මාපටිපත්තියා උපක්කිලෙසොති ඉමමත්ථං දස්සෙති; න යථාවුත්තතපසමාදානධුතඞ්ගධරතානං සතිපි අනියාමනිකත්තෙ සදිසතන්ති දට්ඨබ්බං.

"දුව්ඛස්සාපී"ති 'අත්තමනො හොති පරිපුණ්ණසඞ්කප්පො'ති ච එවං උපක්කිලෙසහෙදෙන වුත්තස්ස දුව්ඛස්සාපි තපස්සිනොා"ති කෙචි. යස්මා පන අට්ඨකථායං සාසනිකවසෙනාපි අත්ථෝ දීපිතෝ. තස්මා බාහිරකස්ස, සාසනිකස්ස වාති එවං දුව්ඛස්සාපි තපස්සිනොති අත්ථෝ

1. දී-අ 1-291 පිටෙ.

වෙදිතබ්බා. තථා වෙව හි උපරිපි අත්ථවණ්ණනං වක්ඛතීති. **එත්තාවතාති** යදිදං "කෝ අඤ්ඤෝ මයා සදිසෝ"ති එවං අතිමානස්ස, අනිට්ඨිත-කිච්චසෙසව ව "අලමෙත්තාවතා"ති එවං අතිමානස්ස ව උප්පාදනං; එත්තවතා.

උක්කංසතීති උක්කට්ඨං කරොති. **උක්කිපතීති** අඤ්ඤසං උපරි ඛිපති; පගහණාහාතීති අත්ථො. **පරං සංහාරෙතීති** පරං සංහරං නිහීනං කරොති. **අවක්කිපතීති** අධො ඛිපති; අවමඤ්ඤතීති අත්ථො.

මානමදකරණෙනාති මානසඞ්ඛාතස්ස මදස්ස කරණෙන උප්පාදනෙන. **මුච්ඡිතෝ හොතීති** මුච්ඡාපන්නෝ හොති; සා පන මුච්ඡාපත්ති අභිජ්ඣා-සීලබ්බතපරාමාසකායගන්ථෙහි ගධිතචිත්තතා, තත්ථ ච අතිලගහභාවොති ආහ **"ගධිතෝ අජ්ඣොපන්නොනා"**ති. **පමජ්ජනඤ්හෙතන්ති**[1] පමජ්ජනමෙවාති ආහ **"පමාදමාපජ්ජතී"**ති. කෙවලං ධුතඞ්ගසුද්ධිකෝ හුත්වා කම්මට්ඨානං අනනුයුඤ්ජනෙනා නාය එව ධුතඞ්ගසුද්ධිකතාය අත්තුක්කංසනාදිවසෙන පවත්තෙතයාති දස්සෙතුං **"සාසනෙ"**තිආදි වුත්තං. තෙනාහ **"ධුතඞ්ගමෙව -පෙ- පචෙවතී"**ති.

59. **කෙයෙව** පච්චයා. **සුටු්ඨ කතං පටිසඞ්ඛරිත්වා ලද්ධානි** ආදරගාරවයොගෙන සක්කච්චං අභිසඞ්ඛරිත්වා දුනවසෙන උපනයවසෙන ලද්ධා. **වණ්ණහරණානීති** ගුණකිත්තනං. **අස්සාති** තපස්සිනො.

60. **වොදුස්සනන්ති** බ්‍යාසනං; විභජ්ජනන්ති අත්ථො. තං පනෙත්ථ විභජනං දස්ඛා ඉච්ඡිතන්ති ආහ **"දෙවභාගං ආපජ්ජතී"**ති. **දෙව භාගෙ කරොති** රුච්චනාරුච්චනවසෙන. **ගෙඛජාතොනි** සඤ්ඤාතගෙඛො. **මුච්ඡනං** නාම සතිවිප්පවාසෙනෙව හොති; න සතියා සතීති ආහ **"පමුට්ඨස්සතී"**ති ආදිනවමත්තමපීති ගධිතාදිභාවෙන පරිභොගෙ ආදිනවමත්තමපි **න පස්සති. මත්තඤ්ඤුතානි** පරිභොගෙ මත්තඤ්ඤුතා. **පච්චවෙක්ඛණපරිභොග-මත්තමපීති** පච්චවෙක්ඛණමත්තෙනෙන පරිභොගමපි එකවාරං. පච්චවෙක්ඛිත්වාපි පරිභුඤ්ජනමපි **න කරොති.**

61. **විවක්කසඞ්ඛාතානි** විපුලත්තමවක්කසඞ්ඛාතා. සබ්බස්ස භුඤ්ජ-නතො අයොකූටසදිසා දන්තා එව **දන්තකූටං. අපස්සෙනීති** පස්සෙති. **අවෙලකාදිවසෙනාති** අවෙලකවතාදිවසෙන. **ලුබ්භජීවිනන්ති** සලෙලබ්භපරි-පන්නියා ලුබ්භජීවිකං.

62. **තපං කරොතීති** භාවනාමනසිකාරලක්ඛණං තපං චරති චරන්තො විය හොති. **චඞ්කමං ඔතරති** භාවනං අනුයුඤ්ජන්තො විය. **විහාරඞ්ගණං සම්මජ්ජති** වත්තපටිපත්තිං පූරෙන්තො විය.

"ආදස්සයමානො"ති වා පාඨො.

කිඤ්චි වජ්ජන්ති කිඤ්චි කායිකං වා වාචසිකං වා දුස්සං. **දිට්ඨිගතන්ති** විපරීතදස්සනං. **අරුච්චමානන්ති** අත්තනො සිද්ධන්තෙ පටික්ඛිත්තභාවෙන අරුච්චමානං. **රුච්චති** මෙති "කප්පති මෙ"ති **වදති. අනුඤ්ඤාතබ්බන්ති** තච්ඡාවිපරීතභූතභාවෙන "එවමෙත"න්ති අනුඤ්ඤාතබ්බං. සවනමනොහාරි-තාය "සාධු සුටු්ඨ"ති **අනුමොදිතබ්බං.**

63. කුජ්ඣනසීලතාය **කොධනො.** වුත්තලක්ඛණෙ උපනාහො එතස්ස අත්ථීති **උපනාහි.** එවංභූතො ච තංසමඞ්ගි හොතීති **"සමන්නා-ගතො හොති"**ති වුත්තං. එස නයො ඉතො පරෙසුපි.

---

1. ගිජ්ඣිතඤ්හෙතන්ති (?)

අයං පන විසෙසෝ— ඉස්සති උස්සූයතීති **ඉස්සුකී.** සබ්බනං අසන්ත-ගුණසම්භාවනං **සඤ්ඨා.** සෝ එතස්ස අත්ථීති **සඤ්ඨෝ.** සන්තදෝසපටිච්ඡාද-නසභාවා **මායා.** මායා එතස්ස අත්ථීති **මායාවී.** ගරුට්ඨානියානම්පි පණීපාතාකරණලක්ඛණං ථම්භනං **ථද්ධං;** තං එස්ස අත්ථීති **ථද්ධෝ.** ගුණේහි සමානං, අධිකඤ්ච අතික්කමිත්වා නිහීනං කත්වා මඤ්ඤනසීලතාය **අතිමානී.** අසන්තගුණසම්භාවනත්තිකතාසඞ්ඛාතා පාපා ලාමකා ඉච්ඡා එතස්සාති **පාපිච්ඡා.** මිච්ඡා විපරීතා දිට්ඨි එතස්සාති **මිච්ඡාදිට්ඨිකෝ.** "ඉදමේව සච්චං; මොඝමඤ්ඤ"නාති[1] එවං අත්තනා අත්තානිහිවිට්ඨතාය සතා දිට්ඨි **සන්දිට්ඨි.** තමේව පරාමසතීති **සන්දිට්ඨිපරාමාසී.** අට්ඨකථායං පන "සයං දිට්ඨි සන්දිට්ඨී"ති වත්වුවසෙන අත්ථෝ වුත්තෝ. ආ බාළ්හං ච්ය ඩීයතීති **ආඛ්‍යානන්ති** ආහ **"දළ්හා සුට්ඨු ඨපිතා"**නති. යථාගහිතං ගාහං පටිනිස්සජ්ජනසීලෝ **පටිනිස්සග්ගී** තපපටික්ඛෙපෙන **දුප්පටිනිස්සග්ගී.** පටිසෙධත්ථෝ හි අයං **දු**-සද්දෝ, යථා 'දුප්පඤ්ඤෝ, දුස්සීලෝ'නි[2] ච.

පරිසුද්ධප්පටිපදාපත්තකථාවණ්ණනා

64. **ඉධ නිග්‍රෝධ තපස්සී**ති යථානුක්කමනත්තා පුරිමපාළිං නිගමන-වසෙන එකදෙසෙන දස්සෙති. තෙනාහ **"එවං භගවා"**තිආදි. **ගහිතලද්ධිනන්ති** "අවෙලකාදිභාවෝ සෙය්‍යෝ; තෙන ච සංසාරසුද්ධි හොති"ති එවං ගහිතලද්ධිං. **රක්ඛිතං තපනන්ති** තාය ලද්ධියා සමාදියිත්වා රක්ඛිතං අවෙලකවතාදිතපං. **"සබ්බමේව සඞ්කිලිට්ඨ"**නන්ති ඉමිනා යං වක්ඛති **පරිසුද්ධපාළිවණ්ණනාය**ං "ලූඛතපස්සිනෝ වෙව ධුතඞ්ගධරස්ස ච වසෙන යොජනා වෙදිතබ්බා"ති[3]. තස්ස පරික්ඛපිතරූපස්ස **ලූඛස්ස** තපස්සිනොති අයමෙත්ථ අධිප්පායොති දස්සෙති **"පරිසුද්ධ පාළිදස්සනත්ථ"**නති ච ඉමිනා නිස්සයානං වසෙන පාළියෙවෙත්ථ ලබ්භති. න පන තදත්ථෝති දස්සෙති. **වුත්තනයිපක්ඛවසෙනාති** වුත්තස්ස අත්ථස්ස පටිපක්ඛවසෙන; පටික්ඛෙපවසෙනාති අත්ථෝ. **තස්මිං කාරණේති** හෙතුඅත්ථේ භුම්මන්ති තස්ස හෙතුඅත්ථෙන කරණවචනෙන අත්ථං දස්සෙන්තෝ **"එවං ඉමෝ තෙනා"**ති-ආදිමාහ. **උත්තරිං වායමමානෝති** යථාසමාදින්නෙහි ධුතඞ්ගේහි අපරි-පූරෙන්ෝ, අපරියොසිතසඞ්කප්පෝ ච හුත්වා උපරි භාවනානුයොගවසෙන සම්මාවායාමං කරොන්තෝ.

69. **ඉතෝ පරන්ති** ඉතෝ යථාවුත්තනයතෝ පරං. **අගහභාවං වා සාරභාවං වාති** තපොජිගුච්ඡාය අගහභාවං වා සාරභාවං වා **අජානන්තෝ. "අයමේවස්ස අගහභාවෝ සාරභාවෝ"**ති මඤ්ඤමානෝ **අගහපත්තා, සාරපත්තා චා"**ති ආහ.

පරිසුද්ධතච්ඡපත්තාදිකථාවණ්ණනා

70. සමනං සංයමනං **යාමෝ**ති; හිංසාදිනං අකරණවසෙන වතුබ්බිධෝ යාමොව **චාතුයාමෝ**ති; සෝ එව සංවරෝ; තෙන සංවුතෝ ගුත්තසබ්බද්වාරෝ **චාතුයාමසංවරසංවුතෝ.** තෙනාහ **"චතුබ්බිධෙන සංවරෙන සංගිතෝ"**ති **අතිපාතනං** හිංසනන්ති ආහ **"පාණං න හනතී"**නි[5]. ලොභචිත්තෙන

1. ම॰ 2-150, 166, 381; ම 3-22, 23, බු 1-162; බු 7-57 බු 10-80 පිටෙස්සු.
2. ම 1-366 පිටෙස්. 3. අ॰ 2-221; අ॰ 3-367 ම 1-116; බු 1-57 පිටෙස්සු.
4. දී - ට්ඨ 3 - 23 පිටෙස්. 5. න පාණං අතිපාතෙතීති (ක)

භාවිතං සමභාවිතන්ති කත්වා **භාවිතං නාම පඤ්චඞ්ගාමගුණං.** අයඤ්ච තෙසු තෙසංයෙව සමුදාචාරෝ මඤ්ඤාටඨාපකං වියාති ආහ **"තෙසං සඤ්ඤායා"**ති.

එතන්ති අභිහරණං, නිනාය අනාවත්තනඤ්ච. තෙනාහ **"සෝ අභිහරතීතිආදිලක්ඛණ"**න්ති. **අභිහරතීති** අභිවුද්ධිං නෙති. තෙනාහ **"උපරූපරි වඩ්ඪතී"**ති චක්කවත්තිනාපි පබ්බජිතස්ස අභිවාදනාදි කරියතෙවාති පබ්බජ්‌ජා සෙට්ඨා ගුණවිසෙසයොගතො, දෙසචිරභිතතො ච, යතො සා පණ්ඩිතපඤ්ඤත්තා වුත්තා. ගිහිභාවෝ පන නිහීනෝ තදුභයාභාවතොති ආහ **"හීනාය හීනභාවත්ථාය"**ති.

71. **තවප්පතාති** තවං පත්තා[1]; තවසදිසා හොතීති අත්ථෝ.

74. **තිත්ථියානං වසෙනාති** තිත්ථියානං සමයවසෙන. **නෙසන්ති** තිත්ථියානං. **තන්ති** දිබ්බචක්ඛුං. **සීලසම්පදන්ති** සබ්බාකාරසම්පන්නං චතුපාරිසුද්ධිසීලං; **තවසාරසම්පත්තිතොති** තවතපොජිගුච්ඡාසාරසම්පත්තිතො.[2] **විසෙසභාවන්ති** විසෙසභාවං.

අවෙලකපාළිමත්තම්පීති අවෙලකපාළිආගතත්ථමත්තම්පි **නත්ථි;** තස්මා මයං අනස්සාම විනට්ඨාති අත්ථෝ. **අ-කාරෝ වා නිපාතමත්තං; නස්සාමාති** විනස්සාම. **කුතො පරිසුද්ධපාළීති** කුතො එව අමෙහසු පරිසුද්ධපාළිආගතපටිපත්ති. එස නයෝ සෙසෙසුපි. **සුතිවසෙනාපීති** සොතපථාගමනමත්තෙනාපි **න ජානාම.**

නිග්‍රොධසභාපඤ්ඤායනවණ්ණනා

75. **අස්සාති** සඤ්ඤානස්ස ගහපතිස්ස. **කක්කළන්ති** එරුස්සං. **ඵරුසවචනන්ති** අවත්තබ්බවචනං. යස්මා එරුසවචනං යං උද්දිස්ස පයුත්තං; තස්මිං ඛමාපිතෙ ඛමාපකස්ස පටිපාකතිකං හොති; තස්මා **"අයං මඤ්ඤී"**ති ආදි වුත්තං.

76. **බොධනත්ථාය ධම්මං දෙසෙති;** න අත්තනො බුද්ධභාවඝොසනත්ථාය **වාදත්ථායාති** පරවාදභඤ්ජනවාදත්ථාය. **රාගාදිසමනත්ථාය ධම්මං දෙසෙති;** න අන්තොවාසිකම්‍යතාය. **ඔසානිට්ඨරණත්ථායාති** චතූරොඝතිත්ථරණත්ථාය ධම්මං දෙසෙති සබ්බසො ඔරපාරානිණ්ණමාවහනතා දෙසනාය. **සබ්බකිලෙසපරිනිබ්බානත්ථාය ධම්මං දෙසෙති** කිලෙසානං ලෙසෙනපි දෙසනාය අපරාමට්ඨභාවතො.

බ්‍රහ්මචරියපරියොසානාදිවණ්ණනා

77. **ඉදං සබ්බම්පීති** සත්තවස්සතො පට්ඨාය යාව "සත්තාහ"න්ති පදං; ඉදං සබ්බම්පි වචනං **අසඤ්ඤා පන අමායාවී උජුජාතිකතා** තික්ඛපඤ්ඤතු උගඝටිතඤ්ඤූති අධිප්පායෙන. සෝ හි තංමුහුත්තෙනෙව අරහත්තං පත්තුං සක්ඛිස්සතීති. **වඞ්කවඞ්කාති** කායවඞ්කාදීහිපි වඞ්කෙහි වඞ්කා ජිමෙහා කුටිලා. **"සඨං පනාහං අනුසාසිතුං න සක්ඛිස්සාමී"**ති න ඉදං භගවා කිලාසුභාවෙනෙව වදති; අථ ඛො තස්ස අභාජනභාවෙනෙව.

78. **පකතියා ආචරියොති** යො එව තුම්හාකං ඉතො පුබ්බෙ පකතියා ආචරියො අහොසි; සෝ එව ඉදානිපි පුබ්බාචිණ්ණවසෙන ආචරියො හොතු;

1. තවප්පත්තා විය (ක) 2. තපොජිගුච්ඡාය තවසාරසම්පත්තිතො (?)

න මයං තුම්හෙ අනෙතවාසිකෙ කාතුකාමානි අධිප්පායෙන. **න මයං තුම්හාකං උද්දෙසෙන අජ්ඣිකා;** ධම්මතන්තිමෙව පන තුම්හෙ ඤාපෙතුකාමම්හාති අධිප්පායෙන. **ආජීවතොති** ජීවිකාය වුත්තතො. **අකුසලානි කොට්ඨාසං පත්තානි** අකුසලානි තං තං කොට්ඨාසිතංයෙව උපගතා. **කිලෙසදරථසම්පයුත්තානි** කිලෙසදරථසහිතා තංසම්බන්ධනතො. ජාතිජරාමරණානං හිතානි **ජාතිජරාමරණීයා.** සඞ්කිලෙසො එව අත්ථි, සඞ්කිලෙසෙ වා නියුත්තානි **සංකිලෙසිකා. වොදානං** වුච්චති විසුද්ධි; තස්ස පච්චයභූතත්තා **වොදනියෙ.** තථාභූතා වෙතෙ වොදපෙන්තීති ආහ **"සත්තෙ වොදපෙන්තී"**ති. සිඛාපත්තා පඤ්ඤාය පාරිපූරිවෙපුල්ලතා මග්ගඵලවසෙනෙව ඉච්ඡිතබ්බාති ආහ **"මග්ගපඤ්ඤා -පෙ- වෙපුල්ලෙ"**නති. **උභොපි වා එතානි** පාරිපූරි වෙපුල්ලානි. යා හි තස්ස පාරිපූරී; සා එව වෙපුල්ලතාති. **තතොති** සඞ්කිලෙසධම්මපපහානවොදානධම්මාභිවුද්ධිහෙතු.

79. **"යථා මාරෙනා"**ති නයිදං නිදස්සනවසෙන වුත්තං; අථ ඛො තථාභාවකථනමෙවාති දස්සෙතුං **"මාරො කිරා"**තිආදි වුත්තං. **අථානි** මාරෙන තෙසං පරියුට්ඨානපපත්තිතො පච්ඡා අඤ්ඤාසීති යොජනා. කස්මා පන භගවා පගෙව න **අඤ්ඤාසී**ති? අනාවජ්ජිතත්තා. **මාරං පවිඛාකිච්චාති** මාරෙන තෙසු කතං පරියුට්ඨානං විඛමෙත්වා; න තෙසං සති පයොජනෙ බුද්ධානං දුක්කරං. **සොති** මග්ගඵලුපපත්තිහෙතු. **තෙසං** පරිබ්බාජකානං.

චුට්ඨානි පරියුට්ඨානවසෙන චුට්ඨා. **යත්ථාති** නිද්ධාරණෙ භුම්මන්ති ආහ **"යෙසු"**නි. **අඤ්ඤාණත්ථන්ති** අජානනත්ථං; උපසග්ගමත්තඤ්චෙත්ථ **ආ**-කාරොති ආහ **"ජානනත්ථ"**න්ති, භීමංසනත්ථන්ති අත්ථො. **චිත්තං නුපපන්නන්නන්ති** "ජානාම තාවස්ස ධම්ම"න්ති ආජානනත්ථං "බ්‍රහ්මචරියං චරිස්සාමා"ති එකස්මිං දිවසෙ එකවාරම්පි තෙසං චිත්තං නුපපන්නං. **සත්ථාහොති** පන වුච්චමානො එතෙසං කිං කරිස්සතීති යොජනා. **සත්ථාහං පූරෙතුන්ති** සත්ථාහං බ්‍රහ්මචරියං පූරෙතුං; බ්‍රහ්මචරියවසෙන වා සත්ථාහං පූරෙතුන්ති අත්ථො. **පරවාදභිඤ්ඤන්නන්ති** පරවාදමද්දනං. **සඞ්ඛවාදසමුස්සාපන්න**න්ති සකවාදපග්ගණ්හනං. **වාසනායාති** සච්චසම්පටිවෙධවාසනාය **නෙසන්ති** ච පකරණවසෙන වුත්තං. තදඤ්ඤෙසඤ්ඤසම්පි හි භගවතො සම්මුඛා පරම්පරාය ච දෙවමනුස්සානං සුණන්තානං වාසනාය පච්චයො එවාති. යං පනෙත්ථ අත්ථතො න විභත්තං; තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙවාති.

සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය

උදුම්බරිකසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

3. චක්කවත්ති සුත්ත

අත්තදීපසරණතාවණ්ණනා

80. **උත්තානං** වුච්චති පාකටං; තප්පටික්ඛේපෙන **අනුත්තානං** අප්පාකටං, පටිච්ඡන්නං, අපවුරං, දුව්ඤේඤ්ඤයඤ්ච. අනුත්තානානං පදානං වණ්ණනා **අනුත්තානපදවණ්ණනා.** උත්තානපදවණ්ණනාය පයොජනාභාවතො **අනුත්තානග්ගහණං.** **"මාතුලා"**ති ඉත්ථිලිඞ්ගවසෙන ලද්ධනාමො එකො රුක්ඛො; තස්සා ආසන්නපදෙසෙ මාපිතත්තා නගරම්පි "මාතුලා"තෙව පඤ්ඤායිත්ථ. තෙන වුත්තං **"මාතුලායන්ති එවංනාමකෙ නගරෙ"**ති. **අවිදූරෙති** තස්ස නගරස්ස අවිදූරෙ.

කාමඤ්චත්ථ සුත්තෙ "භූතපුබ්බං භික්ඛවෙ රාජා දළ්හනෙමි නාම අහොසි"ත්‍යාදිනා අතීතවංසදීපිකා කථා ආදිතො පට්ඨාය ආගතා; "අසීතිවස්සසහස්සායුකානං මනුස්සානං වස්සසහස්සායුකා පුත්තා භවිස්සන්ති"ත්‍යාදිනා පන සච්චෙසං අනාගතත්ථපටිසංයුත්තා කථා ආගතාති වුත්තං **"අනාගතවංසදීපිකාය සුත්තනෙත්තකථාය"**ති. අනාගතත්ථදීපනඤ්හි අච්ඡරියං; තත්ථාපි අනාගතස්ස සම්මාසම්බුද්ධස්ස පටිපත්තිකිත්තනං අච්ඡරියතමං. **සමාගමෙනාති** සන්නිපාතෙන.

"හත්ථගතං අමනාප"න්ත්‍යාදි කෙවලං තෙසං පරිවිතක්කමත්තං. **අමනාපන්ති** අමනුඤ්ඤං. බුද්ධඤ්ච කතෙ අපපක්කොපි අපරාධො අප්පකො කාරො විය ගරුතරවිපාකොති ආහ **"බුද්ධෙඛෙත්තෙ සඤ්ඤිං-පෙ- සදිසං හොති"**ති. **තත්‍රාති** තස්මිං මාතුලනගරස්ස සමීපෙ; තස්සං වා පරිසායං.

අත්තදීපාති එත්ථ කාමං යො පරෙ න හොති; සො අත්තාති සඤ්ඤාතොත්‍ය "අත්තා"ති වුච්චති; හිතසුඛෙසිභාවෙන පන අත්තනිබ්බිසෙසත්තා ධම්මා ඉධ **"අත්තා"**ති අධිප්පෙතා. තෙනාහ **"අත්තා නාම ලොකිය-ලොකුත්තරා ධම්මා"**ති. දීඛා ආපො ගතා එත්ථාති **දීපො;** ඔඝෙන අනජ්ඣොත්ථතතා භූමිභාගො. ඉධ පන කාමොඝාදීහි අනජ්ඣොත්ථරණීයත්තා දීපො විය**දීපො;** අත්තා දීපො පතිට්ඨා එතෙසන්ති **අත්තදීපා.** තෙනාහ **"අත්තානං දීප"**න්ත්‍යාදි. දීපභාවො චෙත්ථ පටිසරණතාති ආහ **"ඉදං තෙසෙව වෙවචන"**න්ත්‍ය. **අඤ්ඤසරණපටික්ඛෙපවචනන්ති** අඤ්ඤසරණභාවපටික්ඛෙපවචනං. ඉදඤ්හි න අඤ්ඤං සරණං කත්වා විහරණසෙව පටික්ඛෙපවචනං; අථ ඛො අඤ්ඤසස්ස සරණසභාවසෙසව පටික්ඛෙපවචනං තප්පටික්ඛෙපෙ ච තෙන ඉතරස්සාපි පටික්ඛෙපසිද්ධිතො. තෙනාහ **"නාඤ්ඤ"**ත්‍යාදි. ඉදානි තමෙවත්ථං සුත්තන්තරෙන[1] සාධෙතුං **"වුත්තම්පි චෙත"**න්ත්‍යාදි. යදි එත්ථ පාකතිකො අත්තා ඉච්ඡිතො; කථං තස්ස දීපසරණභාවො; තස්මා අධිප්පායිකො එත්ථ අත්තා භවෙය්‍යාති පුච්ඡති **"කො පනෙත්ථ අත්තා නාමා"**ති. ඉතරො යථාධිප්පෙතං අත්තානං දස්සෙතෙන්තො **"ලොකිය-ලොකුත්තරා ධම්මා"**ති. දුතියවාරොපි පඨමවාරසෙසව පරියායභාවෙන දෙසිතොති දස්සෙතුං **"තෙනාහා"**ත්‍යාදි වුත්තං.

ගොචරෙති භික්ඛූනං ගොචරට්ඨානභූතෙ. තෙනාහ **"චරිතුං සුත්ත-ට්ඨානෙ"**ති. **සඤ්ඤාති** කථං පනායං භික්ඛූනං සඤ්ඤාති ආහ **"පෙතනිකෙ**

1 බු 1-37 පිටෙ ධම්මපදෙ

විසයෙ"ති. පිතිතො සම්මාසම්බුද්ධතො ආගතත්තා "අයං තුම්හාකං ගොචරෝ"ති තෙන උද්දිට්ඨත්තා **පෙතතිකෙ විසයෙති. චරණන්ති** සාමිඅත්ථෙ උපයොගවචනන්ති ආහ **"අයමෙවත්ථො"**ති; චරන්තානන්ති ච අත්ථො; තෙනායං විහන්තිවිපල්ලාසෙනපි වචනවිපල්ලාසෙනපීති දස්සෙති. කිලෙසමාරස්ස ඔතාරුල්ලාභෙනෙව ඉතරමාරානම්පි ඔතාරුල්ලාභො වෙදිතබ්බා. **අයං පනත්ථො**ති ගොචරෙ චරණං සඤ්ඤායාහ; වත්ථු පන ඛ්‍යතිරෙකමුඛෙන ආගතං.

සකුණෙ හන්තීති **සකුණඝසි;** මහාසෙනසකුණෙ**ා. අජ්ඣුපපත්තොති** අභිභවනවසෙන පත්තා උපගතා. **න මෙ ඛ්‍යාගෙ**නති මෙ අයං සකුණඝසි නාලං **අභවිස්ස. නඞගලඛණ්ඩකථකරණන්ති** නඞගලෙන කසිතපපදෙසො. **ලෙඩ්ඩුට්ඨානන්ති** ලෙඩ්ඩූනං උට්ඨපිතට්ඨානං. **සකෙ බලෙති** අත්තනො බලහෙතු. **අපක්කිදන්ති** අවගාළ්හත්තාභා සඤ්ජාතතමභා. **අසඤ්ඤරමාණාති**[1] අවහායන්ති.

මහන්තං ලෙඩ්ඩුන්ති නඞගලෙන භින්නට්ඨානෙ සුකඛතාය තිබ්බිණසිඞ්ඝඅයොඝනසදිසං මහන්තං ලෙඩ්ඩුං. **අභිරුහිත්වා**ති තස්ස අධොභාගෙන අත්තනා පවිසිත්වා නිලීනයොගඝපපදෙසං සල්ලක්ඛෙත්වා තස්සුපරි වඞ්කමනෙනා **අසඤ්ඤරමානො අට්ඨාසි. "එහි බො"**නිආදි තස්ස අසඤ්ඤරමානාකාරදස්සනං. **සන්නියහාති** වාතඝහණවසෙන **උභො පක්ඛෙ** සමං ඨපෙත්වා. **පච්චුපාදීති** පාවිසි. **තත්ථෙවා**ති යත්ථ පුබ්බෙ ලාපො ඨිතො; තත්ථෙව ලෙඩ්ඩුමහි. **උරන්ති** අත්තනො උරපපදෙසං. **පච්චත්තාලෙසීති** පති අත්තාලෙසි සාරම්භවසෙන වෙගෙන ගන්ත්වා පහරණතො විධාරෙන්තී පත්තාලෙසි. **ආරම්මණන්ති** පච්චයං. "අවසර"න්ති කෙචි.

"කුසලාන"න්ති එවං පවත්තාය දෙසනාය කො අනුසන්ධි? යථාඅනුසන්ධි එව. ආදිතො හි "අත්තදීපා භික්ඛවෙ විහරථා"තිආදිනා[2] යෙව අත්තධම්මපරියායෙන ලොකියලොකුත්තරධම්මා ගහිතා; තෙයෙවෙත්ථ කුසලඝගහණෙන ගහිතාති. **අනවජ්ජලක්ඛණානන්ති** අවජ්ජපටිපක්ඛභාවානං. "අවජ්ජරහිතභාවාන"න්ති කෙචි. තත්ථ පුරිමෙ අත්ථිකපෙ විපාකධම්මධම්මා එව ගහිතා; දුතියෙ පන විපාකධම්මාපි. යදි එවං කථං නෙසං සම්භූය වත්තනන්ති? න බො පනෙතං එවං දට්ඨබ්බං. "විපාක ධම්මා සීලාදි විය සම්භූය වත්තිතබ්බා"ති. **සම්භූතන්ති** පන අත්තනො සන්තානෙ සම්මා ආභූනං පච්චයවසෙන පවත්තියෙවාති දට්ඨබ්බං. විපාකධම්මා හි පච්චයවිසෙසෙහි සත්තසන්තානෙ සම්මදෙව ආහිතා ආයුආදිසම්පත්තිවිසෙසභූතා උපරූපරිකුසලවිසෙසූපපත්තියා උපනිස්සයා හොන්තීති වදන්ති. **පුඤ්ඤං පවඩ්ඪතීති** එත්ථ පුඤ්ඤන්ති උත්තරපදලොපෙනායං නිද්දෙසොති ආහ **"පුඤ්ඤඵලං වඩ්ඪතී"**ති පුඤ්ඤඵලන්ති ච එකදෙසසරූපෙකසෙසෙන වුත්තං "පුඤ්ඤඤ්ච පුඤ්ඤඵලඤ්ච පුඤ්ඤඵල"න්ති ආහ **"උපරූපරි පුඤ්ඤම්පි පුඤ්ඤඵල්පාකොපි වෙදිතබ්බා"**ති.

"මාතාපිතූන"න්තිආදි නිදස්සනමත්තං; තස්මා අඤ්ඤම්පි එවරූපං හෙතූපනිස්සයං කුසලං දට්ඨබ්බං. **සිනෙහවසෙනා**ති උපනිස්සයභූතස්ස සිනෙහස්ස වසෙන; න සම්පයුත්තස්ස. න හි සිනෙහසම්පයුත්තං නාම කුසලං අත්ථි. **මුදුමද්දවචිත්තන**න්ති මෙත්තාවසෙන අතික්‍රිය මද්දවන්තං චිත්තං. යථා මත්ථකපත්තං වට්ටගාමිකුසලං දස්සෙතුං "මාතාපිතූනං -පෙ- මුදුමද්දවචිත්ත"න්ති වුත්තං; එවං මත්ථකපත්තමෙව විවට්ටගාමිකුසලං

1. අසංවදමානා (පාළියං). 2. දී 3-48 පිටෙස.

දස්සෙතුං **"චත්තාරෝ සති -පෙ- බොධිපක්ඛියධම්මා"**ති වුත්තං. තදඤ්ඤුපි පන දානසීලාදිධම්මා වට්ටස්ස උපනිස්සයභූතා **වට්ටගාමිකුසලං.** විවට්ටස්ස උපනිස්සභූතා **විවට්ටගාමිකුසලන්ති** වෙදිතබ්බා. **පරියොසානන්ති** ඵලචිත්තෙසාවහානය ඵලදාය කොටි සිඛාපත්තෝ, දෙවලොකෙ ච පවත්තිසිරිවිභවොති පරියොසානං. **"මනුස්සලොකෙ"**ති විසෙසිතා, මනුස්සලොකවසෙනෙව චායං දෙසනා ආගතාති. මගඵලනිබ්බානසම්පත්තී පරියොසානන්ති යොජනා. **විවට්ටගාමිකුසලස්ස** විපාකං **සුත්තපරියොසානෙ දස්සිස්සති** "අථ ඛො භික්ඛවෙ සඞ්ඛා නාම රාජා"තිආදිනා.[1]

දළහනෙමිචක්කවත්තිරාජකථාවණ්ණනා

81. **ඉධා**ති ඉමස්මිං "කුසලානං භික්ඛවෙ ධම්මාන"න්තිආදිනා[2] සුත්තදෙසනාය ආරද්ධට්ඨානෙ වට්ටවිවට්ටගාමිභාවෙන සාධාරණෙ කුසලග්ගහණෙ. තත්ථ **වට්ටගාමිකුසලානුසන්ධිවසෙන "භූතපුබ්බං භික්ඛවෙ"ති දෙසනං ආරභි;** ආරභනෙනෙව දෙසියමානම්පඤ්ඤං. ධම්මපරිග්ගාහකානං භික්ඛූනං සඞ්ඛිපතෝ එවං දීපෙන්තා ආරභීති දස්සෙතුං **"භික්ඛවෙ"**තිආදි වුත්තං; පඨමං තථා අදීපෙන්තොපි භගවා අත්ථතෝ දීපෙති වියාති අධිප්පායෙ.

82. **ඒසකම්පී**ති අපපමත්තකම්පි. **අවඤ්ඤකිත**නන්ති ඔඤ්ඤාතභාවං. **නෙමිඅභිමුඛ**නන්ති නෙමිපපදෙසස්ස සම්මුඛා. **ඔඤ්ඤිංසූ** චක්කරතනස්ස ඔඤ්ඤාතානොඤ්ඤාතභාවං ජානිතුං. **තදෙතන්ති** යථාවුත්තට්ඨානා චවනං. **අනිබ්බලවදෙසෙති** රඤ්ඤෝ බලවති අනත්තෙ උපට්ඨිතෙ **සති.**

අප්පමත්තෙනාති රඤ්ඤෝ ආණාය පමාදං අකරොන්තෙනා.

එකඤ්ඤමුදදපරියන්තමෙවාති ජම්බුදීපමෙව සඤ්ඤාය වදති. සො උත්තරතො අස්සකණ්ණපබ්බතෙන පරිච්ඡින්නං හුත්වා අන්තානං පරික්ඛිපිත්වා ඨිතඑකසමුද්දපරියන්තෙනා. **පුඤ්ඤඤ්ඤවසෙනාති** චක්කවත්තිභාවාවහාය පුඤ්ඤඤ්ඤියා වසෙන.

83. **එවං කත්ථෝති** කාසායානි වත්ථානි අච්ඡාදෙත්වා. **සුකතං කම්මන්ති** දසකුසලකම්මපථමෙව වදති.

"දසවිධං, ඛ්වාදසවිධ"න්ති ච වුත්තවිභාගෙ පරතො ආගමිස්සති. **පූරෙනෙනෙවාති** පූරෙත්වා ඨිතෙනෙව. **නිද්දුසෙති** චක්කවත්තිවත්තස්ස පටිපක්ඛභූතානං දොසානං අපගමනෙ නිද්දොසෙ. **චක්කවත්තීනං වත්තෙන්ති** චක්කවත්තිරාජූහි වත්තිතබ්බවත්තෙ. භාවිනි භූතෙ විය හි උපචාරො යථා "අගමා රාජගහං බුද්ධො"ති[3] අධිගතවක්කවත්තිභාවාපි හි තෙ තත්ථ වත්තනෙනෙවාති තථා වුත්තං.

චක්කවත්තිඅරියවත්තවණ්ණනා

84. අඤ්ඤථා වත්තිතුං අදෙන්තො සො ධම්මො අධිට්ඨානං එතස්සාති තදධිට්ඨානං; තෙන **තදධිට්ඨානෙන චෙතසා. සක්කරොන්තෙනාති** ආදරකිරියාවසෙන කරොන්තෙනා තෙනාහ **"යථා"**තිආදි. **ගරුං කරොන්තෙනාති** පාසාණච්ඡත්තං විය ගරුකරණවසෙන ගරුං කරොන්තෙනා. තෙනෙවාහ **"තස්මිං ගාරවුප්පත්තියා"**ති. **මානෙන්තෙනාති** සම්භාවනාවසෙන මනෙන

1. දී 3-63 පිටෙ. 2. දී 3-65 පිටෙ. 3. ඛු 1-340 පිටෙ සුත්තනිපාතෙ.

පියායනෙනා. තෙනාහ **"තමේවා"**තිආදි. එවං පූජයතෝ අපවායතෝ එවඤ්ච යථාවුත්තසක්කාරාදිසම්භවොති තං දස්සෙතුං **"තං අසදිසිත්වා"**තිආදි වුත්තං. **"ධම්මාධිපතිභූතෝ ආගන්තුකභාවෙනා"**ති ඉමිනා යථාවුත්තධම්මස්ස ජෙට්ඨකභාවෙන පුරිමපුරිමතාරඅත්තභාවෙසු සක්කච්ච සම්පූජිතභාවං දස්සෙති. **"ධම්මවසෙනෙව සබ්බකිච්චානං කරණෙනා"**ති එතෙන ඣානනිසජ්ජාදීසු යථාවුත්තධම්මනිත්තාපොණපබ්භාරභාවං දස්සෙති. **අස්සා**ති රක්ඛාවරණගුත්තියා. **පරං රක්ඛණෙනා** අඤ්ඤං දිට්ඨධම්මිකාදිඅනත්ථතෝ රක්ඛනෙනා තෙනෙව පරත්ථසාධනෙන ඛන්තිආදිගුණෙන **අත්තානං** තතෝ එව **රක්ඛති. මෙත්තචිත්තතා**නි මෙත්තචිත්තතාය. **නිවාසනපාරුපනඝෙහාදීනං** සීතුණ්හාදිපටිබාහනෙන ආවරණං.[1] **අඤ්ඤා ජනෙසම්**නති අබ්භන්තරභූතෙ පුත්තදාරාදිජනෙ.

"සීලසංවරෙ පතිට්ඨාපෙතී"ති ඉමිනා රක්ඛං දස්සෙති; **"වත්ථගන්ධමාලාදිනි දෙතී"**ති ඉමිනා ආවරණං; ඉතරෙන ගුත්තිං. **භත්තවෙතනසම්පදානෙනපී**ති පි-සද්දෙන සීලසංවරෙ පතිට්ඨාපනාදිනි සම්පිණ්ඩෙති. එසෙව නයෝ ඉතෝ පරෙසුපි පි-සද්දග්ගහණෙසු. නිගමෙ නිවාසෝ එතෙසන්ති **නෙගමා**; එවං **ජානපදා**නි ආහ **"නිගමවාසිනෝ"**තිආදි.

නවවිධා මානමදානි "සෙය්‍යොහමස්මී"තිආදි[2] නයපවත්තියා නවවිධා මානසඞ්ඛාතා මදා. මානෝ එව හෙට්ඨා පමජ්ජනාකාරෙන පවත්තියා මානමදෙ. සොභනෙ කායිකවාචසිකකම්මෙ රතොති **සුරතෝ** උකාරස්ස දීඝං කත්වා; තස්ස භාවෝ **සොරච්චං**; කායිකවාචසිකෝ අවීතික්කමෝ; සබ්බං වා කායවචීසුචරිතං. සුට්ඨු ඔරතොති **සොරතෝ**; තස්ස භාවෝ **සොරච්චං**; යථාවුත්තමෙව සුචරිතං. **රාගාදීනන්**ති රාගදෙසමොහමානාදීනං. **දමනාදීහී**ති දමනසමනපරිනිබ්බාපනෙහි. **එකමන්තානන්**ති එකං චිත්තං; එකච්චං අත්තනෝ චිත්තන්ති අත්ථෝ. රාගාදීනඤ්හි පුබ්බභාගියං දමනාදි පචෙචකං ඉච්ඡිතබ්බං. න මග්ගක්ඛණෙ විය එකජ්ඣං පටිසඞ්ඛානමුඛෙන පජහනතෝ. **එකමනතානන්**ති වා විවෙකවසෙන එකං එකාකිනං අත්තානං. **කාලෙ කාලෙ**ති තෙසං සන්තිකං උපසඞ්කමිතබ්බෙ කාලෙ කාලෙ.

ඉධ ඨත්වානි "ඉදං බො තාත ත"න්ති එවං නිගමනවසෙන වුත්තට්ඨානෙ ඨත්වා. **චක්කන්**නි අරියවක්කවත්තිවත්තං. **සම්පාපෙතබ්බන්**ති "දසවිධං, ද්වාදසවිධ"න්ති ච හෙට්ඨා වුත්තගණනාය ච සමානං කාතබ්බං අනූනං අනධිකං කත්වා දස්සෙතබ්බං. **අධම්මරාගස්සා**ති අයුත්තට්ඨානෙ රාගස්ස. **විසමලොභස්සා**ති යුත්තට්ඨානෙපි අනිච්ච බලවභාවෙන පවත්තලොභස්ස.

චක්කරතනපාතුභාවවණ්ණනා

85. **වත්තමානස්සා**ති පරිපුණ්ණෙ චක්කවත්තිවත්තෙ වත්තමානස්ස; නො අපරිපුණ්ණෙති ආහ **"පූරෙන්තා වත්තමානස්සා"**ති. කිත්තාවතා පනස්ස පාරිපූරී හොතීති? තත්ථ "කතාධිකාරස්ස තාව හෙට්ඨිමපරිච්ඡෙදෙන ද්වාදසහිපි සංවච්ඡරෙහි පූරති; පඤ්චවස්සනියා, පඤ්ඤුස්සා වා සංවච්ඡරෙහි. අයඤ්හි හෙද්දෙ ධම්මච්ඡන්දසහිත තික්ඛමජ්ඣිමුදුතාවසෙන; ඉතරස්ස තතො හියෝපී"ති වදන්ති.

1. නිවාරණා ආවරණං (?) 2. සං 2-308, අභි 1-225, අභි 2-366, බු 7-61, 336 පිටුවෙස්සු.

දුතියාදිවකකවත්තිකථාවණ්ණනා

90. **අත්තනෝ මතියා**ති පරම්පරාගතං පුරාණං තන්තිං පවේණිං ලඞ්ඝිත්වා අත්තනෝ ඉච්ඡිතාකාරෙන. තෙනාහ **"පොරණක"**න්තිආදි.

න පඛ්ඛන්දීති සම්දිස්සියා න පූරෙන්ති; පීතා **න** හොන්තීති අත්ථෝ. තෙනාහ **"න වඩ්ඪන්තී"**ති. තථා හි වාහ **"ඛත්තිව සුඤ්ඤා හොන්තී"**ති. තත්ථ තත්ථ රාජකිච්චෙ රඤ්ඤා අමා සහ වත්තන්තීති **අමච්චා**; යෙහි විනා රාජකිච්චං නප්පවත්තති. පරම්පරාගතා හුත්වා රඤ්ඤා පරිසාය භවාති **පාරිසජ්ජා.** තෙනාහ **"පරිසාවචරා"**ති. තස්මිං ඨානන්තරෙ ඨපිතා හුත්වා රඤ්ඤා ආයං, වයඤ්ච යාථාවතෝ ගණෙන්තීති **ගණකා.** ජාතිකුලසුතාචාරාදිවසෙන පුථුත්තං ගතත්තා මහන්තී මත්තා එතෙසන්ති **මහාමත්තා**; තෙ පන මහානුභාවා අමච්චා එවාති ආහ **"මහාඅමච්චා"**ති. යෙ රඤ්ඤා හත්ථානීකාදිසු අවට්ඨිතා; තෙ **අනීකට්ඨා**තිආහ **"හත්ථිආචරියාදයෝ"**ති. මන්තං පඤ්ඤං අසිතා හුත්වා ජීවන්තීති **මන්තඤ්ඤාජීවිනෝ**; මන්තිසජීවාති අත්ථෝ; යෙ තත්ථ තත්ථ රාජකිච්චෙ උපදෙසදායිනෝ. තෙනාහ **"මන්තා වුච්චන්ති පඤ්ඤා"**තිආදි.

ආයුවණ්ණාදිපරිහානිකථාවණ්ණනා

91. **බලවලොභතන්තා**නි "ඉමස්මිං ලොකෙ ඉදානි දලිද්දමනුස්සා නාම බහූ; තෙසං සබ්බෙසං ධනෙ අනුප්පදියමානෙ මය්හං කොසස්ස පරික්ඛයො හොතී"ති එවං උප්පන්නබලවලොභත්තා. **උපරූපරිභූමීසූ**ති ඡකාමසග්ගසඞ්ඛාතාසු උපරූපරිකාමභූමීසු. කම්මස්ස ඵලං **අග්ගං** නාම; තං පනෙත්ථ **උද්ධගාමී**ති ආහ **"උද්ධමග්ගමස්සා"**ති. සග්ගෙ නියුත්තා, සග්ගප්පයොජනාති වා **සොවග්ගිකා.** **දස්සනං විසෙසාන**න්ති දිබ්බආයුවණ්ණයසසුඛආධිපතෙය්‍යානඤ්චෙව දිබ්බරූපාදීනඤ්ච ඵලවිසෙසානං. **වණ්ණග්ගහණෙන** වෙත්ථ සකෝ අත්තභාවවණ්ණෝ ගහිතෝ; **රූපග්ගහණෙන** බහිද්ධා රූපාරම්මණං.

92. **සුට්ඨු නිසිද්ධන**න්ති යථායං ඉමිනා අත්තභාවෙන අදිස්සනං ආදාතුං න සක්කොති; එවං සම්මදෙව තතෝ නිසෙධිතං කත්වා. **මූලහතන**න්ති ජීවිතා වොරොපනෙන මූලෙ එව හතං.

96. රාගවසෙන චරණං **චරිත්ත**ං; චරිත්තමෙව **චාරිත්ත**ං. මෙථුනන්ති අධිප්පායෙ; තං පන "පරෙසං දූරෙසූ"ති වුත්තත්තා **"මිච්ඡාචාර"**න්ති ආහ.

100. **පච්චනීකදිට්ඨී**ති "අත්ථි දින්න"න්තිආදිකාය[1]. සම්මාදිට්ඨියා පටිපක්ඛභූතා දිට්ඨි.

101. මාතුවඡාදිකා උපරි සයමෙව වක්ඛති. **අතිබලවලොභොති** අතිවිය බලවා බහලනිලෙසො; යෙන අකාලෙ, අදෙසෙ ච පවත්තති. **මිච්ඡාධම්මොති** මිච්ඡා විපරිතෝ අවිසභාගවත්ථුකෝ ලොභධම්මෝ. තෙනාහ **"පුරිසානං"**න්තිආදි.

තස්ස භාවොති යෙන මෙත්තාකරුණාපුබ්බභාගෙන චිත්තෙන පුග්ගලෝ "මෙත්තෙය්‍යෝ"ති වුච්චති; සෝ තස්ස යථාවුත්තචිත්තුප්පාදෙ,

1. ම 1-358, ම 2-64, අ 2-341 පිටෙසු.

තංසමුට්ඨානා ච කිරියා **මනෝතයාතා.** තෙනාහ **"මානසි සම්මා පවිපත්තියා එතං නාමා"**නති. යා සම්මා පජ්ජිතබ්බා සම්මා අපපටිපත්ති; සොපි දෙසෝ අගාරවකිරියාදිභාවතෝ. මිච්ඡාපටිපත්තියං පන වත්තබ්බමේව නත්ථීති ආහ **"තස්සා අභාවෝ චෙව තප්පටිපක්ඛතා ච අමනෝතයාතා"**ති. **කුලේ ජේට්ඨාතනති** අත්තනෝ කුලේ වුඩ්ඨානං මහාපිතුචූළපිතුජේට්ඨක-භාතිකාදීනං.

දසවස්සායුකසමයවණ්ණනා

103. **"යේ"**නති ඉමිනා සමයෝ ආමට්ඨෝ; භුම්මත්ථේ චෙතං පච්චත්තවචනන්ති ආහ **"යස්මිං සමයේ"**ති. අලං පනිනෝති **අලංපතෙය්යා.** තස්සා පරියත්තතා භරියාභාවෙනාති ආහ **"දාතුං යුත්තතා"**ති. **අගහරණීති** මධුරභාවෙන, හෙසජ්ජභාවෙන ච අගහභූතරසානි.

දිප්පිස්සතීති පටිපක්ඛභාවෙන සම්මජ්ජලිස්සතීති. තෙනාහ "කුස-ලතෝපි න භවිස්සතී"ති. **අහෝ ඝුම්සොති** මාතාදීසුපි ඊදිසෝ; අඤ්ඤසං කෙසං කිං විස්සඤ්ජිස්සති; අහෝ නෙජවපුරිසොති.

ගෙහෙ මාතුගාමං වියති අත්තනෝ ගෙහෙ දාසිභරියාභූතමාතුගාමං විය. **මිස්සිභාවනති** මාතාදීසු භරියාය විය චාරිත්තසඞ්කරං.

බලවකොපොති හනතුකාමතාවසෙන උප්පන්නියා බලවකොපෝ. **ආසාතෙනීති** ආහනති; අත්තනෝ කක්කළඵරුසභාවෙන චිත්තං විහාඩෙතීති අත්ථෝ. නිස්සයදහනරසෝ හි දෝසෝ. **බ්‍යාපාදෙතීති** විනාසෙති; **මනොපදූසණතෝ** මනස්ස පකොපනතෝ. **නිබ්බනති** නික්කං; සා පනස්ස නික්කතා සරීරේ අවහනෙනපි සිනෙහවත්ථුං ලබ්භිත්වාපි පවත්තියා වෙදිතබ්බානි ආහ **"පියමාතාසුපී"**තිආදි.

104. කපපච්චයාසෝ **කාපෙය්‍යා** උත්තරපදලොපෙන; අත්තරාව කප්පෝ **අන්තරාකප්පෝ.** තණ්හාදිභෙදෝ කප්පෝ එතස්ස අත්ථීති **කාපෙය්‍යා;** සත්තලොකොති ආහ **"අන්තරාව ලොකච්චායෙ"**ති. සඛායං අන්තරාකප්පෝ කතිවිධෝ; කථඤ්චස්ස සම්භවෝ; කිං ගතිකොති අන්තොගධං වොදානං සන්ධායාහ **"අන්තරාකප්පෝ ච නාමා"**තිආදි **ලොභූස්සදෝති** ලොභාදිකාය **පජාය** වත්තමානාය.

එවං විඤ්ඤාපිංසූති පුබ්බේ යථානුස්සවානුස්සරණේන, අත්තනෝ ච ආයුවිසෙසස්ස ලහනතෝ. **ගුම්බලතාදීහි ගහනං ඨානන්ති** ගුම්බලතාදීහි සඤ්ඡන්නතාය ගහනභූතං ඨානං. **රුක්ඛේහි ගහනන්ති** රුක්ඛේහි නිරන්තරනිවිත්තෙහි ගහනභූතං. **නදිවිදුගඝන්ති** ත්‍රිත්තතටාහි නදීහි ඔරතෝ, පාරතෝ ච විදුගඝා. තෙනාහ **"නදීන"**න්තිආදි. **පබ්බතෙහි විසමං** පබ්බතන්තරං. **පබ්බතෙසු වා** ත්‍රිත්තතටෙසු දුරාරොහං **විසමට්ඨානං. සහාගෙති** ජීවනවසෙන සමානභාගෙ සදිසෙ **සහිස්සන්ති.**

ආයුවණ්ණාදිවඩ්ඪනකථාවණ්ණනා

105. **ආයතනන්ති** වා දිසං චිරකාලිකං. මරණවසෙන හි ඤාතිකුලයෝ ආයතෝ අපුනරාවත්තනතෝ; න රාජභයාදිනා උක්කමනවසෙන පුනරා-වත්තනියාපි තස්ස ලබ්භනතෝ. **ඔසක්කෙය්‍යාමාති** ඔරමෙය්‍යාම. විරමණම්පි අත්ථතෝ පජහනමෙව පරිච්චජනභාවතොති ආහ **"පජහෙය්‍යාමාති අත්ථෝ"**ති. **සීලගබ්භ වඩ්ඪිතත්තාති** මාතු, පිතු ච සීලවන්තතාය

තදවයවභූතෙ ගබ්භෙ වඩ්ඪි "සීලගබ්භෙ වඩ්ඪිතා"ති වුත්තා; එතෙන උතුආහාරස්ස විය තදඤ්ඤස්සාපි බාහිරස්ස පච්චයස්ස වසෙන සත්තසන්තානස්ස විසෙසාධානං හොතීති දස්සෙති. යං පනෙත්ථ වත්තබ්බං; තං බ්‍රහ්මජාලවණ්ණනායං[1] වුත්තමෙව. **ඛෙත්තචිත්තසුදධියාති** අධිට්ඨානභූතවත්ථුවිසුද්ධියා. නනු ච තං විසෙසාධානං ජායමානං රූපසන්තතියා එව හවෙය්‍යාති? සච්චමෙතං; රූපසන්තතියා පන තථා ආහිතවිසෙසාය අරූපසන්තතිපි ලද්ධූපකාරා එව හොති තපපටිබද්ධවුත්තිභාවතො. යථා කබළීකාරාහාරෙන උපත්ථම්භිතෙ රූපකායෙ සබ්බොපි අත්තභාවො අනුගහිතො එව නාම හොති; යථා පන රූපෙසු චක්ඛාදිනිස්සිතා පුඤ්ඤවිසෙසා උපනිස්සාය තස්ස ඉත්ථිරතනාදිනං අනඤ්ඤසාධාරණා තෙ තෙ විසෙසා සම්භවන්ති තබ්භාවෙ භාවතො, තදභාවෙ ච අභාවතො; එවමෙව තස්මිං කාලෙ මාතාපිතූනං යථාවුත්තපුඤ්ඤවිසෙසං උපනිස්සාය තෙසං පුත්තානං ජායමානානං දිසායුකතා ඛෙත්තචිත්තසුදධියාව හොතීති වෙදිතබ්බා සංවෙගධම්මජ්ඣාදිසම්පබ්‍රූහිතාය තදූ තෙසං කුසලචෙතනාය තථා උළාරභාවෙන සම්පජ්ජනතො. **එත්ථාති** ඉමස්මිං මනුස්සලොකෙ; **තත්ථාති**[2] යථාවුත්තං කුසලධම්මං සමාදාය වත්තමානෙ සත්තනිකායෙ. **තත්ථෙවාති** තස්මිං යෙව සත්තනිකායෙ. **"අනඤ්ඤොව සීලසම්පත්තියා"ති** වුත්තං සන්තතිපරියාපන්නස්ස ධම්මස්ස තත්ථ විසෙසපච්චයභාවතො. ඛෙත්තවිසුද්ධිපි පන ඉධාපි පටික්ඛිපිතුං න සක්කා.

කොට්ඨාසාති වත්තාරිසවස්සායුකානිආදයො අසීතිවස්සසහස්සායුකපරියොසානා එකාදස කොට්ඨාසා. **අදිනනාදානාදීහීති ආදි**-සද්දෙන කුලෙ ජෙට්ඨාපචායිකාපරියොසානානං දසන්නං පාපකොට්ඨාසානං ගහණං.

සඞ්ඛරාජඋපපත්තිවණ්ණනා

106. **එවං උපසජ්ජනඤ්ඤතරණ්හාති** එවං වචීභෙදං පාපනවසෙන පවත්තා භුඤ්ජිතුකාමතා. **අනසනානි** කායිකඛිරියාඅසමත්ථතාහෙතුභූතො සරීරසඞ්ඛාවො. තෙනාහ **"අච්චන්තිකභාවො"**තිආදි. **ඝනනිවාසඝනන්ති** ගාමනිගම රාජධානීනං ඝනනිවිට්ඨතං අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස නාතිදූරවත්තිතං. **නිරන්තරපූරිතොති** නිරන්තරං විය පුණ්ණා තත්‍රූපගානං සත්තානං බහුභාවතො.

මෙත්තෙය්‍යබුද්ධුප්පාදවණ්ණනා

107. කිඤ්චාපි පුබ්බෙ වඩ්ඪමානකවසෙන දෙසනා ආගතා; ඉදං පන න වඩ්ඪමානකවසෙන වුත්තං. කස්මාති චෙ ආහ **"න හී"**තිආදි. සත්තානං වඩ්ඪමානායුකකාලෙ බුද්ධා න නිබ්බත්තන්තීති සංසාරෙ සංවෙගස්ස දුබ්බිභාවනීයත්තා. තතො වස්සසතසහස්සතො ඔරමෙව බුද්ධුප්පාදකාලො.

108. සමූසිතතොසෙන ථූපො විය ථූපොති; ථූපනති එත්ථ සත්තා අනෙකභූමිකූටාගාරොවරකාදිවන්නතායාති ථූපොති; පාසාදෙ. **රඤ්ඤෙ, හෙතුඅත්ථෙ කරණවචනන්ති** හෙතුඅත්ථෙ කරණවචනන්ති දස්සෙති. **උස්සාහසම්පත්තිආදිනා** මහතා රාජානුභාවෙන, මහතා ච කිත්තිසද්දෙන සම්පන්නාගතත්තා චතූහි සඞ්ගහවත්ථූහි මහාජනස්ස රඤ්ජනතො **මහාපනාදෙ, නාම රාජා ජාතොති. ජාතකෙති** මහාපනාදජාතකෙ[3].

1. දී-ටී 1-78 පිටෙ. 2. තත්ථාපි (ක). 3. ඛු 5-76 පිටෙ.

පුනාදෙ නාම සො රාජාති "අතීතෙ පුනාදෙ නාම සො රාජා අසෙසා-සී"ති අත්තභාවන්තරතාය අත්තානං පරං විය නිද්දිසති. ආයස්මා හි භද්දජිත්ථෙරො අත්තනා අජ්ඣාවුත්ථපුබ්බං සුවණ්ණපාසාදං දස්සෙන්තො එවමාහ. **යස්ස ථූපො සුවණ්ණයොති** යස්ස රඤ්ඤො අයං ථූපො පාසාදෙ සුවණ්ණමයො සුවණ්ණමයො. **තිරියං සොළසුබ්බෙධොති** විත්ථාරතො සොළසසරපාතපපමාණො; සො පන අඩ්ඪයොජනපපමාණො හොති. **උබ්භ-මාහු සහස්සබාහනි**[1] උබ්භං උච්චභාවමස්ස පාසාදස්ස සහස්සබා සහස්ස-කණ්ඩපපමාණමාහු; සො පන යොජනතො පඤ්චවීසතියොජනපපමාණො හොති. කෙචි පනෙත්ථ ගාථාසුබන්ධං "ආහූ"ති දීඝං කතං; අහු අහොසීති අත්ථං වදන්ති.

සහස්සභණ්ඩොති සහස්සභූමිකො; "සහස්සබණ්ඩා"තිපි පාඨො; සො එව අත්ථො. **සතගෙණ්ඩූති** අනෙකසතනියූහකො. **ධජාලූති** තත්ථ තත්ථ නියූහසිඛරාදීසු පතිට්ඨාපිතෙහි සත්තිධජවීරඞ්ගධජාදීහි ධජෙහි සමන්නාගතා. **හරිතාමයොති** වාමිකරසුවණ්ණමයො. කෙචි පන **"හරිතාමයො"**ති 'හරිතමණිපරිකප්පිතො'ති වදන්ති. **ගන්ධබ්බාති** නටා. **ඡසහස්සානි සත්තබාති** ඡත්තානි ගන්ධබ්බසහස්සානි සත්තධා තස්ස පාසාදස්ස සත්තසු ඨානෙසු රඤ්ඤෝ අභිරමාපනත්ථං නච්චිංසූති අත්ථො. තෙ එවං නච්චන්තාපි කිර රාජානං හාසෙතුං නාසක්ඛිංසු. අථ සක්කො දෙවරාජා දෙවනටං පෙසෙත්වා සමජ්ජං කාරෙසි; තදා රාජා හසීති.

සොභිගාමො නාම මාපිතො. **වඤ්චූති** භද්දජිත්ථෙරස්ස වඤ්චූ. තං **ථෙරගාථාවණ්ණනායං**[2] විත්ථාරතො ආගතමෙව. **ඉතරස්සාති** නට-කාරදෙවපුත්තස්ස. **ආනුභාවොති** පුඤ්ඤානුභාවනිමිත්තං.

දුනවෙන දත්වාති තං පාසාදං අත්තනො පරිග්ගහභාවවිඝාතෙන දුනමූබෙ නියොජෙත්වා. **විස්සජ්ජෙත්වාති** චිත්තෙනෙව පරිච්චජනවසෙන දත්වා පුන දක්ඛිණෙය්‍යානං සන්තකභාවකරණෙන නිරපෙක්ඛපරිච්චාග-වසෙන විස්සජ්ජෙත්වා. **එතදත්ථෙනාති** "භූතපුබ්බං භික්ඛවෙ"තිආදිං කත්වා යාව **"පබ්බජිස්සති"**ති පදං එත්තකෙන දෙසනාමග්ගෙන.

භික්ඛූනං ආයුවණ්ණාදිවඩ්ඪනකථාවණ්ණනා

110. **ඉදං භික්ඛූනං ආයුසඞ්ඛාරණ්ති** ආයුසඞ්ඛාතබ්බං ඉදං භික්ඛූනං ඉච්ඡිතබ්බං චිරජීවිතාය හෙතුභාවතොති. තෙනාහ **"ඉදං ආයුසඞ්ඛාරණ"**න්ති.

සම්පන්නසීලස්ස අවිප්පටිසාරපාමොජ්ජපීතිපස්සද්ධිසුඛසමාධියථාභූත-ඤාණාදිසම්භවතො තංසමුට්ඨානපණීතරූපෙහි කායස්ස පුථුතා සරීරෙ වණ්ණධාතු විප්පසන්නා හොති; කල්‍යාණො ච කිත්තිසද්දො අබ්භුග්ගච්ඡතීති ආහ **"සීලවතො හී"**තිආදි.

විවෙකජං පීතිසුඛාදීති ආදි-සද්දෙන සමාධිජං පීතිසුඛං, අපීතිජං කායසුඛං, සතිපාරිසුද්ධිජං උපෙක්ඛාසුඛඤ්ච සඞ්ගණ්හාති.

අපපටිකකූලතාවහොති අප්පමාණානං සත්තානං, අත්තනො ච තෙසු අප්පටිකූලභාවතො. භිත්තුපසංහාරාදිවසෙන පවත්තියා සබ්බදිසාසු ඵරණඅප්පමාණවසෙන සබ්බදිසාසු විප්ඵාරිකතා.

---

1 උද්ධමාහු සහස්සබා (පාළියං) 2. ථෙරගාථා-අට්ඨ 1-363 පිට්ඨෙ.

"අරහත්තඵලසඞ්ඛාතං බල"න්ති වුත්තං තස්ස අකුප්පධම්මතාය කෙනචි අනභිභවනීයභාවතෝ.

"ලොකෙ"ති ඉදං යථා **"එකඞ්ගබලම්පී"**ති ඉමිනා සම්බන්ධීයති; එවං "දුප්පසහං දුරභිසම්භව"න්ති ඉමෙහිපි සම්බන්ධිතබ්බං. ලොකපරියාපන්නෙ-හෙව හි ධම්මෙහි තෙසං බලස්ස දුප්පසහතා, දුරභිසම්භවතා; න ලොකුත්තරෙ-හීති. **එත්තෙවාති** එතස්මිං අරහත්තඵලෙ එව; **තදන්තෙනති** අන්තෙ.

ලොකුත්තරපුඤ්ඤම්පීති ලොකුත්තරපුඤ්ඤම්පි පුඤ්ඤඵලම්පි. **යාව ආසවක්ඛයා පවඩ්ඪති** විවට්ටගාමිකුසලධම්මානං සමාදානහෙතූති යොජනා. **අමතපානං පිවිංසු** හෙට්ඨිමමග්ගඵලසම්බිගමවසෙනාති අධිප්පායො.

සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය
චක්කවත්තිසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

---

4. අගඤ්ඤසුත්ත

වාසෙට්ඨභාරද්වාජවණ්ණනා

111. **එකඞ්ගන්ති** "පුබ්බාරාමෙ, මිගාරමාතුපාසාදෙ"ති එතසම්ං පදද්වයෙ. කොයං පුබ්බාරාමෝ; කථඤ්චඳ පුබ්බාරාමෝ; කා ච මිගාරමාතා; කථඤ්චඳසසා පාසාදෙ අහොසීති එතසම්ං අන්තොලීනෙ අනුයොගෙ. **අයං** ඉදානි වුච්චමානා **අනුපුබ්බිකථා** ආදිතො පට්ඨාය **සඞ්ඛෙපෙනෙව** අනුපුබ්බිකථා. **පඨමුත්තරං භගවන්තං** එකං උපාසිකං අගුපට්ඨායිකට්ඨානෙ ඨපෙන්තිං දිසවාන තත්ථ සඤ්ජාතගාරවබහුමානා තමෙවත්ථං පුරක්ඛත්වා භගවන්තං **නිමන්තෙතවා.** මෙණ්ඩකසුත්තසසා[1]ති මෙණ්ඩකසෙට්ඨිපුත්තසසා. **සොතාපන්නා අහොසි** තථා කතාධිකාරත්තා.

මාතුට්ඨානෙ ඨපෙසි අත්තනො සීලාචාරසම්පත්තියා ගරුට්ඨානියත්තා **උපයොගන්ති** තත්ථ තත්ථ අපෙතබබට්ඨානෙ අපනාවසෙන විනියොගං අගමංසු. **අඤ්ඤඳනි ච** වෙඵරියලොභිතඞ්කමසාරගල්ලාදීහි. **භස්සතීති** ඔතරති. **සුද්ධපාසාදෙව න සොභතීති** කෙවලං එකපාසාදෙ එව විභාරො න සොභති. නිය්යුහානි බහූනි නීහරිත්වා කත්තබබසෙනාසනානි "දුවඩ්ඪගෙහානී"ති වදන්ති. මජ්ඣෙ ගබ්භො සමන්තතො අනුපරියායතොති එවං දවිකත්තුං වට්ටතීති කතසෙනාසනානි **දුවඩ්ඪගෙහානි.** චූළපාසාදන්ති බුද්ධකපාසාදං.

උත්තරදෙවිවිහාරෙ නාම නගරසස පාචීනද්වාරසමීපෙ කතවිහාරෙ.

නිත්තියලිඞ්ගසස අගහිතත්තා නෙව **නිත්ථියපරිවාසං වසන්ති.** අනුපසම්පන්නභාවතො ආපත්තියා ආපන්නාය අභාවතො **න ආපත්තිපරිවාසං වසන්ති. භික්ඛුභාවන්ති** උපසම්පදං. **තෙවිජ්ජසුත්තන්ති** ඉමසම්ං දීඝනිකායෙ තෙවිජ්ජසුත්තං[2] සුත්වා.

113. **අනුවත්තමානා** චඞ්කමිංසු අනනුවඩ්ඪමනෙ යථාඨිපෙතසස අත්ථසස පුච්ඡනාදීනං අසක්කුණෙය්යත්තා. **තෙසන්ති** තෙසං දිව්‍යානං. තෙනාහ **"පණ්ඩිතතරා"ති. අඤ්ඤා** භවත්ථ. **කුලසම්පන්නාති** සම්පන්නකුලා උදිතොදිතෙ බ්‍රාහ්මණකුලෙ උපපන්නා. **බ්‍රාහ්මණකුලාති** කෙනචි පාරිජුඤ්ඤෙනඳ අනුපඳුතා එව බ්‍රාහ්මණකුලා. තෙනාහ **"භොගාදිසම්පන්නා"**තිආදි. **ඉමෙ බ්‍රාහ්මණා** උච්චා හුත්වා "ඉමං වසලං පබ්බජ්ජං පබ්බාජිංසූ"තිආදිනා ජාතිආදීනි ඝට්ටෙන්තා **අක්කොසන්ති. පරිභාසන්තීති** පරිභවිත්වා භාසන්ති. **අත්තනොව අනුරූපායාති** අත්තනො අජ්ඣාසයසස අනුරූපාය. අනන්තරන්තරා විච්ඡිජ්ජ පවත්තියමානා පරිභාසා පරිපුණ්ණා නාම න හොති ඛණ්ඩභාවතො; තබ්බිපරියායතො පරිපුණ්ණා නාම හොතීති ආහ **"අනන්තරා"**තිආදි.

අපසන්නිට්ඨකායාති අපසසයරහිතත්තා. **විහිංසෙන්තාති**[3] විනට්ඨා.

ඉතරෙ තයො වණ්ණාති ඛත්තියාදයො වණ්ණා **හීනා.** නනු ඛත්තියාව සෙට්ඨා වණ්ණා යථා බුද්ධා එතරහි ඛත්තියකුලෙ එව උපපජ්ජන්තීති? සච්චමෙතං; තෙ පන අත්තනො මිච්ඡාභිමානෙන, මිච්ඡාගාහෙන ච "බ්‍රාහ්මණොව සෙට්ඨා වණ්ණා"ති වදන්ති; තං තෙසං වචනමත්තං.

1. මෙණ්ඩකසෙට්ඨි පුත්තසස (අඨ්ඨකථායං). 2. දී 1-222 පිට්ඨෙ. 3. හිංසෙන්තා (අට්ඨකථායං).

"සුජ්ඣන්තී"ති සුද්ධා හොන්ති; න නින්දං ගරහං පාපුණන්ති"ති වදන්ති. **සුජ්ඣන්තී** වා සංසාරතෝ සුජ්ඣන්ති; න සෙසා වණ්ණා අසුක්කජාතිකත්තා, මන්තජ්ඣේනාභාවතෝ චාති. බ්‍රහ්මුනෝ **මුඛතෝ ජාතා** වෙදවචනතෝ ජාතානි මුඛතෝ ජාතා. තතෝ එව බ්‍රහ්මුනෝ මහාබ්‍රහ්මුනෝ වෙදවචනතෝ විජාතානි **බ්‍රහ්මජා.** තෙන දුවිධෙනාපි නිම්මිතාති **බ්‍රහ්මනිම්මිතා.** වෙද-වෙදඞ්ගාදිබ්‍රහ්මදායජ්ජමරහන්තීති **බ්‍රහ්මදායාදා.** මුණ්ඩකෙ **සමණකෙ**ති එත්ථ **ක**-කාරෝ ගරහායන්ති ආහ **"නින්දනත්ථෙ ජිගුච්ඡනත්ථෙ වදති"**ති. **ඉඛෙ**ති සුදෙද; තෙ පන ඝරබන්ධනෙන බද්ධා නිහීනතරාති ආහ **"හඝපතිකෙ"**ති. **කණ්හෙ**ති කණ්හජාතිකෙ. බන්ධනටෙඨන **බන්ධු**; කස්ස පන බන්ධූති ආහ **"මාරස්ස බන්ධුභූතෙ"**ති. **පාදූපචෙ**ති පාදතෝ ජාතාපචෙව. අයං කිර බ්‍රාහ්මණානං ලද්ධි "බ්‍රාහ්මණා බ්‍රහ්මුනෝ මුඛතෝ ජාතා; ඛත්තියා උරතෝ; ඌරූහි වෙස්සා; පාදතෝ සුද්දා"ති.

114. යස්මා පඨමකප්පිකකාලෙ චතුවණ්ණවව්ත්ථානං නත්ථි, සබ්බෙව සත්තා එකසදිසා; අපරභාගෙ පන තෙසං පයොගභෙදවසෙන අහොසි; තස්මා වුත්තං **"පොරාණං -පෙ- අජානන්තා"**ති. **ලද්ධිභින්දනත්ථායා**ති "බ්‍රාහ්මණා බ්‍රහ්මුනෝ පුත්තා ඔරසා මුඛතෝ ජාතා"ති එවං පවත්තාය ලද්ධියා විනිවෙඨනත්ථං. **පුත්තපටිලාභත්ථායා**ති "එවං මයං පෙත්තිකං ඉණං සොධෙස්සාමා"ති ලද්ධියා ඨත්වා පුත්තපටිලාභාය. **අයඤ්හත්ථ** ධම්මිකානං බ්‍රාහ්මණානං අජ්ඣාසයෝ. **සඤ්ඤාතපුප්ඵා**ති රජස්සලා. ඉත්ථීනඤ්හි කුමාරිභාවපජානනතෝ පට්ඨාය පච්ඡිමවයතෝ ඔරං අසති විඛණ්ඩෙ අට්ඨමෙ අට්ඨමෙ සත්තාහෙ ගබ්භාසයසඤ්ඤිතෙ තතියෙ ආවත්තෙ කතිපයා ලොහිතපිළකා සණ්ඨහිත්වා අගහිතපුප්ඵා එව භිජ්ජන්ති; තතෝ ලොහිතං පග්ඝරති; තත්ථ උතුසමඤ්ඤා, පුප්ඵසමඤ්ඤා ච. **ඤාණන්ති** බ්‍රාහ්මණානං. **සච්චවචනා සියා**ති "බ්‍රහ්මුනෝ පුත්තා"තිආදිවචනං සච්චං යදි සියා; **බ්‍රාහ්මණෙහි** -පෙ- මුඛං හවෙය්‍ය; න වෙතං අත්ථි.

චතුවණ්ණසුද්ධිවණ්ණනා

115. **මුඛවෙජ්ජකවාදන්ති** "බ්‍රාහ්මණා මහාබ්‍රහ්මුනෝ මුඛතෝ ජාතා"ති වාදස්ස ඡෙදකවාදං. **අරියභාවෙ අසමත්ථා**ති අනරියභාවාවහා. **පණ්ඩු-කාළකා**ති සභාවෙනෙව න සුද්ධා. **කණ්හා**ති කිලිට්ඨා උපතාපකෙ. තෙනාහ **"දුක්කටා"**ති **අත්ථෙ**"ති.

සුක්කානෙවෙ නාම පරිසුද්ධානීති ආහ **"නික්කිලෙසභාවෙන පණ්ඩරෙ"**ති. **සුක්කෙ**ති න කිලිට්ඨෙ අනුපතාපකොති වුත්තං **"සුඛෙ"**ති **අත්ථෙ**"ති.

116. **උභයවොකිණ්ණෙ**හීති[1] වචනවිපල්ලාසෙන වුත්තන්ති ආහ **"උභයෙසු වොකිණ්ණෙසූ"**ති. **මිස්සීභූතෙසූ**ති "කදාචි කණ්හා ධම්මා; කදාචි සුක්කා ධම්මා"ති එවං එකසමිං සන්තානෙ, එකසමිං යෙව ච අත්තභාවෙ පවත්තියා මිස්සීභූතෙසු; න පන එකජ්ඣං පවත්තියා. **එත්ථා**ති අනන්තරවුත්තධම්මාව අභිධාතබ්බාති ආහ **"ඣානඤ්හි සුක්කධම්මෙසූ"**ති. යස්මා ච තෙ බ්‍රාහ්මණා න වෙව තෙ ධම්මෙ අතික්කන්තා; යෑය ච පටිපදාය අතික්කමෙය්‍යුං; සාපි තෙසං පටිපදා නත්ථි, තස්මා වුත්තං **"වත්තමානාපී"**ති. **නානුජානන්තී**ති අයථාභූතවචාදභාවතෝ. **අනුජානන්තඤ්ච** නාම අබ්භනුමොදනන්ති තදභාවං දස්සෙන්තෙන **"නානුමොදන්ති; න**

1. උභයවොකිණ්ණෙසු (පාළියං, අට්ඨකථායඤ්ච)

පසංසන්තී"ති වුත්තං. **චතුන්නං වණ්ණානන්ති** නිද්ධාරණෙ සාමිවචනං. **තෙසන්ති** පන සම්බන්ධෙපි වා සාමිවචනං. **තෙ ච බ්‍රාහ්මණා න එවරූපා** න එදිසා; යාදිසො අරහා එකදෙසෙනාපි තෙන තෙසං සදිසතාභාවතො; **තණ්හා** නෙන කාරණෙන **නෙසං** බ්‍රාහ්මණානං "බ්‍රාහ්මණොව සෙට්ඨො වණ්ණො"ති වාදං **විඤ්ඤු** යථාභූතවාදිනො බුද්ධාදයො අරියා **නානුජානන්ති**.

ආරකත්තාදීහිනි එත්ථ කිලෙසානං ආරකත්තා පහීනභාවතො දූරත්තා **අරහං** කිලෙසාරීනං හතත්තා **අරහං**; සංසාරචක්කස්ස අරානං හතත්තා **අරහං**; පච්චයාදීනං අරහත්තා **අරහං**; පාපකරණෙ රහාභාවෙන **අරහන්ති** එවම්පෙත්ථ වෙදිතබ්බා. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො; **විත්ථාරො** පන විසුද්ධිමග්ගෙ,[1] තංසංවණ්ණනාසු[2] ච වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බා. **ආසවානං ඛීණත්තාති** චතුන්නම්පි ආසවානං අනවසෙසතො පහීනත්තා. **බ්‍රහ්මචරියවාසන්ති** මග්ගබ්‍රහ්මචරියවාසං. තස්ස වාසස්ස පරියොසිතත්තා **වුත්ථවාසො**; දස්සනම්පි වා අරියවාසානං වුත්ථත්තා **වුත්ථවාසො.** වුත්ථෙඝතං—

> "දසයිමෙ භික්ඛවෙ අරියාවාසා; යදරියා ආවසිංසු වා ආවසන්ති වා ආවසිස්සන්ති වා; කතමෙ දස? ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු පඤ්චඞ්ග-විප්පහීනො හොති ඡළඞ්ගසමන්නාගතො එකාරක්ඛො චතුරාපස්සෙනො පනුණ්ණපච්චෙකසච්චො සම්මවයසඤ්ඤනො අනාවිලසඞ්කප්පො පස්සද්ධි-කායසඞ්ඛාරො සුවිමුත්තචිත්තො සුවිමුත්තපඤ්ඤු. ඉමෙ ඛො භික්ඛවෙ දස අරියාවාසා"ති.[3]

වුස්සතීති වා **වුසිතං**; අරියමග්ගො, අරියඵලඤ්ච; තං එතස්ස අත්ථීති අත්ථිඅත්ථවතුප්පච්චයවසෙන අරහා **"වුසිතවා"**ති වුත්තොතා. **කරණීයං** නාම පරිඤ්ඤාපහානසච්ඡිකිරියාභාවනා දුක්ඛස්සන්තං කාතුකාමෙහි එකන්තතො කත්තබ්බත්තා; තං පන යස්මා චතූහි මග්ගෙහි පච්චෙකං චතූසු සච්චෙසු කාතබ්බං **කතං**; තස්මා වුත්තං **"චතූහි -පෙ- කතකරණීයො"**ති. ඔසීදාපනට්ඨෙන භාරා වියාති **භාරා**; කිලෙසා, ඛන්ධා ච. වුත්තඤ්හි "භාරා හවෙ පඤ්චක්ඛන්ධා"ති[4] **ඔහාරිතොති** අපනීතො. **සන්තො අත්ථො සදත්ථොති** එත්ථ **ද**-කාරො පදසන්ධිකරො. කාමං දිට්ඨිආදයොපි සං-යොජනාති එව; තථාපි තණ්හාය හවසංයොජනට්ඨො සාතිසයො. යථාහ "අවිජ්ජානීවරණානං සත්තානං තණ්හාසංයොජනානං"නති.[5] තතො සා එව සුත්තෙන[6] සමුදයසච්චභාවෙන වුත්තා; තස්මා වුත්තං **"භවසංයොජනං වුච්චති තණ්හා"**ති. **සම්මදඤ්ඤා විමුත්තානාති** සම්මා අඤ්ඤාය ජානන-භූතාය අග්ගමග්ගපඤ්ඤාය සම්මා යථාභූතං යං යථා ඤාතබ්බං; තං තථා ඤාතත්තා විමුත්තෙනා **ඉමස්මිං ලොකෙනි** ඉමස්මිං සත්තලොකෙ. **ඉධත්ත-භාවෙනි** ඉමස්මිං අත්තභාවෙ; **පරත්තභාවෙනි** පරස්මිං අත්තභාවෙ; ඉධලොකෙ, පරලොකෙ වාති අත්ථො.

117. **අනන්තරච්චරිතාති** විභාගවිරහිතා. තෙනාහ **"අත්තනො කුලෙන සදිසා"**ති. අනුයන්තීති අනුයන්තා; අනුයන්තා එව **අනුයන්තා;** අනුවත්තකා තෙනාහ **"වසවත්තිනො"**ති.

118. **නිච්චට්ඨානි** සද්ධෙය්‍යවත්ථුස්මිං අනුපවිසනවසෙන නිච්චට්ඨා. තතො එව තස්මිං අධිකං නිච්ඡනතො **අභිනිච්චට්ඨා. අචලට්ඨානාති** අචලභාවෙ ඨිතා.

---

1. විසුද්ධි 1 - 192 පිටෙ
2. විසුද්ධි - ටී 1 - 219 පිටෙ.
3. අං 3 - 279 පිටෙ
4. සං 2 - 22 පිටෙ.
5. සං 1 - 387, 388, 389, 392, 393, 394, 396; සං 3 - 199; අභි 4 - 30 පිටෙසු.
6. දී 2 - 246; ම 1 - 60, 84; ම 3 - 293; සං 3 - 369; ඛු 9 - 39, 330 පිටෙසු

යන්ති යං කථෙතබ්බධම්මං අනුපධාරෙත්වා, තදත්ථඤ්ච අපච්චක්ඛං කත්වා කථනං; **එතං අට්ඨානං** අකාරණං තස්ස බොධිමූලෙයෙව සම්භවිත්තත්තා. **විචිත්‍රඤ්ඤජනනාකථන්ති** රතනත්තයසද්ධාය විචිත්‍රඤ්ඤස්ස උප්පාදනත්ථං; අඤ්ඤථත්තායාති අත්ථෝ. **සොති** මාරෝ. **මුසාවාදං කාතුං නාසක්ඛීති** ආගතඵලස්ස අරියසාවකස්ස පුරතෝ මුසා වත්තුං න විසහි තස්මා **ආම මාරොසමිති පවිජානි. සිලාපඨවියන්ති** රතනමයසිලාපඨවියං. සිනෙරුං කිර පරිවාරෙත්වා ඨිතෝ භූමිප්පදෙසෝ සත්තරතනමයෝ; "සුවණ්ණමයෝ"ති කෙචි; සා විත්ථාරතෝ, උබ්බේධතෝ අනෙකයොජනසහස්සපරිමාණා අතිවිය නිවවලා. **කිං තවං එත්ථාති** කිං කාරණා ත්වං එත්ථ. "ඨිතෝ"ති **අවජ්ජරං පහරි. කාතුං අසක්කොනෙනාති** අරියසාවකස්ස පුරතෝ කාතුං අසක්කොනෙනා. අයඤ්හි අරියධම්මාධිගමස්ස ආනුභාවෝ, යං මාරොපි නාම මහානුභාවෝ උජුකං පටිපජ්ජිතුං[1] න සක්කොති.

මඝෝ එව මූලං **මඝමූලං**; තස්ස. **සඤ්ජාතත්තා** උප්පන්නත්තා. **තෙන මඝමූලෙන** පතිට්ඨිතසන්තානෙ ලද්ධපතිට්ඨා. භගවතෝ දෙසනාධම්මං නිස්සාය අරියාය ජාතියා ජාතෝ **"භගවතෝ නිස්සාය අරියභූමියං ජාතෝ"**ති වුත්තෝ. **"උරෙ වසිතබ්බා"**ති ඉදං ධම්මසෝසස්ස උරතෝ සම්භවනත්‍ථාය වුත්තං. උරෙ වායාමජනිතාභිජාතිත්‍ථාය වා **ඔරසෝ.** මුඛතෝ ජාතෙන ජාතෝ **"මුඛතෝ ජාතෝ"**ති වුත්තෝ. කාරණකාරණෙපි හි කාරණෙ විය වොහාරෝ හොති "තිණෙහි හත්ථං සිද්ධ"න්ති. කෙචි පන "විමොක්ඛමුඛස්ස වසෙන ජාතත්තා මුඛතෝ ජාතෝ"ති වදන්ති; තත්‍ථාපි වුත්තනයෙනෙව අත්ථෝ වෙදිතබ්බෝ. පුරිමෙනත්ථෙන යොනිජෝ, සෙදජෝ, මුඛජොනි තීසු සම්භවෙසු මුඛජෙන සම්භවෙන භගවතෝ පුත්තභාවෝ විභාවිතෝ. අත්ථද්වයෙනාපි ධම්මජභාවොයෙව දීපිතෝ. අරියධම්මපත්තිතෝ ලද්ධවිසෙසෝ හුත්වා පවත්තෙන්තා තදුත්තරකාලිකෝ ඛණ්ඩසන්තානෝ අරියධම්මතෝ ජාතෝ"ති වෙදිතබ්බෝ; අරියධම්මං වා මඟඵලං නිස්සාය, උපනිස්සාය ච ජාතෝ සබ්බොපි ධම්මපජබන්ධෝ "අරියධම්මතෝ ජාතෝ"ති ගහෙතබ්බෝ. තෙසං පන අරියධම්මානං අපරිසොසිතකිච්චතාය අරියභාවෙන අභිනිබ්බත්තිමත්තං උපාදාය **"අරියධම්මතෝ ජාතත්තා"**ති වුත්තං. පරියොසිතකිච්චතාය තථා නිබ්බත්තිපාරිපූරිං උපාදාය **"නිම්මිතත්තා"**ති වුත්තං; යතෝ "ධම්මජෝ ධම්මනිම්මිතෝ"ති වුත්තං; "නවලොකුත්තරධම්මදායං ආදියතීති ධම්මදායාදෝ"තිපි පාඨෝ. **අස්සා**ති "භගවතොමනි පුත්තෝ"තිආදිනා වුත්තස්ස වාක්‍යස්ස. **අත්ථං දස්සෙතුන්ති** භාවත්ථං පකාසෙතුන්තා. තථාගතස්ස අනඤ්ඤසාධාරණසීලාදිධම්මක්ඛන්ධස්ස සමූහනිවෙසවසෙන ධම්මකායතාය න කිඤ්චි වත්තබ්බං අත්ථි; සත්ථුට්ඨානියස්ස පන ධම්මකායතං දස්සෙතුං "කස්මා තථාගතෝ ධම්මකායෝති වුත්තෝ"ති සයමෙව පුච්ඡං සමුට්ඨාපෙත්වා **"තථාගතෝ හි"**නිආදිනා තමත්ථං විස්සජ්ජෙසි. **හදයෙන විනෙතබ්බාති** "ඉමං ධම්මං ඉමස්ස දෙසෙස්සාමී"ති තස්ස උපගතස්ස වෙනෙය්‍යජනස්ස බොධනත්ථං චිත්තෙන විනෙතබ්බා. **වාචාය අභිනිහරිති** සද්ධම්මදෙසනාවාචාය කරවීකරුතමඤ්ඤුනා බ්‍රහ්මස්සරෙන වෙනෙය්‍යසන්තානාභිමුඛං තදජ්ඣාසයානුරූපං හිතමත්ථං නීහරි උපනෙසි. **තෙනාති** තෙන කාරණෙන එවංසද්ධම්මාධිමුත්තිභාවෙන. **අස්සා**ති තථාගතස්ස. ධම්මමයත්තාති ධම්මභූතත්තා. ඉධාධිප්පෙතධම්මෙන සෙට්ඨට්ඨෙන බ්‍රහ්මභූතොති ආහ **"ධම්මකායත්තා එව බ්‍රහ්මකායෝ"**ති. සබ්බසෝ

1. පතිට්ඨාතුං (?)

අධම්මං පජහිත්වා අනවසෙසතෝ ධම්මෝ එව භූතොති **ධම්මභූතෝ.** තථාරූපෝ ච යසමා සභාවතෝ ධම්මෝ එවාති වත්තබ්බතං අරහතීති ආහ **"ධම්මසභාවෝ"**ති.

119. **සෙට්ඨචෙජ්දකවාදන්ති** "බ්‍රාහ්මණෝව සෙට්ඨෝ වණ්ණෝ"ති[1] එවං වුත්තසෙට්ඨභාවචෙජ්දකවාදං. **අපරෙනාපි නයෙනාති** යථාවුත්ත-සෙට්ඨචෙජ්දකවාදතෝ අපරෙනපි පොරාණකලොකුපපත්තිදස්සනනයෙන. **සෙට්ඨචෙජ්ද -පෙ- දස්සෙතුන්ති** සොපි හි "බ්‍රාහ්මණෝව සෙට්ඨෝ වණ්ණෝ; හීනා අඤ්ඤේ වණ්ණා"ති, බ්‍රාහ්මණා බ්‍රහ්මුනෝ පුත්තා ඔරසා මුඛතෝ ජාතා බ්‍රහ්මජා"නි[2] ච එවං පවත්තාය මිච්ඡාදිට්ඨියා විනිවෙඨනෝ ජාතිබ්‍රාහ්මණානං සෙට්ඨභාවස්ස ඡේදනතෝ සෙට්ඨචෙජ්දනවාදෙ නාම හොතීති **දස්සෙතුන්ති** අත්ථෝ.

ඉත්ථභාවන්ති ඉමං පකාරතං මනුස්සභාවං. සාමඤ්ඤජොතනා හි විසෙසෙ අවතිට්ඨති; පකරණවසෙන වා අයමත්ථෝ අවච්ඡින්නෝ[3] දට්ඨබ්බෝ. **මනෙනෙව නිබ්බත්තනාති** බාහිරපච්චයෙන විනා කෙවලං උපචාරඣානමනසාව නිබ්බත්තනා. යාය උපචාරජ්ඣානචෙතනාය තෙ තත්ථ නිබ්බත්තනා; නීවරණවික්ඛම්භනාදිනා උළාරෝ තස්සා පවත්තිවිසෙසෝ; තස්මා ඣානඵලකථෙපා තස්සා ඵලවිසෙසොති ආහ **බ්‍රහ්මලොකෙ විය"**තිආදි. **"සයංපභා"**ති පදනං තත්ථ සූරියාලොකාදීහි විනා අන්ධකාරං විධමන්තා සයමෙව පභාසන්තීති **සයංපභා;** අන්තලික්ඛෙ ආකාසෙ චරන්තීති **අන්තලික්ඛචරා;** තදඤ්ඤඤ්ඤකාමාවවරසත්තානං විය සරීරස්ස විවරණට්ඨානස්ස අසුභතාභාවතෝ **සුභං;** සුභෙව නිට්ඨන්තීති **සුභට්ඨායිනොති** අත්ථෝ වෙදිතබ්බා.

රසපථවිපාතුභාවවණ්ණනා

120. **සබ්බං වක්කවාළන්ති** අනවසෙසං කොටිසතසහස්සං චක්කවාළං. **සමතනි[4]ති** සඤ්ඡාදෙන්ති විපරිසා පන තස්මිං උදකෙ පතිට්ඨිතා අහොසීති ආහ **"පතිට්ඨඞ්ගී"**ති. **වණ්ණෙන සම්පන්නාති** සම්පන්නවණ්ණා. මක්ඛිකණ්ඩකරහිතන්ති මක්ඛිකාහි ච තාසං අණ්ඩකෙහි ච රහිතං.

අතික්කාමනන්තරෙපි කප්පෙ ලොලොයෙව. කස්මා? එවං විරපරිවිත-ලොලතාවසෙන සබ්බපඨමං තථා අකාසීති දස්සෙති. **කිමෙවිදන්ති** "වණ්ණතෝ, ගන්ධතෝ ච තාව ඤාතං; රසතෝ පන කිමෙවිදං භවිස්සති"ති සංසයජාතෝ වදති. **නිට්ඨතීති[5]** අට්ඨාසි.

චන්දිමසූරියාදිපාතුභාවවණ්ණනා

121. **ආලුප්පකාරඤ්ඤන්ති** එත්ථ ආලොපපරියායෝ **ආලුප්ප**-සද්දොති ආහ **"ආලොපං කත්වා"**ති.

පච්චක්ඛභූතානම්පි චන්දිමසූරියානං පවත්තියං ලොකියානං සම්මොහෝ හොති; තං විධමිතුං **"කතෝ පන තෙසං"**න්තිආදිනා අට්ඨ පඤ්හාවිස්සජ්ජ-නානි ගහිතානි. තත්ථ **තෙසන්ති** චන්දිමසූරියානං. **කස්මින්ති** කස්මිං ඨානෙ. **"කතෝ උපදී"**ති එතෙනෙව කෝ හෙට්ඨාති අයමත්ථෝ වුත්තොයෙව. තථා **"කතෝ සීඝං ගච්ඡතී"**ති ඉමිනා කෝ සණිකං ගච්ඡතීති අයම්පි

---

1. දී 3-68 පිටෙඨ. 2. දී 3-67 පිටෙඨ. 3. ආවජ්ජනෝ (ඤ). 4 සමතාති (සී. අ) 5. පතිට්ඨහීති (?).

අත්ථෝ වුත්තෝයෙව. **විථියොති** ගමනවීථියෝ. **එකතොති** එකස්මිං ඛණෙ **පාතුභවන්ති.** සූරියමණ්ඩලෙ පන අත්ථඞ්ගතෙ චන්දමණ්ඩලං පඤ්ඤායිත්ථ. **ඡදං ඤත්වාවාති** රුවිං ඤත්වා විය.

උභයතාති අන්තො, බහි ච.

උජුකතාති ආයාමතෝ, විත්ථාරතෝ, උබ්බෙධතෝ ච. **පරිමණ්ඩලතොති** පරික්ඛෙපතෝ.

උජුකං සණිකං ගච්ඡති අමාවාසියං සූරියෙන සද්ධිං ගච්ඡන්තෝ දිවසෙ දිවසෙ තොකං තොකං ඔහීයන්තෝ පුණ්ණමාසියං උපඩ්ඩමගහමෙව ඔහීයනතෝ. **තිරියං සීඝං** ගච්ඡති එකසම්මිපි මාසෙ කදාචි දක්ඛිණතෝ, කදාචි උත්තරතෝ දස්සනතෝ. **"දවිසු පස්සෙසූ"**ති ඉදං යෙභුය්‍යවසෙන වුත්තං. චන්දස්ස පුරතෝ, පච්ඡතෝ, සමඤ්ච තාරකා ගච්ඡන්තියෙව. **අත්තනොති** අත්තනෝ ගමනට්ඨානං. **න විජහන්ති** අත්තනෝ වීථියාව ගච්ඡනතෝ. සූරියස්ස උජුකං ගමනස්ස සීඝතා චන්දස්ස ගමනං උපාදාය වෙදිතබ්බා. **තිරියං ගමනං** දක්ඛිණදිසතෝ උත්තරදිසාය, උත්තරදිසතෝ ච දක්ඛිණදිසාය ගමනං **දන්ධං** ඡහි ඡහි මාසෙහි ඉජ්ඣනතෝ. **සොති** සූරියෝ. **කාළපක්ඛඋපොසථන්තොති** කාළපක්ඛෙ උපොසථෙ චන්දෙන සහෙව ගන්ත්වා තතෝ පරං. **පාටිපදදිවසෙති** සුක්කපක්ඛපාටිපදදිවසෙ. **ඔහායෙ ගච්ඡති** අත්තනෝ සීඝගාමිතාය, තස්ස ච දන්ධගාමිතාය. **ලෙඛා විය පඤ්ඤායති** පච්ඡිමදිසායං. **යාව උපොසථදිවසාති** යාව සුක්කපක්ඛඋපොසථදිවසා. **"වඩ්ඪෙති අනුක්කමෙන වඩ්ඪිතා"**ති ඉදං උපරිභාගතෝ පතිතසූරියාලොකතාය හෙට්ඨතෝ පවත්තාය සූරියස්ස දූරභාවෙන දිවසෙ දිවසෙ අනුක්කමෙන පරිහායමානාය අත්තනෝ ඡායාය වසෙන අනුක්කමෙන චන්දමණ්ඩලපදෙසස්ස වඩ්ඪමානස්ස විය දිස්සමානතාය වුත්තං; තස්මා අනුක්කමෙන වඩ්ඪිත්වා විය. **උපොසථදිවසෙ** පුණ්ණමායං **පරිපුණ්ණා හොති;** පරිපුණ්ණමණ්ඩලෝ හුත්වා දිස්සතීති අත්ථෝ. **ඛාවිත්වා ගණ්හාති** චන්දස්ස දන්ධගතිතාය, අත්තනෝ ච සීඝගතිතාය. **අනුක්කමෙන හායිත්වාති** එත්ථ "අනුක්කමෙන වඩ්ඪිත්වා"ති එත්ථ වුත්තනයෙන අත්ථෝ වෙදිතබ්බෝ. තත්ථ පන ඡායාය හායමානතාය මණ්ඩලං වඩ්ඪමානං විය දිස්සති, ඉධ ඡායාය වඩ්ඪමානතාය මණ්ඩලං හායමානං විය දිස්සති.

යාය වීථියා සූරියෙ ගච්ඡන්තෙ වස්සවලාහකා දෙවපුත්තා සූරියාභිතාපසන්තත්තා අත්තනෝ විමානතෝ න නික්ඛමන්ති; කීළාපසුතා හුත්වා න විචරන්ති; තදා කිර සූරියස්ස විමානං පකතිමග්ගතෝ අධෝ ඔතරිත්වා විචරති; තස්ස ඔරුය්හ චරණෙනෙව චන්දවිමානම්පි අධෝ ඔරුය්හ චරති තග්ගතිකත්තා; තස්මා සා වීථි උදකාභාවෙන අජ්ඣොරුහනාය **"අජවීථී"**ති සමඤ්ඤං ගතා. යාය පන වීථියා සූරියෙ ගච්ඡන්තෙ වස්සවලාහකා දෙවපුත්තා සූරියාභිතාපාභාවතෝ අභිණ්හං අත්තනෝ විමානතෝ බහි නික්ඛමිත්වා කීළාපසුතා ඉතෝ චිතෝ ච විචරන්ති; තදා කිර සූරියවිමානං පකතිමග්ගතෝ උද්ධං ආරුහිත්වා විචරති; තස්ස උද්ධං ආරුය්හ චරණෙනෙව චන්දවිමානම්පි උද්ධං ආරුය්හ චරති තග්ගතිකත්තා; තග්ගතිකතා ච සමානගතිනා වාතමණ්ඩලෙන විමානස්ස පෙල්ලිතබ්බත්තා; තස්මා සා වීථි උදකබහුභාවෙන නාගානුරූපතාය **"නාගවීථී"**ති සමඤ්ඤං ගතා. යදා සූරියෝ උද්ධමනාරුහනෙනා, අධෝ ච අනොතරණෙනා පකතිමග්ගෙනෙව ගච්ඡති; තදා වස්සවලාහකා යථාකාලං, යථාරුචි ච විමානතෝ නික්ඛමිත්වා

සුඛෙන විචරන්ති; තෙන කාලෙන කාලං වස්සනතෝ ලොකෙ උතුසමතා හොති. තාය උතුසමතාය හෙතුභූතාය සා චන්දිමසූරියානං ගති ගවානුරූපතාය **"ගොචිති"**ති සමඤ්ඤං ගතා. තෙන වුත්තං **"අජවිති"**තිආදි.

එවං "කති නෙසං ථිතියෝ"ති පඤ්හං විස්සජ්ජෙත්වා "කථං විවරන්තී"ති පඤ්හං විස්සජ්ජෙතුං **"චන්දිමසූරියා"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **සිනෙරුතෝ ඛහි නික්ඛමන්තී**ති සිනෙරුසමීපෙන තං පදක්ඛිණං කත්වා ගච්ඡන්තා තතෝ ගමනථිතිතෝ බහි අත්තනෝ තිරියගමනෙන චක්කවාළාභිමුඛා නික්ඛමන්ති. **අඤ්ඤා විවරන්ති**ති එවං ඡ මාසෙ ඛණෙ ඛණෙ සිනෙරුතෝ අපසක්කනවසෙන තතෝ නික්ඛමිත්වා චක්කවාළසමීපං පත්තා; තතොපි ඡ මාසෙ ඛණෙ ඛණෙ අපසක්කනවසෙන නික්ඛමිත්වා සිනෙරුසමීපං පාපුණන්තා අඤ්ඤා විවරන්ති. ඉදානි තමෙවත්ථං සඞ්ඛෙපෙන වුත්තං විවරිතුං **"තෙසු"**තිආදි වුත්තං සිනෙරුස්ස, චක්කවාළස්ස ච යං ඨානං වෙමජ්ඣං; තස්ස, සිනෙරුස්ස ච යං ඨානං වෙමජ්ඣං; තෙන ගච්ඡන්තා **"සිනෙරුසමීපෙන විවරන්ති"**ති වුත්තා; න සිනෙරුස්ස අගහාලිඤ්ඣලලීනා. **චක්කවාළසමීපෙන චරන්ති**ති එත්ථාපි එසෙව නයෝ. **මජ්ඣෙකාති** සිනෙරුස්ස, චක්කවාළස්ස ච උජුකං වෙමජ්ඣෙන මග්ගෙන. **චිත්‍රමාසෙ මජ්ඣෙකාති** එත්ථාපි එසෙව නයෝ;

එකපපහාරෙනාති එකවෙලාය; එකෙනෙව වා අත්තනෝ එකපපහාරෙන. **මජ්ඣන්හිකෙ**ති ඨිතමජ්ඣන්හිකෙ කාලෙ **හොති.** තදා හි සූරියමණ්ඩලං උග්ගච්ඡන්තං හුත්වාපි ඉමස්මිං දීපෙ ඨිතස්ස උපඩ්ඪමෙව දිස්සති; උත්තරකුරූසු ඨිතස්ස ඔගච්ඡන්තං හුත්වා. එවඤ්හි එකවෙලායමෙව තීසු දීපෙසු ආලොකකරණං.

යෙසු කත්තිකාදිනක්ඛත්තසඤ්ඤා; තානිපි තාරකරූපානියෙවාති වුත්තං **"සෙසතාරකරූපානි චා"**ති; නක්ඛත්තසඤ්ඤිතතාරකරූපතෝ අවසිට්ඨතාරකරූපානීති අත්ථෝ. උභයානිපි තානි දෙවතානං වසනකවිමානානීති වෙදිතබ්බානි. **රා**සදෙ, තියති ඨජ්ජති එත්ථාති **රත්ති;** සත්තානං සද්දස්ස වූපසමනකාලොති අත්ථෝ. දිබ්බන්ති සත්තා කීළන්ති ජොතන්ති එත්ථාති **දිවා.** සත්තානං ආයුං මිනන්තා විය සියති අන්තං කරොන්තීති **මාසෝ.** තං තං කිරියං අරති වත්තෙන්තීති **උතු.** තං තං සත්තං, ධම්මපවත්තිඤ්ච සඞ්ගම්ම වදන්තා විය සරති වත්තෙන්තීති **සංවච්ඡරෝ.**

122. විවජ්ජනං **විවජ්ජෝ;** සෝ එව **වෙවජ්ජං;** වණ්ණස්ස වෙවජ්ජං **වණ්ණවෙවජ්ජං;** වණ්ණසම්පත්තියා විගමෝ; තස්ස පන අත්ථිතා **"වණ්ණවෙවජ්ජතා"**නි[1] වුත්තා. තෙනාහ **"විවජ්ජභාවෝ"**නි[2]. **සෙසා**නන්ති වණ්ණවන්තානං සත්තානං. **අතිමානපච්චයා**ති දුබ්බණ්ණවමහනවසෙන අතික්කමම අත්තනෝ වණ්ණං පටිච්ච මානපච්චයා; මානසමුපගුණ්හනනිමිත්තන්ති අත්ථෝ. සාතිසයෝ රසෝ එතිස්සා අත්ථීති **රසානි ලද්ධමානාය; අනුභාසිංසූ**ති අනුරොධවසෙන භාසිංසු. **ලොකුපපත්තිවංසකථා**නන්ති ලොකුපපත්තිවංසජං පවෙණිකථං; ආදිකාලෙ උපපන්නං පවෙණිආගතකථන්ති අත්ථෝ. "අනුපත්තන්ති"නිපි පාඨෝ; සෝ එවත්ථෝ.

---

1. වණ්ණවෙවණ්ණතා (පාළියං, අට්ඨකථායඤ්ච)
2. විවණ්ණභාවෝ(අට්ඨකථායං)

භූමිපපටකපාතුභාවාදිවණ්ණනා

123. **එදිසෝ හුත්වා**ති අභිච්ඡත්තකසදිසෝ හුත්වා.

124. **පදුලතා**[1]ති "පදූ"ති එවංනාමා එකා ලතා; සා පන යසථා සම්පත්තාවණ්ණගන්ධරසා; තසථා "භදදලතා"ති වුත්තා. **නාළිකා**ති නාළිවලලි. **අභාසී**ති නසසි.

125. **අකථථපාකෝ**ති අකථථෙයෙව ඨානෙ උපපජ්ජිත්වා පච්චනකෝ; නීවාරෝ විය සඤ්ඡාතෝ හුත්වා නිපපජ්ජනකොති අත්ථෝ. **කණෝ** "කුණ්ඩක"නති ච වුච්චති. **ථුසෝ**ති තණ්ඩුලං පරියොනන්ධිත්වා ඨිතත්තෙවා; තදභාවතෝ **"අකණෝ, අථුසෝ"**ති සාලි වුත්තෙනා. **"පවිච්රුළ්හ"**නති ඉදං පක්කභාවසස කාරණවවනං. පටිච්රුළ්හතෝ හි තං පක්කනති. යසමිං ඨානෙ සායං පක්කෝ සාලි ගහිතෝ; තදෙව ඨානං දුතියදිවසෙ පාතෝ පක්කෙන සාලිනා පරිපුණ්ණං හුත්වා තිට්ඨතීති ආහ **"සායං ගහිතට්ඨානං පාතෝ පක්කං හොති"**නිආදි. **අලායිතනති** ලායිතට්ඨානමපි තෙසං කම්මපපච්චයා අලායිතමෙව **හුත්වා අනූනං** පරිපුණ්ණමෙව **පඤ්ඤායති;** න කෙවලං පඤ්ඤායනමෙව; අථ ඛෝ තථාභූතමෙව හුත්වා තිට්ඨති.

ඉත්ථිපුරිසලිඞ්ගාදිපාතුභාවවණ්ණනා

126. **"මනුස්සකාලෙ"**ති ඉදං පුබෙබ මනුස්සභූතානංයෙව තත්ථ ඉදානි නිබ්බත්තිවසෙන උපපත්ති හොතීති කත්වා වුත්තං; දෙවතානමපි පුරිමජාතියං ඉත්ථිභාවෙ ඨිතානං තත්ථ විරූහාදිපුරිසත්තපපච්චයෙ අසති තදූ ඉත්ථිලිඞ්ගමෙව පාතුභවති. **පුරිසත්තපච්චයෙනි** "අත්තනොපි අනිස්සරතා, සබ්බකාලං පරායත්තවුත්තිතා, රජස්සලතා වඤ්චතා, ගබ්භධාරණං, පඨමාය පකතියා නිහීනපකතිතා, සූරච්රතාභාවෝ, 'අපපකා ජනා'ති හිළෙතබ්බතා'ති එවමාදිආදීනවපච්චවෙක්ඛණපුබ්බකමපි ඉත්ථිභාවෙ[2]. 'අලං ඉත්ථිභාවෙන; න හි ඉත්ථිභාවෙ ඨත්වා චක්කවත්තිසිරිං, න සක්කමාරබ්භමසිරියෝ පච්චනුභවිතුං; න පචෙචකබොධිං, න සම්මාසම්බොධිං අධිගන්තුං සක්කා'ති එවං ඉත්ථිභාවච්රජජනං, 'යථාවුත්තආදීනවච්රහතෝ උත්තමපකතිභාවතෝ සම්පදමිදං පුරිසත්තං නාම සෙට්ඨං උත්තමං; එත්ථ ඨත්වා සක්කා එතා සම්පත්තියෝ සම්පාපුණිතු'නති එවං පුරිසත්තභාවෙ සම්භාවනාපුබ්බකං පත්ථනාඨපනං, 'තත්ථ නිග්ගතපොණපබභාරචිත්තතා'නි" එවමාදිකෙ පුරිසභාවසස පච්චයභූතෙ **ධම්මෙ. සූරෙච්චා** වඩ්ඪිත්වා. පච්චක්ඛං භූතං, සදිසඤ්ඤව දිට්ඨධම්මිකං, සම්පරායිකඤ්ඤව **සුවිපුලං** අනත්ථං අවිනෙත්වා පුරිසසස කාමෙසු මිච්ඡාචරණං කෙවලං ඉත්ථියා ආසාපත්ති ඵලෙනෙවාති ආසාඅාපත්ති ඉත්ථිභාවාවහාපි හොතියෙව තනනිග්ගතපොණපබභාරභාවෙන තනනිකනතියා නිමිත්තභාවාපත්තිතොති වුත්තං **"පුරිසෝ ඉත්ථත්තභාවං ලභනෙනා කාමෙසුමිච්ඡාචාරං නිස්සාය ලභති"**ති. **තදූති** යථාවුත්තෙන පඨමකපපිකකාලෙ. **පකතියාති** සභාවෙන. **මාතුගාමසසාති** පුරිමත්තභාවෙ මාතුගාමභූතසස. **පුරිසසසාති** එත්ථාපි "පකතියා"ති පදං ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. **උපනිජ්ඣායනතානති** උපෙචව නිජ්ඣායනතානං. යථා අඤ්ඤමඤ්ඤසමිං සාරාගෙ උපපජ්ජති; එවං සාපෙක්ඛභාවෙන **ඔලොකෙනතානං. රාගපරියුට්ඨානෙනි** රාගෙන පරියුට්ඨානෙන.

නිබ්බත්තමානායාති පරිණතා හුත්වා නිය්‍යමානාය.

---

1. බදුලතා (සී. අ.) 2. ඉත්ථිභාවං (සෘ)

මෙථුනධම්මසමාචාරවණ්ණනා

127. **ගොමයම්පිණ්ඩමත්තකම්පි නාලත්ථාති** සම්මදෙව විවාහකම්මං නාලත්ථාති අධිප්පායෙන **වදන්ති. පාතබ්‌යතන්ති** තසම්ං අසුද්ධමෙම කිලෙසකාමෙන පිවිතබ්බතං **කිඤ්චි** පිවිතබ්බවත්ථුං පිවන්තා විය අතිවිය තොසෙත්වා පරිභුඤ්ජිතබ්බතං **ආපජ්ජිංසු. පාතබ්‌යතන්ති** වා පරිභුඤ්ජනකතං **ආපජ්ජිංසු** උපගච්ඡිංසු. පරිභොගත්ථෙ හි අයං **පා**-සද්දො; කත්තුසාධනො ච **තබ්‌ය**-සද්දො; යථාරුචි පරිභුඤ්ජිංසූති අත්ථො.

සන්නිධිකාරකන්ති සන්නිධිකාරං; **ක**-කාරො පදවඩ්ඪනමත්තන්ති ආහ **"සන්නිධිං කත්වා"**ති. **අපදානන්ති** අවඛණ්ඩනං. **එකෙකස්මිං ඨානෙති** යත්ථ යත්ථ වහිතං; තස්මිං තස්මිං එකෙකස්මිං ඨානෙ. **ගුම්බගුම්බානි** පුඤ්ජපුඤ්ජා.

සාලිවිභාගවණ්ණනා

128. **සීමං ඨපෙය්‍යාමාති** "අයං භූමිභාගො අස්සකස්ස, අයං භූමිභාගො අසුකස්සා"ති එවං පරිච්ඡෙදං කරෙය්‍යාම. **තං අගඤ්ඤං කත්වාති** තං ආදිං කත්වා.

මහාසම්මතරාජවණ්ණනා

130. **පකාසෙතබ්බන්ති** දෙසවසෙන පකාසෙතබ්බං. **ඛිපිතබ්බන්ති** ඛෙපං කාතබ්බං. තෙනාහ **"හාරෙතබ්බ"**න්ති; සත්තනිකායතො නීහරිතබ්බං.

නොසන්ති නිද්ධාරණෙ සාමිවචනං.

131. **අක්ඛරන්ති** නිරුත්තිං. සා හි මහාජනෙන සම්මතොති නිද්ධාරෙත්වා වත්තබ්බතො නිරුත්ති, තස්මිං යෙව නිරුළ්හභාවතො, අක්ඛසද්දස්ස අසඤ්චරණතො අක්ඛරන්ති ච වුච්චති; තථා සඞ්ඛාතබ්බතො **සඞ්ඛා; සමක්ඛයුයතීති සම්මක්ඛයං; පඤ්ඤාපනතො පඤ්ඤත්තීති;** වොහරණතො **වොහාරො. උප්පන්නොති** පවත්තො. **න කෙවලං අක්ඛරමෙවාති** න කෙවලං සම්මක්ඛයකරණමෙව. **ඛෙත්තසාමිනොති** තං තං භූමිභාගං පරිග්ගහෙත්වා ඨිතසත්තා. **තීහි සඞ්ඛතීහි** තිවිධකිරියාභිසඞ්ඛතෙහි තීහි සඞ්ඛෙහි ඛත්තියාදීහි තීහි වණ්ණෙහි පරිග්ගහිතෙහි. "ඛත්තියානුයන්තබ්‌‍රාහ්මණගහපතිකනෙගමජානපදෙහි තීහි ගහපතීහි පරිග්ගහිතෙහී"ති ච වදන්ති. **අගඤ්ඤන්ති ඤත්වාති** අග්ගං කුලන්ති ඤත්වා. ඛත්තියකුලඤ්හි ලොකෙ සබ්බසෙට්ඨං. යථාහ "ඛත්තියො සෙට්ඨො ජනෙතසම්ං; යෙ ගොත්තපටිසාරිනො"ති;[1] අහෙදුපචාරෙන පන අක්ඛරස්ස ඛත්තිසද්දස්සපි සෙට්ඨත්තානි පාළියං "අගඤ්ඤසුත්තන අක්ඛරෙනා"ති වුත්තං. ඉදානි අහෙදුපචාරෙන විනා එව අත්ථං දස්සෙතුං **"අග්ගෙ වා"**තිආදි වුත්තං.

බ්‍රාහ්මණමණ්ඩලාදිවණ්ණනා

132. යෙන අනාරම්භාභාවෙන බාහිතාකුසලා "බ්‍රාහ්මණා"ති වුත්තා; තමෙව තාව දස්සෙතුං පාළියං "වීතඞ්ගාරා"තිආදි වුත්තන්නති තදත්ථං දස්සෙන්තො **"පච්චා"**තිආදිමාහ. **තමෙනන්ති** වචනවිපල්ලාසෙන

1. දී 1-92, 93; දී 3-81; ම 2-21, සං 1-155, 471 පිට්ඨෙසු.

නිදෙසොති ආහ **"තෙ එතෙ"**ති. **අභිසඞ්ඛරොහනානි** චිත්තමන්තභාවෙන අඤ්ඤමඤ්ඤං අභිවිසිටෙඨ කරොනතා, බ්‍රාහමණාකපපභාවෙන සඞ්ඛරොනතා ච. **වාචෙනතාති** පරෙසං කථෙනතා; යෙ තථා ගණ්හෙ කාතුං න ජානනති. **අච්ඡනතීති** ආසනති; උපච්සනතීති අත්ථො. තෙනාහ **"වසනතී"**ති. **අවෙච්ඡනතීති** කාලං ඛෙපෙනති. **ඛීනාසමමතං** ඛීණභාවනානුයොගං ජිඬ්ඩිත්වා ගණ්හෙ පසුතතාදීපනතො. **සෙට්ඨසමමතං ජානං** "වෙදඛරා සොතතියා බ්‍රාහමණාති එවං සෙට්ඨසමමතං ජානං.

133. **මෙථුනධමමං සමාදියිසසනති** ජායාපතිකභාවෙන ඒකං ද්වයං නිවාසං අජ්ඣුපගනතවා. **වාණිජකාමමාදිකෙති** ආදි-සද්දෙන කසිකමමාදිං සඞ්ගණ්හාති.

134. **ලුඤ්චාරකමමබුඤ්චාරකමමුනාති** පරවිහෙඨනාදිලුඤ්චාරකමමුනා නළකාරදාරුකමමාදිබුඤ්චාරකමමුනා ච. **සුද්දනති** එත්ථ **සු** – ඉති සීඝත්ථෙ නිපාතො. **ද** – ඉති ගරහණත්ථෙති ආහ **"සුද්දං සුද්දං ලහුං ලහුං කුච්ඡිතං ගච්ඡනතී"**ති.

135. **අභූති** කාලවිපල්ලාසවසෙන වුත්තනති දසෙසනෙතා **"හොති ඛො"**ති ආහ. **ඉමිනාති** "ඉමෙහි ඛො වාසෙට්ඨ චතූහි මණ්ඩලෙහි සමණමණ්ඩලසස අභිනිබබතති හොති"ති ඉමිනා වචනෙන. **ඉමං දසෙසතීති** සමණමණ්ඩලං නාම -පෙ- සුද්ධිං පාපුණනතීති ඉමං අත්ථජාතං දසෙසති. යදි ඉමෙහි -පෙ- අභිනිබබතති හොති; එවං සනතෙ ඉමානෙව චතතාරි මණ්ඩලානි පධානානි; සමණමණ්ඩලං අපපධානා තතො අභිනිබබතතතතානි? නයිදමෙවනති දසෙසතුං **"ඉමානී"**තිආදි වුත්තං. **සමණමණ්ඩලං අනුවතතනතී**ති ගුණෙහි විසිට්ඨභාවතො. ගුණො හි විඤ්ඤූනං අනුවතතනහෙතු; න කොලපුත්තියං, වණ්ණපොකඛරතා, වාකාරණමත්තං වා. තෙනාහ **"ධමෙමනෙව අනුවතතනතී; නො අධමෙමනා"**ති. සො ධමෙමා ච ලොකුත්තරොව අධිපෙතතො; යෙන සංසාරතො විසුජ්ඣති; තසමා **සමණමණ්ඩලනති** ච සාසනිකමෙව සමණගණං වදතීති දට්ඨබබං. තෙනාහ **"සමණමණ්ඩලසඞ්ගී"**තිආදි.

දුච්චරිතාදිකථාවණ්ණනා

136. **මිච්ඡාදිට්ඨිවසෙන සමාදිනනකමමං නාම** "කො අනුබන්ධිතබෙබා. අජොතගහිසොට්ඨිමිසො"තිආදිනා යඤ්ඤාදිවිධානාදිවසෙන පවතතිතං හිංසාදි-පාපකමමං. **මිච්ඡාදිට්ඨිකකමමසසාති** "එස සද්ධාධිගතො දෙවයානො; යෙන යනති පුත්තිනො විසෙසකා"තිආදිනා පවතතිතසස මිච්ඡාදිට්ඨිසහගතකමමසස. **සමාදානං** තසස තථා පවතතනං; තසසා වා දිට්ඨියා උපගමනං.

137. **දවයකාරීති** කුසලාකුසලද්වයසස කතතා. නයිදං ද්වයං යසමා එකජ්ඣං නපපවතතති; තසමා ආහ **"කාලෙනා"**තිආදි. **එකකඛණෙ උභයවිපාකදානඛමානං නාම නත්ථි** එකසමිං ඛණෙ චිත්තද්වයුපසඤ්ඤිතාය සනතතියා අභාවතො. යථා පන ද්වයකාරිනො සුඛදුක්ඛපටිසංවෙදිතා සම්භවති; තං දසෙසතුං **"යෙන පනා"**තිආදි වුත්තං. **එවං කුතෙනති** විකලාවයවො. දොපි හි කුසලාකුසලකමමානි කතූපචිතානි සභාවතො බලවනතානෙව හොනති; තසමා මරණකාලෙ උපට්ඨහනති. **තෙසු අකුසලං බලවතරං හොති** පවවයලාභතො. නිකනතිආදයො හි පච්චයවිසෙසා අකුසලසෙසව සභාගා; න කුසලසස; තසමා කතූපචිතභාවෙන සමාන-බලෙසුපි කුසලාකුසලෙසු පච්චයලාභෙන විපච්චිතුං ලද්ධාකාසතාය

කුසලතො අකුසලං බලවතරං හොතීති. තථාභූතම්පි **තං** යථා විපාකදානෙ ලද්ධොකාසස්ස කුසලස්සාපි අවසරො හොති, තථා ලද්ධපච්චයං පටිසන්ධිදානාභිමුඛං **කුසලං පච්චාභිත්වා** පටිසන්ධිං දෙන්තං **නිරච්ඡානයොනියං නිබ්බත්තාපෙතීති** (අපරෙ).[1] "අකුසලං බලවතරං හොති"ති එත්ථ "අකුසලං වෙ බලවතරං හොති; තං කුසලං පටිබාහිත්වා"ති වුත්තනයෙනෙව අත්ථං වත්වා තෙසු කුසලං වෙ බලවතරං හොති; තඤ්ච අකුසලං පටිබාහිත්වා මනුස්සයොනියං නිබ්බත්තාපෙති; අකුසලං පවත්තිවෙදනීයං හොති; අථ නං තං කාණමපි කරොති ඛුජ්ජමපි පීඨසප්පිමපි කුච්ඡිරොගාදිනි වා උපදුතං. එවං සො පවත්තියං නානප්පකාරං දුක්ඛං පච්චනුභවතීති ඉදං සඤ්ඤාය වුත්තං "සුඛදුක්ඛප්පටිසංවෙදී හොති"ති. තත්‍රායං විනිච්ඡයො:— වුත්තකාලෙ වා කාරෙන[2] සමානබලෙසු කුසලාකුසලකම්මෙසු උපට්ඨහන්තෙසු මරණස්ස ආසන්නවෙලායං යදි බලවතරානි කුසලජවනානි ජවන්ති; යථූපට්ඨිතං අකුසලං පටිබාහිත්වා කුසලං වුත්තනයෙන පටිසන්ධිං දෙති. අථ බලවතරානි අකුසලජවනානි ජවන්ති; යථා උපට්ඨිතං කුසලං පටිබාහිත්වා අකුසලං වුත්තනයෙනෙව පටිසන්ධිං දෙති. තං කිස්ස හෙතු? උභින්නං කම්මානං සමානබලවභාවතො, පච්චයන්තරසාපෙක්ඛතො වාති; සබ්බං වීමංසිත්වා ගහෙතබ්බං.

බොධිපක්ඛියභාවනාවණ්ණනා

138. **බොධි** වුච්චති මග්ගසම්මාදිට්ඨි චත්තාරි අරියසච්චානි බුජ්ඣතීති කත්වා; සභාවතො, තංසභාවතො ච තස්සා පක්ඛෙ භවාති බොධිපක්ඛියා; සතිවීරියාදයො ධම්මා; තෙසං **බොධිපක්ඛියානං. පටිපාටියාති** බොධිපක්ඛියදෙසනාපටිපාටියා භාවනං **අනුලොමෙන්තෙති** අනුක්කමෙන පවත්තනං භාවනං පත්වා. තෙනාහ **"පටිපජ්ජිත්වා"**ති. සඋපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා වසෙන ඛීණාසවස්ස සෙට්ඨභාවං ලොකස්ස පාකටං කත්වා දස්සෙතුං සක්කා; න ඉතරාය සබ්බසො අප්පඤ්ඤත්තිභාවූපගමනෙ[3] තස්ස අදස්සනතොති වුත්තං **"පරිනිබ්බාතීති කිලෙසපරිනිබ්බානෙන පරිනිබ්බායතී"**ති. **විනිවත්තෙත්වාති** තතො චතුවණ්ණතො නීහරිත්වා.

140. **තමෙවත්ථන්ති** "ඛීණාසවොව දෙවමනුස්සෙසු සෙට්ඨො"ති වුත්තමෙවත්ථං.

සෙට්ඨවෙජ්ජකවාදමෙවාති ජාතිබ්‍රාහ්මණානං සෙට්ඨභාවසමුච්ඡෙදකමෙව කථං. **දස්සෙන්තා** භාසිත්වා. **සුත්තානුලොමං විනිවත්තෙන්තාවාති** පුබ්බෙ ලොකියධම්මසන්දස්සනවසෙන පවත්තං අග්ගඤ්ඤසුත්තං "සත්තන්නං බොධිපක්ඛියානං ධම්මානං භාවනමත්ථාය"තිආදිනා තතො විනිවත්තෙත්වා නීහරිත්වා තෙන අසංසට්ඨං කත්වා. **ආවජ්ජනානාති** සම්පන්නාහරන්තා. **අනුවජ්ජනානාති** පුබ්බෙනාපරං අත්ථතො විචරන්තානති.

සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය
අග්ගඤ්ඤසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

---

1. අඞ්කො විය දිස්සති. 2. වුත්තකාලෙ තෙනෙවාකාරෙන (?)
3. ..... ගමෙන (ඤ)

5. සම්පසාදනීය සූත්‍රය

සාරිපුත්තසීහනාදවණ්ණනා

141. පාවාරෙනාති සඤ්ඡාදෙනාති සරීරං එතෙනාති **පාවාරෝ;** වත්ථං. පාවරණං වා **පාවාරෝ;** "වත්ථං දුස්සං"නාති පරියායසද්දා, එතෙති දුස්සමේව පාවාරෝ; සෝ එතස්ස බහුවිධෝ අනෙකකොටිප්පභෙදෝ භණ්ඩභූතෝ අත්ථීති **දුස්සපාවාරිකෝ.** සෝ කිර පුබ්බෙ දහරකාලෙ දුස්සපාවාරභණ්ඩමේව බහුං පරිගණ්හෙත්වා වාණිජ්ජං අකාසි; තෙන නං සෙට්ඨිට්ඨානෙ ඨිතම්පි "පාවාරිකෝ"ත්වෙව සඤ්ජානන්ති. **භගවතීති** භගු-සද්දෝ ආදි අත්ථෝ; පකාරත්ථෝ වා; තෙන භගවන්තං උපසඞ්කමිත්වා ථෙරෙන වුත්තවචනං සබ්බං සඞ්ගණ්හාති. "කස්මා එවං අවොචා"ති තථාවචනෙ කාරණං පුච්ඡිත්වා **"සොමනස්සූපවෙදනත්ථ"**නති කස්මා පයොජනං විස්සජ්ජිතං; තයිදං අම්හං පුථුජ්ජනස්ස ලබ්භං බ්‍යාකරණසදිසන්ති? නයිදමෙවං විඤ්ඤාතබ්බං. යා හිස්ස ථෙරස්ස තදා භගවති සොමනස්සූපපත්ති; සා නිද්ධාරිතරූපා කාරණභාවෙන වොදිතා; තස්මා එවං අවොචාති; සා එව ච යස්මා නිද්ධාරිතරූපා පවෙදනවසෙන භගවතො සම්මුඛා තථාවචනං පයොජෙති; තස්මා "අත්තනො උප්පන්නසොමනස්සූපවෙදනත්ථ"නති පයොජනභාවෙන විස්සජ්ජිතං.

තත්‍රාති තස්මිං සොමනස්සූපවෙදනෙ. විහාරෙ නිවාසපරිවත්තනවසෙන **සුඤ්ඤනිවාසනෙ. ආභුජිත්වාති** ආබන්ධිත්වා.

සම්පජානතිතො වුට්ඨාය "අහො සත්ථා වතායං අරියවිහාරෝ"ති සම්පජානසුඛපච්චවෙක්ඛණමුඛෙන **අත්තනො ගුණෙ අනුස්සරිතුං ආරද්ධෝ;** ආරභිත්වා ච නෙසං තං තං සාමඤ්ඤවිසෙසවිභාගවසෙන අනුස්සරි. තථා හි "සමාධී"ති සාමඤ්ඤතො ගහිතස්සෙව "පඨමං ඣානං"නිආදිනා විසෙසවිභාගො, "පඤ්ඤූ"ති සාමඤ්ඤතො ච ගහිතස්සෙව "විපස්සනාඤාණ"න්ති ආදිනා විසෙසවිභාගො උද්ධටෝ. "ලොකියාභිඤ්ඤාසු දිබ්බවිහාරඤාණස්සෙව ගහණං ථෙරස්ස ඉතරෙහි සාතිසයන්ති දස්සෙතු"නති වදන්ති; පුබ්බනිවාසඤාණම්පි පන "කප්පසතසහස්සාධිකස්සා"තිආදිනා කිච්චවසෙන දස්සිතමෙව; ලක්ඛණහාරවසෙන වා ඉතරෙසමෙපත්ථ ගහිතතා වෙදිතබ්බා.

අත්ථප්පභෙදස්ස සල්ලක්ඛණවිභාවනවවත්ථානකරණසමත්ථං අත්ථෙ පභෙදගතං ඤාණං **අත්ථපටිසම්භිදා.** තථා ධම්මප්පභෙදස්ස සල්ලක්ඛණවිභාවනවවත්ථානකරණසමත්ථං ධම්මෙ පභෙදගතං ඤාණං **ධම්මපටිසම්භිදා.** නිරුත්තිප්පභෙදස්ස සල්ලක්ඛණවිභාවනවවත්ථානකරණසමත්ථං නිරුත්තියං පභෙදගතං ඤාණං **නිරුත්තිපටිසම්භිදා.** පටිභානප්පභෙදස්ස සල්ලක්ඛණවිභාවනවවත්ථානකරණසමත්ථං පටිභානෙ පභෙදගතං ඤාණං **පටිභානපටිසම්භිදා.** අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපෝ; විත්ථාරෝ පන විසුද්ධිමග්ගෙ[1]; තංසංවණ්ණනාසු[2] වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බෝ. සාවකපාරමියෙ පරමුක්කංසගතං ඤාණං **සාවකපාරමිඤාණං** සබ්බඤ්ඤුතඤාණං විය සබ්බඤ්ඤෙය්‍යධම්මෙසු. තස්සාපි හි විසුං පරිකම්මං නාම නත්ථි; සාවකපාරමියා පන සම්මදෙව පරිපූරිතත්තා අඟමඟඵලසමධිගමෙනෙවස්ස සමධිගමෝ හොති. **සබ්බඤ්ඤුතඤාණස්සෙව** සම්මාසම්බුද්ධානං යාව නිට්ඨානපල්ලඞ්කා අනුස්සරතොති යොජනා.

---

1. විසුද්ධි 2-70 පිටෙ. 2. විසුද්ධි ටී 2-81 පිටෙ.

භගවතෝ සීලං නිස්සාය ගුණෙ අනුස්සරිතුමාරද්ධොති යොජනා. යස්මා ගුණානං බහුභාවතෝ නෙසං එකජ්ඣං ආපාථාගමනං නත්ථි; සති ච තස්මිං අනිරූපිතරූපෙනෙව අනුස්සරණෙන භවිතබ්බං; තස්මා ථෙරො සච්චයෙ ඨත්වා තෙ අනුපදං සරූපතෝ අනුස්සරි; අනුස්සරනෙනා ච සබ්බපඨමං සීලං අනුස්සරි; තං දස්සෙනෙනා **"භගවතෝ සීලං නිස්සාය"**ති ආහ; සීලං ආරබ්භාති අත්ථෝ. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයෝ. යස්මා වෙත්ථ ථෙරො එකෙකවසෙන භගවතෝ ගුණෙ අනුස්සරිත්වා තතෝ පරං චතුක්කපඤ්චකාදිවසෙන අනුස්සරි; තස්මා "චත්තාරෝ ඉද්ධිපාදෙ"ති වත්වා තතෝ පරං බොජ්ඣඞ්ගභාවනාසාමඤ්ඤෙන ඉන්ද්‍රියෙසු වත්තබ්බෙසු තානි අග්ගහෙත්වා **"චත්තාරෝ මග්ගෙ"**තිආදි වුත්තං. **චතුයොනිපරිච්ඡෙදඤාණං** මහාසීහනාදසුත්තෙන[1]. ආගතනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. **චත්තාරෝ අරියවංසා** අරියවංසසුත්තෙන[2]. ආගතනයෙනෙව වෙදිතබ්බා.

පධානියඞ්ගාදයෝ සඞ්ගීතිදසුත්තරසුත්තෙසු[4] ආගම්ස්සන්ති. **ඡ සාරණීයධම්මා** පරිනිබ්බානසුත්තෙ[5]. ආගතා එව. සුඛං සුපනාදයෝ[6]. **එකාදසමෙත්තානිසංසා.** "ඉදං දුක්ඛං අරියසච්ච"නිආදිනා[7]. චතූසු අරියසච්චෙසු නිපරිවත්තවසෙන ආගතා **දවාදසධම්මචක්කාකාරා.** මග්ගඵලෙසු පවත්තානි අට්ඨඤාණානි, ඡ අසාධාරණඤාණානි චාති **චුද්දස බුද්ධඤාණානි. පඤ්චදස චිමුත්තිපරිපාචනියා ධම්මා** මෙඝියසුත්තවණ්ණනායං[8] ගහෙතබ්බා; **සොළසවිධා ආනාපානස්සති** ආනාපානස්සතිසුත්තෙ[9] **අට්ඨාරස බුද්ධධම්මා**[10] එවං වෙදිතබ්බා—

> අතීතංසෙ බුද්ධස්ස භගවතෝ අපටිහතං ඤාණං; අනාගතංසෙ; පච්චුප්පන්නංසෙ බුද්ධස්ස භගවතෝ අපටිහතං ඤාණං. ඉමෙහි තීහි ඨමෙහි සමන්නාගතස්ස බුද්ධස්ස භගවතෝ සබ්බං කායකම්මං ඤාණපුබ්බඞ්ගමං ඤාණානුපරිවත්ති; සබ්බං වචීකම්මං; සබ්බං මනොකම්මං ඤාණපුබ්බඞ්ගමං ඤාණානුපරිවත්ති. ඉමෙහි ඡහි ඨමෙහි සමන්නාගතස්ස බුද්ධස්ස භගවතෝ නත්ථි ඡන්දස්ස හානි, නත්ථි ඨම්මදෙසනාය හානි; නත්ථි වීරියස්ස හානි; නත්ථි සමාධිස්ස හානි; නත්ථි පඤ්ඤාය හානි; නත්ථි විමුත්තියා හානි. ඉමෙහි ද්වාදසහි ඨමෙහි සමන්නාගතස්ස බුද්ධස්ස භගවතෝ නත්ථි දවා; නත්ථි රවා; නත්ථි අපප්ලුටං; නත්ථි වෙගායිතත්තං; නත්ථි අබ්‍යාවටමනෝ; නත්ථි අපටිසඞ්ඛානුපෙක්ඛාති.

තත්ථ **නත්ථි දවාති** ඛිඩ්ඩාධිප්පායෙන කිරියා නත්ථි. **නත්ථි රවාති** සහසා කිරියා නත්ථීති වදන්ති. සහසා පන කිරියා දවා. "අඤ්ඤං කරිස්සාමී"ති අඤ්ඤස්ස කරණං **රවා. නත්ථි අපප්ලවන්ති** ඤාණෙන අප්ලුසිතං නත්ථි. **නත්ථි වෙගායිතත්තන්ති** තුරිතකිරියා නත්ථි. **නත්ථි අබ්‍යාවටමනොති** නිරත්ථකචිත්තසමුදාචාරෝ නත්ථි. **නත්ථි අපටිසඞ්ඛානුපෙක්ඛාති** අඤ්ඤඤ්ඤුපෙක්ඛා නත්ථි. කෙචි පන "නත්ථි ඨම්මදෙසනාය හානී"ති අපඨිත්වා "නත්ථි ඡන්දස්ස හානි; නත්ථි වීරියස්ස හානි; නත්ථි සතියා[11] හානී"ති පඨන්ති.

---

1. ම 1-105 පිටෙ. 2. අං 1-336 පිටෙ 3. දී 3-198 පිටාදිසු.
4. දී 3-232 පිටාදිසු. 5. දී 2-68 පිටෙ තස්මිං සුත්තෙ අපරිහානියභාවෙන වුත්තා අත්ථතෝ සම්මාසෙව. 6. අං 3-1, 542; ඛු 9-314 පිටෙසු. 7. සං 3-369; ම 3-15; ඛු 9-330 පිටෙසු. 8. උදාන-ට්ඨ 199 පිටෙ. 9. ම 3-125 පිටෙ
10. ඛු 7-139, 278, ඛු 8-175; ඛු 9-376; ඛු 10-16; දී-ට්ඨ 3-176; මූල-ටී 2-2 පිටෙසුපි පස්සිතබ්බං. 11. සත්තියා (මූල ටී 2-2 පිටෙ.)

ජරාමරණාදීසු එකාදසසු පටිච්චසමුප්පාදඞ්ගසු පවෙචකං චතුසච්චයොජනාවසෙන පවත්තානි **චතුවත්තාලීස** ඤාණානියෙව[1] සුඛවිසෙසානං අධිට්ඨානභාවතො **ඤාණවත්ථූනි.**

වුත්තඤ්හෙතං:——

"යතො ඛො භික්ඛවෙ අරියසාවකො එවං ජරාමරණං පජානාති; එවං ජරාමරණසමුදයං පජානාති; එවං ජරාමරණනිරොධං පජානාති; එවං ජරාමරණනිරොධගාමිනිං පටිපදං පජානාති"ඉච්චාදි.[2]

ජරාමරණසමුදයොති වෙත්ථ ජාති අධිප්පෙතා. සෙසපදෙසු භවාදයො වෙදිතබ්බා.

කුසලචිත්තුප්පාදෙසු එසසාදයො **පරොපණ්ණාස කුසලධම්මා.**

"ජාතිපච්චයා ජරාමරණ"න්ති ඤාණං, "අසති ජාතියා නත්ථි ජරාමරණ"න්ති ඤාණං, අතීතම්පි අද්ධානං "ජාති පච්චයා ජරාමරණ"න්ති ඤාණං, "අසති ජාතියා නත්ථි ජරාමරණ"න්ති ඤාණං, අනාගතම්පි අද්ධානං "ජාති පච්චයා ජරාමරණ"න්ති ඤාණං, "අසති ජාතියා නත්ථි ජරාමරණ"න්ති ඤාණං. "යම්පිදං ධම්මට්ඨිතිඤාණං; තම්පි ඛයධම්මං වයධම්මං විරාගධම්මං නිරොධධම්ම"න්ති ඤාණන්ති එවං ජරාමරණාදීසු එකාදසසු පටිච්චසමුප්පාදඞ්ගසු පවෙචකං සත්ත සත්ත කත්වා **සත්තසත්තති ඤාණවත්ථූනි**[3] වෙදිතබ්බානි. තත්ථ **යම්පීති** ඡබ්බිධම්පි පච්චවෙක්ඛණඤාණං විපස්සනාරම්මණාභාවෙන එකජ්ඣං ගහෙත්වා වුත්තං. **ධම්මට්ඨිති ඤාණන්ති** ඡපි ඤාණානි සඞ්ඛිපිත්වා වුත්තං ඤාණං. **"ඛයධම්ම"න්තිආදිනා** පන පකාරෙන පවත්තඤාණස්ස දස්සනං; විපස්සනාදස්සනතො විපස්සනා පටිවිපස්සනාදස්සනමත්තමෙවාති න තං "අඛ්ඛ"න්ති වදන්ති; පාළියං[4] පන සබ්බත්ථ ඤාණවසෙන අඛ්ඛානං වුත්තත්තා. **"නිරොධධම්මන්ති ඤාණ"න්ති ඉති**සද්දෙන පකාසෙත්වා වුත්තං විපස්සනාඤාණං සත්තමං ඤාණන්ති අයමත්ථො දිස්සති. න හි යම්පිදං ධම්මට්ඨිතිඤාණං; තම්පි ඤාණන්ති සම්බන්ධො හොති ඤාණගහණෙන එතස්මිං ඤාණභාවදස්සනස්ස අනධිප්පෙතත්තා; "ඛයධම්මං -පෙ- නිරොධධම්ම"න්ති එතෙසං සම්බන්ධභාවපප්පඤ්ඤා චාති. **චතුවිසති -පෙ- වජිරඤාණන්ති** එත්ථ කෙචි තාව ආහු "භගවා දෙවසිකං දවාදසකොටිසතසහස්සකප්පානං මහාකරුණාසමාපත්තිං සමාපජ්ජති; දවාදසකොටිසතසහස්සකප්පානමෙව ච අරහත්තඵලසමාපත්තිං සමාපජ්ජති; තාසං පුරෙචරං, සභාවචරඤ්ච ඤාණං පටිපක්ඛෙන අභෙජ්ජතං, මහන්තඤ්ච උපාදාය **මහාවජිරඤාණං** නාම.

වුත්තඤ්හෙතං භගවතා:——

'තථාගතං භික්ඛවෙ අරහන්තං සම්මාසම්බුද්ධං දෙව චිතක්කා බහුලං සමුදාචරන්ති ඛෙමො ච චිතක්කො, පවිවෙකො ච චිතක්කොත්ති.[5]

ඛෙමචිතක්කා හි භගවතො මහාකරුණාසමාපත්තිං පුරෙත්වා ඨිතෝ; පවිවෙකචිතක්කා අරහත්තඵලසමාපත්තිං. බුද්ධානඤ්හි භවඞ්ගපරිවාසො ලහුකො; මත්ථකප්පත්තෙසු සමාපත්තිසු වසීභාවෙ; තස්මා සමාපජ්ජනවුට්ඨානානි කතිපයචිත්තක්ඛණෙහෙව ඉජ්ඣන්ති. පඤ්ච රූපාවචරසමාපත්තියෝ චතස්සො අරූපසමාපත්තියෝ අපමාණසුභසමාපත්තියා සද්ධිං දස, නිරොධ-

1 සං 1-288 පිටෙ විත්ථාරෙ 2. සං 1-289 පිටෙ.
3. සං 1-290 පිටෙ දුතියඤාණවත්ථුසුත්තං පස්සිතබ්බං. 4. සං 1-291 පිටෙ
5. ඉ 1-216 පිටෙ ඉතිවුත්තකෙ.

සමාපත්තී, අරහත්තඵලසමාපත්තී වාති ද්වාදසෙතා සමාපත්තියෝ භගවා පවෙචකං දිවසෙ දිවසෙ කොටිසතසහස්සකප්පාතුං පුරෙහත්තං සමාපජ්ජති; තථා පවත්තහත්තා"නති. "එවං සමාපජ්ජිතබ්බසමාපත්තිසඤ්චාරිතඤ්ඤාණං **මහාවජිරඤ්ඤාණං** නාමා"ති කෙචි.

අපරෙ පන "යං තං භගවතා අභිසමෙච්චාධිවසෙ පවත්තිමයාමෙ පටිචචසමුපපාදමුඛෙන පටිලොමනයෙන ජරාමරණතො පට්ඨාය ඤාණං ඔතාරෙත්වා අනුපදධම්මවිපස්සනං ආරභන්තෙන යථා නාම පුරිසො සුවිදූගගං මහාගහනං මහාවනං ඡින්දන්තො අනන්තරන්තරා නිසානසිලායං එරසුං සුනිසිතං කරොති; එවමෙව නිසානසිලාසදිසියො සමාපත්තියො අනන්තරන්තරා සමාපජ්ජිත්වා ඤාණස්ස[1] තික්ඛවිසදසූරභාවං සම්පාදෙතුං අනුලොමපටිලොමතො පවෙචකං පටිචචසමුපපාදඞ්ගවසෙන සම්මසන්තො දිවසෙ දිවසෙ ලක්ඛකොටිලක්ඛකොටිඵලසමාපත්තියො සමාපජ්ජති; තං සන්ධාය වුත්තං **'චතුවීසති -පෙ මහාවජිරඤ්ඤාණං නිස්සායා'**ති." නනු භගවතො සමාපත්තිසමාපජ්ජනෙ පරිකම්මෙ පයොජනං නත්ථීති? නත්ථිදං එකන්තිකං. තථා හි වෙදනාපටිපණාමනාදීසු සබ්බෙසං පරිකම්මපුබ්බඞ්ගමෙන සමාපත්තියො සමාපජ්ජි. අපරෙ පන "ලොකියසමාපත්තිසමාපජ්ජනෙ පරිකම්මෙන පයොජනං නත්ථි. ලොකුත්තරසමාපත්තිසමාපජ්ජනෙ තජ්ජං පරිකම්මං ඉච්ඡිතබ්බමෙවා"ති වදන්ති.

"අපරමපරා"ති පදං යෙසං දෙසනාය අත්ථි; තෙ **අපරම්පරියාව.** **කුසලපඤ්ඤත්තියන්ති** කුසලධම්මානං පඤ්ඤාපනෙ. **අනුත්තරොති** උත්තමො. **උපනිස්සයෙ ඨබ්භාති** ඤාණූපනිස්සයෙ ඨත්වා යාදිසො පුබ්බූපනිස්සයො පුබ්බයොගො; තත්ථ පතිට්ඨාය. **මහන්තතො සද්දහති** පටිපක්ඛවිගමෙන ඤාණස්ස විය සද්ධායපි තික්ඛවිසදභාවාපත්තිතො. **අවසෙසඅරහන්තෙනාති** පකතිසාවකෙහි. **අසීති මහාථෙරා** පරමත්ථදීපනියං ථෙරගාථාවණ්ණනායං[2] නාමතො උද්ධටා. **චත්තාරො මහාථෙරාති** මහාකස්සපඅනුරුද්ධමහාකච්චානමහාකොට්ඨිකත්ථෙරා. **තෙසුපි අග්ගසාවකෙසු සාරිපුත්තත්ථෙරො** පඤ්ඤාය විසිට්ඨභාවතො. **සාරිපුත්තත්ථෙරස්සාපි එකො පවෙචකබුද්ධා** තික්ඛවිසදඤ්ඤෙ අභිනීහාරමහන්තතාය සමභතඤ්ඤණසම්භාරත්තා. සතිපි පවෙචකබොධියා අච්චෙසෙසු බහූසු එකජ්ඣං සන්නිපතිතෙසු පුබ්බයොගවසෙන ලොකියෙ විසයෙ සියා කස්සචි ඤාණස්ස විසිට්ඨතානි දස්සෙතුං **"සචෙ පනා"**තිආදි වුත්තං. **"සබ්බඤ්ඤුබුද්ධාව බුද්ධගුණෙ මහන්තතො සද්දහන්ති"**ති ඉදං හෙට්ඨා ආගතදෙසනාසොතවසෙන වුත්තං. බුද්ධා හි බුද්ධගුණෙ මහත්තං පච්චක්ඛතොව පස්සන්ති; න සද්දහනවසෙන.

ඉදානි යථාවුත්තමත්ථං උපමාය විභාවෙතුං **"සෙය්යථාපි නාමා"**තිආදි ආරද්ධං. **ගම්භීරොති උත්තානතොති** ගම්භීරො වා උත්තානො වාති **ජානන්තස්ස.** **"එවමෙවං"**තිආදි යථාදස්සිතාය උපමාය උපමෙය්යෙන සංසන්දනං. බුද්ධගුණෙසු අපපමත්තවිසයම්පි ලොකියමහාජනස්ස ඤාණං අපවත්තිතරූපෙනෙව පවත්තති අනවත්තිතසභාවත්තානි වුත්තං **"එකබ්යාමා -පෙ- වෙදිතබ්බා"**නි. තත්ථ **ඝතකුම්භකං විය**ාති පමාණතො ඝතඋදකං විය. අරියානං පන තත්ථ අත්තනො විසයෙ පවත්තනකඤ්ඤාණං පවත්තිතරූපෙනෙව පවත්තති අත්තනො පටිවෙධානුරූපං, අභිනීහාරානුරූපඤ්ච අවත්තිතසභාවත්තානි දස්සෙන්තො **"දසබ්යාමයොජනානා"**තිආදිමාහ. තත්ථ

1. ඤාණසත්ථං (සී) 2. ථෙරගාථා - අට්ඨ 2 - 541 පිටුවෙ.

පටිවිද්ධසච්චානම්පි පටිපක්ඛවිධමනපුබ්බයොගවිසෙසවසෙන ඤාණං සාතිසයං මහානුභාවඤ්ච හොතීති ඉමම්පඤ්හං දස්සෙතුං සොතාපන්නාඤාණස්ස දස-බ්‍යාමුදකං ඔපම්මභාවෙන දස්සෙත්වා තතො පරෙසං දසුත්තරාදිගුණදස-ගුණඅසීතිගුණවිසිට්ඨං උදකං ඔපම්මං කත්වා දස්සිතං. නනු එවං සන්තෙ බුද්ධගුණා පරිමිතපරිච්ඡින්නා; ථෙරෙන ච තෙ පරිච්ඡිජ්ජ ඤාතාති ආපජ්ජතීති? නාපජ්ජතීති දස්සෙන්තො **"තඤ්ච යථා සො පුරිසො"**ති-ආදිමාහ. තත්ථ **සො පුරිසොති** සො චතුරාසීතිබ්‍යාමසහස්සපමාණෙන යොජනෙන චතුරාසීතිබ්‍යාමසහස්සට්ඨානෙ මහාසමුද්දෙ උදකං මිනිත්වා ඨිතො පුරිසො. සො හි ථෙරස්ස උපමාභාවෙන ගහිතො. **ධම්මන්වයෙනාති** අනුමානඤ්ඤෙණෙන. තඤ්හි සිද්ධං ධම්මං අනුගන්ත්වා පවත්තනතො **"ධම්මන්වයො"**ති වුච්චති; තථා අන්වයවසෙන අත්ථස්ස බුජ්ඣනතො **අන්වයබුද්ධි;** අනුමෙය්‍යං අනුමිනොතීති **අනුමානං;** නිදස්සනෙ දිට්ඨ-නයෙන අනුමෙය්‍යං ගණ්හාතීති **"නයග්ගාහො"**ති ච වුච්චති. තෙනාහ "ධම්මන්වයෙනා"තිආදි. සඛායං ධම්මන්වයො න යස්ස කස්සචි හොති; අථ ඛො තථාරූපස්ස අගහසාවකස්සෙවාති ආහ **"සාවකපාරමිඤාණෙ ඨත්වා"**ති යදි ථෙරො බුද්ධගුණෙ එකදෙසතො පච්චක්ඛෙ කත්වා තදඤ්ඤු නයග්ගා-හෙන ගණ්හි; නනු එවං සන්තෙ බුද්ධගුණා පරිමිතපරිච්ඡින්නා ආපන්නාති? නයිදමෙවන්ති දස්සෙන්තො **"අනන්තා අපරිමාණා"**ති.

"සද්දහතී"ති වත්වා පුන තමෙවත්ථං විභාවෙන්තො **"ථෙරෙන හි -පෙ- බහුතරා"**ති ආහ. කථං පනායමත්ථො එවං දට්ඨබ්බොති එවං අධිප්පාය-හෙදකං උපමාය සඤ්ඤුපෙතුං **"යථා නාම විසා"**තිආදි වුත්තං. "උපමාය මිඛෙකච්චෙ විඤ්ඤූ පුරිසා භාසිතස්ස අත්ථං ආජානන්තී"ති.[1] **ඉතො වා ඉතො වා**ති ඉතො මජ්ඣට්ඨානතො යාව දක්ඛිණතීරා වා, ඉතො මජ්ඣට්ඨානතො යාව උත්තරතීරා වා. ඉදානි යථාවුත්තමත්ථං සුත්තෙන සමත්ථෙතුං **"බුද්ධාපී"**ති ගාථමාහ.

යමකයුගළමහානදිමහොඝො වියති දිබ්බානං එකතො සමාගතත්තා යුගළභූතානං මහානදීනං මහොඝො විය.

අනුච්ඡවිකං නඤ්ඤාති යොගං මම පසාදෙ බුද්ධගුණෙ ආරබ්භ ඔගාළ්හා හුත්වා උපපන්නො; තං අනුච්ඡවිකං අනුරූපං කත්වා. **පටිඝහෙතුං** සමපටිච්ඡිතුං අඤ්ඤු කොචි **න සක්කිස්සති** යාථාවතො අබුජ්ඣනතො. **පටිඝහෙතුං සක්කොතී**ති තස්ස හෙතුතො, පච්චයතො, සභාවතො, කිච්චතො, ඵලතො සම්මදෙව පටිවිජ්ඣනතො. **පූරත්තනන්ති** පුණ්ණභාවො. **පඝසරණකාලෙ**ති විකිරණකාලෙ, පතනකාලෙති අත්ථො. **"පසන්නො"**ති ඉමිනා පසාදස්ස වත්තමානතා දීපිතාති **"උපපන්නසද්ධො"**ති ඉමිනාපි සද්ධාය පච්චුපන්නතා පකාසිතාති ආහ **"එවං සද්දහාමීති අත්ථො"**ති. අභිඤ්ඤුයතීති **අභිඤ්ඤෙය්‍ය;** අධිකො අභිඤ්ඤෙය්‍ය **භියෝභිඤ්ඤෙය්‍ය;** සො එව අතිසයවචනිච්ඡාවසෙන **"භියෝභිඤ්ඤෙය්‍යතරො"**ති වුත්තොනි ආහ **"භිය්‍යතරො අභිඤ්ඤෙය්‍යතො"**ති දුතියවිකපෙ පන අභිජානාතීති **අභිඤ්ඤෙය්‍ය;** අභිවිසිට්ඨං පඤ්ඤෙය්‍ය; භියෝ අභිඤ්ඤෙය්‍ය එතස්සාති **භියෝභිඤ්ඤෙය්‍ය;** සො එව අතිසයවචනිච්ඡාවසෙන **භියෝභිඤ්ඤෙය්‍යතරො;** සබ්බසඤ්ඤුතඤ්ඤුණං, අග්ගමග්ගඤ්ඤුණඤ්ච.

1. සං 1-335 පිටෙ.

සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණපදට්ඨානඤ්හි අග්ගමග්ගඤ්ඤාණං, අග්ගමග්ගඤ්ඤාණපදට්ඨානඤ්ච සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං සමෙබාධි නාම. තත්ථ පඨානවසෙන තදත්ථදස්සනෙ පඤ්චම්විකපෙපා; පදට්ඨානවසෙන දුතියවිකපෙපා. කස්මා පනෙත්ථ අරහත්තමග්ගඤ්ඤාණස්සෙව ගහණං; නනු හෙට්ඨිමානිපි භගවතො මග්ගඤ්ඤාණානි සවාසනමෙව සථාසකං පටිපක්ඛවිධමනවසෙන පවත්තානි. සවාසනපපහානඤ්හි ඤෙය්‍යාවරණපපහානනති? සච්චමෙතං; තං පන අපරිපුණ්ණං පටිපක්ඛවිධමනස්ස විපක්ඛතහාවතොති ආහ **"අරහත්තමග්ගඤ්ඤාණඤ්චා"**ති. අග්ගමග්ගවසෙන චෙත්ථ අරියානං බොධිත්තයපාරිපූරීති දස්සෙතුං **"අරහත්තමග්ගෙනෙව හී"**තිආදි වුත්තං. **නිප්පදෙසානි** අනවසෙසා. **ගණිතා හොන්තී**ති අරහත්තමග්ගෙන ගණිතෙන අධිගතෙන ගණිතා අධිගතා හොන්ති. **සබ්බ**න්ති තෙහි අධිගන්තබ්බං. **තෙනා**ති සමෙබාධිනා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණපදට්ඨානෙන අරහත්තමග්ගඤ්ඤාණෙන.

142. ඛාදනීයානං උළාරතා සාතරසානුභාවෙනාති ආහ **"මධුරෙ ආගච්ඡතී"**ති. පසංසාය උළාරතා විසිට්ඨභාවෙනාති ආහ **"සෙට්ඨෙ"**ති; ඔභාසස්ස උළාරතා මහන්තභාවෙනාති වුත්තං **"විපුලෙ"**ති. උසභස්ස අයන්ති **ආසභී**; ඉධ පන ආසභී වියාති **ආසභී.** තෙනාහ **"උසභස්ස වාචාසදිසී"**ති. යෙන පන ගුණෙනස්සා තංසදිසතා; තං දස්සෙතුං **"අවලා අසම්පවෙධී"**ති වුත්තං. යතො කුතොචි අනුස්සවණං **අනුස්සවො.** විජ්ජාට්ඨානෙසු කතපරිචයානං ආචරියානං තං තං අත්ථං විඤ්ඤුපෙන්තී පවෙණී **ආචරියපරම්පරා.** කෙවලං අත්තනො මතියා "ඉතිකිර එවංකිරා"ති පරිකපපනා **ඉතිකිරා.** පිටකස්ස ගන්ථස්ස සමපදුනතො සයං සමපදුනභාවෙන ගහණං **පිටකසම්පදානං.** යථාසුතානං අත්ථානං ආකාරස්ස පරිවිතක්කනං **ආකාරපරිවිතක්කෙකා.** තථෙව "එවමෙත"න්ති දිට්ඨියා නිජ්ඣානක්ඛමනං **දිට්ඨිනිජ්ඣානක්ඛන්තී.** ආගමාධිගමෙහි විනා තක්කමග්ගං නිස්සාය තක්කනං **තක්කෙකා.** අනුමානවිධිං නිස්සාය **නයග්ගාහො.** යස්මා බුද්ධවිසයෙ ඨත්වා භගවතො අයං ථෙරස්ස වොදනා; ථෙරස්ස ච සො අවිසයො; තස්මා **"පච්චක්ඛතො ඤාණෙන පටිවිජ්ඣිත්වා වියා"**ති වුත්තං. සීහනාදෙ වියාති **සීහනාදෙ**; තංසදිසතා වස්ස සෙට්ඨභාවෙන; සො චෙත්ථ එවං වෙදිතබ්බොති දස්සෙන්තො **"සීහනාදෙ"**තිආදිමාහ. **නෙව දඬ්ඩායනෙනා**ති න මනුඤ්ඤනෙන්තන. **න භඟ්ගරායනෙනා**ති[1] අපරිසඬ්කනෙන්තන.

අනුයොගදපනඤ්චානන්ති අනුයොගං සොධාපෙතුං. විමදදක්ඛමඤ්හි සීහනාදං නදන්තො අත්ථතො තත්ථ අනුයොගං සොධෙති නාම. අනුයුඤ්ජන්තො ච නං සොධාපෙති නාම. **දූනන්ති** සොධෙතුං. **කෙචි** "දූනත්ථ"න්ති අත්ථං වදන්ති; තදයුත්තං. න හි යො සීහනාදං නදති; සො එව තත්ථ අනුයොගං දෙතීති යුජ්ජති. **නිසංසනන්ති** විමදදනං. **ඛමමානන්ති** තාපයමානං; තාපනඤ්චත්ථ ගහගරියා ධම්පනසීසෙන වදති. **සබ්බ තෙති** සබ්බ තෙ අතීතෙ නිරුද්ධෙ සම්මාසම්බුද්ධෙ; තෙනෙතං දස්සෙති— යෙ තෙ අහෙසුං අතීතමද්ධානං තව අභිනීහාරතො ඔරං සම්මා සම්බුද්ධා; තෙසං තාව සාවකඤ්ඤාණගොචරෙ ධම්මෙ පරිවිත්තනෙන්තා මාදයො විය බුද්ධානං ලොකියචිත්තාචාරං එවං ඤාණෙය්‍යාසි. යෙ පන තෙ අභාතීතා තතො පරතො ඤ්ඤාවට්ටමා ඤ්ඤාණපපඤ්චා පරියාදිණ්ණවට්ටා සබ්බදුක්ඛවීතිවත්තා සම්මාසම්බුද්ධා; තෙසං සබ්බෙසම්පි සාවකඤ්ඤාණස්ස අවිසයභූතෙ ධම්මෙ කථං ජානිස්සසීති.

---

1. න ඝග්ඝරායනෙනා (අට්ඨකථාසං)

අනාගතබුද්ධානං පනානි පන-සද්දෝ විසෙසත්ථජෝතනෝ; තෙන අතීතෙසු තාව බහූනං භූතපුබ්බත්තා තත්ථ සියා ඤාණස්ස සම්සයෙ ගති; අනාගතෙසු පන සබ්බසෝ අසඤ්ඤාතෙසු කථන්නි ඉමමත්ථං ජෝතෙති. තෙනාහ "අනාගතාපී"තිආදි. "විත්තෙන පරිච්ඡින්දිත්වා විදිතා"ති කසමා වුත්තං; නනු අතීතානාගතෙ සත්තානුභෙ එව පවත්තං චිත්තං චෙතොපරිය ඤාණස්ස විසයොං; න තතො පරන්නි? නයිදං චෙතොපරියඤාණකිච්චවසෙන වුත්තං; අථ ඛො පුබ්බනිවාසඅනාගතංසඤාණවසෙන වුත්තං; තසමා නායං දොසොං.

විදිතට්ඨානෙ න කරොන්ති සික්ඛාපදෙනෙව තාදිසස්ස පටික්ඛෙපස්ස පටික්ඛිත්තත්තා, සෙතුඝාතතො ච. කථං පන ථෙරො ද්වයසම්භවෙ පටික්ඛෙපමෙව අකාසි; න විභජ්ජ බ්‍යාකාසීති ආහ **"ථෙරො කිරා"**තිආදි. පාරං පරියන්තං මිනොතීති **පාරමී**; සා එව ඤාණන්නි **පාරමිඤාණං**; සාවකානං පාරමිඤාණං **සාවකපාරමිඤාණං**; තසමිං. සාවකානං උක්කංස-පරියන්තගතෙ ජානනෙ නායමනුයොගොං; අථ ඛො **සබ්බඤ්ඤුතඤාණෙ** සබ්බඤ්ඤුතාය ජානනෙ. කෙචි පන **"සාවකපාරමිඤාණෙනී**ති සාවකපාරමි-ඤාණවිසයෙ"ති අත්ථං වදන්නි. තථා සෙසපදෙසුපි. **සීල -පෙ- සමත්ථ**නන්නි සීලසමාධිපඤ්ඤාවිමුත්තිසඞ්ඛාතකාරණානං ජානනසමත්ථං. බුද්ධසීලාදයො හි බුද්ධානං බුද්ධකිච්චස්ස, පරෙහි "බුද්ධා"ති ජානනස්ස ච කාරණං.

143. අනුමානඤාණං විය සංසය පිට්ඨිකං අහුත්වා "ඉදමිද"න්නි යථා-සභාවතො ඤෙය්‍යං ධාරෙති නිච්ඡිනොතීති **ධම්මං**; පවත්තඤාණන්නි ආහ **"ධම්මස්ස පවත්තතො ඤාණස්සා"**ති. අනුඑතීති **අන්වයොන්නි** ආහ **"අනුයොගං අනුගන්ත්වා"**ති. පච්චක්ඛසිද්ධඤ්හි අත්ථං අනුගන්ත්වා අනුමානඤාණස්ස පවත්තිං දිට්ඨෙන අදිට්ඨස්ස අනුමානන්ති වෙදිතබ්බා. විදිතෙ වෙදකම්පි ඤාණං අත්ථතො විදිතමෙව හොතීති **"අනුමානඤාණං නයග්ගාහො විදිතො"**ති වුත්තං. **විදිතොන්නි** විඤ්ඤා පවිලද්ධා; අධිගතොන්නි අත්ථං. **අප්පමාණොන්නි** අපරිමාණෙ මහාවිසයත්තා. තෙනාහ **"අපරියනෙනා"**ති. **තෙනාන්නි** අපරියන්තත්තා; තෙන වා අපරියනෙන ඤාණෙන; එතෙනෙව ථෙරො යං යං අනුමෙය්‍යමත්ථං ඤාතුකාමො හොති; තත්ථ තත්ථස්ස අසඛ්ගමප්පටිහතඅනුමානඤාණං පවත්තතීති දස්සෙති. තෙනාහ **"සො ඉමිනා"**තිආදි. තත්ථ **ඉමිනා**නි ඉමිනා කාරණෙන. පාකාරස්ස පිරභාවං උද්ධමුද්ධං ආපෙතීති **උද්ධාපං**[1]; පාකාරමූලං. **ආදි**-සද්දෙන පාකාරද්වාරබන්ධපරිඛාදීනං සඞ්ගහො වෙදිතබ්බා. පච්චනෙත භවං **පච්චනතිමං**. පණ්ඩිතදෙවාරිකට්ඨානියං කත්වා ථෙරො අත්තානං දස්සෙතීති දස්සෙනෙනා **"එකදවාරනති කසමා ආහා**"ති වොදනං සමුට්ඨාපෙසි. යස්සා පඤ්ඤාය වසෙන පුරිසො "පණ්ඩිතොං"ති වුච්චති; තං **පණ්ඩිච්චන්නි** ආහ **"පණ්ඩිච්චෙන සමන්නාගතොං"**ති. තංතං-ඉතිකත්තබ්බතාසු ඡෙකභාවො බ්‍යත්තභාවො **වෙය්‍යත්තිය**ං. මෙධති සමෙමාසං හිංසති විධමතීති **මෙධා**; සා එතස්ස අත්ථීති **මෙධාවී**. ඨානෙ ඨානෙ උපපත්තිං එතිස්සා අත්ථීති ඨානුපපත්තිකා; ඨානසො උපපජ්ජනකපඤ්ඤා. අනුපරියායනන්ති එතෙනාති **අනුපරියායං**; සො එව පථොති **අනුපරියාය-පථොං**; පරිතො පාකාරස්ස අනුසංයායනමගෙහා. පාකාරභාගා සඤ්ඤාතබ්බා එත්ථාති **පාකාරසඤ්ඤී**; පාකාරස්ස ථූලලිත්තපදෙසෙ. සෙසා පන හෙට්ඨිමනෙත්තන දිවිත්තාමපි ඉට්ඨකානං විගමෙන එවං වුච්චතීති ආහ **"දවින්නං ඉට්ඨකානං අපගතට්ඨානෙ"**නන්නි. **තිණ්ණට්ඨානෙ**නන්නි තිත්තභිත්තපදෙසෙ; තිත්තට්ඨානං වා. තඤ්හි "විවර"න්නි වුච්චති.

1. උද්ධපං (සී. අ.)

කිලිට්ඨන්ති මලිනං. **උපක්කිලෙසෙනාති** කිලෙසපරිළාහෙන සන්තාපෙනති. **විබාධෙනතීති** පීළෙනති. උපපත්තාය පඤ්ඤාය නීවරණෙහි න කිඤ්චි කාතුං සක්කාති ආහ **"අනුප්පන්නාය පඤ්ඤාය උප්පජ්ජිතුං න දෙතී"**ති **තස්මා**ති පච්චත්තූපඝාතෙන උපපජ්ජිතුං අප්පදානතෝ. **චතූසු සතිපට්ඨානෙසූ**. සුට්ඨු **ඨපිතචිත්තතා**ති චතුබ්බිධායපි සතිපට්ඨානභාවනාය සම්මදෙව ඨපිතචිත්තතා. **යථාභූතභාවෙනා භාවෙස්සන්**ති අවිපරීතසභාවෙන යථා යථා පටිපක්ඛා සමුච්ඡිජ්ජන්ති; එවං භාවෙස්සං.

පුරිමනයෙ සතිපට්ඨානානි, බොජ්ඣඞ්ගා ච මිස්සකා අධිප්පෙතානි තතො අඤ්ඤථා වත්තුං **"අපිචෙත්ථා"**තිආදි වුත්තං. **මිස්සකානි** සමථවිපස්සනා-මග්ගවසෙන මිස්සකා. "චතූසු සතිපට්ඨානෙසු සුපනිට්ඨිතචිත්තතා"ති ආදිතො වුත්තත්තා **සතිපට්ඨානෙ විපස්සනාති ගහෙත්වා** "සත්ත බොජ්ඣඞ්ගෙ යථාභූතං භාවෙස්සා"ති වුත්තත්තා, මග්ගපරියාපන්නානංයෙව ච නෙසං නිප්පරියායබොජ්ඣඞ්ගභාවතො, තෙසු ච සබ්බසො අධිගතෙසු ලොකනාථෙන සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණම්පි අධිගතමෙව හොතීති **"බොජ්ඣඞ්ගෙ මග්ගෙන, සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණඤ්චා**ති **ගණිතෙ සුඤ්ඤරෝ පඤ්ඤා භවෙය්‍යා"**ති මහාසිවත්ථෙරෝ ආහ; **න පනෙවං ගණිතං** පොරාණෙහීති අධිප්පායො. **ඉතීති** වුත්තපකාරපරාමසනං. **ථෙරෝති** සාරිපුත්තත්ථෙරෝ.

තත්ථාති තෙසු පච්චන්තනගරාදීසු. **නගරං විය නිබ්බානං** තදත්ථිකෙහි උපගන්තබ්බතෝ. උපගතානඤ්ච පරිස්සයරහිතසුඛාධිගමනට්ඨානතෝ. **පාකාරෝ විය සීලං** තදුපගතානං පරිතො ආරක්ඛභාවතෝ. **පරියාය-පථො විය ඛිදී** සීලපාකාරස්ස අධිට්ඨානභාවතෝ. වුත්තඤ්හෙතං "පරියායපථොති ඛො භික්ඛු ඛිරියා එතං අධිවචන"න්ති. **දවාරං විය අරියමග්ගෙනා** නිබ්බානනගරපවෙසනඅඤ්ඣාසභාවතෝ. **පණ්ඩිතදෙවාදිකෙ විය ධම්මසෙනාපති** නිබ්බානනගරපවිට්ඨපච්චනකානං සත්තානං සල්ලක්ඛණතෝ. **දිස්සන්තී**ති දිස්සතෝ; සොභිතොති අත්ථෝ.

144. **නිප්ඵත්තිදස්සනත්ථන්ති** සිද්ධිදස්සනත්ථං; අධිගමදස්සනත්ථන්ති අත්ථෝ. **"පඤ්චන්නවුතිපාසණ්ඩෙ"**ති ඉදං යසමා ථෙරෝ පරිබ්බාජකෝ හුත්වා තතෝ පුබෙබව නිබ්බානපරියෙසනං චරමානෝ තෙ තෙ පාසණ්ඩිනෝ උපසඞ්කමිත්වා නිබ්බානං පුච්ඡි; තෙ නාසස චිත්තං ආරාධෙසුං; තං සඤ්ඤාය වුත්තං. තෙ පන පාසණ්ඩා හෙට්ඨා වුත්තා එව. **තත්ථෙවා**ති තස්සයෙව හාගිනෙය්‍යස්ස දෙය්‍යමානාය දෙසනාය. පරස්ස වඩ්ඪිතං හත්ථං ආසඤ්ඤතෝ විය **සාවකපාරමිඤාණං හත්ථගතං අකාසි** අධිගච්ඡි. **උත්තරුත්තරන්ති** හෙට්ඨිමස්ස හෙට්ඨිමස්ස උත්තරණතෝ අතික්කමනතෝ උත්තරුත්තරං; තතෝ එව පධානභාවං පාපිතත්තාය **පණීතපණීතං. උත්තරුත්තරන්ති** වා උපරූපරි. **පණීතපණීතන්ති** පණීතතරං, පණීතතමඤ්චාති අත්ථෝ. **කණ්හන්ති** කාළකං සංකිලෙසධම්මං. **සුක්කන්ති** ඔදාතං වොදානධම්මං. **සප්පටිභාගා ධම්මා**ති පහාතබ්බපහායකභාවදස්සනවසෙන යථාක්කමං උභයං සප්පටිභාගං කත්වා. "අයං කණ්හධම්මෙමා; ඉමස්ස අයං පහායකො"ති එවං **කණ්හං පබ්බාහිත්වා** දෙසනාවසෙන නීහරිත්වා **සුක්කං**, "අයං සුක්කධම්මෙමා; ඉමිනා අයං පහාතබ්බා"ති එවං **සුක්කං පබ්බාහිත්වා කණ්හං. සඤ්ඤාභන්ති** ඵලුපපාදනසමත්ථතාවසෙන සඤ්ඤාපාරං. තෙනාහ **"සප්පාභ"**න්ති. විපාකධම්මන්ති හි අත්ථෝ.

තස්මිං දෙසිතෙ ධම්මෙති තස්මිං වුත්තනයෙන භගවා තුම්හෙහි දෙසිතෙ ධම්මෙ **එකච්චං ධම්මං නාම සාවකපාරමිඤ්ඤණං ඤාතිත්වා**[1] පටිවිජ්ඣිත්වා. පටිවිජ්ඣිත්වා. තංඤානනෙ හි වුත්තෙ චතුසච්චධම්මඤානනං අවුත්තනසිද්ධනති. **"චතුසච්චධම්මෙසූ"**ති ඉදං පොරණට්ඨකථායං වුත්තනාකාරදස්සනං. විපකෙඛා පන පරතො ආගමිස්සති. **එත්ථා**ති "ධම්මෙසු නිට්ඨමගම"නති[2] එතසම්ං පදෙ. **ථෙරස්ස ලල්ලාපොති** ථෙරස්ස සල්ලාපසදිසො විනිච්ඡයවොදෙ. **කාළවල්ලවාසිති** කාලවල්ල[3]විහාරවාසි. **ඉදානීති** එතරහි "ඉදානං හනෙන"තිආදිවචනකාලෙ. **ඉමස්මිං පන ඨානෙ**ති "ධම්මෙසු නිට්ඨමගම"නති ඉමස්මිං පදෙසෙ; ඉමස්මිං වා නිට්ඨානකාරණභූතෙ යොනිසො පරිචිතඨානෙ. "ඉමස්මිං පන ඨානෙ බුද්ධගුණෙසු නිට්ඨඞගතො"ති[4] කසමා වුත්තං; නනු සාවකපාරමිඤ්ඤණසමඞගතකාලෙ එව ථෙරො බුද්ධගුණෙසු නිට්ඨඞගතොති? සච්චමෙතං; ඉදානි පන තං පාකටං ජාතනති එවං වුත්තං. **සබ්බ**නති "චතුසච්චධම්මෙසූ"තිආදි සුමත්ථෙරෙන[5] වුත්තං සබ්බං. **අරහත්තෙන නිට්ඨඞගතොති** එත්ථාපි වුත්තනයෙනෙව අනුයොගපරිහාරා වෙදිතබ්බා. යදිපි ධම්මසෙනාපති "සාවකපාරමිඤ්ඤණං මයා සමඞගත"නති ඉතො පුබ්බෙපි ජානාතියෙව; ඉදානි පන අසඞඛ්ඛෙය්‍යාපරිමෙය්‍යභෙදෙ බුද්ධගුණෙ නයගහාහවසෙන පරිගහෙත්වා කිච්චසිද්ධියා තස්මිං ඤණෙ නිට්ඨඞගතො අහොසීති දස්සෙනෙතා **"මහාසිවත්ථෙරො -පෙ- ධම්මෙසූති සාවකපාරමිඤ්ඤණෙ නිට්ඨඞගතො"**ති අවොච.

බුද්ධගුණා පන නයතො ආගතා; තෙ නයගහාහතො යාථාවතො ඤානෙතා සාවකපාරමිඤ්ඤණෙ තථාඤානනවසෙන නිට්ඨඞගතත්තා සාවකපාරමිඤ්ඤණමෙව තස්ස අපරාපරුප්පත්තිවසෙන, තෙන තෙන භාවෙතබ්බකිච්චබහුතාවසෙන ච **"ධම්මෙසූ"**ති පුථුවචනෙන වුත්තං. අනන්තාපරිමෙය්‍යානං අනඤ්ඤසාධාරණානං බුද්ධගුණානං නයතො පරිගහණහනෙන ථෙරස්ස සාතිසයො භගවති පසාදො උප්පජ්ජතීති ආහ **"තියේ‍යාසො මතනායා"**තිආදි. "සුට්ඨු අකඛාතො"ති වත්වා තමෙවස්ස සුට්ඨු අකඛාතතං දස්සෙතුං **"නියාානිකො මගෙගා"**ති වුත්තං. සඞඛාතතා හි ධම්මස්ස යදත්ථං දෙසිතො; තදත්ථසාධනෙන වෙදිතබ්බා. **ඵලත්ථාය නියාාතීති** අනන්තරවිපාකත්තා, අත්තනො උප්පත්තිසමනන්තරමෙව ඵලනිප්පාදනවසෙන පවත්තතීති අත්ථො. වට්ටවාරකතො නියාාතීති වා **නියාානිකො**; නියාානසීලොති වා. **රාගදොසමොහනිම්මදනසමත්ථොති** ඉධාපි පසන්නොසම් භගවතීති දස්සෙතී"ති ආනෙත්වා සම්බන්ධො, **වඞකාදීනි ආදිසද්දෙන** ජීමහකුටිලෙ, අඤ්ඤද ච පටිපත්තිදෙසෙ සඞගණ්හාති. භගවා තුම්හාකං බුද්ධසුබුද්ධතා විය ධම්මසුධම්මතා, සඞඝසුප්පටිපත්ති ච ධම්මෙසු නිට්ඨඞගමනෙන සාවකපාරමිඤ්ඤණෙ නිට්ඨඞගතත්තා මයඤං සුට්ඨු විභූතා සුපාකටා ජාතාති දස්සෙනෙතා ථෙරො "සවාකඛාතො භගවතා ධම්මො; සුපපටිපන්නා සඞඝාති පසිදි"නති අවොච

කුසලධම්මදෙසනාවණ්ණනා

145. **අනුත්තරභාවොති** සෙට්ඨභාවො. අනුත්තරො භගවා යෙන ගුණෙන; සො අනුත්තරභාවො; තං **අනුත්තරියං**. යසමා තස්සාපි ගුණස්ස කිඤ්චි උත්තරිතරං නත්ථි එව; තසමා වුත්තං **"සා තුම්හාකං දෙසනා අනුත්තරාති වදතී"**ති. **කුසලෙසු ධම්මෙසූති** කුසලධම්මනිමිත්තං

1. සඤ්ඤාණිත්වා (අට්ඨකථායං) 2. නිඛමනන්ති (ඛ) 3. කාලවල්ලි (සී. අ.)
4. නිට්ඨං ගතො (අට්ඨකථායං) 5. සුම්මත්ථෙරෙන (සී. අ)

නිමිත්තභූතේ හි එතං භුම්මං; තස්මා කුසලධම්මදෙසනාහෙතුපි භගවාව අනුත්තරොති අත්ථො. **භුම්මං දෙසෙතෙනාති** විසයං දෙසෙතෙනා. කුසලධම්මදෙසනාය හි කුසලා ධම්මා විසයෝ. **වුත්තපදෙති** "කුසලෙසු ධම්මෙසූ"ති එවං වුත්තවාක්යෙ; එවං වා වුත්තධම්මකොට්ඨාසෙ. "පඤ්චඩ්ගා"ති කසමා වුත්තං; නනු ඡෙකතොපි කුසලං ඉච්ඡිතබ්බං "කුසලෝ ත්වං රථස්ස අඞ්ගපච්චඞ්ගානං"නිආදීසූ[1]නි? සච්චමෙතං; සෝ පන ඡෙකතොපි කොසල්ලසම්භූතට්ඨෙනෙව සඞ්ගහිතොති විසුං න ගහිතො. "කච්චි නු හොතො කුසලං; කච්චි හොතො අනාමය"නන්ති[2] **ජානඤ්ච** ආගතත්තා **"ජානඤ්චපරියායං පඤ්ඤා ආරොග්යට්ඨෙන කුසලං වට්ටතී"**ති වුත්තං. "තං කිං මඤ්ඤථ ගහපතයො; ඉමෙ ධම්මා කුසලා වා අකුසලා වා සාවජ්ජා වා අනවජ්ජා වා"තිආදීසු සුත්තපදෙසෙසු "කුසලා"ති වුත්තධම්මා එව "අනවජ්ජා"ති වුත්තානි ආහ **"සුත්තඤ්චපරියායං පඤ්ඤා අනවජ්ජට්ඨෙන කුසලං වට්ටතී"**ති. **අභිධම්මෙ**[3] "කොසල්ල"න්ති පඤ්ඤා ආගතානි යොනිසොමනසිකාරහෙතුකස්ස කුසලස්ස **කොසල්ලසම්භූතට්ඨො,** දරථාභාවදීපනතො **නිද්දරට්ඨො,** "කුසලස්ස කත්තුතා උපචිතත්තා"ති වත්වා ඉට්ඨවිපාකනිද්දිසනතො **සුඛවිපාකට්ඨො** ච අභිධම්මනයසිද්ධොති ආහ **"අභිධම්ම -පෙ- විපාකට්ඨෙනා"**ති. **බාහිතිකසුත්තෙ**[4] භගවතො කායසමාචාරාදිකෙ වණ්ණෙන්තෙන ධම්මභණ්ඩාගාරිකෙන "යෙ ඛො මහාරාජ කායසමාචාරෙ අනවජ්ජෙ"ති කුසලෙ කායසමාචාරෙ රඤ්ඤො පසෙනදිස්ස වුත්තෙතා. න හි භගවතො සුඛවිපාකකම්මං අත්ථීති සබ්බසාවජ්ජරහිතා කායසමාචාරාදයො "කුසලා"ති වුත්තා; ඉධ පන "කුසලෙසු ධම්මෙසූ"ති බොධිපක්ඛියධම්මා "කුසලා"ති වුත්තා; තෙ ච සමථවිපස්සනා මග්ගසම්පයුත්තා එකන්තෙන සුඛවිපාකා එවාති අවජ්ජරහිතතාමත්තං උපාදාය අනවජ්ජට්ඨො කුසල-සද්දොති ආහ **"ඉමස්මිං පන -පෙ- දට්ඨබ්බ"**නති. එවඤ්ච කත්වා "ඵලසතිපට්ඨානං පන ඉධ අනධිප්පෙත"න්ති ඉදඤ්ච වචනං සම්පත්තිතං හොති සවිපාකසෙසෙව ගහණන්ති කත්වා.

"ඛුද්දසච්චෙනා"තිආදි සතිපට්ඨානෙ[5] වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බං. **පගුණභාවෙනාති** කුසලපක්ඛස්ස පගුණභාවනසභාවෙන. **කිච්චවසෙනාති** අනුප්පත්තානුප්පාදනාදිකිච්චවසෙන තතො එව විසෙස චතුබ්බිධතා. **ඉජ්ඣනට්ඨෙනාති** නිප්පජ්ජනසභාවෙන. ඡන්දාදයො එව ඉද්ධිපාදෙසු විසිට්ඨසභාවා; ඉතරෙ අවිසිට්ඨා; තෙසම්පි විසෙසො ඡන්දාදිකතොති ආහ **"ඡන්දාදිවසෙන නානාසභාවා"**ති.

අධිමොක්ඛාදිසභාවවසෙනාති පසාදාධිමොක්ඛාදිසලක්ඛණවසෙන. **උපත්ථම්භනට්ඨෙනාති** සම්පයුත්තධම්මානං උපත්ථම්භනකභාවෙන. **අකම්පියට්ඨෙනාති** පටිපක්ඛෙහි අකම්පියසභාවෙන. **සලක්ඛණෙනාති** අධිමොක්ඛාදිසභාවෙන. **නිය්යානට්ඨෙනාති** සංකිලෙසපක්ඛතො, වට්ටවාරකතො ච නිග්ගමනට්ඨෙන. **උපට්ඨානාදිනාති** උපට්ඨානධම්මච්චයපග්ගහසම්පියායනපස්සම්භනසමාධානඋපෙක්ඛනසඞ්ඛාතෙන අත්තනො සභාවෙන. **හෙතුට්ඨෙනාති** නිබ්බානස්ස සම්පාපකහෙතුභාවෙන. **දස්සනාදිනාති** දස්සනාභිනිරොපනපරිග්ගහසමුට්ඨාපනවොදාපනපග්ගහුපට්ඨානසමාධානසඞ්ඛාතෙන අත්තනො සභාවෙන.

1. ම 2-58 පිටෙ. 2. බු 5-327; බු 6-342 පිටෙසු. 3. අභි 1-19 පිටෙ.
4. ම 2-315 පිටෙ. 5. දී 2-233; ම 1-72 පිට්ඨාදිසු.

සාසනස්ස පරියොසානදස්සනත්ථන්ති සාසනං නාම නිප්පරියායතො සත්තනිංස බොධිපක්ඛියධම්මා. තත්ථ යෙ සමථවිපස්සනාසහගතා; තෙ සාසනස්ස ආදි; මග්ගපරියාපන්නා මජ්ඣෙ; ඵලභූතා පරියොසානං; තංදස්සනත්ථං. තෙනාහ **"සාසනස්ස හී"**තිආදි.

පුන එතදනුත්තරියං භණෙන්තෙති යථාරද්ධාය දෙසනාය නිගමනං. වුත්තසෙසෙව අත්ථස්ස පුන වචනඤ්හි නිගමනං වුත්තං. **තං දෙසනා**නන්ති තං කුසලෙසු ධම්මෙසු දෙසනාපකාරං, දෙසනාවිධිං, දෙසෙතබ්බඤ්ච; **සකලං** වා සම්පුණ්ණං අනවසෙසං **අභිජානාති** අභිවිසිට්ඨෙන ඤාණෙන ජානාති; **අසෙසං අභිජානනතො** එව උත්තරි උපරි **අභිඤ්ඤෙය්‍යං නත්ථි. ඉතො**නි භගවතා අභිඤ්ඤුතතො. **අඤ්ඤං**, පරමත්ථවසෙන **ධම්මං** වා පඤ්ඤත්තිවසෙන **පුග්ගලං** වා අයං නාම යං භගවා න ජානාතීති ඉදං නත්ථි න උපලබ්භති සබ්බසෙසව සම්මදෙව තුමෙහෙහි අභිඤ්ඤුතත්තා. **කුසලෙසු ධම්මෙසු** අභිඤ්ඤනෙ, දෙසනාය්‍යඤ්ච **භගවතො**[1] **උත්තරිතරං නත්ථි.**

ආයතනපණ්ණත්තිදෙසනාවණ්ණනා

146. **ආයතනපඤ්ඤපනාසූ**ති චක්ඛාදීනං, රූපාදීනඤ්ච ආයතනානං සමෙබාධනෙසු; තෙසං අජ්ඣත්තිකබාහිරවිභාගතො, සභාගවිභාගතො, සමුදයතො, අත්ථඞ්ගමතො, ආහාරතො, ආදීනවතො, නිස්සරණතො ච දෙසනාය්‍යන්ති අත්ථො.

ගබ්භාවක්කන්තිදෙසනාවණ්ණනා

147. **ගබ්භොක්කමනෙසූ**ති ගබ්භහාවෙන මාතුකුච්ඡිය අවක්කමනෙසු අනුපපත්තිසෙසු; ගබ්භෙ වා මාතුකුච්ඡිසම්මිං අවක්කමනෙසු. **පවිසතී**ති පච්චයවසෙන තත්ථ නිබ්බත්තනෙනෙව පවිසනෙනා විය හොතීති කත්වා වුත්තං. **ඨානී**ති සන්නානට්ඨිතියා පවත්තති; තථාභූතො ව තත්ථ වසනෙනා විය හොතීති ආහ **"වසතී"**ති. **සත්තලොකියමනුස්සානං පඨමා ගබ්භාවක්කන්තීනී**ති පවුරමනුස්සානං ගබ්භාවක්කන්ති දෙසනාවසෙන ඉධ පඨමා **"දුතියා ගබ්භාවක්කන්තී"**තිආදීසුපි එවං යොජනා වෙදිතබ්බා.

අලමෙවාති යුත්තමෙව.

ඛිපිතුං න සක්කොන්තීති තථා වාතානං අනුපපජ්ජනමෙව වදති. **සෙසන්ති** පුන "එතදනුත්තරිය"න්තිආදිපාඨපදෙසං වදති.

ආදෙසනවිධාදෙසනාවණ්ණනා

148. පරස්ස චිත්තං ආදිසති එතෙනීති **ආදෙසනානි**; යථාඋපට්ඨිතනිමිත්තාදීනි; තානි එව අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස අසඞ්කිණ්ණරූපෙන ඨිතත්තා **ආදෙසනාවිධා**; ආදෙසනාභාගා; තාසු **ආදෙසනාවිධාසු**. තෙනාහ **"ආදෙසනකොට්ඨාසෙසූ"**ති. **ආගතනිමිත්තෙනෙවා**ති යස්ස ආදිසති; තස්ස, අත්තනො ච උපගතනිමිත්තෙනෙව; නිමිත්තපපත්තස්ස ලාභාලාභාදිආදිසනවිධිදස්සනස්ස පවත්තත්තා **"ඉදං නාම භවිස්සතී"**ති වුත්තං. පාළියං පන "එවම්පි තෙ මනො"තිආදිනා පරස්ස චිත්තාදිසනමෙව ආගතං; තං නිදස්සනමත්තං කතන්ති දට්ඨබ්බං. තථා හි "ඉදං නාම භවිස්සතී"ති වුත්තසෙසව

1. භගවතා (අට්ඨකථායං)

අත්ථස්ස විභාවනවසෙන වත්තු ආගතං. **ගතනිමිත්තං** නාම ගමනනිමිත්තං[1] **ඨිතනිමිත්තං** නාම අත්තනෝ සමීපෙ ඨානනිමිත්තං; පරස්ස ගමනවසෙන; ඨානවසෙන ච ගහෙතබ්බනිමිත්තං. **මනුස්සානං** පරචිත්තවිදූනං, ඉතරෙ-සම්පි වා සවනවසෙන පරස්ස චිත්තං ඤත්වා කථෙන්තානං **සද්දං සුත්වා. යක්ඛපිසාචාදීනන්ති** භිඞ්කාරයක්ඛාදීනඤ්චව[2] කණ්ණපිසාචාදිපිසාචානං, කුම්භණ්ඩනාගාදීනඤ්ච.

චිතක්කවිප්ඵාරවසෙනාති විප්ඵාරිකභාවෙන පවත්තවිතක්කස්ස වසෙන. **උප්පන්නන්ති** තතෝ සමුට්ඨිතං. **විප්පලපන්තානන්ති** කස්සචි අත්ථස්ස අබොධනතෝ විරූපං, විවිධං වා පලපන්තානං. **සුත්තපමත්තාදීනන්ති ආදි**-සද්දෙන වෙදනාට්ටඛිත්තචිත්තාදීනං සඞ්ගහො. **මහාඅට්ඨකථායං** පන "ඉදං වක්ඛාමි; එවං වක්ඛාමීති චිතක්කයතො චිතක්කවිප්ඵාරසද්දෙ නාම උප්පජ්ජතී"ති[3] ආගතත්තා ජාගරන්තානං පකතියා ඨිතානං අවිප්පල-පන්තානං චිතක්කවිප්ඵාරසද්දෙ කදාචි උප්පජ්ජතීති විඤ්ඤායති; යො ලොකෙ "මන්තජ්පෙසී"ති වුච්චති. යස්ස මහාඅට්ඨකථායං අසොතවිඤ්ඤෙය්යතා වුත්තා. තාදිසඤ්හි සඞ්ඛාය විඤ්ඤත්තිසහජමෙව "ජිව්හාතාලුවලනාදිකර-චිතක්කසමුට්ඨිතං සුඛුමසද්දං දිබ්බසොතෙන සුත්වා ආදිසතීති සුතෙන වුත්තං"නන්ති[4] ආනන්දාචරියා අවොච. වුත්තලක්ඛණෙ එව පන නාතිසුඛුමෙ අත්තනෙ, අච්චාසන්නපදෙසෙ ඨිතස්ස ච මංසසොතස්සාපි ආපාථං ගච්ඡ-තීති සක්කා විඤ්ඤාතුං. **තස්සාති** තස්ස පුග්ගලස්ස. **තස්ස වසෙනාති** තස්ස චිතක්කස්ස වසෙන. එවමයම්පි ආදෙසනාවිධා වෙතොපරියඤ්ඤණ-වසෙනෙව ආගතාති වෙදිතබ්බා, කෙචි පන **"තස්ස වසෙනාති** තස්ස සද්දස්ස වසෙනා"ති අත්ථං වදන්ති; තං අයුත්තං. න හි සද්දග්ගහණෙන තංසමුට්ඨාපකචිත්තං ගය්හති; සද්දග්ගහණානුසාරෙනපි තදත්ථසෙව ගහණං හොති; න චිත්තස්ස. එතෙනෙව යදෙකෙ **"යං චිතක්කයතොති** යං අත්ථං චිතක්කයතො"ති වත්වා **"තස්ස වසෙනාති** තස්ස අත්ථස්ස වසෙනා"ති වණ්ණෙන්ති; තම්පි පටික්ඛිත්තං.

මනසා සඞ්ඛරියන්තීති **මනොසඞ්ඛාරා;** වෙදනාසඤ්ඤා. **පණිහිතානි** පුරිමපරිබන්ධිච්චයෙන පධානභාවෙන නිහිතා ඨපිතා. තෙනාහ **"චිත්ත-සඞ්ඛාරානුට්ඨපිතා"**ති. චිතක්කස්ස චිතක්කනං නාම උප්පාදනමෙවාති ආහ **"පවත්තෙතස්සා"**ති. "පජානාති"ති පුබ්බ වුත්තපදසම්බන්ධිදස්සන-වසෙන ආනෙති. **ආගමනෙනාති** ඤාණස්ස ආගමනට්ඨානවසෙන. **පුබ්බ-භාගෙනාති** මග්ගස්ස සබ්බපුබ්බභාගෙන විපස්සනාරම්භෙන; උභයමෙපතං යො සයං ඤාණලාභී, අධිගතමග්ගො ච අඤ්ඤං තදත්ථාය පටිපජ්ජන්තං දිස්වා "අයං ඉමිනා නීහාරෙන පටිපජ්ජන්තො අද්ධා ඤාණං ලභිස්සති; මග්ගං අධිගමිස්සතී"ති අභිඤ්ඤෙය්ය විනා අනුමානවසෙන ජානාති; තං දස්සෙතුං වුත්තං. තෙනාහ **"ආගමනෙන ජානාති නාමා"**තිආදි. **අනන්තරාති** වුට්ඨිතකාලං සඞ්ඛ්‍යාහ. තඤ්හි පවත්තවිතක්කපජානනෙනෙව ඤාණස්ස හානභාගියතාදිවිසෙසපජානනං.

කිං පනිදං වෙතොපරියඤ්ඤණං පරස්ස චිත්තං පරිච්ඡිජ්ජ ජානන්තං ඉද්ධිචිත්තභාවතො අවිසෙසතො සබ්බසම්පි චිත්තං ජානාතීති? නොති දස්සෙන්තො **"තඤ්චා"**තිආදිමාහ. **න අභියාතී**ති යෙන විඤ්ඤාණෙන තෙ අරියා නාම ජාතා; තං ලොකුත්තරචිත්තං න ජානාති අප්පටිවිද්ධභාවතො.

---

1. පඤ්ඤාමත්තනිමිත්තං (ක)
2. භිඞ්කාරයක්ඛාදෙව (ක)
3. අභි-ටීක 1-128 පිට්ඨෙපි.
4. මූල ටී 1-75 පිට්ඨෙ.

යථා හි පුථුජ්ජනෝ සබ්බෙසම්පි අරියානං ලොකුත්තරචිත්තං න ජානාති අපටිවිද්ධත්තා; එවමරියෝපි හෙට්ඨිමෝ උපරිමස්ස ලොකුත්තරචිත්තං න ජානාති අපටිවිද්ධත්තා එව. යථා පන උපරිමෝ හෙට්ඨිමං ඵලසමාපත්තිං න සමාපජ්ජති; කිමෙවං සෝ තස්ස ලොකුත්තරචිත්තං න ජානාතීති චෝදනං සඤ්ඤාය **"උපරිමෝ පන හෙට්ඨිමස්ස ජානාති"**ති; පටිවිද්ධත්තාති අධිප්පායෝ. "උපරිමෝ හෙට්ඨිමං න සමාපජ්ජති"ති වත්වා තත්ථ කාරණමාහ **"තෙසඤ්හී"**තිආදි. **තෙසන්ති** අරියානං. **හෙට්ඨිමා හෙට්ඨිමා සමාපත්තී** භූමන්තරප්පත්තියා පටිප්පස්සද්ධිකප්පා. තෙනාහ **"තත්ථූපපත්තියෙව හොති"**ති; න උපරිභූමිපත්තී. නිමිත්තාදිවසෙන ඤාතස්ස කදාචි ව්‍යභිචාරෝපි සියා; න පන අභිඤ්ඤාඤාණෙන ඤාතස්සාති ආහ **"චෙතො -පෙ- නත්ථී"**ති. "තං භගවා"තිආදි සෙසං නාම.

දස්සනසමාපත්තිදෙසනාවණ්ණනා

149. **බ්‍රහ්මජාලෙ**ති බ්‍රහ්මජාලසුත්තවණ්ණනායං.[1] උත්තරපදලොපෙන හෙස නිද්දෙසෝ. **ආතප්පන්ති විරියං** ආතපති කොසජ්ජං සබ්බමපි සංකිලෙසපක්ඛන්ති. කුසලවීරියඤ්හෙව හෙත්ථ ගහණං අපමාදදීපනන්තරසන්නිධානතෝ. **පදහිතබ්බන්ති**තෝති පදහනතෝ; භාවනං උද්දිස්ස වායමනතොති අත්ථෝ **අනුයුඤ්ජිතබ්බන්ති**තෝති අනුයුඤ්ජනතෝ. රූදිසානං පදහනං බහුලංකත්තුවිසයතාය ඉච්ඡිතබ්බත්තා ආතප්පපදස්ස විය ඉතරෙසම්පි කත්තුසාධනතා දට්ඨබ්බා. පටිපත්තියං නප්පමජ්ජති එතෙනාති **අප්පමාදෙ;** සතිඅවිප්පවාසෝ. සම්මා මනසි කරොති එතෙනාති **සම්මාමනසිකාරෙ;** තථාපවත්තෙතා කුසලචිත්තුප්පාදෙ; භාවනානුයොගමෙව තථා වදති. දෙසනාක්කමෙන **පඨමං; දස්සනසමාපත්තී**ති කරජකායෙ පටිකූලාකාරස්ස සම්මදෙව දස්සනවසෙන පවත්තසමාපත්තිභාවතෝ. **නිප්පරියායෙනෙවා**ති වුත්තලක්ඛණදස්සනසමාපත්තිසන්නිස්සයත්තා, දස්සනමග්ගඵලභාවතෝ ච පඨමස්සාඤ්ඤඵලං පරියායෙන විනා **දස්සනසමාපත්තී.**

අතික්කමම ජව්මංසලොහිතං අට්ඨිං පච්චවෙක්ඛතීති තානි අපච්චවෙක්ඛිත්වා අට්ඨිමෙව පච්චවෙක්ඛති. **අට්ඨිආරම්මණා දිබ්බචක්ඛුපාදකජ්ඣානසමාපත්තී**ති වුත්තනයෙන අට්ඨිආරම්මණා දිබ්බචක්ඛුඅධිට්ඨානා පඨමජ්ඣානසමාපත්ති. යෝ හි භික්ඛු ආලොකකසිණෙ චතුත්ථජ්ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා තං පාදකං කත්වා අධිගතදිබ්බචක්ඛුඤාණෝ හුත්වා **සච්ඡවිඤාණෙ** කායෙ අට්ඨිං පරිග්ගහෙත්වා තත්ථ පටිකූලමනසිකාරවසෙන පඨමං ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා තස්සාඤං පඨමජ්ඣානසමාපත්තිං **දුතියා දස්සනසමාපත්තී.** තෙන වුත්තං "අට්ඨිං අට්ඨී"තිආදි. යෝ පනෙත්ථ පාළියං අත්තනිංසාකාරමනසිකාරෙ වුත්තෙතා; සෝ මග්ගසොධනවසෙන වුත්තෙතා. තත්ථ වා කතපරිචයස්ස සුඛෙනෙව වුත්තනයා අට්ඨිපච්චවෙක්ඛණා සම්පජ්ඣතීති. තෙනෙවෙත්ථ "ඉමඤ්ඤෙවා"තිඃ[2] **"අතික්කමම වා"**ති ච-සද්දෙ සම්භවචයත්ථෝ වුත්තෙතා. **තං කාමනී**ති යථාවුත්තං පඨමජ්ඣානං. **අඉනී**ති අයං සකදාගාම්ඵලසමාපත්තී. සාතිසයං චතුසච්චදස්සනාගමනතෝ පරියායෙන විනා මුඛ්‍යා **දුතියා දස්සනසමාපත්තී.** යාව **තතියමග්ගා වත්තතීති** ආහ "ඛීණාසවස්ස වසෙන චතුත්ථා දස්සනසමාපත්තී කථිතා"ති.

---

1. දී-ඨ 1-97 පිටුෙත්. 2. ඉමමෙව වාති (?) අයමෙව පාළියං මූලපාඨෝ විය දිස්සති.

පාළියං **පුරිසස්ස චාති** ච-සද්දෙ ව්‍යතිරෙකෙ; තෙන යථාවුත්තසමාපත්තිඋදයතො වුච්චමානංයෙව ඉමස්ස විසෙසං ජොතෙති. අච්චෙජ්දෙන පවත්තනියා සොතසදිසතාය විඤ්ඤාණමෙව **විඤ්ඤාණසොතං**; තදෙතං විඤ්ඤාණං පුරිමතො අනන්තරපච්චයං ලභිත්වා පච්ඡිමස්ස අනන්තරපච්චයො හුත්වා පවත්තතීති අයමස්ස සොතාගතතාය සොතසදිසතා; තස්මා පජානිතබ්බභාවෙන වුත්තං එකමෙව වෙත්ථ විඤ්ඤාණං; තස්මා අට්ඨකථායං **"විඤ්ඤාණසොතන්ති විඤ්ඤාණමෙවා"**ති වුත්තං. **දුවිහිපි භාගෙහීති** ඔරභාගපරභාගෙහි. ඉධලොකො හිස්ස ඔරභාගො, පරලොකො පරභාගො දිට්ඨාමපි වසෙනෙතං සම්බන්ධන්ති. තෙනාහ **"ඉධලොකෙ පතිට්ඨිත"**නන්තිආදි. **විඤ්ඤාණස්ස** ඛණෙ ඛණෙ භිජ්ජනතාය කාමං නත්ථි කස්සචි පතිට්ඨිතතා; තණ්හාවසෙන පන තං "පතිට්ඨිත"නති වුච්චතීති ආහ **"ඡන්දරාගවසෙනා"**ති.

වුත්තඤ්හෙතං:——

"කබළීකාරෙ වෙ භික්ඛවෙ ආහාරෙ අත්ථි රාගො, අත්ථි නන්දී, අත්ථි තණ්හා; පතිට්ඨිතං තත්ථ විඤ්ඤාණං විරූළ්හං. යත්ථ පතිට්ඨිතං විඤ්ඤාණං විරූළ්හං -පෙ- අත්ථි තත්ථ ආයතිං පුනබ්භවාභිනිබ්බත්තී"ති ආදි[1].

කම්මන්ති කුසලාකුසලකම්මං; උපයොගවචනමෙතං. **කම්මතො උපගච්ඡනතන්ති** කම්මභාවෙන උපගච්ඡනතං; විඤ්ඤාණන්ති අධිප්පායො. අභිසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණඤ්හි යෙන කම්මුනා සහගතං; අඤ්ඤදත්ථු තබ්භාවමෙව උපගතං හුත්වා පවත්තති. **ඉධලොකෙ පතිට්ඨිතං නාම** ඉධ කතූපචිතකම්මභාවූපගමනතො. **කම්මභවං ආකඩ්ඪනතන්ති** කම්මවිඤ්ඤාණං අත්තනා සම්පයුත්තකම්මං ජවාපෙත්වා පටිසන්ධිනිබ්බත්තනෙන තදභිමුඛං ආකඩ්ඪනතං. තෙනෙව පටිසන්ධිනිබ්බත්තනසාමත්ථියෙන **පරලොකෙ පතිට්ඨිතං නාම** අත්තනො ඵලස්ස තත්ථ පතිට්ඨාපනෙන. **කෙචි පන** "අභිසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණං පරතො විපාකං දාතුං අසමත්ථං ඉධලොකෙ පතිට්ඨිතං නාම; දාතුං සමත්ථං පන පරලොකෙ පතිට්ඨිතං නාමා"ති වදන්ති, තං තෙසං මතිමත්තං "උභයතො අබ්භොච්ඡින්නා"නති වුත්තත්තා. යඤ්හි තෙහි "පරලොකෙ පතිට්ඨිත"නති වුත්තං; තං ඉධලොකෙපි පතිට්ඨිතමෙව. න හි තස්ස ඉධලොකෙ පතිට්ඨිතභාවෙන විනා පරලොකෙ පතිට්ඨිතභාවො සම්භවති. **සෙක්ඛපුථුජ්ජනානං චෙතොපරියඤාණන්ති**. සෙක්ඛානං, පුථුජ්ජනානඤ්හි චෙතසො පරිච්ඡින්දනකඤ්ඤාණං. **ඝටිතං** පරිච්ඡින්දිතබ්බස්ස චෙතසො ඡන්දරාගවසෙන පතිට්ඨිතභාවජොතනතො.

චතුත්ථාය දස්සනසම්පත්තියා තතියදස්සනසම්පත්තියං වුත්තපටිපක්ඛෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.

පුරිමානං දිට්ඨාං සම්පත්තීනං පුබ්බ සම්ථවසෙන අත්ථස්ස වුත්තත්තා ඉදානි විපස්සනාවසෙන දස්සෙතුං **"අපිචා"**තිආදි වුත්තං. **නිච්චලමෙව පුබ්බ** වුත්තස්ස අත්ථස්ස අපනෙතබ්බතො. අත්ථන්තරත්ථතාය දස්සියමානාය පදං චලිතං නාම හොති. **අපරො නයොති** එත්ථ පඨමජ්ඣානස්ස පඨමදස්සනසම්පත්තිභාවෙ අපුබ්බං නත්ථි. **දුතියජ්ඣානං දුතියාති** එත්ථ පන "අට්ඨකවණ්ණකසිණවසෙන පටිලද්ධදුතියජ්ඣානං දුතියා දස්සනසම්පත්තී"ති වදන්ති; තතියජ්ඣනම්පි තථෙව පටිලද්ධං. දස්සනසම්පත්තිභාවො පන යො භික්ඛු ආලොකකසිණෙ චතුත්ථජ්ඣානං

1. සං 1-325; අඞ්ග 4-114; ඛු 7-19 පිට්ඨෙසු.

නිබ්බත්තෙත්වා තං පාදකං කත්වා අධිගතදිබ්බචක්ඛුකෝ හුත්වා සවිඤ්ඤාණකෙ අට්ඨිං පරිග්ගහෙත්වා තත්ථ වණ්ණසණ්ඨානවසෙන හෙට්ඨිමානි තීණි ඛාණානි නිබ්බත්තෙතුං; තස්ස. **තතියජ්ඣානං තතියා** දස්සනසමාපත්තීති අධිට්ඨානභූතස්ස දිබ්බචක්ඛුඤාණස්ස වසෙන. **චතුත්ථජ්ඣානං චතුත්ථා**ති රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා තං පාදකං කත්වා අධිගතදිබ්බචක්ඛුඤාණස්ස තං චතුත්ථජ්ඣානං චතුත්ථා දස්සනසමාපත්තීති. ඉධාපි සෙඛපුථුජ්ජනානං චෙතසෝ පරිච්ඡින්දනෙන තතියා දස්සනසමාපත්තීති, අරහතෝ චිත්තස්ස පරිච්ඡින්දනෙන චතුත්ථා දස්සනසමාපත්තීති වෙදිතබ්බා. එවඤ්හිස්ස අත්ථවණ්ණනා පාළියා සංසන්දෙය්‍ය. **"පඨමමග්ගෙනා"**තිආදීසු අට්ඨිආරම්මණපඨමජ්ඣානපාදකෝ **පඨමමග්ගෙනා පඨමා දස්සනසමාපත්තී.** අට්ඨිආරම්මණදුතියජ්ඣානපාදකෝ **දුතියමග්ගෙනා දුතියා** දස්සනසමාපත්තී. පරචිත්තඤාණසහගතා චතුත්ථජ්ඣානපාදකා **තතියචතුත්ථමග්ගෙනා තතියචතුත්ථදස්සනසමාපත්තියෝ**තී. පුරිසස්ස විඤ්ඤාණජානනං පනෙත්ථ අසම්මොහවසෙන දට්ඨබ්බං.

පුග්ගලපණ්ණත්තිදෙසනාවණ්ණනා

150. **පුග්ගලපණ්ණත්තිසූත්තී** පුග්ගලානං පඤ්ඤාපනෙසු. ගුණවිසෙසවසෙන **අඤ්ඤමඤ්ඤං** අසඞ්කරතෝ ඨපනෙසු. **ලොකවොහාරවසෙනා**ති ලොකසම්මුතිවසෙන. ලොකවොහාරෝ හෙස; යදිදං "සත්තෝ පුග්ගලෝ"තිආදි. රූපාදීසු සත්තවිසත්තතාය **සත්තෝ.** තස්ස තස්ස සත්තනිකායස්ස පූරණතෝ ගලනතෝ, මරණවසෙන පතනතෝ ච **පුග්ගලෝ.** සන්තතියා නයනතෝ **නරෝ.** අත්තභාවස්ස පොසනතෝ **පොසෝ. එවං පඤ්ඤාපෙතබ්බාසූ** වොහරිතබ්බාසු. "සබ්බමෙතං පුග්ගලෝ"ති ඉමිස්සා සාධාරණපඤ්ඤත්තියා විභාවනවසෙන වුත්තං; න ඉධාධිප්පෙතඅසාධාරණපඤ්ඤත්තියා; තස්මා **ලොකපඤ්ඤත්තිසූ**ති සත්තලොකගතපඤ්ඤත්තීසු **අනුත්තරෝ හොති** අනඤ්ඤසාධාරණත්තා තස්ස පඤ්ඤාපනස්ස.

දවිහි භාගෙහීති කාරණෙහි, නිස්සක්කෙ චෙතං පුථුවචනං; ආවුත්තිආදිවසෙන වායමන්තෝ වෙදිතබ්බොති ආහ **"අරූපසමාපත්තියා"**තිආදි; එතෙන "සමාපත්තියා චික්ඛම්භනවිමොක්ඛෙන, මග්ගෙන සමුච්ඡෙදවිමොක්ඛෙන, විමුත්තත්තා උභතොභාගවිමුත්තෙතා"ති එවං පවත්තෙතා **තිපිටකචූළනාගත්ථෙරවාදෙ,** "නාමකායතෝ, රූපකායතෝ ච විමුත්තත්තා උභතොභාගවිමුත්තෙතා"ති එවං පවත්තෙතා **තිපිටකමහාඩම්මරක්ඛිතත්ථෙරවාදෙ,** "සමාපත්තියා චික්ඛම්භනවිමොක්ඛෙන එකවාරං විමුත්තත්තාව මග්ගෙන සමුච්ඡෙදවිමොක්ඛෙන එකවාරං විමුත්තත්තා උභතොභාගවිමුත්තෙතා"ති එවං පවත්තෙතා **තිපිටකචූළාභයත්ථෙරවාදෙ** චානි ඉමෙසං තිණ්ණම්පි ථෙරවාදානං එකජ්ඣං සඞ්ගහෝ කතොති දට්ඨබ්බං. **විමුත්තෙතාති** කිලෙසෙහි විමුත්තෙතා; කිලෙසචික්ඛම්භනසමුච්ඡෙදනෙහි වා කායද්වයතෝ විමුත්තෙතාති අත්ථෝ. **අරූපසමාපත්තීනන්ති** නිද්ධාරණෙ සාමිවචනං. **අරහත්තපත්තඅනාගාමිනොති** භූතපුබ්බගතියා වුත්තං. න හි අරහත්තපත්තෙතා අනාගාමී නාම හොති. **පාළීනි** පුග්ගලපඤ්ඤත්තිපාළි[1]. **අත්ථ විමොක්ඛ කායෙන ඵුසිත්වා**ති අට්ඨ සමාපත්තියෝ සහජාතනාමකායෙන පටිලභිත්වා. **පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා ආසවා පරික්ඛීණා හොන්තී**ති විපස්සනා පඤ්ඤාය සඞ්ඛාරගතං, මග්ගපඤ්ඤාය චත්තාරි සච්චානි පස්සිත්වා චිත්තාරොපි ආසවා පරික්ඛීණා හොන්තී. **දිස්වා**ති

1. අභි 3-117 පිටෙ.

දස්සනහෙතු. න හි ආසවේ පඤ්ඤාය පස්සන්ති; දස්සනකාරණා පන පරික්ඛීණා "දිට්ඨා පරික්ඛීණා"ති වුත්තා දස්සනාධිට්ඨානපරික්ඛීණත්තා. එවඤ්හි දස්සනං ආසවානං ඛයස්ස පුරිමකිරියාභාවෙන වුත්තං.

පඤ්ඤාය විසෙසතෝ මුච්චනානි **පඤ්ඤාවිමුත්තානි** අනවසෙසතෝ ආසවානං පරික්ඛීණත්තා. **අට්ඨවිමොක්ඛපටික්ඛේපවසෙනේව;** න තදෙකදෙසභූතරූපජ්ඣානපටික්ඛේපවසෙන. එවඤ්හි අරූපජ්ඣානෙකදෙසාභාවෙපි අට්ඨවිමොක්ඛපටික්ඛේපෝ න හොතීති සිද්ධං හොති. අරූපාවචරජ්ඣානෙසු හි එකසම්මිපි සති උභතොභාගවිමුත්තෙනායෙව නාම හොති; න පඤ්ඤාවිමුත්තෙනාති.

ඡට්ඨඤාණං සච්ඡිකරොතීති ඡට්ඨාණං අත්තනා ඡට්ඨඤාණෙන; ඡට්ඨාණං අරූපජ්ඣානානං අනන්තරෝ කාලොති අධිප්පායෝ; අච්චන්තසංයොගෙ වෙතං උපයොගවචනං; ඡට්ඨාණානන්තරකාලමෙව සච්ඡිකාතබ්බං; සච්ඡිකතෝ සච්ඡිකරණූපායෙනාති වුත්තං හොති. තෙනාහ **"සෝ කිඤාළම්බස්ස"න්ති**-ආදි. **එකච්චෙ ආසවාති** හෙට්ඨිමමග්ගත්තයවජ්ඣා ආසවා. යෝ හි අරූපජ්ඣානෙන රූපකායතෝ, නාමකායෙකදෙසතෝ ච විකඛම්භනවිමොක්ඛෙන විමුත්තෝ; තෙන නිරොධසඞ්ඛාතෝ විමොක්ඛෝ ආලොචිතෝ පකාසිතෝ විය හොති; න පන කායෙන සච්ඡිකතෝ. නිරොධං පන ආරම්මණං කත්වා එකචෙච්ච ආසවෙසු ඛෙපිතෙසු තෙන සච්ඡිකතෝ හොති; තස්මා සෝ සච්ඡිකාතබ්බං නිරොධං යථාලොචිතං නාමකායෙන සච්ඡිකරොතීති **කායසක්ඛීති** වුච්චති; න තු විමුත්තෝත්ති එකච්චානං ආසවානං අපරික්ඛීණත්තා.

දිට්ඨඤාණං පත්තෙනාති දස්සනසඞ්ඛාතස්ස සොතාපත්තිමග්ගඤාණස්ස අනන්තරං පත්තෙනාති අත්ථෝ. "දිට්ඨත්තා පත්තෙ"තිපි පාඨෝ; තෙන චතුසච්චදස්සනසඞ්ඛාතාය දිට්ඨියා නිරොධස්ස පත්තතං දීපෙති. තෙනාහ **"දුක්ඛා සඞ්ඛාරා"**තිආදි. පඨමඵලතෝ පට්ඨාය යාව අගඟමඟා දිට්ඨිපපත්තෙනාති ආහ **"එසොපි කායසක්ඛි චිය ඡබ්බිධො හොති"**ති. **ඉදං දුක්ඛන්ති** "ඉදං දුක්ඛං; එත්තකං දුක්ඛං; න ඉතො උද්ධං දුක්ඛ"න්ති **යථාභූතං පජානාති.** යස්මා ඉදං යාථාවසරසතෝ පජානාති; පජානන්තෝ ච ඨපෙත්වා තණ්හං පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධෙ "දුක්ඛසච්ච"න්ති පජානාති. තණ්හං පන ඉදං දුක්ඛං ඉතො සම්භවෙති; තස්මා **"අයං දුක්ඛසමුදයො"ති යථාභූතං පජානාති.** යස්මා ඉදං දුක්ඛඤ්ච සමුදයෝ ච නිබ්බානං පත්වා නිරුජ්ඣන්ති වූපසම්මන්ති අපපවත්තිං ගච්ඡන්ති; තස්මා තං **"අයං දුක්ඛනිරොධො"ති යථාභූතං පජානාති.** අරියෝ පන අට්ඨඞ්ගිකෝ මග්ගෝ තං දුක්ඛනිරොධං ගච්ඡති; තෙන තං **"අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා"ති යථාභූතං පජානාති.** එත්තාවතා නානක්ඛණෙ සච්චවවත්ථානං දස්සිතං. ඉදානි තං එකක්ඛණෙ දස්සෙතුං **"තථාගතප්පවෙදිතා"**තිආදි වුත්තං. **තථාගතප්පවෙදිතානි** තථාගතෙන බොධිමණ්ඩෙ පටිවිද්ධා විදිතා පාකටා කතා. **ධම්මානි** චතුසච්චධම්මා. **වොදිට්ඨා හොන්තීති** සුදිට්ඨා හොන්ති. **වොචරිතානි** සුචරිතා; තෙසු තෙන පඤ්ඤා සුට්ඨු චරාපිතානි අත්ථෝ. **අයන්ති** අයං එවරූපෝ **පුග්ගලෝ "දිට්ඨිප්පත්තෝ"ති වුච්චති.**

සද්ධාය විමුත්තෝනාති සද්දහනවසෙන විමුත්තෝ; එතෙන සඞ්ඛ්‍යා අවිමුත්තසසපි සද්ධාමත්තෙන විමුත්තභාවං දස්සෙති. **සද්ධාවිමුත්තෝනාති** වා සද්ධාය අධිමුත්තෝනාති අත්ථෝ. **ඛන්තානයෙනෙවාති** කායසක්ඛිමනි වුත්තනයෙනෙව. **නො ච බො යථා දිට්ඨිප්පත්තස්සාති** යථා දිට්ඨිප්පත්තස්ස ආසවා පරික්ඛීණා; න එවං සද්ධාය විමුත්තස්සාති අත්ථෝ. කිං පන නෙසං

කිලෙසපහානෙ ඤාණත්තා අත්ථීති? නත්ථි. අථ කසමා සද්ධා විමුත්තෙතා දිට්ඨිපත්තතං න පාපුණාතීති? ආගමනීයඤාණත්තෙතන. දිට්ඨිපත්තෙතා හි ආගමනමහි කිලෙසෙ විකඛමෙහනෙතා අපපදුකෙඛන, අකිලමනෙතා ච සකෙකාති විකඛමෙහතුං; සද්ධාවිමුත්තෙතා දුකෙඛන කිලමනෙතා විකඛමෙහති; තසමා දිට්ඨිපත්තතං න පාපුණාති. තෙනාහ **"එතෙසු හී"**තිආදි.

ආරම්මණං යාථාවතො ධාරෙති අවධාරෙතීති **ධම්මා;** පඤඤ. පඤඤාපුබබඞගමනති පඤඤුපධානං. පඤඤං වාහෙතීති **පඤඤාවාහි;** පඤඤං සාතිසයං පවත්තෙතතීති අත්ථො; පඤඤා වා ඉමං පුග්ගලං වාහෙති; නිබබානාභිමුඛං ගමෙතීති අත්ථො. **සද්ධානුසාරිනීදෙසෙපි** එසෙව නයො.

තසමාති විසුද්ධිමගගෙ[1] වුත්තත්තා; තතො එව විසුද්ධිමගගෙ, තංසංවණ්ණනාසු[2] වුත්තනයෙනෙව අත්ථො වෙදිතබබා.

පධානදෙසනාවණ්ණනා

151. **පදහනවසෙනාති** භාවනානුයොගවසෙන. **සත්තබොජ්ඣඞගා පධානාති වුත්තා** විවෙකනිසසිතාදිභාවෙන පදහිතබබතො භාවෙතබබතො.

පටිපදාදෙසනාවණ්ණනා

152. **දුකෙඛන කසිරෙන සමාධිං උප්පාදෙන්තසසාති** පුබබභාගෙ ආගමනකාලෙ කිචෙඡන දුකෙඛන සසඞඛාරෙන සපපයොගෙන කිලමන්තසස කිලෙසෙ විකඛමෙහතා ලොකුත්තරසමාධිං උපපාදෙන්තසස. **දණ්ඩං තං ඨානං අභිජානන්තසසාති** විකඛම්භිතෙසු කිලෙසෙසු විපසසනාපරිවාසෙ චිරං වසිත්වා තං ලොකුත්තරසමාධිසඞඛාතං ඨානං දණ්ඩං සණ්හිකං අභිජානන්තසස පටිවිජඣන්තසස; සච්ඡිකරොන්තසස පාපුණන්තසසාති අත්ථො. **අයං වුච්චතීති** යා එසා එවං උපපජ්ජති; අයං කිලෙසවිකඛම්භනපටිපදාය දුකඛත්තා, විපසසනාපරිවාසපඤඤාය ච දණ්ඩත්තා මගගකාලෙ එකචිත්තක්ඛණෙ උපපන්නාපි **පඤඤා,** ආගමනවසෙන "දුක්ඛපටිපදා දණ්ඩාභිඤඤා නාමා"ති වුච්චති. උපරිතීසු පදෙසුපි ඉමිනාව නයෙන අත්ථො වෙදිතබබා.

භසසසමාචාරාදිදෙසනාවණ්ණනා

153. **භසසසමාචාරෙනි** වචීසමාචාරෙ. **සිනෙහනි** යථාරද්ධං තං අවිච්ඡෙදවසෙන කථෙන්තො. තෙනාහ **"ඛත්තාමගගං අනුපච්ඡිජ්ජිත්වා කථෙන්තො"**ති. **මුසාවාදූපසඤඤිතන්ති** අනන්තරන්තර පවත්තෙන මුසාවාදෙන උපසංහිතං. **ච්හුති** වුච්චති විසුංභාවෙ; තත්ථ නියුත්තන්ති වෙහුතිකං; තදෙව **වෙහුතියං;** පෙසුඤඤං. තෙනාහ **"භෙදඣරවාචං"**නති. කරණුත්තරියලක්ඛණතො සාරම්භතො ජාතන්ති **සාරම්භජං.** තසසා පවත්තිආකාරදසසනත්ථං **"ඉධං දුස්සීලෙ"**තිආදි වුත්තං. ඔභිඳ්ධාකථා අමනාපා, මනාපාපි පරසස චිත්තවිඝාතාවහත්තා කරණුත්තරියපක්ඛිකමෙවාති දසෙසන්තො **"තුයහ"**න්තිආදිමාහ. **විකෙඛපකථාපවත්තනන්ති** විකෙඛපකථාවසෙන පවත්තනං. **ජයපුරක්ඛාරෙ භුඤ්ජාති** අත්තනො ජයං පුරක්ඛත්වා. **යං කිඤ්චි න භාසතීති** යොජනා. **"මනනා"ති වුච්චති පඤඤා,** මන්තනං ජානනන්ති කත්වා **"මනනා"**ති ඉදං "මනෙතබබා"ති ඉමිනා සමානත්ථං නිපාතපදන්ති ආහ **"උපපරික්ඛිත්වා"**ති. **යුත්තභාණිමෙවාති** අත්තනො, සුණන්තසස ච

1. විසුද්ධි 2-297, 298 පිටුසු. 2. විසුද්ධි-ටී 2-466 පිටුෙ.

යුත්තරූපමෙව කථං. **හදයෙ නිදහිතබ්බයුත්තනන්ති** අත්ථසම්පත්තියා, ඛ්‍යඤ්ජනසම්පත්තියා අත්ථවෙදූදිපටිලාභනිමිත්තත්තා චිත්තෙ ඨපෙතබ්බං, චිත්තායතනභාවෙන මනසි කාතබ්බන්ති අත්ථෝ. සබ්බඞ්ගසම්පන්නාපි වාචා අකාලෙ භාසිතා අභාජනෙ භාසිතා විය න අත්ථාවහාති ආහ **"යුත්තපත්තකාලෙනා"**ති. අයඤ්ච චතුරඞ්ගසමන්නාගතා සුභාසිතවාචා සච්චසමෙඛාධාවහාදිතාය සත්තානං මහිද්ධිකා මහානිසංසාති දස්සෙතුං **"එවං භාසිතා හී"**තිආදි වුත්තං.

සීලාචාරෙති සීලෙ ච ආචාරෙ ච පරිසුද්ධසීලෙ චෙව පරිසුද්ධමනොසමාචාරෙ ච. **සීතොති** පනිථඤ්හනෙනා. සච්චං එතස්ස අත්ථීති **සච්චවාති** ආහ **"සච්චකථො"**ති. එසනයො **සද්ධොති** එත්ථාපි. තෙනාහ **"සද්ධාසම්පන්නො"**ති. "නනු ච[1] හෙට්ඨා සච්චං කථිතමෙවා"ති කස්මා වුත්තං? හෙට්ඨා හි වචීසමාචාරං කථෙන්තෙන සච්චං කථිතං; පටිපක්ඛපටිපක්ඛවසෙන ඉධ සීලං කථෙන්තෙන තං පරිපුණ්ණං කත්වා දස්සෙතුං සච්චං පරූපෙනෙව කථිතං. "පුග්ගලාධිට්ඨානාය කථාය ආරබ්භනන්තරඤ්චතං; තථාපි සච්චං වත්වා අනන්තරමෙව සච්චස්ස කථනං පුනරුත්තං හොතීති පරස්ස චොදනාවසරො මා හොතූ"ති තත්ථ පරිහාරං දාතුකාමො **"ඉධ කස්මා පුන වුත්ත"**න්ති ආහ. **හෙට්ඨා වාචාසච්චං කථිතං** චතුරඞ්ගසමන්නාගතං සුභාසිතවාචං දස්සෙන්තෙන. **අනන්තමස්ස -පෙ- දස්සෙතුං ඉධ වුත්තං.** "එවං සීලං සුපරිසුද්ධං හොතී"ති. ඉමස්මිං පනත්ථේ "එවං පරිත්තකං බො රාහුල තෙසං සාමඤ්ඤං; යෙසං නත්ථි සම්පජානමුසාවාදෙ ලජ්ජා"තිආදි[2] නයපවත්තං **රාහුලොවාදසුත්තං** දස්සෙතබ්බං.

ගුත්තා සන්තිකාවාටෙන පිදහිතා අවා එතෙනාති **ගුත්තද්වාරොති** ආහ **"ජව්ව ඉන්ද්‍රියෙසූ"**තිආදි. පරියෙසනපටිග්ගහණභුඤ්ජනපරිභොගවිස්සජ්ජනවසෙන භොජනෙ මත්තං ජානාතීති **භොජනෙමත්තඤ්ඤූ. සමන්ති** අවිසමං. සමවාරිතා හි කායවිසමාදීනි පහාය කායසමාදිපූරණං. **නිසජ්ජායාති** එත්ථ **ඉති**-සද්දෙ ආදිඅත්ථෙ. තෙන "ආවරණීයෙහි ධම්මෙහි චිත්තං පරිසොධෙතී"ති එවමාදිං සඞ්ගණ්හාති. භාවනාය චිත්තපරිසොධනඤ්හි ජාගරියානුයොගො; න නිද්දාවිනොදනමත්තං. **නිත්තන්දීති** විගතථීනමිද්ධා. සා පන නිත්තන්දිතා කායාලසියවිගමනෙ පාකටා හොතීති වුත්තං **"කායාලසියවිරහිතො"**ති. **"ආරද්ධවිරියො"**ති ඉමිනා දුව්ඛොපි වීරියාරම්භො ගහිතොති තං විභජිත්වා දස්සෙතුං **"කායිකචෙතසිකෙනාපී"**තිආදි වුත්තං. සඞ්ඝමම ගණවිහාරො සහවාසො **සඞ්ගණිකා;** සා පන කිලෙසෙහිපි එවං හොතීති තතො විසෙසෙතුං **"ගණසඞ්ගණිකා"**නාති වුත්තං ගණෙන සඞ්ගණිකං ගණසඞ්ගණිකන්ති. **ආරම්භවත්ථුවසෙනා**ති අනධිගතවිසෙසාධිගමකාරණවසෙන **එකච්චාදී;** න කෙවලං එකීභාවවසෙන. **කිලෙසසඞ්ගණිකන්ති** කිලෙසසහිතචිත්තතං. **යථා තථා**ති විපස්සනාවසෙන, පටිසඞ්ඛානවසෙන වා. සමථවසෙන **ආරම්මණූපනිජ්ඣානං.** විපස්සනාවසෙන **ලක්ඛණූපනිජ්ඣානං.**

කල්‍යාණපටිභානොති සුන්දරපටිභානො, සා පනස්ස පටිභානසම්පදා වචනවාතුරියසඞ්ඛාතාව ඉච්ඡිතාති ආහ **"වාක්කරණ -පෙ- සම්පන්නතා වා"**ති. "පටිභාන"නාති හි ඤාණම්පි වුච්චති ඤාණස්ස උපට්ඨිතවචනම්පි. තත්ථ අත්ථයුත්තතා කාරණයුත්තතා පටිභානමස්සාති **යුත්තපටිභානො.** පුච්ඡිතානන්තරමෙව සීඝං බ්‍යාකාතුං අසම්මත්තාය නො මුත්තපටිභානමස්සාති **නොමුත්තපටිභානො.** ඉධ පන විකිණ්ණවාචො මුත්තපටිභානො

1. නනු (අට්ඨකථායං) 2. ම 2-77 පිට්ඨෙ අම්බලට්ඨිකරාහුලොවාදසුත්තෙ.

අධිපෙතොති අධිපායෙන **"සීලසමාචාරඤ්හි** කි ඔතහිකබ්බ මුත්තපරිභාතනො න **හොති"**ති වුත්තං. **ගමනසමත්ථායාති** අසඤ්ඤතං ධම්මං ගමෙතුං සමත්ථාය. **ධාරණසමත්ථායාති** සාතිසයං සතිවීරියසහිතතාය යථාසුතං යථාපරියත්තං ධම්මං ධාරෙතුං සමත්ථාය. මුනනතො අනුමිනනතො **මුනීති** අනුමානපඤ්ඤාය නාමං **තීහි පදෙහීති** "ගතිමා ධිතිමා මුනිමා"ති තීහි පදෙහි. **හෙට්ඨාති** හෙට්ඨා "ආරද්ධවීරියොති වුත්තට්ඨානෙ. **ඉධාති** "ධිතිමා"ති වුත්තට්ඨානෙ. වීරියම්පි හෙට්ඨා ගුණභූතං ගහිතන්ති වුත්තොවායමත්ථො **හෙට්ඨාති** "ජාගරියානුයොගමනුයුත්තොතා; ඣායී"ති එත්ථ **විපස්සනාපඤ්ඤා කථිතා. ඉධාති** "ධිතිමා මුතිමා"ති එත්ථ **බුද්ධවචනගණ්හනපඤ්ඤා** කථිතා කරණපුබ්බාපරකොසල්ලපඤ්ඤාදීපනතො. කිලෙසකාමොපි වත්ථුකාමො විය යථාපවත්තොතා අසසාදියතීති වුත්තං. **"වත්ථුකාමකිලෙසකාමෙසු අගිදෙඨා"**ති.

අනුසාසනවිධාදෙසනාදිවණ්ණනා

154. **අත්තනො උපායමනසිකාරෙනාති** අත්තනි සමුත්තෙන පථමනසිකාරෙන භාවනාමනසිකාරෙන. **පවිපජ්ජමානොති** විසුද්ධිං පටිපජ්ජමානො.

155. **කිලෙසච්මුත්තිඤ්ඤණෙති** කිලෙසපහානඤාණෙ.

156. **පරියාදියමානොති** පරිච්ඡිජ්ජ ගණ්හනෙනාති අත්ථො. **සුදඛකඛණ්ඩෙයෙව අනුසසරති** නාමගොත්තං පරියාදියිතුං අසක්කොනෙතා. වුත්තමෙවත්ථං විවරිතුං **"එකො කි"**තිආදි වුත්තං. **සක්කොති** පරියාදියිතුං. **අසක්ඛොනාසස වසෙන ගහිතං;** "අමුත්‍රාසිං එවංනාමොං"තිආදි වුත්තනති අත්ථො. **අසක්ඛොනාසසාති** ච ආරොහනෙ අසක්ඛොනාසස; ඔරොහනෙ පන ඤාණසස පිරහූතත්තා.[1] තෙනාහ **"සුදඛකඛණ්ඩෙයෙව අනුසසරණෙනා"**තිආදි. **එතනති** පුබ්බාපරවිරොධං. **න සල්ලක්ඛෙඛසි** දිට්ඨාභිනිවෙසෙන කුණ්ඨඤාණත්තා. තෙනාහ **"දිට්ඨිගතිකත්තා"**ති. **ඨානනති** එකසමිං පක්ඛෙ අවට්ඨානං. **නියමොති** වාදනියමො පටිනියතවාදතා. තෙනාහ **"ඉමං ගහෙසසං"**තිආදි.

157. **පිණ්ඩගණනායාති** "එකං දෙව"තිආදිනා අගණෙත්වා සඛකලනපදුපපාදනාදිනා පිණ්ඩනවසෙන ගණනාය **අවිච්ඡිදඛවසෙනාති** අවිච්ඡිදඛකගණනාවසෙන ගණනා කමගණනං මුඤ්චිත්වා "ඉමසමිං රුක්ඛෙ එත්තකානි පණ්ණානී"ති වා "ඉමසමිං ජලාසයෙ එත්තකානි උදකාළ්හකානී"ති වා එවං ගණෙතබ්බසස එකජ්ඣමපි පිණ්ඩෙත්වා ගණනා. කමගණනා හි අනන්තරනන්තරා විච්ඡිජ්ජ පවත්තනියා පච්ඡින්දිකා. සා පනෙසා ගණනා සවනන්තරං අනපෙක්ඛිත්වා මනසාව ගණෙතබ්බතො **"මනොගණනා"**තිපි වුච්චතීති ආහ **"මනොගණනායා"**ති. **පිණ්ඩගණනමෙව දසෙසති;** න විභාගගණනං. **සඛාතුං න සක්කා** අක්ඛෙඛහි අසඛ්ඛෙයයභාවතො. පඤ්ඤාපාරමියා පූරිතභාවං දසෙසනෙතා ඉතරසං පූරණෙන විනා තසසා පූරණං නත්ථීති **"දසනනං පාරමීනං පූරිතත්තා"**ති ආහ. තෙනාහ **"සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණසස සුප්පටිවිද්ධත්තා"**ති. **එතනඤ්ඤනති දසෙසථාති දීපෙති** ථෙරො. යං පන පාළියං "සාකාරං සඋද්දෙසං අනුසසරතී"ති වුත්තං; තං තසස අනුසසරණමත්තං සන්ධාය වුත්තං; න ආයුනො වසසාදිගණනාය පරිච්ඡින්දනං තසස අවිසයභාවතො.

1. ඨිරභූතත්තා (ඤ)

158. **තුම්හාකං** සම්මාසම්බුද්ධානං යෙව **අනුත්තරා** අනඤ්ඤසාධාරණත්තා. ඉදානි තස්සා දෙසනාය මජ්ඣෙ භික්ඛූසුවණ්ණස්ස විය විභාගාභාවං දස්සෙතුං **"අතීතබුද්ධාපී"**තිආදි වුත්තං. **ඉමිනාපි කාරණෙනා**ති අනුත්තරභාවෙන, අඤ්ඤෙහි බුද්ධෙහි එකසදිසභාවෙන ච.

159. ආසවානං ආරම්මණභාවූපගමනෙන **සාසවා.** උපෙච්ච ආධියන්තීති **උපාධි**; දෙසාරොපනානි; සහ උපාධීහීති **සඋපාධිකා.** අනරියිද්ධියඤ්හි අත්තනො චිත්තදෙසෙන එකච්චෙ උපාරම්භං දදන්ති; සවායමත්ථො **කෙවට්ටසුත්තෙනෙන** දීපෙතබ්බො. තෙ හි **"අරියා"**ති වුච්චන්ති සාසවභාවතො. නිද්දෙසෙහි ඛීණාසවෙහි පවත්තෙතබ්බතො **නිද්දුක්ඛා** දෙසෙහි සහ අපපවත්තනතො. තතො එව **අනුපාරම්භා.** අරියානං ඉද්ධීති **අරියිද්ධී**ති වුච්චති.

අප්පච්චක්ඛකුලසඤ්ඤීති ඉට්ඨසඤ්ඤී ඉට්ඨාකාරෙන පවත්තනචිත්තො. **පච්චක්ඛකුලෙති** අමනුඤ්ඤෙ අනිට්ඨෙ. **ධාතුසඤ්ඣනන්ති** "ධාතුයො"ති සඤ්ඤං. **උපසංහරතී**ති උපනෙති පවත්තෙති. **අනිට්ඨස්මිං වත්ථුස්මි**න්ති අනිට්ඨෙ සත්තසඤ්ඤිතෙ ආරම්මණෙ. **මෙත්තායෙ වා එරතී**ති මෙත්තං භිනෙඝිතං උපසංහරන්තො සබ්බත්ථකමෙව තං තත්ථ එරති. **ධාතුතො වා උපසංහරතී**ති ධම්මසභාවවින්තනෙන ධාතුසො, පච්චවෙක්ඛණාය ධාතුමනසිකාරං වා තත්ථ පවත්තෙති. **අප්පච්චක්ඛකුලෙ සත්තෙ** ඤාතිමිත්තාදිකෙ යථාවතො ධම්මසභාවවින්තනෙන අනිච්චසඤ්ඤාය විසභාගභූතෙ "කෙසාදි අසුවිකොට්ඨාසමෙවා"ති **අසුභසඤ්ඤං එරති** අසුභමනසිකාරං පවත්තෙති. **ජළඛගුපෙක්ඛායා**ති ඉට්ඨානිට්ඨජළාරම්මණාපාථෙ පරිසුද්ධපකතිභාවාවිජ්ජාහනලක්ඛණාය ජවසු ද්වාරෙසු පවත්තනතො "ජළබ්ගුපෙක්ඛා"ති ලද්ධනාමාය තත්‍රමජ්ඣත්තුපෙක්ඛාය.

තං දෙසනන්ති තං දවිසු ඉද්ධිවිධාසු දෙසනාපකාරං දෙසනාවිධිං. **අසෙසං සකලන්ති** අසෙසං නිරවසෙසං සමපුණ්ණං අභිවිසිට්ඨෙන ඤාණෙන ජානාති. **අසෙසං අභිජානනතො** තතො **උත්තරි අභිඤ්ඤෙය්‍යං නත්ථි. ඉතොති** භගවතො අභිඤ්ඤුත්තතො. **අඤ්ඤෙ** පරමත්ථවසෙන **ධම්මා වා** පඤ්ඤත්තිවසෙන **පුග්ගලා වා අයං නාම යං භගවා න ජානාතීති ඉදං නත්ථි** න උපලබ්භති සබ්බසෙසව සම්මදෙව තුමෙහෙහි අභිඤ්ඤුත්තත්තා. ද්වීසු **ඉද්ධිවිධාසු** අභිජානනෙ, දෙසනාය්‍යඤ්ච **භගවතො උත්තරිතරො නත්ථි. ඉමිනාපී**ති පි-සද්දො න කෙවලං වුත්තත්ථසම්භවයත්ථො; අථ ඛො අවුත්තත්ථසම්භවයත්ථොපි දට්ඨබ්බො. යං තං භගවතිආදිනාපි හි භගවතො ගුණදස්සනං තස්සෙව පසාදස්ස කාරණවිභාවනං.

අසීතිඅනුබ්‍යඤ්ජනගුණදස්සනාදිවණ්ණනා

160. පුබ්බෙ "එතදනුත්තරියං භගවතිආදිනා යථාවුත්තබුද්ධගුණා දස්සිතා; තතො අඤ්ඤෙ එවායං පකාරෙ "යං තං භගවතිආදිනා; ආරද්ධොති ආහ **"අපරෙනාපි ආකාරෙනා"**ති. බුද්ධානං සම්මාසම්බොධියා සද්දහනතො විසෙසතො **සද්ධා කුලපුත්තා නාම බොධිසත්තා** මහාබොධිසත්තානි අධිප්පෙතා. තෙ හි මහාභිනීහාරතො පට්ඨාය මහාබොධිං සත්තා ආසත්තා ලග්ගා නියතභාවූපගමනෙන කෙනචි අසංහාරියභාවතො. යතො නෙසං න කථඤ්චි තත්ථ සද්ධාය අඤ්ඤථත්තං හොති; එතෙනෙව තෙසං කම්මඵලං සද්ධායපි අඤ්ඤථත්තාභාවො දීපිතෙ දට්ඨබ්බො. **තස්මා**ති යස්මා අතිසයවචනිච්ඡාවසෙන, "අනුපපන්නං තා

භගවතා"ති සද්ධානන්තරසන්නිධානෙන ච විසිට්ඨවිසයං "සද්ධෙන කුල-පුත්තෙනා"ති ඉදං පදං; තස්මා. ලොකුත්තරධම්මසමධිගම්මූලකත්තා සබ්බබුද්ධගුණසමධිගමස්ස "නව ලොකුත්තරධම්මා"ති වුත්තං. **"ආරද්ධ-විරියෙනා"තිආදීසු** සම්පයුත්තදෙසු **"විරියං ථාමො"තිආදිනි** අවයවපදානි. ආදි-සද්දෙන පරක්කමපදං සඞ්ගණ්හාති; න ඛොරයහපදං. න හි තං වීරියවෙවචනං; අථ ඛො වීරියවන්තභාවාවකං. ධුරාය නියුත්තෙනාති හි ඛොරයෙහා. තෙනාහ "තං ධුරං වහනසමත්ථෙන මහාපුරිසෙනා"ති. **පගහිතිතවිරියෙනාති** අසිථිලවීරියෙන. **පිරවිරියෙනාති** උස්සොළ්හිභාවූප-ගමනෙන පිරභාවපත්තවීරියෙන. **අසමධුරෙහිති** අනඤ්ඤසාධාරණධුරෙහි. පරෙසං අසඞ්ඛ්‍යෙයාසහනා හි ලොකනාථා. **තං සබ්බං** අවිත්‍ථෙතාය්‍යාපරිමෙය්‍ය-භෙදං බුද්ධානං ගුණජාතං. පාරමිතා, බුද්ධගුණා, වෙනෙය්‍යසත්තානි යස්මා ඉදං තයං සබ්බෙසම්පි බුද්ධානං සමානමෙව; තස්මා ආහ **"අනිත්තානාගත -පෙ- ඤාණං නත්ථී"**ති.

කාමසුඛල්ලිකානුයොගෙනාති කාමසුඛෙ අල්ලීනා හුත්වා අනුයුඤ්ජනං. **කො ජානාති පරලොකං** "අත්ථී"ති; එත්ථ "කො එකවිසයොයං ඉන්ද්‍රියගොචරො"ති එවංදිට්ඨි හුත්වානි අධිප්පායො. **සුඛොනි** ඉට්ඨො සුඛාවහො. **පබ්බජිතකායාති** තාපසපරිබ්බාජිකාය තරුණියා **මුදුකායාති** සුඛුමාලාය. **ලොමසායාති** තරුණමුදුලොමවතියා. **මොළිබන්ධනීති** මොළිං කත්වා බන්ධකෙසාහි. **පරිචාරෙනෙනි** අත්තනො පාරිචාරිකං කරොන්ති; ඉන්ද්‍රියානි වා තත්ථ පරිතො චාරෙන්ති. **ලාමකන්ති** පටිකිට්ඨං. **ගාමවාසිනං** බාලානං **ධම්මං. පුථුජ්ජනානං** ඉදන්ති **පොථුජ්ජනිකං.** යථා පන තං "පුථුජ්ජනානං ඉද"න්ති වත්තබ්බතං ලභති. තං දස්සෙතුං **"පුථුජ්ජනෙහි සෙවිතබ්බ"න්ති** ආහ. අනරියෙහි සෙවිතබ්බන්ති වා **අනරියං.** යස්මා පන නිද්දොසත්තො අරියත්තො; තස්මා **"අනරියන්ති න නිද්දොස"න්ති** වුත්තං. **අනත්ථසංහිතන්ති** දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකාදි-විවිධවිපුලානත්ථසඤ්හිතං. **අත්තකිලමථානුයොගන්ති** අත්තනො කිලමථස්ස ඛෙදනස්ස අනුයුඤ්ජනං. දුක්ඛං එතස්ස අත්ථීති **දුක්ඛං.** දුක්ඛමනං එතස්සාති **දුක්ඛමං.**

අභිචෙතසිකානන්ති අභිචෙතො වුච්චති අභිකඞ්ඛනං විසුද්ධං චිත්තං; අධිචිත්තං වා; තස්මිං අභිචෙතසි ජාතානීති අභිචෙතසිකානි; අභිචෙතො-සන්නිස්සිතානි වා. **දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරානන්ති** දිට්ඨධම්මෙ සුඛවිහාරානං; **දිට්ඨධම්මො** වුච්චති පච්චක්ඛො අත්තභාවො; තත්ථ සුඛවිහාරභූතානන්ති අත්ථො; රූපාවචරඣානානමෙතං අධිවචනං. තානි හි අප්පෙත්වා නිසින්නා ඣායිනො ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ අසඞ්කිලිට්ඨං නෙක්ඛම්මසුඛං විඳන්ති; තස්මා "දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරානී"ති වුච්චන්තීති. **කථිතා** "දිට්ඨධම්මසුඛ-විහාරො"ති සපදීනිකත්තා, ලොකුත්තරවිපාකසුඛුමසඤ්ඤිතත්තා ච. **සහ මග්ගෙන විපස්සනාපාදකජ්ඣානං** කථිතං "චත්තාරොමෙ චුන්ද සුඛල්ලිකානුයොගා එකන්තනිබ්බිදාය"තිආදිනා[1]. **චතුත්ථජ්ඣානිකඵල-සමාපත්තීති** චතුත්ථජ්ඣානිකා ඵලසමාපත්ති දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරභාවෙන කථිතා. චත්තාරි රූපාවචරානි **"දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරජ්ඣානානී"ති කථිතානීති** අත්ථො. **නිකාමලාභීති** නිකාමෙන ලාභී අත්තනො ඉච්ඡාවසෙන ලාභී. ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙ සමාපජ්ජිතුං සමත්ථොති අත්ථො. තෙනාහ

1. දී 3-108 පිටෙ.

"යථාකාමලාභී"ති. **අදුක්ඛලාභීති** සුඛෙනෙව පච්චනීකධම්මානං සමූචිච්ඡාතතා සමාපජ්ජිතුං සමත්ථෝ. අකසිරලාභීති අකසිරානං විපුලානං ලාභී; යථාපරිච්ඡෙදෙනෙව වුට්ඨාතුං සමත්ථෝ. එකච්චෝ හි ලාභීයෙව හොති; න පන සක්කොති ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙ සමාපජ්ජිතුං. එකච්චෝ තථා සමාපජ්ජිතුං සක්කොති; පාරිබන්ධකෙ පන කිච්ඡෙන චිරක්කමෙන හි. එකච්චෝ තථා ච සමාපජ්ජති; පාරිබන්ධකෙ ච අකිච්ඡෙනෙව චිරක්කමෙන හි; න සක්කොති නාළිකයන්තං විය යථාපරිච්ඡෙදෙ වුට්ඨාතුං. භගවා පන සබ්බසෝ සමූචිච්ඡාපාරිබන්ධකතතා වසිභාවස්ස සම්මදෙව සමධිගතතතා සබ්බමෙතං සම්මදෙව සක්කොති.

අනුයොගදානපකාරවණ්ණනා

161. **දසසහස්සිලොකධාතුයා**ති ඉමාය ලොකධාතුයා සද්ධිං ඉමං ලොකධාතුං පරිවාරෙත්වා ඨිතාය දසසහස්සිලොකධාතුයා. **ජාතිකෙඛත්ත**භාවෙන හි තං එකජ්ඣං ගහෙත්වා "එකිස්සා ලොකධාතුයා"ති වුත්තං; තත්තකාය එව ජාතිකෙඛත්තතභාවෝ ධම්මතාවසෙන වෙදිතබ්බෝ. "පරිග්ගහවසෙනා"ති කෙචි. සබ්බෙපි බුද්ධානං තත්තකා එව ජාතිකෙඛත්තා. "තන්නිවාසීනංයෙව ච දෙවානං ධම්මාභිසමයෝ"ති වදන්ති. පකම්පන-දෙවතූපසඞ්කමනාදිනා ජාතවික්කවාළෙන සමානයොගක්ඛමට්ඨානං **ජාතිකෙඛත්තං.** සරසෙනෙව ආණාපවත්තනට්ඨානං **ආණාඛෙත්තං.** බුද්ධඤාණස්ස විසයභූතං ඨානං **විසයඛෙත්තං. ඔක්කමනාදීනං** ඡන්නං එව ගහණං නිදස්සනමත්තං මහාභිනීහාරාදිකාලෙපි තස්ස පකම්පන-ලබ්භනතෝ. **ආණාඛෙත්තං නාම;** යං එකච්චං සංවට්ටති, විවට්ටති ච. **ආණා වත්තතී** තන්නිවාසිදෙවතානං සිරසා සම්පටිච්ඡනෙන; තඤ්ච ඛො කෙවලං බුද්ධානං ආනුභාවෙනෙව; න අධිප්පායවසෙන. "යාවතා පන ආකඞ්ඛෙය්‍යා"ති[1] වචනතෝ තතෝ පරම්පි **ආණා** පවත්තෙත්‍වෙව.

නුපපජ්ජතීති පන අත්ථීති "න මෙ ආචරියෝ අත්ථි; සදිසෝ මෙ න විජ්ජතී"ති[2] ඉමිස්සා ලොකධාතුයා ඨත්වා වදන්තෙන භගවතා, ඉමස්මිංයෙව සුත්තෙ "කිං පනාවුසෝ සාරිපුත්ත අත්තෙතරහි අඤ්ඤෝ සම්මාසම්බුද්ධෝ වා බ්‍රාහ්මණෝ වා භගවතා සමසමෝ සමෙබාධිය"න්ති[3] එවං පුට්ඨෝ "අහං භන්තෙ නොති වදෙය්‍ය"න්ති[3]. වත්වා තස්ස කාරණං දස්සෙතුං "අට්ඨානමෙතං අනවකාසෝ; යං එකිස්සා ලොකධාතුයා දෙ අරහන්තෝ සම්මාසම්බුද්ධා"ති[4] ඉමං සුත්තං දස්සෙන්තෙන ධම්මසෙනා-පතිනා ච බුද්ධඛෙත්තභූතං ඉමං ලොකධාතුං ඨපෙත්වා අඤ්ඤත්ථ අනුපපත්ති වුත්තා හොතීති අධිප්පායෝ.

එකතොති සහ; එකසම්මිං කාලෙති අත්ථෝ. සෝ පන කාලෝ කථං පරිච්ඡින්නොති? චරිමභවෙ පටිසන්ධිගහණතෝ පට්ඨාය යාව ධාතුපරි-නිබ්බානන්ති දස්සෙන්තෝ **"තස්ස බොධිපල්ලඞ්ක"**තිආදිමාහ. **නිග්ගහ-කාලතෝ පට්ඨායා**ති පටිලොමක්කමෙන වදති. **ඛෙත්තපරිග්ගහතෝ කතොව** හොති "ඉදං බුද්ධානං ජාතිකෙඛත්ත"නති. කෙන පන පරිග්ගහතෝ කතෝ? උපපජ්ජමානෙන බොධිසත්තෙන. **පරිනිබ්බානතෝ පට්ඨායා**ති අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බානතෝ පට්ඨාය. **එකන්තරෙති** චරිමභවෙ බොධිසත්තස්ස පටිසන්ධිගහණං, ධාතුපරිනිබ්බානන්ති ඉමෙහි දවීහි පරිච්ඡින්නෙ එතස්මිං අන්තරෙ.

---

1. අං 1-229. පිටෙ. 2 ම 1-227; ම 2-295; සං 3-12; අභි 4-218; බු 11-228; 230 පිටෙසු. 3 දී 3-94 පිටෙ. 4. දී 3-95, ම 3-110, අං 1-29, අභි 2-348, බු 10-78, බු 11-231 පිටෙසු.

තිපිටකඅනන්තරධානකථාවණ්ණනා

"න නිවාරිතා"ති වත්වා තත්ථ කාරණං දස්සෙතුං **"තීණි හී"**තිආදි වුත්තං. පටිපත්තිඅනන්තරධානෙන සාසනස්ස ඔසක්කිතත්තා අපරස්ස උපපත්ති ලද්ධාවසරා හොති. **පවිපදුනි** පටිවෙධාවහා පුබ්බභාගපටිපදා.

"පරියත්ති පමාණ"න්ති වත්වා තමත්ථං බොධිසත්තං නිදස්සනං කත්වා දස්සෙතුං **"යථා"**තිආදි වුත්තං. තයිදං හීනං නිදස්සනං කත්තන්ති දට්ඨබ්බං. නියාන්නිකධම්මස්ස හි ඔතිං දස්සෙන්තෝ අනියාන්නිකධම්මං නිදස්සෙති.

මාතිකාය අනන්තරහිතායාති "යෝ පන භික්ඛූ"තිආදි[1] නයපථත්තාය සික්ඛාපදපාළිමාතිකාය අනන්තරහිතාය. නිදානුද්දෙසසඞ්ඛාතෙ පාතිමොක්ඛෙ, පබ්බජ්ජාඋපසම්පදාකමෙසු ච **සාසනං තිට්ඨති;** යථා වා පාතිමොක්ඛෙ ධරන්තෙ එව පබ්බජ්ජා, උපසම්පදා ච; එවං සති එව තදුභයෙ පාතිමොක්ඛං තදුභයාභාවෙ පාතිමොක්ඛාභාවතෝ. තස්මා තයිදං තයං සාසනස්ස ඨිතිහෙතූති ආහ **"පාතිමොක්ඛපබ්බජ්ජාඋපසම්පදාසු ඨිතාසු සාසනං තිට්ඨති"**ති. යස්මා වා උපසම්පදාධීනං පාතිමොක්ඛං අනුපසම්පන්නස්ස අනිවත්තිතත්තා; උපසම්පදා ච පබ්බජ්ජාධීනා; තස්මා පාතිමොක්ඛෙ, තංසිද්ධියා සිද්ධාසු පබ්බජ්ජූපසම්පදාසු ච සාසනං තිට්ඨති. **ඔසක්කිතං නාමා**ති පඨමකපටිවෙධසීලභෙදඤ්ඤං එකතෝ කත්වා තතෝ පරං විනට්ඨං නාම හොති; පඨමකපටිවෙධතෝ පරං පටිවෙධසාසනං, පඨමකසීලභෙදතෝ පරං පටිපත්තිසාසනං විනට්ඨං නාම හොතීති අත්ථෝ.

සාසනඅනන්තරහිතවණ්ණනා

එතෙන කාමං "සාසනට්ඨිතියා පරියත්ති පමාණ"න්ති වුත්තං; පරියත්ති පන පටිපත්තිහෙතුකාති පටිපත්තියා අසති සා අපපතිට්ඨා හොති පටිවෙධොව්ය; තස්මා පටිපත්තිඅනන්තරධානං සාසනොසක්කනස්ස විසෙසකාරණන්ති දස්සෙත්වා තඤ්ච සාසනොසක්කනං ධාතුපරිනිබ්බානොසානන්ති දස්සෙතුං **"තීණි පරිනිබ්බානානී"**තිආදි වුත්තං. **ධාතූනං සන්නිපාතනාදි** බුද්ධානං අධිට්ඨානෙනෙවාති වෙදිතබ්බං.

කාති රස්මියෝ. **කාරුඤ්ඤන්ති** පරිදෙවනකාරුඤ්ඤං. ජම්බුදීපෙ, දීපන්තරෙසු, දෙවනාගබ්‍රහ්මලොකෙසු ච විප්පකිරිත්වා ඨිතානං ධාතූනං මහාබොධිපල්ලඞ්කට්ඨානෙ එකජ්ඣං සන්නිපාතනං, රස්මිවිස්සජ්ජනං, තත්ථ තෙජොධාතුයා උට්ඨානං, එකජාලිභාවෝ චාති සබ්බමෙතං සත්ථු අධිට්ඨාන-වසෙනෙවාති වෙදිතබ්බං.

අනච්ඡරියත්තානි දවිසුපි උප්පජ්ජමානෙසු අච්ඡරියත්තාභාවදස්සනතොති අත්ථෝ. බුද්ධා නාම මහෙඤ්ඣ භිඤ්ඤාසුවණ්ණං විය එකසදිසානි තෙසං දෙසනාපි එකරසා එවාති ආහ **"දෙසනාය ච විසෙසාභාවතෝ"**ති; එතෙන ච අනච්ඡරියත්තමෙව සාධෙති. **"විවාදභාවතෝ"**ති එතෙන විවාදාභාවත්ථං ඉමෙ එකතෝ න උප්පජ්ජන්තීති දස්සෙති.

තක්කාති මිලින්දපඤ්හෙ[2] **එකුද්දෙසොති**[3] එකෝ එකවිධෝ අඤ්ඤෝ උද්දෙසෝ. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයෝ.

---

1. ව 1-25, 27, 28, ව 2-25 පිටඨාදීසු
2. බ 11-231 පිටෙඨ. 3. එකා දෙසනා (අට්ඨකථායං)

එකං එව බුද්ධං ධාරෙතීති **එකබුද්ධධාරණී**; එතෙන එවංසභාවා එතෙ බුද්ධගුණා; යෙන දුතියං බුද්ධගුණං ධාරෙතුං අසමත්ථා අයං ලොකධාතූති දසෙසෙති. පච්චයවිසෙසනිපජ්ජනානඤ්හි ධම්මානං සභාවවිසෙසො න සක්කා නිවාරෙතුන්ති. "න ධාරෙය්‍යා"ති වත්වා තමෙව අධාරණං පරියායෙන පකාසෙනෙතා **"චලෙය්‍යා"**තිආදිමාහ. තත්ථ **චලෙය්‍යා**ති පරිපථෙදෙය්‍ය. **ඛණමෙය්‍යා**ති පවෙධෙය්‍ය. **නමෙය්‍යා**ති එකපසෙසන නතා භවෙය්‍ය. **ඛණමෙය්‍යා**ති ඔසිදෙය්‍ය. **විනමෙය්‍යා**ති විවිධා ඉතො චිතො ච නමෙය්‍ය. **විකිරෙය්‍යා**ති වාතෙන භුසමුට්ඨි විය විපකිරෙය්‍ය. **විධමෙය්‍යා**ති විනසෙසය්‍ය. **විද්ධංසෙය්‍යා**ති සබ්බසො විද්ධස්තා භවෙය්‍ය. තථාභූතා ච න කත්ථචි තිට්ඨෙය්‍යාති ආහ **"න ඨානමුපගච්ඡෙය්‍යා"**ති.

ඉදානි තත්ථ නිදස්සනං දසෙසෙනෙතා **"යථා මහාරාජා"**තිආදිමාහ. තත්ථ **සමුපාදිකා**ති සමං උද්ධං පජ්ජති පවත්තතීති සමුපාදිකා; උදකස්ස උපරි සමං ගාමිනීති අත්ථො. **වණ්ණණා**ති සණ්ඨානෙන. **පමාණෙනා**ති ආරොහෙන. **කිසථූලෙනා**ති කිසථූලභාවෙන; පරිණාහෙනාති අත්ථො. **දවිත්තචමපී**ති දෙපි; දවිත්තචමපි වා සරීරභාරං.

ඡාදෙනතෙති රොචෙනතා රුචිං උපපාදෙනතා. **තන්තිකතෙතා**ති තෙන හොජනෙන තන්තිභූතෙතා. **අනොණමිතදණ්ඩජාතෙතා**ති යාවදත්ථභොජනෙන ඔණමිතුං අසමත්ථතාය අනොණමිතදණ්ඩා විය ජාතෙතා. **සකිං භුතෙනාවා**ති එකං වඩ්ඪිතකං භුත්තමත්තෙනාව **මරෙය්‍යා**ති. **අතිධම්මභාරෙනා**ති ධම්මෙන නාම පඨවී තිට්ඨෙය්‍ය; ස කිං තෙනෙව වලති විනස්සතීති අධිප්පායෙන පුච්ඡති. පුන ථෙරෙ රතනං නාම ලොකෙ කුටුම්බං සඤ්ජානෙනතං, අභිමතඤ්ච ලොකෙන; තං අත්තනෙතා ගරුසභාවතාය සකටභඞ්ගස්ස කාරණං අතිභාරභූතං දිට්ඨං; එවං ධම්මෙතා ච භිතසුඛවිසෙසෙභි තංසම්බන්ධිනෙතා ධාරෙනෙනතා, අභිමතෙතා ච ඛීණාසවානං ගම්භීරපඤ්ඤෙය්‍යභාවෙන ගරුසභාවත්තතා අතිභාරභූතෙතා පඨවිචලනස්ස කාරණං හොතීති දස්සෙනෙතා **"ඉධ මහාරාජ දෙව සකටා"**තිආදිමාහ; එතෙනෙව තථාගතස්ස මාතුකුච්ඡිඔක්කමනාදිකාලෙ පඨවිකම්පනකාරණං සංවණ්ණිතන්ති දට්ඨබ්බං. **එකස්සාති**[1] එකස්මා, **එකස්ස** වා සකටස්ස **රතනං තස්මා සකටතෙතා ගහෙත්වා**ති අත්ථො.

ඛණ්ඩිතන්ති උච්චාරිතං; කථිතන්ති අත්ථො.

අගෙහානි සබ්බසන්තෙහි අගෙහා.

සභාවපකතිකාති සභාවභූතා අකිත්තිමා පකතිකා. **කාරණමහන්තතා**ති කාරණානං මහන්තතාය; මහන්තෙහි බුද්ධකරධම්මෙහි පාරමිසඞ්ඛාතෙහි කාරණෙහි බුද්ධගුණානං නිබ්බත්තිතොති වුත්තං හොති. **පඨවිආදීනි** මහන්තානි වත්ථූනි, මහන්තා ච **සක්කහාවාදයෙ** අත්තනෙතා අත්තනෙතා විසයෙ එකෙකාව; **එවං සම්මාසම්බුද්ධොපි** මහන්තෙතා අත්තනෙතා විසයෙ එකෙතා එව. කෙතා ච තස්ස විසයෙතා? බුද්ධභූමි; යාවතකං වා ඤෙය්‍යං. එවං "ආකාසෙතා විය අනන්තවිසයෙතා භගවා එකෙතා එව හොතී"ති වදනෙතා "එකිස්සා ලොකධාතුයා"ති වුත්තලොකධාතුතෙතා අඤ්ඤසුපි චක්කවාළෙසු අපරස්ස බුද්ධස්ස අභාවං දසෙසෙති.

"සම්මුඛා මෙත"නන්තිආදිනා පවත්තිතං අත්තනෙතා බ්‍යාකරණං අවිපරීතත්තතාය සත්ථරි පසාදුප්පාදනෙන සම්මාපටිපජ්ජමානස්ස අනුකක්කමෙන ලොකුත්තරධම්මාවහමපි හොතීති ආහ **"ධම්මස්ස -පෙ- පවිපද"**නන්ති. වාදස්ස අනුපතනං අනුපපවත්තිති **වාදානුපාතෙතා**ති[2] ආහ **"වාදෙ යෙවා"**ති.

---

1. එකසමාති (අට්ඨකථායං). 2. වාදානුවාදෙ (පාළියං)

අච්ඡරියඅබ්භුතවණ්ණනා

162. **උදුඹරී** නාමං, මහාසරීරතාය පන පෙරෙ **මහාඋදුඹරී** පඤ්ඤායිත්ථ; යස්ස වසෙන විනයෙ නිසීදනස්ස දසා අනුඤ්ඤාතා. **පඤ්චවණ්ණා**නි බුද්ධිකාදිභෙදතො පඤ්චවිධකාරා. පීතිසමුට්ඨානෙහි පණීතරූපෙහි අනිබ්බාපිතදෙහො **"නිරන්තරං පීතියා ඵුටසරීරො"**ති වුත්තො; තතො එවස්ස පරියායතො එරණ්ඩකඛණ්ඩම්පි වුත්තං. **අප්ප**-සද්දො **"අප්පකසිරෙනෙවා"**තිආදීසු[1] විය ඉධ අභාවත්ථොති ආහ **"අප්පච්ඡත්තානි නිත්තණ්හතා"**ති. **නීහාකාරෙනා**ති යථාලාභයථාබලයථාසාරූපවසෙන කාරෙහි.

න න කථෙති කථෙතියෙව. **චීවරාදිහෙතූනී**ති චීවරූපාදාදිහෙතුභූතං පයුත්තකථං **න කථෙති. වෙනෙය්‍යවසෙනා**ති විනෙතබ්බපුග්ගලවසෙන. **කථෙති** "එවමයං විනයං උපගච්ඡතී"ති. "සබ්බාභිභූ සබ්බවිදූහමස්මී"තිආදිකා[2] **ගාථා**පි "දසබලසමන්නාගතො භික්ඛවෙ තථාගතො"තිආදිකා[3] සුත්තනන්තාපි.

163. **අභික්කමණානී**ති අභිණ්හං. **නිග්ගාථකතනා,** පුච්ඡනවිස්සජ්ජනවසෙන පවත්තිතත්තා ච **"වෙය්‍යාකරණ"**නි **වුත්තං.** සෙසං සබ්බං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙවාති.

සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය
සම්පසාදනීයසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

---

1. සං 2-126; සං 3-47; අං 2-494 පිට්ඨෙසු
2. ම 1-227; ම 2-295; වි 3-12; අභි 4-218; ඛු 1-64 පිට්ඨෙසු.
3. සං 1-265, 266 පිට්ඨෙසු.

6. පාසාදික සුත්ත

නිගණ්ඨනාතපුත්තකාලංකිරියවණ්ණනා

164. ලකඛසස සරවෙධං අවිරජඣිත්වාන විජඣනවිධිං ජානන්තීති **වෙධඤ්ඤූ.** තෙනාහ **"ධනුම්හි කතහිඤ්ඤා"**ති. **සිප්පං උගගහණත්ථායාති**[1] ධනුසිප්පාදිසිප්පසස උගගහණත්ථාය. මජඣිමෙන පමාණෙන සරපාතයොග්‍යතාවසෙන කතත්තා **දිසපාමොක්ඛෙ.**

සම්පති කාලං කතොති අචිරකාලං කතො. **දෙවඩිඝජාතිකානි** ජාතදෙවඩිකා සඤ්ජාතහෙදූ. **දෙවජඣාජාතානි** දුවිඛභාවපපත්තා. භණ්ඩනන්ති පරිභාසනන්ති එතෙනාති **භණ්ඩනං**; විරුද්ධවත්තං. **කලහන්ති** භණ්ඩනං. "ඉදං නහානාදි න කත්තබ්බ"නති පඤ්ඤත්තවත්තං **පණාමෙන්ති. ධම්මවිනයන්ති** පාවචනං සිද්ධන්තං. **විජඣනෙන** මූලසත්ථෙහි. **සහිතා** මෙති මයහං වචනං සහිතං සිලිට්ඨං පුබ්බාපරසම්බන්ධං අත්ථයුත්තං කාරණයුත්තං. තෙනාහ **"අත්ථසඤ්ඤිත"**නති. අධිචිණණන්ති ආචිණණං. **විපරාවත්තන්ති** විරොධදස්සනවසෙන පරාවත්තිතං; පරාවත්තං දූසිතන්ති අත්ථො. තෙනාහ **"විරඣාලවසෙන පගුණං; තං මම වාදං ආගම්ම නිවත්ත"**නති. **පරියෙසමානො විචර** තත්ථ ගන්ත්වා සික්ඛාති අත්ථො. **සචෙ සක්කොසි;** ඉදානියෙව මයා වෙදිතං දෙසං නිබ්බෙඨෙහි. **මරණමෙවාති** අඤ්ඤමඤ්ඤඝාතනවසෙන මරණමෙව. නාතපුත්තසස ඉමෙති **නාතපුත්තියා;** තෙ පන තසස සිස්සාති ආහ **"අඤ්ඤතවාසිඤ්ඤූ"**ති. පුරිමපවිපත්තිතො පටිනිවත්තනං **පටිවානං;** තං රූපං සභාවො එතෙසන්ති **පටිවානරූපා.** තෙනාහ **"නිවත්තනසභාවා"**ති. **කථනං** අත්ථසස ආචික්ඛනං. **පවෙදනං** හෙතුදාහරණාදි ආහරිත්වා බොධනං. තෙනාහ **"දුප්පවෙදිතෙති දුච්ඤ්ඤාපිතෙ"**ති. න උපසමාය සංවත්තන්තීති **අනුපසමසංවත්තනං;** තදෙව **අනුපසමසංවත්තනිකං;** තසමිං. සමුස්සිතං හුත්වා පතිට්ඨාහෙතුභාවතො **ථූපං;** පතිට්ඨානි ආහ **"හිනනථූපෙති හිනනපතිට්ඨෙ"**ති; ථූපොති වා ධම්මස්ස නිය්‍යානභාවො වෙදිතබ්බො අඤ්ඤත්ර ධම්මෙ අභිභුය්‍ය සමුස්සිතට්ඨෙන; සො නිගණ්ඨස්ස සමයෙ. කෙහිචි අභිඤ්ඤාසම්මතොපි හින්නො විනට්ඨො එව සබ්බෙන සබ්බං අභාවතොති සො **හිනනථූපො;** සො එව නිය්‍යානභාවො වට්ටදුක්ඛතො මුච්චිතුකාමානං **සමිසරණං;** තං එත්ථ නත්ථීති **අපපටිසරණො;** තසමිං හින්නථූපෙ අපපටිසරණෙති එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

ආවරියපපමාණන්ති ආචරියමුට්ඨි හුත්වා පමාණභූතං. **නානානිහාරෙනාති** නානාකාරෙන.

165. **තථෙව සමුදාචරිංසු** භූතපුබ්බගතියා. **සාමාකානන්ති** සාමාකඛණ්ඩුනං.

"යෙනස්ස උපජ්ඣායොති වත්වා යථාස්ස ආයස්මතො චුන්දස්ස ධම්මභණ්ඩාගාරිකො උපජ්ඣායො අහොසි; තං විත්ථාරෙන දස්සෙතුං **"බුද්ධකාලෙ කිරා"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ බුද්ධකාලෙති භූතකථනමෙතං; න විසෙසනං. සත්ථු පරිනිබ්බානතො පුරෙතරමෙව හි ධම්මසෙනාපති පරිනිබ්බුතො.

1. සිප්පං උගගණ්හත්ථාය (අට්ඨකථායං) සිප්පුග්ගහණත්ථාය (?)

ධම්මරතනපූජාවණ්ණනා

සඬ්ඝිවිහාරිකං අදූසීති සඬ්ඝිවිහාරිකං කත්වා අදූසි.

ඤාථාය මූලන්ති භගවතෝ සන්තිකා ලභිතබ්බධම්මකථාය කාරණං. **සමුට්ඨාපෙතීති** උට්ඨාපෙති; දුලිද්දියපඬිකතෝ උද්ධරතීති අධිප්පායෝ. **සඞ්ඛමනන්ති** සම්මදෙව ධම්මෙන්තා. එකෙකසම්පි පහාරෙයෙව තයෝ තයෝ වාරෙ කත්වා **දිවා නවවාරෙ රත්තිං නවවාරෙ**. **උපට්ඨානමෙව ගච්ඡති** බුද්ධුපට්ඨානවසෙන; පඤ්හාපුච්ඡනාදිවසෙන පන අන්තරන්තරාපි ගච්ඡතෙව; ගච්ඡන්තා ච **දිවසස්ස -පෙ- ගච්ඡති. ඤතුං** ඉච්ඡිතස්ස අත්ථස්ස උද්ධරණභාවතෝ පඤ්හාව **පඤ්හුද්ධාරෝ**; තං **ගහෙත්වාව ගච්ඡති** අත්තනෝ මහාපඤ්ඤතාය, සත්ථු ච ධම්මදෙසනායං අකිලාසුභාවතෝ.

අසම්මාසම්බුද්ධපවෙදිතධම්මවිනයවණ්ණනා

166. **ආරොචිතෙපි** තස්මිං අත්ථෙ. **සාමිකො** හොති; තස්ස සාමිකභාවං දස්සෙතුං **"ඉඤාව තස්ස ආදිමජ්ඣපරියොසානං ඤාණන්ති"**ති ආහ. **එවන්ති** වචනසම්පටිච්ඡනං. චුන්දත්ථෙරෙන හි ආනීතං කථාපාභතං භගවා සම්පටිච්ඡන්තෝ **"එව"**න්ති ආහ. **"එව"**න්ති දූරකඛාතෙ ධම්මවිනයෙ සාවකානං දොඩ්ඩකාදිභාවෙන විහරණක්කිරියාපරාමසනක්ඛෙභතං.

යඤ්හි -පෙ- පාඨඨං හොති ඛ්‍යතිරෙකමුඛෙන ච නෙය්‍යස්ස අත්ථස්ස විභූතභාවාපත්තිතෝ. අථ වා **යඤ්හි -පෙ- පාඨඨං හොති** දෙසෙත්‍ර ආදීනවදස්සනෙන තපපටිපක්ඛෙසු ගුණෙසු ආනිසංසස්ස විභූතභාවාපත්තිතෝ. **වොකඨඨම්මානි** අපඤ්ඤෙඨඨාවා. ආමෙඩිතලොපෙන වා අං නිද්දෙසෙ; වොකඨඨම්ම වොකඨඨම්මාති වුත්තං හොති, තෙන තස්ස වොකඨඨමනස්ස අනන්තරන්තරාති අයමත්ථෙ ලබ්භතීති ආහ **"න නිරන්තර"**න්තිආදි. **ධම්මානුධම්මපටිපත්තී-ආදයොති** තෙන සත්ථාරා වුත්තමුත්තිධම්මස්ස අනුධම්මං අපපටිපජ්ජනාදයෙ. **ආදි-සද්දෙන** පාළියං ආගතා අසාමීචිපටිපදාදයෙ ච සඬ්ගය්හන්ති. **මනුස්සත්තඤ්ඤාති ඤි-සද්දෙන** "විචාරණපඤ්ඤාය අසමඟවෙ,දෙසෙත්‍ර අනභිනිවෙසිතා, අසන්දිට්ඨිපරාමාසිතා"ති එවමාදීනං සඬ්ගහෙ දට්ඨබ්බෙ. "තථා එව"න්ති පදෙහි යථාඨඨකම්මං පකාරස්ස කාමං නිරොඨඨතා, පච්චඨඨතා වුච්චති; තථාපි යථා "තථා පටිපජ්ජතූ"ති පදෙන පටිපජ්ජනාකාරෙ නියමෙත්වා විහිතෙ; තථා "එවං පටිපජ්ජතූ"ති ඉමිනාපි ඉදං තස්ස අත්ථදස්සනභාවෙන වුත්තං. **සම්මාදිට්ඨිත්තනා** මිච්ඡාපටිපදාය **අපුඤ්ඤං පසවති.**

167. **ඤායති** මුත්තිධම්මො එතෙනාති **ඤායො**; තෙන සත්ථාරා වුත්තො ධම්මානුධම්මො; තං පටිපන්නොති **ඤායපටිපන්නො**; සො පන යස්මා තස්ස මුත්තිධම්මස්ස අධිගමෙ කාරණසම්භතො; තස්මා වුත්තං **"ඤාරණපටිපන්නො"**ති. **නිප්ඵාදෙස්සතීති** සාධෙස්සති; සිද්ධිං ගම්ස්සතීති වුත්තං හොති. **දුක්ඛනිබ්බත්තනඤ්ඤනන්ති** සමපති, ආයතිඤ්ච දුක්ඛස්ස නිබ්බත්තනකං. **විඤ්ඤං ඤරොති** මිච්ඡාපටිපන්නත්තා.

සම්මාසම්බුද්ධපවෙදිතධම්මවිනයාදිවණ්ණනා

168. **නියාතීති** වත්තති; සංවත්තතීති වා අත්ථො.

170. ඉධ සාවකස්ස සම්මාපටිපත්තියා එකන්තිකඅපස්සයදස්සනත්ථං සත්ථු සම්මාසම්බුද්ධතා, ධම්මස්ස ච සවාක්ඛාතතා කිත්තිතානි **"සම්මාපටිපන්නස්ස කුලපුත්තස්ස පසංසං දස්සෙත්වා"**ති වුත්තං. එවඤ්හි ඉමිස්සා

දෙසනාය සංකිලෙසභාගියභාවෙන උට්ඨිතාය වොදානභාගියභාවෙන යථානුසන්ධිනා පවත්තා දීපිතා හොති. **අබොධිතත්ථාති** අපපවෙදිතත්තා පරමත්ථං වත්තබ්බසච්චපටිවෙධං අපාපිතාති අත්ථෝ. පාළියං "අස්සා"ති පදං "සාවකා සද්ධමෙමා"ති දවීහි පදෙහි යොජෙතබ්බං "අස්ස සම්මාසම්බුද්ධස්ස සාවකා; අස්ස සද්ධමෙමා"ති. **සබ්බසඞ්ගහපදෙහි ඨතනත්ති** සබ්බස්ස සාසනස්ස සඞ්ගණ්හනපදෙහි එකජ්ඣං කතං. තෙනාහ **"සබ්බසඞ්ගාහිකං කතං න හොතීති අත්ථෝ"**ති. පුබ්බෙනාපරං සම්බන්ධත්ථාවෙන සඞ්ගහෙතබ්බත්තාය වා සඞ්ගහානි පදානි කතානි එතස්සාති **සඞ්ගහපදකතන්ත**; බ්‍රහ්මචරියං. තපපටිකෙඛපෙන න ච සඞ්ගහපදකතනන්ති යොජනා. **රාගාදිපටිපක්ඛහරණං**, යථානුසිට්ඨං වා පටිපජ්ජමානානං වට්ටදුක්ඛතො පරිහරණං **නිබ්බානපාපනං පරියාදෙති**; සො එව ආකාරස්ස ඉකාරං කත්වා **පරියාදිරෙති**; පරිහිරෙති එව **පාරිහිරෙති**; සහ පාරිහිරෙනාති **සප්පාටිහිරං**; තථා සුප්පවෙදිතත්තාය සප්පාටිහිරං කතන්ති සප්පාටිහිරකතං[1]. තාදිසා පන වට්ටතො නියාන්තෙ නියුත්තා, නියාන්තපපයොජනඤ්ච හොතීති ආහ **"නියාන්තිකා"**තිති. **දෙවලොකතොති** දෙවලොකතො පට්ඨාය රූපීදෙවනිකායතො පභුති. **සුප්පකාසිතන්ති සුට්ඨු** පකාසිතං. **යාව දෙවමනුස්සෙහීති** වා යාව දෙවමනුස්සෙහි යත්තකා දෙවා, මනුස්සා ච; තාව තෙ සබ්බෙ අභිබ්‍යාපෙත්වා **සුප්පකාසිතං**. අනුතාපාය හොතීති **අනුතාපපෙය**; සො පන අනුතාපං කරොන්තො විය හොතීති වුත්තං **"අනුතාපකාරෙ හොති"**ති.

172. **ථිරොති** සිතධම්මෙ කෙනචි අසංහාරියෙ; අසෙක්ඛා සීලක්ඛන්ධාදයො ථෙරකාරකා ධම්මා.

173. **යොගෙහි බ්‍රහ්මචාරිනොති** යොගෙහි අනුපද්දුතත්තා. **සද්ධම්මස්සාති** අස්ස සද්ධම්මස්ස. **අස්සාති** ච අස්ස සත්ථුනො.

174. උපාසකා බ්‍රහ්මචාරිනො නාම විසෙසතො අනාගාමිනො. සොතාපන්නසකදාගාමිනොපි තාදිසා තථා වුච්චන්තීති **"බ්‍රහ්මචරියවාසං වසමානා අරියසාවකා"** ඉච්චෙව වුත්තං.

176. **සබ්බාකාරපරිපූරන්ති** යත්තකෙහි කාරණෙහි සම්පන්නං නාම හොති; තෙහි සබ්බෙහි කාරණෙහි සම්පන්නං සම්පත්තං උපගතං පරිපුණ්ණං; සමන්නාගතං වා. **ඉමමෙව ධම්මන්ති** ඉමමෙව සාසනධම්මං.

උදකෙන පදෙසඤ්ඤුනා අත්තනො පඤ්ඤුවෙය්‍යත්තනියතං දස්සෙතුං අනියාන්තිකෙ අත්ථෙ පයුත්තං පහෙළිකසදිසං වචනං, භගවතා අත්තනො සබ්බඤ්ඤුතාය නියාන්තිකෙ අත්ථෙ යොජෙත්වා දස්සෙතුං "උදකො සුද"න්ති ආදි වුත්තන්ති තං දස්සෙතුං **"සො කිරා"**තිආදිමාහ.

සඞ්ගායිතබ්බධම්මාදිවණ්ණනා

177. **සඞ්ගම්ම සමාගම්මාති** තස්මිං යෙව ඨානෙ ලබ්භමානානං ගණිවසෙන සඞ්ගම්ම ඨානන්තරතො පක්කොසනෙන සමාගතානං වසෙන සමාගම්ම. තෙනාහ **"සඞ්ගන්ත්වා සමාගන්ත්වා"**ති. **අත්ථෙන අත්ථන්ති** පදන්තරෙ ආගතඅත්ථෙන සහ තත්ථ තත්ථ ආගතං අත්ථං. **බ්‍යඤ්ජනෙන බ්‍යඤ්ජන**න්ති එත්ථාපි එසෙව නයො. **සමානෙන්තෙනාහීති** සමානං කරොන්තෙහි; ඔපම්මං වා ආනෙන්තෙහි. **සඞ්ගායිතබ්බ**න්ති සම්මදෙව ගායිතබ්බං; කථෙතබ්බං; තං පන සඞ්ගායනං වාචනාමග්ගෙනාති ආහ **"වාචෙතබ්බ"**න්ති.

---

1. සප්පාටිහීරකතං (පාළියං, අට්ඨකථායඤ්ච)

178. **තස්ස වා භාසිතස්සා**ති තස්ස භික්ඛුනො භාසිතෙ අත්ථෙ වෙව බ්‍යඤ්ජනෙ ච. **අත්ථම්චස්සගහණරොපනානි** යථා හොන්ති; තං දස්සෙතුං **"චත්තාරො සතිපට්ඨානා"**තිආදි වුත්තං. **ආරම්මණං "සතිපට්ඨාන"න්ති ගණ්හාති;** න සතියෙව "සතිපට්ඨාන"න්ති. **"සතිපට්ඨානානී"ති බ්‍යඤ්ජනං රොපෙති** තස්මිං අත්ථෙ, න "සතිපට්ඨානා"ති. **උපපන්නතරානී**ති යුත්තතරානි. **අල්ලීනතරානී**ති සිලිට්ඨතරානි. **යා චෙවා**ති ලිඞ්ගවිපල්ලාසෙන වුත්තං; විභත්තිලොපෙන වා. පුන **යා චෙවා**ති ලිඞ්ගවිපල්ලාසෙනෙව නිද්දිසෙ. **නෙව උස්සාදෙතබ්බා**ති න උක්කංසෙතබ්බා විරජ්ඣිත්වා වුත්තත්තා. න **අපසාදෙතබ්බා**ති න සන්තජ්ජෙතබ්බා විවාදපරිහරණත්ථං. **ධාරණත්ථන්ති** උපධාරණත්ථං සල්ලක්ඛණත්ථං.

181. **අත්ථෙන උපෙතන්ති** අවිපරීතෙන අත්ථෙන උපෙතං තං "අයමෙත්ථ අත්ථො"ති උපෙච්ච පටිජානිත්වා ඨිතං. තථාරූපො ච තස්ස බ්‍රහ්මචරියා නාම හොතීති ආහ **"අත්ථස්ස විඤ්ඤූකාරෙ"**නන්ති. **එවං එතං භික්ඛුං පසංසථා**ති වුත්තනයෙන ධම්මභාණකං අමහං භික්ඛුං "එවං ලාභා නො ආවුසො"තිආදිආකාරෙන පසංසථ ඉදානිස්ස පසංසභාවං දස්සෙතුං **"එසා හි"**තිආදි වුත්තං. **එසා**ති පරියත්තිධම්මස්ස සද්ධුකිච්චකරණතො, තත්ථ චස්ස සම්මදෙව අවට්ඨිතභාවතො **"බුද්ධා නාම එසා"**ති වුත්තො. "ලාභා නො"තිආදිනා වස්ස භික්ඛූනං පියගරුභාවං විභාවෙන්තා සත්ථා තං අත්තනො ඨානෙ ඨපෙසීති වුත්තො.

පච්චයානුසන්ධිකාරණාදිවණ්ණනා

182. **තතොපි උත්තරිතරන්ති** යා පුබ්බෙ සම්මාපටිපන්නස්ස භික්ඛුනො පසංසනවසෙන "ඉධ පන චුන්ද සත්ථා ච හොති සම්මාසම්බුද්ධො"තිආදිනා[1] පවත්තිතදෙසනාය උපරි "ඉධ චුන්ද සත්ථා ච ලොකෙ උප්පජ්ජී"තිආදිනා[2] දෙසනා වඩ්ඪිතා. තතොපි උත්තරිතරං සච්චෙසං දෙසනං වඩ්ඪෙන්තො **"පච්චයහෙතූ"**තිආදිමාහ. තත්ථ **පච්චයහෙතූ**ති පච්චයසංවත්තනහෙතු. **උප්පජ්ජනකා ආසවා**ති පච්චයානං පරියෙසනහෙතුවෙව පරිභොගහෙතු ච උපපජ්ජනකා කාමාසවාදයො. තෙසං දිට්ඨධම්මිකානං ආසවානං "ඉධ භික්ඛවෙ අරියසාවකො මිච්ඡාආජීවං පහාය සම්මාආජීවෙන ජීවිතං කප්පෙතී"ති[3], "ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු පටිසඞ්ඛා යොනිසො චීවරං පටිසෙවතී"තිආදිනා[4] ච සම්මාපටිපත්තිං උපදිසන්තො භගවා **පටිඝාතාය ධම්මං දෙසෙති** නාම. "යො තුම්හෙසු පාළියා අත්ථබ්‍යඤ්ජනානි මිච්ඡා ගණ්හාති; සො නෙව උස්සාදෙතබ්බො; න අපසාදෙතබ්බො; සාධුකං සඤ්ඤපෙතබ්බො තස්සෙව අත්ථස්ස නිසන්තියා"ති එවං පරියත්තිධම්මෙ මිච්ඡාපටිපන්නෙ සම්මාපටිපත්තියං භික්ඛූ නියොජෙන්තො භගවා භණ්ඩනහෙතු උප්පජ්ජනකානං සම්පරායිකානං ආසවානං පටිඝාතාය ධම්මං දෙසෙති නාම. **යථා තෙ න පච්චයන්තී**ති තෙ ආසවා අත්තනො චිත්තසන්තානං යථා න ඔතරන්ති. **මූලඝාතෙන පටිඝාතායා**ති යථා මූලඝාතො හොති; එවං මූලඝාතවසෙන පජහනාය. **තන්ති** චීවරං. **යථා චීවරං** ඉදමත්ථිකතං එව උපාදාය අනුඤ්ඤාතා; **එවං පිණ්ඩපාතාදයොපි.**

---

1. දී 3-99, 100 පිටෙස්සු. 2. දී 3-100, 101 පිටෙස්සු.
3. සං 3-8 පිටෙ. 4. ම 1-12; අං 2-341 පිටෙස්සු

සුඛල්ලිකානුයොගාදිවණ්ණනා

183. **සුඛිතන්ති** සඤ්ඤාතසුඛං. **ජිණ්ණන්ති** ධාතං සුභිතං. තථාභූතෝ පන යසමා ථූලසරීරෝ හොති; තසමා **"ථූලං කරොති"**ති වුත්තං.

186. **න ඛිත්තසභාවාති** අනවට්ඨිතසභාවා; එවරූපාය කථාය අනවට්ඨානභාවතෝ සභාවොපි තෙසං අනවට්ඨිතොති අධිප්පායෝ. තෙනාහ **"ජිවහා නො අත්ථී"**තිආදි. කාමං "පඤ්චහි චක්ඛූහී"ති වුත්තං; අගහිතග්ගහණෙන පන චත්තාරි චක්ඛූනි වෙදිතබ්බානි. සබ්බඤ්ඤුත-ඤාණඤ්හි සමන්තචක්ඛූනි. තඤ්ච වා ඤෙය්‍යධම්මෙසු ජානනවසෙන පවත්තිං උපාදාය **"ජානතා"**ති වුත්තං. හත්ථාමලකං විය පච්චක්ඛතෝ දස්සන-වසෙන පවත්තිං උපාදාය **"පස්සතා"**ති වුත්තං. නෙමං වුච්චති ථම්භාදීහි අනුපච්ඨම්භූපපදෙසොති ආහ **"ගම්භීරභූමිං අනුපච්ඡෙජ්ජා"**ති. **සුටු නිබ්බානොති** භූමිං නිඛනිත්වා සම්මදෙව ඨපිතෝ. **තස්මිනති** ඛීණාසවෙ. **අනඤ්ඤාවාරෙ අවලෙ අසම්පවෙධි**; යසමා අඤ්ඤාවාරෝ සෙතුඝාතෝ ඛීණාසවානං. **සොතාපන්නාදයොති** එත්ථ ආදි-සද්දෙන ගහිතෙසු අනාගාමිනෝ තාව නවසුපි ඨානෙසු ඛීණාසවා විය අහබ්බා; සොතාපන්න-සකදාගාමිනෝ පන "තතියපඤ්චමට්ඨානෙසු අහබ්බා"ති න වත්තබ්බා; ඉතරෙසු සත්තසු ඨානෙසු අහබ්බාව.

පඤ්හබ්‍යාකරණවණ්ණනා

187. **ගිහිබ්‍යඤ්ජනෙනාති** ගිහිලිඞ්ගෙන. ඛීණාසවෝ පන ගිහි-බ්‍යඤ්ජනෙන අරහත්තං පත්තොපි න තිට්ඨති විවෙකට්ඨානස්ස අභාවාති අධිප්පායෝ. **තස්ස වසෙනාති** භුම්මදෙවත්තභාවෙ ඨත්වා අරහත්තප්පත්තස්ස වසෙන. **අයං පඤ්හොති** "අහබ්බා සෙ නව ඨානානි අජ්ඣාවරිතු"නති අයං පඤ්හෝ **අත්ථතො** ඉතරස්ස පබ්බජ්ජාය, පරිනිබ්බානෙන වා අභබ්බතාය අවුත්තසිද්ධත්තා. යදි එවං කථං භික්ඛුග්ගහණන්ති ආහ **"භින්නදෙසනතා"**තිආදි. **අපරිච්ඡෙදනන්ති** අපරියන්තං; තඤිදං සුප්පුලන්ති ආහ **"මහන්ත"**නන්ති. ඤෙය්‍යස්ස හි විපුලතාය ඤාණස්ස විපුලතා වෙදිතබ්බා; එතෙන "අපරිච්ඡෙද"නන්ති වුච්චමානම්පි ඤෙය්‍යං සන්ධ්‍ය ඤාණස්ස වසෙන පරිච්ඡෙදමෙවාති දස්සිතං හොති. වුත්තඤ්හෙතං "ඤාණපරියන්තිකං නෙය්‍ය"න්ති[1]. **අනාගතෙ අපඤ්ඤාපනන්ති** අනාගතෙ විසයෙ ඤාණස්ස අපඤ්ඤාපනං. "පච්චක්ඛං විය කත්වා"ති කසමා විය-සද්දග්ගහණං කතං; නනු බුද්ධානං සබ්බම්පි ඤාණං අත්තනො විසයං පච්චක්ඛමෙව කත්වා පවත්තන්ති එකපපමාණභාවතොති? සච්චමෙතං; **"අක්ඛ"**න්ති පන චක්ඛාදිඉන්ද්‍රියං වුච්චති; තං අක්ඛං පති වත්තතීති චක්ඛාදිනිස්සිතං විඤ්ඤාණං, තස්ස ච ආරම්මණං **"පච්චක්ඛ"**න්ති ලොකෙ නිරුළ්හමෙතන්ති තං නිදස්සනං කත්වා දස්සෙන්තො **"පච්චක්ඛං විය කත්වා"**ති ආහ; න පන භගවතෝ ඤාණස්ස අප්පච්චක්ඛාකාරෙන පවත්තනතො. තථා හි වදන්ති—

"ආවිභූතං පකාසනං-අනුපද්දුතචෙතසං,
අතීතානාගතෙ ඤාණං-පච්චක්ඛානං වසිස්සති"ති.

---

1. බු 7-139; 278, බු 8-175; බු 9-376 පිටුවෙසු.

අඤ්ඤදත්ථු විඤ්ඤාණන්ති අඤ්ඤසම්මං විසයෙ පවත්තිතෙන. **සඞ්ගහෙතබ්බන්ති** සමං කත්වා කථිතබ්බං; කථනං පන පඤ්ඤුපනං නාම හොතීති **පඤ්ඤුපෙතබ්බන්ති** අත්ථො වුත්තො. **තාදිසන්ති** සතතං සමිතං පවත්තකං. **ඤාණං නාම නත්ථී**ති ආවජ්ජනෙන විනා ඤාණුප්පත්තියා අසම්භවතො. එකාකාරෙන ච ඤාණෙ පවත්තමානෙ නානාකාරස්ස විසයස්ස අවබොධො න සියා. අථාපි සියා; අනිරූපිතරූපෙනෙව අවබොධො සියා; නෙන ච ඤාණං ඤෙය්‍යං අඤ්ඤතසදිසමෙව සියා. න හි "ඉදං ත"න්ති විවෙකෙන අනවබුද්ධා අත්ථො ඤාතා නාම හොති; තස්මා "චරතො ච තිට්ඨතො වා"තිආදි බාලලාපනමත්තං. තෙනාහ **"යථිච්ඡ බාලා අබ්‍යත්තා; එවං මඤ්ඤන්තී"**ති.

සතිං අනුස්සරතීති **සතානුසාරී**; සතියානුවත්තනවසෙන පවත්තඤාණං. තෙනාහ "පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිසමඵයුත්තක"න්ති. **ඤාණං අපසෙසීති** ඤාණං පවත්තෙසි. සබ්බත්ථකමෙව ඤෙය්‍යාවරණස්ස සුප්පහීනත්තා **අප්පටිහතං අනිවාරිතං ඤාණං ගච්ඡති** පවත්තතීවෙච්ච අත්ථො. "බොධි වුච්චති චතූසු මග්ගෙසු ඤාණ"න්ති[1] වචනතො චතුමග්ගඤාණං **බොධි**; තතො තස්ස අධිගතත්තා උප්පජ්ජනකං පච්චවෙක්ඛණඤාණං "බොධිජං ඤාණං උප්පජ්ජති"ති වුත්තං. **බොධිජං** බොධිමූලෙ ජාතං චතුමග්ගඤාණං; තඤ්ච ඛො **අනාගතං ආරබ්භ** උද්දිස්ස තස්ස අප්පවත්තිඅත්ථං **තථාගතස්ස උප්පජ්ජති** තස්ස උප්පන්නත්තා ආයතිං පුනබ්භවාභාවතො. කථං තථාගතො අනාගතමද්ධානං ආරබ්භ අතීරකං[2] ඤාණදස්සනං පඤ්ඤුපෙතීති? අතීතස්ස පන අද්ධුනො මහන්තත්තාය අතීරකං[2] ඤාණදස්සනං තත්ථ පඤ්ඤුපෙතීති කො එත්ථ විරොධො. නිත්ථියා පන ඉමම්හත්ථං යාථාවතො අජානන්තා "තයිදං කිංසු; තයිදං කථංසූ"ති අත්තනො අඤ්ඤාණමෙව පාකටං කරොන්ති. තස්මා භගවතා සසන්නතිපරියාපන්නධම්මපවත්තිං සඤ්ඤාය "අඤ්ඤවිහිතකං ඤාණදස්සන"න්තිආදි වුත්තං. ඉතරං පන සඤ්ඤාය වුච්චමානෙ සති තථාරූපෙ පයොජනෙ අනාගතම්පි අද්ධානං ආරබ්භ අතීරකමෙව ඤාණදස්සනං පඤ්ඤුපෙය්‍ය භගවාති **අනත්ථසංහිතන්ති** අයමෙත්ථ අත්ථොති ආහ **"න ඉධලොකත්ථං වා පරලොකත්ථං වා නිස්සිත"**න්ති. යං පන සත්තානං අනත්ථාවහත්තා **අනත්ථසඤ්හිතං**; තත්ථ සෙතුඝාතතො තථාගතස්ස. **"භාරතයුද්ධසීතාහරණසදිස"**න්ති ඉමිනා තස්සා කථාය යෙභුය්‍යෙන අභූතත්ථතං දීපෙති. **සහෙතුකන්ති** ඤාපකෙන හෙතුනා සහෙතුකං. සො පන හෙතු යෙන නිදස්සනෙන සාධීයති; තං තස්ස කාරණන්ති තෙන **සකාරණං කත්වා**. යථා හි පටිඤ්ඤාතත්ථසාධනතො හෙතු; එවං සාධකං නිදස්සනන්ති. **යුත්තපත්තකාලෙයෙවා**ති යුත්තානං පත්තකාලෙ එව. යෙ හි වෙනෙය්‍යා තස්සා කථාය යුත්තා අනුච්ඡවිකා; තෙසංයෙව යොජනෙ සඤ්ඤාය වා කථාය පත්තෙ උපකාරාවහෙ කාලෙ; තඤ්ච එව **කථෙතී**ති අත්ථො.

188. **"තථා තථෙව ගදනතො"**ති ඉමිනා "තථාගතො"ති ආමෙඩිතලොපෙනායං නිද්දෙසොති දස්සෙති; **තථා තථෙවා**ති ච ධම්මඅත්ථසභාවානුරූපං, වෙනෙය්‍යජ්ඣාසයානුරූපඤ්චාති අධිප්පායො. **දිට්ඨන්ති රූපායතනං** දට්ඨබ්බතො; තෙන යං දිට්ඨං; යං දිස්සති; යං දක්ඛති; යං සති සම්භවෙ පස්සෙය්‍යං; තං සබ්බං "දිට්ඨ"මෙවව ගහිතං කාලවිසෙසස්ස අනාමට්ඨභාවතො. **"සුත"**න්තිආදීසුපි එසෙව නයො. **සුතන්ති සද්දායතනං** සොතබ්බතො. **මුතන්ති** සන්නිස්සයෙන ඝානාදිඉන්ද්‍රියෙන සයං

1. බු 8-231 පිටෙස. 2. අනිරෙකං (ක)

පත්වා පාපුණිත්වා ගහෙතබ්බං. තෙනාහ **"පත්වා ගහෙතබ්බන්ති"**ති. **විඤ්ඤූහි**නන්ති විඤ්ඤාතබ්බං; තං පන දිට්ඨාදිවිනිමුත්තං විඤ්ඤූය්‍යන්ති ආහ **"සුබඩුකබාදිධම්මායතන"**න්ති. **පත්ත**නන්ති යථා තථා පත්තං; හත්ථගතං අධිගතන්ති අත්ථෝ. තෙනාහ **"පරියෙසිත්වා වා අපරියෙසිත්වා වා"**ති. **පරියෙසිත**නන්ති පත්තියා අත්ථං පරියිට්ඨං; තං පන පත්තං වා සියා අපත්තං වා උභයථාපි පරියෙසිතමේවාති ආහ **"පත්තං වා අපත්තං වා"**ති. පදද්වයෙනාපි දිට්ඨපකාරම්පි පත්තං; දිට්ඨපකාරම්පි පරියෙසිතං; තෙන තෙන පකාරෙන තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධන්ති දස්සෙති. **චිතෙනෙන අනුසඤ්චරිත**නන්ති චෝපනං අප්පෙත්වා චිත්තෙනෙව අනුසංචරිතං; පරිවිතක්කිතන්ති අත්ථෝ. **පිත්තෙනන්ති** ආදීනි ආදි-සද්දෙන ලෝහිතකඔදාතාදි සබ්බං රූපාරම්මණවිභාගං සඞ්ගණ්හාති. **සුමනොති** රාගවසෙන, ලොභවසෙන, සද්ධාදිවසෙන වා සුමනෝ. **දුම්මනොති** බ්‍යාපාදවිතක්කවසෙන, විහිංසාවිතක්කවසෙන වා දුම්මනෝ. **මජ්ඣත්තොති** අඤ්ඤාණවසෙන වා ඤාණවසෙන වා මජ්ඣත්තෝ. එසෙව නයෝ සබ්බත්ථ. තත්ථ තත්ථ ආදි-සද්දෙන සඞ්ඛසද්දෝ, පණවසද්දෝ, පත්තගන්ධෝ පුප්ඵගන්ධෝ, පත්තරසෝ ඵලරසෝ, උප්පාදින්නං අනුප්පාදින්නං, මජ්ඣත්තවෙදනා කුසලකම්මං අකුසලකම්මන්ති එවමාදිනං සඞ්ගහෝ දට්ඨබ්බෝ.

අප්පත්තනන්ති ඤාණෙන අසම්පත්තං; අවිදිතන්ති අත්ථෝ. තෙනාහ **"ඤාණෙන අසච්ඡිකත"**න්ති. **තථෙව ගතත්ත**නාති තථෙව ඤාතත්තා අභිසම්බුද්ධත්තා. **ගත-සද්දෙන එත්ථ**ං බුද්ධිඅත්ථන්ති අත්ථෝ. "ගතිඅත්ථා හි ධාතවෝ බුද්ධිඅත්ථා භවන්ති"ති අක්ඛරචින්තකා.

අබ්‍යාකතට්ඨානාදිවණ්ණනා

189. "අසමතං කථෙන්ති"ති වත්තා සමෝපි නාම කොචි නත්ථි; කුතෝ උත්තරිතරොති දස්සෙතුං **"අනුත්තරත"**න්ති වුත්තං. සා පනායං අසමතා, අනුත්තරතා ච සබ්බඤ්ඤුතං පූරෙත්වා ඨිතාති දස්සෙතුං **"සබ්බඤ්ඤුත"**න්ති වුත්තං. සා සබ්බඤ්ඤුතා සද්ධම්මවරවක්කවත්තිභාවෙන ලොකෙ පාකටා ජාතාති දස්සෙතුං **"ධම්මරාජභාවං කථෙන්ති"**ති වුත්තං. තථා සබ්බඤ්ඤුභාවෙන ච සත්ථා ඉමෙසු දිට්ඨිගතට්ඨානෙසු එවං පටිපජ්ජතීති දස්සෙන්තෝ **"ඉදානී"**තිආදිමාහ. තත්ථ **ඒහනාදී**නන්ති අභිහනාදිං සෙට්ඨනාදිං. සෙට්ඨනාදෙ හෙස; යදිදං ඨපනීයස්ස පඤ්හස්ස ඨපනීයභාවදස්සනං. ඨපනීයතාවස්ස පාළිආරුළ්හා එව "න හෙත"න්තිආදිනා. යථා උප්පටිකම්මකිලෙසෙන ඉත්ථත්තං ආගන්තබ්බං; තථා නං ආගතොති **තථාගතෝ**; සත්තෝ. තථා හි සෝ රූපාදීසු සත්තෝ විසත්තොති කත්වා "සත්තෝ"ති ච වුච්චති. **ඉත්ථත්ත**නන්ති ච පටිලද්ධත්තා තථා පච්චක්ඛභූතෝ අත්තභාවොති වෙදිතබ්බෝ.

"අට්ඨසංඛිතං න හොති"ති ඉමිනා උභයත්ථ විබ්භන්තාදස්සනෙන නිරත්ථකප්පලාපතං තස්ස වාදස්ස විභාවෙති; උභයලොකත්ථවිබ්භමපි සමානං "කිං නු ඛො චිවටනිස්සිත"න්ති කොචි ආසඞ්කායාති තදුසඞ්කානිවත්තනත්ථං **"න ච ධම්මස්ස ඛිත"**න්ති වුත්තං. තෙනාහ **"නවලොකුත්තරධම්මනිස්සිතං න හොති"**ති. යදිපි තං න චිවටේඨාගතං හොති; චිවටස්ස පන අධිට්ඨානභූතං නු ඛොති කොචි ආසඞ්කායාති තදුසඞ්කානිවත්තනත්ථං **"න ආදිබ්‍රහ්මචරියක"**න්තිආදි වුත්තං.

190. කාමං තණ්හාපි දුක්ඛසභාවත්තා "දුක්ඛ"න්ති බ්‍යාකාතබ්බා; පභවභාවෙන පන සා තතෝ විසුං කාතබ්බාති **"තණ්හං ඨපෙත්වා"**ති වුත්තං. තෙනාහ **"තස්සෙව දුක්ඛස්ස පභාවිකා"**තිආදි නනු ච අවිජ්ජාදයොපි දුක්ඛස්ස සමුදයොති? සච්චං සමුදයෙ; තස්සා පන කම්මස්ස විචිත්තභාවහෙතුතෝ, දුක්ඛුප්පාදනෙ විසෙසපච්චයභාවතෝ ච සාතිසයෝ සමුදයට්ඨොති සා එව සුත්තෙතසු තථා වුත්තා. තෙනාහ **"තණ්හා දුක්ඛසමුදයොති** බ්‍යාකතා"න්ති. **උභිනනං අප්පවත්තීනි** දුක්ඛසමුදයානං අප්පවත්තිනිමිත්තං. **"දුක්ඛපරිඤ්ඤතොා"**තිආදි මග්ගකිච්චවදස්සනං; තෙන මග්ගස්ස භාවනාපොපි අත්ථතෝ දස්සිතොවාති දට්ඨබ්බං. න හි භාවනාභිසමයෙන විනා පරිඤ්ඤාභිසමයාදයෝ සම්භවන්තීති. **සච්චවවට්ඨාපනං** අප්පමාදපටිපත්තිභාවතෝ අසමෙමාහකල්‍යාණකිත්තිසද්දාදිනිමිත්තතාය යථා සාතිසයං ඉධලොකට්ඨාවහං; එවං යාව ඤාණස්ස තික්ඛවිසදභාවපත්තියා අභාවෙන නවලොකුත්තරධම්මසම්පාපකං න හොති; තාව තත්ථ තත්ථ සම්පත්තිභවෙ අභිභුදයසම්පත්ති අනුගතමෙව සියාති වුත්තං **"එතං ඉධලොකපරලොකට්ඨනිස්සිත"**න්ති. **නවලොකුත්තරධම්මනිස්සිතන්ති** නවවිධම්පි ලොකුත්තරධම්මං නිස්සාය පවත්තං තදධිගමූපායභාවතෝ. යස්මා සච්චසමෙබාධං උද්දිස්ස සාසනබ්‍රහ්මචරියං වුස්සති; න අඤ්ඤදත්ථං; තස්මා එතං සච්චවවට්ඨාපනං "ආදි පධාන"න්ති වුත්තං පඨමතරං චිත්තෙන ආදාතබ්බතෝ.

පුබ්බන්තසහගතදිට්ඨිනිස්සයවණ්ණනා

191. **තං මයා බ්‍යාකතමෙවා**ති තං මයා තථා බ්‍යාකතමෙව; බ්‍යාකාතබ්බං නාම මයා අබ්‍යාකතං නත්ථීති බ්‍යාකරණාවෙකලෙලන අත්තනො ධම්මසුධම්මතාය බුද්ධසුබුද්ධතං විභාවෙති. තෙනාහ **"සීහනාදං නදතෙනා"**ති පුරිමුපපන්නා දිට්ඨියො අපරාපරුප්පන්නානං දිට්ඨීනං අවස්සයා හොන්තීති **"දිට්ඨියොව දිට්ඨිනිස්සයා"**ති වුත්තං. **දිට්ඨිගතිකාති** දිට්ඨිගතියො; දිට්ඨිපවත්තියොති අත්ථො. **ඉදමෙව දස්සනං සච්චන්ති** "සස්සතො අත්තා ච ලොකො චා"ති ඉදමෙව දස්සනං සච්චං අමොසං අවිපරීතං. **අඤ්ඤදඤ්ඤං මොඝන්ති** "අසස්සතො අත්තා ච ලොකො චා"ති එවමාදිකං අඤ්ඤදඤ්ඤං සමණබ්‍රාහ්මණානං වචනං මොසං තුච්ඡං; මිච්ඡාති අත්ථො. න සයං කාතබෙබාති **අසයංකාරො**ති ආහ **"අසයංකතො"**ති; යාදිච්ඡිකත්තාති අධිප්පායො.

192. **අත්ථි බො**ති[1] එත්ථ **බො**-සද්දො පුච්ඡායං; අත්ථි නූති අයමෙත්ථ අත්ථොති ආහ **"අත්ථි බො**[1] **ඉදං ආවුසො වුච්චති"**තිආදි. **ආවුසො යං තුමෙහාකි "සස්සතො අත්තා ච ලොකො චා"ති වුච්චති; ඉදමත්ථි බො** ඉදං වාචාමත්තං; නො නත්ථි; තස්මා වාචාවත්ථුමත්තතො තස්ස යං **බො තෙ එවමාහංසූ "ඉදමෙව සච්චං මොඝමඤ්ඤ"**න්ති; **තං තෙසං නානුජානාමී**ති එවමෙත්ථ අත්ථො ච යොජනා ච වෙදිතබ්බා. යං පනෙත්ථ වත්තබ්බං; තං **බ්‍රහ්මජාලටීකායං**[2] වුත්තමෙව. **දිට්ඨිපඤ්ඤත්තියාති** දිට්ඨියා පඤ්ඤාපනෙ "එවමෙසා දිට්ඨි උපපන්නා"ති තස්සා දිට්ඨියා සමුදයතො, අත්ථඛමතො, අස්සාදතො, ආදීනවතො, නිස්සරණතො ච යාථාවතො පඤ්ඤාපනෙ. අවිපරීතවුත්තියා **සමෙන ඤාණෙන සමං** කඤ්චි නෙව සම්පස්සාමි. **අධිපඤ්ඤත්තීති** අභිඤ්ඤෙය්‍යධම්මපඤ්ඤාපනා. යං

1. අත්ථි නු බො (පාළියං, අට්ඨකථායඤ්ච) 2. දී-ටී 1-100 පිටෙථ.

අජානන්තා බාහිරකා දිට්ඨිපඤ්ඤත්තියෙව අල්ලීනානි තඤ්ච පඤ්ඤත්තිතෝ අජානන්තා ථාමසා පරාමාසා අභිනිවිස්ස වොහරන්ති. එත්ථ ච යායං "දිට්ඨිපඤ්ඤත්ති නාමා"ති වුත්තා දිට්ඨියා දිට්ඨිගතිකෙහි එවං ගහිතත්තා විභාවනා;[1] තත්ථ ච භගවතෝ උත්තරිතරෝ නාම කොචි නත්ථි, සවායම්පේථ **බ්‍රහ්මජාලේ**[2] විභාවිතෝ එව. "අධිපඤ්ඤත්ති'ති වුත්තා පන විභාවියමානා ලොකස්ස නිබ්බිදාහෙතුභාවෙන බහුලීකාරාති තස්සා වසෙන භගවා අනුත්තර-භාවං පවෙදෙන්තෝ 'නෙව අත්තනා සමසමං සම්මාපටිපජ්ජාමී'ති සීහනාදං නදී"ති කෙචි. අට්ඨකථායං[3] පන "යඤ්ච වුත්තං 'පඤ්ඤත්තියා'ති යඤ්ච 'අධිපඤ්ඤත්තී'ති; උභයමෙතං අත්ථතෝ එක"න්ති "ඉධ පන පඤ්ඤත්ති-යාති එත්ථාපි පඤ්ඤත්ති වෙව අධිපඤ්ඤත්ති ච අධිපෙතා; අධිපඤ්ඤත්තීති එත්ථාපී"ති ච වුත්තා; උභයස්සාපි වසෙනෙත්ථ භගවා සීහනාදං නදීති විඤ්ඤායති. **උභයමෙපතං අත්ථතෝ එකන්ති** ච පඤ්ඤත්තිභාවසාමඤ්ඤං සන්ධාය වුත්තං; න හෙදාභාවතෝ; තෙනාහ **"භෙදතෝ හී"**තිආදි. **බණ්ඩපඤ්ඤත්තීනි** බණ්ඩානං "ඛණ්ඩා"ති පඤ්ඤාපනා දස්සනා පකාසනා ඨපනා නික්ඛිපනා "ආචික්ඛති දෙසෙති පඤ්ඤාපෙති පට්ඨපෙති"ති[4] ආගතට්ඨානෙ හි පඤ්ඤාපනා දස්සනා පකාසනා **පඤ්ඤත්ති** නාම; "සුපඤ්ඤත්තං මඤ්චපීඨ"න්ති[5] ආගතට්ඨානෙ ඨපනා නික්ඛිපනා **පඤ්ඤත්ති** නාම; ඉධ උභයම්පි යුජ්ජති

දිට්ඨිනිස්සයපපහානවණ්ණනා

196. **පජහනත්ථන්ති** අවචනත්ථාය පටිනිස්සජ්ජනත්ථං. යස්මා තෙන පජහනෙන සබ්බෙ දිට්ඨිනිස්සයා සම්මදෙව අතික්කන්තා හොන්ති වීතික්කන්තා; තස්මා **"සමතික්කමායාති තස්සෙව වෙවචන"**න්ති අවොච. න කෙවලං සතිපට්ඨානා කථිතත්තා; අථ ඛො වෙනෙය්‍යසන්තානෙ පතිට්ඨාපිතාති දස්සෙතුං "දෙසිතා"ති වචා "පඤ්ඤත්තා"ති වුත්තන්ති ආහ **"දෙසිතාති කථිතා. පඤ්ඤත්තාති ඨපිතා"**ති. ඉදානි සතිපට්ඨාන දෙසනාය දිට්ඨිනිස්සයානං එකන්තිකං පහානාවහභාවං දස්සෙතුං **"සතිපට්ඨානභාවනාය හී"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **"සතිපට්ඨානභාව-නායා"**ති ඉමිනා තෙසං භාවනාය එව නෙසං පහානං; දෙසනා පන තදුපනිස්සයභාවතෝ තථා වුත්තාති දස්සෙති. සෙසං සබ්බං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙවාති.

සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය
පාසාදිකසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථපකාසනා.

---

1. ගණ්ඨිපදකාරවිභාවනා (සී)
2. දී-ඨ 1-97 පිටෙ.
3. දී-ඨ 3-100 පිටෙ
4. සං 1-264, 367 පිටෙසු
5. වි 1-172 පිටෙ.

๗. ලක්ඛණ සූත්‍ර

දවත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණවණ්ණනා

199. අභිනීහාරාදි ගුණමහත්තෙන මහන්තා පුරිසොති **මහාපුරිසෝ;** සෝ ලක්ඛියති එතෙහීති **මහාපුරිසලක්ඛණානි.** තං මහාපුරිසං ඛ්‍යඤ්ජයන්තීති පකාසෙන්තීති **මහාපුරිසබ්‍යඤ්ජනානි.** මහාපුරිසෝ නිමීයති අනුමීයති එතෙහීති **මහාපුරිසනිමිත්තානි.** තෙනාහ **"අසං-පෙ කාරණානී"**ති.

200. **ධාරෙන්තීති** ලක්ඛණපාඨං ධාරෙන්ති, තෙන ලක්ඛණානි තෙ සරූපතො ජානන්ති; න පන සමුට්ඨානතොති දස්සෙති. තෙනාහ **"තෙනා ච බොධ"**නිආදි; තෙන අනඤ්ඤසාධාරණමෙතං; යදිදං මහාපුරිසලක්ඛණානං කාරණවිභාවනන්ති දස්සෙති. **කම්මං ආහාති** යථාවුත්තස්ස සුත්තස්ස සමුට්ඨානකාරණං වුච්චති; ආචරියෙ "අට්ඨුප්පත්තියා අනුරූපත්තා"ති වත්වා තමෙවස්ස අට්ඨුප්පත්තිං විත්ථාරතො දස්සෙතුං **"සා පනා"**තිආදිමාහ. **සබ්බපාලිඵුල්ලෙලාති** සබ්බසො සමන්තතො විකසිතපුප්ඵා. විකසනමෙව හි පුප්ඵස්ස නිප්ඵත්ති. **පාරිචජ්ඣතඤ්ඤා වියාති** අනුස්සවලද්ධමත්තං ගහෙත්වා වදන්ති. **උපපජ්ජතීති** ලබ්භති; නිබ්බත්තතීති අත්ථො.

යෙන කම්මෙනාති යෙන කුසලකම්මුනා. **යං නිබ්බත්තන්ති** යං යං ලක්ඛණං නිබ්බත්තං. **දස්සනත්ථන්ති** තස්ස තස්ස කුසලකම්මස්ස සරූපතො, කිච්චතො, පවත්තිආකාරවිසෙසතො, පච්චයතො, ඵලවිසෙසතො ච දස්සනත්ථං; එතෙනෙව පටිපාටියා උද්දිට්ඨානං ලක්ඛණානං අසම්මුදෙස-කාරණවිභාවනාය කාරණං දීපිතං හොති සමානකාරණානං ලක්ඛණානං එකජ්ඣං කාරණදස්සනවසෙනස්ස පවත්තත්තා. **එවමාහාති** "බාහිරකාපි ඉසයො ධාරෙන්ති"නිආදිනා ඉමිනා ඉමිනා පකාරෙන ආහ.

සුප්පතිට්ඨිතපාදතාලක්ඛණවණ්ණනා (1)

201. **"පුරිමං ජාතී"**නන්ති පුරිමායං ජාතියං; භුම්මත්ථෙ එතං උපයොග-වචන"නන්ති වදන්ති. "පුබ්බෙ නිවුත්ථක්ඛන්ධසන්තානෙ ඨිතො"ති වචනතො අච්චන්තස්ස යොගෙ වා උපයොගවචනං. **යත්ථ යත්ථ හි** ජාතියං මහාසත්තා පුඤ්ඤකම්මං කාතුං **ආරභන්ති**; ආරභතො පට්ඨාය **අච්චන්තමෙව තත්ථ** පුඤ්ඤ-කම්මපසුතා හොන්ති තෙනාහ "දළ්හසමාදානො"නිආදි. සෙසපදද්වයෙපි එසෙව නයො. **නිවුත්ථක්ඛන්ධා "ජාතී"ති වුත්තා** ඛන්ධවිනිමුත්තස්ස ජාතියා අභාවතො, නිබ්බත්තිලක්ඛණස්ස ච විකාරස්ස ඉධ අනුපයුජ්ජනතො. **ඤාතවසෙනාති** ඥායනවසෙන. **"තථා"**ති ඉමිනා "පුබ්බෙ නිවුත්ථක්ඛන්ධා"ති ඉමං පදං උපසංහරති. **භවනවසෙනාති** පච්චයතො නිබ්බත්තනවසෙන. **නිවුත්ථවසෙනාති** නිවුසිතභාවසෙන **ආලයට්ඨෙනාති** ආවසිතභාවෙන. නිවාසට්ඨො හි නිකෙතට්ඨො.

තත්ථාති දෙවලොකාදිමහි. **ආදි** සද්දෙන එකච්චං නිරවජ්ජායතිං සඞ්ගණ්හාති. **න සුකරන්ති** දෙවගතියා එකන්තසුඛතාය, දුග්ගතියා එකන්තදුක්ඛතාය, දුක්ඛබහුලතාය ච පුඤ්ඤකිරියාය ඔකාසො න සුලභ-රූපො පච්චයසම්භාරස්ස දුල්ලභභාවතො; උපපජ්ජමානා ච සා උළාරා, විපුලා ච න හොතීති ගතිවසෙනාපි ඛෙත්තභාවසෙසතා ඉච්ඡිතබ්බා

"නිරවජ්ජානගතෙ දානං දත්වා සතගුණා දක්ඛිණා පාටිකඞ්ඛිතබ්බා; පුථුජ්ජන-දුස්සීලෙ දානං දත්වා සහස්සගුණා දක්ඛිණා පාටිකඞ්ඛිතබ්බා"ති[1] වචනතො. මනුස්සගතියා පන සුඛබහුලතාය, පුඤ්ඤකිරියාය ඔකාසො සුලභරූපො පච්චයසම්භාරස්ස ච යෙභුය්‍යෙන සුලභභාවතො. යඤ්ච තත්ථ දුක්ඛං උප්පජ්ජති; තම්පි විසෙසතො පුඤ්ඤකිරියාය උපනිස්සයො හොති; දුක්ඛූපනිසා සද්ධාති. යථා හි අයොඝනෙන සත්ථකෙ නිපථ්‍යදියමානෙ තස්ස එකන්තතො අගගිමහි තාපනං, උදකෙන වා තෙමනං ඡෙදනකිරියාසමත්ථතාය න විසෙසපච්චයො; තාපෙත්වා පන සමානයොගතො උදකතෙමනං තස්ස විසෙසපච්චයො; එවමෙව සන්තසන්තානස්ස එකන්ත දුක්ඛසමඞ්ගිතා දුක්ඛබහුලතා, එකන්තසුඛසමඞ්ගිතා සුඛබහුලතා ච පුඤ්ඤකිරියාසම්භාරාය නවිසෙසපච්චයො; සති පන සමානයොගතො දුක්ඛසන්තාපනෙ, සුඛුම්බ්‍රූහනෙ ච ලද්ධූපනිස්සයා පුඤ්ඤකිරියා සම්භාරාය සම්භවති; තථා සති උප්පජ්ජමානා පුඤ්ඤකිරියා මහාජුතිකා මහාවිප්ඵාරා පටිපක්ඛවෙජ්ඣනසමත්ථා හොති; තස්මා මනුස්සභාවො පුඤ්ඤකිරියාය විසෙසපච්චයො. තෙන වුත්තං **"තත්ථ න සුකරං; මනුස්සභූතස්සෙව සුකර"**න්ති.

අථ "මනුස්සභූතස්සා"ති එත්ථ කො වචනත්ථො? මනස්ස උස්සන්නතාය **මනුස්සා**ති; සූරභාවසතිමන්තතාබ්‍රහ්මචරියයොග්‍යතාදිගුණවසෙන උපචිතමනකා උක්කට්ඨගුණචිත්තාති අත්ථො. කෙ පන තෙ? ජම්බුදීපවාසිනො සත්තාවිසෙසා. තෙනාහ භගවා—

> 'තීහි භික්ඛවෙ ඨානෙහි ජම්බුදීපකා මනුස්සා උත්තරකුරුකෙ ච මනුස්සෙ අධිගණ්හන්ති දෙවෙ ච තාවතිංසෙ. කතමෙහි තීහි? සූරා සතිමන්තො ඉධ බ්‍රහ්මචරියවාසො'ති.[2]

තථා හි බුද්ධා භගවන්තො, පච්චෙකබුද්ධා, අග්ගසාවකා, මහාසාවකා, චක්කවත්තිනො, අඤ්ඤෙ ච මහානුභාවා සත්තා තත්ථෙව උප්පජ්ජන්ති. තෙ හි සමානරූපාදිතාය පන සද්ධිං පරිත්තදීපවාසීහි ඉතරමහාදීපවාසිනොපි 'මනුස්සා'ත්වෙව පඤ්ඤායිංසූ"ති කෙචි. අපරෙ පන භණන්ති "ලොභාදීහි, අලොභාදීහි ච සහිතස්ස මනස්ස උස්සන්නතාය **මනුස්සා.** යෙ හි සත්තා මනුස්සජාතිකා; තෙසු විසෙසතො ලොභාදයො, අලොභාදයො ච උස්සන්නා; තෙ ලොභාදිඋස්සන්නතාය අපායමග්ගං, අලොභාදිඋස්සන්නතාය සුගතිමග්ගං, නිබ්බානගාමිමග්ගඤ්ච පරිපූරෙන්ති; තස්මා ලොභාදීහි, අලොභාදීහි ච සහිතස්ස මනස්ස උස්සන්නතාය පරිත්තදීපවාසීහි සද්ධිං චතුදීපවාසිනො සත්තාවිසෙසා මනුස්සාති වුච්චන්තී"ති. ලොකියා පන "මනුනො අපච්චභාවෙන **මනුස්සා**ති වදන්ති. **මනු** නාම පඨමකප්පිකො ලොකම්මරියාදය ආදිභූතො සත්තානං හිතාහිතවිධායකො කත්තබ්බාකත්තබ්බතාසු නියොජනතාවසෙන පිතුට්ඨානියො, යො සාසනෙ "මහාසම්මතො"ති වුච්චති **අම්හාකං** මහාබොධිසත්තො, පච්චක්ඛතො; පරම්පරා ච තස්ස ඔවාදානුසාසනියං ඨිතා සත්තා පුත්තසදිසතාය "මනුස්සා, මානුසා"ති ච වුච්චන්ති. තතො එව හි තෙ "මානවා, මනුජා"ති ච වොහරීයන්ති. **මනුස්සභූතස්සා**ති මනුස්සෙසු භූතස්ස ජාතස්ස, මනුස්සභාවං වා පත්තස්සාති අත්ථො; අයඤ්ච නයො ලොකියමහාජනස්ස වසෙන වුත්තො, මහාබොධිසත්තානං පන සන්තානස්ස මහාභිනීහාරතො පට්ඨාය කුසලධම්මපරිපත්තියං සම්මදෙව අභිසඞ්ඛතත්තා තෙසං සුගතියං, අත්තනො උප්පජ්ජනදුග්ගතියඤ්ච නිබ්බත්තනං කුසලකම්මං ගරුතරමෙවාති දස්සෙතුං **"අඞ්ගාරණං වා එත"**න්තිආදි වුත්තං.

---

1. ම 3-298 පිටෙඃ. 2. අ. 3-198; අභි 4-84 පිටෙඃ.

එවරූපෙ අත්තභාවෙනි හත්ථිආදිඅත්තභාවෙ. **යිතෙන කතකම්මං න සක්කා සුබෙන දිපෙතුං** ලොකෙ අපඤ්ඤතරූපත්තා. **සුබෙන දිපෙතුං** "අසුකසම්මි දෙසෙ අසුකසම්මි නගරෙ අසුකො නාම රාජා, බ්‍රාහ්මණො හුත්වා ඉමං කුසලකම්මං අකාසී"ති එවං සුවිඤ්ඤාපයභාවතො. **පිරගහගණොති** අසිපිලග්ගාහී ථාමපපත්තග්ගහණො. **නිච්චලග්ගහගණොති** අවඤ්චලග්ගාහී තත්ථ කෙනචිපි අසංහාරියො. **පඞ්කුථතීති** සංකුටති; ජිගුච්ඡනවසෙන විවටති වා. **පඤාපියතීති** විත්ථතං හොති වෙපුල්ලං පාපුණාති.

තවෙසො මහාසමුද්දසදිසොති එසො උදකොඝො තෙව මහා-සමුද්දසදිසො.

දියති එතෙනාති **දානං**; පරිච්චාගචෙතනා. **දියඤවසෙනාති** දෙය්‍යධම්මස්ස පරියත්තං කත්වා පරිච්චජනවසෙන **දානං. සංවිභාගකරණ-වසෙනාති** තස්සෙව අත්තනා සද්ධිං පරස්ස සංවිභජනවසෙන **සංවිභාගො**; තථාපවත්තා චෙතනා. **සීලසමාදානෙනි** සීලස්ස සම්මදෙව ආදානෙ; ගහණෙ පවත්තනෙනි අත්ථො. තං පවත්තිකාලෙන දස්සෙතුං **"පූරණ-කාලෙ"**ති ආහ. මාතු හිතො මත්තෙය්‍යො; යස්ස පන ධම්මස්ස වසෙන සො "මත්තෙය්‍යො"නි වුච්චති; සා **මත්තෙය්‍යතා**නි ආහ **"මාතුකාතබ්බ-වත්තෙන"**ති. එසෙව නයො **"පෙත්තෙය්‍යතායා"**තිආදීසු. **අඤ්ඤතරඤ්ඤ-තරෙස්සූනි** අඤ්ඤමඤ්ඤවිසිට්ඨෙසු අඤ්ඤසු; තෙ පන කුසලභාවෙන වුත්තා කුසලාති ආහ **"එවරූපෙස්සූ"**ති. **අධිකුසලෙස්සූති** අභිවිසිට්ඨෙසු කුසලෙසු; සා පන අභිවිසිට්ඨතා උපාදුප්පාදාය හොති. යං පනෙත්ථ උක්කංසගතං අධිකුසලං; තදුක්කංසනයෙන ඉධාධිප්පෙතන්ති තං දස්සෙතුං **"අත්ථි කුසලා; අත්ථි අධිකුසලා"**නිආදි වුත්තං. නනු පඤ්ඤුපාරමිසම්භගඤ්ඤණසම්භාරභූතා කුසලා ධම්මා නිප්පරියායෙන සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤණපටිලාභපච්චයා කුසලා නාම; ඉමෙ පන මහාපුරිසලක්ඛණනිබ්බත්තකා පුඤ්ඤසම්භාරභූතා කස්මා තථා වුත්තානි? සබ්බෙසම්පි මහාබොධිසත්තසන්තානගතානං පාරම්භම්මානං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤණපටිලාභපච්චයභාවතො. මහාභිනීහාරතො පට්ඨාය හි මහාපුරිසො යං කිඤ්චි පුඤ්ඤං කරොති; සබ්බං තං සම්මාසම්බොධිසමධිගම-යෙව පරිණාමෙති. තථා හි සසම්භාරබ්‍යාසො, දීඝකාලාබ්‍යාසො, නිරන්තර-බ්‍යාසො, සක්කච්චාබ්‍යාසොති චත්තාරො අබ්‍යාසා චතුරධිට්ඨානපරිපූරිත-සම්බන්ධා අනුපුබ්බෙන මහාබොධිට්ඨානා සම්පජ්ජන්ති.

සකිම්පීනි පි-සද්දෙන අනෙකවාරම්පි කතං විඤ්ඤත්තියෙන අන්තරිතං සඞ්ගණ්හාති. **අභිණ්හකරණෙනාති** බහුලීකාරෙන. **උපචිතනති** උපරූපරි-වඩ්ඪිතං. **පිණ්ඩිකතනති** පිණ්ඩසො කතං. **රාසිකතනති** රාසිභාවෙන කතං. අනෙකක්ඛත්තුං හි පවත්තියමානං කුසලකම්මං සන්තානෙ තථාලද්ධ-පරිභාවනං පිණ්ඩිභූතං විය, රාසිභූතං විය ච හොති. විපාකං පති සංහච්චකාරිභාවත්තා **චක්කවාළං අතිසම්බාධං භවගතං අතිනිච්චං**; සචෙ පනෙතං රූපං සියාති අධිප්පායො. **විපුලතනති** මහන්තත්තං. යස්මා පන තං කම්මං මෙත්තාකරුණාසතිසමපඤ්ඤාහි පරිග්ගහිතත්තා දුරසමුස්සා-රිතං පමාණකරණධම්මානි පමාණරහිතත්තා **"අප්පමාණ"**නති වත්තබ්බතං අරහති; තස්මා **"අප්පමාණතනා"**ති වුත්තං.

අධිභවතීති එලස්ස උළාරභාවෙන අභිභුය්‍ය තිට්ඨති. අත්ථතො පණීතපණීතානං හොගානං පටිලාභො එවාති ආහ **"අතිරෙකං ලභතී"**ති

අධිගච්ඡතීති විඳති; නිබ්බත්තමානොව තෙන සමන්නාගතො හොතීති අත්ථො. එකදෙසෙන අත්ථසිද්ධා සබ්බපපදෙසෙහි ථුසනතො සබ්බපපදෙසෙහි ථුසනනියො[1] එතෙසං පාදතලානං සන්නීති **"සබ්බාවන්තෙනහි පාදතලෙහි"**ති වුත්තං. යථා නික්ඛිපනෙ සබ්බ පාදතලපපදෙසා සංහච්චකාරිනො අනිත්තතාය සම්භාවතො; එවං උද්ධරණෙපීති වුත්තං **"සමං ථුසති; සමං උද්ධරති"**ති. ඉදානි ඉමස්ස මහාපුරිසලක්ඛණස්ස සම්ධිගමෙන ලද්ධබ්බ-නිස්සන්දඵලවිභාවනමුඛෙන ආනුභාවං විභාවෙතුං **"සචෙපි හි"**නිආදි වුත්තං තත්ථ **නරක**නති ආවාටං. **අනෙනා පවිසති** සම්භාවාපත්තියා. **"චක්ක-ලක්ඛණෙන පතිට්ඨිතපාදතලා"**නති ඉදං යං භූමිපපදෙසං පාදතලං ථුසති; තත්ථ චක්කලක්ඛණම්පි ථුසනවසෙන පතිට්ඨාතීති කත්වා වුත්තං. තස්ස පන තථා පතිට්ඨානං සුපතිට්ඨිතපාදතාය එවාති සුපතිට්ඨිතපාද-තාය ආනුභාවකිත්තනෙ "ලක්ඛණන්තරානයනං කිමත්ථිය"න්ති න විඤ්ඤාතබ්බං. **සීලතෙජෙනා**ති සීලපභාවෙන. **පුඤ්ඤතෙජෙනා**ති කුසලපපභාවෙන. **ධම්මතෙජෙනා**ති ඤාණපභාවෙන. තීහිපි පදෙහි භගවතො බුද්ධභූතස්ස ධම්මා ගහිතා; **"දසන්නං පාරමීන"**න්ති ඉමිනා බුද්ධකරධම්මා ගහිතා.

202. **මහාසමුද්දොව සීමා** සබ්බභූමිස්සරභාවතො. **"අඛිලමනිම්මත-මඛණ්ඩ"**නති තීහිපි පදෙහි ථෙය්‍යභාවොව වුත්තොනි ආහ **"නිච්චොර"**නන්‍යාදි. **ඛරසම්පස්සතොඛෙනා**ති ඝට්ටනෙන දුක්ඛසම්පස්සභාවෙන **ඛිලා**නි. **උපදවපච්චයතොඛෙනා**නි අනත්ථහෙතුතාය **නිම්මිතා**නි. **"අඛිල"**නන්‍යාදිනා එකවාරිහි චොරභාවොව වුත්තොනා; **"නිරබ්බුද"**නන්‍යාදිනා පන ගණබන්ධවසෙන විවරණචොරභාවොව වුත්තොනාති දස්සෙතුං **"ගුම්බා ගුම්බා කුච්චා"**නිආදි වුත්තං. **අච්චන්තමහනියොනි** න විබන්ධනියො කෙනච් අපපටි-බාහනියො ඨානතො අනික්කඩ්ඪනියො. පටිපක්ඛං අනිට්ඨං අත්ථෙතීති **පච්චත්ථිකෙනා**; එතෙන පාකටභාවෙන විරොධං අකරොනෙතා වෙරිපුග්ගලො වුත්තොනා. පටිච්චරුද්ධා අමිත්තොනා **පච්චාමිත්තෙනා**; එතෙන පාකටභාවෙන විරොධං කරොනෙතා වෙරිපුග්ගලො වුත්තොනා **වික්ඛම්භෙතුං නාසක්ඛිංසු**; අඤ්ඤදත්ථු සයමෙව විඝාතබ්‍යසනං පාපුණිංසු වෙව සාවක්තත්තඤ්ච පවෙදෙසුං.

"ඤාණ"නන්‍යාදීසු **ඤාණං නාම** බුද්ධභාවං උද්දිස්ස කතූපචිතො ලක්ඛණසංවත්තනියො පුඤ්ඤසම්භාරො. තෙනාහ **"සත්තසහස්සාඤාණපාඛි-ඤානී"**තිආදි. **ඤාණසරික්ඛකං නාම** තස්සෙව පුඤ්ඤසම්භාරස්ස කරණ-කාලෙ කෙනච් අකම්පනියස්ස දළභාවත්ථිතභාවස්ස අනුච්ඡවිකො සුපප-තිට්ඨිතපාදතාසඞ්ඛාතස්ස ලක්ඛණස්ස පරෙහි අච්චන්තමහනියතාය ඤාපක-නිමිත්තභාවො; සවායං නිමිත්තභාවො තස්සෙව ලක්ඛණස්සාති අත්ථකථාය **"ඤාණසරික්ඛකං නාම -පෙ- මහාපුරිසලක්ඛණ"**නති වුත්තං. ඨාන-ගමනෙසු පාදුනං දළභාවත්ථිතභාවො **ලක්ඛණං නාම.** පාදුනං භූමියං සමං නික්ඛිපනං, පාදතලානං සබ්බභාගෙහි ථුසනං, සම්මෙව උද්ධරණං; තස්මා සුට්ඨු සමං සබ්බභාගෙහි පතිට්ඨිතා පාදූ එතස්සාති **සුප්පතිට්ඨිත-පාදූ**; තස්ස භාවො **සුප්පතිට්ඨිතපාදතා**ති වුච්චති ලක්ඛණං සුට්ඨු සමං භූමියා ථුසනෙනෙව හි නෙසං තත්ථ දළභාවත්ථිතභාවො සිද්ධො; යං "ඤාණසරික්ඛක"නති වුත්තං. **ලක්ඛණානිසංසොති** ලක්ඛණපටිලාභස්ස උදයො; ලක්ඛණසංවත්තනියස්ස කම්මස්ස ආනිසංසඵලන්ති අත්ථො. නිස්සන්දඵලං පන හෙට්ඨා භාවිතමෙව.

---

1. සබ්බපපදෙසෙ ඝංසනියො (?)

203. **කම්මාදිභෙදෙති** කම්මකම්මසරිකඛකලකඛණලකඛණාතිසංස-විසඤ්ඤිතෙ විභාගෙ. **ගාථාබන්ධං සඞ්ගායෙ ඵුත්තං;** අත්ථෝ පන අපුබ්බං නත්ථීති අධිප්පායො. **පොථොණඛත්ථෙරොති** අට්ඨකථාචරියා. **වණ්ණනා-ගාථාති** ථොමනාගාථා වුත්තමෙවත්ථං ගහෙත්වා ථොමනාවසෙන පවත්තත්තා. **අපරභාගෙ ථෙරා** නාම පාළිං, අට්ඨකථඤ්ච පොත්ථකාරොපනවසෙන සමාගතා මහාථෙරා; යෙ සාට්ඨකථං පිටකත්තයං පොත්ථකාරූළ්හං කත්වා සද්ධම්මං අද්ධනියවිරට්ඨිතිකං අකංසු. **එකපදිකොති** "දළ්හසමාදානො අහොසී"තිආදිපායෙ එකෙකපදගාහී. **අනුද්ධාරොති** තදත්ථස්ස සුඛග්ගහණත්ථං ගාථාබන්ධවසෙන උද්ධාරණතො අනුද්ධාරභූතො; තයිදං පාළියං ආගතපදුනි ගහෙත්වා ගාථාබන්ධවසෙන තදත්ථවිචාරණභාවදස්සනං; න පන ධම්මභණ්ඩාගාරිකෙන ඨපිතභාවපටික්ඛිපනත්ථං දට්ඨබ්බං.

කුසලධම්මානං වච්ඡසච්චස්ස බහුකාරතං, තපපටිපක්ඛස්ස ච මුසාවාදස්ස මහාසාවජ්ජතං දස්සෙතුං අනන්තරමෙව කුසලකම්මපථධම්මෙ වදන්තොපි තතො වච්ඡසච්චං නීහරිත්වා කථෙති. **සච්චෙති** වා සන්නිධානෙව "ධම්මෙ"ති වුච්චමානා කුසලකම්මපථධම්මා එව යුත්තාති වුත්තං **"ධම්මෙති දසකුසල-කම්මපථධම්මෙ"**ති. ගොබලීවද්දන්යෙන වා එත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. **ඉන්ද්‍රියදමෙනෙති** ඉන්ද්‍රියසංවරෙ. කුසලකම්මපථග්ගහණෙනස්ස වාරිත්තසීලමෙව ගහිතන්ති ඉතරම්පි සඞ්ගහෙත්වා දස්සෙතුං සංයමස්සෙව ගහණං කතන්ති **"සංයමෙති සීලසංයමෙ"**ති වුත්තං. **සුචි වුච්චති** පුග්ගලො යස්ස ධම්මස්ස වසෙන; තං **සොචෙය්‍යං;** කායසුචරිතාදි. එතස්සෙව හි විභාගස්ස දස්සනත්ථං වුත්තමපි චෙතං පුන වුත්තං; මනොසොචෙය්‍යග්ගහණෙන වා ඣානාදි-උත්තරිමනුස්සධම්මානමපි සඞ්ගණ්හනත්ථං **සොචෙය්‍යග්ගහණං. ආලය-ඝාතනන්ති** සමථවිපස්සනානං අධිට්ඨානභූතං. **උපොසථකම්මන්ති** උපොසථ-දිවසෙ සමාදියිත්වා සමාචරිතබ්බං පුඤ්ඤකම්මං **උපොසථො** සහවරණ-ඤ්ඤයෙන. **"අවිහිංසායාති** සත්තානං අවිහෙඨනායා"ති වදන්ති; තං පන සීලග්ගහණෙනෙව ගහිතං. තස්මා **අවිහිංසායාති** කරුණායාති අත්ථො. **අවිහිංසාග්ගහණෙනෙව** චෙත්ථ අපමඤ්ඤාසාමඤ්ඤන වත්තාරොපි බ්‍රහ්ම-විහාරා උපචාරවත්ථා ගහිතා ලකඛණහාරනයෙන. **සකලන්ති** අනවසෙසං පරිපුණ්ණං. එවමෙත්ථ කාමාවචරත්තභාවපරියාපන්නත්තා ලකඛණස්ස තංසංවත්තනිකකාමාවචරකුසලධම්මා එව පාරමිතාසඞ්ගහපුඤ්ඤසම්භාර-භූතකායසුචරිතාදීහි ද්වාදසධා විභත්තා එව. ගාථායං **"සච්චෙ"**තිආදිනා දසධා සඞ්ගයහ දස්සිතා. එස නයො සෙසලකඛණෙපි. **අංසුමීති**[1] ගාථා-සුඛත්ථං අකාරං සානුනාසිකං කත්වා වුත්තං. බ්‍යඤ්ජනානි ලකඛණානි ආවිකඛන්තීති **වෙයඤ්ජනිකා. විකඛමෙහනබ්බනන්ති** පටිබාහිතබ්බං. **තස්සාති** මහාපුරිසස්ස; **තස්ස** වා මහාපුරිසලකඛණස්ස. ලකඛණසිසෙන චෙත්ථ තංසංවත්තනිකපුඤ්ඤසම්භාරො වුච්චති.

පාදතාලචක්කලකඛණවණ්ණනා (2)

204. **භයං නාම** ඒති; තං පන උබ්බිජ්ජනාකාරෙන, උත්තසනාකාරෙන ච පවත්තියා දුවිඤ්ඤෙය්‍යන්ති ආහ **"උබ්බිගභයඤ්ච උත්තාසභයඤ්චා"**ති. තදුභයම්පි භයං විභාගෙන දස්සෙතුං **"තත්ථා"**තිආදි වුත්තං. **අපනුදිතානි** යථා චොරාදයො විලුපනබන්ධනාදීනි පරස්ස න කරොන්ති; තතඤ්ච පච්චාහරණාදිනා පටිපාකතිකං හොති; එවං යථා ච චණ්ඩහත්ථ්‍යාදයො

1. අන්වඞ් (පාළියං, අට්ඨකථායඤ්ච).

දූරතෝ පරිවජ්ජිතා හොන්ති; අපරිවජ්ජිතේ තස්ස යථාඨානේ ඨිතෙහි අභිභවෝ න හොති; එවං අපනුදිතා. **අනිවාහෙනීති** අනික්කාමෙති. **තං ඨානන්ති** තං සාසඞ්කට්ඨානං. **අසෙක්ඛානෙනානන්ති** උපයෝගත්ථේ සාමිවචනං; අසෙක්ඛානෙන්ති අත්ථෝ. **අසෙක්ඛානානානන්ති** වා අනාදරේ සාමිවචනං. සහ පරිවාරෙනාති **සපරිවාරං.** තත්ථ **කිඤ්චි** දෙය්‍යධම්මං දෙන්තෝ යදා තස්ස පරිවාරභාවෙන අඤ්ඤම්පි දෙය්‍යධම්මං දෙති; එවං තස්ස තං දානමයං පුඤ්ඤං සපරිවාරං නාම හොති.

තම්පත්ථං විත්ථාරෙන දස්සෙතුං **"තත්ථ අනන"**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ යථා දෙය්‍යධම්මං තස්ස අත්තාදානස්ස පරිවාරෝ; එවං තස්ස සක්කච්චකරණම්පීති දස්සෙන්තෝ **"අථ ඛෝ"**තිආදිමාහ. යාගුභත්තං දත්වාව අදාසීති යෝජනා. එස නයෝ ඉතෝ පරතෝපි. **සුත්තං වමෙථනීති** චීවරස්ස සිබ්බනසුත්තකං දුවට්ටතිවට්ටාදිවසෙන වට්ටිතං අකාසි. **රජනන්ති** අල්ලිආදිරජනවත්ථුං. **පණ්ඩුපලාසන්ති** රජනුපගමේව පණ්ඩුවණ්ණං පලාසං.

හෙට්ඨිමානීති අත්තනාදීනි චත්තාරි. **නිසදගහණෙනෙව** නිසදපොතොපි ගහිතෝ. **චිනාපිට්ඨං** සිඤ්චිරකවුණ්ණං. **ඛොජවන්ති** උද්ධලෝමිඑකන්තලෝමිආදිකොජවත්ථරණං. **සුච්ඡන්නඅන්තරානීති** සුට්ඨු ච්ඡන්නඅන්තරානි; එතෙන චක්කාවයවට්ඨානානං සුපරිච්ඡන්නතං දස්සෙති.

ලද්ධාභිසෙකා ඛත්තියා අත්තනෝ විජිතේ විසවිතාය බ්‍රාහ්මණාදිකෙ චතූහි සඞ්ගහවත්ථූහි රඤ්ජෙතුං සක්කොන්ති; න ඉතරාති ආහ **"රාජානෝ අභිසිත්තා"**ති. රාජතෝ යථාලද්ධගාමනිගමාදිං ඉස්සරවතාය භුඤ්ජන්තීති **භොජ්ජා;** තාදිසෝ හොගෝ එතෙසං අත්ථි, තත්ථ වා නියුත්තාති **භොගිකා;** තෙ එව **"භොගියා"**ති වුත්තා. **සපරිවාරං දානන්ති** වුත්තනයෙන සපරිවාරදානං. **ජානාතූති** "සදෙවකෝ ලොකෝ ජානාතූ"ති ඉමිනා විය අධිප්පායෙන **නිබ්බත්තං චක්කලක්ඛණන්ති** ලක්ඛණසෙසව කම්මසරික්ඛතා දස්සිතා. එවං සති නික්කමෙව සියා; න වතුක්කං; තස්මා චක්කලක්ඛණස්ස මහාපරිවාරතාය ඤාපකනිමිත්තභාවෝ කම්මසරික්ඛකං නාම. තෙනෙවාහ "සපරිවාරං -පෙ- ජානාතූති නිබ්බත්ත"න්ති. "දීඝායුකතාය තං නිමිත්ත"න්ති[1] ච වක්ඛති; තථා "තං ලක්ඛණං භවති තදත්ථජෝතක"න්ති[2] ච. නිස්සන්දඵලං පන පටිපක්ඛාභිභවෝ දට්ඨබ්බෝ. තෙනෙවාහ ගාථායං "සත්තුමද්දනෝ"ති.

205. **එත**න්ති එතං ගාථාබන්ධභූතං වචනං; තං පනත්ථතෝ ගාථා එවාති ආහ **"ඉමා තදත්ථපරිදීපනා ගාථා වුච්චන්ති"**ති.

පුරත්ථානි වා "පුරෙ"ති වුත්තතොපි පුබ්බෙ. යඤ්හි මහාපුරිසෝ න අනීතාය එකජාතියං; නාපි කතිපයජාතීසු; අථ ඛෝ පුරිමපුරිමතරාසු තථාව පටිපන්නොව; තස්මා තත්ථ පටිපත්තිං දස්සෙතුං "පුරෙ පුරත්ථා"ති වුත්තං. ඉමිස්සාපි ජාතියං අතීතකාලවසෙන "පුරෙ පුරත්ථා"ති වත්තුං ලබ්භති තතෝ විසෙසනත්ථං "පුරිමාසු ජාතීසු"ති වුත්තන්ති ආහ **"ඉමිස්සා"**තිආදි. කෙචි "ඉමිස්සා ජාතියා පුබ්බෙ තුසිතදෙවලොකෙ කතකම්මපටිකෙපවචන"න්ති වදන්ති; තං තෙසං මතිමත්තං තත්ථ තාදිසස්ස කතකම්මස්ස අභාවතෝ. **අපනුදනොති** අපනෙතා. **අධිමුත්තෙනාති** යුත්තපයුත්තෙතා.

පුඤ්ඤකම්මෙනාති දානාදිපුඤ්ඤකම්මෙන. **එවං සතෙනන්ති** සතමත්තෙනෙන පුඤ්ඤකම්මෙන එකෙකං ලක්ඛණං නිබ්බත්තෙතබ්බං; එවං සති. **න**

1. දී 3-123 පිටෙ. 2. දී 3-132 පිටෙ.

රොචයිංසූති කෙවලං සතමත්තෙන පුඤ්ඤකමෙමන ලක්ඛණනිබ්බත්තිං න රොචයිංසු අට්ඨකථාචරියා. කථං පන රොචයිංසූති ආහ **"අත්තනෙනස්ස පභා"**තිආදි. **එකෙකං ඛණ්ඩනන්ති** එකෙකං දුනාදිපුබ්බකම්මං. **එකෙකං සතගුණං ඛණ්ඩාති** අනන්තාසු ලොකධාතූසු යත්තකා සත්තා; තෙහි සබ්බෙහි පවෙචකං සතක්ඛත්තුං කත්වා දුනාදිපුඤ්ඤකම්මානි යත්තකානි; තතො එකෙකං පුඤ්ඤකම්මං මහාසත්තෙන සතගුණං කතං "සත"නති අධිප්පෙතං; තස්මා ඉධ **සත**-සද්දෙ බහුභාවපරියායෙ; න සඛ්‍යාවචනොති දස්සෙන්ති "සතඝ්ඝි සතං දෙවමනුස්සා"තිආදීසු විය. තෙනාහ **"තස්මා සතපුඤ්ඤලක්ඛණොති ඉමමත්ථං රොචයිංසූ"**ති.

ආයතපණ්හිතාදිනිලක්ඛණවණ්ණනා (3-4-5)

206. **සරසඛුති** නාම ජාතස්ස සත්තස්ස යාවජීවං ජීවිතා පඛතියා මරණං. ආකඩ්ඪජියස්ස ධනුදණ්ඩස්ස විය පාදුනං අන්තොමුඛං කුටිලතාය **අන්තොවඞ්කපාදතා.** බහිමුඛං කුටිලතාය **බහිවඞ්කපාදතා.** පාදතලස්ස මජ්ඣෙ උන්නතාය **උන්නතපාදතා.** අග්ගපාදෙන ඛඤ්ජනකා **අග්ගඛොණ්ඩා.** පණ්හිපදෙසෙන ඛඤ්ජනකා **පණ්හිඛොණ්ඩා. උන්නතඛානියෙනානි** අන්තොනතහානවෙන සමුස්සිතසරීරෙන. **මුට්ඨිඛතහත්ථාති** ආවුධාදීනං ගහණත්ථං කතමුට්ඨිහත්ථා. **එණිජඞ්ඝාති** අඤ්ඤමඤ්ඤං සංසට්ඨඣුලිහත්ථා. **ඉදමෙත්ථ ඛම්මසඞ්ඛඛනානි** ඉදං ඉමෙසං තිණ්ණම්පි ලක්ඛණානං තථාගතස්ස දීඝායුකතාය ඤාපකනිමිත්තභාවෙ එත්ථ ආයතපණ්හිතා, දීඝඣුලිතා බ්‍රහ්මුජුගත්තතානි එතස්මිං ලක්ඛණත්තයෙ ඛම්මසරිඛක්ඛත්තං. නිස්සන්දඵලං පන අනන්තරායතාදි දට්ඨබ්බං.

207. භායිතබ්බවත්ථුනිමිත්තං උප්පජ්ජමානම්පි භයං අත්තසිනෙහහෙතුකං පහීනසිනෙහස්ස තදභාවතොති ආහ **"යථා මයහං මරණතො භයං මම ජීවිතං පිය"**නති. **සුචිණ්ණානි** සුට්ඨු කතූපචිතෙන සුචරිතකම්මුනා.

චවිතබ්බානි සඞ්ගතො චවිත්වා. **"සුඛිතඝතෙත්තා සුභුජෙ"**ති ආදයෙ සරීරාවයවගුණා ඉමෙහි ලක්ඛණෙහි අවිනාභාවිනොති දස්සෙතුං වුත්තා. **චිරයපනාදයොති** අත්තභාවස්ස චිරකාලං පවත්තනාය; තෙනාහ **"දීඝායුඛභාවාය"**ති. **තනෙති** වඞ්කඛත්තිං හුත්වා යාපනතො **වසිප්පත්තෙනාති** ඛානාදීසු වසිභාවෙඤ්චව වෙතොවසිභාවෙඤ්ච පත්තෙන **හුත්වා;** කථං ඉද්ධිභාවනාය ඉද්ධිපාදභාවනායාති අත්ථො. යාපෙති චිරතරන්ති යොජනා.

සත්තුස්සදතාලක්ඛණවණ්ණනා (6)

208. රසො ජාතො එතෙසන්ති **රසිතානි;** මහාරසානි. තෙනාහ **"රසසම්පන්නානී"**නති. **පිට්ඨඛජ්ජකාදීහීති** පූපසක්කලිමොදකාදීනි. **ආදි**-සද්දෙන පන කදලිඵලාදිං සඞ්ගණ්හාති. පිට්ඨං පක්කිපිත්වා පචිතබ්බපායාසං **පිට්ඨපායාසං. ආදි** සද්දෙන තථාරූපඤ්ඤයාගුආදිං සඞ්ගණ්හාති.

ඉධ ඛම්මසරිඛක්ඛං නාම සත්තුස්සදතාලක්ඛණස්ස පණ්හිලාභිතාය ඤාපකනිමිත්තභාවෙ. ඉමිනා නයෙන තත්ථ තත්ථ ලක්ඛණෙ ඛම්මසරිඛක්ඛං නිද්ධාරෙත්වා යොජෙතබ්බං.

209. **උත්තමො අග්ගරසදායකොති** සබ්බසත්තානං උත්තමො ලොකනාථො අග්ගානං පණීතානං රසානං දායකො. **උත්තමානං**

අගගරසානන්ති පණීතෙසුපි පණීතරසානං. **බජ්ජහොජ්ජාදිලාභජෝතකන්ති** බජ්ජහොජ්ජාදිලාභජෝතකං. ලාභසංවත්තනිකස්ස කම්මස්ස ඵලං **"ලාභසංවත්තනික"න්ති** කාරණූපචාරෙන වදති. **තදත්ථජෝතකන්ති** වා තස්ස පණීතභොජනදායකත්තභාවස්ස අත්ථස්ස ජෝතකං. **තදුභිගච්ඡතීති** එත්ථ අ-කාරෝ නිපාතමත්තන්ති ආහ **"නං අභිගච්ඡතී"ති. ලාභිරූපතමන්ති** රකාරෝ පදසන්ධිකරෝ.

කරචරණාදිලකඛණවණ්ණනා (7-8)

210. **පබ්බජිතපරික්ඛාරං** පත්තචීවරාදිං. **ගිහිපරික්ඛාරං** වත්ථාවුධයානසයනාදිං.

සබ්බන්ති සබ්බං උපකාරං. **මක්ඛෙත්වා නාසෙති** මක්ඛිභාවෙ ඨත්වා. **තෙලෙන චිය මක්ඛෙතීති** සතධොතතෙලෙන මක්ඛෙති චිය. **අත්ථසංවඩ්ඪනත්ථායාති** හිතාවහකථාය. **කථාගහණං** චෙත්ථ නිදස්සනමත්තං. පරෙසං හිතාවහෝ කායපයොගොපි **අත්ථචරියා.** අට්ඨකථාසු පන වචීපයොගවසෙනෙව අත්ථචරියා වුත්තා.

සමානත්තතායාති සදිසභාවෙ සමානට්ඨානෙ ඨපනෙන; තං පනස්ස සමානට්ඨානෙ ඨපනං අත්ථසදිසතාකරණං, සුඛෙන එකසමොභාගතා, අත්තනො සුඛූපපත්තියං, තස්ස ච දුක්ඛූපපත්තියං තෙන අත්තනො එකසමොභාගතානි ආහ **"සමානසුඛදුක්ඛභාවෙනා"ති.** සා ච සමානසුඛදුක්ඛතා එකතො නිසජ්ජාදිනා පාකටා හොතීති තං දස්සෙතෙනා **"එකාසනෙ"**ත්‍යාදිමාහ. **න හි සක්කා එකපරිභොගෙ ඨාතුං** ජාතියා හීනත්තා. **තථා අකරියමානෙ ච සෙ කුජ්ඣති** හොගෙන අධිකත්තා; තස්මා **දුස්සඛගහො. න හි සො එකපරිභොගං ඉච්ඡති** ජාතියා හීනභාවතො. **න අකරියමානෙ ච කුජ්ඣති** හොගෙන හීනභාවතො. **උභොහීති** ජාතිහොගෙහි. **සදිසොපි සුසඛගහො** එකසදිසභාවෙනෙව ඉතරෙන සහ එකපරිභොගස්ස පච්චාසීසාය, අකරණෙ ච තස්ස කුජ්ඣනස්සාභාවතො. අදියමානෙපි නිසම්මකිරි ආමිසෙ **අකරියමානෙපි** සඛගහෙ. **න පාපකෙන චිත්තෙන පස්සති** පෙසලභාවතො. තතො එව **පරිභොගොපි -පෙ- හොති. එවරූපන්ති** ගිහී වෙ; උභොහි සදිසං, පබ්බජිතො වෙ; සීලවන්තන්ති අධිප්පායො.

සුසඛගහිතාව හොන්තීති සුට්ඨු සඛගහිතා එව හොන්ති දළ්හග්ගහණභාවතො. තෙනාහ **"න හිජ්ජන්තී"ති.**

දුනාදිසඛගහකම්මන්ති දුනාදිභෙදං පරසඛගණ්හනවසෙන පවත්තං කුසලකම්මං.

211. **අනවඤ්ඤත්තෙන** අපරිභූතෙන සම්භාවිතෙන. **පමොදෙ වුච්චති** හාසො; **න අප්පමොදෙනාති** එත්ථ පටිසෙධද්වයෙන සො එව වුත්තො. සො ච ඔදග්‍යසභාවත්තා න දීනො ධම්මූපසඤ්ඤිතත්තා න ගබ්භයුත්තොති ආහ **"න දීනෙන න ගබ්භිතෙනාති අත්ථො"ති.** සත්තානං අගණ්හනගුණෙනාති යොජනා.

අතිරුච්චරන්ති අතිවිය රුචිරකතං; තං පන පස්සන්තානං පසාදුවහන්ති ආහ **"සුපාසාදිකා"නන්ති. සුටු ඡෙකන්ති** අතිවිය සුන්දරං. **විඛාතබ්බන්ති** විඛාතුං සන්දිහිතුං සක්කුණෙය්‍යා. පියං වදතීති **පියවදූ** යථා "සබ්බවිදූ"ති. සුඛමෙව සුඛතා; තං **සුඛතං ධම්මඤ්ච අනුධම්මඤ්චාති** ලොකුත්තරධම්මඤ්ඤෙව තස්ස අනුරූපපුබ්බභාගධම්මඤ්ච.

උපසඞ්කමනාදිලක්ඛණවණ්ණනා (9-10)

212. **"අට්ඨුපසංහිත"**න්ති ඉමිනා වට්ටනිස්සිතං ධම්මකථා වුත්තාති ආහ **"ඉධලෝකපරලෝකත්ථනිස්සිත"**න්ති. **"ධම්මූපසංහිත"**න්ති ඉමිනා විවට්ටනිස්සිතා; තස්මා දසකුසලකම්මපථා විවට්ටසන්නිස්සයා වෙදිතබ්බා. **නිදංඝෙසීති** සන්ධෙසෙසි තෙ ධම්මෙ පච්චක්ඛෙ කත්වා පකාසෙසි. **නිදංඝන-ත්ථන්ති** පාකටකරණකථං. ජෙට්ඨට්ඨෙන **අග්ගෙහා**; පාසංසට්ඨෙන **සෙට්ඨෙහා**; පමුඛට්ඨෙන **පාමොක්ඛෙහා**; පධානට්ඨෙන **උත්තමෙහා**; හිතසුඛත්ථිකෙහි පකාරතො වරණීයතො රජනීයතො **පවරෙහි** එවං අත්ථවිසෙසවාචීනම්පි "අග්ගෙහා"තිආදීනං පදානං භාවත්ථස්ස භෙදභාවතො **"සඞ්ඛානි අක්ඛර-මක්ඛරවෙවචනානි"**න්ති ආහ.

උදඛඝමනීයානි සුණන්තානං උපරූපරි විසෙසං ගමෙන්තීති උදඛඝම-නීයා. සඞ්ඛාය අධො පිට්ඨිපාදසමීපෙ එව පනිට්ඨිතත්තා අධොසඞ්ඛා පාදා එතස්සාති **අධොසඞ්ඛපාදෙ. සඞ්ඛානි** ච ගොපඵකානමිදං නාමං.

213. **ධම්මදනයක්ඛරානි**න්ති ධම්මදනසඞ්ඛාතං යක්ඛදං.

සුටඨු සණ්ඨිතානි සම්මදෙව සණ්ඨිතා. පිට්ඨිපාදස්ස උපරි පකති-අඞ්ගුලෙන චතුරඞ්ගුලෙ ජඞ්ඝාපදෙසෙ **නිගූළ්හා** අපඤ්ඤායමානරූපා හුත්වා ඨිතානි අත්ථො.

එණිජඞ්ඝලක්ඛණවණ්ණනා (11)

214. **සිප්පන්ති** සික්ඛිතබ්බට්ඨෙන "සිප්ප"න්ති ලද්ධනාමං සත්තානං ජීවිකාහෙතුභූතං ආජීවවිධිං. **ජීවිකත්ථං**, සත්තානං උපකාරත්ථඤ්ච වෙදි-තබ්බට්ඨෙන **විජ්ජා**; මන්තසත්ථාදි. **චරන්ති** තෙන සුගතිං, සුඛඤ්ච ගච්ඡන්තීති **චරණං.** කම්මසඞ්කතාඤාණං උත්තරපදලොපෙන **"ඤාණ"**න්ති වුත්තන්ති ආහ **"ඤාණඤ්ච විජ්ජාචරණඤ්ච ඤාණචරණානි"**ති. **තානි වෙවාති** පුබ්බෙ වුත්තඅත්ථාදීනි වෙව. **සත්ත රතනානීති** මුත්තාදීනි සත්ත රතනානි. **ච**-සද්දෙන රඤ්ඤෝ උපභොගභූතානං වත්ථසෙය්‍යාදීනං සඞ්ගහො. **රඤ්ඤෝ අනුච්ඡවිකානීති** රඤ්ඤෝ පරිභුඤ්ජනයොග්‍යානි. **සබ්බඤ්ඤන්ති** "රාජරහානී"තිආදිනා වුත්තානං සබ්බඤ්ඤයෙව එකජ්ඣං **ගහණං.** බුද්ධානං පරිසා නාම ඔඩ්ඩෙසා, අනොඩ්ඩෙසා ච සම්භතපාපා, තථත්ථාය පටිපන්නා ච හොතීති වුත්තං **"සමණානං භොටඨසඞ්ඛාතා චතුස්සා පරිසා"**ති.

සිප්පාදිවාචනන්ති සිප්පානං[1] සික්ඛාපනං. පාළියම්පි හි වාචෙතා"ති වාචනසීසෙන සික්ඛාපනං දස්සිතං. **උකඛුවිකාඝාතන්ති** තංතංවෙය්‍යාවච්ච-කරණෙන උක්ඛුටිකස්ස නිසජ්ජා. පයොජනවසෙන ගෙහතො ගෙහං ගාමතො ගාමං ජඞ්ඝායෙ කිලමෙත්වා පෙසනං **ජඞ්ඝපෙසනිකා. ලිඛිතා පාඨිතං විය හොති** අපරිපුණ්ණභාවතො. **අනුපුබ්බඋගහනවාචිතන්ති** ගොපකථානතො පට්ඨාය යාව ජාණුපපදෙසා ම සුපවයස්ස අනුක්කමෙන සමන්නතො වඩ්ඪිතත්තා අනුපුබ්බෙන උග්ගහං හුත්වා සුවට්ටිතං. **එණි-ජඞ්ඝලක්ඛණන්ති** සණ්ඨානමත්තෙනෙව එණිමිගජඞ්ඝාසදිසජඞ්ඝලක්ඛණං.

215. **"යථුපඨානායා"**ති එත්ථ **න**-කාරො පදසන්ධිකරො; අන්‍රනාසික-ලොපෙන නිද්දෙසොති ආහ **"යෙ"**න්තිආදි. "උද්ධග්ගලොමා **සුඛුමත්ත-**

1. සිප්පාදීනං (ක)

වොකිණ්ණතා"ති වුත්තත්තා වොදකෙන "කිං පන අඤ්ඤේන කමේමන අඤ්ඤං ලකඛණං නිබ්බත්තතී"ති වොදිතො; ආචරියො "න නිබ්බත්තතී"ති වත්වා "යදි එවං ඉධ කසමා ලකඛණන්තරං කථිත"නති අනෙතාලිනමෙව වොදනං පරිහරනෙතා **"යං පන නිබ්බත්තතීති -පෙ- ඉධ වුත්ත"**නති ආහ. තත්ථ **යං පන නිබ්බත්තතීති** යං ලකඛණං වුච්චමානලකඛණනිබ්බත්තකෙන කම්මුනා නිබ්බත්තති. **තං අනුබ්‍යඤ්ජනං හොතීති** තං ලකඛණං වුච්චමානස්ස ලකඛණස්ස අනුකූලලකඛණං නාම හොති. **තස්මා** තෙන කාරණෙන **ඉධ** එණීජඞ්ඝලකඛණකථනෙ "උද්ධග්ගලොමා සුඛුමත්තවොත්ථතා"ති ලකඛණන්තරං **වුත්තං.**

සුඛුමච්ඡවිලකඛණවණ්ණනා (12)

216. **සම්පතපාපකෙන සමණං;** න පබ්බජ්ජාමත්තෙන. **බාහිතපාපකෙන බ්‍රාහ්මණං;** න ජාතිමත්තෙන.

මහන්තානං අත්ථානං පරිගහණහනතො මහති පඤ්ඤා එතස්සාති **මහාපඤ්ඤා.** සෙසපදෙසුපි එසෙව නයොති ආහ **"මහාපඤ්ඤාදිභි සමන්නාගතොති අත්ථො"**ති. **නානත්තනන්ති** යාහි මහාපඤ්ඤාදීහි සමන්නාගතත්තා භගවා "මහාපඤ්ඤා"තිආදිනා කිත්තීයති; තාසං මහාපඤ්ඤාදීනං ඉදං නානත්තං අයං වෙමත්තතා.

යස්ස කස්සචි විසෙසතො අරූපධම්මස්ස මහත්තං නාම කිච්චසිද්ධියා වෙදිතබ්බත්තා තදස්ස කිච්චසිද්ධියා දස්සෙතෙතා **"මහන්තෙන සීලක්ඛන්ධෙ පරිගණ්හාතීති මහාපඤ්ඤා"**තිආදිමාහ. තත්ථ හෙතුමහන්තතාය, පච්චයමහන්තතාය, නිස්සයමහන්තතාය, පභෙදමහන්තතාය, කිච්චමහන්තතාය, ඵලමහන්තතාය, ආනිසංසමහන්තතාය ච සීලක්ඛන්ධස්ස මහන්තභාවො වෙදිතබ්බා. තත්ථ **හෙතු** අලොභාදයො. **පච්චයො** හිරොත්තප්පසද්ධාසතිවීරියාදයො. **නිස්සයො** සාවකබොධිපච්චෙකබොධිසම්මාසම්බොධිනියතතා, තංසමඞ්ගිනො ච පුරිසවිසෙසා. **පභෙදො** චාරිත්තවාරිත්තාදිවිභාගො. **කිච්චං** තදඞ්ගාදිවසෙන පටිපක්ඛවිධමනං. **ආනිසංසො** පියමනාපතාදි. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො; විත්ථාරො පන **විසුද්ධිමග්ගෙ,**[1] **ආභාඩ්ඩියසුත්තාදීසු**[2] ච ආගතනයෙනෙව වෙදිතබ්බා. ඉමිනා නයෙන **සමාධික්ඛන්ධාදීනමපි** මහන්තතා යථාරහං විත්ථාරෙත්වා වෙදිතබ්බා. **ඤාණඤ්ඤානං** පන මහාවිසයතාය; සා **බහුධාතුකසුත්තෙන** ආගතනයෙන වෙදිතබ්බා. **විහාරසමාපත්තියො** සමාධික්ඛන්ධනිද්ධාරණයෙන වෙදිතබ්බා. **අභිඤ්ඤාචරියානං** සකලසාසනසඞ්ඝහතො; සො සච්චවිභඞ්ග[3]තංසංවණ්ණනාසු[4] ආගතනයෙන; **සතිපට්ඨානාදීනං** සතිපට්ඨානවිභඞ්ගාදිසු[5] තංසංවණ්ණනාසු[6] ච ආගතනයෙන; **සාමඤ්ඤඵලානං** මහතො හිතස්ස, මහතො සුඛස්ස, මහතො අත්ථස්ස මහතො යොගක්ඛෙමස්ස නිබ්බත්තිභාවතො, සන්තපණීතනිපුණඅතක්කාවචරපණ්ඩිතවෙදනීයභාවතො ච; **අභිඤ්ඤාණං** මහාසමභාරතො, මහාවිසයතො, මහාකිච්චතො, මහානුභාවතො, මහානිබ්බත්තිතො ච; **නිබ්බානස්ස** මදනිම්මදනාදිමහත්තසිද්ධිතො මහන්තතා වෙදිතබ්බා.

පුථුපඤ්ඤාති එත්ථාපි වුත්තනයානුසාරෙන අත්ථො වෙදිතබ්බා. අයං පන විසෙසො— **නානාඛන්ධෙසු ඤාණං පවත්තතී**ති "අයං රූපක්ඛන්ධො

1 විසුද්ධි 1-7 පිටෙ. 2. ම 1-39 පිටෙ. 3. අභි 2-104 පිටෙ
4. අභි-ටී 2-78 පිටෙ. 5 අභි 2-200 පිටෙ. 6. අභි-ටී 2-204 පිටෙ.

නාම -පෙ- අයං විඤ්ඤාණක්ඛන්ධෝ නාමා"ති එවං පඤ්චන්නං ඛන්ධානං නානාකරණං පටිච්ච ඤාණං පවත්තති. තෙසුපි "එකවිධෙන රූපක්ඛන්ධෝ; එකාදසවිධෙන රූපක්ඛන්ධෝ. එකවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධෝ; බහුවිධෙන වෙදනාක්ඛන්ධෝ. එකවිධෙන සඤ්ඤාක්ඛන්ධෝ. එකවිධෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධෝ. එකවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධෝ; බහුවිධෙන විඤ්ඤාණක්ඛන්ධෝ"ති එවං එකෙකස්ස ඛන්ධස්ස අතීතාදිභෙදවසෙනාපි නානාකරණං පටිච්ච ඤාණං පවත්තති. තථා "ඉදං චක්ඛායතනං නාම -පෙ- ඉදං ධම්මායතනං නාම. තත්ථ දසායතනා කාමාවචරා; දෙ චතුභූමකා"ති එවං ආයතනානං නානත්තං පටිච්ච ඤාණං පවත්තති. **නානාධාතූසූ**ති "අයං චක්ඛුධාතු නාම -පෙ- අයං මනොවිඤ්ඤාණධාතු නාම. තත්ථ සොළස ධාතුයො කාමාවචරා; දෙ ධාතුයො චතුභූමිකා"ති එවං නානාධාතූසු ඤාණං පවත්තති; තයිදං උපාදින්නකධාතුවසෙන වුත්තං. පච්චෙකබුද්ධානම්පි හි දිබ්බාභිඤ්ඤාඅභාසාවිකානං උපාදින්නකධාතූසු එවං නානාකරණං පටිච්ච ඤාණං පවත්තති. තඤ්ච ඛො එකදෙසතොව; න නිප්පදෙසතො. අනුපාදින්නකධාතූනං පන ලක්ඛණාදිමත්තමෙව ජානන්ති; න නානාකරණං. සබ්බඤ්ඤුබුද්ධානං එව පන "ඉමාය නාම ධාතුයා උස්සන්නත්තා ඉමස්ස රූපක්ඛන්ධස්ස ඛන්ධො සෙතො; ඉමස්ස කාළො; ඉමස්ස මට්ඨො; ඉමස්ස බහලත්තාවො; ඉමස්ස තනුතාවො. ඉමස්ස පත්තං වණ්ණසණ්ඨානාදිවසෙන එවරූපං. ඉමස්ස පුප්ඵං නීලං; ඉමස්ස පිතකං; ලොහිතකං; ඔදාතං; සුගන්ධං; දුග්ගන්ධං. ඵලං බුද්ධකං; මහන්තං; දීඝං; වට්ටං; සුසණ්ඨානං; දුස්සණ්ඨානං; මට්ඨං; ඵරුසං; සුගන්ධං; දුග්ගන්ධං; මධුරං; තිත්තකං; අම්බිලං; කට්ටුකං; කසාවං. කණ්ටකො තික්ඛිණො; අතික්ඛිණො; උජුකො; කුටිලො; කණෙහා; නීලො; ඔදාතො හොතී"ති ධාතුනානත්තං පටිච්ච ඤාණං පවත්තති.

නානාඵස්සවිවසමුප්පාදෙසූති අඤ්ඤත්තබහිද්ධාභෙදතො ච නානාඵස්සභෙදෙසු පටිච්චසමුප්පාදඛෙත්තෙසු. අවිජ්ජාදිඅඞ්ගානි හි පච්චෙකං පටිච්චසමුප්පාදඤ්ඤදීනානි. තෙනාහ **සඞ්ඛාරපිටකෙ** "දොදස පච්චයා දොදස පටිච්චසමුප්පාදා"ති. **නානාසුඤ්ඤතමනුපලබ්භෙසූ**ති නානාසභාවෙසු නිච්චසාරාදිවිරහිතෙසු සුඤ්ඤතභාවෙසු තතො එව ඉත්ථිපුරිසඅත්තත්තනියාදිවසෙන අනුපලබ්භනසභාවෙසු පකාරෙසු. ම-කාරො හෙත්ථ පදසන්ධිකරො. **නානාඅත්ථෙසූ**ති අත්ථපටිසම්භිදාය විසයභූතෙසු පච්චයුප්පන්නාදිවසෙන නානාවිධෙසු අත්ථෙසු. **ධම්මෙසූ**ති ධම්මපටිසම්භිදාය විසයභූතෙසු පච්චයාදිවසෙන නානාවිධෙසු ධම්මෙසු. **නිරුත්තීසූ**ති තෙසඤ්ඤෙව අත්ථධම්මානං නිද්ධාරණවචනසඞ්ඛාතෙසු නානානිරුත්තීසු. **පටිභානෙසූ**ති අත්ථපටිසම්භිදාදිසු විසයභූතෙසු "ඉමානි ඤාණානි ඉදමත්ථජොතකානී"ති[1]. තථා තථා පටිභානතො උපනිජ්ඣානතො "පටිභානානී"ති ලද්ධනාමෙසු නානාඤාණෙසු. **"පුථුනානාසීලක්ඛන්ධෙසූ"**තිආදීසු සීලස්ස පුථුත්තං වුත්තමෙව; ඉතරෙසං පන වුත්තනයානුසාරෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යතා පාකටමෙව. යං පන අභින්නං එකමෙව නිබ්බානං; තත්ථ උපචාරවසෙන පුථුත්තං ගහෙතබ්බන්ති ආහ **"පුථුජ්ජනසාධාරණෙ ධම්මෙ සමතික්කමිත්වා"**ති; තෙනස්ස මදනිම්මදනාදිපරියායෙන පුථුත්තං පරිදීපිතං හොති.

එවං විසයවසෙන පඤ්ඤාය මහත්තං, පුථුත්තං දස්සෙත්වා ඉදානි සම්පයුත්තධම්මවසෙන හාසභාවං, පවත්තිආකාරවසෙන ජවනභාවං,

1. අභි 2-309, 310, 311, 312, 313, 314, 315 පිටඨාදීසු.

කිච්චවසෙන තිකඛාදිභාවං දසෙසතුං **"ඛන්තිමා භාසපඤඤෙ"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **භාසබහුලොති** පිතිබහුලො. සෙසපදෙසුපි තසෙසව වෙවචනානි. **සීලං පරිපූරෙතීති** හටඨපහටඨො උදගඝුදගෙහා හුත්වා ඨපෙත්වා ඉන්ද්‍රියසංවරං තසස විසුං වුත්තත්තා අනවසෙසසීලං පරිපූරෙති. පිතිසොමනසසසහගතා හි පඤඤා අභිරතිවසෙන ආරම්මණෙ ථූලලිතවිකසිතා විය පවත්තති; න එවං උපෙකඛාසහගතා. පුන **සීලක්ඛන්ධන්ති** අරියසීලක්ඛන්ධමාහ. "සමාධික්ඛන්ධ"න්තිආදීසුපි එසෙව නයො.

සබ්බං තං රූපං අනිච්චතො ඛිප්පං ජවතීති යා රූපධම්මෙ "අනිච්චා"ති සීඝවෙගෙන පවත්තති; පටිපක්ඛදූරභාවෙන පුබ්බාභිසඞ්ඛාරසස සාතිසයත්තා ඉන්ද්‍රෙන විසසට්ඨවජිරං විය ලක්ඛණං අවිරජ්ඣන්තී අදන්ධායන්තී රූපක්ඛන්ධෙ අනිච්චලක්ඛණං වෙගසා පටිවිජ්ඣති; සා ජවනපඤඤා නාමාති අත්ථො. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. එවං ලක්ඛණාරම්මණිකවිපසසනාවසෙන ජවනපඤඤං දසෙසත්වා බලප්පිපසසනාවසෙන දසෙසතුං "රූප"න්තිආදි වුත්තං. **තත්ථ භයතොඋපට්ඨානාති** යත්ථ යත්ථ උපපජ්ජති; තත්ථ තත්ථෙව භිජ්ජනතො ඛයසභාවත්තා. **භයතොඋපට්ඨානාති** භයානකභාවතො. **අසාරකතොඋපට්ඨානාති** අසාරකභාවතො අත්තසාරවිරහතො, නිච්චසාරාදිවිරහතො ච. **තුලයිත්වාති** තූලනභූතාය විපසසනාපඤඤාය තුලෙත්වා **තීරයිත්වාති** තාය එව තීරණභූතාය තීරයිත්වා. **විභාවයිත්වාති** යාථාවතො පකාසෙත්වා පච්චක්ඛං කත්වා. **විභූතං කත්වාති** පාකටං කත්වා. **රූපනිරොධෙති** රූපක්ඛන්ධනිරොධහෙතුභූතෙ **නිබ්බානෙ** නිත්‍යාපොණපබභාරභාවෙන. ඉදානි සිඛාපත්තවිපසසනාවසෙන ජවනපඤඤං දසෙසතුං පුන **"රූප"**න්තිආදි වුත්තං. "වුට්ඨානගාමිනිවිපසසනාවසෙනා"ති කෙචි.

සුඛුමසස තිකඛභාවො නාම සවිසෙසං පටිපක්ඛපහානෙන වෙදිතබ්බොති "ඛිප්පං නිලෙසෙ ඡින්දතීති තිකඛපඤඤා"ති වත්වා තෙ පන කිලෙසෙ විභාගෙන දසෙසෙන්තා **"උපක්කිලෙසානං තාවමච්චන්තඤඤා"**න්තිආදිමාහ. තිකඛපඤඤාය ඛිප්පාභිඤඤා හොති; පටිපදා වසස න වලතීති ආහ **"එකඤඤිං ආසනෙ චත්තාරො අරියමග්ගා -පෙ- අධිගතා හොන්තී"**තිආදි.

"සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චා දුක්ඛා විපරිණාමධම්මා; සඞ්ඛතා පටිච්චසමුප්පන්නා ඛයධම්මා වයධම්මා විරාගධම්මා නිරොධධම්මා"ති යාථාවතො දසසනෙන සච්චපටිවෙධො ඉජ්ඣති; න අඤඤථාති කාරණමුඛෙන නිබ්බෙධිකපඤඤං දසෙසතුං **"සබ්බසඞ්ඛාරෙසු උබ්බෙගබහුලො හොති"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **උබ්බෙගබහුලොති** වුත්තනයෙන සබ්බසඞ්ඛාරෙසු අභිණ්හපවත්තසංවෙගො. **උත්තාසබහුලොති** ඤාණුත්තාසවසෙන සබ්බසඞ්ඛාරෙසු බහුසො උත්‍රාසමානසො; එතෙන ආදීනවානුපසසනමාහ. **"උක්කණ්ඨනබහුලො"**ති පන ඉමිනා නිබ්බිදානුපසසනමාහ; **"අරතිබහුලො"**තිආදිනා තසසා එව අපරාපරුප්පත්තිං. **බහිමුඛොති** සබ්බසඞ්ඛාරතො බහිභූතං නිබ්බානං උද්දිසස පවත්තඤඤාණමුඛො; තථා වා පවත්තිතවිමොක්ඛමුඛො. නිබ්බිජ්ඣනං **නිබ්බෙධො**; සො එතිසසා අත්ථි; නිබ්බිජ්ඣතීති වා **නිබ්බෙධිකා**; සා එව පඤඤා **නිබ්බෙධිකපඤඤා**. යං පනෙත්ථ අත්ථතො අවිභත්තං; තං හෙට්ඨා වුත්තනයත්තා, උත්තානත්ථත්තා ච සුවිඤඤෙයයමෙව.

217. **පබ්බජිතං උපාසිකාති** එත්ථ යාදිසං පබ්බජිතං උපාසතො පඤඤුපට්ලාභො හොති; තං දසෙසතුං **"පණ්ඩිතං පබ්බජිත"**නති වුත්තං. **උපාසනඤෙත්ථ** උපට්ඨානවසෙන ඉච්ඡිතං; න උපනිසීදනමත්තෙනාති

ආහ **"පසිරූපාසිතා"**ති. **අජ්ඣත්ති** හිතං. **අබ්භන්තරං කරිත්වා**ති අබ්භන්තරගතං කත්වා. තෙනාහ **"අත්තයුත්තෙ"**නති. භාවනාපුංසකනිද්දෙසෝ වායං; භිතූපසඤ්හිතං කත්වාති අත්ථෝ. **අනන්තර**-සද්දෙ වා චිත්තපරියායෙ "යස්සන්තරතෝ න සන්ති කොපා"තිආදිසු[1] විය; තස්මා **අජ්ඣත්තරොගා**ති භිතජ්ඣාසයොති අත්ථෝ.

පවිලාහජ්ජාය ගත්තෙනාති පවිලාහජ්ජාය පවත්තෙන; පවිලාහසංවත්තනියෙනාති අත්ථෝ. **උප්පාදෙ ච නිමිත්තෙ ච ඡෙකා**ති උප්පාදවිධිම්හි චෙව නිමිත්තවිධිම්හි ච කුසලා. උප්පාදනිමිත්තකොවිදතාසිසෙන චෙත්ථ ලක්ඛණකොසල්ලමෙව දස්සෙති. අථ වා සෙසලක්ඛණානං නිබ්බත්තියා බුද්ධානං, චක්කවත්තිනඤ්ච උප්පාදෙ අනුමීයති; යානි තෙහි ලද්ධබ්බආනිසංසානි නිමිත්තානි; තස්මිං **උප්පාදෙ ච නිමිත්තෙ ච** අනුමිනනාදිවසෙන **ඡෙකා** නිපුණාති අත්ථෝ. **ඤත්වා පඤ්ඤාසතී**ති ඤාණෙන ඤත්වා පඤ්ඤාසති; න වඤ්චිස්සතීති අධිප්පායෝ.

අත්ථානුසාසනිසූති[2] අත්ථානං හිතානං අනුසාසනීසු. යස්මා අනත්ථපරිවජ්ජනපුබ්බිකා සත්තානං අත්ථපටිපත්ති; තස්මා අනත්ථොපි පරිවජ්ජිය ගහෙතබ්බො, ඤාතිතබ්බො චාති වුත්තං **"අත්ථානත්ථං පරිගණ්හාහකානි ඤාණානී"**ති; යතො "ආයුපායකොසල්ලං විය අපායකොසල්ලමපි ඉච්ඡිතබ්බ"නති වුත්තං.

සුවණ්ණවණ්ණලක්ඛණවණ්ණනා (13)

218. පටිසඞ්ඛානබලෙන කොධවිනයෙන **අක්කොධනෙන**; න භාවනාබලෙනාති දස්සෙතුං **"න අනාගාම්මඟ්ගහනා"**තිආදි වුත්තං. **එවං අක්කොධවසිකතන්තා**ති එවං මඤ්ඤණවො විය න කොධවසං ගතත්තා. **නාභිසජ්ජී**ති කුජ්ඣනවසෙනෙව න අභිසජ්ජි. යඤ්හි කොධස්ස උපපත්තිට්ඨානභූතෙ ආරම්මණෙ උපනාහස්ස පච්චයභූතං කුජ්ඣනවසෙන අභිසජ්ජනං; තං ඉධාධිප්පෙතං; න ලුබ්භනවසෙන. තෙනාහ **"කුවිලක්ඛණඤ්හෙතං විය"**තිආදි. සො හි යත්ථ ලග්ගති; තං ඛොහෙතෙත්වා එව ලග්ගති. **තත්ථ තත්ථා**ති තස්මිං තස්මිං මම්මට්ඨානෙ. **මම්මනී**ති ථුට්ඨිමත්තෙනපි රුජ්ජනට්ඨානං. **පුබ්බුප්පත්තිඤ්හෙතා**ති පඨමුප්පත්තියා. **තතො බලවතරෙ** ඛ්‍යාපාදෙ, ලද්ධාසෙවනතාය චිත්තස්ස ඛ්‍යාපජ්ජනතො. **තතො බලවතරා පතිට්ඨියනාති** සාතිසයං ලද්ධාසෙවනතාය තතො ඛ්‍යාපාදුප්පත්තියාපි බලවතරා පතිට්ඨියනා පච්චත්ථිකභාවෙන ඨාමප්පත්තිතො.

සුබුම්මඤ්චරණාදිනි ආදි-සද්දෙන පණීතභොජනීයාදීනමපි සඞ්ගහො දට්ඨබ්බා භොජනදූනසසපි වණ්ණසම්පදූනිමිත්තභාවතො. තෙනාහ භගවා "භොජනං භික්ඛවෙ දදමානො දූසකො පටිග්ගාහකානං -පෙ- ආයුං දෙති; වණ්ණං දෙතී"ති[3]. තථා ච වක්ඛති "ආමිසදූනෙන වා"ති.

219. **අභිච්ඡඤ්ඡජ්ජසී**නි අදූසි. **දෙවොති** මෙඤ්ඤා; පජ්ජුන්නො එව වා. **වරතරෙරොති** උත්තමතරෙ. පබ්බජ්ජාය විසදිසාවත්ථාදිභාවතො න පබ්බජ්ජානි **අපබ්බජ්ජා**; ගිහිභාවො. අච්ඡාදෙන්ති කොපිනං පටිච්ඡාදෙන්ති එතෙනීති අච්ඡාදනානි; නිවාසනානි; තෙසං **අච්ඡාදනානඤ්චව** සෙසවත්ථානඤ්ච කොජවාදි **උත්තමපාවුරණානඤ්ච. විනාසොති** කතස්ස කම්මස්ස අවිපච්චිත්වා විනාසො.

---

1. බු 1-100 පිට්ඨෙ ඵදූතෙ. 2. අත්ථානුසාසනෙසු (අට්ඨකථායං) 3. අං 2-35 පිට්ඨෙ.

කොසොහිතවත්ථුගුයහලක්ඛණවණ්ණනා (14)

220. **සමඤ්ඤතඤ්ච** සම්මදෙව ඤාතෙතා සමාගමෙතා. **රඤ්ඤෝ පතිට්ඨිතෙන සක්කා කාතුං** බහුහතිකසෙසෙව ඉජ්ඣනතො. කත්තා නාම නත්ථීති වජ්ජං පටිවජ්ජාදෙනත්තීති ආනෙත්වා සම්බන්ධො; කරොනති වජ්ජපටිවජ්ජාදනකම්මනති වා. නනු වජ්ජපටිවජ්ජාදනකම්මං නාම සාවජ්ජනති? සච්චං සාවජ්ජං සඞ්කිලිට්ඨචිත්තෙන පටිවජ්ජාදෙන්තස්ස; ඉදං පන අසඞ්කිලිට්ඨචිත්තෙන පරස්ස උපපජ්ජනකඅනත්ථං පරිහරණවසෙන පවත්තනං අධිප්පෙතං. **"ඤාතිසඞ්ඝහං කරොතෙනන්නා"**ති එතෙන ඤාතත්ථචරියාවසෙන තං කම්මං පවත්තන්තීති දස්සෙති.

221. **අම්හත්තතාපනානි** අම්හත්තානං තපනසීලා; අම්හත්තතාපනං හොතු වා මා වා එවංසභාවාති අත්ථො. න හි වක්කවත්තිනො පුත්තානං අම්හත්තා නාම කෙචි හොන්ති; යෙ තෙ භවෙය්යුං; වක්කානුභාවෙනෙව සබ්බෙපි ඛත්තියාදයො අනුවත්තකා තෙසං භවන්ති.

පඤ්චමභාණවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පරිමණ්ඩලාදිලක්ඛණවණ්ණනා (15-16)

222. **සමන්ති** සමානං. **තෙන තෙන** ලොකෙ විඤ්ඤූතගුණෙන **සමං** සමානං **ජානාති;** යතො තත්ථ පටිපජ්ජනවිධිනාව ඉතරස්මිං පටිපජ්ජති. **සයං ජානාතීති** අපරනෙය්‍යො හුත්වා සයමෙව ජානාති. **පුරිසං ජානාතීති** වා "අයං සෙට්ඨො; අයං මජ්ඣිමො; අයං නිහීනො"ති තං තං පුරිසං යථාවතො ජානාති. **පුරිසවිසෙසං ජානාතීති** තස්මිං තස්මිං පුරිසෙ විජ්ජමානං විසෙසං ජානාති; යතො තත්ථ තත්ථ අනුරූපදානපදානාදිපටිපත්තියා යුත්තපත්තකාරී හොති. තෙනාහ **"අයම්පි මරහති"**තිආදි.

සම්පත්තිපවිලාභතෙජනානි දිට්ඨධම්මිකාදිසම්පත්තීනං පවිලාභාපනතෙජන. **සමඝඞ්ඝහකම්මනති** සමං ජානිත්වා තදනුරූපං තස්ස තස්ස සඞ්ගණ්හනකම්මං.

223. **තුලයිත්වාති** තීරයිත්වා. **පවිචිනිත්වාති** වීමංසිත්වා. නිපුණයොගතො **නිපුණා;** අතිවිය නිපුණා **අතිනිපුණා;** සා පන තෙසං නිපුණතා සණ්හසුඛුමා පඤ්ඤුත්ති ආහ **"සුඛුමපඤ්ඤා"**ති.

සීහපුබ්බද්ධකායාදිලක්ඛණවණ්ණනා (17-18-19)

224. **බෙමඤ්ඤමොති** අනුපද්දවකාමො. කම්මස්සකතාඤාණං සත්තානං වඩ්ඪිආවහං සබ්බසම්පත්තිවිධායකන්ති ආහ **"පඤ්ඤායාති කම්මස්සකතාපඤ්ඤාය"**ති.

සමන්නපරිපූරානීති සමන්නතතො සබ්බහාගෙහි පරිපුණ්ණානි. තතො එව **අහීනානි** අනූනානි. **ඛනාදීහීති** ඛනඛඤ්ඤාදීහි.

225. **ඔඝප්පසන්නසද්ධා** සද්ධෙය්‍යවත්ථුං ඔඝනාදිත්වා පකඛන්දිත්වා සද්දහනසද්ධා. සා එව පසාදනීයවත්ථුසම්මිපි අභිපසීදනවසෙන පවත්තනියා **පසාදසද්ධා. පරියත්තිසවනෙනානි** සත්තානං හිතසුඛාවහාය පරියත්තියා සවනෙන. ධාරණපරිවයාදීනං තංමූලකත්තා තථා වුත්තං. **එතෙසන්ති** සද්ධාදීනං. සහ හානධම්මෙනාති **සහානධම්මං;** න සහානධම්මොති **අසහානධම්මං** තස්ස භාවො අසහානධම්මතා; තං **අසහානධම්මත්තං;** අපරිහානියසභාවන්ති අත්ථො.

රසගහසඟහිතාලක්ඛණවණ්ණනා (20)

226. **නිලඵලමත්තමපි** හොජ්ජං. **සබ්බඤ්ච එරතීති** සබ්බා රසාහරණියෝ අනුසසරන්තං සහාවෙන සබ්බසම්ං කායෙ එරති. **සමා හුත්වා වහතීති** අවිසමා උජුකා හුත්වා පවත්තන්ති.

අරොගහ්යකරණකම්මන්ති අරොගභාවකරං සත්තානං අවිහෙඨනකම්මං. මධුරාදිභෙදං රසං ගසති හරති එතෙහි, සයමෙව වා තං ගසන්ති ගිලන්ති අන්නෙ පවෙසෙන්තීති **රසගහා;** රසගහසානං අගහා **රසගහසගහා;** තෙ එව සන්තීති **රසගහසගහී;** තදෙව ලක්ඛණං. භවති හි අභිඤ්ඤාපි වත්ථුසම්ං තගහතවිසෙසාවබොධනත්ථං භින්නං විය කත්වා වොහාරෙ යථා "සිලාපුත්තකස්ස සරීර"න්ති. රසගහසඟහිතාසඞ්ඛාතං වා ලක්ඛණං **රසගහසඟහිලක්ඛණං.**

227. වධ-සද්දෙ, "අත්තානං වධිත්වා වධිත්වා රොදති"තිආදීසු[1] බාධනත්ථොපි හොතීති තතො විසෙසනත්ථං **"මාරණවධෙනා"**ති වුත්තං; මාරණසඞ්ඛාතෙන වධෙනාති අත්ථො. බාධනත්ථො එව වා වධ-සද්දෙ; මාරණෙන, බාධනෙන චාති අත්ථො. **උබ්බාධනායාති** බන්ධනාගාරෙ පක්ඛිපිත්වා උද්ධං උද්ධං බාධනෙන. තෙනාහ **"බන්ධනාගාරප්පවෙසනෙනා"**ති.

අභිනීලනෙත්තාදිලක්ඛණවණ්ණනා (21-22)

228. **විසථනන්ති** කුජ්ඣනවසෙන විනිසටං කත්වා. තෙනාහ **"භාකකටකෙනා විය"**තිආදි. **විසාවීති** විරූපං සාවිතකං; විජිම්භනන්ති අත්ථො. තෙනාහ **"වඞ්කකකිඤ්ඤොවියා"**ති; කුටිලඅකකිකොටිපාතෙනාති අත්ථො. **විවෙය්‍යපෙක්ඛිතානි** උජුකං අනොලොකෙත්වා දිට්ඨිපාතං විවාරෙත්වා ඔලොකෙත්වා. තෙනාහ **"යො කුජ්ඣිත්වා"**තිආදි. **පරෙ**නි කුජ්ඣිතො. **න ඔලොකෙති** තං සම්මුඛා ගච්ඡන්තං කුජ්ඣිත්වා න ඔලොකෙති; පරම්මුඛා. **විතෙය්‍යානි** විරූපං තිරියං; විසඤ්ඤිනං ඔලොකනක්කමං ඉත්තික්කමිත්වාති අත්ථො. ඉමිනා අනොලොකෙත්වා උජුකං ඔලොකනං නාම කුටිලභාවකරණං පාපධම්මානං අභාජනඋජුකතචිත්තසෙසව හොතීති ආහ **"උජුමනො හුත්වා උජුං පෙක්ඛිතා"**ති. යථා ච උජුං පෙක්ඛිතා හොතීති ආනෙත්වා සම්බන්ධො. **පසථනන්ති** උම්මිලනවසෙන සම්මදෙව පත්ථටං. **විපුලං විත්ථත**නන්ති තසෙසව වෙවචනං. පියං පියායිතබ්බං දස්සනං ඔලොකනං එතස්සාති **පියදස්සනො.**

කාණෙනි අක්ඛිනි නිම්මිලෙත්වා පෙක්ඛනකො. **කාකක්ඛකී**ති කෙකරක්ඛො. වඞ්කක්ඛකීති ජිම්හපෙක්ඛනකො. **ආවිලක්ඛී**ති ආකුලදිට්ඨිපාතො. නීලපීතලොහිතසෙතකාලවණ්ණානං වසෙන **පඤ්චවණ්ණා.** තත්ථ පීතලොහිතවණ්ණා සෙතමණ්ඩලගතරාජීවසෙන; නීලසෙතකාළවණ්ණා පන තංතංමණ්ඩලවසෙනෙව වෙදිතබ්බා. **"පසාදෙ**නි පන තෙසං වණ්ණානං පසන්නාකාරං සඤ්ඤාය වුත්ත"න්ති කෙචි. **පඤ්චවණ්ණා පසාදෙ**නි පන යථාවුත්තපඤ්චවණ්ණපරිවාරෙ; තෙහි වා පනිමණ්ඩිතෙ පසාදෙනි අත්ථො. **නෙත්තසම්පත්තිකාරානී**ති "පඤ්චවණ්ණපසාදතා, නිරොහිතවිදූරගතදස්සනසමත්ථතා"ති එවමාදිවක්ඛුසම්පදාය කාරණානි.[2] **ලක්ඛණසම්පත්තියුත්තානී**ති ලක්ඛණසම්පත්තියා යුත්තානි සුකුසලා.

---

1. මි 2-364 පිටෙ 2. කාරකානි (?)

උණ්හීසසීසලකඛණවණ්ණනා (23)

230. **පුබ්බඞ්ගමොති** එත්ථ පුබ්බඞ්ගමතා නාම පමුඛතා; ජේට්ඨසෙට්ඨකභාවෝ බහුජනස්ස අනුවත්තනීයතාති ආහ **"ගණජෙට්ඨකො"**තිආදි.

පුබ්බඞ්ගමතායාති පුබ්බඞ්ගමස්ස කම්මං. යස්ස හි කායසුචරිතාදිකම්මස්ස වසෙන මහාපුරිසෝ බහුජනස්ස පුබ්බඞ්ගමෝ අහොසි; තදස්ස කම්මං "පුබ්බඞ්ගමතා"ති අධිප්පෙතං; න පුබ්බඞ්ගමභාවෝ. තෙනාහ **"ඉධ කම්මං නාම පුබ්බඞ්ගමතා"**ති. **පීතිපාමොජ්ජන පරිපුණ්ණසීසොති** පීතියා, පාමොජ්ජන ච සම්පුණ්ණපඤ්ඤුසීසෝ බහුලං සොමනස්සසහගතඤ්ඤුණසම්පයුත්තචිත්තසමඞ්ගී එව හුත්වා **විචරති. මහාපුරිසොති** මහාපුරිසජාතිකෝ.

231. **බහුජනනෙති** සාමිඅත්ථෙ උපයොගවචනන්ති ආහ **"බහුජනස්සා"**ති. පරිභුඤ්ජනට්ඨෙන **පරිභොගො; උපයොගවචනෙ** පරිභොගෙ; තස්ස හිතානි **පරිභොගියා.** දෙසකාලං ඤත්වා තදුපකරණූපත්ථාරාදි **වෙය්යාවච්චකරා** සත්තා. **අභිහරණෙති** බ්‍යාහරණෙ. තස්ස තස්ස වෙය්යාවච්චස්ස පටිහරණතො පවත්තනකරණතො **පරිහාරෙ;** වෙය්යාවච්චකරෙ; තස්ස භාවෝ **පරිහාරඤ්ඤෙ**ති ආහ **"වෙය්යාවච්චකරභාවෙ"**නති. විසවනං **විසෙවෝ;** කාමකාරෙ වයිතා; සෝ එතස්ස අත්ථීති **විසෙවී**ති ආහ **"විණ්ණවසී"**ති.

එකෙකලොමතාදිලකඛණවණ්ණනා (24-25)

232. **උපවත්තන්තී**ති අනුකූලභාවං උපෙච්ච වත්තන්ති. තෙනාහ **"අජ්ඣොසයං අනුවත්තන්ති"**ති.

එකෙකලොමලකඛණන්ති එකෙකස්මිං ලොමකූපෙ එකෙකලොමතාලකඛණං. **එකෙකෙහි ලොමෙහීති** අඤ්ඤස්මිං සරීරෙ එකෙකස්මිම්පි ලොමකූපෙ අනෙකානිපි ලොමානි උට්ඨහන්ති; න තථාගතස්ස. තෙහි පුන පචෙචකං ලොමකූපෙසු එකෙකෙහෙව උප්පන්නෙහි කුණ්ඩලාවත්තෙහි පදක්ඛිණාවත්තකජාතෙහි නිචිතං විය සරීරං හොතීති වුත්තං "එකෙකලොමූපචිතඞ්ගවා"ති.

චත්තාලීසාදිලකඛණවණ්ණනා (26-27)

234. **අභිඤ්ඤිතබ්බපරිඤ්ඤොති** පරෙහි කෙනචි සඞ්ගහෙන සඞ්ගහෙත්වා, යුත්තිකාරණං දස්සෙත්වා වා න භින්දිතබ්බපරිසෝ.

අපිසුණවාචායාති උපයොගත්ථෙ සාමිවචනං; පෙසුඤ්ඤස්ස පටිපක්ඛභූතං කුසලකම්මං. පිසුණාවාචා එතස්සාති පිසුණවාචෝ; තස්ස **පිසුණාවාචස්ස** පුග්ගලස්ස. **අපරිපුණ්ණා**ති චත්තාරීසතො ඌනභාවෙන න පරිපුණ්ණා. **විරළා**ති සච්චරා.

පහූතජිවහාදිලකඛණවණ්ණනා (28-29)

236. **ආදෙය්‍යවාචොති** ආදරගාරවවසෙන ආදාතබ්බවචනෝ. "එවමෙත"නති **ගහෙතබ්බවචනෝ** සිරසා සම්පටිච්ඡිතසාසනෝ.

බහුජිවහාති යථා සුඛෙන පරිවත්තන්ති; එවං සිරාදීහි පලිබුද්ධජිවහා. **ගුළ්හජිවහාති** රසබහලතාය ගුළ්හගණ්ඨිසදිසජිවහා. **දවිජිවහාති** අග්ගෙ

කපපහාවෙන දව්ඛාභූතජීවහා. **මම්මනා**ති අපරිපපුටතලාපා. ඛරඵරුස-කක්කසාදිවසෙන **සඉඳු හිජ්ජති** භින්නකාරෝ හොති. විවජ්ජිතවා පවත්තසසරතාය **ජිනනසසරා වා.** අනෙකාකාරතාය **හිනනසසරා වා.** කාකසස විය අමනුඤඤසසරතාය **කාකසසරා වා.** **මධුරෝ**ති ඉටෙඨ[1] කම්මඵලෙන වජ්ජුනෝ සුවිසුද්ධත්තා. **පෙමනීයෝ**ති පිතිසඤ්ජනනෝ; පියායිතබෙබා වා.

237. **අකෙකාසයුත්තත්තා**ති අකෙකාසුපසඤ්ඤිතත්තා අකෙකාසවජ්ජ-සහිතත්තා. **ආබාධකරී**නති ඝට්ටනවසෙන පරෙසං පීළාවහං. බහුනෝ ජනසස අවමද්දනතෝ, පමද්දහාවකරණතෝ වා **බහුජනපපමද්දනං. අබාළහ**නති වා එත්ථ අ-කාරෝ වුද්ධිඅත්ථෝ "අසෙකඛා ධම්මා"තිආදීසු[2] විය; තසමා අතිවිය බාළහං ඵරුසං ගිරනති එවමෙත්ථ අත්ථෝ වෙදිතබෙබා. **නහණී**ති වෙත්ථ "න අහණී නහණී"ති සරලොපෙන නිද්දෙසෝ. **සුසංහිත**නති **සුට්ඨු** සංහිතං. කෙන පන සුට්ඨු සංහිතං? "මධුර"නති අනනතරමෙව වුත්තත්තා මධුරතායානි විඤඤායති; කා පනසස මධුරතානි ආහ **"සුට්ඨු පෙමසඤ්ඤිත"නති.** උපයොගපුට්ඨත්තවිසයොයං වචා-සද්දොති ආහ **"වාචායෝ"**ති; සා චසසා උපයොගපුට්ඨත්තවිසයතා "හදයගාමිනියෝ"ති පදෙන සමානාධිකරණතායඤ දට්ඨබබා. **"ඛණණසුඛ"**නති පාඨෙ භාවනපුංසකනිද්දෙසොයනති දසෙසතුං **"යථා"**තිආදි වුත්තං. **වෙදයථා**ති කාලවිපල්ලාසෙනායං නිද්දෙසොති ආහ **"වෙදයිත්ථා"**ති. **බ්‍රහමසසරත**නති සෙට්ඨසසරතං; බ්‍රහමුනෝ සරසදිසසසරතං වා. **බහූන**ං බහූනන්ති බහූනං ජනානං බහුං සුභණිතනන්ති යොජනා.

සීහහනුලක්ඛණවණ්ණනා (30)

238. **අපපඛංසිකෙනා**ති අපපඛංසියෝ. **ශ**-කාරසස හි **ඛ**-කාරං කත්වා අයං නිද්දෙසෝ යථා "නියාානිකා ධම්මා"ති[3]. **ගුණතෝ**ති අත්තනා අධිගතගුණතෝ. **ඨානතෝ**ති යථාඨිතට්ඨානනනතරතෝ. **පලාපඛට්ඨායා**ති සමඵපපලාපකට්ඨාය. **අනෙනාපච්ඡඛනුකා** එකතෝ, උභතෝ වා සංකුචිතවිසුකා. **වඞකඛනුකා** එකපසෙසන කුටිලවිසුකා. **පඛාරඛනුකා** පුරතෝ ඔලම්බමානවිසුකා.

239. **විකිණණවචනා** නාම සමඵපපලාපිනෝ; තපපටිකෙඛපෙන **අවිකිණණවචනා** මහාබොධිසත්තා. වාචා එව තදත්ථාධිගමූපායතාය **"ඛෙපපඨෝ"**ති වුත්තානි ආහ **"අවිකිණණ -පෙ- වචනපඨෝ අසසා"**ති. **"දවිහි දවිහී"**ති නයිදමාමෙඩිතවචනං අසමානාධිකරණතෝ; අථ ඛෝ දවීහි දිගුණතා දසසනනති ආහ **"දවිහි දවීහිනි චතූහී"**ති. තසමා "දවිදුගමා"ති චතුගමා වුත්තානි ආහ **"චතුපපදන"**නති. **තථාසභාවොති** යථාසස වුත්තනයෙන කෙනචි අපපඛංසියතා හොති ගුණෙහි; තථාසභාවෝ.

සමදන්තාදිලක්ඛණවණ්ණනා (31-32)

240. විසුද්ධසීලාචාරතාය පරිසුද්ධා සමන්තතෝ, සබබථා වා සුද්ධා පුග්ගලා පරිවාරා එතසසාති **පරිසුද්ධපරිවාරෝ.**

241. **පහාෂීති** තදඞගවසෙන, විකඛම්භනවසෙන ච පරිච්චජී. නිදිවං තාවතිංසභවනං පුරං නගරං එතෙසනති **නිදිවපුරා;** තාවතිංසදෙවා;

1. ඉටෙඨසා (?) 2. අඞ 1-2 පිටෙඨ. 3. අඞ 1-13 පිටෙඨ.

තෙසං වරෝ තිදිවපුරවරෝ; ඉන්ද්‍රෝ. තෙන **තිදිවපුරවරෙන.** තෙනාහ **"සක්කෙනා"**ති. ලපනති කථෙන්ති එතෙනාති **ලපනං**; මුඛන්ති ආහ **"ලපනජ්ජනී මුඛජ"**න්ති. සුට්ඨු ඛවලතායං **සුක්කා**; ඊසකම්පි අසඞ්කිලිට්ඨතාය සුචි; සුන්දරසණ්ඨානතාය සුට්ඨු භාවනතෝ,[1] ච්පසඤ්ඤනතෝ ච **සොභනා.** කාමං ජනානං මනුස්සානං නිවාසනට්ඨානාදිභාවෙන පතිට්ඨිතභූතෝ දෙසවිසෙසෝ "ජනපදෝ"ති වුච්චති; ඉධ පන සපරිවාර-චතුමහාදීපසඤ්ඤිතෝ සබ්බෝ පදෙසෝ තථා වුත්තෝති ආහ **"චක්කවාළපරිච්ඡින්නෙ ජනපදෙ"**ති. නනු ච යථාවුත්තෝ පදෙසෝ සමුද්දපරිච්ඡින්නෝ; න චක්කවාළපබ්බතපරිච්ඡින්නෝති? සෝ පදෙසෝ චක්කවාළපරිච්ඡින්නෝපි හොතීති තථා වුත්තං; යෙ වා සමුද්දනිස්සිතා, චක්කවාළපාදනිස්සිතා ච සත්තා; තෙසං තෙ තෙ පදෙසා පතිට්ඨානතෝපි සබ්බසෝ සම්භවිච්ඡාදනෙන විනිච්ඡුතපාපධම්මෝ. **දරථෝ** වුච්චති කායිකෝ, චෙතසිකෝ ච පරිළාහෝ. තත්ථ චෙතසිකපරිළාහෝ "විගතපාපෝ"ති ඉමිනාව වුත්තෝනාති ආහ **"විගතඛාසිකදරථකිලමථෝ"**ති. රාගාදයෝ යසම්ං සන්තානෙ උප්පන්නා; තස්ස මලිනභාවකරණෙන **මලා.** කවවර-භාවෙන **කිලා.** සත්තානං මහානත්ථකරත්තා විසෙසතෝ දෙසෝ **කලී**ති වුත්තං **"දෙසකලිනඤ්චා"**ති. **පහූදෙහී**ති සම්භවිච්ඡාදනවසෙන සසන්තානතෝ නීහාරකෙහි; පජහනකෙහීති අත්ථෝ සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

එත්ථ ච යසම්ා සබ්බෙසම්පි ලක්ඛණානං මහාපුරිසසන්තානගත-පුඤ්ඤසම්භාරහෙතුකභාවෙන සබ්බංයෙව තං පුඤ්ඤකම්මං සබ්බස්ස ලක්ඛණස්ස කාරණං විසිට්ඨරූපත්තා ඵලස්ස. න හි අභින්නරූපකාරණං භින්නසභාවස්ස ඵලස්ස පච්චයෝ භවිතුං සක්කොති; තස්මා යස්ස යස්ස ලක්ඛණස්ස යං යං පුඤ්ඤකම්මං විසෙසකාරණං; තං තං[2] විභාගෙන දස්සෙන්තෝ අයං දෙසනා පවත්තා. තත්ථ යථා යාදිසා කායසුචරිතාදි-පුඤ්ඤකම්මං සුපපතිට්ඨිතපාදතාය කාරණං වුත්තං; තාදිසමෙව "උණ්හීසසීසතාය කාරණ"න්ති න සක්කා වත්තුං දළහසමාදානතාවිසිට්ඨස්ස තස්ස සුපපතිට්ඨිතපාදතාය කාරණභාවෙන වුත්තත්තා, ඉතරස්ස ච පුබ්බඞ්ගමතාවිසිට්ඨස්ස වුත්තත්තා; එවං යාදිසං ආයතපණ්හිතාය කාරණං; න තාදිසමෙව දිඝඞ්ගුලිතාය, බ්‍රහ්මුජුගත්තතාය ච කාරණං විසිට්ඨරූපත්තා ඵලස්ස. න හි අභින්නරූපකාරණං භින්නසභාවස්ස ඵලස්ස පච්චයෝ භවිතුං සක්කොති. තත්ථ යථා එකෙනෙව කම්මුනා චක්ඛාදිනානින්ද්‍රි-යුපපත්තියං අවත්ථාභෙදතෝ, සාමත්ථියභෙදතෝ වා කම්මභෙදෙ, ඉච්ඡිතබ්බෝ. න හි යදවත්ථං කම්මං චක්ඛුස්ස කාරණං; තදවත්ථමෙව සොතාදීනං කාරණං හොති අභින්නසාමත්ථියං වා; තස්මා පඤ්චායතනිකත්තභාව-පත්ථනාභූතා පුරිමනිපත්ථනා කාමතණ්හා පච්චයවසෙන විසිට්ඨසභාවා කම්මස්ස විසිට්ඨසභාවඵලනිබ්බත්තනසමත්ථතාසාධනවසෙන පච්චයෝ හොතීති එකම්පි අනෙකවිධඵලනිබ්බත්තනසමත්ථතාවසෙන අනෙකරූපතං

1. භාවනතෝ (?) 2. තස්ස තස්ස තං තං (?)

ආපන්නං විය හොති; එවමිධාපි "එකම්පි පාණාතිපාතා වෙරමණිවසෙන පවත්තං කුසලකම්මං ආයතපණිහිතාදීනං තිණ්ණම්පි ලක්ඛණානං නිබ්බත්තකං හොති"ති වුච්චමානෙපි න කොචි විරොධො. තෙන වුත්තං "සො තස්ස කම්මස්ස කතත්තා -පෙ- ඉමානි තීණි මහාපුරිසලක්ඛණානි පටිලභති"ති[1]. නානාකම්මුනා පන තෙසං නිබ්බත්තියං වත්තබ්බමෙව නත්ථි; පාළියං පන "තස්ස කම්මස්සා"ති එකවචනනිද්දෙසො සාමඤ්ඤවසෙනාති දට්ඨබ්බො. එවඤ්ච කත්වා සත්තපුඤ්ඤලක්ඛණවචනං සම්පිණ්ඩිතං හොති. "ඉමානි දෙව මහාපුරිසලක්ඛණානි පටිලභති"තිආදිසුපි එසෙව නයොති.

සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය
ලක්ඛණසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

---

1. දී 3-122 පිටෙ.

8. සිඞ්ගාල සුත්ත

නිදානවණ්ණනා

242. පාකාරෙන පරිකඛිත්තනන්ති පදං ආනෙත්වා සම්බන්ධො. **ඝොසපුරටඨාලකයුත්තන්ති** ද්වාරපාසාදෙන චෙව තත්ථ තත්ථ පාකාරමත්ථකෙ පතිට්ඨාපිතඅට්ඨාලකෙහි ච යුත්තං. වෙළුහි පරිකඛිත්තත්තා, අබ්භන්තරෙ සුපසූපගඵලූපගරුක්ඛසඤ්ඡන්නත්තා ච **නිලොකාසං.** ඡායූදකසම්පත්තියා, භූමිභාගසම්පත්තියා ච **මනොරමං.**

කාළකණ්ණිවෙසෙනාති කළන්දකරූපෙන. **නිවාපන්ති** භොජනං. **තන්ති** උය්‍යානං.

"බොං පනා"ති වචනාලඞ්කාරමත්තමෙතන්ති **තෙන සමයෙනාති** අත්ථවචනං යුත්තං. **ගහපතිමහාසාලොති** ගහපතිභූතො මහාසාරො; ර-කාරස්ස ල-කාරං කත්වා අයං නිද්දෙසො. විභවසම්පත්තියා මහාසාරපත්තො කුටුම්බිකො. **"පුත්තෙනා පනස්ස අස්සදෙඛා"**තිආදි අට්ඨුප්පත්තිකොයං සුත්තන්තිකෙඛපොනි තං අට්ඨුප්පත්තිං දස්සෙතුං ආරද්ධං. කම්මඵලසද්ධාය අභාවෙන **අස්සද්ධා;** රතනත්තයෙ පසාදභාවෙන **අප්පසන්නා. එවමාහාති** එවං ඉදානි වුච්චමානාකාරෙන වදති.

යාවජීවං අනුස්සරණීයා හොති හිතෙසිතාය වුත්තා පච්ඡිමා වාචාති අධිප්පායෙන. **පුථුදිසාති** විසුං විසුං දිසා; තා පන අනෙකාති ආහ **"බහුදිසා"**ති.

243. **"න තාව පවිට්ඨොති"**තිආදීසු වත්තබ්බං හෙට්ඨා වුත්තමෙව. **න ඉදානෙවාති** න ඉමාය එව වෙලාය. කිං වරතීති ආහ **"ජවමූසඞ්ගමයෙ-ඝ්‍රී"**තිආදි. **ගිහිවිනයන්ති** ගිහීනං ගහට්ඨානං විනයතන්තිභූතං "ගිහිනා එවං වත්තිතබ්බ"න්ති ගහට්ඨාචාරස්ස ගහට්ඨවත්තස්ස අනවසෙසතො ඉමස්මිං සුත්තෙ සඞ්ගහං කත්වා වුත්තත්තා. **තථෙවාති** යථා බුද්ධචක්ඛුනා දිට්ඨං; තථෙව පස්සි. **නමස්සන්ති** වත්තවසෙන කත්තබ්බන්ති ගහෙත්වා ඨිතත්තා.

ඡදිසාදිවණ්ණනා

244. **වචනං සුත්වාව චිත්තෙනසි** බුද්ධානුභාවෙන, අත්තනසම්මාපණිධානනිමිත්තෙන පුඤ්ඤබලෙන ච වොදියමානො. **න කිර තා එතාති** තා ඡ දිසා එතා ඉදානි මයා නමස්සියමානා පුරත්ථිමාදිකා න හොන්ති කිරාති. **නිපාතමත්තන්ති** අනත්ථකභාවං තස්ස වදති. **පුච්ඡාපදන්ති** පුච්ඡාවචනං.

භගවා ගහපතිපුත්තෙන නමස්සිතබ්බා ඡ දිසා පුච්ඡිතො දෙසනාකුසලතාය ආදිතො එව තා අකථෙත්වා තස්ස තාව පටිපත්තියා තං භාජනභූතං කාතුං වජ්ජනීයවජ්ජනත්ථඤ්ඤව සෙවිතබ්බසෙවනත්ථඤ්ඤව ඔවාදං දෙන්නො **"යතො බොං ගහපතිපුත්තා"**තිආදිනා දෙසනං ආරභි. තත්ථ **කම්මකිලෙසාති** කම්මභූතා සංකිලෙසා. **කිලිස්සනතීති** කිලිට්ඨා මලිනා විය ඨිතා, උපතාපිතා ච හොන්තීති අත්ථො. **තඤ්ඤාති** කිලිස්සනනිමිත්තත්තා. යදිපි සුරාපානං පඤ්චවෙරභාවෙන උපාසකෙහි පරිවජ්ජනීයං; තස්ස පන අපායමුඛභාවෙන පරතො වත්තුකාමතාය පාණාතිපාතාදිකෙ එව සන්ධාය

"වත්තාරෝ"ති වුත්තං; න "පඤ්චා"ති. "විසුං අකම්මපථභාවතෝ වා"ති අපරේ. "සුරාපානම්පි 'සුරාමේරයපානං භික්ඛවේ ආසෙවිතං භාවිතං බහුලීකතං නිරයසංවත්තනික'න්තිආදි[1] වචනතෝ විසුං කම්මපථභාවෙන ආගතං. තථා හි තං දුච්චරිතකම්මං හුත්වා දුග්ගතිගාමිපටිසන්ධිවත්තනකභාවෙන නියත"න්ති කෙචි; තෙසං මතෙන එකාදස කම්මපථා සියුං. තසමා යථාවුත්තෙනෙවෙව කම්මපථෙසු උපකාරකත්තසභාගත්තවසෙන අනුපපවෙසෝ දට්ඨබ්බෝති "විසුං අකම්මපථභාවතෝ වා"ති සුවුත්තමෙතං. සුරාපානස්ස හොගාපායමුඛභාවෙන වත්තුකාමතාය "වත්තාරෝ"තෙව අවොච. නිට්ඨිති එත්ථ ඵලං තදුයත්තවුත්තිතායාති **ඨානං**; හෙතූති ආහ **"ඨානෙහීති කාරණෙහී"**ති. අපෙනති අපගච්ඡන්ති, අපෙති වා එතෙහීති **අපායා**; අපායනං, අපායා එව වා මුඛානි ද්වාරානීති **අපායමුඛානි. විනාසමුඛා-නීති** එත්ථාපි එසෙව නයෝ.

කිඤ්චාපි "අරියසාවකස්සා"ති පුබ්බෙ සාධාරණතෝ වුත්තං; විසෙසතෝ පන පඨමාය භූමියං ඨිතස්සෙව වක්ඛමානනයෙ යුජ්ජතීති **"සොති සෝ සොතාපන්නෝ"**ති වුත්තං. පාපක-සද්දෝ නිහීනපරියායොති **"ලාම-කෙහී"**ති වුත්තං. අපායදුක්ඛං, වට්ටදුක්ඛඤ්ච පාපෙන්තීති වා පාපකා; තෙහි **පාපකෙහි. ඡ දිසා පටිච්ඡාදෙන්තෙනා**ති තෙන තෙන භාගෙන දිස්සන්තීති "දිසා"ති සඤ්ඤිතෙ ඡ භාගෙ සත්තෙ යථා තෙහි සද්ධිං අත්තනෝ ඡද්දං න හොති; එවං පටිච්ඡාදෙන්තෙනා පටිසඞ්ගාරෙන්තෙනා. **විඡිනන්නට්ඨායා**ති අභිභවනත්ථාය. යෝ හි දිට්ඨධම්මිකං, සම්පරායිකඤ්ච අනත්ථං පරිවජ්ජනවසෙන අභිභවති; තතෝ එව තදුභයත්ථං සම්පාදෙති; සෝ උභයලොකවිජයාය පටිපන්නෝ නාම හොති පවචනිකනිගමණ්හනතෝ, සකත්ථසම්පාදනතෝ ච තෙනාහ **"අයඤ්හෙව ලොකෝ"**තිආදි. පාණාතිපාතාදීනි **පඤ්ච වෙරානි** වෙරපසවනතෝ. **ආරද්ධා හොන්තී**ති සංසන්දිතෝ හොති; තයිදං සංසන්දනං කිත්තිසද්දෙන ඉධ සන්තානං චිත්තතොසනෙන, වෙරභයාවූපාදනෙන ච හොතීති ආහ **"පරිතොසිතෝ චෙව නිප්භයිතෝ චා"**ති. පුන **පඤ්ච වෙරානී**ති පඤ්ච වෙරඵලානි උත්තරපදලොපෙන.

245. **කතමස්සා**ති කතමෙ අස්ස. **කිලෙසසම්පයුත්තතාතා කිලෙසොති** තංයොගතෝ තං සදිසං වදති යථා "පීතිසුඛං පඨමං ඣානං,[2] නීලං වත්ථ"න්ති ච. සම්පයුත්තතා චෙත්ථ තදෙකට්ඨතාය වෙදිතබ්බා; න එකුප්පාදාදිනාය. එවඤ්හි කත්වා පාණාතිපාතකම්මස්ස දිට්ඨිමානලොභාදීහිපි කිලිට්ඨතා සිද්ධා හොති; මිච්ඡාචාරස්ස දොසාදීහි කිලිට්ඨතා තෙනාහ **"සකිලෙසොයෙවා"**තිආදි. පුබ්බෙ වුත්තඅත්ථවසෙන පන සම්මුඛෙනපි නෙසං කිලෙසපරියායෝ ලබ්භතෙව. **එතදත්ථපදීපකමෙවා**ති යෝ **"පාණාතිපාතෝ බො"**තිආදිනා වුත්තෙසු; එතස්ස අත්ථස්ස පරිදීපකමෙව. යදි එවං කස්මා පුන වුත්තන්ති ආහ **"ගාථාබන්ධ"**න්ති; තස්ස අත්ථස්ස සුඛග්ගහණත්ථං භගවා ගාථාබන්ධං අවොචාති අධිප්පායෝ.

චතුඨානාදිවණ්ණනා

246. "පාපකම්මං කරොති"ති කස්මා අයමුද්දෙසනිද්දෙසෝ පවත්තෙතීති අන්තොලීනවොදනං සඤ්ඤාය **"ඉදං භගවා"**තිආදි වුත්තං. සුඛග්ගහණ-වසෙන හි උද්දෙසෝ කතෝ; කණ්හපක්ඛවසෙන ච නිද්දෙසෝ ආරද්ධෝ.

1. අං 3-78 පිට්ඨෙ. 2. දී 1-69; ම 1-214, 231, 239; සං 1-412; අං 3-441; අං 2-21; ඛු 1-5; අභි 1-116; අභි 2-253 පිට්ඨෙසු

කාරකෙනති පාපකම්මස්ස කාරකෙ. **අකාරකො පාඝඤ්ඤා හොති** යථා පටිපජ්ජනෙනා පාපං කරොති නාම; තථා අපපටිපජ්ජනතො. සංකිලෙස-ධම්මවිවජ්ජනපුබ්බකං වොදානධම්මපටිපත්තිආචික්ඛනං ඉධ දෙසනා-කොසල්ලං **පඨමතරං කාරකං දස්සෙනෙනා ආහ** යථා "වාමං මුඤ්චව දක්ඛිණං ගණ්හා"ති[1]. තථා හි භගවා අට්ඨිනංස මඩ්ඝලානි දස්සෙනෙනා "අසෙවනා ච බාලානං"නාදි[2] වත්වා පණ්ඩිතානඤ්ච සෙවනා"ති[1] අවොච. **ජඤ්ඤගතිනති** එත්ථ සඤ්ඤාවසෙන සරලොපොති දස්සෙනෙනා ආහ **"ජඤ්ඤෙන පෙමෙන අගති"**නති. **ජඤ්ඤති** හෙතුම්හි නිස්සක්කවචනන්ති ආහ **"ජඤ්ඤෙනා"**ති. ඡන්ද-සද්දෙ වෙත්ථ තණ්හාපරියායො; න කුසලච්ඡන්දාදිපරියායොති ආහ **"පෙමෙනා"**ති. **පරපදෙසූති** "දෙසාගනිං ගච්ඡන්නො"තිආදීසු වාක්‍යෙසු. **"එසෙව නයො"**ති ඉමිනා "දෙසෙන කොපෙනා"ති එවමාදිඅත්ථවචනං අතිදිසති. **මිත්තෙනාති** දළ්හමිත්තෙනා; සම්භත්තෙනාති අත්ථො. **සඤ්ඤාඨෙයොති** දිට්ඨමත්තසහායො. **පකතිවෙරවසෙනාති** පකතියා උප්පන්නවෙරවසෙන; චිරකාලානුබන්ධචිරොධවසෙනාති අත්ථො. තෙනෙවාහ **"තඛණුප්පන්න-කොධවසෙන වා"**ති. **යං වා තං වා** අයුත්තං අකාරණං **වත්වා.** විසමෙ වොරුදිකෙ, විසමානි වා කායදුච්චරිතාදීනි සමාදාය වත්තනෙන **නිසසිතො විසමනිස්සිතො.**

ජඤ්ඤගතිආදීනි න ගච්ඡති මගෙගනෙව වත්තුන්නම්පි අගතිගමනානං පහීනත්තා; **අගතිගමනානීති** ච තථාපවත්තා අපායගමනීයා අකුසල-චිත්තුප්පාදා වෙදිතබ්බා අගති ගච්ඡති එතෙහීති.

යස්සති තෙන කිත්තීයතීති **යස්සො**; ථුතිඝොසො. යස්සති තෙන පුරෙ-චරානුචරභාවෙන පරිවාරියතීති **යස්සො**; පරිවාරෙති ආහ **"කිත්තියස්සොපි පරිවාරයස්සොපී"**ති. **පරිහායතීති** පුබ්බෙ යො ච යාචනකෙ ලබ්භති; තතො පරිතො හායති පරික්ඛයං ගච්ඡති.

ජඅපායමුඛාදිවණ්ණනා

247. පූවෙ භාජනෙ පක්ඛිපිත්වා තජ්ජං උදකං දත්වා මද්දිත්වා කතා **පූවසුරා.** එවං සෙසසුරාපි. **කිණ්ණානි** පන තස්සා සුරාය බීජං වුච්චති; යෙ "සුරාමොදකා"තිපි වුච්චන්ති; තෙ පක්ඛිපිත්වා කතා **කිණ්ණපක්ඛිත්තා.** හරීතකීසාසපාදිනානාසම්භාරෙහි සංයොජිතා **සම්භාරසංයුත්තා.** මධුක-තාලනාළිකෙරාදිපුප්ඵරසො චිරපාරිවාසිකො **පුප්ඵාසවො.** පනසාදිඵලරසො **ඵලාසවො.** මූලසිඛාරසො **මධ්වාසවො.** උච්ඡුරසො **ගුළාසවො.** හරීතකා-මලකකට්ඨකහණ්ඩාදිනානාසම්භාරානං රසො චිරපාරිවාසිකො **සම්භාරසං-යුත්තෙනා. තං සබ්බම්පීති** තං සබ්බං දසවිධම්පි. **මදකරණවසෙන මජ්ජං** පිවනතා මදයතීති කත්වා. සුරාමෙරයමජ්ජෙ පමාදට්ඨානං **සුරාමෙරය-මජ්ජපමාදට්ඨානං. අනු අනු යොගොති** පුනප්පුනං තං සම්බන්ධිත්වා. තෙනාහ **"පුනප්පුනං කරණ"**නති; අපරාපරං පවත්තනන්ති අත්ථො. **උප්පන්නා වෙව භොගා පරිහායන්ති** පානබ්‍යසනෙන බ්‍යසනකරණතො. **අනුප්පන්නා ච භුප්පජ්ජන්ති** පමත්තස්ස කම්මන්තෙසු ඤූඅකරණාභාවතො. **භොගානනති** භුඤ්ජිතබ්බට්ඨෙන "භොගා"ති ලද්ධනාමානං කාමගුණානං. අපායමුඛසද්දස්ස අත්ථො හෙට්ඨා වුත්තෙනා එව. **අවෙලායාති** අයුත්තවෙලාය. යදා විවරතො අන්ධරක්ඛාදයො න හොන්ති. **විඝාසූ චරියාති** රවිඤ්ඤූසු විචරණං.

---

1. අඞ්-ට්ඨ 1-321 පිට්ඨෙ. 2. ඛු 1-3-319 පිට්ඨෙ සු.

සම්මජ්ජා වුච්චති මහෝ; යත්ථ නච්චාදීසු පයොජීයන්ති; තෙසං දස්සනාදිඅත්ථං තත්ථ අභිරතිවසෙන චරණං උපගමනං **සම්මජ්ජාභිචරණං. නච්චාදිදස්සනවසෙනාති** නච්චාදීනං දස්සනාදිවසෙනාති ආදිසද්දලොපො දට්ඨබ්බෝ; දස්සනෙන වා සවනම්පි ගහිතං විරූපෙකසෙසනයෙන. ආලොචනසභාවතාය වා පඤ්චවිඤ්ඤාණානං සවනකිරියායපි **දස්සනසඞ්ඛ-පසම්භවතෝ** "දස්සනවසෙන" ඉච්චෙව වුත්තං. ඉධ චිත්තාලසියතා අකාරණන්ති **"කායාලසියතා"**ති වුත්තං. **යුත්තපයුත්තතාති** තපපසුතතා අතිරෙකතරතාය.

සුරාමෙරයසස්ස ඡඅාදීනවාදිවණ්ණනා

248. සයං දට්ඨබ්බන්ති **සන්දිට්ඨං**; සන්දිට්ඨමෙව **සන්දිට්ඨිකං**; ඛනජාතිසද්දපෙක්ඛාය පන ඉත්ථිලිඞ්ගවසෙන නිද්දෙසෝ; දිට්ඨධම්මිකාති අයමෙත්ථ අත්ථොති ආහ **"දිට්ඨලොකනාමිනී"**ති. සම්මා, සම්මා පසත්ථබ්බාති වා **සන්දිට්ඨිකා**; පානසමකාලභාවිනීති අත්ථෝ. **කලහපච්චත්ථිනී** මිත්තස්ස කලහෙ අනාදීනවදස්සිභාවතෝ. **චෙතනං** උපපත්තිට්ඨානභාවතෝ. **ආයතනන්ති** වා කාරණං; ආකරෝ වාති අත්ථෝ. **පරලොකෙ අකිත්තිං පාපුණන්ති** අකිත්තිසංවත්තනියස්ස කම්මස්ස පසවනතෝ. **කොපීනං** වා පාකටභාවෙන අකත්තබ්බරහස්සකම්මං. සුරාමදමත්තා ච පුබ්බෙ අත්තනා කතං තාදිසං කම්මං අමත්තකාලෙ ඤාදෙත්තා විචරිත්වා මත්තකාලෙ පච්චත්ථිකානම්පි විවරන්ති පාකටං කරොන්ති; තෙන තෙසං සා සුරා තස්ස කොපීනස්ස නිදංසනතෝ **"කොපීනනිදංසනී"**ති වුච්චතීති එවමෙත්ථ අත්ථෝ දට්ඨබ්බෝ. **කම්මස්සකතාපඤ්ඤත්තීනන්ති** නිදස්සනමත්තං දට්ඨබ්බං. "යං කිඤ්චි ලොකියං පඤ්ඤං දුබ්බලං කරොතියෙවා"ති හි සක්කා විඤ්ඤාතුං. තථා හි ඛ්‍යතිරෙකමුඛෙන තමත්ථං පතිට්ඨපෙතුං **"මඝපඤ්ඤං පනා"**තිආදි වුත්තං. **"අණෙනාමුඛමෙව න පඤ්ඤති"**ති ඉමිනා සුරාය මඝපඤ්ඤදුබ්බලීකරණස්ස දුරසමුස්සාරිතභාවමාහ. නනු වෙවං සුරාය තස්සා පඤ්ඤාය දුබ්බලීකරණෙ සාමත්ථියභාවතෝ අවොදිතෝ හොති අරියානං අනුපපයොගසෙසෙව වොදිතත්තාති? නයිදමෙවං උපයොගොපි නාම සද්ධා තෙසං නත්ථි; කුතෝ කිච්චකරණන්ති ඉමස්ස අත්ථස්ස වුත්තත්තා; අථ පන අට්ඨානපරිකප්පවසෙනස්සා සද්ධාදි සියා උපයොගො; තථාපි සෝ තස්සා දුබ්බලියං ඊසකම්පි කාතුං නාලමෙව සම්මදෙව පටිපක්ඛදූරීභාවෙන සුපපතිට්ඨිතභාවතෝ. තෙනාහ "මඝපඤ්ඤං පන දුබ්බලං කාතුං න සක්කොතී"ති. මඝසීසෙන චෙත්ථ අරියානං සබ්බස්සාපි ලොකියලොකුත්තරස්ස පඤ්ඤාය දුබ්බලභාවාපාදනෙ අසම්භවතා දස්සිතාති දට්ඨබ්බං. පජ්ජති එතෙන ඵලන්ති **පදං**; කාරණං.

249. **අත්තනාපිස්ස** අකාලවාරිස්ස **අගුත්තතා** සරසතෝ **අරක්ඛිතතා** උපක්කමතොපි පරිවජ්ජනීයානං අපරිවජ්ජනතෝ. තෙනාහ **"අවෙලාය චරණතා හී"**තිආදි. **කණ්ඨකාදිනිපීති** පි-සද්දෙන සොබ්භාදිකෙ සඞ්ගණ්හාති. **වෙසිනොපීති** පි-සද්දෙන වොරාදිකා සඞ්ගය්හන්ති. **පුත්ත-දාරාති** එත්ථ පුත්තග්ගහණෙන පුත්තීපි ගහිතාති ආහ **"පුත්තධීතරො"**ති. **බහි පත්ථනන්ති** කාමපත්ථනාවසෙන අන්තොගෙහසිතතො නිබද්ධවත්ථුතො බහිද්ධා පත්ථනං කත්වා. **අඤ්ඤදත්ථු කතපාපකමෙමස්සූති** පරෙහි කතාසු පාපකිරියාසු. **සඞ්කිතබ්බා හොති** අකාලෙ තත්ථ තත්ථ චරණතෝ. **රුහති** යසම්පි පදෙසෙ වොරිකා පවත්තා; තත්ථ පරෙහි දිට්ඨත්තා. **වත්තුං න සක්කාති** "එත්තකං දුක්කං; එත්තකං දොමනස්ස"න්ති පරිච්ඡින්දිත්වා වත්තුං

න සක්කා. **තං සබ්බම්පි**[1] **විකාලචාරිම්හි** පුග්ගලෙ **ආහරිතබ්බං** තස්ස උපරි පක්ඛිපිතබ්බං **හොති.** කථං? **අඤ්ඤස්මිං පුග්ගලෙ** තථාරූපෙ ආසඞ්කිතබ්බෙ **අසති. ඉතීනි** එවං. **සොති** විකාලචාරී. **පුරක්ඛතො** පුරතො අත්තනො උපරි ආසඞ්කන්තෙන කත්වා චරති.

250. **නාටනාබ්භාදිනාවචනන්ති** නටෙහි නාටකෙහි නවචිතබ්බං-නාටකාදිනවචිච්ඡි. **ආදි** සද්දෙන අවසිට්ඨං සබ්බං සඞ්ගණ්හාති "තත්ථ ගන්තබ්බං හොති"ති වත්වා තත්ථස්ස ගමනෙන යථා අනුපපන්නානං හොගානං අනුප්පාදෙ, උපපන්නානඤ්ච විනාසෙ හොති; තං දස්සෙතුං "තස්සා"තිආදි වුත්තං. **ගීතන්ති** සරගතං, පකරණගතං, කාළගතං, අපඛානගතන්ති ගන්ධබ්බසත්ථවිහිතං අඤ්ඤම්පි සබ්බං ගීතං වෙදිතබ්බං. **වාදිතන්ති** වීණාවෙණුමුදිඞ්ගාදිවාදනං. **අක්ඛාතන්ති** භාරතයුද්ධසීතාහරණාදිඅක්ඛානං, **පාණිස්සරන්ති** කංසතාළං; "පාණිතාළ"න්තිපි වදන්ති. **කුම්භථූණන්ති** චතුරස්සඅම්බණකතාළං. "කුටභෙරිසද්දෙ"නි කෙචි. **"එසෙව නයො"**ති ඉමිනා "කස්මිං ඨානෙ"තිආදිනා නවෙව වුත්තමත්ථං ගීතාදිසු අතිදිසති.

251. **ජයන්ති** ජූතං ජිනන්තො. **වෙරන්ති** ජිතෙන කිළකපුරිසෙන ජයනිමිත්තං අත්තනො උපරි වෙරං චිරොධං **පසවති** උප්පාදෙති. තඤ්හිස්ස වෙරපසවනං දස්සෙතුං **"ජිතං මයා"**තිආදි වුත්තං. **ජිනොති** ජූතපරාජයාපන්නාය ධනජානියා ජිනො. තෙනාහ **"අඤ්ඤන ජිතො සමානො"**ත්යාදි. **චිත්තං අනුඩහවතීති** තං ජිනං චිත්තං උද්දිස්ස අනුජ්ඣායති. **විනිච්ඡයට්ඨානෙති** යස්මිං කිසම්ඤ්චි අට්ඨවිනිච්ඡයට්ඨානෙ. **සක්ඛිපුට්ඨස්සාති** සක්ඛිභාවෙන පුට්ඨස්ස. **අක්ඛඩ්ඩොණෙඩ්ඩාති** අක්ඛධුත්තෙහා. **ජූතකරොති** ජූතපමාදට්ඨානානුයුත්තෙහා **කථම්පි නාම කුලපුත්තෙනාති** කුලපුත්තෙහා නාම තුවං; න මයං තයි කොලපුත්තියං ඉදානි පස්සාමාති අධිප්පායො. **ජිනන්තජිනන්තකෙනාති** ජිනන්තජිනන්තඅහිරොත්තපෙපා; අහිරිකො අනොත්තප්පීති අත්ථො, **තස්ස භාරණාති** තස්ස අත්ථාය.

අනිච්ඡන්තොති න ඉච්ඡන්තො. **පොසිතබ්බා භවිස්සන්ති** ජූතපරාජයෙන සබ්බකාලං රිත්තතුච්ඡභාවතො.

පාපමිත්තතාය ජ්ඣාදීනවාදිවණ්ණනා

252. **අක්ඛධුත්තානන්ති** අක්ඛෙසු ධුත්තානං; අක්ඛනිමිත්තං අත්ථවිනාසකා. **ඉත්ථිසොණ්ඩාති** ඉත්ථීසු සොණ්ඩා; ඉත්ථිසම්භොගනිමිත්තං ආතපපනකා. තථා හන්තසොණ්ඩාදයො වෙදිතබ්බා. **පිපාසාති** උපරූපරි සුරාපිපාසා. තෙනාහ **"පානසොණ්ඩා"**ති. **නෙක්ඛතිකාදයො** හෙට්ඨා වුත්තා එව. මෙතානිඋපපත්තිට්ඨානතාය **මිත්තා හොන්ති. තස්මාති** පාපමිත්තතාය.

253. **කම්මන්තන්ති** කම්මං; යථා සුත්තංයෙව සුත්තන්තෙහා; එවං කම්මංයෙව කම්මන්තෙහා; තං කාතුං **ගච්ඡාමාති වුත්තෙහා. කම්මං** වා අන්තෙහා නීත්යානං ගච්ඡන්ති එත්ථාති **කම්මන්තෙහා;** කම්මකරණට්ඨානං තං **ගච්ඡාමාති වුත්තෙහා.**

පානසඛාති සුරං පාතුං පත්තෙහ පටිපජ්ජනෙන එව සඛාති පානසඛා. තෙනාහ **"අයමෙවත්ථො"**ති. "සම්මියසම්මියො"ති වචනං එත්ථ අත්ථීති **සම්මියසම්මියො.** තෙනාහ **"සම්මසම්මාති වදන්තෙහා"**ති. **සභායො**

1. සබ්බං (අට්ඨකථායං)

හොතීති සහායෝ විය හොති. **ඔතාරමෙව ගවෙසතීති** රන්ධමේව පරියේසති අනත්ථමස්ස කාතුකාමෝ. **වෙරප්පසවොති** පරෙහි අත්තනි වෙරස්ස පසවනං අනුපවත්තනං. තෙනාහ **"වෙරබහුලතා"**ති. පරෙසං කරියමානෝ අනත්ථෝ එත්ථ අත්ථීති **අනත්ථෝ;** තබ්භාවෝ **අනත්ථතා**ති ආහ **"අනත්ථකාරිතා"**ති. යෝ හි පරෙසං අනත්ථං කරොති; සෝ අත්ථතෝ අත්තනෝ අනත්ථකාරෝ නාම. තස්මා **අනත්ථතා**ති උභයානත්ථකාරිතා. **අරියෝ** වුච්චති සත්තෝ; කුච්ඡිතෝ අරියෝ **කදරියෝ.** යස්ස ධම්මස්ස වසෙන සෝ "කදරියෝ"ති වුච්චති; සෝ ධම්මෝ **කදරියතා;** මච්ඡරියං. තං පන දුබ්බිසජ්ජනීයභාවෙ ඨිතං සඤ්ඤායාහ **"සුටුඨු කදරියතා එදඛමච්ඡරියභාවෙනා"**ති. අව්පණ්ණසභාවතෝ උට්ඨාතුං අසක්කොනෙන්තා ච ඉණං ගණ්හනෙන්තා **සංසීදනෙනාව ඉණං විභාහති** නාම. සූරියෙ අනුග්ගතෙ එව කම්මනෙන අනාරභනෙන්තා රත්තිං **අනුට්ඨානසීලෙනා.**]

අත්ථාති ධනානි. **අතික්කමන්තීති** අපගච්ඡන්ති. අථ වා **අත්ථා**ති නිච්චානි. **අතික්කමන්තීති** අතික්කන්තකාලානි හොන්ති; තෙසං අතික්කමොපි අත්ථතෝ ධනානං එව අතික්කමෝ. **ඉමිනා කථාමග්ගෙනා**ති ඉමිනා "යතෝ ඛෝ ගහපතිපුත්තා"තිආදිනා[1] නයප්පවත්තෙන කථාසඞ්ඛාතෙන භිත්තාඩිගමූපායෙන. **එතානෙතං කම්මන්ති** එතානෙතං කම්මකිලෙසං, එතානි අගතිගමනානි, ඡ භොගානං අපායමුඛානීති එවං වුත්තං වුද්ධසම්මං පාපකම්මං.

මිත්තපතිරූපකවණ්ණනා

254. **අනත්ථෝති** "භොගජානි, ආයසක්‍යං, පරිසම්භෙජ්ඣ මඞ්කුභාවෝ, සම්මූළ්හමරණ"නන්ති එවමාදිකෝ දිට්ඨධම්මිකෝ "දුග්ගතිපරිකිලෙසෝ, සුගතියඤ්ච අපායුකතා, බහ්වාබාධතා, අතිදලිද්දතා, අපඤ්ඤාපානතා"ති එවමාදිකෝ ච අනත්ථෝ **උප්පජ්ජති. යානි කානිචි භයානීති** අත්තානුවාදභයාදණ්ඩභයාදීනි ලොකෙ ලබ්භමානානි යානි කානිචි භයානි. **උපද්දවානි** අන්තරායා. **උපසග්ගාති** සරීරෙන සංසට්ඨානි විය උපරූපරි උප්පජ්ජනකානි ව්‍යසනානි. **අඤ්ඤදත්ථූති** එකන්තෙනානි එතසම්ං අත්ථෙ නිපාතෝ "අඤ්ඤදත්ථුදසෝ"තිආදීසු[2] වියාති වුත්තං **"එකංසෙනා"**ති. **යං කිඤ්චි** ගහණයොග්‍යං **හරතියෙව** ගණ්හාතියෙව. වාචා එව පරමා එතස්ස කම්මන්ති **වචීපරමෝ.** තෙනාහ **"වචනමත්තෙනෙවා"**තිආදි. **අනුප්පියනති** තක්කනං; යං වා "රුච්චී"ති වුච්චති යෙහි සුරාපානාදීහි හොගා අපෙනන්ති විගච්ඡන්ති; තෙසු තෙසං **අපායෙසු** ව්‍යසනහෙතූසු **සහායෝ හොති.**

255. හාරකොයෙව හොති; න දායකෝ; තස්ස එකංසතෝ හාරකභාවං දස්සෙතුං **"සහායස්සා"**තිආදි වුත්තං. **යං කිඤ්චි අප්පඤ්ඤන්ති** පුප්ඵඵලාදි යං කිඤ්චි පරිත්තං වත්ථුං **දත්වා; බහුං පත්ථෙති** බහුං මහග්ඝං වත්ථුගාහං පච්චාසීසති. දූසෝ විය හුත්වා මිත්තස්ස තං තං කිච්චං කරොන්තෝ කථං අමිත්තෝ නාම ජාතොති ආහ **"අය"**න්තිආදි. යස්ස කිච්චං කරොති අනත්ථපරිහාරත්ථං, අත්තනෝ මිත්තභාවදස්සනත්ථඤ්ච; තං **සෙවති. අත්ථකාරණන්ති** වඩ්ඪිනිමිත්තං; අයමෙතෙසං භෙදෝ.

256. **පරෙති** පරදිවසෙ. **න ආගතොසීති** ආගතෝ නාහොසි. **බීණන්ති** තාදිසස්ස, අසුකස්ස ච දින්නභාවං **සඤ්ඤාපෙති** සඤ්ඤාතෝ කාතබ්බවඩ්ඪසුදසඞ්ගහෙ **කතෙ.**

---

1. දී 3-147 පිටෙ. 2. දී 1-17 පිටෙ.

257 "දුනාදීසු යං කිඤ්චි කරොමා"ති වුත්තෙ "සාධු සම්ම කරොමා"ති අනුජානාතීති ඉමමත්ථං **"කල්‍යාණෙපි එසෙව නයො"**ති අතිදිසති. නනු එවමනුජානනෙනා අයං මිත්තො එව; න අමිත්තො මිත්තපතිරූප-කොති? අනුපපියභාණිදස්සනමත්තමෙතං. සභායෙන වා දෙසකාලං, තසම්ං වා කතෙ උපපජ්ජනකවිරොධාදිං අසල්ලකෙඛ්වා "කරොමා"ති වුත්තෙ යො තං ජානනෙනා එව "සාධු සම්ම කරොමා"ති අනුපපියං භණති; තං සන්ධාය වුත්තං "කල්‍යාණමපිස්ස අනුජානාතී"ති. තෙන වුත්තං "කල්‍යාණෙපි එසෙව නයො"ති.

259. **මිත්තපතිරූපකා එතෙ මිත්තානි එවං ජානිත්වා.**

සුහදමිත්තවණ්ණනා

260. **සුහදරහදයානි** පෙමස්ස අත්ථිවසෙන හදූවිත්තා.

261. **පමත්තං රක්ඛතීති** එත්ථ පමාදවසෙන කිඤ්චි අයුත්තෙ කතෙ තාදිසෙ කාලෙ රක්ඛණං "භීතස්ස සරණං හොතී"ති ඉමිනාව තං ගහිතනති තතො අඤ්ඤමෙව පමත්තස්ස රක්ඛණවිධිං දසෙසතුං **"මජ්ජං පිවිත්වා"**තිආදි වුත්තං. ගෙහෙ ආරක්ඛං අසංවිහිතස්ස බහිගමනම්පි පමාදපක්ඛිකමෙවාති **"සභායෙ බහිගතෙ වා හොති"**ති වුත්තං. භයං **හරනෙනා**ති භයං පටිබාහනෙනා. හොගහෙතුතාය ඵලූපචාරෙන ධනං **"හොග"**නති වදති. **කිච්චකරණීයෙ**ති බුද්ධකෙ, මහනෙත ච කාතබ්බෙ **උපපනෙන.**

262. **නිගූහිතුං යුත්තකථ**නති නිගූහිතුං ජාදෙතුං යුත්තකථං; නිගූහිතුං වා යුත්තා කථා එතස්සාති **නිගූහිතුං යුත්තකථං**; අත්තනො කම්මං. **රක්ඛතී**ති අනාචික්‍කරොනෙනා ජාදෙති. **ජීවිතම්පී**ති පි-සද්දෙන කිමඞ්ගං පන අඤ්ඤං පරිගහිතවත්ථුනති දස්සෙති.

263. **පස්සතොනුපස්සතොනූ**ති ආමෙඩිතවචනෙන නිවාරියමානස්ස පාපස්ස පුනපපුනං කරණං දීපෙති. පුනපපුනං කරොනෙනා හි පාපතො විසෙසෙන නිවාරෙතබ්බා හොති. **සරණෙසූ**ති සරණෙසු වත්තස්සු අභ්‍යන්නානි කත්වා පටිපජ්ජ; **සරණෙසු වා** උපාසකභාවෙන **වත්තස්සු. නිපුණන්ති** සණ්හං. **කාරණන්ති** කම්මස්සකතාදිභෙදයුත්තං. **ඉදං කම්මන්ති** ඉමං දුනාදිභෙදං කුසලකම්මං. "කම්ම"න්ති සාධාරණතො වුත්තස්සාපි තස්ස "සග්ගෙ නිබ්බත්තනන්ති"ති පදන්තරසන්නිධානෙන සද්ධාභි-රොත්තපපාලොභාදිගුණධම්මසම්ඩ්ගිතා විය කුසලභාවො ජොතිතො හොති. සද්ධාදයො හි ධම්මා සග්ගගාමිමග්ගා. යථාහ:—

> "සද්ධා හිරියං කුසලඤ්ච දානං,
> ධම්මා එතෙ සප්පුරිසානුයාතා;
> එතං හි මග්ගං දිව්‍යං වදන්ති,
> එතෙන හි ගච්ඡන්ති දෙවලොක"නන්ති.[1]

264. භවනං සම්පත්තිවඩ්ඪනං **භවොනි** අත්ථො; තපපටිකෙඛපෙන **අභවොනි** ආහ **"අභවෙන අවුඩ්ඪියා"**ති. **පාමිජ්ජකරණනති** ජාති. **අනත්තමනො හොතී**ති අත්තමනො න හොති අත්තකමපකභාවතො. අඤ්ඤදත්ථු තා අභවං අත්තනති ආපතිතං විය මඤ්ඤති. ඉදානි තං භවං

1. අං 3-68 පිටෙඨ.

සරූපතො දස්සෙතුං **"තථාරූප"**න්තිආදි වුත්තං. **විරූපෙතී**ති බීභත්සෙ. **න පාසාදිකොතී**ති තස්සෙව වෙවචනං. **සුජාතොතී** සුන්දරජාතිකො ජාති-සම්පන්නො.

265. **ජලන්ති** ජලන්තො. **අගගීවාති** අග්ගික්ඛන්ධො විය. **භාසතීති** විරොචති. යස්මාස්ස භගවතා සවිසෙසං විරොචනං, ලොකෙ පාකටභාවඤ්ච දස්සෙතුං "ජලං අග්ගීව භාසතී"ති වුත්තං; තස්මා යදා අග්ගි සවිසෙසං විරොචති; යත්ථ ච ඝිතො දූරෙ ඝිතානම්පි පඤ්ඤායති; තං දස්සනාදිවසෙන තමත්ථං විභාවෙතුං **"රත්තති"**න්තිආදි වුත්තං.

"හමරස්සෙව ඉරියතො"ති එතෙනෙවස්ස හොගසංහරණං ධම්මිකං සඤ්ඤොපෙතන්ති දස්සෙන්තො **"අත්තනාපී"**තිආදිමාහ. **රාසිං කරොතනස්සා**ති යථාස්ස ධනධඤ්ඤාදිහොගජාතං සම්පිණ්ඩිතං රාසිභූතං හුත්වා තිට්ඨති; එවං ඉරියතො ආයූහනස්ස ච. **චක්කප්පමාණන්ති** රථ-චක්කපපමාණං. **නිචයන්ති** වුඩ්ඪිං පරිවුඩ්ඪිං. "හොගා සන්නිචයං යන්ති"ති කෙචි පඨන්ති.

සමාහරන්තීති සංහරිත්වා. **අලං**-සද්දො, "අලමෙව සබ්බසඛාරෙසු නිබ්බින්දිතුං; අලං විරජ්ජිතු"න්තිආදිසු[1] යුත්තන්ති ඉමමත්ථං ජොතෙති; "අලමරියඤාණදස්සනවිසෙසා"ත්තිආදිසු[2] පරියත්තන්ති. යො වෙ ඝිතත්තෙතා-තිආදිසු[3] විය අත්ත-සද්දො සභාවපරියායොති තං සබ්බං දස්සෙන්තො **"යුත්තසභාවො"**තිආදිමාහ. **සණ්ඨපෙතූ**නන්ති සම්මා ඨපෙතුං; සම්මදෙව පවත්තෙතූන්ති අත්ථො

එවං විභජනෙනාති එවං වුත්තනයෙන අත්තනො ධනං චතුධා විභජනෙන විභජනහෙතු **මිත්තානි ගණ්ඨති** සොළස කල්‍යාණමිත්තානි මෙත්තාය අජ්ඣුපගමනෙන පබන්ධති. තෙනාහ **"අභෙජ්ජමානානි ඨපෙති"**ති. කථං පන වුත්තනයෙන චතුධා භොගානං විභජනෙන මිත්තානි ගණ්ඨතීති ආහ **"යස්ස හී"**තිආදි. තෙනාහ භගවා "දදං මිත්තානි ගණ්ඨතී"ති.[4] **භුඤ්ජය්‍යා**ති උපභුඤ්ජෙය්‍ය, උපයුඤ්ජෙය්‍ය වාති අත්ථො. සමණබ්‍රාහමණ-කපණද්ධිකාදීනං දානවසෙන වෙව අධිවත්ථදෙවතාදීනං පෙතබලිවසෙන, නහාපිතාදීනං වෙතනවසෙන ච විනියොගොපි උපයොගො එව. තථා හි වක්ඛති "ඉමෙසු පනා"තිආදි.[5] ආයො නාම හෙට්ඨිමනෙන වයතො චතුගුණො ඉච්ඡිතබ්බා; අඤ්ඤථා වයො අච්චෙජ්දවසෙන න සන්තා-නෙය්‍ය; නිධෙය්‍ය, භාජෙය්‍ය ච අසම්භතෙති වුත්තං. **"දළ්හි කම්මං පයොජයෙ"**ති. **නිධෙන්තා**නි[6] නිදහිත්වා; භූමිගතං කත්වාති අත්ථො. **රාජාදිවසෙනා**ති ආදි-සද්දෙන අග්ගිඋදකවොරදුබ්භික්ඛාදිකෙ සඞ්ගණ්හාති. **නහාපිතාදීනන්ති** ආදි සද්දෙන කුලාලරජකාදීනං සඞ්ගහො.

ඡද්දිසාපටිච්ඡාදනකණ්ඩවණ්ණනා

266. **චතූහි කාරණෙහී**ති න ඡන්දගමනාදීහි චතූහි කාරණෙහි. **අකුසලං පහායා**ති "චත්තාරො කම්මකිලෙසා"නි වුත්තං අකුසලඤ්චව අගතිගමනාකුසලඤ්ච පජහිත්වා. **ඡහි කාරණෙහී**ති සුරාපානාදීසු ආදීනව-දස්සනසඞ්ඛාතෙහි ඡහි කාරණෙහි. සුරාපානානුයොගාදිභෙදං ඡබ්බිධං

1. දී 2-161; සං 1-387, 390, 393, 397, 398 පිටෙසු.
2. ම 1-268, 269 පිටෙසු. 3. බු 1-310 පිටෙ. 4. සං 1-217 පිටෙ.
5. දී-ඨ 3-135 පිටෙ. 6. නිධාපෙත්වා (අට්ඨකථායං)

භොගානං අපායමුඛං විනාසමුඛං වජෙත්වා. සොළස මිත්තානීති උපකාරාදිවසෙන වත්තාරෝ, පමත්තාරකඛණාදිකිච්චවිසෙසවසෙන පවෙචකං වත්තාරෝ වත්තාරෝ කත්වා සොළසවිධෙ **කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවමෙනා** භජන්තෙතා. සත්ථවාණිජාදිමිච්ඡාජීවං පහාය සුද්ධෙනෙව වත්තනතෝ, **ධම්මිකෙන ආජීවෙන ජීවති. නමස්සිතබ්බානි** උපකාරවසෙන, ගුණවසෙන ච නමස්සිතබ්බා සබ්බදා නතෙන හුත්වා වත්තිතබ්බා. දිසා-සද්දස්ස අත්ථෝ හෙට්ඨා වුත්තොතා එව. **ආගමනභයන්ති** තත්ථ සම්මා අපපටිපත්තියා, මිච්ඡාපටිපත්තියා ච උප්පජ්ජනකභයන්ති. සෝ හි භායනති එතසමාති "භය"නති වුච්චති. යෙන කාරණෙන මාතාපිතූආදයෝ පුරත්ථිමාදිභාවෙන අපදිට්ඨා; තං දස්සෙතුං **"පුබ්බුපකාරිතාය"**තිආදි වුත්තං; තෙන අත්ථසරිකඛතාය නෙසං පුරත්ථිමාදිභාවොති දස්සෙති. තථා හි මාතාපිතරෝ පුත්තානං පුරත්ථිමභාවෙන තාව උපකාරිභාවෙන දිස්සනතෝ, අපදිස්සනතෝ ච පුරත්ථිමා දිසා. ආචරියා අන්තෙවාසිකස්ස දකඛිණභාවෙන, භිතාභිතං පතිකුසලභාවෙන දකඛිණාරහතාය ච වුත්තනයෙන දකඛිණා දිසා. ඉමිනා නයෙන **"පච්ඡිමා දිසා"**තිආදීසු යථාරහං අත්ථෝ වෙදිතබ්බෝ. ඝරාවාසස්ස දුකඛබහුලතාය තෙ තෙ ච කිච්චවිසෙසා යථාඋපපත්තිදුකඛනිට්ඨරණත්ථාති වුත්තං **"තෙ තෙ දුකඛවිසෙසෙ උත්තරති"**ති. යස්මාදුස්සකම්මකරා සාමිකස්ස පාදූනං පසිරුපාසනවසෙන වෙව තදනුච්ඡවිකකිච්චසාධනවසෙන ච යෙභුය්‍යෙන සන්තිකාවචරා; තස්මා වුත්තං **"පාදමූලෙ පතිට්ඨාන-වසෙනා"**ති. **ගුණෙහීති** උපරිභාවාවහෙහි ගුණෙහි. **උපපි ඛිතභාවෙ-නාති** සඟහමඟෙහ, මොකඛමඟෙහ ච පතිට්ඨිතභාවෙන.

267. **භතොතී** පොසිතෝ; තං පන භරණං ජාතකාලතෝ පට්ඨාය සුඛපච්චයූපහරණෙන, දුකඛපච්චයාපහරණෙන ච තෙහි පවත්තිතබ්බන්ති දස්සෙතුං "ඵඤ්ඤං පායෙත්වා"තිආදි වුත්තං. **ජඟඛිතොතී** පටිජඟඛිතෝ. **තෙති** මාතාපිතරෝ.

මාතාපිතූනං සන්තකං ඛෙත්තාදිං අවිනාසෙත්වා රක්ඛිතං තෙසං පරම්පරාය භිතියා කාරණං හොතීති **"තං රක්ඛණෙනා කුලවංසං සණ්ඨපෙති නාමා"**ති වුත්තං. **අධම්මිකවංසතොතී** "කුලපදෙසාදිනා අත්තානං සදිසං එකං පුරිසං ඝටෙත්වා වා ගීවායං වා හත්ථෙ වා බන්ධිමණ්ඩියං වා හාරෙතබ්බ"නති එවමාදිනා පවත්තඅධම්මිකපවෙණිතෝ. **හාරෙතබ්බාතී** අපනෙත්වා තං ගාහං විස්සජ්ජාපෙත්වා. මාතාපිතරෝ තතෝ ගාහතෝ විවෙචනෙනෙව හි ආයතිං තෙසං පරම්පරාහාරිකා සියා. **ධම්මිකවංසෙති** හිංසාදිවිරතියා ධම්මිකෙ වංසෙ ධම්මිකාය පවෙණියං. **ඨපෙනෙනාති** පතිට්ඨාපෙනෙනා. **සලාකභත්තාදීනි අනුපච්ඡින්දිත්වාති** සලාකභත්තදානාදීනි අවිච්ඡින්දිත්වා.

දායජ්ජං පටිපජ්ජාමීති එත්ථ යස්මා දායපටිලාභස්ස යොග්‍යභාවෙන වත්තමානොයෙව දායජ්ජං පටිපජ්ජති නාම; න ඉතරෝ; තස්මා තමත්ථං දස්සෙතුං **"මාතාපිතරෝ"**තිආදි වුත්තං. **දූරඝතීති** පුත්තෙ. **විනිච්ඡයං පතොති** "පුත්තස්ස වජ්ඣිස්සජ්ජන"නති එවමාගතං විනිච්ඡයං ආගම්ම. **දායජ්ජං පටිපජ්ජාමීති වුත්තනනති** "දායජ්ජං පටිපජ්ජාමී"ති ඉදං වත්තුත්ථං වත්තනට්ඨානං වුත්තං. **තෙසන්ති** මාතාපිතූනං. **තතියදිවසතෝ පට්ඨායාති** මතදිවසතෝ තතියදිවසතෝ පට්ඨාය.

පාපතෝ නිවාරණං නාම අනාගතභයං. සම්පත්තවත්ථුතොපි හි නිවාරණං විනිච්ඡකමෙ අනාගතෙ එව සියා; න වත්තමානෙ. **නිබ්බත්තිතා**

පන පාපකිරියා ගරහණමත්තපටිකාරානි ආහ **"සතම්පි ගරහතී"**ති. **නිවෙසෙන්තී**ති පතිට්ඨාපෙන්ති. වුත්තපපකාරා මාතාපිතරෝ අනවජ්ජමේව සිපපං සික්ඛාපෙන්තීති වුත්තං **"මුද්දුගණනාදිසිපප"**න්ති. **රූපාදීහී**ති **ආදි** සද්දෙන හොගපරිවාරාදිං සඞ්ගණ්හාති. **අනුරූපෙනා**ති අනුච්ඡවිකෙන.

නිච්චභූතෝ සමයෝ අභිණ්හකරණකාලෝ. අභිණ්හත්ථෝ හි අයං නිච්ච – සද්දෝ, "නිච්චපහංසිතෝ නිච්චපහට්ඨෝ"තිආදීසු විය. යුත්තපත්ත-කාලෝ එව සමයෝ **කාලසමයෝ. "උට්ඨාය සමුට්ඨායා"**ති ඉමිනාපස්ස නිච්චමෙව දූනෙ තෙසං යුත්තපයුත්තතං දසෙසති. **සික්ඛාපනං** දූරකකාලෙ. ආවාහවිවාහං පුත්තධීතූනං යොබ්බනපත්තකාලෙ.

තං භයං යථා නාගච්ඡති; එවං පිහිතා හොති "පුරත්ථිමා දිසා"ති විහතනිං පරිණාමෙත්වා යොජනා. යථා පන තං භයං ආගච්ඡෙය්‍ය; යථා ච නාගච්ඡෙය්‍ය; තදුභයං දසෙසතුං **"සචෙ හී"**තිආදි වුත්තං. **විපපටිපන්නානී**ති "හතෝ නෙ හරිස්සාමී"තිආදිනා වුත්තසම්මාපටිපත්තියා අකරණෙන චෙව තපපටිපක්ඛමිච්ඡාපටිපත්තියා කරණෙන ච විපපටිපන්නා **පුත්තා අස්සු. එතං භයන්ති** එතං **"මාතාපිතූනං අපපතිරූපා"**ති විඤ්ඤූනං ගරහිතබ්බතාභයං, පරවාදභය"න්ති එවමාදි **ආගච්ඡෙය්‍ය** පුත්තෙසු. **පුත්තානං නානුරූපා**ති එත්ථ "පුත්තාන"න්ති පදං එතං භයං පුත්තානං ආගච්ඡෙය්‍යාති එවං ඉධාපි ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. තාදිසානඤ්හි මාතාපිතූනං පුත්තානං ඔවාදානුසාසනියෝ දාතුං සමත්ථකාලතෝ පට්ඨාය තා තෙසං දූතබ්බා එවාති කත්වා තථා වුත්තං. පුත්තානඤ්හි වසෙනායං දෙසනා අනාගතා. **සම්මාපටිපන්නෙසු** උභොසු අත්තනො, මාතාපිතූනඤ්ච වසෙන උපපජ්ජනකතාය **සබ්බං භයං න හොති** සම්මාපටිපන්නත්තා. එවං පටිපන්නත්තා එව **පවිච්ඡන්නා හොති** තත්ථ කාතබ්බපටිසන්ථාරස්ස සම්මදෙව කතත්තා. **බෙමා**ති අනුපද්දවා. යථාවුත්තසම්මාපටිපත්තියා අකරණෙන හි උපපජ්ජනකඋපද්දවා කරණෙන න හොන්තීති.

"න ඛො තෙ"තිආදිනා වුත්තෙනා සඞ්ගීතිඅනාරුළෙහා භගවතා තදූතස්ස වුත්තෙනා පරම්පරාගතො අත්ථෝ වෙදිතබ්බා. තෙනාහ **"භගවා සිඞ්ගාලකං එතදවොචා"**ති. **අයඤ්හී**ති එත්ථ **හි** – සද්දෝ අවධාරණෙ. තථා හි **"නො අඤ්ඤ"**න්ති අඤ්ඤදිසං නිවත්තෙති.

268. ආචරියං දූරතොව දිස්වා උට්ඨානවවනෙනෙව තස්ස පච්චුග්ගමනාදිසාමීචිකිරියා අවුත්තසිද්ධාති තං දස්සෙතුං **"පච්චුග්ගමනං කත්වා"**තිආදිමාහ. **උට්ඨානෙනා**ති පතිරූපාසනෙන. **නික්ඛන්තතූ උපට්ඨානගමනෙනා**ති පාතො, මජ්ඣණ්හිකෙ, සායන්හි තීසු කාලෙසු උපට්ඨානත්ථං උපගමනෙන. සිපපුග්ගහණත්ථං පන උපගමනං උපට්ඨානන්තොගධං පයොජනවසෙන ගමනභාවොති ආහ **"සිපපුග්ගහණ -පෙ- හොන්තී"**ති. සොතුං ඉච්ඡා **සුස්සූසා**; සා පන ආචරියෙ, සික්ඛිතබ්බසිකෙඛ ච ආදරගාරවපුබ්බිකා ඉච්ඡිතබ්බා "අද්ධා ඉමිනා සිපපෙන සික්ඛිතෙන එවරූපං ගුණං පටිලභිස්සාමී"ති. තථාභූතඤ්ච තං සවනං සද්ධාපුබ්බඞ්ගමං හොතීති ආහ **"සද්දහිත්වා සවනෙනා"**ති. වුත්තමෙවත්ථං ව්‍යතිරෙක-වසෙන දස්සෙතුං **"අසද්දහිත්වා -පෙ- නාධිගච්ඡතී"**ති වුත්තං. තස්මා තස්සත්ථො වුත්තපටිපක්ඛනයෙන වෙදිතබ්බා. යං සන්ධාය "අවසෙසබුද්ධපාරිචරියායා"ති වුත්තං; තං විභජනං අනවසෙසතො දස්සෙතුං **"අණෙනවාසිකෙන හී"**තිආදි වුත්තං. **පච්චුපට්ඨානාදීනී**ති ආදි-සද්දෙන ආසනපඤ්ඤාපනං, බීජනන්හි එවමාදිං සඞ්ගණ්හාති. **අණෙනවාසිකවත්තන්හී**

අන්තෙවාසිකෙන ආචරියමහි සම්මාවත්තනිතබ්බවත්තං. **සිප්පපටිග්ගහණේනාති** සිප්පග්ගහණස්ස සඤ්ඤාචිච්චං උග්ගහණේන. තස්ස හි සුට්ඨු උග්ගහණේන තදනුසාරෙනස්ස පයොගොපි සම්මදෙව උග්ගහිතො හොතීති. තෙනාහ **"ථොකං ගහෙත්වා"**තිආදි.

සුවිනිතං විනෙන්තීති ඉධ ආචාරවිනයො අධිප්පෙතො. සිප්පසම්පන සික්ඛාපනවිනයො "සුග්ගහිතං ගාහාපෙන්ති"ති ඉමිනාව සඞ්ගහිතොති වුත්තං. **"එවං තෙ නිසීදිතබ්බ"**න්තිආදි. ආචරියා හි නාම අන්තෙවාසිකෙ න දිට්ඨමත්තෙ එව විනෙන්ති; අථ ඛො සම්පරායිකෙපීති ආහ **"පාපම්හා වජ්ජෙතබ්බා"**ති. සිප්පග්ගහණස්ස උග්ගණ්හනං නාම යාවදෙව පයොගසම්පාදනත්ථන්ති ආහ **"පයොගං දස්සෙත්වා ගණ්හාපෙන්ති"**ති. **මිත්තාමච්චෙසූති** අත්තනො මිත්තාමච්චෙසු. **පටියාදෙන්තීති** පරිග්ගහෙත්වා නං මමත්තවසෙන පටියාදෙන්ති. "අයං අම්හාකං අන්තෙවාසිකො"තිආදිනා හි අත්තනො පරිග්ගහිතදස්සනමුඛෙන වෙව "බහුස්සුතො"තිආදිනා තස්ස ගුණපරිග්ගණ්හනමුඛෙ ච තං තෙසං පටියාදෙන්ති. **සබ්බදිසාසු රක්ඛං කරොන්තී**ති වාතුද්දිසභාවසම්පාදනෙනස්ස සබ්බත්ථ සුඛජීවිභාවසාධනතො. තෙනාහ **"උග්ගහිතසිප්පො හී"**තිආදි. සත්තානඤ්හි දුවිධා සරීරරක්ඛා අබ්භන්තරපරිස්සයපටිඝාතෙන, බාහිරපරිස්සයපටිඝාතෙන ච. තත්ථ **අබ්භන්තරපරිස්සයො** බ්‍යාපිපාසාදිහෙදෙ; සො ලාභසිද්ධියා පටිහඤ්ඤතීති තාය තජ්ජාපරිහාරසංවිධානතො. **බාහිරපරිස්සයා** චොරඅමනුස්සාදිහෙතුකො; සො විජ්ජාසිද්ධියා පටිහඤ්ඤතීති තාය තජ්ජාපරිහාරසංවිධානතො. තෙන වුත්තං **"යං යං දිස"**න්තිආදි.

පුබ්බෙ "උග්ගහිතසිප්පො හී"තිආදිනා සිප්පසික්ඛාපනෙනෙව ලාභුප්පත්තියා දිසාසු පරිත්තාණකරණං දස්සිතං; ඉදානි "යං වා "සො"තිආදිනා තස්ස උග්ගහිතසිප්පස්ස නිප්ඵත්තිවසෙන ගුණකිත්තනමුඛෙන පගුණභාවනෙනපි ලාභුප්පත්තියාති අයමෙතෙසං විකප්පානං භෙදෙ. **සෙසන්ති** "පටිවිජ්ඣන්තා හොන්ති"තිආදිකං පාළිආගතං, "එවඤ්ච පන වත්වා"තිආදිකං අට්ඨකථාගතඤ්ච. **එත්ථාති** එතස්මිං දුතියදිසාවාරෙ. **පුබ්බභාගෙනෙවාති** පුබ්බෙ පඨමදිසාවාරෙ වුත්තනයෙනෙව.

269. **සම්මානනා** නාම සම්භාවනා; සා පන අත්ථචරියාලක්ඛණා ච දූනලක්ඛණා ච වත්තුප්පඤ්චමට්ඨානෙහෙව සඞ්ගහිතාති පියවචනලක්ඛණං තං දස්සෙතුං **"සම්භාවිතභාවත්ථාය"**ති වුත්තං. විගතමානනා **විමානනා; න විමානනා අවිමානනා;**[1] විමානනාය අකරණං. තෙනාහ "යථා දූසකම්මකාරාදයො"තිආදි සාමිකෙන හි විමානිතානං ඉස්සිනං සබ්බා පරිජනො විමානෙතියෙව. **පරිචරණෙනාති** ඉන්ද්‍රියානි පරිවරණෙන. **තං අනිවරති නාම** තං අත්තනො ගිහිනිං අතිමඤ්ඤාදිවා අගණෙත්වා වත්තනතො. **ඉස්සරිය වොස්සග්ගෙනාති** එත්ථ යාදිසො ඉස්සරියවොස්සග්ගෙන ගිහිනියා අනුවිජ්ජිකො; තං දස්සෙතුං **"භත්තගෙහෙ විස්සට්ඨෙ"**තිආහ. ගෙහෙ එව ඨත්වා විචාරෙතබ්බම්පි හි කසිවාණිජ්ජාදිකම්මං කුලිත්ථියා භාරො න හොති; සාමිකස්සෙව භාරො; තතො ආගතස්සාපනෙය්‍යං පන තාය සුගුත්තං කත්වා ඨපෙතබ්බං හොති. **"සබ්බං ඉස්සරියං විස්සට්ඨං නාම හොති"**ති එතා මඤ්ඤන්තීති අධිප්පායො. ඉත්ථියො නාම පුත්තලාභෙන විය මහග්ඝවිපුලාලඞ්කාරලාභෙනපි සන්තුස්සන්තෙවාති තාසං තොසනං අලඞ්කාරදානන්ති ආහ **"අත්තනො විභවානුරූපෙනා"**ති.

1. අනවමානනාය (පාළියං, අට්ඨකථායඤ්ච)

කුලිත්ථියා සංවිහිතබ්බකම්මන්තා නාම ආහාරසම්පාදනවිචාරපකාරාති ආහ **"යාගුභත්තපචනඛාදනීයාදීනී"**තිආදි. **සම්මානනාදීහි** යථාරහං පිය-වචනෙහි වෙව භොජනදානාදීහි ච **පහෙනකපෙසනාදීහි** අඤ්ඤතෝ, තත්‍රේව වා උපජ්ඣායස්ස පණ්ණාකාරස්ස ඡණදිවසාදීසු පෙසෙතබ්බපිය-භණ්ඩෙහි ච **සඞ්ගහිතපරිජනා.** ගෙහසාමිනියා අන්‍තෝ ගෙහජනෝ නිච්චං සඞ්ගහිතෝ එවාති වුත්තං **"ඉධ පරිජනෝ නාම -පෙ- ඤාතිජනෝ"**ති. **ආහතධනානන්‍ති** බාහිරතෝ අන්‍තොගෙහං පවෙසිතධනං. ගිහිනියා නාම පඨමං ආහාරසම්පාදනෙ කොසල්ලං ඉච්ඡිතබ්බං; තස්මා ච යුත්තපයුත්තතා; තතෝ සාමිකස්ස ඉත්ථිජනායත්තෙසු කිච්චාකිච්චෙසු; තතෝ පුත්තානං පරිජනස්ස කාතබ්බකිච්චෙසූති ආහ **"යාගුභත්තසම්පාදනාදීසූ"**තිආදි. **"නික්කොසජ්ජා"**ති වත්වා තමෙව නික්කොසජ්ජතං ව්‍යතිරෙකතෝ, අන්වයතෝ ච විභාවෙතුං **"යථා"**තිආදි වුත්තං. **ඉධා**ති ඉමස්මිං තතියදිසාවාරෙ. **පුරිමනයෙනෙවා**ති පඨමදිසාවාරෙ වුත්තනයෙනෙව. ඉති භගවා "පච්ඡිමා දිසා පුත්තදාරා"ති උද්දිසිත්වාපි දූරවසෙනෙව පච්ඡිමං දිසං විස්සජ්ජෙසි; න පුත්තවසෙන. කස්මා? පුත්තා හි දූරකකාලෙ අත්තනෝ මාතු අනුගහ-ණහනෙනෙව අනුග්ගහිතා හොන්ති අනුකම්පිතා; විඤ්ඤුතං පත්තකාලෙ පන යථා තෙපි තඤ්ඤෙව අනුග්ගහෙතබ්බා; සවායං විධි "පාපා නිවාරෙන්තී"ති-ආදිනා පඨමදිසාවාරෙ දිස්සතෙව එවාති කිං පුන විස්සජ්ජනෙනාති. දූනාදිසඞ්ගහවත්ථූසු යං වත්තං; තං හෙට්ඨා වුත්තමෙවාති.

270. වත්තාරිපි ඨානානි ලඞ්ඝිත්වා පඤ්චමමෙව ඨානං විවරිතුං **"අවිසංවාදනතායා"**තිආදි වුත්තං. තත්‍ථ **යස්ස යස්ස නාමං ගණ්හාතී**ති සහායෝ අත්තිකභාවෙන යස්ස යස්ස වත්ථුනෝ නාමං කථෙති. **අවිසං-වාදෙතබ්බා**ති එත්‍ථ දුවිධං අවිසංවාදනං වාචාය, පයොගෙන චාති තං දුවිධම්පි දස්සෙතුං **"ඉදම්පී"**තිආදි වුත්තං. **"දූනෙනා"**ති ච ඉදං නිදස්සනමත්තං දට්ඨබ්බං ඉතරසඞ්ගහවත්ථුවසෙනපි අවිසංවාදෙන්තා සඞ්ගණ්හනස්ස ලබ්භනතෝ, ඉච්ඡිතබ්බතෝ ච. අපරා පච්ඡිමා පජා **අපරපජා;** අපරාපරං උප්පජ්ජනා වා පජා **අපරපජා. පමුස්සන්තා** නාම මම්මායන්තා, සක්කාරකිරියා චාති නදුභයං දස්සෙතුං **"කෙළායන්තී"**තිආදි වුත්තං. **මම්මායන්තී**ති මමත්තං කරොන්ති.

271. **යථාබලං කම්මන්තසංවිධානෙනා**ති දූසකම්මකරානං යථාබලං බලානුරූපං තෙසං තෙසං කම්මන්තානං සංවිදහනෙන විචාරණෙන; කාරාපනෙනාති අත්‍ථෝ. තෙනාහ **"දහරෙහී"**තිආදි **භත්තවෙතනානුප්පදානෙනා**ති තස්ස තස්ස දූසකම්මකරස්ස අනුරූපං භත්තස්ස, වෙතනස්ස ච පදානෙන. තෙනෙවාහ **"අයං බුද්ධඛාදනෙනා"**තිආදි. **හෙඨෙත්වාදීනී**ති ආදි-සද්දෙන සප්පායාහාරවසනට්ඨානාදිං සඞ්ගණ්හාති. සාතහාවෙ එව රසානං **අච්ඡරියතා**නි ආහ **"අච්ඡරියෙ මධුරරසෙ"**ති. **තෙසන්ති** දූසකම්මකරානං. **වොස්සජ්ජනෙනා**ති කම්මකරණතො විස්සජ්ජනෙන. **වෙලං ඤත්වා**ති "පහාරාවසෙසෙ, උපඩ්ඪපහාරාවසෙසෙ වා දිවසෙ"නි වෙලං ඤත්වා. යෙ කොචි මනුස්සභාවෙ **ඡණෙ** නාම. කත්තිකුස්සභෙ, එගුණ්ණුස්සභෙති එවං නක්ඛත්තසල්ලක්ඛිතෙ මනුස්සභෙ **නක්ඛත්තෙ. පුබ්බුට්ඨායිකා, පච්ඡානිපාතිනී**ති ච මහාසුදස්සනෙ[1] වුත්තා එවාති ඉධ අනාමට්ඨා.

දිනනාදූයිනෙනාති පුබ්බපදාවධාරණවසෙන සාවධාරණවචනන්‍ති අවධාරණෙන නිවත්තිතං දස්සෙතුං **"චොරිකාය කිඤ්චි අහහෙට්ඨා"**ති

1. දී-ඨ 2 - 219 පිට.

වුත්තං. තෙනාහ **"සාමිකෙහි දිනනයෙව ආදිසිතො"**ති. **න මයං කිඤ්චි ලභාමාති අනුජ්ඣාසිඤ්ඤාති** පටිසෙධඤ්චයෙන තෙහි ලද්ධබ්බස්ස ලාභං දසෙසති. **"කිං එතස්ස සමණස්ස සක්‍යපුත්තියස්ස තුණ්හීභූතස්ස නිසීදනෙනා"**ති ඉදං තුට්ඨහදයතාය කාරණදස්සනං පටිපක්ඛදූරීභාවතො. **තුට්ඨහදයතාදස්සනම්පි** කම්මස්ස සුකතකාරිතාය කාරණදස්සනං. **කිත්තති** එව වණ්ණෙති **කිත්තිවණ්ණෙති; තං කිත්තිවණ්ණං** ගුණකථං හරන්ති තං තං දිසං උපහරන්තීති **කිත්තිවණ්ණහරා.** තථා තථා කිත්තෙතබ්බතො හි **කිත්තති;** ගුණෙ; තෙසං වණ්ණනං කථනං **වණ්ණභාරා.** තෙනාහ **"ගුණකථාහාරකා"**ති.

272. කාරණභූතා මෙත්තා එතෙසං අත්ථීති **මෙත්තානි;** කායකම්මාදීනි. යානි පන තානි යථා යථා ච සම්භවන්ති; තං දස්සෙතුං **"තඤ්ච"**ත්‍යාදි වුත්තං. **"විහාරගමන"**න්ත්‍යාදීසු "මෙත්තාචිත්තං පච්චුපට්ඨාපෙත්වා"ති පදං ආහරිත්වා යොජෙතබ්බං. **අනාවටදවාරතායා**ති එත්ථ **දවාරං** නාම අලොභජ්ඣාසයතා දානස්ස මුඛභාවතො. තස්ස සතො දෙය්‍යධම්මස්ස දානකාමතා **අනාවටතා** එවං හි ඝරමාවසන්තො කුලපුත්තො ගෙහද්වාරෙ පිහිතෙපි අනාවටද්වාරොව එව; අඤ්ඤථා අපිහිතෙපි ඝරද්වාරෙ ආවටද්වාරොව එවාති. තෙන වුත්තං **"තඤ්ච"**ත්‍යාදි විවරිත්වාපි වසන්තොති වචනසෙසො. **සීදහිඤ්ඤාපීති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **"සීලවන්තෙනස්ස"**ති ඉදං පටිග්ගාහකතො දක්ඛිණාවිසුද්ධිදස්සනත්ථං වුත්තං. කරුණාඛෙත්තෙපි දුන්නෙන අනාවටද්වාරතා එව. **"සන්තෙ සත්තෙ"**ති ඉමිනා **අසන්තං** නත්ථිවචනං පුච්ඡිතපටිවචනං විය ඉච්ඡිතබ්බමෙවාති දස්සෙති විඤ්ඤූනං අත්තිකානං චිත්තමද්දවකරණතො. **"පුරෙභත්තං පරිභුඤ්ජිතබ්බක"**න්ති ඉදං යාවකාලිකෙ එව ආමිසභාවස්ස නිරාළහතාය වුත්තං.

"සබ්බෙ සත්තා"ති ඉදං තෙසං සමණබ්‍රාහ්මණානං අජ්ඣාසයසම්පත්ති-දස්සනං පකතිපාතාභාවදීපනතො, ඔතිණ්ණොපි එරණ්ඩයපි මෙත්තාභාවනාය ලබ්භනතො. යාය කුසලාභිවඩ්ඪිආකඞ්ඛාය තෙසං උපට්ඨාකානං; තථා නෙසං ගෙහපවිසනං; තං සන්ධායාහ **"පවිසනතොපි කල්‍යාණෙන චෙතසා අනුකම්පන්තී නාම"**ති. **සුතස්ස පරියොදපනා** නාම තස්ස යාථාවතො අත්ථං විභාවෙත්වා විචිකිච්ඡාතමවිධමනෙන විසොධනන්ති ආහ **"අත්ථං කථෙත්වා ධම්මං විනොදෙන්තී"**ති. සවනං නාම ධම්මස්ස යාවදෙව සම්මාපටිපජ්ජනාය අසති තස්මිං තස්ස නිරත්ථකභාවතො; තස්මා සුතස්ස පරියොදපනං නාම සම්මාපටිපජ්ජාපනන්ති ආහ **"තථත්තාය වා පටිපජ්ජාපෙන්තී"**ති.

273. **අලමත්තෙනා**[1]ති සමත්ථසභාවො; සො ච අත්ථතො සමත්ථො එවාති **"අගාරං අජ්ඣාවසනසමත්ථො"**ති වුත්තං. **දිසානමස්සනට්ඨානෙති** යථාවුත්තදිසානං පච්චුපට්ඨානසඞ්ඛාතෙ නමස්සනකාරණෙ. පණ්ඩිතො හුත්වා කුසලො ඡෙකො ලභතෙ යසන්ති යොජනා. සණ්හගුණයොගතො **සණ්හා; සණ්හගුණොනි** පනෙත්ථ සුඛුමනිපුණපඤ්ඤා, මුදුවාචාති දස්සෙන්තො **"සුඛුම -පෙ- භණනෙන වා"**ති වුත්තං. **දිසානමස්සනට්ඨානොනාති** යෙන ඤාණෙන යථාවුත්තා ඡ දිසා වුත්තනයෙන පටිපජ්ජන්තො නමස්සති නාම; තං ඤාණං දිසානමස්සනට්ඨානං; තෙන **පටිභානවා.** තෙන හි තංතංකිච්චයුත්තපත්තවසෙන පටිපජ්ජන්තො ඉධ "පටිභානවා"ති වුත්තො. **නිවාතවුත්තීති** පණ්ඩිතාසීලො. **අත්තෙදෙනාති** න ථෙද්ධා. **ථම්භරහිතොනි** චිත්තස්ස උද්ධුමාතලක්ඛණෙන ථම්භිතභාවෙන විරහිතො. **උට්ඨානවීරියසම්පන්නොනාති** කායිකෙන වීරියෙන සම්පන්නාගතො.

1. අලමත්තෙ (සී. අ.)

නිරන්තරකරණවසෙනාති ආරද්ධස්ස කම්මස්ස සතතකාරිතාවසෙන. **ඨානුප්පත්තියා පඤ්ඤායා**ති තස්මිං තස්මිං අත්ථකිච්චෙ උපට්ඨිතෙ ඨානසො තඞ්ඛණෙ එව උප්පජ්ජනකපඤ්ඤාය.

සඞ්ගහකරොනීති යථාරහං සත්තානං සඞ්ගණ්හනකො. **මිත්තකරොනී**ති මිත්තභාවකරො; සො පන අත්ථතො මිත්තෙ පරියෙසනකො නාම හොතීති වුත්තං **"මිත්තගවෙසනො"**ති. යථාවුත්තං වදං වචනං ජානාතීති වදඤ්ඤූති ආහ **"පුඞ්ඛාරිණා වුත්තවචනං ජානාති"**ති. ඉදානි තමෙවත්ථං සඞ්ඛෙපෙන වුත්තං විත්ථාරවසෙන දස්සෙතුං **"සභායකස්සා"**තිආදි වුත්තං. පුබ්බෙ යථාපවත්තනාය වාචාය ජානනෙ වදඤ්ඤුතං දස්සෙත්වා ඉදානි ආකාරසල්ලක්ඛණෙන අපපවත්තනාය වාචාය ජානනෙපි වදඤ්ඤුතං දස්සෙතුං "අපිචා"තිආදි වුත්තං. **"යෙන යෙන වා පනා"**ති ආදිනා වචනීයත්ථං **වදඤ්ඤූ**-සද්දස්ස දස්සෙති. **නෙතා**ති යථාධිප්පෙතමත්ථං පච්චක්ඛතො පාපෙතා. තෙනාහ **"තං තං අත්ථං දස්සෙනෙනා පඤ්ඤාය නෙතා"**ති. නෙති තං තං අත්ථන්ති ආනෙත්වා සම්බන්ධො. **පුග්ගපුග්ගං නෙතී**ති අනු අනු නෙති; තං තං අත්ථන්ති ආනෙත්වා යොජනා.

තස්මිං තස්මින්ති තස්මිං තස්මිං ඤානාදීහි සඞ්ගහෙහි සඞ්ගහෙතබ්බෙ පුග්ගලෙ. **ආණියා**ති අක්ඛිසිඝතාය ආණියා. **යායතො**ති ගච්ඡතො. **පුත්තනිකාරණා**නි පුත්තනිමිත්තං. පුත්තහෙතුකඤ්හි පුත්තෙන කත්තබ්බං මානං වා පූජං වා.

උපයොගවචනෙති උපයොගත්ථෙ. **වුච්චතීති වචනං**; අත්ථො. උපයොගවචනෙ වා වත්තබ්බෙ. **පච්චත්තන්ති** පච්චත්තවචනං. **සම්මා පෙක්ඛිතබ්බන්ති** සම්මදෙව කාතබ්බං පෙක්ඛිතබ්බන්ති **පසංසනීයා**ති පසංසිතබ්බා. භවන්ති එතෙ සඞ්ගහෙතබ්බෙ තත්ථ පුග්ගලෙ යථාරහං පවත්තෙතබ්බානීති අධිප්පායො.

274. **"ඉති භගවා"**තිආදි නිගමනං. **යා දිසා**ති යා මාතාපිතුආදිලක්ඛණා පුරත්ථිමාදිදිසා. **නමස්සෙ**ති නමස්සෙය්‍යාසීති අත්ථො. "යථා කථං පන"ත්‍යාදිකාය ගහපතිපුත්තස්ස පුච්ඡාය වසෙන දෙසනාය ආරද්ධත්තා **"පුච්ඡාය ඨිතා"**ති වුත්තං. **අඛණ්ඩිතං නාම** ගිහිනා කත්තබ්බකමෙ අපපමාදපටිපත්තියා අනවසෙසතො කථිතත්තා. මාතාපිතුආදීසු හි තෙහි ච පටිපජ්ජිතබ්බපටිපත්තියා නිරවසෙසතො කථනෙනෙව රාජාදීසුපි පටිපජ්ජිතබ්බවිධි අත්ථතො කථිතො එව හොතීති. ගිහිනො විනීයන්ති, විනයං උපෙන්ති එතෙනාති **ගිහිවිනයො**. **යථානුසිට්ඨන්ති** යථා ඉධ සත්ථාරා අනුසිට්ඨා ගිහිවාරිත්තං; තථා තෙන පකාරෙන තං අවිරාධෙත්වා. **පබ්බජ්ජමානස්ස වුද්ධියෙව පාටිකඞ්ඛා**නි දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකපරමත්ථෙහි වුද්ධියෙව ඉච්ඡිතබ්බා අවස්සමභාවිනීති.

සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය
සිඞ්ගාලසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

9. ආටානාටිය සුත්ත

පඨමභාණවාරවණ්ණනා

275. "චතුද්දිසං රක්ඛං ඨපෙත්වා"ති ඉදං දිවසු ඨානෙසු චතූසු දිසාසු ඨපිතං රක්ඛං සන්ධාය වුත්තන්ති තදුභයං දස්සෙතුං **"අසුරසෙනාය"**ති-ආදි වුත්තං. අත්තනෝ හි අධිකාරෙ, අත්තනෝ රක්ඛාය ච අප්පමජ්ජනෙන තෙසං ඉදං දිවසු ඨානෙසු චතූසු දිසාසු ආරක්ඛඨපනං. යං හි තං අසුර-සෙනාය පටිසෙධනත්ථං දෙවපුරෙ චතූසු දිසාසු සක්කස්ස දෙවානමින්දස්ස ආරක්ඛඨපනං; තං අත්තනෝ **අධිකාරෙ අප්පමජ්ජනං.** යං පන නෙසං භගවතෝ සන්තිකං උපසඞ්කමනෙ චතූසු දිසාසු ආරක්ඛඨපනං; තං අත්තනෝ **කතාරක්ඛාය අප්පමජ්ජනං.** තෙන වුත්තං **"අසුරසෙනාය නිවාරණත්ථ"**නන්ති-ආදි; පාළියං **චතුද්දිසන්ති** භුම්මත්ථෙ උපයොගවචනන්ති භුම්මවසෙන තදත්ථං දස්සෙන්තො **"චතූසු දිසාසූ"**ති ආහ. **ආරක්ඛං ඨපෙත්වා**ති වෙස්සවණාදයො චත්තාරො මහාරාජානො අත්තනා අත්තනා රක්ඛිතබ්බ-දිසාසු ආරක්ඛං ඨපෙත්වා ගුත්තිං සම්මදෙව විදහිත්වා **බලගුම්බං ඨපෙත්වා**ති යක්ඛසෙනාදිසෙනාබලසමූහං ඨපෙත්වා. **ඔවරණං ඨපෙත්වා**ති පවිපක්ඛ-නිසෙධනසමත්ථං ආවරණං ඨපෙත්වා. ඉති තීහි පදෙහි යථාක්කමං පවෙචකං දෙවනගරද්වාරස්ස අන්තෙ, ද්වාරසමීපෙ; ද්වාරතෝ බහි, දිසාරක්ඛාවස-නොති තිවිධාය රක්ඛාය ඨපිතභාවෙ වා දීපිතෝ. තෙනාහ **"එවං සක්කස්ස -පෙ- කතත්තා"**ති. සත්ත බුද්ධ **ආරබ්භාති** එත්ථ සත්තෙනව බුද්ධ ආරබ්භ පරිබ්බ්‍රූහනකාරණං **මහාසඳ්දනිද්දෙසෙ**[1] වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. **ධම්මඅණන්ති** ධම්මමයං ආණං; සද්ධූ ධම්මවක්කන්ති අත්ථෝ. "පරිසතෝ බාහිරභාවෙ, අසමෙභාගෙ"ති එවමාදිං **ඉදඤ්චිදඤ්චු විවජ්ජනකරණං කරිස්සාමා**ති. **සාවෙන්තී**ති චතූහිපි පරිසාහි පරිවාරෙන අනුසාවනං; යථා සක්කෙ දෙවානමින්දෙ අසුරසෙනාය නිවාරණත්ථං චතූසු දිසාසු ආරක්ඛං ඨපාපෙති; එවං මහාරාජානොපි තාදිසෙ කිච්චවිසෙසෙ අත්තනෝ ආරක්ඛං ඨපෙන්තී. ඉමෙසම්පි හි තතෝ සාසඞ්කං සප්පටිභයන්ති. තෙන වුත්තං **"අත්තනොපී"**තිආදි.

අභික්කන්තතාති අතික්කන්තතා; විගතාති අත්ථොති ආහ **"ඛයෙ දිස්සතී"**ති. තෙනෙව හි "නික්ඛන්තෙ පඨමෙ යාමෙ"ති අනන්තරං වුත්තං. **අභික්කන්තතරොති** අතිවිය කන්තතරෝ. තාදිසෙ ච සුන්දරෙ භද්දකෙ නාම හොතීති ආහ **"සුන්දරෙ දිස්සතී"**යි.

කොති දෙවනාගයක්ඛගන්ධබ්බාදීසු කො කතමෙ. **මෙති** මම. **පාදූනීති** පාදෙ. **ඉද්ධියාති** ඉමාය එවරූපාය දෙවිද්ධියා. **"යසසා"**ති ඉමිනා එදිසෙන පරිවාරෙන, පරිවෙජ්ජෙන ච. **ජලන්ති** විජ්ජොතමානෙ. **අභික්කන්තවණ්ණාති** අතිවිය කන්තෙන කමනීයෙන අභිරූපෙන. **වණ්ණ-නාති** සරීරවණ්ණනිභාය. **සබ්බා ඔභාසයං දිසාති** දසපි දිසා පභාසෙන්තො චන්දෙ විය, සූරියෙ විය ච එකොභාසං එකාලොකං කරොන්තොති ගාථාය අත්ථෝ. **අභිරූපෙති** උළාරරූපෙ සම්පන්නරූපෙ. **අබ්භනුමොදනෙති** සම්පහංසනෙ. **ඉධ පනාති** "අභික්කන්තාය රත්තියා"ති එතස්මිං පදෙ. **තෙනාති** ඛයපරියායත්තා.

---

1. දී-ඨ 298 පිටෙ.

රූපායතනාදිසූති ආදි-සද්දෙන අක්ඛරාදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **සුවණ්ණවණ්ණා**ති **සුවණ්ණවජ්ජී**ති අයමෙත්ථ අත්ථොති ආහ **"ජච්චියා"**ති. තථා හි වුත්තං "කඤ්චනසන්නිභත්තාවෝ"ති.[1] **සඤ්ඤුළ්ලහා**ති සඞ්ගණ්හිතා. **වණ්ණා**ති ගුණවණ්ණනා**ති** ආහ **"ථුතියා"**නති; ථොමනායනන්ති අත්ථො. **කුලවණ්ණහී**ති ඛත්තියාදිකුලකොට්ඨාසෙ. තත්ථ "අවෙජ්ජා විපසල්ලාසො"ති-ආදිනා වණ්ණේතබ්බට්ඨෙන **වණ්ණා**; ජච්චි. වණ්ණනට්ඨෙන **වණ්ණා**; ථුති. අභිත්ථවනට්ඨෙන **වණ්ණා**; ථුති. අඤ්ඤමඤ්ඤං අසඞ්කරතො වණ්ණේතබ්බතො ඨපෙතබ්බතො **වණ්ණා**; ඛත්තියාදිකුලවගෙහා. වණ්ණේ-යති ඤාපෙති එතෙනාති **වණ්ණා**; ඤාපකං කාරණං. වණ්ණනතො ථුතිරඤ්ඣාදිභාවෙන උපට්ඨානතො **වණ්ණා**; සඤ්ඤාණං. "මහන්තං බුද්ධකං මජ්ඣිම"න්ති වණ්ණේතබ්බතො පමාණෙතබ්බතො **වණ්ණා**; පමාණං වණ්ණේයති වත්ථුනා විවරියතීති **වණ්ණා**; රූපායතනන්ති එවං තස්මිං තස්මිං අත්ථේ වණ්ණ-සද්දස්ස පවත්ති වෙදිතබ්බා. **ඉමා**ති වණ්ණසද්දෙ. **ජච්චියං දට්ඨබ්බා** රූපායතනෙ ගය්හමාන'ස්ස ජච්චිමුඛෙනෙව ගහෙතබ්බතො. "ජච්චතා පන වණ්ණධාතු එව සුවණ්ණවණ්ණා"ති එත්ථ **වණ්ණ**ග්ගහණෙන ගහිතා"ති අපරෙ.

කෙවලපරිපුණ්ණානති එකදෙසම්පි අසෙසෙත්වා නිරවසෙසතොව පරි-පුණ්ණන්ති අයමෙත්ථ අත්ථොති ආහ **"අනවසෙසතා අත්ථෙ"**ති. **කෙවලකප්පා**නි **කප්ප**-සද්දෙ නිපාතෙ පදපූරණමත්තං; කෙවලං ඉවෙව අත්ථෙ. **කෙවල**-සද්දෙ බහුලවාචීති ආහ **"යෙභුය්‍යතා අත්ථෙ"**ති. කෙචි පන "ඊසකං අසමත්තා කෙවලකප්පා"නි[2] වදන්ති. එවං සති අනවසෙසත්ථෙ එව කෙවල-සද්දත්ථෙ සියා; අනත්ථන්තරෙන පන කප්ප-සද්දෙන පදවඩ්ඪනං කතං කෙවලං එව කෙවලකප්පන්ති. අථ වා කප්ප-නීයතා, පඤ්ඤපෙතබ්බතා කෙවලකප්පා. **අබ්‍යාමිස්සතා** විජාතියෙන අසඞ්කරා සුද්ධතා. **අනතිරෙකතා** තංපරමතා විසෙසාභාවෙ. **කෙවල-කප්පන්ති** කෙවලං දළ්හං කත්වාති අත්ථෙ. **කෙවලං** වුච්චති නිබ්බානං සබ්බසඞ්ඛතවිවිත්තත්තා. තං එතස්ස අධිගතං අත්ථීති **කෙවලී**; සවජ්ඣකත-නිරොධෙ ඛීණාසවෙ.

කප්ප-සද්දෙ පනායං සළ්ලසඞ්ගෙහා, අනුපසඞ්ගෙහා චාති අධිප්පායෙන ඔකප්පනීයපදෙ ලබ්භමානං **කප්පනීය**සද්දමත්තං නිදස්සෙන්ති; අඤ්ඤථා කප්ප-සද්දස්ස අත්ථුද්ධාරෙ ඔකප්පනීයපදං අනිදස්සනමෙව සියා. **සමණ-කප්පෙහී**ති විනයකම්මාධිට්ඨාහි සමණවොහාරෙහි. **නිච්චකප්පන්ති** නිච්ච-කාලං. **පඤ්ඤත්තී**ති නාමං හෙතං තස්ස ආයස්මතො; යදිදං කප්පොති **කප්පිතකෙසමස්සූ**ති කත්තරියා ඡෙදිතකෙසමස්සූ. **දවඩ්ඪුලකප්පොති** මජ්ඣන්හිකවෙලාය ච්‍ඡිකන්නාය ච දවඩ්ඪුලතාච්ඡිකප්පො. **ලෙසෙනා**ති අප්පදෙසෙ අනවසෙසං එරිතුං සම්භවස්ස ඔභාසස්ස කෙනචි කාරණෙන එකදෙස-එරණම්පි සියා; අයං පන සබ්බසොව එරීති දස්සෙතුං සමන්තතෙත්ථ **කප්ප**-සද්දෙ ගහිතොති ආහ **"අනවසෙසං සමන්තතෙතා"**ති.

යසමා දෙවතානං සරීරප්පභා ද්වාදසයොජනමත්තං ඨානං, තතො භියොති එරිත්වා තිට්ඨති; තථා වත්ථාභරණාදීහි සම්මට්ඨිතා පභා; තස්මා වුත්තං **"චන්දිමා විය, සූරියො විය ච එකොභාසං එකං පජ්ජොතං කරිත්වා"**ති. කස්මා එතෙ මහාරාජානෙ භගවතෙ සන්තිකෙ නිසීදිංසු;

1. දී 2-15; දී 3-118, 130; ම 2-337 පිටෙසු
2. අසමත්තං කෙවලං කෙවලකප්පන්ති. (?)

නනු යෙභුය්‍යෙන දෙවතා භගවතො සන්තිකං උපගතා ඨත්වාව කථෙතබ්බං කථෙන්තා ගච්ඡන්තීති? සච්චමෙතං; ඉධ පන නිසීදනෙ කාරණං අත්ථි; තං දස්සෙතුං **"දෙවතාහි"**නාදි වුත්තං. "ඉදං පරිත්තං නාම සත්ත බුද්ධපටිසංයුත්තං ගරු; තස්මා න අමෙහි ඨත්වා "ගහෙතබ්බ"න්ති විඤ්ඤත්වා **පරිත්තගාරවවසෙන නිසීදිංසු.**

276. කස්මා පනෙත්ථ වෙස්සවණො එව කථෙසි; න ඉතරෙසු යො කොචීති තත්ථ කාරණං දස්සෙතුං **"කිඤ්චාපී"**තිආදි වුත්තං. **විස්සාසිකෙහි** අභිණ්හං උපසඞ්කමනෙන. **බ්‍යත්තොති** විසාරදො; තඤ්චස්ස වෙය්‍යත්තියං සුට්ඨු සික්ඛිතභාවෙනාති ආහ **"සුසික්ඛිතො"**ති. මනුස්සෙසු විය හි දෙවෙසුපි කොචිදෙව පුරිමජාතිපරිචයෙන සුසික්ඛිතො හොති; තත්‍රාපි කොවිදෙව යථාධිප්පෙතමත්ථං වත්තුං සමත්ථො පරිපුණ්ණපදබ්‍යඤ්ජනාය පොරියා වාචාය සමන්නාගතො. "මහෙසක්ඛා"ති ඉමස්ස අත්ථවචනං "ආනුභාවසම්පන්නා"ති; **මහෙසක්ඛාති** වා මහාපරිවාරාති අත්ථො. පාණාතිපාතෙ ආදීනවදස්සනෙනෙව තංපරියායතො තතො වෙරමණියං ආනිසංසො පාකටො හොතීති **"ආදීනවං දස්සෙත්වා"** ඉච්චෙව වුත්තං. **තෙසු සෙනාසනෙසූති** යානි "අරඤ්ඤවනපත්ථානී"තිආදිනා[1]. වුත්තානි භික්ඛූනං වසනට්ඨානභූතානි අරඤ්ඤායතනානි; තෙසු භික්ඛූහි සික්ඛිතබ්බතො, ආසිතබ්බතො ච සෙනාසනසඤ්ඤිතෙසු. **නිබද්ධවාසිනොති** රුක්ඛපබ්බත-පටිබද්ධෙසු විමානෙසු නිච්චවාසිතාය නිබද්ධවාසිනො. **බද්ධකතා** ගාථාභාවෙන ගන්ථිතත්තා සම්බන්ධිතත්තා.

"උග්ගණ්හාතු භන්තෙ භගවා"ති අත්තනා වුච්චමානං පරිත්තං භගවන්තං උග්ගණ්හාපෙතුකාමො වෙස්සවණො අවොචාති අධිප්පායෙන චොදකො **"කිං පන භගවතො අපච්චක්ඛඤ්ඤෙව නාම අත්ථී"**ති චොදෙසි. ආචරියො සබ්බත්ථ අපටිහතඤාණචාරස්ස භගවතො න කිඤ්චි අපච්චක්ඛන්නති දස්සෙන්තො "නත්ථී"ති වත්වා "උග්ගණ්හාතු භන්තෙ භගවා"ති වදතො වෙස්සවණස්ස අධිප්පායං විවරන්තො **"ඔකාස-කරණත්ථ"**න්තිආදිමාහ. යථා හි පඤ්චසිඛො ගන්ධබ්බදෙවපුත්තො දෙවානං තාවතිංසානං, බ්‍රහ්මුනො ච සනඞ්කුමාරස්ස සම්මුඛා අත්තනො යථාසුතං ධම්මං භගවතො සන්තිකං උපගන්ත්වා පවෙදෙති; එවමයම්පි මහාරාජා ඉතරෙහි සද්ධිං ආටානාටනගරෙ ගාථාවසෙන බන්ධිතං පරිත්තං භගවතො පවෙදෙතුං **ඔකාසං කාරෙන්තො** "උග්ගණ්හාතු භන්තෙ භගවා"ති **ආහ;** න නං තස්ස පරියාපුණනෙ නියොජෙන්තො. තස්මා **උග්ගණ්හාතූ**ති යථා ඉදං පරිත්තං මයා පවෙදිතමත්තමෙව හුත්වා චතුන්නං පරිසානං චිරකාලං හිතාවහං හොති; එවං උද්ධං ආරක්ඛාය ගණ්හාතූ; සමපටිවිජ්ඣතූති අත්ථො. **සජ්ඣු කථිතෙති** සජ්ඣු ආරොචිතෙ; චතුන්නං පරිසානං සජ්ඣු කථනෙ වාති අත්ථො. **සුඛවිහාරායාති** යක්ඛාදීහි අවිහිංසාය ලද්ධබ්බසුඛවිහාරාය.

277. **සත්තානපි බුද්ධා චක්ඛුම්නෙනා** පඤ්චහි චක්ඛූහි චක්ඛුම්හාභාවෙ ඉසෙසාභාවතො. **තස්මාති** යස්මා චක්ඛුම්හාවො විය සබ්බභූතානුකම්පිතාදයො සබ්බෙපි විසෙසා සත්තන්නම්පි බුද්ධානං සාධාරණා; තස්මා, ගුණනෙ-මිත්තකානෙව වා යස්මා බුද්ධානං නාමානි නාම; න ලිඞ්ගිකාවත්ථි-කායාදිවච්ඡකානි; තස්මා බුද්ධානං ගුණවිසෙසදීපනානි "චක්ඛුම්නන්තස්සා"ති-

1. ම 1-20, 21, 22 පිටෙසු.

ආදිනා[1]. වුත්තානි **එතානි එතෙසඤ්ච සත්ත සත්ත නාමානි හොන්ති.** තෙසං නාමානං සාධාරණභාවං අත්ථවසෙන යොජෙතබ්බාති දස්සෙතුං **"සබ්බඤ්ඤූ"**තිආදි වුත්තං. **සබ්බභූතානුකම්පිනොති** අනඤ්ඤසාධාරණ-මහාකරුණාය සබ්බසත්තානං අනුකම්පිකා. **නහානකිලෙසත්තාති** අට්ඨඞ්ගිකෙන අරියමග්ගජලෙන සපරසන්තානතොසු නිරවසෙසතො ධොතකිලෙසමලත්තා. **මාරසෙනාපමද්දිනොති** සපරිවාරෙ පඤ්චපි මාරෙ පමද්දිතවන්තෙතා. **වුසිතවතෙනාති** මග්ගබ්‍රහ්මචරියවාසං, දසවිධං අරියවාසඤ්ච වුසිතවන්තෙතා. වුසිතවන්තතාය එව බාහිතපාපතා වුත්තා හොතීති "බ්‍රාහ්මණස්සා"ති පදං අනාමට්ඨං. **විමුත්තත්තාති** අනඤ්ඤසාධාරණානං පඤ්චන්නම්පි විමුත්තීනං වසෙන නිරවසෙසතො මුත්තත්තා. **අඛතෙනාති** සරීරඛතෙන, ඤාණඛතෙන ච. දන්තතිංසමහාපුරිසලක්ඛණ[2]අසීති-අනුබ්‍යඤ්ජනෙහි[3] නික්කමනපථතාය, බ්‍යාමප්පභාය, කෙතුමාලාඋණ්හීසප්පභාය ච සරීරඛතෙන නික්කමනකරණතාය යමකමහාපාටිහාරියාදීසු උප්පජ්ජන-කප්පභාය ඤාණඛතෙන නික්කමනකරණතාය. **න එතෙනෙව** "චක්ඛුමා"ති-ආදිනා[1] වුත්තානි **සත්තනාමානි;** අථ ඛො අඤ්ඤානිපි බහූනි අපරිමිතානි නාමානි. කථන්ති ආහ **"අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යානි නාමානි සඞ්ගණ්හන්තෙන මහෙසි-නොති වුත්තත්තා"**නති[4] කෙන වුත්තං? ධම්මසෙනාපතිනා.

යදි එවං කස්මා වෙස්සවණෙන එතානෙව ගණ්හීති ආහ **"අත්තනෙතා පාකටනාමවසෙනා"**ති. **බීණාසවා ජනාති අධිප්පෙතා.** තෙ හි කම්මක්ලෙසෙහි ජාතාපි එවං න පුන ජාතිස්සන්තීති ඉමිනා අත්ථෙන **ජනා.** යථාහ "යෙ ච කාලඤ්ඤූ භූතො"ති.[5] **දෙසනාසීසමත්තන්නි** නිදස්සන-මත්තන්ති අත්ථො; අවයවෙන වා සමුදායුපලක්ඛණමෙතං. සති ච පිසුණ-වාචප්පහාණෙ ඵරුසවාචා පහීනාව හොති; පගෙව ච මුසාවාදෙති **"අපිසුණා"** ඉච්චෙව වුත්තා. **මහන්තානි** මහා අත්තා සභාවො එතෙසන්ති මහන්තා. තෙනාහ **"මහන්තභාවං පත්තා"**ති. **මහන්තානි** වා **මහාඅත්තා;** පරිනිබ්බානපරියොසානාති වුත්තං හොති. මහන්තෙහි වා සීලාදීහි සමන්නාගතා. අයං තාව අට්ඨකථායං ආගතනයෙන අත්ථො. ඉතරෙසං පන මතෙන බුද්ධාදීහි අරියෙහි මහනීයතො පූජනීයතො **මහං** නාම නිබ්බානං; මහං අත්තො එතෙසන්ති **මහන්තා;** නිබ්බානදිට්ඨාති අත්ථො. **නිස්සාරද්ධා**ති සාරජ්ජරහිතා; නිබ්භයාති අත්ථො. තෙනාහ **"විගතලොම-හංසා"**ති.

හිතෙනාති හිතචිත්තං; සත්තානං හිතෙසීති අත්ථො. **යථාභූතං විපස්සිසූනන්ති** පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධෙසු සමුදයාදිතො යාථාවතො විවිධෙනා-කාරෙන පස්සිංසු. "යෙ චාපී"ති පුබ්බ පවත්තබහුවචනෙන අනියමතො වුත්තෙ **තෙසම්පී**ති අත්ථං[6] සම්පදානබහුවචනවසෙන නියමෙත්වා "නමස්සූ"ති ච පදං ආනෙත්වා යොජෙති යං තං-සද්දානං අබ්‍යභිචාරිත සම්බන්ධභාවතො. විපස්සිංසු නමස්සන්තීති වා යොජනා. **පඨමගාථායාති** "යෙ චාපි නිබ්බුතා ලොකෙ"ති එවං වුත්තගාථාය. **දුතියගාථායාති** තදනන්තරගාථාය. තත්ථ **දෙසනාමුඛමත්තන්නි** ඉතරෙසම්පි බුද්ධානං නාමග්ගහණෙ පත්තෙ ඉමසෙසව භගවතො නාමග්ගහණං තථා දෙසනාය මුඛමත්තං; තස්මා තෙපි අත්ථතො ගහිතා එවාති අධිප්පායො. තෙනාහ **"අයම්පි හී"**තිආදි.

---

1 දී 3-159 පිටෙ. 2. දී 2-13; දී 3-117; ම 2-336 පිටෙසු විත්ථාරො
3. ජාතාලඞ්කාරවීථිකාය විජාතමඞ්ගලවණ්ණනායං විත්ථාරො
4. අභි-ටී 1-420; උදාන-ටී 306; පරිසං-ටී 1-277; නෙත්ති-ටී 119 පිටෙසු.
5. බු 5-68 පිටෙ ජාතකෙ 6. අත්ථො (සී)

තත්ථ **අයන්ති** අයං ගාථා. පුරිමයොජනායං තස්සාති විසෙසිතබ්බතාය අභාවතො "යන්ති නිපාතමත්ත"න්ති වුත්තං; ඉධ පන "තස්ස නමත්ථූ"ති එවං සම්බන්ධස්ස ච ඉච්ඡිතත්තා **"ය"**න්ති නාමපදං උපයොගෙකවචනන්ති දස්සෙන්තො **"යං නමස්සන්තී"ති ගොතම"**න්ති ආහ.

278. "යතො උග්ගච්ඡති සූරියො"තිආදිකං කස්මා ආරද්ධං? යං යෙ යක්ඛාදයො සත්ථු ධම්මආණං, අත්තනො ච රාජාණං නාදියන්ති; තෙසං "ඉදානිව්දානව නිග්ගහං කරිස්සාමා"ති සාවනං කාතුකාමා තත්ථ තත්ථ දිවිසහස්සපරිත්තදීපපරිවාරෙසු චතූසු මහාදීපෙසු අත්තනො ආණාය වත්තනානං අත්තනො පුත්තානං, අට්ඨවීසතියා යක්ඛසෙනාපතිආදීනඤ්ච සට්ඨිසු පසාදගාරවබහුමානඤ්ච පවෙදෙත්වා නිග්ගහාරහානං සන්තජ්ජනත්ථං ආරද්ධං. තත්ථ "යතො උග්ගච්ඡතී"තිආදීසු **"යතො ඨානතො උදෙතී"**ති වුච්චති; කුතො පන ඨානතො උදෙතීති වුච්චති? පුබ්බවිදෙහවාසීනං තාව මජ්ඣන්හිකට්ඨානෙ ඨිතො ජම්බුදීපවාසීනං උදෙතීති වුච්චති; උත්තරකුරුකානං පන ඔග්ගච්ඡතීති ඉමිනා නයෙන සෙසදීපෙසුපි සූරියස්ස උග්ගච්ඡනොග්ගච්ඡනපරියායො වෙදිතබ්බො. අයඤ්හි අත්ථො හෙට්ඨා **අග්ගඤ්ඤසුත්තවණ්ණනායං**[1] පකාසිතො එව. **අදිතියා පුත්තොති** ලොකසමුද්දවොහාරවසෙන වුත්තං. ලොකියා හි දෙවෙ අදිතියා පුත්තා; අසුරෙ අතිදීඝා පුත්තාති වදන්ති. ආදිපපන්නතො පන **ආදිච්චා;** එකපපහාරෙනෙව තීසු දීපෙසු ආලොකවිද්ධංසනෙන සමුජ්ජලනතොති අත්ථො. **මණ්ඩලීති** එත්ථ ඊ-කාරො භුසත්ථොති ආහ **"මහන්තං මණ්ඩලං අස්සාති මණ්ඩලී"**ති. මහන්තං හිස්ස විමානමණ්ඩලං පඤ්ඤායොජනායමිච්චාරතො. **"සංවට්ටිපි නිරුජ්ඣතී"**ති ඉමිනාව දිවසොපි ජායතීති අයම්පි අත්ථො වුත්තොයෙවාති වෙදිතබ්බො. **රත්තිං අන්තරධායතීති** සිනෙරුපච්ඡායාලක්ඛණස්ස අන්ධකාරස්ස **විගච්ඡනතො.**

උදකරහදෙ ජලධි, **"තස්මිං ඨානෙ"**ති ඉදං පුරත්ථිමසමුද්දස්ස උපරිභාගෙන සූරියස්ස ගමනං සන්ධාය වුත්තං. තථා හි ජම්බුදීපෙ ඨිතානං පුරත්ථිමසමුද්දතො සූරියො උග්ගච්ඡන්තො විය උපට්ඨාති. තෙනාහ **"යතො උග්ගච්ඡති සූරියො"**ති. සමුද්දනට්ඨෙන අත්තනි පත්තිතස්ස සමමදෙව, සබ්බසො ච උන්දනට්ඨෙන කිලෙදනට්ඨෙන **සමුද්දො.** සමුද්දෙ හි කිලෙදනට්ඨා රහදෙ. **සීතොදකොති** අනෙකානි යොජනසහස්සානි විත්ථිණ්ණාදකො; සරිතා නදියො උදකෙ එතස්සාති වා **සීතොදකො.**

සිනෙරුපබ්බතරාජා චක්කවාළස්ස වෙමජ්ඣෙ ඨිතො; තං පධානං කත්වා වත්තබ්බන්ති අධිප්පායෙන "ඉතොති සිනෙරුතො"ති වත්වා තථා පන දිසාවවත්ථානං අනවට්ඨිතන්ති **"තෙසං නිසින්නට්ඨානතො වා"**ති වුත්තං. **තෙසන්ති** චතුන්නං මහාරාජූනං. **නිසින්නට්ඨානං** ආටානාටනගරං. තත්ථ හි නිසින්නා තෙ ඉමං පරිත්තං බන්ධිංසු. **තෙසං නිසින්නට්ඨානතොති** වා සත්ථු සන්තිකෙ තෙසං නිසින්නට්ඨානතො. උභයථාපි සූරියස්ස උදයට්ඨානා පුරත්ථිමා දිසා නාම හොති. පුරිමපක්ඛංයෙවෙත්ථ වණ්ණෙන්තීති. තෙන වුත්තං "ඉතො සා පුරිමා දිසා"ති. සූරියො, පන චන්දනක්ඛත්තාදයො ච සිනෙරුං දක්ඛිණතො, චක්කවාළපබ්බතඤ්ච වාමතො කත්වා පරිවත්තෙන්තීති. යත්ථ ච නෙසං උග්ගමනං පඤ්ඤායති; සා පුරත්ථිමා දිසා. යත්ථ ඔක්කමනං පඤ්ඤායති; සා පච්ඡිමා දිසා. දක්ඛිණපස්සෙ උත්තරා දිසා; වාමපස්සෙ දක්ඛිණා දිසාති චතුමහාදීපවාසිනං පච්චෙකං සිනෙරු උත්තරාදිසායමෙව; තස්මා අනවට්ඨිතා දිසාවවත්ථාති ආහ "ඉති නං ආචික්ඛති ජනො"ති.

1. දී-ටීක 3-50 පිට්ඨෙ.

යං දිසන්ති යං පුරත්ථිමදිසං. **යක්ඛසේනී**ති මහාපරිවාරෝ. කොටිසතසහස්ස-පරිමාණා හි දෙවතා අභිණ්හං පරිවාරෙන්ති. චන්දනනාගරුක්ඛාදීසු ඔසධිතිණවනපතිසුගන්ධානං අබ්බනතෝ, තෙඟි දිත්තහාවූපගමනතෝ "ගන්ධබ්බා"ති ලද්ධනාමානං වාතුම්භාරාජිකදෙවානං අධිපති භාවතෝ[1]. **මේ සුත**නන්ති එත්ථ **මේ**ති නිපාතමත්තං. **සුත**නන්ති විස්සුතන්ති අත්ථෝ. අයඤ්හත්ථ යොජනා— තස්ස ධතරට්ඨමහාරාජස්ස පුත්තාපි බහවෝ. කිත්තකා? අසීති, දස, එකෝ ච. එකනාමා. කථං? ඉන්දනාමා. "මහපඨලා"ති ච සුතං විස්සුතමෙතං ලොකෙති.

ආදිචෙවා ගොතමගොත්තෙනා; භගවාපි ගොතමගොත්තෙනා; ආදිචෙවන සමානගොත්තතාය ආදිචෙවා බන්ධු එතස්සාතිපි ආදිච්චබන්ධු; **ආදිච්චස්ස** වා බන්ධූති ආදිච්චබන්ධු; තං **ආදිච්චබන්ධුනං. අනවජ්ජානී**ති අවජ්ජපටිපක්ඛෙන බ්‍රහ්මවිහාරෙන. **සමෙක්ඛති** ඔධිසෝ, අනොධිසෝ ච ඵරණෙන ඔලොකෙති ආසයානුසයවවත්‍යාධිමුත්තිආදිවිභාගාවබොධවසෙන. **වන්දා වන්දන**න්තීති "ලොකස්ස අනුකම්පකෝ"ති කිත්තෙත්වා වන්දන්ති. **සුතං නොත**නන්ති සුතං නනූති එතස්මිං අත්ථේ **නු**-සද්දෝ. අට්ඨකථායං පන නොකාරොයන්ති අධිප්පායෙන **අමෙහනී**ති අත්ථෝ වුත්තෝ. **එත**නන්ති එතං තථා පරිකිත්තෙත්වා අමනුස්සානං දෙවතානං වන්දනං. **වදන්ති** ධතරට්ඨමහාරාජස්ස පුත්තා.

279. **යෙන පෙතා පවුච්චන්ති**ති එත්ථ වචනසෙසෙන අත්ථෝ වෙදිතබ්බෝ; න යථාරුතවසෙනෙවාති දස්සෙන්තෝ **"යෙන දිසාභාගෙන නිහදියනාමූති වුච්චන්ති"**ති ආහ. **ඛයහන්තු වා**ති පෙතෙ සඤ්ඤාය වදති. **ජිජ්ඣන්තු වා** හත්ථපාදුදිකෙ පිසුණා පිටඨිමංසිකා. **භක්ඛුඤ්ඤන්තු** පාණාතිපාතිනොතිආදිකා. **පවුච්චන්තී**ති වා සමුච්චන්ති; "අලං තෙස"න්ති සමාචිනියන්තීති අත්ථෝ. එවඤ්හි වචනසෙසෙන විනා එව අත්ථෝ සිද්ධෝ හොති. **රහස්සඛගන්ති** බීජං සඤ්ඤාය වදති.

280. **යස්මිං දිසාභාගෙ සූරියෝ අත්ථං ගච්ඡතී**ති එත්ථ "යතෝ ඨානතෝ උදෙති"ති එත්ථ වුත්තනයානුසාරෙන අත්ථෝ වෙදිතබ්බෝ.

281. යෙන දිසාභාගෙන උත්තකුරූ රමෙමා අවට්ඨිතෝ; ඉතෝ සා උත්තරා දිසාති යොජනා. **මහාමෙරූ**ති මහන්තෝ, මහනීයෝ ච මෙරු-සඤ්ඤාතෝ පබ්බතෝ. තෙනාහ **"මහාසිනෙරු පබ්බතරාජා"**ති. **රජතමයං.** තථා හි තස්ස පභාය අපෙක්ඛාරත්තං තස්සං දිසායං සමුද්දෙදකං ඛීරං විය පඤ්ඤායති. **මණිමයන**න්ති ඉන්දනීලමයං. තථා හි දක්ඛිණදිසාය සමුද්දෙදකං යෙභුය්‍යෙන නීලවණ්ණං හුත්වා පඤ්ඤායති; තථා ආකාසං. **මනුස්සා ජායන්ති. කථං** ජායන්ති? අම්මා අපරිග්ගහාති යොජනා. **මමත්තවිරහිතා**නි "ඉදං මම ඉදං මම"න්ති මමඞ්කාරවිරහිතානි අධිප්පායෝ. යදි හෙස "අයං මයහං භරියා"ති පරිග්ගහෝ නත්ථි; "අයං මෙ මාතා; අයං භගිනී"ති එවරූපා ඉධ විය මරියාදාපි න සියා මාතුආදිභාවස්ස අජානනතොති වොදනං සන්ධායාහ **"මාතරං වා"**තිආදි. **ජඤ්ඤාගෝ නුප්පජ්ජතී**ති එත්ථ "ධම්මතා සිද්ධස්ස සීලස්ස ආනුභාවෙන පුත්තෙන දිට්ඨමත්තෙන එව මාතු ථනතෝ ථඤ්ඤං පග්ඝරති; තෙන සඤ්ඤුණෙන නෙසං මාතරි පුත්තස්ස මාතුසඤ්ඤා, මාතු ච පුත්තෙ පුත්තසඤ්ඤා පච්චුපට්ඨිතා"ති කෙචි.

නඞ්ගලානි ලිඞ්ගවිපල්ලාසෙන වුත්තානන්ති ආහ **"නඞ්ගලානීපී"**ති. **අත්තමෙකී**ති අකාසිතෙ අකතකාසිකමෙව.

1. අධිපති ඉස්සරභාවතෝ (?)

තණ්ඩුලාව තස්ස ඵලන්ති සත්තානං පුඤ්ඤානුභාවහේතුකා ථුසාදි-අභාවෙන තණ්ඩුලා එව තස්ස සාලිස්ස ඵලං. **තුණ්ඩිකිරන්ති** පවනභාජනස්ස නාමන්ති වුත්තං **"උක්ඛලිය"න්ති**. **ආකිරිත්වාති** තණ්ඩුලානි පක්ඛිපිත්වා. **නිද්ධූමඞ්ගාරෙනා**[1]**ති**. ධූමඞ්ගාරරහිතෙන කෙවලෙන **අග්ගිනා.** ජෝතිකපාසාණතෝ අග්ගිමහි උට්ඨහන්තෙන කුතෝ ධූමඞ්ගාරානං සම්භවෝ. භොජනන්ති ඔදනමෙවාධිප්පෙතන්ති **"භොජනමෙවා"ති** අවධාරණං කත්වා තෙන නිවත්තෙතබ්බං දස්සෙන්තෝ **"අඤ්ඤං සූපෝ වා බ්‍යඤ්ජනං වා න හොති"ති** ආහ. යදි එවං රසච්ඡෙජ්ජතෙන්තා තෙසං ආහාරෝ න හොතීති? නොති දස්සෙන්තෝ **"භුඤ්ජන්තානං -පෙ- රසෝ හොති"ති** ආහ. **මච්ඡරියචිත්තං නාම න හොතී**ති ධම්මතාසිද්ධස්ස සීලස්ස ආනුභාවෙන. තථා හි තෙ කත්ථචිපි අමමා අපරිග්ගහාව හුත්වා වසන්ති.

අපිච තත්ථ උත්තරකුරුකානං පුඤ්ඤානුභාවසිද්ධා අයම්පි විසෙසෝ වෙදිතබ්බෝ — තත්ථ කිර තෙසු තෙසු පදෙසෙසු ඝනචිතපත්තසඤ්ඡන්නා සාඛාපසාඛා කූටාගාරූපමා මනොරමා රුක්ඛා තෙසං මනුස්සානං නිවෙසන කිච්චං සාධෙන්ති; යත්ථ සුඛං නිවසන්ති; අඤ්ඤෙපි තත්ථ රුක්ඛා සුජාතා සබ්බදාපි පුප්ඵිතග්ගා නිට්ඨන්ති; ජලාසයාපි විකසිතකමලකුවලයපුණ්ඩරීක සොගන්ධිකාදිපුප්ඵසඤ්ඡන්නා සබ්බකාලං පරමසුගන්ධං සමන්තතෝ පවායන්තා නිට්ඨන්ති සරීරම්පි තෙසං අනිදීඝතාදිදොසරහිතං ආරොහපරිණාහසම්පන්නං ජරාය අනභිභූතත්තා වලිපලිතාදිදොසරහිතං යාවතායුකං අපරික්ඛීණජවබල පරක්කමසොභමෙව හුත්වා තිට්ඨති. අනුට්ඨානඵලූපජීවිතාය න ච නෙසං කසිවාණිජ්ජාදිවසෙන, ආහාරපරියෙට්ඨිවසෙන දුක්ඛං අත්ථි; තතො එව න දාසදාසිකම්මකරාදිපරිග්ගහොපි අත්ථි; න ච තත්ථ සීතුණ්හඩංසමකසවාතාතප සරීසපවාළාදිපරිස්සයොපි අත්ථි. යථා නාමෙත්ථ ගිම්හානං පච්ඡිමෙ මාසෙ පච්චූසවෙලායං සම්මසීතුණ්හඋතු හොති; එවමෙව සබ්බකාලං සම්මසීතුණ්හාව උතු හොති; න ච තෙසං කොචි උපඝාතෙන, විහෙසා වා උපපජ්ජති. අකට්ඨපාකිමමෙව සාලිං අකණං අථුසං සුගන්ධං තණ්ඩුලඵලං පරිභුඤ්ජන්තානං නෙසං කුට්ඨං, ගණ්ඩා, කිලාසෝ, සොසෝ, කාසෝ, සාසෝ, අපමාරෝ, ජරොති එවමාදිකෝ න කොචි රොගෝ උපපජ්ජති. න තෙ ඛුජ්ජා වා වාමනකා වා කාණා වා කුණී වා ඛඤ්ජා වා පක්ඛහතා වා විකලඞ්ගා වා විකලින්ද්‍රියා වා හොන්ති. ඉත්ථියොපි තත්ථ නාතිදීඝා නාතිරස්සා නාතිකිසා නාතිථූලා නාතිකාළා නාවෙචාදුතා සොභග්ගපත්තරූපා හොන්ති. තථා හි දීඝඞ්ගුලී තම්බනඛී ලම්බත්ථනා තනුමජ්ඣා පුණ්ණචන්දමුඛී විසාලක්ඛී මුදුගත්තා සංහිතුරූ ඔදාතදන්තා ගම්භීරනාභී තනුජඞ්ඝා දීඝනීලවෙල්ලිත-කෙසී පුථුලසුසොණී නාතිලොමානාලොමා සුභගා උතුසුඛසම්ඵස්සා සණ්හා සඛිලසමහාසා නානාභරණවිභූසිතා විවරන්ති. සබ්බදා හි සොළසවස්සුද්දෙ-සිකා විය හොන්ති. පුරිසා ච පඤ්චවීසතිවස්සුද්දෙසිකා විය; න පුත්තදාරෙසු රජ්ජන්ති. අයං තත්ථ ධම්මතා.

සත්තාභික්කමෙව ච තත්ථ ඉත්ථිපුරිසා කාමරතියා විහරන්ති; තතො චිතරාගා යථාසකං ගච්ඡන්ති. න තත්ථ ඉධ විය ගබ්භොක්කන්තිමූලකං, ගබ්භපරිහරණමූලකං, විජායනමූලකං වා දුක්ඛං හොති. රත්තකඤ්චුකතො කඤ්චනපට්ටිමා විය දූරතා මාතුකුච්ඡිතො අමක්ඛිතා එව සෙම්හාදිනා සුඛෙනෙව නික්ඛමන්ති, අයං තත්ථ ධම්මතා.

මාතා පන පුත්තං වා ධීතරං වා විජායිත්වා තෙසං විවරණපදෙසෙ ඨපෙත්වා අනපෙක්ඛා යථාරුචි ගච්ඡති. තෙසං තත්ථ සයිතානං යෙ

1. නිද්ධූමඞ්කාරෙන (අට්ඨකථායං)

පස්සන්ති පුරිසා, ඉත්thියෝ වා; තෙ අත්තනෝ අඞ්ගුලියෝ උපනාමෙන්ති; තෙසං කම්මබලෙන තතෝ බිරං පවත්තති; තෙන දූරකා යාපෙන්ති. එවං පන වඩ්ඪන්තා කතිපයදිවසෙහෙව ලද්ධබලා හුත්වා දූරකා ඉත්thියෝ උපගච්ඡන්ති; දූරකා පුරිසෙ. කපරුක්ඛතෝ එව ච තෙසං තත්ථ තත්ථ වත්thාභරණානි නිප්පජ්ජන්ති. නානාවිරාගවණ්ණවිචිත්තානි හි සුඛුමානි මුදුසුඛසම්ඵස්සානි වත්thානි තත්ථ තත්ථ කපරුක්ඛෙසු ඔලම්බන්නානි තිට්ඨන්ති. නානාවිධරංසිජාලසමුජ්ජලවිචිත්thවණ්ණරතනවිනද්ධානි අනෙකවිධමාලාකම්මලතාකම්මනිත්තනිකම්මවිචිත්තානි සීසූපගගීවූපගහත්thූපගකටූපගපාදූපගානි සොවණ්ණමයානි ආභරණානි ච කපරුක්ඛතෝ ඔලම්බන්ති. තථා විණාමුදිඞ්ගපණවසම්මතාළසඞ්ඛවංසවෙතාළපරිවාදිනිවල්ලකීපභූතිකා තූරියභණ්ඩාපි තතෝ තතෝ ඔලම්බන්ති. තත්ථ ච බහූ එලරුක්ඛා කුම්භමත්තානි ඵලානි ඵලන්ති මධුරරසානි; යානි පරිභුඤ්ජිත්වා තෙ සත්තාහම්පි බුප්පිපාසාහි න බාධියන්ති. නජෙජාපි තත්ථ සුවිසුද්ධජලා සුපතිට්ඨා රමණීයා අකද්දමා වාලුකතලා නාතිසීතා නාචවුණ්හා සුරභිගන්ධිහි ජලජපුප්ඵෙහි සඤ්ඡන්නා සබ්බකාලං සුරභිං වායන්තියෝ සන්දන්ති. න තත්ථ කණ්ටකතිණකක්ඛළගච්ඡලතා හොන්ති; අකණ්ටකා පුප්ඵඵලසම්පන්නා එව හොන්ති. වන්දනනාගරුක්ඛා සයමෙව රසං පග්ඝරන්ති. නහායිතුකාමා ච නදීනිත්තෙ එකජ්ඣං වත්thාභරණානි ඨපෙත්වා නදිං ඔතරිත්වා නහාත්වා උත්තිණ්ණුත්තිණ්ණා උපරිට්ඨිමං වත්thාභරණං ගණ්හන්ති; න තෙසං එවං හොති "ඉදං මම; ඉදං පරස්සා"ති; තතෝ එව න තෙසං කොචි විග්ගහෝ වා විවාදෝ වා. සත්තාභිකා එව ච නෙසං කාමරතිකීළා හොන්ති; තතෝ වීතරාගා විය විවරන්ති. යත්thථ ච රුක්ඛෙ සයිතුකාමා හොන්ති; තත්thෙව සයනං උපලභන්ති. මනෙ ච සත්තෙ දිස්වා න රොදන්ති; න සොචන්ති; තඤ්ච මණ්ඩයිත්වා නික්ඛිපන්ති. තාවදෙව ච නෙසං තථාරූපා සකුණා උපගන්ත්වා මතං දීපන්තරං නෙන්ති. තස්මා සුසානං වා අසුචිට්ඨානං වා තත්ථ නත්thි. න ච තතෝ මතා නිරයං වා තිරච්ඡානයොනිං වා පෙත්තිවිසයං වා උපපජ්ජන්ති. "ඛමතාසිද්ධස්ස පඤ්චසීලස්ස ආනුභාවෙන තෙ දෙවලොකෙ නිබ්බත්තන්ති"ති වදන්ති වස්සසහස්සමෙව ච නෙසං සබ්බකාලං ආයුප්පමාණං. සබ්බමෙතං තෙසං පඤ්චසීලං විය ඛමතාසිද්ධමෙවාති වෙදිතබ්බං. **තත්thා**ති තස්මිං උත්තරකුරුදීපෙ.

එකඛුරං කත්වාති අනෙකසත්thම්පි එකසත්thා විය කත්වා; අස්සං විය කත්වාති අත්thෙ. "ගාවි"න්ති වත්වා පුන "පසූ"න්ති වුත්තත්තා ගාවිතෝ ඉතරෝ සබ්බා වතුප්පදෙ ඉධ **"පසූ"**ති අධිප්පෙතොති ආහ **"ඨපෙත්වා ගාවි"**න්ති.

තස්සාති ගබ්භිනිත්thියා. **පිට්ඨිඔනමිතුං සහතී**ති කුච්ඡියා ගරුභාරත්තාය තෙසං ආරුළ්හකාලෙ පිට්ඨි ඔනමති; තෙසං නිසජ්ජං සහති පල්ලඞ්ක නිසීදන්තා විය හොන්ති. **සම්මාදිට්ඨිකෙ**ති කම්මපථසම්මාදිට්ඨියා සම්මාදිට්ඨිකෙ. **එත්thා**ති ජම්බුදීපෙ. එත්thෙව හි ජනපදවොහාරෝ; න උත්තරකුරුම්හි. තථා හි "පච්චන්තිම්මිලක්ඛුවාසිකෙ"ති ච වුත්තං.

තස්ස රඤ්ඤොති වෙස්සවණමහාරාජස්ස. ඉති සො අත්තානමෙව පරං විය කත්වා වදති. එසෙව නයො පරතොපි. **බහුවිධං** නානාරතනවිචිත්තං නානාසණ්ඨානං **රථාදිදිබ්බයානං උපට්ඨිතමෙව හොති** සුදන්තවාහනයුත්තං; න නෙසං යානානං උපට්ඨාපනෙ උස්සුක්කං ආපජ්ජිතබ්බං

අත්ථි. **එතානීති** හත්ථියානාදීනි. **තෙසන්ති** වෙස්සවණපරිවාරිකානං. කපපිතානි හුත්වා උට්ඨිතානි ආරුහිතුං **උපකප්පනයානානි. නිපන්නාපි නිසින්නාපි විචරන්ති** වන්දිමසූරියා විය යථාසකං විමානෙසු.

නගරා අභූති ලිඛිතවිපල්ලාසෙන **බුත්තන්ති** ආහ **"නගරානි භවිංසූති අත්ථො"**ති. **ආටානාටා නාමාති** ඉත්ථිලිඛිතවසෙන ලද්ධනාමං **නගරං ආහ.**

තස්මිං කිර කිරාති තස්මිං කිර දෙවෙ පරකුසිතනාටානාමකෙ නගරෙ ඨත්වා. තතො **උද්ධං උත්තරදිසායං. එතස්සාති** කයිවන්තනගරස්ස. **අපරභාගෙ** අපරකොට්ඨාසෙ; පරතො ඉචෙවව අත්ථො.

කුවෙරොති තස්ස පුරිමජාතිසම්බුද්ධගතං නාමන්ති තෙනෙව පසාදෙන යෙනායං සම්පත්තිං අධිගතා; තදස්ස පුබ්බකම්ම ආවික්කිත්වා **"අයං කිරා"**-තිආදි වුත්තං. **උවජ්ඣවපත්තන්ති** උවජ්ඣාසස්සං. **අවසෙසසාලාඝීති** අවසෙසයන්ත-සාලාඝි; නිස්සක්කවවනමෙතං. **තත්ථෙවාති** පුඤ්ඤඵලං දින්නසාලායමෙව.

පතිඵසනෙනාති පති පති අත්තෙ ඵුසනෙන්තා වීමංසනෙන්තා. න කෙවලං තෙ වීමංසන්තියෙව; අථ ඛො තම්පි පතිට්ඨාපෙන්තීති ආහ **'විසුං විසුං අත්තෙ උපපරික්ඛමානා අනුසාසමානා"**ති. **යක්ඛරට්ඨිකාති** යක්ඛරට්ඨාධි-පතිනො. යක්ඛා ච වෙස්සවණස්ස රඤ්ඤො නිවෙසනද්වාරෙ නියුත්තා වාති **යක්ඛදෙවාරිකා**; තෙසං **යක්ඛදෙවාරිකානං.**

යසමා ධරණීපොක්ඛරණීතො පුරාණොදකං හස්සයන්තං හෙට්ඨා වුට්ඨි හුත්වා නික්ඛමති; තස්මා තං තතො ගහෙත්වා මෙඝෙහි පවුට්ඨං විය හොතීති වුත්තං **"යතො පොක්ඛරණීතො උදකං ගහෙත්වා මෙඝා පවස්සන්තී"**ති. **යතොති** යතො ධරණීපොක්ඛරණීතො. **සභාති** යක්ඛානං උපට්ඨානසභා.

තස්මිං ඨානෙති තස්සා පොක්ඛරණියා තීරෙ යක්ඛානං වසනවනෙ. **සද්ධ එලිතානි** නිච්චකාලං සඤ්ජාතඵලා. **නිච්චපුප්ඵිතානි** නිච්චං සඤ්ජාත-පුප්ඵා. **නානාදිජගණායුත්තානි** නානාවිධෙහි දිජගණෙහි යුත්තා. තෙහි පන සකුණසඞ්ඝෙහි ඉතො විතො ච සම්පතන්තෙහි පරිභුඤ්ජන්තෙහි යස්මා සා පොක්ඛරණී ආකුලා විය හොති; තස්මා වුත්තං **"විවිධපක්ඛිසඞ්ඝ-සමාකුලා"**ති. **කොඤ්චසකුණෙහීති** සාරසසකුණෙහි.

"එවං විරවන්තාන"න්ති ඉමිනා නථා වස්සිතවසෙන "ජීවඤ්ජීවකා"ති අයං තෙසං සම්ඤ්ඤුති දස්සෙති. **උට්ඨවචිත්තකාති** එත්ථාපි එසෙව නයො. තෙනාහ **"එවං වස්සමානා"**ති. **පොක්ඛරසාතකාති** පොක්ඛරසණ්ඨානතාය "පොක්ඛරසාතකා"ති එවං ලද්ධනාමා.

සබ්බකාලං සොභන්තීති සබ්බඋතූසු සොභන්ති; න තස්සා හෙමන්තාදි-වසෙන සොභාවිරහතො අත්ථි. එවං භූතා ච නිච්චං පුප්ඵිතඵලජඵලජපුප්ඵ-තාය, ඵලභාරභරිතරුක්ඛපරිවාරිතතාය, අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතසලිලතාය ච **නිරන්තරං සොභන්ති.**

282. **පරික්කම්මන්ති** පුබ්බූපචාරං. **පරිසොධෙත්වාති** එකක්ඛරස්සාපි අවිරාධනවසෙන ආවරියසන්තිකෙ සබ්බං සොධෙත්වා. **සුට්ඨු උග්ගහිතාති** පරිමණ්ඩලපදබ්‍යඤ්ජනාය පොරියා වාචාය විස්සට්ඨාය අනෙලගළාය අත්ථස්ස විඤ්ඤුපනියා සම්මදෙව උග්ගහිතා. තථා හි **"අත්ථඤ්ච බ්‍යඤ්ජනඤ්ච පරිසොධෙත්වා"**ති වුත්තං. අත්ථං ජානතො එව හි බ්‍යඤ්ජනං පරිසුජ්ඣති; නො අජානතො. **පදබ්‍යඤ්ජනානීති** පදඤ්චෙව බ්‍යඤ්ජනඤ්ච **අභාපෙත්වා.** එවඤ්හි පරිපුණ්ණා නාම හොතීති.

විසංවාදෙන්තානි අඤ්ඤථා කත්වා. **තේජවන්තං න හොති** විරජ්ඣනතෝ වෙව විමතයත්ථභාවතෝ ච. **සබ්බසෝති** අනවසෙසතෝ ආදිමජ්ඣ-පරියොසානතෝ. **තේජවන්තං හොතීති** සභාවනිරුත්තිං අවිරුද්ධත්තා සුපපත්තිභාවෙන සාධනතෝ. එවං පයොගච්පත්තිං පහාය පයොග-සම්පත්තියා සති පරිත්තස්ස අත්ථසාධකතං දස්සෙත්වා ඉදානි අජ්ඣාසයච්පත්තිං පහාය අජ්ඣාසයසම්පත්තියා අත්ථසාධකතං දස්සෙතුං **"ලාභහෙතූ"**තිආදි වුත්තං. ඉදං පරිත්තභණනං සත්තානං අනත්ථපටිබාහනහෙතූති තස්ස ඤාණකරණපුබ්බකතා **නිස්සරණපච්චා.** මෙත්තං **පුරෙචාරිකං කත්වා**ති මෙත්තාමනසිකාරෙන සත්තෙසු හිතඵරණං පුරක්ඛත්වා.

"චක්ඛුං වා"තිආදි පුබ්බ චතුපරිසම්පජ්ඣ කතාය සාධනාය භගවතෝ පවෙදනං. **ඝරවත්ථූනී**ති වසනගෙහං. **නිබ්බත්තවාසන්ති** පරගෙහෙපි නෙවාසිකභාවෙන වාසං න ලභෙය්‍ය; යං පන මහාරාජානං, යක්ඛසෙනා-පතීනඤ්ච අජානන්තානංයෙව කදාචි වසිත්වා ගමනං; තං අප්පමාණන්ති අධිප්පායෝ. **සමිතීනන්ති** යක්ඛාදිසමාගමං. කාමං පාළියං "න මෙසෝ"නි ආගතං; ඉතරෙසම්පි පන මහාරාජානං අත්තනා එකජ්ඣාසයතාය තෙසම්පි අජ්ඣාසයං හදයෙ ඨපෙත්වා වෙස්සවණෙ තථා අවොච. **කඤ්ඤං** අනු අනු වත්තුං අයුත්තෙතා අනාචයෙහා; සබ්බකාලං කඤ්ඤං ලද්ධුං අයුත්තෙතානි අත්ථෝ; තං **අනාචයහං.** තෙනාහ **"න ආචාහයුත්තන"**න්ති. න විවයහන්ති **අවිවයහං;** කඤ්ඤං ගහෙතුං අයුත්තන්නති අත්ථෝ. තෙනාහ **"න විවාහ-යුත්තන"**න්ති. ආභිතෝ අහංමානෝ එත්ථාති **අත්තභාවෝ;** අත්තභාවෝ. අත්තා විසයභූතෝ එතාසං අත්ථීති **අත්තභාවා;** පරිභාසා; තාහි. පරියත්තං කත්වා වචනෙන **පරිපුණ්ණාහි.** යථා යක්ඛා අකෙකාසිතබ්බා; එවං පවත්තා **අකෙකාසා යක්ඛඅකෙකාසා** නාම; තෙහි. තෙ පන "කළාරකණ්ඩ කළාර-දන්තා කාළවණ්ණා"ති එවමාදයෝ.

විරූළ්හානි විරුජ්ඣනකා පරෙහි විරොධිනෝ. **රභසානි** සාරම්භකානි අධිප්පායෝ. තෙනාහ **"කාරණුත්තරියා"**ති. **රභසානි** වා සාහසිකා. සාමිනෝ මනසෝ අස්සවන්ති **මනස්සා;** කිඞ්කරා. **යෙ හි** "කිං කරොමි භද්දන්තෙ"නි සාමිකස්ස වසෙ වත්තන්තෙ; තෙ එවං වුච්චන්ති. තෙන වුත්තං **"යක්ඛසෙනාපතීනං යෙ මනස්සා; තෙස"**න්ති. ආණාය අව-රොධිතුපචාරා **අවරූළ්හා;** තෙ පන ආණාවතෝ පච්චත්ථිකා නාම හොන්තීති **"පච්චාමිත්තා වෙදිතෝ"**නි වුත්තං. **උජ්ඣාපෙතබ්බන්ති** හෙට්ඨා කත්වා චින්තාපෙතබ්බං; තං පන **උජ්ඣාපනං** තෙසං නීචකිරියාය ජානාපනං හොතීති ආහ **"ජානාපෙතබ්බා"**ති.

පරිත්තපරිකම්මකථාවණ්ණනා

පරිත්තස්ස පරිකම්මං කථෙතබ්බන්ති ආටානාටියපරිත්තස්ස පරිකම්මං පුබ්බුපචාරට්ඨානියං මෙත්තසුත්තාදි කථෙතබ්බං. එවඤ්හි තං ලද්ධාසෙවනං හුත්වා තෙජවන්තං හොති. තෙනාහ **"පඨමමෙවහී"**නි ආදි. **පිට්ඨං වා මංසං වාති වා**-සද්දෙ අනියමත්ථෝ; තෙන මච්ඡගතසූපාදිං සඞ්ගණ්හාති. **ඔතාරං**[1] **ලභන්ති** අත්තනා පියායිතබ්බආහාරවසෙන, පියායිතබ්බට්ඨානවසෙන ච. **"පරිත්ත -පෙ- නිසීදිතබ්බ"**න්ති ඉමිනාව පරිත්තකාරකස්ස භික්ඛුනෝ පරිසුද්ධිපි ඉච්ඡිතබ්බාති දස්සෙති.

1. ඔකාසං (අට්ඨකථායං)

"පරිත්තකාරකෙහා -පෙ- සංපරිවාරිතෙනා"ති ඉදං පරිත්තකරණෙ බාහිරරක්ඛාසංවිධානං. **"මෙත්තා චිත්තං -පෙ- භාවෙතබ්බ"**න්ති ඉදං අබ්භන්තරරක්ඛා උභයතො රක්ඛාසංවිධානං. එවඤහි අමනුස්සා පරිත්ත-කරණස්ස අන්තරායං කාතුං න විසහන්ති. **මඞ්ගලකථා වත්තබ්බා** පුබ්බුප-චාරවසෙන. **සබ්බසන්නිපාතොති** තස්මිං විහාරෙ, තස්මිං වා ගාමඛෙත්තෙ සබ්බසං භික්ඛූනා සන්නිපාතො. **සොසෙතබ්බා;** "වෙතියඞ්ගණෙ සබ්බෙහි සන්නිපතිතබ්බ"න්ති. **අනාගතතුං නාම න ලබ්භති** අමනුස්සෙන බුද්ධාණා-භයෙන, රාජාණාභයෙන ච. ගහිතකාපදෙසෙන අමනුස්සොව පුච්ඡිතො හොතීති ආහ **"අමනුස්සගහගහිතකො 'කථං භො නාමා'ති පුච්ඡ-තබ්බා"**ති. **මාලාගණ්ඩාදිසු** පූජනත්ථං විනියුඤ්ජියමානෙසු. **පතතීති** තුයහං පත්තිදානං. **පිණ්ඩපාතෙ පතතීති** පිණ්ඩපාතෙ දියියමානෙ පත්තිදානං. **දෙවතානනති** යක්ඛසෙනාපතීනං. **පරිත්තං භණිතබ්බන්ති** එත්ථාපි "මෙත්තාචිත්තං පුරෙවාරිකං කත්වා"ති ච "මඞ්ගලකථා වත්තබ්බා"ති ච "විහාරස්ස උපවනෙ"ති එවමාදි ච සබ්බං ගිහීනං පරිත්තකරණෙ වුත්තං පරිකම්මං කාතබ්බමෙව.

සරීරෙ අධිමුච්චතීති සරීරං අනුපවිසිත්වා විය ආවිසනෙන්තා යථා ගහිතකස්ස වසෙන න වත්තන්ති; අත්තනො එව වසෙන වත්තන්ති; එවං අධිමුච්චන්ති අධිට්ඨහිත්වා තිට්ඨන්ති. තෙනාහ **"ආවිසන්තීති තස්සෙව වෙවචන"**න්ති **ලඝඝන්තීති** තස්සෙව ලඝෙත්වා අල්ලීනො හොති. තෙනාහ **"න අපෙතී"**ති. **රොගං වඩ්ඪෙන්තෙනාති** ධාතූනං සමභාවෙන වත්තිතුං අපදානවසෙන උපජ්ජනා රොගං වඩ්ඪෙන්තො. ධාතූනං විසමභාවා-පත්තියා ච ආහාරස්ස ච අරුච්චනෙන ගහිතකස්ස සරීරෙ ලොහිතං සුස්සති; මංසං මිලායති; තං පනස්ස යක්ඛා ධාතුක්ඛොභනිමිත්තතාය කරොන්තො විය හොන්තීති වුත්තං **"අප්පමංසලොහිතං කරොන්තෙනා"**ති.

283. **තෙසං නාමානි** ඉන්දාදිනාමභාවෙන වොහරිතබ්බතො. **තතොති** තතො ආරොචනතො පරං. **තෙති** යක්ඛසෙනාපතයො. **ඔකාසො න භවිස්සතීති** භික්ඛුභික්ඛුනියො, උපාසකඋපාසිකායො විහෙඨෙතුං අවසරො න භවිස්සති සම්මදෙව ආරක්ඛාය විහිතත්තාති.

සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය

ආටානාටියසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

10. සඞ්ගීති සුත්තන්ත

296. **දසසහස්සචක්කවාළෙති** බුද්ධඛෙත්තභූතෙ දසසහස්සපරිමාණෙ චක්කවාළෙ. තත්ථ හි ඉමස්මිං චක්කවාළෙ දෙවමනුස්සායෙව කතාධිකාරා; ඉතරෙසු දෙවා විසෙසභාගිනො. තෙන වුත්තං **"දසසහස්සචක්කවාළෙ ඤාණජාලං පත්ථරිත්වා"**ති. **ඤාණජාලපත්ථරණානි** ච තෙසං තෙසං සත්තානං ආසයාදිවිභාවනවසෙන ඤෙය්‍යස්ස පවත්තනමෙව. තෙනාහ **"ලොකං වොලොකයමානො"**ති; සත්තලොකං බ්‍යවලොකයමානො ආසයානුසයචරිතාධිමුත්තිආදිකෙ විසෙසතො ඔගාහෙත්වා පස්සන්තොති අත්ථො. **මඞ්ගලං භණාපෙස්සන්තී**ති "තං තෙසං ආයතිං විසෙසාධිගමස්ස විජ්ජාඨානං හුත්වා දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය භවිස්සා"ති. **තීහි පිටකෙහි සම්මසිත්වා**ති තිපිටකතො එකකදුකාදිනා සඞ්ගහෙතබ්බස්ස සඞ්ගණ්හනවසෙන සම්මසිත්වා වීමංසිත්වා. ඤාතුං ඉච්ඡිතා **අත්ථා පඤ්හා**; තෙ පන ඉමස්මිං සුත්තෙ එකකාදිවසෙන ආගතා සහස්සං, චුද්දස වාති ආහ **"චුද්දස පඤ්හාභිඤ්ඤෙන පඤ්හසහස්සෙන පනිමණ්ඩෙත්වා"**ති. එවමිධ සම්පිණ්ඩෙත්වා දස්සිතෙ පඤ්හෙ පරතො සුත්තපරියොසානෙ "එකකවසෙන දෙ පඤ්හා කථිතා"තිආදිනා[1] විභාගෙන පරිගණ්හිත්වා සයමෙව දස්සෙස්සති.

උබ්භතකනවසන්ථාගාර[2]වණ්ණනා

297. උච්චාඩිත්‍යානතාය තං සන්ථාගාරං භූමිතො උබ්භතං වියාති **"උබ්භතක"**නති නාමං ලභති. තෙනාහ **"උච්චතතා වා එවං වුත්ත"**නති. **සන්ථාගාරසාලාති** එකා මහාසාලා. උය්‍යොගකරණාදීසු හි රාජානො තත්ථ ඨත්වා "එත්තකා පුරතො ගච්ඡන්තු; එත්තකා පච්ඡා"තිආදිනා තත්ථ නිසීදිත්වා සබ්බං කරොන්ති මරියාදං බන්ධන්ති; තස්මා තං ඨානං **"සන්ථාගාර"**නති වුච්චති. උය්‍යොගට්ඨානතො ච ආගන්ත්වා යාව ගෙහං ගොමයපරිභණ්ඩාදිවසෙන පටිජග්ගනං කරොන්ති; තාව එකං දෙ දිවසෙ තෙ රාජානො තත්ථ සන්නිහන්තීතිපි **සන්ථාගාරං**; තෙසං රාජූනං සහ අත්ථානුසාසනඅගාරන්තිපි **සන්ථාගාරන්ති**. යස්මා වා තෙ තත්ථ සන්නිපතිත්වා "ඉමස්මිං කාලෙ කසිතුං වට්ටති, ඉමස්මිං කාලෙ වපිතු"න්තිආදිනා ඝරාවාසකිච්චං සන්ථරන්ති; තස්මා ත්‍යඤ්ඤවිත්‍යදං ඝරාවාසං තත්ථ සන්ථරන්තීතිපි **සන්ථාගාරං**; සා එව සාලාති **සන්ථාගාරසාලා**. **දෙවතාති** ඝරදෙවතා. නිවාසවසෙන අනඤ්ඤාවුත්ථත්තා **"කෙනාවි වා මනුස්සභූතෙනා"**ති වුත්තං. කම්මකරණවසෙන පන මනුස්සා තත්ථ නිසජ්ජාදීනි කපෙපන්තුමෙව. "සයමෙව පන සත්ථු ඉධාගමනං අමහාකං පුඤ්ඤවසෙනෙව; අහොමයං පුඤ්ඤවන්තො"ති හට්ඨතුට්ඨා එවං සම්මා විනෙතබ්බානි දස්සෙනෙනා **"අමෙහි"**තිආදිමාහ.

298. **අට්ටකානි** චිත්තකම්මකරණත්ථං බද්ධා මඤ්චකා. **මුහුත්තමත්තන්ති** තාවදෙව සන්ථාගාරෙ නවකම්මස්ස නිට්ඨාපිතභාවමාහ; තෙන "අචිරකාරිත"න්ති ආදිනා වුත්තමෙවත්ථං විභාවෙති. අරඤ්ඤං ආරොමො ආරම්භතබ්බට්ඨානං එතෙසන්ති **අරඤ්ඤාරාමා**. සන්ථරණං **සන්ථති**; සබ්බා සකලො සන්ථරි එත්ථාති **සබ්බසන්ථරි**; භාවනපුංසකනිද්දෙසොයං. තෙනාහ **"යථා සබ්බං සන්ථතං හොති; එව"**නති.

1. දී-ඨ 3-235 පිට. 2. සන්ථාගාර (සී.)

299. **සමන්තපාසාදිකොති** සමන්තතො සබ්බභාගෙන පසාදුප්පත්තිතො චාතුරියසෝ. **අසීතිහත්ථං ඨානං ගණ්හාති**"ති ඉදං බුද්ධානං කායපපභාය පකතියා අසීතිහත්ථේ ඨානෙ අභිව්‍යාපනතො වුත්තං. ඉදඤ්හි අනුභාවෙන පන අනන්තමපරිමාණං ඨානං විජ්ජොතනෙව නීලපීතලොහිතොදාතමඤ්ජට්ඨ-පභස්සරවසෙන **ඡබ්බණ්ණා. සබ්බෙ දිසාභාගාති** සරීරපපභාය බාහුල්ලතො වුත්තං.

අබභමහිකාදීහි උපක්කිලිට්ඨං සුඤ්ඤං න සොභති; තාරකාචිතං පන අනන්තලික්ඛං තාසං පභාහි සමන්තතො විජ්ජොතමානං විරොචතීති ආහ **"සමුග්ගතතාරකං විය ගගනතල"**න්ති. **සබ්බපාලිඵුල්ලොති** මූලතො පට්ඨාය යාව සාඛග්ගා ඵුල්ලොති. **"පවිප්පාවියා එපිතාන"**න්තිආදි පරිකප්පූපමා. තථා හි **විය**-සද්දග්ගහණං කතං. **සිරියා සිරිං අභිභවමාන විය**ාති අත්තනො සොභාය තෙසං සොභනන්ති අත්ථො. **"භික්ඛූපි සබ්බෙව"**ති ඉදං නෙසං "අපිච්ඡා"තිආදිනා වුත්තගුණෙසු ලොකියගුණානං වසෙන යොජෙතබ්බං. න හි තෙ සබ්බෙව දසකථාවත්ථුලාභිනො. තෙන වුත්තං "සුත්තන්තං ආවජ්ජන්තා -පෙ- අරහත්තං පාපුණිංසූ"ති.[1] තසමා යෙ තත්ථ අරියා; තෙ සබ්බෙසම්පි පදූනං වසෙන බොධිතා හොන්ති. යෙ පන පුථුජ්ජනා; තෙ ලොකියගුණදීපකෙහි පදෙහීති න තථා හෙට්ඨා "අසීති-මහාථෙරා"තිආදි වුත්තං. පුබ්බෙ අරහත්තභාගිනො ගහිතා.

රූපකායස්ස අසීතිඅනුබ්‍යඤ්ජනපතිමණ්ඩිත[2] ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණ[3] කායපපභාබ්‍යාමප්පභාකෙතුමාලාවිචිත්තතාව **බුද්ධවෙසෝ. ඡබ්බණ්ණා** බුද්ධ-රස්මියෝ විස්සජ්ජන්තස්ස භගවතො **කායස්ස** ආලොකිතවිලොකිතාදිසු පරමුක්කංසගතො බුද්ධාවෙණිකෝ අචින්තෘපසමෝ **බුද්ධවිලාසෝ. අස්සා**[4]නන්ති තස්සං.

සඞ්ඛාගාරානුමොදනපවිසංසුත්තානි "සීතං උණ්හං පටිහන්තී"ති-ආදිනා[5] නයෙන සඞ්ඛාගාරගුණූපසඤ්හිතා සඞ්ඛාගාරකරණපුඤ්ඤානිසංස-භාවිනී. **පකිණ්ණකසඞ්ඛථා**නි සඞ්ගීතිඅනාරුළ්හා සුණන්තානං අජ්ඣාසයානු-රූපතාය විවිධවිපුලහෙතුපමාසම්මාලඞ්කතා නානානයවිචිත්තා විත්ථාරකථා. තෙනාහ **"තදූභි"**තිආදි. **ආභාසඝනභාවං ඔභාසෙනෙනා විය** නිරූපක්කි-ලෙසතාය සුවිසුද්ධෙන, විපුලොදාරතාය අපරිමෙය්‍යෙන ච අත්තෙන සුණන්තානං කායචිත්තපරිළාහවූපසමනතො. **පඨවොජං ආභඞ්ඛෙනෙනා විය** අඤ්ඤසං සුදුක්කරතාය, මහාසාරතාය වා අත්ථස්ස. **මහාජම්බුං මත්ථකෙ ගහෙත්වා චාලෙනෙනා විය** චාලනපච්චයවත්ථානවසෙන පුබ්බ-නාපරං අනුසඞ්ඛානතො. **යොජනිය -පෙ- පායමානෙනා විය** දෙසනං චතුසච්චයනෙන පකිණ්ණිත්වා අත්ථවෙදධම්මවෙදසෙසෙව ලභාපනෙන සාතමධුර-ධම්මාමතරසූපසංහරණතො. **මධුගණ්ඩනන්ති** මධුපටලං.

300. **"තුණ්හීභූතං තුණ්හීභූත"**න්ති බ්‍යාපන්නිච්ඡායං ඉදං ආමෙඩිත-වචනන්ති දස්සෙතුං **"යං යං දිස"**න්තිආදි වුත්තං. **අනුවිලොකෙත්වා**ති එත්ථ **අනු**-සද්දෙ "පරී"ති ඉමිනා සමානත්ථෙ; **විලොකනෙ**ඤ්චත්ථෙ සත්ථු චක්ඛුද්වයෙනපි ඉච්ඡිතබ්බන්ති "මංසචක්ඛුනා -පෙ- තතො තතො විලො-කෙත්වා"ති සඞ්ඛිපතො වත්වා තමත්ථං විත්ථාරතො දස්සෙතුං **"මංසචක්ඛුනා හී"**තිආදි වුත්තං. හත්ථෙන කුච්ඡිතං කතං **හත්ථකුක්කුච්චං** කුකතමෙව

1. දී අ 3-153 පිටෙ 2. ජීවාලඞ්කාරවීකාය ඕජාතමණ්ඩලවණ්ණනාය ඕත්තාරෝ.
3. දී 2-13, දී 3-117, ම 2-336 පිටෙසු විත්තාරෝ. 4. නස්සන්ති (අට්ඨකථායං)
5. වි 4-291 -314 පිටෙසු.

කුකකුච්චන්ති කත්වා. එවං **පාදකුකකුච්චං** දට්ඨබ්බං. **නිච්චලා නිසීදිංසු** අත්තනෝ සුවිනීතභාවෙන, බුද්ධාගාරවෙන ච. **"ආලෝකං පන වඩ්ඪ-ඕත්වා"**තිආදි කදාචි භගවා එවමපි කරොතීති අධිප්පායෙන වුත්තං. න හි සත්ථු සාවකානං විය එවං පයොගසම්පාදනීයමෙතං ඤාණං. නිරොධිත-විපූරවත්තනිපි රූපගතෙ මංසචක්ඛුනො පවත්තියා ඉච්ඡිතත්තා වීමංසිතබ්බං. **අරහත්තූපගං** අරහත්තපදට්ඨානං. **චක්ඛුතලෙසු නිමිත්තං ඨපෙත්වා**ති භාවනානුයොගසම්පත්තියා සබ්බෙසං තෙසං භික්ඛූනං චක්ඛුතලෙසු ලබ්භමානං සන්තින්ද්‍රියවිගතපීනම්ඵිතාකාරසඞ්ඛාතං නිමිත්තං අත්තනෝ හදයෙ ඨපෙත්වා සල්ලක්ඛෙත්වා. **සකසමා ආගිලායති** කොටිසතසහස්සහත්ථිනාගානං බලං ධාරෙන්තස්සාති වොදකස්ස අධිප්පායො. ආචරියො එස සඞ්ඛාරූනං සභාවො; යදිදං අනිච්චතා. යෙ පන අනිච්චා, තෙ එකන්තෙනෙව උදය-වයපතිපීළිතතායඤ දුක්ඛා එව; දුක්ඛසභාවෙසු තෙසු සත්ථු කායෙ දුක්ඛූපපත්තියා අයං පච්චයොති දස්සෙතුං **"භගවතො හි"**තිආදි වුත්තං. **පිට්ඨිවාතො උප්පජ්ජි;** සො ච ඛො පුබ්බෙ කතකම්මපච්චයා සව්වසම්පත්තා පරමත්ථදීපනියං **උදානට්ඨකථායං** ආගතනයෙනෙව වෙදිතබ්බා.

භින්නානිගණ්ඨවත්ථුවණ්ණනා

301. **හෙට්ඨා වුත්තමෙව** පාසාදිකසුත්තවණ්ණනායං.[1]

302. **සඞ්ඛ්‍යාතං ධම්මං දෙසෙතුකාමොති** සඞ්ඛ්‍යාතං කත්වා ධම්මං කථෙතුකාමො; සත්ථාරා වා සඞ්ඛ්‍යාතං ධම්මං සයං භික්ඛූනං කථෙතුකාමො සත්ථාරා දෙසිතධම්මමෙව හි තතො තතො ගහෙත්වා සාවකා සබ්‍රහ්මචාරීනං කථෙන්ති.

එකකවණ්ණනා

303. **සමගෙහි භාසිතබ්බන්ති**[2] අඤ්ඤමඤ්ඤං සමගෙහි හුත්වා භාසිතබ්බං; සජ්ඣායිතබ්බඤ්චෙව වණ්ණෙතබ්බඤ්චාති අත්ථො. යථා පන සමගෙහි සඞ්ගායනං හොති; තම්පි දස්සෙතුං **"එකවචනෙහී"**තිආදි වුත්තං. **එකවචනෙහීති** විරොධාභාවෙන සමානවචනෙහි. තෙනාහ **"අවිරුද්ධවචනෙහී"**තිආදි. **සාමග්ගිරසං දස්සෙතුකාමොති** යස්මිං ධම්මෙ සඞ්ගායනෙ[3] සාමග්ගිරසානුභවනං ඉච්ඡිතං දෙසනාකුසලතාය; තස්මිං එකකදුකතිකාදිවසෙන බහුධා සාමග්ගිරසං දස්සෙතුකාමො. **සබ්බෙ සත්තාති** අනවසෙසා සත්තා; තෙ පන භවභෙදතො සඞ්ඛපෙනෙව භින්දිත්වා දස්සෙන්තො **"කාමභවාදීසූ"**තිආදිමාහ. ඛ්‍යධිකරණානම්පි බාහිරත්ථ-සමාසො හොති යථා "උරසිලොමෙ"ති. ආහ **"ආහාරතො ඨිති එතෙ-සන්ති ආහාරට්ඨිතිකා"**ති. තිට්ඨති එතෙනාති ඨිති; ආහාරො ඨිති එතෙසන්ති **ආහාරට්ඨිතිකා**නි එවං වා එත්ථ සම්බන්ධගහො දට්ඨබ්බො. **ආහාරට්ඨිතිකා**නි පච්චයට්ඨිතිකා; පච්චයායත්තවුත්තිකානි අත්ථො. පච්ච-යත්ථො හෙත්ථ ආහාර-සද්දෙ "අයමාහාරො අනුප්පන්නස්ස වා කාමච්ඡන්දස්ස උප්පාදාය"තිආදීසු[4] විය. එවඤ්හි **"සබ්බෙ සත්තා"**ති ඉමිනා අසඞ්ඛතසත්තානම්පි පරිග්ගහිතා හොන්ති. සා පනායං ආහාරට්ඨිතිකතා නිපපරි-යායතො සඞ්ඛාරධම්මෙමා; න සත්තධම්මෙමා. තෙනෙවාහු **අට්ඨකථාචරියා**

1. දී-අට්ඨ 3-89 පිටෙඨ.
2. ගායිතබ්බං (අට්ඨකථායං)
3. සඞ්ගායනෙන (ක).
4. සං 3-59, 90 පිටෙඨ.

"සබ්බෙ සත්තා ආහාරට්ඨිතිකාති ආගතට්ඨානෙ සඞ්ඛාරලොකො වෙදිතබ්බොති.[1] යදි එවං "සබ්බෙ සත්තා"ති ඉදං කථනති? පුග්ගලාධිට්ඨානදෙසනාති නායං දොසො. යථාහ භගවා "එකධම්මෙ භික්ඛවෙ භික්ඛු සම්මා නිබ්බින්දමානො සම්මා විරජ්ජමානො සම්මා විමුච්චමානො සම්මා පරියන්තදස්සාවී සම්මත්තං අභිසමෙච්ච දිට්ඨෙව ධම්මෙ දුක්ඛස්සන්තකරො හොති; කතමස්මිං එකධම්මෙ? සබ්බෙ සත්තා ආහාරට්ඨිතිකා"ති[2]. **එකො ධම්මොති** "සබ්බෙ සත්තා ආහාරට්ඨිතිකා"ති යොයං පුග්ගලාධිට්ඨානාය කථාය සබ්බෙසං සඞ්ඛාරානං පච්චයායත්තවුත්තිතාය ආහාරපරියායෙන සාමඤ්ඤතො පච්චයධම්මොව වුත්තො; අයං ආහාරො නාම එකො ධම්මොති. **යාථාවතො ඤත්වාති** යථාසභාවතො අභිසම්බුජ්ඣිත්වා. **සම්මදක්ඛාතොති** තෙනෙව අභිසම්බුද්ධාකාරෙන සම්මදෙව දෙසිතො.

වොදකො වුත්තමපි අත්ථං යාථාවතො අපපටිපජ්ජමානො නෙය්‍යත්ථං සුත්තපදං නීතත්ථතො දහන්තො "සබ්බෙ සත්තා"ති වචනමත්තෙන ඨත්වා **"නනු චා"**තිආදිනා වොදෙති. ආවරියො අවිපරීතං තත්ථ යථාධිප්පෙතමත්ථං පවෙදෙන්තො "න විරුජ්ඣති"ති වත්වා **"තෙසඤ්හි ඛාණං ආහාරො හොති"**ති ආහ. **ඛාණොති** එකචොකාරභවාවහං සඤ්ඤාය විරජ්ජනවසෙන පවත්තං රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානං. පාළියං පන "අනාහාරා"ති වචනං අසඤ්ඤභවෙ චුත්තානං ආහාරානං අභාවං සඞ්ගය වුත්තං; න පච්චයාහාරස්ස අභාවතො. **"එවං සන්තෙපී"**ති ඉදං සාසනෙ යෙසු ධම්මෙසු විසෙසතො ආහාර-සද්දො නිරුළ්හො; "ආහාරට්ඨිතිකා"ති එත්ථ යදි තෙ එව ගය්හන්ති; අව්‍යාපිතදොසො ආපජ්ජෙය්‍ය. අථ සබ්බොපි පච්චයධම්මොව ආහාරොති අධිප්පෙතො; ඉමාය ආහාරපාළියා විරොධො ආපජ්ජෙය්‍යාති දස්සෙතුං ආරද්ධං. "න විරුජ්ඣතී"ති යෙනාධිප්පායෙන වුත්තං; තං විවරන්තො **"එතඤ්හි ඤත්වා සුත්තෙ"**තිආදිමාහ. කබළීකාරාහාරාදීනං ඔජට්ඨමකරූපාහරණාදි නිප්පරියායෙන ආහාරභාවො. යථා හි කබළීකාරාහාරො ඔජට්ඨමකරූපාහරණෙන රූපකායං උපත්ථම්භෙති; එවං ඵස්සාදයොපි වෙදනාදිආහරණෙන නාමකායං උපත්ථම්භෙන්තීති; තස්මා සතිපි ජනකභාවෙ උපත්ථම්භකභාවො ඔජාදීසු සාතිසයො ලබ්භමානො මුඛ්‍යා ආහාරට්ඨිති තෙ එව නිප්පරියායෙන ආහාරලක්ඛණා ධම්මා වුත්තා. **ඉධාති** ඉමස්මිං සංගීතිසුත්තෙ. **පරියායෙන පච්චයො ආහාරොති වුත්තෙපි** සබ්බා පච්චයෙ ධම්මා අත්තනොං ඵලං ආහරතීති ඉමං පරියායං ලභතීති. තෙනාහ **"සබ්බධම්මානඤ්හි"**තිආදි තත්ථ **සබ්බධම්මානන්ති** සබ්බෙසං සඞ්ඛතධම්මානං. ඉදානි යථාවුත්තමත්ථං සුත්තෙන[3] සම්පෙතුං **"තෙනෙවාහා"**තිආදි වුත්තං. **අයන්ති** පච්චයාහාරො.

නිප්පරියායාහාරොපි ගහිතොව හොති; යාවතා සොපි පච්චයභාවෙනෙව ජනකො, උපත්ථම්භකො ච හුත්වා තං තං ඵලං ආහරතීති වත්තබ්බතං ලභතීති. **තණ්හාති** පරියායාහාරො, නිප්පරියායාහාරොති දුවිධෙසු ආහාරෙසු. අසඤ්ඤභවෙ යදිපි නිප්පරියායාහාරො න ලබ්භති; **පච්චයාහාරො** පන ලබ්භති පරියායාහාරලක්ඛණෙ. ඉදානි ඉමමෙවත්ථං විත්ථාරෙන දස්සෙතුං **"අනුප්පන්නෙන හි බුද්ධෙ"**තිආදි වුත්තං. උප්පන්නෙ බුද්ධෙ තිත්ථකරමතනිස්සිතානං ඛාණභාවනාය අයිජ්ඣනතො **"අනුප්පන්නෙන බුද්ධෙ"**ති වුත්තං. සාසනිකා තාදිසං ඛාණං න නිබ්බත්තෙන්තීති **"තිත්ථායතනෙ පබ්බජිතා"**ති වුත්තං. නිත්ථියා හි උපපත්තිවිසෙසෙ විමුත්තිසඤ්ඤිනො,

1. විසුද්ධි 1-198, මි-ටීකා 1-90, උදාන-ටීකා-186, චූළනිද්දෙස-ටීකා 37 පිටුවෙසු.
2. අං 3-297 පිටුවෙ. 3. අං 3-346 පිටුවෙ.

සඤ්ඤාවිරාගාවිරාගෙසු අදීනවානිසංසදස්සිනො වා හුත්වා අසඤ්ඤසමාපත්තිං. නිබ්බත්තෙත්වා අකඛණභූමියං උපපජ්ජන්ති; න සාසනිකා. **වායොකසිණෙ පරිකම්මං කත්වා**ති වායොකසිණෙ පඨමාදීනි තීණි ඣානානි නිබ්බත්තෙත්වා තතියජ්ඣානෙ විඤ්ඤවසී හුත්වා තතො වුට්ඨාය චතුත්ථජ්ඣානාධිගමාය පරිකම්මං කත්වා. තෙනාහ **"චතුත්ථජ්ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා"**ති. කසමා පනෙත්ථ වායොකසිණෙයෙව පරිකම්මං වුත්තන්ති? යදෙත්ථ වත්තබ්බං; තං **බ්‍රහ්මජාලවිභඞ්ගෙ**[1] විත්ථාරිතමෙව.[2] **ඛිනි** ජීගුච්ඡනත්ථෙ නිපාතො; තස්මා **ඛිචිත්තන්ති** චිත්තං ජිගුච්ඡාමීති **අත්ථො. ඛිබ්බතෙතං චිත්තන්ති** එතං මම චිත්තං ජිගුච්ඡිතං වත හොතු. **චතී**ති සම්භාවනෙ; තෙන ජිගුච්ඡං සම්භාවෙන්තො වදති. **ඝාමී**ති ච සම්භාවනෙ එව; තෙන චිත්තස්ස අභාවං සම්භාවෙති. චිත්තස්ස භාවාභාවෙසු ආදීනවානිසංසෙ දස්සෙතුං **"චිත්තඤ්හී"**ති ආදි වුත්තං. **ඛනෙනිං රුච්චිං උප්පාදෙතී**ති "චිත්තස්ස අභාවො එව සාධු සුට්ඨූ"ති ඉමං දිට්ඨිනිජ්ඣානක්ඛන්තිං, තත්ථ ච අභිරුචිං උප්පාදෙති.

තථා භාවිතස්ස ඣානස්ස ඨිතිභාගියභාවපත්තියා අපරිහීනජ්ඣානස්ස තිට්ඨායතනෙ පබ්බජිතස්සෙව තථා ඣානභාවනා හොතීති ආහ **"මනුස්සලොකෙ"**ති. **පණ්ඩිතො අහොසී**ති මරණස්ස ආසන්නකාලෙ ඨපිතො අහොසි. යදි ඣානාදිනා ආකාරෙන නිබ්බත්තෙතය්‍ය, කම්මබලෙන යාව භෙදා තෙනෙවාකාරෙන තිට්ඨෙය්‍ය වාති ආහ **"සො තෙන ඉරියාපථෙනා"**තිආදි.

එවරූපානම්පීති එවං අවෙතනානම්පි. පි-සද්දෙන පගෙව සවෙතනානන්ති දස්සෙති. කථං පන අවෙතනානං නෙසං පච්චයාහාරස්ස උපකපපනන්ති චොදනං සන්ධාය තත්ථ නිදස්සනං දස්සෙන්තො **"යථා"**තිආදිමාහ.

යෙ උට්ඨානවීරියෙනෙව දිවසං වීතිනාමෙත්වා තස්ස නිස්සන්දඵලමත්තං කිඤ්චිදෙව ලභිත්වා ජීවිකං කපෙන්ති; තෙ **උට්ඨානඵලූපජීවිනො.** යෙ පන අත්තනො පුඤ්ඤඵලමෙව උපජීවෙන්ති; තෙ **පුඤ්ඤඵලූපජීවිනො.** නෙරයිකානං පන නෙව උට්ඨානවීරියවසෙන ජීවිකාකපපනං; පුඤ්ඤඵලස්ස පන ලෙසොපි නත්ථීති වුත්තං **"යෙ පන තෙ නෙරයිකා -පෙ- න පුඤ්ඤඵලූපජීවිනි වුත්තා"**ති. පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණස්ස ආහරණෙන මනොසඤ්චෙතනාහාරොති වුත්තං; න යස්ස කස්සචි ඵලස්සාති අධිප්පායෙන **"කිං පඤ්ච ආහාරා අත්ථී"**ති චොදෙති; ආචරියො නිප්පරියායාහාරෙ අධිපෙපතෙ සියා තව චොදනායා'වසරොති; සා පන එත්ථ අනවසරාති දස්සෙතුං "පඤ්ච; න පඤ්චාති ඉදං න වත්තබ්බ"න්ති වත්වා පරියායාහාරසෙව පනෙත්ථ අධිප්පෙතභාවං දස්සෙන්තො **"නනු පච්චයො ආහාරොති වුත්තමෙත"**න්ති ආහ. **තස්සා**ති යස්ස කස්සචි පච්චයස්ස "ආහාරො"ති ඉච්ඡිතත්තා. ඉදානි වුත්තමෙවත්ථං පාළියා සම්පාදෙන්තො **"යං සන්ධාය"**තිආදිමාහ.

මුඛ්‍යාහාරවසෙනපි නෙරයිකානං ආහාරට්ඨිතිකතං දස්සෙතුං **"කබළීකාරං ආහාරං -පෙ- ආගමෙතී"**ති වුත්තං. යදි එවං නෙරයිකා සුඛපටිසංවෙදිනොපි හොන්තීති? නොති දස්සෙතුං **"බහුලොපි හී"**තිආදි වුත්තං. **තයොති** තයො අරූපාහාරා කබළීකාරාහාරස්ස අභාවතො. **අවසෙසානන්ති** අසඤ්ඤසත්තෙහි අවසෙසානං. කාමභවාදීසු නිබ්බත්තසත්තානං පච්චයාහාරො හි සබ්බසං සාධාරණොති. **එතං පඤ්හන්ති** "කතමො එකො ධම්මො"ති එවං වොදිතං එතං පඤ්හං. **කතෙඤ්ඤාති** විස්සජ්ජෙත්වා.

---

1. දී-ටී 111 පිට්ඨෙ. 2. විචාරිතමෙව (ස)

"තත්ථ තත්ථ -පෙ- දුක්ඛං හොති"ති එතෙන යථා ඉධ පඨමස්ස පඤ්හස්ස නියාමනතා, දුතියස්ස උද්ධරණං න කතං; එවං ඉමිනා එව අධිප්පායෙන ඉතෝ පරෙසු දුකනිකාදිපඤ්හෙසු තත්ථ තත්ථ ආදිපරියොසානෙසු එව උද්ධරණනියාමනානි කත්වා සෙසෙසු න කතානි දස්සෙති. පටිච්ච එතස්මා ඵලං එතීති **පච්චයෝ**; කාරණං; තදෙව අත්තනෝ ඵලං සඞ්ගරොතීති **සඞ්ඛාරෝ**ති ආහ **"ඉමස්මිම්පි -පෙ- සඞ්ඛාරොති වුත්තෙ"**ති. **ආහාරපච්චයෝ**ති ආහරණට්ඨේන පච්චයෝ. **ආහරණඤ්චේත්ථ** උප්පාදකත්තපප්පධානං; **සඞ්ඛරණං** උප්පත්තිමහකත්තපප්පධානන්ති අයමෙතෙසං විසෙසෝ. තෙනාහ **"අයමෙත්ථ හෙට්ඨිමතෝ විසෙසෝ"**ති. නිප්පරියායෙනාහාරෙ ගහිතෙ "සබ්බෙ සත්තා"ති වුත්තෙපි අසඤ්ඤසත්තා න ගහිතා එව භවිස්සන්තීති පදෙසවිසයෝ සබ්බ-සද්දෝ හොති යථා "සබ්බෙ තසන්ති දණ්ඩස්සා"තිආදීසු[1] න හෙත්ථ ඛීණාසවාදිනං ගහණං හොති. **පාකටො භවෙය්‍ය** විසෙසසාමඤ්ඤස්ස විසයත්තා පඤ්හානං. **නො ච ගණ්හිංසු** අට්ඨකථාචරියා. **ධම්මා නාම නත්ථී** සඞ්ඛතොති අධිප්පායෙන. **ඉධ** දුතියපඤ්හෙ **"සඞ්ඛාරෝ"**ති පච්චයෝ එව කථිතොති සම්බන්ධෙන.

යදා සම්මාසම්බොධිසමධිගතෙන; තදා එව සබ්බඤ්ඤෙය්‍යං සච්ඡිකතං ඤාතන්ති ආහ **"මහාබොධිමණ්ඩෙ නිසීදිත්වා"**ති. **සයන්ති** සාමංයෙව. **අදධනියන්ති** අද්ධානක්ඛමං චිරකාලාවට්ඨායි පාරම්පරියවසෙන. තෙනාහ **"එකෙන හී"**තිආදි. **පරම්පරකථානියමෙනාති** පරම්පරකථාකථනනියමෙන; නියමිතත්ථබ්‍යඤ්ජනානුපුබ්බියා කථායාති අත්ථෝ. **එකකවසෙනාති** එකං එකං පරිමාණං එතස්සාති **එකකෙ**ා; පඤ්හා. තස්ස එකකස්ස වසෙන. **එකකං නිට්ඨිතං** විස්සජ්ජනන්ති අධිප්පායෙන.

එකකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දුකවණ්ණනා

304. **චත්තාරෝ ඛන්ධා**ති තෙසං තාව නාමනට්ඨෙන නාමභාවං පඨමං වත්වා පච්ඡා නිබ්බානස්ස වත්තුකාමෝ ආහ. තස්සාපි හි තථා නාමභාවං පරතෝ වක්ඛති. "නාමං කරොති නාමයතී"ති එත්ථ යං නාමකරණං; තං නාමනන්ති ආහ **"නාමනට්ඨෙනාති නාමකරණට්ඨෙනා"**ති; අත්තනොවාති අධිප්පායෙන. එවඤ්හි සාතිසයම්පි තෙසං නාමකරණං හොති. තෙනාහ "අත්තනෝ නාමං කරොන්තාව උප්පජ්ජන්තී"තිආදි. ඉදානි තමත්ථං ඛන්ධිරෙකමූලෙන විභාවෙතුං **"යථා හී"**තිආදි වුත්තං. යස්ස නාමස්ස කරණෙනෙව තෙ "නාම"න්ති වුච්චන්ති; තං සාමඤ්ඤනාමං, කිත්තිමනාමං, ගුණනාමං වා න හොති; අථ ඛො ඔපපාතිකනාමන්ති පුරිමානි තීණි නාමානි උදාහරණවසෙන දස්සෙත්වා "න එවං වෙදනාදීන"න්ති තෙ පටික්ඛිපිත්වා ඉතරනාමමෙව නාමකරණට්ඨෙන නාමන්ති දස්සෙන්තො **"වෙදනාසෝ හී"**තිආදිමාහ. "මහාපඨවිආදයෝ"ති කස්මා වුත්තං; නනු පඨවිආපාදයෝ ඉධ නාමන්ති අනධිප්පෙතා; රූපන්ති පන අධිප්පෙතාති? සච්චමෙතං; එස්සවෙදනාදීනං විය පන පඨවිආදීනං ඔපපාතිකනාමතාසාමඤ්ඤෙන "පඨවිආදයෝ විය"ති නිදස්සනං කතං; න අරූපධම්මා විය රූපධම්මානං නාමසභාවතාය. එස්සවෙදනාදීනං හි අරූපධම්මානං

1. බු 1-33 පිට්ඨෙ ධම්මපදෙ.

සබ්බදුපි එසෘදිනාමකත්තා, පඨවිආදීනං කෙසකුම්භාදිනාමන්තරූපත්ති විය නාමන්තරූනාපජ්ජනතො ච සදු අත්තනාව කත්තනාමතාය වත්තුකඛ්ඛ-නිබ්බානානි නාමකරණවෙඨන නාම්. අථ වා අධිවචනසම්ඵස්සා විය අධිවචනනාම්මන්තරෙන යෙ අනුපවිත්තසම්භාරානං ගහණං න ගච්ඡන්ති; තෙ නාමායත්තගහගහණා **නාමං.** රූපං පන විනාපි නාමසාධනං අත්තනො රූපප-නසභාවෙන ගහණං උපයාතීති **රූපං.** තෙනාහ **"තෙසු උපපන්නෙසූ"**ති-ආදි. ඉධාපි "යථා පඨවියා"තිආදීසු වුත්තනයෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බා නිදස්සනවසෙන ආගතත්තා. **"අතීතෙපි"**තිආදිනා වෙදනාදීසු නාමසඤ්ඤා නිරුළ්හා, අනාදිකාලිකා චාති දස්සෙති.

ඉති අතීතාදිවිභාගවන්තානම්පි වෙදනාදීනං නාමකරණවෙඨන නාමභාවො එකන්තිකො; තඛ්බිභාගරහිතෙ පන එකසභාවෙ නිච්ච නිබ්බානෙ වත්තබ්බමෙව නත්ථීති දස්සෙන්තො **"නිබ්බානං පන -පෙ-නාමනවෙඨන නාම"**න්ති ආහ. **නාමනවෙඨනාති** නාමකරණවෙඨන. **නමන්තීති** එකන්තතො සාරම්මණත්තා තන්නින්නා හොන්ති; තෙහි විනා නපපවත්තනන්තීති අත්ථො. **සබ්බන්ති** ඛඛ්වත්තුකඛං, නිබ්බානඤ්ච. යසම්ං ආරම්මණෙයෙව වෙදනාකඛන්ධො පවත්තති; තං සම්පයුත්තතාය සඤ්ඤාසඛඛ්ධාදයොපි තත්ථ පවත්තන්තීති සො නෙ තත්ථ නාමෙනෙතා විය හොති විනා අපපවත්තනතො. එස නයො සඤ්ඤාසඛඛ්ධාදිසුපීති වුත්තං **"ආරම්මණෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං නාමෙන්තී"**ති. **අනවජ්ජධම්ම** මඟඵලාදිකෙ. කාමං කෙසුචි රූපධම්මෙසුපි ආරම්මණාධිපතිභාවො ලබ්භතෙව; නිබ්බානෙ පනෙස සාතිසයො තස්ස අච්චන්තසන්තපණීතතා-සංපපභාවතොති තදෙව ආරම්මණාධිපතිපච්චයතාය **"අත්තනි නාමෙති"**ති වුත්තං. තථා හි අරියා සකලම්පි දිවසභාගං තං ආරබ්භ චිත්තං නාමෙන්තාපි තිත්තිං න ගච්ඡන්ති.

"රූපනවෙඨනා"ති එතෙන රූපතීති රූපන්ති දස්සෙති. තත්ථ සීතාදිවිරොධිපච්චයසන්නිපාතෙ සිසදිසුපපත්ති **රූපනං.** නනු ච අරූප-ධම්මානම්පි විරොධිපච්චයසමාගමෙ සිසදිසුපපත්ති ලබ්භතීති? සච්චං ලබ්භති; න පන විභූතතරං. විභූතතරඤ්හෙත්ථ රූපනං අධිප්පෙතං සීතාදිගහ-ණතො. වුත්තඤ්හෙතං "රූපතීති ඛො භික්ඛවෙ තස්මා 'රූප'න්ති වුච්චති. කෙන රූපති? සීතෙනපි රූපති; උණ්හෙනපි රූපති"තිආදි[1] යදි එවං කථං බ්‍රහ්මලොකෙ රූපසමඤ්ඤීනි? තත්ථාපි න සභාවානති-වත්තනතො හොතියෙව රූපසමඤ්ඤා. අනුග්ගහකපච්චයවසෙන වා සිසදිසපච්චයසන්නිපාතෙනි එවමත්ථො වෙදිතබ්බා. "යො අත්තනො සන්තානෙ විජ්ජමානස්සයෙව සිසදිසුපපත්තිහෙතුභාවො; තං **රූපන"**න්ති අඤ්ඤා. ඉමස්මිං පකඛ රූපයති විකාරමාපාදෙතීති **රූපං.** "සඛඛට්ට-නෙන විකාරාපත්තියං **රූපන**-සද්දො නිරුළ්හො"ති කෙචි. එකසම්ං පකඛ අරූපධම්මෙසු රූපසමඤ්ඤාය පසඛඛා එව නත්ථි සඛඛට්ටනා-භාවතො. "පටිඝතො **රූපන"**න්ති අපරෙ. **"කස්සති** රූපස්සා"ති වදන්ති; නාමරූපස්සාති පන යුත්තං. යථා හි රූපස්ස; එවං නාමස්සාපි වෙදනාකඛන්ධාදිවසෙන, මදනිම්මදනාදිවසෙන ච විත්ථාරකථා **විසුද්ධිමග්ගෙ**[2] වුත්තා එවාති. ඉති අයං දුකො කුසලත්තිකෙන සඛගහිතෙ සභාවධම්මෙ පරිග්ගහෙත්වා පවත්තොති.

---

1. සං 2-71 පිටෙ. 2. විසුද්ධි 2-90 පිටෙ.

අවිජ්ජාති අවින්දියං "අත්තා; ජීවෝ; ඉත්ථී; පුරිසෝ"ති එවමාදිකං විඳතීති **අවිජ්ජා;** විඳියං "දුක්ඛං; සමුදයෝ"ති එවමාදිකං න විඳතීති **අවිජ්ජා;** සබ්බම්පි ධම්මජාතං අවිදිතකරණට්ඨෙන **අවිජ්ජා;** අනන්තරභිතෙ සංසාරෙ සත්තෙ ජවාපෙතීති **අවිජ්ජා;** අත්ථතෝ පන සා දුක්ඛාදීනං චතුන්නං සච්චානං සභාවවිජ්ඣදකෝ සම්මොහෝ හොතීති ආහ **"දුක්ඛාදීසු අඤ්ඤාණ"**න්ති. **භවපත්ථනා** නාම කාමභවාදීනං පත්ථනාවසෙන පවත්තතණ්හා. තෙනාහ **"යෝ භවෙසු භවච්ඡන්දෝ"**තිආදි. ඉති අයං දුකෝ වට්ටමූලසමුදාචාරදස්සනත්ථං ගහිතෝ.

භවදිට්ඨීති ඛන්ධපඤ්චකං "අත්තා ච ලොකෝ චා"ති ගාහෙත්වා තං "භවිස්සතී"ති ගණ්හනවසෙන නිච්චතා සස්සතදිට්ඨීති අත්ථෝ. තෙනාහ **"භවෝ වුච්චති"**තිආදි. භවිස්සතීති **භවෝ;** නිච්චතී සබ්බකාලං අත්ථීති අත්ථෝ. **සස්සතන්ති** සස්සතභාවෝ. **විභවදිට්ඨීති** ඛන්ධපඤ්චකමෙව "අත්තා"ති ච "ලොකෝ"ති ච ගහෙත්වා තං "න භවිස්සතී"ති ගණ්හනවසෙන නිච්චතා උච්ඡෙදදිට්ඨීති අත්ථෝ. තෙනාහ **"විභවෝ වුච්චති"**තිආදි. විභවිස්සති විනස්සති උච්ඡිජ්ජතීති **විභවෝ;** උච්ඡෙදෝ.

යං න හිරීයතීති යෙන ධම්මෙන තංසම්පයුත්තධම්මසමූහෝ, පුග්ගලෝ වා න හිරීයති න ලජ්ජති; ලිඛිතවිපල්ලාසං වා කත්වා යෝ ධම්මෝති අත්ථෝ වෙදිතබ්බෝ **හිරීයිතබ්බන්ති** උපයොගත්ථෙ කරණවචනං; හිරීයිතබ්බයුත්තකං කායදුච්චරිතාදිධම්මං න ජිගුච්ඡතීති අත්ථෝ. **නිල්ලජ්ජතාති** පාපස්ස අජිගුච්ඡනා. **යං න ඔත්තප්පතීති** එත්ථාපි වුත්තනයෙනෙව අත්ථෝ වෙදිතබ්බෝ. **ඔත්තප්පිතබ්බන්ති** පන හෙතුඅත්ථෙ කරණවචනං; ඔත්තප්පිතබ්බයුත්තකෙන ඔත්තප්පස්ස හෙතුභූතෙන කායදුච්චරිතාදිනාති අත්ථෝ. **හිරීයිතබ්බන්ති** එත්ථාපි වා එවමෙව අත්ථෝ වෙදිතබ්බෝ. **අභායනාති ආභාරෝති** පාපතෝ අනුත්තාසනාකාරෝ.

"යං හිරීයතී"තිආදීසු අනන්තරදුකෙ වුත්තනයෙන අත්ථෝ වෙදිතබ්බෝ. නියකජ්ඣත්තං ජාතිආදිසමුට්ඨානං එතිස්සාති **අජ්ඣත්තසමුට්ඨානා.** නියකජ්ඣත්තතෝ බහිභාවතෝ බහිද්ධා පරසන්තානෙ සමුට්ඨානං එතිස්සාති **බහිද්ධාසමුට්ඨානා.** අත්තා එව අධිපති **අත්තාධිපති;** අජ්ඣත්තසමුට්ඨානත්තා එව අත්තාධිපතිතෝ ආගමනතෝ **අත්තාධිපතෙය්‍යා. ලෝකාධිපතෙය්‍යෙනාති** එත්ථාපි එසෙව නයෝ. **ලජ්ජාභාවසණ්ඨිතාති** පාපතෝ ජිගුච්ඡනරූපෙන අවට්ඨිතා. **භයභාවසණ්ඨිතෙනාති** තතෝ උත්තාසනරූපෙන අවට්ඨිතං. අජ්ඣත්තසමුට්ඨානාදිතා ච හිරොත්තප්පානං තත්ථ තත්ථ පාකටභාවෙන වුත්තා; න පන තෙසං කදාචිපි අඤ්ඤමඤ්ඤවිප්පයොගතෝ. න හි ලජ්ජනං නිබ්භයං, පාපභයං වා අලජ්ජනං අත්ථීති.

දුක්ඛෙනාති කිච්ඡං; අනිට්ඨෙනාති වා අත්ථෝ. **විපච්චනීකගාහිමඝීති** ධම්මානුධම්මපටිපත්තියා විලොමගාහකෙ. තස්සා එව විපච්චනීකං දුප්පටිපත්තිං සාතං ඉට්ඨං එතස්සාති විපච්චනීකසාතෝ; තස්මිං **විපච්චනීකසාතෙ.** එවංභූතෝ ච ඔවාදභූතෙ සාසනක්කමෙ, ඔවාදකෙ ච ආදරභාවරහිතෝ හොතීති ආහ **"අනාදරෙ"**ති. **තස්ස කම්මන්ති** තස්ස දුබ්බචස්ස පුග්ගලස්ස අනාදරියවසෙන පවත්තචෙතනා **දෙවචස්සං. තස්ස භාවෝති** තස්ස ඨපිතවුත්තස්ස දෙවචස්සස්ස අත්ථිභාවෝ **දෙවචස්සතා;** අත්ථතෝ දෙවචස්සමෙව. තෙනෙවාහ **"සා අත්ථතෝ සඞ්ඛාරක්ඛන්ධෝ හොතී"**ති.

වෙතනාපධානතාය හි සඞ්ඛාරකඛන්ධස්ස එවං වුත්තං. **එතෙනාකාරෙනානි** අපපදකඛිණගහාහිතාකාරෙන. අසඳ්ධියදුස්සිල්‍යාදිපාපධම්මයොගතො පුග්ගලා පාපා නාම හොන්තීති දස්සෙතුං **"යෙ තෙ පුග්ගලා අස්සද්ධා"**තිආදි වුත්තං. යාය වෙතනාය පුග්ගලෙ පාපසමාපත්තිඛෙත්තා නාම හොන්ති; සා වෙතනා **පාපමිත්තතා;** චිත්තාරොපි වා අරූපිනො ඛන්ධා තදුකාරපපත්තා **පාපමිත්තතා**නි දස්සෙතෙනා **"සාපි අත්ථතො දෙවච්ඡසුතා විය දට්ඨබ්බා"**ති ආහ.

"සුඛං වතො එතස්මිං පදඛණ්ඩගහාහිමහි අනුලොමඝාතෙ සාදරෙ පුග්ගලෙනි **සුඛ්ඛතො**"තිආදිනා, "කල්‍යාණා සද්ධාදයො පුග්ගලා එතස්ස මිත්තාති **කල්‍යාණමිත්තෙනා**"තිආදිනා ච අනන්තරදුකස්ස අත්ථො ඉච්ඡිතොති ආහ **"සොවච්ඡසුතා -පෙ- වුත්තපටිපක්ඛනයෙන වෙදිතබ්බා"**නි. **එහොති** සොවච්ඡසුතා, කල්‍යාණමිත්තතා ච. තෙසං ඛන්ධානං පවත්තිආකාරවිසෙසා "සොවච්ඡසුතා, කල්‍යාණමිත්තතා"නි ච වුච්චති; තෙ ලොකියාපි හොන්ති ලොකුත්තරාපීති ආහ **"ලොකියලොකුත්තරමිස්සකා කථිතා"**නි.

වත්ථුභෙදාදිනා අනෙකභෙදභින්නා තංතංජාතිවසෙන එකජ්ඣං කත්වා රාසිතො ගය්හමානා ආපත්තියොව **ආපත්තික්ඛන්ධා.** තා පන අන්තරාපත්තීනං අග්ගහණෙ **පඤ්චපි ආපත්තික්ඛන්ධා ආපත්තියො;** තාසං පන ගහණෙ **සත්තපි ආපත්තික්ඛන්ධා ආපත්තියො.** "ඉමා ආපත්තියො; එත්තකා ආපත්තියො; එවඤ්ච තෙසං ආපජ්ජනං හොති"ති ජානනපඤ්ඤා **ආපත්තිකුසලතා**නි ආහ **"යා තාස"**න්තිආදි. **තාසං ආපත්තීනන්ති** තාසු ආපත්තීසු. තත්ථ යං සමභිඤ්ඤාවත්ථුකාසු විය ඨිතාසු, දුච්චින්තුප්පාදාදිවිභාගාසු ච ආපත්තීසු අසඞ්කරතො වවත්ථානං; අයං විසෙසතො **ආපත්තිකුසලතා**නි දස්සෙතුං දුතියආපත්තිග්ගහණං කතං. **සහ කම්මවාචායා**ති කම්මවාචාය සහෙව. ආපත්තිතො වුට්ඨාපනපයොගතාය **කම්මභූතා වාචා කම්මවාචා;** තථාභූතා අනුසාවනවාචා වෙව "පස්සිස්සාමී"ති එවං පවත්තවාචා ච. තාය කම්මවාචාය සද්ධිං සමකාලමෙව "ඉමාය කම්මවාචාය ඉතො ආපත්තිතො වුට්ඨානං හොති; හොන්තඤ්ච පඨමේ වා තතියෙ වා අනුසාවනෙය්‍යකාරපපත්තෙ, 'සංවරිස්සාමී'ති වා පදෙ පරියොසිතෙ හොති"ති එවං තංතංආපත්තිඞ්ගි **වුට්ඨානපරිච්ඡෙදපරිජානනපඤ්ඤා,** ආපත්තිවුට්ඨානකුසලතා. **වුට්ඨානන්ති** ච යථාපඤ්ඤාය ආපත්තියා යථා තථා අනන්තරායතාපාදනං; එවං වුට්ඨානග්ගහණෙනෙව දෙසනායපි සඞ්ගහො සිද්ධො හොති.

"ඉතො පුබ්බෙ පරිකම්මං පවත්තං; ඉතො පරං භවඞ්ගමජ්ඣෙ සම්පත්තී"ති එවං සම්පත්තීනං **අප්පනාපරිච්ඡෙදජානනපඤ්ඤා,** සම්පත්තිකුසලතා. වුට්ඨානෙ කුසලභාවො **වුට්ඨානකුසලතා;** පගෙව වුට්ඨානපරිච්ඡෙදකරඤ්ඤාණං. තෙනාහ **"යථාපරිච්ඡින්නසමයවසෙනෙවා"**තිආදි. **වුට්ඨානසම්පත්තී**නි වුට්ඨාපනෙ සම්පත්ති.

"ධාතුකුසලතා"නි එත්ථ පඨවීධාතුආදයො, සුඛධාතුආදයො, කාමධාතුආදයො ච ධාතුයෙ එතාසෙවව අන්තොගධාති එතාසු කොසල්ලෙ දස්සිතෙ තාසුපි කොසල්ලං දස්සිතමෙව හොතීති "අට්ඨාරස ධාතුයො චක්ඛුධාතු -පෙ- මනොවිඤ්ඤාණධාතූ"නි වත්වා **"අට්ඨාරසන්නං ධාතූනං සභාවපරිච්ඡෙදකා"**නි වුත්තං. තත්ථ **සභාවපරිච්ඡෙදකා**ති යථාභූතසභාවාවබොධිනී. "සවනපඤ්ඤා ධාරණපඤ්ඤා"තිආදිනා පවෙච්ඡකං

පඤ්ඤ-සද්දෝ යොජේතබ්බෝ. ධාතූනං සවනධාරණපඤ්ඤා **සුතමයා;** ඉතරා **භාවනාමයා.** තත්ථාපි සම්මසනපඤ්ඤා ලෞකියා. විපස්සනා පඤ්ඤා හි සා; ඉතරා ලොකුත්තරා. ලක්ඛණාදිවසෙන, අනිච්චාදිවසෙන ච මනසිකරණං **මනසිකාරෝ;** තත්ථ කොසල්ලං **මනසිකාරකුසලතා.** තං පන ආදිමජ්ඣපරියොසානවසෙන තිධා භින්දිත්වා දස්සෙතුං **"සම්මසන-පටිවෙධපඨවවෙක්ඛණපඤ්ඤා"**තිආහ. **සම්මසනපඤ්ඤා** හි තස්සා ආදි; **පටිවෙධපඤ්ඤා** මජ්ඣෙ; **පඨවවෙක්ඛණපඤ්ඤා** පරියොසානං.

ආයතනානං ගහිතෙපි ච අගහිතෙපි ච උග්ගණ්හනවසෙන තෙසං ධාතුලක්ඛණාදිවිභාගස්ස ජානනපඤ්ඤා **උග්ගහජානනපඤ්ඤා.** සම්මසන-පටිවෙධපඨවවෙක්ඛණවිධිනෝ ජානනපඤ්ඤා **මනසිකාරජානනපඤ්ඤා.** යස්මා ආයතනානිපි අත්ථතෝ ධාතුයෝව; මනසිකාරෝ ච උග්ගණ්හනාදි-වසෙන තෙසං එව මනසිකාරවිධි; තස්මා ධාතුකුසලතාදිකා තිස්සොපි කුසලතා එකදෙසෙ කත්වා දස්සෙතුං **"අපිචා"**තිආදි වුත්තං. සවනං විය උග්ගණ්හනපඨවවෙක්ඛණානිපි පරිත්තඤ්ණකත්තුකානීති ආහ **"සවන-උග්ගහණපඨවවෙක්ඛණා ලොකියා"**ති. අරියමග්ගක්ඛණෙ සම්මසන-මනසිකාරානං නිප්ඵත්ති පරිනිට්ඨානන්ති තෙසං ලොකුත්තරතාපරියායොපි ලබ්භතීති වුත්තං **"සම්මසනමනසිකාරා ලොකියලොකුත්තරමිස්සකා"**ති. පච්චයධම්මානං හෙතුආදීනං අත්තනෝ පච්චයුප්පන්නානං හෙතුපච්චයාදි භාවෙන පච්චයභාවෝ **පච්චයාකාරෝ;** සෝ පන අවිජ්ජාදිනං ද්වාදසන්නං පටිච්චසමුප්පාදඞ්ගානං වසෙන ද්වාදසවිධොති ආහ **"දවාදසන්නං පච්චයා-කාරානා"**නන්ති. **උග්ගහාදිවසෙනාති** උග්ගහමනසිකාරසවනසම්මසනපටි-වෙධපඨවවෙක්ඛණවසෙන.

ඨානසෝවව නිට්ඨති එලං තදුප්පත්තවුත්තිනයෙනාති **කාරණසෝව** හෙතු-පච්චයභාවෙන කරණතෝ නිප්ඵාදනතෝ.[1] **තෙසං** සොතවිඤ්ඤාණාදීනං. එතසම්මිං දුකෙ අත්ථෝ වෙදිතබ්බොති සම්බන්ධෝ. යෙ ධම්මා යස්ස ධම්මස්ස කාරණභාවතෝ **ඨානං;** තෙව ධම්මා තංවිධුරස්ස ධම්මස්ස අකාරණභාවතෝ **අට්ඨානන්**ති පඨමනයෙ එලහෙදෙන තස්සෙව ධම්මස්ස **ඨානාඨානතා** දීපිතා; දුතියනයෙ පන අඤ්ඤෙපි එලෙ පච්චයධම්මභෙදෙන තෙසං **ඨානාඨානතා** දීපිතාති අයමෙතෙසං විසෙසෝ. න හි කදාචි අරියා දිට්ඨිසම්පදං නිච්චග්ගාහස්ස කාරණං හොන්ති; අකිරියතා පන සියා තස්ස කාරණන්ති.

උජුනෝ භාවෝ අජ්ජවං; අජිම්හතා අකුටිලතා අවඞ්කතාති අත්ථොති තම්පථං අනජ්ජවපටිකෙපමුඛෙන දස්සෙතුං **"ගොමුත්තවඞ්කතා"**තිආදි වුත්තං. සචායං අනජ්ජවෝ භික්ඛූනං යෙහුය්‍යෙන අනෙසනාය, අගොචර-චාරිතාය ච හොතීති ආහ **"එකච්චෙ හි -පෙ- චරන්ති"**ති. අයං **ගොමුත්ත-වඞ්කතා නාම** ආදිතෝ පට්ඨාය යාව පරියොසානා පටිපත්තියා වඞ්ක-භාවතෝ. **පුරිමසදිසොති** පඨමං වුත්තභික්ඛුසදිසෝ. **වණ්ඩවඞ්කතා නාම** පටිපත්තියා මජ්ඣට්ඨානෙ වඞ්කභාවාපත්තිතෝ. **නඞ්ගලකොටිවඞ්කතා නාම** පරියොසානෙ වඞ්කභාවාපත්තිතෝ **ඉදං අජ්ජවං** නාම සබ්බත්ථ-කමෙව උජුභාවසිද්ධිතෝ. **අජ්ජවතාති** ආකාරනිද්දෙසෝ; යෙනාකාරෙනස්ස අජ්ජවෝ පවත්තති; තදාකාරනිද්දෙසොති අත්ථෝ. **ලජ්ජතීති ලජ්ජී;** හිරිමා; තස්ස භාවෝ **ලජ්ජවං;** හිරිනි අත්ථෝ. **ලජ්ජා** එතස්ස අත්ථීති **ලජ්ජී** යථා "මාලී, මායී"ති ච; තස්ස භාවෝ **ලජ්ජීභාවෝ;** සා එව **ලජ්ජා.**

---

1. නිප්ඵත්තතතෝ (ඤ)

පරූපරාධාදීනං අධිවාසනකම්මං **අධිවාසනඛන්ති.** සුවිසීලතා **සොරච්චං**. සා හි සොභනකම්මරතතා; සුට්ඨු වා පාපතො ඔරතභාවෝ විරතතා **සොරච්චං.** තෙනාහ **"සුරතභාවෙං"**ති.

"නාමඤ්ච රූපඤ්චා"තිආදීසු අයම්පරෙ නයෝ— **නාමකරණ-චෙතනාති** අඤ්ඤං අනපෙක්ඛිත්වා සයමෙව අත්තනො නාමකරණසභාව-තොති අත්ථො. යඤ්හි පරස්ස නාමං කරොති; තස්ස ච තදපෙක්ඛත්තා අඤ්ඤුපෙක්ඛං නාමකරණනති නාමකරණසභාවතා න හොති; තස්මා මහාජනස්ස ඤත්තීනං, ගුණානඤ්ච සාමඤ්ඤනාමාදිකාරකානං නාමභාවො නාපජ්ජති. යස්ස ච අඤ්ඤඤ්ඤගි නාමං කරියති; තස්ස ච නාමකරණසභාවතා නත්ථීති නත්ථියෙව නාමභාවො; වෙදනාදීනං පන සභාවසිද්ධත්තා වෙදනා-දිනාමස්ස නාමකරණසභාවතො නාමතා වුත්තා. පඨවීආදිනිදස්සනෙන නාමස්ස සභාවසිද්ධතංයෙව නිදස්සෙති; න නාමභාවසාමඤ්ඤං; නිරුළ්හත්තා පන නාමසද්දො අරූපධම්මෙසු එව වත්තති; න පඨවීආදීසූති න තෙසං නාමභාවො. න හි පඨවීආදිනාමං විජහිත්වා කෙසාදිනාමෙහි රූපධම්මානං විය වෙදනාදිනාමං විජහිත්වා අඤ්ඤඤ්ඤන නාමෙන අරූපධම්මානං වොහරි-තබ්බෙන පිණ්ඩාකාරෙන පවත්තති අත්ථි.

අථ වා රූපධම්මා චක්ඛාදයො, රූපාදයො ච තෙසං පකාසකපකාසිතබ්බභාවතො විනාපි නාමෙන පාකටා හොනති; න එවං අරූපධම්මාති තෙ අධිවචනසම්ඵස්සො විය නාමායත්තගහණීයභාවෙන "නාම"නති වුත්තා. පටිඝසම්ඵස්සො ච න චක්ඛාදීනි විය නාමෙන විනා පාකටොති "නාම"නති වුත්තො; අරූපතාය වා අඤ්ඤඤ්ඤනාමසභාගත්තා ඝඩගහිතොයං, අඤ්ඤඤ්ඵස්සසභාගත්තා වා. වචනත්ථොපි හි රූපයතීති **රූපං;** නාමයතීති **නාමනති** ඉධ පච්ඡිමපුරිමානං සම්භවති. **රූපයතීති** විනාපි නාමෙන අත්තානං පකාසෙතීති අත්ථො. **නාමයතීති** නාමෙන විනා අපාකටභාවතො අත්තනො පකාසකං නාමං කරොතීති අත්ථො. **ආරම්මණාධිපතිපච්චය-තායාති** සතිපි රූපස්ස ආරම්මණාධිපතිපච්චයභාවෙ න තං පරමස්සාසභූතං නිබ්බානං විය සාතිසයං නාමනභාවෙන පච්චයොති නිබ්බානමෙව "නාම"නති වුත්තං.

"අවිජ්ජා ච භවතණ්හා චා"ති අයං දුකො සත්තානං වට්ටමූලසමුදා-චාරදස්සනත්ථො. සමුදාචරතීති හි **සමුදාචාරො;** වට්ටමූලමෙව සමුදාචාරො **වට්ටමූලසමුදාචාරො;** වට්ටමූලදස්සනෙන වා වට්ටමූලානං පවත්තිං දස්සිතා හොතීති වට්ටමූලානං සමුදාචාරො **වට්ටමූලසමුදාචාරො;** තංදස්සනත්ථොති අත්ථො.

එකෙකසම්සද්ධ "අත්තා"ති ච "ලොකො"ති ච ගහණවිසෙසං උපාදාය "අත්තා ච ලොකො චා"ති වුත්තං; එකං වා ඛන්ධං "අත්තා"ති ගහෙත්වා අඤ්ඤං අත්තනො උපභොගභූතං "ලොකො"ති ගණ්හන්තස්ස, අත්තනො අත්තානං "අත්තා"ති ගහෙත්වා පරස්ස අත්තානං "ලොකො"ති ගණ්හන්තස්ස වා වසෙන "අත්තා ච ලොකො චා"ති වුත්තං.

සහ සික්ඛිතබ්බා ධම්මා **සහධම්මා;** තත්ථ භවං සහධම්මිකං; තස්මිං **සහධම්මිකෙ.** දෙවචස්ස-සද්දතො ආය-සද්දං අනඤ්ඤත්තං කත්වා **"දෙවචස්සායෙ"**නති වුත්තං; දෙවචස්සස්ස වා අයනං පවත්තති **දෙවචස්සායං.** ආසෙවන්තස්සාපි අනුසික්ඛනා අජ්ඣාසයෙන භජනාති ආහ **"සෙවනා-පෙ- භජනා"**ති. සබ්බතොභාගෙන හත්ථි **සමඟතති.**

සහ කම්මවාචායාති අභිඤාතිණ්ණවත්ථාරකකම්මවාචාය, "අහං භන්තෙ ඉත්ථන්නාමං ආපත්තිං ආපජ්ජි"න්තිආදිකාය ච සහෙව. සහෙව හි කම්මවාචාය ආපත්තිවුට්ඨානඤ්ච පරිච්ඡිජ්ජති; "පඤ්ඤත්තිලක්ඛණාය ආපත්තියා වා කාරණං චිත්තික්කමලක්ඛණං කායකම්මං, වචීකම්මං වා; වුට්ඨානස්ස කාරණං කම්මවාචා"ති කාරණේන සහ ඵලස්ස ජානනවසෙන "සහ කම්මවාචායා"ති වුත්තං. "සහ කම්මවාචායා"ති ඉමිනා නයෙන **සහ පරිකම්මෙනාති** එත්ථාපි අත්ථෝ වෙදිතබ්බෝ.

ධාතුවිසයා සබ්බාපි පඤ්ඤා **ධාතුකුසලතා.** තදෙකදෙසා **මනසිකාරකුසලතාති** අධිප්පායෙන පුරිමපදෙපි **සම්මසනපරිවෙධපඤ්ඤා** වුත්තා. යස්මා පන නිප්පරියායතො ච්පස්සනාදිපඤ්ඤා එව මනසිකාරකොසල්ලං; තස්මා **"තාසංයෙව ධාතූනං සම්මසනපරිවෙධපච්චවෙක්ඛණපඤ්ඤා"**ති වුත්තං.

ආයතනවිසයා සබ්බාපි පඤ්ඤා **ආයතනකුසලතාති** දස්සෙන්තෝ "ඒවංඅත්තනං ආයතනානං උග්ගහමනසිකාරජානනපඤ්ඤා"ති වත්වා පුන **"අපිචා"**තිආදි වුත්තං. දිට්ඨාදිසු වා පදෙසු වාචුග්ගහතාය ආයතනපාළියා, ධාතුපාළියා ච මනසි කරණං **මනසිකාරෝ.** තථා උග්ගණ්හනතී මනසි කරොනතී, තදත්ථං සුණනතී ගන්ථතො ච අත්ථතො ච ධරෙනතී, "ඉදං චක්ඛායතනං නාම; අයං චක්ඛුධාතු නාමා"තිආදිනා නයෙන තෙ, ගණනතෙ ච පරිච්ඡෙදං ජානනති ච පඤ්ඤා **උග්ගහපඤ්ඤාදිකා** වුත්තා. මනසිකාරපදෙ පන චතුබ්බිධාපි පඤ්ඤා උග්ගහොති තතෙ පවත්තෙතා අනිච්චාදිමනසිකාරෙ "උග්ගහමනසිකාරෙ"ති වුත්තෙතා. තස්ස ජානනං පවත්තනමෙව; "ඝථා පවත්තනං වා උග්ගහං; එවමෙව පවත්තෙතා උග්ගහෙ"ති ජානනං **උග්ගහඤාණං,** "මනසිකාරෙ එවං පවත්තෙතතබ්බෝ, එවඤ්ච පවත්තෙතා"ති ජානනං **මනසිකාරඤාණං;** තදුභයම්පි "මනසිකාරකොසල්ල"න්ති වුත්තං. උග්ගහොපි හි මනසිකාරසම්පයොගතො **මනසිකාරනිරුත්තිං** ලද්ධුං අරහති. යෙ ච මනසිකාතබ්බා; යෙ ච මනසිකරණූපායෙ; සබ්බා සෙ "මනසිකාරෙ"ති වත්තුං වට්ටති; තත්ථ කොසල්ලං **මනසිකාරකුසලතාති. සම්මසනං** පඤ්ඤා; සා මග්ගසම්පයුත්තා අනිච්චාදිසම්මසනකිච්චං සාධෙති නිච්චසඤ්ඤාදිපජහනතො **මනසිකාරෙ** සම්මසනසම්පයුත්තෙතා; සෙ තත්ථෙව අනිච්චාදි මනසිකාරකිච්චං මග්ගසම්පයුත්තෙතා සාධෙතීති ආහ **"සම්මසනමනසිකාරා ලොකියලොකුත්තරමිස්සකා"**නි. "ඉමිනා පච්චයෙන ඉදං හොති"නි එවං අවිජ්ජාදීනං සඞ්ඛාරාදිපච්චයුප්පන්නස්ස පච්චයහාවජානනං **පච්චයසමුප්පාදකුසලතා.**

අධිවාසනං ඛමනං. තඤ්හි පරෙසං දුක්කටං, දුරුත්තඤ්ච පටිවිරොධාකරණෙන අත්තනො උපරි ආරොපෙත්වා වාසනං "අධිවාසන"න්ති වුච්චති. **අචණ්ඩිකතනති** අකුජ්ඣනං. දෙමනස්සවසෙන පරෙසං අකඩ්ඪිතු අසසුනං අනුප්පාදනා **අනස්සූරොපො. අත්තමනතාති** සකමනතා. චිත්තස්ස අබ්‍යාපන්නො සකො මනොහාවො **අත්තමනතා. චිත්තතනති** වා චිත්තපප්‍ඛං එකත්තෙන ගහෙත්වා තස්ස අනන්තරා උපපන්නෙන පිතිසහගතමනෙන **සකමනතා.** අත්තමනො වා පුග්ගලො; තස්ස භාවො **අත්තමනතා;** සා න සත්තස්සාති පුග්ගලදිට්ඨිනිවාරණත්ථං **"චිත්තස්සා"**ති වුත්තං. අධිවාසනලක්ඛණා ඛන්ති **අධිවාසනඛන්ති. සුචිසීලතා සොරච්චං.** සා හි සොභනකම්මරතතා. සුට්ඨු පාපතො ඔරතභාවො විරතතා සොරච්චං, තෙනාහ**" සුරතභාවො"**ති.

සබ්බලෝ වුච්චති සණ්හවාචෝ; තස්ස භාවෝ **සාඛල්‍යං;** සණ්හවාචතා. තං පන ඛ්‍යතිරෙකමුඛෙන විභාවෙන්තී යා පාළි පවත්තා; තං දස්සෙන්තෝ **"කක්ඛළඤ්ච සාඛල්‍ය"**න්තිආදිමාහ. තත්ථ **අණ්ඩකානී**ති සද්ධිසවණෙ රුක්ඛෙ නිය්‍යාසපිණ්ඩියෝ, අභිච්ඡත්තකාදීනි වා උට්ඨිතානි "අණ්ඩකානී"ති වදන්ති. ඵෙග්ගුරුක්ඛස්ස පන කුට්ඨස්ස අණ්ඩානි විය උට්ඨිතා චුණ්ණපිණ්ඩියෝ, ගණ්ඨියෝ වා **අණ්ඩකා.** ඉධ පන බ්‍යාපජ්ජනකකක්කසාදිභාවතෝ අණ්ඩකපකතිභාවෙන වාචා **"අණ්ඩකා"**ති වුත්තා. පදුමනාළං විය සොතං ඝංසයමානා පවිසන්තී **කක්කසා** දට්ඨබ්බා. කොධෙන නිබ්බත්තත්තා තස්ස පරිවාරභූතා **කොධසාමන්තා.** පුරෙ සංවද්ධනාරී **පොති;** සා විය සුකුමාරා මුදුකා වාචා පොරී විය්‍යාති **පොති තස්සා**නි "භාසිතා හොතී"ති වුත්තාය කිරිය්‍යාය්‍යාතිපි යොජනා සම්භවති; **තස්සා** වාචාය්‍යාති වා. **"සණ්හවාචතා"**තිආදිනා තං වාචං පවත්තයමානං චෙතනං දස්සෙති. සමෙමාදකස්ස පුග්ගලස්ස මුදුකභාවෝ මද්දවං **සමෙමාදකමුදුකභාවෝ.** **ආමිසෙන** අලබ්භමානෙන, තථා **ධම්මෙන වාති දිට්ඨි ජ්ඣත්තු.** ආමිසස්ස, ධම්මස්ස ච අලාභෙන අත්තනෝ, පරස්ස ච අන්තරෙ සම්භවන්තස්ස හි ජ්ඣත්තස්ස විවරස්ස භෙදස්ස පටිසන්ථරණං පිදහනං සඞ්ගණ්හනං **සම්පසන්නාරෝ.** තං සරූපතෝ, පටිපත්තිතෝ ච පාළිදස්සනමුඛෙන විභාවෙතුං **"අභිධම්මෙපී"**තිආදිමාහ. **අගගං අග්ගහෙට්ඨා**නි අග්ගං අත්තනෝ අග්ගහෙත්වා. **උද්දෙසදානන්ති** පාළිය, අට්ඨකථාය ච උද්දිසනං. **පාළිවණ්ණනාති** පාළිය අත්ථවණ්ණනා. **ධම්මකථාකථන්ති** සරහඤ්ඤසරහණාදිවසෙන ධම්මකථනං.

කරුණානි කරුණාබ්‍රහ්මවිහාරමාහ. **කරුණාපුබ්බභාගෙ**නි තස්ස පුබ්බභාගඋපචාරජ්ඣානං වදති. පාළිපදෙ පන යා කාචි කරුණා "කරුණා"ති වුත්තා; **කරුණාවෙතොවිමුත්තිනී**ති පන අපදානපපත්තාව. **මෙත්තායපි** එසෙව නයො. සුවි සද්දතො භාවෙ ය්‍ය-කාරං, ඉ-කාරස්ස ච එ-කාරුදෙසං කත්වා අයං නිද්දෙසොති ආහ **"සොභනය්‍යන්ති[1] සුවිභාවො"**ති. හොතු තාව සුචිභාවෝ සොවෙය්‍යං; තස්ස පන මෙත්තාපුබ්බභාගතා කථන්ති ආහ **"වුත්තමපි චෙත"**න්තිආදි.

මූලට්ඨා සති එතස්සාති **මූලට්ඨස්සති;** තස්ස භාවෝ මූලට්ඨස්සචං; සතිපට්ඨපෙතබ්බා ධම්මා; න **සතිය**ා අභාවමත්තං. යස්මා පට්ඨපෙතබ්බා සති තස්ස වසෙන සතිවිගතා විප්පවුට්ඨා නාම හොති, තස්මා වුත්තං **"සතිවිප්පවාසෙනා"**ති. **"අස්සසතී"**ති ආදීසු අ-කාරෙ පටිපෙතබ්බා දට්ඨබ්බා; න සත්තපටිසෙධෙ. උදකෙ ලාබු විය යෙන චිත්තං ආරම්මණෙ පිලවන්තා විය තිට්ඨති; න ඔගාහති; සා **පිලාපනතා.**[2] යෙන ගහිතම්පි ආරම්මණං සම්මුස්සති න සරති; සා **සම්මුස්සනතා.** යථා විජ්ජාපටිපක්ඛා අවිජ්ජා විජ්ජාය පහාතබ්බතො; එවං සමථපඤ්ඤාපටිපක්ඛං **අසමථපඤ්ඤාදං; අවිජ්ජායෙව.**

ඉන්ද්‍රියසංවරභෙදෙනි ඉන්ද්‍රියසංවරවිනාසෙ. **අප්පවිසඛ්ඛා**නි අපච්චවෙක්ඛිත්වා අයොනිසො ච ආහාරපරිභොගෙ ආදීනවානිසංසෙ අවීමංසිත්වා.

අප්පවිසඛ්ඛායානි ඉතිකත්තබ්බතාසු අපච්චවෙක්ඛණාය නාමං. අඤ්ඤඤ්ඤං අප්පටිසඛ්ඛානනිමිත්තං. **අකම්පනඤ්ඤ**නි තාය අනභිභවනීයං ඤාණං; තත්ථ තත්ථ පච්චවෙක්ඛණාඤාණෙසුඑව පච්චවෙක්ඛණාය මුද්ධභූතං ලොකුත්තරඤාණඤ්ච. නිප්පරියා්‍යතො මග්ගභාවනා **භාවනා** නාම; යා ච තදත්ථා; තදුභයඤ්ච භාවෙන්තස්සෙව ඉච්ඡිතබ්බං; න භාවිතභාවනස්සාති වුත්තං **"භාවෙන්තස්ස උප්පන්නං බල"**න්ති. තෙනාහ **"යා කුසලානං ධම්මානං ආසෙවනා භාවනා බහුලීකම්ම"**න්ති.

---

1. උකාරුදෙසං -පෙ- සොචය්‍යන්ති (ක). 2. පිලපනතා (ක).

කාමං සම්පයුත්තධම්මේසු පිරභාවෝපි බලවෝ එව; පටිපක්ඛේහි පන අකම්පනීයතා සාතිසයං බලවෝති වුත්තං **"අසඞ්කිය අකම්පනවසෙනා"**ති. පච්චනීකධම්මසමනතෝ **සමථෝ සමාධි.** අනිච්චාදිනා විවිධෙනාකාරෙන දස්සනතෝ **විපස්සනා පඤ්ඤා. තං ආකාරං ගණ්හන්තෝති** සමාධානාකාරං ගණ්හෙව්ා. යෙනාකාරෙන පුබ්බ අලීනං අනුද්ධතං මජ්ඣිමං භාවනා-ඵිපිපත්තං හුත්වා චිත්තං සමාහිතං හොති; තං ආකාරං ගණ්හෙව්ා සල්ලක්ඛෙව්ා. **නිමිත්තවසෙනාති** කාරණවසෙන. **"එසෙව නයෝ"**ති ඉමිනා පග්ගහොව තං ආකාරං ගණ්හෙව්ා පුන පවත්තෙතබ්බස්ස පග්ගාහස්ස නිමිත්තවසෙන පග්ගාහනිමිත්තන්ති ඉමම්පි අතිදිසති; තස්සත්ථෝ සම්ථෙ වුත්තනයානුසාරෙන වෙදිතබ්බෝ. **පග්ගාහෝ විරියං** කොසජ්ජපක්ඛතෝ චිත්තස්ස පනිතුං අදත්වා පග්ගණ්හනතෝ. **අච්චික්ඛාපෝ එකග්ගතා** වික්ඛෙපස්ස උද්ධච්චස්ස පටිපක්ඛභාවතෝ පටිසඞ්ඛානකිච්චනිබ්බත්ති භාවතෝ ලොකුත්තරධම්මානං පටිසඞ්ඛානබලභාවෝ; තථා පුබ්බ පවත්තා-කාරසල්ලක්ඛණවසෙන සම්ථපග්ගාහානං උපරි පවත්තිසබ්භාවතෝ සම්ථනිමිත්තදුකස්සපි මිස්සකතා වුත්තා.

යථාසමාදින්නස්ස සීලස්ස භෙදකරෝ **විනිබන්ධකමෝ.** සීලවිනාසකෝ **අසංවරෝ. සම්මාදිට්ඨිච්චිනාසිකාති** "අත්ථි දින්න"න්තිආදි[1] නයප්පවත්තාය සම්මාදිට්ඨියා ලූසිකා.

සීලස්ස සම්පාදනං නාම සබ්බභාගතෝ තස්ස අනූනතාපාදනන්ති ආහ **"සම්පාදනතෝ පරිපූරණතෝ"**ති. පාරිපූරත්ථෝ හි සම්පද-සද්දෝති. **මාන-සිකසීලං** නාම සීලවිසොධනවසෙන අභිජ්ඣාදිපහානං. **දිට්ඨිපාරිපූරිභූතං ඤාණන්ති** අත්ථිකදිට්ඨිආදිසම්මාදිට්ඨියා පාරිපූරිභාවෙන පවත්තං ඤාණං.

විසුද්ධිං පාපෙතුං සමත්ථන්ති චිත්තවිසුද්ධිආදි උපරිවිසුද්ධියා පච්චයෝ භවිතුං සමත්ථං. සුවිසුද්ධමෙව හි සීලං තස්සා පදට්ඨානං හොතීති. **විසුද්ධිං පාපෙතුං සමත්ථං දස්සනන්ති** ඤාණදස්සනවිසුද්ධිං, පරමත්ථ-විසුද්ධිනිබ්බානඤ්ච පාපෙතුං උපනෙතුං සමත්ථං **කම්මස්සකතාඤාණාදි-සම්මාදස්සනං.** තෙනාහ **"අභිඛම්මෙ"**තිආදි. එත්ථ ච "ඉදං අකුසලං කම්මං නො සකං; ඉදං පන කම්මං සක"න්ති එවං ඛ්‍යතිරෙකතෝ, අන්වයතෝ ච කම්මස්සකතාඤාණඤාණං **කම්මස්සකතාඤාණං.** තෙනාහ **"එත්ථ චා"**තිආදි. **"පරෙහි කතම්පී"**ති ඉදං නිදස්සනවසෙන වුත්තං යථා පරෙන කතං; එවං අත්තනා කතම්පි සකකම්මං නාම න හොතීති; අත්තනා වා උස්සාහිතෙන පරෙන කතම්පීති එවං වා අත්ථෝ දට්ඨබ්බෝ. යඤ්හි තං පරස්ස උස්සාහනවසෙන කතං; තම්පි සකකම්මං නාම හොතීති අයඤ්හත්ථ අධිප්පායෝ. **අත්ථභඤ්ජනතෝතී** දිට්ඨධම්මිකාදි-සබ්බඅත්ථවිනාසනතෝ. **අත්ථජනනතෝතී** ඉධලොකත්ථපරලොකත්ථපර-මත්ථානං උප්පාදනතෝ. ආරබ්භකාලෙ "අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තා"ති පවත්තමපි **වත්ථිසච්චඤ්ච** ලක්ඛණානි පටිවිජ්ඣනතං **විපස්සනාඤාණං අනුලොමෙති** තත්ථෙව පටිවිජ්ඣනතෝ. **පරමත්ථසච්චඤ්ච** නිබ්බානං **න විලොමෙති** න විරොධෙති එකන්තෙනෙව සම්පාපනතෝ.

ඤාණදස්සනන්ති ඤාණභූතං දස්සනං; තෙන මග්ගං වදති. **තංසම්ප-යුත්තමෙව විරියන්ති** පඨමමග්ගසම්පයුත්තං වීරියමාහ. සබ්බාපි මග්ගපඤ්ඤා දිට්ඨිවිසුද්ධියෙවාති දස්සෙතුං **"අපිචා"**තිආදි වුත්තං. අයමෙව ච නයෝ අභිධම්මපාළියා[2] සමෙතීති දස්සෙන්තා **"අභිඛම්මෙ පනා"**තිආදිමවොච.

1. ම 1-358, ම 2-64, අභි 2-341 පිටෙසු. 2. අභි 1-264 පිටෙ.

යස්මා සංවෙගො නාම සහොත්තප්පඤ්ඤං; තස්මා සංවෙගවත්ථුං භයතො හායිතබ්බතො දස්සනවසෙන පවත්තඤ්ඤං. තෙනාහ **"ජාතිභය"**න්තිආදි. භායන්ති එතස්මාති **භයං**; ජාති එව භයං **ජාතිභයං. සංවෙජනියන්ති** සංවිජ්ජිතබ්බං භායිතබ්බං උත්තාසිතබ්බං. **ඨානන්ති** කාරණං; වත්ථූති අත්ථො. **සංවෙගජාතස්සාති** උප්පන්නසංවෙගස්ස. **උපායපථානන්ති** උපායෙන පවත්තෙතබ්බා වීරියං.

කුසලානං ධම්මානන්ති සීලාදීනං අනවජ්ජධම්මානං. **භාවනායාති** උප්පාදනෙන, වඩ්ඪනෙන ච. **අසන්තුට්ඨස්සාති** "අලමෙත්තාවතා; කථමෙත්තාවතා"ති සඞ්ඛාවාපත්තිවසෙන න සන්තුට්ඨස්ස. **භියෝභාවාය**න්ති භියෝ භියෝ උප්පාදනිච්ඡා. **වොසානන්ති** සංකොචං අසම්පත්තිං. තුස්සනං තුට්ඨි **සන්තුට්ඨි**; නත්ථි එතස්ස සන්තුට්ඨීති **අසන්තුට්ඨි**; තස්ස භාවො **අසන්තුට්ඨිතා. වීරියපවාහෙ** වත්තමානෙ අනන්තරා එව පටිගමනං නිවත්තනං **පටිවානං**; තං තස්ස අත්ථීති **පටිවානී**; න පටිවානී **අප්පටිවානී**; තස්ස භාවො **අප්පටිවානිතා. සක්කච්චකිරියතා**ති කුසලානං කරණෙ සක්කච්චකිරියතා ආදරකිරියතා. **සාතච්චකිරියතා**ති සතතමෙව කරණං. **අට්ඨිතකිරියතා**ති අන්තරා අවත්ථෙත්වා ඛණ්ඩං අකත්වා කරණං. **අනොලීනවුත්තිතා**ති න ලීනපවත්තිතා. **අනික්ඛිත්තඡන්දතා**ති කුසලච්ඡන්දස්ස අනික්ඛිපනං. **අනික්ඛිත්තධුරතා**ති කුසලකරණෙ වීරියධුරස්ස අනික්ඛිපනං. **ආසෙවනා**ති ආදරෙන සෙවනා. **භාවනා**ති වඩ්ඪනා බ්‍රූහනා. **බහුලීකම්මන්ති** පුනප්පුනං කරණං.

තිස්සො විජ්ජාති පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිඤ්ඤාණං, දිබ්බචක්ඛුඤ්ඤාණං, ආසවක්ඛයඤ්ඤාණන්ති ඉමා තිස්සො විජ්ජා. පටිපක්ඛවිද්ධංසනට්ඨෙන පුබ්බෙනිවුත්ථක්ඛන්ධාදීනං විදිතකරණට්ඨෙන විසිට්ඨා මුත්තීති **විමුත්ති.** සෝයං විසෙසෙ පටිපක්ඛවිගමනෙන, පටියොගිවිගමනෙන ච ඉච්ඡිතබ්බොති තදුභයං දස්සෙතුං **"එකා චා"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ යෙන විසෙසෙන සමාපත්තියො පච්චනීකධම්මෙහි සුට්ඨු මුත්තා, තතො නිරාසඞ්කතාය ආරම්මණෙ ච අභිරතා; තං විසෙසං උපාදාය තා අධිකා මුච්චනතො, ආරම්මණෙ අධිමුච්චනතො ච **අධිමුත්තියො නාමා**ති වුත්තං. **"චිත්තස්ස ච අධිමුත්තී"**ති. **මුත්තත්තා**ති සබ්බසඞ්ඛාරෙහි විසෙසෙන නිස්සටත්තා **විමුත්ති.**

ඛයෙඤ්ඤාණන්ති සමුච්ඡෙදවසෙන කිලෙසෙ ඛෙපෙතීති **ඛයා**; අරියමග්ගො; තප්පරියාපන්නා ඤාණං **ඛයෙඤ්ඤාණං. පටිසන්ධිවසෙනා**ති කිලෙසානං තංතංමග්ගවජ්ඣානං උප්පත්තිමග්ගෙ ඛන්ධසන්තානෙ පුන සන්ධහනවසෙන. **අනුප්පාදභූමියන්ති** තංතංඵලෙ. **අනුප්පාදපරියොසානෙ**ති **අනුප්පාදකරො** මග්ගො **අනුප්පාදෙ**; තස්ස පරියොසානෙ; කිලෙසානං වා අනුපපජ්ජනසඞ්ඛාතෙ පරියොසානෙ; භඞ්ගෙති අත්ථො.

දුකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

තිකවණ්ණනා

305. ධම්මතො අඤ්ඤෙ **කත්තා** නත්ථීති දස්සෙතුං **කත්තුසාධනවසෙන "ලුබ්භනීති ලොභො"**ති වුත්තං. ලුබ්භනි තෙන, ලුබ්භනමත්තමෙතන්ති කරණභාවසාධනවසෙනපි අත්ථො යුජ්ජතෙව. **දුස්සන්ති මුය්හන්තී**ති එත්ථාපි

එසෙව නයො. **අකුසලඤ්ච** තං අකොසල්ලසම්භූතට්ඨෙන එකන්තාකුසලභාවතො **මූලඤ්ච** අත්තනා සම්පයුත්තධම්මානං සුපතිට්ඨිතභාවසාධනතො; න අකුසලභාවසාධනතො. න හි මූලකතො අකුසලානං අකුසලභාවො, කුසලාදීනඤ්ච කුසලාදිභාවො. තථා සති මොමූහචිත්තද්වයෙ මොහස්ස අකුසලභාවො න සියා. **තෙසූ**ති ලොභාදීනං. "න ලුබ්භතීති අලොභො"ති-ආදිනා **පටිපක්ඛනයෙන.** (1-2)

දුට්ඨු චරිතානීති පච්චයතො, සම්පයුත්තධම්මතො, පවත්තිආකාරතො ච න සුට්ඨු අසම්මා පවත්තිතානි. **විරූපානී**ති බීභච්ඡානි සම්පති, ආයතිඤ්ච අනිට්ඨරූපත්තා. **කායෙනා**ති කායද්වාරෙන කරණභූතෙන. **කායතො**ති කායද්වාරතො. **"දුට්ඨු චරිතානී"**තිආදිසු වුත්තනයපරියායෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. යස්ස සික්ඛාපදස්ස වීතික්කමෙ කායසමුට්ඨානා ආපත්ති හොති; තං **කායදවාරෙ පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදං. අවීතික්කමෙ කායසුචරිතන**න්ති වාරිත්තසීලස්ස වසෙන වදති; වාරිත්තසීලස්සපි වා; යස්ස අකරණෙ ආපත්ති හොති. වචීදුච්චරිතසුචරිතනිද්ධාරණෙපි වුත්තනයානුසාරෙන වෙදිතබ්බං. **උභයත්ථ පඤ්ඤත්තස්සා**ති කායද්වාරෙ, වචීද්වාරෙ ච පඤ්ඤත්තස්ස. **සික්ඛාපදස්ස වීතික්කමොව මනොදුච්චරිතං** මනොද්වාරෙ පඤ්ඤත්තස්ස සික්ඛාපදස්ස අභාවතො; තසිදං ද්වාරද්වයෙ අකිරියසමුට්ඨානාය ආපත්තියා වසෙන වෙදිතබ්බං. **අවීතික්කමොති** යථාවුත්තාය ආපත්තියා අවීතික්කමො **මනොසුචරිතං.** "සබ්බස්සාපි සික්ඛාපදස්ස අවීතික්කමො **මනොසුචරිත"**නි කෙචි. තදුභයඤ්හි චාරිත්තසීලං උද්දිස්සපඤ්ඤත්තං සික්ඛාපදං; තස්ස අවීතික්කමො සියා කායසුචරිතං; සියා වචීසුචරිතන්ති.

පාණෙ අතිපාතියති එතායාති **පාණාතිපාතො;** තථාපවත්තා චෙතනා; එවං අදින්නාදානාදයොපීති ආහ **"පාණාතිපාතාදයො පන තිස්සො චෙතනා"**ති. **වචීදවාරෙපි උපපන්නා කායදුච්චරිතං** ද්වාරන්තරෙ උපපන්නස්සාපි කම්මස්ස සනාමාපරිච්චාගතො යෙභුය්‍යවුත්තියා, තබ්බහුලවුත්තියා ච. තෙනාහු **අට්ඨකථාචරියා**——

"ද්වාරෙ චරන්ති කම්මානි – න ද්වාරා ද්වාරචාරිනො,
තස්මා ද්වාරෙහි කම්මානි – අඤ්ඤමඤ්ඤං වවත්ථිතා"ති[1].

වචීදුච්චරිතං **කායද්වාරෙපි** වචීද්වාරෙපි **උපපන්නානි** ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. **චෙතනාසම්පයුත්තධම්මානි** මනොකම්මභූතාය චෙතනාය සම්පයුත්තධම්මා. **කායවචීකම්මභූතාය** පන චෙතනාය සම්පයුත්තා අභිජ්ඣාදයො තංතංපකිණ්ණකා වා හොන්ති අබ්බොහාරිකා වා. **චෙතනාසම්පයුත්තකධම්මා මනොසුචරිතා**නන්ති එත්ථාපි එසෙව නයො. තිවිධස්ස දුච්චරිතස්ස අකරණවසෙන පවත්තා **තිස්සොපි චෙතනාපි විරතියොපි කායසුචරිතං** කායිකස්ස වීතික්කමස්ස අකරණවසෙන පවත්තනතො; කායෙන පන සික්ඛාපදානං සමාදියනෙ සීලස්ස කායසුචරිතභාවෙ වත්තබ්බමෙව නත්ථි. එසෙව නයො **වචීසුචරිතෙ.** (3-4)

කාමපටිසංයුත්තෙනාති එත්ථ දෙ කාමා වත්ථුකාමො ච කිලෙසකාමො ච. තත්ථ වත්ථුකාමපකෙඛ ආරම්මණකරණවසෙන කාමෙති පටිසංයුත්තෙන චිත්තෙකග්ග **කාමචිත්තකෙනා.** කිලෙසකාමපකෙඛ පන සම්පයොගවසෙන කාමෙන පටිසංයුත්තෙනාති යොජෙතබ්බං. **"ව්‍යාපාදපටිසංයුත්තෙනා"**තිආදීසු සම්පයොගවසෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො. ව්‍යාපාදවත්ථුපටිසංයුත්තෙනාපි **ව්‍යාපාදපටිසංයුත්තෙනා**ති ගය්හමානෙ උභයත්ථාපි යොජනා ලබ්භතෙව.

1 අභි-ඨ 1-126 පිට.

විහිංසාපටිසංයුත්තොති එත්ථාපි එසෙව නයො. විහිංසනති එතාය සත්තො, විහිංසනං වා එසා සත්තානන්ති **විහිංසා;** තාය පටිසංයුත්තො **විහිංසාපටිසංයුත්තොති** එවං සද්දත්ථො වෙදිතබ්බා. අපිචෙයෙ අමනාපෙ සඞ්ඛාරෙ ආරබ්භ ව්‍යාපාදවිතක්කපවත්තති අට්ඨානාසාතවසෙන දීපෙතබ්බා. ව්‍යාපාදවිතක්කස්ස අවධිං දස්සෙතුං **"යාව විනාසනා"**ති වුත්තං. **විනාසනං** පන පාණාතිපාතො එවාති. "සඞ්ඛාරො හි දුක්ඛාපෙතබ්බා නාම නත්ථී"ති කස්මා වුත්තං; නනු යෙ "දුක්ඛාපෙතබ්බා"ති ඉච්ඡිතා සත්තසඤ්ඤිතා; තෙපි අත්ථතො සඞ්ඛාරා එවාති? සච්චමෙතං; යෙ පන ඉන්ද්‍රියබද්ධා සවිඤ්ඤාණකභාවය දුක්ඛා පටිසංවෙදෙන්ති, තස්මා තෙ විහිංසාවිතක්කස්ස විසයා ඉච්ඡිතා සත්තසඤ්ඤිතා. යෙ පන න දුක්ඛං පටිසංවෙදෙන්ති වුත්තලක්ඛණායොගතො; තෙ සඞ්ඛාය "විහිංසාවිතක්කො සඞ්ඛාරෙසු නුපපජ්ජතී"ති වුත්තං. **යත්ථ** පන උපපජ්ජති; යථා ච උපපජ්ජති; තං දස්සෙතුං **"ඉමෙ සත්තා"**තිආදි වුත්තං. (5)

නෙක්ඛම්මං වුච්චති ලොභතො නික්ඛන්තත්තා අලොභො; නීවරණෙහි නික්ඛන්තත්තාපි පඨමජ්ඣානං; සබ්බාකුසලෙහි නික්ඛන්තත්තා සබ්බා කුසලා ධම්මා; සබ්බසඞ්ඛතෙහි පන නික්ඛන්තත්තා නිබ්බානං. උපනිස්සයතො, සම්පයොගතො, ආරම්මණකරණතො ච නෙක්ඛම්මෙන පටිසංයුත්තොති **නෙක්ඛම්මපටිසංයුත්තො. නෙක්ඛම්මවිතක්කා** සම්මාසඞ්කප්පා. ඉදානි තං භූමිවිභාගෙන දස්සෙතුං **"සෙ"**තිආදි වුත්තං. **අසුභපුබ්බභාගෙති** අසුභජ්ඣානස්ස පුබ්බභාගෙ. අසුභගහණඤ්චෙත්ථ කාමවිතක්කස්ස උජුවිපච්චනීකදස්සනත්ථං කතං. කාමවිතක්කපටිපක්ඛො හි නෙක්ඛම්මවිතක්කොති. එවඤ්ච කත්වා උපරිවිතක්කද්වයස්ස භූමිං දස්සෙන්තෙන සප්පබ්භාගාති මෙත්තාකරුණාඣානාදිනි උද්ධටානි. **අසුභජ්ඣානෙති** අසුභාරම්මණෙ පඨමජ්ඣානෙ. අවයවෙ හි සමුදයවොහාරං කත්වා නිද්දිසති යථා "රුක්ඛෙ සාඛා"ති. **ඣානං පාදකං කත්වාති** නිදස්සනමත්තං. තං ඣානං සම්මසිත්වා උප්පන්නම්ගඵලක්ඛණෙපි හි සො ලොකුත්තරොති. ව්‍යාපාදස්ස පටිපක්ඛො, කිඤ්චිපි න ව්‍යාපාදෙති එතෙනාති වා **අව්‍යාපාදෙ;** මෙත්තා; තාය පටිසංයුත්තො **අව්‍යාපාදපටිසංයුත්තො. මෙත්තං ඣානන්ති** මෙත්තාභාවනාවසෙන අධිගතෙ පඨමජ්ඣානෙ. **කරුණාඣානෙති** එත්ථාපි එසෙව නයො. විහිංසාය පටිපක්ඛා, න විහිංසනති වා එතාය සත්තොති **අවිහිංසා;** කරුණා.

නනු ච අලොභාදෙසානං අඤ්ඤමඤ්ඤවිරහතො තෙසං වසෙන උපපජ්ජනකානං ඉමෙසං නෙක්ඛම්මවිතක්කාදීනං අඤ්ඤමඤ්ඤං අසඞ්කරණතො වවත්ථානං න හොතීති? නොති දස්සෙතුං **"යදා"**තිආදි ආරද්ධං. **අලොභො සීසං හොතී**ති අලොභො පධානො හොති. නියමිතපරිණතසම්භාරාදිවසෙන යදා අලොභපධානො නෙක්ඛම්මගරුකො චිත්තුප්පාදෙ හොති; තදා ලද්ධාවසරෙ නෙක්ඛම්මවිතක්කෙ පනිධ්‍යහති. තංසම්පයුත්තස්ස පන අදෙසලක්ඛණස්ස අව්‍යාපාදස්ස වසෙන යො තස්සෙව අව්‍යාපාදවිතක්කභාවො සම්භවෙය්‍ය; සති ච අව්‍යාපාදවිතක්කභාවෙ කස්සචිපි අවිහෙඨනජ්ඣාසයතාය අවිහිංසාවිතක්කභාවො ච සම්භවෙය්‍ය; තෙ **ඉතරෙ දෙව. තදඛ්බිඛාති** තස්සෙව නෙක්ඛම්මවිතක්කස්ස අනුගාමිනො; සරූපතො අදිස්සනතො "තස්මිං සති හොන්ති; අසති න හොන්ති"ති තදනුමානනෙය්‍යා භවන්ති. සෙසද්වයෙපි ඉමිනා නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බා. **වුත්තනයෙනෙවාති** "කාමපටිසංයුත්තා සඞ්කප්පා **කාමසඞ්කප්පොසා"**තිආදිනා

විතක්කනතිණෙ වුත්තනයෙනෙව[1] **වෙදිතබ්බා** අත්ථතො අභින්නත්තා. යදි එවං කසමා පුන දෙසනා කතාති? තථා දෙසනාය බුජ්ඣනකානං අජ්ඣාසයවසෙන දෙසනාමත්තමෙවෙතං. (6-8)

කාමවිතක්කාදීනං විය උප්පජ්ජනාකාරො වෙදිතබ්බො "තාසු දෙව සන්තෙනසුපි සඞ්ඛාරෙසුපි උප්පජ්ජන්තී"තිආදිනා. තත්ථ කාරණමාහ **"තා සම්පයුත්තානෙව හි එතා"**ති. **තථෙවා**ති යථා නෙක්ඛම්මවිතක්කාදීනං "අසුභපුබ්බභාගෙ කාමාවචරො හොතී"තිආදිනා කාමාවචරාදිභාවො වුත්තො; තථෙව **තාසම්පි** නෙක්ඛම්මසඤ්ඤාදීනම්පි **කාමාවචරාදිභාවෙන වෙදිතබ්බා.** (9-10)

කාමපටිසංයුත්තෙනාති සම්පයොගවසෙන කාමෙන පටිසංයුත්තෙනා. තක්කනවසෙන **තක්කො.** විසෙසතො තක්කනවසෙන **විතක්කො.** සඞ්කප්පනපරිකප්පනවසෙන **සඞ්කප්පො.** අඤ්ඤාසුපි කාමපටිසංයුත්තෙසු ධම්මෙසු විජ්ජමානෙසු විතක්කෙන එව කාමොපපත්තිං ධාතු-සද්දෙ නිරුළ්හෙ වෙදිතබ්බා විතක්කස්ස කාමසඞ්කප්පප්පවත්තියා සාතිසයත්තා. එස නයො **ව්‍යාපාදධාතුආදීසු. සබ්බෙපි අකුසලා ධම්මා කාමධාතු** හීනජ්ඣාසයෙහි කාමිතබ්බධාතුභාවතො කිලෙසකාමස්ස **ආරම්මණසභාවත්තානි** අත්ථො. **විහෙඨෙතී**ති විබාධති. **තස්මිං**ති තස්මිං යථාවුත්තෙ කාමධාතුත්තිකෙ. සබ්බාකුසලසඞ්ගාහිකාය කාමධාතුයා ඉතරා **දෙව** සඞ්ගහෙත්වා කථනං **සබ්බසඞ්ගාහිකා කථා.** තිස්සොපි ධාතුයො අඤ්ඤමඤ්ඤං අසඞ්කරතො කථා **අසම්මිස්සනා. ඉතරා** දෙව **ගහිතාව හොන්තී**ති ඉතරා දෙ ධාතුයො ගහිතා එව හොන්ති "සබ්බෙපි අකුසලා ධම්මා කාමධාතු"ති වුත්තත්තා සාමඤ්ඤජොතනාය සම්භවතස්ස අනිබ්‍යාපනෙන. **තතොති** ඉතරධාතුද්වයසඞ්ගාහිකාය කාමධාතුයා. **නීහරිත්වා**ති නිද්ධාරෙත්වා. **දෙසෙසී**ති එවං භගවා දෙසෙසීති වත්තුං වට්ටති. **ව්‍යාපාදධාතුං -පෙ- කථෙසී.** කසමා? පගෙව අපවාදෙ අභිනිවිසන්ති; තතො පරං උස්සඞ්ගෙහා පවත්තන්ති; ඨපෙත්වා වා අපවාදවිසයං තං පරිහරන්තොව උස්සඞ්ගෙහා පවත්තන්තීති; ඤ්‍යො හෙස ලොකෙ නිරුළ්හොති. (11)

දෙව කථානි "සබ්බසඞ්ගාහිකා, අසම්භින්නා වා"නි[2] අනන්තරත්තිකෙ වුත්තා දෙව කථා. තත්ථ **වුත්තනයෙන** ආනෙත්වා කථනවසෙන **වෙදිතබ්බා.** තසමා තත්ථ වුත්ත අත්ථො ඉධාපි ආහරිත්වා වෙදිතබ්බා "නෙක්ඛම්මධාතුයා ගහිතාය ඉතරා දෙ ගහිතාව හොන්තී"තිආදිනා. (12)

සුඤ්ඤතටේඨනාති අත්තසුඤ්ඤතාය. කාමභවො කාමෙ උත්තරපදලොපෙන සුඤ්ඤතටේඨන ධාතු චාති **කාමධාතු. බ්‍රහ්මලොකෙ**නාති පඨමජ්ඣානභූමිසඤ්ඤිතං බ්‍රහ්මලොකං. **ධාතුයා ආගතට්ඨානමාහා**ති "කාමධාතු රූපධාතු"තිආදිනා ධාතුග්ගහණෙ කතෙ.[3] **භවෙන පරිච්ඡින්නබ්බා**නි "කාමභවො රූපභවො"තිආදිනා භවවසෙන තදත්ථො පරිච්ඡින්නිතබ්බො, න යාය කායචි ධාතුයා වසෙන. යදග්ගෙන ච ධාතුයා ආගතට්ඨානෙ භවෙන පරිච්ඡෙදෙ කාතබ්බො; තදග්ගෙන භවස්ස ආගතට්ඨානෙ ධාතුයා පරිච්ඡෙදෙ කාතබ්බො භවවසෙන ධාතුයා පරිච්ඡිජ්ජනතො. නිරුජ්ඣති කිලෙසවට්ටං එත්ථාති **නිරොධො;** සා එව සුඤ්ඤතටේඨන **ධාතූති නිරොධධාතු; නිබ්බානං.** නිරුද්ධෙ ච කිලෙසවට්ටෙ කම්මවිපාකවට්ටා නිරුද්ධා එව හොන්ති. (13-14)

---

1. දී-ඨ 3-168 පිටෙ. 2. දී-ඨ 3-169 පිටෙ 3. ආගතෙන (?)

හීනධාතුත්තිකෙ **අභිධම්මෙ**[1] හීනත්තිකෙන පරිච්ඡින්දිතබ්බොති වුත්තං **"හීනා ධාතූති දවාදස අකුසලචිත්තුප්පාදෙ"**ති. තෙ හි ලාමකට්ඨෙන **හීනධාතු.** හීනපණීතානං මජ්ඣෙ භවාති **මජ්ඣිමධාතු;** අවසෙසා තෙභූමකධම්මා. උත්තමට්ඨෙන, අතිපකට්ඨෙන ච **පණීතධාතු;** නවලොකුත්තරධම්මා. (15).

පඤ්චකාමගුණා විසයභූතා එතස්ස සන්තීති **පඤ්චකාමගුණිකො;** කාමරාගො. **රූපාරූපභවෙසූ**ති රූපාරූපූපපත්තිභවෙසු යථාධිගතෙසු. අනධිගතෙසු පන සො පත්ථනා නාම න හොතීති **"භවවසෙන පත්ථනා"**ති ඉමිනාව ගහිතො. **කාමනිකාමනතීති** රූපාරූපඣානෙසු නිකාමෙති. **භවවසෙන පත්ථනාති** භවෙසු පත්ථනාති. එවං චතූහිපි පදෙහි යථාක්කමං මහග්ගතූපපත්තිභවවිසයා, මහග්ගතකම්මභවවිසයා, භවදිට්ඨිසහගතා, භවපත්ථනාභූතා ච තණ්හා **"භවතණ්හා"**ති වුත්තා. විභවදිට්ඨි **විභවො** උත්තරපදලොපෙන; විභවසහගතා තණ්හා **විභවතණ්හා.** රූපාදිපඤ්චවත්ථුකාමවිසයා බලවරාගභූතා තණ්හා **කාමතණ්හාති** පඤ්චමනයො; "සබ්බෙපි තෙභූමකධම්මා කාමනීයට්ඨෙන කාමා"ති[2] වචනතො තෙ ආරබ්භ පවත්තා දිට්ඨිවිප්පයුත්තා සබ්බාපි තණ්හා **කාමතණ්හාති** දුතියනයොති අයමෙතෙසං විසෙසො. (16)

අභිධම්මෙ පනාති පන-සද්දො විසෙසත්ථජොතනො; තෙන පඤ්චකාමගුණිකරාගතො අඤ්ඤෙසු කාමාවචරධම්මවිසයෙ ලොභෙ **අභිධම්මෙ**[3] "කාමතණ්හා"ති ආගතොති ඉමං විසෙසං ජොතෙති. තිකනන්තරම්පි සමානං තණ්හංයෙව නිස්සාය පවත්තිතදෙසනානන්තරතාය තං "කාමො"ති වත්තබ්බතං අරහතීති **"ඉමිනා කාමෙනා"**ති වුත්තං. **ඉමිනා කාමෙනාති** ඉමිනා පරියායෙනාති අත්ථො. **රජනීයට්ඨෙනාති** කාමනීයට්ඨෙන. **සමුදයදිට්ඨිවාති** පරිග්ගහෙත්වා. **තතොති** කාමතණ්හාය. **නිහරිත්වාති** නිද්ධාරෙත්වා. **ඉතරා දෙව තණ්හාති** රූපතණ්හං, අරූපතණ්හඤ්ච **දස්සෙති;** එතෙන "කාමතණ්හා"ති සාධාරණවචනමෙතං සබ්බස්සපි ලොභස්ස; තස්ස පන "රූපතණ්හා අරූපතණ්හා"ති විසෙසවචනං යථා කාමගුණිකරාගො රූපරාගො අරූපරාගොති දස්සෙති. **නිරොධතණ්හාති** භවනිරොධෙ භවසම්භූවෙජ්ජෙ තණ්හා. යස්මා හි උච්ඡෙදදිට්ඨි මනුස්සත්තභාවෙ, කාමාවචරදෙවත්තභාවෙ, රූපාවචරඅරූපාවචරත්තභාවෙ ඔතස්ස අත්තනො සම්මා සම්භූවෙජ්ජෙ හොතීති භවනිරොධං ආරබ්භ පවත්තති; තස්මා තංසහගතාපි තණ්හා තමෙව ආරබ්භ පවත්තතීති. (17-18)

වට්ටස්මිනති තිවිධෙපි වට්ටෙ. යථා තෙහි නිස්සරිතුං අප්පදානවසෙන කම්මවිපාකවට්ටෙ තංසම්ඵග්ගිසත්තානං තෙසං පරාපරූප්පත්තියා පවත්තියා වෙන **සංයොජනානි;** එවං කිලෙසවට්ටෙපීති. **සතීති** පරමත්ථතො විජ්ජමානෙ. **රූපාදිභෙදෙති** රූපවෙදනාදිවිභාගෙ. **ඛන්ධෙති** ඛන්ධසමූහෙ. **විජ්ජමානාති** සති පරමත්ථතො උපලබ්භමානා. දිට්ඨියා පරිකප්පිතො හි අත්තාදි පරමත්ථතො නත්ථි; දිට්ඨි පන අයං අත්ථීවාති. **විඤ්ඤාණෙනාති** ඛන්ධසභාවං විඤ්ඤාණෙන. **කිච්ඡතීති** කිලමති. **පරාමසතීති** පරතො ආමසති. "සීලෙන සුද්ධි; වතෙන සුද්ධී"ති ගණ්හනෙන හි විසුද්ධිමග්ගං අතික්කමිත්වා තස්ස පරතො ආමසති නාම. **වීසතිවත්ථුකා දිට්ඨීති** රූපාදිඛන්ධෙ, පච්චෙකං තෙ වා නිස්සිතං, තෙසං වා නිස්සයභූතං, සාමිභූතං වා කත්වා පරිකප්පනවසෙන පවත්තියා වීසතිවත්ථුකා අත්තදිට්ඨි වීසති. **විමතීති** ඛන්ධෙසු සම්මා, මිච්ඡා වා මනනාභාවතො සංසයිතට්ඨෙන අමති; අපපවිජ්ජනන්ති අත්ථො. **විපරියෙසග්ගාහොති**[4] අසුද්ධිමග්ගෙ "සුද්ධිමග්ගො"ති විපරීතග්ගාහො. (19)

1. අභි 1-3 පිටෙ. 2. බු 7-2 පිටෙ මහානිද්දෙසෙ. 3. අභි 2-379 පිටෙ.
4. විපරියෙසග්ගාහො (සී. අ.)

චිරපාරිවාසියට්ඨෙනාති චිරපරිවුත්ථභාය පුරාණභාවෙන. **ආසව-භාවට්ඨෙනාති** සන්දනට්ඨෙන; පවත්තනට්ඨෙනාති අත්ථො. **සවතීති** පවත්තති. අවධිඅත්ථො ආ-කාරෝ; **අවධි** ව මරියාදූභිවිධිභෙදතො දුවිධො. තත්ථ **මරියාදෙ** කිරියං බහි කත්වා පවත්තති යථා "ආ පාටලිපුත්තා වුට්ඨො දෙවො"ති. **අභිවිධි** කිරියං බ්‍යාපෙත්වා පවත්තති යථා "ආ භවග්ගා භගවතො යසො පවත්තො"ති. අභිවිධිඅත්ථො අයමාකාරෝ වෙදිතබ්බෝ.

භඤ්ඤි දෙව ආසවා ආගතාති විනයපාළිං[1] සඤ්ඤාය හ. තත්ථ හි "දිට්ඨධම්මිකානං ආසවානං සංවරාය, සම්පරායිකානං ආසවානං පටිඝා-තාය"ති[1] දිස්වා ආසවා ආගතාති. **භඤ්ඤිත්ථි** තිකනිපාතෙ ආසවසුත්තෙ,[2] අඤ්ඤෙසුඤ්ච සළායතනසුත්තාදිසු[3] සළායතනසුත්තෙසුපි හි "තයොමෙ ආවුසො ආසවා කාමාසවො භවාසවො අවිජ්ජාසවො"ති තයො එව ආගතාති. නිරයං ගමෙනතීති **නිරයගාමිනියා.** යසමා ඉධ සාසවං කුසලාකුසලං කම්මං ආසවපරියායෙන දෙසිතං; තසමා පඤ්චගතිසංවත්ත-නියභාවෙන ආසවා ආගතා. **ඉමස්මිං සඞ්ගීතිසුත්තෙ තයො** ආගතාති. එත්ථ යසමා අඤ්ඤෙසුඤ්ච ආ භවග්ගභ ආ ගොත්‍රභුං පවත්තනෙනෙසු මානාදීසු විජ්ජමානෙසු අත්තත්තනියාදිගහභාවසෙන, අභිව්‍යාපනමදකරණභවසෙන ආසවසදිසතා ච එතෙසංයෙව; න අඤ්ඤෙසුඤ්චසං; තසමා එතෙසෙවව ආසව-සද්දෙ නිරූළ්හෙ දට්ඨබ්බෝ. න වෙත්ථ "දිට්ඨාසවො නාගතෙ"ති චින්තෙ-තබ්බං භවතණ්හාය, භවදිට්ඨියාපි භවාසවගහණෙනෙව ගහිතත්තා. **කාමාසවෙ නාම** කාමනට්ඨෙන, ආසවනට්ඨෙන ච. **චුත්තාසෙව** අත්ථතො නිත්තානාකරණතො. (20-21)

කාමෙ එසති ගවෙසති එතායාති **කාමෙසනා;** කාමානං අභිපත්ථනා-වසෙන, පරියෙට්ඨිවසෙන, පරිභුඤ්ජනවසෙන වා පවත්තරාගෙ. **භවෙසනා** පන භවපත්ථනා; භවාභිරතිභවජ්ඣොසානවසෙන පවත්තරාගෙ. **දිට්ඨිගතික-සම්මතසස්සාති** අඤ්ඤතිත්ථියෙහි පරිකප්පිතසස, සමභාවිතසස ච. **බ්‍රහ්මචරි-යස්සාති** තප්පොපකකාමසස. **තදෙකට්ඨෙනාති** තාහි රාගදිට්ඨීහි සහජෙකට්ඨං. **කම්මනාති** අකුසලකම්මං. තම්පි හි කාමාදිකෙ නිබ්බත්තනාධිට්ඨානාදිවසෙන පවත්තං "එසති"ති වුච්චති. **අඤ්ඤගහාගිකා දිට්ඨි** නිදස්සනමත්තමෙතං. යා කාචි පන මිච්ඡාදිට්ඨි තප්පොපකකාමහෙතුකා **බ්‍රහ්මචරියෙසනා එව.** (22)

ආකාරසණ්ඨානන්ති විසිට්ඨාකාරාවට්ඨානං. **කථංවිධන්ති** හි තෙන පකාරෙන සණ්ඨිතං; සමවට්ඨිතන්ති අත්ථො. සද්දත්ථතො පන විදහනං විසිට්ඨාකාරෙන අවට්ඨානං **විධං;** විධීයති විසදිසාකාරෙන ඨපීයතීති **විධං;** කොට්ඨාසො. විදහනතො නිනාදිවසෙන විවිධෙනාකාරෙන දහනතො උපධාරණතො **විධං;** මානොව. **සෙය්‍යසදිසාදීනං වසෙනාති** සෙය්‍ය-සදිසනිහාභාවානං යාථාවා'යාථාවහුතානං[4] වසෙන. **තයො මානා වුත්තා** සෙය්‍යසෙසව උපපජ්ජනකා. එස නයො සදිසාදිනෙසුපි. තෙනාහ **"අයඤ්හි මානො"**තිආදි. ඉදානි යථාඋද්දිට්ඨෙ නවවිධෙපි මානෙ වත්ථුවිභාගෙන දස්සෙතුං **"තත්ථා"**තිආදි වුත්තං. **රාජූනඤ්චව පබ්බජිතානඤ්ච උප්පජ්ජති.** කසමා? තෙ විසෙසතො අත්තානං සෙය්‍යතො දහන්තීති. ඉදානි තමත්ථං විත්ථාරතො දස්සෙන්තො **"රාජා හි"**තිආදිමාහ. **සොහමයා සදිසො අජ්ජී**ති **සොහං**-සද්දෙ පටිකෙඛපත්ථො; අඤ්ඤෙ සදිසො නත්ථීති අධිප්පායො. **එතෙසංයෙවා**ති රාජූනං, පබ්බජිතානඤ්ච. **උප්පජ්ජති** සෙට්ඨවත්ථුකත්තා තස්ස. "හීනොහමස්මී"ති මානෙපි එසෙව නයො.

---

1 වි 1-24 පිටෙ 2. බු 1-228 පිටෙ ඉතිවුත්තකෙ. සං 3-52 පිටෙ ආසව-සුත්තෙපි. 3. සං 2-450 පිටෙ. 4. යථාතථාවහූතානං (ක)

"තෙහා මයා සදිසෙහා අඤ්ඤෙ රාජපුරිසෙහා අපී"ති වා **"මයහං අඤ්ඤෙහි සද්ධිං කිං නානාකරණ"නති** වා **"අමච්චොති නාමමෙව -පෙ- නාමාහ"නති** වාති සදිසස්ස සෙය්‍යමානාදිනා නිණ්ණං පවත්ති-ආකාරදස්සනං.

දූසාදීනනති ආදි සද්දෙන හත්ථිකකම්මකාරාදීනං පරාධීනවුත්තිකානං ගහණං. ආදි-සද්දෙන වා ගහිතෙ එව "පුක්ඛුසවණ්ඩාලාදයොපී"ති සයමෙව දස්සෙති. නනු ච මානො නාමායං සම්පඝහගහරසො; සො කථං ඔමානෙ සම්භවතීති? සොපි අවකරණමූඛෙන විධානවත්ථුනා පඝහණහනවසෙනෙව පවත්තතීති නායං විරොධො. තෙනෙවාහ "කිං දූසො නාම අහනති එතෙ මානෙ කරොනී"ති. තථා හිස්ස යාථාවමානතා වුත්තා.

යාථාවමානා භවනිකනති චිය, අත්තදිට්ඨි චිය ච න මහාසාවජ්ජා; තස්මා තෙ න අපායගමනීයා. යථාභූතවත්ථුකතාය හි තෙ යාථාවමානා. **"අරහත්ත-මග්ගවජ්ඣා"**ති ච තස්ස අනවසෙසපහායිතාය වුත්තං. දුතියතතියමග්ගෙහි ච තෙ යථාක්කමං පහීයන්ති; යෙ ඔළාරිකතරා, ඔළාරිකතමා ච. මානො හි "අහමස්මී"ති පවත්තියා උපරිමග්ගෙසු සම්මාදිට්ඨියා උජුවිපච්චනීකො හුත්වා පහීයති. **අයාථාවමානා නාම** අයථාභූත වත්ථුකතාය; තෙනෙව තෙ මහාසාවජ්ජභාවෙන **පඤ්චමමග්ගවජ්ඣා** වුත්තා. (23)

අතති සතතං ගච්ඡති පවත්තතීති **අද්ධා**; කාලොති ආහ **"තයො අද්ධානි තයො කාලා"**ති. **සුත්තනානපරියායෙනාති** හද්දෙකරත්ත-සුත්තාදිසු[1] ආගතනයෙන. තත්ථ හි "යො චාවුසො මනො, යෙ ච ධම්මා; උභයමෙතං පච්චුප්පන්නං; තස්මිං වෙ පච්චුප්පන්නෙ ඡන්දරාගපටි-බද්ධං හොති විඤ්ඤාණං; ඡන්දරාගපටිබද්ධත්තා විඤ්ඤාණස්ස තදභිනන්දති; තදභිනන්දනෙනා පච්චුප්පන්නෙසු ධම්මෙසු සංහීරතී"ති[2] අද්ධාපච්චුප්පන්නං සඤ්ඤාය එවං වුත්තං. තෙනාහ **"පටිසන්ධිතො පුබ්බ"**තිආදි. **තදනන්තරන්ති** තෙසං චුතිපටිසන්ධීනං වෙමජ්ඣං **පච්චුප්පන්නෙනා අද්ධා**; යො පුබ්බන්තා-පරන්තානං වෙමජ්ඣභාවො "පුබ්බන්තාපරන්තෙන කඞ්ඛති,[3] පුබ්බන්තාපරන්තෙන අඤ්ඤාණ"නති[4] එවමාදිසු "පුබ්බන්තාපරන්තො"ති ච වුච්චති. හඞ්ගො ධම්මො අතීතංසෙන සඞ්ගහිතොති ආහ **"භඞ්ගතො උද්ධං අතීතො අද්ධා නාමා"**ති. තථා අනුප්පන්නො ධම්මො අනාගතංසෙන සඞ්ගහිතොති ආහ **"උප්පාදතො පුබ්බ අනාගතො අද්ධා නාමා"**ති. **ඛණන්තෙයෙති** උප්පාදෙ, ඨිති, භඞ්ගොති තීසු ඛණෙසු. යදු හි ධම්මො හෙතුපච්චයස්ස සම්වායෙ උප්පජ්ජති, යදු ච වෙති; ඉති දිට්ඨිසු ඛණෙසු ඨිතික්ඛණෙ චිය පච්චුප්පන්නොති. ධම්මානඤ්හි පාකභාවූපාධිකං පත්තබ්බං **උදයො**; විද්ධංසභාවූපාධිකං **චයො**; තදුභයවෙමජ්ඣං **ඨිති.** යදි එවං අද්ධා නාමායං ධම්මො එව ආපන්නොති? න ධම්මො; ධම්මස්ස පන අවත්ථාහෙදෙ; තඤ්ච උපාදාය ලොකෙ කාලසමඤ්ඤාති දස්සෙතුං **"අතීතාදිභෙදෙ ච නාම අය"නතිආදි** වුත්තං. **ඉධාති** ඉමස්මිං ලොකෙ. **තෙනෙව වොහාරෙනාති** තං තං අවත්ථාවිසෙසං උපාදාය ධම්මො "අතීතො අනාගතො පච්චුප්පන්නොා"ති යෙන වොහාරෙන වොහරීයති; ධම්මප්පවත්තිමත්තතාය හි පරමත්ථතො අවිජ්ජමානොපි කාලො තස්සෙව ධම්මස්ස පවත්තිඅවත්ථා-විසෙසං උපාදාය තෙනෙව වොහාරෙන "අතීතො අද්ධා"තිආදිනා වුත්තොා. (24)

---

1. ම 3-237 පිටෙ. 2. ම 3-237 පිටෙ. 3. අභි 1-225 පිටෙ.
4. අභි 1-216, 222, 226 පිටෙසු.

අනන-සද්දෝ ලොකෙ පරියොසානෙ, කොටියං නිරුළ්හොති තදත්ථං දස්සෙන්තො **"අනනා යෙව අනනා"**ති ආහ; කොටි අන්තොති අත්ථො. **පරභාගොති** පාරිමන්තො. අමති ගච්ඡති භවපබන්ධො නිට්ඨානං එත්ථාති **අනනා**; කොටි. අමනං නිට්ඨානගමනන්ති **අනනා**; ඕසානං. සෝ පන "එසෙවන්තො දුක්ඛස්සා"ති[1] වුත්තත්තා දුක්ඛණ්ණවස්ස පාරිමන්තොති ආහ **"පරභාගොති"**. අම්මති පරිභුය්‍යති ගිලීයතීති **අනනා**; ලාමකො. අම්මති භාගසො ඤ්‍යතීති **අනනා**; අංසොති ආහ **"කොට්ඨාසො අනනා"**ති. සන්තො පරමත්ථතො විජ්ජමානො කායො ධම්මසමූහොති **සක්කායො**; ඛන්ධා; තෙ පන අරියසච්චභූතා ඉධාධිප්පෙතාති වුත්තං **"පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා"**ති. **සුට්ඨිතණ්හානන්ති** යෙසං නිබ්බත්තිකා; තණ්හානිබ්බත්තිතො පගෙව සිද්ධා තණ්හා. **අප්පවත්තිභූතන්ති** නප්පවත්තන්ති තදුභයං එත්ථාති තෙසං අප්පවත්තිට්ඨාන භූතං. යදි "සක්කායො අනනා"ති ආදිනා අඤ්ඤමඤ්ඤං විහන්තීනාය දුක්ඛ-සච්චාදයො ගහිතා; අථ කස්මා මග්ගො න ගහිතොති ආහ **"මග්ගො පනා"**ති ආදි. තත්ථ **උපායභාවනාති** උපායභාවතො; සම්පාපකහෙතුභාවතොති අත්ථො.

යදි පන හෙතුමන්තගහණෙනෙව හෙතු ගහිතො හොති; නනු එවං සක්කායගහණෙනෙව තස්ස හෙතුභූතො සක්කායසමුදයො ගහිතො හොතීති? තස්ස ගහණෙ සඞ්ඛතදුකො විය, සප්පච්චයදුකො විය ච දුක්ඛොවායං ආපජ්ජති; න තිකො. යථා පන සක්කායං ගහෙත්වා සක්කායසමුදයොපි ගහිතො; එවං සක්කායනිරොධං ගහෙත්වා සක්කායනිරොධූපායො ගණ්හය්‍ය; එවං සති චතුක්කො අයං ආපජ්ජෙය්‍ය; න තිකො; තස්මා හෙතුමන්තගහ ණෙන හෙතුගහණං න චින්තෙතබ්බං. අයං පනෙත්ථ අධිප්පායො යුත්තො සියා— ඉධ සක්කාය සක්කාය සමුදයා අනාදිකාලිකා, අසති මග්ගභාවනාය පච්චයානුපරමෙන අපරියන්තා ච; නිබ්බානං පන අප්පච්චත්තා අත්තනො නිච්චතාය එව සබ්බදුභාවීති අනාදිකාලිකො, අපරියන්තා ච. ඉති ඉමානි තීණි සච්චානි මහාථෙරො ඉමාය සභාගතාය "තයො අනනා"ති නිකං කත්වා දස්සෙති. අරියමග්ගො පන කදාචි කරහචි ලබ්භමානො න තථාති තස්ස අනිච්චය දුල්ලභපාතුභාවතං දීපෙතුං නිකන්තො බහිකන්තොති අයමෙත්ථ අත්තනොමති. (25)

දුක්ඛතානි දුක්ඛභාවො; දුක්ඛංයෙව වා යථා දෙවො එව දෙවතා. දුක්ඛ-සද්දෝ චායං අදුක්ඛසභාවෙසුපි සුඛුපෙක්ඛාසු **කඤ්චි** අනිට්ඨතාවිසෙසං උපාදාය පවත්තතීති තතො නිවත්තනත්ථං සභාවදුක්ඛවාචිනා එකෙන දුක්ඛ-සද්දෙන විසෙසෙත්වා **"දුක්ඛදුක්ඛතානි"**ති ආහ. භවති හි එකන්නතො තංසභාවෙපි අත්ථෙ අඤ්ඤස්ස ධම්මස්ස යෙන කෙනචි සදිසතාලෙසෙන ව්‍යභිචාරාසඞ්කානි විසෙසිතබ්බතා යථා "රූපරූපං,[2] නිලතෙල"න්ති[3] ච. **සඞ්ඛාරභාවෙනාති** සඞ්ඛතභාවෙන. පච්චයෙහි සඞ්ඛරියන්තීති **සඞ්ඛාරා**; අදුක්ඛමසුඛවෙදනා. සඞ්ඛරියමානත්තා එව හි අසාරකතාය පරිදුබ්බල-භාවෙන භඞ්ගභඞ්ගභීමුඛක්ඛණෙසු විය අත්ථලාභක්ඛණෙපි විබාධපත්තා එව හුත්වා සඞ්ඛාරා පවත්තන්තීති ආහ **"සඞ්ඛතත්තා උප්පාදජරාභඞ්ග-පීළිතා"**ති. **තස්මාති** යථාවුත්තකාරණතො. **අඤ්ඤදුක්ඛසභාවවිරහතොති** දුක්ඛදුක්ඛතාවිපරිණාමදුක්ඛතාසඞ්ඛාතස්ස අඤ්ඤස්ස දුක්ඛසභාවස්ස අභා-වතො. **විපරිණාමෙනි** පරිණාමෙ; විගමෙති අත්ථො. තෙනාහ **පපඤ්ච-සූදනියං** "විපරිණාමදුක්ඛානි නත්ථීභාවො දුක්ඛ"න්ති. අපරිඤ්ඤාත-වත්ථුකානඤ්හි සුඛවෙදනුපරමො දුක්ඛතො උපට්ඨානි; සවායමත්ථො

1. ම 3-310, සං 1-311 පිට්ඨෙසු රූපපරිවෙජදෙ රූපසමුද්දෙසෙ.
2. අභිධම්මත්ථසඞ්ගහඅට්ඨකථායං.
3. අභි-ටීකා 2-21 පිට්ඨෙ.

පියවිපල්ලාසෙන දීපෙතබ්බා. තෙනාහ **"සුඛස්ස හී"**තිආදි. පුබ්බ වුත්තනයෝ පදෙසනිස්සිතෝ වෙදනාවිසෙසමත්තනිස්සත්තානි අනවසෙසතෝ සඞ්ඛාරදුක්ඛතං දස්සෙතුං **"අපිචා"**ති දුතියනයෝ වුත්තෝ. නනු ච "සබ්බෙ සඞ්ඛාරා දුක්ඛා"නි[1] වචනතෝ සුඛදුක්ඛවෙදනානමපි සඞ්ඛාරදුක්ඛතා ආපන්නානි? සච්චමෙතං; සා පන සාමඤ්ඤජොතනා අපවාදභූතෙන ඉතරදුක්ඛතාවචනෙන නිවත්තනීයතීති නායං විරොධෝ. තෙනෙවාහ **"ඨපෙත්වා දුක්ඛවෙදනං සුඛවෙදනාසත්තා"**ති. (27)

මිච්ඡාසභාවොති "හිතසුඛාවහෝ මෙ භවිස්සතී"ති එවං ආසිඞ්සතොපි තථා අභාවතෝ, අසුභාදීසුයෙව "සුභ"න්තිආදි විපරිතපවත්තිතෝ ච මිච්ඡාසභාවෝ; මුසාසභාවොති අත්ථෝ. මාතුඝාතකාදීසු පවත්තමානාපි හි හිතසුඛං ඉච්ඡන්තාව පවත්තන්තීති තෙ ධම්මා "හිතසුඛාවහා මෙ භවිස්සන්තී"ති ආසිඞ්සිතා හොන්ති. තථා අසුභාසුඛානිච්චානත්තෙසු සුභාදිවිපරියාසදළ්හතාය ආනන්තරියකම්මනියතමිච්ඡාදිට්ඨීසු පවත්ති හොතීති තෙ ධම්මා අසුභාදීසු සුභාදිවිපරීතපවත්තිකා හොන්ති. විපාකදානෙ සති ඛණ්ඩෙදනානන්තරමෙව විපාකදානතෝ **නියතෝ**; මිච්ඡත්තෙනා ච සෝ නියතෝ චාති **මිච්ඡත්තනියතෝ.** අනෙකෙසු ආනන්තරියෙසු කතෙසු යං තත්ථ බලවං; තං විපච්චති; න ඉතරානීති එකන්තවිපාකජනකතාය නියතතා න සක්කා වත්තුන්ති **"විපාකදානෙ සතී"**ති වුත්තං. **ඛණ්ඩෙදනානන්තරන්ති** චුතිඅනන්තරන්ති අත්ථෝ. චුති හි මරණන්තිදෙසෙ "ඛණ්ඩානං හෙදෙ"නි[2] වුත්තා; එතෙන වචනෙන සති ඵලදානෙ චුතිඅනන්තරෙ එව එතෙසං ඵලකාලෝ; න අඤ්ඤසුති ඵලකාලනියමෙන නියතතා වුත්තා හොති; න ඵලදානනියමෙනාති නියතඵලකාලානං අඤ්ඤසමපි උපපජ්ජවෙදනීයානං, දිට්ඨධම්මවෙදනීයානමපි නියතතා ආපජ්ජති; තස්මා විපාකධම්මධම්මානං පච්චයන්තරච්කලතාදීහි අවිපච්චමානානමපි අත්තනෝ සභාවෙන විපාකධම්මතා විය බලවතා ආනන්තරියෙන විපාකෙ දින්නෙ අවිපච්චමානානමපි ආනන්තරියානං ඵලදානෙ නියතසභාවා, ආනන්තරියසභාවා ච පවත්තීති අත්තනෝ සභාවෙන ඵලදානනියමෙනෙව නියතතා, ආනන්තරියතා ච වෙදිතබ්බා. අවස්සඤ්ච නියතසභාවා, ආනන්තරියසභාවා ච තෙසං පවත්තීති සම්පටිච්ඡිතබ්බමෙතං අඤ්ඤස්ස බලවතෝ ආනන්තරියස්ස අභාවෙ චුතිඅනන්තරං එකන්තෙන ඵලදානතෝ.

නනු එවං අඤ්ඤසමපි උපපජ්ජවෙදනීයානං අඤ්ඤසම්ං විපාකදායකෙ අසති චුතිඅනන්තරමෙව එකන්තෙන ඵලදානතෝ ආනන්තරියසභාවා, නියතසභාවා ච පවත්තී ආපජ්ජතීති? නාපජ්ජති අසමානජාතිකෙන වෙතොපණිධිවසෙන, උපඛාතකෙන ච නිවත්තෙතබ්බවිපාකත්තා අනන්තරෙකන්තඵලදායකත්තාභාවා; න පන ආනන්තරියානං පඨමජ්ඣානාදීනං දුතියජ්ඣානාදීනි විය අසමානජාතිකං ඵලනිවත්තකං අත්ථි සබ්බානන්තරියානං අවිච්චලත්තා; න ච හෙට්ඨූපපත්තිං ඉච්ඡතෝ සීලවතෝ වෙතොපණිධි විය උපරූපපත්තිජනකකම්මබලං ආනන්තරියබලං නිවත්තෙතුං සමත්ථෝ වෙතොපණිධි අත්ථි අනිච්ඡන්තසෙසව අවීචිපාතනතෝ; න ච ආනන්තරියූපඛාතකං කිඤ්චි කම්මං අත්ථි. තස්මා තෙසංයෙව අනන්තරෙකන්තවිපාකජනකසභාවා පවත්තීති. අනෙකානි ච ආනන්තරියානි කතානි එකන්තෙන විපාකෙ නියතත්තා උපරතාවිපච්චනසභාවාසඞ්කාත්තා නිවත්තානි

1. ඛු 1-53 පිටෙ ධම්මපදෙ. 2. දී 2-244, ම 1-82, ම 3-292, අඞ් 2-104 පිටෙසු.

සභාවතෝ නියතානෙව. චුතිඅනන්තරං පන ඵලං **අනන්තරං** නාම; තස්මිං අනන්තරෙ නියුත්තානි, තන්නිබ්බත්තනෙන අනන්තරකරණ-සීලානි, **අනන්තරපයොජනානි** වාති සභාවතෝ **ආනන්තරියානෙව** ව හොන්ති. තෙසු පන සමානසභාවෙසු එකෙන විපාකෙ දින්නෙ ඉතරානි අත්තනා කාතබ්බකිච්චස්ස තෙනෙව කතත්තා න දුතියං, තතියඤ්ච පටිසන්ධිං කරොන්ති; න සම්පත්තාවිසාතත්තාති නත්ථි තෙසං නියතානන්තරියතානිවත්තීති. න හි සමානසභාවං සමානසභාවස්ස සම්පත්තං විහනතීති. එකස්ස පන අඤ්ඤුනිපි උපත්ථම්භකානි හොන්තීති දට්ඨබ්බානීති. **සම්මාසභාවෙති** සච්චසභාවෙ. නියතෝ එකන්තිකෝ අනන්තරමෙව ඵලදානෙනාති **සම්මත්තනියමතෝ**. න නියතොති උභයථාපි න නියතෝ. **අවසෙසානං ධම්මානන්ති** කිලෙසානන්තරියකම්ම නියාානිකධම්මෙහි අඤ්ඤසං ධම්මානං. (28)

තමඛකාරොති තමෝ අඛකාරොති පදවිභාගෝ. **අවිජ්ජා තමොති නාම** ආරම්මණස්ස ජානනට්ඨෙන. තෙනෙවාහ "තමෝ විහතෝ; ආලොකෝ උපපන්නෝ,[1] තමොකඛන්ධෝ පදාලිතෝ"ති[2] ච ආදි. **අවිජ්ජාසීසෙන විචිකිච්ඡා වුත්තා** මහතා සම්මොහෙන සබ්බකාලං අවියුජ්ජනතෝ. **අාගමම්මාති** පත්වා **සඞ්ඛාති** "අහොසිං නු ඛෝ අහං අතීතමද්ධාන"න්ති ආදිනා[3] කඞ්ඛං උපපාදෙති සංසයං ආපජ්ජති. **අධිමුච්චිතුං න සක්කොතීති** පසාදාධිමොකඛවසෙන අධිමුච්චිතුං න සක්කොති. තෙනාහ **"න සම්පසීදති"**ති. යාවතතකඤ්හි යසම්ං වත්ථුසම්ං විචිකිච්ඡා න විගච්ඡති; තාව තත්ථ සද්ධාධිමොකෙඛා අනවසරොව. න කෙවලං සද්ධාධිමොකෙඛා; නිජ්ඣායධිමොකෙඛාපි තත්ථ න පතිට්ඨහති එව. (29)

න රක්ඛිතබ්බානීති "ඉමානි මයා රක්ඛිතබ්බානී"ති එවං කත්ථචි රක්ඛාකිච්චං නත්ථි පරතො රක්ඛිතබ්බසෙසව අභාවතෝ. **සතියා එව රක්ඛිතානීති** මුට්ඨස්සච්චස්ස බොධිමූලෙ එව සංවාසනං සමුච්ඡින්නත්තෙතා සතියා රක්ඛිතබ්බානි නාම සබ්බදාපි රක්ඛිතානි එව. **නත්ථි තථාගතස්ස කායදුච්චරිතන්ති** තථාගතස්ස කායදුච්චරිතං නාම නත්ථෙව; යතෝ සුපරි-සුද්ධා කායසමාචාරෝ භගවතෝ. **නෝ අපරිසුද්ධා;** පරිසුද්ධා එව අපරිසුද්ධිහෙතූනං කිලෙසානං පහීනත්තා. තථාපි විනයෙ අපඤ්ඤත්ති-තාවසෙන සියා තෙසං අපරිසුද්ධිලෙසොති; න භගවතොපි දස්සෙතුං **"න පනා"**ති ආදි වුත්තං. තත්ථ **ඕභාරකාරං** ආපත්තිනන්ති එකවචනවසෙන "ආපත්තියෝ"ති එත්ථ ආපත්ති-සද්දං ආනෙත්වා යොජෙතබ්බං. අභිධෙය්‍යානු රූපඤ්හි ලිඞ්ගවචනානි හොන්ති. එස නයෝ සෙසෙසුපි. **"මනොමාරෙ"**ති ඉදං තස්සා ආපත්තියා අකිරියසමුට්ඨානතාය වුත්තං. න හි මනොද්වාරෙ පඤ්ඤත්තා ආපත්ති අත්ථි. **සඤ්ඤාරමභවසෙනාති** සවත්ථුකබ්බතාවසෙන; න පන දුච්චරිතලක්ඛණාපත්තිවසෙන; යතෝ නං භගවා පටික්ඛිපති යථා ආයස්මතෝ මහාකප්පිනස්සාපි "ගච්ඡෙය්‍යං වාහං උපොසථං; න වා ගච්ඡෙය්‍යං. ගච්ඡෙය්‍යං වාහං සංඝකම්මං; න වා ගච්ඡෙය්‍ය"න්ති[4] පරිවිතක්කිතං. **මනොදුච්චරිතන්ති** මනොද්වාරිකං අපසත්ථං චරිතං. සත්ථාරා අපසත්ථතාය හි තං දුච්චරිතං නාම ජාතං; න සභාවතෝ.

යසම්ා මහාකාරුණිකෝ භගවා සදෙවකස්ස ලොකස්ස හිතසුඛාය එව පටිපජ්ජමානෝ අච්චන්තවිවෙකඛඞ්ඛාසයතාය තබ්බිධුරං ධම්මසෙනාපතිනෝ

1. ම 1-315, ච 1-5 පිටෙ. 2. සං 1-131 පිටෙ.
3. ම 1-10, සං 1-265 පිටෙ. 4. ච 3-143 පිටෙ

චිත්තුප්පාදං පටික්ඛිපන්තෝ "න බ්‍රෝ තෙ -පෙ- උප්පාදෙතබ්බ"න්ති අවොච; තස්මා සෝ ථෙරස්ස චිත්තුප්පාදෙ භගවතෝ න පාසංසොති කත්වා **මනෝදුච්චරිතං** නාම ජාතෝ; තස්ස ච පටික්ඛෙපෝ උපාරම්භොති ආහ **"තස්මිං මනොදුච්චරිතෙ උපාරම්භං ආරොපෙන්තෝ"**ති. **භගවතෝ පන එත්තකම්පි**[1] **නත්ථි**; යතෝ පවාරණාසුත්තෙ "හන්ද දානි භික්ඛවෙ පවාරෙමි වො; න ච මෙ කිඤ්චි ගරහථ කායිකං වා වාචසිකං වා"ති[2] වුත්තෙ භික්ඛූසඞ්ඝා "න ඛ්‍රෝ මයං භන්තෙ භගවතෝ කිඤ්චි ගරහාම කායිකං වා වාචසිකං වා"ති සත්ථු පරිසුද්ධකායසමාචාරාදිකං සිරසා සම්පටිච්ඡි[3] අයඤ්හි ලොකනාථස්ස දුච්චරිතාභාවෝ බොධිසත්තභූමියම්පි චරියාචාරානුගතෝ අහොසි; පගෙව බුද්ධභූමියන්ති දස්සෙන්තෝ **"අනච්ඡරියඤ්චෙතං"**න්ති-ආදිමාහ.

බුද්ධානංයෙව ධම්මා ගුණා; න අඤ්ඤසාධාරණාති **බුද්ධධම්මා.** තථා හි තෙ බුද්ධානං ආවෙණිකධම්මාති වුච්චන්ති. තත්ථ **"නත්ථි තථාගතස්ස කායදුච්චරිත"**න්තිආදිනා කායවචීමනොදුච්චරිතාභාවවචනං යථාධිකාරං කායකම්මාදීනං ඤාණානුපරිවත්තිතාය ලද්ධගුණකිත්තනං; න ආවෙණිකධම්මන්තරදස්සනං. සබ්බසම්ඵුල්ලා කායකම්මාදිකෙ ඤාණානුපරිවත්තිනි කුතෝ කායදුච්චරිතාදීනං සම්භවෝ. **"බුද්ධස්ස අපපටිහතඤාණ'**න්තිආදිනා වුත්තානි සබ්බඤ්ඤුතඤාණතෝ විසුංයෙව තීණි ඤාණානි චතුයොනිපඤ්චගතිපරිච්ඡෙදකඤාණානි චියා"ති වදන්ති. එකංයෙව හුත්වා තීසු කාලෙසු අපපටිහතඤාණං නාම සබ්බඤ්ඤුතඤාණමෙව. **නත්ථි ඡන්දස්ස හානී**ති සත්තෙසු හිතජ්ඣාසයස්ස හානි නත්ථි. **නත්ථි විරියස්ස හානී**ති ඛෙමප්පවිවෙකවිතක්කානුගතස්ස විරියස්ස හානි නත්ථි. **"නත්ථි දවා**ති බ්‍රඞ්ගාධිප්පායෙන කිරියා නත්ථි. **නත්ථි රවා**ති සහසා කිරියා නත්ථි"ති වදන්ති; සහසා පන කිරියා **දවා** "අඤ්ඤං කරිස්සාමී"ති අඤ්ඤකරණං **රවා ඛලිත**න්ති[4] විරජ්ඣනං ඤාණෙන අපඤ්ඤටං. **සහසා**ති වෙගායිතත්තං තුරිතකිරියා. **අබ්‍යාවටමනොති** නිරත්ථකෝ චිත්තසමුදාචාරෝ. **අකුසලචිත්තන**න්ති අඤ්ඤානුපෙක්ඛාමාහ; අයඤ්හි දිඝභාණකානං පාඨෝ ආකුලෝ විය. අයං පන පාඨෝ අනාකුලෝ—

> අතීතංසෙ බුද්ධස්ස භගවතෝ අපපටිහතඤාණං; අනාගතංසෙ; පච්චුප්පන්නංසෙ, ඉමෙහි තීහි ධම්මෙහි සමන්නාගතස්ස බුද්ධස්ස භගවතෝ සබ්බං කායකම්මං ඤාණපුබ්බඞ්ගමං ඤාණානුපරිවත්ති; සබ්බං වචීකම්මං; සබ්බං මනොකම්මං. ඉමෙහි ඡහි ධම්මෙහි සමන්නාගතස්ස බුද්ධස්ස භගවතෝ නත්ථි ඡන්දස්ස හානි; නත්ථි ධම්මදෙසනාය; නත්ථි වීරියස්ස; නත්ථි සමාධිස්ස; නත්ථි පඤ්ඤාය; නත්ථි විමුත්තියා. ඉමෙහි ඡාදසහි ධම්මෙහි සමන්නාගතස්ස බුද්ධස්ස භගවතෝ නත්ථි දවා; නත්ථි රවා; නත්ථි අපඤ්ඤටං; නත්ථි වෙගායිතත්තං; නත්ථි අබ්‍යාවටමනෝ; නත්ථි අපපටිසඞ්ඛානුපෙක්ඛාති.

තත්ථ **අපපටිසඞ්ඛානුපෙක්ඛා**ති අඤ්ඤාණුපෙක්ඛා. සෙසං වුත්තනයමෙව. එත්ථ ච තථාගතස්ස ආජීවපාරිසුද්ධිං කායවචීමනොසමාචාරපාරිසුද්ධියාව සඞ්ගහෙත්වා සමාචාරත්තනයවසෙන මහාථෙරෙන තිකෝ දෙසිතෝ. (30)

කිඤ්චනානි කිඤ්චික්ඛා. ඉමෙ පන රාගාදයෝ පලිබුද්ධනට්ඨෙන කිඤ්චනා චියාති **කිඤ්චනා.** තෙනාහ **"කිඤ්චනානි පලිබොධා"**ති. (31)

---

1. එත්තකං නාම (අට්ඨකථායං)
2. සං 1-192 පිටෙඩ.
3. සම්පටිච්ඡි·සු (ක)
4. වලිතන්ති (අට්ඨකථායං)

අනුදහනවෙඨනානි අනු අනු දහනවෙඨන. රාගාදයෝ අරූපධම්මා ඉත්තරකඛණා කථං අනුදහනන්තීති ආසඞ්කං නිවත්තෙතුං **"තඤ්ච වඤ්ඣනී"**ති වුත්තං; දට්ඨබ්බානීති වචනසෙසෝ. **තඤ්චාති** තස්මිං රාගාදීනං අනුදහනවෙඨ වඤ්ඣනීති සාසනෙ, ලොකෙ ච පාකටත්තා පච්චක්ඛභූතානි **කාරණානි. රාගෙ උප්පන්නෙ** නිබ්බිණකරෙ හුත්වා. තස්මා තංසම්පයුත්තානං තෙජොධාතු අනිච්චය නිබ්බිණභාවෙන සද්ධිං අත්තනා සහජාතධම්මෙහි හදයපදෙසං ඛ්‍යාපෙති යථා තං බාහිරා තෙජොධාතු සන්නිස්සයං. තෙන සා භික්ඛුනී සුපනෝ විය බ්‍යාධි ඛ්‍යාතිත්වා මතා. තෙනාහ **"තෙනෙව ඛ්‍යාතිත්වා කාලමකාසී"**ති. දෙසනාය නිස්සයානං දහනතා පාකටා එවාති ඉතරං දස්සෙතුං **"මොහවසෙන හී"**තිආදි වුත්තං. **අතිවත්තතීවා**ති අතික්කමිත්වා (32)

කාමං ආහුනෙය්‍යග්ගිආදයෝ තයෝ අග්ගී බ්‍රාහ්මණෙහි ඉච්ඡිතා සන්ති; තෙ පන තෙහි ඉච්ඡිතමත්තා; න සත්තානං තාදිසා අත්ථසාධකා. යෙ පන සත්තානං අත්ථසාධකා, තෙ දස්සෙතුං **"ආහුනං වුච්චති"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ ආදරෙන හුනනං පූජනං **ආහුන**නන්ති සක්කාරෙ 'ආහුන'නති වුච්චති; තං **ආහුනං අරහන්ති.** තෙනාහ භගවා "ආහුනෙය්‍යාති භික්ඛවෙ මාතාපිතූනං එතං අධිවචන"න්ති[1] යදගෙන ච තෙ පුත්තානං බහුකාරතාය ආහුනෙය්‍යාති තෙසු සම්මාපටිපත්තිං නෙසං හිතසුඛාවහං; තදගෙන තෙසු මිච්ඡාපටිපත්තිං අහිතදුක්ඛාවහන්ති ආහ "තෙසු -පෙ- නිබ්බත්තනන්ති"ති. **සඞ්ගමෙ**ති යෝ මාතාපිතූනං අත්තනො උපරි විප්පටිපන්නානං පුත්තානං අනුදහනස්ස පච්චයභාවෙන අනුදහනවෙඨ; සෝ අයං අත්ථෝ. **මිත්තවින්දකවත්ථුනා**ති මිත්තවින්දකස්ස නාම මාතරි විප්පටිපන්නස්ස පුරිසස්ස තාය එව විප්පටිපත්තියා චිරතරං කාලං ආපායිකදුක්ඛානුභවන-දීපනෙන වත්ථුනා වෙදිතබ්බා.

ඉදානි තමත්ථං කස්සපස්ස භගවතො කාලෙ පවත්තං විභාවෙතුං **"මිත්තවින්දකෙ හී"**තිආදි වුත්තං. **ධනලොභෙන;** න ධම්මචරියාදෙනාති අධිප්පායො. **අකුසොභයං** කෙනචි අනුට්ඨාපනීයතාය. **නිවාරෙසි** සමුදාචරයන්තා නාම බහවන්තරායාති අධිප්පායෙන. **අනන්තරං ඛත්වා**ති අත්තික්කමනවසෙන දවිත්තං පාදුනං අනන්තරෙ කත්වා.

නාවා අට්ඨාසි තස්ස පාපකම්මබලෙන වාතස්ස අවායනතො. එකදිවසං රක්ඛිතඋපොසථකම්මානුභාවෙන **සමපත්තිං අනුභවන්තෙන.** යථා පුරිමාහි පරතො මා අගමාසීති වුත්තෙනා; එවං අපරාපරාහිපීති ආහ **"නාහි 'පරතො පරතො[2] මා අගමාසී'ති වුච්චමානො"**ති. **ඛුරචක්කධරන්**ති ඛුරධාරූපමචක්කධරං. **එකං** පුරිසං. **උපට්ඨාසි** පාපකම්මස්ස බලෙන.

චතුබ්භූමිකාති චතූහි අච්ඡරාසදිසීහි විමානපෙතීහි; සම්පත්තිං අනුභවිත්වාති වචනසෙසෝ. **අට්ඨඞ්ගාගමනා**ති රූපාදිකාමගුණෙහි තතො විසිට්ඨතරා අට්ඨ විමානපෙතියෝ අධිගච්ඡි. **අත්‍රිච්ඡතා**නි අත්‍රිච්ඡාසඞ්ඛාතෙන අතිලොභෙන සමන්නාගතත්තා අත්‍ර අත්‍ර කාමගුණෙ ඉච්ඡනෙතා. **චක්කන්**නි ඛුරචක්කං. **ආසෙදෙතී**ති අනත්ථාවහභාවෙන ආසාදෙති.

සෙඨීති ගෙහස්සාමිකෝ භත්තා. **පුරිමනයෙනෙවා**ති අනුදහනස්ස පච්චයතාය.

---

1. බු 1 - 269 පිටෙ ඉතිවුත්තකෙ. 2. පුරතො පුරතො (අට්ඨකථායං)

අනිවාරිතීති සාමිකං අනික්කමිත්වා චාරිනී[1] මිච්ඡාචාරිනී[2]. **රත්තිං දුක්ඛන්ති** අත්තනෝ පාපකම්මානුභාවසම්පටිච්ඡිතෙන සුනඛෙන බාධිතබ්බතා-දුක්ඛං. **වඤ්චිතත්තාති** තං අජානාපෙත්වා කාරණට්ඨානගමනං සන්ධාය වුත්තං. **පටපටන්තීති** පටපටා කත්වා. අනුරවදස්සනඤ්හේතං. මූලච්ඡි-යොගෝ කිරායං තස්ස සුනඛන්තරධානස්ස; යදිදං බෙළුවිණ්ඩං භූමියං නිට්ඨුභිත්වා පාදෙන ඝංසනං. තෙන වුත්තං **"සෝ තථා අකාසි. සුනඛා අන්තරධායිංසූ"**ති.

දක්ඛිණාති චත්තාරෝ පච්චයා දියමානා දක්ඛන්ති එතෙහි හිතසුඛානීති තං දක්ඛිණං අරහතීති **දක්ඛිණෙය්‍යෝ**; භික්ඛුසඞ්ඝා. **රථවීථිඤ්ච** විමානවත්ථුපෙතවත්ථූසු[3] තෙසං අට්ඨකථායඤ්ච[4] ආගතනයෙන වෙදිතබ්බං. (33)

"තිවිධෙන රූපසඞ්ඝහෝ"ති එත්ථ නනු සඞ්ඝහෝ එකවිධොව; සෝ කසමා "චතුබ්බිධෝ"ති වුත්තොනි? "සඞ්ඝහෝ"ති අත්ථං අවත්වා අනිද්ධාරිතත්ථස්ස සද්දසෙසව වුත්තත්තා. "තිවිධෙන රූපසඞ්ඝහෝ"තිආදීසු[5] පදෙසු සඞ්ඝහ-සද්දෝ තාව අත්තනෝ අත්ථවසෙන චතුබ්බිධොති අයඤ්හත්ථ අත්ථෝ. අත්ථොපි වා අනිද්ධාරිතවිසෙසෝ සාමඤ්ඤෙන ගහෙතබ්බතං පත්තොතා "තිවිධෙන රූපසඞ්ඝහෝ"තිආදීසු[5] "සඞ්ඝහෝ"ති වුත්තොනි න කොචි දොසෝ. නිද්ධාරිතෙ හි විසෙසෙ තස්ස එකවිධතා සියා; න තතෝ පුබ්බෙති. **"ඤාතිසඞ්ඝහෝ"**ති වුත්තෙපි ඤාති සද්දස්ස සාපෙක්ඛසද්දත්තා අත්තනෝ ඤාතියා සඞ්ඝහොති අයමත්ථෝ විඤ්ඤූයතෙව සම්බන්ධාරහස්ස අඤ්ඤස්ස අවුත්තත්තා යථා "මාතාපිතූ උපට්ඨාන"නති.[6] අට්ඨකථායං පන යථාඛිපෙතමත්ථං අපරිපුණ්ණං කත්වා දස්සෙතුං **"ඤාතිසඞ්ඝහෝ"** ඉච්චෙව වුත්තං. සමානඤාතිකානං සඞ්ඝහෝ, සමාන-ඤාතියා වා සඞ්ඝහෝ සඤාතිසඞ්ඝහෝ. සඤ්ජායති එත්ථාති **සඤ්ජාති**; සඤ්ජාතියා සඞ්ඝහෝ **සඤ්ජාතිසඞ්ඝහෝ**; සඤ්ජාතිදෙසෙන සඞ්ඝහොති අත්ථෝ. කිරියාය එවරූපාය සඞ්ඝහෝ **කිරියාසඞ්ඝහෝ. රූපකඛ්ධ-ගණනානි** "රූපකඛ්ධෝ"ති ගණනං සඞ්ඛ්‍යං **ගච්ඡති** රූපනසභාවත්තා. **තීණි ඛොට්ඨාසෙති රූපගණනාති** වක්ඛමානෙති තීහි භාගෙහි රූපස්ස සඞ්ඝහෝ; ගණෙතබ්බතාති අත්ථෝ.

රූපායතනං නිපස්සති පච්චක්ඛතෝ විඤ්ඤාතීති **නිදස්සනං**; චක්ඛුවිඤ්ඤණං; නිදස්සතීති වා **නිදස්සනං**; දට්ඨබ්බභාවෝ, චක්ඛුවිඤ්ඤණස්ස ගොචරභාවෝ; තස්ස ව රූපායතනතෝ අනඤ්ඤතෙපි අඤ්ඤඤ්හි ධම්මෙහි රූපායතනං විසෙසෙතුං අඤ්ඤං විය කත්වා **"සහ නිදස්සනෙනාති සනිදස්සනා"**නති එවමෙත්ථ අත්ථෝ වෙදිතබ්බෝ. ධම්මසභාවසාමඤ්ඤෙන හි එකීභූතෙසු ධම්මෙසු යෝ නානත්තකරෝ සභාවෝ; සෝ අඤ්ඤං විය කත්වා උපවරිතුං යුත්තොනා. එවඤ්හි අත්ථවිසෙසාවබොධෝ හොතීති. **චක්ඛුපටිඝනානසම්ඵස්සජෙනාති** චක්ඛුනෝ ඝට්ටනසම්ඵස්සජාය. ඝට්ටනං විය ච **ඝට්ටනං** දට්ඨබ්බං. දුතියෙන අත්ථවිකප්පෙන දට්ඨබ්බභාවසඞ්ඛාතං නස්ස නිදස්සනන්ති අනිදස්සනන්ති යොජනා. එත්ථ ච දස්සනා-ආයතනානං යථාරහං සයං, නිස්සයවසෙන ච සම්පත්තානං, අසම්පත්තා-නඤ්ච පටිඝඛභාවෝ අඤ්ඤමඤ්ඤූපනනං **පටිඝනනං**; යෙන ඛ්‍යාපාරාදි-විකාරපච්චයන්තරසන්නිධානෙ චක්ඛාදීනං විසයෙසු විකාරුප්පත්ති. තත්ථ

1. චරණී (ක) 2. මිච්ඡාචාරා (ක) 3. ඛු 2-73, 206 පිටාදිසු.
4. විමාන-වත්ථ 240, පෙතවත්ථු-වත්ථ 240 පිටෙසු 5. අභි 1-148 පිටෙ.
6. ඛු 1-4, 319 පිටෙසු

ඛ්‍යාපාරෝ චකඛාදීනං සවිඝයෙසු ආවිඤ්ඡනං, රූපාදීනං ඉට්ඨානිට්ඨතා, තත්ථ ච විත්තසස ආභුජනන්ති ඉමේ ආදි-සද්දසඞ්ගහිතා. තෙහි විකාරපපත්තියා පච්චයන්තරබ්‍යාපාරතෝ අඤ්ඤනන්ති කත්වා අනුගහගහූපඝාතෝ **විකාරෝ.** උපනිඝ්ඝයෝ පන අපඛානසස පච්චයෝ ඉධ ගහිතෝ. කාරණකාරණම්පි කාරණමේවාති ගයහමානෙ සියා තඝඝාපි සඞ්ගහොති. **වුත්තපපකාරනන්ති** "චකඛුවිඤ්ඤණසඞ්ඛාත"න්ති වුත්තපපකාරං. **ඝාසස පටිඝොති** එත්ථාපි "වුත්තපපකාර"න්ති ආනෙත්වා සම්බන්ධෝ. **අවසෙසං** සොළසවිධං **සුඛුමරූපං.** (34)

සඞ්ඛරොනතීති සම්පිණ්ඩෙන්ති. වෙතනා හි ආයූහනරසතාය යථා සම්පයුත්තධම්මෙ යථාසකංකිච්චෙසු සංවිදහන්තී විය අභිසන්දහන්තී වත්තමානා තෙනෙව නිච්චවිසෙසෙන තෙ සම්පිණ්ඩෙන්තී විය හොති; එවං අත්තනො විපාකධම්මෙපි පච්චයසමවායෙ සඞ්ඛරොන්තී සම්පිණ්ඩෙන්තී විය හොති. තෙනාහ **"සහජාත -පෙ- රූපී කරොනතී"**ති. **අභිසඞ්ඛරොතීති** අභිවිසිට්ඨං කත්වා සඞ්ඛරොති. පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරෝ හි අත්තනො ඵලං ඉතරසස ඵලතෝ අතිවිය විසිට්ඨං භිත්තං කත්වා සඞ්ඛරොති පච්චයතෝ, සභාවතෝ, පවත්තිආකාරතෝ ච සයං ඉතරෙහි විසිට්ඨසභාවත්තා. එස නයෝ ඉතරෙහිපි. පුඤ්ඤභවඵලනිබ්බත්තනතෝ, අත්තනො සන්තානසස පුනනතෝ ච **පුඤ්ඤඤ්ඤ.**

මහාවිත්තචෙතනානනන්ති අසඛ්ඛෙය්‍යායුනිපඵාදනාදිමහානුභාවතාය මහාවිත්තෙසු පවත්තචෙතනානං. **අට්ඨෙව චෙතනා හොතීති;** යා කාමාවචරා කුසලා. "තෙරසපී"ති සකසමා වුත්තං; නනු "නවා"ති වත්තබ්බං. න හි භාවනා ඤාණරහිතා යුත්තාති අනුයොගං සඤ්ඤායාහ **"යථා හී"**ති-ආදි. **භාසිණපරිකම්මං කරොනතසසාති** කසිණෙසු ඛානපරිකම්මං කරොනතසස. "පඨවී පඨවී"තිආදිභාවනා හි කසිණපරිකම්මං. තසස හි පරිකම්මසස සුපගුණභාවතෝ අනුයුත්තසස තත්ථ ආදරකරණෙන සියා ඤාණරහිතචිත්තං. ඛානපච්චවෙක්ඛණායපි එසෙව නයෝ. කෙචි මණ්ඩලකරණම්පි භාවනං භජාපෙන්ති.

ඤනවසෙන පවත්තචිත්තචෙතසිකධම්මා **ඤනං;** තත්ථ ඛ්‍යාපාරභූතා ආයූහනචෙතනා ඤනං ආරබ්භ, ඤනඤ්ච අධිකිච්ච උප්පජ්ජතීති වුත්තා. එවං ඉතරෙසුපි. **අයං සඞ්ඛපදෙසනාති** අයං පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරෙ සඞ්ඛිපතෝ අත්ථදෙසනා; අත්ථවණ්ණනාති අත්ථෝ.

සොමනසසසහගතෙනාති අනුමොදනාපවත්තිදසසනමත්තමෙතං දට්ඨබ්බං. උපෙක්ඛාසහගතෙනාපි හි අනුසසරති එවාති. කාමං නිච්චසීලං, උපොසථසීලං, නියමසීලම්පි සීලමෙව; පරිපුණ්ණං පන සබ්බඛණසමපන්නං සීලං දසෙතුං **"සීලපූරණකාලෙ"**තිආදි වුත්තං. නයදසසනං වා එතං; තසමා "නිච්චසීලං, උපොසථසීලං, නියමසීලං සමාදියිසසාමී"ති විහාරං ගච්ඡන්තසස, සමාදියිත්වා සමාදින්නසීලෙ ච තසමිං "සාධු සුට්ඨූ"ති ආවජ්ජන්තසස, තං සීලං සොධෙන්තසස ච පවත්තා වෙතනා සීලමයාති එවමෙත්ථ යොජනා වෙදිතබ්බා.

පුබ්බෙ සමථවසෙන භාවනානයෝ ගහිතොති ඉදානි සම්මසනනයෙන තං දසෙතුං **"පච්චුප්පන්නෙ ධම්මෙ වුත්තෙනෙනා"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **අනිච්චතොති** අනිච්චභාවතෝ. **දුක්ඛතො, අනත්තතොති** එත්ථාපි එසෙව නයෝ.

තත්ථ යෙ පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා නාමරූපභාවෙන පරිගහිතා; තෙ යස්මා ද්වාරාරම්මණෙහි සද්ධිං ද්වාරප්පවත්තධම්මවසෙන විභාගං ලහන්ති; තස්මා ද්වාරඡක්කාදිවසෙන ඡ ඡක්කා ගහිතා. යස්මා පන ලක්ඛණෙසු අනත්තලක්ඛණං දුබ්බිභාවං;[1] තස්මා තස්ස විභාවනාය ඡ ධාතුයො ගහිතා. තතො යෙසු කසිණෙසු ඉතො බාහිරකානං අත්තාභිනිවෙසො; තානි ඉමෙසං ඣානානං ආරම්මණභාවෙන උපට්ඨානාකාරමත්තානි; ඉමානි පන තානි ඣානානීති දස්සනත්ථං දස කසිණානි ගහිතානි. තතො දුක්ඛානුපස්සනාය පරිවාරභාවෙන පටික්කූලාකාරවසෙන ද්වත්තිංස කොට්ඨාසා ගහිතා. පුබ්බෙ බහිද්ධවසෙන සඞ්ඛිපිතො ඉමෙ ධම්මා ගහිතා; ඉදානි නානිසඞ්ඛිපිත්වා රූපනයෙන ව මනසි කාතබ්බානි දස්සනත්ථං ද්වාදසායතනානි, අට්ඨාරස ධාතුයො ච ගහිතා. තෙසු ඉමෙ ධම්මා සතිපි සුඤ්ඤතානිරීහඅබ්‍යාපාරභාවෙ ධම්මසභාවතො ආධිපච්චභාවෙන පවත්තනතීති අනත්තභාවවිභාවනත්ථං ඉන්ද්‍රියානි ගහිතානි. එවං අනෙකභෙදභින්නාපි ඉමෙ ධම්මා භූමිත්තයපරියාපන්නතාය නිච්ඛාව හොන්තීති දස්සනත්ථං තිසෙසා ධාතුයො ගහිතා. එත්තාවතා නිමිත්තං දස්සෙත්වා පවත්තං දස්සෙතුං කාමභවාදයො නව භවා ගහිතා. එත්තකෙ අභිඤ්ඤෙය්‍යප්පසෙසෙ පවත්තමනසිකාරකොසල්ලෙන සණ්හසුඛුමෙසු නිබ්බත්තිතමහග්ගතධම්මෙසු මනසිකාරො පවත්තෙතබ්බොති දස්සනත්ථං ඣානඅප්පමඤ්ඤාරූපානි ගහිතානි. තත්ථ ඣානානි නාම වුත්තාවසෙසාරම්මණානි රූපාවචරඣානානි පුන පච්චයපච්චයුප්පන්නවිභාගතො ඉමෙ ධම්මා විභජිත්වා මනසිකාතබ්බාති දස්සනත්ථං පටිච්චසමුප්පාදඞ්ගානි ගහිතානි. පච්චයාකාරමනසිකාරො හි සුඛෙන, සුට්ඨුතරඤ්ච ලක්ඛණත්තයං විභාවෙති; තස්මා සො පඨමතො ගහිතො. එවමෙතෙ සම්මසනීයභාවෙන ගහිතා ඛන්ධාදිවසෙන කොට්ඨාසතො පඤ්චවීසතිවිධා; පභෙදතො පන අතීතාදිභෙදං අනාමසිත්වා ගයහමානා දුවිධා ඌනානි දෙසතානි හොන්ති. ඉදං තාවෙත්ථ පාළිවවත්ථානං; අත්ථවිචාරං පන ඉච්ඡන්තෙහි පරමත්ථමඤ්ජූසායං **විසුද්ධිමග්ගසංවණ්ණනායං**[2] වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

න පුඤ්ඤන්ති **අපුඤ්ඤං.** තස්ස පුඤ්ඤ-සද්දෙ වුත්තවිපරියායෙන **අත්ථො** වෙදිතබ්බො. සන්තානස්ස ඉඤ්ජනහෙතූනං නීවරණාදීනං සුචිකම්මභූතතො රූපතණ්හාසඞ්ඛාතස්ස ඉඤ්ජිතස්ස අභාවතො **අනිඤ්ජං**; අනිඤ්ජමෙව **"ආනෙඤ්ජ"**න්ති වුත්තං. තථා හි රූපාරම්මණා රූපනිමිත්තාරම්මණං සබ්බම්පි චතුත්ථජ්ඣානං නිප්පරියායෙන "ආනෙඤ්ජ"න්ති වුච්චති. (35)

වත්තාරො මග්ගට්ඨා, හෙට්ඨිමා තයො ඵලට්ඨාති එවං **සත්තවිධො. තිසික්ඛා සික්ඛාති** අධිසීලාදිකා තිසික්ඛා සික්ඛා. තාසු ජාතොති වා **සෙක්ඛො;** අරියපුග්ගලො හි අරියාය ජාතියා ජායමානො සික්ඛාසු ජායති; න යොනියං. සික්ඛනසීලොති වා **සෙක්ඛො.** පුග්ගලාධිට්ඨානාය වා කථාය සෙක්ඛස්ස අයන්ති අඤ්ඤසාධාරණමග්ගඵලත්තයධම්මා සෙක්ඛ පරියායෙන වුත්තා. **අසෙක්ඛොති** ච යත්ථ සෙක්ඛභාවාසඞ්කා අත්ථි; තත්ථායං පටිසෙධොති ලොකියනිබ්බානෙසු අසෙක්ඛභාවානාපත්ති දට්ඨබ්බා. සීලසමාධිපඤ්ඤාසඞ්ඛාතා හි සික්ඛා අත්තනො පටිපක්ඛකිලෙසෙහි විප්පමුත්තා පරිසුද්ධා උපක්කිලෙසානං ආරම්මණභාවම්පි අනුපගමනතො; එතා "සික්ඛා"ති වත්තුං යුත්තා අට්ඨසුපි මග්ගඵලෙසු විජ්ජන්ති; තස්මා චතුමග්ගහෙට්ඨිමඵලත්තයසමඞ්ගිනො විය අරහත්තඵලසමඞ්ගීපි තාසු සික්ඛාසු ජාතොති ව

1. දුබ්බිභාගං (ක) 2. විසුද්ධි-ටී 2-393 පිට්ඨෙ

තංසමඞ්ගිනෝ අරහතෝ ඉතරෙසං විය සෙක්ඛභාවේන සති සෙක්ඛස්ස අයනති ච සික්ඛා සීලං එතස්සාති ච "සෙක්ඛෝ"ති වත්තබ්බතා සියාති තන්නිවත්තනත්ථං **අසෙක්ඛෝ**ති යථාවුත්තසෙක්ඛභාවපටිසෙධෝ කතෝ. අරහත්තඵලේ හි පවත්තමානා සික්ඛා පරිනිට්ඨිතසික්ඛාකිච්චත්තා න සික්ඛාකිච්චං කරොන්තී; කෙවලං සික්ඛාඵලභාවෙනෙව පවත්තන්ති; තස්මා න තා සික්ඛාවචනං අරහන්ති; නාපි තංසමඞ්ගී සෙක්ඛවචනං; න ච "සික්ඛනසීලෝ, සික්ඛාසු ජාතෝ"ති ච වත්තබ්බතං අරහති. හෙට්ඨිමඵලෙසු පන සික්ඛා සකදාගාමිමග්ගචිත්තසඤ්ඤාදීනං උපනිස්සයභාවතෝ සික්ඛාකිච්චං කරොන්තීති සික්ඛාවචනං අරහන්ති; තංසමඞ්ගිනෝ ච සෙක්ඛවචනං; "සික්ඛනසීලා, සික්ඛාසු ජාතා"ති ච වත්තබ්බතං අරහන්ති.

"සික්ඛතීති සෙක්ඛෝ"ති ච අපරියොසිතසික්ඛෝ **දස්සිතොති**. අනන්තරමෙව "ඛීණාසවෝ"තිආදිං වත්වා "න සික්ඛතී"ති[1] අසෙක්ඛෝ"ති වුත්තත්තා පරියොසිතසික්ඛෝ දස්සිතෝ; න සික්ඛාරහිතෝ තස්ස තනිය-පුග්ගලභාවෙන ගහිතත්තා. වුද්ධිප්පත්තසික්ඛෝ වා අසෙක්ඛොති එතස්මිං අත්ථේ සෙක්ඛධම්මෙසු එව ඨිතස්ස **කස්සචි** අරියස්ස අසෙක්ඛභාවාපත්තීති අරහත්තමග්ගධම්මා වුද්ධිප්පත්තා, යථාවුත්තෙහි ච අත්ථේහි සෙක්ඛොති කත්වා තංසමඞ්ගිනෝ අග්ගමග්ගට්ඨස්ස අසෙක්ඛභාවෝ ආපජ්ජෙය්‍යාති? න තංසදිසෙසු තබ්බොහාරතෝ. අරහත්තමග්ගතෝ හි නිත්‍යානාකරණං අරහත්තඵලං ඵපෙත්වා පරිඤ්ඤාදිකිච්චකරණං, විපාකභාවඤ්ච; තස්මා තෙ එව සෙක්ඛධම්මා "අග්ගඵලධම්මභාවං ආපජ්ජෙය්‍යා"ති සක්කා වත්තුං; කුසල සුඛතෝ ච විපාකසුඛං සන්තතරතාය පණීතතරන්ති, වුද්ධිප්පත්තා ච තෙ ධම්මා හොන්තීති තංසමඞ්ගී "අසෙක්ඛෝ"ති වුච්චතීති. (36)

ජාතිමහල්ලකොති ජාතියා වුඩ්ඪතරෝ අද්ධගතෝ වයොඅනුප්පත්තෝ. සෝ හි රත්තඤ්ඤුතාය යෙභුය්‍යෙන ජාතිධම්මකුලධම්මපදෙසු ථාවරි-යප්පත්තියා **ජාතිථෙරෝ නාම. ථෙරකරණා ධම්මාති** සාසනෙ ථිරභාව-කරා ගුණා පටිපක්ඛනිම්මදනකා. **ථෙරොති** වක්ඛමානෙසු ධම්මෙසු ථිරභාවප්පත්තෝ. **සීලවාති** පාසංසෙන සාත්ථියෙන සීලෙන සම්පන්නාගතෝ, සීලසම්පන්නොති අත්ථෝ; එතෙන දුස්සීල්‍යසඞ්ඛාතස්ස බාල්‍යස්ස අභාවමාහ. සුත්තගෙය්‍යාදි බහු **සුතමෙතෙනාති බහුස්සුතෝ;** එතෙනස්ස සුතවිරහ-සඞ්ඛාතස්ස බාල්‍යස්ස අභාවං, පටිසඞ්ඛානබලෙන ච පතිට්ඨිතභාවං වදති. **"චතූහානං ඣානානං ලාභී"**ති ඉමිනා නීවරණාදිසඞ්ඛාතස්ස බාල්‍යස්ස අභාවං, භාවනාබලෙන ච පතිට්ඨිතභාවං කථෙති. **"ආසවානං ඛයා"**ති-ආදිනා අවිජ්ජාසඞ්ඛාතස්ස බාල්‍යස්ස සබ්බසො අභාවං, ඛීණාසවත්ථෙර-භාවෙන පතිට්ඨිතභාවඤ්ච දස්සෙති. න වෙත්ථ සම්මුයෙ වාක්‍යපරි-සමාපනං; අථ ඛො පවෙචකං වාක්‍යපරිසමාපනන්ති දස්සෙතුං **"එවං වුත්තෙසු ධම්මෙසු"**තිආදිමාහ. **ථෙරනාමකොති වා** "ථෙරෝ"ති එවං-නාමකොති වා. (37)

අනුග්ගහවසෙන, පූජාවසෙන වා අත්තනෝ සන්තකං පරස්ස දීයති එතෙනාති **දානං;** පරිච්චාගචෙතනා. **දානමෙව දානමයං.** පදපූරණමත්තං මය-සද්දෝ. පුඤ්ඤඤ්ච තං යථාවුත්තෙනත්ථෙන කිරියා ච කම්මභාවතොති **පුඤ්ඤකිරියා.** පරෙසං පියමනාපතාසෙවනීයතාදීනං **ආනිසංසානං. පුබ්බ -පෙ- වසෙනෙවාති** සඞ්ඛාරත්තිකෙ[2] වුත්තදානමයසීලමයභාවනා-මය චෙතනාවසෙනෙව. ඉමානි වෙදිතබ්බානීති - සම්බන්ධෝ. **එකත්ථාති**

1. සික්ඛිස්සතීති (අට්ඨකථායං) 2. දී 3-182, දී-ටී 3-179 පිට්ඨෙසු.

එතෙසු පුඤ්ඤකිරියවත්ථූසු. **කායෙන කරොනතස්සාති** අත්තනෝ කායෙන පරිච්චාගපයොගං පවත්තෙන්තස්ස. **තදත්ථන්ති** දානත්ථං. "ඉමං දෙය්‍යධම්මං දෙහි"ති **වාචං නිච්ඡාරෙනතස්ස. දානපාරමිං ආවජ්ජෙත්වා** වාති යථා කෙවලං "අන්නදානාදීනි දෙමී"ති දානකාලෙ තං දානමයං පුඤ්ඤකිරියවත්ථු හොති; එවං "ඉමං දානමයං සම්මාසම්බොධියා පච්චයෝ හොතූ"ති දාන-පාරමිං ආවජ්ජෙත්වා **දානකාලෙපි** දානසීසෙනෙව පවත්තිතත්තා. **වත්තසීසෙ ඨත්වාති** "එතං දානං නාම මයහං කුලවංසෝ කුලතන්ති කුලපවෙණී කුල-චාරිත්ත"නති චාරිත්තසීලෙ ඨත්වා **දදතො චාරිත්තසීලමයං.** යථා දෙය්‍ය-ධම්මපරිච්චාගවසෙන පවත්තමානාපි දානචෙතනා වත්තසීසෙ ඨත්වා දදතෝ සීලමයං පුඤ්ඤකිරියවත්ථු හොති පුබ්බාභිසඞ්ඛාරස්ස, අපරභාගවෙතනාය ච තථා පවත්තත්තා; එවං දෙය්‍යධම්මෙ **ඛයතො, වයතො සම්මසනං පට්ඨපෙත්වා දදතෝ භාවනාමයං පුඤ්ඤකිරියවත්ථු හොති** පුබ්බභාග-වෙතනාය, දෙය්‍යධම්මෙ අපරභාගවෙතනාය ච තථා පවත්තත්තා.

අපචිනිවෙතනා **අපචිතිසහගතං** අපචීයති එතායාති යථා නන්දිරාගො එව නන්දිරාගසහගතා; යථාවුත්තාය වා අපචිතියා සහගතං සහපවත්තනන්ති **අපචිතිසහගතං.** අපචායනවසෙන පවත්තං **පුඤ්ඤකිරියවත්ථු.** වයසා, ගුණෙහි ච වුඩ්ඪතරානං වත්තපටිපත්තීසු ඛ්‍යාවටෝ හොති යාය වෙතනාය; සා **වෙය්‍යාවච්චං;** වෙය්‍යාවච්චමෙව **වෙය්‍යාවච්චසහගතං.** වෙය්‍යාවච්ච-සඞ්ඛාතාය වා වත්තපටිපත්තියා සම්මට්ඨාපනවසෙනෙව සහගතං පවත්තනන්ති **වෙය්‍යාවච්චසහගතං;** තථාපවත්තං පුඤ්ඤකිරියවත්ථු. අත්තනෝ සන්තානෙ පත්තං පුඤ්ඤං අනුපදදීයති එතෙනාති **පත්තානුප්පදානං.** තථා පරෙන අනුපදින්නතාය පත්තං අභිනන්දති එතෙනාති **පත්තඅභිනන්දනං.** අනනුප්පදින්නං පන කෙවලං අභිනන්දීයති එතෙනාති **අභිනන්දනං.** ධම්මං දෙසෙති එතායාති **දෙසනා;** දෙසනාව **දෙසනාමයං.** සුණාති එතෙනාති **සවනං;** සවනමෙව **සවනමයං;** දිට්ඨියා ඤාණස්ස උජුගමනං **දිට්ඨිජුගතං.** සබ්බත්ථ "පුඤ්ඤකිරියවත්ථූ"නි පදං අපෙක්ඛිත්වා නපුංසකලිඞ්ගතා.

පූජාවසෙන සාමීචිකිරියා අපචායනං **අපචිති.** වයසා, ගුණෙහි ච ජෙට්ඨානං, ගිලානානඤ්ච තංතංකිච්චකරණං **වෙය්‍යාවච්චං.** අයමෙතෙසං විසෙසොති ආහ **"තත්ථා"**ති ආදි. **චත්තාරෙ පච්චයෙ දත්වා සබ්බ සන්තානෙනාති** ච එකදෙසතො උක්කට්ඨනිද්දෙසෙ; යං කිඤ්චි දෙය්‍යධම්මං දත්වා, පුඤ්ඤං වා කත්වා "කතිපයානං, එකස්සෙව වා පත්ති හොතූ"ති පරිණාමනමපි පත්තානුප්පදානමෙව. තං න මහප්ඵලං තණ්හාය පරාමට්ඨත්තා. පරෙසං දෙසෙති හිතඵරණෙන මුදුචිත්තෙනාති ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. **එවන්ති** එවම්මං ධම්මං සුත්වා බහුස්සුතෝ හුත්වා පරෙ ධම්මදෙසනාය අනුග්ගණ්හිස්සාමීති **හිතඵරණෙන මුදුචිත්තෙන ධම්මං සුණාති.** එවඤ්හිස්ස සවනං අත්තනෝ, පරෙසඤ්ච සම්මාපටිපත්තියා පච්චයභාවතෝ මහප්ඵලං භවිස්සතීති. **සබ්බඤ්ඤුතන්ති** සබ්බඤ්ඤුපි දස්සනං පුඤ්ඤකිරියවත්ථූනං. **නියම-ලක්ඛණන්ති** මහප්ඵලභාවස්ස නියාමකභාවං. **දිට්ඨියා උජුභාවෙනෙවාති** "අත්ථි, නත්ථි"නි අන්තද්වයස්ස දූරසමුස්සාරිතතාය "අත්ථි ඉන්න"නති ආදි[1]. නයපවත්තනාය සම්මාදිට්ඨියා උජුකමෙව පවත්තියා. දානාදිසු හි යං කිඤ්චි ඉමාය එව සම්මාදිට්ඨියා පරිසොධිතං මහාජුතිකං මහාවිප්ඵාරං භවති.

පුරිමෙහෙව තීහීති පාළියං ආගතෙනෙව තීහි. **සීලමයෙ** පුඤ්ඤ-කිරියවත්ථුම්හි **සඞ්ගහං ගච්ඡන්ති** චාරිත්තසීලභාවතෝ. **දානමයෙ** සඞ්ගහං

1. ම 2-64, ම 3-117, අ 2-341 පිටෙසු.

ගච්ඡන්ති ඤානසභාවත්තා, ඤානවිසයත්තා ච. කාමං දෙසනා ධම්මඤානසභාවතෝ ඤානමයෙ සඞ්ගහං ගච්ඡතීති වත්තුං යුත්තා; කුසලධම්මාසෙවනභාවතෝ පන චිත්තුප්පාදනසිසෙ ඨත්වා පවත්තිතා විය සවනෙන සද්ධිං **භාවනාමයෙ** සඞ්ගහං ගච්ඡන්තීති වුත්තං. "දිට්ඨිජුගතං භාවනාමයෙ"ති කෙචි; **දිට්ඨිජුගතෙ එව** ච අත්තනා කතස්ස පුඤ්ඤස්ස අනුස්සරණං, තස්ස ච පරෙසං අත්ථාය පරිණාමනං, ගුණපසංසා, අඤ්ඤෙහි කරියමානාය පුඤ්ඤකිරියාය, සම්මාපටිපත්තියා ච අනුමොදනං සරණගමනන්ති එවමාදයෙ පුඤ්ඤවිසෙසා සඞ්ගහං ගච්ඡන්ති දිට්ඨිජුකම්මවසෙනෙව තෙසං ඉජ්ඣනතො. (38)

පරස්ස පටිපත්තියා සොධනත්ථං අනුයොගො **චොදනා** සා යානි නිස්සාය පවත්තති; තානි **චොදනාවත්ථූනි** දිට්ඨසුතපරිසඞ්කිතානි. තෙනාහ **"චොදනාකාරණානී"**ති. **දිට්ඨෙනා**නි ච හෙතුම්හි කරණවචනං; දිට්ඨෙන හෙතුනාති අත්ථො. කිං පන තං දිට්ඨන්ති ආහ **"විතික්කකම"**න්ති. **දිස්වා**ති ච දස්සනහෙතූති අයමෙත්ථ අත්ථො යථා "පඤ්ඤාය විස්ස දිස්වා"ති. **"සුතෙනා"**තිආදිසුපි ඉමිනා නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. **පරස්සා**ති පරතො; **පරස්ස** වා වචනං සුත්වා. **දිට්ඨපරිසඞ්කිතෙනා**ති දිට්ඨානුගතෙන පරිසඞ්කිතෙන; තථා පරිසඞ්කිතෙන වා වීතික්කමෙන. සෙසපදද්වයෙපි එසෙව නයො. **චොදෙති** වත්ථුසන්දස්සනෙන වා සංවාසපටික්ඛෙපෙන වා සාමීචිපටික්ඛෙපෙන වා. ඉමස්මිං පන අත්ථෙ විත්ථාරියමානෙ අතිප්පපඤ්චො හොතීති ආහ **"අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො"**ති. විත්ථාරං පන ඉච්ඡන්නානං තස්ස අධිගමූපායං දස්සෙන්නො **"විත්ථාරො පන -පෙ- වෙදිතබ්බා"**ති ආහ. (39)

කාමූපපත්තිසංයොජනානීති කාමෙහි උපපජ්ජනතා; සම්පත්තානාගතතානි අත්ථො. සම්පත්තාගමෙ ච තෙසං පටිසෙවනං, සම්භිගමෙ වාති ආහ **"කාමූපසෙවනා කාමපරිභොගා වා"**ති. **පච්චුප්පන්නිතකාමානී**ති දුතියතතියරාසීනං විය සයං පරෙහි ච අනිම්මිතා. උත්තානකම්මඵලූපජීවිභාවතො පන තදුභයවසෙන පච්චුප්පන්නිතා කාමා එතෙසන්ති **පච්චුප්පන්නිතකාමා**. තෙ පන තෙසං යෙභුය්‍යෙන නිබ්බත්තානි හොන්තීති **"නිබ්බත්තකාමා"**ති වුත්තං. **චතුදෙවලොකවාසිනොති** චාතුමහාරාජිකතො පට්ඨාය යාව තුසිතා දෙවා. **චිනිපාතිකානි** ආපායිකා. පරනිම්මිතා කාමා එතෙසන්ති **පරනිම්මිතකාමා**.

පඤ්ඤාසෙවනවසෙනාති අනුමානතො ඤානං වදති, න පච්චක්ඛතො. **වඤං වතෙතෙනතීනි** යථාරුච්පාතබ්බතං ආපජ්ජන්ති. **"මෙථුනං පටිසෙවන්තී"**ති ඉදං පන කෙවිවාදටිසෙධනත්ථං වුත්තං. තෙනාහ **"කෙචි පනා"**තිආදි. තෙ "යාමානං අඤ්ඤමඤ්ඤං **ආලිඞ්ගිතමත්තෙන**, තුසිතානං **හසිතමත්තෙන**, නිම්මානරතීනං **හසිතමත්තෙන**, පරනිම්මිතවසවත්තීනං **ඔලොකිතමත්තෙන කාමකිච්චං ඉජ්ඣති"**ති වදන්ති. "ඉතරෙසං දිවසානං **අයංඉථයසම්පත්තියාවා**"ති වදන්ති තාදිසස්ස කාමෙසු විරජ්ජනස්ස තෙසු අභාවතො, කාමානඤ්ච උත්තරුත්තරි පණීතපණීතතරපණීතතමභාවතො. කෙවලං පන නිස්සත්තභාවෝ තෙසං වත්තබ්බා. **කාමකිච්චන්ති** තඞ්ඛණිකපරිළාහූපසමාවහං එස්සසුඛං. **කාමානී** කාමූපභොගා. **පාඨනියා එවා**නි හෙට්ඨිමෙහි එකසදිසා එව. **එකසඞ්ඛාතන්ති** එකරූපං සමානරූපන්ති; සමඤ්ඤාතං සමානභාවන්ති වා අත්ථො. (40)

සුඛපරිභොගානි සුඛසම්භිගමා. **හෙට්ඨා**නි පඨමජ්ඣානභූමිතො හෙට්ඨා මනුස්සෙසු, දෙවෙසු වා. **පඨමජ්ඣානසුඛන්ති** කුසලපඨමජ්ඣානං. භූමිවසෙනපි හෙට්ඨුපරිභාවෝ ලබ්භතෙව බ්‍රහ්මකායිකෙසු, බ්‍රහ්මපුරොහිතෙසු

වා කුසලජ්ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා බ්‍රහ්මපුරොහිතෙසු, මහාබ්‍රහ්මේසු වා විපාක-සුඛානුභවනස්ස ලබ්භනතෝ. එත්ථ ච දුතියතතියජ්ඣානභූමිවසෙන දුතිය-තතියසුඛූපපත්තීනං වුච්චමානත්තා පඨමජ්ඣානභූමිවසෙනෙව පඨමජ්ඣාන සුඛූපපත්ති වුත්තා. **නිණ්හානි** තෙමිතා; ඣානසුඛෙන වෙව ඣානසමුට්ඨාන පණීතරූපඵුට්ඨකායෙන ච පණීතා විත්තානීති අත්ථෝ. තෙනෙවාහ **"සමණත්තෙතා තිණ්හා"**ති ආදි. යස්මා කුසලසුඛතෝ විපාකසුඛං සන්තත-රතාය පණීතතරං, බහුලඤ්ච පවත්තති; තස්මා වුත්තං **"ඉදමපි විපාකජ්ඣාන සුඛමෙව සඞ්ඛාය වුත්ත"**නති. **තෙසූ**නති ආභස්සරානං. සපීතිකස්ස සුඛස්ස අනිච්ච ඵලූපභාවතෝ තෙන අජ්ඣාහත්තවිත්තානං **භවලොභෝ මහා උප්පජ්ජති. සන්ත**මෙවාති විතක්කවිචාර සඞ්ඛාභපීතිඋබ්බිලාවිභව-මෙන අනිච්ච උපසන්තංයෙව. තථා සන්තභාවෙනෙව හි නං අත්තනෝ **පච්චයෙහි** පධානභාවං නීතත්තා **"පණීත"**නති වුච්චති. තෙනාහ **"පණීත-මෙවා"**ති. අතපපකෙන සුඛපාරම්පපත්තෙන සුඛෙන සංයුත්තත්තා තුස්සා පීතියා ඉනා පවත්තත්තා **තුසිතා.** යස්මා තෙ තතෝ උත්තරි සුඛස්ස අභාවතෝ එව න පත්ථෙන්ති; තස්මා වුත්තං **"තතෝ -පෙ- සන්තුට්ඨා හුත්වා"**ති. **තතියජ්ඣානසුඛන්ති** තතියජ්ඣානවිපාකසුඛං. (41)

සන්ත අරියපඤ්ඤත්තී අට්ඨඞ්ගතෝ පට්ඨාය සත්තන්නං අරියානං තෙසං තෙසං ආවෙණිකපඤ්ඤත්ති. **ඵලෙපෙත්වා** ලොකුත්තරං පඤ්ඤං **අවසෙසා පඤ්ඤා නාම.** සබ්බාපි තෙභූමිකා පඤ්ඤා "සෙඛා"තිපි න වත්තබ්බා, "අසෙඛා"තිපි න වත්තබ්බාති **නෙවසෙඛානාසෙඛා;** පුථුජ්ජනපඤ්ඤා. (42)

යොගවිහිතෙසූති පඤ්ඤාවිහිතෙසු පඤ්ඤාපරිණාමිතෙසු උපායපඤ්ඤාය සම්පාදිතෙසු. **කම්මායතනෙසූ**ති එත්ථ කම්මමෙව **කම්මායතනං;** කම්මඤ්ච තං ආයතනඤ්ච ආජීවාදිනන්ති වා **කම්මායතනං.** එස නයො **සිප්පා-යතනෙසූ**පි. තත්ථ ච දුච්චිතං කම්මං හීනඤ්ච වඩ්ඪකිකම්මාදි, උක්කට්ඨඤ්ච කසිවාණිජ්ජාදි. සිප්පම්පි දුච්චිතං හීනඤ්ච නළකාරසිප්පාදි, උක්කට්ඨඤ්ච මුද්දගණනාදි. විජ්ජාව **විජ්ජාට්ඨානං;** තං ධම්මිකමෙව නාගමණ්ඩලපරිත්ත-ඵුධමනකමන්තාදිසා වෙදිතබ්බං. තානි පනෙතානි එකචෙව පණ්ඩිතා බොධිසත්තාදිසා මනුස්සානං ඵාසුවිහාරං ආකඞ්ඛන්තා නෙව අඤ්ඤෙහි කරියමානානි පස්සන්ති; න වා කතානි උග්ගණ්හන්ති න කරොන්තානං සුණන්ති; අථ ඛො අත්තනෝ ධම්මතාය චින්තාය කරොන්ති. පඤ්ඤවන්තෙහි අත්තනෝ ධම්මතාය චින්තාය කතානිපි අඤ්ඤෙහි උග්ගණ්හිත්වා කරොන්තෙහි කතසදිසානෙව හොන්ති. **කම්මස්සකතඤ්ඤූ**නන්ති "ඉදං කම්මං සත්තානං සකං; ඉදං නෙ සක"නන්ති එවං ජානනඤ්ඤණං. **සච්චානුලොමිකඤ්ඤූ**නන්ති විපස්සනාඤ්ඤණං. තඤ්හි සච්චපටිවෙධස්ස අනුලොමනතෝ "සච්චානුලොමි-ක"නති වුච්චති. ඉදානිස්ස පවත්තනාකාරං දස්සෙතුං **"රූපං අනිච්චන්ති-වා"**ති ආදි වුත්තං. **තත්ථ වා**-සද්දෙන අනියමත්ථෙන දුක්ඛානත්ත-ලක්ඛණානිපි ගහිතානෙවාති දට්ඨබ්බං නානන්තරියකභාවතෝ. යඤ්හි අනිච්චං; තං දුක්ඛං. යං දුක්ඛං; තදනත්තාති (සිජ්ඣනතෝ)[1]. **යං එව රූපන්ති** යං එවං හෙට්ඨා නිද්දිට්ඨසභාවං. **"අනුලොමිකං ඛන්තී"**නති ආදීනි පඤ්ඤාවෙවවචනානි. සා හි හෙට්ඨා වුත්තානං කම්මායතනාදීනං පඤ්චන්නං කාරණානං අපච්චනීකදස්සනෙන අනුලොමනතෝ, තථා සත්තානං හිතවිරියාය මඟසච්චස්ස, පරමත්ථසච්චස්ස ච නිබ්බානස්ස අවිලෝ-මනතෝ අනුලොමෙතීති ච **අනුලොමිකා** සබ්බානිපි එතානි කාරණානි ඛමති සහති දට්ඨුං සක්කොතීති **ඛන්තී.** පස්සතීති **දිට්ඨි.** රොචෙතීති **රුචි.**

1. අභිඤ්ඤායො විය දිස්සති.

මුනාතීති **මුනි.** පෙකඛතීති **පෙකඛා.** තෙ එව කම්මායතනාදයො ධම්මා නිජ්ඣායමානා එතාය නිජ්ඣානං ඛමනතීති **ධම්මනිජ්ඣානඛන්ති. පරතො අසුත්වා පටිලභතීති** අඤ්ඤස්ස උපදෙසවචනං අසුත්වා සයමෙව විඤ්ඤාතෙ පටිලභති. **අයං වුච්චතීති** අයං චින්තාමයා පඤ්ඤා නාම වුච්චති. සා පනෙසා අභිඤ්ඤුතානං බොධිසත්තානමෙව උපපජ්ජති. තත්‍රාපි සච්චානුලොමිකඤාණං දිබ්බං එව බොධිසත්තානං අන්තිමභවිකානං; සෙසපඤ්ඤා සබ්බසම්පි පූරිතපාරමීනං මහාපඤ්ඤානං උපපජ්ජති.

පරතො සුත්වා පටිලභතීති කම්මායතනාදීනි පරෙන කරියමානානි, පරෙන කතානි වා දිස්වාපි පරස්ස කථයමානස්ස වචනං සුත්වාපි ආචරියසන්තිකෙ උග්ගහෙත්වාපි පටිලද්ධා සබ්බා පරතො සුත්වා පටිලද්ධනාමාති වෙදිතබ්බා. **සම්පජානස්සාති** සම්පජඤ්ඤසමඞ්ගිස්ස; නිදස්සනමත්තමෙතං. විපස්සනාමග්ගඵලඤාණානි හි ඉධ "භාවනාපඤ්ඤා"ති විසෙසතො ඉච්ඡිතානි. (43)

ආවුධං නාම පටිපක්ඛවිමථනත්ථං ඉච්ඡිතබ්බං; රාගාදිසදිසො ච පටිපක්ඛො නත්ථි; තස්ස ච විමථනං බුද්ධවචනමෙවාති "සුතමෙව ආවුධ"නති වත්වා **"තං අත්ථතො තෙපිටකං බුද්ධවචන"**නති ආහ. ඉදානි තමත්ථං විවරනෙන්තා "තඤ්හී"තිආදිං වත්වා "සුතාවුධො"තිආදිනා[1] සුත්තපදෙන සමත්ථෙති. තත්‍ථ **අකුසලං පජහතී**ති තදඞ්ගාදිවසෙන අකුසලං පරිච්චජති. **කුසලං භාවෙතී**ති සමථවිපස්සනාදිකුසලං ධම්මං උප්පාදෙති; වඩ්ඪෙති ච. **සුද්ධමත්තානං පරිහරතී**ති තෙන අකුසලප්පහානෙන, තාය ච කුසලභාවනාය රාගාදිසංකිලෙසතො විසුද්ධං අත්තභාවං පවත්තෙතීති

විවෙකට්ඨකායානන්ති ගණසඞ්ගණිකං වජ්ජෙත්වා තතො අපක්කම්ම කායානං. සබ්බොයං කායවිවෙකො න කෙවලං එකාකීභාවො; අථ ඛො; පඨමජ්ඣානාදි නෙක්ඛම්මයොගතොති ආහ **"නෙක්ඛම්මාභිරතානං"**නති. **චිත්තවිවෙකොති** කිලෙසසඞ්ගණිකං පහාය තතො චිත්තස්ස විචිත්තතා. සා පන ඛණවිමොක්ඛාදීනං වසෙන හොතීති ආහ **"පරිසුද්ධචිත්තානං පරමවොදානප්පත්තානං"**නති. **උපධිවිවෙකොති** නිබ්බානං. තදධිගමෙන හි පුග්ගලස්ස නිරුපධිතා. තෙනාහ **"නිරුපධිනං පුග්ගලාන"**නති; විසඞ්ඛාරගතානං අධිගතනිබ්බානානං, ඵලසමාපත්තිසමඞ්ගීනඤ්චානි අත්ථො. සුතම්පි අවස්සයථෙනෙව ආවුධං වුත්තනති ආහ **"අයම්පී"**ති. තථා හි වුත්තං "තඤ්හි නිස්සායා"ති. කාමඤ්චත්ථ සුතපච්චෙකාපි පඤ්ඤුප්පාදවසෙනෙව යථාධිප්පෙතආවුධත්තසාධකා;[2] පඤ්ඤා පන සුතෙන එකච්චපච්චෙකෙන වා විනාපි ඉධාධිප්පෙතආවුධත්තසාධනීති තතො පඤ්ඤා සාමඤ්ඤයදස්සනත්ථං විසුං ආවුධභාවෙන වුත්තා. තෙනාහ **"යස්ස සා අත්ථි; සො න කුතොචී"**තිආදි. (44)

නාඤ්ඤුතං අවිදිතං ධම්මන්ති අනමතග්ගෙ සංසාරවට්ටෙ න අඤ්ඤුතං අවිදිතං අමතධම්මං, චතුසච්චධම්මමෙව වා **ජානිස්සාමීති පවිපන්නස්ස** ඉමිනා පුබ්බභාගෙන **උප්පන්නං ඉන්ද්‍රියං.** යං පාළියං සඞ්ගහවාරෙ "නව ඉන්ද්‍රියානි හොන්තී"ති වුත්තං; තං පුබ්බභාගසිද්ධං පවත්තිආකාරවිසෙසං දීපෙතුං වුත්තං; අත්ථතො පන මග්ගසමඞ්ගිදසිකඞ්ගවසෙනෙව තානි **"සොතාපත්තිමග්ගඤ්ඤණසෙසතං අභිවචන"**නති. **අඤ්ඤින්ද්‍රියන්ති** ආජානනකඉන්ද්‍රියං; පඨමමග්ගෙන ඤාතමරියාදං අනතික්කමිත්වා තෙසඤ්ඤෙව තෙන මග්ගෙන ඤාතානං චතුසච්චධම්මානං ජානනකඉන්ද්‍රියන්ති වුත්තං හොති. තෙනාහ

1. අං 2-480 පිටෙ.
2. යථාධිප්පෙතතො ආවුධත්තසාධකා (ක).

අඤ්ඤාතං ආජානනාහුතං ඉන්ද්‍රිය"නති. ආජානාතීති අඤ්ඤා; අඤ්ඤාසස භූතං, ආජානනවසෙන වා භූතන්ති **අඤ්ඤාභූතං. අඤ්ඤාතාවීසූති** ඤාතිතබ්බං චතුඅරියසච්චං ආජානිත්වා ඨිතෙසු. තෙනාහ **"ඤාණකිච්චපරියොසානප්පත්තතාසූ**"ති; පරිඤ්ඤාදිභෙදසස ඤාණකිච්චසස පරිනිට්ඨානප්පත්තෙසු. (45)

මංසචක්ඛු චක්ඛුපසාදෙනි මංසචක්ඛු නාම චතසෙසා ධාතුයො, වණ්ණො, ගන්ධො, රසො, ඔජා, සම්භවො, සණ්ඨානං, ජීවිතං, භාවො, කායපසාදො, චක්ඛුපසාදෙනි එවං වුද්දසසම්භාරො මංසපිණ්ඩො. කසිණාලොකං වඩ්ඪෙත්වා තත්ථ රූපදසසනතො **"දිබ්බචක්ඛු ආලොකනිමිත්තං ඤාණං**"නති වුත්තං. දිබ්බචක්ඛුපඤ්ඤාවිනිමුත්තා එව ලොකියපඤ්ඤා **පඤ්ඤාචක්ඛූ**නි අයමත්ථො අවුත්තසිද්ධා දිබ්බචක්ඛුසස විසුං ගහිතත්තාති වුත්තං **"පඤ්ඤාචක්ඛු ලොකියලොකුත්තරපඤ්ඤා**"ති. (46)

අධිකං විසිට්ඨං සීලනති **අධිසීලං. සික්ඛිතබ්බකොති** ආසෙවිතබ්බතො. **අධිසීලං නාම** අනවසෙසකායිකවාචසිකසංවරභාවතො, මග්ගසීලසස පදට්ඨානභාවතො ච. **අධිචිත්තං** මග්ගසමාධිසස අධිට්ඨානභාවතො. **අධිපඤ්ඤා** මග්ගපඤ්ඤාය අධිට්ඨානභාවතො. ඉදානි නෙසං අධිසීලාදිභාවං කාරණෙන පටිපාදෙතුං **"අනුප්පණෙනපී හී"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **අනුප්පණෙනති** අපපවත්තෙන. **අධිසීලමෙව නිබ්බානාධිගමසස පච්චයභාවතො. සමාපන්නෙනාති** එත්ථ "නිබ්බානං පත්ථයන්තෙනා"ති පදං ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං.

"කල්‍යාණකාරී කල්‍යාණං – පාපකාරී ච පාපකං,
අනුභොති ඵලයමෙපතං – අනුබන්ධං හි කාරකන්ති[1]—

එවං අතීතෙ, අනාගතෙ ච වට්ටමූලකදුක්ඛසල්ලක්ඛණවසෙන සංවෙගවත්ථුනාය විමුත්තිආකඞ්ඛාය පච්චයභූතා කම්මසසකතාපඤ්ඤා අධිපඤ්ඤා"ති වදන්ති. ලොකියසීලාදීනං අධිසීලාදිභාවො පරියායෙනාති නිප්පරියායමෙව තං දසෙසතුං **"සබ්බං වා"**තිආදි වුත්තං. (47)

පඤ්චද්වාරිකකායොති පඤ්චද්වාරෙසු කායො එසසාදිධම්මසමූහො. කායො ච සො භාවිතභාවෙන භාවනා චාති **කාය භාවනා නාම.** ඡසමා ඛීණාසවානං අග්ගමග්ගාධිගමනෙන සබ්බසංකිලෙසා පහීනාති පහීනකාලතො පට්ඨාය **සබ්බසො** ආසෙවනාභාවතො නත්ථි තෙසං භාවිනියාපි චක්ඛුසොතවිඤ්ඤෙය්‍යා ධම්මා; පගෙව කාළකා; තසමා පඤ්චද්වාරිකකායො **සුභාවිතො** එව හොති. තෙන වුත්තං **"ඛීණාසවසස හි -පෙ- සුභාවිතො හොතී**ති. **න අඤ්ඤෙසං විය දුබ්බලා** දුබ්බලභාවකරානං කිලෙසානං **සබ්බසො** පහීනත්තා. (48)

විපසසනා දසසනානුත්තරියං. අනිච්චානුපසසනාදිවසෙන සඞ්ඛාරානං සම්මදෙව දසසනතො. **මග්ගො පටිපදානුත්තරියං** තදුත්තරිපටිපදාය අභාවතො. **ඵලං විමුත්තානුත්තරියං.** අකුපපභාවතො. **ඵලං වා දසසනානුත්තරියං** දිවසම්පි නිබ්බානං පච්චක්ඛතො දිසවා පවත්තනතො. **නිබ්බානං විමුත්තානුත්තරියං** සබ්බසඞ්ඛතවිනිසසටත්තා දසසන-සද්දං කම්මසාධනං ගහෙත්වා නිබ්බානසස දසසනානුත්තරියතා වුත්තාති දසෙසනෙතා **"තතො උත්තරකරණීයං නාම නත්ථී**ති ආහ. නත්ථි ඉතො උත්තරන්ති අනුත්තරං; අනුත්තරමෙව **අනුත්තරියන්ති** ආහ **"උත්තමං සෙට්ඨ**න්ති. (49)

1. සං 1-229 පිටෙඨ.

සෙසොති වුත්තාවසෙසෝ පඤ්චකනයෙන, චතුක්කනයෙන ච නිච්ඡිතෝ සමාධි; ඉමිනා එව ච සමාධිත්තයාපදෙසෙන සුත්තන්තෙසුපි පඤ්චකනයෝ ආගතෝ එවාති වෙදිතබ්බං. තත්ථ යං වත්තබ්බං; තං පරමත්ථමඤ්ජුසායං **විසුද්ධිමග්ගසංවණ්ණනායං**[1] වුත්තමෙව; තසමා තත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. (50)

ආගච්ඡතීති නාමං එතසමාති ආගමනං; තතෝ **ආගමනතෝ. සගුණතොති** සරසතෝ. **ආරම්මණතොති** ආරම්මණධම්මතෝ. **අනත්තතතෝ අභිනිවිසිත්වාති** "සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනත්තා"ති විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා. **අනත්තතතෝ දිස්වාති** පඤ්ච සඞ්ඛාරානං "අනත්තා"ති අනත්තලක්ඛණං පටිවිජ්ඣිත්වා. **අනත්තතතෝ වුට්ඨහිත්වාතීති** වුට්ඨානගාමිනිවිපස්සනාය අනත්තාකාරතෝ පවත්තාය මග්ගවුට්ඨානං පාපුණාති. **අසුඤ්ඤතත්තනඛාරඛානං කිලෙසානං අභාවොති** අත්තාභිනිවෙසපච්චයානං දිට්ඨිකට්ඨානං කිලෙසානං වික්ඛම්භනතෝ විපස්සනා සුඤ්ඤතා නාම අත්තසුඤ්ඤතාය යාථාවතෝ ගහණතෝ. නනු එවං විපස්සනාය සගුණතෝ සුඤ්ඤතා; න ආගමනතොති නිප්පරියායතෝ නත්ථීති? සච්චමෙතං නාමලාභෙ; න පන නාමදානෙති නායං දොසෝ. අථ වා සුත්තන්තකථා නාම පරියායකථා; න අභිධම්මකථා විය නිප්පරියායාති භියෝපි න කොචි දොසෝ.

යසමා සගුණතෝ, ආරම්මණතෝ ච නාමලාභෙ සඞ්ඛාරෝ හොති එකසෙසෙව නාමන්තරලාභසම්භවතෝ. ආගමනතෝ පන නාමලාභෙ සඞ්ඛාරෝ නත්ථි නාමන්තරලාභාභාවතෝ, අසම්භවතෝ ච; තසමා **"අපරෝ"**තිආදි වුත්තං. **නිමිත්තනඛාරඛකිලෙසානඛාවාති** නිච්චනිමිත්තාදිගාහකපච්චයානං කිලෙසානං වික්ඛම්භනතෝ. කාමඤ්චායං විපස්සනා නිච්චනිමිත්තාදිං උග්ඝාටෙන්තී පවත්තති; සඞ්ඛාරනිමිත්තස්ස පන අච්ඡෙජ්ජනතෝ න නිප්පරියායතෝ අනිමිත්තනාමං ලභතීති. පරියායෙන පනෙතං වුත්තං. තථා හි නිප්පරියායදෙසනත්තා අභිධම්මෙ මග්ගස්ස අනිමිත්තනාමං උද්ධටං. සුත්තෙ ච—

> "අනිමිත්තඤ්ච භාවෙහි – මානානුසය මූජහ,
> තතෝ මානාභිසමයා – උපසන්තෙතා චරිස්සසී"ති[2].—

අනිමිත්තපරියායෝ ආගතෝ. **පණිඛඛාරඛකිලෙසානඛාවාති** සුඛපණිධිආදිපච්චයානං කිලෙසානං වික්ඛම්භනතෝ.

රාගාදීහි සුඤ්ඤතත්තාති සමුච්ඡෙදවසෙන පජහනතෝ රාගාදීහි විවිත්තත්තා. රාගාදයෝ එව **රාගනිමිත්තාදීනි.** පුරිමුප්පත්තා හි රාගාදයෝ පරතෝ උප්පජ්ජනකරාගාදීනං කාරණං හොති. රාගාදයෝ එව තථා පණිධානස්ස පච්චයභාවතෝ **රාගපණිධිආදයෝ.** නිබ්බානං විසඞ්ඛාරභාවෙනෙව සබ්බසඞ්ඛාරවිනිස්සටත්තා රාගාදීහි සුඤ්ඤං, රාගාදිනිමිත්තපණිධිවිරහිතත්තාති දට්ඨබ්බං. එත්ථ ච සඞ්ඛාරුපෙක්ඛා සානුලොමා වුට්ඨානගාමිනිවිපස්සනා; සා සුඤ්ඤතතෝ විපස්සනතී "සුඤ්ඤතා"තී වුච්චති; දුක්ඛතෝ පස්සනතී තණ්හාපණිධිසොසනතෝ "අප්පණිහිතා"ති. සා මග්ගාධිගමාය ආගමනපටිපදාභාවෙ ඨත්වා මග්ගස්ස "සුඤ්ඤතං අනිමිත්තං අප්පණිහිත"නති නාමං දෙති. ආගමනතෝ ච නාමෙ ලද්ධෙ සගුණතෝ ච ආරම්මණතෝ ච නාමං සිද්ධමෙව හොති; න පන සගුණාරම්මණෙහි නාමලාභෙ සබ්බත්ථ ආගමනතෝ නාමං සිද්ධං හොතීති පරිපුණ්ණනාමසිද්ධිහෙතුත්තා, "සගුණාරම්මණෙහි සබ්බෙසම්පි නාමත්තයයොගෝ; න

1. විසුද්ධි-ටී 1-107 පිටෙඝ. 2. ඛු 1-329, සං 1-190 පිටෙසු.

ආගමනතො"ති වචනානකරත්තා ච නිප්පරියායතො ආගමනතොව නාමලාභො පධානං; න ඉතරෙහි; පරියායතො පන තිධා නාමලාභො ඉච්ඡිතබ්බොති අට්ඨකථායං "තිවිධා කථා"තිආදිනා අයං විචාරො කතොති දට්ඨබ්බං. (51)

සුවිභාවොති කිලෙසානුවිද්ධගමෙන සුඛුමභාවො අසංකිලිට්ඨභාවො. තෙනාහ **"තිණ්ණං සුවරිතානං[1] වසෙන වෙදිතබ්බා"**ති. (52)

මුනිනො එතානීති **මොනෙය්‍යානි.** යෙහි ධම්මෙහි උභයහිතමුනනතො **මුනි** නාම හොති; තෙ එවං වුත්තානි ආහ **"මුනිභාවකරා මොනෙය්‍යපටිපදා ධම්මා"**ති. තත්ථ යසමා කායෙන අකත්තබ්බස්ස අකරණං, කත්තබ්බස්ස ච කරණං, "අත්ථි ඉමස්මිං කායෙ කෙසා"තිආදිනා[2] කායසඞ්ඛාතස්ස ආරම්මණස්ස ජානනං, කායස්ස ච සම්භූයතො අත්ථඞ්ගමතො අස්සාදතො ආදීනවතො නිස්සරණතො ච යාථාවතො පරිජානනං, තථා පරිජානනවසෙන පවත්තා විපස්සනාමග්ගා; තෙන ච කායෙ ඡන්දරාගස්ස පජහනං, කායසඞ්ඛාරං නිරොධෙත්වා පත්තබ්බසමාපත්ති චාති සබ්බෙ එතෙ කායම්භෙන පවත්තා මොනෙය්‍යපටිපදා ධම්මා කායමොනෙය්‍යං නාම; තස්මා තම්පථං දස්සෙතුං **"තිවිධකායදුච්චරිතස්ස පහානා"**තිආදිනා පාළි ආගතා. සෙසද්වයෙපි එසෙව නයො. තත්ථ චොපනවාචඤ්චෙවව සද්දවාචඤ්ච ආරබ්භ පවත්තා පඤ්ඤා **වාචාරම්මණා ඤාණං.** තස්ස වාචාය සම්භූයාදිතො පරිජානනං **වාචාපරිඤ්ඤා.** එකාසීතිවිධං ලොකියචිත්තං ආරබ්භ පවත්තඤාණං **මනොරම්මණා ඤාණං.** තස්ස සම්භූයාදිතො පරිජානනං **මනොපරිඤ්ඤා**ති අයමෙව විසෙසො. (53)

අයනති ඉතො සම්පත්තියොති **ආයො;** කුසලානං ධම්මානං අභිවුද්ධීති ආහ **"ආයොති වුඩ්ඪී"**ති. අපෙනන්ති සම්පත්තියො එතෙනාති අපායො; කුසලානං ධම්මානං හානීති ආහ **"අපායොති අවුඩ්ඪී"**ති. **තස්ස තස්සා**ති ආයස්ස ච අපායස්ස ච. **කාරණං උපායො** උපෙති උපගච්ඡති එතෙන ආයො, අපායො වාති. තත්ථ දුවිධා වුඩ්ඪි අත්ථහානිතො, අනත්ථුපත්තිතො ච; තථා අවුඩ්ඪි අත්ථහානිතො, අනත්ථුපත්තිතො ච. **තෙසං පජානනා**ති තෙසං ආයාපායසඤ්ඤිතානං යථාවුත්තපපභෙදානං වුඩ්ඪිඅවුඩ්ඪීනං යාථාවතො පජානනා. **කොසල්ලං** කුසලතා නිපුණතා. තදුභයම්පි පාළිවසෙනෙව දස්සෙතුං **"වුත්තඤ්හෙතං"**තිආදි වුත්තං.

තත්ථ **ඉදං වුච්චතී**ති යා ඉමෙසං කුසලධම්මානං අනුප්පත්තිනිරොධෙසු, කුසලධම්මානඤ්ච උප්පත්තිහියේ‍යාභාවෙසු පඤ්ඤා; ඉදං **ආයකොසල්ලං** නාම වුච්චති. ඉදානි අපායකොසල්ලම්පි පාළිවසෙනෙව දස්සෙතුං **"තත්ථ කතමං"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **ඉදං වුච්චතී**ති යා ඉමෙසං කුසලධම්මානං අනුප්පජ්ජනනිරුජ්ඣනෙසු, අකුසලධම්මානඤ්ච උප්පත්තිහියේ‍යාභාවෙසු පඤ්ඤා; ඉදං **අපායකොසල්ලං** නාම වුච්චතීති. එත්ථාහ— ආයකොසල්ලං තාව පඤ්ඤා හොතු; අපායකොසල්ලං කථං පඤ්ඤා නාම ජාතාති එවං මඤ්ඤසීති "අපායුප්පාදනසමත්ථතා අපායකොසල්ලං නාමා"ති; තං පන තස්ස මතිමත්තං. පඤ්ඤවා එව හි "මයාහං එවං මනසි කරොතො අනුප්පන්නා කුසලා ධම්මා නුප්පජ්ජන්ති; උප්පන්නා නිරුජ්ඣන්ති. අනුප්පන්නා අකුසලා ධම්මා උප්පජ්ජන්ති; උප්පන්නා වඩ්ඪන්ති"ති පජානාති; සො එවං ඤත්වා අනුප්පන්නෙ අකුසලෙ ධම්මෙ න උප්පාදෙති;

1. සුවරිතානඤ්ච (ඤ) 2. දී 2-233, ම 1-72, ම 3-132, 133, අං 2-285, අං 3-343, අභි 2-200, ඛු 1-2, ඛු. 10-63 පිටෙසු.

උපපත්තෙ පජහති. අනුප්පත්තෙ කුසලෙ ධම්මෙ උප්පාදෙති, උප්පත්තෙ භාවනාපාරිපූරිං පාපෙති. එවං අපායකොසල්ලම්පි පඤ්ඤු එවාති. **සඞ්ඛාපීනි** ආයකොසල්ලපක්ඛිකාපි අපායකොසල්ලපක්ඛිකාපි **තන්නිප්පායානි** තත්‍ර තත්‍ර කරණීයෙ උපායභූතා.

තස්ස තිකිච්ඡනකථනති අච්චායිකස්ස තිකිච්ඡස්ස, භයස්ස වා පරිහරණත්ථං. **ඣානුප්පත්තිනියකාරණඤ්ඤාණවසෙනෙවාති** ඣානෙ තඞ්ඛණෙ එව උප්පත්ති එතස්ස අත්ථීති ඣානුප්පත්තිකං; ඣානස්ස උප්පජ්ජනකකාරණං; තස්ස ඤාණවසෙනෙව. (54)

මජ්ඣත්තාකාරවසෙන පවත්තමානානි අත්තනො වත්ථුනො මදනීයතාය මදස්ස ආපජ්ජනාකාරෙන පවත්තමානා උණ්ණතියො. **නිරොගොති** අරොගො. **මානකරණනති** මානස්ස උප්පාදනං. **යොබ්බනෙ ඨිතොති** යොබ්බනෙ පතිට්ඨාය; යොබ්බනං අප්පස්සායාති අත්ථො. සබ්බසම්පි ජීවිතං නාම මරණපහඞ්ගුරං, දුක්ඛානුබන්ධඤ්ච; තදුභයං අනොලොකෙත්වා, පබන්ධවසිනිපච්චයා සුලභතඤ්ච නිස්සාය උප්පජ්ජනකමදෙ **ජීවිතමදෙනි** දස්සෙතුං **"චිරං ජීවි"**නතිආදි වුත්තං. (55)

අධිපති වුච්චති ජෙට්ඨකො; ඉස්සරොති අත්ථො. තතො අධිපතිතො ආගතං **ආධිපතෙය්‍යං.** කිං තං? පාපස්ස අකරණං. තෙනාහ **"එතෙනෙවුපායෙනා"**තිආදි. තත්ථ සීලාදයො ලොකියා එව දට්ඨබ්බා; තස්මා **විමුත්තියාති** ලොකියවිමුත්තියා. **ජෙට්ඨකෙනති** ඉස්සරං; ගරුනති අත්ථො. එත්ථ ච අත්තානං, ධම්මඤ්ච අධිපතිං කත්වා පාපස්ස අකරණං හිරියා වසෙන වෙදිතබ්බං. ලොකං අධිපතිං කත්වා අකරණං ඔත්තප්පස්ස වසෙන. (56)

කථාවත්ථූනීති කථාය පවත්තිට්ඨානානි. යස්මා තෙහි විනා කථා නප්පවත්තති; තස්මා **"කථාකාරණානී"**ති වුත්තං. **අද්ධාන-සද්දස්ස** අත්ථො හෙට්ඨා වුත්තොයා එව; සො පනත්ථතො ධම්මප්පවත්තිමත්තං. **ධම්මා** වෙත්ථ ඛන්ධා එව; තඞ්නිමිත්තතා ච තෙසං ගති නත්ථීති ආහ **"අතීතං ධම්මං; අතීතක්ඛන්ධෙති අත්ථො"**ති. අයඤ්ච අද්ධා නාම දිසාදි විය අත්ථතො ධම්මප්පවත්තිං උපාදාය පඤ්ඤත්තිමත්තං; න උප්පාදා න භූතධම්මොති තමත්ථං දස්සෙතුං **"අපිචා"**තිආදි වුත්තං. (57)

"තමවිජ්ඣනට්ඨෙන විදිතකරණට්ඨෙනා"ති සඞ්ඛෙපතො වුත්තමත්ථං විවරිතුං **"පුබ්බනිවාසා"**තිආදි වුත්තං. **පුබ්බනිවාසනති** පුබ්බ නිවුත්තක්ඛන්ධෙ. **තමනති** මොහතමං. **විජ්ඣතීති** විහනති; පජහතීති අත්ථො. තෙනෙව ච පටිවිජ්ඣදකතමවිජ්ඣනෙන **පුබ්බනිවාසඤ්ච විදිතං** පාකටං **කරොතීති විජ්ජා**ති. **තනති** වුත්තපච්චත්තං. (58)

උපපත්තිදෙවවිසෙසභාවාවහො විහාරොති කත්වා දිබ්බා විහාරා. නනු එවං අඤ්ඤමඤ්ඤානමපි දිබ්බවිහාරභාවො ආපජ්ජතීති? න තාසං සත්තෙසු හිතූපසංහාරාදිවසෙන පවත්තියා සච්ඡෙසං නිද්දිසට්ඨෙන, සෙට්ඨට්ඨෙන ච බ්‍රහ්මවිහාරසමඤ්ඤාය නිරුළ්හභාවතො. සුවිසුද්ධිතො, පටිපක්ඛසමුච්ඡින්දනවසෙන අරණීයතො පත්තබ්බතො, අරියභාවපත්තියා වා අනන්තරං **අරියා.** අරියානං අයනති වා **අරියා;** විහාරා. (59)

සෙසං හෙට්ඨා වුත්තනයමෙව. (60)

තිකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චතුක්කවණ්ණනා

306. **සුබ්බතී**ති හෙට්ඨා මහාසතිපට්ඨානවණ්ණනායං. (1)

යෝ ඡන්දෙතීති යෝ ඡන්දියනවසෙන ඡන්දෙ. **ඡන්දිකතාති** ඡන්දභාවෝ; ඡන්දිකරණාකාරෝ වා. **කත්තුකම්‍යතාති** කත්තුකාමතා. **කුසලෝති** ඡේකෝ කොසල්ලසම්භූතෝ **ධම්මචඡන්දෙතී**ති සභාවචඡන්දෙ. අයඤ්හි **ඡන්දෝ** නාම තණ්හාඡන්දෙ, දිට්ඨිඡන්දෙ, වීරියඡන්දෙ, ධම්මචඡන්බොති බහුවිධෝ. ඉධ කත්තුකම්‍යතාකුසලධම්මවඡන්දෙ අධිප්පෙතෝ. **ඡන්දං ජනෙතීති** තං ඡන්දං උප්පාදෙති. තං පවත්තෙතෙන්තෝ හි ජනෙති නාම. **වායාමං කරොතීති** පයොගං පරක්කමං කරොති. **විරියං ආරභතීති** කායිකචෙතසිකවීරියං පවත්තෙතති. **චිත්තං උපක්ඛපෙතීති** තෙනෙව සහජාතවීරියෙන චිත්තං උක්ඛිපති. **පදහතීති** පධානං වීරියං කරොති පටිපාටියා පනෙතානි පදානි උප්පාදනාසෙවනාභාවනාබහුලීකම්මසාතච්චකිරියාහි යොජෙතබ්බානි. විත්ථාරං පරිහරන්තෙනා **"අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපෝ"**ති ආදිමාහ. (2)

ඡන්දං නිස්සායාති "ඡන්දවතෝ වෙතොසමාධි හොති; මයඤ්ච එවං හොතී"ති එවං ඡන්දං නිස්සාය ඡන්දං ධුරං ජෙට්ඨකං පුබ්බඞ්ගමං කත්වා **පවත්තෙතා සමාධි ඡන්දසමාධි. පධානභූතානි** පධානජාතා; පධානභාවං වා පත්තා. **සඞ්ඛාරාති** චතුකිච්චසාධකං සම්මප්පධානවීරියං වදති. **තෙහි ධම්මෙහීති** යථාවුත්තසමාධිවීරියෙහි **උපෙතං** සමඵයුත්තං. **ඉද්ධියා පාදනති** නිප්ඵත්තිපරියායෙන ඉජ්ඣනට්ඨෙන, ඉජ්ඣනති එතායඤ සත්තා ඉද්ධා වුද්ධා උක්කංසගතා හොන්තීති ඉමිනා වා පරියායෙන "ඉද්ධී"ති සඞ්ඛ්‍යං ගතානං උපචාරජ්ඣානාදිකුසලචිත්තසම්පයුත්තානං ඡන්දසමාධි-පධානසඞ්ඛාරානං අධිට්ඨානට්ඨෙන පාදභූතං. යස්මා පුරිමා ඉද්ධි පච්ඡිමාය ඉද්ධියා පාදෙ පාදකං පදට්ඨානං හොති, තස්මා **"ඉද්ධිභූතං වා පාද"**නන්ති ච වුත්තං. **සෙසෙසුපීති** දුතියඉද්ධිපාදාදීසු. කාමඤ්චෙත්ථ **ජනවසභසුත්තෙනපි** ඉද්ධිපාදවිත්ථාරෝ ආගතෝ; සොපි සඞ්ඛෙපතෝ එවාති ආහ **"විත්ථාරෝ පන -පෙ- දීපිතෝ"**ති. (3)

307. **දිට්ඨධම්මෙති** වුච්චති පච්චක්ඛභූතෝ අත්තභාවොති ආහ **"ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ"**ති. **සුඛවිහාරත්ථායාති** නික්කිලෙසතාය නිරාමිසෙන සුඛෙන විහරණත්ථාය. **ඵලසමාපත්තික්ඛානනීති** චත්තාරිපි ඵලසමාපත්තික්ඛානානි. **අපරභාගෙති** ආසවක්ඛයාධිගමතෝ අපරභාගෙ. **නිබ්බත්තිතඡක්ඛානානීති** අභිඤ්ඤාරූපාරූපඡක්ඛානානි. (5-1)

සූරියවණ්ඩපජ්ජොතමණිආදීනන්ති පජ්ජොතගහණෙන පදීපං වදති. **ආදි**-සද්දෙන උක්කාවිජ්ජුලතාදිනං සඞ්ගහෝ. **ආලොකොති මනසිකරොතීති** සූරියවණ්ඩුලොකාදිං දිවා, රත්තිඤ්ච උපලද්ධං යථාලද්ධවසෙනෙව මනසි කරොති චිත්තෙ ඨපෙති. තථාව නං මනසි කරොති; යථාඤ්ඤ සුභාවිතාලොකකසිණස්ස විය කසිණාලොකෝ යදිච්ඡකං යාවදිච්ඡකං. සෝ ආලොකෝ රත්තියං උපනිට්ඨති; යෙන තඤ්ච දිවාසඤ්ඤං ඨපෙති දිවා විය විගතථිනමිද්ධෝ හොති. තෙනාහ **"යථා දිවා තථා රත්තී"**නන්ති. **යථා රත්තිං ආලොකෝ දිට්ඨොති** යථා රත්තියා වණ්ඩුලොකාදි ආලොකෝ දිට්ඨෝ උපලද්ධෝ. **එවමෙව දිවා මනසි කරොතීති** රත්තිං දිට්ඨාකාරෙනෙව දිවා තං ආලොකං මනසි කරොති චිත්තෙ ඨපෙති.

අපිහිතෙනාති ථිනමිද්ධපිධානෙන න පිහිතෙන. **අනාදෙඛනාති** අසඤ්ඡාදිතෙන්. **සඛභාසෙනාති** සඤ්ඤුණෙහාසං. ථිනමිද්ධවිනොදන-ආලොකොපි වා හොතු කසිණාලොකොපි වා පරිකම්මාලොකොපි වා; උපක්කිලෙසාලොකො විය සබ්බායං ආලොකො ඤාණසම්පයුත්තානොවාති. **ඤාණදස්සනපටිලාභත්ථායාති** දිබ්බචක්ඛුඤාණපටිලාභත්ථාය. දිබ්බචක්ඛු-ඤාණඤ්හි රූපගතස්ස දිබ්බස්ස, ඉතරස්ස ච දස්සනටෙඨන ඉධ "ඤාණදස්සන"නති අධිප්පෙතං. "ආලොකසඤ්ඤං මනසි කරොතී"ති එත්ථ වුත්තආලොකො **ථිනමිද්ධවිනොදනආලොකො. පරිකම්ම-ආලොකොති** දිබ්බචක්ඛුඤාණස්ස පරිකම්මකරණවසෙන පවත්තිතආලොකො. තත්ථ පුරිමස්ස වසෙන **"ඛීණාසවස්සා"**ති විසෙසෙත්වා වුත්තං. තස්ස හි ථිනමිද්ධං සුප්පහීනං හොති; න අඤ්ඤස්ස. දුතියස්ස වසෙන **"තඤ්ච වා ආගතෙපි"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **තඤ්ච**නති දිබ්බචක්ඛුඤාණං. **ආගතෙපීති** පටිලද්ධෙපි. **අනාගතෙපීති** අප්පටිලද්ධෙපි. යස්මා තථා **රූපස්ස** පාදකජ්ඣානසෙසෙව වසෙන පරිකම්මආලොකස්ස සම්භවො; යතො තං පරිසුද්ධපරියොදාතතාදිගුණවිසෙසුපසඤ්හිතං; තස්මා ආහ **"පාදක -පෙ- භාවෙතීති වුත්ත"**නති. (5-2)

සන්තටඨානිකස්සාති "අභික්කන්තෙන පටික්කන්තෙන සම්පජානකාරී හොති"තිආදිනා[1] වුත්තස්ස සන්තටඨානිකස්ස. සතීපි සෙක්ඛානං පරිඤ්ඤාතභාවෙ එකන්තතො පරිඤ්ඤාතවත්ථුකා නාම අරහන්තො එවාති වුත්තං **"ඛීණාසවස්ස වත්ථු විදිතං හොතී"**තිආදි. **වත්ථාරම්මණවිදිත-තායාති** වත්ථුනො, ආරම්මණස්ස ච යාථාවතො විදිතභාවෙන. යථා හි සප්පපරියෙසනං[2] වරන්තෙනන තස්ස ආසයෙ විදිතෙ සොපි විදිත්තො එව ච හොති මන්තාගදබලෙන තස්ස ගහණස්ස සුකරත්තා; එවං වෙදනාය ආසයභූතෙ වත්ථුම්හි, ආරම්මණෙ ච විදිතෙ ආදිකම්මිකස්සපි වෙදනා විදිතා එව හොති සලක්ඛණතො, සාමඤ්ඤලක්ඛණතො ච තස්සා ගහණස්ස සුකරත්තා; පගෙව පරිඤ්ඤාතවත්ථුකස්ස ඛීණාසවස්ස. තස්ස හි උප්පාදක්ඛණෙපි ඨිතික්ඛණෙපි භඞ්ගක්ඛණෙපි වෙදනා විදිතා පාකටා හොන්ති. තෙනාහ **"එවං වෙදනා උපපජ්ජන්තී"**තිආදි. නිදස්සනමත්තඤ්චෙතං; යදිදං පාළියං වෙදනාසඤ්ඤාවිතක්කගහණන්ති දස්සෙන්තො **"න කෙවල"**න්තිආදිමාහ; තෙන අවසෙසතො සබ්බධම්මානම්පි උප්පාදාදිතො විදිතභාවං දස්සෙති.

ඉදානි න කෙවලං ඛණතො එව; අථ ඛො පච්චයතොපි අනිච්චාදිතොපි න කෙවලං ඛීණාසවානංයෙව වසෙන; අථ ඛො එකච්චානං සෙක්ඛානම්පි වසෙන වෙදනාදීනං විදිතභාවං දස්සෙතුං **"අවිජ්ජා"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **අවිජ්ජාසමුදයාති** අවිජ්ජාය උප්පාදා; අත්ථිභාවාති අත්ථො. නිරොධවිරොධි හි උප්පාදෙ අත්ථිභාවවාචකොපි හොතීති තස්මා පුරිමභවසිද්ධාය අවිජ්ජාය සති ඉමස්මිං භවෙ වෙදනාය උප්පාදෙ හොතීති අත්ථො. අවිජ්ජාදීහි අතීතකාලිකාදීහි තෙසං සහකාරණභූතානි උප්පාදාදීනිපි[3] ගහිතානෙවාති වෙදිතබ්බං. වෙදනාය පවත්තිපච්චයෙසු එස්සස්ස බලවභාවතො සො එව ගහිතො **"එස්ස සමුදයා"**ති. තස්මිං පන ගහිතෙ පවත්තිපච්චයතාසා-මඤ්ඤත්ත වත්ථාරම්මණාදීනිපි ගහිතානෙව හොන්තීති සබ්බස්සාපි වෙදනාය අනවසෙසතො පච්චයතො උදයදස්සනං විභාවිතන්ති දට්ඨබ්බං. **"නිබ්බත්ති-ලක්ඛණා"**නිආදිනා ඛණවසෙන උදයදස්සනමාහ. උප්පජ්ජති එතස්මාති

1. දී 1-67, දී 2-33, ම 1-72 පිටුවෙසු. 2. සබ්බපරියෙසනං (ක)
3. උපාදාදීනිපි (ක)

උප්පාදෙ; උපජ්ජනං **උප්පාදෙති** පච්චයලක්ඛණං, ඛණලක්ඛණඤ්ච උභයං එකජ්ඣං ගහෙත්වා ආහ **"එවං වෙදනාය උප්පාදෙ විදිතෙ හොති"ති.**

අනිච්චතො මනසි කරොතොති වෙදනා නාම්‍යං අනිච්චනුපස්සනාය ආදිඅන්තවතී උදයබ්බයපරිච්ඡින්නා ඛණභඞ්ගුරා තාවකාලිකා; තස්මා **"අනිච්චා"**ති අනිච්චතො මනසි කරොතො. තස්සා ඛයතො, වයතො ච **උපට්ඨානං විදිතං** පාකටං **හොති. දුක්ඛතො මනසි කරොතොති** අනිච්චත්තා එව වෙදනා උදයබ්බයපටිපීළිතත්තා, දුක්ඛමිතත්තා, දුක්ඛවත්ථුතාය ච "දුක්ඛා"ති මනසි කරොතො **භයතො** භායිතබ්බතො තස්සා **උපට්ඨානං විදිතං** පාකටං **හොතීති.** තථා අනිච්චත්තා, දුක්ඛත්තා එව ච වෙදනා අත්තරහිතා අසාරා නිස්සාරා අවසවත්තිනී තුච්ඡාති වෙදනං **අත්තතො මනසි කරොතො සුඤ්ඤතො** රිත්තතො අසාමිකතො **උපට්ඨානං විදිතං** පාකටං **හොති. "භයතො"**තිආදි වුත්තසෙසව අත්ථස්ස නිගමනං. තස්මා වෙදනං භයතො භයතො සුඤ්ඤතො ජානාතීති අත්ථවසෙන විභත්තිපරිණාමෙ වෙදිතබ්බා. **අවිජ්ජානිරොධා** වෙදනා **නිරොධොති** අග්ගමග්ගෙන අවිජ්ජාය අනුප්පාදනිරොධතො වෙදනාය අනුප්පාදනිරොධො හොති පච්චයාභාවෙ අභාවතො. සෙසං සමුදයවාරෙ වුත්තනයානුසාරෙන වෙදිතබ්බං. ඉධ **සමාධිභාවනාති** සිඛාප්පත්තා අරියානං විපස්සනාසමාධිභාවනා. තස්සා පාදකභූතා ඛ්‍රානසමාපත්ති වෙදිතබ්බා. (5-3)

වුත්තනයමෙව මහාපදුමෙ.[1] (5 4)

308. **පමාණං අග්ගහෙත්වාති** අසුභභාවනා විය පදෙසං අග්ගහෙත්වා. එකසම්මිපි සත්තෙ පමාණ'ග්ගහණෙන **අනවසෙසඵරණෙන.**[2] නත්ථි එත්ථ සං ගහෙතබ්බං පමාණන්ති හි **අප්පමාණා;** අපපමාණා එව **අප්පමඤ්ඤා.** (6)

අපස්සයිතබ්බට්ඨෙන **අපස්සෙනානි;** ඉධ භික්ඛු යානි අපස්සාය සික්ඛා සික්ඛිතුං සම්පජ්ජා හොති; තෙසං එව අධිවචනං. කානි පනෙතානි පච්චයානං සඞ්ඛාය සෙවිතා අධිවාසනඛ්‍රානානි, වජ්ජනීයවජ්ජනං, විනොදෙතබ්බවිනොදනඤ්ච. තෙනාහ "සඞ්ඛායෙකං අධිවාසෙති"තිආදි. තත්ථ සම්මදෙව ඛායති උපට්ඨාති පරිහානීති **සඞ්ඛා;** ඤාණන්ති ආහ **"සඞ්ඛායාති ඤාණෙනා"**ති. සඞ්ඛාය සෙවිතා නාම යං සෙවතො අකුසලා ධම්මා පරිහායන්ති; කුසලා ධම්මා අභිවඩ්ඪන්ති; තස්ස සෙවනාති ආහ **"සෙවිතබ්බයුත්තඤ්ඤෙව සෙවති"**ති. **අධිවාසනාදීසුපි** එසෙව නයො. **අත්තනො පවිසිතුන්ති** අබ්භන්තරෙ අත්තනො චිත්තෙන පවත්තිතුං **න දෙති.** (8)

අරියවංසචතුක්කවණ්ණනා

309. **වංස**-සද්දො "පිතිමවංසං අතික්කමිත්වා නිසීදන්ති"තිආදීසු දව්‍යත්තං දව්‍යත්තං ගොපානසීනං සඞ්ඛානට්ඨානෙ ඨපෙතබ්බදණ්ඩකෙ ආගතො.

"වංසො විසාලොව යථා විසත්තො
පුත්තෙසු දාරෙසු ච යා අපෙක්ඛා,
වංසෙ කළීරොව අසජ්ජමානො
එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො"තිආදීසු.[3]——

අකණ්ඩකෙ. "හෙරිසද්දො මුදිඞ්ගසද්දො වංසසද්දො කංසතාළසද්දො"තිආදීසු තූරියවිසෙසෙ; යො "වෙණූ"තිපි වුච්චති. "අභිඤ්ඤෙන පිතිමවංසෙන මතො

1. දී 2-30 පිටෙ. 2. අනවසෙසඵරණවසෙන (අට්ඨකථායං) 3. බු 3-9 පිටෙ අපදානෙ

හත්ථි"තිආදීසු හත්ථිආදීනං පිට්ඨිවෙමජ්ඣෙ පදෙසෙ. "කුලවංසං ඨපෙස්සාමී"-තිආදීසු[1] කුලවංසෙ. "වංසානුරක්ඛකො පවෙණීපාලකො"තිආදීසු[2] ගුණානුපුබ්බියං ගුණානං පබන්ධපවත්තියං. ඉධ පන චතුපච්චයසන්තොසභාවනාරාමතාසඞ්ඛාතගුණානං පබන්ධො දට්ඨබ්බා. තස්ස පන වංසස්ස කුලඤ්ච, ගුණඤ්චයඤ්ච නිදස්සනවසෙන දස්සෙතුං **"යථා හි"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **ඛත්තියවංසොති** ඛත්තියකුලඤ්චෙව. එසෙව නයො සෙසපදෙසුපි. **සමණවංසො** පන සමණතන්ති සමණපවෙණිං. **මූලගන්ධාදීනන්ති ආදි**-සද්දෙන යථා සාරගන්ධාදීනං සඞ්ගහො; එවමෙව ගොරසාදීනම්පි සඞ්ගහො දට්ඨබ්බා. දුතියෙන පන **ආදි**-සද්දෙන කායිකවත්ථුසපපිමණ්ඩාදීනං. **අරිය**-සද්දො අම්ලෙච්ඡුසුපි මනුස්සෙසු වත්තති; යෙසං පන නිවාසනට්ඨානං "අරියං ආයතන"න්ති වුච්චති. යථාහ යාවතා ආනන්ද අරියං ආයතන"න්ති.[3] ලොකියසාධුජනෙසුපි "යෙ හි වො අරියා පරිසුද්ධකායසමාචාරා -පෙ- තෙසමහං අඤ්ඤතරො"තිආදීසු.[4] ඉධ පන යෙ "ආරකා කිලෙසෙහී"තිආදිනා ලද්ධනිබ්බචනා පටිවිද්ධඅරියසච්චා; තෙ එව අධිප්පෙතාති දස්සෙතුං "කෙ පන තෙ අරියා"ති පුච්ඡං කත්වා **"අරියා ඛීණාසවා"**තිආදි වුත්තං.

තත්ථ යෙ මහාපණිධානකප්පතො පට්ඨාය යාවාහං කප්පා; එත්ථන්තරෙ උප්පන්නා සම්මාසම්බුද්ධා; තෙ තාව සරූපතො දස්සෙත්වා තදඤ්ඤුපි සම්මාසම්බුද්ධෙ, පච්චෙකබුද්ධෙ, බුද්ධසාවකෙ ච සඞ්ගහෙත්වා අනවසෙසතො අරියෙ දස්සෙතුං **"අපිච"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ යාව සාසනං න අන්තරධායති; තාව සන්තා ධරන්ති එව නාමාති ඉමමෙව භගවන්තං, යෙ වෙතරහි බුද්ධසාවකා; තෙ ච සඞ්ගය්හ **පච්චුප්පන්නග්ගහණං**. තසම්ං තසම්ං වා කාලෙ තෙ තෙ පච්චුප්පන්නාති වෙ; **අනීතානාගතග්ගහණං න කත්තබ්බං** සියා. ඉදානි යථා භගවා "ධම්මං වො භික්ඛවෙ දෙසෙස්සාමි ආදිකල්‍යාණං මජ්ඣෙකල්‍යාණං පරියොසානකල්‍යාණං සාත්ථං සබ්‍යඤ්ජනං කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං පකාසෙස්සාමි; යදිදං ත්‍ර ත්‍රකානී"ති ත්‍ර ත්‍රකදෙසනාය[5] අට්ඨහි පදෙහි වණ්ණං අහාසි; එවං මහාඅරියවංසදෙසනාය අරියානං වංසානං "වත්තාරොමෙ භික්ඛවෙ අරියවංසා අග්ගඤ්ඤා රත්තඤ්ඤා වංසඤ්ඤා පොරාණා අසංකිණ්ණා අසංකිණ්ණපුබ්බා න සඞ්කියන්ති න සඞ්කියිස්සන්ති අපපටිකුට්ඨා සමණෙහි බ්‍රාහ්මණෙහි විඤ්ඤූහී"නි[6] යෙහි නවහි පදෙහි වණ්ණං අහාසි; තානි තාව ආනෙත්වා පොමනාවසෙනෙව වණ්ණෙන්තො **"තෙ ඛො පනෙතෙ"**තිආදිමාහ. **අග්ගානි ඤාතබ්බා** සබ්බවංසෙහි සෙට්ඨභාවතො, සෙට්ඨභාවසාධනතො ච. **දීඝරත්තං පවත්තානි ඤාතබ්බා** රත්තඤ්ඤූහි, බුද්ධාදීහි තෙහි ච තථා අනුට්ඨිතත්තා. **වංසානි ඤාතබ්බා** බුද්ධාදීනං අරියානං වංසානි ඤාතබ්බා. **පොරාණානි** පුරාතනා. **න අඤ්ඤුප්පන්නිකානි** න අධුනාතනා. **අසංකිණ්ණානි** න ඛිත්තා න ඡඩ්ඩිතා. තෙනාහ **"අනපනීතා"**ති. **න අපනීතපුබ්බානි** න ඡඩ්ඩිතපුබ්බා නිස්සන්නං සික්ඛානං පරිපූරණූපායභාවතො න පරිච්චත්තපුබ්බා. තතො එව **ඉදානිපි න අපනීයන්ති; අනාගතෙපි න අපනීයිස්සන්ති.** යෙ ධම්මසභාවස්ස විජානනෙව **විඤ්ඤූ** සමිතපාපත්තා **සමණා** වෙව බාහිතපාපත්තා **බ්‍රාහ්මණා** ච; **තෙහි අප්පටිකුට්ඨා** අපපටිකඤ්ඤිත්තා. යෙ හි න පටිකෙක්ඛිතබ්බා, තෙ අනින්දිතබ්බා අගරහිතබ්බා. අපරිච්චජිතබ්බතාය අප්පටිකඤ්ඤිපිතබ්බා හොන්තීති.

---

1. දී 3-154 පිටෙ.
2. විසුද්ධි 1-95, ධම්මපද-ට්ඨ 2-244 පිටෙස්සු.
3. දී 2-74, බු 1-187 පිටෙස්සු.
4. ම 1-20, 21 පිටෙස්සු
5. ම 3-327 පිටෙ.
6. අං 1-336 පිටෙ.

සන්තුට්ඨෝති එත්ථ යථාධිප්පෙතසන්තොසමෙව දස්සෙන්තෝ **"පච්චය-සන්තොසවසෙන සන්තුට්ඨෝ"**ති වුත්තං. ඤාණප්පස්සනාදිවසෙනපි ඉධ භික්ඛුනෝ සන්තුට්ඨතා හොතීති. **ඉතරීතරෙනාති** ඉතරෙන ඉතරෙන. ඉතර-සද්දෝ අනියමවචනෝ; දුක්කථන්තු වුච්චමානෝ යං කිඤ්චි-සද්දෙහි සමානත්ථෝ හොතීති වුත්තං **"යෙන කෙනචී"**ති. සව්‍වායං අනියමවාචිතාය එව යථා ථූලාදීනං අඤ්ඤතරවචනෝ; එවං යථාලද්ධාදීනම්පි අඤ්ඤතර-වචනොති තත්ථ දුනියපක්ඛසෙස්වෙව ඉධ ඉච්ඡිතභාවං දස්සෙන්තෝ **"අථ ඛෝ"**තිආදිමාහ. නනු ච යථාලද්ධාදයොපි ථූලාදයෝ එව? සච්චමෙතං; තථාපි අත්ථි විසෙසෝ. යෝ හි යථාලද්ධෙසු ථූලාදීසු සන්තොසෝ; සෝ **යථාලාභසන්තොසෝ** එව; න ඉතරෝ. න හි සෝ පච්චයමත්තසන්නිස්සයෝ ඉච්ඡිතෝ; අථ ඛෝ අත්තනෝ කායබලසාරුප්පභාවසන්නිස්සයෝපි. ථූලදුකූලාදයෝ ච තයොපි චීවරේ ලබ්භන්ති. මජ්ඣිමෝ චතුපච්චයසාධාරණෝ පච්ඡිමෝ පන චීවරේ, සෙනාසනෙ ච ලබ්භතීති දට්ඨබ්බං. **"ඉමෙ තයෝ සන්තොසෙ"**ති ඉදං සබ්බසඞ්ගාහිකවසෙන වුත්තං. යෙ හි පරතෝ ගිලානපච්චයං පිණ්ඩපාතෙ එව පක්ඛිපිත්වා චීවරේ වීසති, පිණ්ඩපාතෙ පන්නරස, සෙනාසනෙ පන්නරසාති සම්පණ්ණාසසන්තොසා වුච්චන්ති; තෙ සබ්බෙපි යථාරහං ඉමෙසු එව තීසු සන්තොසෙසු සඞ්ගහා සමොසරණං ගච්ඡන්තීති.

චීවරං ජානිතබ්බන්ති "ඉදං නාම චීවරං කප්පිය"න්ති ජාතිතෝ චීවරං ජානිතබ්බං. **චීවරක්ඛණ්ඩන්ති** චීවරස්ස උප්පත්තික්ඛණ්ඩං. **පංසුකූලන්ති** පංසුකූලචීවරං; පංසුකූලලක්ඛණප්පත්තං චීවරං **ජානිතබ්බන්ති** අත්ථෝ. **චීවරසන්තොසොති** චීවරේ ලබ්භමානෝ සබ්බෝ සන්තොසෝ **ජානිතබ්බෝ. චීවරපටිසංයුත්තානි ධුතඞ්ගානි ජානිතබ්බානි;** යානි තොසන්තෝ චීවර-සන්තොසෙන සම්මදෙව සන්තුට්ඨෝ හොතීති. ඛොමකප්පාසිකකොසෙය්‍ය-කම්බලසාණභඞ්ගානි **ඛොමාදීනි.** තත්ථ **ඛොමං** නාම ඛොමසුත්තෙනෙව වායිතං ඛොමපටචීවරං; තථා සෙසානිපි. **සාණන්ති** සාණවාකසුත්තෙනෙව කතචීවරං. **භඞ්ගන්ති** පන ඛොමසුත්තාදීනි සබ්බානි එකච්චානි වොමිස්සෙත්වා කතචීවරං. **"භඞ්ගම්පි** වාකමයමෙවා"ති කෙචි. **ජාති ගණනපරිවෙජ්ජෙ.** යදි එවං ඉතෝ අඤ්ඤ වත්ථජාති නත්ථීති? නෝ නත්ථි; සා පන එතෙසං අනුලොමාති දස්සෙතුං **"දුකූලාදිනී"**තිආදි වුත්තං. **ආදි**-සද්දෙන පට්ටුණ්ණං, සොමාර-පට්ටං, චීනපට්ටං, ඉද්ධිජං, දෙවදින්නන්ති එතෙසං සඞ්ගහෝ. තත්ථ **දුකූලං** සාණස්ස අනුලොමං වාකමයත්තා. පට්ටුණ්ණදෙසෙ සඤ්ජාතවත්ථං **පට්ටුණ්ණං.** "පට්ටුණ්ණං කොසෙය්‍යවිසෙසෝ"ති හි අමරකොසෙ වුත්තං. සොමාරදෙසෙ, චීනදෙසෙ ච ජාතවත්ථානි **සොමාරචීනපට්ටානි. පට්ටුණ්ණාදීනි** තීණි කොසෙය්‍යස්ස අනුලොමානි පාණකෙහි කත-සුත්තමයත්තා. **ඉද්ධිජං** එහි භික්ඛුනං පුඤ්ඤිද්ධියා නිබ්බත්තං චීවරං; තං ඛොමාදීනං අඤ්ඤතරං හොතීති තෙසං එව අනුලොමඤ්ච. දෙවතාහි දින්නං චීවරං **දෙවදින්නං**; තං කප්පරුක්ඛෙ නිබ්බත්තං ජාලිනියා දෙවකඤ්ඤාය අනුරුද්ධත්ථෙරස්ස දින්නවත්ථසදිසං; තම්පි ඛොමාදීනංයෙව අනුලොමං හොති තෙසු අඤ්ඤතරභාවතෝ. **ඉමානීති** අන්තොගධාවධාරණවචනං; ඉමානි එවානි අත්ථෝ. බුද්ධාදීනං පරිභොගයොග්‍යතාය **කප්පියචීවරානි.**

ඉදානි අවධාරණෙන නිවත්තිතානි එකදෙසෙන දස්සෙතුං **"කුස-චීර"**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ කුසනිණ්ණෙහි, අඤ්ඤෙහි වා තාදිසෙහි තිණෙහි කතචීවරං **කුසචීරං.** පොත්තකීවාකාදීහි වාකෙහි කතචීවරං **වාකචීරං.** චතුකොණෙහි, තිකොණෙහි වා ඵලකෙහි කතචීවරං **ඵලකචීරං.**

මනුස්සානං කෙසෙහි කතකම්බලං **කෙසකම්බලං.** වාමරීවාලඅස්සවාලාදීහි කතං **වාලකම්බලං.** මකචිතන්තූහි වායිතෝ **පොත්ථකෝ.** චම්මන්ති මිගචම්මාදි යං කිඤ්චි චම්මං. උලූකපක්ඛෙහි ගන්ථෙත්වා කතචීවරං **උලූකපක්ඛං.** භූජතවාදිමයං **රුක්ඛදුස්සං;** තිරීටකන්ති අත්ථෝ. සුඛුමතරාහි ලතාවාකෙහි වායිතං **ලතාදුස්සං.** එරකවාකෙහි කතං **එරකදුස්සං.** තථා **කදලිදුස්සං.** සුඛුමෙහි වෙළිවිලිවෙහි කතං **වෙළිදුස්සං.** ආදි-සද්දෙන වක්කලාදීනං සඞ්ගහෝ. **අනනුඤ්ඤාතානි පටික්ඛිත්තානි** නිස්සීයඛ්ඣජභාවතෝ.

අධිට්ඨානඤ්ච මාතිකානං වසෙනාති "සීමාය දෙති; කතිකාය දෙතී"ති[1]ආදිනා ආගතානං අධිට්ඨානං චීවරූපපත්තිමාතිකානං වසෙන. චීවරානං පටිලාභකෙඛත්තදස්සනත්ථඤ්හි භගවතා "අථඛෝ භික්ඛවෙ මාතිකා"තිආදිනා මාතිකා ඨපිතා. **මාතිකානි** හි මාතරෝ චීවරූපපත්ති-ජනිකානි. **සොසානිකන්ති** සුසානෙ පතිතකං. **පාපණිකන්ති** ආපණද්වාරෙ පතිතකං. **රජියන්ති** පුඤ්ඤත්ථිකෙහි වානපානන්තරෙන රජිකාය ඡඩ්ඩිතවොළකං. **සඞ්කාරකූටිකන්ති** සඞ්කාරට්ඨානෙ ඡඩ්ඩිත-වොළකං. **සිනානන්ති** නහානවොළං; යං භූතවෙජ්ජෙහි සීසං නහාපෙත්වා "කාළකණ්ණිවොළක"න්ති ඡඩ්ඩෙත්වා ගච්ඡන්ති. **තිත්ථන්ති** තිත්ථවොළකං සිනානතිත්ථෙ ඡඩ්ඩිතපිලොතිකා. **අග්ගිදඩ්ඪන්ති** අග්ගිනා දඩ්ඪප්පදෙසං. තඤ්හි මනුස්සා ඡඩ්ඩෙන්ති. **ගොඛායිතකාදීනි** පාකටානෙව. තානිපි හි මනුස්සා ඡඩ්ඩෙන්ති.

ඔජං උස්සාපෙත්වාති නාවං ආරොහන්තෙහි වා යුද්ධං පවිසන්තෙහි වා ඔජයට්ඨිං උස්සාපෙත්වා තත්ථ බද්ධං පාරුතචීවරං; තෙහි ඡඩ්ඩිතන්ති අධිප්පායෝ.

සාදියන්තිකභික්ඛුනාති ගහපතිචීවරස්ස සාදියනභික්ඛුනා. **එකමාසමතික්කන්තන්ති** චීවරමාසසඤ්ඤිතං එකමාසමත්තං. **චිත්තෙකතුං වට්ටති;** න තතෝ පරන්ති අධිප්පායෝ. සබ්බස්සාපි හි තණ්හානිග්ගහත්ථාය සාසනෙ පටිපත්තිනි. **පංසුකූලිකෝ අදඛමාසෙනෙව කරොතී**ති අපරපටිබද්ධත්තා පටිලාභස්ස. ඉතරස්ස පන පරපටිබද්ධත්තා මාසමත්තං අනුඤ්ඤාතං. **ඉති මාසද්ධ -පෙ- චිත්තක්ඛණෙනාසෝ** චිත්තක්ඛණස්ස පරිමිතකාලිකත්තා.

මහාථෙරං තත්ථ අත්තනෝ සහායං ඉච්ඡන්තෙනාපි ගරුගාරවෙන ගාමද්වාරං **"හත්ථෙන ගමිස්සාමි"** ඉච්චෙවමාහ. මහාථෙරොපිස්ස අජ්ඣාසයං ඤත්වා **"අහම්පාවුසො ගමිස්සාමි"**ති ආහ. "ඉමස්ස භික්ඛුනෝ චිත්තක්ඛස්ස අවසරෙ මා හොතූ"ති **පඤ්හා පුච්ඡමානෝ ගාමං පාවිසි. උච්චාරපලි-බුද්ධනී** උච්චාරෙන පීළිතෝ. තදා භගවතෝ දුක්කරකිරියානුස්සරණ-මුඛෙන තථාගතෙ උප්පන්නපීතිසොමනස්සවෙගස්ස බලවභාවෙන කිලෙසානං වික්ඛම්භිතත්තා **තස්මිං යෙව -පෙ- තිණ්ණ ඵලානි පත්තෙතා.**

"කත්ථ ලභිස්සාමී"ති චින්තනාපි ලාභාසාපුබ්බිකාති තථා "අචින්තෙතබ්බා"ති වුත්තං; "සුන්දරං ලභිස්සාමි; මනාපං ලභිස්සාමී"ති එවමාදි චින්තනාය කා නාම කථා. කථං පන චත්තබ්බන්ති ආහ **"ඛණ්ඩිත්ථානාසිසෙනෙව ගමනා"**නති; තෙන චීවරං පටිච්ච කිඤ්චිපි න චින්තෙතබ්බමෙවාති දස්සෙති. අපෙසලෝ අප්පතිරූපායපි පරියෙසනාය පච්චයෝ භවෙය්යාති **"පෙසලං භික්ඛුං ගහෙත්වා"**ති වුත්තං.

ආහරියමානන්ති සුසානාදීසු පතිතකං වත්ථං. "ඉමෙ භික්ඛූ පංසුකූල-පරියෙසනං චරන්ති"ති ඤත්වා කෙනචි පුරිසෙන තතෝ ආනීයමානං.

---

1. වි 3-427 පිටෙ.

එවං ලද්ධං ගණ්හන්තස්සාමීති එවං පටිලාභසන්තොසං අකොපෙත්වා ලද්ධං ගණ්හන්තස්සාපි. **අත්තනෝ පහොනකමත්තමෙවාති** යථාලද්ධානං පංසුකූලවත්ථානං එකපට්ටදුපට්ටානං අත්ථාය අත්තනෝ පහොනක පමාණමෙව; අවධාරණේන උපරිපච්චාසං නිවත්තෙති.

ගාමේ භික්ඛාය ආහිණ්ඩනෙන සපදානචාරිනා විය ද්වාරපටිපාටියා චරණං **ලොලුපසච්චජනං නාම** චීවරලොලුපස්ස දූරසමුස්සාරිතත්තා.[1]

යාපෙතූනි අත්තභාවං පවත්තෙතුං.

ධොවනූපගෙනානි ධොවනයොගෙන.

පණණානීනි අම්බජම්බාදි පණ්ණානි.

අකොපෙත්වානි සන්තොසං අකොපෙත්වා. **පහොනකනීහාරෙනෙවා**ති අනන්තරවාසකාදීසු යං කාතුකාමෝ; තස්ස පහොනකනීයාමෙනෙව යථාලද්ධං ථූලසුඛුමාදිං ගහෙත්වා **කරණං.**

තිමණ්ඩලපටිච්ඡාදනමත්තසෙසෙවාති "නිවාසනං වෙ නාභිමණ්ඩලං, ජාණුමණ්ඩලං; ඉතරං වෙ ගලවාටමණ්ඩලං, ජාණුමණ්ඩල"නති එවං තිමණ්ඩල පටිච්ඡාදනමත්තසෙසෙව **කරණං**; තං පන අත්ථතෝ තිණ්ණං චීවරානං හෙට්ඨිමන්තෙන වුත්තපරිමාණමෙව හොති.

අවිවාරෙත්වානි න විවාරෙත්වා.

කුසිබන්ධනකාලෙනි මණ්ඩලානි යොජෙත්වා සිබ්බනකාලෙ. **සන්තවාරෙ**නි සන්තසිබ්බනවාරෙ.

කපණබාහුඅපදෙසෙන කස්සචි විකාරස්ස අකරණං **කපණසන්තොසො.**

සීතපටිඝාතාදි අත්ථුප්පත්තිතො සිජ්ඣතීති මුඛ්යමෙව චීවරපරිභොගෙ පයොජනං දස්සෙතුං **"හිරිකොපීනපටිච්ඡාදනමත්තවසෙනා"**ති වුත්තං. තෙනාහ භගවා "යාවදෙව හිරිකොපීනපටිච්ඡාදනත්ථ"නති[2].

වට්ටතී; න තාවතා සන්තොසො කුප්පති සම්භාරානං, දක්ඛිණෙය්යානඤ්ච අලාභතො.

සාරණීයධම්මෙ ඨිතොති සීලවන්තෙහි භික්ඛූහි සාධාරණතො පරිභොගෙ ඨිතො.

"ඉති"නිආදිනා පඨමස්ස අරියවංසස්ස පංසුකූලිකඞ්ගතෙචීවරිකඞ්ගානං, තෙසඤ්ච තස්ස පච්චයතං දස්සෙන්තො ඉති ඉමෙ ධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස සම්පාදකා, උපත්ථම්භකා චාති දීපෙති. එස නයො ඉතො පරතොපි.

"සන්තුට්ඨො හොති වණ්ණවාදී"ති එත්ථ චතුක්කොටිකං සම්භවති, තත්ථ චතුත්ථොයෙව පකතා සත්ථාරා වණ්ණිතො තොමිතොති මහාථෙරෙන තථා දෙසනා කතා. **එකො සන්තුට්ඨො හොති; සන්තොසස්ස වණ්ණං න කථෙති** සෙය්යථාපි ථෙරෝ නාලකො.[3] **එකො න සන්තුට්ඨො හොති; සන්තොසස්ස** වණ්ණවාදී සෙය්යථාපි උපනන්දෝ සක්යපුත්තො.[4] **එකො නෙව සන්තුට්ඨො හොති; න සන්තොසස්ස වණ්ණං කථෙති** සෙය්යථාපි ථෙරෝ ලාළුදායී.[5] **එකො සන්තුට්ඨො චෙව හොති; සන්තොසස්ස** ච වණ්ණවාදී සෙය්යථාපි ථෙරෝ මහාකස්සපෝ.

---

1. දුස්සමුස්සාරිතත්තා (ක)
2. ම 1-12, අං 2-341, ඛු 7-397 පිටෙසු.
3. ඛු 1-385 පිටෙ සුත්තනිපාතෙ විත්ථාරෝ.
4. වි 1-311, 317, 320, 323, පිට්ඨාදිසු විත්ථාරෝ.
5. ථෙරගාථා - ඨ 2 - 258 පිටෙ විත්ථාරෝ.

අනෙසනන්ති අයුත්තං එසනං. තෙනාහ **"අප්පතිරූප"න්ති**; සාසනෙ ඨිතානං න පතිරූපං අසාරුප්පං අයොග්ගං. **කොහඤ්ඤං කරොනෙනාති** චීවරුප්පාදනිමිත්තං පරෙසං කුහනං විම්හාපනං කරොනෙනා. **උත්තසන්තීති** තණ්හාසන්තාසෙන උපරූපරි තසන්ති. **පරිතසන්තීති** පරිතො තසන්ති. යථා සබ්බෙ කායවචීප්පයොගා තදත්ථා එව ජායන්ති; එවං සබ්බභාගෙහි තසන්ති. **ගඩිතං** වුච්චති ගද්‌දොා; සො වෙත්ථ අභිජ්ඣාලක්ඛණො අධිපෙතොා. ගඩිතං එතස්ස නත්ථීති **අගඩිතොා**ති ආහ **"අගඩිතොා -පෙ- ලොභගිද්‌දොා"ති. මුච්ඡන්ති** තණ්හාවසෙන මුය්හනං; තස්ස වා සම්මුස්සනං[1] අධිගතා. **අනාපන්නොා** අනුපගතොා. **අනොසන්නොා**ති අනජ්ඣොත්ථතොා. **අපරියොනද්‌ධොා**ති තණ්හාජ්දනෙන අවජ්ාදිතොා. **ආදීනවං පස්සමානොා**ති දිට්ඨධම්මිකං, සම්පරායිකඤ්ච දොසං පස්සනෙනා. ගඩිතපරිභොගතොා නිස්සරන්ති එතෙනාති **නිස්සරණං** ඉදමත්ථිකතා; තං පජානාතීති **නිස්සරණපඤ්ඤා.** තෙනාහ **"යාවදෙව -පෙ- පජානනෙනා"ති.**

නොවත්තනානුක්කංසෙතීති අත්තානං නෙව උක්කංසෙති න උක්කිපති න උක්කට්ඨතොා දහති. **"අහ"න්තිආදි** උක්කංසනාකාරදස්සනං. **න වමෙහීති** න හීළයති නිහීනතොා න දහති. **තස්මිං චීවරස්මිනාසෙති** තස්මිං යථාවුත්තෙන වීසතිවිධෙ චීවරස්මිනාසෙ. කාමඤ්චෙත්ථ වුත්තනපකාරස්මිනාසගහණෙන චීවරහෙතු අනෙසනාපජ්ජනාදිපි ගහිතමෙව තස්මිං සති තස්ස භාවතොා, අසති ච අභාවතොා; වණ්ණවාදිතානත්තුක්කංසනා පරවම්භනානි පන ගහිතානි න හොන්තීති **"වණ්ණවාදිතාදිසුවා"ති** වික්පො වුත්තොා. එත්ථ ච **"දක්ඛොා"**තිආදි යෙසං ධම්මානං වසෙනස්ස යථාවුත්තනයස්මිනාසාදි ඉජ්ඣති, තා දස්සනං. තත්ථ **"දක්ඛොා"**නි ඉමිනා තෙසං සම්පාදනපඤ්ඤං දස්සෙති; **"අනලසොා"**ති ඉමිනා පගුණභාවනාවීරියං; **"සම්පජානොා"**ති ඉමිනා පාටිහාරියපඤ්ඤං; **"පවිස්සතා"**ති ඉමිනා තත්ථ අසම්මොහවුත්තිං දස්සෙති.

පිණ්ඩපාතොා ඤාතබ්බොාති පභෙදතොා පිණ්ඩපාතොා ඤාතබ්බොා. **පිණ්ඩපාතක්ඛන්ධොා**ති පිණ්ඩපාතස්ස උප්පත්තිට්ඨානං. **පිණ්ඩපාතසන්තානොා** ඤාතබ්බොා**ති** පිණ්ඩපාතෙ සන්තානොා පභෙදතොා ඤාතබ්බොා. ඉධ භෙසජ්ජම්පි පිණ්ඩපාතගතිකමෙව. ආහරිතබ්බතොා හි සප්පිආදිනම්පි ගහණං කතං.

පිණ්ඩපාතක්ඛන්ධොා පිණ්ඩපාතස්ස උප්පත්තිට්ඨානං. බෙත්තං විය **බෙත්තං**. උප්පජ්ජති එත්ථ, එතෙනාති ච **උප්පත්තිට්ඨානං**. සඞ්ඝතොා වා හි භික්ඛුනොා පිණ්ඩපාතොා උප්පජ්ජති උද්‌දෙසාදිවසෙන වා. තත්ථ **සකලස්ස** සඞ්ඝස්ස දාතබ්බං භත්තං **සඞ්ඝභත්තං**. කතිපයෙ භික්ඛූ උද්‌දිස්සවා උද්‌දෙසෙන දාතබ්බං භත්තං **උද්‌දෙසභත්තං**. නිමන්නෙත්වා දාතබ්බං භත්තං **නිමන්තනං**. සලාකදානවසෙන දාතබ්බං භත්තං **සලාකභත්තං**. එකස්මිං පක්ඛෙ එකදිවසං දාතබ්බං භත්තං **පක්ඛිකං**. උපොසථෙ දාතබ්බං භත්තං **උපොසථිකං**. පාටිපදදිවසෙ දාතබ්බං **පාටිපදිකං**. ආගන්තුකානං දාතබ්බං භත්තං **ආගන්තුකභත්තං**. ධුරගෙහෙ එව ඨපෙත්වා දාතබ්බං භත්තං **ධුරභත්තං**. කුටිං උද්‌දිස්ස දාතබ්බං භත්තං **කුටිභත්තං**. ගාමවාසිආදීහි වාරෙන දාතබ්බං භත්තං **වාරභත්තං**. විහාරං උද්‌දිස්ස දාතබ්බං භත්තං **විහාරභත්තං**. සෙසානි පාකටානෙව.

---

1. සම්මුස්සයං (ඤ).

චිතක්කෙතීති "කත්ථ නු ඛෝ අහං අජ්ජ පිණ්ඩාය චරිස්සාමි"ති. "කත්ථ පිණ්ඩාය චරිස්සාමා"ති[1] ථෙරෙන වුත්තෙ "අසුකගාමෙ හනෙ'ති කාමමෙතං පටිවචනදානං; යෙන පන චිත්තෙන "විනෙතබ්බා"ති වුත්තං; තං සඤ්ඤාය හ **"එත්තකං විනෙතබ්බා"**ති. **තතො පට්ඨායා**ති චිතක්කමාළකෙ ඨත්වා චිතක්කිතකාලතො පට්ඨාය. **"තතො පරං චිතක්කෙතෙතා අරියවංසා චුතො හොතී"**ති ඉදං නිග්ගණ්හමපි අරියවංසිකානං වසෙන ගහෙතබ්බං; න එකචාරිකසෙව. සබ්බොපි හි අරියවංසිකො එකවාරමෙව චිතක්කෙතුං ලභති; න තතො පරං. **පරිබාහිරොති** අරියවංසිකභාවතො බහිභූතො. සචායං චිතක්කසන්තොසො කම්මට්ඨානමනසිකාරෙන න කුප්පති, විසුජ්ඣති ච. ඉතො පරෙසුපි එසෙව නයො. තෙනෙවාහ **"කම්මට්ඨාන සීසෙන ගණනබ්බ"**නති.

ගහෙතබ්බමෙවාති අට්ඨානප්පයුත්තො **එව**-සද්දො. යාපනමත්තමෙව ගහෙතබ්බන්ති යොජෙතබ්බං.

එත්ථාති එතස්මිං පිණ්ඩපාතපටිග්ගහණෙ. **අප්පන**ති අත්තනො යාපන-පමාණතොපි අප්පං. **ගහෙතබ්බං** දුයකස්ස චිත්තාරාධනත්ථං. **පමාණෙ-ණෙවා**ති අත්තනො යාපනප්පමාණෙනෙව අප්පං **ගහෙතබ්බං**. "පමාණෙන ගහෙතබ්බ"නති එත්ථ කාරණං දස්සෙතුං **"පටිග්ගහණස්මිඤ්හී"**තිආදි වුත්තං. **මක්ඛෙතී**ති විද්ධංසෙති අපනෙති. **විනිපාතෙතී**ති විනාසෙති අට්ඨානවිනියොගෙන. **සාසනා**නති සද්ධ්‍ය සාසනං අනුසිට්ඨිං. **න ඝරොති** නපපටිපජ්ජති.

සපදානචාරිනො විය ද්වාරපටිපාටියා චරණං ලොලුප්පවිජ්ජනසන්තා-සොති ආහ **"ද්වාරපටිපාටියා ගන්තබ්බ"**නති.

හරාපෙතබ්බාති අධිකං අපනෙතබ්බා.

ආහාරගෙධතො නිස්සරති එතෙනාති **නිස්සරණං.** ජිඝච්ඡාය පටි-විනොදනත්ථං කථා; කායස්ස ඨිත්‍යාදිපයොජනං පන අට්ඨාපත්තිතො ආගතමෙවාති ආහ **"ජිඝච්ඡාය -පෙ- සණ්ඨානාසො නාමා"**ති.

නිදහිත්වා න පරිභුඤ්ජිතබ්බං තදහුපොසථෙ අධිප්පායො. ඉතරත්ථ පන සික්ඛාපදෙනෙව වාරිතං. **සාරණ්‍යධම්මෙ ඨිතෙනා**ති සීලවන්තෙහි භික්ඛූහි සාධාරණභොගිභාවෙ ඨිතෙන. (9 2)

සෙනාසනෙනාති සයනෙන, ආසනෙන ච. යත්ථ යත්ථ හි මඤ්චාදිකෙ විහාරාදිකෙ ච සෙති; තං **සෙනං.** යත්ථ යත්ථ පීඨාදිකෙ ආසති; තං **ආසනං.** තදුභයං එකතො කත්වා "සෙනාසන"නති වුත්තං. තෙනාහ **"මඤ්චඤ්චා"**තිආදි. තත්ථ **මඤ්චඤ්චා** මසාරකාදි; තථා **පීඨං.** මඤ්චඤ්හිසි, පීඨඤ්හිසීති දුවිධා **හිංසි. විහාරෙ** පාකාරපරිච්ඡින්නෙ සකලෙ ආවාසෙ දිසමුඛපාසාදෙ"ති කෙචි. **අඩ්ඪයොගෙ**ති දිසපාසාදෙ. "එකපස්සච්ඡදන-කසෙනාසන"නති කෙචි. **පාසාදෙ**ති චතුරස්සපාසාදෙ. "ආයතචතුරස්ස-පාසාදෙ"ති කෙචි. **හම්මියං** මුණ්ඩච්ඡදනපාසාදෙ. **ගුහා**ති කෙවලා පබ්බතගුහා. **ලෙණං** ද්වාරබන්ධං. **අට්ටො** බහලනිත්තිකං ගෙහං; යස්ස ගොපානසියො අග්ගහෙත්වා ඉට්ඨකාහි එව ඡදනං හොති. "අට්ටාලකාකා-රෙන කරියති"තිපි වදන්ති. **මාළො** එකකූටසඞ්ගහිතො අනෙකකොණො පතිස්සයවිසෙසො. "වට්ටාකාරෙන කතසෙනාසන"නති කෙචි.

---

1. තෙ කත්ථ පිණ්ඩාය චරිස්සාම (සී)

පිණ්ඩපාතෙ චුත්තනයෙනෙවාති "සාදකෝ භික්ඛු 'අජ්ජ කත්ථ වසිස්සාමී'ති චිතක්කෙතී"තිආදිනා යථාරහං පිණ්ඩපාතෙ වුත්තනයෙන **වෙදිතබ්බා;** "තතෝ පරං චිතක්කෙත්වා අරියවංසා වුත්තා හොන්ති පරිබාහිරා"ති, "සෙනාසනං ගවෙසන්තෙනාපි 'කුහිං ලභිස්සාමී'ති අචින්තෙත්වා කම්මට්ඨාන සීසෙනෙව ගන්තබ්බ"න්ති ච එවමාදි සබ්බං පුරිමනයෙනෙව. (9 3)

කස්මා පනෙත්ථ පච්චයසන්නිස්සිතං දස්සෙසුන්තන මහාථෙරෙන ගිලානපච්චයසන්නිස්සිතා න ගහිතොන්ති? න ඛ්‍රො පනෙතං එවං දට්ඨබ්බන්ති දස්සෙන්තො **"ගිලානපච්චයෝ පන පිණ්ඩපාතෙ එව පවිට්ඨෝ"**ති ආහ; ආහරිතබ්බතාසාමඤ්ඤතොති අධිප්පායෝ. යදි එවං තත්ථ පිණ්ඩපාතෙ විය චිතක්කසන්නිස්සිතාදයොපි පඤ්චරස සන්නිස්සා ඉච්ඡිතබ්බාති? නොති දස්සෙන්තො ආහ **"තත්ථා"**තිආදි. නනු චෙත්ථ ද්වාදසෙව ධුතඞ්ගානි විනියොගං ගතානි; එකං පන නෙසජ්ජිකඞ්ගං න කත්ථචි විනියුත්තන්නති ආහ **"නෙසජ්ජිකඞ්ගං භාවනාරාමඅරියවංසං භජති"**ති. අයඤ්හි අත්ථෝ අට්ඨකථාරුළ්හෝ එවාති දස්සෙන්තො **"චුත්තම්පි චෙතං"**නාදිමාහ.

"පඤ්චිං පඤ්චරමානෝ ච්චයා"තිආදි අරියවංසදෙසනාය සුදුක්කරභාවදස්සනං මහාච්ඡන්දතාය තස්සා දෙසනාය. යස්මා නයග්ගහණමුඛෙන විත්ථාරතෝ පවත්තියමානා දෙසනා යථා තං චිත්තුප්පාදකණ්ඩං; අයඤ්හි භාවනාරාමඅරියවංසකථා අරියමග්ගාධිගමාය විත්ථාරතෝ පවත්තියමානා එවං හොතීති වුත්තං **"සහස්සනයපටිමණ්ඩිතං -පෙ- දෙසනං ආරභී"**ති. පටිපක්ඛවිධමනතෝ අභිමුඛභාවෙන රමණං **ආරමණං ආරාමොති** ආහ **"අභිරතීති අත්ථෝ"**ති. ඛන්ධිකරණානමපි පඤ්ඤං වසෙන භවති බාහිරත්ථසමාසෝ යථා "උරසිලොමෝ; කණ්ණෙ-කාලොති ආහ **"පහානෙ ආරාමෝ අස්සාති පහානාරාමෝ"**ති. ආරම්-තබ්බට්ඨෙන වා **ආරාමෝ;** පහානං ආරාමෝ අස්සාති **පහානාරාමොති** එවමෙත්ථ සමාසයොජනා වෙදිතබ්බා. **"පජහනෙනා රමතී"**ති එතෙන පහානාරාමසද්දස්ස කත්තුසාධනතං, කම්මධාරයසමාසඤ්ච දස්සෙති. "භාවෙන්තො රමති"ති වුත්තත්තා **භාවනාරාමොති** එත්ථාපි එසෙව නයෝ.

කාමං "නෙසජ්ජිකඞ්ගං භාවනාරාමඅරියවංසං භජති"ති වුත්තං භාවනානුයොගස්ස අනුච්ඡවිකත්තා; නෙසජ්ජිකඞ්ගවසෙන පන නෙසජ්ජිකස්ස භික්ඛුනෝ එකච්චානි ආපත්තිභි අනාපත්තිභාවොති තම්පි සඞ්ගණ්හන්තෝ "තෙරසන්නං ධුතඞ්ගාන"න්ති වත්වා "විනයං පත්වා ගරුකෙ ඨාතබ්බ"න්ති ඉච්ඡිතත්තා සල්ලෙඛස්ස අපරිච්චජනවසෙන පටිපන්නි නාම විනයෙ සික්ඛිතසෙවාති ආහ **"තෙරසන්නං -පෙ- සික්ඛිතං හොති"**ති. කාමං සුත්තා[1]-භිධම්මපිටකෙසුපි[2] තත්ථ තත්ථ සීලකථා ආගතා එව; යෙහි පන ගුණෙහි සීලස්ස වොදානං හොති, තෙසු සංකිලෙසු යථා සීලකථාබාහුල්ලං විනයපිටකං සංකිලිට්ඨං හොති; එවා භාවනාකථාබාහුල්ලං සුත්තාභිධම්මපිටකෙසු, අභිධම්මපිටකඤ්ච වත්ථුභෙදෙන අරියවංසෙන සංකිලිට්ඨමෙව හොතීති වුත්තං **"භාවනාරාමෙන අවසෙසං පිටකද්වයං සංකිලිට්ඨං හොති"**ති. "සෝ නෙක්ඛම්මං භාවෙන්තො රමති"ති නෙක්ඛම්මපදං ආදිං කත්වා තත්ථ දෙසනාය පවත්තත්තා, සබ්බෙසම්පි වා සමථවිපස්සනාමග්ගඵලධම්මානං යථාසකං පටිපක්ඛතො නික්ඛමනෙන නෙක්ඛම්මසඤ්ඤිතානං තත්ථ ආගතත්තා සෝ පාඨො **"නෙක්ඛම්මපාළී"**ති වුච්චතීති ආහ **"නෙක්ඛම්මපාළියා සඞ්ගෙ-තබ්බා"**ති. තෙනාහ අට්ඨකථායං "සබ්බෙපි කුසලා ධම්මා නෙක්ඛම්මන්ති

1. දී 1-3, 59 පිටාදිසු 2. අභි 2-253 පිටෙ.

පවුච්චරෙ"[1]ති. **දසුත්තරසුත්තන්තනයපරියායෙනා**ති දසුත්තරසුත්තන්ත-ධම්මෙන; දසුත්තරසුත්තනෙන[2] ආගතනයෙනා**ති** වා අත්ථො. සෙසද්වයෙපි එසෙව නයො.

සොති ජාගරියං අනුයුත්තෙනා භික්ඛු. **නෙක්ඛම්මන්ති** කාමෙහි නික්ඛන්ත-භාවතො නෙක්ඛම්මසඤ්ඤිතං පඨමජ්ඣානුපචාරං. "සො අභිජ්ඣං **ලොකෙ** පහායා"තිආදිනා[3] ආගතා පඨමජ්ඣානස්ස පුබ්බභාගභාවනාති ඉධාධිප්පෙතා; තස්මා **"අබ්‍යාපාද"**න්තිආදීසුපි එවමෙව අත්ථො වෙදිතබ්බා. යං පනෙත්ථ වත්තබ්බං, තං **බ්‍රහ්මජාලවණ්ණනායං**[4] වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බං. සඋපායඃඃඃනං හි අට්ඨන්නං සමාපත්තීනං, අට්ඨාරසන්නං මහාවිපස්සනානං, චතුන්නං අරියමග්ගානඤ්ච වසෙනෙත්ථ දෙසනා පවත්තාති.

"එකං ධම්මං භාවෙතෙනා රමති; එකං ධම්මං පජහතෙනා රමති"ති ච න ඉදං **දසුත්තරසුත්තෙ** ආගතනියාමෙන වුත්තං; තත්ථ පන "එකො ධම්මො භාවෙතබ්බා; "එකො ධම්මො පහාතබ්බා"ති[5] ච දෙසනා ආගතා. එවං සන්තෙපි යස්මා අත්ථතො හෙදෙ නත්ථි; තස්මා පටිසම්භිදාමග්ගෙ නෙක්ඛම්මපාළියං[6] ආගතනීහාරෙනෙව "එකං ධම්මං භාවෙතෙනා රමති; එකං ධම්මං පජහතෙනා රමති"ති වුත්තං. එස නයො සෙසවාරෙසුපි. යස්මා වාසං අරියවංසදෙසනා නාම සත්ථු පඤ්ඤත්තාව. සත්ථාරා හි දෙසිතං දෙසනං ආයස්මා ධම්මසෙනාපති සාරිපුත්තත්ථෙරො සඞ්ගායනවසෙන ඉධානෙසි; තස්මා මහාඅරියවංසසුත්තෙ සත්ථුදෙසනානීහාරෙන නිගමනං දස්සෙතෙනා **"එවං බො භික්ඛවෙ භික්ඛු භාවනාරාමො හොති"**ති ආහ. එසෙව නයො ඉතො පරෙසු **සතිපට්ඨාන**[7] **පරියායඅභිඛම්ම-නිබ්බිදඅපරියායෙසුපි.** කාමඤ්හෙත්ථ කායානුපස්සනාවසෙනෙව සඞ්ඛිපිත්වා යොජනා කතා; එකවීසතියා පන ඤාණානං වසෙන විත්ථාරතො යොජනා වෙදිතබ්බා. **"අනිච්චතො"**ති[8] ආදීසු යං වත්තබ්බං; තං **විසුද්ධිමග්ගස්ස-වණ්ණනාසු**[7] වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බං (9-4)

310. සංවරාදීනං සාධනවසෙන පදහති එත්ථ, එතෙහීති ච **පධානානි. උත්තමවීරියානී**ති සෙට්ඨවීරියානි විසිට්ඨස්ස අත්ථස්ස සාධනතො. **සංවරනත්ථෙ උපපන්නවීරියන්ති** යථා අභිජ්ඣාදයො න උපපජ්ජන්ති; එවං සතියා උපට්ඨාපනෙ චක්ඛාදීනං පිදහනෙ අනලසස්ස උපපන්නවීරියං. **පජහනත්ථස්සාති** විනොදෙන්තස්ස. **උප්පන්නවීරියන්ති** තස්සෙව පජහනස්ස සාධනවසෙන පවත්තවීරියං. **භාවෙනත්ථස්ස උප්පන්නවීරියන්ති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **සමාධිනිමිත්තන්ති** සමාධි එව. පුරිමුපපත්තිසමාධි හි පරතො උපපජ්ජනකසමාධිපච්චෙකස්ස කාරණං හොතීති "සමාධිනිමිත්ත"න්ති වුත්තං.

උපධිවිවෙකන්තන්ති ඛන්ධූපධිආදිඋපධීති විවිත්තත්තා විනිස්සටත්තා. **තං ආගම්මාති** තං නිබ්බානං මඟෙන අධිගම්මෙතු. රාගාදයෝ විරජ්ජන්ති එත්ථ, එතෙනාති වා එවං **විරාගො.** එවං **නිරොධොපි** දට්ඨබ්බා. යස්මා ඉධ බොජ්ඣඞ්ගා මිස්සකවසෙන ඉච්ඡිතා; තස්මා **"ආරම්මණවසෙන අධි-ගන්තබ්බවසෙන වා"**ති වුත්තං. තත්ථ **අධිගන්තබ්බවසෙනා**ති තන්නින්න-තාවසෙන. **වොස්සග්ගපරිණාමින්ති** වොස්සජ්ජනවසෙන පරිණාමිතං පරිච්චජ්ජනවසෙන වෙව පක්ඛන්දනවසෙන ච පරිණමනසීලං. තෙනාහ **"දෙව**

---

1. ඉතිවුත්තක-ට්ඨ 331 පිටෙ. 2. දී 3-227 පිටෙ. 3. අඞ් 2-253, 261 පිටෙසු.
4. දී-ටී 73 පිටෙ. 5. දී 3-227 පිටෙ. 6. ඛු 9-26, 417 පිටෙසු.
7. සතිපට්ඨානසුත්තන්තෙ. (අට්ඨකථායං) 8 විසුද්ධි-ටී 2-394, 395 පිටාදිසු.

වොස්සග්ගහා"තිආදි. **ඛණිතං පරිච්චජනං නාම** තපපටිබද්ධකිලෙසපපහානවසෙනාති යෙනාකාරෙන විපස්සනා කිලෙසෙ පජහති; තෙනෙවාකාරෙන තානිමිත්තකෙ, ඛණෙ ච "පජහතී"ති වත්තබ්බතං අරහතීති ආහ **"විපස්සනා -පෙ- පරිච්චජති"**ති. යස්මා විපස්සනා වුට්ඨානගාමිනිභාවං පාපුණන්ති නිත්තාපොණපබභාරභාවෙන එකංසතො නිබ්බානං "පක්ඛන්දති"ති වත්තබ්බතං ලභති; මග්ගො ච සමුච්ඡෙදවසෙන කිලෙසෙ, ඛණෙ ච පරිච්චජති; තස්මා යථාඛකාමං විපස්සනාමග්ගානං වසෙන පක්ඛන්දනපරිච්චාගවොස්සග්ගාපි වෙදිතබ්බා. **වොස්සග්ගත්ථායා**ති පරිච්චාගවොස්සග්ගත්ථාය වෙව පක්ඛන්දනවොස්සග්ගත්ථාය ච. **පරිණාමතී**ති පරිපචති. **තං පරිණාමනං** වුට්ඨානගාමිනිභාවපපත්තියා වෙව අරියමග්ගභාවපපත්තියා ච ඉච්ඡිතත්තා ආහ **"විපස්සනාභාවඤ්චෙව මග්ගභාවඤ්ච පාපුණාති"**ති. **සෙසපදෙසූ**ති "ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගං භාවෙති"තිආදීසු සෙසසම්බොජ්ඣඞ්ගකොට්ඨාසෙසු. (10-3)

හදඤ්ඣන්ති අහද්දකානං නීවරණාදිපාපධම්මානං විකඛම්භනෙන රාගවිධමනෙන එකන්තනිත්තත්තා, දුල්ලභත්තා ච හද්දකං සුන්දරං. න හි අඤ්ඤං සමාධිනිමිත්තං එවංදුල්ලභං, රාගස්ස ච උජුවිපච්චනීකභූතං අත්ථි. **අනුරක්ඛතී**ති එත්ථ **අනුරක්ඛණා** නාම අධිගතසමාධිතො යථා න පරිහායති හොති, එවං පටිපත්ති; සා පන තපපටිපක්ඛවිධමනෙනාති ආහ **"සමාධි"**තිආදි. **අධිඨානසඤ්ඤාදිකා**ති අධිඨානුපෙක්ඛාදිකා. සඤ්ඤාසීසෙන හි ඣානං වදති. (10-4)

එකපච්චෙඛවසෙන චතුසච්චධම්මෙ ඤාණන්ති චතූසු අරියසච්චෙසු එකාභිසමයවසෙන පවත්තඤාණං; මග්ගඤාණන්ති අත්ථො. චතුසච්චනෙගමධත්තා **චතුසච්චබුද්ධඤාණෙ නිරොධධම්මෙ**[1] නිබ්බානෙ **ඤාණං**; තෙන ඵලඤාණං වදති. යස්මා මග්ගානන්තරස්ස ඵලස්ස මග්ගානුභාවා පවත්තති; යතො තංසමුදයපක්ඛියෙසු ධම්මෙසු පටිපස්සද්ධිපපහානවසෙන පවත්තති තස්මා නිරොධසච්චෙපි යො මග්ගස්ස සච්ඡිකිරියාභිසමයො; තදනුභාවා පවත්තීති ඵලඤාණසෙසෙව ධම්මෙ ඤාණතා වුත්තා; න යස්ස කස්සචි නිබ්බානාරම්මණස්ස ඤාණස්ස. තෙන වුත්තං **"යථාහා"**තිආදි. එත්ථ ච මග්ගපඤ්ඤා නාම චතුසච්චධම්මස්ස පටිවිජ්ඣනතො ධම්මෙඤාණං නාම හොතු; ඵලපඤ්ඤා පන කථන්ති චොදනා සොධිතා හොති නිරොධධම්මං ආරබ්භ පවත්තනතො. දුවිධාපි හි පඤ්ඤා අපරපච්චයතාය අත්තපච්චක්ඛතො අරියසච්චධම්මෙ කිච්චතො ච ආරම්මණතො ච පවත්තත්තා "ධම්මෙඤාණ"න්ති වෙදිතබ්බා. අරියසච්චෙසු හි අයං ධම්ම-සද්දො තෙසං අවිපරීතසභාවත්තා; සඞ්ඛතපවරො වා අරියමග්ගො, තස්ස ච ඵලධම්මා. තත්ථ පඤ්ඤා තංසහගතා ධම්මෙඤාණං.

අන්වයෙඤාණන්ති අනුගමනඤාණං. **පච්චක්ඛතො දිස්වා**ති චත්තාරි සච්චානි මග්ගඤාණෙන පච්චක්ඛතො පටිවිජ්ඣිත්වා. **යථා ඉදානී**ති යථා එතරහි පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා දුක්ඛසච්චං; **එවං අතීතෙපි අනාගතෙපි පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා දුක්ඛසච්චමෙවා**ති ච සරික්ඛතොඑන වුත්තං. එස නයො **සමුදයසච්චෙව, මග්ගසච්චෙව ච. අයමෙවා**ති අවධාරණෙ. නිරොධසච්චෙ පන සරික්ඛතොඑා නත්ථි තස්ස නිච්චත්තා, එකසභාවත්තා ච. **එවං තස්ස ඤාණස්ස අනුගතියං ඤාණන්**ති තස්ස ධම්මෙඤාණස්ස "එවං අතීතෙපි"තිආදිනා අනුගතියං අනුගමනෙ අන්වයෙ ඤාණං. ඉදං අන්වයෙ ඤාණන්ති යොජනා. **"තෙනාහා"**තිආදිනා යථාවුත්තමත්ථං

1. නිරොධසච්චෙ ධම්මෙ (අට්ඨකථායං).

පාළියා විභාවෙති. **සොති** ධම්මඤ්ඤණං පච්චා ඨිතො හිඛ්බු. **ඉමිනා ධම්මෙනාති** ධම්මගොචරත්තා ගොචරවොහාරෙන "ධම්මො"ති වුත්තෙන මග්ගඤ්ඤණෙන; උපයොගත්ථේ වා කරණවචනං, **ඉමිනා ධම්මෙන ඤාතෙනාති** ඉමං චතුසච්චධම්මං ඤාණෙන ජානිත්වා ඨිතෙන මග්ගඤ්ඤණෙනාති අත්ථො. **දිට්ඨෙනාති** දස්සනෙන සච්චධම්මං පස්සිත්වා ඨිතෙන. **පත්තෙනාති** සච්චානං පත්වා ඨිතෙන. **විදිතෙනාති** සච්චානි විදිත්වා ඨිතෙන. **පරියොගාළ්හෙනාති** චතුසච්චධම්මං පරියොගාහෙත්වා ඨිතෙනාති එවං තාවෙත්ථ අභිධම්මට්ඨකථාය[1] අත්ථො වුත්තෙතා. දුවිධම්පි පන මග්ගඵලඤ්ඤණං ධම්මඤ්ඤණං. පච්චවෙක්ඛණාය ච මූලං, කාරණඤ්ච නයනයනස්සාති දුවිධෙනාපි තෙන ධම්මෙනාති න න යුජ්ජති. තථා චතුසච්චධම්මස්ස ඤාතත්තා, මග්ගඵලසඞ්ඛාතස්ස වා ධම්මස්ස සච්චපටිවෙධසම්පයොගං ගතත්තා නයනයනං හොතීති තෙන ඉමිනා ධම්මෙන ඤාණවිසයභාවෙන, ඤාණසම්පයොගෙන වා ඤාතෙනාති ච අත්ථො න න යුජ්ජතීති. **අතීතානාගතෙ නයං නෙතීති** අතීතෙ, අනාගතෙ ච නයං නෙති හරති පෙසෙති. ඉදං පන න මග්ගඤ්ඤණස්ස කිච්චං; පච්චවෙක්ඛණඤ්ඤණකිච්චං; සත්ථාරා පන මග්ගඤ්ඤණං අතීතානාගතෙ නයනයනසදිසං කතං මග්ගමූලකත්තා. භාවිතමග්ගස්ස හි පච්චවෙක්ඛණා නාම හොති. නාසිදං අඤ්ඤං ඤාණුප්පාදනං නයනයනං; ඤාණසෙසෙව පන පවත්තිවිසෙසොති.

පරෙසං චෙතසො පරිතො අයනං පරිච්ඡින්දනං පරියො; තස්මිං **පරියෙ.** තෙනාහ **"පරෙසං චිත්තපරිච්ඡෙදෙ"**ති. **අවසෙසං සම්මුතිමහිඤ්ඤණං නාම** "ඤාණ"නති සම්මතත්තා. වචනත්ථතො පන සම්මුතිමහි ඤාණනති **සම්මුතිමහිඤ්ඤණං.** ධම්මෙඤ්ඤණාදීනං විය හි සානිසයස්ස පටිවෙධකිච්චස්ස අභාවා විසයොභාසනසඞ්ඛාතඤාණසාමඤ්ඤෙන "ඤාණ"නති සම්මතෙසු අඤ්ඤොගධනති අත්ථො. සම්මුතිවසෙන වා පවත්තං **සම්මුතිමහිඤ්ඤණං** සම්මුතිද්වාරෙන අත්ථස්ස ගහණතො. **අවසෙසං** වා ඉතරඤ්ඤණත්තයවිසයභාගං ඤාණං තබ්බිසයභාගසාමඤ්ඤෙන සම්මුතිමහිඤ්ඤණමනි පවිට්ඨත්තා **සම්මුතිමහිඤ්ඤණං නාම** හොතීති. (11)

කාමං සොතාපත්තිමග්ගඤ්ඤණාදීනි දුක්ඛඤ්ඤණාදීනියෙව; උක්කට්ඨනිද්දෙසෙන පනෙවමාහ **"අරහත්තං පාපෙත්වා"**ති. වට්ටතො නිග්ගච්ඡනි එතෙනාති **නිග්ගමනං**; චතුසච්චකම්මට්ඨානං. පුරිමානි **දෙව සච්චානි වට්ටං** පවත්තිපවත්තිහෙතුභාවතො. ඉතරානි පන **දෙව විවට්ටං** නිවත්තිනිවත්තිහෙතුභාවතො. **අභිනිවෙසොති** විපස්සනාභිනිවෙසො **හොති** ලොකියස්ස ඤාණස්ස විසභාගූපගමනතො. **නො විවට්ටෙතීති** විවට්ටෙ අභිනිවෙසෙ නො හොති අවිසයභාවතො. **පරියත්තීති** කම්මට්ඨානත්තනති. **උග්ගහෙත්වාති** වාචුග්ගතං කත්වා. **උග්ගහෙත්වාති** වා පාළිතො, අත්ථතො ච යථාරහං සවනධාරණපරිපුච්ඡනමනසානුපෙක්ඛනාදිවසෙන චිත්තෙන උද්ධං උද්ධං ගණ්හිත්වා. **කම්මං කරොතීති** නාමරූපපරිග්ගහාදිකකාමෙන යොගකම්මං කරොති.

යදි පුරිමෙසු දසසු එව විපස්සනාභිනිවෙසො; තෙසු එව උග්ගහාදි; කථමිදං චතුසච්චකම්මට්ඨානං ජානනන්ති ආහ **"දසසූ"**තිආදි. කාමං පවත්තිමානිපි ඉමෙ සච්චානි අභිඤ්ඤෙය්‍යානි; පරිඤ්ඤෙය්‍යතා පන තත්ථ නත්ථීති න විපස්සනාබ්‍යාපාරො. කෙවලං පන අනුස්සවමත්තෙන ඨත්වා අවච්චනපණීතභාවතො **ඨිතං**; ආතපපකනිරාමිසපීතිසඤ්ජනනතො **කණං**;

1. අභි-ටීකා 2-398 පිට්ඨෙ.

උපරූපරි අභිරුච්ජනනෙන මනසා වඩ්ඪනතෝ **මහාපඤ්ඤා** මනසිකාරං පවත්තෙතීති. තෙනාහ **"නිරොධසච්චං නාමා"**තිආදි. **දිට්ඨි සච්චෙවස්සූති** දිට්ඨි සච්චෙසු විසයභූතෙසු; තානි ච උද්දිස්ස අසම්මොහපටිවෙධවසෙන. පවත්තමානො හි මග්ගො තෙ උද්දිස්ස පවත්තෙතා නාම හොතීති. **තීණි** දුක්ඛසමුදයමග්ගසච්චානි. **කිච්චවසෙනාති** අසම්මුයානවසෙන. **එකන්ති** නිරොධසච්චං. **ආරම්මණවසෙනාති** ආරම්මණකරණවසෙනපි අසම්මුයාන-කිච්චවසෙනපි තත්ථ පටිවෙධො ලබ්භතෙව. **දෙව සච්චානීති** දුක්ඛසමුදය-සච්චානි. **දුද්දසත්තාති** දට්ඨුං අසක්කුණෙය්යත්තා. ඔළාරිකා හි දුක්ඛසමුදයා; තිරච්ඡානගතානම්පි දුක්ඛං, ආහාරාදීසු ච අභිලාසො පාකටො. පීළනාදිආයූහනාදිවසෙනපි "ඉදං දුක්ඛං; ඉදමස්ස කාරණ"න්ති යාථාවතො සුඛුමෙන ඔගාහිතුං අසක්කුණෙය්යත්තා තානි **ගම්භීරානි.** **දෙවති** නිරොධමග්ගසච්චානි. තානි සණ්හසුඛුමභාවතො සභාවෙනෙව ගම්භීරභාවතො යාථාවතො සුඛුමෙන දුරොගාහත්තා **"දුද්දසානී"**ති. (12)

සොතාපත්තියඞ්ගාදිචතුක්කවණ්ණනා

311. **සොතො** නාම අරියසොතො පුරිමපදලොපෙන; තස්ස ආදිතො සබ්බපඨමං පජ්ජනං **සොතාපත්ති;** පඨම්මග්ගපටිලාභො. තස්ස අඞ්ගානි අධිගමූපායභූතානි කාරණානි **සොතාපත්තියඞ්ගානි.** තෙනාහ **"සොතා -පෙ- අට්ඨඞ්ගා"**ති. සන්තකායකම්මාදිනාය සන්තධම්මසමන්නාගමතො, සන්තධම්මපවෙදනතො ච සන්තො පුරිසාති **සප්පුරිසා.** තත්ථ යෙසං වසෙන චතුසච්චසම්පටිවෙධාවහං සද්ධම්මස්සවනං ලබ්භති; තෙ එව දස්සෙන්තො **"බුද්ධාදීනං සප්පුරිසානං"**නන්ති ආහ. සන්තො, සතං වා ධම්මොති **සද්ධම්මො.** සො හි යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජමානෙ අපායදුක්ඛෙ, සංසාරදුක්ඛෙ ච අපතන්තෙ ධාරෙතීති එවමාදිගුණාතිසයයොගවසෙන **සන්තො** සාධුජ්ජ-මානො, පසත්ථො, සුන්දරෙ වා ධම්මෙ, **සතං** වා අරියානං **ධම්මො** තෙසං වා තබ්භාවසාධකො ධම්මොති **සද්ධම්මො;** "ඉධ භික්ඛු ධම්මං පරියාපුණාති"ති ආදිනා[1] වුත්තා පරියත්ති. සා පන මහාවිසයත්තාය න සබ්බා සබ්බස්ස විසෙසාවහාති තස්ස තස්ස අනුච්ඡවිකමෙව දස්සෙන්තො ආහ **"සප්පායස්ස පෙසිතඛන්ධම්මස්ස සවන"**න්ති. **යොනිසොමනසිකාරො** හෙට්ඨා වුත්තොව. **පුබ්බභාගපටිපත්තියාති** විපස්සනානුයොගස්ස. (13)

අවෙච්චපසාදෙනාති සච්චසම්පටිවෙධවසෙන බුද්ධාදීනං ගුණෙ සුත්වා උපජ්ජනාපසාදෙන; සො පන පසාදෙ දෙවාදීසු කෙනචිපි **අකම්පියතාය නිච්චලොති** ආහ **"අචලප්පසාදෙනා"**ති. **එකන්ති** එතස්මිං චතුක්කත්තයෙ ආහාරචතුක්කෙ. **ලූඛපණීතවත්ථුවසෙනාති** ඔදනකුම්මාසාදිකස්ස ලූඛස්ස චෙව පණීතස්ස ච වත්ථුනො වසෙන. සා පනායං ආහාරස්ස ඔළාරික-සුඛුමතා "කුමිඝිලානං ආහාරං උපාදාය මොරානං ආහාරෙ සුඛුමෙ"ති-ආදිනා[2] අට්ඨකථායං විත්ථාරතො ආගතා එව. (14-17)

ආරම්මණඨිතිවසෙනාති ආරම්මණසඞ්ඛාතස්ස පවත්තිපච්චයට්ඨානස්ස වසෙන. තිට්ඨති එත්ථාති ඨිති; **ආරම්මණමෙව ඨිති ආරම්මණට්ඨිති.** තෙනෙවාහ "රූපාරම්මණ"න්තිආදි. **ආරම්මණට්ඨො** චෙත්ථ උපත්ථම්භ-නට්ඨො වෙදිතබ්බො; න විසයලක්ඛණොව. උපත්ථම්භනභූතං රූපං උපෙතීති රූපූපයං. තෙනාහ **"රූපං උපගතං හුත්වා"**තිආදි. **රූපක්ඛණං නිස්සාය තිට්ඨන්ති** තෙන විනා අපපවත්තනතො. **තන්ති** රූපක්ඛණං නිස්සාය

1. අං 2 - 76 පිටෙ. 2. සං - ට්ඨ 2 - 22 පිටෙ.

ඤානපවත්තනං. **එකන්නති** "රූපූපායා"නති එතං වචනං. රූපකඛන්ධෝ ගොචරෝ පවත්තිට්ඨානං පච්චයෝ එතස්සාති **රූපකඛන්ධගොචරං.** රූපං සහකාරීකාරණභාවෙන පතිට්ඨා එතස්සාති රූපපතිට්ඨං.[1] ඉති තීහි පදෙහි අභිසඞ්ඛාරච්ඡන්දුණං පති රූපකඛන්ධස්ස සහකාරීකාරණභාවොයෙවෙත්ථ වුත්තෝතා. **උපසිත්තං** විය **උපසිත්තං;** යථා බ්‍යඤ්ජනෙහි උපසිත්තං සිනෙහිතං ඔදනං රුචිතං, පරිණාමයොග්‍යඤ්ච; එවං නන්දියා උපසිත්තං සිනෙහිතං කම්මච්ඡන්දුණං අභිරුචිතං හුත්වා විපාකයොග්‍යං හොතීති. **ඉතරත්ථනති** දෙසසභගතාදිඅකුසලං, කුසලඤ්ච **උපනිස්සයභාවියා** උපසිත්තං හුත්වාති යොජනා. **එවං පවත්තමානන්ති** එවං රූපූපායත්ථති දෙසනාභාවෙන පවත්තමානං. විපාකධම්මතාය **වුඩ්ඩිං -පෙ- ආපජ්ජති.** තත්ථාපි නිප්පරියායඵලනිබ්බත්තනවසෙන **වුඩ්ඩිං;** පරියායඵලනිබ්බත්තනවසෙන **විරූළ්හිං;** නිස්සන්දඵලනිබ්බත්තනවසෙන **වෙපුල්ලං.** දිට්ඨධම්මවෙදනීයඵලනිබ්බත්තනෙන වා **වුඩ්ඩිං;** උපපජ්ජවෙදනීයඵලනිබ්බත්තනවසෙන **විරූළ්හිං;** අපරාපරියායඵලනිබ්බත්තනවසෙන **වෙපුල්ලං ආපජ්ජතීති** යොජනා. එකන්තතෝ වෙදනූපායාදිවසෙන පත්ති නාම අරූපභවෙයෙවාති ආහ **"ඉමෙහි පනා"**තිආදි. එවඤ්ච කත්වා පාළියං කතං වා-සද්දග්ගහණඤ්ච සමත්ථිතං හොති. "රූපූපාය"න්තිආදිනා යථා අභිසඞ්ඛාරච්ඡන්දුණස්ස උපනිස්සයභූතා රූපාදයෝ ගය්හන්ති; එවං තෙන නිබ්බත්තෙතබ්බාපි තෙ ගය්හන්තීති අධිප්පායෙන **"චතුක්කභවෙන -පෙ- න වුත්තා"**නති ආහ. විපාකොපි හි ධම්මෝ විපාකධම්මච්ඡන්දුණං උපගතං නාම හොති තථා නන්දියා උපසිත්තත්තා. තෙනාහ "නන්දූපසෙවනා"නති. **විඤ්ඤාණෙනෙව** සිඞ්ගාලසුත්තෙන. (18-19)

භවති එතෙන ආරොග්‍යන්ති **භවෝ;** ගිලානපච්චයෝ. පරිවුද්ධෝ භවෝ **අභවෝ.** වුද්ධිඅත්ථෝ හි අයමකාරෝ යථා සංවරාසංවරෝ,[2] ඵලාඵල"න්ති[3] ච. **තෙලමධුඵාණිතාදීනීති** ආදි-සද්දෙන සප්පිනවනීතානං ගහණං; තෙලාදීනං ගහණඤ්චෙත්ථ නිදස්සනමත්තං සබ්බස්සාපි ගිලානපච්චයස්ස සඞ්ගහෝ දට්ඨබ්බෝ. අථ වා **භවාභවෝ**ති ඛුද්දකෝ චෙව මහන්තෝ ච උපපත්තිභවෝ වෙදිතබ්බෝ. එවඤ්ච සති "ඉමෙසං පනා"තිආදිවචනං සමත්ථිතං හොති. භවූපපත්තිපහානන්ති හි විසෙසතෝ චතුත්ථඅරියවංසෝ. **තණ්හුප්පාදානානන්ති** තණ්හුප්පත්තීනං; චීවරාදිහෙතු උපජ්ජනකතණ්හානන්ති අත්ථෝ. **පධානභාරණඤ්ඤාලෙති** භාවනානුයොගඛණෙ. **සීතාදීනි න ඛමතීති** භාවනාය පුබ්බභාගකාලං සඤ්ඤාය වුත්තං. **ඛමතීති** සහති අභිභවති. **චිත්තඤ්ඤමනන්ති** නිදස්සනමත්තං. සබ්බෙසම්පි කිලෙසානං සමනවසෙන පවත්තා පටිපදා. (20-22)

සමාධිඤ්ඤාණාදිහෙදෙ ධම්මෙ පජ්ජති පටිපජ්ජියති එතෙනාති **ධම්මපදං.** අනභිජ්ඣාව ධම්මපදං **අනභිජ්ඣාධම්මපදං.** අයං තාව අලොභපක්ඛෙ නයෝ; ඉතරපක්ඛෙ පන අනභිජ්ඣාපධානෝ ධම්මකොට්ඨාසෝ **අනභිජ්ඣාධම්මපදං. අඤ්ඤාපෙති** අදෙසෙසෝ; මෙත්තානි අත්ථෝ. **සුපට්ඨිතසතීති** කායාදීසු සම්මදෙව උපට්ඨිතා සති. **සතිසීසෙනාති** සතිපධානමුඛෙන. සමාධිපධානත්තා ඣානානං **"සමාපජ්ජති වා"**ති වුත්තං. කාමං සච්ඡන්දුණඤ්ඤාසුහෙපි ඣානභාවනා අලොභපධානා හොති කායස්ස ජිගුච්ඡනෙන, පටිකූලාකාරගහණවසෙන ච පවත්තනතෝ; සත්තවිධඋග්ගහකොසල්ලාදිවසෙන පනස්සා පවත්ති සතිපධානානි තතියධම්මපදෙනෙව නං සඞ්ගණ්හිතු-

1. රූපපතිට්ඨිතං (අට්ඨකථායං) 2. මි-ට්ඨ 1-18, දී-ට්ඨ 1-20, අඞ්-ට්ඨ 1-22 පිටෙසු.
3. ඛුද්ද-ට්ඨ 283 පිටෙ.

කාමෝ **"දසඅසුභවසෙන වා"**ති ආහ භිතූපසංහාරාදිවසෙන පවත්තනතෝ බ්‍රහ්මවිහාරභාවනා බ්‍යාපාදවිරොධිනී අබ්‍යාපාදපධානාති ආහ **"චතුබ්‍රහ්ම -පෙ- ධම්මපදා"**නති. තත්ථ අධිගතානි ඣානාදීනීති යොජනා. ගමනාදිතෝ ආහාරස්ස පටිකූලභාවසල්ලක්ඛණං සඞ්ඝාතස්ස විරභාවෙනෙව හොති තස්සා විරසඞ්ඝාතූපදත්ථානත්තානි ආහාරෙ පටිකූලසඞ්ඝාතූපි තනියධම්මපදෙ එව සඞ්ගහං ගතා. ආරුප්පසමාධිඅභිඤ්ඤානං අධිට්ඨානභාවතෝ කසිණභාවනා, සත්තවිධබොජ්ඣඞ්ගවිජ්ජාවිමුත්තිපාරිපූරිහෙතුතෝ ආනාපානෙසු පඨමඅනාපානභාවනා විසෙසතෝ සමාධිපධානාති සා[1] චතුත්ථධම්මපදෙන සඞ්ගහිතා. චතුධාතුවවත්ථානවසෙන අධිගතානිපි එත්තෙව සඞ්ගහෙතබ්බානි සියුං; පඤ්ඤූපධානතාය පන න සඞ්ගහිතානි. (23)

ධම්මසම්භූතෙසු පඨමං අවෙලකපට්ඨපදං එතරහි ච දුක්ඛභාවතෝ, අනාගතෙපි අපායදුක්ඛවට්ටදුක්ඛාවහතෝ. **අවෙලකපට්ඨපදන්ති** ච නිදස්සනමත්තං දට්ඨබ්බං ඡන්නපරිබ්බාජකානමපි උභයදුක්ඛාවහපටිපත්තිදස්සනතෝ. **දුතියං -පෙ- බ්‍රහ්මචරියවරණං** එතරහි සතිපි දුක්ඛෙ ආයතිං සුඛාවහත්තා. **කාමෙසු පාහබ්‍යතා** යථාකාමං කාමපරිභොගෝ. **අලභමානසඤ්ඤීති** පි-සද්දෙන කෝ පන වාදෙ ලභමානසඤ්ඤාති දස්සෙති. (24)

දුස්සීල්‍යාදිපාපධම්මානං බහනං පටිබාහනං **බාහිතෙය්‍යා;** සෝ පන සීලාදි එවාති ආහ **"ගුණතෙය්‍යා බාහිතෙය්‍යා"**ති. ගුණවිසයතාය **බාහි**-සද්දස්ස ගුණත්ථතා වෙදිතබ්බා. **විමුත්තිනික්ඛන්තෙය්‍යාති** පටිපක්ඛතෝ සුට්ඨු විමුත්තතා ගුණධම්මා අධිප්පෙතා; න අවිමුත්තතා; නාපි විමුච්චමානාති නෙහි සහ දෙසනං ආරුළ්හා සීලක්ඛන්ධාදයොපි තයොති ආහ **"ඵලසීලං අධිප්පෙතං, චතූසුපි ඣානෙසු ඵලමෙව වුත්ත"**නති ච; එතෙනෙව වෙත්ථ **විමුත්තිනික්ඛන්තෙය්‍යාති** ඵලපරියාපන්නා සම්මාසඞ්කප්පවායාමසතියො අධිප්පෙතානි වෙදිතබ්බං. (25)

උපක්ලෙසමහනතෙන සම්පයුත්තධම්මානං තත්ථ විරභාවෙන පවත්තනතෝ; එතෙනෙව අහිරිකඅනොත්තප්පානමපි සච්ඡයෙ බලත්තෙය්‍ය සිද්ධා වෙදිතබ්බා. න හි තෙසං පටිපක්ඛෙහි අකම්පියත්තෙය්‍ය එකන්තිකෝ. හිරොත්තප්පානඤ්හි අකම්පියත්තෙය්‍ය සාතිසයෝ කුසලධම්මානං මහාබලභාවතෝ, අකුසලානඤ්ච දුබ්බලභාවතෝ. තෙනාහ භගවා "අබලා නං බලීයන්ති; මද්දන්තෙන නං පරිස්සය"ති[2] බොධිපක්ඛියධම්මවසෙනායං දෙසනාති **"සම්මප්පධානාදිමග්ගවසෙනා"**ති වුත්තං. (26)

අධීති උපසග්ගමත්තං; න "අධිචිත්ත"න්තිආදීසු[3] විය අධිකාරාදිඅත්ථං. කරණාධිකරණභාවසාධනවසෙන අධිට්ඨාන-සද්දස්ස අත්ථං දස්සෙන්තෝ **"තෙන වා"**තිආදිමාහ. **තෙන** අධිට්ඨානෙන **නිට්ඨන්ති** අත්තනෝ සම්මාපටිපත්තියං ගුණාධිකා පුරිසා, තෙ එව **තත්ථ** අධිට්ඨානෙ **නිට්ඨන්ති** සම්මාපටිපත්තියා, **ඣානමෙව** අධිට්ඨානමෙව සම්මාපටිපත්තියන්ති යොජනා. **පඨමෙන** අධිට්ඨානෙන. **අග්ගඵලපඤ්ඤූති** උක්කට්ඨනිද්දෙසොයං. **කිලෙසූපසමොති** කිලෙසානං අච්චන්තවූපසමෝ. පඨමෙන නයෙන අධිට්ඨානානි එකදෙසතොව ගහිතානි; න නිප්පදෙසතොති නිප්පදෙසතොව තානි දස්සෙතුං **"පඨමෙන වා"**තිආදි වුත්තං. **"ආදිං ඣානං"**ති එතෙන ඣානානිඤ්ඤූපඤ්ඤූසෙඛවව මග්ගපඤ්ඤූඤ්ඤූව සඞ්ගණ්හාති. **චවිඤ්ඤවං ආදිං ඣානන්ති** ආදි-සද්දෙන විරතිසචවං සඞ්ගණ්හාති. තතියෙන ආදි-සද්දෙන කිලෙසානං ඒතිඣකාමපරිච්චාගං, පරියුට්ඨානපරිච්චාගං, හෙට්ඨිමමග්ගෙහි

1 කා (?) 2. බු 1-399, බු 7-9, 14, බු 10-6 පිටෙස්සු. 3. බු 1-41 පිටෙ.

අනුසයපරිච්චාගඤ්ච සඞ්ගණ්හාති. **"වික්ඛම්භිතෙ කිලෙසෙ"**ති එතෙන සමාපත්තීහි කිලෙසානං වික්ඛම්භනවසෙන වූපසමං වත්වා ආදි-සද්දෙන හෙට්ඨිමමග්ගෙහි කාතබ්බං තෙසං සමුච්ඡෙදවසෙන වූපසමං සඞ්ගණ්හාති. **අරහත්තඵලපඤ්ඤා තාදිතා** උක්කට්ඨනිද්දෙසතොව; අඤ්ඤථා වච්චසච්චාදීනම්පි ගහණං සියා. නිබ්බානඤ්ච අසම්මොහධම්මතාය උත්තමට්ඨෙන **සච්චං, සබ්බසඞ්කිලෙසපරිච්චාගනිමිත්තතාය චාගොති, සබ්බසඞ්ඛාරූපසම**භාවතො **උපසමොති** ච විසෙසතො වත්තබ්බතං අරහතීති ථෙරස්ස අධිප්පායො. පකට්ඨඤාණඵලතාය **පඤ්ඤා,** අනවසෙසතො කිලෙසානං වජ්ජනෙන ච වූපසමනෙන ච උපපන්නත්තා **චාගො උපසමොති** ච විසෙසතො අග්ගඵලඤ්ඤණං වුච්චතීති ථෙරො ආහ **"සෙසෙහි අරහත්තඵලපඤ්ඤා තාදිතා"**ති. (27)

පඤ්චබ්‍යාකරණාදිචතුක්කවණ්ණනා

312. **කාළකණ්ණී** මලීනං, චිත්තස්ස අපභස්සරභාවකරණන්ති අත්ථො. තං පනෙත්ථ කම්මපථප්පත්තමෙව අධිප්පෙතන්ති ආහ **"දසඅකුසලකම්මපථකම්ම"**නති. කණ්හාභිජාතිහෙතුතො වා **කණ්හං.** තෙනාහ **"කණ්හවිපාක"**නති. අපායූපපත්ති, මනුස්සෙසු ච දුග්ගතියං **කණ්හවිපාකො.** අයං තස්ස තම්භාවො වුත්තො. **නිබ්බත්තනතොති** නිබ්බත්තාපනතො. **පණ්ඩරන්ති** ඔදාතං; චිත්තස්ස පභස්සරභාවකරණන්ති අත්ථො. සුක්කාභිජාතිහෙතුතො වා **සුක්කං.** තෙනාහ "සුක්කවිපාක"නති. සග්ගූපපත්ති, මනුස්සෙසු සොභග්ගියඤ්ච **සුක්කවිපාකො.** අයං තස්ස ජොතිභාවො වුත්තො. **උක්කට්ඨනිද්දෙසෙන** පන **"සග්ගෙ නිබ්බත්තනතො"**ති වුත්තං; නිබ්බත්තාපනතොති අත්ථො. **මිස්සකත්තම්මන්ති** කාලෙන කණ්හං, කාලෙන සුක්කන්ති එවං මිස්සකවසෙන කතකම්මං. **"සුඛදුක්ඛවිපාක"**නති වත්වා තත්ථ සුඛදුක්ඛානං පවත්තිආකාරං දස්සෙතුං **"මිස්සකත්තම්මඤ්හී"**තිආදි වුත්තං. **කම්මස්ස කණ්හසුක්කසමඤ්ඤා** කණ්හසුක්කාභිජාතිහෙතුතායාති අපචයගාමිතාය තදුභයවිද්ධංසකස්ස කම්මක්ඛයකරකම්මස්ස ඉධ සුක්කපරියායොපි න ඉච්ඡිතොති ආහ **"උභය -පෙ- අයමෙත්ථ අත්ථො"**ති. තත්ථ **උභයවිපාකස්සා**ති යථාධිගතස්ස උභයවිපාකස්ස. සම්පත්තිභවපරියාපන්නා හි විපාකො ඉධ "සුක්කවිපාකො"ති අධිප්පෙතො; න අච්චන්තපරිසුද්ධා අරියඵලවිපාකො. (29)

පුබ්බනිවාසො, සත්තානං චුතූපපාතො ච **පච්චක්ඛකරණෙන සච්ඡිකාතබ්බා;** ඉතරෙ **පච්ච්ලාභෙන,** අසම්මොහපටිවෙධවසෙන **පච්චක්ඛකරණෙන** ච **සච්ඡිකාතබ්බා.** නනු ච පච්චවෙක්ඛණාපෙත්ථ පච්චක්ඛතො පවත්තන්තීති? සච්චං පච්චක්ඛතො පවත්තන්ති සරූපදස්සනතො; න පන පච්චක්ඛකරණවසෙන පවත්තන්ති පච්චක්ඛකාරීනං පිට්ඨිවත්තනතො. තෙනාහ **"කායෙනා"**තිආදි. (30)

ඔහනන්තීති හෙට්ඨා කත්වා හනන්ති ගමෙන්ති. තථාභූතා ච අධො සීදන්තීති නාමාති ආහ **"ඔසීදාපෙන්තී"**ති. කාමනට්ඨෙන කාමෙ ච සො යථාවුත්තෙනනට්ඨෙන ඔඝො චාති, කාමෙසු ඔඝොති වා **කාමොඝො.** භවොඝො නාම භවරාගොති දස්සෙතුං "රූපාරූපභවෙසූ"තිආදි වුත්තං. තත්ථ පඨමො උපපත්තිභවෙසු රාගො; දුතියො කම්මභවෙසු; තතියො භවද්විධිසහගතො. යථා රඤ්ඤනට්ඨෙන රාගො; එවං ඔහනට්ඨෙන "ඔඝො"ති වුත්තො. (31)

යොජෙන්තීති කම්මං විපාකෙන, භවාදිං භවන්තරාදීහි දුකෙඛ සත්තෙ යොජෙන්ති සට්ටෙන්ති **යොගා. ඔඝා විය වෙදිතබ්බා** අත්ථතො කාම-යොගාදිභාවතො. (32)

විසංයොජෙන්තීනි පටිපන්නං පුග්ගලං කාමයොගාදිතො වියොජෙන්ති. සංකිලෙසකරණං යොජනං **යොගො;** ගන්ථිකරණං,[1] සඞ්ඛලිකවක්කලිකානං විය පටිබන්ධනාකරණං වා ගන්ථනං ගන්ථො; අයමෙතෙසං විසෙසො. **පලිබුඣන්තීනි** නිස්සරිතුං අපපදුනවසෙන න මුඤ්චන්ති විබන්ධන්ති. **ඉදමෙවාති** අත්තනො යථාඋපට්ඨිතං සස්සතවාදිකං වදති. **සච්චන්ති** භූතං. (33,34)

භුසං, දළහත්ථෙ ආරම්මණං ආදියන්ති එතෙහීති **උපාදානානි.** යං පන තෙසං තථාගහණං; තම්පි අත්ථතො ආදානමෙවාති ආහ **"උපාදානානීති ආදානගහහණානී"**ති. **ගහණට්ඨෙනාති** කාමනවසෙන දළහං ගහණට්ඨෙන. පුන **ගහණට්ඨෙනාති** මිච්ඡාභිනිවිසනාවසෙන දළහං ගහණට්ඨෙන. **ඉමිනාති** ඉමිනා සීලවතාදිනා. **සුද්ධිනි** සංසාරසුද්ධි. **එතෙනාති** එතෙන දිට්ඨිගා-හෙන. **"අත්තා"**ති පඤ්ඤපෙන්තො **වදති චෙව** අභිනිවෙසනවසෙන **උපාදියති ච.** (35)

යවන්ති තාහි සත්තා අමිස්සිතාපි සමානජාතිතාය මිස්සිතා විය හොන්තීති **යොනියො;** තා පන අත්ථතො අණ්ඩාදිඋපපත්තිට්ඨානවිසිට්ඨා ඛන්ධානං භාගසො පවත්තිවිසෙසාති ආහ **"යොනියොති ඛොට්ඨාසා"**ති. **සයනසම්මන්ති** පුප්ඵසන්ථරාදිසයනසම්මං තත්ථ වා තෙ සයිතා ජායන්තීති **සයනග්ගහණං.** තයිදං මනුස්සානං, භුම්මදෙවානඤ්ච වසෙන ගහෙතබ්බං. පුනිමචඡාදිසු කිමයො නිබ්බත්තන්ති. **උපපත්තිතා විය** උපපජ්ජවසෙන පත්තිතා විය. බාහිරපච්චයනිරපෙක්ඛතාය වා උපපත්තිනෙ සාධුකාරිනො **ඔපපාතිකා;** තෙ එව ඉධ **"ඔපපාතිකා"**ති වුත්තා. දෙවමනුස්සෙසූති එත්ථ යෙ දෙවෙ සඤ්ඤාය දෙවග්ගහණං; තෙ දස්සෙන්තො **"භුම්මදෙවෙසූ"**ති ආහ. (36)

අත්තනො සන්තිසමෙත්වාසෙන ආහාරූපපත්තියා මරණතො **පඨමො ඛිඩ්ඩාපදොසිකත්තවාසෙනා"**ති වුත්තං. අත්තනො, පරස්ස ච මනොපදොසවසෙන මරණතො **"තතියො මනොපදොසිකත්තවාසෙනා"**ති වුත්තං. **නෙව අත්ත-සඤ්චෙතනාය මරන්ති; න පරසඤ්චෙතනාය** කෙවලං පුඤ්ඤකම්මයෙනෙව මරණතො; තස්මා **චතුත්ථකා** -පෙ- **වෙදිතබ්බා.** (38)

දක්ඛිණාවිසුද්ධාදිචතුක්කවණ්ණනා

313. දානසඞ්ඛාතා **දක්ඛිණා;** න දෙය්‍යධම්මසඞ්ඛාතා **විසුජ්ඣනා** මහාජුතිකතා; සා පන මහාඵලතාය වෙදිතබ්බාති ආහ **"මහප්ඵලා හොන්තී"**ති. (39)

අනභියාචනන්ති අසාධුනං. තෙ පන නිහීනාචාරා හොන්තීති ආහ **"ලාමකාන"**න්ති. **චොහාරාති** සඞ්ඛාහාරා අභිලාපා වා; අත්ථතො තථාපවත්තා චෙතනා. තෙනාහ **"එක්ක චා"**තිආදි. (41-46)

අත්තත්තපාදිචතුක්කවණ්ණනා

314. තෙසු **අචෙලකොති** නිදස්සනමත්තං ඡන්නපරිබ්බාජකානම්පි අත්තකිලමථං අනුයුත්තානං ලබ්භනතො. (47)

න සීලාදිසම්පන්නොති සීලාදීහි ගුණෙහි අපරිපුණ්ණො. (48)

1. ගන්ථකරණං (මූල පි 1-53 පිටෙ)

තමෝ අපකාසභාවෙන තමෝභූතෝ. තෙනාහ **"අන්ධකාරභූතෝ"**ති; අන්ධකාරං විය භූතෝ ජාතෝ අපකාසභාවෙන, අන්ධකාරත්තං වා පත්තොති අත්ථෝ. **තමමෙවාති** වුත්තලක්ඛණං තමමෙව. **පරං** පරතෝ **අයනං ගති** නිට්ඨාති අත්ථෝ. **"නිවෙ-පෙ-නිබ්බත්තනිට්ඨා"**ති එතෙන තස්ස තමභාවං දස්සෙති; **"තිණ්ණ දුච්චරිතානි පරිපූරෙති"**ති එතෙන තමපරායනභාවං අපකාසභාවාපත්තිතෝ. **තථාවිධෝ හුත්වාති** නිවෙ-පෙ- නිබ්බත්තෙත්වා. **"තිණ්ණ සුචරිතානි පරිපූරෙති"**ති එතෙන තස්ස ජෝතිපරායනභාවං දස්සෙති පකාසභාවාපත්තිතෝ. ඉත්තරද්වයෙ වුත්තනයානුසාරෙන අත්ථෝ වෙදිතබ්බෝ. (49)

ම-කාරෝ පදසන්ධිමත්තං "අඤ්ඤමඤ්ඤ"න්තිආදීසු[1] විය. **චතූහි වාතෙහීති** චතූහි දිසාහි උට්ඨිතවාතෙහි. **පරප්පවාදෙහීති** පරෙසං දිට්ඨිගතිකානං වාදෙහි. "අකම්පියෝ"ති වත්වා තත්ථ කාරණමාහ **"අවල-සද්ධායා"**ති; මග්ගෙනාගතසද්ධාය. **පතනුභූතත්තාති** එත්ථ ද්වීහි කාරණෙහි පතනුභාවෝ වෙදිතබ්බෝ අභිවුප්පත්තියා, පරියුට්ඨානමන්දතාය ච. සකදාගාමිස්ස හි වට්ටානුසාරිමහාජනස්ස විය කිලෙසා අභිණ්හං න උප්පජ්ජන්ති; කදාචි කරහචි උප්පජ්ජන්ති. උප්පජ්ජමානා ච වට්ටානුසාරි-මහාජනස්ස විය මද්දන්තා අභිභවන්තා න උප්පජ්ජන්ති; දළ්හේ පන මග්ගෙහි පහීනත්තා මන්දා මන්දා තනුකාකාරා උප්පජ්ජන්ති. ඉති කිලෙසානං පතනුභාවෙන ගුණසොභාය ගුණසොරච්චෙන **සකදාගාමී සමණපදුමෝ නාම. රාගදෙසානං** අභාවාති ගුණච්කාසච්ඡන්දානං සබ්බසෝ රාගදෙසානං අභාවෙන. **ඛිප්පමෙව පුප්ඵිස්සතීති** අග්ගමග්ගච්ඡ-සනෙන නච්චිරස්සෙව අනවසෙසගුණසොභාපාරිපූරියා පුප්ඵිස්සති. තස්මා **අනාගාමී සමණපුණ්ඩරීකෝ නාම. "පුණ්ඩරීකෝ"**නාති හි රත්තකමලං වුච්චති. තං කිර ලහුං පුප්ඵිස්සති. **'පදුම'**න්ති සෙතකමලං; තං චිරෙන පුප්ඵිස්සතී"ති වදන්ති. **ගණ්ඨකාරකිලෙසානන්ති** චිත්තස්ස බන්ධභාවකරානං උද්ධම්භාගියකිලෙසානං සබ්බසෝ **අභාවා සමණසුඛුමාලෝ නාම** සමණ-භාවෙන පරමසුඛුමාලභාවාපත්තිතෝ. (50)

චතුක්කවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතා ච පඨමභාණවාරවණ්ණනා.

පඤ්චකවණ්ණනා

315. සච්චෙසු විය අරියසච්චානි බන්ධෙසු උපාදානක්ඛන්ධා අත්තෝගධානි බන්ධෙසු ලොකියලොකුත්තරවසෙන විභාගං දස්සෙත්වා ඉතරෙසු තදභාවතෝ **"උපාදානක්ඛන්ධා ලොකියාවා"**තිආහ. (2)

ගණ්හන්තබ්බානි උප්පජ්ජිතබ්බා. යථා හි කම්මභවෝ පරමත්ථතෝ අසන්තිපි කාරකෙ පච්චයසාමග්ගියා සිද්ධෝ "තංසම්බන්ධිනා සන්තානලක්ඛණෙන සත්තෙන කතෝ"ති වොහරියති; එවං උප්පත්තිභවලක්ඛණා ගතියෝ පරමත්ථතෝ අසන්තිපි ගමකෙ තංතංකම්මවසෙන යෙහි තානි කම්මානි "කතානී"ති වුච්චන්ති; තෙහි "ගණ්හන්තබ්බා"ති වොහරියන්ති. යස්ස උප්පජ්ජන්ති; තං බ්‍රූහන්තෙනා එව උප්පජ්ජන්තීති **අයෝ**; සුඛං. **නත්ථි** එත්ථ අයොති **නිරයෝ.** තතෝ එව අස්සාදෙතබ්බං එත්ථ නත්ථීති **"නිරස්සාදෝ"**ති

1. බු 1-374 පිට්ඨෙ සුත්තනිපාතෙ.

ආහ. අවීචිආදිඛකාසෙපි නිරයසඳ්දෙ නිරුළෙහාති ආහ **"සහොකාසෙන බහිා කථිතා"**ති. සූරියවිමානාදිඛකාසවිසෙසෙපි ලොකෙ දෙව සඳ්දෙ නිරුළෙහාති ආහ **"චතුසෙට්ඨ ඛකාසෙපී"**ති. (4)

ආවාසෙති විසයෙ භුම්මං. **පෙතො වා අජගරො වා හුත්වා නිබ්බත්තනති** ලඟාවිත්තතාය, හීනජඞ්ඝාසයතාය ච. තෙහි තෙහි කාරණෙහි **ආදීනවං** දසෙසත්වා **යථා අඤ්ඤත්ර න ලභනති; එවං කරොති** අත්තනො විසමනිසසිතතාය, බලවනිසසිතතාය ච. වණ්ණමච්ඡරියෙන අත්තනො එව වණ්ණං වණෙණ්ති; පරෙසං වණෙණ්ණ[1]. "කිං වණෙණ්ණ එසො"ති තං තං දොසං වදති. පටිවෙධඛමෙමා අරියානංයෙව හොති; තෙ ව තං න මච්ඡරායන්ති මච්ඡරියසස සබ්බසො පහීනත්තාති තසස අසමභාවො එවාති ආහ **"පරියත්තිධම්මෙම"**තිආදි. "අයං ඉමං ධම්මං උග්ගහෙත්වා අඤ්ඤථා අත්ථං විපරිවත්තෙත්වා නසෙසසසති"ති **ධම්මානුග්ගහෙන න දෙති.** "අයං ඉමං ධම්මං උග්ගහෙත්වා උද්ධතො උන්නළො අවූපසන්තචිත්තො අපුඤ්ඤං පසවිසසති"ති **පුග්ගලානුග්ගහෙන න දෙති. න තං** අදුනං **මච්ඡරියං** මච්ඡරියලක්ඛණසෙසව අභාවතො. (5)

චිත්තං නිවාරෙන්තීති ඣානාදිවසෙන උපපජ්ජනක්ඛං කුසලචිත්තං නිසෙධෙන්ති තථාසස උපපජ්ජිතුං න දෙන්ති. **නීවරණප්පහෙනානි** නීවරණාවත්ථා. **"අරහත්තමග්ගවජ්ඣා"**ති එතෙන භවරාගානුසයසසපි නීවරණභාවං අනුජානාති; තං චිවාරෙතබ්බං. කිමෙත්ථ චිවාරෙතබ්බං? "ආරුප්පෙ කාමච්ඡන්දනීවරණං පටිච්ච ථිනමිද්ධනීවරණ"නන්ති[2] ආදිවචනතො න ඉදං "පරියායෙන වුත්ත"නන්ති සක්කා වත්තුං සබ්බසමපි හෙතුමක-ඛම්මානං කාමනීයට්ඨෙන කාමභාවතො භවරාගසසපි කාමච්ඡන්දභාවසස ඉච්ඡිතත්තා. තසමා "කාමච්ඡන්දෙ නීවරණප්පත්තෙනා"ති භවරාගානුසයමාහ. සො හි අරහත්තමග්ගවජ්ඣා. "යා තසමිං සමයෙ චිත්තසස අකල්‍යතා"ති[3]-ආදිවචනතො **ථිනං චිත්තගෙලඤ්ඤං.** තථා "යා තසමිං සමයෙ වෙදනාක්ඛන්ධසසා"ති[4]ආදිවචනතො **මිද්ධං ඛණ්ඩිත්තායගෙලඤ්ඤං.** එත්ථ ච චිත්තගෙලඤ්ඤෙනෙව චිත්තසෙසව අකල්‍යතා; ඛණ්ඩිත්තායගෙලඤ්ඤෙන පන රූපකායසසපි ථිනමිද්ධසස නිදුහෙතුත්තා. **තථා උද්ධච්චන්ති** උද්ධච්චසස අරහත්තමග්ගවජ්ඣතං උපසංහරති තථා-සද්දෙන; න උභයතං. න හි තසස තාදිසී උභයතා අත්ථි. යං පන කෙචි වදන්ති "පුථුජ්ජනසන්තානවුත්ති සෙක්ඛසන්තානවුත්තී"ති; තං ඉධ අනුපයොගි සෙක්ඛසන්තානවුත්තිනො එව වෙත්ථ අධිප්පෙතත්තා. (6)

සංයොජනෙහීති සංයොජනෙහි. "ඔරම්භාගියානි උද්ධම්භාගියානී"ති විසෙසං අනාමසිත්වා "සංයොජනානී"ති සාධාරණතො පදුද්ධාරෙ ඉදානි වුච්චමාන-චතුක්කානුච්ඡවිකතාවසෙන; කසසචිපි කිලෙසසස අච්චන්තමප්පහීනත්තා කථඤ්චිපි අවිනිපාතෙය්‍යතාමූලත්තා කාමභවෙ අජ්ඣත්තගහණසස විසෙසපච්චයත්තා ඉමෙසං සත්තානං අබ්භන්තරට්ඨෙන **අත්තා** නාම. රූපාරූපභවෙ තබ්බිපරියායතො **බහි** නාම. තථා හි යසස ඔරම්භාගියානි සංයොජනානි අපහීනානි; **සො** අජ්ඣත්තසංයොජනො වුත්තො; යසස තානි පහීනානි; සො බහිද්ධාසංයොජනො; තසමා අඤ්ඤො අසමුච්ඡින්නබන්ධනතාය, බහි ච පවත්තමානභවඞ්ගසන්තානතාය **අත්තානබද්ධා බහිසඤ්ඤිතා නාම.** නිරන්තරපවත්තභවඞ්ගසන්තානවසෙන හි සඤ්ඤිතවොහාරෙ. කාමං නෙසං

1. න පරෙසං වණ්ණං (?)
2. අභි 10-300 පිටෙ පඨානෙ.
3. අභි 1-233 පිටෙ.
4. අභි 1-24 පිටෙ.

බන්ධනමපි අසමූචිජ්ජන්තං; අනෙතාබන්ධනස්ස පන ථූලත්තාය එවං වුත්තං. තෙනාහ **"නෙසඤ්හි කාමභවෙ බන්ධන"**න්ති. ඉමිනා නයෙන සෙසද්වයෙපි අත්ථො වෙදිතබ්බො. අසමූචිජ්ජන්තෙසු ච ඔරම්භාගියසංයොජනියෙසු ලද්ධපච්චයෙසු උද්ධම්භාගියසංයොජනානි අගණ්හන්තුපගානි හොන්තීති. අරියානංයෙව වසෙනෙත්ථ වත්තුකාමස්ස උද්ධච්චත්තා ලබ්භමානාපි පුථුජ්ජනා න උද්ධටා. (7-8)

සික්ඛාතොට්ඨාණෙති සික්ඛිතබ්බභාගෙ. පඤ්ඤා සික්ඛා එතෙනාති **සික්ඛාපදං;** සික්ඛාය අධිගමුපායොති. **ආගතාගෙව;** තස්මා තත්ථ ආගතනයෙනෙව වෙදිතබ්බානි අධිප්පායො. (9)

අභබ්බට්ඨානාදිපඤ්චකවණ්ණනා

316. **දෙසනාසීසමෙවාති** දෙසනාපදෙසො එව; තස්මා **සොතාපන්නාදයොපි අභබ්බා.** යදි එවං කස්මා තථා දෙසනාති ආහ **"පුථුජ්ජනබීණාසවාන"**න්තිආදි. (10)

ඤාතිබ්‍යසනෙ යෙසං ඤාතීනං විනාසො; තෙසං භිතසුඛං විද්ධංසෙති; තස්මා **බ්‍යසනීති**[1] **බ්‍යසනං.** භොගබ්‍යසනෙපි එසෙව නයො. රොගබ්‍යසනාදීසු පන "යස්ස රොගො"තිආදිනා යොජෙතබ්බං. **නෙව අකුසලානි** අසඞ්කිලිට්ඨසභාවත්තා. **න තිලක්ඛණාහතානි** අභාවධම්මත්තා. ඉතරං පන වුත්තවිපරියායතො **අකුසලං, තිලක්ඛණාහතඤ්ච.** (11)

ගුණෙහි සම්බුද්ධභාවා **සම්පදා.** (12)

වත්ථුසන්දස්සනාති යස්මිං වත්ථුස්මිං තස්ස ආපත්ති; තස්ස සරූපතො දස්සනා. **ආපත්තිසන්දස්සනාති** යං ආපත්තිං සො ආපන්නො; තස්සා දස්සනා. **සංවාසපටික්ඛෙපොති** උපොසථපවාරණාදිසංවාසස්ස පටික්ඛිපනං අකරණං. **සාමීචිපටික්ඛෙපොපා** අභිවාදනාදිසාමීචිකිරියාය අකරණං. **චොදයමානෙනාති** චොදෙන්තෙන. **චුදිතකස්ස කාලොති** චුදිතකස්ස පුග්ගලස්ස චොදෙතබ්බකාලො. **පුග්ගලන්ති** චොදෙතබ්බං පුග්ගලං. **උපපරික්ඛිතබ්බාති** "අයං චුදිතකලක්ඛණෙ තිට්ඨති; න තිට්ඨතී"ති වීමංසිතබ්බා. **අයසං ආරොපෙති** "ඉමෙ මං අබ්භූතෙන අබ්භාචික්ඛන්තා අනයබ්‍යසනං ආපාදෙන්තී"ති භික්ඛූනං අයසං උප්පාදෙති. (15)

පධානියඞ්ගපඤ්චකවණ්ණනා

317. පදහන්තීති **පදහනෙ;** භාවනමනුයුඤ්ජන්තා යොගී; තස්ස භාවො භාවනානුයොගො **පදහනභාවෙ.** පධානමස්ස අත්ථීති පධානිකො, කකාරස්ස ය-කාරං කත්වා **"පධානියො"**ති වුත්තං. අභිනීහාරතො පට්ඨාය ආගතත්තා"ති වුත්තත්තා පච්චෙකබොධිසත්තසාවකබොධිසත්තානමපි පණිධානතො පභුති ආගතා සද්ධා ආගමනසද්ධා එව; උක්කට්ඨනිද්දෙසෙන පන **"සබ්බඤ්ඤුබොධිසත්තානං"**නන්ති වුත්තං. අධිගමතො සම්පයුත්තත්තා අගහමග්ගඵලසම්පයුත්තාපි **අධිගමනසද්ධා නාම;** යා සොතාපන්නස්ස අභඟභාවෙන වුත්තා. **අවලභාවෙනාති** පටිපක්ඛෙන අනභිභවනීයත්තා නිච්චලභාවෙන. **ඔකප්පනන්ති** ඔකප්පනද්විධා පකප්පනද්විධා අධිමුච්චනං. **පසාදුප්පත්තීති** පසාදනීයෙ වත්ථුස්මිං පසීදනමෙව. **සුප්පටිවිද්ධන්ති** සුට්ඨු පටිවිද්ධං; යථා නෙන පටිවෙධෙන සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං හත්ථගතං අහොසි;

1. වියඤ්ඤනීති. (අට්ඨකථායං)

තථා පටිවිද්ධං. යස්ස බුද්ධසුබුද්ධතාය සද්ධා අචලා අසම්පවෙධී; තස්ස ධම්මසුධම්මතාය, සඞ්ඝසුපටිපන්නතාය ච සද්ධා න තථාති අට්ඨානමේතං අනවකාසෝ. තෙනාහ භගවා "යෝ හිකඛවෙ බුද්ධෙ පසන්නෝ; ධම්මෙ සෝ පසන්නෝ; සංඝෙ සෝ පසන්නෝ"තිආදි. **පඨානවීරියං ඉජ්ඣති** "අද්ධා ඉමාය පටිපදාය ජරාමරණතෝ මුච්චිස්සාමී"ති සක්කච්චං පදහනතෝ.

අපප-සද්දෝ, අභාවත්ථෝ "අපප-සද්දස්ස -පෙ- ඛෝ පනා"තිආදිසු වියාති ආහ **"අරොගෝ"**ති. **සමවෙපාකිනියා**ති යථා භුත්තමාහාරං සම්මාකාරෙනෙව පච්චනසීලාය. දළහං කත්වා පච්චනන්ති හි ගහණී සොර-භාවෙන පිත්තවිකාරාදිවසෙන රොගං ජනෙති; සිථිලං කත්වා පච්චනන්ති මන්දභාවෙන වාතවිකාරාදිවසෙන. තෙනාහ **"නාතිසීතාය නාච්චුණ්හාය"**ති ගහණිතෙජස්ස මන්දතික්ඛභාවසෙන සත්තානං යථාක්කමං සීතුණ්හසහ-ගතානි ආහ **"අතිසීතගහණී හොති"**තිආදි. යාථාවතෝ අච්චයදෙසනා අත්තනෝ ආවිකරණං නාමාති ආහ **"යථාභූතං අත්තනෝ අගුණං පකාසෙතා"**ති. **උදයත්ථගාමිනියා**ති සඞ්ඛාරානං උදයං, වයඤ්ච පටි-විජ්ඣනසීලායාති අයමෙත්ථ අත්ථොති ආහ **"උදයඤ්චා"**තිආදි. **පරිසුද්ධායා**ති නිරුපක්කිලෙසාය. **නිබ්බිජ්ඣිතුං සමත්ථායා**ති තදඞ්ගවසෙන අවසෙසං පජහිතුං සමත්ථාය. **තස්ස තස්ස දුක්ඛස්ස භයගාමිනියා**ති යං දුක්ඛං ඉමස්මිං ඤාණෙ අනධිගතෙ පවත්තාරහං; අධිගතෙ න පවත්තති; තං සන්ධාය වදති. තථාහෙස යොගාවචරෝ "වූළසොතාපන්නෝ"ති වුච්චති. (16)

සුද්ධාවාසාදිපඤ්චකවණ්ණනා

318. **"සුද්ධං ආවසිංසූ"**තිආදිනා අද්ධත්තයෙපි තෙසං සුද්ධාවාස-පරියායෝ අබ්‍යභිචාරිනී දස්සෙති. **කිලෙසමලරහිතානී**ති නාමකායපරිසුද්ධිං වදන්තෝ එව රූපකායපරිසුද්ධිම්පි අත්ථතෝ දස්සෙති. තෙනාහ **"අනාගාමිඛීණාසවා"**ති. (17)

ආයුනෝ මජ්ඣන්ති අවිහාදීසු යත්ථ යත්ථ උප්පන්නෝ; තත්ථ තත්ථ ආයුනෝ මජ්ඣං **අනනිකඛමිත්වා.** **අනන්තරාවා**ති තස්ස අනන්තරාව ඔරමෙව. **මජ්ඣං උපනච්චා**ති ආයුනෝ මජ්ඣං අතික්ච. තෙනාහ **"අතික්කමිත්වා"**ති. **අප්පයොගෙනා**ති අනුස්සහනෙන. **අකිලමන්තෝ**ති අකිලන්තෝ. **සුඛෙනා**ති අකිච්ඡෙන. උද්ධං වාහිභාවෙන උද්ධමස්ස තණ්හාසොතං, වට්ටසොතඤ්චාති **උද්ධං සොතෝ;** උද්ධං වා ගන්ත්වා පවිලීනතබ්බතෝ උද්ධමස්ස මග්ග-සොතන්ති **උද්ධංසොතෝ.** අකනිට්ඨං ගච්ඡතීති **අකනිට්ඨගාමී.** **සොඛෙත්වා**ති තත්ථ තත්ථ උප්පජ්ජන්තෝ තෙ තෙ දෙවලොකෙ සොඛෙන්තෝ විය හොතීති වුත්තං **"චතූසු දෙවලොකෙසු සොඛෙත්වා"**ති. තත්ථ තත්ථ වා උප්පජ්ජිත්වා පුන අනුපපජ්ජනාරහභාවෙනෙව තත්ථපි ගච්ඡන්තෝ දෙවූපපත්තිභවසඞ්ඛාතෙ අත්තනෝ ඛන්ධලොකෙ භවරාගමලං විසොධෙත්වා විකඛමෙත්වා. අයඤ්හි අවිහෙසු කප්පසහස්සං වසන්තෝ අරහත්තං පත්තුං අසක්කුණිත්වා අතපපං ගච්ඡති; තත්ථපි දෙ කප්පසහස්සානි වසන්තෝ අරහත්තං පත්තුං අසක්කුණිත්වා සුදස්සං ගච්ඡති; තත්ථපි චත්තාරිකප්ප-සහස්සානි වසන්තෝ අරහත්තං පත්තුං අසක්කුණිත්වා සුදස්සිං ගච්ඡති; තත්ථපි අට්ඨකප්පසහස්සානි වසන්තෝ අරහත්තං පත්තුං අසක්කුණිත්වා අකනිට්ඨං ගච්ඡති; තත්ථ වස්සන්තෝ අග්ගමග්ගං අධිගච්ඡති. (18)

චෙතොඛිලපඤ්චකවණ්ණනා

319. **චෙතොඛිලා** නාම අත්තනෝ විචිකිච්ඡා, කොධෝ ච; තෙ පන යස්මිං සන්තානෙ උප්පජ්ජන්ති; තස්ස ඛරභාවෝ කක්කළභාවෝ හුත්වා උපනිට්ඨන්ති; පගෙව අත්තනා සම්පයුත්තචිත්තස්සාති ආහ **"චිත්තස්ස ථද්ධභාවෝ"**ති. යථා ලක්ඛණපාරිපූරියා ගහිතාය සබ්බා සද්ධාරූපකායසිරී ගහිතාව නාම හොති; එවං සබ්බඤ්ඤුතාය සබ්බා ධම්මකායසිරී ගහිතා එව නාම හොතීති තදුභයවත්ථුකමෙව කඞ්ඛං දස්සෙන්තෝ **"සත්ථරි කඞ්ඛමානෝ"**තිආදිමාහ. ආතපති කිලෙසෙතීති **ආතපං**; සම්මාවායාමොති ආහ **"ආතපස්සායන්ති විරියකරණත්ථාය"**ති. **පුනප්පුනං** යොගායාති භාවනං පුනප්පුනං යුඤ්ජනාය. **සන්තතිකිරියායාති** භාවනාය නිරන්තරප්පයොගාය. "පටිවෙධධම්මෙ කඞ්ඛමානෝ"ති එත්ථ කථං ලොකුත්තරධම්මෙ කඞ්ඛා පවත්තතීති? න ආරම්මණකරණවසෙන; අනුස්සවාකාරපරිවිතක්කලද්ධෙ පරිකප්පිතරූපෙ කඞ්ඛා පවත්තතීති දස්සෙන්තෝ ආහ **"විපස්සනා-පෙ- වදන්ති; කං අත්ථි නු ඛො නත්ථි නු ඛොති කඞ්ඛති"**ති. **සික්ඛාති** වෙත්ථ පුබ්බභාගසික්ඛා වෙදිතබ්බා. "කාමඤ්චෙත්ථ විසෙසූපපත්තියා මහාසාවජ්ජතාය වෙව සංවාසනිමිත්තඝට්ටනාහෙතු අභිණ්හූපපත්තිකතාය ච 'සබ්රහ්මචාරිසූ'ති කොපස්ස විසයෝ විසෙසෙත්වා වුත්තෝ; තතෝ අඤ්ඤත්ථාපි පන කොපෝ 'න වෙතොඛිලෝ'ති න සක්කා විඤ්ඤාතු"න්ති කෙචි. යදි එවං විචිකිච්ඡායපි අයං නයෝ ආපජ්ජති; තස්මා යථාරුතවසෙනෙව ගහෙතබ්බං. (19)

චෙතසොවිනිබන්ධාදිපඤ්චකවණ්ණනා

320. පවත්තිතුං අප්පදානවසෙන කුසලචිත්තං විනිබන්ධන්තීති **චෙතසෝ**[1] **විනිබන්ධා.** තං පන විනිබන්ධන්තා මූලඝාතං ගණ්හන්තී විය හොන්තීති ආහ **"චිත්තං බන්ධිත්වා"**තිආදි. කාමගිද්ධා පුග්ගලෝ වත්ථුකාමෙ විය කිලෙසකාමෙපි අස්සාදෙති අභිනන්දතීති වුත්තං **"වත්ථුකාමෙපි කිලෙසකාමෙපි"**ති. **අත්තනෝ කායෙ**ති අත්තනෝ කරජකායෙ; අත්තභාවෙ වා. **බහිද්ධාරූපෙ**ති පරෙසං කායෙ; අනින්ද්රියබද්ධරූපෙ ච. **උදරං** අවදිහති උපචිනොති පරිපූරෙතීති **උදරාවදෙහකං. සෙය්යසුඛන්ති** සෙය්යාය සයනවසෙන උප්පජ්ජනකසුඛං. **සම්පරිවත්තකන්ති** සම්පරිවත්තෙත්වා. **පණිධායාති** තණ්හාවසෙන පණිදහිත්වා. ඉති පඤ්චවිඛොපිලොභවිසෙසොව වෙතොවිනිබන්ධො වුත්තොත්ති වෙදිතබ්බා. (20)

ලොකියානෙව කථිතානි රූපින්ද්රියානංයෙව කථිතත්තා. **පඨමදුතියචතුත්ථානි ලොකියානි** පරිත්තභූමකත්තා. **තතියපඤ්චමානි** කාමරූපග්ගභූමිකත්තා, කාමරූපාරූපග්ගභූමිකත්තා ච. **ලොකියලොකුත්තරානි** කථිතානීති ආනෙත්වා යොජනා. "සමථවිපස්සනාමග්ගඵලවසෙනා"ති වත්තබ්බං. **"සමථවිපස්සනාමග්ගඵලවසෙනා"**ති වුත්තං. (21, 22, 23)

නිස්සරණීයපඤ්චකවණ්ණනා

321. නිස්සරන්තීති **නිස්සරණීයානි** වත්තබ්බෙ රස්සං කත්වා නිද්දෙසෝ. කත්තරි හෙස අනීය-සද්දෙ යථා "නියානිකා"ති. තෙනාහ **"නිස්සටා"**ති. කුතො පන නිස්සටාති? යථාසකංපටිපක්ඛතො. නිජ්ජීවෙථෙන **ධාතුයොති**

1. චෙතො ..... (?)

ආහ **"අත්තසුඤ්ඤදස්සනාවා"**ති. අත්ථතෝ පන ධම්මධාතුමනෝවිඤ්ඤාණ-ධාතුවිසෙසා. තාදිසස්ස භික්ඛුනෝ කිලෙසවසෙන කාමෙසු මනසිකාරෝ නාම නත්ථීති ආහ **"විම්ංසනත්ථ"**නන්ති. "නෙක්ඛම්මනිස්සිතං ඉදානි මෙ චිත්තං; කිං නු ඛො කාමවිතක්කොපි උප්පජ්ජතී"ති විමංසනත්ථාති අත්ථො. **පක්ඛන්දනා** නාම අනුප්පවෙසෝ; සෝ පන තත්ථ නත්ථීති ආහ **"න පවිසතී"**ති. **පසාදං** නාම අභිරුචිසන්නිට්ඨානං, විමුච්චනං අධිමුච්චනන්ති තං සබ්බං පක්ඛිපන්නෙනා වදති **"පසාදං නාපජ්ජතී"**තිආදි. එවංභූතං පනස්ස චිත්තං තත්ථ කථං නිට්ඨතීති ආහ **"යථා පනා"**තිආදි. **තනූති** පඨමජ්ඣානං. **අස්සාති** භික්ඛුනෝ. **චිත්තං පක්ඛන්දතීති** පරිකම්මචිත්තෙන සද්ධිං ඛ්‍යානචිත්තං එකට්ඨවසෙන එකජ්ඣං ගහෙත්වා වදති. **ගොචරෙ ඝනභාවෙනා**ති අත්තනෝ ආරම්මණෙ එව පවත්තභාවා. **අභාගභාගියභාවෙනා**ති භාගියභාගියභාවා, විසෙසභාගියභාවා වා. **සුට්ඨු විමුත්තභාවෙනා**ති වික්ඛම්භන-විමුත්තියා සම්මදෙව විමුත්තභාවං. චිත්තස්ස, කායස්ස ච හනනතෝ **විඝාතෙන;** දුක්ඛං. පරිදහනතෝ **පරිළාහෙන;** කාමදරථෙන. **න වෙදයතී** අනුප්පජ්ජනතෝ. **නිස්සරන්ති** තතොති **නිස්සරණං.** කෙ නිස්සරන්ති? කාමා. එවඤ්ච කත්වා **කාමානන්ති** කත්තරි සාමිවචනං සුට්ඨු යුජ්ජති. යදගෙඝන කාමා තතෝ "නිස්සටා"ති වුච්චන්ති; තදගෙඝන ඣානම්පි කාමතෝ "නිස්සට"නන්ති වත්තබ්බතං ලභතීති වුත්තං **"කාමෙහි නිස්සටත්තා"**ති. එවං වික්ඛම්භන-වසෙන කාමනිස්සරණං වත්වා ඉදානි සමුච්ඡෙදවසෙන අච්චන්තතොව නිස්සරණං දස්සෙතුං **"යො පනා"**තිආදි වුත්තං. (24-1)

සෙසපදෙසූති සෙසකොට්ඨාසෙසු. අයං පන විසෙසොති විසෙසං වදන්තෙන "තං ඣානං පාදකං කත්වා"තිආදිකො අච්චසෙසොති වත්වා දුතියතතියවාරෙසු සබ්බසෙ අනාමට්ඨෝ; චතුත්ථවාරෙ පන අයම්පි විසෙසොති දස්සෙතුං **"අච්චන්තනිස්සරණෙ චෙත්ථ අරහත්තඵලං යොජෙ-තබ්බ"**නන්ති වුත්තං. (24-2-4)

යස්මා අරූපජ්ඣානං පාදකං කත්වා අගහම්ගහං අධිගන්ත්වා අරහත්තෙ සිතස්ස චිත්තං සබ්බසෙ රූපෙහි නිස්සටං නාම හොති. තස්ස හි ඵලසමාපත්තිතෝ වුට්ඨාය විමංසනත්ථං රූපාභිමුඛං චිත්තං පෙසෙන්තස්ස ඉදමක්ඛාතන්ති සමථයානිකානං වසෙන හෙට්ඨා වත්තාරෝ වාරා කථිතා; ඉදං පන සුක්ඛවිපස්සකස්ස වසෙනාති ආහ **"සුද්ධසඞ්ඛාරෙ"**තිආදි. **සුත්ත සක්කායෙ නත්ථීති උප්පන්නන්**ති ඉදානි මෙ සක්කායපබන්ධො නත්ථීති විමංසන්තස්ස උප්පන්නං. (24-5)

විමුත්තායතනපඤ්චකවණ්ණනා

322. විමුත්තියා වට්ටදුක්ඛතො විමුච්චනස්ස ආයතනානි කාරණානි **විමුත්තායතනානීති** ආහ **"විමුච්චනකාරණානී"**ති. **පාළිඅත්ථං ජානන්තස්සා**ති "ඉධ සීලං ආගතං; ඉධ සමාධි; ඉධ පඤ්ඤා"තිආදිනා තං තං පාළිඅත්ථං යාථාවතො ජානන්තස්ස. **පාළිං ජානන්තස්සා**ති තදත්ථ-ජොතනං පාළිං යාථාවතො උපධාරෙන්තස්ස. **තරුණපීතීති** සඤ්ජාතමත්තා මුදුකා පීති ජායති. කථං ජායති? යථාදෙසිතධම්මං උපධාරෙන්තස්ස තදනුච්ඡවිකමෙව අත්තනෝ කායවචීමනොසමාචාරං පරිගණ්හන්තස්ස සොමනස්සපත්තස්ස පමොදලක්ඛණං පාමොජ්ජං ජායති. **තුට්ඨාකාරභූතා බලවපීතීති** පුරිමුප්පන්නාය පීතියා වසෙන ලද්ධාසෙවනත්තා අතිවිය තුට්ඨාකාරභූතා කායචිත්තදරථපස්සම්භනසමත්ථාය පස්සද්ධියා පච්චයො භවිතුං සමත්ථා බලප්පත්තා පීති ජායති. යස්මා නාමකායෙ පස්සද්ධෙ

රූපකායොපි පස්සද්ධො එව හොති; තස්මා **"නාමකායො පටිප්පස්සම්භති"** ඉචෙවං වුත්තං. **සුඛං පටිලභතීති** එකග්ගමානසස්ස චිත්තසමාධානස්ස පච්චයෝ භවිතුං සමත්ථං චෙතසිකං නිරාමිසං සුඛං පටිලභති විඳති. "සමාධියතී"ති එත්ථ න යෝ කොචි සමාධි අධිප්පෙතෝ; අථ ඛෝ අනුත්තරසමාධිනි දස්සෙනෙන්තා **"අරහත්තඤ්ච -පෙ- සම්මාධියතී"**ති ආහ. **"අයඤ්හි"**තිආදි තස්සා දෙසනාය තාදිසස්ස පුග්ගලස්ස යථාවුත්තසමාධිපටිලාභස්ස කාරණභාවවිභාවනං. තස්ස විමුත්තායතනභාවෝ. **ඔසක්කිතුන්ති** නසිතුං. **සමාධියෙව සමාධිනිමිත්තන්ති** කම්මට්ඨානපාළිආරුළ්හා සමාධියෙව පරතෝ උප්පජ්ජනකභාවනාසමාධිස්ස කාරණභාවතෝ සමාධිනිමිත්තං. තෙනාහ **"ආචරියසන්තිකෙ"**තිආදි. (25)

විමුත්තීති වුච්චති අරහත්තං සබ්බසෝ කිලෙසෙහි පටිප්පස්සද්ධිවිමුත්තීති කත්වා. **පරිපාචෙන්තීති** සාධෙන්ති නිප්ඵාදෙන්ති. **අනිච්චානුපස්සනාඤ්ඤෙණ** නිස්සයපච්චයභූතෙ **උප්පන්නඤ්ඤෙ**; තෙන ඤාණෙන සහගතානි අත්ථෝ. සෙසෙසුපි එසෙව නයෝ. යං පනෙත්ථ වත්තබ්බං; තං **විසුද්ධිමග්ගසංවණ්ණනායං**[1] වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බං. (26)

පඤ්චඞ්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඡඞ්ගවණ්ණනා

323. අත්තනානං අධි **අජ්ඣත්තං; අධි**-සද්දෙ සමාසච්චයෙ අධිකාරත්ථං, පවත්තිඅත්ථඤ්ච ගහෙත්වා පවත්තතීති අත්තානං අධිකිච්ච උද්දිස්ස පවත්තා **අජ්ඣත්තං;** අජ්ඣත්තෙනසු භවානි **අජ්ඣත්තිකානීති** නියකජ්ඣත්තෙනසුපි අභිඤ්ඤාතරූපාදීනි වක්ඛාදීනි වුච්චන්ති; තානි පන යෙන අජ්ඣත්තභාවෙන "අජ්ඣත්තිකානී"ති වුච්චන්ති; තමත්ථං පාකටං කත්වා දස්සෙන්තෝ **"අජ්ඣත්තඤ්ඤත්තිකානී"**ති ආහ. සද්දත්ථතෝ පන අජ්ඣත්තඤ්ඤත්තානිමෙව **අජ්ඣත්තඤ්ඤත්තිකානි** යථා "වෙනයිකෝ"ති[2] දට්ඨබ්බං. **තතෝ අජ්ඣත්තඤ්ඤත්තතොති** තතෝ අජ්ඣත්තඤ්ඤත්තතෝ; යානි අජ්ඣත්තිකානි වුත්තානි. අජ්ඣත්තිකානඤ්හි පටියොගිනි බාහිරානි අජ්ඣත්තධම්මානං විය බහිද්ධාධම්මා. "අජ්ඣත්තිකානී"ති හි සපරසන්තානිකානි වක්ඛාදීනි වුච්චන්ති; තථා රූපාදීනි "බාහිරානී"ති. අජ්ඣත්තානි පන සසන්තානිකා එව චක්ඛුරූපාදයෝ; තතෝ අඤ්ඤදෙව බහිද්ධානි. "විඤ්ඤාණසමූහා"ති එත්ථ යදිපි තෙසං විඤ්ඤාණානං සමොධානං නත්ථි නිත්තාකාලිකත්තා; චිත්තෙන පන එකජ්ඣං අභිසංයූහනවසෙන සමූහතා වුත්තා යථා "වෙදනාක්ඛන්ධෝ"ති.[3] **චක්ඛුපසාදනිස්සිතන්ති** චක්ඛුපසාදං නිස්සාය පච්චයං ලභිත්වා උප්පන්නං කුසලාකුසලවිපාකවිඤ්ඤාණං චක්ඛුවිඤ්ඤාණන්තාසාමඤ්ඤෙනෙන එකජ්ඣං කත්වා වුත්තං. **චක්ඛුසහනිස්සිතො සමථොසෙෝ;** න චක්ඛුද්වාරිකෝ. **ඉමෙ දස සමථොසෙෝති** ඉමෙ පසාදවත්ථුකෙ දස විපාකසමථොසෙ **ඨපෙත්වා. එතෙනෙව නයෙනාති** එතෙන එසෙව වුත්තෙනෙව නයෙන. **තණ්හාජ්ඣත්තෙන** තණ්හං ආරබ්භ පවත්තාපි තණ්හා **ධම්මතණ්හාති** වෙදිතබ්බා. (1-8)

---

1. විසුද්ධි-ටී 1-79, 343 පිටෙසු. 2 ම 1-193, අං 3-20, ඉ 1-3 පිටෙසු
3. අභි 2-1 පිටෙ.

අප්පටිස්සයොනි[1] අපපටිස්සවෝ, ව-කාරස්ස ය-කාරං කත්වා නිද්දෙසෝ. ගරූනං කිඤ්චිමත්තම්පි වුත්තෙන ගාරවවසෙන පටිස්සවනං **පටිස්සවෝ;** පටිස්සව-භූතං, තං සභාගඤ්ච යං කිඤ්චි ගාරවං; නත්ථි එතස්මිං පටිස්සවොති **අප්පටිස්සවෝ;** ගාරවරහිතෝ. තෙනාහ **"අනිවත්තනී"**ති. යථා චෙතියං උද්දිස්ස කතං සත්ථු කතසදිසං; එවං චෙතියස්ස පුරතෝ කතං සත්ථු පුරතෝ කතසදිසමෙවාති ආහ **"පරිනිබ්බුතෙ පනා"**තිආදි. **සක්කච්චං න ගච්ඡතී**ති ආදරං ගාරවං උපපාදෙත්වා න උපසඞ්කමති. යථා සික්ඛාය එකදෙසෙ කොපිතෙ, අගාරවෙ ච කතෙ සබ්බා සික්ඛා කුපපති; සබ්බත්ථ ච අගාරවං කතං නාම හොති සමුදයතෝ සංවරසමාදානං අවයවතෝ භෙදෙති. එවං **එකසික්ඛාසම්මිපි** -පෙ- **අගාරවෝ සබ්බත්ථව හොති.** අනාදරියමත්තෙනපි සික්ඛාය අපරිපූරියෙවාති ආහ **"අපූරයමානොව සික්ඛාය අගාරවෝ නාමා"**ති. **අප්පමාදලක්ඛණං** සම්මාපටිපත්ති. **දුච්ඛන්ති** ධම්මාමිසවසෙන දුච්ඛං. (9)

සොමනස්සූපවිචාරාති සොමනස්සසහගතා විචාරා අධිප්පෙතා; උප-සද්දෙ ච නිපාතමත්තන්ති ආහ **"සොමනස්සසම්පයුත්තා විචාරා"**ති. තථා හිස්ස අභිධම්මෙ[2] "විචාරෙ විචාරෙ -පෙ- උපවිචාරෙ"ති නිද්දෙසෝ පවත්තෙතා. **සොමනස්සකාරණභූතන්ති** සභාවතෝ, සඞ්කප්පතොති සොම-නස්සස්ස උප්පත්තියා පච්චයභූතං. කාමං පරිත්තභූමිකා චිත්තක්ඛණිකා විචාරා අඤ්ඤමඤ්ඤමවියොගිනොං; කිරියාභෙදතෝ පන පඨමාභිනිපාතතාය චිත්තක්ඛණස්ස ව්‍යාපාරෝ සාතිසයෝ. තතෝ පරං විචාරස්සාති තං සඞ්ඛාය "චිත්තක්ඛණෝ"ති පුබ්බකාලකිරියාවසෙන වත්වා **"විචාරෙන පරිවජ්ජෙතී"**ති වුත්තං. ලද්ධූපබ්බාසෙවනස්ස විචාරස්ස ව්‍යාපාරෝ පඤ්ඤාය විය හොති. තථා හි "විචාරෝ විචිකිච්ඡාය පටිපක්ඛෝ"ති පෙටකෙ වුත්තං. "දිට්ඨි-සාමඤ්ඤගතෝ"ති එත්ථ යාය දිට්ඨියා පුග්ගලෝ දිට්ඨිසාමඤ්ඤං ගතෝ වුත්තෝ; සා පඨමමග්ගසම්මාදිට්ඨි කොසම්බකසුත්තෙන අධිප්පෙතොති ආහ **"කොසම්බකසුත්තෙන පඨමමග්ගෙනා කථිතා"**ති. **ඉධා**ති ඉමස්මිං සුත්තෙ. චතූසුපි මග්ගෙසු සම්මාදිට්ඨි දිට්ඨිග්ගහණෙන ගහිතාති ආහ **"චතූහාරොපි මග්ගා කථිතා"**ති. (10, 14-5)

විවාදමූලජඨකවණ්ණනා

325 **කොධනොති** කුජ්ඣනසීලෝ. යස්මා සෝ අප්පහීනකොධතාය විගතකොධනෝ නාම න හොති; තස්මා **"කොධෙන සමන්නාගතෝ"**ති ආහ. උපනාහෝ එතස්ස අත්ථි, උපනයනසීලොති වා **උපනාහී. විවාදෙ,** නාම උප්පජ්ජමානෝ සෙසුය්‍යෙන පඨමං දිට්ඨියා වසෙන උප්පජ්ජතීති වුත්තං **"දිට්ඨිනා භික්ඛූනං විවාදෙ"**ති. සෝ පන යථා බහූනං අනත්ථා-වහෝ හොති; තං නිදස්සනමුඛෙන දස්සෙතුං **"කථ"**න්තිආදිමාහ. **අඛණනත්තරපරිසායා**ති පරිසබ්භන්තරෙ.

පරගුණමක්ඛනාය පවත්තොපි අත්තනෝ කාරකං ගුථෙන පහරන්තං ගූථෝ විය පඨමතරං මක්ඛෙතීති **මක්ඛෝ;** සෝ එතස්ස අත්ථීති **මක්ඛී.** පලාසතීති පලාසෝ; පරස්ස ගුණෙ ඛංසිත්වා විය අපනෙතීති අත්ථෝ; සෝ එතස්ස අත්ථීති **පලාසී.** පලාසිපුග්ගලෝ හි දුතියස්ස ධුරං න දෙති; සමං පසාරෙත්වා තිට්ඨති. තෙනාහ **"යුගග්ගාහලක්ඛණෙන පලාසෙන සමන්නාගතෝ"**ති. **"ඉස්සුකී"**තිආදීනං පදානං අත්ථෝ හෙට්ඨා

1. අප්පනිස්සයෝ (සී. අ) 2. අභි 1-18 පිට්ඨෙ.

වුත්තනයත්තා සුවිඤ්ඤෙය්‍යත්තා ච. කම්මපථප්පත්තස්ස මිච්ඡාදිට්ඨියා වසෙනෙව මිච්ඡාදිට්ඨි වෙදිතබ්බාති ආහ **"නත්ථිකවාදී අහෙතුකවාදී අකිරියවාදී"**ති. (15)

නිස්සරණීයජකකවණ්ණනා

326. **හාපෙසීති** කුසලචිත්තං පරිහාපෙත්වා පවත්තිතුමේව අපපටුනවසෙන. **අඤ්ඤං ඛ්‍යාකරණං ඛ්‍යාකරොති** "මෙත්තා හි ඛො මේ වෙතොවිමුත්ති භාවිතා"තිආදිනා[1] අත්තනි අවිජ්ජමානං ගුණඛ්‍යාහාරං ඛ්‍යාහරති. වෙතොවිමුත්තිසද්දං අපෙක්ඛිත්වා **"නිස්සටා"**ති වුත්තං. **පුන ඛ්‍යාපාදෙ නත්ථී**ති ඉදානි මම ඛ්‍යාපාදෙ නාම නත්ථි[2] සඛ්ඛසෙ නත්ථීති ඤත්වා. (17-1)

"අනිමිත්තා"ති වත්වා යෙසං නිමිත්තානං අභාවෙන අරහත්තඵලසමාපත්තියා අනිමිත්තතා; තං දස්සෙතුං **"සා හි"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ රාගස්ස නිමිත්තං, රාගො එව වා නිමිත්තන්ති **රාගනිමිත්තං.** ආදි-සද්දෙන දොසනිමිත්තාදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බා. රූපවෙදනාදිසඞ්ඛාරනිමිත්තං **රූපනිමිත්තාදි.** තෙසඤ්ඤෙව නිච්චාදිවසෙන උපට්ඨානං **නිච්චනිමිත්තාදි.** තඤිදං නිමිත්තං යස්මා සබ්බෙන සබ්බං අරහත්තඵලෙ නත්ථි; තස්මා වුත්තං **"සා හි -පෙ- අනිමිත්තාති වුත්තා"**ති. **නිමිත්තං අනුසරතී**ති තං නිමිත්තං අනුගච්ඡති ආරබ්භ පවත්තති. (17-5)

අස්මිමානොති "අස්මී"ති පවත්තෙතා අත්තවිසයො මානො. **අයං නාම අහං අස්මී**ති රූපලක්ඛණෙ, වෙදනාදීසු වා අඤ්ඤතරලක්ඛණෙ අයං නාම අත්තා අහං අස්මි. "අස්මී"ති මානො සමුග්ඝාටියති එතෙනාති **අස්මිමානසමුග්ඝාතො;** අරහත්තමග්ගො. **පුන අස්මිමානො නත්ථී**ති තස්ස අනුප්පත්තිධම්මතාපාදනං කිත්තෙතුන්නෙතා සමුග්ඝාතත්තමෙව විභාවෙති (17-6)

අනුත්තරියාදිජකකවණ්ණනා

327. නත්ථි එතෙසං උත්තරානි විසිට්ඨානීති **අනුත්තරානි;** අනුත්තරානි එව **අනුත්තරියානි** යථා අනන්තමෙව ආනන්තරියන්ති ආහ **"අනුත්තරියානීති අනුත්තරානී"**ති. **දස්සනානුත්තරියං** නාම අනුත්තරඵලවිසෙසාවහත්තා. එස නයො සෙසෙසුපි. **සත්තබ්ධඅරියධනලාභොති** සත්තවිධසද්ධාදිලොකුත්තරධනලාභො. **සික්ඛත්තයපූරණන්ති** අධිසීලසික්ඛාදීනං තිස්සන්නං සික්ඛානං පරිපූරණං. තත්ථ පරිපූරණං නිප්පරියායතො අසෙක්ඛානං වසෙන වෙදිතබ්බං. කල්‍යාණපුථුජ්ජනතො පට්ඨාය හි සත්ත සෙක්ඛා තිස්සො සික්ඛා පූරෙන්තීති නාම; අරහා පන පරිපුණ්ණසික්ඛොති. ඉති ඉමානි අනුත්තරියානි ලොකියලොකුත්තරානි කථිතානි. (18)

අනුස්සතියො එව දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකාදිහිතසුඛානං කාරණභාවතො ඨානානීති **අනුස්සතිට්ඨානානි. එවං අනුස්සරතොති** යථා බුද්ධානුස්සතිවිසෙසාධිගමස්ස ඨානං හොති; එවං "ඉතිපි සො භගවා"තිආදිනා[3] බුද්ධගුණෙ අනුස්සරන්තස්ස. **උපචාරකම්මට්ඨානන්ති** පවත්තකතො උපචාරජ්ඣානාවහං කම්මට්ඨානං; පරමපරාය පන යාව අරහත්තා ලොකියලොකුත්තරවිසෙසාවහං. (19)

---

1. අ. 2-257 පිටෙ. 2. සඤ්ඤි (ක) 3. දී 1-46, 82 පිටෙසු.

සතතවිහාරජකඛවණ්ණනා

328. **නිච්චවිහාරාති** සබ්බදා පවත්තනකවිහාරා. යථෙව හි සමාපත්තිවෙලං, හවඞ්ගවෙලඤ්ච ඛීණාසවා ඉමිනාව ඡළඞ්ගුපෙක්ඛාවිහාරෙන සබ්බකාලං විහරන්ති. **චක්ඛුනා රූපං දිස්වාති** නිස්සයවොහාරෙන වුත්තං. සසම්භාරකථා හෙසා යථා "ඔනුනා විජ්ඣිති"ති[1]. තසමා නිස්සයසීසෙන නිස්සිතස්ස ගහණං දට්ඨබ්බන්ති ආහ **"චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන දිස්වා"**ති. **ඉට්ඨෙ අරජ්ජනෙනාති** ඉට්ඨෙ ආරම්මණෙ රාගං අනුප්පාදෙන්තා මඟෙන සමූචඡින්නත්තා. **නෙව සුමනෝ හොති** ගෙහසිතපෙමවසෙනපි. **න දුම්මනෝ** පඤ්ඤාඤ්ඤථත්තාවසෙනපි. **අසමපෙක්ඛනෙනාති** ඉට්ඨෙපි අනිට්ඨෙපි මජ්ඣත්තෙනපි ආරම්මණෙ න සමං න සම්මා අයොනිසො ගහණෙ. යො අඛීණාසවානං මොහො උප්පජ්ජති; තං **අනුප්පාදෙන්තා** මඟෙනෙව තස්ස සමූගඝාටිතත්තා. ඤාණුප්පෙක්ඛාවසෙනෙව **උපෙක්ඛකො විහරති මජ්ඣත්තෙනා.** අයඤ්හිස්ස පටිපත්තිවෙපුල්ලප්පත්තියා, පඤ්ඤාවෙපුල්ලප්පත්තියා වාති ආහ **"සතියා"**තිආදි **ඡළඞ්ගුපෙක්ඛානි** ඡසු ද්වාරෙසු පවත්තා සතිසම්පජඤ්ඤස්ස වසෙන ඤාණයුත්තා උපෙක්ඛා. **ඤාණසම්පයුත්තචිත්තානි ලබ්භන්ති** තෙහි විනා සම්පජානතාය අසම්භවතො. **මහාචිත්තානීනි** අට්ඨපි මහාකිරියචිත්තානි **ලබ්භන්ති. සතතවිහාරාති** ඤාණුප්පත්තිපච්චයරහිතකාලෙපි පවත්තිහෙදනතො. **දස චිත්තානීති** අට්ඨ මහාකිරියචිත්තානි හසිතුප්පාදවොට්ඨබ්බනචිත්තෙනෙව සද්ධිං දස චිත්තානි **ලබ්භන්ති.** අරජ්ජනාදුස්සනවසෙන පවත්ති තෙසම්පි සාධාරණාති. "උපෙක්ඛකො විහරති"ති වචනතො ඡළඞ්ගුපෙක්ඛාවසෙන ආගතානං ඉමෙසං සතතවිහාරානං "සොමනස්සං කථං ලබ්භතී"ති වොදෙත්වා **"ආසෙවනතො ලබ්භති"**ති සයමෙව පරිහරතීති. කිඤ්චාපි ඛීණාසවො ඉට්ඨානිට්ඨෙපි ආරම්මණෙ මජ්ඣත්තෙන චිය බහුලං උපෙක්ඛකො විහරති අත්තනො පරිසුද්ධපකතිභාවාවිජහනතො; කදාචි පන තථා වෙතොභිසඞ්ඛාරාභාවෙ යං තං සභාවතො ඉට්ඨං ඉට්ඨාරම්මණං; තස්මිඤ්ඤෙව යාථාවසභාවගහණවසෙනපි අරහතො චිත්තං සොමනස්සසහගතං හුත්වා පවත්තතෙව; තඤ්ච බො පුබ්බාසෙවනවසෙන. තෙනාහ "ආසෙවනතො ලබ්භතී"ති. (20)

අභිජාතිජකඛවණ්ණනා

329. "අභිජාතියො"ති එත්ථ **අභි**-සද්දෙ උපසග්ගමත්තං; න අත්ථවිසෙසජොතකොති ආහ **"ජාතියො"**ති. **අභිජායතීති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **ජායතීති** ච අඤ්ඤාගඛහෙතුඅත්ථපදං; උප්පාදෙතීති අත්ථො. ජාතියා, තංනිබ්බත්තකඛන්ධානඤ්ච කණ්හසුක්කපරියායතාය යං වත්තබ්බං; තං හෙට්ඨා වුත්තමෙව. පටිපස්සම්භනවසෙන කිලෙසානං නිබ්බාපනතො **නිබ්බානං සචෙ ඛණ්ඩං භවෙය්‍ය** යථා තං දසවිධං දුස්සීල්‍යකම්මං. **සචෙ සුක්කං** භවෙය්‍ය යථා තං දානසීලාදිකුසලකම්මං. **දිට්ඨධම්මෙපි කණ්හසුක්කවිපාකානං. අරහත්තං අධිප්පෙතං** "අභිජායතී"ති වචනතො. තං කිලෙසනිබ්බානත්තා ජාතත්තා **නිබ්බානං** යථා රාගාදීනං ඛයත්තා ජාතත්තා රාගඛයො දොසඛයො මොහඛයොති. (21)

1. බු 6-174 පිටෙ ජාතකෙ අත්ථතො සමානං.

නිබ්බේධභාගියජඝකවණ්ණනා

නිබ්බේධෝ වුච්චති නිබ්බානං මඟඤාණේන නිබ්බිජ්ඣිතබ්බතෝති; පටිවිජ්ඣිතබ්බතෝතාති අත්ථෝ. **නිරෝධානුපස්සනාඤාණන්ති** නිරෝධානුපස්සනාඤාණේ නිස්සයපච්චයභූතෙ උපපත්තා **සඤ්ඤා**; තෙන සහගතාති අත්ථෝ. (22)

ඝකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සත්තකවණ්ණනා

330. **සම්පත්තිපටිලාභතෝති** සීලසම්පත්තිආදීනං සම්මාසමෙබාධිපරියොසානානං සම්පත්තීනං පටිලාභතෝ; සම්පත්තීනං වා පටිලාභෝ **සම්පත්තිපටිලාභෝ**; තස්ස කාරණං සම්පත්තිපටිලාභතෝ; තෙන **සම්පත්තිපටිලාභතෝ**. තෙනෙවාහ "සම්පත්තීනං පටිලාභකාරණතෝ"ති **සද්ධාව** උභයහිතත්ථිකෙහි ධනාදිතබ්බතෝ **ධනං සද්ධාධනං. එකච්චානී**ති එතෙසු ධනෙසු. **සබ්බසෙට්ඨං** සබ්බසං පටිලාභකාරණභාවතෝ, තෙසඤ්ච සංකිලෙසසවිසොධනෙන මහාජුතිකමහාවිප්ඵාරභාවූපාදනතෝ. තෙනාහ **"පඤ්ඤාය හී"**තිආදි. තත්ථ **පඤ්ඤාය ඵලන්ති** කම්මස්සකතාපඤ්ඤාය පතිට්ඨාය **සුචරිතාදීනි** පූරෙත්වා **සඟ්ගහගතා හොන්ති**. තත්ථ වෙව පාරමිතා පඤ්ඤාය ච ඵත්ථ **සාවකපාරමිඤාණාදීනි පවිච්ඡන්ති**. (1)

සම්මා පරිකප්පෙන්තීති අභිසඞ්කප්පෙන්තීති **සම්මාසඞ්කප්පකාරා**; සම්මාසඞ්කප්පස්ස සම්භාරභූතා සම්මාදිට්ඨිආදයෝ. ඉධ පන සහකාරිකාරණභූතා අධිප්පෙතාති ආහ **"සම්මාසඞ්කප්පවාරා"**ති. (3)

අසතං අසාධූනං **ධම්මා** තෙසං අසාධුභාවසාධනතෝ. **අසඤ්ඤතාති** අසුන්දරා ගාරය්හා. තෙනාහ **"ලාමකා"**ති. "විපස්සකස්සෙව කථිතා"ති වත්වා තස්ස විපස්සනානිබ්බත්තිං දස්සෙතුං **"තෙසුපී"**තිආදි වුත්තං. චතුන්නම්පි හි සච්චානං විසෙසෙන දස්සනතෝ මඟඵලඤ්ඤු සාතිසයං "විපස්සනා"ති වත්තබ්බා; තංසමඞ්ගී ච අරියෝ විපස්සනකොති. (4-5)

සප්පුරිසානං ධම්මාති සප්පුරිසානංයෙව ධම්මා; න අසප්පුරිසානං. ධම්මානුධම්මපටිපත්තියා එව හි ධම්මඤ්ඤුආදිභාවෝ; න පාළිධම්මපඨනාදිමත්තෙන. **භාසිතස්සාති** සුත්තගෙය්‍යාදිභාසිතස්ස වෙව තදඤ්ඤස්ස ච අත්තත්ථපරත්ථබොධකස්ස පදස්ස. අත්ථකුසලතාවසෙන **අත්ථං ජානාතීති අත්ථඤ්ඤූ. අත්තානං ජානාතීති** යාථාවතො අත්තනෝ පමාණජානනවසෙන අත්තානං ජානාති. පටිගහගහණපරිභොගමත්තඤ්ඤුතාහි එව පරියෙසනවිඤ්ඤාජනමත්තඤ්ඤුතාපි බොධිතා හොන්තීති **"පටිගහගහණපරිභොගෙසු"** ඉවෙවව වුත්තං, එවඤ්හි තා අනවජ්ජා හොන්තීති. **යොගස්ස අභිගමායාති** භාවනාය අනුයුඤ්ජනස්ස. **අතිඤම්බාධනන්ති** අතිබුද්ධකං අතිකප්පඤ්ඤස්ස තාවතා කාලෙන තීරෙතුං අසක්කුණෙය්‍යත්තා. **අට්ඨවිධං පරිසන්ති** ඛත්තියපරිසාදිකං අට්ඨවිධං පරිසං. භික්ඛුපරිසාදිකං චතුබ්බිධං ඛත්තියපරිසාදිකං මනුස්සපරිසංයෙව පුන චතුබ්බිධං ගහෙත්වා අට්ඨවිධං වදන්ති අපරෙ. "ඉමං මෙ සෙවන්තස්ස අකුසලා ධම්මා පරිහායන්ති; කුසලා

ධම්මා අභිවඩ්ඪන්ති; තසමා සෙවිතබ්බා; විපරියායතො තදඤ්ඤූ අසෙවිතබ්බා"ති **එවං සෙවිතබ්බාසෙවිතබ්බං පුග්ගලං ජානාතීති පුග්ගලඤ්ඤූ.** එවං තෙසං පුග්ගලානම්පි බොධනං උක්කට්ඨං, නිහීනං වා **ජානාති** නාම. (6)

331. **'නිද්දසවත්ථූනී"**ති "ආදි-සද්දලොපෙනායං නිද්දසොං"ති ආහ **"නිද්දසාදිවත්ථූනී"**ති. නත්ථිදානි ඉමස්ස දස්සාති නිද්දසො. **පඤ්ඤාති** ඤාතුං ඉච්ඡිතො අත්ථො. **පුනද්දසවසෙනා න හොන්තීති** තෙසං මතිමත්තතාති දස්සෙතුං **"සො කිරා"**ති කිර-සද්දග්ගහණං. "නිද්දසොං"ති වෙතං දෙසනාමත්තං; තස්ස නිබ්බිසාදිභාවස්ස විය නිත්තාවාදිභාවස්ස ච ඉච්ඡිතත්තතාති දස්සෙතුං **"න කෙවලඤ්ච"**ති ආදි වුත්තං. **ගාමෙ චිච්චරනෙනාති** ගාමෙ පිණ්ඩාය විචරනෙනා.

න ඉදං තිස්සියානං අධිවචනං තෙසු තණ්හානිමිත්තස්ස අභාවා. සාසනෙපි සෙඛස්සාපි න ඉදං අධිවචනං; කිමඞ්ගං පන පුථුජ්ජනස්ස. **යස්ස** පනෙතං අධිවචනං, යෙන ච කාරණෙන; තං දස්සෙතුං **"ඛීණාසවස්සෙත"**නාදි වුත්තං. අපපටිසන්ධිකභාවෙ හිස්ස පච්චක්ඛතො කාරණං. පරමපරාය ඉතරානි; යානි පාළියා ආගතානි.

සික්ඛාය සම්මදෙව ආදානං **සික්ඛාසමාදානං;** තං පනස්සා පාරිපූරියා වෙදිතබ්බන්ති ආහ **"සික්ඛත්තයපූරණෙ"**නි සික්ඛාය වා සම්මදෙව ආදිතො පට්ඨාය රක්ඛණං **සික්ඛාසමාදානං;** තඤ්ච අත්ථතො පූරණෙ පරිච්ඡින්නං අරක්ඛණෙ සබ්බෙන සබ්බං අභාවතො, රක්ඛණෙ ච පරිපූරණතො. **බහලච්ඡන්දෙති** දළහච්ඡන්දෙ. **ආයතින්ති** අනන්තරානාගතදිවසාදිකාලො අධිප්පෙතො; න අනාගතභවොති ආහ **"අනාගතෙ පුනදිවසාදීසූ"**ති. සික්ඛං පරිපූරෙන්තස්ස තත්ථ නිවිට්ඨඅත්තිතා **අච්ඡන්දපෙමතා;** තෙභූමකධම්මානං අනිච්චාදිවසෙන සම්මදෙව නිජ්ඣානං **ධම්මනිජ්ඣානන්ති** ආහ **"විපස්සනායෙතං අධිවචන"**නන්ති. **තණ්හාවිනයනෙ**ති විරාගානුපස්සනාදිවිපස්සනා ඤාණානුභාවසිද්ධ තණ්හාවික්ඛම්භනෙ. **එකීභාවෙ**ති ගණසඞ්ගණිකා කිලෙසසඞ්ගණිකාවිගමසිද්ධ විවෙකභාවෙ. **විරියාරම්භෙ**ති සම්මප්පධානවීරියස්ස පග්ගණ්හනෙ; තං පන සබ්බස්ස වීරියස්ස පරිබ්‍රූහනං හොතීති ආහ **"කායිකචෙතසිකස්ස විරියස්ස පූරණෙ"**ති. **සතියා ඤෙව නෙපක්කෙන චා**ති සතොකාරිතාය වෙව සම්පජානකාරිතාය ච. සතිසම්පජඤ්ඤබලෙනෙව වීරියාරම්භො ඉජ්ඣති. **දිට්ඨිපත්තිවෙධෙ**නි සම්මාදිට්ඨියා පටිවිජ්ඣනෙ. තෙනාහ **"මග්ගදස්සනෙ"**නි. සච්චසම්පටිවෙධෙ හි ඉජ්ඣමානෙ මග්ගසම්මාදිට්ඨි සිද්ධා එව හොති. (7)

අසුභානුපස්සනාඤාණෙනාති දසවිධස්ස, එකාදසවිධස්සාපි වා අසුභස්ස අනුපස්සනාවසෙන පවත්තඤාණෙන. ඉදඤ්හි දුක්ඛානුපස්සනාය පරිවයඤාණං. **ආදීනවානුපස්සනාඤාණෙනා**ති සඞ්ඛාරානං අනිච්චදුක්ඛවිපරිණාමතාසංසූවිතස්ස ආදීනවස්ස අනුපස්සනාවසෙන පවත්තඤාණෙන. **අපපහීනට්ඨෙනාති** මග්ගෙන අසමුච්ඡින්නභාවෙන. **අනුසෙනතීති**[1] සන්තානෙ අනු අනු සයනති. කාරණලාභෙ හි සති උප්පන්නාරහා කිලෙසා සන්තානෙ අනු අනු සයිතා විය හොන්ති; තසමා තෙ තදවත්ථා "අනුසයා"ති වුච්චන්ති. **ථාමගතොනි** ථාමප්පත්තො. **ථාමගමනඤ්ච** අඤ්ඤෙසඤ්හි අසාධාරණෙ කාමරාගාදීනං එව අවෙණිකො සභාවො දට්ඨබ්බා. තථා හි වුත්තං අභිධම්මෙ "ථාමගතානුසයං පජහතී"ති. කාමරාගො එව අනුසයො

1. අනුසයන්තීති. (අට්ඨකථායං)

කාමරාගානුසයෝ. යෙ පන "කාමරාගස්ස අනුසයෝ කාමරාගානුසයෝ"ති වදන්ති; තං තෙසං මනිමත්තං. න හි කාමරාගවිනිමුත්තෙනා කාමරාගානුසයෝ නාම කොචි අත්ථි. යදි "තස්ස බීජ"නන්ති වදෙය්‍යුං; තම්පි තණ්හානිමුත්තතං පරමත්ථතෝ න උපලබ්භතෙවාති. එසෙව නයෝ සෙසෙසුපි. (8-13)

අධිකරණසමථසත්තකවණ්ණනා

අධිකරියන්ති එත්ථාති **අධිකරණානි**. කෙ අධිකරියන්ති? සමථා. කථං අධිකරියන්තීති? සමනවසෙන; තස්මා තෙ තෙසං සමනවසෙන පවත්තන්තීති ආහ **"අධිකරණානි සමෙන්තී"**තිආදි. **උප්පන්නානං උප්පන්නානන්ති** උට්ඨිතානං උට්ඨිතානං. **සම්මත්ථන්ති** සමනත්ථං.

"අට්ඨාරසහි වත්ථූහි"ති ලක්ඛණවචනමෙතං යථා "යදි මෙ ව්‍යාධි දූහෙය්‍යුං දූතබ්බමිදමොසධ"න්ති; තස්මා නෙසු අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන විවදන්තා "අට්ඨාරසහි වත්ථූහි විවදන්තී"ති වුච්චන්ති. **උපවදනානි** අක්කොසො. **චොදනානි** අනුයොගො.

අධිකරණස්ස සම්මුඛාව විනයනතො **සම්මුඛාවිනයො.** සන්නිපතිත-පරිසාය ධම්මවාදීනං යෙභුය්‍යතාය යෙභුය්‍යසිකකම්මස්ස කරණං **යෙභුය්‍යසිකා. අය**න්ති අයං යථාවුත්තා චතුබ්බිධා සම්මුඛතා **සම්මුඛාවිනයො නාම.**

සඞ්ඝසාමඟ්ගිවසෙන සම්මුඛීභාවො; න යථා තථා කාරකපුග්ගලානං සම්මුඛතා. **භුතකානි** තවජ්ජිතා. සච්චපරියායො හි ඉධ ධම්ම-සද්දෙ, "ධම්මවාදී"තිආදීසු[1] විය. **විනෙති** එතෙනාති **විනයො;** තස්ස තස්ස අධිකරණස්ස වූපසමනාය භගවතා වුත්තවිධි; තස්ස විනයස්ස සම්මුඛතා **විනයසම්මුඛතා.** තෙනාහ **"යථා තං -පෙ- සම්මුඛතා"**ති. **යෙනා**ති යෙන පුග්ගලෙන. විවාදවත්ථුසඞ්ඛාතෙ අත්ථෙ පච්චත්තිකා **අත්ථපච්චත්ථිකා. සඞ්ඝසම්මුඛතා පටිඤ්ඤාය**නි සම්මතපුග්ගලෙහෙව වූපසමනතො.

ඤානන්ති විවාදාධිකරණං. "න ඡන්දගතිං ගච්ඡතී"තිආදිනා වුත්තං **පඤ්චඞ්ගසමන්නාගතං. ගුළ්හකාදිසු** අලජ්ජුස්සන්නාය පරිසාය ගුළ්හකො සලාකගහාහො කාතබ්බො; ලජ්ජුස්සන්නාය **විවටකො**; බාලුස්සන්නාය සකණ්ණජප්පකො. යස්සා කිරියාය ධම්මවාදිනො බහුතරා; සා **යෙභුය්‍යසිකා**නි ආහ **"ධම්මවාදීනං යෙභුය්‍යතාය"**තිආදි.

"චතූහි සමථෙහි සම්මති"න්ති ඉදං සබ්බසඞ්ගාහිකවසෙන වුත්තං. තත්ථ පන දිට්ඨි දිට්ඨි එව වූපසමනං දට්ඨබ්බං. **එවං විනිච්ඡිතන්ති** සබ්බෙ ආපත්තී නත්ථි; උභො ඛමාපෙත්වා; අථ අත්ථි; ආපත්තිං දස්සෙත්වා රොපන-වසෙන විනිච්ඡිතං. පටිකම්මං පන ආපත්තාධිකරණසමථෙ පරතො ආගමිස්සති.

න සමණසාරුප්පං **අස්සාමණකං;** සමණෙහි අකත්තබ්බං; තස්මිං. **අජ්ඣාචාරෙ** චිත්තිකතමෙ සති.

පවිචරතොති පටිවිජ්ඣනතස්ස. පාපුස්සන්නතාය **පාපියො;** පුග්ගලො; තස්ස කත්තබ්බකම්මං **තස්සපාපියසිකං. සම්මුඛාවිනයෙනෙව වූපසමො නත්ථි** පටිඤ්ඤාය තථාරූපාය, ඛන්තියා වා විනා අවූපසමනතො.

---

1. දී 1-4, 60 පිට්ඨෙසු.

එකථාති ආපත්තිදෙසනාය. පටිඤ්ඤතෙ ආපත්තාභාවාදිකෙ කරණං කිරියා "ආයතිං සංවරෙය්‍යාසී"ති, පරිවාසදානාදිවසෙන ච පවත්තං වත්තකම්මං **පටිඤ්ඤාතකරණං.**

යථානුරූපන්ති "දසහි සමථෙහි චතූහි තීහි එකෙනා"ති එවං වුත්තනයෙන යථානුරූපං. **එකථාති** ඉමස්මිං සුත්තෙ; ඉමස්මිං වා සමථවිවාරෙ. **විනිච්ඡයනයොති** විනිච්ඡයෙ නයමත්තං. තෙනාහ **"විනිච්ඡාරො පනා"**තිආදි. **සමන්තපාසාදිකාය** විනයට්ඨකථාය[1] **වුත්තොනා;** තස්මා වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බානි අධිප්පායො. (14)

සතතකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිට්ඨිතා ච දුතියභාණවාරවණ්ණනා.

අට්ඨකවණ්ණනා

333. **අයාථාවානි** න යාථාවා. අනියාන්තිකතාය **මිච්ඡාසභාවා.** විපරීතවුත්තිකතාය **යාථාවා.** නියාන්තිකතාය **සම්මාසභාවා** අවිපරීතවුත්තිකා. (1-2)

334. කුවඡිතං සීදතීති **කුසීතො** ද-කාරස්ස ත-කාරං කත්වා. යස්ස ධම්මස්ස වසෙන පුග්ගලෝ "කුසීතො"ති වුච්චති; සො කුසීතභාවෝ ඉධ **කුසීත** සද්දෙන වුත්තොනා. විනාපි හි භාවජොතනං සද්දං භාවතෝ විඤ්ඤායති යථා "පටස්ස සුක්ක"නන්ති; තස්මා කුසීතභාවවත්ථූනීති අත්ථෝ. තෙනාහ **"කොසජ්ජකාරණානීති අත්ථා"**ති. **කම්මං නාම** සමණසාරුප්පං ඊදිසන්ති ආහ **"චීවරච්ඡාරණාදී"**ති. වීරියන්ති පධානවීරියං; තං පන වඩ්ඪමානවසෙන කරණෙ "කායික"න්තිපි වත්තබ්බතං ලභතීති ආහ **"දුව්ඩ්ඪම්පී"**ති. **පත්තියාති** පාපුණනත්ථෙ. ඔසීදනන්ති භාවනානුයොගෙ සඞ්කොචෙ. මාසෙහි ආචිතං නිචිතං චියාති **මංසූචිතං;** තං **මංසෙසු.** යස්මා මංසා තිත්තාවිසෙසෙන ගරුකා හොන්ති; තස්මා **"යථා නිත්තමංසො"**ති-ආදි වුත්තං. **වුට්ඨිතො හොති** ගිලානභාවාති අධිප්පායො. (4)

335 **තෙසන්ති** ආරම්භවත්ථූනං. **ඉමිනාව නයෙනාති** ඉමිනා කුසීතවත්ථූසු වුත්තෙනෙව නයෙන. "දුව්ඩ්ඪම්පි වීරියං ආරභති"නිආදිනා, **"ඉදං පඨමන්ති** ඉදං හඤ්ඤං වීරියං ආරභාමීති එවං භාවනාය අබ්භුස්සහනං පඨමං ආරම්භවත්ථූ"නිආදිනා ව **අත්ථො වෙදිතබ්බො.** යථා තථා පඨමං පවත්තනං අබ්භුස්සහනඤ්හි උපරි වීරියාරම්භස්ස කාරණං හොති. අනුරූපපච්චවෙක්ඛණාසහිතානි හි අබ්භුස්සහනානි, තම්මූලකානි වා පච්චවෙක්ඛණානි අත්ථ ආරම්භවත්ථූනි වෙදිතබ්බානි. (5)

336. **ආසජ්ජාති** යස්ස දෙති; තස්ස ආමොදනහෙතු තෙන සම්මාගමනිමිත්තං. තෙනාහ **"එකං ආසාදනං දානාකාරණං නාමා"**ති. **භයාති** භයහෙතු. නනු භයං නාම ලද්ධුකාමතා[2] රාගාදයෝ විය වෙතනාය අවිසුද්ධිකරං; තං කස්මා ඉධ ගහිතන්ති? න ඉදං තාදිසං චොරභයාදිං සන්ධාය වුත්තන්ති දස්සෙතුං **"තස්සා"**තිආදි වුත්තං. **අදූසි** මෙති යං පුබ්බෙ කතං උපකාරං විනෙත්වා දීයති; තං සන්ධාය වුත්තං. **දූසෙති** මෙති පච්චුපකාරාසිසාය යං දීයති; තං සන්ධාය වදති. **සාඝු දානන්ති**

1. ම-ටීක 4-36 පිට්ඨාදීසු. 2. ලද්ධකාමතා (ක).

"දුනං නාමෙතං පණ්ඩිතපුඤ්ඤත්ත"නති සාධුසම්මාවාරෙ ඨත්වා දෙති. **අලඞ්කාරඤ්ඤ**නති උපසොභනත්ථං. **පරිවාරඤ්ඤ**නති පරිකඛාරත්ථං දුනඤ්ඤි දත්වා තං පච්චවෙක්ඛණන්තස්ස පාමොජ්ජපීතිසොමනස්සාදයො උපපජ්ජන්ති; ලොභදොසඉස්සාමච්ඡරියාදයො විද්ධරී භවන්ති. ඉදුනී දුනං අනුකූලධම්ම-පරිබ්‍රූහනෙන, පච්චනීකධම්මවිද්ධරීභාවකරණෙන ච භාවනාචිත්තස්ස උපසොභනාය ච පරිකඛාරාය ච හොතීති "අලඞ්කාරත්ථං, පරිවාරත්ථඤ්ච දෙති"නි වුත්තං. තෙනාහ **"දුනඤ්ඤි චිත්තං මුදුඤ්ච කම්මනියඤ්ච හොති"**නිආදි. මුදුච්චෙතසා හොති ලද්ධා[1] දුයකෙ "ඉමිනා මයහං සඞ්ඝහො කතො"නි; දුතාපි ලද්ධරි. තෙන වුත්තං **"උභිනන්නම්පි චිත්තං මුදුඤ්ච කම්මඤ්ච හොති"**නි.

අදනනදමනනනති අදන්තා අනස්සවාපිස්ස දුනෙන දන්තා අස්සවා හොන්ති වසෙ වත්තන්ති. **අදුනං දනනදුඝඨනන**නති අදුනං පන පුබ්බෙ දන්තානං අස්සවානම්පි විඝාතුප්පාදනෙන චිත්තං දූසෙති. **උනනමන**නති දුයකා, පියංවදූ ච පරෙසං ගරුචිත්තනිකාරට්ඨානතාය. **නමනන**නි පටිග්ගාහකා **දුනෙන, පියවාචාය** ලද්ධසඞ්ගහං සඞ්ගාහකානං.

චිත්තාලඞ්කාරදුනමෙව උනනමං අනුපකඛිලිට්ඨතාය, සුපරිසුද්ධතාය, ගුණවිසෙසපච්චයතාය ච. (6)

337. **දුනපච්චයා**ති දුනකාරණා; දුනමයපුඤ්ඤස්ස කතත්තා උප-චිතත්තාති අත්ථො. **උපපත්තිභවා**ති මනුස්සෙසු, දෙවෙසු ච නිබ්බත්තියො. **ඨපෙති**නි එකවාරමෙව අනුපපජ්ජිත්වා යථා උපරූපරි තෙනෙවාකාරෙන පවත්තති; එවං ඨපෙති. තදෙව වස්ස **අඛිඤ්ඤා**නන්ති ආහ **"තඤ්ඤෙව චෙවචන"**නන්ති. **වඩ්ඪෙති**නි බ්‍රූහෙති; න හාපෙති. **විමුත්තනන**න්ති අධිමුත්තං; නිත්තං පොණං පබ්භාරන්ති අත්ථො. **විමුත්තන**න්ති වා විඝිට්ඨං. නිප්පරියා-යතො **උනනතං** නාම පණීතං මජ්ඣිමස්සාපි හීනමජ්ඣිමවිභාගස්ස ලබ්භනතොති වුත්තං **"උනනතං අභාවිතන්ති තතො උපරි[2] මග්ගඵලස්සාය අභාවිත"**නති. **සංවත්තන**න්ති තථා පණිහිතං දුනමයචිත්තං. යං පන පාළියං "තඤ්ච බො"නිආදි වුත්තං; තං තත්‍රූපපත්තියා විබ්භන්තාරදුස්සීල්‍යාභාවදස්සනපරං දට්ඨබ්බං; න දුනමයස්ස පුඤ්ඤස්ස කෙවලස්ස තංසංවත්තනතාදස්සන-පරන්ති දට්ඨබ්බං. (7-1)

සමුච්ඡින්නරාගස්සාති සමුච්ඡින්නකාමරාගස්ස. තස්ස හි සියා බ්‍රහ්ම-ලොකෙ උපපත්ති; න සමුච්ඡින්නභවරාගස්ස. **වීතරාගගහණෙන** වෙත්ථ කාමෙසු වීතරාගතා අධිප්පෙතා; සාය බ්‍රහ්මලොකූපපත්ති සියා. තෙනාහ **"දුනමත්තනෙවා"**නිආදි. යදි එවං දුනං තත්ථ කිමත්ථියන්ති ආහ **"දුනං පනා"**නිආදි. **දුනෙන මුදුච්චෙතසා**නි බද්ධාඝාතෙ වෙරිපුග්ගලෙපි අත්තනො දුනසම්පටිච්ඡනෙන මුදුභූතචිත්තෙතා. (7-8)

පරිසීදති පරිතො ඉතො චිතො ච සමාගච්ඡතීති **පරිසා**; සමූහො. (8)

ලොකස්ස ධම්මානි සත්තලොකස්ස අවස්සම්භාවී ධම්මා. තෙනාහ **"එතෙහි මුත්තෙතා නාම නත්ථී"**නිආදි. යස්මා තෙ ලොකධම්මා අපරාපරං කදාචි ලොකං අනුපතන්ති; කදාචි තෙ ලොකො; තස්මා තඤ්චත්ථං දස්සෙන්තෙතා "අට්ඨිමෙ"නි සුත්තපදං[3] ආහරි. ඝාසච්ඡාදනාදීනං **ලද්ධි**

1. ලද්ධා=ලභධාතු + තපච්චයො. 2. උත්තරි (අට්ඨකථායං) 3 අං 3-7 පිටෙ.

ලාභෝ; තානි එව වා ලද්ධබ්බතො **ලාභෝ.** තදභාවෝ **අලාභෝ. ලාභගහහණේන** වෙත්ථ තබ්බිසයෝ අනුරොධෝ ගහිතෝ; **අලාභගහහණේන** විරොධෝ. යසමා ලොභිතෙ සති තදුපඝාතවසෙන පුබ්බෝ විය අනුරොධෙ සති විරොධෝ ලද්ධාවසරෝ එව හොති; තසමා වුත්තං **"ලාභෙ ආඝාතෙ අලාභෙ ආඝාතෝ එවා"**ති. එස නයෝ යසාදිසුපි. (9)

අට්ඨකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නවකවණ්ණනා

340. වසති තත්ථ ඵලං තන්නිමිත්තකතාය පවත්තතීති වත්ථු; කාරණන්ති වුත්තොවායමත්ථෝ. තෙනාහ **"ආඝාතවත්ථූනීති** ආඝාතකාරණානී"ති. කොපෝ නාමායං යසමිං වත්ථුස්මිං උපපජ්ජති; න තත්ථ එකවාරමෙව උපපජ්ජති; අථ ඛෝ පුනපි උපපජ්ජතෙවාති වුත්තං **"බහූනී"**ති. අථ වා යෝ පච්චයවිසෙසෙන උපපජ්ජමානෝ ආඝාතෝ සත්තසයෙ බද්ධෝ විය න විගච්ඡති; පුනපි උපපජ්ජතියෙව, තං සඞ්ගණ්හාහ **"ආඝාතං බන්ධතී"**ති. තං පනස්ස පච්චයවසෙන නිබ්බත්තනං උපපාදනමෙවාති වුත්තං **"ඝරොති උප්පාදෙතී"**ති. (1)

තං කුතෙත්ථ ලබ්භාති එත්ථ **තන්ති** නිපාතපරාමසනං; පදජ්ඣාහාරෙන ච අත්ථෝ වෙදිතබ්බොති දස්සෙන්තො **"තං අනත්ථවරණං මා අහොසී"**ති-ආදිමාහ. **කෙන කාරණෙන** ලද්ධබ්බං නිරත්ථකභාවතො. කම්මස්සකා හි සත්තා; තෙ කස්ස රුච්චා දුක්ඛිතා; සුඛිතා වා භවන්ති, තස්මා කෙවලං තස්මිං මයිහං කුජ්ඣනමත්තමෙවාති අධිප්පායෝ. **අථ වා තං කොපකාරණං එත්ථ පුග්ගලෙ කුතෝ ලබ්භා** පරමත්ථතෝ කුජ්ඣිතබ්බස්ස, කුජ්ඣනකස්ස ච අභාවතො. සඞ්ඛාරමත්තන්හෙතං; යදිදං ඛන්ධපඤ්චකං. යං **"සත්තෝ"**ති වුච්චති; තෙ සඞ්ඛාරා ඉත්තරකාලා ඛණිකා; කස්ස කෝ කුජ්ඣතීති අත්ථෝ **ලාභා නාම නෙ සියුං අඤ්ඤත්ර** අනුපපත්තිතො. (2)

341. සත්තා ආවසන්ති එතෙසූති **සත්තාවාසා.** නානත්තකායා නානත්තසඤ්ඤාදිආදිභෙදා සත්තනිකායා. යසමා තෙ තෙ සත්තනිකායා තපපරියාපන්නානං සත්තානං තාය එව තපපරියාපන්නතාය ආධාරෝ විය වත්තබ්බතං අරහන්ති සමුදයාධාරතාය අවයවස්ස යථා "රුක්ඛෝ සාඛා"ති; තස්මා **"සත්තානං ආවාසා; වසන්තඨානානීති අත්ථෝ"**ති වුත්තං. **සුද්ධාවාසාපි සත්තාවාසොව** "න සො භික්ඛවෙ සත්තාවාසො සුලභරූපෝ; යෝ මයා අනාවුත්ථපුබ්බා ඉමිනා දීඝෙන අද්ධුනා අඤ්ඤත්ර සුද්ධාවාසෙහි දෙවෙහී"ති වචනතො. යදි එවං කස්මා ඉධ න ගහිතාති තත්ථ කාරණමාහ **අසබ්බකාලිකත්තා"**තිආදි. වෙහප්ඵලෝ පන වත්තුත්ථංයෙව සත්තාවාසං භජතීති දට්ඨබ්බං (3)

342. **ඔපසම්මිකොති** වට්ටදුක්ඛස්ස උපසමාවහෝ; තං පන වට්ටදුක්ඛං කිලෙසෙසු උපසන්තෙසු උපසමති; න අඤ්ඤථා; තස්මා **"කිලෙසූපසමකරෝ"**ති වුත්තං. තක්කරා සමෙබාධං ගමෙතීති **සම්බොධගාමී.**

යස්මිං දෙවනිකායෙ ධම්මදෙසනා න විය්‍යුජ්ජති සවනසෙසව අභාවතො; සෝ පාළියං "දීඝායුකෝ දෙවනිකායෝ"ති අධිප්පෙතොති ආහ "අසඤ්ඤභවං වා අරූපභවං වා"ති. (4)

343. අනුපුබ්බතො විහරිතබ්බානි **අනුපුබ්බවිහාරා. අනුපවිපාටියානි** අනුක්කමෙන. **සමාපජ්ජිතබ්බවිහාරාති** සමාපජ්ජිත්වා සමඞ්ගිනො හුත්වා විහරිතබ්බවිහාරා. (5)

344. **අනුපුබ්බනිරොධානි** අනුපුබ්බෙන අනුක්කමෙන පවත්තෙතබ්බනිරොධා. තෙනාහ **"අනුපවිපාටියා නිරොධා"**ති (6)

නවකවණ්ණනා නිට්ඨිතා

දසකවණ්ණනා

345. යෙහි සීලාදීහි සමන්නාගතො භික්ඛු ධම්මසරණතාය ධම්මෙනෙව නාථති ඒසනි අභිභවතීති **නාථොති** වුච්චති; තෙ තස්ස නාථභාවකරා ධම්මා **"නාථකරණා"**ති වුත්තානි ආහ **"සනාථා-පෙ- පතිට්ඨාකරා ධම්මා"**ති. තත්ථ **අත්තනො පතිට්ඨාකරා**ති යස්ස නාථභාවකරා; තස්ස අත්තනො පතිට්ඨාවිධායිනො. අප්පතිට්ඨෙ අනාථෙ; සප්පතිට්ඨෙ සනාථෙති පතිට්ඨෙහි[1] නාථහෙ. (1-1)

කල්‍යාණගුණයොගතො කල්‍යාණානි දස්සෙතුනෙතා **"සීලාදිගුණසම්පත්තියා"**ති ආහ. මිජ්ජනලක්ඛණා මිත්තා එතස්ස අත්ථීති මිත්තො; සො වුත්තනයෙන කල්‍යාණෙ අස්ස අත්ථීති තස්ස අත්ථිතාමත්තං කල්‍යාණමිත්තපදෙන වුත්තං. අස්ස තෙන සබ්බකාලං අවිජහිතවාසොති තං දස්සෙතුං "කල්‍යාණසහායෙ"ති වුත්තනන්ති ආහ **"තෙවස්ස"**තිආදි. **තෙවස්සා**ති තෙ එව කල්‍යාණමිත්තා අස්ස භික්ඛුනො. **සහ අයනා**ති සහ වත්තනතො. අසමොධානෙ **විත්තෙනා**; සමොධානෙ පන **විත්තෙන චෙව කායෙන ච සම්පවඞ්කා.** (1-3)

සුඛං වචො එතස්මිං අනුකූලගාහිමහි ආදරගාරවවති පුග්ගලෙති **සුවචො.** තෙනාහ **"සුඛෙන වත්තබ්බා"**තිආදි. **ඛමොති** ඛන්තා; තමෙවස්ස ඛමභාවං දස්සෙතුං **"ඛාලෙනා"**තිආදි වුත්තං. **වාමතොති** මිච්ඡා, අයොනිසො වා **ගණ්හාති. පවිපච්චනීති** පටාණිකභාවෙන නිට්ඨති. **පදක්ඛිණං ගණ්හාතීති** සම්මා, යොනිසො වා ගණ්හාති. (1-4)

උච්චාවචානීති විපුලබුද්ධානි. **තත්‍රූපගමනියානි** තත්‍ර තත්‍ර මහන්ත, බුද්ධෙ ච කමෙම සාධනවසෙන උපායෙන උපගච්ඡනනියා; තස්ස තස්ස කම්මස්ස නිප්ඵාදනෙන සම්පජ්ජායාති අත්ථො. **තත්‍රූපායායා**ති වා තත්‍ර තත්‍ර කමෙම සාධෙතබ්බෙ උපායභූතායා. (1-5)

ධම්මෙ අස්ස කාමොති ධම්මකාමොති බ්‍යඩිකරණානමපි බාහිරත්ථො සම්භවතීති කත්වා වුත්තං. කාමෙතබ්බතො වා පියායිතබ්බතො **කාමො;** ධම්මො; ධම්මා කාමා අස්සාති ධම්මකාමා. **ධම්මාති** පරියත්තිධම්මා අධිප්පෙතොති ආහ **"තෙපිටකං බුද්ධවචනං පියායතීති අත්ථො"**ති. සම්බුද්ධාරණං කථනං සම්බුද්ධාරා; පියා සම්බුද්ධාරා එතස්සාති **පියසම්බුද්ධාරා.** **සයඤ්ච**ති එත්ථ **ච** - සද්දෙන "සකකච්ච"නති පදං අනුකඩ්ඪති; තෙන සයඤ්ච සක්කච්චං දෙසෙතුකාමා හොතීති යොජනා. **අභිධම්මා සත්තසප්පකරණානි** අධිකා අභිවිසිට්ඨා ච පරියත්තිධම්මාති කත්වා. **විනයා උභතොවිභඞ්ගා** විනයනතො කායවාචානං. **අභිවිනයා**

1. පතිට්ඨතෙහා (ඤ)

ඛණ්ඩපටිච්චාරා විසෙසතො ආභිසමාචාරිකධම්මකිත්තනතො. ආභිසමාචාරිකධම්මපාරිපූරිවසෙනෙව හි ආදිබ්‍රහ්මචරියකධම්මපාරිපූරී. **ධම්මා එව** පිටකද්වයසඞ්ගාහිපි පරියත්තිධම්මභාවතො. **මග්ගඵලානි අභිධම්මා** නිබ්බානධම්මස්ස අභිමුඛොනි කත්වා. **කිලෙසවූපසමකාරණං** පුබ්බභාගියා නිසෙසා සික්ඛා සඞ්ඛපතො විවට්ටනිස්සිතො සමථො, විපස්සනා ච. **බහුලපාමොජ්ජානි** බලවපාමොජ්ජා. (1-6)

කාරණෙසූති නිමිත්තත්ථේ. කුසලධම්මනිමිත්තං හිස්ස වීරියාරම්භො. තෙනාහ **"තෙසං අධිගමත්ථාය"**නි. **කුසලෙසු ධම්මෙසූති** වා නිපථාදෙනබ්බ භුම්මං යථා "චෙතසො අවූපසමෙ අයොනිසොමනසිකාරපදට්ඨාන"නති. (1-8)

346. **සකලඡෙත්තනාති** නිසෙසසඡෙත්තන; අනවසෙසඵරණවසෙන චෙව සකලඡෙත්තා වෙදිතබ්බා; අසුභනිමිත්තාදීසු ච්‍ය එකදෙසෙ අට්ඨත්වා අනවසෙසතො ගහෙතබ්බඡෙත්තනාති අත්ථො. **තදුරම්මණානං ධම්මානන්ති** තං කසිණං ආරබ්භ පවත්තනකධම්මානං. **ඛෙත්තඡෙත්තනාති** උපපත්තිට්ඨානඡෙත්තන. **අභිඤ්ඤානඡෙත්තනාති** පවත්තිට්ඨානභාවෙන. යථා ඛෙත්තං සස්සානං උපපත්තිට්ඨානං, වඩ්ඪිට්ඨානඤ්ච; එවමෙතං ඣානං තංසම්පයුත්තානං ධම්මානන්ති; යොගිනො වා සුඛවිසෙසානං කාරණභාවෙන. **"පරිච්ඡින්දිත්වා"**ති ඉදං උභයං අඩ්ඪොනි එත්ථාපි යොජෙතබ්බං. පරිච්ඡින්දිත්වා එව හි සබ්බත්ථ කසිණං වඩ්ඪෙතබ්බං. **තෙන තෙන වා කාරණෙනාති** තෙන තෙන උපරිආදීසු කසිණවඩ්ඪනකාරණෙන. යථා කින්ති ආහ **"ආලොකම්ව රූපදස්සනකාමොමා"**නි. යථා දිබ්බචක්ඛුනා උද්ධං වෙ රූපං දට්ඨුකාමොමා; උද්ධං ආලොකං පසාරෙති; අධො වෙ; අධො; සමන්තතො රූපං වෙ දට්ඨුකාමොමා; සමන්තතො ආලොකං පසාරෙති; එවමයං කසිණන්ති අත්ථො.

එකස්සාති පථවීකසිණාදීසු එකෙකස්ස. **අසඤ්ඤභාවානුපගමනත්ථන්ති** අසඤ්ඤකසිණභාවානුපගමනදීපනත්ථං; අසඤ්ඤස්ස වා කසිණභාවානුපගමනදීපනත්ථං; න හි අඤ්ඤෙන පසාරිතකසිණං තතො අඤ්ඤෙන පසාරිතකසිණභාවං උපගච්ඡති; එවමපි නෙසං අසඤ්ඤකසිණසමොහදභාවො වෙදිතබ්බො. **න අසඤ්ඤං** පථවීආදි. න හි උදකෙ ඨිතට්ඨානෙ සසම්භාරපථවී අත්ථි. **අඤ්ඤෙ කසිණසමොහදෙති** ආපොකසිණාදිනා සඞ්කරො. **සබ්බත්ථාති** සබ්බසු සෙසකසිණෙසු. එකදෙසෙ අට්ඨත්වා අනවසෙසඵරණං පමාණස්ස අගහණතො **අප්පමාණං.** තෙනෙව හි නෙසං කසිණසමඤ්ඤා. තථා වාහ **"තඤ්ච"**ත්‍යාදි. **චෙතසා ඵරණෙනාති** භාවනාචිත්තෙන ආරම්මණං කරොනෙනා. භාවනාචිත්තඤ්හි කසිණං පරිත්තං වා විපුලං වා සකලමෙව මනසි කරොති; න එකදෙසං.

කසිණුග්ඝාටිමාකාසෙ පවත්තවිඤ්ඤාණං ඵරණඅප්පමාණවසෙන **"විඤ්ඤාණකසිණ"**නති වුත්තං. තථා හි තං "විඤ්ඤාණඤ්ච"න්ති වුච්චති. **කසිණවසෙනාති** යථාඋග්ඝාටිතකසිණවසෙන. **කසිණුග්ඝාටිමාකාසෙ උද්ධංඅධොතිරියතා වෙදිතබ්බා.** යත්තකඤ්හි ඨානං කසිණං පසාරිතං; තත්තකං ආකාසභාවනාවසෙන ආකාසො හොතීති; එවං යත්තකං ඨානං ආකාසං හුත්වා උපට්ඨිතං; තත්තකං සකලමෙව ඵරිත්වා විඤ්ඤාණස්ස පවත්තනතො ආගමනවසෙන විඤ්ඤාණකසිණෙපි උද්ධංඅධොතිරියතා වුත්තානි ආහ "කසිණුග්ඝාටිමාකාසවසෙන තත්ථ පවත්තවිඤ්ඤාණෙ උද්ධංඅධොතිරියතා වෙදිතබ්බා"ති.

අකුසලකම්මපථදසකවණ්ණනා

347. **පථභූතත්තා**නි තෙසං පවත්තනුපායත්තා මග්ගභූතත්තා. **මේථුන-සමාචාරෙසූ**නි සදිසසන්නොසපරදාරගමනවසෙන දුවිධෙසු මේථුනසමා-චාරෙසු. තෙපි හි කාමෙතබ්බතෝ කාමා නාම. **මේථුනවත්ථූසූ**නි මේථුනස්ස වත්ථූසු තෙසු සත්තෙසු. **මිච්ඡාචාරෝ**නි ගාරය්හාචාරෝ. **ගාරය්හතා** වස්ස එකන්තනිහීනතාය එවාති ආහ **"එකන්තනිහීනෝ ලාමකාචාරෝ"**ති. **අසද්ධම්මාධිප්පායෙනා**නි අසද්ධම්මසෙවනාධිප්පායෙන.

සගොත්තෙහි රක්ඛිතා **ගොත්තරක්ඛිතා.** සහධම්මිකෙහි රක්ඛිතා **ධම්මරක්ඛිතා.** සස්සාමිකා **සාරක්ඛා.** යස්සා ගමනෙ රක්ඛතූ දණ්ඩා ඨපිතෝ; සා **සපරිදණ්ඩා.** හරියාභාවත්ථං ධනෙන කීතා **ධනක්කීතා.** ඡන්දෙන වසන්තී **ඡන්දවාසිනී.** භොගත්ථං වසන්තී **භොගවාසිනී.** පටත්ථං වසන්ති **පඨවාසිනී.** උදකපත්තං ආමසිත්වා ගහිතා **ඔදපත්තකිනී.** චුම්බටං අපනෙත්වා ගහිතා **ඔභතචුම්බටා.** කරමරුනීතා **ඔජාහටා.** තඤ්ඤණිකා මුහුත්තිකා. අභිහච්ච්ා වීතික්කමෙ මිච්ඡාචාරෝ මහාසාවජ්ජෝ; න තථා දිවසං සමානවත්ථුතාය. "අභිහච්ච්ා වීතික්කමනෙ සතිපි මඤ්ඤමඤ්ඤපටිපන්නිඅධිවාසනෙ පුරිමූපපත්තසෙවනාභිසඤ්ඤිපයොගාභාවතෝ මිච්ඡාචාරෝ න හොති අභිභුය්‍යමානසභාවා"ති වදන්ති. සෙවනචිත්තෙ සති පයොගාභාවෝ අපපමාණං යෙභුය්‍යෙන ඉත්ථියා සෙවනපයොගස්ස අභාවතෝ. තස්මිං අසති පුරෙතරං සෙවනචිත්තස්ස උපට්ඨාපනෙපි තස්සා මිච්ඡාචාරෝ න සියා; තථා පුරිසස්සපි සෙවනපයොගාභාවෙති. තස්මා අත්තනෝ රුච්යා පවත්තිතස්ස වසෙන තයෝ, බලක්කාරෙන පවත්තිතස්ස වසෙන තයොති සබ්බෙපි අග්ගහිතග්ගහණෙන **"චත්තාරෝ සම්භාරා"**ති වුත්තං.

උපසග්ගවසෙන අත්ථවිසෙසවාචිනෝ ධාතුසද්දාති **"අභිජ්ඣායතී"**ති පදස්ස **"පරභණ්ඩාභිමුඛී"**තිආදිනා අත්ථෝ වුත්තෝ. තත්ථ **තණ්හිනතා-නායා**නි තස්මිං පරභණ්ඩෙ ලුබ්භනවසෙන නින්නතාය්‍යානි අයමෙත්ථ අධිප්පායෝ වෙදිතබ්බෝ. **අභි** පුබ්බා වා ඣා-සද්දෝ ලුබ්භනෙ නිරුළ්හෝ දට්ඨබ්බෝ. උපසග්ගවසෙන අත්ථවිසෙසවාචිනෝ එව ධාතුසද්දා. අදින්නා-දානස්ස අපපසාවජ්ජමහාසාවජ්ජතා **බ්‍රහ්මජාලවණ්ණනාය**ං[1] වුත්තානි ආහ **"අදින්නාදානං විය අපපසාවජ්ජං, මහාසාවජ්ජා චා"**ති. තස්මා "යස්ස භණ්ඩං අභිජ්ඣායති; තස්ස අපපගුණතාය අපපසාවජ්ජතා; මහාගුණතාය මහාසාවජ්ජතා"තිආදිනා අපපසාවජ්ජමහාසාවජ්ජවිභාගෝ වෙදිතබ්බෝ. **අත්තනෝ පරිණාමන**ං චිත්තෙනෙවාති වෙදිතබ්බං.

හිතසුඛං බ්‍යාපාදයතීති යෝ නං උපපාදෙති; තස්ස යං පති චිත්තං උපපාදෙති; තස්ස තස්ස සති සම්භවයෙ හිතසුඛං විනාසෙති. ඵරුසභාවාය අපපසාවජ්ජමහාසාවජ්ජතා බ්‍රහ්මජාලවණ්ණනාය විභාවිතානි ආහ **"ඵරුස-භාවා විය"**තිආදි. තස්මා "යං පති චිත්තං බ්‍යාපාදෙති; තස්ස අපපගුණතාය අපපසාවජ්ජෝ; මහාගුණතාය මහාසාවජ්ජෝ"තිආදිනා තදුභයවිභාගෝ වෙදිතබ්බෝ. **"අහෝ වතා"**ති ඉමිනා පරස්ස අච්චන්තාය විනාසචින්තනං දීපෙති. එවඤ්හිස්ස දුරුණපවත්තියා කම්මපථප්පවත්ති.

---

1. දී-ට්ඨ 1 - 70 පිටෙ.

යථාභූතවගහණාභාවෙනානි යාථාවගහණස්ස අභාවෙන අනිච්චාදි-සභාවස්ස නිච්චාදිතෝ ගහණේන. **මිච්ඡා පස්සතී**ති විතථං පස්සති. **"සමථපුබ්බඞ්ගමා විය"**නි ඉමිනා අසෙවනස්ස මන්දතාය අපපඤ්ඤත්තං, මහන්තතාය මහාසාවජ්ජතං දස්සෙති. **ගහිතාකාරවිපරීතතා**නි මිච්ඡාදිට්ඨියා ගහිතාකාරවිපරීතභාවෝ. **වත්තුනෝ**ති තස්ස අයථාභූත-සභාවමාහ. **තථාභාවෙනා**ති ගහිතාකාරෙනෙව විපරීතාකාරෙනෙව. **තස්ස** දිට්ඨිගතිකස්ස; **තස්ස වා** වත්තුනෝ **උපඛ්ඛානං** "එවමෙතං; න ඉතෝ අඤ්ඤථා"ති.

ධම්මතෝති සභාවතෝ. **කොට්ඨාසතෝ**ති ඵස්සපඤ්චමකාදීසු චිත්තඛණකොට්ඨාසෙසු යෙ කොට්ඨාසා හොන්ති; තතොති අත්ථෝ.

චෙතනාධම්මාති චෙතනාසභාවා.

"පටිපාටියා සත්තා"ති එත්ථ නනු චෙතනා අභිධම්මෙ කම්මපථෙසු න වුත්තාති පටිපාටියා සත්තත්තං කම්මපථභාවෝ න යුත්තොනි? **න,** අවචනස්ස අඤ්ඤහෙතුකත්තා. න හි තත්ථ චෙතනාය අකම්මපථපන්නත්තා[1] **කම්මපථරුක්ඛිමහි** අවචනං; **කදාචි පන කම්මපථෝ** හොති; **න සබ්බදා**ති කම්මපථභාවස්ස අනියතත්තා අවචනං. යදා පන කම්මපථෝ හොති; තදා කම්මපථරුක්ඛිසඞ්ඛතෝ න නිවාරිතෝ.

එත්ථාහ—යදි චෙතනාය සබ්බදා කම්මපථභාවාභාවතෝ අනියතෝ කම්ම-පථභාවොති **කම්මපථරුක්ඛිමහි** අවචනං; නනු අභිජ්ඣාදීනම්පි **කම්මපථභාවං** අපපත්තානං අත්ථිතාය අනියතෝ කම්මපථභාවොති තෙසම්පි කම්මපථරුක්ඛිමහි අවචනං ආපජ්ජතීති? නාපජ්ජති කම්මපථතාතංසභාගතා හි තෙසං තත්ථ වුත්තත්තා. යදි එවං චෙතනාපි තත්ථ වත්තබ්බා සියාති? සච්චමෙතං; සා පන පාණාතිපාතාදිකාවාති පාකටෝ තස්සා කම්මපථභාවොති න වුත්තං සියා චෙතනාය හි "චෙතනාහං භික්ඛවෙ කම්මං වදාමි,[2] තිවිධා භික්ඛවෙ කායසඤ්චෙතනා අකුසලං කායකම්ම"නාදි[3] වචනතෝ කම්මභාවෝ පාකටෝ; කම්මංයෙව ච සුගතිදුග්ගතීනං, තදුපපජ්ජනසුඛදුක්ඛානඤ්ච පථභාවෙන පවත්තං "කම්මපථෝ"ති වුච්චතීති පාකටෝ තස්සා කම්මපථභාවෝ. අභිජ්ඣාදීනං පන චෙතනාසම්භවනභාවෙන සුචරිතදුච්චරිතභාවෝ, චෙතනා-ජනිතභාවෙන[4] සුගතිදුග්ගතිතදුපපජ්ජනසුඛදුක්ඛානං පථභාවෝ චාති න තථා පාකටෝ කම්මපථභාවොති තෙ එව තෙන සභාවෙන දස්සෙතුං අභිධම්මෙ චෙතනා කම්මපථභාවෙ න වුත්තා; අතථාජාතියත්තා වා චෙතනා තෙහි සද්ධිං න වුත්තාති දට්ඨබ්බං. **මූලං පඤ්ඤා**නි මූලදෙසනං පත්වා මූලසභාවෙසු ධම්මෙසු දෙසියමානෙසූති අත්ථෝ.

"අදින්නාදානං සත්තාරම්මණ"න්ති ඉදං "පඤ්චසික්ඛාපදං පරිත්තා-රම්මණා එවා"ති ඉමාය පඤ්හාපුච්ඡකපාළියා[5] විරුජ්ඣති යඤ්හි පාණාතිපාතාදිදුස්සීල්‍යස්ස ආරම්මණං; තදෙව තංවෙරමණියා ආරම්මණං. විතික්කතමතබ්බවත්ථුතෝ එව හි විරතීති. **සත්තාරම්මණන්**ති වා සත්තසඞ්ඛාතසඞ්ඛාරාරම්මණං; තමෙව උපාදාය වුත්තන්ති න කොචි විරොධෝ. තථා හි වුත්තං **සමෙමාහචිත්තොදනියං** "යානි සික්ඛාපදානි එත්ථ 'සත්තාරම්මණානී'ති වුත්තානි; තානි යසමා සත්තෙතානි සඞ්ඛං ගතෙ සඞ්ඛාරෙයෙව ආරම්මණං කරොනතී"ති.[6] එස නයෝ ඉතෝ පරෙසුපි.

1. අකම්මපථත්තා (මූල ටී 1-81 පිටෙ) 2. අං 2-363; අභි 4-290 පිටෙසු.
3. අභි 4-290 පිටෙ. 4. චෙතනා ජනිතනංබන්ධනිභාවෙන (අනු-ටී 1-90 පිටෙ.)
5. අභි 2-305 පිටෙ. 6. අභි-ඨ 2-369 පිටෙ.

විසභාගවත්ථුනෝ "ඉත්ථී පුරිසෝ"ති ගහෙතබ්බතෝ **"සත්තාරම්මණෝ"ති එකෙ.** "එකෝ දිට්ඨෝ; දෙ සුතා"තිආදිනා සමථප්පලාපෙන **දිට්ඨසුත-මුතවිඤ්ඤාතවසෙන. තථා අභිජ්ඣාති** එත්ථ **තථා**-සද්දෙ "දිට්ඨසුතමුත-විඤ්ඤාතවසෙනා"ති ඉදමපි උපස හරති, න සත්තසඛ්ඛාරාරම්මණතං එව දස්සනාදිවසෙන අභිජ්ඣායනතෝ. "නත්ථි සත්තා ඔපපාතිකා"ති[1] පවත්තමානාපි මිච්ඡාදිට්ඨි තෙභූමකධම්මවිසයා එවාති අධිප්පායෙනස්ස සඛ්ඛාරාරම්මණතා වුත්තා. කථං පන මිච්ඡාදිට්ඨියා සබ්බෙ තෙභූමකධම්මා ආරම්මණං හොතීති? සාධාරණතෝ. "නත්ථි සුකතදුක්කටානං කම්මානං ඵලං විපාකෝ"ති[2] පවත්තයමානාය අත්ථතෝ රූපාරූපාවචරධම්මාපි ගහිතා එව හොන්තීති.

සුබභූලතාය රාජානෝ හසමානාපි "ඝාතෙතා"ති වදන්ති; හාසෝ පන නෙසං අත්තභූපසමාදිඅඤ්ඤවිසයොති ආහ **"ඝනනිට්ඨාපන -පෙ- හොති"**ති. **මජ්ඣත්තවෙදනෝ න හොති;** සුඛවෙදනොව එත්ථ සම්භවතීති. මුසාවාදෙ ලොභසම්පයුත්තානෙ සුඛවෙදනෙ වා සියා මජ්ඣත්තවෙදනෙ වා; දොසසම්පයුත්තානෙ දුක්ඛවෙදනෙ වාති **මුසාවාදෙ තිවෙදනෝ.** ඉමිනා නයෙන සෙසෙසුපි යථාරහං වෙදනාභෙදෙ වෙදිතබ්බා.

දොසමොහවසෙන දට්ඨබ්බොති සම්පයුත්තමූලමෙව සඞ්ගය වුත්තං. තස්ස හි මූලට්ඨෙන උපකාරකභාවෝ. නිදානමූලෙ පන ගය්හමානෙ "ලොභමොහවසෙනපී"ති වත්තබ්බං සියා. ආමිසකිඤ්චික්ඛහෙතුපි[3] පාණං හනන්ති. තෙනෙවාහ "ලොභෝ නිදානං කම්මානං සමුදයාය"ති[4]ආදි. සෙසෙසුපි එසෙව නයෝ. (3)

කුසලකම්මපථදසකවණ්ණනා

පාණාතිපාතා -පෙ- වෙදිතබ්බානි ලොකියලොකුත්තරමිස්සක-වසෙනෙත්ථ කුසලකම්මපථානං දෙසිතත්තා. වෙරහෙතුතාය වෙරසඤ්ඤිතං පාණාතිපාතාදිප්පධම්මං මණති "මයි ඉධ සීතාය කථමාගච්ඡතී"ති තජ්ජනත්ථි විය නීහරන්තීති **වෙරමණී;** විරමන්ති එතායාති වා **"විරමණී"**ති වත්තබ්බෙ නිරුත්තිනයෙන **"වෙරමණී"**ති වුත්තං. සමාදානවසෙන **උපපන්නා විරති සමාදානවිරති.** අසමාදින්නසීලස්ස සම්පත්තනෙ යථාඋපට්ඨිතවීතික්කමිතබ්බවත්ථුතෝ විරති **සම්පත්තවිරති.** කිලෙසානං සමුච්ඡින්දනවසෙන පවත්තා මග්ගසම්පයුත්තා විරති **සමුච්ඡෙදවිරති.** කාමඤ්චෙත්ථ පාළියං විරතියෙව ආගතා; **සික්ඛාපදවිභඞ්ගෙ**[5] පන චෙතනාපි ආහරිත්වා දස්සිතාති තදුභයම්පි ගණ්හන්තෝ **"චෙතනාපි වත්තබ්බා විරතියොපී"**ති ආහ. **අනභිජ්ඣා හි මූලං පඨමානි** කම්මපථකොට්ඨාසෙ "අනභිජ්ඣා"ති වුත්තධම්මෙ මූලතෝ **අලොභෝ කුසලමූලං හොතී**ති එවමෙත්ථ අත්ථෝ දට්ඨබ්බෝ. සෙසපදද්වයෙපි එසෙව නයෝ.

දුස්සීල්‍යාරම්මණා තදුරම්මණජීවිතින්ද්‍රියාදිආරම්මණා කථං දුස්සීල්‍යානි පජහන්තීති තං දස්සෙතුං **"යථා පනා"**තිආදි වුත්තං. **පජහන්තීති වෙදිතබ්බා** පාණාතිපාතාදිහි විරමණවසෙනෙව පවත්තනතෝ. අථ තදුරම්මණභාවෙ; න සෝ තානි පජහති. න හි තදෙව ආරබ්භ තං පජහිතුං සක්කා තතෝ අවිනිස්සටභාවතෝ.

අනභිජ්ඣා -පෙ- විරමන්තස්සාති අභිජ්ඣං පජහන්තස්සාති අත්ථෝ. න හි මනොදුච්චරිතතෝ විරති අත්ථි අනභිජ්ඣාදිහෙව තප්පහානසිද්ධිතෝ. (4)

---

1. දී 1-51 පිටෙ. 2. දී 1-51; ම 2-63 පිටාදිසු 3. ආමිසකිඤ්චික්ඛහෙතුපි (බ)
4. අං 1-133 පිටෙ. 5. අභි 2-299 පිටෙ.

අරියවාසදසකවණ්ණනා

348. අරියානං එව වාසානි **අරියවාසා** අනරියානං තාදිසානං අසම්භවතො. **අරියා**නි වෙළු උක්කට්ඨනිද්දෙසෙන ඛීණාසවා ගහිතා; තෙ ච යස්මා තෙහි සබ්බකාලං අවිරහිතවාසා එව; තස්මා වුත්තං **"අරියා එව වසිංසු වසන්ති වසිස්සන්ති"**ති. තත්ථ **වසිංසූ**ති නිස්සාය වසිංසු. පඤ්චඞ්ගවිප්පහීනත්තාදයෝ හි අරියානං අපස්සයා. තෙසු පඤ්චඞ්ගවිප්පහානපච්චකසච්චපනොදනඵස්සනාසමවයවිස්සජ්ජනානි "සබ්බායෙකං පටිසෙවති; අධිවාසෙති; පරිවජ්ජෙති; විනොදෙතී"ති වුත්තෙසු අපස්සෙනෙසු විනොදනඤ්ච මග්ගකිච්චානෙව; ඉතරෙ මග්ගඵලෙව සම්පිණ්ඩනති. (5-1)

ඤාණාදයොති ඤාණඤ්චව තංසම්පයුත්තධම්මා ච. තෙනාහ **"ඤාණන්ති වුත්තං"**නිආදි. තත්ථ වත්තබ්බං හෙට්ඨා වුත්තමෙව. (5-2)

ආරක්ඛකිච්චං සාධෙති සතිවෙපුල්ලප්පත්තත්තා. **"වරතො"**තිආදිනා නිච්චසම්බන්ධනං දස්සෙති; තං විකෙඛපාභාවෙන දට්ඨබ්බං. (5-3)

පබ්බජ්ජූපගතාති යං කිඤ්චි පබ්බජ්ජං උපගතා; න සමිතපාපා. හොවාදිනොති ජාතිමත්තබ්‍රාහ්මණෙ වදති. **පාටෙක්කසච්චානී**ති තෙහි තෙහි දිට්ඨිගතිකෙහි පාටියෙක්කං ගහිතානි "ඉදමෙව සච්ච"නති[1] අභිනිවිට්ඨානි දිට්ඨිසච්චාදීනි. දිට්ඨිගතානිපි හි "ඉදමෙව සච්ච"නන්ති[1] ගහණං උපාදාය "සච්චානී"ති වොහරීයන්ති. තෙනාහ **"ඉදමෙවා"**තිආදි. **නීහටානී**ති අත්තනො සන්තානතො නීහරිතානි අපනීතානි. **ගහිතගහණස්සා**ති අරියමග්ගාධිගමතො පුබ්බෙ ගහිතස්ස දිට්ඨිගාහස්ස. **විස්සට්ඨභාවවෙවචනානී**ති අරියමග්ගෙන සබ්බසො පරිච්චාගභාවස්ස අධිවචනානි. (5-5)

නත්ථි එතාසං වයො වෙකල්‍යන්ති **අවයා**ති ආහ **"අත්තනා"**ති; අනවසෙසානි අත්ථො. **එසනා**නි හෙට්ඨා වුත්තකාමෙසනාදයො. (5-6)

මග්ගස්ස කිච්චනිප්ඵත්තිං කථිතා රාගාදීනං පහීනභාවදීපනතො. (5-9)

පච්චවෙක්ඛණාය ඵලං කථිතන්ති පච්චවෙක්ඛණමුඛෙන අරියඵලං කථිතං. අධිගතෙ හි අග්ගඵලෙ සබ්බසො රාගාදීනං අනුප්පාදධම්මතං පජානාති; තඤ්ච පජානනං පච්චවෙක්ඛණඤ්ඤණන්ති. (5-10)

අසෙක්ඛධම්මදසකවණ්ණනා

ඵලඤ්ච තෙ සම්පයුත්තධම්මා චාති **ඵලසම්පයුත්තධම්මා**; අරියඵලසභාවා සම්පයුත්තා ධම්මාති අත්ථො. **ඵලසම්පයුත්තධම්මාති** ඵලධම්මා චෙව තංසම්පයුත්තධම්මා චාති එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බා. **දිට්ඨුප්පාතෙසු ඨානෙසු පඤ්ඤාව කථිතා** සම්මා දස්සනට්ඨෙන **සම්මාදිට්ඨි**, සම්මා ජානනට්ඨෙන **සම්මාඤ්ඤණන්ති** ච. අත්ථි හි දස්සනජානනානං සච්චයෙ පවත්තිආකාරවිසෙසොපි; සවායං හෙට්ඨා දස්සිතොව. **ඵලසමාපත්තිධම්මාති** ඵලසමාපත්තියං ධම්මා; ඵලසමාපත්තිසහගතධම්මාති අත්ථො. අරියඵලසමපයුත්තධම්මාපි හි සබ්බසො පටිප්පස්සද්ධතො විමුත්තත්තං උපාදාය "විමුත්තී"ති

1. ම 2-150, 166, 381; ම 3-22, 23; ඛු 1-162, ඛු 10-80 පිට්ඨාදිසු.

වත්තබ්බතං ලහන්ති. කෙනචි පන යථා අසෙක්ඛා ඵලපඤ්ඤා දස්සන-කිච්චං උපාදාය "සම්මා දිට්ඨි"නි වුත්තා. ඤාණකිච්චං උපාදාය "සම්මා ඤාණ"න්තිපි වුත්තා එව; එවං අරියඵලසමංගි සම්දූනට්ඨං උපාදාය "සම්මා සමාධි"නි වුත්තෙතා; විමුච්චනට්ඨං උපාදාය "සම්මාවිමුත්තී"තිපි වුත්තෙතා. එවඤ්ච කත්වා "අනාසවං චෙතොවිමුත්තී"නි දුතියවිමුත්තිගහ-ණඤ්ච සමත්ථිතං හොතීති. (6)

දසකවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඤ්හාසමොධානවණ්ණනා

සමොධානෙතබ්බානි සමාහරිතබ්බා.

349. **ඔකප්පනානි** බලවසද්ධා. ආයතිං භික්ඛූනං අවිවාදහෙතුභූතං තත්ථ තත්ථ භගවතා දෙසිතානං අත්ථානං සඞ්ගායනං **සඞ්ගීති;** තස්ස ච කාරණං අයං සුත්තදෙසනා තථා පවත්තත්තාති වුත්තං **"සඞ්ගීතිපරියා-යනති සාමඤ්ඤා කාරණ"**නති. **සමනුඤ්ඤිංසු, සත්ථා** අහොසි "පටි-හාතු තං සාරිපුත්ත භික්ඛූනං ධම්මිං කථා"නි උස්සාහෙත්වා ආදිතො පට්ඨාය යාව පරියොසානා සුණන්තො; සා පනෙත්ථ භගවතො සමනුඤ්ඤනා "සාධු සාධූ"නි අනුමොදනෙන පාකටා ජාතාති වුත්තං **"අනුමොදනෙන සමනුඤ්ඤිංසු අහොසී"**ති. **ජීනභාසිතො නාම ඤාතො;** න සාවකභාසිතො. යථා හි රාජයුත්තෙනහි ලිඛිතපණ්ණං යාව රාජමුද්දිකාය න ලඤ්ජිතං හොති; න තාව "රාජපණ්ණ"න්ති සඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡති; ලඤ්ජිතමත්තං පන රාජපණ්ණං නාම හොති. එවමෙව "සාධු සාධු සාරිපුත්තා"තිආදි අනුමොදනවචන-සංසූචිතාය සමනුඤ්ඤනසඞ්ඛාතාය ජීනවචනමුද්දාය ලඤ්ජිතත්තා අයං සුත්තන්තො ජීනභාසිතො නාම ඤාතො ආභච්චවචනො. යං පනෙත්ථ අත්ථතො න විභත්තං; තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙවාති.

සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය

සඞ්ගීතිසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

---

11. දසුත්තර සූත්‍රය

350. **ආවුසෝ භික්ඛවෙති සාවකානං ආලපනන්ති** සාවකානං ආමන්තනවසෙන ආලපනසමුදාචාරෝ; න කෙවලං "භික්ඛවෙ"ති; සෝ පන බුද්ධානං ආලපනං. තෙනාහ **"බුද්ධා හී"**තිආදි. සත්ථුසමුදාචාරවසෙන අසමුදාචාරෝ එවෙත්ථ සත්ථු උච්චට්ඨානෙ ඨපනං. සමපති ආගතත්තා **කත්ථචි න නිබද්ධෝ** වාසෝ එතෙසන්ති **අනිබද්ධවාසා;** අන්තෙවාසිකා. කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා සප්පායසෙනාසනං ගවෙසන්තා යං **කිඤ්චි** දිසං ගච්ඡන්තීති **දිසාගමනියා.** ඉදානි තමත්ථං විත්ථාරතො දස්සෙතුං **"බුද්ධකාලෙ"**තිආදි වුත්තං.

අසුභකම්මට්ඨානන්ති එකාදසවිධං අසුභකම්මට්ඨානං. තත්ථාපි පුග්ගලවෙමත්තතං ඤත්වා තදනුරූපං තදනුරූපමෙව දෙති. මොහචරිතස්සාපි කාමං ආනාපානස්සතිකම්මට්ඨානං සප්පායං; කම්මට්ඨානභාවනාය පන භාජනභූතං කාතුං සමෙමාහච්ඡගමාය පඨමං උද්දෙසපරිපුච්ඡාධම්මස්සවන-ධම්මසාකච්ඡාසු නියොජෙතබ්බාති වුත්තං **"මොහචරිතස්ස -පෙ- ආචික්ඛ-නී"**ති. සද්ධාචරිතස්ස විසෙසතො පුරිමා ච අනුස්සතියො සප්පායා; තාසං පන අනුයුඤ්ජනෙ අසං පුබ්බභාගපටිපත්තීති දස්සෙතුං **"පඨමදෙසනාය-මෙන"**තිආදි වුත්තං. **ඤාණචරිතස්සාති** බුද්ධිචරිතස්ස; තස්ස පන මරණස්සති, උපසමානුස්සති, චතුධාතුවව්ථානං, ආහාරපටිකූලසඤ්ඤා විසෙසතො සප්පායා; තෙසං පන උපකාරධම්මදස්සනත්ථං **"අනිච්චතාදි -පෙ- කථෙති"**න්ති වුත්තං. **තණ්හෙවාති** සත්ථු සන්තිකෙ එව. **තෙමාසිකං පවිසදන්ති** තීහි මාසෙහි සන්නිට්ඨාපෙතබ්බං පටිපදං.

ඉමෙ භික්ඛූති ඉමිස්සා ධම්මදෙසනාය භාජනභූතා භික්ඛූ. **"එවං ආගන්ත්වා ගච්ඡන්තෙන පන භික්ඛූ"**න්ති ඉදං "බුද්ධකාලෙ"තිආදිනා තදුද්දෙසිකවසෙන වුත්තභික්ඛූ සන්ධාය වුත්තං; න "ඉමෙ භික්ඛූ"න්ති අනන්තරං වුත්තභික්ඛූ. තෙනාහ "පෙසෙති"න්ති. **අපලොකෙථාති** ආපුච්ඡථ. **"පණ්ඩිතා"**තිආදි සෙවනභජනෙසු කාරණවචනං. **"සොතාපත්තිඵලෙ විනෙති"**තිආදි යෙභුය්‍යවසෙන වුත්තං. ආයස්මා හි ධම්මසෙනාපති භික්ඛූ යෙභුය්‍යෙන සොතාපත්තිඵලං පාපෙත්වා විස්සජ්ජෙති "එවමෙතෙ නියතා සම්බොධිපරායණා"ති. ආයස්මා පන මහාමොග්ගල්ලානො "සබ්බාපි භවූපපත්ති ජිගුච්ඡිතබ්බා වා"ති භික්ඛූ යෙභුය්‍යෙන උත්තමත්ථෙ යෙව පාපෙති.

සාවකෙහි විනෙතුං සක්කුණෙය්‍යා සාවකවෙනෙය්‍යා නාම න සාවකෙහෙව විනෙතබ්බාති දස්සෙන්තො ආහ **"සාවකවෙනෙය්‍යා නාමා"**තිආදි. **දසධා මානිකං ඨපෙත්වාති** එකකතො පට්ඨාය යාව දසකා දසධා දසධා මානිකං ඨපෙත්වා **විභත්තානි දසුත්තරෙ.** **දසුත්තරෙ ගතොතිපි දසුත්තරොති**[1] එකකතො පට්ඨාය යාව දසකා දසහි උත්තරෙ අධිකෙ හුත්වා ගතො පවත්තොතිපි දසුත්තරෙ. **එකොකාසම්හි පබ්බන්ති** එකකතො පට්ඨාය යාව දසකා දසන්නං පබ්බානං එකොකාසම්හි පබ්බ. **දස දස පඤ්හාති** "කතමෙ ධම්මා බහුකාරෙ. අප්පමාදෙ කුසලෙසු ධම්මෙසූ"තිආදිනා දස දස පඤ්හා. **විස්සජ්ජිතානි** විස්සජ්ජිතා. **දසුත්තරං පවත්තාමීති** දෙසියමානං

1. දස සුත්තන්තෙසු ගතොතිපි **දසුත්තරොති** (ක)

දෙසනං නාමකිත්තනමුඛෙන පටිජානාති වණ්ණභණනත්ථං. **පවක්ඛාමීති** පකාරෙහි වක්ඛාමි. තථා හෙත්ථ පඤ්ඤාසාධිකානං පඤ්චන්නං පඤ්ඤාසතානං වසෙන දෙසනා පවත්තා. **ධම්මන්ති** ඉධ **ධම්ම**-සද්දෙ පරියත්තිපරියායෙ "ඉධ භික්ඛු භික්ඛු ධම්මං පරියාපුණාති"තිආදීසු[1] විය. සුත්තාලක්ඛණෙ චායං **ධම්මෙ**ති ආහ **"ධම්මන්ති සුත්ත"**න්ති. සඞ්ඛාය ධම්මෙ යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජමානස්ස නිබ්බානාවහෙ. තත්‍රෙ එව වට්ටදුක්ඛසමුච්ඡෙදාය හොති; ස වායමස්ස ආනුභාවෙ සබ්බසං ඛඞ්ගානං පමොචනුපායභාවතොති දස්සෙතුං "නිබ්බානපත්තියා"තිආදිමාහ. තෙන වුත්තං **"නිබ්බාන-පත්තියා"**තිආදි.

උච්චං කරොතෙනාති උදග්ගං උළාරං පණීතං කත්වා දස්සෙතුං; පග්ගණ්හනෙනාති අත්ථො. **පෙමං ජනෙතෙනාති** හත්තිං උප්පාදෙනෙන ඉදඤ්ච දෙසනාය පග්ගණ්හනං බුද්ධානමපි ආවිණ්ණමෙවාති දස්සෙතුං **"එකායනො"**තිආදිමාහ.

එකධම්මවණ්ණනා

351. (ක) **කාර**-සද්දෙ උපසද්දෙන විනාපි උපකාරත්ථං වදති "බහුකාරා භික්ඛවෙ මාතාපිතරො පුත්තානං"නිආදීසු[2] විය්හි ආහ **"බහූපකාරොති බහූපකාරො"**ති.

(ඛ) වඩ්ඪනෙ වුත්තෙ නානන්තරියතාය උප්පාදනං වුත්තමෙව හොතීති **"භාවෙතබ්බාති වඩ්ඪෙතබ්බා"**ති වුත්තා. උප්පාදනපුබ්බිකා හි වඩ්ඪනාති. නනු ච "එකො ධම්මො උප්පාදෙතබ්බා"ති උප්පාදනමෙපත්ථ වුත්තං ගහිතමෙවාති? අඤ්ඤවිසයත්තා තස්ස නායං විරොධො. තථා හි "එකො ධම්මො පරිඤ්ඤෙය්‍යා"ති තීහිපි පරිඤ්ඤාහි පරිඤ්ඤෙය්‍යතං වත්වාපි "එකො ධම්මො පහාතබ්බා"ති පහාතබ්බතා වුත්තා.

(ග) **තීහි පරිඤ්ඤාහීති** ඤාතතීරණපහානපරිඤ්ඤාහි.

(ඝ) **පහානානුපස්සනායාති** පජහනවසෙන පවත්තාය අනුපස්සනාය. මිස්සකවසෙන චෙතං අනුපස්සනාග්ගහණං දට්ඨබ්බං.

(ඞ) සීලසම්පදාදීනං පරිහානාවහො **පරිහානාය සංවත්තනිකො.**

(ච) ඛානාදිවිසෙසං ගමෙතීති **විසෙසගාමී.**

(ඡ) **දුප්පච්චක්ඛකරොති** අනුපවිතක්කණසමාරෙහි පච්චක්ඛං කාතුං අසක්කුණෙය්‍යො.

(ඣ) **අභිඤ්ඤාතබ්බාති** අභිමුඛං ඤාණෙන ඤාතබ්බා.

සබ්බත්ථ මානිතාසූති දුකාදිවසෙන වුත්තාසු සබ්බාසු මාතිකාසු එත්ථ ච ආයස්මා ධම්මසෙනාපති තෙ භික්ඛූ භාවනාය නියොජෙත්වා උත්තමත්ථෙ පතිට්ඨාපෙතුකාමො පඨමං තාව භාවනාය උපකාරධම්මං උද්දෙසවසෙන දස්සෙතුං "එකො ධම්මො බහුකාරො"ති වත්වා තෙන උපකාරකෙන උපකත්තබ්බං දස්සෙතුං "එකො ධම්මො භාවෙතබ්බා"ති ආහ. අයඤ්හි භාවනා විපස්සනාවසෙන ඉච්ඡිතාති ආහ "එකො ධම්මො පරිඤ්ඤෙය්‍යා"ති. පරිඤ්ඤා ච නාම යාවදෙව පහාතබ්බපජහනත්ථාති ආහ "එකො ධම්මො පහාතබ්බා"ති. පජහන්තෙන ච හානභාගියං නීහරිත්වා විසෙසභාගියෙ අවට්ඨාතබ්බන්ති ආහ "එකො ධම්මො හානභාගියො; එකො ධම්මො

1. අ. 2-76 පිට්ඨෙ. 2. අ. 1-63 පිට්ඨෙ

විසෙසභාගියෝ"ති. විසෙසභාගියෙ අවට්ඨානඤ්ච උපපටිවිජ්ඣනෙන; උපපටිවිජ්ඣපටිවිජ්ඣනඤ්ච ඉජ්ඣති; නිප්ඵාදෙතබ්බනිප්ඵාදනං සිද්ධමෙව හොතීති ආහ "එකො ධම්මො උපපටිවිජ්ඣිබ්බො; එකො ධම්මො උප්පාදෙතබ්බො"ති. තයිදං ඛයං අනිඤ්ඤඤ්ඤයඤාදිඤාණෙන හොතීති ආහ "එකො ධම්මො අනිඤ්ඤඤ්ඤයෝ"ති. අනිඤ්ඤඤ්ඤයඤ්ච අනිඤ්ඤතං; සච්ඡිකාතබ්බං සච්ඡිකතමෙව හොතීති. එත්තාවතා ච නිට්ඨිතකිච්චොව හොති; නාඤ්ඤ උත්තරි කිඤ්චි කරණීයන්ති එවං තාව මහාථෙරො එකකවසෙන තෙසං භික්ඛූනං පටිපත්තිවිධිං උද්දිසනෙන්තා ඉමානි දස පදානි ඉමිනා අනුක්කමෙන උද්දිසි.

(ක) එවං අනියමතො උද්දිට්ඨධම්මෙ සරූපතො නියමෙත්වා දස්සෙතුං "කතමෙ එකො ධම්මා"තිආදිනා දෙසනං ආරභි තෙන වුත්තං **"ඉති ආයස්මා සාරිපුත්තො"**තිආදි. එස නයො දුකාදීසු. **වෙළුවාරෙ**ති වෙනෙ. සො හි වෙළුවිකාරෙහි කිලඤ්ජාදිකරණෙන "වෙළුවාරො"ති වුත්තො. අනෙතා, බහි ච සබ්බගතගණ්ඨිං නීහරණෙන **නිගණ්ඨිං කතවා. එකකෙ-කොට්ඨාසෙ**ති එකකාදීසු දසසු කොට්ඨාසෙසු එකෙකකස්මිං කොට්ඨාසෙ.

සබ්බත්ථකං උපකාරකන්ති සබ්බත්ථකමෙව සම්මා පටිපත්තියා උපකාරවන්තං. ඉදානි තමත්ථං විත්ථාරතො දස්සෙතුං **"අයඤ්හි"**තිආදි වුත්තං. **විපස්සනාගබ්භං ගණ්හාපෙ**නීති යථා උපරි විපස්සනා පරිපච්චති තිකඛා විසදා හුත්වා මග්ගෙන සංයොජෙති; එවං පුබ්බභාගවිපස්සනාවඩ්ඩනෙ. **අට්ඨපරිසමභිදාසූ**ති අට්ඨපරිසමභිදාසු නිප්ඵාදෙතබ්බෙසු; තෙසං සම්භාරසම්භරණන්ති අත්ථො. එස නයො ඉතො පරෙසුපි. **ඨානා-ඨානෙසූ**ති ඨානෙ; අට්ඨානෙ ච ඤාතබ්බෙ. **මහාවිභාරසම්පත්තියා**නති මහතියා ඣානාදිවිහාරසම්පත්තියා. **විපස්සනාඤාණාදීසූ**ති ආදි-සද්දෙන මනොමයිද්ධිආදිකානි සඞ්ගණ්හාති. **අට්ඨසු විජ්ජාසූ**ති අම්බට්ඨසුත්තෙ[1] ආගතනයෙසු අට්ඨසු විජ්ජාසු.

තෙනෙව භගවා ථොමෙතීති යොජනා. **ඤාණන්ති** අපපමාදං.

ඨානසම්පන්නෙනාති ඤාණබලසම්පන්නාගතෙන. **දිපෙත්වා**ති "එවම්පි අපපමාදෙ කුසලානං ධම්මානං සම්පාදනෙ බහූපකාරො"ති පකාසෙත්වා. යං කිඤ්චි අනවජ්ජපඤ්ඤකං අත්ථං අපපමාදෙ පඤ්ඤපෙත්වා කථෙතුං යුත්තන්ති දස්සෙතුං "යං කිඤ්චී"තිආදි වුත්තං.

(ඛ) **කායගතාසතී**ති රස්සං අකත්වා නිද්දෙසො; නිද්දෙසෙන වා එතං සමාසපදං දට්ඨබ්බං. "අට්ඨිකානි පුඤ්ජකිතානි තෙරොවස්සිකානි -පෙ- පූතීනි චුණ්ණිකජාතානී"නි[2] එවං පවත්තමනසිකාරො **"චුණ්ණිකමනසි-කාරො"**ති වදන්ති. අපරෙ පන භණන්ති "චුණ්ණිකඉරියාපථෙසු පවත්තමනසිකාරො"ති **එස උපනිස්සයොති** එතස්මිං යථාවුත්තෙ එකූනතිංසවිධෙ ඣානෙ උපපත්තියා සන්තියා. **සුඛසම්පයුත්තන්ති** නිප්පරියා-යතො සුඛසම්පයුත්තං; පරියායතො පන චතුත්ථජ්ඣානෙ උපෙක්ඛාපි "සුඛ"න්ති වත්තබ්බතං ලභති සන්තසභාවත්තා.

(ග) පච්චයභූතො ආරම්මණාදිවිසයොපි[3] ආරම්මණභාවෙන වණ්ණා චිය ආසවෙ පඤ්ඤරති; සො සම්පයොගසම්භවාභාවෙපි සහ ආසවෙහීති **සාසවෙ**ා. තථා උපාදුනානං ගිනොති **උපාදුනියෙ**ා. ඉතරථා පන පච්චයභාවෙන විධි පටික්ඛිපෙ.

(ඝ) **අස්මීති මානො**ති "අස්මී"ති පවත්තො මානො.

1. දී 1-93, 94 පිටුවෙසු. 2. දී 2-236 පිටුවෙ 3. ආරම්මණාදිවිසයොති (ක)

(ච) **විපස්සියාමෙනාති** "අනිච්චෙ අනිච්ච"න්තිආදිනා නයෙන පවත්තෙතා පථමනසිකාරෙ.

(ඡ) **ඉධ පන විපස්සනානන්තරෙ මග්ගෙ වා "ආනන්තරිකෙ චෙතොසමාධි"නි. අධිප්පෙතෙ.** කස්මා? **විපස්සනාය අනන්තරත්තා, අනන්තරෙ වා** පවත්තියා **අනන්තරං ඵලඤ්ඤත්තා.** සඳ්දත්ථතො පන අනන්තරං ඵලං **අනන්තරං;** තස්මිං අනන්තරෙ නියුත්තා, තං වා අරහති, අනන්තරපයොජනොති වා **ආනන්තරිකා.**

(ජ) **ඵලනති** ඵලපඤ්ඤ. **පච්චවෙක්ඛණපඤ්ඤ අධිප්පෙතා** අකුප්පාරම්මණතාය.

(ඣ) අත්තනො ඵලං ආහරතීති **ආහාරෙ;** පච්චයොති ආහ **"ආහාරට්ඨිතිකාති පච්චයට්ඨිතිකා"**නි. **අයං එකා ධම්මොති** අයං පච්චයසඞ්ඛාතො එකො ධම්මොති පච්චයතාසාමඤ්ඤෙන එකං කත්වා **වදති ඤාතපරිඤ්ඤාය අභිඤ්ඤෙය්‍යොති**[1] ඤාතපරිඤ්ඤාසඞ්ඛාතාය අභිඤ්ඤෙය්‍ය.

(ඤ) **අකුප්පා චෙතොවිමුත්තීති අරහත්තඵලවිමුත්ති** අකුප්පභාවෙන උක්කංසගතත්තා. අඤ්ඤථා සබ්බාපි ඵලසමාපත්තියො අකුප්පා එව පටිපක්ඛෙහි අකොපනීයත්තා.

අභිඤ්ඤෙය්‍යාති "අභිඤ්ඤෙය්‍යෙ"ති එත්ථ ලද්ධඅභිඤ්ඤෙය්‍ය. **පරිඤ්ඤෙය්‍යාති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **පහාතබ්බසච්ඡිකාතබ්බෙහීති** පහාතබ්බසච්ඡිකාතබ්බපදෙහි. **පහානපරිඤ්ඤාව** කථිතා පහානසච්ඡිකිරියානං එකවාරතාය පරිඤ්ඤාය සහෙව ඉජ්ඣනතො. **සච්ඡිකාතබ්බානි** විසෙසතො **ඵලං ඤාපිතං. එතඤ්ඤි** යෙව සත්තමෙ එව **පදෙ ලබ්භති; ඵලං පන අනෙකෙසුපි** පදෙසු **ලබ්භති** පඨමඣානවමදසමෙසු ලබ්භනතො. යස්මා තං නිප්පරියායතො දසමෙ එව ලබ්භති; ඉතරෙසු පරියායතො; තස්මා **"ලබ්භති එවා"**ති සාසඞ්කං වදති.

සභාවතො විජ්ජමානානි යෙන බහුකාරාදිසභාවෙන දෙසිතා; තෙන සභාවෙන පරමත්ථතො උපලබ්භමානා. **යාථාවාති** අවිපරිතා. **තථාසභාවාති** තංසභාවා. **න තථා න හොන්තීති** අවිතථත්තා තථාව හොන්ති. තතො එව **චුත්තපපකාරතො අඤ්ඤථා න** හොන්තීති පඤ්ඤාහිපි පදෙහි තෙසං ධම්මානං යථාභූතමෙව වදති. **සම්මාති** ඤායෙන. යං පන ඤායං; තං හෙතුයුත්තං කාරණයුත්තමෙව හොතීති ආහ **"හෙතුනා කාරණෙනා"**ති. **ඔකප්පනං ජනෙසීති** ජිනවචනභාවෙන අභිපසාදං උප්පාදෙසි.

එකධම්මවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දෙවධම්මවණ්ණනා

352. (ක) "සබ්බත්ථා"ති ඉදං "සීලපූරණාදීසූ"ති එතෙන සද්ධිං සම්බන්ධිතබ්බං. **"සීලපූරණාදීසු සබ්බත්ථ අප්පමාදෙ ච්ච උපකාරකා"**ති එතෙන සතිසම්පජඤ්ඤානම්පි අප්පමාදස්ස ච්ච සබ්බත්ථ උපකාරකතා පකාසිතා හොති අත්ථතො නානිච්ලක්ඛණත්තා තතො තෙසං. සතිඅච්චප්පවාසො හි අප්පමාදෙ; සො ච අත්ථතො සබ්බත්ථ අවිජහිතා සති එව; සා ච ඛො ඤාණසම්පයුත්තා එව දට්ඨබ්බා ඉතරාය තථාරූපසම්මත්තාභාවතො.

1. ඤාතපරිඤ්ඤෙය්‍යාති (?)

(ඛ) තෙසං පඤ්චසතමත්තානං භික්ඛූනං පුබ්බභාගපටිපත්තිවසෙන දෙසිතත්තා **පුබ්බභාගා කථිතා.**

(ඡ) **අයොනිසොමනසිකාරෝ** සංකිලෙසස්ස මූලකාරණභාවෙන පවත්තෙතා **හෙතු;** පරිබ්‍රූහනභාවෙන පවත්තෙතා **පච්චයො. යොනිසො-මනසිකාරෙපි** එසෙව නයො. යථා ච සත්තානං සංකිලෙසාය, විසුද්ධියා ච පච්චයභූතා අයොනිසොමනසිකාරෝ, යොනිසොමනසිකාරොති "ඉමෙ ධෙ ධම්මා දුප්පටිවිජ්ඣා"ති එත්ථ නීහරිත්වා වුත්තා; එවං ඉමෙහි ධම්මා නීහරිත්වා වත්තබ්බාති දස්සෙතුං **"කථා"**තිආදිමාහ. තත්ථ අසුභජ්ඣා-නාදයො වත්තාරො **විසංයොගා** නාම කාමයොගාදිපටිපක්ඛභාවතො. **"එවං පහෙදූ"**ති ඉමිනා "අවිජ්ජාභාගිනො ධම්මා; විජ්ජාභාගිනො ධම්මා; කණ්හා ධම්මා; සුක්කා ධම්මා"ති[1] එවමාදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො.

(ඣ) පච්චයෙහි සමෙච්ච සම්භුය්‍ය කතත්තා පඤ්චක්ඛන්ධා **සඞ්ඛතා ධාතු.** කෙනචි අනභිසඞ්ඛතත්තා නිබ්බානං **අසඞ්ඛතා ධාතු.**

(ඤ) නිස්සෙසා විජ්ජා විජ්ජනට්ඨෙන,[2] විදිතකරණට්ඨෙන ච **විජ්ජා. විමුත්තිනි අරහත්තඵලං** පටිපක්ඛතො සබ්බසො විමුත්තත්තා.

අභිඤ්ඤෙය්‍යාදීනීති අභිඤ්ඤෙය්‍යපරිඤ්ඤෙය්‍යාදීනි. **එතෙසඤ්ච** පුරිමවාරෙ වුත්ත විභජ්ජ කථෙතබ්බතො. **මගෙනා කථිතොති** එත්ථ "මගෙනාව කථිතොා"ති එවමත්ථං අග්ගහෙත්වා "මගෙනා කථිතොවා"ති එවමත්ථො ගහෙතබ්බො "අනුපපාදෙ ඤාණ"නති ඉමිනා ඵලස්ස ගහිතත්තා. **සවජ්ජා-නවජ්ජපදෙ ඵලං කථිත**නති එත්ථාපි "ඵලමෙව කථිත"නති අග්ගහෙත්වා "ඵලං කථිතමෙවා"ති අත්ථො ගහෙතබ්බො විජ්ජාග්ගහණෙන තදඤ්ඤස්ස සඞ්ගහිතත්තා. එස නයො ඉතො පරෙසුපි එවරූපෙසු ඨානෙසු.

දෙවධම්මවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

තයොධම්මවණ්ණනා

353. (ඡ) **සොති** අනාගාමිම්මගෙනා. **සබ්බසො කාමානං නිස්සරණං** සමුච්ඡෙදවසෙන පජහනතො. **ආරුප්පෙ අරහත්තමග්ගෙනා** නාම අරූපජ්ඣානං පාදකං කත්වා උප්පන්නො අග්ගමග්ගෙනා. **පුන උප්පත්ති-නිවාරණතොති** රූපානං උප්පත්තියා සබ්බසො නිවාරණතො. නිරුජ්ඣන්ති සඞ්ඛාරා එතෙනාති **නිරොධො;** අග්ගමග්ගෙනා. තෙන හි කිලෙසවට්ටෙ නිරොධිතෙ ඉතරම්පි වට්ටද්වයං නිරොධිතමෙව හොති. තස්ස පන නිරොධස්ස පරියොසානත්තා අග්ගඵලං "නිරොධො"ති වත්තබ්බතං ලභතීති ආහ **"අරහත්තඵලං නිරොධොති අධිප්පෙත"**නති. **"අරහත්තඵලෙන හි නිබ්බානෙ දිට්ඨෙ"**ති ඉදං අරහත්තමග්ගෙන නිබ්බානදස්සනස්සායං නිබ්බත්තීනි කත්වා වුත්තං. එවඤ්හි කත්වා "අරහත්තසඞ්ඛාතනිරොධස්ස පච්චයත්තා"ති ඉදම්පි වචනං සමත්ථිතං හොති.

(ජ) **අතීතංසාරම්මණන්ති** අතීතකොට්ඨාසාරම්මණං ඤාණං; අතීතා ඛන්ධායතනධාතුයො ආරබ්භපවත්තනකඤාණන්ති අත්ථො.

---

1. අභි 1-13 පිටෙ. 2. විජ්ඣාට්ඨෙන (?)

"මගෙහා කථිතොවා"ති අවධාරණං දට්ඨබ්බං; තථා "සච්ඡිකාතබ්බෙ ඵලං කථිතමෙවා"ති.

(ඛු) **ආසවානං ඛයෙ ඤාණන්ති** ච ආසවානං ඛයස්මිං ඤාණන්ති අධිප්පායොා; අඤ්ඤථා මගෙහා කථිතොා සියා.

චතුයොධම්මවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චත්තාරොධම්මවණ්ණනා

354. (ක) දුරුමයං චක්කං **දුරුචක්කං; තථා රතනචක්කං**; ආණත්තෙන **ධම්මො එව ධම්මචක්කං**; ඉරියාපථානං අපරාපරප්පවත්තිතො **ඉරියාපථචක්කං**; තථා **සම්පත්තිචක්කං**; වෙදිතබ්බං.

අනුච්ඡවිකෙ දෙසෙති පුඤ්ඤකිරියාය, සම්මාපටිපත්තියා අනුරූපදෙසෙ. **සෙවනං** කාලෙන කාලං උපසඞ්කමනං. **භජනං** භත්තිවසෙන පයිරුපාසනං. **අත්තනොා සම්මා ඨපනන්ති** අත්තනොා චිත්තසන්තානස්ස යොනිසොා ඨපනං සද්ධාදීසු නිවෙසනන්ති ආහ **"සචෙ"**ති ආදි. **ඉදමෙවෙත්ථ සම්මාණන්ති** ඉදමෙව පුබ්බෙකතපුඤ්ඤතාසඞ්ඛාතං සම්පත්තිචක්කං එත්ථ එතෙසු සම්පත්තිචක්කෙසු පමාණභූතං ඉතරෙසං කාරණභාවතොා. තෙනාහ **"යෙන හී"**තිආදි. **සොා එව ච කතපුඤ්ඤෙ පුග්ගලොා** අත්තානං **සම්මා ඨපෙති** අකතපුඤ්ඤස්ස තදභාවතොා. **පඨමො ලොකියොාව**; තත්ථාපි කාමාවචරොාව. **ඉධාති** ඉමස්මිං දසුත්තරසුත්තෙ. **පුබ්බභාගෙ ලොකියාවාති** මග්ගස්ස පුබ්බභාගෙ පවත්තනකා ලොකියා එව. තත්ථ කාරණං වුත්තමෙව.

(ච) කාමයොගවිසංයොගොා අනාගාමිමග්ගෙහා; දිට්ඨියොගවිසංයොගොා සොතාපත්තිමග්ගෙහා; ඉතරෙ දෙව අරහත්තමග්ගෙහාති එවං **අනාගාමිමග්ගාදිවසෙන වෙදිතබ්බා.**

(ඡ) **පඨමස්ස ඣානස්ස ලාභිනන්ති** යථායං අප්පගුණස්ස පඨමස්ස ඣානස්ස ලාභී; තං. **කාමසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්තී**ති තතොා වුට්ඨිතං ආරම්මණවසෙන කාමසහගතා හුත්වා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති වොදෙන්ති තුදෙන්ති. තස්ස කාමානුපක්ඛනානං සඤ්ඤාමනසිකාරානං වසෙන සොා පඨමජ්ඣානසමාධි හායති පරිහායති; තස්මා **"හානභාගියො සමාධී"**ති වුත්තොා. **තදනුධම්මතාති.** තදනුරූපසභාවොා **"සති සන්තිට්ඨති"**ති ඉදං ඔවාදානං සඞ්ගය වුත්තං. යස්ස හි පඨමජ්ඣානානුරූප සභාවා පඨමජ්ඣානං සන්තතොා පණීතතොා දිස්වා අස්සාදයමානා අපෙක්ඛමානා අභිනන්දමානා නිකන්ති හොාති; තස්ස නිකන්තිවසෙන සොා පඨමජ්ඣානසමාධි නෙව හායති; න වඩ්ඪති; ඨිතිකොට්ඨාසිකොා හොාති; තෙන වුත්තං **"ඨිතිභාගියො සමාධී"**ති.

අවිතක්කසහගතාති අවිතක්කා දුතියජ්ඣානං සන්තතොා පණීතතොා මනසි කරොාතො ආරම්මණවසෙන අවිතක්කසහගතා **සඤ්ඤාමනසිකාරා. සමුදාචරන්තී**ති පගුණපඨමජ්ඣානතොා වුට්ඨිතං දුතියජ්ඣානාධිගමත්ථාය වොදෙන්ති තුදෙන්ති; තස්ස උපරි දුතියජ්ඣානුපක්ඛනං සඤ්ඤාමනසිකාරානං වසෙන සොා පඨමජ්ඣානසමාධි විසෙසභූතස්ස දුතියජ්ඣානස්ස උප්පත්තිපදට්ඨානතාය **"විසෙසභාගියො සමාධී"**ති වුත්තා. **නිබ්බිදාසහගතාති** තමෙව පඨමජ්ඣානලාභිං ඣානතොා වුට්ඨිතං නිබ්බිදාසඞ්ඛාතෙන

විපස්සනාඤ්ඤේන සහගතා. විපස්සනාඤ්ඤානි කිඤ්චාපි පහෙදෙන උපට්ඨහන්තෙසු නිබ්බිඳති උක්කණ්ඨති; තස්මා **"නිබ්බිදා"**ති වුච්චති. **සමුදයවයඤාණත්ථාය** වොදෙන්ති තුදෙන්ති. **විරාගූපසඤ්හිතොති** විරාගසඞ්ඛාතෙන නිබ්බානෙන උපසඤ්හිතෙ. විපස්සනාඤ්ඤානි "සක්කා ඉමිනා මග්ගෙන විරාගං නිබ්බානං සච්ඡිකාතු"න්ති පවත්තිතො **"විරාගූපසඤ්හිතා"**නි වුච්චති; තං සම්පයුත්තා සඤ්ඤාමනසිකාරාපි විරාගූපසඤ්හිතා එව නාම. තස්ස තෙසං සඤ්ඤාමනසිකාරානං වසෙන සො පඨමජ්ඣානසමාධි අරියමග්ගපටිවෙධස්ස පදට්ඨානතාය **"නිබ්බිඛභාගියො සමාධී"**ති වුත්තො. **සඛඛසඞ්ඛාරසමථාය**ති දුතියජ්ඣානාදිකා සඛඛා සඞ්ඛාරසමථාය අස්සා වෙදිතබ්බාති හානභාගියාදිඅස්සා තාව විත්ථාරෙත්වා වෙදිතබ්බා.

මග්ගෙන ඛෙපිතොති චතුන්නං අරියසච්චානං උද්ධටත්තා. **ඵලං** කථිතං සරූපෙනෙව.

චතුත්ථාරොඛම්මවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඤ්චඛම්මවණ්ණනා

355. (ඛ) **"පඤ්චඞ්ගිකො සම්මාසමාධී"**ති සමාධිඅඞ්ගභාවෙන පඤ්ඤු උද්දිට්ඨාති පීතිඵරණතාදිවචනෙන හි තමෙව විභජති. තෙනාහ **"පීතිං ඵරමානා උප්පජ්ජති"**තිආදි. "සො ඉමමෙව කායං විවෙකජෙන පීති-සුඛෙන අභිසන්දෙති"තිආදිනා[1]. නයෙන පීතියා, සුඛස්ස ච ඵරණං වෙදිතබ්බං. සරාගවිරාගතාදිවිභාගදස්සනවසෙන **පරෙසං චෙතො ඵරමානා. ආලොකඵරණෙ**නි කසිණාලොකස්ස ඵරණෙ සති තෙනෙව ආලොකෙන පරිතපපදෙසෙ. තස්ස සමාධිස්ස රූපදස්සනපච්චයතාය **පච්චවෙක්ඛණ ඤාණං පච්චවෙක්ඛණනිමිත්තං.**[2]

පීතිඵරණතා සුඛඵරණතාති ආරම්මණෙ ඨත්වා චතුත්ථජ්ඣානස්ස උප්පාදනතො තා **"පාදා විය"**ති වුත්තා. **චෙතොඵරණතා ආලොකඵරණතා**ති තංතංකිච්චසාධනතො තා **"හත්ථා විය"**ති වුත්තා. **අභිඤ්ඤාපාදකජ්ඣානං** සමාධානස්ස සරීරභාවතො **"මජ්ඣිමකායො විය"**ති වුත්තං. **පච්චවෙක්ඛණනිමිත්තං**[2] උත්තමඞ්ගභාවතො **"සීසං විය"**ති වුත්තං.

(ජ) සබ්බසො කිලෙසදුක්ඛදරථපරිළාහානං විගතත්තා **ලොකියසමාධිස්ස** සාතිසයමෙව සුඛන්ති වුත්තං **"අපීතකපීතකඛණෙ සුඛත්තා පච්චුප්පන්න-සුඛං"**ති. පුරිමස්ස පුරිමස්ස වසෙන පච්ඡිමං පච්ඡිමං ලද්ධාසෙවනතාය සන්තතරපණීතතරභාවපත්තිං[3] හොතීති ආහ **"පුබ්බෙ පුබ්බෙ -පෙ- සුඛවිපාකො"**ති.

කිලෙසපටිප්පස්සද්ධියාති කිලෙසානං පටිප්පස්සම්භනෙන ලද්ධත්තා. **කිලෙසපටිප්පස්සද්ධිභාවෙ**නාති කිලෙසානං පටිප්පස්සම්භනභාවං. **ලද්ධත්තා** පත්තත්තා තබ්භාවං උපගතත්තා. ලොකියසමාධිස්ස පච්චනීකානි නීවරණපඨමජ්ඣානනිකන්තිආදීනි නිග්ගහෙතබ්බානි; අඤ්ඤඤ්ච කිලෙසා වාරෙතබ්බා; ඉමස්ස පන අරහත්තසමාධිස්ස පටිප්පස්සද්ධිසබ්බකිලෙසත්තා න නිග්ගහෙතබ්බං, වාරෙතබ්බඤ්ච අත්ථීති මග්ගානන්තරං, සමාපත්තික්ඛණෙ ච අප්පයොගෙන අධිගතත්තා, ඨපිතත්තා ච අපරිහානවසෙන වා ඨපිතත්තා

1. ම 1-344 පිටෙ. 2. පච්චවෙක්ඛණාණනිමිත්තං (ක) 3. ..... භාවපත්තං (?)

නාසඞ්ඛාරනිග්ගයහවාහිවාවමෝ[1]. **"සතිවෙපුල්ලප්පත්තත්තා"**ති එතෙන අපපවත්තමානායපි සතියා සතිබහුලතාය **සතෝ එව** නාමාති දස්සෙති; **"යථාපරිච්ඡින්නකාලවසෙනා"**ති එතෙන පරිච්ඡින්දනසතියා **සතෝති** දස්සෙති. **සෙසෙසු ඤාණඛෙත්තසු. පඤ්චඤාණීත්තෝති** එත්ථ වුත්තසමාධිම්ඛෙන පඤ්ච ඤාණානෙව උද්දිට්ඨානි, නිද්දිට්ඨානි ච.

මඝෙහා ඛපිතෙනා ඉන්ද්‍රියසීසෙන සම්මාවායාමාදීනං කථිතත්තා. **එලං** කථිතං අසෙකඛානං සීලකඛන්ධාදීනං කථිතත්තා.

පඤ්චඩධම්මවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඡධම්මවණ්ණනා

356. **මඝෙහා ඛපිතෙනාති** එත්ථ වත්තබ්බං හෙට්ඨා වුත්තමෙව.

සත්තඩධම්මවණ්ණනා

357. (ඤ) **හෙතූනාති** ආදිඅනන්තවන්තතෙනා, අනච්චන්තිකතෙනා, තාවකාලිකතෙනා, නිච්චපටිසෙඛපතෙනාති එවමාදිනා හෙතූනා. **නයෙනාති** "යථා ඉමෙ සඞ්ඛාරා එතරහි; එවං අතීතෙ, අනාගතෙ ච අනිච්චා සඞ්ඛතා පටිච්චසමුප්පන්නා ඛයධම්මා වයධම්මා විරාගධම්මා නිරොධධම්මා"ති අතීතානාගතෙසු නයනනයෙන. කාමං බීණාසවස්ස සබ්බෙපි සඞ්ඛාරානං අනිච්චතාදි සුදිට්ඨා සුපපටිවිද්ධා; තං පන අසම්මොහනවසෙන කිච්චතෙනා; විපස්සනාය පන ආරම්මණකරණවසෙනාති දස්සෙතුං ආහ **"විපස්සනාඤාණෙන සුදිට්ඨා හොන්තී"**ති කිලෙසවසෙන උපපජ්ජමානෙ පරිළාහෙ වත්ථුකාමසන්නිස්සයෙ, වත්ථුකාමවස්සයෙ චාති වුත්තං **"දෙවපි සපරිළාහටෙඨන අඞ්ගාරකාසූ චියා"**ති. **නිත්තණ්හෙවාති**[2] නිත්තණ්හාවසෙව. **අණෙනා** වුච්චති ලාමකටෙඨන තණ්හා. බ්‍යන්නා විගතන්තං භූතන්ති **බ්‍යන්තීභූත**න්ති ආහ **"නිරන්තීභූතං;**[3] **නිත්තණ්හන්ති අත්ථො"**ති. **ඉධ** සත්තසු. **භාවෙතබ්බපදෙ මඝෙහා ඛපිතෙනා** බොජ්ඣඞ්ගානං වුත්තත්තා.

පඨමභාණවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අට්ඨඩධම්මවණ්ණනා

358. (ක) **ආදිබ්‍රහ්මචරියිකායාති** ආදිබ්‍රහ්මචරියා එව ආදිබ්‍රහ්මචරියිකා යථා "ඛීනයෝ එව වෙනයිකෝ"ති;[4] තස්සා ආදිබ්‍රහ්මචරියිකාය. **කා** පන සා**නි** ආහ **"පඤ්ඤායා"**ති. **සික්ඛත්තයසඞ්ගහස්සාති** අධිසීලසික්ඛාදිසික්ඛත්තයසඞ්ගහස්ස. උපචාරජ්ඣානසහගතා තරුණසමථපඤ්ඤාව උදයබ්බයානුපස්සනාවසෙන පවත්තා **තරුණවිපස්සනාපඤ්ඤා**.[5] **ආදිභූතායාති** පඨමාවයවභූතාය; දෙසනාවසෙන වෙතං වුත්තං. උපපත්තිකාලෙ

1. නාසඞ්ඛාරනිග්ගයහවාරිතගතෙනා (පාළියං, අට්ඨකථායඤ්ච.)
2. නිත්තණ්හස්ස (අට්ඨකථායං). 3. නියතිභූතං (අට්ඨකථායං); විගතන්තීභූතං (?)
4. වි-ට්ඨ 1-106 පිටෙපි. 5. තරුණසමථවිපස්සනාපඤ්ඤා (අට්ඨකථායං)

පන නත්ථි මඝඨඛම්මානං ආදිමජ්ඣපරියොසානතා එකචිත්තුපපාදපරියා-පන්නතතා එකජ්ඣං යෙව උපපජ්ජනතො. **පෙමනති** දළහතතති; තං පන වල්ලහවසෙන පවත්තමානං ගෙහසිතසදිසං හොතීති **"ගෙහසිතපෙම"**නති වුත්තං. ගරුකරණවසෙන පවත්තියා ගරු චිත්තං එතසසාති **ගරුචිත්තො**; තසස භාවො ගරුචිත්තතා භාවො; ගරුමහි ගරුකාරෙ. "කිලෙසා න උපපජ්ජන්තී"ති වත්වා තත්ථ කාරණමාහ **"ඔවාදානුසාසනිං ලභතී"**ති. ගරුනඤ්හි සන්තිකෙ ඔවාදානුසාසනිං ලභිත්වා යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජන්තසස කිලෙසා න උපපජ්ජන්ති. තෙනාහ **"තසමා"**තිආදි.

(ඡ) **පෙතානි** පෙතමහිද්ධිකා. **අසුරානනති** දෙවාසුරානං. පෙතාසුරා පන පෙතා එවාති තෙසං පෙතෙහි සඞ්ගහො අවුත්තසිද්ධොව. **ආවාහනං භවජ්ජනතීති** සමෙභාගසංසග්ගමුඛෙන පෙතෙහෙව අසුරානං සඞ්ගහණෙ කාරණං දසෙසන්ති.

(ජ) **අපච්චජ්ඣසසාති** නිඉච්ඡිස්ස. අභාවත්ථො හෙත්ථ අපප-සද්දො "අපපඩංසමකසවාතාතපා"තිආදීසු[1] විය. **පච්චයෙසු අපපිවෙජ්ඣා පච්චය-අපපිවෙජ්ඣා**; චීවරාදිපච්චයෙසු ඉච්ඡාරහිතො. **අභිගමඅපපිවෙජ්ඣාති** ඣානාදි-අභිගමවිභාවනෙ ඉච්ඡාරහිතො. **පරියත්තිඅපපිවෙජ්ඣාති** පරියත්තියං බාහුසච්චවිභාවනෙ ඉච්ඡාරහිතො; **ධුතඞ්ගඅපපිවෙජ්ඣාති** ධුතඞ්ගසු අපපිවෙජ්ඣා ධුතඞ්ගවිභාවනෙ ඉච්ඡාරහිතො. **සන්තගුණනිගූහනෙනාති** අත්තනි සංවිජ්ජමානානං ඣානාදිගුණානඤ්චව බාහුසච්චගුණසස ච ධුතඞ්ගගුණසස ච නිගූහනෙන ඡාදනෙන. **සම්පජ්ජතීති** නිපපජ්ජති සිජ්ඣති. **නො මහිච්ඡසසාති** මහතියා ඉච්ඡාය සමන්නාගතසස; ඉච්ඡං වා මහන්තසස නො සම්පජ්ජති අනුඛම්භසසාපි අනිච්ඡනතො.

පච්චිත්තසසාති පකාරෙහි විචිත්තසස. තෙනාහ **"කායචිත්තඋපධි-විවෙකෙහි විචිත්තසසා"**ති. **"අට්ඨඅරමහවක්ඛුවසෙනා"**ති එතෙන භාවනාභියොගවසෙන එකීභාවොව ඉධ "කායවිවෙකො"ති අධිප්පෙතො; න ගණසඞ්ගණිකාභාවමත්තනන්ති දසෙසති. **කම්මනන්ති** යොගකම්මං.

සත්තෙහි, කිලෙසෙහි ච සඞ්ගණනං සමොධානං **සඞ්ගණිකා**; සා ආරම්භවබ්බතෙන ආරම්භො එතසසාති **සඞ්ගණිකාරාමො**; තසස. තෙනාහ **"ගණසඞ්ගණිකාය වෙවා"**තිආදි. **ආරද්ධවීරියසසාති** පග්ගහිතවීරියසස; තඤ්හි ඛො උපධිවිවෙකෙ නිබ්බානාවසෙන "අයං ධම්මො"ති වචනතො. එස නයො ඉතො පරෙසුපි. විවට්ටසන්නිස්සිතංයෙව හි සම්මාඣානං ඉධා-ධිප්පෙතං; තථා පඤ්ඤාපි කම්මසසකතාපඤ්ඤාය හි පතිට්ඨිතො කම්මවසෙන "භවෙසු නානප්පකාරො අනත්ථො"ති ඤත්වා කම්මක්ඛයකරඤ්ඤං අභිපත්ථෙති; තදත්ථඤ්චව උසසාහං කරොති. මානාදයො සත්තසන්තානං සංසාරෙ පපඤ්චෙන්තීති විත්ථාරෙන්තීති පපඤ්චාති ආහ **"නිප්පපඤ්චසසාති විගතමානතණ්හාදිට්ඨිපපඤ්චසසා"**ති.

මහෙසා ඛපිතො සරූපෙනෙව.

නවධම්මවණ්ණනා

359. (ඛ) **විසුද්ධිනති** සත්තණ්ණං විසුද්ධිං; අවයවත්ථවිසුද්ධිමෙව වා. **චතුපාරිසුද්ධිසීලනති** පාතිමොක්ඛසංවරාදිනිරුපක්කිලිට්ඨතාය චතුබ්බිධපරි-සුද්ධිවන්තං සීලං. **පාරිසුද්ධිපධානියඞ්ගනති** පුග්ගලසස පරිසුද්ධියා පධාන-

1. අං 3-268 පිට්ඨෙ.

භූතං අඞ්ගං. තෙනාහ **"පරිසුද්ධභාවස්ස පධානඞ්ග"**න්ති. සමථස්ස විසුද්ධිභාවෝ වොදානං පගුණභාවෙන පරිචිත්තනන්ති ආහ **"අධිඨ පගුණසමාපත්තියො"**ති. විගතූපක්කිලෙසඤ්හි "පගුණ"න්ති වත්තබ්බතං ලභති; න සඋපක්කිලෙසං හානභාගියාදිභාවපත්තිතො. සත්තදිට්ඨිමලවිසුද්ධිතො නාමරූපපරිච්ඡේදෙ **දිට්ඨිවිසුද්ධි.** පච්චයපරිගහෙ අද්ධත්තයකඞ්ඛාමලවිධමනතො **කඞ්ඛාවිතරණවිසුද්ධි.** යස්මා **නාමරූපං** නාම සපපච්චයමෙව; තස්මා තං පරිගහණහතෙන අත්ථතො තස්ස සපපච්චයතාපි පරිගහිතා එව හොතීති වුත්තං **"දිට්ඨිවිසුද්ධිති සපපච්චයං නාමරූපදස්සන"**න්ති. යස්මා පන නාමරූපස්ස පච්චයං පරිගහණහතෙන තීසු අද්ධාසු කඞ්ඛාමලවිතරණපච්චයාකාරාවබොධසෙනෙව හොති; තස්මා **"පච්චයාකාරඤාණ"**න්තිආදි වුත්තං යථා කඞ්ඛාවිතරණවිසුද්ධි "ධම්මට්ඨිතිඤාණ"න්ති වුච්චති. **මගාමගෙ ඤාණන්ති** මගාමගෙ වවත්ථපෙත්වා ඨිතඤාණං ඤාණන්ති ඉධ තරුණවිපස්සනා කථිතා, තෙසං භික්ඛූනං අජ්ඣාසයවසෙන "ඤාණදස්සනවිසුද්ධී"ති වුට්ඨානගාමිනියා විපස්සනාය වුච්චමානත්තා. යදි "ඤාණදස්සනවිසුද්ධී"ති වුට්ඨානගාමිනිවිපස්සනා අධිප්පෙතා, "පඤ්ඤා"ති ච අරහත්තඵලපඤ්ඤා; මගෙහා පන කථන්නි? මගෙහා බහුකාරපදෙ විරාගඤහණෙන ගහිතො. වක්ඛති හි "ඉධ බහුකාරපදෙ මගෙහා කථිතො"ති.[1]

(ඡ) **චක්ඛාදිධාතූනානත්තන්ති** චක්ඛාදිරූපාදිවඤ්ඤඤ්ඤාදිධාතූනං වෙමත්තතං නිස්සාය. **චක්ඛුසම්පස්සාදිනානත්තන්ති** චක්ඛුසම්පස්සසොතසම්පස්සඝානසම්පස්සාදිසම්පස්සච්භාගං. **සඤ්ඤානානත්තන්ති** එත්ථ රූපසඤ්ඤාදිසඤ්ඤානානත්තම්පි ලබ්භතෙව; තං පන කාමසඤ්ඤාදිගහණෙනෙව ගයහති. **කාමසඤ්ඤාදීනි** ආදි-සද්දෙන බ්‍යාපාදසඤ්ඤාදීනං ගහණං. සඤ්ඤානිදානත්තා පපඤ්චසඞ්ඛානං "සඤ්ඤානානත්තං[2] පටිච්ච සඞ්ඛාපපඤානානත්ත"න්ති වුත්තං; "යං සඞ්ඛාපෙපති; තං පපඤ්චෙතී"ති වචනතො "සඞ්ඛාපපඤානානත්තං පටිච්ච ඡන්දනානත්ත"න්ති වුත්තං. **ඡන්දනානත්තන්ති** ච තණ්හාඡන්දස්ස නානත්තං. **රූපපරිළාහොති** රූපවිසයො රූපාභිපත්ථනාවසෙන පවත්තෙන්තා කිලෙසපරිළාහො. **සද්දපරිළාහොති** එත්ථාපි එසෙව නයො. කිලෙසෙ හි උපපජ්ජමානෙ අපපත්තෙපි ආරම්මණෙ පත්තෙ විය පරිළාහොව උපපජ්ජති. තථාභූතස්ස පන කිලෙසඡන්දස්ස වසෙන රූපාදිපරියෙසනා හොතීති ආහ **"පරිළාහනානත්තතාය රූපපරියෙසනාදිනානත්තං උපපජ්ජති"**ති. තථා පරියෙසන්තස්ස සචෙ තං රූපාදි ලබ්භෙථය්‍ය තං සඤ්ඤාය්හ **"පරියෙසනාදිනානත්තතාය රූපපටිලාභාදිනානත්තං උපපජ්ජති"**ති.

(ජ) **මරණානුපස්සනාඤාණෙති** මරණස්ස අනුපස්සනාවසෙන පවත්තඤාණෙ; මරණානුස්සතිසහගතපඤ්ඤායාති අත්ථො. **ආහාරං පරිගහණහනතාය්‍යාති** ගමනාදිවසෙන ආහාරං පටිකූලතො පරිගහණහනතාය්‍ය. **උනනළඤ්ඤනතාය්‍යාති** නිබ්බිඳනතාය්‍ය කත්ථචිපි අසජ්ජනතාය්‍ය.

දසධම්මවණ්ණනා

360. (ඣ) **නිජ්ජරකාරණානීති** පජහනකාරණානි. ඉමස්මිං **අභිඤ්ඤුපදෙ** මගෙහා කථියතීති කත්වා **"අයං හෙට්ඨා -පෙ- පුන ගහිතා"**ති වුත්තං. තථා හි වක්ඛති "ඉධ අභිඤ්ඤුපදෙ මගෙහා කථිතො"ති.[3] කිඤ්චාපි

1. දී-අ 3-248 පිටෙ. 2. කාමසඤ්ඤාදිනානත්තං. කාමාසඤ්ඤානිදානත්තං (ක)
3. දී-අ 3-249 පිටෙ.

නිජ්ජිණ්ණා මිච්ඡාදිට්ඨීති ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං යථා මිච්ඡාදිට්ඨි විපස්සනාය නිජ්ජිණ්ණාපි න සමූලච්ඡන්නාති සමූලෙඡදපහානදස්සනත්ථං පුන ගහිතා; එවං මිච්ඡාසඞ්කප්පාදයොපි විපස්සනාය පහීනාපි අසමූලච්ඡන්නතාය ඉධ පුන ගහිතානි අයමත්ථෝ "මිච්ඡාසඞ්කප්පෝ"තිආදීසු සබ්බපදෙසු වත්තබ්බාති දස්සෙන්ති **"එවං සබ්බපදෙසු නයෝ නෙතබ්බෝ"**ති ඉමිනා.

එත්ථ චාති "සම්මාවිමුත්තිපච්චයා ච අනෙකෙ කුසලා ධම්මා භාවනා-පාරිපූරිං ගච්ඡන්තී"ති එතස්මිං පාළිපදෙ. **එත්ථ** ච සමූලෙඡදවසෙන, පටිප්පස්සද්ධිවසෙන ච පටිපක්ඛධම්මා සම්මදෙව විමුච්චනං **සම්මාවිමුත්ති;** තප්පච්චයා ච මග්ගඵලෙසු අට්ඨ ඉන්ද්‍රියානි භාවනාපාරිපූරිං උපගච්ඡන්තීති මග්ගසම්පයුත්තානිපි සද්ධාදීනි ඉන්ද්‍රියානි උද්ධටානි. මග්ගවසෙන හි ඵලෙසු භාවනා පාරිපූරී නාමාති. **අභිනන්දනට්ඨෙනා**නි අනිච්ච සිනෙහනට්ඨෙන. ඉදඤ්හි සොමනස්සින්ද්‍රියං උක්කංසගතසාතසභාවං සම්පයුත්තධම්මෙ සිනෙහනතං තෙමෙන්ත විය පවත්තති. **පවත්තසන්තති ආධිපතෙය්‍යට්ඨෙනා**නි විපාකසන්තානස්ස ජීවනෙ අධිපතිභාවෙන. **"එව"**නිආදි වුත්තසෙව අත්ථස්ස නිගමනං

අද්ධෙන සහ ඡට්ඨානි පඤ්ඤාසතානි; පඤ්ඤාසාධිකානි පඤ්ඤාසතානීති අත්ථෝ.

එත්ථ ච ආයස්මා ධම්මසෙනාපති "දසසු නාථකරණධම්මෙසු පතිට්ඨාය දසකසිණායතනානි භාවෙන්තෙනා දසආයතනමුඛෙන පරිඤ්ඤං පට්ඨපෙත්වා පරිඤ්ඤෙය්‍යධම්මෙ පරිජානන්තෙනා දසමිච්ඡත්තෙ, දසඅකුසලකම්මපථෙ ච පහාය දසකුසලකම්මපථෙසු ච අවට්ඨිතෙ දසසු අරියාවාසෙසු ආවසිතුකාමෙ දසසඤ්ඤී උප්පාදෙන්තෙනා දසනිජ්ජරවත්ථූනි අභිඤ්ඤෙය්‍ය දසඅසෙඛධම්මෙ අධිගච්ඡතී"ති තෙසං භික්ඛූනං ඔවාදං මත්ථකං පාපෙන්තෙනා දෙසනං නිට්ඨපෙසි. පමොදවසෙන පටිග්ගහණභාවං **අභිනන්දනන**නි ආහ **"සාධූ සාධූ**නි **අභිනන්දන්තා සිරසා සම්පටිච්ඡිංසූ**නි. **තාය අත්තනමනතාය**ාති තාය යථාදෙසිතදෙසනාගතාය පහට්ඨචිත්තතාය; තත්ථ යථාලද්ධඅත්ථවෙදධම්මවෙදෙහීති අත්ථෝ. **ඉමමෙව සුත්තං ආවජ්ජමානා**නි ඉමස්මිං සුත්තෙ තත්ථ තත්ථ ආගතෙ අභිඤ්ඤෙය්‍යාදිභෙදෙ ධම්මෙ අභිජානනාදිවසෙන සම්මන්නාහරන්තා. **සහ පටිසම්භිදාහි -පෙ- පතිට්ඨහිංසූ**නි අත්තනො උපනිස්සයසම්පන්නතාය, ථෙරස්ස ච දෙසනානුභාවෙන යථාරද්ධං විපස්සනං උස්සුක්කෙත්වා පටිසම්භිදාපරිවාරාය අභිඤ්ඤෙය්‍ය සණ්ඨහිංසූති.

සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය
දසුත්තරසුත්තනවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

නිට්ඨිතා ච පාථිකවග්ගට්ඨකථාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

පාථිකවග්ගටීකා නිට්ඨිතා.

නිගමනකථාවණ්ණනා

ථේරානං මහාකස්සපාදීනං වංසෝ පවේණී අභියෝ එතස්සාති **ථේරවංසාභියෝ;** තෙන; චතුමහානිකායෙසු ථෙරියෙන්ති අත්ථෝ.

දසබලස්ස සම්මාසම්බුද්ධස්ස ගුණගණනං පරිදීපනතෝ **දසබලගුණ-ගණපරිදීපනස්ස** අයඤ්හි ආගමෝ බ්‍රහ්මජාලාදීසු, මහාපදානාදීසු සම්පස්සාදනීයාදීසු ච තත්ථ තත්ථ විසෙසතෝ බුද්ධගුණානං පකාසනවසෙන පවත්තෙතානි තථා හි වුත්තං ආදිතෝ "සද්ධාවහගුණස්සා"ති.[1]

මහාඨකථය සාරන්ති දීඝනිකායමහාඅට්ඨකථායං අත්ථසාරං.

එකූනසට්ඨිමත්තෙනානි ථොකං ඌනභාවතෝ **මත්ත**-සද්දග්ගහණං.

මූලඨඨකථාසාරනන්ති පුබ්බෙ වුත්තං දීඝනිකායමහාඅට්ඨකථාසාරමෙව පුන නිගමනවසෙන වදති. අථ වා **මූලඨඨකථාසාර**නන්ති පොරාණට්ඨකථාසු අත්ථසාරං; තෙනෙතං දස්සෙති "දීඝනිකායමහාඅට්ඨකථායං අත්ථසාරං ආදාය ඉමං සුමඞ්ගලවිලාසිනිං කරොන්තො සෙසමහානිකායානමපි මූලට්ඨකථාසු ඉධ විනියොගක්ඛමං අත්ථසාරං ආදායෙව අකාසි"න්ති.

"මහාවිහාරවාසීන"න්ති[2] ච ඉදං පුරිමපච්ඡිමපදෙහි සද්ධිං සම්බන්ධිතබ්බං "මහාවිහාරවාසිනං සමයං පකාසයන්තිං, මහාවිහාරවාසීනං මූලට්ඨකථාසාරං ආදාය"ති ච. **තෙන** පුඤ්ඤෙන. **හොතු සබ්බෙ සුඛී ලොකෙ**නි කාමාවචරාදිභෙදෙ සබ්බෙපි සත්තලොකෙ යථාරහං බොධිත්තයාධිගමනවසෙන සම්පත්තෙන නිබ්බානසුඛෙන **සුඛිතෝ** හොතූති සදෙවකස්ස ලොකස්ස අච්චන්තසුඛාධිගමාය අත්තනෙ පුඤ්ඤං පරිණාමෙති.

(පරිමාණතෝ සාධිකට්ඨවීසසහස්සනවුතිභාණවාරා නිට්ඨිතානි. පරිමාණතෝ සාධිකට්ඨවීසසහස්සමත්තාගන්ථෙන දීඝනිකායටීකා **රචිතාචරිය-ධම්මපාලෙන.**

මිච්ඡාදිට්ඨාදිභෙරෙහි – සීලාදිධනසඤ්චයං,
රක්ඛණත්ථාය සක්කච්චං – මඤ්ජුසං විය කාරිතන්ති)[3].

නිට්ඨිතා සුමඞ්ගලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථාය
ලීනත්ථපකාසනා.

භදන්තාචරිය ධම්මපාලත්ථෙරෙන කතා
දීඝනිකායටීකා නිට්ඨිතා.

---

1. දී - වග්ග 1-1 පිටුවෙ. 2. මහාවිහාරෙ නිවාසිනං (අට්ඨකථායං)
3. එත්තකෙරෙ පාඨෙ පඨමා ලිඛිතා.

දීඝනිකාය ටීකාය

සංවණ්ණිතපදානං අනුක්කමණිකා

පදානුක්කමෝ	පිටුඅංකා
[අ]	
අකතවිඛානා	163
අකට්ඨපාකෝ	577
අකථෝ	653
අකතංකම්මං	185
අකනිට්ඨගාමී	482
අකම්පනඤ්ඤණං	671
අකරණීයා	376
අකසිරලාභී	602
අක්කමති	88
අක්කරපපභෙදා	208
අක්කාවෝ	450
අක්කාරණං	35
අකිලමනෙත්තා	718
අකුදෙඩා	113
අක්කොපෝ	711
අක්කඛුත්තා	638
අක්කරං	479, 578
අක්කරිකා	90
අක්කසොණෙඩා	638
අක්කාතං	638
අක්කිතෙත්තා	223
අඛණ්ඩාති	382
අගනිං	487
අගගකොණ්ඩා	621
අගගඤ්ඤං	546
අගගඤ්ඤූ	489

පදානුක්කමෝ	පිටුඅංකා
[අ]	
අගඝඤ්ඤූති	326
අගඝතලං	314
අගඝරසාති	566
අගඝං	239
අගඝිකෝ	540
අගඝිදඩ්ඩං	702
අගඝිසාලං	218
අගඝිහොමං	92
අගඝුපට්ඨාකෝ	297
අගෙහා	72, 309
අගෙඤා	313
අගඤං	448
අඝඝ	196
අඤා	306
අඤාවිනෝ	416
අඞ්ගං	91, 222, 313, 424
අඞ්ගලටඨිං	92
අඞ්ගසු	516
අචණ්ඩිකතං	670
අචලට්ඨිතා	572
අචලා	231
අචිත්තිකතං	542
අච්චන්තඛාරෙ	307
අච්චන්තනිට්ඨා	480
අච්චයෝ	203
අච්ඡථ	90

පදානුක්‍රමය	පිටුව
[අ]	
අවජානති	579
අවජානිකා	333
අවජානිකභාවමත්තං	93
අවජ්ඣං	183
අවජ්ඣාදනානං	627
අවෙජානති	579
අජ්ජවං	668
අජාතං	320
අජාම්හෙ	446
අජිනවමෙමහි	91
අඤ්ඣගා	18
අඤ්ඣත්තිකානි	721
අඤ්ඣපපන්නා	562
අඤ්ඣාසයපටිබද්ධං	300
අඤ්ඣාසයෝ	21
අඤ්ඣාසයං	127
අඤ්ඣසනා	332
අඤ්ඣාරුළ්හවිතෙනා	393
අඤ්ඣාසානං	358
අඤ්ඤදත්ථිකා	554
අඤ්ඤමඤ්ඤපටිකෙඛපෝ	530
අඤ්ඤාණට්ඨෝ	348
අඤ්ඤාතං	78
අඤ්ඤින්ද්‍රියං	692
අඤ්ඤෙසු	693
අටටකා	659
අටවියම්හි	487
අටෙටා	183, 274, 705
අට්ඨකථා	11
අට්ඨකපෙප	110
අට්ඨකුලිකා	375
අට්ඨඞ්ගුලුබෙබධා	299
අට්ඨදන්තකෙහි	421
අට්ඨසතං	469
අට්ඨානෙ	180, 452
අට්ඨිතකිරියතා	673
අට්ඨිපඤ්ඤා	356

පදානුක්‍රමය	පිටුව
[අ]	
අට්ඨිසිසා	317
අට්ඨුපපත්තිකෝ	41
අඩ්ඪතෙලසහි	150
අඩ්ඪයොගෝ	183, 705
අඩ්ඪයොජනං	374
අණුසහගතෙ	74, 350
අණ්ඩකා	671
අතඤ්ඤාවචරා	95
අතන්තිබද්ධා	414
අතපපකෝ	329
අතික්කමන්ති	639
අතික්කම්ම	184
අතිවාරිනී	685
අතිනිපුණා	628
අතිපාතඝිඤ්ඤනති	374
අතිපාතෝ	78
අතිමානී	558
අතිවාහෙති	620
අතිවෙලං	112
අතිහරණං	177
අතිහරති	179
අතීතං	473
අතීරිතං	78
අතුට්ඨාකාරං	549
අතුරිතෝ	211
අතුලං	312
අතුලිතං	78
අත්තකාමා	175
අත්තගතිකාව	391
අත්තනිලමථානුයොගං	601
අත්තපඤ්ඤාසයෝ	41
අත්තදීපා	561
අත්තනොමති	406
අත්තපරිච්චජනං	199
අත්තභාවෝ	527
අත්තමනතා	670
අත්තමනා	633

පදානුක්කමෝ	පිටඅංකෝ
[අ]	
අත්තත්ථපරත්ථාදිභෙදෙ	19
අත්තසරණා	391
අත්තා	267, 657
අත්තාධිපතෙය්‍යා	666
අත්ථකථි	92
අත්ථකාරණා	639
අත්ථචරියා	622
අත්ථජාලං	133
අත්ථදෝ	646
අත්ථන්තරෝ	627
අත්ථපච්චත්ථිකා	727
අත්ථපටිසම්භිදා	581
අත්ථබ්‍යඤ්ජනසම්පන්නස්ස	30
අත්ථං	22
අත්ථානුසාසනීසු	627
අත්ථාභිසමයා	32
අත්ථිකවාදං	162
අත්ථිකා	429
අත්‍රිච්ඡා	684
අදණ්ඩා	467
අදස්සනවෙය්‍යා	348
අදහන්තා	32
අදිට්ඨං	78
අදිට්ඨජොතනා	78
අදිට්ඨෙහි	323
අදුකඛලාභී	602
අදුබ්භා	166
අධනියං	16, 299
අදධා	679
අදධිකජනස්ස	555
අදධිකා	230
අදෙධාට්ඨානාය	238
අධම්මකාරී	229
අධම්මිකා	294
අධම්මරාගස්ස	564
අධිකරණං	358
අධිකරණානි	727
අධිකරූපෝ	223
අධිගතට්ඨානං	417
අධිගමසද්ධා	378
අධිගණ්හන්ති	201
අධිවිඤ්ඤණං	606
අධිට්ඨානපාරමිතා	50
අධිට්ඨිතා	393
අධිපෙගුවෙජ්ජ	556
අධිපඤ්ඤත්තානි	613
අධිපඤ්ඤස්ස	487
අධිභවති	617
අධිමුත්තිකාලකිරියා	302
අධිමුත්තෝ	620
අධිමොක්ඛා	513
අධිවචනපදානි	100
අධිවචනං	364
අධිවාසනඛන්ති	669
අධිවාසෙසි	390
අධිවාසෙන්ති	413
අධිසීලං	693
අඞ්ගුපපත්තිකා	700
අඩොම්රෙවනං	93
අඩොසඩ්ඛපාදෙ	623
අනඟනිපඤ්ඤිකා	218
අනචජ්ජරියත්තා	603
අනචජ්ජරියං	433
අනචජ්ජරියා	330
අනඤ්ඤථානි	76
අනත්තනඤ්ඤානි	128
අනත්තනි	437
අනත්ථසංයුත්තං	601
අනත්ථකාරෝ	186
අනත්ථා	639

පදානුක්‍රමණිකා	පිටුඅංකය
[අ]	
අනද්ධනියං	525
අනද්ධන	698
අනනුස්සුතෙසු	446
අනන්තං	457
අනඩිකං	77
අනනුලොමත්තා	87
අනපලොකෙත්වා	390
අනභිසම්භවනීයෝ	433
අනභිසිත්තකරාජා	537
අනභිරති	111
අනයෝ	553
අනරියං	601
අනවඤ්ඤුතෙන	622
අනාසනං	567
අනාදීනවදස්සාවිනෝ	476
අනාමන්තෙත්වා	390
අනායූහනං	529
අනාරුළ්හං	431
අනාවයහං	657
අනාවිලා	457
අනාවිලෝ	194
අනික්කිත්තතජ්ජනතා	673
අනිඤ්ජං	687
අනිච්චඩමේමා	189
අනිච්චා	509
අනිච්චානුපස්සනා	380
අනිච්ඡිතං	375
අනිට්ඨං	469
අනිත්ථිගන්ධා	219
අනිපඵත්තෙනා	436
අනිබ්බිසං	18
අනිබද්ධවාසා	738
අනියමෙන	393
අනියමිතවිකෙඛපෝ	115
අනියමෙත්වා	212
අනියාහනිකත්තා	91
අනියාහනිකා	304
අනිරස්සාදං	524
අනුකකමං	325
අනුකම්පකෝ	82
අනුකම්පාය	376
අනුචරියං	461
අනුකුලයඤ්ඤුනි	233
අනුවඤ්ඤිකත්තා	413
අනුට්ඨානසෙය්‍යං	412
අනුට්ඨානසීලෝ	639
අනුත්තරං	7, 693
අනුත්තරෝ	450
අනුත්තරාති	723
අනුත්තරියං	589, 693
අනුද්ධතං	524
අනුධම්මං	394
අනුධම්මා	394
අනුධාරියමානෙ	309
අනුපවජ්ජං	77
අනුපරියායෝ	587
අනුපසම්සංවත්තනං	606
අනුපාදිසෙසා	15
අනුපපදාතා	85
අනුපපදෙථ	229
අනුපපාදෙ	75
අනුපපියං	639
අනුපපන්නානං	532
අනුපපන්නෙසු	488
අනුප්පාදෙ	529
අනුපවිසති	345
අනුපුබ්බඋග්ගහනවට්ටිතං	623
අනුපුබ්බවිහාරා	731
අනුපුබ්බී	392
අනුපුබ්බූපසන්නත්ථ	328
අනුබුද්ධියා	407
අනුබ්‍රූහනං	330

පදානුක්කමෝ	පිටඨඞ්කා
[අ]	
අනුමතිං	263
අනුමතිපුච්ඡා	78
අනුමතියා	230
අනුමජ්ජන්තා	580
අනුමානං	585
අනුයන්තා	425
අනුයුඤ්ජිතබ්බතෝ	593
අනුයොගෝ	101
අනුරූපෙන	643
අනුලෝමිකා	691
අනුලෝමිකෝ	23
අනුසන්ධි	364
අනුසෙනති	726
අනුසාසවෝ	586
අනුචිවරිතං	103
අනුසඞ්ගීතා	11
අනුසයා	21
අනුසාරනෙතා	16
අනුහීරමානෙ	72
අනූනං	77
අනෙකජාතිසංසාරා	18
අනෙකසාඛං	309
අනෙසනං	704
අනොධිජිනාසස	476
අනොලීනවුත්තිතා	673
අන්තකරෝ	404
අන්තකෝ	394
අන්තනෙනෙව	409
අන්තරකපෙපා	566
අන්තරතෝ	34, 43
අන්තරධායති	119
අන්තරච්ඡරිතා	572
අන්තරා	34, 39
අන්තරාමගෙහ	475
අන්තරිකායා	34
අන්තලික්ඛචරා	574

පදානුක්කමෝ	පිටඨඞ්කා
[අ]	
අන්තානන්තිකා	114
අන්තිමවයං	224
අන්තෙපුරස්ස	425
අන්තෙවාසිකෝ	505
අන්තෝ	301, 680
අන්තෝජාතෝ	165
අන්තෝජාලිකතා	133
අන්තෝනිමුග්ගපොසිනී	333
අන්තෝවඞ්කපාදතා	621
අන්තෝනිජ්ඣායනලක්ඛණෝ	125
අන්ධකාරා	472
අන්ධතමං	43
අන්ධෙයඤ්ඤෝ	708
අන්ධෝ	587
අන්ධාවට්ටනා	437
අන්ධාසත්තෝ	297
අපක්කමි	547
අපගතකාලකං	337
අපචයාය	405
අපච්චි	689
අපච්චිසහගතං	689
අපණ්ණකං	239
අපතාඩෙමෙමා	240
අපත්ථද්ධා	562
අපදානං	578
අපදෙසා	404
අපනුජ්ජ	444
අපනුදනෝ	620
අපනුදිතා	619
අපනෙත්වා	308
අපනෙත්වාන	11
අපනෙසි	413
අපබ්බාජිතත්තා	341
අපබ්‍යුළ්හෝ	390
අපරණ්ණං	228
අපරපපච්චයෝ	221

පදානුක්‍රමණිකා	පිටුඅංක
[අ]	
අපරපජ්ජ	645
අපරාධෝ	203
අපරාපරං	102
අපරිවෙජ්ඣං	610
අපරිමාණා	224
අපරිනිට්ඨිතත්තා	413
අපරිහානියා	376
අපලිඛති	249
අපලිබුද්ධත්තා	317
අපලිබුද්ධෝ	434
අපච්ඡං	542
අපසෙසනානි	699
අපාපපුරෙක්ඛාරෝ	225
අපායෙ	225
අපායෝ	695
අපිහිතෙන	698
අපුඤ්ඤූ	687
අපච්චයෝ	42
අපපටිසෝ	182
අපපටිකූලතාවහෝ	568
අපපටිකූලසඤ්ඤී	600
අපපටිවානිතා	673
අපපටිසරණෝ	606
අපපටිසයෝ	722
අපපටිසවෝ	722
අපපඨතරෝ	233
අපපතිට්ඨාය	570
අපපතිට්ඨා	277
අපපත්තං	612
අපපුඤ්ඤතාය	245
අපපමාණසඤ්ඤී	122
අපපමාණා	397, 699
අපපමාදෝ	101, 419, 593
අපපරජං	331
අපපරජකඛජාතිකා	331
අපපලාහෝ	468
අපපවත්තති	193, 502
අපපසඤ්ඤ	337
අපපසද්දං	256
අපපහීනට්ඨේන	365
අපපායුකෝ	110
අපපිච්ඡතාය	405
අපෙපති	32, 356
අපෙපසක්ඛා	451
අපපූවං	582
අපෙප්පාවනං	310
අබොධිතත්තා	608
අබහන්තරං	232
අබහවලාහකා	295, 459
අබහනුමෝදනං	689
අබෙභය්‍යං	92
අබෙභාකිරණං	90
අබ්‍යගෙහා	523
අබ්‍යාපජ්ජං	236
අබ්‍යාපාදෙන	73
අබ්‍යාපාදේ	675
අභබ්බා	458
අභයා	229
අභවෝ	711
අභිආවිකඛනති	553
අභිඋහවජ්ජ	448
අභික්කන්තතරෝ	195
අභික්කන්තෙන	20, 648
අභික්කමෝ	173
අභිකඛණං	605
අභිචෙතෝ	601
අභිජානාති	591
අභිජානිතබෙබා	739
අභිජ්ඣා	184
අභිඤ්ඤූ	585
අභිණ්හං	387
අභිනන්දතති	133

පදානුක්කමෝ	පිටඅංකෝ
[අ]	
අභිනිවෙසං	74
අභිනිඛන්ති	526
අභිනිච්ඡස්ස	322
අභිනිවිසන්ති	480
අභිනිවිට්ඨා	572
අභිනිවෙසෝ	470, 709
අභිනීලනෙත්තෝ	317
අභිනීහරමානෝ	443
අභිනීහාරං	42
අභිභායතනං	400
අභිභූතත්තා	264
අභිභූ	400
අභිරද්ධා	541
අභිරාධයති	42
අභිරූපෙ	195, 648
අභිවදන්ති	100
අභිවිසිට්ඨඤ්ඤණං	95
අභිවිස්සජ්ජයි	627
අභිසඞ්ඛරණං	349
අභිසඞ්ඛරණසභාවං	326
අභිසඞ්ඛරිත්වා	252
අභිසඞ්ඛරොති	260
අභිසමයට්ඨා	32
අභිසමපරායෝ	106
අභිසමෙහාසි	447
අභිසිත්තෝ	447
අභිසෙකසිරසවකෝ	422
අභිහරති	559
අභිහරන්තෝ	173
අභිහරිත්වා	166
අභීරුකා	313
අමිත්තෙඛත්වා	170
අමච්චා	230, 565
අමරං	101
අමරාවික්ඛෙපිකා	115
අමිලිනං	172

පදානුක්කමෝ	පිටඅංකෝ
[අ]	
අම්බලට්ඨිකා	37
අම්හත්තූපනා	628
අයනතෝ	731
අයපට්ටකං	317
අයානභූමිං	210
අයෝ	374, 539
අයෝඝනං	328
අරඤ්ඤත්තස්ස	476
අරඤ්ඤවනපත්ථානි	554
අරඤ්ඤාරාමා	659
අරණී	217
අරහත්තා	38
අරහං	572
අරූනං	154
අරියවාසා	736
අරියධම්මං	437
අරියවාසා	489
අරියවිහාරා	149
අරියසංඝං	9
අරියෙන	554
අරියෝ	530, 696
අරීනං	38, 154
අරොගෝ	121
අරොචකෝ	423
අලඞ්කාරත්ථං	729
අලඞ්කාරෝ	45
අලගහනට්ඨෙන	171
අලගෙහා	309
අලාපතෙය්‍යා	566
අලසකෙන	548
අලබ්භනෙය්‍යපතිට්ඨා	94
අලායිතං	577
අලීනං	524
අලීයති	529
අලීනතරානි	609
අවක්ඛිපති	557

පදානුක්‍රමණිකා	පිටුඅංකය
[අ]	
අවහාසනී	346
අවරුද්ධා	657
අවලොකෙථ	389
අවසඤ්ඤිතං	563
අවස්සයෝ	335
අවිකෙඛපලකඛණෝ	379
අවිකෙඛපෙන	73
අවිකෙඛපෝ	518
අවිගතපෙමතා	726
අවිජහිතෝ	299
අවිජ්ජා	666
අවිජ්ජාගතෝ	128
අවිජ්ජාසම්භවයා	326
අවිජ්ජාසිසෙන	367
අවිතථානි	76
අවිදිතනිබ්බානා	553
අවිද්වා	128, 449
අවිනිබෙහාගෝ	349
අවිපාකජීනස්ස	476
අවිභාවිතං	78
අවිරාධිතං	374
අවිලොමෙනෙනා	12
අවිවයහං	657
අවිවිත්තතා	415
අවිසිට්ඨං	20
අවිස්සට්ඨකම්මන්තා	453
අවිහිංසා	675
අවිහිංසාය	619
අවිනිකකමෝ	478
අවෙකඛිත්වා	457
අසංකිණ්ණා	489, 700
අසංවරෝ	21
අසංවුතා	306
අසංසට්ඨා	437
අසකාමනෝ	212
අසඤ්ඤිකභාවං	257
අසද්ධම්මා	31
අසනං	374
අසනිපාතෝ	222
අසනතුට්ඨිතා	673
අසනතුට්ඨියා	405
අසනිහිතෙ	243
අසබලානි	382
අසමධුරෙණ	601
අසමපෙකඛනං	476
අසමාහිතං	510
අසම්මිස්සං	173
අසමභින්නං	555
අසමෙමාහෙන	30
අසහානධම්මතං	628
අසාමපාකා	218
අසුකදිවසෙ	92
අසුකනකඛත්තෙනන	92
අසුචි	538
අසුභෙ	437
අසුරකායං	339
අසෙවිතබ්බං	480
අසෙසවිරාගෝ	529
අසෙට්ඨචරියං	83
අස්සද්ධා	333
අස්සද්ධෝ	202
අස්සද්ධියෙ	75
අස්සරමානා	562
අස්සාසෝ	555
අහතෙ	92
අහාසි	577
අහොවතස්ස	468

පදානුක්කමෝ	පිටඅංකා
[ආ]	
ආකාපෙපන	554
ආකාරෝ	232
ආකිරිත්වා	654
ආකුලා	375
ආගනාතුකහත්තං	704
ආගමනතෝ	694
ආගමනීයසද්ධා	378
ආගමවරෝ	11
ආඝාතෝ	42
ආචයාය	405
ආචරියං	397
ආචාරපඤ්ඤත්තිං	413
ආචාරසීලමත්තකං	82
ආචික්ඛිස්සතීති	395
ආජානීඨකාමෝ	482
ආජීවතෝ	560
ආණාඛෙත්තං	602
ආණාචක්කං	17
ආණියා	423
ආණියෝ	386, 442
ආණාරහෝ	20
ආතාපනං	101
ආතාපී	495
ආදීනං	74, 357
ආදීසං	388
ආදිකල්‍යාණං	489
ආදිච්චබන්ධුනං	483, 653
ආදිච්චපරිවරියා	93
ආදිච්චෝ	652
ආදිතෝ	11
ආදිබ්‍රහ්මචරියං	556
ආදීනවං	284
ආදීනවෝ	337
ආදෙය්‍යවාචෝ	620
ආදෙසනාතීති	591
ආධානං	558
ආධිපතෙය්‍යං	410, 696
ආනන්තරිකෝ	741
ආනන්දන්ති	43
ආනුභාවෙන	10
ආනුයන්තා	230, 572
ආනුභාවජුතියා	541
ආනුභාවෝ	374
ආපජ්ජ	346
ආපත්තිකඛණ්ඩා	667
ආපායිකෝ	218
ආබද්ධං	301
ආබාධකරං	631
ආබාධිකං	320
ආබාධිකා	538
ආබාධිකෝ	185
ආබාධෙනි	185
ආහතා	11
ආහුජ්ජනි	179
ආහුජ්ජිත්වා	184, 581
ආහොගෝ	126, 437
ආහොගගවඞ්කං	319
ආමන්තෝ	540
ආමිසං	89, 509
ආයතනං	75, 130
ආයතනානීති	514
ආයතං	566
ආයන්ති	494
ආයාචනෙ	166
ආයාචන්ති	283
ආයු	506
ආයුපමාණෙනෙව	110
ආයූහනං	74, 349
ආයෝ	695
ආයෝගෝ	264
ආරකත්තා	154
ආරක්ඛණඨකා	429

පදානුක්‍රමණිකා	පිටුඅංකය
[ආ]	
ආරම්මණවසිති	710
ආරාගෙහන	314
ආරද්ධං	378
ආරම්මණං	335
ආරුඩ්හසාසනෙ	421
ආරුමෝ	85, 255
ආලයටෙඨන	615
ආලයභූතං	619
ආලයාභිනිවෙසෝ	74
ආලාපෝ	400
ආලුළෙනි	486
ආලොකසඤ්ඤාය	73
ආවජ්ජනතා	580
ආවට්ටනං	413
ආවට්ටනති	413
ආවට්ටෙත්වා	430
ආවරණෙන	452
ආවරණතො	375
ආව්	380
ආවිජ්ඣිත්වා	550
ආවිලකඛි	629
ආවිඤ්ඡනරජ්ජුයං	423
ආවුඩදණෙඩා	467
ආසදෙ	684
ආසත්තබගහානි	155
ආසපපනං	186
ආසහිං	72
ආසහි	586
ආසනං	442
ආසයෝ	180, 551
ආසා	433
ආසෙවනා	673
ආසෙවනං	85
ආහච්ච	403
ආහනති	42
ආහාරවඩිනිකා	661
ආහාරෝ	132, 389, 741
ආහුනං	684

පදානුක්‍රමණිකා	පිටුඅංකය
[ඉ–ඊ]	
ඉඤ්ඣනටෙඨන	443
ඉඤ්ඣනඤ	397
ඉටඨං	469, 709
ඉටඨානං	473
ඉටඨාරම්මණෙ	476
ඉටෙඨ	476
ඉටෙඨා	337
ඉත්ථභාවං	112
ඉත්ථීසොණඩා	638
ඉදප්පච්චයතා	329
ඉදප්පච්චයා	132
ඉද්ධානුභාවෙන	398
ඉද්ධි	171
ඉද්ධිමයෝ	79
ඉද්ධියා	648
ඉද්ධිපහොනකතායය	435
ඉද්ධිපාදෙ	434
ඉද්ධිමනෙතා	457
ඉද්ධිවිකුබ්බනතායය	435
ඉද්ධිවිසවිතායය	435
ඉධතථා	133
ඉධලොකත්ථං	338
ඉන්දජාලෙන	90
ඉබභා	212
ඉබෙභ	571
ඉරියා	502
ඉරියති	554
ඉරියාපථෝ	149, 502
ඉසසරතතා	222
ඉසසරා	460
ඉසසරියමත්තාය	385
ඉසසරෝ	223
ඊසකාමපි	563

පදානුක්කමෝ	පිටඩ්ඩෙකා
[උ]	
උක්කටඨා	206
උක්කණ්ඨිතා	111, 303
උක්කණ්ඨිතස්ස	747
උක්කංසති	557
උක්කාතං	92
උක්කුටිං	466
උක්කුටිකාපාදතා	621
උක්කුටිකාසනං	623
උක්ඛිපති	557
උක්ඛිපාපෙත්වා	376
උග්ගහණං	347
උග්ගණ්හාතු	650
උග්ගච්ඡනකඋදකෝ	188
උග්ගහෝ	47, 489, 530
උග්ගහජානනං	670
උග්ගිලෙත්වා	212
උග්ඝාටෙති	502
උග්ඝාටෙය්‍ය	196
උච්චාලෙත්වා	466
උච්චාවචං	481
උච්චා	87
උච්ඡාදනඛමෙමා	189
උච්ඡාදිස්සාමි	374
උච්ඡුවපපං	656
උපුඞ්කං	575
උපුඞ්ගලෝ	450
උට්ඨපෙත්වා	406
උට්ඨානවීරියසම්පන්නෝ	646
උට්ඨෙහි	334
උඤ්ඤාවරියා	218
උණ්හං	234
උණ්හවලාහකා	459
උණ්හීසම්පළඞ්කෙ	429
උතුසම්පන්නෝ	310
උතුපුණ්ණතා	151

පදානුක්කමෝ	පිටඩ්ඩෙකා
[උ]	
උතුසමුට්ඨානා	110
උත්තරුත්තරං	588
උත්තණ්ඩුලං	295
උත්තරසීහපඤ්ඤරසදිසෙ	425
උත්තරිසාටකං	347
උත්තරෙ	296
උත්තානිං	395
උත්තාසබහුලෝ	626
උත්‍රසතං	488
උදකං	445
උදකතුම්බකා	429
උදකයන්තානි	319
උදකවට්ටියෝ	309
උදකරහදෙ	652
උදකෙන	309
උදග්ගච්ත්තෙන	337
උදයෝ	679
උදරාවදෙහකං	719
උදීරයි	167
උද්දිසිත්වා	538
උද්දෙසභත්තං	704
උද්ධංවිරෙචනං	93
උද්ධංසොතෝ	718
උද්ධච්චසහගතං	510
උද්ධඞ්ගමනීයා	623
උද්ධමාඝාතනිකා	121
උද්ධරණං	177
උද්ධාරෙ	92
උද්ධාපා	587
උද්ධුමාතත්තා	506
උන්නතකායෙන	621
උන්නාමනි	554
උපඤ්ඤිසසනි	216
උපකක්කමෝ	79
උපගමනීයා	731

පදානුක්‍රමය	පිටුඅංකය
[උ]	
උපවිතං	617
උපට්ඨානං	518
උපට්ඨානෙන	643
උපට්ඨාසි	76
උපතාපෙනති	588
උපත්ථම්භෙති	697
උපඩ්ඪකපෙපා	369
උපත්ථම්භනං	377
උපද්දවා	639
උපද්දවෙථ	185
උපද්දවෙ	489
උපධි	330
උපනාහී	557, 722
උපනිජ්ඣායතං	577
උපනචචනතියා	463
උපනිසා	440
උපනිස්සයකොටියා	357
උපපත්ති	488
උපපත්තිසු	432
උපපජ්ජනතරානි	609
උපපරික්ඛති	22
උපරිබ්‍රහ්මලොකෙසු	110
උපලාපෙසා	540
උපවත්තති	630
උපවදතා	727
උපසමං	156
උපසංහරති	600
උපසඟ්ගා	639
උපවහයන්තා	458
උපසන්තදස්සනෙ	432
උපසන්තපතිස්සෙ	432
උපසන්තෙන	347
උපසමලක්ඛණෙ	379
උපහතෙ	203
උපාදානානි	714
උපාදානියෙ	740

පදානුක්‍රමය	පිටුඅංකය
[උ]	
උපාදානක්ඛණෙ	333, 514
උපාධි	600
උපායතෙ	437
උපායන්තා	680
උපායපඨානං	673
උපායාසෙ	125
උපායමනසිකාරා	322
උපායෙ	437
උපාරම්භා	243
උපාසකරතනං	202
උපාසනතෙ	201
උපෙක්ඛාපාරමිතා	50
උපොසථෙ	151
උපොසථකම්මං	619
උපොසථිකං	704
උපොසථං	296
උපොසථිකස්ස	424
උපපජ්ජති	245
උපපත්තිට්ඨානං	704
උපපත්තිතා	477
උපපලිනී	333
උපපලානි	188
උපපාදට්ඨිති	98, 351
උපපාදෙ	98, 351
උබ්බාධනාය	629
උබ්බාධති	539
උබ්බිගහං	488
උබ්බිලාවිතත්තං	126
උබෙබගබහුලෙ	626
උභතකං	659
උභතිදෙදකෙ	188
උභතිබ්‍යඤ්ජනෙ	188
උභයනිදානං	468
උම්ඛසදිසං	183
උම්මුජ්ජථ	402
උය්‍යානං	320

පදානුක්කමෝ	පිටඨඞ්කා
[උ]	
උරං	562
උරුඤ්ඤුයං	245
උල්ලඞ්ඝිත්වා	453
උලෙලාකපදුමානි	412
උස්සුකී	558
උස්සුක්කං	461
උස්සියතෝ	516
උස්සන්නතත්තා	171
උස්සන්නාධාතුකං	17
උස්සක්කිත්වා	502
උස්සඞ්ඛා	315
උස්සන්නාදෙසං	517
උස්සන්නානුස්සන්නතත්තා	446
උස්සාදෙනෙතා	346
උස්සාහං	413
උස්සිතභාවෝ	503
උසමා	506
උළුමපං	386
[එ]	
එකංසබ්‍යාකරණීයෝ	406
එකංසාය	239
එකංසෙන	550
එකකා	378
එකකෝ	664
එකග්ගචිත්තෙතා	439
එකතෝ	362, 602
එකඞ්ගණානි	309
එකවචඅසඝ්ඝනිකා	108
එකවචසඝ්ඝනිකා	108
එකවිඤ්ඤා	412
එකන්තසඤ්ඤී	122
එකතෝ	362
එකත්තං	457, 493
එකන්තවාදූ	480
එකනිකායම්පි	23
පදානුක්කමෝ	පිටඨඞ්කා
[එ]	
එකපපහාරෙන	576
එකබුද්ධධාරණී	604
එකහත්ථිකෝ	87
එකයාගුපානමත්තම්පි	307
එකරසෝ	75
එකාලඞ්කා	480
එකාසඤ්ඤිත්තා	296
එකාගාරිකෝ	249
එකාචාරා	480
එකාබද්ධානි	403
එකාලෝපිකෝ	249
එකාහචාරෝ	249
එකාභිකා	249
එකාහමතං	506
එකිහාවෙ	726
එකුද්දෙසෝ	603
එකුපපාදෙ	349
එණීජඞ්ඝ ලකඛණං	623
එතදග්ගං	17
එවංගතිකා	105
එවංසද්දෙ	25
එනති	377
එසනතණ්හා	357
එසිකත්ථමෙහා	424
එසිතතණ්හා	357
එළමූගෝ	468
[ඔ]	
ඔකපපනං	378, 717
ඔකපපනසද්ධා	628
ඔකප්පෙතෙතා	520
ඔකාසං	167
ඔකාසාධිගමෝ	438
ඔගවජ්මානං	426
ඔඝා	47
ඔජං	482

පදානුක්‍රමණිකා	පිටුඅංකය
[ඔ]	
ඔණමෙය්‍ය	604
ඔතාරෙතබ්බානි	405
ඔතාරෝ	414
ඔත්තප්පමානෝ	441
ඔත්තප්පී	378
ඔත්ථරිතුං	454
ඔදපත්තකිනී	733
ඔධාපයමානං	425
ඔධිජිනෝ	476
ඔනද්ධන්ති	285
ඔපපාතිකෝ	240
ඔපපාතිනෝ	714
ඔපසමිකෝ	730
ඔපානභූතෝ	231
ඔහතචුම්බටා	733
ඔහාසථෙය්‍යන	324
ඔහාසනිමිත්තකම්මං	152
ඔහාසයං	195
ඔරම්භාගියානි	387
ඔරසා	8
ඔරසෝ	573
ඔරුද්ධමානසෝ	487
ඔරොධෙය්‍යාම	555
ඔලීයමානකෝ	376
ඔසක්කාපෙතුං	421
ඔසක්කෙය්‍යාම	566
ඔසන්නාචිරියා	389
ඔසරති	466
ඔසාරිතං	604
ඔසීදනං	728
ඔසීදමත්තෙන	453
ඔසීදමානෙ	375
ඔස්සජ්ජි	396
ඔස්සථෙය්‍ය	392
ඔහනනති	713
ඔහාරිතෝ	572

පදානුක්‍රමණිකා	පිටුඅංකය
[ඔ]	
ඔහිතං	315
ඔහීයිත්වා	416
ඔළාරිකං	350
ඔළාරිකා	260
[ක]	
කකකළං	559
කකකළත්තං	74
කඛනි	682
කඛා	32
කඤ්ජියං	542
කටයං	39
කටයත්ථරණං	429
කඩ්ඪති	481
කණ්ටත්ථභාතා	347
කණණජ්ජපනං	93
කණණිකපරියන්තතෝ	427
කණණිකමණ්ඩවබන්ධනං	466
කණණිකූපගං	466
කණහං	588, 713
කණහචිපාකෝ	713
කණහා	516
කණෙහ	571
කණෙහා	394
කතකාලං	320
කතපුඤ්ඤතා	415
කතයොගස්ස	347
කතවිහාරෝ	392
කත්තුකාමතා	697
කත්වා	184
කථා	20
කථිතං	404
කථාඩමෙමා	37
කථෙතුකාමතා	78
කදරියා	445
කදරියෝ	639

පදානුක්කමෝ	පිටඩ්ඩෙකා
[ක]	
කණ්තං	709
කණ්තති	443
කණ්තනකවාතෝ	443
කණ්තානං	473
කණ්තාරෝ	185
කණෙත්තා	335
කණ්දරෝ	46
කපල්ලකපූවං	397
කපිසීසා	317, 408
කපපසණ්ඨානකාලසමිං	293
කපපසස	369
කපපිතකෙසමස්සු	649
කබළිඤ්කාරාහාරූපෝ	249
කමනීයෝ	425
කම්මකාරණ්ඩකසත්තෙසු	538
කම්මජං	470
කම්මට්ඨානං	106
කම්මට්ඨානභාවෙ	91
කම්මට්ඨානානි	12
කම්මනියභාවෝ	306
කම්මපච්චයා	110
කම්මපථය්‍ය	604
කම්මං	594
කම්මකිලෙසා	634
කම්මනෙත්තා	638
කම්මරතා	377
කම්මවාචා	667
කම්මවිපාකජං	318
කම්මසසකතං	691
කම්මසසකතාඤාණං	672
කම්මසසකා	512
කම්මාඅතනං	691
කම්මාවරණෙන	333
කරණං	42, 358
කරණීයං	17
කරණීයෙන	238
කරමරානීතෝ	165
කරුණාක්‍ඛානමගෙහා	450
කරුණාවිහාරෙන	34
කරුණාසීතලහදයං	2
කරෙරිමණ්ඩපෝ	289
කලාපං	540
කලාපෝ	416
කලලවිතෙත	337
කලි	632
කල්‍යාණමිත්තෙනා	667
කසති	166
කසිණෙන	44
කහාපණං	466
[කා]	
කාකකණ්ඩි	629
කාකසසරා	631
කාකසසරාපි	317
කාණෙ	629
කාමකිච්චං	690
කාමතණ්හා	677
කාමනීයා	284
කාමයිතබ්බටෙඨන	284
කාමරාගානුසයෝ	727
කාමරාගෝ	515
කාමවිතක්කෝ	674
කාමසඛකපෙපා	675
කාමසසාදෙ	256
කාමූපපත්තියෝ	690
කාමූපසඤ්හිතානි	239
කාමෙසනා	678
කායකලහෝ	358
කායපරිහාරිකා	182
කායවිනමනා	512
කායවිපත්තියා	427
කායසක්කි	178

පදානුක්‍රමණිකා	පිටුඅංකය
[කා]	
කායිකං	277
කායිකා	81
කායූපපත්තාසස	347
කායෝ	514
කාරණං	103
කාරණමහන්තත්තා	604
කාරණේන	35
කාරණං	198
කාරුඤ්ඤං	603
කාලයුත්තං	39
කාලුසියභාවෝ	220
කාහසි	18
කාළකං	183, 713
කාළකවසෙන	634
කාළකසස	460
කාළසීහෝ	551
[කි-කී]	
කිච්චජීවිතකරෝ	272
කිච්චතෝ	531
කිච්ඡති	220, 677
කිඤ්චනං	487
කිඤ්චනා	683
කිත්තිසොසෝ	257
කිත්තිවණ්ණහරා	646
කිරියාකපෙපා	207
කිලන්තා	243
කිලමථෝ	307
කිලාසුභාවෝ	39
කිලිට්ඨං	588
කිලිසසන්ති	634
කිලෙසවිමුත්තිඤ්ඤණේ	599
කිලෙසසඞ්ඛණ්ඩිකං	598
කිසථූලේන	604
කීළා	337

පදානුක්‍රමණිකා	පිටුඅංකය
[කු]	
කුකකුරවතිකෝ	547
කුවජ්ජවෙදිකා	443
කුජ්ඣනං	449
කුඤ්ඤිකකමුද්දිකං	423
කුටිහත්තං	704
කුණ්ඨා	290
කුණ්ඩකං	249
කුත්තේන	554
කුදණ්ඩකබන්ධනං	229
කුපිතචිත්තං	85
කුමුදවතියා	151
කුම්භං	442
කුම්භථූනං	638
කුම්භදාසිකථා	91
කුම්මගෙහා	196
කුලඝරං	537
කුලසම්පන්නා	570
කුලපරිවත්තං	416
කුලවංසෝ	298
කුලසඞ්ගහත්ථාය	345
කුලානි	384
කුලලං	386
කුසලෝ	697
කුසීතපුග්ගලපරිවජ්ජනං	521
කුසීතෝ	521, 728
[කූ]	
කූටං	18
කූටගොණෝ	499
කූටට්ඨා	164
කූටධේනු	499
කූටෝ	241
[කෙ]	
කෙරාටිකා	225
කෙවලපරිපුණ්ණං	489
කෙසග්ගහණං	215

පදානුක්කමෝ	පිටඅඩෙකා

කෝ–කෝ

කෙසරසීහෝ	551
කෙළනා	224
කෙළායිතා	468
කෙළිහසසසුඛං	113
කෝජවං	620
කෝසඩසකුණෙහි	656
කෝටිං	72
කෝටියං	202
කෝට්ඨගහා	416
කෝට්ඨාගාරං	229
කෝට්ඨාසෙහි	358
කෝඤ්චූ	552
කෝඛසාමනතා	671
කෝපං	549
කෝමාරහවෙවා	150
කෝසලකා	238
කෝසලලං	695
කෝසජජාය	405
කෝසෙයාකටටිසසමයං	90
කෝලමෙබා	46

[ඛ]

ඛවිතවා	422
ඛණිකසමාපනනි	390
ඛණෙ	32
ඛණඩං	382
ඛණඩිචචං	303, 526
ඛතනියවංසෝ	700
ඛතනා	222
ඛනති	264, 340, 691
ඛනතිපාරමිතා	50
ඛණිජාති	355
ඛණිපඤඤතති	614
ඛණිපටිපාටියා	290
ඛමති	711
ඛමතෙව	424

පදානුක්කමෝ	පිටඅඩෙකා

[ඛ–ඛා]

ඛමෝ	731
ඛයධමමා	366
ඛයනෙතා	485
ඛයෙඤාණං	673
ඛයෝ	75, 192
ඛරා	213
ඛලගහං	416
ඛලභණඩගහං	416
ඛාණුකෝ	385
ඛාරකජාතෝ	442
ඛාරිං	217
ඛාරිහරිතං	217
ඛාරී	442

[ඛි-ඛී]

ඛිඩඩාපදොසිකං	553
ඛිඩඩාපදොසිකා	112
ඛිපිතකං	423
ඛිපිතබබං	578
ඛිලා	632
ඛීණතතා	572
ඛීයනං	449

[ඛු–ඛෙ–ඛෝ]

ඛුරවකකඛරං	684
ඛුරධාරූපමං	218
ඛෙමතතා	608
ඛෙතතලෙඛඛුනං	213
ඛෙතතවිජජාය	218
ඛොහෙතවා	150

[ග]

ගගගරනාළිං	500
ගගගරසසරා	400
ගගගරායමානා	408
ගඩගායං	374
ගචඡනෙතා	368

පදානුක්‍රමණිකා	පිටුඅංකය
[ග]	
ගජ්ජිතං	97
ගණකා	565
ගණ්ඩිබද්ධං	352
ගණෙඩා	481
ගණසඞ්ඝණිකං	598
ගණසඞ්ගනිකා	165
ගණ්හනති	480
ගතං	18
ගතමලං	7
ගතාගතට්ඨානං	477
ගතාසෙ	454
ගති	300, 312, 335
ගතියෝ	242, 312
ගතිවිමුත්තං	5
ගතෝ	73
ගන්ථමානාව	413
ගන්ථිතා	463
ගන්ධජාතා	45
ගන්ධමානි	422
ගන්ධන්තරෙ	340
ගන්ධබ්බරාජා	442
ගන්ධබ්බා	355, 568
ගන්ධාරකො	490
ගන්ධාරි	274
ගන්ධො	514
ගබ්භකාලෙ	416
ගබ්භනිමිත්තං	537
ගබ්භා	279
ගමභිරා	95
ගමභිරො	19
ගබෙහාකකාමනෙසු	591
ගමනචිතං	521
ගමනසමත්ථාය	599
ගරුකං	272, 300
ගරුචිත්තෙතා	746
ගවෙසි	220
[ග]	
ගහණත්ථෙන	714
ගහණී	222
ගහපතිනෙවයිකා	550
[ගා-ගි]	
ගාමපදං	541
ගාමො	86
ගාරවයුත්තෙතා	34
ගාළ්හං	465
ගිලානො	185
ගිජ්ඣං	374
ගිජ්ඣකූටො	374
ගිද්ධකාවස්සථො	387
ගිහිගතානි	377
ගිහිබ්‍යඤ්ජනෙන	610
ගිහිවිනයං	634
ගිහිවිනයො	647
ගිවායාමකං	90
[ගු-ගූ]	
ගුණකථාය	153
ගුණතො	631
ගුණා	428
ගුණාගුණපදානි	162
ගුණාතිරෙකං	542
ගුණානිසංසෙන	541
ගුණාධිකොපි	218
ගුත්තද්වාරො	598
ගුම්බගුම්බා	578
ගුහා	183, 705
ගුළකජාතං	352
ගුළදසානි	542
ගුළහජීවහා	630
ගූළෙහා	19

පදානුක්කමෝ	පිටඩ්ඩෙකා

[ගෙ-ගො]

ගෙඩ්ජතෝ	557
ගෙඩ්ඩෙන	284
ගෙහං	18
ගෙහසිතං	473
ගෝ	447
ගොඤ්ඤතකෝ	505
ගොවරසමපජඤ්ඤං	174
ගොවරෝ	17
ගොත්තරක්ඛිතා	733
ගොත්තවසෙන	207
ගොත්‍රභුතෝ	413
ගොපදකං	224
ගොපානසිවඞ්කං	319
ගොමයසිඤ්චනං	229
ගොයුත්තෙනහි	551
ගොවින්දියානිසෙකෙන	447
ගොවිත්තෙ	447

[ඝ-ඝා]

ඝටකා	425
ඝටිකා	90
ඝටෙවනෙතා	212
ඝනනිවාසතං	567
ඝනතාළං	90
ඝනවිනිබෙහාගං	506
ඝනසඤ්ඤා	74
ඝරවත්ථූනි	385
ඝානං	514

[ච]

චක්කඛණ්ඩෝ	391
චක්කවත්තී	208
චක්කවාළමහාසමුද්දෙ	46
චක්කං	684
චක්ඛු	324, 514
චක්ඛුං	528

[ච-චා]

චක්ඛුඛමෙමා	324
චක්ඛුපථසම්ං	433
චක්ඛුහණ්ඩං	317
චඞ්ගවාරෙ	411
චජීයති	529
චණ්ඩාලං	90
චණ්ඩාලෝ	202
චතුක්කොණ්ඩිකෝ	547
චතුභාගමත්තං	90
චතුමහාපථෙ	505
චතුරන්නා	312
චතුසඞ්ඛෙපා	99
චතුසමපජඤ්ඤවසෙන	504
චන්දනවිතකා	421
චන්දනා	45
චන්දෙ	538
චම්මපකඛා	356
චමෙමන	314
චරණං	623
චරණසීලා	394
චරන්ති	481
චරියා	21
චරියාවිධානසහිතො	12
චලනටෙඨන	481
චලිතෙ	91
චලිංසු	453
චලෙය්‍ය	604
චවනකාලෙ	539
චවනතා	526
චාගො	713
චාතුද්දිසො	182
චාතුමාසී	151
චාතුරන්නාය	426
චාතුයාමො	558
චාරිකං	204
චාරිත්තං	418, 565
චාලෙත්වා	424

පදානුක්‍රමණිකා	පිටුඅංකය
[චි-චු]	
චිණ්ණවසිතාය	258
චිතා	393
චිත්තකලලතා	454
චිත්තකිලමථෝ	527
චිත්තවලනා	414
චිත්තවිවෙකෝ	692
චිත්තීකතං	312
චිත්තුත්‍රාසභයං	550
චිත්තුත්‍රාසෝ	448
චින්නාකවි	92
චින්නාමණී	275
චිරට්ඨිතත්ථං	12
චිරනික්ඛමනෙනා	286
චිරපටිකාහං	464
චිරයපනාය	621
චීරපිට්ඨිවුණ්ණං	37
චුතිගන්තබ්බං	300
චුතිමත්තමෙව	124
චුල්ලකධ්‍යානං	420
චූළපාසාදෑ	570
[චෙ-චෝ]	
චෙතියඞ්ගණෙ	150
චෙතියවාරිකා	414
චෙතියරට්ඨෙ	272
චෙතොවිමුත්තිං	240
චෙතසිකං	527
චෙතසෝවිනිබන්ධා	719
චොරකණ්ටකෙහි	229
[ඡ]	
ඡඩ්ඩනබබාහි	406
ඡත්තවෙදිකා	443
ඡත්තෙන	72
ඡන්දවාහිනී	733
ඡන්දිකතා	697
[ජ-ඣා]	
ජඞ්ඝබණ්ණරසම්යෝ	37
ජම්භිතත්තං	111, 186
ජල්ලිං	406
ඣාදෙන්තං	604
ඣායාරූපකම්මත්තං	220
[ඤ-ඥ]	
ඤත්තිං සු	310
ඤත්තිත්වා	307
ඤාණපාතං	413
ඤාණට්ඨානං	587
ඤාණවට්ටමකා	292
ඤාණාභිඤ්ඤකෝ	638
ඤාණාසභරූ	317, 400
ඥෙකෝ	187, 241
[ජ-ඣා]	
ජගහිතෝ	642
ජඞ්ඝපෙසනිකා	623
ජඤ්ඤූ	357
ජනපදඤ්ඤවරියපපත්තෝ	209, 312
ජනපදිනෝ	204, 344
ජනා	99, 651
ජනිතසම්ං	217
ජනෙතසම්ං	217
ජනෙති	503
ජයං	638
ජරාතුරං	320
ජරාධම්මෝ	478
ජලජථලජමාලං	429
ජලං	195, 641
ජල්ලං	315
ජාතරූපං	478
ජාතසංවද්ධා	286
ජාතිඛයන්තදසසී	485
ජාතිඛෙත්තං	602

පදානුක්කමෝ	පිටඩ්ඩෙකා
[ජා-ජී-ජී]	
ජාතිජරාමරණියා	560
ජාතිධම්මා	478
ජාතිභයං	673
ජාතියා	403
ජානතා	38
ජායති	724
ජායම්පතිකා	171
ජිගීසානෝ	463
ජිගුච්ඡති	251
ජීණෙණ	224
ජීනකාළසුත්තං	413
ජීනිංසු	481
ජීනෝ	638
ජීවහා	514
ජීරණතා	526
ජීවිතින්ද්‍රියං	78
ජීවිතපරියාදානා	506
[ජු-ජෙ-ජෝ]	
ජුති	171
ජුතිමනෙනා	457
ජුතතරෝ	638
ජෙගුච්ඡං	251, 556
ජෙට්ඨිකට්ඨානෙ	340
ජෙට්ඨකං	236
ජෙතවනසද්දිසෙ	420
ජෝතිපාලං	447
[ඣා-ඤ්ඤ]	
ඣානනිඝනානි	677
ඣානසඤ්ඤු	261
ඣානවෙගෙ	119
ඣානානි	12
ඣායිතුං	234
ඤාණකරණවෙඨන	324
ඤාණතෙජෙන	398

පදානුක්කමෝ	පිටඩ්ඩෙකා
[ඤ]	
ඤාණදස්සනං	189
ඤාණවාදෙන	549
ඤාණං	97
ඤාතත්ථචරියා	72, 302
ඤාතිබ්‍යසනං	286
ඤාතිබ්‍යසනෙ	717
ඤාති	172
ඤායපටිපන්නෝ	607
ඤායස්ස	489
ඤායෝ	417, 488, 607
[ඨ-ඨා-ඨි]	
ඨපනා	228
ඨපනීයෝ	406
ඨපිතා	266
ඨාති	591
ඨාතුං	286
ඨානන්තරං	229
ඨානං	635
ඨානාඨානතා	668
ඨානානි	97, 345
ඨානියා	313
ඨානුපපත්තිකා	587
ඩීනත්තං	456
ඩීති	679, 710
[ත]	
තක්කගාහෙනෙව	122
තක්කයති	103
තක්කරෝ	383
තක්කෝ	103, 586
තච්චපත්තා	559
තජ්ජිතා	233
තජ්ජෝ	84
තණ්ඩුලසාරෝ	542
තත්ථගාමිනී	469

පදානුක්‍රමණිකා	පිටුඅංක
[ත-තා-නි]	
තණ්හාගතානං	129
තණ්හාදිට්ඨිවසෙන	100
තණ්හාධිපතෙය්‍යා	128
තථලක්ඛණං	75
තථාගතෝ	77
තදුත්තරි	75
තනුකතනුකා	387
තනුකානි	319
තන්තං	352
තන්තාකුලජාතා	352
තන්තාවුතානි	153
තන්තිනයානුචිඡවිකං	11
තන්තිං	298
තන්දීකතෝ	604
තපසා	488
තපනිස්සිතක්කෝ	556
තපං	558
තපස්සිං	245
තපෝ	340, 556
තපෝජිගුච්ඡී	556
තමෝ	715
තරුණසක්කෝ	477
තලුනා	314
තසිතා	243
තාණං	335
තායති	216
තාවකාලිකානි	179
තාසතස්සනා	111
තාළවච්ඡිගහලෙන	374
තාළාවචරං	420
තිකිච්ඡනත්ථං	696
තික්ඛිණං	463
තිණසීහෝ	551
තිණ්ණං	456
තිණ්ණංවිවිකිවෙජ්ජා	446
තිත්තිකා	340

පදානුක්‍රමණිකා	පිටුඅංක
[ති-තු-තෙ-තො]	
තිත්ථකරෝ	153
තිත්ථං	702
තිත්ථායතනෙ	118
තිදිවපුරවරෙන	632
තින්තා	691
තිපොරිසඛා	424
තියද්ධං	99
තිරච්ඡානභූතා	91
තිරච්ඡානයොනිං	339
තිලකං	183
තිසඤ්ඤං	99
තීරෙනෙතා	397
තුඛභනාසා	529
තුච්ඡපුරිස	546
තුච්ඡං	542
තුච්ඡෝ	268
තුම්බසිසා	317
තූලං	396
තුසිතා	691
තෙපිටකං	394
තෙමාසිකං	475
තෙරොවස්සිකානෙව	507
තොදෙය්‍යා	271
[ථ-දී]	
ථණ්ඩිලසෙය්‍යං	250
ථද්ධමච්ඡරියං	449
ථද්ධෝ	558
ථනුදරං	463
ථමභරහිතෙ	646
දීනමිද්ධානුපතිතං	510
දීරගහණෙ	617
දීරභාවපපන්නා	377
දීරවීරියෙන	601
දීරෙ	608

පදානුක්කමෝ	පිටඩ්ඩෙකා

[ථූ-ථූ-ථෙ]

ථූනිඤොසො	154
ථූසං	557
ථූපං	606
ථූලෙහි	316
ථෙය්‍යං	82
ථෙරවංසපදීපා	12
ථෙරවංසපදීපානං	12

[ද]

දකඛනති	331
දක්ඛිණා	714
දක්ඛිණෙය්‍යා	685
දණ්ඩං	375
දණ්ඩඋක්කාය	370
දණ්ඩගතිකං	320
දණ්ඩපටිසරණං	320
දණ්ඩපරායනං	319
දණ්ඩබලි	466
දණ්ඩමණිකා	408
දණ්ඩාදානං	358
දණ්ඩාවවරො	482
දණ්ඩා	462
දත්ති	249
දත්තිකං	218
දත්තුහි	162
දන්තකූටං	557
දන්තමයසලාකා	233
දන්තවක්කලිකා	218
දන්නා	493
දබ්බාසිතන්නං	286
දමනාදීහි	564
දමො	429
දවා	582
දසපදං	90
දසික්කතන්නං	421
දස්සනෙන	554

පදානුක්කමෝ	පිටඩ්ඩෙකා

[ද-ද්‍ය-දි]

දස්සනීයතා	152
දස්සනීයා	427
දස්සියමානා	359
දස්සනීයො	223
දස්සුඛීලං	229
දහරකාලෙ	391
දහරාය	246
දළ්හං	500
දූනගහං	429
දූනම්බං	340
දූනං	236, 617
දූනපච්චයා	729
දූනපාරමිතා	50
දූනමයං	688
දූනසූරො	230
දූයො	465
දූරුවක්කං	743
දූසමනුස්සා	430
දිට්ඨමෙම්මා	125, 601
දිට්ඨපුබ්බානි	266
දිට්ඨම්මිකා	409
දිට්ඨපුබ්බානුසාරෙන	115
දිට්ඨං	454
දිට්ඨසංසන්දනා	78
දිට්ඨි	264, 383, 691
දිට්ඨිගතං	101, 537
දිට්ඨිජාලං	133
දිණ්ඩිජුකම්මං	199
දිට්ඨිජුගතං	689
දිට්ඨිපටිවෙධෙ	726
දිට්ඨිවෙදයිතෙ	130
දිවෙෙකවෙෙ	74
දින්නං	161
දින්නා	588
දිපදානි	16
දිබ්බවිහාරො	149

පදානුක්‍රමණිකා	පිටුඅංකය
[දි-දී-දු]	
දිබ්බං	337
දිබ්බසම්පත්තිං	337
දිබ්බා	279
දිබ්බානුභාවතා	458
දියඩ්ඪවසෙන	617
දිවා	576
දිසාගමනියා	738
දිසාවාරිකවිමානං	543
දීඝපිඬගලෝ	408
දීඝසුත්තන්තඛණ්ඩස්ස	10
දීඝෙහි	316
දීපවාසීනං	11
දීපෝ	391, 561
දුකූලචුම්බටකෙ	312
දුකූලදුපට්ටං	422
දුක්කටිතං	439
දුක්ඛපරිඤ්ඤනං	525
දුක්ඛමනථෙය්‍යා	527
දුක්ඛතා	680
දුක්ඛං	198, 601, 666
දුක්ඛනිබ්බත්තකං	607
දුක්ඛම්ං	601
දුක්ඛා	508
දුක්ඛිතං	320
දුක්ඛිතා	538
දුග්ගතා	230
දුග්ගතො	539
දුට්ඨචිත්තෙතා	200
දුට්ඨුඛෙත්තෙන	541
දුතියදිවසෙ	17
දුතියත්තිගෙසු	296
දුද්දසත්තා	531, 710
දුද්දසා	95
දුද්දීපනා	472
දුප්පච්චක්ඛකරො	739
දුප්පඤ්ඤ	334

පදානුක්‍රමණිකා	පිටුඅංකය
[දු-දෙ-දෙ-දව-දවී-දෙව]	
දුබ්භරතාය	405
දුබ්භූමෙ	541
දුම්මනො	612
දුරනුබොධා	95
දුල්ලභදස්සනං	312
දුල්ලභා	39
දුස්සපාවාරිකො	581
දූතෙය්‍යකථා	91
දෙනති	375
දෙවඝටා	454
දෙවවාරිකකොලාහලං	301
දෙවභාවාය	355
දෙවයානියො	276
දෙවරාජානො	458
දෙවසිකභත්තං	229
දෙවානුභාවං	306
දෙවො	396
දෙසනා	418
දෙසනාමයං	689
දෙසනාසීසං	117
දෙසෙස්සන්ති	395
දෙණං	442
දෙවවස්සතා	667
දෙවවස්සායං	669
දෙසං	549
දෙසානං	93
දෙසාභිසන්නං	150
දෙසිනා	152
ඛඛ්ඩුලකපෙපා	649
ඛයකාරී	579
ඛයගාමිනී	550
ඛවිජීවහා	630
ඛවිහවාරො	249
ඛෙජ්ඣජාතා	606
ඛෙඩ්ඩිකජාතා	606
ඛෙළඝකං	419

පදානුක්‍රමය	පිටුඅංකය
[ඛ]	
ඛජ්ජාලූ	568
ඛජ්ජභටා	733
ඛනක්කිතා	733
ඛනක්කිතෝ	165
ඛනදණ්ඩා	467
ඛම්මානං	586
ඛම්මඅණං	648
ඛම්මං	7
ඛම්මකඛානා	72, 302
ඛම්මචක්කං	15
ඛම්මචක්ඛුං	338
ඛම්මවරණභාවෝ	320
ඛම්මවිනතං	23
ඛම්මජාලා	133
ඛම්මට්ඨිතිඤාණං	98
ඛම්මතා	113
ඛම්මතාසිද්ධං	236
ඛම්මදායඤ්ඤං	623
ඛම්මධාතු	301
ඛම්මනිජ්ඣානකඛන්ති	692
ඛම්මනියාමෙන	240, 388
ඛම්මනියාමෝ	306
ඛම්මනිස්සිතං	479
ඛම්මනෙත්ති	32
ඛම්මඵලයෙන	585
ඛම්මපටිසම්භිදා	581
ඛම්මපදං	369
ඛම්මපරියායෙ	133
ඛම්මභූතෝ	574
ඛම්මමයත්තා	573
ඛම්මරක්ඛිතා	733
ඛම්මරාජා	209, 312
ඛම්මරුචි	166
ඛම්මවත්ථානෙන	73
ඛම්මවිචයෝ	517
ඛම්මවිනීතා	441
ඛම්මසාකච්ඡා	400
ඛම්මසීසං	410

පදානුක්‍රමය	පිටුඅංකය
[ඛ-ධා-ධු-ධූ-ධෝ]	
ඛම්මා	514
ඛම්මදූසං	388
ඛම්මාභිලාපෝ	22
ඛම්මිකථාය	385
ඛම්මිකවංසෙ	642
ඛම්මිකා	381
ඛම්මිකෝ	312
ඛමෙමන	202
ඛමෙමා	587, 597
ඛරනති	272
ඛරමානෙ	418
ඛාතියෝ	318
ඛාතු	480
ඛාතුකුසලතා	670
ඛාතුපාසනත්ථං	422
ඛාතුමනසිකාරවසෙන	505
ඛාතුසමතා	211
ඛාරණත්ථං	609
ඛාරණං	47, 347
ඛාරණසමත්ථාය	599
ඛීරෝ	445
ඛුතඔහඅපපිවෙය්‍ය	746
ඛුතධම්මා	12
ඛුතපාපෝ	164
ඛුරහත්තා	704
ඛුරපත්තානි	347
ඛුරවාතෙ	408
ඛුරා	150
ඛුවං	101
ඛුවපාදානි	233
ඛුවසඤ්ඤං	74
ඛූමකාලිකං	377
ඛොතා	226
ඛොරකානි	542
ඛොරයෙහා	601
ඛොවති	226
ඛොවනුපගෙන	703

පදානුක්‍රමණිකා	පිටුව
[න-නා-නි]	
නකුත්තනස්ස	185
නගෙහා	249
නවවන්නා	424
නත්තා	227
නාවිරකථෝ	84
නාදීච්ඡුගහං	566
නාන්දි	314
නාන්දිරාගසහගතා	528
නාන්දිං	74
නාන්දී	495
නාමනං	75
නාමස්ස	647
නාමුච්	394
නාමෙය්‍ය	604
නාරකපපාතං	281
නාගගහාහෝ	385
නාගරාජා	442
නාගසදහවාසිකා	458
නාගාපලෝකිතං	403
නාතපුත්තියා	606
නාතිකියා	432
නානත්තකායා	369
නානත්තසඤ්ඤිනෝ	369
නානාදිජගණායුතා	656
නානාහාවෝ	403
නානාවෙරජ්ජං	222
නාහුහොනති	23
නාභිපරිචජ්ජන්තා	314
නාභිමූඛපරිකෙඛපපටෝ	314
නාමඤ්ඤයෙන	459
නාමරූපපරිච්ඡෙදෙ	347
නාමඤති	669
නාළිකා	90, 577
නිකාමලාභී	601
නිකඛඩිත්වා	183
නිකඛදමා	408
නිකඛමති	102
නිකඛමනතා	191
නිකඛමනෙතසු	293
නිකඛිත්තස්ස	41
නිකෙඛපෝ	527
නිගමෝ	230
නිගහමනං	709
නිගණ්හමෙඛ	355
නිගෙඝාසෝ	555
නිඝංසනං	586
නිවයං	641
නිවයෝ	550
නිච්චං	101
නිච්චකප්පං	649
නිච්චප්පවත්තිතා	656
නිච්චලගහණෝ	617
නිච්චසඤ්ඤං	74
නිවෙචාලෝ	249
නිජ්ජටෙ	355
නිට්ඨඔතා	432
නිත්තනදී	598
නිත්තුනනෙතා	507
නිදංසෙසි	623
නිදස්සනං	685
නිදෙසෙ	563
නිදෙස්සා	383
නිධානං	180
නිධිකුමෙහා	300
නිත්‍යෙනච්චා	220
නිපජ්ජනති	292
නිපජ්ජාදෙස්සති	607
නිපුණස්ස	11
නිපුණා	95
නිපෙපසිකා	91
නිබද්ධං	466
නිබද්ධදූනානි	233

පදානුක්කමෝ	පිටඨඛෙකා

[නි]

නිබද්ධවත්තං	430
නිබද්ධවාසං	657
නිබද්ධවාසිනෝ	650
නිබද්ධුපට්ඨාකභාවං	296
නිබ්බත්තිලක්ඛණං	107
නිබ්බානධාතු	15
නිබ්බාපනීයං	93
නිබ්බානං	488
නිබ්බානගමනට්ඨෙන	486
නිබ්බිසං	539
නිබ්බිදානුපස්සනාය	74
නිබ්බුයහමානාය	577
නිබ්බුතෝ	329
නිබෙබඨිකපඤ්ඤු	626
නිමන්තනං	704
නිමිත්තං	74, 293
නිමිත්තභූතානි	313
නිමිත්තානි	359
නිමීලනං	319
නිම්මජ්ජථ	538
නියාති	383, 546, 607
නියාතෙතෙත්තා	535
නියානමුඛං	502
නියානට්ඨෙන	590
නියානිකා	417
නියානිකෝ	589
නිරන්තරපූරිතෝ	567
නිරයගාමිනියා	678
නිරයපාලා	538
නිරයං	338
නිරයෝ	715
නිරාමගන්ධා	219
නිරුත්තෝ	269, 364
නිරුත්තිපටිසම්භිදා	581

පදානුක්කමෝ	පිටඨඛෙකා

[නී-නී-නෙ-නෝ-නහ]

නිරුද්ධං	473
නිරොධධම්මා	366
නිරොධානුපස්සනාඤ	74
නිරොධෝ	676
නිලීනා	457
නිල්ලජ්ජතා	666
නිවාතවුත්තී	646
නිවාපෝ	555
නිවාරෙන්ති	285
නිච්ඡා	572
නිවුත්ථවසෙන	615
නිවෙසෙන්ති	643
නිසෙනෙතා	306
නිස්සරණං	705
නිස්සරණපඤ්ඤා	704
නිස්සරණීයා	719
නිස්සංසනති	303
නිස්සාරද්ද	651
නීලමණී	389
නීලවම්මිකෙහි	389
නීවරණකවාටං	73
නෙක්ඛම්මං	474, 707
නෙක්ඛම්මපාරමිතා	50
නෙක්ඛම්මෙමන	73
නෙතා	647
නෙත්තානි	454
නෙමිඅභිමුඛං	563
නෙමිත්තිකා	91
නෙමිපරික්ඛිපස්ස	425
නෙම්මණිකා	314
නෙය්‍යා	19
නොමුත්තපටිභානෝ	598
නහාතකිලෙසත්තා	651

පදානුක්‍රමය	පිටුව
[ප]	
පංසුකූලං	701
පංසුආගාරකීළං	431
පකතියා	110, 307
පකපෙජති	260
පකරණේ	217
පකාසා	33
පක්කුථති	347
පක්ඛා	230
පක්ඛිකං	704
පග්ගණ්හනෙනසු	226
පග්ගයහ	380
පග්ගහනිච්චං	518
පග්ගහලක්ඛණෝ	379
පග්ගහෝ	75
පඤ්ඣරණං	74
පඬුලා	290
පචලායන්තානං	487
පච්චග්ඝං	255
පච්චත්තලක්ඛි	562
පච්චනි	295
පච්චත්ථිකෝ	618
පච්චනීකදිට්ඨි	565
පච්චන්තිමං	587
පච්චයඅපපිවෙජ්ඣ	746
පච්චයතෝ	323
පච්චයපරිග්ගහෙ	98
පච්චයාකාරදෙසනා	12
පච්චයිකා	538
පච්චයෝ	51, 664
පච්චවෙක්ඛණං	47
පච්චවෙක්ඛති	505
පච්චාගච්ඡතෝ	263
පච්චාගමනවාරිකා	392
පච්චාමිත්තෝ	618
පච්චාසංසරන්තෝ	173
පච්චුපට්ඨපෙන්ති	375
පච්චුපට්ඨිතකාමා	690
පච්චුපාදි	562
පච්ඡානිපාතිනී	428
පච්ඡිමවක්ඛන්ධද්වයසිද්ධියා	31
පජහනත්ථං	614
පජහන්තස්ස	707
පජානනටෙඨන	324
පඤ්ඤාභාගං	541
පඤ්චකාමගුණිකෝ	677
පඤ්චකුණ්ඩලිකෝ	442
පඤ්චසිකඵුණ්ඩකරණං	229
පඤ්චසිඛෝ	434
පඤ්ඣරසම්ං	487
පඤ්ඤත්තී	364, 578
පඤ්ඤපනං	418
පඤ්ඤාපාරම්තා	50
පඤ්ඤාපෙසඤානි	395
පඤ්ඤාවානී	597
පඤ්ඤාවිසයෙ	296
පඤ්ඤාසංකලනනිච්ඡයෝ	12
පඤ්හුද්ධාරෝ	607
පඤ්හුපට්ඨානානි	541
පඤ්හෝ	406
පටලානි	93
පටවාසිනී	733
පටිකුටති	617
පටිකම්මං	93
පටිකම්මෝ	173
පටිකාකුලන්තා	506
පටිකාකුලෙ	600
පටිගතං	320
පටිඝනිම්ිත්තං	511
පටිඤාතෝ	291
පටිඤෝ	360
පටිවරතෝ	727
පටිවෙ	107

පදානුක්කමෝ	පිටඨඩ්කා
[ප]	
පටිච්චසමුප්පාදෙ	329
පටිච්ඡන්නෝ	19
පටිඤ්ඤතකරණං	728
පටිනිස්සග්ගානුප්පත්තනා	74
පටිනිස්සග්ගී	558
පටිනිස්සජ්ජියති	529
පටිපක්ඛා	60
පටිපත්ති	60
පටිපත්තිමුඛං	218
පටිපදෙ	603
පටිභාගකිරියා	257
පටිභානකච්	92
පටිභානපටිසම්භිදෙ	581
පටිභොගියා	630
පටිනිස්සට්ඨා	330
පරිපාචිහත්තං	445
පටිපාදෙස්සාමි	392
පටිපූජා	386
පටිපස්සද්ධිං	301
පටිබද්ධඅඞ්ගුලන්තරෙ	314
පටිභානෙය්‍යකෙ	421
පටිලාභඡන්දෙ	469
පටිවානං	606, 673
පටිවානරූපා	606
පටිවානී	673
පටිවිජ්ඣමානෙ	296
පටිවිජ්ඣිත්වා	314
පටිවිත්තිත්වා	628
පටිවිද්ධා	328
පටිවෙධකඛණෙ	531
පටිවෙධපඤ්ඤය	38
පටිවෙධෙසි	154
පටිවෙධෝ	530
පටිසංවෙදෙති	173
පටිසඞ්ඛානලක්ඛණෙ	379
පටිසඞ්ඛානං	75, 512
පටිසන්ථාරධම්මං	415
පටිසන්ථාරෙ	671
පටිසම්මජ්ජිත්වා	345
පටිසරණෙ	312
පටිසල්ලීනස්ස	322
පටිහඤ්ඤති	234
පටිහනති	334
පටිහනනං	685
පටිහාරෙ	608
පටිහිරෙ	608
පට්ටනගාමං	374
පඨමපදගණ්ඨිතා	299
පඨවිකායෙ	164
පණමනති	184
පණිධාය	719
පණිධිං	74
පණිපාතෙ	199
පණිහිතං	505
පණිහිතා	592
පණිහිතෙ	504
පණිතතරා	276
පණිතපණිතං	588
පණිතං	340
පණිතා	95
පණිතෙ	329
පණ්ඩරං	713
පණ්ඩිච්චෙන	116
පණ්ඩිතවෙදනීයා	95
පණ්ඩිතෙ	251, 363
පණ්ඩුපලාසං	620
පණ්ඩුපලාසිකා	218
පණ්ඩුරාජා	92
පණ්ඩුසිහෙ	551
පණ්ණානි	703
පණ්හි	314
පණ්හිකොණ්ඩා	621

පදානුක්‍රමණිකා	පිටුඅංකය
[ප]	
පතිට්ඨා	335
පතිළීයනෙත්තා	656
පතිස්සතෙට්ඨා	202
පතිට්ඨාපෙතබ්බා	231
පතිට්ඨානතෙට්ඨන	392
පතිට්ඨිතගුණෙ	376
පත්තකං	462
පත්තගහණට්ඨං	347
පත්තානුප්පදානං	689
පථතො	437
පථමනයිකාරෙ	437
පදවිභාගෙ	25
පදහති	679
පදහනභාවෙ	717
පදහනං	101, 532
පදහිතබ්බතො	593
පදුනි	90
පදුම්නියං	453
පදුස්සනතෙට්ඨන	481
පදෙසෙ	417
පධානං	299
පධානානි	707
පනාළී	425
පනුජ්ජ	456
පන්නානි	555
පන්නපලාසෙ	542
පන්නසඛා	638
පන්චදුහනා	229
පපඤ්චං	300
පපඤ්චසඤ්ඤි	481
පපඤ්චා	469
පබ්බනති	565
පබභාරසිසා	318
පමත්තබන්ධු	394
පමාණං	299, 406
පමාණෙන	604

පදානුක්‍රමණිකා	පිටුඅංකය
[ප]	
පම්බලකඛණං	75
පම්මඤ්චනතු	334
පම්මදා	438
පයාතං	218
පයුත්තතං	503
පයොගසුද්ධියා	31
පයොගො	92
පරඡබ්භාසයෙන	456
පරතෙට්ඨා	133
පරනිම්මිතකාමා	690
පරනිසෙධනට්ඨං	358
පරමං	251, 340
පරමතෙට්ඨා	19
පරපපවාදා	499
පරලොකං	332
පරවාදභින්දනං	560
පරවිසංවාදනං	449
පරවෙදියා	449
පරසංහරණං	82
පරාජයගුළ්හං	541
පරාධිනො	185
පරාමසති	677
පරාමාසො	106
පරායණං	335
පරිකම්මං	656
පරිකඛාරා	228, 230
පරිගහිතත්තා	149
පරිගහෙත්වා	174
පරිචයලකඛණෙ	379
පරිවාරකෙ	432
පරිවාරෙනති	601
පරිවෙජ්දෙ	294
පරිත්තසන්තජීවිතං	340
පරිත්තසනා	111
පරිත්තසඤ්ඤී	122
පරිත්තං	294, 364

පදානුක්කමෝ	පිටඨඩ්ඩෙකා
[ප]	
පරිතෙනන	369
පරිදහිත්වා	172
පරිදෙවෝ	486
පරිනමති	708
පරිනිට්ඨාපිතා	105
පරිපතති	184
පරිපාවෙනති	721
පරිපුච්ඡකතා	517
පරිපුච්ඡනං	347
පරිපුච්ඡා	47
පරිපුණ්ණජ්ඣෙසා	315
පරිපූරං	425
පරිබාහිරෝ	705
පරිබ්බාජිකාය	601
පරිභාසනති	570
පරිභොගචිඡන්දෙ	469
පරිභොගභාජනං	429
පරිමජ්ජි	476
පරිමද්දනඩමෙමා	189
පරියන්තකාරී	377
පරියත්ති	94, 378
පරියත්තිඅපපිවෙච්ඡා	746
පරියත්තෙතා	17
පරියන්තෙතා	185
පරියාදියමානෙ	599
පරියාදියිත්වා	286
පරියායෙ	35, 89, 355
පරියුට්ඨිතවිත්තෙතා	393
පරියෙට්ඨි	218
පරියෙසනචිඡන්දෙ	469
පරියෙසනා	357, 478
පරියෙසිතං	612
පරියොනඛ්නති	285
පරිවට්ටෙසි	389
පරිවට්ටෙතා	172
පරිවත්තනත්ථං	93

පදානුක්කමෝ	පිටඨඩ්ඩෙකා
[ප]	
පරිසපපනං	186
පරිසුද්ධපරිවාරෙ	631
පරිසුද්ධං	489
පරිසසයා	182
පරිහරනති	446
පරිළාහා	47
පලාසෙන	540
පලිබුඛති	714
පලිබුද්ධා	47
පලිවෙඨෙසසති	538
පලෙති	372
පවත්තඵලහොජීනෙ	218
පවත්තා	409
පවත්තිතා	289
පවත්තිනෙ	17
පවනං	454
පවායති	45
පවාළං	490
පච්චත්ථානි	412
පච්චිත්තසස	746
පච්චෙකාය	405
පච්සති	591
පච්සනතා	191
පවුටා	161
පවුත්ථජනි	459
පවෙණී	298
පවෙණීකථං	377
පසන්නාකාරං	252
පසන්නාවිතෙත	337
පසයහාකාරසස	375
පසවති	20
පසංසනීයා	647
පසටං	629
පසසතා	38
පසාදසද්ධා	378, 628
පසාදුවහනතා	427

පදානුක්‍රමණිකා	පිටුඅංකය
[ප-පා]	
පසාදෙ	479
පසාරියති	617
පස්සදති	75
පස්සං	314
පහාය	73
පහාසි	631
පහූතජිවිහා	317
පහූතපඤ්ඤං	456
පහූතභාවං	220
පහොන්ති	490
පාකටමන්තනං	219
පාකාරසන්ති	587
පාටිපදදිවසෙ	575
පාටිපදිකං	704
පාටිහාරියං	27
පාටිහිරෝ	608
පාණභූතෙ	82
පාණාතිපාතෝ	80, 674
පාණීස්සරං	638
පාතබ්බයාගු	421
පාතබ්‍යතං	246 578
පතෙසි	220
පාදුපවෙච	571
පාහතං	229
පාපණිකං	702
පාපමිත්තතා	378
පාපසමාපවඩ්ඪකා	378
පාපිවෙජ්ජා	558
පාපිමා	394
පාපෝ	421
පාමොක්ඛදෙවා	459
පාමොක්ඛා	623
පාරඞ්ගතං	456
පාරම්භඤ්ඤං	587
පාරිවරියකම්මා	375
පාරිසුද්ධිඋපෝ	640
පාරිපූරියා	479, 517

පදානුක්‍රමණිකා	පිටුඅංකය
[පා-පි-පී]	
පාරිසජ්ජා	230, 565
පාලිවචං	303, 526
පාවාය	420
පාවාරෝ	581
පාසකං	90
පාසාණෙ	466
පාසාණෝ	385
පාසාදිකෝ	223
පාසාදෙ	183, 705
පිඤ්ජවටටි	347
පිටකසම්පදානං	586
පිට්ඨිපායාසං	621
පිට්ඨිපාදෙ	315
පිණ්ඩං	521
පිණ්ඩාපචායනං	521
පිණ්ඩිකතං	617
පිතා	487
පිධානං	479
පිධානාය	479
පිපාසා	638
පිපඵලිකං	429
පියජාතිකා	284
පියජාතිකානි	239
පියදස්සනෝ	629
පියවදූ	622
පියා	468
පියෙහි	403
පිසාවෙන	414
පිසුණාවාචස්ස	630
පිසුණාවාචා	84
පිසුණෙහි	466
පිහං	474
පීණිතං	610
පීතිමනස්ස	187
පීතිවචනං	152
පීළනථෙන	481
පීළනං	32

පදානුක්කමෝ	පිටඨඛෙකා

[පු-පූ]

පුච්ඡානුසන්ධි	128
පුච්ඡාවිසිකෝ	41
පුඤ්ඤකිරියා	688
පුඤ්ඤතෙජෙන	398
පුඤ්ඤසිරියා	446
පුඤ්ඤං	171
පුඤ්ඤානුභාවෙන	427
පුඤ්ඤෙ	686
පුටවෙදිකා	443
පුටංසෙන	225
පුතොළි	505
පුත්තභරියං	478
පුත්තෙතන	307
පුථුආරම්මණං	95
පුථුකකාලෙ	416
පුථුජජනා	47
පුථුදිසා	634
පුථුභූතං	395
පුථුලෙහි	316
පුනපපුනං	647
පුපඵානි	340
පුබ්බඔගමතා	630
පුබ්බචරිතං	228
පුබ්බචරියා	72, 302
පුබ්බණ්ණං	228
පුබ්බනිමිත්තානානි	303
පුබ්බන්තකපපිකා	99
පුබ්බභාගවීරියෙන	390
පුබ්බයොගෝ	72, 302
පුබ්බසන්තිවාසෙන	467
පුරත්ථාභිමුඛෝ	307
පුරසස	85
පුරිමතණ්හා	357
පුරොහිතෝ	447
පූජා	386
පූතිකා	449

පදානුක්කමෝ	පිටඨඛෙකා

[පූ-පෙ-පෝ]

පූතිගන්ධෝ	397
පූතීනි	542
පූරණකථා	84
පූරෙන්තනෙව	563
පූවසුරා	636
පෙකඛා	90, 692
පෙතා	746
පෙතනිච්සයං	339
පෙමනීයසසරෝ	318
පෙමනීයෝ	631
පෙමං	746
පෙසාවා	161
පෙසිතවිත්තා	414
පෙසිතවිත්තෝ	253
පොක්ඛරසාතකා	656
පොක්ඛරං	462
පොඛාණුපොඛං	175, 374
පොථඵපාදෙ	255
පොත්ථනියං	150
පොථුජජනිකං	601
පොරාණා	34, 489
පෝරී	671
පොසාවනියං	206
පොසෙන්තසස	505

[ඵ-ඵු]

ඵණහත්ථකා	621
ඵරණලක්ඛණෝ	379
ඵරණං	75
ඵරිත්වා	286
ඵරුසං	84
ඵරුසෝ	390
ඵලසිසා	317
ඵලං	161
ඵළඵළිජං	89
ඵුට්ඨත්තෙතා	596

පදානුක්‍රමණිකා පිටුඅංකය

[ථූ-ථෝ]

ථූටඨා 560
ථූථෝ 164
ථූසනෙත්තා 471
ථූසස ථූසස 161
ථොථඨබබං 514

[ඛ-ඛා-ඛි-ඛී]

ඛදධජීවහා 630
ඛණිවා 487
ඛණිාපෙත්වා 452
ඛලහෙරිං 376
ඛලවාඤාතජාතො 374
ඛලවතුටඨි 267
ඛලවපාඨාසං 243
ඛලවලොහත්තා 565
ඛලවා 186
ඛලානුරූපෙන 423
ඛලිං 375
ඛලිකමමකරණං 93
ඛලිකමමං 541
ඛවහාරිජඣා 283
ඛහලබහලා 387
ඛහිවඩ්ඪපාදතා 621
ඛහුජනඤාතතාය 311
ඛහුජනපපමද්දනං 631
ඛහුදුකඛා 337
ඛහුපාඨාසා 337
ඛහුයසුතො 378, 688
ඛාරාණසිසමභවං 402
ඛාහඛත්තො 391
ඛාහුජඤ්ඤං 395
ඛිද්දු 434
ඛිද්දුඛිද්දුවසෙන 303
ඛිමඛිසාරසමාගමො 400
ඛිලඛහදුනියං 542
ඛිලසො 506

පදානුක්‍රමණිකා පිටුඅංකය

[ඛී-ඛු-ඛො]

ඛීජගහං 416
ඛීජඛීජං 89
ඛීහවෙජනි 424
ඛීරණත්ථම්බකං 548
ඛුජඣති 325
ඛුජඣනකසත්තස්ස 516
ඛුද්ධගුණවිභවයිරිං 296
ඛුද්ධචකඛු 173
ඛුද්ධචරියා 302
ඛුද්ධභාවං 7
ඛුද්ධභූමියො 52
ඛුද්ධඛම්මා 683
ඛුද්ධවීථි 454
ඛුද්ධානුඛුද්ධා 11
ඛුද්ධාපදෙසො 404
ඛුද්ධිචරියා 72
ඛුද්ධො 7
ඛොජ්ඣඛෙහා 379
ඛොජ්ඣා 488
ඛොධි 403
ඛොධිජං 611
ඛොධිපක්ඛියානං 580
ඛොධිපල්ලඞ්කා 299
ඛොධිසත්තො 301

[ඛ්‍ය-ඛ්‍යා-ඛ්‍ර]

ඛ්‍යගෙහා 523
ඛ්‍යසනං 479
ඛ්‍යත්තො 363, 415
ඛ්‍යත්තීභූතං 745
ඛ්‍යසනං 553
ඛ්‍යසනෙන 527
ඛ්‍යාකරිත්වා 488
ඛ්‍යාපජ්ජං 467
ඛ්‍යාපාදයති 733
ඛ්‍රහ්මකායිකා 369

පදානුක්කමෝ	පිටඅඩෙකා

[බ්‍ර-බ්‍රූ]

බ්‍රහ්මචරියං	171
බ්‍රහ්මචරියවාසං	572
බ්‍රහ්මචරියස්ස	678
බ්‍රහ්මචාරී	493
බ්‍රහ්මජා	571
බ්‍රහ්මජාලං	133
බ්‍රහ්මඤ්ඤූ	225
බ්‍රහ්මදායාදා	571
බ්‍රහ්මනිම්මිතා	571
බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජා	369
බ්‍රහ්මපුරෝහිතා	369
බ්‍රහ්මවච්ඡසී	223
බ්‍රහ්මවිහාරා	149
බ්‍රූහෙත්වා	72

[භ]

භක්ඛසං	547
භගභවිභගභා	309
භගෙහා	257
භඞ්ගා	192
භඤ්ජිත්වා	340
භණ්ඩනං	606
භතකාහනං	243
භතෝ	642
භත්තපාති	430
භත්තවඩ්ඪිතකං	401
භනති	446
භයං	111, 155, 619, 673
භයදස්සාවී	172
භයභෙරවං	155
භයානකං	111, 155, 460
භරිතභාවස්ස	311
භවඞ්ගස්ස	412
භවතණ්හා	358
භවතණ්හාය	132

පදානුක්කමෝ	පිටඅඩෙකා

[භ]

භවදිට්ඨියා	132
භවන්තරසමයං	257
භවනෙත්ති	387
භවස්ස	131
භවෝ	358, 447, 640, 666
භස්තං	500
භස්සං	217
භස්සති	570
භස්සසමාචාරෙ	597

[භා-භි-භූ]

භාතරෝ	458
භාරඩා	448
භාරා	572
භාරියෙ	150
භාවනා	512, 530, 673
භාවවිභවං	123
භාවෙත්වා	7, 186
භාසති	641
භාසන්තරා	400
භාසිතස්ස	725
භික්ඛුසංඝසම්ති	458
භිජ්ජති	243
භිජ්ජිත්වා	375
භිත්තිනිය්‍යූහානි	319
භින්නථූපෝ	606
භින්නපතිට්ඨෝ	203
භින්නස්සරාපි	317
භිය්‍යොකම්‍යතා	673
භිය්‍යොභාවෝ	533
භිය්‍යොභිඤ්ඤූ	585
භුජීස්සෝ	185
භූතත්තානං	430
භූමිමා	456
භූසාගාරකෙ	408

පදානුක්‍රමණිකා	පිටුඅංකය
[හු-භූ-හෙ-හෝ]	
හුඝසනි	243
භූතතා	727
භූතතාය	259
භූතභව්‍යානං	112
භූනිකාමෝ	163
භූමන්තරං	97
භූරිච්ඡජා	92
හෙදං	20
හෙදෙ	88
හෙරණ්ඩා	551
හෙඨජ්ජමත්තා	17
හොගක්ඛන්ධෝ	172
හොගවාසිනී	733
හොගිකා	620
හොජකා	620
හොජනෙමත්තඤ්ඤූ	598
[ම]	
මංසවණ්ණජජා	202
මක්ඛිකණ්ඩකරහිතං	574
මකෙඛති	705
මකෙඛත්වා	622
මගහටෙඨන	491
මගහඤ්ඤෙ	440
මගහදීපකං	285
මගහනීයටෙඨන	486
මගහපටිපන්නෝ	224
මගහඵලසුඛෙන	150
මගහමූලං	573
මගෙහා	324
මච්ඡරියං	358
මච්ඡරූපෙන	466
මච්ඡවිලොලිකා	408
මජ්ජනං	449
මජ්ජවණ්ණජජා	202
මඤ්ඤත්තපයොගතා	522

පදානුක්‍රමණිකා	පිටුඅංකය
[ම]	
මඤ්ඤනහිකෝ	576
මඤ්ඤිමධාතු	677
මඤ්ඤිමෙන	369
මඤ්ඤුකෙ	421
මඤ්ඤුඝොසෝ	317
මඤ්ඤුසද්දෝ	318
මණී	490
මණිකරණ්ඩසු	423
මණිකා	425
මණිඵලකෙ	392
මණිමයං	653
මණිමයා	442
මණ්ඩනං	45
මණ්ඩපෝ	183
මත්තඤ්ඤුතා	342, 557
මත්තඤ්ඤූ	91
මත්තෙතයාතා	566, 617
මදනිද්දං	257
මදපමත්තෙතා	445
මද්දති	393
මද්දනතා	175
මධුගණ්ඩං	660
මධුපායාසං	46
මධුරසද්දෝ	318
මධුරෙන	239
මධුරෝ	631
මධුසාකං	448
මනසිකාරකුසලතා	668
මනසිකාරෝ	437
මනාපං	710
මනාපා	85, 284
මනාපානං	473
මනාපෙති	403
මනාපෝ	337
මනුස්සධම්මා	546
මනුස්සා	616

පදානුක්කමෝ	පිටඩ්ඩෙකා
[ම]	
මනෙන	113
මනෝ	514
මනොපණ්ඩි	112
මනොපදූසිකා	113
මනොමයං	263
මනොරමං	11
මනොරමානං	473
මනොසඞ්කාරා	592
මන්තපදං	219
මන්තස්සාජීවිනෝ	565
මන්තායං	450
මන්දං	463
මන්දසද්දානි	555
මම්ංකාරෝ	449
මමත්තවිරහිතා	653
මම්මවෙජ්දකෝ	85
මම්මනා	631
මම්මායති	525
මම්මායනා	525
මම්මායිතා	468
මරණධම්මා	478
මරති	115
මරූ	73
මලං	202
මලස්ස	341
මලා	632
මල්ලපාසාණං	347
මහගඝං	312
මහච්ච	155
මහත්තා	651
මහද්ධනෝ	223
මහන්තං	97
මහන්තා	651
මහන්තානං	92
මහපඵලතරෝ	233
මහපඵලා	383

පදානුක්කමෝ	පිටඩ්ඩෙකා
[ම–මා]	
මහාඔකාසෙ	404
මහාගජා	182
මහාගණෙ	475
මහාගොව්සෙ	149, 447
මහාජනං	17
මහාජුතිකං	201
මහානෙරූ	653
මහාපඤ්ඤ	624
මහාපරිනිබ්බානං	374
මහාපුරිසනිමිත්තානි	615
මහාපුරිසබ්‍යඤ්ජනානි	615
මහාපුරිසලක්ඛණානි	615
මහාබ්‍රහ්මුණෝ	369
මහාමත්තා	155, 375, 565
මහාමත්තා	222
මහාවිප්ඵාරං	201
මහාසමයෝ	32, 454
මහිච්ඡතාය	405
මහිච්ඡස්ස	746
මහෙසක්ඛතරෝ	112
මාතිකා	702
මානකරණං	696
මානනං	386
මානනිම්මදනත්ථං	212
මානමදකරණෙන	557
මානෙනති	375
මානෙන්තා	563
මාපෙනති	385
මාපෙසුං	413
මායාවිනෝ	458
මායාවී	558
මාරසෙනමථනා	9
මාසපුණ්ණතා	151
මාසාවිතං	728
මාසුරකෙඛා	92
මාසෝ	576

පදානුක්‍රමණිකා	පිටුඅංකය
[මා-මී-මූ-මූ]	
මාලෝ	183
මිගපක්ඛිනං	228
මිච්ඡාවාරෝ	733
මිච්ඡාදිට්ඨිකෝ	558
මිච්ඡාවණිජ්ජා	202
මිත්තකරෝ	647
මිත්තදුබ්භනං	449
මිත්තෝ	511, 636
මිලායනතු	423
මිසසීහාවං	566
මුඛදෙසෝ	191
මුච්ඡාකාරං	284
මුඤ්චත්වා	462
මුට්ඨස්සච්චං	671
මුට්ඨස්සති	671
මුට්ඨි	391
මුට්ඨිකතහත්ථා	621
මුතං	454
මුනි	692
මුතොළී	505
මුත්තහරිතකං	182
මුත්තා	490
මුත්තාජාලකෙ	427
මුත්තෝ	185
මුදුකාය	246, 601
මුදුචිත්තෝ	337
මුදුමද්දවචිත්තං	562
මුනිං	456
මුයහනං	449
මුරුමුරාපෙන්ථා	414
මුසාවාදෙ	83
මුහුත්තජාතෝ	309
මුහුත්තිකා	733
මූලබීජං	89
මූලහතං	565
මූලහෙසජ්ජානි	93

පදානුක්‍රමණිකා	පිටුඅංකය
[මූ-මෙ-මෝ]	
මූලලක්ඛණං	75
මූළ්හස්ස	476
මෙඝවණ්ණං	255
මෙත්තචිත්තතා	82
මෙත්තං	380
මෙත්තානි	646
මෙත්තානිමිත්තං	512
මෙත්තාපාරමිතා	50
මෙධාවී	415, 587
මොනෙය්‍යානි	695
මොරනිවාපෝ	555
මොරහත්ථකෝ	314
මොසවජ්ජං	449
මොළිබන්ධානි	601
[ය-යා]	
යක්ඛඝහාහෝ	423
යක්ඛදූසකෙ	423
යක්ඛදූසිනං	257
යක්ඛදෙවාරිකානං	656
යක්ඛරට්ඨිකා	656
යක්ඛා	355
යට්ඨිකොටිගමනා	290
යතතෙනා	164
යථාඛම්මං	21
යථානුසන්ධි	128
යමුනවාසිනෝ	458
යවලක්ඛණං	314
යසසසිනෝ	457
යසසසී	653
යසෝ	152, 636
යාථාවා	728
යාපනීයං	211
යාපෙතුං	703
යාමෝ	558
යාවදෙ	16

පදානුක්කමෝ පිටඨඞ්කා

[යු-යූ-යෝ]

යුත්තකථං 640
යුත්තපටිභානෝ 598
යූපෝ 567
යෝගක්ඛෙමෝ 480
යෝගා 714
යෝගෙ 253
යෝනියෝ 714

[ර]

රක්ඛාගුත්ති 166
රජතබිම්බකං 205
රජතං 478
රජතබුබ්බුළකං 317
රජනා 337, 620
රජනීයට්ඨෙන 677
රජනීයෝ 425
රජෝ 315
රඤ්ජනතෝ 208
රඤ්ජති 150
රඤ්ජතුං 424
රට්ඨියපුත්තා 155
රතනං 10, 312
රතනදාමානි 422
රතනාවෙළං 37
රතිජනනට්ඨෙන 312
රතිඛමෙමා 113
රත්තඤ්ඤූ 489
රත්තඤ්ඤූනි 236
රත්තී 576
රත්‍යං 702
රත්‍යූපත්ථරෙ 219
රහසා 657
රමණීයෝ 245
රමෙම 235
රවා 582
රසගහසඤ්ඤා 629

පදානුක්කමෝ පිටඨඞ්කා

[ර-රා-රූ]

රසගහසඤ්ඤී 316, 629
රසිතානි 621
රසෝ 514
රස්මි 299
රස්සෙඝි 316
රහොගතස්ස 322
රාගනිමිත්තං 723
රාජගහං 149
රාජති 150
රාජා 362
රාජාගාරකං 37
රාජාමච්චපරිවුතෝ 151
රාජායුත්තා 426
රාජීදක්ඛියා 374
රාසිකතං 219
රාසිකෝ 229
රාසීකතං 617
රාහු 299
රුවගහති 299
රුවී 264, 691
රූපනං 75, 665

[රූ-රෙ-රෝ]

රූපං 514
රූපකම්මට්ඨානං 470
රූපක්ඛන්ධගොචරං 711
රූපපපත්තිට්ඨං 711
රූපයති 669
රූපසඤ්ඤූ 401
රූපසඤ්ඤී 401
රූපිං 364
රූපී 121, 190
රෙණුවට්ටි 443
රොගබ්‍යසනං 286
රොහිනී 299

පදානුක්‍රමණිකා පිටුඅංක

[ල-ලා-ලි-ලී]

ලක්ඛණසුත්තං 152
ලක්ඛණං 78
ලක්ඛණානි 313
ලක්ඛණානිසංසෝ 618
ලඟිතුං 286
ලඟිස්සාම 217
ලජ්ජවං 668
ලජ්ජාසහාවසණ්ඨිතා 666
ලජ්ජී 82
ලජ්ජීභාවෝ 668
ලද්ධඝරමේව 261
ලපනති 91
ලහුකා 294
ලළනං 179
ලළිංසු 318
ලළිතං 318
ලාජී 124
ලාභෝ 445, 730
ලාමකං 601
ලාමකභාවෝ 337
ලිඛා 93
ලිඛානි 359
ලීනත්ථාරෝ 512

[ලු-ලෙ-ලෝ]

ලුජ්ජනපලුජ්ජන 184
ලුඤ්චිත්වා ලුඤ්චිත්වා 507
ලුබ්භනං 449
ලූබාජීවිං 245, 557
ලෙඩ්ඩුට්ඨානං 562
ලෙණං 183, 216, 335, 705
ලෙණත්ථං 234
ලෙසෝ 649
ලෝකකාමයිකා 91
ලෝකත්ථචරියා 302
ලෝකන්තරිකා 306

පදානුක්‍රමණිකා පිටුඅංක

[ලෝ]

ලෝකපඤ්ඤත්තිං 546
ලෝකෝ 110, 332
ලෝභාභිභූතා 458
ලෝහුස්සදයං 566
ලෝහෝ 414
ලෝමපක්ඛා 356
ලෝමහංසෝ 550
ලෝහිතෙ 91

[ව]

වංසකුසූ 489
වංසකුසූනි 236
වගගූ 425
වගගූසූරෝ 318
වඩ්ඪකක්ඛි 629
වඩ්ඪකිවඩ්ඪකා 559
වචනං 647
වචනබ්‍යතයෝ 152
වචීතරසතානි 228
වජ්ජං 557
වජේ 503
වජ්ජිධම්මං 375
වජ්ජිරාජානෝ 374
වඤ්චනිකා 458
වඤ්ඣා 163
වට්ටංසකෝ 314
වට්ටනිඅවචියා 543
වට්ටමූලසමුද්දවාරෝ 669
වට්ටිස්සති 382
වට්ටෙත්වා 314
වඩ්ඪිතපපමාණානි 401
වඩ්ඪිතා 392
වඩ්ඪෙසි 166, 729
වණ්ටිපපථෝ 385
වණ්ණබ්බකා 230

පදානුක්‍රමණිකා	පිටුඛෙදිකා
[ව-වා]	
වණ්ණායිණං	553
වණ්ණහරණං	489, 557
වණ්ණවන්තා	457
වණ්ණවේවජ්ජං	576
වණ්ණවසෙන	402
වණ්ණා	443
වණ්ණින	195, 446
වණ්ණී	36, 648
වත්තං	564
වත්ථුං	113, 308
වත්ථුනිසිතා	471
වදමානා	95
වදඤ්ඤු	647
වධිතං	505
වධෝ	88
වන්දෙ	5, 7
වමනං	93
වයධම්මා	19, 366
වරතරෝ	627
වලිත්තචෝ	526
වලලි	365
ववත්ථාපනවචනං	96
වසහරාජා	431
වසනවනං	149
වසිනෝ	11
වස්සිකෝ	319
වහන්තා	325
වාක්‍යාරණං	224
වාචනං	489
වාචාකලහෝ	358
වාචාපරිසුද්ධි	695
වාවෙන්තා	579
වාජිකා	376
වාජෙ	376
වාතපථාකා	422
වාතවලාහකා	459

පදානුක්‍රමණිකා	පිටුඛෙදිකා
[වා-වි]	
වාතවසෙන	293
වාතාතපහතානි	542
වාදපපමෝකෙඛා	23
වාදසඞ්ඝට්ටෙ	215
වාදානුපාගතා	604
වාදිතා	638
වානච්චිත්තං	90
වාමතෝ	731
වාමූරූ	463
වායං	503
වායාමෝ	84
වායි	310
වාරහත්ථං	704
වාලවෙධී	116
වාවටා	307
වාසනාය	560
වාසවෝ	459
වාහෝ	442
වාළජිජනී	314
වාළමිගානි	234
වාළරූපානි	90
වාළසඞ්ඝාතයන්තං	423
විනිරෙය්‍ය	604
විකකම්මි	73
විකඛමහනං	184
විකඛමෙහච්චා	390
විකඛමෙහතබ්බං	619
විකඛිපති	374
විකෙඛපෝ	115
විගතදරථෝ	187
විගතදෙසං	11
විගතපාපෝ	632
විගතරූපෙන	550
විගතෝ	366
විගහෝ	358
විඤ්ඤාතං	226

පදානුක්‍රමණිකා	පිටුඅංකය
වි	
විඤ්ඤාතං	720
විඤ්ඤූ	551
විඤ්ඤූසබ්‍රහ්මචාරීනං	557
විඤ්ඤූහි	513
විඤ්ඤෙය්‍යා	677
විඤ්ඤෙය්‍යං	573
විජම්භන්ති	303
විජාතිතාය	171
විජානනසභාවං	326
විජානනත්තං	471
විජානිය	369
විජිතාවී	312
විජ්ජං	216
විජ්ජන්තරිකාය	34
විජ්ජා	623
විජ්ජාමයෝ	79
විජ්ඣති	696
විජ්ඣිතබ්බා	465
විඤ්ඤුනං	454, 612
විඤ්ඤුනබ්බං	277
විඤ්ඤුපසත්ථානි	383
විඤ්ඤුයෝ	434
විතක්කිතං	126
විතෙය්‍ය	629
විත්ථම්භනං	74
විත්ථායිතත්තං	286
විදිතෙන	709
විදිතෝ	587
විද්ධංසෙය්‍ය	604
විධමෙය්‍ය	604
විධා	678
විධාතබ්බා	622
විනට්ඨරූපෝ	551
විනමෙය්‍ය	604
විනයෝ	405, 727
විනාසෙය්‍ය	155

පදානුක්‍රමණිකා	පිටුඅංකය
වි	
විනාසෙති	481
විනාසෝ	123
විනිච්ඡයං	373
විනිච්ඡයමහාමත්තා	375
විනිච්ඡයෝ	357
විනිපතිතත්තා	352
විනිපාතිකා	369, 690
විනිබෙඛඩෙන	426
විනිබෙහාගෝ	349
විනිවත්තෙත්වා	580
විනීලං	506
විනීවරණචිත්තෙන	337
විපච්චනීකසාතෙ	666
විපඤ්චිතඤ්ඤූ	333
විපරාවත්තං	606
විපරිණතං	473
විපරිණාමෝ	74
විපරිවත්තිත්වා	307
විපරිතවුත්තිනාය	469
විපරිතසඤ්ඤූ	553
විපසසිතුං	234
විපසසිසං	487
විපසසිසුං	451
විපාකචිත්තාරතාය	541
විපාකෝ	161
විපජකතා	556
විපජකිරිංසු	421
විපජටිකූලගාහිමහි	666
විපමුත්තෙන	327
විපලපන්නානං	592
විපලමෙහසි	155
විපසන්නා	457
විපත්ථාරිකතරෝ	369
විබාධෙනති	588
විභජිස්සන්ති	395
විභවතණ්හා	358, 677

පදානුක්කමෝ	පිටඩ්ඩෙකා
[වි]	
විභවෝ	358, 666
විභාවිනෝ	426
විභින්නෝ	570
විභූතකාලෝ	505
විමති	32, 419, 677
විමතිවෙච්ඡදනා	78
විමුත්තා	510, 729
විමුත්තී	673
විමුත්තියා	75
විමුත්තිරසං	18
විමුත්තෝ	371, 595
විමිහාපයන්තී	91
වියත්තා	394
විරජං	337
විරජ්ජති	529
විරජ්ජන්තී	330
විරතොව	81
විරාගානුපස්සනාය	74
විරාගාය	405
විරාගෝ	349, 707
විරාජේති	465
විරාධනා	482
විරුද්ධා	657
විරුළ්හී	362
විරූපාති	674
විරූපෝ	641
විරෙචනං	93
විරොචනා	446
විලම්බිතං	224
විලාතෝ	320
විලාසෝ	267
විවට්ටච්ඡදා	313
විවට්ටානුපස්සනා	74
විවට්ටෙත්වා	210
විවට්ටෝ	441
විවරං	183
විවරිස්සන්ති	395
විවාදෙ	358
විවාහනං	92
විවිච්ච	449
විසඞ්ඛතං	18
විසජ්ජ	386
විසඤ්ඤිගාය	405
විසභාගපුග්ගලෝ	17
විසභාගරොගෝ	390
විසටං	629
විසවණ්ණිජ්ජා	202
විසමනිසිතෝ	636
විසයඛෙත්තං	602
විසවී	630
විසවෝ	630
විසාවී	629
විසාරදා	394
විසිඛා	91
විසීදනං	527
විසුද්ධිං	489
විසෙසගාමී	739
විස්සජ්ජනඤ්ඤෙ	469
විස්සජ්ජි	395
විස්සන්දමානපුබ්බං	506
විස්සරති	370
විස්සාසෝ	414
විහතෙන	414
විහනනං	116
විහරති	82
විහායන්ති	342
විහාරහත්තං	704
විහාරෙන	554
විහාරෝ	183
විහෙඨනභාවතෝ	81

පදානුක්‍රමණිකා පිටුඅංකය

[වි-වී]

විහෙඨෙති 676
විතමලං 337
විතික්කමිස්සාමි 81
විතිහරණං 177
විතිහරති 179
විපියෝ 575
විමංසා 103, 400
විරියපාරමිතා 50
විරියවන්තතාය 334
විරියාරම්භාය 405

[වු-වූ-වෙ]

වුට්ඨානකුසලතා 667
වුඩ්ඪි 362
වුට්ඨවාසෝ 572
වුදධිපත්තං 395
වුදධියෙව 383
වුසිතං 572
වුසිතවතං 444
වුසිතවා 572
වුසිතවන්තෝ 651
වූපකට්ඨා 253
වූපසන්නතෙජං 540
වූපසමෝ 420
වෙඨකා 462
වෙඨකෙති 219
වෙණගහං 416
වෙණිකරණා 416
වෙණ්ඩුදෙවතා 459
වෙදයිතං 129
වෙදයිතසභාවං 326
වෙදෙන 150
වෙඩඤ්ඤු 606
වෙපාකෝ 428
වෙපුල්ලං 362
වෙහුනියං 597

පදානුක්‍රමණිකා පිටුඅංකය

[වෙ-වෝ]

වෙමත්තං 299
වෙයඤ්ජනිකා 619
වෙය්‍යාවච්චං 689
වෙරං 410, 638
වෙරපසවෝ 639
වෙරමණීයෝ 202
වෙරමණී 235, 735
වෙවජ්ජං 576
වෙසාරජ්ජප්පත්තෝ 221
වෙහප්ඵලං 370
වෙළුකාරෝ 740
වොකම්මං 607
වොකම්මිස්සථ 361
වොකිණ්ණං 366
වොදානං 60, 75
වොදානියා 560
වොදිස්සං 557
වොසානං 375
වොස්සග්ගපරිණාමිං 707
වොස්සජ්ජිත්වා 447
වොහරන්ති 480
වොහාරිකා 375
වොහාරෝ 269, 578

[ස]

සංකිත්තනි 249
සංකිලිට්ඨචිත්තස්ස 84
සංකිලිස්සනං 337
සංකිලෙසධම්මෝ 478
සංකිලෙසිකා 560
සංකිලෙසෝ 60
සංඝභත්තං 704
සංඝත්ථෙරෝ 16
සංපරිවත්තකං 719
සංයමේස්සාමි 487
සංයොගාභිනිවෙසනං 74

පදානුක්‍රමය	පිටුව
[සං]	
සංයොජනං	515
සංවිජ්ජරෝ	576
සංවණ්ණිතෝ	554
සංවරසංවරකථා	20
සංවරේ	410
සංවෙගං	111, 155
සංවෙගෝ	414
සංවෙජනීයං	673
සංසට්ඨා	437
සංසන්දති	463
සංසන්දනං	555
සංසන්දිත්වා	217
සංසරණං	387
සංසරන්තෝ	173
සංසප්පති	551
සංසිබ්බිත්වා	411
සංසිදනං	527
සංහතා	222
සංහතෝ	197
සඋත්තරං	510
සඋපනිසෝ	440
සඋපාධිකා	600
සඔභාසං	698
සකටං	415
සකමනතා	670
සකසඤ්ඤී	260
සකුණගඝි	562
සකුණිකා	352
සකිකාරං	375
සඛිලෝ	225
සකිසාවකෝ	418
සඛණ්ඩිත්වා	218
සඛාරකූටකං	702
සඛියන්ති	489
සඛිලතා	509
සඛුධම්මකෝ	286
සඛුධමෝ	540
සඛුරොන්ති	686
සඛුලිඛිතං	172
සඛා	315, 578, 699
සඛාරා	680
සඛාරෝ	435, 664
සඛිණාති	481
සඛගණිකා	598, 746
සඛගණිකාය	405
සඛගණිකාරුමෝ	746
සඛගම්ම	390
සඛගහකරෝ	647
සඛගහපදකතං	608
සඛගාමිවිජ්ජයෝ	133
සඛගායිතබ්බං	608
සඛගිතා	11
සඛගීති	737
සඛගීතිකාරකා	423
සචවං	714
සච්චපාරමිතා	50
සච්චප්පටිවෙධෝ	378
සච්චමේව	270
සච්චානුලොමිකං	691
සච්චිකට්ඨපරමත්ථවසෙන	29
සචෙච	598
සච්ඡිකතා	7
සච්ඡිකිරියා	530
සජ්ජාවුධෝ	186
සජ්ජිතෝ	316
සඤ්ඣඣහරිතං (සම්හරිත)	265
සඤ්ඣායන්ති	162
සඤ්ඣායිතං	219
සඤ්ඤාති	526
සඤ්ඤාතිසඛගහෝ	685
සඤ්ඤුතෙ	386
සඤ්ඤුගහං	262

පදානුක්‍රමණිකා	පිටුඅංකය
[ස]	
සඤ්ඤීවාදා	121
සඤ්ඤුල්ලහා	36
සඤ්ඤුසුගාය	405
සණ්ඨාති	110
සතෝ	558
සණතෙව	321
සණ්ඨහති	316
සතගෙණ්ඩු	568
සතවාරවිහතසස	427
සතානුසාරි	611
සත්තවණ්ණිජජා	202
සත්තිසමපජඤ්ඤං	517
සත්තිසීසෙන	711
සතෙරා	408
සත්තනිකායෙ	525
සත්තමදිවසෙ	423
සත්තමාසජාතො	308
සත්තසහසසා	457
සත්තාවාසා	730
සත්තී	314
සත්තිපඤ්ඤරං	17
සත්තියො	422
සත්තු	150
සත්තුසසදෙ	316
සත්තෙතා	78
සත්තවණ්ණිජජා	202
සත්ථු	242
සදනයො	37
සදනන්තරං	453
සදහනෙතා	520
සදෙදන	239
සදෙ	514
සධමෙමා	710
සධාධනං	725
සධායිකා	538
සධායිකො	84

පදානුක්‍රමණිකා	පිටුඅංකය
[ස]	
සනන්තාරම්මණං	329
සනරාමරලොකගරුං	3, 4
සන්තා	95
සන්තාපා	47
සන්තාපො	32
සන්තාරම්මණානි	94
සන්තාසං	111, 155, 198
සන්නිපතිසසවකම්මං	93
සන්තුට්ඨි	673
සන්තෙතා	329, 493
සන්ථරි	384
සන්ථාගාරං	448
සන්දසෙසි	338
සන්දිට්ඨිකං	637
සන්දිට්ඨිපරාමාසී	558
සන්දිට්ඨො	636
සන්දිද්ධං	224
සන්ධිමං	607
සන්ධාගාරං	659
සන්ධානො	554
සන්ධාරෙතුං	375
සන්ධාවනං	386
සන්ධාවිසසං	18
සන්ධුනනං	540
සන්නාහගවච්ඡිකං	422
සන්නිතොදකං	265
සන්නිධිම්හෙ	469
සන්නිපතිතානං	16
සන්නිපාතබහුලා	375
සන්නිපාතහෙරියා	375
සන්නිවෙසකම්මො	426
සන්නිසීවෙසු	321
සපරිදණ්ඩා	733
සපරිවාරං	620
සපපටිහරණං	268
සපපාටිහිරකතං	608

පදානුක්කමෝ	පිටඅංකෝ
[ස]	
සපපායං	166
සපපායසමප්පජඤ්ඤං	174
සපපුරිසා	710
සබ්බකනිට්ඨෝ	426
සබ්බකම්මිකෝ	520
සබ්බනිලෙසෙ	74
සබ්බත්ථිකා	495, 520
සබ්බධම්මතා	312
සබ්බපාලිඵුල්ලා	412
සබ්බපාලිඵුල්ලෙලා	443
සබ්බාවතෝ	187
සබ්බසන්ථරි	659
සබෙබාතුකං	429
සබ්‍යඤ්ජනෝ	167
සභාවපකතිකා	604
සමජ්ජාභිචරණං	637
සමණකම්මසඛ්‍යාතා	249
සමන්තචක්ඛු	173
සමන්තානගරං	219
සමන්තාහාරෝ	437
සමඤ්ඤු	578
සමණවංසෝ	700
සමතනී	574
සමත්තතානී	549
සමහරිතා	284
සමහාවකරණං	518
සමයන්තරං	97
සමයපපවාදකෙ	32
සමයයුත්තං	39
සමයෝ	32, 454
සමවට්ටිතකණ්ඩෝ	316
සම්වෙජනීයා	428
සමසමඵලා	409
සමසමෝ	226
සමා	73
සමාගමෙන	561
සමාගමෝ	400
සමාදහංසු	454
සමාධිපක්ඛා	301
සමාධිපරික්ඛාරා	725
සමානයි	220
සමානා	213

පදානුක්කමෝ	පිටඅංකෝ
[ස]	
සමානෙතා	628
සමානෙතුං	352
සමාපත්තියෝ	12
සමාපන්නදෙවතා	453
සමාහත්වා	641
සමාහිතං	510
සමිතත්තා	341
සම්ධං	395
සම්ධා	274
සම්ධකාලෙ	93
සමුග්ගහතෙන	506
සමුජ්ජලං	296
සමුට්ඨානට්ඨා	105
සමුට්ඨාපනලක්ඛණං	75
සමුට්ඨාපෙති	607
සමුත්තෙජෙත්වා	227
සමුදයෝ	500
සමුපාදිකා	604
සමූපබ්‍යූළහං	219
සමෙක්ඛසි	653
සමෙක්ඛිත්වා	552
සමෙන	202
සමොධානං	75
සමොසරණං	75, 358
සම්පජානකාරී	174
සම්පජානාති	389
සම්පජානෝ	495
සම්පතිජානෝ	72
සම්පත්තිභවලොකෝ	332
සම්පත්තිපටිලාභට්ඨෙන	725
සම්පත්තියං	528
සම්පදා	717
සම්පරායිකා	409
සම්පසාදනෙ	446
සම්පහංසනං	26
සම්පහංසනෙ	166
සම්පාදනා	482
සම්පාදෙන්තා	254
සම්පාපකං	193
සම්ඵං	84
සම්බහුලවාරෙ	298
සම්බුක්කා	194

පදානුක්‍රමය	පිටුඅංකය
[ස]	
සමෙබාජඣඬෙහා	379
සමෙබාධගාමී	730
සමෙබාධි	585
සමොහනී	669
සමොහං	396
සමොහාරා	79
සමොහාරෙ	440
සම්මත්තනියමතො	682
සම්මන්නති	329
සම්මාඤ්ඤණං	736
සම්මාමනසිකාරෙ	593
සම්මාවිමුත්තති	748
සම්මාසම්බුද්ධෙන	38
සම්මුතිකථා	269
සමෙම්මාදනියං	211
සමෙම්මාදිතං	211
සයම්පටිභානං	103
සයංපභා	574
සයංපරිසාය	433
සයනං	87
සයනසම්මං	714
සරඤ්ඤව	460
සරණං	196
සරණගමෙන	491
සරති	389
සරසවුති	621
සරාගං	509
සරාගාය	405
සරාගො	349
සරීරවලනං	155
සරීරසණ්ඨානෙ	239
සරීසපා	356
සරීසපෙ	234
සලළමයගන්ධකුටියං	464
සළලාගාරං	289
සලාකහත්තං	704
සලාකවෙජ්ජකම්මං	93
සලාකහත්ථං	90
සල්ලාපො	400
සල්ලීනො	238
සල්ලෙඛො	89
සවනං	47

පදානුක්‍රමය	පිටුඅංකය
[ස-සා]	
සවනමයං	689
සවනීයො	434
සවිකාරා	132
සසසනිසමං	102
සහජාතකොටියා	356
සහතෙ	43
සහධම්මිකෙ	669
සහධම්මිකො	215
සහබ්‍යතං	112
සහබ්‍යතා	282
සහසසකණ්ඩා	568
සහසසාරං	425
සහිතං	91
සාඛල්‍යං	671
සාණඩොවනං	90
සාණානී	250
සාත්ථං	489
සාත්ථකං	91
සාත්ථකසමජජඤ්ඤං	174
සාත්ථො	167
සාධුකිළිතං	422
සාධෙසසති	418
සාපතෙය්‍යං	233
සාමං	483
සාමාකානං	606
සාරකඛා	733
සාරම්භජා	597
සාරථි	320
සාරපපත්තා	415
සාරූපපං	469
සාලින්දා	345
සාවකපාරමිඤ්ඤණං	587
සාවකා	290
සාවජ්ජං	438
සාවජ්ජා	201
සාවනං	648
සාවෙසි	462
සාසනං	20, 705
සාසනයුත්තිකොවිදෙ	489
සාසවො	740
සාහසිකා	312
සිඛා	88

පදානුක්කමෝ	පිටඅංකෝ
[සි-සී-සු]	
සිකඛාපදං	717
සිකඛාපහානගම්භීරභාවං	20
සිකඛාසමාදානං	726
සික්ඛිස්සාම	450
සිනානං	702
සිනිද්ධං	319
සිඛිවඤ්ඣතෝ	427
සිපාදිවාචනං	623
සිපියෝ	194
සිරීසරුක්ඛා	542
සිලාථම්භසදිසා	414
සිසිරේ	234
සීතං	234
සීලකථා	12
සීලතෙජෙන	618
සීලපරිසුද්ධා	226
සීලපාරමිතා	50
සීලවා	688
සීලසම්පන්නා	307
සීලසමාදානෙ	617
සීලාචාරෙ	598
සීසච්ඡිරෙවනං	93
සීහනාදං	248, 551
සීහනාදෙ	586
සීහසෙය්‍යං	411
සීහසෝපානං	443
සීහහනු	317
සීහලෝ	11
සීහාසනං	443
සුකතං	588, 713
සුකතච්පාකෝ	713
සුකතා	513, 632
සුකුමාරා	85
සුකඛිපසඤ්ඤකෝ	371
සුඛං	191, 337
සුඛත්ථං	234
සුඛපටිලාභා	690
සුඛවූපසමත්ථං	307
සුඛවිනිච්ඡයං	357
සුඛවිහාරාය	650
සුඛා	507
සුඛිතං	610
සුඛී	445
සුඛුම්මත්තා	370
සුඛෝ	601
සුගතා	551
සුගතිසුඛං	539
සුගතෝ	4
සුඝනං	375
සුචිං	340
සුචිභාවෝ	695
සුජං	226
සුජා	217
සුජාතෝ	641
සුජ්ඣනති	571
සුඤ්ඤතභාවං	84
සුතං	454, 653
සුතකච්	92
සුත්තගුළෙ	161
සුත්තනික්කීළෝ	41
සුත්තානුලොමං	406
සුදා	579
සුද්ධං	361
සුද්ධකොසෙය්‍යං	90
සුද්ධස්ස	151
සුද්ධවාසා	320, 453
සුදිති	714
සුනිපුනච්නිච්ඡයා	12
සුන්දරධම්මෙ	539
සුන්දරහදයා	640
සුන්දරා	332
සුපඤ්ඤත්තා	434
සුපණ්ණවාතං	347
සුපිනකෝ	422
සුපෝපිතෙන	414
සුපපකාසිතං	608
සුපපටිච්ඡිද්ධං	717
සුපපටිච්ඡිද්ධා	301
සුපපතිට්ඨිතපාදතා	618
සුපපවත්තිතං	334
සුභං	277
සුභගවනෙ	342
සුභට්ඨායිනෝ	574
සුභරතාය	405

පදානුක්‍රමණිකා	පිටුඅංකය
[සු-සූ-සෝ]	
සුභා	110
සුභාරම්මණං	511
සුභික්ඛා	415
සුභෝ	190
සුභෝජනරසපුට්ඨස්ස	347
සුමනෝ	612
සුමුචිතස්ස	424
සුමුත්තෝ	434
සුරසානි	296
සුරාපානං	257
සුවචෝ	731
සුවට්ටිතා	205
සුවණ්ණං	490
සුවණ්ණකට්ටේහි	299
සුවණ්ණයට්ඨිඑලෙහි	299
සුවණ්ණසත්ථකෙන	150
සුවණ්ණහත්ථිපාදුනි	299
සුවිභත්තානෙව	425
සුවිභත්තන්තරායෝ	10
සුසංභිතං	631
සුසික්ඛිතාය	381
සුස්සූසා	643
සූපට්ඨිතස්සති	711
සූකරමද්දවං	407
සූවෙති	19
සූරා	313
සූලසදිසා	316
සෙකෙඛා	687
සෙට්ඨං	34
සෙතම්බරුකෙඛා	296
සෙතමහි	72
සෙදමලමක්ඛිතං	517
සෙදූ	303
සෙනාසනෙන	705
සෙනියෝ	222
සෙය්‍යා	412
සෙළනං	310

පදානුක්‍රමණිකා	පිටුඅංකය
[සෝ]	
සොකඩමෙමා	478
සොකෝ	486
සෝතං	514
සෝතාපත්තියඞ්ගානි	710
සෝත්ථිං	488
සෝභනනගරං	90
සෝභනා	632
සෝරච්චං	564, 670
සෝරතෝ	564
සෝවග්ගිකා	565
සෝවණ්ණමයං	462
සෝවණ්ණමයා	424
සෝවත්තිකෝ	314
සෝසානිකං	702
සෝසෙනෙතා	527
සෙනහපරෙතා	188
සෙනහානුගතා	188
[හ]	
හතත්තා	154
හත්ථකුක්කුච්චං	660
හත්ථමුද්‍ද	92
හත්ථිඝටා	155
හත්ථිසාරිපුත්තෙතා	255
හදයං	88
හනු	317
හම්මියං	183
හරති	149
හරාපෙත්වා	705
හරායාමි	487
හරිතකපත්තං	540
හරිතාමයෝ	568
හරිතූපලිත්තාය	305
හාපෙතබ්බං	519
භිතං	651
භිරිමතා	378
හෙතූනා	254

සබ්බ දානං ධම්ම දානං ජිනාති

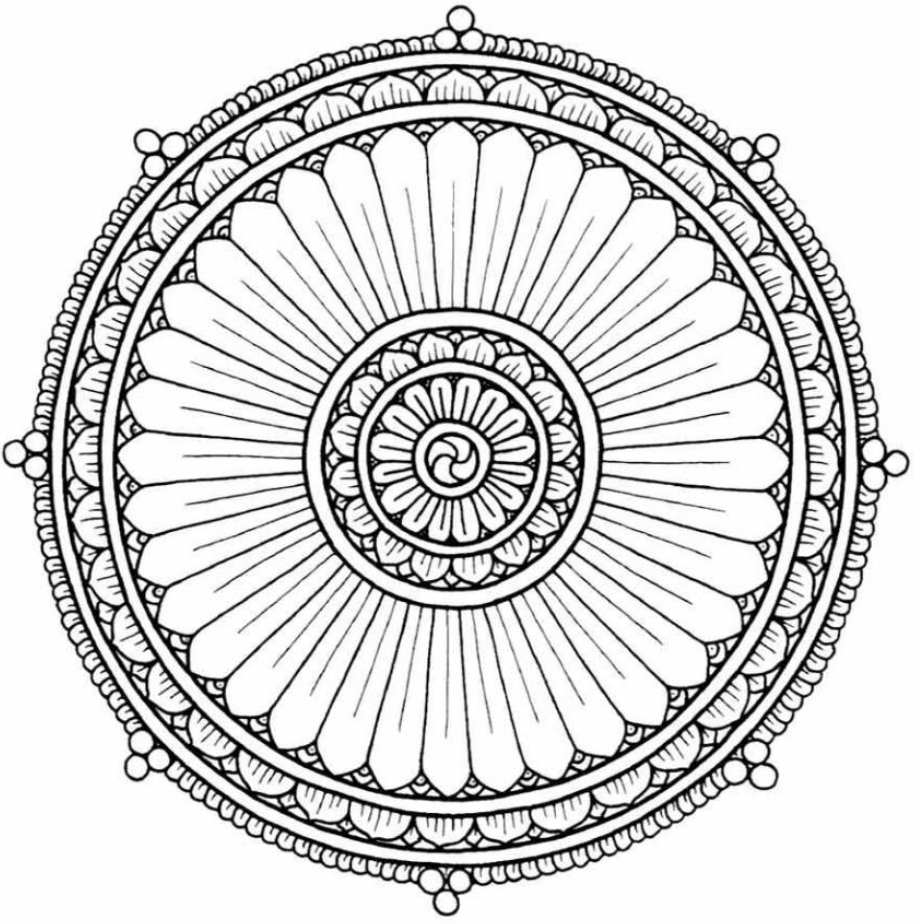

නිබ්බාන පච්චයෝ හෝතු